

Manuscript notes at the top of the page, including the name 'Arsilii' and other illegible text.

TOMVS SECVNDVS,

A R S I L I I I N I , P H I L O S O P H I n i c i , M e d i c i a t q u e T h e o l o g i o -

præstantissimi, Operum: in quo com-
tur ea, quæ ex Græco in Latinum sermonem doctissimè transtulit,
ARONE, atque PLOTINO Philosophis, quorum tamen Epitome, seu
Commentaria, Collectanea, & Annotationes, quotquot uel edita
a, uel hactenus non uisa, magno studio collecta, extant: etiam
compendij loco adijcere, in Philosophiæ studio
forum gratiam placuit.

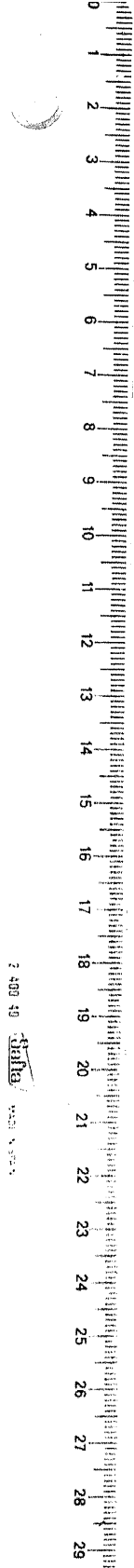
Pa

Pa

B A S I L E Æ

LIBRARY stamp with handwritten numbers and dates.

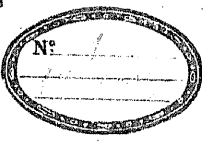

2 499 10 *Handwritten text next to the ruler.*

Ammonio Plotino Magistro
Plotino magistro Plotino Magistro
TOMVS SECVNDVS,

A R S I L I I I N I , P H I L O S O P H I

nici, Medici atque Theologi o-
præstantissimi, Operum: in quo com-
ur ea, quæ ex Græco in Latinum sermonem doctissimè transtulit,
ATONE, atque PLOTINO Philosophis, quorum tamen Epitome, seu
Commentaria, Collectanea, & Annotationes, quotquot uel edita
a, uel hactenus non uisa, magno studio collecta, extant: etiam
compendij loco adhibere, in Philosophiæ studio
forum gratiam placuit.

Ba

88

B A S I L E Æ

REPOS. 21
12
13
14
15

SERIES EORVM, QUAE CONTINENTVR IN SECVNDO Tomo.

- 1 Dionysij Areopagitæ translatio, unâ cum suis argumentis
- 2 In diuina Platonem Epitomæ, seu Argumenta, Commentaria, C Annotationes
- 3 In Plotinum Philosophum ex Platonicâ familia nati, de rebus Philo- bri LIII. in enneados sex distributos argumeta doctissima: quâ Philosophia, quàm breuissimè complectitur
- 4 Expositio, Prisciani & Maritij in Theophrastum, de sensu, ac Phant lectu
- 5 Mercurij Trimegisti Pymander, de potestate ac sapientia Dei: item uoluntate Dei
- 6 Arhenagoras Atheniensis de resurrectione
- 7 Iamblichus de mysterijs Aegyptiorum, Chaldaeorum, atq; Assyriorum
- 8 Proclus in Alcibiadem Platonicum de anima, ac dæmone
- 9 Proclus de sacrificio & magia
- 10 Porphyrius de occasionibus siue causis ad intelligibilia nos ducentib
- 11 Porphyrius de animi ascensu & descensu
- 12 Psellus de dæmonibus
- 13 Alcinous de doctrina Platonis
- 14 Speusippus de definitionibus Platonis
- 15 Xenocratis de morte Lib.
- 16 Pythagoræ aurea uerba & symbola

REVERENDISSIMIS, Generosis, ac Nobilissimis Domi- nis, Domino Præposito, Decano, atque Ca-

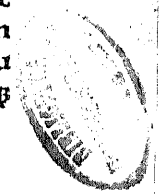
nonicis Ecclesiæ cathedralis Vratislauen- sis: Dominis suis unice colendis, & obser- uandis.

ADAMVS HENRICPETRI I.V.D. S. P. D.

LIBRARIUS	13
NUMERUS	59
ANNO	1663

SITATVM apud ueteres & modernos Prouer- bium: Non exiguam esse laudem à laudatis, pro- bis, & fide dignis hominibus celebrari. Ea quæ, V. R. à plurimis laus attribuitur, multiuaria est, si uel temporis spatium, quo principium habuit, & durauit, uel ipsas personas, quæ Ecclesiæ uestræ præfunt, & præfuerunt, considerare uelimus. In- cepit enim circa annum Christi Saluatoris nostri, noningentesimo septuagesimo, quando Mysko, (uti Hiltorig tradunt) sacrum suscepit Baptisma, & in celeberrima ciuitate Vratislauia totius prouinciæ Metropoli Episcopa- lem erexit sedem, quamuis prius in Mogortio, siue Nyssa, aiunt fuisse, & ab eo loco in hanc ciuitatem translata. Quod autem sexcentis & sex annis in hodiernum diem durauit, antecessorum uestrorum nobilitas, probitas, reli- gio, doctrina, atq; optima Ecclesiæ administratio effecit, à quorum institutis pijs, & legibus salutiferis posteritas non deflexit. Nam sicuti hodie, ita & olim huic Ducatui, & Episcopatu, generosi, nobiles, docti, multis priuilegijs & prærogatiuis, uel ob familiæ splendorem, aut animi dotibus dotati, tan- quam graues morum, & omnium reliquarum Ecclesiasticarum rerum cen- sores electi, atq; confirmati sunt: quibus hactenus summa cura, maximaq; di- ligentia fuit, ne quid honori, dignitati, laudi atq; decori detrahatur. Nec quic- quam est, sapientibus & prudentibus testibus, quod diu durare possit, si ho- minum non accedat in conseruando, regendo, & cumulando, industria & dexteritas cum autoritate & grauitate coniuncta. Quæ quidem omnia sem- per in uestro nobilissimo Collegio concurrerunt, adeo ut nec hominum peruersitas, neq; temporum periculosissimorum iniquitas, & mutatio quic- quam detrudere potuerit, sed omni tempore & ubiq; locorum inuiolata uo- bis uestra fama, & constantissima laus permansit. Hæc sanè toties à uestris Si- lesis Nobilibus, quorum aliqui ex uestris familijs procreati, celebrata, me ad V. R. amorem & obseruantiam summoperè pertraxerunt. Tales enim uel solos, quales V. R. prædicarunt Plato ille diuinus, ad Rempublicam mu-

P R A E F A T I O.

musq; magnum subeundum admitti uult: hâcque de causa iam dudum mecum perpendi qui possem V. R. mihi attrahere, & gratiam cum illis inire, quo aliquando eorum patrocinio uti possem. Huic itaque meâ sollicitudini per commo dè accedit patris mei in bonis authoribus, antiquissimorumque monumentis luci restituendis diligentia: ex quorum numero hic quoque MARSILIUS FICINUS FLORENTINUS est, cuius lucubrationes in duos Tomos distinctas hoc semestri impressit, quorum priorem Reuerendissimo, ac Illustrissimo Domino, Domino Martino, Duci, Episcopo Vratislauiensium, & supremo Capitaneò utriusque Silesiæ inscribere uisum fuit: hunc uerò alterum V. R. qui uiri huius, quas alijs bonis authoribus prophanis & sacris elucidandis conscripserat, commèntationes & annotationes continet, quorum nomina ordine hîc recensuisse fortasse non ineptum fuerit. Meritò itaq; Christianæ religionis professor ille Dionysius Areopagita Atheniensis, à Paulo Apostolo conuersus, Philosophus & Theologus, Platoniorum culmen, Christianorum uerò columen, ethnicis antepositus, & primum locum occupat, cum ob religionis prærogatiuam, qua salui futuri sumus, tum etiam doctrinam, nunquam satis laudandam: in cuius ad eò præcipuos duos libros commentaria illa Marsilius reliquit, quorum prior ad beatum Timotheum Ephesinum Episcopum, de mystica Theologia: alter uerò de Diuinis nominibus scriptus fuit. Martyrio coronatus fuit diuinus ille Dionysius sub Domitiano Imperatore, Anno Domini xcvl. ætatis uerò sue nonagesimo, in agro Parisiaco, ubi & sepultus iacet. Sequuntur postea in omnia diuini Platonis opera, Epitomæ, seu Argumenta, Commentaria, Collectanea, simul & Annotationes pulcherrimè quotquot extant à Marsilio conscripta, eleganti profectò stylo ac succinctè, ita tamen ut ipse Plato in eis comprehendatur. Huius Platonis laudes, aut uitam hoc in loco celebrare superuacuum foret: in libris enim Epistolarum abundè satis celebratur, ut hîc nihil opus idem agere. Tertium sibi locum uendicant Commentaria in Plotinum Philosophum nō minus eximium, qui castitate morum, & pietate haud facillè cesserit, sed uiri huius uitam Porphyrio Platonico conscriptam in principio ipsorum Commentariorum reperies, ubi laudes eius ex instituto tractantur. Quarto loco exhibentur eiusdem Commentaria in interpretationem Prisciani Lydi super Theophrasti librum de Anima, ubi multa Christiano homini scitu dignissima explicantur: scire enim decet quemlibet animæ suæ statum, unde orta sit, & quò demum reditura. Hunc postea sequitur Mercurius Trismegisti Pymander, de potestate & sapientia Dei: eiusdem quoq; Atclepius de uoluntate Dei, qui ex alta uetustate per tot retrò sæcula, per tot item peregrinas linguas, tandem Latio per hunc nostrum Philosophum donatus ac reseruatus, ne omnino interiret, cui non modò ob sanctum uenerandæ uetustatis reuerentiam causa laboris plurimum debemus, sed & ob singularem & multifariam doctrinam, quam Aegyptij primum ac barbari, mox etiam prisci Christianorum Theologi admirati sunt. Huius Mercurij uitam ex Fulgosi Genuensis libro 8. capite 16. desumptam huc apponere libuit, quò melius V. R. percipere possent, qualis hic author fuerit: de hoc ergo ita ille

P R A E F A T I O.

ille scriptum reliquit: In Hermete, qui idem est quod Mercurius, quem Eupolemus Græcus Mosen dicit fuisse à Græcis Musæum appellatum, à quo Orpheus permulta didicit, tria quæ plurimum excelleret inuenta fuerunt, propter quæ dictus est Trismegistus, quod Latine ter maximum sonat. Id quod Alexandro Pompeioq; semel attributum est, nam & Rex maximus in Aegypto fuit. Item Philosophus mira præditus doctrina, præterea sacerdotali honore, qui maximus erat, insignis. Quibus de rebus ab Aegyptijs post mortem inter numina cultus est, primumq; anni mensis ei sacrarunt, urbemq; in Aegypto clarissimam ab eius nomine Hermipolim nuncuparunt. Hæc ille de hoc Mercurio. Sexto loco excipitur Iamblichus ex Chalcide Syriæ Philosophus de Materijs Aegyptiorum, Chaldæorum & Assyriorum differens, liber non minus elegans, quam doctrina excellens, uersione Marsilij dignissimus. Septimo habentur excerpta quædam ex Græcis Commentarijs in Alcibiadem Platonis primum, Procli Lycij, discipuli Syriani, ac Plutarchi Nestorij, Philosophi Platonici per eundem Marsilium: item libellus de Sacrificijs & magia eodem interprete. Hos Porphyrius sequitur de occasionibus, siue causis ad intelligibilia nos ducentibus: item ex eodem de abstinentia animalium, redditus per eundem Marsilium nostrum. Præterea hoc uolumine habentur quædam ex Michaelè Psello translata de demonibus. Simulq; Alcinous de doctrina Platonis: item Speusippus Philosophus, de definitionibus Platonis, libri elegantissimi: ultimo ponuntur Xenocratis Philosophi Platonici liber de Morte & aurea Pythagoræ uerba cum symbolis. Hi sunt Reuerendissimi & Generosissimi uiri Marsilij nostri labores, quos in alijs interpretandis & elucidandis insumpsit. Quorum postremam hanc editionem priorimultò locupletiore V. R. nuncupare uoluimus, ut agnoscant nostri promptitudinem: quem sanè autorem eò V. R. gratiorem fore spero, quòd in hunc usq; diem, aut nusquam gentium, aut saltem apud nostros certè plenior nunquam uisus, uel euulgatus fuerit. Rogo itaq; & obtestor V. R. ut hoc munus gratissimo animo suscipere uelint, & cogitent non tantimodus faciendum, quanti dantis & offerentis uoluntatem: maiora enim, si licuisset, mittere parati fuissetus. Deus Opt. Max. V. R. nobis diu in incolumi statu seruet, atq; tueatur. BASILIAE Rauracorum, Idibus Martij, Anno à nato Christo, Millesimo, quingentesimo septuagesimo sexto.

DIONYSII AREOPAGITÆ, de Mystica Theologia, ad Timotheum Liber.

MARSILIVS FICINVS
Florentinus Reuerendo in Christi-
sto Patri & Domino Ioanni Medici Cardia-
nali se commendat.

VM & me, Gentus meus semel interpretandis Platonice destinauerit, & ego magnis Medicibus Platonica temè omnia dedicauerim. Cætera quidem maiorũ tuorum fuerint, quæ uero inter hæc in primis ad Theologiam pertinent, & idcirco sacra censentur, ipse sacer antistes iure optimo tibi uendicare uideris. Itaque Platonicum lamulichum sacerdotem iam pridem ad te misi sacra Aegyptiorum mysteria pertractantem. Post hæc autem ad Dionysium Areopagitam Platonicum Christianumq; Theologum interpretandum tibi, me contuli, præcipuum Atheniensium Antistitem summo Florentinorum Antistiti dicaturus. Hunc ergo iam absolutum lege, atq; uiue feliciter.

MARSILII FICINI IN DIONYSII AREOPAGITAM.

PROOEMIUM.

Ionyssi Dei numen Theologi ueteres, & Platonici separatatum mentis extasin, & excessum esse putant, quando partim amore rapto, partim instigante Deo, naturales intelligentiæ limites supergisse, in auitum Deum mirabiliter transformantur. Vbi nouo quodam uectis hauritu, & inextimabili gaudio uelut ebriè, (ut ita dixerim) debacchantur. Hoc igitur Dionysiaco mero Dionysius noster ebrius exultat passim. Effundit anigmata, concinit dithyrambos. Itaq; quàm arduum est profundos illius sensus intelligentia penetrare, tam difficile miras uerborum compositiones, & quasi Orphicum dicendi characterem imitari, ac Latinis præsertim uerbis exprimere. Idem profecto ad id faciliè consequendum necessarius omnino nobis diuinus est furor. Eadem prorsus oratione trinitas obsecranda, ut quod Dionysio piè petendi lumen, ad penetranda Prophetarum, Apostolorumq; mysteria, quondam Deus infudit, idem nobis similiter supplicantibus ad illius sensum eloquiumq; consequendum & exprimendum feliciter nunc infundat.

MARSILII FICINI IN ORATIONEM DIONYSII DE TRINITATE.

ARGUMENTUM.

Ionyssius Areopagita Platonice disciplinæ culmen, & Christianæ Theologiæ columen, quærens diuinum lumen, non tam intelligentia perstrutatur, quàm ardente uoluntatis affectu, & oratione petit. Quippe eum à Paulo mundi Sole didicere, Platone etiam confirmante, ipsum uniuersi principium esse intellectu quantumlibet excelso superius. Non igitur conatu quodam intelligentiæ
AA comparari,

comparari, sed in animum amore profusus Deo deditum, accendi Deum, atq; ibidem in ardore lucere. Hactenus quam ob causam ab oratione iaciat fundamentum dixisse sufficit. Quæ uerò orationis sit uirtus, & quis efficacius oret, in præsentia prætermittimus. Satis enim diximus in epistola ad Bindactum Recasolanum singulari nobiscum charitate coniunctum. Ad expositionem iam pergamus.

Persecutio expositionis de Trinitate, & quod bonum est super essentiam & propter exuberantiam lucis ignotum.

RES qualibet quò magis bonitate uigent, eò magis sua quadam propagine se communicant. Quapropter ad infinitum bonum propagatio pertinet infinita. Cùm uerò duo esse infinita non possint, meritò infinita bonitas rursusq; immensa bonitatis propago, natura sunt una, seipsam uidelicet intra se propagans. Tum uerò quoniam omnis amor ad bonum necessariò fertur, consequens est penes infinitum bonum, eiusdemq; propaginem infinitam, infinitum quoq; amorem spiritumq; amatorium ad seipsum intus existere. Dum uerò tres hic quasi naturales proprietates per sonasq; numeramus, interea quoniam quod est infinitum nihil relinquit extra se sui, nec admittit aliquid alienum, naturam unicam simplicissimamq; cogitamus. Perinde ac quis naturalem Solis formam, & lucem huic intimam calefactoriamq; uirtutem, unicam Solis naturam esse dixerit. Diuina Trinitas, non est numerus aliquis in quantitatibus genere collocatus, nec etiam in substantiæ genere, nec in super essentia ordine computatus. Cùm enim appetitui naturali non sufficiat esse, sed affectet in super bene esse, ideòq; entia singula suum quoddam bonum appetant, atq; uniuersum eos cupiat uniuersum bonum & ipsum tandem eius primum similiter exoptet primum bonum, merito bonum ipsum tanquam finis perfectioq; entium omnium, atq; entis, horum omnium est principium. Et idcirco uniuersa essentia primaq; superius. Est in super eminentius Deitate patris & bonitate, per quas uidelicet aliquis alicubi Deus sit, & aliquid alicubi bonum. Prima enim bonitas extra omne quomodocunq; bonum ac præter omnem compositionem absoluta penitus simpliciter in seipsa consistit. Inuisibile dicitur tum lumen quam minimum, tum quam maximum. Nec enim uel illud prospici, uel hoc ab oculis inspicere sustineriq; potest. Sed hoc tite potest super inuisibile nominari. Similiter in formis reit materia, itemq; rerum principium, sunt ignota. Sed materiam ob hanc defectum ignotam dicitur, principium uerò ob excessum lucis super ignotum. Summus animæ ad Deum ascendens gradus caligo dicitur atq; lumen. Caligo quidem, quatenus animus per negationes quasdam illuc usque processit, negando uidelicet Deum ipsum esse rem hanc, aut istam, aut illam, uel natura compertam, uel à nobis excogitatam. Lumen uerò, quia ratione non aliter de Deo, quam ita negando perspicuam consequimur ueritatem. Ut tenebræ eius, inquit Dauid, ita & lumen eius, & nox tanquam dies illuminabitur. Deus ipse mentes tunc demum lumine suo penitus implet, quando seipsas illi quasdam cæcas, atq; illentes exposuerunt, id est, tum singula intelligibilia de Deo negantes, tum etiam intellectualem formam suam actionemq; consuetam, per diuinum amorem, mirabiliter transcendentes. Sic igitur animus ita demum uera de Deo loquitur, quando non loquitur.

Dionysij ad Trinitatem oratio.

DIONYSIUS.

TRinitas, essentia, deitate, bonitate superior, diuinæ Christianorum sapientia dux, dirige nos in ipsum super ignotum, & præfulgens, excellensq; mysticorum eloquiorum culmen. Vbi simplicia & absoluta immutabiliaq; Theologia mysteria latent, adoperta præfulgente quadam silentij clam sacra docentis caligine, quæ quidem ubi maxime uidetur obscura, ibi supra modum lucem profert exuberantem. Illic sanè quod tangi uideriq; nullo modo potest splendoribus plusquam pulchris ad exuberantiam implet, omnes quasi captos oculis intellectus,

Bonum

Bonum est super essentiam, & intellectum, nec attingitur intelligentia, sed per uite similitudinem & amorem percipitur unitate.

MARSILIVS.

QUatuor cognitionis species sunt, sensus, imaginatio, ratio, intellectus. Imaginatio non semper indiget ad actionem præsentia corporum, qua necessariò sensus eget. Verum tamen corporeas quasdam in agendo conditiones sequitur, actionemque mobilem habet atque multiplicem. Ratio non sequitur conditiones particulares corporum sed iam ad absoluta se confert, mobilis tamen est, & necessariò multiplex. Intellectus denique motum iam deposuit, diuiduam uerò multiplicitatem, minime, nam & necessitate ordinis eam retinet, & usu declarat, siue definit, seu diuidat siue componat. Quod igitur principium uniuersi sit super sensum, imaginationem, rationem, nemo aliquando Philosophus dubitauit, siquidem incorporeum est penitus, & immobile: Esse uerò, & in intellectu intelligibilisq; superius Platonici una cum Dionysio probant. Quippe cum principium quidem sit ipsa simplicitas infinita. Intellectus autem agendo per multiplicem & diuiduam actionem ad obiectum intelligibile dirigatur necessariò multiplex. Quod & proportionem quandam cum intelligentia subeat. Proinde cum ipsum intelligibile ipsi enti sit æquale, uel forte latius, atque præstantius, sequitur principium rerum dum excedit intelligibile, ens item multo magis excedere. Quod autem intelligibile ens exsuperet inde patet, quia & quæ sunt, & quæ non sunt intelligimus, & esse pariter atque non esse, & aliquid ente, & essentia, & ipso esse, perfectus. Hinc ergo concludimus, principium uniuersi, quod propter inestimabilem simplicitatem eminentiamq; ipsum uniuersum cognominamus, excellentius ente purandum, præsertim quia ens, qua ratione ens est, multipliciter etiam diuisionemq; non necessariò refugit, sed uel presentem sustinet, uel futuram. Ipsum uerò unum, & uniuersi principium talia longe propulsat. Quæcunq; ab hoc proximè procreantur intellectus, scilicet intellectualesq; animæ, unitatem hinc quandam quasi paternam characterem sortiuntur. Quo quidem quasi capite, uel cardine, uel centro suo, Deum quandoque tanquam uniuersi centrum possint attingere. Quemadmodum Plinius una cum Dionysio comprobatur. Cùm igitur nec rationis, nec intellectus usu frui Deo possimus, fructuosos tamen naturalis ipsa spes, & conatus profectusq; polliceatur, per unitatem saltem intellectu præstantiorem quandoq; fruemur. Quando scilicet, possibilibus cæterarum uirium actionibus, animæ totius attentionem totam in hanc unitatem tanquam ad centrum à circumferentia collegerimus. Hoc diuinum illud Arpocraticumq; stentium à Mercurio, Pythagora, Socrate, Platone, Plotino, Apollonio est celebratum. Efficere uerò id potest aliquando solus amor. Cuius propria uirtus est reductoria pariter & unifica. postquæ animum ab inferioribus transferat ad supremum suum, unitatq; supremo. Amor uidelicet ipsius dum taxat unius, quod est uniuersi principium, qui sanè directus ad unum, animam à multitudine tum aliena, tum sua ad propriam reuocat unitatem. Per quam ipsi uni deniq; copuletur, quando scilicet amorem nunc in multa bona diuisum, in unum bonum perfectè adiecerit bonorum omnium principium atq; finem. Quid nam igitur ad hoc disputationes, doctrinæ, meditationes conferunt? Hæc sanè tanquam collisiones quadam mutua, luminum ipsius primi boni gratia factæ, amorem tandem ad ipsum in animo profusus accenderunt, amor confestim traducit, & unit. Mox diuinum in animo sic accitio superne lumen effulget. Hinc illud Platonis nostri. Diuinum uerbis doceri non potest, quemadmodum cætera quæ dicuntur, sed ex diuturna circa rem ipsam consuetudine uitæ que coniunctione, subito tanquam ab igne scintillante accensus in animo lumen se ipsum iam alit. Hæc Dionysius planè confirmat per uerba sequentium. Quibus ea quæ sunt, siue entia nominat substantiam incorporeas. Quæ uerò non sunt, siue non entia, res corporeas, atq; materiam. Extensionem autem animæ appellat amorem seruentem ad Deum in anima pura ueritatisq; studiosa directum.

Transcendit non solum sensibilia, sed etiam intelligibilia, & quasi intelligentiam negligens solo solius primi boni amore, se conferat ad ipsum.

DIONYSIUS.

Hæc equidem orauerim. Tu uerò amice Timothee intentissimò circa mystica spectacula studio, lingue sensus intellectualesq; actiones, & sensibilia, & intelligibilia omnia, & quæ sunt, & quæ non sunt. Atq; ut ipsi iungaris, quod omni essentia & cognitione superius est, te ipsum intende pro uiribus, quasi cognitione uacantem. Sola enim extensione quadam, tum à seipso, tum ab omnibus expedita, ad ipsum diuinæ caliginis radii essentia sublimiores, sublati omnibus, & absolutus ex omnibus euolabis.

Quare diuina inter prophanos diuulganda non sint. Et qui sint prophani. Et quando super ens extet unum atq; bonum.

MARSILIVS.

Sicut Plato bis in epistolis, ita Dionysius hic & sæpe alibi uetat secretissima Theologia mystica inter prophanos effundere. Ac propter iudicij defectum excessum uel superbiam, uel fas uacantem

AA 2 nasq;

riam primam idem fermè facere. Verū quoniam Deus atq; materia, quasi inter se opposita sunt, uelut supremum & infinitum uniuersi, probabiliter opposito quodam pacto, quæcunq; inter Deum informemq; materiam, media cadunt, de utroq; possumus affirmare pariter atq; negare. Deum igitur dices esse uel habere rem formamq; hanc aut illam, quoniam facit eam, nec rursus habere, quoniam est superior, materia uero dicitur rem eandem habere uel esse, propterea quod eam patitur, rursusq; negabitur, quia sit inferior.

Affirmare omnia de Deo docet, rursusq; negare, sed negatio tior est, & uerior quam affirmatio.

DIONYSIUS.

Debemus sanè omnes rerum positiones affirmare de Deo, tãquam de omnium causa. Vicissimq; potiori quadam ratione easdem omnes de Deo negare tanquam cumctis excelsiore. Neq; uero putandum est, negatione eiusmodi, affirmationibus repugnare, sed ipsam uniuersi causam, quæ omni non solum ablatione, sed etiam positione altior est, longè prius priuationes omnes exuperare.

Quomodo Deus apparet in silentio, & post transitum summitatum, & in caligine.

MARSILIVS.

Mens circa Deum tres (ut uidetur) gradus agit. In primo uerbis, quàm plurimis utitur, in secundo paucis, in tertio nullis. Quam plurimis, inquam, ubi quocunq; occurrit de Deo affirmat pariter atq; negat, paribus quidem uerbis, sed ratione diuersa. Paucis autem, ubi relationibus utitur, referendo uidelicet res ad Deum tanquam ad principium, finem, medium, conseruantem, conuertentem, perficientem. Nullus autem, quando nec ulterius res ad Deum refert, nec uicissim, nec negat, quicquam. Neq; dependens à Deo aliquid, Deo quodammodo reddit affirmans. Sed ipsum Deum mox affirmatura, sermonem rumpit intimum, siletq; protinus, ne affirmando finiens insolenter reportet pro infinito finitum. Tunc igitur si quatenus sermō remittitur, eatenus intenditur amor boni, statim (ut diximus) in hoc ipso incendio penes bonum, effulget boni lumen, spiratq; bonum. Oportet uero animam huc accessuram tres saltem (ut ita dixerim) summitates penitus transcendisse, scilicet, corpoream, animaleam, intellectualem, summitatem quidē corpoream cogitamus, ubi cœlum fingitur, quasi nouum, tantò pulchrius hoc cœlo, quantum cœlum hoc est terra formosius. Animalem uero, ubi in una anima confingitur omnis anima, & quælibet exuberans intellectu. Intellectualem deniq; si quando intellectum excogitamus. Sic omniformem, ut omnes formas, omnesq; præferat intellectus. Ultra summitates eiusmodi extrat ipsum bonum, tanquam ultra sonos uerbaq; & lumina prius in mente patientia. Habitare uero dicitur in caligine, quoniam cum primū nihil amplius ex his apparet, quasi obrutis iam, caligine, apparet bonum, his tantò saltem clarius, quantum meridiana lux profunda nocte fulgentior.

Sermo de Deo, sicut plurimus ritè, tum paucissimus, tum deniq; nullus haberi potest, Deus super essentiam & intelligentiam habitat.

DIONYSIUS.

Hac igitur ratione diuinus Bartholomæus ait: Theologiam esse plurimam, atq; paucissimam. Ipsumq; Euangelium esse tum latum, magnumq; tum cōcisum. Mihi quidem mitificè intellexisse uidetur eum, qui circa bonam omnium causam uerfatur, ritè posse tum multis uerbis uti, tum etiã paucis, tum deniq; nullis. Quippe cum penes eam & uerbum, & intelligentiam cesseret. Propterea quod quadam super essentiam ratione omnia supereminet. Solisq; illis sublato uelamine reueraq; fulget, quicunq; omnia non solum impura, sed etiam pura trāsilerunt, omnemq; omnium sanctorum culminum ascensum iam transcenderunt. Et cuncta diuina lumina, & sonos, sermonesq; cœlestes defererunt, atque eam protinus caliginem subiere, ubi ille reuera est, ut sacra tradunt eloquia, quia omnibus est excelsior.

Quomodo purgetur animus, per quot gradus ascendat ad Deum. Quomodo Deus super intellectum & intelligibile habitat, quæ sit Platoniorum opinio.

MARSILIVS.

Animus diuini montis fastigium ascensurus, in primis cunctis exhortationibus amore solo primi est inflammandus. Er quoniam superni caloris officium est, ab inferioribus nos purgare, amoris diuini flagrantia purgandus est, tum ab affectibus, tum ab imaginationibus singularum rerum corporearum. Tum uero monstrante disciplina, eo demq; interm amore duce, traducendus est ad contemplandas formas à corporibus separabiles, atq; separatas, id est, ad intellectuales animas, & angelicos intellectus. Sol namq; diuinus in animis quidem

quidem fulget, uelut in Luna, in angelis autem uelut in stellis. Verobiq; igitur mētis oculus ad Solem impotens, facilius tanquam familiaria lumina conuertitur, quibus conspiciendis, & Solem inde diuinum auguratur, & aciem ad inueniendum, uel quomodocunq; percipiendū assuefacit. Hactenus exhortatio quidem purgauit. Sed disciplina monstrauit. Amor autem & emundauit, & hucusq; perduxit. Amor igitur cum amato tandem feliciter copulabit amantem. In ea uideficer nube, ubi postquam naturales oculi sub exuberante lumine caligarunt, bonum ipsum benefica gratia illuxit & aspirauit amanti. In hoc caurem ascensu actiones ac uires animarum & angelorum in primis occurrunt. Mox uero substantiæ illas sanè sub nomine uocū, hac autem sub appellatione luminum Moses ipse significat. Annuit etiã purgatis interdum animis, intellectuales notiones ob mirabilem efficaciam, utq; ad purissimos sensus, uisum scilicet & auditum, per imaginationē se transferre, quasi sub forma quadam luminum atq; uocum. Proinde ubi Dionysius ait, ipsum bonum super summitates intelligibiles locorum suorum incedere, Plotinus & Iamblichus, Proclusq; dicent, intelligibile quidem intellectui, uelut inde formabili præferendum. Im mentum uero bonitatem ponendum intelligibili proportionem quandam cum intelligentia subeunt. Mitto in præsentia distinctionem illam Proculi, ubi summa post primum numina uocat intelligibilia. Infima uero, sed interrim mundo superiora potius intellectualia nuncupat, formanda uel à supernis. Sed media ueriusq; appellationis missione cognominat. Missas etiam facio tres illas apud Proclum substantias, triaq; sub primo principia, Essentiam, uitam, mentem. Probabilius cū Plotino tria hæc apud superos ratione quadam inter se differre dicemus potius, quàm substantia. Sed Plotinus quidem unū hoc sub primo cōstans ex tribus asserit uniuersi principium, uel à primo progenitum. Dionysius aut, quem libentissimè sequimur, non unū aliquid eiusmodi tanquam principium sub principio collocat, sed diuina Deo mentes subigit, ex his tribus essentia, uita, intelligentia, diuinitus cōstitutas, mentesq; eiusmodi partim intelligibiles, partim intellectuales ideo nūcupat, quoniam inde quidem propter luminis abundantiam capaci culti bet largissimè sese offerunt. Hinc autem ob serenissimā perspicaciam, lumen quodlibet ueritatis ipsius facillimè diaphani more suscipiunt. Deniq; bonum ipsum rationem intelligibilem supereminet, siue regionem eiusmodi, Platónico more, primum ipsum intelligibile nomines intelligibile specierum omnium fontem inter se formaliter differentium, siue substantiam quamlibet separatam perspicacem pariter atq; lucentem.

Confirmatio superiorum, & quomodo fruamur Deo per modum quandam intellectu præstantiorem.

MARSILIVS.

Hoc super cœleste cœlū stellarum suarū, id est, intelligibilū formarū plenū, Sol diuinus habitat quidē, sicut enim Solis lumine lucent, sed mirabiliter supereminet. Cœlum hoc intellectu uidere potes, Solem uero non sustinet intellectus. Qui & in oppositum te deducit, a quo enim tū rationis quasi mobilis, tū mentis quasi multiplex & finita ad aliquid mobile, multiplex, finitum, quod à principio est oppositū, te retorquet. Actio igitur eiusmodi cum primū intelligibilia per eam cōsequutus fueris posthabenda est. Hucusq; tantū confert, ulterius impedit. Quæ ad modum imaginationis usus ad intelligentiæ principia cōferre, ulterius obstat. Confirmatur hoc etiam per Platonium illud. Sol conspicuus in mundo nobis est imago boni. Sol quidem tam uisus generat, quàm uidentia & suscitatur ad agendum, cumq; oculis uidentia coniungit. Similiter ipsum bonū ad intellectus omnes intelligibiliaq; se habet. Hæc Plato. Cum igitur intellectus, non tã sua, quàm diuina uirtute res consequatur intelligendas consequens est, ut nulla penitus facultate sua bonū ipsum assequi possit, igitur Deo frui non est ad Deū agere, sed potius agi Deo. Non est aliquid per se haurire, sed aliquid per alium impleri. Non est per intellectum uersari circa bonū, sed amore trāsferri. Atq; ipsa uirtute nostra intellectu superiore ipsi uni bonoq; penitus copulari. Vbi sanè animus omnem profectum in affectionemq; ad alia, & ad seipsum iam depoluit, exiit & formam suam. In dicit, iam diuina nunc etiam Plotinus ait. Iamq; sic agit ut Deus, sicut aurum ignitum, in Apocalypsi celebratum, ut ar ignis, & animatum corpus ut anima. Atq; anima sublimis intellectu formata, tanquam intellectus agit, intellectus igitur reformatur in Deum, agit deniq; tanquam Deus.

Ascensus ad Deum per purgationem animi, atq; per transitum intelligibilium specierum, Fruito Dei per aliquid intellectu præstantius.

DIONYSIUS.

Ire igitur diuinus Moses diuinitus admonetur, primo quidem ut mundetur ipse, rursumq; ut se separet ab immundis. Atque post omnes expiationem buccinarum clangores uarios audit. Cernitq; lumina multa, puros atq; multiplices radios diffundentia. Post hæc à turbis uulgaribus segregatur. Atq; cum selectis sacerdotibus ad diuinarum ascensionum fastigia sese confert. Ibiq; non cum ipso quidem Deo commercium habet, nec ipsum cernit, non enim est uisibilis, sed locum potius ubi stetit. Hoc autem, ut reo, significat, diuinissima & suprema quæque uisibilem atq; intelligibilem

esse rationes quasdam suppositorias significationesque eorum, quae subiecta sunt omnia transcendenti Deo, per quae Dei praesentia omnem intelligentiam superans super intelligibiles sanctissimorum ipsius locorum summities incedens. Tunc igitur ipsa quoque visibilia & uidentia intelligentia uel dimittens, ipsam ingreditur ignorationis mysticam reuera caliginem. Vbi omnes cognitórias perceptiones excutit, atque in eo qui tactum penitus, uisumque refugit, iam consistit, totusque euadit ipsius qui omnia supereminet. Tunc sane nec sui iuris est, nec est alterius. Sed ipsi, qui penitus est incognitus, cognitionis omnis uacatione, per aliquid cognitione praestantius est unitas. Ex eo enim quod cognoscit nihil, intelligentiam transcendendo cognoscit.

Quomodo auferendo gradatim ascendamus ad Deum, tum in homine, tum in mundo toto, tum in Sole.

MARSILIVS.

Si fect Deus hominem ad imaginem suam, certe est in homine statua Dei, quamuis additamentis abscondita. Primo igitur, separa corpus ab anima, secundo, ab eadem corporeas passiones, tertio, imaginationes a ratione, quarto, rationales discursiones ab intellectu, quinto, intellectua lem multiformitatem ab ipsa animae unitate, sexto, ab hac unitate animalem intellectualemque conditionem. In septimo gradu, ut arbitror conquiesces. Inuenies enim ipsam simpliciter unitatem, id est, Deum sub tali quadam unitate latentem. Mundum quoque Deus statuam suam fabricatus est. Sed uelaminibus multis operam. Subtrahe primo materiam, relinque caetera, iam habes ubique caelum, cui materiam ademerunt. Deme rursum caelesti huic mundo dimensionem. Serua formas omnesque motus formarum. Nactus eris animam uniuersam. Tolle, si placet, motus, formis omnino seruatis, uniuersum mox possides intellectum, sed huic auferito diuinos inter se uelut in caelo formarum radios. Accipe lumen ipsum in se principium radiorum, nec dispersum per radios, nec ceris radiorum speciebus determinatum, sed absolutissimum & simplicissimum, & immensum. Quod & ipsum bonum est omni semper intelligentiae uoluntatisque conatu quaesitum. Hac igitur ratione gradatim auferendo, Deum ipsum primo ex mundo paruo, rursumque ex mundo magno feliciter inuenisti. Tertio, forsitan inuenies similiter ex mundo Solari. Cogita, colores omnes lucisque rerum, ita ex Sole profuere se uelut seruari, ut nihil ferme sint aliud, quam Solis ipsius lumen, sub rebus occultum. Quam obrem si abstuleris a coloribus ubique terrenis, terrenam crassamque mixturam, a lucibus tandem igneis stellaribusque mixturam igneam proprietatemque stellarum. Atque his ita sublatis, lucem pro uinibus conseruaueris, Solem iam habebis. Vbi si molem proprietatemque Solis ademeris, luce seruata, reportabis ex hoc Sole Deum, Solis reuera Solem. Certis inde remotis limitibus per immensum regnantem ubique totum. Sic enim beneficium primi boni lumen rebus omnibus, inde bonis & pulchris, & appetendis est infusum, quemadmodum Solis lumen coloratis omnibus, atque lucentibus, nec non similibus ferme gradibus distributum. Sed quomodo per gradus rerum, quibus uel rationibus ascendatur ad Deum, in libro epistolarum secundo & in Theologia, a libro de raptu Pauli ad tertium caelum, latius disputamus.

Quomodo auferendo omnia quae sunt, procedamus ad Deum. Et contraria ratione auferamus atque ponamus.

DIONYSIVS.

Hanc nos praelucidam caliginem ingredi precamur. Atque per uisus cognitionisque uacationem, uidere & nosse quod est uisione notitiaque superius. Ex hoc ipso uidelicet quod nec uideamus, nec aliquid cognoscamus. Hoc enim est reuera uidere ac nosse. Et cum qui essentia eminentior est, modo quodam super essentiam, ex omnium uidelicet quae sunt ablatione, laudare. Quemadmodum qui statuam indigenam fabricant, auferentes omnia quae circum appolita impediunt, perspicuum formae latentis intuitum, solaque ablatione pulchritudinem ipsam in se pendentes occultant. Oportet autem ablationes, ut arbitror, contra ac positiones celebrare. Positiones enim inchoantes a primis, ac per media ad ultima descendentes adhibeamus. At in auferendo uicissim a post. emis ad prima dispositis gradibus ascendentes omnia tollimus. Ut submoto uelamine ignorationem illam cognoscamus, quae sub omnibus cognobilibus in entibus omnibus delitescit. Illamque caliginem essentia superiorum perspiciamus, quae ab uniuerso lumine in his, quae sunt emicante nobis occultatur.

De

De trinitate & imagine trinitatis.

MARSILIVS.

Solem una cum Platone diximus esse conspicuam boni ipsius imaginem. Finge igitur ex in tima luce, quae uiget in centro Solis tria lumina intrinsecus emicare, primum per altitudinem Solis effundi, secundum per latitudinem dilatari, tertium, profunda penitus occupare. Ex primo secundum, ex secundo cum primo, tertium originem ducere. Esse inuicem coniuncta pariter & distincta. Similiter in ipso bono tria quaedam benefica lumina sic emicare, ut extrinsecus non proficiant. Quae una cum pullulatione permanent, ac uicissim pullulent permanendo, atque ita germinatione inter se distinguantur, rursusque natura sint unum. Possunt uero lumina quodammodo etiam angelos designare, eorumque cum Deo & inuicem unionem. Reliqua satis pateant.

De bonitate diuina, unitate, uel appellacionibus, figurisque, diuinis.

DIONYSIVS.

In eo libro quem de Theologicis institutionibus inscripsimus, quae sint affirmantis Theologiae praecipua, diximus. Quomodo diuina bonaque natura dicitur unica, quomodo ibidem trinitas. Quae penes hanc ipsam naturam sit ipsa patris, quae filij notio. Quid significet spiritus sancti theologia. Quae ratioe ex incorporeo indiuiduoque bono intima bonitatis lumina pullularunt. Permanentque intus non exeuntia, nec discedunt a mansione in ipso, & in se ipsi, & inuicem. Quippe cum haec ipsa per mansio pullulationes perpetuo comiter. Quo item pacto superior essentia, lesus ueram possidet humanae naturae substantiam. Et quaecumque alia a sacris literis demonstrata in eo opere celebrauimus. Sed in libro de diuinis nominibus, quomodo bonus appelletur, quomodo ens, uita, sapientia, potestas, caeteraque eiusmodi ad appellationem diuinam, scilicet intelligibile pertinentia. In Theologia uero per figuras significatiua tractauimus, quae sint a rebus, quae sentiuntur appellationes ad diuina translatae, quae formae diuinae, quae figurae, membra, instrumenta, quae loca diuina, quae ornamenta, qui furores, quae tristitia, indignationes, ebrietates, crapulae, iuramenta, execrationes, somni, experfectiones. Et aliae, significatiuae theologiae figurantis Deum formationes sunt sacra ratione confectae.

De gradibus uirium cognoscentium, atque rerum cognoscendarum. Et quare sermo de rebus supernis uerus, breuis esse soleat.

MARSILIVS.

Sermo de rebus superioribus uere & pro ipsa natura rerum habitus, breuiorque sermo de rebus inferioribus, quod & Plato Plotinusque confirmant esse debet, quod quidem tum ex uiribus cognoscentibus, tum etiam ex rebus cognoscendis asseuerari potest. Imaginatio uel pauerioribusque a sensibus efficit, quorumque sensus multi a sensibusque multis efficiunt. Ratio una quadam uniuersali specie sepe complectitur plurima, quae per imaginationem formis pluribus singulariter percipiuntur. Intellectus immobilis quodam subiectoque intuitu conspicit, quae ratio per uariis discursum accipitur. Et quo sublimior intellectus est, propter efficaciam tum naturae, tum exemplaris formae, eo paueriora plura cognoscit & efficit. Sicut enim oculus figuram circulaem uno quodam semel intuitu uideat, quae ceteris tactus sapius attractado perpendit, sic intellectus omnis se habet ad rationem. Rursumque ad intellectum inferiorem superior intellectus. De uiribus quidem cognoscentibus haecenus. Res quin etiam cognoscendae quanto superiores sunt, tanto gradatim numero quod pauiores, ampliores uero uirtute, utraque igitur ratione legitimus, de rebus superioribus breuis est. Notio uero ampla, quae forte si ampla non fuerit, ut minus saltem mentiaris uel repetas, sermo debet esse breuissimus. Tandem in ipso Deo admodum intellectus superior non solum discurrrens oratio, tam interior, quam exterior, sed etiam intelligentia cessat. Verum quod deest intelligentiae, amore quodam, & quasi gestu, & tactu unitateque, & gratia compensatur. Sed haec latius una cum Plotino in Commento in eum iam tractauimus.

Sermo de rebus altioribus debet esse breuior.

DIONYSIVS.

Ror autem te deprehendisse, extrema uerbis esse prolixiora superioribus. Oportebat sane theologicas institutiones, explicationemque nominum diuinorum breuiori, quam theologiam significatiuam sermone tractari. Quatenus enim ad sublimiora contendimus, euentus sermones ipsi intelligibilium conspectibus contrahuntur. Quemadmodum nunc caliginem illam subeuntes, quae superat intellectum, non solum in sermonis breuitate, sed etiam in silentium omnino uacuationemque intelligentiae protinus incidemus. Iam uero illic quidem a supremo ad infima descendens oratio, pro quantitate descensus ad latitudinem descensus congrua gradatim extendebat. Nunc autem ab inferioribus ad sublime sermo conscendens, pro modo ascensus, paulatim euadat angustior. Itaque post omnem ascensum, obmutescet omnino totusque ineffabili coniungetur.

AA 5 Omnia

Omnia formam aliquam præferentia affirmari de Deo possunt atq; negari. Sed affirmatio quidem à superioribus, negatio autem ab inferioribus inchoanda.

MARSILIVS.

Deus summus super omnem positionem extat. Quia est bonitas infinita. Non potes ergo aliquid tam bonum adhibere Deo, quin melius aliquid reliquum sit ulterius adhibendum. Est etiam super omnem ablationem, quoniam est unitas eminens, simplicitas infinita. Imò etiam prima ratio ne omni ablatione superior. Quamdiu enim licet aliquid admouere Deo, itaquam inde profectum, tamdiu idem & remouere fas est tanquam hoc ipso quod est inde, non sit illud. Est autem sub illo semper, & inde quicquid boni repereris uel inueneris. Proinde uerisimile est, affirmare de Deo quicquid formam, actionem, ordinem, habent. Verisimilis autem affirmare de primo perfectiora quam imperfectiora, atq; uicissim probabilius imperfectissima quæcque quam perfectiora negare. Si igitur perfectissima primò affirmaueris nondum affirmasti sequentia. Itaq; sermo reliqua gradatim afferens superfluus iudicari non poterit. Sin autem perfectissima primo negaueris, semel cuncta negasti, frustra iam reliqua negaturus. Quamobrem si omnia deinceps media percurrere ritè uolueris, superiora quidem affirmabis in finis, uicissimq; ante alia rectè inferiora negabis.

Affirmatio rerum de Deo contraria uia procedit atq; negatio.

DIONYSIVS.

Fortasse quæres, quare cū à primò diuinas positiones inchoare soleamus, uicissim auferre ab extremis incipiamus? Quoniam uidelicet quando ponimus circa illud quod positionem omnem exuperat, suppositoriam affirmationem oportet ab eo quod est illi cognatius exoriri. Contra uerò quando circa illud auferimus, quod ablationem omnem excedit, ab his quæ longius ab eo distant, ritè inchoamus ablationem. Non ne Deus magis est uita & bonitas, quam aer atq; lapis? Vicissimq; potius non crapula, nec irascitur, quam nec dicitur, nec intelligitur.

Vnum est omnium principium, nec est aliquid sensibile, uel intelligibile, sed utriusq; interuallo quodam infinito præstantius.

MARSILIVS.

Dvo quæ sequuntur capita confirmantia Deum esse causam omnium, tam sensibilem quam intelligibilem, contra Manichæos adduci possunt, quos & Plotinus confutat, introducens principia duo scilicet, summum bonum atq; summum malum, & illud quidem intelligibile hoc autem sensibile esse principium. Hos etiã nos in Theologia & unã cum Plotino refellimus. Quoniam quod summum fingitur malum, nec actionem habet, nec essentiam, nihil enim habet boni, hæc autem expetit ut bona. Præterea cum etiam sensibilia bona, pulchra, ordinata, uisita sint, non à malo sunt principia, sed à bono. Quod Moses confiteri compellit. Deniq; nisi utraq; ab eodè principio dependere cõmunionem inter se nullam habere possint. Ratio uera dicitur, quemadmodum proprius quilibet rerum ordo ad proprium reducitur caput unum, sic uniuersalem rerum omnium ordinem ad unum omnium uniuersale caput deniq; referendū. Si enim quo altior causa est, eo latius longiusq; suū dilatat imperium, altissima certè causa uis sua actioneq; per omnia porrigit. Quæ cū sit causa causarum prima, proculdubio est maximè causa. Omnium igitur causa est tam conseruans ubiq; singula q; efficiens, reliquas in Theologia & Plotino ad idem rationes adducimus. Quamobrem Dionysius noster Deum appellat omnium tam sensibilem, q; intelligibilem auctorem. Addit esse causam eminenter. Cæteræ namq; causæ nonnullæ habent cū effectibus suis, proportionem, quoniam & causa, & effectus sub eodè uniuersali rerum principio continentur. Sic igitur sphaera ignis cū effectibus calidis proportionem habet, imò & Mars, atq; Sol, cõfirmantibus id Platonis. Prima uerò causa, quod Plato demonstrat, nulla ad opus aliquod proportionem, sed absoluta prorsus infinitate facit. Alioquin non foret summo per se simplex, atq; prima. Cū igitur causa prima per se simpliciter eminentiam agat omnia, tam sentienda q; intelligenda, merito nihil est eorū, quando nec proportionem quidem ullam habet ad illa. Negaturus autè Dionysius Deo cuncta, ne forte uideatur Deum prorsus è medio tollere, proponit in primis ea duntaxat conditione se negaturum minus bona, ut semper intelligatur supra modum meliora daturus. Quando negamus animam esse essentiam corporalem, non negamus simul esse essentiam meliorem, scilicet, incorpoream. Negamus similiter Deum esse in ordine essentia etiam transcendenti, quæ in essentiam corpoream, & incorpoream potest diuidi, & in se existentem, & alteri adherentem, & simili: et ad omnia deriuari, singularitatemq; finiri. Concedimus tamen Deum esse essentiam transcendente simpliciter absolutam. Negantes iterum Deum esse uitam, quæ est actus essentia, non prohibemus esse uitam, huiusmodi uitæ causam. Rursus quando negamus Deum esse rationem, uel intellectum, indagatorem luminis, atq; boni, non negamus tamen esse intellectum luminis, bonitatis causam intellectibus. Sed quis adeo demens est ut intellectum dicat irrationalem? Quia rationis ambagibus non indigeat. Aut rationem appelleret cæcæ, quoniam absque præsentie oculi ministerio uideat. Ita nec Deum amorem suspicari fas est, quoniam cum sit ipsum lumen bonitatis à mente perceptum, mentis usu non indiget. Negat Dionysius in primis Deum esse corpus

corpus, deinde nec esse, nec habere conditiones passionisq; corporeas, siue in corpore sint, siue circa corpus. Nus ergo uicissim ex eo quod conditiones, defectus, passionis cõtingentes corpori, rerum principis non contingunt, consequenter illud non esse corpus argumentari ualemus. In Theologia quin etiam nec esse formam corpori adhaerentem, nec formam rursus huius formæ proximam, scilicet, declaramus. Ascendit uerò Dionysius negando ab inertis corpore ad formam corporis quodammodo efficacem, id est, accidentalem, ab hac ad efficaciam substantialem, sed non dicitur uitam, ab hac ad uitam, sed irrationalem, quæ est ita summum sensibilem, sicut est intelligibilem ultimum.

Quod nisi sensibilem est, qui sensibilis omnis eminenter est auctor.

DIONYSIVS.

Causa omnium, omnia supereminens, nec essentia, nec uita, nec ratio, nec mente capta est. Neque est corpus, nec figuram, uel speciem, nec qualitatem, aut quantitatem, aut molem habet, nec est in loco, neq; cernitur, neq; sensibilem tactum habet, nec sentit, nec est sensibilis. Neq; perturbationi ordinis experti obnoxia est, à passionibus, uel materialibus, agitata. Rursus, nec est inualida sensibilibus uidelicet subiecta casibus, nec luminis indiga, nec alterationem uel corruptionem, aut diuisionem, aut priuationem ullam admittit. Nec aliud quicquam sensibilem aut est, aut habet.

Quibus gradibus negantur de Deo intelligibilia, scilicet, primo, quæ pertinent ad animam, deinde quæ ad intellectum, tertio quæ ad ideas, quarto quæ ad communes Dei appellationes, quinto quæ ad trinitatem.

MARSILIVS.

Negaturus de Deo intelligibilia omnia, exordium facit ab his, quæ ad genus intelligibile tanquam ultima rediguntur. Ab anima, scilicet, uergetali pergens ad sensuale, ab hac ad imaginatam, hinc ad animam quasi rationalem sagacissimam, scilicet, bestiarum, hinc ad rationalem, id est, humanam, ab ipsa huius ratione, ad eiusdem intelligentiam, hinc ad angelicam intellectum, ab intellectu ad ideas, sunt enim ideas in intellectu quasi cælo stellæ. Quæ in intellectu angelico sunt eius supremum, sed in diuino quasi sunt ultimum. Inter ideas collocat ideas numerorum, id est, uerò proportionum numerorum comitantium. Vbi commemorat ordinem. Item ideas suis dimensionum, quæ resoluuntur in numeros. Vbi de magno, paruo, æquali loquitur. Præterea qualitatibus ideas suis quodammodo dimensionibus indigentium. Vbi similitudinem dissimilitudinemq; adducit. Tuna uerò ideas actionum, quæ sequuntur ex qualitatibus. I. quoniam uel de motu, atq; quiete, accedunt ideas formarum substantialium, scilicet, elementarium sub potentia nomine. Ideas rursus celestium sub luminis cognomento. Ideas quin etiam animalium corporibus coniuatarum, appellatione uicæ, item separatarum sub essentia cognomento, angelorum quoq; æternitatis signatæ, æternitas autem secum trahit tempus, uel ut imagine in Deum idea est diuinæ fruitionis, sub intelligibili tactu. Hæc tenus de sublimitate diuina negauit, & dotes animarum mentiumq; & omnes, quæ que modocumq; intelliguntur ideas. Et merito, quoniam eiusmodi quæuis idea singulariter definitur quiddam est, ac simul cunctæ cõpositum. Præterea Deus agi omnia pariter, & in omnia, ideas uerò ita inter se distinguuntur, ut non possint ab una omnes esse. Imò & opponuntur, scilicet, ideas status, ideas motus, similitudo idealis, ideali dissimilitudini. Deus igitur cuius ideas omnes æqualiter profertur, nec aliqua earum est, q; intelliguntur à nobis, neq; etiam cunctæ. Sed qui non uiderit? Si Deus ipse idea paruitatis sunt, aut motus, aut diueritatis, non effectuum magnitudinem, & statum, & unionem. Quibus autem rationibus talia, quædam de ipso uno Plato, & Parmenide neget, & proximum narratu foret & in præsentia minime necessarium. De his enim in commentarijs in Parmenidem disputamus. Negat post hæc absolutas quasdam appellationes, quæ communiter Deo dignè uidentur. Vbi ad ueritatis appellationem peruenit reliquorumq; similitum, tollit tãdè medio notiones humanas de relationibus, illis, quibus diuinæ personæ inter se distinguuntur. Notiones enim eiusmodi intelligibiles sunt potius, quam diuinæ, pro intelligentia nostræ captu conceptæ. Imò & quæcunq; sublimius à supremis angelis naturaliter conceptæ sunt, Deo inferiores existunt. Docet & cognitionis modum, quoniam est actio iarus permanens, pro natura cognoscentis efficax. Ideo nec aliquid conceptum, intellectuatumque, cognoscere aliter, quam essentiali intellectu aliquid ratione. Tales que conceptus intra se format. Ideo Deum essentia, intellectu intelligibili longe superiorem, eiusmodi notionibus minime circumferibit. Sed uerisimile tunc intelligi, quando studietur absolute intelligi nunquam posse. Tum uerò Deum, inquit, omnia quæ sunt cognoscere, non ex conditione qua sunt, sed pro natura Dei. Essentia igitur (ut ita dixerim) superanter intelligit, imò & super intelligit, multa unice, composita simpliciter immutabiliter mutabilia. Præsentis momento præterita pariter & futura, uel ut sibi cuncta præsentia. At deinceps nec figurari quidem & designari Deum, per quæ forma designari putatur. Nec enim sermonem nos habere de Deo, quia neque nomen ex quo sermo componitur.

nitur, non, inquam, nomen, quoniam neque cognitionem, quæ quidem est ratio prolata nominis, primumque nomen, sed hæc satis in Parmenide Plato declarat. Videbitur igitur Deus esse tenebræ, id est, ipsum omnium obscurissimum. Sed quomodo? Cum clament esse Deum tanquam omnium ubique notissimum. Putabit aliquis uicissim Deum appellari posse lumen, id est, omnium notissimum. Sed quoniam pacto? Cum omnia finita testificentur ignoriari quid sit ipsum, quod omnes infinitum proculdubio consentent. Nec omnino uerè de Deo sentiunt homines, qui conceptum humanum superat infinitè, nec errant omnino de Deo, a quo omne uerum & iudicium opusque bonum assidue p̄der. Tollit denique Deo & affirmationes, & negationes, quæ tamen aliquando uisæ sunt diuinitati ratione aliqua conuenire. Sed reuera, quod nusquam attingimus, nec ponere possumus, nec auferre. Sed quæ sunt post ipsum. Si enim uni ipsi bono, bonorum omnium auctori, nihil deest boni, quid nam boni huic possumus adhibere. Rursum si Deus est eminentia simplicissima, ab omnibus penitus absoluta, non potes huic auferre quicquid, quia nec assequeris quod tempèr eximer, neque diuidis, quod omnium indiuiduorum simplicissimum & absolutissimum iudicatur.

Quod nullum intelligibile est, qui omnis intelligibilis eminenter est auctor.

DIONYSIVS.

ITerum ascendentes dicimus, Deum nec esse animam, nec habere sensum, uel phantasiam, uel opinionem, uel rationem, uel intelligentiam, nec esse intellectum, nec intelligentiam, nec dici, nec intelligi, nec esse numerum, nec ordinem, nec magnitudinem, nec paruitatem, nec æqualitatem, neque similitudinem, uel dissimilitudinem, nec stare, uel moueri, uel quietem agere. Nec habere potentiam, nec esse potentiam, neque lumen neque uitam, nec essentiam, nec æternitatem aut tempus, nec esse tactum ipsius intelligibacum, neque scientiam. Quin etiam nec est ueritas, nec regnum, neque sapientia, nec unum, nec unitas, nec bonitas, nec deitas. Nec spiritus est, quemadmodum ipsi perpendimus, nec paternitas est eiusmodi, nec ratio filij. Neque aliud quicquam eorum, quæ nobis uel alibi rebus, uel illis sint cognita. Nec est aliquid eorum, quæ non sunt, uel eorum quæ sunt. Item nec ea quæ sunt, Deum sicut est ipse, cognoscunt. Nec Deus res pro ipsa rerum conditione cognoscit. Nec ipsius Dei sermo est, neque nomen, neque cognitio, neque tenebra, neque lumen est, neque error, neque ueritas. Nec est ipsius positio pro suis ulla, nec ablatio. Verum nos, quæ post Deum sunt ponentes auferentes uel, nec ipsum ponimus, nec auferimus.

Quippe cum omni positione superior sit singularis illa & omnino perfecta omnium causa, & omni rursus ablatione altior excellentia illius, qui ab omnibus est simpliciter absolutus, totisque superior.

MARSILII FICINI FLOrentini in Dionysium Arcopagitam

de Diuinis nominibus ab eodem è Græca lingua in Latinum translatum.

ARGUMENTVM.

MARSILIVS.

Multitram Latini, quam Græci, Dionysij libros longis Commentariis explanauerint, non est consilium nunc ad uerbum singula commentari. Sed ubi potissimum Arcopagus Academiam redoler, paulo sagacius explorare, perque pulcherrimos horros Dionysij nostri Platonicorum facile principis, flores passim delibare Platonicos. Et si Dionysium Platonis tanquam p̄ij Philosophi sectatorem alicubi declaramus, ipsum tamen non solum cæteris Platonicis propter doctrinæ Platonicæ cultum, uerum etiam ipsi Platoni propter noui ueritatis Christianæ lumen, anteprehendum esse censemus. Instituiimus autem non solum sensum eius summatum (ut diximus) Platonicam potissimum ratione perstringere, uerum etiam Græca in Latinum uerba rursus interpretari. Vt utrinque pro ueribus ipsa secum forma Platónica consentiret. Quam rectè utrobique referre, facile potest nullus, difficilior quidem aliquis, nisi Platonicus: diffidillimè uero, nisi Philosophus. In mystica Theologia Platonicæ simul & Dionysiacæ sensu probauimus ipsum uniuersæ principium appellatione magis proprie ipsam

ipsum unum bonumque nominandum. Idque intellectui, & intelligibili quantumlibet excelso superioris esse monstrauimus. Nullus igitur intellectus per intellectualem actionem, id attingit, sed unionem quandam intelligentia uerorem, atque meliorem. Eiusmodi autem unio non tam intellectu fundamentum habet, quam in unitate quadam. Quæ quidem est animæ intellectualis apex eminentior intellectu. Hanc ipsum unum tanquam sui characterem impressit animæ. Cui simul, & tanquam bonum, naturalem primi boni infudit amorem, & assidue suscitatur. Anima igitur tunc demum ipso uno bonoque fruatur, quando tum amore eiusmodi instigante, tum etiam trahente Deo, multitudinem omnem exiit, ad sensum, & rationem, & intelligentiam pertinentem. Solutaque iam tota sursum in unitatem suam, per quam cum ipso unum rerum principio inexistibilem esse sequitur unionem.

Dionysij Arcopagitæ de diuinis nominibus, interprete Marsilio Ficino, liber.

DIONYSIVS.

Post Theologicarum figurationum librum, beate uir, nunc iam ad diuina nomina pro ueribus explicanda, me conferam. Esto nunc quoque nobis diuinorum eloquiorum lex illa præscripta, per quam eorum, quæ de Deo dicuntur ueritatem asseueremus, non in persuasorijs humanæ sapientiæ rationibus, sed in demonstratione potestatis eius, quam Sanctus spiritus in Theologis suscitauit. Quæ quidem inefabilibus & incognitis ineffabiliter & incognite copulamur. Per unionem quandam potentia & actione nostra tum rationali, tum etiam intellectu ali præstantiorem.

Tantum de diuinis asseuerandum, quantum diuinitus inspirati nobis ostendunt. Item quomodo radius diuinus se ipsum nobis accommodat.

MARSILIVS.

Plato in Timæo de rebus diuinis, credendum, inquit, Dei filijs, etiam si nullas asserant rationes. In legibus quoque Theologiæ inuenta iubet oraculis confirmari. Dionysius similiter nihil de rebus diuinis asseuerandum putat, nisi quantum diuinitus inspirati confirmant. Deum hęc appellatam quadam apud Latinos prodigiosa, superessentialitatem nominat. Essentialitas apud metaphysicos est simplicior, quam essentia. Deus igitur non solum simplicissimum est, sed ipsa simplicitas. Si qua huic scientia comperit, non essentialis illa quidem est dicenda, sed eminentior quam essentia. Quæ rursus ignoratio dicitur, quippe cum nihil alicui notæ cognitionis habeat, sed est ipse rea ratione, intelligentia, cognitio, et essentia melior. Hęc igitur Dei propria sit. Nobis uerum quam diuinus extra patriam summa cognitio intelligentia est, diuinam naturam nondum attingens, tantum uero de muneribus diuinis ueribus que conlequens, quantum diuinus ipse radius per serenas sanctorum mentes transmissus ostendit. In quibus sanè tanquam in corporibus diaphanis diuinum percipimus Solem, quem capere in se ipso non possumus. Quamobrem circa diuinorum contemplationem certis quibusdam limitibus cohiberi sumus. Primo quidem, quoniam nihil ultra pertingere possumus, quam radius offerat. Secundo, quia radius ipse in nos sub mensura descendit, non quidem ostenditur nobis naturam ipsam diuinam, uel quæcumque Deus conspicit in seipso, uel omnia saltem quæ penes Deum angeli contuentur, sed pauciora, & inferiora quædam, quamuis pretiosissima proculdubio, si cum cæteris conferantur. Tertio, quoniam radius ille unicuique pro sua duntaxat capacitate demonstrat. Iuxta quadam ubique pro meritis distributione seruata. Vbi certè Sol diuinus perinde se habet, ac si Sol celestis, lumen suum singulis passim oculis temperaret. Se ergo quasi finitum mentibus finitis ostendit, infinitatem interea suam occultans in seipso. Denique & unusquisque debet circa diuinum radium ita moderari se ipsum, ut nec per ignauitatem ab illius excellentia decidat in deterius, neque tentet ulterius per superbiam. Ibi quidem sanctitas, hic autem temperantia lucet.

Tantum de diuinis asseuerandum, quantum inspiratio diuina declarat. Item radius diuinus pro cuiusque ingenio se infundit.

DIONYSIVS.

NVlla igitur ratione audendum est aliquid de occulta Deitate, quæ est superior quam essentia, dicere uel cogitare, præter illa, quæ sacra eloquia diuinitus nobis aperuerunt. Ipsi namque quod excelsus est essentia, scientia quoque essentia superiorum quæ & ignorantia nominat, sed ratione, & intellectu essentiaque præstantior est, debemus adscribere. Eatenusque ad excelsam cõtendere, quatenus precipue diuinorum uerborum radius se ipsum

ipsum nobis infundit, dum uidelicet ad sublimiores splendores temperantia, & sanctitate diuinorum uenatrice, cohibiti sumus. Si qua enim sapientissima uerissimaque Theologia fides habenda est, pro mentis cuiusque proportionem reuelantur, spectanturque diuina. Vbi sane præcipua Dei bonitas per iustitiam omnium seruaticem, ab his quæ sub mensuram cadunt, immensitatem ipsam tanquam incomprehensibilem, qua Deum decet pro uidentia, segregat.

Deus nec ab essentia, nec ab intellectu, per illam, non per istum nec comprehendit, uel saltem perspicitur potest.

MARSILIVS.

Inreprehensibilia ita superant sensibilia, item simplicia, composita, rursus incorporea similiter corporea sic excedunt, ut superiora illa, nec ab his inferioribus, neque per hæc uel comprehendit, uel etiam reuera spectari possint. Multo magis principium uniuersitatis immensitate naturæ superat essentiam, forma quadam necessario designatam, tum in comparabili simplicitate, unitateque penitus absoluta superat mentis formam, ut Plotinus probat, necessario multiformem. Longius quoque superat cogitationem, non solum multitudine, sed etiam mobilitate dispersam. Maxime uero fermone. Nec igitur ab his, neque per hæc, neque per aliud finitum quicquam comprehendit perspicitur uel potest. Est autem Deus unitas non in re quæ uis unita sedem habens, sed unionis unitatisque ubique causa. Essentia quoque & intellectus dici potest, tanquam essentia omnis intellectusque causa, non tanquam essentialis quædam intellectu uel forma. Denique cum etiam Peripatetici putent essentiam & esse tanquam communissima a communissimo principio rebus tribui, atque causa communissima potentissima causarum, si ab omnibus effectibus expedita, merito primum principium Platonice purant ab essentia & esse solutum. Quia uero ratione intellectus quantum uenitque sublimis, nunquam primum principium esse possit, sicut neque ullus sit quandoque lumen, in Theologia nostra plantus declaramus.

Deus essentia & intellectu superior, non potest per ullam essentiam uel ab ullo intellectu, comprehendit, uel saltem propria uirtute cerni.

DIONYSIVS.

Sicut neque sensibilibus intelligibilia comprehendit spectari uel possunt, neque fictis figuratisque simplicia & in figura. Neque per corporum figuram formati informas ipsa incorporeum re fugiens tactum figuratque carens, eadem ueritatis ratione, ipsa superessentialis infinitas, omnes essentias antecellit. Ipsa quoque unitas intellectu superior, omnes supereminet intellectus. Ipsum denique unum cogitatione præstantius, nullis cogitationibus potest excogitari. Atque bonum excellentius omni uerbo, uerbis est ineffabile. Unitas unitatis omnis unifica, superessentialis essentia. Intellectus nequaquam intelligibilis, inelocubile uerbum, uerbi & intelligentiæ nominisque uocatio, hæc sane iuxta nullum existentium est. Causa quidem omnibus ut sint, ipsa uere non est, tanquam omni essentia superior. Et tandem quemadmodum ipsa de se, proprie sciteque pronunciauerit. De hac igitur secretissima Deitate, quæ & essentiam antecellit, sicut dictum est, nec loqui, nec cogitare quicquam audendum est, præter illa, quæ sacra eloquia nobis diuinè admodum tradiderunt.

Comprehendere Deum nullus intellectus potest. Scire quid Deus, intellectus beatus solo lumine super naturali potest.

MARSILIVS.

In intellectu lumine naturali potest certis rationibus intelligere, primo quidem esse Deum, deinde quid non sit ipse Deus, tertio quid & quemadmodum efficiat atque regat, quarto, qua conditione res ad Deum omnes sese habeant. Scire uero quod proprie sit ipsa natura Dei, nec intellectus noster, nec angelicus naturali lumine potest. Est enim natura illa longo intervallo super essentiam & intelligentiam quantumcunque perfectam. Sed solæ beatæ mentes intelligunt, quid sit Deus, sub lumine quodam plusquam naturali, quando Deus ipse sementi coniungit, quasi tanquam formam quem uideat. Hinc Plotinus, animus, inquit, perfecte purgatus prius per unionem diuinam Deus efficitur, quæ cognoscat quid sit ipse Deus. Sed comprehendere Deum, naturamque ipsius sub cunctis rationibus suis apprehendere, nullus intellectus, nullo lumine ualet. Nullum ergo uestigium nobis usquam occurrit, eorum qui Deum hac absoluta ratione comprehendunt. Quoniam nullis comprehendere licet, nec rursus eorum quibus palam ipsa diuina natura paruerit, percipientibus quidem nec interim cõplectentibus. Nec enim uel ipsi exprimere, uel alij capere possunt quod illi contemplati fuerint in excelsis, uel etiam contemplantur. Nam & quæ Paulus Apostolus cognouit in raptu, non licuit homini loqui. Et Plato diuina, inquit, dici doceri non posse, sed in animo pio ad Deum accedente, subito tandem diuinum ex alto lumen accendi. Quod quidem seipsum intus alat. Quasi neget eiusmodi lumen extrinsecus emicare.

Scire

Scire quid sit Deus, Dei ipsius proprium est. Nec ullum diuina substantia usquam manifestum uestigium reperitur.

DIONYSIVS.

Quemadmodum enim diuinitas in sacris literis benigne admodum de seipsa tradidit, eius quicquid tandem est, scientia contemplatioque omnibus quæcunque sunt, est inaccessa. Quippe cum ab omnibus super essentiali quadam excellentia sit segregata. Iam uero Theologus multos inuenias diuinitatem celebrantem, non solum tanquam inuisibilem incomprehensibilemque, uerum etiam inscrutabilem inuestigabilemque dixit. Quæ si nullum extet uestigium eorum, qui ad occultam infinitatem illius accesserint.

Causa prima, & separatissima est, & presentissima, atque sicut omnibus impartit bonum, sic multis diuinam intelligentiam atque unionem.

MARSILIVS.

Ad excellentiam causæ duo præcipua pertinere uidentur. Primum quidem, ut quo præstantior causa est, eo sit a subditiorum conditionibus segregatior. Secundum uero, ut præ excellentiæ sui gradibus, uires suas, actionesque longius, latiusque diffundat. Quamobrem prima omnium causa, & separatissima est ab omnibus, & inter se presentissima. Inde unum, hinc bonum, à Platonice nominatur. Inde quidem, nihil habet simile cum effectibus atque commune, hinc rursus agit omnia, agit in omnia, conseruat assidue, est in omnibus presentius presentissima. Cum ad infinitam illius bonitatem pertineat amplissima uirtutum munerumque diffusio, nihil relinquit usquam suæ bonitatis expertis. Merito igitur & claritatem illam, qua seipsam cernit, multis impartit, per quam multa Deum contueantur. Sed ipsa cognitio Dei penes Deum sit per essentiam extat. In sequentibus uero cognitio Dei, non transcendit essentia limites, radium ergo excellentiorem essentia Deus retinet in seipso, essentialem uero communikat, nempe cum primum ex Deo proficit, essentialis euadit. Per hunc, ut Plato in republica inquit, & species rerum sunt intelligibiles, & mentes euadunt intellectiue. Atque hæc quod cum illis harmonice copulantur. Ac tandem mentes Deo beatæ formantur. Distribuit uero lumen Deus suum intellectibus pro sua cuiusque proportionem. Quemadmodum stellæ singulæ pro natura sua lumen uarium à Sole suscipiunt. Tum uero beatæ mentes cum diuina uoluntate concordem mensura dati muneris contentæ uiuant. Præsertim cum ita naturæ suæ fuerit satis factum. Nec affectant ulterius, neque decidunt in deterioris. Quoniam uero luminis est calefacere, ideo sub hoc intelligentiæ lumine statim accenduntur amore, congruente uidelicet cum ipso lumine, ut nec extra, nec ultra petat. Ipse uero amor est, qui alarum instat, mentes per sublimia sustinet, ne ad inferiora labentur. Hinc amorem diuinum in hymnis Orpheus alatum canit. Et Plato in Phædro, sublimes animas per amorem diuinæ pulchritudinis, penitus inquit, recuperare, quibus in celestem patriam denique reuolent. Denique amor, sicut, & natura, principium motus est atque quietis. Itaque si forte mentes dum Deum cognoscunt non medio ceter, interim tamen ament aliud, uel medio ceter, statim, relicto Deo, ad aliud mouentur.

Deus radium intelligentiæ suæ unicuique, pro capacitate communicat. Intellectusque beati distributo munere contenti uiuant, ac firmiter perficiuntur.

DIONYSIVS.

Veruntamen summum illud bonum nullum, alicubi existentium sui expertis esse patitur. Sed cum in seipso stabiliter superessentialem fixerit radium, benignè tamen interea pro cuiusque existentem proportionem, unicuique fulget. Atque ad ipsius contemplationem, communionemque & similitudinem, quæ tunc atque sequi possint, sacros intellectus extendit. Qui ut fas est aciem in ipsum reuerenter intendunt, neque ad superiora, quam ferat indultus ipsis, pro modo suo radius frustra insolentem uel contendunt, neque inclinationem quapiam ad deterioris uergete, ad inferiora labuntur. Sed firmiter in declinabiliterque ad illuc escentem sibi radium, aciem intendunt. Et amore decentium illustrationum congruo sacra, cum reuerentia temperatè sanctæque per sublimia peruolant.

Facilius tutiusque diuina uidemus, si mentis aciem ad eloquia sacra conuertimus, quasi in ipsum Deum audentius dirigamus.

MARSILIVS.

Quod licet in Deo tanquam Solis mundani Sole, super essentiali & intelligentiæ limites, non tam perscrutari, quam uenerari debemus. Mentis que oculos immensum hanc lucem ministrant, hinc ad sacras literas tanquam ad celos flectere. In quibus nomina sunt cognomentaque diuina tradita diuinitis, uelut stellæ oculis nostris accommodatæ, ex quibus sanè stellis nobis essentiam propriæ Dei uires & appellationes laudesque diuinitæ, tanquam Solis, uirtutes in stellis.

Ex hoc

Ex hoc denique seculo pioque studio duo quaedam potissima reportamus. Primum quidem, quod diuinos radios hinc haurimus nostro ingenio congruentes. Secundum, quod diuinum Solem radiorum eiusmodi sacrum fontem, ut Deo placeat, rite laudamus. In nominibus appellationibusque diuinitatis diuinitas uidelicet traditis, mirabiles late re uirtutes, eum ad diuina mysteria declaranda, cum ad mirabilia perpetranda Hebraei omnes existimant, & Zoroaster Iamblichusque confirmant.

Radix diuinitatis fulgentes in sacris eloquijs ad diuinam contemplationem facile nos perducunt.

DIONYSIVS.

His ergo subditi diuinis lancibus, quae uniuersos super caelestium ordinum sanctos gubernant exercitus, secretum quidem illud diuinitatis intellectu essentiaque excellens, sanctis intelligentiae nihil iam perferunt uenerationibus, quae uero ineffabilia sunt modesto quodam silentio honorantes, ad illos dumtaxat qui in sacris literis nobis fulgent splendores contēdimus. Atque ab eis ad diuinos hymnos illuminamur, inde uidelicet ultra mundanum modum illuminati. Atque ad laudationes sacras inde formati. Ad hoc ipsum uidelicet, ut & diuina lumina nobis inde pro modo nostro tradita facile uideamus, & beneficium illud principium totius illuminationis rite laudemus, quemadmodum & ipsum de se in sacris eloquijs tradidit.

Deus usque adeo potens, et intima causa est rebus omnibus bonorum omnium, ut ipsemet rebus sit ipsa rerum bonarum.

MARSILIVS.

Ad rationem causae effectusque pertinet, ut hic ab illa pendeat, & quo causa magis causa est, effectus etiam magis inde pendeat. Cum igitur causa causarum sit maxime causa, consequens est, ut & omnia, & omnino inde pendeant. Quamobrem & illa est non solum efficiens omnium causa, sed finalis. Nec efficiens tantum, sed conseruans, mouens, perficiens, iterumque reficiens. Et quaecumque sunt in opere, ab illa omnino dependēt. In operibus uero mundanis, est essentia, uita, uirtus, inclinatio, motus, actio, perseverantia, perfectio. Haec igitur in rebus omnia prima causa facit, seruat, perficit, reficit. Proinde causa prima ob immensam potestatem adeo tota totum occupat, ut ubique sit omnibus praesentissima. Tantoque saltem in omnibus interioris agat, quanto natura interioris quam ars proculdubio facit. Quoniam igitur tum omnia in rebus narrata a Deo pendent omnino, tum etiam Deus omnibus omnium inest intimus, merito Deus ipse uidetur bona haec omnia, quae narrata sunt, esse. Speculare imaginem si qua est in speculo, haec adeo dependet a uiuo, ut essentia eius & uirtus, & motus, & status sit ipse, qui uiuit, scilicet ipsum ad speculum speculari. Multo magis Deus ipse est essentia rerum, uita, uirtus, actio, perseverantia, perfectio, reformatio, atque in mentibus puritas, illuminatio, perfectio, diuinitas. Plato in Politico, Protagora, Critia, diuinum quiddam, inquit, uel Dei formae quoddam animis nostris insitum, idque paulatim multis temporum curriculis aboleri, sed cum primum delectum est, Deum renouare seculum animosque iterum diuinitate formare. Id modo Dionysius attingit. Qui deinde subdit, Deum esse tum eorum, qui simplices sunt, simplicitatem, tum eorum qui uniuersum, unitatem. Siue enim exuendo corporea ad simplicitatem proficiant, resoluti uidentur in Deum, qui est ipsa simplicitas. Siue posthabita uirtutum, actio nempe multitudinem, ad unum se conferant, rediguntur in Deum, qui est ipsa unitas. Siue intellectus tum inuicem, tum etiam cum intelligentijs uniantur, ita prorsus Deo, qui est ipsa unitas, quasi quodam glutino, copulantur. Seu tandem cum ipso Deo quasi unum efficiantur, uicant hinc iam mentes, diuina regnat unitas, unitate diuina formatae mentes agunt. Quod & Plotinus saepe probat, Iamblichusque confirmat. Et si Deus adeo sit rebus intimus, est tamen interea segregatus aequam principium ratione quadam super essentia, principium, inquam, super principium, nullam uidelicet cum principijs ceteris uel effectibus habens proportionem. Rursum quamuis sit adeo separatus, immensum tamen, quod in se bonum, seu lumen occultit, largissime diffundit in omnia. Hinc Orphicum illud Iupiter quam in seipso lucem occultit, edit quandoque foras, ex almo corde operans admiranda.

Deus omnibus in rebus est omnia rerum bona.

DIONYSIVS.

Tradidit autem haec: Deus est causa omnium, atque principium, essentiaque & uita. Tum uero eorum, qui a Deo prolapsi sunt, reuocatio atque resurrectio. Eorum autem, qui lapsu quodam diuinam in se effigiem perdiderunt, renouatio atque reformatio. Rursum eorum, qui prophana quadam agitatione quatiuntur, confirmatio sacra, permanentium uero tuta securitas. Ad eum quoque proficiscentium, porrecta manu perductio, illuminatorum fulgor, eorum qui perficiuntur, principatus ipse perfectio.

perfectio. Quisque in eum assumuntur summa diuinitas. Eorum quoque qui simplices fiunt, ipsa simplicitas. Qui in unum conueniunt, similiter unitas. Vniuersi principij ratione quadam super essentiam principium supra principium. Occultit quoniam etiam quantum fas est beneficia distributio. Atque, (ut summam dixerim) uiuentium uita, existentium essentia. Omnis uitae essentiaeque principium atque causa, ob propriam bonitatem, omnia ut essent producentem atque conseruantem.

Quare Deus multis nominibus appellatur, eum Trinitas, causa, sapientia, pulchritudo, benignitas, caeteraque similiter.

MARSILIVS.

Nomina, cognomen, adiectiua, quae a sacris literis uaria tribuuntur Deo, nam ad hoc inuenta sunt, ut ipsam Dei naturam significarent, quae cum unica sit & simplex, si nominanda foret, unico foret nomine nominanda, sed ideo instituta sunt, ut multa uariaque bona a diuina bonitate largissime profluentia declararent. Siquid uero praeter processum ex Deo, aliquid praeterea significant apud Deum, dicunt utique quid non sit Deus. Vbi igitur Deus ipsum unum, uel unitas, uel monas cognominatur, primo quod per ista significatur, non esse Deos plures, sed unicum, item unicum Deum non esse compositum, sed simplicissimum. Rursum simplicissimum Deum non esse diuiduum. Arque ita dicitur, quid non sit Deus. Deinde per eiusmodi appellationem significatur reum unitas ex diuina unitate procedens. Singularis enim & simplicitas indiuiduitasque ubique rebus inest, a prima singularitate, simplicitate, indiuiduitate procedit, sed hoc interest, quod qui in rem aliquam incidit singularem unicamque, hanc habet solam, qui uero unicum Deum habet, iam possidet omnia. Praeterea res plurimum simplices compositioni seruaturae sunt, diuina simplicitas compositionibus dominatur. Denique ad indiuidua in rebus uelut ad punctum & unitatem, deuenimus uelut ad minima, diuidendo paulatim, uel quomodo libet minuendo. Ad indiuiduitatem uero diuinam peruenitur uelut ad maximum. Vbi cum infinita unitate, uirtus concurrit immensa. Et ut summam dicam, quod bono sit unius homo, quod corpus sit unum aliquid, & unum aliquid anima, sic ex Deo habent, sicut ex eodem habuerunt, ut & simpliciter essent, & essent homo, corpus & anima. Partes sane corporis tum humani, tum mundani, inter se naturaliter repugnantes, ut in unam formam conciliarentur, a prima tandem unitate sortite sunt, per eandem quoque discordes animae uires, & affectus, & motus, dissensione tandem sedata, placantur, totusque animus sub una intelligentiae forma uidet. Sed quis non uideat uisiones omnium a primo principio dependere. Quatenus enim cuncta sunt ab eodem, & eo quidem simplicissimo indiuiduoque prorsus, secumque ipso penitus uniformi, eadens & inuicem conformata sunt confluuntque, in idem uelut finem, quod & tanquam principium ad se ipsum conuertit, quaecumque produxit, conuertendoque in idem, efficit interim, ut cuncta inter se sint eadem. Proinde quemadmodum in Theologia nostra probauimus, ad fecunditatem naturae perinet generatio, & interior illa quidem priusquam exterior. Et quo excellentior natura est, eo interiori sibi prolem generat, prima ergo natura adeo generat intinam, ut unica sit generantis generisque natura, eadem quoque mutui sit amoris. Veritas quidem generationis productionisque postulat, ut tres haec personae sint existentes. Veritas interea infiniti principij facit, ut natura sit una. Contra in nobis, in quibus una persona in tribus consistit naturis, animi, corpore, spiritu. Quod Latine personam dicimus, Dionysius dicit hypostasin. Quod quidem non debemus substantiam interpretari, sed suppositum uel subsistens, uel existens. Aut subsistentiam uel existentiam. Ita uero, concludit. Natura communiter prior est & simplicior quam persona. Si ergo persona plerumque unitatem sitam seruauit in multitudine naturarum, multo magis conuenientiusque natura potest singularem unitatem suam, in personarum numero conseruare. Quod autem & ratione possibilibus & simul conuenientissimum est, ipse in se Deus implet. Diuinam trinitatem ibidem confirmauimus ob oculis Chaldaeorum, Plato quoque noster scribens ad Hermiam in diuinitate patrem hominum atque filij, & mox utriusque singulari numero celebrat. Refert Iamblichus Aegyptiorum mysteria. In quibus Deum inducunt ex se emanantem, sui que ipsius patrem filiumque nominant. Vbi unam in primo narura ponunt generantis & geniti. Plotinus ubi de amore diuino. Item ubi de uno & bono, & libertate primi disputat, intinam quandam in diuinis generationem ponit, per quam existens aliquid generetur. Denique asserit ex se ipso prodire. Ex hac igitur fecunditate, diuina omnis fecunditas emana uel in angelos, in animas, caelestia, in inferiora caelo. Ex illo quidem generante generantia, ex illo autem genito genita prodierunt. Ex producente similiter, & producto, producta pariter, atque producta. Appellatur etiam Deus causa, quoniam omnia essentiam accipiunt a Deo, bonitate uidelicet diuina ita uolente, sicut, & Plato in Timaeo, inquit, non ante necessitate naturae nominatur factis & pulchritudo, quoniam harmoniam decorumque rebus inserit, harmoniam, inquam, inter se, exteriori uero decorum, per, que quidem duo, & sunt, & bene sunt omnia. Post haec Dionysius aeternum Dei filium, inquit, benignitate mirifica humanam sibi naturam assumpsisse, nullo interim modo mutatam. Mysterium hoc Platonicus Anacletus Euangelium Iohannis commemorans, ueneratur

Plato quin etiā contra Prothagorem disputans, non hominem, inquit, esse rerum omnium mensuram, sed Deum, maximē uero si Deus sit homo. Rationes autē mysterij huius in libro de Christi religione tractauimus.

Diuina nomina plurimum significant, beneficos ex Deo progressus, Deus appellatur unitas, trinitas, causa, sapientia, pulchritudo, benignitas.

DIONYSIVS.

NEc tanquam initiati ab eloquijs sacris accepimus. Inuenies autem uniuersam, (ut ita dixerim,) sacram Theologorū laudationem ad beneficos summæ diuinitatis progressus explanandos laudandosq; appellationes diuinas effingere. Itaq; in omni fermē Theologica tractatione, summā diuinitatem sanctē celebratam uideamus. Vt Monadam quidem & unitatē propter simplicitatē unitatēq; impartibilitatis, ipsius naturā exuperatīs, ex qua tanquā unifica potestate efficiuntur unum diuinitatis nostris diuersitatibus supra mundanum modum conglobatis in monadem Deiformem unionemq; Deum imitantem, colligimur. Vt trinitatē uero propter super essentialis fecunditatis in suppositis tribus expressionē. Ex qua paternitas omnis in celo & in terra existit atq; nominatur. Paterna ut omnium existentium causa, quoniam omnia per bonitatem eius effectricem essentia, ut essent acceperūt, tum uero sapientem atq; pulchram, quia quæcumq; ex eorum numero, quæ sunt naturæ suæ propria seruant inuoluta, diuinæ omnis harmoniæ sacræq; decoris sunt plena. Præcipuē uero generi nostro propitiā, quoniam in una personarum suarum, naturā nostram uerē integreq; assumptā, reuocans ad se, sibiq; applicans humanam humilitatem. Ex qua simplex Iesus ineffabiliter est compositus. Et qui est æternam temporalem sumpsit processionem. Atq; in intima naturæ nostræ peruenit, qui omnem totius naturæ ordinem super essentialis modum eminenter excedit. Propria tamen interea immutabilia profusus, & inconfusa conseruans. Hæc, inquam, tanquā initiati didicimus, & quæcumq; alia deifica lumina facis eloquijs hausta secreta diuinorum præceptorū nostrorum tractatio explanatione nobis perspicua contulit.

Ipsum unum bonumq; est superius ente, intellectus intelligibili, item quare figuris utamur ad diuinam declaranda, item de resurrectione et fructione Dei.

MARSILIVS.

IAm dilectores admonēdi nobis erant, uocabula hæc, essentia, & ens, & entia Philosophis tradenda, ut instrumenta sua cuiq; artificio concedenda. Præterea non posse nos, ubicunque Dionysius usum nominat, per substantiam satis interpretari, sed plerumque per essentiam exprimentum, præsertim ubi de ipso uno bonoq; ubi de malo, ubi de materia disputat. Philosophi enim non substantiam quidem, quæ unum prædicamentum est, sed essentiam atq; ens, quod omnia prædicamenta complectitur, in certamen trahunt cum uno atque bono. Peripatetici sanē ens, unum, bonum æqualia putant. At uero Platonici, inter quos Dionysius nos ostendit principatum, unum bonumq; enti extra controuersiam anteponunt, tanquā amplius, simplicius, prius, sufficientius. Ideoq; summum Deum unum, ac bonum essentia superius libenter appellant. Sed dic age, quando Dionysius materiam informē usā inferiorē inquit, interpretaberis ne substantia inferiorē. At parum dixeris. Nam quatenus est in formis, non solum substantia, sed etiā accidentali est forma deterior. Præterea ubi malum, ait nec esse, nec habere. Vbi substantiam intellexeris ibi negaram, subintelligere poteris malo quantitatem saltem, uel qualitatem posse concedi. Quod dicitur nephas. Proinde Dionysius unā cum Platonici, quæcumque sensibus subiacent entia non uera nominat, substantias uero incorporeas earumq; proprietates appellat entia uera, & intelligibilia uocitat. Quo in genere sunt animæ intellectuales, & intellectus angelici. Super hæc tandem entia uera, intro ducit Deum excelsus ente, intelligibiliq; superius. Sanē quemadmodum unusquisq; sensus cum sensibili suo proportionem quādam habet, ita sensus uniuersus cum uniuerso sensibili. Item quā proportionē sensus habet ad sensibile, eandem ferme ad intelligibile obtinet intellectus. Rursus quā proportionem se habet sensus ad intellectū, eandem sensibile ad intelligibile se habitare uidetur. Quam obrem cum & intellectus, & intelligibile proportionem aliquā subeant, merito super utrumq; Deus est ab omni proportionē penitus absolutus. Est & super substantiā, quæ sub ente ab accidente diuiditur, & cōmertiū subit cum accidente, est etiā super essentiali naturā suā multiplicabilē in essentias, ipse tamē nō ita multiplicandus.

Quoniam

Quoniam uero intellectus noster propter nimium sensuum, sensibilibusq; commercium, in diuisi modi uita quodāmodo ad intelligibilia pura sit ineptus, ideo prudentes Theologi sensibilibus quibusdam, & his quidem honestioribus, intelligibilia uestiunt, ita demū intellectui nostro magis accommodata, qui lumen intelligibile ita temperatū, tam facile cernit, quā oculi lumen quodlibet incorporibus uidet quodāmodo solidis, alioquin minime discernendum. Deum quoque excelsus ente, & quouis intelligibile mirabiliter eminentius: entibus intelligibilibusq; ad angelos & animas pertinentibus, induere solent, sic intellectui temperandū, sicut Soli ipse, qui alioquin tollerari non potest, rarā sæpius nebula oculis temperatur, ita lumen figuramq; Solis turo cernentibus. His itaq; rationibus, Plato noster animam intellectumq; per lineas, circulos, multos numeros, curvas, alas, similiaq; describit, & Deum in Sole figurat. Etas quoque Dominam uideat in solio excelso sedentem. Et Seraphi nos fingit alatos. Vt Ezechielem in præsentia cæterorūq; diuinitatum. Et, ut summam dicam, sicut in genere sensibilibus puriora tanquā uelamina quedam, rebus intelligēdis apponunt, scilicet puncta, lineas, figuras, unitatem, numeros, lumina, per puncta quidem & unitatem significantes naturam in diuisibilem, per lumen uero intelligentiæ certitudinem, sic quæ summa sunt in ipso intelligibilium ordine, Deo adhibent, ut essentiam, uitam, intelligentiam, ueritatem, sapientiam, intelligibile lumen. Verum sicut illa intelligibilibus deteriora sunt, ita hæc inferiora Deo. Resurrectionem corporum humanorum diuina potestate futurā Plato in libro de regno describit. Quam olim Zoroaster asseruit. Itaq; legitur in Magorū carminibus, quod omnes usurpare Platonici, animam nostram præter terrenum corpus habere cœlestē. Qui cum quasi curru quodam reuerſura sit in cœlum. Item animas Deo deditas, terrenum quoque corpus terræ tandem non relicturas, sed unā cum cœlesti suo corpore, id quoq; corpus cœlo reddituras illuminandum. Quibus in uerbis & resurrectio corporum & beatorum splendor asseritur. Profecto quemadmodum Sol in Vere terræ uisceribus condita semina suscitatur, & plerumq; pulcherrimis floribus ornat, ita splendidissimum Christi corpus, statuit temporibus confectis usque quæq; radijs, hominum corpora suscitabit, multaq; præterea splendorebus exornabit. Hinc illud Pauli, conformabis corpus humilitatis nostræ cōfiguratum corpori claritatis suæ. Quando igitur ita filij resurrectionis erimus, id est, ex eo, qui primus iam resurrexit in similitudine eitis renati fuimus, cœloq; donati æternō Christi lumine perfruemur. Per uisum quidē uisibilis corporis Christi licet, per intellectum uero iam ab omni contagione corporea liberū, intelligibili lumine ex intellectu uel uidelicet Christi anima, in nostram intelligentiam emanante. Sed per unitatē illam animæ, quam Plato in Phædro mentis caput appellat, intellectu præstantius, consequemur unionem quādam intelligentiæ meliorem cum unitate bonitatisq; diuinitatis, quæ uidem in infinito interuallo superat intellectum, sed coniectis in mentem nostram radijs intelligibili forme superuisibilibus, ueniet sibi in mentē, quæ ita formata Deo per Deū ipsum, Deū protinus percipit formatore.

Diuinitas docetur per signa, item qualis gloria cœlestis futura sit.

DIONYSIVS.

Nunc quidē in his erudimur pro nostri ingenij facultate. Cui sanē indulgens benignitas sanctarum literarum, sacerdotaliumq; traditionum, per facili uelamina intelligibilia quidem sensibilibus, quæ uero essentiam superant, rebus quæ habent essentiam, obtegunt formasq; & figuras his quæ formā, figuramq; resurgunt, ritē circūdat. Eccelsam denique insignurabilemque simplicitatem signorum diuinitatum uarietatem multiplicat & effingit. At quando incorruptibiles immortalēq; facti erimus, sortemur Christo similem beatamq; adepti semper, ut scriptum est, cum domino erimus. Visibili quidē diuinoq; ipsius spectaculo per castissimam speculationem iam impleti, lucidissimum, tunc nos circum fulgentem luminibus, quemadmodum discipulos suos in diuinissima illa transfiguratione sua, intelligibilis autem illuminatiōnis eitis, intellectu a perurbatione materiaq; superato, particeps, unionis uero intellectu superioris præfulgentium radiorum incognitis beatissimiq; iactibus, compotes erimus, in diuiniore uidelicet super cœlestium mentium imitatione, erimus enim, ut diuinitatis filij futuri simus.

Quare circa diuinā imaginibus, & comparationibus uti debeat, & quomodo Deus essentiam cognitionem antecellat.

MARSILIVS.

In hoc uite statu anima quidem corpore uestita est, ratio uero imaginatione, mens ratione. Tunc uero imago, qua utimur diuinitatis quā plurimum, intelligentiæ notationes, assidue sensibili uel imaginibus induit, quo circa nec iniuria cognitioni nostræ non tam nuda, quam uestita quædam accommodata uidentur. Induunt igitur sapientes merito, sicut diximus, sensibilibus quidem intelligibilia, his uero diuina. Hæc Plato prouidentia, subiecti hominem subiecto

BB z brofo

broso specu ueritatis, ad intuendam meridianam lucem non subito compellendum, sed morandū strandum huic Solem primo quidem ad lucernæ lumē in aqua, deinde in luna sub nocte serena, de mum in ipsa aëris serenitate diurna. Similibus quoque gradibus rursus, uult ingenium ad contemplandam perducere diuinitatem. Lineæ undique contingentes centrum, non longitudine quidem sua signum illud tangunt magnitudinis expertes, sed suo quæque signo, signum. Quod quidem & si non est longum, neque plura, plurimarum tamen longarumque linearum, terminos, id est cunctæ, eodem sui puncto complectitur. Iam uero cum lineæ cunctæ earumque termini, ab eo proficiant, merito in se eminenter perantici pat omnes, eadem ratione minores multæ sphaera quadā ampliore cōprehensæ, centrīs quæque suis attingunt, sphaeræ continentis centrum mirabiliter in se, & circulos omnes, complectens. His ferme comparationibus Plotinus magnus uritur, ostensurus qua ratione quam plurimæ simul mentes in unum ipsum uniuersū principium fingant intuitus. Ipsumque in se comprehendat & intellectus omnes, & summa quæque intellectualium actionum. Idem hic antè Plotinum Dionysius attingisse uidetur, probans præterea intellectus ubi Deum attingunt, intellectuales actiones posthabere quasi multiplices, ideo diuinæ oppositas unitati. Atque per unitatem potius amoremque attingere. Quod & Plotinus sæpe comprobatur. Quem admodum uita ante se essentiam postulat, nisi enim sit non uiuit, ita cognitio uitam. Nempe non cognoscit, nisi prius uiuat. Omnis ergo cognitio essentia uita fundamentum habet. Et ideo circa essentias, atque entia tanquam fines dirigit actionem. Hinc cauent naturalem quidem Philosophiam circa ens iam quale mobileque uersari. Mathematicam uero circa ens iam quantum. Metaphysicam denique ipsum simpliciter ens spectare. Quod tamen si nondum substantia est uel accidens, nec dum quantum, uel quale mobile potest tamen per hæc omnia quandoque finiri. Ideo nec est simpliciter infinitum. Sed, (ut summam dicam) cum cognitio quidem & essentiam supereminens, cognitionem etiam antecellit, nec igitur attingit cognitione potest. Essentiam uero bono posteriori esse testantur essentia quilibet in se ipsis minime quiescentes, sed annitentes semper ad actionem, ad actionem uidelicet circa bonum, unaquæque suam, qua quidam ratione ipsa simpliciter primaque essentia agere, iam conuincitur ad ipsum simpliciter primumque bonum.

Signis congruè utimur ad diuina, ipse uero Deus essentiam cognitionemque antecedit.

DIONYSIUS.

Nunc autem pro ingenij uiribus congruè ad diuina signis utimur. Rursumque ex his ad simplicem unitatemque intelligibilem spectaculorū ueritate modo quodam proportionis assurgimus. Atque post omnem nostram diuinorū intelligētiā, sistentes intellectuales actiones nostras, ad sublimiorem essentiam radium, quantum fas est, contendimus. In quo quidem termini omnes omnium cognitionum plusquam ineffabiliter præexistunt, quem nec intelligere, nec eloqui licet, neque quomodoque aliter speculari. Propterea quod est ab omnibus segregatus, & eminenter ignotus. Iam uero essentialium omnium cognitionum, atque uirium super essentiali uirtute fines simul omnes antici pat. Atque incomprehensibili potestate supercoelestibus quoque mentibus altior extat. Si enim cognitiones omnes tum entium sunt, tum etiam in ente desinunt, qui omni essentia superior, est consequenter, est ab omni cognitione semotus.

Deus amplectitur, complectitur, antici pat omnia. Mysterium diuinum, nec anime, nec angeli per intelligentiam assequuntur, sed per unionem intelligentiam meliorem.

MARSILIUS.

Deus omnia amplectitur, complectitur, antici pat, amplectitur quidem per excellentiam potestatis, uelut extrinsecus circumfusus. Complectitur autem, una quadam penes se natura unice colligens singula quantum licet inter se diuersa. Antici pat denique, quoniam & antequam sint possidet ipse, & gradu longè præstantiore quam sint. Deum neque scientia, neque tactu percipere possumus. Id autem est, neque conclusionem quadam antecedentibus principijs consequente, neque subito quadam intellectus intuitu. Ipsum bonum ob infinitatem suam intellectu finito assequi non ualemus, rursus unitatem eius propter incomparabilem simplicitatem intelligentia semper multiplici non attingimus, res in super illas, (ut ita dixerim), existēcias in unitate simplicissima subsistentes, uestigijs nullis inuestigare licet. Præsertim quoniam quilibet trium illic existentium quæ Deus est, atque bonus, totusque Deus, totumque bonum. Angeli qui in natura naturali intelligentiæ lumine, mysteria eiusmodi non attingunt, sed diuinitus in suo naturali quodam lumine in angelicam unitatem intellectu præstantiorem, cōiunguntur Deo, unionem quadam intelligentiam superante. Per quam utique unionem fruētes Deo, hæc mysteria & si

non

non omnino comprehendunt, certissimis tamen rationibus consequuntur. Angelos dico non omnes, sed beatos, hi namque solum inter angelos supernaturali lumine digni sunt habiti. Animæ quoque in patria iam beatæ, & si quæ præterea quasi separatæ uiuentes in corpore, extra corpus alio quando diuinitus rapiuntur factæ iam angelicæ, eodem ad tempus cum angelis munere potiuntur. Similium duntaxat animorum officium est, diuina nobis nomina rite tradere. Quoniam uero nomina hæc non rite pandunt, nisi conuincuntur Deo, conuincuntur uero non sunt, nisi se conuincunt prius non solum à corpore fuerint, uerum etiam à proprijs intelligentiæ actionibus, rursus ab omnibus tum quæ sunt, tum etiam quæ intelliguntur esse, idcirco prima eiusmodi nomina, tam ablationem rerum à Deo quam separationem Dei ipsius à rebus significauerunt. Uniones quibus beati, uel angeli, uel animi Deo iunguntur, appellat uel *enibonae* uel *marphorae*. Primum quidem significat factus, ictus, aspectus, intuitus, secundum uero perceptiones, acceptiones, susceptiones. Distinctio hæc originem ducit à diuersis opinionibus circa iustum. Platonici enim putant, uisum foras emittere radios. Peripatetici uero, contra, imagines à re uidentia suscipere. Beati uero nec faciunt suos in Deum radios, nec Deum ipsum accipiunt, scilicet ab ipso Deo lumen hauriunt, quo statim hausto, non Deus quidem beato coniungitur, sed beatus Deo. Non enim beatus Deum accipit, sed beatum sibi Deus assumit. Formæ quidem materiale, id est cum materia quanta usquequaque diuiduæ, ab ipsa materia suscipiuntur, atque sustinentur, indiuiduæ uero formæ, & à materia separabiles, materiam ipsæ suscipiunt, atque regunt. Similiter accipi quidem rerum formas ab anima licet dicere, Deum uero nequaquam, sed animam ab ipso Deo uicissim.

Solli sancti per diuinam inspirationem facti iam angelici, ita per unionem cognoscunt Deum, ut rectè possint diuina nomina consilueri.

DIONYSIUS.

Anterò si ipsa omnium causa est omni sermone cognitionemque præstantior, atque intellectu uniuersaliter essentiaque superior, quippe cum amplectatur, complectatur, antici pat omnia, ipsaque à nullis usquam comprehendendi possit, rursus si neque sensus ipsius est ullus, nec imaginatio, nec opinio, nec nomen, nec sermo, nec tactus, nec scientia, quoniam pacto diuina nomina pertractabimus? Quippe cum ostenderimus deitatem excellentiorem essentia, consequenter nec uocabili, nec nomen habere. Caterum quæmodum diximus, ubi diuinas *ὑπερὺν οὐδὲν*, id est, si guraciones uel institutiones exponemus, quid sit ipsum unum quod bonum essentia superius & ignotum, quid, inquam, sit in ipsa unitate trinitas & in trinitate quilibet æque Deus, æque bonus, nec dici, nec intelligi potest. Ipse qui in sanctarum uirtutum conuenientes angelis uniones, siue eas tactus dicere oportet, siue perceptiones circa bonitatem plusquam ignotam, atque præfulgentem, ineffabiles sunt, nobisque incognite. Solis angelis illis insunt, qui super cognitionis angelici modum his digni habiti sunt. His utique unionibus intellectus quoque conformes Deo, angelos imitantes, quantum fas est uniti, cum per totius intellectualis actionis uacationem eiusmodi unio metrium Deo raptarum ad ipsum lumen excellentium confecta sit, consequenter lumen ipsum, propria admodum ratione per ablationem omnium celebrant. Ad hoc ipsum uerè mirabiliterque illuminati ex beatissima ad idem unione. Quod uidelicet rerum quidē omnium causa est: ipsum uero nihil est ex omnibus. Vt ipse quod ab omnibus entibus sit supra modum essentia segregatum.

Deus dupliciter considerari potest, tum à rebus longissime segregatus, tum omnibus maxime se communicans, uen ipsum bonum est accommodatissimum Deo nomen.

MARSILIUS.

Anterò si ipsa omnium causa est omni sermone cognitionemque præstantior, atque intellectu uniuersaliter essentiaque superior, quippe cum amplectatur, complectatur, antici pat omnia, ipsaque à nullis usquam comprehendendi possit, rursus si neque sensus ipsius est ullus, nec imaginatio, nec opinio, nec nomen, nec sermo, nec tactus, nec scientia, quoniam pacto diuina nomina pertractabimus? Quippe cum ostenderimus deitatem excellentiorem essentia, consequenter nec uocabili, nec nomen habere. Caterum quæmodum diximus, ubi diuinas *ὑπερὺν οὐδὲν*, id est, si guraciones uel institutiones exponemus, quid sit ipsum unum quod bonum essentia superius & ignotum, quid, inquam, sit in ipsa unitate trinitas & in trinitate quilibet æque Deus, æque bonus, nec dici, nec intelligi potest. Ipse qui in sanctarum uirtutum conuenientes angelis uniones, siue eas tactus dicere oportet, siue perceptiones circa bonitatem plusquam ignotam, atque præfulgentem, ineffabiles sunt, nobisque incognite. Solis angelis illis insunt, qui super cognitionis angelici modum his digni habiti sunt. His utique unionibus intellectus quoque conformes Deo, angelos imitantes, quantum fas est uniti, cum per totius intellectualis actionis uacationem eiusmodi unio metrium Deo raptarum ad ipsum lumen excellentium confecta sit, consequenter lumen ipsum, propria admodum ratione per ablationem omnium celebrant. Ad hoc ipsum uerè mirabiliterque illuminati ex beatissima ad idem unione. Quod uidelicet rerum quidē omnium causa est: ipsum uero nihil est ex omnibus. Vt ipse quod ab omnibus entibus sit supra modum essentia segregatum.

BS 3 ipse

ipse causa est bonorum omnium. Primum ex his tribus omnia dicit ex Deo pendere, secundum declarat illud tanquam a causa finali. Tertium, uelut ab efficiente, omnia pendere. Præterea probat ipsum bonum esse accommodatissimum primo rerum principio nomen. Primo, quoniam ad ipsum bonum amplissima diffusio pertinet, eademque pariter pertinet ad principium. Deinde quia bonum rationem causæ finalis habet, quandoquidem, tanquam finem, omnia bonum appetunt. Finis autem est causa causarum, causas enim ceteras monet. Tertio, quoniam omnia principium suum appetunt, ut uel in de perficiantur. Nihil uero aliud expectunt præter bonum. Bonum igitur omnium est principium, quemadmodum est & finis. Non appetunt omnia intellectum, nec omnia uitam, & quæ salutem affectant essentiam, non simpliciter eam optant, sed gratia boni, ut delicta ut etiam bene sint, & bono quidam essendo fruantur. Quamobrem nec intellectus, nec uita, nec essentia, ita Deo conueniunt, sicut bonum. Memento uero quatenus singula proprium bonum cupiunt, eatenus quodammodo ipsum quoque simpliciter bonum desiderare. Ab hoc enim tum ab initio, tum perpetuo habent singula, ut bona appetendaque sint. Quæ de bono ex mente Dionysij diximus, à Plotino, & Proclo post Dionysium sunt maxime confirmata.

Deum tum ex nullis nominare licet, tum etiam ex omnibus celebrare. Siquidem ipsum bonum suo modo appetunt omnia tanquam inde creati.

DIONYSIUS.

Ipsa igitur deitatis excellens superessentiale, ipsa scilicet superbontatis superessentiale, quicquid denique sit, neque ut rationem, uel potestatem, neque ut intellectum aut uitam, uel essentiam laudare fas est nulli ex his, quæ ueritatis, omni ueritate superioris, sunt amatores, scilicet ut excellentissimè segregatâ ab omni habitu, uel motu, uita, imaginatione, opinione, nomine, sermone, cogitatione, intelligentia, essentia, statu, firmatione, unione, termino, infinitate, & uniuersaliter ab omnibus, quæ in uita entium collocantur. Verum quoniam tanquam subsistentia bonitatis ipso suo esse entium omnium causa est, haud ab re excellens deitatis prouidentiam bonorum principium ex omnibus inde creatis laudare decet. Quandoquidem circa ipsam omnia, atque eius gratia, ipsa est ante omnia, & in ipsa cuncta consistunt. Atque eo ipso, quod est ipsa uniuersa perducta sunt, atque subsistunt. Idcirco hanc appetunt omnia, intellectualia quidem rationalia, & scienter, inferiora uero, his sensuali conditione, sequentia rursus paruitatem, motum, aut per apitudinem quandam essentialem, & in quodam habitu consistentem.

Qua ratione negari omnia de Deo, ac pariter affirmari possunt.

MARSILIVS.

Mysteria Dionysij sententia ista Mercurij ter maximè confirmantur. Deus, inquit, nihil est omnium. Deus est omnia. Deus nomen nullum habet, Deus habet omne nomen. Ita ferme res omnes ideo sunt pariter atque non sunt, sicut domus in architecto. formæ membrorum in uegetali feminariaque natura. Igneus in Sole calor. In unitate numeri. Longitudo sine in puncto: unde Pythagorica ratione producit. Luna in centro circuli. Radium omnes in centro Solis. In lumine uero calores. Res sanè nulla præter Deum ea formâ, qua uel est, uel fingitur, est ideo finita in Deo penitus infinita. Res item omnes tanquam a Deo non casu, sed ratione in formam suam æditæ, in Deo præsumt gradu quidem certo, sed infinite præstantiore quam in se ipsis. Merito igitur Parmenides Pythagoricus apud Platonem, omnia de ipso uno rerum principio negat, pariter & affirmat. Nomina uero affirmatiue de Deo dicta, non significant ipsam Dei naturam sicam, uel delicta ab intelligentia naturam illam penitus ignorante. Sed significant actum quandam, quid, ad Deum quidam comparatus productio, ad res autem, processio dici potest. Itæ uero quando Deus nominatur uita, significat & actum Dei uiuificum, & uitam in res quandam actione eiusmodi procedentem. Similiter essentia, & intellectus, & bonitas, & cognomen, cæteræque affirmant.

Qua ratione Deo nullum conuenit nomen. Rursusque conueniunt omnia nomina.

DIONYSIUS.

Hoc igitur intelligentes Theologi, diuinitatem partim, tanquam nomine carètem partim, ex omni nomine celebrant. Ut carètem quidem nomine, quando supremam diuinitatem, aiunt, in una quadam secretarum occultarumque aliquid significantium uisionum apparetem more posse eum, qui interrogauerat

Quod

Quod appellationis cognitione dererret, dixisse. Quid nã meum nomẽ interrogas? At qui & hoc est mirabile? An uerò nonne est illud reuera mirabile nomẽ? quod est super omne nomen, quod est innominabile. Quidem omne nomen exuperat, quodcunque nominatur, uel in hoc seculo uel in futuro. Vicissim quoque tanquam plurimis nominibus prædicitum laudant, ubi Deum rursus dicentem inducunt: Ego sum qui sum, uita, lumen, Deus, ueritas. Et quando diuina sapientia prædicit ipsam omnium causam uaria denominatione ex creatis omnibus prædicant ut bonum, ut pulchrum, ut sapientem, amabilem, Deum Deorum, Dominum dominorum, sanctum sanctorum, uel æternum, ut existentem, ut causam seculorum, ut authorem uitæ, sapientiam, intellectum, rationem, cognitorem, ut thesauros totius cognitionis, omnes anticipantem, ut potentiam potentem, regem regum, antiquum dierum, in senescibilem, immurabilem, salutem, iustitiam, sacificationem, redemptionem, magnitudinẽ omnia excedentem. In aura tenent, iam uerò & in mentibus esse Deum dicunt, & in animis, & in corporibus, & in cælo & in terra, atque simul in eodem, eundem in mudo, circa mundum, super mundum, super celestem, super essentialẽ Solem, stellam, ignem, aquã, spiritum, toris nubem, ipsum lapidem, atque petram omnia quæ sunt, nullum eorum quæ sunt.

Deus non solum omnia in omnibus agit, sed etiam ipse est in omnibus omnia.

MARSILIVS.

Plato in Epistolis, inquit, omnia a Deo regente pendere, tanquam ab efficiente pariter atque sine. Præterea in quarto legum idem confirmat his uerbis: Deus, ut Prisci tradunt, principium & finem, & media omnia comprehendens, recta uia peragit, & secundum naturam omnia circuit. In Timæo atque Parmenide omnia deducit ab uno. Quamobrem Plotinus & Iamblichus, & Proclus, omnesque extra controuersiam Platonici, quamuis res, uirtutes, euentus differentes in causis quoque differentes proximè referant, omnes tamen & effectus, & causas in primam redigunt causam. Unde causæ omnes habent, & ut sint, & causæ sint, & sua quoque naturaliter agant, & certo quodam ordine moueantur. Idcirco mediarum causarum effectus a uicinis suis proficiscuntur, in omnibus causis agente prima: Ideoque & a prima sunt omnes. Tam uero efficaciter agit in causis agentibus, effectibus procedentibus, causa prima, cuius uirtute ad utque omnia faciunt atque fiunt, ut mitificæ dores omnes in rebus quibuscunque reperit, non solum a causa prima sint, uerum etiam excellenter considerata, causa ipsa sint prima. Imò prima causa sit omnes eiusmodi dores. Quemadmodum anima in oculo quidem est usus, in auribus autem est auditus, in cæterisque membris, & cæteri sensus atque uires. Tradunt Astrologi per aspectum quandam Lunæ ad Solem, uires summamque congregatas stellarum omnium hauriri. Quoniam uidelicet uires omnium & existant a Sole & in Sole consistant, per lumen usque quoque diffusum singulis uirtutis, singulas conferre. Itaque non solum quicquid stellæ faciunt. Sol quoque facit, sed etiam uirtutes in stellis differentes, ipse Sol existit, in Saturno quidem Solis lumen est ipsa Saturni similitas, in Ioue uires alma, in Marte motus efficax, in Venere gratia, in Mercurio agilitas & industria, in Luna uiuidus humor, in cæterisque similiter est & cætera. Quid ergo mirum, si Deus sit nominibus omnium appellandus. Cum ipse Deus in essentia sit ipsum essentia firmamentum, in uita uero sit ipse ad uniuersalem motum uigor incitatus, intellectu perspicacia patet atque claritas. In omnibus denique summitas uniuersique boni. Huc denique tendunt quæ Dionysius de uniuersali Dei actione & regno, & prouidentia disputat. Ita uero uniuersale & absolutum est Dei regnum, ut non solum omnia in omnibus agat, sed ipse quoque excellenter sit in omnibus omnia. Agit quidem egrè; cuncta absque inclinatione habitudineque ad subdita. Est quoque omnia, sine missione ad alia, sine detrimento sui. Habet insuper in se omnia, simpliciter ac prorsus indefinite. Simpliciter inquam, atque unice. Quoniam quæ in rebus formæ sunt multæ in Deo forma sunt una. Sicut lux, calor, siccitas, leuitas, in igne quidem qualitates multæ sunt, sed in celo una sunt qualitas, lumen unum, diximus insuper indefinite, quoniam uita, sapientia, iustitia, cæteræque uirtutes, quæ in anima, atque mente inter se formaliter distinctæ sunt, speciebusque proprijs definitæ, in Deo sunt una uirtus absoluta prorsus, ipse Deus immensus. Quem admodum innumerabiles radij inter se discreti è Solis globo profiliunt in conum passim deterrinari, sed in ipso Sole sunt lux unica Solis, nondum discretæ conis, sed orbem sibi retinens naturaliter.

ratione, uniuersa integritati perfecta totiusque deitatis attribui. Iam uero quemadmodum in theologicis institutionibus admonuimus, nisi quis hoc de tota deitate dictum confiteatur, scindere audet temeritate nefanda unitatem ipsam super unitatem. Dicendum igitur, de tota Deitate hoc accipi oportere, nempe uerbu quoque ipsum natura bonum, ego, inquit, bonus sum. Atque aliquis ex Prophetis diuinitus occupatus canit, spiritum bonum. Huc tendit & illud: Ego sum qui sum, nisi de tota dictum deitate contentiam, sed per unam duntaxat partem circumscribere annuntiantur, quodammodo illud accipient: Hic, ait, qui est, qui erat, qui uenturus est, qui est omnipotens. Item illud, Tu autem idem ipse es. Nec non & illud, Spiritus ueritatis, qui est, qui a patre procedit. At qui nisi totam Deitatem esse uitam dicant atque uiuificam, quo nam modo uerum est uerbu sacrum, quod ait: Quemadmodum pater uicitat mortuos, & uiuificat, sic & filius quos uult, uiuificat. Et illud spiritus est qui uiuificat. Iam uero quod tota deitas habeat omnium dominatum perspicue patet. Nempe de fecunda patris deitate, uel deitate filij. Non facile narratu est, (ut arbitror,) quamuis multis Theologiae locis praedicetur Dominus de filio pariter atque patre. Spiritus uero etiam Dominus est. Ipsum quoque pulchrum atque sapiens in tota deitate laudatur. Lumen praeterea, potestasque deifica similiter atque causa. Cuncta summam, quae totius deitatis supremam sunt, sacre literae in uniuersam deitatem referunt celebrandam.

Nomina trinitati communia, quandoque summam comprehenduntur, quandoque discussione quadam enarrantur, ac dum de uno praedicantur, de omnibus praedicata censentur.

MARSILIVS.

PAulus scribens ad Colossenses, filium inquit, Dei esse partis quidem imaginem, mundi uero exemplar, in quo sint omnia genita. Item per ipsum tanquam efficientem causam omnia facta fuisse. Rursus in id ipsum, uel ad ipsum referri omnia, ut ad finem, denique in eo cuncta consistere, uelut in causa conseruante. Dum uero de filio loquens, ipse esse omnium causam, inquit, exemplarem, efficientem, finalem, conseruantem, quatuor haec munera non solum filij, sed etiam patris sanctique spiritus esse censet. Dauid quoque ubi ait, spiritum creare omnia, intelligi uult patrem quoque, & filium unam cum spiritu pro creare. Quam sane communionem declarat Euangelium, ubi filius inquit patri, tua omnia mea sunt, argue uicissim. Denique spiritui quoque dantur quaecumque patri filioque traditur. Sed aliquando munera haec eiusmodi discussione, & quasi distinctione quadam gradatim diuinis personis attribuantur, (ut diximus) interdum uero summam, ut quando dicitur, omnia sunt ex Deo.

Diuinis personis communia aliquando summam comprehenduntur, aliquando attinguntur articulatim.

DIONYSIVS.

QVAE personis diuinis communia sunt literae sacrae aliquando summam comprehenduntur, uelut quando dicitur, omnia sunt ex Deo. Aliquando discussione, & quasi distinctione quadam, ut quando dixerit quispiam, Omnia per ipsum, atque in ipsum creata sunt, & in eo cuncta consistunt. Rursus illud, emittes spiritum tuum & creabuntur. Atque ut summam dicatur, uerbu ipsum supreme diuinum inquit, ego & pater unum sumus. Et omnia quae habet pater, mea sunt. Et quando sic patrem alloquitur. Mea omnia tua sunt. Atque tua sunt, & mea praeterea quaecumque patris sunt, atque filij, spiritus quoque supreme diuino communicabiliter uniceque attribuitur. Deificas operationes uenerationem fontiam indeficientemque causam. Optimorum munerum distributionem. Iam uero neminem arbitror ex his qui in diuinis eloquijs recta immutabilisque intelligentia sunt educati huic sententiae contradicenturum. Quod uidelicet quaecumque Deo digna censentur, toti diuinitati insunt ratione diuinitatis absolutissima. Cum igitur haec in praesentia quidem breuiter atque ex parte, alibi uero sufficienter sacrorum eloquiorum testimonio ostendimus, atque distinxerimus, deinceps quamcumque diuinam denominationem integram explicare tentemus, hanc totam diuinitatem pertinere putandum.

Eloquia

Eloquia diuinitus inspirata sunt totius theologiae principia. In qua mysteria multa humanam superant rationem. Illis ergo principijs acquiescendum. Si quis illa negauerit non est, cum illo de theologia loquendum.

DIONYSIVS.

SI quis autem obiecerit, confusionem nos hac ratione contra distinctionem diuinitati conuenientem introducere, nos hunc arbitramur se uera dicere, nunquam persuasurum, si enim is est, qui omnino sacris literis resistat, a Philosophia quoque nostra procul admodum aberit. At qui nisi cura illi sit diuina sanctorum eloquiorum sapientia, quodnam pacto nobis cura erit ad Theologicam scientiam hunc adducere? Sin autem sacrorum eloquiorum ueritatem, quasi signum spectat, hac & nos regula luceque freti, ad rationem nostram pro uiribus contra obiecta reddendam indeclinabili sententia iam pergemus. Principio dicentes Theologiam alia quidem unitate, alia uero discretate nobis tradere, quare neque unita diuidere fas est, neque discreta confundere. Sed ipsam sequendo quantum uires suppetunt ad diuinos splendores conferre nos expectat. Iam uero nos illinc diuinas explicationes suscipientes, tanquam regulam quandam ueritatis pulcherrimam, quae ibi posita sunt, in nobis ipsis conseruare studemus, nec addentes quicquam, nec minuentes, nec etiam permutantes, in seruantis diuinis eloquijs, nos interim conseruati, atque ab ipsis ad conuersandos eorum obseruatores corroborati.

Quae sint in diuinitate communia, quae propria.

MARSILIVS.

ALIA in diuinitate communia sunt, alia propria. Duo uero sunt communitum genera: Aut enim excellentes quaedam negationes sunt, ut super bonum, super essentiam, atque similia. Aut progressus ex Deo beneficii, ut bonum & essentia, caeteraque similia. Duo quoque sunt genera propriorum. Aut enim personae ipsae diuinae sunt, personarumque proprietates, aut humanitatis assumptio a uerbo diuino tantum facta. Et si quod est patris proprium, id est, generare non sit commune filio, cui est proprium generari, non tamen propterea filius gradum tenet inferiori. Quae nec tempore, nec nata posterior est, quam pater, nec minus diuinitatis habet. Tota enim est uerobique, eademque diuinitus, hoc tantum differens, quod hic existit inde, neque uicissim.

Quae sint in diuinitate communia, quae propria.

DIONYSIVS.

COMMUNIA quidem toti diuinitati sunt, quemadmodum in Theologicis institutionibus lactos ex sacris literis demonstrauius, ipsum quod dicitur, super bonum, super deitatem, super essentiam, super uitam, super sapientiam. Et quaecumque in eccellente quadam negotiatione consistunt. Quorum in ordine sunt etiam quae ad expressionem causae pertinent, scilicet bonum, pulchritudinis, uiuificum, sapiens, & quaecumque nomine ex beneficijs ipsius donis, honorum omnium causae tribuntur. Discreta uero in diuinitate sunt superessentiale patris nomen, resque ipsa propriae patris, item filij, spiritusque sancti. Quippe cum nulla in his conuersio, aut omnino communitas indicatur. Discreta praeterea est perfecta immutabilisque leui substantia cum nostra natura communicans, & quaecumque substantialia mysteria sunt ad ipsam leui substantiam, humanitatemque benignissimam pertinentia.

De unitate & discretione diuina.

MARSILIVS.

VNITATEM appellamus in Deo ipsam diuinam infinitatis singularitatem, nulli foris communicabilem. Discretionem uero dicimus processionem rerum ex Deo manantium. Nisi enim processio fiat, nec Deus habebit a quo distinguatur, nec ulla rerum erit inter se distinctio. Cuncta siquidem in Deo sunt unum. Res ipsae procedentes conseruant interim mutuam unionem. Nam in uno quodam conueniunt cum sint ab uno. Item penes diuinam unitatem, (quam modo diximus) personarum consideramus distinctionem, rursus in hac distinctione communionem. Tum quia dotes omnes per excellentiam Deo tributa, sic in una quavis persona sunt, sicut in alia, tum quia persona quaelibet est in alijs cuncta simul atque distincta, quemadmodum lumina luminibus insunt.

De unita-

De unitate & discretione diuina.

DIONYSIVS.

O Perpretium uerò est, (ut arbitror) ut plurius resuementes, perfectum diuinae unionis distinctionisq; modum exponamus. Quo sermo nobis omnis sit conspicuus, uarietatem quidem omnem obscuritatemq; deuitans. Distincte uerò & manifestè, & ordinatè pro uiribus propria digerens. Theologicae traditionis nostrae praepetores appellant, ut alibi dixi, unitates quidem diuinas excellentes quasdam ipsius plusquam ineffabilis & supra modum incognitae singularitatis, stabilitatis uerò firmitates, secretas penitus, nusquam uerò prodeuntes. Discretiones autem uocant beneficas supremam diuinitatis progressionem, atque expressionem. Iam uerò eloquiorum sacrorum obseruatores tradunt unionis modo dictae propria quadam, rursumq; discretionis proprias quasdam uniones, atque discretiones. Velut in unione diuina, siue natura illa essentiam superante, commune quidem est unica, principalisq; trinitati existentia essentiam superans, deitas diuinitate superior. Bonitas bonitate praestantior. Item identitas, ipsa totius proprietatis omnia separantis, omnia superans. Unitas quoque principio eminentior. Praeterea ineffabile, uicissimq; multis uocibus praedicabile. Ignoratio quinetiam, ac uicissim per omnia intelligibile. Omnisu propositio, omnium negatio. Excellentia quoque omnem positionem ablationemq; excedens. Personarum praeterea ratione principij dominantium, si dicere ita licet, mansio in se inuicem atque sedes, integre supra modum lumina lampadum, ut sensibilibus proprijsq; utamur exemplis, in domo una cum sint, & tota in totis mutuo sunt, & si certa interim exacta q; a se inuicem discretione propria seceruntur, discretione quidem coniuncta, & uicissim unione inter se discreta.

De unione & discretione luminum, atq; diuinorum.

MARSILIVS.

S in aula lucernis tribus illustri deambules, tres umbrae resultant. Praeterea si ingentem tabulam lucernis illius opponas, cuius in medio sit foramen, lucernae tres per foramen illud tria lumina e transueris traiciunt in oppositum. Unde coniungimus emittantia lumina in aere inuicem non confundi, sed quantum sint coniuncta loco, pura tamen sunt, suamq; proprietatem seruant inter se discretam. Spiritus enim eorum natura facit, ut non commisceantur inuicem in nouam communemq; formam, sicut solent corporeae qualitates. Quamquam Astrologi putant e multis radijs uim nouam aliquam procreari, radius tamen interim non communis. Quamobrem unum quodque lumen discerni, potest ab alio, nec alieni quicquam secum ferens, nec relinquens sit, atque, ut Plotinus ait, principium suum passim, & assidue comitans. Profecto pluribus lucernis ad ductis splendor inde fit ingentior, una quoque subducta fit minor, una quoque enim lumen suum, & affert uentens, & aufert inde discedens. Si lumina ob incorpoream proprietatem in corpore tamen existentia, munus id consequuntur, ut & unita inuicem, & simul discretè inter se mirabiliter esse possunt, multo magis id habent, quae magis sunt a corporibus separata, ut ipsius animae uirtutes atque scientiae magis etiam ipse inter se substantiae animarum, magis in super inuicem intellectus angelici, maxime omnium trinitatis diuinae personae. Cuius quidem tam unitatis, quam discretionis participatione quadam singula deinceps pro modo suo gradatim unionem discretionemq; reportat.

De unione discretioneq; luminum.

DIONYSIVS.

Quando in eadem aula lampades accensae sunt plures, uidemus omnium lumina ad unum aliquid coniuncta lumen, unumq; splendorem indiuiduum praferentia. Neque posset, (ut arbitror) aliquis lampadis huius lumen ab alijs ex aere cuiuslibet lumina continente secernere, & alteri absq; altero cernere. Quippe cum toto in totis sine mixtione sint inserta. Iam uerò si quis lampadem unum e medio tollat, lumen quoque proprium eius totum abeunt lampadem comitabatur, nec quicquam aliorum luminum secum trahens, neque ex suo ceteris linquens. Erat enim, (ut diximus,) illic totum ad tota exacta quidem unio, nec ullo modo comista, nec ulla ex parte confusa. Id quidem ita se habet. Quamuis lumen sit in corpore aere, atque ex igne materiali dependeat. Unionem igitur illam essentia superiorem, transcendere dicimus, non uniones tamen quae sunt in corpore, sed eas etiam, quae in animis ipsis conficiuntur. Imò & illas quae efficiuntur

efficiuntur in mentibus. Quas quidem tota illa diuina, & super coelestia lumina, per tota, ratione plusquam mundana, sincere admodum possident, participatione quadam unitatis illius omnibus eminentis, & unicuique pro cuiusque modo, seipsam impertientis.

Discretio diuinorum personarum duplex.

MARSILIVS.

Geminam in trinitate consideramus discretionem, tum quia existentia patris alia est atque filij, & existentia filij patrisq; alia est atque spiritus. Tum etiam quoniam actus patri proprius, quod est generare, non conuenit filio, neque actus filio proprius, id est nasci, patri competit. Similiterq; procedere ad spiritum solum pertinet. Ideo nec pater est filius, neque filius est pater, neque spiritus, simili ratione.

DIONYSIVS.

Est autem discretio apud supremam Theologiam, non solum quomodo dicebam, quia uidelicet iuxta ipsam unitatem diuina qualibet subsistentia puram & impermixtam, suam sibi seruat proprietatem, sed etiam quoniam diuina illi generatio inuicem non conuertitur. Nempe superessentialis deitatis fons solus est pater. Neque pater est filius, neque filius est pater, sacri igitur hymni sua unicuique diuinarum personarum pie planeq; conseruant. Haec quidem secundum ineffabilem unitatem atque existentiam uniones & discretiones existunt.

De discretione, & unione diuina in creaturarum possessione.

MARSILIVS.

An processione rerum ex Deo consideratur discretio simul & unio. Discretio quidem, quia Deus uidetur seipsum, id est, similitudinem suam, in plures imagines deriuare, sicut & Sol lucem suam in radios quamplurimos, & uultus unus circa speculum effigiem suam in multas imagines. Unionem quoque interim cogitamus, tum quia haec unitas ipsa diuina, uel multiplicatur in se, uel diuiditur foris, uel admiscetur, tum etiam quia honorum progressio cunctorum, & quae fit a filio atque spiritu, sicut a patre. Profluunt autem ex Deo bona quam plurima, praecipua uerò tria, scilicet essentia, uita, intelligentia. Quae admodum a Sole lumen, calor, ordo formarum. Praeterea sicut a puncto circuli medio lineae circum quam plurimae produuntur, ipso interim in longitudine non producto ab alijs distincto. Lineae uerò inde & sunt quodque punctum possident, & indiuiduatè in latum profundumq; suam. Rursum sicut multae impressiones ex uno eodemq; sigillo, non multiplicato, non diuiso, non omnino coniuncto. Ita ferme rerum processio fit ex Deo, diuina tamen simplicitas absque proportionem segregator est a rebus inde fluentibus, quam centri atque sigillum, diuina quoque potestas est rebus praesentior quam alterutrum.

DIONYSIVS.

Sicut autem diuina quoque discretio est beneficis unitatis diuinae progressus, seipsam plusquam unitate bonitate sua propagantis atque multiplicantis, unitate quidem sunt in discretione diuinae traditionis ipsae donorum a rebus penitus absolutae, siue essentia, siue uita, seu sapientia inde procedat, ceteraque causa omnium bonitatis munera. Iuxta quoque participationibus celebratur, quae participant, interim non quae participata. Id sane commune unitumq; est & unum toti penitus deitati. Ipsam uidelicet omnem totamq; ab uno quoque participante sumi, atque a nullo interim ulla ex parte percepti. Quae admodum circuli centrum ab omnibus circumfusus rectis in circulo lineis. Atque ueluti sigilli figurae plurima, principalis figure participia sunt, ubi & in singulis figuratiombus idem totumq; sigillum est, & in nullo ulla ex parte rursus existit. Supereminet autem haec in communicabile illud deitatis omnium autoris. Propterea quod neque tactus illius est ullus, nec alia quouis ad participantia permixta communitio.

Differentes sub eadem idea resultantur imagines, ob differentiam subiectorum.

MARSILIVS.

Sigillum manu potenti ductum, imaginem suam eandem, uniuersam, exactam, quantum in se est, subiecto cuique tribuit. Multae uerò sunt sigilli eiusdem imagines, quia multae materiae sunt, perfectiones quoque gradibus differentes euadunt, quoniam materiae admodum gradibus diuisis affectae. Similiter ferme se habent diuini exemplaris idae quaelibet ad subiectas sibi materias, uel naturas. Materia uerò uel natura non solum per medias causas ad diuinum exemplar uarias disponuntur, sed & ipsa prouidentia Dei ad praescriptum finem medias ubique causas agitante, quae & ita naturas ab initio uariae procreant.

Diony.

Objiciet forte quispiam, sigillum necidem, nec totum in totis formationibus esse. Sed sigillum non est in causa, illud namque setorum idemque imprimit unicumque. Differentia uero participantium dissimiles unius totiusque & eiusdem exemplaris primum reddit effigies. Si enim subiecta sint mollia formamque facilia, & lenia, figuris que uacua, neque resistentia, duramque, neque fluxa, rursus neque instantia, figuram certe puram & expressam permanuramque reportabunt. Siquid uero ex his, (quae diximus) praeparamenti defuerit, defectus eiusmodi erit in causa, ut & figura minime congruat exemplari, & obscura contingat. Atque ut cetera quocumque accidat, quocumque participationis ineptitudine fiunt.

Discretione rursus, et unione diuina circa Christum.

Quas in praesentia circa Deum discretiones consideramus, Primam quod nec pater, nec spiritus, sed filius naturam assumpsit humanam. Naturam dico non personam, sed in ipsa diuinae unione personae secundum quod actiones passionisque Christi prorsus humanae, ut concipi, nasci, eferre, comedere, dormire, dolere, quodammodo quidem attribui filio, possunt, uidelicet humanam induto naturam. Patri uero spiritusque nullo modo possunt. Sed geminam uicissim unione excogitamus. Primam, quod pater, filius, spiritus uoluntate eadem penitus consenserunt, filium uidelicet hominum effici. Secundam, quod diuine omnes in Christo operationes aequae sint toti trinitati communes. Dotabis interea aeternum Dei uerbum assumpsisse corpus humanum, non ex caelo, ut opinatus est Coelestinus atque Valerianus, sed ex nobis. Item totam naturam nostram non subtracta anima, uel intellectu, quod Arius Apollinarisque suspicantur, denique naturam ueram non imaginariam, qualem Manichaei formauerunt. Tres enim hos errores ipsa Dionysij uerba proculdubio confutant.

Ipsa quidem operatione diuina erga nos benefica, munus hoc discretum est, quod uidelicet super substantialia Dei uerbum secundum nos & ex nobis integram atque ueram assumpsit naturam. Item, quod gessit & peritit, quodcunque diuinitatis ipsius factum iam humanae, propria sit atque praecipua. In his enim pater & spiritus nullam habuere communionem. Nisi forte quis dixerit, in benefica elementisque uoluntate circa assumptionem eiusmodi consensisse. Rursusque conuenisse simul in omni operatione diuina ineffabili penitus, & excelsa, humanam naturam exuperante, quam gessit Dei uerbum, secundum quidem nos factum homo, sed diuinitate penitus immutabile. Hac igitur & nos ratione unire, & discernere diuina differendo studemus, quemadmodum ipsa diuina coniuncta sunt atque discreta.

Duabus uitijs ad Deum accedimus ratione, ueneratione.

Ad diuina duabus praecipue uitijs accedimus. Aut enim ratione, aut ut ueneratione mouemur ratione, quod ad cognoscendum esse Deum ex ordine mundi, esse potentissimum, ex motu totius rerumque effectum, esse optimum ex usu rerum, & commoditate mirabili. Eadem quoque uita principium uniuersi ex participationibus suis cognominamus, Deum, quia deos efficiat, uel diuinos, essentiam, uitam, sapientiam, bonitatem, quia esse rebus tribuat, uitamque & sapientiam, siue ordinem, & benefica dona. Hae uisus humana ratio lumine naturali procedit. Ad ipsam uero naturam Dei in seipsa manentem, & mysteria trinitatis, atque similia, ueneratione potius praeparamus. Uenerationis ad Deum geminis peruolatur alijs, fide uidelicet & amore, quibus denique Deo coniungimur unione quadam intelligentiam superante. Qui tandem ita Deo fructur, agnoscit potius non esse Deum, uel penes Deum simile, uel tale aliquid, quale prius excogitauerit, quando principium rerum ex participantibus participationibus, donis cognominabat. Huc Platonem illud in epistola ad Dionysium simile. Animus noster affectat qualia diuina sint intelligere, aspiciens in ea, quae sibi cognata sunt, quorum nihil sufficiens se habet. Nam in ipso rege omnium, & penes ipsum nihil est eiusmodi, quod autem post ipsum est, animus dicit. Hae Platonem. Cognata quidem animo sunt substantia in corporea, uisus, uisus, sensualis, rationalis, intellectualis, intelligibilis, sapiens. Nam ipsa anima, uel haec ipsa est, uel horum particeps, atque compos. Quare animus uero in se ipsam suam respicit, per haec Deum iudicat, atque nomina, eatenus quocumque fallitur. Transicurus uero animus quandoque est, haec omnia, tum deum non amplius mentiturus.

Diony-

Sed harum unionum, atque discretionum, rationes Deo dignas quascumque in diuinis eloquijs inuenimus, in Theologicis institutionibus, propria seorsum de singulis distinguentes, pro uiribus excoluimus, alia quidem uera ratione euoluentes & explicantes, atque ita sacrum tranquillumque intellectum, ad perspicua sacrorum eloquiorum spectacula perducentes. Alijs autem tanquam in mysticis ex traditione diuina super intellectualem actionem intendentes. Diuina enim omnia etiam, quae nobis patuerunt solis participationibus cognoscuntur, hoc ipsum uero qualia in se ipsis existant secundum proprium principium atque sedem, superintelligentiam extat, omninoque essentiam & notitiam supereminent, ueluti si superessentiale illud atque seorsum appellamus Deum, aut uitam, aut essentiam. Velut lumen, rationem atque uerbum, nihil intelligimus aliud, quam aliquas in nos ex eo profluentes, participationes atque uirtutes, quae uidelicet diuinos aliquid faciant, uel essentiam aut uitam, aut sapientiam largiantur: ipsi uero secrete natura perquam omnium intellectualium actionum uacationem penitus absolutam appropinquamus, nullam iam aspicientes deficiente, aut uitam, aut essentiam, quae omnino similes sit ipsi omnium causa, cuncta prorsus per omnem excellentiam superanti.

De trinitatis et donis trinitatis in naturis intellectualibus.

Ex fecunda Solis natura nascitur ipsa lux intima Solis, aequalis generanti naturae, & aeternae ad superficiem Solis usque producta. A superficie rursus eadem aequalitate reflectit undique se ad centrum splendor ipse calidioris, ex natura luceque profectus. Eodem ferme modo in diuinis ex patre filius spiritusque existunt. Tametsi modus ille intelligentiam nostram superat supra modum. Verum quascumque modas ille sit, intelligentia saltem hoc usque progreditur, ut excogitet, quemadmodum a Sole omnia diaphana, id est, luci peruia, euadunt momento lucem in partem, ideoque solaria, sic ex Deo intellectuales substantias puritate diaphanas, suscepto protinus lumine diuino, diuinas & quasi Deos euadere. Atque fulgoris huius secunditate intellectus ubi que superiores lumen insequentes effundere. Cuius infusione illi quidem hos quasi generent, huiusmodi illine quodammodo renascuntur, ferme quemadmodum Luna ex Sole illuminatae renascitur. Haec igitur ratioe diuini patris filijque munera per generationem, & nauitatem iniquitatis perueniunt intellectus. Peruenit quoque munus sancti spiritus dum ille suum cunctis inspirare amorem. Unde per amatorium affectum, intellectus cum superiores generant, tum inferiores inde nascuntur, quatenus hi semper ab illis conuertuntur, purgantur, illuminantur, perficiuntur. Denique sicut materia corporalis per potentiam, formabilem ad actum formae paratur, unde, ita substantia spiritalis per amatorium affectum, qui sanctum spiritum representat, superioribus intellectibus exponitur, atque expositi renascuntur. Ratio tamen ipsa generationis, nauitatis, spirationis, diuinitati propria, sequentia haec quamuis quomodo similia, infinito prorsus superat intervallo.

Accepimus insuper a sanctis eloquijs, patrem quidem esse fontanam, (ut ita dixerim,) Deitatem. Filium uero spiritumque fecunda Deitatis, si modo ita licet loqui, gemina diuinitas pullulancia, & quasi flores, & super substantialia luminosa. Sed quia ratioe hae sint, nec loqui, nec intelligere possumus. Factenus uero nostra omnis intellectualis actio se extendit, ut uidelicet excogitet, omnem patris ipsius ac filij rationem, ab ipsa ratione patris, filijque prima omnibus emineret, & nobis, & uirtutibus superexcellens esse tributa. Ex qua quidem intellectus, diuinam imaginem praefereat, & di, & Deorum filij, & Deorum patres sunt atque nominantur. Dum uidelicet id patris, filijque munus spiritaliter ubique peragitur, id est in corpore, immateriale, intelligibile ratione. Ipso interim diuino spiritu, quicquid intelligibile, immateriale, diuinum fingitur, excellentissime superante, similiterque patre atque filio, ab omni diuino patris filijque officio, eminetur exceptus.

Causa superat effectum, nec est in effectu ad superiorem causam perfectu similitudo.

Causa tantum saltem excedit effectum, quanto mouere, & agere superat moueri, atque pati. Hac utique ratione causa quaelibet quomodo cunque efficiens, praestantior est effectu, praestantior quoniam causa quidem effectum profert, hic autem neque se ipsum, neque illam profectere potest. Potissimum uero causa illa operibus suis praestantiores sunt, quae non eadem spectat comple-

comprehenduntur, sicut ignis generans cum igne genito, sed ad genus quoddam superius attinent, quemadmodum Sol atque Mars ad ignem se habere uidentur. Iam uero eiusmodi causa simpliciter gignit effectum, ceu Sol cum Marte simpliciter generat ignem. Hic autem ignis, quando alium generat ignem, non generat ipsum simpliciter ignem, alioquin & ipsum, & precedentem ignem progenerat. Sed hunc ignem hic, atque nunc, & in tali materia gignit, imò producit, & quasi propagat iam existentem. Quando igitur efficientes causas operibus anteponimus, negamusque opera perfectam ad causas similitudinem obtinere, de causis specie differētibz ab effectu uerba facimus. Quamobrem neque Sol necessario similiter calet, propterea quod ignem generat calidum, neque rursus calor ipse similiter calet, quamuis causa sit formalis, qua calet ignis. Neque iterum calet ignis, licet causa sit efficiens, qua calefacit lignum. Neque uiuificatur uita, quando corpus ipsa uiuificat. Neque etiam uiuit ea, uidelicet participat de uita, qua per ipsam uiuit corpus. Verum si uita dicatur uiuere, hoc ipsum in ea uiuere est ipsam uitam actu suo prorsus existere, uel naturalem sibi actum in se ipsa secum penitus edere.

DIONYSIUS.

Nequē enim est effectibus ad causas similitudo perfecta. Sed habet quidem effectus, quas perferre possunt, imagines causarū, ipsa uerò causae segregatae ab effectibus in se superius extant, ipsa uidelicet sua ratione principij. Atque, ut exemplis nostris utamur, uoluptates, & dolores efficere quidem dicuntur, ut oblectemur, atque doleamus, ipsa uerò non latentur, non morerentur. Atqui & in his cum calefaciat utraq, non uti tamen neque calefieri dici solet. Tum uerò si quis dixerit ipsam uitam uiuere, uel lumen ipsum illuminari, meo quidem iudicio, non recte loquetur, nisi forte alia quadam conditione hæc acceperit. Quoniam uidelicet, quae pertinent ad effectus ratione quadam essentiali, atque exuberant in causis præexistunt.

De conceptione Christi, & assumptione humanitatis, atque miraculis.

MARSILIUS.

Tria circa Christum omnem intelligentiam superant, uel angelicam. Conceptio, assumptio, prodigium. In Conceptione quidem impossibile intellectu est, quomodo spiritus sanctus uirginem fouens uterū, uel quasi tactu quodam, ceu gallinā, uel quasi aspectu, ceu struthionis, uel sanguinem non qualemque, sed ex toto purissimum undique traxerit in matricem, qui fomento spiritus statim coaluerit, in infantem, non paulatim, sed momento perfectum, id est, penitus figuratum. Quo quidem momento intellectualis anima se insuderit, eodemque diuini uerbi persona, naturam sibi hanc assumpsit in unitate personae. In assumptione rursus intellectus nullus intelligit, qualis unio diuini uerbi cum humana natura facta fuerit. Non enim confectum est unum aliquid tertium ex hoc & illa, sicut ex forma simul atque materia, quemadmodum animam cum corpore coire in unam speciem Peripatetici putant. An forte sicut ex anima rationali atque nostro corpore per animam irrationalem iam uiuentem quodammodo fieri unū dicitur a Platonicis? Anima tamen rationali interim separabili, nec non quodammodo separata, & quasi quomodo Auerrois cogitatum in nobis animal intellectui subigit separato. Non penitus ita, sed aliter. Nunquid sicut intellectus linguae, manibusque se coniungit, ita Deus homini? Nec ita prorsus, sed modo quodam apud Deum cognito, ubi & copula quidem arctissima sit, & interim diuinitas per humanitatem subiunctam nihil permixta. Quo etiam pacto miracula Christus effecerit, perfecte nullus intelligit, solum autē hoc intelligimus, ex admirandis operibus, adesse Deū. Hinc Amelius Platonicus, diuinum, inquit, uerbum, humanam indidisse naturam, atque in hac ipsa naturae diuinae celsitudinem ostendisse. Iam uerò, quando Christus aquae superficiei siccis pedibus pertransiuit, huiusmodi aquae potentiam indidit resistendi, ne pedes immergeretur? An forte pedibus sustulit interea pondus? An potius animale uirtutem rectricem membrorum multiplicauit in pedibus? An denique respiratione uehementi aërem quam plurimum hausisse dicitur cuius leuitate corpus, & sustineretur atque peruolare. His ne similibusque rationibus Christianorum miraculorum modos, & quasi rationes quasdam inuestigabimus, nequaquam. Si autem enim supra uires naturae, ita super rationes intelligentiae facta censentur.

DIONYSIUS.

Praeterea quod inter omnia Theologiae mysteria apparet euidentissimum, quod uidelicet Iesus formatus est in natura nostra diuinitus, ineffabile prorsus est omni sermone, omnique ignota intelligentiae, ipsi quoque antiquissimorum angelorum primo. Iam uerò quod essentia uirilem assumpsit accepimus in mysterijs, ignoramus autem quod pacto ex uirginis sanguinibus, lege quadam non naturali formatus fuerit. Et quomodo siccis pedibus corporale pondus materiaeque grauitatem habentibus, li-

tribus, liquidam instabilemque substantiam perambulauerit. Aliaque perfecerit, quotcumque supernaturalē Iesum, naturam, rationemque declarant.

Quot modis diuina cognosci possint.

MARSILIUS.

Tribus modis diuina percipimus. Aut enim actione, aut passione, aut motu quodam quasi mixto. Actione quidem praecipue, quando non ab alijs eruditjs, sed rationis proprie discursibus sub naturali lumine haec inuenta consequimur. Passione uero, cum diuinitus afflatus percipimus. Mixto denique motu, id est, partim agendo, ubi docente alio, aut uerbis, aut literis erudimur. Tunc enim quatenus aliunde mouemur, quodammodo patimur. Quatenus autē proprium ipsi iudicium ex amantibus adhibemus, uidemur & agere. Caeterum & aliena disciplina, & inuentio propria diuinorum, ad hoc uelut ad signum duntaxat dirigenda est, ut Deo, assidue nos pullant, penitus exponamur, id autem solo in eum amore perficimus. Hoc enim duntaxat, & ad Deum dirigimus omnia, & Deo subijcimus clam pullant. Atque illo inspirante, & quasi mouente, agentemque subito commouemur, atque ita compatimur, spiritumque replemur. Affectio uerò eiusmodi passio nuncupatur, tum quoniam amatoriam est, amor autem transferens in amantem amantem, inde patitur copellit. Tum quia uacantibus, tunc proprijs rationis intelligentiaeque actionibus, diuina luce formatur, patimurque formati. Ad hanc utique lucem amore solum feruentissimo praeparatur. Sic ut enim opacis saepe materias in uias luci, calor ingens purgat, extenuat, purasque lucis praebet, sic amatorius in Deo serior a corporis perturbationibus nebulisque purgans animum, quasi serentem reddit lucis diuinae paratum. Cum qua & unionem arctiorem intelligentiam, & fidem humanam scientiam certiorē denique consequamur. Ad hunc uerique statum, ut Plato ait, neque doctrina peruenimus, nec propria quavis inuentione. Neque uicissim hunc exprimere possumus, caeterosque docere. Amare uerò bonū ipsum, non tam persuadendi sumus, quam docendi. Hoc enim inuestigare natura, assidue in singulis bonis amandis consequenter amamus. Sed distracti in uaria bona, colligere debemus amorem, atque in ipsum duntaxat intendere, quo bona sunt omnia, & nobis amanda.

DIONYSIUS.

Haec autē & nos alibi satis tractauimus, & inelytus praceptor noster in Theologiae elementis supra naturae modum mirabiliter celebravit. Quae ipse uel à Theologis sanctis accepit, uel artificiosa literarum sacrarum indagatione perspexit, frequenter circa illas exercitatione studioque diuturno, aut etiam diuiniore quadam inspiratione percepit, non solum dicens diuina, sed patiens. Atque ex quadam ad illa compensione, si modo ita loqui licet, ad indocibilem secretamque eorum unionem ac fidem denique consummatus, sed ut plurimas beatas contemplationes excellentis ipsius intelligentiae, paucissimis afferamus, haec de Iesu in Theologiae elementis summam collectis inquit.

Expositio Hierothei de diuinitate Christi.

MARSILIUS.

Si Ariani similesque Haeretici legissent haec, & similia Hierothei, Dionysijque uerba, & aeque animo perpendissent, uisi certe nunquam fuissent, (ut opinor) diuinitatem in Christo creatā ponere, uel secundam. Quamquam & in Paulo Apostolo, & Iohanne Euangelista, idem nec negligerent, nec ambigose legentibus, patere potuerat. Ad primum sane Deum tantquam maximam causam atque communissimam, pertinet non haec, aut illa duntaxat, sed omnia facere, omnibus omnia dare, in omnibus omnia operari. Cum igitur diuinitas ipsa cum Christo communicans in unione personae, prorsus ita se habere, certe prima est Christo communicata diuinitas. Ita uerò se habere extra controversiam Hierothei & Dionysij dicta declarant. Si omnia praeter Deum, ex partibus quibusdam uiribusque composita sunt, certe Deus omnia faciendo libere conficit & componit. Componit autem in singulis conficiendis multas unius cuiusque partes, in unam formam, in ipso toto perfectam. Per quam authorem suum, qui est ipsa unitas, pro uiribus imitentur. Non possunt autem multa constare prorsus in unum, nisi proportionibus connectantur harmonice. Quod quidam Pythagoras & Plato senserunt. Ac Hierotheus Dionysijque consentiunt. Et nos in ultimo legum atque Timaeo proportionibus harmonicas exposuimus, ad eiusmodi copulam conferentes. Nominatur autem hic praeter partes singulas tum in totum, tum etiam totalitas, (ut ita dixerim) uel inuicentitas. Totum quidem ubi distincte loquitur, est partes ipsae simul cum ea, nec praeterea quicquam. Totalis autem est res quaedam formaque noua ex cunctis ritē conspiciantibus postremo resultans. Ritē uerò conspiciant, si & pars alia cum alia consistat. Et cum ita sint penitus cum forma conficienda concordēs: Alioquin nec simul permanet, neque conficitur noua forma, uel coferatur. Deū interim neque partes, nec ulla partium est, nec totū, nec uniuersitas. Alioquin aliunde pendere. Verum etiam alia quadam ratione est haec omnia. Quoniam quicquid

boni his inest habet & ille. Habet quidem non eodem modo quo illa, ideo nec proprie uidetur habere. Possidet autem eminentius atque prius, eminentius, inquam, id est, gradu quodammodo altiore, prius quoque, id est, antequam illa, tempore pariter, atque natura. Cognomen Dei, quæ hic affirmatio negandoque afferuntur, in septem capita colligi possunt, totum, siue, (ut iam dixerim) totaliter, perfectionem speciem, essentiam, mensuram, plenitudinem, exuberantiam. In ipsa quidem (ut ita loquar) totalitate, perfectio partium tota consistit. Perfectio uero forma quædam est. Forma rursus uel per formam existit essentia. Essentia prima est mensura sequentium, mensura non sepius repetita, sed semel plena, uel plenitudo, plenitudo non ad æquata rebus, sed profus exuberans. Deus ad imperfecta, uel informia comparatus perfectio dicitur atque forma, quoniam formæ omnis & perfectionis est autor. Comparatus uero ad perfecta formosusque, nec perfectio quædam est, nec forma. Quoniam non eadem proprietate qua illa, sed longe diuersa, ac infinito spatio celliore, adeo ut super formam perfectionemque dici debeat potius, quam forma, uel perfectio, uel alicubi reperta, uel à nobis excogitata. Proinde quemadmodum tempus est mensura fluentium, sic æuum mensura est existentium. Mensura, inquam, existentibus ad æquata, quemadmodum tempus fluentibus, est æquale. Deus igitur si ad fluentia referatur est æuum, si referatur ad existentia, est super æuum. Ipsum namque bonum unumque toto ente superius, entibus non æquatur. Varij rerum ordines ad principia uaria, uelut propria proxime reducuntur. Eiusmodi uero principia multa quidem, & definit ad principium unum rediguntur, in immensum quod quidem est principium super unum, quodque principium disponit principiorum numerum, subigit suum cuiusque ordinem, metitur rerum ordines sub principijs, metitur principia sub se ipso, eatenus unum quodque sub ipso principium est, quatenus accipit id munus ab illo. Et quod illi propinquus est atque similis, ego magis & principium iudicatur. Naturale dicimus quod motum aliquem, uel mutationem quamlibet habet, uel habere potest. Intellectum igitur mobili ratione superioris solemus supernaturalis aliquid appellare, essentialia tamen. Unitatem uero ipsam, quam Plato in Phædro mensuris caput appellat, superessentialia aliquid nominamus, utroque Deus ipse superior extat, unde supernaturalis & superessentialis uocatur. Sed munus hoc & illud ratione quadam supernaturali, atque superessentiali possidere censetur. Essentia uero quælibet creata, uel rationalis, uel angelica, unitatem quidem illam habet, quæ superessentialis quiddam est. Sed id possidens in essentia, motum id essentiali tenet proprietate. Habet & intellectum supernaturale munus, sed naturali quadam conditione. Quoniam id habet in essentia, uel potentia quoquo modo mutabilis. Solus itaque Deus munus tantum supernaturale, & superessentiali possidet ratione, cætera uero nequaquam. Quemadmodum serenus aer, & habet lucem, & hanc quidem habet lucidè, aer uero nubilus non lucidè lucem habet. Denique si anima rationalis coniuncta corpori, corpore aucto, diminuto, usto, secto, non augetur ipsa similiter, non minuitur, non uritur, non secatur, multo minus diuinitas in Christo, ut cum que libuit humanitati coniuncta, similiter humanitate patiente compatitur. Præterea sicut anima corpori copulata, munera quædam tribuit corpori, non corporea, ita multoque magis Deus homini se coniungens dona largitur homini non humana.

Mirabilia Hierothei dicta de diuinitate & operibus eius, & excellentia Christi.

DIONYSIUS.

Verbis Hierothei loquitur.

Iesu diuinitas, quæ omnium causa est, & implet omnia, ac partes consonans uniter sitati conferuat, neque pars, neque totum est, rursusque pars est, & totum, utpote quæ partem omnem, & omne totum in seipsa comprehenderit, & eminenter habeat, atque præ habeat, perfecta quidem est in rebus imperfectis, utpote perfectionis princeps. In rebus uero perfectis imperfecta. Quippe cum perfectionem excellentiam originemque præcedat. Præterea in rebus carentibus specie, species est specifica, tanquam principium speciei. In speciebus autem specie carens, ut speciem superans. Essentia quoniam etiam totis procul à contagione essentialis insidens. Atque super essentialiam extas, ab omni essentia penitus absoluta. Uniuersa principia ordinesque determinans, & super omne principium ordinemque locata. Mensura entium est, & æuum atque super æuum, & ante æuum. Plena quidem in rebus egenis, in plenis autem exuberans. Ineffabilis, non pronuntiabilis, super intellectum, super uitam, super essentialiam, supernaturale munus, supernaturaliter habet, superessentialiale, superessentiali etiam ratione. Quamobrem quando usque ad naturam ob summam benignitatem uenit uereque substantiam nostræ carnis accepit, summusque ille Deus uir est appellatus, propria uero sint, quæ in presentia intellectus sermo nemque super entia laudantur à nobis tunc quoque in his supernaturalis & superessentialiale munus emicuit. Non solum quia immutabiliter, & inconfuse nobis communica uit, nihil in exuberante sua plenitudine ab ineffabili exinanitione perpeffus, sed etiam quod

quod nouitatum omnium est maxime nouum, in naturalibus nostris supernaturalis erat, in his quæ nostræ sunt essentia, superessentialis. Omnia nostræ ex nobis, & super nos possidens excellenter. Sed de his satis. Ad ipsum sermonis nostri signum iam pergamus, communia continentiaque diuinæ discretionis nomina pro uiribus tractaturi.

Quaratione Deus producendo multa permancat unus, atque extetente superior entia procreando, sitque unum ipsum uno quolibet excellenti.

MARSILIUS.

Disputationis sequentis institutum est, diuina nomina recensere, quæ quidem significant beneficas quasdam ex ipso Deo processiones, in quibus sancte processioibus uidetur unitas ipsa diuina multiplicari, quemadmodum lux intima Solis in radios quamplurimos immicantes. Aut uultus unius in quam plurimas illuc imagines quomodo libet resulant. Atque ita ferme Deus sicut lux & uultus, in uaria bonorum diffusionis permanet unus. Distribuit autem munera, Deus unitè pariter atque unice. Unice quidem, quia uniuersa omnium distributio, eodem actu penitus, singulari ad filium perinet, ut ad patrem, perinet, & ad spiritum, ut ad filios. Unice uero quoniam & nulla Deo uarietas inde contingit, & procedentia licet uaria, unum tamen sunt, quatenus ab eodem ad idemque procedentia, conueniunt & in uno. Dicitur autem Deus ens, (ut ita dixerim) superenter, quod uidelicet entia procreat. Dicitur & entia superenter excedere, quoniam natura in summo grado entium colloatur, reliqua in secundo uel tertio. Alioquin partim cum cæteris conueniret quidem, partim uero differret, foretque ita compositus. Præsertim sit una sit entis ipsius uniuersa ratio entibus quibuscunque communis. Quod illustres metaphysici nonnulli uandam Platonico Plerone senserunt. Deus itaque & extra & supra totam entium latitudinem excellenter existit. Præsertim quia ratio formalis entis, & si indeterminata est, secundum omnium entium species, dererminabilis tamen est ad omnes. Deus autem non solum indeterminatus, sed etiam indeterminabilis esse debet. Cum igitur Deus ens uniuersum entiaque singula ab ipso procederet, mirum immo dum superet, in æstinabiliter segregatus, consequens est, ut nec in processione rerum a suo statu digrediat, nec in deriuatione inde fluentium, deinceps ipse minus sit plenus, nec in multitudinem illinc per processioem deriuationemque imaginum propagata, minus ipse sit unus. Denique cum Deus sit ipsa simpliciter unitas à cetero quolibet uno penitus absoluta, merito nec est una quæuis entium species, neque unum ens, neque uita una, nec intellectus unus, nec una quædam pars alterius totius, neque unum aliquod totum, sed horum omnium principium atque finis.

DIONYSIUS.

VT autem perspicue de omnibus, quæ sequuntur ante definiamus, discretionem diuinam, ut dictum est, appellamus beneficas Deitatis processiones. Cui enim omnibus quæ sunt, dum eminent bonorum cunctorum consortia largiat, unitate quidem discernitur, amplificatur autem unice. Ac dum multiplicatur, non diffundit ab uno. Puta quoniam Deus ens est, ut ita dixerim, superenter, largitur autem esse, his quæ sunt omnibus, & oes producit essentias, unum illud ens multiplicari dicit, dum entia ex se multis producit. Manet ille nihilominus in multiplicatione unus, & in processione unitus, & in discretionis plenus, propterea quod ab omnibus entibus superenter sit absolutus, & unice actu producat omnia. Atque in diminita profusione deficientia ipsius munere largiatur. Atque cum sit unum, omnique parti, & toti, & uni, & multitudini participationem unitus impartiat, unum permancat eodem pacto, super essentiali uidelicet ratione: nec pars est multitudinis alicuius, nec aliquid ex partibus totum. Sicque nec unum est, nec unius particeps, neque habet unum, longeque ab his existit super unum illud, quod entibus inest, multitudo quoniam etiam imparibilis, inexplibilis super plenum, omne unum multitudinemque producens & perficiens, atque continens.

Quomodo Dei unius participatio, dijs multi dicantur.

MARSILIUS.

SOL, ut putat Plato noster, uisibilis imago Dei proprietatem suam multis cum ecclesijs, tum terrenis impartit. Unde solaria sunt atque nominantur. Quod quidem in libro de uita tertio de claramus. Similiter Deus angelis animisque diuinam impartit proprietatem. Ob quam multi sub uno apud Platonem dijs cognominantur. Maxime uero ad Deum pertinet, ut omnibus provideat, ab omnibus segregatus, ob segregatam quidem singularitatem, unum ipsum cognominatur. Ob uniuersalem uero providentiam appellatur & bonum. Angeli igitur semine omnes aut

pocrates cōposuit Aphorismos, Pythagoras quoq; symbola, & Prouerbia Salomon. Quo enim altior intellectus est in angelis, eo formis paucioribus plura comprehendit & agit. Hierotheus igitur post Paulum Dionysij doctor, & Apostolis excellētia proximus, Theologiam summūis mira profunditate concludit, scripsitq; expiatisimīs mentibus atq; doctissimis. Dionysius autem & Hierotheus iussu, & Timothei rogatu uniuersales illas summulas Hierothei in notiones singulas deriuauit.

DIONYSIVS.

Purgatione forsā nobis opus est. Cū enim inclytus præceptor noster Hierotheus theologica elementa mirabiliter profectō collegit, mirabitur fortē aliquis, cur nos quasi minus illa sufficiant, & alibi, & hīc Theologica conscripserimus. Iam uerō si ille omnia Theologica ordine deinceps disposito, digerere uoluisse, particularibusq; explanationibus unumquodq; totius Theologiæ caput dispositisset, nunq̄ nos in tantum furoris uel ruditatis incidissemus, ut uel perspicacius, uel diuinius, quā ille Theologica penetrare posse mysteria cōsideremus, aut eadem, his dicēdo superflua, frustra tractare uellemus. Atq; ita præceptorem amicūq; nostrum iniuria auderemus aspicere, & præclarissimā intelligentiā expositionemq; illius, a quo, post diuinum Paulum, instituti sumus, nobis usurpare non dubitaremus. Ceterū ille diuina uenerabiliter exponens, summas profectō quasdam perspicacia, cōpendiosa refertis nobis exposuit, in uno uidelicet plurima complexentes. Præcipiēs uidelicet nobis, cæterisq; radium animorū magistris explicare, pro uiribus atque distinguere sermone nobis congruo, lucētia intus, compendiosaq; mysteria, a uirtute illius apprime intellectuali manantia. Præterea & ipse ad idē sæpē nos exhortatus es. Librūq; ipsum, ut supra modum excellens quiddam, remisisti. Quamobrem nos quoq; ipsum uelut profectorem sensuumq; animorū magistrum, his diuntaxat assignamus, qui intelligentia cæteros antecellunt. Tantūq; secunda quædam eloquia sacra Apostolicam authoritatem proximē consequentia. Nos autē his, qui nobis propinquiores sunt, pro ingenij nostri proportione, diuina trademus. Si enim cibus solidus profectorum est, hoc certē & alios pascere, quantæ perfectiōis extrinandum esse censemus.

Sicut non est idem lumen hoc in rebus illuminatis aspicere, atq; lucem ipsam in Sole suspicere, sic aliud est diuina mysteria intraspicere, aliud disciplinam ad illa conferentem proficere.

MARSILIVS.

Illud quidem Hierotheum effecisse, Dionysius ait, hoc autem se profiteri non negat.

DIONYSIVS.

Retē igitur id quoq; nobis est dictum, contemplationem quidem intelligibilia eloquia profus insipientem, compendiosamq; eorum doctrinam, confirmata uirtutis existere. Scientiam uerō sermonum ad id conuentum, atq; eiusmodi disciplinam, inferioris meriti præceptoribus discipulisq; cōgruere. Enim uerō diligentissimē id obseruauimus, ut quæ diuinus ille præceptor planē nobis expressit, nunq̄ attingeremus, ac fortē repeteremus eadem, ad id exponendū quidē in uerborum diuinorum explanationē fuisset ab eo propositum.

Salutatio Mariæ uirginis, mira Petri Hierothei laus, modestiā Dionysij singularis.

MARSILIVS.

Quamtu multi sensu ualent, afficiunturq; ad corporea, & quando corporis oblectamenta commemorant eadem quodammodo patiuntur, tantum Hierotheus pollebat intelligentia. Et afficiebatur ad incorporea laudansq; diuina, patiebatur eadem. Simile quiddā narrat Porphyrius de Plotino.

DIONYSIVS.

Conuenimus quādoq; apud Pōtiffices nostros Deo plenos, ut nostri nos simul & ipse, multiq; sancti fratres nostri, uisuri corpus illud, quod uitæ principem Deumq; suscepit. Vbi aderant & Iacobus frater Domini, & Petrus excellens, & antiquissimum Theologorum culmen. Illic ergo post cōtuitum placuit, ut pontiffices

pontiffices omnes pro uiribus quisq; suis infinitæ potentē delibatis diuinæ bonitatem laudarent. Hierotheus autem alios omnes ibi doctores sacros, ut nosti, post ipsos theologos superauit, totus excedens, totus extra se pōsitus, eorum quæ laudabant, cōmunionē patiēns. Quamobrem ab omnibus qui audiebāt eum, atq; uidebant, siue cognoscerent ipsum, seu non cognoscerent, occupatus Deo, diuinusq; laudator est iudicatus. Sed quidnam illa tibi referam, quæ illic sunt Theologica ratione tractata? Iam uerō nisi mei oblitus sum, memini me partes quasdam diuinarum illarum laudationum abs te sæpius accepisse. Adeo studuisti diuina diligentissimē persequi.

Mira in Dionysio & reuerētia erga Hierotheum præceptorem, & modestia ergo omnes.

MARSILIVS.

Sicut sensui amor est ingenitus ad caduca: sic intellectui ad æterna, igitur æterna pro facultate sua, & querere debet, & quandoq; inuenire potest, potest & æternitate frui. Venerati sunt Pythagoram Pythagorici, & Plato Socratem, multo magis Dionysius Hierotheum.

DIONYSIVS.

Verum quæ illic mysticē tractata sunt, missa in præsentia faciāmus. Quippe cū nec multis exprimi possint, & tibi nota sint. Quoties autem oporteret nostra multis communia facere, & quā multos possemus in sanctam disciplinam nostram introducere, erat profectō mirandum, quā longē Hierotheus sanctorum doctorū plurimos antecelleret, & diuturna doctēdi se dulitate, & puritate mentis, & exacta diligentia demonstrandi, ac cæteris omnibus, quæcūq; ad sacra eloquia pertinent. Itaq; nos nonnunq; aduersus Solem tam ingentes fingere atq; de remus obtutus. Sic enim nobis conscij sumus, nec ignoramus, nos nec intelligibilia quidem ipsa diuinorum satis intelligere posse, uel ineffabilia diuinæ cognitionis mysteria uerbis exprimere. Et profectō longē diuinorum uirorum scientia ueritatē theologicā spectate, inferiores sumus. Huc profectō reuerētia summā nos adduxit, ut nec audire, nec loqui de diuina philosophia quicquā auderemus, nisi id prorsus infedisset animo, nō oportere diuinarum rerum cognitionem, quatenus assequi licet, nos negligere. Id autem nobis persuaserūt, non solum naturalia mentium desideria, amatorio quodam affectu, contemplationem rerum sublimitum, quantam capere possunt, desiderantia, sed ipsa quodq; optima legum institutio diuinarum, quæ supra nos sunt inquirere uetans. Quippe cū & nostra merita superent, & cōprehendi non possint. Quæ uerō præter id quod naturaliter appetunt, notitiæ quoq; nostræ cōcessa sunt, studiose perdiscere, cæterisq; benigne tradere, admonēs. His igitur & nos persuasi, nec labore, nec ignauia perterremur, quō minus diuina pro facultate nobis concessa, queramus. Imo uerō eos etiam, qui humano ingenio superiora cōtemplari non possunt absq; auxilio, deterendos minime iudicantes, descendimus ad scribendum, noui quidem nihil audentes inferre, sed minoribus quibusdā, & per singula dispositis inquisitionibus, discernentia & explicantes eas, quæ ab illo uere Hierotheo, id est, sacro quodam Deo, perspicacia compendiosa sunt tradita.

In solo Deo idem est esse simpliciter, atq; bene esse. Item Deus hoc ipso, quod natura facit simul intelligentia facit, & uoluntate.

MARSILIVS.

In omni re post primū aliud quidem est essentia, aliud uerō bonitas, aliud esse simpliciter, aliud autem bene esse. Alioquin in ipso primo puroq; essendi momento penitus conquiesceret, nec ad aliud aliquid niterentur intrinsecus, uel extrinsecus acquirendum. Sed in quolibet, reuera, est aliquid quasi adhuc informe, imperfectumq; ad formam absolutā natura contendēs. Quæ quidem sua cuiusq; bonitas appellatur. Quia tam comparata rursus mouetur ad finem aliquem, ut ad bonum. In primō uerō rerum principio ipsa simplex, existentia prima est ipsa bonitas absoluta. Sicut & Sol per essentiam luminosus, & ignis per essentiam calidus, præter hoc ipsum eiusmodi essentiam calidus, præter hoc ipsum eiusmodi esse non indiget alio quopiam adminiculo ad agendum sed eiusmodi esse suo illuminatur atq; calefacit, sic ipsum bonū cuius natura est absolutissima bonitas, præter hanc non eget deliberatione quadā, & electione, cuius adminiculo benefaciat, sed ipsa sua existentia, quæ est bonitas, benefacit, id est, bona omnia precreat, & perficit procreata. Fitt autē idem penes Deum uelle, atq; intelligere, quod & esse. Deus igitur essendo facit, intelligendo pariter efficit, atque uolendo. Id noster Plato confirmat. Quid mundi huius opificem naturā sua

mundum fecisse putans, in intelligentia tamen, & uoluntate usum in officio fuisse fatetur. In sexto de Republ. solem, inquam, esse boni ipsius imaginē sicut uisibilem. Vnde sequitur, ipsum bonum esse imaginis huius exemplar. Deum igitur esse solem primū, atque uerum, nostrum uero hūc secundum, imaginariūque solem esse putandum. De sole quidem tam diuino, quam corporeo librum scripsit Platonius Iustanus, princeps philosophi lamblichum imitatus, qui sanē ubi distinet loquitur, soles autem tres inducunt, diuinum, & angelicum, & celestem. Sed de sole insequentibus. Nūc autem gradus quatuor agendi considera. Humana ratio agit consilio, atque sequente consilium electione. Ars quoque similitur, quam diu est imperfecta. Consummata uero ars, ad faciendum electione non indiget, sed ita facit habitu, sicut natura uirtute. Naturale agens, naturali uirtute, id est, bonitate facit, non essentia pura. Deus denique tanquam ipsum bonum, ipsa sua existentia pura, id est, bonitate facit. Si quidem participatione boni cetera faciunt quicquid agunt.

Sicut sol, ita bonum natura sua radios per cuncta diffundit.

DIONYSIUS.

Age igitur ad ipsam appellationem boni explicandam iam pergamus, quam Theologi Deitati plusquam diuinæ ex omnibus excellenter attribuunt. Ipsum diuinitatis principem, ut arbitror, existentiam bonitatem appellat. Quippe cum eo ipso, quod est bonum, utpote quod substantiale bonum est, bonitatem in omnia que sunt, diffundat. Nam quemadmodum sol hic nobis conspicuus, nec cogitatione, nec electione, sed eo ipso quod est, illuminat omnia, quæ pro modo suo participatione lucis admittunt, sic & ipsum bonum, non aliter solem superans, quam exemplar primū exitum excellenter antecellit imaginem, ipsa sua existentia per ea, quæ sunt omnia pro sua ceterisq; capacitate bonitatis suæ radios abunde diffundit.

Ipsum bonum, sicut & sol per septem gradus suum diffundit lumen. Item, quid stellæ à sole, quid angeli à Deo reportent.

MARSILIUS.

SOI per septem rerum gradus lumen usque quaque diffundit, per stellas fixas, per Planetas sex eodem semper tenore fulgentes, per lunam lumine uariam, per ignem, per aerem, & per aquam, atque per terram. Similiter sol ipse solis, summus Deus, ipsum bonum, per septem gradus beneficis radios ubique distribuit. Per angelos, per animas ratione præditas, per animas sensu uiuentes per animas uegetiles, per cælestia corpora, per corpora elementaria, quæ ex materia constant, per materiam. Lumina quidem à sole distributa stellis, uisibilia sunt atque uisualia, uisibilia inquam, quia clara & ingentia sunt. Visualia uero quia uita sensuque pollentia. Præterea quoniam unumquodque stellarium lumen absque impedimento manat à sole, naturales in se uirtutes omnes mirabiliter complectente, merito & uniuersumque stellæ fixæ lumen, uirtutes illinc, & in se omnes amplectitur, & ad sequentia traiecit. Denique, uirtute solis procul ab impedimento stellis ubique præsentis, stellæ naturam uirtutemque solarem, ut ab initio semel, ita semper habent. Eadem ratione beneficium lumen ab ipso bono procedens, statim in primo summoque participationis suæ gradu procreat, tanquam scintillas, substantias penitus à corpore separatas, essentia, uirtute, actione præditas sempiternas, quæ quidem illinc cum intelligibiles, tum etiam intellectuales cognominantur. Sicut uero premi angeli, ut lamblichus & Proclo placet, nominantur intelligibiles, sequentes autem intellectuales, quoniam isti illuminantur ab illis. Sicut uniuersusque angelus, more Plotini, & intelligibilis, & intellectualis pariter appelletur. Ipsum profecto intelligibile qua ratione intelligibile, eminentius est, & priusquam intellectuale, hoc enim participatione quadam illius intelligit. Ideo boni ipsius lumen infusum angelo in summa illius plenitudine sua intelligibile nuncupatur. In gradu uero sui sequente, quasi perspicuitate statim comitante lucem intellectualem potius appellatur. Verum sibi met & intelligibile, & intellectualem conseruit. Hæc autem est Plotini magni sententia, eandem esse arbitror Dionysij Peripatetici sanē hac in re à Platonicis minime discrepantes, formam quidem materialem, nec intellectualem ullo modo, nec actu intelligibilem esse putant, sed potentia, quatenus per efficacem agentis intellectuales radium quodammodo abfoluitur à materia. Formam uero in materialem statim intellectualem intelligibilemque uadere. Quod & Dionysius hic attigisse uidetur. Angelos enim appellat intelligibiles eo ipso quod sunt & materia segregati. Eadem quoque ratione intellectuales, intelligentes quinetiam non modo quodam mundano, quo uidelicet rerum imagines per sensus à corporibus mutantur, sed modo quodam præstantiore, quo scilicet entium, id est, rerum uerarum, rationes ipsas essentiales ab ipso bono sub eius splendore reportent, & in sequentes subinde transfundant. Quamobrem angeli diuini luminis participatione totum habent. Illinc enim tanquam à causa efficiente substantiam uiuam intelligibilem, intellectualem, & hanc quidem æternam, nati sunt. Rursus uelut à causa exemplari rationibus rerum omnium inde formati. Denique tanquam à causa fi-

hali

hali, sortiti sunt ut amore illuc assidue conuertantur, & conuersi confirmantur ibidem, in eodemque perpetuo consistentes, diuinique iam facti, boni ipsius instar, bona insequentes abunde traducant.

Quomodo angeli habent ab ipso bono, ut sint, & uiuant, & intelligibiles, intellectualesque sint, atque in eodem firmiter perseuerent.

DIONYSIUS.

Bonitatis diuinæ per ipsos radios subsistunt omnes intelligibiles intellectualesque essentia, & uirtutes, & actiones. Per eadem sunt, uitamque indeficientem, & indiminuatam habent, ab omni uidelicet corruptione & morte, ac materia generationis neque segregata, & instabili fluxaque, et aliis aliter agitata transmutatione semotem. Iam uero tanquam incorporeæ, immaterialesque substantiæ munus id nature sunt, ut intelligibiles essent. Atque insuper tanquam intellectus supra mundanam conditionem intelligunt. Rationes quinetiam rerum ipsarum illustratione diuina tanquam peculiare reportauerunt, rursumque ad alia, que sibi cognata sunt, sua dona traieciunt. Ab ipsa quoque bonitate per se uerantiam habent & firmitatem, atque inde continentur, custodiunturque. Domus illiusque illinc habent, populumque honorum. Atque bonitatem ipsam amantes, ut & sint, beneque sint inde sibi uendicant. Atque ad illam pro uirtibus conformata bonitatis speciem perfectam, atque ut diuina lex dicat, sequentibus donorum ex ipso bono proueniendum conformatum exhibent.

Quemadmodum stellæ & inuicem, & ad solem, sic angeli se habent inuicem & ad Deum.

MARSILIUS.

Omnes stellæ habent à sole tum naturam stellarem, tum etiam ordinem scilicet & inuicem, & ad solem illinc enim & mutuam inter se communionem habent in eodem scilicet solis lumine, & distinctionem illam, qua uariæ stellæ sub uariis solis radijs, uarias sunt nature uirtutes. Habent ut alia uicissim sit in alia. Sic in Saturno Iupiter, & in Ioue Saturnus. Una quæque enim stella non nihil aliarum in se possidet. Illinc insuper habent ut stella superior, in inferiorem radios abunde projiciat, ab inferiore uicissim in superiorem radij reflectantur. Et quæ inter se cognatae sunt, & quodammodo pares, coniectis mutuo radijs, uirtutes inuicem mutantur, & mutant. Conseruat interim una quæque proprietatem sub sole suam. Superiores quinetiam quodammodo purgant inferiores, & illuminant atque perficiunt. Purgant quidem dum à defectu luminis arcent. Illuminant quoque dum proprio insuper lumine complent, perficiunt denique quatenus sui quoque muneri largiuntur effectum. Cunctæ insuper stellæ in eundem solem quasi spectandum, & uenerandum radios uelut oculos, affectusque coniungunt. Lucem denique solis, quæ in ipso superat aciem oculorum, ipsæ oculis in se contemperant, conspiciuntque facile credunt. Si quæ dicta sunt singula ad angelos, Deumque referes, cognosces eadem comparatione angelos ad Deum atque inuicem se habere.

Ordines in angelis sunt ab ipso bono,

DIONYSIUS.

Inde illis ad sunt mundo superiores ordines, uniones susceptionesque mutua, in confusa quoque distinctione, uirtutes etiam inferiora reuocantes ad superiora. Superiorum quinetiam ad inferiora prouidentia multiplex, Proprietarum cuiusque uirtutum conseruatio. Immutabiles præterea in se ipsas reuolutiones. Itē idēitates summitiesque circa boni ipsius amorē, & quocumque alia dicta sunt à nobis, in libro de proprietatibus, & ordinibus angelorum. Denique quæcumque cælestis hierarchiæ propria sunt, ipse scilicet purgationes angelicæ, Illustrationes quoque supermundanæ, & perfectionis consummationes angelicæ: Id sanē totum ex ipsa omnium causa & principali bonitate procedit. Vnde & illis boni indoles est indulta, munusque tributum, quo occultam illam in se ipsa bonitatem ipse in se patefacient, angelicque existerent. Tanquam diuinum silentium nuntiantes. Et quasi conspicua quædam lumina tanquam e uestibulo bonum ipsum in aditatis latens sequentibus declarantia.

Animæ rationales à bonitate diuina sex præcipue dotes habent.

MARSILIVS.

Animæ rationales bonitatis diuinæ munere dona sex præcipue possident. Quod sint intellectuales, id est, lumine diuini Solis ita refertur, ut absoluta, simplicia, incorporea, aeterna, quærant, inueniant, comprehendant. Angeli quidem intellectus, animæ uero intellectuales esse dicuntur. Quoniam angelus totum id, quod est intellectus, & purus, & totus existit. Anima uero, & ex quadam sui parte intellectum, & partem habet intelligentiam. Item quod uitam essentialẽ habeant, id est, ab essentia sua prorsus inseparabilem. Non enim potest earum uita resolui, in essentiam non ultra uiuentem. Nec ipsum earum uiuere actus est compositi necessario sed proprius est actus essentia. Propterea & immortales sunt. Quemadmodum in Theologia nostra probamus. Præterea quod ipsa essentia, uirtuteq; ad angelos se extendant. Cui enim in actione, id est, effectu, intelligentiaq; æternorum, atq; diuinorum ueneratione cum angelis ipsis conueniat, nimirum cum eiusdem uirtute quoq; & essentia congruunt sempiterna. Nec non quod intellectuales ex Deo reuelationes, quales angeli pro uiribus nanciscuntur. Rursum quod duces angelos habeant ad diuina. Quatenus & angeli communiter omnes animas, omnes illustrant. Et una quæq; anima ad certum angelum præcipue pertinet, ut rectorem. Deniq; quod eiusdem diuini muneris id est, gratia, beatitudinisq; diuinæ, cuius & angeli, compotes esse possint. Sua tamen proportione seruata. Iam blicus Platonius probat, animas non solum per angelos, sed etiam per se non uiam quam ad gradum æqualem angelis, Deo uidelicet ductas, ascendere posse.

DIONYSIVS.

Offi sacros illos, sanctosq; intellectus, animæ, omniaq; animarum bona per ipsam consistunt bonitatem plusquam bonam. Inde uirtutem intellectualem habent, inde essentialẽ uitam & immortalem, inde quod ipsa essentia potentiaq; ad angelicas uitas aspirans, inde quod per angelos, tanquam bonos duces reuocantur ad ipsam bonorum omnium principem bonitatem, splendoremq; inde micantium pro modo suo copotes euadunt. Atq; doni ipsius ad boni speciem pertinentis pro uiribus participes fiunt. Illinc deniq; quocumq; alia in his, quæ scripsimus de anima, numerauimus.

Ab ipso bono intellectus angelici, animæ rationales, sensuales, & uegetales, & corpora perfectionem suam, actumq; habent.

MARSILIVS.

Omnia corpora sicut uirtute Solis habent, ut non solum inertem molem sortita sint, sed præterea formam, figuram, colorem, uitam, motum, habeant, sicres omnes ipsius boni munere præter potentiam formabilem, formale aliquid nactæ sunt. Supremæ quidem intellectum, secundæ rationem, tertie imaginationem, quartæ sensum, quintæ uitam, sextæ essentialẽ uirtutem & qualitatem, atque habitum. Angeli sunt quidem boniformes, sed intellectus ueri. Animæ rationales & intellectuales quidem sunt, sed animæ ueræ, irrationales autem non sunt animæ ueræ, sed animationes quædam, uegetales sunt uestigia uitæ, formæ sequentes sunt umbræ uitæ.

Omnia quomodocumque animata, uel quomodolibet formata donum ab ipso bono reportauerunt.

DIONYSIVS.

Præterea si de animab. animalibusue irrationabilibus hinc loqui licet, quæ uel aërem diuidunt, uel per terram gradiuntur, uel serpunt humi, uel in aquis uitam sortita sunt, aut in aqua uicissim, atq; terram, uel sub terra insita, pressaq; luto uiuunt, & simpliciter quæcunq; sentiale animam, aut uitam habent, hæc, inquam, omnia insuper ipsum bonum cõsecuta sunt, ut animarentur & uiuerent. Plantæ item omnes uitam nutritiuam, motricemq; ab ipso bono sortitæ sunt. Et quæcunq; essentia animæ, uitæq; expers est, per ipsum bonum est, atq; per idem essentialẽ habitum reportabit.

Influxus boni usque ad materiam extenditur, ipsaq; est essentia & uita, intelligentiaq; superior.

MARSILIVS.

Quemadmodum esse hoc, & istud, & illud, per hæc formam, & istam habetur, atq; illam, sic ipsam simpliciter esse per ipsam simpliciter formam necessario datur. In ipso igitur simpliciter, uel quomodolibet ente est aliquid loco formæ, & aliquid huic quodammodo formabile subest, principium uero rerum primu eiusmodi esse non potest. Est igitur tota entis latitudine & ratione superioris. Materia uero uicissim, uniuersa etis applicudine, ratioq; inferior iudicatur, quia in ipsa formale

malè cogitari potest, sed uelut speculũ, (ut Plotinus ait) esse hoc imaginabile, uel illud ab obiectis mutuari uideretur, mox amissurum, sic ab entibus formisq; materia. Vsq; ad hanc tandem ipsius boni procedit influxus. Hæc enim bonum appetit. Vtpote quæ boni ipsius est effectus, cum appetendo formam conuertatur ad illud, sitq; mundo ualde bono penitus necessaria. Cum igitur influxus boni longius quam antea progrediat, consequens est bonum esse superius & potentius ente, præsertim cum ens non aliud, quàm à bono potentiam habeat, & uirtutem. Atq; habeat ab eodem, ut sit causa. Non enim cum primu aliquid est, aut quomodo libet est, hoc ipso generat atq; efficit, sed quado bene se habet, atq; propter ipsum bonum, est in natura & uirtute perfectum, ipsum itaq; bonum est, prima maximeq; causa, quado per illud ens quodlibet, & ipsum simpliciter ens habet, ut sit causa. Sed quis negat bonum esse, primu & maxime causam, cui omnia bonum appetant, tanquam in se, finis autem causas omnes ubiq; moueat, tanq; causa causarum ita uere si bonum atq; ens tanq; duo quæ dā sublimia cogitatione fecerans, bonum certe restabit ut finis. Ens autem non superet tanq; finis, non enim appetitur esse simpliciter, sed bene esse. Neq; sufficit illi esse, nisi est ipso etiā sit bonum. Erig igitur non ut finalis causa, quæ quidem summa est, sed ut effectus boni. Quippe cum referatur ad bonum. Et si quam habeat rationem causæ, erit tanquam efficiens aut forma. Et id quidem uirtute boni. Duæ uero hæc cause cum mouentur a fine, nimirum & ducuntur à bono. Summus Deus & materia infima similitudine quandam inter se habere uidentur, quatenus utrunq; est in forma. Sed rursus dissimilia sunt, quoniam Deus est superior omni forma, omnemq; facit. Materia uero forma qualibet est inferior, omnesq; patitur. Platonici, sicut diximus alicubi, entia nominant, res sub Deo formales & sempiternas, Deum uero super entia cogitant. Res substantia mobiles, entia non uera, in materiam deniq; non ens, sed hæc formis à Deo uenturis naturali quodam instinctu uidentur exposita. Deumq; duplitter emulati, tum ex hoc, qui formas inde subit, tum quia naturaliter est in formis. In formis quoc; Deus, sed & hoc iteru ratione diuersa. Quia deniq; ratione Dionysius Deum cogitat, essentia & uita, intelligentiaq; expertem, eadem post illum cogitat & Plotinus, id est, eminentius aliquid essentia, & uita, intelligentiaq; habentem, atq; hæc omnia facientem.

DIONYSIVS.

Sicut autem ipsum bonum est, super omnia quæ sunt, ut certe est, nimiru ipsum quod illic est in forma, format omnia, & in ipso solo, quod dicitur expers essentia, & uita, & intelligentia, est excelsus essentia, & eminentissima uita excellentissimæq; sapientia. Et quocunq; in ipso bono modo quodam informi nominatur, ad perfectam pertinent sublimiorem formis, formas excellenter efficientem. Deniq; si dictu fas est ipsum quoq; non ens, appetit ipsum bonum omnibus, quæ sunt excelsius, contenditq; quodammodo ipsum quoque in bono esse essentia prorsus superiore, prænegationem quandam omnia in de tollentem.

Cœlestia dotes habent mirificas ab ipso bono, assiduitatem, temperantiam, firmitatem, pulchritudinem, & similia.

MARSILIVS.

Cœlum quia ualde particeps est principij rerum, quod est ipsum bonum, ideo euidenter tribuit multa ad bonum peculiariter pertinentia. Quapropter cœlum est principium corporum omnium atque finis. Generat enim hæc tanquam principium, & conseruat. Rursus desinit unicuique tempus atque locum. Et ad imitationem sui pro uiribus omnia reuocat. Substantiamq; ipsam ex bono possidet immutabilem. Dispositaq; sunt in eo prima, mediæque & ultima, pro uoluntate boni. Præterea sicut bonum attingit à fine usque ad finem fortiter, & dissonit omnia sua uiter, ita cœlum quamuis magnitudinis potestatisq; excessu, motuque rapidissimo pulsans, & penetrans uniuersa, mox uideatur uolenter omnia concussurum, se ipsum tamen omnium commoditati prorsus accommodat, ac sine strepitu uolentiaq; dissonit. Quo die miru est, sphaeræ cœlestes corporum omnium tenuissimæ, & (ut ita dixerim) liquidissimæ motu qui in celerrimo se inuicem absque ulla collisione & dissipatione contingunt. Reddore uellect cœli sic bonitate sua cœlestia inuicem temperante. Hic Orpheus in hymno naturæ, naturam inquit, circumtutum agere prouident, & incedere sine strepitu. Dicuntur uero cœlestia liquida, quia tanquam à terra separatissima, diuinitatem nullam habent. Diei etiam quodammodo solida possunt, quoniam uirtute mirabili conseruant substantiæ suæ, figuræ, mensuræ perpetuam firmitatem. Cur autem motus tam uehementis contactu frequentis combustionem sibi nullam inferunt, cum motus naturaliter auctor sit calor. Quoniam uidelicet ipsum bonum extrema sphaerarum globorumq; labia ubi mutuo se cõtingunt, aquea, (ut ita dixerim) uirtute perfudit. Quod quidẽ Hebræorum Astrologi non negabunt. Quæ sanè uirtutes humifficæ forte apud Mosem & Dauidẽ sunt aque cœlestes. Deniq; Pythagorica quidem ratione concinere cœlestia possunt, melodiamq; conficere, terrenis auribus non perceptam, strepere uero non possunt. Sic apud Orpheum Apollo super cœlestis in lyra cœlesti fides feliciter tonosq; mundanorum iucunditati contempera.

Proinde

Proinde stelle firmamenti ex ipsa boni dispositione habent, ut ordine certo imaginis pulcherrimas dispositæ sint, & in sua sede firmæ, soloque radiorum actu uelut intuitu quodam atque nutu omnia facillimè peragant. Hinc quoque planetæ uarietatem motuum sunt adepti. Hinc Sol & Luna cursibus suis dies & menses metiuntur, & annos, perque tempora hæc metiuntur & secula. Et quæ sub tempore fiunt, eadem mensura ducuntur. Inde certis temporibus orta, definitisque interuallis temporum restituta. Probabile est sub prouidentia boni, ut ab uno gradatim in multitudinem procedatur, empireum cælum uno tamen ab oriente ad occasum motu moueri. Christallinum eodem quoque simulque opposito motu perferri. Firmamentum uero præter geminos eiusmodi motus, agit tertium, per accessum uidelicet & recessum, septentrionem uersus atque meridiem. Planetæ deinceps, præsertim propter epiciclos, pluribus etiam motibus agitantur. Inter quos simplicissimus est Solis tanquam Domini morus.

Ab ipso bono sunt dotes ordinisq; cælestes, & moderatio, & decus, & splendor.

DIONYSIUS.

Verum quod in medio disputationis cursu nos effugerat, boni ipsi causa est cælestium principiorum atque definitio, huius uidelicet substantiæ, quæ nec augetur, nec minuitur, nec omnino uariari potest. Causa rursus, ut celerissimus motus orbis immensè, (ut ita dixerim) sine strepitu peragatur. Hinc præterea siderum ordines, decores, lumina, firmitates, hinc planetarum permutatio multiplex, hinc Solis & Lunæ, quæ magna lumina sacre literæ nominantur, circuitus ab eisdem ad eadè perpetuè restitutus. Quibus sanè restitutionibus apud nos dies & noctes, mensesque & anni definiuntur, quæ quidem definitiones reliquos orbiculares motus tam temporis, quam temporalium determinant, numerantque & ordinat atque continent.

Lumen est imago boni. Sol est cælestium dominus & imago Dei.

MARSILIUS.

RES nulla magis, quam lumen refer naturam boni. Primo quidem lumen in genere sensibili purissimum eminentissimumque apparet, secundo, facillimè omnium, & amplissimè momentoque dilatur, tertio, innoxium occurrit omnibus, atque penetrat, & lenissimum atque blandissimum, quarto, calorem secum fert alium omnia fouerem & generantem atque mouentem, quinto, dum ad est inestque cunctis, à nullo inficitur, nulli miscetur. Similiter ipsum bonum totum rerum ordinem supereminet, amplissimè dilatur, mulcet & allicit omnia, nihil cogit, a morem quasi calorem habet ubique comitem, quo singula passim inescantur, bonumque asciscunt. Vbi que rerum penetratissimum, commertium cum rebus nullum habet. Denique sicut ipsum bonum inextimabile est, atque ineffabile, ita ferme lumen. Hoc enim nullus adhuc definit Philosopherum. Verum nihil lumine clarius sit alicubi, nihil rursus uidetur obscurius, sicut & bonum, & notissimum est omnium, & pariter ignotissimum. Quamobrem Iamblichus huc postremo confugit, ut lumen actum quendam, & imaginem perspicuam diuinæ intelligentiæ nominaret. Quemadmodum emicans è uis radii est ipsius uisus imago. Nos saltem lumen solemus dicere uestigium quoddam uitæ mundanæ, quasi proportione quadam ita se ipsam oculis offerentis, uel quasi spiritum uitalem inter mundi animam atque corpus. Sed de hoc in Theologia nostra satis diximus. Sola tanquam manifestus cæli dominus, omnia prorsus cælestia regit, & moderatur. Magnitudinem eius ingentem, quæ centies, sexagesiesque & sexies terram excedere iudicatur, in præsentia prætermittam. Nam de Sole & lumine librum uitæ graui composuimus. Neque tamen prætermittere decet comparationem illam Platoniam, alibi latius à me descriptam. Quæ admodum Sol & oculos generat & colores, oculisque uim præbet, qua uideant, coloribus qua uideantur, & utrosque in unum lumine cœcillante coniungit, ita Deus ad intellectus omnes resque intelligentes se habere putatur. Atque ita demum excedit hæc omnia, quemadmodum Sol oculos & colores. Quoniam uero ab imagine ad exemplar partim adimendo quod deterius est, partim addendo quod melius, accedere licet, de me si placet Soli, cui materiam subtraxit, Auerosi, tu certam similitudinem quantitate. Sed interea cum luce relinque uirtutem, ut supersit lumen ipsum in uirtute uirtute referentem, nec quantitate certa, nec figura aliqua definitum. Ideoque immensum imaginatione spatium sua circum præsentia tangens. Ita nunc excedens intelligentiæ, sicut in se ipso nunc exsuperat aciem oculorum. Hac ferme ratione Deum, qui in Sole posuit tabernaculum suum, ex Sole pro uirtutibus inuenisse uideberis. Denique sicut nihil alienius est à luce diuinâ, quam materia prorsus in formis, ita nihil à luce Sole diuersius est, quàm terra. Ideo corpora, in quibus terra conditio preualet, tanquam inepissima luci, lumen nulli intus accipiunt. Non quod sit in potestatem lumen ad penetrandum. Hoc enim dum non illuminat intus lanam, aut folium, interim penetrat momento cristallum, alioquin difficiliter admodum penetrat. Ita diuinum lumen etiam in tenebris animæ lucet, sed tenebræ non comprehendunt. Queritur inter hæc, quid potissimum primo Deus creauerit,

respondet

respondet Moses lucem. Merito enim ab ipsa diuina luce plusquam intelligibili statim emanat lux omnium simillima Deo, lux quidem intelligibilis in mundo supra nos incorporeo, id est, angelicus intellectus. Lux autem sensibilis in mundo corporeo, id est, lux ipsa solaris. Sed hæc primo quidem sui gradus tanquam die primo, id ipsum simpliciter habet, ut luceat intus, illuminetque foris. Secundo uero ut uirtute calefactoria, tum ipsa polleat, tum cetera uegetet. Tertio rursus, ut efficaciam sua iussuque Dei seipsum propaget in molem. Quarto denique naturæ, ordinisque gradu, quasi die quarto, ut molem suam ita fortificat in orbem, quemadmodum diuinæ intelligentiæ lux, unde manauit, reflectitur in seipsam.

Similitudo luminis atque Solis ad Deum.

DIONYSIUS.

Quid autem de ipsa dicam, secundum se luce solaris? Lumen sanè ex ipso bono est, atque bonitatis imago. Quapropter ipsum bonum luminis cognomèto latè datur, tanquam in imagine quadam exemplar expressum, ipsa quidem transcendens omnia Deitatis bonitas à supremis antiquissimisque substantiis, ad infimas usque pertingit, atque interim extat super omnes. Dum non superioribus essentia eminentiæ eius supergrediuntur, non inferiores, quin ab ipsa cõtineant effugiunt. Sed illuminat quacunq; lumen admittere possunt, & fabricat, uiuificatque atque contrahit & perficit omnia. Rerum quoque omnium mensura est, & uinum numerus atque ordo, custodia, causaque & finis. Simili ferme ratione euidentis diuinæ bonitatis imago, magis hic Sol omnino semperque lucens, pro exigua boni similitudine, quæcunq; lumen accipere possunt illuminat, habetque lumen per omnia eminenter explicitum, & per omnem figuram uisibilem mundum supra, præter atque infra, radiorum suorum splendores expandit. Siquid uero relinquitur lumine destitutum, id sanè nec debilitati, nec paruitati luminis distributionis est imputandum, sed his potius, quæ inepta luci percipiende ad participationem luminis attollere se non ualent. Iam uero radius multa sic affecta pertransiens, quæ post ea sunt illuminat, nihilque uisibile usquam est, quod ob excellentem lucis propriam magnitudinem non attingat. Præterea ad ipsum quoque sensibilem corporum generationem confert, eaque ad uitam mouet, nutritque & auget, perficit, purgat, renouat. Mensura quoque, & numerus horarum, atque dierum totiusque nostri temporis est ipsum lumen. Ipsum namque lumen est, & si tunc adhuc erat infiguratum, quod diuinus Moses ait, primam illam dierum nostrorum trinitatem ab initio distinxisse.

Similitudo rursus Solis ad Deum.

MARSILIUS.

Quando dicimus à Deo cuncta procedere, non intelligimus actum, rerum se ipsas inde mouentium. Sed rerum quidem passionem, actorem uero Dei. Similiter ubi dicimus, omnia conuertuntur in Deum, non tam res mouere se ipsas erga Deum, quam ab ipso moueri, trahi, allici, cogitamus. Cum uero causa prima non aliunde dependens, omnia uel gratia facta, merito sicut principium uniuersi est, ita finis uniuersi, si principium est & finis, merito & conseruatio est omnium, atque perfectio. Quarens aliqua in uno quodam communi congruunt, eatenus & uicissim inter se conueniunt. Dum igitur cuncta ab eodem bono procedunt, & appetendo conuertuntur ad idem, nihil in se & ab ipso bono uideantur ad inuicem congregari. Iam uero si proprios quæque fines appetunt, quia tamen finem unum quodque suum appetit ut bonum quiddam, boni uidelicet summi portionem quandam atque similitudinem, consequentur ad idem ad ipsum bonum omnia confluunt, sed diuersa ratione participant. Summus quidem gradus participationis eius, habetur per intellectum, secundus, per rationem, tertius, per sensum, quartus per uitam, quintus, per essentialem perfectionem, atque formam. Comparatione quadam simili Sol effector est, & conseruator. & finis optatus omnium mundanorum. Ideoque omnium congregator. Hunc enim Helion ab ipso conuersionis & congregationis effectu, Platonici in Cratylō cognominant. Summa participatio Solis habetur in uisu, secunda in uirtute uitali, tertia in motu quodam ad Solem cõuersio, qui in herbis lapillisque solisequijs euidenter apparet, quartus, in momento caloris, quintus in lumine. Physici ueteres nonnulli, atque in de religiose Gentes putauerunt ipsum lumen summumque Deum esse mundum animal, eorum sententia, beatissimum, mundi uero (ut diximus) esse Solem, quod sicut & in quolibet animali primum maximeque uiuat, efficaciatque secunda, sphaeras omnes mundi globosque progeneret, quemadmodum & cor aeternas, & ut plerique putant, uenas atque neruos, & summam omnia profert. Atque sicut hinc per omnia membra spiritus diffunduntur, sic à Sole radij per omnia mundana uiuantur. Ita sanè Solem officem mundi putabant, atque eadem ratione gubernatorem. Nec solum calorem uisifico omnia uegerant, sed proiectis circum radijs, singula conuenientem, & intima intelligentiæ luce omnia prorsus intelli-

gentem

gentem. Hinc Homerus, arenarum quoque numerum marisque mensuras. Apollinem non ignorare fatetur, Orpheusque similiter. Theologi uero Pythagorici atque Platonici, soli totique mundo sublimiorem Deum, ueriores sententia, praefecerunt. Si animus a mundo separatus esset, inuisibilia Dei per proprios ipsorum radios primum intueretur; deinde per illa etiam mundana conspiceret. Cum uero sit creatura mundi, natus uidelicet in mundo, & ex mundo, instrumenta corpora enim mirum, quae supra mundum sunt excogitat per mundana, per Solem quidem Deum, per stellas uero fixas angelos, per erraticas autem animas, maximè uero per Lunam.

DIONYSIUS.

Bonitas ad se conuertit omnia primaque ipsa bonitas dispersa omnia congregat tantquam unitas, principium & unifica Deitas. Atque hanc omnia, tantquam principium, tantquam continentiam, tantquam finem, appetunt. Bonumque ipsius est, ut sacra tradunt eloquia, ex quo subsistunt omnia. Productaque sunt inde, uelut a causa omnium perfectissima, & in quo omnia constant, tantquam in omni potente fundamento penitus conseruata. Ad quod omnia conuertuntur, tantquam ad suum quaque finem, quod uidelicet cuncta desiderant, intellectualia quidem rationaliaque cognoscit quaedam conditione sensuaria, uero sensuaria, quae autem sensu carent, ingenito uitalis desiderij motu, quae sunt expertia uitae, solaque sunt essentia praedita, sola quadam ad essentialem participandam aptitudine. Eadem & euidentis imaginis ratione, lumen quoque congregat & conuertit ad se ipsam omnia, quae uident, quae mouentur, quae illuminantur, quae calefiunt, quae omnino ab eius radijs continentur. Quapropter Sol Graece helios appellatur, quod congregabilia reddat omnia, concilietque dispersa. Omnia Solem sensibilia concupiscunt, uidelicet uidere, aut moueri, & illuminari, atque calefieri, & omnino ab ipso lumine contineri, desiderantia. Neque uero hoc in praesentia dico antiquorum sequens opinionem, putantium, Solem esse Deum & opificem uniuersum, & idcirco patientem hunc oculis mundum ratione propria gubernare. Verum haec ideo dixi, quoniam inuisibilia Dei a creatura mundi per ea, quae facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque uirtus eius atque diuinitas.

De quinque luminibus, item quomodo diuinum lumen agit in angelos atque animas.

MARSILIUS.

Platonici quinque lumina ponunt, primum superintelligibile, secundum, intelligibile, tertium, cogitabile, quartum, imaginabile, quintum, uisibile. Visibile hoc, cuius fons primus est Sol, dependere putant ab imaginabili, quod animae mundanae imaginatio eius excellentius in se apud se ipsam imaginatur. Imaginabile quoque a lumine cogitabile, quod rursum praestantius eiusdem animae ratio excellenter excogitat. Cogitabile hoc ab intelligibili similiter emicari, quod & per lumen participationem existit in mundana huius animae intellectu, & per formam uiget in intellectu supermundano, id est, angelico. Lumen autem ipsius boni proprium non appellatur intelligibile, quoniam nullam habet cum intellectu proportionem, sed plusquam intelligibile nominatur. Et ab Apostolo Iacobo nuncupatur, pater luminum, scilicet quatuor reliquorum. Hoc ipsum lumen sic in fonte suo superat intellectum, quomodo lumen in ipso Sole excedit noctuae uisum. Temperat uero se ipsum benignitate sua, graduque pleniore descendit in angelicos intellectus, in nostros uero parcius, excelsius uidelicet lumen minime tolerant. Officium uero luminis est, tenebras caliginisque discutere, item leuitatem dare, ac motum, sursumque attollere. Haec igitur omnia facit diuinum lumen in anima intellectuali quidem omni, etiam in tenebrosa per ignorantiam, ac tenebrarum pondere praegrata per mundanos affectus precipitantes ad insimam. Prima quidem portio luminis exhibetur intellectuali naturae etiam non quaerenti. Hinc est uestigio sequitur amor quidam, nimirum ex lumine calor, amor uero ubi euadit ardentior, quia & purgat, & transfert, uberiores iure reportat luminis plenitudinem. Tot uero plenitudinis gradus animae conferuntur, quot amor gradibus incalescit. Feruet autem tum accensus afflante Deo, tum nostro arbitrio concitus.

DIONYSIUS.

Sed haec quidem ad Theologiae symbolicam, id est significatiuae pertinent. In praesentia uero intelligibile ipsius boni appellatione a lumine ducta celebrare debemus. Deus quidem ipse lumen intelligibile nuncupatur, quoniam intellectum omnem supercoelestem lumine implet intelligibili. Atque ex omnibus animabus, quibus se ipsum infuderit, ignorantiam omnem errorisque expellit, easque sacri luminis participes efficit, intellectuales harum oculos purgat, obductamque ex ignorantia caliginem discutit, atque profundo

profundo tenebrarum pondere obtusos suscitatur explicaturque in luce. Primum quidem bis medio crelumen imperit, deinde postquam animae gustantes lumen ardentius ipsum amare coeperunt, uberius affluit, ideoque illuminat abundantius, quoniam plurimum dilexerunt. Atque ita semper incendit, ut gradatim ultra proficiant, quatenus sursum pro uiribus attollere, ualent.

Deus est lumen super lumen, illuminat mentes omnes, tum natura, tum gratia, atque in unum illuminando conciliat.

MARSILIUS.

Rerum principium non est formaliter lumen aliquod ab intellectu, quouis excogitatum, uel proportionem ullam habens ad intellectum. Dicitur tamen intelligibile lumen, id est, luminis intelligibilis auctor, atque deinceps luminis cogitabilis, & imaginabilis, uisibilisque largitor. Quomodo Sol stellas fixas illustrat & planetas, & elementa, ita ferme Deus angelos super mundanos, id est, assistentes Deo, & duntaxat contemplationi uacantes, item circa mundanos, id est, angelos in gubernatione mundi ministrantes Deo, rursum, intra mundanos, id est, intellectus humanos. Nec solum naturale lumen, ab initio semel unicuique tribuit, sed etiam super naturale multis nouumque largitur. Et quemadmodum Sol distributa lumina penes se ipsum comprehendit in uno uberiusque possidet, atque prius, ita multoque magis Deus intelligibiles, & intellectuales, nationalesque uirtutes, atque fulgores in uno penes se uigore comprehendit, qui sane & in tantis gradibus sequentes superat, & naturali ordine, uel temporali etiam antecedit. Quoniam uero diuinum lumen & simplicissimum est & ipsa unitas, ideo quoscunque intellectus ad se conuertit, in unam quasi formam & uoluntatem, & actionem mirifice congregat, ut non minus sit, dum uiuunt mentes eidem simul Deo sunt deditae, quauendo, uidelicet contemplantando, amando, fruendo, ab alia uicissim in altam cogitatur, & affectus, & motus aliquos redundare. Mirro nunc quod circa idem una duntaxat esse uera sententia, esse uero falsae complurimum possunt. Unde confirmatur, ueritatis quidem lumen, mentes inuicem congregare, contra uero, falsitatis tenebras disgregare. Animus denique unifico Dei lumine plenus, unica uirtute consequitur omnia, quae ceteri multis sensibus & imaginatione rationisque & intelligentia prosequuntur.

DIONYSIUS.

Ipsum ergo bonum lumine quotis excelsius, lumen intelligibile nuncupatur, tantquam fontana lux & exuperans profusio luminis intellectum omnem supermundanum circa mundanum, intra mundanum, supra illuminans plenitudine, totasque intellectuales horam uires renouans. Et omnes denique intellectus comprehendens eo ipso, quod per se super eos expandit. Atque omnes excedens eo quod desuper exstat. Et omnino tanquam principium luminis super lumen auctoritatem, dominationemque omnem potestatis illuminantis in se complectens, & excedens, & atque antecedens. Iam uero intellectus rationaliaque omnia congregat atque conciliat. Nam quemadmodum ignorantia eos, qui decepti sunt diuidit sic ipsa intelligibilis praesentia luminis eos, qui illuminantur congregat, unit, perficit. Conuertit quoque ad ipsum, quod uerè est ex optionum diuersitate, uariasque uisiones, siue ut rectius loquamur, imaginationes, in unam ueram, puram, uniformem cognitionem cogit. Ac uno tanquam & unifico lumine complet.

ipsum bonum omnia reddit suo lumine pulchra.

MARSILIUS.

Sol tribus potissimum gradibus per omnia diffundit inmax lucis imaginem. Primo quidem per coelestia, secundo uero corpora penitus sub caelo diaphana, tertio per superficiem corporum solidorum. Similiter ipsum bonum lucis proprie gratia, quae pulchritudo dicitur per angelos, per animas, per corpora porrigit. Pulchritudinem communiter circa corpora in duobus uersari putamus, in proportionem uidelicet quadam membrorum atque linearum, coloribusque perlucidis. In animis quoque pulchritudo tributa diuinitus, in proportionem uirtutumque animi, item in cogitationis & intelligentiae, claritate consistit. In angelis etiam pulchritudo desuper emicans in proportionem, intelligentiae uoluntatisque & actionis, rursumque in ueritatis lumine collocatur. Summa tandem ipsius Dei simplicitas efficit, ut propria pulchritudo Dei proportionem non habeat a luce distinctam. Sicut neque Sol calorem a lumine differentem Efficit insuper ut pulchritudo & pulchrum, quae duo quaedam sunt in rebus, unum denique sint in ipso, sicut nec in ipsa luce simpliciter considerata aliud quidem lux est, aliud uero lucere. Nec multa quidem haec de pulchritudine, uel de amore dicam, plurima enim in libro de amore tractamus, conuulsum Platonis interpretantes. Quem sane librum placuisse Dionysio propterea coniectamus, quod Platonica uerba in hoc praecipue capite libenter imitatur & comprobatur.

Hoc ipsum bonum à sanctis Theologis ut pulchrum & pulchritudo, item ut delectio diligendumq; laudatur. Et quæcunq; alia appellationes diuine pulchritudinem illam decent gratiosissimam, & omnis pulchritudinis auctor est. Pulchrum uero & pulchritudo in causa illa, quæ in uno omnia colligit, distinguenda non sunt, hæc enim in rebus quidē post Deum omnibus esset intelligibilibus, in participationis participantiaq; diuidimus, pulchrumq; nominamus, quod est particeps pulchritudinis, pulchritudinem, uel participationem quā tam causæ primæ pulchra omnia facientis. Ipsum uero superessentiale pulchrum pulchritudo quidem dicitur, propter illam, quā rebus omnibus quo suo cuiusque modo pulchritudinem tradit. Atq; ut omnium concinnitatis nitorisq; causa, luminis uidelicet instar, cunctis coruscans, fontani radij sui deriuationes, omnia passim pulchra reddentes, & tanquam ad se omnia uocans. Vnde à uocando pulchritudo Græcè callos cognominatur. Ac deniq; tota in totis in unum colligens. Appellatur & pulchrum, tanquam uniuersam comprehendens pulchritudinem atq; superpulchrum. Semperq; & secundum eadem & eodem modo pulchrum, nec unquam ortum, neq; caducum, nec adactum, nec diminutioni subiectum, nec parti quidem hac pulchrum, illa uero turpe. Nec aliās quidem pulchrum, aliās uero nequaquam. Nec ad hoc pulchrum, ad illud turpe. Nec his quid ita. Ibi uero aliter, nec his sanè formosum: Illis autem de forme. Sed tãquam tempus secundum se ipsum secum ipso uniforme semper existens pulchrum. Atq; ut uniuersi pulchri fontanam pulchritudine in se ipso eminenter anticipans. In ipsa enim scilicet simplici & excelsa pulchrorum uniuersorum natura, omnis pulchritudo, & omne pulchrum uniformiter secundum causam præexistit.

Pulchritudo prima est omnium principium, & exemplar, & finis, atq; est ipsum bonum.

MARSILIUS

Omnia pulchra ad primam pulchritudinem referuntur, cuius participatione magis in uisibile pulchra sunt. Est autem pulchritudo prima omnium causa, efficiens finalisque & exemplar. Efficiens, inquam, modo perfecto. Nam non solum dat esse, sed & motum atque conseruat. Nemo dubitat rem quamlibet esse per formam. Formositatem uero cuiusque, quæ & sua cuiq; pulchritudo est, esse integritatem formæ, nemo negabit. Ab eadem utiq; causa & formositas est, atque forma. Formositas autem tanquam pulchritudo, quædam à pulchritudine prima dependet. Quæ quidem cum tribuat unicuiq; formam, perquam est unum quoddam, nimirum tanquam efficiens causa omnibus esse largitur. Præterea dum formam exhibet, quæ est principium motionis, adhibet interea motum, motum inquam, certum formæ propriæ comitem. Illinc igitur habent singula, ut ad salutem suam moueantur, & in perfectore quiescunt. Hinc efficitur, ut pulchritudo prima faciat, & moueat omnia, pariterq; conseruet. Quoniam uero singula quatenus pulchra sunt, amabilia sunt, merito pulchritudo prima maxime omnium est amabilis, tum sibi ipsi, tum ceteris. Sed quod sibi ipsi amanda est, ideo amore sui seipsam propagat, tanquam in suas imagines in omnia pulchra, quod rursus omnibus est amanda, interim conciliat omnia. Quæ dum in singulis pulchris amandis, pulchritudinem primam amant, & alia alijs amica sunt, & conueniunt in eodem. Qua propter per ipsam pulchritudinem societas omnes communionisq; nascuntur. Item in tima unicuiq; rei in suis partibus congruentia. Hæc enim tanquam proportio quædam à pulchritudine prima proportio nis omnis origine proficiscitur. Hinc rursus efficitur, ut pulchritudo prima sit finis omnium. Quatenus omnia, & ad hanc amandam confluunt, & omnem conatum motumq; suum huc dirigunt, ut integritatem formæ formositatemq; suam quærant, conseruentq; pro uiribus in aliudq; deriuent, tum alienam comparent, atque fruuntur. Denique pulchritudo prima est causa omnium exemplaris, singula enim sunt per formam. Dispositio uero uniuersusq; formæ per dispositionem, rationalem formalem primæ formæ peragitur. Cum uero dotes essentiales, quas primæ pulchritudini proprias attribuitus, ipsi tantum bono sint proprie, concluditur primum pulchrum primumq; bonum esse idem. Plotinus quinetiam postquam pulchrum distinguit à bono, tanquam emanantem foras splendorem ab intima luce, tandem ipsum bonum, ratione quadam super pulchra pulchritudinem appellauit. Materia prima, quæ non ens propter in formitatem cognominatur, formam formositatemq; suo & omnes formas naturaliter appetit, atque ita appetit esse, & pulchre pariter, atque bene esse. Ipsumq; bonum pulchrumq;, primum in hoc saltem æmulari uidetur, quod quemadmodum illud, ita & hæc nullam habet formam. Item quatenus illud omnes largitur formas, eatenus hæc eisdem & auidè adsciscit & libèrè amplectitur.

DIONYS.

EX hoc ipso pulchro omnibus, quæ sunt in esse, ut pro modo suo sint pulchra. Atq; propter ipsum pulchrum, omnium congruentia amicitiaq; & communioniones unionesq; proueniunt. Idq; omnium est principium, ut causa, efficiens & mouens, & continens uniuersa, pulchritudinis uidelicet sui ipsius amore. Est & finis omnium, cunctisq; amabile, tanquam finis, omnia enim pulchri gratia fiunt. Exemplaris quoq; causa est, omnia enim per pulchrum definiuntur. Quamobrem idem est pulchrum ipsum atq; bonum. Quoniam omnia pulchrum pariter atq; bonum secundum omnem causam appetunt, nec quicquam est in rerum ordine, quod non sit pulchri boniq; particeps. Audebimus quoq; dicere, ipsum etiam non ens, pulchri boniq; compos existere. Tunc enim & ipsum est pulchrum atq; bonum, quando in Deo per omnium ablationem supra modum essentia celebratur.

Idem est primum bonum atq; pulchrum, item à pulchritudine prima sunt rerum essentia unio- nes, discretiones, communioniones, ordines, proportioniones, status, motus.

MARSILIUS.

Nemo argumentari debet, primum principium, quia quā plurima facit, esse propterea multiplex, uel in natura, uel in actione. Sed potius contra, quia uidelicet est in fine simplex, ideo esse primum, & idcirco illinc omnia proficisci, & quoniam propter miram simplicitatem est ipsa unitas, uirtutem in finitatem habere cuncta creaturam. Siquidem in singulis unaquæque uirtus quatenus unita magis est, eo potentior est, efficit que plura. Ipsum ergo principium apud Dionysium, sicut summe unum est, sicut unitè, unice, unica uirtute & actione dicitur omnia prodeare. Proinde si singula consideres naturæ opera, cælum, elementa, plantas, animalia, uidebis naturæ incitationem duo hæc pariter ubiq; curare, commo ditatem uidelicet & ornatum. Quod uel in minimis quibusque est maxime manifestum, in herbarum folijs, in alijs papillonum. Commoditas quidem & utilitas ad bonum pertinet, ornatus uero modus, species, dispositio, proportio, concinnitas, consonantia, gratia, claritas, spectat ad pulchrum. Ex his ergo colligitur in lumine naturæ principio, primam pulchritudinem cum primâ bonitate conuenerere. Et si Plotinus bonum anteponeit pulchro, tum rationibus alijs, tum etiam, quia bonum usque ad materiam primam cunctum uidet attingere. Materia siquidem necessaria est, & utilis, & commoda mundo. Pulchrum uero non ad deformem materiam sinum inspicit penetrare, sed circa superfluitatem eius in forma uersari. Dicit tamen primum principium tam à Plotino, quam à Dionysio, ipsum pulchrum & pulchritudinem primam, non quia sit formale aliqua pulchritudo, sed quoniam prima causa pulchritudinis. Contemplatur præterea Dionysius noster in Sole occultam Solis naturam arque lucem, ubi natura quidem est lux ipsa se intus colligens in se ipsam. Lux autem natura rursus existit, seipsam explicans in aetherum. Similiter contemplatur in Deo efficacem naturæ fecunditatem, & clarissimam rursus intelligentiæ ordinem. Illam quod proprie nominat bonitatem, hanc uero nuncupat pulchritudinem. Requod ipsa penitus unum, sed hanc ab illa quadam ratione distinctam. Quemadmodum igitur quæcunq; sunt à natura Solis occulta, eadem proficiscuntur à luce atq; uicissim, ita quæcunq; à bonitate nascuntur, eadem à pulchritudine disponuntur. Sicut in artificio cuncta simul & uirtus in artifice mouens efficit, & ratio interim artificiosa, dum sunt ordine suo quæq; disponit. Quæcunq; in ordine rerum, ad gratiam, claritatem, proportionem concinnitatem, consonantiam, ordinem, attinent, tanquam propria pulchritudinis à pulchritudine prima perficiuntur. Hæc igitur omnia Dionysius in præsentia numerat. Essentiales quidem substantia rerum in claritate formæ, & eiusdem integritate consistunt. Vniones quoq; discretionesq; rerum, siue in suis uniuersusq; partibus insint, siue inter rem hanc & aliam considerentur, ad proportionem quandam spectare uidentur. Similiter quæ per unionem discretioneq; contingunt, scilicet, identitates diuersitatesq; in natura, item similitudines dissimilitudinesq; in qualitate, ad proportionem aliquam mutuatimq; habitudinem referri putantur. In prima pulchritudine unitas cum multitudinè ita semper est concors, ut alteruterum non impediatur. In unitate essentia trinitatis ineffabilis, & in trinitate similiter unitas. In conceptu diuino unica lux intelligentiæ simplicissimæ cum idealium radiorum mira multiplicitate conspirat. Hinc efficitur ut in re qualiter & unitas sit essentia, & partium seu uirium multitudo, nec alterum impediatur alterum. Item in uniuerso multæ rerum species actionesq; in una rotius mundi forma ordinatim conueniebant. Per quam quidem conuenientiam, & superiora ad inferiora, & hæc ad illa, & æqualia inuicem quodammodo se conuertunt, mirabiliterq; communicant, unde quoq; tamen suam interim seruat proprietatem. Per eandem quoq; conuenientiam, sunt etiam in terrenis modo quodam propè terreno, ac terrena sunt in cælis, sed ibi ratione cælesti. Hinc utique torus sibi in mundus ceu uicinis unum est connexus, totusq; ubique respondet toti, ut si quis terrenum Mercurium explorauit, & opportune susceperit, si quodammodo cælestè ad se Mercurium attracturus. Sed de his in libro de uita latius disputauimus. Proinde proportio quæuis harmonica uel exterior, uel

DD interior

interior à prima pulchritudine omnibus est tributa, per portionem eiusmodi partium, uirium, actio-
num. Tum substantiæ stabiles permanent insolubiles, tum res fluxæ perpetua quadam propaga-
ne, speciem retinent sempiternam. Denique series earum diuina mente concepta, est proculdubio
pulchritudo prima. Ab hac igitur & in ipsa unumquodque est in certa specie rationeque propria con-
stitutum, uidelicet ut ignis necessario sit lucidus, calidus, siccus, leuis. Per certam uero naturam, in cli-
natio, motio, actio, similiter est sua cuique destinata. Illinc igitur & status, & motus est omnibus assi-
gnatus. Ipse uero Deus, ut Plato disputat in Parmenide, neque mouetur, neque motus est ullus, alio-
quin imperfectus fore compelleretur. Neque stat, esset enim ex statu quodam ac stante compositus.
Neque status est ullus, quomodo scilicet formaliter aliquid stare dicatur. Primitiu natiq; principium
est in nullo, neque est ipsa duntaxat idea status. Esset enim & certa specie definitus, & ad certum desi-
gnatus effectum. Sed ne pigeat mysterium hoc Dionysiacum memoriæ commendare. Quemadmo-
dum in principio rerum summa unitas concurret cum infinita numerarum uirium multitu-
dine, sic in principio rerum penes ipsam naturæ unitatem inextimabilem, innumerabilis existit ra-
tionum idealium multitudo. Nec eiusmodi multitudo summam impedit unitatem, sed necessariò
comitatur. Quamobrem diuina unitas atq; discretio usque adeo pariter ubiq; regnat, ut nulla uel tam
inter se diuersa esse possint, quin in aliquo simul communi conueniant, uel tam exactè conflata ex
pluribus, quin plura hæc suam adhuc aliquam seruent proprietatem.

DIONYSIUS.

Hoc ipsum bonum utrum atq; pulchrum unice causa est multorum omnium
pulchrorum atque bonorum. Ex hoc omnes rerum essentiales substantiæ, unio-
nes, discretionones, identitates, alteritates, similitudines, dissimilitudines, præte-
rea discretorum communionones, unitorum inconsumptæ proprietates, superiorum
providentiæ, rerum eiusdem ordinis consortia mutua, conversiones inferiorum, omni-
um interea libimet seruatiuices imutabilesq; mansiones atq; firmitates, rursus omni-
um in omnibus pro sua cuiusque proprietate communionones, & congruentiæ inconsu-
ptæ amicitie consonantiæq; uniuersi, atq; omnes in uniuerso, tum eorum, quæ reuera
sunt, contemptantia, indissolubilesq; connexus, tum eorum, quæ sunt perpetuæ suc-
cessiones, denique status omnes motusq; mentium, animarum, corporum. Status enim
est omnibus atq; motus quod omni statu motusq; superius existans rem quamlibet in
ratione propria firmat & ad propriam dirigit motionem.

De motu angelis et anima triplici, id est, circulari, recto, obliquo.

MARSILIUS.

Inter uirtutem naturalem atque cognitivam, hoc inter est potissimum, quod naturalis uirtutis
actio fertur foras, ac definit in subiectum. Cognitricis uero uirtutis actio permanet penes ipsam.
Quapropter hæc quidem circularis non nihil habet. Quod enim in orbem mouetur, uersatur cir-
ca se ipsum, reditq; semper unde discessit. Illa uero rectam uidetur lineam imitari, ab altero uidelicet
puncto in alterum desinentem. Corpori quidem sola competit eiusmodi actio, motusq; consimilis,
in intellectu uero conuenit actio circularis. Cum enim cognitio quælibet in se uidelicet quodammo-
do permanens, circularis non nihil habeat, & imaginatio quidem magis quam sensus, ratio quoque
magis quam imaginatio, intellectus denique, tanquam cognitio summa, circularis est summopere.
Hinc fit ut anima inter intellectum corpus media, mediam habeat actionem, motum que similiter
tum orbis, tum recti participem. Vna siquidem intellectus ipsius actio est intellectio, ex se exordians
& orbiculariter remans in seipsam. Quatenus uero se suamq; intelligit, eatenus intelligit, efficit, mo-
ueat, regit alia. Hic igitur recta quædam linea tendens in alia orbem intimum comitatur, uidelicet
inde profecta. Hæc igitur actio circa alia intimam non distrahit actionem. Anima uero & animad-
uersione sui facit circulum, & uegetatione corporis negotioq; circa corpus denique rectam lineam imi-
tatur. Sed quoniam hæc non dependet ab illa, nimirum anima sic agendo distracta uidetur, & a-
pud eam operatio, altera uicissim impendit alteram. Verum si ad mentem quidem circulus attinet,
ad animam uero motio quædam mista, ad corpus denique recta, unde nam celestis reuolutio proue-
nit: Non à corpore quidem cœli natura, sed à motore cœli mente uel anima, uel utraq; ad circulum
interea conferente figura. Esse uero mundanum motum à mente simul & anima, Platonius quisq;
conijciat ex motibus mundi mistis, orbicularibus uidelicet atq; rectis. Hæcenus Platonice tantum
locuti sumus. Ad Dionysium reuertamur, Platonice semper in melius reformantem. Cum mens an-
gelica per diuinum lumen intelligens, ipsum quoque lumen intelligat, idq; uniformi perpetuoq; a-
ctu semper efficiat, merito sic remans unde cepit, circulum quendam uidetur efficere. Mox ue-
rò intelligens inferiora, & intelligendo dispensans per rectam lineam ita procedere iudicatur.
Nec enim

Nec enim illuc unde cœperat. Nec quæ gubernantur inde similiter dispensantur. Inter loquendum
Dionysius nostri Platonis amator, libenter uerbis Platonice utitur. Vbi inquit, recta quædam uia
omnia peragit. Quod quidem Platonis est in quarto legum dicentis: Deum dum uniuersa iustitiam in
orbem, omnia interim uia recta peragere. Vbi sanè dicit, Deus secundum naturam circuitum agens
uia recta peragit, id est, naturalis, & prima Dei actio uersatur circa se ipsum intelligendum atq; a-
mandum, ex hoc autem circulo linea recta suboritur, id uia uidelicet se intelligens intelligit & efficit
omnia. Animus uero noster contra, exordians à linea recta, qua uersatur circa alia, definit in circuli-
tum quo se ipsum animaduertit. Proinde motus obliquus partem quidem habet recti, partem uero
circuli. Angelus igitur dum quasi recta quadam processione gubernans inferiora, ab ipsa diuina
rum intelligentia non discedit, atque ita summum illum conseruat circulum, nimirum obliquum
motum imitari uidetur. Eatenus autem in eodem suo habitu perseverat, quatenus in Deo perman-
ner, uelut centro. Ipsa namque unitas, status omnis principium est & ratio. Stare enim censetur,
quod sui habitus retinet unitatem. Est & fundamentum motus, non enim motus est, nisi continuus.
Neque continuatur actus nisi per unitatem. Vis ipsa mouendi permanet, est & origo identitatis, æ-
qualitatis, similitudinis. Stiquidem per ipsam unitatem, & quæ sunt eadem, unum sunt in substan-
tia, & quæ sunt æqualia, sunt unum in quantitate, & quæ similia, unum in æqualitate. Quemadmo-
dum uero à circulari cœlestium motu, tum recti elementorum atque mystorum, tum obliqui uiuen-
tium motus proficiscuntur atque reguntur, ita & rectus obliquusque motus, id est, actus angeli ab
intimo eius circa Deum circuitu uim omnem originemq; sortitur. Platonice Timæus in cœlo cir-
cuitus præcipue duos suspicit. Erraticum scilicet planetarum. Atque non errantem, uidelicet firma-
menti. Circuitus sermè similes in anima contemplatur. Erraticum quidem in ratione circa se & cau-
sam cognoscendam uariis discurfionibus ab errante. Non errantem uero in intellectu se ipsum cau-
samq; suam per simplicem firmumq; intuitum contuente. Præterea quemadmodum sub Luna mo-
tus recti sunt gemini, alter quidem ascendentium, alter uero descendentium, sic in anima motus, qua-
si rectus est duplex, alter sentiendo corpora, & imaginando imagines corporum ad externa descen-
dit, alter ascendit, aut ex multis sub specie singularibus, speciem unam rationemq; communem con-
cipiens atq; colligens, aut etiam ex natura corporea interdum excogitans incorpoream. In hoc au-
tem officio refugiens multitudinem confugere uidetur ad unitatem. Inter hæc uero memento, quod
superior uirtus est, & minus multitudinem in digere, & magis in unitate multa complexi. Nempe
uisus unico intuitu figuram percipit circularem, quam actu multiplici digitorum tactus exhibet in
dicandula. Imaginatio una conficit, quotcumq; multi sensus efficiunt. Ratio singula imaginationis
spectacula, summam sub una specie contuetur. Intellectus uno sæpius actu stabili conspicit, quod
ratio multis indagari ambagibus. Appellatur tamen ratio etiam intellectus à Dionysio, sed inferior
& in utroque intellectu circulum, Platonice more designat. Circuitumq; intellectus inferioris errat-
ticum, resoluit in orbem intellectus superioris non errantem, id est, minime uagabundum, et non est
rationis emendantem atq; firmantem. Quemadmodum uero ex iactu lapilli in aquam circuli plu-
res euestigio subsequuntur, sic ex ingressu animæ in se ipsam circuli deinceps multi nascuntur. Pri-
mo quod se ipsam animaduertit & ex propriis actionibus uires suas agnoscit atq; naturam, atq; ita
nonnunquam ex rationali maxime intellectuualis euadit unatq; iam efficitur ex multiplici. Secundo
uero circuitu per intelligentiam suam animo participantem tributam angelicam excogitat intelligen-
tiam, non in anima quidem ulla, sed in se ipsa constantem, propriamq; animæ unitate longè simplici-
orem. Tertio tandem circulo per intelligentiam angelicam contemplatur Deum omnis intel-
ligentiæ lumen. Tres autem actus eiusmodi ideo circuitus appellantur, quoniam in siam origi-
nem se reflectunt. Nominatur autem motus obliquus in anima, quando luminibus infusis Deo, i-
psummet Deum excogitare contendens, à diuinitate procul aberrat. Tunc enim quia conuertere se
ipsam nititur illuc unde mouetur, refert quodammodo circulum. Quoniam uero non peruenit, non
nihil adhuc recti retinens, obliqua relinquatur. Errat autem sic à Deo quotiens ratio utens potius
quam intellectus, notionem quandam sub diuino lumine circa Deum concipit non simplicissimam
quidem, atq; stabilissimam, qualem intellectus purus augurari solet, sed mobilem potius atq; mul-
tiplicem, quam humana ratio consingere consueuit, ideoq; longissimè à diuina summitate distantem.
Appellatur autem eiusmodi notio mista, quoniam ibi rationis actio diuinas intelligentiæ species,
cum imaginibus imaginationis humanæ commisceat.

DIONYSIUS.

Sic intellectus diuini circulo quodam moueri dicuntur, dum pulchri boniq; splen-
doribus, principio & fine carentibus, coniunguntur. Rectè uero linea quando ad
inferiorum providentiam prodeunt, recta omnia peragentes, oblique uero quo-
niam de sequentibus provident, nunquam à propria identitate discedunt, uideli-
cet circa pulchrum atque bonum, identitatis causam, indeficientem choream agentes.
Animæ uero motus circularis quidem est ingressus in se ipsam ab externis, atque in-
tellectualium eius uirium glomeratio uniformis, uelut circulo quodam acta, minus

non erraticum ei largiens. Eam que à multis extrinsecus circumfusis diuertens atque colligens, primo quidem in se ipsam, secundo tanquam uniformem iam esse statim singulariter unitis potestatibus copulans. Tertio hinc ad pulchrum bonum que perducens, quod super omnia quæ sunt est unum atque idem, neque principium habens, neque finem, oblique uerò mouetur anima, quatenus diuinis subtilitat notionibus, propria diuntaxat proprietate susceptis, non intellectualem quidem stabili que sorte, sed rationali discurrere que conditione, transeuntibus, scilicet actionibus atque permittis. Linea uerò recta mouetur, quando non ingreditur in se ipsam nec intellectualem uniformi que proprietate mouetur, hoc enim est, ut dixi, circuitum agere, sed ad externa procedens ab eis, uelut à lignis quibusdam uarijs multiplicibusque; ad simplices & unitas contemplationes erigitur.

Ipsum pulchrum bonumque est causa efficiens, exemplaris, finalis, conseruatrix omnis status atque motus, & ordinis, bonique totius rerum omnium.

MARSILIVS

Primum rerum principium, quod ex ipsa quidem fecunditate nature dicitur ipsum bonum, ex ipsa uerò intelligentia luce dicitur ipsum pulchrum, est causa motus omnis recti, circularis, obliqui, tum in rebus, in corporeis, tum corporeis. Multoque prius status omnis est causa, tum quia status perfectioni principij propinquior est, tum quia in uno quoque præcedit ac regit uniuersumque motum, uidelicet statum uirtutis optantem. Conclude, si status motusque omnis causa Deus est, ipsum quoque omni status motusque superiore esse. Est autem causa utriusque, modis quatuor, ex qua, per que, ad que, siue cuius gratia, in qua, id est, efficiens, exemplaris, finalis, conseruans. Efficiens in que, quia dum unicuique dat essentiam, essentialemque uirtutem, interim & perseverantiam in essentia præstat, & efficaciam admodum subiecto properantem. Exemplaris quoque quoniam species, modus, & ordo utriusque designatur pernes Deum. Finalis in super, ad quam utriusque & intentio spectat, & cuius gratia editur actio. Conseruans denique quoniam, & ut principium ac exemplar seruat ad destinatum tempus unicuique muneris semel data, ut finis quælibet ad se conuersa, pro modo cuiusque perficit atque reformatur. Omnis essentia uitæque mentis, animæ, nature dependet ab ipso. Quod quidem ualde Platonicum est. Naturam scilicet animam corpusque esse mediam, uitamque habere. Putant enim mentem quidem esse uitam à corporibus alienam, animam uerò uitam ad corpus ex quadam sui parte uergentem, naturam denique uitam, quandam esse ex accessu animæ ad corpus euestigio resultantem. Siue natura sit uniuersalis sub anima mundi, corpori infusa mundano, siue particularis sub anima nostra, nostro. Post naturam Dionysius corpus Platonicum more disponit, narrat sane quæ pertinent ad quantitatem, uel contrariam uel discretam. Et interim quæ spectant ad qualitatem, & quæ ad utramque, & quæ comitantur atque sequuntur. Quales sunt mensuræ, modi, proportionibus, harmoniæ, id est, congruentiæ multitudine, seruata tamen discretione, id est, uniuersumque proprietate nature. Item, proprietates partium, perfectiones totius, concentus, quibus partes partibus totique ligantur. Præterea ordines comparationesque inter totum aliud, atque totum atque summam & cetera modis, (ut dixi,) quatuor ex bono pulchroque dependent. Maxime uerò si inde dotes animæ, naturalis uidelicet, uel acquisitus habitus animi, & sensus, ratioque & intellectus. Atqui in hoc ipso intellectu, tum tactus, id est, subitus principiorum uniuersalium uel intuitus, tum scientia conclusionum argumentationibus comparata, tum unio in excelsis mentis excessu cum Deo denique facta. Principium ordinis uniuersumque proprium ex principio uniuersum dependet. Quicquid igitur in quouis ordine munus id obtinet, ut sit efficiens aut finis, uel exemplar, uel conseruatio, uel elementale fundamentum, uel perfectio formalis, hoc sane totum primi principij beneficio possidet, id est, ipsius boni pulchrique dono. Hoc enim tanquam primum & ultimum omnia perunt. Denique & quæ sunt in imperna, & quæ non sunt in fluxa, id est, fluxa uel in forma dependent, à principio rerum primo modo, quodam supra quam essentiali omnia continente. Quod quidem & principium, & finis est, omnium, supra principij finisque modum. Nullam enim propterea cum sequentibus proportionem habet, qualem propria rerum principia propriisque fines habere uidentur. Quod autem dixi, omnem infinitatem terminumque illinc exsistere, Platonicum Philebi sensu intellige, infinitatem capacitatis in materia atque anima. Infinitatem propagationis, in spe successioneque, in tempore. Terminum uerò formas atque perfectiones.

Dionysius.

Ipsum bonum atque pulchrum omni statu motuque superius author est, & conseruator & finis, harum trium in mundo motionum, atque etiam sensibilibus, multoque prius uniuersumque mansionum & statuum, atque formarum. Per quod sane bonum atque pulchrum status omnis, ac motus existit, ex quo, & in quo, & ad quod, & cuius gratia hæc omnia fiunt. Iam uerò ex ipso atque per ipsum essentia uitæque omnis intellectus & animæ natureque existit. Præterea, puritates, & qualitates, magnitudines, mensuræ omnes proportionibus rerum, congruentiæ, commissiones, integritates, partes, quodlibet unum, quælibet multitudo, partium nexus, omnis multitudinis uniones, integritatum perfectiones, quale, quantum, quocum, cuiusmodi, infinitum, conjunctiones, discretiones, omnium infinitudo, omnis terminus, fines omnes ordines, excessus, elementa, species quælibet, essentia, quæuis potentia, omnis actio, habitus omnis, sensus, ratio, intelligentia, tactus, scilicet, unio. Atque simpliciter quicquid est, ex pulchro bonoque existit, & in pulchro bonoque consistit, & ad pulchrum bonumque conuertitur. Nempe quæcumque sunt & fiunt, propter pulchrum bonumque sunt & fiunt, ad ipsum omnia spectant, ab eodem mouentur atque continentur. Præterea ipsius gratia, & per ipsummet & in eodem est omne principium, exemplare, perfectiō, efficiens, speciale, elementale, & simpliciter omne principium, quælibet conseruatio, uniuersumque terminus, siue, ut summam dicam, quæcumque sunt ex pulchro, sunt atque bono, imò & quæ non sunt, ratione quadam plusquam essentiali in pulchro bonoque consistunt, ipsumque est omnium principium atque finis super omnes propriasque rationes. Quoniam ex ipso atque per ipsum, & in ipso, atque ad ipsum omnia pendunt. Quemadmodum sacrum testatur eloquium.

Omnia pro modo suo appetant ipsum bonum atque pulchrum, quæ desiderio agunt quicquid agunt, item ipsum bonum amore sui omnia facit.

MARSILIVS.

Cum effectum conditio sit, ut quocumque possunt instinctu conuertantur ad causam, à qua processerunt, bonum uerò pulchrum que sit omnium causa in omni genere causarum, merito ipsum appetunt omnia. Quæ uidelicet simpliciter sunt, appetitu simpliciter naturali, quæ & sunt & sentiunt, appetitu in super sensuali, rationali, intellectualia quin etiam intellectualia. Quamuis autem ipsum appetant omnia, sola tamen rationalia intellectualia que discuntur aware, solus intellectus denique consequi. Amor quidem appetitus quidam est, non qualiscumque, sed ardens, concitatus, anhelans. Est igitur ardentissimus quidam motus. Et quemadmodum ardor in aëre sequitur non lucem soli in sum proxime, sed splendorem illinc aëri proliis infusum, sic amor erga bonum ardens, non aliter ab ipso uidetur accendi, quam per intelligibile lumen, intelligibile lumen intellectui rationi que inferum, siue mox ex alto subtrahit mentibus scilicet segregatis, siue per sensibile lumen gradatim ascendatur ad ipsum. Lumen uerò intelligibile quidem pulchritudo prima est, & prima bonitatis imago, sensibile uerò pulchritudo secunda boni. Ipsum itaque bonum alioquin mediocriter appetibile, per pulchritudinem suam splendorem que, amore incensus accenso, ardentem appetitur & amantem. Quamobrem & qui nouum gratiosum que intelligentia lumen non est adeptus, ut Plotinus ait, nondum intus habet Deum, & qui non ardentem amat Deum, is profecto nondum est lumen ipsum intelligibile consecutus. Præterea Solis radius Planetarum motibus causam præbet efficientem atque finalem, nam & calor eius intus efficit ut moueantur, & cum primum mouentur, ad lumen uergunt uelut ad finem. Similiter ipsum bonum atque pulchrum & tanquam efficiens efficaciam præbet omnibus qua moueantur, atque ad id quod eis consentaneum est, pro utribus annitantur, & tanquam finis gratia quadam singula circumfundit per quam alliciat appetentia. Iam uerò quoniam ipsum est primum amans, & amatur amorque primus, hinc habent omnia ut ament, amenturque, hinc omnes amores proficiuntur, amores, inquam, genere quatuor. Amor superiora prouocans ut inferioribus benignè prouideant. Amor inferiora reuocans ad superiorum uitam uel similitudinem comparandam. Amor eorum, quæ in eadem specie, uel eodem genere, uel ordine sunt, ad mutuum inter se communionem in conuersando, dando, præcipiendo. Amor uniuersumque erga se ipsum pro uiribus conseruandum. Tum uerò dum omnia gratia finis allicius atque bonum agunt quicquid agunt, in singulis appetendis appetunt ipsum bonum. Sed quoniam non solum commoditatem, uerum etiam ornatum ubique spectant, quatenus bonum, eatenus & pulchrum spectare uidentur. Denique si quatenus, unumquodque est, sitque bonum atque pulchrum, eatenus & sibi & alijs est euaditque amabile, merito conicimus ipsum bonum pulchrumque primum à se ipso prorius amari. Ex ipso autem sui ipsius amore immensam efficaciam possidente, tum necessario in existimabile quiddam in semetipso prodit, tum pro arbitrio multiformes extra

resistant diuinitatis imagines, id est, rerum omnium species. Quæ quidem quo amore inde sunt, eo mouentur perficiunturq; & seruantur atq; conuertuntur.

DIONYSIVS.

Ipsum ergo pulchrum atq; bonum est omnibus appetibile, amabile, diligendū. Rursus propter ipsum eiusq; gratia inferiora quidem amant superiora, se ad illa uidelicet conuertendo. Quæ uero in eodem ordine sunt, communicando inuicem, consortia diligunt. Sed præstantiora inferiora diligunt prouidendo, & singula semetipsa, se uidelicet continendo. Cuncta deniq; quicquid agunt atq; uolunt, boni pulchriq; desiderio faciunt atq; uolunt. Audebit & hoc uera ratio dicere, ipsam omnium causam propter bonitatis exuberantiam omnia amare, omnia facere, omnia perficere, continere, conuertere. Est profecto diuinus amor bonus boni, propter bonum. Ipse enim amor beneficus rerum author, cum antea in bono prorius exuberaret, non permisit ipsum sine germine in se manere, sed ad agendum mouit, per excessum, omnium genitorem.

De nomine amoris. Et quod intentionem loquentis potius, quam uerba debemus perpendere.

DIONYSIVS.

Nemo uero nos arbitretur præter sacrarum literarum autoritatem amoris nomen colere. Est enim irrationabile, ut reor, atq; absurdum, non uim ipsam instituti spectare, sed dictionibus inhaerere. Neq; uero hoc est hominum diuina uolentium intelligere, sed sonos duntaxat nudos aucupantium, eosq; tantum ad aures obseruantium, interiora nequaquam penetrantium. Neq; nosse uolentium, quid potissimum talis significet dictio, & quemadmodum deceat eam per alia tantundem ualentia, & apertiora uerba nonnunquam exponere. Curiosi namq; uersantur in elementis, & lineis intellectu carentibus, & syllabis dictionibusq; cognitionis expertibus, neq; ad intellectualem uim animæ penetrantibus, sed extrinsecus circum labia auresq; sonantibus. Perinde ac si non liceat quaternarium numerum exprimere per bis duo, figuramq; recti lineam, per figuram lineas directas habentem interpretari, siue materiam per patriam declarare. Vel aliud quoduis eorum, quæ in pluribus orationis partibus tantundem significant.

Quomodo imaginatio potest aliquid sine sensu, ratio sine imaginatione, intellectus absq; ratione, deniq; habitus animi Deo conformis potest, uacante iam intelligentia Deo frui.

MARSILIVS.

Quemadmodum sensus interior, id est, imaginatio circa imaginanda se uersat, etiam ubi sensus exterior externum, nihil in præsentia sentit, sic & ratio circa excogitanda potest argumētari nonnunquam, imaginatione uacante, multoq; magis altiori intellectu, simpliciora quædam simpliciter intueri, non arguente ulterius ratione. Similiter & unitas apex animæ præstantior intellectu, cum Deo congruens intelligibile quodlibet excedente frui, Deo quandoq; potest, intelligentia uidelicet ad hoc interim non agente, frui inquam, per actum quandam cognitione qualibet, uel excessu sublimiorem. Lumen namq; diuinum re quilibet cognoscenda superius, attingi non potest nisi per actum cognitione qualis excellentiorem, ideoq; oculos non habentem. Oculus enim ad cognitionem necessario pertinet.

Verbis utimur propter sensum. Sensus cum sensibilibus superflui sunt, quando intellectus intelligibilia penetrant, superflua & intelligentia, quando animus cum Deo charitate coniungitur.

DIONYSIVS.

Decet autem recta ratione considerare, nos elementis, syllabis, dictionibus, scripturis, sermonibus uti sensu gratia. Quapropter ubi noster animus intellectu alibus actionibus ad intelligibilia se iam confert, superflui sunt cū rebus sensibilibus sensus. Quemadmodum & uires intellectuales superuacue sunt, cum animus diuinam indutus speciem per ignotam unionem luminis inaccessibilis radios iam attingit, perceptionibus quibusdam expertibus oculorum. Quando uero mens per sensibilia studet ad contemplatiuas intelligentias prouocari, illi præcæteris sensuum

us

us eligendi sunt, qui ad intelligenda planius introducunt, apertiores, que sermones, & quæ inter uisibilia uidentur expressiora. Nisi enim expressa fuerint, quæ sensibus occurrunt, ne ipsi quidem sensus sensibilis menti rite porrigere poterunt.

MARSILIVS.

Sicut pulchritudo ad humanam speciem pertinet, nec in ullo hominum, nec semel in cunctis integra reperitur, sed ex cunctis tandem per mentem nostram tora colligitur, sic generalis ipsa rerum omnium pulchritudo, nec in aliqua formarum specie, nec cunctis inest, sed in uno diuinitatis sapientiæq; splendore, quæ prima pulchritudo est uelut fonte comprehenditur. Primam enim pulchritudinem Plato Dionysiusq; definiunt, intelligentiæ primæ uelut in ideis formarum pulchritudinemq; omnium coruscantem. Ab hac intellectus quilibet procreatus est ad eam deniq; conuertendam. Quisquis igitur ad hanc toto mentis ardore conuertitur, unitum habet amorem. Omnes enim formas amat consequenterq; in una. Qui uero extra illam ad pulchritudinem aliquam se diuertit, amore statim in multa diuiditur. Cum enim absolutam pulchritudinem naturaliter optet, neq; hanc inueniat usquam, uel in cunctis, uerico passim stribusq; oberat, per uaria sollicitus, quotidie quæritans, quod in uno primoq; semel fuerat perquirendum.

Nomine amoris utimur in diuinis, tum quia efficacius illa significat, tum etiam & uulgarem huius nominis abusum auferamus.

DIONYSIVS.

Cæterum ne hæc dicere uideamur sacra eloquia pervertentes, audiant illa qui appellationem amoris calumniantur. Ama illam, inquit, et seruabit te. Valla te illa atq; extollet te, Honora illam ut te complectatur. Et quotcumq; alia à Theologis ratione quadam amatorum celebrantur. Iam uero quibusdam ex nostris sacrorum tractatoribus, uisum est amatoris nomen, dilectionis, charitatis uel nomine diuinitatis esse. Scribit enim & diuinus Ignatius. Meus amor crucifixus est. Atq; in ipsis instructionibus ad sacra ducentibus, quendam Philonem de diuina sapientia dicentem audies. Amatore quidem formæ illius sum effectus. Quamobrem nomen hoc amoris minime formidemus, neq; nos ulla perturbet oratio ab hac appellatione deterrens. Mihi sane uidentur, Theologi commune quidem arbitrari dilectionis amorisq; nomen, sed propterea diuinis amore ipsum uerum potius assignare, ut istiusmodi hominum ablutam præsumptionem feriantur. Cum enim uerus amor non solum à nobis, sed etiam à diuinis eloquijs, quemadmodum diuinitatem decet, celebretur, uulgus tamen uniforme illud appellationis amatorum capere minime potens suo quodam more ad particularem corporeumq; atque diuinum amorem est prolapsus. Qui profecto non ueris est amor, sed imago quædam, uel potius ab amore uero ruina. Unitas enim ipsa diuini uniti scq; amoris à uulgari multitudine comprehendere non potest, quamobrem quod multis nomen uidetur ingratius, in diuina sapientia ponitur, ad illos erigendos atq; prouehendos in amoris ipsius ueri notitiam. Atq; ut inde minus amoris appellationi succenseant. Inter nos autem ubi abiectionis ingenio, non nihil obscœnum suspicari nonnunquam possint, uocabulo quod uideatur honestius scriptura utens inquit. Cecidit dilectio tua super me, sicut dilectio mulierum.

Virtus amoris est unire duo, in uno quodam tertio, copulare inuicem, commiscere ad nouum aliquid inde confluendum.

MARSILIVS.

TRIA consideraui in sole, primo quod naturam, secundo, lucem naturalem, tertio in luce naturali uirtutem calefactoria. Tria ferme similiter in Deo. Nam in bonitate diuina, id est, potestate fecunda intelligentiam, lucem, ranquam pulchritudinem eius, in hac rursus amorem, quasi calorem. Hic igitur amor in bono pulchro que consistens diligit omnia sibi non allunde pendens, se boni pulchri que sui propagandi, communicandi, imitandi gratia. Hinc quoq; rebus in de creatis accensus est amor, bonum pulchrumq; desiderans, se bonum quidem suauiter, pulchrum uero admodum uehementer. Dicitur autem amor unire, connectere, commiscere, unire quidem duo quædam in uno quodam tertio utriusq; communi. Quatenus enim animi duo amant idem ipsum diuinum bonum pulchrumq;, quod est ipsa unitas, in hoc ipso sit unum. Rursus quantum alter diligit alterum inuicem connectuntur, id est, uoluntate & actione mixta copulantur, denique mixta commiscuntur. Neq; nunc quidem de coitu uenero loquimur, se de naturali quodam & occulto

DD 4 mtrabilisq;

mirabilisq; effectus, qui ex mutuo amantium affectu sæpius frequentato, quandoq; contingit. Sæpe enim hinc, mores, ingenia, naturæ, miscentur, ut & alter in his tribus alterum imitetur, & ex propinquo utriusq; congressu, nouus & inopinatus consuetur effectus, ad hunc ipsam clam eorum spiritum conferente, quemadmodum fieri solet, ex coitu planetarum. Amor tandem est uinculum uniuersis, siquidem inferiora conuertit ad superiora, atq; uicissim, & æqualia inuicem.

DIONYSIVS.

A pud illos autem qui diuina rectè audiunt, nomen dilectionis, amorisq; à factis Theologis in eadem potentia ponitur, ubi exprimerè diuina conantur. Est autem hæc ipsa uirtus quadam unifica, & connectens, misceatq; comiscens, in ipso quod pulchro, bonoq; propter pulchrum, bonumq; primo consistens, deinde uerò ex pulchro, bonoq; propter pulchrum atq; bonum foras emicans. Vbi sanè qui sunt eiusdem ordinis, alterna continet communionem, priora uerò ad inferiorum prouidentiam mouet. Inferiora deniq; conuersione quadam superioribus alligat.

Amor impellit amantem in amatum se transferre. Motionumq; & actionum omnium est principium.

MARSILIVS.

Cognitio & amor hoc inter se maxime differunt. Quod rem quidem externam cognoscimus, pro ratione formæ, imaginisq; rei, quam incus ipsi iam habemus. Atq; ad hæc in primis aciem mentis intendimus, amamus autem quod bonum iam iudicauimus pro natura ipsius boni, eaq; qualis in se ipsa est, frui prius appetimus. Quamobrem amor dicitur, in amantem extasim facere, id est, excessum quendam, quo quasi se traducitur in amatum. Cum igitur cognoscendo quidem quasi rem cognitam ad nos trahimus, amando uerò uicissim trahimus, uidelicet nos ad ipsam, nimirum inferiora quidem satius est cognoscere, quam amare, superiora uerò præstat amare quã nosse. Quod igitur Phylis tradunt, motus, actionesq; omnes ab inclinatione siue naturaliter insita, seu quomodo uis infusa, procedere, quã cessante, desinit statim motus simul & actio, possumus amoris profusus accomodare, in clinatio enim eiusmodi nihil aliud est quam amor. Amor igitur actionum omnium est principium, ut & superiora inferioribus abundè prouideant, & inferiora superioribus se tota deuoueat. Et æqualia affectu quodam, atq; commercio se inuicem complectantur.

DIONYSIVS.

Praterea diuinus amor excessum efficit, dum amantes sui iuris esse non sinit, sed amatorum iubet existere. Idq; declarant omnia. Nempe superiora inferiorum prouidentia se se dedunt, æqualia uerò conseruationi mutuae mancipare se solent. Inferiora deniq; diuinæ cuiusdam ad suprema conuersioni se ipsa deuouent. Quapropter & Paulus ille magnus diuino amore iam occupatus, traditoriaq; amoris huius uirtute comprehendens, ore diuinitus afflato proclamauit: *Viuo iam non ego, uiuit autem in me Christus. Tanquam uerus amator, atq; in Deo, ut inquit extra se positus, ueniensq; iam uitam non suam, sed amatoriam, tanquam profusus amabilem.*

Deus amore facit omnia, ad se omnibus ac prouidet.

MARSILIVS.

Sol uisibilis imago Dei, neq; per occultam naturam, neq; per manifestam lucem naturalia generat, nisi accesserit calefactoria uirtus, & motio calorem proferens. Similiter Deus neq; natura, neq; intelligentia necessitate res procreat, sed potius uoluntatis actu, & amante propria bonitate, & sic eligente cõmunicatione eius in procreando. Amor ergo diuinus rerum omnium est principium. Quoniam uerò hic amor à bonitate pulchritudineq; prima sumens exordium, reuertitur in eadem, merito semper amor omnium ad bonum pulchrumq; dirigitur. Et si ad summam Dei simplicitatem pertinet, ut in seipso consistens, sit ab omnibus mirabiliter segregatus, tamen propter beneficium amoris bonitatis propriæ diffundendæ, quasi procedit ex se in omnia, ad est omnibus præsentissimus. Diligentissimè prouidet. Quoniam uerò sua quisq; amat, ac maxima Dei sunt omnia, nimirum amans omnia plurimum prouidet omnibus. Videtur quoq; Zelotes: nam more zelotum non leuiter diligit, sed uehementer amat, & explorat accuratissimè singula, uult etiam quasi Zelotes ita singulariter amare atque redamari, ut solus ipse sua re uera amare putandus sit, solus re uera sit amandus, zelusq; præ cæteris obseruandus. Deus denique non sicut nos, quæ uult Deo uult, quoniam ipsa in se sunt bona, sed contra, quia uult ipse, sunt bona. Quoniam amat, sunt amanda, item quoq; Zelo-

tes obseruanter amat, ne quando desiciant. Præterea quoniam ita curat hæc, (ut ita dixerim) sunt zelanda, id est, cura quadam studioq; sunt digna. Inter hæc amorem esse magico cuidam illicito, ductuq; uel raptui similem, ex Dionysij uerbis percipere licet. Quod in Symposio disputamus.

Beneficius amor quasi Deum allicit, ut extra se per omnia diffundatur. Et zelo quodam omnia curet.

DIONYSIVS.

Avidendum quoq; id insuper pro ueritate loqui. Ipsum etiam omnium auctorem pulchro, bonoq; amore omnium propter bonitatis amantia uehementiam extra se prodire, dicitur prouidet omnibus. Atq; bonitate & dilectione, & amore quasi mulcet, atq; ex illo statu, quo super omnia exstat, ab omnibus segregatus, ad id profectus ut in omnibus sit, deducitur. Per super substantialem uidelicet uirtutem illa, quæ traducit quid ipsum interim à se ipso nusquam digredientem. Quamobrem diuinarum rerum periti zelotem illi appellauerunt, ut amor benigno erga omnia profusus exuberantem, excitantemq; ad amatorij desiderij sui zelum, desideriumq; ipsum declarantem cælo dignum. Quo etiam quæ desiderabilia ipsi sunt, promerentur & zelum. Atq; ipse ad illa, quæ prouidet zelo quodam uidetur affectus. Deniq; ipsum quod est amabile, ipseq; amor, pulchri, boni est, & in pulchro, bonoq; prior em habet sedem, & existit, efficiturq; propter pulchrum atq; bonum.

Quaratione Deus appelletur amor, quia rursus amabilis. Et quomodo amor tum ideo, tum extra sit motus aliquis circularis.

MARSILIVS.

Pincipium uniuersi appellatur, diligibile quidem, quia bonum, amabile uerò, quia pulchrum. Pulchritudo enim actius, quam bonitas concitat appetitum. Quamobrem ad bonitatem spectat temperata dilectio. Ad pulchritudinem pertinet amor, nesciens tenere modum. Præterea Deus appellatur amor, tum quoniam amorem in omnibus procreat, sicut à Peripateticis nominatur in sole calor, quoniam caloris causa, tum etiam quia se ipsum amat. Est igitur penes Deum, amans, amor, amatum. Quia quidem ratione amabile, mouetur, quia rursus amans, quasi mouetur, quia deniq; se ipsam amans, quodammodo à se ipso mouetur, quia uerò amor est, existit & motus, motus inquam, quo Deus se amando, quasi circulo resoluitur in se ipsum. Profecto nili consideramus in Deo rationem eiusmodi, quæ se contemplantur, & amat interim contemplan-do, ultra unitatem naturæ diuinæ nullam ibi distinctionem inueniremus. Amor igitur ille contemplatiuus & expressio sui dicitur, & uidetur in multitudinem quandam ab eximia unitate procedere. Simplicitatem tamen in terea conseruare. Permanet enim semper in eadem unitate naturæ. Appellatur & actio per se mobilis, per se operans non enim aliunde dependet quam ab intima sui forma. Primus amor penes primum bonum ex ipso in ipsum circulariter se reuoluens. Hoc suo quasi motu calorem accendit omnibus amatorium, in orbem similiter reuolutum, amor enim ubiq; à primo bono tanquam principio prodit, item in bono unoquoq; proprio sedem habet. Rursus ad bonum uniuersumq; suum tanquam ad finem propinquo rem aspicit, deniq; ad primum omnibus commune bonum, tanquam ad ultimum finem prospicit, cunctis communiter expetendum. Morus igitur amatorius pertractum orbicularem principio, sineq; carentem, infiniti meruit cognomentum.

DIONYSIVS.

Quid uerò Theologi sibi uolunt? Cum aliquando quidem Deum amorem dilectionemq; uocant, aliquando uerò amabilem, atque diligibilem nominant. Sanè alterius quidem causa est, ac ueluti productor & genitor, alterum uerò ipse Deus existit, rursus altero quidem mouetur, altero uerò mouet. Quippe cum ipse sit, sibiq; sit productor, & motor. Hac utique ratione diligibilem ipsum nominant, & amabilem, tanquam pulchrum atque bonum. Amorem rursus dilectionem que cognominant, propter uirtutem eius mouentem prouehentem que ad se ipsum. Quippe cum solum id sit per se ipsum pulchrum atque bonum. Item propter quandam sui ipsius per se ipsum expressionem, eminentissimæq; unitatis benignam processionem, motumq; amatorium, simplicem se mouentem, per se operantem, præcedentem quidè in ipso bono, atq; ex ipso per omnia procedentem, rursusq; ad bonum se reflectentem.

In quo sanè munus suum sine principio carens præcipue diuinus amor ostendit. Tanquam circulus aliquis sempiternus propter ipsum bonum, ex bono, in bono, ad bonum revolutione quadam nequaquam errante se glomerans. Et in eodem, atq; secundum id est progrediens semper, & manans, & deniq; restitutus. Hæc incultus quoq; noster in sacris literis institutor diuine admodum in amatorijs hymnis exposuit. Quos profectio commemorare fas est, & tãquam sacrum quoddam caput apponere nostro de amore sermone.

Amores quinq; primus in Deo, secundus in angelo, tertius in intellectu animæ, quartus in parte animæ inferiore, quintus in natura.

MARSILIVS.

Vbi Dionysius unã cum Hierotheo præceptor, amorem uim appellat, intelligo motum intimum efficacemq; ad unendum & commiscendum. Quid autem sit unire, connectere, commiscere, in superioribus exposuimus. Amores uero quinque in præsentia numerat. Primum quidem diuinum, quo se ipsum Deus amat, amatq; alia se amando, quam cetera diligit. Secundum autem in angelo se amante Deumq;, & reliqua. Tertium in parte animæ nostræ intellectuall, intelligibilia, diuinãq; uenerante. Quartum in parte animalis ad discursu nem & imaginationem sensuumq; pertinente, quo uel sensibilia simpliciter affectantur, uel intelligibilia sensibilibus diligitur. Quintum in natura, id est, uel in potentia uniuersalisq; animæ uel in certa quadam cuiuslibet corporis qualibet, ubiq; consentanea quædam pro uiribus alicuius. Hinc ortus est & famelicus amor ad solidum, & sitibundus ad liquidum. Amor in folijs, & floribus ad calorem, in radicibus ad humorem, in leuibus ad circumferentiam, in magnete ad ferrum, in igne ad humorem ærium atq; pinguem. In qua quidem obseruatione Platonici magorum machinas exitum adia uentis. Micramus magiam. Deniq; si amorem uniuerso sustuleris, neq; superiora inferioribus prouidebunt, neq; inferiora se superioribus commendabunt, nec que eiusdem ordinis sunt communicationem mutuam exercebunt.

Hierothei sanctissimi ex amatorijs hymnis.

DIONYSIUS & HIEROTHEVS.

Amorem siue diuinum, siue angelicum, siue intellectualem, siue animale, siue naturalem dixerimus, uim quandam intelligamus unificam atq; commiscentem, superiora quidem mouentem ad inferiorum prouidentiam, rursus quæ sunt eiusdem ordinis ad communionem mutuam adhortantem. Inferiora tandem reuocantem, ut ad sublimia conuertantur.

Amores omnes referuntur ad duos, duo ad unum.

MARSILIVS.

Anequam amatorias uires, quæ sunt plurimæ, ad unum primumq; amorem referat omnes in capita duo, ritu Pythagoræ, colligit. Alienamq; amatorie uires sunt mundanæ, aliæ uero mundo superiores. Mundanæ rursus geminæ sunt, aliæ animales, aliæ naturales. Superiores item mundo sunt geminæ, aliæ quidem intellectuales, humanæq;, aliæ autem angelicæ sunt atq; diuinæ. Mundanis intellectuales præstant, intellectuallibus autem angelicæ tandem amor ipse diuinus. Hic autem in ipsa primi boni luce penes se micante mirabiliter intus accensus, mox quasi foras emicat, uariosq; per uaria spirat amores. Omnia deniq; que passim amantia, in forma quauis amanda, prima consequenter amant, formarum amorumq; omnium principium atq; finem.

Eiusdem ex eisdem hymnis.

DIONYSIUS & HIEROTHEVS.

Hactenus multos amores ex uno pendentes disposuimus, diximusq; deinceps quales sint motiones uiresq; amorum, tum mundanorum, tum mundo superiorum. Quibus sanè mundanis secundum designatam rationis intentionem præstant ordines ornatusq; intellectuallium, intelligibilibumq; amoru, super eos autem existunt ipsi per se intelligibilibus atq; diuinis amorum ibi re uera pulchrorum. A nobis que pro uiribus propriè sunt celebrati. Nunc iterum resumentes omnes in unum & conglobatum amorem amorum omnium patrem colligamus simul atque congregemus. Primum quidem ex multis in duas cogentes amatorias uires uniuersales, quas quidem

quidem omnes continet regitq; absoluta totius amoris causa, penes principium omnia supereminens. Ad quam contendit pro cuiusque natura uniuersus rerum omnium amor.

Vires amatorie ex primo bono luminis instar, per omnia profluit refluitq; circulariter in ipsum bonum.

MARSILIVS.

Eadem uidetur esse lux, qua sol & lucet intus, & foras emicat, emicansq; illuminat omnia. Eadem rursus qua omnia hæc illuminata, tum in seipsis nitent, tum transuerso radiorum factu refulgent in alia, tum etiam recto quodam projectu remicant erga solem, ubi sanè Plotinus excogitat, ipsummet Solis lumen ex Sole perpetue dependere, comitariq; Solem ubiq;, ac uersus Solem undiq; que se reflectere. Similiter quoniam Deus est ubiq;, amor quoq; quo Deus se ipsum, aliãq; diligit, est ubiq;. Dum uero se ipsum aliãq; amat, amorem cunctis accendit, quo se ipsa, Deum, & alia diligit. Accendit autem amorem hunc omnibus, uel extremis gradibus uniuersi, quando quidem ipse pariter est ubiq; & omnia diligit. Vires cuiusq; uero amor ratione, tam necessaria pendet ex primo, quatenus illinc oritur, & conseruatur atq; mouetur, ut unica quædam uis amatorie uigere uideatur ubiq;, ex primo quidem bono suspensa, & in se ipsa residens, sicut lumen in sua passim puritate consistit, nullis in mystum reflexa, denique in primum bonum, luminis instar, quatenus omnia in bono quouis amando, primum consequenter optat bonorum omnium bonum. Sicut autem Solis radius ubiq; uirtute uigens, non tam efficit, ut omnia ubiq; luceant, quam ut omnia quodammodo caleant, uiuantq; multa calendo potius, quam lucendo, sic ad bonum ubiq; præsens non consequitur, ut singula cognitionis eius sint capacia, sed amoris Omnia enim semperq; bonum ipsum amant, cognoscunt uero uix tandem quam paucissima. Amor igitur ad consequendum bonum, hauriendãq; inde uitam, magis amandus est necessarius, quam cognitio. Quamobrem radiorum illa catena in superioribus introducta, quæ apprehensa supplicentem trahit ad bonum, est amor potius, quam inuestigatio diuinorum.

Eiusdem ex eisdem hymnis. Dionysius atq; Hierotheus.

Age iam has iterum colligentes in unum dicamus, unam quandam esse simplicemq; uirtutem se ipsa mouentem ad unificam quandam communionem, ex ipso bono usq; ad extremum uniuersi; ab eoq; rursus deinceps per omnia ad ipsum bonum, ex se ipsa, & per se, & in se ipsamet in circulum reflectentem, atq; in seipsam semper eodem modo se glomerantem.

Materia est inferior ente, Deus ente superior. Cum materia bonum appetat, multo magis reliqua bonum optant. Item de malo demonum.

MARSILIVS.

Quemadmodum alibi diximus, res unaquæq; esse possidet in hac specie aut illa, per hanc formam aut illam ipsam ergo simpliciter esse, simpliciter est per formam. Quapropter materia cum per se caret omni forma, merito nec propriam habet esse, sed mutari uidetur a formis, nec ipsum sibi aliquando uendicare. Semper enim sub specie alicuius esse latet, hoc iterum amissura. Dicitur ergo non ens, sed ente deterior Deus quoq; non ens, quia uidelicet nulla definitus est forma, sed ente superior, quoniam author est formarum. Et si naturales inclinationes ad certos quosdam terminos contententes in ipsis rerum formis sedem habent, ceu inclinatio quidem ad centrum in grauitate, sed ad circumferentiam in leuitate, inclinatio tamen ad omnem terminum pariter atq; formam, non potest in aliquo formali seu potius informi formabilitate consistere. Inclinatio igitur ad formas qualibet in materia, est ipsa materię formabilitas procliuor ad formam quamlibet, quam sulphur ad ignem. Materie igitur expositio tam prompta, uel agilis ad subeundas formas imagines primi boni, est naturalis quædam appetitio boni. Cum igitur non ens eiusmodi, quod fingitur umbra quædam confusa boni necessario bonum appetat, multo magis ens quodlibet, quod per formam est imago, quædam boni bonum appetit. Inter hæc ambigitur, utrum demones a Deo rebelles bonum diligant nec ne, & quæ ratio ne sint mali. Quid uel malum sit, & in quo, & unde, quomodo prouidentia Dei, malum permittat alicubi. Appellat Dionysius malorum demonum turbam prosyron, id est, procliuem ad materiam, additam uel materiam. Siue æria quædam mysta que corpora post peccatum demones sint in duci, quod Platonici comprobant, & Græci Theologi non negabunt. Si uel ad materiam, (ut ita dixerim), cultum afficiantur, animos que alliciant ad materiam. Quod etiam Platonici confitentur. Purat uero Dionysius, sicut omnia bona ex primo bono proficiscuntur, sic omnia mala scilicet nostra ex primo malo demonum dependere Plotinus unã cum Platonem ipsam simpliciter ipsorum originem esse uult materiam. Malorum uero nostrorum inclinationem animæ ad materiam,

teriam, siue ex se ipsa, siue incitantēto demonum pronior ad hanc euadat. Sit igitur uel materia, uel mutatio quædam in demonibus, aut animis accidens origo malorum, dum modo non sit principium malorum efficiens, sed deficiens, ipsa uero materia proprie, neque bonum est, neque malum. Non quidem reuera bonum, ratio namque boni est, cuius gratia sit aliquid aut fiat. Nullius autem materie gratia est enim in finem. Item neque reuera malum, cum sit ex bono, boni auida. Sed necessarium proprie nominatum, cum sit tantum gratia cæterorum, sitque inchoatio necessaria, uideatur ergo eiusmodi necessarium item bonum malumque medium obtinere.

Cum omnia bonum appetant, cur demones non diligunt ipsum bonum. Item unde demon malus: Quidne malum sit ex unde.

DIONYSIUS.

Dixerit forte quispiam, si pulchrum bonumque omnibus est amabile, desiderabile, diligendum appetit enim ipsum, id quoque quod non ens applicari solet, (ut est dictum) contenditque quodammodo in ipso esse. Ipsumque bonum est, quod etiam in formibus formam facit. Atque in ipso non ens ratione quadam superessentiali dicitur, & existit. Quoniam pacto turba demonum pulchrum bonumque non desiderat. Sed materiae dedita, & ab angelica circa boni ipsius desiderium, identitate, delapsa, malorum omnium causa, & sibi ipsi, & alijs quæcumque deprauata sunt, dicitur extitisse. Quo rursus modo dæmoniaca gens ex bono profecta, speciem boni nequaquam præfert. Aut quomodo bona ex bono facta, mutari potuit? Et quid nam ipsam reddidit malam? Et omnino quid est malum: & ex quo initio substitit, & in qua rerum est. Item quomodo Deus ipse bonus, malum facere uoluit, aut uolens potuit. Atqui si ex alia causa malum trahitur, quæ nam alia rebus causa est, præter ipsum bonum? Denique cum sit pro uidentia, quo nam modo malum est: aut omnino sit, aut certe non tollitur. Et quo pacto aliquid ipsum, dimisso bono, desiderat?

Malum nec habet efficientem causam, nec ipsum est causa efficiens, nec est aliquid ipsa essentia malum. Item quomodo non ens dicitur de malo. Quomodo de primo bono.

MARSILIUS.

Cum naturalis intentio agentis cuiusque sit, aliquid simile sit pro uiribus generare, & quoque que causa magis est particeps bonitatis, eo magis possit sibi similia procreare, consequens est, ut ipsum bonum facillime similia sibi, & ualeat, & uelit efficere. Malum uero bono dissimilimum est, atque repugnans. Malum igitur non sit ex bono. Sed neque malum efficit & generat aliquid. Efficere enim atque seruare propria est ipsius boni ratio. Nequit autem esse, & ratio mali repugnantis bono, imò ratio mali contraria est rationi boni, scilicet perdere. Malum igitur nullus rei causa est efficiens. Hic sequitur ut malum nec ex malo sit, tanquam ab efficiente causa, nec etiam ex ipso primo bono imò neque ex quouis bono, una quæque enim res tunc maxime generat, quando maxime in natura sua bene se habet. Ratio igitur generandi efficiendi que bonitas ipsa est. Cum itaque unumquodque qua ratione bonum est, eadem & naturaliter agat sequitur ut bonum faciat. Malum igitur non sit ex bono, qua bonum. Quamobrem cum malum, nec ex bono, nec ex malo tanquam ab efficiente causa fiat, nec ipsum in super, tanquam efficiens agat aliquid, merito, nec efficiens causa est, nec efficiens effectus. Præterea quicquid est ipsa sua essentia tale, est etiam tale totum, atque conuerso. Sicut quod per essentiam calidum est, calet utique totum. Si quid ergo fingatur se ipso, id est, secundum essentiam malum, omnino malum est futurum, atque uicissim. Non potest autem esse per essentiam malum, quoniam esse tanquam bonum naturaliter omnibus est optabile. Igitur omnino malum, atque contra nulla res potest penitus esse mala. Cum enim malum significet defectum, atque perniciem nihil erit essentia reliquam, ubi malum integrum congeritur. Non est igitur malum aliquid per essentiam. Itaque quod malum dicitur, si quo modo est, ipso quidem suo esse bonum est, malum uero per accidens, scilicet per defectum, quo uidelicet a bono quodam deficit, quod quidem expediret ad esse. Proinde naturalis entium omnium, & agentium appetitio, contendit ad bonum, & tanquam ad principium, quod appetitum mouet, & tanquam ad finem, in quo appetitus denique conuiescit. Ad malum igitur qua ratione malum nullus intenditur appetitus. Malum ergo uicissim, qua malum affectare non potest bonum. Itaque siquid fingatur ipsa sua essentia malum, id tanquam bono omnino contrarium non desideraret bonum. Sicut nec ipsa siccatas humorem expedit peremptorem, quamuis subiectum olim humidum humorem iam exhausto, pristinum affectet humorem. Eadem ferme ratione res aliqua per naturam quidem bona, per defectum uero aliquem

aliquem mala, bonum optat, Non licet ergo fingere quicquam ipsa essentia malum, siquidem quicquid in essentia ordine computatur, bonum, experit. Fictum uero illud nequit desiderare bonum. Proinde, quod omnia per appetitum conuertuntur ad bonum, argumento non bis est ex bono entia omnia processisse, ideoque bonum esse uniuersum ente superius. Præsertim cum esse non simpliciter appetatur, sed ratione boni. Quænam admodum uero quod est super entia corporea, non est corpus, sed toto genere corporeo melius, ita quod est super entia, non est ens, sed ente toto præstantius. Iam uero ubi de hoc dicimus non ens, hoc ipsum sibi est ens; id est, negationem illam in affirmationem quandam mente resoluimus, dicendo non ens, uidelicet superius quiddam ente, principium que entis totius atque finem. Contra uero quando de malo non ens prædicamus, in negationem id resoluimus, id est, in quendam essendi defectum. Atqui malum non est appellandum ens. Adeo scilicet, ut qua ratione est ens, eadem sit & in malum, si ita est, non omnino malum esse potest. Neque rursus cognominandum non ens, scilicet simpliciter extra omnem entis conditionem. Sic enim nulli noxiū foret, nulli malum. Præterea nusquam ponere possumus omnino non ens, nisi ponamus in ipso bono. Quatenus nullum Deus ens est, sed totius entis causa, totoque superius. Denique bonum ipsum non solum est altius ente quantumlibet excelsio, sed etiam est sublimius quolibet non ente, si forte non ens fingatur quomodo libet ente superius. Malum uero (sicut diximus) neque est in ente ullo, qua ratione est ens, hæc enim ratione bonum est, & optandum. Neque pro fundamento potest habere, quod nihil simpliciter nominatur, nihil enim non potest fingi malum, id est, aduersum alicui, aut manum. Sed fundamentum habet ens aliquod atque bonum. In quo uidelicet est aliquis bene se habendi defectus. Defectus autem eiusmodi longius discrepare uideatur, a nihilo quam a bono. In bono enim tanquam sustentaculo quodam tacet, non in nihilo. Et quoniam malum semper alteri cuidam inharere putatur, quod autem nihil cogitatur, non ita fingitur, inharere uero a substantia est alienum, ideo malum ferunt habere conditionem quandam a substantia diuersam, potius quam quod nihilum appellatur. Est & alius textus significans malum magis discrepare a bono quam nihilum, ac similiter ab essentia. Id ergo sic exponens, malum lædere bonum essentiam que posse. Quod uero fingitur nihilum, omnino lædere nihil posse. Cum eiusmodi textu consentit Proclus in libro de malo.

DIONYSIUS.

Hæc forsitan dicat eiusmodi disputatio dubitans, Nos autem ad monerimus dubitantem, ut rerum aspiciat ueritatem. Atqui hoc primum ad delirium dicere, Malum ex ipso bono nequaquam existere, ac si ex bono sit, non esse malum. Non enim ignis est frigidificare, nec boni facere non bona. Præterea si quæ sunt, omnia ex bono procedunt, natura enim boni est, producere atque seruare, mali uero perdere atque dissoluere, profecto nullum existentium est ex malo, atqui nec ipsum malum erit. Siquidem se ipso sit malum, atque nisi ita sit, non omnino malum erit malum, sed boni portionem quandam, per quam sic habebit. Item si quæcumque sunt pulchrum bonumque petunt, & quicquid agunt propter id, quod uidetur bonum faciunt, omnium rerum intentio bonum spectat, ut principium atque finem, nihil enim mali naturam spectans facit, quæ aggreditur facienda, quo nam modo in ordine rerum erit malum? Aut quo pacto in rebus omnino est aliquid, cum huiusmodi bono appetitu sit delitutum? Rursus quæcumque sunt ex ipso bono dependent, ipsumque bonum entibus est superius, siquidem in bono etiam quod non ens dicitur, ens existit. Malum uero neque ens est, propterea nec est omnino malum, neque rursus omnino non ens. Nihil enim erit ipsum quod dicitur omnino non ens, nisi per rationem quandam ente superiorem in ipso bono dicatur. Bonum itaque & ipso simpliciter ente & ipso non ente multo prius in seipso consistit. Malum uero, nam in his quæ sunt, nam in his quæ non sunt, existit. Sed & ab ipso non ente alienius est, & distantius, quam a bono, minusque habet substantia rationem. Legitur aliter. Sed magis quam non ens, a bono & essentia discedit.

Que dubia contingant si dicatur malum nihil esse.

MARSILIUS.

Quia malum negauit habere essentiam, eiusmodi dubitationes incidunt, uirtus ac uirtutum conueniunt in genere quodam qualitatis ad animum pertinentis, neque differre inter se posse uidentur, nisi in eo, quod qualitas illa quidem bona est, hæc autem mala, id est, quoniam illa uoluptatem reddit bonam, hæc uero malam. Igitur si malum non est, non erit aliquid quo differat uirtutum a uirtute. Idem igitur esse uidebitur. Item nisi malum aliquid sit, sequitur

sequitur ut uitium, quod uirtuti bonæ repugnat, non sit malum. Pugnat certe non solum iniustus homo contra uirum iustum, sed etiam iniustitia contra iustitiam. Imò uerò ex hoc ipso, quod duo hi habitus contrarij sunt, prorsus euenit ut homines his prædicti inuicem sint contrarij. Contraria quín etiam est perturbata sensus motio, ad statum rationis natura tranquillum. Quod status eiusmodi bonus est, motio hæc a statu cadens, mala iudicanda uidetur. Præterea sub ipso bono in longissimam rerum graduumq; distantiam fit progressus. Quod uerò nimis distat à bono accidit fore malum. Præsertim quia uidemus per hæc admodum discrepantia bona nõnunquam sublimiora multifarum impediri. Quod autem longissime distans à bono bonum impedit, necesse est contrarium esse bono. Id ipsum uerò non iniuria malum cognominabimus. Iam uerò cum necessarium sit aliquid bono tandem contrarium euenire, quod & Plato in libro de scientia, inquit, necq; id utiq; bonum sit, cõfert enim bonum bono. Neq; etiam sit aliquid minus bonum, qua ratione bonum, necesse est esse malũ aliquid, quod bono sit reuera contrarium. Deniq; si quis dixerit, malum nihil aliud existimari, nisi quendam essentia interitum, responderi poterit, malum nõ propterea ex ipso rerum ordine tolli, siquidem corruptio aeris ad generationem essentiaq; ignis necessaria est, & conferens uniuerso, ideoq; & esse aliquid, & posse non nihil.

DIONYSIUS.

Dixerit ergo aliquis, unde nam igitur erit malum. Nisi enim malum sit uirtus, ac uirtus erit idem, uniuersale uidelicet uitium idem erit, quod uniuersa uirtus, particulare similiter idem quod uirtus particularis. Aut saltem quod uirtuti aduersatur, non erit malum. Contraria profecto temperantia in temperantia est, iustitiaq; iniustitia. Neq; tantum dico iustum hominem & iniustum, rursumq; temperatum atque intemperatum inuicem dissidere, uerum etiam ante foris apparentem probi uiri ad improbum discrepantiam, in ipso animo à uirtutibus omnino uita distant & ratione, motus dissident perturbati. Propterea necessarium est concedere malum aliquid esse bono contrarium. Neque enim bonum sibi met repugnat. Sed uniuersum bonum, uelut ex uno principio ductum, unaq; causa genitum communione quadam inuicem & unione, & amicitia gaudet. Neque rursus quod minus bonum est, maiori bono contrarium est dicendum, quia nec minus calidum, aut frigidum, minus calido frigidius repugnat. Malum igitur est in rebus, atq; est aliquid. Et ita duntaxat est oppositum contrariumq; bono. Cæterum si quis dixerit, malum esse ipsum rerum interitum, non propterea conuincet, malũ in rebus omnino nihil esse. Sed ita erit malũ quoque ens aliquid, tãquam conferens ad entia generanda. Nonne sæpe huius interitus generatio fit illius. Atqui malum ita conducet ad plenitudinem uniuersi, ipsi per se præstans, ne sit imperfectum.

Malum qua ratione malum est, nihil generat, sed uirtute boni fit generatio.

MARSILIVS.

Qvando aer extenuatur in ignem, interitus quidem aeris, quem malum dicimus, nihil generat, sed uirtus ignis, aut Solis, que bona est, ignem generat tanquam bonum. Nec fuit naturalis interitus uirtutis illius aeris formam perdere, imò formam ignis efficere. Abijt uerò aeris forma dum ignis forma succedit. Neq; putare debet quispiam malum atq; bonum ratione quadam distaxat inter se differre, nam & re ipsa discrepant. Generatio similiter & interitus. Neq; malũ esse potestiam quandam per se existentem, neq; quomodo potentiam, sed potius impotentiam.

DIONYSIUS.

Ad hæc autem uera ratio respondebit. Malum qua ratione malum est, nullã essentiam, uel generationẽ facere, solum uerò deprauare, atq; perdere, quantum in ipso est, rerum substantia. Si quis autẽ ipsum generationis dixerit authorẽ, proptereaq; alterius pernitie, præstet alteri genituram, respondendum est, reuera, non qua ratione perdit, generationẽ aliquam elargiri, sed qua corruptio malumq; est, uiolare solum atq; deprauare. Generationem uerò essentiaq; effici propter bonum. Atqui malum per se quidem erit interitus, author uerò generationis propter bonum. Et qua quidẽ ratione malũ est, neq; est ens, neq; entis effectus. At propter bonũ, & ens est, & bonũ authorq; bonorum. Imò uerò neq; est quicquam secundum idem bonum, atque malum. Neque rursus eiusdem est interitus, & generatio idem. Neq; qua conditione malum

lum est, eadem est & potentia. Neq; quædam per se potẽtia, aut quidã per se interitus. Ipsum nanq; quod dicitur per se malum, neque ens dicendum est, neq; bonum, neq; generationis effectus, neque rerum author uel bonorum.

De gradibus bonorum, Quomodo per defectum boni contingit malum.

De potestate boni.

MARSILIVS.

Voluptas naturalis simul atque libera in primo bono, scilicet Deo, constituit uarios sate bonorum gradus atque quam plurimos. Ex quibus ordo mirandus conficeretur, sapientiaq; præcellẽtis imago. Igitur post longum graduum ductum, magis paulatim, magisq; à primo bono distantium malum accidit in initio quodam, uidelicet defectu boni. Angeli qui perfectam nati sunt participationem boni, animæ uerò minus plenam, minus quoque cœlestia corpora minus itẽm inferiora quamuis animata, minus iterum inferiora corpora, carentia uita, minus uerò materia prima. Cum uerò accidens sic debillius quam substantia, ideoque sit proclitius ad defectum, merito malum prius contingit in accedente, quã in substantia. Quamobrem defectus malumq; in anima non circa substantia eius, se circa accidentia potius uersari uidetur. Scilicet affectus, & morus, & actiones. In corporibus malum, præter accidentia, attingit quoq; substantia. Tanta uerò est ipsius boni potestas, ut etiam ipsa priuatio quæ reuera malũ cognominatur, in bono habeat firmamẽtũ, id est, in essentia quadã, quæ quidẽ perfectione aliqua priuata cõsetur. Neq; ualeat quicquam repugnare primo bono, nisi per ultimã aliquã uel motiõnem tandem ab eodem bono pendente. Deniq; materia prima, quã formis omnibus natura sua priuatam, singulũ sine uulorum bonorum cogitamus expertem, non est à bono penitus destituta, quã quidẽ a ipso dependet facillimeq; parerit ipsi quomodo cunq; formanti, formasq; tanquam boni ipsius imagines audissimẽ uidetur asciscere.

DIONYSIUS.

Bonũ uerò quibus perfecte inest, perfecta, pura, integra bona facit, sed quæ minus ipsum participat, imperfecta bona sunt, ac propter defectũ boni, permixta. Omnino quidem malum, non est ens neq; bonũ, neq; beneficũ. Sed quod magis aut minus propinquat bono, pro ipsa a propinquadi mẽtura sit bonũ. Siq; uerò de perfecta bonitas per omnia de diffundens, nõ solũ ad illas quæ sunt circa ipsam substantias optimas accedit, sed ad extremas usq; procedit, alijsq; nõ summopere presens, alijs autem inferiore quadã cõditione, alijs tãdem in fimo quodã pacto, quatenus inquit la percipere possunt. Iã uerò alia bonũ prorsus participant, alia uerò magis minus tẽm de degenerant. Sed alia tenuiorem boni præsentiam sortuntur, alijs denique uestigium boni contigit extremum. Atqui nisi bonũ unicuiq; pro modo cuiusq; se præstaret, dẽ uinissimãq; diuissimã quẽq;, & anquissimã infimorum ordinem obtinerent, quonã pacto fieri poterat, ut unica ratione singula bonum participarẽt. Quippe cum nõ omnia sint ad exactam participationem eius accommodata. Nunc autem hæc penes bonũ est magnitudo potestatis excedens, quod ipse etiã quæ priuata sunt, & ipsam priuationem sui corroborat, secundum participationem sui ubiq; productã. Deniq; si oportet uera audientis confiteri, illa etiam, quæ repugnant bono, ipsa boni uirtute & existunt, & repugnare ualent.

Ipsum bonum est super essentiam. Et quicquid cadit à bono decidit ab essentia.

MARSILIVS.

Sipsum bonum compares ad ens uniuersum, habet ad hoc principij rationem. Primo quidem quia quodlibet ens est boni particeps, secundo quia priuatum bono, orbatur essentia. Non tamen ita se habet ad essentiam corporea, quæ uis qualitas, uel uita, uel intellectus, nam seorsum ab his esse quamplurima possunt. Tertio, quoniam entia singula bonum appetunt tanquam finem, itaq; omnium est principium. Vita quoq; & intelligentia se ad bonum similitèr habent. Primum ergo principium omnium nõ appellabis intelligentiam aut uitam, tum quia duo hæc essentia indigent ut priore, tum quia bonum experunt, dum bene uiuere beneq; intelligere cupiunt, tum etiam quia non omnia uita, uel intelligentia participia sunt. Rursus nec principium ipsam appellabis essentiam, quippe cũ hæc uita & intelligentiam optet atq; bonum. Est itaq; ipsam simpliciter bonum super essentiam. Quoniam uerò est principium ac finis essendi, merito quatenus quælibet à bono cadit, eatenus essentia decidit atq; uicissim. Quod quidem exemplo rerum naturalium moraliumq; apparet.

Quatenus

Quatenus quodlibet destituitur à bono, etiam priuatur essentia. Ita uitiosus homo quantum rationis bono caret, tantum substantia caret.

DIONYSIVS.

CAeterum, ut summam dicam, quæcunq; sunt, quæ ratione sunt, eadem sunt & bona existuntq; à bono. Quæ uero destituta sunt à bono, neq; bona sunt, neque subsistunt. Nempe in cæteris qualitatibus, uelut in calore uel frigore, ita se res habet, ut quæ calefacta fuerint etiam superesse possint, postquam calor illa deseruit. Pleraq; etiam sunt quidem tametsi uitæ & intelligentiæ sunt expertia. Deus hq; semotus est ab essentia & superessentiali, ut ita dixerim, ratione consistit. Iam uero in cæteris simpliciter omnibus, tum habitu quo uis amisso, tum etiam non assumpto, sunt tamē entia, & subsistite ualent. Quod autem è bono penitus destituitur, nimirum nec usquā, nec ullo pacto uel fuit, uel est, uel erit, uel esse potest. Velut intemperatus & si bono caret, per concupiscentiam rationis expertem, atq; per eandem, neq; est ipse quidem, neq; ulla, quæ reuera sit concupiscit, interea tam est boni particeps pertenuem quandam amicitia & unionis imaginem. Ira quin etiam est boni compos, quatenus mouetur aperitq; quæ mala uidētur honestum dirigere atq; conuertere. Atqui & ipse, qui deterrimam uitam eligit, propterea boni particeps iudicandus est, quod uitam desiderat, & eam quidē, quæ sibi uidētur optima. Ac simpliciter quod appetit, uitamq; desiderat, uitamq; optimā spectat, ut finem. Iam uero si bonum omnino sustuleris, nec erit essentia, nec uita, nec appetitus, neq; motus, neq; quicquam.

Ipsium bonum est principium, finis, mensura omnis essentia. Item nusquam est quicquam omnino malum.

MARSILIVS.

Res nulla, ut alibi diximus, quæ ratione simpliciter est, efficit opus aliquod, sed quæ bene est, bene quæ se habet. Item non temere, sed boni sui gratia facit. Neque appetit agere aliquid, quod quidem sic simpliciter, sed quod bene bonum quæ sit. Hinc itaq; concludimus, ipsum bonum esse uniuersitatis efficientem causam, & finalem, & quomodo libet esse in mensuram. Ut quo magis aliquid boni compos est, eo magis essentia minus, uel quo minus. Quod quidem etiam inde constat, quia quod gradatim minus bene se habet, paulatim ab essentia cadit. Quasi essentia quælibet ab ipso bono dependeat. Potest quidem aliquid omnino bonum existere. Aliquid autem omnino malum inueniri nusquam potest. Malum enim intelligimus ubi, uel minima esse, uel minor quam oportet, participatio boni. Quæ quidem quodammodo in essentia quadam fundamentum habet ubiq; ut cæcitas in oculo, morbus in uiuo. Quod si neque sit oculus, neque uiuus, non erit alicubi cæcitas aut morbus. Oppositum igitur ipsius integri boni, quod sanè fingitur malum in integrum, existit nusquam. Oppositum uero alicuius boni, id est cæcitas uisionis, morbus uel sanitatis, quoquo modo reperitur alicubi.

DIONYSIVS.

Quod igitur corruptionem generatio sequatur, nō est id quidē mali potestas, sed minoris boni presentia. Quemadmodum, & morbus, defectus quidē est ordinis, sed non uniuersi, si em totus ordo desit, neq; morbi ipse subsistit. Manet autem, estq; nō nihil morbus, quatenus essentiam habet minimum ordinem, in qua sanè uelut fundamento subsistit. Quod enim uniuersi boni experts excogitatur, neq; est aliud, nec in existentibus reperitur. Quod autem mixtum est, id propter bonum est in ordine rerum, atq; secundum hoc ipsum reperitur in rebus, atque est ens, quantum est boni particeps. Imò uero quæ sunt omnia, eatenus magis minus uel sunt, quatenus & boni participia sunt. Iam uero, & in eo quod esse ipsum dicitur, quod nec usquam, nec ullo modo ibi est, nec erit quid usquam. Quod autem quodammodo quidē est, quodammodo uero non, nimirum & quantum ab eo decidit, quod semper est, sanè non existit. Quantum uero ipsius esse sit compos, tantum quoq; consistit. Atqui & simpliciter esse quod non ens censetur, ab ipso quod semper penitusq; est ens, continetur atque seruat. Ipsum quoq; malum ita se habet, ut quod decidit prorsus à bono, id neq; inter magis, neq; inter minus bona sit futurum. Quod uero quodammodo quidē bonū est, quodammodo uero non bonum, aduersatur sanè euidā bono, non autem toti bono. Atqui & ipsum participatione quadā boni regitur, atq; continetur. Nempe

Nempe bonū ipsum sua quadam participatione, ipsam quodq; sui priuationem quadam quasi essentia donat. Profecto si bonum prorsus abierit, nec erit uniuersaliter bonum aliquid, neq; mixtum quicquam, neq; malum ipsum. Si enim ipsum, quod dicitur malum est imperfectum bonum, nimirum per uniuersam absentiam boni, & imperfectum, & perfectum bonum abierit, tunc perfectio duntaxat erit apparebitq; malum, quando alijs quidem erit malum, quibus est contrarium, ab alijs autem pendebit distinctum, tanquam bonis. Neque tenim eadem secundum, eadem inter se in omnibus repugnare. Malum igitur non potest existens aliquid esse.

Malum nec est in rebus procedentibus à bono, nec in bono, nec ex bono. Item si bonum malumq; sint duo contraria, nequeunt uel ex se inuicem, uel ex uno principio proxime proficisci.

MARSILIVS.

Probauit hæcenus malum non esse ens ullum, id est, (ut paulo elegantius loquar) aliquid per se existens. Probat uero deinceps malum non ita esse in aliquo existente, ut pars eius uel qualitas censetur. Cum enim causa prima, id est, bonum in omni affectu, iōge magis latiusq; agat, quam cæteræ causæ, nihil in aliqua re ad naturam eius ullo modo pertinens, reperiri potest, quod non ab ipso bono procedat, magisq; semper illinc dependeat, quam a latitudine. Præterea cum causa prima ad suam similitudinem in effectibus omnibus absolendam sit causarum omnium potentissima, concluditur quicquid naturaliter in aliqua re tanquam essentia, uel pars, uel qualitas, uel actus eius est, id omne tanquam efficacissime dependens, & conseruatum comprehensumque à bono, non malum esse sed bonum. Si consideramus ipsum simpliciter bonum, eua hoc sit principium uniuersi, nec solum faciat bona omnia, sed etiam quæ fortè labi uidentur in malum, in eum potestate ordinemq; mirabili reducat in bonum, nimirum in hoc malum esse non potest, uel ex ipso, uel aliunde procedens. Sin autem bonum simul atque malum consideremus, tanquam duo quædam inter se contraria per longam uelliciter distantiam paritate distincta, neutrum potest, uel ex altero esse, uel in altero. Cogimur autem parem hunc numerum contrariorum binarium ad superiorem referre alicuius principij unitatem. Sed nequeunt hæc summo pere inter se pugnantia ex uno quodam auctore simul sine medio proficisci, alioquin si ita proficiscantur, cum neque possint ita casu inter se distingui, neque secundum eandem rationem, ab uno eodemq; fieri proxime tam diuersa, compellemur simplicitatem principium iam negare, differentesq; in ipso ponere rationes contrariorum inter se absolute distinctas per quas non temere, sed naturaliter, uel consilio possint statim simulq; repugnantia proficisci.

DIONYSIVS.

Atqui nec in existentibus inest malum, si enim hæc omnia sunt ex bono, omnibusq; bonum inest, continetq; omnia, nimirum in his malū esse nō potest. Ac forsitan in bono malum erit. Minimè. Nam nec est in igne frigidum. Nec malū in se ullum admittere potest, quod malum etiam reddat bonum. Sin autem fingatur in bono malum esse, quoniam pacto inerit. Si enim ex ipso concedatur existere, absurdum id quidem & impossibile. Nam ut socrorum eloquiorum ueritas, inquit, nō potest arbor bona fructus malos facere, uel mala bonos. Sin autem bono malum ex se ipso non inest, an ex alio forsitan tanquam principio causaq; continget? Iam uero uel malum ex bono erit, uel ex malo bonū, aut si hoc est impossibile, ex alio quodā principio causaq; erit bonū pariter atq; malū. Nulla enim dualitas est principium, sed unitas ipsa est dualitatis omnis initium. Tametsi absurdū est confiteri ex uno eodemq; duo, quædam prorsus inter se contraria proficisci. Atq; ita ipsum quoq; principium nō esse simplex penitusq; unum, sed diuisum atq; biforme, contrariumq; sibi met atq; repugnans.

Non sunt principia rerum inter se contraria, neq; etiam duo, nec unum aliquid in se multiplex, sed simplicissima unitas atq; bonitas.

MARSILIVS.

Si Manichæorum more fingantur duo contraria, prima uniuersi principia, profecto quantum contraria sunt & æque prima, inter se pugnant, quantum quoque ueraque sunt pariter uniuersi principia, deinceps hinc & inde genera rerum duo deriuabuntur, inter se sine ulla conciliatione penitus dissidentia. Veruntamen cum per bonos uniuersi gradus, gradatim in melius aliquid atque potentius, simulque simplicius ascendamus, paulatimq; multitudinem congregamus in unum, necesse est ad unum denique peruenire simplicissimum, optimū, potentissimū, idq; illæsum atque prorsus imperturbatum. Huic ergo neque recte potest fingi contrarium, nec æquale. Alioquin impediri inde poterit atq; perturbari. Deniq; cum quælibet in mundo contraria

uideamus in unum certa quadam proportione conciliari, eō cordiaq; eiusmodi nequeat, uel ex dī scordibus, uel rursus ex multis, uel etiam ex auctore multiplici, prouenire, alioquin à cōtrarietate non perueniretur in unum. Necesse est non contraria, non duo quædam, nō unū aliquid in se multiplex, sed unum penitus simplicissimum principium uniuersi tenere. Merito igitur, Platonici, principium uniuersi, dicunt, omnia quantumlibet multa cōtrariaq; unire. Quia ipsum est summa unitas atq; bonitas. Vnō sanē unitatis est ipsius & bonitatis officium. Ipsa namq; bonitas dum se ipsam unam diffundit in omnia per processum distribuens uidelicet singulis, & sinō parem tamē quodammodo similem, bonitatem, inuicemq; amicam, dumq; uicissim per infusum omnibus appetitum boni, & inuicem, & ad se unam omnia conuocat, interim in unam seriem & actionem atq; formam mirabiliter omnia colligit. Deniq; si quod ad Deum pertinet in omnibus est bonū atq; consensus, sequitur ipsum nihil apud se cōtrarium malumq; admittere, atq; malum nihil habere simile pertinensq; ad Deum.

DIONYSIUS.

Nec rursum possibile est duo rerum esse principia, & inuicem, & in uniuerso cōtraria atq; repugnantia. Si enim id concedatur, nec Deus ipse à detrimento molestiaq; procul aberit, siquidē non desit quod ipsum quoq; perturbet. Præterea cūcta erunt inordinata, semperq; pugnantia. Atqui bonum ipsum amicitia quadam cūcta conciliat, à sanctisq; Theologis, & pax, & pacis auctor appellatur. Quamobrem bono omnia sibi inuicem amica sunt & consona, ex una uita uidelicet pullulātia, ad unumq; ordine certo disposita bonum. Atq; sicut eodem quasi generis cognomento, ita conditionis similitudine, & affectione quadam mansueta coniuncta. Quapropter malum neq; est in Deo, neq; diuini commercij quicquam habet.

Nullum ex Deo malum, sicut nec ex igne frigus

MARSILIUS.

Cum ubiq; superior causa, melior sit affectu, certe causa prima ita optima est, ut sua bonitas sit substantia sua, ipsaq; simpliciter bonitas. Hæc uero quomodomodum in substantia, ita nec in bonitate permutari potest. Cum igitur qua ratione bonitas ipsa est, nunquam efficiat mala, imò bona, mutariq; ex bonitate non possit, bona semper efficit omnia. Nunquam igitur ex Deo malum.

DIONYSIUS.

Sed nec ex Deo malum est. Aut enim concedendum erit Deum non esse bonū, Aut si proculdubio bonus est, bene facit efficiatq; bona. Neque tantū ita ut aliquando tantum, & aliqua bona facit. Aliquando uero non agat, uel nō omnia. Alioquin permutationem conditione eiusmodi pateretur, diuersitatemq; in se ipso circa id quod argutissimum est uidelicet causam. Iam uero siquidem in Deo bonum ipsa sua substantia est, si permutetur ex bono, Deus aliquando quidem erit, aliquando uero non erit. Sin autem participatione bonum habeat, & habebit ab alio, & alias id habebit, alias nō habebit. Malum igitur nec est ex Deo, nec in Deo, neque simpliciter, neque per tempus.

In angelo non est malum, id est, defectus aliquis boni, quia est expressissima quedam imago primi boni.

MARSILIUS.

Si dicens malum, cogitas aliquid affirmatiue rerum ordine positum, falleris. Quicquid enim hic est, cum ab ipso bono prius existat, est necessario bonum. Nusquam igitur existit eiusmodi malum. Sin autem appellatione mali, negationem & priuationem defectumq; convenientis alicui boni cogitas, malum & si alicui potes deprehendere, non tamen potes in angelo ponere. Quadruplicem in natura qualibet ordinem Platonici ponunt. In primo quidem gradu imparticipabilem ipsam in se naturam. Quomodomodum, exempli gratia, in Sole lucem. In secundo participatam quidem, sed perfectē, id est, semper atq; eodem modo, quemadmodum infusum stellis à Sole lumen. In tertio, participatam rursus & imperfectē, idq; duobus modis, aut enim semper quidem, sed non eodem semper modo, ut lumen Solis Luna tributum, aut neque eodem modo, neque semper, sicut lumen Solis in aere. Necessarium est omnino per hos gradus ubiq; procedere. Nam & natura per media gradatim progreditur ad extrema. Et causa quæ uis efficiens similiores sibi imer esse etus efficit ante dissimiles. Bonum igitur à primo bono participatū angelis, quasi lumen à Sole stellis cū in primo proximoq; sit participationis gradu, plene datum est absq; defectu, igitur absque malo. Ad inferiora uero diffusum, quasi tenebris, quibusdam admisceri potest, duplicemq;

duplicemq; defectum subire, qualem in Luna, uel in aere lumen, uel quomodolibet aliter quis inuenit. Angelicam, id est, intellectualem, in sua puritate naturam esse, quasi splendorem circumfusum diuine luci, lucis illius penetrata intellectualibus animis intelligibiliter declarationem, dogma Platonicum est. Solemq; diuinum in angelo, tanquam in speculo purissimo, expressissimè relucere. Inter hæc uocabula duo notabis Dionysiacā simul atq; Platonica, scilicet theodiam atq; agythopytam. Per primum diuina lux speciesq; designatur, per secundum diuina figura. Duo hæc ad summum in uerbis Dei, scilicet, conceptus eius intimo Apostolus Paulus in Proemio ad Hebræos collocat. Secundo uero, quasi gradu Dionysius attribuit angelo. Qui & si nō tantam diuinitatem à Deo sortitus est, quantum uel habet ipse Deus, uel edere possit non uelit, ueruntamen tantam habet, quantum capit hæcenus ordo rerum Deusq; decreuit.

DIONYSIUS.

Nec angelis etiam malum est. Si enim angelus speciem boni præferens, diuinam exprimit bonitatem, existens, uel per participationem id ipsum secundo gradu, quod secundum causam, est in se primo illud quod exprimitur, certe imago Dei est angelus, & occulti luminis declaratio, ac speculum purum, nitidissimum, in quo inquinatum, immaculatum, incontaminatum. Totā in se suscipiens, si dictu fas est, pulchritudine speciei ipsius figureq; diuine, atq; in seipso sincere quantum fieri potest splendore declarans secretissimi illius silentij bonitatem. Itaq; nec angelis quidem inest malum. Nisi forte quis dixerit propterea malos esse, quod puniant peccatores, sed eadem ratione castigatores errantium, mali erunt. Similiter & sacerdotes illi, qui prophanos à diuinis mysterijs arcet. Sed profecto non malum est meritis afflicti pœnis, imò fieri pœnis dignum. Neq; rursus malum, pro merito à sacris arcet, sed cōtaminatum prophanusq; euadere, ideoq; nec aptum, qui admittatur ad pura.

Malum nec in demonibus, nec in aliquo proprie pertinet ad substantiam, sed infirmitatem uirtutisq; defectum, neq; tamen boni prorsus expertem.

MARSILIUS.

Non debemus ipsam dæmonum essentiam dicere naturaliter esse malam. Sic enim & fatari cogemur semper ab ipso uidelicet primo creationis sue momento malum fuisse, itaque nec ortum ab ipso bono principio rerum, ideoq; nec esse quicquam. Neque rursus fas est asserere dæmonem ex bono per aliquem naturalem motum euasisse malum. Omnis enim eiusmodi motus ab ipso bono rectus tendit ad bonum. Præterea nec ipsa potestas dæmonica sibi ipsa mala est, perimeret enim semetipsam. Rursus si quo modo interiret aliquid, non propterea dicenda est penitus esse mala. Nec enim interficit quodlibet, nec aliquid totum. Omnis enim interitus definit in materiam & in alterius ortum. Denique cum substantiæ nihil sit contrarium, imò inter qualitates cōtrarietas, omnis existat, merito corporis nullius interitus ab ipsa sui materiali substantia, uel substantiali forma, sed à suis quibusdam qualitatibus exorditur. Quarum proportio per accessum qualitatum contrariarum debilitatur. Per hanc utique debilitatem infirmitatemq; dicitur agrotum corpus atque malum. Malum igitur nec proprie pertinet ad substantiam, nec quatenus per ipsum aliquid appellari potest malum, id est, malè se habens, integritatem potest esse malum. Vbi enim integritatem malum singitur, cum nihil sibi superest boni, nec ulla ibi corporis forma superest, nec ipsa quidem materia prima. Hinc igitur nihil dici poterit malè se habere. Quicquid ergo iudicatur malè se habens, habet cum aliquo defectu bonum, sicut corpus id sit, siue anima, siue dæmon.

DIONYSIUS.

Nec rursus demones sunt natura mali, alioqui nec essent ex bono. Nec essent prorsus aliquid. Atqui nec ex bonis natura mutati sūt in malos, neq; semper extiterent mali. Præterea utrū sibi met an alijs mali sūt, si forte sibi ipsis mali, se ipsos perdent. Sin aut alijs, quo nā modo interimentes, iudicantur mali? Aut quid potissimum interimentes? Essentiam ne, uel potentiam, uel actionem? Si qui dem essentiam, primo quidem nō præter naturam id efficiunt. Quæ enim per naturam incorruptibilia sunt nō corrumpunt, sed quæ corruptioni sunt obnoxia. Denique ne id quidem omnibus, & omnino malum est. Iam uero nec quicquam eorum, quæ sunt perimitur, quantum est essentia & natura. Sed ipsa congruenti commensurationisq; proportio, propter ordinis naturalis defectum, iam ita debilitatur ut eodem modo permanere non possit. Infirmitas uero non est integra, si enim integra foret, & corruptionem

ipsam & subiectum eius e medio tolleret. Effetq; corruptio eiusmodi, sui quoq; ipsius interitus. Quamobrem quicquid malum dici solet, non est omnino malum, sed deficit a bonum. Quod enim expers domino boni fingitur nec usquam quidem aliquid erit. Eadem quoq; de potentia actionisq; corruptela ratio est.

Malum in demonibus non est essentiale quicquam, sed defectus quidam affectus actionisq; sue circa principium suum atq; finem.

MARSILIVS

DAemones cum quicquid habent essentiale proximè habeant ab immenso bono, totum id habent bonum, si ergo dicantur mali, sequitur ut secundum non nihil, quod ipsi non sunt, quod ut nullo modo essentiale est, nominentur mali. Per aliquem uidelicet calum ab essentia de generatione ab ipso bono essentiae auctore. Quatenus uidelicet nec affectum, neq; actionis intentionem in suum principium, unde bene se habituri perficiendi que fuerant, conuerterunt. Itaque non per naturam ipsam, sed per defectum agendi circa principium, finemq; suum, mali sunt. Tu uero cum dixeris demonem naturaliter esse malum, interrogatusq; deinde fueris, utrum semper ab initio malus existerit nec nerutrum uis responderis, tibi met repugnare cogaris. Si non semper fuit malus, igitur non natura, quicquid enim naturaliter inest, id una cum natura semper adest. Si autem dixeris, semper fuisse malum, cogaris iterum stabilem ipsam sempiternitatis identitatem confiteri bonum. Cum enim stabilitas ad uigorem uirtutis attineat, ideoq; stabiliter se habere, sit bene se habere, faceris demonem stabiliter malum, esse bene malum, ac bene se habendo malum esse. Ob similem rationem pleriq; Platonici malum supplicij negant sempiternum fore. Ne forte identitatem stabilitatemq; quae ad unitatem bonumq; tanquam propria pertinere putant, esse confiteantur in malo. Verum pro Christianis responderi poterit, in supplicio sempiterno propter poenarum uariarum diuersitatem, uicissitudinemq; temporalem, nihil triti stabilitatem ueram non adesse.

DIONYSIVS.

PROinde quoniam pacto daemones, cum a Deo facti sunt, mali sunt: Nempe boni bona producit, & statuit. Verumtamen malos appellari dicit aliquis. Sed non qua ratione sunt aliquid, mali sunt. Ex bono enim existunt, bonaq; essentiam facti sunt. Imò qua ratione non sunt: Quippe cum ad seruandum principium suum infirmi fuerint. Quemadmodum diuina testatur eloquia. Dic age, in quoniam daemones deprauati dicamus, nisi in eo, quod ab habitu, actioneque ab circa bona diuina uacant. Praeterea si natura mali sunt daemones, semper fuisse male, tam & si malum est instabile. Non ne igitur si semper eodem modo se habent, mali non sunt. Semper enim idem esse, boni proprium est. Si autem non semper existerent mali, non sunt ipsa natura praui, sed indigentia quadam bonorum angelicorum. Neq; boni prorsus sunt expertes, quatenus sunt, uiuunt, intelligunt, habentq; nonnullum desiderij motum. Praui uero cessentur, quoniam circa naturalem operationem sunt inualidi. His itaq; malum est aduersio quadam, excessusq; & discessus, (ob quem bonis sibi conuenientibus potiti non fuerint) defectus, imbecillitas, infirmitasq; uirtutis perfectionem suam conseruatur, furgaq; & castus.

Angeli conuertuntur uel ad Deum uel ad se, uel ad inferiora Gradus demonum, quid malum in demonibus.

MARSILIVS.

CONSIDERanti mihi cum doctrinam Dionysij saepe Platoniam, tum etiam uerborum praesentium formam atque consequentiam, uideretur expositio quam subijciam, forte uideri posse probabilis. Descripsit haecenus quid primum fuerit in angelis malum, omnibus commune demonibus. Nunc adiungit malum quasi secundum, non demonibus cunctis commune, sed infirmis. Tres, ut Platonice loquar, actus in angelicis mentibus esse possunt, scilicet trina conuersio, uel ad Deum, uel ad se, uel ad sequentia. Itaque angeli quam plurimi ad ipsum Deum amandum tota uoluntate conuersi, semper euasere beati. Nonnulli uero conuersi ad se prorsus amandos, facti sunt uestigio miser, principio suo uidelicet sineque priuati. Quibus haec illinc aduersio priuatioque iudicatur malum. Quidam tursus non solum ad se ipsos amandos conuersi, uerum etiam ad infima diligenda diuersi, omnium euasere miserissimi. Quibus praeter orbitatem illam malum aliud contingit: multiplex uidelicet perturbatio. Primi quidem angeli sunt penitus a corporibus absoluti, nisi forte mira quadam facilitate caelestia regant, interim diuina fruitione beati. Secundi uero tam miseri, quasi proprio amore decepti, elem entisq;

elementisq; sub luna simplicibus mox additi, non tanquam animae quaedam prorsus infusi, sed ritu quodam, quasi magico, diuinitus mancipati. Quibus praeter superiorem orbitatem illam malum accidit conditio ista seruilis & indignatio sequens. Tertij uero composita corpora generationemq; & cultum ab hominibus cupientes, corporibus iam ex igne aereq; uaporibusq; terrae & aquae cõflatis sunt immerfi, asciscente quidem hoc amore ac Deo interim compellente, hinc aëria quaedam facta sunt animalia, uasta quidem & celeritate potentia, sensu mirabili, inuida, superba, malefica. Quibus praeter orbitatem indignationemq; iam dictam, malum est perturbatio sensualis, passioq; sensibilis. His item ultra intellectum uoluntatemq; peruersam, cõsequenterq; inest imaginatio praecipua, ira feruens, concupiscentia uehemens. Ut Dionysius, more Platonico, narret, quasi sine animalia. Quod etiam confirmat, ubi ait, tria haec in ceteris insuper animalibus naturaliter esse. Daemones autem animalia esse non solum Platonici, sed antiqui etiam inter Christianos Graeci Doctores putant. Et Aurelius Augustinus non redarguit. Ac uidetur tum naturae uniuersae officijs, actionibusq; demonum, tum diuinae iustitiae consentaneum. Ego autem id asserere nondum audeo. Eiusmodi quoque in demonibus multis malignitatem atq; superbiam omnes Platonici posuerunt. Porphyrius addit, maleficorum demonum principij nihil optabilius esse quam ut colatur quasi Deus. Mito nunc Christianos Graecos, qui omnes angelos habere corpora quamuis tenuia uoluerunt, quod quidem Aurelius Augustinus in libro de Trinitate commemorat, neque negat. Animalia multa perspicuum quendam radium habent naturaliter suis oculis insitum, quo proxima multa etiam nocte uident. Haec si die fugiant in speluncam omnino Solis radijs in uiam, & si caelestia non uidebunt, quia uel caelesti lumine careant, in terra tamen non nulla cernent, naturali uel lumine minime capta. Similiter Daemones postquam uoluntatis affectum non ad diuinum Solem, sed ad se penitus conuerterunt, & si supremo beatoq; illi diuini Solis lumine sunt orbati, quod eis accidit miserabile malum, naturales tamen quibus naturalia uidentur radios retenuisse putant. Quod & optabile est & bonum. Et hoc ipsum sibi conseruare cupientes, bonum aliquid appetunt. Ex hoc autem appetitu dimittentes supremum bonum, extremum malum elegisse uidentur.

DIONYSIVS.

QUID praeterea malum est in demonibus: Furor irrationalis, concupiscentia demens, imaginatio praecipua. Verum ista quamquam demonibus insunt, non tamen omnibus, nec omnino. Neque ipsa secundum se mala sunt. Nam & in alijs animabus, non haec quidem habere sed his carere, perniciosa est animalium atque malum. Horum uero habitus seruat, esseq; efficit animalis naturam haec habentem. Quamobrem demonica gens non qua ratione secundum naturam est, sed qua non est, existit mala. Neque bonum illis traditum, totum est permutatum, sed ipsi a toto bono sibi tradito exciderunt. Nec angelica numera his tributa aliquando, permutata, sed integra sunt penitusq; conspicua. Quamuis ipsi minime cernant, quippe cum uires eas, quibus bona uideri possent iam occluserint. Quapropter hoc ipso quod sunt, ex bono sunt atque boni, & pulchrum bonumq; desiderant, dum uidelicet esse, uiuere, intelligere, quae quidem existentia desiderant sunt. Sed priuatione quadam & fuga, casuq; a conuenientibus sibi bonis, mali cognominantur. Suntq; mali qua parte pulchri non sunt. Et quod minime est appetentes, malum appetunt.

Malum in anima.

MARSILIVS.

CUM in ipso bono omnium principium sit summa omnium prouidentia, consequens est, ut angeli animaeque ex ipso proximè dependentes, naturalem quandam ad sequentia prouidentiam habeant. Sed angeli quidem monendo prouident, Animae uero uiuendo primum, deinde etiam consultando. Cum igitur id totum prouidentiae munus & ex bono sit & imitatio boni, est proculdubio bonum. Non igitur malum est anima, sic adesse malis, id est deterioribus uel uel naturali, uel uoluntario beneficio haec afficiat. Proinde sicut non eternus aer dicitur tenebrosus, non quia uel rem nouam subeat, uel naturam amittat suam, sed quia defectus ei Solis lumen, quod tempore se tenebrosam efficit lucidam, sic animus ac demon malus cognominatur, non propterea quod, uel naturale quicquam perdat, uel suscipiat alienum, sed quia deficit a beneficio Dei munere, ordinemque qui ad bonum perducere solet non obseruat. Cuius quidem boni munus sua quadam praesentia bonum reddit, quod alioquin in malum, hoc absentiae, corrueret.

EE ; Dionysius

A T animas quispiam esse dixerit malas, si igitur quia coniunguntur malis quodam providentię, cōservationisq; officio, hanc autem quis suspicetur malas, obijciendū est, hoc utiq; non esse malum, sed bonum, atq; ex ipso bono proveniens, quod quidem, uel quod alioquin malū est, reddit bonum. Sin autem animas quomodo depravari dicamus, in quoniam depravantur; Nisi in quodam affectionum, actionumq; bonarum defectu, & quoniam aberrantes a fine ob infirmitatem propriā dilabuntur, iam uerō circumfusum quoque nobis aerem obtenebrari dicimus, defectu uidelicet & absentia luminis. Ipsum uerō lumen, semper est lumen. Quod etiam illuminat tenebras. Quamobrem nec in dæmonibus, nec in nobis ita malum est, quali existens aliquid, sed tanquam defectus aliquis, per quem proprium bonorum consummatione caremus.

Malum in animabus, non est aliquid his naturale.

Omnis naturalis instinctus, motusq; in quolibet animali fore proprius speciei, est proculdubio bonus, tanquam ab ipso bono providenter infusus, ad eam uandam speciem, directus ad suum cuique bonum. Malum uerō in animalibus dicitur defectus aliquis, per quem minus ualidum sit ad naturales actiones expediendas. Sed interea dum imperitiam aliquid appellamus malum, memenco hoc ipsam quod dicitur in perfectum, nec omnino malum, neque profusus præter omnem naturam esse. Diuinitas quidem tanquam suauis opere potens proxima opus suum quo momento facit, eodem perficit penitus conduminauit. Natura uerō Deo prioris inferior operis suum tempore gradibusq; perducit ad finem. Præsentia uidelicet ita naturam constituentem. Ego igitur gradu medio, quo naturæ opus, quia nondum absolutum est, dicitur imperfectum, hoc ipsum imperfectum, nec præter naturæ intentionem est omnino, neque profusus malum, tanquam ex quodam providentiā, naturæq; ordinis ad perfectum finem gradibus institutum.

N Ecq; rursus in animalibus brutis est malum. Si enim iram, concupiscentiāq; sustuleris, & cetera que in eis, & si mala dicuntur, non sunt tam simpliciter ita apte natura mala, leo quidem fortis uideatur, superbiaque amissa, leo esse desinet. Canis quoq; blandus effectus omnibus, non erit canis. Custodire enim latratu suo, canis est proprium, atq; domesticos quidem admittere, alienos uerō propellere. Quamobrem cōseruare naturam, nō est malum, imō uerō malum est naturę corruptio, debilitasq;, & naturalium qualitatum, & actionum, uitiumq; defectus. Proinde quæcunq; generantur per quædam temporis interualla perficiuntur, nec imperfecta quidem præter omnem naturam est omnino.

Non est in natura malum aliquid. Quid natura.

Plato nica sententia est, mundum totum esse uitium, per uitiam quandam ubique uigentem. Generantem que omnia, uerō cum Solari uirtute usque quaque diffusa, quasi spiritu. In hac corporis uniuersa uita per eiusmodi spiritum omnia uegetante. Platonici rationes omnium feminales, effectricesque uirtutes esse putant. Cum igitur omnes hinc particulares naturæ ducantur, tanquam ab uniuersali natura, nec ulla hinc aduersari possit, merito nullum huic, aduersum, malum que accidit, nec quicquam eius frustratur effectum. Particulari uerō naturæ contrarium aliquid accidit, uel uti ignis, aqua. Vnde & malum provenit, id est naturalis actionis impedimentum.

N Ecq; rursus est in tota natura malum. Si enim naturales rationes omnes ab uniuersali natura ducuntur, nihil est illi contrarium. Singularem uerō naturæ, aliud quidem secundum naturam erit, aliud uerō cōtra. Alius namq; naturis, præter naturam aliud accidit. Quod uerō huic naturæ cōsentaneum est, illi accidit alienum. Vitium uerō naturæ dicitur, quod incidit præter naturam, priuatio uel naturalium. Itaque non est ipsa natura mala. Id autem dicitur ipsi naturæ malum, quod propria sibi officia explere non possit.

Quid

Dionysius quemadmodum in superioribus, similiter & in sequentibus id ubique contendit, malum non esse existens re ipsa quequam, sed uel existendi, uel agendi defectum. Itaque neque deformitas, neque moribus, quæ corporis mala dicuntur, aliud quiddam sunt, nisi priuationes quædam atque defectus. Neque potest malum purum, solum, integrum, in aliquo subiecto deprehendi, alioquin neque subiectum ipsum subsistere possit.

Proinde nec in corporibus malum aliquid est, deformitas enim, atq; moribus, defectus quidem est speciei, ordinisq; priuatio. Id autem non omnino malum est, sed minus bonum, alioquin si pulchritudinis, specieiq; & ordinis integra solutio fiat, ipsum quoq; corpus abibit.

Malum, uitiumq; anima non est ex corpore.

Si quis dixerit, corpus esse ipsam per se, necessariamq; uitiorum animæ causam, ideoq; naturam corporis esse malam, hinc conuincetur errare, quod in angelis corpora non habentibus, malum est exoritur. Et Platonici incidere malum in animam, tunc primum putant, cum intentionem, affectumq;, a diuinis diuertit ad naturalia, etiam antequam corpus ingrediatur. Platonius in Camæde, magos sequens, bona, malaq; corporum humanorum existimat a bonis animarum malis de proficisci. Quod est ualde Mosaisum. Si quis autem obiecerit, corpoream labem uitio quodam originali concretam, animos inquinare, meminisse debet hanc ipsam ab initio rerum, uitio quodam animi natam. Vicia uerō eiusmodi, Platonici quidem & animabus intellectionum ultimis, & dæmonibus inferioribus, plerique uerō Græci Christianorum doctores, ultimo angelorum ordini, accidisse putant. Malum namq;, id est, defectum bona propria consequi non ualentem, non spiritibus quidem summo bono propriis, sed remotionibus fortè contingere. Sed hæc illi uiderint.

Proterea neq; corpus esse uitiorum causam animo contingentiū, inde patet, quod etiam absq; corpore prauitas possit oriri. Quemadmodum in dæmonibus. Hoc enim est mentibus & animabus, corporibusq; malum, infirmitas uidelicet ad bonum proprium consequendum impios, atq; castis.

Materia neque malum est, neque proprium bonum, sed aliquid necessarium.

Nonnulli ueteres materiam appellabant ipsam malignitatem, forte putantes eam esse purum malum, principiumque malorum. Hoc Dionysius ita conlutat. Materia autem in diuina specie, cogitatur, aut nuda, si speciem induta, iam boni compos effecta est, si nuda, cum propter infirmitatem profusus inertem nihil agere possit, non potest principium dici malorum. Quinetiam nihil pati potest mali. Nihil enim huic contrarium est. Nihil proprii potest amittere. Proterea si materia nihil habet essentia, maleficium machinari non potest. Si quid essentia possidet, id ipsum sicut bonum, habet atque ex bono, restatur materia non esse purum malum. Proinde necesse est, aut unum principium ponere, aut duo. Si unum, aut bonum, aut malum. Si duo, bonum pariter, atque malum. Iam uerō si unum bonumque, unde materia simul atque carera, necesse est, si materia sit purum malum a bono proficisci malum, aut certe materiam malam, qua ratione ex bono esse esse bonam. Sin autem unum principium, est atque malum, cum multa præter hoc bona sint, consistere cogimur a malo fieri bonum, uel saltem id quod sub malo bonum dicitur, quatenus ex malo dependet, esse malum. Denique si duo ponantur principia, non poterimus in hoc numero pedem sistere, sed ad unum duorum principium ascendere, compellemur. Platonica sententia est, boni rationem esse, eandem atque finis, ut uidelicet cetera quidem sint eius gratia, ipsum uerō nullius. Oppositam uerō huic esse ipsam materiam rationem, hæc enim omnium gratia dicitur instituta, nihil uerō infirmæ materiam gratia. Non est igitur appellanda bonum, neque rursus malum. Quippe cum existat a bono, auida & exposita sit ad bonum, necessaria sit ad mundi optimi complementum. Nuncupanda est igitur medio quodam inter bonum, malumque nomine, necessarium, nempe necessarij ratio, sicut & materiam semper referatur ad aliud, boni uerō uicissim. Atinet uerō necessarium quomodo ad bonum, quatenus tantumquam utile conferens que ad finem certum, est eligendum. Atque hæc ipsa conditio necessarii affectus

na uidetur à malo. Denique materiam non esse malam inde patet, quod ipsum bonum materiam instituit ad bona quam plurima componenda. Ipsa quoque formas necessario bonas naturaliter concupiscit, generationis quoque uniuersae, extra controuersiam optimae, nutritrix est (ut in Timaeo Plato nominat) atque mater.

DIONYSIVS.

SED neque uerum est uulgatissimum illud, malum uidelicet in materia esse, quae ratione materia. Haec enim ornatus & pulchritudinis, speciei quoque sit particeps. Si autem seorsum ab his materia suapte natura qualitatem speciemque nullam habet, quoniam modo materia facit quicquam? Quae nec id ipsum in se habet, ut pati possit. Praeter ea quoniam pacto materia malum est? Si enim nec usquam, nec ullo modo est, neque bonum est, neque malum. Sin autem quomodo libet est, quae uero sunt omnia sunt ex bono, ipsa quoque existet ex bono. Atque ita uel ipsum bonum effector est mali, aut malum, quatenus sit ex bono bonum erit. Vel, forte malum effector erit boni, uel bonum quatenus est ex malo, euadet malum. Aut duo rursus erunt principia, atque haec ex alio rursus uno quodam principio dependentia. Iam uero si materiam ad consummationem uniuersae fuisse necessariam consenserunt, quoniam modo erit materia malum, aliud namque malum est, aliud necessarium. Quo autem pacto bonus ipse Deus ex malo ad generationem ulla perducit? Aut quomodo malum est, quod desiderat bonum? Nempe malum boni naturam fugit. Denique si materia naturaliter mala est, quomodo naturam generat atque nutrit? Malum enim quae ratione malum est, nihil generat, aut nutrit, aut omnino quicquam facit, aut feruat.

Malum in anima non est à materia, quae uel faciat malum, uel attrahat animam. Item malum integrum esse non potest.

MARSILIVS.

QUI materiam putant malum aliquid in anima generare, statim confiteri coguntur tum materiam non esse nudam, sed iam formam indutam, per quas possit generare non nihil, tum animam esse corpoream, siquidem formam à corporibus, imò deformari possit. Quae sunt proculdubio falsa. Neque forte desunt, qui materiam fingant ad malum animas necessario trahere. Qui statim inde redarguuntur, quod & ipsi aliquam ipsi materiae uim concedunt, nullam prorsus habent, animae saepe, uel in uita corporibus, ad bona sese transferunt in corporea. Tertia uero sententia est. Platonis ualde consona, duo esse prima mutationis principia, alterum quidem actiuum, id est, animam, mutationes uidelicet suas ex se ipsa prorsus exordietem, alterum uero passiuum, id est, materiam, per diuersas formas commutari potentem, subiectum quoque esse formis mutabilibus necessarium. Hanc uero uniuersam conditionem esse, ut anima commercium iniens cum materia rerum immutabilium perpetuo plena, motus ipsa suos ad mutabilia bona deflectat saepius ab immutabili bono. Quae quidem deflectio peccatum est & malum, non cogente quidem ad id materia, sed uniuersae conditione res ita rebus frequenter accommodante. Interea uero naturam materiae malam esse ne dixeris, dum mundo necessariam confiteris. Quod enim necessarium, utile, conferens est ad bonum, non est malum, quod uero malum est, nullo modo per se necessarium est ad bonum. Tanta est potentia boni, ut cum ipsum quidem alicubi sit integerrima nusquam tamen permittat integrum esse malum. Rursumque cum ipsum suapte natura omnem habeat potestatem, malum certe si uim habet, hanc accepit ex bono. Malum enim definire solent, defectum quendam alicubi noxium. Id uero si nusquam est, nullamque uim habet, nulli noxium est, nulli mali. Sin autem sedem, uim quoque aliquam quamlibet naturam est, hanc sortitum est ex bono, nec integrum potest esse malum. Denique priuatio ipsa boni, quam malum appellare solemus, si integra, totiusque boni uacuas cogitur, nec usquam est, nec ulli mala. Sin autem cogitur, ex parte non est malum purum. Nisi uero particularis priuatio concedatur, sed orbitas quaedam tota fingatur, unum erit penitus mali nomen.

DIONYSIVS.

SI uero dixerint, materiam quidem ipsam in animabus prauidentem nullam facere, sed eas trahere, quoniam modo id uerum erit? Cum animae multae aciem suam ad bonum dirigant. Atqui quoniam pacto id fieri potuisset, si eas ad malum materia prorsus attraheret? Quamobrem malum in animabus ex materia non contingit, sed ex inordinato quodam & aberrante motu. Si autem & hoc affirmant, omnino materiam sequi, atque est materia instabilis, necessaria rebus in se ipsis consistere non ua-

lentibus

lentibus, quoniam pacto malum est necessarium? Aut quomodo quod est necessarium, est & malum? Sed neque hoc quod dicimus, priuatio per uim propria aduersatur bono. Uniuersalis namque priuatio uim prorsus nullam habet. Particularis uero, non quatenus priuatio est, sed qua ratione non est priuatio, uniuersam uim aliquam habet. Quatenus enim particularis est defectus boni, nodum prorsus est malum, quae si non sit ultra particularis, simul, & ipsa mali natura discessit.

Bonum ubique sit ratione quaedam uniuersa simul et una. Malum uero contra Deus per bona cognoscit mala.

MARSILIVS.

IUSTITIA quidem in anima, sanitas uero, pulchritudo quoque in corpore, consonantia rursus in uocibus, atque fidibus, bona dicuntur. Horum uero quodlibet tunc demum in subiecto proprio consummatur, quando cunctae conditiones huic necessariae, una quadam certa ratione concurrunt. Hinc bonum dicitur ex uniuersa simul, & una causa consummari. Horum autem opposita mala, iniustitia, morbus, deformitas, dissonantia, contra contingunt, multis scilicet, particularibus, & defectibus. Cum enim uno duntaxat modo haec consonantia fiat, scilicet cunctis ita proprie conspirantibus, dissonantia certe multis accidit modis, ex quolibet scilicet excedente, uel deficiente, uel aliter se habente. Hinc Pythagorici unum quidem ad bonum, multum uero ad malum pertinere putant. Platonici quoque cum bonum quodlibet in rebus uideant ex causa quadam, consilii uniuersa simul & una, solent argumentari, primum, bonum esse unum & uniuersum uniuersis principium. Platonici in mente diuina proprias malorum ideas nullas ponunt. Sed per istam uisum iustitiam Deum cognoscere iniustitiam arbitrantur, per ideam sanitatis, infirmitatem. Similiter per ipsam penes ipsum pulchritudinem, consonantiam, lucem, intelligentiam, potestatem, horum singulatum opposita nosse. Omnium praeterea rerum uires penes Deum efficaces atque beneficas esse. Quas utique Deus spectans, inspicit, & quatenus extra se gradatim per omnia procedendo in quodam uigore perdurant, & quatenus ultra deficiunt, ibi quidem bonum seruat, hinc ad malum, usque degenerant. Igitur processus eiusmodi, qui iam mali uidetur, haec tamen suere boni, per quos bonos prospicit Deus malos, & ubique malum sub ratione boni.

DIONYSIVS.

CAETERUM (ut summam dicam) bonum ex una, totaque causa proficiscitur, malum autem ex multis, particularibusque defectibus accidit. Cognouit praeterea Deus malum sub ratione boni, ac penes ipsum malorum causae sunt benedictae uires.

Malum non est principium. Non habet causam, rationemque alicubi definitam.

MARSILIVS.

SI duo rerum ponantur principia bonum atque malum, certe una quaedam est in utroque principij ratio, potestas scilicet effectiua rerum. Et haec quidem bona & omnibus exoptanda, nullo modo conueniens malorum principio summopere malo. Sed hoc in praesentia misso, quae ramus, undenam haec una ratio potestatis existat? Non quidem à principijs multis, quae conditione sunt multa. Non enim à multitudine unitas prouenit, sed uicissim. Neque rursus una haec certa potestas ab alterutro duorum uenit in alterum. Alioquin non erunt principia duo, sed unum. Neque etiam in hoc quidem principio potestas eiusmodi pullulat ex se ipso, in illo iterum ex se ipso. Sic enim in utroque per naturam propriam pullulans, quatenus conueniret uni, non conueniret alteri. Imò sicut principia haec inter se opposita essent, sic in eis ex ipsis proprietates oppositae nascerentur. Non potest igitur una illa communis ambobus, quae fingitur eademque potestas ex ipsis originem ducere, sed cogimur eam ex uno quodam altiore principio deriuare. Tria Platonici principia ponunt. Diuinitatem, naturam, artem. Tria quoque opera, diuinum, naturale, artificiosum. Tres item sunt horum operum rationes. Ratio quidem idealis in Deo, seminalis autem in natura, artificiosa uero in arte. Quicquid ergo secundum diuinitatem uel naturam, uel artem agitur, effectiua causa quadam determinata & propria ratione peragitur. Idque omne bonum est. Malum uero quod contra diuinitatem, uel naturam, uel artem accidit, non habet definitam alicubi causam, nec rationem propriam, uel efficientem, uel exemplarem, sed ex causis temere confluentibus accidit.

*Principium malorum non est, uel ipsa anima natura, uel eius necessarium mala.
Sed in multo uario motu defectuq; contingunt.*

DIONYSIUS.

S i uerò malum sempiternum est, & fabricat, potestq; aliquid, ipsumq; existit aliquid atque efficit, unde nam sibi ista? Num ex ipso bono? An forte bono hæc insunt ex malo? An potius ex alia causa sunt ambobus? Omne quod secundum naturam existit, ex definita quadam causa nascitur, at si malum, nullam habet causam definitam, nisi tantum secundum naturam non existit, neq; enim est in natura, quod præter naturam est. Neq; in arte ratio est illius, quod accidit præter artem.

MARSILIUS.

P lotius Christianos quosdam hæreticos confutat, dicentes, primam quandam uniuersalemq; animam à Deo statim ab initio defecisse, atque hoc peccato rumentem enixam fuisse mundum, corpus carceremq; suum, ipsa animæ malignitate malignum, plenumq; malorum. Opinionem eiusmodi tangit Dionysius, uiolentem, animam malorum esse principium. Probabile quidem uidetur si mala nullam habent causam definitam, ex motu quodam tumultuario & definito contingere. Igitur ex libero motu animæ indifferenter ad diuersa uergente, neque ad aliquid certum per naturam determinato. Verum tamen non ex aliquo motu malo pulcherrimum hunc mundum esse compositum. Neque malam rursus animam mundanam hoc animal tam perfectum defectu proprio uegetare. Præterea, nefas dictum est, uel naturam alicuius animæ ab ipso bono creatam esse malam, uel motionem ad actionemq; animæ omnem necessarium paruum esse. Alioquin nullæ provenient actiones rectæ, nullæ uirtutes. Quam obrem malum, nec in ipsum animæ naturæ est, nec necessarium in omni animæ actione, sed contingenter in aliqua. Neq; in hac rursus est immutabile, sed corrigi potest. Nec est effectus alicuius, sed defectus.

DIONYSIUS.

A N igitur anima causa est malorum? Quemadmodum ignis calefaciendi principium? Et omnia quibus appropinquauerit, implet magnitudine? An potius bona quidem est animæ natura? Actionibus uerò nunc quidem ita se habet, nunc uerò non ita. Quod si per naturam mala est anima, essentiaq; illius mala est, unde naturam habet essentiam? Nunquid ex bona causa omnium conditæ? Verum si ex illa, quoniam modo per essentialem mala est? Huius enim omnes generaturæ sunt bonæ. Sin autem per actiones est anima præua, neque hoc quidem est immutabile. Alioquin unde nam uirtutes animæ proveniunt? Nisi & ipsa boni speciem acciperet. Reliquum est igitur, malum esse debilitatem quandam defectoremq; à bono.

Una bonorum causa, multa malorum. Bonum stabile est, instabile malum.

MARSILIUS.

Q uemadmodum bono malum, ita ferme uni opponitur multitudo. Itaque si una bonorum omnium causa est, causæ sunt multæ malorum. Aut enim uniuersum, aut uniuersi partes consideramus. Vtrobique propositio hæc est uera. Omnia siquidem uniuersi bona, ab ipso bono uno cunctorum principio proficiunt. Hinc efficitur ut bona inuicem cognata sint, bonisq; inuicem sint germani semperq; conuordes, uirtutesq; cunctæ simul esse possint atque uelint. Mala uerò uniuersi ad plura passim principia referunt, ceu ad ipsam materiam rudis informitatem, item ad processum quamlibet longius à principio suo iam distantem, rursus ad cuiuslibet patientis debilitatem, ualidis agentium uiribus succumbentem, præterea ad contrariorum dissimilitudinemq; turbam, denique ad confluxum eorum absque modo proportionemq; coeuntium. Mala, igitur & incommoda, uel insunt tibi, uel accidunt, quoniam ex abiectione materia es compositus. Item quia longius à principio tuo & conseruatione distas. Rursus quoniam debilitate tua quibusdam, uel natura bonis succumbis agentibus, ceu luminis Solis atque calori. Præterea quia multa tibi uel temperato sunt contraria, excessus uidelicet cuiuslibet qualitatis atq; motionis. Inimica quoque tibi sunt animalia uel natura, uel habitu longè diuersa. Deniq; quoniam quæ ad te componendum, contraria confluxerunt, sæpe nimio quodam excessu uel defectu dissonant. Hæc utiq; quæ ad tuum bonum consonant, una duntaxat consonant ratione. Hinc una dicitur causa boni. Dissidere uerò tuum malum in certis innumerabilibusq; modis possunt. Hinc mali causæ infinitæ

infinitæ censetur. Et mala, in alijs homines inter se dissidentes simul omnino esse non possunt. Proinde cum bonum ex causa quadam determinata, ualida, firma proficiscatur, ipsaq; firmitas & ualiditas bonum sit, atque conuerso nimirum perseverantia, tenoreq; semper idem bono conuenire uidetur. Malum uerò contra ex initijs longe diuersis, dissidentibusq; profectum, ac debilitate contingens, perseverantia eodem modo se semper habentem, habere non potest. Præcipue cum hæc ipsa sit bonum.

DIONYSIUS.

B onorum causa una est, si bono malum est contrarium, mali causæ multæ sunt. Non tamen mala faciunt rationes atq; uires uitæ, sed impotentia & infirmitas, atq; incongrua quedam permixtio dissimilis. Mala nec immobilia sunt, neq; semper eodem modo se habent, sed in infra & determinata, & in alijs alicui per tagantia, atq; his insuper infinitis.

Malum non habet proprium principium aut finem, sed ut in quo resultat ex bono.

MARSILIUS.

F oecundissima boni potestas, quam plurimos rerum uariarum gradus in latitudine in longitudinemq; produxit, in amplissima quidem latitudine, propter naturæ distantiam q; potestas, contrarietasq; conuenerunt unde malum alijs ab alijs accidit, in longitudine uero graduum maiores paulatim suscipiente, defectus euenit, quod est malum. Quia propter bonum dicitur principium esse malorum. Dicitur quoque finis. Nisi enim res moueatur, ab alijs non uidebitur nec usquam preuaricatio fiet. Mouentur autem communiter omnes ad bonum. Quemadmodum existunt & mouentur bono. Ignis sane hunc spectat finem, ignem propagare, quod est bonum. In terra huius boni gratia dissoluitur aer, quod est malum. In continentis oblectamentum, bonumq; sensus appetens, in cetum huius gratia transgreditur ordinem, quod est malum. Cuius igitur quod propria substantiam est habiturum propria quædam oporteat habere principia, propriosq; fines, malum uerò non habet, sed ad oppositum, id est, ad bonum uirumq; forte sequatur, merito primam substantiam nullam possidet.

DIONYSIUS.

M alorum omnium principium atq; finis est bonum. Boni namq; gratia omnia sunt bona, tum contraria fiunt. Nam & mala facimus, appetentes bonum. Nullus enim malum spectans, quæ facit, aggreditur. Quæ propter neq; substantiam malum habet, sed præter substantiam existens, substantia nititur aliena, ut pote quod non sibi quidem, sed boni duntaxat gratia perpetratur.

Malum est per accidens, neq; proprium principium habet, aut finem.

DIONYSIUS.

M alum esse dicitur est per accidens, atque propter aliud, nec ex principio proprio. Itaq; cum agitur, forte rectum quidem esse uidetur, quoniam boni gratia geritur, re autem uera non est rectum. Quia quod bonum non est, opinamur bonum.

Malum præter intentionem accidit, et ad infirmitatem priuationemq; ubiq; pertinet.

MARSILIUS.

P lato noster sæpe probat, Boetiusq; comprobat, malos homines, & impotentes, & infortunatos existere, quoniam uoti composites nunquã fiunt. Optant enim agere, consequique, quod sibi reuera sit bonum, id autem nunquam peragunt, sed more cæcorum incidunt etiam in malum. Malum igitur sicut homini præter intentionem accidit, sic arti, sic naturæ. Ingenioso satis cætera parent.

DIONYSIUS.

D emonstratum est, quando malum agitur, aliud quiddam esse quod optatur, aliud uerò quod agitur. Non ne igitur malum est præter usum, præter intentionem, præter naturam, præter causam, præter principium, præter finem, extra terminum, extra uoluntatem, extra substantiam, itaq; malum est priuatio, defectus, infirmitas, conuinitas, error. Scopo, id est, signo, pulchritudine, uita, intellectu, ratione, perfectione, fundamento, causa, destitutum, interminatum, sterile, inertis, imbecillum, confusum, dissimile

disimile, infinitum, tenebrosum, essentia carens, ipsumque nullo modo ac nusquam & nihil existens.

Cum malum non per se, sed per bonum possit aliquid, certe non malum, sed bonum est uniuersi principium.

MARSILIVS.

Cum essentia, potestas, actio, ad bonum proprie tanquam omnibus exoptanda pertineat, nimirum ad oppositum boni malum pertinere non possunt. Itaque cum malum nihil per se ualeat, sed forte aliquid tantum ratione boni, certe non duo sunt omnium principia, scilicet, bonum atque malum, imò solum est uniuersi principium.

DIONYSIVS.

Quoniam pacto malum omnino quicquam ualeat? Sola uidelicet permixtione boni. Quod enim omnino bono uacuum est, neque est aliquid, neque potest quicquam. Etenim si bonum est, & existens, & appetendum, & ualidum atque efficax, quoniam modo boni contrarium aliquid poterit? Quippe cum essentia, uoluntate, potentia, actione sit caprum.

Quid malum in demone, in anima, in corpore.

DIONYSIVS.

Non omnibus omnino eadem, & secundum idem mala sunt. Dæmoni quidem malum est, quod intellectus eius amisit ipsam boniformam. Animæ quod ratione deficit. Corpori quod a natura desciuit.

Bonum prouidet omnibus, beneque malis utitur.

MARSILIVS.

Prouidere nihil aliud est, quam subdita bene disponere, ad bonumque perducere. Cum igitur ipsum bonum omnibus bene faciat, ac bene disponat ad bonum, omnibus certe prouidet. Malum uero & si præter intentionem prouidentia accidit cognoscitur tamen ab ea, redigiturque in bonum.

DIONYSIVS.

Quoniam modo cum sit prouidentia, omnino mala sunt? Malum quidem quæ ratione malum, nec existens aliquid est, nec in existentibus aliquid. Nec quicquam extra prouidentiam est in rebus. Neque enim est malum existens aliquid, permixtionem boni non habens. Iam uero si nihil in rebus boni participatione caret, malum uero est defectio quædam a bono, resque nulla boni profus est experta, prouidentia diuina cuncta comprehendit, nihilque prouidentia gubernatione deseritur, sed his quoque qui mali sunt, prouidentia bene utitur ad aliquam uidelet, uel ipsorum uel aliorum siue priuatam, siue communem utilitatem.

Prouidentia singula pro modo cuiusque regit. Animam semel liberam non compellit ad bonum.

MARSILIVS.

Tria diuina prouidentia sunt officia. Primum quidem, quando composuit uniuersum suis quaque gradibus ubique disponere. Secundum uero res singulas, quo naturaliter ordine sunt disposita, conseruare, ac si præuaricerentur, in ordinem mox illa redigere. Tertium denique, ita regere, mouere singula, suaque cuique dispensare, quemadmodum naturæ cuiusque conuenit. Cum igitur alia quidem ab initio constituerit tanquam tota, alia uero tanquam partes, item alia superiora, alia inferiora, rursus alia quidem stabilia, alia uero mobilia, & mobilia rursus, alia ex se ipsis libero quodam motu mouenda, alia uero ab alijs agitata, consequenter suis quaque conseruat gradibus, & pro capri cuiusque dispensat, uniuersalia quidem munera totis particularia partibus, maiora superioribus partibus ordinibus, inferioribus uero minoribus, stabilia non impellit ad motum. Per se libero motu mobilia, nusquam cogit. Naturaliter coacta non liberat.

DIONYSIVS.

Vnicuique uero proprie prouidet, propter unum multorum sermonem nequaquam admittimus, qui asserunt, diuinam prouidentiam oportere nos ad uirtutem, uel inuitos impellere. Non enim prouidentia est naturam peruertere

tere. Imò uero qua ratione est prouidentia, est uniuersa nature feriatrix. Quapropter his quæ per se mouentur tanquam libero motu mobilibus prouidet, totisque & lingulis, quemadmodum illis atque his proprie conuenit. Quatenus eorum natura, quibus prouideretur, capere potest totius uniuersalisque prouidentia benefica munera prouidenter, pro modo suo unicuique distribuit.

Malum non est quidem habere aliquid, sed bonum proprium non habere.

MARSILIVS.

Malum dæmonis, uel animi non est, habere aliquid, sed potius non habere. Non habere, inquam, bonum, non inquam, quod dicitur bonum, sed bonum proprie suum, ad quod uidelicet consequendū est naturaliter institutum, tam uero non male se habet animus, si non consequatur angelicam dignitatem. Imò si non suam, similiter non male se habet angelus, si diuinam ipsa minus assequitur, sed ubi minus angelicam. Malum tamen in cognitione, cum in appetitione consideramus, ubi quidem peruersa opinio, hic autem peruersus dicitur appetitus. Infirmis uero, ubi quidem consequendū uerū, hic autem assequendū boni. Qui falsum opinatur, quod non est opinatur. Similiter appetere malum dicitur, qui quod non est, infeliciter eligit, id est, autem quod non est ipsi uera bona. Ibi quidem opinio falsa non est cognitio, sed cognoscendi defectus, die similiter appetitio mali, est quædam infirmitas appetitus. Dæmones dum naturalia sibi munera diligunt, eligunt profectio aliquid ad bonum. Veruntamen dum in his solis eligunt conuiescere, tanquam summum bonum, quod non est interim eligunt, id est, quod non est bonum summum, imò uero summum malum. Quippe cum inde primi boni fruitione priuentur.

DIONYSIVS.

Malum igitur, nec est aliquid existens, nec est in rebus existentibus, aliquid. Malum enim nusquam existit, qua ratione malum. Atque fieri malum non est potentia, sed impotentia potius. Nempe dæmonibus, hoc ipsum quod sunt, & ex bono est, & bonum. Malum uero bis est, quod a bonis proprijs sunt prolapsi. Atque circa identitatem, habitumque fuerint permutati, perfectionemque angelicam sibi conuenientem ob infirmitatem propriam non impleuerint. Appetunt illi quidem bonum, dum esse, uiuere, intelligere, diligunt. Rursumque non appetunt bonum, dum quod non est desiderant, atque est istud appetere, sed appetitione uera potius aberrare.

MARSILIVS.

Malum & crimen in cognitione est, non cognoscere bonum, quod cognosci & potest, & debet, uel actionem conferentem ad id negligere.

DIONYSIVS.

Nos autem in cognitione delinquentes sacra uocant eloquia, qui circa boni notionem haud latentem, uel circa affectionem, se debiliter habent. Et qui uoluntatem quidem nouerunt, neque tamen faciunt. Qui audierunt quidem, intelligunt uero sunt circa fidem, aut operationem boni. Iam uero nolunt quidam intelligere bene faciant, propter quandam peruersionem, infirmitatem uel uoluntatis. Omnino uero malum est, quod sæpe iam diximus, infirmitas & imbecillitas, & defectus, uel simpliciter cognitionis, uel cognitionis communiter notæ, uel fidei, ut appetitionis, aut actionis boni.

MARSILIVS.

Delictum infirmitatum non est excusabile, quia diuinum subsidium præstet est infirmis querentibus & petentibus, atque pulsantibus.

DIONYSIVS.

Dixerit uero quispiam infirmitatem, supplicium non mereri, sed ueniam. Si igitur non licuisset posse, recte forsitan esset obiectum, sin autem ex ipso bono uires suppeditatur, quod, ut sacra eloquia docent, omnibus simpliciter conuenientia tribuit, non est ignoscendum, si quis per ignauitiam ab ipso bonorum propriorum habitu diuinitus procedente aberrauerit, diuerteritque & effugerit, atque ceciderit. Verum hæc in libris de iusto iudicio satis a nobis pro utribus sunt exposita. In qua quidem sacra disputatio diuinoque ne diuinorum eloquiorum ueritas sermones sophisticos inique, mendaciterque contra Deum loquentes, tanquam delirantes confutauit & repulit.

MARSILIVS.

E Pilogus de muneribus boni. Bonum est principium, finis, comprehensio omnium. Omnia bona facit. Malum nullum. Format informia. Ornat deformia, mala convertit in bonum.

DIONYSIVS.

N Vne autem satis a nobis pro uiribus celebratum est ipsum bonum, ut reuera admirandum, ut principium omnium atq; finis, ut rerum omnium comprehensio, ut speciem non existentibus afferens, ut honorum omnium causa, ut mali nullius causa, ut providentia & bonitas uniuersa, & quae sunt, & quae non sunt, omnia supereminens. Mala quoq; & sui ipsius priuationem quadam, afficiens bonitate. Omnibus desiderandum, & amandum, & ad sufficientiam diligendum, & reliqua quae in superioribus uerarum (ut arbitror) ratio demonstrauit.

Appellationes boni, entis, uitae, sapientiae, non significant ipsam proprie in Deo naturam, sed munera quaedam eiusmodi rebus diuinitus distributa.

MARSILIVS.

P Latonicorum more, post ipsum unum bonumq; & eius oppositum, ad ipsum ens ipsamq; uitam & sapientiam eternitatemq; proficiscitur. Verum tamen in uno eodemq; uniuersi principio putat haec omnia contineri. Hoc enim esse omnium causam, finalem & efficientem, atque exemplarem. Notionem uero eius, tanquam finis, esse bonum. Sed tanquam efficientis, ens atque uitam. Deniq; tanquam exemplaris, intellectum atque sapientiam. Cum igitur finis quidem agentem mouere solet, & agens exemplar adducere, merito Deum primo contemplatus est, ut bonum deinde, ut essentia atque uita, tertio, ut intellectum & sapientiam, & exemplar. Nusquam uero tractare haec audeatur ea ipsa supereminensissima ratione, quia in ipso sunt Deo. Ita enim nec per intellectum, neq; per unitatem mentis apicem intelligentia, superiorum, attingi possunt. Sed per appellationes huiusmodi potius uult intelligi, munera quaedam ex diuina providentia uniuersi gradibus distributa. Per ipsam quidem appellationem boni, beneficos procelsum, per omnia passim entia atq; non entia, ut uisq; ad materiam primam, boni proflus auidam, quamuis non essentia compotem. Per appellationem uero entis aut uita, uires diuinitus procedentes, distribuentesq; singulis citra materiam existendi munus atq; uiuendi, pluribus tamen esse, quam uiuere concedentes. Per cognomentum intelligentiae uel sapientiae, quosdam diuini splendoris effluxus, cognitionem gradatim triplicem largientes, intellectualem quidem angelis, rationale uero nobis, sensuale deniq; brutis. Ipsum autem inter hoc Deum extrare cogita super bona atque bonitatem, super entia similiter & essentiam, super uicicia uitamq;, super omnia quae sapiunt, atque sapientiam.

DIONYSIVS.

T Ranseundum uero nunc est ad ipsam apud Theologos entis ipsius uere existentem appellationem. Sed prius ad notionem sumus, non esse nostri sermonis propositum, essentia ipsam superessentialem, qua ratione superessentialis est, explicare, id enim est ineffabile & cognitionem expositionemq; antecellit, ipsamq; exuperat unsonem. Sed potius celebrare quendam ab essentia diuina supereminente processum, omnibus quae sunt essentiam, largientem. Diuina sane appellatio boni, cunctas ipsius omnium causa processione explicans, per omnia, & quae sunt, & quae non sunt, extenditur. Et super ea, quae sunt, ac super illa, quae non sunt, existit. Ipsius uero entis appellatio per omnia quae sunt porrigitur, atq; super omnia quaecumq; sunt eminet. Cognomentum uero uita per uicicia cuncta diffunditur, ac super uicicia uiget. Sapientiae tandem denominatio, per omnia intellectuاليا rationaliaq;, & sensuاليا propagatur, & haec omnia superat. Has itaq; sermones diuinas appellationes, diuinam providentiam explicantes, celebrare desiderat. Non enim superessentialem ipsam proficitur exprimere bonitatem essentiamq;, & uitam atque sapientiam superessentialis Deitatis ipsius, super omnem bonitatem, Deitatem, essentiam, uitam, sapientiam, in occultis, ut eloquia tradunt, eminentissime consistentis. Sed beneficam providentiam foras iam prodeuntem, eminentemq; bonitatem omniumq; honorum causam, & ens, & uitam, & sapientiam celebrat, uidelicet tanquam essendi, & uiuendi, sapiendiq; causam omnibus quae essentiae, uita, intelligentiae, rationis sensus, quoquomodo participant.

Nefas

Nefas est ponere, tanquam principia plura, bonum, essentiam, uitam, mentem.

MARSILIVS.

P Latonicum quidam, praecipue Proclus, effectuum ordinem cogitantes, in hoc uniuersalis inaeque ponebant potentiam quandam boni naturaliter auidam & capacem, tanq; uel primae materiae competentem. Praeter hanc latissimam ponebant essentiam, per quaslibet formas supra materiale subiectum usq; quaq; diffusam. Tertio latitudinis gradu, uitam paucioribus, quarto mentem paucissimis attributam, post haec autem se ad causarum ordinem transferentes, putabant uniuersalio rem effectum gradatim in causam uniuersalio rem superioremq; referendum. Effectus uero minus communem, in causam quoque minus uniuersalem. Quamobrem in ordine causarum primam quidem constitutebant ipsum bonum, secundam uero essentiam, tertiam similiter uitam, quartam deniq;, mentem, totidemq; substantias inter se distinctas Deosq; fingebant. Nos autem opinioniones eiusmodi in commentariis in Plotinum nostris, talia non probantem, non probamus, atq; hic unam cum Dionysio reprobantem, pariter reprobamus. Causa quidem, quod uniuersalior est, eo superior & perfectior, atq; uicissim. Haec enim & plura potest agere latius, & uires continet aliarum. Effectus autem contra, quod communior, eo uilior. Pauciores enim ipse doctores habet, & a possessoribus pluribus occupatur, & ad alios refertur omnes, ut ad fines. Sicut potentia formabilis ad essentiam, haec ad uitam, haec ad rationem, haec ad mentem. Mens uero effectus minime uniuersalis, plenissima natura est, communiorum effectuum, uires melius in se possidet, comprehendit enim in se rationis, sensus, uitae, essentiae, potentiae bona. Praestat igitur effectus eiusmodi paucioribus quidem communem, sed plurima possidentem, ad causam referre superiorem, atq; illam potius intellectum appellare, quam essentiam, aut uitam. Quod si super intellectu ex cogitamus bonum propterea id facimus, quoniam intelligentiam uidemus, non seipsa contenta esse, sed tanq; finem appetere intelligibile, uel plusq; intelligibile bonum. Hoc igitur excelsum bonum, amplissimum habens imperium agit omnia, & in omnibus agentibus operatur. Potentiam quidem boni auidam, quasi materiam, & uitam, atq; medium reculit ad essentiam, quasi formam atq; finem, hanc similiter ad uitam, hanc ad sensum, hanc ad rationem, hanc ad mentem. Tu uero summam si communiores passim effectus esse memineris uiliores, Proclum non probabis, per communiores effectus, superiores causas disponentem. Nam & si minus amplissimum non potest, nisi a causa primam, amplissime uidelicet operante, procedere, nefas tamen est conceptam ex ipso uilissimo notionem, in supremo principiorum culmine collocare, scilicet ex hac essentia illa. Satis enim erat ex intellectu saltem, sicut diximus, hanc accipere.

DIONYSIVS.

N On tamen aliud esse bonum ipsum asserimus, aliud ipsum ens, aliud ipsam, uel sapientiam. Neq; multas esse causas, deitatesq; alias opifices altiorum, superioris inter se, atq; inferioris. Sed unius Dei bonos processus omnes, diuinasq; appellationes celebratas a nobis. Et alia quidem appellatione uniuersalam, unius Dei providentiam explicari. Alijs uero uniuersaliora deinceps minus uel uniuersalia Dei eiusdem munera designari. Sed obicecit forte quispiam hunc in modum. Cum ens quidem uita sit amplius, uitaq; latior, qua sapientia, quid nam ista causa est, ut uicicia rebus duntaxat existentibus praestantiora sint? sensuالياq; solum uiuentibus, sensuاليا aut rationalia: rationalibus uero ipsi similiter intellectus. Qui & circa Deum uersantur, propinquioresq; existunt. Tametsi oportebat, quae dona maiora diuinitus acceperunt, praestantiora quoq; esse caeteraq; superare. Veru si quis intellectuality fingeret essentia uitaq; carere, recte forsitan fuisset obiectum. Sin autem intellectus diuini, & sunt super caetera quaecumq; sunt, uiuunt super uicientia caetera, & intelligunt cognoscuntq; super sensum, atq; rationem, ac pra caeteris omnibus, pulchre bonumq; desiderant, atq; participant, nimirum ipsi magis uersantur circa ipsum bonum, qui & hoc uberius perfruuntur, ac plura in super & maiora illinc munera percipiunt. Quae admodum & rationalia, solo sensu uicentibus eminent. Quippe cum haec illa uicere rationis excedant. Sensuاليا similiter facultate sensus excedunt uiuentia. Atque haec similiter per uitam sequentia superant. Idq; (ut arbitror) ueram est, quae unius Dei infinitis muneribus abundantis magis participant, propinquiora quoq; sunt ipsi, diuinitatibus illis, quae minus talia percipiunt.

ipsum bonum est entis uniuersi causa. In rebus permanentibus, est uis ipsa manendi. In rebus mobilibus est ipsa efficacia motus.

MARSILIVS.

E NS & esse tribus praecipue modis consideramus. Primo quidem, ens & esse simpliciter, nullo uidelicet praeter ipsam entis simplicem rationem addito. Secundo, ens ali-

quid,

quid, scilicet ignem uel hominem speciesq; reliquas. Tertio, esse tale calidum, frigidum, currens, atque similia. Esse quidem simpliciter naturali quodam originis ordine prius est quam aliquid esse. Similiter hoc priusquam esse tale. Esse itaque tale, ex eo editur, quod est esse aliquid, hoc autem ex eo, quod est simpliciter esse, hoc tam ex nullo. Cum uero ex nullo ente, ens efficeret. propter distrepantiam infinitam, solus sit infinitæ potentia, solus Deus procreat esse simpliciter, per potentiam uidelicet ipso simpliciter ente superiorem. Nam & hoc ipsum ens, sicut est communissimum, ita uilissimum, tanq; prorsus e genum, editum mox post nihilum, nihilo proximum, expectans perfectiores, deinceps essendi gradus. Per quos gradatim perducatur ad bene atque melius esse, ceu ad uitam, ad sensum, ad rationem, plantam, animalq; & hominem. Perducitur autem ad bonum melius gradatim ab ipso bono esse totius uidelicet autore. Sicut enim ad hoc ipsum principium pertinet, proferre simpliciter, esse, ratione, (qua diximus) ita in super & afferre esse aliquid atq; tale, & omnino bene meliusq; esse. Perfectiora enim ubiq; & perfectissima munera simul atq; communissima, sed ad communissimam causam pertinent simul atq; perfectissimam. Quod ergo his simpliciter, quod his homo, quod his albus, currens atq; legens, uniuersum habes ab ipso Deo, in singulis essendi gradibus, efficacius interiusq; quam causæ simul omnes, agente. Uniuersum igitur ens ab ipso bono est superiore, quam ens. Quod quidem bonum, si quando nominatur ens, sic tanq; totius entis euthor & perfectior conseruatorq; nominatur. Entia quædam semper firma permanent, quædam uero mouentur, illa quidem æterna, hæc uero temporalia nuncupantur. Continuitas in illorum statu est æternitas, perpetuitas in horum motu, tempus. Cardo uero uigorq; cū continuitas illius, tū perpetuitatis huius, est ipse Deus. Qui & in his quæ permanent, est ipsa essentia firmitas simul atq; ueritas. Et in his quæ generantur, est uis ipsa generationis efficax. Essentia quidem & natura in his Dionysij uerbis significant, specialem ipsam cuiuslibet rationem, illa quidem substantiarum, hæc autem & qualitatum. Existentia uero & substantia rem hæc & illam potius singularem. Illa quidem quamlibet, hæc uero substantialem, æternitates & tempora dicit. Quoniam Platonicus qualibet mente suam ponunt æternitatem in qualibet anima celesti sphaeraq; & elementa li specie, suum tempus. Vbiq; uero perseverantia existit ex Deo, ut Timæus docet.

DIONYSIVS.

Quoniam uero de his satis diximus, age bonum ipsum, ut uerè ens, atq; his quæ sunt omnibus, essentia tribuens, tam laudemus. Ipse qui est totius esse, per potentia essentia superiorè, causa substantifica est, atq; opifex entis, existentia, substantia, essentia, natura. Item principium & mensura æternitatum atq; temporū, Entitas & æternitas entium, temporis eorū quæ sunt. Ipsum esse his, quæ quomodolibet sunt, generatio his, quæ quomodolibet gignuntur. Nempe ex ipso, qui est æternitas & essentia atq; ens. Rursusq; tempus & generatio, & quod gignitur. Item quæ sunt in entibus, & quæ quomodolibet existunt atq; subsistunt.

Deus dicitur ens uniuersum, quia totum ens gradu superiore complectitur intus, explicatq; foras. Atq; est seculum seculorum.

MARSILIVS.

Ita ipsum esse, est intus actus essentia, sicut calor quidem caloris, lucere uero lucis, est intus actus. Si igitur alterutro Deus nomine appelladus est, esse potius, quam essentia est appellandus. Non esse quidem aliquod certa specie definitum, sed ipsum esse penitus uniuersum. Alioquin non omnium pariter entium principium esse posset. Non esse, inquam, in essentia uel essentia, alioquin non esset absolutum, penitus & immensum. Quando uero Deus ipsum esse, uel ens appellatur, non per hoc ramentum rationem ipsum Deitatis excogitamus, sed ens uniuersum secundum causam exemplariq; sui in Deo comprehendit, & inde fieri semperq; seruatur. Neq; rectè dicitur Deus esse, ne ita essentia ipsiusq; esse particeps uideatur. Dependet uero diuinitus ens quodlibet prorsus totum scilicet tam essentia, quam esse cuiuslibet. Si ipsum entium esse ad Deum referas, in species huius in Deo causam efficacissimam expressissimamq; exemplar, & illinc fieri hoc penitusq; seruatur, Deumq; huic intimum semper adesse, atq; hoc eatenus existere, quatenus inde seruatur, uelut umbratilis imago quædam. His itaque rationibus Deum quodammodo ipsum esse omnium entium appellabis. Velut si uarios iridis colores ad Solis lumē cōparans, lumen uocites ipsum esse colorum, aut si uultum dicas ipsum speculæ is imaginis esse. Deus præterea æternitatum æternitas nominatur, quoniam ipse solus est tota uirtus, per quam aliqua sint æterna. Cum uero & tempus sit aliquid, motus ipsius in motu, & æternitas aliquid status ipsius in statu, atque ipse status sit aliquid similiter alicuius in aliquo, merito Deus non proprie nominatur æternitas, sed ipsa uirtus, & unitas, per quam perseverantia quædam in suo quodam uno, & est, & nominatur æternitas.

DIONYSIVS.

DIONYSIVS.

Iam uero Deus non quodammodo est ens, sed simpliciter & incircumscriptè, totum in se esse comprehendens, graduq; superiore complectens. Quapropter & rex dicitur seculorum, quippe cum in ipso, & circa ipsum esse, atque ens omnè subsistat, neque erat, neque erit, neque factus est, neque fit, neque fiet, imò uero neq; est quidem. Sed ipse est ipse entibus ipsum esse. Neque uero entia solè, sed ipsum etiam esse entium ex ipso pendet, qui ante æternitatem extat, ille enim est seculum seculorum, qui est ante secula.

Ab ipso bono, quod est ente superius, uniuersum ens, & omne seculum omnino dependent.

MARSILIVS.

Quando ipsum simpliciter ens excogitas, quia nondum sufficientissimum & perfectissimum inuenisti, sed potes sufficientius & perfectius aliquid cogitare scilicet ipsa bonum, cuius ratione omnè ens perfectiorè sufficientiamq; sortitur, idè coniectare potes ipsum bonum super ipsum simpliciter ens extare, & ab illo uniuersum ens effici, perfici, conseruari. Nam enim causa effectus omnes summo opere pendet, in ipsa summo opere continentur, ipsa quintariam in omnibus est summo opere. Omnia igitur quomodolibet entia, eorumq; perseverantia scilicet æternitas entium stabilitum, tempusq; mobilitum ab ipso bono, tanquam participationes quædam modis omnibus omnino dependent.

DIONYSIVS.

Reframentes itaq; dicamus, omnibus entibus seculisq; ut sint cōpetere ab eo quod est superius ente. Atqui omne æuum, tempusq; pendet ex ipso. Ipsum namq; omnis æui temporisq; & uniuersi quomodolibet existentis principium & causa est, quod est celsius ente. Omnia illius participia sunt. Ipsum à nullo existentium abest. Illud sanè ante omnia extat. Cuncta in ipso consistunt, & omnino quicquid quomodolibet existit, certè in illo quod eminentius ente cēsentur, & est, & excogitatur, atq; seruatur.

Deus super essentiam existens, procreat primo ipsam per essentiam, ipsam uitam, ipsam sapientiam. Per hæc creat horum participantia. Primus Dei effectus est esse.

MARSILIVS.

Cum Deus nomina multa ex suis effectibus, donisq; accipiat, conuenienter ens appellatur, siquidem primus ipsius effectus est, esse. Primus enim quam rebus moueri, sentire, sapere, uiuere, tribuerit, simpliciter esse concessit. Platoniorum mos est, super omnia quasi per eandem quandam compositam sapietia, uiuentia, entia, collocare ipsam per se sapientiam, ipsam per se uitam, ipsam per se essentiam. Hoc Dionysius hac cōditione recepit, ut primo quidè hæc, quæ ita dicuntur, penes Deum sint, ipse Deus non quidem sicut Deus formaliter sit hæc ipsa, sed sit potius horum causa. Deinde ut in rebus sub Deo, hæc ipsa sint formales rerum rationes, ipsa quidem per se essentia in existentibus sit ipsa ratio formalis essendi, ipsa uita similiter in uiuentibus, ratio uiuentis in sapientibus ipsa sapientia, formalis ratio sapiendi. Neq; distinguuntur hæc ab his in quibus sunt re ipsa, sed quadam potius ratione. Per has quidem rationes formales res sunt uiuunt, sicut ipsæq; rationes dependent à Deo proxima tanquam diuine quædam processiones atque dores. Per has quoq; res harum participes. Ratio item sapiendi est rationis uiuentis particeps hæc similiter rationis essendi. Deus denique per id quod est prius & superius ente, primo quidem ipsum simpliciter esse, ubiq; producit. Per ipsum subinde deriuat passim hoc & illud quomodolibet ens & esse. Similiter per id quod est ante, & super uitam & sapientiam, procreat ipsam ubiq; simpliciter uitam & sapientiam. Per ipsas deinde singulas uiuendi conditiones atque sapiendi. Deus & ante omnia dicitur & super omnia. Ante quidem, quoniam & efficiens est, & finis. Super autem, quoniam rationes, uitæq; omnium absq; proportionè transcendit.

DIONYSIVS.

Ante omnes ipsius Dei participaciones, esse profertur, ipsumq; per se esse, antiquius est, quam ipsa per se uita, quam ipsa per se sapietia, ipsa per se similitudo diuina, cæteraq; quorū quæ sunt participantia, ante hæc omnia ipsum esse participant. Imò uero & omnia, quæ ipsa per se cēsent, quorū quæ sunt participat, ipsius

FF

ipſius per ſe eſſe participia ſunt, nullumq; eſt ens cuius non ſit eſſentia, atq; æuſi ipſum per ſe eſſe. Merito igitur Deus imprimis tãquam ens ex antiquiore bonorum ſuorum munere celebratur. Qua enim ratione ante eſt atq; ſuper eſt, eadem præhabens, atq; ſuperhabens, quod ſimpliciter ens appellatur, nimirum uniuerſum ipſum per ſe eſſe, primo quidem inſtituit, deinde uerò hoc ipſo per ſe eſſe, conſequenter quicquid quomodolibet eſt, produxit.

De ideis principiſq; rerum, & quomodo entis participatione uitæ, & intelligentiæ antecedit.

MARSILIVS.

Platonici rerum omnium formalium rationes, inter ſe formaliter & abſolute diſtinctas, non collocant proprie in ipſo bono, ſiue uno penitus ſimpliciſſimo, ſed in uniuerſo intellectu ipſius boni filio uniformi patiter atq; omniſormi. Ideæ uerò dicuntur proprie formales illi rationes ſpecialiſſimarum, ut ita dixerim, ſpecierum, hominis, leonis, equi. Rationes autem rerum communiorum, quæ omnibus uel plurimis competunt ſpeciebus, diuina genera, uel principia nuncupantur, ut ipſa per ſe eſſenti, ipſa uita, intelligenti, unitas, ſimilitudo, ordo, identitas, diuerſitas, ſtatus, motus. Rationes quoque formales ex his principiſq; dependentes, rebus participandis in eſſe uolunt, communem ſcilicet eſſentiam in exitentibus, uitam ſimiliter in uiuentibus. Hæc communis Platoniorum omnium ſententia eſt. & hucſq; Plotinus atq; Porphyrius. Nonnulli uerò Platoniorum, quos Proclus eſt ſecutus, ipſam per ſe eſſentiam, ipſam per ſe uitam, ipſam intelligentiam, non ſolum in primo collocant intellectu, tanquam formales ſequentium rationes, ſed etiam inde ſegregant, tanquam ſubſtantias quaſdam diuinas inter ſe diſtinctas, ordinum ſuorum principia, ut ipſam eſſentiam, principium entium ſimpliciter, qua ratione ſunt entia, uitam ipſam uiuentium ducem, qua ratione uiuentia, intellectum ipſum intelligentium. Plotinica, Porphyrianaq; opinio, & ſi non undequaque, multo tamen magis quam Procli Dionyſio conſonat. Dionyſius ergo ſuam illam communem proſequitur regulam, ſcilicet ipſam per ſe uitam, ipſam intelligentiam, & cætera quæ ſimiliter appellantur, ſiue ſint ideæ in mente diuina, ſiue formales quædam idearum participationes in rebus, ſiue ſubſiſtentiæ rerum principia, ita communiter ſe habere, ut horum quodlibet, primo quidem ſit diuinitas factum, ipſius ſimpliciter, eſſe & eſſentiæ participiceps. Deinde nature cuiuſlibet magis propriæ, ſcilicet uitæ & intellectualis, atq; ſimilium. Tertio, agendi uirtutem radicatus ædat, per quam ſit principium atq; nominetur. Poſtremo concludit, ſi ipſa omnium præcipua per participationem entis primam, & ſunt, & cæterorum ſublimium participia ſunt, & per hanc participationem, principia quoque inferiorum euadunt, multo magis inferiora per primam ipſius eſſentiæ participationem, uitæ quoque ut intelligentiæ & reliquorum participia ſunt. Deus igitur non inmerito ens atque exiſtens ex ſuo communiter eſſendi dono omnium antiquiſſimo celebratur.

Principia rerum per eſſentiæ participationem & ſunt, & principia ſunt.

DIONYSIVS.

At qui & ipſa rerum principia omnia per communem ipſius eſſe participationem & ſunt, & principia ſunt, atque primo quidē ſunt, deinde uerò principia ſunt. lam uerò ſi uelis uiuentium omnium, qua ratione uiuunt, dicere ipſam per ſe uitam principium eſſe, & ſimilium, ut ſimilium ipſam per ſe ſimilitudinem, atque unitatum quatenus ſunt unita, ipſam per ſe unitatem, ordinatorum quoq; ut ordinatorum ipſum per ſe ordinem, aliorumq; ſimiliter, quæ huius uel illius, uel ambo rum, uel multorum, participatione euadunt hoc aut illud, uel ambo, uel multa, inuenientes perfectio participationes ipſas, primo quidem ipſius communiter eſſe participare, atq; ipſo ſimpliciter eſſe primum manere, deinde huius uel illius eſſe principia, & omnino per ipſam eſſentiæ participationem exiſtere atque participari. Si igitur hæc eſſentiæ participatione exiſtent, multo magis & horum participia omnia participatione entis exiſtēt. Quam obrem ſupereminens ipſa per ſe bonitas omnibus alijs muneribus ſuis præferens commune ipſius eſſentiæ donum, merito ex antiquiſſima ſuarum participationum ante omnia celebratur.

Omnia in Deo, ſicut numeri in unitate, lineæ in centro, nature particulares in uniuerſali, membrorum uires in anima.

MARSILIVS.

Quomodo in ipſo ſuper ens principia entia ſint, gradibus quatuor in primis aſſignat. Primo enim eſt in eo ſimul, atq; ex eo ipſum ſimpliciter ens abſolute proſus conſideratū. Secundo, principia entium, ſiue Ariſtotelica decem, ſeu Platonica quinque, de quibus in Timæo & Plotino

Plotino & Theologia ſatis. Tertio ſunt illi, atque illinc ipſa entia uera, ſcilicet ſempiterna ſimul, atque ſubſtantia. Quarto, illa quæ quomodolibet à uera eſſentia continentur, regunturq; tanquam debilitata, ut mutabiliſſima quæq; & ſimul accidentia. Continentur autem illi omnia, non ſolum conſunctim tanquam minime inter ſe diſtincta, uel diſſidentia, ſed etiam unitè, id eſt ſub una natura, item abſolute atq; incomprehenſibiliter, ſunt enim ipſa diuina natura ſimplex penitus, & immenſa. Proinde quomodo ex ipſo bono, & in ipſo ſint omnia, quatuor declarat exemplis ſcilicet quemadmodum in unitate, atq; ex unitate ſunt omnes numeri. Ex centro, & in centro omnes rectæ circuli lineæ ad circumerentiam inde productæ. Ex natura uniuerſali, & in natura, nature omnes partes animales. Numeri quidē in unitate, & lineæ in centro non ſunt aliud quicquam, quam ipſa unitas, aut centrum. Diſſerre tamen intelligentiæ noſtræ uideri poſſunt, quatenus unitas ad uarios numeros ad centrum, ad uarias lineas aliter referatur. Similiter rerum omnium ideæ in Deo ſummo nihil aliud eſſe re ipſa præter diuinam naturam ex cogitamus. Diſſerre tamen inuicem quatenus diuina intelligentia, & uires aliter, atq; aliter naturam ſuam ad alia referat, ut aliter imitabilem. Naturam uniuerſalem Platonici uirtutem quandam uitalem atq; uiuificam omnibus corporibus inſtram arbitrantur, appellatq; quoddam animæ mundanæ ueſtigium. Dionyſius, ut arbitror, naturam diuinam præ ſouentis instrumentum cognominabit. Virtutem ſaltem uitalem quomodocumq; ſit, toti mundo inſtam eſſe declaratio, perfectio, motorq; mundi mirabilis, & ubiq; uiuentium generatio. In hac eſſe ſeminales omnium generabilium uires apparet, ubi præcioſiſſima quæque, plurimaq; uirtutis ſine manifeſtis in eadem ſpecie cauſis generantur. Itaq; neceſſariū eſt hæc ex eodriguentibus nature ſeminibus generari. De hoc in Theologia ſatis. Poſt exemplum nature Dionyſius, more Platonico, animæ introducit exemplū. Naturam namq; Platonici putant ex anima mundi proxime dependere. In omni enim deniq; anima membrorum ſui corporis uires latent. Illinc enim in corpore ſunt, & ſeruantur atq; recreantur. Sed & nature particulares in uniuerſali natura, & membrorum uires in anima magis inter ſe diſtinctæ ſunt, quam ideæ rerum in ſummo bono. Diſtinctas enim ſunt in natura: & anima, forme ſimiliter in mente ſub bono, Platonici putant. Proinde ubi ait, Ideas quo magis à centro diſcedunt eo latius inter ſe diſtare, ipſe cogita, ſi forte produci ſingatur in infinitum, diſtinctam quo ab alia ad aliam tandem infinitam fore. Unde & circumerentia uniuerſalis erit infinita, & pars cuiuſmodi queſlibet, pariter infinita, totiq; æqualis, quod dictu nefas. Similiter quod proceſſo rerum ſub Deo per infinitos gradus ſemper in deterius forte ſingatur, cogemur denique conſiderare, eo rem de uenturam, ut multa inter ſe ad eod diſcrepent, ut in nullo proſus inter ſe conueniant. Quod quidem eſt abſurdum. Cõueniunt enim ſaltem ſemper in eo, quod & omnia ſunt aliquid, & quod ab eodem principio proceſſerunt.

DIONYSIVS.

Et autem ex ipſa bonitate, atq; in ea, ipſum ſimpliciter eſſe, entiumq; principia, atq; entia omnia, & qua quomodolibet paſſim ipſa entia continentur. Sunt inquam, ubi hæc abſolute, collectimq; & unitè. Ne per unitate numerus omnis præ eſt uniformiter, habetq; unitas omnem in ſe numerum ſingulariter. Omnisq; numerus unitus quadam eſt unitate, quatenus uerò inde progreditur, eatenus diſcernitur, atque multiplicatur. In centro ſimiliter omnes circuli lineæ ſimul continentur conſiſtunt. Ipſumq; punctum, habet omnes in ſe rectas lineas ſimul unitas, tam inuicem, quam ad principium unum, ex quo pariter proceſſerunt. lam uerò in ipſo centro penitus ſunt conſunctæ, parum uerò diſcedentes, inde parum quoq; inter ſe diſcrepant. Longius autem inde diſtantes latius & inuicem diſtare coguntur, atque ſimpliciter quantum centro uiciniores ſunt, tantum & ipſi, & inuicem ſunt conſunctæ. Quantum rursus ab ipſo diſcedunt, tantum dem diſcedere inuicem compelluntur. Præterea in tota uniuerſorum natura ſunt omnes particularis nature uniuerſaliſq; nature rationes. Secundum quandam unionem non conſuſam collectæ ſunt. In anima quoq; uires corporis totius ſingularum gubernatoris uniformiter continentur. Non eſt igitur aſſenſum, ſi per exiles imagines ad ipſam omnium cauſam aſcendentes oculis mundo ſublimioribus contempletur omnia in ipſa omnium cauſa, eſtam quæ aliquam inter ſe contraria ſunt, ſingulariter penitus & unitæ.

À primo principio datur omnibus non ſolum, quod ſimpliciter aliquid ſint, ſed quod habeant ſpeciales eſſentiæ proprietates.

MARSILIVS.

Putauere nonnulli à primo rerum principio tanquam uniuerſaliſſimo atq; ſimpliciſſimo, ſolum pendere uniuerſum ſimpliciter eſſe. Speciales autem modos differentiæq; eſſendi à cauſa

sis duntaxat sequentibus proficiat. Proprios enim particularesque effectus ad proprias quasdam earum particularibusque causas pertinere. Quod igitur sis aliquid fortiri te à primo principio putat, quod autem ipsi uiuens, efficax ad motum, aut statum, fecundus ad generandum, sentiens, rationalis, sapiens, habere te à uita quadam & potestate secunda, & mente post primum, existimauere. Item quod sis homo, ab idea quadam hominis in ipsa mente regnante. Dionysius uero noster opationem eiusmodi reprobabat, fingentem informem duntaxat munus, scilicet simpliciter esse, rebus ab optimo principio tradit. Formosissima uero munera, quæ sunt quasi fines essendi, à deterioribus causis proficiat. Oportet autem singulis in singulas proprietates, quæ speciosum quiddam & optabile præ se ferunt, non minus, imò magis ab optimo omnium principio, quam ab inferioribus. Causis proficiat. Itaque in ipso omnium primo speciales omnium rationes & notionnes inesse. Cuius miranda potestas latissime penetrat & comprehendit. Quamobrem Dionysius nunc à primo non solum agnoscit in rebus quod simpliciter aliquid sint, sed præterea quod sint & principium aliorum, aut finis, quod uiuant, quod semper uiuant, quod sapientiam habeant, qualemcumque natura fuerint, similitertque rationem atque sensum. Et quæcumque illa pertinent, aut ista. Pertinent, inquam, perfectuerare, stare, mouere, unio, temperatio, ordo, finis, & distributio. Consimilesque formales proprietates, tanquam speciosi quiddam ipsius simpliciter esse characteres.

DIONYSIUS.

Est enim rerum principium, è quo existit & ipsum esse, & omnia quomodolibet existētia. Omne principium, omnis terminus, omnis uita, immortalitas omnis, omnis sapientia. Totus ordo, omnis harmonia, uniuersa potestas, omnia custodia & conseruatio, firmitas omnis, uniuersa distributio, omnis intelligentia, omnis ratio, sensus omnis, omnis habitus, totus status, uniuersus motus, omnis unio, temperies omnis, quæ libet amicitia, quæuis conuenientia, cuncta discretio, quilibet terminus, unaquæque diffinitio, & reliqua quotcumque eo ipso, quo ipsa sunt entia, omnia essentia suis, quæque characteribus imprimunt.

Quot gradibus sub bono essentia rebus participetur. De ordinibus angelorum.

MARSILIVS.

Vniuersa essentia ab ipso super essentiam bono per gradus præcipue quinque procedit. In primo sunt essentia angelorum, quæ neque corporeæ sunt, nec ullum habent commercium cum corporibus. In secundo sunt animæ incorporeæ quidem, sed consortium cum corporibus inuenientes. In tertio, substantiæ corporales. In quarto, quæcumque substantiis accidunt. In quinto, rationis machinamenta. Prima inter angelos hierarchia soli diuine trinitatis contemplationi dedita, summum sub Deo essentia diuinitatisque tenet gradum. Secunda uero ultra contemplationem cælestia regens, in duobus eiusdem gradum aliquantulo inferiorem possidet. Tertia quæ est sub cælo gubernans, infimum quidem possidet inter angelos, sed excellentiorem admodum animabus. Summam uero angelis, & animæ omnesque naturæ, & esse, & bene esse circa ipsum bonum tripliciter forciuntur. Nam id totum illinc tanquam à causa efficiente suscipiunt, & eiusdem uirtute conseruacrice tenent. Et ad idem tum esse, quam bene esse actionesque omnes referunt, ut ad finem. Quod angelos & intelligibiles, & intellectuales cognominat, mos est Platonius, intelligibiles & nominare, quatenus illuminant alios, intellectuales quatenus illuminantur ab alijs.

DIONYSIUS.

Ex eadem quoque omnium causa existunt diuinorum angelorum intelligibiles & intellectuales essentia, animarum quoque substantiæ, ac totius mundi naturæ, & quæcumque quomodolibet esse dicuntur, siue tanquam alijs accidentia, siue tanquam excogitationes quædam intelligentiæ. Iam uero sanctissimæ, antequam quilibetque potestates angelicæ, quæ uerissimæ sunt, & uelut in uestibus superessentialis trinitatis collocata, ab ipsa simul atque in ipsa, ut & sint, & diuina sit, acciperunt. Præterea quæ post illas secundo loco inferiores sunt, inferiore quoque conditione id ipsum habent. Extremæ denique extrema quadam sorte, extrema, inquam, si cum angelis comparentur, comparata uero ad nos, ratione quadam id habent mundo superiore. Proinde animæ & cætera omnia eadem conditione & esse, & bene esse habent, suntque & bene, sunt ex ipso bono ens uniuersum exuperante, in ipso quoque & sunt, & bene sunt. Ab ipso quidem exordiantur, in eodem & conseruantur, in ipsum denique finiuntur.

Ipsium unum, atque bonum esse eminentius quam ens, & essentia atque esse. Et ista creaturæ comprehendit atque metitur.

MARSILIVS.

Cum ipsum unum, bonumque sit entis uniuersi principium atque finis, merito quæ essentiam habent participem unitatis bonitatisque summo pere, summum in ordine entium gradum tenent. Eiusmodi sunt intellectuales, cælestesque substantiæ, ex toto substantia sempiternæ. Quæ uero unitatis, bonitatisque minimum gradum possident, gradum similitert infimum inter entia tenent. Verum in his quoque unitatis & bonitatis uirtus est aded potens, ut non permittat ea quamuis ex parte caduca, penitus interire. Potestas enim hæc ubique ipsum communiter ens & essentiam conseruat, neque sint in nihilum euanelcere. Solemus ens ita distinguere, ut in hoc ita esse sit actus, perfectioque essentia, sicut uiuere est actus & perfectio uitæ. Dionysius ergo non tam essentiam hic, quam esse cum principio comparat, ipsum, inquam, simpliciter & communiter esse, in uniuersa uidelicet entium latitudine. Uniuersum quod hoc dependet ab ipso uno atque bono, tanquam principio atque fine. Siue enim ens ex essentia, & esse constans accipis, quod non est simplicissimum: ideo nec est principium, siue essentiam consideraueris. nec est ipsa principium, quoniam per esse perficitur, neque rursus hoc ipsum quod dicitur esse, principium erit, quamdiu in essentia fuerit amplitudinem cohibente. Sin autem hoc extra essentiam contempleris, non tam ipsum reuera esse seorsum ab essentia, sicut neque uiuere seorsum à uita, neque sapere seorsum sapientia, sed unitam potius, bonitatemque contemplare. Sub cuius amplitudine uniuersum esse comprehenditur, neque uicissim. Siquidem ultra rerum formas per quas perfectiores omnes sunt, participatio quædam unitatis & bonitatis extenditur. Ipsum igitur esse habet in se unum atque bonum, uidelicet tanquam particeps unitatis atque bonitatis, neque uicissim. Denique bonum ipsum, & est æternitas, id est, conseruatio entis, & est æternitatis simul & entis principium, medium, mensura, finis.

DIONYSIUS.

Precipua quidē ipsius esse munere excellentioribus essentijs ille distribuit, quas etiam æternas sacra eloquia uocant. Ipsum uero esse omnium entium nunquam omnino deseritur. Iam uero ipsum esse ex Deo, qui est excelsior ente creatur, illius quoque est ipsum esse, neque uicissim. In illo rursum est ipsum esse, neque conuerso. Item esse ipsum participat illum, neque sit contra. Ille quinetiā tanquam excelsior, quam essentia est ipsius esse æternitas, & principium, & mensura. Imo entis & æternitatis, omniumque principium efficax, & medium, atque finis.

MARSILIVS.

Qua ratione de Deo predicentur omnia pariter atque negentur, & hic & inter incia libri, & in mystica Theologia tractatur.

DIONYSIUS.

Sacra igitur eloquia per omne rerum intelligentiā Dei superioris ente cognomenta multiplicat. De illo namque dicitur, & erat, & est, & erit. Item factum est, sitque, & fiet. Hęc enim omnia apud eos qui diuina, ut decet, intelligunt, Deum significant per omnem intelligentiam superessentialiter esse, & omnium quomodolibet sint, principium. Iam uero Deus non hoc quidem est, illud uero non est, neque hic quidem & ita est, ubi uero & aliter minime. Sed est simpliciter omnia, ut omnium causa, omnia rursus in se principia, omnes conclusiones & terminos rerum omnium continens, & ante habens. Et super omnia est, ut qui ante omnia præest mirabili super essentiali ratione. Quamobrem de illo simul omnia prædicatur, neque est aliquid omnium. Omnem figuram, speciemque possidens, interim ab omni forma & pulchritudine segregatus. Principia, mediisque, & fines rerum absolute, præcipueque anticipans in se ipso. Omnibus essendi munus per unam supremamque simplicem causam sincerissime superlustrans.

Comparatio Solis ad Deum. Deus per simplicem naturam, & per ideas efficit omnia. Est superessentialis.

MARSILIVS.

Tria circa solem potissima Dionysius contemplatur. Primum, quod sol unus per unum lumen omnes sensibilem naturas ipse uidelicet sensibile summam, generat, fouet, uiuificat, mouet, & distinguit, & colligit. Secundum quod singula rursus pro uarietate naturæ unam Solis naturam, uaria participante, animantes alia aliter. Tertium quod uari

sub uno sole effectus non solum propter distinctionem mediorum suscipientiumque distinguuntur, tresrumetiam propter varias in ipso sole uirtutes per lumen quidem unum motumque procedentes, sed alias alibi aliter explicabiles. Unde colligitur naturam ipsam solis non esse simpliciter, ut lucem solum uel calorem, sed a uirtute quandam potius uegetalem, in qua sicut & in genitali animarum cuiusque naturam formaliter distinguuntur uirtutes membrorum, formarumque omnium feminales. Concluditur, Deum multo magis per uirtutem ipsius naturam diuersissima facere, non per uarias quidem uirtutes, quas feminales inter se absolute distinctas, sed per uaria potius exemplaria penes ipsam. Deum per diuersam intelligentiam uoluntatemque distincta. Platonice denique mysterium constitutum non solum de ideis, sed etiam de bono, totam prorsus essentiam excendent. Sicut enim entia haec & eiusmodi hanc causam se habent, & illa rursus atque illiusmodi ad illa, ita ens uniuersum ad ipsum bonum uniuersum principium. Quemadmodum igitur haec principales cause, atque effectus naturae inferiores, per uirtutes aliquas excedentes simplicioresque efficiunt, ut caelum per uirtute superetelementalem simplicioreque elementalia ualde composita, anima per uires incomplexas corporales, ita multo magis ipsum bonum per superessentialem naturam atque simplicissimam eius generat uniuersum, longeque diuersum.

DIONYSIUS.

Sol quidem hic noster essentias qualitatesque sensibilibus quantum per multas atque differentes, ipse tamen unus cum sit, lumenque unicum, superlustrat, renouat, nutrit, seruat, perficit, distinguit, colligit, refouet, fecundat, auget, promouet, firmat, producit, excitat, uiuificat omnia. Rursusque primum quodque ex omnibus pro natura sua, unus eiusdemque Solis est particeps. Atque ipse Sol, unus causas omnium, ante haec uniformiter in ipso comprehendit. Multo sane magis oportet in ipsa Solis omniumque causa prius extitisse rerum omnium exemplaria, secundum singulariterem superioremque essentiam unitatem. Quadoquidem & producit essentias per excessum essentias eminentem.

Idea rerum in Deo atque in angelo, sed in angelo magis inter se differentes, quam in Deo.

MARSILIVS.

De ideis in Theologia & Plotino & Parmenide latius disputamus. In hoc Platonicum cum Dionysio conferunt, quod ideas seorsum ab intellectu uel Deo, ut falso Peripatetici calumniantur, nunquam excogitauerunt. Sed in quodam intellectu diuino extra controuersiam posuere ideas uel scilicet absoluta quadam ratione formaliter inter se distinctas. Intellectum eiusmodi Platonicum quidem diuinum, nostri autem angelicum nominauerunt. Nam in ipso Deo ideas quidem utriusque ponunt, non tamen absolute prorsus, sed quadam relatione distinctas, quare unus Deus ipse uirtutis suae conscius, quot quantisque modis sit extra communicabilis non ignoret. Modi eiusmodi definiti penes Deum plurimi quidem, sed sub unica diuina natura formaque comprehensi, rerum idem sunt omnium. Praedestinationes quaedam rerum diuina cognitione & uoluntate pariter designatae. Inde rursus in diuinam, siue angelicam mentem primo descriptae, deinde persequentia gradibus ubique suis participatae.

Exemplaria rerum penes Deum.

DIONYSIUS.

Exemplaria uero dicimus rationes in Deo substantificas rerum, ante haec omnia singulariter existentes. Quas Theologia praedestinationes siue praedestinationes uocat, & diuinas bonasque uoluntates, rerum definitrices omnium atque effectrices. Per quas ipse super essentiam Deus, quae sunt omnia praescripsit atque produxit.

Quomodo in uniuerso rerum ordine inferiores ubique superiorum ordines imitantur. Deus per simplicissimam uirtutem omnia perficit.

MARSILIVS.

Clemens Philosophus secretiores Hebraeos & Platonicos imitatus existimauit uidentur, ita superiora inferiorum quasi quadam exemplaria esse, ut gradus & qualitates intellectualium animarum intellectus angelicos naturaliter imitentur. Coelestium quoque dispositiones, similiter imitantur ordines animarum. Species quoque uirtutesque rerum elementalium ad coelestium imagines sint ubique dispositae. Hoc quidem non approbare non possumus, ut uniuersum sub uno mirabilem habeat unionem. Sed non propterea dicendum est, angelos esse animarum ideas & exemplaria, uel animas coelestium, uel coelestia rerum coelis inferiorum. Nam & haec omnia ad exemplaria prima penes Deum praedestinata, sunt denique referenda. Atque per coelestes ordines proportionem quadam ad angelicos ordines ascendunt per hos

per hos, perque solem ad ipsum Deum. Quomodo uero per stellas quidem ad angelos, per solem uero ad Deum progrediendum sit, neque solem tanquam Deum colere debeamus, quod lex mosaica prohibet, (satis in libro de sole ac lumine iam tractauimus,) praeterea uirtus quae magis unica est, eo maior, & ad plura se porrigit. Item cum compositionem simpliciatem antecellat, merito causa quo simplicior est, eo prior, quo prior eo plura facit. Causa igitur maxime una atque simplex, proculdubio prima est, per quam simplicissimam unitatem efficit, ducitque omnia. Processum uero ipsum ex se per omnia ad munere ipsius esse, bonitasque inchoare uidetur, dum omnibus essentiam quandam & bonitatem communiter exhibet, posthanc quibusdam insuper uita, sensum, rationem, intelligentiam. Infinita denique uirtute complectitur, & extra proportionem exuperat omnia. Quae quidem uirtus non quoniam infinita, ideo est, & multiplex, sed quoniam maxime una est, idcirco potentiam habet immensam, & quoniam immensa est, ideo uicissim est & unica. Duo enim infinita simul esse non possunt. Seruat quinetiam suam hanc in participatibus unitatem. Non enim diuidendo, sed uelut attingendo participat. Quemadmodum auditus multi eundem uocalem orbem ab uno loquentem ad eos usque productum quodam, quasi tactu pulsante percipiunt. Percipiunt inquam tria, primum qualitatem uocis, secundum clamantis affectum, tertio loquentis sensum atque mentem, similibus ferme gradibus sub uno unius Dei processu alia quidem essentiam bonitatemque communiter susceperunt, alia uitam insuper atque motum alia praeterea rationem, rationes uel ducem intelligentiam.

DIONYSIUS.

Sicut, ut Clemens philosophus censet, forte dicendum sit, etiam ad aliquod exemplaria dici, quae in ordine rerum principaliora sunt, procedit quidem etiam in modo sermo non per propria & perfecta, simplicissimaque nomina. Caterum ut concedamus hoc etiam recte dici, interim meminisse debemus, quid Theologia uocem, uide licet non ea tibi ostendi, ut post illa incederes, uerum ut per cognitionem horum proportionaliter ad ipsum omnium causam gradatim pro uirtutibus prouehamur. Oia igitur ipsi omnium causae attributenda sunt secundum singularem unitatem omnibus eminentem. Quandoquidem causam primo ab ipso essendi munere processum substantificum ac bonum inchoans perque omnia pergens, & uniuersum per uirtutem suam essentia completens, & omnia quae sunt exultans, omnia prorsus anticipat in se ipsa, per unum simplicitatis excessum omnem dupliciter respiciens. Cuncta uero eodem modo compellit per infinitatem suam se super omnia dilatantem, & unice participatur ab omnibus. quemadmodum & uox cum una eademque sit, a multis interim tanquam una sentitur.

Quomodo in omnibus per Deum sit infinitudo quaedam atque terminus. Deus autem sit & infinitus & insuitus, & termini terminus, in omnibus extra omnia.

MARSILIVS.

Satis in commentariis in Philobum, & in Theologia tractauimus, quemadmodum Deus omnia ex infinita, (ut Platonicè loquar,) terminoque compositum. Infinitatem quidem dicimus, naturam quandam, & capaciterem & quasi potentiam siue possibilitatem per se informem, facillimeque formabilem. Terminum uero formam speciemque, & modum desuper his adhibitu. Duo haec praeter Deum sunt in omnibus inuicemque opposita, sed penes Deum ipsum, sunt una uirtus, unus actus, per quem, & formabilem ubique potentiam fecit, ut fundamentum, & speciem modumque adhibuit, tanquam aedificij terminum. Per eundem igitur actum Deus est & omnis infinitatis infinitas, & uniuersi termini terminus. Est & omnibus ubique praesens, rebus inter se diuersis, ipse praesens non per diuersa quidem suis, sed per idem. Non per idem, inquam particulare aliquid, sed per uniuersum, siquidem ipse sit uniuersum, imo per naturam uirtutemque uniuerso prorsus excellentiorem. Omnia denique quae bonum aliquid in rebus praesentibus ferunt, de Deo praedicari possunt, sed ratione quadam longe diuersa nobisque occulta, rursusque negari, quoniam nulla ratione a nobis excogitata, haec de Deo praedicari possunt.

DIONYSIUS.

Ipsa igitur qui est excellentior ente, entium omnium principium est & finis. Principium quidem tanquam auctor, finis autem, ut cuius firmitas facta sunt, omniumque terminus. Infinitas quidem omnis infinitatis, & omnis termini terminus. Et id quidem eminet tanquam oppositorum. In uno enim, ut saepe iam dictum est, res omnes anticipat atque efficit. Praesens quidem omnibus ubique per unam atque idem. Per idem, inquam, omne & ad omnia prodians. Interea permanens in seipso & consistens, atque inuolens. Rursus neque stans, neque motu, neque principium habens, neque medium, neque finem

Nec est in aliquo existitium, neque aliquid est eorum. Nec omnino sibi quicquam com-
petit eorum quæ æternè sunt, uel eorum quæ temporaliter. Sed & tempore, & æterni-
tate, atque his omnibus, quæ in tempore, æternitate uel sunt, excellenter absoluitur. Quæ-
obrem æternitas ipsa resque omnes rerumque mensuræ, & quæ sub mensuras cadunt per
ipsum, ab ipsoque sunt. Sed de his quidem & in alijs diximus opportunius.

*Omnis uita & omnis essentia fit ab eo, quod est super uniuersarum
uitam & essentiam.*

MARSILIVS.

A Communioribus ad minus communia, ab essentia ad uitam, ab hac ad intelligentiam, Pla-
tonico, ut solet, more procedit. Vitam æternam, id est, Deum, ait ipsius uitæ, id est, commu-
nissimæ uitæ, causam esse. Causam quoque uniuscuiusque speciei, uitæ, causam denique
singularis cuiusque uiuendi proprietatis. Per Deum angelicas substantias animasque habere, ut
semper uiuant, quæ suapte natura, ut Timeus ait, immortalem uitam, in se nec uitam, quidem il-
lam habere possent. Animas hic ueras, id est, rationales intelligit, Irrationales enim animas esse
non ueras. Et plantarum uitas imagines ultimas animæ. Idque uniuersum uitæ genus ex bonitate
diuina, quæ per uitam est, procedere. Quemadmodum & ens uniuersum ab eadem bonitate uni-
uersum ens exuperante. Prima enim causa maxime omnium causarum antecellit effectus. Cum
igitur excellentiores ubique causæ non in eodem genere cum affectibus computentur, sed inde sint
longius segregatæ, merito causa prima, cum totum ens respondet, tanquam communissimum o-
pus causæ communissimæ mirabiliter rationem omnem ipsius entis exuperat. Sempiternum uero
in angelis motum, nisi actum exposueris, intelligentiam angelis celerrime discurrentem attribu-
es, quod nonnulli comprobauerunt.

DIONYSIVS.

Nunc autem uita æterna laudibus celebranda, ex qua ipsa uita omnisque uita,
& sub qua per omnia quomodolibet uiuentia, uiuere pro modo cuiusque
diffunditur. Iam uero immortalium angelorum uita, immortalitasque & per-
seuerantia illa sempiternæ motionis angelicæ ex ipsa, per quæ ipsa est, atque
subsistit. Quamobrem uiuentes semper, immortalesque dicuntur, ac rursum
non immortales. Quoniam non ex seipsis habens, ut sint immortalesque dicuntur, ac rursum
Sed ex causa illa uiuifica, uniuersam uitam afficiente, atque continente. Et quemadmo-
dum in ente dicebamus, ipsum quod est ente superius appellantes ipsius entis æterni-
tatem, ita nunc iterum, ipsum quod est uita superius, ipsam uidelicet diuinam uitam esse
ipsius uitæ causam uiuificantem atque firmantem. Omnis sanè uita, motusque uitalis ex
illa uita procedit, quæ superat omnem uitam, & omne omnis uitæ principium. Ex illa
præterea immortalitatem habet animæ, ex illa animalia omnia uiuunt. Ex illa plantæ
per extremum uestigium uitæ uiuunt, illius uitæ munere fortè sublato, iuxta diuinum
eloquium, deficit omnis uita, Sed quæ participandæ ipsius infirmitate iam defecerant,
illuc conuersa iterum reuiuiscunt.

*Deus & generalem uitam, & omnes uitæ species modisque procreat. Motus quidam
in angelis sempiternus.*

MARSILIVS.

Deus dat uiuentibus omnibus non solum communem uitam, sed omnes etiam uitarum spe-
cies, singularesque uiuendi proprietates. Omnis enim formalis distinctio rerum in diuina
describitur prouidentia, & eiusdem auctoritate perficitur. Supercoelestes angeli, uitam in-
de nacti sunt ab omni materiæ commertio segregatam, atque ita incommutabilem, ut non alio tem-
pore sit sapientior quam alio, uel melior, uel felicior. Sempiternitatem quoque motus in declinabi-
lem. Motum hic aut actionem quamuis intellige, aut reuolutionem in celestem angelos scilicet agi-
tante. Denique quicquid usquam uitæ & uigoris existit, dependet ex Deo, homines quidem, &
ab initio angelica quadam cognitione donante, & degenerantes quotidie reuocante.

DIONYSIVS.

Ipsa uita dat quidem primum uniuersæ uitæ hoc ipsum, ut sit uita, ac rursum uni-
cuique uitæ, ut sit propriè quælibet, quod naturaliter esse debuit. Atque super coe-
lestibus uitis immaterialem & diuinam immutabilemque immortalitatem, sempi-
ternam quoque motum nusquam uergentem, uel inclinantem. Præterea propter
copiam

copiam bonitatis usque ad dæmonicam uitam sua munera porrigens. Nec enim non ab
alia causa prouenit. Sed ex ipsa & quod sit uita, & quod permaneat habet. Homini-
bus insuper uelut compositis quantum accipere licuit, uitam condonauit angelicam, atque
ex cessu clementiæ nos etiam illinc aduersos ad se conuertit, & reuocat.

*Ad primam uitam pertinet immortalium animarum corpora immor-
taliitate donare.*

MARSILIVS.

Multa sunt præter naturam elementalem, quæ non sunt præter mirabilem celestis nature
uirtutem. Multa similiter supra cæli uires sunt in auctoritate rectoris cælorum procul-
dubio posita ad ipsius ordinem, prouidentiam, bonitatem, iustitiam pertinentia. Huius
æternitas infinita absque medio substantias intellectuales omnes efficit atque ideo sempiternas.
Quod quidem munus substantiæ omnes eiusmodi ex naturali ad Deum ipsium conuersione ma-
nifestè declarant. Deus substantias intellectuales ultimas, ad quoddam uniuersum bonum cir-
cumque diuinum cum caducis corporibus copulauit ad humanam speciem faciendam, Deum uide-
licet in terris ueneraturam. Ita quemadmodum ordinis diuini fuit, corpora caduca diuinarum
animarum capacia facere, ita quoque fuit eadem immortalitatis animæ participia reddere. Præ-
sertim ut inter hæc duo talis uicissitudo foret. Ut quemadmodum in eiusmodi commertio per
Deum concessio, anima mortalia quædam, quasi subitè corporis dèrimentia, ita corpus quandoque
immortale uicissim uitæ munus sub anima sortiretur. Mitto in præsentia quantum ad iustitiam
diuinam spectet, sempiternam pijs iustisque officijs præmium pollicentem, contrariuè suscipiendam
sempiternum. Duo hæc etiam post hæc uitam corpori simul cum anima communia facere, sicut
& in uita præsentia officia quæ dicebam, sunt utriusque communia. Mitto denique naturalem animæ
ad resumendum corpus inclinationem non futuram prorsus inanem. Nam de resurrectione satis
Theologia nostra, & in libro Athenagoræ Platonici atque Christiani, quem hoc anno, & Græco ad-
sensum interpretati sumus. Resurrectionem Plato in politico quasi uaticinari uidetur.

DIONYSIVS.

Quod autem longè diuinius est, Deus ipse nos integros, animas, in qua, & so-
cia corpora ad perfectam immortalemque uitam traducere pollicetur. Mysteri-
um profecto, quod ueteribus quidem præter naturam sorte uideri possit, mihi
atque tibi, ipsique ueritati diuinum atque super naturam, in qua, apud nos ui-
sibilem, non supra naturam illam omnipotentem uitæ diuine. Apud quæ
sanè tanquam uitarum, omnium naturam, præsertim diuinorum, nulla uita præter natu-
ram. Quamobrem dementis Simonis libri mysterio huic aduersantes, à choro diuino
tuncque sancta anima longius arceantur. Latuit enim illum, ut arbitror, quamuis se sapien-
tem exillimaret, non oportere sanè mentis uitrum, ratione quadam ex sensibus palam de-
ducta, nisi contra occultam illam omnium causam. Et hoc ei dicendum est, esse præter
naturam dicere, illi enim nihil est contrarium.

MARSILIVS.

Deus non per formam, sed per causam uita dicitur. Atque ex omni uita laudatur. Quia ipse species
omnes uiuentium generat & distitit, & mouet.

DIONYSIVS.

Ex prima enim uita uiuificantur atque fouentur animalia omnia, atque plantæ. Iam ue-
ro siue intellectualem uitam dixeris seu rationalem, siue sensualem, siue nutritio-
riam, seu actiue, siue qualemcumque uitam, uel uitæ principium, uel essentiam
uite, ex ipsa uiuit atque uiuificat, quæ omnem supereminet uitam. In ipsa quinetiam
secundum causam singulariter ante subsistit. Vita enim illa omni uita superior, omnisque
uite principium, non solum uitam uniuersam procreat, sed fecundat etiam & implet, ac
que distribuit. Quamobrem ex omni uita celebranda est propter fecunditatem suam ui-
tas omnes mirifice propagantem. Unde tanquam omniformis, omnisque uita cogitatur
atque laudatur, & tanquam nullius indiga imò uero super exuberans omni uita. Ipsa qui-
dem uita dicitur, & ut super omnem uitam uita author excellentiorque uita, siue quomo-
documque ineffabilem illam uitam humano quodam more laudare quis uelit.

FF 5 Deus

Deus dicitur intellectus, qui procreat intellectum. Item negationes in Deo non defectum significant, sed excessum.

MARSILIVS.

AB ipsa uita ad intellectum & sapientiam. Platonico ritu, procedens, quemadmodum appellauerit Deum ens atque uita duntaxat, quoniam est omnis entis auctor atque uita. Ita nunc appellat intellectum, qui uidelicet est uniuersi intellectus & intelligentiæ causa. Cum uero Deus extra limites intelligentiæ discernatur, merito, nec intelligibilis est, nec proprie intelligens esse uideretur. Verum appellationes eiusmodi, quæ priuationem negationemque intelligentiæ circa Deum significare uidentur, non intelligentiæ aliorum defectum significant, sed excessum, scilicet illam procul minima dicitur inuisibilis. Inuisibilis quoque ingens illa lux intima soli, sed illa quidem infra proportionem uisus latet, hæc autem supra proportionem extans effudit intuitum.

DIONYSIVS.

AGe uero bonam illam æternamque uitam, si placet, tanquam sapientem, atque ut ipsam sapientiam celebremus, imò uero ut omnem sapientiam procreantem. Et super omnem sapientiam intelligentiamque eminentem. Deus enim non solum exuberat sapientia, sapientiæque eius non est numerus, sed omnem rationem & intellectum sapientiamque excedit. Idque mirabiliter intelligens uir ille reuera diuinus, communisque noster nostrisque præceptoris sol ait, quod stultum est Dei, sapientis est hominibus, non solum quod omnis humana cogitatio ad firmitatem stabilitatemque diuinam perfectissimam uicemque intelligentiarum comparata, error quidam est, uerum etiam qui Theologorum mos, est quæ ad priuationem pertinet de Deo conditione quadam opposita prædicare. Sic igitur sacre litere inuisibile dicunt lumen omnium fulgentissimum. Eumque qui laudes omnes & nomina iure sibi uendicant, ineffabilem & absque nomine nuncupant. Præterea præsentem omnibus ex omnibusque comprehensibilem & nusquam inuestigabilem asserunt. Hac utique ratione diuinus Apostolus in presentia stultitiam Dei dicitur celebrare quod uidelicet in ea præter rationem modumque appareret, ad ineffabilem omnique ratione superiorem referens ueritatem.

Non possumus percipere Deum humana consuetudine, uel uirtute, sed diuina.

MARSILIVS.

Sensus externi sensibilibus nutriuntur. Sensus internus, id est, imaginatio, imaginibus sensibilibus. Ratio humana frequenter imaginationibus alitur his enim freta de rebus humanis naturalibusque disceptat. Nos ergo per rationem nobis propriam imaginationi, quæ una cum sensibus sensibilibus nutritur, inuicemque tractamus quotidie nostra, & diuina frequenter aggredi inde atque falli inde. Oportet uero rationem inde ad intellectum conuertere, atque uirtute intelligentiæ propria intelligibilia iudicare. Sed munere quodam diuino intelligentiam superante, id est, unione quadam amatoria, per infusum diuinitus lumen accensa, sperare ipso Deo perfui posse. De unitate quidem diuinitus nobis impressa, ac de accessu ad Deum per eiusmodi unitatem alibi satis in Dionysio, Theologia, Plotino. Vbi etiam quomodo naturam nostram, uel intellectualem ex uere necesse sit, diuinamque induere, item qua ratione ipsum intelligibile sit, quidem intellectu uirtute superius, quando quidem mouet eam, habeat autem cum hac ipsa proportionem atque coniugium, ideo principium rerum, nec intellectus esse, nec intelligibile possit. Propterea non intelligentia, sed alia quadam sublimiore secretissimaque ratione percipiendum.

Non possumus percipere Deum humana consuetudine, uel uirtute, sed diuina.

DIONYSIVS.

Verum quod alibi dixi, quando more nostra que supra nos sunt accipimus, atque ea uirtute confidimus, quæ una cum sensibus aliter diuina nostris cõferentes, fallimur. Quippe cum diuinum illud arcanum iuxta apparente nobis specie perfectamur. Opera pretium fuerat animaduertere, nostrum intellectum partim quidem habere intelligendi uirtutem, per quam intelligibilia cernit, partim uero unionem quadam excelsores intelligentia. Per quam his que super intellectum sunt, coniungitur. Eiusmodi igitur unione cognoscenda sunt diuina non humano quodam more, sed quatenus ipsi toti nos totos excedimus, nosque integros Deo dedimus. Præstat enim esse Dei, quam nostri iuris. Ita demum diuina nobis tradi poterunt, si cum ipso Deo fuerimus.

Sapientia

Sapientia de Deo, negatur atque affirmatur. Angeli diuina uirtute simul omnia contuentur.

MARSILIVS.

Omniem cognitionem, speculatiuam, & practicam siue simul totam, siue discurrentem, partim quidem de Deo negamus, quoniam tenuissimis omnium cognitionis excedit partem efficiamur, quia omnes ipse cognitiones agit, & mouet, & perficit. Angelicæ cognitiones ob diuinam uiciniam habent, ut nec ex multis sensibus sensibilibus, signis, experimentis, effectibus, sicut nostræ perficiant, nec intus per argumenta notionesque discurrant, nec ex communi principio, gradatim deriuentur in singula, sed uno, quodam actu simplici penitusque immobilibus intelligibilia omnia intus contuentur. Angeli quidem quoniam intelligibiles sunt naturaliter, id est, a materialibus conditionibus penitus absoluti, atque perituri. Ideo & intellectuales existunt, id est, perspicui perspicacisque ad diuinam percipiendam, ideo præter eiusmodi naturaliter perspicuitatem perspicaciamque diuinitus illustrantur a Deo, ut cum ipso Deo super modos intelligentiæ coniungantur.

DIONYSIVS.

Hanc igitur irrationalem, & amorem stultamque sapientiam eminenter celeberrima, dicimus, omnis intellectus rationis omnisque sapientiæ, & intelligentiæ causam esse, ipsamque esse omnem consilium. Ab ipsa cognitione intelligentiamque omnem existere. In ea omnis cognitionis sapientiæque thesaurus absconditus esse. Atque ut consequenter ex illis, quæ iam diximus, prosequamur, causa illa super sapientiam uniuersam consistens omnemque comprehendens, ipsam sapientiam, & totam uniuersaliter, & qualibet procreat singularitatem. Ex ipsa profecto intelligibiles intellectualesque angelicæque mentium uirtutes, simplices ac beatas intelligentias habent. Nec in aliquibus diuisibilibus, nec a diuisibilibus siue sensibus, siue rationibus discurrentibus, cognitionem diuinam colligunt, nec ab aliquo communi ad ista simul comprehendunt, sed ab omni materiali conditione multitudinemque absolute, intellectualiter, immaterialiter, uniformiter, intelligibilia intelligunt, diuiniorem est sane in ipsis intellectualis uirtus, actio per se permixtam inconstaminabilemque puritatem desuper illustrata, propterea compositas ad diuinas intelligentias contuendas. Dum partim quidem per naturam impartibilem in materialibusque, partim etiam per unionem quadam (ut ita dixerim,) deiformem ad diuinam & plusquam sapientem mentem rationemque pro uirtutibus conformatur.

Cognitio animarum propria per discursum.

MARSILIVS.

ADeo, proprius est discursus aliquis animabus, ut plerique Platoniorum cœlestes animas discurrere circa rerum formas considerandas existimauerint. Quæ tamen quantum diuinitatis participes sunt, multa per unam speciem contuentur, plurima in unam congregantur notionem. Circulos agunt a principijs rerum ad fines per media, uicissimque ab effectibus ad superiores supernosque procedentes. Similis est animæ uero que humanæ conditio. Sapientia diuinæ minus non solum huicque procedit, uidelicet, ut Plotinus ait, usque ad imaginationem atque sensum, quasi quandam intelligentiæ ipsius imaginem. Quomodo in daemonibus miscens uoluntas cognitionem, sequens ab appetitu naturali cognitionem præcedente, dissentiat, ipse considera.

Sapientie diuinæ minus usque ad rationem, ac sensum demonemque procedit.

DIONYSIVS.

Animæ quoque facultatem rationalem per diuinam sapientiam habent, rerum ueritatem circulari quodam discursu querentes. Atque in eo quidem unitis mentibus illis inferiores, quod partibili uariæque conditione speculando procedunt. In eo uero quod multa in unum colligunt, intelligentias angelicas, quæ tum animabus conueniunt, allequuntur. Si quis præter ea sensus etiam ipsos esse uel igitur aliquod sapientiæ dixerit, non aberrabit. Daemonica quoque mens, qua ratione mens est, ex illa dependit. Quatenus uero mens est, quodammodo demens, neque sciens, uidelicet, neque uolens, ex ipso quod naturaliter appetit perfui, proprie utique deflectionem quandam a sapientia nominare decet.

Negationes

Negationes in Deo non defectum significant, sed excessum.

MARSILIVS.

Plotinus cum Deo intellectuales actiones sensualesque negauisset, tanquam diuina dignitate inferiores dubitauit ac consequenter intelligibilia sensibiliaque Deum fore lateant. Respondetur & hic, & ibi, hæc omnia esse Deo terra, modo quodam sensum & intelligentiam excedente. Quemadmodum rationi perfectæ nota sunt eadem, quæ & oculo per modum superiorum quam per uisum.

DIONYSIUS.

Diuinam quidem sapientiam ipsius, uniuersæque sapientie, & intelligentie, omnis rationis, & sensus cuiuslibet principium & causam, instituentem, & perfectionem, & conseruationem atque terminum, supra diximus. Verum quoniam pacto Deus ipse sapientia uniuersa superior, celebratur, tanquam sapientia, & intellectus, et ratio atque cognitor. Quo enim modo intelligibile quicquam intelligit, cum intellectuales non habeat actiones? Aut quomodo percipiet sensibilia, qui sensus uniuersis fines excedit. Scire tamen illum omnia, nihilque diuinam cognitionem effugere, sacra testantur eloquia. Ceterum quod sepe iam monui diuina mysteria ut Deum decet accipienda sunt. Sic itaque intelligentie sensusque uacatio non defectum in Deo significat, sed excessum, quemadmodum & irrationale ipsi quod super rationem est, adhibemus, & imperfectionem ei quod supra pars & ante perfectionem extat, & intangibilem, inuisibilemque caliginem inaccessibili luci, qua uidelicet ratione uisibile lumen exuperat.

Diuina cognitio res creatas, ideasque antecedit.

DIONYSIUS.

Diuina certitudo, per quam liberta sunt omnia, & si saepe intelligentia nominatur, est tamen toto genere uel perfectissimæ intelligentiæ longè superior. Cognoscit uero cuncta per unicum intuitum unice suæ formæ quæ efficit omnia pariter & demonstrat. Quam cum primum intus in se ipso, relatione quadam distribuit in ideas rerum, inde procreandarum, aded ut prima Dei cognitio non solum res iam creatas, sed adhuc esse creandas, imò & ipsas creandarum ideas mirabiliter antecedit. Angelica uero cognitio ideas quidem sequitur, sed res antecedit, humana communiter utrasque sequitur. Ideæ quidem comparantur ad Deum sicut ad lucem radij, uel splendores, cætera uero sicut umbræ. Deus igitur per unicum lucem suam cognoscit, concipitque ideas, per has reliqua uelut umbras, perinde atque si Sol per lucem suam radios circumiacctos contueretur, per radios umbras ex opposito resultantes.

DIONYSIUS.

Diuinus igitur intellectus, omnia continet, cunctis eminente cognitione per ipsam omnium causam in seipso intelligentiam omnium anticipans. Priusquam angeli fierent cognoscens angelos atque producens, cæteraque omnia ex intimis suis, ab ipsoque, ut ita loquar, exordio noscens, ad essentiamque perducens. Idque arbitror factum eloquiū significare dicens, quia omnia nouit antequam fierent. Intellectus enim diuinitus non res ipsas nouit ex ipsis, sed ex seipso atque in se per causam, omnium notitiam & cognitionem, essentiamque anticipat & excellenti ratione comprehendit, non distractus in singula, sed per unam causæ comprehensionem omnia sciens atque continens. Quemadmodum & lumen per causam in se ipso notitiam tenebrarum anticipat non aliunde tenebras, præterquam ex propria claritate cognoscens.

Deus per unam sui formam ad se simpliciter cuncta facit, atque cognoscit.

MARSILIVS.

Quemadmodum Sol per lucem suam unam, simpliciterque omnia sensibilia facit atque declarat, ita Deus per unam sui, simplicissimamque formam cunctorum causam cuncta facit pariter & cognoscit. Cum igitur diuina cognitio non a rebus cognoscendis dependeat, modum accipiat, sed ex unice sui forma merito & intuitu quodam immobili mobilis, immaterialis materialia, in diuino diuina, unico multa cognoscit, sicut & efficit. Sicut, igitur angeli non per sensum sensibilia, sed per intellectum cernunt. Ita Deus, intelligibilia simul &

simul & sensibilia, neque per ipsa quidem, neque per intellectum proprie comprehendit, sed per lucem quædam intelligentia meliorem. Neque geminam sicut nos cognitionem habet, unum quod sui ipsius, alteram aliorum, uel nostro more se ipsam ex alienis animaduertit, sed ipsa sui notitia simpliciter cuncta complectitur, notitia, in qua antecedente etiam rationes omnium ideales, quæ uidelicet per eummodi notitiam concipiuntur, discernuntur, distribuuntur. Alioquin si hanc illæ præcederent, nimirum absolute inter se, naturaliterque differrent, naturamque Dei formamque multiplicem declararent, Quails quidem conditio (ut Platonice loquar) ad intellectum angelicum pertinere non ad Dei. Intelligentia enim angelica naturaliter ideas sequitur, ac per idealem numerum reliqua contuetur.

DIONYSIUS.

Diuinam igitur sapientiam se ipsam cognoscens, cuncta cognoscit. Materialia quidem immaterialiter, impartibiliter partibilia. Vnicè multa intuitu uidelicet uno cuncta cognoscens atque producens. Neippe si per unam causam Deus essentiam omnibus impertit, per eandem quoque causam unicam scit insuper omnia, quippe cum ex ipso sint, & in ipso ante subsistant. Neque igitur ex rebus rerum accipiet notionem, sed ipse singulis id præstabit ut & se, & alia noceat. Deus igitur non aliam quidem sui, aliam uero aliorum scientiam habet. Ipsa namque omnium causa fecerens, quoniam pacto cogitari potest, quæ ab ipsa sunt quorumque ipsa causa est, ignorare, hac igitur ratione Deus cuncta cognoscit. Non quidem ulla rerum, sed ipsa sui ipsius scientia noscens. Iam uero & angelos sacra eloquia tradunt terrena cognoscere, notitia per sensus sensibilia discant, sed quoniam per propriam intellectus sui quodammodo iam diuini uirtutem naturamque contemplantur.

Nihil notius quam Deum esse, nihil ignotius quam quid sit Deus.

MARSILIVS.

Deum quidem esse quomodo se habeat ad creatas, & utriusque hæc ad illum, ex ordine rerum gradatim inuestigamus. Quod uero sit, nusquam indagare literis. Verè autem ubique negamus, dicentes, neque hoc, neque illud est Deus. Verò interim affirmamus, & hoc, & illud est ex Deo, & quodammodo refert Deum.

Affirmationes & negationes in Deo partim ueræ, partim falsæ.

DIONYSIUS.

Inter hæc quærendum est, quomodo nos cognoscamus Deum, cum neque intelligibilibus sit, neque sensibilibus, neque omnino aliquid existentium. Fortè uero id re uera dicemus, nos Deum non esse ipsius natura cognoscere, hoc enim est ignotum. Omnemque rationem intelligentiamque excedit. Sed ex ipsa rerum omnium ordinatissima dispositione, ut ab ipso producta, & imagines quasdam similitudinemque diuinorum ipsum exemplariter preferente ad illud quidem omnia supereminet, uia ordineque pro uiribus nos ascendere, dum uidelicet omnia de illo negamus, singulaque transcendimus, causam duntaxat omnium asserentes. quam obrem & in omnibus Deus agnoscitur, seorsumque ab omnibus, & per cognitionem, & per ignorationem Deus ipse percipitur, atque est ipsius intelligentia, ratio, scientia, tactus, sensus, opinio, imaginatio, nomen, cæteraque omnia. Rursus, nec intelligitur, neque dicitur, nec nominatur, nec est aliquid eorum, quæ sunt, neque apprehenditur in aliquo existentium. Item in omnibus omnia est, & in nullo nullum. Præterea ex omnibus cognoscitur ab omnibus, & ex nullo nulli.

Quomodo cognoscimus Deum melius negando, quam affirmando. Item felicius consequimur amando, quam indagando.

MARSILIVS.

Omnis perfectio specierum rerum affirmari de Deo potest, quatenus Deus uniuersusque effectus, & exemplar, & conseruatio. Negari quoque de Deo, quia nulla est ipse Deus, uel proprie accedit ad Deum Similiter negari debet, quicquid mens excogitat & comprehendit. In eiusmodi negationibus mens propius accedit ad Deum, quam per affirmationes superiores, proxime tandem, quando post eiusmodi negationes propria tandem inuestigatione dimissa, in diuinum lumen toto se prorsus amore traducit, inrisque modis illuminata & unice perscrutatur. Eiusmodi quidem fruitio uera contingit proxime per amorem. Philosophica uero inuestigatio ex ordine uniuersi procedens nihil ultra consequitur, quam Deum facere omnia, item inuisum ordinare, præterea assignatum ordinem indissolubilem custodire. Denique ex eiusmodi ordine per quem infima superiorum, supremis inferiorum contigua & conformia sunt, uniuersum hoc unum pulcherrimumque existere, & unius, sapientissimique conditoris testimonium perhibere.

Dionysius

Ista quoque etenim recte de Deo dicimus, Deusque rite ex omnibus celebratur, per quandam omnium, quorum ipse causa est, comparisonem, atque proportionem. Est item Diuinitissima Dei cognitio, que per ignorantem quandam prouenit, secundum unionem intellectu sublimiorem. Quando mens rebus omnibus posthabitis se ipsam quodque dimittit, atque ita radijs superlucidis copularur, & illinc, & ibi in seruitabili sapientiae profundo penitus illustratur. Iam ut ex omnibus etiam, sicut dixi, Deum inuestigare fas est. Ipse enim iuxta sacri eloquium, efficit omnia & harmonicè cuncta componit, contextumque & ordinem rerum inuicem indissolubilem ubique conseruat. Quatenus superiorum fines sequentium principijs ubique coarctat, atque ita unam, harmonicamque uniuersi conspirationem pulcherrime fabricat.

Quare Deus nominetur. Item de ueritate, & fide.

MARSILIVS.

Deum quatuor modis rationem nominat, primo quia rationalis uirtutis causa est. Secundo, quia omnium causarum causa. Tertio, quia rationem omnium habet, prouidenter singula ubique dispensans. Quarto, quia diuina intelligentia est simplicissima, eminentissima, absolutissima ueritas, formalisque & uerissima omnium ratio, continens formales omnium rationes. Ad has quidem rationes philosophi singularem contendunt per argumentationes, uel contexturas, dum rerum naturas sagaciter perferuntur. Unde uel humanam scientiam, uel opinionem postremo reportant. Religiosus autem per amorem summam in ipsum Deum, rationum etiam diuinitatis, & simplici, firmaque fide mirabiliter diuina fruatur ueritate. Qui sane fidei actus, cum neque ambiguitatem opinionis, neque circuitus scientiae secum habeat, merito simplex nominatur, & firmus.

DIONYSIVS.

Ratio uero Deus à sacris eloquijs nominatur, non solum quia rationis & mentis, sapientiaeque author est, sed etiam quia causas omnium uniformiter in se anticipat, & quoniam per singula discurrendo dispensat usque ad omnium finem, ut sacra tradunt eloquia, atque praeterea quoniam diuina ratio super omnem simplicitatem se protendit. Et ab omnibus secundum superessentialem munus eminentem absoluitur. Hac utique ratio est simplex uereque existens ueritas. Circa quam ut pura, & nulla quae aberrantem uniuersorum cognitionem fides diuina consistit, stabile credentium firmamentum, qua quidem hos in ueritate collocat, atque in ipsis collocat ueritatem identitate quadam, nunquam dissolubili simplici ueritatis cognitione habentibus, qui iam crediderunt.

Cognitio ueritatis coniungit. Ignorantia uero disiungit. Sola diuina fides firmat.

MARSILIVS.

Cognitio quidem coniungit, ignorantia uero disiungit. Vtraque modis tribus. Nempe si tres uiri ueram de re aliqua naturam recta ratione cognoscant, cum illa sit una, similiter in uno quodam tres conueniunt. Deinde unusquisque eorum ea de re consentit ipse secum. Praeterea, rem ipsam ita cognitam semper firmissimam tenent. Contra uerè si tres alij circa id ueritatem non assequantur, in tres falsas opiniones facile disinguntur. Quibus spiritum quilibet se iungit à se ipso, item ex habitibus suis, uel sententia facile derubatur. Si humana ratio circa rerum scientiam tantam unionem stabilitatemque nobis offert, nullò maiorem fides circa diuina ex alto nobis insusa, hinc fit ut Philosophi quidem etiam scientes, humano saltem ingenio diffidere compellantur, neque sententiam semper actione confirmant. Viri autem afflari diuinitus fiducia restituntur & opere. Quantum denique Plato, noster Dionysio nostro placuerit, declarat aurea de animo diuinitus inspirato sententia, & à Platone in Phaedro probata, & hinc à Dionysio confirmata.

DIONYSIVS.

Proinde si cognitio cognoscentes inuicem, cognitioque coniungit, ignorantia uero permutat semper, ignorantemque à se ipso se iungit, nihil enim cum, qui in ueritate credit, ut faceret tradit sermo, nihil ab ipso uere fidei firmamento, uel causa dimouet. In qua sane constantiam immobilis, immutabilisque identitatis habebit. Qui enim ueritati conuictus est, quam bene se habere profecto nouit, etiam si multi eum corripiant uel ut amentem. Latet enim eos, ut par est, hunc ipsum ex errore iam

fore iam erutum, per intemeratam fidem excedere, ueritati coniunctum. Ipse uero reuera se ipsum nouit, non, ut ferunt illi, furentem, sed ab instabili omnifariamque uariabili errore semotum, propter ipsam ueritatem simplicem, semperque secundum eadem & eodem modo sese habentem, hac itaque ratione diuinæ sapientiae nostrae praecipui duces pro ueritate quotidie mortem obeunt, uertificantes, ut decet, omni sermone, simul & opere, pro singulari Christianorum ueritatis cognitione, hanc uidelicet esse omnium scientiarum simplicissimam atque diuinitissimam. Imò hanc esse solam ueram, unicamque hanc simplicem diuinorum cognitionem.

Quomodo Deus potentia, uel uirtus cognominatur.

MARSILIVS.

Quod Graeci *δυναμις* uocant, proprie potentiam interpretatur, & potestatem. Tametsi uirtutem pro potentia usum iam communis usurpauisse uidetur. Deum igitur potentiam, uel uirtutis religionis antistes nominant, non quia Deus proprie per formam sic illa uirtus, quae in effectum prodit, & in definitionem excogitationem uel pertinet. Sed quoniam omnem potentiam eminenter anticipat, & unicuique potentiam semper inuicibiliter ubique distribuit, atque quod ipsa potentia uniuersalis simul, & particularis esse possit existatque potentia, Deus efficit.

DIONYSIVS.

Verum quoniam diuinam ueritatem, ipsamque supra modum sapientiae sapientiam, Theologi etiam ut potestatem & iustitiam, salutemque & redemptionem appellant, age ista quoque cognomenta pro uirtutibus explicemus. Summa quidem deitate omni potentia quomodolibet uel sit, uel cogitetur eminentissime superiorum esse, neminem reor, qui in diuinis literis uersatus fuerit, ignorare. Pluribus enim locis Theologia diuinæ potentiae dominationem potestatum quoque supercelestium palam assignat. Quo igitur pacto illam Theologi celebrant ut potentiam, quae uniuersa potentia est eminentior? Aut qua ratione in ipsa hoc ipsum potentiae uirtutis nomen accipimus. Dicamus igitur Deum esse potentiam. Quoniam omnem in se ipso potentiam anticipat & comprehendit, omnisque uirtutis est causa omniaque per uirtutem nusquam inclinante in circumscriptionem producit, causaque est ut ipsa uirtus siue uniuersalis, siue particularis existat.

Quomodo Dei uirtus dicitur infinita.

MARSILIVS.

Dei uirtus dicitur infinita, non solum quoniam uirtutes omnes producit, sed etiam quoniam ipsam uirtutem uniuersam eminenter excedit. Potestque super ipsum potentiae modum infinitè infinitas, praeter eas quae sunt, aliam proferre potentias. Ipsaeque uirtutes inde productae, etiam si in infinitum prodeant infinitè, nequeunt esse actionem plusquam infinitam uirtutis eius, uirtute omnem efficientis obrundere, denique quoniam uirtus eius omnia superans, nec exprimi, neque cognosci, neque excogitari potest.

Signa, uel argumenta quod Dei uirtus sit infinita.

DIONYSIVS.

Vltimum in elementis quidem est terra, in corporibus uero materia prima, in rebus intellectualibus anima nostra, in rebus omnibus esse. Esse namque sicut post nihilum apparet in creatioe primum, sic ultimum in resolutione prope nihilum. Diuinae uirtutis efficacia in hoc elucet maximè infinita, quoniam in finimos ordinem fines procul à fine conseruat, stabilesque efficit atque sempiternos, alioquin debiles atque nutabundos & excellenti quadam proprietate donat. Ita igitur terra stabilis, sicut caeli mobile, caelestiumque capax. Materia quoque ita sempiterna est ut forma prima. Ita suspicit omnia naturalia, sicut forma caeli dat omnia. Anima quinetiam nostra ad angelicos gradus admittitur, in corpore etiam moribundo pro uirtutibus angelos imitata. Denique hoc ipsum, quod dicimus communiter esse, diuina uirtute prorsus immensa & prodit ex nihilo per spatium infinitum, & seruat inde ne resoluatur in nihilum. Exempla uero Dionysij patet. Vbi notabis excellentissimam, sensibilis potestatem, & si ad sensum peruenit debilissimum, non tamen ultra procedere, non propterea quod ultra non possit ipsa, sed quoniam deest ultra quod capiat. Similiter uim effectioremque diuinam etiam ultra uniuersi extrema, absque fine facile processuram, si modo finita uniuersi conditio patiatur.

Dionysius

Diuina uirtus propter exuperantiam potestatis, infirmitatem quoque corroborat, extremamque uestigiorum suorum præpotenti continet potestate. Quemadmodum cernimus, & in rebus quæ ad mouendum sensum ualentissime sunt. Nempe splendidissima lumina ad hebetiores quoque acies penetrant. Ferunt etiam ingentes sonitus in aures quoque ad audiendum minus idoneas peruenire. Quod enim audirendi munere penitus uacat, nec est auditus. Quod uero nihil uidet, non est uisus. Illa igitur infinitè potens diuina distributio se per omnia porrigit, neque quicquid est in rebus non aliquam sortiri potentiam ualeat. Sed uel intellectualem, uel rationalem, aut sensualem, aut uitalem, aut essentialè potestiam habet. Ipsum quoque esse, si dictu fas est, potentiam, ad essendum habet ab illa, quæ super essentialia est potestiate.

Confirmatio superiorum.

MARSILIVS.

Quæcunque sunt præter primum, finita sunt, semperque dependent, igitur ut talia quædam scilicet angeli semper, similiterque permaneant in eodem essendi, intelligendi, uolendi habitu, ex infinita Dei potentia nascuntur, per eandem uim infinitam inferiora rursum habent, primo quidem, ut quæ propter naturarum diuersitatem, coniugium, refugerent, coniungantur. Secundo, ut quæ propter impetum & confluentem confunderentur, in suis sphaeris, naturisque propriis sine ra perdurent. Tertio, ut quæ propter turbam instabilitatemque inordinata forent, ordinem semper obseruent uniuerso conuenientem, ad finem tam communem, quam proprium ubique directum.

Confirmatio superiorum.

DIONYSIUS.

EX ipsa sunt diuine angelicorum ordinum potestates. Nam ex illa et esse habent procul à lapsu, omnesque suas intellectuales & immortales, & sempiternasque motiones, in declinabilemque constantiam, & incōtaminabilem uoluntatē boni ab ipsa infinitæ bonitatis potentia susceperunt. Ipsa uidelicet illis largiente ut possint, hæc ipsa & semper esse desiderant. Ipsumque posse desiderare semper posse. Munera præterea indeficientes uirtutis illius ad homines quoque procedunt animaliumque & arbores, & totam uniuersam naturam. Quæ quidem munera quæcunque in unionem conueniunt corroborant ad mutuam amicitiam, atque societatem. Rursum quoque discreta sunt, uirtute donant per quam ut una quæque secundum rationem propriam sint atque terminum, neque confusa prorsus, neque commixta. Denique mundi ordines directionesque ad proprium bonum ubique conferuant.

Confirmatio superiorum.

MARSILIVS.

Muitis in secundo Theologiæ nostræ libro rationibus confirmauimus infinitam esse Dei potentiam, quarum una est, qua plurimum nicitur Dionysius, & profecto tutissima. Ad durationem uidelicet diuini maiori opus esse uirtute, ad infinitam igitur infinita. Itaque cum Deus sit proculdubio per se sempiternus, uirtutem per se infinitam habet. Cum uero multa præterea sempiterna sint, semperque agant, uel saltem semper esse, uel agere ratio nulla prohibeat, hæc in super infinita quædam uirtute fulciri necesse est. Solum uero primum per se infinitum. Illanc igitur uirtutem eiusmodi consequuntur, ut angeli, cœlestia corpora, æternitas, tempus, elementorum sphaeræ, animæ rationales, materia prima, item perpetua rerum mutabilitas & continua successio, atque ordinata ad eadem, uel similia certis temporum curriculum restituito, infinita Dei potestate perficitur. Per eandem elementa, per se quidem erratica, locum terminumque certum seruant. Diuersa passim & contraria familiariter in unum coeunt, permanentemque ad tempus, neque per eiusmodi mixtione. Dantur & quibusdam non per se diuinis, dona diuina. Nihil usquam diuinæ potentie munere est orbaturum. Ipse denique mundus tanquam ex rebus diuersissimis congregatus, ideoque neque per se prorsus indissolubilis, indissolutus diuina potentia permanet.

DIONYSIUS.

Diuina potestas immortales angelicarum unitatum uitas conseruat inuolabiles, cælorumque & luminum, & siderum substantias ordines efficit immutabiles, aut thor est æternitatis & temporis. Temporales quoque circuitus progressionibus quidem distinguit, restitutionibus uero colligit, uires ignis reddit inextinguibiles, & aquarum fluentia perennia, aëriam quoque fusionem terminat, super nihil firmat terram uiuificos terre partus custodit incorruptibiles, mutua elementorum harmoniam misturamque

misturamque inconfusam atque indiuiduam seruat, animam præterea corporisque nexum continet, uires amborum quibus nutriuntur & crescunt, mouet & suscitatur. Essentiales denique uires omnium roborat, uniuersum conseruat indissolutum, deificum largitur munus, dum his qui diuini redduntur, ad hoc ipsum suppediat facultatem. Denique nulla res est usquam, quam omnipotens uirtus, & conseruatio Dei non ubique contineat. Quod enim nullam prorsus potentiam habet, neque est quidem, neque est aliquid. Neque prorsus est eius ulla positio.

Declarat illud Pauli, Deus seipsum negare non potest.

MARSILIVS.

Paulum apostolum dicentem Deus seipsum negare non potest, Magus quidam Elymas ineptè admodum criminatur, quasi Deum potentia quadam ita priuauerit, defendit Paulum Dionysius, quod his uerbis Dei potentiam potius ab impotentia uindictauerit. Possit enim Deum negare seipsum, qui ipsa ueritas & essentia est, nihil aliud foret quam impotentiam infirmitatemque subiectum esse, per quam aliquando à seipso, à ueritate, ab essentia, a potentia sit fortè casurus. Deus igitur adeo potens, sapiens, que aliter, ut neque possit non posse quicquam, neque cognoscat aliquid se nescire.

DIONYSIUS.

At qui inquit Elymas Magus, si est omnium potens Deus quo nã modo à Theologo uestro aliquid non posse dicitur: Diuinum hinc insinuat Pauli dicentem, Deum negare seipsum non posse. Ego uero uehementer timeo, ne ut amens ridear, qui peritorum ludæi struaturas in arena fabricatas infirmasque euertere moliar. Atque huius rei uerã Theologi mentem uelut imperscrutabile aliquid intētius cōiectare studeam. Nempe, n. seipsum negare est à ueritate decidere, ueritas autem ens ipsum est, casusque à ueritate est ab ipso ente ruina. Si igitur ueritas ens est, ueritatisque negatio est ab ente prolapsio, certe Deus ab ente cadere nequit. Neque est in eo non esse, ut ita dixerim, & non posse non potest, & non cognoscere secundum priuationem non nouit. Quod quidem sapiens ille non animaduertens, athletas imitatur imperitos, qui sæpe aduersarios suos imbecillos esse sibi persuadentes, atque contra absentes ipsos fortiter uelut adumbrata pugna dimicantes, & ærem cassis ictibus audaciter ferientes, superauisse aduersarios opinantur, seque uictores iactant, cum iteque illorum uires nouerint. Nos autem diuinum Theologi sensus pro uiribus coniectantes, Deum præpotentem celebramus tanquam omnipotentem, tanquam beatum, solumque potentem, ut dominantem æuo in potestate sua. Ut qui nulla rerum essentia exciderit, imo uero excedat anticipetque entia omnia per uirtutem essentia longè superiorem. Qui his sunt omnibus ut esse possint, & ut sint propter excellentis uirtutis copiam exuberant profusione largitur.

Diuina iustitia non dat omnibus, sed uaria uariis, & sua cuique pro dignitate distribuit.

MARSILIVS.

Ad diuinam potentiam pertinet, ut uniuersum sit, & magnum atque multiplex. Ad sapientiam, ut in hac rerum ampla diuersitate, sit ordo graduum & pulchritudo formarum. Ad iustitiam uero spectat, & hoc quod dixi commune cum sapientia, & id præterea, ut uariis rerum gradibus atque formis, uarias pro modo suo uires, motiones actionesque distribuat. His quoque pro dignitate uarias dotes, uarios exitus, atque terminos, atque in suis quæque gradibus officiique sincera permaneant, nec alijs alta confundantur, singula suum exequantur munus, statumque reneant, nec usurpent sibi quod est proprium aliorum. Hæc in rebus à Platone narrantur. Tu uero nota, iustitiam ad Deum accingere, sicut diximus, uirtutes autem quæ circa affectus uersantur, fortitudinem, patientiam, continentiam, temperantiam & similia, minime, nisi fortè ratione quadam à nostris longè diuersa. Denique iustitiam non solum apud homines, sed etiam apud superiores atque inferos suum officium exercere. Est igitur iustitia præ cæteris diuinissima & amplissima.

DIONYSIUS.

Deus præterea iustitia nominatur, ut sua cuique pro dignitate distribuat, modumque & pulchritudinem, & ordinem, & ornatum, omnes præterea distributiones dispositionesque definiens. uniuscuique secundum ipsum terminum re uera iustissimum, singulis quoque ut suum quæque opus agat, auctor existens. Omnia enim diuina iustitia ordine certo disponit, atque determinat. Custodit præterea singula seorsum à singulis non confusa. Singulis denique quod cuique conuenit, pro dignitate largitur.

GG Diuina

Diuina iustitia non commutat rerum naturas, sed sua cuique custodit & tribuit.

MARSILIVS.

O rdo rerum sub diuina sapientia postulat, ut uarij deinceps sint rerum gradus. Vt alia quidem aeterna sint, scilicet stabilia semper, ut angelj. Alia uero temporalia prima scilicet mobilia semper, quae & per se, id est in timo uigore mobilia sunt, ut rationales animae & quodammodo sphaerae caelestes. Alia uero temporalia secunda, ab alijsq; mobilia ut ipsa secundum naturam suam corpora praesertim inferiora. Alia rursus perfecta corpora ut caelestia. Alia non aequae perfecta. Sub caelo insuper alia quidem actiua, ut calor & frigus, alia uero passiua, ut humidum atq; siccum. Diuina uero iustitia sapientiae comes non peruerit ordinem a sapientia ita dispositum, sed conseruat. Quamobrem propria superiorum munera inferioribus non distribuit, sed sua cuiq; pro natura confirmat, & pro dignitate rependit.

DIONYSIVS.

Haec si recte dicimus, quicunq; diuinam iustitiam incusant, in seij suam iniustitiam proculdubio damnant. Aiunt enim immortalitate mortalibus adesse debere, imperfectis perfectione, reb. naturaliter ab alio mobilibus, sui ipsorum mouendi potentiam, mutabilibus identitate, debilib. uim adultam. Item quae temporalia sunt, esse sempiterna debere, quae natura mouetur, penitus immobilia, temporaneas uoluptates, aeternas, & omnino attribui alijs, quae sunt aliorum. Cui alioquin considerandum sit, diuinam iustitiam ex hoc maxime, ueramq; esse iustitiam, quod omnibus quae sua sunt pro dignitate cuiusq; tribuit, singulorumq; naturam in ordine proprio suaq; facultate conseruat.

MARSILIVS.

Diuina iustitia permittit pios terrenis expoliari atq; conteri, ne terrenis oblectamentis a diuino rum amore deflectantur.

DIONYSIVS.

At uero dixerit quispiam non esse iustitiae permittere uiros sanctos ab improbis sine praesidio conteri. Huic igitur respondendum est, eos qui appellatur sancti, si terrena diligunt, quibus homines terreni student, a diuino amore penitus excidisse. Nescio quo pacto sancti appellari debeant, qui reuera amabilia diuinaq; iniurijs afficiunt, quatenus his illa quae neq; amanda sunt, neq; digna studio indigne comparant. Sin autem quae uere sunt amant, gratulari oportet eos, qui aliqua cupiunt quando potiuntur optatis. Non ne tunc magis uirtutibus propinquant angelicis, quando diuinorum desiderio, pro uirtutibus ab omni boni terrenorum affectione discedunt. Iam uero ad hoc admodum uiriliter exercetur dum angustias honesti gratia tollerant. Quamobrem hoc dictum uerius, haec potius esse diuinae iustitiae proprium, nequaquam mulcere atq; eneruare uirilem operum morum quorumq; animi largitionibus terrenorum. Neq; si quis id tentet efficere eos absq; auxilio linquere, sed illos in statu potius honesto & inflexibili solidare, eisq; cum sint tales, secundum merita reddere.

Quomodo diuina iustitia sit salus omnium.

MARSILIVS.

Duo dicta sunt iustitiae propria primum, ut unusquisq; imò & res unaquaeq; id quod suum est & quod sibi conuenit, teneat, exequatur. Secundum, ut non usurpet sibi, quod a se alienum est, & proprium aliorum. Quamobrem diuina iustitia ita res instituit, ita prouidit, ut omnia naturaliter recteq; disposita, diuinae pro uirtutibus obseruarent. Quatenus autem in haec obseruarent, carerent & ipsa seruantur. Propterea diuina iustitia insuper omnium conseruatio salusq; nominatur. Salua enim illa permanent, quae a proprio habitu & ordine non discedunt, neq; alienis praesertim deterioribus commiscuntur. Quae semper id agunt, salua sunt & semper, ut caelestia motoresq; caloribus septem elementorum sphaerae, primaq; materia, rationaliumq; substantiae animarum, substantias earum dico, non actiones atq; uitas, quae aliter atq; aliter commutantur. Quae uero ad tempus id obseruant, & conseruantur salua ue sunt ad tempus.

DIONYSIVS.

Haec igitur diuina iustitia, salus quoq; omnium praedicatur, propria cuiusq; segregata tamq; ab alienis essentiam & ordinem seruans atq; custodiens, causaq; pure existens, ut actionem propriam quaelibet prosequantur. Si quis praeterea salutem laudet, quatenus a deterioribus singula eripit conseruando, hunc ipsi laudatorem uniuersae salutis libenter

benter recipiamus. Iam uero & hanc primam omnium salutem ipsum definturum existimamus, quae omnia in se ipsis immutabilia, neq; dissidentia & nusquam ad deterius deflectentia seruet, custodiatq; omnia procul a pugna & bello, singula suis distinctim rationibus exornata, omnemq; quoque inaequalitatem & actionem se circa aliena uersantem ex cunctis eliminet, proportionemq; cuiusq; ita confirmet, ut in contraria neq; ruant, neque pertranseant.

Quomodo diuina iustitia non solum salus, sed etiam redemptio nominatur.

MARSILIVS.

Diuina iustitia, qua ratione salus, eadem & redemptio nominatur. Quatenus & omnia pro singulorum modo in suo statu ordinemq; conseruat, & quae cecidere restituit, substantias quidem simplices in se subsistentes solum seruat. Quae uero quoquomodo mutantur, pro cuiusq; modo, uel firmat corroboratq; uel quandoque restituit, redigitq; in ordinem. Nihil omnino permittit in nihilum permutari, species desinere uel confundi nunquam sinit. Individua sub speciebus similia similibus reddit, temporibus praeruaricantes animas corrigit, & sua cuiq; ordine certo rependit.

DIONYSIVS.

Hanc quoq; salutem non praeter intentionem sacrae theologiae quispiam celebrabit tanquam omnia redimentem, utpote quae res omnes bonitate sua omnium seruatrice a bonorum suorum causa redimat. Quatenus uidelicet uniuersumque rei seruanda natura caput. Quamobrem theologi ipsam etiam redemptionem nominant, quoniam non permittit, quae uere sunt, ad id cadere, ut ultra non sint. Rursus ex eo quod etiam si quid deliquerit atque extra ordinem peruaricatum fuerit, perfectionesq; priorum bonorum passum fuerit detrimentum, hoc insuper a passione & imbecillitate priuationemq; redimit, indigentiam implens, affectuq; paterno firmans infirmitatem, erigensq; a malo, imò uero in bono pulchro ue sistens. Et quod passum fuerit detrimentum, hoc insuper a passione, & imbecillitate priuationemq; redimit, indulgentiam implens, affectuq; paterno firmans infirmitatem, erigensq; a malo, imò uero in bono pulchro ue sistens. Et quod effluerat boni, supplens, redigensq; in ordinem, dum quod praeter ordinem ibi est, exornat, perficitq; ad integrum, detrimentisq; omnibus prorsus absoluit.

Iustitia inaequalitatem graduum & aequalitatem proportionis amat.

MARSILIVS.

Duae sunt diuinae ipsius iustitiae tanquam reginae comites & pedissequae, quas modo narraui. Una, salus omnium atque redemptio. Quod si absque iustitia saluum tutumq; uniuersum esse non potest, multo minus absq; hac genus humanum. Iustitia uero diuina aequalitatem existit, non quidem in gradu, non enim uult unicum uel aequalem esse in uniuersum gradum. Alioquin non esset uarietas & ordo formarum. Inaequales ergo gradus in multis deinceps rerum formis speciebus que decreuit. In quibus interim aequalitatem, proportionis amat. Vt qua proportione hoc excedit istud, eadem istud superet illud. Item ut unicuique pro modo proportionis suae portio munus tribuatur, aequalis quidem dignitati suae uel merito, inaequalis autem ad proprium aliorum munus, sed interim hoc aequitate, ut qua proportione res haec uel persona superat illam, eadem & huius munus quia praemium, excedat munus alterius. Iustitia igitur inaequalitatem e rebus ex terminat, eam dico quae tanquam priuatio proportionali opponitur, aequalitati ad meritum modum ue cuiuslibet pertinenti, non eam quae formarum significat differentias, differentes enim proprias que rerum species diuina iustitia facit atq; conseruat.

DIONYSIVS.

Caeterum de his quidem & de iustitia dictum. Quae omnium aequalitatem metitur & terminat omnemq; inaequalitatem priuatione quadam oppolitam aequalitati singularis copetenti, foras expellit. Si quis enim inaequalitatem illam consideret, quae significat differentias in uniuerso totius cuiuslibet ad totum quodlibet haec quoq; ipsa iustitia seruat, quatenus non permittit res totas totis commixtas turbari, sed custodit omnia secundum unamquamq; speciem, in qua esse proprium singula naturaliter susceperunt.

Qua ratione Deus dicitur magnus.

MARSILIVS.

Platonici de generibus entis ideisq; disputantes opposita quaedam saepius introducunt. Idem & alterum circa substantiam. Magnum paruum circa quantitatem. Simile, dissimile, circa qualitate. Stratum, motum, penes actum. Haec duo excellentiori aliqua ratione Theologi tribuunt.

GG Magnitudo

Magnitudo penes Deū excellentiā naturæ significat, & uirtutis excessum ab ipsa natura minime differentis. Simillima quadā ratione magna dicuntur, quæ magnitudinis diuinæ munerē cætera quadam uirtute & efficacia superant. In quibus uirtus efficax est aliud quā substantia. Ratione minus simili magna uocantur, quæ mole, uel numero, uel locali superficie, uel duratiōe cætera superant. Vbiq; uerō magnitudo qualibet, ut & Plato inquit, diuinæ idealisq; magnitudinis participatione consistit. Quemadmodum in cōmentarijs in Parmenidem declaramus. Quæ quidem diuina magnitudo, neq; dimensione, neq; numero constat, sed absq; his omnem dimensionē numerūq; etiam si infinita fingantur, indiuiduæ uirtutis excessu penetrat ubiq; & ipsa etiā præsentia infinitē usquequaque potestq; dona etiam extra quemlibet numerū elargiri, plenitudine propria minime diminuta, si modo res ipsæ suorum munerum sint capaces. Quas ipse Deus quanto maioribus pluribusq; muneribus implet, tanto magis efficit maiorū plurimūq; capaces. Hac utiq; ratione magnitudo diuina dicitur infinita.

DIONYSIUS.

Quoniam uerō magnū & paruum causæ omnium attribuitur, idem quoq; & alterum, simile rursum atq; dissimile, status quietiā atq; motus, age & hæc diuinarum appellatio num signa, quotēq; nobis perspicua fuerint, contēplēmur. Deus igit magnus in sacris eloquijs celebrat, atq; in magnitudine, et in cura tenui diuinā paruitatē significante. Dicitur q; idē, quando sacra scriptura dicit. Tu autē idē ipse es. Predicatur item ut aliter, quando a scripturis sacris multis figuris formisq; fingitur. Præterea celebratur ut similis, tanquam similitum & similitudinis autor. Rursum aut dissimilis omnibus, quippe cum nullus illi sit similis. Denique ut stās & immobilis atq; sequēs in æternū. Vicissimq; mobilis, ut qui per omnia sese cōferat. Et quotēq; aliæ diuinæ appellationes tantundē ualentē a sacris eloquijs celebrantur. Deus itaq; magnus appellatur, iuxta propriā ipsius magnitudinē, quæ magnis omnibus participationem sufficit, & extrinsecus super omnem magnitudinem se distendit atq; protendit. Locum omnem complectitur, omnem numerum superat, omnem transcendit infinitatem. Magnus quoq; dicitur per uirtutem suam exuberantē atq; magnificam, perq; ipsius dona, uel ut ē fonte manantia, quatenus hæc ab omnibus sumpta per infinitam munerum profusionem prorsus absq; diminutione perdurant, eandemq; seruant plenitudinis exuberantiā, neq; largitionibus minuuntur, sed magis etiam atq; magis exundant. Magnitudo hæc & infinita est, atq; quantitate caret & numero, atq; hoc est excessus ipse iuxta absolutam superneq; se protendentem incomprehensibilis amplitudinis ipsius naturam.

Quomodo paruitas nominetur in Deo.

MARSILIVS.

Paruitas in diuinis significat simplicitatē naturæ unionēq; uirtutis. Eiusmodi simplicitas uirtutisq; summa est in Deo. Summa igitur ibi est huiusmodi paruitas. Quæ quidem est & idem atque magnitudo summa. Summa enim uirtutisq; excellentiā est, ubi suprema simplicitas atque unitas. Cum enim quo quid simplicius, eo prius, atque uicissim, merito idem simplicissimum est, omniumq; principium. Vbiq; igitur simplicia uicem tenent principiorū, ut elementa si ad cōposita cōparentur, & ignis ac elementa, quia nullā patitur mixtionem. Unitas ad numeros, puncta ad lineas, superficies ad corpora, minime partes naturales ad corpus physicū. Momenta ad reimpus atq; motū. Dicitur etiā in Deo paruitas, mira per omnia penetrādī uirtus, cuius penetratione resistit nihil, quæ & penicillima rerum tenet, tanquam centrum, & ubiq; punctum, & interim profunda undique supergreditur, tanquam superficies ob tenuitatem corpora supereminens.

DIONYSIUS.

Tenue uerō uel paruum in Deo dicitur, quod uniuersam molem atq; distantia supergreditur. Quod nullo impediēte per omnia transit. Iam uerō quod paruum est elementale habet omnē rationē, nusquam enim inueniēs non participat ideam parui. Sic igitur penes Deū accipiendum est quod appellatur paruum, tanquam, in omnia, & per omnia, nullo resistente pergens atq; agens. Atq; profecto pertingens usq; ad diuisionem animæ atq; corporis compagum quoq; & medullarum, discretor intentionum & cogitationum cordis. Imo uerō discretor omnium. Non enim est creatura inuisibilis in conspectu eius. Hoc utique paruum sine quātitate & numerali qualitate est, nusquam excogitetur, infinitum interminatumq; est, comprehendens omnia, ipsum uerō prorsus incomprehensibile.

Quomodo

Quomodo Deus dicitur idem.

MARSILIVS.

Dicitur autem Deus idem: non quia sit semper eadem essentia uel ens idem, Existit enim super essentiam: sed quoniam nulla uel naturalis diuersitatis uel alicuius mutabilitatis, species apud Deum cogitari potest. Et quoniam identitatem ipsam diuersitatis omnis & mutabilitatis experire, nec aliunde neq; nuper, sed ex se, & ab æuo possidet in seipso. Præterea quoniam identitatis munus, id est perseuerantiā, firmitatem, unitatem, omnibus utcumq; capere possint ipse distribuit. Item quoniam res inter se uarias ordine miro conciliat inuicem. Deniq; quoniam quæcunque in uniuerso contraria sunt una penes seipsum forma continet in ipsa inquam identitatis forma, per quam omnia quantumlibet diuersa identitatis alicuius participia sunt, singulariter inquam atque communiter. Singulariter, quoniam quodlibet aliquam illinc in partibus suis accipit unitatē. Communiter quoniam unumquodq; cum cæteris aliquam illinc suscipit unionem.

DIONYSIUS.

Dicitur præterea Deus idem, quoniam super essentia mundum est sempiternus, inconuertibilis, in seipso manens, semper secundum eadem & eodem modo se habens. Omnibus eodem modo præsens. Ipse secundū seipsum & in seipso firmiter & intemeratē in pulcherrimis superessentialis identitatis finibus collocaus. Immutabilis, casui nusquam obnoxius, indeclinabilis, inuariabilis, inpermixtus, immaterialis, simplicissimus, nullius indigus. Et quoniam augeri minuiq; non potest. Et quoniam est ingentus, non quasi nondum genitus, uel quia nondum absolutus, seu quia ab hoc quidem non genitus, sed ab æuo, siue quia non sit genitus secundum hoc, sed secundum aliquid aliud, seu quia nullo modo sit quicquam, sed ingentum appellatur tanquam super omne quod ingentum dici potest, & tanq; ingentum absolute semperq; ens, & seipso perfectum idemq; existens per seipsum & ex seipso uniformiter, eademq; ratione determinatum omnibus participare potentibus ipsum idem ex seipso tradens, & alia connectens alijs copia identitatis & causa. In seipso quietiam contraria eodē modo anticipans per unam unificantiq; totius identitatis causam eminentem.

Quomodo Deus dicitur alterum, & Deus unus quasi dii plures.

MARSILIVS.

Deum duobus modis alterum appellamus, primo quia dum suam omnibus similitudinem tribuit atq; seruat, uidetur quod res ipsæ sunt, toties seipsum multiplicare. Perinde ac si uultus unus imagines sui plurimas in multis faciat speculis atq; conseruet. Sic enim uultus idem in multis quasi factus iam multiplex apparebit, ipse interim nō mutatus. Similiter Deus in rebus quæ simpliciter sunt, ipsa essentia est. In uiuentibus ipsa uita, in sentientibus ipse sensus, in intelligentibus, intelligentia, in omnibus speciebus aliquam uirtutemq; habentibus, ipsa species ipsa uirtus. Singula enim hæc bona sunt, uelut imagines quedam primi boni expressæ diuinitus, semper inde pendentes: ut Deus unus in se prorsus immobilis quasi dii iam multi uideatur effectus. Secundo rursum modo dicitur Deus alterum, quatenus per alias figuras & species alijs aliter prophetis apparuit. Unica enim Dei lux in uarijs prophetarum imaginationibus, quasi uictris per uarios colores affectis, nimirum imagines uarias induit, quasi colorum.

DIONYSIUS.

Alterum uerō Deus dicitur quoniam Deus prouidentem omnibus, ad est, omniaq; propter omnium salutem euadit in omnibus, manēs interim in seipso & in sua idēitate firmus per actionem unā indeficientemq; consistens. Atq; seipsum indeclinabili potestate tradens, ad eos qui in ipsum cōuersi sunt, diuinitate donādos. Præterea putandum est alteritatem uariū Dei per multiformes uisiones figurarum, alijs quædam per ea quæ uident, præter id quod apparet, significare. Profecto si animam corporali specie uellemus effingere, membraq; corporea animæ indiuiduæ adhibere, alia certē ratione cogitarem in ea partes obductas, quatenus uidelicet naturæ ipsius indiuiduæ cōpetit. Et caput quidem intellectum, ceruicem uerō opinionem, tanquam rationalis & irrationalis potentia mediā. Pectus autē iram, uentre uerō concupiscentiam, crura denique pedesq; naturam nominarem, nominibus partium pro quibusdam uirium signis utentes. Simili ratione multo que magis in eo, qui omnia supereminet, formarum figurarumq; diuersitatem pijs Deoq; dignis mysticisq; interpretationibus purgare debemus.

Diuina latitudo, longitudo, profunditas, alteritas.

MARSILIVS.

Paulus apostolus Deo latitudinem attribuit & longitudinem atq; profunditatem. Latitudinem quidem, quoniam uirtus & presentia Dei attingit omnia simul atq; comprehendit. Longitudinem uero, quia unum quodq; a summo ad imum penetrat atq; implet. Profunditatem denique, quoniam ipse interim a nullo capitur usquam, uel cognoscente, uel quomodolibet attingente. Summatim Deus dicitur alterum, non propter uarietatem ipsius uisam, sed propter numerum diuinorum multiplicationem per diuersa tendentem. Dum diuina uirtus eadem prorsus omnibus prebens, uno quodam ordine cuncta connectit.

DIONYSIVS.

Praterea si uelis triplices corporum figuras, si qui tactu figuramq; refugit Deo accommodare, latitudo quidem diuina dicenda est, amplissima per omnia processio Dei, longitudo uero potestas desuper tota qualibet penetrans, profundum denique incomprehensibile secretum illud, ac prorsus ignotum. Verum ne fore dum uarijs figuris formisq; explicandis insistimus, imprudentes interim in corporeas diuinorum appellationes, signorum sensibiliu appellationibus confundamus. De his in Theologia si gnificatiua iam diximus. Nunc autem diuinam alteritatem, non mutationem aliquam identitatis illius inconuertibilis suspicemus, sed singularem ipsius multiplicationem, atq; uniformes per omnia fecunditatis diuinæ processus.

Quomodo Deus dicatur simile.

MARSILIVS.

Deus simile dicitur, quia neq; partium in eo diuersitas est, neq; alias ipse se alter habet. Item quoniam est similitudinis idealis, quemadmodum Platonici tradunt, cuius quidem ideæ participatione quadam similia inter se fiunt, quæcunq; similia. Rursus quia Deus aliquid sui muneris distribuit, omnibus per quod & inuicem & ad ipsum similia fiunt, & naturali quodam amore conuertuntur ad illum, & communem inuicem habent affectum. Nulli uero Deus est similis, cum nullo enim in aliquo conuenit. Sed neq; etiam exemplar imagini simile dicendum est. De hoc latius in commentarijs in Parmenidem pertractamus.

DIONYSIVS.

Siquis Deum ita simile dixerit, ut idem, tanquam totum per omnia sibi firmiter & indiuiduæ similem, spernenda non erit eiusmodi in Deo ipsius similis appellatio. Theologi uero eum qui est super omnia Deum, qua ratione est ipse nulli simile esse aiunt. Sed diuina largiri similitudinem omnibus ad ipsum conuersis, diuina pro uiribus imitatione ad ipsum, inquam, omni termino rationeque superiorem. Est autem similitudinis diuinæ uirtus, quæ cuncta producta diuinitus, conuertit ad causam. Hæc igitur dicenda sunt similia Deo, atq; ad diuinam imaginem similitudinemque expressa. Neq; tamen illis similem fas est Deum dicere. Quia nec homo quidem est imagini suæ similis. Ea sanè quæ eodem in ordine congruunt possunt inuicem similia dici. Ut similitudo uticissim conuertatur utrinque. Ut sint inuicem ambo similia secundum principalem similitudinem ipsius speciem. Vbi uero hoc quidem est causa, illa uero hinc effecta sunt, conuersionem nullam admittimus. Deus enim non his solis aut illis proprie, ut sint similia, donat, sed omnibus similitudinem participantibus, causa, Deus ipse est ut inuicem sint similia. Imò & ipse est ipsius per se similitudinis autor. Quod uero in quibuslibet simile est uestigio, quodam similitudinis diuinæ sit simile. Vnionem que eorum ipse complet.

Res Deo quodammodo similes sunt, & omnino dissimiles.

MARSILIVS.

Deo res omnes & quodammodo similes sunt, & omnino dissimiles, similes, inquam, quoniam cum inde semper uelut speculares quædam imagines pendeant, quodammodo representant Deum, scilicet Deum esse, atq; esse potentem & sapientem atq; bonum. Dissimiles iterum, quoniam in nulla natura, uel qualitate, uel conditione, uel proportione cum Deo conueniunt. Alioquin neq; diuina natura erit simplicissima, neq; uirtus immersa.

Sed quid:

DIONYSIVS.

Sed quid nam ultra loqui de hoc oportet? Ipsa nempe Theologia Deum esse, ipsam dissimilem prædicat, neq; ordinem ullum cum illis habere, ut ab omnibus alterum. Et quod est profectò mirabilis, nihil Deo simile esse ait. Neq; se in hoc aduersatur similitudini rerum ad Deum iam prædictæ. Eadem enim Deo similia sunt atq; dissimilia. Similia quidem quoniam Deum in participabilem pro modo suo percipiunt, & illum qui omnem imitationem refugit pro uiribus imitantem. Dissimilia rursus quoniam tanquam inde creata deficiunt, interuallisq; infinitis incomparabilibusq; inde distant.

Qua ratione dicatur in Deo status.

MARSILIVS.

Deus stare dicitur, quoniam natura eius & actio semper eadem est similisq; penitus, & circa eadem. Et quoniam fingi non potest intrinsecus, uel extrinsecus ullo modo mutari. Iam uero si Deus est super essentiam, status autem ac motus sunt quædam conditiones essentia, Deus est non modo super motum, sed etiam super ipsum statum. Neq; statione stat ulla, sed & ipsam idealem stationem ipse parit & status omnis, perseverantiaq; rebus cunctis est auctor.

DIONYSIVS.

Quid autem de statu diuino, uel sede dicemus? Quid ergo? nisi quod Deus in seipso permanet in sua immobili identitate firmiter & accommodatissime collocatus. Et quoniam secundum eadem & circa eadem, eodem modo semper agit, nunquam ex seipso migrans uel quomodocunq; motus. Atq; hæc quidem ratione quadam habet super essentiam. Ipse enim est omnium status & firmitatis auctor, qui super omnem sedem statumq; existit. Atq; in ipso consistunt omnia, & inde a bonorum suorum statu incommota seruantur.

Quomodo motus in Deo, & rectus, & obliquus, & circularis.

MARSILIVS.

Deum per omnia moueri tradunt, quia uim actionem que suam per cuncta diffundit, adestq; ubique singulis, procreando, seruando, mouendo, prouidendo, & dispensando pariter atque conuertendo, ipse tamen interim modo mutatur. Rectus apud Deum motus dicitur uirtus actus que eius indeclinabiliter per cuncta procedens. Obliquus uero motus dicitur stabilis operationis eius in producendo continuatio, & in ipsa stabilitate productio. Actio enim eiusmodi ad similitudinem motus obliqui, quasi composita est ex motu quodam pariter atq; statu. Circularis denique motus significat diuinam identitatem, & quoniam media extremaq; rerum intrinsecus circum extrinsecusq; complectitur. Et quia quæcunq; ab eo fiunt, desiderio quodam boni ad se conuertit.

DIONYSIVS.

Quid autem? quando rursus hunc ad omnia procedere Theologi tradunt, & moueri eum qui est immobilis. Nonne & hoc qua ratione Deo dignum est, interpretari decet? Moueri enim Deum pie iudicandum est, non per corruptionem, aut alterationem, aut uariationem, aut uersionem modum uel aliquem, uel localem motum, non rectum, non circularem, non ex utrisque commixtum, non intelligibilem, non animale, non naturale. Sed quia Deus ad essentiam cuncta perducit & continet, omnibus modis prouidet omnibus, cunctis adest, comprehendens omnia, ab omnibus interim penitus absolutus. Prouidentissimis per omnia processibus actionibusq; cuncta ubiq; dispensans. Sed & immobiles Dei motus, ut Deus decet, permittendum est celebrare. Et rectum quidem motum intelligere decet in Deo, indeclinabilem potestatem processumq; actionum nusquam deflexum, omniumq; generationem ex eo constanter effectam. Obliquum uero uel flexuosum, stabilem inde processum, statumq; fecundum. Circularem denique motum, identitatem ipsam, & quia media atq; extrema quæ continent, & quæ continentur, ipse complectitur. Et quoniam quæcunq; ab ipso processerunt, ad se conuertit.

Quomodo in Deo dicatur æqualitas.

MARSILIVS.

Aequalitas in Deo significat, Deum nec ex uarijs esse compositum, nec unquam aliter se habere, uirtutemq; & actionem eius æquali uigore, quantum in se est per cuncta procedere. Eumq; idealis ipsius æqualitatis fontem esse, ut Platonici docent cuius participatione sequentia sunt æqualia, aut quælibet in seipsis, aut inuicem. Et alia quidem æqualia inuicem magnitudine, uel numero simplici, uel gradibus qualitatibus. Alia uero geometrica quadam proportione, ut qua proportione hoc superat istud, eadem istud superet illud, item sicut hoc pro modo suo agit, aut patitur, istud pariter & pro suo. Denique Deus æqualitate mira uniuersum in Armonicam contemperauit, & qualitatem, ut cuncta inuicem, quasi compatiantur, mutuenturque, & mutant, & moueantur, & moueant.

DIONYSIVS.

Siquis autem identitatis in diuinis eloquijs, uel iustitiæ diuinæ appellationē accipiat pro æquali, dicendum est æqualem esse Deum, non modo tanquam indiuiduum & nullquā declinantem, sed quoniam ad omnia, atq; per omnia æquē pergit, ipsiusq; per se æqualitatis est autor, per quam Deus æqualiter efficit, ut cuncta simili quadam uicissitudine in se cōmigrant, & quæ participat æqua conditione participet, pro cuiusq; uel facultate, & æquē pro dignitate ad omnia distributio fiat. Deniq; ipsum æquale Deus dicitur, quoniam omnem æqualitatem intelligibile, intellectualem, rationalem, sensualem, essentialē, naturalem, uoluntariā, eminenter & unice in seipso profusus anticipauit per uirtutem omnis æqualitatis esse cōicem, omnibus eminentem.

Quomodo ratione Deus dicatur omnipotens.

MARSILIVS.

Pandocrotor omnia continentem significat, & omnibus dominantem. Quod totum uno Latini uocabulo, omnipotentem expriment, Deus igitur omnipotens appellatur, ut omnia extrinsecus ambiens, & completens, & intrinsecus connectens atque conseruans, & utriusq; firmans inuicem que concilians. Item ut radix producens omnia ad se producta conuertens tanquam firmiter contentura. Dicitur rursus omnipotens, quoniam absq; confusione sui imperat omnibus, motusq; nutu facili quocunq; poterit. Atque interim omnipotentis bonitate ad seipsum omnia trahit, non quidem uolenter, uel uolentia enim aliena est ab ipso bono. Sed quadam naturalis amoris effectus ad bonum singula suum, per se suum ad commune bonum naturaliter prouocantis. Qui sane amor & si uolentia passim allicite ultro, tamen interim necessario rapit, bonū enim nolle non possunt. Neq; rursus uellent posse nolle bonum.

DIONYSIVS.

Tempus iam admonet, ut Deum multis laudatum nominibus, ut omnipotentem, atq; ut antiquum dierum celebremus. Omnipotēs quidē dicitur, quoniam ipse sit omnitenens omnium, sedes, omnia tota continens, & cōplectens, & cuncta collocans, & fundans atq; cōstringens, uniuersumq; in fractū in seipsa persisterens. Hæc rursus ex seipsa uniuersa tanquam ex radice omnitenente producit, & in seipsam uelut ad profundum omnitenens cuncta reflectit, cōtinetq; & tanquā omnium firmamentum omnitenens, quæ continentur omnia una connexionione, interim omnia superante cōmunit, neq; sint illa hæc seipsa cadere, ne forte tanq; perfectissimo firmamento mota dispereant. Appellatur quine tiam summa illa diuinitas omnipotens, tanq; omnibus imperans, & propria sinceritate seruata, dominans gubernatis. Rursus tanquam desiderabilis omnibus & amabilis, iugum annectens omnibus uoluntarium, stimulosq; dulces diuini & omnitenentis insolubilisq; erga bonitatem suam amoris incutiens.

Qua ratione Deus dicatur antiquus dierum, item & senex, & iuuenis.

MARSILIVS.

Cum Deus rerum omnium quantumlibet inter se diuersarum, æquē sit auctor, & quæ in rerum ordine opposita sunt & cōtraria, pariter ab ipso dependant, necessarium est, Deum ad nullum oppositorum naturaliter esse determinatum. Alioquin si Deus color esset, sit gus in inime procrearet, si status, nō faceret motū, si motus, neq; statum efficeret usquam. Similiter si ad aliquod rerum genus speciemq; definitus, uel proprie accommodatus esset, alia non efficeret. Est igitur ab omnibus rerum etiam excogitabilem speciebus generibusq; penitus absolutus. Sed ut rem nostram breuius perstringamus, Deus cum neque sit status, neq; motus, meritō

merito, neq; est æternitas, neq; tempus. His enim duobus illa duo sunt propria. Quod si tempus Deus dicitur, aut æuum, sic certè tanquam horum iam nominatur, Præterea quod hic dicitur Deum de etiam in eo quod est semper moueri, manere, intelligere, uel per firmitatē eius quemlibet sempiternum motum continuari, uel in effectū one uariorum, non uariari, uel in ipso ideali motu Deum non esse seorsum ab ideali statu. Proinde Deus antiquus quidem fingitur, quoniam nasci entia antecedit omnia, ituenis quoq; quoniam definitibus omnibus ipse succedit, uirtutemq; nunquam deficientem habet. Rursus quoniam Deus est proprium omnium atq; finis. Principium uero, quoniam prius existit, uidetur antiquum, finis autem quia posterior superest, apparet nouus, merito senex, ita uentisq; effingitur. Deniq; cum tempus appelletur motus ipsius numerus, merito sicut Deus tanquam tempore prior antiquus dicitur, sic & tanquam prior numero, uel ad numerum dicitur rursus antiquus. Unitas enim antiquissima. Nempe in numeris illi forte cuiusdam leniores uideri possunt, qui plurimum numero processerunt, quemadmodum & homines, qui plurimo dierū numero processerunt, seniores appellare solemus. Si ita loquimur, numeri, qui ab unitate minus in numerum progressi sunt, & hoc ipso usu loquendi, iuniores apparent. Et iterum quia ceteris priores sunt, uidetur etiam seniores.

DIONYSIVS.

Antiquus uero dierum Deus predicatur, quoniam ipse sit æuum omnium atq; tempus, & ante dies, & æuum, atq; tempus. Tamen si tempus quoq; & diem oportunitatemq; & æuum qua ratione Deum decet, eum appellare licet. Ut qui omni motu sit immutabilis penitus, & immobilis atq; in eo ipso quod est semper moueri, permaneat in seipso. Rursus tanquam æui & temporis dierumq; causa. Quamobrem & in sacris mysticarum uisionum apparitionibus, antiquus nouusq; effingitur. Vbi antiquior quidem priorem illum, & a principio existentem significat, iunior autem insensibilem præfert. Fortè uero ambo nos docent, Deum ab initio usq; ad finē per cuncta procedere. Fortè etiam, ut diuinus noster in sacris institutor ait ambo designant autem quitatem omnia præcedentem. Senior quidem priorem in tempore docet, iunior autē principalem, priorem uel in numero præfert. Quandoquidem unitas ipsa, & quæ circa unitatem sunt, numeris longius progressus principaliora, antiquiora uel sunt.

De appellatione æterni, de æternitate & tempore.

MARSILIVS.

Sacræ literæ quatuor modis a tertium uocant. Primo quidem, in genitum, id est, Deum & quæ Dei sunt propria. Secundo, in mortale, immutabileq; ut angelos, tertio antiquum, quarto humanum seculum. Aeuum quidem metitur ipsum esse, tempus uero mensurat motum atque esse mobile. Quoniam uero ipsum simpliciter esse procedit motum atq; esse mobile, merito a æternitas & antecedit tempus, & metitur ipsum simpliciter, & firmiter esse. Cum uero eiusmodi esse sit totum simul uelut aliquid indiuiduum, tunc æuum & est indiuiduum totum simul, & metitur ipsum esse simul totum. Tempus autem una cum motu in partes usq; quæq; diuisum per partes suas metitur & motus ipsius mobilisq; partes, animam deniq; nostram. Dionysius uero cum Platonis per essentia quidem æternitate, per actionem uero præcipue humanam in tempore colloca. Similiter & hominem in utroq; etiam una cum corpore, nam & corpus in eiusmodi uita temporale solum est, in futura uero quodammodo sit æternum. Animæ quin etiam actio hic quidem in plurima distracta motu, temporalis est, in patria uero stabiliter collecta simul in unum, eua det æterna.

DIONYSIVS.

Opetæ precium est, ut arbitror, temporis quoq; & æui naturā ex sacris literis discere. Non solum. n. æterna dicuntur illa, quæ omnino absoluteq; incognita sunt, reueraq; sempiterna, sed etiam quæ incorruptibilia immortaliaq; & immutabilia eodē modo se semper habentia. Ut cū dicitur, eleuamini portæ æternales, atq; similia. Saepè etiā antiquissima æternitatis appellatione signantur. Nonnunq; uero totum nostri temporis ductū, sacræ literæ uocant æuū. Quatenus etiam proprietates æui est antiquū, & immutabile, atq; secundū totū ipsum, qd dicitur esse, metiri. Tempus autē scriptura in generatione corruptioneq; & mutatione ponit, aliāq; se aliter habens. Quamobrem nos quoq; in hac uita tempore definitos, æui quoq; fore participes Theologia promittit, quando incorruptibile, eodē modo se semper habens attigerimus æuū. Interdum uero & temporale æuū scriptura prædicat, & æternū tempus. Et si scimus apud eam magis accommodatusq; illa quidē quæ uera sunt, æuo, illa uero, quæ in generatione uersantur, tempore designari atq; declarari.

Deus super aeternitatem, quae aeterna, quae temporalia, quae media.

MARSILIVS.

Deus neque proprie est aeternus, ne sit ex aliqua essentia, simul & aeternitate compositus. Neque est aeternitas, ne in ipsa re sit aeterna. Praesertim quia dum aeternitatem consideras, certum aliquid definitumque concipis, scilicet essentiam iam statu quodam determinatam. Non est igitur simplicissimum, neque primum. Deus igitur est aeternitate superior. Aeterna quidem dicimus, quae semper omnino stabilia sunt, ut angeli. Temporalia uero quae mobilis solum, ut in terra Lunam, ex utrisque mixta, ut animae rationales & coelestia corpora. Deum uero aeternitatem superiorem, appellant regem omnium seculorum, id est, totius aeternitatis, & temporis uniuersi.

DIONYSIVS.

Quamobrem non simpliciter coaeterna Deo qui est ante aeuum, censenda sunt, quae nominantur aeterna. Sed a sacratissimis eloquijs nusquam discedentes, aeterna & temporalia iuxta cognatos, suosque modos debemus accipere. Media uero inter illa quae uere sunt, & ista quae fluunt. Quaecumque partim quidem aeternitatis, partim uero temporis participia sunt. Deinde uero & tanquam tempus laudare fas est, ut uniuersi temporis aeuique causam, item antiquum dierum saeculum ante tempus, & super tempus, permutatamque opportunitates, tempestates uel & tempora. Rursumque ante aeternitates existentem, quoniam & ante aeuum est, & super aeuum, regnumque eius regnum est omnium seculorum.

De pace diuina. De unitate prima. De singulorum unitate. De communi unione cunctorum,

MARSILIVS.

Diuinam pacem, quam Gentiles colebant ut concordiam deam, Platonici ideam concordiam iudicant. Quae quidem idea diuinam unitatem comitari ideis, & ente uniuerso superiorem. Cuncta in ente quomodolibet unio congruere omnes existimant. Si igitur quomodolibet uniuertur in ente, per unitatem ipsam uidelicet sic unita, multo magis in uno & unitate conueniunt. Ratio igitur unitatis in rebus, magis una est quam entis ratio in eisdem. Unde confirmatur ipsum unum esse simplicius, potentius, superius ente, hinc contra rerum diuersarum conditionem, opposita etiam & contraria communi quadam pace conciliat. Quatuor elementa in re composita sub una totius forma connectit. Diuersa quinetiam composita alioquin fugitura procul inuicem, atque fugatura ad unum mundi ordinem redigunt & contextum. Post idealem pacem Platonici quadam concordiam numina rebus conciliandis ubique praeficiunt. Dionysius antiquissimos conciliatores uocat supremos angelos, tanquam magis compotes unitatis, & simpliciter atque potestatis. Diuinae pacis officium est uniuersi ordinem conseruare, huic autem duo pariter necessaria sunt, unio uidelicet atque distinctio. Diuina unitas, dum unitates singulis proprias seruat & firmat, distinctionem in ordine seruat, dum interim sibi subiecta custodit, communem cunctorum continet unionem. Quae quidem etiam dum proprium singula bonum petentia, inuicem dissidere uidentur, in hoc saltem, quod communiter asciscunt bonum, consentire coguntur.

DIONYSIVS.

Age iam diuinam, conciliationisque principem pacem, pacificis laudibus prosequamur. Haec enim est quae omnia unit, cunctorumque concordiam inspirationemque gignit & efficit. Quamobrem hanc appetunt omnia. Quippe cum haec participalem horum multitudinem ad totam conuertat unitatem. Et intestinum uniuersi bellum foedere concordiae deuinciat. Praeterea diuinae pacis participatione conciliantium potestatum antiquiores, tum ipsae singulae ad seipsas, & inuicem, ad unamque uniuersorum principem pacem conueniunt, tum etiam quae sibi subiecta sunt, ita congregant, ut & ad seipsas, & inuicem, & ad unum perfectum uniuersalis omnium pacis conueniant authorem. Qui sane uniuersis indiuidue praesidens, ueluti claustris quibusdam diuersa necessitatibus, omnia definit & determinat, atque communiter. Neque sinit diuisa ad infinitum interminatumque diffundi, alioquin ordine firmitateque caritura, & tanquam Deo destituta unitatem propriam amissura, & inuicem omnibus mixturae modis penitus confundenda.

Quid pax, silentium, immobilitas in Deo.

MARSILIVS.

Sanus iustus diuinam pacem appellat silentium, sensu, (ut arbitror) gemino, tum quia nos de illa proprie loqui non possumus, tum quia illa de se non ita loquitur, ut in ipsa interim sit motus aliquis,

tus aliquis, uel aliquid simile motui. Hinc immobilitatem quoque eam nominat, quia nullo motu genere uel excogitabili moueatur. Est autem in Deo pax, mira naturae simplicitas, actionis immobilitas, uoluntatis quies, in se ipsa uelut sine uitae omnium pro cuiusque modo conciliatrix dicitur. Deus totus sibi uelut unicus. Quia quicquid in eo cogitas est ipse totus, quod neque angelis quidem competit, unicus, inquam, supereminenter. Nam quicquid praeter Deum est unicum, non est unitas ipsa, scilicet unitate quadam potius est unitatis. Unitate quadam, inquam, desuper accepta ab ipsa simpliciter unitate, id est Deo, qui non unicus uel sibi uel proprie dicitur, sed ipsa simpliciter unitas. Scilicet de his satis in commentarijs in Parmenidem quotidie pertractamus. Ingressur in se Deus quomodo libet cognoscendo, uel amando seipsum, ubi nulla interim propterea multiplicatas accidit, qualis contingere solet, uel angelis in ipso intelligendi uolendisque munere. De quo satis apud Plotinum, negantem, intelligentiam eiusmodi Deo in qua sit formalis aliqua multiplicitas. Haecenus philosophi consequuntur. Sed quomodo per modum intelligentiae uoluntatis quae tres sunt personae uel subsistentiae sint, neque tamen propterea Deus sit, minus unicus aut unum angelis quoque prorsus ignotum.

DIONYSIVS.

De ipsa igitur uocatur tandem illa est, diuina pax & quiete, quam sanctus iustus silentium uocat, & secundum cogitabilem processum, quem libet immobilitatem, quo pacto quiescat, & quasi silentium agat, & quomodo in se ipsa, & intra seipsam sit, & tota ad totam eminenti ratione iungatur, ac neque dum in seipsam ingreditur, seque multiplicat, suam relinquat unionem, sed procedit ad omnia intus tota manens propter excessum unionis omnia superanti, neque dicere, neque cogitare aliquid existentium fas est, aut possibile. Sed id quidem tanquam ineffabile, ac prius ignotum, ipsum et tribuentes omnia transcendenti, nos interim intelligibiles ipsius explicabilesque participationes, idque ut uiris possibile est, & ut possibile nobis qui multis bonis uiris inferiores sumus, consideremus.

Quomodo diuina pax omnia sine confusione coniungit.

MARSILIVS.

Pax diuina, id est superessentialis unitas, generat ipsam per se pacem, id est idealem pacem omnium unificam tum penes ipsummet Deum, tum in angelica mente. Utrobique enim suo modo sunt ideae, procreat & pacem uniuersalem scilicet unionem uniuersi communem, quam pacem quamlibet unicuique scilicet propriam unionem. Primum in rebus Deo propositum est, totius uniuersis ipsius ordo, huic autem duo pariter necessaria sunt, unio uidelicet atque distinctio, utrumque igitur ubique conseruat, per diuinam prouidentiam multis modis conueniunt omnia, conditione qualitate, specie, genere, ordine. Haecenus quae ita conueniunt, non propterea prohibentur inter se esse discretas scilicet quae praeterea sunt formae, quadam communi conueniunt, ceu quatuor elementa sub communi commixtae corporis formae, quo nam modo etiam sunt discretas. Discriminantur & ista suo quodam pacto, si Dionysio hic & alibi credimus. Quam Averrois sententia secutus corpore mixto non solum quatuor utriusque, scilicet formas etiam quatuor seruat elementorum, elementa siquidem neque uere perfecta, quae substantiae sunt, sicut mixta, his enim illa seruiunt tanquam fini. Neque simpliciter sunt accidentia, cum mixta substantiam primo intrinsecus necessario compleant. Igitur tanquam media, & eum substantia conueniunt, quod substantiam per se consiciunt, & cum qualitate, quod quodammodo intenduntur atque remittuntur. Sunt igitur haec quatuor formae sub una mixta forma per totum perfecte coniunctae, simulque formali quadam proprietate distinctae, & contra contrarietatis conditionem conciliatae diuinitus. Praeterea uarij rerum gradus in uniuerso, sicut colorum gradus in uniuerso, sicut colorum gradus inter album atque nigrum, multi per differentias tam exiguas, deinceps dispositi sunt, ut praeter id quod uarij discernuntur, etiam propter exactissimum contextum uideantur non conueniunt solum, sed etiam esse continui, formamque unam praesertim uniuersi, propterea Dionysius absque diuisione distantiaque ait haec esse contexta, & absque confusione coniuncta, de graduum uniuersi connexionem mirabili theologia latius pertractamus.

DIONYSIVS.

Primo quidem descendit, quae pax diuina, ipsius per se pacis, & uniuersae participationis uel pacis, est autor, & omnia comperat inuicem & commiscet, unione quadam eorum inuicem non confusa. Per quam absque diuisione distantiaque coniuncta, simul tamen integra in sua quoque specie permanet, per contrariorum admixtionem minime conturbata. Neque quicquam obtundentia exactae illius sinceritatis omnia inuicem unientis, unam igitur quadam simplicemque naturam unionis pacificae contemplerur, cuncta sibi ipsi, & sibi ipsis & inuicem copulantes & interim conseruantem, in complexu omnium in confuso contemperata pariter & immixta.

Quomodo

Quomodo diuina pars coniungit sibi res, & rem secum ipsa, resque rebus, item intellectus angelicos, animasque similiter.

MARSILIVS.

PAx diuina unire dicitur simpliciter omnia. Primo quidem sibi, quoniam dum singulis sua dona largitur, singula sibi similia reddit. Item quoniam ad tantum quam finem appetendum & imitandum cuncta conuertit. Secundo, rem quamlibet secum ipsa, quia partes partibus, & cunctas cum totius forma connectit. Tertio, res inuicem rebus, ea uidelicet ratione qua in capite superiore posuimus. Dicitur ferme similiter tribus modis angelicas mentes unire, nam lumine pariter & uigore quodam his infuso facit ut intellectus angelicus seipsum animaduerrat, in qua quidem agnitione sui quasi per circulum sibi met coniungitur. Mox uero infusus sibi diuinitus formas conspicit, per quas res omnes quae possunt intelligi, plane prospiciens cum rebus iam intellectis copulari uidetur. Copulatur subinde cum Deo lecretis; diuinis, non hac quidem intelligentia, uel sui, uel aliorum. Sed iam formatione eiusmodi praeparatus per unitatem suam suo tanquam intellectu superiore angelus Deo mirifice fruitur. Multis saepe rationibus, platonico more, probauimus, ipsum per se primoque mobile animam esse, id est suapte natura mobiliter temporabiliterque affici, & agere semper ut anima. Idque ad animales eius uires proprie pertinere, scilicet uegetalem, sensualem, imaginalem, rationalem habere in super intellectu quantum cum diuinis mentibus conuenit, aliquid quandoque immobiliter agentem atque consequentem. Quatenus igitur, ut animae hanc uitam ducunt, nihil unquam nisi mobiliter exequentur, pluribusque ad idem uirtus simul suis, uruntur. Quod autem nonnunquam intermissio inferiorum uirtuum usu non iam per multas formas rationesque & conceptiones distrahantur, sed intellectu formatæ uno simul immobilique actu contemplantur uerum, ex unione diuina per intellectum angelicum conseruantur. Quod denique possint ipso Deo sui, qui super primum intellectum exeat, per unitatem habere diuinitus ingenitam ab initio, ut saepe diximus, intellectu superiore. Habent & per amatoriam unionem, illuminante, accendente, rapiente Deo. Id uero Deus iam efficit, quando animus, etiam ratione uacante, contulerit se prorsus ad mentem. Denique per diuinam pacem, id est, uim uiuificam uniuersum habet tantam in cunctis partibus suis communionem, ut communio eiusmodi appellari possit cum unio per quam mundus est unus, ut Platonici tradunt, non minus unus, quam animal quodlibet unum, tum cognatio quasi membra sint animalis eiusdem, tum consensio & consensio, quasi affectio motusque cuiuslibet partis necessariae mundo, deinceps refertur in omnes. Tanta denique unio est in mundo quanta fert ipsa natura, seruat interim ad unguem graduum articulorumque distinctionem formalem.

DIONYSIVS.

PER diuinam pacem intellectus diuini suis ipsorum intelligentiis uniti, rebus quoque intellectis se coniungunt, rursusque ad incognitum scandunt eorum, quae super mentem sunt contactum. Per diuinam pacem animae multiformes rationes suas cogentes, ad unamque puritatem intellectualem congregantes, procedunt proprio sibi modo, uia & ordine per immaterialem impartibilemque intelligentiam ad superiorem intelligentiam unionem. Per diuinam pacem unitus indissolubilisque contextus omnium iuxta diuinam harmoniam suam existit, concentusque harmonico & integra consonantia consensioneque & cognatione mutua coaptatur, dum sine confusione colligitur, & absque diuisione proculdubio continetur.

MARSILIVS.

PACTIS diuinæ unitæ uirtus est omnibus, non mobilis, ut possit mobilia stabilire, non multiplicata, ut queat diuersa conciliare, non mixta huic, uel illi, ut ualeat hoc conflare cum illo. Non mixta rursus ambobus, si modo discretum sit hoc ab illo, non diuisa per uaria, ut possit, quae sunt seiuicta connectere. Non cohibita intrinsecus usquam, alioquin completi extrinsecus non ualeret, nusquam rursus exclusa, alioquin incima minime deueniret. Extrema uero conciliat ubique per media, incorporeum cum corpore per lumen uirtutemque quasi luminis similem. Idque efficit statim cum corpore tenuissimo, tenuissimum corpus cum crasso per medium, ceu ignem cum aqua per aerem. Connectens primo quidem medium cum extremis, nempe aer illinc quidem est igneus, hinc rursus aqueus. Deinde extremum per medium, nam aer uelut igni cognatus calorem lumenque inde facile suscipit, deinceps aquae sibi cognatae eadem traditurus. Sed de eiusmodi rerum serie, ut diximus, in theologia satis. Conciliat autem cuncta, primo quidem unitatibus, quoniam diuina unitas dum quodlibet facit participes unitatis, cuncta sibi tanquam unitate similia conformare uidetur. Secundo, identitatibus, dum efficit eadem specie, uel genere, uel conditione, uel ordine quodam. Tertio unionibus, ubi qualitates multas in unam cogit complexione formam. Quarto congregationibus, quatenus similitudine quadam, uel necessitate cunctis inducta ad mutuum consortium undique conuocat. Impertit denique unitatis unionisque munus extremis etiam mundi determinationibus, id est materiae prorsus informi, potentiaeque passivae. Saepe diximus materia

teriam

teriam non esse essentiae & essendi participem, quippe cum munus eiusmodi sit per formam. Praeterea sicut potentia ad uiuendum & intelligendum, neque uita neque sapientia est, ita potentia ad essentiam & ad esse nec essentia nec esse. Oportet tamen quaecumque sunt potuisse prius existere. Potentiam eiusmodi immunitate essentiae dicimus. Veritatem etiam materiae & potentia unitatis & unionis bonitatisque participes indicantur. Dicitur in uno omnia indicare, uel quoniam ad unam formam per contextum omnia redigit uel quia ex uno, uel exemplari, uel caelo sequentium praebet inditiam, propter unionem uniuersum mirabilem. Denique diuina unitas dicitur sibi met unita, cum tota ad totam, quoniam quicquid sibi superprelatis, est ipsum totum, cum secundum se totam, quoniam formaliter per se ipsam, si quidem per unitatem ipsam ubique sit unio. Perplacet hic exemplum Aquinatis Thomae ducis in theologia nostri. Nempe linea est per totum contextum, est, non est tamen tota unita sibi toti. Quia neque pars est unum cum parte, neque pars est totum. Punctum uero dici potest unitum toto totum. Neque tamen id consequitur per se totum, nam per unitatem habet ut sit unitum. Punctum atque unitas non est idem. Si qua uero sit unitas in se eminenter existens, sicut Deus, per se totam formaliter sibi met unita censetur.

DIONYSIVS.

PERfecta pacis integritas, secundum simplicissimam sinceramque uirtutis uirtutis praesentiam, omnia penetrat, uniens atque connectens per media cum extremis extrema per unam cognatam amicitiam coniugata. Atque ultimis quoque uniuersis determinationibus, ut se fruatur indulgens, omniaque unitatibus, identitatibus, unionibus, congregationibus cognata prorsus efficiens. Dum uidelicet diuina pax nulli diuisioni perit obnoxia, & in uno omnia indicat. Atque per omnia procedens nusquam a propria identitate discedit, pergit enim per omnia, singulaque pro suo quoque modo sui muneris participia reddit. Et copia quidem pacificae fecunditatis exuberat, & permanet interim per unitas excelsum, tota ad totam, ac per se tota sibi met excellenter unita.

Omnia pacem optant, etiam dum cupiunt esse secreta, & quae mouentur similiter in motu pacem quaerunt.

MARSILIVS.

DVM res appetunt si ipsa natura suae proprietate perseverare, neque cum alienis temere commisceri atque confundi, pacem & ad se & ad alia cupiunt. Sic enim & quiete secum habitant, nec alijs iniuriam inferunt. Item dum res naturaliter mobiles, motus suos continuare conantur, pacem suam optant, id est tranquillam in natura actionemque suam perseverantiam. Nam & quae naturaliter mobilia sunt, in eo ipso quod moueantur, tanquam sua quadam pace quiescunt, atque ita motu contenta sunt, ut aeterna statu, & quae naturaliter motiua sunt, pacem optatam habent hoc ipso quod mouent, intellectus quidem puri, ut alia moueant, in rebus ipsi non moti. Animae uero ut ipsae ex se ipsis motu corpora moueant. Corporum uero natura per se non uiuax neque sese mouentes, non aliter quam pacem suam, appetunt uel substantijs per se uiuentibus, & ex se mobilibus moueantur. Nulla denique, uel substantia, uel substantiae per se qualitas est, quae unionem omnem perseverantiamque refugiat, alioquin salutem propriam fugitura.

DIONYSIVS.

INterrogabit forte quispiam, quoniam pacto pacem cuncta desiderent? Cum multa alteritate discretionemque gaudeant, neque sponte quiescere uelint. Atqui si alteritatem discretionemque, qui sic obijcit, suam cuiusque rei proprietatem dicit, quod licet hanc nullum eorum quae sunt, id ipsum quod est existens unquam perire uelit, ne nos quidem ad id refragabimur, sed id quod esse pacis desiderium confirmabimus. Quippe cum omnia cupiant secum ipsi pacem unionemque habere, atque in eo habitu permanere ut a se ipsis atque suis dimoueri decidereque non possint. Iam uero pax illa perfecta, suam cuiusque meram custodit proprietatem, pacificis prouidentijs suis ornia seorsum a seditione confusioneque tam ad se ipsam quam ad alia seruans, cunctaque stabili & nusquam declinante potentia ad ipsorum pacem immobilitatemque stabiliens. Quod si quaecumque mouentur, non quiescere quidem, sed suo semper motu moueri cupiunt, id rursus diuinæ omnium pacis desiderium est, quae quidem omnia in seipsis seruant, ne forte labantur, & omnium quaecumque mouentur proprietatem morricemque uitam ne a se ipsa dimoueatur decidatque, custodit. Quatenus quae mouentur secum ipsis pacem seruantia, eodemque se modo semper habentia, quae sui sunt muneris, peragunt. At uero si alteritatem illam quispiam ruinam ab omni pace prorsus accipiet afflicta

metq; pacem non esse cunctis optabilem, potissimum hoc asserimus, nihil usquam esse quod ab omni prorsus unione ceciderit. Quod enim penitus instabile infinitumq; & nulla sede firmum indefinitumq; fingitur, neq; ipsum quidem per se quicquam est, nec existit in aliquo.

*Etiam qui iracundia, uel concupiscentia efferuntur, ad hanc pacis auiditate feruntur.
Veram pacem Christus attulit.*

MARSILIVS.

Incessant in nobis contra rationem bellū gerunt concupiscendi atque irascendi natura Concupiscibilis quidem oblectamenta corporea sequitur, irascibilis autem pro his consequendis, sepius pro concupiscentia pugnat, Ratio uero cōmuniter intelligentiade re clamat, plurimum uero superant illa duo, & quo magis superant, eo magis & nos seruimus, & angimur. Plurimi igitur pacis auiditate perturbationem eiusmodi, bellūq; sedare uolentes, & iram explere uindicta, & concupiscentiam oblectamentis demulcere conantur. Eiusmodi uero pax & quies, quā mundus pollicetur, est falsa, dum perturbationes quotidie nouas, imprudentes rebus assidue uolētibus sedare molimur. Veram uero pacem præstat ille, qui non quemadmodum mundus dat, sed quemadmodum cœlestis pater. Pacem suam dar & relinquit nobis, inde pacem concordiamq; accipientibus, & intimam nobiscum per temperantiam, & externam cum hominibus per iustitiam, atq; charitatem, & cum angelis per imitationem angelicæ puritatis & cum Deo tum per redemptionem sacrificio Christi factam, cum etiam per uerum Dei cultum, a Christo feliciter introductum.

DIONYSIUS.

Siquis autem obijciat, illos paci pacisq; bonis aduersari, qui litibus & furoribus, & mutationibusq; & instabilitatibus delectantur. Respondendū, hos quoq; exilibus quibusdā pacifici desiderij imaginibus occupari, dum affectibus multifariam agitantibus perturbantur, quos imperite sedare desiderant, sperantq; se habituros pacem expletione iugiter effluentium, perturbantur uero semper, siquid uoluptates, a quibus occupati sunt, minime consequuntur. Quid autē de Christi clemētia, pacem profundente dicemus? Per quam discimus, non ultra pugnare, neq; nobiscum, neq; inuicem, neq; cum angelis, sed unā cum ipsis potius diuina pro uiribus operamur, iuxta Iesu prouidentia, qui omnia in omnibus operatur, pacemq; conficit ineffabilem ab æuo predestinatam, nosq; sibi in spiritu reconciliat, ac per se, & in se ipso patri quoq; conciliat. De quibus sanē mirabilibus donis in theologicis informationibus factis a nobis est dictum, sacrorum eloquiorum inspiratione nobis testificante.

Quid ipsa essentia, ipsa uita significant in Deo, atq; rebus item de principijs & ideis, gradibusq; formarum.

MARSILIVS.

Dionysius Deum aliquando nominat ipsam essentia siue ipsum esse. Ipsam uirtutem uel pacem, uel pulchritudinem, ipsam uitā atq; similia. Aliquando uero horū ipsorū nominat autorem. Ultima autē communissima, hæc est per modū abstractionis & simplicitatis excogitantur & pronuntiantur, ipsa essentia prima tanquam principia, siue elementa rerum compositarū intima absq; formalia. Nam entia omnia per ipsam essentiam formaliter sunt, atq; nominantur, pulchra per pulchritudinem, uita per uitam, cæteraq; similiter. Quando igitur Deus hæc ipsa nominantur, quæ ut dixi, sunt in rebus potissima quasi principia, declarat ipse uerum omnium esse principium. Quando rursum horū ipsorum autor appellatur, ostenditur, quando quidem est super prima supra modū omnia superare. Duæ circa hæc antiquorū Platoniorum fuerunt opiniones. Primam quidem secuti sunt Plorinus atq; Porphyrius, dicentem, hæc ipsa quæ per modum abstractæ formæ pronuntiantur, ideæ esse in mente diuina, ab ipso bono mentis patre progenitas. Secundā uero secuti sunt Syrianus & Proclus, præter ideas figentem communissima quæque abstracta esse diuina quædam principia rerum inter se per substantiam differentia, gradatim sunt Deo primo disposita, primam quidem essentiam; rebus essendi principium. Primā uitam uiuendi primum intellectu intelligendi, similiterq; per multa. Quorū hæresim in cōmentarijs in Plotinū hæc ratione refellimus. Quod postquam primā essentia, & uitam, & mentem inuicem se paraueris, & essentia uitæ, uitā intellectu præposueris, necessariū erit, & deinde intelligentia, quæ tertie causæ donū est antepone uitæ, quæ est secunde causæ donū. iterumq; munus hoc antepone essentia quæ est primæ inter has causæ munus. Principiorū tamē natura sole exigere, ut superior causa præstantiorem ædæ effectū. Præterea uanum est plura ad hæc principia fingere, cum & sufficiat & deceat unum. Nempe cum essentia prima omnis sibi naturales perfectiones habeat, uita uero sit inimus motus, uel actus essentia primæ, intelligentia deniq; sit quædā uitæ reflexio in essentia, merito in

in ipsa essentia primæ natura simul uitæ est, & intelligentia prima. Merito igitur opinione secundā reprobatur Dionysius, securus, ut mihi quidem uidetur, nisi fallor, Peripateticorum quorundā sententiam a Platonis non abhorrentē. Profecto sic ut in uniuersis sequentibus re uera sunt numeri ubiq; priores, & in sequentibus dimentionibus sunt præcedentes, ut in profundo superficies, in superficie linea, & triangulus in quadrangulo, ita forte uisum est illis & in formam mixti esse quatuor elementorum formas, & quod aptius cum exemplis congruisset, generalem formam in specialē in substantia singulari. Ut corpoream naturam in animalī, naturam animalem in homine, naturam humanam in Socrate, uel Platone. Differre uero putauerunt in hac formarum serie uniuersaliorem formā atq; priorē a forma minus uniuersali sequente, non ita re ipsa ut duæ quædam ibi res existant, alioquin ad unam rem atq; substantiam nunq; perueniretur. Neq; rursus sola apud nos cogitatione differre, scilicet naturaliter & ipsa ratione formali. Deniq; si de re minus uniuersali natura uniuersalior, neq; falso, neq; ridiculo prædicatū, probabile uidetur, ampliorē in angustiore sic inesse, ut nec omnino duo sint, quasi seorsum, nec sit penitus unum. Quamobrem Dionysius uniuersaliores in rebus formas, utpote quæ re uera sint ibi, appellat entia principalia atq; primā, uirtutes bonitatesq; quæ prouisorias, donā diuina, effusiones beneficas ex Deo pendentes. Quæ quidem omnia participata sint in rebus, diuinitus hæc habentibus. Ut ipsa essentia, ipsa uita imparticipabiliter quidem & per modum causæ sit ipse Deus, participabiliter autem & per modum formæ diuinitus sit in singulis. Subdit tres participationes diuinæ gradus. Simplicissimam, ut ipsam uitam, ultimam ut uniuersalem uitam, particularem, ut hæc uel aliquam uitam, ultimam autem in particularem uitā uniuersali quidem oppositam esse. Naturā uero ipsi simpliciter uitæ opponi, ipsamq; nō modo simpliciorē, sed etiam priorē utriusq; uideat. Nam in ipsa formali ratione uitæ primæ, non necessariō conditiones eiusmodi continentur scilicet quod uniuersaliter particulariter uel se habeant, uel quod sit huius generis, aut speciei, uel illius, uel quidem sit particulare quiddam sub hac specie, aut illa. St quidem penes exactam intelligentiam prior est uita simpliciter, quam talis uita uel talis. Videtur igitur Dionysius particularem uitam sub genere collocare, uniuersalem uero uitam genus existimare. Ipsam uero simpliciter uitam, quasi extra genus transcendens aliquid cogitare, simpliciterq; de cæteris, Deum denique non modo tres dictos participationum gradus, scilicet etiam participantia facere, participantia inquam, & pro modo suo & uel uniuersali ratione, uel particulari quædam conditione.

DIONYSIUS.

Sed quoniam aliis quoque me per epistolam interrogasti, quid nam esse dicerem ipsam per se esse, ipsam per se uitam, ipsam per se sapientiam, dixistiq; te multum moueri, quod aliquando Deum dixerim, ipsam uitam, aliquando uitæ ipsius autorem, operæpretium existimaui, sancte uir Dei, ab hac quoq; de nobis cōceptā dubitatione, te solue. Ac primum quidem, ut quæ sepe iam diximus, nunc etiam repetamus, non est inter se contrarium dicere, Deum ipsam per se uitam aut ipsam uitam, atq; eundem appellare ipsius uitæ uel pacis, uel uirtutis pro creatorem. Illa quidem ratione ex his quæ sunt, præcipue uero ex illis quæ primo sunt, tanquam omnium causa nominatur. Hac autem, ut super omnia etiam quæ primo sunt modo quodam super essentiam eminens. Quæ is inter hæc, quid appellem ipsum per se esse, aut ipsam uitam, uel alia quocumq; absolutē ac principaliter esse & ex Deo primum existere ponimus. Id uero non est obliquum, sed rectum, simplicemq; interpretationem habet. Non enim substantiam quædam diuinam, uel angelicam esse uolumus ipsum esse, uel ut causam, ut sint quæ sunt omnia. Solum namq; ut sint quæcumq; sunt, itemq; ut sit hoc ipsum per se esse, principium est, essentiaq; & causa, illud quod essentiam supereminet. Neq; rursus deitate aliam uiuentiū omnium uitam asserimus, præter uitā illam plusquā diuinam, quæ & uiuentiū omnium, & ipsius uitæ sit autor, atq; ut summam dicā, non esse putamus, principes illas & conditrices eorum, quæ sunt essentia atq; substantia, quas nonnulli rerum Deos atq; cōditores sibi pro arbitrio fingentes prædicare non dubitauerunt. Quos, ut uere proprieq; dixerim, neq; ipsi nouerunt, quippe qui non sunt, neq; patres eorū. Sed ipsum esse & ipsam uitam ipsamq; deitatem asserimus, principaliter quidem & diuinē, & secundum causam unū illud principium causamq; omnium, super omnē principij & essentia rationē. Participabiliter autē uirtutes illas prouisorias ex Deo in participabili procedentes. Ipsam, in quā, ipsius essentia, uitæ, diuinitatis traditionē. Quorū dum omnia pro suo quæq; modo participia sunt, nimirum, & entia, & uiuentia & diuina sunt, atq; dicuntur, egeratq; similiter. Quamobrem Deus ipse bonus, ipsorū quoq; primorum autor prædicatur, deinde ipsorum uniuersorum, subinde ipsorū particularium, post hæc eorūq; uniuersaliter illa participat, postremo illorū etiā quæ particulari quædam conditione participant. De ipsa

De ipsa bonitate atq; deitate, quod neq; hæc sunt propria Dei nomina.

MARSILIVS.

Nequè forsitan existimet se proprium principij nomen mutius se, cum uocat ipsam deitatem, ipsamq; bonitatem, inquit, neq; per hæc ipsam Dei naturam exprimi, sed munera quædã deifica atq; benefica rebus infusa diuinitus. Multo minus ipsa pulchritudo, quæ splendor est, Dei nomen esse potest, deniq; subdit, Deum in nulla essentia, uel natura, uel ordine esse posse, si modo boni omnium sit excellentissimus author iudicandus.

DIONYSIVS.

Quid autem de his plura dicere me opus? Quandoquidẽ nonnulli ex diuinitatis præceptoribus nostris ipsius quoq; per se bonitatis, deitatisq; auctorem Deum dicunt, qui supra bonitatẽ deitatemq; existit, dicẽtes, bonitatem ipsam atq; deitatẽ, esse beneficij deificumq; donum ex Deo profectũ. Ipsam quoq; pulchritudinẽ appellat, effusionem pulchritudinis effectricem, quæ quidem & pulchritudinem ipsam efficiat, & uniuersalem pulchritudinẽ particularemq; uniuersaliter quoq; pulchra, & pulchra particulariter, & quæcunq; alia eodẽ modo dicta sunt atq; dicuntur, declarantia uel prouidentias, atq; bonitates rebus participatas, ex inparticipabili Deo abundantius profusione præcedentes, ac largiter emanãtes, ut qui est omniũ causa, exactissima ratione sit super omnia, & quod super essentiam extat atq; naturam, quæcunq; in aliqua essentiarum namq; est, penitus antecellat.

De sanctitate, regno, dominatione, deitate.

MARSILIVS.

Plana sunt hæc omnia, sanctum sanctorum appellat Deum Daniel, Regem regum, & Dominum dominantium Apocalypsis. Item, regnum tuum domine, regnum omnium sæculorum, Dauid, atq; idem, dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi. Deniq; in Exodo, Dominus regnabit in æternum & ultra.

DIONYSIVS.

De his quoniam uerò quæ dicenda erant, finem (ut uideatur) congruum acceperunt, laudare iam decet Deum infinitis nominibus præditum, ut sanctum sanctorum, ut regem regum, ut regnantem æternum & ultra, ut dominum dominorum, Deum que deorum. Ac primò quidem dicendum, quid ipsam sanctitatem esse putem, quid regnum, quid dominationem, quid deitatem, quid rursus sacra eloquia sibi uelint, dum hæc nomina geminant. Sanctitas quidem est, ut simul nostra loquamur, puritas quædam ab omni scelere libera, item que perfecta & prorsus incontaminata munditia. Regnum uerò est, omnis termini ornatus que & iuris, & ordinis distributio. Dominatio autem non modo aduersum deteriora eminentia quædam, sed omnis quoq; honorum atq; honorum perfecta possessio, ueraq; & immutabilis firmitas. Quapropter *κροῖστος*, id est, dominatio ab autoritate & proprietate & imperio ducitur, *θεός* autem, id est deitas, est omnia prospiciens prouidentia, perfecta prouidens bonitate, & circum omnia currens & continens, scq; omnia deniq; replens, omnia supereminens, quæ illius prouidentia perfruuntur.

Quomodo propria sanctitatis, regni, dominationis, deitatis munera omnibus sunt infusa diuinitus.

MARSILIVS.

Deus nominatur sanctitas, regnum, dominatio, deitas, non tam per modum formæ, quam causæ. Quia quæ sunt horum propria, ubique diuinitus sunt atque seruantur. Per sanctitatem quidem independentem res quælibet puritatem suam seruare nituntur. Et ad sinceritatem superiorem nonnulla contendunt, superioribus hæc adesse beneficè conuertentibus. Per regnũ diuinitus datum, rebus ordinata passim consonatq; iusta distributio conseruatur. Per dominationẽ, potestas excellens bonorumq; possessio firma. Per deitatem, id est, expressiorem imitationem Dei, summa beneficia, prouidentia in superioribus siue cœlis, siue hominibus cæterisq; ad inferiora dirigitur. Sed munera hæc in Deo quidem uniformia sunt, in cæteris multiformia fiunt.

DIONYSIVS.

Hæc igitur in causa omnibus eminente absolutè laudanda sunt, appellandumq; illam supereminentem sanctitatem dominationemq; regnumq; præcellens, & simplicissimam

plurimam deitatem, ex ipsa enim in uno simulq; exorta est, & distributa omnis essentia mera totius sincerè munditiæ. Itẽ omnis rerũ ordo ornatusq; distinctus, in cõcinnitatem, & in æqualitatem incongruentiamq; eliminans. Et ad ordinatissimam identitatẽ rectitudinemq; gestiens, & quæ participationẽ illius promeruerunt circum agens. Rursus omnis pulchrorum bonorumq; omnium perfecta possessio. Omnis deniq; diuina prouidentia prospiciens, & cõtinens quæ prouidentur se ipsam, ut diuinitate dignũ est ad eos exhibens qui conuertuntur diuinitate formandos.

Qua ratione Deus appellatur sanctus sanctorum, rex regum, dominus dominantium, Deus deorum.

MARSILIVS.

Vbi quatuor illa geminantur in Deo scilicet sanctus sanctorum, rex regum, dominus dominantium, Deus deorum, profecto significatur idcirco Deũ dici sanctũ, quoniã auctor sit sanctorum, propriaq; ipse sit causa, per quã sancta ubiq; sint sancta, per quã regnãtia regnãt, dominantia dominantur, Deum expressius imitantia; Deũ ipsum præleferant, inferioribusq; benigne prouideant. Inter hæc animaduertere, quemadmodũ sancta diuinaq; antecellunt, quæ neq; diuina ita sanctitatem, deitatem, id est, diuinitatem, sanctis diuinisq; eminere. Ita deniq; Deum ipsum, qui per sanctitatem diuinitatemq; insulam effector est sanctorum, atq; diuinorum, quorundam quali deorum, sanctitatem ipsam, & deitatem quamlibet a nobis ex cogitãtã, incredibiliter superare. Animaduerte rursus, reges Deosq; nominari primos in quolibet angelorum ordine gradus, quoniam instar Dei beneficam erga sequentes, & ad omnia prouidentiam agunt. Donumq; diuinũ penes Deum quidem uniformẽ, sed penes inferiores angelos multiformem euadens, futurumq; inde difforme, corporea ipsi colliguntur ad unitatem suam atq; diuinam.

DIONYSIVS.

Quoniam uerò Deus ille omnium procreator, eminẽter omnium plenus est, per unum eminentem cunctis excessum sanctus sanctorum prædicatur, & reliqua per exuberantissimam causam eminentiãq; supremam. Ac si dicamus: Quantum ea quæ talia sunt scilicet sancta, diuina, dominantia, regnantia, antecellunt illa, quæ non sunt talia, itemq; participationes ipsæ participantia uincunt, tantum quæ sunt omnia, & superant ab illo, qui omnia entia supereminet. Ac que participantium participationum omnium est inparticipabilis auctor. Sanctos autem, & reges, & dominos atq; Deos sacre literę nominant, gradus eos, qui in singulis ordinibus principales existunt. Per quos deinde sequẽtes, diuina percipientes munera traditionis illorũ simplicitatem, iuxta suas multiplicant differentias. Quorũ uarietatẽ illi supremi prouide atq; diuinè ad suam colligunt unitatem.

Quomodo Deus dicitur perfectus.

MARSILIVS.

Deus dicitur perfectum ipsum atq; unum, primò quidem quoniam omnes omnium perfectioes, & innumerabiles in se habet. Habetq; in uno scilicet in uno præsentĩ, neq; enim ibi est prius aliquid, atq; posterius. In uno insuper sui ipsius, non enim in se habet aliud atq; aliud, sed uno individuo scilicet se toto penitus omnia possidet. Sic ergo perfectũ est ibi, nõ extrinsecus accidens, sed ipsa substantia, nõ per aliquã sui partem, sed per totum, nõ ex alio, sed ex seipso simulq; totũ, secundo uerò, quia per omnia innumerabilibus bonis exuberat materias, & naturas per se informes, nec dũ finitas, ipse Deus formas definit. Infinitatẽ generationis, & temporis, æto superat, atq; determinat, cõprehendit omnia nõ cõprehensus, penetrat omnia, nullo prohibitus. Plura largiri potest, quam accipere possint. Tertio, quoniã nec minui, nec augeri, neq; aliter permutari potest, gradibusq; perfectionis infinitis exuberans, suis quæq; perfectionibus ubique replet atq; definit.

DIONYSIVS.

Hæc de his dicta sufficiant. Reliquum est, si uideatur, ut ad illud tractandũ quod est ualidissimum, accedamus. Iam uerò Theologia de illo omnium principio omnia & simul prædicat, ipsumq; ut perfectum celebrat atq; unum, perfectum quidem non modo ut in se ipso perfectum, & per se ipsum ex se ipso uniformiter uniceq; ab omnibus segregatum, totumq; per totum absolutissimum, uerum etiam tanquam plusquam perfectum, ex eo qd omnia superat, omnemq; definit infinitatẽ, ac super omnẽ expandit finẽ, a nullo capitur uel cõprehẽdit, sed pertingit ad omnia simul, atq; super omnia, in deficientibus actionibus atq; donis. Dicit quoq; perfectũ tanq; nullũ suscipiẽs in cremẽtũ, semperq; pfectũ, atq; ut nesciẽs decrementũ. Quippe cũ in seipso anticipet omnia, prius exuberat per unã indelinentẽ eadẽq; & super plenã largitionẽ, diminutionis expertem, per quã perfecta omnia perficit, ac perfectione propria cõplet.

HH Quare

Quare Deus dicatur unum, & quare ipsum unum sit principium uniuersi.

MARSILIVS.

Quod vibrationibus. Deus dicatur unum, ipsumque unum omnium sit principium in Theologia. Plotinus Parmenide, factis diximus. Dionysius quoque hic plenissime loquitur, scilicet hic potius esse Platonicum profiteretur, Deus ergo dicitur ipsum unum, quoniam quantumque diuersa, & inter se opposita in una sui forma complectatur, sicut lux radios una quod plurimos, sicut centum capita linea. Unitas enim prima ita penes se imo, & magis multitudinem sibi deuincit, quia unitate disperdat, ultima multitudine. Ipsum uero unum omnium esse principium, confirmatur ex eo, quod unum cuncta partem patit, etiam quae sunt discreta, itaque multo magis, quae continua, maxime, quae sunt incommensurabilia. Itaque quod omnia unitate seruantur, uerum tamen super unitate, quae est, uel per se aliquid multitudinis, uel quae quolibet in multis aut ex multis existit, esse omnem ipsum per se, & in se simpliciter unum. quod quidem itaque principium omnium passim multa unitate determinat, rursus quoniam multitudo quidem absque uno esse nequit, unum autem absque multitudine potest. Praeterea quoniam omnia mundana quantumlibet uaria, uno quodam totius ordine congruunt, igitur una quadam forma communis, sed quoniam unum hoc nec existit ex se, nec sit in se ipso, nec ab opposita multitudine perficitur, nec ab uno quouis multorum, alioquin non foret commune cunctis, merito ab ipso simpliciter uno, quod extra, & supra multitudinem est dependet. In cuius quidem unius natura pro modo intelligitur sic expressa est, non solum unitas, uel unitas formae mundanae, sed unitas etiam speciei cuiuslibet necessariae mundi, alioquin mundum ordo discendo foret incertus, denique quoniam unum omnibus in est quasi omnium elementum, quo sublato, nec pars aliqua est aliquid, nec totum est aut intima rebus unitas elementum, quoniam externa unitas est efficiens etque finis.

MARSILIVS.

Dicitur autem Deus unum, quoniam est unice cuncta per singularis unitatis excessum omniumque causa est nusquam interim a propria unitate discedens, nihil enim est in rebus unius expertis. Sed quia admodum numerus omnis unitatis est participes, nam binarius dicitur unus, unus quoque denarius, & dimidius unum & tertium, & decimum unum sic omnia omniumque partes, participatione unius habent, atque ex eo quod unum extat, sunt omnia. Ipsum uero unum quod omnium causa iudicatur non est aliquid est pluribus unum, sed ante omne unum omnemque multitudinem. Quod & quodlibet unum multitudinemque definit, nulla enim multitudo est, quae non particeps sit unus. Sed id quidem quod secundum partes plus, est toto unum. Quod plus est accidentibus unum est subiecto. Quod plus numero aut uiribus est unum specie. Quod speciebibus plus, unum genere. Quod multum processibus, unum est principio, denique nusquam existit quicquam, omnino unius expertis. Quippe est ipsum unum natura sua penitus unica, omnia atque tota etiam inter se obposita singulariter ante comprehendit. Praeterea absque uno quidem multitudo non est, erit autem sublata multitudo, unum quemadmodum, & unitas ante omnem numerum multiplicatum extat, ac si omnibus coniuncta quis supponat, erunt omnia toto unum ante uaduerendum id in aerea, quae unita dicuntur, certe secundum unius cuiusque prius excogitata unitate censent. Praeterea unum elementum rationem habet ad omnia. Idcirco si sustuleris unum neque forma totius erit, neque pars ulla, neque quicquam erit in rebus unum, neque omnia in seipso uniformiter anticipat atque comprehendit.

Unitas diuina naturae intus habet, ut unum omnia, & unice cuncta facit.

MARSILIVS.

Cum omnis ordo rerum ad unam causam referatur, merito prima causa unius nomine nominatur, praefertim quia unitas simplicitate significat. Causa uero omnis quo simplicior, eo prior, atque conuersio. Natura diuina cum propter absolutissimum infinitumque ad se sibi proprium nullo modo multiplicabilis sit, adeo maxime unum inficiturque est, ut quae eiusque sibi tribuatur sub una sibi uendicant forma. Idcirco & si pariter ibi filiusque & spiritus nominetur, non tamen naturalis sibi formam unius est una. Idcirco quoque rerum ibi forma sunt eadem, unice quoque illinc omnia pendent, non enim distincta sunt extrinsecus opera trinitatis, sicut enim ex natura diuina, sic ex quolibet illic persona est ea pariter sunt & perficiuntur, atque seruantur. Denique si quo nomine deitas designanda est, probabitur iter ipsius unius nomine designatur. Siquidem per unitate singularia sunt, & perficiuntur atque seruantur. Sunt in qua quia res quaelibet siue sit simplex omnino, ideo consistit singularitate naturae sibi in se consentiens a ceteris segregata, siue sit composita, partium unione conficitur. Perficiuntur quoque, quia unione quadam proprietatis & qualitatis, siue redditur res quaelibet ubique perfecta. Composita seruantur denique unione quadam ad causam, atque locum, & simillima quaeque.

DIONYSIVS.

Hac igitur ratione, theologia totam ipsam deitatem omnis principem deitatis tanquam omnium causam unius appellatone ideo celebrat. Unus itaque Deus & pater, & unius domini uel us Christus, & unus, atque idem spiritus propter excellens totius diuinae unitatis in diuinitate. In qua quidem omnia unice collecta sunt excellenter omnia & super

& super essentialiter ante comprehensa. Quapropter & omnia ad ipsam iustitiam & unitate admodum referuntur atque rediguntur, a qua, & ex aqua, & per quam & in qua, & ad quam omnia sunt, & constituta sunt & permanent, atque continentur, & replentur, atque conuertuntur, nihil denique in rebus inuenies, quod non ipso uno, secundum quod Deitas omnis superessentialiter nominatur, & sic hoc ipsum quod est, & perficiat atque seruetur.

Unum enim superius creat unum in ente, atque ens unitate desinit & seruat.

MARSILIVS.

Probauimus in commentariis in Parmenide, ipsum simpliciter unum, quod & omnium est principium, nec esse est unum aliquid, scilicet unum uires, uel unum intellectuale, uel unum intelligibile, uel unum ens, alioquin determinatum iam foret, et multiplex, rursus nec habere aliqua sibi oppositam multitudinem, alioquin sub ordine quodam contineretur, neque faceret multitudinem, oppositum enim non facit oppositum, esse igitur super quodlibet unum, ac super quolibet multitudinem unitatis uires oppositam, item super oppositiones omnes, scilicet super finitum & infinitum, super partes atque totum, super statum atque motum, non quidem intrinsecus sed extrinsecus, omnia terminans, atque ipsum ens unitate desinens. Probauimus etiam quod & hic tractatur, unum esse in ente quodlibet & uniuersum atque primum, aliamque unitatis, aliam essentiae rationem esse, ideoque unum quod est in ente, esse cum quodam alieno permixtum, esse cum multitudine quadam & quodammodo participes multitudinis, atque idcirco super hoc extare ipsum simpliciter unum, omnis est finis diuinitatis, uel unitatis, uel multitudinis auctoritate. Quod quidem tanquam ipsum bonum, est super essentiam uniuersam boni naturaliter autem, numerus autem est essentiae participes, similiter unum quod est in numero, simul cum ipso sit essentiae compositum.

DIONYSIVS.

Operpretium est, nos quoque a multis ad unum diuinae unitatis uirtute conuersos, totam unamque deitatem unice collaudare, ipsum uidelicet unum, omnium causam, quod quidem ante omne unum, omnemque multitudinem, & partem atque totum, & terminum, & indeterminationem, & finem atque infinitatem, extat. Quod rursus omnia entia & ipsum esse definit. Quod item omnibus atque totorum, & omnium simul, & ante omnia, & super omnia unice causa est. Quod praeterea super ipsum unum ens existit, ipsumque unum ens definit. Siquidem in hoc ipsum ens unum, quod est entibus, & non numerabile est, uel numerabile, numerus autem est essentiae participes. Ipsum uero super essentialiter unum, & hoc quod dicitur ens unum, & numerum omnem terminat, ipsumque est & unus, & numeri omnisque entis principium, & causa, & numerus atque ordo.

De unitate, & Trinitate diuina.

MARSILIVS.

Quando Deus unitas, uel trinitas appellatur, omne mathematicam, uel naturalem, uel quomodo libet essentialem, & in intellectu quolibet excogitabile unitate, uel numerum procul expelle, unum intellige simplicissimum unum, intellige seruata prorsus unitate naturae, seipsum in se propagante, personis inter se sola originis relatione distinctis. Quae ratione uidelicet existit spiritus ab ueroque. Quamobrem ipsa super omnia Deitas, quae quidem ut unitas, & ut trinitas celebratur nec unitas, nec trinitas est a nobis, uel ab ullo cognita, uerum ut ipsum unione superius unum secundum eamque Deitatem reuera laudemus, profecto trinitatis, unitatisque appellatone diuina Deitate ipsam quae est super omne nomen cognominamus, atque in ipsis entibus superessentialiter celebrare solemus, nulla uero monas, nulla trinitas, nullus numerus, nulla unitas uel fecunditas, uel aliud quicquam existentium, uel aliquid existentium cognobile, arcant illud aperit, quod super omnem intellectum existit, arcantium, inquam, super Deitatis ipsius omnia super essentialiter excedentis. Iam uero neque nomen est ipsum ullum, neque sermo, uel ratio, sed in ipso potius inaccessibili supereminet.

Bona inter diuina nomina praeter cetera ueneranda. Negationes circa Deum ueroes sunt, quam affirmationes.

Cum appetere aliquid, nihil aliud sit quam inclinari ad illud atque conuerti, non iniuria dum omnia bonum appetunt ipsum uenerant uel inclinata uidelicet ad illud simpliciterque conuersa. Quamobrem inter omnia Dei nomina, bonum dicitur esse maxime uenerandum, praefertim quia bonum finis est omnium, finis autem omnes mouet causas, ipse interim prorsus immobilis, tanquam causalium. Praeterea cum omnia & participia boni sint, & per appetitum naturalem conuertantur ad ipsum, constat Deum principium omnium, hoc nomine praecipue nominandum, bonum denique non solum in primis uenerandum est, sed etiam praeter cetera admirandum, nempe quae potenter attrahit omnia, ut non appetere nequeant, tam si ueriter alligat adeo uidelicet libenter appetentia, ut non eriam uelint posse non esse bonum. Hoc ipsum tamen, quod mente conceptum pronunciamus bonum, non tam proprium ipsius Dei nomen est, quam diuini numerus cognomen cum, malum ergo Theologi in contemplatione diuina negationibus quam affirmationibus utri, quod in Parmenide Plato nos in primis obseruat, siquidem mentes Deum ipsum concipere & affirmare non possunt. Negationes profecto quibus negamus Deum non esse aliquid eorum, quae ratione intelliguntur, describuntur, animum primum, quidem a conceptibus suis, aut rebus suis propinquis simili-

busue se iungunt, quod in primis conandū Plato in epistola ad Dionysū regem iubet, ac inde gra datim per contemplationes angelicas prouehunt, quibus insuper de Deo negatis, non enim meditationibus ullis angelicis definitur, ad gradum quandam excellētiorem eleuant, ubi Deus eadem menti ipsū ardentem amant miro quodam splendore corrūscat.

DIONYSIVS

Sed neque bonitatis quidē ipsius nomē illi quasi congruū adhibemus. Verū desiderio quodā intelligēda aliquid & dicendū de ineffabili illa natura, nomē illud scilicet bonū nomīnū omniū maximē uenerandū, precipuē dedicamus. In quo quidem a Theologis minimē dissentimus, ab ipsa tamē rerū ueritate deficiamus.

Quamobrē ipsi quoq; ascensū illū, qui per negationes efficitur pratulerunt. Ut pote qui animā a rebus sibi cognatis auertat, ac per diuinas omnes perducit intelligentias, a quibus longē secretū est, quod super omne nomē, & sermonē cognitionēq; exiit. In extremo denique uniuersorū ipsi quantū & nobis illi coniungi fas est, coniungat.

Summa Dionysij reuerentia erga diuina, singularis quoq; modestia, charitas ardens, integerrima fides.

HAs itaq; nos intelligibiles appellationes Dei colligentes pro uiribus exposuimus, non solum summa illorū dignitate inferiores, id enim uerē angeli quoq; confiterentur, neque solum angelicis laudibus impares, siquidē & summi apud nos Theologi ab extremis angelis superantur. Neq; solū Theologis ipsis aut ipsorum sectatoribus uel auditoribus inferiores fuimus, uenū ipsis quoq; ordinis nostri cōsortibus inaequales, quamobrē si rectē dicta sunt a nobis proq; nostro ordine reuera sensū explicandorū attingimus nominum diuinorum, ipsi bonorum omnium auctori tanta res accepta referatur, qui nobis primo quidem ut diceremus, deinde ut & bene diceremus benigne cōcessit. Præterea siquid eorū quæ tantundē ualent, omissimus, illud quoq; eisdem rationibus atq; disciplinis supplere uos oportebit. At uero si hæc uel minus rectē, aut minus sufficienter se habent, & ab ipsa ueritate uel omnino, uel ex parte defecimus, erit profecto humanitatis tuę corrigere, nō sponte ignoranter rationesq; tradere discere cupienti, operamq; ferrē nō satis per te ualeat, & curare hominem, egrotare uolētem, & alta quidem ex te ipsis inuēta, alia uerō ab alijs percepta, cuncta denique ex ipso bono suscepta, in nos quoque transfundere. Nec te pigeat obsecro, amicum afficere beneficio; cernis enim quemadmodum nos quoque nihil ex traditis nobis rationibus sacris intra nos ipsos continuerimus, sed illas nullo modo contaminatas tam uobis, quam ceteris sacris hominibus tradiderimus, trademus quoque quantū & nōs dicere sufficimus, & idonei fuerint auditores, nusquam traditiones maiorum contaminantes, nisi forte ad intelligentiā explicationemq; ipsorum infirmiores erimus. Sed hæc tandē, ut Deo placet ita prorsus se habeant atq; dicantur. Hic uerō sit intelligibilium appellationū Dei pro instituto modoq; nostro finis, deinceps autem ad significatiuā Theologiam, Deo duce, me conferam.

MARSILII FICINI FLOrentini in commentaria Platonis ad Laurentium Medicem uirum Magnanimum.

PROOEMIUM

INA prouidentia, fortiter attingens omnia sua, atq; disponens magnanime Laurenti, statuit religionem sanctam non solum prophetis & Sibyllis, sacrisq; armare doctoribus, uenū etiam uia quidam, elegantiq; philosophia singulariter exornare: ut ipsa pietas omnium origo bonorum, tam secura tandem inter omnes sapientie, & eloquentie professores incederet, quæ tuta penes domesticos conquisceat. Oportebat enim religionem (quæ unica est ad felicitatem uia) non rudioribus tantum hominibus, uerū etiam peritioribus communi in fore. Quæ quidem luce omnes ad beatitudinem, cuius gratia nascuntur, & ad quem consequendam communi studio laboramus facilius tutiusq; peruenire possumus. Itaq; Deus omnipotens, statuit temporibus diuinū Platonem a nimium ab alto dimisit, uitæ, ingenio, eloquioq; mirabili, rationiq; sacram apud omnes gentes illustratum. Cum uerō ad hæc usq; secula sol Platonis nondum pulchram Latini gentibus ore reur, Cosmus Italia decus, & insignis pietas

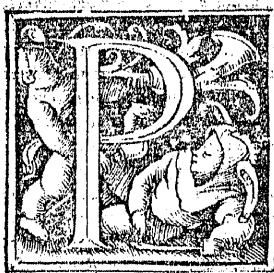
uir, Platonem lucem religioni admodum salutarem, a Græcis ad Latinos propagare cōtendens, me potissimum intra suos lares plurimum educatum, tanto opere destinauit. Ego autem eisi a tenera ætate nominis Platonici cultor, rem tam adeo grauem non meis quidem, sed aui tui Cosmi prosperis auspicijs sum aggressus, sperans diuinam, & pem tam necessario, tamq; pio officio non desituram. Hæc ergo in primis se ductus Academicum sum ingressus, de ceteris ex ea Platonis nostri dialogos, Cosmo priusquam nature concederet, Latinos feci. Post eius obitum præterea Petro præstantissimo uirō, dialogos nouem legendos dedi. Postquam uerō Petrus è uita decessit, fortuna præclaris sepe operibus inuadit, inuitum me ad traductionis officio distrahebat. Verum tu & religionis cultor, & philosophia patronus, me ad inceptum omni fauore & auxilio reuocasti. Quamobrē ad institutum munus felicibus iterum auspicijs sum regressus, neque traduxi tantum, uerū etiam partim argumentis mentem perstruxi Platoniceam, partim quoad potui breuibus commentarijs explicauit. Opus itaq; totum diuino auxilio tam absolutum tibi libentissimè dedico. Ad quem illa etiam, quæ maioribus tuis inscripta sunt iure hæreditario pertinent, uirum profecta uita prætria colenda uirtutis hæredem. Reges autem inter dialogos funebrem Platonis orationem pio fratri tuo Iuliano dicatam. Præterea ubi ad librum de Legno perueniret, uidebis fredericum Vrbinatem ducem eo die à me honoratum, quo ipse uas ædes honorifice salutauit. Non solum uerō septem atque triginta libri, qui solo tuo insigniti sunt titulo, sed cuncti denique tui sunt: quandoquidem omnes tui gratia sunt absoluti, atque ego sum tuus. Neque uerō me Platonem in his libris solum omnino expressisse profiteor, neque rursus ab ullo, quamuis admodum doctore unquam ceteri posse confido. Stylum inquam non tam humano eloquio, quam diuino oraculo similem, sepe quidem tonantem altius, sepe uerō nectarea suauitate manantem, semper autem arcana cœlestia complectentem. Profecto quæ madmondum mundus tribus precipuē dotibus est: munitus, utilitate, ordine, ornamento, atque ex his diuinum nobis testatur artificem, ita Platonis stylus continens uniuersum, tribus potissimum abundat ueribus: philosophica sententiæ, sum utilitate, oratorio dispositionis elocutionisq; ordine, florum ornamento poeticoarum, & ubique tum diuinis uirtutibus, tum etiam certissimum de architecto mundi Deo perhibet testimonium. Valeant igitur magnanime Laurenti, ualeant procul omnes, qui minutissimas erudiendæ pueritiæ a Platone rationes esflagitant. Erudiant alij rudiores, & eruditi denique fores Platonicas adeant, inde non tam puerilla rudimenta, quam diuina mysteria tandem reportauerint. Diximo lo Laurentini tandem. Nam Plato noster antequam diuina fundat oracula, sic sacra prophantis hominū nia fiat, audientium animos triplici paulatim ad summum calle perducit, purgatione, resolutione, conuersione. Quæ obrem multa leguntur apud Platonem, ad purgandos perturbationibus animos pertinentia; plura rursus ad soluendas mentes a sensibus. Plurima etiam ad conuertendas, tum in seipsas, tum in Deum omnium autorem, in quem ueluti solem ritè conuersæ, optatis in le ueritatis radijs feliciter illustrantur. Interea Plato noster, dum oculis sepe modis humano generi necessarium tractat officium, interdum iocari uidetur & ludere. Verum Platonici ludi atq; ioci multo grauiores sunt, quam seria Stoicorum. Neque enim per humiliora quedam dedignatur alicubi peritari, modo sensim auditores captans humiliores facilius ad excelsa perducit. Miscet frequenter grauissimo quodam consilio uilia dulcibus, quo modestis sermonibus blandi leporibus, animos natura priores ad uoluptatem, per ipsam uoluptatis escam ad cibum allicitat. Fingit & sepe fabulas more poetico, quippe quum ipse Platonis stylus non tam philosophicus, quam reuera poetica uidetur. Euit enim interdum atq; uagatur, ut uates, & ordinem interea non humanum seruat, sed fatidicum & diuinum; neque tam docentis personam agit, quam sacerdotis cuiusdam atque uatis, partim quidem parentis, partim uerō ceteros exhortantis, & in diuinum serorem similiter rapientis. Fabulis uerō inter hæc ob id potissimum uti uidetur: ut inter uarios Academicæ flores oblectentur quidem omnes, sed expiati duntaxat poma decerpant, uescantur statutus, facilius concoquant, perfectius nutriantur. Agit autem dialogos omnia: ut sermo uideus, per sonas loquentes ante oculos ponat, per suadeat efficacius, & moueat uehementius. Accedit ad hæc, quod amicos (ut par est) opportunè dialogis suis honestat; facilius multos posteritati commendans. Præterea opinionēs eadem de re diuersæ commodius dialogo recensentur. Mitto quod dialogus mira quadam uarietate delectat, & attentione audientes detinet & legentes. Verum quidnam longius per minutiora quedam & humiliora digredimur? Sophia magnanime Laurenti, quæ solo tonis capite nata, ab initio cum eo erat cuncta componens patrem imitans, ipsa quoque filiam solo capite peperit, Philosophiam nomine, cuius deliciae forent, esse cum filijs hominum. Hanc igitur in terra quondam per uarias gentes peregrinatem excellentiora passim admirabantur ingenia. Quorum in numero Plato noster non solū admiratus est illam, sed & primus, & solus ad summum excoluit. Huic enim ille primus tam quam sacræ sacerdotiæ cinxit tempora mitra; præterea pepulum induit, quod Augustam filiam Mineruæ decet caput etiam manūq; & pedes sua uiter redolentibus illiniuit unguentis. Deniq; non solum ipsum quacunq; philosophicum numen incederet, uarijs atq; sperit floribus, & ornauit. Talis erat, atq; etiam est huius diuæ intra limites Academicæ deambulantis habitus, talis ornatus. Quoties uerō extra hortos Academicos peruagatur, non solum unguetis semper amittit & flores, sed etiā profusus, sepe incidit in latrones, atq; amissis sacerdotij, & grauitatis insignibus nuda passim, & quasi prophana pererrat, adeoq; deformis apparet, ut neque Phœbo ulterius Mercurioq; suis familiaribus placeat; neq; insuper, uel aui suo Ioui, uel Mineruæ matri probetur. Ceterum Latini materno consilio intra parietes & hortos Academicæ sese recipiēs, antiquum resumit decus: & ibi uelut in patria libentissimè requiescit. Quamobrē inuadit unā tecum Platonice Laurenti omnes tum discens, tum bene uiuendi cupidos, ad Academicam Platoniceam cohortari. Hic enim iuuenes, uel inter iocandam præcepta morum, uel inter ludendum in Iustriam disserendi iucundè admodum, & faciliè consequentur. Hic uiri etiam rei tum familiaris, tum publicæ disciplinam abundè perdiscunt. Hic senes pro mortali uita, uitam sperant æternam. In Academicæ hortis poetæ sub Iauris canentem Apollinem audient. In vestibulo Academicæ oratores spectant

bunt Mercurium declamantem. In porticu uero, & aula iuris consulti ciuitatumq; gubernatores, totum ipsum auscultant. In iudicio leges, iura dicentem, imperia gubernantem. In ipsis deniq; penetralibus, philosophi salutarium suum agnoscunt, celestium arcuorum contemplatores. Vbiq; uero sacerdotes rerumq; sacrarum antistes arma reperient, quibus pietatem aduersus impios strenue protegant. Huc igitur, huc precor, omnes accedite, qui liberales colitis disciplinas, hic eas, & libertatem uitae pariter adepturi, huc denique cuncti concurrite, quos assequenda ueritatis, & consequenda beatitudinis perpetuus ardor inflammabit, hic aspirante Deo, ueritatem ad uotum, & felicitatem consecuturi. Verum iterum admonendi estis, ne temere de rebus Platonis. Imo uero diuinitis, seratis sententiam, sed longo & equo examine iudicetis, neque liuidam in eos consuram exerceatis, qui procul ab omni liuore uobis uigilant, & laborant. Imo uero fauete libenter auctori pio, fauete etiam traductori, non solum translatione uerborum, sed explicatione sententiarum communi omnium utilitati pro uiribus consulenti. Nolite precor antiquam salutaremq; doctrinam, heu iam diu nimis oppressam, nuper autem in lucem diuina prouidentia prouidentem, insequi crudeliter & opprimere, ne forte quam Deus omnipotens uult ubiq; uiuam, mortalis homo frustra perditam uelit. Dextra enim domini fecit uirtu tem, dextera domini iam exultauit eam, non morietur, sed uiuet, & narrabit opera domini. Sed quoniam optime Laurenti nos ingens in Platonem, ac nesciens tenere modum, raptauit amor? Num in Platonis causa declamauimus, oratore secundae principis Satis enim superq; ipse pro causa declauerit, apud eos presertim, qui perturbationibus uacui, equos se praestiterint auditores. Te uero in praesentia minime adhortabor, mirum in modum ad haec omnia uoluntate propensum ingenio promptum, studio eruditum. Sed optabo duntaxat, ut & legas feliciter, & felicissime uiuas. Marsilij tui memor. Dum uero Marsilium Ficinum nomino, Philippum quoque Valorem Academicum nostrum intellige pariter nominatum. Nam si ualor atq; Marsilius in Platone defendendo, & in te amando idem sunt, proculdubio inter se quoque sunt idem. Valorem tibi Laurenti singularis sua uirtus probat, Platonis honor laudat, incredibilis in te amor ualde commendat.

MARSILII FICINI Florentini in omnia platonis opera

Epitoma, seu Argumenta, Commentaria, Collectanea, & Annotationes quotquot extant.

IN HIPPARCHVM PLATONIS.
Epitoma.

PROPOSITVM Platonis in Hipparcho est docere nos, omnes homines bonum appetere, cum & illi qui propter avaritiam aberrare uidentur, bonum appetant. Illi siquidem licet cupidi sunt lucrum utile est: ut ille uero bonum, bonum itaque cupiunt. Etenim lucrum damno contrarium. Contrarium malo, bonum: lucrum ergo bonum. Quamobrem cum illi etiam, qui ab appetito boni declinare uidentur, bonum cupiant, nihil iam repugnat quo minus omnes homines bonum appetant. Bonum autem duplex Vnum, finis. Ad finem alterum. Illud propter seipsum, hoc propter aliud expectandum. Illius appetitio uoluntas, huius electio. Illud uenerandum, hoc utile. Illo fruimur, hoc utimur. Illius adeptio beatitudo huius lucrum uocatur. Lucrum igitur est boni utilis acquisitio, quod ad uenerandi boni consecutionem conducere potest. Quod uero ad hoc non confert, nec ipsum utile est, nec eius adeptio lucrum. Laudanda igitur lucri cupiditas, quae omnibus natura inest. Vituperanda autem opinio falsa, quae dum quod re uera utile & lucrum est, ignorat, appetitum naturae ad aduersa retorquet. Haec omnia Plato latere docet dum Socrates definitioes falsas, quas Hipparchus de lucri cupiditate refert, & inducendo, & ratiocinando refellit. Vituperatur autem Plato hac propositione: Omnes homines bonum appetunt, tanquam manifesta; ad concludendum quod omnes natura lucrum appetunt, quodque haec appetitio naturalis laudanda est. Haec autem est conclusio, quam modo quodam directo Socrates tribus argumentis modis infert, id est, exemplo, inductione, ratiocinatione.

ratiocinatione. Sed modo quodam conuerso ex omni hac disputatione per argumentationem a minori colligimus propositionem illam maximè confirmatam. Omnes scilicet homines bonum appetunt, quae huius libri finis ultimus est, cum primus finis sit ostendere omnes lucri cupidos esse, neque id esse uituperandum.

De Philosophia, seu Amatore, Epitoma.

Philosophia huius dialogi est, quid sit, & quale officium Philosophi definire. Est autem Philosophi officium, diuina nosse, gubernare humana: in illo contemplatiua Philosophia, in hoc actiua comprehenditur. Philosophus itaque primo diuinam, id est absolutam ipsius boni naturam per sapientiam contempletur. Deinde ad id bonum uelut ad finem humanas operationes dirigens humana gubernat. Haec autem gubernatio duo requirit. Primum, ut quid humana natura sit & quo pacto ducatur ad bonum, a malo remoueatur cognoscat, quod quidem per prudentiam Philosophus agit. Alterum, ut sic instituat hominum & affectus, & actus, sic temperet atque cohibeat, ut ad bonum quod sapientia ipsa inuenerat, & ad quod prudentia deinde direxerat, facile cedant. Id uero per morales uirtutes efficitur, quas omnes uno iustitiae nomine Plato complectitur. Atque ex his duobus humanorum gubernatio constat. Eiusdem autem est scire eum hominem unum, familiam, ac rempublicam gubernare. Quam obrem qui moralis est, idem dominus, ciuilis, rex idoneus esset. Ex quibus concluditur in ipso philosophantis officio haec omnia contineri, sapientiam prudentiam, iustitiam, moralem, domesticam, ciuilem, ac regiam disciplinam. Per sapientiam diuina cognoscit, per prudentiam iustitiamque humana gubernat, dum rem suam rem familiarem, rempublicam administrat. Eiusmodi est Philosophi ipsius officium, quod Plato in libris de republica latius explicat, in hoc significat breuius. Ac primo duas aliorum opiniones circa Philosophi officium confutat. Prima uidetur uel Solonis fuisse, uel similis alicuius, dicentis id esse quamplurima discere, secunda Hippiae sophistae uolentis Philosophiam artium omnium peritiam esse. His denique confutatis, sententiam quam praediximus, breuiter innuit. Socrates ergo fingitur haec in scholis Dionysij, qui grammatice elementa Platoni tradidit, aduersus discipulos duos Dionysij disputasse, deinde quae in scholis tractauerat, in corona familiarium suorum a principio recensere.

Theages, uel de sapientia, Epitoma.

Distinguitur in hoc dialogo Sapientia, & ultimum distinctiois membrum sic inuestigandum assumitur, ut quo pacto acquiratur ab hominibus, pateat. Prae partitione Sapientia duplex dicitur. Una absoluta, conditionalis altera. Absoluta, quae simpliciter absque additione aliqua sapientia nominatur. Conditionalis, quae non simpliciter sapientia, sed sapientia quaedam dicta est. Illa sic definitur. Cognitio earum rerum de quibus haberi scientia potest. Habetur autem scientia de iis quae semper eadem, & eodem modo sunt, huiusmodi sunt summa rerum principia, & aeterna rerum omnium rationes, haec autem diuina dicuntur, quo fit ut sapientia sit diuinarum rerum scientia, quae quidem absoluta sapientia est. Conditionalis uero omnibus artibus & facultatibus est communis. Nam summitas cuiusque artis sapientia quaedam uocatur, ut sapientia gubernatoria, sapientia aurigaria, sapientia militaris. Ex omnibus autem quae cum additione sapientiae nuncupantur praecipua est, quae ceteris ut ministris uitur, cuiusmodi ciuilis sapientia est. Quae quidem facultas commune ciuitatis & gentium bonum coniectans definitur. Haec tum ciuilis, tum regiae disciplina uocatur. Cuius subiectum ciuitas est, finis, commune bonum, ministrant artes omnes. Officia duo, leges condere, & conditas exequi. Illud per prudentiam nomotheticam, hoc per iustitiam legale & iudicariam agit. Verum quo pacto quis ciuilem sapientiam nanciscatur, in plurimis eius disputationibus Plato dubitat, & in praesenti Theage, utrum ciuiles homines, an sophistae, an contemplatiui duntaxat Philosophi eam doceant. Quod a ciuilibus uiris, aut sophistis, aut soli contemplationi deditis discatur, in Menone & hic quodammodo negat, quod illi ne filios quidem suos unquam docuerint, quod isti rationem boni non habeant, quod hi rerum humanarum experti minime sint. Restat igitur, ut haec aut a Philosophis & contemplandis & agendis apte petitis percipiatur, aut diuina sorte contingat, illi nusquam reperiuntur. Unde in Menone & in Teage diuino mu-

nere fieri asserit, ut in animos civium temperatos Dei providentia boni ipsius intelligentiam, & leges ad id ducentes infundat. Quam sane notionem hic civilem sapientiam, in Menone propriiori vocabulo uaticinium quoddam nominat, civilesque uirōs furetibus comparat. Sepē etiam ait, nunquam a malis genus hominum cessaturum, nisi aut legitimi Philosophi dominantur, aut ij qui gubernant rempublicam diuina quadā sorte philosophentur. Hoc autem libro cū Socrates in sua membra sapientia distinxisset, & hanc civilem sapientiam sub quadam ironiæ specie, nec a ciuilibus uiris, nec a se ut a Philo sopho contemplationi dedito Theagem adipisci posse dixisset, subiunxit tantandem esse uim de monis, & denique uoluntate Dei precibus exorandam, quasi illinc ista discantur, & Dei providentia per medios spiritus, sæpe hominibus agēdorū oracula pandat. Eos autem ministros, qui Dei iussu bonorū ciuium & legitimorum principum mentes ad bene gubernādum illuminant, Dionysius Areopagita principatus nominat. Effet hic fortasse de demone Socratis disputandum, sed argumenti breuitas prohibet. Quinetiā Maximus Tyrius, & Hermias, & Apuleius de hoc abunde disseruerunt. Inducit autē hic tres Plato personas, Demodocum ciuē Atheniensem, unā cū filio suo Theages sapientiam affectante, & Socratem. Incipit uerō a Demodoci petitione dialogus.

In Menonem de uirtute, Epitome.

QVATVOR esse argumentationū genera, quibus Plato utitur, exemplum, inductionem, ratiocinationem, & enthymema, & quo pacto fiat, satis in Alcinoi compendio, quod & nos traduximus, declaratur. Vbi etiā tres Platoniorum dialogorum species inuenimus. & qui argumentationibus in unā quaque dialogi specie uiri soleat. Aut enim solū inquirat, fallacē cōfutat dialogus, aut solū uerā exponit ac docet, aut in utroque uersatur. Primus inquisitiuus & cōtentiosus. Expositiuus alter. Postremus mixtus est dicitur. Meno autem licet mixtus sit, maiori tamen ex parte contendit & cōfutat, & omnes argumentationes attingit. Vt nisi qui ex alijs Platonis dialogis, qui ad expositionem magis, quā ad disceptationem pertinent, sensa colligat, & Menoni huic adiciat, difficile summā disputationis huius elicere possit, est autē hæc, quid uirtus sit, & quomodo nobis adsit, inquirere. Id Socrates efficit, quātuor Menonis, Aristippi, Gorgii, et Prodicī de uirtute definitiones cōfutat, et definitionem suam post illas inductam geminis obiectionibus retractat. Veritas quippe ex redargutione fallitatis elucet. Est autē hominis uirtus affectio siue habitus anime, quō potentia naturalis eius quā optime suum opus exercet, quæ definitio in libris de Re publica traditur. Opus cuiusque potentie tunc optime exercetur, cū ad finem suum dirigitur. Quod ad finem cōfert, utile dicitur. Merito igitur in hac disputatione commune uirtutis officium id esse traditur, ut, & actiones, & ea quibus agēdo utimur, utilia reddat. Illa itaque definitio huic dialogo consonat, cunctisque uirtutibus est communis. Uirtutū profecto species plures sunt, pro uirium anime & actuum diuersitate, in quibus unā tamen que dicta est communis uirtutis ratio semper inspicitur. Prima uis anime mens est, cuius actus est perceptiua cōtemplatio ueritatis. Secūda ratio, cuius actus ueritatis inuestigatio. Tertia phantasia, cuius actus collectio eorum, quæ sensus eius nuncij porrigunt, perque illa discursus. Atque hæc sunt uires anime, quæ cognitivæ dicuntur. Restant tres aliæ, quas appetitiuas uocant. Voluntas, & irascendi uis, & cōcupiscendi. Voluntatis actus, appetere quæ mens & ratio porrigit. Irascibilis, aggredi quæ ratio & phantasia proponit. Cōcupiscibilis actus, adfiscere quæ phantasia sensusque obijciunt. Sex insuper istis duæ subiunguntur, mouendi & nutriendi uigor, sed hæc cum superioribus, aut nihil, aut uix, & parum admodum in uirtute communicant. Affectio mentis quæ cōtemplationem perficit, sapientia est, quæ rationis indaginem, scientia atque prudentia. Scientia quidem indagacionem eorū quæ natura facit, prudentia consultationem in ijs, quæ nos agimus. Quæ phantasiæ discursus opinio recta, quam sagacitatem quidem uocant. Iustitia uoluntatem & liberalitas. Irascibilem fortitudo eiusque pedissequa. Cōcupiscibilem continentia simul & temperantia. His omnibus id est commune, ut quælibet earū sit affectio actum potentie naturalis perficiens, dum decorum reddit & utilem ad finem ultimum consequendū. Variæ uerō uirtutes diuerso modo habentur. Sapientia quidē natura, est enim æterna rationum omnium in mente complexio, perpetuisque inuitus

intuitus. Scientia per doctrinam Philosophiæ quæ reminiscenciam præstat, acquiritur, dum ratio quæ pennas olim abiecit, ad mentem cōuersa reminiscendo iterum alas reciperat. Prudentia doctrina simul, & logo usu rerum aduenit. Recta opinio exemplis, authoritate, inductione, sorte, iustitia fortitudoque & temperantia, cæteraque morales uirtutes prudentia rectaque opinionis legibus & exercitatione legitima perficiuntur. Unde duo hæc moralium uirtutum principia Plato posuit, prudentiam, & rectam opinionem. Quamobrem prudentia sæpe numero totius moralis uirtutis apud Platonem nom ac usurpat. Est & uirtus quædam ad rectam opinionem attingens, quæ legitimi principes uirtutes, in agendo honesti, cōtemplationis tamē expertes bonum publicū curant, quæ enim civilem peritiam nominat. Eamque Plato facultatem, & in Theage, et in præsentī Menone, haud aliter quā sorte diuinā, dari ciuilibus hominibus disputat. Hæc igitur summa, quis mentem Platonis in Menone colliget, & huiusmodi præmissa distinctione contradictiones reuuet, obiectionesque uitabit. Disputationem uerō illam de reminiscencia geometricisque figuris in argumento tractare idcirco non placuit: quoniam non ut principalis, sed ut accessoria est inserta. Argumentum autem summam rei caputque requirit. Singula quippe discutere non argumenti, sed commentarij potius est, officium.

In Alcibiadem primum, uel de natura hominis, Epitome.

ANDIDISSIMVS Platonis nostri liber, qui Alcibiades primus inscribitur, Alcibiade ipso uenustior, et omni carior auro, quid homo est, quid eius officium doceat. Est autem homo, anima rationalis, mentis particeps, corpore utens. Ex hac definitione illius officium trahitur triforme distributum. Vt enim rationalis anima est, in seipsum circulo quodli ratiocinationis sese animaduertendo reflectitur, mentis particeps, in diuinam mentem uelut riuulus in fontem suum refluit. Vt utens corpore, humanis negotijs gubernandis incumbit. Perfectum igitur & absolutum hominis officium est, primo quidem ut naturam suā animaduertat, deinde ab illa tanquam ab imagine & affectu diuinam mentem exemplar eius & causam conuertat. A qua hominis animus illustratus, ipsum bonū, ipsum utile, ipsum pulchrum, ipsum iustum intelligit, sursumque bonum, utile, pulchrum, iustum perfecte comprehendit. Unde quid bonum quid utile aliorum hominum quibus cū uersatur, quibusue imperat, noscit. Cumque bonum, absolutum bonū sui, bonum aliorū cognouerit, ad seipsum tam & alium, unumquemque curandum secundū cogniti boni nomam debet accedere Philosophiæ studio, moralis, mathematicæ, theologiæ opus est, ut ad seipsum & ad mentem suam causam redeat. Moralē quippe & mathematica disciplina animum in corpusmersum in seipsum restituit, theologia supra se rapit, & extra seipsum attollit in Deum. Mentis diuinæ idearumque cognitio sapientia dicitur. Supplius notitia, & sui suorumque boni utilisque inuentio ex diuinæ mentis intuitu manans, prudentia auarupatur. Prudentia sanē ut bonū intelligit, humanas actiones tam publicas, quam priuatas ad finem optimum refert. Vt utile, per commoda media propriasque uias, quibus ad finem perueniat, dirigit. Vt pulchrum, quis ordo, quis modus in hoc progressu quasi quodam itinere sit seruandus instituit. Vt iustum, quæ distinctio singulorum operū, quæ obseruantia impositi ordinis, quod supplicium transgredientis, quod præmium legem huius in neris obseruantis præstabit. A philosophia igitur ad sapientiam, a sapientia ad prudentiam sit accessus, prudentia uerō magistra uitæ disciplinam sui cuiusque rei familiaris, & reipublice tribuit, homo per prudentiam gubernat, domus autem & ciuitas per amicitiam publicam, iustitiamque seruatur. Publicam amicitiam uoco cōsensionem illam quæ cuncti sub eadem lege & principe libenter cōueniunt, & ad eundem finem respiciunt, iustitiam publicam omnino legitimam distinctionem, qua singuli licet sub eodem principe, & ad eundem finem, hoc est publicum bonum, diuerso tamen tramite proficiunt, uariamque officiorum distributionem pro natura & dignitate uniuscuiusque a natura & legibus assignatā seruant, proprioque munere sine usurpatione alieni funguntur. In sunt in hoc dialogo theologicæ dictiones duæ, ipsum idem, & ipsum unūquodque. Circa hominem illa significat animam ut idem, hæc animam in corpore. Sed de ijs latius in commentarijs, quæ in decem hos Platonis dialogos scribere iam instituit.

QVONIAM secundus Alcibiades liber profecto sanctissimus de uoto inscribitur, summam colligendum est, quid uotum, quid in uoto petendum, & quando, & quomodo. Definitio uoti partim ab Orpheo, partim à Platone sumpta hæc est. Uotum est ardēs affectus casti animi, Deo deditus, & quod bonū uidetur exoptant. Huius affectui Zoroaster & Orpheus suffumigationes & characteres adhibuerunt, quoties ad secūda numina preces dirigeretur. Mercurius ac Plato cū supremi numinis maiestatem uenerabatur, externas omnes cęremonias auferebat, solam ac puram fragrantiam animi relinquentes. Sed de his omnibus in nostris cōmentarijs diligentius. In uoto petendū. Plato uult bonū, idē ex eo patet, quod petitionem hanc poetę Lacedæmoniorū testimonio comprobat, eamq; tutā & prudentē et imprudentem esse putat, uotūq; huiusmodi & a quolibet & semper fieri posse. Petitionē uerō certū cuiusdam & proprij boni, tunc demum esse securam, cum prudentiam, quia fuerit cōsecutus, alias autem periculosa. Vbi multa de prudentia differit, quæ tu uir omnium prudentissime Cosme lege obsecro diligenter, ut quanti faciat prudentiam prorsus agnoscas. Vniuersalis ergo precatio, qua bonum solūmodo petitur, semper fieri potest, propria uerō qua certum aliquid quod bonum uidetur optatur, tunc facienda, cū quid poscendum est qui nouerit, tunc id noscet, cū quid bonū, quid malum est, intellexerit. Id intelliget, cum à mente didicerit. Discet, cum se ad illam conuerteret. Cōuertet, cum purgauerit animā tenebrasq; expulerit. Purgabit, cum seipsum legitimę Philosophię dederit. Tradet, cum suam ignorantiam recognouerit. Nosce ergo te ipsum templo Apollinis est inscriptum, ne quis temerē Deū oraturus accederet. Quo autem ordine in oratione propria sit orandum. Mercurius in orationib. suis, & in suis hymnis Orpheus, & Pythagoras in carminibus aureis docuerunt, quorum ritus alios exponemus. Plato deinde hos Theologos imitatus, in libro de pulchritudine orantem sic Socratem introducit. O amice Pan, atque cętera numina date obsecro, ut intus pulcher efficiat, quæcunq; & mihi extrinsecus adiacent, intrinsecus sint amica. Sapientem solum diuitem putem. Tantum uerō huius auri traditū, quantum nec ferre, nec ducere alius quā uir temperās possit. Quid petit Socrates? Bonum. Quod bonum? Sapientiam, hoc est ueritatis diuinę cognitionem, quā dare solus Deus potest, quā accipere solus animus pulcher, id est temperatus, purus, cādīdus ualet. Quid poscit in primis? ut dignum sapientia faciat, temerarij nempe hominis est, munus aliquid quo indigus est perere. Quis diuina sapientia dignus? qui lumen eius ferre paratus est, quis paratus? qui per continentiam primo, deinde per temperantiam, postremō per sanctimoniam, id est ciuilem, purgatoriam purgatiq; uirtutem animi, sic animum expiauerit, ut pulcher, hoc est purus omnino nitidusq; euaserit, & uirtutem tam exemplarem, diuinam scilicet sapientiam solum, utpotē thesaurum omnium diuitiarum optauerit. Idcirco Socrates Deū patrem omnium & ministros eius amice aspirare precatur, ut illorum benigno, proprioq; fauore purgatus euadat. Corporea uerō, & externa leuiter pertransit, eligens illa sic habere, ut tranquillam puritatem animi non impediāt. Deinde pulchritudine hanc partem, optat ut sapientiam solum, hoc est Dei cognitionem esse opulentiam omnem sufficientiamq; æstimet, solumq; sitiat. Postremō quasi per ante dicta paratus fulgidū hoc aurum diuinę sapientię postulat. Neq; id superbe; neq; remisse tamen. Miniam quippe ueritatis cognitionem intemperati homines sortiuntur, summam & infinitam in seipso Deus amplectitur, magnam uerō & amplam uir temperans adipiscitur. Tantum igitur huius auri postulat, quantum solus ferre uir temperans ualet. Hoc equidem esse aurum ignitum aibitor, quod emendum Ioan. in Apoc. præcepit.

In Minoem, uel de Lege, Epitome.

MINOS de lege requirit, ut quid lex cōmuniter, quot eius species, unde sit, paucis comprehendamus. Si quis Platonis uerba in hoc libro De lege, & in libris de legibus, nec nō de Rep. diligenter aduertat, sic legem uniuersali definitione describet. Lex est uera gubernandi ratio, quæ ad finem optimum per cōmoda media gubernata dirigit, transgredienti pœnā, obedienti premium statuens. Quo fit ut institutiones principum cū uerę nō sunt, nec ad optimum recto calle proficiuntur, leges

leges minime sint, sed decreta, edicta, instituta potius sint quam leges. A lege nāq; legitimum, à legistim o iustum, à iusto bonum, rectum, uerumq; opus sapienter, o nō minatur, propter eā legem uerā bonamq; esse necesse est. Sequitur etiam ut lex æterna sit, ac penitus immutabilis, & apud omnes gentes eadem de eisdē, si hoc modo uera signam quę temporibus locisq; & opinionibus permuat, nō lex, sed institutio nuncupatur. Legis autem species, ut ex Timęo, Phædroq; & Gorgia colligitur quatuor sunt. Prima diuina quā prouidentiam Plato uocat. Secunda cęlestis, quā fatum, Tertia motens, quā naturam. Quarta humana, quā prudentiam naturalem. Prima in mente diuina, quā Saturni legem Orpheus & Plato esse uolunt. Secunda in superiorū animæ mundi parte quā Iouis. Tertia in uento inferioriq; illius potentia, quā primæ Veneris. Postremo in hominis mente, quā secundæ Veneris legem uocant. Tertia à summo bono quod supra mentē est, profluit. Secunda à mente & summo bono. Tertia à summo bono, mente, & uniuersali anima. Quarta à summo bono itidem, & mente, & anima. Omnes uerō ad ipsum bonum iterum reflectuntur. Prima in ideis, circa summū bonū supra rationēs. Secunda, in rationibus, circa ideas, supra semina. Tertia in seminibus, circa rationes, supra formas. Quarta in notionibus, circa rationes, super actus & artes, quæ quæ dicta sunt elicitur. Ab ipso quippe rerū principio omnes, sed uario modo ut dictū est, manant. Quamobrem omnes illustres cōditores legū in Deū, sed per diuersa nomina atq; aedia retulerunt. Zoroaster Bactriantis Persiq; leges tradens, in Horomastim. Trismegistus Aegyptijs, in Mercuriū. Moyses Iudejs rectissime in partē totius naturæ Deum. Minos Cretensibus, in Iouem. Charondas Carthaginensibus, in Saturnū. Lycurgus Lacedæmonijs, in Apollinem. Draco & Solon Athenensibus, in Mineruam. Pompilius Romanis, in Aegeriam. Mahometus Arabibus, in Gabrielem. Zamolxis Scythijs, in Vestam. Plato noster Magnesijs & Siculis, in Iouem, & Apollinem. Arcadibus autē, & Thebanis, & Cyrenaicis leges postulantibus, denegauit.

In Euthyphronem, uel de sanctitate, Epitome.

EVTHYPHRO totus in cōsutatione uersatur. Quo factum est, ut nonnulli Platonicorum hunc librum, quemadmodū Euthydemum & Hippiam, istotiosum uocauerint. Sed reuera, dū falsas Euthyphronis de Sanctitate opinionones Socrates cōfutat, uenantibus ueritatē illius uestigia signat. In hoc igitur libro, atq; etiam in Gorgia sanctitatem Plato nominat eam iustitię partem, quæ suum Deo tribuit. Suum tribuit Deo, qui illa, quæ sine medio accepit à Deo, Deo reddit. Corpus quidem ut Plato in lib. De natura disputat, ab elementis quatuor, naturalē species complexionem à cęlestibus sphaeris, partes animæ quæ trahuntur affectibus à demonibus & animis siderum sphaerarumq; suscepimus, rationem uerō ac mentē nostri parentis imaginem, ab ipso mundi totius opifice sine ullo cœlestiarum aut demonum ministerio. Hęc itaq; Dei sunt, hęc Deo reddenda, atq; hęc retributio sanctitas uocatur, quam præcedit pietas, religio sequitur. Est enim pietas Dei parentis agnitio. Sanctitas, eius quod Dei est, Deo agnitio retributio. Religio, eius quod Deo redditū est assidua meditatio, iustisq; operibus cum Deo ipso indissolubilis religatio, ut merito sapiens illē dixerit, funiculum triplicem difficile solui. funiculū inquam ex pietate, sanctitate, religio neq; connexum. Pietas sanctitatem excitat, sanctitas pietatem confirmat & sanctitatem. Sanctitas quoq; religionē mouet. Religio religat sanctitatem. Prius enim hoc uel instigat, uel inspiratione, uel admonitione opus est, quo Deum unum nostrum esse parentem fide indubiā cogitemus, quam pietatem esse uolunt. Cum quis illa cōcepit, mox omnem mentis, & rationis intentionem in Deum noscendum amandūq; hęgit. Atq; hunc in cognoscenda amandāq; diuinitate frequentem intuitum sanctitatem Mercurius quoq; definit. Ex hac flagrant in Deum intentione mentisq; ordine fit ut omnia Dei opera, instituta, mādāta meditemur exerceamusq;, & assiduo quicquid ad eius uenerationem pertinet, relegamus. Quamobrem nos ipsos legendo religantes Deo, religiosi sumus. Hęc autē definitione & distinctione præmissa, quæ de sanctitate in Euthyphronē, uel alibi à Platone dicuntur, perspicua fiunt. Cumq; dicitur sanctum quod amatur à Deo, uerum est, sed quia sanctū, amatur à Deo, non quia amatur est sanctum. Et quia amatur amatum est, non tamen quia amatum; amatur, quoniam nō idem est

est omnino sanctum atq; amatum. Neq; enim sanctitatis ratio in ipso amatum esse, sed ipsa potius retributione ac deuotione consistit. Præterea cum dicitur, Sanctitatis cura ministra Dei, uerum quocq; dicitur. Sed ad quod opus Dei ministra? Ad conuersionem animæ. Opus enim Dei est, creare, cõuertere, purgare, illuminare, perficere. Cũ primũ per pietatis instinctũ inspirando cõuertere Deus ad se incipit animũ, illa ipsa assensio, qua sese libenter in conuertentem Deũ animus ipse restituit, sanctitas nuncupatur, quæ quidem ministra Dei est ad conuersionem perficendam. Additur postremo. Sanctitas scientia uouendi, & sacrificandi Deo hoc maxime ad religionem pertinet, quæ sanctitatem, ut diximus, comitatur. Vouendo petit, sacrificando dat. Quid petit a Deo? seipsum. Quid Deo dat? seipsum. Ideam si quæ in mente diuina est petit, quam Mercurius petit a Pimandro. Dat autem naturam suam ideæ participem.

PRO O E M I V M MARSILII FICINI FLORENTINI IN COMMENTARIA IN PLATONEM sua, ad Nicolaum Valorem, prudentem optimumq; ciuem.

POLEO semper in libris meis egendis, diu meũ deliberare, cui potissimum labores meos dedicare debeam: in hac uero cõmentariorũ Platoniorũ editione, nullus mihi deliberationi locus relictus esse uideatur: tanta enim nobis cũ antiquissima Valorũ familia iãdiu necessitudo constata est, ut hæc sibi mea omni iure optimo uendicet. Maiores profecto tui optime, mi Nicolae, quadraginta iã annis sub Platone Philosophati, Platonica opera nobis elaborata summo opere coluerunt. Primus quidẽ pater tuus Bartholomæus Valor uir admodũ elegans, & ut ita dixerim) urbis nostræ delicia, unã cũ socero suo Petro Paccio clarissimo Equite enarrationib; disputatioribusq; in Platonem nostris frequenter interfuit, atq; omni studio celebravit. Deinde frater tuus Philippus, natu maior, uir profecto magnanimus more paterno disciplinã Platonicã profectus, nõ solũ Platonis ipsius, sed Platoniorũ quocq; omnium liberos nostra iamdiu interpretatiõne Latino magnifico sumptu in lucẽ tenebris eruit optime omnũ hæctenus de Academia meritor. Erãscifus interea patruus, uester æque meritis de republica, uir omnũ inuegerimus, & magno illi Bartholomæo auo suo similis in omnibus meis meorumq; perturbationibus, pio nos semper officio seruens, iam pridẽ nobis hæc oia fecit. Tu deniq; tuorum erga Platonẽ atq; Marsilium sequutus officia curis me familiaribus & his quidẽ frequentibus, quotidiã leuiss; disciplinãq; Platonicã studiosissime colis. In hac autẽ disciplina, quod equidẽ ualde probò, Platonicam theologiã eligisti iam diu præ cæteris consequendam. Diuini autem studij huius, tum electione iudicium, tum profectu acumen mirabile breui tempore declarasti. Quoniam uero elegisti, profectusq; feliciter es inter Platonica summum, idq; facile complectitur uniuersum, merito tibi iam præ cæteris Platonica uniuersa debentur. Hæc autẽ in cõmentarijs in Platonem nostris facillẽ continentur. Quamobrem hæc tibi optime, mi Nicolae, potissimũ dedicare decreui, tam amoris erga Valores mei pignora, quam uestri erga me officij monumenta, certissimãq; uirtutum uestrarum apud posteros testimonia. Lege igitur atq; niue feliciter eius extra contouersiam, & uita longa, & perpetua felicitate dignissimẽ, si qua modo felicitas, saltem uero tranquillitas, uel exigua præsertim à ciuib; qui turbulentissimẽ Reip. gubernacula gerunt, gustari potuit unquam, aut poterit. Iam uero in presenti, non solũ ciuitatis nostræ, sed totius quoq; Italiae perturbatione, fortẽ etiam calamitate quadã (nisi Deus bene uerterit) propemodũ imminente; philosophari uelle quidẽ prudentis est. scire autem sapientis, posse uero felicis: Dispositio Commentariorũ.

Commentarium quidem in Symposium, tandiu non solum editum est, sed passim etiã diuulgatũ. Nunc uero quinq; nobis perpetuo cõmentaria in primis disponenda uidentur: in quorũ dispositione, si sequimur ordinem uniuersi, primum erit in Parmenidem, tanquã reuera primũ, de ipso uidelicet uno rerũ omnium principio tractans. Secundũ in Sophistam de ente disputans, & non ente. Hos autem libros metaphysicos atq; diuinos Timæus physicus sequi debet. Quartum uero locum teneat expositio Phædri Phædrus enim diuina cum physicis humanisq; permiscet. Quintũ autẽ narratio habeat in Philebum. Nam etsi Philebus etiam quodammodo hæc miscet omnia, Phædrus tamen in hoc ordine prior erit, ob longiorem uidelicet diuinorum disputationem, præcipuq; diuini furoris munus Philebo diuinitor. Horum autem commentariorũ quinq; digestiõnem sequetur index atque catalogus dialogorũ omnium Platoniorũ huiusmodi quodam ordine deinceps disponendorũ.

IN PARMENIDEM, VEL DE VNO RERVM OMNIUM principio, uel de Idæis, argumentum.

VM Plato per omnes eius dialogos totius sapientie semina sparserit, in libris de repub. cuncta moralis Philosophiæ instituta collegit, omnem naturalium rerum scientiam in Timæo, uniuersam in Parmenide complexus est theologiã, cumq; in alijs longo intervallo cæteros philosophos antecesserit, in hac tandem seipsum super asse uidetur, & ex diuina mentis adytis intimoq; Philosophiæ sacrario celeste hoc opus diuinitus deprompsisse. Ad cuius sacram lectiõnem quisquis accedet, prius sobrietate animi mentisq;

mentisq; libertate se præparet, quã atrectare mysteria celestis operis audeat. Hic enim diuus Plato de seipso subiisse me disputat, quem admodũ ipsum uerum omnium principium est, super omnia, omniaq; ab illo. Quo pacto ipsum extra omnia sit, & in omnibus, omniaq; ex illo, per illud, atq; ad illud. Ad huius quod super essentia est, unq; intelligentiã gradatim ascendi. Vnum quippe in triplici ordine reperitur. In ijs que fluũt, atq; sensibus subijciuntur, & sensibilia nominantur. In ijs etiã que semper eadẽ sunt, & intelligibilia nuncupantur, nõ sensibus amptius, sed sola mente percipienda. Nec in ijs tantũ, uerũcum supra sensum & sensibilia, intellectumq; & intelligibilia ipsum unũ existit. Quãobrem hoc in dialogo Zeno Eleates primo Parmenidis Pythagorici discipulus unũ esse in sensibilib; probat, ostendens quod si hæc multa essent, nullo modo unius naturã participantiã, errores plurimi sequeretur. Deinde Socrates Zenoni nõ repugnã quidem, sed eum altius eleuã, ad cõsiderationem unius & unitatum, quæ in rebus intelligibilibus inijunt, perducit, ne in hoc uno quod sensibilibus inest, moreretur. Ex hac igitur ad ideas inuestigandas perueniunt, in quib; uerũ unitates cõsistunt. Postremo Parmenides ipse senior handquaquã Socrati cõtradicens, sed inchoatã & cõtemplatiõnem eius absoluens, integrã idearũ explicat ratiõnem. Vbi quatuor de Idæis quæstiones inducit. Primò unũ sint. Secundo quorũ ideæ sint, & quorũ minimẽ Tertio quales sint, quãũ uim habeant. Quarto quomodo ab ijs, quæ infra sunt participantur. Hinc iam ad unũ quod super intelligibilia & ideas existit, ascendit ipse, nouemq; de illo suppositiones adducit, quinq; si unũ sit, quatuor, si nõ sit unũ, quærens quid utriq; sequatur. Hæc uero suppositiones à triplici unius, & duplici ipsius nõ esse partitione ducuntur. Vnum quippe triplex superesse in esse, post esse reperiã, ipsum uero nõ esse, geminẽ cõsiderationi subijcitur. Aut enim unũ modo esse, aut partim esse, partim non esse quis cogitat. Prima itaq; supposito tractat, si unum super esse existit, quid circa illud ad ipsum, & alia sequitur. Secũda, si unum cũ esse est, quomodo se habet ad seipsum, atq; ad alia. Tertia, si unum sub esse ponitur, quid illi ad seipsum, aliaq; contingit. Quarta, si unum super esse cõsistit, quomodo se habent alia & ad se, & ad unũ. Quinta, si est illud unũ quod cũ esse locatur, quid alijs ad se, & ad illud accidit. Sexta, si nõ est unum ita ut partim sit, partim minime sit, qua se ratione ad sese, & ad alia habeat. Septima, si non est unum ita ut nullo modo sit, quo pacto se habeat ad seipsum atq; ad alia. Octaua, si non est unum ita ut partim sit, partim nõ sit, quid alijs ad se, & ad illud eueniat. Nona, si non est unum, ita ut nullo modo sit, quid alia ad sese, & ad illud deniq; participant. In ijs omnibus generatim intendit Parmenides potissimũ hoc asserere, quod unum omnium principium sit, oq; posito, ponantur omnia, sublato autem interimantur. Itaq; in primis quinq; suppositionibus quinq; rerum gradus posito uno in rerum ordine tradit. In quatuor uero sequentibus inquirit quot absurda, quot errores, quantaq; mala ipso uno sublato sequantur. Prima ex quinq; superioribus de uno, supremoq; Deo differunt, quomodo procreat, disponitq; Deorum sequentium ordines. Secunda de singulis Deorum ordinibus, quo pacto ab ipso Deo proficiantur. Tertia de diuinis animis. Quarta de ijs, quæ circa materiam sunt, quomodo supremis cõsistis producantur. Quinta de materia prima, quem admodum suapte natura specterum est ex pers, & à primo uno dependet. Illud in super aduerendum est, quod in hoc dialogo cum dicitur unum, Pythagoreorum more, quicq; substantia à materia penitus absoluta significari potest, ut Verus, mens, anima. Cũ uero dicitur aliud & alia, tam materia, quam illa, quæ in materiam sunt, intelligere licet. His ergo promissis, atq; seruatis, ad ipsum dialogum ueniamus,

MARSILII FICINI in commentaria suum in Parmenidem.

Materiam quidem Parmenidis plurimum theologicã, forma non Dialecticã.

PRO O E M I V M

PYTHAGORAE, Socrãtisq; & Platonis mos erat, ubiq; diuina mysteria figuris, inuolucrisq; obtegere, sapientiam suam contra Sophistam in tactantiam modeste dissimulare, locari serio, & studiosissime ludere, reitatur in Parmenide sub ludo quodam dialectico, & quasi logico excurtatur uelidelicet ingenium ad diuina dogmata, passim theologica multa significat, præterea consuetudo fuit Pythagoreorũ, Platonisq; plures inuicem materias partim more naturæ, partim ratione grãtia, opportune miscere. In Phædro collat eũ Theologia oratoriã, & potissimũ. In Timæo physicis inserit mathematica, differendi autẽ cũ diuinis, uel etiã cũ moralibus sepe coniungit. Diuinitã quidẽ, & diffinitiuã in Philebo, & politico, atq; Sophista, demonstratiuã in Parmenide similiter copulat eum diuinis. Ne forte si sola logica tradidit rudimenta tanquã pe. Iugogus quidã erudire pueros uideatur, quem admodũ uero demonstratiua diuinitã, & definitiuã antecellit tanquã finis, sic tam in materia quadã diuinitore traditam arbitrantur. Ariloteleo inueniã Dialecticã summã, malo enim Dialecticã

cam dicere quam dialecticam, miscuit cum diuinis, Platonē, ut arbitror, imitatus, theo-
logiam in Repub. sub dialectico nomine designantem. Materia igitur Parmenidis hu-
ius potissimum theologica est, forma uero præcipue logica, qualem utiq; dispositionē
ordinēq; libri Proclus, eiusq; sectatores existimauerint, narrauimus in principio, qua-
lem uero ipse putem, & quatenus sequar illos, paulatim in sequentibus declarabo.

Dispositio ad Dialogum in Parmenidem. Cap. I.

Epithali & Socij rogant Adimantum, & Glauconem Platonis fratres ex fratre simul
atq; matre, ut persuadeant Antiphoni eorum non ex patre fratri, sed ex matre Ger-
mano ut narret illis disputationē illā, quā acceperat a Pythodoro, qui quondā inter-
fuerat quando Parmenides Zenonē Pythagoricū & Socrates inuicem disputabant.

Quomodo omne ens ut unum, ipsum uero unum superius. Cap. II.

Parmenides argumentis plurimis in poemate confirmauit uniuersum, uel omne ens esse u-
num, uniuersam uero siue omnē trib. his modis accipitur, singulari, congregatiua, summa-
tim. Primo itaq; pacto ens quodlibet, & hoc seorsum, & istud & illud est aliquod in se unum,
ab alijs singulari quadam proprietate distinctum. Secundo uero, cuncta simul entium amplitudo
ita unum est, ut quoquomodo cuncta inuicem in essendo conueniant, ab eodem interim princi-
pio ducta, & ad eūdem finem cōmunem postremō redacta, inuicemq; motu quodam, actionibus,
passionibusq; conspirantia. Tertio deniq; ipsum inter entia primū, & unum est, & omne, unum
quidem quoniam sicut entia naturalia ad naturam unam, & corporea ad corpus unū, sic omnia sim-
pliciter entia, ad ens tandem unicum referuntur. Omne rursus, quoniam sicut omnium naturalium
corporum uel uirtus in prima natura, & primo corpore cōtinetur, sic in uno primo ente, entia om-
nia comprehenduntur, quem mundum intelligibilem nominamus. Neq; uero Peripateticorum
quorundam recipiendū sunt calumnias, quibus suspicemur Parmenidē, ubi dicit, omne cas unum
esse, omne penitus, ex uniuerso multitudinē auferre, alioquin Plato in Theæteto ubi de uno im-
mobili ente fit mentio, Parmenidem non reueritus quidem esse, sed potius infecutus. Enim uero
Plato unā cum Pythagoricis multitudinem etiā in primo ente ponit, scilicet oppositorum gene-
rum, & idearum uarietatem omnemq; profus originem numerorum, sed illud in terra unicū nu-
mero usq; adeo unum esse uult, ut post primum aliquid magis unum cogitari nō possit. Hæc uero
Parmenides, ter unum nominans intelligit participatione unum. Primo quidem, & secundo mo-
do participatio unitatis est imperfecta, tertio uero perfecta, sed præter unitatem illam intelligibili
mundo, perfecte participatam, eminentissimā excogitat unitatem uniuerso ente uno excellentē,
alia enim ipsius entis, alia unitatis ipsius ratio est. Entis siquidem rationi multitudo, & cōpositio
non repugnat, unitatis autem rationi repugnat. Illi præterea non ens, huic non unum est opposi-
tum: Dicere uero non ens, non est profus idem atq; unum dicere: Si quidem non unum non
necessariē nihilum significat, sed diuersam etiam multitudinē. Vnum igitur ens nō est ipsum sim-
pliciter unum, sed quoquomodo cōpositum multitudinisq; permixtū: Quem admodū uero à ca-
lore, uel lumine mixto frigori aut tenebris, ad calorem lumenq; purissimum pertentiendū ratio na-
turaq; docet, & a substantiā incorporea quidē, sed cōiuncta corpori ad incorporea substantiā a cor-
pore separata. Item ab ente temporali quod quodammodo est non enti permixtū, ad ens æternum,
sic ab unitate cū essentia iuncta ad unitatē ab essentia penitus absolutā: Quæ quidē qua ratione
est simplicior quam essentia, eadē est necessitate superior. Hoc nomine rerum principii finemq;
omniū propter summā simplicitatē uirtutēq; unitate significatam Parmenides nuncupauit.

Omnis multitudo est particeps unitatis. Cap. III.

Positionem uero Parmenidis, qua omne ens est unum, id est, particeps unitatis, asseritur, Zeno
no discipulus alia positione confirmat, qua probat ens non esse multa, id est, solum multa, sed
præter multitudinem esse particeps unitatis. Nisi enim in tanto diuersorum entium numero,
aliqua unitatis participatio foret, essent inter se penitus dissimilia, nec inuicē, uel ordine, uel alio
quopiam cōuenirent, quod patet unicuiq; falsum, item qua ratione ita essent inter se dissimilia,
eadem quoq; similia forent, quod dictū stultum, si quidem in hoc similitudine inuicē haberent, quod
sicut hoc discrepat profus ab illo, ita uicissim ab hoc illud penitus discreparet, par pari, ut dicitur,
inuicem referentia. Quatenus ergo nullū haberent unum, dissimillima forent, similitudo enim in
in quadam unione consistit, eadem quoq; ratione similia, si quidē hoc ipsum cōmune saltem inter
se haberent, quod singebamus unum uidelicet non habere. Item neq; similia, neq; dissimilia fo-
rent. Non quidem similia, si priuarentur uno omnis similitudinis auctore, non etiam dissimilia,
dum similitudine in hac ipsa priuatione congruerent. Hæc utiq; sequitur absurda ceteraq; permul-
ta, quæ alibi diximus, & dicemus, si quis multitudinē rerū finxerit unitatis expertē, sequentur id
dem, si plura rerū principia prima, siue enim unius eiusdemq; participia sine, sub illo uno tanquam
principio, ipsa iam non principia locabuntur siue nullū, cōmune unum habuerint iam, neq; com-
muniter principia erant, neq; inter se similia, rursus neq; penitus dissimilia, si quidem cōmunem u-
nius ab essentia partiantur, deniq; eadem iterum ratione cū dissimilia, tum similia probabuntur.

ideā

Ideas esse, & quales. Cap. IIII.

Hanc de multitudinē unionis particeps disputationem Zenonicam, transfert Socrates ad
ideas, ipse uidelicet idearū semper amicus cum Pythagoricis in præsentia disputans, ut Pla-
to in Sophista restatur amatoribus idearū, Rationes equidem cōfirmantes ideas in Theo-
logia, & in Plotino sum latius prosequutus. Socrates in presentia se eiusmodi instituit probationē,
& specialis quælibet singularium multitudinē in una quadam proprietate, naturaq; cōuenit specia-
li, ut homines in una humanitate multi. Id uero cōmune unum neq; dependet à multis, quia ratio
ne multa sunt, & uaria, neq; a quolibet multorum, qua ratione proprium est quodlibet atq; disse-
rens, neq; per se, & ex se existit, quādoquidē nec in se ipso manet, sed in multitudine iacet, neq; per-
rum perfectumq; unum est, siquidē est particeps multitudinis, neq; perfecta natura, quādo quidē
alienis mixta cōditionibus, atq; mutabilis. Hæc igitur tanq; in his multis una ab una tandē perfe-
cta dependet his multis longē superiore, scilicet ab idea hominis humana natura, ab idea ignis ig-
nea quoq; natura, humana perfectō species, quod sempiterna sit, non habet nisi à causa quadā im-
mobili. Itē quod uniuersalis, nō habet à particulari causa, sed tantum uniuersali. Causa uero immo-
bilis simul uniuersalisq; necessariō est intellectus, & intellectus uel idea. Definitōes scietia scq; natu-
rarū ad has ipsas ideas existimat Socrates prinere, si modo quod definitur, atq; absolutū sit, neq;
possit aliter se habere, atq; ita intrinsecus moueat intellectū, quod reuera intelligibile est, quādo-
modum quod re uera sensibile extrinsecus mouet sensum. Ideæ rursus multæ sunt, quod salte re-
rum species naturalium, & anaquēq; unitas appellatur, unitas, in qua, nō simpliciter quod quædā.
Nempe idea hominis non unum ipsum est absolutū, sed unū aliquid, id est, humanū, nec ad quæ-
libet rerum multitudines, sed ad multitudinem hominū habet imperium. Similiter ideæ reliquæ
ad suas qualibet multitudines definitæ. Quamobrem super ideales unitates extat ipsum simplici-
ter unum, per quaslibet multitudines latissime regnans. Iam uero ideæ non solum sub ipso uno
sunt, ut diximus, primæ intelligentiæ patre, sed etiam in uno quodam sunt, id est, intellectu primo,
primæq; forma, sicut enim formæ naturales quamuis diuersissimæ in una tamen materia sunt, &
ideales in una eademq; mentis forma, quæ quoniam est uniformis à superiore dependet simplici-
ter unum, & ut ita dixerim, uniformi, Formæ quidem in materia, quoniam sint in malo, partim
quidem pugnant inuicem, partim etiam confunduntur. Ideæ uero quoniam sub ipso bono, statim
sunt in optimo. Atq; inuicem confunduntur, neq; etiam aduersantur. Ignis illic cū aqua, natura hu-
mana cum lenta, neq; cōluit, nec ulla uolentia dissidet. Sicut & in natura celestium tanq; & ipse di-
uina uirtutes contrariarum apud nos qualitatū imō & motiones oppositæ sine inuicem simul
esse possunt. Appellat ergo, Socrates ideas aliquas inter se contrarias, non quoniam inter se dissi-
deant, sed quoniam apud nos cōtraria faciant, & ipse Deus per illas cōtraria uideat atq; agar. Si de-
sideras quales illi ideæ sint planius intueri, cogita naturalium rerum rationes seminales in ipsa na-
tura. Animaduerte rursus artificiorum formas in arte. Sed in natura quidem seminarie rationes
uim ad faciendū habent, non autem ad cognoscendū. Formæ uero in arte ipse cognoscendū
dem. & iudicandi rationes sunt, seipsis uero nihil agunt, nisi motrix præterea uirtus accesserit, & in-
strumenta quædā coniuncta pariter, & seiuicta. Sed quoniam intellectus ille diuinus munera huius
apud nos separata mirabiliter in seipso cōiungit, ideæ penes ipsum tum cōtemplandū, tum agē.
Principia sunt, atq; rursus, quoniam ille non argumentatione, nō casu, sed natura sua, & hac quæ-
intellectuali perficit uniuersum, sibiq; reddit simile, necessariō uires formasq; omniū intellē-
li, simul atq; naturali ratione distinctas considerat in seipso. Ideas uero alias quidē cōmuniſsimas ar-
bitratur, ut essentia, identitatē, alteritatē, statū, motum. Alias specialissimas ut hominē atq; equū,
alias uero medias ut pulchritudine, magnū, parū simile uel dissimile. Socrates ergo putat multa
quidē in una idea cōmunicare, atq; etiā ex participationibus idearū plurimum cōmiserit. Ideæ uero
nullā cum idea cōfundi, & si penes unius diuine mentis intelligentiā cunctæ cōsistunt. Aliter quia
dem cū ideis suis cōmunicant intellectus ipsi intellectualesq; animæ atq; rationales, aliter uero
res corporeæ utiq; additæ corporibus. Illa nāq; sunt uelut quædam progenies, uel propagines
idearum, quamuis quodammodo inde degenerantes. Hæc autem sunt duntaxat imagines nullam
idealem naturam in se habentes, sed illas speculari quadam similitudine referentes.

Quomodo ideæ inter se differant, & conueniant. Cap. V.

Atque uero putandum est, quas ideas excogitamus, nihilō & ipsa inter se differre, alioquin
unica erit idea. Et quod in ordine rerum est secundum simplicissimum erit, sicut priuati, &
distinctio in sequentibus casu quodam forte continget. Neque rursus existimandum, ide-
as adeo inter se differre, ut nulla illi aliquid habeat aliarum, alioquin mundus ille primus diuersi-
fior erit, quam secundus primusq; unitatis diuinae fecerit unionem forte nullā in se habebit, uel
in sequentibus erit unio. Nullus ordo, una quæq; igitur idea natura quadam, atq; uim habet
propriam, ab alijs re uera distinctam. Et accipit interim non nihil à ceteris traditq; uicissim. Si
cōiunctæ unum presentia, tum cōiunctione mirabili, & interim mirifice sua quadā proprie-
tate distinctæ. Coniunctæ, in qua, absq; confusione, distinctæ rursus absq; disunctione. Cū enim
in mundo corporeo tria consideremus, materiam, dimensionesq;, & corporeas qualitates, materiam
quidē esse deprehendimus cōmurationis & cōfusions originem. Dimensiones autem distantie
causam,

causam, qualitates denique causam repugnantiæ. Quo fit ut corpora formæque corporeæ, cum propter dimensiones, & qualitates inter se distent atque dissideant, nec in unum facile conciliari queant, tum etiam propter materiam, si quo forme congregatur in peccato, commisceantur tandem, atque inuicem cõfundantur. Verum idæales illæ formæ eiusmodi, conditionibus nullæ obnoxie, & simul semper sunt cunctæ penitus, in eodem prorsus indivisibili, cõmunionem maximã conseruantēs & interim ita inter se proprietate distinet, ut nulla puritate proprietatem suam ex aliarum cõmercio amittere uel remittere possit. Radiales uisibiles species quoniam magis à materia distant, quàm uoces, odoresque, & sapores, atque tactiles qualitates, termē similitur atque idææ se habent. In eodem enim impartibili cunctæ sunt simulque semelque totæ, neque se inuicē ullo pacto confundunt, aliquanto minus id uoces, potius minus odores, cetera uero minime. Hinc iam profectus ad animã cognosces, & rationes seminales in uegetali natura & artificiosas rationes in arte atque in ipsa scientia rationes esse simillimas idæarum seruantes uidelicet unã cum, in diuidua quadã cõmunionem distinctionem quoque misficam. Admonuimus autē supra, naturam, cum intellectu coniungere, naturamque intellectualem simul, & intelligentiã naturalem ex cogitare. In qua unaquæque ratio, seu uis, seu forma, sicut est notio, & cõtemplatio quædam ita, & quædam sit natura. Rursusque si est natura, pariter sit & notio, eiusmodi est idea quælibet, cognitionis pariter generationisque fundamentum. Illic est igitur ipse status, ipse motus quibus. Status, omnes resque stabiles, item motus, omnes resque mobiles, & cognoscuntur, & sunt, identitas illic similitur & alteritas, speciesque reliquæ. Status ipse nec est ipse motus, neque unquam minus status euadit, neque qua ratione status est, ullo pacto mobilis iudicari potest, participatamen ipsum motum omnes enim idææ inuicem quoquomodo participant. Et quatenus participat ipsum motum scilicet idæalem in effectibus ipsius motus quoquomodo cõspirat. Item identitas nec est alteritas, nec qua ratione identitas est, eadem est, & altera. Participatio tamen alteritatis habet, ut altera sit ab alijs, de ceteris similitur iudicandum. Idææ cõ sunt æternæ & ad puritatis summum intellectuales, effectus procreant in eadē sub ipsi serie stabiles atque puros, priusque mobiles & impuros. Ita sub idæis elementorū, elementa immaterialia sunt in cœlis ante materialia, quæ sub cœlo. Leo & equus, & arbor quælibet cœlestis, deinceps elementalıs, sub homine idealis, homo primo cœlestis, subinde ærius, & terrenus. Et sic quælibet intellectus omnia intellectualem, & intelligibili ratione cõprehendit, intellectus sanē circuli quidã sunt atque mundi, ita sphaera quælibet omnia corporali quidem cõditione, sed sua quadã proprietate cõplectitur.

Quorum sint idææ, quorum non sint. Quos sint rationales animæ, totidem earum sunt idææ. Cap. VI.

Animæ rationales, ut inquit Proclus, cum neque per ipsam materiã, neque per materiales conditiones inter se distingui possint, sunt enim separabiles à materia, per formales specialesque distinguuntur proprietates. Quos ergo sunt animæ, tot species, tot idææque animarū rationalium sunt idææ. Irrationales autē cum à causis mobilibus, id est, a dijs inferioribus simul, & animabus rationalibus dependant, idææque sint mutabiles per essentiam & circa corpora diuidantur, tanque singularitatem mortales, solã speciem sempiternã habent, quæ quidē species perpetuatæ sortita est ab immobili causa id est, idæa. Idcirco & unius cõmuniter speciei una est idæa. Quod insuper species naturarum corporumque sunt in mundo totidem horum in conditore sunt idææ.

Nulla est idæa materie. Cap. VII.

Materiæ uero, quæ omni penitus specie caret, nulla est idæa. Si quidem idem species est, species autē non potest rei omni specie carentis exemplar esse, habet ergo informis materiæ, causam quidē apud superos diuinã, exemplar uero non habet. Materiæ uero cœli propria si quam sibi speciem propriam inseparabilemque uendicat, quod est probabile, ut super in perfectã materiã sit perfectã, proprium habet exemplar, si Procli sententiam sequimur.

Singularium non sunt idææ. Cap. VIII.

Non sunt autē idææ quædam propriæ singularium corpororū, qua ratione singularia sunt. Idea enim causa est prorsus immobilis, quod autē ab eiusmodi causa fit, est immutabile per essentiam, singularia uero corpora non sunt talia. Item si singularium mutabilitati, successione innumerabilitati iam actu sunt idææ, duo sequitur absurda, primū quod idæa nunc quidē uitæ exemplar imagine uidelicet existente, nunc uero non erit exemplar, imagine desinente, secundū quod innumerabiles idææ forent, & multitudo illa intelligibilis unitati proxima, quoniã infinita erit, & minime una. Differentia uero est inter exemplar & causam. Nam exemplar quidē illud intelligibile, causa est, non tamen omnis causa est exemplar, singularia igitur, et si non sui propriū quoddã exemplar sunt, efficiuntur tamen secundū causam, imō causas, & has quidem proprias atque particulares, scilicet differentes mundi motus, naturas particulares, uarietates temporum atque locorum.

Partium non sunt idææ. Cap. IX.

Totius Ignis quidem illic est idæa, eius uero partium nulla, humani corporis totius est idæa, non autem capitis, manus, pedis propriæ sunt idææ. Nam penes multitudinem illam intelligibile unitati quam proximam, unam antecedit multitudinem impartibile partita, totum partes, & sub illorum ratione continentur & ista, Penes uero naturã uegetalem

uegetalem minus unita, propriæ iam rationes sunt singulorum membrorum seminales, oculi, digiti, pedis, atque manus.

Quomodo accidentium sint idææ. Cap. X.

Quæ accidentales apud nos qualitates alicubi nominantur, si omnes aliquibus speciebus generibus se substantiarum propriæ sunt, atque ibi essentias necessario complent atque perficiunt nimirum omnes in ipsis sub earum idæis exemplariter comprehenduntur, si quæ uero forte sunt nullis speciebus propriæ, sed passim per singularia contingentes causas quidem re moras habent, hæc quoque apud idæas, exemplaria uero nequaquam, causas uero propinquas, non solum in complexionibus corporum, sed in ipsis quoque naturis in quibus talium insuper rationes quædam sunt seminales.

Artificiorum non sunt idææ. Cap. XI.

Artificiorum idæas Plato in decimo de repub. uidetur asserere. Non quia idæas lecti, & mentis intellectus diuinus, aut non ter naturaliter habeat, sed quoniam intellectus non fieri, & artificiosam industriam diuinitus habet, & per hanc quasi idæas quasdam artificiorum in se machinatur. Totam uero illud exempli cuiusdam gratia apud Platonem Socrates illic adduxit. Idæales profectus rationes cuiuscunque intellectui naturaliter insunt, siue diuino, siue nostro, non aliter quam per mediam naturam uiuentem, & inde formatam transeunt in materiam, in qua uiuentia generant. Artificiosa uero neque per mediam naturam ab intellectu procedunt atque uiuunt. Nusquam igitur naturalem habent idæam. Hæc & superiora confirmat Xenocrates, Proclo teste, idæas ita definiens. Idææ sunt causæ exemplares eorum, quæ secundum naturam semper consistunt, dixit exemplares quidem, quoniam finalis causa est superior, id est ipsum bonum, causa uero propriæ efficiens quodammodo est inferior. Ipse scilicet artifex intellectus exemplar idæale inspicens quod insuper est, & efficax. Adiunxit, eorum quæ secundum naturam, quia eorum, quæ uel præter naturam, uel per artem sunt, idææ non extant. Addidit eorum quæ semper consistunt, quia singulorum mutabilium non sunt idææ, hæc de Xenocratis definitione satis, pergamus ad reliqua.

Scientiarum solum speculatiuarum sunt idææ. Cap. XII.

Scientiarum quæ animam ad materialia deducunt, humanaque curant nulla est idæa. Sed harum facultas primo quidem est in dæmonibus, ut medicina in quodam Phœloeo, agricultura in Cerere, æraria fabrica in Vulcano, textilis in Minerva, secundo illinc est in nobis, sed in illis alia ratione atque ad modum excellentius. Scientiarum uero contemplatiuarum, quæ animam ad intelligibilia reuocant generales, quædam quodammodo sunt idææ, similitur moralium uirtutum non ciuiliū, inquam, sed excellentiorum, quæ purgantes animam intelligibilia ducunt.

Non sunt idææ malorum. Cap. XIII.

Mala exemplar idæale nullum habent proprium penes Deum. Alioquin aut illud foret malum, aut bonum. Non autem malum, quia in ipso optimo non est malum, item illud neque bonum est, faceret enim pro natura sua bonum, nullum uero malum, denique si penes Deum sit idæa mali, facit Deus mala. Idea enim ultra exemplar causa insuper est efficiens. Imō Deus esset malus, si propriam mali haberet idæam, quælibet enim idæa est ipse Deus. Iam uero ubi Plato dicit, architectum mundi uelle sibi omnia, quam simillima facere, nullum uero malum, sed bona pro uiribus omnia, planè declarat, nullum penes Deum malorum exemplar existere.

Sordium non sunt idææ. Cap. XIII.

Non sunt idææ penes conditorem propriæ, nisi eorum quæ ipse facit, & perficit. Non sunt igitur idem sordium, id degeneratum & detrimentorum, atque malorum, quæ uel diuulgarum confluentiam causarum, uel nostris actionibus, & passionibus accidunt. Nec distincta idæa pilorum, sed corporis semel totius, non partium particularum est eorum. Cognosce autem ille priuationes, informia mala, per idæas habiturum, & formatum atque bonorū. Non est idæa Iuti, sed aque terræque idæa, lutum uero non est adhuc species ullam ad aliquod naturaliter absolutam, qualis ad idæam attinere solet, contingit autem uel forte, uel arte.

Etiam quæ per idæas ipsas non exprimentur, ad prouidentiam pertinent causamque diuinam. Cap. XV.

Socrates horum quæ modo dicta sunt infirmorum defectum considerans, in suspiciones geminas incidit, primam quidem, ne præter idæas fierent. Secundam, ne forte etiam præter omnem diuinam causam prouidentiamque contingerent. Primam quidem suspitionem non corrigat Parmenides, sed secundam, cognoscens uidelicet nihil esse in mundo, sapientissimè, & pulcherrimè optimeque disposito, tam deforme, tam abiectum, quod non ad pulchritudinem redigatur

uniuersalem & alicuius boni sit particeps, ipsas quinetiam particulas animalis ad finem certum institutas, totiq; necessarias in formam quoq; materiam diuino huic opificio necessariam, nemo dubitat, omnia igitur euicemodi, & a prouidentia proculdubio comprehenduntur, & saltem a prima causa, ipso uidelicet bono, dependent, ad quod sanè pertinet, unitatè, bonitatem, essentiam, omnibus impartiri. Ad intellectum uero, per ideas omnia formis insuper exornare, quæ igitur de forma, & in forma sunt, & si præter speciosissimum illud exemplar euentur, non tamen uel præter omnem mentis illius intuitum, uel præter actionem ipsius boni proficiuntur. Articulorum quoque corporis animati feminariæ rationes quoquomodo diuiniæ in uiuente quadam natura consistunt, & quæ formas sortuntur ab arte nostra, hæc ab intellectu diuino nanciscuntur essentiam, quemadmodum quæ ab illo formarum uarietatem habent, antiquiorem habent ab ipso bono substantiam.

Parmenides responsiones Socratis corrigi, nec dirigi, non disperdit. Cap. XVI.

Quemadmodum Socrates obstetricis filius, erga pueros adolescentesq; passim obstetricia munere fungitur, idq; præ cæteris proficitur, ita Parmenides iam senex Socratem adhuc adolescentem miris quibusdam ac fermè diuinis opinionibus grauidum propmodumq; parurentem, piè cuiusdam obstetricis more, prouocat adiuuatq; ad partum. Nascentes præterea fetus uel minus formosos non respuit quidem uel disperdit, imò suscipit fouetq; miseric. Teneri ores confirmat, obliquos dirigit, conformat informes, perficit imperfectos, nemo itaque suspicetur Parmenidem Pythagoricum suorum more idearum amicum ipsiusq; entis sensibilibus separati atq; ipsius unius ente superioris alleuatorem, opinionem eiusmodi reprobare, sed meminerit uniuersiq; Platonicus, Socratem, à Parmenide in dialecticis diligētius exerceri, ut in diuinis mysterijs admodò obseruantior, incedat cautius tutiusq; perueniat.

Quomodo res nostræ participant ideas, tanquam imagines idearum, neq; his atq; illis est ulla ratio eadem, uel communis. Cap. XVII.

Et si modus quo materia sit particeps idearum cum modis apud nos consuetis conferri omnino non potest, tripliciter tamen hunc pro uiribus comparare fas est. Tres enim Plato partem in Timæo, partim in Sophista significat, itaq; tres meritis Platonici profequitur nempe contemplari licet cum mundant architecti uirtutem, tum etiam formabilem materie facilitatem, simplicitatemq; perpetuam, tum deniq; rerum naturalium si cum diuinis conferantur, (ut ita loquar) exilitatem atq; uanitatem, si igitur participationem idearum in materia similem dixeris, uel lignorum impressionibus ex sigillo, uel simulachris per aquam, & speculum apparentibus, uel picturis, & propriè quantum fas est comparaueris, et cum Plotino Platoniceq; consenseris. Ideales utiq; rationes, & in conditore sunt intellectu, & in ipsa mundi anima, & in uniuersali natura. Item per officia super celestium Deorum, & celestium, & super celestium perueniunt in materiam, si horum illorum de trium prima consideres, picturam quodammodo finges, si secunda idolum meritis speculari, si tertia, iure picturam, materiam quidem ipsam ex antiquissima causa, unde & intellectum primum pleriq; deducunt. Itaque ab ipso bono tam mentem, quam materiam boni uniuersisq; autidam esse factam, & illam quidem efficacissimam, & promptissimam, ad formandum hæc autem facillimam, procliuissimamq; formatur. Hinc ergo formationem facilem admodum perpetuamq; prouenire. Quæ apud nos, hæc denominatur aut illa, non sunt uerè perfectèq; talia, mixta enim sunt, aut oppositis, aut conditionibus alienis, sic calida frigus habent, equalia inæqualitatem, læuis, pondus, formosa deforme nō nihil, homo brutum, ac semel per unicam formam homo est, per partes autem plurimas articulatim non est homo in motu, in tempore, est aliquid quod nō est motus, quod non tempus. Quid plura? Ipse quinetiam ignis, qui putatur mixtionis impatiens apud nos nescio quid crassum habet, & iners atq; fuscum, in celestibus, etiam motus, & oppositum rotum tollerat, atq; statum. Neq; quicquid est in Sole est Sol, ipse totus, & compositio dimensioq; celestium nō per se prorsus indissolubilis, neq; motus per se stabilis in æternum, plurima in hanc sententiam in Theologia iam diximus. Et Plato in Timæo septimoq; de Repub. manifestè declarat substantias quidem ueras ideas existere, res uero nostras rerum uerarum id est idearū imagines esse. Quamobrem nullā his communiter atq; illis denominatio est uniuersa, sed hæc, & illa ita communiter homo dicitur, aut equus, quemadmodum apud nos pictus Socrates, atq; uiuens. Proinde sicut hæc inde naturam habent, & hanc quidem, imaginariam ita denominationem sortuntur inde. Prima enim nomina sunt apud superiores, quibus uerba sua cognominant, atq; nostra. Secunda uero apud animos sapientū, qui per conceptus ideales, uel naturaliter sibi notos constituentes nomina, res quidē diuinas primo reuera, deinde ad illorum similitudinem nostras nominauerunt.

Idea non participatur corporeo more, ita ut uel tota, uel pars eius aliqua capiatur. Cap. XVI II.

Aliter quidem corpus hoc participat illud, aliter autem corpus animi, aliter rursus anima mentem, aliter mens nostra uel uniuersa Deum. Parmenides igitur Socratem instrueturus, uel potius prouocaturus ad contemplandum, uerum illum participationis modum, quo ab inferioribus ideæ percipiuntur, modos paulatim nō legitimos & probat, maximè

maximè uero corpoream participandi conditionem, si corpus aliquod accipis aut totum assumis, sicut escam, aut partem, quemadmodum elemētum, si aquam bibes, aut totam, aut partem, probac igitur nō eiusmodi conditione corporea ideas accipi posse, uita uel tota quæuis idea, uel quæ dū duntaxat portio capitur, ut Socrates admonetur incorporeum quendam imò diuinum perceptionis more excogitare, aut enim uirtutem ideæ, aut proprietatem cōsideramus. Nulla quidē rerum nostrarum totam capit ideæ uirtutem, scilicet æternam illam efficaciam indididua profecto essentiam, uitam intelligētiamq; perfectam, quæ cūq; in eadem specie sunt ideælem proprietatem illi speciei concessam neque capiunt, sic ergo non corporali quidem modo, sed alia ratione idea est tota in quolibet, & non tota. Item cum in se ipsa consistat, potest per presentiam totā simul multis inter se distinctis adesse, quod sanè neq; corpori certum deinceps locū requireret, neq; uirtuti corporali, quæ certo cuidam subiecto est addita, competere potest. Socrates igitur tanquā ad idearum contemplationem naturalem aptus, uero quidem putat totam multas ideam quoquomodo simul adesse posse, atq; ad modum quandam presentie in corpore annititur, sed non prorsus allequitur. Præterea ideam diurno lumine comparans, rectè uaticinatur, sed suspicatis lumen ita per aerem extendi sicut calor, & sicut uelū extensum super multorum capita, similiterq; ideam multis adesse, redarguitur à Parmenide dicente, sic ideam non totam cūq; sed per partes sui alias alijs rerum partibus affuturam, ut compellat adolescentem accuratius respondere.

Ipsa magnitudo, æqualitas, paruitas, ideales, non participatur conditione quadam in partes diuisibili. Cap. XIX.

Diuisio passio quædam est non qualitatis, uel uirtutis propriæ, sed quantitatis, postquam ergo diuisi sunt corpora uniformem, uides partes semper inæquales toti, nec inter se semper æquales, qualitate tamen, & uirtute consimiles. Ipsa magnitudo, æqualitas, paruitas, ideales ad quantitatem pertinere uidentur, quantitatis enim notionem necessario secum afferunt, neque tamen sunt conditione corporea diuisibiles, itaq; multo minus ideæ reliquæ sunt partibus, sic autem, si uis, ipsa magnitudo idealis, ita partibilis, participabilisq; per partes, sicut moles quædam, cuius partes sint toto minores acque paruæ, duo statim sequuntur absurda: Primum quidem quod ipsa ratio magnitudinis ex oppositis, paruisq; constabit, perinde ac si calor ipse igneus constetur ex frigidis. Secundum, quod hæc multa, quæ apud nos magna per participationem ipsius magnitudinis denominari solent, facta iam eiusmodi sectione magnitudinis illius in partes paruas, certè per paruitatem enim quandam quilibet potius quam per magnitudinem magna ineptè nuncupabuntur, sed profectò idealis illa magnitudo non molem primo solumq; decernit, sed excellentiam, & hanc quidem communissimam, quæ et in corporea se inuicem uirtutibus superant, eisdemq; corporea prorsus excedat, qua rursus, & hic inter se corporalia nō uirtutibus solum, sed dimensionibus quoq; superant. In idea quidem illa non partes inultæ sunt, sed uires, in cunctis uiribus proprietas eadem, quæ quidem ipsa magnitudo uocatur, uires quidē sequentibus deinceps factis inde magnis, gradatim alijs distribuit alias, idealem uero proprietatem consimile, & eandem. Post magnitudinem idealem consideramus idealem æqualitatem scilicet rationem quædam intellectualem, tam exemplarem, quam conciliatricem, uniuersæ cōgruitatis & proportionis harmonicæ, æqualitatisq; cuiuslibet, quæ quidem ratio idealis secundū totam proprietatē suam, quamuis non secundū uirtutes omnes in omnibus æqualibus inuenitur, si singulis ipsam quasi molem aliquā in duas diuisi partes inæquales toti, quando participatur à duobus æqualibus, absurdè censeri coperis æqualitatem ipsam per inæqualitatem quandam, æqualia facere, quandoquidem in duo membra inæqualia toti diuiditur necessario, ut cætera per ipsius participationem inter se reddantur æqualia. Post æqualitatem Parmenides circa paruitatem exercet adolescentem, nō tam quia existimet esse propriam paruitatis ideam, quæ fortè sub magnitudine clauditur, quam ut passim ostendat non posse ideam illam per diuisionem in partes suas minore quodam molis allocatione participari. Sunc autem qui putent, paruitatis idea significari quicquid est in uniuerso collectum, uel indiduum, uel unificum, hæc illi uiderint, nos argumentationem iam disponamus, sic ergo, si licet fingere, ipsa paruitas idealis, diuidaturq; in partes duas, duobus quibusdam distribuendas, ut per eas duo, hæc parua reddantur, duo interim sequuntur errata. Primum quidem, quod ipsa paruitas idealis euadet magna, dum ad partes proprias comparabitur ipsa tota minor. Nos uero nunc ipsam paruitatis rationem solum consideramus, cui nihil oppositæ magnitudinis sit admixtum. Secundum, quod illa quibus post ipsius sectionem sectarum partū sit additio, aut maiora quam prius per additionem fierent aut fortè minora, si maiora, quemadmodum probabile quoque uideretur, frustra fingebas hæc per ipsam paruitatem parua futura. Si minora, quod ipse quærebas, stultum erit dictū, aliquid per additamentum fore minora. Socrates paulatim per hæc instruitur, ut participationem idearum subtiliore quadam ratione quam corporea cogitet, cui quidem eruditioni ipse facile assentitur, utpote ad hanc naturam propensus.

Ideas non conuenire cum materialibus, neq; natura, neq; conditione. Cap. XX.

Quoniam enim ideas tres modo, dictas cæterasq; consideramus, quaslibet sui participantibus ad esse eodem modo posse siue maiora sint, siue minora, seu in oriente, seu in occidente, siue nunc,

sive alias, facile possumus cōnectare eas neq; dimensionibus, neq; locis, neq; temporibus additas esse, sed ab his omnibus absolutas. Et quoniam post temporales alterationes ideæ formas ingenrationibus speciales momentis preparatis iam subiectis exhibent, planè constat illas prociat ab omni, diuisione loco, motu, tempore, esse impartibiles, immobiles, æternas, ubiq; præsentis, ita præsentis, ut cuiuslibet ideæ proprietates, quædam ad ultimas perueniat mundi formas. Tales enim Platonicæ rerum series ab ideis huc usq; deducunt, nempe sub idea Solis, Lunæ, Leonis sunt eiusmodi stellæ. Dæmones deinde tales, similes quoq; animætes, eiusmodi metallâ, lapilli. Iam uero cōtinuitatis etiam idearum atq; cōtinenti proprietates reperiantur, multo magis, medijs inesse necessariū est, unde fatam contingit ut per eiusmodi, membrorum mūdātorum contextū, summā infimis, infima summis compariantur atq; consentiant, sed de his satis in libro de uita tertio diximus. Meminisse uero nunc oportet formas in materia non proximè ab ideis, sed per uires seminales naturæ illinc infusas effici, formasq; materiales, cum eiusmodi seminibus, non in natura quidem communē care, sunt enim in corporea semina, sed conditione quadam particulari admodum atq; mobilitate ideis aut neq; natura, neq; conditione communicare, sed relatione, & dependētia quadam, atq; cognōtione, quia uidelicet certæ rerum formæ a certis proficiuntur ideis, quas & potissimum sequeuntur & præcipue representant. Neq; tamen præterea tertia, res quædam exquirenda est, in qua res istæ cum ideis conuenire dicantur, sicut nec speculares imagines, aut umbræ animi corporibus suis in re tertia congruunt.

Non debemus ex qualibet multorum communione, unam illorum ideam excogitare. Cap. XXI.

Quod Socrates per quasdam rerum multitudines in uno quodam certo cōuenientes, scilicet ratione formali, speciali, naturali, perfecta, una uniuersaliq; specialis multitudinis ideam excogitaret. Parmenides tanquam Pythagoricus idearū cultor non retractat, sed Socraticum imperium corrigere, ne forte cōfiteatur, quamlibet præterea rerum communione ad ideam propriam referri debere, etiam si in aduentitia quadam, uel relatiua duntaxat conditione, uel defectu quouis, uel sigmento quodam, uel cognōtione conuenire inuicem uideantur, ita enim, & multorum præter naturalem rationem accidentium certè quædam in natura rationes forent, & ideæ tam infinitæ. Quod autem Parmenides argumentatur in multis, magnis, atque ipsam magnitudinē, idem intellige de multis hominibus, & ipsa humanitatis idea, hæc enim singula cum idea in nomine quidem conueniunt, quoniam hæc proprie sunt ex illa, & ipsam præcipue referunt. In natura uero, & conditione nequaquam, non igitur hæc cum illa inuicem in tertia quadam specie congruunt, per quam ad superiore ideam, sit alterius procedendum, iterumq; ab illa sursum atque istis ad aliam, & absq; sine deinceps. Hæc tamen Socrates sic admonitus, non ex qualibet apparente communione ideam nouas effingere.

Oportet speciebus qua sunt ab anima, ad species ascendere, quæ naturaliter insunt anima, ab his insuper ad diuinas. Cap. XXII.

Socrates igitur ne forte substantiales species infinitas in ipsa rerum ponere cogeretur, tanquam adolefens, neque satis adhuc eruditus ad communem quandam de lingulis conceptionem confugit a nostra intelligentia factam, quam appellat, Noëma, nos commodiore uocabulo notionem, dicitur autem Noëma ab intellectu. Hæc est intelligentia quælibet proprie, quamuis more communi appellare etiam possumus intelligentiam, neque rursus intelligibile primum, sed quasi medium quoddam inter utrumque, conceptus quidam circa rem intellectam definitiuus in quem intus intelligentia definit, sed super conceptus huiusmodi quocidie nobis excogitatos, nostris mentibus insunt noëmata naturaliter insula diuinitus, species uidelicet quædam medijs insunt per inter intelligentiam atq; intelligibile, quoniam intelligentia nostra per eiusmodi species quædam ideæ ipsas, quæ præcipua intelligibilia sunt, agnoscit, species his nobis ingenitas esse, multis in Theologia rationibus cōprobamus, hic unica, & hæc quidem breuissima cōtenti erimus, quantum intellectus præstantior, & uerior est quàm sensus, tanto intelligibilia sensibilibus perfectiora sunt atq; ueriora. Intelligibilia uero sunt ad que naturaliter cōuertitur intellectus quotiens est expeditus. Hæc uero sunt communes quædam rerū absolutæq; rationes. Si igitur sensibilia substantiæ quædam sunt in ordine rerū, multo magis eiusmodi rationes, sed hæc neq; esse, nisi penes intellectū quædam possunt, neq; primæ omnium sunt quàm a nobis nuper cōcipiuntur. Mobiles enim sunt, & intelligentia nostra posteriora, uera autem intelligibilia & immutabilia sunt, & intelligentia nostra antecedit. Primæ igitur eiusmodi rationes sunt in mēte diuina, sed in nobis quoq; ante aduentitios, quos dixi conceptus, rationes sunt naturaliter insitæ, per quas & cōceptiones eiusmodi parimus, & hinc ascendimus ad ideam. Inesse uero animæ penetrabilibus rationes eiusmodi ipsi tunc maxime declaramus, quando res quasdam absolute definituri, à singulis externis cōfugimus ad eōmunia, & intima mentis penetrabilia perimus, ubi nobis occurrunt intelligibilia proxima, ideæ uero intelligibilia sunt remota, proxima quidē hæc intelligibilia tanquam perfectiora à sensibilibus tanquam imperfectis collectis nō sunt, sed à primis insula, per que horū ipsorum uirtutem dum particularē aliquid

aliquid circumspicimus, rationem specialem, quæ in singulari non est uniuersalis, uniuersaliter cogitamus, resq; corporeas ad incorporeas causas recta ratione reducimus. Deniq; quod Socrates ad notiones illius modi confugerit Parmenides reuera non reprobat, sed quid in eis gradū sistere uidentur. Studet igitur eum per hanc notionem nouarū mentionem iam speciebus naturaliter insitis propinquantem, deinceps non solum ad hæc ipsas species reuocare, sed etiam ad diuinas.

Primæ rerum species, quæ etiam sunt principalia intellectus obiecta, intelligentiæ antecedunt. Cap. XXIII.

Sic ergo sub Intelligente Parmenide argumentari, quemadmodū uerus sensus circa sensibile quiddam uersatur quid, & reuera existit, & antecedit sensum ac deniq; cum sensu iam sentiente coniungitur, sic intelligentia uera, quam nunc nominat notionem, ad intelligibile suum dirigitur, reuera existens atq; præcedens, & magis cum notionē coniunctum quam cum sensu sensibile. Intelligibilia uero sunt speciales ipse omnium rationes communes, immutabiles, absolutæ. Nostra igitur notio semper intelligit unum, aliquid secundum speciem unam ubiq; essentiali in se ueram immutabilemq; possidens, proprietatemq; & appellationem suam singulis sub eadem specie cōprehensis impartiens, id autem intelligibile neq; est in singulis, alioquin iam diuisibile, & mirabile foret, neq; est ipsemet notio nostra noua, alioquin, & mutabile foret, atq; sigmentum, neq; iam esset intelligentia uera, neq; rursus est præcipue notio illa superior menti nostra naturaliter insita, hæc enim rebus cognitio nihil tribuit, neq; cōmunis est ullis. Est igitur quod modo dicebā intelligibile, species quædam in ipso intellectu rerum omnium conditore. Cuius speciei proles quædam est, & ratio seminalis, circa quilibet speciem oculis naturæ illinc infusa, & quædam singulis sub eadem specie cōmuniter tributa proprietates, & notio nobis infusa diuinitus. Vbiq; uero intelligibilia intelligentias antecedunt, sicut sensibilia sensum, nisi enim præcederent, cōsequens perfectio esset, ut intelligentiæ uicissim antecederent intelligibilia, eo ipso priore momento uacua forent in obiectum uidelicet nullum directæ, sed mox sibimet quod intelligerent, consistunt. Quando igitur loquimur de ideis, nō tanquam intelligentias scilicet actiones quasdam ideas excogitare debemus, sed tanquam obiecta, & species uiresq; naturales intellectus primæ essentiali comitantes, circa quas intellectus illius uersatur, intelligentia, sequens quidem illas quodam modo, sed mirabiles ipsi unita. Hæc etiam significante Parmenide, ipse nescit quomodo Socrates assentitur.

Ideæ non sunt intelligentiæ, quam intelligibilia sunt. Atq; hæc intelligentiæ antecedunt. Cap. XXIII.

Sed quoniam Socrates antequam id manifestè consentiat, uidetur quodammodo suspicari, species ipsas rerum primas forsitan esse intelligentias quasdam, siue in nostro intellectu, siue superiore. Parmenides ita primum argumentatur, sicut quæcunq; uitam, uel sapientiam uera proprietate participant, uiuunt, aut sapiunt, itaq; intelligentiarum participia sunt, intelligentia, omnia uero naturalia species participant primas, neq; tamen omnia hæc intelligunt. Non igitur primæ species formaliter intelligentiæ sunt, sed intelligibilia quædam, id est essentialia formalia, & ueræ rationes omnium exemplares, atq; uirtutes omnium effectrices. In uno uidelicet omnium conditore, in quo præter eiusmodi plenitudinem specierum, & uitæ, & intellectus existit, & quamuis omnes sibi species mox uiuæ, & intellectuales existant, non omnia tamē ad species illas hic effecta, uiuunt, aut intelligunt, cum non idem omnino sit sibi species, & intellectus, & uita, sed quæ præter specialem formā illinc insuper uitali, & intellectualem munere sunt donata, sed hæc alibi. Redeamus, ad primam intelligentiam quidem formaliter actio quædam est, & quasi motus, species autem essentialis est, & uirtus, & terminus. Non igitur idem intelligentia speciesq; prima per intelligentiam ubiq; percepta. Per unq; enim ad multa intelligenda, una quædam communis intelligentia sufficit. Species autem intelligibiles quibus illa formalem distinguunt, ibi sunt hæc præsertim in superioribus intellectibus. Quando quidem ad nos uno quodam intuitu formas sæpe plurimas contuemur. Iam uero in intellectu primo intelligente seipsum, quod intelligibile est melius, est quam intelligentia, uel intelligens intellectus, hic enim appetit, hæc autē est appetitus, illud uero est appetibile. Illud igitur melius est tanquam summo bono cognatum, quapropter uniuersum hoc non tam ab intellectu, uel intelligenti, quam ab intelligibilibus, id est, ab essentiali intelligentiū specierum uirtutumq; plena, sumpsit exordium, ubiq; igitur essentialis speciesq; sunt, non ubiq; intelligentia intellectusq; omnibus distribuitur.

Proprietates idealis una quodammodo est tota serie, uirtus autem uaria. Cap. XXV.

Consideramus autem penes ideam quamlibet, cum idealem ipsam proprietatem, tum plenam architecti uirtutem. Proprietates quidem illa per identitatem in totam seriem sibi succedentem similiter attribuitur. Plenitudo uero uirtutis per diuersitatem sub diuersis gradibus distribuitur, nam quemadmodum diximus alibi, uirtutes penes lunarem ideam sibi uigentes omnes quidem in Lunam quodammodo descendunt. In dæmones uero Lunares non similiter omnes, pauciores insuper & hæc quidē modo etiam remissiore, in homines ita terra Lunares

pauciores quā etiā debilioresq; in bruta, plantas, metalla, & cætera deinceps propriè subiecta Lūnæ. Sicutaq; uirtus illa architecti, sapientia moderante, modis uarijs distribuitur. Lunaris uerò sub idea proprietatis per quam, & illa idea à cæteris differt ideis, & naturæ Lunares dissentiunt à Solaribus, uel una est in Lunaribus deinceps gradibus omnibus, uel certè simillima, per quā sanè cognationem una quædam serie appellatur, in qua quidem serie graduū diuersitas, uariam uirtutū distributionem sequitur, illa interim unione seruata. Hinc Aegyptij Apim cognouere Lunarem, piscemq; se lineam Lunam figura & motibus imitantes, lapillum quoq; non solum uirtute figuraq; Lunam, sed etiam augmento quodam, & decremento sequentem. Deniq; si Lunaris, idealisq; illa proprietas etiam apparet in ultimis, multo magis in superioribus eminet.

Ideæ non sunt simplices notiones quædam, sed species naturales, uel exemplarem efficientemq; habentes. Cap. XXVI.

Quod Parmenides Socratem non quasi certator insequatur passim atq; refellat, sed obstrictis more prouocet, adiuuet, foueat, dirigat, & emendat, hinc plane perspicitur, quoniā hic adolefcens non deficit paulatim, sed gradatim proficit deinceps ad meliora perductus. Iam igitur à Parmenide tanquam pædago ductus, uerā certamq; de ideis sententiam proferens ait, eas tanquam exemplaria in natura consistere, cætera uerò his similia fieri, nec esse aliud quā imagines idearum, nec aliter illas participare, quā quod similia fiunt. Non species nouas, uel quomodolibet nostras hic ideæ existimat, nec extra nos per uarios intellectus, uel quomodolibet sparsas esse putat, ubi dicit ideam in natura consistere. In natura, inquam, una uitali simul, atque intellectuali, quam sanè naturam Iouem nominat in Philebo, dicens in natura Iouis regiam intelligentiam, animamq; existere. Præterea dum hic naturam nominat, admonet, ne ideas existimemus notiones quasdam simpliciter esse, sed essentielles species, uiresq; naturales. Nam si in naturis ultimis animarum naturales formæ, uiresq; membrorum sunt, & in ultima mundana uitæ natura, sunt uires omnium seminales effectoria uim habentes, multo magis in ipsa diuina mentis essentia, sunt rerum species efficientes, atq; naturales. Quæ quidem non solum tanquam exempla quædam ad hæc effingenda extant architecto mundano, quod Socrates palam expressit, sed uim ad hæc etiam efficientem habent, conseruantq; & unificā. Quod minus expressisse uideatur. Propterea Parmenides ad hæc planius explicanda Socrate adductus, deinceps argumentis multis instabit. Socrates em̄ uti uirtutes huiusmodi clam significauisse uideatur, ubi ait, ideam quidem in natura stare scilicet tanquam æterna rerum principia, hæc autem fieri, scilicet ab ideis, & temporali conditione mutari, solam tamen uirtutem (ut ita dicam) alsimilantem manifestè protulit, quæ sola nunc expressa occasiones Parmenidi deinceps dabit argumentandi. Tu uerò interim, sicut alijs te admonui, mentem quæ apud nos, discreta sunt in anima, illic esse cōiuncta, ut intellectualis idea etiā efficiat uirtutem habent, quemadmodum seminata uires in generali natura, nō solum exemplarem, sicut artificiosæ species in artifice, uel quolibet intellectu, quamuis exemplare quidē munus usq; ad rerum species, effectoria uerò uis usq; ad singula protendatur. Deniq; Socrates ubi ait inferiora hæc ad ideam non aliam conditionem habere, quā ut imagines, satis respondisse uideatur interroganti, quomodo participantur ideæ, scilicet quod nec tota quælibet idea, nec pars eius corporea conditione suscipitur, nec ipsa ideæ natura ad hæc nostra transfertur, nec ipsa igitur in re ulla conueniunt cum ideis, sed solum illas referunt, quemadmodum specularis imago uultum.

Naturales formæ dicuntur quidem ideis similes. Ideæ uerò harum similes appellari non debent. Cap. XXVII.

Parmenides extare quidem in natura primas rerum species non retractat, sed modum similitudinis horum ad illas diligenter inquirat. Tentatus itaq; Socrates à Parmenide, mutuum inter hæc similitudinem temerè nimium acceptauit, hanc mutuum similitudinis for̄ em̄ ille redarguit, forte enim mutuum id consortium inter duo cōsimilia esse, quæ in eadem qualitate communicant, ab eodem uidelicet auctore percepta. In de fit inter illa conuersio, sicut hoc illi, ita illud huius est simile, si igitur inferiora hæc eiusmodi conuergo, & conuersioe reciproca idealibus speciebus similia forent, atq; his uicissim illæ, proculdubio sequeretur, hæc una cum ideis tertia rursum specie quadam participare, atq; infinitum stultè procederet. Oportuit igitur Socratem respondere, similitudinis modum esse duplicem. Nam hoc est illi simile, aut quoniam ambo sunt ab eodem, aut quia hoc fit ab illo. Ibi quidem fit conuersio, hic autem minime. Nam hic alterum quidem est exemplar, alterum uerò similitudo, sicut ergo, quod est exemplari simile nō habet exemplarem ad illud uirtutem, atq; appellatorem, ita quod est exemplar, non habet ad similitudinem, hanc suam similitudinis rursus conditionem, hæc itaq; ratione inferiora hæc ideis quidem similia sunt, quoniam inde dependent. Ideæ uerò ad hæc quoniam in ulla qualitate conueniunt, non similia sunt, sed exemplaria tantum atque principia. Modus ergo participationis idearum, non fit per eam similitudinem, quæ hæc cum illis in communi quadam qualitate conueniant, sed quoniam hæc formantur ab illis, atque illas ideo representant.

Contra

Contra Stoicos, atq; Peripateticos, quod id ideæ diuinaq; omnia, & natura segregata sunt, & uirtutem habent cunctis communicabilem. Cap. XXVIII.

Quoniam Socrates faciliorem idearum conuersionem existimabat, atq; ex sola rerum multarum cōiunctione, definitione, & illas asseuerabat. Parmenides admonet adolefcentem ab hoc ipsum deinceps accuratius incessurum, ut cogitet in primis difficillimè comprehendere posse, quid sint ideæ, ubi primò sint, quomodo & ad se, & ad nostra se habeant, per quos gradus, & quales earum uires ad nostra procedant, neque temerè ex cōiunctione rerum qualibet affirmandas. Oportet sanè reuera duas ideam apud Platonem proprietates habere, primam, quidem substantiam, eminentem, uidelicet neq; cōmixtionem, cōiunctionem uel naturæ, neq; inclinationem, nullam ad naturales formas habentem, secundam uerò uirtutem actionemq; per uniuersum communicabilem, suatq; passim munera, propria etiam, præsentia diffundentem. Primam igitur appellamus eminentiam, secundam uerò communicabilem prouidentiam, difficillimū autem nobis est in diuinis utrunq; seruare. Nam Stoici quidem diuinitatem eminentiam sine uirtute priuauerunt, prouidere enim illam, & agere putauerunt per mūdum usq; quæq; diffusam, & in ista spiritus igneque discurrentem. Quædam uerò Peripatetici opinari uidentur, substantias diuinas nec efficere, sensibilia, nec curare, sed omnino segregatas existere. Cœlestia uerò appetitum nescio quæ ad illa moueri, moueri facere, utrumq; errore in Theologia nostra refellimus. Contra Stoicos quidem multipliciter arguemur, quod tantum cum materia, motuq; cōmmercium habet, esse nō posse primum. Contra uerò Peripateticos illos abunde probamus, & substantias separatas, præcipue primam agere, intelligere, curare sequentia, & animas sphærasq; cœlestes nō alia ratione appetere, amare, imitari Deū, nisi quoniam inde perficiantur, quoniā uidelicet efficiuntur, & inde. Præterea nihil agere, sterile esse ad ultimū uniuersi pertinet, non ad primum. Media uerò prouident agunt, & quæ superiora meliora magis, primū deniq; ipsumq; bonū quam maxime facit & prouidet. Omnino uerò dictū ridiculū est, cœlum tam operoso negotio imitari Deū penitus otiosum. Iam uerò si operari bonū est, quomodo deest operatio primum? Si non bonū, quoniam modo sequentia operando optimum imitatur. Parmenides igitur Socratem admonet, ut circa diuinas ideas obseruet utrumq; & eminentiā naturæ, & uirtutes cōiunctionem. Quod enim communicabilitas idearum sit emine, & absq; habitudine propria, & cōiunctione naturæ, in superioribus satis significauit, ubi alioquin quid absurdū sequeretur ostendit. Quod autem eminentia illa non debeat omni cōmunicabilitate, & qualibet habitudine, uel proportione carere, ostendit deinceps, per absurda quædam, ad quæ hinc argumentando deducit. Primum quidem absurdum est, quod ita nullo modo à nobis cognoscerentur. Secundum, quod nec ipse nō sit cognoscerent, uel curarent, ut nobisq; carum reddat, adolefcentem, ut in ideis, nec eminentiam sine ulla cōiunctione, nec cōiunctionem seorsum, ab eminentia cogitet.

Quomodo ideæ à nobis cognosci non possint, item quomodo possint. Cap. XXIX.

Siquis tecum disputer de ideis, & uerèq; uelut in se iam idearum sinceram consideret, & uelut in se iam humana proportione superiorum, ex hæc facile poterit, qui tecum disputat, de his habere ideam à nobis cognosci nō posse. Nec tu dubitans contra illum facile poteris redarguere, uel emendare, nisi & natura aptus sis ad diuina, & in dialecticis, naturalibusq; & mathematicis studiis, & ad hæc plurimè certam ardens atq; perseverans. Nempe si ita ut tingo fueris instructus, dentique respondebis ei, uim hominis cognitiuam actu quidem primo directoq; ad humana & naturalia similiaq; referri. Itaq; hæc à nobis per proprium scientiæ modum cognosci posse, id est, per cōiunctionem, ex causis ad effectum, uel collectam, diuina uero, neque primo recto intuitu, neq; scientiæ more comprehendit, sed uel actu quodam reflexo, per hæc uelut imagines, & effectus cōiunctarum diuinarum idearum, tanquam horum causas, & exemplar, uel saltem ideam, apprehendi posse, non per cōiunctam ratiocinationem scientiæ causam, sed in solito more per simplicem quandā intellectum iam perfecte purgatum, ritè exercitatum, diuinitus illustratum. Fortè uerò intellectuales quidem species intellectibus nostris superioribusq; naturaliter instræ, per industriam nostrā certo sciri possunt, intelligibilibus autē species, & ideæ primo intellectu naturali, nostra quauis sagacitate, & ratione apprehendi non possunt, neq; rem hanc aliter se habere, illi qui tecum dispuerit per se ad se ualebis. Nunquam enim conuincens ideam species uel primas directas quæ à nobis, uel propria uirtute comprehendit, neq; rursus poteris obtinere ipsam Dei scientiam, quā Deus in us conuenit, ideam, sic ad nostra referri, ut in uirtu quodam recto hæc uelut obiecta prima conueniat. Intelligit enim hæc conuenienter actu, quod iam reuera reflexo per ideam ipsam quasi effectus, & imagines idearum. Proinde ubi Parmenides ait, si sunt primæ species in seipsis, sequi ut non sint nobis, concedere debuit, Socrates non ipsas quidem in se nobis uelut qualitates aliquas in subiectis, sed imagines illarū quasdam, & per se ipsas in se ipsis infundit, & umbratiles in materijs resolutare. Non enim steriles sunt, sed secundæ species illæ primæ, ac longe fecundiores quā naturales qualitates, & formæ cœlestes, si ita est, & nos certa possumus coniectare uestigia ad ideam inuestigandas, & intellectus ille primus idearum fecundissima plenitudo per ipsas, uelut sequentium causas hæc omnia cognoscit prouiditq; dispensat. Tu uerò inter hæc ubi primas species esse dicimus in

1148 seipsis

seipsum, intelligens esse in primo intellectu, uelut partes in toto, uel qualitates aliquas in subiecto, sed quemadmodum in unitate numeri in centro, capita linearum, in sole lumen, radios, uel colores in geometria secundum actum perfectum necessarè propositiones eius, seminatæ uires in genitali natura, si modo una cum efficacia genitali intelligentiam coniunxerint naturalem.

Quomodo ideas non referuntur, uel referantur ad nostra, & hæc ad illas. Ac de dominatione illis, & seruitute, & relationibus idearum. Cap. XXX.

Sihic quidem res nostras ut aliquid in se sunt, inde uero ideas, ut prorsus in se ipsi existunt, consideremus, neq; hæc ad illa, neq; illa referuntur ad ista, uerum si rem hæc contemplerur, ut factam, & imaginem quandam, ideam uero ut efficientem, atq; exemplar, hæc utiq; conditione mutuo referuntur. Item ubi idealem ipsam dominationem excogitamus, non debemus illam, ad hanc seruitutem nostram coniugata relatione referre, quemadmodum inter nos solemus dicere, humanus dominus, humani est serui dominus, sed idealem illam dominationem; ad idealem seruitutem, quasi consortem conferre debemus, deinde ad dominationem nostram uelut exemplar & causam ad imaginem, uel effectum. Quod si nostram dominationis, consequenter, & nostram seruitutis est author, tamen si seruitutem nostram ad idealem seruitutem proprie ut ad causam referimus, exemplar. Proinde relationes in ipsis ideis non aduentitias quidem collocare debemus, sicut ego te circum eunte mihi modo dextræ dico, modo uero sinistræ, imò relationes aliquas naturales, sicut meam dextram, ad sinistram meam comparo tanquam efficaciorum ad minus efficacem labore, uel motu. Item quemadmodum generarem, ad genitum comparamus, naturali uirtute facientem, naturali processu nascentem. Præterea sicut intelligentiam ad intelligibile, & propriam quandam ad intelligibile, proprium naturalem quadam habitu dine, & propositione referimus, similem quodammodo relationem ideæ ad se inuicem habere uidentur, hoc tamen excepto, quod non quemadmodum apud nos diuersæ eorum, quæ referuntur substantiæ sunt, sed eadem, una enim illis est genitoris idealis prolisq; ipsius essentia. Eadem intelligentis intelligibilisq; substantia, est omnes ualde coniunctæ sunt, maximo tamen, quæ sunt mutua relatione cõsortes: idea quædem caloris necessarè seorsum ab idea frigoris calores efficit, neq; interim necessarè generare eos cum humiditatis idea. Idea uero dextræ quotiens facit dextra agit, hæc simul cum idea sinistra, interim facientis sinistra. Est autem dominatio idealis ipsa uera dominandi ratio, per quam ubiq; naturaliter quod superius est, & melius præest inferioribus, prouidetq; minus bonis, horum opera utitur ad suum opus, hæc conformat ad suum bonum. Idealis uero seruitus uera subministrandi ratio per quam quod minus bonum est naturaliter meliori ministrat, similiter superiores ideæ, ideis quodammodo inferioribus præstant. Dicitur dæmonibus natura utroq; obtemperantibus imperiæ, Dæmones hominibus, sapientiores utriusq; minus sapientibus naturaliter dominantur. Denique Socrates Parmenidi respondere debuit, idealem dominationem atque seruitutem, non ad nos referri sed inuicem, prima dico coniugataque relatione, ueruntamen consequenti quodam relationis modo ad nos quoq; referri, quatenus omnis dominatio atq; seruitus tanquam effectus aliquis, & imago, dependet ex prima naturaliter dominandi seruendiq; ratione, per quam illa ad nostra, consequenter & nostra referuntur ad illa.

Quomodo ipsa simpliciter scientia ad ipsam simpliciter ueritatem refertur, scientia humana ad humanam. Quomodo ideas ignote, uel notæ.

Cap. XXXI.

In intellectu primo est idealis ipsa simpliciter scientia, nihil aliud, quam intelligentia cæteraque sui ipsius omnium que comprehendit, est item idealis ipsa ueritas, id est prima omnisque essentia, neutraque ipsius boni lumine fulgens, quo quidem lumine, & intelligentia spectat & certum intelligibile suum, & hoc intelligibile, quod appellamus ueritatem, & seipsum offert, & offert ipsi intelligentiæ penitus comprehendendum. Hinc multæ quoque scientiæ in sequentibus intellectibus similes sunt, ueritatesque consimiles, & ad sua intelligibilia intelligentiæ quælibet referuntur scilicet diuinæ ad diuinam, & humanæ ad humanam similitudine. Inuitu uidelicet primo atque directo, nam ut in superioribus diximus, per consequentiam, reflexionemque & de nostra sciunt, & nos diuina percipiunt, nos præsertim anatoria purgatione, & illustratione quadam quemadmodum Plato describit in Phædro, animos scilicet purgatos & furore correptos ad sublimia Deorum spectacula prouehens. Quomodo autem per inferiorum rerum formas speciesque nobis innatas, agnoscimus ideas quasi per imagines & exemplaria, est alibi dictum. Nemò uero more quorundam dicat, Deum nostra per suam scientiam non attingere, nam est omnium causas in se perfectè sicut complectatur, seipsum exactissimè comprehendens, similiter complectitur omnia. Præsertim quia si scientia prima scientiarum omnium scientia est, unde scientiæ omnes qua ratione scientiæ sunt dependent, nimirum cognoscendo efficit omnes & faciendò cognoscat, si scientiæ omnes sibi notæ sunt, consequenter & scibilia, (ut ita dixerim) omnia sibi sunt cognita, coniuncta enim sunt scientiæ scibilia queque. Deum uero non habere scientiam,

re scientiam, dictu nefas est, sicut quod dat uitam, uita carere. Dico enim quicquid in ipsa scientia, utaq; boni est, non debere primo bono deesse, deniq; ipsæ ideæ primæ quam plurimis ab anima nostra gradibus semotæ sunt, neque nobis in sua per chara strem aliquem ex pressissimum, neque circa nos sunt, id est, nusquam nobis per absolutissimam imaginem offeruntur, neque igitur illas certissima ratione comprehendimus, imò neq; intellectus angelici nedum nostri illas ea perfectione desiniunt, qua Deus ipse definit. Nam in intellectu diuino sicut & cæterarum rerum sunt ideæ, sic est & ipsa scientia ipsius ideæ, que quidè uero coniugio, ut obiecta propria tenet spectatq; ideæ. Ipsa uero scientia, quam modo diximus, idealis nedum in nobis, nec proprie in ipsis est angelis, cumq; in nobis multo minus. Merito nec ideæ, quæ eiusmodi sunt, scientia comprehendende. Comprehendimus, cognoscimus autem per formas, tum nobis obiectas, tum innatas, quandoq; in intellectuales ideæ in mentibus post primam perspicuè resurgentes, per quas deniq; præsertim à superioribus mentibus illustrari, post expiationem in Phædro descripta, ad ideæ primas, quæ proprio nomine intelligibiles species nominantur, quoad fieri potest accendimus, humana iam forte superiores effecti,

De modo diuine cogitationis atq; prouidentia

Cap. XXXII.

Vbi Parmenides per ea quæ conceduntur ab adolescente sequi probat, ut neq; nos cognoscamus ideas, neque nos ideæ cognoscant, subiungit interea grauius eos errare, qui quibuslibet argumentationibus confiteri coguntur, nos penitus ignorare diuina, quippe cum receptum sit ab antiquis animæ rationalis substantiæ esse diuinam, sed grauius erratum dicit superis negare prouidentiam humanorum, ad quorum bonitatem necessarè pertinet prouidentia, propterea hic Socrates diligenter exercitur, ut solueret discat dubitationes circa ideas, quæ minus soluta prouidentia diuina detraherent. Tu uero inter hæc primo memento, Deum habere quoddam scientiæ genus nullo modo cum nostra scientia in aliqua ratione conueniens, Dominationem quoque nullo pacto cum dominatione nostra conuenientem. Quatenus igitur rationem aliquam sciendi uel dominandi nostram aut nostræ quoquo modo simile cogitamus confiteri possumus. Deum necita, neq; similiter scire nostram, uel dominari nobis. Hactenus fuit procul a errore concessum, at uero si Deum uniuersæ cognitionis dominationisq; prorsus expertem dices, & à Platoni sententia nimium aberrabis. Mirro tunc eos, qui propter fortunam, culus ordinem minime uident, prouidentiam negare, sed agendum saltem breuiter est cõtra nonnullos philosophos, qui cum Deum ab omnibus materialium mobiliumq; rerum conditionibus remotissimum esse sciant, unde statim argumentantur, Deum nullam harum rerum materialium cognitionem habere posse, si modo cognitio cum re cognita, congruere debeat, ipsa uero diuina cognitio nullam habeat cum rebus materialibus in sua unam mutabilibus congruentiam. Profecto si uerum sit quod aiunt, uina cognoscendi oportere cum re cognoscenda congruere, in nostra forsitan cognitione uerum sunt. Cum enim nos per cognitionem non simus autores rerum, nulla forsitan est ratio quare percipiamus eas, nisi proportio quædam, cum uero diuina scientia sit causa prima rerum, non ideo res cogniturus est Deus, quia congruat cum natura rerum, sed ideo, cognoscat quoniam ipse est causa rerum. Qui cognoscendo se ipsum principium omnium omnia statim, & cognoscat, & facit, sed neque etiam in cognitione nostra uerum est ipsum cognitionis, modum pro ipso rerum modo esse debere, quandoquidem & efficientes cause pro modo suo non pro conditione operis opus efficiunt. Homo enim nascens effectus quidem est unus, aliter uero homine sit, aliter & particulariter à sole: ab homine quidem particulariter, atque etiam consulant, re atque sollicito: à Sole uero uniuersaliter neque ad hoc indigente consilio. Multo magis à prima causa absque negotio sunt omnia. Sed de hoc alibi. Nunc uero id quærimus, ut cum actio transiit in materiam, non cogat causam pro modo effectus ipsius efficere. Multo minus actio in agente manens, id est cogitatio, adducit agendum, id est cognoscentem, pro ipso cognoscentem modo cognoscere, quod omne cognoscentem, non simpliciter pro rei cognitæ qualitate, sed, pro ipsa cognitæ uirtutis natura, forma, & dignitate cognoscat, & iudicet hinc apparet, quia hominibus nobis obiectum aliter quidem sensus exterior, aliter autem imaginatio uiderat, aliter iterum ratio, aliter intellectus. Sensus enim solam rem præsentem percipit & accidentia sola, imaginatio & absentem reperit, & quodam modo substantiam suspicatur, componit, diuidit sola summam, consicit, quæ singularum quinque sensus, ratio uero & hæc efficit omnia, & præterea, ad uniuersalem speciem incorporam que naturam argumentando se transfert, intellectus denique simul quodam intentu conspicit, que ratio multifariam argumentando circumspicit, quemadmodum uisus obiectum globum, semel percipit, ut rotundum, tactus autem sæpius attingendo, profecto natura usque superior percipit, agitque quicquid inferior atque melius, & præterea absque præsentis inferioris usu comprehendit, & agit ea sepe ad quæ inferior non ascendit. Quamobrem sicut circa idem percipiendum aliter uis inferior, aliter melius que superior agit, & quod si gillatum quinque sensus attingunt, imaginatio quasi summam, & quod hactenus in diuina corporea que conditione perceptum est, ratio pro dignitate na-

turæ suæ iam speciali quadam, & incorporea cõditiõne, intellectus autem iam quasi diuinus uicẽ immobilitate sæpe comprehendit, quæ ratio multiformis atq; mobiliter, & multa præterea quæ ratio non attingit, sic intellectus primus longè aliter, feliciusq; quam ratio, uel mens humana hæc omnia, & alia nouit. Neq; rerũ cognitarum cõditiones, sed naturam ipsam suam sequitur cognoscendo, naturam, inquam, uniformem, indiuisibilem, immutabilem. Multa igitur forma unica conuertitur immaterialiter materialia, composita simpliciter, immutabiliter mutabilia; necessitate certa semel tener, quæ nobis quotidie forte contingunt. Hæc Boetius, Proclusq; confirmat ac si liceat Procli exemplis uti, cogita, si placet, in uenem uicis circum, & fluctibus agitacem, sine interitum imaginationem tuam adeo potentem, ut dum imaginariis mare, e fluctu inde mare, imaginariis nauim, conuertatur eiusmodi nauis, imaginariis multiplices uentos, & fluctus, & ideã, similiter ad imaginationem tuam sciam singula consequantur, si hæc ita se habuerint, non cogaris circa hæc perspicenda suspicari, uel distrahì, sed uicẽ facili semel constringendo facies pariter & cognosces, simpliciter diuinam intelligentiam ad inferiora cõfiscenda simul, & contuenda. Proclus habere se putat. Quæ uero ratione nostrum interim seruetur arbitrium in Theologia diximus, & Plotinõ præterea diuinus intellectus cum sit uniuersal conditor, ideãq; latissimè uim suam per cuncta diffundat, merito formam habet amplissimam, quæ uidelicet uirtutem habet representantem omnia simul, & facientem, & sicut perfecta ad illum effectio pertinet, ita pertinet, & perfecta cognitio, utraq; uero, perfecta est, non quæ ad communia tantum, & generalia confusaq; uenit, sed quæ ad propria ubiq; distinctaq; & ita demum iam exactissima peruenit. Alioquin & operario, & cognitio, fuerit imperfecta. Cognoscit igitur sicut efficit, non uniuersalis quædam solum, sed etiam singula suis inuicem formis proprietatibusq; distincta, prouidet itaq; singulis, hæc enim quatuor per cuncta æque procedunt. Virtus, actio, cognitio, prouidentia. Cognoscit proculdubio perfectissimè ipsam bonitatis suæ, omniumq; idearum suarum naturam atq; uirtutem, scit ergo quot modis, quot gradibus, quousque procedere, participariq; possit, res igitur in finas comprehendit certiore, inquam, cognitione quam sensus, & opinio nostra quanta cognitio, quæ sit per omnes causas, certior est quam cognitio, quæ nõ sit per causas, uel etiã non per omnes, profecto si in illo est idealis essentia, utraq; sensus etiam est idealis, sed intellectualis omnis, per sensum igitur intellectualẽ sensibilia nostra percipit, sentit, hic illud Procli cõtra Peripateticos quosdã uidetur oportune dendum, si intellectus primus perfecte intelligit, se ipsum ut omnij effectorem, & omnibus appetibilem cum & effectorem ad effectũ, & appetibilem ad apperentiam relatiue dicatur, necessario, & eadem perfectione cognoscit, & suos effectus omnes, & quæcumq; ipsum apperunt, nõ cõmuniter tantum, & confuse, sed ratione distincta, sicut enim definita ratione se ipsum tum effectorem omnium tum omnibus appetibilem animaduertit, ita nimirum, & ratione distincta, quæ inde sunt, & quæ ipsum apperunt omnia prorsus agnoscit, ueruntamen scientia illa tanquam absolutissima inuita recto, quemadmodũ supra diximus, fertur in objecta absolutissima, id est, ideã speciesq; primas, in quo quidem grauissimè potest res nostras nõ inueniri. Conuertitur enim eas subinde per consequentiam, quandam conspectus ideis, neq; nos etiam inuita scientiæ recto alia præter inferiora hæc habemus objecta, superiora consequenter, quasi uaticinantur.

De dominatione, & cogitatione diuinã atq; de sex uariis idearum, uel formarum. Cap. XXXIII.

Si quis negauerit Deum nostrum cognoscere, quoniam hic turpissima multa sunt, & mala, intellectũ uero forsitan tantum consideratione contemneret, scire debet Deũ non ad hæc aspici, ut hæc prospiciat, sed ad seipsum, ut in eis inspicat, penes quem omnia sunt pulcherrima, quin etiam neq; apud nos est quicquam simpliciter malum, sed hinc, uel illi malum aut turpe. Aliq; autem, & uniuersum bonum atque pulchrum, rursus quæ apud nos opposita sunt apud Deum coniuncta, & sepe a seipsum & rationem unicam rediguntur, ut sub forma boni atque pulchri consequenter cognoscatur & turpe. Nam & mens humana per hõ hõ formam auguratur sepe malum, & cognitio, malum ita ferre est intelligentia, bona, quemadmodum & cognitio boni. Parmenides autem non ex eiusmodi suspitione, quæ nullus est apud ipsum Socratem adducit in dubium, sed ex eo potius, si quis ipsam solam diuinorum cõsideret eminentissimam, bonitatem uero communibilem non aduertat. Alioquin dum omnem diuinis cõmunicabilitatem aufert, tollit, & ipsis cognitionem, & prouidentiam humanorum, quod quidem ita dictum absurdum est, perinde ac si negaueris Deum interioribus dominari, & recte quidem Parmenides dominationem diuinam cum cognitione coniunxit, id moniturus Socratem nullo modo negandum Deum nostra cognoscere, sicut neq; contentendum unquam nobis minime dominari, apud quem actio, & intelligentia ita sunt idem, ut quemadmodum actio præpotens suppressa causa ad ultima quæque procedit tanquam domina, ita & cognitio certa in finis quibusq; prouideat. Neque ab re inter disputandum Parmenides adiunxit cum dii sint, quispe cum sciret intellectum merum si diuinitatem præterea nullam habeat, uniuersalia quædam naturalem cognoscitur, ideãque similiter diuinitatis expertis, ad uniuersalia tantum, & species processuras, quod autem & intellectus, & ideã percuncta uim suã & agendo, & cognoscendo præcedant, inde potissimũ habet, quoniam superioris illius

ius principij id est bonitatisq; unitatis participes sunt per omnia longissime latissimeq; procedẽtis, uero inter hæc ubi Parmenides Deo exactissimam, supremamq; scientiam, tribuit, animaduertit hæc propterea singula certissime cognaturam. Ecubi audis nonnulla ad priuationem negationemq; pertinentia, negationem accipe; non ut defectum aliquem, sed potius ut excessum. Item enim & sæpe Dionysius Areopagita nos admonet, forte uero Parmenides ubi subiungit, diuina nobis prorsus incognita fore, ideã significare, si quædam in principio, primo, non absolute, sed relatiue tantum rationibus inter se distinctas, nullo modo uel nobis, uel ullis intelligibiles, existentes uidelicet super omnes ipsius intelligentiæ terminos. Non enim intelligentia, sed oculi uero quodam actu trui primo uniuersi principio possumus sequuntur post eas ideã tam intelligibiles quidem simpliciter, nobis autem uis, & eandem intelligendã. Rationes scilicet rerum omnium in intellectu primo, ut nostri dicerent, angelo primo, absolute in rationibus inter se discrete sunt tertio, & intellectuales ideã in sequentibus intellectualibus à corporum cõuerto separatim. Quarto sunt animales, id est, ipsis animæ, uel diuinarum, uel etiam humanarum mētibus uel cogitationibus insite. Quinto nantes ideã, speciesq; sunt in tali natura, feminales uidelicet formarum corporalium rationes in natura quidem & naturalis animæ, & in naturis animæ superiorum atq; nostrarum. Sexto formæ sunt in materia, quæ quidem itaq; a superioribus omnibus dependentes aliquid è singulis habet à diuinis occultum aliquid & diuinum, & unitatem atq; bonitatem ab intelligibilibus, æternitatem specialem, distinctionemq; necessariam animalibus distinctioem pulchritudinem, & actio nem atq; motum, à naturalibus, orum & diuisionem ultimã. Atq; processum ordinis specierum quinquem sub primo propter euidẽtem distinctionẽ mundi quilibet appellare potest Quos forsitan quinque mundos apud Platonem, Timæus uaticinatur. Denique in primo quidem sub unica forma sunt omnes ideã. In secundo ideã sunt multæ formæ, sed in paucissimo numero amplissima uirtus ad faciendum atq; cognoscendum. In ordine tertio specierum distinctio numerosior. In quarto insuper amplior in specialissimas species distributio. In quinto particularium iam, & membrorum corporis seminariæ uires. In sexto aduentitia insuper sunt & præter naturalem ordinem accidentia.

Nisi sint ideæ penes Deum, & ideales in nobis formæ, peribit Dialectica, omnisq; philosophia, erit demonstratio, uel definitio, uel diuiso, uel resolutio Cap. XXXIII

Parmenides inceptum ab initio prius erga Socratem obstericis officium ubi prosequitur, in genitij eius prouocans ad exactissimam idearum contemplationem, dum ostendit palam ex opinionibus, responsionibusq; parum accuratis grauissima sequi. Item arduum opus & excellentis ingenij esse, demonstrare ideã existere, & quomodo se habeant, & dubitationes incidẽtes rectè dissoluere & audirem perspicua ratione docere. Hæc omnia Socratem cautissimum accuratissimum efficiunt, ut autem inter hæc admoneat adulescentem ne forte in hac inuestigatione ad negandas declinet ideã, sed conetur ad affirmandas, palam edicit, nisi re uera sint ideã tum in se ipsis penes Deum, tum etiam per earum ueraces formulas in nobis etiam nostris naturaliter insite ueram intelligentiam perituram, quando quidem uera desint objecta, ad que proprie dirigatur, scientiam quoq; differendi philosophiamq; nullam fore, sæpe iam diximus. Inter potentiam cognitiuam & obiectum cognobile proportionem aliquam esse debere. Præterea quanto uerius, præstantioq; intellectus est quã fecis, tanto intellectus ipsius obiectum præstantius, & uerius esse proprio sensus obiecto. Itaq; formã rationemq; uniuersalem atq; separatam uerorem perfectionemq; particulari materialiq; forma necessario iudicandam. Pro inde sicut igitur sensus ad exteriora diuertitur, sic intellectus ad intima se conuertit, si modo sit in uentione iudicioq; profecturus sicut igitur sensus obiectum ad extrinsecum, ita proprium mentis obiectum est intimum. Hæc utiq; alijsq; permultis in Theologia rationibus formulas regulasq; rerum esse mentis etiam nostræ naturaliter insite cõfirmauimus. Quæ quidẽ cum ita mobiles sint, ut ex habitu quodam otioso in actu cogitationis transire, atq; uicissim probauimus eas tanquam nondum perfectissimas, non posse ex se ipsis existere, sed neq; etiam à formis exterioribus tanquam deterioribus profecturi, ne forte in finem ipsius sensus obiectum sublimè procreet mentis sensu superiores obiectũ. Dependens igitur nostræ formulæ tanquã per se mobiles non à sensibilibus formis, q; semper aliunde mouet, sed ab ideis que nullo modo mouantur, sed in eodẽ intelligẽte actu semper existunt. Et quæ admodũ sensibilibus formarum numerus ad unam sæpe redigitur seminariam rationẽ in natura uicentem, sic & intellectualium in nobis multitudine formarum ad unitatẽ stabilitatẽq; reducitur intelligibilium idearum, quam obrem nisi sint ideã, nec in nobis erunt eiusmodi formæ. Quæ quidem prima sunt & proxima, & cognata, nostræ mentis obiecta. Merito igitur ut Parmenides inquit nullam iam substantiam ueram inuenimus, ad quã mētis inuitum cõuertamus, neq; enim eas est ad superiora, progredi, nisi per intima, neq; in intima hæc tanquã uenerabilia ab externis profecto nisi ab obiectis accipere, neq; lingendũ est ueridicè mētis inuitum, ad nouos quosdã conceptus à nobis pro arbitrio fabricatos se cõuertere, ubi de ipsa uera rerũ natura, atq; etiã diuinitate iudicatur sumus cõceptus em̄ eiuismo dignitatem sunt, deteriora qdẽ rebus externis à speciebus diuinis minime distidentia;

disidentia, & a substantia naturæ rerum & ipsa nouitate plurimum aliena, nec per hæc tandem aliud quicquam præter particularia & sensibilia quædam perciperemus. Licet hic cum Proclo sæpe nostro hunc in modum argumentari. Demonstratum fundamenta, & medio iam tollentur, nisi in intellectu tam nostro, quam diuino species idealis extiterit. Demonstrationem enim per illa procedunt quæ sunt principia rerum demonstrabilium, neq; ad nos rätum, sed etiã secundũ naturã priora simpliciter atq; potiora, sunt autẽ demonstrationũ principia non particularia quædã, sed uniuersalia semper. Vniuersalia igitur, & antiquiora particularibus sunt, & in principiorũ ordine potiora. Diffinitio quinetiã, quæ demonstratiõis est principium, nulla erit, aut certe uana, nisi eius modi species extent. Definitio enim non ad accidens aduentitiũ, non ad aliquid prorsus particulari, sed ad naturæ quiddã pertinet, & ad speciem multis eque cõmunem, ubi nam igitur hoc ipsum cõmune est a nobis subtratione quadã immutabili definitũ, non quidẽ in rebus ad sensum pertinẽtib; particularibus prorsus, atq; mutabilibus, præsertim cũ natura cõmunis, si qua consideratur in singulis, id est humanitas in hoc, & in illo nostrã comprehendat totũ, sed utrobicq; patrẽ. Oportet autẽ hominem ipsum cõmuniter definitũ, totũ unum quodque cõprehẽdere. Eiusmodi autem amplitudo nõ ad rerum materialium angustias, sed ad speciem pertinet absolutas. Quæ quidem & in intellectu diuino sunt & in nostro diuinitus profecto ipsa ipsũ ratio absoluta essentialisq; & necessaria est in uno quoq; nostrum, per quam & iudicare de iustis, atq; iniustis possumus, & iustitiã definire. Vtrum tamen cum rationes eiusmodi in nostris mentibus multis sint, & ad unũq; cõmune cõspirent. Nec est igitur eas ab una iustitiã ipsius idea superius dependere, sub qua quidẽ per rationes eiusmodi nostra congruentes illi, similiter omnes species omnis definimus, & leonis, & equi, non speciem, cõceptu nouo consistam, quæ mutabilis est, & nihil pertinet ad essentiã atq; naturam, sed idealẽ potius ueritatẽ, & in nobis expressã & extra nos effectu cõpertã. Diuisio quin etiam, quæ definitionis principium est, idealibus speciebus subleuatis similem tollitur & medio. Quando enim generalem rationẽ per quãdam speciales distinguimus differentias, neque nos uos tunc cõceptus nostros diuidimus ad rationes rerum naturales minime pertinetes. Neq; sensibile aliquod distribuimus, quod particulare passim est atq; mutabile, sed ad ideales species in nobis expressas intuitum diuidendo dirigimus. Quamobrem si negatis omnibus semel idealibus speciebus, consequens est diuisionem quoq; & definitionẽ, demonstrationẽq; negare, imo & resolutionẽ uerã a cõpositis ad simplicia procedẽtem, quatuor uerõ hæc totam cõtinẽt dialecticã, merito & dialectica simul tota cessabit, philosophia quoq; peribit, usura uidelicet numero dialecticis instrumentis, præsertim quoniam philosophia perfecta in perfectis causis nõ contenta ad perfectas sibiq; contendit, id est simplicissimas stabilissimasq; ac penitus absolutas. Quæ quidẽ nullę sunt nisi intellectuales intelligibiles idealis essentiã fuerit. Maxime uerõ ad dialecticam quidem ideales species insitæ nobis atinent, ad philosophiã uerõ diuinã. Deniq; si Platoniam disciplinã in epistola ad Syracusanos traditam sequimur, concludemus per diuisionem, definitionem, demonstrationem nos propriẽ ad cognoscendas ideales formulas peruenire in intellectibus post primũ expressas, quæ & intellectuales cognominantur, perq; illas quoquomodo excogitatas, etiã ad æternas materialium naturas ritẽ descendere. Ideas autem intelligibiles primas scilicet species in mente prima, quoniam a compositione motuq; distinctissimæ sunt. nõ per illos dialecticos gradus, qui in cõpositione motuq; uerlantur statim posse cognosci, sed post eiusmodi distinctiones, quæ propinquius ad ideales formulas ducunt purissimã in nobis mentem ideas iam primas per simplicem intelligentiã intueri, ad quam sanẽ resolutoria facultas potius quam definitiua, uel diuisiua, uel demonstratio confert.

De dialectica exercitatione per formas intellectuales, ad species intelligibile. Cap. XXXV.

Cum Parmenides Socratem ab hoc ipsum duntaxat in dialecticis exercitaturus sit, ne erret circa diuina, utque sciat dubitationes soluere in diuinis, merito dialecticam formam tradet. Socrati deinceps in eadem ipsa diuina materia, ita enim reddetur instructor. Exordietur autem ab uno tanquam idearum atque diuinorũ significans in toto disputationis cursu ipsum unum producere entia omnia gradatim, & entium unitates. Plato uerõ cum nec in Philebo, nec in Republica turbam adolefcentem, ad dialecticã libenter admittat, ne forsã insolentiores efficiantur. Socraticum tamen ingenium natura diuinum etiam, in adolefcentia per Parmenidem ad differendi artem plurimum exhoretur. Parmenides igitur in primis Socratem probat, quod ad ideales species adeo se conferat, formas uerõ spernat materiales, quoniam cum materiã ratio sit in formis, ideoq; sit opposita formæ, nimirũ forma materialis est imperfectissima forma, summo, & nullæ formæ habentes mutabilitatem aliquam mixturam materialibus quodãmodo similem siue in natura, siue in anima, in aliquo intellectu sint, sunt forme perfectæ quoniam uerõ & generationis ordo gradatim nititur ad perfectũ, & ordo unicuiq; a principio perfectissimo ducit exordium, ad perfectissimas tãdẽ formas peruenire debemus, id est, ad ideales intelligibilesq; species, q; sint ab omnib; materialib; formatũ conditionib; penitus absolute. In quib; ita sit supra formatas, sicut est & nuda prorsus informatas in materia, sed quemadmodum materia fit & illa est difficilissima cogitatu. Cogitur enim cogitaturus materiam, omnem deniq; formã exuere quod quidem est contra

est. Sæpe cõsuetum cognitionis effectum. Cõpellitur, & ideas cõtẽplaturas omnes materialium formarũ rubes reliquiasq; excutere, Quod quidẽ cõmuni cognitionis humanæ more nimis est alienum. Illas igitur attingit tandem stabilis intelligentiã simplex intuitus ab omnibus materialium cogitationibus penitus segregatas. Sed ad ipsas interim dialectica facultas ingenium exercet, & præparat per animalis intellectualesq; conceptus, & species artificioso quod, uita dixẽtim iertore discurrens. Ideo facultate hæc Plato appellat erraticam, quã uelut in longis ambagibus per opposita discurrentem. Eiusmodi Socrates peruagatione censet utendũ circa intellectuales species potius quam sensibiles. Quod & Parmenides proculdubio cõprobãt.

Regulæ dialecticæ supponentes esse, & quot modis dicitur non ens. Cap. XXXVI

Prorsimã argumentandi formã esse uult, quæ ex suppositione procedit perpendens quid affirmato, quolibet uel negato, multis gradibus inde sequatur, formã enim eiusmodi non machinis quibusdam consistit humanis, sed ipsa rerum naturalium diuinarumq; consequenti serie nititur, præceptorẽq; ueritatis habet ipsum ordinem uniuersi. Supponendum uerõ iuber non modo si non est, aliquid, uerum etiam, si non est, & animaduertendũ quid utriusq; sequatur. Nempe id obseruandum est, ubi rerum accidentiumq; cuiq; causas præcipuas, & principia querimus, ratio namque principij est, ut hoc posito uel sublato, ponatur uel auferatur effectus. Si enim posito tantum hoc, ponatur simul & illud, neq; tamen auferatur ablato, ducit illam originem etiam aliuẽ. Præcipit inde inter consequentia utriusq; quatuor considerare, siue supponatur res quædã, putra mens uel anima, siue non esse utrobicq; enim perpendi uult quid coniungat hinc ipsi res suppositæ ad se ipsam, quid uel ad alia. Rursus quid alijs accidat ad se ipsa, quid ad illa, sed ubi supponit mentẽ uel animã non esse, quoniam pacto potest considerare, deinde quid illi accidat non existẽtis. Respondendũ nõ supponit in potentia mentẽ uel animã omnino nihil esse, alioquin non quereretur, deinde quid tibi accidat, sed supponi potius rem hanc, quæ appellatur mens, & anima, nõ esse mentẽ propriẽ, aut animã, sed quod uis aliud esse uel fingi, Platonici sanẽ nõ ens dupliciter accipere solent aut simpliciter, id est prorsus nihilũ, aut secundũ quod nõ ens. Id est aut quod uel non hoc quidem est scilicet nõ homo quibus sit illud scilicet equus, uel quod hæc quidẽ ratio nõ est, licet sit alia, potentia uidelicet quadã ens, non autẽ existens actu. Materiam nõ ens appellat, quia nihil sit actu formali, sensibile quodlibet etiam non ens, quia propter fluxũ & diuisibilitatem, cõsistentemq; non uerẽ sit. Mobilem quoq; conceptionem animæ non ens, quia nõ ens perfectũ. Ateritatem ipsam in intellectu uel prorsus, quodammodo non ens, quoniam est origo, ut hoc nõ sit istud, & istud non sit illud, ipsum unũ bonumq; non ens quoniam ente superius. Multis ergo modis ali quid non esse supponere posterius, dum tam hoc ipsum de quo ens negant funditus non extirpãt, ut cum fingunt, si unum, si multitudo, si intellectus non sit quærens quid ipsi sequatur, alijsq; ex iplo non eradicant funditus quod supponunt, sed ut dixi, subintelligunt non nihil interea, a quo abicit ratio, ut sit unum, uel multitudo, uel intellectus. Cæterum quid nam ad illud ubi Parmenides supponit unum omnino non esse, responderimus quantum in præsentia mihi succurrit, fingi posse quod unũ dicitur, omnino nõ esse unũ, id est fingi turbã imitationis omnis prorsus ex parte. De hoc quidẽ dabo in præsentia satis. Ad illud autẽ quod dicitur non ens, addendum est præceptũ Parmenidis in sophista narratum, ubi Melissus ait, magnũ Parmenidem præcepisse, cauendũ ne quando ipsi omnino non entia aliquid entis admoueremus, ne uidelicet contradicentẽ maximã inrens, atq; non ens temerẽ concedamus, tibi quidem non ens significare uult, nec ipsum unum superius ente. Nec materiã in ipsa entia integritate deficientẽ, minimeq; gradum entis habentem, sed omnimodũ, ut ita dixerim, orbitatẽ. Quam qui fingit, nõ debet deinceps ei quicquã quod ad ens pertineat adhibere. Cũ uerõ numerus gradum nõ minime in ente possideat, non licet, inquit, orbitati confedẽ uel multitudine, uel unitate ad numerũ pertinentẽ aliquã admonere. Neq; uel singulariter, uel pluraliter eam pronuntiare, uel cogitare, aut dicere eã esse aliquid. Si quidem aliquid, dicitur ens aliquid, neq; dicere eã unum aliquid, nã unũ aliquid est ens unũ aut ens illud unũ, ipsum uerõ primũ unũ de quo nondũ ibi sit mentio, non est ens unũ, sed simpliciter unũ. Alioquin si foret ens unum non esset unũ simpliciter, sed iam aliquid unum quod cum ente conuerteretur. Sed de hoc diligentius in Sophiste.

Futura disputatio dicitur ardua, quia non solum logica est, sed etiam theologia. Cap. XXXVII

Ex uerbis Socratis, & Parmenidis, atq; Zenones sequentem disputationem colligimus fore opus grande & arduum pelagusq; profundum, non tam propter ipsam dialecticam siue logicam dialogi formã quam propter subiectam huic materiã plurimum theologicam, alicuius minime deguisse tam magnificis uerbis rotiens hic præfari, neq; rursum decreet Pythagoricũ senẽ nudã logicã præfari. Nonne Plato decorũ personarũ ubiq; seruat, & quicq; tractauerat cuiq; tribuit, Moralã, purgatoria, cõuersoria Socrati, amoris sacri mysteria sacerdoti physica & mathematica Timõ, de ente Melisso Parmenidis sectari, nunq; ergo Parmenidi seniori magistro & entis

& entis intelligibilis idearumque præ cæteris assertori exercitationem tribuet puerilem? Absit. Sed audiamus Platonem ipsum de excellentia Parmenidis libri huius diuina testimonium. Socrates in Sophiste Melissum sic alloquitur, utrum uelis oratione propria nobiscum loqui? An potius interrogando quemadmodum solebat Parmenides, quem ego adolescens audiui quodam ita disputantem admodum lenem rationesque pulcherrimas afferentem. Rursus in Theætero Socrates obsecratur, ut eos reselleret, qui ens unum immobile posuerunt, non recipit id futurum, ita respondens. Et si Melissum atque alios, qui unum consistens uniuersum dicunt, uereor ne forte immobilitatem uideamur illos exagitantem, minus tamen quam unicum Parmenidem uereor, Parmenides enim ut Homericis uerbis utar, uereor mihi, acerque uidetur. Colloquutus sum olim, cum illo sene admodum adhuc adolescens, mihique uisus est profundam, generosamque omnino sapientiam possidere. Formido itaque ne dicta eius, uocesque nequaquam intelligamus, et quod ipse uerbis subintelligit, multo magis nos lateat. Denique nos non intelligat, dum promittit disputationem dialecticam, præstare interim Theologicam? Cum & apud Platonem idem sit utriusque, & genera propriaque uniuersi entis gradatim in medium afferatur. Quod autem dictum est, disputationem eiusmodi turbæ ridiculam fore, præsertim a sepe tractatam, duplicem habet sensum, partim quidem propter prætextum logicum, quæ uulgus existimat uerbis caullationibusque nugari, ignorans uidelicet artificium hoc, esse ueritatis, & sapientię clauem, partim quoque propter materiam, qua de agitur, theologicam paradoxis referam. Quam uideri turbæ quidem ridiculæ, sed sapientibus uenerandam. Plato in Phædro, & in epistolis ad Dionysium, Syracusanosque testatur. Neque fas est Pythagorico, uel Platonico, præsertim, qui in hac disciplina iam consenuerit prophætiæ diuina mysteria diuulgare. Quid plura? Quicquid hæc enus disputatum est, longum est ad sequentia Theologicumque proceuium, ut merito & quod sequitur futurum sit profectio diuinum. Non logica quædam simplex absque ullo Philosophico sensu, ut quidam dubitauerunt ante Proclum. Contra quos Proclus in Theologia induit, non ulterius pugnantium sibi fore, iam diu enim a Platonica familia fuisse conuictos. Ipse autem Syriacum secutus in singulis uerbis, singula putat latere mysteria, & quot sunt clausule, ferme totidem esse numina, ego uero mediis secutus uiam, arbiter tantum saltem Theologie subesse quantum admittit artificium, ut communiter dicitur, dialecticum, ideoque non ubique omnino continuatas, sed quandoque diuisas de diuinis inesse sententias. Profectio si Platonis consilium fuisse, solum in logicis argumentationibus erudire, non arduam hanc de uno & ente, entisque generibus materiam accepisset, discipulis impedimento futuram, sed facilem, & in promptu cunctis expositam, si contra decreuisset diuina profus omnia hic ubique conuolare mysteria, neque logicam interim difficultatem intro duxisset, per se haud modum uenerandam dignamque numinibus, neque adulescentem hic elegisset erudiendum, qui tamē tanquam naturam diuinam quædam simul cum logicis postulabat, quæ & a Parmenide merito tradebantur, futuram disputationem tãquam etiam diuinam ex libris suis diuina tractatibus opportunè teneat, qui futuram disputationem ludum serium negotiosumque appellauit, quoniam sub dialectica, uel logica specie diuinam quædam materiam ex suis libris acceptam subesse uolebat, denique librum hunc esse Theologicum non solum ceteri Platonici præcipue probatissimi conuenerunt, sed etiam Dionysius Areopagita confirmare uidetur, quoniam in ipsius unius incidit mentionem, toties enim entis præponit, distinguit unum ens ab ipso simpliciter uno, ipsumque unum aut ipsius esse principium, entisque unius procreatorem, ut rur quinetiam argumentationibus, negationibus, uerbisque Parmenidis sæpe quam plurimas in materia diuinitissima testificans interea materiam Parmenidis esse diuinam. Bonum quoque similitudinem unum, ipsis Platonico ratio nibus semper anteponeit essentia, sed de hoc alibi. Confirmemus tandem alio quodam Platonis ipsius testimonio, librum hunc non esse contentiosum, sed certe dogmaticum, Plato in Theætero Parmenidem Melisso Zenonisque longè præponit. In Sophiste Melissum Parmenidis sectatorē fuisse inquit, a redargutionibus contentionibusque alienum. Et ut Deum ueneraretur, uel certe diuinum, nemo igitur suspicari debet Parmenidem ipsum seniore ac longè diuiniorem introducendum a Platone fuisse, quasi contentiosus redargutionibus incumbentera logicum ut leuem iuueniliterque ludentem.

De suppositionibus Parmenidis, et de uno, bonoque, quod ente, et intellectu superioribus, per uerba Platonis. Cap. XXV VIII.

Qua ratione Proclus, alijque nonnulli, nouem suppositiones in hoc dialogo disposuerint narratum in principio commentarij, ubi etiam ex eorum sententia est addendum, affirmationes, negationesque a Parmenide circa unum factas, ut utraque ueræ sint, oportere ipsum unum alia quidem significatione accipere, ubi negatur, alia uero ubi affirmatur, puta si hinc in modum exponatur, ubi negatur unum, neque esse idem, neque alterum, intelligatur de uno, quod est ente superioris. Vbi autem affirmatur unum esse & idem pariter atque alterum, intelligatur de uno, quod habet cum ente coniugium. Alij uero nonnulli distinctionem eiusmodi non ubique probabant, ut quæ do consideratur, si unum sit, quid hinc sequatur. Item, si non sit unum, quid & inde cõtingat, oportere enim dicebant in hac anticipati quæstione ipsum unum in eadem significatione uerbisq; numero alioquin auctoritatem unius ad consequentiam inde rerum intelligi nunquam posse, nisi id certo sciamus

sciamus ut uno quidem posito consequenter, talia quoque ponatur, eodem uero sublato, talia rursus auferantur, sed ad hanc quæstionem alibi respondendum, nunc uero quomodo ipsum unum sit ente superioris, & entis uniuersi principium, breuiter perstringamus. In Philebo probatur, ab ipso uno rerum principio statim produci binarium, scilicet principia entium, uel elementa duo, terminum scilicet infinitatemque, quod & Philolaus Pythagoricus introduxit, ex quibus omnia profus entia componantur, sed ante aliorum entium compositionem, primum ex his cõfici mixturam scilicet ens, primum in se continens uniuersum, ut quemadmodum quo dilber ens ex suo quodam termino, infinitoque conflatur, sic ens primum ex termino, infinitoque primo sit præcipue mixtum. Ex his manifestè concluditur ipsum unum, & ente, & elementis, principijsque entis esse superioris. Apertè enim illic, & infinitum appellat entium, & terminum entium, & ex his probat entia cõcta componi, primumque ex his cõpositam uocat essentiam, authorem uero uniuersi ipsorum inter se oppositorum conuenienter ipsum appellaturus est unum. Præterea ibidem quæritur summum animum nostræ bonum, probaturque in primis tres summi boni proprietates existere, quibus uidelicet sit omnino perfectum, sufficientem expetendum. Per hæc consequenter adducitur intelligentiam solam quantumlibet in se perpactam non esse ipsum nobis bonum, quia suapte natura ipsa boni proprietates, haud penitus complectatur, non enim sufficit intelligentia nobis ad beatè uiuendum, nisi per ipsum boni præsentiam. Cum uero nosster intellectus, sit primi intellectus imago, neque uidetur, ut quemadmodum intellectu nostro ipsa sua intelligentia non est ipsum sibi bonum, ita nec intellectui primo sola intelligentia, simpliciter sibi bonum, alioquin si per solam intelligentiam primam bonum ibi desineretur, consequenter ubique intelligentibus omnibus sua simpliciter intelligentia sufficeret, foreque summum unicuique bonum, hæc igitur ratione concluditur, ipsum bonum primo ita intellectu superioris esse, quando quidem cuiuslibet intelligenti felicitas non per solam intelligentiam, sed per integram ipsius boni præsentiam desinitur. Audi præterea comparationem Platonica in sexto de Repub. eadem manifestissime confirmantem, quemadmodum Sol in oculis, & coloribus generationem uirtutumque, & actionem mutuam cum lumine præbet, ipse tamē Sol nec oculus, neque color, neque generatio est, sed longè superior, sic ipsum bonum intellectibus, intelligibilibusque essentiam, & uim actumque mutuum cum ipso ueritatis splendore largitur, neque tamen est intellectus, uel intelligibile, uel ueritas, uel essentia, sed his omnibus dignitate, & potestate superior. Rursus ibidem inquit, ipsum ens in eodem gradum cum ueritate pariter emicare. Cum igitur ipsum bonum ueritati intelligentiaque apertissime præposuerit, pariter anteposuit enti. In Sophiste rursus probatur, in primo ente omnia esse, quæ ad perfectionem entis necessariam requiruntur, igitur habere uitam & intellectum, formalesque entium omnium rationes, penes uitam quidem habere motum atque alterum, sed penes intellectum habere statum atque idem, ibi hæc quatuor essentia addita inter se distingui formaliter, distingui quoque ab his essentiam, in reera cunctis admixta. Igitur ipsum ens esse totum, & multiplex, atque unum, ipsumque totum, & ipsum ens idem penitus esse. Item ad rationem essentia pertinet ut sit totum atque unum. Et quæ conueniunt toti conuenire pariter entem, scilicet ut sit multiplex simul & unum. Hinc apparent ipsum ens ab ipso uno tanquam posterius diserepare. Præsertim quia omne primum ens, inquit, cum non ente permixtum. Nusquam uero ipsum unum nisi scuit cum non uno. Imò & in Sophiste significat, & in Parmenide probat ipsum unum, profus a non uno, & ab omnibus entis generibus segregatum, tãquam ente sublimius, probatur denique in Sophiste ferme hunc in modum, ipsum primum, & uniuersum ens patitur unum, cum in partibus suis est in toto, non est igitur ipsum unum, quoniam ipsum unum, neque patitur unum, neque partes ullas habet, nec est totum, item entium multitudinem suæ contrariorum, huc non contrariorum ab uno ente necessariò proficiscitur. Ipsum uero unum ens ab ipso simpliciter uno, quando enim caliditas, aut frigiditas, statum, aut motum ens appellamus, non utique horum quodlibet tãquam ut ens ipsum auferamus, siue enim status sit ens ipsum, certe motus tam ens non erit, siue motus sit ipsum ens, profectio status appellationem entis amittet. Sed constat hoc esse, & statum, & motum, & omni entium multitudini ab uno primo ente distribui. Ipsum igitur ens, quod est omnibus essentia causa ab omnibusque participatum particeps est unius, propterea non sicut primo ens est, sic est & unum primo, sed ipsum quidem ens existit, neque secudum participationem est esse sortitum, participatione uero est unum propterea patitur quidem unum est autem primo ens. Hæc in Sophiste. Cum igitur per hæc ostendatur, ipsum unum uniuersum ente superioris esse, necessariò demonstratur esse esse super uita intellectu, intelligibile, hæc enim enti succedunt. Denique in Parmenide quod & dicimus alibi differentia inter unum, & essentiam, & esse uerbis ponitur manifestis, ibique ipsum unum ab omnibus generibus entis, & ab ipsa tandem essentia tanquam sublimius segregatur, præsertim in prima suppositionis sine, itaque multo magis, ut modo dicebam, ipsum unum primum superat intellectum. Iam uero in intellectu sunt entis illa genera propriaque a quibus absotitur unum. Postremo neque posthabendum est eiusmodi corollarium, sicut Plato Parmenidem hic de uno disputantē anteponebat ubique. Melisso disputanti in Sophiste de ente, ita uerisimiliter ipsum unum anteponeat enti, si modò Deorum sit utrobisque in materijs personisque seruaturus, quod ubique seruare solet. Superioribus Platons uerbis persuasit familiare eius unum, bonumque essentia, intelligentiaque præferebat, & ut narrat Proclus, probatissimi quoque Platonici, Plutarchus, Ammonius, Plotinus, Amelius, Porphyrius, Iamblichus, Theophrastus, Theophrastus, Theophrastus,

chus, Theodorus, cæterisque sectatores eorum, ego uero id sensisse Platonem arbitror, in quo scholæ illa uetus extra controuersiam cum noua consentit, noua uero à Syriano & Proclo magnis profecto uiris idem penitus sentientibus ducit originem. In qua post illos Hermias, & Damascius, Olympiodorusque præcipui numerantur.

Item quomodo Plato procedit ad primum de nomine eius.
De idea boni. Cap. XXXIX.

Proinde Plato in Republica, & in Philebo, & ubique sensibiles passim multitudines ad intelligibiles redigit unitates, id est ideas, scilicet unamquamque multitudinem rerum inuicem cognatarum ad id unam, deinde unitates intelligibiles ad ipsum simpliciter unum, quod ita saltem intelligibilia superat, quemadmodum ab his sensibilia superantur. Illudque uocat ipsum simpliciter bonum, sed inter ideas collocat etiam ipsum non simpliciter, sed ideale bonum, à quo distinguit, & ipsum ideale pulchrum, ut bonum ideale non pulchrum sit causa, sed bonorum, nec essentiam primam rebus tribuat, uel excellentissimam unitatem, sed per sectiones aliquas consequentes, bonitatem nomine designatas. At ipsum super ideas bonum, ut in epistolis inquit, est author omnium ut bonorum ita pulchrorum, atque sicut in republica docet, sic essentia sicut uirtutes, atque perfectiones ubique distribuit, nec in essentia est, aut essentia est, uel intelligibile sicut idea quæuis, sed essentiam, & intelligibile, antiquitate, dignitate, potentia superat, sicut Sol generationem, & oculos, & colores. Cum uero sit prorsus incognitum intellectu, atque ideo proprio nomine designari non possit, ex ideali bono utpote sibi simillimo appellatur idea boni, simili ratione entis luminosissimum nuncupatur. Cum tamen & super ens, & super entis lumen, id est ueritatem, & intellectum, manifestissimè sit assertum. In republica uidelicet, ubi dum probat ipsum bonum quid intellectus omnes cum intelligibilibus unit non esse intellectum, non intelligibile, non ueritatem, non scientiam, uel cognitionem ullam, non essentiam, ex amulsi imitari uideatur negationes entium omnium circa unum in Parmenide declaratas. Lumen denique boni in omnibus tam intelligibilibus, quam intellectibus, & in uniuerso ente uero nihil est aliud, quam super essentialis unitas bonitatisque diuinitas infusa.

Rursus duæ Platonis ad primum uic, Duo nomina primi. Cap. XL.

Plato per duas ad summum uias ascendit, per comparationes quidem in Republica, per negationes autem in Parmenide. Vtræque pariter tam comparationes, quam negationes declarant. Deum esse, tum ab omnibus entibus, & intelligibilibus segregatum, tum etiam principium uniuersi. Negationes autem, alia quidem sunt affirmationibus meliores, alia uero consortes, deteriores alia. Primæ quidem sunt quando probamus primum non esse ens, tanquam uidelicet melius ens: entisque principium. Secundæ uero, quando non ens cum ente probamus admixtum. Quemadmodum in Sophiste dicitur, ipsum non ens entem saltem æquale uideri. Quo uidelicet pacto, quod est ipse status, non est ipse motus, quod est identitas non est alteritas, quod calor non frigus, quod rationale non brutum, quod aurum, non est ferrum. Tertiæ negationes sunt quando priuationes, & fluxus, informemque materiam non ens appellamus, tanquam integro ente longe deteriora. Comparationes autem uerè significant similitudinem quandam & habitudinem non primi quidem ad sequentia, sed sequentium prorsus ad primum, quod sane cuncta multo eminentius superat, quam cæteræ causæ quantumlibet ex te effectus quæque suos. Neque magis hos ordines superat, in his illos, alioquin habitudinem ad hos quidem maiorem haberet, ad illos uero minorem. Habitudine uero si præditum fuerit, non erit simpliciter unum, nec penitus absolutum, omnia igitur æque superat, hæc autem ad illud habitudine quadam affecta iam alia quidem propinquiora sunt illi, alia uero remotiora. Illud rursus per unicum in diuinitatemque, quasi cardine cuncta producit. Hæc autem ad ipsum pro uarietate naturæ aliter passim, & aliter se ad illud habent atque conuertuntur. Proinde quemadmodum uia duplici Plato noster ascendit ad primum, ita nominibus illud præcipue duobus appellat. In Republica quidem, ubi per comparationes scandit, appellat bonum. Comparationes enim ex similitudine rerum, ad primum infusa bonitatem ducuntur. In Parmenide uero ubi per negationes incedit, nominat unum, negationibus enim, Deum principium omnium unicum, simplicissimum, eminentissimum esse designat, iam uero negationes processum omnium in designant, siquidem multitudo procedit ab uno tandem multitudinis omnis experta, comparationes autem conuersionem omnium ad primum indicare uidentur, quippe cum appetit boni omnia conuertantur ad primum, cætera quidem ab alijs appetuntur, ab alijs negantur, bonum autem necessario exoptatur ab omnibus, neque tamè duobus his nominibus, uel nominamus ipsum, uel geminamus, sed nos ad sequentia conuertentes, dum multitudinis omnis inde processum consideramus, appellamus unum, dum uero conuersionem, appellamus & bonum, sed etiam in processu bonum intelligimus propter fecunditatem, & in conuersione unum, quoniam ita reducuntur ad idem, ideo Plato in Republica ubi omnia conuertit ad ipsum, ut ad bonum, interea ipsum asserit intelligibile, & ipsius intellectus unificum.

Sequitur

Sequuntur discursus Platonici probantes unum esse principium omnium. Et esse ipsum unum, bonumque superius ente. Primus discursus. Cap. XL.

ENa uniuersum uel unum est omnino, uel omnino multa, uel unum atque multa, non quidem omnino unum, ne cogamur quæ contraria sunt, idem prorsus esse fateri, negare que dimensiones esse, in quibus multæ sunt partes, ac principium, & medium, atque finis, negare rerum numeros, uariasque formas, atque figuras, repugnantes qualitates, motus, effectus, actiones, & passionis, motum differentias, mutationes temporum, atque rerum, distinctiones inter causas, & effectus agentes, atque potentes. Neque rursus dicendum est uniuersum esse omnino multa, unitatem omnem penitus expers, quia si nullum sit unum, in quolibet uel in cunctis, certè neque multitudo erit ulla. Multitudo enim ex aliquibus necessariò constat, quoniam quodlibet in se sit aliquid, & aliud quod unum, nisi igitur sit unum, neque multitudo quidem erit. Item in multitudine non sit unum, quicquid ex cogitaueris aut nihil erit, aut multitudo penitus infinita, similiter que de partium particulis infinitè argumentari licet. Erigitur multitudo illa, in primis accepta infinita, ex infinitis infinitè undique turbis coæruentibus, erunt infinita plura, atque uel tota multitudo prima maior erit cæteris turbis quasi partibus, itaque infinitum erit amplius infinitis, uel nihilo maiore erit, ut absurde contineatur totum partibus non esse maius. Imò neque totum aliquod erit, neque partes, nisi sit unitas atque unio ad formam totius, partibusque necessaria. Denique si multitudo sit innumerabiliter infinita quod accidit uno sublato, certè innumerabiliter deinceps euadet multitudo maior, atque ex opposito innumerabiliter multitudo minor. Infinitè igitur hinc quidem infinita consurgit turba, inde uero finita restabit, quod est absurdum, & omnis ordinis expers ubique futurum. Item per ipsam unionis priuationem similia erunt pariter, atque dissimilia, ut alibi diximus. Similia quidem quia priuationem similem patientur. Dissimilia quoque quia per ipsam priuationem, dum nihil habebunt unum, in nulla qualitate, uel conditione conuenient. Rursus per priuationem unius, simili ratione & eadem erunt, & altera, dum & priuationem patientur tandem, & non habentia unum cogentur esse diuersa, ita multitudo per ipsam unius priuationem, neque stare potest, neque moueri, non stare quidem, si modo stare est, in eodem unoque aliquo permanere, neque moueri rursus. Quod enim fingitur omnino non unum, si mouetur unquam certè ad oppositum permutabitur, id est ad unum, quod fingitur etiam nusquam. Cum igitur res nulla per aliquid idem parti simul possit opposita, merito quæ ex unius priuatione contingentia modo narratus impossibilia iudicantur, quas ob res, & uniuersum, & quodlibet ens est unum simul atque multa. Queritur deinceps utrum in ente unum atque multa sint omnino seorsum, an inuicem sint commixta. Si inter se fuerint segregata, eadem sequentur absurda, quæ circa multitudinem orbamam uno paulo superius sunt adducta. Sunt igitur inter se perfecte conflata. Quapropter necesse est, super hæc extare causam principalem, authore uidelicet partim quidem huic uni uel unum, & huic multitudi uni sit multitudo, partim etiam ut conuulsa sint inuicem. Neque enim multitudo hæc uno quodam conglutinata, qua ratione multitudo est, uni huic opposita causa efficiens est unius, neque rursus hoc unum, qua conditione unum à multitudine infectum est, particeps eius, primum multitudinis est principium, neque unum hoc, multitudoque inter se opposita ex seipsis conciliantur, sed aliunde, præsertim si neutrum sit à neutro. Sed neque putandum est fortuito hæc inuicem confluxisse, alioqui aliquando segregata forent. Queritur iterum de authore, utrum sit unum prorsus, uel multitudo quædam. Multitudo quidem esse non potest, si quidem ex ipso uaria ubique copulentur in unum. Ac si multitudo sit unionis expers, dictu nefas, si uel multitudo particeps unitatis, uel unitas particeps multitudinis sit, non est unum simpliciter, principiumque primum, sed definitum quidam, & desuper copulatum. Quod autem ipsum simpliciter unum, sit cuiuslibet entis, & uniuersi causa, patet inde, quia nihil rebus melius est quam & sua cuiusque unitas, & unio rerum uaria, per hanc enim sit, est, seruiatur unum quodque, hac amissa disperditur. Oportet autem in rebus optimum à primo principio proficisci, unitas uero, & unio diuersorum non fit aliunde quam ab uno. Quod quidem hoc ipso quod unum est, esse dat cunctis, siquidem per diuisionem amittitur esse. Quod autem amittit unum, perdit & esse, quod autem amittit, uel non recipit multitudinem, non statim necessariò orbatu essentia, ipsi enim uni oppositum est non unum, quod Græcè dicitur *ὁμοῦ*. Ipsi uero multitudini aut multis opponitur non multitudo, uel non multa. Si igitur non id est, unum atque multa, neque rursus non multa idem erit atque non unum, id est, *ἁπλοῦς*. Itè non idem est essentia atque unum, siquidem per ipsam essentiam rationem res quomodolibet sunt, per rationem uero unius, quælibet res non solum est, sed est unum aliquid, partim in se ab alijs distinctum, partim subsiciens cum cæteris unonem. Rursus dicere essentiam, uel dicere unum nondum est sermo, sed dicere essentiam unum, iam est sermo. Iam uero si idem est essentia atque unum, erit similiter multitudo atque non ens idem, quod quidem est impossibile. Nam & in essentia est multitudo, & in non essentia unum. Sed nunquid ens, & unum cum inter se differant in ordine uniuersi, uel æqualia, tanquam duo principia disponuntur? Nequaquam. Binarius enim esse rerum origo non potest, exigent enim in superius unum, si autem essentia sit superior uno, unum quidem tanquam particeps subibit essentiam. Neque uicissim, quia si ens sit ante unum, eo ipso momento primo quo iam est ens nondum existit unum, cum naturaliter dicatur esse posterius. Quod uero nondum existit, participari non potest.

Quicquid

Quicquid igitur unum erit, essentia pariter erit, nec e converso, quicquid erit essentia, statim erit & unum. Erat igitur aliquid ens nullo modo unum, igitur aut nihil, aut multitudo infinita in fine, quod est impossibile, quia propter unum est superius ente. Dicitur autem ipsum unum præter essentiam, non propter defectum quidem, sed excessum, quoniam est melius quam essentia, sed nunquam extat in essentia uelut apex. Nequaquam, foret enim participatum aliquid & aliud, & in aliquo, nec foret primum omnium principium, quod esse oportet imparticipatum, scilicet in se ipsum, id est non in aliquo, ne cogatur aliunde pendere, nec habere debet duplicem in se naturam, sed unum esse penitus absolutum.

Secundus ad idem discursus. Cap. XLII.

Item illud est omnium principium, cuius omnia participia quodammodo sunt, ac propter participatorem quandam appetit quodam ad ipsum omnia conuertentur, habentia uidelicet ad ipsum habitudinem quandam in se tributam, illuc sua omnia referentem, ut unde primo facta sunt inde præcipue perficiantur, atque feruentur. Sed quid nam est munus hoc ipsius primi principii, & tanquam communis quidam, artificis omnium primi character? Non quidem uita, uel motus, non enim omnibus insunt, neque etiam status, ipse namque motus, qua ratione motus, tanquam oppositus, statum in se ipso non habet, non igitur status omnibus est communis. Sed neque etiam intellectus, quia ratione intellectus, omnibus est communis. Neque etiam intelligunt omnia, uel cognoscunt, siquidem quibus adest proprietates intellectus inest cognitio. Intelligentia enim est, cognitio prima cognitionis oranis principium, nec materia speciem habet ullam intelligentiæ Symbolum, uideatur sane essentiam omnia communiter in se habere, neque tamen omnino uerum est, quod enim sit qua ratione sit, non admodum est hoc ipsum, quod fieri dicitur, & cum primum iam est hoc ipsum, non sic amplius. Cum igitur adhuc fieri aliquid, atque iam idem hoc ipsum esse, inuicem opponantur, merito quod sit, qua ratione sit, essentiam non habere putatur. Idcirco Plato in Timæo, Sophiste, Republicæ, & ubique de essentia disputat, tanquam longissimè diuersam a generatione distinguit, & quæ fluunt fieri quidem indicat, sed non esse. Quo fit ut essentia non omnibus sit communis, ipse tamen primi character, communissimus omnium principii communissimus, in omnibus qualibet ratione communiter inest. Contemplantur igitur omnia inter se quantumlibet opposita, idem alterum statum, motum, uel status, ut ita dixerim, factum, atque similia, omnibus & singulatum & summam inest unam, & in ipsa multitudine, quæ uni uideretur opposita, unam ipsam constitit multitudinem, quid enim aliud multitudo est, nisi unum aliquod sepius repetitum? Et quodammodo ex multis constititur aliquod sine unione totum. Et quomodo est pars ulla totius aut numeri cuiuslibet, nisi ipsa sit? liquid, id est nisi sit aliquid unum. Vnum ergo communiter inest omnibus, quo sublato perditur unum quodque. Quapropter uolentes antiqui omnifariam nihilum prorsus exprimeret, dixerunt *uolens*, id est, ne unum quidem, quasi plus negetur dicendo non unum, quam non ens, perinde ac si in unum unus uniuersa posterius quam essentia deserat, id est sit in nihil penitus euancescere, uidelicet unum profusus amittere. Hoc igitur unum omnibus communissimum, ab ipso tandem existit simpliciter unum omnium communissimo.

Tertius ad idem discursus. Ac de simplicitate primi, & ultimi.

Cap. XLIII.

In ordine uniuersi ad primum peruenitur, & ultimum, utrumque necessario est unum atque simplex, multitudinis expertus. Alioquin neutrum erit primum simpliciter, aut ultimum, in ipso enim simpliciter primo non debet esse posterius aliquid, & in ipso simpliciter infimo, non debet esse superius, si primum aut ultimum in plura diuiseris, utrobique reperies inus superius aliquid, & inferius, non enim diuiduntur hæc, si modo diuidantur more continui, siquidem dimensio nec primum est, nec ultimum uniuersi. Sicut igitur in linea longa peruenitur utrinque ad punctum, nullo modo longum, sed prorsus in diuisibile, quantum ad dimensionem spectat, sic in uniuerso ad primum, ultimum, que procedimus unum prorsus & indiuiduum etiam, quantum ad existentiam pertinet & naturam. Et primo quidem id nulli dubium esse debet, infimum quoque si diuidatur in plura, non erit totum hoc infimum, sed illud potius in quod postremo resolutione fiet. Iam uero cum actio primi, ulterius protendatur, quam sequentium actiones, nihil in infimo nullum inest cæterorum munus, sed sola & simplicissima ipsius primi proprietates, ut præter primi simplicitatem, unitatem, que nihil possit infimo simpliciter cogitari, præsertim cum nihil in se ipso nouum machinari queat. Quod autem est primo quam proximum, & si simplex existit, de sua tamen seipsum fecunditate multiplicat. Præterea omnis diuisio, differentia, multiplicatio, sicut per formarum uarietatem, uel diuisionem, ad dimensiones numerosas uel spectantem. Hæc omnia formalia sunt, in materia nihil est per se formale, nulla igitur multiplicitas inest. Est itaque maxime unum, & quoniam non habet ullum in se multorum, ideo potentia est ad multa suscipienda, sicut primum quia multorum nullum est, ad multa sufficit facienda. Est certe materia maxime unum scilicet formabile, sicut ens primum, maxime unum est formale, Neutrum uero est ipsum simpliciter

simpliciter unum. Quis ergo dixerit, unum atque ens idem prorsus existere? Si modo consideret unum de maximo, & de minimo ente pariter prædicari. Atque quatenus multitudo formalis negatur de materia, eatenus negari ens, & affirmari unum. Ac si ex eo quod infinitas subire formas potest, & indefinita pariter est ad omnes. Plato in Philebo sub ordine infiniti materiam collocat non tamen propterea eam existimabit esse minus unam, sed maxime unam, siquidem nullam infinitorum naturaliter habeat. Nam & ipsum infinitum, ubi sæpe nominat unum, quod quidem non in ipsa ratione sui multitudine habeat, imò sub se participantium gradatim continet multitudinem, ubi quin etiam sub infiniti nomine non materiam duntaxat subiectam corporibus uult intelligi. Præsertim quia dicit ex infinito entia cuncta constitui. Neque tamen ex hac materia cuncta, uniuersa igitur formabilitas, & ad quamlibet multiplicatam subeundam indefinita potentia dicitur infinitum, quam obrem materia ad ordinem infiniti redacta nec tibi, nec alibi Platone multitudine uocatur, sed unum in Timæo ad suscipiendam multitudinem, susceptaculum. Probatur longius ab ente distare quam formam, quando quidem forma scilicet materialis ens uerum refert, uelut imago. Materia uero non refert, nisi fortassis ut umbra, uel potius ut oppositum, siquidem tam in formis materia sit, quam essentia uera formola. Veruntamen dum ita probat tanquam minimum entis habere declarat, unius habere non parum, dicens de hac uere pronuncari posse, hoc est illud. Neque propter ingredientia uaria unum, & sua identitate mutari. Proinde Platonici sicut per negationes ascendant ad ipsum simpliciter unum, ita negando descendunt ad materiam simplicissimam, (ut diximus) eas quidem minimum, si modo sit ens, sed maxime unum. Nempe quem admodum negando molem, figuram, superficiem, longitudinem peruenimus ad punctum, quod indimensionis genere maxime unum est, & dimensionis habet minimum, quia non est dimensio, sed dimensionis aliquid, id est eorum, sic & negando entia per formarum negationes descendimus in materiam prorsus unam. Entis uero quam minimum, non quidem ens proprie, sed aliquid entis scilicet possibilis (ut ita dixerim) ad ens esse formabilem, ferme similiter a corpore procedimus ad eius imaginem specularem, quæ quidem non est corpus, sed corporis aliquid, & hinc ad eus umbram, quæ aliquid corporis est quam minimum, simili ratione ab ideis, quæ uera sunt entia ad corporales formas imagines entium, hinc ad materiam uniuersi entis ab ipso. In qua informitas ipsa discretionem ullam admittens, dum prohibet essentiam esse formalem, cogit esse necessarium unum, iam uero materia ut sit unum aliquid definitum foritur a forma, per quam subit unam hanc speciem aut illam, ut autem sit unum, & id quidem indefinitum habet ab ipso simpliciter uno, quoniam ab hoc solo dependet ut penitus infinito, sed de hoc, & de his in Philebo diligentius disputamus. Præterea materialis forma auctore Timæo non conuenit cum essentia in ratione aliqua, sed in nomine, quia sit inde, referatque illam uelut imago. Longè igitur ab essentia cadit scilicet idealis uelut specularis imago hominis ad humanam naturam, neque tamen similiter descendit ab uno. Nam & si nihil de natura entis, aut hominis sit in eius imagine, tamen non propterea imago hæc minus unum quiddam est, uidelicet unum hominem, uel unam ideam singularem representans ab alijs differentem, seruata quoque pulchritudine conseruat & bonum, neque pariter seruata essentiam, similiter oppositi inter se motus, & si propter fluxum ab essentia decidunt, non tamen minus suum quisque unum habet, per distinctionem propriam, qua ab alijs distinguuntur, suum quoque bonum, quo diriguntur ad finem conseruntque ad bonum. Item neque materia, neque forma ita distat a bono sicut ab ente. Forma enim & pulchritudine habet bonum, & ad bonum prouocat, ut imago boni. Fortè uero materia totius iudicanda bona, quod species appellat, excipitque libenter, quasi portiones boni, & quantum necessaria est huic uniuerso boni ipsius operi, tantum forsitan est & bona. Per ipsam tamen formarum indigentiam, per quam & appetit bonum, & bono necessaria est, (ut dixi) longissimè distat ab ente, ac per eandem incitatur, & accedit ad bonum, Per ea quæ diximus, dogma Platonum confirmatur, unum bonumque ente superius iudicandū. Summatim uero unum, quod est cum aliqua multitudine, & participat est, & aliquid unum, id est, multitudo una est cum apposita multitudine mixtum. Super hoc igitur extat unum imparticipabile, absolutum, purum. Quod omnis multitudinis est principium, per quod unum multitudini infusum ordinat ipsam, & connectit, & reuocat ad seipsum, denique sicut supra formas passim mixtas oppositis, uel alienis sunt ideæ in seipsis puræ, & super ens quodlibet quodammodo, cum non ente permixtum, est ens ipsa sui prima ratione sincerum, ita super unum, multitudini coniugatum extat unum a multitudine penitus absolutum, in quo nihil est non unum. A quo dependet quicquid est unum, simul atque non unum, omne quidem eiusmodi quoniam existit a primo unum est, quoniam uero extra ipsum, & inferius ipso statim in se multitudinem explicat, & distinctionis originem.

Quartus ad idem discursus, & de contemplatione boni. Cap. XLIII.

Vnicum optimumque uniuersi principium percepturi, cogimur in primis quæcunque maxime ab ipso diuersa sunt, id est, malum multitudinemque deponere, atque in nostrum quædam unicum optimumque habitum pro uiribus reuocare, ad simplicem uidelicet, tranquillumque intelligentiæ sublimis institutum. Illi igitur quantum diuinæ lucis in intellectu primo, KK 3 ideis

ideis que refulget, ita ferme suspicimus, quemadmodum in nocte serena stellas in firmamento, per intelligentiam uidelicet nostram, intellectum illum, per formulas item ideales ingenitas intelligentie nostrae ideas pro uiribus contemplantes. Quod si in eiu modi contemplatione diu perseuerantes proficiamus, ita demum ipsius boni noua lux et incredibiliter admiranda corruat nobis ex alto, quemadmodum Astro nomis stellas usque ad diluuiam obseruantibus Solis iubar exoritur, ita mox stellas oculis mirabiliter auferens, sicut ipsius boni lux, si modo percipienda sit nos cogit in intelligentiam formulasque eius, & intellectum ipsum ideisque, & intelligibilia omnia post habere. Proinde sicut Solem conuientibus oculis sic ipsam boni lucem intelligentia conuienter suscipimus, uel potius ueneramur. Neque enim licet, neque fas est intelligentie aciem illud unquam, quod intelligibili superius est dirigere. Id igitur quasi sub coruscamine quodam augurati, potiusquam intuiti, mox ad intellectum intelligibiliaque, uelut a Sole ad firmamentum, & stellas conuendo regredimur, deinceps iterum ad rationales discursiones, atque sermones, huc autem postremo regressi quidnam de illo potissimum concipimus aut loquimur? Certe quod simillimum est statui mentis illuc usque progressae, eiu modi uero status maxime unius est, & simplex atque optimus. Ideo Deum ex hoc statu nominamus ut unum penitus atque bonum, dum uero unum bonumque dicimus, non duo quaedam, sed item prorsus uaticinamur. Bonum namque tanquam conferuans omnia propterea que appetibile nimirum est essentia omnibus appetentis unificum, sicut malum dissipans uel dissipatio quaedam unde sua cuique bonitas unio quaedam est atque uicissim. Propterea ipsum unum, bonumque idem prorsus esse conijcimus, praeterquam quia, naturae boni est, quasi diffundere se per omnia per ipsum, uicissimque per insitum singulis appetitum ad se unum omnia reuocare. Ideoque uniuersum summopere reddit unum. Sed ubi dicimus unum, non ens unum, imo unum simpliciter intelligimus. Cui enim non iam essentia unitatem, quam unitas conferuet, essentiam, propterea que aliud, & inferior essentia sit quam unum, non debemus primum ipsum unum ens, unum dicere, nec cum multitudinem miscemus. Rursus quando pronuntiamus bonum, non est quidem bonum, sed ipsum simplex bonum significare conamur. Cum enim non ens quidem perficiat bonum, sed contra neque bonum appetat esse, nisi iam, sed uicissim, merito alia est superiorque natura boni, quam essentia entis que natura. Quapropter si quis ipsi bono coniugium entis addiderit deterius applicans melior, non solum reddet pro ipso bono quoddam bonum, sed etiam pro optimo iam non optimum, iam uero communis omnium consensus definiens bonum, cuius gratia omnia, & quod appetunt omnia, uaticinari uidentur, illud nec ullius gratia esse nec aliud prorsus appetere. Illud itaque nec ens aliquod esse, nec aliquod bonum in ente, omnis enim essentia bonum appetit, id est esse, secundum naturam, ac bene perficitur se se habere, bonum quoque in essentia forte uideri potest illius ipsius substantiae gratia esse quaesitum, ut uidelicet secundum naturam perfecte se habeat, nec est bonum simpliciter omnium uel bonum, sed alicuius duntaxat & in aliquo bonum, & propterea quiddam bonum. Ea profecto ratione quaesitum ut per hoc ad ipsum bonum propius accedatur. Itaque praeter bonum quod uel ens, uel in ente, entis est extat bonum eminentius ente. Sic ut enim quodlibet ens suum quodque bonum appetit tanquam aliud, & in suo quoque bono appetit ipsum bonum, sic ens uniuersum consequenter ipsum bonum exoptat tanquam aliud atque sit perius. Denique si quo pacto bonum ipsum describere licet, circumspice omnes in rebus perfectiones, quarum gratia sunt appetendae, harum itaque, fons est ipsum bonum quod intra omnia, quae appetuntur, ita est tanquam centrum. Partim quidem in rebus appetibilibus perfectiones proferens appetendas, partim uero per has uelut elcas appetentia omnia passim alliciens ad seipsum.

Quintus ad idem discursus, et de appellatione primi.
Cap. XLV.

Quando nominamus primum, solemus quibusdam perfectionibus communissimis appellare, scilicet essentia, uita, mente, ueritate, uirtute, haec autem accipi uelut concreta possunt, uel abstracta, si concreta, scilicet ens uiuens & reliqua, non conueniunt simplicitati primi. Si ut abstracta, propter simplicitatem magis conuenire uidentur, ut essentia, uel uita, magis quam ens uel uiuens. Sed haec rursus abstracta si considerentur, quasi formae quaedam rationes uel formales in concretis, primo non competunt, si considerentur extra. Nec essentia in se numero conuenit uitam, nec uita mentem, sed & illa ad istam, & ista ad hanc appetitu conueniunt. Ideo nec essentia, nec uita primo competunt, sed forte magis, intelligentia, nec ista quidem, quia non competit omnibus intelligere. Et ipsa intelligentia contendit ad ueritatem, & per hanc ad bonum. Bonum uero nusquam uertitur, summum uero in illa superius numerata, nec praecedentia primo congruunt, quia non includunt sequentia, sed ad illa nituntur. Nec insuper sequentia sunt consentanea primo, quoniam & primorum participant, neque sunt illa, & quoniam deinceps effectus produunt angustiores, neque appellare decet primum hoc nomine scilicet esse uiuere, quoniam esse est actus quidam per essentiam suam in ente concreto, uiuere actus in uiuo per uitam, si quis autem primum his hominibus appellare uoluerit, causali quadam, ut ita dixerim appellatione potius, quam formalis, id quidem libenter accipiemus, tanquam a Platonis

nisi non alienum, & a Dionysio frequentius usurpatum. Quoniam uero primum haec habet mu nera, ut & unice perfectiones omnium complectatur, & nihil ultra petat, & omnibus sum imperat proprium, solum uero id munus ipsum bonum unumque possidet, merito praecipuas, haec est appellatio primi. Iam uero essentia non quidem suapte natura uitam includit, (ut diximus) nec uita intelligentiam, neque haec simpliciter ueritatem. Tamen essentia iam per bonum perfecta uitam habet, uita per bonum perfecta, similiter habet mentem, mens perfecta per bonum, ueritatem, gaudium, felicitatemque iam possidet. Haec rursus primum ipsum est ipsa ueritas, uel uirtus, haec aut illa, ne forte bonum quiddam definitum sit, nec bona omnia complectatur. Nisi forte componatur ex cunctis. Quod dictum nefas, ipsum enim primum bonum, simpliciter & singulariter est omnene bonum.

Sextus ad idem discursus. Et quod non eligitur simpliciter esse, sed bene esse atque bonum. Cap. XLVI.

Essentia, uita, cognitio, appetitus, actio, per quosdam oppositorum modos inter se distinguitur. Essentia quidem status, uita uero motui similis, item uita quidem motui recto, cognitio uero reflexo. Praeterea essentia pariter, atque uita solam suae formae tenent proprietatem: cognitio autem omnibus se conformat. Rursus, cognitio res quemadmodum sunt in ipsa percipit, appetitus uero non ita petit, sed quemadmodum sunt in ipsis, denique appetitus in appetente manet, actio transit extra. Quanto haec magis deinceps inter se differunt, tanto magis gradatim differunt ab essentia, ut non sint quidam quasi gradus essentiae, sed formalia quaedam addita, tanquam perfectiones eius, & bona quaedam a bono superiore pendentia. Non enim, uel haec per se ipsa sunt, cum sint in alio, uel essentia naturaliter non perfecta perficit se in ipsa, sed a bono, quod super essentiam esse, perficitur. Praeterea sicut se habet sensus ad bonum sensibile, ita ferme se habet intellectus ad intelligibile bonum. Itaque sicut sensum boni, sequitur appetitus boni, quod bonum & a sensu, & ab appetitu differunt: ita semper intelligentiam boni sequitur appetitus boni. Qui sane appetitus inter cognitionem & bonum semper est medius. Certe uero est, appetitum boni non esse ipsum bonum, certum igitur, cognitionem quamuis exactam, non esse ipsum bonum. Certius quoque essentiam, quae cognitione inferior est, ipsum bonum esse non posse. Iam uero cum nulla essentia, qua ratione simpliciter essentia est, in se ipsa quiescat, sed actionem edat, & per actionem pergat ad aliquid ratione boni, quare quidnam appetat? Non quidem esse. Iam enim est antequam appetat, neque potest appetere nisi sit prius, neque rursus appetit magis esse, uel aliud esse quam sit: quæreretur enim contra naturam speciem permutare. Mirro quod essentia, uel esse non suscipit magis aut minus. Non igitur praeter id quod iam est affectet, nisi bene, uel melius esse, id est melius se habere, hoc uero nihil aliud est, quam appetere bonum, tanquam essentiae condimentum. Non est autem appetibile aliquid, qua ratione ens uel esse. Alioquin ens praesens appeteretur, & quod quisque habet perpetuo quæreretur, & quod utcumque maius ens apparet amaretur, & magis. Non ergo qua ens, sed qua bonum est appetibile, bonum quidem & appetibile conuertuntur: non ita profecto ens, & appetibile conuertuntur. Et saepe absens aliquid, & futurum, quod minus entis habet magis quam praesens nobis est appetibile, tanquam melius, non igitur est idem ens & bonum, sed bonum est eminentius, quia si bonum ad ens comparatur, & esse, rationem finis semper habet, atque motoris. Habitus profecto rationem entis magis quam priuationes habent: Saepem uero ratione boni, ita priuationes eligimus, sicut habitus, & quandoque magis, non est igitur eadem natura eius atque boni. Nonne sicut eligimus, agere tanquam bonum, ita saepe non agere tanquam bonum, sicut sentire iucundum, ita etiam non sentire molestum, sicut scire gratum aliquid, ita etiam si offenderit neque nosse, sicut uiuere cum usu, uel saltem cum spe bonorum, ita nec uiuere quidem eligunt, omni spe bonorum penitus destituti, interim oppressi malis. Itaque & se ipsos interimunt, respuentes uidelicet & uitam, & essentiam absque bono, quippe cum haec amauerint propter bonum.

Septimus ad idem discursus, et quae differens ratio entis atque boni. Cap. XLVII.

Essentia ipsa, qua ratione essentia est, magis minus uel non suscipit. Bonum uero tanquam aliud, magis suscipit atque minus. Saepem etiam quod magis essentiale est in rebus appetit, ut finem aliquem, quod in his est minus essentiale, id est actionem, motumque aliquem, tanquam melius aliquid, uel tanquam per quod melius quandoque se habeat, quasi essentia, & bonum non finitidem. Praeterea rem externam, & seruitionem eius res appetunt tanquam bonam non quia sit, uel maxime sit, sed quia maxime congruat, profiturque, quod est esse bonam. Praeterea oppositum quidem entis est non ens, oppositum uero boni malum: sed malum non idem penitus atque non ens. Malum enim dicitur non solum omnimodo, (ut ita dixerim) essendi priuatio, sed etiam defectus quidam boni, & habitus aliquis tibi contrarius, & res imprimis aduersa tibi. Quae quanto magis habere in se uidentur entis, tanto tibi mala magis. Imo uero oppositum boni est non bonum: sicut non ens, entis oppositum. Sed non bonum, non idem penitus atque non ens.

nam non bonum cuique non modo est ipsa essendi privatio, sed etiam defectus boni aliquis, atque id insuper quod est contrarium. Quod quidem quantum magis videtur ens, (ut diximus) tanto magis occurrit, ut malum. Proinde perfectio formalis ultimae essentiae est intellectualis forma, huius formae perfectio est actualis, (ut ita loquar) intelligentiae, haec uero plurimum sui entis habet, quando certissima est. Certitudo uero qua ratione certitudo est, non est intelligentiae finis, sed quando certissimum bonum percipit, non quiddam ut dicitur maxime ens, sed maxime consentaneum, atque delectabile, tanquam ita bonum, quasi ratio entis, & boni sit diuersa. Nonne uoluptas praeter cetera affectatur? Quasi rationem boni plurimam habeat. Non autem uersatur in hoc ipso uoluptas, ut certis sentias maximum ens, & uehemens, sed ut congruum tanquam tibi bonum. Ad si etiam suspicaris, quod magis essentiae, uel entis habet, id magis expecti, equidem non putabo te magis essentiam suspicari quasi mole maiorem, uel numero plurem, uel tempore diuturniorem uel gradibus quasi qualitatis intentiorem, essentia enim suapte natura a magnitudine, numero, tempore, qualitate simpliciter est abstracta, & haec quae modo narraui non nunquam minus eliguntur quam opposita, neque rursus substantialiorem, (ut ita loquar) eam uocas: Magis enim atque minus non, per tinent ad substantiam. Reliquum est, ut illud magis ens, & optabile magis iudicaturus sis, quod ens est melius, melius autem, per ipsam bonitatem melius esse censetur. Sed quae bonitas est in essentia, qualitas est essentiae, entisque conditio. Super hanc igitur extat ipsum absolute bonum. Acceder ad haec, quod sicut materia ad formas contrarias est indifferens, & genus ad oppositas inuicem differentias, sed essentia ad uium, atque non uium, ad sentiens, atque non sentiens. Per alium igitur ad ista producit. Vita quidem est ad essentiam ut perfectio quaedam bonumque eius, & sensus similiter ad uitam, & intellectus ad sensum, uita non magis est ens quam essentia, per quam est ipsa, sed est melius. Sentius non magis uiuit quam uita, per quam uiuit ipse, sed melius, similiter que deinceps. Gradatim uero melius se habere ubique sit per bonum, non tamen sit per essentiam, quae non per se ad melius unquam proficit, proficit ergo per bonum ante superioris. Si uero dixeris, bonum ipsum esse id omnino quod maxime ens est, respondeo, primo quidem, sicut in quolibet ente alia quidem est essendi ratio, alia uero bene essendi, sic aliam esse rationem ipsius maxime entis, aliam ipsius boni. Deinde quod maxime ens appellabas non fore simpliciter ens, sed cum addita merito quodam, per quod non simpliciter quidem sit, sed sic quam maxime, id est, quam perfectissimè id est, quae optime, scilicet per aliquam perfectionem bonitatisque, ab ipso simpliciter bono profus insitum. Cum uero dicimus, ipsum simpliciter bonum dicimus omne sine limitatione, uel compositione bonum: Item perfectio bonitas ne est geminata quae formalis, alia uero finalis. Si quis ergo conuicerit, formalem, bonitatem esse quasi quoddam augmentum essentiale, non tamen de finali, quae est potissima, & optima, idem dicere poterit, igitur bonum praeter essentiam censetur existere. Idque saepe facit, ut quod quasi accidentale est in re, uel circa rem, optabilis sit, & melius eo quod essentiale magis. Quod quidem fieri ne quid absque condimento boni, siue id quidem formale sit, siue sit finale. Praesertim quia quod quasi accidentale est, ideo optabilis est quod circa bonum ipsum agit externum, alioquin optabilis nunquam foret, non enim potest accidens esse substantiae finis. Igitur finis eius est ipsum bonum penes quod substantia per illud accedens sese uersat. Praeterea essentia uita, intellectus, differunt inter se ratione formali, differentes enim definitiones habent, nec idem haec inter se sunt, scilicet non ens, non uiuens, non intelligens, & pluribus alia quam alia competunt. Neque per magis minusque differunt, quasi essentia primum gradum, & secundum habeat, atque tertium, sicut calor. Est enim substantiale, sed forte differunt sicut licitas, & calor, et lumen. Perfectio nisi aliter ens distinguamus more qualitatis, primum eius gradum, & secundum atque tertium, latenter eo deuenimus, ut solam unam essentiam substantiamque singularem, seu calorem unum modo remissionem, modo uehementiorem. Tollemusque substantialium formarum gradus, distinctionesque rerum ad prouidentiam pertinentes. Fortè uero dicit aliquis essentiam quidem non magis, minusque qualitatis modo suscipere, sed in quoque composito multos essendi modos esse posse, ut anima nostra primo quidem habet suum esse naturale, secundum suscipit esse tranquillitatis, tertio sapientiae, quarto felicitatis, totidemque procedere bonitatis gradus quod essendi modos. Nos id quidem libenter accipiemus, sed dicemus, insuper, unum quaque bonitatis gradum ab ipso essendi modo quem comitatur, formali quadam ratione distinguunt: Nam ubique esse bonum appetit potius quam uticissimè. Perficitur esse per bonum, neque contra, & illud esse respueremus, si omni profus bono desitueretur, bonum uero respuere nunquam possumus. Summatim uero cum anima ultra naturale suum esse appetit sapientiam, non uideretur eam appetere tanquam maiorem quendam entis uel essentiae gradum, nam uel essentia non habet eiusmodi gradus, uel forte magis essentiale est esse primum, in quo tanquam substantia fundatur, secundum, atque tertium tanquam aliquid aduenitum. Non expecti, inquam sequentem gradum, ut essentiae magis comitem, sed ut meliorem, ut magis boni participem, ut conferentem ad ipsam bonum, propria ubique primus gradus entis ad secundum dirigitur, ad finem. Fins autem qua ens non est necessarius finis, sed qua bonum, ergo dirigitur ad bonum, non enim primum appetit secundum, idque tertium, nisi ut inde proficiat, ex quo ut ad bonum procedere confirmatur. Denique si Platonum dogma se amur, eo cluui sumus unum quaque ex primo principio

principio dependere, & ad illud se profus habere: Quantum igitur inde, uelut ab effectuore pendet, ens existere atque dici, quantum rursus se habet ad illud ut ad finem, esse appellarique bonum. Et hoc quidem duplici ratione, ut enim praecipuo quodam caractere refert illud, naturale secum afferre bonum, ut autem ad idem quolibet appetit conuertitur, aduentitium comparare bonum nonnunquam melius naturali. Sicut igitur aliud quidem est ex primo pendere, siue produci, siue procedere, aliud autem ad ipsum se habere, uel referendo, uel remeando, sic in quolibet, aliud ens, aliud bonum similiter extra quodlibet, aliud ipsum ens, aliud ipsum bonum. Bonum uero ad ens ubique, ac semper se habet ut finis: bonum igitur ente superius. Et ubique tanto, superius quanto ratio finis rationem superat effectuoris. Res uero, sicut diximus, ab ipso Deo tanquam effectuore sortuntur essentiam, & tanquam sine praecipuo adipiscuntur bonum ipsum, itaque bonum, ut dicebamus, ipso ente praestantius iudicandum. Quod & Aristotelem non arbitror negaturum, si modo meminerit se descriptionem boni hanc a ueteribus accepisse. Bonum est quod omnia entia appetit. Cum enim alia quidem sint appetentia, aliud uero atque praestantius sit appetibile, certe bonum cunctis entibus expectandum, ab Aristotele concedendum est, esse totum entium uniuersitate superius. Propterea Deum, inquit, regere mouereque omnia non aliter quam ut appetibile, & amabile, id est, ut bonum atque finem. Nec iniuria causam causarum unam cum praecipuo suo nominabit bonum, finis uidelicet cognomento, si quidem finalis causa ceteras antecellit. Sicut uero ens uni bonoque facit aequale, illi forsitan uni, atque bono par iudicat, quod & ab intellectu percipi, & ab ente capi potest. Quod autem Plato suus uaticinatur excelsus, id tanquam ineffabile penitus, & incognitum, non uerbis quidem prosequitur, sed potius silentio ueneratur.

Principium uniuersi est ipsum simpliciter unum, principium in quolibet ordine, quod ibi est maxime unum, de Sole, natura, intellectu.

SICUT pessimum omnibus est diuisio, ad exitum singula trahens, sic optimum est unio, & partium inuicem, & ad totum, & totius ad causam suam, & originem atque naturam. Unio uero ad summam tandem sit unitate: Quae quidem hinc esse principium uniuersi cognoscitur, quod donum tribuit optimum, & uniendo conuertendoque singula perficit, ut potest quae effecit omnia producendo. Hinc efficitur ut in unoquoque reum genere atque ordine id perfectio sit principium, quod ibi est maxime omnium uniforme, & ante omnia simplicissimum: Mirro nunc quomodo unitas quidem sit principium numerorum, signum uero dimensionum, momentum temporis. Naturale minimum quodammodo sit principium corporis naturalis, uniformis ipsa feminaria uirtus, origo corporis uniformis. Sed maiora sumamus, lumen uidemus, & a stellis quam plurimis, & ab igne, & ab oculis multis, & a carbunculis, similibusque profluere. Haec quidem & specie, & genere inter se ualde diuersa sunt. Lumen autem ex his emanans est ubique simillimum & (ut ita dixerim) maxime unum. Unum ergo principium postulat non diuersa, si quidem diuersa faceret, & ualde diuersum. Quid ergo? Sol unicus est luminis omnis mundani principium. Sub hac & si plura uidentur quali quaedam participia luminis, per unam tamen naturam & uirtutem proprietatemque Solarem tam uniformem lumen effundunt. Si praeterea quaeramus in Sole principium lucis potissimum, dicemus, ne ipsam Solis motem lucis esse principium: Non certe, si certam sequimur rationem, multae namque globi illius partes lumina multa diffundunt. Erunt ergo principia multa: Nos autem requirimus unum atque primum, lux enim quae mundanorum omnium maxime una est, & simplex in corporeaque, & eminent, principium exigit unum simplex, & incorporeum, & excellens. Nunquid igitur ipsa Solis anima lumen generat? Ipsa profecto, sed non animalis multiplicitate sua, alioquin lumina diuersa profunderet Procreare igitur intellectuali luce uisibile lumen. Non intellectuali quidem uarietate, sed unitate potius intellectus, quae quidem unitas intellectuali illi animae praestit, quasi char. Et illius simpliciter unitatis, quae est uniuersi principium. Cui & intellectus ille per unitatem suam maxime est unius. Per eandem est diciturque Deus. Haec igitur diuina Solis unitas est uniformis luminis mundani principium, quemadmodum & ipsa simpliciter unitas, atque bonitas est luminis intelligibilis author. Similiter si quaeramus generationis uniuersi principium, unum tandem inuenturi sumus, quando & generationes omnes uno quodam ordine ad unam contendunt uniuersi formam. Hoc uero principium est generalis ipsa mundi uita. Cum uero in hac rerum semina sint quam plurima unum autem oportet esse principium, merito per principalem unitatem suam per quam & ipsa diuina est, summoque Deo profus unita, est generationis omnium mundanae principium. Inuestigantibus praeterea quid primum cognitionis omnis principium sit, perfectissima cognitio, id est, intellectus primus profus occurrit ut princeps: Veruntamen non per multas species, conceptionesque suas primum erit cognoscendi principium, nam unum tandem hoc esse debet, sed per unitatem suam, qua Deus existit, tam sibi, quam ceteris uirtutem cognoscendi largitur.

Primum rerum principium est unitas, bonitasque super intellectum, unitatem
essentiam. Cap. XLIX.

Existimabit forte aliquis, primum intellectum esse simpliciter primum. Tamen si oportere eum qui sic existimat animaduertere se, dum dicit primum intellectum, significare id ipsum quod dicit, non iam esse simpliciter, sed certa quadam conditione, & de finito quodam ordine scilicet intellectuali primum, similiter neque quod ipsum intelligibile nominatur poterit simpliciter esse primum, præsertim cum proportionem habeat quandam cum intellectu quolibet à primo principio alienam: Sed dic quæso, qui intellectum uis esse primum summumque Deum, quoniam nam ratione id munus habebit? Non quia intellectus est, alioquin cum omnia primi potentissimi auctoris omnium debeant reportare characterem, intelligentiam, uel cognitionem quandam omnia possidebant. Intelligentia enim est prima cognitio, si per intelligentiam ipsam proprie neque præcipue sint expressa. Præsertim si illi intelligentia sit ipsa natura, sicut enim uita naturaliter uiuentia generat, sic naturalis intelligentia, naturaliter intellectualia, uel cognoscentia facit. Præterea intellectus ille primus, quia ratione est intelligens, ad intelligibilia iam existentia, & ad ipsa quæ dicuntur entia sese confert, nec aliud habet proprium nisi illa, quæ iam sunt perspicue cõcueri. Non igitur hac ratione rerum principium esse potest, cuius proprium est omnia facere, seruari, perficere. Quantum uero interest inter facere atque contueri, tanto intellectus interuallo saltem à primo rerum principio distat. Denique intellectus etiam sunt particulariter intelligentes animæ, siue demones, siue angeli, neque tamen dii sunt, nisi præterea uniuersalis prouidentia munus habeant. Non igitur eadem intellectus, atque principij ratio est habenda. Sed nūquid intellectus ille primus, quia ratione uita est, appellandus est princeps, minime, nam omnia uiuerent. Fortè uero quæ est essentia, sunt enim omnia. Neque id quidem, perfectior enim est, quia intellectus existit aut etiam uita, quam quæ essentia, si igitur non illa, neque ista ratione Deum. Item nulla essentia in seipsa quiescit, sed per actiones contendit ad bonum, neque aliquid simpliciter esse expetit, sed bene esse atque cum bono. Ex quo patet, & super ipsam simpliciter essentiam esse aliud, id est ipsum bonum, præsertim, quia cum ens, & essentia multipliciter possit admitti, quam unitas ipsa non potest, merito unitas est simplicior, atque prior, sed de his alibi. Præterea non omnia esse suum habent, propriamque essentiam, sicut quæ omnino, extrinsecusque coniungunt, simpliciterque fluunt, ac priuationes informisque materia. Omnia tamen manifestum principij donum præferre debent, donum, inquam, optimum si modo principium sua proprietate facit omnia exprimitque potenter. Quia nam igitur conditione primus intellectus habet, ut sit principij aliquod atque Deus? Quia uidelicet ferme cuncta sibi quodammodo similia reddat, per unitatem bonitatemque omnibus distributam. Quodlibet enim est quodammodo unum atque bonum. Igitur quia unum est & bonus per unitatem, atque bonitatem, uerum hæc non sunt in intellectu, uel primo prima, est enim ibi unitas bonitasque non simpliciter illa quidem, sed quædam potius, id est intellectualis, pro intellectuali natura, pro capacitate sua. Si modo alia semper atque superior unitatis, bonitatisque ratio est, atque intelligentia ratio, quando quidem intelligentia neque percurrit per omnia, sicut illa, neque seipsa contenta est, sed ad ipsum bonum expetit unionem, estque particeps multitudinis compositionisque cuiusdam, quam prima unitas necessario refugit. Vbi uero super intellectum ipsam simpliciter unitatem bonitatemque cogitamus, non duo quædam, sed unicum contemplanur. Si quidem ubique unitate, & beneficere idem est, & tam unitas, quam bonitas, superius aliquid non admittit, nihil enim, uel unitate simpliciter, uel bonitate melius cogitari potest. Simplicissimum uero, atque optimum est proculdubio primum. Primum uero penitus unicum, ad primum proprie pertinet incomparabilis ipsa simplicitas, quam ipsa dicimus unitatem. Pertinet & comunicabilitas per omnia se diffundens. Quam bonitatem ipsam cognominamus, per unitatem quidem est maxime simplex. Ergo primum per eadem est maxime potens, si quidem unita uirtus est ubique potentior. Per eandem rursus potenter per omnia se diffundit, unde est maxime bonum, imò uero ut est ipsa simpliciter unitas, ita simpliciter ipsa bonitas. Denique quia omnes etiam priuationes, & fluxus, in formisque materia, quodam modo unitatis, bonitatisque participia sunt, & singula unionem bonumque appetunt, coniectamus ipsum simpliciter unum, bonumque primum omnium esse principium. Vtinam mirandus ille iuuenis disputationes, discurionesque superiores diligenter considerauisset, antequam tam cõfidenter tangeret præceptorem, ac tam secure contra Platoniorum omnium sententiam diuulgaret, & diuinum Parmenidem simpliciter esse logicum, & Platonem unam cum Aristotele ipsum cum ente unum, & bonum adæquauisset.

De nouitate super essentiam, de unitatibus in essentijs, de dijs, de communi
intentione Parmenidis in suppositionibus
suis. Cap. L.

SICUT ipsa simpliciter unitas est super ens uniuersum, ita in ordine rerum sua cuiusque entis unitas quodammodo est essentia sua superior. Ad quam essentia eamque comitantia ita se habent, ut circulus se habet ad centrum, ubique pro se unitas essentiam sibi familiarem modo quodam coaguli cõtinet, sibi que met uniendo, & ab alienis discernendo perficit.

perficit, atque firmat tanquam essentia cardo quidam, atque præstantior. Neque ipsa quidem unitas adæquatur enti, sed eum in unio, latior enim ente unitas, priuationem etiam quamlibet declarat unam sicut & habitum quemlibet unum, ipsamque materiam formæ non minus unam, quam formam, atque compositum. Quamuis materia longius ab ente, & esse, & essentia cadat, unum ergo bonumque solum communicatur omnibus testatur, ut diximus, ipsum simpliciter unum, bonumque omnium esse prædicatum. Si quidem ad primum pertinet proprium symbolum in singulis poterit exprimeri, ubi uero ens est non uerum, ut in rebus omnino caducis, unitas non est diuina. At ubi essentia uera ut in substantijs sempiternis scilicet in animabus rationalibus etiam particularibus cœlisque, unitas iam est diuina. Sed quoniam hæc non sunt proxima Deo, tanquam mobilia, & quasi composita, unitas eorum non est Deus, sed ubi essentia uerissima est, ut in mentibus separatis uel cœlestibus animabus, unitas earum, iam est Deus, quousque essentia illæ sunt, totidem & excessæ earum sunt unitates, totidem & dii uocantur. Unitas ergo proprium est Dei nomen, unitas omnino super essentia Deus unicuique, atque primus, unitates in essentijs sublimibus eminentes dii multi sunt atque secundi. Atque propter unitates eiusmodi, quasi expressiores unitatis primæ characteres, essentia illæ deorum omnia susceperunt, prouidentiamque uniuersalem fortiter sunt diuinæ propriam bonitatis, unitates illæ ita sunt unitati primæ semper unitæ, sicut radii luci, & illi neque centro. Coniunctæ sunt, & inuicem, cum enim per unitatem in ceteris fiat unio, multo arctius inuicem unitæ sunt unitates, sed interim inter se distinctæ si quidem unitatis uirtus est, naturam sibi familiarem prius sibi met unitate, quam ceteris. Ideo cū unione, communi semper unitatem propriam seruat, distinctamque ab alijs proprietatem. Quamobrem Parmenides dum uerfatem multipliciter circa unum propter mirabilem unitatem omnium ad primum unum & inuicem unionem, aliquando, ut Platonici quamplurimum uoluerunt, primum tangit unum extra entis terminos uniuersa. Ibi omnes entium de illo negat proprietates. Aliquando de uno loquitur quod comitem habet essentiam, ibique entis & entium mumerata iam affirmat, & omnia quidem ubi de essentia prima. Alia rursus præ ceteris atque alia, ubi de essentijs tractat alijs, & ubique diuinis. Putat ergo proclius, ut supra retigimus, significationem ipsius unius, quod reperitur ubique in uarijs suppositionibus uariari quidem, sed interim ipsum suppositionis antecedens quodammodo idem uideri posse, propter mirabilem illam diuinarum unitatem inuicem unionem. Sed multo magis passim consequentia uariari, ut ostendatur interim unitatem earundem sincera distinctio. Quod doneque enim in consequenti ponitur ipsum totum, quandoque pars, quandoque figura. Et alia quidem affirmatiuum consequens est, alia negatiuum. Addit alibi quidem unum super ens ut diximus, pertractari, alibi uero unum, & unitates multas, in ente uero, ibique per gradus entium late procedi. Alibi uero rursus unum in ente non uero perstringi. Unde tamen ad diuina commodius subito redeatur. Omnino uero dialogi totius intentionem esse tractare aliquo posito, uel non posito, quid sequatur ipsi ad se ipsum, & ad alia quod uel non sequatur. Atque rursus quid sequatur, uel non sequatur alijs inuicem, & ad illud. Itaque in prima suppositione perquiri, posito quidem uno quæ non sequantur unum ad se ipsum atque alia. In secunda uero quæ consequantur. In tertia quæ & consequantur & non consequantur. In reliquis duabus agi, quæ consequantur alijs inuicem & ad suppositum, & quæ non consequantur ad se inuicem similiter, & ad illud. In quatuor uero ceteris suppositionibus (sunt enim cunctæ nouem suppositiones) simili quodam ordine uno posito uariantur. Putat uero passim per suppositionum similitudinem, significari miram diuinarum unitatum unionem, primo uni radicibus inhaerentium. Per dissimilitudinem uero, discretiorem earundem, quatenus ab uno alter, aliter de procedunt. Operæpretium esse, inquit, animaduertere, per priores quinque suppositiones uera concludi posito uno. Per quatuor uero posteriores ostendit quæ absurda, uno sublato, sequentur. Quoniam Parmenidi propositum sit ostendere quomodo existente uno omnes entium gradus inde procedant. Et quomodo non existente omnes auferantur, totoque tractatu id declarare, partim quidem ponendo uera, partim uero falsa iterum ostendo. Perinde ac si ita de prouidentia differatur. Si prouidentia sit, erunt omnia recte disposita. Si uero non sit, sine ordine omnia. Est igitur prouidentia, si quidem ordinata sunt omnia, denique in quinque suppositionibus disponi uult principia rerum, in quatuor uero sequentibus non tam nouas poni substantias, quam demonstrari in tempro, in quæ multa impossibilia sequi. Istud denique unum, quo & posito ponuntur omnia, & sublato tolluntur, non est nomen à logico fictum, sed ipsum uniuersum principium. Solius enim principij omnium hoc est proprium.

Dispositio propositionum Parmenidis apud Plutarchum
Cap. LV.

Dialogum hunc diuinum apud ueteres iudicatum, testis est Plutarchus. Qui post multos expositionis modos, ipse quem mox narrabimus introduxit, partim ex antiquoribus, partim ex sententia sua componens, quem & Proclus comprobata forma, quam per strinximus in proemio. Sed ad Plutarchi sensum iam pergamus hunc imitaturam quam
KK s plurimum

plurimum, nec usquam nisi forte circa suppositiones ultimas aliquantulum immutatur. Prima suppositio de primo tractat Deo. Secunda de intellectu primo, & ordine prorsus intellectuali. Tertia de anima suoque similiter ordine. Quarta de materiali specie. Quinta de informi materia. Hæc enim quinque rerum principia sunt. Tertia quidem illa principia separata, duo uero sequentia intrinsecus complement opus. Parmenides interim Pythagoreorum suorum more unum communitat appellat, propter simplicitatem, substantiam quamlibet separatam. Aliud autem & aliis nominibus propter fluxum diuersitatemque à diuinis longè distantem, materiam formamque corpoream. Præsertim quia duo hæc non tam sui ipsorum sunt, quam aliorum, nec tam causæ, quam concausæ, ut in Timæo dicitur, & Phidone. Merito igitur tres quidem suppositiones quærentes quomodo unum se habet ad seipsum atque ad alia, de principalibus causis tractare putantur. Reliquæ uero duæ inuestigantes quo pacto alia se habeant inuicem, & ad unum, speciem & materiam uidentur inducere. Itaque in quinque his suppositionibus principia hæc, & quæ in eis, uel circa ea sunt, uno posito confirmantur, uno, inquam, super ens in ente, sub ente. In reliquis quatuor demonstratur, si non est illud, quod infra entia unum, quot absurda sequantur, ut intelligamus, merito magis absurda sequi, si quis negauerit ipsum simpliciter unum. Sexta igitur probat, si non sit quod in entibus unum, id est intelligibile, ita ut partim quidem sit, partim uero non sit, solum fore in rerum ordine, quod est sensibile: Cum enim intelligibile non sit, quod est unum, cum ente uero, reliquum est sensibile solum, quod esse quam modo dicitur. Nullaque ulterius erit cognitio præter sensum. Quod quidem in suppositione sexta absurdum esse conuincitur, scilicet solum in ordine cognitionis esse sensum, solum quoque in ordine cognobilis esse sensibile. Suppositio septima probat, si non sit illud in entibus unum, ita ut nullo prorsus modo sit, nullam omnino cognitionem fore, cognobile nullum, quod stultum dictum foret, septima hæc suppositio docet. Tum uero alia, si unum illud partim sit, partim uero non sit, ut sexta suppositio modo fingebat, somnijs & umbris similia fore. Quod tanquam absurdum suppositio octaua redarguit. Sin autem nullo modo sit alia, iam minus erunt quam umbra, uel somnium id est nihilum: Quod tandem quasi monstrum suppositio nona conuincit. Quamobrè suppositio prima, ad suppositiones reliquas ita se habet, quemadmodum ad cætera principia uniuersi. Reliquæ uero quatuor sequentes primam, de his quæ post ipsum unum principijs agunt. Quatuor autem quæ his subduntur, conuincunt, sublato uno, omnia quæ in quatuor superioribus ostensa fuerant, penitus peritura. Cum enim secunda demonstrat, si sit unum quod habet cum ente coniugium, omnem animæ ordinem esse, septima declarat, si non sit illud unum, uirtutem omnem cognoscendi perire, rationem, & imaginatorem atque sensum. Rursum cum quarta declaret, si est illud ens unum, præter ipsum simpliciter unum quodammodo, & species materiales existere, quæ sanè unius entis quomodolibet sint participes, octaua ostendit, si non sit illud ens unum, umbras tantum & somnia fore, quæ nunc sensibilia nominantur, nec ullam formalem distinctionem, uel substantiam habitura. Præterea cum quinta moneat, si est illud ens unum, fore materiam unius quidem entis, non participem, qua ratione ens, quamuis eiusdem compositum, quia ratione unum, non tandem explicat, si non sit illud ens unum, nec umbram quidem rei ullius usquam fore. Hactenus Plutarchus.

Quid significant in suppositionibus negationes, Quid affirmationes. Quæ & quo ordine tractentur in eis. Cap. LII.

Quoniam uero suppositio prima colit ipsum simpliciter unum ente superius, ideo omnes ab eo entium conditiones negat, est enim ab omnibus absolutum tanquam principium finale, præcipue & eminenter efficiens. In omni uero finalium efficientiumque causarum ordine, illa est potissima, quæ à proprijs effectuum conditionibus maxime distat, ut principalior causa hominis cœlum est, uel idea, quam aliquis homo, principalior calor is uitalis causa sol quam ignis. At uero cum secunda suppositio agat iam de uno simpliciter, sed uno ente, in quo præter simplicem & eminentem unitatis rationem, est & essentia ratio à simplicitate degenerans, merito iam de hoc uno ente, primo omnes entium formales proprietates affirmat. Hoc enim est entium non tam finis quam efficiens, neque tam efficiens quam exemplar, & quodammodo forma, uniformis pariter atque omniformis. Quapropter negationes quidem illæ, circa primum non sunt priuationes meræ, significant ipsum esse causam omnium non quomodolibet, sed ineffabiliter eminentem. A deo uero nedum forma quædam horum sit in illo, sed neque exemplar in plura distinctum, neque proportio ad hæc, uel ulla similitudinis habitudo. Sed de his unum cum Dionysio Areopagita in commentarijs in eum nostris sæpe tractamus. Affirmationes uero circa secundum non compositionem, uel conditionem horum propriam illi adhibent, sed exemplares horum species uirtutesque effectrices inter se formaliter ibi & absolute distinctas. Proinde si Proclum sequimur, dicemus, omne principium alicuius multitudinis supereminens, & maxime unum, procreare prius multitudinem sibi similem, id est unitates quasdam eminentes sibi que similiores, quam multitudinem longè distantem, & uniones singulorum in multitudinem proprias. Sicut igitur intellectus primus, in-

mus intellectus primo purus procreat separatos, deinde uires in animabus intellectuales, ipsum simpliciter unum unitates primo excellenter procreat, & diuinas, quæ & dii uocantur. Deinde uniones rebus in istas iamque cognatas & proprias unitatum, differunt autem ipsum unum ab unitatibus illis, quoniam ipsum ab omnibus proprietatibus est absolutum. Illæ uero sub proprietatibus inde uarijs deriuantur, quapropter uaria nomina, & officia sunt Deorum. Obseruandum præterea monet, quod equidem, ut uerum fatear, difficilimum arbitror obseruatu, quomodo in secunda suppositione eius modi ordinis diuini tradantur, deincepsque proprietates, ipsorum totidem de signata, quot & conclusiones ibi sunt, singulæ, singulis ordinibus competentes. Tertiam uero suppositionem non simpliciter de qualibet anima, sed de omni diuina anima esse putant. Illiæ agi de anima Parmenides ipse testatur dicens, unum ibi temporis esse particeps. Primum uero tempus in anima. Mentibus uero superioribus non conuenit, erat aut erit, sed esse præsens semper æternum. De his quidem mentibus, & de anima si qua prorsus est dea in secunda suppositione tractauit. In tertia uero de anima, non dea quidem, sed diuina, summarim uero, ut sepius eadem repetam, suppositio prima tractat, si antiquis licet credere, quomodo primus Deus singulos deorum ordines procreat, atque disponit. Secunda uero de diuinis ordinibus, quomodo processerunt ab uno, & de qualibet essentia uniuersali Deo unitati uidelicet coniugata. Tertia de animabus Deorum quidem ipsam substantialem non habentibus, sed similitudinem ad deos expressam. Quarta de formis materialibus quomodo proficiscuntur à dijs, & quæ proprie ab uno quoque deorum ordine pendunt. Quinta de materia prima, quomodo formalium unitatum non est compos, sed desuper ab unitate superessentiali dependet, nam usque ad materiam ultimam unius primi actio prouenit, interminatam illius naturam, per quandam unitatis participationem quoquo modo determinans. Suppositio prima, & quinta per negationem incedunt, sed illa quidem de primo rerum omnia negant, per negationes significat uirtutem causæ ab omnibus absolute in comparationeque excessum. Hæc autem de ultimo negans omnia, priuationes significat, atque defectum. Secunda & quarta suppositio affirmationibus duntaxat utuntur, sed illa quidem exemplaria continent, hæc imagines. Tertia tanquam media cum anima rerum media congruit, ac propter eiusmodi congruentiam ex affirmationibus negationibusque componitur, habetque negationes affirmationibus quodam consortio coniugatas.

Intentio, Veritas, Ordo suppositionis primæ.

Cap. LIII.

In sophista demonstratur, cum omnia participant unum, oportere ipsum uere esse. Quando quidem, & cætera ratio ueritas sunt, quanto magis participant unum. Et cum quodlibet participant, oportere ipsum uerum unum, id est nullius particeps multitudinis uere in natura uerum existere. Et tanto prius esse, quam cætera quanto est & uerius unum. Vbi que enim quod secundum aliquam naturam uerum est, est prius & ante illud quod ibi falsum. Denique concluditur, inde nulla entia fore, nisi sit ipsum uere unum. Verè autem unum esse penitus imparabile. Hoc autem quod accepimus ex sophista à Melisso Parmenidis auditore tractatum, profecto simillimum est, suppositioni Parmenidis primæ, ipsum unum probantem primo multitudinem, uel partes nullas habere. Ex qua quidem conclusione omnes deinceps conclusiones necessaria quadam serie contextuntur. Ex qua patet sicut nec in sophista, ita nec in Parmenide, de uno quodam tantum nomine ita logice dicto, uel de ente conficto, sed de uno, & ente (ut ita dixerim) existente, uel subsistente tractari. Imò & ubi de ipso uno negat essentiam, necessario asserturum est ipsum esse super essentiam, summumque esse Deum: Non enim de uno quod tanti facit, essentiam ideo negat, quia uel nihil esse putat, quod si fore non sit, nihil super esse probat, uel quia infra essentiam esse iudicat. Infra hanc enim esse uile temporalia, & fluxum atque materiam. A quibus ipsum unum excellenter absouit, sit igitur suppositio huius fundamentum, unum ipsum, non nomen quidem disputante confictum, sed unione principium. Quod quidem præcipue comprobatur Dionysius Areopagita sedulus Parmenidis obseruator. Quotiens enim in ipsius unius mentionem uenit quod frequenter efficit, totiens super essentiam collocat atque hoc nomine ubique significat uniuersi principium. Nonnulli Platoniorum existimauerunt suppositionem primam sub hoc unius ipsius nomine, non modo Deum primum, sed cunctos pariter introducere, quippe cum di omnes communiter unitates eminentes sint atque uocentur, sed profecto non par est unitatis ratio circa primum atque sequentes, sequentes enim dii unitates quidem sunt superessentiales quodammodo. In essentiam tamè consistunt, essentiarum omnium perfectissimas. Primus uero Deus nullam coniugata habet essentiam, quo circa primo suppositio de uno quod introducit essentiam (ut diximus) negat & esse. Quod de cæteris unitatibus negari non potest. Ex quo patet de unico simpliciter uno per se hic agi, de cæteris aut non per se, sed quatenus deriuantur, & superantur à primo. Oportet sane super omnem naturam in alio iacentem, uel in suo quodam ordine imperfecta ascendere ad naturam eiusdem, uel similis ordinis, aut saltem nominis in se existentem iam perfectam, ut à specie materiali ad immaterialem. A uita quæ penitus est addita corpori ad uitam, id est animam, separatam uel separabilem. Ab intellectu qui est in anima ad intellectum purum atque substantialem.

Sed nunc.

Sed nunquid ab intelligibili, quod est in intellectu ad intelligibile, quod extra intellectum sit, more Procli ascendemus. Profecto ubicumque in aliquo intellectu est intelligibile, non omnino uniuersum, sed intelligibile quoddam, nec idem re ipsa cum substantia mentis, ibi excellentius intelligibile perquiremus. Postquam uero ad intellectum primum peruenerimus, ubi intelligibile uniuersum, & intellectui penitissimum, ut sit ipsa et intellectus huius essentia, intelligibile nulum ultra desiderabimus. Sed quoniam unitas, hic non est ipsa simpliciter unitas, sed essentialis, intellectualis, intelligibilis unitas, numerumque formalem cōsortem habet: pergemus hinc ad ipsum ordine cōtempplabimur. Hic nobis per opportunum, ut uideatur succurrit exemplum. Linea quoniam primum continuum est, atque diuiduum, ideo est indiuidui particeps, id est puncti. Quod quidem punctum et si superlinearem conditionem est atque indiuiduum, in linea tamen est, & aliquid caputque lineæ. Item lineæ multæ in circulo per puncta, quæque sua contingunt circuli centrum, similiter intelligibilis intellectualisque essentia, quoniam primum multiplicabile est, ideo excellentius unitatis est compos. Quæ quidem unitas, et si non est essentia, uel essentiali obnoxia multitudini, tamen in essentia permanet, uel potius extat, ut apex, per quam unaquæque intellectualis essentia Deus est, diuina uidelicet peruens unitate: atque sicut per formam unum quodque in sua specie collocatur, & nos per animam sumus id quod sumus, ita unusquisque deorum per unitatem, id ipsum quod est potissimum, id est, Deus esse censetur. Intentio denique primæ suppositio nis erit ipsum simpliciter unum ab omnibus passim intellectualium unitatum, id est deorū proprietatibus conditionibusque absoluere, & absoluendo significare omnium inde processum. Intentio uero nostra ad hæc mysteria consequenda fuerit, per logicos rationis nostræ discursus ad simplices entium intelligentias peruenire, per has autem excitare unum ipsum quod nobis inest, imò præ est diuini, ut hoc ipsum simpliciter unum percipiamus, postquam enim per discursiones, intelligentiasque conditiones omnes proprias entibus ritè de primo principio negauerimus, periculum imminabit, ne forte imaginatione decepti post negationes rerum, numerumque quam plurimas opinemur nos, uel ad nihilum, uel ad exile, uanumque aliquid uel indeterminatum, & informe confusum demens se, nisi quatenus negamus, eatenus diuinum unitatis nostræ uigorem affectu quodam amatore suscitamus, nos in ipsam supra nos unitatem, è uestigio translaturum per unitatem nostram fructuosam unitate diuina, quando & motum rationis, & multipliciter intelligentiæ dimiserimus, unitate sola ad ipsum unum, & ad ipsum bonum amore nitentes.

Vbi entium proprietates de uno negantur, significatur ipsum hæc omnia antecellere, atque procreare. Cap. LIIII.

Affirmationes circa summum Deum fallaces admodum periculosæque sunt, solemus enim in quotidianis affirmationibus, nostris certam quandam speciem proprietatemque concipere, & appellare aliquid alteri atque definire. Hoc autem agere circa primum, nefas. Negationes uero contra in definitum semper relinquunt illud, & in sua amplitudine liberum: animam quocumque apertius Deo præparant, dum hanc ab humanis conditionibus definitionibusque segregant, & quasi iam incircumscriptam Deo protus incircumscripto committunt. Neque uero nos latet, quod & sæpe cum Dionysio dicimus, negationes circa Deum non defectum significant, sed excessum. Quando enim dicimus, Deum non esse mentem, nec uitam, nec essentiam intelligi uolumus, ipsum his omnibus esse præstantiorem horumque principium. Iam uero negari artificium anus, defectum significat, caret enim sibi necessarijs instrumentis. Negare uero naturæ manus, excellentiam naturæ declarat, non indigentis manibus ad agendum. Profecto sicut primum illud est omnium causa, sic artificiosæ circa ipsum negationes sequentium affirmationum cause sunt. Quamobrem quocumque de uno prima suppositio negat, affirmat, suppositio sequens. Ut uidelicet declararetur ab illo omnia propterea fieri, quia illud nullum est omnium, sed super omnia pariter. Sicut enim anima uel natura, quoniam non est corpus, generat regitque corpus, & intellectus, cum non sit anima procreat animam: sic ipsum unum quia non multiplicatum, non numerosum, non figuratum, multitudinem & numerum procreat, & figuram. Nullum enim eorum quæ procreat, ipsum esse potest. Neque enim alia quæuis excellens uniuersalisque causa uel eadem est cum effectibus, uel cognata. Quando igitur formam, uel figuram Deo negamus, non defectum aliquem suspicamur, qualem cum cogitamus in figuratam, in formamque materiam, sed Deum nullo circumscriptum, materiam formis atque figuris circumscribere contempnamur. Siquidem de Deo, sicut de materia, negantes omnia per similitudinem quandam dissimilem, uolumus eadem de utriusque negata. Solemus & animam naturamque dicere quoniam nec oculos, neque pedes habet, eadem conditione qua corpus, ideo hæc in corpore generare. Similiter unum ipsum dicit, neque totum esse, neque partem, neque idem, neque alterum, neque stare, neque moueri, neque simpliciter oppositum aliquid, neque ambo, ut possit hæc omnia pariter agere. Nec ipsum esse aliquid simile, ne cogatur cum aliquo in superiore quadam similitudinis causa conuenire, imò uoc omnem similitudinem possit efficere. Nec ullis opponitur, ne forte alicui oppositiones causæ sit subiectum, imò ut oppositio nes omnes ab ipso dependant.

De uno

De uno ente, de ipso simpliciter uno. De intentione Parmenidis hic & in poemate. Intentio, & Epilogus negationum. Cap. LV.

Operpretum forte fuerit repetere breuiter in præsentia, quod sæpe iam diximus, rationem uniuersam a ratione entis esse diuersam. Illa enim omnem respicit multitudinem, hoc uero non tenet. Illa rursus non minus competit informi, passiuæque potentia quam ceteris. Hæc autem multo minus. Est denique propter necessariam simplicitatem unitas prior, et qui negat unum, latius negat, quam qui negat esse. Hinc sapientes nominum conditores, integram priuationem non appellauerunt *ὄν* quod non ens græce significat, sed *ὄντις* quod significat, non unum, id est penitus nihilum non prædicant proprie de uno est, aut ens, aut essentia. Sed existit potius atque existentiam, significantes per hæc efficacem & simplicem ipsius unius actum atque præsentiam. Quamquam neque hanc prædicationem esse uolunt nequa compositio fiat, sed simplicem profusus intuitum. Proinde Melissus Parmenidis discipulus in hoc hinc ante multa entia unum ens excogitat. In quolibet enim ordine multa talia ad unum tale superius rediuntur. Unum uere ens, ad unam simpliciter unitatem referre, cuius unum ens tantquam posterius est necessarium pariter, neque contra fingendum est unitatem similiter ens esse particeps. Alioquin non simplex iam foret unitas. Sed multiplex aliquid atque compositum. Probat deinde hoc unum ens esse totum quiddam atque multiplex, in quo alia sit entis ratio, alia unitatis, id est uniuersum, ens omnium quidem entium fontem existimat iudicandum, sed posterius uno. De hoc quidem uno ente proprie librum teste Melisso Parmenides, poetico stilo composuit, tanquam de secundo principio. Primum enim ineffabile affirmamus de ipso multo, quæ hic in prima suppositione de uno negantur, in secunda de uno ente similiter affirmantur. Itaque cum Parmenides ait, se incepturum ab uno, discrimen significat inter se, atque Zenonem in exordio disputandi. Zenon enim a multitudine cepit, hic ab uno. Acque cum de uno negentur hic omnia, quando Parmenides hic ait, se a suo illo uno facturum disputationis exordium, non debemus, intelligere proprie ab uno ente, sed ab ipso simpliciter uno: cuius hoc unum ens est compos, ideoque ab hoc è uestigio scandit ad illud, in illo primum omnia negaturus, in hoc deinde affirmaturus omnia quæ affirmauerunt in poemate. esse scilicet uniuersum intelligibile sphericum, atque similia. Primum quidem quoniam est ipsa simpliciter unitas, id est, suprema simplicitas atque uirtus, quod proximæ generat maxime generat unum, & quoniam genitor ad nullum omnium habet propriam habitudinem, sed æquale habet ad omnia, & pariter est super omnia, aut nullum facit, quod dictu nefas, aut in illo, quod modo dicebamus, uno simul efficit omnia. Dicitur itaque cum Plotino simul atque Parmenide, primum quidem esse unum super omnia, secundum uero unum omnia, ut perfectissimi genitoris progenies sic omnium perfectissima, quando autem genitor genitumque sit unum in Christiana Theologia tractamus. Plato quæ nunc in præteritur duo perauisse uidetur, sed pergemus ad reliqua. Negationes uero circa primum sunt non tam propter inbecillitatem intelligentiæ nostræ non ualentis aliter circa illud agere. Nam & neque aliter circa idem agit intellectus primum, quam quia nec aliter illud attingi potest aut debet, nec aliter intellectus attingere, quam sua multiplici proprietate post hinc unitatem simpliciter differendo. Epilogus autem & ordo negationum in prima suppositione est eiusmodi, ipsum unum, neque multitudo est, neque totum, neque partem habet. Rursus nec habet principium, nec medium, neque finem, quem aut terminum, neque figuram, nec est in alio, nec in seipso, neque stat, neque mouetur, nec idem est, nec alterum, uel libenter, uel alijs, neque simile, neque æquale, nec inæquale, neque maius, neque minus, item non lenius, non iustus, neque generationem participat, neque tempus, neque est particeps ipsius quod dicitur esse, nec est nominabile, nec est habile, nec opinabile nec scibile.

De uniuerso ente, & proprietatibus eius. Et quomodo negantur de primo, & quæ multitudine negatur, & quare negatur. Cap. LVII.

Sæpe probauimus in commentarijs in Plotinum, quem in hoc, sicut & in pluribus libens, stius quam Proclus sequor, intellectum, intelligibile, ens, primum, essentiam, uitamque perfectam re ipsa unam esse substantiam, hæc autem ibi quadam ratione differre. In qua & quæque rerum genera id exque sunt formali inter se ratione distinctæ, essentia enim prima cum omnibus perfectione essentia habeat, uitam habet & intellectum, primam inquam, uitam intellectumque primum, si perfectus intellectus est, perfectam habens intelligentiam, intelligibile quoque possidet penitissimum. Quod si quis ipsum intelligibile ab hoc separet per essentiam, cogente deinde consistere in intelligibile primum tanquam perfectum, sibi ipsa intelligibile fore, igitur intelligentiam in se habere, utriusque igitur redimus ad idem, utrobique uidelicet intellectum cum intelligibili in eadem essentia copulare coacti, in qua omnia intelligibilia atque entia intelligibilia, & intellectualiter comprehendantur. Hunc mundum appellamus intelligibilem, uniuersam hanc spheram intelligibilem. Parmenides in poemate canit unumque ens inscribit, quod in sophiste esse quidem ens primum, sed non esse uere unum, quia non sit impartibile, dicitur

dicitur, itaque nec esse primum unum, quod tanquam uerè unum est penitus impartibile, nullus particeps multitudinis, aliò quin & unius foret particeps, itaque nec esset uerum primumque unum, ad quod tandem ab uno unius uerò peruenire ratio cogit, quemadmodum & compellit syra, nõ ueras formas, non ueram uitam, non ueram cognitionem, progreditur ad ueras formas, id est, ideas ad uitam cognitionemque ueram. Si mundus intelligibilis est ens primum atque formale, principiumque entium omnium, & exemplar, forma naturaque sua omnia generans atque formans, quæcunque sibi sunt propria eadem entibus cunctis, qua entia compingunt, atque uicissim quæcunque entibus, qua ratione formaliter entia sunt, & in sua quaque specie perfecta, conueniunt hæc, sed excellentius sunt in illo Iamblichus, & Syrianus, & Proclus, oppositi naturales generum idearumque differentias in primo ente non ponunt. Quia cum proximè sit ab ipso uno, id est, sit unitissimum, oppositiones admittere nequit. Præsertimque in primo ente nihil sit non ens, ergo nec oppositiones illæ, per quas idem non est alterum, status non est motus, rationale non est brutum, ignis non est aqua, homo non est equus. Item quia ens simpliciter de quolibet prædicatur, nullum uerò oppositorum, nulla idea de quolibet affirmatur, ut traditur in sophista. Igitur eiusmodi differentias in sequente quadam post essentiam simplicem, intellectualem essentia collocat, in illa uerò tantum originem numeralem, nos autem antiquiores secuti, dicimus differentias illas in ente primo ponendas, sed eas non primo quidem gradu, quo simpliciter ens est, sed sequente quodam gradu, quo per uitam intelligentiamque progreditur explicari. Sic enim oblectationes quas narrat uimus deuiantur, & in primo ente, entium omnium propria tanquam illud mox consequentia collocantur. Quinque sanè genera in essentia iam uiuente idæ, potius in uiuo iam intellectuallatius explicantur, uix enim in essentia discernuntur. In sunt enim ibi propria cunctis entibus communiter in acta. Propria uero hæc generata omnia Parmenides in prima suppositione numerat, ut in capite superiore narrauimus. In uno quidem negans, sed in uno ente mox affirmans, ut post. quam omnia uniuersa propria de uno primo negauerit, demonstrat inde ipsum uniuerso ente superius, quod & propè suppositionis primæ finem manifestè confirmat, negas ipsum quod dicitur esse atque ens de uno, alioquin quæcunque esse ensque ipsum comitantur, atque sequuntur conpetere nequeunt, quo enim pacto multitudo uniuersasque differentiarum inter se idearum, quomodo genere opposito, scilicet identitas, alteritas, status, motus, item simile, dissimile, æquale, inæquale, atque similia, quæ ibi ideales inferior proprietatum rationes sunt absolutæ inter se differentes, primo consentanea sunt, Syrianus inter hæc, & proclius omnium conclusionum capita, deos quosdam seorsum existentes ipse purat, & ut multitudo sit Deus quidam, & ipsa pars sit Deus alius, alius quoque totum. Rursus recta figura, & sphaerica, & iuuentus atque senectus, similitudo, dissimilitudo, ceteraque sint numina quædam, quæ per omnes consequentias negatiuas quidem decernantur inferiora primo, affirmatiuas autem deinceps suo quoque ordine disponantur. Sed inuentum hoc poeticum potius quam philosophicum esse uidetur Nobis uerò satis esse, hæc tanquam propria quædam entis uniuersi recipere. Quæ & in primo ente suo modo sint atque sequentibus. Meminisseque Parmenidem à proprietatibus magis uniuersalibus, ubi negat incipere deincepsque ad minus uniuersales consequenti quadam serie progredi, sic enim negatis illis consequenter negantur & ista. Quemadmodum si quis neget hoc esse animal, negauerit esse hominem, neque conuerso, affirmando uerò contra contingent. Nempe si affirmes hominem affirmantis animal, neque, ut uicissim. Quoniam uerò à notioribus ubique ritè incipiendū est, ut per ea possimus facillè minus nota discernere, merito in conclusionibus negatiuis negat primo, quod ab una manifestus est alienum, scilicet multitudinem, per hanc consequenter, quæ aliena minus, post plurima negat essentiam aut esse, quod quasi uidebatur idem, neque tamen idem est, ac si adhibeatur uniti, compositionem uel proprietatem afferat. Postremo negat ipsum unum esse aliquid unum, ne forte sit, uel duo quædam scilicet aliquid simul & unum, aut certè sit in genere quodam, uel ordine unum atque definitum. Plato igitur in epistolis uetat de ipso omnium primo querere, quale sit, uel quale quid sit. Conditiones enim eiusmodi, eminentiam ubique deiciunt atque definiunt, sicut qualis uita, qualis essentia, quale bonum, similiter quale, uel quid unum. In conclusionibus autem affirmatiuis id prius affirmat de uno ente, id est de illo intelligibili mundo unum atque ens, mox præter essentiam unitatemque suam, quod ipsi potissimum est cognatum, scilicet multitudinem, multitudinem inquam, idealem specierum atque generum. Per hæc apprimè familiaria tanquam euidentissima quædam affirmabit quæ familiaria minus deinceps atque minus, ideo suppositio prima non est, si uniuersum ens est unum, quid sequatur. Aliò quin semel posito quod sit ens, & uniuersum id est omnia, mox inferendū esset, ergo habet in se multitudinem, partes, terminos, & cetera, essentiamque postremo. Contra uerò negantur hæc omnia, quia suppositio non est, si omnia sint unum, sed si ipsum unum, sit, cuius oppositum post quintam suppositionem etiam supponetur, scilicet, si unum non sit quid in se sequetur. Sed ubi multitudinem negat uni, quam potissimum multitudinem, non rerum quidem sensibilem, aut etiam seminalium rationum, aut rursus animalium cogitationum. Neque enim dicebat in his reiciendis elaborare, quæ de primo nullus affereret, sed multitudinem illam de primo negat, quem asserit de secundo, id est intellectualem, intellectualemque multitudinem, id est, multiplicita-

multiplicitatem talem, qualis conuenit intellectui primo, se ipsum intelligenti idearum generumque plene. Eadem que sequentibus conuenit intellectibus primis atque diuinis, primo tamen tantum principio minime competit, si modo multitudo quælibet sit unitate posterior: si etiam in ipso uerè primo nihil debet esse non primum, si rursus in immensa uirtute unitas. & simplicitas uigeat infinita, si denique in illo, quod se ipso perfectissimè fruatur, nihil oporteat esse non ipsum, sed de mira simplicitate primi, & de formali multiplicitate secundi sæpe & multa diximus cum Plotino. Queret forte quispiam, an multitudo uni sit opposita? Respondemus opposita uersari circa subiectum idem, ut circa numerum par & impar, circa dimensionem, æquale & inæquale, circa qualitatem simile, & dissimile, circa substantiam, idem atque alterum, circa motum uelox atque tardum, circa essentiam, unum atque multitudinem, in qua quidem sicut multitudo non est seorsum ab unitate, ita uerum seorsum à multitudine. Est enim unum hoc multitudinis motum quod quidem non est multitudo, quamuis in multitudine situm, neque quæ ratione unum est, esse potest multa, sed qua conditio ne est multitudo unum, hac utique unum multa nominari potest. Ipsum uerò super essentiam & extranumerum essentialem, simpliciter unum adeo est absolutum, ut multitudo huic non tam opposita iudicetur, quam diuersa sicut enim primus calor, prima lux, prima essentia, primum bonum, nihil habet frigidum uel tenebrosum, uel non ens, uel non bonum, ita primum unum, nihil, non, non, non admittit, multitudinem omnem prorsus expellit, sibi diuersam, si enim multitudo sit in eo (ut Platonicè loquar) non unum ipsum erit, sed unitum, nec à se ipso unitum, sicut & quod formatum est, aliunde formatum, igitur ab ipso simpliciter uno superiore erit unitum. Quomodo uerò Platonicæ rationes multitudinem primo tollentes. Christianæ trinitati non detrahant, in qua seruata penitus simplicitate, & unitate naturæ, relatio quædam sola quandam distinctionem facit, compositionem uerò nullam. Nicolaus Theologus Græcus Methones episcopus euidenter ostendit, at nos in annotationibus quibusdam in eum breuiter designamus. Concludamus denique cum Platonicis, ubi Plato multitudinem negat uni, nihil aliud uelle quam & ipsum supra quam cogitari possit, simplicissimum secretissimum que esse, & uniuersam ab eorum multitudinem formæ, sicut ab unitate numeros proficisci. Quod autem hic unum nominat ens superius in Republica nominat bonum simpliciter super essentiam, ut autem accipimus ex Phædone simul atque Parmenide, idem est proprium unius atque boni, scilicet perficere omnia atque continere, & pariter per omnia propagari. Præterea nihil ipso bono melius, nihil ergo superius, nihil etiam simplicius uno, nihil igitur super unum. Aliòquin quod superius fingitur, aut nihil est, aut multitudo unitatis expers in finem quod instituit. Quæ uerò duo principia esse nequeant, idem est penitus unum atque bonum, sed unum quidem, ut ab his diximus, propter singularitatem, & excellentem simplicitatem, bonum uerò propter fecunditatem, & communicationemque amplissimam nominamus.

Per negationem multitudinis negantur, de uno partes & totum: numerus est ante essentiam, omnis multitudo particeps unitatis. Idem est prima essentia, uita, mens. Cap. LVII.

V Bicunque Parmenides aliquid de uno negat, memento, ut alibi monui, significat non modo Deum non esse illud, tanquam super illud, sed etiam illud à Deo fieri, Deo interim propter effectum nullo modo inclinato, uel aliter se habente. Cum ergo primum multitudinem negetur, designatur & Deum nullo modo esse multiplicabilem, & primum quod sit ex Deo multitudinem esse, atque uniuersam in uno collectam, in uno scilicet intelligibili mundo, sicut ab unitate diuinitatem in qua omnes numeri continentur. Cum rursus secundo negetur, Deum esse totum aliquid, partes uel habere designatur, præter id quod nullo modo compositus est, omnem compositionem præsertim primam ab eo fieri, nempe propter ipsum simpliciter unum, & quælibet partium unum aliquid est, & inuicem omnes in unum totius formam concipiuntur, prima uerò compositio inde in ipso intelligibili mundo conficitur, ex infinitate & termino, tanquam ex materia quadam atque forma. Item ex essentia, uita, intelligentia. Rursus quodammodo ex generibus primis entium & ideis. Præterea, ut alibi diximus, in negatiuis conclusionibus ritè à propositionibus, magis uniuersalibus debemus incipere, si non est animal, ergo ne homo, in affirmatiuis uerò, contra, si est homo, ergo animal. Itaque cum Parmenides per ipsum multitudinis negationem, consequenter neget totum atque partes, declarat multitudinem esse uniuersalioyem partibus atque toto. Inquit enim, si unum est aliquid totum ideo que habet & partes necessario erit multa. Merito dum affirmat, à rebus magis particularibus incipit, ut, si est homo, ergo est & animal, similiter, si est totum, necessario partes habens est & multa siue multitudo. Hoc enim consequens antecedente uniuersalius est, quo rursus negato, scilicet unum non est multa, statim negatur, quod modo fuerat antecedens, dum inferitur, si non est multa, ergo non totum est, neque partes habet. Quod autem multa uel multitudo sit uniuersalius atque prius, hinc patet, quia quodlibet totum ex partibus conficitur multis. Partes quoque sunt ubique multæ. Et hæc referuntur ad totum, atque uicissim, non tamen omnia multa uidelicet, si seuncta sint, sunt partes alicuius, conficiuntur ne totum. Accedit ad hæc quod

quod multitudo qua ratione multitudo est, nullum certum decernit sibi finem, immo suapte natura occurrere uidetur deinceps multiplicabilis infinite. Partes autem ad unam totius formam conditione propria conspirantes, sunt sub terminata quadam totius specie terminatae, denique multa etiam si nunquam coeant, simpliciter multa sunt, partes uero sicut totum que constane, quando coierit & certa quadam ratione coierint. Multitudo igitur in ordine rerum totum antecedit & partes. Quomodo uero sicut unum antecedit ens, sic & multitudo, uel numerus in mundo intelligibilis anteceditur entia numerosa, & compositiones totorum quaslibet, siue ibidem, siue in frequentibus subinde fiant, satis in libris de ideis, & generibus entis, & numeris diximus, cum Plotino, nisi enim in primo ente formali, entium multorum fonte, naturales quaedam rationes inessent atque praecederent, ad aquarum quasi normam distribueretur entium multitudo, omnis utique turba rerum, uel hic, uel ibi sorte quadam absque ordine, certoque numero uel termino, uel sine contingeret. Proinde si primam quaerimus causam multitudinis, eandem inueniemus huius atque unionis originem. Quod enim res quaslibet atque cunctae quodammodo unum sint extra controuerfiam, habent ab ipso simpliciter uno. Quod & saepe unitatem ipsam cognominamus. Quod rursus multae sint accipiuntur ab eodem. Multae namque sunt per ipsam multitudinem, sicut unum per unitatem, ipsa uero multitudo non, inquam, haec uel illa, auctorum, aut illorum, sed ipsa per se simpliciter, multitudine, nihil est aliud, quam unitates quaedam ab ipsa simpliciter unitate secundae propagatae, passim atque distributa. Non recipient ergo Platonicum Peripateticum illud, unitatem multitudinem uel ad ens ipsum quasi conditiones quaedam eius quodammodo sequi, sed praecedere potius, quatenus ex ipso simpliciter uno, ad ens & entia deriuantur, latius que unum praedicari quam ens, siquidem priuationes quaslibet, ita ut habitus dicuntur unum, sicut enim uisus unus, uox una, ita caecitas una, uinum que silentium, opinio uera unum aliquid, falsitas unum aliquid, amplius quoque multitudinem quam ens praedicari. Quippe cum non res ipsae solum multae, sed rerum etiam priuationes multae dicantur. Non solum praesentia multa, sed & futura, pariter atque praeterita. Multae opinionones uerae, multae falsae, unitas igitur unitatum que multitudo, quae & simplex prima que in mundo est, uidetur totidem entium antecedere. Quod igitur haec entia sint non solum efficiuntur, bono, sed etiam a primo ente formaliter habent. Quod autem, multa sint ab ipso solum simpliciter uno a quo & unitatem numerus entibus est infusus. Si quis multitudinis entium causam assignauerit ipsam simpliciter multitudinem, a Platonicis minime dilonabit, simplicis uero multitudinis causam si aliunde quaesierit praeterquam ab uno, nimium aberrabit. Vnde enim uis ipsam multitudinem proficiat. Nunquid ab alia multitudine, ut clam laboris in infinitum. An forsitan a nulla causa, uel a multitudo sit causa rerum prima. Nulla est futura sit in rebus unio, nullus ordo. Denique si multitudo quaslibet est necessario particeps unitatis, nimirum ab ipsa unitate tanquam a causa superiore dependet, nisi uero sit unitatis compos, nec aliqua partium erit aliquid unum. Neque partis particula, rursus unum, sed & in infinitum deinceps pars quaslibet infinita, neque rursus partes cum partibus unionem ullam habebunt, neque cum toto cognitionem, neque forma totius erit certa. Sed ut ita dixerim, infinitis infinita, nec ex suis partibus copulata, cum careant uno, sed usque quaque diuisa. Ipsam igitur unum multitudinis omnis compositionis que, & ordinis principium est, & seruator, & finis. Gregorius Nazianzenus, Nicolausque Theologi diuinam trinitatem ab eiusmodi conditionibus exceptam uolunt, multitudinem enim illam esse participem unitatis, & post unitatem, quae numerus quidam est, partium quarundam aliquid componentium. Trinitatem uero diuinam non esse numerum, uel multitudinem, aut accidentalem, aut essentialem, sed super essentiam, neque componere ibi quicquam, praeterea totum, neque extra unitatem ipsam existere, sed esse proprietatem ipsi unitati naturae diuinae naturaliter necessariam. Hec itaque trinitas unitatis quidem propria est, nec tamen particeps unitatis, nec per participationem eius unita, sed unitatis naturalis peritissima, naturalem unitatem non diuidens, sed conseruans. Platonicis quidem nihil aliud moliantur, quam ut diuini naturam asserant simplicissimam, proprietates autem personales; quae super ingenium nostrum sunt, nunquam cogitauerunt, & simplicitate uero naturae diuinae, nulla est inter Christianos & Platonicos controuerfia. Praeterea Proclus & Syrianus trinitatem quadam substantiarum trium extra primum introduxerunt, scilicet primam essentiam, primam uitam, intellectum primum. Et essentiam quidem illam esse rebus essendi principium, uitam uero uiuendi, intellectum intelligendi. Essentiam praeposere uitae, quoniam latius extenditur essendi, quam uiuendi munus, uitam simili ratione intellectui praefecerunt. Dispositionem eiusmodi si Dionysium Plotinumque sequimur, (ut utrobique diximus) non admittimus, quoniam cum superioris causae donum perfectius esse debeat, quam sequentis, praesentius erit esse quam uiuere, uiuere quam intelligere, neque uerum hoc est effectum, neque igitur illa principiorum dispositio uera. Praeterea uanum est plura ad haec efficienda principia fingere, cum & sufficiat, & deceat unum. nempe est essentia prima omnes sibi naturales perfectiones habeat, uita uero sit in finem motus, uel actus essentiae primae intelligentiae denique sit quaedam uitae reflexio in essentiam, merito in ipsa essentiae primae natura, simul uita est & intelligentia prima, latius autem extendi esse quam uiuere, rursus que uiuere quam intelligere respondebitur, non quoniam illa tria principia sint per substantiam inter se distincta, & in ordine graduum uniuerso, essentia sit superior uita, & uita superior intellectus, sed quoniam

quoniam, ut uult Plotinus, in mundo intelligibilis, dum ipse generatur a primo secundum quandam generationis illius ordinem, prius quodammodo sit essentia illa primi entis, mox uero uiuatur, mox intelligatur, prius enim est quam moueatur, prius mouetur, quam per motum in se reflectatur. Summatim uero intelligibilis illa substantia, si primo sui gradu perfecta esset, per nullum appetitum conuerteretur ad principium & ad ipsum bonum. Necessarium tamen est ad illud entia cuncta conuertitur. Nascitur igitur illa non dum penitus absoluta, sed ulterius a quo est effecta, perficitur. Quod ergo primum ibi generico datur, tanquam quod ad uitam referatur accipiendam, in sequentibus quoque illinc effectibus prius est communius, quam uita, similiterque cum uita ibi ad intelligentiam adnitatur quasi perfectiorem, pluribus subinde priusquam uiuere quam intelligere est concessum. Donum uero ipsius unius atque boni, tanquam effectoris omnium potentissimi, per cuncta procedit, & omnium operabilissimum est donorum. Quamobrem unum ipsum bonumque omnes uniuersi gradus, & ordines mirabiliter antecellit. Quod autem hoc sit super intelligentiam, uitam, essentiam, non solum Platonicis disputant, sed Dionysius etiam Arcopagita saepe confirmat, sed satis iam digressi sumus, red eamus ad institutum.

Opinio affirmans abstractorum abstracta de Deo. Item tutiores sunt negationes relationesque circa Deum. Cap. LVIII.

Antiquiores nonnulli Platonicis absolutis quibusdam affirmationibus utebantur circa Deum existimantes, cum Deus omnino sit omnium causa, praecipue amplissimorum, atque priorum, merito uires radicesque horum in se prorsus habere, per quas affirmari de Deo absolutissima quaeque possint. Nullo quidem pacto concreta, uel delicta quod Deus sit ens, aut uens, aut intelligens, neque rursus proxima his abstracta, seu quod Deus essentia, uel uita, uel intellectus, sed abstractorum potius abstractiones ipsae, ut si pronuntiaripotit, uel extraratum audiri, essentialitas, uitalitas, intellectualitas, ceteraque similiter generatum perfectissimam quaeque. Hae autem haec in Deo ratione quadam (ut aiunt) quam unitissimam, quam secretissimam nobis solido cognita. Opinabantur forsitan abstracta concretis proxima nonnullas concretorum conditiones habere. Abstracta uero remota, siue abstractorum abstractiones ab omnibus concretorum passionibus absolutissimas esse, ut affirmata de Deo nihil ibi angustiae, nihil mutabilitatis, nihil multiplicitaris, uel diuisionis compositionis uel ullius afferant, sed eminentissimam ad optima quaeque perficienda significant potestatem, ut cum essentialitatem dicunt, non formam quandam siue speciem, intelligunt a uita, uel uitalitate distinctam. Similiter cum uitalitatem nominant, non speciem fingunt ab essentia, uel intelligentia differentem. Rursus cum intellectualitatem aiunt, non speciem ab essentia & uita discretam. Haec enim tria, & praeter haec sapientia ueritasque & uirtus, & similia his abstracta, ita se habent, ut unum quodque horum distinctum sit a ceteris, neque sit id ipsum quod sunt illa. Vnum quodque igitur definitum est, certumque bonum, non simpliciter omne bonum. Volunt ergo per illa quae diximus abstractorum abstracta significari non bonum in hoc genere aut illo, nec rursus bonorum cumulum differentium, sed absolute singulariter emittentem omne bonum, quod generum omnium limitibus omnino subtraetis omnique adempta multiplicitate, omnium generum bona producat, per unam uidelicet potestatem, ad essentias, ad uitas, ad mentes, sapientias, ueritates, uirtutes efficiendas. Haec inquam, antiquiores Platonicis forsitan meditabantur. Posteriores uero Platonicis post negationes, quas cum Platone praeter ceteris eligunt, non absolutas quidem affirmationes admittunt, sed solum modo relictas, non absolutas, inquam, ipsa uerentur, ne quid penes Deum forte definiatur. Nequid interim Deo ad beatam naturae nostrae cognatum, quod quidem in epistola ad Dionysium Plato prouidentissimè prohibent, asserens, hunc circa Deum errorem, errorum omnium originem esse. Relatiuas autem affirmationes trahunt, non significare quid uel qualis sit ipse Deus, neque nomen eius notitiam uel exprimere, haec enim nobis impossibilia Parmenides inquit, sed quod pacto res ad Deum se habeat declarare, ut quando principium dicimus, & medium, atque finem, intelligimus res a Deo fieri, seruari, perfici. Quando bonum tanquam finem ab omnibus expecti omnium perfectionem. Quid uero scietiam quando unum uidemur affirmare, tunc uel ad ipsum nostrae referimus, quasi haec uniantur inde, uel forte negamus ipsum esse multiplicem, uel aliqua ratione compositum.

Si unum non habet partes consequenter, nec habet principium, uel finem, aut medium. Cap. LIX.

Quemadmodum uero per negationem multitudinis tanquam uniuersalioris, mox partes habere tanquam particularis negauit unum, ita deinceps per negationem partium negat habere principium medium uel ad finem, tanquam illud quod uniuersalioris sit quae situd, sed primo quidem affirmatiue concludit a particulari hunc in modum ad uniuersale. Si habet principium, medium, finem, consequenter habet & partes, deinde uicissim negando concludit, non habet partes, ergo non habet illa, uniuersalioris quidem esse, partes habere quam illa, partes ex eo, quod prius quidem partes, concipis, tanquam communius aliquid atque facilius, L L quam

quam eo profum ordine discernas atque disponas, ut hanc quidem tibi obtinere principium, illam uero finem, istam inter utraque mediam, animaduertas, Præterea in binario partes quidem quo dammodo sunt. Discretio uero principii finis, mediæ non est in binario, sed in ternario prima, & in pluribus numerorum, distinctio eiusmodi non est facilis. Denique quid prohibet multitudinem partium in infinito innumerabilem cogitare? Non licet tamen tibi terminos, & medium machinari. Sed ubi Parmenides inquit, hæc tria si sint, in uno erunt, & partes unius, linea scrupulum nobis obijcit. In hac enim duo quædam puncta, principium finemque faciunt, inter quæ punctum quoque medium designatur, neque tamen puncta sunt lineæ partes. Non enim ex indiuiduis magnitudo conficitur. Et partes quidem lineæ non sunt infinitæ, puncta uero nihil tibi prohibent innumerabilia cogitare. Respondemus ad hæc, in linea quidem res diuersæ qualitatibus esse posse, ut aliud quidem sit pars eius, aliud uero terminus. In uno uero maxime omnium sibi met conformi, si quid principii, mediæ, uel finis sortem habuerit, pars quoque unius erit, sed quis Parmenidi ueruit, partes alicuius appellare, quicquid illius est aliquid, quicquid ipsi sum quo dammodo complet, quicquid commercium habet in ordine, sicigitur, & puncta partes lineæ poterit nuncupare, denique & si puncta non intelligantur, ut lineæ partes, qua ratione simpliciter linea cogitur, quæ tamen ratione terminata supponitur, puncta eius termini quodammodo lineæ terminatæ partes esse censentur, sed hæc utcumque liber accipit, dubitatur iterum, quomodo in legibus quidam affirmat. Deum habere principium mediumque, & finem omnium, hic uero negat. Respondemus, breuiter, aut de alio quidem Deo, id est de intellectu, cogitatore mundi huius tibi loqui, in quo distincta sunt principiorum, mediorumque, & finium mundanorum omnium exemplaria. Hic autem de primo simpliciter uno, in quo nullæ sunt absolutæ idearum distinctiones, sed simplicissima fecunditate sua uniuersum mox intelligibile procreat (ut Platonicè loquar) per ipsum uero uniuersum quoque sensibile, aut forte, si de primo in legibus quoque tractat, non uult quidem primum illud in seipso, tanquam sui partes habere principium & medium atque finem, sed suo quodam ordine principia, & fines, & media rerum omnium continere. Atque ad ipsum omnia, ut ad principium suum, & finem atque medium se habere, omnia enim inde proficiuntur, omnia illud appetunt, omnia in illius centro, dum sua centra figunt, firmata seruantur.

Quomodo ipse unum dicatur infinitum, omniumque finis. Cap. LX.

Robauit in superioribus unum, quia non habeat terminos, consequenter terminos non habere, probat in præsentia, quia caret terminis interminatum, id est infinitum esse, sed non ut dicitur: prima fronte magnum aliquid aliquid, forte enim simili ratione quis conueniet, unitatem quoque mathematicam, quæ est principium numerorum, item punctum quod est quasi dimensionum principium, quia partes non habeant, ideoque nec terminos esse, similiter infinitos. Parturiunt ergo montes, nascitur ridiculus mus. Respondemus, unitatem hanc & punctum, in suo quodam genere infinita quo dammodo dici posse, quia nec unitas numeralis, nec punctum diminutionis partes, uel terminos habet. Et utrumque nihil prohibet, per numeros infinitos inde sequentes, uel dimensiones quaslibet inde productas, innumerabiliter se diffundere. Hinc igitur utrumque quo dammodo uidebitur infinitum, sed in uniuerso rerum ordine est utrumque finitum, partesque quo dammodo suas habet, & terminos. Nec uirum enim simpliciter est omnino, sed est utrumque res quædam in genere quodam, & per differentiam propriam componitur in specie quadam. Et consequenter proprietates habet, & accidentia subit, terminaturque à natura, uel causa superiore, & à certo quodam sine dependet, uimque ad aliquid habet determinatam. Igitur eiusmodi partes terminosque habentia merito sunt finita, similiter cætera omnia, præter primum composita sunt, atque finita. Ipsum uero simpliciter unum nihil habet eiusmodi. Nullam enim multipliciter admittit, conditionem nullam. Res omnes præter primum, quemadmodum probauimus in commentariis in Philebum, ex infinito componuntur, & termino, id est ex potentia quædam passiva per se in formi, uel de formi aliorum uergente ulterius, progressura aliunde formabilis, atque in super ex forma, uel actu potentiam, eiusmodi inclinationemque terminante. Hoc in finitum, hic terminus, elementa rerum sunt creaturam inter se opposita, conciliabilia desuper ab ipso simpliciter uno. Quod quidem, nec eiusmodi quædam infinitudo est, alioquin foret de super terminandum, nec sequentibus infinitis terminum illum, tanquam sibi oppositum adhibere, nec in super est quidam eiusmodi terminus, alioquin, & cohabitum esset in rebus, & infinita iam tanquam sibi opposita procreare non posset. Est igitur super hæc & omnia quomodo debet in se se opposita, ut possit omnia regere, pariter atque conficere. Est itaque infinitum, quia nec terminis habet in rebus, nec subit exterior res per quos, uel à causa, uel sine, uel subiecto, uel comprehendente, uel conditione quauis definiatur. Gradusque uirtutis, & actionis eius nullum numerum subeunt, uel mensuram, est & terminus non aliquid, uel alicuius, uel in aliquo, sed tanquam terminum quodlibet auctor. Syriani & Proclus, duo illa rerum elementa, finitum & infinitum, existimant ante omnes entium gradus in seipsis infra primum abstracta, & inter se separata subsistere,

subsistere, quoniam ante composita, atque etiam ante opposita inuicem confusa, existere simplicia debeant in seipsis, & oppositum seorsum ab opposito purum, ego uero arbitror cum Plotino, non esse duo hæc à compositione qualibet præsertim à prima aliter separata, quam ratione formabilis. Nam in ente primo, prima infinitudo eius, id est, formabilitas eius, qua ratione formabilitas est, est atque terminus ipse est, id est prima, & uniuersalis ipsius forma, neque eiusmodi terminum ad huc habet, neque huius termini quicquam. Rursus nec eiusmodi terminus, qua ratione terminus est, est formalis, est ipsa infinitudo formabilis, nec proprietates illius habet, sed oppositas. Iam uero. Socrates, ut significaret duo, hæc non esse substantias seorsum duas, non dixit Deum hæc duo fecisse, uel generauisse, sed ostendisse. Compositum uero ex his ens primum, inquit, ab ipso Deo genitum atque factum, quasi hoc ipsum sit subsistens, illa uero nequaquam. Ex his elementis ita distinctis componuntur reliqua omnia, his inuicem iam conflat, ideæ scilicet & mentes, & animæ, & cœlestia, & quæ sub cœlo sunt omnia. Vanum uero uidetur infinitatem hanc, id est, formabilitatem imperfectam, non dum formatam, nec dum finem optabilem consecutam, opinari per se, & in se seorsum posse subsistere, ceu, si quis à forma in formem materiam separauerit, stultum quoque fingere terminum illum, qui intimus huius infinitatis est finis, similiter segregatum, ueluti si quis materialem formam à materia forte se iunxerit. Materiam quidem re ipsa nunquam à forma se iungere potest, at uero si formam ab ea cogitaueris separatam: præteristi iam formam tibi prius obuiam, transcendisti genus, nec formam iam habes eiusmodi, sed idealem. Similiter si infinitatem, & terminum quæ sunt in ente, præterea infinitum tibi profus occurret non eiusmodi, non formabile, sed formatum omnium autor, occurret, & tibi terminus non illiusmodi, non terminus additus infinitati, sed hanc supereminentes terminosque infinitati, cuique suos ex alto distribuens. Infinitum igitur atque finis, quæ sunt in rebus opposita, extra res sunt ipsum simpliciter unum.

Quomodo negatur de uno figura, & rectum atque rotundum. Cap. LXI.

Terminum est uniuersalius quam figuratum, quicquid enim figura præditum est, finibus est inclusum, neque tamen quicquid finibus est astrictum, ut linea, est etiam figuratum. Negauit ergo unum habere terminos tanquam uniuersalius, priusquam habere figuram. Atque ex uniuersali negatione, ite negationem adduxit particularem. Rursusque prius negauit figuram quasi generale aliquid, quam species è medio tolleret, rectum scilicet & rotundum. Atque uicissim dum negauit unum rectæ figuræ esse particeps, uel rotundæ, non solum has duas figurarum extremas è medio sustulit, sed medias etiam particeps extremarum, Contum, chylindrum, triangulum, & quadratum. Tamest ridiculum foret, si quali magnum aliquid moueretur, negare scilicet mathematicas de uno figuras. Quod quidem certum est, super omne continui genus, imò super uniuersum ens existere, sublimiores ergo figuras, quam mathematicas uni negat, dum has quoque euidētissimè negat. Inter hæc nota, quod monuimus alibi. Parmenidem per opposita semper uerfari negando, per ens unum, & multitudinem, uni huius oppositam, per partes, atque totum per principium atque finem, per rectum atque rotundum, per situm in seipso, uel in alio, per statum atque motum, atque similia, ut ubique significet ipsum, unum, nec esse utrumque oppositorum, alioquin foret multiplex, non simpliciter unum, nec rursus alterum oppositorum esse. Alioquin non faceret alterum, oppositionemque pateretur, tanquam non simpliciter absolutum. Iuuat hic cum Proclo sepe nostro parumper inuestigare, utrum Plato sub eadem significatione figuram hic quidem de uno negauerit, in Phædro autem de loco super cœlesti, id est de natura intelligibili. Ibi enim per locum sub cœlo, sensibilem, uel ad summum animalem designat naturam, per locum uero cœlestem, intellectualem, per supercœlestem, intelligibilem. Quam sanè naturam appellat in figuratam. Cum uero de illa affirmet tibi multa, scilicet essentiam & intelligentiam & alia, quæ hic de uno negat: Merito, & alio quodam sensu illam in figuratam, & unum, inquit, in figuratum, respondeo uero non tam cum Proclo, quam Plotino, essentiam primæ mentis sibi mox intelligibilem, non dum habere figuram, id est exactam idearum distinctionem, quam in seipsa concipit intellectualis mentis eiusdem uirtus, mox in suam substantiam se reflectens. Ipsum uero unum, non habere figuram, significat, nullum habere, uel habiturum in se discrimen idearum, absolutis inter se proprietatibus differentium, alioquin nec foret simpliciter unum, & iam in qualibet idea determinatum esset, atque finitum. Item non habere figuram in se rectam declarat processum nullum intrus ab hoc in illud partem, nec aliunde pendere, neque uergere aliorum. Denique non esse rotundum decet, non ea per intelligentiam multiplicem, reflexione uti, qua intellectus in se ipsum utitur & in causam, sed de hoc sæpius in Plotino, profecto Parmenides ubi in poemate de uno ente, id est, de mundo intelligibili loquitur, sphaeræ comparat, & ipsa sphaeræ definitione describit, idemque confirmat hic in suppositione secunda, de eodem uidelicet uno ente uerba facturus, negat autem in prima circulare simul atque rectum de ipso simpliciter uno, quasi duo hæc intelligibilis intellectualisque naturæ sint propria, nemo utriusque dubitat, orbicularem sui ipsius, uel causæ animaduersionem esse intelligentiæ propriam, re-

Et tunc quoque propria eiusdem est: rectitudo enim processum significat, non quemlibet reuera, sed nusquam declinantem, uel obliquum, imò firmiter profusum in eum: eiusmodi uero processu procedit intellectus à patre summo. Item intus ab essentia sua procedit uita ab hac intelligentia, rursus à natura uirtus, ab hac operatio, ab hac opus æternum. Processus quidem discretio principium est, per hunc enim discernuntur rerum ordines tum à causa producere, tum in uicem, quatenus hi quidem usque ad primos uniuersi gradus: hi uero ad medios, hi autem ad infimos processerunt. Atque ita eiusmodi recto scilicet processu, medium utraque præcedit extrema. Siue enim descendas, præcedit ultima, siue ascendas, præcedit summa. Conuersio autem quæ per circumulum designatur, conficit unionem, per hanc enim, & res quælibet sibimet unitur, quatenus ad intimum sui centum singula colligit, & cuncta in uicem congregantur: dum enim cõmuni quadam affinitate boni, ad ipsum bona cuncta contendunt, in uicem quoque conspirant, si curi autem uera rectitudo est in natura intellectuali per processum indeclinabilem, qualem diximus, sic uerus est circuitus in eodem, non solum, quia hæc potissimum ad se ipsam causamque conuertitur, sed etiam quia quæcunque in ea sunt, præter suum centrum, quasi per circumferentiam, æque distant à centro, æque conuertuntur ad ipsum, perque ipsum pariter ad commune centrum atque bonum. In cæteris uero eiusmodi paritas non seruatur. In ipso denique simpliciter uno, neque processum possumus designare, per quam, uel ipsum à causa, uel aliud ipsum ab alio procedat eiusdem. Neque rursus conuersionem per quam, uel conuertatur ad causam aliquid boni, uel extrema sui conuertatur ad intima, alioquin neque primum omnium foret neque simpliciter unum, ipsum uero unum esse uniuersi principium, ex eo patet, quia nihil usquam unitate & unionem melius inueniri potest, si qua uero super ipsum causa foret, melius aliquid unionem rebus afferret.

Ipsium unum nusquam est, quia nec est in seipso, nec in alio. Item quomodo separata dicuntur ex se ipsis existere, uel produci. Cap. LXII.

PArmenides in poemate quidem affirmat, unum ens in se ipso, & circa se manere, hic autem negat ipsum simpliciter unum in seipso manere, uel in alio, attribuens ei proprie nusquam esse. Neque enim in causa est, quod est causa causarum, nec in sequentibus, quod nullam ad hæc inclinationem habet, uel habitudinem, in loco enim uel subiecto, uel tempore, uel genere, uel in toto tanquam partem, uel totum ut in partibus, esse quod est primum, nemo utique suspicatur: neque est in super in seipso simplicissimum illud, in quo non est aliud atque aliud, ut propterea alterum ad hæreat alteri, uel eori partes insint, uel totum sese complecti nitatur. Unum uero ens, id est intellectus primus, est ubique. Primo quidem est in causa, id est ipso bono intelligentiæ patre, deinde etiam in seipso, penes quem est intelligentia in uita, hæc in essentia idea in ipsa intelligentiæ distinctione consistunt. Est in super sequentibus, singula prouident ubique dispensans formaque quodammodo similes exemplari ubique disponens, sed & in hoc officio quia nusquam proprie coheretur, idco singulis ubique pariter adest. Proprium quidem est, intellectus ipsius, dum in alio est scilicet patre suo, interim in seipso manere, id est, & ad se ipsum perfecta quadam animaduersione reflecti, & sequentibus nullis coerceri, uel affici, id uero intelligentiæ proprium, id est esse in alio, simul atque intellectualiter habitare secum nõ conuenit ipsi simpliciter uni, sed præstat ipsam esse nusquam. Quod quidem sufficienti diuisione probatur, si enim alibi est, uel in se est, uel existit in alio, cum uero neque in se, neque in alio sit, consequenter dicitur esse nusquam. Proinde ubi probat unum non esse in alio, quia uidelicet circum per multas partes tangitur ab eo, tangiturque similiter. Videtur quidem negare tantum, non esse in alio tanquam loco, uel uase, quid profecto leue quiddam foret, & commune rebus etiam omnibus quomodo libet indiuiduis atque incorporeis. Putandum tamen est Parmenidem hic negare, sic unum esse in alio, ut hoc proprium sit unius, nec ullo modo sit in alio, cum multarum esse aliquid in alio possit. Dicimus igitur unam cum Syriano hic negari ipsum unum, in alio esse, eodem sensu quo in suppositione secunda affirmatur unum ens in alio esse. Siquidem unum ens, id est prima illa intelligibilis, uel etiam intellectualis essentia est in alio, ut in causa, id est, in ipso uno atque bono, quod quidem quasi circulo quodam comprehendit eam, tanquam principium, finisque eius, mediumque conseruans, excedensque ipsam undique. Quia hinc quidem emittentis est, inde uero satis actio operatur. Hæc uero tangit illud multis, ut Parmenides ait, id est per plures sui partes, uires, ideas, actus, se applicat illi, & numero quosdam uicemque potest unicam illius fuerunt ita imitari conatur. Est autem proprium intelligibilis huius essentia, esse in primis in uno, si quidem est uni quam proxima, ipsique indistincta, & in declinante in hæret. Est & proprium esse, in se ipsa re uera penitusque se complecti propter reflexionem uirtutis, intelligentiæ, uoluntatis in se reflexionum omnium exactissimam, similiter ipsius unius maximè proprium est, nec esse in alio ullo modo, præcipue sicut in causa, nec esse in seipso per ullam sui ipsius comprehensionem intellectui alicui notam. Alioquin in eo duæ quædam partes, aut uires, aut rationes diuersæ forent, scilicet uidelicet ratio quidem altera comprehendens, altera uero comprehensa. Quæ quidem diuersitas imò & oppositio ab ipsa ratione unius est admodum aliena. Non enim potest aliquid per

idem ac simul, & secundum totum opposita pati. Igitur si simul hæc admittit, quæ modo narrabam certè secundum aliud, aliudque sui, uel scilicet per aliam, & aliam rationem se continet, atque continetur, nam & quod mouetur ex se, quamuis non per duas sui partes id agat, tamen per uirtutes duas expetit differentes, præterea in se ipsa esse non modo per quandam sui ipsius animaduersionem intelligibilis illa substantia dicitur, sed etiã qua ratione se ipsam quoquomodo producit, sicut enim quædam mouentur ab alio, ut corpora quædam à semetipsis, ut animæ, ita quædam solum producantur ab alio, ut corpora & corporea cuncta. Quædã nõ modo sunt ab alio, sed etiam cum primum inde sunt, quodammodo etiam à se ipsis existunt, ut separata separabilesque substantiæ. Quantum igitur se sua quadam uirtute producant, se continent, quatenus producantur à se pariter continentur. In omnibus profecto substantiis, intelligentiæ prædictis, duæ sunt uirtutes altera quidem generatiua, altera conuersiua. Per generatiuam, atque fecundam explicent in seipsis uel remotiorem formam, & uitam atque actum, unde uidentur generare, & quasi regenerare se se ipsas. Explicant in super simile non nihil in aliud ubi uidetur foras se quoque producere, per conuersiuam uero uirtutem ad se & ad causam reflectuntur, ubi etiam se reformare & conformare uidentur. Intellectuales ergo substantiæ hæc apud Platonicos ratione ex se ipsis, & in se ipsis existere, uel produci dicuntur. Quæsanè conditio non competit uni, penes quod præter actualem existentiam ipsam non est præterea uirtus ab aliqua existentia differens, sicut in cæteris omnibus, quæ inde dici possit existere, uel per quam explicatur intus alterior forma uel actio. Nec ulla rursus conuersione opus est illi in quo nulla penitus diuersio, uel diuersitas fingi potest.

Quomodo unum neque moueri, neque stare dicitur, et quomodo sit motus, et status in omnibus, præter primum. Cap. LXIII.

PArmenides in poemate quodam de uno ente statum motumque affirmat, quemadmodum affirmabit in suppositione secunda. Hic autem in suppositione prima motum de ipso simpliciter uno statumque negat. In poemate profecto primo quidem, inquit, ens primum unum immobilis consistere. Denique intelligentiam huic adhibuit, intelligibilis summo coniunctam. In sequentibus uidelicet intelligentiam esse sine motu non posse, ubi ultra statum uidetur motum quoque tribuere. Quoniam uidelicet intelligentia uersatur in uita, uita uero est quidam motus essentia, negatur uidelicet actus ex essentia pullulans omnis uitæ, motusque principium. Intelligentia uero est uitalis huius motionis terminus quidam, reflexioque naturam suam animaduertens. Itaque intelligentia quatenus uersatur in uita discernitque iam plurima, motus quid esse uidet. Quatenus uero quasi terminus progressum uitæ sistit centroque refigit, status etiam iudicatur. In Theologia nostra probauimus, in omni re post primum, quatuor hæc in se differre, essentiam, & esse, & uirtutem, & actionem. Hic igitur uidetur essentia quidem ad suum esse perueni, uirtus autem hinc protinus egredi atque ad actionem è uestigio progredi. Id totum motus quidam uideri potest. Vbi & status ad esse putatur, quatenus dum sequentia progrediuntur, interim prima consistunt, ac denique in suo quodam sine quiescunt. At uero penes ipsum unum, præter simplicem existentiam non licet, ut diximus, uirtutem, uel actionem, aliquam adhibere. Per quam progressum aliquem possumus effingere, uel quietem quandam præterea progressionis oppositam cogitare, profecto potentia, actio, motus differentem ab uno rationem habent. Non igitur applicanda sunt uni, ut per hæc unum efficiat omnia, certum est interea non per motum facere, nec fore omnia sint mobilia. Item ne, uel motum efficiat, per motum, uel ponere motum cogamur in uno. Iam uero tria hæc modo dicta ad bonum ubique extendunt, quasi non sint ipsum bonum. Ipsum itaque bonum unumque non per aliud, sed ipsa unitate bonitatisque facit & perficit omnia. Si enim ubique quod magis uiam bonumque est magis, & maiora efficit atque plura, sequitur ut ipsa proprie unitate bonitatisque omnia fiant. Mitto nunc qua ratione Proclus uni auferat actionem. Quia uidelicet sicut quæcunque sunt ab ente ens habent, sicut quæcunque sunt ab uno unum necessario habeant. Itaque materiam ab uno procedentem unum esse, ullam tamen actionem in se habere, alioquin habituram si per actionem aliquam uni propriam ab uno processerit. Præterea & si uidetur Parmenides solos hic motus corporeos uni negare sub nomine alterationis atque lationis, meminisse tamen oportet leuem fore operam, & perissem, si hos solos uni sustulerit. Sed profecto sub horum appellatione sustulit omnes, tam uidelicet incorporeos quam corporeos: Alterum hos solos esse motus. Item unum nullò motu moueri. Motus quidem alterationis in anima est quando affectum, & uitam, & formam, & actionem uel superiorum uel inferiorum subit quasi facta, iam altera. Localis autem rectus tum intus rationalis & superioribus ad inferiora discursus uel uicissim tum extra mutatio loci, & ipsa corporis uergetatio Circuitus quoque fit in ea quando uel se ipsam animaduertit, uel repetit eadem. In mentibus uero puris alteratio quidem est intellectuali potentia in obiectum intelligibile transformari. Localis autem est circuitus ad seipsum pariter atque causam, forte uero rectum quodque motum agunt quatenus aliam speciem aliam intuentur. His igitur motibus omnibus absolutum est ipsum simpliciter unum. Tu uero ubi alterationem audi

calem transmutatione, scilicet generatione, corruptione, augmento, decremento, qualitatium com-
mutatione, atque similibus. Denique sic argumentatur, quicquid mouetur, aut alteratur, aut fer-
tur, ipsum unum neque alteratur, neque fertur, quamobrem nullo modo mouetur. Primo quisdem
probat non alterari, deinde neque ferri probabit. Iam uero si alteratur, aut transmutatur totum
aut ex parte mutatur, si totum omnino, uel transit in multitudine unius experientie, que quidem
nusquam esse potest, uel in nihilum, unde nihil in se habens amplius erit uno nomine existente, nisi autem
per aliquid sui mutatur, in eam aliquid erit, & aliud, quorum alterum quidem manet, alterum ue-
ro mouetur sursumque recipitur aliquid peregrinum, itaque non unum est, sed multitudo qua-
dam est, & sit quod ita mouetur. Animam uero concessimus alterari dum se rebus alijs, alijsque per
affectum modumque actionis, & uitae conformatur. Intellectum quoque dum se ad intelligibile con-
ferens, & formatur illo, & interim uel rem distinguendo, uel se applicando intelligibilibus pluri-
bus conformatur. Sic itaque & anima, & intellectus, dum id ipsum quod sunt permanent, multipli-
cia fiunt. Quod tamen de uno cogitari nefas. Post haec unum neque loco ferri probat hunc in mo-
dum. Quicquid loco mouetur siue localiter (ut ita dixerim) aut circa locum eundem uersatur in or-
bem aut locum pro loco mutatur in rectum, uel mixto quodam ex his obliquo motu mutatur. At
unum nec in orbem, nec in rectum mutari ullo modo potest. Ideoque neque mixtum ex his sibi alte-
ris subire motum, quapropter nullo motu mutatur.

Vnum neque circulo mouetur, nec in rectum.

Cap. LXIII.

Probat unum ita circulariter non moueri, quod circulo fertur necessario medium, & extrema
circa medium habet, mediumque manet in eo, ceteris permutat, itaque & partes habet, & to-
tum, haec autem uni propter supremam simplicitatem eius competere nequeunt. igitur cir-
culo non mouetur. Circularem hic motum uni demens, non solum corporeum circulum ad-
mit, sed etiam incorporeum. Nempe in anima & intellectu permanet ipsum eius centrum, & u-
nitatis ipsa uirtusque praecipua siue substantia, dum ceterae partes, & uires, actionesque illinc effluunt
atque reflunt, & quomodo libet multipliciter operantur, quod quidem, circulum quendam re-
ferre uidetur, ab ipsa unius simplicitate penitus alienum. Probat praeterea unum non moueri in
rectum hac forma. Quod mouetur in rectum ab hoc loco transit in illum, aut igitur totum
simul hic est & ibi, aut totum neque hic, neque ibi est, aut pars quidem eius hic est, ibi uero pars
alia. Si concedatur primum, iam non mouetur, sed simul utrobique permanet. Si secundum,
nihil ad ipsum locus hic, uel ille pertinere uidetur. Si tertium, iam est parabile. Vnum igitur,
cum sit indiuiduum, hoc motu moueri non potest. Probatur quidem uel est in superioribus unum
in aliquo non existere quoniam conditio eiusmodi sit dignitate uirtutis inferior. Cum uero in ali-
quo fieri, id est nuper alicui contingere, uel aliquo ferri, uel quomodo libet alterari etiam deterior
sit, quam in aliquo esse multo minus id uni competere iudicatur. Dici quidem potest aliquid si-
mul totum in loco, & extra locum existere, ut mens & intellectus anima, multo magis unum,
fieri uero per motum, & intro simul, & extra totum, distur ridiculum. Hic iterum ad motum, ur-
dum motiones partesque corporeas uni detrahit, simul etiam incorporeas existimes esse sublatas.
Anima si quidem, uel diuina multiplices formas intelligentiasque intelligibili superno se admonet
circa aeternum temporaliter mobilitateque se uertans. Et quasi recto quodam incellum modo per haec
formam actionemque suam modo per illam transiens, illud attingit, similiter quidem non tamen
temporaliter distributum. In hac ergo progressionem recta anima neque tota in illo intelligibili
sit, neque est tota seorsum, sed partem quidem se ibi, dum actu illud attingit, partem uero non-
dum est ibi, per actiones uidelicet alias in posterum explicandas. Possimum & in mente diuina pro-
cessum quasi rectum auspicari, qua ratione e suo quodam centro progrediuntur multiformes
ideae. Vbi sane pars quidem mentis, uel intelligentiae suae, in hac idea pars in illa uidetur existere,
quamuis tota simul essentia sit in eunctis, conditionem tandem eiusmodi non solum corporibus
sed animabus etiam atque mentibus attributa uni competere nequeunt, omnia denique in quibus
uirtus, & actio ab essentia quomodo libet distinguuntur quodam modo moueri uidentur,
quia & ab essentia uirtus, & a uirtute progreditur actio, sed penes ipsum unum quem ad modum
supra diximus, propter supremam simplicitatem non possunt duo haec ulla ratione ab essentia
singi distincta, praesertim quoniam si ita finxeris interroga bimus, nunquid ipsum unum produ-
xerit uirtutem actionem uel suam per uirtutem aliam actionem uel procedentem, an per ipsam po-
tius existentiam, fore primum concesseris mox infinito euidam progressum ad unum pateberis.
Si secundum dederis, ipsum quidem unum sola eam existentia, penes a uirtute sequente procul
& actione secretum. Quod uero penes ipsum sub quodam uirtutis, & actionis forma consisteras,
nec ipsum erit amplius, nec aliquid eius, sed post ipsum quidam uidelicet illius affectus. Uirtus
quidem illius erit ipsa primi entis essentia, operatur uero uirtus & intelligentia, essentia prima pro-
pria. Haec quidem principii primi prerogatiua est, ut circa ipsum motu uirtute, & actione sit sub-
stantia substantialisque actio, mox post ipsum in medium afferenda. Foran uero & Aristoteles ut diuisio-
nem atque motum euitaret in primo causam finale manifestius, quam efficientem censuit nominandum.

Quomodo

Quomodo negatur de uno status. Cap. LXV.

Probat unum iterum neque stare propositionem in superioribus probatam repetit
prentem unum, in aliquo non manere. Si igitur non manet in aliquo, consequenter neque
permanet in eodem, neque stat igitur, siquidem stare, non aliter quam in eodem permanere,
desinit soler. Concesserit forte quispiam unum, neque dicendum mobile, neque stabile, ne fore
sic intelligatur quomodo compositum. Nam & stabile statu stat, & mobile motu moue-
tur, nihil uero prohibere poterit, quo minus unum appellamus statum ipsum aut motum. Nos
autem opinionem hanc ratione quadam alibi probata respiciamus, scilicet unum esse omnibus op-
positionibus rebusque inuicem quomodo libet oppositis excellentius, ut opposita quaelibet, & pa-
riter efficere, & in unum conciliare possit, uirtute enim illius, quod est oppositis legatis oppo-
sita copulantur. Si enim sit utrumque simul oppositum, compositum erit a superno quodam di-
uerforum conciliatore constatum: Sin uero oppositorum alterum fuerit oppositum alterum
& quae ad ipsum pertinent non efficiat. Oppositorum quidem duorum, quod altero est deterius
nemo utique dixerit esse ipsum unum uniuersi principium. Sed forte quod melius, uerunta-
men neque hoc esse potest, nam & sub ordine quodam cum altero opposito numerabitur, & alte-
rum non participabit illius. Oppositum enim non sit per oppositum oppositi particeps. Quod
ergo non erit unius ac boni particeps, merito nec ullo modo erit unum aut bonum. Denique ita-
tus ipse quantumlibet perfectus, & ipse motus quomodo libet efficax certa quaedam species est,
& perfectio definita: seuuncta enim sunt inuicem neque propria alterius perfectio est in altero.
Neutrum itaque perfectissimum, neutrum ergo primum. Primum namque ab omni definita perfe-
ctione seuunctum sub simplici ratione, boni perfectiones omnium, tanquam perfectionem pro cu-
ctis unam simul, & uniuersam continet eminenter.

Quinque generantis, Tres negationum gradus, Decem praedicamenta negata, De co-
dem altero, non nihil. Cap. LXVI.

Quinque generantis in sophiste tractantur, ac nos eadem in Philebo & Timaeo, atque
Plotino latius pertractauimus. Hic itaque breuiter perstringemus, primo quidem ite-
rum admonentes, quod & in superioribus admonuimus. Dum Parmenides de uno ne-
gat omnia genera & propria entis, totum ens negare de uno, de quo post omnia entis, propria ma-
nifeste tandem negabit essentiam, dum uero negat quae unque pertinent ad ens, de uno, tanquam
illa minus digna unum uniuerso entis praepone. Reperam iterum, sicut omnis multitudo rati-
um, ratiunum entium ad unum ens eale reductur, sic omnia in primis entia talia, siue talia ad unum
primum simpliciter ens postremo reducti. Idque unum ens ab ipso simpliciter ens uno pendere.
Qua igitur ratione hoc unum ens simpliciter est, ab uno sortitur essentiam. Qua uero proceden-
do existit ab illo alteritatem non cescit, atque notum. Qua rursus existendo, ab illo ad se con-
ueritur, & ad illud identitatem accipit atque statum. Per essentiam quidem hoc est secundo,
quod primo illud existit, per alteritatem uero, & ab illo, & ipsum intra se, ab alijsque distinguitur.
Per motum quoque progreditur inde, progreditur intra se, progreditur & ad alia operando. Per
identitatem simile est illi, congruit quoque secum. Cum ceteris quoque consentit. Per sta-
tum denique nec ab illo, nec a seipso discedit, firmiterque propria retinet, neque cum alienis se con-
fundi permittit. Mitto nunc quomodo essentia dependens ab uno, non unum est, & unum, quia
uero non unum sortitur infinitatem. Sed rursus quia sit unum terminum adipsit. Infinita-
tem quidem habet praecipue penes uitam. Terminum uero penes intellectum, rursus per infi-
nitatem praecipue habet motum, atque alterum. Per terminum uero praecipue statum, atque idem.
De his profecto in Philebo, & sophiste latius pertractauimus. Post quinque rerum genera, quae in pri-
mo pro sua dignitate sunt, & in sequentibus omnibus pro sua cuiusque natura, in primo emicant mul-
tiformes ideae, & in sequentibus multae formae. Sed antequam prosequamur, quomodo Parmeni-
des hic postquam negatur de uno statum, atque notum, negat idem, atque alterum, operae pretii
forte fuerit recensere triplicem negationum ordinem a Proclo diligentius obseruatum. Alia sa-
ne negatur de uno, quantum sibi competit ad seipsum, atque hic est primus apud Parmenidem ne-
gationis gradus. Alia uero quantum sibi pariter & ad alia, hic gradus est secundus. Alia denique
quantum spectat ad alia solum, hic gradus tertius. Multitudinem enim, & totum, figuramque, & in
aliquo esse, motumque, & statum de uno negat, quantum proprie spectat ad unum. At uero idem, &
alterum, simile, dissimile, aequale, inaequale, tenuius iunius uni auterit, & ad se, & ad alia. Neque enim
sibi met est, neque ceteris idem similitur, & quae in hac sorte sequuntur. Denique opinabile, sci-
bile, nominabile tollit unum, quantum ad alia pertinet. Omnibus enim est hac conditione prorsus
incognitum, cum igitur motus, & status, ad primum praecipue gradum pertineant, idem uero, &
alterum potius ad secundum, merito motum, statumque priusquam idem alterum uel negant. Prae-
sertim quia primum ens per processum declarauit, tum se alterum, a primo tum in se alterum ali-

LL & quid

quid atque alterum, per statum uero suum in uno declarauit identitatem, prius ergo sunt illa quam ista. Animaduertere interim, quomodo negat uni prædicamenta, dum enim negat idem aut alterum, demit illi substantiam, dum simile atque dissimile, qualitatem, dum æquale, & inæquale, qualitatem. Vbi senius aut iunius tollit quando, passionem uero, & actionem sustulit una cum motu, sustulit & ubi locumque dum in aliquo esse negaret, habitum quoque & relationem passim auferit, ubi nihil habere probat, cum nullo congruere, sed ultra prædicamenta decem, ens auferit quoque transcendens, cui saltem quinque illa genera ubique conueniunt, manifeste tamen uno negato. Pleurique putant prædicamenta decem rebus intelligibilibus, præsertim prius esse deteriora, nihil in illis hanc esse substantiam, quæ definitur uicissim opposita capere: Multoque minus illic esse, speciem atque genus, siquidem minus substantiæ sint, quam ipsa prius definita substantia. Minime omnium accidentia, siquidem ex illis sunt speciebus atque generibus. Nihil itaque mirum est prædicamenta negari de primo, si communiter de omnibus sunt negata diuinitis. Neque etiam ualde mirum negare de illo species ideales, quales intellectuall etiam, & intelligibili monade inferiores existunt. In primis ergo negantur de primo prima ipsa, & amplissima entis genera ideis antiquiora, ad uitalem essentiam pertinentia. Mitto nunc quod Proclus addit, singulos deorum ordines per hæc negari de primo, tanquam cunctis excelso, denique Parmenides in Poemate idem & alterum de uno primoque ente uerbis manifestis affirmat. Quæ quidem & de eodem affirmabit in suppositione secunda. In hac uero suppositione prima de uno negat, declarans interea super unum ens existere simpliciter unum.

Vnum nec a seipso alterum est, nec idem alteri, & ab omnibus conditionibus est absolutum. Cap. LXVI.

Quatuor circa idem & alterum conclusiones adducit, quoniam uero ab euidentioribus est inchoandum, merito de uno negat esse, uel alterum a seipso, uel alijs, idem tanquam manifestiora prorsusquam neget, uel esse idem sibi, uel ab alijs alterum, quæ quidem duo sunt difficiliora probatu. Præterea quoniam alteritas alienior est ab uno, quam identitas, prius argumentatur unum non esse alterum a seipso, tanquam concessu facilius quam argumentetur unum non posse alijs idem. Probatio uero prima est eiusmodi: Si unum esset alterum a seipso alterum & discrepans ab uno foret, non esset igitur ipsum unum. Secunda uero probationis hæc est forma: Si unum esset idem alteri iam esset illud alterum, non igitur erit ulterius ipsum unum, sed alterum, erit ab uno scilicet aliud quiddam præter ipsum unum. Tu uero hic intellige unum ipsum nullam cum alijs identitatem communionemque habere, si enim quanto altior causa est, tanto remotior est a proprijs effectuum suorum conditionibus, altissima certe causa causarum ab omnibus entium omnium proprietatibus est penitus segregata. Itaque cum rebus ullis neque specie, neque genere, neque ordine congruit. Alioquin non solum foret ipsum quod existit, uerum etiam speciei, uel generis, uel ordinis illius foret particeps, neque foret amplius simpliciter unum, nempe quod participat aliquid, non est solum id ipsum, quod participatur ab eo, sed præterea aliquid aliud. Alioquin non esset illius particeps, sed illud ipsum prorsus existeret, ipsum igitur unum nullus est particeps, ne forte destinat esse simpliciter unum: Inferiora quidem non participat, ipsius uidelicet maiestate prorsus indigna, superius autem aliquid participare non potest, quod enim superius uno: Profecto quatenus per rerum gradus ad superiorem causam gradatam superioremque ascendimus, eatenus ad magis unum, & simplicius peruenimus, ipsum ergo simpliciter unum est cunctis excelsum. Neque fingere licet ipsum uere unum esse geminum, scilicet hoc & illud: alioquin qua ratione unum est utrumque non differret. Distingui tamen necesse est, si duo fuerint. Distinguetur igitur hoc ab illo per proprietatem quandam, quam præter ipsum unum habet hoc, & suam similiter habet illud, utrumque igitur erit mixtum, & multiplex, & unum quiddam nec utrumque ergo simpliciter unum. Cum igitur ipsum unum sit unum, singularum, solum, si fingatur alteri cuidam idem euadere, certe fiet idem altius, quod non uere unum, si hoc ipsum fieri huic idem est, cum hoc aliquo modo congruere, communem ordinem iam subibit, fietque cum hoc communis nature particeps. Neque simplex, & absolutum amplius erit. Sin autem fieri huic idem, est hoc ipsum prorsus euadere, iam illud quod ante asserbatur simpliciter unum, prorsus erit hoc, quod postea ponebatur, nec uere, nec simpliciter unum. Cætera quidem, quoniam in specie, in genere, in ordine computantur, sic ad identitatem se habere possunt, ut inuicem eam quodammodo esse ualeant, neque tamen penitus eadem, ut Socrates cum Platone, idem specie, neque prorsus idem cæteraque similiter. Ad ipsum unum extra omne consortium segregatum, si præterea fingatur cuiuspiam esse idem, cum nequeant exteriora quapiam conditione, uel societate idem fingi, necessario ipsa sua singularitate nature huic iam erit penitus idem.

Vnum

Vnum non est ab alijs alterum. Cap. LXVII.

Facile quis putauerit unum esse, ab alijs alterum, & sibi ipsi idem, communis enim opinio recepit esse uidetur ad unum pertinere ut & extra distinctum sit ab alijs, & in distinctum sit intus. Verum tamen Parmenides accuratius ista perpendens, neque alterum, neque idem de uno iudicat. prædicandum siue accipias alterum pro ipsa alteritate formali, siue pro alteritatis participem quodam. Similiter siue idem pro identitate, siue pro participante susceperis. Cum uero identitas magis ad unum pertinere communiter uideatur, quam alteritas, nimirum tanquam a faciliore quodam incipiens unum non esse ab alijs alterum prius probat, quam non esse sibi ipsi idem, utrumque tamen inopinabile uulgo. Memento primo quidem quod est ab alijs alterum, aut per alteritatem quam participat, esse alterum, aut se ipso alterum esse, ut potest quod sit alteritas ipsa, deinde uero ad aliam unius, aliam alteritatem rationem esse. Vnum enim absolutum est, alteritas autem refertur ad alterum. Præterea unius quidem proprium est unire, alteritatis uero diuidere. Quapropter hæc non solum alia est ab alio, sed etiam aliena. Si igitur unum dicatur ab alijs alterum cum non ratione unum est, sit & alterum forte tanquam alteritatis cuiusdam particeps fieri alterum iudicabitur, itaque alienam admittens alteritatem, non erit ultra simpliciter unum, neque recte rursus dici potest unum ab alijs alterum, ut alteritas ipsa. Hæc enim seipsa est altera, unum uero non seipso. Si quidem non qua ratione unum effici potest alterum cum alia, & aliena ratio unius a ratione alteritatis existat. Verum dum rationem ipsius unius, & ab alteritate dicimus alienam, & a generibus entis uniuersoque ente penitus segregatam, periclitamur interea confiteri unum esse ab his omnibus alterum. Sed memento alteritatem proprie dici proprie tatem quandam diuisoriam entibus insitam, identitati per conciliationem aduenienti prorsus oppositam. Absrit igitur, ut per proprietatem entibus destinatum, & oppositioni subiectam ipsum unum entium principium concedamus ab entibus segregatum. Quando enim segregatum dicimus, tunc in comparabilis simplicitate sua ineffabiliter supereminens cogitamus. Alter enim corpus separatum a corpore, scilicet per locum. Alter anima a corpore, scilicet per substantiam separabilem. Alter intellectus ab anima, & plures intellectus inuicem, & inter se idem, scilicet per ipsam essentiam, uel saltem per formalem rationis alteritatem, ipsum quoque unum aliter, scilicet per simplicissimam eminentiam ipsius propriam nulli conuenientem. Alteritas igitur unum concedatur. In eo autem quod super esse existit, uel in nihilo ne nominetur quidem. Quis enim ritè dixerit, nihilum ab ente alterum esse, quasi sit aliquid præter ipsum? Similiter nemo rectè dixerit unum ipsum ente superius per alteritatem quæ entis conditio est esse ab ente femotum.

Vnum non est sibi ipsi idem. Cap. LXIX.

Alia unius, alia identitatis ratio est, unum enim est absolutum identitatis ratio. Nam semper est aliquid alicui idem, propterea unum tanquam absolutum est ente identitatem, ut pote relatiuam. Præterea si unam hęc cæram habeas, ibi uero quatuor, cupiasque hanc illis eandem numero fieri, diuides hanc in quatuor. Hæc ergo diuisionem atque numerum eandem illis euadet. Si rursus cupias illas ibi cæris his, hic cæris alteras numero fieri quatuor in eandem unam coges. Sic itaque rursus per unionem sit alteritas, quemadmodum modo per multitudinem efficiebatur idem, unde concluditur (quod proposui) rationem unitatis & identitatis inter se differre. Si ita se habet, non potest ipsum unum sibi idem existere, alioquin aut participabit identitatem per quam sibi fiat idem, alienamque naturam admittens, desinet esse simpliciter unum. Aut forsitan ipsum erit identitas ipsi, ut ex se sibi ipsi sit idem. Esse autem non potest identitas, siquidem alia huius & illius ratio esse deprehenditur. Quod ex eo iterum confirmatur. Quoniam identitas cum alteritate, & numero commercium habet. Nam in tribus sitatem constituit identitas, ad quam necessario requiritur hoc idem sit illi, & in conditione quadam idem. Sed ipsum unum etiam modis coniugium subire non potest. Obicit Proclus, Parmenidem debuisse multitudinem multitudini potius æquale fieri aut partem, quam eandem. Respondet sic de essentiali numero potius quam accidentali fieri in ætatem. Vbi igitur numerus rebus numeratis contingit extrinsecus æqualitatem ritè, uel inæqualitatem dici, ubi autem numerus est essentialis & intus, identitatem dici posse. Si quidem identitas sit quedam in natura communio, denique uniusquisque sequentium ordo nouum aliquid secum fert, & id quidem deteriorius, præter id quod erat in præcedente. Regio sub Luna mutationem in substantia iam motui, cælestium adhibet non permittentem substantiam. Cælum localem circuitum adiungit uitæ celestis animæ motu non locali: Anima temporalem discurssionem addit intelligentiæ non currenti. Intellectus appetitum intelligentiæ adhibet enti non dum per se intelligentiam affectant. Hæc tandem præter alia genera oppositaque cum identitate subit alteritatem, quæ in primo non erant, identitatem quidem illius unitatem refert, alteritate uero eiusdem eminentiam pro utribus representat.

LL *Vnum*

Postquam negauit de uno tanquam superiore identitatem, atq; alteritatem ad essentiam illam intelligibilem pertinentia, negat deinceps, quæ post illa sequuntur, similitudinem, atque dissimilitudinem. Similitudo quidem identitatem sequitur, dissimilitudo autem alteritatem, suntq; minora. Post hæc iterum æqualitatem, & inæqualitatem negabit, illa post similitudinem, hæc post dissimilitudinem collocatur: Illa quidem duo, ad formales intelligibiles essentia uires pertinent, hæc uero duo ad actiones, & quasi mensuras & modos, earum utrum spectare uidetur. Iam uero in mundo intelligibili, ubi uires sunt uariæ, modiq; multiplices inueniri quodammodo possunt, similitudo, dissimilitudo, æqualitas, inæqualitas quasi generalissima quædam, sequentibus omnibus pro suo cuiusque modo distribuenda: Mox etiam sui intelligentia sua emicant eadem ut ideæ. Idealis quidem similitudo, & quæ sequuntur. In ipso autem uno, hæc neque ut genera, uel generalissima, neque ut ideæ formaliter distinguuntur. Formabit uero Parmenides propositiones de hac materia quatuor, unum non est tibi ipsi simile, unum non est alteri simile, unum non est sibi ipsi dissimile, unum alteri cuiquam non est dissimile, unum non est sibi, alijs, uel simile, ita probat. Quicquid alicui simile est, necessario identitatis alicuius est particeps, unum uero identitatis particeps esse non potest, non est igitur alicui, scilicet uel sibi, uel alteri simile. Profecto unum ipsum identitatis causa est, hæc autem similitudinis est origo. Imò etiam æqualitatis ipsius. Nam æqualia dici solent, quæ quodammodo in quantitate sunt eadem, & similia rursus, quæ in eadem qualitate conueniunt, eandem uidelicet speciem qualitatis adeptæ. Vnum uero non participare identitatem in superioribus est probatum. Quoniam identitas natura quædam differens est ab uno, est igitur numero fa, quapropter si unum hæc admiserit, euadet iam multiplex, atq; desinet esse simpliciter unum. Post hæc unum non esse sibi, alijs uel dissimile, hæc breuiter ratione demonstrat. Sicut similitudo ab identitate, ita dissimilitudo ab alteritate dependet. Illa namq; dissimilia nominantur, quæ in altera, atq; altera specie qualitatis existunt. Cum igitur ipsum unum alteritatem ullam, (ut supra diximus) tollerare non possit, ne aliena & multiplicia sustinens unum tam esse definat, merito nec esse dissimile potest. Si quis autem cetera uni dissimilia, atq; similia esse dixerit, loquetur quidem non admodum proprie, quoniam unum simul cum alijs non potest ad ideam, uel genus similitudinis, dissimilitudinis uel referri. Recte tamen sentiet, si modo iudicauerit cetera esse quidem dissimilia uni, quoniam nihil habeant commune cum illo, esse quoque similia quoniam unum quiddam habeant commune inuicem ab illo susceptum, qui inquam ratione unitatem illo uidelicet largiente participant, communitq; illinc, atq; illuc desiderio rapiuntur. Neq; tamen uicissim illud simile ceteris est dicendum, quoniam similitudinem uel identitatem participare non potest. Imagines quinetiam exemplari similes appellatur, neq; uicissim. Iam uero quemadmodum ideale exemplar se habet formale seriem suam per multos gradus sibi de sequentem, sic ferè ipsum unum, bonumq; ad omnes entium gradus, tanquam unius boni particeps se habere uidetur, ob quam sine comparationem. Plato in Republica ipsum unum uniuersum principium appellauit. Ideam boni, non quia sit species aliqua uel idea, est enim longè altius atque latius, sed quoniam (ut diximus) idea quælibet in processibus suis, quodammodo imitatur uniuersalem omnium ab ipso bono processum.

Vnum nec sibi, nec alijs est æquale, uel inæquale. Cap. LXXI.

In mundo intelligibili ultra terminum infinitatem que, quæ alibi declarauimus, identitatem quidem ponunt etiam propter essentiam formarum omnium unam, semperq; eandem, alteritatem uero etiam propter multiformes ideas, similitudinem quoque, quia conformes sunt semperq; in habitu simili perseverant, dissimilitudinem uero, quoniam ratione inter se sunt differentes. Propterea & dissimilia faciunt, æqualitatem in super, quia semper æqualis uirtutis & actionis est modus, & quia res singulas intra se ipsas, & inuicem æqualitate proportionis adæquant. In æqualitatem deniq; quoniam partes, uires, ideæ, non penitus sunt æquales. Sunt enim formales ibi gradus, nec æqualia faciunt. Communurabiles inuicem sibi dicuntur generum, idearumq; gradus. Sed hæc ad ipsam essentialem, intelligibilem q; monadem, haud similiter commensurabilia iudicantur. Seruum in ipso uno, unius mundi intelligibilis auctore uarietatem eiusmodi collocare non possumus, ubi si non est terminus & infinitas, consequenter nec sunt, uel quæ terminum sequuntur, ut idem, simile, æquale, uel ad infinitatem spectant, uel alterum dissimile, inæquale. Parmenides igitur postquam de uno negauit idem, atq; simile, & alterum atq; dissimile, tanquam origines quidam, consequenter negat æquale, & inæquale inde dependens, & quatuor, ut supra, propositiones uult intelligi, unum non est sibi, alijs æquale, unum nec alijs est æquale, unum sibi non est inæquale, unum nec alijs inæquale. Negat autem ubique de uno, ut monismus alibi, sub passionum sensibilibus præterea, animalis quoque, & intellectuales, intelligibilesq; passionis. Itaque dum audis æquale, & inæquale, quasi corporeo ritu tractari, intellige incorpoream quodque æqualitatem, inæqualitatemque negatam. Inter hæc aut, æqualia esse, quæ semel eadem mensuram

mensura metitur, ut quando pedalis mensura, pedem hunc adæquat & illum: Inæqualia uero alia quidem uult esse commensurabilia, alia uero incommensurabilia iudicat. Si pedale quidem lignum, ligno pedali est inæquale, sed propterea commensurabile, quoniam mensuram habet cum illo communem. Eadem namque mensura pedalis, quæ semel adhibita minus hoc metitur lignum, bis admoda metitur, & maius. Sed diameter lateri, non ita commensurabilis existimatur: Non enim est certa mensura, quæ sub certo numero repetita, alterum adæquare, alteri pendatur, sed tantum hoc quidem dicitur maiorem mensuram habere, illud uero minorem. Est itaque argumentum ratio talis: Quod alicui est æquale, eandem cum illo mensuram habet, quo circa etiam identitatis est particeps, cum igitur unum identitatem participare non possit, ideoq; nec eandem subire mensuram, nimirum nec sibi, nec alijs sit æquale. Identitatis uis amplissima est, dicimus enim aliqua inuicem eadem specie, genere, ordine, tempore, qualitate, quantitate, loco, mensura, & deniq; cunctis. At uero tanquam æqualia inuicem comparantur in specie, quis enim dixerit lineam æqualem superficiem uel superficiem solido, uel alterationem augmento, motum uel locali: Sed dicimus potius lineam æqualem, uel inæqualem lineæ, cæteraque similiter. Cum igitur negat sic de uno identitatem, & alteritatem, tanquam amplissima, eo sequenter tanquam angustior, & inde dependens, æqualitatem inæqualitatemque negatur. Sin unum ipsum rebus passim multiplicibus ab illo manantibus est incomparabile quoniam pacto est illis æquale, uel etiam per inæqualitatem oppositam inæquale, sed neq; æqualitate indiget, cuius ratio est ab illo differens, per quam sibi sit æquale. Habet enim imò est ipsum unum æqualitate, melius, atq; præstantius. Neq; uero non inueniamus unum, quasi sit aliquid quantum, uel ad quantitatem pertinens continuam uel ad numerum, uel quasi sit monas quædam principium numerum proportionem cum illis aliquam habeat, per quas utique conditiones dici possit æquale, uel inæquale sed sub ipso unius nomine singularem simplicitatem, penitus indiuiduam, eminentissimamq; & omnis ad alia comparationis experientiam, uaticinatur. Quæ quidem omnis & singularis unitatis causa sit, & summam auctorem uniuersus. Quicquid enim est, aut unitas quædam est, aut ex unitatibus quibusdam constat. Id uero minus duntaxat ab ipso simpliciter uno omnia susceperunt, cæteras uero conditiones, quæ omnes particulariores, posterioresq; sunt, ab alijs quoque causis accipere potuerunt.

Confirmatio superiorum. Cap. LXXII.

Alia æqualitatis alia unius ratio est, unum enim est absolutum: Æqualitas relatiua, æquale enim ad æquale refertur. Præterea unius natura multitudinem prorsus excludit, æqualitatis includit, ternarium saltem: Hoc enim huic in hoc est æquale, uel illo. Item unum alicubi quidem unitatem proferens inæquale reddit, quod prius erat æquale, alicubi uero contra addita unitate, reddit æquale, quod antea fuerat inæquale. Vbi apparet ipsum unum super æqualitatem inæqualitatemque existere, & utramque pariter procreare. Prætermissum inter hæc, sit ratio qualitatis differat ab uno, nimirum & rationem inæqualitatis ab uno differre. Cum igitur æqualitatis natura sit aliquid præter ipsum bonum, si unum quoquo modo fiat æquale, uel sibi, uel alteri, alienam iam naturam inducet, nec erit simpliciter unum: Quicquid enim adposueris uni mox subducta simplicitate tollis ipsum simpliciter unum, red desque iam unum aliquid atque multiplex: Sim autem unum dixeris sibi, uel alijs inæquale, cum per inæqualitatem ab ipso alienum in æquale fiat, similititer esse desinet unum. Profecto quod est inæquale, siue sit inuis mensuras habet, siue sit minus pauciores, utrobique uero, (ut ita dixerim) mensuratur per mensuram quandam seipsam ipsi accommodantem partibusque suis ipsius mensurati partes & particulas contingentem. Quapropter unum si mensuretur multitudinem partium iam habebit nec alterius erit simpliciter unum. Neque fingere licet unum sui ipsius esse mensuram, per quam sibi ipsi sit æquale, alioquin penes ipsum rationes duæ, & hæc quidem inter se oppositæ. Ratio mensurantis, ac ratio mensurati, imò & ipsa mensuræ ratio, quæ etiam alia quam unius ratio est: Iamque nec erit simpliciter unum. Sed quis nam dixerit, primam causam rebus æqualitatem. Quæ propter incomparabilem simplicitatem, eminentiam potestatem, nullam cum rebus admittit communionem. Alioquin propter eiusmodi coniugium non fuerit penitus absoluta. Quis iterum inæquale, per inæqualitatem æqualitati uicissim opposita, & circa subiectum idem se uersantem? Alioquin commercium cum rebus haud prorsus effugerit, imò & patietur oppositum, scilicet melius, ac deteriori erit opposito mancipata. Quoniam igitur pacto iam erit mensura rerum? Quod ex Philebo & Theæteto Legibusque accipimus. Non erit certe mensura quædam rebus mensuratis adhibita. Alioquin non fuerit absoluta, nec ita rursus erit in rebus mensura rerum, quemadmodum monas in numeris numerorum: Alioquin pars quædam multitudinis rerum furta est imperfectior uniuerso, eritque unum quiddam coniugatum cum cæteris, quorum quodlibet propter mutuam differentiam est aliquid unum, si ita se habere impossibile est, ipsum unum neque erit una quædam species idealis in ipso intelligibili modo: Ne præterea cæterarum specierum perfectionibus proprijs sit orbatur, neque etiam uniuersus ille mundus, alioquin ut in Sophiste probatur, unum si totum aliquid fuerit, iam multiplex, & particeps unius potius, quam ipsum unum est futurum. Sit ergo mensura rerum,

rerum, quoniam rebus singulis gradibusque rerum ab ipso productis suum cuique distribuit et
sendi, utriusque, & bene essendi motum, singulaque vicissim, quatenus conuertuntur, & accedunt ad
ipsum, eatenus inde proficiunt. Neque uero putandum est, Parmenidem tanta moliri, ut rem man-
festissimam alienam, dum taxat neget unam aequalitatem scilicet quantitatatis. Negat enim præterea æ-
qualitatem cum rebus simplicitatis uirtutis excellentiæ causæ, inæqualitatemque similit. Com-
parationes enim eiusmodi inter hoc, & illud rite fieri solent, quando in uno quodam eodem con-
gruunt, quod & pariter, & magis, atque minus utrobique deprehendi possit. Nihil uero idem est in
ipso similitur uno simul atque rebus, per quod eiusmodi fieri comparatio possit, alioquin confuga-
bile iam erit, & multiplex. Neque uero admittendi sunt, quicunque propria rerum munera ipsi uni
tribuunt, superlatiuo quodam gradu stabilissimum appellantes, aut uelocissimum, uel æqualissi-
mum. Cui enim superlatiuorum fundamenta non competunt, status scilicet, motus, æqualitas,
quo nam modo superlatiuo conuenient? Est igitur omni superlatiuo longe superius.

*Vnum neque iunius, neque senius, neque coetaneum, uel ad se, uel ad alia
esse potest. Cap. LXXIII.*

Temporis motus uel particeps esse aliquid modis tribus considerare licet. Aut enim actione
simul substantiaque mutatur, temporaliter uel fluit, ut corpus, aut actione tantum, ut anima,
aut quasi processu quodam & origine, ut intellectus. Ab his autem omnibus temporis
motus uel conditionibus Parmenides ipsum unum prædicat absolutum, & interea omnium quæ
quomodolibet in motu temporeque uersantur, ipsum asserit etiam principium atque finem. Id
enim in omnibus negationibus obseruandum monuimus à principio, aut quæcumque de uno
negantur, interea intelligantur eminenter ab uno, profecto tanquam incomparabiliter superante.
Assumit autem in primis Parmenides, quæ sint propria eorum, quibuscumque tempus quomo-
dolibet competere possit: Tria uero hæc sunt, coetaneum esse, aut iunius, aut senius, uel alijs, uel se-
ipso. Probat uero ab his proprijs, ipsum unum esse secretum, ut ab omni temporis motus uel par-
ticipatione seceat, etiam quæ in intellectu sublimi fingi possit. Neque uero fuisse operæ-
ritum à corporeo, uel etiam animali motu, uel tempore ipsum unum absoluere, à quo & intellectus
absoluti sunt omnes, in substantia quauis intellectuali prius quidem est secundum ordinem, at-
que ordinem essentia quam uita, uita quam intellectus, substantia quam uirtus, uirtus quam ope-
ratio. Intellectus ergo quolibet per ipsa priora sui senior est seipso, per posteriora iunior, est et-
iam sibi uel coetaneus. Nam quæ ad essentiam propriè pertinent pari quadam origine coniu-
gata sunt inuicem, similitur quæ ad uitam, & cætera quæ sequuntur. Est præterea intellectus ip-
so intelligibili iunior, senior uero quam anima. Coetanei uero plerique sunt inuicem intelle-
ctus, similitur animæ multæ. Idem similitur uniuersaliores particularioribus seniores sunt, spe-
cialissimæ in uitam coetaneæ, & una quæque suis proprijs coetanea. In animabus præterea uel
diuinis atque beatissimis intelligibilibus mundo fruuentibus, circuitus quidam sunt per species gradatim
intimas discurrentes: Hinc & iunior ætas, & senior, & coetanea surgit, quæ enim uniuersaliores cir-
cuitus agunt, leniores sunt animabus, quæ particularibus periodis pluribus unum illarum circul-
tum æquare conantur. Coetaneæ sunt, quæ periodos pares efficiunt, uel & seipsum seniores atque
iuniores, quatenus tum per uniuersaliores, tum per minus uniuersales formas progrediuntur. Coe-
taneæ uero sibi quotiens æquales reperunt formas omnes tandem eiusmodi motus temporumque
numerus siue ad diuinas animas, siue ad intellectus, & intelligibilia pertinentes. In secunda quidè
suppositione de uno ente ad quod omnes quomodolibet diuinæ, & intellectuales substantiæ spe-
ctant affirmabuntur. In prima uero suppositione de ipso simpliciter uno negatur. Argumentatur
autem hunc in modum: Quicquid uel coetaneum est æqualitatem similitudinemque temporis acci-
pit, uel iunius aut senius, in æqualitatem dissimilitudinemque in tempore subit, probatum est autè
in superioribus ipsum unum extra omnem æqualitatem similitudinemque, & horum opposita esse.
Igitur neque coetaneum neque iunius, aut senius est, uel ad alia, uel ad seipsum. Hæc quoque argu-
mentatio, ut ceteræ per uniuersaliora procedit, uniuersaliora est enim æquale, uel simile simpliciter,
aut in æquale simpliciter & dissimile esse, quam secundum tempus esse tale: Adiungit autè æqua-
litati similitudinem uel ætate inuicem compararet, non hominem cani, sed hominem homini, ca-
nem canem, specie uidelicet similes.

*Ipsium unum super æternitatem, et tempus, et motum est, nec ulla ratione esse in
tempore dici potest. Cap. LXXIII.*

Ipsium unum super æternitatem probatum est, quando disputatum fuit esse super statum iden-
ditatemque & in nullo manere. Æternitas autem est ipse in eodem status, & mensura quæ-
dam in æternis stabilibusque permanens. Illic igitur multo magis asserum est, ipsum unum su-
per æternam stabilitatem existere. Item multo magis esse super tempus, tamen hoc propriè declaratur,
ubi super motum, & alteritatem necessaria temporis esse monstratur. Igitur ipsum unum neque etiam
est ipsum tempus, in quo est necessario motus ipse pariter, & alteritas. Alioquin si ipsum unum tem-
pus, motus uel fuerit sola mirabilia fauet, meliora uero mobilibus causa quædam excellentior æget.
Sed

Sed quisnam dixerit uniuersum principium esse motum, naturaliter imperfectum atque diuersum?
Moueri enim est ad aliud proficiendo procedere, si quidem motus siuapte natura non includens
statum aut terminum, sanquam sibi oppositum uagabundus ex se est & erraticus, nondum uide-
licet absolutus, imò & infinitus infinitate quadam desuper altunde formabilis, denique si ipsum un-
um non est ipse motus ipsum, nec tempus multo minus mobile & temporale aliquid esse potest.
Proinde unum non esse in tempore ita probat. Quod est in tempore semper seipso fit senius, cum
uero senius referatur ad iunius, dum se ipso senius euadit simul seipso euadit & iunius. Hæc autem
ipsi uni competere nequeunt quemadmodum in superioribus est prolatum, igitur nec est in tem-
pore. Propositio argumentationis huius maior difficilis ad modum expositiones tres admittit,
in ea uidelicet parte, ubi proponit unam cum seniore simul effici iunius. Prima quidem expositio
est ut hoc ipsum simul non tam pertineat ad ætatem ipsam, quam ad relationem quandam ætatis
illius ad hanc ætatem. Quo enim in tempore fit senius in eodem, neque prius ad seipsum iam sen-
sus referatur, ut iunius atque uicissim expositio uero secunda talis. Homo decem annos natus seni-
or est, si comparatur ad nouem in quo quidem nouenario ad suum denarium iam referatur ut iuni-
or, sed in eodem nouenario ad octonarium simul referatur ut senior, atque ita in quolibet anno uel
mense, uel die, uel hora, uel momento referatur ad se ipsum per idem simul tempus ut senior, atque
iunior, quatenus scilicet, uel ante, uel retro referatur. Tertia expositio Syriani est, diuinarum animarum
accommodata periodis, ubi enim motus quasi rectus terminum petit à principio discrepan-
tem, illic in proprio gratis tempore motum pariter consequente. Aliud quidem est principium, a-
liud uero finis, itaque non potest hic aliquid ita præteriens fieri seipso senius simul atque iunius,
nisi per relationem quandam à nobis modo descripsim. Sed in circulari motu perpetuo, qui anti-
mabus propriè diuinis competit atque inde cælis mentibus quoque metaphorica ratione mo-
mentum quodlibet principium pariter est & finis. Quod igitur ita mouetur in quolibet momen-
to senius seipso simul euadit, & iunius, senius quidem quatenus momentum illud ad quod modo
discurrendo peruenit rationem habeat ad præcedentem discurtionem, finis atque terminus: Iunius
autem, quatenus momentum idem ad discurtionem continuata serie consequentem, principij ra-
tionem habet. Diuina igitur animæ in quouis momento seniores seipsis sunt simul atque iunio-
res. Similem quoque quodammodo ætatis conditionem suscipiunt licet in circuitu, & processibus
intellectus excellit, dummodo quod per fluxum temporalem in anima corporeque peragitur perori-
ginem quandam processumque huius ab illo subito imminetibus expleatur. Nihil uero tale in
ipso simpliciter uno fas est confingere.

Relatiuorum regula cum confirmatione quadam superiorum.

Cap. LXXV.

Tradit interea regulam quandam eorum, quæ sub diuerso nomine tanquam relatiua inui-
cem opponitur, ut iunior referatur ad seniore, pater ad filium, seruus ad dominum. Nem-
pe hæc quotiens inuicem referuntur, qua tunc conditione alterum accipitur, recipiendum
est & alterum, si modo uice relatiua, hæc expositio fiat. Seruus igitur qua ratione nunc seruitu-
referendus est ad dominum, qua ratione in præsentia dominatur. Item seruus qui olim seruiebat ad
dominum, qui tunc dominabatur ei. Rursus quando que seruiturus ad dominum tunc tandem
dominaturum. Quando aliquis nuper sit alicuius seruus, tunc ille sit huius dominus: quamdiu
alicuius est seruus, tamdiu & ille huius est dominus, atque uicissim. Neque rite referre licet futurum
seruum ad præteritum dominum, uel eum qui mox sit seruus, ad illum qui tam est dominus, similia
de iunior, & seniore dicta nobis existimato.

*Cum unum sit supra tempus consequenter conditiones temporis temporaliumque
excedit. Cap. LXXVI.*

Postquam negauit ipsum unum esse in tempore nullo scilicet uel proprio, uel metaphori-
co, per hæc consequenter habere negat conditiones necessarias temporalium, & quomo-
dolibet temporalium, & quomodocumque eiusmodi conditiones accipiuntur, siue ut
propriè, siue etiam metaphorice. Tempus ab æternitate dependens plurimum quidem habet
sui, æternitatis quoque non nihil. Qua igitur ratione nactum est quandam æternitatis ima-
ginem dicere solemus in tempore atque temporali, est, erat, fuit, erit, fuerit. Simplicia enim hæc
sunt, & præsentia quandam referunt, siue nunc instantem, siue quæ extiterit, siue quæ existet: qua
uero conditione tempus ab æternitate de generat nominare in tempore, & temporali solemus sit,
fiebatur, factum fuit, factum erat, fiet, factum erit, factum fuerit. Hæc enim altera præteritum simpli-
cem quandolibet existentem, fluxum generationemque secum ferunt. Quorum nihil ipsi uni tem-
pus exuperanti contingere potest. De cæteris quidem modo dictis est manifestum, sed de ip-
so quod præsentiam significat nunc instantem scilicet est, apud nonnullos erit forte du-
bium, putantes hanc ipsi præsentiam conuenire. Tamen cum hæc nihil aliud sit, quam mo-
mentum fluxus inter præteritum, & futurum, pertineatque ad tempus ferme sicut punctum, me-
dium, ad lineam, merito ipsi uni uel æternitatem excedenti conuenire non potest. Quod uero
sensu

sensu exponendum sit propheticum illud, qui est, qui erat, & qui venturus est omnipotens, factus in commentarijs in Dionysium exposuimus. Per hæc enim declaratur Deum omnipotentem esse creatorem omnium quæ sunt, quæ fuerunt, & quæ erunt. Hæc ergo quæ temporalia videntur nomina, non temporalem in Deo affirmat formam, sed causam autoritatemque eius super omnes temporis partes, & temporalia omnia dominantem.

Ipsum unum nec est essentia particeps, nec ipsa essentia, nec ipsum esse, sed longe superius. Cap. LXXVII.

Interrogat deinde Parmenides, nūquid alij quidam modi sint essentia particeps, præter eos qui narrati sunt. Respondetur ei, non esse. Ipse uero responsionem approbat. Tu igitur cum certo scias, Parmenidem æterna supra temporalia posuisse, atque in æternis ueram constituisse essentiam, in temporalibus uero falsam, quæ & generari potiusquam esse putat, caue suspiceris eum in quaestione sua responsionisque approbatione, introducere solas essentia participationes in tribus temporum differentijs, præterito, præsentis, futuro. Præter enim participationes istas tanquam falsas apud Platonicos, Pythagoreosque sunt æternæ participationes, essentia ueræ. Interrogatio igitur illa totius est primæ suppositionis Epilogus. Quippe cum gradatim enarrauerit genera propriaque entis omnia, in quibus uarij sunt essentia particeps modi atque unum cum generum negatione eiusmodi modus de uno tam negauerit omnes, iurè tandem in hac quaestione in ueræ summam ipsum unum esse negat essentia particeps. Siquis autem pertinacius instet, hanc interrogationem ad conditiones temporis pertinere modo narratas, meminisse debet, quemadmodum etiam in primo ente motus alteritalque asseritur, ita & tempus suo quodam pacto, ut diximus, collocari, propter processum quandam ex hoc in illud, prius posteriusque in origine quadam, & ordine preferentem, atque talia negari de uno. Sed ad reliqua iam pergamus. Profecto quemadmodum in superioribus adinuimus, ubique ad euidenteribus exordium faciendum. Rite igitur primo negauit unum multitudinem ab ipso extra controuersam alienam. Tandem uero per media multa, essentiam quoque negauit, tanquam unum ualde cognatam discretiue difficultimam. Contra uero in suppositione secunda de uno ente tandem euidenter cognatam in primis affirmabit essentiam. Parmenides hic in primis ens quidem accipere uideat ut concretum, essentiam ut abstractam, esse autem, ut actum entis inuicem per essentiam. Sicut enim uiuens uiuere per uitam habet, ita ens per essentiam formaliter habet esse. Cum ergo negauerit unum ullo modo essentiam participare, consequenter de illo ens totum negat esse, ens inquam, totum non temporale solummodo, sed æternum: inquit enim, nec ullo modo essentiam participare, nec ullo modo esse. Concedet forte quispiam unum non participare essentiam, atque hac conditione de uno negabit ens, & esse, sed suspicabitur ne forte ipsum unum, ipsa simpliciter essentia prorsus existat, non per quam sit aliquid quod ens nominetur, sed quæ sit seipsa, ideo Parmenides significanter adhibuit, unum ullo modo est, aded ut neque unum sit unum, scilicet cum essentia unum, ne quam secum rationem uel naturam habent aliam præter suam, sicut enim uita cum intellectu non est simpliciter uita, sed quædam, ita ens cum uita, non est simpliciter ens, sed quoddam, scilicet cum differentia quadam per quam est uiuens: Similiter unum cum essentia non est simpliciter unum, sed unum quoddam, cum differentia uidelicet hac assumptum. Sæpe diximus, rationem ipsius essentia rationemque ipsius unius differente esse: Essentia enim qua ratione simpliciter est essentia, neque multiplicabilitatem prorsus excludit, neque separationem affert. Vnum uero qua simpliciter unum immultiplicabile est ab omnibusque secretum, qua propter si essentia adhibeas unum, nihil essentia detrahes, quo minus essentia sit atque perfecta, imò uero perficies. Sin autem uni essentiam admoueas, ut diximus, differentem, propriam ipsius unius eminentiam simplicissimam & medio tolles, non igitur essentia iuuat unum uidelicet ut inferior, sed unum essentiam potius, ut causa finisque perficit. Vnum quidem essentiam participare non potest, alioquin non foret simpliciter unum. Essentia uero omnis etiam prima necessario particeps est unius. Prima enim sicut maximè est essentia, sic & una quam maximè, itaque super unum quod in essentia participatum est, esse unum imparabile super essentiam. Quod quidem euidenter uerbis à Speusippo Platonis nepote dictum, testis est Proclus, ubi etiam addit, Speusippum id quoque ex antiquorum opinione confirmauisse, quando dicit eos existimauisse unum esse melius entis, entisque principium omni habitudine ad sequentia liberum, sicut & ipsum bonum, ab omni alicuius boni conditione secretum. Appellat autem ibi Speusippus ens primum proprium entium principium, interminabilem diuinitatem ab uno superiore dependentem. Quid plura? Cur testimonium querimus Speusippi, cum in suppositione secunda unum ab ente manifestissime discernatur, probeturque, ubi uni adhibetur essentia, diciturque esse multitudinem subito compositionem que contingere, per quam cogamur super unum ens ipsum simpliciter unum ponere. Denique ipsum simpliciter unum, neque debemus ens appellare, quod est quasi concretum, neque essentiam, quæ quasi potentia quædam ad esse refertur, uel ut actum, neque esse, quod in essentia est, ut actus essentia, neque esse aliquid, quod esse non sit in essentia, neque enim licet lucere à luce, sapere à sapientia, uiuere à uita, esse ab essentia, segregare. Sin autem segregaueris esse, non iam esse quidem, sed ipsum

sed ipsum unum potius repositabis. Præterea quæ summus alibi, cum aliud quidem sit ens, aliud uero unum, tanquam ente simpliciter, atque communius, an hæc duo in summo rerum fastigio, quasi paria sint ponendarum alterum superius altero? Si paria sequetur ut duo sint principia rerum, quod in Theologia resellimus. Queritur insuper, an inuicem coniugata sint, an penitus segregata. Si coniugata inuicemque permixta, superius aliquid erit utriusque causa, & mixtionis effectior, ut est in Philebo probatum. Si segregata sint, omnino in ente unitatis erit. Itaque uel nihil est, uel multitudo infinitas infinita, in qua neque totum sit unum, neque pars uel partitula usquam sit aliquid unum. Siti autem alterum sit eminentius altero, non licet quidem ens uni præferre alioquin, nec erit unius particeps, itaque, uel nihil, uel infinite numerus infinitus, atque unum entis subiectum particeps fiet entis, nec erit ultra simpliciter unum. Quam obrem ne inter Seyllæ Charibdimque factemur dicitur, unum enim præferre debemus, quod quidem quatenus unitatem unionemque impertit, ætenu suum cuique esse distribuit atque conseruat. Propterea quæ quid ab unitate passim, & unione cadit, interim ab essentia labitur. Denique probauimus alibi, sit per formam in materia facientem, super uitam corpori mixtam super intellectum in fufum animæ, esse speciem in se subsistentem, uitam in se uigentem, intellectum in seipso imitantem. Ac iuxta quemlibet multiplicem ordinem, ordinis ipsius summum in se subsistens, esse unum imparabile simpliciter, item caput ubique superioris ordinis longius suum ordinem supereminet, quam caput sequentis ordinis suum exsuperet ordinem. Cum igitur in quolibet ente participatum uerit inueniamus, merito super ens unum estum extare ueritatem in participabile unum incomparabiliter simplex, & absque proportione, & quamlibet & uniuersam essentiam antecessens.

Qua conditione negetur essentia, uel esse de uno. Item quare cognosci, uel nominari non possit. Cap. LXXVIII.

Quando Parmenides ipsi unum essentiam, & esse tollit, tanquam inferibria, non tamen ipsi unum tollit, & medio. Ut enim ipsum unum asseueraret, & ipse poema composuit, & discipulus eius Zenon multa disseruit, & hic consequentias deinceps plurimas ob hoc in primis serie longa contexit, ut à deterioribus secernat unum tandemque declararet, unum ipsum entium esse principium, quod sublato, penitus nihil fore. Alio igitur sensu negatur esse de nihilo, tanquam deriore, aliter autem de uno tanquam superiore. Quod Arcopagita nosse diligenter obseruat. Ergo qui unum negat esse, non tamen interim neget existere, sed pro essentia quoque potest intelligi existentiam, ne forsitan ente negato labi periclitetur in nihilum, significanter enim Græci ueteres, ut diximus alibi, quotiens totum penitus uolunt in medio tollere, haud sane dicunt non ens, sciunt enim ente sublato, unum forte relinqui, sed inquirunt, unde, id est, non unum, quasi dicat, ne unum quidem. Postquam igitur Parmenides negauit ens de uno tanquam incomparabiliter ueritate merito negat omne cum ente coniugium. At itaque primum unum entium est unum, aut unius, subdit mox, uni nec esse nomen, neque sermonem. Item unius nullam esse cognitionem, sensus enim cum sensibili, opinio cum opinabili, scientia cum scibili, & fugiunt habet. Cum igitur sensus, opinio, scientia sint proprietates quædam quorundam entium, ordine computantur. Quodlibet enim horum est ens eiusmodi atque tale, ipsum igitur unum dum propter simplicissimam eminentiam respuit omne cum ente consortium, cognitionem quoque tenuit, multoque magis nomen à cognitione dependens, sermonem quoque necessario nomini bus constitutam. Profecto si scire est rem per causam cognoscere, ipsum unum nullam habens causam scientia cognosci non potest, nec insuper intelligentia percipi, scientia duce. Intelligentia enim multiformis est, per formamque formas entium intuetur, non igitur attingit unum. Quod quidem si scientia & intelligentia non percipitur, multo minus facultate quauis inferore scilicet imaginaria, opinione, uel sensu, id quidem Plato in Epistola ad Syracusanos asserit, dicens, ipsum nullo modo doceri dicitur posse, sed mentibus ad ipsum unum penitus unitate, silentioque, id est, cõsuetæ actionis uacatione, conuersis, lumen unius tandem subito coruscare. Inter hæc dum audis unum excedere sensum, opinionem, scientiam, intelligentiam, intellige quatuor hæc non humana tantum, sed daemónica etiam, & diuina, sensum enim in daemõnibus etiam dijsque mundanis ueteres posuerunt. Hinc Homerus summum, inquit, Iouem nec à Solari quidem sensu posse sentiri. Similiter nec opinione, nec scientia, nec intelligentia quatumlibet excessa, primum cognosci posse putato, sed unitate solum amatoria tandem posse percipi diuinitus illustrata. Quæritur autem si rerum principium nominari non potest, quomodo appellamus unum? Respondetur per hoc nomen unum non affirmari ipsum primi naturæ, sed partim quidem negari circa ipsam multitudinem & compositionem, atque commensuratum, partim uero declarari cuncta ab illo unitatis, unionisque unumque effici, perfici, conseruari. Illud quoque Procli sæpe nostrum ualde placet, per hoc nomen unum ipsum quidem in se unum, sed in eum hoc quod ex illo nobis inest, unum occultumque unius conceptum ex primi, inest enim cunctis erga primum principium, tanquam omnis finem appetitus innatus, ergo & ante appetitum sensus quidam, (ut ita dixerim) illius occultus. Quo quidem naturali sensu sensibus alijs prorsus occulto, gratæ & leue per rectam lineam locum sibi quasi eligit naturalem, respuitque

respiratque contrarium, radices arborum humorem eligunt ariditate uitata, folia sagaciterum, bram fugiunt asciscuntque calorem pariter atque lumen. Hoc itaque sensu appetitumque mirabili omnia conuertuntur ad primum, etiam non cognoscunt primum, similiter anima etiam auctu notitiam manifestam electionemque consilij, naturali sensu inclinationemque per unum inde sibi impessum, desiderat ipsum unum. Quo quidem desiderio frequenter admonita, unum denique nominat non tam confidens pronuntiare primam, quam enitens desiderium suum circa primum exprimit, suumque unum quasi primi illius proferre conceptum. Accedit ad hæc quod interrogantia nomina, unum uaticinamur esse maxime uenerandum, quippe cum sit in omnibus, efficiat, perficiat, conseruet omnia, quæ diuisione uicissim debilitantur, & occidunt. Iam uero sicut ad unum, sic ad bonum omnia pariter conuertuntur, ac diuisionem æque fugiunt atque malum. Eadem enim unius atque boni amplitudo est, eademque potestas. Neque duæ tamen esse naturæ possunt, altera quidem unum, altera uero bonum, ne forte duo sint principia rerum. Neque bonum ante unum, ne forte bonum careat unione unumque sit inde compositum. Neque rursus unum ante bonum, & quid sit ipso bono melius, ne quid res superius magisque quam bonum appetant. Quæritur tandem nunquid unum illo modo cognosci possit? Respondetur. Parmenidem non putare, nullo modo cognosci posse, sed non sensu, non opinione, non scientia. Nam & Plato in epistola ideam quoque ipsam nedum sensu, & opinione, sed etiam, nec scientia uult, cognosci, quippe cum scientia diuidendo, definiendo, demonstrando semper sit adeo multiplex, atque mobilis, ut cuiuslibet ideæ simplicitate stabilitateque non congruat, sed existimat post discussionis eiusmodi, ideam ipsam, simpliciter, stabilitate quodam intelligentiæ perspicacioris intuitu percipi posse. Parmenides autem ipsum unum, nec etiam intelligentiæ scientiæ duce prorsus attingit. Cum hæc, multiformis sit & per formas feramur ad entia, sed post intelligentiæ serenitatem atque fulgorem, corrumpat alteram iam ex alio lumen, per quod nostra unitas cum ipso uno mirabiliter unatur, quemadmodum uero ideam in epistolis ignorat inquit, non conditione materiæ ob defectum, sed propter lucis excessum, ita & hic ipsum unum appellat in cognitum non tãquam exisse quiddam, aut uanum, alioquin non tam longo studio dignum fuerat, sed tanquam uniuerso ente uiribusque entia cognoscentibus longe superius. Denique summum Deum tandem quo quomodo percipi posse, testificatur, Plato in epistola ad Hermiam principem atque collegas, dicens. Si recte philosophando queramus Deum rerum omnium ducem eiusque patrem, nos tandem illum quantum beatissimè perspicue cognituros.

De firmitate suppositionis primæ. Et quod unum ente
superius Cap. LXXIX

Parmenides in fine primæ suppositionis, Aristotelem adulescentem sic interrogat. An igitur possibile est ista circa ipsum unum ita se habere? Respondet ille. Non ut mihi uidetur, tu uero caue suspiceris per eiusmodi quæstionem, respotionemque infirmari quæcunque de uno in superioribus gradatim conclusa sunt, quasi minus possibilis sint, & quasi quod cogitatur unum ente superius, nihil sit aliud præter nomen, quia uidelicet inde sequi parentur absurda, cõsequenter quidem omnes necessario ex antecedentibus sunt adductæ. Ipsum quoque simpliciter unum multitudinis expertis, quod consequentiarum est omnium fundamentum, est maxime necessarium si modo, in quolibet rerum ordine ad primum est ascendendum, quod passim est unum aliud & quodammodo multiplex extare oportet ipsum simpliciter unum, à multitudine tanquam extranea liberum. Quod & in Sophiste probatur, ubi disseritur ens pati unum atque esse unius particeps, uidelicet tanquam inferius uno, item illud quod est totum, id est, ex multis esse non posse uere unum atque primum. Et hic in sequente suppositione probatur unum illud quod habet cum ente coniugium, multitudinem iam subire. Unde compellimur ipsum uere unum super essentiam indagare. Accedit ad hæc, quod ut Socrates disputat in Republica. An discernendi est ipsa Theologia, (& ut ita dixerim) metaphysica. Quæ quidem ut ibi describit per totam progreditur entium latitudinem, & unamquamque definit essentiam. Post hæc alius ascendit ad ipsum bonum uniuersi entis intelligibilisque principium atque finem. Ascensumque eiusmodi per omnes negationum modos peragit, summam uero, ut ibi sæpius repetitur Diatētica uis intelligibilem omnium causam contemplatur, remouens ipsam ab omnibus entibus, negatione nulla posthabita, addit ibi quoque negationes, tentans, ipsam primam causam super intellectum & intelligibile, & ueritate essentiamque existere. Querimus igitur, ubi nam diatētica facultas penes Platonem, per omnes negationes gradatim ad primam causam entium intelligibilium ascendat? Nisi enim in hoc dialogo, certe nusquam. Cui igitur hic dialogus sit ipsa Platonis diatētica, hæc uero apud ipsum Theologia sit, qui negabit dialogum hunc esse dogmaticum, Theologiam quoque dogmaticam esse negabit. In hoc autem libro non accedit ad primum per negationes in suppositione secunda, ubi gradatim affirmat omnia. Nec in tertia rursus, ubi non omnia negat, ubi multa confirmat, in sequentibus aut multo minus. Hic igitur, & in suppositione prima of ficitum illud omne diatētica prestat, de uno uidelicet intelligibilem principio, id est entis uniuersi causa

causa omnia entis propria negas, deinceps profecto nunquam firmaturus, quæ & ipse Parmenides necessaria ubique serie comprobauit, & Aristoteles respondendo frequenter extra cõtrouersiam cõfirmauit, non facile eadem omnia reuocaturus in publicum. Quæ obrem plerique Platonici perauerunt hæc ultimam suppositionis huius quæstionem, respotionemque esse quasi communem quandam cõclusionem, summam negatiuam, cõclusionem singulas cõprehendentem. Singulatim enim quæ situm fuit, an ipsum unum possit, esse multitudo, an totum, an figuratum, & quæ sequuntur. Respondimus, & probatum gradatim non esse possibile. Denique summam sub una cõclusionem omnes in iudicium reuocant, an uidelicet possibile sit, hæc esse circa unum, scilicet quod sit multitudo, quod totum, quod figuratum, cæteraque deinceps. Summatim denique respondetur, non uideri quidem hæc possibilis circa unum. Quæ quidem respotione præcedentes omnes semel cõfirmari uidentur. Et merito, cum enim semel simpliciter ipsam rei rationem posueris, quicquid in super adhiberis tale aliquam, aut talem naturam pro simpliciter reprobabis. Pro uita quanda uita, pro ideali æqualitate æqualitatem quandam. Pro ipso bono, quoddam & tale bonum, & aliquid unum pro ipso simpliciter uno. Quæ propter ipsum unum in actum, non de bemus illi cõditiones multitudinis uel totius, uel figurati, uel alias in super adhibere, ut ita penitus absolutum, & simplicissimum, cõmunissimumque sit, primumque omnium æque principium. Nam & Plato in epistola ad Dionysium, ut exposuimus alibi, grauiter eos circa primum errare dicit, qui illic quale aliquid inuestigant. Ex quo patet, secundam suppositionem, non tractare de primo, nam cum semel unum posuerit, adhibet mox ei ens multiplex, totum, finitum, figuratum, quibus necessario, quale quid efficiatur. Reliquum est. Ut de primo, in prima suppositione tractetur, quæ eiusmodi omnia propullat ab uno Syriano & Proclus diligenter admouit, ut cætera solent, ista rimantur, obseruant resque singula ubique Platonis uerba, tradit mysticum hic latere sensum, ubi presertim dicitur, circa ipsum unum, aliud enim significari uolunt, ubi legitur de ipso uno, aliud aut ubi legitur circa ipsum unum. De uno siquid tractari facile possunt ingeniosi, siue affirmando, siue negando, tamen tutius negare licet. Sed circa ipsum unum, nemo aut nullo modo affirmat quicquam, aut exacte negat. Si quis enim circa ipsum meditaretur, cõsequeretur iam, & attingeret illud. Quod quidem cõtingit nomen. Merito igitur Plato in epistola ad Dionysium inquit, circa ipsum regem nihil est tale, qualia nobis cognata sunt. Sed quod post ipsum est, anima dicit. Vbi sane mysterium quod in superioribus tergitimus latere uidetur, animam uidelicet, quæ pronuntiat unum, non ipsum simpliciter unum enuntiare, sed suum quoddam unum, in sibi institum edere suumque de illo proferre conceptum, neque tamen circa ipsum agere, sed de illo. Ipsum namque a nobis nullo modo dicitur, ut & paulo ante Parmenides ait, & in epistola ad Syracusanos inquit Plato. Mundi quineria architecti uerbis exprimi uulgo non posse, testis est. Is meus, multo minus architecti, patre. Postquæ igitur Parmenides affirmat omnes nobis omnes suffulit circa unum, negationesque uicissim, tanquam probabiliores adduxit in medium, tandem nequis forte cõsideret se per eiusmodi negationes ipsum unum exacte cõsecuturum. Aristotelem his uerbis interrogat. An igitur putas esse possibile circa ipsum unum hæc ita se habere. Admonens uidelicet eum non ita se prorsus habere, id est, neque hæc quidem negandi ratione nos ipsum penitus assequi. Hinc adulescens redditus accuratior, respondit. Non ita prorsus, ut mihi uidetur. Iam uero Dionysius Areopagita libri huius summus aditipulator in mystica Theologia, longo ordine gradus entium de primo negat. Et postquæ affirmationes sustulit, tanquam dissonas, negationes quoque tanquam undique consonas tollit medio. Indicitque rationi intelligentiæque silentium. Rationi quidem quia mobilis, intelligentiæ uere quoniam multiformis. Quo uelut in caligine lucem luminis attingamus, eiusmodi silentium nobis hic imponere Parmenides quoque uidetur. Postquæ dixit, primum, neque dici posse, ideoque non solum affirmare de illo quicquam prohibet. Sed negationes quoque admonet post habendas, utrobique enim dicimus, siue affirmando, siue negando. Illud uero dici nullo modo potest. Præterea quicquid palam negat, interim clã affirmat. Negate enim de primo aliquid, est hoc ab alto secernere, secernere aut, hoc ab illo non possumus, nisi prius hoc in se ipso formauerimus, atque illud. Si igitur affirmationes tanquam infinitas definites, reprobatae sunt, circa primum. Negationes quoque tanquam affirmationum participes non sunt penitus approbatae. Quæ obrem non iniuria Parmenides admonet, non tam negationibus, quã silicio tranquillo, diuino, amatorio cõfidendum. Quod quidem Platonici omnes. Vnde Mercurio & Appollonio Tyaneo proculdubio cõprobant. Et Propheta Dauid inquit, laus tibi, o Deus, est silentium, si quis aut pertinacius instet, per interrogationemque postremam, supra dictam in ambiguitate trahi, respõdebimus multorum Platonum coram cõsensu, non omnia quidem hic reddi dubia. Plurima enim, & necessario probata, & proculdubio sunt concessa. Sed si quod paradoxon præsertim in calce fuerit, de hoc dicitur ad adulescentem à similitate, & dissimilitate sene in dubiū prouocari, ut hac insinuatione accipiat anas. ad ludum inde sequentem. Perinde ac si senex adoleueri dicar, quando quidem iam dicta suspitione tibi quadam inferunt. Et quoniam de ignoro, & ineffabili loqui non licet, age hæc deinceps occasio, quæstionem de uno iterum resumamus, loquamurque de uno quoddam in posterum, quod intelligibile nobis, & effabile sit, siquidem nobiscum in uno entium ordine congruat. Illud uero super essentiam & intellectum, atque sermonem superius contemplatoribus dimittamus pro quodam silentio uenerantes, donec, & ipsi, si minus facultate nostra, saltem afflatu diuino, quandoque similiter contemplari possimus. Hactenus quidem per has uias, imò uero per hæc inuia duces alticubi, uel saltem indices habuimus. Proclum atque Syriarum. Vltra uero cum nemo ducit, pergendum est iam nobis cum duce Deo, solo deinceps uaticinio cõfidendum.

SOcrates in sexto de Republica cū peruenisset ad ipsū bonū uniuersū principium, exclamauit, patrem hūc præsentī cōtemplationi ignotū prorsus, & ineffabilem, in præsentia dimittamus, pergamus ad filium. Auditores autem cōtemplationē quidē siliū libentissimē receperunt, sperantes interim ut patrem quoq; alibi demonstraret. Socrates igitur palam peruenit ad solem ipsū us boni siliū ut imaginem. Clam uerō progressus est ad intellectum & intelligibile primum, tanquam Dei filium per naturam, & ut aiunt Platonicī primogenitum. In quo pater ille summus uniuersum hunc mundum ab æuo cōdiderit per ideas. Idcirco Mundū intelligibilem uocauerunt. De hoc patre & filio Platonē ad Hermiā scripsisse narrauimus, de hoc atq; filio, id est, intelligibili mundo, tanquam per intelligentiam cognobili aliquādo & ineffabili, secunda suppositio tractat, agnoscens iā in eo pro sua uidelicet dignitate, quæcunq; tanquam entis uniuersi propria de primo propter eminentissimā simplicitatē. In prima suppositione negauerat. Tu uerō inter hæc intellige, mundū intelligibilem nō hunc tantū intellectum, sed omniū quoq; sublimium mentium ceterū apud Platonicos nominari. Et si qua præterea sit anima dea. Nā cœlestes animas uniuersalesq; prouidentiam agentes uniuersalem deos nominant ad intelligibilem ceterum quodammodo perinentes. Ad hæc igitur omnia, secundæ suppositionis affirmationes pertinere memēto, intellectusq; omnes eiusmodi, propter unitatē uniuersitatis suā mirabiliter excedentē deos cognominari. Totūq; summarim de uno ente uniuerso in quo excellēs unitas cum essentia coniugū habet, hic ubiq; tractari. Dicitur autē unū ens, ut dicebam, totū, intelligibilem intellectumq; genus, præcipue uerō intellectus primus cū intelligibili primo. Deinceps cætera generis eiusdē. Merito igitur cū cōclusio prima sub hoc unius entis nomine tangat, in primis intellectū summū, cōclusio tandē ultima, scilicet in hac suppositione secunda sub gradu intellectualiū iam particeps, temporis uniuersales attingit animas, in quibus tempus est primū, ut cōtinueret secunda suppositio tertie de ordine animarū particulariū tractatur. Verisimile quoque est per cōclusionēs medias, medios quosdā intelligibiliū ordines de signari, nō tamen singulis singulos quasi desipigi. Hæc autē Dionysius Areopagita quasi cōfirmans in libro de diuinis nominibus, quē nuper interpretati sumus, cōmunia apud Prophetas Dei nomina, disputat ipsam quidē dei naturā nequicq; significare, sed effectus quosdā proprietatesq; & dotes ad intelligibilem intellectūq; naturā diuinis procedentes. Itaq; nomina hæc intelligibilia munera appellatōnesq; intelligibiles frequēter appellat, affirmatq; de excellentibus creaturis intellectualibusq; ordinibus, de creatore uerō negat nisi quatenus ipsum esse horū causam fortē significent. Ego uerō deinceps suppositionis huius cōsequentijs breuiter perstringā. Si enim intelligas qua ratione significationeq; singula negata sunt de primo interim, qua de secundo affirmata sint intelliges. Quædamodū & in singulis quæ præcesserunt cōsequentijs pro uiribus admodum uisum. Præterea si in hac suppositione uaria nomina designantur, proprietates in medium introductæ & si communiter cunctis competunt, alio tamē sensu gradūq; alijs coaprantur, ut ante Syriarum omnes. Platonicis consenserūt. Idē status, similitudo, æqualitas in superioribus abundat, horum opposita in inferiorib. quodammodo superant. In medijs se medioeriter habent, generatio, tempus, motus, alio sensu primis, alio sequētib. tribuuntur. Ne que uerō cōsiliū est quod cōclusionem capita sunt, nomina totidem introducere. Ne cum Proclo dicamus etiam in tempore, est, sit, erat, fuit, sebar, erit, fiet, factū fuerit, octo deos existere.

Quomodo in uno ente alio sit ratio unius, alia entis sit, totum partes habeat & multitudinem infinitum Cap. LXXXI.

Quando in suppositionis primæ principio proponebatur, si unū est & reliqua. Danda mox erat uerbis uenia. Verba enim intelligentiæ suppetere nequeunt. Dicendū fortē fuerat, si unū existit dummodo per existentia nihil aliud intelligamus, quam merū ipsum unius ipsius actū. Perinde ac si diceretur, si unū, unū & reliqua. Merito igitur ita posito, negatur statim multitudo de uno, & quæcūq; inde sequuntur. Propositio uerō prima in suppositione secundā non adeo simpliciter unū accipit, sed cū essentia unū. Magna igitur significatione Parmenides, hic itaq; loquitur. Nunc autē nō est suppositio nostra, si unū. Sed si unū, unū est, his uerbis admonēs dū dicit, nūc autē, suppositionē quidē primā de uno simplici tractauisse, secundā uerō de uno cū essentia pertractare. Aliā quidē unius, aliā uerō rationē esse, & ibi, & hic manifestē restatur, ac nos probauimus alibi. Nunc quoq; cōiectura quadā quāuis leui breuiter cōfirmamus. Potest forsitan rei alicuius, uel moles, uel essentia, uel substantia per accumulationē aliqua augeri, dū tamē nō augetur, unitas ibidē, sed fortē minuitur. Potest & ceteri paulatim, unitate interim nō attrita, sed magis forsitan apparte, potest & res illa quomodolibet diuidi, unitate interim non diuisa, sed potius geminata. Cū igitur ratio unius sit quam essentia, ac per essentia sic habeatur esse, sicut per uitam uiuere, cōsequenter si unū proprie loquēdo est per essentia certē se differētē, atq; ita quodammodo est essentia particeps, siue cōpos, similiter essentia particeps est unius per quod est una. Cū uerō utrunq; maximē inter se cognatū sit atq; secundū, necessarium est in unam totius formē utriū que coire. De quo inquam toto tanquā uno quodam supposito atq; subsistente tam unū, quam essentia prædicantur, ut partes. Quoniam uerō pueriliter prædicaretur ens de ente uel unum de uno. Parmenides non inquit prædicari præcipue unum de uno ente, aut ens de ente uno, sed unū de ente uno, atq; ens de uno ente dici. Concluditur ergo, sicut de uno super ens existente negatū,

fuit ab initio totū atq; partes, ita nunc de uno ente utruq; probabiliter assumari, propterea multitudinem in se habere, quā de ipso simpliciter uno negauerat ab initio. Præterea in quolibet ex quatuor elementis, uel liquoribus perfectē mixto, quicquid acceperis in se reliqua cōtinet. Similiter & multo magis in uno ente, ubi & unū in primis unificū est, & ens unibile, cōditio unius cū essentia cōditione ita conflatur, ut nūquā alterū ipsa segegetur ab altero. Nūquā ergo reperies unū scilicet solitarium. Sicut in linea ita cōtinuitas semper cum puncto cōcurrit, ut quotiens diuiseris totiens occurrat cōtinuitas simul atq; punctū. Cōtinuitas quidē representat ens, punctū uerō refert unū, sicut ergo linea, sic ens unū, singi quidem multitudo infinita potest, quāuis nō actū, uel effectū sit infinita. Quorsum hæc ut intelligas cuiuslibet intelligibilis, diuinæq; substantiæ naturā hæc esse, ut si mille millies uē, mille quantūlibet differentes in ea suæ quædā partes sint, seu uires, siue rationes, aut formę in unaquaq; quodammodo sint & omnes. Atq; ita nec ipsi naturæ, neq; cōtemplari alicui repugnare. Innumerabiliter in se inuicē ista repetere. Mira siquidē in diuinis unio cū mirabili fecunditate cōcurrit. Et in cōtemplatoris mente progressio libera, memento uerō, unū hoc intelligibile, est dicitur essentia particeps, esse tamē præstantius, & quodammodo superius quā essentia. Similiter, & si unū ens appellatur totū, esse tamē indiuisibile. Item quāuis dicatur habere partes eas interim non discretas, siquidē sit in qualibet parte totū. Finge momentū, alioquin fortē stabile iam produci, uel procedere in motū. Item, unitatē in diuitatem rursus punctū in lineā, deniq; unū in essentia. Cogita tēpus processione motū in motū nati, numerū productione, uel processione unitatis in diuitatem, cōtinuū productione puncti in lineā, ens processione unius in essentia. Atq; sicut in tēpore, in numero, in cōtinuo ubiq; pariter sui illa sunt elementa, sic in ente, ubiq; unū, & essentia æquē regnare. In ente, inquam, in qualibet scilicet intellectuali diuinæq; substantia. Inter has quidē alie superiores sūt, inferiores alie, in illis atq; istis, alia deinceps, atq; alia munera præuater memēto, Sed unū cum essentia in cunctis pariter temperari. Item in ipso intellectu primo, & quouis termē genera cūctā similiter & ideas omnes inesse. Quæ quidē est cūctā quodammodo sunt in singulis, alia tamē in alijs, aut alijs præcipue uigēt, ut identitas, status, alteritas, motus, atq; similia. Vnum uerē, & essentia in quolibet genere, in quouis idea æquē cōstantur. Interea memineris Parmenidem sæpe sub nomine entis essentiam intelligere. Quæ quidē essentia feruē nihil aliud est, quā unius productio, uel productio, uel processio quædā, qua ens interim coalescit. Iam uerō entis quāsi elementa sunt essentiale unum, pariter & essentia una. Quibus sanē duobus inuicem conflatis diuinitus totalis quædā, (ut ita dixerim) forma cōsurgit. Quam & sub ratione concreti ens, & sub ratione abstracti entitatem possumus appellare, ut entitas ratio formalis entis intelligatur.

In uno ente per binarium, & ternarium omnes numeri continentur, qui numeri distributionem entis unius in entia multa præcedunt. Cap. LXXXII.

Sicut ratio puncti alia est, & prior quā cōtinuū ratio, sic unius ratio, alia prior est quā essentia ratio. Itaq; & rationē unius seorsum ab essentia ratione, reuera cōtemplari licet. & rationē cū essentia seorsum ab unius ratione saltē fingere. Quapropter alterū quidē est unū, alterum autē est essentia. In ordine uerō entium quicquid alterū est ab aliquo per alteritatē cogitur esse alterū, si ealidū per calorē. At cū ratio alteritatis nō sit eadē prorsus, atq; ratio essentia, uel unius, necessariū est in ipso ente nō solū duo, scilicet unū atq; essentia, sed etiā tria, id est alteritatē iā existere. Cōsurgit & alia ratio ternarius, scilicet ex cōiugio essentia, uniusq; cōiugio essentia, alteritatis q; cōiugio unius, alteritatisq; simul. In quolibet uerō cōiugio cogitam⁹ duo quædā, nō quomodolibet existentia, sed sub tertia quadā formā inuicē cōiugata, unde & ambo nominare solemus. Quāobrem in ente sunt numeri, binarius, atq; ternarius. In binario parū primo pares omnes. In ternario imparū primo, im pares similiter omnes. Sūt omnes differētix numerorū par, impar, pariter par, impariter impar, impariter par, pariter impar. Par quidē binarius, impar uerō ternarius. Pariter par quaternarius. Binarius enim bis multiplicatus creat illum, sed impariter impar non uenarius. Ternarius enim ter multiplicatus hūc efficit. Ternarius autē quādo cōsistit ex ternario bis multiplicato, tunc impar pariter nominatur, quādo rursus ex binario reuocato, par impariter nūcupatur. Sed quorsum hæc? Ne ut intelligas, per numeros eorū differētias in primo ente præcipue dominātes disponi in ordine uniuersū essentiales entium numeros, multitudine specierū, uirtutum quoq; in specie quouis uarietatem. Ne fortē suspicaris, formales entium differētias, quibus uniuersus, & unius rerū ordo cōsistat, uel ex informi materia, uel casu quodam inordinato, uel dispersa agentū diuersitate cōtingere. Esse uerō numerū ante entia cum Plotino probauimus atq; supra, & nunc ita breuiter cōprobamus. In primo ente est ratio unius, ratioq; essentia, ante hæc essentia est hoc unum. Binarius ergo si mul cum principio essentia cōpleri uideretur. Ex hæc essentia ratione, cum ratione unius cōstat ens, uel entitas quasi forma totius. Quæ quidē forma, post binarium una cum ternario suscipit complementum. Deinceps hoc unum ens deriuatur, iam intus in entia per binariū ternariūq; uirtutem. In quibus sanē duobus numeris omnes ante entia numeri concluduntur. Per numeros enim eiusmodi tanquam antecedentes entia uelut sequentia discernuntur atq; numerantur.

Quomodo in mundo intelligibili diuidatur essentia simul & unum, multitudinēq; finitā uel infinitā sit. Cap. LXXXIII.

De primo intellectu intelligibiliq; mundo passim præcipue loquitur. Vbi cum primo unoq; & uniuerso ente primus, & unus, uniuersusq; numerus oritur. Per hunc essentialē numerū

ens unum propagatur in ens in entia multa, id est, genera & ideas. Ibi & numerus est essentia pars
 ceptus, & uicissim essentia compos numeri. Quoniam uero indefinita quaedam potentia multipli-
 cabilisque natura & quasi ulterius progressura conditio, tum entium, tum numero inest, utrunque pro-
 pterea infinitum quodammodo, id est, indefinitum dici potest. Sed interim quoniam particeps
 est unius atque termini, ceterum utriusque finitum, finitum praeterea, quoniam certus est numerus idea-
 rum absolute inter se formaliterque differentium. Hinc & finitae sunt species diuinorum atque natu-
 ralium. Infinitum rursus, quoniam intellectus ille diuinus unamquamque specialem in se ideam ad
 singula tandem innumerabilia refert, uariis illam modis, temporibus, locis participatura, sed quo-
 niam multitudo illa actu quidem, finita est, quamuis potentia, & effectibus infinita, prouideret Par-
 menides, & semel, & bis postquam dixerat infinita illic esse, mox quasi se corrigens nosque admo-
 nens, subdit, illic esse quam plurima. Denique ubi dicit, essentiam per numerum in plurima diui-
 sam esse, intellige non sectam in multas ibi substantias, sed unam ibi communem essentiam in plures
 ibidem essentiales formas, uires, modos, propagatam mirabiliter atque deriuatam. Qua interim ra-
 tione sit (ut diximus) multiplicatur essentia, eadem multiplicatur & unum cum essentia contuga-
 tum. Vna quaeque igitur idea, sicut una quaedam essentia, uel ratio essentialis existit, sic est aliquod cer-
 tumque unum. Inter haec ubi dicitur unum totum quidem in esse singulis, sed diuisum, caue suspice-
 ris in substantia illa penitus indiuidua, unum quod & naturaliter est indiuiduum, & instar pueri,
 uel imaginis specularis, cum uideatur diuidi geminatur, caue, inquam, suspicere, & instar pueri,
 uel imaginis specularis, cum uideatur diuidi geminatur, caue, inquam, suspicere, & instar pueri,
 uel imaginis specularis, cum uideatur diuidi geminatur, caue, inquam, suspicere, & instar pueri,
 quidem simul qualibet concludantur idea, sed per ideas passim distribuantur. Denique quemadmo-
 dum illic multiplicatur essentia, ita multiplicatur, & unum.

Quomodo in mundo intelligibili partium multitudo sub gemina totius forma concluditur. Quomo-
 do terminos mediumque habet atque figuras. Cap. LXXXIII.

CVM ens primum tanquam simpliciter uni proximum, maxime unum sit qualiscunque, & quan-
 tacunque multitudo sit in eo, ad unam redigitur totius formam, forma quidem totalis in rebus
 quae a diuersis causis componuntur solumque aliunde dependent partes eiusdem rei multas
 sequi solet: Sed in ente primo, quod ab unico generatur, & quodammodo etiam ex se exi-
 stit, forma totalis est necessario gemina. Prima quidem suam partium multitudinem antecedit,
 Secunda uero sequitur, uel potius comitatur. Illa quidem appellatur superessentialis unitas,
 bonitasque mundi illius intelligibilis apex. Secunda uero pulchritudo, id est contextus quidam
 & ordo, ac series idearum, sed dum pulchritudinem, hic diuinam memoro, commemorare fas est
 Franciscum Diacetum dilectissimum complatonicum nostrum, de hac ipsa pulchritudine quoti-
 die multa pulcherrimaque scribentem: Quem sane uirum ad Platoniam sapientiam natura genius
 que formauisse uideatur. Vt autem redeamus ad institutum. Pulchritudo haec idealis, ab illa
 quam modo diximus unitate, uelut a luce per ideas quasi per radios multas resultat, ut splendor.
 Illa quidem summus est intelligibilis mundi terminus, haec autem terminus eiusdem ultimus, me-
 dia uero sunt essentiale unum, & essentia una, item finitum, & infinitum, rursus substantia uita intel-
 lectus. Praeterea quinque rerum genera, subinde speciales ideas, denique multiformes specierum
 modi. Cuncta igitur huiusmodi multitudo etiam si quomodo libet infinita fingatur, euadit inter-
 rim, & infinita, quatenus intra geminam totius formam hinc, & inde concluditur. Inter haec memem-
 to, cum in natura quauis terminos cogitamus, alterum primum, & medium, alterum uero ultimum, eos
 interim tanquam oppositos, ac dissimiles cogitare. Cum uero ultimus tanquam proficitur a primo,
 primusque ille naturaliter agens debeat ante dissimilia sibi, similia procreare merito inter haec extre-
 ma medium collocare debemus. Natura profecto in rebus uel in finis, unionis praeter ceteris auidae,
 uacuum nusquam patitur multo minus in ipso rerum superiorum ordine uacuum tollerabit. At
 uero nisi inter singula euidenter inuicem dissimilia inferatur similia aliquid, quomodo mirifica
 similitudine referat unitatem, nescio quid uacui inter gradus uniuersi continget, quapropter in mun-
 do diuino quantalibet multitudo sit, est tamen intrinsecus principium atque finis. Si duo haec ibi sunt, igitur
 est & medium. Paulatim uero deinceps, quemadmodum cepit, de hoc uno ente affirmat, quae
 de ipso simpliciter uno in prima suppositione negauerat. Itaque post partes actuum multitudinemque
 & terminos atque medium, consequenter affirmat figuram rectam & circulem, atque media ceteraque
 similiter. Primo quidem in mundo intelligibili sunt figurae, rationes uidelicet figurarum. Metapho-
 rice uero figura triplex. Recta quidem per quandam aliorum ab alijs ibi processum. Sic ab essentia
 fecunda procedit uita, ab hac intelligetia. Inter essentiam intelligentiamque uita medium est eque
 distans. Pariter enim est hinc quidem essentiae, inde rursus intelligentiae uita conformis, similiterque
 de ceteris ibi processibus cogitare licet. Circulem uero, figuram agit intellectus ille priuatus, dum
 ad patrem ex quo genitus est conuertitur. Mediam forte figuram, dum se ipsum animaduertit. Illa
 quidem sui ipsius animaduersio partem quidem ex ipsa sui natura depedit. Atque circulum imita-
 tur. Partim quoque pendet ex patre, itaque ubi ad patrem nondum reuertitur, adhuc circulum non con-
 summat, sed inde reflexa sinuosum quandam agit motum medium inter rectum atque circulem.

Quomodo unum ens in seipso sit, et in alio. Cap. LXXXV.

VNUM ens est tum cunctae simul partes suae, tum etiam ipsum totum, id est, (ut ita dixerim) totum
 ma totalis. Cum igitur cunctae partes sint in toto, sequitur ut unum ens in seipso consistat, sed
 all

alia in superatione sequetur, ut etiam sit in alio, nempe neque pars aliqua, neque partes quaedam
 capiunt ipsum totum. Neque partes omnes singulatim sumptae, quod est manifestum. Neque simul
 cunctae, quod breuiter est probandum. Mitto in praesentia naturale quoduis totum ex diuersis, uel
 contrarijs constitutum, cuius ipsa forma totalisque ab efficiente idealis causa potius quam ab elemen-
 tis suis necessario pendet. Certae forma prima entis illius primi totalis partium quoumlibet, uiri-
 tumque suarum uarietatem antecedit, ut radix ramos atque surculos, ut lux radios & splendor. Pen-
 det autem non ex istis quidem, sed ex ipso duntaxat simpliciter uel excellenti uidelicet illinc pro-
 partibus suis uirtute donata. Quam sane uirtutem nec partes quidem cunctae comprehendunt,
 inde uidelicet procedentes. Quid ergo dicemus? Nunquid totalem hanc formam, excellentemque
 uirtutem in nullo penitus esse, ut non comprehendatur, uel finiatur ab ullo? Certae non ita partici-
 pit suis cunctis inest, neque rursus id ipsum quod est ex se existit. Cum enim totum hoc uarietate
 sit plenum, a simplicissimo cogitur proficisci, praesertim quia quilibet in hoc idea finitum quiddam
 est a ceteris distinctum. Unde cogitur uniuersum quasi innumerabiliter fore finitum. Quae igitur
 ratione hoc est totum, atque multiforme necessario consistit in alio, id est in principio proce-
 dentem simul, atque continente. Quomobrem si in uno ente partes suas omnes fore consideres, dum eas in
 toto uidebis, iudicabis in seipso manere, si modo ipsum totum sit partes cunctae, neque sit aliud ul-
 tra partes. Forte enim non est aliud secundum numerum, uel materiam, quamuis sit aliud secun-
 dum formam, atque uirtutem. Atque hac ratione, non tam a suis partibus, uel sic a se ipso, sed a uirtute
 potius continetur, quomodo mundus hic intelligibilis in se simul, & in alio sit in suppositione
 prima capite quinquagesimo tertio tam est tractatum.

Quomodo unum ens sit semper atque moueatur. Cap. LXXXVI.

IN OMNI composito est unitas atque multitudo. Itaque quando uincit unitas multitudinem, ideoque
 deuiat ea, tamdiu permanet compositum insolutum. Quapropter ubi semper uincit, atque ita de-
 uincit, semper permanet insolubile. Eiusmodi compositum est in primis intellectualis ille mun-
 dus a cuius monade formae totalis sua omnis introrsum profluit multitudo. Ideoque inhaeret eidem, &
 ab eadem semper continetur, non solum, ut subiecto quodam, sed ut causa. Similis est praeterea compositio
 in qualibet intellectuali natura. In hac enim omnis multitudo uirium formarumque suarum ab ipsa
 monade profluit atque continetur. Sed de his alibi. Redeamus ad primum. Intellectualis ille mundus
 quodammodo est cunctae suae partes, id est, uires atque formae, dum igitur uniuersa multitudo haec
 in forma totali, mundus ille dicitur in se ipso esse. Est autem multitudo haec semper in illa, uelut
 causa conseruante. Est igitur ita mundus ille semper semetipso, quapropter in suo quodam eodem sem-
 per manet, stat itaque semper. At uero si aliter contempleris, nec ultra compares multitudinem illam
 ad suum istud quod dixi totum, sed totum potius, id est, monadem formamque totalem ad superiorem uniuersam
 principium, uidebis mundum eiusmodi non in se ipso esse, id est contineri, sed in causa superiore potius
 esse tanquam efficiente profors & conseruante. Hic ergo uidebis non tam illud quiescere quam
 moueri. Quae ueritatem quidem illae partes in suo toto tanquam causa, totum uero non quiescat in se
 ipso, sed circa superiore causam moueatur. At quomodo? nempe qua ratione non tam respicit
 inus, quam uerget ad causam, hinc illuc pertransire uideatur. Si quidem descenderit uicissim atque ascen-
 dit. Descendit quidem quatenus inde procedit, ascendit autem quatenus illuc naturali quodam in-
 finitu conuertitur. Procedit autem conuertiturque semper, semper ergo mouetur: procedit qui-
 dem quatenus inde proceditur. Producit autem non semel tantum, sed etiam quatenus conserua-
 tur, id est, proculdubio semper. Iam uero prius author ille suus hunc ex se producit, quam hic in se-
 ipso sit aliquid, alioquin non secundum totam sui essentiam, existeret inde. Videtur ergo quodam
 modo in essentiam ex nihilo processisse, ac nisi produceretur procedatque inde perpetuo statim in ni-
 hilum relapsurus itaque ne quando desinat esse, nunquam detinet ita moueri.

Unum ens est sibi in eodem, atque alterum. Item ceteris idem atque alterum. Cap. LXXXVII.

TOTUM necessario referat ad partem, similiterque pars ad totum. Neque sine parte totum
 est, reuera totum. Neque pars seorsum a toto ulterius pars existit. Itaque si inuicem co-
 paretur utrunque neque idem, neque alterum reuera dici potest. Non idem, quia totum in-
 maius est parte sua. Non alterum quiddam, quia neque totum, neque pars seorsum per se subsi-
 stit, subsistere uero seorsum posse puramus, quocumque inter se altero nominare solemus. Quae
 quid uero in ordine entium comparatur ad aliquid cuius ipsum neque pars, neque totum sit, di-
 ci potest, aut idem illi esse, aut alterum diuersumque ab illo. Quid ergo de uno ente dicemus: quod
 quidem nec pars sui ipsius est, nec totum? Dicemus profecto comuniter aut idem sibi esse, aut al-
 terum. Dicemus etiam cum Parmenide, idem, alterumque existere. Idem proculdubio secum
 ipso esse. Cum enim unum ens non sit aliud, quam ens unum semperque in eodem habitu perse-
 ueret, merito sibi in eodem est atque semper idem, sed alia interim ratione esse aliterum a seipso
 facietur, est enim in seipso sicut diximus, & in alio. Praeterea stat, ut probauimus, atque mo-
 uetur. Eiusmodi uero rationes inter se sunt oppositae. Esse uidelicet in se, esse in alio. Item, stare,
 atque moueri. Itaque si unum ens rationibus referatur oppositis conferatur ad semetipsum,
 nimirum sub hac ratione & illa alterum, uidebitur atque alterum, haec enim unum ens comparau-
 mus ad se ipsum. Si forte cum ceteris entibus conferamus, primo quidem occurrit ut alterum. Si
 uero idem, unum primumque ens & omne ualde diuersum est a quolibet ente, quod neque primum
 M M 3 est,

est neq; adeo uere unum, nec ens uniuersum. Occurret subinde forsan ratione quadā mirabili quōdammodo cū alijs entibus idem, si modo probemus omnimodā alteritatē, nec usquā esse nec unquam. Profecto cum omnia ab ipso simpliciter uno infinita uirtute prædita fiant, seruēturq; & cōtinentur, atq; cōuertantur merito regnante in rebus unitate, regnat identitas. Omnimodā igitur alienitas regnare usquā, neq; quomodo libet esse potest, cum ubiq; cogatur cū quadā identitate miferi. Quamobrē cum nec in ente primo, nec in aliquo pura sit alteritas, merito primū ens a ceteris penitus alterū profusq; diuersum iudicari nō potest. Igitur quodāmodo idem, si non ipsa natura saltem similitudinis habitudinē, cuiusdam cōmunionē. Sed hæc inter exemplar, & imagines habitudo, & qualiscunq; cōmuniō usq; ad generationes generabilitatē descendit, de quib; in præsentia nō tractamus. Comparatur enim hic essentia prima nō ad generationes, sed ad essentias, scilicet intellectus primus atq; diuinissimus ad intellectus omnes ubiq; diuinos. Qui tantā fermē cū primo identitatem unionemq; putantur habere, quantā cum cetero lineæ, uel stellarū luminā cū lumine Solis. Si finxeris omnimodā alteritatē usquā esse, cogaris eam fingere per aliquod tempus esse, motus enim ac tempus mirificū habent cum alteritate, præsertim præualente coniugium. Quemadmodum cum identitate status & æuum. Quapropter dum per aliquid diuisibile tempus illa durabit alteritas, certē per omnes temporis huius partes in eodem erit, scilicet in eodem tenore atq; uigore suo, in eodem motu, uel tempore, uel subiecto, mixtam igitur secum aliquam habebit identitatem. Nec omnimoda iam erit alteritas, ut fingebas. Sæpe Parmenides, ut acris ingenium adolefcentiæ exerceat, per ambigua & obscura procedit. Et frequenter ex dissimilibus locis, nec nō ex oppositis argumenta deducit. Sic igitur admonitus, ad sequentia perge. Quemadmodum primum unum a nullo usquam uno participabile est, ita ens primum a nullo ente, primus intellectus ab intellectu nullo. Siquidem in quolibet ordine supereminens imparticipabilisq; natura participabilem antecedit. Participabilis autem omnia participantia quidem, sed potius unitantur. Si igitur primumq; ens ad entia conferas, hæc illud non participant quidem, sed potius unitantur. Si igitur illud ipsum, uel naturale aliquid eius in se non habent, neque etiam primum illum essentialē numerum illi proprium in se possident, sed fortē consimilem. Alioquin si numerum ipsum haberēt, unum pariter ens ipsum in se comprehenderent. Multo minus conferri inuicem illud ad hæc, uel uicissim ut pars, uel totum, posse uidetur. In superioribus uerō probatum est non esse hæc inuicem profus altera. Cum igitur neq; ut totum, uel pars inuicem referat, neq; sint penitus altera, sequitur ut sint quodāmodo eadem, quemadmodum paulo antè diximus.

Unum ens est ad seipsum, et alia simile est atq; dissimile Cap. LXXXVIII.

In Philebo probatur in omnibus post primum esse unū simul atq; multitudinē, igitur in omnibus est idem & alterū, cōuenientia atq; differentia, igitur similitudo simul, & dissimilitudo quædam, qui propter quodlibet idem mixtū est cū altero, atq; contrā. Omne simile cū dissimili quodam, atq; uicissim, præsertim quoniā ipsius regnum omnia quodāmodo cōmiserit in unū: iam uerō eiusmodi mixturæ tanta uis est, ut utrunq; uicissim utrinq; sequatur, sed hæc sanè distinctione, per alteritatē ipsam suapte naturā præcipue sequitur, ut omnia inter se, sine altera proptereaq; dissimilia. Contingit insuper cōmuni quadā rerum lege per alteritatē identitas quædam atq; similitudo, similiter per identitatem propria ratione fit, ut omnia inuicem sint eadem atq; similia. Accedit & interim, conditione cōmuni, & altera per hanc dissimiliaq; uideri. Esto igitur alterū hoc ab illo, certē per eadem similitudineq; alteritatē, & eodem fermē similitudineq; modo, hoc quidē ab illo, illud rursus ab hoc est alterū, dum igitur eandem quodāmodo similitudineq; sortem sustinēt, tanquā eadem & similia reputatur. Esto rursus quodāmodo idem hoc & illud, primo quidē logicus quidā argumentum, oppositum esse identitatē alteritati, & oppositam facere. Quo circa si ad alteritatis præsentiam cōfugit similitudo quædam similiter identitate præsentē dissimilitudinem quoq; contingere. Deinde Philosophus ita fortē probabit: Dum naturas duas inuicem cōparas, intelliges uidelicet interea esse duas atq; distinctas, si propter cōmunionē quadā cōditionem easdem similesq; dicas, rursus alteras esse dissimilesq; cognosces, si modo naturæ dug quædā propriæ sint non una, & acta si propria quæq; modo identitatem similitudinemq; susceperit. Sic enim propter modos eiusmodi differentes, interea forsan hæc dissimilia uidebuntur, quas ob res si unum ens ad entia comparatum, idem est ad hæc & alterum, consequenter, simile ad hæc est atque dissimile. Per identitatem habebit, primo quidem similitudinem, deinde uerō dissimilitudinem, sed per alteritatem in primo dissimilitudinem, sequenti gradu similitudinem, comparatum quoq; ad se ipsum, tanquam idem atq; alterum, similitudinem ad se dissimilitudinemq; subibit.

Quomodo unum ens tangit et tangitur, neque tangitur quantum ad se, et ad alia pertinet. Cap. LXXXIX.

A ipsa similitudine Parmenides merito uenit ad actum. Anomen hoc in loco latissimū. Quæ enim inuicem similia sunt, libenter & facile se contingunt, scilicet propinquam sibi inuicem, commouent, commouentur, compatiuntur, percipiuntur, atque fruuntur. Hac utriusque ratione unum ens quatenus in se ipso est, atque in ceteris entibus, se ipsum cæteratq; contingit, sed quoniam tangens atque tacti est ratio differens, ideo unum ens & tangens se simul, & tactum a se ipso dici potest, quatenus differentes in se rationes admittit. Cum enim non sit primū uniuersi principium, quodāmodo multiplex esse potest. Si uerō tan-

gens & tactum differre inter se, considerentur tanquā essentia, uel naturæ duæ, nimirum prima illa unaquæq; essentia simplex: atq; se, quasi sit per substantiā differēs, nullo modo potest, sed nūquid alia quoquomodo tangit? Si consideremus alia tanquā in ordine entium, enti primo quoquomodo cōformia, procul dubio tangit ea, tangiturq; ab eis: ita quodā quædammodū supra significauimus, metaphoricè: Sin autē hinc quidē ipsam unius entis rationē cōtemplatur in se ipsam secretam, inde uerō rationem multitudinis in se ipsa, inde seiunctam, turbam fingemus omnino confusam, infinitatē, potentia multiplicabilē, & aliunde formabilē, quæ quidē neque per se sit formale unū, nec dum participatōne formalis unius habeat, neq; numerum certis unitatibus definitur. Itaq; ad unū ens formā primā formaliter omnia terminatē, nō dū atrinent, neque tanguntur ab illo, neq; tangunt. Si punctū ad lineam cōpares, similiter perquirere poteris, tangat ne lineā, & tangatur nec ne? Riteq; negabis, & affirmabis. Negabis quidem tangere simpliciter aut tangi, non enim proprie tangitur a lineæ punctū, uel a puncto lineæ, alioquin uel punctum diuisibile foret, uel lineæ penitus in diuidua, sed rectē forsitan affirmabis & punctū hoc abs te cōstitū tangere punctum lineæ, & uicissim a puncto lineæ tangi. Similiter unum ens multitudinem entium, neq; tangit, neq; tangitur rursus ab illa, quatenus hoc quidem est iam unū, hæc autem simpliciter turba nō dū formale unū, sed fignento quodam infinitis infinita, tangit autem, tangiturq; uicissim, quatenus hæc unum aliquid formale iam euasit, unum enim non aliter tangit, uel tangitur, quam per unū Parmenides hic repetit quodāmodo, quod ex parte supra dixerat, multitudinem quæ nō est unū nō participare unū, sed hic adiungit, quatenus uidelicet multitudo est, & ab uno penitus aliena. Quod autē narrat de tangentium tacti uim uel numero, cōsiderant cuiusq; planum est. Quis enim non uiderit, si duo digiti se tangunt, numerum quidem digitorum esse binarium, medium uerō tactum esse unum, si unum digitum adiuuaueris, tres quidem fore digitos, tactus uerō duos si digitū addideris alii, quatuor iam digitos esse, tres uerō tactus, similiterq; deinceps.

Quomodo unum ens sit æquale, uel inæquale sibi, uel alijs. Cap. XC.

Si elementorum moles liquorūq; nature fecerit possunt inuicem, & unaquæque pura in natura propria reperi, multo magis formales ipse rationes rerū suapte natura simpliciore, atq; sublimiores inter se discerni possunt, ut & ipsæ sinceræ maneat in se ipsis, & quilibet intellectus uerax unā quanc; in sua proprietate seorsum ab alijs ualeat contemplari. Quia uidelicet intellectus ille primus discretus inueatur ab æuo, & in ipso intelligibili ratio alia profus alius sit quam alia: iam uerō si rerū formas in mutua rerū cōmunionē contueamur, certē cum Anaxagora omnia quodāmodo in omnibus contueamur. Si rursus eas per intelligentiam exactissimam in formalibus suis eminentibusq; rationibus, tanquam iam abstractissimas inspexerimus, iterū cum Anaxagora, intellectū ipsum esse discretorem omnium cōstitebimur. Qui autem distinctionibus eiusmodi uti nescit, nō est Platonicus, nec unquā utitur intellectu. Quamobrē Parmenides ad hoc ipsum exerceatur ingenium adolescentis ingenium, pascim per angustissima quæq; cogitum, uel cōcedere falsa, uel eiusmodi abstractionibus uti. In quibus ut ille quoq; quæ nō sit, fatetur, non est mendaciū. Præterea quædammodū significauimus ab initio, totam disputationē agit ut logicæ exercitationē quadā. Sub hac uerō Dialectica forma, mistica quoque dogmata frequenter admittit, nō ubiq; profus cōtinuat, sed alieubi sparsa, quatenus admittit exercitatio logica. Vbi que uerō affectat ardua paradoxaq; tentat, ita maxime ingenium probaturus. Sed iam pergamus ad reliqua. Alia quidē ratio est ipsius unius, alia aliorū. Alia magnitudinis, alia paruitatis, alia æqualitatis. Itaq; nec unū, nec aliquid aliud præter unum, per ipsam rationem suā maius est uel minus, uel æquale: Sed per magnitudinē ipsam naturæ suæ additam sit maius, per paruitatē uerō minus, per æqualitatē euadit æquale. Sed idealis magnitudo, uel paruitas, uel æqualitas nō potest ulla cōditione corporea rebus adesse. Alioquin multa hic enarrata sequenter absurda. Si enim paruitas ita subiecto cuidam ad sit, certē uel toti profus aderit uel parti. Si toti uel intrinsecus profus ad huc æqualis erit. Si extrinsecus erit maior. Id autem est absurdum. Sic enim paruitas auctoritatē sibi æqualitatis, & magnitudinis usurpauit. Rursus si in parte subiecti ponatur, aut æqualis erit, aut maior, atq; eadē errata cōtinget, cōtingent etiā, ut res nulla futura sit maior, aut minor, nisi id aliis magnitudo, uel paruitas auctoritate quadā incorporea possit adesse. Corporea certē cōditione nō potest, itaq; nullis iniicit. Forsa uerō nō nulla dici æqualia poterūt, dūtaxat propter eiusmodi quandam inæqualitatis absentiam. Animaduertendum est præterea. Si hinc quidem rationis magnitudinis, uel paruitatis, uel æqualitatis proponantur, inde uerō rationes cæterorum considerentur, nec illas his naturaliter inesse, neque uicissim. Quapropter hæc in finceris orationibus suis cōsiderata dici posse non dum magna, uel parua, uel æqualia esse. Sed postquam ideales illorū rationes ad hæc accesserint. Hæc nos etiam Parmenides admonet, partim quidem artificio quodam logico ingenium adolescentis erudiens partim uerō latentia quædam pascim dogmata screns. Quomodo uerō unum ens in ipso sit, alieubi diximus. Hac igitur ratione se ipso maius ac minus dici potest, quia uidelicet in eo est comprehendens aliquid, & comprehensum, est quoniam in alio id est, in causa sua tanquam effectus eius. Est insuper in alijs ut causa in effectibus, sunt & alia in illo, sicut effectus in causa. Hæc igitur qua ratione sunt in illo, sunt in eo minoras, uirtutis uidelicet gradu illud quod quæ sorte est in istis, est quoquomodo minus istis. Minus, inquam compositionis acruo. Hæc enim accumulatur ex pluribus atq; diuersis. Et quod illius hic inest

precipuum in primis est simplex. Atrede uero quid nam sibi uelit illud quicquid est, est alicubi uel in aliquo. Hoc quidem non de illo quod ente superius. Sed de omni ente dictum puta. Omne uero ens in aliquo est, & quodlibet ens per communionem quandam est in quolibet, quando, quidem ens primum est in aliquo & in cunctis, nam & penes ipsum aliud est in alio. Item ipsum est in causa, rursus est in entibus ut in imaginibus, suis exemplar.

Quomodo unum ens sit numero par, & plus, & minus ad se ipsum, atq; cetera. Cap. XCII.

A Dimensione pergit ad numerum, nam & saepe diuisione cōtinua numerus edicitur, & cōtinua per numeros plerūq; metitur. Quamobrē quod dimēsiōe cuiuspiā est aequale, parem quoq; partium habet numerum, quod uero maius, plurem, quod autē, minus, pauciores. Vnū igitur ens quatenus totū sibi totū est aequali, uniuersa uidelicet uirtute sua, per ea quoq; sibi est uirtutum numero uariatū. Si quae praeterea sunt illis praestantiores ideae. Illae profecto tanq; autoritate maiores numeroq; plures, & ad faciēda plura uirtutes habēt. Minores autē ideae, pauciores & ad pauciora uires habent. Itaq; unū ens, & par, & plus, & minus dicitur ad se ipsum, similiter & ad uniuersum. Intelligibilis enim ille mūdus uniuerso huic operi suo quodāmodo uideretur aequalis, quatenus unū hoc opus cū uno artifice cōgruit. Apparet quoq; par numero, si Timaeo credimus dicenti, quod ideas architectus inspicit, intellectus totidē in mūdo formas effingit. Quod rursus archetypus ille mūdus uiuētia in se intelligibilia continet, totidē hic sensibilia cōplectitur animalia, praeterea quatenus ille mūdus, hoc est mūdo potestate maior, eatenus, & plus uirtutum numero iudicatur. Deniq; quēadmodū ille hoc mundo aceruo, & accumulatione minor est, sic & numero quodāmodo superatur ab isto. Numerus enim accidentium quorumlibet mundanorum, & quolibet momento innumerabiliter cōtingentium, excedit numerum idearum idealiumq; uirtutum.

Quomodo unum ens dicatur senius & iunius, atq; coetaneum, ad se ipsum, atq; cetera. Cap. XCIII.

P Armenides a numero nō iniuria defecit, in tēpus. Vbi enim primum numerus oritur, ibi motus nascitur atq; tempus. Siquidē in ente primo simul cū certo formarum iuriumq; & actū numero, motus quidē emicat, per quē aliud prodit ex alio emicat simul, & tēpus, per quod alī ud alio origine quadā prius est atq; posterius. Itā uero motus, & tēpus necessariū est in ipso ente p̄mo & in quolibet ente: Siquidē essentia est, quasi quidam processus ab uno, ubi sanē unū in essentiam, quasi signum in lineā produci uideretur. Essentia rursus uelut lineā in superficie prodit in esse. Itē esse in uitā uelut superficies in profundū, uita pergit in mentē, seu profundū, absolutū in formā atq; figurā. Mēs deniq; sui quadā animaduersione reflectitur, sicut figura primi profundū prima consumatur, uoluiturq; in orbem: Sed ut summam reuertamur ad institutum, necessariū quoq; motus est in ente, necessariumq; tempus, si modo illic tanquā elementa quadam sunt, in finitudo, motus, alteritas, si qua rursus est ibi motus ipsius temporisq; idea. Semper uero memēto, motum tempusq; intellectu intelligibilisq; sub forma quadā aeternitatis, implicitum prorsus & inuolutū, atq; subitum, mox in animam emicare, ibiq; per curricula quaedam iam explicari latius, & resolutū. Motusq; eiusmodi in anima quidē actionem esse, in corpore uero iam euadere passionem. Memēto rursus, quemadmodū admonuimus ab initio. Parmenidem hic ultra naturā intellectualem, animalem iam assumere animamq; diuinā. Vbi uero definit esse, quasi quandā participationem essentiae unā cū praesenti tempore, primo quidē aduerte cōfirmari, quod dicit plerūq; solet, ipsum esse actum essentiae, fermē sicut lucere lucis, & calere calorē est actus. Deinde praesens id tempus esse latissimum, ut nō solū sit in corpore, sed etiam in anima & intellectu, uel summo, similiter quod hic dicitur, & erit praeritū atq; futurū, sed in uno quoq; pro natura, dignitateq; sua. De motu quidē temporeq; huiusmodi multa in prima suppositioe tradauimus, quapropter hic breuiter percurremus, probaturū sumus unū ens, praesertim ubi cōsideratur in anima, uel diuina, quātū ad se ipsum spectat, & ad alia, quodāmodo nominari possit senius, & iunius atq; (ut ita diximus) coetaneum, sed quomodo id dicatur ad se ipsum: Qualiscunq; fluxus, uel processus sit in eo, uel penes intellectum, uel penes animam diuinā est certē perpetuus. Dum igitur ipsam in longā productionē cōsideramus, gradatim senius appellamus, lenius, in quā, fieri quātū spectat ad procedendum, senius quoq; iam esse, quātū pertinet ad praesens aliquid nunc acceptū. Cum uero perpetuo id cōtingat, semper fieri effectū senius iudicatur, sed cum lenius necessariū referatur ad iunius, interim iudicatur, & unius: Quia uero dum ipsum totum summam cōparatur ad se ipsum totum, neq; maiorem, neq; minorem se ipso tandem habet aetatem, merito sibi met aetate iudicatur aequale. Post haec dum comparat unum ad multa, declarat multipliciter hoc unum ens de quo agitur non esse ipsum simpliciter unum, quia confirmat, quod etiam supra dixerit, partes multitudinemq; habere, & fieri atq; esse factum. Igitur & a quodam superiore pendere. Comparat autem hic ipsum ad multitudinem entium, non tam externorum quā intimatorum, quod quidem planius patefacit, ubi partes eius in comparatione commemorat, partes inquam, scilicet uires eius, & formas, & actus. Recordare, quod etiam supra diximus, in mente, uel anima diuina unitatem, (ut ita loquar) totalem esse geminam, quarum prima quidem internam multitudinem antecedit, secunda uero sequitur, illa igitur multis antiquior, haec autem multis iunior, iudicatur, sic igitur unum ad multa ut antiquius existimatur & unius: Sed dum ad multitudinem idearum intimam comparatur, uidetur quodāmodo ad externas etiam conferri formas, tanquam imagines idearum, unum quidem ibi multitudinem antecedens iam latius explicatam, quoniam in genere quodam

numeri simul cum hac multitudine collocatur paucissimumque in gradu suo primo numerum habet intimum, merito iudicatur antiquius. Praesertim quoniam explicatae multitudinis est origo. Vnum uero ibidem resultant ex multitudine, id est, splendor, idearū uniuersusq; decor nō iniuria unius multitudine nominatur, praesertim quoniam post singulorū genituram ipsum deniq; completur ex cunctis. Sed interim instat puncti quod & primum, & alienum est, ad partes lineae comparatum, & tamen est in qualibet parte lineae, nimirū illud unū intelligibile, nō solū hoc quod primum est, in de uero ultimū idearū, sed etiam ideā quālibet prorsus occupat. Quodlibet enim multorum necessariū unū aliquid est, & unius primi uirtute referitū, & ad ultimum unum conspirare uideretur. Dum igitur unū multitudinem ibi sibi prorsus adaequat, multitudini coetaneum esse censetur. Comparare quoq; licet intellectualem illum animalemū mundū, precipuē in se unum ad uniuersam mundi censibilis multitudinem. Sic unum illud hac multitudine est antiquius, tanquam huius opifex & exemplar. Est & unius, quoniam cum hic perpetuo fluat, quotidieq; iam fluxerit, aeternus interim ille mundus huic quasi superstes ferme succedit ut iunior. Similiter dum in se consistit, mundum quotidie quasi renasciturum antecedere putatur ut senior, sed quoniam quatenus agit ille, eatenus hic inde pender, aequalem uideretur agere aetatem.

Quomodo distinguitur senius, iuniusque fieri rursusq; senius iunius esse. Ac de uno ente conclusio Cap. XCIII.

Inter haec animaduerte, quemadmodum Parmenides inter dogmata quaedam saepe diuisa aurum reddat adolecentem ad respondendum, & sagacem ad distinguendum. Dum igitur de seniore iuniorē mystice dispartat, distinctionem eiusmodi logicam ab adolecente desiderare uideatur. Agat hodie Socrates annos aetatis decem. Impleat hodie Plato annos quinque, quaeratur quanto senior Socrates sit Platone. Respondēbit Arithmetica quinario. Per numeros enim respondere solet. Respondēbit geometra, duplo. Nā proportionē cōsiderat in mensuris. Uterque uera loquitur. Procedat etate deinceps quinquēnio saltē. Donec Socrates quidē quindecim agat annos. Plato uero decē quaeratur iterum, quanto aetatis spacio differant. Respondēbit Arithmetica sicut prius quinario. Atque ita Socratē semel quidē seniore Platone fuisse, hunc uero iuniorē illo, sed deinceps nunquā alterū altero seniore euasisse, uel iuniorē. Siquidē quando uiuunt pari quodā inter se numero differant. Respondēbit interea geometra forsitan unā cū multico. Socratē iam diu Platoni annos superauisse duplo. Proportio namq; inter decē & quinque dupla, hodie uero nō tanto spacio superare, sed minore, nempe inter quindecim, & decē proportio sequi altero. Ergo quindecim minore sui parte decē superat, quā decē excedat quinque, superat enim decem quinq; dimidia sui parte, quindecim uero excedit decem tertia parte sui, similitereq; deinceps minor apparebit indices excessus Socratē ad Platone. Adeo ut qui quondā lōgo intervallo senior erat, minore gradatim intervallo senior uideatur. Itaq; comparatus ad alterum quo dammodo iunior uenefere, alter uero ad hunc quasi uenefere dici possit. Denique concludetur & si fieri quidem iunior seniorē uideatur, nunquā tamē alterū altero seniorē, uel iuniorē quā semel existeret esse. Intra haec ubi hoc ipsum, de quo tractat manifeste nominat unum ens, cetera uero entia, confirmatur quod diximus, hic non de ipso simpliciter uno, sed de uno ente tractari. Summatim uero concluditur numerus, siue in intellectu intelligibilique, siue in anima diuina consideratū motum tempusque aliquid temporisq; differentias quādam in se habere. Vnde quodāmodo fieri dici possit, id est in se latius propagari atq; aliter & aliter cōformari, uel agere. Tamēti eiusmodi transmutatio manifestus explicatur in anima. Cū igitur ens eiusmodi nō nullū habeat cū quolibet intellectu cōiugium, merito cognosci nominariq; potest, perq; suas im ignes sensu saltē sagatiore sentiri.

Summae Epilogus suppositione, secunda. De distinctionibus diuinorum. Cap. XCIII.

Ad tertiam suppositionem mihi iam properanti succurrit, operaeperitum fore, prius summā secundae suppositionis quandā, iterum ab initio facere, seu maius epilogū, Trinitatem, quā saepe diximus principiorum ordinibus nullis connumerabit esse Platonici putant, ipsum bonum, ipsum intellectum, mundi animam. Bonū quidē sēpe patrem nominant intellectū uero filiiū animam mundi spiritū spiritus intus alie. Si Trinitatis huius eandē uolunt esse substantiam, quasi Christiani Catholici, si tres substantias, ferme sunt Arriani. Ipsum intellectum primum mundum, uocant intelligibilem, atque inter illum, mundumq; sensibilem multos deorum, id est sublimium intellectuū ordines communiter esse putant, ego uero esse multos arbitror, quemadmodū in Teologia probaui. Si forte quomodo distinguantur apud Syrianum atque Proclum tēderet egerē, quod & me certē narrare piget. Saltē in praesentia ita pingui Minerua distingue. Dii super mundani, seu maius angeli, idē nāque sunt alij quidē propinquiores sunt intellectuāli mundo. Alij uero sensibili mūdo quā proximi, sed alij mediij. Illos Syrianus & Proclus uocant intelligibiles: hos intellectuales. Medios autem intelligibiles intellectualesq; simul. Nos certē superiores portus, & inferiores, & medios cōmuniter nominamus, sed supra mundanos omnes. Mundanos quoque ternario alios quidem superiores, alios autem inferiores, alios uero medios numeramus. In ordine primo sphaerarum ampliorum animae sunt. In medio stellarum animae, in ultimo inuisibilis in sphaeris numina collocantur. Reliquas autem & ultra mundanorum, & mundanorum distinctiones in praesentia, praesertim quales Syrianus, & Proclus introduxerunt. Parmenidē totidē ad unguē deorū ordines introducere, quot propositiones in prima secundaq; suppositione ponit, hi

quidem probare conantur. Sed hanc ego curiositatem, ut alibi dixi, non probo. Rursus neque tam lem diuinorū ordinū distinctionem, qualem ipsi laboriose potius, quam utiliter profecerunt, Placuit uero nunc ut modo dicebam, pingui Minerua distinguere. Placet & Parmenidem inter dū ipso unius nomine aliter, atq; aliter uti. Item uarios nonnunquam oī dīnes tangere diuinorū, quatenus quae deinceps tractat, ad hunc ordinem magis pertinent, quam, ad illum. Quamuis ad omnes interea quoquo modo pertineat. Hac itaque ratione cunctae quidem suppositionis secundae propositiones de diuinis differunt intellectibus, qua uidelicet ratione sunt dī. Dī uero sunt quā in essentijs suis superessentiale unū habēt, ut alibi diximus. Quatenus ergo de uno ente hic agit ubi que, eatenus & de superis agit. Et quoties mutari placet nominis huius, id est, unius entis significati, atq; usū, torridē attingi placeat diuinorū: Sed nō debes interea cū clausulis singulis deos singulos computare.

Summa huius uel Epilogi distinctiones. De uno ente, multitudine, numero infinito ordinibusq; deorum. Cap. XXV.

Inter ipsa suppositionis secundae principia, mundū in primis attingit intelligibile, cōsequenter autē & deos omnes, uel transmundanos: In quibus duo quidē palam praecipua ponit, unū scilicet atq; ens. Tertium uero clā innuit. Potentiā scilicet utriusque mediam: Quae quidē est mutua quaedam unius ad ens habitudo, per quam, & unum est ens, & ens unius: Per quam superessentialis haec unitas, quae etiā dicitur existentia, producit essentia sibi coniunctam. Per quam & haec inde producit, cōuertiturq; ad unitatē & cum illa cōnectitur. Est autē potentia haec quasi motus efficax, processusq; unitatis in essentiam, siquidem ex ipso simpliciter uno, nullo medio, procedit hoc unū, mox essentia coniugē habiturū. Hoc unū per potentia sibi naturaliter intimam progreditur in essentia, quemadmodū essentia per intima uitā procedit in mentē. Profecto qualis inter essentia intellectumq; uita est, talis inter unū & essentiam est potentia: Hinc itaq; nō solum in rebus potentiae quaedā que sequuntur essentias, sed etiam sunt in dīs, quod Platonice loquar occultae quaedā mirificaeq; potentiae. Quae eorū essentias antecedit, cōtinuatē penitus cū unitatibus deitatusq; suis. Per has ergo dī facere posse putatur essentias, que quidem per uires ulla posterioris essentijs fieri nūquā possunt. Procedit autē Parmenides ordine, cōmuniōra passim minus cōmuniōra antepōnēs. Multitudinē quidē introducit in primis partibus cōmuniōrem atq; priorē. Partes enim omnes multitudine sunt, nō omnis multitudine partes, sed cognata. Mox totum constituit ex partibus ad partes inter se relatiuum: Hinc uenit ad infinitū: Omne quidē infinitū est quodāmodo totū, neque cōtra: Post multitudinem infinitam, descendit ad numerum infinitum, si quidem amplior est multitudine quā numerus, omnis numerus multitudine, neq; uicissim. Multitudo enim paratū in continuo nondū reuera numerus appellatur, nisi fuerit quandoq; discreta. Verus nāq; numerus est nō multitudo quaelibet, sed discreta. Hinc occasione accipiunt Syriaci ad gradus propositionū ampliores deinceps angustioresq;, interea similes deorū gradus introducentes & quoniam intelligibilia ab intellectualibus, ut superiora ab inferioribus discernunt, alibi substantias nimirum hoc ipsum, quod dicitur totum, multitudinemq; quasi continuam, intelligibili substantiae tribuunt intellectuali uero discretam: Nos autem unā cum his, prima quidē: Illa magis ad superiores deos, sequentia uero haec magis ad sequentes, pertinere putamus: sed quodāmodo etiam ad utrosq; natura intelligibile ab intellectuali non tam substantia, quam ratione discernimus. Quamobrem in qualibet intellectu diuino seu primo, siue sequente intelligibilem essentialemq; naturam intellectuali eiusdem uirtuti praepōnimus, multitudinemq; partium, uel uitū, uel formarum utrobique locamus. Sed quoniam eiusmodi multitudo in ipso intelligibili gradu mirabiliter est implicita, aliaq; penitus in sunt alijs, & in quolibet totum mirabili cōnexionē comprehenditur, ideoq; multitudo haec quasi continuata uideatur, merito multitudinem eiusmodi Syriacis concedimus, nondum numerum appellare: Quoniam uero multitudo iam dicta in gradu intellectu per intelligentiam cuncta discriminantem, iam latius & particularius explicatur, discerniturq; ab alijs alia, ut aliud sine alio cerni possit, cōcedimus hic numerū manifestiorē originē iam habere, hinc efficitur ut numerosa passim, in numero formariū distinctior eferatur ad mentē, ad ipsos scilicet intelligentie radios sincere singula discernētes. Hinc & uisibile lumen tanquā intelligitiae ipsius imago passim cōfusa distinguit. Iam uero ipsum intelligibile per modū essentiae substantiae, naturae, lucis, motoris sese habet, in ipso igitur cūcta per modū naturae cōiugata sunt: Cognata enim sunt in uicē omnia naturaliter. Exacta uero discretio per intelligentia aduenit, tanquā occultū radiosum, hoc iā ab illo, quāuis cognatū, exactissime fecerit. Quapropter Anaxagoras discretione intellectu tribuit, eidē uidelicet explicatū numerū cōcessit: Sit igitur multitudo rerū & in praecedente intelligibili, & intellectu suo mox sequente, sed ibi quidē sicut in centro circuli linea, uel in cetera solis luce radij, hic autē quemadmodū in circūferentia sphaerae linea, uel in solis ambitu radij, hinc efficitur ut actus intelligentiae cuiuslibet proprius sit quasi discretio quaedam intellectuq; plures frequenter penes intellectu congregiantur in unum. Sed quare inter haec, quomodo infinita ibi sit multitudo? Est in superioribus id iam diximus, tamen iterum declarabimus: Non quantitate uel numero ibi ponitur infinitum, nam & quantitas non est ibi, & numero in species iam redacti ad mensuramq; pertinenti infinitudo repugnant: Arque in diuinis, tanquam ipsi unū propinquis, infinita turba, quae diuicissima est a b

est ab uno, regnare non potest. Illic enim multitudo, prorsus cohibetur ab uno. Illic ergo infinitudo significat uniuersalitate omnia comprehendentem, nec ab alia uniuersitate comprehendendam: Et quae per intelligibilia usque adeo iam processit, ut nec ipsa possit ultra procedere, nec ab aliquo possit ultra procedi. Iam uero multitudo illa congruit infinitati priorae, sicut unio uel terminatio in multitudine termino respondet primo. Sicut igitur infinitudo prima non dicitur infinita numero, sed potentia, non solum forte multiplicabili, sed forte etiam, ut uult Syriacus, multiplicatiua atque progressiua: Ita multitudo intelligibilis, quae est multitudo prima, & intellectus uel multitudo illius quasi coniuncta, dicitur infinita, tum quia multitudo qua ratione multitudo est, necdum definita est, imo & infinitati respondet, tum etiam quia haec tanquam prima primam praecipue refert infinitatem, tum denique quoniam per potentiam entium omnium genitricem unā cum alteritate explicat in se uniuersam multitudinem, unitatum, entiumq; intelligibilium, usque ad minima intelligibilia, qua ratione intelligibilia sunt, tam particularia quam uniuersalia, quatenus illic explicari possunt: Itaq; cum firmi multitudo non quaedam, sed uniuersa primaq;, nec ab ulla multitudine comprehendatur, sed comprehendat omnes, merito dicitur infinita. Atq; sicut primum unum, primum est terminus, ita multitudo prima post infinitatē primū dicitur infinitum, infinitū, in qua, praecipue nobis. Quoniam natura uirtus amplitudo eius nō dum a nostro, sed nec ab ullo intellectu particulari penitus cōprehendi potest: Hinc & in ultimis accidit ut totū numerū processum cōprehendere nequeamus, & ab ipsa illius infinitate perpetuo superare. Deniq; rectius de infinito loquemur, si dixerimus ibi multitudinem infinitam potius quam multitudinem infinitum: Est uero in diuina mente efficaciam numero sam & suos illinc cuiq; naturae numeros destinatos declarat rei uniuersalium dispositio nō solum, perpetuaq; in rebus admodum mutabilibus obseruatio numerorū. Quapropter & Magi solares, Lunares uel numeros obseruantes, eosq; rebus his applicantes, & illis, illinc ad has, & ad illas saepe solares, Lunares uel doctes attrahit, & res inuicem ita cōpatientes mirabili potestate conciliant. Scribit Proclus, uere res sacerdotum numeros quibusdam ineffabilem uim habentibus, ad praecipua factorum opera perficienda frequenter uti consueuisse. Sed haec illa uiderit Plato certe periodos animarum, atq; ciuitatū suis explorari numeris asserit, & uniuersum mundi circuitū profecto numero cōtineri. Pythagoramq; secutus duo ponit principia numerorū paternū scilicet & maternū, unitatē, uidelicet atq; diuitatē, quasi terminum, & infinitum. Primum uero numerum uult esse ternariū & terminū infinitūq; mistū. Et unitatem quidem referit ipsum simpliciter unum, diuitatem uero essentiam. In unitatem quoq; ens, & intelligibile primum. In unitate praeterea diuitatēq; cūctos per uirtutem numeros cōtineri. Illic igitur omnes numeros explicari. Per diuitatem quidem partes, per unitatem uero diuitati praesidentē impares. Per hos itaq; numeros in sequentibus omnia disponuntur. Per partes quidem praecipue processus, diuisiones, compositionesq; solubiles. Per unitatem autem simplicitate quaedam munera, praestantioraq;, & insolubilia passim, & collectiones in unam. Verum ad distinctiones super mundanorum ordinum breuiter redeamus, & si quae cūq; in hac suppositione cōnumerantur, & ad omnes, & ad caput eorum intellectum primum quodāmodo pertinent, alia tamen alijs magis propria sunt (ut diximus). Scire quidem se se, sibiq; idem esse, simile, & quale, contiguum & simile, item ab alijs alterum, & dissimile illis, & inaequale, neq; tangere illa, neq; tangi, ceteraq; id genus, superioribus magis propria sunt. Opposita uero, inferioribus potius tribuuntur. Inter haec aduertit ubi dicitur deorum aliquis, idem alijs esse, & simile, & quale sit ad sensibilia comparetur, apte admodum exponi posse ipsum Deum quibuscūq; adesse, adesse quatenus ad se spectat, totum, eundemq;, & similem, & aequalem, modoq; eodem, & similem, & aequalem. Quamuis cetera, nec eodem modo, neq; similiter, neq; aequaliter illinc accipiant. Vltimum uero intellectu alium ordinem Parmenides potissimum designare uidetur, ubi dicit tangit alia, tangiturq; uicissim. Haec simile est illud in rebus, deam necessitate mundi sphaeras tangere genibus, praesens quoq; manibus item illud in Oratio Proserpinam unā cum Parone inferiores profecto deos natura mobilē atrectare. Quoniam sensibili mundo, deisq; nūdamis proximis sunt, uidentur iam a cōmuniōri ad particulariorē, distinctiorēq; prouidentia declinare, & e proximo iam quasi quodam affectu corporalia tangere. Sed interim unūquisq; deorum, neq; si ipsum tangit, neq; alia non se ipsum: ubi enim indiuiduum caput habet, ibi non opus est contactu; non alia: quoniam dum dispensat singula, nunquam est a suo, & puritate declinat, tangit interea & se ipsum quatenus plures in se partes habet, atq; haec uicissim se tangentes totum quoq; cōtingunt. Tangit & alia quatenus proxime, & efficitur ea tractas quodda quasi ueligitū suum operi uidetur in primere. Tandē uero Parmenides ubi ad mortū & corpus, ceteraq; descendit deos iam intellectuales, ad animales deos, mundanosq; tradit, sequentēq; de anima disputatiōne admodū anticipare uidetur.

Tertia suppositio. In uento suppositio. Quo anima ens dicitur, atq; non ens. De mou, & tempore in anima i em de quodam eius sermo. Rursus quo commutatore quādam sui ipsius omnia representet. Cap I

Tertia suppositio. De anima tractans, non quantitate animam introducit in primis se diuina prorsus omnem. Diuinam (inquam) non Deam per substantiam, sed expressam, quādam si multitudinem cum dīs habentem. Huius uero tres sunt ordines: Primum quod tenent sphaerarum ampliorū animae, secundum uero Stellarum animae, tertium uero animarum inuisibilium animarum.

mae uniuersalem providentiam in sphaeris agentium. De his omnibus differit suppositio tertia mundanos deos introducens in tres ordines distributos. Si quid forte aliter alicubi de intentione suppositionis huius dixerim, aliorum fuerit, haec autem sit interpretatio nostra, apte admodum suppositio, haec inter quinque media distribuitur animae. Quae inter quinque rerum gradus, quemadmodum in Theologia probamus, tenet medium, & corpori accommodata est, ubique quinario, ex quatuor elementorum proprietatibus confecto, & caelesti quadam in super uirtute referto. Id aut caelestibus quoque animabus competere Platonici putant. Praeterea quemadmodum anima componitur ex oppositis, ut probauimus in Timaeo, ita suppositio III. tractans animam ex affirmatiuonibus negationibusque miscetur. Et oportune admodum ab initio statim descendit in tempus. Vbi enim proprie loquimur, primum motum, tempusque in anima collocaui. Confectum quoque dicitur hoc unum, quod intelligitur anima, & iam unum animale factum non solum esse, sed etiam non esse. In quolibet enim fluxu per prius atque posterius procedente eum esse miscetur. Propterea dictum est iam diu, hoc unum de quo agitur quodammodo sub ente locatum, quasi temporale aliquid sub aeterno. Profecto sicut unum procedit in ens, cadit in non unum, sic ens purum processu quodam extra se suo labitur in non ens, id est in ens, aliquid deinceps quodammodo mixtum cum non ente. Et quemadmodum haecenus in ente prius, id est in intellectuali fuit aliqua (ut ita dixerim) prioritas naturalis per quam origine quadam, et ordine exitit aliquid penes ipsum prius aliquid uel posterius. Sic in ente secundo, id est, animalis distantia, iam & diuisione crescere prioritas (ut ita loquar) accedit temporalis, posterioritasque consimilis. Item sicut, ubi prioritas est naturae illius, gradus quidam sunt in ordine. Et in quo gradu iam est ibi primum aliquid, nondum pariter est secundum est ut sitigio uidelicet successurum. Sic est prioritas temporalis, ibi iam, multoque distinctius in quo tempore prius aliquid est, nondum est pariter, si quid ibidem est posterius prouenturum. Commutatio uero, successioque per prius, atque posterius in anima etiam sit diuina, atque ut communis Platoniceorum schola censent, etiam in ratione, intellectuque ipsius temporalis, aliquid sit discursio quauis uelox. Si quidem motus, atque rebus naturaliter, primoque compositum animae. Igitur & omni animae, & omnibus animae cuiusque uirtutibus, propterea si quis in intellectu animae actus est, subitus quantum congruit cum intellectu puro, interea tamen comitatur illi ibidem discursio temporalis, sicut conuulsatione quadam uentus, atque caligo. Efficitur aut transmutatio quadam penes animam, uel diuinam in infinita eius potentia uegetali, quatenus in rationis aliae seminales, aliae uigere potius atque regnant, aliisque temporibus aliae explicatur, in opus sit etiam in sensuali, siue imaginari, potius euidem parte, nunc has, tunc illas praecipue rerum imagines affectante. Agitur, & in ipsa rationali potentia rationes, formaeque rerum naturalium, aliisque temporum, curriculum, alias potius euolente. Efficitur tandem, & in eius mente ideas, & spectacula diuinorum uario quodam, & successorio quauis celerissimo intuitu conuente. Commutationes eiusmodi dum in anima non coguntur, non adeo uidentur ad essentiam pertinere. Non enim adeo uniformes, concinneque aguntur, nec affectu, uel actione sunt efficaci, nec formae uires, actionesque animae, tam proximae sunt essentiae nostrae, quam in animae sunt diuinarum essentiae animarum. Quas ob res hic auius est Parmenides, dum sublimes animas, sic inuis permutari uideret, consistere permutaciones eiusmodi, ad ipsum earum esse quodammodo, & ad ipsam essentiam pertinere. Perinde ac si Proteus ille, formas tanta potestate commutet, ut alter deinceps euasisse uideatur, & alter, & inter se iugiter, atque renasci. Interea tamen sublimes animae, quoniam non solum animale, intellectualemque uim habent, sed etiam diuinum aliquid, & indiuiduum penitus, & aeternum, & forsitan aeternitate superius. Idcirco quocumque mutetur, si comparentur ad illud, neque mouetur, passionem uel subeunt temporales, neque quiete ullam opposita motui, quasi necessarium quodamque resistent. Dum igitur temporales, mobilesque passionem ratione superius assignata de diuinis animis affirmantur. Hac interim ratione, quam modo dicebam, neque negantur. Coelestis enim anima ita ferme se habet, ut sphaera coelestis. In sphaera uero, centrum quidem indiuiduum est, atque stabile, dum circa ipsum uniuersus abitus mobilis est, & multiplex. In anima ergo, simile quiddam centrum est, simillisque circuitus. Fortè uero potissimum Parmenidis studium fuit imitatio animae naturae, quasi quemdam uniuersum minimum nobis ante oculos ponere. Cum enim sit media rerum, & motus uniuersae principium, facile admodum, atque acriter imitatur omnes, uarietatemque actionum omnium ipsa multiplicis sui motus diuersitate refert. Super animam quidem mundus extat intelligibilis. Infra uero mundus iste sensibilis, & ille scientiam suam habet, & iste sua. Ille plures semper habet, iste plures semper agit. Inter hos autem anima media tanquam elementum elementorum mediū, uel qualitas media qualitatum extremis se utrinque conformat, imò tanquam strenuus quidam minimus omnes utriusque facies in se prorsus effigiat. Si enim campten super superficie, & speculare corpus similiter superficie obiectum quodlibet figura, colore, motuque praesentat, multo magis anima non tam exterius, quam interius imitans, utriusque mundi uoluntus penetrabilibus suis obiectos, naturaliterque in se prorsus effigiat. Ut pro uaria uariorum imitatione potenter efficitur, nimirum ipsa interim anima, si modo in tropici possit, altera uicissim, & altera uideatur. Praesertim si uegetalis ipsius natura cernatur, cuius uirtus, & actio quaelibet, non imago quaedam est, sed qualitas potius naturalis, & natura quadam, & ipsa natura. Itaque dum alios temporibus alijs in se uultus, effigiesque promit, naturam suam protinus uariare uideatur, actus quoque, formaeque superiorum uirtum Plotinus adeo essentielles existimat, ut si anima deinceps per uarias sui uires formasque agat, quae omnes ipsa sunt animae, dici possit tanquam quidem eiusmodi, esse autem illiusmodi

illiusmodi se prorsus habere, & aliam nonnumquam habere uitam, atque naturam. Ut non materis, si Parmenides fieri animam dicit, atque perire. Sed tu interim intellexeris, non ipsam quidem animae essentiam, speciemque primam, sed uultum, & effigiem & habitum permutari. Non animam quidem aliunde compulsum, uel quomodo uoluerit agitaratam: sed ipsam suapte natura sua, sponte se ipsam iugiter transformantem. Non enim dicitur mutari Protea formis: sed mutantem Protea formas. Sicut & artificiosus minus facies, figuras, personas ipse uarias induit, ipse pariter exiit. Non igitur horrere debet, quando audis diuinam id est coelestem augeri, minui, rarefieri, condensari, nasci, perire. Si memineris interim, & haec metaphorica quadam accipi ratione, & motiones ipsas, quae in corporibus praesertim inferioribus, & altunde sunt, & passionem quaedam sunt eadem in animabus praesertim illis, & ex seipsis effici, & actiones existere, animasque ipsas eiusmodi uicissitudine perpetuo, quasi perfecti, certe perpetuo delectari, ac tam futura, quam praeterita figura, & uarietate gaudere quemadmodum & caelum ab illis sic interea reuolutum perpetuo reuolutionum, configurationumque uarietate perficitur, renasciturque in motu, ac dum uideretur desinere iterum exorditur, praeteritudo reuertitur, pereundo quaesitum. Hinc & materia per se in primis habet, ut omnes rerum omnium formas admittens, uicissimque amittens, iterumque recipiens singulis habitibus aequè gaudeat. Videaturque fieri semper atque perire, & crescere, iterumque decrecere, dum instar animae coelestis, atque caeli semper permanet eadem.

Qua ratione coelestis anima circa mentem stabilem moueatur, atque circuitum. Quot sint motus animae. Quoi motus & quies in tempore & de medio inter motus Cap. II.

Diuina mens, quemadmodum in Theologia, Timaeoque probauimus omnes omnium formas diuinae, stabilique semper actu concipit, pariterque intrat, & inspicit. Probauimus ibidem diuinam animam illinc formis cunctis grauidam proficisci. Et tanquam illius aemulam, similem quoque conceptum, & partem, & intuitum affectare. Sed & magis in se quasi diuinam esse, & minus interim efficaem. Itaque cum nequeat mentis instar semel consequi totum, entis saltem a successione quadam temporis actibus in se ipsa multiplicibus assequi. Quapropter modo formas utresque alias addit, modo alias, actionesque progressu multiplicat, seminalesque proles gradatim explicat multiformes. Hinc Boethianum illud, mentemque profundam circuit, & simili conuertit imagine caelum. Esse uero necessarium illi circuitum, hinc breuiter confirmamus, siquidem primum est in anima praesertim coelesti motus, primumque tempus est utique motus, ibi totus atque sempiternus. Si per formas incedit assidue, ipseque specialis rerum formae sunt numero definita. Omnes denique praeterit, unde cogatur sistere pedem, nisi regrediarur ad eadem, iterumque resumatur. Cum uero quiescere nesciat, tanquam natura, studiorumque mobilis, nimirum agit tam uoluntate, quam necessitate circuitum. Simili quadam necessitate caelum quoque reuoluitur, quemadmodum in Theologia probauimus & Plotino. In caelo qui quidem luna 12. reuolutionibus unam solis, ac Sol 12. quoque suis ferme similiter unam Iouis adaequat. Unde apparet quantum est anima Phoebe Phoebe, tantum esse Phoebum Iouis amici. Sed de hoc in libro de sole, & lumine, & in libro de uita. Similiter inter coelestes animas suprema quidem anima unica, & uniuersa formarum actionumque reuolutione consistit quod sequentes illae animae pluribus, & subinde pluribus ambagibus agunt. Verum ut ad Paradoxa Parmenidis reuertamur quo nam modo sit anima? Quomodo perire? Profecto dum certa hanc formarum & rationum, actionumque habitudinem induit, tunc anima fieri, id est eiusmodi efficit dicitur. Dum uero hanc exiit, tunc quoque perire, id est desinere, iam ita se habere. Atque ita perpetuo ferme fenicis instat ex se, & in se ipsam: sed certe multo praestantius interit, atque renascitur: Quomodo rursus anima renascitur? Quomodo condensatur? Condensare quidem sese uideretur, quatenus in unum uaria colligit, uel agendo, uel contuendo. Rarefacere uero quando unum in multa distinguit, & explicat. Auger quoque se ipsam anima dum conspicit, & in se ipsa expedit ampliora. Committit uero, ubi angustiora parit atque discernit. Ita maior minor uel uidetur euadere. Aequalis autem efficit quatenus interea dum tractat aequalia, seque ipsam tunc quali liberare putatur. Sed dicti iam motus ad substantiam, & quantitatem quodammodo pertinere uidentur. Quid nam igitur alteratio est in anima, praecipue spectans ad qualitatem? Affectus forte uariis tunc ad haec interior tunc ad illa. Affectus enim uariis affectionem uariat, affectio qualitatem. Sunt ne & locales quidam in anima motus? Sunt profecto. Omnes enim motus, sunt in motu primo per uirtutem uidelicet, & exemplar. Accenditur igitur ad causas anima. Descendit iterum ad effectus. Ad dexteram mouetur, atque sinistram coniugia pensitans, ante procedit, retroque recedit posterioribus uidelicet compensans. Denique mouetur in rectum, aliud semper ex alio sumens. In obliquum quoque se contuens. In circuitum denique tum, ubi reuolutiones a formis ad formas, eadem denique refert, tum etiam quando a causis ad effectus progressus ad causas iterato regreditur. Tum denique, dum ipsa ad parentes suos, unde procella affectu prorsus, & contemplatione conuertitur. Frequenter uero in motibus enarrandis actio quodam uerbo Parmenides utitur, *γινώσκω*. Quo significat animam non aliunde mutari: sed mutare se ipsam atque migrare ex statum, in motum atque contra a motu, rursus opposito in oppositum. Inter omnia haec opposita aeternum quiddam, indiuiduumque seruare, in quo neutrum patitur oppositorum. Sed quum mentionem indiuidui fecimus, operae pretium est a physicis non nihil assumere. Probant in continuo punctum, quodlibet per indiuiduum quiddam a puncto distare. Ne si forte ponatur punctum & punctum, quam proximum consistere cogamur ex indiuiduis

diuiduum continuumque componi. Confiteri rursus indiuiduum fore diuiduum. Si enim punctum tangat punctum, quæretur nunquid punctum puncto penitus inseratur, an potius per sua quædam extrema foris vicissim se contingant. Si detur primum, nullum inde continuum componetur, si concedatur secundum utrunque punctum diuiduum iam euadet. Post hæc argumentatur motum quoque corporum tanquam in continuo factum conditionem continui necessarium sequi, ut quodlibet similiter in motu momentum per aliquem motum discrepet a momento. Ne alioquin eadem in motu, quæ & in continuo, absurda sequantur. Cum uero tempus sit passio quædam motus idem de omnibus temporis momentis argumentantur. Motum enim asserunt motum nullum in momento indiuiduo peragi. Cum enim motus sit processio quædam ab alio semper in aliud in continuo certo peracta, non fore motum, nisi per aliquod temporis intervallum certum. Aliquod spatium transeat. Finge uero motum in momento fieri super spatium forte pedale. Potest quidem hoc motu posito, motus alius uelo contineri. Quod ergo celerius ibidem motum fuerit, profecto citius idem spatium præteribit. Si citius, ergo momentum illud, quod modo factum fuerat indiuiduum, diuidetur. Summatim uero, quod ita mouebitur per continuum, prius quidem partem continui priorem tanget, deinde uero sequentem. Unde statim tempus, siue momentum illud, in quo moueri concessum fuerat diuidetur. Hinc ergo concludunt motus corporum, omnes in tempore quodam diuiduo peragi. Cum uero quies sit opposita motui, & circa idem fiat atque similiter, & in qua mora sit motus agi possit quies, atque uicissim, pariter colligunt quietem non in momento, sed in tempore fieri. Argumentantur præterea inter omnes oppositos, inuicem motus medii aliquod esse, in quo mobile motum neutrum perpetiatur, alioquin nisi medium fuerit nullum, fore ut & oppositi motus sint, motus unus, & aliquod simul totum oppositis quibusdam motibus ageretur. Quod uero medium inter hos motus inseritur physici forte tempus aliquod esse putant. Cum forte sit quies, & quies tempore peragatur, ac si momentum duntaxat, indiuiduum in tercepit, uerebuntur (ut arbitror) ne propterea cogantur momentum momentis esse quæ proximum. Parmenides autem non de motibus corporum, sed animæ loquitur, qui non omnino legibus similibus attingitur. Quid enim prohibet, sicut anima constat ex indiuiduis, ita motum, tempusque animæ ex indiuiduis quoque componi. Atque hæc in anima similia esse numeris, quæ mensuris. Medium quoque hic possumus inter motum in uicem, & inter motum atque statum esse penitus indiuiduum. Præterea quia neque motus illi tales in anima sunt, quales sunt in corpore, neque hoc indiuiduum, subitumque tam temporale momentum est, quam æternum ac forte sublimitas. Siquid celestis anima per unitatem suam essentia suæ apicem, secundum indiuiduum semper idem, firmumque momentum, ipso simpliciter uno uiuit. Atque in hoc gradu ferme sic est super omnes oppositorum passiones, quemadmodum ipsum unum super opposita mirabiliter exat. Gradum eiusmodi, ut in superioribus quoque significari. Parmenides appellat inter opposita medium, quomodo & neutrum oppositorum sit, & quasi centrum sit, & cardo, quo quælibet inter opposita uicissitudine acquiratur. Recipit uero Parmenides quod physici probant, in motum, & quietem in tempore quodam semper absoluti. Et quod contraria patitur non eodem in tempore, sed alio perpeti.

Summa suppositionis tertia, uel epilogus de uno, multitudine, ente, non ente, motu, statu, momento, tempore, oppositione, motus ad motum, atque statum. Cap. III.

Reliquum est ut suppositionis huius contextum breuiter perstringamus. Unum ens enim est simpliciter unum, sed unum aliquid & unum, atque multa. Igitur est unum. Quia enim ratione multa est, non eadem est & unum. Item cum illud unum post intellectuale gradum sit animæ gradu fluxum subeat atque tempus iam non solum esse, sed etiam non esse dici potest. Si ita se habet participat essentiam, & non participat. Si ita, contingit etiam ut quando accipit essentiam, sit quidem. Quando uero a uicissitudine perat. Cuius hæc opposita, eodem in tempore sustinere non possit, sequitur, ut id quidem in alio tempore, illud autem patiarur. Quam enim nunc formarum, actionumque dispositionem, habitudinemque in se ipso profert, paulo post non edit prorsus eandem, similitudinem formam sed uariam. Ut aliud quodammodo nunc existat, aliud rursus postea sit futurum. In quibusdam sane configurationibus, actionibusque suis ad unitatem terminum, identitatem statum simpliciter, unamque multis communem formam uehementer sese conferens, quali deponere multitudinem iam uideretur, atque desinere quidem esse multa, incipere autem esse unum. Sepe uero uicissim. Quando uidelicet ad opposita eorum, quæ factum sunt actus se conuertens distrahi uideretur in multa, ac desinere esse unum quale prius erat, fierique iam multa. Ibi quidem congregari, hic autem disgregari uideretur. Fit sepe sibi in se simile, quando uidelicet priorem uariam habitudinem redit & simile, quando iam diuisissimam, quandoque recipit habitudinem. Fit autem se ipso quando concipit, impletiora. Quando autem angustiora fit minus. Aequalis uero cum se conuertit, & parit equalia. Ita erescere, decrescere æquari uideretur. Hæc enim opposita inter se motus uicissim subsiste uidentur. Vbiq; uero temporibus alijs alios subire putatur. Atque inter quælibet hic opposita medium semper est, aliquid eminens admodum oppositis nullis obnoxium. Sed quid nam sibi uult Parmenides ubi ait, hoc ens animale de quo iam prius loquimur diuisam scilicet animam ex statu in motum uicissimque pertransire. Opinor equidem animam hanc in statu quidem esse potius iudicandam, quam in motu dum æterna, intelligibilis, & rationes statui cognatiores attentius inspicit, ardentius affectat, efficacius exprimit, magis autem in motu uer

sat quando se potius ad opposita transfert. Hæc autem alterius temporum uicibus efficit. Sed inter uices eiusmodi medium est (ut diximus) non solum momentum quiddam quasi temporis in diuiduum, ne oppositi habeatur, sicut habitus unus, uel anima simul habitibus afficiatur oppositis. Sed etiam & multo magis medium est diuinum (ut ita loquar) momentum quale diximus æternitate superius. Ita ut quemadmodum in illo quasi temporali momento, ita & in hoc multoque uerius nullum patiarur oppositum. Recte quidem Parmenides ait nullum tempus esse, in quo aliquid neque moueatur, neque quiescat. In omni enim tempore, in intervallo temporali, oportet rem temporalem uel moueri, uel quietem agere motui prorsus oppositam. Est tamen aliquid penitus indiuiduum, siue circa tempus, siue in æuo, siue superius. In quo res aliqua præterit diuina neque proprie moueatur, neque quietem oppositam motui subeat. Inter hæc in momento mutatione quidem subitam ex opposito in oppositum effici iudicat. Motu uero proprio & tempore, & intervallo, prorsus additum peragi momento non putat. Quod propterea mouetur, non potest qua ratione mouetur, eadem interim & quiescere, neque uicissim. Hæc igitur alijs temporibus agit. Atque dum quiescit, qua ratione quiescit, nititur ad quietem. Dum mouetur similiter contendit ad motum. Quare neque dum stat se mutat erga motum, neque dum mouetur se mutat in statum. Mutatione tamen opus est aliqua, per quam ex alio migretur in aliud. Quæ quidem necessarius in momento sit uicissimque medio. Quod sanè medium est inter opposita necessarium, ne forte contra eorum naturam continuentur in unum. Siqui forte physici medium hoc uelint esse diuiduum, nihil ad Parmenidem, qui non corporeos hic uult intelligi motus, sed animales. Concluditque in hoc, quasi signo inter statum, motumque medio animam, neque moueri. Motus enim exigit intervallo. Neque quietem huic motui oppositam, quæ & longa futura sit peragere. In ipso quando etiam indiuiduo præterit æterno, uno uero in ipso diuino. Vnum etiam animale, neque dicendum est non esse, siue non ens. Existit enim ibi super fluxum, neque proprie ens uel esse. Existit enim illic super essentiam penes ipsum simpliciter unum. Neque statum adhuc in eo gradu subit, aut motum, nec identitatem, nec alteritatem. Hæc enim non sunt penes ipsum unum, subit autem hæc in gradu quodam secundo, uel tertio. Concludit denique in ipso etiam indiuiduo quod circa tempus esse nullum oppositorum motum effici. Non enim momento motus efficiuntur. Et si qui sint ibi motus forsan oppositi, simul ibi motus agentur. Concluditur clam interea (quod sæpe iam diximus) unum quod etiam in anima diuina secundum se ipsum acceptum super essentiam est, non solum oppositas motiones, sed nec opposita in se ipso prorsus ulla suscipere.

Suppositio quarta. Quarta suppositionis intentio. Totum ante partes. Totum post partes. Res diuinae. Res naturales. Relatio partium ad totum. Cap. I.

TRES (ut alibi dixerim) præcedentes suppositiones, unum ipsum potius quam alia contem- plare illud ad se in primis, deinde ad cætera quoque comparauerunt. Sequentes uero in quinario duæ contra considerantes alia magis quam unum, hæc ipsa triplici comparatione. Nempe quodlibet horum partium quod ad ipsum unum, partim uero ad se ipsum, partim etiam ad alia conferunt. Quarta igitur, quam nunc aggredimur, suppositio, tripliciter considerat alia. Nam eum primo existere poluerit unum ens, sub ipso simpliciter uno, hoc enim ab initio repetit, mox alia probat non esse, uel hoc ipsum simpliciter unum, uel ens unum illi proximum, sed unum inde participare. Sic igitur ad unum alia refert. Refert & horum quodlibet ad se ipsum, ubi disputat naturaliter esse multiplex, habere partes, esse totum aliquid atque unum, cæteraque deinceps. Refert inuicem & ad alia, quando distulit hoc illi simile, uel dissimile, cæteraque similiter. Operæpretium fuerit reminisci, quod alibi quoque diximus, hanc suppositionem quartam, sub hoc nomine alia, res speciesque naturales considerare. Quæ animas proximo quodam gradu sequuntur. Præterea quæ admodum alibi declarauimus, intellectuales omnes, rationalesque substantiæ, quorum in numero, & animæ nostræ quoniam ab æterno principio, imò & ab ipso æuo, maximeque uno profiscuntur, tantum inde muneris habent, ut æterna quædam in ipsis unitas eminenter multitudinem, motumque exuperent, & origine quaptam antecedit. Sic igitur ab ipsa earum unitate sua in tus profluunt uirium multitudo, unde & ad se, & ad causam conuertuntur, & a materia separatae sunt, & separabiles iudicantur. Simile quiddam diuinitatis donum in naturalibus quoque formæ substantiales, speciesque præcipue in hoc uno saltem imitari uidentur, quod substantialis specialisque forma multiplici proprietati suarum esse origo. Ut species ignis lucem, calorem, siccitatem, acumen, leuitatem, mobilitatem secum attulit. Sed in hoc inde labitur. Quemadmodum in Theologia nostra probauimus quod esse sui, existentiamque non quidem in essentia sua possidet, sicut substantiæ superiores habet, sed in composito comparat. Quapropter si compositio eiusmodi cogitamus quatenus unum esse (ut ita dicam) totale ex forma simul, materialique confurgit, hoc totum ex partibus, hoc unum ex multitudine dicimus dependere. Vnisco scilicet superioris causæ munere. Hæc igitur ratione, etiam quæ uidentur simplicia corpora componuntur. Et quid uniforme continuū multarum partium continuatione componitur, & quod ex elementis mistum, ex multitudine quodammodo præcedente in unam denique formam totius absoluitur. Has itaque formas hæc continua, hæc mista, similiaque suppositio 4. considerat. In quibus totum ex partibus, unum dependet ex multitudine, sublimioris uidelicet causæ munere. Ac primi tandem principij potestare. Proinde ars ubi ex pluribus

dam ipsius unius entis differentia sunt. Quas materia nondum subit, nisi prius inde formata. Quapropter neque stat adhuc, neque mouetur. Quippe cum status & motus formales sint propriae res entis & materia naturaliter utriusque carens, ad oppositos utriusque actus sit indifferens. Si nulum adhuc ipsa motum habet, merito neque de non esse ad esse mouetur, neque uicissim. Quare neque nascitur, neque perit. Nullum denique oppositorum, uel simul naturaliter habet, uel uicissim. Non quidem simul. Opposita enim in re prorsus indiuidua & infima, quae illa conciliare non possit, simul coire non possunt. Neque uicissim naturaliter habet opposita: siquidem & immutabilis est in se, & formales in primo sui gradu conditiones, & differentias non admittit. Neque numeros in super, uel differentias naturales: quippe cum omnia sint formalia. Materia denique sua quidem natura, si qua modo nostra dicenda est, nec unitatem habet, neque formam, neque motum. Sed ab ipso simpliciter uno, mox inde procedens sortita est unitatem. Deinde uero ab uno ente formas, Tertio tandem ab anima motus. Si uero mens prima, & anima mundi ad ipsam materiam unitatem, existentiamque conducunt, non tamen ut mens, uel anima, sed quiddam, ipsiusque quod unum est simpliciter instrumentum, putat uero materiam ut in formam produci ab uno deriuatam, scilicet per infinitatem, quae in mundo intelligibili, uel etiam animali proportionalis est materiae. Dicitur etiam ex infinitate materiam deriuare. Haec uero ex opinione scholae Platoniceorum communioris dicta fuerint.

Sexta suppositio. Sextae suppositionis intentio, & quomodo Parmenides praedicat.

Item de ente atque non ente. Cap. I

Parmenides non philosophus tantum, sed etiam poeta diuinus carminibus philosophica mysteria cecinit. Atque in hoc dialogo agit quoque poetam. Nouenarium enim quasi poeta colit numerum, multis (ut dicitur) consecratum. Per nouem sane suppositiones quasi per nouem musas scientiae duces ad ueritatem, Apollinemque nos ducit: dum enim ad ipsum prouehit simpliciter unum, ad Apollinem promouere uideatur. Quo nomine Pythagorici solent ipsum simpliciter unum mystice designare. Quippe cum Apollon ut Platonice quoque cum Platone docent) absolutorem significat simplicem a multitudine segregatam. Inter ea exactius poetam agat non inuenimus sensus uarietatem. Hoc nomen unum alibi aliter introducens, ac passim uaria sentit, in ceteris plerumque simili quadam ratione uersus, fingit etiam nonnunquam ut poeta. Non enim sola quae sunt asserit, sed etiam quae non sunt saepe coniungit. Illa quidem, quae esse non possunt. Poetica sane licentia frequenter aggregatur paradoxa. Alia frequenter aliorum nominibus occultat. Delectatur saepe metaphoris, quibus aliena significanter ad alia transfert. Quis nam praeter poetam indiuidua naturae figuram dederit, aeternae motum? Poeta solus animaduersione sui sphaera uocat, itaque ferme omnis uerborum facies possit allegoria. Quas ob res Plato in Theaeteto nos monuit oportune ut caueremus, ne forte in hoc dialogo sua nos arte deludeat. Dum & res, & ipsa uerba aliter, quam ipse sentiat, & loquatur accipiamus. Verum quid nam dialektico cum poeta commercium? Certè quae plurimum. Uti enim atque soli circa suos, ut aiunt conceptus, & propria inachinamenta uersantur, habentur utriusque diuini, & habent nescio quid turoris. Sed ad institutum iam pergamus. Haec enim quinque suppositiones, si unum sit, praegit. Deinceps uero 4. si unum non sit, adiungit. In superioribus igitur nomen hoc unum quasi poeta multifaria introducens, primo quidem differuit. Si unum super ens existit, ipsum nullum entium prorsus existere. Idque munus in eo coluit uenerandum. Satis enim luci extra colores existere, quae inesse coloribus. Deinde si unum est in ente, ipsa esse essentia cuncta probauit. Tertio si unum non solum in ente, sed etiam sub ente sit, omnia esse pariter, & non esse. Quarto, & quinto cetera coparauit ad unum, & quod super ens, & quod in ente consistit, praecipue uero ad unum quod in ente: Post haec quasi licere omnia poetis existimans, non solum fingit, non esse unum quod quidem necessarium esse putant, sed etiam postquam non esse finxit, quaerit quid nam accidat uni. Perinde ac si ei, quod non est aliquid postea accedere. Sed in uere nihil tentat inepè. Praeterea cum non ignoret opposita uersari circa idem, in hac suppositione ne sexta pariter, atque septima, & octaua, & nona, ficturus non esse unum, non reperit illud simpliciter unum, ad quod non pertinet esse, cum longe sit praestantius quae essentia. Sed unum post hoc potius ad quod iam attinet esse. De quo probabilius oppositum, id est non esse licet fingere. Hic igitur atque deinceps praecipue quaeritur, si non sit illud unum, quod est in entibus, id est in intellectualibus, diuinisque substantiis, quid nam inde contingat. Neque uero ausus est (ut dixi) primum unum e medio tollere. Licentius enim potuit secundum unum, tanquam aliunde profectum, & idcirco per se nequaquam existens, fingere quoquo non esse. Atque hoc quolibet non existente, non nihil inferius introducere, quod interim a primo dependeat. Ineptissimum uero fuisset, uel negare primum. Quod est ipsa necessitas existendi, uel illo utcumque negato ulterius aliquid somnare. Sic ergo negauit, ut figmentum suum hyperbolicum quidem foret non ineptum. Fingit denique in hac suppositione sexta unum ens, id est naturam intellectualem ita non esse, ut partim quidem sit, partim uero non sit. In septima uero licentius finget omnino non esse, quid utriusque sequatur absurdum facile deprehensurus.

Quomodo unum dum dicitur ens, possit etiam quomodammodo ut ens intelligi. Et quomodo non ens

eiusmodi cognoscatur, & de anima. Cap. II.

Logicus in propositione subiectum ponit, & praedicatum. In hac enim propositione, unum non est, quasi subiectum quidem est unum. Praedicatum uero, non est. Ac si resolutum in non ens

ens. Quasi dicitur unum est non ens. Componitur igitur propositio in eam aliam eiusmodi. Non unum non est. Haec utique uideatur illi contraria. Primo quidem subiectum ibi est ipsum unum, hic uero non unum. Quae sunt contraria, uel contradictoria inuicem. Deinde quia sensus eorum inter se repugnant. Primum enim unum quodammodo est in medio tollit. Secunda omnino reducit in medium. Conferamus iterum non propositiones quidem totas inuicem, sed subiecta, id est unum ad non unum. Certè subiectum hoc oppositum est illius. Dum enim dicimus unum, non dum ipsam ex uniuersa rerum natura subsumimus. Dum uero non unum, iam deicimus. Igitur subiecto propositionis primae unum nondum ablatum est, neque in indefinitum prorsus excogitatur, sed tanquam non quaedam differens a non ente. Quandoquidem non dum illi, non ens adiunximus. Et quando subdicimus, tanquam aliud addimus. Immo ipsum unum potius tanquam aliud introducimus, similiter quando dicimus, si magnitudo non est, ipsam magnitudinem uel uelut aliquid quod unum, & aliud quam non ens proferimus. Et utrobique dum sub conditione pronunciamus, dicendo si unum non est, si magnitudo non est, declaramus aliud esse unum, uel magnitudinem, quam non ens. Affirmare igitur, hic non nihil forte uidebimur, aliquid interim cognoscendo, ipsam scilicet per se rationem ipsius unius, tanquam differens aliquid ab alijs, atque non ente. Ipsa igitur unius ratio in se propriam aliquid est, & excogitabile quiddam ab alijs, & a non ente distinctum. Prius enim secundum se est ipsa unius ratio, quam addatur sibi ratio essendi, uel non essendi, uel ratio quaeuis alia. Ac dum illi non esse subiungimus, interim intelligimus quid sit ipsum in se de quo non ens praedicamus, & quo differat a non ente, uel alijs. Cum igitur dum dicimus, si unum non est, certo, quid loquamur, intelligamus, uideatur interea scientiam quandam ipsius unius, & ipsius non entis, & nunc positae conditionis habere. Quod obrem si unum hoc pacto non est, ut etiam quodammodo sit, certamque sui nobis offerat rationem, nimirum & aliqua eius scientia est. Operipretium fuerit animaduertere, si ipsum simpliciter unum quoadquod fiat unum ens, statim intelligibile, intellectumque simul euadere. Rursum si hoc unum ens intelligibile, intellectualem declinet etiam quodammodo in non ens, dum ita motum, tempusque primum subit, in animam transformari. Hac ergo commutatione, dum pro intellectu & intelligibili, summo iam sublato regnat anima, omnia posthac in uniuerso mobilia fore. Stabilia sub anima nusquam. Si quidem anima per motum naturaliter agens efficit ubique mobilia. Sed de hoc, si oportuerit fuerit in sequentibus. Si rursus unum ens, in non ens omnino mutetur anima pereunte, deinceps mobilia in super cessatura. Sed similiter de hoc impofterum. Satis uero in praesentia fuerit reminisci. Parmenidem in hac suppositione sexta, dum multas unius quodammodo entis, & quodammodo non entis conditiones prosequatur, conditiones animae prosequi. Quo modo uero anima non ens in se ipsa cum ente permisceat, in suppositione tertia satis aperuisse uideatur. Ibi quidem aeternam, & temporalem animam pariter introduxit, hic autem potius declinat ad ad temporalem. Sed in hac quoque parte, ubi ad non ens prope fluxum degenerare uideatur, probat interim omnes ferme entis conditiones habere. Tanta est primi motus, & temporis excellentia. Atque oppositorum in anima tantum permixta natura. In hac ergo suppositione, quod maxime conuenit animae oppositis opposita miscet, motumque prosequitur, et partim quidem affirmat, partim uero negat. Quemadmodum fecit in tertia.

Quomodo unum quod dicitur non ens, sit natura animae, quae ratione mobilis est, de hoc non ente est scientia, huic competunt alteritas, & multitudo & signa indicatua. Cap. III.

Dum in hac suppositione, similiterque in ceteris latentia passim mysteria inuestigas, disce interim artificium sagacis, quo & consequentia mirabiliter coteruntur. Et quodlibet non ex cognatis solum, sed ex oppositis confirmatur. Exactissime singula discernuntur. Cuncta feliciter inueniuntur in singulis, ut quasi quodlibet ex quolibet, quod Anaxagoras promiserat, reperitur. Esto igitur ubique solers, ac sagax: esto logicus pariter atque philosophus. Sic admonitus ad reliqua perge. De hoc animali non ente, ueritas quaedam est in ipsa uniuersali natura, rationibusque formalibus: Conuenit huic, & alteritas huic, & alteritas etiam ita non entis: ita scilicet fluitant: Per quae hoc, & aliud sit quae cetera, & alia sit motus, temporisque conditio, in hoc alia sit in alijs. Platonice quodens esse, & ens pronunciat nisi aliud addiderint, stabile intelligunt, & aeternum. Hic igitur dum de natura, nec actum animae mobili, ens negatur, & esse, intelligere non quodlibet ens, aut esse negatum: sed aeternum. Quamuis autem hac ratione non conueniat ei ens, & esse uero, id est aeternum, esse tamen & ens coepetit temporale cum quod non esse, & non ente permixtum. Nam in hac ipsa temporali, mobilique affectione duo quaedam consideramus mobilitatem, scilicet ipsam, & stabilem in super uigore, quo regitur, perpetuumque tenorem. Quantum ad stabilitatem eiusmodi permixta motui, pertinet, ens similiterque non ens dici potest. Quantum uero spectat ad fluxum, non ens potius appellatur. Neque potest ei ens, & esse eadem ipsa fluxus ipsius ratione competere. Hac tamen ratione dici multiplex ritè potest. Est enim una multa, & multitudo quaedam una. Appellare & hac ratione licet hoc aliquid unum & quandam multitudinem, huius quoque, & huic esse fluxum. Et cum non quilibet de hoc uno negentur, sed ens duntaxat, & hoc quidem aeternum, atque uerum nihil prohibet, interim huic alia multa competere. Alloquin neque diceretur, uel cogitaretur, ut unum, uel ut multiplex, uel ut mobile, neque loqui de ipso possemus.

Circa hoc unum non ens existunt dissimilitudo, similitudo, inaequalitas, aequalitas, magnitudo, paruitas. Essentia quodammodo, ex de anima. Cap. III.

HAnc mobilitatem in animā uerē dicimus esse ab alijs admodū differentē, ab alijs quidē quae stabilia sunt omnino, quia statui motus opponitur, ab alijs quoque mobilibus quoniam animā per se mobilis, aliunde alia mouentur. Recte itaque iudicamus eā alijs esse dissimilē per dissimilitudinē, scilicet mobilitati eiusmodi cōpetentē. Quā uerō ratione distinguitur à ceteris, eadem proprietate sibi eō congruit, estque simile. Alioquin sua ipsa proprietate careret. Posthac negat aequalitatem, & merito. Mobilitas enim animā nō est aequalis, aequalitate uera, id est aequalitate stabili penitus, & aeterna. Non est aequalis alijs, scilicet substantijs prorsus aeternis. Quae uerua iudicatur aequales, semper uidelicet aequaliter se habentes. Alioquin si ipsa mobilitas animā uerā haberet aequalitatem, uerē esset, ueramque similitudinē possideret. Neque rursus aequalis est omnino ceteris re, poralibus, cum natura sit admodū excellentior. Cum igitur qua ratione mobilitas differens iudicatur, eadem sit etiā inaequalis, nimirū propter inaequalitatem cum maior dicitur, cum uerō minor. Et quoniam maius atque minus propter oppositionem ualde distantia, mediū quiddā, id est, aequalitatem quandam exigit, merito & mobilis ipsa cōditio, dum à minoris crescit in maius, uel uicissim, in aliquā aequalitate interim uidetur incidere: non in quā aequalitatem uerā, scilicet permanentem, sed fluentem, & cū fluxu quodā, uel parta fluxus pariter cōparabilem. Quapropter uni huic animali ita non entī, id est fluenti cōpetit inaequalitas, aequalitas, paruitas, magnitudo, similitudo, dissimilitudo, alteritas. Competit eidē quodāmodo & essentia, & merito. Quae enim dicebamus entis ipsius differentiae quaedā existimātur. Praeterea quando uno hoc mobili non ens praedicamus, & reliqua superioris enarrata, uerum cogitamus, & loquimur. Si uerū igitur id quod est uerū enim & ens inuicem cōuertitur. Vnum itaque hoc uerē est nō ens. Atque est hoc ipsum uerū in uerualī natura, formalibusque rationib; scilicet unū hoc nō esse ens, scilicet nō esse ens perfectū. Vnū igitur hoc ita est nō ens, ut sit quodāmodo alicuius essentiae particeps, alioquin si auferas hoc ipsum uerū, hoc est, esse, quod dicitur esse nō ens, nō ens, fallum certē loquimur, quādo unū nō esse dixerimus. Veridica igitur cōfirmatio, quādo praedicatur nō ens, de hoc uno, est ipsum esse, scilicet ut sit non ens. Ratio enim cōfirmatiua entis est, non esse nō ens. Ratio uerō cōfirmatiua nō entis est esse nō ens. Vinculum ergo per quod cū uno non ens subnectitur, est quod dā esse, si hoc sit integrū esse non ens, non cōnecter unū cū nō ente: sed cum ente perfecto. Sin autē nullo modo sit, cōnecter, praedicabitur nihil. Est ergo quod dā esse remissum, per quod de uno nō ens praedicare liceat. Hoc interim ens quod nō entis est particeps & rursus hoc nō ens, quod entis est cōpos, est ipsa natura (ut diximus) animae penes quae status morui, motusque statui cōmiscetur. Atque hoc ipsum quod in ea est unū mobile, partim quidem propter fluxum non ens appellatur, partim uerō propter tenorem quandam in motu uicissim similiter restitutum, ens recte uocatur.

Circa hoc unum non ens, existunt esse atque non esse, motus, alteratio, interitus atque horum opposita. Et de anima. Cap. V.

IN motu animae qualem descripsimus alibi, praeteritum, & futurum inuicem opponuntur, ut simul esse non possint: Praesens quoque nec amplius praeteritum habet, nec dum futurum, in eiusmodi motu temporeque uarios (ut supra diximus) habitus anima in seipsa commutat. Qui sane habitus simul omnes esse non possunt: Et cum hic quidem est praesens, ille iam est praeteritum, ille futurus. Hic igitur ratione anima uicissim est atque non est quodāmodo, mutatione perpetua. Atque necesse est hoc unum mobile, si est, atque non est successiue quadam, duo haec perpetui. Ideoque moueri: Videtur etiam alia ratione moueri non posse, si quidem moueri non possit. Hoc enim unum mobile, qua ratione fluitans, non est in ipso entium ordine constitutum, haec enim omnia stabilia sunt: Nequit igitur ex ente in ens aliquod permutari ex aeterno uidelicet in aeterno. Non igitur hoc pacto mutatur, neque hac cōditione mouetur. Non solum uerō eiusmodi motus qualis rebus de hoc uno negatur, sed etiam circularis: Circularis namque perfectus qualis puro competit intellectu, in ipsa identitate uersatur. Ipsa uerō identitas ad ens perfectum & stabile pertinet, fluxui huic animi non conuenit. Neque rursus huic competit alteratio tanta, ut ab ipsa natura, & proprietate, discedat: Per rationes quidem superiores moueri uidetur: per sequentes uerō quiescere. Et utrumque suo quodam pacto est uerum. Denique qua ratione permanet scilicet in natura sua eadem nec alteratur ab ipsa. Quā uerō habitus quosdam uicissim commutando mouetur, eadem alteratur in habitu: Atque ita priores quidem habitus exuens, posteriores autem induens, occidere uidetur, atque renasci, sed rursus proprietatem sibi naturalem, nec nuper accipiens, nec aliquando deserens, neque sit unquam, neque perit, si quis autē ubi fingitur unum ens partim quidem esse, partim uerō non esse, intellexerit post signum, reliquum fore ens non animale, quemadmodum nos, imò sensibile exponat, non mutari, neque perire, neque nasci, quia uidelicet materia in rebus etiam sensibilibus est sempiterna, reliqua nos imitatur interpretetur. Nos autem interpretatiōnem iam expositam magis consentaneam arbitrati sumus.

Septima suppositio intentio, De gradibus unius, ex entis, atque non entis, Quomodo negantur omnia, de uno atque non ente. Cap. I.

Quando ipsum simpliciter unum uaticinamur, infinitum prorsus auguramur, quasi negando scilicet non multiplex, non compositum, non circumscriptum, non confugatum. Quando

Quando uerō unum ens asserimus iam ipsum unum sub ipsa essentiae forma comprehendimus de finitum, sed mera illa quidem & penitus uniuersa. Quando rursus unum ens in essentia quodammodo mobile, sed per se mobile cogitamus, iam ens habemus quodāmodo cū nō ente permixtū, pro intellectu puro deinceps intellectualem animā reportantes, quando praeterea unū in cōditione quadā ab altero mobili reputamus iam nimirū quiddam entis cum quam plurimum non ente referimus. Quando denique motū omnem, mixturamque penitus auferimus, tunc omnino nō ens somnari uidetur. Idque forte geminum, aut quolibet ente deterius, & insuper uno priuatum, id est nihilum, aut ente quantumlibet excello superius, id est ipsum simpliciter unum. Quamobrem in suppositione septima unum ens non solum in animam per se nobilem degeneratum excogitamus, nec solum in fluxum ab alio dependentē praecipitatum, sed in ipsum omnino non ens denique resolutum: Proprie forsitan in nihilum tam prolapsum simpliciter, metaphorice uerō in ipsum, simpliciter unum (ut ita dixerim) restitutum. Hoc ipsum tractare uidetur suppositio septima, quatenus de hoc simpliciter non ente omnia entium propria negat: Quae quidem & de nihilo per defectum, & de ipso simpliciter uno per excessum ritē negantur: Posset forsitan hic & aliquis unum, quod nullo modo est, in formem quoque materiam intelligere: Quae quidem ita nullo modo est, ut essentiam formalem per se nullam habeat: Participatio uerō unius existit unum, sed de his si oportuerit in sequentibus. Parmenides uerō non solum in his quatuor suppositionibus, sed etiā in praecedentibus frequenter argumentatur, opposita circa idem. Ego quidem singula ferme pro utrius accommodare studeo, & probabilia facere, saltem ne ubi fingit, temerē fingere uideatur: Tu uerō interim disce in materia qualibet, & utriusque argumenta capere, & utrobique distinguere sensus, ne impossibilia cogaris admittere: In his uerō suppositionibus quatuor asserit opposita circa idem, non solum ut se reddat argumentando uersatilem, sed etiam ut deprehendat quot absurda contradictoriaque propter fictam unius absentiam contingere compellantur.

Octaua suppositio intentio, Si mens auferatur superque sit anima, haec erit mendax et uersabitur circa umbram. Cap. I.

Octaua suppositio comparat inuicem alia, qualia uidelicet futura sint. Si unum ens ita fingatur non esse, ut partim quidem sit, partim uerō non sit, id est si rollatur ē medio intelligibilis, in intellectualisque omnis substantia pura, quae solum atque simpliciter est: Subinde uerō pro illa regnet anima in qua, ut diximus, unum ens propter fluxum cum non ente misceatur, nūc quidā anima per intelligibile substantiā illustrata atque roborata, uerē cognoscit, & formas efficit naturales. Tunc autem ab intellectu deserta imaginaretur falso, & pro naturalibus formis simulachra quaedam & umbras effingeret, & imaginamenta, uelut somnia prorsus inania, secum ipsa confingeret. Quae quidem nullam substantiam, formalemque distinctionem & unitatem habitura sint, si quando foras ex anima profilierint: Praeterea cum in anima quam conditionem iam postea deseruerit intellectualis illa substantia prorsus unita, deinceps degenerauerit unitas adeo, ut in ipsa anima multitudo, superatura sit unitatem, multo magis in his quae confingentur, uel effingentur ab anima, turba quaelibet unitatem penitus absorbebit, ut nihil in his agat uerius unitas, nisi forsitan unitate utcumque multiplicata turba contingat: in qua tamen turba unitas penitus superat iam nihil agendo, quae dispersa sunt conglutinare non possit. At perinde se habent atque finisquam ad sit, forte uerō non solum, non ager in his quicquam unitas sed nulla quidem erit, cū enim iam pridem in anima quemadmodum supposuimus, destituta ad summū ferme degenerauerit unitas, uerissimile uidetur, in machinamentis animae penitus defecturam, sed nunquid unitatem iam perditā, fingere liceat multitudinem: fingere, forte licet semel atque subito, si quidem aliud sit multitudo quam unitas, & aliud diuisio sit quā unio, & alteritas, quam identitas, & fluxus aliud sit quam status: Sed non licet in eo signimento perseverare parumper, si quidem multitudo sit unitatis repetitio, uel processio quaedam. Probabile quoque est licet in ascendendo per ipsos rerum gradus, ultra multitudinem exeat unitas, sic deinceps descendendo per gradus infra unitatem multitudinem contra subesse, sicut quomodo consistunt, inanium sane umbratissimaeque rerum magis propria est turba quam unitas. Proinde si Parmenides finxisset, unum nullo modo non esse, non posset deinceps ulla ratione confingere, alia quaelibet esse cum ab uno cum eadem necessario pendente. Cum uerō finxerit esse quodammodo, atque non esse, licuit ei concedere alia quomodo dolibet esse, sed multo minus esse quam unum. Praeterea sublato forsitan intellectu puro, excogitare licet animam esse uitam & imaginantem, atque sentientem, falso tamen: Omnis enim cognitio uera à prima cognitione intellectuali dependet, qua per concessionem adempta, nulla restat imaginatio uera: Nullus sensus alicubi uerax: Quid igitur erunt reliqui sensus & imaginatio mendax, sensibilia falsa: Apparebuntque forte, quemadmodum speculares quaedam imagines aut umbrae: Quae quidem non tam sint, quam existere uideantur, uel potius quicquid sint, non erunt haec extra conceptus animae, sed animae ipsius machinamenta quaedam, & haec quidem falsa. Haec enim Parmenides appellat apparitiones, phantasmata, somnia. Quae si foras forte processerint, uaniora futura sunt, quam exilis umbrae, quae quidem uix appareant, statumque cum appoverint, euanescent. Summam uerō dementes, & somniantes quas oculus pariuntur ita gines, saepe quae concipiunt intus, opinantur se extra percipere. Similiter forsitan afflicteret anima demens, mente iam, ut finximus, ex unione sublata,

Si sustulerit

Si sustuleris unum, res ipsæ desinent. Umbratiles erunt turbæ, innumerabiliter infinita contingunt appposita circa idem, imaginatio ambigua semper erit mendax. Cap. II.

Primo quidem finguntur alia quodammodo esse. Post hæc, esse diuersa: Tertio uero à quo nam hæc diuersa sint exquiritur. Non quidem ab ipso uere uno, non enim comparari possunt ad ipsum uere unum, id est ens unū uerum, postquam finimus id nō esse, quineriam nec ad unam animam facile comparari. Nisi enim fuerit intellectus unus, non erit anima quædam una. Inde enim unio ad animam transferri debet. Comparabuntur igitur turbæ quælibet inuicem. Sed quælibet turbæ? Primo quidem umbratiles, deinde innumerabiles. Præterea turbæ quælibet erit infinite penitus infinita: Neque tam erit, quam sic occurrerit imaginanti. Sed quomodo inter se different. Non ita quidem, ut turbæ hæc sit unum aliud. Illa uero sit aliud unum. Postquam semel hinc ipsum unum est ablatum: Probauimus sæpe alibi, multitudinem quamlibet. Si unius fuerit expers, non solum totam innumerabilem esse, sed partem etiam particulamque deinceps infinite perceptum, innumerabilem pariter esse futuram. Nam si nunquam unum aliquid in diuiduumque reperitur innumerabiliter, licebit in multa pariri. Hæc atque talia semel uero sublati consequenter eueniunt. Quam uero stultum est ista cōcedere tam nefarium est, & unitatem admere singulis, & ipsum unum uniuerso negare. Quælibet præterea turbæ imaginantibus momento succedet ut unum. Neque deinde se præstabit unum. Occurrit ut numerus: Neque numerus inde succedet: Quippe cum desit, & unitas, & modus ipse, numero necessaria, apparebit ut minimum simul atque maximum. Ut minimum quidem in portione selecta: Ut uero maximum atque quam plurimum in portiuiculis illinc emergentibus, imo subito confluentibus. Videbuntur turbæ quædam quibusdam turbis æquales, si quidem turbæ quælibet tum minor, tum maior appareat. Et interea forsitan æqualis. Nec ulla tamen erit æqualitas, si desit unitas æqualitatis origo. Dum plures occurrunt, accerui uidebitur alter extra terminos alterius esse, & ambo inuicem esse confines nullus tamē intus terminos medium uel habeat, quicquid enim acceperis ut principium, cum sit perpetuo multiplex, in principium aliud resoluetur, similiter in finem semper alium. Quicquid obitum erit ut finis, quod uero æque distans, inter hæc medium cogitatur, cum perpetuo sit in plurima diuisibile semper erit in medium aliud referendum. Quicquid imaginatione diuiseris, ubi unum indiuiduumque defuerit, succurret tibi semper iterum diuidendum, & primo quidem apparebit unum, mox autem & infinitum. Eadem igitur ut unum & ut multa, item ut finita iterumque infinita imaginantibus, uel quomodo libet sentientibus apparebunt, atque dum summam turbæ occurrunt ut unum, in hoc uno similes, uel eadem apparebunt: Dum uero succurrunt ut uarietate plene dissimiles uidebuntur, & inuicem contiguæ turbæ, nec erunt alicubi certa contiguitate confines, si quidem quæ in eis uidentur extrema, semper ultra resoluntur in aliud, itaque uidebuntur etiam fore seorsum, apparebunt moueri etiam atque non moueri: Moueri quidem, quia semper de alio imaginando pertransitur in aliud: Iterum non moueri, si quidem infinito non patet locus alius in quem transeat: Putabis eiusmodi turbas oriri atque perire dum uideris adeo diuisibiles atque dispersas, suspicaberis interim sempiternas, dum in ipso infinito, neque principium inuenieris, neque finem, & uirtutem iudicaueris infinitam. In hæc itaque similiaque paradoxa imo deliramenta præcipitabere, si quo pacto unum ex uniuerso dieceris.

Nonæ suppositionis intentio. Cap. I.

Nona eadem suppositio docet, si nullo modo in rebus, & in uniuerso sit ens unū, non modo intellectum e medio tolli, sed etiam animam, quæ partim in entibus computatur. E hæc sublata, non solum sensibilia cuncta disperdi, uerum etiam umbratilia, & sensus imaginationes quæ perire, neque semper fore illam umbratiliam multitudinem, postquam defuerit unum multitudinē necessarium: Neque materiam ipsam nudam, quæ seorsum à formis subsistere nequit, nec apparere, præterea quicquam, uel ut multa, uel ut unum, non quidem apparere. Neque enim est apparitura res ulla, nec imaginatio super est, uel sensus cui apparere quomodo libet quicquam possit, atque si qua fingatur imaginatio super fore, quam in capite superiore sub intelligentiæ nomine Parmenides oculi uideretur, non poterit illa ritē perseveranterque imaginari multitudinem siue unū, ubi uero nos cogitari multitudinem siue uno licere diximus, licentius & ipsi finxisse uidemur: Imo uero quod nullo modo est, & nullo modo unum, neque cogitari potest, neque fingi: Nam quicquid & quomodo cunque finxeris, ipsum saltem signum penes se conceptum, est aliquid ens & unum: Et ipse ad hoc effingendum aliquid motus ab ente quopiam atque uno, atque ipse ens & unum: Post hæc eiusmodi assertio totius libri conclusio. Si ipsum simpliciter unum, a quo est ens unum, ex quo tandem est ubique quodlibet unum, ex uniuerso colatur, nihil penitus usquam erit. Huic autem uniuersæ conclusioni subnectuntur & alix per uniuersum dialogum enarratæ, partim quidem utrinque per opposita uera secundum significationem uaria, partim etiam adductæ, ut & ingenium audientis exercitaret utrinque (ut sæpe iam diximus)

mus) & interim certius deprehendatur, quot impossibilia consequantur, si ipsum unum auferatur omnibus necessarium, tanquam effector omnium & seruator, & finis.

Hæcenus commentaria in Parmenidem.

SEQVNTVR DI

inctiones capitum cum summis eorum.

Dispositio ad dialogum. Cap. I.

Vm dono &c.] Dispositio ad dialogum, Cephalus & socij rogant Adimantum & Glaucōnem, Platonis fratres ex patre simul atque matre, ut persuadeant Antiphoni eorum non ex patre fratris, sed ex matre germano, ut narret illis disputationem illam, quam acceperat à Pithodoro, qui quondam erat, quando Parmenides zenoque Pithagorici, & Socrates inuicem disputabant.

Esse in entibus unioem. Cap. II.

Verum suis &c.] Parmenides integro libro probauit omne ens unum, quodammodo esse uniusque particeps. zeno contra Parmenidis calumniatores disputauit, si in rebus sit quædam inuitudo, unio uero nulla, contingeret ut res eadem secundum idem similes inuicem forent, atque dissimiles.

Ipsa unitas, et ipsa multitudo non confunduntur. Cap. III.

Sed hoc mihi &c.] Socrates disputat supra multa similia, uel dissimilia, extrare ipsam similitudinem, & dissimilitudinem idealem, & quæ sub his sunt ex ideis oppositis commisceri posse, ipsas uero ideas inuicem confundi nunquam, & omnia ex uno multitudinemque componi, ipsam uero multitudinem non esse ipsum unum, neque uicissim.

Utrum ideas sint et quorum. Cap. IIII.

Verum mihi dicas &c.] Parmenides à Socrate sciscitatur, utrum ideas seorsum à participantibus existere affirmet, & utrum omnium, uel utilissimorum esse putet ideas. Socrates affirmat quidem ideas separatas existere, non autem proprias quorumlibet ideas esse.

Quomodo participantur ideas. Cap. V.

Ad hoc mihi &c.] Parmenides interrogat Socratem, quomodo ideas inferiora participet, probans hæc non capere ideas corporea ratione, neque capere idem totam, neque ideas partem conditione corporea.

Questio similis de ideis. Cap. VI.

Aliud autem &c.] Parmenides exquirat à Socrate, an putet commune aliquid in esse ideæ cum participantibus eam: Socrates suspicatur ideas esse notiones quasdam, Parmenides uero redarguit. Post hæc Socrates, ideas extrare in rerum ordine consistitur. Parmenides id quoque in contrario uocat, præcipue si idea, & participantia ideam dicantur uicissim esse similia.

Questio similis de ideis. Cap. VII.

Cernis o Socrates &c.] Parmenides Socratem in dubitationibus circa ideas rursus exercitat si enim ponatur ideæ a nobis adeo segregata, ut nihil ideale sit in nobis, erunt nobis prorsus ignote: Sed hoc quoque uidetur absurdum, nihil circa ideas nobis esse notum, sed quomodo ideale aliquid nobis in se cognitu difficillimum.

Ambiguitas circa ideas. Cap. VIII.

Considera & hoc &c.] Si ipsa scientia dominatioque idealis nullam ad nostram communicabilitatem, habitudinemque habeat, forte neque Deus ipse sciet nostra uel prouidebit, neque nos de illo quicquam intelligemus. Ingenij tandem diuini est, ideas asserere dubitationesque soluere contingente ideis.

Oportet ideas esse. Cap. IX.

Assentior o Parmenides &c.] Nisi ponantur ideæ rerum naturalium separatæ ab his, atque æternæ, non habebimus obiecta firma ad quæ dirigamus intelligentiam, differendi ars legitima, philosophiæque uera peribit, uerum tamen abique dialecticis instrumentis hæc ideas assequi, nec dubitationes circa illas soluere possumus.

Inductio ad Dialecticam. Cap. X.

Quis exercitationis &c.] Probat Parmenides opinionem Socratis, scilicet mentem a sensibilibus ad intelligibilia ideas que conuertendam, sed monet logicam dialecticamque facultatem ante participandam. Quæ quidem in hoc uersatur summopere, ut supponas aliquid esse iterumque nō esse, atque penites quid utrinque sequatur, tam ad id quod supponeris, quam ad alia.

Qualis circa dialecticam exercitatio. Cap. XI.

Arduum inquit &c.] Arduum grauissimum que studium est dialectica, & si letis quidam ludus turbæ uideretur. Non deceat ergo uirum grauem id uulgo tractare, neque temerè hoc onus a quouis

ad quous suscipiendum. Itaque Parmenides post dissimulationes id cautissimè suscipit mox dialectica forma tractaturus, siue ipsum unum sit, siue non sit, quid utrinque contingat, ipsum uero unum intelligi uult, præcipue primum uniuersi principium.

Suppositio prima. Ipsum unum est infinitum, deinceps omnia de uno negantur, querit, si ipsum unum quod cogitantur superius ente existat, quid sibi competat ad se ipsum atque ad alia? Cap. XII.

Agè igitur &c.] Si ipsum unum quod ente superius, & uniuersi principium cogitatur existat, certè nec multitudinem in se ullam habet, neque partes, neque terminos. Igitur infinitum, & absque figura.

Nusquam est, neque mouetur, neque stat. Cap. XIII.

Quin etiam &c.] Ex superioribus sequitur ut ipsum unum nusquam sit. Quia nec in alio, neque in se esse potest, sequitur etiam, ut neque moueri possit, neque stare, neque enim, uel alterari, uel loco mutari potest, siue in rectum, siue in orbem. Denique cum nec in se, nec in alio maneat, nusquam stare dicitur.

Non est alterum uel idem. Cap. XIII.

Item nec alteri &c.] Ipsum unum nec idem est, nec alterum, siue ad se, siue ad alia conferatur, neque simile, uel dissimile, neque æquale, uel inæquale, aut sibi, aut alijs.

Non est antiquius &c. Cap. XV.

An fortè antiquius &c.] Ipsum unum nec antiquius, neque in unius, neque cogitaneum est, ad se uel ad alia. Nec temporis ullius est particeps.

Neque est ens, neque totum. XVI.

Quid igitur ipsum et &c.] Ipsum unum nullam habet conditionem temporis, seu ueri, siue metaphorici, non est igitur in ordine entium, uel temporalium, uel æternorum, igitur neque cognoscit neque nominari potest.

Suppositio secunda omnia deinceps, de uno affirmat. Cap. XVII.

Querit, si unum sit in ordine entium, id est, si sit ipsa intelligibilis, intellectualisq; substantia unitas, quid sequatur & ad alia.

Vnum est esse, & multitudo &c. Cap. XVIII.

His ne iterum &c.] Si eiusmodi unum est, certè habet essentiam ab ipso quodammodo differentem, habet partes, est totum, est multitudo infinita.

Habet numerum uniuersum. Cap. XIX.

Agè quæso &c.] In eiusmodi uno ipsum unum alterum est, & ipsa essentia alterum. Suntque inuicem altera per ipsam alteritatem ab utrisq; differentem, est igitur ibi binarius atque ternarius us omnis differentia numeralis, ac numerus uniuersus.

Est infinita multitudo. Cap. XX.

Item si numerus &c.] In uno ente est multitudo infinita, id est uniuersa, & per cogitationem replicabilis infinite, & quatenus ibi per intelligibilem numerum multiplicatur essentia, eatenus multiplicatur & unum, ubiq; enim illic unum est essentia coniugatum, & utrumq; propagatum propagabiliq; uirtute pariter distribuitur, unde utresque illæ uariæ multiformesq; confluant.

Est finitum &c. Cap. XXI.

Quinetiam ex eo &c.] Vnum ens non modo infinitum est, sed & finitum, habetq; principium & medium finemq; atq; figuram, & in se ipso atq; in alio,

Stat & mouetur &c. Cap. XXII.

Et cum, talis &c.] Vnum ens quia in se ipso est, stare dicitur, quia in alio est, dicitur, & moueri, & propter illa quæ supra dicta sunt, est idem & alterum sibi met atq; cæteris, rationes uero singulorum quære in commentarijs in Parmenidem nostris.

Idem alterum simile dissimile, Cap. XXXIII.

Nunquid simile &c.] Vnum ens, quia est idem & alterum sibi & alijs, propter utrumq; est etiam sibi met & alijs simile atq; dissimile.

Tangit non tangit. Cap. XXXIII.

Considera præterea &c.] Vnum ens quoniam est in se, & in alijs, idè se tangere diciturq; atq; alia, rursusq; non tangere.

Æquale & inæquale &c. Cap. XXV.

Inest præterea &c.] Vnum ens & æquale est & inæquale, tam tibi quam cæteris, item plus & minus atq; par, tum ad se ipsum tum ad alia.

Particeps temporis &c. Cap. XXVI.

Nunquid & tempore &c.] Vnum ens temporis particeps, in natura quidem intellectuali temporis subit, in animali uero temporis fluentis, inde unius dicitur, & senius, & æquale, ætate & quantum ad se ipsum spectat, & quantum ad alia. Rationes autem, ut dixi, horum præcedentiumq; & sequentium in commentarijs nostris exquirito.

Senius uel iunius &c. Cap. XXVII.

Hoc ergo modo &c.] Quomodo unum ens dicatur esse, & fieri unius atq; senius tū se ipso tum alijs

alijs, rursus quæ nec esse, nec fieri iunius, aut senius, uel se ipso uel alijs.

Est notum, &c. Cap. XXVIII.

Postquam uero unum, &c.] Vnum enim quoniam temporis est quodammodo particeps, differtentias, & proprietates temporales habet, & circa ipsum est scientia, opinio, sensus, nomen. Tertia suppositio querit, si unum illud sic quod ad naturam pertinet animalem quomodo se habet?

Vnum opposita omnia subit. Cap. XXIX.

Verum tertio, &c.] Eiusmodi unum tum quidem est, tum nō est, & tanquam temporis particeps quodammodo sit, & interit, rarefit, denatur, crescit, decrescit, fit simile, fit dissimile, cætera que id genus.

In momento quodam neque mouetur, neque quiescit. Cap. XXX.

At quotiens, &c.] Eiusmodi unum scilicet quod est in natura intellectualis animæ quando moueri dicitur uel quiescere, intelligitur utrumque in quodam tempore pati, sed interim intelligitur, in momento quodam subito inter motum, & quietem excogitato, neque quiescere, neque moueri.

Opposita patitur, & non patitur. Cap. XXXI.

Nunquid eodem modo, &c.] Vnum animale cogitatur omnia ferè opposita perpeti, atq; ista uicissim, & in tempore quodam: sed in quodam momento inter opposita comperto, nullum patitur uidetur oppositorum.

Suppositio quarta considerat, si sub ipso simpliciter uno sit unum ens, id est, intelligibile, quomodo alia, id est, naturales formæ se habeant ad illud & ad se inuicem. Omne ens est unum, & non unum. Cap. XXXII.

An non considerandum, &c.] Quælibet naturalis cum sit aliud quiddam præter id, quod dictum est unum, merito est non unum, ergo multiplex, & cum sit ab illo, particeps est unius, nam & partes eius quælibet in se unum quiddam sunt, & cunctæ simul in una totius forma conspirant.

Multitudo infinita. Cap. XXXIII.

Alia uero quam unum, &c.] Quod præter unum est, excogitatur ut multitudo, Multitudo uero si quo modo fingatur nondum unius particeps innumerabiliter infinita nobis occurret, sed cum primum particeps unius asseritur, iam & impartibilis & in toto finita censetur.

Opposita in rebus. Cap. XXXIII.

Non nē in super, &c.] Quæ præter ens unum sunt, id est naturalia, & sibi ipsis & inuicem similia sunt, atque dissimilia, eadem rursus & altera, item stant atque mouentur, cæteras que conditiones oppositas patiuntur.

Suppositio quinta perquirat, si sit illud ens unum, id est, intelligibile illud uniforme, atq; omniforme, quid alia, id est, materiam informem pati oporteat?

Cap. XXXV.

Non nē præterea, &c.] Materia prima suapte natura prorsus informis, nec unū illud formale, nec aliquid illius intus naturaliter habet, nec igitur habet multitudinem numerum ue formalem.

Non habet qualitatum conditiones. Cap. XXXVI.

Itaq; nec similia, &c.] Materia prorsus informis cum careat qualitate, merito neque similitudinem habet, nec identitatem, nec alteritatem: Hæc enim sunt formalia quædam, nec habet motus ullos, quoniam ad formas attinent, neque differentias quantitatis, materia enim est quantitate prior.

Sexta suppositio contemplantur, si unum ens, partim quidem sit, partim uero non sit, quid circa illud accidat. Si pro intellectu regnet anima, &c.

Cap. XXXVII.

At uero si unum, &c.] Si pro natura intelligibili animalis natura regnat, cognitio aliqua huic quidem competet, alteritas, identitas, dissimilitudo, similitudo, æqualitas, inæqualitas, & cæteras passionis oppositæ ferè omnes.

In non ente ens. Cap. XXXVIII.

Præterea & essentia, &c.] Vnum dicitur non ens, etiam aliquo modo esse interim subintelligitur, si modo uere intelligatur, atq; dicatur.

Vnum animale opposita patitur. Cap. XXXIX.

Nun potest aliquid, &c.] Eiusmodi unum scilicet animale, quod aliquo modo est aliquo modo non est, opposita patitur, nam mouetur, & non mouetur, alteratur, & nō alteratur, fit & interit: Rursusq; nec sit, nec interit.

Suppositio septima inuestigat, si illud quod dicitur unum ens, nullo modo sit, quid illi contingat si non sit unum. Cap. XL.

Rursus iam, &c.] Si unum illud intelligibile prorsus esse desuerit adeo ut neque pro ipso regnet anima, nullum oppositorum de illo prædicari poterit, non motus, non status, non æqualitas, non inæqualitas, neque similitudo, deniq; cognosci, neque nominari poterit.

Suppositio octaua perquirat, si illud unum aliquo modo est, aliquo non est, quid alijs accidat si non sit unum. Cap. XLI.

Et ne iterum, &c.] Si sublato uno intelligibili restet anima demens, reliqua non erant nisi formæ

nia, & figmenta quaedam dimissa innumerabiliter infinita, apparebunt forte unum neque tamen erant unum.

Si non sit unum. Cap. XLII.

Quod insuper exiguum, &c.] Quodlibet primo quidem apparebit exiguum & unicum, mox quam maximum, & quam plurimum, æquale, inæquale, finitum, infinitum, simile, dissimile: idem alterum, moueri, non moueri, fieri, interire, nec fieri, nec interire.

Nona suppositio perscrutatur, si unum illud intelligibile funditus pereat, anima simul intereunte, quid alijs accidat: si non sit unum.

Cap. XLIII.

Redeuntes iam iterum, &c.] Alia statim nihil penitus erunt, neque ulla erit usquam cognitio, nulla profus imaginatio, sensus nullus.

Finis commentariorum in Parmenidem.

MARSILII FICINI

Florentini in Philebum Platonis,

uel De summo Bono.

Argumentum.

MIVS libri propositum est, de summo animæ bono differere, quod quidem summum bonum cum conditione quadam dicitur, cum ipsum rerum omnium principium summum bonum absolute dicitur. De hoc igitur quod cum conditione bonum, hoc in libro: de eo quod absolute, in Parmenide disputatur. Ab absolute autem hoc manat, quem admodum lumen quoddam ab ipso luminis totius fonte dependet. Quamobrem in Phedone & Theeteto dictum est à Platone summum animæ bonum Dei similitudinem esse, Nihil uero solis sit simile, nisi quadam luminis ipsius infusione. Vnde & animæ bonum erit integra diuini luminis consecutio. Ad lumen in mentem primo, in uoluntatem deinde descendit. In mente ueritas, in uoluntate gaudium: in mente ambrosia, in uoluntate nestar, à Platone hic & in Phedro cognominatur. Itaque summum hominis bonum in sapientia uoluptatisque mixtione locauit. Sed ante in sola uel sapientia uel uoluptatis ratione beatitudinem consistere posse negauit, ex eo quod triplex boni summi conditio in neutro reperitur. Ea est, ut summopere perfectum sit, & sufficiens, & expectandum. Perfectum, quia nihil sibi deest. Sufficiens, quia nihil deest illi quod ipsum capit. Expectandum, quia in illo & ex illo est, quicquid appeti potest. Vnde quia perfectum, sufficiens: quia sufficiens, expectandum. Sanè quia sibi sit est, alteri sufficit: quia sufficit alteri, desideratur ab altero. Hæc neque soli sapientia, neque uoluptati, sed mixto cuidam ex utraque competere demonstrantur, ubi de uoluptatis & sapientia genere, origine, atque natura per multa dicuntur, de infinito & termino, de composito & compositiois principio. Ac demum concluditur summum in natura bonum, & absolute, esse mensuram uniuersorum, hoc est totius nature principium. Summum uero bonum mentis & animæ esse illius primi possessionem, quæ mixtioni ex sapientia & uoluptate per ueritatem, commensurationem, & pulchritudinem conuenit. Quapropter in primo bonorum gradu rerum omnium mensura ponitur: in secundo ueritas: commensuratio, pulchritudo: in tertio mens sapientiaque: in quarto scientia, ars, & opinio: in quinto temperata uoluptas. Beatusque uir dicitur, qui & sapientiam diuinorum adeptus est, & humanorum peritiam scientia quadam & arte, & opinione constantem, gaudio contemplationis totus exultat, uoluptati sensuum eatenus se committit, quatenus sapientia scientiaque & gaudium impedimentum inde nullum accipiunt. Introductio ad dialogum eiusmodi est. Cum multa de summo bono uel uero de troque Socrates Philebusque contulissent, atque esset Philebus iam disputando defessus, Protarcho nuper aduenienti gratulatus est, annuitque ut prouinciam in disputando suam susciperet. Protarchus utpote adolescens subito est assensus. Ad quem conuersus Socrates, Considera, inquit, quam tutelam suscipias, neque temere ad disputationem properes. Iud audi utriusque sententiam prius, & eam que tibi recta ratione examinatiore probabilior apparet, accipe defendendam. Sed iam ad dialogum ueniamus.

IN PH

IN PHILEBUM

Marsilii Ficini Commentariorum, Liber I.

Quod aliquis finis omnium actionum sit. Caput 1.

VONIAM omnis philosophiæ summa ad beatam uitam refertur, atque eam querentes homines, se ad eius studia contulerunt, Beata autem uitæ in summo bono consistit, librum Platonis de summo hominis bono ante alios exponendum aggredimur. Summum quippe bonum finis est, cuius gratia omnia omnes agimus. Finis autem uitæ in primis noscendus est, ut ad eum actiones omnes dirigere ualeamus: Non minus quam nauiganti portus, ad quem deueniat ante omnia statuendus, & sagittario signum ad quod tela dirigat primum inspicendum. Quod quidem uaticinatus Plato in Alcibiade, in Euthydemo, in septimo de Republica, in Legibus ait, si boni ipsius nobis cognitio desit, artes omnes alias & scientias inutilis, conatus irritos, noxias actiones fore. Iam uero in arte & consilio nihil aliud est finis, quam terminus ad quem mouetur agentis intentio potissimum, & in quo quiescit. Cum ergo in natura motus in aliquid dirigatur, quo habito cesserit, agit ad finem. Similiter se habet dispositio rerum in arte & natura ad finem, quo sublato, non possunt causæ assignari. Quamobrem ad Philebi ipsius declarationem, qui de summo hominis bono, non statim omnium actionum sine disputa: nos primum parabimus. Ostendemusque aliquem esse finem, ad quem actiones hominum tendant. Deinde quis iste sit, & qualis declarare conabimur. Et falsas quidem de hoc opiniones rejicere, ueras asserere demum. Quia uia maximè ad eum perueniatur monstrabimus. Id ergo libri huius propositum est, is ordo. Omnis actio autem à natura corporum prouenit: aut animi imperu, aut rationis consilio atque habitu, aut mentis intelligentia. Si à natura corporum prouenit, ad certum aliquid tendit. Nam corpus inter se distinctæ substantiæ sunt: quare nature erunt uiresque discretæ. Vnde singulis corporibus singulæ insunt, propriæque nature. Ex his propriis motus sunt, proprios singulatum motus sequuntur opera singulorum, in quæ nature corporum motus que nituntur: ut efficiant & effecto opere conualescunt. Neque enim quelibet à quolibet: sed à propriis quibusdam propria quædam sunt, ab homine homo, à sicu ficus, ab igni calor. Quis autem negabit, finem esse cuiusque nature effectiois, id ipsum in quod proprie semperque nititur eius impetus: & in quodcunque cessat. Præterea omnis corporum motus aut eum tendit ut uicet interitum, aut quiddam sibi conueniens acciscat, aut perimat contrarium, simile gignat. Dum uicet & acciscit ad sui ipsius conseruationem mouetur. Dum perimat atque gignit ad similis generationem. Omnium ergo corporalium motionum conseruatio generatioque est finis. Accedit ad hæc, quod si natura corporis alicuius dum agit ad aliquem effectum determinatum non tenderet, omnes ei effectus indifferentes essent: Quod autem æquè se habet ad multa, non magis unum è pluribus, quam aliud efficit. Quare unum quodque corpus uel omnia faceret uel nihil utrumque impossibile est. Nam quod facit omnia primum rerum principium est: Quod agit nihil, est ociosum. Quare ad certum quandam tendit effectum, certus autem euentus actionis finis cognominatur. Item corporis uis aut casu in opus incidit, aut necessaria quadam intentione nature. Non casu, quia in quæcunque opera, quodcunque corpus incurreret, atque ita quelibet à quibuslibet fierent, neque certo res semine indigerent, & illud Lucretij eueniret: Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus omne genus nasci posset, nihil semine egeret, è mari primum homines, è terra possit oriri squamigerum genus & uolucres erumpere celo. Et profecto quod casu sit, raro contingit, nec uno duntaxat modo, sed uarijs prouenit. Videmus autem propria quædam à singulis proto semine, instituto tempore solito ordine, modoque, digesta serie, isdem medijs, eadem ratione ut plurimum fieri. Ergo cum necessaria quadam intentione corporea uis effectum producit, proprie illum intendit, & quod intendit naturali instinctu appetit, quod ab aliquo agente appetitur, actionis est finis. Omnis ergo actio corporum est ad finem. Quinetiam actio quæ animi impetum, ut iram, metum, cupidinem, sequitur, finem aliquem respicit. Nam si moueret extrinsecus: animi impetus nullus insurgeret. Ab aliquo ergo exteriori impetus iste dependet, quod uel bonum iudicatum est, uel malum, uel neutrum. Si neutrum nouus ex eo impetus nullus concitaretur. Si bonum, ad consequendum pergit: si malum, ad euitandum. Quapropter omnis actionis quæ impetum animi sequitur, uel boni consecutio finis est, uel uitatio mali. Operatio quoque rationis consilium sequens, aliquid expetit finem. Consultare enim inquirere est: quisquis inquit, ut inueniat querit. Neque enim querit quod habeat, inuenire autem uult ut in re inuenta quiescat. Quies autem in eo quod inuentum, actionis ipsius quod quærebat finis est. Nec non & actio ex habitu rationis, id est, morali uirtute & artibus pendens ad finem certum dirigatur. Si ex uirtute & arte non temerè sit, sed ratione habitus ipsius sequitur, habitus ipse uel ad operationem trahit sibi conuenientem, uel ad opus conueniens. In eodem uero sicut demum quo traxit. Operatio itaque uel opus habitui congruens, motus ipsius, qui

ex rationis habitu nascitur, finis existit. Restat operatio illa quæ ex intelligentia mentis exoritur, quam ad finem certum referri necesse est. Mens enim priusquam agat, quod est per actionem paritur, concipit in se ipsa, atque ex ea ratione agit. Actio enim hæc, ad illud quod conceptum est inducitur: quare quod conceptum fuit, actionis est finis. Aut enim intelligendo mens agit, aut non intelligendo, si non intelligendo, non ut mens agit, sed ut uita aliqua uel substantia. Nam proprium mentis intelligere est. Cognoscit ergo mens quod agit, agere enim ipsius cognoscere est. Vtrum etiam uel uel uel certe. Non enim coacta mens agit. Coguntur enim quæ patiuntur. Patiuntur corpora & quæ corporibus sunt coniuncta. Mens autem à corpore libera. Vult igitur mens quod intelligit atque agit. In eo uero quod quis appetit, ut in fine quiescit, cum possidet. Ad finem igitur aliquem actio mentis dirigitur. Nam quod intelligit finis eius ueritas, quod uult, finis, est bonum: quod per agit finis, pulchrum. Omnia enim mens in numero, pondere, & mensura, modo, specie, & ordine transigit. Ex his colligitur, & naturæ, & animæ, & rationis, & mentis operationes artificioso & rationali quodam ordine ad finem proprium dirigi, neque à materiæ necessitate distaxat produci, ut Anaxagoras & Empedocles uoluerunt, neque sine certo fine uagari, quod Democriti & Epicurei sectatores, disputa uerè. Quos non ratio solum, sed & sensus ipsi redarguunt. Neque enim quocumque ferri elementa uidentur, sed ad loca propria semper, neque in animalibus & arboribus, cuiusque partes, quibuscumque coniungi, sed singula fieri semper distincta particulis, easque inuicem ita digestas, ut uita alterius, gratia uideatur: semperque eundem in mundi nutibus ceruimus feruentem tenorem, quod & finem rebus genitis adesse certum testatur rationemque inesse artificiosam. Mentem unam præesse sapientem, rerum omnium ducem, quæ & principium det cunctis, finem statuatur, motus omnes debita per media, ad finem ferat, ad principium referat.

Quod finis omnium actionum sit finis. Cap. II.

CAETERVM dixerit forte quispiam, res omnes ad finem semper suos motus dirigere, sed de alio fine in alium perpetuo pertransire. Quare deinceps ostendendum restat, finem dari agentibus, ultimum. Profecto in omnibus que propter finem agunt, hunc esse finem ultimum dicimus, ultra quem quod agit, aliud nihil querit, quemadmodum actio medici, usque ad sanitatem protenditur. Verum in actione agentis cuiuslibet, aliquid reperitur, ultra quod agens nihil exigit: alioquin actiones in infinitum progredierentur: quod quidem impossibile est. Quia cum infinita transire nihil possit, nihil agere unquam incipit. Nihil enim ad id mouetur ad quod peruenire impossibile est. Præterea si agentis alicuius actiones in infinitum procedant, aut has actiones aliquod opus sequatur, aut nullum si aliquid, substantia operis post infinitas actiones emergit: quod autem ante se exigit infinita, esse nunquam potest, cum infinita transire non possint. Quod esse non potest, nec potest fieri. Id uero quod tale est agens ipsum efficere nequit. Quapropter impossibile est ut agens aliquid, facere incipiat aliquid, ad cuius expletionem, actiones infinitæ antea exiguntur. Sin autem opus nullum actiones eas sequatur, oportet actionum huiusmodi dispositionem esse, uel secundum ordinem earum uirium, quæ in agendo uersantur, sicut cum homo aliquis sentit ut cogitet, cogitat, ut intelligat, intelligit ut uelit. Vel secundum obiectarum nonibus rerum seriem: Vel ut si corpus intueor, ut animum ipsum considerem. Animum uero ut cœlestia numina, hæc autem ut Deum ipsum contempler. Procedi uero in infinitum non potest, neque in agendi uiribus, sicut neque in formis rerum, forma enim est agendi principium. Neque in rebus quæ nobis obijciuntur, neque enim res infinitæ sunt. Sed unum omnium est principium, ut aliis ostendimus. Quo fit ut actiones in infinitum porrigi nequeant. Oportet igitur esse aliquid quo habito conatus agentis cuiusque desistat. Item in his quæ propter finem agunt, omnia, quæ inter agens primum & finem postremum sunt, fines quidem sunt præcedentium, principia uero sequentium. Quare si conatus agentis ad certum aliquid non referatur, sed in infinitum abeunt actiones oportet agendi principia in infinitum procedere, quod impossibile est. Nullo enim pacto res infinitæ sunt, neque si ad præcedentia respexeris, neque si ad sequentia. Nam si secundum seriem subsequentem infinitæ sint, tunc omne quodcumque ceperis infinita sub se habet. Est igitur infinitorum causa, uita itaque infinitam habet, idcirco paria omnia, infinita enim inter se paria. Sin autem secundum præcedentem ordinem infinitæ res sunt, quicquid ceperis ab infinitis causis erit effectum: innumerabilium igitur causarum, uires in se ipso seruabit innumeras, & infinitum erit quodcumque, & quilibet effectus cause par, immo infinitis par causis. Ideo cum opera excedi à causis uideamus, neque ascendendo, neque descendendo infinita possumus reperire. Hinc Aristoteles: non omnia propter aliud exoptamus: Sic enim in infinitum foret progressus, uana que & stulta respueret cupiditas. Ideo est aliquid quod propter se, uolumus, & cætera propter ipsum. Is est finis ultimus. Appetitus enim naturalis est, necessaria natura: inclinatio ab indigentia quadam adnitens ad plenitudinem. Plenitudo ac finis ultimus idem. Si nusquam ultimus huic præscriptus est finis, sed de fine in finem absque fine progreditur, nunquam impleri potest. Frustra igitur conatur implere, an ita neque conabitur quidem ullo modo. Nulla enim rerum species ad id, quod penitus impossibile est, mouebitur. Si quidem moueri est à potentia in actum progredi paulatim. Accedit ad hæc, quod duplex est in finibus ordo: intentionis unus, executionis alter. In utroque autem ordine primum esse aliquid oportet. Quod enim primum est in ipso intentionis ordine, principium est, quod appetitum mouet: Subtractio autem principio,

principio, appetitus à nullo mouebitur. Quod uero in exequendo principium est, id est, unde operatio incipit, quo subtracto, operari aliquid nullus inciperet. Principium autem intentionis est finis ultimus. Executionis principium est eorum, quæ ad finem sunt principium. Atque ita neutra ex parte in infinitum progredi possumus. Nam si ultimus non esset finis: nihil profus appeteretur: nec operationi ullus esset terminus: nec agentis alicuius intentio conquiesceret. Si autem non esset aliquid in his, quæ sunt ad finem primum, operari aliquid nullus inciperet: Neque terminus esset ullus consilij, sed ulterius semper cōsultaretur. Adde quod appetitio finis cuiusdam in rebus, aut casu est, aut usu, aut natura. Non casu, quia raro contingeret, non usu tantum, quoniam ante communem usum inest hominibus appetitus, saltem ad ea in quibus post assuescimus. Ergo natura. Er. n. quod inest omnibus, & semper, à specie est atque natura. Ergo ab eo quod est natura & speciei principium, id est Deus. Natura enim, ut dicit Plato in Politico, uel Dei ars est, uel artificiosum Dei organum. Ergo non frustra datus est appetitus, ergo quiescet quandoque, ergo ultimum consequitur finem. Non enim frustra percipit & mouet rex sapiens atque bonus, Deus autem per appetitum concitat omnia. Si in gradibus formarum, materiarum agentium non progredimur in infinitum, sed peruenimus ad summum, quantum magis in finibus non procedimus abique fine, sed ad summum peruenimus. Summus finis est finis ultimus in quo fit tota ratio finis. Sic qui auferit in finibus finem ultimum, hic finibus auferit naturam finis. Quod si est in agentibus primū, est in finibus ultimum. Agentia enim sibi gratia agunt. Ergo agens primum sui gratia agit omnia. Ergo illud est ultimum omnium finis. Aristoteles tertio metaphysicorum dicit, qui auferunt finem rebus, & faciunt infinitatem, hi auferunt naturam boni. Nam & bonum habet rationem finis, & finis rationem boni. Ergo contra rationem boni & finis est, quod procedatur in infinitum. Præterea quemadmodum se habet quæque ars ad proprium sibi finem, ita & communis ars uiuendi, cuius partes quodammodo artes sunt, ad communem se finem habet. Singulæ uero artes extrinsecum quiddam habent, quo perficiuntur, & ultra quod earum officium laborque non extenditur. Ceu medicina sanitatem, res militaris uictoriam. Omnis igitur uita ad ultimum quiddam respicit commune bonum quo perficiatur. Finis ultimus est illud quod est principium motus in appetendo, ita ut quicquid mouet appetitum, eius uel gratia moueat, etiam si nequaquam animaduertamus: Si nusquam sit finis intentionis ultimus, nusquam erit quod moueat appetitum, quia in finita non transeuntur. Ad eod influxus boni non peringit ulque ad appetitum, si de bono in bonum adhibeatur sine fine. Item quod appetit, uel appetit tanquam finem opus aliquid uel operationem, utriusque gradus sunt finiti, & terminatur ad summum gradum. Summus gradus erit finis ultimus appetitus.

Finis omnium actionum est bonum. Cap. III.

Postquam finem esse omnium actionum, & ultimum aliquem esse finem ostendimus, quis iste finis sit monstrabimus. Est autem finis, cuius gratia omnia operantur, bonum. Quod enim mouetur, (ut supra diximus,) non ad quodlibet æquè, sed ad proprium aliquid fertur, sibi que conueniens: neque enim ad illud, nisi propter aliquid cum eo conuenientiam moueretur. Quod autem proprium cuique est, atque conueniens, id cuique bonum. Item finis est, in quo appetitio eius quod mouet, eiusque quod mouetur, quiescit. Ratio autem boni est, ut appetitum impleat. Nam bonum est quod omnia appetunt. Omnis itaque motus ad bonum ducit. Quinetiam omnis actio atque motus ad ipsum esse quodammodo fertur, uidentur, uel ut esse singulorum, uel speciei seruetur, uel denud acquiratur. Hoc autem ipsum quod est esse, bonum est. Adde quod omnis actio motusque ad aliquid uergit perfectionem. Si enim ipsa actio sit finis, patet, quod secunda agentis ipsius perfectio est. Sin autem actio exterioris materiæ transmutatio est, patet quod perfectionem aliquam, in eo quod mouetur, ipsum quod mouet, inducere nititur, hoc autem dicimus esse bonum, quod est esse perfecti. Item omne agens, ut actu est, agit. Agendo autem in aliquid sibi simile tendit. Igitur aliquem in actu tendit. Actus autem omnis boni rationem habet. Nam malum nusquam reperitur, nisi in ea, cui deest actus, potentia. Item quod contrarium unum fugit, necessario sequitur alterum. Omnia uero semper quoad possunt malum fugiunt. Omnia itaque bonum sequuntur. Porro sicut idem motus est, quo locum inferiorem fugimus, & quo superiorem petimus: ita & idem quo à malo declinamus, bonum sequimur. Malum uero fugiunt omnia. Nam quæ cognitione mouentur, quia perniciosum malumque aliquid putant: ideo fugiunt, quæ uel natura sine cognitione feruntur: loca sibi noxia fugiunt, conuenientia petunt, contraria uitant, similia quærunt. Eodem itaque nixu & malum horrent omnia & bonum expetunt.

Quid bonum, quod dicitur supra corpus anima: super animam intellectus: super hunc est ipsum unum atque bonum.

Cap. IIII.

Postquam finem ad quem mouentur omnia, bonum esse diximus, quid ipsum bonum sit declarandum iam esse uideatur. Vniuersa mundi machina ex multitudine constat & unitate: quia ex multis rebus, quæ unitæ sunt continuitate, contiguitate, similitudine, æqualitate, conuenientia, si nulla esset unio in multis mundi partibus, neque simul starent, sed spargerentur: neque in figura, uel qualitate, uel in aliqua cum aliquibus congrueret. Ideo est in rerum numero unitas, quæ quia in

alio est, est & ab alio. Non à composito quodam, quia unitatem dare unius est simpliciter officium, neque in alio est iterum, hoc est ne in infinitum eatur. Item omnis hæc, quam cernimus multitudo rerum, unitatis alicuius est particeps. Nam si nullius; neque uniuersum hoc rerum genus unum esset: neque aliqua eius pars unum. Sed ipsum ex aliquibus erit. Illa quoque rursus ex alijs in infinitum. Horum quoque quodlibet multitudo erit penitus infinita. Nam cum nullo modo ipsius unus sit particeps, neque totum ipsum, neque pars aliqua. omnino & secundum omnem infinitum erit. Porro quicquid singulari acciperis, uel unum erit, uel non unum: Si non unum, uel multa, uel nihil. Verum si singula nihil, totum quoque nihil. Sin multa, quodlibet ex infinitis infinite constabit. Hæc autem impossibilia sunt, nec enim ex infinite infinitis quicquam constat. Nam nihil infinito maius. Quod uero ex omnibus constituitur singulis maius est. Neque ex nihilo quicquam conficitur. Quo concluditur omnem hunc rerum numerum unitatis esse participem. Igitur super omnem multitudinem unum existit. Nam si multitudo ante unum esset. Vnum quidem multitudine participaret, neque esset unum. Multitudo uero quæ supra unum est, nullo modo esset unius particeps. Si quidem antequam unum ipsum sit, multitudo hæc existeret. Impossibile autem est multitudinem esse aliquam unius expertem. Non est igitur multitudo ante unum. Sin autem simul cum uno sit, cumque illo secundum naturam coordinata: neque unum secundum se ipsum multa erit, neque multitudo secundum se unum, quippe cum contra se inuicem discreta sint, siquidem neutrum altero prius est, aut posterius. Quare multitudo nullo modo unius erit particeps, quod impossibile est. Esset enim infinite infinita, quare necesse est: ut multitudo unum sit, & quicquid in ea est sit unum. Sin autem ipsum secundum se unum multitudine non participat, erit utique multitudo uno posterior: participans quidem uno, nullo modo ab uno participata. Quod si unum est multitudinis particeps, secundum substantiam suam unum erit: secundum participationem uero non unum: eritque multitudo quædam unita. Quare & unum cum multitudine & multitudine cum uno communicabit. Quæ uero congregiuntur communicant: que uicissim si ab alio copulantur: post illud existunt. Sin autem ipsa se iungunt, nequaquam sibi inuicem opponuntur. nam quæ opposita inter se sunt, haud se inuicem expetunt. At uero si quid est ante ipsa, quod ea inuicem copulet, aut unum est, aut non unum: Si non unum, uel multa est, uel nihil, non tamen multa est, ne ante unum multitudo sit: nec etiam nihil. Nam quo pacto alia fungitur Vnum itaque solum, & neque enim & hoc unum simul erit & multa, ne in infinitum progrediamur. Est itaque aliquid per se unum extra rerum multitudinem omnium: à quo omnis multitudo procedit. Quod quidem principium est omnium est. Neque dixerit quispiam, quod Manichæi & Binafici dicunt, duo esse principia, quorum quodlibet unum est. Nam ex duobus unis, est diuitas numerus. Ante omnem numerum, est unitas. Item uel tota quæ in uno est, est & in alio uel maior in uno quam alio. Si tota, idem sunt & unum sufficit: Si maior in quo maior illud principium est, aliud uero sub eo. Item uel tota perfectio in utroque uel pars in utroque: si tota unum sufficit. Si pars, utrumque imperfectum. Super utrumque igitur erit quod perfectum. Item uel omnino conueniunt, uel nullo modo, uel partim. Si omnino unum sunt. Si nullo modo neque conueniunt in hæc, quod utrumque principium sit. Si conueniunt & differunt. Vna communis natura est in utroque: præter proprias utriusque differentias, compositum igitur est utrumque, & unitas quæ est in utroque, quia in alio est, est ab alio, uno quod super utrumque, imò uero cum in communi ratione principij conueniat, una ratio est qua utrumque est principium. Secundum uero proprias differentias, neutrum omnium est principium, cum per illa ab alio principio differat. Quia ergo principium sunt, unum sunt, ad unum ergo principium reducendum: quod unum uocamus respectu sui & aliorum, sui quia simplicissimum. Si. n. habet numerum, partium uim habet diffusam per multa. Vis autem unitissima perfectissima, non ergo esset omnia uia potestius, imò esset indiguum, nam partibus egeret, quibus dependeat. Non ergo sufficientissimum, neque esset beatissimum: non enim se omnino frueretur, quia non totum in totum conuerteretur, respectu alterius dicitur unum, quia in ratione principij non habet comitem. Præterea sicut se habet singuli rerum ordines ad propria sui principia, sic uniuersus ordo ad uniuersale principium. Sed omnes illi ad unam quandam speciem reducuntur. Quare & omnes ordo naturæ ad principium unum: Vni corpori una sufficit anima, uni domui unus dominus, ciuitatis rex unus, uni uero mundo Deus non sufficit unus: Ab uno ignis calore omnes calores, ab una solis luce, omnia lumina, ab uno bono omnia bona. Omnia corpora ad unum mundi corpus, oēs naturæ ad unam naturam, omnes animæ ad unam animam, omnes mētēs ad unam mentem: bonum uero & unum, unum quodque istorum est, ergo omnia bona, & una ad unum bonum. Sicut numeri omnes ad unitatem. Vnum ergo omnium est principium. Omnis enim ordo qui in se habet unionem in quantum singula eius sunt ordinis, ab uno esse supra ordinem, nā unio ordinis, non ab uno quodam ordinis est, esset illius proprium, neque omnibus conueniret. Ergo ab uno supra ordinem quod est primo tale: ideo nihil aliud est quam tale: ut bonorum principium sit solum bonum: quia si bonum ens uel bona anima esset bonum, hoc non absolutum bonum, & esset bonum non integrum: sed pro se capere ergo non proprium principium. Primum enim absolutum est & integrum, primum ergo bonum: primum unum, nihil aliud est quam bonum. & quam unum. Principium sane, id est supra quod est nihil. Ipsum uero unum supra se nihil habet. Nam superiori participaret, essetque plura non unum. Idem ergo est principium omnium, & ipsum per se unum. Quod quidem corpus non est, ut Democritij dicunt, multas enim corpus habet partes. Neque corporis qualitas, ut Straton, quæ cum corporis partibus est extensa. Neque anima, ut Varro. Quippe cum & in uiribus, & in operationibus, anima sit multitudinis particeps. Alia enim potentia cognoscit

cognoscit, alia facit, facit enim multa non cognoscendo, cognoscit multa non agendo. Neque mens, ut Anaxagoras, mentis enim actio est, ut seipsum intelligat. Est igitur in mente quod intelligit intellectioque & quod intelligitur. Neque uita, ut Zenon, est enim uita essentia. An ea igitur duo sunt saltem: & esse scilicet & moueri. Neque essentia ipsa, ut Dynantes. Nam uno quidem participat omnia, essentia uero non omnia. Fluxus enim priuationesque essentiam nullam habent, unum tamen esse non negantur. Neque ipsum esse, ut Alpharabius & Auicebra. Est enim actus essentia, & essentia cum procedenti momento participatio, ut in Parmenide dicit Plato. Quin imò si idem esset unum atque esse, idem forsan esset multitudo atque nihil, itaque nulla forsan multitudo in rebus inueniretur. Item non minus esse competit exercitui, quam domui, minus tamen illi unum conuenit. Aliud itaque esse, aliquid unum. Aut ergo paria hæc sunt, aut esse super unum, aut unum super esse. Si paria sunt, esse unius est expers, ergo & ordo rerum sub eo existentium expers erit unius. Sin esse super unum, Vnum quidem ipso esse participabit, eritque non unum, sed plura. Esse autem unius expers erit. Quare aut nihil erit, aut numerus infinitus. Supra uero omnem numerum unum exeat, supra unitatem nihil, non enim unitas esset. Idem igitur primum rerum principium est, & ipsum unum. Quod supra corpus, animam, mentem, uitam, essentiamque existit, neque aliud quicquam est quam unum: quod quidem ex Parmenide Platonis libro colligi potest. Præterea sic ex decimo Iegum colligi potest: supra corpora omnia est anima, ipsius essentia. Supra omnes animas mens. Supra mentes omnes ipsum unum: Omne enim corpus ab alio quodam mouetur, mouere autem se ipsum natura sua non potest, sed propter animæ participationem ferme se ipso mouetur, uiuuntque per animam. Et præterea quidem anima se ipsum mouet quod dāmodo, absente uero, ab alio duntaxat mouetur, ut pote quod hanc ex se ipso naturam non habeat, & anima substantiam se mouentem possideat. Nam cuiuscumque adesse, uim ad se ipsum mouendum impertit: quod aut ipsa esse impertit alij hoc ipsa multo prius, magisque existit. Est igitur supra corpora, tanquam quæ se ipsam mouere potest secundum essentiam, supra illa, quæ secundum participationem talia sunt. Rursus anima quoniam a se ipsa mouetur, secundum obtinet ordinem ad naturam eam cuius & essentia, & operatio est immobilis. Nempe omnibus agitatis præcedit, quod se ipsum mouet. Omnibus autem mouentibus quod immobile. Si igitur anima a se ipsa mota, mouet alia, oportet ante ipsam esse, quod immobile mouet. Mens autem mouet immobilis, perseverans, & semper secundum eadem operans. Etenim anima per mentem habet, quod semper intelligat, sicut corpus propter animam, quod se moueat. Si enim inesset animæ semper, intelligere primum, omnibus conpeteret animis, quæ admodum se mouere. Non igitur animæ hoc primum inest. Oportet itaque ante ipsam esse, quod primo est intelligens. Id totum sic ab initio confirmatur: cum corpus ex materia constet, & quantitate ratione materię solui capiat, & ratione quantitatis solum diuidatur, sequitur ut per hæc pati possit, non agere. Si quidem ergo agere uidentur corpora per aliud agunt, forte per qualitatem, quæ ex se est incorporea, cum plurimæ sint eodē in corpore qualitates. Sed neque qualitas est per se principium actionis, quod enim non est per se, per se non agit. Eundem igitur est ad incorporalē aliquid, quod per se subsistat, neque cum corpore sit diuisum. Talisque erit anima, quæ quia ad se conuertitur, per se subsistit, ab ea inerit uis agendi corporibus, ergo & uis mouendi. Omnis ergo actus & motus corporum est anima, quæ essentia incorporea est, unita corpori non commixta, coniuncta, non dispersa. Supra quæ est & mens, & essentia incorporea & a corpore penitus separata. Ideo nihil habet commune cum corpore: illa stat essentia & operatio, corpus utroque fluit. Anima essentia stat, operatione fluit illa omnino eternitate. Corpus in tempore, anima in utroque, illa mouet non mouetur. Materia mouetur non mouet, corpus mouet ab alio motum. Anima mouet a se mota. Ergo & mens & materia sunt extrema: Media uero corpus & anima, hoc ad materiam declinat magis. Anima magis ad mentem. Cui dicimus animam se ipsam moueri, absolute non transit uerbum illud proferimus, ut cum stare mentem, lucere solem, calore ignem: non enim pars animæ mouet, pars mouetur, sed tota ex se ipsa mouetur, id est, discurrit, transigit per temporum interualla nutritionis, augmenti, generationis opera, rationis, cogitationis, discursiones, agit mens, sed cum eternitate. Agit anima, sed cum tempore. Quid motus animæ: actio cum tempore, & quia prima actio cum tempore est in anima. Ideo primus motus in anima, & est in ea ratione sui in quantum iam ad statum mentis degenerat: Ideo ex sua natura inest ei motus, ergo ipsa principium motus existit. Quare animæ mens præcedit. Sed enim supra mentem unum ipsum existit, licet enim mens immobilis sit, non tamen unum est. Intelligit enim se ipsam & circa seipsum operatur. Quin & uno cuncta participat, quomodo cumque sint, mente uero non omnia. Quibus enim participatio mentis conuenit, ea cognitione participant: necesse est: quia intelligentia ipsa principium est, & causa prima noscendi. Item uis unius usque ad priuationes & materia currit, unum enim hæc sunt: mentis uero non, quia mens est species & species bus agit. Species igitur tantum agit. Igitur supra mentem ipsum unum est. Nec ultra aliquid est uno superius. Idem enim unum & ipsum bonum. Ipsum uero bonum, principium omnium.

Vnum idem est atque bonum, atque omnium est principium.

Cap. V.

Quod uero unum & bonum idem sit, bonumque omnium sit principium iam ostendam. Bonum quidem omnia expetunt, quia singula suo in statu seruat, seruat autem quod partes rerum unit inuicem, & ad totum, & totum ad causam. Vnre uero ipsius unius est proprium, NN 4 sicut

sicut calor is ipsius est calefacere. Vnum ergo & bonum idem. Vnitatem porro seruantur omnia, dissolutione autem intereunt. Bonum quibuscumque adest, ea seruat, ex eo quod unit, unumque ea reddit, & in uno continet. Vnum uero efficere est ipsius unius officium. Quare si cuique unum esse, bene esse est, cuique unio, bonitas est & simpliciter bonum, simpliciter que unum, idem est. Quod quidem unitatem omnibus simul praestat & bonitatem. Ideo quaecumque a bono discedunt, ab uno quoque decidunt. Et quae ab uno abeunt propter discordiam, abeunt & a bono. Est igitur unitas bonitas, & bonitas, unitas, & bonum, unum, unumque primo bonum. Quod ex eo insuper patet, quia ex bono est, quod perfectum sit aliquid atque expectandum. Hoc autem unum ipsum praestat. Nam a corporibus ad mentem ascendendo patet, quo crescit ipso magis, eo perfectionem magis ex crescere. Bonum igitur & unum idem. Esse quidem ipsum rebus non sufficit, alioquin eo ipso quod sunt nihil ultra requirerent. Quærunt ergo esse cum bono & bene esse. Bene autem sunt, si uel integram naturam suam seruant, uel restituunt. Hoc fit unione partium inter se & ad totum, & ad causam. Vnum igitur superesse expectant omnia. Quo magis unum est aliquid, eo sufficiens magis, perfectumque cum minus indigum sit, sitque potentius ex unita uirtute. Vnum ergo bonum ipsum est, cum sufficientiam & perfectionem praestet. Item signa praesentis boni, maxime uoluptas est. Ex unione uero cuiusque secum ipso, omnis resultat uoluptas. Ex dissolutione dolor. Vnum itaque bonum, dissolutio malum. Neque unum idem est in rebus quod esse. Ex uno enim esse habet, quod integrum sit, quod sufficiens, quod potens, quod perfectum, quod gratum, quod expectandum. Ergo quod bonum. Vnum igitur & bonum idem. Atqui & ipsum bonum prima est rerum omnium causa. Nam cum omnia ab uno principio sint, principium illud uel ipsum bonum est, uel ipso bono melius. Si bono melius, aut aliquid ex ipso in naturam rerum procedit, aut nihil, si nihil absurdum id quidem non enim esset rerum principium, nisi aliquid ab ipso rebus tribueretur. Sin autem a principio isto rebus datur, quemadmodum & a bono rebus ipsis datum est aliquid, quod quidem bonitas est, erit aliquid in rebus melius bonitate a causa prima tributum. Nam si super bonum sit, ipsoque melius, meliora certe rebus munera elargitur, quam ipsum bonum. At uero quid bonitate melius? Quippe cum melius aliquid ex eo dicatur, quod bonitatis magis est particeps. Quin etiam cum omnia bonum duntaxat cupiant, si supra bonum est aliquid, utrum & illud appetant nec ne: si non appetunt, absurdum est causam primam a qua quaeque seruantur, sunt & conuertuntur, non appetere: si appetunt, non bonum maxime appetent, neque sub ratione boni cuncta perquirent. Cum uero bonum sit ad quod omnia appetendo conuertuntur, bonum erit a quo omnia procreantur, quia producit omnia, principium est, quia appetitus omnium ad se rapit, finis: quia conseruat omnia, medium. Ipsum igitur unum ipsumque bonum principium est mediumque & finis omnium. Quod quidem unum dicitur, ut supereminet omnia, bonum, ut se per omnia porrigit. Ve ergo unum est, per negationes a Platone in Parmenide inuestigatur, ut bonum est, per comparationes ab eodem in libro de Rebus sexto: et si ut bonum est, se per omnia porrigit, ipsum tamen esse, omniaque praecedit, ut Plato ibi testatur, & Dionysius Areopagita in libro De diuinis nominibus assentitur. Nam boni ipsius uis ulterius se diffundit, quam ipsius esse potentia. Informis enim materia, priuatioque, & fluxus esse non dicunt, esse enim est per se formam, ista forma carent: bona tamen quoddammodo dicuntur quantum ad actum bonumque propter aliquam uiam ipsis a bono insitam tendunt. Cum ergo ipsum bonum dicis, solum bonum intelligas, non bonum corpus, uel bonum animum, aut mentem, uitam, essentiam, bonum, bonum esse. Iniquas enim boni puritatem, commixtione, minus integritate subiecto, excludis plenitudinem additamento. Tolle igitur bonum hoc, & tolle bonum illud, ut Augustinus de Trinitate iubet, & accipe illud bonum quod est, omnis boni bonum, & scies quid est Deus, ad quem, ut Dionysius de mystica Theologia dicit, affirmando ire nequimus. Quicquid enim de eo affirmamus, mente conceptum est. Ergo proprium nobis aliquid & terminatum, ergo super omnem conceptum supereminet Deus, quid ergo non sit, inuenire possumus negando, & quo ordine agat, & alia ad illum se habeant comparando perquirimus: quid uero sit latet. Atqui quo pacto ad ipsum bonum Plato per negationes ascendat, ex superioribus patere potest: quomodo uero per comparationes ita patebit: Quicquid ex ordine rerum pulchrum est, idem & bonum: quicquid bonum, idem quodammodo pulchrum. Nam tam pulchri quam boni proprium est appetitum alliere. Pulchritudo quidem nihil aliud est, quam summi boni splendor, fulgens praecipue in his rebus, quae oculis, auribus, mente percipiuntur, per que illas ad ipsum bonum, uisum, auditum, mentemque conuertens. Quo fit ut pulchritudo circulus quidam diuinae lucis existat, a bono manans, in bono residens, per bonum & ad bonum semper iterum reflexus. Hoc Plato mysterium quod a Diotima Sibylla accipit, pauca reuelauit. Quid ipsum bonum? Ipsum unum omnium rerum principium, actus purus, actus sequentia cuncta uiuificans. Quid ipsum pulchrum? Viuificans actus primo fonte bonorum effluens, mentem primo diuinam idearum ordine decorans, numina deinde sequentia mentes que rationum serie complens, animas tertio numero sis discursibus ornans, naturas quarto seminibus, formis, quinto materiam, sol profecto, ut in Republica tradit Plato, corpora uisibilia & oculos uidentes procreat, oculis, ut uideant, lucidum infundit spiritum, corpora ut uideantur, coloribus pingit. Neque tamen proprius oculis radius proprius ue corporibus coloribus ad uisionem perficiendam sufficiunt, nisi lumen ipsum unum supra multa, a quo multa & propria lumina oculis & corporibus distributa sunt, adueniat, illustrat, excitat atque roborat. Eodem modo

modo primus ipse actus speciem actumque rebus singulis producendo largitus est. Qui sane actus cum in subiecto patiente susceptus fuerit debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini solis perpetue inuisibilis lux una semper omnibus adstat, fouet, uiuificat, excitat complectitur & roborat. De quo diuine Orpheus: Cuncta fouens atque ipse ferens super omnia sese. Ut est actus omnium roboratque, bonum dicitur. Ut uiuificat, lenit, mulcet & excitat pulchrum. Ut in obiectis quae noscenda sunt tres illas cognoscit animae uires allicit, gratia, pulchritudo. Ut in cognoscit poentia, eam applicat, cognoscit, ueritas, ut bonum, procreat, regit & complectitur. Ut pulchrum, illuminat, gratiamque infundit. Praeparata autem esse oportet omnia ad gratiam diuini fulgoris excipiendam. Corpora quidem proportionem, quae ordine, modo, specie constat. Vocis harmonia, quae numeris, interuallisque conficitur, officia morum, reuerentia ad finem bonum. Disciplinam ordine ad obiectum uerum, animam puritate per auersionem ab inferis, & conuersionem ad supra mentem per aeternum in ipsum bonum intuitum. Per haec omnia gradatim diuinae bonitatis & pulchritudinis radius penetrat, circa corpus, in aequalitate numero la refulgens. loco motuque subiecta. Circa uoces, in harmonia extra certum locum, sed motu dispersa. Circa officia disciplinasque & animam, in motu quidem, sed ratione uitali consistentes. Circa mentem, super motum in aeterna idearum serie micans. Circa ipsum bonum, actus purus uitam & gratiam omnibus inferens.

In quo consistat humanum bonum, & de comparatione uoluptatis cum sapientia
inter se & ad ipsum bonum. Cap. VI.

Quod omnia finem aliquem expectant, & ad ultimum reducuntur finem, idque sit ipsum bonum, & ipsum unum sitque rerum omnium principium, satis est, ut arbitror, demonstratum. Ex quo Peripateticorum contra diuum Platonem cauillationes explosae iam sunt. Verum absolutum id bonum est omnibusque commune. Nos autem summum hominis bonum experimus. Quod ut nobis pateat, textum Platonis aggrediemur, qui summum hominis bonum, id est, hominis felicitatem beatamque uitam in ipsius absoluti boni fruitione consistere arbitrat. Quippe cum omne quod cum conditione est, ab absoluto dependeat. Declarabitque, qua in re potissimum consistat ipsius boni possessio, quam felicitatem uocamus. Porro sententiae illorum, qui bonum nostrum ad bonum prius non referunt, utpote uanæ reijciendae sunt. Qualis fuit Democriti, qui sola quiete contentus fuit, quae lapis felicitas est. Item Aristippi, qui uoluptatem corporis sectatus est, quae semper plurimis est inquinata concitatis, bestis que singularis est communis. Mitrenda est & Epicuri tranquillitas. Neque enim propter se ista quaeritur? Sed ut a perturbationibus liberi expeditionis sumus ad supremi boni (nam de & nostrum pendet bonum adepti) nem. Neque Stoicorum & Cynicorum felicitas nobis sufficit. Nani supra moralem uitam, utpote negotiosam & humanam contemplatio est pacata prorsus atque diuina. Etenim cum bonum nostrum nihil esse aliud possit, quam integra pro capacitate naturae boni ipsius possessio, quod uero supremum est in natura, suprema praecipue nostri parte capere ualeamus, & pars suprema sit mens: quia dux partium reliquarum mente frui praecipue ipso bono possit. Mens autem intelligendo fruitur, & amando. Atque idcirco menti felicitatis assequenda. Plato tribuit facultatem. Et antequam hoc exequatur, ad tria potissimum capita sententiae oēs de felicitate reducit. Aut enim uoluptas esse dicitur, aut scientia, aut tertium aliquid, sub communi uoluptatis nomine omnes eorum sententiae comprehenduntur, qui uel ad sensuum corporis oblectamenta, ut Aristippus Dionysiusque, uel in super ad animi hilaritatem, ut Eudoxus, beatitudinem reuelant. Sub nomine uero scientiae eorum opinioniones, qui uel ad morales uirtutes, ut Zenon & Anaxagoras, uel tranquillitatem, ut Epicurus, uel contemplatiuas ut Solon & Anaxagoras beatitudinem censuerunt. Tertium uero quoddammodo hi sequuntur, qui utraque uolunt ad felicitatem esse coniuncta, quod secutus est Aristoteles, & ante ipsum Heraclitus atque Empedocles.

Prooemium libri in quo subiectum proponitur. Item de sapientia, uoluptate,
bonis. Cap. VII.

Cum multa de summo bono uero citroque Socrates & Philebus inuicem contulissent, esseque Philebus dicendo defessus. Protarcho nuper aduenienti gratulatus est Philebus annuicque, ut prouinciam, in disputando suam susciperet. Protarchus, utpote adolescens, statim assensus est. Ad quem conuersus Socrates: Considera, inquit, quale tutelam suscipias, neque temere in disputatione properes. Imo audi utriusque sententiam prius, & ea que tibi recta ratione examinantur probabilior apparet, accipe defendendam. Philebus quidem summum bonum animarum omnibus laetitiam esse dicit uoluptatemque, & delectationem, & cetera generis eiusdem, ut gaudium, &c. Ego autem non haec, sed sapere, intelligere, meminisse, recte opinari, Cicero rationari & similia, meliora & potiora, id est, optabiliora & praestantiora uoluptate esse dico, non omnibus animalibus, ut uoluptatem iste, sed his quae horum capacia sunt, hominibus scilicet & de omnibus: nec esse horum possessionem duntaxat per se bonam expectandam, sed & alia, & alia aliorum omnium utilissimam, praesentibus, quam posteris omnibus. Quod ostendit ista uoluptate praestare, que nec utilis est habenti, nec alijs, nec in posterum. Neque dicit Socrates scientiam esse summum bonum, sed praestantiorē, meliorē, utiliorē esse quam uoluptatem: quia & praestantior uiuenti, & potentia magis propria est, & meliorē uirtute reddit habentē, & alijs prodest magis: quia uero bonum & utile dixit, meminisse oportet distinctionis illius, quam in legibus Plato tradidit, ubi bonum uocatur quod per se petitur, utile quod propter bonum consequendum necessarium, quod

Propter malum uitandum: primum quies, uictoria secundum, bellum tertium. Quod secutus in secundo de Rep. bonum, & experibile idem esse dicit, & quod per se appetitur tantum, bonum tantum, ut honestate & moderate uoluptates: quod propter se & propter aliud, bonum & utile, ut sentire & sapere, quod propter aliud tantum, utile, ut aegrotatem curari, exercitari, laborare, &c. Idem in Gordia docet, quatuor ista nomina, gaudium, letitia, delectatio, uoluptas, ita se habent, quod primum mentis in ueritatis contemplatione gaudium; Secundum uel rationis, uel opinionis hilaritatem, atque letitiam; Tertium oculorum & aurium oblectamenta delectationemque; Quartum reliquorum sensuum suauitatem, id est, uoluptatem significat. Sed tam Latini, quam Graeci cum disputandum est, uoluptatis nomine pro qualibet iucunditate utuntur. Quod Plato hoc libro, Aristoteles in libris de moribus, & in libris de finibus Cicero perhibet. Cum intelligere dicit Plato, contemplationem diuinorum intelligit, cum sapere humanorum prudentiam. Meminisse uero cogitationes suas conseruare est. Recta opinio uera per coniecturam probabilem existimatio est. Veri rationis discursus, inductio rationis ad scientiam conferens. Sed sub sapientiae uel scientiae nomine omnium istorum uim comprehendit. His positus infert omnino, quod uerum sit de his esse determinandum. Nihil enim magis ad bene, uel male uiuendum refert, quam de fine uitae recte, uel non recte sentire. Ambigat forte, qui ipsam, cur e multis qui bona dicuntur, duo haec potissimum, communem scilicet uoluptatem, communemque sapientiam in boni ipsius disceptatione Plato proposuit? Quia omnes animi uires ad duas praecipuas referuntur: Nam quae agnoscit, Alteram uero quae appetit. Illa uerum quaerit: ista iucundum. Aut ergo homines ad illam uitam instituti, aut ad istam. Si ad illam omnia ad ueritatem, uelut ad finem, referunt: si ad alteram, ad id quod placet omnia. Circa ueritatem uero sapientia, circa id quod delectat uoluptas. At qui quemadmodum ex una quaque re & arte, ueritas quaedam excutitur, ita in omnibus illis quaedam sapientiam est: quancumque in rebus, praecipua, praecipua ueritas sapientiae praecipua est. Vnde & sapientiae nomen, uel scientiae hoc in libro intrinsecam omnem cogitationem complectitur. Quemadmodum uoluptas, & si proprie in corpore est, quia nomen ex usu rerum frequentiore & communiori perceptione notius est, omnem continet hac in disputatione iucunditatem. At cur non adducitur in disputationem irascibilis uirtutis obiectum? Quia uel rationis uel concupiscentiae ministeria est ad illa, quae uel eligunt aucter, exequenda, uel abhorrent pro iracundiam deuitanda. Simili de causa actiuae uitae nulla fit mentio, qui enim laborant agendo, id contendunt, quo res suas ita disponunt, ut uel sensuum affectibus, uel intelligentie desiderio fatisciant. Nemo enim gratia laborandi, laborat, & mouendi mouetur. Si quis autem dixerit gubernationem actiuam ad id referri, ut tam corporeae libidini obsequatur, quam mentis contemplationi, repugnantia miscere inuicem frustra conabitur. Quod si miscbit medium, consistet inter haec utriusque ineprius ad bonum, uel huius, uel alterius consequendum. Quod medius in Euthydemio dicitur extremis esse conuincitur. Denique in Euthydemio probatur non in possessio ne, sed usu bonorum felicitatem consistere. Vt utrumque autem his anima, uel cognoscendo, uel gaudente, & cum felicitas intimum bonum sit, non ad externa, uel corporea, sed ad intimos refertur actus, cogitationem scilicet & affectum. Quinetiam cum Plato sepe aliam sapientiam ad caetera, quae bona dicuntur, comparauerit ad uoluptatem uero non aliam, merito ut bonorum comparatio ad ipsum bonum comperendum absolueretur hoc in libro proprie ad uoluptatem, sapientiam comparauit.

Distinctio honorum. Quomodo sapientia conferat ad felicitatem, de scientia boni, quod sit omnis uirtus, efficiatque beatos. Crp. VII.

Superiorem uero comparationem intelligere si quis cupit, Clitophontem; Menonem; Alcibiadem & in primis librum de legibus primum legat. Vbi horum alia humana, diuina alia ponit. Humana quae ad corpus diuina, quae ad animum pertinent. Ex humanis primum loquitur de sanitate corporis. Secundum forma, Tertium uires, Quartum diuitiae. Ex diuinis primum prudentia, id est, sapientia, secundum, moderatus animi habitus, Tertium, iustitia, fortitudo, quattuor. Omnia illa humana ad diuina referri uult. Externas diuitias ad corporis cultum, corporis dores ad mores, mores denique ad prudentiam, mentemque tanquam ad ducem. In qua ueri ac boni scientia est, qua scientia felices fieri homines in Euthydemio sic disputat, dum sapientiam ad alia comparat. Felicitatem definiunt omnes, rerum consequutionem ad uotum: In quacumque uero arte & studio ut rerum pro desiderio potiamur, scientia praestat. Scientia militaris uictoriae, gubernatoria portus, medicina sanitatis consequutionem. Item beatos dicimus eos, qui bona habent plurima scilicet externa & commoda corporis, animique; dotes: Neque possessione horum sola beatos, nisi utantur dicimus, nec usi nisi recte utantur. Nam non sunt nobis bona, nisi profint: non profint, nisi utantur, & recte utantur. Abusus enim nocet, quare melius est carere quam abuti. Vt etiam scite rebus omnibus scientia rerum efficit. Nam in singulis artibus instrumentis & materia, ut deest utitur, qui scientiam artis habet. Quapropter cum felicitas ex bonorum consequutione rectoque usu proueniat, id est, scientia boni praestet, haec utique ad felicitatem plurimum immo totum ualet. Item hac ducunt bona sunt nobis omnia. Insuper uero ducit, cuncta pernitentia, diuitiae, potentiae, sanitas, forma, robur, acumen ingenij, memoria, animi magnitudo, constans & inuictus habitus, artium omnium reliquarum & scientiarum subtilitas. Quare scientia boni bona efficit omnia, quam

quam tribus nominibus Plato significat, Eudæmonia, Eutychia, Eupraxia. Haec apud Platonem tria nomina sunt, beatitudo, felicitas, bene agere. Haec omnia boni scientiae competunt. Nam quia bona, malaque cognoscit, Eudæmonia beatitudo uocatur, quia uitat mala, consequitur comoda. Eutychia, id est, felicitas, quia commotis recte utitur, Eupraxia, id est, bona actio. Vbi patet quod felicitas boni ad summum bonum potest plurimum. Atque ut ex Protagora Platonis colligitur, scientia boni ex eo maxime ad ipsum bonum conferat, quoniam ipsa omnis est uirtus. Sapientia namque absolute boni scientia est. Prudentia uero, scientia malorum, bonorumque secundorum. Iustitia scientia bonorum malorumque distribuendorum fortitudo, scientia circa bona & mala ad discendum & fugiendum. Vna ergo est uirtus, in qua tota ratio uirtutis includitur, scientia boni, in qua omnis ad ipsum bonum facultas inest. Ista enim & bonum inspicit, & ad bonum omnia dirigit, & bonum consequitur. Quae consecutio hominis est felicitas. Est uirtus moralis, & sapientia plurimum ad bonum ipsum conferunt, neque tamen uirtus moralis, aut sapientia ipsum bonum est, quod in sexto de Rep. patet. Non uirtus moralis, plerumque enim sufficit multis, ut habere eam appareant. Bonum uero habere reuera omnes uolunt. Nam sapientia, quia haec intelligentia est. Intelligentia uero ad aliquid intelligendum fertur, in quo percepto quiescit. Aliter igitur eius perfectio pendet. Aliunde igitur ipsi us bonum. Vt autem mens Platonis nobis passim clarius innotescat, duo gradus in boni scientia ponendi sunt. Vnus quo ex omnibus quae a bono ipso sunt, esse coniectamus aliquid omnium principium quod unum sit & bonum, ipsumque per negationem ab omnibus alijs eximemus, quid non sit cognoscimus, & deinde per comparationes referentes ad omnia, quale sit cognoscimus: quae cognitio uespertina dicitur à Theologis, quae est in boni splendore. Aliter gradus, quo quid sit in se ipso expedite comprehendimus, quae cognitio matutina dicitur, in boni luce. Ille gradus scientiae & sapientiae, proxima est ad felicitatem uitae. Iste est ipsa felicitas: Esti quando dicit Plato, sapientiam esse felicitatem, de gradu secundo intelligitur. Si quando negat, de primo. Intelligendum tamen aliud esse bonum absolutum, aliud nostrum, illud dicitur Deus & ipsum bonum, hoc uero felicitas. Felicitas profecto non est primus sapientiae gradus, sed secundus. Ipsum bonum neque primus gradus est, neque secundus, ut ex sexto de Rep. patet. Cum uero scientiam boni & sapientiam, uocat beatitudinem, felicitatem, bene agere, de secundo eius gradu intelligit. Nam si de primo dixerit ab utroque uocabulis & beatitudinem felicitatemque capit pro uia ad eam quam proxima. Profecto per eas quas attulimus rationes in caeteris Dialogis Plato scientiam ipsam, sapientiamque reliquis omnibus antepont. Uoluptatis uero comparationem in hoc dialogo peragit. Vt hac comparatione inspecta: quid utrumque ad summum bonum conferat, quid uero summum sit bonum, intelligamus. Neque accipiet hoc in dialogo in principio disputandi sapientiam pro cognitione boni duntaxat, sed communiter pro cuiuscumque uirtutis scientia, sicut & uoluntatem non pro certa suauitate, sed pro omni communiter iucunditate utetur.

In quo consistat humana felicitas, scilicet in frustione Dei, & de subiecto libri. Cap. IX.

In superioribus declarauit Plato quid disputandi huius propositum sit, inuenire scilicet quid illum bonum hominis bonum sit. Illud enim disputationis cuiusque propositum & subiectum est, cuius gratia caetera omnia inferuntur. Sed ut quid bonum sit potissimum pateat, uoluptate & sapientiam in conuersam trahit, quod & hic patet, & saepe in sequentibus apparebit, praesertim cum praeter ista tertium in super addet. Qua in re eorum patefactus est error, qui hunc dialogum de uoluptate inscripserunt. Cur non de sapientiae cum non minus de illa, quam de uoluptate loquatur? cur non de uita & sapientia uoluptateque composita? Ad quam utraque refert. Cur non de felicitate? cum felicitatis inueniendae gratia, (ut ipse millies reperit,) haec omnia inuestiget. Quare cum propositum libri huius praescriptum sit, iam disputationis totius ordo est tradendus. Haec duodecim in partes distribuitur. In prima parte quod tractandum est proponit, quam iam supra exposuimus: quid scilicet bonum hominis sit, & utrum ad id conferat magis sapientia, an uoluptas? In secunda parte Plato monet utrae uoluptate, nec non sapientis conditionem, ut uideatur utra magis ad felicitatem conducat. Videndumque utrum tertius aliquis uita status appareat utriusque melior, & ad felicitatem potior, qui si apparuerit, considerandum utra illarum sit istius perfectioni cognatio, uoluptas ne an sapientia ut non solum quid sit felicitas, sed quae uia ad illam commodior cognoscamus, ubi tentabit uoluptatem sapientiamque ad comparationem faciendam diuidere. In tertia parte docebit qua conditio sit disputandi, nam ante definienda esse, & diuidenda quaeque monstrabit, quam in ter se comparentur, & qua ratione id fieri debeat, demonstrabit. In quarta, quae sine boni ipsius conditione describet. Nam tertium cognoscatur oportet, qui ad illud duo quaedam sit comparaturus. Vbi Plato neutrum summum esse bonum ostendit. Quae comparatio negatiua est, ad quam communis quaedam extremorum perceptio sufficit cognitio tertii. Ad affirmatiua enim extremorum quoque distincta cognitio necessaria. Ideo antequam comparationem affirmatiua absoluat, in qua iudicandum est, postquam neutra ipsum est bonum, utra saltem ipsi sit propinquior, quid utraque sit perferat. Et quoniam aggreditur partem, in qua inuestigat utriusque genus. Nam primo genus ad definitionem accipiendum est, addenda prope modum differentia. Quae in parte duo quaedam genera rerum, quae post Deum per omnia penetrant aperit, finitum & infinitum, ex quibus mixtum ostendit & mixtionis causam

causam præfagit. In sexta, quia per illa genera scintilla quædam cognitionis accensa est, comparationem inchoat. In septima causa mixtionis illius explicat latus, de quo mundi anima & providentia differit, ubi plantis comparationem exequitur. In octava principii iam patefactis generibus, differentias inuestigat, ubi in quod uoluptas dolorque consistant, indagat, quæ proprie ex passione nascuntur, quotque partes habeant. In nona in quo proprie consistit scientia, eamque partitur, ubi comparationem iam expedit, quod scilicet tertia quædam uita sapientia præest: Sapientia uoluptati. Decima in parte deo, quo pacto hæc duo inuicem miscantur, quòd uero in composito huiuscemodi nostrum est bonum. In undecima uero inquiri, quid in se in eo composito, quid uero præsit, cuius ratione felicitas sit. Vbi & bonum nostrum, & bonum absolutum emicat. In XII. tandem postquam ad supremum bonum sensim gradatimque cõscenderat, subito gradus omnes bonorum à supremo ad infimum numerat, felicemque figurat hominem atque ibi libri huius est finis.

Dispositio uerborum textus, ex de uita felici ex Venere, ex reuerentia deorum. Cap. X.

CAeterum ut ad secundam ueniamus partem, conuersus ad Protarchum Socrates ait, si uoluptatem tu, & ego sapientiam extollere uolumus, optima hæc est ratio, ut & tu affectionem quandam animi, & ego habitum inducamus, quo maxime felix quisque reddatur, & tu quidæ affectionem eam uoluptatis esse dicas, ego sapientiam habitum illum tribuam. Neque tamen usque adeo pertinaces esse in disputando debemus, ut si quis tertius status uirtutis præstantior apparuerit, eum rejiciamus: sed utrosque illi fauere decet, & illo tanquam potiori posito, utra cognatio illi sit inuestigare, sapientiam an uoluptas. Cum enim qualibet eatenus bona sint, quatenus conduciunt ad finem, considerandum est, quæ animi dispositio omnino ad hunc conducatur, deinde uidere utrum ad illam attineat sapientiam an uoluptas: atque apparet neutram dispositionem sufficere ad finem, quærenda est tertia, ad quam conferas utrumque, & cõcludas melius, quod similis, sicut antea concludebas, omnino bonum quod omnino conducatur. Certe si qua uita perfectior reperitur, quicquid est in uoluptate, uel sapientia boni ipsa in se & stabilitus in super continet, unquamque enim in re melior stabilis, quam in deteriori permanet. Unde ab ea uita longè & uoluptas tua & mea sapientia superatur. Sed uidendum erit utra istarum sit illius perfectionis cognatio. Si uoluptas, superabit sapientiam. Si sapientia, uoluptatem superabit. Omnia namque minor bona secundum maioris normam inuicem comparantur. Tertiam uero hæc uitam, & perfectiorem eam in sequentibus esse dicere, quæ iungit mirabili quodammodo cum sapientia uoluptatem, quia copulatio in tota uita integrum est. Quinetiam uoluptas firmior, cum ex re firma, & optima moderatione sumatur, & sapientia quoque contemplatio assidua magis, quod enim cum delectatione fit, diutius agit. Verum hoc in dialogo Socrates sit uoluptatis derogaturus, Philobus autem uoluptatem Venere appellauerit, Socrates in primis nomen deæ ueritas, ut hominibus decet, expiare se properat. Expiatio est sanctitatis abolitio restitutio. Sanctitas diuinorum cultus est, ut in Euthydemo, peccauerat autem in Dei nomen. Purgat ergo se coram Protarcho, ut coram hominibus alijs eum excuset, prædicatque illis uenerari se & deam & deæ nomen, atque ita se contumescere in diuinorum nomen usum ne quid peccet, ut nullus sit hominum pauper, ex alijs quibuslibet rebus horrendis cõditus, huic horrori similis, sed maxime cuiuscumque trepidationis, hunc extremum, id est, ultra quem metui uehementius nihil possit, & eo nomine uocare illam paratum se esse, quod magis illi se placeat, si modo uera illius audierit nomina, ut uel Cipro geneam, uel Citharæam, uel Philomidiã. In præsentia uero diffidere se uoluptatem nomen illius esse, quia Venus utpote dea est simplex, uoluptas autem uariam rem multiplicemque significat non deam Venere, ut Philobus iunior adhuc, & Eudoxi, & Aristippi sectarum uolebat: quos Lucretius Philosophus Epicureus imitatus, inquit: Eneadum generitrix, hominum diuumque uoluptas, Alma Venus cœli subter Labentia signa. Quæ mare nauigerum, huc terras frugiferentes, concelebrat: per te quoniam genus omne animantium concipitur, uisitque exortum lumina solis.

De Venere atque dijs, de nominibus deorum ex reuerentia circa illa. Cap. XI.

Hic tria quærenda sunt, quod nomen apud Platone sit Venus: unde ortus eorum error qui Venere uoluptatem cognominauerit: cur deorum nominibus reuerentia sit habenda: Orpheus profecto, cuius Theologiam secutus est Plato, cœlum quem plerique cœlium uocant, in libro hymnorum generiorem omnium uocat, principium & finem omnium. Hunc forsitan & Plato primum Deum esse uult, non cœlum, hoc quod cernitur oculis natura genitum esse disputat in Timæo, sed primum cœli omniumque principium: circa quem regem in Epistolis ait esse omnia, eiusque gratia omnia, & ipsum bonorum omnium causam esse, & in republica hunc mundi superioris solem uocauit. Huius filium Saturnum asserit, mentem quandam diuinam, statim à Deo genitam: quam Dei patris rationem, seu uerbum uocant. Hanc mentem in Timæo mundi opificem patremque deorum nominat Plato: & in libro de Regno, *ἡγεμόν*, id est, Saturnum, regem ciuitatis æternæ: conuersorem animorum, resurrectionis omnium auctorem. In quarto legum hunc continere dixit principium, & finem, & media omnia rerum, rectitudine disponere singula secundum naturam circumuentem. In Protogora quoque clementem diuinarum humanarumque legum datorem hunc esse dicit: in epistolis patrem ac dominum. Ex hac diuina mente uniuersæ mundi machinæ uiuens quidam spiritus est tributus: qui uerè super aquas fertur, id est, super fluxum mundi.

mundi materiam, hanc mundi animam nominat in Timæo. In sexto de Rep. necessitatem. In libro de Regno, statum. In legibus, legem syderum ac uitam mundi rationalem. In epistolis rerum præteritarum præsentium & futurarum ducem, in Phædro Iouem ducem: qui alterum in cœlo ceterum ceterum. In hoc libro dicit, hanc mundi animam, mentem esse, & sapientiam omnium gubernatricem, cœli terræque reginam, esseque Iouem in quo regius intellectus, & regia inest anima. In hoc utique tres uires considerantur: una qua ipsi bono primo rerum principio semper inheret, altera qua diuinæ mentis pulchritudinem intuetur: tertia qua rerum formas explicat in materia. Prima Iupiter dicitur, Secunda cœlestis Venus, Tertia Venus inferior. Ideoque in Symposio Plato duas inducit Veneres geminorum matres amorum: unam cœli filiam sine matre natam, alteram ex Ioue genitam atque Dionem. Ex illa generosus amor nascitur ista uulgares. Ratio siquidem ipsius anime ad mentis diuinæ deicorem conuersa: intuetur eam ueneraturque: & in ipsa admodum delectatur. Cõuersio quidem agnitioque cœlestis Venus dicitur, Veneratio uero amor diuinus, delectatio supremum gaudium, ueracque uoluptas. Unde cœlestem Venere, & amor, & uoluptas similis comitatur. Quinetiam uis animæ illius quæ ad corpora mouenda porrigitur, speciosas rerum formas in mundi materia exprimit cõcupiscit: quare sicut pars illa ad pulchritudinem diuinarum specierum contemplanda nititur, ita hæc ad pulchritudinem corporalem formarum gignendâ, ad superiorum exemplar se cõfert. Quapropter & hæc pars animæ Venus est dicta. Eius nixus ad gignendum amor, quies, in generationis expletionem uoluptas. Geminamque itaque habes, Venere, amorem geminam, geminam uoluptatem. Superior Venus, quia ad materiam minimè respicit, ideo sine matre esse dicitur à Platone. Venus inferior ex Ioue, id est, superiori ipsius animæ parte, quæ Ioue diximus pendet, ex matre quoque Diane, quia respicit in materia. Ideo in hominibus amores duo sunt uoluptates dug, quæ quoque generationes, partim ad diuinam speciem, partim ad corpoream formam. Quod autem de Venere in Theogonia tractat Hesiodus, cum dicit Saturnum castrasse cœlium, testiculosque in mare iecisse, ex quibus & spuma agitata nata sit Venus. Intelligendum est forte de fecunditate rerum omnium procreandarum, quæ in primo rerum latet principio, quam diuina mens haurit, explicatque in se ipsa primam, deinde in animam materiamque effundit, quod mare dicitur propter motum ac tempus & generationis humorem. Anima cum primam ea fecunditate referta est, per conuersionem ad suprainelligibile in se ipsa procreat pulchritudinem, & per cõuersionem ad infra, sensibilem formarum in materia gignit decorum. Eiusmodi uero conuersione ad pulchritudinem eiusque generatione anima ipsa Venus est nuncupata. Et quia in omni tam aspectu, quam generatione pulchritudinis uoluptas inserta est, & omnis generatio ab anima est, quæ Venus dicitur plerique Venere uoluptatem ipsam esse existimauerunt. Item uoluptas & in considerando actionem reddit quasi perpetuam, & in nutritione cõseruat diu indiuiduum, & in generatione speciem facti sempiternam, & transformat amantem in amatum, & omnia procreat in arte & natura. Hæc diuina opera sunt, ideo appellatur dea: adde quia omnia appetunt illam quasi finem, ergo ut principium: & in ea se conuertere student. Ob hæc nominant eam deam: Venere uero, quia comes est ueneris, Socrates uero cum esset uoluptatem impugnaturus, Venere nomen ueritus est: neque uoluit deæ ipsius uoluptatem nomen esse. Nomen sanè, ut à Platone describitur in Cratyllo rei ipsius uis quædam est mente concepta primum, uocè deinde expressa, literis demum significata. Rei autem diuinæ diuina quoque uis est, quare Dei nomina, cum illis diuina uis inest, uenerari debemus, multo etiam magis quam delubra statuasque deorum: Expressio, enim imago Dei mentis artificio, quam manu operibus inseruatur. Nomina uero Dei prima & syncretissima in Cratyllo apud mentes numinum cœlestium esse uult, à quibus expressio Deus concipitur: Secunda in demonibus: In animis hominum tertia. Et à Præcis uiris sanctissimis, fuisse prolata, siue Deo raptis, seu lumine mentis instructis. Dei itaque nomina tanquam imagoes & radij ipsius Dei sunt, per cœlicolas, heroas, animos hominum penetrantes. Quisquis autem solem admiratur, ueneratur & solis lumē, ita & Deum colere oportet & Dei radios: uires, imagines in nominum significatione latentes. Ideo in Phædro Socratem inducit Plato, cum in amorem Dei nomen peccasset, correptum à Demone. Et in XI. Legum, eos qui mendacis & periuurjs nomina deorum inquinant, sacrilegos haberi uult, & à quolibet impune uerbis cædi: & si quis potes non punierit, legum, ut ipse iubet, proditor habeatur. In Parmenide quoque eum omnia ad unum Deum compareret, nomina illius spernenda non censuit. Quod miratus Dionysius Areopagita, omnia Theologiæ mysteria in diuinis nominibus exquisiuit. Origenes in libro contra Celsum dicit, quibusdam nominibus sacris in esse mirificam uirtutem, quæ mutatis nominibus non inest. Ideo illa non esse mutanda. Hinc Hebræi in nomine retragrammaton miraculosam ponebant uirtutem. Paulus, dedit illi nomen, quod est super omne nomen. Virgilius, quam te memorem uirgor Homerus aliter apud superos, aliter apud nos multa dicit nominata. Præus, uiuus est sermo Dei. De his etiam Plotinus, & Proclus: Paulus quanto differentius præ illis nomen hæc reditauit.

Esse uiuam in nominibus uirtutem, præsertim diuinis. Cap. XII.

Non absque magno mysterio Paulus diuino sermone omnes uiuentis actus tribuit penetrare spiritui, & animæ, & corpus, discernere cogitationes & affectus: uidere omnia & audire. Quasi Deus ipse ita sit in uerbis suis, etiam per Prophetas prolatis, sicut mentis actus in conceptioe nominis.

nominis etiam præter mentem in ipsa imaginatione prolata. Attende uim rei naturalis per sensum ad imaginationem, per hanc ad mentem peruenire. Qua concipitur, nominisq; includitur quasi uita & intelligentia corpori. Vim uero diuinam per mentes superiores ad nostram. Qua concipitur simili literisq; nominatur nomine uiuo, & tanto magis uiuo quam nomina corporum, quanto potètiore à superioribus in nos prouenit motus. In nos, inquam, cum Deo similiores euadimus, id est, quādo mentem ab inferioribus se uocamus. Tanta uero diuinitatis uirtus his seruat ut nominibus: ut etiā uiri à Deo remotiores atq; malefici his nominibus mirabilia operentur. Deniq; si fas esset, comme morarem quanta uis inquit quinq; sacramenti uerbis. Mitto hæresim, fingentem Ioannem in Christum fuisse conuersum, illis uidelicet uerbis, mulier ecce filius tuus, & tu ecce mater tua. Per hæc confirmatur opinio, multa nomina ab ipsa rerum proprietate inuenta fuisse. Cur omnes Deum quatuor uocāt literis? Hæbrei quatuor uocalibus hæ ho hai, Aegyptij Theuth, Persæ Syre, magi Orsi, unde Oromasis. Græci Theos. Nos Deus. Arabes alla Macometh abgdj. Nos item Iesū à Gabriele accepimus, in quo nomine, &c. Certè non aliter tam diuersæ gentes in uno ignoti Dei nomine conuenissent, nisi diuinitus. Ac si acceperunt ab Adamo, diuinitus hoc potius, quā alia accepere. Tradunt Hæbrei in nomine illo omnia fieri posse miracula, si uerè pronuntiat, quod omnium difficillimum & miraculo solo pronuntiat. Deum puto aded difficilè instituisse, ut nemo pronuntia- ret, miraculaq; per ipsum faceret, nisi Deus per ipsum quasi per tubam clamaret. Quod ostendit le sum Deo fuisse omnium acceptissimum: quem fatentur Iudæi per id nomen rectè pronuntiatum fecisse miracula. Ipsi uero per Heloin pronuntiant: Græci per Terragrammatō. Deus omnia dispo- nit, scilicet per essentiam esse uim, actionem. Cœlestia per quatuor triplicitates. Sub cœlū per qua- tuor elementa. Sic quatuor uoluit literis exprimi.

Utrum felicitas sit in uoluptate, an scientia, aut potius in quodam tertio. Item de genere, speciebusq; tum uoluptatis, tum scientiæ. Cap. XIII.

Quoniam cupit Socrates bonum ipsum cognoscere, uoluptatem & scientiam, quæ maxima inter homines bona existimantur in disceptationem traxit, ut his inter se comparatis. Vtrū horum melius sit eluceret, & nunquid istorum alterum ipsum bonum sit, uel utrumq; uel tertium? Ad hanc uerò comparationem, iudiciumq; necesse est ante utriusq; illorum habere scientiam. Sed utrumq; genus aliquod est, multas sub se species, & singula sub speciebus continens infinita, quare necesse est utrumq; in species suas diuidere: ut utrumq; scientia comprehendatur. Nam ut in sophistæ & in libro de regno docet Plato. Quisquis aliquod genus rerum perfectè est cogniturus, neq; in ipsa cōmuni generis notione quiescere debet, neq; per singula in infinita uagari. Scientia siquidem perfectè est & certa cuiusq; cōprehensio. Sed in genere quolibet uis quedā communis & potentia ad species multas latet: & qui rei uim ignorat rem ipsam haud perfectè cōprehendit. Vim ergo generis tenere oportet, qui generis scientiam sit professurus. Vis autem seu per actionē ad ali- quid dandum: siue per passionem ad accipiendum tendat, ad effectū deniq; nonnullum peruenit. Vis autem generis & potentia per differentias ad species terminatur. Differentias ergo & species tenere oportet, qui generis fecundam & effectum fecunditatis ipsius sit cogniturus. Cognitus autem species uagari per singula, irritum opus est: nam cum infinita sint, dinumerari non possunt, & quia singulis momentis mutantur: nulla de his firma est in animo certaq; comprehensio. Quisquis ergo aliquid rerum cognoscere cupit, neque resistat in genere, neque per singula in infinitum pererret: sed cōmuni generis habita notione, distinctam eius & absolutā in speciebus ipsius quæ- rat intelligentiā, in quibus tota uis generis adimpletur. Nihil enim singula speciebus, addunt, quod uim generis augeat. Sed quæcunq; singulis propria sunt, extraneæ quedā passionēs sunt, & à specie substantia penitus alienæ. Quare & species uoluptatis, scientiæq; inuestigandæ sunt: cum genera quedam sint utraq;. Si quis uerò admiretur, quod Plato diuisionem istorum tener priuquam definitionem intelligat, ante omnem rei partitionem, naturalem quandam & uulgarem ipsius rei haberi descriptionem, qua posita ut definitio distinctior & certior comprehendatur, diuisio communis cōceptionis in proprijs quæritur. Ideo cum quid nomine uoluptatis & scientiæ significatur omnes intelligant, scilicet ueritatis cognitio, & iucunditas uitæ, ex hac communi descriptione inue- stigan quot modis comparari illa, & hæc percipi possit. Vbi diuidunt, quo inuēto & communis generis uim omnem perfectè comprehendunt, & singularum partium, id est, specierum rationem tenent. Ideo Plato ex communi descriptione omnibus nota, diuidendum monet, ex hac diuisione definiendum, denique ex definitione diuisionem distinctius iudicandum, & rei uim, & qualitatem certius demonstrandā. A uoluptatis autem genere incipit Socrates, quæ notius est, quā scientiæ genus. Atq; ita fermè uoluptatē esse genus ostendit: Genus esse id omnes putant, quod de speciebus pluribus in eo, quod quid est prædicatur: Voluptas autem de pluribus dicitur speciebus. Vna est quedam uideatur esse uoluptas natura, ut scilicet ea præsentē quis delectetur, & propter hanc naturam unam, unum quoddam uoluptas dicitur. Dici quoq; debet & multa, qui formas, id est, species sub se uarias & dissimiles continet. Nam delectari, quod propriè ex uoluptate est, multis contingit modis, diuersisq; ex rebus. Delectari dicimus in temperantem hominem lasciuia quadam

Temperantem

Temperantem, sobrietate. Delectari insanum, Leui quadam spe temerarijsq; opinionibus prudentem consulta spe, & matura sententia. Atq; has quatuor species uoluptatum si quis differentes & dissimiles esse negauerit, pculdubio delirabit. Quid enim aliud delectationes istæ sunt, nisi uel motus quidam, uel affectiones aliquæ animorū uel corporū. Motus autē affectionesq; in hominibus dissimiliter affectis ex dissimilibus occasionebus ad effectus terminosq; dissimiles, dissimiles cer- te inter se, & ipsi sunt. Huic autē Socrates rationi haud statim cōsensit Protharcus, sed intulit: Voluptates istæ. O Socrates quanq; contrarijs à rebus proficiscuntur, non tamen inuicem ipsæ contrariæ. Nam quæ uoluptates sunt, inter se omnium simillimæ sunt. Cōtra eum ita Socrates: Si ex hoc uoluptatis species dissimiles esse negaueris quia unaquæq; uoluptas sit, in quolibet itidē alio genere species sub eo dissimiles negabis esse, cū generis cuiusq; natura in speciebus suis reperitur. Dices itaq; albus & nigrum simillima inuicem, quia color utrumq; sit, cum tamen non dissimilia tantū ista sunt: sed contraria. Quia maximè inter se sub coloris genere distant. Profectō albus color & glaucus similes: albus autē & rubeus dissimiles, albus & niger contrarij. Nam qualitas quæq; ad propinquā similitudinem, ad remotissimam uerò contraria. Quod in saporibus uocibus quodāmodo & odoribus, & his quæ ad tactum pertinent inueniri licet. Quin etiā in figuris ipsius genere species inter se dissimiles & quodāmodo contrariæ insunt. Nam triangulus quadrangulo satis similis, pentagono dissimilior, circulo fermè cōtrarius. Quāuis in omnibus his speciebus unū figure genus sit, in clusum, nihil tamen phibet, quo minus dissimiles figuræ sint. Nā in quilibet genere eō ipso, quod species sub eo sunt oppositas differentias, diuisum in eas genus sit oportet, ex quo & differētia, fuerit species cōstituta. Sicut locū superiorē & inferiorē contraria dicimus, non ppter dimensionem, sed uirtutes cōtrarias in illis constitutas, ita figurā cubicā, id est, sex facie- rum contrariam dicimus Pyramidi, secundum Pythagoricos, propterea quod cubicam terræ Pyramidem igni propriam esse putant. Color quidem inest albo, sed lucidus color: inest & nigro, sed opacus: inest animal homini, sed rationale: inest bruto, sed rationis expers. Quo ad genus in se ipso unum, & simplex manet, & sibi undiq; simile nulla nascitur species: Vnde neq; est genus. Cū primum multæ nascuntur species, quod unum in se erat genus, differentijs uarijs significatur iam esse distinctum. Cumq; ex partitione generis per differentias, spes constituantur, quæcunq; specieci generis præcedit partitio limitatioq; per differentias, quæ sicut in materia potentia, latebāt in genere. In actum uerò reducuntur ad speciem fabricandam. Iam igitur differens & proprium factum est genus, cum species oritur, unde differunt in genere species, quia sub alia & alia sui proprietate iam in actum exeunt: alijs & alijs competit speciebus; quibus substantia libus differētijs inter se species distinguuntur. Quapropter obiectio illa Protharchi inutilis est, neq; illi est credendum, quia per omnia alia genera eadē ratio repetita. Vnum omnino quodcunq; sub genere est, esse concludit: neq; in aliquo genere illa erunt contraria, neque oppositæ differentie. Ergo neque species. Quare nec in rebus genus ullum reperitur. Ratio Protharchi erat hæc. Species sub eodem genere sunt, ergo dissimiles non sunt. Huic nos addemus, ergo neq; differentes, ergo species inuicem per differentias non distinguuntur. Solum ergo genus exclusa omni differentia in speciebus reperitur. Genus autē sine differentijs unū est. Vnum igitur erunt omnia quæ in genere. Ergo & contrariæ qualitates, quæ in eodem sunt genere idem erunt omnino. Huic argumentationi, qua cōfirmat Socrates, uoluptatis genus dissimiles sub se species continere, addit ipse idem ulterius, metue- re se, ne fortè uoluptates quedam non modo dissimiles, sed cōtrariæ sibi inuicem reperiantur: puta uoluptas, quæ in repletionem percipitur ad eam, quæ in euacuatione prouenit: Voluptas quæ ex calore ad eam, quæ ex frigore: Quæ ex motu ad eam, quæ ex quiete: Quæ ex cōtemplatione ad affectiones ex quibus exeunt. Atq; uoluptates quas narrauimus circa cōtrariā ista uersantur, & ex oppositis appetitibus, & sese impediunt fugantq; neq; inuicem congregari possunt, quæ cōtrariorum opera sunt. Protharchus ad hæc ut potè adolecētulus parū respōderat cautè. Quippe cū dixisset Socrates, metue- re se etiā cōtrariæ quedā inter se uoluptates reperirēt, fortè respōdit. At hoc opinio- ni meæ quomodo aduerfabitur: quasi nimis cōsideret: Vnde Socrates subito quodē inopinatō impetu uoluptatē effulminat, at statim ad oppositā diuisionē reuertitur. Inquit em, cōcessio ista quod uoluptates quedā inter se cōtrariæ sūt nihil ad id nocet quod ais uoluptatū licet dissimilibus, in rebus uoluptates existere, nulla enim ratio prohibet, quin oēs species uoluptatis uoluptates sint sed ad illud officit, quod uolebas oēs uoluptates bonas esse. Non enim plerasq; malas asserimus, cū multe inuicē dissimiles sint. Tu autē faceri cogis nonnullas & dissimiles, & cōtrarias esse, & tamē bonas oēs appellare nō dubitas. Quid ergo cōmune & idem in omnibus reperis uoluptatibus. tū bonis illis, quas esse malas cōstat, cuius participatio ne bonas oēs prædicat, quasi dicat, cōmune aliquid reperi- mus in omnibus uoluptatibus, uoluptatis naturam. Videmus autē aliquas esse malas, eas scilicet quæ bonis contrariæ sunt. Id autē contra illam positionem est, qua ponebas eadē esse uoluptatis bonæ naturam, si enim ita esset, ut cōmunis esset uoluptatis omnibus uoluptatibus. Vnde omnes sunt uoluptates, ita & boni natura omnibus esset communis. Vnde omnes essent bonæ, non sunt autem omnes bonæ, ergo non omnibus natura boni cōmunis, & tamen uoluptatis natura omnibus est cōmunis. Ergo non eadem boni uoluptatis natura, nō ergo uoluptas ipsum est bonum, esset enim in ea tota ratio boni. Sanū per analogiā prædicatur, primò de firmā habitudine: secundò de his quæ

quæ ad eam conferunt, tertio de signis quæ referunt. Potest etiam prædicari de perspicacia sensu quæ confert & refert. Similiter humanum bonum per analogiam. Primum de felicitate, secundo de moribus ad eam conducentibus. Tertio de uoluptate eam representante. Quarto non quidē gra- du, sed modo de scientiâ & referente & conferente. Certè quæcunq; imò quodā nomine uerè de nominantur una quadam in natura cōueniunt, ut omnes delectationes cōmuni nomine uoluptatis appellas, quia omnibus conuenit uoluptatis unus affectus. Sin autem uoluptas ipsū bonū esset, eadem esset & boni uoluptatis q̄ ratio. Vbi cunq; igitur ratio uoluptatis, sibi & ratio boni inuenitur, uoluptatis aut ratio omnibus uoluptatis speciebus conuenit, quare & boni. Vnde & bonæ essent omnes: bonæ tandē omnes esse non possunt, cum plæræque dissimiles & cōtrariæ sint. Bonum uerò bono neq; cōtrarium est, neque dissimile; natura quidem boni est conseruare & appetere, contrarij uerò perimere atq; fugare. Nullum bonum alterū bonum perdit & fugat, immo superius bonum, bonum inferius seruat & perficit. Inferius aut superius appetit. Quatenus autem unum quod bonum dicitur, aliud bonum perderet, eatenus malū esset, siquidem malum est, priuatio boni. Si priuatio boni est malum, malū est & id quod bonū destruit. Neq; dissimilia bona sunt inuicem, imò similia potius cū similitū proprium sit sese conseruare quæ a bono est. Quæ ad bono exditatur in bonum uergit. Cum igitur bona inuicem contraria & dissimilia non sint, Voluptates aut multæ inuicem dissimiles atq; contrariæ, non omnes uoluptates bonæ, imò malæ cōplurimæ, quæ bonis scilicet dissimiles sunt & contrariæ, non ergo uoluptas ipsū est bonum.

Voluptates inter se dissimiles sunt, alioquin sequentur impossibilia. Item de differentia specierum sub genere. Cap. XIII.

Rationem Socratis, qua uoluptas prosteritur, Protarchus nequaquam admittit, sed ait illi se diuisionem rejicere qua asserit uoluptates, partim bonas esse, partim malas, ne cogatur fieri uoluptatem bonū ipsum non esse. Ad quem Socrates: At non potest partitionem hanc spernere, si ad miseris uoluptates inter se dissimiles & contrarias esse. Tum ille, hanc equidem non admitto. Neque enim dissimiles & contrariæ sunt, qua uoluptates sunt. At hoc refutat Socrates: quasi ut uitemus dissimilitudinem cōtrarietatem quæ uoluptatum, dixerimus non ex eo esse dissimiles quod uoluptates sunt, dicemus etiam non differre quantum sunt uoluptates, quæ uerò non differunt, unum sunt omnino, non multæ igitur uoluptates erunt, neque uoluptas igitur genus erit, neque poterunt multi simul affici uoluptate, præsertim diuersis ex rebus, seu una duntaxat uoluptas proueniet. Hæc uerò absurda sunt omnia. Perfecto uoluptates non differunt, ut uoluptates, sic autem non sunt species, neque uoluptates, sed uoluptates, scilicet ipsū genus. Nos autem de speciebus quærimus non de genere. Ut autem uoluptates sunt, sic species sunt & sic etiam differunt. Præsupponunt enim genus iam per differentias esse diuisum, & sub alia & alia ratione illis inclusum. Differunt ergo in genere species, quoniam non ante accipiunt genus quam diuisum fuerit. Differt genus in speciebus quoniam sub alia & alia sui ratione illis competit. Differunt inter se per differentias, quæ species acta constituunt. Qui igitur differre species negat, ex eo quod idem in se genus habeant, negat genus illud esse in eis per differentias diuisum. Tollit igitur species, genus relinquit solum, unum igitur erit quod dicitur. Quid ergo dicendum, quod species & conueniunt simul, & differunt, conueniunt quidem quantum una quædam cōmunitas natura generis se illis cōmunicat: differunt uerò quantum ante quam illis sese cōmunicet per differentias, quæ in eo potentia sunt exeuntes in actum iam distinctū est: & sub alio sui caractere alijs & alijs imprimitur speciebus. Neq; enim omnino extrinsecus differentia, sed ex generis ipsius quasi uisceribus educuntur: Exempla uerò in superioribus posita, nihil persuadebunt: quæ tamen uera esse concessa sunt. Idq; nobis eueniet, quod euenire solet hominibus ignauissimis & ad differendum minimè conuersis: Solent enim ex uno errore in multis incidere, neque sibi constare, neque ueritatē sequi, sed insequi disputantem. Ego enim te, inquit Socrates, si imitari uoluerō, quod & tu in uoluptate facis, poterō & in cæteris omnibus facere. In substantia enim qua substantiæ sunt, nullas eius species inter se differre dicā. In quantitate similiter, qualitate, relatione, actione passionis ac reliquis, atq; ita supremum cuius generis nihil ab infimo differret, neq; qualitas ē qualitate, quancq; multæ contrariæ: sicut sequē inuicem fugiant. Neq; etiam genus unum ab alio quantum utraq; sunt differre dicam. Neq; in rerum ordine supremū ab infimo quantum utrunq; aliquid eiusdem ordinis esse dicitur. Atq; ita omnia unum erunt, & dissimilitum quodq; dissimillimo cuique idem erit atq; simillimum. Et si qua duo inter se dissimillima omnium esse dicantur, illa quoq; simillima inuicem, tua illa ratione, esse monstrabo. Nempe sicut unum alteri dissimillimum est, ita & alterum uni est dissimillimum. In eo igitur quod dissimillima sunt, non differunt: eque enim sunt dissimillima. Quæ nihil differunt similia sunt. Quare dissimillima quæq; inuicē sunt similia. Ego igitur, inquit Socrates, si asserere hoc audebo quod dissimilia, similia sunt, id est, si uoluerō per inuicem cauillationes istas uagari in omnibus rerū generibus idem quod & tu in uoluptate efficiam, ex quo discursu sequetur dissimilitum quodq; dissimillimo, ubiq; esse simillimum. Que quidē puerilis & inutilis inquisitio nos ridiculos reddet, sermone nēq; positum ē medio tollet. Nā si in hoc superfluo solius immorabitur, quæstio proposita numine absoluetur. Post hæc ad sciētias se cōuertit dicens,

dicens rursus propositurū generū, generationem esse tendendā, & superiorē orationem reuocandā esse quasi si uicissitudine quadā fiat, & in eadē anfas redeatur, ita ut ipse rursus eadē uicem subeat, quā supra Protarchus, cōmodius forte sibi inuicē cōcessuros, ait. Penē enim, inquit, me interrogatum ita abs te Protarche: Nōne sapientiā, scientiā, mens, o Socrates, & aliā quæ supra dixisti esse bonū interrogat quod ipsum esset bonū, idem patēntur quod & uoluptas. Multe siquidem sciētia uidebitur esse, & alique inter se dissimiles. Ego autē si ita rogatus suspicari, ne forte & alique sciētia cōtrariæ apparerent, utiq; id declinare, negarem protinus scientiā aliquā aliquid dissimilem esse, an præsentī disputatione dignus essem, nempe si tui ita circa uoluptatē egeris, atq; ego itidem circa scientiā, neq; tu in species diuidi pro propriis differentias uoluptatis genus permittes, neq; ego scientiæ. Nō uerū itaq; perfecta & certa scientia cōprehenditur. Quare nec inuicem, uel aliud comparari poterunt, neque intelligi bonū, ne sit eorum alterū, uel utrumq; uel alius, uel quid eorum sit melius: quapropter ludemus operam, & nos ita hæc oratio euanescet, cū propter pertinaciā uerū ratio minimè audiat, & ut prouerbio fertur, subusa disperdetur, cū uerba sicut mortuō. Nos autē sospites aduicem quodā rationis defectū: quia cum nō possit intelligi, quod ex illis melius sit neuter erit conuictus. Id autē defectū rationis eueniet. Nā ex eo quod nec ratio cōtrariū scimus ob inuicem, neq; rationes ob pertinaciā auscultamus. Neq; tamē id tolerandū est, ut sospites quidē nos, & inter, & in columes euadamus, ita est cogitandū, ut & si ratio simul nobiscū & disputatione proposita integra conseruetur. Nugis itaq; huiusmodi prætermisissis, par istud in tua & mea oratione ponendū ratumq; habendū ut multæ sint, & dissimiles uoluptates. Multæ quoq; differentesq; scientiæ, contrariæ tamen scientiæ nullæ sunt. Si quæ eim tales essent, maximè cōtrariorū sciētia cōtrariæ forent, quod quidē falsum est. In eodē em animo sunt, eodē in tempore, imò oppositorū eadē est ferme diuisione. Ergo ne differentias tui, meiq; boni abscondamus Protarche, sed in mediū adducamus, ut ex recta redargutione cōperiat, utrū uoluptas ipsū bonū sit, uel sapientiā, uel tertium aliquid. Non enim opinionis nostras pertinaciter defendere, mordicusq; tenere debemus, sed ueritatē inuestigare. Pelsima nāq; deceptio est, ut in Cratylō scribit Plato, qua quis seipsum decipit, nam deceptor, nunq; deceptū deserit. Decipit autē te, qui falsa sibi pro ueris temere persuadet. Quæ pertina- ciam disputandū deceptio nemq; in Georgia atq; Phædone acerrimè detestatur. Et in sexto de Rep. cū amicum suū Homerū suū dicit, ait: uerū non esse ueritati anteponeūdū. Quod & in epistolis obseruans ait. Verū dicere nec formidabo, nec erubescā. Veritas em ut in legibus ait, solidū est bonū. I talias, inquit, nihil esse sanis auribus dulcius ueritate. Imò uerò in Phædro inquit: Neq; apud deos, neque apud homines ueritate uenerabilius quicq; aut fuit unquam, aut erit.

De mente & ueritate, & mentis immortalitate, ite unde sit uirtus ad diuidendū atq; uiuendū. Cap. XV.

Post hæc autē tria præcipue consideranda sunt. Primum quid mens, sapientiā scientiā sit. Est autem mens uultus ad ueritatē cōuersus, huius duo sunt oculi, dexter & sinister. Ille ueritatē eorum, quæ in diuina mente sunt inspicit, hic eorū, quæ ab illa. Ille intuitus sapientiā, hic sciētia. Sæpē aut uocabula hæc cōfunduntur, quæ quisq; scit, quæ in mente sunt intueatur, in eis uidet, quæ a mente & qui quæ post mentem, ex his quæ in mente sunt cōjicit. Secundo considerandum, quod si que scientiæ contrariæ sunt, maximè tales essent, ea quæ de maximo ad eam, quæ de minimo quodam. Hæc uerò nō sunt contrariæ, quia sese iuuant. Qui enim maximū nouit, in eo causam uidet minimi, & qui minimum his gradibus conscendit ad maxima. Item quæ de contrarijs sunt, maximè essent contrariæ, hæc uerò eadē sunt. Iam uerò quia mens ad maxima & minima æquè se habet, & quocunq; datō maius potest nosse, dum causam querit cuiusq; neq; sistit se in aliquo, dum causam eius indagare potest, in solo eo, quod sine causa est ut infinitum quietis. Infinita ergo capacitas est, quæ æquè se habet ad maxima & minima, & solo infinito repletur. Non ita sensus, maximum em obiectū uim eius superat, minimum non percipitur, & maximum impedit minimum. Finitū est quod superatur, & quod ad mediū quodā determinatur. Immortalis igitur mens, mortale autē corporis organum. Et cū corruptio à contrarijs sit, anima non corrumpitur, quia non habet cōtraria. Imò adeo à cōtrarietate remota est, ut quæ in seipsis contraria sunt, in ea admōdū cohærescunt. Bonum malum, uerū falsum, lux, tenebræ, calidum, frigidum, in notionib. animæ cohærescunt. Tertio notandum, quod ueritas est adæquatio rei ac mentis, & ueritas mentis est eius ad res adæquatio. Veritas rerum est, rerū adæquatio menti. Dux sunt mentes diuina, humana. Dux res opera diuinæ mentis, opera mentis humanæ. Vnde in Politico dicitur dux artes sunt, duo sunt artis opera, diuina & humana. Veritas humani operis, est adæquatio eius ad hominis mentē, id est, ut talē sit ut idæ artifice correspondeat. Veritas operis naturalis, quod est diuinæ mentis opus, adæquatio ad diuinam mentē, ut in ea puritate & integritate sit, quæ ipsū fore idea sui in mēte conatur. Veritas mētis humanæ adæquatio rebus, non operibus suis, sed diuine mentis operib. ut ita de his sentiat, ut sicut in seipsis per sciētiam, & ut sicut in mente diuina per sapientiā. Mentis autē diuinæ ueritas adæquatio rebus non his, quæ in se sunt, sed his quæ intra, id est, seminibus rerū in sua essentia existentib. illis em semper mens colaret. Est autē lumen à bono, per mentes & species omnes, & res penetrans. Quod omnis adæquatio is causa est, & ideo ueritatis lumen, quod est ueritatis lumen. Ideo in Repub. sexto significatur quod bonum est, fons luminis, & lumen inde manens est causa ueritatis. Illud bonum lumen gratia. Primum ergo bonum est, secundo gratia, tertio ueritas, quarto uita, id est, gaudium in ueritate.

in ueritate, signatū est super nos lumen uultus tui. Plato asidūe circa unū ac multa laborat. Vnum ipsum est creator, unū & multa creatura rationalis, multa & unum inferior. Profectō creatura procedens a substantiā diuine simplicitate per dualitatē quātum inde est creator, hinc creatura sã facta, merito intra se ab uno pcedit, in duo uidelicet una res in substantiā accidēs q̄ diuiditur. Item substantiā una in duo, uirtutem & actionem, hinc fit ut intellectus noster a Deo in creaturarum ordine factus, circa unū & multa uagetur. Quoniam uerō unius magisq̄ multitudinis cōpos est, ideo primū ad unū mouetur, quādo rem primō p̄cipit consulo quodā intuitu tanq̄ unā. Sed deinde distinctus percipiēdo, distribuēdoq̄ in partes, ab uno pcedit in multa. Tertio partes inuicē conferēdo multitudine uergit in unum. Quarto partes collatas iam componēdo desinit. In qua definitione iam restitutio facta est in unū. In qua restitutione fit circuitus a multis in unum atq̄ uicissim, ut in definitione, definitio ipsa cū definitione conuertitur. Quinto demonstrat, qua ratione res talis procedat ab alio, & qua aliud procedit ab ipsa. In qua demonstratio fit motus, tum ab uno in multis, id est, ab uno effectu in multas causas, tum a multis causis in effectum unum.

Quomodo unum deriuetur in multa, atq̄ multa colligantur in unum. Item de dialectica diuisione, compositione, definitione, & de ideis. Cap. XLV.

Quia de speciebus multis uoluptatis & scientiæ mentionem fecit supra, & eā multitudinē in uno uoluptatis genere & uno genere scientiæ posuit, suboritur dubitatio, nunquid multa unum esse possunt, & unum multa. Circa quā dubitationem conandū dicit Plato, ratam aliquā cōmuni assertionē ferre sententiā, quod eo propensius discutiendū monet, quod huiusmodi ambiguitas omnium mentes fatigat, & uolentiū & nolentiū, id est, tā eorum, quia talia psequantur, quam ceterorū omnium, & quorundā, & aliquādo, id est, eorū maxime, qui cum sensus damnauerint, rationi tantū parum cōsidunt, tunc p̄sertim cū prima aggressi differēdi subtilitatem, nondum ad absolutum disputationis artificium p̄uenerint. Accidit autē hęc in nostris animis colluctatio, quia sensus ad corporum diuersam multitudinē cogitandā trahunt, mēs uerō ad incorporealium rerum simplicitatē. Ut plurimū uerō sensuū uisā cum Mentis iudicio cōmitemus. Vnde ad unitatis ipsa us diuinæq̄ naturæ potentia, dissidentius q̄ decet cōuertimur. Quales uerō dubitationes istæ sint circa unū & multa, statim aperiet. Vnum uerō esse multa, trib. modis cōsiderari potest, uel aliquid unum opposita circa se habens. Vel totū aliquid ex pluribus suis partib. constitutū. Vel unum aliquid simplex cōmune pluribus esse, & multa dispersaq̄ diffundi. Postremū hoc quidē mirabile dictū, an fieri possit ambigū, & quodcūq̄ istorum dicatur, siue quod unū simplex per dispersa feratur, seu quod multa & dispersa cōmune quiddā unum capiant, repugnari potest, ut paulō post patebit. De primo autē atq̄ secūdo ambigere nullus debet, neq̄ mirū quicq̄ inducet circa unū & multa, qui Protarchum unum esse & oppositos dicit, magnū, paruū, leuem, grauē, hoc est, si ad diuersos aliquos cōparetur. Vulgō enim notum est non esse istud mirabile, neq̄ esse negandū Protarchū unum esse ex eo quod circa illum opposita sint. Cauillationes huiusmodi pueriles facilesq̄ cēsentur, neq̄ studio dignæ, quippe si admittantur, ueritatis inquisitioni impedimento erunt. Cū per innumerabiles similiteres ambages uagari liceat, imō si intelligatur, quod unum cōtraria sit absolute, id tanq̄ impossibile statim reijcitur, neq̄ inquisitione indiget. Quin etiā si admittatur, non poterimus rectē differere, cū liceat cōtraria & unū facere, & miscere omnib. omnia, unde nihil redargui poterit. Sin intelligatur quod unum contraria sit, si ad diuersa cōparetur, istud admittitur facile, & puerile esset, de hoc ambigere. Sed neq̄ de secundo ulla inter homines discrepatio est, quin unū ita sit multa, & multa unum, ut totū quoddā ex partib. multis cōpositum, multe sint partes. Rursusq̄ partes multæ unū illud sint. Ut corpus nostrū, unū p̄fectō est multis ex membris partibusq̄ cōpositum. Quapropter dicit Socrates, neq̄ mirabilia ista fore circa unum ac multa, si quis corpus diuidit in membra primū, membraq̄ in particulas, iterum infinitū secās, inferatq̄ deinde mirū istud monstrumq̄ esse ut unum infinita sit, atq̄ ita cōtendat unum ē medio collere. Profectō in eo uno quod genitum est, & circa materia est diffusum, nihil mirū est, si a p̄fecta unitate degeneret oppositāq̄ patiat & multitudinē. At uerō si quis unū simplex ingenitumq̄ induxerit, mirabile uidebitur, primū quidē, si quid tale est. Deinde si & illud in multitudine sit dispersum. Cū diuisio cuiusq̄ a corpore fiat. Tangit hic Plato unum quod sub ideis est, cū ponit Protarchū unū. Item unū quod sub ideis scilicet hominē, uel bouem unū in specie. Item unum quod ex ideis, cū dicit pulchrū unū. Est enim omnium dearū decor. Itē unum quod super ideas, cū dicit ipsum bonū, scilicet Deū primū. A quo bonitas una, naturæ scilicet fecunditas menti datur, per quā ideæ parturiuntur. Et cū ideam boni in Repub. dicit, uerūq̄ intelligit, bonum ipsum per modū causæ, bonitatē mentis p̄ forme modū, bonū em̄ idea ut causa. Bonitas idea ut forma. Istud idearum caput, istud idearū primū cū ipsum. Plato dicit sepe, bonum, pulchrū, iustū. Primū est diuina focunditas, secundū ordo in eius intelligentia. Tertius ordo in eius uolūtate primi ordinis distributor. Quod uerō sit unū aliquid in reb. genitis, inde singulis corporib. patet, nemo ambigit, quodūe unū illud sit multa, quis dubitat. Siquis uerō unum hominē æternum, & incorporeū, unum bouē, pulchrū unū, unum bonum induxerit, primū somnare uidebitur ut Aristoph. de Socrate obloquitur, & de Platone Timō. Alex. xis, & Cratinus comici, huiusq̄ ideas uidere se negauit Diogenes Cynicus, cui respōdet Plato care eum uidelicet mētē, qua ideæ cernuntur. Ita. n. res se habet, ut cū si quis singulorū ordines ad speciem unā cōmunem redigat, intelligere nihil posse uideatur, neq̄ certū aliquid scire, sin autē cuiusq̄ ordinis

ordinis speciem unam separata induxerit, somnare uulgō uidebitur, in quo & Aristoteles, haud ueritus est, diuū Platone calumniari. Oportet tamen eas esse, quod in Phædone probat. Atq̄ in Timō dicit, cū sint distinctæ uires sensuales & intellectuales, habere obiecta distincta, & obiecta mēris uniuersalia tantō uerio esse debere & magis existentia q̄ sensibilia, quanto intellectus est sensu superior, obiecta intellectus sunt regulæ, p̄ quas inter ueritatem falsitatemq̄ sensibilibus discernitur, defectusq̄ existendi recognoſcitur. Ergo uerius magisq̄ sunt & existunt. Inter prudentissimos Græcorum natum est procerbum, Platonem habuisse tres oculos, unum quo humana, alium quo naturalia, alium quo diuina suspiceret, qui in frōte esset, cū alijs sub fronte fuerint. Positis autē speciebus si quis diligenter studioseq̄ p̄quirat, quomodo se ad singula habeant, statim circa diuisionē ambiguitas orietur. Nam si non diuidatur species quæq̄ in multa, multis cōuenire nō posse uidebitur. Sin autem diuidatur, neq̄ unum esse separatum amplius, neq̄ incorruptum æternumq̄ manere.

Tria circa ideas dubia, & confirmatio idearum. Cap. XLVII.

Tres potissimæ cōtra has unitates, dubitationes insurgunt. Vna, utrū ueræ sint hæ species, an potius nostræ mentis cōceptiones? Secunda, si uera sint, utræ quæq̄ sit, una duntaxat. cū multis cōueniat, & immutabilis cū sit mutabilium ratio. Tertia, si sit una, & immobilis, quomodo multis, & mutabilib. se cōmunicet. Ita ut neq̄ ipsa in eis fiat mutabilis, neq̄ illa p̄ eius præsentia in mobilia, & nungd per singula diuidatur. An tota sit in singulis? Absurdū quidē uideatur, quod diuidatur per corruptibilia, si res æterna est. Mirū quod unū & idē totū sit simul in multis inuicē separatis. Nā illud quoq̄ a seipso erit seunctū. Dubia hæc etiā in Parmenide mouet, q̄ uerō hæc soluunt, multa inde & ex Timō, Re. p. Phedone colligi possunt, ut in sequentib. ostendemus. Dicit autē Plato hæc dubia non illa superiora esse, quæ circa unū & multa plurimū importat. Quærere em̄ de his unitatibus, & speciebus est, quærere de origine substantiæq̄ cuiusq̄, in qua qui aberrat in omnib. errat & claudicat, quāq̄ bene ponit, uerē & faciliē cūcta dijudicat. Dicit enim in Phædone, nihil habere se certius, & firmius quā ideas, & in his totā monstrari animi diuinitatē. Quia uerō species rerū unitates uocat Plato, ideo meminisse oportet, quod quoties Plato unū aliquid dicit, singula profert: cū autē ipsum unū dicit, primū omnium principium intelligi uult: quoties monas uel monadas, principium numerat: quādo uerō unitates, rationes æternas omnium q̄ fiunt in mētē diuinā, mundi totius opificē, & quia ad multa efficienda una, ad cōposita simplex, ad cōpōralia æterna, ratio sufficit, ideo species istæ unitates, simplices, æternæ dicuntur. Neq̄ minus sunt in Dei mente procreatorū species, quā in artificis animo suorum operū exemplaria. Et in semine animalis & arboris, memborū omnium & partium rationes. Quæ uerō in materia distincta sunt, in efficiente causa sunt unita, ubi sine separatione distinctio, sine confusione est unio. Quod quidem in opere materiæ unitas partium & qualitatum uarietas ostendit. In quolibet elemento corporeq̄ cōposito formæ insunt, quarū formæ similes in materia generantur, in arboribus & animalibus semina. In seminibus rationes & fomites. In arboribus notiones. In contemplantis animo lumina & principia conclusionum omnium quæ profertur. Quis ergo negabit in Dei mente omnium effectrice, operum suorum inesse omnium species, semina, uires, rationes, exemplaria, motiones? Has esse ideas Plato uult, rationē qua Deus homines, singulos cōcipit procreatq̄ ipsum hominem, & hominū istorū ideam, similitereq̄ de cæteris. Quod cū ab antiquis Theologis Zoroastre, Mercurio, Orpheo, Aeglaophemo, Pythagora, quos secutus Plato est, diceretur pluribus idearum nominibus Deorum plurimorū uulgō uanā exoriri suspicionem. Ideas autē ita reuera accipi debere, & ita a Platone acceptas fuisse, Theologi quoq̄ Christiani Dionysius Areopagita, & Aurelius, Augustinus, phibēt, atq̄ rationes ex Platonis libris excerptæ (quas adducā postea) demonstrant. Itaq̄ frustra cōtra Platonis maiestatem Peripateticū laborant.

De ideis atq̄ de formis ueris & non ueris. Cap. XLVIII.

Ideas esse Platonis argumentationibus demonstrabimus, si prius ostenderit, neq̄ contra Christianorum Theologiam, neq̄ peripateticorum opinionem a Platonis ideas inductas fuisse, Aurelium, Augustinum in libro 83. questionum, audita dicentem: Quisquis fatetur omnia quæ sunt, id est, quæcūq̄ in suo genere, propria quædā natura continentur, ut sint, auctore Deo esse procreata, singulaq̄ eius prouidentia regi. Quo cōcesso, quis audeat dicere, Deum irrationabilia omnia condidisse? Restat ut omnia ratione sint condita. Nec eadem ratione homo, qua equus. Hoc enim absurdum esse existimatur. Singula igitur proprijs sunt creata rationibus. Has autem rationes ubi esse arbitrandum est nisi in ipsa mente Creatoris? Non enim extra se quicq̄ positum inuenebatur, ut secundum id constitueretur, quod constituerat. Quod si hæc rerum omnium creandarum creaturam uel rationes, diuina mente continentur, neq̄ in diuina mente quicquam, nisi æternū & incommutabile potest esse, atq̄ has rationes rerum principales appellat, ideas Plato, non solum sunt ideas, sed ipse uerē sunt, quia æternæ, & semper eiusdem modi atq̄ incommutabiles manent, quarum participatione fit ut sit quicquid quoquomodo est. Sed anima rationalis inter eas res, que sunt a Deo conditæ omnia superat, & Deo proxima est, quando pura est eiq̄ in quantum charitate coheserit, in tantum, ab eo lumine intelligibili perfusa quodammodo & illustrata cernit, non per corporeos oculos, sed per ipsius sui principale quod excellit, id est, per intelligentiam, suas istas rationes, qua uisione fiat beatissima. Inter Christianos igitur Augustinus testis est locupletissimus. Inter Peripateticos autē testatur idem Auerrois in metaphysicis, undecimo & duodecimo lib. ubi dicit, quod Aristoteles dum Platonis ideas negat, ipse interim ponit ideas, dum in primo cœli

motore rerū formas ponit. Idē quoq; in Dionysij cōmentarijs Albertus Magnus asserit, Aristot. dicens, primā rerū causam trib. modis esse causam uoluisse, efficiētē. Scilicet, & ut uerbis ipsius utar, finalē atq; formalē. Ad formalem uerō causam rerū exemplaria refert, neq; nobis Simplicij defun. & Themistij, & Custratij testimonia. Quare ad Platonicos redeamus. De hoc uniuerso qui cernitur oculis mūdo, in primis quærimus, utrū ex seipso sit, an superiore ex causa. Quod ex se ipso non sit, ex hoc patet, quia omne quod tale est, necessariō est impartibile. Omne. n. quod propriē facit, & gignit, incorporeū est. Nulla. n. actio corporei cōuenit quantū corpus. Corpus siquidē ex duob. constat, materia scilicet & quātitate. Ex materia solum habet, ut aliud recipiat, ex quātitate ut diuidatur. Hæc uerō passiones sunt. Imō uerō quātitas non modo ad agendū nō iuuat, sed impedit actio. nem. Actio em̄ tunc maximē puenit, cū ad agentis uirtus unita est maximē, & agens patiēti proximum. Quātitas autē efficit, ut diuersas per partes dispersa uirtus sit: & unionē rerū inuicē impedit cū cogat, ppter extensionē distantia in reb. esse locorū. Quare in quātum corpus est, nulla corpori cōpetit actio, siquid agit corporea, incorporea quadā efficiunt qualitate. Est autē qualitas incorporea, quia multæ eodē in corpore sunt qualitates: multa uerō corpora simul eodē in loco esse nō possunt. Qualitas uerō cū in alio sit, ab alio est, non autē a corpore, cū nihil corpus ex seipso agit, ab in corpore igitur aliquid, quod neq; est corpus, ut agat, neq; in corpore est, ne in infinitū progrediamur. Est ergo quædam species incorporea per se existens supra corpora. Cuius officij est ut agat tantum, nō patiatur. Sicut corporis opus est, ut patiatur tantū, nō agat, qualitas autē quæ in corpore, ut patiatur, quia in corpore est, nam cū eo diuiditur atq; interit, & ut agat, quia ex se est incorporea. Incorporealis itaq; species atq; uirtutis propriū est, ut agat, unde & corporea incorporealis agens uirtutibus. Ignis caliditate, nix autē frigiditate. Vnde duo sequuntur, unū ut supra mundi corpuse iustq; naturā essentia quadā sit incorporei, que in ipsa prima agit, & mīdus quicquid agit, eius agit uirtute, a natura autē mundo impressa oēs rerū pueniunt in materiā formæ, quæ formæ uī naturæ illius sunt. Ergo in natura ipsa formarum insunt semina, & quia natura agit uī superioris essentia omnium seminum, quæ in natura sunt, sunt & in ea essentia rationes, quas ideas uocamus. Fecunditate igitur diuine substantiæ sit & nā fecunda, ex qua in materiā partus uarij educuntur. Ex hac itaq; ratione hoc primū sequitur, ex quo ideas esse mōstramus. Sequitur & alterū per quod ideas esse iterū ostendimus, scilicet ut mundus ex se esse nō possit. Nā quod ex se esse seipsum agit, ubi aliquid seipsum agit, idem est agens & factū, quod autē agit impartibile est: ergo ibi quod agitur impartibile est. Mundus itaq; cū partibilis sit ex seipso esse nō potest, quare superiorē existit causam, item omne quod per se subsistit, ex se etiā operatur. Multo enim prius, quod seipsum operari potest. Mundus autē nequaquā est per se mobilis, cū sit corporeus. Nullū enim corpus uniuersaliter simul per se moueri & mouere potest. Neq; em̄ simul totū seipsum calefacere, & a seipso calefieri, quia quod calefit, non dū calidū est, quod autē calefacit, iā habet caliditatem, atq; item idem erit, & nō erit calidum, & si totū partem, uel pars totū, uel partem calefacit, nō idem seipsum, quod si idē seipsum, totum calefacit totū. Quare idem calidum erit & non calidū. Quemadmodū uerō secundū alterationem aliquid corpus mouere seipsum impossibile est, ita & secundū quemlibet motū, qui generatio & corruptio alterationē præsupponit, & diminutio augmentatioq; similiter & cōpensatio. Quare quod motu alterationis mouere seipsum nō potest, nullo quoq; alio interiori motu, quod uerō ad interiorē motū suum nō sufficit ex se in se producendū, multo minus ad exteriorē motum ex se circa locum ad locum aliū deducendū, cū præsertim, quod se mutat locis, situ, habitu, figura, affectione permuret. Vniuersaliter autē omnis corporalis motus passioni magis, quā actioni similibis esse uidetur, cū corporū sit propria passio, uis autē sese mouēdi actio est, ergo impartibilis cuiusdam sese moueri officij est. Mūdus itaq; ex eo quod corpus est, sese nō mouet. Quare neq; per se existit, ex alia itaq; causa pendet præstātorī. Hæc autē causa, aut electio indiget cōsilioq; ad opus, aut ipso esse solo efficere potest, si ipso esse, potest, indigetq; ad agendū electione, nullo reperientur omnino, que sine electione quicquā agāt, nam si ipsum esse diuinum nō tantū est, ut per se possit agere, nullius certe rei esse per se operari poterit. Nūc autē uidens omne, quod per electionē agit, aliquid etiā ipso esse facere, nam & eligere opus animi est, quod si aliā electionē a qua sit præsupponit, & si alia rursus, rursus illa aliā in infinitū, nunq; incipiet actio, cū opus infinita præsupponat cōsilia & electiones innumeras, infinita uerō nunq; pertranseuntur. Quare est aliqua operatio & electio, quæ a solo esse, nulla aliā electione & operatione interiecta procedit. Etenim hominis anima licet multa per electionem agat, corpori tamen sine electione ipso esse dat uita. Er. cum primū a materia sit, illā mox sine electione sui ipsius uita uiuificat, nā si uita hæc a nostra electione fieret, nunquā discederet a corpore uita in hominib. semper cū corpore conuersantib. uel facile & frequenter in hominib. qui ob contemplationē animā separant, uel alijs, qui ob morib. corporis cōmunionem renuunt, quin etiā cognosceret anima, que cūq; in corpore facit. Nam electio iudicij præsupponit. Non omne autē quod ipso esse operatur, electionē habet per quā etiā operetur, ut elementa solo esse agunt, electio ne nihil, calore ignis, aqua humore, si ergo operatio quæ per esse expletur ad plura se extendit, quā que per electionē, patet quod ab alia uenit causa digniore, præsertim cum actionem, quæ sit per electionem semper actio secundū esse aliqua antecedit, puta illa que electio producit, uel alia quædam. Nec immeritō diuini actio, quæ sit per esse tribuitur. Nam illaboriosa est actio eorū, quæ ipso esse arguunt. Oportet autem diuini illaboriosam felicemq; operationem tribuere. Nempē & nos facillius uiuimus minoriq; cum labore, quando diuinam secundum uirtutem

utem agimus uitā. Causa igitur mundi, ipso sui esse omnia facit, ergo & a sui substantia, quod uerō sua agit substantia, illud primō est quicquid secundo est id quod efficitur, & quod primō est, dat ei quod est secundo, ut ignis & alteri caliditatem dat, & ipse est calidus. Anima uitam dat corpori, & habet ipsa uitam. Causa itaq; mundi cum ipso esse agat mundum, primō est quicquid, secundo est mundus. Si ergo mundus est omniformium specierum complexio, ut Plato in Timæo, & Mercurius inquit, omnes hæc primō in mundi inerunt autore. Eadem enim causa solem procreat, lunam, equum, hominem & cæteras in mundo formas. Hæc ergo omnia primō sunt in officio mundi. Alius sol & præstantior, quam qui uidetur, homo alius, & nobilior, & reliqua omnia.

Confirmatio superiorum, & quod super formas non ueras, sunt uera forma, id est, idea. Cap. XIX.

Est autē hoc Platonis ratio, q̄ ex Phedone, Repub. Timæo, Epistolisq; colligitur. Diuersitas potentiarum diuersitate in dicitur obiectorum: Sed aliud sensus est, aliud intellectus, aliud ergo sensibile, intelligibile aliud, & sicut præstat intellectus sensui, ita sensibili intelligibile præstat. Est autē sensibile per se aliquid, quare & per se aliquid est intelligibile. Illud uerō est uniuersalis aliqua species, semper enim uniuersalis ratio intelligitur. Extāt ergo intelligibiles cōmunesq; rerum species, quas ideas uocamus. Adde quod formas rerum uidemus in materia, cōtrarijs quodāmodo mixtas, circulum recto, & equalitatem inæqualitati, similitudinē dissimilitudini, pulchritudinem rursus pitudini, bonum imperfectiori potentia, & alias in alijs, ut in elementis apparet formas esse confusas. Nullum ergo istorum uerē est quod dicitur, & quæq; forma in materia perfectionē suā amittit. Nā cum passiuæ potentia sit impressa, uim actus omnino non retinet. Corpora quin etiā sub tempore sunt, & in loco omnia, & ex materia cōstat ac forma. Quia sub tempore sunt, tempore mensurantur. Quare conditioni temporis, corporis cuiusq; conditione correspondet. Tempus autē ista fluit iugiter, ut aliud semper sine momento alter momento succedat. Semper ergo in corpore alia qualitas, aliam momentis singulis sublequitur, quare in singulis quæq; qualitas incipit, simul desinit, quod incipit non dūm est, quod desinit non est amplius, nunq; ergo uerē sunt istorum corporum qualitates. Ac si qui aliā stare aliquod tempus dixerit, cum statim interrogabimus, nunquid par in ea uis est in temporis illius sine atq; principio, si par stabit tæundem, de sequenti tempore quæram quoq; similiter. Et semper tantundem stabit si uim retinebit æqualē, stare autē semper corpora falsum est, quare interrogatus ille respondere cogetur, non parem esse in ea qualitates uim in temporis illius sine. Vnde patebit non sterisse eā cū partē uirtutis amiserit. Ergo ne minimum quidē tempus affectiones corporum permanēt. Quotiens ergo aliquo demōstrato, ut Heraclitus & Timæus inquit, hoc est, dicit, mentiris utiq; nam te loquente mutatur. Præterea quia in loco corpora sunt, in partes plurimas extenduntur, neq; corpus aliquid aliqua partium suarum existit, partes autē in quolibet infinitæ considerari possunt. De quacūq; uerō dicere potest, hæc totum ipsum nō est, ut hæc nō est homo, neq; hæc, & ita de singulis, infinite igitur non est homo, uno tæum modo homo est. Vnde magis homo nō est quā homo. Item corpus quodlibet ex materia cōstat & forma, & secundū materiam, nec homo dicitur, nec ignis, quia materia sempiterna ista nequaquā, & materia ipsa ad oēs equē se habet formas: atq; idcirco non magis per eam corpus, aliquid ignis quam aër, uel homo cognominatur. Secundum formā igitur tantum tale, uel tale dicitur, forma uerō pars est. Igitur secundū partem, quod uerō per partē homo non homo. Sed humanum, quod per partē ignis nō ignis, sed igneum. Nullū ergo istorum uerē est, quod dicitur. Præterea ueritas ipsa æterna est, & immobilis. Nā siquādo dixeris eam non esse, aut falsū hoc dices aut uerē. Si falsū, est utiq; ueritas, si uerē, uerum nō est, non esse ueritatē, si uerum est ueritatē uerum est, est itaq; ueritas. Sempiterna ergo ueritas est, & immobilis. Quare nulla in re mobile sustinetur. Quod. n. in re immutabili facit, cum ea quoq; mutatur. Omnia uerō corporalia permūtatur. Itaq; in nullis est ueritas, non ergo sunt uera, neq; uerē existunt. Si ergo forme corporum imperfectæ sunt, primæ formæ non sunt: quod enim primū tale, est integrum tale. Tota enim ratio naturæ cuiusq; in primo fundatur. Sicut itaq; formæ aliquæ superflitas perfectæ, primæ & integræ, q̄ non in subiecto sunt. Neq; enim intra essent illas istorū rationes, ideasq; uocarent. Ac si formæ corporum ueræ non sunt, ubi nā ueræ sunt. Nusquā nec At potētius esset falsum, quā uerū, si illud quidē esset, hoc nequaquā, impossibile uerō istud. Quod enim potentius, ueritate potentius est, nisi enim uerū sit esse potentius nō erit, quod dicitur. Quin em̄ sine ueritatis præsentia esse illæ non possunt, quæ falsæ forme dicuntur, nisi enim uerū sit illas esse, nō erunt. Alicubi ergo ueræ sunt species. Nōne animus noster ueriores habet species, quam quæ cernuntur. Quibus iudicat eas & pbat, damnatq; & corrigit, & quo a ueris discedat, intelligit, quod ue congruant. Qui autē uera non uidet, ad ea cōparare alia minimē potest. Visibile quidem circulum animus corrigit, cum in puncto planum non atgat, neq; enim quæserit unquā, & omnem artificiorum struaturam Musicæq; modulos. uel probat, uel dānat, & naturalium rerum bonitatem uel prauitatem, utilitatem & nocuentiam, pulchritudinē, curptitudinem iudicat. Veriores igitur habet formas animus, quibus de corporalib. iudicat. Perfectior enim iudex est, quā quod iudicatur. Sed neque hæc, que sunt in animo primæ sunt formæ, mobilē enim, & quanquā in loco non sunt, per temporis tamen interualla discurrunt. Neque actū semper existunt. Nō enim semper per eas animus agit. Neque tota in mente sunt, sed mentis parte. Nā sicut anima tota mens nō est, quoniā addit & mouēdi & sentiēdi naturā. Ita mens que in animo non est mens tota nec prima. Est enim mens in anima quod uerō in alio est, & ab alio est, quod enim se sustinere nequit, neque potest producere. Maius enim

enim id opus, neq; tamen hæc mens ab anima, quia in anima mentis producere ratio esset, unde & tota anima esset mens, & mens quidem tota atq; perfecta, & omnis anima mentem haberet, quia in omni anima ratio inest animæ. Quamobrè super animã & mentẽ, quæ pars animæ est, mens est quedam prima in se ipsa integra ac penitus absoluta in qua primæ ac uerissimæ ueræ rerum omnium species, quia supra locum iam & tempus motumq; existunt. Quæ si primæ sunt, ad primas enim de ueniendum est, in alio subiecto non sunt. Non ergo aliud ibi mentis essentia, aliud in mente species, essentia enim ibi sunt & uita, omnium rationes, & quicquid ab hac mente mundi opifice factum est, in ipsa uita est. Quapropter Plato in Timæo mundi opificem intellectum contemplari ideas dicit, in uiuente substantia, & ad sui similitudinem mundi machinam fabricare.

Confirmatio superiorum, & de naturali uarietate formarum uniuersalium. Cap. XX.

Speciales rerum uires & formæ non solum imaginario modo sunt in mente nostra, sed etiam naturaliter modo in Deo, angelis, animalibus, cœlestibus, nostrisq; animis, & in cœlis, & natura uegetali, & in materia prima, in his omnibus uniuersales sunt uires, est nos nihil intelligamus. At qui & in ipsa diuina essentia fecunditate, & in angelica fecunditate quodammodo, est singulariter non intelligere, quandoquidem & illi intelligendo ad intimam se conuertunt obiecta. Iam uero in natura uegetali sunt tales formæ, etiam si cognitione non egeant. Quis enim dixerit, in uegetali uel non esse uim densificam & pilificam, uel si sunt, non esse differentes, uel non sufficere densificam unam, unam uel pilificam ad omnes dentes atq; pilos? Uniuersalia uero etiam naturalia esse cognoscimus ex principio, medio, sine uniuersi. Primum quidem quia ordo mundi fit ab intellectu agente per formas, quæ quia primæ rerum rationes causæq; sunt communes maximæ sunt naturales. Deinde non dicimus de essentia uniuersi principaliter esse genera, quia tanquã potètia referuntur ad species, neq; in diuina præcipue, quia infinita, inordinata, mutabilia, & singula singulariter dinumerando, siue quolibet perfectum est uniuersum. Ergo essentia uniuersi constat ex speciebus. Præcipue ergo reales, ut ita dixerim, sunt, id est naturales. Tertio intentio nature nutritiua est ad alimentum reale. Est autem primo ad speciem alimentum: Stimulus enim famis nos etiam non imaginantes ad cibum urget, & deinde prius imaginantes cibum communem, quam hunc uel illi. Inuentio quoq; nutritiua est ad speciem cuius propagandæ gratia est inserta, non autem est ad imaginem, sed ad rem eius intentio. Deniq; omnes in mundo inclinationes motusq; per propria bona ad commune totius bonum conferunt, præcipua intentione nature. Est autem naturale quod mouet omnia, & omnium est perfectio. Proinde attende cunctos homines, sicut in apparentibus accidentibus homini proprijs conueniunt inter se, differuntq; à brutis, sic habere in se unam communemq; accidentium eorundem originem, naturam scilicet illis communem, à brutis differentem. Communis hæc natura realis est realium effectuum causa, & uera atq; cessante etiã mentis discussionis. Neque te turbet, quod diuisa uidetur posterioribus accidentibus. Quod enim posterius & superfluum & mutabile est, non aufert priorem illam unamq; nature communem. Nam cum flammam unam in duas diuiseris, flammulas ignitas sicut erat una, ita restat una: Non enim ipsam attingit diuisio, quæ dimensionis passio est. Ignitas uero, ut Auicenna putat, antecedit dimensionem, licet præsentia eius accidentia dimensionem sequantur, uel saltem ignitas non dimensionem proprie hæret, sed materiæ. Adde quod post diuisionem tam idea, quæ in natura est, quam seminarium quod est in materia igneitate hic & ibi cõtinuat. Mitto quod species de indiuiduis prædicantur prædicantur reali. Item quod naturalis scientia est de rebus non indiuiduis, sed speciebus. Præterea omnia suam uim propagare nituntur. Ideo quoad possunt eam exhauriunt generando, generantq; se ipsa in seipsis primum Extra se deinde se ipsa. Elementa ex uirtute, propriae speciei, proprias in se qualitates gignunt ex calore in uirtute, actu calor in igni. Ex frigidityte in uirtute, actu frigus in aquæ. Quod apparet si quis aquam igne calefactam in aère temperato posuerit, aquam ad solitam se ipsa redibit frigiditatem. Nec aër eam dabit, nam intensius erit in aqua quam aère illo frigus, sed in aquæ potentia frigus remoto contrarij sui impedimento, solitam suam in seipso gignit prolem scilicet frigus in actu, & planta quæque adulta ex integra nature fecunditate seipsam generat in seipsa, id est, semen, in quo tota uis eius, tota ratio plantæ. In animalibusq; similiter semen animal totum in seipso producit. Anima insuper cum in aliarum rerum disciplinis instructa est, naturalem uim recuperans seipsam generat in seipsa. Nam se cognoscendo totam suam naturam in seipsa figurat, idq; mens efficit multo melius. Quia enim in qua prima cognitio est, in ea est perfectissima, proxima igitur cognitio. Idem ergo cognoscens, & cognitum, & cognitio essentialis igitur erit in mente generatio. In prima enim essentia per modum essentia omnia. Generationem uero interiori in singulis exteriori sequitur generatio, postquam enim ignis ignem fecit calidum, calidum facit & lignum: & planta semine in se concreto, extra promit, & plantæ concreat, animalq; similiter. Anima cum se nouerit, & rationes ueras rerum, quæ in se sunt comprehendit, ad sui similitudinem extra se porrigit, leges, artificia, liberos, uerba, mores ad rationem suam normam educit. Omnia ergo se in seipsis generant primo, deinde etiam se generant extra se ipsa. Mens igitur mundi, quæ primæ essentia est prima fecunditas, à qua & fecunditas omnis, & generatio extra se, ut uidimus, gignit mundum. Mundus igitur propria mentis proles mens est quodammodo. Nam unumquoq; seipsam gignit. Et quia nihil se extra se gignit, nisi ante in se genuerit. Ideo in se primo mens generat mundum, dum seipsam in se suam explicans fecundi

fecunditatem concipit. Generationem uero interiori gaudium comitatus, sicut uoluptas exteriori.

Confirmatio superiorum, & de prima mente. Cap. XXI.

Item si nulla est causa uniuersi, sed causa currunt omnia, quomodo inuicè ordinati sunt rerum gradus, distinctæ uires, loca distincta? Quomodo eundem semper agunt uniuersa tenorem? & secundum naturam cuiusq; à singulis singula proficiunt? Ordo huiusmodi in oppositorum unione consistit. Et quia opposita se inuicem fugiunt aliunde copulantur in unum. Vnum ergo esse debet, quod diuersorum multitudinem exhibet unione. Vnus itaq; est extra singulas mundi partes omnium ordinator. Ordo autem iste omni ordine, qui ab aliqua alia ratione fiat, mirabilior, est & pulchrior, & omnis ordo genitus est ab ordine, & genita ratio à ratione, ex quo sequitur ut in mundi ordinatore ordo sit mundi ordine pulchrior, ratio omni ratione nostra præstantior, mens omni mente ueherabilior. Hæc utq; mens multo magis seipsam intelligit, quam ratio nostra seipsam. Ipsa uero est totius ordinis causa. Quare se ordinis, causam esse cognoscit, omnium esse & trice, omnium principij, omnium quoq; finem. Neq; uere se esse causam ordinis, esse & trice, principij, finemq; omnium nosse potest, nisi ordinem illum & omnia nouerit. Omnium itaq; notionem in ea mente consistunt, quas ideas uocamus. Hæc si prima mens est, est utique perfectissima eius intelligentia. Hæc uero quæ certissima. Certissima uero quæ rei cognita proxima, & in qua quod intelligit, & quod intelligitur idem. Eadem ergo mentis essentia est, quæ intelligit, & quæ intelligitur eadem, quare & intelligentia eius multo magis cum essentia eadem, cum ea medium sit quo intelligens aliquod intelligit quod intelligitur. Idem itaq; in ea & esse & intelligere est. Ergo & esse, & uiuere. Viuere enim interesse & intelligere medium est, sicut motus inter statum & conuersionem medium est. Eadem ergo essentia, uita, mens, esse, uiuere, intelligere, essentia ut stat, uita ut agit, moueturq;, mens ut in seipsam redit. In se rediens, in se uidet omnia, quæ tanq; in principio suo in ea essentia sunt. Neq; uero extrinsecus respicit ut intelligit omnia. Prius enim intelligit, quam extrema sunt, quæ sicut eius esse, sic eius intelligentiam præsupponunt. Intelligentia uero sine re intellecta esse non potest, qua antequam sint omnia, omnia mens hæc intelligit. Neq; uere intelligit omnia, ut faciat omnia. Nam internam operationem ad extremam, quæ minus perfecta est, referret. imò si ut facit omnia, cõtemplatur omnia, contemplatio hæc intentionem omnium præsupponeret. Qui uero intendit omnia, cogitationem omnium iam præsupponit: quare uel proceditur in infinitum, uel contemplatio omnium, omnium intentionem affectionemq; præcedet.

Confirmatio superiorum, & quomodo idea se habent ad Deum atq; inferiora. Cap. XXII.

Concepta ergo sunt omnia Dei mente, antequam in materia deducantur, conceptiones istæ & unum sunt multa. Vnum essentia, ne in prima essentia essentiarum compositio sit, quæ debet esse omnia simplicissima quia quicquid primum in quolibet rerum genere id est simplicissimum. Multæ uero sunt rationes, ne unum penitus sint quæcunq; inde efficiuntur. Vnitates uero ex eo maxime appellantur à Platone, quia quemadmodum singuli homines ad unam communem in ipsis naturam, & singuli equi ad suam reducuntur, sic ite communes in singulis ad communes extra singula referuntur. Nam quod est in multitudine unum, cum sit in alio, ab alio debet esse, non tamen ab uno multorum, quia proprium illi esset, & reliquis non competeret. Non à multis illis, quia multa sunt, quia & multa esset & illud. Ergo ab uno aliquo, & ratione unius alicuius quod multitudinem supereminet. Quare supra naturam communem singulis hominibus & communem naturam equis singulis, ratio una hominis, una equi debet esse, sicut istæ omnes in una materia sunt, sic illæ in una essentia omnes, sub tempore istæ fluunt. Illæ in æternitate consistunt, iste in quantitate diuise illæ, simplices ergo rationes istorum omnium ante hæc omnia sine mente in una, & unæ maxime, & in commutabilibus maxime. Omnis enim interitus uel formæ contenta subiecto deserte, uel composito ex partiu dissolutione illæ uero neque in subiecto sunt, neque ex partibus corporaliu compositæ. Sed si quis dixerit à contrario etiam uenire corruptionem, scilicet formas quæ in materia non sunt nihil esse contrarium corruptiuum. Neq; enim unum destruit aliud, nisi ut in eius materia suam inducat formam. Nam intentio nature non est ad malum, ubi ergo non est communis materia, nulla contrariorum corruptio esse non potest. Ac si mens illa supra corpora est, super corporum conditiones existit. Hæc uero sunt partitio, tempus, locus, ergo mens omne supereminet tempus, omnem locum, omnem partitionem, ergo & ea complectitur ambitu. Quia à mente corpora sunt: ideo omnibus ubiq; præsens ad est mens sua uirtute consistens, quæ facit, quia super eorum conditiones existit, ideo toti ad est tempori, sed æterna, toti partitioni, sed simplex, omni loco, non circumscripta. Est ergo in omnibus non in clusa, super omnia, non ex clusa. Si ita est, & idea quoq; ubiq; ad est tota, & se communicat singulis, nulli semisset, uirtutem suam exhibet, non substantia similitudinem non essentiam. Et, ut uerbo uno complectar, diuinae mentis uultus in materia speculum inueniens nullas suas exhibet partes, sed singulariu partium simulacra. Neque ueras res uident, qui in materiam uertunt oculos, sed uerissimilia quædam, & uerarum rerum inanes quædam adumbrationes: quo fit, ut quisquis dum hæc suspicit, illa quoq; non suspicit, somniare à Platone dicatur, quia falsis decipitur imaginibus, & somniatis instar, quæ imagines sunt, res esse

ueras existimat. Ex his omnibus dubitationes, quæ introductæ hic sunt à Platone iam satis soluta uidentur. Quare de his hæc dicta sufficiant. Proinde sicut uultus unius imago in multis tota simul est specialis, & quolibet fracto fit ex una multiplex. Ita tota imago cuiuscumque ideæ est in suis indiuiduis, & ob materiam dimensionem diuisionemque fit multiplex. Ac etiam ipsi ipsius unitatem feruat, sicut lumen solis quamuis in uarijs coloribus uario suscipiatur modo, unum tamen extat. At ræde materiam omnium utilissimam, tamen feruare sub omnibus unam. Dimensionem quoque primam cuius passio est diuisio, similiter unam in omni se diuisione feruare. Cum uero corporitas nihil aliud sit, quam extensa materia, ipsa quoque una communisque restat in cunctis. Ergo animalitas & humanitas multo facilius in paucioribus suis retinere possunt communem unitatem, quã uisiorilla in pluribus. Si corporea hæc diuisioni motuque subiecta id possunt, magis ideæ diuinæ id poterunt. Tu uero etiam modum quo id ualeant, non cognoscis, tamen negare noli, quod certa tibi dicta ratio, cui firmiter inhaerendum in Phædone iubet, etiam si posteriora uacillent. Quod Galenus ad artis transfuit rationem, cura monet manendum etiam si exitus nõ succedat. Nam quis fundamentum ritè factum mutet, ex eo quod paries non ex amulsim fuerit superstructus. Idem in Gorgia transfertur ad mores. Vbi iubemur rationi huic stare probanti, quãtò animus præstat corpori, tan tõ sanitatem animi, quã corporis meliorem esse, morbumque peiorem. Ipsamque animi sanitatẽ nunquam esse negligendam, etiam si ob eius studium, iactura rerum omnium & corporis, & huius uitæ fuerit subeunda. Idem transfertur in Repub. & legibus ad pietatem. Postquam enim ex defectu mudi secundum Timæum iudicaueris, ipsum pendere ex alio, atque ex eius ordine, commoditate, uirtute, pendere à summa potentia, bonitate, prouidentia, & opus unum ab uno, debes in hac sententia permanere, etiam si non uideas, quo id modo fiat, nec error humanus derogare prouidentia uideatur, nemo enim sana mentis negabit horologium factum esse à fabro, uel à præstigiatore præstigijs, propterea quod modum quo fiant non teneant, item nullus negabit, domũ patris prouidentia gubernari, ob id quod puellas ibi aliquis balbutiat.

Qua cautione dialecticam aggredi debeamus, et qua ratione diuidere unum in multa, uel soluere multa in unum. Cap. XXII.

IN Cratylo dicitur: In principijs constituendis summa diligentia cum longa disputatione est adhibenda. Post hæc quæ consequuntur considerandum. Quod in principijs cuiuslibet artis, id est facien dum, maxime circa finem uitæ, qui est actionum omnium artiumque principium. Ideo ubi de felicitate agitur, merito dialectica facultas in medium adducitur, tanquã ueritatis examẽ, ne forte in re omnium grauissima malè infelicitateque iudicemus. Alibi enim erroris poena est ignorantia, hic in superpoena miseria. Sed cur tanta in principio cautio? Quia in eo, & ab eo cuncta, quo fit ut tam scientia, quam inscientia circa ipsum, per reliqua propagetur, multiplicatisque his que inde sequuntur multiplicentur errores. Positum est de uoluptate & sapientia esse tractandũ, utriusque uero cõmune est ad species multas, & singula plurima. Igitur ut optime cognoscatur habenda est ea peritia quã unũ cõmune in multa producere possit, & multa in unum reducere. Illud quidẽ ne infirmat in genere. Hoc uero ne per singula infinita uagetur, que ut supra diximus, obseruanda sunt illi qui certam perfectamque rei scientiam sit habiturus. Peritia autẽ hæc haud quicquam læuis est, sed ardua neque in rebus corporeis moratur diuidendis & unendis, sed usque ad incorporeas species unendas & multiplicandas sese euehit. Vnde & multæ, ut dictũ est, se illi undique dubitationes opponunt, quare diligentia cautione ad hanc nos conferre debemus. Hæc hæc tenus ex uerbis Socratis colligantur, his assentitur Protarchus, & conandũ in primis, ait, ista perspicere, id est, peritia huiuscemodi consequi ac per eã id quod in cõtrouersia deductũ est in multa, ut decet partiri, & multa rursus in unum colligere. Vt autẽ Socratem ad presentem disputationẽ exhorretur, adijcit. Ego õ Socrates atque isti mecum ubi talia facile assentimur. Ac si cõtentiosi huius Philebi pertinaciã uereris, mitte illum neque cum eo uerbum habeas ullum, nam ut habet prouerbiũ. Malum quod bene iacet non est mouendum, cui simile Pythagoræ symbolum, ignem gladio ne fodias, atque illud Heracliti. Durum est ad uersus iram pugnare, nam cum in imperu est, uita emittit. Rhodiorum hoc est prouerbiũ. Nam cum uastus quidam colossus, id est, statua cecidisset, quo ex casu domorũ plurima ruina secuta est, noluerunt Rhodij in altum rursus attolli colossus, regique de eleuando colosso deliberati opposuerunt. Malum quod bene iacet mouendum non esse, Philebi uero pertinaciã in superioribus statim apparuit. Nam prius defessus est disserendo, quã à Socrate per suatus, & paulo post addidit. Voluptas mihi sapientiæ præstare uideretur, semperque uidebitur, ubi indocilem se esse restatus est, utpote qui futuris rationibus obstrueret aures, ac potius propria cum opinione errare uellet, quã cum alienis rationibus, etiam si ueræ sint, recte sentire. Hos homines detestatur in Phædone & ubique Plato, & alios molestos esse dicit socios, sibi uero tacitos, & familiares hostes, cum se ipsi passim decipiant. Cum his non esse de rebus maximis disputandum, monet, quare Philebo quodammodo pretermisso, Protarchum ad sequentem de bono disputationem adscit. Socrates igitur Protarcho obtemperans, eam aggreditur disciplinam, ac tria in ea obseruanda esse monet. Primum ne adolescentino ad hanc admittantur. Secundũ ut qui eam tractant, sensus & phantasiæ illusiones caueant, & ad uino mentis lumine ad hanc incedant. Tertium ne ab extremo ad extremũ sine medijs properent. Ad istorum

istorum intelligentiam aduertendum est, apud Platonem duo in membra artem differendi distribui, & aliud logicam, aliud dialecticam dici. Illa quidem est facultas, quæ de proprietatibus agit nominibus, & uerborum, de horum compositione, quæ ratio est. De orationis uarijs speciebus, de orationũ cõ orationibus compositione, ex qua argumentationes conficiuntur. Ac postremò de uarijs argumentationum generibus. Hæc circa sermonem ueratur, neque propria scientia est. sed scientiarũ omnium instrumentum. Dialectica uero artificium diuinum est, quod non de uerbis amplitus, sed de rebus agit, & supra sensus puram mentis indagine, substantiã cuiuscumque rei perquirat & à rebus omnibus, nullo alio supposito principio, ad unum rerum omnium ascendit principium. Hanc in Sophiste atque Politico ueram philosophiam uocat. In Repub. præcipuum philosophantis officium. In Parmenide dicit sine hac neminem unquam ueritatem rerum consecuturum. Quare aut principium omnium ad omnia comparat, aut omnia ad principium, aut singula in seipsis considerat, aut inuicem refert singula. Quicquid istorum agit, unit semper, ac diuidit, & unum multaque considerat: si Deũ ad omnia comparat. Vnum proferat & multa, nam unius Dei uim per multa considerat propagatam. Si ad Deum omnia, multorum perfectionem, in finem unum conterminantem. Si res in seipsis, totum quoddam unum cernit ex pluribus constitutum. Quicquid enim post principium est, quia à primo uno degenarat, ab it in multitudinem, & quo discedit longius eo minus unitatem retinet, dum maiorem suscipit multitudinem. Numinum quidem mentes ex substantia & speciebus constant. Animæ supra species uires adhibent, operationesque distinctas corpora in se per partes in loco quãtitate porrectas. In singulis itaque Dialectici mens unitatem & multitudinem reperit, & quia singulorum debet naturam comprehendere, tenere debet, quo pacto unitas cuiuscumque in multa progrediatur, & multa in unum ducantur. Quin etiam si singula, quæ sub principio inuicem refert, quo distinguantur uident, & quo conueniant, ut conueniant unum sunt, multa rursus ut distinguantur. Deus in operibus suis ubique & unit partes rei cuiuscumque partibus ad ipsum totum, totumque unit conuenienti rei, & tam partes ab alienis partibus, quã totum ab alieno diuidit toto. Similiter natura diuidit à subiecto alieno, unitque propria, rem genitam unit conuenientem, diuidit ab opposito. Demum ars similiter in uniendo & diuidendo ueratur. Ergo diuina, naturalia, artificia tam in processu fiunt, quã in conuersione seruantur, uniendo atque diuidendo, similiter & gubernatio uitæ. Cum ergo scientiæ modus rerum sequi debeat modum, haud ab re Dialectica magistra scientiarum, unum semper & multa pariter contueretur, eaque uicissim tum diuidendo, tum uniendo decenter alternat. Sed nota diuisionem in ascensu tendere ad rem simplicem. Diuidit enim naturam à coningentibus, quibus posthabitis, redigit multa in unum simplicis formæ uirtutem. Diuisionem uero in descensu definire in rem compositam. Diuidit enim generalem naturam per eiusdem proprietates, quas non relinquit, sed iam ipsi naturæ continuat. Vnde merito in rem compositam definit. Quocumque id modo fiat, diuisio nominatur, sed diuisio in naturam definens simpliciorum, proprie dicitur resolutio, quæ ignis instar diuidendo suppõstra, relinquit humi accidentia quasi terrestria, atque interim ab his spectalem exhalans naturam, quasi aërem in sublime resoluat. Tria dialecticus agit dum diuidendo & uniendo per unum ac multa res inuicem comparat. Resoluit primo, secundo definit, postremò demonstrat. In resolutione primum ita procedit, quia dissimiles singulorum hominum inspicit qualitates, multos esse homines iudicat, unde à dissimilitudine diuidendo processit in multitudinem. Quia uero similes effectus singulorum uidet hominum, hoc est hominem gignere, ratio cinari, atque ridere. Ideo unam in singulis naturam, à qua sit unus euentus esse reperit, atque eam uocat humanitatem, & hac ratione à similitudine uniendo ex multitudine ascendit in unum. Idem quoque in singulis speciebus animalium & plantarum efficit sigillatim. Deinde sicut in quolibet ordine, singula multa ad unam retulit speciem, sic & species multas ad genus unum. Nam ex dissimilitudine ratio cinandi, latrandi & hinniendi, multas esse species hominum canis, & equi iudicat, ex similitudine uero & gradiendi, & sentiendi unum multorum esse genus idque uocat animal. Quod unum genus in has multas species per differentias diuidit & species multas, per naturam similem in unum redigit genus. Præterea hæc animalia differre à plantis intelligit, quia ista sentiunt gradiunturque, ille nequaquam. Quia uero tam animalibus, quã plantis nutritio cõmune est ideo genus in unum, multa hæc redigit, illudque corpus animatum iocatur, atque ita efficit quousque ad corpus, & substantiam & essentiam ueniat, ubi semper cernimus Dialecticum multa & unum considerare. Postquam ita resolutis singula, multa in speciem unam, & species multas in genus unum, & genera multa in genus supremum. Iterum genus illud per oppositas differentias diuidit, multasque constituit species ut substantiam per partibilem & impartibilem. Vnde corpus efficit incorporeamque substantiam. Corpus per animatum & inanimatum, inde animalia arboresque constituit, huic reliqua corpora. Animal per rationale, latrabile, &c. Hinc hominem, inde canem conficit. Vnde Dialecticus dum ascendit diuidendo & uniendo resoluti, ac etiam à descendit diuidendo & componendo definit. Et postquam definit diuidendo & componendo demonstrat. Nam posita rei definitione in qua substantia rei comprehenditur, per eam rationatione composita, conclusionem aliquam infert, per quam uel affirmandò componit aliquid cum rei ipsius substantia, ut pura que illam sequuntur, uel negando ab ea extranea diuidit. Et uniuersaliter quisquis loquitur uel affirmat uel negat, quisquis affirmat multa ligat in unum. Qui negat, ab uno separat aliud, & in multa procedit ex uno.

OO Quomodo

Quomodo se habeat definitio ad demonstrationem. Item de resolutione, diuisione, compositione. Cap. XXIII.

Quæritur utrum definitio præcedat syllogismum an contrâ? Videtur illa hunc præcedere, cum nequeat ei conditio assignari per syllogismum, nisi per definitionem prius & res, & conditio cognita fuerit. Fortè uerò licet dicere anteq̃ definitio oriatur, duob. saltem syllogismis opus esse. Cuius n. definitio consistit ex genere atq̃ differentiâ, definitio enim præcedit diuisio generis per differentias. Item cõparatio differentie utriusq̃, deinde reiectio alteris, deniq̃ alterius assumptio, sic argumentando dum diuidis genus: Omne animal uel rationale est, uel irrationale, Homo est animal, ergo homo est rationale ad irrationale. Item, uel est animal rationale aut irrationale, nõ est autem irrationale, ergo est animal rationale. Hæc cõclusio est hominis definitio, duos sequens syllogismos. Qua assignata, cõsideratur q̃ ea conditio comiteretur, cumq̃ inueniã eam comitari docilitatem, cõcludo hominem esse docilem, tali quodam syllogismo. Homo est animal rationale, sed animal rationale est docile, ergo homo est docilis. Item animal docile nõ est ferum, homo est animal docile, ergo nõ est ferum. Vidimus iam duos syllogismos definitionem antecessisse, aliosq̃ successisse, atq̃ utrobq̃ affirmatiuum negatiuum præponit. Si quis autem dicat animal prius in se definiti q̃ diuidi, factebimur, sed addemus anteq̃ definitur, animal, corpus esse diuisum, & ante corporis definitionem diuisam esse substantiã, & ante huius definitionem ens fuisse diuisum, definitum uerò nequaq̃, cum & in definita omnino sit cõmunis. entis notio ex genere differentiaq̃ constituit nequeat. Ergo dicen dum est, primo esse confusam descriptionem, secundo diuisionem, in qua syllogismi oriuntur ad definitionem conducentes. Tertiõ definitionem distinctam. Quarto distinctam diuisionem, postq̃ de finitionem sequuntur syllogismi magis demonstratiui q̃ primi. Visus per modum resolutionis capiti imaginem coloris simplicem unamq̃ a colore multiplici & cõposito segregatã, ubi illa & a colore diuiditur & unitur uisui. Similiter imaginatio resolutionis modo, concipit puriorem imaginem ex imagine uisui. Et intellectus resolutione ex particulari phantasmate solutam concipit speciem. Vnus prius uniuersale cognoscitur q̃ uibile, somnians in usum cõuersa. Sic primum ubi est resolutio ascendens ad simplex, interim que diuidens in puriora a puriori, & ueniens cum anima purius, quod ignis est proprium, & hæc tenus subito rationalis natura fit in distincta resoluendo ab indiuiduis ad speciem, ab hac ad genõ. Hinc uerò diuidendo per differentias, & ex his species cõponendo, sicq̃ definiendo, & post definitionem demonstrando, tota progressio fit discursu quodãmodo naturali, magis uerò artificioso. Atq̃ dum demonstrat, resolutionem facit cõpositam, cum prima fuerit simplex. Resoluit ergo demonstrãdo, tum sursum a causa, tum deorsum ab effectu, tum in latum a comitantib. q̃ dignis est proprium. Dicitur resolutio quasi repetita solutio. Nam formæ rerum prius in ideis sunt solutæ, deinde materia ligatã, tertio resoluuntur uirtute Apollinis & Saturni. Hic. nã materia separatur, ille lucens & calens. Hinc Apollon, quasi Apolyon, id est, resoluens dicitur in Cratylo. Vniuersa hæc industria, que diuidendo & cõponendo unum in multa producit, & multa reducit in unum, dum uerba nominaq̃ iungit, & orationes constituit, iungitq̃ inuicem ad ratione cinationis structuram, negatq̃ aliquid uel affirmat. Resoluit, definit, demonstrat, partim logica, partim Diælectica nuncupatur. Quæ cum percipiendã sit omnino, tamen hæc primum cautione tractãda, ut nõ adolescentulis eam, sed adultis communicemus, ut in septimo de Rep. iubet Plato. Nam pueri hæc freti perferendi subtilitate retardant absq̃ detecta singula, tolluntq̃ per eam legitima & ciuilia uitæ hominum instituta, ipsi uerò nondum reperimus meliorã, unde nec fastu nimio tument, uel se uoluptatibus dedunt, uel malè de religione sentiunt. Quod in lib. de Leg. Plato conqueritur.

De arte diuisionis ex ratione, & qua obseruatione tractanda. Cap. XXV.

Socrates tanq̃ ad rem ardua accessurus, cõsultat primum unde hæc pugna, que plurima est, circa se de quib. dubitamus, aggredatur. Hoc est qua ratione declarat, & qua diligentia tradat facultatem illam, q̃ diuidendo & uniendo circa unum a multa uersatur. In quib. tractandis, scil. uno & multitudine, multæ suboriantur dubitationes, siue quales præfiximus, siue que quis alit. Statim uerò ostendit facultatem eiusmodi nõ modo ad uoluptatis & sapientie, sed ad cuiusq̃ rei cognitionem esse admodum necessariam. Omnes. n. ac semper, & in omnibus quæcunq̃ uel cogitamus, uel dicimus, diuidere & unire cogimur. Ex unoq̃, in multa, & cõtra ex multo in unum deducere, qd sanè latius in superioribus est ostensum. Eo uerò quod p omnia currit, si rectè utimur, de omnib. uerè sentimus & loquimur, si ab utrimq̃ falso. Ex quo cõcluditur, ut ars illa q̃ circa unum, & multa diuidendo & uniendo uersatur, summo opere sit cognitui necessaria. His addit qua sit cautione tractãda, primumq̃ ostendit, adolescentulis nõ esse tractãda, quia ex hoc tria in uitã, adolescentibus incedunt superbiam, lasciuia, impietate. Nam cum primum artificiosam hæc differendi subtilitatem gustauerint, quasi tyrannicam quandã ad ceteros refellendo & cõuincendos uim nacti, inani in flatur opinio, factu tumescunt. Se ipsi opinione pertinaciaq̃ decipiunt, alijs sunt insolentia & procacitate sua molestiores. Quæ quidem superbia omnib. in dialogis Plato aduersus Sophistas eorumq̃ discipulos execratur, eosq̃ non Philosophos, sed Philodoxos, id est, opinionis & gloria cupidos nominat. Accedit ad hæc quod ut in Phædro, & septimo de Rep. scribitur a Platone: Duo a primis annis hominibus duces presunt, in natura uoluptatum cupiditas. Et acq̃uisita opinio ex ciuilib. & moralib. institutis, q̃ ad ea nos ducit, q̃ honesta & iusta ab hominib. esse censentur, cuiq̃ anime humane noui comites ad sunt: Deus unus, dæmones duo, stella scilicet sua cõpar, & dæmon æreus, & humectans. Item

tem intra animam. Auriga tinnus, equi duo, albus & niger, ratio scilicet & appetitus rationalis, & appetitus sensui parens. Item impetus unus & duces duo. Impetus quidem & bonum, cupido trahes ad bonum iucundum: Opinio ad bonum honestum. Sæpe uerò adolescentibus irratione cinandi studio dedit opiniones hominum de honestis actibus confutant, quasi humana hæc officia haud re uera bona sint, sed uideantur, neq̃ natura ipsa. sed positione & usu consent. Quapropter ea nõ amplius uenerantur, meliora uerò ipsi propter imperitiam reperire non possunt. Quo fit ut opinio illa legitima iam abiecta alium sui ducem sequantur uoluptatem scilicet cupiditatem, & de uirtute locundum agitant. Vnde lasciuia illa exorta est, quæ Cyrenæicos philosophatos non Philosophos, ut Plato inquit, id est, corporis amatores inuasiit. Qui etiam cum argumentationum uiam ingressi sint, nihil asserunt esse, nisi id cuius rationem posse reddere uideantur. Diuinum uerò rerum rationes nondum captunt, ad quas ineptiores adolescentibus esse in Parmenide testatur Plato. Oportet enim ad diuinorum intelligentiam, & longo rerum usu callere, & scientijs omnibus esse fultum, & mentem ab oculorum consuetudine prorsus abducere. Cumq̃ his omnibus adolescentibus careat, rationes diuinorum nondum assequuntur. Cæterorum uerò auctoritati legibus que non credunt, ut prope qui omnium exigunt rationem. Quare impietatis causa de religione malè sentiunt. Quoniam uel, ut Diagoras, Deum negant, uel, ut Protagoras, sit ne an non Deus dubitant, uel, ut Democritus, & Epicureus, Dei prouidentiam negant. Atq̃ de hac impietate in legibus Plato conqueritur, atq̃ infamiam aduersus legitimos Philosophos. Socratem præsertim hinc exortam in Anologia testatur. Tria hæc incurrit uitia adolescentulus cauillator, qui ut primum captiunculas attingit, admodum congratulatur, tanquam thesaurum sapientie nactus læticia que exultat ac gestat, & argumentatiunculas omnes promptè perterrat. Tum gyro multa retorquens in unum, tum in multitudinem explicans & euoluens, ubi superbia & procacitas statim exoritur. Inscit sibi præterea & aljs dubitationum serupulos, tam contra ciuiles mores, quam contra religionis institutiones, ubi & lasciuia & impietas emergit. Et uniuersaliter molesta ad omnes eius redditur conuersatio, dum refellit quemq̃ parit nemini, neq̃ iuniori, ubi clementia & humanitas perit, neq̃ æquali, ubi amicitia moritur, neq̃ maiori, ubi charitas & reuerentia deficit. Vtq̃ eius insanã procacitatem exprimeret uehementius, etiam cum barbaris & bestijs litigaturus est, inquit, si ab eis percipi eius argumentatiuncule possint. Cum hæc Socrates in adolescentum illorum corona, contra adolescentiam ipsam dixisset, Protarchus, ut eum ad plantiorem instructionem iuuenum incitaret. In Socratem ira iocatus, inquit: An non metuis Socrates ne omnes cum iuuenes simus unã cum Proxero hoc Philebo in te irruamus, si hinc nos lacessitos conuictis irritaueris tantum uituperariq̃ adolescentiam, nec nos præterea recenti instruxeris disciplina? Sed age amabo Socrates. Intelligimus enim quod ais. Credebat enim Protarchus potiorum esse aliquam ad ueritatem uitam, præter artem illam diuidendi & unendi per unum ac multa: hæc artem hic damnasse Socratem. Ideo in ferre uoluit: Intelligimus quod artem hanc damnas. Age ergo, si quis modus est ad hanc disputandi turbationem, consuetudinem que auferendam, & semitam ad rationem rectiorem reperire licet, ut quælo circumspice pro uiribus, ipse sequemur. Neque enim exiguis hic est sermo. Hæc est non leui quadam de re, sed magna oratio præles habetur, id est de summo bono, & de uia ad ueritatem ducente. Hoc adiecit, quia dixerat sequemur pro uiribus, atque etiam ut Socratem ad sequentia prouocaret, consentit autem Socrates, non esse rem leuem qua de agitur, atque eos uocauit pueros, cum antea iuuenes appellasset, quia continuè magis eorum arguebat ruditatem, cum nequaquam animaduertissent quod ab usum increpauerat, non artem. Dixit autem eos a Philebo pueros appellari solitos, ut eius mordere fastum quia adolescentibus uocat pueros, negauitq̃ aliam esse meliorem uitam, aut esse posse, & iam se semper amasse, quasi natura Philosophum esse oporteat: sed eam de seruisse eum sæpe iuniorum, quasi non sit in adolescentia ad eunda. Vbi confirmat uitium turbationis illius in abusu esse potius quam in arte: & ideo ut per eam proficiamus, paulò post ad secundam cautionem, quæ obseruanda est, ea in arte descendet, ante uerò ne illi disiderent uerbis, facile ostendit quo pacto uia illa reddatur commodior per cautiones, scilicet subsequentes. Ne tamen opibus minus considerent, usum eius prædicat fore difficilem. Ut autem attentiores redderet, omnia artium inuenta per eum eluxisse dicit, nam quælibet in ueritatis intentione consistit. Ea uerò facultas potissima est ad ueritatem uia, ut supra monstrauimus. In Phædro dicit, in qualibet facultate magna opus esse & sublimitate mentis & efficacia ad operandum. Primum dari per uiam resolutiuam. Secundum per diuisiuam. Tertium est Diælectica. In Parmenide dicitur nullum sine Diælectica fore sapientem. Socrates in Phædro dicit, si reperiat hominem scientem per unum & multa uniedo & diuidendo procedere, se illum quam diuinum adoraturum.

Quomodo Deus mentes illuminet, & quomodo Prometheus diuinum lumen cœlitus in nos traiecit in quo consistit ars diuidendi, unendi, demonstrandi. Cap. XXVI.

Plato in sexto de Repub. disputat, quemadmodum quod in mûdo corporeo præstantissimũ est, est, Sol, colores eodẽ lumine, pãucit in materia, & in oculis uisum, quo subtracto nec uidebuntur colores, nec uisus uidebit quecunq̃, ita quod in mûdo superno primũ, hoc est, ipsum bonũ, & unũ rerum principũ, species rerum mentesq̃ oēs suo procreat lumine, eodẽq̃ fulgore & mentes illustrat, & species, qui sanè splendor gratiã rebus omnib. præstat, & ueritatẽ mentibus exhibet & scienti

Saturnus gignit omnia, & perimendo in nouo permutat, ubi infinitate generationis singulorum indicat, & ut terminum induceret ait qui habes in solubilia aternitatis uincula per infinitum mundum. Nam per eternas species generatione infinita certo sistit, continetque in termino, & que destructa sunt ex ipsa reficit speciebus, ut licet in mundo mutantur singula recreando tamen per similes species, & similia, nulla unquam deficere uideantur. Ideo in uniuersali hymno Deum uocauit *ἀρχὴν ἢ τέλος*, id est, principium & finem. Nam idem terminat certis in gradibus, omnia, qui inchoat omnia. Restat tertium illud, nec ab extremo ad extremum sine medijs aduitemus. Verus enim ille est inuestigationis modus, quia rerum progressus sequitur. In rebus autem hic ordo cospicitur. Quaelibet causa ex natura sua facit. Sequitur ergo natura factio, effectio uero factum sequitur. Quare cuilibet causae proxima est effectus per similes. Dissimile uero quid habet, ut deficit. Si quid uero & iste facit, simile sibi facit, deficitque rursus & illud, ex quo gradatim ad simile peruenitur, itaque inter extrema medium est. Imo uero nisi interuallum sit, sublata distantia, extrema non essent. Itaque in Timaeo duo saltem media inter extrema ponit, quorum unum uni similitudo sic alteri alteri. Ut & primum sibi simile habeat proximum, & postremum a simili proximo comprehendatur. Medium quippe ex extrema constat, illa opposita sunt. Si ergo unum esset medium in uno eodemque essent opposita, & que uehementia, neque sequebatur, duo itaque sunt, in uno unum praeualeat oppositum, in altero alterum. Atque ita unum oppositum alteri subiectum pareat, sicut in toto concordia. Posset forte poni medium aequum utrumque continens, scilicet sub gradu utrumque remisso, ob quam temperiem ad tertiam redigatur formam, cui utrumque pareat. Oportet uero medium esse diuiduum, ne extrema se contingant, ergo oportet habere principium, medium & finem. Medium, inquam, ne principium tangeat finem. Unum ipsum igitur cum sit ex una uirtute admodum efficax, mox effectum sibi simillimum unitissimumque producit. Illud quia ab uno unum, quia extra unum ab unione degenerat. Vbi unitatis subintrat oppositum, ipsa uidelicet multitudo: nam & causam respicit & seipsum. Sed & hoc cum admodum unitum sit uigenti & potentia praeditum, quicquid igitur unione, & unum gignit admodum simile, continuo degenerat illud, seque ipsum respicit. Respicit causam proximam, respicit & remotam, ergo post unum duo eluxerunt, post duo emittit & trinitas. Idem contingit in gradibus ceteris, quousque decrescendo ad dissimile, ac tandem ad infinitum descendatur. Et ex uno in multitudinem unita finitatemque tanquam similiorem unum, ex hac in aliam, ac tandem ex finita multitudine in infinita uni dissimile ueniat. Nam & res ipsae ab uno in mentem procedunt, a mente in animam, ab anima in naturam, ab hac in qualitate, a qualitate in materia quantitate extensam. Vbi multitudo ideo dicitur infinita, quia in infinitum procedit quantitatatis partitio. Atque in hoc sexto annulo catenae aureae ab Homero inductae cessat naturae progressus. Ideo habet Orpheus, ut in sexta generatione ornatum caritenaefiniamus. Proinde rerum genera sic se habent, ut genus unum in species infinitas distinguatur, species in singula infinita descendat. Vbi rursus, unum per finitatem multitudinem in media ad extremam infinitam esse prolapsum. Quare concluditur ab extremo ad extremum esse per media transiendum. Quod nisi quis seruauerit, neque extremum, quod supra intelligit, cum quara uis eius sit ad media producenda ignoret, neque extremum quod est infra cognoscat, cum causam eius proximam quod medium est non teneat. His propositis exequitur Plato Dialecticae facultatis traditionem, quam in Sophista atque Politico abunde descripsit. Hic autem dicit, quia in rerum ordine unum reperitur, & multa, & finis aliquis, & in finitas, & cognitio de uniuersalibus. rerum rationibus est: quia singula sunt incerta, quia scientiam inuestigans unum ipsam uniuersalem plurimum accipere rationem. Inest enim quo quomodo in rebus, inest & in ratione per se factus, inest & in mente praesentius. Itaque eam reperies, cum eam acceperis, ne in ea steteris, nam uis cuiusque in sequentibus explicata apertius iudicatur. Ibis ergo ad proxima, quae sequuntur, & genus illud. Nam communissimae quoque rationes accipiendae prius, ut a simplicissimis ad composita descendatur. genus illud inquam in species diuidas, si pores duas per differentias. Haec enim comodiissima partitio est, quae fit per opposita. Ea uero inter duo est, & prima diuisio in dualitate consistit, ut essentia per se alia, alia per aliud, illud substantia, hoc accidens, & substantia alia corporea, alia incorporea, uel saltem in tria partiaris, ut dicendi genus. Aliud iudiciale, aliud deliberatiuum, aliud demonstratiuum. Vel in quatuor, ut elementum, aut ignis, aut aer, aut aqua, aut terra. Eius unum quodque membrum diuide rursus, ut corpus aliud animatum, in animae aliud. Incorporae uero substantia, aut a corpore semota, aut coniuncta corpori. Rursusque animatum corpus aliud arbor, aliud animal, atque ita utrinque dispersas quousque singulas species in quolibet inclusas genere patefacies. Quibus adnumeratis infinitam singulorum sub illis multitudinem arguas contineri, quam uni generi non prius subiectas, quam quorundam mediae species sint comprehendis. In genere quidem cognito confusa, in singulis autem est incerta: in speciebus certa habetur atque distincta. Quare neque morandum in genere, neque est tamen per singula peruagandum, neque ab illo extremo ad hoc sine medijs transiendum.

De diuinitate & recto usu artis diuidendi & uniuersali. Cap. XXXVII.

Opera posita iam differendi arte, & tribus cautionibus declaratis, quibus tractanda sit statim, ne frustra haec praecipra tradita sint, ad hanc artem tali obseruatione capessendam audientes horreatur, dehortaturque ab aliena quodammodo disciplina. Deinde uero per exempla doctes redditis, ad peripetendum & exequendum faciles. Horreatur autem eos magnopere cum diuinam inducit auctoritatem, dicens, deos tribuisse nobis, ut hunc in modum consideremus quaeque, dum proprio freti ingenio inuenire quodpiam nitimur, atque etiam (ut diceremus) id est, ab alijs per disciplinam perciperemus, rursusque ut doce

ut doceremus, alios scilicet, qui per nos inuenimus, & qui ab alijs quibusdam didicimus. Quod autem dixi nobis hoc dederunt, in superioribus est expositum. Cum ea conditione res omnes produxerint, ut unum essent, & multa, & inter unum multitudinemque infinitam, media esset multitudo finita. Cumque ipsi ex eadem luce, quae res ita descenderant, radium nostrae mentis rationisque insuderunt, qui discretionem eiusdem uim habeat. Statim uero dehortatur eos ab aliena disciplina, dum monstrat quod ea sequatur uitium. Ea uero est quae unum & multa celerius, uel tardius, quam decet inferat. Dicit enim, quod eorum temporum sapientes inter homines, id est, qui sensibus opinio neque humana sine lumine superiori uagantur, ut cunctae contingit, id est, quo longius eos trahit, nam sensus & opinio externo factu mouetur, partim celerius quae decet, unum multaque ponit, ceu: Democritus, qui post unum uacuum, mox infinita interualla, & innumerabiles atomos posuerunt, & Anaxagoras post mentem unam infinita statim, nihil enim esse unum post illa, sed quodlibet infinitum. Omnia namque omnibus esse commixta. Partim uero tardius unum quaerunt, ut Protagoras, Pyrrho atque Herillus, qui nihil magis in se tale esse quam tale, sed innumeras esse rerum facies, pro cuiusque iudicio uolunt. Unum ergo isti nunquam inueniunt, sed tandem unum nomen per communem loquendi uisum esse dicunt. Multi certe & illorum sectatores circa Socratis erant tempora. Qui quousque partim celerius, partim tardius unum pernerent, tamen communi errore post unum, siue rem unam, siue nomen unum infinita, partim inferebant, neque certe media inter unum, & infinita dinumerabant. Quibus medijs demonstratur, qui dialectice, & qui contentiose loquuntur. Nam qui medias comprehendit species inter genera atque singula, firmam ac certam potest de omnibus reddere rationem. De genere distinctam in specie, de singulis firmam in specie, de specie, propria rursus in speciebus. Qui uero uel species nullas habet medias, uel paucas, cum neque genus unum clare cognoscat, neque stabiliter singula, propria ac uerae assignare rationem non ualeat. Ideoque ad uerborum captiuas conuulsas, uersutasque disputantes subducit, fallit ambiguitate uerborum, conuulsi, in iurgijsque superat potius, quam ratione conuincat. Atque hoc est uitium, quod alienam illam sequitur disciplinam. Sequitur autem ut post exhortationem dehortationemque faciles audientes docilesque reddat. Quare exemplis rem omnem aperit. Omnis industria hominum, uel in mentis cessat cacumine, uel in uoce ex mente producit, uel etiam cantum requirit, aut etiam sonum, uel praeter haec in corpus agit proprium, uel externam materiam efficit. Prima scientia contemplatiua est, ut dialectica Geometria, & reliquae similes. Secunda Grammatica, Tertia Musica uocum uel sonorum. Quarta saltatio ludusque gymnasticus. Quinta artis cuiusque fabrilis opera. Ex his omnibus tres mediae, quae & sensibus, se quodammodo offerunt, & circa corpus proprium operantur, notissimum habent euentum. Cum uero ex notioribus, ut in Republica & Sophista docet Plato, exempla trahere debeamus, in his tribus potissimum exempla Plato conficit, atque in literis primam. Patent enim cuiusque maxime, quae primo quousque percipit. Vox quidem una est nobis, id est, sonus ex ore nostro emanans: est iterum infinita, nam & omnes & singulae quotidie uoces praesentunt uarias, atque in infinitum uarietas replicatioque uocum progreditur. Siquis cognoscat hominis uocem esse unam, id est, unum quandam sonum ex ore hominis erumpentem, nondum Grammaticus est. Id enim sciunt omnes, non tamen sunt Grammatici omnes. Item qui percipit diuersitatem uocum innumerabilem audiri posse, nondum Grammaticus. Nam cum hoc dubitat. Sed ille Grammaticus est, qui tenet quot in species uocum distinguuntur, & quales: dum ore articulatum in uerba mente concepta distinguitur. Quin etiam neque Musicus, qui uocem unam esse intelligit, uel qui sine termino uariam. Neque etiam qui uocem esse aliam acutam, aliam grauem, communis toni aliam noscitur tantum, qui haec scit nondum Musicus, qui ignorat a Musico est admodum alienus. Ille uero in eo fasciatus est, qui intelligit, quot interualla uocum sunt in acumine & grauitate, & qualia, & terminos interuallorum considerat, & quot compositiones ex istis efficiantur. Musicum interuallum significat consonum excessum uocis unius ad alteram. Qui sane excessus pluribus sit modis, nam ut superat una uox in acumine, & intentione aliam octauam sui parte, tonumque efficit, aut minori parte quam octaua, & efficit semitonum, ut scribitur in Timaeo: primam Plato proportionem Epogdonum uocatur. Lima uero secundam, aut superat tertia sui parte, quam proportio epiritus dicitur, efficitque diatesseron harmoniam, aut dimidia parte excedit, quam proportio hemiolus, harmoniam procreat diapente, aut totam se tota his aequat, quae proportio diatesseron, id est, dupla diapason harmoniam gignit. Proportio uero, dupla duarumque tertiarum, diapason & diatesseron, tripla diapason & diapente. Quadrupla bis diapason. Primus excessus est noue ad octo. Secundus ducentum quadraginta uocum ad ducentum quinquagessimum sextum. Tertius quatuor ad tres. Quartus trium ad duo. Quintus duorum ad unum. Sextus ipsius octo ad tria. Septimus noue ad tria, & noue ad uiginti septem. Octauus quatuor ad unum. In primo tonum ponimus. In secundo semitonum. In tertio quartam uocem. In quarto quintam. In quinto octauam. In sexto undecimam. In septimo duodecimam. In octauo quintam decimam. Veruntamen omnes interuallorum species in tra octauam clauduntur. Excessus itaque interualla sunt. Terminum uero interuallorum consonantiae, quae his excessibus consistuntur, quartum species numerauimus. Compositiones uero interuallorum sunt Tetrachorda, uel Pentachorda, uel Octachorda, & similes chordarum ordines sese inuicem per interualla quae diximus excedentium, induxit autem tetrachordum Orpheus. Nam in hymno Phoebi lyra Phaebo dat quatuor cum fidibus, dicitque aeternam pulchricum acutam tangit, hyemem cum grauem. Cum medias duas autem uocum atque uer. Quia uero dicit Plato, quod futurus Musicus nosse debet, non solum quot interualla sint, sed qualia intelligendum est in his excessibus uocis ad uocem, tribus modis potissimum posse procedi. Nam si semitonum in tonum, ac tonum sit transitus, diatonos oritur, melodia grauis & constans si per semitonos plures eatur

chromatica.

chromatica mollis. Sin autem per minorā quodāmodo; harmonica difficilis. Atque hęc sunt quę ipse Plato circa musicam animaduerti, quę cognoscentes maiores nostrī, quos sequimur, id est, Pythagorici atq; Orphici, harmonicam uocauerunt eam concinnatē, quę in uocum modulīs ex eiuſmodi obseruatione resultat. Rhythmicum uero uocauerunt, ut ad exēplum tertium ueniamus, eam dexteritatem gratamq; a spectantibus promptitudinem, quę in saltantiū uidentiumq; membrīs, ex arithmīs, id est, numeris & mensuris musicę cōnfirmilibus passim apparer: quōd in Legibus quoq; lib. secundo, & Repub. lib. tertio declarauit, in qua idem est, quōd in grammaticā & musica obseruandum. Idem quoq; in cæteris omnibus. Quōtiens enim hęc ita tractas, circa hęc sapiens e. uades, & cum similit̄ cætera, similit̄ & in cæteris sapiens, infinita autem multitudo singulorum & in singulis, singulorum scilicet indiuiduorum numero distinctorum, & in singulis scilicet partibus corporis cuiuscunq; imperitum te, & expertem sapientię passim reddet. Neque ueritatem, neque numerosum atque compositum, utpote in nullum in aliquo numero quandoque respicientem. Tria hic tangit Plato, sapientiam, rationem & numerum. Sapientia enim certa rei comprehensio est, quare prius ratione distincta sit res oportet, ut certē percipiatur. Deinde numero definita ut comprehendatur. Ratio ergo distinguit in partes, finitumq; illis assignat numerum. Mox uero comprehendit. Singula uero & omnia numero, & qualitatis infinita. Et quodlibet particulis & uarietate fluxus, & contingentium infinitum. Ergo nullus eorum definitus est numerus, nulli igitur illorum certa comprehensio.

Ab uno in multitudinem finitam ex uicissim ab hac ad unum per multitudinem finitam est procedendum. Cap. XXXIX.

Satis ex superioribus persuasi sunt Socratis auditores ad eam differendi artem debita diligentia prosequendam. Idcirco Protarchus ad Philebum conuersus Socratis dicta probauit. Quod ille quidem non renouit, sed quid ista ad præsentem de uoluptate, & sapientia quæstionem conferant, interrogauit. Quod rectē quæsitum respondet Socrates. Orauit ergo Protarchus ut his propositis per hęc quæstionem propositam enodaret. Quod se facturum Socrates pollicetur, modo prius quod in exemplis restat, pergat. Siquidem ex superioribus exemplis, constat non esse ab uno ad infinita sine medijs festinandum. Reliquum est exemplis ostendere, non esse ab infinitis ad unum absq; debitis medijs redeundum, idq; in literis aperit. Porro aut homines, aut a mentis ratione considerare quæq; incipiunt, aut a sensibus. Si ratione ab uno in multa sua p̄ media partiantur oportet. Sin a sensibus ab infinitis per media reuertantur in unum. Primum supra constitit, alterū hic in literis declaratur. Vnus literarum sempiternus fuit, ut in septimo libro ostendit Plinius, & in Timæo principio Plato significat, & tertio Legum. Sed certi quidam literarum modi a uarijs sunt inuenti Zoroaster & sacerdotes sui propriam leorsum a uulgo habent literaturam, in signorum syderumq; celestium characteribus literas instituit. Mercurius eius exemplo commonitus suis sacerdotibus in animalium & plantarum figuris dedit literas, ne uulgus Theologię esset cōsciū. Floruit autem in Aegypti Naucratia, ut Plato scribit in Phædro, quidem ex his quos Aegyptij ut deos uenerati sunt, cuius nomen est apud Aegyptios Theuth. Apud Græcos Herimos Trimegistus, Latini hunc Mercurium uocant. Eius tempore Tāmus Thebarum Aegypti rex erat, ubi Iupiter celebratur Hammon. Huius Tami familiares sunt Mercurius, Hammonis autem Dei afflatu Arithmeticam, Geometricam, Astronomiam inuenit, & usum præterea literarum induxit, tanquam sapientię admiculum, memorięq; subsidium. Quanquam Tāmus propter scriptorum confidentiam, cogitationis quę negligentiam, obliuiosos homines literarum usum putauerit effecturum, & ad inuentionem negligentiores, utpote non suo, sed superiorum ingenio fretos. Obest plerumq; memorię literarum usus, nam ea quę in scriptis repositimus; ueluti custodire desinitus, & ipsa securitate dimittimus. Hęc in Phædro. At uero Plato hic ait, cum uocis infinitatem cōsideraret, siue quis Deus, siue diuinus uir aliquis, Deus quia Deilumine, Deo proximus. Diuinus quia ut in Sophista dicit, nullus hominum Deus dicendus. Diuinus uero est appellandus Philosophus, quem & dæmonem in Phædro uocat, hoc est sapientem, cum inquam diuinus ille & sapiens Philosophus Mercurius Trimegistus uocis infinitatem animaduerteret, uellet quę ad unam uocem descendere, medias quasdam species uocum inuestigauit. In prima specie uocales posuit, distinguit quę in septem *α β γ δ ε ζ η θ* reliqua in specie eas posuit, quę uocem quidem per se non habent, sed casum aliquem & tensionem inferunt literis alijs additæ, quas consonantes uocamus septem ac decem numero literas *β γ δ ε ζ η θ π ρ σ τ φ χ ψ*. Has consonantes duas in species partitus est, in semiuocales, quas hic medias uocat Plato & in mutas. Semiuocales uero octo *β γ δ ε ζ η θ π ρ* mutas nouē *σ τ φ χ ψ*. Rursusq; uocales in tres alias longas *α ω ο* alias breues *ε ο ι* alias duorum temporum *αι ου*. Semiuocales aut octo in tres, in duplas & immutabiles & in tres, Duplas tres *β γ δ* immutabiles quatuor *α λ μ ρ* mutas in tres, tenues, densas, medias, tenues tres *π τ ρ*, densas tres *θ ρ χ*, medias tres *β γ δ*. Priscianus ita diuidit, in uocales & consonantes, Vocales a e i o consonantes alias oēs uocat. Ex his alias semiuocales, alias mutas, alias liquidas. Semiuocales Im n r s, mutas B d f g r p t, liquidas enim m n l r. Ex Aegyptō & Phœnicia literas in Græciā trāstulit Cadmus; & Græcia in Latīū Pelagij, ut in septimo lib. inquit Plinius. Sed ad Mercurium redeamus. Hic literas ita distinguit, ut ad singulas literas perueniret, & unam quancq; uocauit elementū, Syllabæ scilicet elementū, & cunctas etiā elementum uocauit, dictōnis scilicet orationisq; elementū. Cum uero cogitaret ille quod nemo unum quiddā illorū sine cunctis cognosceret, id est, qd unius cuiusdā literæ uim, sine illarū commertio, nō posset aliquis scire, & communis

communis unius uocis naturam distinctē non posset dignoscere sine singulis, ideo & unam distinctam uocem multas in literas, & quamlibet literam cum alijs ita contexit, unā istius discretionis connexionisq; disciplinam induceret, quę de una literarum communi natura in uocisq; inter se habitudine cogitaret, quā grāmaticam nominauit. His dictis, in fert Philebus, se in hoc postremo exemplo, hanc literarum conditionem planius percepisse, quā conditionem musicę uel gymnasticę quam supra perstrinxit. Imō etiam clarius nunc tandem literarum conditionem intelligere, quam supra, cum de isdem literis facta mentio fuit. Sed adhuc idem quod & supra requirere. Ad hęc Socrates, nunquid postulas quid hęc ad quæstionem propositam conferant? Id ipsum esse respondet Philebus, quod dudum ipse & Protarchus requirerent, Atque Socrates ait: cū iam id prope assecuti sitis, quæritis tamen. Nam id sibi uult diuturna hęc inuestigatio, ut cum de uoluptate & sapientia disceptandum sit, utrum eorum potius sit, ut melius eligēdum, utrumq; prius scientia comprehendatur. Cum uero utrumq; unum sit genus multa in species distributum, & in singula iterum infinita, considerandum tubet superior disciplina, quomodo utrumq; & quo ordine in species definitas sit partendum, priusquam ad infinita singula descendatur. Ait ergo Protarchus. O Philebe, haud leuis ista quæstio est, inquam circulo quodam Socrates nos deduxit. Dixit circulo, quia a uoluptate & sapientia in insipienti, longiori quodam ambitu in uoluptatem rursus & sapientiam redijt: ac etiam, quia per sensum a multitudine ad unum processit in mentē, & per mentem ab uno in multitudinem descendit in sensus. Vnde igitur uter nostrum ad hęc sit responditurus. Fortē uero absurdum est, ut ego tibi respondendo successor, gerere uicem tuam non possum, tibiq; respondendum præcipiā. Absurdus tamen esset, si neuter nostrum respondere posset, atq; ita diuina hac inscitia commoraremur. In quo decet quoduis aliud esse ferendum potius, quā insipientiam. Vide igitur quid agamus. Videtur mihi Socrates quærere de uoluptate & sapientia, utrum plures sub se species habeant, quorū sit & quales. Confirmat hęc Socrates decens. Vera narra O Protarche Calliæ filii. Nam nisi possumus, quæ supra dicta sunt obseruare, in omni eo, quod unum simile. Idem, dicitur & in contrarijs, scilicet multis, dissimilibus, diuersis. Nullus nostrū quodq; aliquod aliquid erit præterij. His uerbis eos Socrates ad eam disciplinam uehementissimē prouocat, dum quā grauē sit in eius priuatione detrimentum ostendit. Quia dixit, unum, simile. Idem, aduertendum est quod unum ad omnem pertinere cōmunionem, quæ si in qualitate est, simile efficit, si in substantia idem, si in quantitate, æquale. Oportet autem quodlibet unū in multa deducere, siue simile quoddam in se uideatur indissimilia, si qua sub eo latent, ut calidum in dissimilia calida, quantis ea inter se gradibus differūt. Saporem indissimiles laporis species. Siue idem cōmuni in natura appareat, in diuersa si qua subter sunt ut animal in bruta & homines. Ac rursus multa in unum. Dissimilia in simile aliquod, diuersa in aliquod idem. Omnia enim quantum cunctq; multa, uel dissimilia in diuersa in una quadam saltem conditione conueniunt, uel essendi, uel uiuendi, uel agēdi, uel patiēdi, uel boni, uel procedēdi ab uno, uel redeundi ad unum. Cum per hęc Socrates auditores nimium astrinxisset, refugit grande hoc onus Protarchus, relictq; in Socrate. Temperatio inquit uiro plerumq; uidetur omnia nosse, quod si fieri non possit, secunda quædam, id est, tuta nauigatio illi uidetur, suam ignorantia recognoscere, ne & rem ipsam ignoret, & ignorantiam, neq; dū quod ignorat tepet, aberrer, neq; sit indocilis, neq; superbior, quod in Alcibiade Plato docet. Quasi dicat probamus quidem omnia esse diligēter examināda, & tam esse optimam disculsiōnem, quam narraſti, sed ipsi ad hęc inepiores sumus, adolescentuli, scilicet dialecticę expertes, neq; dum ad philosophandum idonei. Tu uero pericia & ætate aptior, præterea tua interest ista discutere. Nam Philebe dicente uoluptatem summum esse bonum, tu protinus negauisti, obicistiq; sapientiam esse præstantiorem. Tu ergo contentiōnis causa: Vnde enim obiectio oritur, inde & disceptatio. Tua ergo interest explicare, quod ipse implicuisti. Quinetiam his in disceptationem positis, prædiximus tibi te nos minimē dimissuros priusquam absolueris. Ipse uero promissisti, desisti q; te nobis disceptatorem. Quod uero semel iure est datum, non est aufertur. Postquam tribus rationibus ostendit hęc a Socrate esse tractanda, hic iam modum declarat quo explari ista desiderat. Mitte igitur modum istum loquēdi Socrates, & uagum, & turbulentum, neq; serupulos iniquas, neq; a nobis exquiras, quę declarares nō possumus. Dubitationem tu mouisti, soluere ipsi nō ualemus, in ea resistendum minimē est. Neq; enim inquisitionis finis est dubitatio, sed inuentio. Tua ergo interest quærere, præsertim cum promiseris. Quare ad summum bonum demonstrandum iam accede. De uoluptate tu & sapientia disere, siue eas in suas species diuidendo, siue quomodo cunctq; aliter, si aliter commodo potes, ac uis ea in quibus dubitamus exponere. Quod dixit, secundam nauigationem, idem in Phœdone inquit. Tutum significat iter. Nam qui prima nauigatione errauerunt, in secunda tutius nauigant. Vnde Romanus ille Publius Nipus. Improbē ait Neprunus accusat, qui iterum naufragium facit. Quod præterea dixit, O Socrates, tu huius cœtus causam nobis dedisti, teq; ipsum nobis præbuisſti inuestigatū, quid in humanis rebus sit optimum? Ostendit huius libri propositū esse, nō de uoluptate, sed de summo bono, non absoluto, sed humano disserere. Quod autem dixit, mentem, scientiam, intelligentiam, artem, per mentem accepit animi uim supremam, scientiam eius habitū, intelligentiam uero prudentiā agendorum inde manantem, artem deniq; rationem faciendorum operum. Quod uero dixit, sine

P P disputationis

disputatōnis inuentiōnem esse, non dubium docet Platonis propositum esse, doctrinam tradere, non ambiguitates, quas Sceptici, & Arcefilas & Carneades secuti à Platone degenerauerunt.

Quod bonum sit ente atq; mente superius. Quod uero ipsius boni conditio est, ut sit perfectum, sufficiens, expetendum. Cap. XXX.

Post hæc, quartam dialogi partem aggreditur Socrates, in qua ut ipsum bonum cognoscatur, & quæ ex alijs bonis illi sint propinquiora, cōditiones boni ipsius enarrat. Tertiū enim hoc cognoscatur oportet, quod ad ipsum duo illa uoluptatem & sapientiam sit comparaturus. Comparatio uero istorū duplex est ad certum. Vna negatiua qua neutrum illud esse monstratur, altera affirmatiua qua quæritur, utrum duorum tertio sit propinquius. Ad primam non est opus ex diuidēdi & definiēdi arte, quam supra descripsimus, ideo eius artis usum ad tempus differit, quādo ad affirmādo illa inuicem, & ad tertium comparabit. Ut autem cognoscatur quod neutrum ipsum bonum sit non est opus utrumque in species suas diuidere, & exactissime definire, sufficit enim utrumque communis quedam intelligentia, & propria quedam illius tertij ad quod comparatio dirigatur notio. Ideo cum Protarchus dixisset Socrati ut ad hanc comparationē seu diuidēdo, si uero diuidendo quomodo doceretur uellet sese accingeret, libenter, hæc liberate disputationem inuit Socrates. In primis ita iocatus: Nihil graue amplius metuendum, postquam arbitrari meo qui me finitis. Hoc obiecit adolescentibus illis qui supra & cōminati illi eamque urgere soliti erant, qui quoniam doctiles erant, difficultate rerum perterriti, iugo Socraticæ rationis iam ceruicē subiiciebant. Imò uero nec graue illi quicquam in differendo cui pro uoluntatis arbitrio, & agredī, & dimittere disputationem permittitur, & disputatōnis rationem ex mente diligere, quāam auctoritatē iuniorum senioribus concedere debent. Qua sanè auctoritate fretus Socrates, cōparationem negatiuam addit, scilicet quod neutrum ipsum bonum est, quia uis mētis ut ad formas protēditur cum ipsa species sit, & speciebus agat. Omnis enim mens agit intelligendo, ergo faciēdi operis formam cōcipit in se ipsa, ad eiusque exemplar agit formam. Item cuiusque artificis mens formam agit tātam materiam minime: Eam enim natura gignit, ut signis uasis formam, natura lutum. Sicut autem scilicet pars ad partem in genere eodem, ita totum ad totum, quare licet mēs particulare ad particularem materiam, ita uniuersalis mens ad materiam uniuersalem, sed particularis mens particularem materiam, nō gignit, sed formam, ergo et mens uniuersalis uniuersalem similiter materiam. Nullus ergo mentis portio ad materiam usque porrigitur. Bonum igitur supra mentem est. Est & super esse quia uis ipsius esse, usque ad formata tantum, quorum esse per formam est, extenditur. Vis autē boni etiam ad priuationem atque materiam, quia hæc in actum bonum tendunt per uim aliquam ipsius ad bono instam. Cum ergo bonum supra mentem & esse sit, est super potentiam mentis eiusque obiectum, quod primum esse est. Primum enim mentis obiectum, suum esse est. Nam primo se ipsam intelligit. Mentis esse, primum esse, quia prima species est, esse uero formam sequitur. Ideo primum esse ubi prima species, ubi hæc, ubi subiectum speciei, & speciei subiectum se ipsum in actum nō educit, quia esse actus iam nō potentia, iam uero species eius quia in alio, ideo ab alio, & ab actu, ideo super omnem speciem actus est, non subiecti actus, sed actus penitus absolutus à quo omnis species est, quæ subiecti est actus, quem actum esse præsupponit in subiecto illo, hoc est essentia impressum. Bonum igitur super esse & mentem existit. Igitur supra obiectum, uimque mentis ipsius exat. Quare ad eius perceptionē nō propria uis, sed ipsius eiusdem boni fauore ascendit Socrates. Solē enim non nisi Solis lumine cernimus. Ideo dicit, quod Deus aliquis in mentē sibi reduxit iā, que quondam Dei etiam lumine nouerat audiens, à Diotima uate Deo rapta de boni natura loquente, quæ cum dicere Diotima, Socrates utpote iunior, ac sensibus, & opinioni deditus, quasi somnians, tunc primum accepit, id est, pro ipso bono, boni est suspicatus imaginem. Bonum namque dixerat esse Diotima, quod perfectum, sufficiens, expetendumque quod quidem prima ætate iuuenes uoluptuose uitæ tribuunt, secunda ætate uitæ ciuili. Ita forte egerat Socrates. Demum uero exicitus id est, mente usus ad ueritatis contemplationem, ipsum reuera bonum non imaginem intuitus est, cum recognoscere longo mentes examine in neutra uitæ sufficientiam, & perfectiōnem inesse: Nunc quoque, ad spirante Deo, eorum recordatur quæ audiuit olim, & quæ examinauit, per quæ hic paulo post concludit, quod neque sapientia, neque uoluptas ipsum bonum est, sed tertium quiddam prælatius. Quod si confiteri, uoluptas ipsas Philebi non amplius bona omnia superabit, cum non idem sit ac bonum ipsum. Neque opus erit uoluptatem, uel sapientiam in species suas diuidere ad cognoscendū utrum istorum summum sit bonum: nam quod neutrum istorum sit, per communem utriusque cognitionem & propriam tertij notionem concludere possumus. Meminisse oportet Socratem musicā didicisse à Conno. Ab Aspia didicisse arte, ut in Menexene scribit Plato, atque ut in Symposium refert, amantiam artem à uate Diotima accepisse, per quā amare didicit, cum ex ea intellexisset quod reuera amandum sit, ea siquidem docuit, quid ipsum uere pulchrum sit, quid ipsum bonum. Ideo Diotima dicta ad propositam de bono & appetendo questionem adducet. Quis autem Deus ille fuit. qui & Diotimam afflauit, cum pulchrum & bonum Socrati reuelauit, & rapuit Socratem audientē, & reduxit demum post longa tempora in eandem hic Socratem cōtemplationē? Profecto ille fuit amor, quem Dionysius Areopagita tertium in diuinis posuit. In primo siquidem potestatem posuit, pulchritudinem

christudinem in secundo, in tertio locauit amorem. Potestas explicata pulchritudo fit: In pulchritudinem reuoluta fit amor. Plato in super primo bonum posuit, secundo pulchrum, Amorem tertio. Bonum utriusque principio, pulchrum menti diuinæ, amorē animæ in diuinæ mentis decorem cōuertit dedit. Amor itaque in pulchritudinem nixus est. Hic primum uiget in cœlestibus animus, qui proxime decorem illum intuentur, inde & in nostros permanat, & quasi radius quidem superne descendens, in splendorem unde descendit nostros conuertit animos, in diuine scilicet mentis ornatum. Inde in lucem illā perducit, unde pulchritudinis splendor in diuina emicat mēte. Id autē ipsum bonum, unde amor per pulchri imagines in ipsum pulchrum, pulchrum perducit in bonum. Ipsum enim bonum omnium principium & mentem, & animam, & materiam specierum, rationum & formarum pulchritudine format, materiam cōuertit in animam, animam attollit in mētem. Ipsum denique ad se rapit omnia. Materiam itaque animæ ornatū appetit, anima mētis amat decorem. Hęc omnia ipsum bonum decoris fontem situm, decore ipso quasi quadam boni ipsius prælibatione plecta. Ideo amor circulus quidam est, à bono manans, per pulchrum progrediens, in pulchri imagines curres, perque illas ad pulchrum conuersus, & in bonum per pulchrum denique reuolutus. Hic Deus in Phaedro & Symposium concitauit Socratem debacchantem, idem hic disputantē admonuit. Atque ideo statim tres esse boni ipsius cōditiones significabit, ut sufficiens sit, ut expetendum, ut perfectum. Quod rerum omnium sit principium, quia bonum & unum idē sit, unū uero primum sit principium, aliās demonstrauius. Cuius demonstrationis pars aliqua mox sequens repetenda uideatur: cū omnia ab uno principio sint, principium illud, uel ipsum bonum est, uel bono melius. Si bono melius, aut aliquid ab ipso in natura rerum, pcedit, aut nihil, si nihil, absurdum id quidē, non enim esset rerum principium, nisi aliquid ab ipso rebus tribueretur. Sin autē aliquid à principio isto rebus datur, quemadmodum à bono rebus istis datur est aliquid, quod quidē bonitas est, erit aliquid in rebus melius bonitate causa prima tributum. Nam si super bonum sit, ipsoque melius, meliora certe rebus munera elargitur, quæ ipsum bonum. At uero quid bonitate melius? Quippe cū melius aliquid ex eo ducatur, quod bonitatis magis est participans. Quinetiam cū omnia bonum duntaxat cupiāt, si supra bonum est aliquid, utrum & illud appetant nec ne? Si non appetūt, absurdum est causam primam à qua quæque sunt atque seruantur, non appeti & ab omnibus. Sin appetunt nō bonum maxime appetant, neque sub ratione boni cuncta perquirent. Cum uero bonum sit ad quod omnia appetendo cōuertuntur, bonum erit à quo omnia procreantur, quo enim omnium est cōuersio, illinc & omnium est processio. Bonum itaque primum rerū est principium, quia principium est, ideo sufficiens dicitur, expetendum, perfectum. Sufficiens, in qua, quia in seipso permanēs ex læcunditate exuberante producit essentias omnium. Expetendum quia essentias statim productas in se cōuertit. Perfectum quia cōuertis perficit atque complet. propter primum quidem principium, & ueritas, & unum dicitur. Propter secundum uero mediū & uia. Propter tertium, finis & uita. Ideo quarto Legum dicit Plato. Deus, ut antiquus sermo testatur, principium, finem & media, rerum omnium continens, rectitudine, secundum naturam peragat omnia atque circuit. Antiquus autē ille sermo est Orphicus. Inquit enim, Iupiter principium, Iupiter mediū, ex loue nata sunt omnia, Iupiter fundamentum terræ cœlestique stellarum. Propter omnia bonum dicitur. Primum sic ostenditur, quod scilicet immobile, permanens creat. Nam si per motum, aut motus ille in eo est, aut extra, si in eo, ipsum mutatum esset ab uno & bono, ergo quodammodo ab uno & bono discederet, debilitaretur igitur. Maxime uero potēs apparet aliquid cum aliud efficit. Hoc autē debilius apparet cū maxime uis eius maxime eluceret, sin extra sit, ergo motus ab eo productus, utrum per motum, an sine motu? Si primum, in infinitum ibitur. Si secundum, cōstat quod manēs immobiles generat. Imò uero cū omnis motus impetus sit ad aliquid quod deest. Deest aliquid primo si mouetur. Itē, uel ad aliquid melius mouetur, uel deterius, uel æquū. Ad melius quidem non nihil enim bono melius: ad deterius quoque non. Non enim ignorās est, aut cogitur, cū nihil supra sit. Ad æquū uero statū priori cur mouetur, habet enim iā. Cur querit ergo? Quare cū nihil sui trāsmutationē producat, stas in seipso creat. Nō ergo defectu proprio extrinsecus aliquid querens ad agendum exit, sed exuberante fecunditate se propagat. Atque ut Dionysius ait, infinita Dei bonitas non permittit cum sine gemine in seipso manere. Quod in Timæo innuit Plato dicens, bonitatis Dei liuore carentē generādis rebus dedisse causam. At qui immobile manere principium in secundo de Repub. Plato uult. Ex immobili igitur fecunditate sufficiens. Ipsum bonum dicitur, id est quod & sibi unā & alijs sufficit. Dum se nō exhauriens, irrigat alia. Quod expetendum patet primo Dionysij Areopagite auctoritate dicētis, omnia modo suo Dei similitudine petere, quæ sunt tantum secundum esse, quæ uiuunt secundum uitam, quæ sentiunt secundum sensum, quæ intelligunt secundum intelligentiam. Definde ratione sit, quia cōuertit in se statim nascētium appetitus: Vnū quoque enim bene est desiderat. Bene esse habet unde esse. Ad causam ergo cōuertitur. Etenim suo inesse seruari quodcunque appetit. Conseruat esse quod esse dat. Nam & cōseruatio essendi, cōtinuatio est, quæ quidē est tanquā iugis perennisque productio, ut imago in aquis & speculis obiectio, & à Sole lumen. Eiusdem igitur cōseruare est, cuius & generare. Effectus igitur causam appetit cōseruātem. Ipsum ergo bonum cū sit omnium causa, ex omnibus expetendū. Item ad agentium ordinem ordo in finibus sequitur: Nam quemadmodum agens supremum omnium agentia secunda mouet, ita ad agens supremi finē, oportet fines secundarum agentium ordinari. Quicquid enim agit primum ipsum

agens, propter finem suum agit. Agit enim primum secundorum omnium agentium actiones omnes, ad actionem suam movendo, atque ita ad suos fines. Unde sequitur omnes posteriorum agentium fines a primo agente ad finem suum proprium dirigi. Agens autem primum omnium Deus est. Voluntatis autem ipsius nihil aliud finis est, quam sua bonitas. In Deo igitur omnia reflectuntur. Præterea finis ultimus, facientis cuiuslibet, in quantum faciens est, est ipsemet. Rebus enim a nobis factis propter nos utitur, & si quis quandoque aliquid propter alium efficit in suum denique bonum referi, vel iucundum, vel utile, vel honestum. Deus est omnium auctor, quorumdam proxime, aliorum per media. Est itaque finis omnium. Accedit quod finis inter alias causas principatum tenet, atque ab ipso ceteræ omnes causæ habent, quod actu causæ sint. Agens enim causa, non nisi propter finem agit. Ab agente vero ex materia in actum formæ deducitur. Unde materia actus sit huius rei materia, forma quoque huius rei forma sit, propter agentis ipsius effectivum, atque idcirco propter finem ipsum. Finis quinque ultimis prior causa est, per quam præcedens finis intendatur ut finis. Nemo enim in proximum non ducitur finem, nisi sine ultimo prout actus, finis igitur ultimus, prima est omnium causa. Illa & ipsum bonum idem. Bonum igitur omnibus expectendum, perfectum quoque dicitur, quia completatur in omnium, & implet omnium appetitum. Perficere illius est, cuius est & facere, complere cuius inchoare. Imple illius, quod exuberans est, quia super omnia est, & omnia. Facit, inchoat, conuerit omnia causa prima omnium, imo cum implere sit appetitum sistere, & illius sit in seipso sistere, quod ad se movit, ipsum bonum, quod ad se movet appetitione omnem, omnem quoque in seipso sistit & implet, in quo quicquid appeti potest, appetitio reperit, quod quia appetitio supereminet capacitatem, comprehendens eam sistit, ac firmat. Ipsum igitur bonum, qui Deus est, sufficiens, expectendum, perfectum quoque dicitur.

Quomodo ipsum bonum sit admirandum, amandum, iucundum, et quid potissimum in uno quoque sit inius cuiusque bonum. Cap. XXXI.

PLATO in Cratyllo dicit *αγαθόν* quasi *αγαθόν* ἀπό τοῦ ἀγαθού. Quod tria significat, admirari, amare, delectari. Bonum enim admirandum est cum ad illud accedimus, amandum cum hæremus, iucundum cum eo implemur. In primo ab alijs conuertitur ad se per cognitionem pulchritudinis suæ. In secundo, trahit ad se per amorem eiusdem. In tertio transfert in se diffunditque per voluptatem, circumfuditque seipsum, & implet per bonitatem. Interrogabit igitur forte aliquis, bonum ipsum principium rerum esse dicit, idque esse sufficiens, expectendum atque perfectum, id vero ipsum in se bonum est, neque est aliquid, quid ergo in rebus alijs bonum? Huius, inquam, pro capite cuiusque imago. Omnia sequentia lumina primi luminis imaginis sunt a primo lumine dependentes. Habitus ergo cuiusque rei, quo ad eius natura patitur, sufficiens, expectendus, perfectus, supremus eius est bonum. Hic a bono absoluto dependet, ut calor a lumine, calidum a calore. Quid unum istud est tandem, quo & principium bonum dicimus, & alia bona. Actus. Quid unum malum, fugiunt omnia? Privationem: ergo ut bonum sequuntur omnia, actum privationis oppositum. Materia quidem ab ipsa informitate discedens perpetuo ad formam suscipiendam inhæret, sed formanti exponit obedientem, animaliumque corporibus dolor innascitur cum ab illis animæ forma disungitur, voluptas cum adhæret. Forma vero actus quidam est, quantum est agendi principium, forma item in motu actionemque prorumpit, nec ab operatione cessat unquam, quod & cæli & elementorum motus generationesque demonstrant. Et animæ per vim nutriendi gignendi, sentiendi, intelligendi semper in actum feruntur, ergo si aut materia, & corpora primum semper expectit actum, ita formæ autem quoque secundum. Primus actus forma est. Secundus est operatio. Idem & mentes querunt, siquidem pars mentis, quæ nobis inest in operatione, tanquam bono admodum delectatur. Et quisquis animus scientias, & virtutes appetit, specie animi actusque appetit. Quisquis fortunæ aut corporis comoda, ut per illa, & circa illa utendo, vel fruendo aliquid agat. Imo vero & etiâ esse & vivere appetit, ut utroque utatur. Virtutibus autem secundum eorum vires agendo. Actus igitur est, quod omnibus expectendum est etiam sufficiens: Actus enim primus cum aduenit, subiectum significat, sufficenter iam preparat, & cooperit, ipsum ad agendum est sufficiens. Actus secundus re sufficenti vigore ad usum declarat. Quod enim, vel movet, vel gignit aliud integrum ipsum ita & adultum est, est & perfectum. Primus actus implet materiam desiderii, eius terminat in finem, ornatur deformatem. Secundus actus formam nisi cooperit, & externum perficit opus. Sic est igitur colligendum tres illæ boni ipsius conditiones sunt proprie, sunt & actus ipsius proprii, ergo bonum & actus idem. Quisque actus illa tria habet quodammodo, quisque ergo quodammodo bonum est. Actus purior habet ea magis, ergo & magis bonum, actus purissimus habet omnino, ergo & summum bonum. Neque habet hæc actus extrinsecus, quia non alia ratione quæ ea ipsa qua actus est. Nā quod ea minus habeat unus actus quæ alius, subiecti & impedimenti, et privationis admixtione contingit. Nihil ergo actui est addendum, ut magis bonum sit, sed addimere iniquitas remouenda. Statim purus emicat, statim cum sua hæc naturalis puritas emicat, ad puritatem suam tria recessit illa, & bonitas demonstratur. Quinetiam in unitate bonum consistit (ut supra dictum est.) Unitas in actu, ergo in actu bonum. Materia enim tota una dicitur, quia a primo actu, & quia sub una facit formam, quælibet materia una, ex una quadam forma. Indifferens enim materia quæ uis ad multa opera. Data forma unum quiddam est facta, & omnes partes compositæ rei per naturam, uel per artem, uel domus, partes unum ex certa totius forma sunt. Forma vero cum maxime suam seruat, restituit augereque unitatem, tunc in secundum

in secundum actum, operatione scilicet optime sese comparat. Qui unus actus, unum in forma testatur vigorem, & unum opus determinat, & tunc maxime in unum dirigitur agens cum agit, & agit maxime cum una intentione in opus suas omnes unit particulas. Primum ergo cum bonum sit & unum, actus est, et quia summum bonum, actus est purissimus. Est enim actus sui iuris, nullius subiecti limitibus coarctatus, cuiusque nullius proprie actus sit, actus est omnium, cuiusque in nullo sit inelusus omnibus adest. Est ergo bonum super omnia, & in omnibus. Quemadmodum Solis lumen cum nullius oculi proprium lumen sit, omnium est lumen & in omnibus. Radius autem, qui aliquid est oculi proprius, illius solius est & in solo. Ideo Plato in sexto de Republica, bonum ipsum per Solis imaginem figuravit, dicens: quod Sol & corpora visibilia, & oculos uidentes procreat. Oculis ut uideant, lucidum in fundit spiritum: corpora ut uideantur coloribus pingit, neque tamē proprius oculis radius proprius de corporibus colores ad uisionem perficiendā, nisi lumen ipsum supra multa a quo multa et propria lumina oculis corporibus distributa sunt, adueniat, illustret, excitet, atque roboret. Eodem modo primus ipse actus, specie actumque rebus singulis producendo largitus est. Qui sanē actus cum in subiecti patiente susceptus fuerit, debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini Solis perpetua, & inuisibilis lux una semper omnibus adstat, fouet, uiuificat, excitat, complet & roborat. De quo diuine Orpheus: cuncta foues atque ipse ferēs super omnia sese. Mercurius quoque ait. Deum esse omnium actuum potentiam, & omnium potentiarum actum, quia omnes primi actus ab eo creantur, potentia efficax omnium actuum Deus dicitur, quia omnes actus secundi ab eo excitantur & roborantur, potentiarum omnium dicitur actus, id est omnes potentias in actum reducere. Actus quisque tam primus, quam secundus a Deo datus, cuiusque bonum dicitur, & dicitur cuiusque summum bonum, quoadque sine ullo impedimento, integram agendi secundum sui naturam uitam exercet, expeditissime operatur. Hoc autem fauore primi actus assequitur, quoad ad ipsum conuertitur: quod non aliquid, sed æque omnium bonum dicitur. Primus igitur actus complet cuiusque actum, & expedit ut compleat, & roborat ipsum bonum, ut expedit gratiam reddit & agilem, ipsum pulchrum dicitur. Actus autem rei ipsius ut roboratur optimus, ut expeditus iucundus & pulcher. Totus autem hic actus roboratus in se, & quo ad impedimenta alia expeditus, summum cuiusque est bonum, quia summum cuiusque est actus. Quod primo actus sit, a primo actu habuit. Quod deinde robustus sit & expeditus a primo quoque actu, & a sua in eum conuersione. Dat ergo bonum Deus rebus in procedendo: Dat bonum summum in conuertendo. Ad primum munus sola Dei magnificentiæ sufficit, ad secundum conuersio rei ipsius suscepturæ requiritur. Producit quidem ipsum unum omnia, mentem scilicet animam, materiam. Cum uero cuiusque causæ character in opere suo seruetur, in horum singulis una quædam sua unitas est, a primo impressa uno. Actus quidam rei productæ ab absoluto productoris actu. Nam quæque res principale aliquid sui in se habet, uel uim unam, uel substantiam unam, uel conditionem unam, quod unum, quasi eius centrum est ad quod, & quo cetera quæ in eo sunt, existunt, ut ad centrum, & a centro omnes ad circumferentiam lineæ. Omnia uero per hunc actum unum centrumque ad primum actum unumque uertuntur. Neque uero attingere, unum nisi uno quodam possunt. Nam si illud pluribus rangeretur, diuisibile esset, atque non unum. Omnia igitur in suum unum actum se colligunt, ut uno hoc centro sui, centro omnium hæreant. Ipsum bonum centrum est omnium, quia ab illo omnia & ad illud. Et sicut lineæ omnes a centri puncto manantes, punctum in se habent, & in centrum terminantes puncto suo, punctum circuli tangunt, sic omnia a Deo uno actu pendentia, unum actum retinent, quo uno redeunt in unum primum, illudque attingunt. Mēs igitur ab uno producta, quia extra unum & circa nihil manauit, ab uno degenerat actu, & ultra actum unum hypostasi primus ille actus, & unum boni inchoatio est. Per quem actum unum essentia mentis in unum supremum actum conuertitur. Conuersio hæc actus secundus est, & boni incrementum. Conuersa formantur producendorum omnium speciebus. Qui tertius actus boni est completum ac splendor. Quare summum mentis bonum, est actus eius nature completus: id est, ut per unum actum conuersa, ad actum unum omnis fiat actus, omniaque actu flant. Item anima in sua unitatem, id est principalem uitam, apicemque ipsius collecta, & sensibus reiectis unum effecta, unum bonum hæret, ab eoque per mentem illuminatur, rerumque omnium rationibus speciebusque completur. Summum igitur anime bonum, eius unius actusque completio est, id est, ut per unum suum actum ad unum mentis omniumque unum conuertatur actum, omnes actus efficiantur, id est species omnium plenitudo. Materia quoque per hypostasi unam ad una conuersa anima, actusque anime perque animam ad mentem, perque mentem ad bonum ipsum formis omnibus exornatur. Bonum ergo summum materiam naturalis eius conuersionis, quæ conuersio actus quiddam est expletio, id est, ut per actum unum ad unum reflexa, omnis actus fiat, formis omnibus insignita. Ipsum igitur absolutum bonum unum est super omnia, actus unus. Bonum summum mentis, anime, materiam, unum omnia. Actus omnes. Vnum enim simpliciter, quæ post primum sunt, esse non possunt. Vnum ergo multa sint oportet, melius autem est esse unum omnia, quæ unum aliqua: Dummodo in uno omnia possideantur. Summum enim mentis bonum, non illa multiplicitas specierum est proprie, sed una unius summi in speciebus omnibus intellectio, in omnibus actibus actus unus ad purum actum. Ita quoque anime bonum non unum per rationes multipliciterque discursus, sed unus in rationibus omnibus Dei unitus intuitus, Materiam in super bonum, non ipsa quantatum, qualitatatumque discretio est, sed unus

ex omnibus decor, ex tantis animæ unione uita una. Vnum ergo sufficit singulis, unus scilicet unus fructus, unus luminis, unius intus, unus actus ad actum unum. Vnum ergo hoc & in se, & in alijs bonum est. Sed ad fecundissimum ipsius unius presentiam omnium actu passim sequitur multitudo, que quidem pulchritudo est, quare boni splendor est pulchritudo. In mēte ipsius unius intuitum idearum omnium pulchra series comitatur: in anima unius, inspectū rationū decor omnium. In materia unius animæ fructuonem formarū sequitur ornamentum. Comes ergo boni pulchrum est: Comes itaq; fructuonem ipsius est gaudium. Quid tandem bonū, quod sufficiens, expectandum. Perfectum imo sufficiens appetibilis atq; perfecta, imo sufficiens actus expectabilis uita, perfectum unum imo uita sufficiens, perfecta unitas. Actus integer, imo unus uita actus unus in uno. Quod tale absolute, absolute est summum bonum, quod tale pro cuiusq; capacitare naturæ, summum cuiq; bonum. Ideo hic in textu dicit, conditionem ipsius boni esse, ut sit omnium perfectissimum, quia scilicet perficit omnia. Item quod omnibus, quæ sunt præter sufficientia, quippe cum super esse existat, & quicquid esse agit, per unitatem & actum agat. Necessarium quoq; esse asserere, quod expectabile est. Naturales enim instinctus necessarij sunt, quia a superiori mouente insunt, & electionem iudiciumq; præcedunt. Bonū uero naturā in instinctu appetitur, quia & quæ cognitio. ne careat bonum querunt, & hominis statim nati bonum appetunt. Pulchrum uero appetit, que cognoscunt, & postquam cognouerūt. Ideo appetitus boni antiquior est, quam pulchri. Vnde & bonum pulchro antiquius: imo quod pulchritudine uideatur habere sufficit multis, quod bonū uideatur, nō sufficit. Ideo appetitus boni principatior est quam pulchri, & sicut intellectus necessarius intelligit principia contemplandi superiori lumine, sic uoluntas necessariū uult bonū agendum principium in instinctu superiori. Trahit enim ad se omnia Principio rerum, id autem bonum est. Necessariū igitur omnia bonum appetunt. Quo instinctu uaticinatur, ut in Repub. inquit Plato, aliquid esse bonum. Quid uero illud sit ignorat. Esse tamen sufficiens quiddam & perfectum dicitur, ideo quisquid sufficientiæ, & perfectionis speciem habere uidetur, ut bonum eligunt, diuerso igitur homines calle procedunt: nituntur tamen ad unum finem, id est uitæ sufficientiam peruenire. Alij in uoluptuosa uita, in militari aliq; in ciuili aliq; aliq; in contemplatiua inesse sufficientiā arbitrantur. Quatuor igitur effectiones hominum, per quatuor uitæ genera unam & idem, id est sufficientiam experiri. Soli autem contemplantes adipsam: Nam uita hæc ipsi bono quæ. Deus est propinquior. Nihil querit extrinsecus, interioribus contenta est, minimis indiget. Per corporis sitigam, mala uitat, quæ corpus affligant. Cum omnia bonum appetant, cur dixit hic Socrates, omnē quod cognoscit, uenatur bonū & appetitur, non quia quæ non cognoscunt nō appetant, sed quia non uenatur, nec eligunt. Omnia enim corpora in bonum, id est, actum perfectū, uno semper eodemq; calle procedunt. Imo feruntur ut sagitta ad signū solo faculatoris impetu, quæ uero cognoscunt ultra mouentis impetum, ipsa quoq; sagacitatem propriam & solertiam ad uestigia boni inuenienda adhibent, & machinamenta ad consequendum moluntur, & ex pluribus quæ bona uidentur ut eligant alterum, sæpe consultant: Tra hic ponit, appetit, uult, uenatur. Primum communitate omnibus, secundum & tertium hominibus cognitione utentibus proprium. Volunt finem bonum scilicet ipsum. Venantur, id est cōsultando perquirunt, quid proprie id sit, in quo lateat, quomodo capiat, querunt, ut uerē comprehendant, non ut uideantur habere, cōprehendere uolunt, ut illud firmē stabilitertq; possideant, nec aliud querunt quam bonum, & quicquid eligunt, quia ad bonū conducere putant, eligunt. Nam sub ratione boni appetibilis primi omnia appetuntur, que dicuntur unā cum bonis perfici, quia eatenus perfectione participant quatenus ad bonum conferunt. Dicit enim circa bonum possidere. Quia quæcunq; possiderē cupimus, quantum ad bonum attinent, cupimus possidere, quatenus ipsum bonum possidere uolumus, id est, firmiter & perpetuo frui, ideo quod ferē facteratem non est bonum.

Neq; uoluptas, neq; sapientia est ipsum bonum. Cap. XXXII.

Politū ipsius boni conditionibus, iam ostendit, neq; sapientiam, neq; uoluptatē ipsam esse bonū, dicitq; consideremus iam & iudicemus, consideremus scilicet propria utriusq; uitæ, qualis sit iudicemus deinde utrū sit ipsum bonum, certe ipsum bonū sufficiens est, nullo igitur indiget. Quod ergo bonū ipsum habet nihil ultra requirit. Ponamus uoluptatis uitam, sapientiæ totius expertem, uideamusq; utrum ipsa nobis sola sufficiat. Si non sufficit, non est ipsum bonum, quod ipsum per se sufficit possidere. Atq; similiter a uoluptate sapientiam fecernamus, utrumuis illorū bonum ipsum sit absq; altero nobis sufficiat. Sin neutrum per se sufficiat, neutrum per se bonū. Hac norma iudicij data ad exempla recurrit, & iudicium secundum Proparchi ipsius electionē peragit. Ex uolūrate enim, & electione boni iudicatur natura. Argumētatur itaq; Socrates hic in modū. Voluptatem ipsum bonū uocas, ergo per se sufficiens. Vita igitur semper uoluptate perfusa, omni sapientiæ parte nudata, tibi sufficet, quam si possideris, nec sapientiā, nec aliud quicquam ultra requirit: Non igitur opus erit sapere quicquā, uel intelligere, uel de opportunitate rationari, nec alia id genus habere, neq; etiam uidere quicquam. Dixit uidere, quia uisus cum momento fiat, & ad in corpoream lucē tendat quandā, intellectus in corporalis habet imaginem. Consentit Protagoras, quia si uoluptatem habeat, omnia habeat bona. Hic infert Socrates ex calu posito, perpetuū ineq; uitæ uoluptas, sapientia aberit omnis. Mens igitur, id est, intelligendi facultas, principiorūq; cognitio

cognitio: & sciētia, id est, ex principijs cōclusionum certa præceptio aberit. Aberit & ratio cinatio, id est, a principijs ad conclusiones, a causis ad effectus artificiosa discursio. Opinio quoq; deerit, id est, incidentium rerum per coniecturā existimatio, memoriā insuper, id est, eorum quæ contigerūt stabilis conseruatio. Sapere autē commune uocabulū est ad hæc omnia, quia deerit mens & sciētia, unum literis, nec ne ignorabilis, quia memoria quod lægatus, quandoq; fueris non recordaberis, & uoluptatis præsentis perceptionem, ne momentum quidem seruabis. Quia opinio uera, dum lægata beris, lætari te nequaquā existimabis, quæ ratio cinatione, quod in futurum lægaturus sis nūquam prælagies. Agesq; uitā non hominis, sed Pleumonis cuiusdā insensati & stupidi animalis, & ostreg marinx per similem, quæ animalia tactum habent solum, gustus parum, sensus alios minime. Pleumon animal est maritimum albilissimū, quod uidetur ex spuma compactū, habet pulmonis formā & morū, semper enim & aperitur & clauditur, intus habet uillos, totū est niuis instar tenerrimū, & mollissimū, & undiq; digito perforatur. Desertur maris undis sepe ad litus. Progreffum habet nullū, aut organi distinctionem. Hæc utiq; uoluptatis sine sapientia uita est, quā nemo unquā uel sufficientem eligeret: primo quia uilissima existimatur, & morti proxima, minimum quiddam habēs uita. Deinde quia ita adesse animæ uoluptas, ut minima ex parte anima uoluptate frueretur, neq; enim ex præterito, neq; ex futuro, neq; per aliquā reponis morā. Imo perinde est, ac si nō adesse, cum adesse ignoraretur, & cum animus nō adesse opinaretur. Aduertendū est, quod anima natura sua cū mediā sit inter mētes & corpora, ut corpus respicit in eo nutritionis, augmētī, generationis opus exercet, & per illud sentit. Nutrit ergo corpus in corpore, sentit per corpus corpora. Vt autē mētem respicit a corpore absolutam, atq; inde pender, ita agit iam, ut nec in corpore agat, neq; per corpus. Ideo quātum supernæ mentis uim sortita est sine sensuum instrumentis, secū ipsa res cogitat. Vel per opinionem singularum imagines, atq; naturas, uel per intellectum & rationem, cōmit nes æternasq; rationes. Ac per rationem secū ipsa de imagine in imaginē, uel de ratione discurret in rationem. Per memoriā uero hæc omnia seruat. Omnia hæc sine corpore transigat. Ergo ut a mēte dependet, quæ omnia sine corpore operatur. Quælibet uero operatio mentis natura sequēs, cōmuni nomine sapientia nuncupatur. Quare si sapientia omnino priuata sit anima, nulla mentis uim retinebit. Ergo sine memoriā, opinionē, ratio cinatione, sciētia, intellectu esse dicitur. Ad sit ergo sensibus eius exterioribus corporeisq; uoluptas, sol erit corpori præsens, in meram animā nō transibit. Anima enim ipsa in se per interiorē cogitationē, quæ opinio dicitur, & mēte, & memoriā & ratione, & intellectu fruatur. Hæc autē animæ mentis experti deficiunt. Nō ergo fruatur uoluptatibus, cū non interiori ui capiat, & in se transfundat. Eritq; forre conueniens aliqua in corporis instrumentis affectio, in anima uero, uel nulla, uel minima inerit delectatio, quia non ad eam secundū corpus illa affectio pertinebit, quia non apprehendet cominus, sed eminus, & in alio suspicabitur, quia latebit eā percipiatur ne uoluptas, nec ne. Sensus enim exteriores corporis mutationes percipiunt, suas uero perceptiones non percipiunt, neq; reseruat. Id enim interioris est cogitationis officium, quæ non solum ad imagines corporum, sed ad corporales cōceptus se confert. Quare si exterior sensus sine interiori sit, leui quada gustatione, & subita, affectio aliquis corporis uoluptaria sentiri paululum poterit. Latebit tamen animam sentiatu necne: quemadmodū sepe in nobis accidit uentibus & audientibus aliqua externis sensibus, quæ tamen uerū uideamus & audiamus nō percipimus, quia interiori cogitatione ad aliud intendente, externas mutationes, illas nequaquā aduertimus. Ideoq; nulla animi ex figuris illis, uocibusq; iucunditas prouenit, sola est in organis transmutatio, in animo nō cogitare nulla iucunditas. Quinetiam cum mentis nulla in sit cōmunitio, uerum deerit opinionis iudiciū. Ideo dum conueniens corpori res offerretur, ad esse nō existimabitur. Erit ergo animo perinde ac si nō ad sit. Vita itaq; ista per similes erit animalium istorū quæ spōgiæ, purpurg, conchæ, ostreg appellatur, quæ sensum interiore habent nullum, exteriores duos duntaxat. Si quis quærat, cur animalia, hæc usq; adeo manca natura producit? intelligat his gradibus rerum series esse distinctas, ut quod in superiori ordine in finium est, ei quod in sequenti ordine est primum, sit proximum, alioquin res intuitem minimē delectetur, nec unū esset Dei unius opus. Supremus angelus Deo propinquus. Infimus dæmoni igneo proximus. Dæmon infimus, id est aqueus, homini præstantissimo est cognatus. Homo stupidus sagaci bruto per similes. Bruti iners, arbor pulcherrimæ proximū, planta uilissima, ut tuber, inanimato corpori fermē est ad idē. Ideo infimum in animalium genere cum proximū arbori esse debeat. Arbor autē nutritionē habet sine sensibus, conueniens est nonnulla animalia reperiri, quæ fermē nullū habeat sensum. Habeant scilicet eos qui maxime necessarij, & quia per omne corpus funduntur. Tactū scilicet atq; gustū. Hi enim ad sui conseruationem, & alterius generationem necessarij sunt, hi sufficientiunt. Per gustū conueniens adficiuntur nutrimentum, quod cōtinentiens non est resicitur. Per tactū calor, frigus, & reliqua, quæ uel seruare possunt, uel perimere, sentiuntur. Sufficiunt autē hi in his, quæ narrauimus animalibus, quoniam in istar arborū ipsa lapidibus aut terræ, procul alimēta non quærit, sed cominus alimēta fugit, & quæ fugiendo, uel currendo uitare, & capessere nequeunt retractione sui, & protractione declinat, quoad possunt & capiunt. Horum autē uitam nemo eligeret. Ex his igitur rationibus patet uoluptatis uitam, ipsum bonum non esse, quia ipsa per se nō est sufficiens: nec eam quāquam a sapientia separatam eligeret. Quinetiam quod neq; sapientiæ uita ipsum. Bonum sit ex eo

patet, quia non est per se sufficiens. Separatur enim ab omni penitus uoluptate ac dolore, uoluptate ut uideamus, nunquid per se sufficit? Dolore, ne quod per se forte appeteretur, malum ad mixtionem uiteretur, ut eo uitato malum quod ad mixtum est, declinetur. Certe, intelligentiam ipsam omnino uoluptatis expertem, ut sufficiens bonum non expetimus. Ita enim appetimus intelligere, ut & sentire. Nam sicut se habet sensus ad sentiendum, sic intellectus ad intelligendum. Cum uero non quomodo cuncti sentire concupiscamus, sed cum suauitate sentire: id enim per omnes sensus quaerimus, neque etiam quomodo cuncti intelligere & sapere & meminisse, opinarique, sed cum gaudio cupimus. Nempe intelligere, agere, & operari est. At uero cum dolore agere tanquam malum fugimus: Agere autem cum neutro, nec dolore, nec uoluptate, ut indifferens non asciscimus, & si caperimus cito, fatietate affectu dimittimus. Quod ergo potissimum petimus, est cum uoluptate agere. Non ergo intelligentiam actus siue uoluptate operabilissimum. Non itaque per se sufficiens, non igitur ipsum bonum in superioribus ipsum bonum actum ipsum esse monstrauimus, & bonum esse maxime actum eum qui actus est maxime. Illa uero actio maxime actio est, quae passioni & impedimento mixta non est. & quia ad obiectum optimum, id est, quod maxime actu sit, fertur. Aliquid mouet sensum, sensus illud sentit, mox illud si bonum conuenit naturae. Prius enim occurrit, ut aliquid sensui quam ut conueniens statim persentit, conuenientiam, mox affectus, consentit tamen perfectioni, tum conuenientiae. Conuenientia est, quasi caeca uoluptas, similiter affectus ipsius consensio. Voluptas uero uidentis est in ipso sensu, dum hinc persentit naturalem motionem conuenientiam, cum natura. Inde uero consensio nem affectus, tum secum, id est, cum ipsa personatione conuenientiae, tum, cum ipsa conuenientia. Hic triplex est bonum, scilicet bonum naturae, ut motionis conuenientia, tum natura. Item bonum affectus, scilicet dicta consensio, & bonum sensus, scilicet per sensum utraque. Nota, consensio nem affectus esse quietem, non priuatiuam solum stimuli, scilicet diffusionem & nihil, xum in bonum naturae sensusque, sicut leuitas & mouet, & sistit applicatque uehementer, quod mouet, atque firmat. De his in Olympiodoro, scilicet quod uoluptas sit etiam in parte cognitiua, similiter dolor, licet opposita ratione. Sit ergo sensus potentia passionis experte optime ad sentiendum, affecta, remota sint impedimenta externa, haereat obiecto cuiusdam optimo, & consentaneo, quod & perfectum, & actus maxime sit, ut figura, uel harmoniae perfectae, uel saporis suauissimum, statim ipsius sensus actus tanquam merus & expeditus actus, liber & integerrime agere, aut id agere incipiet, sensus libenter perseverabit, indissolubili ei adhaerebit. Haec ipsa meri, & expediti actus integritas, idem est, quod actus ipse completus, & maxime actus. Et quia potentiam autem operantem, libenter perseverantia in se sit uoluptas dicitur. Idem igitur integritas actus atque uoluptas. Integritas autem actus, nihil aliud quam maxime actus est. Quare motus idem & actio, est, & uoluptas, quamquam differunt ratione. Actio enim est, ut per eum potentia aliquid agit, uoluptas, ut in eo motu, circa tale obiectum libenter potentia, sic operans conquietat. Quod in sensu diximus, in intellectu quoque intellige dictum. Integritas in actione sensus, & actus maxime est uoluptas. Et haec integritatem quiscque sensus, ut summum sui bonum affectat. Integritas in intellectu actione, & actus maxime est, & uoluptas, & hanc integritatem, ut suum bonum mens expetit. Non ergo sapientiae operatio quomodo cuncti se habeat suum bonum est, imo si cum uoluptate sit, est cum uoluptate, si integra sit, talis est cum non impedita, non mixta, & cum obiecto optimo, qui summus actus est, coniungitur. Tunc uero est actus maxime. Cum itaque maxime actus est, tunc est uoluptas. Hoc igitur quod re ipsa unum est, uaria quadam ratione, ex duobus quodammodo sapientia, & uoluptate mixtum, summum meritis est bonum. Ergo & hominis, qui mente, & meritis capite suprema sui parte utitur. Quod & Plato in Phaedro & Phaedone, & Theaeteto uult, & Aristoteles in decimo Ethicorum libenter accipit. Verum uoluptas duplex esse dicitur. Una in ipso cognitio actus, quae cognitionis integritas est, & est in cognoscente potentia: Altera cognitionis comes, quae in appetitus potentia est, illa idem est, quod merus, & expeditus actus: Ista est appetitionis assensio. Illa etiam generis cuius cognitio, quia in genere termini ponitur, cum sit expedita cognitionis terminus. Ista in genere infiniti, quia est inclinatio, & diffusio appetitus in id, quod cognitione iudicatur facta est mixtio. Illam Plato in disceptationem non trahit, ut cum mente eam comparet, idem enim est. Imo secundam uoluptatem, quae est in appetendi potentia, & aliud quiddam est, quam cognitio ad cognitionem confert, quam non esse per se sufficientem, infra monstrabimus. Atque de hac & ipse hic intelligit, & nos cum sufficientem esse negamus. Nam quae incognitiuae potentiae actus inest, sufficiens est, quia cum primum haec integritas est, sapientia coniuncta est cum alia uoluptate, quae est appetitus assensio. Vbi ergo haec est ex sapientia mentis, & appetitus uoluptate facta est mixtio. Quapropter dicit hic Socrates, uitam ex uoluptate & sapientia mixtam, magis quam utrumlibet illorum expeti, quia sufficientior, & cuique expetibilis est, quia contemplantur homines ratione sapientiae eam quaerunt, uoluptati quoque uoluptate, pellecti eam cupiunt, medijs quoque eandem utriusque studio tracti. Ex superioribus colligit quod neutram uitam, ut sufficientem, animalia, si optio detur, eligerent. Homines quidem sapientia sine uoluptate ut sufficientem non putant: Bruta quoque si id persentiant, & optio detur exteriori corporis uoluptate sine sensu interiori iucunditate, quae ad sapientiam quodammodo pertinet, ut sufficientem, minime iudicabunt. Hoc de brutis ob id maxime dicitur, quia etiam homines, qui ut bruta duntaxat uiuunt, id est, sensu, macipari, uoluptate extimam

timam, & laussimam illam sine cognitione interioris continuata iucunditate, sufficere non arbitramur. Per haec concludit, quod neutra uita ipsam bonum est, quia neutra sufficiens & perfecta. Si enim sufficiens esset, praeter cetera eligenda, & praeponebatur esset, ab omnibus, qui ratione de eligendis consulunt atque iudicant. Imo etiam a brutis perfectioribus. Ut canibus, equis, elephatibus, quae praeter sensus exteriora phantasiam exanimam res asciscunt. Haec enim utriusque aliquid quaerunt, & sensus iucunditate perfrui, & interiori phantasia & memoria delectari. Quod in simijs & iocosis canibus, musicis, aubus, & ambitiosis equis, artificiosis apibus, formici scilicet apparet, imo etiam plantis, quarum natura, quasi exteriorum sensuum uoluptatis uita, gustu quasi quodam humore salubrem ramificibus sugit, atque ad illum radices passim proterdit, & quasi quodam tactu, ad solis calorem uerrit folia, ramuliculis & uim inibus proximam amplectitur sustentaculum, germinaque gignendo producit, & quasi sapientia quadam phantasia interioris actio, artificiosis figuris colorum uarietate, numerosa specie, corpus suum pingit ac format. Videtur ergo in omnibus esse innatum aliquem utriusque affectum, imo uero homines omnes utrumque mixtum quaerunt, & qui somno, & uentri dediti stupidi per inertiam uitam agunt, & qui luxuriae, & avaritiae, & qui iracundiae, & qui rationi negotiosae, & qui tranquillae contentationi. Primum placidam uocamus, secundum porcos & alinos, tertios leones, quartos homines, quia totum denique Deos. Omnes enim, hi utrumque appetunt, quoad possunt, & quamdiu possunt, per omnem uitam cupiunt possidere. Si quis uero aliud quam hoc, id est, uel mortem, uel uitam animam eligerit, non sponte istud, scilicet, uel per ignorantiam, puta quae ad studium aliquod uitae se confert purans iocundum esse, quod tandem est anxium, uel necessitate, & uel coactus, ut qui a tyranno iubetur, uel mori, uel mercenarium uiuere, eligat mercenariam uitam, uel qui moriturus iubetur, uel crucem eligere, uel securum, securum eligat. Veruntamen quiscumque eligat, semper uel melius, uel minus malum eligat. Minus uero malum ad maius, bonum est. Merito Plato electionis nomine usus est. Voluntas enim siudem, eligimus quae ad finem sunt. Voluntas semper bonum, eligimus saepe quod minus malum, ut in Gorgia & Protagora Plato disputat. Electionem mali & necessitate infelicis esse dicit, quae contra felicitatem est, quae in bono consistit.

Ipsam bonum est. Neque superius. Neque sapientia, neque uoluptas est summum bonum, sed potius commune quiddam. Potissimum uero superius aliquid, cui tamen sapientia est cognator, quam uoluptas. Cap. XXXIII.

Ex superiore disputatione concludit Socrates, quod dea illa Philebia, id est uoluptas non idem est ac bonum. Non dixit deam, ut affirmaret esse deam. Nam Deum sperneret, imo ut illuderet Philebum potius, qui dea dixerat uoluptatem, quae Dea esse hic negatur a Socrate, cum beata non sit. Cum autem uellet in eadem conclusione inferre, quod neque etiam mens, id est sapientia per se ipsam sit bonum, id a Philebo aduersario pronuntiarum uoluit, quia mens diuinum est nomen, quod non erat a Socrate temerarius. Inuitit ergo Philebus. Neque tua illa mens, quae tutaris d Socrates, ipsum est bonum. Nam eisdem quae uoluptas, ut supra monstrauimus, obiectiones patitur, quod neque sufficiens sit, neque perfecta, neque sola praeter cetera expetenda. Ut autem superioribus, aliqua adderetur conquis, consensit Socrates, mentem & sapientiam suam, id est, quasi dicat humanam & imperfectam, bonum non esse. Nam neque integrum habet intelligentiam, neque uoluptatem illam, quae uoluntatis suprema est requies & consensio. Ideoque ipsa per se sufficiens non est. Sed ut non modo quid non sit bonum concluderet, uerum etiam nonnulla uestigia ad inueniendum quid bonum sit iudicaret, dum negauit mentem imperfectam ipsum bonum esse, adicit quod, mens perfecta aliter se habet, scilicet quae imperfecta, quia scilicet beata est. Neque tamen dixit eam ipsum esse bonum, quia omnia bonum appetunt, mentem uero non omnia. Neque enim assequi mentem & sapientiam omnia possunt. Ideo multa eam frustra appetent. Haec quae mente caret, non omnia mentem adipsam student, quae uero mentem habent, non dum cessant, sed adhuc bonum quaerunt. Mentis enim proprium est, intelligere. Intelligere motus quidam est. Aut post hunc motum melius se mens habet, aut deterius, aut aequae. Non deterius quia actio perfecta est & ad deterius nihil nisi aut ut, aut inficitia labitur. Non aequae frustra enim mouetur quod nihil pericit, & nihil ad id, quod habet mouetur. Ergo ut melius se habeat mouetur. Non igitur ipsum bonum est. Nihil enim bono melius. Quinetiam sapientiam mentemque ex sese rationis impulsio petimus, bonum autem etiam ante omne rationis incitamentum. Iisdem rationibus patet bonum esse supra mentem. Primo sic omnia appetendo conuertuntur ad bonum, non ad mentem omnia. Quo uero conuersio est, illinc & processio. Omnia ergo a bono procedunt, non a mente omnia. Quare non mens, sed bonum est causa prima omnium. Secundo sic. Appetitus hominum naturalis omnino & semper ad bonum, non omnino & semper ad mentem, pluris ergo facit bonum quam mentem. Igitur naturaliter instinctu bonum mente praeciosius, & idcirco eminentius iudicatur. Tertio sic. Mens intelligendo haurit bonitatem, cum sese melius habeat. Aliunde autem haurit. Si enim in se haberet, non esse motus opus uadendo proficeret. Illud unde haurit bonitatem, ipsum bonum est, quod & supra eam est, cum in eam perfectionis suae liquore infundat. Quare mentem licet perfectam ipsum bonum esse non dixit, cum & aliud quiddam sit bonum, & ante mentem, sed beatam esse eam innuit, dum dixit, melius se habere quam suam. Ipsum quidem bonum mentem proximam creat. Haec mens, quia prima est mens, tota mens est. Ideo uera est mens, quia pura & integra: est & diuina, quia semper

Deo formata. Mens ista nostrā gignit animā, quæ prout à mente nascitur mentis habet partē, quia uerò à mente degenerat, & ad materiam uertitur, non tota & pura mens est, sed mens in anima atq; pars animæ habentis ultra mentē, opinionē, sensum & gignendi naturā. Idcirco intēctio animæ nō omnis semperq; ad mentē, sed ad corpora plurimū. Cum uerò mentis natura, quia proximē à bono creata, proximū sit, & proprium boni, & beatitudinis receptaculū, beatitudinē integram anima non prius accipiet, quam reliquis potentijs, & officijs prætermisissis. Totā sui intēctio in mētem sui caput conuersa fuerit, tota & sola quodāmodo mens effecta. Tunc anima uera erit mens & diuina, ut mens primā statim à Deo nata, boniq; hauriet cōpiā, eritq; beata. In hac utiq; uera & diuina mēte plenissima beatitudo inest, quia sapientiæ actus integer, cui est innata uoluptas. Ideoq; sapientiā huiusmodi sufficiens bonum est. Nec opus est uoluptatē aliā exteriorē sibi comitē adhibere, quia quicquid sibi mens est, nec est sibi alia uolendi potentia, intelligēdi aliā, ut necesse sit sufficientiam consequendā, uoluntatē intelligentiæ assentiri, atq; ita uoluptatem appetitū cū intelligentiā uoluptatē coniungi. Quod aut uolendi potentia sibi diuersa nō sit patet, quia uoluntas quæ ab intellectu differt, stimulus est ad bonū intelligentiā consequendū. Ibi aut boni est ad impletā possessio, sibi tota ac sola mēs est, quæ boni est proximū receptaculum. Talis quidem est beatitudo primæ mentis, & beatitudo animæ, cum tota erit in mētem intēctio transfusa. Quo in loco sphaerari animæ sunt, quarum tota in mentem est intēctio. Neq; enim intēctio negotiosa caelos mouent, sed supereminenti essentia, & semini potestate. Beatitudo aut animæ quāquam anima est humana, cōposita est, intelligentiā eatenus integrā, quatenus animæ regendo corpori occupatē cōpetere potest, & uolūtas appetitūq; omnis cōsentio, quæ exterior est uoluptas, quæ cōsentio ad humanā sufficientiā necessaria est, ut nulla interior sit seditio, sed omnes pares quoquo modo in unū concurrat. ad munus unū beatitudinis possidendū. De hac humanā animæ scēlitate, ut plurimū in hoc libro loquitur, quæ est in primo illo sapiētē gradu, in boni scēlitate uisione uel peritina, in boni ipsius splendore. Diuina uerò illa mentis scēlitas in secundo sapiētē gradu, matutina boni uisio est in boni luce, q̄ nōnūq; hoc in dialogo clam significat. De alia uerò iactissimē disputat, palam igitur: iam uerò cum ostenderit neutriū ipsum esse bonum, concludit Socrates, quod cōmuni uita præstantior est, q̄ istorū alterū, quia sufficientior, dicitq; minimē se pugnaturū quo palmā cōmuni uitæ auferat, eiq; solā sapientiā antepōnat. De uoluptate uerò subicitur, quia ad Philebū & Proarchū ea concessio pertinet, ac etiā quia liquidius demonstratū fuit in superiorib; eā nequāquam sufficere. Mox uerò ad secundā cōparationem illā se præparabit, in qua cū pateat neutriū esse summū, utriū illā summo propinquius, secundūq; obtineat fortē, est inquirendū. Mouet aut quæstiones, pollicetur, exhortatur, & præparat. Exequetur demū cōparationem propositā in quinta libri particula. In ea inquit forsan cōparatione quæ partē mētis tutabitur, ut eā summo propinquo rem ostendat, asseuerat mētem potissimū causam esse, ut cōmune id bonū sit, qui uerò uoluptatis uoluptatem. Neq; tamē in his partibus insistendū, unius enim perfectio ab uno tandē, & cōpositū à simpliciter maneat. Atq; ideo aliq; uolūtas unū supra cōpositā hāc uita est ponendū, ad quo uita hūc dācū, ut unū aliq; partibus cōmune sit, quo & bonæ partes, & totū sit bonū. Ad quod unū certē sapiētiam & uoluptatem cōparare decet. Atq; ita uidebimus, quid ex his melius sit, quod enim unī causæ cognatus id melius, atq; hic erit rectius cōparandi modus. Certē ergo, inquit Socrates aduersus Philebum, pugnarem affirmaturus mētem esse illi unī cognatiōrē, & similiōrē quā uoluptatē, quicquid illud sit, quo uita hęc mixta, bona & eligenda existit. Bonā dixit, quod ad se ipsam, quasi perfectā. Eligendā, quoad appetitum, quasi maximē expetendā. Mentem dixit cognatiōrem bono, id est, eius generi, propinquiōrē, & similiōrem, id est eius proprietati magis conuenientem, quod in sequentibus ostenditur. Quod si constitūterit. Primo loco ponemus illud, quod cōpositā uitæ perfectionem tribuit. Secundo cōpositam uitam. Tertio mentem. Quarto mentis participationem in discursibus animæ. Quinto deniq; uoluptatem, ut in fine huius libri patebit. Ad dicit Socrates, ita esse de his iudicandum, siquid suæ, id est, humanæ menti credendum est. In præsentia, id est ante quæ ratione, quid propositum est demonstrat, quasi dicat fortē mihi nunc nō creditis priusq; asserā rationem, asserā certē loco suo. Interim ita esse ponite uariatione mētis cōsentio, mētis eius, q̄ Philebus spreuerat, quæ certē uoluptati præstat ex eo, quod ut nunc cernitis mētis ipsius ui ac lumine, & de mente, & de uoluptate cōsultamus, lumine. aut uoluptatis, quæ ipsa cæca est, nā & appetitio cæca est, neq; de uoluptate, neq; de sapientiā querimus. Quis igitur dubitet quin mens uoluptati excellat, quæ ita eam iudicat, ut ab ea minimē iudicetur? Accepta uis posthęc Proarchus cōclusio nem Socratis primam, prima illa ex cōparatione inductam, scilicet quod neq; uoluptas ipsū bonū est, neq; mens, dicēs, quod uoluptas Socratis iaculis, id est rationib; per cūssa concidit, & prostrata est, usq; adeo, ut de palma prima bonorū nō ultra contendat. Succumbit enim & tacet, sed neq; mens eorum iudicio, qui sapiunt sibi primam uictoriam uēdicabit, quia si id tener, eadem sibi obijcientur, quæ uoluptati, scilicet quod insufficientes per se sit & imperfecta. Mentem humanam dico quæ pars animæ est. His acceptis Socratem ad cōparationem alteram exhortatur, scilicet in qua ostendit, quid ex his melius sit, præteritū cū ostensurū sit uoluptatem esse inferiorē, proderit sanē hoc omnium uitæ. Nam quia uoluptatem plurimū faciūt, ab eo capiuntur, tanq; pisces ab hamo, & in uitia delabuntur. Nā latet anguis in herba. Quā si ostenderit

in bonis

in bonis locum infimum obtinere, contemnent, temperioresq; & iustiores uiuent. Ideo dixit, si etiā scēdis priueter honoribus, hominibus qui nūc eā amant, quia rem præclarā existimant, & contemnent, quia esse ignobilis recognoscent. Socrates uerò ante quā hanc discursionē ingrediatur, ad monet nos; quā modesti in uictoriæ cōtentione esse debeamus, ut uincere studeamus aduersariū potius quā extinguere. Humanitatis bonū summū sine alterius interitū querere. Ideoq; dissimulauit, quasi suspicaretur Proarchum ea dixisse: ut eū à pugna abstererēt, ne multos uoluptatis sectatores ostenderet. Præstat ne, inquit, eam dimittere, neq; exacta redargutione affligere. Id quidē Proarchus renuit. Dissimulauit rursus more suo Socrates, quasi non intelligeret. Atq; ergo, reprehendit me fortē, quod affligi uoluptatem dixi, quod impossibile est, contraria enim se inuicē non recipiunt. Vno enim accedente, statim alterum, uel interit, uel discēdit, ubi ergo afflictio est, uoluptas abest, ego uero non affligi uoluptatem, sed eius sectatores intelligebam. Vnhaec dissimulata, Socrates ut mitior his appareat, ut ad extremum certamen inuitus descēdere uideatur, ut inuidiā uiter, capret beneuolentiam. Ita certē nos facere monet. Reuo cauit ergo Proarchus Socrate quodammodo fugientem, dicens, non ob id tūcum te nihil dicere assebam, sed etiā quia ignorare uideris nos, te non antea dimissuros, quāam iusta ratione non fide declaras. Vbi iuuenes admonentur, quāto oportet affectu, doctrinam seniorum exquirant, exorent, extorqueant. Accedit ergo Socrates ad eam pugnā nō sponte, sed ut decet, quodammodo lacessirus, exoratus enim primo, deit de coactus. Non coactus docet, sed coactus offendit. Caprat ergo ueniam in primis, & atretos redit, dum dicit, confertissimam esse sequentem disputationē, & noua quadam uia peragendā, quia non facile sit per præteritū rationē eam transigere, sed alijs opus sit rationibus, & iaculis ad uictoriā secundā mētis & sapientiæ uendicandā: quia scilicet ad cōparationem sapientiæ, & uoluptatis inter se faciendam opus est definisse utrumq; prius, & genus utriusq;, & differentiam inuenisse, in partes quinque distribuisse suas utriusq;, quæ quidē cognitio, quo distinctior est quā prima, cō diligentiori examine indiget. Ideo dicit nouis esse opus machinamentis, quāquā inter ea, quæ iam diximus, nonnulla sunt, quæ ad futura conducant, ut quod dictum est mētem similiōrē, & finitum & infinitum, quæ in superioribus tergit, quæ & in sequentibus ad genus sapientiæ & uoluptatis inuestigandū discutienda sunt. Statim ergo petita ueniam, ex rerū difficultate capta attentione ex nouitate & uarietate sermonis, & doctilitate incepta, per hoc maximē quod ait, aliqua ex præsentibus & præteritis illico quanta sit cuiusq; rei principijs diligentia adhibenda, cū ex his omnium sequentiū trahatur conditio, & quæ minima in exiguo & angusto, principio uidentur esse delicta, in plurimis & latis medijs propagantur, ut error in biuio paruo distat interuallo, eo deinde distat in plurimis, & latis medijs propagantur. Ideo, dum sermonis huius fundamenta iacimus, o mai, studio annitatur, ut bene accipiamus, & maxima cautione quod inducimus, discernamus, & planē admodum distinguamus.

Finis ultimus unum aliquā & simplex esse debet, & quomodo ponatur in composito quodam, ex intelligentiā & uoluptate, & quæ conditiones compositum hoc beatum faciant. Item quæ ratione intelligentiā superet uoluptatem. Cap. XXXIII.

A Necquam ad quālibet libri partem ueniamus, quædam ex superioribus discutiēda cōtemus. Plato finem uitæ ultimū sapientiā & uoluptatem simul ponere uideretur, ut ex superiorib; significare & sequentibus uideretur cōcludere. Finis aut unum quiddā esse debet, non plura, sine duob; aut æquē appetitum mouet utriusq;, aut non æquē, si non æquē, illud unū quod magis mouerit finis est, aliud est ad finē. Si æquē similiter pariterq; ad utriusq; afficitur appetitus. Affectus iste par & similis à pari, & simili natura est appetitus ipsius, par aut similisq; ad par, & similiter rapit. Nō igitur quātū diuersa sunt appetitum æquē, sed quātū una quædam natura cōmuni est in utriusq;, per quā paria & similia sunt, & pariter similiterq; petuntur. Vnū ergo est quod quæritur, unū itaq; finis. Præterea unum quodq; ut finem petit, quod totū suum continet bonum. Si ergo duo petat, oportet in eius toto illius cōtineri bonum. Aut ergo quod uis illorū totū habet, aut quoruvis partem, si quod uis totū, unum fat est: & quia omnis primus motus ad unū primo incipit, cū ad unum peruenit, nihil quære ueliterit. Si quod uis partem, non duo fines erunt, sed unū quod ex utriusq; resultat. Itē aut æquē bona illa duo iudicat, qui appetit, aut nō æquē. Si nō quod melius iudicat, ut hemētius appetit. Illud aut erit finis. Si æquē aut quantum differit iudicat æquē bona, aut quantum conueniunt. Non quantum differunt, differentia enim æqualitate tollit, cōueniētia in natura & potestate præstat æqualitate. Ergo quātū cōueniunt æquē iudicat bona. Si conueniunt, in una quādam natura & potestate cōueniunt. Per quā utraq; æquē sunt bona. Vnū igitur quiddā appetitio querit. Nā licet cuiusq; rei, quāncq; ex plurim; cōstituit, una pars est præcipua, & unū esse, ita uis una præcipua, una quoq; præcipua appetitio, unū opus præcipuū, unus ergo finis præcipuus, quo unū esse, & naturæ motus dirigitur unus. Præterea unū quodq; ut finē sui ipsius perfectionē expectat, unius autē esse una quædam perfectio est. Vnum igitur appetit finem. Nam & si multa quæritalia, ad unam hanc reducit perfectionem. Hęc itaque cæterorum unus est finis. Cum igitur

cuiusq;

Ipse enim singulis certa lege substantiæ, potentie, actionis, & dignitatis, & uitæ statuit limites, quos transgredi impossibile est. Omnia distinctis gradibus certo in numero, ordinata serie digerit, & cuiusque pro naturæ capacitate, uel meriti dignitate impertit. Terminat materiam formam, naturam seminibus, animam rationibus, mentem ideis, seipso denique omnia. Quomodo igitur Deus mensura sit factus dictum est. Est & moderans mensuræ quidam opus absolutum, magis moderationis opus in collatione consistit. Prout enim cuiusque certam, propriam, determinatamque naturam & uitam tribuit, mensura est. Possent autem ita proprie singulis inesse naturæ, ut nulla esset inter illa communio; ideoque quodcumque unum esset ex singulis, unum opus nequaquam efficeretur. Dei autem unius opus unum esse debet. Moderationem igitur opus est, quia singula cum singulis connectuntur. Propria natura menti per mensuram inest, qua differt ab animo, sed per moderationem uis ad ueritatem percipiendam communis utriusque. Item propria per mensuram animæ inest natura, qua a natura corporis est seiuincta. Per moderationem uero ita comparata sunt inuicem, ut motus, & uita sit utriusque communis. In elementis quinetiam uis propria cuiusque conspicitur, & mutua insuper consonantia, qua ignis in calore cum aere conuenit, siccitate distinguitur. Aer cum aqua in humore consentit, aqua ab illo frigiditate dissentit. Aqua terræ in frigore conuenit, Liquiditate discrepat. Metiri igitur est unumquodque in seipso determinare. Moderari autem ita res inuicem comparare, ut & in aliqua natura conueniant, nec tanta uis inest in aliquo, ut reliqua assumat omnia. Sed inuicem simul sint, moueantur, agant, uicissimque resistant. Facere autem ut singula inter se conueniant, illius est qui singula facit, & qui singula facit unum, & unum omnia. Deus ergo & moderans est & moderans, est insuper oportunum. Oportunitas gratiam quandam, & commoditatem rerum significat, qua sibi inuicem mutuo placent seque uicissim asciscunt. Quod autem gratia sibi sint & optanda, ex eo est, quod inuicem ex communi natura & temperata qualitate congruunt. Id autem ille facit, qui per moderationem librat inuicem omnia. Statim enim oportuna, & grata ea inuicem reddidit, ex quo dicitur oportunum: Ut ergo mensura ueritatem rebus omnibus tribuit, quæ est propria cuiusque mera & determinata natura, ut moderans commensurationem, quæ est concinnitas, & mutua omnium consonantia. Ut oportunum pulchritudinem, quæ est gratia, & rebus singulis ad singulas res innata, & gratia decoris illius comes, quæ ex congruitate rerum omnium mutua nascitur. Imò uero ut est omnium, est illa tria, & hæc tria facit. Ut unum super omnia, producens omnia, singula certis limitibus circumscribit, ab extraneis purgat singula, sistitque in propria puritate naturæ, sic uero singula unum in seipsis, ut uno limite circumscripserit, ut ab extraneis defacata, ut in una naturæ proprietate retenta. Ut ergo unum esse super omnia, unum dat eo modo quo diximus, eo autem modo, ut apparet, mensura est, & ueritatem exhibet. Ut autem est unum in omnibus conseruans omnia, indissolubili modo inuicem uincit omnia, ex quo cuncta unum sunt, eo autem modo moderans est, commensurationemque largitur. Ut est unum ad quod omnia, citans omnia singula, per gratiam, quam tribuit singulis, in se inuicem concitat, & per gratiam quæ resultat in cunctis ad se ipsum rapit cuncta. Vbi & singula unit singulis & uniuersa uni. Hoc autem modo oportunum est, & pulchritudinem exhibet. Ergo ut est unum & mensura est, & moderans, & oportunum. Quare & singula ut uno quodam participant uera sunt, commensurata, pulchra. Quamobrem mixtum ex sapientia & uoluptate humani boni est habitaculum. In hoc enim bonum capitur. Illa tria uestibulum boni sunt. Per illa enim bonum excipitur & intronititur. Vnitatis autem data ab uno, per quam & illa tria insunt composita, & ipsa illis presentibus completa reuertitur, hominis bonum est a bono totius naturæ dependens. Vnum autem illud, & unitas ista actus sunt. Vnum actus agens omnia, quo agunt omnia, ad quem agunt omnia. Vnitatis actus a primo actu rebus impressus, agens ad primum actum omnia. Idem igitur actus & unum. Summum itaque bonum hominis est unius uitæ actus, unus ad unum atque in uno; unus igitur finis est, actus unus, uitæ mixtæ, bene mixtæ, & in unum ipsum directæ. Nam & intelligendo, & gaudento ipsi bono penitus se transformans, in hac scilicet uita, in alia uero transformatus actus. Actus, inquam, unus totius unius animæ, quo ad hominem licet, qui tunc demum adest, cum & actus intellectus per intelligentiam, & actus uoluntatis, per uoluptatem in unum ipsum bonum directi fuerint. Directi uero sunt, cum secundum tria illa congreduuntur. Tria illa unius uis adfunt. Vnus ergo animæ, unius actus ex uno ad unum, atque in uno summum est hominis bonum. Cum ergo mixtæ illius uitæ actus unus sit summum, & uoluptate certe & sapientia præstantius est.

Voluntas pertinere uidetur ad sapientiam potius, quam ad uoluptatem, et intellectu magis accipi, quam uoluntate. Cap. XXXVII.

Si quis uero quæsiuerit, utrum istorum melius, sapientia uel an uoluptas respondendum, meliorem esse sapientiam, quia conditionibus uitæ illius perfectæ est propinquior. Veritas, pseudubio magis consonat mens, & sapientia, quam uoluptas. Illa enim ueritatis capax, & perceptio est, hæc ueritatis impedimentum est. Comensurationi quinetiam, tranquilla enim & pacata mens, & sapientia est. Voluptas admodum furiosa pulchritudini quoque sapientia prope utre pulchra atque decorata in lucem educit homines atque ostentant

tant uoluptatis usum tenebris dedicant, tanquam obscenam rem lumineque indignam, ubi certe eorum patela actus est error qui uoluntatis quietem, quam uoluptatem uocant ipsam, bonum asseruerunt. Et enim summum bonum in potentia capitur superiori potius quam inferiori. Intellectus autem præstantior est quam uoluntas. Primo quia dux est illa ministra. Cognoscimus enim, & iudicamus priusquam uelimus, & tantum, & eatenus, & id uolumus, quod & quatenus intellectu iudicamus esse uolendum. Secundo, quia intellectus nunquam decipitur, opinio enim est non intellectus ubi est deceptio, uoluntas decipitur opinione & specie boni. Tertio ille semper proficit, siue boni siue mali intelligat, sit semper in omnibus clarior. Ista in uolendis malis mala. Quarto ille res ad se trahit ista a rebus trahitur. Nam ille non ut res in seipsis sunt eas concipit, sed modo suo multa in una specie mobilia stabiliter, singula uniuersaliter & cetera, & quæ claudicant in rebus, formulis suis dirigit. Hæc autem inclinatur ad res ita possidendas ut in seipsis sunt rapiturque ad eas notionem concepra, nec mutat eas, sed mutatur est statu in motum. Item cum omnis motus ad bonum sit, & eadem natura quæ ad bonum futurum mouetur, in presentem bono quiescat sicut se habet motus ad futurum bonum, ita ad præsens bonum requies. Non autem quia natura moueatur ad aliquid, illud bonum est, quia non obiectum, & finis, & motor a potentia quæ mouetur, sed contra potentiam ab illo dependet. Igitur quia bonum ad illud est motus similiter, non quia in illo requies bonum illud est, sed quia bonum requies. Non igitur ipsa quies ipsum est bonum, sed aliud quiddam ad quod motus fuit in quo est requies. Quia superior locus igni bonus est, ideo ad illum mouetur ignis & quiescit in illo, non quia mouetur & quiescit bonum. Nam si forte lapis cogeretur, & ascenderet illuc & maneret, non tamen illi id bonum. Item felicitas est finis ultimi consecutio. Consecutio uero hæc non in actu uoluntatis, sed magis intellectus actu consistit. Voluntas enim in finem fertur, & absentem, cum ipsum desiderat, & præsentem, cum in ipso quiescens delectatur. Constat autem desiderium finis, non esse finis consequutionem, sed motum ad consequendum. Voluptate uero uoluptas afficitur, ex eo quod præsens finis est, non contra quod præsens sit ex eo quod ipso uoluntas gaudet. Opporere igitur aliquid esse aliud quam uoluntatis actum, per quod finis præsens uolenti fiat. Quod in finibus circa res externas inueniri licet. Si enim pecuniæ consequutio per uoluntatis actum fieret, cum primum quis eam uult, consequeretur. Nunc autem abest primum, deinde operando paratur. Parata exoritur delectatio. Voluptas siquidem in quadam uoluntatis quiete consistit. Quod autem in aliquo uoluntas quiescit non aliunde est, quam ex illius bonitate in quo quiescit. Quare si uoluntas in aliqua operatione quiescat, ex operationis bonitate quies uoluntatis procedit. Nec uoluntas propter quietem bonum quaerit: Sic enim uoluntatis actus finis esset, quod falsum est, ut patebit, sed ideo quaerit, ut in operatione quiescat, quia sibi est illa operatio bonum. Vnde colligitur præstantior rem esse mentis operationem, in qua quiescit uoluntas, quam uoluntatis ipsius quietem. Intellectus indagando rationem rei concipit, deinde iudicat, uel bonum, uel neutrum, uel malum: ad tria hæc se extendit. Voluntas ex solo boni iudicio ad uolendum excitatur. Ideo latior est intellectus quam uoluntas. Dicit intellectus, hoc bonum meum est. Hoc careo, hoc ergo est contra dictum. Huc usque inauerat uoluntas, sed lata huiusmodi sententia excitatur, unde trahit originem hic intellectus actus. Ex eius claritate. Vnde uoluntatis incitamentum ex indigentia. Perfectior ergo origo est intelligendi quam uolendi. Quis primo gustauit bonum intellectus qui ratione concipit boni dormientem etiam uoluntate. Qui autem primo gustauit utpote sagacior, prior inueniet. Illius enim est portio cuius & prælibatio, & qui in uenatione prius inuestigans, ad inuestigandam conuocauit uoluntatem. Prius inueniens, & consequens ad consequutionem similiter conuocabit, reddetque ex propria plenitudine participem socium, qui sicut inferior fuit uenando, erit in consequendo interior. Primum propositum est intellectu atque est eiusmodi bonum, quo caremus comparandum. Hoc dato insurgit uoluntas, quæ nihil est aliud, nisi quidam animi stimulus, qui non ante sedabitur quam comparetur bonum, non est finis ultimus sedatio stimuli, sed consequutio eius: quo acquisito, stimulus ipse sedatur. Finis ultimus, primo proposito responderet, stimuli incitamentum non fuit propositum primum, sed illud sequitur est de uestigio: quare sedatio stimuli quæ est uoluptas, non ultimus erit finis, sed finis ultimi comes. Primum ergo propositum bonum comparandum. Ultimus finis boni comparatio in intellectu, illud ergo in intellectu, & illud stimuli incitamentum secutum illud est stimuli sedatio istud. In uoluntate autem est utrumque. Item cum felicitas hominis superne descendat, ea animi uicacitudo potius, quam animæ cum superis est communis, quæ ea que illi cum brutis communis existit, ante oportet potentiam ipsius actum in obiectum aliud dirigi, postea suum in actum reflecti. Si enim intellectus intelligere se intelligit, prius rem aliam intelligat, necesse est, post eam se intelligere recognoscit. Nempe intelligere ipsum quod in se intellectus intelligit, alicuius obiecti intelligentiam

intelligentia est. Quare oportet ut uel in infinitum eatur, uel si ad primū quod intellectū est, uenire licet, hoc non ipsum intelligere erit, sed res intelligibilis aliqua. Eadem quoque ratione primū quod uoluntas exigit nō ipsum uelle est, sed aliud quoddā bonū. Primū autem quod uult natura mentis particeps, eius felicitas est. Quinetiam unum quodque secundum ea, quae substantiam eius constituunt, habet naturae suae uirtutem. Differt enim a picto homine uerus homo, per ea quae hominis substantiam complent. Vera autem beatitudo a falsa per actum uoluntatis non differt. Aequenim uoluntas in amando nō gaudento sese habet, quicquid illud sit, quod sibi ut bonū & ut summum bonum proponitur: siue reuera tale id sit, seu falso. Vtrum autem reuera sit summum bonū quod tale proponitur aut falso, ratione intellectus hoc differt. Beatitudinis ergo substantia ad intellectum magis pertinet, quam uoluntatem. Item natura uoluntatem ut finem non posuit, sed ad operationes explendas eam induxit. Cernimus enim, quod natura eis animalium operationibus uoluptatem dedit, quae sunt ad fines necessarios ordinate, quod in usu cibi & Veneris est per spicuum. A quibus animalia penitus abstinerent, nisi uoluptate alliceretur. Ita & qui naturam dum cem sequuntur, uoluptatem sibi finem non statuunt. Adde quod uoluptas nihil aliud est, quam quies uoluntatis in aliquo conuenienti bono, sicut desiderū est, eiusdem inclinationis inconueniens bonum. Sicut autem homo per uoluntatem in finem fertur, sic in eo quiescit, sicut & naturales ipsae res quae naturales habent in finem inclinationes, quae cum peruenerunt ad finem cessant. Ridelicet autem dictū est, quod finis motus ipsius corporis ponderosi non sit proprius in loco, sed quies & cessatio inclinationis in hoc, in quod tendebat. Si enim hoc principaliter intenderetur in clinatio ipsa quiesceret & cessaret, autor corporum eam non daret. Dar autem ea ut per hanc propriū ad locum deueniat, quo quasi sine iam acquisito inclinationis sequitur requies, atque ita requies haec cessatio non finis est, sed finem potius comitatur. Item si aliquid rei est aliqua res exterior finis, illa eius operatio etiam finis ultimus esse dicitur, per quam primo rem illam assequitur. Cui in his quibus finis pecunia est, dicitur quoque possidere pecuniam, finis esse, nō amare, neque cupere, finis autem substantiae rationalis est Deus. Illa ergo hominis operatio ad felicitatem potior est, per quam primo ad Deum attingit. Haec autem intelligentia est. Nam uelle non possumus, nisi quod intelligimus. Praeterea primo mouendi ultimus respondet finis: ut duci uictoria, subiectis propria ministeria. Intellectus autem sua uoluntatem ex se caecam mouet. Illi ergo potius quam isti ultimus responderet finis. Nam si unum quodque sui ipsius gratia operatur, ad sui bonū uoluntatem intellectus mouet, quae quia seruilis est & caeca, intellectui subest. Quapropter uoluptas ut Plotinus ait, sufficiens non est, non enim quaerit idem. Neque etiam si uoluptatem quaerit, idem quaerit. Semper enim aliud est in quo delectatur quis, sicut aliud quod appetit. Atqui oportet bonum ipsum quod esse sibi quis expetit, non esse passionem & affectionem aliquam in eo qui consequitur. Unde & uacuum manet, qui hoc bonum existimat, habens passionem solum, quam quilibet bono haberet. Quapropter non satis sibi esse affectionem quis putat, dum re ipsa caret, neque enim dicitur quisquam, non praesentibus suis ita letari ac si adessent: aut non commedendo ita letari ac si commederet, aut uenerijs non putando ita gestire ac si potiretur, sed habere exoptat. Plotinus de felicitate, quod non in uoluptate sit ita probat, quia sicut appetitus est ad aliud bonum, sic etiam quies in bono alio. Item uoluptas potest esse imaginaria & decepta. Omnino uero bonum non consistit in passione consequentis bonum, quae potest esse similis per fallaciam etiam in nō consecuto. Nemo uero talem eligeret affectionem. Superiores quidem rationes intellectus actum actui uoluntatis in beato praeposuerunt. Quibus uero rationibus oppositum probabiliter existimari possit in epistola quadam de felicitate tractauimus. Denique si consideretur non tam uoluntas ab intellectu discreta, quam quod in ipso intellectu est, quasi uoluntas et uoluptas, erit forte tēctatio tutior. Ex superioribus colligere possumus finem hominis esse unum. Vnum scilicet actū uitae ipsius ex sapientia & uoluptate mixtae, ad unum bonum atque in uno. Sapientiamque ad finem magis quam uoluptatem conducere. In quo certe soluta est tua illa quaestio, uir doctissime Minicitenis Michael conphilosophi noster, plurimumque dilecte. Saepe enim mecum, ut frequenter a primis annis confueuisti, disputans, unum & simplicem hominis esse debere finem, rationibus multis confirmasti. Ideoque mirari cur Plato mixtum finem posuerit dicebas. Illis ergo rationibus tuis iam ita respondidi, ut eas libenter, admiserim & tanquam uerissimas approbauerim, & Platonis nostri defensorum mixturem. Reliquis tuis circa Platonem subtilissimis quaestionibus alias respondebimus.

Collectaneorum Marsilii Ficini Florentini in Platonis Philebum
de summo hominis bono primi libri finis,

COLLE

COLLECTANEORUM Marsilii Ficini Florentini

in Philebum, Lib. II.

De uno rerum Principio, & quomodo post ipsum omnia ex infinito quodam, ac termino componuntur, atque de primis rerum generibus. Cap. I.

Mnia quae nunc in uniuerso sunt, postquam in prima libri parte, quod tractandū erat proposuit Plato, & in secunda tradidit modum quendam & ingressum tractandi. In tertia qua cautione differendum sit, docuit. In quarta tractare cepit de bono. Et quoniam collaturus erat ad ipsam uoluptatem & sapientiam, ut inspiceretur, nunquid istorum alterum ipsum sit bonū, quid bonum sit explicauit, & ad ipsum utraque conferens, neutrum esse ipsum bonū ostendit. Haec haec tenens: deinceps inuestigandū restat, utrum istorum magis ad bonū conferat. Quod in ueniri nō potest, nisi & definitur, & diuidatur in partes utriusque. Definitio autem genus requirit primū, postmodū differentiam. Ideo quinta hac in parte genera utriusque perquirat, & infiniti quoddam genus, nec non termini genus inducit. Ad finitum uoluptatem. Ad terminū mentem & sapientiam refert. Ideoque eo praestare uult mentem & sapientiam uoluptati, quo praestat terminus infinito. Vbi ante omnia intelligendum est, quod duplex esse dicitur infinitum. Vnum quod excludit terminum, alterum quod termino caret. Infinitum enim est, quod nō habet terminum. Quod autem aliquid non habeat terminum duobus modis contingere potest. Aut quia tā simplex natura est, & supereminens, & absolutum, ut neque interiorum partium habeat terminum, cuius limitibus circumscribatur, neque in aliquo iaceat, cuius coarctetur capacitate. Aut quia informis uagumque & errans se se est & termini indigum, & suapte natura praestare sibi optatum terminum impotens. Infinitum utrumque dicitur. Sed primum infinitū excludens terminum. Secundum infinitum termino carēs. Primum infinitum cum ipsum nec terminum habeat supra, nec infra, nec in fra, sitque super omnia, & extra omnia, omnium est terminus. Omnia limitans, omnia formans, omnia sistens, omnia circumscribens. Idem igitur est infinitum excludens terminum, & terminus omnium sine termino, neque terminus terminatur. Nam ab alio terminaretur, illudque ab alio atque ita in infinitum procederetur. Primus ergo terminus terminum excludit. Est igitur infinitum. Infinitum igitur excludens terminum, & terminus omnium inuicem conuertuntur. Talis Deus est, ipsum scilicet unum, cuius infinitatem in Parmenide laudat Plato, & ibi infinitum pronuntiauit, hoc autem libro primo terminum omnium. Deinde omnium mensuram, adiecit mensuram omnium, ut ostenderet Deum non esse terminum, rebus impressum, sed extrinsecus omnia limitantem, & interioris termini impressione omnia in natura propria distinguentem. Secundum infinitum ita indiget termino, ut nullus sit terminus, sed ab omnibus terminetur. Igitur infinitū primū excludens terminū, infinitū est aliud terminans. Secundū infinitū est ab alio terminatū. Ibi quidem melius infinitas, quam terminus, quia ex eo est terminus omnium, quia ipsum non terminatur. Hic autem terminus infinitate melior, quia terminus ab infinitate questus de ipso uno Deo, si licet ut infinitū in Parmenide. Ut autem terminus omnium & mensura hic agitur. Ut enim infinitū nulli bonū praeter quā sibi. Ut autem mensura & terminus omnibus bonū, quia omnium substantia salus atque perfectio. Ideo est hoc in libro de hominis agatur bono. Deū ea significat appellatione, quae se rebus comunicat atque prodest, nō qua omnia fugit. Quotiens igitur terminū omnium dicit & mensuram hoc in libro intelligi Deum. Quotiens termino caret infinitum, uel hic, uel in Timaeo significat materiam, intelligi communissimā, quae in mente formatur, terminaturque ideis, in anima rationibus, incorporibus denique formis. Haec ut infinita materies a Deo est, ut infinitū, ut a Deo infinitate materies sit infinitas. A Deo, ut terminus, & mensura materiae profuit limitatio. Ac licet Deus, ut infinitum in se ipso praestantia sit, quā ut terminus, tamen non praestantior materia illi dependens, quā hic emanans terminatio. Illa enim praestantia, quid ad sequentium excellentiam. Deserit enim quoddammodo reliqua exempta illa, & imparitēs circumscriptionis sublimitas, ideo communis materies uel ut umbra quaedam fugientem sequitur Deum. Forma uero in materia uelut in speculo ex quodā beneficio diuini uultus aspectus resultat. Necessitatem diuinā praestantiae necessario materia comitatur, bonitatem aspectus forma. Ideo necessitatem in Timaeo materia uocat, formam uero mētem. Materia ut primū, inde primum super nihilum. Paruo igitur intervallo distat a nihilo forma, ut secundum inde primum super aliquid. Ideo ibi potentia, hic actus, ibi essentia, hic esse, inchoatio ibi, hic est perfectio. Materia quidem ut a Deo processus, format ut in Deū conuersio. Melior conuersio in Deū, quā a Deo processio. Illa enim disiungit a bono degenera, atque compellit. Hec bono coniungit, detrimētum restaurat, reformat in bonum, a Deo materia, QQ ab actu

ab actu puro, potentia pura, ab actu agente omnia, potentia suscipiens omnia. Materiam intellige, primam a Dei supereminencia iactum, super ipsius nihil infinitatem. Formam intellige, secundum Dei donum super primum in deo porrectum. Hæc duo per omnes rerum gradus a Deo permanent in finitum, termini indigum uoca materiam. Terminum materię formam. Ab infinitate terminũ excludente, infinitatem deducas termini indigam. Nam eo ipso signo, quo illa excludit terminum, nascitur ista sine termino. A termino infinitatis illius comite, terminum infinitatis istius comite. Nec duo in Deo sunt, infinitas & terminus, nam infinitas ipsa sua est: aliorum aspectus est terminus. In rebus autem duo quædam necessario sunt, sicut necessario & manant, & reflectuntur, mitte ad præsens Dei ipsius infinitatem. Nam de hac Parmenide. Accipe in dialogo de bono beneficium, terminum, accipe secundo infinitatem rerum omnium a Deo manantium, accipe tertio in hæc infinitate terminum datum a termino: Quarto quod ex utroque est mixtum. De his quatuor hic duntaxat agendum. Quia uero de superno ipso termino alias, & dictum est & dicitur. Nunc de termino secundo & infinitate, sed de hac primam, quia prima procedit materia. Quod ista sit, & quod sit accipe. Semper Deus æque potens est, semper ergo nullo æqua facienda potestas, semper igitur æqua exterius fiendi potentia. Neque enim facere semper omnia potest, nisi fieri semper omnia possunt, æterna igitur omnium factiua potest, æterna, & omnium potentia susceprua. Hæc ut ita dixerim fiendi potentia, aut nihil est, aut aliquid, aut omnia. Nō nihil. Nihil enim ipsum ipsi esse oppositum & esse fugat. Potentia uero fiendi esse appetit. Non aliquid, esse enim iam, neque esse ad fieri potentia, imo & si esset aliquid, unum esset distinctum, ergo non omnia æque respiceret, imo uero iam factum actu aliquid esset, non fiendi potentia. Est igitur omne, non actu omne, quia non opus esset aliquid fieri. Est igitur omnium Præparatio, quare ad singula est indifferens. Est igitur ad quælibet indeterminata potentia. Quod si quis dixerit, hæc potentiam a Deo esse semper, ergo Deum semper eam facere posse, & semper eam posse fieri, quærat: de alia fiendi potentia. Respondendum, formas & composita actiuam, & passiuam potentiam præsupponere, materiã uero quia ipsa est omnis passiuam potentia, actiuam duntaxat exigere, & sola facienda potentiam fiendi potentiam sequi, hæc fiendi potentia omnia antecedens, quæ inter nihil, & esse media ponitur, aut esse sibi ipsa determinat, aut non esse, aut ad utrumque est indifferens. Si esse superioris actione ad formam, & esse nō indigeret, cum ratione propria hæc includeret. Effet enim non possibile, sed necessarium. Si non esset ratio sua, cum nihilo eadem. Nihil igitur esset, imo cū ratio sua non esse exigat sibi, contra rationem suam erit esse. Impossibile igitur erit, ut si quandoque, est ergo indifferens. Unde Deus necessarium, materia possibile, nihil impossibile, quo circa & necessitatem Orpheus Deus uocat, cum ait, fortis necessitas omnia continet. Et in decimo de Republica Plato. Est itaque materia ad esse, & nō esse si in terminata potest, & ad omnes formas indifferens inchoatio, est igitur indigam termini, est itaque infinita. Atque ut est omnibus unus cōmunis actus, nō unus numero, specie aut genere, sed quia ab uno ad unum, ita omnibus una, est cōmunis materies, quæ idem dicitur una, quia unius Dei supereminenciam sequitur, & uni actui est subiecta, neque ex eo, quod in corporeis hæc materia conuenit in eisque in corporea, ideo a corporeis differt formis. Nam & in his quoque est in corporea. Antecedit siquidem quantitate, cuius dimensionibus corpora constant. Imo quæ hic qualitatibus & uirtutibus in corporeis sufficit, illic quoque ideis sufficit. Illic quidē corporale aliquid quodammodo sustinet, corporum scilicet rationes. Hic non nihil in corporeale impartibiles qualitates. Quod autem omnibus post Deum rebus hæc subit materies, iterum sic ostenditur. Quæ a principio illo sunt a seipsis non sunt, neque enim principio indigerent. Inde igitur esse actumque accipiunt, esse enim præsentem actum in rerum natura significat. Aut ergo præter hunc essendi actum aliud quippiam in se continent, aut nihil, si nihil aliud. Actus hic purus esse sine omni priuatione. Liber ab omni circumscriptione subiecti. Unus penitus infinitus uigor atque exuberans, omnem excludens terminum, per se subsistens, & quia in seipso existens, ideo ab se ipso id autem solus primo Deo cōuenit. Ergo actus ille aliquid aliud habet annexum, ne sit primum, ne infinitum, ne seipso subsistens, & in alio est ut subiecto, ne sit ut primum uigore plenissimum. Est ergo in sequentibus omnibus, & actus simul, & potest actus ipsius subiectum. Præterea essentiam rei rationem cuiusque substantiæ intelligimus. Esse uero actum essentia ipsius in rerum natura præsentem, ut ex Parmenide dicitur. Igitur aliud essentia est, aliud esse. Quicquid enim in ratione intelligentiaque essentia non includitur, extrinsecus aduenit, & illi additum cōpositione efficit. Quoniam essentia nulla sine his, quæ partes eius sunt intelligi potest. Omnis autem essentia potest sine esse intelligi. Intelligere enim possumus, quid phoenix, quid homo. Ignorare simul, quod in natura rerum existant. Ex quo patet, quod esse aliud quam essentia est, nisi forte res aliqua sit, cuius essentia ipsum suum esse sit, quæ quidem res nisi una & prima, esse non potest. Impossibile enim est, aliquid in plura diuidi, nisi uel per alicuius differentie additamentum, sicut generis natura multiplicatur in species, uel propter id, quod forma in materis diuersis recipitur, sicut natura speciei in diuersis indiuiduis multiplex redditur. Vel ex hoc, quod unum absolutum est, aliud autem in alio facens. Sicut si esset color aliquis a materia separatus, alius a coniuncto, ex ipsa sua separatione differens. Si autem aliquares ponatur, quæ sit esse tantum, ita ut ipsum esse sit subsistens, hoc esse additionem differentie

non

non recipit. Effet enim ubi aliquid loco generis communisque potentia, aliud loco differentie atque actus. Non ergo posset actus purus, esse autem per se subsistens purus est actus. Esse enim actum dicit solum quare ubi solum ponitur esse, solum ponitur actus, neque etiam esse illud additamentum materię suscipit, neque enim per se subsisteret. Quare res talis, quæ suum esse est, una est tantum. Certe primum tale est, ut pura existentia sit, quod per esse significamus. Ideoque oportet, ut in omnibus id sequentibus, aliud essentia sit, aliud esse. Omne autem quod alicui conuenit, uel ex naturæ suæ principijs est educum, ut ridendi facultas homini, uel ab externo principio aduenit, ut aer a Sole lumen fieri autem nequit, ut ipsum esse in rebus quod absentia est distinctum, ab ipsa rei essentia & natura sic effectum, tanquam ab effectrice causa. Nam sic aliquid sui ipsius esset causa, seque ipsum inesse produceret. Omne itaque quod tale est, ut aliud in eo essentia sua sit, aliud esse, esse habet ab alio, & quia omne quod per aliud est, ad id, quod per se est reducitur, ut ad causam primam, & ab illo esse recipit, ad illud se ut potest recipiens habet. Hinc autem potentia susceprus essendi actus responderet. Ex potentia igitur atque actu essentia, scilicet & esse post Deum omnia componuntur. Quod præterea ostendendum est. Primo, ex naturæ creatæ, (ut ita dicam) possibilitate, secundo ex ipsius limitatione, tertio, eiusdem cōpositione. Primum sic patet: Nempe ex eo, quod res producta ab alio, ex se non est. Est quidē ab alio & ab illo destituta non esset, ideo & esse potest, & nō esse, & suū esse nō est, sed ad esse ipsius potentia est. Nihil enim ad seipsum potentia est, nihilque se ipsum suscipit, & nihil suscipiendo seipsum gignitur. Semper enim agens cum agit, quod potentia tale est, actu efficit tale, sit ergo productio quæque, non quia potentia potentia imprimatur, quia si ita fieret adhuc producta res, in potentia esset. Neque dum esset, nec etiam actus infunditur actui, uel idem sibi ipsi, quia res producta esset antequam foret, sed potentia infunditur actus. Quoniam uero actus, & potentia quodammodo opponuntur, neque unum idem est, quod est & aliud, ideo in creatione ipsum esse, quod essentia datur rationem actus habet, essentia uero, quæ suscipit habet potentia rationem. Ex limitatione sic apparet. Profecto cum essentia animorum & mentium in materia non sit, non est pro materie capacitate contracta. Ideo si ad inferiorem partem comparatur, infinita est, excludens terminum. Quare si esse non suscipit a se differens, sed ipsum suum esse est, iam id in alio non est receptum, itaque per se existit. Omne tale purum est, & penitus infinitum, omnem excludens terminum. Neque sursum finitur esse, quia in alio non est. Neque deorsum essentia, quia non in alio. Undique igitur omnem excludit terminum. Id soli primo competit, nulli uero secundo, nam omnia ab eo superata eius limitibus coercentur. Quapropter aliud in supernis substantijs essentia est, aliud esse. Quoniam uero, quæcunque cōpositio in supernis substantijs inuenitur, in rebus quoque corporeis insit necesse est, tam corporea omnia, quam in corporea essentiam habent ab esse distinctam. Ex cōpositione sic ostenditur: Si natura creata esse suum existeret, omnino simplex esset, quoniam ipsum esse nullo modo aliquo participat. Est enim substantialis actus, imo totus rei totus actus. Participatio uero ratione potentia sit. Siquid ergo creatum solum esse est, alio nullo participare potest. Omnino igitur simplex existit, ergo omnino immutabilis per naturam, quod creatæ rei conuenire nullo modo potest. Quare in omnibus Deum ipsum sequentibus potentia reperitur & actus, essentiaque & esse. Potentiam ipsam conuenit nem omnibus se ipsa adesse, & non esse indifferentem, mediamque inter nihil & esse in formam & eque ad formas singulas præparatam materiam uoco. Primam ipsam termini indigam infinitatem: Quia ad esse & non esse indifferens, ideo ad quoduis illorum indeterminata est, & indefinita dicitur, & ab alio terminatur, quia inter nihil & aliquid media, ideo infinitum tenet spatium. Nulla enim distantia maior, quam quæ inter nihil & esse, quia in formis termino formarum caret, quia ad omnes æque se habet, indefinita est ad formas, & in numeris formis, per infinitum tempus suscepratum se exponit, quibus cunctis formarum motibus æque se pariterque accommodat. Locis quantitatem ad quæ formarum motus ducuntur æque congruit omnibus. Nihil igitur habet proprium, nihil certum, nullum itaque terminum, prorsus igitur infinita. Quid materia: Potentia omnium, in finitum inter esse, & nihilum interuallum, infinita formarum capacitas, indeterminata motuum inchoatio. Hæc prima est omnium, & in omnibus infinitas, ex qua & termino constant omnia, ut Philolaus inquit Pythagoreus. Mercurius infinitum uocat malignitatem tenebrarumque. Terminum benignitatem Dei que splendorem, Orpheus infinitum uocat Chaos, terminum ornatum. Zoroaster duo principia induxit, id est, elementa prima, ex quibus constituuntur omnia, bonum & malum, loco terminum bonum, loco mali infinitum.

Firmatio superiorum, gradus principiorum, elementorumque, entis.

Cap. II.

Plato hæc duo accepit principia, & merito post unum solum duo induxit, unum super omnia, duo ex quibus omnia. Post duo tria connumerauit, id est infinitum cum termino, terminum in finitum, mixtum ex utriusque tertium. Sciat uero in illis quatuor, cum mixtionis causam nominauit. Quinque uero in Sophistæ posuit elementa, eius quod ens dicitur. Ens intelligit cōpositum ex essentia atque esse. Quæque nomen ens illius cōpositi magis exprimit esse, quæ essentiam: ideo nō dixit quod ens consistet ex esse, essentia, statu, motu, & cætera. Essent enim sex. Posuit autem quinque & esse prætermisit, quia in expressione entis esse præualeat. Significat ergo ens præcipue ipsum esse.

QQ 2 esse

esse à termino, qui super infinitatem est infinitati datus. Huc adiecit quinque, essentialē scilicet, infinitatem ipsam, quam esse id. Præsupponit statum, motum. Idem, Alterum. In uno quoque enim quod est ipsi esse quinque sunt annexa, essentia primo, scilicet ratio cuiusque rei formalis. Idem quia essentia omnis sibi ipsi penitus similis est & idem, & cum alijs etiam semper in aliquo conuenit, statim oritur alterum, quia & esse, & essentia alterum, & sæpe ex pluribus constituitur, & ab alijs, quæ extra se sunt differt. Est & status, quantum in sui natura aliquā diu moratur, & in sua in unitate persistit. Oritur & motus, qui nihil est aliud, quam exitus de essentia, id est operatio quedam. Omnia enim aliquid operantur. Sicut in omnibus post Deum sunt duo illa, terminus & infinitum. Ita & ista quinque in omnibus ratione terminis esse. habet unum quodque terminum scilicet superioris, quod quidem esse non auget numerum, quia in ipsa entis deaominatione exprimitur. Ratione uero infiniti illud primum scilicet ens habet essentiam. Ratione rursus termini est illic. Idem & status. Infinitum alterum atque motus. Potest & numerus senarius addi, ita ut dicatur constare ens omne ex esse, essentia, eo dem, altero, statu ac motu. Quod fieri posse significauit Plato cum dixit, in sexta generatione secundum Orpheum, ornatum cantilenæ finiri. Is autem numerus perfectissimus est, quia proprie ex partibus suis constat. Vno. Duobus, Tribus, Aut licet sex sint, illud primum, quod est esse in Sophiste tacit Plato in numerando, quia cum ens diceret, significauit in eo enim esse alia præuale. Ideo cum quinque dixit, intellexit quinque ultra unum, quod esse est, quod per ens præcipue significat uerat. Sex itaque sunt genera rerum, merito post unum duo, hoc enim primum sequitur unum, post duo tria, ex quibus sex complentur. Est primo Deus, Secundo terminus & infinitum. Sub termino tria, esse, idem, status. Sub infinito tria, essentia, alterum, motus, ergo unum in duo, duo in tria. Ex quo post duo, dum tria oriuntur, sex quoque pariter oriuntur. Nam sub uno quoque duorum tria dependentia sex efficiunt. Neque forte potest ultra procedi. Nam quoduis duorum per tria sua, ut ab uno est ita redit in unum, dum & est in eo, & procedit, & redit. Imò uero septem sunt, nā Deus supra sex, Septenarius autem naturæ est terminus, Imò & nouem Deus infinitum, terminus, esse essentia status, motus, idem & alterum. In hoc numero finiuntur omnia. Vnum quippe dum stat, mouetur, dicitur in se ipsum tria efficit. Tria pariter in se redeuntia nouem. Neque ultra proceditur, quia tres quæ sunt in nouenario trinitates omnem unius entis uim explēt. Nam & stat, mouetur, redit, est, uiuit, intelligit. Vbi tria sunt. Item in essentia est uita, & intellectus per modum essentia: in uita essentia, intellectus per modum uitæ. In intellectu essentia uita per intellectus modum. Quare in numero nouenario, omnis progressio est, omnis reflexio terminatur, quia ex hac trina adæquatione in quolibet uno per trinitates maximè, quo ad fieri potest, fit in unum conuersio.

Quæ conditiones competant omnibus ratione infiniti, & quæ ratione termini. Cap. III.

Sed redeamus illuc unde digressi sumus. Videamus quid communiter omnibus rebus competit ex termino & infiniti natura, deinde quid proprie singulis ex ipsdem conueniat. Quia in rebus terminus est, id est, actus à Deo datus, inest unitas, quædā unum imitans primum, quia infinitas, id est, potètia ab uno descendens, inest multitudo ab uno degenerans. Itē ex eo esse, ex hac essentia, ex eo idē, ex hac alterū, ex eo status, ex hac motus, quia unum quodque in actu, & termino suo libèter permanet: mouetur autē ad aliquid ex indigētia, quam passiuā præbet potentia, & idem secum est, quod non mouetur, alterum uero, quod digreditur. Si solus esset terminus, solus actus, status, idē, essentia. Si sola infinitas, sola potentia, motus, atque diuersitas. Hæc autem in rebus mixta sunt, mixta igitur sunt & illa, ex illo bonū, ex hac malum, siue decrementum boni, quia ex illo actus, ex hoc priuatio, ex illo pulchritudo, ex hac deformitas, siue informitas: ex illo actio, ex hac passio, nā quæque per actum agunt, per potentiam capiunt. Istæ omnibus sunt communia, ex illo in mēte æterna essentia & operatio est, & certa idearū series. Ex hac idearum multitudo, per eas incessabiles replicatio ex infinito anima per temporis interualla operando progreditur, & supra specierum numerum, operationū, & temporis adhibet numerum, ex termino stat, essentia, & operationes eisdem certis replicat interuallis. Mundus uniuersus ex termino continuus est, partibusque connexus, & finitas rerum continet species. Ex infinito progressus efficit uarios, & singula generat infinita, sed & progressus per terminum metiendo certis restituit interuallis. Item qualitates, & quantitates inferorū corporū ex termino habent, ut materiæ quo, quomodo sistant capacitatem, & fluxum terminant. Ex infinito quantitas habet, ut diuidi possit semper, & augeri. Propriū enim quantitatis est, quæ est in materia diuidi & extendi. Quæcunque uero quantitatis, pars quæritas est, igitur quæque pars diuidi & extendi potest, neque enim quantitates, ex non quantis constat, ex partibus autem suis constat. & nisi habeat partem non est quantitas. Quare in infinitum diuiditur. Quæque pars quantitatis est quantitas. Omnis quantitas habet partes, ergo omnis diuiditur. Quod diuidi potest in infinitum, & infinitum augeri, eo enim ipso, quod descendit in infinitum, supra relinquit gradum in infinitum. Ergo post tergum sit ascensus infinitus, ubi descensus sit in infinitum, non enim descensus est infinitus, nisi infiniti sint gradus, per quos descenditur, quos gradus ante capiuntur, tot retro relinquantur. Ante in infinitum capiuntur, retro ergo relinquantur in infinitum, ergo tela retro conuoluitur infinita, dum ante infinita reuoluitur. Quod autem in infinitum extendatur, nequaquam

sibi repugnat. Repugnat autem specie, quæ ita certam quantitatem postulat, ut propriam exigat qualitatem. Id autem quantitatem contingit, quia in materia est. Si enim sit supra materiam erit itaque ipsa ratio quæritatis, quæ nec magna est, ut paruis congruat, nec parua, ut congruat magnis. Ab infinitate igitur materiæ quantitas habet, ut ad quamlibet extensionem, & diuisionem sit indifferens. Item qualitas, ut termini est particeps, materiæ formas unamque habet suæ nature proprietatem. ut autem in materiæ infinitate degenerat, & remitti in infinitum potest, & in infinitum gradibus semper intendi. Proprium enim qualitatis est, quæ inest materiæ, ut intendatur & remittatur, quæque pars qualitatis est qualitas, semper igitur, quæque pars intendi potest, atque remitti. At si extra materiam sit qualitas, nihil aliud est, quā ipsa ratio qualitatis. Ipsa uero, nec intensa est, ut remissæ congruat, neque remissa ut competat & intense. Item quæ in materia est pro capto, materiæ ipsius suscipitur, conditio materiæ forma deterior est. Quare non tota, sin plenitudine in materia suscipitur qualitas, ideo minui potest, cum sit debilis & augeri, cum tota non sit, & pro subiecti uaria preparatione magis magisque, uel etiam minus, ac minus accipi à subiecto. Quæ uero absoluta est à subiecti limitibus totam sui uigoris integritatem uno habet momento, cum tempus supergrediat, & uno habet in puncto, cum sit supra locum. Non ergo de gradu in gradum protenditur, neque ex parte in partem extenditur. Quinetiam ratione materiæ, in eadem specie rei cuiusque, & qualitatis infinita sunt in diuidua. Nam cum nusquam materia totam formæ habeat plenitudinem, & ubique ad precipiendū parata sit, adhuc quod super est appetit, potestque accipere, & in diuersis accipere partibus igitur & temporum, & locorum interuallis diuersis, diuersis modis suscipit eandem formæ naturam. Quod ex eo patet, quia in his, quæ in eadem specie esse dicimus, communis una omnium proprietates, & actus unus. Vnam esse iudicat formam. Est distinctio tamen, ex quibusdam materiæ ipsius conditionibus, tempore, situ, figura. His ergo subtractis à forma, unum remanet. Hanc uero diuersitatem in diuiduorum in specie eadem, in corporibus materia quæta facit, in animis rationis distinctio, quæ in animorum idea est. Vbi distinctio idea quæque in se suscipit aliquam ex infinitis participatione, quam diximus. Collige infinitum, in mēte iurationum multitudinem duntaxat ostendi. In anima rationum, & momentorum. In corporibus rationum, momentorum atque partium. Crescit ergo in corporibus infinitas, quis materia illa communis, ut subest corporalium rerum formis, prius accipit quantitatem. Est quædam conditio termini, ab ipso uno omnibus in sita, qua singula in se unum sunt, & unum cuncta. Est & à mente quædam superioris unius uigore descendens, qua unius & stabilis omnium specierum, rationum & formarum ordo: certa & continua serie, in unum denique primum reflectitur. Est & ab anima mentis & unius uigore, quædam materiæ conditio data, ipsa uidelicet forma, quantitas: & qualitas: Quantitatis in super dimensionibus certa, & mensurata mutuaque proportio. Qualitatis gradibus numerici cuiusque speciei, & quantitarum mutua inter se moderatio. Quibus datis uagus cessat motus, simul omnia uiuificantur, & alijs alijsque quantitarum proportionibus, & qualitarum moderationibus, alijs quoque corporum substantiæ naturæque confluent. Vnde singula, ut Platonius inquit Philon, ex termino ipsius conditione in pondere, mensura, ac numero sint constituta. Ponderis certam dicit rei substantiam, atque naturam: Mensura quantitatis proportionem determinatam, numeros finitos, & consonantes qualitatis gradus, significat.

Item quomodo sub Deo infinitum atque terminus inde dependens, & quomodo duo hæc inuicem miscantur. Cap. IIII.

Omnia quæ nunc in uniuerso sunt. Dicit igitur Socrates: Omnia quæ sunt in uniuerso ordine rerum ab uno totius ordinis principe descendunt, in duo elementa partiamur, scilicet in terminum, & infinitam materiam, uidelicet illam communem, & communem formam, & conditiones, quæ illas sequuntur. Dicit nunc, ut ostendat terminum, scilicet formam non ex materiæ uisceribus, uigore materiæ, naturam, sed à Deo exhibitam, quasi dicat, non semper forma fuit, non equa materiæ ipsius pedissequa. Imò uero, antequam materia in Deum conuerteretur, & diuisus in eā uultus, ut in speculum reluceret, erat informis, erat choos, congeries indigesta, ut ait Orpheus, in animis uacuaque potentia, tenebræ superabyssi, id est infinitatis, faciem, ut Mercurius inquit: Nunc autē, id est, postquam in materiam aspexit Deus, & Dei spiritus, ut idem ait Mercurius, super fluxam mundi materiam est delatus, terminus, ornatusque: omnis eluxit, ut dicitur in Timæo. Neque uero infinitum hoc in tempore, sed origine processit terminum. Quod & Aurelius Augustinus diu exponit Moysem confiteretur, & Origenes antea non negauit. His in super duobus adiungit tertium, quod scilicet ex utriusque compositum, ex duobus enim inuicē, bene mixtis tertia quædā natura resultat. Dixit accipiam aliquos ex superioribus sermones. Nā & supra quoque dixerat, Deū in omnibus rebus unum & multitudinē, finitū & infinitū immiscuisse, quod loco suo exposuimus. Et dixit ea Priscis Theologis ac nobis. Deū ipsum per Prometheū, id est, prouidentia suam, & lumē ostendisse. Ostendisse id est nobis declarauisse, Quinetiam per ostensionis modū creasse. Est enim creatio, effectio, generatio: Creatio quidē ad Deum attinet, qui & sine idea, & ex nulla præcedente materia operatur. Ipse enim ea producit. Effectio ad mētem, quæ per ideam ex materia quadam stabiliter efficit. Generatio ad animam, quæ per semina & rationes, ex materia corporali, cum motu agit ac tempore. Ostendit ergo Deus, id est, nulla præcedente materia, infinitum iecit omnium fundamentum, & nulla præ-

existente idea terminum applicuit infinito. Dicit eorum, quæ sunt, alterum infinitum, alterum terminum: Nō quia ubi infinitum quidem appareat, illic seorsum terminus. Sed quia eorū quæ sunt, elementum unum infinitum, alterum uerò terminus. Harum itaq; trium specierum, id est, graduum rerum, duas quasdam primo ponamus istas, infinitum & terminū. Tertium uerò quod ex his cōstat, quod unum quiddam est, quia bene ista inuicem mixta sunt. Quæ enim ab uno ipso mixcentur quanquam duo sunt seorsum, tamen inuicem iuncta unius ipsius ui. Vnum ipsum imitātia aut eorem in unum esse ducuntur. Nam & materia, & formæ inuicem cōiunctarum non duo sunt esse sed unum, sicut operatio emicat una. Materia enim ipso formæ esse existit. Post hæc uolens quantum inducere, quod nō in numero est, ut tria illa, sed super uniuersum, ait, ridiculus sum, id est, de ridendus, ut uideatur, si asseuerem me sufficienter omnia diuississe atq; numerasse. Inquit, ut uideatur quia sufficienter numerauit, quia sola, quæ in uniuerso sunt, se dinumeraturū est pollicitus. Illa uerò tria sunt tantū, & tamen ridiculus est, nisi super uniuersum causam induxerit. Imò eam induxit, cū dixit, Deum ostendisse. Neq; tamē satis facit dum diceret, quod Deus duo diuersa, & seorsum ostēdit. Ab unum enim unū esse debet. Ideo adiungendū erat, quod Deus unus, ea in unum esse cōiunxit, ut non solum producenti, sed uiuendi uni detur officium. Primo igitur Deum productōrē fecerat diuersorum, nunc etiam conductōrem facit, ut pateat, sicut partes mundi ex se nō sunt, ita neque per se unū consistere, sed & cōducente indigere, quicquid indiguit producente. Opposita enim sese fugiunt. Vnius ergo superioris ui coeunt. Ideo præter hæc tria uide & quartum, causam scilicet qua hæc unā miscerentur. Neq; unius ui unita sunt omnia. Dixit, uide ut apperiret causam istam, nō esse quartam gradū, esse enim gradū prima, sed inuentu quarta. Quia enim uidemus opposita in unum congregari, unum esse unionis, super illa consicimus autorem. Quō certē in loco Democriti primo redarguuntur, & post modum Epicurei, qui sortuito cōkursu, hæc omnia putauerunt inuicem coherere. Vbi meminisse oportet, quod prima unionis causa, primus ipse est Deus, cuius ui mens & anima in unum omnia uiuicunt. Mens enim, ut mēs est formas dūtaxat producit. Anima rursus, ut anima formarum motum. Vnionem uerò dant, ut primi, unius unitate participat. In terrogauit Protarchus, num quinta & suprema causa opus sit, quæ discernere possit à deterioribus meliora ad meliorum integritatem, sicut quarta unit meliora deterioribus, ad deteriorū perfectionem. Non negauit Socrates Sed dixit, in præsentī disputatione illa opus nō esse. Et enim Deus uereminer omnia, & se cōmunicat omnibus; illa Dei sublimitas. Hic Dei uultus dicitur, illa solitaria producti materiam. Hic illi unit formam. Atq; ut sequentia uultum imitantur diuinum, semper sese iungunt inferioribus ad illorum perfectionem, & paria cōgrediuntur, & omnia in tenorē unicum rediguntur. Vt Dei appetunt sublimitatem, omnes formæ & essentia, quæ sine deterioribus esse possunt, se eximunt ad sui ipsius integritatem, peiorumq; relinquunt cōmertiū. Semper ergo Deus unitatis est causa. Dei uultus unitatis, quæ in cōiunctione resulat. Dei sublimitas unitatis cuiusq; propriam uerantem simplicitatem. Sed ibi quidem cōmictendo discreta unit inuicē. Hic autem discernendo sibi met ipsi unit quod ducunt. Ideo dicitur mixtionis, hic autē discretionis causa. Super igitur causam mixtionis, est & discretionis causa. Hoc in libro de mixta agit uita, quia de humani animi beatitudine, quæ & intellectu, & uoluntatem perficit. Ideo causa mixtionis sufficit. De discretionis causa disserere nihil opus est, nā ad eius imitationē ea pertinet beatitudo, quæ solius mentis est, & animi tunc demum, cū mentem ab alijs partibus suis se creuit. Vbi nulla est appetitus potentia. Vbi integer intelligētis actus scilicet est, quā hac in uita gustat, quisquis à Deo rapitur, ut ait in Phædro. In alia uerò fruatur animus, qui mundus corpore egreditur, ut in Phædro. Hæc uita quinta dicitur, quoniam ad quinti illius imitationem, & quoniam prima uita concupiscibilis est, secunda irascibilis, Tertia actiua. Quarta contemplatiua animæ propria. Quinta cōtēplatiua propria mētis, quæ uitā libenter sequetur Socrates, cum data oportunitate, eam & nouerit & assequi poterit, quod libenter illi concedit Protarchus, quanquā mixtā hic tutatur uitam. Semper enim ei, quod est uerissimū fauere debemus, nec opiniones nostras mordicus tenere, sed quod melius semper apparer capessere. Sed de hac alias. Nūc de humana scilicet, hæc enim ad illā uitā. Quinto ergo dimisso, quatuor tractanda proponit, quæ ad disputationis proposuit pertinent, modumq; tractandi ante omnia statuit. Quod uidelicet, cum quatuor sint, primo tria cōsideremus, postea quartum, scilicet causam mixtionis. Nam per hæc illam cognoscimus. Inter hæc autē tria prius de duobus scilicet infinito, & termino quæ de mixto. Hoc enim ex illis, & inter hæc duo prius de infinito: Hoc enim terminum antecedit, & ad uoluptatem præcipue cōfert, de qua primo est agendū. Tam uerò de infinito, quæ de termino, hunc in modū tractandū præcepit, ut cū utrumq; uideamus per multa diuisum, atq; dispersum, conemur in unam cōmunem naturā singulis competentem utriq; colligere, atq; ita cōsiderare, quo pacto utriq; unū est & multa. Hæc solida illa Platonis præceptio est, & multis in dialogis repetita, ut cū omnia post Deum, & unum & multa sint, unitatem illorum, & multitudinem inuestigemus, hocq; faciamus in singulis. In cunctis autē, indiuidua multa cum præter scientiam sint, in una specie cōsideremus, species multas, ut earum intelligatur principium, uno in genere cōtemplemur. Petit Protarchus planiorē orationem. Socrates ita se aperit. Duo primo inuestiganda, inquam, infinitum atq; finitum, & cum supra dixisset terminum, hic in modo tractandi proponit terminum habens. Concretum enim notius quam ab solutum.

Et ab

Et ab infinito incipit, ubi finitum in se utpote notiore prius reperit, deinde in unum redigit. Hæc ergo tractanda sunt, hic etiam tractandi modus.

Sequuntur diuina quædam annotationum reliquæ ex ipsdem Marsilij lectionibus collectæ. Commentaria uerò Marsilij ordine disposita breuiter sunt in ipso Philibei textu.

De intelligentia, ex uoluptate eorumq; mixtura.

ROrphyrus inquit scilicet posse dici simplex bonū. Quoniam uoluptas intelligentiæ uitæ ab ipsa distinguitur. Cū enim intelligentia est in summo gradu penitus expedito, ipsa sua expedita summitas est uoluptas intima. Vt etiam Plotinus inquit. Tūc uerò maxime est simplex atq; unū. Gaudet uerò se ipsa tanq; superiori lumine iā formata. Atq; sicut summitas luminis in speculo cōcauo iā est calor, ita summitas essendi iam est uita, & uiuendi sensus, sentiendi imaginatio. Imaginandi ratio, rationis intelligentiæ gaudii. Gaudij bonū iam uerò ad supremū gradū eutes, non diuisionē peruenimus, sed unionem. Atq; sicut elementa eodē naturæ mixturæ perit cōueniens & fructuū, ita mēs pura eodē sui actu uergit in obiectū tanq; uerū & fructuū obiecti tanq; bono. Profecto in cognitione uerū, quæ est uoluptas, quatenus cognitio, nature appetitū est particeps. Nam in ipsa cognoscendi potētia inquisitio est & inuērio. In potētia similiter appetitū est appetitio atq; cōsequutio. Inquisitio quide appetitioni similis est. Inuērio uerò cōsequutioni similis. Sicut igitur cōsequutio sic & merito uoluptaria. Neq; tamē est idem penitus appetitū atq; cognoscens, apud nos præsertim, nā multa cognoscimus, quæ uolumus, & quæ cognouisse nolumus atq; uicissim. Item certissimē cognoscimus, quæ minime uolumus, & uicissim affectamus ualde, quæ non ualde cognoscimus.

Quod neq; intelligentia, neq; uoluptas est finis, minime uerò uoluptas.

Neq; intelligentia, neq; uoluptas est ipsum bonū. Possumus enim neq; hanc, neq; illā appetere, & alterutrum interdū quoquo modo respuere, uel negligere. Bonum uerò, quia ratione bonum neq; possumus non appetere, neq; respuere, neq; negligere licet. Voluptas non est finis ipsum bonum, semper enim comitatur, uel adaptionem boni, uel motum ad bonum. Iam uerò sicut appetitum bonum tanquam aliud, ita gaudemus bono tanquam alio. Neq; uerò, uel appetimus appetitum, uel gaudemus gaudij. Atq; sicut dolor, aliud est quā malum. Dolemus enim malo. Nec omne malum dolor, ita uoluptas aliud quam bonum atq; uicissim. Intelligentia etiam aliud quam bonum spectat enim bonum, atque uias ad ipsum bonum. Neque se ipsa contenta est. Profecto uoluptas est affectio, quædam diffusioque gaudentis. Ipsum uerò bonum, non potest esse uelut alicuius patris, uel affectio, sed est in seipso, potius id ipsum quod existit. Aliorum uerò effector & perfectior est finis. Præterea bonum omnibus oppositis inter se qualitatibus est cōmune. Neutra igitur oppositarū est ipsū bonū. Igitur ipsum bonū, sicut nō est dolor, ita nec est uoluptas, licet bonū participat omnia, nō tamen omnia uoluptatē, merito nō est uoluptas ipsum bonū. Et si ipsum bonū est uoluptatū, id est suauē atq; delectans, tamē nō est ipsa uoluptas, & forte segregatū a uoluptate formali. Quod enim delectationē affert, sic ab ea foris est absolutū, sicut quod motū infert a motu. Si bonū a uoluptariū cōpleretur, certē quibuscūq; per bonū adest utile atq; conferens, ita etiā uoluptariū. At uerò multa bonorū nō simul cū uoluptate proueniūt. Si propriū bonū est seruare, Salus utiq; satis est ad boni præsentia. Seruatus autē etiā quod nulla uoluptate perfunditur. Si uoluptariū cōplet bonū, cur non & molestum complet malū? Passim uerò malū est etiam sine dolore. Si omnis actio est ad finem, multo magis Passio: Voluptas autē est passio quædam ab ipso delectante procedens, si uerò est ad finē, nō est finis. Artes sanē uoluptate utuntur ad utilitatē cōsequendā, sicut medicina atq; disciplina ubi utilitas finis est uoluptatis. Iam uerò naturā ars imitatur. Quasi natura ad finē instituerit uoluptatē. Si uoluptatis intentio est, attingere atq; cōdire actio nō proprie, quæ tendit ad bonū, ut finē, constat uoluptatem esse in eorum genere, quæ sunt ad finē. Sed hæc siue in sensu, siue in ratione, ita familiariter comitatur perceptionem boni, & quodammodo ipse boni, ut cōfundat sepe uidelicet, appareatq; ipsa uoluptas esse ipsū bonū. Cū tamē ita distinguatur a bono omnino presente, uel sperato quali presente, sicut appetitio distinguitur ab absente.

Quomodo essentia componatur ex uno, multitudine, termino, infinito. Item generibus entis.

Plato essentiam cōponit ex quatuor elementis, scilicet uno multitudine, item ex termino & infinito. Mihi quidem uideatur ad essentiam componendam, prius esse unum terminum, & multitudinem prius infinitatē. Prius est enim unum in se quā terminet aliquid, uel sit terminus alicuius. Item multitudo prius consideratur, ut simpliciter multitudo, quā ut infinita. Si considerentur, hæc respectu creatoris, unum atq; terminus præcedunt opposita. Si autem respectu creature, sic fore uicissim ut multitudo, & infinitum opposita præcedere uideantur. Si deniq; simul conspiciantur creator atq; creatura, forte procedit unum, quidem simul cum multitudine. Terminus autem simul cum infinito ad essentiam componendam, mox in essentia iam quasi composita nascitur motus, & alteritas propter multitudinem atque infinitum. Status autem identitatisq; propter unum atque terminum. Proluit autem ab essentia, ut modo supra dixi, composita motus, quasi

ante statum. Agitur enim statum nata, fitque in ipsa ab alio processus in aliud, quamvis subitus. Item est motu status ipse lucet. Non enim recte mouetur, nisi & uirtus ipsa consistat. At uero post motum, qui alteritatis est principium, alteritas ipsa sequitur. Nam per processum palam apparet alteritatem, que alterum inter se differens, sed cum alteritate simul identitas aequae seruat.

Quomodo dialectice officium artificiumque sit Dei munus, diuinitatemque imitetur.

Ars diuina refert processum rerum, resolutiua conuersionem. Definitiuam existentiam in dependente. Demonstratiua existentiam dependentem. Omnia uero ad coniunctiuam, uel dissunctiuam rediguntur, nam diuidere & resolueri est distinguere, definire uero & demonstrare est coniungere. Illud partes totius, hoc tota quaedam totis. Plato dicit artem diuidendi, & resoluendi a Deo datam, id est totam dialecticam. Nam in diuidendo subintelligit processum rerum, in resoluendo uero conuersionem. At definitiua conuersionem includit partium ad totum, demonstratiua processum, effectus a causa. Dialectica dicitur data diuinitus, quoniam est uirtus resoluens a materia in diuinam formam, atque diuidendo deducens diuinam uniuersalisque formam imagines in materiam, discernens aliena ab alienis, componens propria cum proprijs. Totum hoc officium est diuinum, praesertim cum resoluendo referat conuersionem rerum, diuidendo processum, definiendo existentiam, inter processum conuersionemque mediam. Demonstrando uero totum a causa processum refert, tum ab effectu conuersionem, tum a comitantibus existentiam. Datur uero cum igni, id est cum tali uirtute qualis est ignis. Qui resoluat eleuando subtilia, diuidit demittendo crassa, definit in se reducendo, demonstrat lumine, illuminat intellectu. Calefacit uoluntatem. Eleuat utrunque in diuina. In Timaeo & Protagora & hic, facultatem diuinam ueritatis comparatrem, donum Dei nominat, ab ipso enim trahimur, & ad ipsum Donum, inquit, ut agnosces te non abs te, sed a Deo, gratosque accepisse, & Deo siue gratis, & des gratis. In Politico & Protagora scribitur, in ipso mundi principio, seu primo, siue post illuisiones: Dei prouidentia hominum genus rudissimum, omnium egentissimum pastoribus mandasse, per quos utriusque generis felicitas, quasi Dei filij illustrarentur ad aeternum inuenta, praesertim diuinorum. Quod Origenes contra Celsum necessarium probat in seculo rudiori fuisse. Idemque autem na, disputans de Prophetis. Itaque sicut puellus quadiu propter infirmitatem ducitur a parente atque instruitur, neque pede labitur, neque errat in respondendo. Deum uero per se deambulans, atque respondens, saepe cadit & errat, sic ipsi primi artium inuentores a Deo recti non errauerunt. Hos ergo quasi adoptiuos Dei filios posteriores, qui a Deo sibi ipsi relicti errare possunt, uenerari debent. Et sicut Deus animalibus, quae aliter seruari non possunt, quam uel ad sublime confugiendo, uel penetrando terram, largitus est, partim alas quibus eleuaretur, partim aculeos, quibus terram diuiderent, sic animo ad ueritatem diuinam erato largitus est Dialecticam, per quam tum resoluendo ad superna reuolaret, tum diuidendo superiorum efficaciam producere emularetur. Diuidit autem ita genus in species, sicut Deus materiam in formas. Neque enim genus efficit species, cum ad eas se habeat, quasi materiam, indifferensque sit ad oppositas. Unde per se uel nullas, uel ubique omnes efficeret. Immo si facturum sit actu habere debet oppositas, quod creata determinataque natura, neque habere potest, neque facere. Ergo generalem naturam in speciales intellectus diuinos, & intra se deducit, & extra se producit, dum materiam distinguit in formas elementales, primum quasi communes, deinde alias quasi proprias. Et in generatione animalium eius corpus sit quidem animal, animalque quam homo, similiter artifex prius formam operis facit prouentiatque communiorem, deinde distinctiorem. Cum uero cognitio per formam fiat, & per tale talis, cognitio per materialem generis formam est confusa: per actualement speciei formam est distincta. Dialectica circa unum & multa uniendo diuidendoque uersatur. Diuisio duplex est, uel diuidit specialem naturam ab indiuiduis, uniusque ideam resoluendo, uel diuidit generalem naturam in species, specialesque in indiuidua uniusque communis cum minus communi componendo, atque definiendo. Haec tenus est simplicium cum simplicibus compositio. Post haec componit composita cum compositis. Unde facit demonstrationem. Aut causam supponendo effectum, aut effectui causam praeponeudo, aut paria partibus apponendo. In primo gradu est demonstratio a priori perfecta, in secundo a posteriori imperfecta. In tertio a pari imperfectissima, scilicet inductio. Quae quamuis nobis sit manifestior, in se tamen est imperfectior, cum idem declarat quasi per idem. Nos quidem ab hac incipimus per sensum, concipiendo opinionem, & per utriusque frequentiam congregando experientiam, per quam & artem. Unde conclusio inductionis principium nobis porrigit syllogismi.

Haec tenus collecta cursim ex Marsilianis lectionibus in priores Philebi partes. Expositiones autem reliquas in totum Philebum legito, sequuntur ergo deinceps distinctio- nes capitum in Philebo, capitumque summae pro commentarijs.

Introductio ad Dialogum. Cap. I.

Vide Protagorae quem nunc a Philebo, &c. Proponitur tractandum, quid sit hominis bonum, & utrum ad illud magis conferat uoluptas an sapientia.

Dispositio

Dispositio dialogi. Cap. II.

Age igitur praeter haec, &c.] Primo quidem inuenienda ipsa summi boni conditio, deinde perpendendum, utra magis accedat ad illam, uoluntasne an sapientia.

Dispositio Dialogi. Cap. III.

At nunc ex pationis gratia, &c.] Summo opere cauendum, ne contra diuina nomina delinquamus, ut uoluptas, & sapientia cognoscantur iudicenturque, diuinitatem utriusque genus in speciebus. Si uoluptas ipsa esset ipsum bonum, omnis uoluptas esset bona, sunt tamen aliquae malae, quae uidelicet sunt contrariae bonis. Bonum uero bono contrarium esse non potest.

Ambiguitur quomodo unum multa. Cap. IIII.

Hoc autem multo magis mutua confessione asseremus, &c.] Verus & difficilis dubitatio est, quomodo unum multa sit atque uicissim, facile quidem cognitum est, quomodo unum hoc uel illud genitum & caducum, una cum unitate substantiae, habeat etiam multitudinem, & ualde quidem diuersam. Difficultas igitur non uersatur circa eiusmodi unum, sed circa unum semperiternum.

Ambiguitur quomodo unum multa. Cap. V.

Quando quis ipsam ob puer] Siquis introduxerit unam, cuiusque naturalium septierum ideam, separatam, dubia multa nascuntur. Primum unum existant unitates eiusmodi Ideales? Secundum quales sint? Tertium quomodo insint mortalibus aut insint.

Artificium circa unum & multa, & abusus logicae. Cap. VI.

At unde potissimum exordiemur, &c.] Animae rationali naturaliter insita est, quaedam discernendi facultas, quae communiter ab uno in multa, uicissimque discurrit, ingeniosissimi quique ad eiusmodi artificium propensiores existunt. Si concedatur absque delectu, insolentes euadunt, logicaque abutenes, non sicut philo sophi, sed sophistae.

Diuinitas ingenij circa unum & multa. Cap. VII.

Donum profecto, &c.] Animus non ster quatenus diuinitatis est particeps, eatenus ad Dialecticam id est, Metaphysicam facultatem est propensus. Ita Philosophi diuini praecipue Pythagorici dixerunt, omnia entia, ex uno multitudineque constare, & in uno habere terminum, in multitudine infinitum. Atque in hoc mysterio fundauerunt, nobis dialecticae facultatem, non in conceptibus cogitationis nostrae, sed in ideis speciebusque naturalibus, ut in quolibet idearum sphaerarumque ordine genus unum inueniam generalissimum, diuidamusque ipsum per differentias suas in species gradatim usque ad species ultimas, neque praetermittamus medias differentiarum gradus, sub speciebus autem multis singula, tanquam innumerabilia negligamus.

Quomodo considerandum unum & multum. Cap. VIII.

Quomodo dixisti, &c.] Vox humana unum genus est, multiplicari quoque singulatim possunt infinitae uoces. Scientia uocis, uel musica, uel Grammatica, non habetur ex eo, quod aliquis, uel genus illud cogitet, uel infinitas uoces imaginetur, sed quod speciales gradatim uocum differentias distincte comprehendat. Similiter de literis, atque de omnibus est putandum.

Distinctio circa unum & multa, ad scientiam necessaria. Cap. IX.

An non de sapientia, &c.] Neque sapientia, neque uoluptas, neque res ulla perfecte iudicari potest, nisi genus ipsius in suas species diuidatur, subiectum huius disputationis est summum hominis bonum. Vtrum sit sapientia, an uoluptas, an tertium.

Tres ipsius boni conditiones. Cap. X.

Nihil tam graue, &c.] Promittit se probaturum, ipsum bonum non esse sapientiam, uel uoluptatem, uel utriusque simul, sed tertium quiddam, quod est aliud quam utrumque, & melius est ambobus. Tres ipsius boni conditiones ponit, scilicet esse perfectum sufficientem, omnibus expectandum.

Quomodo uoluptas, uel sapientia se habeat ad bonum. Cap. XI.

Consideremus igitur, &c.] Si sapientia separatur a uoluptate, uel uoluptas a sapientia, & ab his quae sapientiae similia sunt, scilicet opinione uera, praerisionem, memoria neutrum erit ipsum bonum, quia neutrum ipsius boni conditiones habebit. Id tamen sapientia praerisionem habet, quod delectationem secum affert, & hanc quidem mirificam atque intinam, si uel elligentia fuerit expedita. Voluptas autem sapientiam non introducit secum saepiusque excludit. Adde quod uoluptas omnis plenitudinem habet a sapientia. Animaduersio enim cum sit motio circularis ubi cuiusque fiat, sit intelligentiae munere. Voluptas autem animaduersione perficitur. Nam ubi sensus corporeus congruus uoluptariumque attingit, nisi animaduerratur sentiendi motus, uel nulla, uel stupida sit uoluptas. Intelligentia denique ad uitam mixtam, atque sufficientem propius accedit quam uoluptas, siquidem haec uoluptatem propriam secum affert, neque uicissim uoluptas propriam affert sapientiam.

Quomodo bonum in mixto. Cap. XII.

Quid autem, &c.] Cum neque sapientia, neque uoluptas sola sit ipsum bonum, quia non sufficit appetitui, reliquum est, ut summum nobis bonum consistat in quodam ex utriusque mixto. Bonum quiddam humanae mentis in quodam mixto consistit. Quonia in hac aliud quidem est intellectus, aliud uero uoluntas. Pura uero diuinaque mentis bonum in simplici quodam, quonia ubi ubi magis est atque uoluntas, gaudiumque ibi est ipsemet actus intelligentiae uidelicet expeditus.

Quomodo

Palma igitur, &c.] Summū homini bonū est unū quiddā occultū atq; diuinū, quod desuper in ipsa sapientia, uoluptatisq; certa mixtione suscipitur. Huic autē diuino similior est sapientia quā uoluptas, ergo melior. Suscipitur autē illud in ipsa unitate, quæ est caput animæ, intellectū & uoluntate superius, diciturq; illud bonū capi à mixto. Quoniā unitas est uerius q̄ radix. Nec sp̄sa bono fruatur, nisi uel prius, uel interim satis utriq; fiat. Per uisionem quidē intellectū, per letitiā uerū uoluntatis. Quod uerū bonum, quasi per modū, gustus, tactusq; efficitur, atq; est ineffabile.

De infinito, & termino, & mixto, & horum causa. Cap. XIII

Omnia quæ nunc, &c.] Sub ipso uno rerum principio statim, duo sunt amplissima rerum omnium elementa, scilicet infinitudo atq; terminus. Deus ex his duobus terminū quiddā, id est, unū sum ens cōmiscet. Vtrūq; uerū genū est amplissimū, multas species in se cōprehēda. Ipsemet Deus ut cōmunicabilis est, causa mixtionis existit, ut autē supereminēs causa discretionis apparet. Itē per terminū unit, per infinitatem uerū discernit. Ipsa quinetiam, alteritas in mūdo intelligibili causa discretionis existit.

Que sunt in genere infiniti. Cap. XIV

Atraende igitur, &c.] Qualitati materiali suapte natura, non repugnat remitti intenditū per gradus absq; fine. Similiter, neq; id repugnat motui actioniq; ipsius. Similiter dimēioni nō repugnat minui, uel augeri absq; fine. Certus autē modus, his ab autore specierū desuper adhibetur. Vbi enim dēstinat humanam speciem, uel equinam, simul certum qualitatis, & quantatis motionisq; modum, terminumq; decernit. Infinita igitur per se desuper finiuntur.

Conditiones generis infiniti. Cap. XVI

Benedictis, &c.] Progresio hinc inde per quoslibet gradus indifferens, est propriū infinitæ naturæ, hæc autē fit aliter alibi. In materia quidē per formas, in dimēione uerū per maius, & minus, in numero per plus & paucius, in qualitate & actione, per remissionē & intensiōē, in motu per uelocius atq; tardius. In tempore per longius atq; breuius. Præterea in rebus in corporeis est, aliquid suo quodam modo infinitæ naturæ per simile. Sed intellectus author specierum in uirtute ipsius unius, atq; per animam, ut instrumentum, speciebus omnibus addit terminos, tum unicuiq; tum inuicem imponens in se per æqualitatem, proportionemq; numeratā ad terminū pertinentem.

Mixta ex infinito & termino. Cap. XVII

Agedum, &c.] Mixta ex infinito, & termino sunt formæ rerum recta ratione compositæ. Vbi quæ per se quodammodo infinita sunt, uel etiā inuicem opposita, certum suscipiunt modū se infiniti & oppositi, modū terminūq; accipiunt, ab illa idea, quæ est causa mixtionis, ac terminos amittit, id est ab ipsa mente.

Mixtum fit ab alio. Cap. XVIII

Cæterum quid, &c.] Mixtum ex infinito, & termino inuicē oppositis, neq; per se coeuntibus factum est ab alio, non enim efficitur à seipso. Alioquin qua ratione faceret, iam esset, qua uerō ratione fieret nonndum existeret. Causa uerū à qua fit si dominatur operi, non est pars operis aliqua. Partes enim non ipsæ qui sunt, sed ipsi causæ seruiūt. Vera causa supereminet, atq; efficiens est, & exemplar, & quodammodo finis.

De uita mixta, de uoluptate, & intellectu, de causa terminante. Cap. XIX

Agedum deinceps, &c.] Vita quæ ex uoluptate, & sapientia cōstat, species, quædā est in genere mixtorū, uoluptas in genere infinitorū. Est enim quasi motus quiddā, ad magis minus uel indifferens. Atq; multiplicabilis. Infinitudo hæc uoluptatē non efficit bonā, alioquin dolorē quoq; faceret bonū. Mens scilicet intellectus aliquando Deus dicitur, aliquando dea: deus quidē si ad inferius, dea uerū si ad superius referatur. Est autē intellectus, & sapientia in genere terminorū. Intellectus mundi, rex alter quidem est in anima mundi, alter uerū mundo superior. Mentē esse in genere termini cōfirmatur, quia dū in se conuertitur profectō terminat, ordinatq; se ipsam. Item sp̄modumq; cōordinem sequētib; adhibet, tum mens mūdāna, mundanis, tum humana humanis, præsertim affectibus per se infinitis. Affectus enim cū inferatur, aliunde ducēdū munus nullū habet. Mētis uerū iudiciū habet imperiū. Hinc illud Platoniciū atq; Orphiciū, iudiciū Iouis rex est uniuersi. Quoniā uerū intellectus manifestus est rerū dēstinor, ipsum uerū bonum dēstinor, occultus atq; superior. Ideo intellectus nominatur à Platone Propheta, quasi superioris interpres.

Corpus nostrum dependet ex uniuerso. Cap. XX

Vtrūq; Protarche, &c.] Antiquorū sententia est ex ipso mirabili mundanorū ordine confirmata, mundum non fortuna, sed intelligentia rei, elementa quæ nobis insunt, nec integra sunt nec pura. Dependet igitur ab integris purisq; elementis, quibus constat mundus. Ex toto igitur mundi corpore, corpus nostrum cōficitur, & altit atq; regitur.

Mundus est animal intellectuale. Cap. XXI

Quid hoc, &c.] Mundanum corpus quanto perfectius est, quā nostrū, tanto magis est animatū, neq; nostram susciperet intellectuāle animā, ab intellectu artifice mundi, nisi mundus suam inde animam suscepisset. Vitā uerū irrationalē habemus etiam à uita mūdi. Per quā preparamur ad intellectuāle animā capiendā. Reliqua sic exponē, si in nobis sunt terminus, in finitū, mixtum, atq; ex his ipsa causa hominem efficit, cur non & mundum, ex hisdem melioribus cōstitutum, effecerit sapientem? Atq; si nostrum hoc sapiētia gubernatur & arte, cur non

non etiam uniuersum? causa ipsa his ordinem præbens est intellectus, hic autem corpōri nō aliter quam per mediam animam inesse potest. Igitur in loue, id est, in uiuente mundo est mens, & anima rega per uirtutem causæ mundanæ, & à uirtute causæ supermundanæ, mentis umbra est anima, animæ umbra est uita corporis.

Mens, uoluptas, uita mixta, bonum. Cap. XXII

Precedentem, &c.] Mens illa uigens in mundi anima, est causa mundanorum, & progenies suā permūdāna mentis, quæ est causa mūdi totius. Mens supermūdāna progenies est ipsius boni, quod est omnium causa. Nostra mens est progenies supermundanæ genitrix, est cognata quodāmodo causis modo dictis. Igitur in genere termini, terminus enim proprietatem habet causæ, potius quā infinitum est ergo melior uoluptate. Vita enim mixta ex sapientia & uoluptate, ideo summopere est eligenda, quoniā à diuina causa eam constituyente munus habet. Mens igitur & sapientia, quia cognatio causæ quā uoluptas, ideo melior.

Quomodo fiat in composito uoluptas atq; dolor. Cap. XXIII

Oportet itaq; &c.] Voluptas dolorq; ad corporeū sensum præcipue pertinentem, sunt in cōposito, quod im ex infinito & termino, ex materia atq; forma. Dolor quidem quotiens harmonia soluitur naturalis, uoluptas autem quotiens restituitur.

Voluptates ad animam pertinentes, uel ad corpus. Cap. XXIII

Pone deinceps, &c.] Sunt alitæ species uoluptatis, atq; doloris, ad solā animā pertinentes, quā do expectans bonum malum uel futurum, lætatur aut mœret. Tunc uerū si uelis de uoluptatis dolorisq; cōditione diiudicare, inuicē omnino fecernes cognoscēsq; utrū omnis uoluptas & semper sit eligēda. Aut dolor similiter respueudus? An potius aliquādo, & certa quadam conditione? Si enim uoluptas, non simpliciter eligēda, neq; dolor simpliciter respueudus, certē neq; uoluptas idem erit, atq; ipsum bonum, neq; dolor idem atq; malum.

De indolentia & uoluptate animi. Cap. XXV

Primum igitur, &c.] Si naturalis harmonia nec soluitur, nec restituitur, nō fit dolor in sensu, uel uoluptas. Item merus contemplationis status, absq; motu letitiæ, uel molestiæ esse potest. Status eiusmodi fortē maximē diuinus est, si quidē talis habitus sit Deorū. Deniq; sicut est in anima sola per expectationem futurorum dolor atq; uoluptas, ita per memoriam præteritorum.

De motu, & sensu, & passione. Cap. XXVI

Primum quid, &c.] Leuissimæ corporis passiones, latent animū, grauiorē innotescunt. Sensus exit perceptio corporeæ passionis in anima. Motus igitur factus in corpore, per quem sensus excitatur corpori simul & animæ quodāmodo, uideatur esse communis. Quamuis hic motus aliter sit in corpore, quā in anima. In illo quidem passio, in hac uerū iudicium atq; actio.

De memoria & reminiscencia. Cap. XXVII

Sensus præterea, &c.] Meminisse est simpliciter conseruare uestigiū, uel imaginē quandā motiois, quæ sentiendo facta fuit in sensu. Meminisse propriē non includit in se præsentē horū animaduersionē. Reminiscencia uerū animaduersionē præsentē habet, & fit in anima sine corporis passione. Est autē duplex, una quidē in parte sensuali, quando recolimus præteritas sensuū passiones. Altera in parte rationali, quādo post obliuionē quandā resūmūt, quæ senserat, uel quæ didicerat. Agere uerū potest non solum sine passione corporis, sed etiam sine cōmunionē cum corpore.

Quomodo uoluptas quædam animi propria. Cap. XXVIII

Multa considerare, &c.] Cum primū ex obiecto quodā proportionali, nobis fit restitutio in naturā, uoluptas fit statim hoc præsentē, seruatur deinceps hoc in memoria, post hæc in indigentia corporis ad idē, uel simile nos incitante, appetimus illud rursus adesse. Eiusmodi appetitus nō solū per indigentia corporis, sed etiā per ipsam animæ memoriā incitatus ad cōsequendū, id quod à nobis abest, nō est in corpore, sed in anima. Corpus em̄ agit, uel patitur solūmodo per contactū. In hoc autē gradu, nihil ad huc attingitur. Præterea in corpore, quidē nunc indigentia est appetitus interim ad repletionem mouet huic oppositā, quasi sit alibi, quā in corpore. In corpore quidē passio est, excitas appetitū. Appetitus autē in animo est, non tam passio, quā motio quædam similis actioni. Non autem hic de naturali, uel quolibet appetitu loquimur, sed sensuali.

Uoluptas corporis impura est. Cap. XXIX

Hoc præterea, &c.] Vita uoluptuosa seruilis est, seruit enim indigentia corporali, est & auria, mixtas enim uoluptates cum doloribus habet, ut quādo quis propter famem dolet, sed interim propter spem mensæ statim futuræ lætatur.

Uoluptas corporis falsa est. Cap. XXX

Hactalium, &c.] Sicut opinio, spes, formido, sic & uoluptas partim quidē uera, partim uerū falsa esse potest. Opinio rursus quando circa iudiciū boni mali uel fallitur, uoluptatē, & molestiam reddit uanam.

Uoluptas corporis est. Cap. XXXI

Distinguauius igitur, &c.] Opinio alia quidem uera est, alia uerū falsa quamuis uerū sit, tūc hominem opinari, etiam si opinione fallitur. Similiter uoluptas quædā potest esse falsa, quamuis interea uerū sit, sic affectum hominem delectari. Item sicut ex opinione praua sequitur uoluptas praua, sic ex illa opinione uoluptas falsa.

Uoluptas

Voluptas corporis falsa est. Item de imaginatione. Cap. XXXII.

Nihilne d' amare, &c.] Hic quidem somniat se dulce bibere: Hic uero uigilans dulce bibit, utroque uoluptas est, sed in uigilante, sic uera uoluptas sicut uerum uinum: In somniantem sic falsa, sicut fallum. Item tanto maior uoluptas in uigilante, quanto uinum ipsam imaginationem uini superat. Opinio ex sensu memoriaque proficitur, quando iterum sentimus aliquid memoriterque iudicare de illo non nihil pergitur, scilicet, quod sit homo, uel equus, amicus uel inimicus, bonus, aut malus. Hac ipsa quasi confutatione opinionem accipimus ueram aut falsam, quae quidem opinio sermone, uel scripturae similis esse uidetur. Praeterea est in nobis imaginatio, quae actiones sensuum opinionemque imaginibus secum ipsa consignat, profundiusque imprimat, & latius exprimit. Saepemero ex opinione uera, uel falsa sequitur imaginatio uera, similiter autem falsa. Potest utique imaginatio praeter id quod nunc existit, quodque iam possidet, alia fingere multifariam, & optare.

Voluptates quaedam animi propriae. Cap. XXXIII.

Si modo recte, &c.] Opinio & imaginatio non solum ad praesentia, sed etiam ad futura, & praerita pertinet: Voluptates autem, & molestiae, de praeritis futurisque suscipiuntur ipsius animae propriae sunt.

Bonus uir tanquam Deo similis ueras habet imaginationes atque uoluptates. Malus

uero contra. Cap. XXXIII.

Age ad hoc, &c.] Bonus uir a Platone censetur, qui in se quidem temperatus, ad Deum autem pius est, ad homines uero iustus. Animus eiusmodi propter similitudinem Deo purae ceteris est amicus: Malus autem propter dissimilitudinem inimicus. Itaque cum Deum eximoueat intrinsecus & ubique prouideat, nimirum opiniones, & imaginationes, spesque bonorum uirorum uere frequenter euadunt: malorum uero fauae. Vtriusque gaudia quaedam excogitant, optant, sperant. Haec bonis tanquam diuinis, ac uericibus, uera frequenter euadunt, malis uero falsa. Malis enim tanquam sibi metum edaces, sicut frequenter quae nec sunt, nec fuerunt, nec erunt, fingunt optant, ita falsa saepius oblectamenta confingunt. Denique si prauis, tanquam Deo discordibus, succedere spes non debent. Saepem tamen in externis succedere uidentur, saltem sequitur, ut intrinsecus non succedant: Semper igitur sollicitantur intrinsecus atque languent, uoluptatesque eorum similes sunt falsis uoluptatibus aegrotantium, somniantium, insanorum.

Vnde uoluptas uera sit, uel falsa. Item bona uel mala. Cap. XXXV.

Non opiniones, &c.] Queritur, an sicut opinio propter falsitatem parua est, sic & uoluptas quia falsa sit, etiam sit & parua? An etiam propter aliam, quoque causam iudicanda sit praua uoluptas. Voluptas cognitionem appetitumque requirit: Illinc igitur habet, ut sit uera uel falsa, hinc autem ut bona uel mala.

Confirmatio superiorum, ex quomodo uoluptas appareat maior quam sit. Cap. XXXVI.

Age ad hoc, &c.] Voluptates conferendae sunt ad obiectum quod delectat. Si hoc reuera bonum uoluptas bona, contra mala. Si hoc reuera adest, quodammodo uera uoluptas, si minus falsa dicitur quoque uere uoluptas, tum propter obiectum uere bonum, tum propter ueram obiecti praesentiam, falsa quidem, tum propter malum, tum propter absentiam. Ita uero ibi uoluptas apparent maior quam sit, aut minor, est falsa uoluptas. Praerita enim ea parte, qua fallitur. Apparet autem maior, uoluptas praerita, uel futura, sicut uisibile comminus quidem maius, eminens uero minus esse uidetur. Ita uoluptas apparet maior, quae post molestiam sequitur, uel quam appetitus acutus comitatur. Ita maior saepe uidetur quam sit, quae uel post nullas, uel minimas uoluptates, noua denique uenit, modis quoque quamplurimis. Praeterea contingit ex comparatione fallacia.

Utrum uoluptas omnis fiat ex indigentia. Cap. XXXVII.

Post haec igitur, &c.] dicitur est quando soluitur harmonia corporis naturalis dolor fieri, quando restituitur uoluptas, scilicet corporalis. Voluptates enim molestiaeque animo propriae alia quadam ratione contingunt. Voluptates insuper quaedam laetissimae sunt, in sensu corporeo, etiam si tunc non fiat necessaria restitutio in naturam, ut dulce bibere sine siti. Denique nisi fiat necessaria restitutio, uel solutio noxia, neque uoluptas uehementem sequitur, neque molestia. Queritur, interea, utrum corpus aliquo tempore, sine mutationibus sic oppositis esse possit: Quae in Theaeteto, Theologiaque soluitur, sed quarum ad uoluptatis corporeae naturam spectat, qualitas quidem eius in quadam congruentia rei ad sensum spirituumque consistit: Quantitatis autem in ipsa corporis, & spiritus indigentia.

Quae uoluptates in statu, quae in motu. Cap. XXXVIII.

Ista sane sit, &c.] Si non quilibet motus in corpore, sed qui manifeste sensum mouet uoluptatem efficit, uel doloris, sequitur ut muneribus sensum laetibus, neutrum fiat affectio eiusmodi, neque uoluptas est, neque molestia uera: Quauis si conferatur ad manifestum uehementemque doloris, uoluptas quaedam appareat, si ad similem uoluptatem molestiam uideatur. Si quis autem dixerit, affectionem mediam esse optabilem, naturamque gratam. Quonia & ad uitam confert, & actionem possidet expedita, hic iam se conferat ad laetitia quaedam, animo quidem propria, nec satis ad sensum corporeum pertinere. Voluptas quidem sensus in motu uersatur potius quam in statu, motus gaudium consistit in statu. Quauis status eiusmodi possit sua quadam ratione motus cognominari, quatenus uoluptas, ad ipsum intelligentiam actum obiectum quodammodo se confundit. Si qua uero sit mens diuini, in qua uoluntas ab intellectu non discrepet, ibique aliquid nominetur gaudium, uel etiam si in quolibet intellectu, iam absoluto gaudium appelleretur

appelleretur, in ipsomet intelligentia actu stabili, tunc eiusmodi uoluptas ad statum terminumque pertinere uidebitur. Neque de hac ipsa in hoc dialogo ulla sit disceptatio.

Quam inanis uoluptas corporis. Cap. XXXIX.

Quomodo id d' Socrates, &c.] Democritus Epicurei quoque uoluptatem, ab his electam in corpore quidem indolentiam, in animo uero tranquillitatem uocant. Pythagoras, Heraclitus, Empedocles, tanquam seueri morum uitaeque ceteros, corporeas uoluptates in contemptum trahere studuerunt, dicentes corpoream uoluptatem non habere essentiam alicubi propriam, sed in ipsa doloris fuga, illam aliquid apparere, forte uero, putant multa sensuum oblectamenta esse quaedam inferiorum deum uenencia, ut huiusmodi, etiam in rebus mortalibus nos illaqueant.

Voluptas corporis, quam impura, falsa, procul ab ipso bono. Cap. XL.

Postquam haec autem, &c.] Tunc uoluptas apparet in corpore uehementior quando indigentia maior, molestiorque acriore incitat appetitum. Eiusmodi est in corpore egrorante, uel similiter se habente potius quam in sano. Eiusmodi quinetiam in animo propter intemperantiam aegrotans, potius quam in animo temperato. Igitur uehementia uoluptatis, cum habitu paruo & imperfecto concurrat: Nam habitus meliore, sive corporis sive animi uoluptas, purior stabiliorque existit. Aliter uero est uehementia uoluptatis. Aliud uero eiusdem puritas, atque ueritas: & ubi uoluptas apparet maior, ibi minus uera, quia sincera minus. Si quidem cum stimulo indigentiae appetitusque molesto miscetur, quo cessante desinit simul, & uehementia uoluptatis. Quis ergo dixerit uoluptatem habere rationem finis, & boni atque perfecti? Si quidem magnitudinem suam cum falsitate coniungat, & in habitu corporis adhuc imperfecto, imo apparente perfectione dispareat.

Quomodo miscetur dolor cum uoluptate. Cap. XLI.

An non aliquas, &c.] Voluptas praerit percipitur in perfricando pruritum, uel calefacto frigidum corpus, uel refrigerato calefactum, saepe cum dolore miscetur. Eiusmodi mixtura fit in corpore propter mixtionem differentium, qualitatium, uel accidentium. Miscetur quoque in anima uoluptas aliquando cum dolore, propter mixtionem, imaginationem motuumque, uel respectum differentium. In ipsa uero, uoluptatis cum dolore confusione, aliquando uoluptas superat, saepius dolor, nonnunquam simul aequantur. Saepem etiam non in anima, uel in corpore seorsum, sed in communi contingit, uoluptatis cum dolore concursus. Quando corpore frigidando, delectatur animus interim spe uini iam proximi: Vel quando dum sensus oblectatur potu, animus cura meret.

Quomodo miscetur dolor cum uoluptate. Cap. XLII.

Dicitur, &c.] In scabie, similique apostemate bilis, uel sanguis feruidus, uel etiam falsa pituita petit, cutem. Pars quidem crassa residens citra crucem, tumefactione dolore creat. Pars autem media in fusa cuti pruritum mouet, qui pertinet ad dolorem, sed pars subtilior perfrictione foras euolat, atque propter euacuationem superflui, quae naturae conuenit, uoluptatem affert, sed dolorem iterum, frictio durior cutis continet, & corrumpens. Si ad cutem sic infecta calente pannu admoueamus, dolor iterum sequitur & uoluptas. Dolor quidem dum pungit cutem iam infectam, uoluptas autem dum quod ibi superfluum est dissoluit. Si uel abluamus mediocriter aqua rosacea, dolorem iterum uoluptatemque reportabimus, uoluptas sane dum temperatur aetius. Dolor quoque, dum humor includitur intus, & tume facit stimulatque inelusus, haec tunc dolor quidem plurimum intus est, uoluptas uero foris, ac dolor superat uoluptatem. Quoad uero in hac, uel simili quadam corporis affectio, agitationeque nostri spiritus quidem, qui haec tunc torpuerat, excitati permeatus neruorum usque quaque percurrunt, lambentesque dilantur, praerita quia spiritibus diffusio, motusque congruit, unde uoluptas quaedam intima & oculta sequitur. Sed haec interim comitatur exterior molestia quaedam, quatenus ad pulsus spirituum mouentur, uapores humorumque mali, cutisque exteriores neruos tendunt aut grauatur. Hic uero ambiguum est in utram partem declinatio fiat, ad internamne magis, an externam: Rursus ad condensationem uel rarefactionem atque diffusionem: item ad dolorem an uoluptatem? Nonnunquam uero in hoc, uel simili corporis habitu uoluptas ita dolorem superat, ut non tam molestia, uel punctio uideatur, quam citillatio quaedam, qualis reuera sit, quando spiritus genitalis exudans palpat, reditque neruos. Sed enim ibi uoluptas uehementior oritur, ubi & citillatio crescit, uidelicet in effectu uenerio. In quo uoluptas quanto uehementior est, tanto periculosior. Haec enim & occultum quendam tumorem repetitiae mortis incutit animo, & discrimen interitus infert corpori, tam neruorum concussionem, quam exhalatione spirituum prouenturi. Itaque uoluptas, haec est si uidetur magna, tamen cum dolore miscetur.

Mixtura doloris cum uoluptate. Cap. XLIII.

De uoluptatibus d' Protarche, &c.] Miscetur quoque uoluptates in anima cum doloribus, sicut in corpore, sed quoadque conditione contraria, quando uidelicet in anima quidem uoluptas quaedam est, in corpore uero dolor, aut contra. Ita anima, quando repletionem cupit, tum mouetur in oppositum praesenti corporis passioni; id est, euacuat, & interdum corporeo sensu dolore propter indigentiam, simul animus aliqua spe laetatur. Multis praeterea modis, animus in affectibus a corpore discrepat. Sed si demonstrandum est, quomodo non in communi dicitur, sed in ipso etiam animo fiat quaedam uoluptatis uel spe uindictae uictoriaeque fudata. Saepem etiam in tumore, desiderio, querimonia, amor, spes quaedam inest, uel expurgatio quaedam atrabilis, pertinet ad laetitiam in emulatione cum fortitudine miscetur, spes uictoriae

uictoriae. In lamentationibus & tragœdijs re quidē ipsa dolemus, sed harmonia & ordine delectamur. In comicis similibusq; spectaculis apparatus, & artificij nos delectat. Mollior aut uox, uel habitus, aut gestus liquefacit spiritū & enervat. Lachrymę quinētia sicut in Mesta cōtractiōe spiritū exprimitur, sic in dilatatione ob læritiā nimia uidelicet humore rosicido foras spatio funduntur.

Confirmantur superiora. Cap. XLIII.

Inuidiæ nomen, &c.] In inuidia præcipue dolor cum uoluptate proculdubio miscetur. Præterea sicut optimum est seipsum cognoscere, ita pessimum ignorare seipsum. Multi quidem ignorant, quomodo ad bona externa se habeant plures. Item qua conditione ad corporis sui dote, quam plurimū, quā in ad animi bona, quæ quidem est ignorantia pessima, se uidelicet æstimare sciētem aut bonum, cum non sit talis.

Ignorantia ex confidentia. Cap. XLV.

Hoc iterum, &c.] Ignorantia & confidentia sui, naeta quidem potentiam terribilis est, si uerū sit impotens, sic risicula.

Mixtura quedam doloris cum uoluptate. Cap. XLVI.

Tristitia quedam, &c.] Quando uidemus homines quosdā nobis amicos, uel salte non inimicos, seiplos adeo ignorare, ut se pulchriores sapientiores uel quā sint existimēt, sintq; etiā inualidi, solemus eiusmodi habitū irridere. Igitur & læramur, lætamur aut illorū malo, id est, in notantia simul & arrogantia: litiore igitur affecti sumus, unde tristamur. Tristitiā itaq; clam cum læcitiā cōmiscemus, hæc utiq; mixtionē, & inuidiæ species alijs foran occulta, deprehēditur a Platone.

Que uoluptates indigentia minus, puritatis plus habeant. Cap. XLVII.

Secundum naturā, &c.] Resolutiua ratio nos docet, mixtū resolvere in simplicia, formasq; tandem ab oppositis segregare. Itaq; post oblectamēta mixta mœtoribus, ad pura gaudia progredi. Distat præterea ratio inter opposita, quod præstātius est habere potius habitus rationem: quod uero deterius conditionē potius priuationis habere, sicut calor atq; frigus, albū atq; nigrū. Hæc igitur ratione considerationēq; simplicia, dolor ad uoluptatē cōparatur priuatio quedam esse uidetur potius quā uicissim. Quapropter etsi aliquo modo, tamē nō omnino, credēdū est dicētib; uoluptatē priuationē quādā, uel sedationē doloris existere. Præsertim quia uoluptates purę, haud palam sunt eiusmodi. Proinde uoluptatē gustus, & tactus præcedit, uel etiā cōmitatur indigentia ad essentiā, necessaria scilicet ad naturā singulārē uel speciālē. Adeoq; uehemens hæc indigentia est & sensus manifesta. Hinc stimulat & affligit. Voluptates autē circa illa, quæ spectantur, uel audiuntur, uel oderantur, non eiusmodi indigentia stimulum uel habēt. Hi nāq; sensus quando bene naturali terq; se habent, attinguntq; suū aliquod obiectū congruitate delectatē impleri uidentur qualitate quadā, (ur ita dicā) peregrina quāuis grata iam & amica, sed ad aliud quoddā præter essentiā attingentē. Quapropter absq; molestia esse possunt, hæc uoluptates atq; puræ. Appellat aut uisum auditumq; sensus diuinos, non solū quoniam ad sapientiam præcipue nos perducunt, sed etiam quia cœlestibus insint. Hinc Orpheus & Homerus Solē dicunt spectare omnia & audire. Appellat ite sum hæc pulchra, scilicet figurā, calores, uoces, non ob aliq; corporeū usum qui speretur ex illis, nec tanq; ad aliud cōparata, sed, propter quādam ipsi propria qualitatē atq; proportionē, quæ puram secum delectationē sensibus quali speculantib; affert. Quæ quidē uoluptas a uoluptatibus distat, quæ in motibus passionibusq; circa gustū tactumq; uersantur. Deniq; uoluptates omnes eiusmodi quæ nō necessariō cū dolore miscētur ad unū genus redigit, oppositū in puram generū uoluptatem.

Voluptates disciplinarum pure. Cap. XLVIII.

Istis item, &c.] Voluptas disciplinarum pura censetur, quia non necessario dolore habet admixtū. Stimulus autem discendi, uel reminiscendi, non in natura, sed in opinione consistit. Tanta est animæ excellentia, ut re profus nulla indigeat ad essentiā.

Quæ uoluptates minus uehementes, sed puriores. Cap. XLIX.

Postq; uoluptates, &c.] Voluptates plurimum corporales, scilicet gustus, & præcipue tactus sunt uehementēs, id est, acres, acutæ, concitate, & quasi uiolente. Neq; propter aliquam perfectionem suam tales sunt. Sed propter necessariā corporis indigentia. Voluptates aliæ non sunt uehementēs, quia nulla necessitate cōpulsæ: illæ quidem nullum per se modū habēt. Hæ uero modum habere uidentur. Illę igitur infiniti plurimū habēt, hæ autem infiniti minus, sed utraq; quoniam magis minus uel suscipiunt, & ad corpus animam uel pertinent, ubi infinitum per magis minus apparet, in genere infiniti proculdubio continentur. Læcitiā uero indigentia puræ, si quidem non habeat conditiones eiusmodi, præsertim manifestas omnino, uel maxima ex parte est in genere termini.

Non quæ acrior, sed quæ purior uoluptas, ea est uerior atq; præstantior. Cap. L.

Socrates post hæc, &c.] Nō dimēsiō, uel numerus, uel impetus, aut passio uehementis efficit, ut substantia, uel qualitas aliqua sit uera cōsensa, sed puritas, & sinceritas, p̄ q̄ ipsa qualitas, uel substantia reuera sit hōc ipsū, quod esse debet in specie sua, sitq; ab alienis qualitatibus, uel passionibus segregata. Voluptas igitur, quā uero uerior, tantō uerior. Hinc efficitur, ut corporeæ uoluptates tanq; mixte molestijs, uoluptates uere iudicandę nō sint, sed illæ dūtaxat ueræ, q̄ a molestijs segregatę eiusmodi quæ sunt delectatiōes animi propriæ, nec nō uisus auditusq; uidelicet quasi cōtemplatiuę. Est autem

autem in primis eiusmodi puræ intelligentiæ gaudium. Præterea qualitatē puritas atq; ueritas, indicat eam esse in suo genere summam. Quoniam & quæ summa est sola, uidetur in naturali puritate sua & ueritate consistere. Aliud igitur est in uoluptatibus uehementia, aliud uero summitas. Siquidē uehementia in uoluptatibus nō ueris, id est, mixtis atq; corporeis, potius quā in ipsis puris animi, mētisq; gaudijs esse solet. Itaq; si summitas cū puritate, ueritateq; cōcurrit, uehementia uero contra cum impuritate confluit atq; fallitate, hic necessariō concluditur uehementiam uoluptatum a ueritate summitateq; longē distare, uoluptatemq; puriorem, & suauiore existere, atq; magis oprabile. Tameñ uehementia ex indigentia stimulare contingens, sæpe iudiciū fallit, ut si spicari, uel somnari quis possit, uehementiorem uoluptatem esse potius eligendam, ut potē quā stimulo quodam interim urgeatur, & uehementiam, immoderantiam impetumq; proceritate suauitateq; accipere compellatur.

Voluptas corporea propter motum remotior est a ratione boni intellectualis contra. Cap. LI.

Socrates, quid uero ad hæc, &c.] Quando uoluptatē appellat generationē, de uoluptatibus corporeis & mixtis, similibusq; præcipue loquitur. Generationē uero nō nominat, quasi motionem tendentem ad instaurandū habitū naturalem. Voluptas enim corporea, præsertim motionem eiusmodi cōmitatur, est igitur semper alterius gratia, scilicet habitus naturalis, qui dicitur essentia quedā. Ratio quidē boni atq; finis est eadē. Bonū igitur est nō proprie quidē, quod alicuius gratia sit sed ipsum potius, cuius gratia sunt alia: Voluptas igitur corporea aliena uidetur a ratione boni, & si qua in animo huic allentitur, uel est quodāmodo similis, siquidē talis sit delectatio, quæ in discendo, uel reminiscendo percipitur. In motu uidelicet quodā ad habitū acquirēdū. Gaudium uero, quod in habitu statūq; percipitur, similis essentia, q; generationi uidetur, sed habet interim nonnullū simile motioni, quatenus uersatur, in uolūtate seipsam in obiectū actūq; cognitionis sua uiter diffundente. In mente quādē diuina uoluptas statū simillima iudicatur. Siquidē ibi sit idem intellectus atq; uolūtas. Ibiq; uoluptas, sit ipsemet subitus intelligentiæ actus, expeditus & gratus, finis simulq; totus. In ratione uero intelligentiāq; humana uoluptas omnis imitatur motū. Quippe cum sit quasi actio, quædā temporaliter se expediens, & a minore proficiens in maiorem. Itaq; quasi stabiliter & tranquille. Hanc imitatur, nonnullæ in uidendo audiendoq; uoluptates, & illa insuper quando quis sine impedimento uiuic & agit, percipitq; se bene naturaliterq; habere.

Voluptas corporea remotior est a ratione boni. Cap. LII.

Quinetiam, &c.] Voluptas præsertim corporea, non est ipsa nobis bonū, quia cogit deerioribus. nos seruire, scilicet corporis euacuationi, repletioniq; & alterationi inter oppositas qualitates. Itē quia nō in corporibus, sed in anima bonū est æstimatione dignū, id est, diuinum. Voluptas quidē animā delectat ad corpus, uirtutes autē cum diuinitate coniungunt. Virtus igitur bonū nobis potius quā uoluptas. Præterea per ipsum, quod nobis bonū est appellatum bonū, si uero deest, mali, per uoluptatis uero præsentia solam, bonus nemo dicitur, neq; per absentiam uoluptatis malus. Rursum cū alia multa præter uoluptatē bona in nobis nostra & circa nos existat, non est uoluptas ipsum nobis bonum: nec igitur ipsum uniuersale bonum, præsertim quia nō est in omnia. Si cui uero uoluptati sit indigendū, certē cōtemplationis uoluptati potius insubindum. Voluptas enim corporis a maiori mouetur frequenter in minus, delectatq; in habitu. Delectatio uero mentis a minori procedit in maius, & in habitu proficit.

Quam necessaria sit artibus Mathematica. Cap. LIII.

Ne tamen, &c.] Inter uoluptates sciētiarū eligenda est utrobique purissima, ut hæc ad iudiciū faciendū tam inuicē, quā ad ipsum bonū rectius cōparentur, scientię quę utrunq; manibus, dicuntur artes: Hæ perspicacitā perfectionēq; suam habent, in primis a Mathematica facultate, scilicet numerandi, metiendi, librādi, quæ maximē omnium Mercurialis & rationalis existit. Absq; huius munere artes omnes titubant fallaci uidelicet sensu, uel imaginatione, experientia, cōiecturāq; cōsistit. Architectura igitur omnisq; cōsimilis, quia maximē omnium artium ingenio utitur. Mathematico, perspicacissima est Musica cōsimilisq; diligentia secundū tenet in artificio, & perspicacitā gradum, quia gradu secūdo Mathematica nititur. Reliquę artes rationem tertium, quartūq; deinceps gradum sortitæ uidentur. Memento uero, hic de facultatibus rationalibus agi, quæ medice sunt, & quodāmodo mixtæ. Non autem de supremis in præsentia, scilicet de intellectualibus, qualis est dialectica, id est, Metaphysica, neq; de infimis, id est, sensualibus atq; feruilibus.

Ufus Mathematicæ uariis in artibus. Cap. LIIII.

Proterius sed num, &c.] Aliter Mathematica industria utitur cōtēplator, aliter uero practicus: Ille equidē unitates, & numeros considerat, per se formaliter existētes: Itaq; apud illū Vnū, nō differt ab uno, binarius uero nō discrepat a binario. Hic autē numeros in rebusq; considerat numeratas. Quapropter apud hæc, hoc unū ab illo uno diuersum, scilicet lignū magnū a ligno paruo, uel lignū a ferro. Similiter duo exercitus bouesq; duo, ille rursus, quę sit proportio uirtus & proprietates cōtēplatur: Quę uirtus in proportiōe equali, uel dupla, uel sesquialtera. Hic autē utruq; aditioij longitudo plura ad latitudinē esse debeat. Alio quoq; tēdit cōtēplatoris, alio practici cōputationis.

Que scientia sit purior alijs. Cap. LV.

Probo sed nū, &c.] Queritur in præsentia partitio quædā sciētiarū, partitioni uoluptatū equa proportiōe respōdēs. Est igitur alia sciētia, sed ars purior alia. Quæadmodū uoluptas uoluptate puriore & quæ

& quæ facultas magis speculatiua est, adest facultati magis practice, tanquam obscuriori clariori. Iam uero mathematica disciplina, etiam quæ practica inest, artes omnes eiusmodi superat, quæ uero Mathematica, lucet apud Philosophum, reliquam Mathematicam splendore præcellit.

Excellentia Mathematicæ atq; Metaphysicæ Cap. LVI.

Sunt igitur &c. Sicut Mathematica speculatiua practica, atq; hæc rursum practica omnes excedit, ita dialectica id est Metaphysica non solum istas, sed etiam speculatiuas omnes excelsit. Ipsa quidem scientiam artium, quæ omnium index, circa ipsum simpliciter ens ueratur. Atq; ad ipsum ens uerissimum & æternum præcipuo se studio conferret; ideoq; facultates omnes sinceritate, ueritate, perspicacia lumine supereminet.

Res & discipline humane naturalesq; & Mathematicæ, & diuinae Cap. LVII.

Non quid tale &c. Cognitio quidem humanorum naturaliumq; opinio nominatur. Incerata sanè & instabilis, sicut & illa incerta & instabilia sunt: Cognitio uero Mathematicorum atque diuinorum scientia nuncupatur, certa stabilisq; sicut & illa certa stabiliatq; semper existit. Sed diuinorum quidem scientia intellectualis dici solet: Mathematicorum uero scientia rationalis potius appellatur, intelligentia deniq; sapientiaq; præstantissima proprie pertinet ad diuina. Inter hæc nota, mundum esse factum quomodocumq; sic factus. Ite mundum cœlestiq; semper fieri, nec unquam idem prorsus existere. Deniq; humana ad naturalia, hæc ad Mathematica, hæc ad diuina tanq; ad superiora referri debere.

Indagandum quomodo sapientia miscetur uicem cum uoluptate. Cap. LVIII.

Ceterum si quis &c. Propone indagandum, quomodo uoluptas cum sapientia miscetur ad beatitudinem consequendam. Repetuntur à principio dicta, ipse boni proprietate esse, ut sit perfectum & sufficiens, ac omnibus expetendum. Cum uero, neq; sapientia seorsum à uoluptate, neq; uoluptas ab illa seorsum, hanc boni proprietatem habeat, sequitur ut neutrum sit ipsum bonum, sapientia uero magis boni participem esse constat.

Quomodo bonum ad sit mixtum. Item de Dionysio atq; Vulcano. Cap. LIX.

Aut igitur, &c. Ipsum nobis bonum habitat in uita quadam ex sapientia, & uoluptate bene comixta. Hæc igitur, neq; sapientia est, neq; uoluptas, neq; uita mixta. Siquidem mixta uita boni habitaculum est, non ipsum bonum. Mixtum quidem hic accipitur, non simplex hoc & illud. Sed aliquid ambobus additum, utriusq; cognatum. Hic autem cognatum diuinitus adest ineffabile bonum. Illius uero cognati præparatio ad bonum non potest unico nomine designari. Explicabitur ergo deinceps per ueritatem & commensurationem atq; pulchritudinem. Voluptas quomodo mellis similis, quia sicut dulcedine blauditur ita nocet, facileq; in bile definit amarissima. Sapientia uero non uino similis, propter ebrietatem aduersum intelligentiam, sed aquæ potius similis appellatur, neq; tamen cuiuslibet aquæ, sed saluberrimæ. Sed cur nã austreæ ut ostendatur contemplationis fructum ex austero dulcem deniq; fieri. Sicut uoluptatis exitus ex dulci contingit amarus. Dionysius atq; Vulcanus mixturæ palam harmonicæ præsumunt. Hæc quatenus in metibus, & animis inest, ad Dionysium præcipue pertinet. Quatenus autem in naturis atq; corporibus potius ad Vulcanum. Duo uero hæc minima in dijs super cœlum, at cœlestibus sunt eiusmodi proprietates duæ, sed infra Deos duo quædam genera demonum hæc officia ad maximè conferentium.

Quomodo miscetur bene uoluptas cum sapientia. Cap. LX.

Dicage primū, &c. Ut per mixturam scientiæ cum uoluptate beatissimus, non quomodo libet sunt miscenda, sed bene: Ut autem miscetur bene in primis necessarium est, eligere purissimam uerissimamq; scientiam, scilicet Theologicam similēq; uoluptatē. Hæc autem est prima, quæ ex ipsa contemplatione percipitur. Non enim uideo, quomodo uoluptates, quæ à contemplatione distrahunt, consistant cum contemplatione possint. Cœditur in præsentia, si hic beati futuri sumus, necessariam nobis fore sapientiam diuinorum, scientiam quoq; sequentium, & prudentiam humanorum, & cognitionem cum speculatiua practica.

Qualis mixtio conducat ad felicitatem. Cap. LXI.

Rursus ad uoluptatē, &c. Si hinc quidem uoluptati, illinc autem intelligentiæ detur optio uoluptas omnem cognitionem, & hanc quidem exactissimam eligeret. Cognitio enim circa rem congruam perspicacior exactiorem exhibet uoluptatem, intelligentia uero non omnem uoluptatem prorsus admittet. Respuet enim corpoream, atq; furiosam ut inimicam. Delectationem uero ex contemplatione percepta uolet, ut necessariam, ac sibi naturalem oblectamenta uisus auditusq; harmonica eligeret, tanq; consona. Necessarias deniq; uoluptates, si quæ mentē nullo modo perturbant recipiet, ut non dissonas. Ex intelligentia quidem ipsiusq; gaudio mixtio perfecta constat. Ex his duobus atq; in super delectationibus, auditus & uisus, quæ etiam puræ dicuntur, sit cōpositio quadam congrua, et si mixtio non perfecta. Necessariæ uero corporis uoluptates etiā temperatæ in cōpositionem cum intelligentia non conueniunt, et si non dissonant. Si omnem cognitionem artemq; est omni uoluptate non peruersa cōiunxeris, ciuilem efficies uitā. Vulcaniamq; mixturam. Sin autem contemplationem cum familiaribus gaudijs copulaueris, contemplatiuam reportabis uitam, mixturamq; ad Dionysium potius pertinentem. Proinde ubi admixtionem perueneris, in qua ueritas, & commensuratio pulchritudoq; uigeat te iam ad splendorem boni perueneris putato. Cuiusmodi quidem splendor boni in uniuerso est mundus intelligibilis ex ipso dono tanquam patre natus. Huiusmodi splendor nostri iam aduenienti boni erit in mente nostra mixtio intelligentiæ cum gradu per ueritatem, commensurationem, pulchritudinem, absolutam.

Quomodo

Quomodo ueritas, commensuratio, pulchritudo ad felicem mixturam pertineant. Cap. XLII.

At qui & hoc, &c. Sicut in qualibet mixtione perfecta, sic in eiusmodi mixtura uoluptatis cum sapientia. Primo quidem est necessaria puritas atq; ueritas per quam utrumq; sit in seipso sincerum atq; ex ambobus ueris compositum fiat uerum. Deinde necessarium commensuratio est. In qua comprehenditur tum utriusq; certa in seipso mensura modusq; uirtutis actionisq; definitus, tum etiam alterius ad alterum sociabilis, & amica proportio, ex his continuo nascitur pulchritudo, id est consuminatio, & absolutio formæ. Quæ quidem formarum forma est, dicitur que formositas. Quando igitur coniunctio uoluptatis cum sapientia tria hæc possidet, & cōsequitur statim per hęc suum assequitur bonum. Sed unde nam ab ipso uidelicet quod est omnium in uniuerso bonum, a quo sanè cum prius acceperit ueritatem, & commensurationem atq; pulchritudinem, per quæ perfecta sit mixtio, statim suum accipit bonum. Quod quidem, & uniuersi boni simulachrum est, atq; munus, & in mixtione per tria, quæ diximus absoluta, tanquam in æde dicitur habitare. Inter hæc memento, commensurationem quidem ad mixturam conferre quam maximè. Pulchritudinem uero rōta præsentare bonum, ut facile appareat ipsum bonum: sicut splendor lucem perspicue refert. Neq; tamen est ipsum bonum. Quippe cum nec semper, nec ab omnibus appetatur, sed quoniam in compositione ultimam exactissimamq; pro uenit, ideo artificem expressisse refert, etiam pulchritudo quædam quamuis non perfecta, qualibet mixti parte. Deniq; bonum ipsum mixti causa per unum in se continet, atq; excellentius, quod per tria in mixto suscipitur, atq; distribuitur, similitudineq; à nobis exprimitur, non potentibus exprimere manifeste per unum, nisi forte sub nube dicamus unum, aut bonum, aut causam, illud uero si nominamus ueritatem: intelligimus ut omnibus segregatum, si commensurationem, cogitamus amicum, & propitium atq; congruum, si pulchritudinem, consideramus Deum ad se omnia prouocantem, eiusmodi trinitas uideretur, quasi quidam ornatus in corporeus, id est, intelligibilis atq; diuinus. Sed cuius est hæc ornatus, corporis uidelicet animati mixti, in quo uoluptas quidem est quasi corpus. Intelligentia uero, uelut anima.

Sapientia est melior quam uoluptas. Cap. LXIII.

Quisquis iam, &c. Cum trinitas, illa, scilicet ueritas, commensuratio, pulchritudo, electo, mixtura diuinitus sit causa, per quam mixtum fiat bonum atq; beatum, profecto sapientia, quæ huic trinitati est cognatio quæ uoluptas, est melior uoluptate. Est enim sapientia ueritati, mensuræ, pulchritudini longè propinquior, quæ uoluptas. Imò uero uoluptas, quæ uehementior, eorum minor ueritas est boni lumen, in mente ita cognatum menti sicut solis lumen stellis, luna superioribus. Antiquæ uero rationali ita congruum sicut lumen solis lux.

Multi bonorum gradus. Cap. LXIII.

Cunctis igitur, &c. In primo bonorum gradu numeratur ipsum uniuersi principium, qua uidelicet ratione effector omnium est, & perfectior & finis. Hæc ratio Pythagorici mensuram modumq; & opportunitatem, & per similia nominant. In secundo gradu ponitur mixtum illud ex intelligentia, & uoluptate, iam harmonicam ueritatis, commensurationis, pulchritudinis beneficio, uidelicet tributo diuinitus. In tertio intelligentia quælibet, sed in primis segregata mentis propria. Consequenter autem intelligentiæ munus inde communicatum animæ, in quarto distributiones animæ propriæ, scientiæ, artes, opinioniones. In quinto numerantur uoluptates puræ, quas non antecedit uel comitatur indigentia, ita naturæ necessaria, ut dolorem cum uoluptate confundat. Quæ quidem & si quandoq; accipiant occasiones à sensibus, sunt tamē simplices perceptiones animi, si præterea introducantur necessariæ aut uehementis corporis uoluptates, gradus erit sextus, sed hæc dimittuntur, quia uel non consonant in unam, cum intelligentia compositionem, uel ab illa dissonant.

Epilogus, Iuppiter conseruator gradus sextus. Cap. LXV.

Tertio iam orationem &c. Epilogum totius dialogi facit, eandemq; summam iam tertio repetens, inquit eam sacrificare se Ioui conseruatore. Huic sacerdos antiqui ter libare pateram consueuerat, declarantes eger se conseruatore Deo. non solum in rerum nostrarum uitæq; principio, sed medio etiam atq; fine. Tu uero singularem huius dialogi proprietatem considera, neq; enim certum habet principium, neq; finem. Imitatur sanè bonum ipsum, de quo quodammodo disputat. Hoc enim cum principium sit & finis omnium, merito neq; principium habet, neq; finem, atq; hæc quidem ratione qua immensum in se est, & penitus absolutum, præmissit ipsum in superioribus, nec in illa distributione graduum numerat. Etenim prorsus incognita si forte quis suspicetur, significatam fuisse per generationem sextam, in qua Orpheus hymnos finiri iubet, quasi sit ineffabile. Vbi senarium celebrari ab Orpheo tanquam finem sicut à Mose uideamus, quoniam iam sit perfectus intra decem quippe cum suis partibus, uno scilicet, & duobus atque tribus deinceps dispositis, componantur.

F I N I S.

RR IN

In Hippia, uel De pulchro, seu honesto, ad Petrum Medicem patriam
patrem, Epitoma.

PE pulchro, in Phædro, Symposio, & Hippia disputatur. In Hippia, quia Socrates agit aduersus Hippiam sophistam, qui cum ignoraret, se scire putabat, quæ ignorantia animum reddit in docilem, quid pulchrum sit non satis docet, sed quid non sit ostendit, & opiniones falsas redarguit. Sophistam uocat eum qui se sapientem uideri magis, quam esse studet, pecuniarum honorisq; gratia. Talem uerò Hippiam esse in proœmio declaratur, & in fine proœmij. Sumpta occasione ab oratione, quadam Hippia, quæ de pulchris officijs differebat, interrogat Socrates quid ipsum per se pulchrum quo reliqua omnia pulchra sunt. Oportet enim particularia ad uniuersale, quod in particularibus: & uniuersale, quod in particularibus, ad ipsum quod supra singula est uniuersale referre. Nam singuli homines pulchri, per formam quandam singulis communem pulchri redduntur, forma uerò communis pluribus à diuina specie uelut à sigillo character imprimitur, quoniam omnis multitudo ad unum quod in multitudine, & unum quod in multitudine, ad unum quod supra multitudinem est, reducitur. Quare cum multa sint pulchra, oportet singula per pulchritudinem communem omnibus, & omnibus insitam esse pulchra: & pulchritudinem, quæ in omnibus est, sicut in alio est, non seipsa, sic ab alio, non à seipsa pendere. Vnum quoque est singulis pulchris, pulchrum hoc Plato uocat, formam in omnibus, pulchritudinem, speciem, & ideam supra omnia, ipsum pulchrum. Primum sensus attingit opinioq;. Secundum ratio cogitat. Tertium mens intuetur. Interrogatus Hippias, ter secundum sensum opinionemq; definit. Quibus confutatis, Socrates ter quoque definit. Bis quidem secundum rationem, postremo secundum mentem. Sophista enim sensu opinioneq; incedit. Philosophus ratione potius, atq; mente. In primis Hippias pulchram uirginem, ipsum pulchrum esse respondet. Quod esse falsum ex eo constat, quod non omnia quæ pulchra sunt, per uirginem pulchra sunt. Et uirgo, si cum brutis comparatur, pulchra, si cum dijs, deformis apparet. Quare non magis pulchra quam turpis esse uidetur. Tum Hippias aliud quiddam similiter è singulis pulchris, non commune respondet. Aurum quippe ipsum pulchrum, quo omnia pulchra sunt. Quod ea ratione respondit Socrates quoniam aurum quibuscunque conuenit, pulchra illa facit, alia uera deformat. Ergo non, simpliciter pulchra facit, sed cum decet. Quocirca non sui magis, quam alterius ratione resonat, nec aurum solum est, quo cuncta ornantur, sed argentum quoque, & ebur cæteraque huiusmodi. Tertio loco aliud quiddam infert, quod etiam proprium est potius quam commune. Pulchrum, inquit, corpore bene ualere, diuitem esse, & honoratum, se nem mori, sepeliri à filijs, sepelisse parentes. Falsum hoc esse patet, quia non res omnes præter hominem hoc ipso pulchre redduntur, præterea hoc inter homines fortè pulchrum inter Deos deorumq; filios turpe, ubi parentes non moriuntur. His redargutis quæ circa singula corporea per sensum, & opinionem Hippias adducebat, Socrates iam ad altiora tendens, non quod sensus opinioni, sed quod opinioni ratio porrigit, infert. Primo enim decorum pulchrum dicit. Quod quidem incorporeum est magis, pluribusq; commune. Id tamen hac diuisione refellit. Decorum aut uideri solum pulchro, aut tam uideri quam esse præstat. Si primum, deceptio quadam circa pulchrum, potius quam ipsum pulchrum, decorum existit. Vera enim pulchritudo pulchra esse facit, quemadmodum uera magnitudo, magna etiam si non uideatur. Si secundum dixeris, falso dixeris. Nam si ipsum pulchrum quoties esse dat pulchra, uideri quoque pariter largiretur, quæcunque pulchra sunt, ut sunt ita omnibus apparerent. Id esse falsum, cõentiones de rebus pulchris & controuersia nobis ostendunt. Secundo aliud quiddam etiã, quod ratio opinioni offert, adducit. Vtile porro pulchrum uocat. Utilitas incorporeum quiddam multisq; commune. Nec mirum est, cogitationem circa decens, & utile decipi. Illud quippe ordinem partis ad partem, partiumq; ad totum, hæc autem ordinem totius cuiusdam ad totum aliud habet, ordo uerò pulchritudinem representare uidetur. Quapropter decens uel utile, facile quis pro pulchro accipit. Quod decens pulchrum non sit, constitit: quod nec utile, sic ostendit. Vtile est quod potentiam ad aliquid faciendum habet. Potentia igitur, & utilitas idem. Quicquid agimus potentia quadam agimus, sed

mala

mala ut plurimum facimus, potentia itaque & utilitas malum ut plurimum inferunt, pulchrum autem nunquam mali causa. Ergo non simpliciter quæcunque utilitas pulchrum. At saltem quæ ad bonum confert, respondebit quispiam, aduersus quem sic argumentatur: Quod ad bonum tendit. Conducibile bonum efficit, quod aliquid efficit, aliud est quam id quod efficitur, quapropter aliud conducibile, aliud bonum. Conducibile, & pulchrum, idem. Ergo pulchrum, & bonum aliud. Neque pulchrum igitur bonum, neque bonum pulchrum, quod prorsus absurdum. Tandem sensus opinionis, cogitationis que conuictis erroribus mens rationi dicitur, pulchrum esse gratiam quantam, quæ animam, per mentem, uisum, & auditum mouet, & allicit. Quod sanè partim ex huius Dialogi calce, partim ex Phædro, & Symposio Platonis elicitur. Quæ ratione gratia hæc insit, & quo nomine nuncupanda, inquit Socrates, nec tamen ambizioso Sophistæ declarat, quæ Phædro reuelauit, & Agathon, qui quamuis ignorarent, suam tamen ignorantiam agnoscens, dociles erant. Gratia profectò pulchritudo est, non ratione sensus, quia menti non conueniret, & cæteris sensibus æque ut auditui uisuique competeret. Non ratione mentis, quia oculos aures que effugeret. Non uoluptatis etiam ratione, quia hæc non in auditu, & uisu duntaxat, sed omnibus sensibus reperitur. Non ratione auditus solum, non enim menti uisuiq; congrueret. Non ratione uisus. Auditui nanque mentisq; deest. Non ratione auditus uisusq; simul, quia in uisu audituq; unà conuictis pulchritudo inesset. In uno quoque uerò illorum seorsum ab altero agente, pulchritudo nulla. Volumus autem gratiam illam tribus animi uiribus, communiter percipi, tribus quoque obiectis earum inesse communiter. Quapropter addit uoluptates mentis, uisus, auditusq;, ex eo pulchras esse, quod maxime omnium uoluptatum innoxia sunt, & optima. Si optimas idem quod conducibiles intellexeris, redibit superior ambiguitas. Conducibile bonum facit, ergo bona causa. Causa & effectum aliud. Ergo aliud conducibile, aliud bonum. Quo sequitur, aliud pulchrum, aliud bonum esse. Ideo neq; pulchrum bonum, neq; bonum pulchrum. Sin autem optimas, id est, innoxias, faciles spirituales, lucentes, uitalesq;, ut ita dixerim, exposueris, ueri compos efficeris. Nam pulchritudo nihil aliud est, quam summi boni splendor, fulgens in ijs, quæ oculis, auribus, mente percipiuntur, perq; illa ad ipsum bonum, uisum, auditum, mentemq; conuertens. Quo fit ut pulchritudo circulus quidam diuine lucis existat, à bono manas, in bono residens, per bonum & ad bonum sempiternè reflexus. Hoc Socrates mysteriũ quod à Diotima Sibylla didicisse se asseruit, non sophistis, sed discipulis reuelauit. Quia ipsum bonum, ipsum unum rerum omnium principium, actus purus, actus sequentia cuncta uiuificans, quid ipsum pulchrum. Viuificus actus è primo fonte bonorum effluens. Mentem primo diuinam idearũ ordine infinite decorans. Numina deinde sequentia mentesq; rationũ serie complens. Animas tertio numerosis discursibus ornans. Naturas quarto seminibus, formis quinto materiam. Sed profectò corpora uisibilia, & oculos uidetes procreat. Oculis, ut uideant, lucidè infundit spiritum. Corpora ut trideantur, coloribus pingit. Neq; tamen proprius oculis radius, proprijsque corporibus, colores, ad uisionem perficiendã sufficiunt, nisi lumen ipsum unum supra multa à quo multa, & propria lumina oculis & corporibus distributa sunt, adueniat, illustret, exeitet, atq; roborat. Eodem modo primus ipse actus, id est, Deus speciem actusq; rebus singulis producendo largitus est. Qui sanè actus cum in subiecto patiente susceptus fuerit, debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini solis perpetua, & uisibilis suo una, semper omnibus adstat, fouet, uiuificat, excitat, complet, & roborat. De quo diuina Orpheus, cuncta fouens atq; ipse ferens super omnia sese. Vt est actus omnium roboratq;, bonum dicitur. Vt uiuificat, lenit, mulcet, & excitat, pulchrum. Vt in obiectis quæ nocenda sunt, tres illas cognoscentis animæ uires allicit, pulchritudo. Vt in cognoscente potentia eam applicat cognitio, ueritas. Vt bonum est, procreat, regit, & complet. Vt pulchrum, illuminat, gratiamq; infundit, præparata autem esse oportet omnia ad gratiam diuinã fulgoris excipiendam. Corpora quidem proportionem, quæ ordine modo, & specie cõstat. Voces harmonia, quæ numeris interuallisq; cõiicitur. Officia, morum rectitudine ad finem bonũ. Disciplinas ordine ad obiectum uerum. Animam puritate per auersionem ab inferis, & conuersionem ad supera. Mentem, per æternum in ipsum bonum, intuitum. Per hæc

omnia gradatim diuinæ pulchritudinis radius penetrat. Circa corpus in æqualitate tur-
merosa refulget, loco motuq; subiecta. Circa uoces, in harmonia, extra certum locum,
sed motu dispersa. Circa officia disciplinasq; & animam, in motu quidem, sed ratione ui-
tali consistens. Circa mentē supra motum, in æterna idearum serie micans. Circa ipsum
bonum, actus purus, uitam, & gratiam omnium in serens. Hæc precor Petre Medicus
uir omnium præclarissime, solita diligentia legas. Nam & tuæ mentis miram pulchritu-
dinem prorsus agnosces, & quam proximè ad ipsum pulchrum, de quo hic disputatur,
accedas, animaduertes.

In Platonis *Lyfide*, uel *De amicitia*, ad *Petrum Medicem patriæ*
patrem Epitome.

BI Socrates cum Sophistis eorumq; sectatoribus disputat, opiniones falsas
redarguit, ueras significat potius, quam doceat. Nam acuta ingenia redargu-
tis falsis exiguò deinde uestigio uera uenantur. Quod in Euthydemo, Pro-
thagora, Menone, Hippia, Euthyphrone, & Lyfide patet. Vbi uerò cū disci-
pulis, & studiosis sui sermonē habet, ostendit ac docet, quod quidē ex multis dialogis in-
telligitur. In Lyfide igitur cū de amicitia, inter Sophistarū discipulos disputetur, cōtutan-
dis falsis potius quā mōstrandis ueris, Socrates studet. Quæ uerò sit de amicitia, & amo-
re Platonis sententia, ex hoc libro conijcere, sed ex libris de legib. alijsq; multis cōprehē-
dere possumus. Amicitia esse uultu honestā perpetuæ uoluntatis cōmunionem. Huius si-
nē esse, uitā unā principiū eius, cognationē. Mediū autē amorē. Vt honestam dicit, exclu-
dit improborum hominū contubernia, lasciuorūq; congressus. Vt perpetuā, leues ado-
lescentulorum beneuolentias, etiam si honestæ sint, nondū amicitias appellēdas mouet.
Vt uoluntatis, significat non similitudinē opinionis cuiusdam uel artis ad amicitiam per-
ficiendam sufficere. Vt cōmunionē, beneuolentiæ uicissitudinē indicat. Huius finis est,
ut ē duobus animis unus uoluntate fiat, ex una uoluntate uita una, ac demum ex una
uita, numinis unius eiusdemq; ideæ fructio. Principium quo cōmunionis huius deside-
rium excitatur, cognatio est. Cognatio conuenientiam in idea, fidere, genio, & quandā
animæ corporisq; affectionē significat. Nam qui ex uno pendent, in unū, per unum, atq;
ad unū reuertuntur. Mediū, & quasi quidam ad amicitiam trames, amor existit. Cum
autē amor pulchri desiderium sit, & amicitia ab amore, & ducatur pariter, & dicatur, ne-
cesse est eos qui amici futuri sunt, pulchros esse. Pulchros inquam quorum animi pul-
chri. Homo enim animus est. Corpus hominis instrumentum, & quisquis pulchrum
amat corpus, non hominem, sed ea quæ sunt hominis amat. Quamobrem quotiens co-
gnatio illa adest, & animorum pulchritudo concurrat, perfecta nascitur amicitia. Si cor-
poris forma huic animorum pulchritudini adiuncta est, citius amare incipiunt, & breui
amicitiæ habitū assequunt. Quod in Platonis Dionisq; mutua beneuolētia contigit. Sin
autē forma corporis cū animi deformitate coniungitur, non honestā cōmunionis, sed tur-
pis congressus cupidus exoritur. Vnde non amicitia, imò petulantia primum, deinde dis-
cordia proficiscitur. Quare si cognatio deest, amici nunquam. Si adest cognatio, deest
omnis pulchritudo, interdum beneuolenti potius, quam amici. Sin autem cognationi pul-
chritudo corporis, non animi est adiuncta, pro amicitia desiderio obsceni congressus at-
dor exoritur. Cum unus animo pulcher, turpis alter, admonitionis & increpationis stu-
dium cognatio illa parit. Quod si pulcher unius animus, alterius nec pulcher est, nec
turpis, docendi discendiq; inuicem uoluntas ex cognatione prouenit. Tandem ex in-
crepatione illa, & hac doctrina, amicitia nascitur. Quod quidem in Phædrum, & Alci-
biadem Socratis amor ostendit. At uerò cognatio pulchritudinem utrinq; nata, cito in
dissolubilem procreat amicitiam. Idēq; in Platonis Asterisq; beneuolentiā consistit. Atq;
hæc, ut ē multis colligitur, de amicitia Platonis nostris sententia est. In hoc autem Dialo-
go primo eos qui amore abutuntur, & sub amicitia specie turpi libidini seruiunt, in-
crepat. Deinde eos qui ex sola corporis forma, amari se dignos existimant, admonet.
Tertio illos, qui minus uerè de amicitia sentiebant, refellit. Postremò callem quendam
sagacibus animis ad uenandā amicitia indicat. Singula membra suis in locis legentibus
patent.

patent. Nam dum Hippothalem & Ctesippum ironia iocisq; deridet Socrates, quod
turpi amore capti essent significat. Et dum co. am illis adolēcentes ad mores instruit,
amatōres admonet quo pacto amandum, & quomodo unā uiuendum sit. Cū mōq; ama-
tores instituisse, secundam dialoqi partem ad amatos instituendos aggreditur. Vbi lon-
ga inductionis serie docet, nō umbratili huius corpusculi forma, sed uera animi pulchri-
tudine, sapientia scilicet & prudentia amicos auerari decere. Tertio loco confutat, &
primo Solonis sententiam, qui amatos inquit amicos esse. Qui tamen sæpe amantē odē-
runt. Addit etiam nec amantē duntaxat, amicos esse, quia sæpe odio habentur qui amāt.
Vbi concludit reciprocam beneuolētiā, amicitiam esse uocandam. Deinde Empedo-
clem reprehendit, qui quamlibet simpliciter similitudinē ad amicitiam sufficere uolu-
it. Quod falsum esse artium multarum similitudo declarat, quæ inuidiam & odium sap-
pūs quā amicitiam gignit. Accedit postmodum Hesiodi Heraclitq; opinio, quod
dissimilia sint amica. Idēq; falsum esse ex eo constat, quod odium & amor cum dissimilia
sint, amica non sint, nec iustus uir & iniustus, & de alijs eodem pacto. Quod si quid ali-
quando dissimile sui appetere uideatur, ut aridum quod est, humorem, calorem, uē
quod frigidum, dicendum est non amare contrarium, sed sui ipsius restitutionem ex
contrario querere. Quod enim calore nimio præter naturam suam utitur, pēt frigus
temperiem naturalem reducit. Quare non frigus, sed temperiem per frigus amat.
Idem est de cæteris contrarijs iudicandum. His confutatis opinionem quardam, ut sur-
am quasi uaticinans Socrates infert. Vbi trifariam affectiones animi diuidit, bonum ani-
mum, malum, neutrum. Malum bono propter diuersitatem amicū esse nunquam. Ma-
lum à malo propter iustitiam lædi. Ergo nec hos inuicem amicos esse. Neutrū quoq;
amatē malum impossibile, malum enim cum oblit, sua præ natura odio semper habetur.
Restat ut amicitia sit inter bonum & malum, & neutrum atque bonum. Et illa quidem
in gaudio, in desiderio hæc consistit. Ex quibus duæ quædam amicitia species ortæ sunt.
Sed insurgunt obiectiones quædam, quæ id turbare uidentur, quas Socrates palam in-
fert, solutiones uerò clam inuuit. Prima, quia bonus bono similis, similia uerò non esse
amica contra Empedoclem dictum fuit. Vbi intelligendum, non dictum esse similia
nullo modo amica fieri, imò negatum quod simpliciter qualibet similitudo ad amicitiam
procreandam sufficiat. Item cum secundo obijcitur: bonus seipso sufficit, ergo non
desiderat alterum unde non amat, quare nec boni amicus est: Exponendum est quod
hæc absurditas non ex Platonis mente sequitur, sed ex Empedoclis & Heracliti dictis,
in quibus amoris desiderium ab amicitia non distinguunt, quare una cum amicitia cu-
piditas perpetua sit necesse est. Plato uerò amicitiam habitum quendam esse uult ex a-
more diuturno contractum. Quo fit ut amor sit exorians amicitia. Amicitia uerò inue-
teratus amor, in quo multo plus uoluptatis quā desiderij restat. Ex quo sequitur, ut
qui cupierat, iam delectetur. Itaque amicitia habitus non necessario desiderio præsentia
ardorem, sed delectationem exigit. Ergo si bonus bonum minus desiderat, non tamen
minus, bonus bono gaudet quod ad seruandā amicitia rationem plurimum ualet. At-
que hæc una est amicitia species, inter bonum uidelicet, atque bonum in gaudio potius
quā in desiderio cōstituta. Est & altera, quæ desiderij plus quā uoluptatis includit,
inter neutrum bonumq; exorians. Quæ quidem qua ratione fiat, & cuius gratia, & pro-
pter quid, in textu satis patet. Describit illam primo ut opinio porrigit, deinde paulatim
emendat. Nam cum dixisset, neutrum propter malum inimicum amare bonum ami-
cum boni amiciq; gratia, statim dictis obijciendo corrigit. Vbi primum docet, amicitia
omnes, quæ ad homines dirigitur, imperfectas esse, & imagines amicitia, quæ ad
ipsum primum bonum rerum que omnium respicit auctorem, quod primum amat, &
causa est ut amentur hæc omnia. Et quisquis aliquid amat, ipsum primum tanquam
finem amoris habet. Nam à primo bono bonum omnibus inest: à primo pulchro, gratia
singulis adest, bonitas uerò trahit nos, allicit pulchritudo. Non ergo ista nos inferiora
mouent, sed primum illud in istis trahit & allicit. Illud itaque in istis simul atque ex istis
non ista amamus. In quo Platonis nostri pietas in Deum, summaq; religio mirifice ful-
get. Ostendit præterea nō semper nos alterius gratia amicos esse. Neq; enim primum bo-
num, hōi alterius gratia exoptamus. Item non propter malum, bonum cuperes. Quia
etiam

etiam omni malo est rerum natura sublato restaret bonum supra naturam gratum, & appetitum in eo quod minus bonum, ad bonum maius consequendum traheret. Non enim malum est, quod summi boni excitat appetitum, sed ipsius minus boni egestas ad sui repletionem in summum bonum conuertit: quæ quidem non malum, quia nunquam malum ad bonum, & contrarium ad contrarium, sed inchoatio boni potius nuncupanda. His ad emendationem illatis principium quoddam inducit amicitia perfectius instiganda: inquit enim cognationem & naturæ conuentientiam amicitiam parere, de qua satis in principio diximus. Postremo iuuenes illos adolentesque mordet, quod ignorent quid merito amandum sit: quæ amicitia uera, quo pacto honeste stabiliterque consistat, & antequam hæc discant, temerè, procaciter, & petulanter amicitiam inire cõsentiant. Sed ne illos infestos sibi redderet, clam ista significauit, & seipsum unam cum illis reprehendit. Hæc de argumento satis. Ad Lysidem ueniamus.

In Theætetum Platonis, uel De scientia, ad Petrum Medicem patris patrem. Epitome.

I A L O G V S de scientia Petre Medices insurgit altius, & dignas miro ingenij tui acumine quæstiones mouet: quarum capita solutiones que in hoc compendio summam animaduertes. Vbi quid scientia non sit, quid sit, & unde, & quomodo, disputatum reperies. Socrates quidem quid scientia sit, interrogat. Theætetus autem respondet scientiam esse Geometriam, Arithmeticam, cæterasque huius generis disciplinas, & artes singulas. Hanc Socrates responsionem tanquam interrogationi minus congruam respuit. Quia cum interrogaretur quid scientia sit, non quid, sed quod scientiæ sunt, enumerat, & cuius scientiæ sunt, exponit. Qui enim Arithmeticam dicit, non scientiam ipsam, sed numerandi scientiam: & qui Geometriam, metiendi scientiam dicit: Deinde ridiculam responsio est, cum per ignota reddatur. Nemo enim potest quid hæc scientia numerorum uel figurarum sit, nescire si quid est scientia, nouerit. Præterea superflua responsio est. Nam cum posset paucis completi ipsius scientiæ rationem, dinumerandis singulis infinitum iter ingreditur. Afferit post hæc Protagoræ definitionem, scientiam sensum esse dicentis. Hominem quippe Protagoras rerum omnium mensuram esse censet, existentium quidem ut sunt non existentium autem, ut non sunt, & quælibet cuius talia esse, qualia cuique uidentur. Quales enim res quæque sunt, tales sentiri. Quales sentiuntur, tales phantasia, id est, sensui interiori uideri. Quo effici uult, ut sensus scientia sit. In hoc sane Thales Milesius, Homerus, Epicharmus, Empedocles, Heraclitus, Protagoras consenserunt. Nam cum inquit Thales aquam omnium esse principium, & Homerus patrem omnium Oceanum, matrem Tethydem esse, omnia ostendunt in fluxu uersari. Hos reliqui quos memorauimus, imitati, nihil esse unquam, sed fieri semper unumquodque dixerunt. Unde nihil in se absolute tale potius esse, quam tale, sed per motum, mixtionem, relationemque unius ad aliud, huic quidem tale, illi tale, & fieri, & uideri. Quod omnia in motu sint, ex eo consistere putant, quod à motu omnia fiunt: quod autem à motu omnia, ex eo conijciunt, quod à quo quid que fit, per illud & conseruatur. Sed tam illa quæ ad animam, quam quæ ad corpus pertinent motu & exercitatione seruantur, ocio torporeque pereunt. A motu igitur omnia. Præterea quamdiu cælorum Sphæræ mouentur, miscentur quatuor elementa. Quatenus ista miscetur, eatenus inferiora gignuntur, quæ postquam genita sunt, exercitatione seruantur, hæc igitur omnia motus efficit. Addunt quod ex calore generatio, calor ex motu Solis uel collisione corporum prouenit. Quod aut nihil secundum seipsum unum aliquid sit, sic exemplo inducunt: albedo, & quisque calor, nec oculorum aspectus est, neque corporum motus, sed ex aspectu motuque medicis quiddam resultat, id est, talis circa oculos passio. Et ex diuersa sapientis dispositione uariis intuituendi modo, colores uarij, & alias alij, & uidentur, & fiunt. Præterea radiis motus uariis corpora pulsans, oculosque feriens, diuersas & omniformes imagines offert. Quin etiam sæpe diuersis hominibus animalibus que circa idem diuersus color apparet & est: sæpe quoque eidem, & circa idem: quenquam non eodem, sed alio tempore, ob naturæ

ob naturæ ipsius mutationem. Opinatur igitur quicquid est, esse motum. Motus autem species duas, unam in agendo, in patiendi alteram, horum motuum commixtione, omnia ut ipsi aiunt, conficiuntur. Euentus specie gemini, numero infiniti sunt, sensibile uidelicet, atque sensus, qui cum sensibili sit semper atque congregitur. Quotiens enim sentiendi uis aliqua, & aliquid illi consonum una coherent, eorum concursu duo quædam proueniunt: circa id quod obiectum est, species sentienda, color, sapor, odor, cæterasque huiusmodi: circa uim animæ, sensus. Quibus disiunctis, ista non fiunt, quod fit, ut ex istis quæ quinque sensibus offeruntur, nihil tale supra naturam uel tale sit: sed cum sensu congregiendi aliàs aliud fiat. Nihil enim agens uel patiens secundum seipsum est, sed in alterno congressu utrunque. Quare nihil seipso unum aliquid est, sed ad aliud & alteri semper fit, nec est unquam, uerum fit, fluitque semper. Hæc autem ex eo redarguit Socrates, quod ebrius, & hi qui Phrenesim patiuntur, & insani, & dormientes cum somniant, nec non qui sensus alio quodam morbo corruptos habent, uera sentire se, & cogitare affirmant, cum omnia tamen illorum uisa falsa esse dicamus. Quo efficitur, ut non omnia quæ uidentur, uera sint. In eandem dubitationem cadunt, quæcunque uigilantes sobrii quæ sentire dicuntur. Nam æquum ferme tempus somno, & uigiliæ uicissim datus. Idcirco dubium est, utrum hæc an illa potius somnia falsa sint. Qui uero apparentia omnia uera esse opinanti uolunt, sic utique responderent, quod uariæ agentium patientium uel affectiones diuersa producant, & obiecta quæ sentiuntur, agunt secundum patientis sensus affectionem. Hæc in uigilante, & dormiente, ægrotante, & bene ualente alia est. Quapropter & alia iudicia fiunt, omnia tamen uera, quia omnia natura talia sunt, qualia iudicantur. Meminisse enim oportet quod supra dictum, nil sui natura absolute unum aliquid esse, sed ad alterum, & alteri, & alterius esse, quicquid aliquid est. Imò fieri quicquid sit aliquid, esse uero nihil. Hæc itaque sibi inuicem consonant, secundum Homerum & Heraclitum, omnia fluere: secundum Protagoram rerum omnium mensuram esse hominem: secundum Theætetum, scientiam esse sensum. Aduersus eos ita Socrates argumentatur. Si sensus scientia est, bruta quæ magis quam sensibus ualent, scientia præstarent. Item si uerè sunt quæcunque uidentur, cuiuslibet hominis cogitationes æque rectæ sunt, nec ullus alio sapientior, nec homine Deus. Accedit ad hæc quod inanis esset docendi, disputandi, redarguendi facultas, cum nihil dicere oporteat eos, qui uerè de singulis iudicant, neque inquirenda sint quæ quisque possident, neque redarguendum aliquid sit, quando quidem cogitationes qualibet uera sunt. Præterea si idem est sentire ac scire, ut uidere atque audire, cum primum literas inspicunt pueri nondum eruditi, uident eas, sciunt igitur: aut si nescire dicantur, dicantur etiam non uidere. Et cum primum barbaros sua pronuntiantes audimus, nondum illius linguæ periti, sicut audire sic & scire, que profertur affirmabimus, quod si quis intelligere neget, neget similiter & audire. Respondebit ad ultimum hoc Protagoras, quod uidemus audimus uel, scire, & id ignoramus, nec sentire quidem. Ut in literis figuram, situs partium, & colorem pueri uident, & uidentes sciunt. Voces barbaras audientes, mox acutum, & graue ut audiunt ita sciunt: literarum uero uocumque significata cum non sentiant, prorsus ignorant. Contra illum sic infertur. Ex hoc Protagora sequitur, ut cum significata sciunt, alio quodam quam sensu sciunt. Scientia atque aliud quiddam est quam sensus. Item si uidere scire est, non uidere nescire erit. Quod autem quis uidit didicitque & meminit, scit. Sæpe uero id non uidet, ergo & nescit, quapropter idem simul & scit, & nescit. Præterea si uno oculo aliquid uideas, alio clauso nihil cernas, illud uides pariter & non uides. Quare legitimus quispiam dixerit: Si uidere scire est, & non uidere nescire, idem scis simul & nescis. Adde quod cum quid eminens & confuse prospicis, uides quidem, nescis tamen, cum dubites. Non igitur scientia sensus est. Responderet forte Protagoras, primo quidem de memoria & scientia distinguendo. Nam cum primum sentiendo quis patitur, memoriter tenere incipit, deinde etiam non patiendi meminit, cum iterum idem sentit patiturque, reminiscitur, in primo quidem scit actu non habitu, in secundo, habitu non actu, in tertio, & actu simul & habitu: quare interdum & scit & nescit. Neque tamen hæc contraria. Nam non eodem modo quo scit ignorat. Ergo cum non uidet, meminit tamen, scit habitu, actu nescit. Hæc uero contraria non sunt. Et cum à Socrate dicitur alio alio sapientior, respondet Protagoras non ex eo sapientes quosdam, insipientes alios esse uocandos, quod alij uera, alij falsa opinentur. Nam opinari unumquodque illa quæ

quicquid patitur, pati ea à quibus mouetur, moueri ab his quæ agunt, agere illa quæ sunt, quæ sunt uera esse. Ex quo omnes opinari uera concludit, non tamen omnes bona atque decora. Sapientes asserit eos, qui bene affecti quæcunque offeruntur ut bona suscipiunt, bonaque sibi putant, & ut putant, sunt. Insipientes illos, qui male affecti, mala iudicant, & mala sibi sunt quæ iudicant. Contra id quod dicitur, omnes uera opinari, sic Socrates. Accidit in omni uita & singulis facultatibus, ut existimemus in quibusdam nosmetipsos uerè iudicare, in nonnullis alios, quicquid enim facultatem aliquam proficitur, alteri in aliena arte concedit. Aut existimatio hæc uera, aut falsa est. Vtrinque sequitur, non omnes homines uerè putare. Nam si uera existimatio illa, uerum erit quod quidam in multis uerè iudicat, in quibus nos falsa opinamur. Non omnes igitur uera opinantur. Sin falsa, ergo in hoc saltem sæpe decipimur, quare non omnis opinio uera. Quinetiam sæpe contingit, ut quæ unus ut uera cogitat, ab omnium aliorum opinione abhorreant, illa igitur illi uera, falsa alijs uidebuntur. Erunt igitur falsa, tamen plus quam uera, quo plures sunt, quibus falsa, quam quibus uera putantur. Non ergo mensura rerum ille, sed alij. Quare non omnes mensura rerum omnium sunt. Item Protagoræ sententia, quod omnis opinio uera sit, Paradoxon est, & præter omnium ferme sententiam, ex quo omne ne genus hominum falsam eius opinionem censet: quod si uera est omnis opinio, uerum & hoc uniuersale iudicium, ergo ut falsa putatur, ita & est Protagoræ ipsius positio, quia dicitur omnem opinionem esse ueram. Nam se ipsam, ita dicendo, falsam esse concedit. Et si dixerit falso putare illos, qui ab eius dictis abhorrent, hinc quoque idem sequitur, non omnem scilicet opinionem esse ueram. Præterea qui ignorat, mensura eius quod ignorat, esse nequit. Qui dubitat, ignorat, omnes homines dubitant, multa ergo ignorant. Non omnes itaque omnium mensura sunt. Cumque dicit, qualia cuique singula uidentur, talia sunt, aberrat. Quæ namque medicinæ artis ignaris salubria corpori noxia uidentur, non semper talia sunt, sæpe illos opinio fallit, & quæ utilia uel noxia in Reipublicæ administratione ciues deliberando decernunt, non semper respublicæ talia sunt. Obstant enim multa, quæ profutura sperabant, & quæ nocitura, profunt. Quod si ipsum salubre, & utile non sola opinio hominumque consuetudine constant, sed aliquam suapte natura substantiam habent, multo magis honestum ipsum atque bonum, quippe utilium principium est, & finis. Quapropter nec in his, quæ ad corporis curam, nec in illis, quæ ad animam & reipublicæ gubernationem spectant, qualia cuique singula uidentur, talia sunt. Etenim si quæcunque uidentur, talia essent, quotiens quis futura prædiceret, uerè nimirum præfagiret, quod quidem falsum est. Raro enim futura talia ueniunt, qualia cogitantur. Esti quis de futuris iudicat, non qui uis id agit, sed artifex de his quæ ad eum artem spectant. Ut futuram febrem medicus potius quam musicus, futuram consonantiã musicus melius quam medicus præuidet. His denique confutatis occasione sumens Socrates à libertate uel seruitute loquendi, de libertate philosophanti, & seruitute ciuilitatis ac rethorice disputat, qualis sit utrorumque uita: quod philosophi finis est, ab humanis malis ad superna bona conscendere, de præmijs eorum qui cœlestia petunt, poenæ eorum qui terrenis inhiant. Qua digressionem peracta ad propositam quaestionem reuertitur. Eius fundamentum erat Heracliti sententia, quod omnia moueantur. Cuius contrarium Parmenides, & Melissus, & Eleates Zeno senserunt. Omne enim unum & immobile posuere. Quorum dogma Plato in libro De uno rerum omnium principio, quem traduximus, exponit & approbat. Contra uerò Heraclitum & Protagoram à motus diuisione differere incipit. Motus duo sunt genera. Vnus secundum locum motus, secundum rei naturam alter. Latio illa alteratio hæc dicitur. Lationis species duæ, transitus & circulatio. Quia uel de loco ad locum fit transitus, uel circa locum unum eundemque circuitus. Motus uerò in ipsa rei motæ natura, aut secundum substantiam, aut circa quantitatem uel qualitatem efficitur. Si secundum substantiam ad ipsum esse quid mouetur, generatio: si ad non esse, corruptio. Secundum quantitatem ad maius, incrementum, ad minus, decrementum dicitur. Motus qui de qualitate in qualitatem, affectio nominatur. Sortitur deinde uaria ex uarijs qualitatibus nomina. Nam qui ad calorem calefactio: ad frigus, frigefactio, ad colorem, coloratio, similiterque de cæteris. Distinctione præmissa quærit Socrates, si mouentur omnia, utrum duobus illis motus generibus singula, aut uno quodam multa, duobus uel aliis moueantur. Si uno quodam multa, sequitur non magis illa moueri quam stare. Nam si modo

modo quodam mouentur, quodammodo & quiescunt. Opinio uerò illorum non id uult, sed omnia omnino sine ullo statu moueri, quo sit ut omnibus motibus agitentur. Ergo dum res è loco ad locum feruntur, ex affectione interim in affectionem iugiter transeunt, ut ex calore in frigus, albedine in nigredinē, uel contrā. Quærit, utrum sub una quadam harum forma aliquatulum maneat nec ne. Si maneat, sequitur, ut non omnes status sit expulsus. Si non permanent, dum quid calidum aut album pronuntiat, desinit calidum esse uel album. Imò prius quam pronuntiatio incœpta desinat, desinit esse forma. Vnde nihil unquam uerè pronuntiat, aut percipitur, nec magis calidum illud quam non calidum, album quam non album est prædicandū, cum in nullo consistat, & sit & non sit pariter dum profertur. Quam ob causam rerum formæ nobis ignotæ sunt. Idem de sensu dicendum. Nam nec uisus in uisione, nec in audiendo auditus momentū permanet. Quocirca non magis uidere aut audire, quam non uidere, & non audire contingit, etiam dum uidere & audire nos profitemur. Ex quo sequitur, ut sublati sensibus subiecta sit, & sensuum ueritas, qua sublata, nullo modo dicendū, sensuum scientiam esse. Addit & aliam rationem, ad cuius intelligentiam aduertendum est, quod Plato nullam corpori cognitionem tribuit, quemadmodum nullam uitam. Quod uiuit, id sentit uiuit anima, & anima sentit. In corpore autē nec uita, nec sensus, sed uitæ sensusque opera declarantur. Ideo quos sensus quinque alij uocant, ipse organa quinque sensus appellari uult, nihilque his instrumentis sentire, sed per hos quasi meatus ab una quadam anime ui sentiri singula putat, quem sensum communem uocat, in quem undique singulis corporis organatis, ut ad centrum circuli è circumferentia lineæ uariæ passionibus influunt, colores quidem per oculos, per aures soni, per nares odores, saporesque per linguam, denique per totum corpus calor, frigus, humidum, siccum, graue, leue, molle, durum, leue, asperum, rarum, densum, acutum similiter, & obtusum. Quod anima ista non multis, sed una ui sentiat, patet: quia sentiendo colorem, dicimus non esse uocem: & saporem sentiendo, non esse odorem pronunciamus. Non potest aliud ab alio distinguere, qui non utrumque cognoscit. Nullum organum eadem quæ & aliud organum percipit: & si eadem non eodem modo. Idcirco eorum quæ sentiuntur distinctio, non in organis est, sed in una quadam anime percipiente singula, & singula simul à singulis distinguente. Quæ cum ipsa hæc omnia sola possit, nec quod etiam Peripatetici negant, quid multis sensibus opus est? Hic sensus quem communem uocant, omnibus animalibus statim natus inest. Præter quem est & alia uis, quam phantasiam, opinionem, cogitationemque nominat. Cuius officium est, de his quæ communis sensus per organa quinque sentit, iudicare, non quale solum, sed quid sunt, quod eorum unum quodque idem est secum, ab alio aliud, unum seorsum, iuncta uerò simul duo uel tria, similia item & dissimilia, bona, uel mala, pulchra, turpia, utilia, noxia, & ab uno in aliud ratiocinando percurrere, aliud applicare cum alio, & præterita & futura cum præsentibus cōparare. Itaque hac ui essentiam unitatem, numerum, idem, alterū, similitudinem, dissimilitudinem, pulchrū, turpe, bonum, malum, utile, inutile, iudicamus. Quod equidem iudicium cum non statim natus adsit, sed sero post tempore, nec omnibus animalibus, sed quibusdam, patet, quod alia quadam ui præter communem sensum hæc percipimus. Hanc phantasiam perfectam, & opinionem nuncupat. Quæ tamen ipsa non sufficit. Nam hæc omnia proprio quodam, & particulari modo, certo sub tempore locoque, & conditione iudicat. Scimus autem nos de iisdem in genere, & uniuersali modo etiam iudicare, non quid nunc homo hic, uel ubi hoc utile, uerum quid ipsa semper humanitas, quid passim utilitas ipsa sit. Ideoque alia ui opus est, quæ uniuersales rationes rerum generatim percipiens de una discurrat in aliam, discurrendoque argumentetur. Quod quidem in nobis fieri, dum syllogismos necimus, nemo dubitat. Hæc rationem uel cogitationem dicimus uniuersalē: cum opinionem ipsam, particularem rationem cogitationemque nuncupemus. Ad hæc denique mens accedit, quæ omnes rationes rerum non discursu, sed simplici stabili que intuitu percipit, nam supra motum ac tempus, status & aternitas esse debet. Motus quidem & tempus in ratione, in mente status est, & aternitas. Non enim aliud post aliud discit, sed simul omnia tenet. Supra mentem ipsa anime unitas est, summī boni character, qua non rerum rationibus ideisque, sed primo rerum omnium principio, quod ipsum unum est, iungitur. Cum omnes anime uires quæ in cognitione uersantur, enumeratæ sint, & scientia in cognitione consistat, in qua potissimum ui scientia sit,

uidendum. Sensu quidem non conuenit, ut multis iam rationibus consistit, & hæc præcipue, quia sensus ille communes essentias rerum non iudicat, sed passiones quasdam corporum solummodo percipit. Quisquis ignorat essentiam, ignorat & ueritatem. Qui ueritas est expertus à scientia nimium alienus. Non ergo in sensu scientia, ubi anima non per se, sed corpus percipit, atque ideo sæpe decipitur. Sed in phantasia forsitan, & opinio. ne consistit, ubi essentias iam percipimus, & anima per seipsa sine corporis ministerio iudicat. Atque hæc sententia secundo Theæteto placet, quod scientia sit opinio, non qualibet tamen, sed opinio uera, falsa autem opinio, ignorantia. Cum uero Theætetus opinionem in duo distinxisset, ueram, & falsam, quasi uilico Socrates, quomodo falsa opinio esse possit. Vnumque supponit, quod quisquis opinatur, aut ea quæ nouit, aut quæ nouit opinatur. Vnde in hunc modum ratiocinatur. Qui opinatur falsa, nunquam ex eo falsa opinatur, quod putet aliquam quæ nouit, alia quædam esse quæ etiam nouit. Nam qui utraq; noscit, aliud pro alio nunquam accipit. Neque quæ non nouit, alia quædam quæ nouit. Nihil enim de illis quis iudicat, quæ nunquam in cogitationem uenerunt. Neque quod nouit, id quod nunquam nouit, aut contra quod non nouit, id quod nouit esse. Quis enim pro ignoto notum, uel pro noto ignotum accipiat? His igitur modis opinari falsa nullus posse uidetur. Fortè uero alio quodam pacto falsa homines opinantur, cum ea quæ non sunt, opinantur. Ex quo falsa opinio erit ea quæ non sunt opinari. Sed neque id fieri potest. Quisquis enim uidet, unum aliquid uidet: qui unum aliquid uidet, existens quoddam uidet: qui uero non existens uidet, nec unum aliquid. Qui non unum aliquid, nihil: qui nihil uidet nec uidet quidem. Ergo aut non uidet, aut quod est uidet. Similiter de auditu ac cæteris sensibus affirmare possumus. Quamobrem cum opinio sensum sequatur, quicumque opinatur, unum aliquid opinatur: qui unum aliquid opinatur, existens aliquid opinatur, ergo quod est opinatur, qui uero non existens, etiam nec unum aliquid. Si non unum aliquid, nihil igitur. Si nihil opinatur, nec opinatur quidem. Itaque aut non opinatur omnino, aut quod est opinatur. Quapropter neque hoc modo falsa aliquis opinabitur, quod quæ non sunt opinetur. Accedit modus alius quo commutatio fit, ita ut aliud pro alio accipiamus: ut pro pulchro, turpe, & pro utili, inutile, quod quidem Socrates ita refellit. Opinari, secum ipso loqui est, dum nobiscum et interrogamus, respondemus, affirmamus atque negamus. Nec est locutio hæc intrinseca extrinseco sermone deterior. In extrinseco uero sermone nullus unquam dicit quod turpe est, esse pulchrum: & quod homo, bouem esse, quod par, impar, aut huiusmodi aliquid. Quare multo minus cogitando asseret, horum unum aliud esse. Nam aut noscit utraq; aut alterum solum. Si utraq; nunquam utique commutaret, si alterum, neque sic etiam, quod enim cognoscit, nunquam pro illo, quod nondum in cogitationem uenit, acciperet, quo fit ut nondum inuentum esse uideatur, quo quomodo falsa opinio nobis insit. Vtitur hic Plato, & in Philebo, Sophista atque Menone, sex nominibus ad eandem uim animæ pertinentibus, ad sex illius officia significanda. Nam cum post sensum communem anima eadem, quæ & communes sensus apprehendit, opinante potentia percipit, prima ipsa perceptio, imaginatio dicitur. Ut apprehensa conseruat memoria. Ut iterum quæ seruauit, in seipsa refumit remiscencia. Et cum refumendo de alio in aliud, quasi quadam ratiocinatione discurret, cogitatio. Postquam uero discursu peracto affirmatur aliquid uel negatur, opinio. Aut uero cum opinione percepta per sensum atque memoriam anima cogitatione refingens, ita in hæc respicit, uelut in illa à quibus ista manarunt, & quæ imagines sunt res ueras esse putat, picturam quandam, & phantasia Plato nominat. Et cum caream inducit effigiem, cerebri naturam nequaquam intelligit. Non enim dixit in corpore, sed in animo cæream effigiem esse. Cum uero in corpore nihil sit corporale, per translationem quandam operumque similitudinem potius, quam ita ut uerba sonant, hæc intelligenda sunt. Neque in corpore figi uult rerum imagines, neque in animo ab externis obiectis effingi, sed uel ex natura sua habere illas animum, uel occasione ab extremis motibus corporisque passionibus sumpta in seipsum sua uel formas rationesque concipere. Qui de his dubitat, Plotini summi interpretis commentaria legat. His expositis ad opinionis falsæ modos redeundum est. Inducit plurimos Socrates, & multos respuit, & ut sophistarum factum reprimat, sæpe quæ concessa ab illis sunt, iterum atque iterum confutat. Tandem ex Platonis mente colligendum est, quod quando sensibile quoddam primo nobis occurrit, eiusque occursum sensus in nobis efficitur

efficitur, & sensu memoria, ac deinde rursus idem nobis obijcitur, memoriam præcedentem cum sequente sensu componimus, & in his iam dicitis Socrates, equis, ignis, cæteraque huiusmodi. Atque hæc opinio quædam nuncupatur, componentibus nobis præcedentem memoriam cum recente sensu. Et quotiens hæc quæ colligantur, inuicem consonant, opinio uera existit, si dissonant, opinio falsa. Nam si quis dum Socratis speciem in memoria seruat, Platonem ipsum offendat, putetque se ob quendam similitudinem Socrati rursus occurrere, postmodum Platonis sensum uelut à Socrate hauriens, memoriæ Socratis ipsum accommodet, opinio falsa resultat. Atque hoc pacto opinio falsa sit ex collatione sensus ad cogitationem. Fit & alio modo, collationem commutationemque cogitationis unius ad alterius cuiusdam cogitationem: potest enim quis numerorum quorundam species, quæ in memoria latet, etiam absque præsentem sensu, cogitando inuicem permutare, ita ut XII. pro XI. & contra XI. pro XII. capiat. Verum dubitatio quædam suboritur. Nam quicumque species seruat, scit ea quorum species habet, hos ergo scit numerus. Sin commutat, ignorat. Quare simul eadem & scit, & ignorat. Respondendum, non esse absurdum, ut is qui uno modo scit, & ignoret alio. Nam is habitus quidem scit, actu ignorat. Quo circa his nihil impedientibus, duæ falsæ opinionis species inuenta sunt, & paulò ante expositæ. Oritur & aliud dubitatio. Quia si quis dum scientias, duorum quorundam habet, commutando falso opinetur, & alterum pro altero capiat, uidetur rem ipsam cuius habet scientiam, ignorare, & quod deterius est, scientia ipsa, non ignorantia ignorare, cum scientia commutationis causa sit, ignorantia commutatio. Quod si ita est, cum scientia ignorare nos faciat, nihil prohibet, quin ignorantia scire efficiat. Respondet ad hæc Theætetus ponendam in animo inscientiam, sicut & scientiæ speciem, & qui alterum pro altero capit, falli, atque ita per ignorantiam potius quam per scientiam ignorari. Responso hæc minime sufficit, quin eodem modo, quo & supra, quæretur, si commutat eas inuicem species, utrum cognoscat utraque, aut ignoret, aut alteram norit, alteram ignorauerit. Vnde superior controuersia omnis redibit. Item si ponenda species, quasi scientia noscitur, & qua inscientia iterum species aliæ quibus species hæc noscuntur, ponendæ sunt, & aliæ rursus quibus illæ, atque ita infinitum progrediamur. Quocirca non ita, sed aliter respondendum. Non dicendum erat, ut Socrates supra tetigerat, quod non rerum notiones permutationis cause sunt, sed confusio notionum, negligentia diuturna, exterior similitudo haud exactæ discussa. Non ergo scientia, imo confusione, negligentia, deceptionemque ignorare uidetur. Quamquam hæc haud absolute iudicari prius possunt, quam quid est scientia, fuerit declaratum. Nam per lucem tenebras, per sonum silentium, per bonum malum, per uerum falsum dignoscimus. Ante igitur quid scientia est, definiendum uidetur, quam falsa opinio declaranda, si perfecte illam comprehendere cupimus. Hinc Theætetus, scientiam esse ueram opinionem asserit. Quod quidem ex eo confutat Socrates, quod oratoria facultas persuadet, non docet: qui persuadet, opinionem inducit, & opinionem ueram, cum uera refert, neque tamen scientiam. Nam de his quæ in motu sunt semper, & aliàs se aliter habent, certa nusquam scientia est. Talia uero sunt humana negocia, de quibus oratores agunt, præsertim cum sæpe ad credenda auditores inducant, de quibus ipsi dubitant, & quibus nunquam interfuerunt. Addit post hæc Theætetus Leucippi, & Cyrenæi Theodori definitionem. Scientia est opinio uera cum ratione, & idcirco quæ rationem habent, sciri possunt: quæ ratione carent, minime. Et Prodicus Chius Leucippum imitatus, elementa rerum, quia simplicia sunt, proptereaque sine ratione ignota esse asseruit: composita uero cum rationem habere possint, nota. Rationem quidem definitionem: & orationem quandam declarantem rei substantiam proprietatemque intelligunt. Quæ quia plura includit, subiectum & prædicatum, interduum etiam copulam, id est uerbum, & nomina, compositum quoddam significat. Elementum uero simplex, ideoque rationis expertus, & ignotum relinquitur. Duæ quæ dictæ sunt, Socrates confutat. prius quidem posterius hoc, quod dicitur, Elementa, quia simplicia, ignota, quæ ex his effecta sunt, quia composita, nota. Deinde prius illud, quod scientia sit cum ratione opinio uera. Et exempli causa pro elementis literas accipit, pro composito syllabam. Verum quæ de his tradit, de rebus

rebus omnibus intelligi uult. Prima contra illos ratio est. Quia quemadmodum cōposita ab elementis dependent, ita compositorum cognitio ab elementorum cognitione perficitur. Neque enim sine causa, quæ à causa sunt, cognosci possunt. Quapropter impossibile est, ignoratis elementis scire composita. Item sume compositum quoddam, ut ecce So, primam nominis Socratici syllabā. Vtrum syllaba hæc utraq; elemēta est: An una quædam species ex elementis congradientibus nata? Si utraq; ergo quisquis syllabam hanc, So, nouit, utraq; elementa nouit. Interrogatusq; quid est so, s, & o, respōdit. Et si s, & o ignorabit, so, nunquā cognoscat. Nam qui utrumq; nescit, nescit & ambo. Impossibile igitur est ignoratis elementis composita nosse. Sed dicit fortē aliquis, syllabam, & unam quanque speciem, non elementa, sed unum quiddam præter illa existere. Quem Socrates sic interrogat: Vtrum species hæc, & syllaba partes habeat, necne. Si habet, totum quoddam est, & omne. Totum uerò, & omne, nihil aliud est, quàm partes omnes, quod in numeris patet. Etenim totus numerus, nihil aliud est, quàm omnes quas continet unitates, atq; ita species hæc constabit ex partibus, & partes eo ipso quod erunt totius erunt. Sicut ergo nota species, ita & elementa cognita. Nam si speciem noscit, totum & omne noscit. Si totum & omne, nullum ipsi ex partibus eius deesse cognoscat. Ergo singulas scit partes habere, singulas itaq; noscit, quas si ignorarit, utrum omnes adsint, nec ne, scire non poterit. Impossibile igitur ignoratis elementis speciem noscere. At si quis dixerit speciem ipsam unam partes nullas habere, ex eo quod elementa quibus cōstat, partes eius non sunt, sequitur ut simplex, & impartibilis sit. Quare sicut elemētum, quia simplex, ignotum dictum fuit, ita & species ipsa quia simplex, ignota esse dicitur. Ideoq; nullo modo fieri potest, ut ignoratis elementis species, quæ ex his fiunt, noscantur. Quod ex eo quoque perspicue patet, quod in singulis artibus fundamentū cuiusq; artis intelligendum est, elementa rerū ipsarum, de quibus ars ipsa agit, comprehendere. Alioquin labor omnis est irritus. Hoc denique confutato, Socrates iam principalem propositionis partem refellere incipit, ubi dicebatur: Scientiam esse opinionem ueram, cum ratione. Tria enim rationis nomina significari possunt, aut ratio, aut per elementa rei discursus, aut definitio. Si primum, omnis opinio scientia erit. Siue enim uera uel falsa opinetur, quod sentimus sermone proferre ualemus, ergo ratione opinabitur, etiam qui falsa opinabitur. Si secundum, quotiens quis per elementa discurret, scire dicitur. Id uerò idcirco falsum est, quia elementa discurrendo transponere potest, ordinemq; peruertere, & elementa unius rei in aliam quandam referre, & uni elemētū alterius accommodare. Qui uerò ista confudit, scire non est dicendus. Si tertium, id est, definitionem intelligit, & scientiam uocat opinionem ueram cum definitione, si contra illum argumentamur. Definitio interpretatio differentię est: ideo quicumque definit, præter rei communia, differentiam propriam assignat. Sed qui Socratem uerè, & Theætetum opinatur, utrum differentias opinando Socratis, & Theæteti percipit, nec ne? Si non percipit, nec uerè opinatur. Nunquam enim alterum ab altero uerè distinguerem, nisi differentias utriusque dignoscerem. Ergo eo ipso quo uerè opinatur, differentias callet. Quare nihil opus est præter opinionem ueram, addere rationem, id est, differentię rationem. Verum dicit fortē quispiam, in ipsa opinione sensum quendam imaginationēq; differentię includi, potius quam certam differentię naturalis intelligentiam: ideoq; addendum in scientię definitione, differentię intelligentiam. Contra hunc ita Socrates argumentatur. Absurda profectò definitio est, qua idem per idem describitur. Cum uerò dicimus scientiam esse opinionem ueram cum ratione, id est, cum differentia intelligentia, scientiam per scientiam definimus. Nam intelligentia differentię, differentię scientia est, unde scientia erit opinio uera cum scientia differentię, quod dictu ridiculum est. Ex his omnibus iam falsæ sophistarum definitiones redargutæ sunt. Prima, quæ dicebat scientiam esse singulas, quæ discuntur facultates: secunda, quæ scientiam esse sensum: tertia, scientiam esse opinionem ueram, quarta, scientiam esse opinionem ueram cum sermōnis prolatione, quinta, opinionem ueram cum discursu per elementa: sexta, opinionem ueram cum differentię imaginatione: septima, opinionem ueram cum scientia differentię. His denique redargutis uidendum est quid Plato doceat. Quippe in sexto lib. de Repub.

De Repub. Brontinum. & Archytam Pythagoricos imitatus, duo rerum genera ponit, intelligibile scilicet, & sensibile. Illud stabile & incorporeū, hoc mobile corporeumq;. Viam ad illud noscendum rationem uocat, uiam hoc sensum notionem communem illius, intelligentiam, huius opinionem. Sed utrumque genus bifariam diuidit. Vult enim esse intelligibile primum & secundum, in eo ideas, id est, diuinæ mentis species motionesq;, & mentes alias, & animas contineri, in hoc numeros, & figuras. Numeri quippe & figurae quamuis incorporalia sint, tamen quia diuisionem aliquam fuscipiunt, nō paridignitate, qua impartibiles substantiæ censenda sunt. Illorum cognitionē proprio nomine intellectum, eorum cogitationem intellectualem uocat. Sensibile quoque pari diuisione partitur, in primū scilicet, & secundū. In primo locat corpora omnia corporeaq;. In secundo umbras & imagines corporum, siue in aqua, siue in speculis appareant. Et eas ita se habere ad corpora, ut mathematica ad diuina existimat. Perceptionem corporum, credulitatem proprie nominat, umbram, imaginationem. Deinde circa umbras corporum, uel corpora, uel mathematica, scientiā esse negat, sed in solo intellectu diuinorum eam locat. Quod & in hoc dialogo significauit in principio, cum scientiam & sapientiam idem esse proponeret. Nam sapientiam esse diuinorum contemplationem ubiq; testatur. Quod uerò differat intellectus ipse, id est, scientia ab opinione, in libro de natura his uerbis ostēdit. Si intellectus ueraciq; opinio duæ res sunt, necesse est ideas per se nec intellectu potius quam sensu comprehendī. Sin uerò ut quibusdam uidetur, uera opinio ab intellectu nihil differt, omnia quæ corporea sentimus, certa habenda sunt. Sed opinio duo esse cenda, propterea quod utraque magna differentia distant, quippe quorum alterum doctrinā nobis insinuat, alterum per uisionis assumptio. Alterū quidem semper cum ratione uera, porro sine ulla ratione alterum. Alterum eorum nulla ratione traducibile, alterum nutans incertumq;. Quid, quod rectæ opinionis omnis homo particeps? Intellectus autem Dei proprius, & paucorum admodum electorum hominum? Eadem sermō in Memnone Philibocq; testatur. Quid ergo scientia est? diuinorum rerum certa ratione comprehensio. Hæc intellectu, primo ac semper. In ratione secundā, nec semper. Nam ratio cum inter intellectum opinionemq; mediā sit, quoties ad inferiora porrigitur, opinionis repletur erroribus, & diuina cogitare desistit. Cum uerò ad mentem sui ducem conuertitur, diuinorum cognitionem haurit. Quam proprio nomine in mentem sapientiam, in ratione reminiscitiam Plato nuncupat. Et ideo de obstetricia facultate per quam reminiscimur, hoc in dialogo disputauit, ut nō modo quid scientia sit, uerum etiam quomodo acquiratur intelligeremus. Imò & unde sit, & per quem, explicauit dum diceret Socratem Dei iussu obstetricio munere fungī. Est ergo scientia, diuinorum certa ratione comprehensio, in mente residens, in ratione profluēs, à Deo menti inserta, à dialectico praeceptore in rationem Deo aspirante reducta, rationem in mentem dirigens, mentem cum diuinitate coniungens.

In Platoni Iouem, uel de furore poetico, ad Laurentium Medicem uirum
magnanimum Epitomæ.

PLATO noster, optime Laurenti, furorem in Phædro, mētis alienationem definit. Alienationis autem duo genera tradit. Vnam ab humanis morbis, alteram à Deo prouenientem. Infantiam illam, hanc diuinum furorem nuncupat. Infantia infra hominis speciem homo deicitur, & ex homine brutū quodammodo redditur. Diuino furore supra hominis naturam erigitur, & in Deum trāsit. Est autem furor diuinus, illustratio rationalis animæ, per quā Deus animā à superis delapsam ad inferas, ab inferis ad superas retrahit. Lapsus animæ ab ipso uno rerū omnium principio ad corpora, per quatuor gradus efficit, per mentem, rationem, opinionem, atq; naturā. Nam cū rerū in omni rerū ordine sex gradus existant, quorū summū tenet ipsum unum infimū, corpus media uero sint quatuor quæ pdiximus, necesse est quicquid primo ad ultimū labitur, quatuor per media cadere. Ipsum unum rerū omnium terminus, & mensura, infinitatis & multitudinis. Mens multitudo quidem, sed stabilis & æterna.

Ratio

Ratio, multitudo mobilis, sed finita. Opinio, multitudo mobilis infinita, sed substantia punctisq; unita. Natura similiter, nisi quod per corporis p̄cta diffunditur. Corpus autem infinita multitudo subiecta motui, & substantia punctis momentisq; diuisa. Hæc omnia respicit anima nostra, per hæc descendit, per hæc & ascēdit. Vt enim ab ipso uno quod omnium principium est, producitur, unitatem quandam sortita est, quæ omnem essentiam eius, vires, actionesq; unit, à qua, & ad quam, ita cætera quæ in anima sunt, se habent, sicut à centro, & ad centrū circuli lineæ. Vnit uerò non modo animæ partes inuicem, & ad totam animam, sed animam totam ad ipsam unum, rerum omnium causam. Vt autem à mente diuina dependet, rerum omnium ideas per mentem actu stabili conemplatur. Vt seipsam respicit, rationes rerū uniuersales cogat, & à principijs ad conclusiones ratione discurrit. Vt corpus respicit, particulares rerum mobiliū formas opinione concipit, easq; percurrit. Vt materiam attingit, natura uelut instrumento utitur, quo unit materiam, mouet, & format, unde penetrationes, augmenta, eorumq; contraria proficiuntur. Cernis igitur quod ab uno quod super æternitatem, in æternam multitudinem labitur, ab æternitate in tempus, à tempore in locum atque materiam. Quare sicut per quatuor descendit gradus, per quatuor ascendat necesse est. Furor autem diuinus est, qui ad superna conuertit, ut in eius definitione consistit. Quatuor ergo species diuini furoris existunt, primus quidem poeticus furor, alter mysterialis, tertius uaticinium, quartus amatorius affectus. Est autem poesis à Musis, mysterium à Dionysio, uaticinium ab Apolline, amor à Venere. Redire quippe ad unum animus nequit, nisi ut ipse unum efficiatur. Multa uerò effectus, est lapsus in corpus, in operationes uarias distributus, respiciensq; ad singula. Ex quo partes eius superiores penè obdormiūt, inferiores alijs dominantur, illæ corpore, hæc perturbatione afficiuntur, totus uerò animus discordia & incoëcinnitate repletur. Poetico ergo furore in primis opus est, qui per Musicos tonos, quæ torpent suscitet, per harmoniam suauitatem quæ turbantur, mulceat, per diuerforum denique consonantiam dissonantem pellat discordiam, uariasq; partes animi temperet, neque satis hoc est. Multitudo enim adhuc in animo restat. Accedit ergo mysterium, quod expiationibus sacriscq; & omni deorum cultu, omnium partium intentionem, in mentem, qua Deus colitur, dirigit. Vnde cum singulæ animi partes ad unam mentem redactæ sint, iam totum quoddam unum ex pluribus factus est animus. Tertio uerò adhuc opus est furore, qui mentem ad unitatem ipsam animæ caput reducat. Hoc Apollo per uaticinium efficit. Nam cum anima supra mentem in unitatem surgit, futura præfagit. Deum cum anima unum facta est, unum in aquam quod in ipsa essentia animæ inest, restat ut illico in unum quod est super essentiam, conuertatur. Hoc cœlestis ipsa Venus per amorem, hoc est, diuinæ pulchritudinis desiderij, boniq; ardorem explet. Primus itaq; furor inconcinna, & dissonantia temperet, secundus temperata, unum totum ex partibus efficit, tertius unum totum supra partes, quartus in unum quod super essentiam & totum est, ducit. Primus bonum equum, id est, rationem opinionemq; à malo equo, id est, à phantasia confusa & natura, distinguit. Secundus malum equum bono, bonum aurigæ, id est, mētē subijcit. Tertius aurigam in caput suum, id est, in unitatem mētē apicem dirigit. Postremus caput aurigæ, in caput rerum omnium uertit, ubi auriga beatus est, & ad præsepe, id est, diuinā pulchritudinem sistēs equos, obijcit illam ambrosiam, & super ipsam necitar potandum, id est, uisionem pulchritudinis, & ex uisione lætitiā. Hæc quatuor furore operanda sunt, de quib. generatim in Phædro Plato disputat, propriè uerò de furore postremo, id est amore, in Symposio, de primo, hoc est, furore Poetico, in præsentī dialogo, qui lo inscribitur, quem in Phædro ita definit, poeticus furor est occupatio quædam à Musis, quæ sortita lenem & insuperabilem animā, exuscitat eam atq; exagitat per cantilenas aliamq; poësim, ad genus hominum instruendum. Occupatio significat raptum animæ & conuersionem in Musarum numina. Lenem dicit quasi agilem à Musisq; formabiliem, nisi enim præparata sit, non occupatur. Insuperabilem, quia postquam rapta est, superat omnia, & à nulla rerum inferiorum inquitinā, uel superari potest. Exuscitat è somno corpora ad uigiliam mentis, ex ignorantia tenebris ad lucem, ex morte ad uitam, ex obliuione lethæa ad diuinorum

rem reminiscētiā reuocat, exagitat, stimulat, & inflammat ad ea quæ contemplatur præfagit carminibus exprimens. Post definitionem addit, eum qui sine furore Musarum poeticas ad fores accedit, inanem esse ipsum atque eius poësim, quasi tantū poësim absque summo Dei fauore comparari nequeat. Eadem in loue hoc tradit, & unde dicitur, & per quod descendat gradus edocet. Inquit autem in libro quarto de legibus Plato, Deum, fortunam, & artem, humana omnia gubernare. Quo fit ut poësim Dei donum sit, uel fortunæ fors, uel artis opus. Quid istorum potissimum uerum Socrates cum Ione rhapsodo perquirat. Rhapsodos autem hoc in libro significat recitorem, interpretemq;, & cantorem carminum. Interpretabatur lo Homeri carmina, & coram populo ad lyram canebat, atque ita erat affectus, ut alium poetam nullum præter Homerum exponeret, etiam si eadem qua Homerum facilitate referret. Homeri autem omnia celeriter explicabat. Vnde sic argumentatus est. Aut casu profert lo, quæ scribit Homerus, aut arte, aut afflatu diuino. Non casu, quia non omnia, sed pauca quædam, & absque continuatione ordinemq; interpretaretur. Non arte, quia quisquis autem integram habet, quicquid eidem, arti subiectum est, iudicat. Eidem uerò studio poetico subiecta sunt Hesiodi aliorumq; poemata, cui Homeri, præsertim quæ de eisdē tractant, quæ tamen lo non percipit, cum Homerum perfectè exponat. Ergo non arte iudicat. Restat ut in inspiratione diuina. Ex qua patet, quod Interpres poëte lo, & alij multi qui similiter affecti sunt, diuino instincto alienam poësim interpretant. Quod si ad percipiendam poësim iam traditam, humanum ingenium non sufficit, multo minus ad inuentionem sufficit. Quare nec Homerus, nec alius quouis reuera poeta, absq; cœlesti afflatu poësim consecuti sunt. Quod & alijs modis Socrates hic ostendit. Primo sic. Omnes artes & scientias poëte tradunt, sed omnes didicisse humano studio impossibile est, cum unicam ex parte percipere sit difficillimum. Non igitur arte humana, sed diuina quadam infusione proferunt. Cuius rei argumentum est, quod pleriq; uates postquam furoris remissus est impetus, quæ scripserunt, non statim intelligunt, cum tamen rectè de singulis artibus, in furore tractauerint, quod singuli illarū opifices legendo diiudicant. Præter ea sæpe uidemus eundem hominem, & ineptum subito in poetam bonū eua dere, & aliquid magnificum diuinumq; cantare. Magna uerò in momento assequi, non humani ingenij est, sed diuinitus inspirati. Qua in re perspicuè Deus ostendit, nutu suo intelligentiam hanc infundi. Vtq; ita esse demonstrat, sæpe ineptos quosdā potius, quam urbanos, insanos potius, quam prudentes rapit, ne si acutis prudentibusq; uires ad hæc uteretur, humana subtilitate & industria fieri hæc existimarentur. Cū ergo nō sit à fortuna, nec ab arte poësis, à Deo, & à Musis tribuitur. Cum Deum dicit, Apollinem significat, cum Musas, sphaerarū mundi animas. Iupiter quidem mens Dei est, ab hac Apollo, mens animæ mundi, & anima totius mundi, octo sphaerarum cœlestium animæ, quæ nouem musæ uocantur, quia dum cœlos harmonicè mouent, Musicam pariunt melodiam, quæ in nouem distributa sonos, octo scilicet sphaerarū tonos, & unum omnium concentum, nouem Sirenes Deo canentes producit. Quamobrem ab loue Apollo, & Musæ ab Apolline, id est, mente animæ mundi, chorus musarum ducitur, quia mens illa sicut ab loue illustratur, & sic animas mundi sphaerarumq; illustrat. Gradus autem quibus furor ille descendit, hi sunt. Iupiter rapit Apollinem. Apollo illuminat Musas. Musæ suscitant & exagitant lenes & insuperabiles uatum animas. Vates inspirati interpretes suos inspirant. Interpretes auditores mouent. Ab alijs uerò Musis aliæ animæ rapiuntur, quia & alijs sphaeris sideribusq; aliæ attributæ sunt animæ, ut in Timæo traditur. Calliope Musæ uox est, ex omnibus saltans sphaerarum uocibus. Vrania, cœlesti fieri, per dignitatem sic dicta. Polymnia Saturni, propter memoriā rerum antiquarum quam Saturnia, exhibet, & siccam frigidamq; complexionem. Terpsichore, louis, saluifer enim choro hominum. Clio Martis, propter gloriæ cupiditatem. Melpomene solis, quia totius mundi temperatio est. Erato Veneris, propter amorem. Euterpe Mercurij, propter honestam in grauib. rebus delectationem. Thalia lunæ, propter uiriditatem eius humore reb. exhibita. Apollo itē est anima, lyra eius solis corpus, nerui quatuor, motus eius quatuor, annuus, mēstruus diurnus, obliquus, quatuor uoces. Neates, hypates

hypates, doriones, gemini, quatuor sunt signorum triplicitates, ex quib. quatuor qua-
litates temporum producantur. Orpheū quidem afflauit Calliope, Musæum Vrania,
Homerum Clio, Polymnio Pindarum, Erato Sapphon, Melpomene Thamyram, Ter-
psichore Hesiodum, Thalia Maronem, Nafonem Euterpe. Linum rapit idem, qui & te
iam nunc exagitat Phœbus optime Laurenti, Phœbus inquam qui aucto tuo Cosmoua
ticinium dedit, Parenti autem Petro arcum atq; medelas, tibi deniq; lyram & carmina.

PRÆFATIO IN PLA tonis Sophisticam secundum Pro dum à Marsilio Ficino translata.

SOPHISTAM Plato uocat non hominem quendam solum, sed etiam amorem, Platonem, io-
uem, & artem sophisticam præclarissimam dicit. Ex quibus intelligimus, quod nobilius subiectū,
quam appareat hic dialogus respicit. Est enim intentio secundum magnum Iamblichum de sibi
uari opifice tractare. Nam est idolorum fictor, purificator animarum, à contrarijs rationib. seu
per separans, trāsmutator, & iuuenum diuitum mercenarius uenator. Dum animas suscipit ple-
nas rationibus à superioribus uenientes, mercedem ab illis accipit, ipsam animalium fabricam, que sit
secundum moralium rationem. Hic ei quod non est incumbit, quia que sunt in materia gignit. Et quod reuera falsum
est, diligit, id est, materiam. Simul autem id quod uerum reuera est, respicit. Est & multiceps, quoniam sibi essentias ui-
tasq; multas uendicauit, per quas uarietatem generationis ipse disponit. Idem quoq; magis est generatio, dum animas
naturalibus rationibus mulcet, & allicit, adeo ut a generatione amoueantur. Quinetiam & amor magus, & na-
tura maga à nonnullis dicitur, propter reciprocos attractus atq; illecebras, que secundum naturam procedunt. Num
igitur omnifariam sophisticam declarare uult. Etenim Philosophus sophista est, quippe cum celestem opificem, & gene-
rationis opificem imitetur. Et distinctiua facultas progressum rerum ab uno imitatur, & generationis opifex celestem
opificem, quare sophista est. Atqui & ipse homo sophista, quia magna imitatur, sophista dicitur. Et idcirco sophisti
multiplicem appellauit. Eleas bestes representat pariem opificem, super celestem & absolutum. Auditores autē opi-
ficis intelligentias. Ille quidem touis, hic naturæ angelicæ tanquam interpretator ac geometricus. Et quoniam opifi-
cum ab imperfecto, incipientem imperfectum desinit, hospes ille primum cum Theodoro, deinde per conuersionem cum
proprio Socrate uersatur. Hactenus Proeli, Deinceps Marsilij.

MARSILII FICINI Commentaria & Argumenta in

Platonis Sophistam.

Argumentum.

POST Theætetū de scientia, legēdus est Sophista de ipso
entre, quod sciētia est obiectū. Dum uero in Sophista deen-
te differit circa quod uersatur Philosophus, tractatur inter-
te de nō ente, ad quod Sophista declinat. Apud Pythagorā
& Platonem sophus, id est sapiens, solus est Deus. Philoso-
phus autē uetus imitator Dei. Sophista ambitiosus & fallax
Philosophi æmulator. Sex Plato Sophistæ definitiones ad-
ducit, per quā ab ipsa re definienda q̄ ipsius nō sunt separan-
tur, genus ipsius per differentias diuidatur, ex quibus tan-
dem simul & genere componantur species atq; definiantur, idcirco Plato Sophistam
definiturū

definiturū, exactissimas primū petitiones excogitat, admonens, neminē omnino laten-
teri rei cuiusq; naturā discernere posse, nisi eam penitus ab aliena qualitate secreuerit.
Proinde entis atq; non entis descriptiones pro uerbis effert, atq; ens, quem admodū &
in Parmenide, subiicit uni. Entis quinq; numerat genera, essentia, idem, & alterū, statūq;
& mortū. Docet uerā quidē essentia rebus incorporeis cōuenire, imaginariā uerō cor-
poreis. Eos præter ea qui incorporea negant, admodū detestatur, eos insuper qui uel om-
nia moueri solum, uel solū manere putant. Item de scientia atq; de opinione & oratione
uera uel falsa, de uerbo & nomine disputat, quatenus ad entis ipsius disputationē perti-
nere uidetur. Demū postquā de Sophista simul ac Philosopho disputauit, diuina qua-
dam librum concludit sententia, uidelicet res naturales, op̄era esse Dei. Si quidem omnia
naturæ op̄era à diuina quadam sapientia mūdo infusa, probauerat proficisci. Res autem
umbratiles & fallaces, ait dæmonicas esse præstigtias. Ibidem & sophisticam nobis occul-
tum esse inquit, tantū non entis, id est, falsi, tenebris inuolutū, & Philosophū pariter oc-
cultum esse, quātis alia ratione, quia uidelicet entis ipsius, id est, diuinæ ueritatis splen-
dore undiq; circumfusis, uulgarium inuictum animorū prorsus exsuperet.

MARSILII FICINI FLO.

rentini distinctiones & summæ capitum in sophista,

Introductio ad Dialogum. Cap. I.

Enimus d̄ Socrates, &c.] Theodorū, Theætetūq; ad Socratē ducunt Melissum, Elea-
rem, Pythagoricū Philosophū, Philosophorum genus esse diuinum, asseritur, &
id quidem ignotum uulgo. Quæritur præterea, utrū & quomodo philosophus & So-
phista civilisq; distinguantur.

Dispositio Dialogi. Cap. II.

PRobe loquaris, &c.] Melissus recipit se tractaturum de uerā illorum tria distinctione, sed in pri-
mis de ipsa definitione Sophistæ. Admonet interea magna difficultatē ex quadam minorū fa-
cilliorūq; comparatione diligenter inuestiganda.

Prima artium diuisio. Cap. III.

AGe hinc &c.] Cum cōparauit Sophisticā piscatori præsertim, per hamum artis iam diuidit,
ipsumq; artium genus in arte efficiētē, & acquirētē. Acquirēs diuiditur in cōuersionē &
māncipationem. Māncipatio altera patens, scilicet certatiora, altera latēs, scilicet uenatoria.

Secunda artium diuisio. Cap. IIII.

Veneratoriam quoq; &c.] Veneratoria, est duplex: Altera inanimata captat, altera animata,
que rursus est gemina, altera uenaturū gressibilia, altera agilia, agillum uenatio duplex, aucu-
pium & piscatio, piscatio uel retinaculis, uel percussione capit. Quæ percute, aut quasi tridē, uel
simili quodum utitur, aut hamo.

Diuisio tertia. Cap. V.

ATqui secundum, &c.] Sophista similis est illi qui piscatur hamo. Item uenatio fit uel terra, uel
aqua quæ terra, uel agrestia uenaturū, uel dōmestica. Sophista inter domestica hominē captat
non ui, sed persuasione, dum uirriter mercede promittit. Iuuenesq; diuites eiusmodi pollicita-
tionibus suis illaqueat.

Descriptio Sophistæ. Cap. VI.

Præterea hæc modo, &c.] Sophista est mercator quidam, qui disputationes, disciplinasq; mortū,
eo cōsilio passim accumulāt, ut mercede quædam cominuet, atq; uendat.

Sophistæ descriptio. Cap. VII.

Videamus iterum, &c.] Sophista est auarus quidā artifex, qui quæstus gratia priuata letigū tra-
ctat, & docet artemq; contradictoriam profitetur.

Quarta artium diuisio. Cap. VIII.

Cernis uerum, &c.] Sophista est animal uariū, difficileq; comprehenditur, ars, discretiora du-
plex, una quidem secerit à simili, altera deterius à meliore. Hæc igitur altera purgatio non in-
natur, est autem duplex, una quidem purgat corpus, altera animam: Quæ corpus rursus uel
inanimatum, uel animatum, si animatum gymnastica, & medicina balneariūq; uocatur. Si inani-
matum fullonia similisq; si animam, disciplina rationalis.

Ignorantia similis deformitati, Præteritas morbo. Cap. IX.

EGregie loqueris, &c.] Sicut in corpore malum est duplex, deformitas scilicet in membris exter-
nis, morbusq; in humoribus, sic enim in anima duæ sunt species prauitatis, in parte quidē co-
gitatiua est ignorantia, hæc est turpitudō deformitati per similes. In parte autē affectiua est im-
probitas

probitas quasi morbus quidam, & sicut circa corpus aduersus deformitatem est gymnastica, contra morbum medicina, ita circa animum, aduersus ignorantiam est doctrina, aduersus improbitatem indicialis anima aduersio.

Ignorantia duplex. Cap. X.

Doctrinam uero uerum, &c. Ignorantia est gemina, altera quidem simplex, altera uero duplex, quando scilicet aliquis, quae nescit scire se putat, quae nominatur inscitia. Illi quidem oppositur artium doctrina. Hinc autem redargutio disciplina. Disciplina enim duplex, altera quidem educatio, & admonitio, altera seuerior castigatio atque redargutio. Aduersus eos scilicet qui nescire se nesciunt. Redargutio autem eiusmodi similis est Sophista, sed a similitudine gaudet, nam maxime fallit.

Sex Sophistae definitiones. Cap. XI.

Ubricium porro, &c. Prima Sophista definitio, uenator iuuentu diuitu mercenarius, Secundus Mercator quidam circa animi doctrinas. Tertia. Circa easdem Caius. Quarta, uenditor suorum circa doctrinas inuentoru. Quinta, certator quidam circa sermones, artificiosusque litigator. Sextus, purgator quidam apparet anime diu ut detur opinionones, quae de doctrinis impedimento sunt, extirpat.

Professio Sophistae. Cap. XII.

Unquid aduersis, &c. Sophista proficitur in prioribus contradietoriam exercere, atque docere, per quam omnia trahantur in controuersiam.

Sophista opinione nititur non scientia. Cap. XIII.

Utrum uero, &c. Sophista cum in omnibus strenue contradicat, atque passim doceat, uidetur quidem scire omnia. Cum uero omnia scire non possit, opinionem habet circa omnia potius, quam scientiam.

Descriptio Sophistae. Cap. XIII.

Onamus ergo, &c. Sophista est prestigiator quidam & imitator, qui omnium uerorum fallaces imagines quasdam sermonibus fingens, ita ferme decipit imperitorum aures, sicut pictor, aut sculpsor summus animalia quaedam imitans, eminus fallit oculos puerorum, periti uerorum, tanquam communis insipientes, fallacias utriusqueprehendunt.

Imitationis species duae. Cap. XV.

Deinceps cauendum, &c. Duae sunt imitationis species, altera quidem rem ueram spectans, atque hanc ipsam uelut exemplar sibi proponens, similitudines efficit, ut pictor atque similes. Altera uero rem ipsam ueram non duntaxat imitatur, conatur eius imagines fabricare: Machinatur uero phantasmata, quae apparent forte similia ueris, neque sunt reuera similia, hac in parte Sophista ponendus.

Utrum quicquid imaginatur, sit uerum. Cap. XVI.

Unquid ipsum, &c. Qui opinatur uel loquitur aliquid, uidetur aliquid quodammodo ens opinari, uel loqui. Ergo aliquid quodammodo uerum. Dubium est igitur, an recte dicatur aliquem opinari, uel loqui falsum atque non ens. Praefertim quia quod apparet nobis, & quasi imaginationi se obicit, uidetur uim aliquam essentiamque habere, ipsum uero simpliciter nihilum, (ut inquit Parmenides) nullo modo ullam habet essentiam.

Ens aliquid, unum aliquid, simpliciter unum. Cap. XVII.

Ita profus, &c. Hoc nomen non ens non potest significare ens. Ergo nec aliquid, nec aliquid unum, &c. Hoc enim nomen aliquid significat ens aliquid, & aliquid unum. Nota has tres dictiones, aliquid, & unum aliquid, id est significare inuicemque conuerti. Itaque unum aliquid conuerti cum ente. Non tam ipsum simpliciter unum: Vbi ergo dicitur, hoc ipsum aliquid esse signum unius, non intelligas ipsum simpliciter unum, sed aliquid unius, scilicet unius entis. Nam ens unum est aliquid unum, sed de his atque sequentibus in commentariis in Parmenidem diligentius agimus.

Ens non ens, numerus, imaginatio non entis ambigua. Cap. XVIII.

Non dum, &c. Neque ipsum simpliciter non ens, debet dici esse. Neque quod quodammodo quidem ens, quodammodo uero non ens dicitur, dici debet ens eadem ratione qua non ens. Cum uero, simul cum primo ente primus numerus oriatur, maximeque ad essentiam, numerus ipse pertinet, in genere uero numeri sit & eius unum. & multitudo eius, sequitur ut non entis, non conueniat uel unum numerale, uel multitudo, sicut nec essentia conuenit. Non possumus igitur de non ente recte cogitare, uel loqui, siquidem cogitur ei praeter rationem uel unum, uel multitudinem applicare. Item siue dixeris non ens esse opinabile, uel decibile interea, consistebit esse, siue dixeris incogitabile, & ineffabile esse, interim esse similiter consistebit. Siue dixerimus, hoc ipsum non ens, unum sibi certam specie assignabimus. Quod dicitur ridiculum. Sed reuera, quod dicitur, si non ens est opinabile, ergo est, intelligere debemus aliquo modo esse, scilicet in ipsa opinione duntaxat, sed non praeter ea simpliciter est, quoniam opinio non fingit, non ens esse, sed non esse iudicat. Denique sicut privationem non possumus absque habitu cogitare, ita neque non ens absque ente consistere, uel loqui.

Sermo de non ente ambiguus. Cap. XIX.

De me igitur, &c. Sophista circa non ens uersatur in tenebris, & arte quaedam phantastica pollens, non res quidem ipsas ueras inspicit, sed simulachra quaedam earum apparentia fingit. De his autem dicitur, nihil est recte, & absque repugnancia loqui, quoniam & ens, atque uerum inuicem conuertitur, & ens cum non ente, miris modis uidetur implicari. Si ergo dixerimus, simulachrum simile, quidam est uerum, & ens, neque

neque tamen est uerum, aut ens, cogemur ex modo loquendi, quasi contraria dicere. Dum enim dicimus esse simile uero, & esse aliud quiddam praeter illud. Interim dicimus esse, ergo & esse aliquid uerum, id est, imaginem ueram atque uere imaginem esse. Dum uero dicimus, non esse uerum, confitemur quoque non esse. Siquidem & uerum cum ente, & falsum cum non ente conuertitur.

Opinio de non ente ambigua. Cap. XX.

Qua ratione eius, &c. Sophista est uerfusus falsarum opinionum disseminator. Falsa uero opinari putatur, qui uel ea quae sunt, non esse, uel quae non sunt, esse putat. Ambigitur autem uerum possit quisquam opinari omnino non ens, penitusque falsum: Quippe cum in ipsa eius opinione comprehendatur aliquid, quod antea sensus moueat, & praeterea unum quiddam concipiatur inuentum, quod forsitan non profus ab ente cadit, atque uero, denique nescio quomodo semper cogimur non nihil entis cum non ente miscere, alioquin excogitare non licet.

Quomodo ens, cum non ente miscetur. Cap. XXI.

Est in memoria, &c. Melissus dicit Sophistam detinere, & improbare conuenit, in dubitationes plurimas incidit, cogiturque Parmenidis diuini praceptoris dictum examinare: Cuius sensum quidem non redarguit, sed claustra uerba declarat, Parmenides, prohibuit ens cum non ente miscere, id est, cum puro nihilo, prohibuit etiam affirmare aliquid eadem ratione ens atque non ens. Ipse tamen apud Platonem de uno disputans affirmat aliquid, aliquo modo esse, aliquo modo non esse, ratione diuersa. Id quidem Melissus accipit: Cogitur enim ita ens cum non ente miscere, siquidem confiteatur esse opiniones falsas, atque phantasmata, quod quidem Parmenidis sui sententiae non repugnat.

Opinio de entis atque principijs. Cap. XXII.

Facili disputatione, &c. Antiqui materiam de ente leuiter attingere, poetis quibusque figmentis adumbrauerunt, alij, ut forsitan tales, tria entia prima posuerunt, Calidum, frigidumque extrema, medium uero humidum, quod quoadque extrema conciliat, quoadque minime, succum uero in ordine principij non locauerunt: contingere enim putabant, uel humoris priuatione, uel eiusdem concretionem, Anaxagorici autem elementa quatuor affirmabant, duo quidem scilicet calorem, & frigus ut agentia, uno uero siccitatem, & humorem ut patientia, alij horum duo tantum Heraclitus, & Empedocles unam ueris materiam amposuerunt, qualitates uero diuersas, quibus aliquando consonet, aliquando dissonet: Sed Heraclitus hunc mundi habitum una cum discordia quadam concordia ferme semper esse consimilem, quauis non profus eundem, Omnia enim iugiter fluere: Empedocles autem eandem permanere substantiam, sed alio quidem seculo propter summam discordiam in Chaos omnia solui, alio propter concordiam exornari. Haec enim Physici, metaphysici uero, ut Pythagorici, haec quidem dimiserunt, ut non uerentia. Primum uero ens, ut unum caetera comprehendens considerauerunt. Denique non ens naturaliter est ignotum, ens quoque haec ens ferme pariter est incognitum.

De ente et uno, rationis ente. Cap. XXIII.

De multis quidem, &c. Inter elementa uel genera superius enarrata, ens est amplissimum atque primum. Non tamen propter primum rerum principium, quod nec elementum, nec genus est, uidetur ens appellandum. Siquidem in primo ente oppositiones generum collocat, & differentias idearum. Quae primo, id est, ab ipso uno, segregat in Parmenide. Praefertim quia hic ens, uel primum cum non ente consistet. Ipsum uero unum in Parmenide misceri prohibet cum non uno, unum ergo iudicat primo ente simpliciter atque superius: Praeterea supponit quasi coesum ab illis unam esse rationem entis in entibus. Itaque sic argumetur. Calorem dicitis esse & frigus esse, quid igitur est hoc esse commune. Si quid tertium praeter illa, sequitur ut plura genera sint quam duo. Sin alterum est duobus, puta calor, iam ratio est fendi, atque calendi erat eadem, igitur frigori non conuenit esse. Similiter si dicitur rationem entis eandem esse atque frigoris rationem, calori non conuenit esse, si denique dixerint, ambo sic ens esse ut utriusque ratio, sit ipsa ratio entis: siquidem haec ubique sit unum, non duo iam erunt, illa, sed unum.

Entia plura, praeter ens unum. Cap. XXIII.

Quid ad eos, &c. Dicitur illud Pythagoricum, precipueque Parmenidis, scilicet ens omne, unum esse, quidam sic acceperunt, ut quicquid usque entis est, sit penitus unum numero absque ulla entis multiplicitate. Contra peruersam interpretationem eiusmodi Melissus argumentatur: Siue ens ut unum sit profus idem, siue diuersum, omnino haec duo nomina sunt, scilicet ens & unum: Nomina uero sunt entia quaedam. Igitur sunt entia plura, praefertim quia nomen est ab ipsa re diuersum, & utraque sunt entia, nisi enim nomen sit ab ipsa re diuersum, sequitur, ut nomen sit nominis nomen, unicumque sit nomen quicquid ipsius nomen, Resque ipsa non sit nisi nominetur nomen.

De primo ente uno, et de superiore uno. Cap. XXV.

Quid porro, &c. Utrum nunc Parmenidis sensum tangit, excogitauit ille ex hac sensibili sphaera sphaeram intelligibilem, mundi huius exemplar. Illudque appellauit ens primum atque omnine, quomodo uero ipsum circulare sit, & multiplex simileque sibi met, & quale: & quid ibi centrum circumferentia diximus in Parmenide. Melissus ita ratio cinatur, hoc ipsum ens intelligibile, & si unum est essentia, essentialibus ramen utribus atque formis est multiplex. Igitur super hoc unum multitudini mixtum, unumque participatione factum, extat ipsum simpliciter unum nullius parti cepti multitudinis. Penes quod nec est multitudo formarum, nec aequalitas, neque similitudo, nec potentia nitens ad actionem, neque actio potentiam exigens. Quemadmodum, & Parmenides ipse de uno disputat. Igitur est nihil est primo ente aequalius, nec maius, neque potentius est, tam excelsus illud quod excogitamus simpliciter unum.

ENS, & totum id est, superius autem ipsum unum. Cap. XXVI.

Vtrum totū ipsum, &c.] Oportet super quolibet particularia tota ascendere, ad ipsū uniuersā le totū. Cū uero quodlibet ens, sit aliqd totū, constās saltē ex finito, & in finito, ceterisq; con sequētib; merito ipsum simpliciter ens primū est ipsum simpliciter primūq; totū. Origo quidē formatū, ac penitus omni forme. Quoniam igitur ex omni forme, & pariter omni forme nimirum est participatio unū: Non est ergo ipsum simpliciter unū, quoniam ipsum simpliciter unū nō potest esse totū, siquidē totū necessariō partes habet atq; plura q̄ ipsum simpliciter unū habere nō potest. Itaq; cū ens primū sit totū, atq; multiplex partiatūq; unitatē desuper uenientē, merito ens atq; unius ratio est diuersa. Vnde cōcluditur, ens primū esse entia multa. Si quis autē, ipsū ens ex eo quod participationē unius acceperit, dicat nō amplius esse totū, & uniuersum, sed penitus unum, et si hoc iam est cōfutatū, tamē ita Melissus ulterius instat: Quæro utrū ipsum totū, & uniuersum extet in rerū natura nec me? Si extat quidē, sed ut fingitur abente seorsum, tūc ipsum ens nō habebit, quæ primo enti necessariā iudicatur. Itaq; cum seipso, id est, conditione sibi necessaria careat, sequetur, ut quod ipsum ens dicebatur, iā non ens euadat, aut saltē, ut plura sint entia prorsusq; diuisa, Cū hic quidē ens, ibi uero totū seorsum esse fingatur, sin aut ipsum totū, & uniuersum nūq; extet, nūq; similiter erit ens ipsum, quod idē est, atq; totū & uniuersum: Non solū uero non esset ens, scilicet æternū, sed neq; etiā factū fuisse posset: Quicqd enim efficitur aliunde, habetq; & authoris bonum, & proprietatē suā inde degenerantem, est itaq; multiplex & totū quiddā. Præsertim quia nō esset aliqd do factū, nisi fieri potuisset. Ex qua quidē origine potentiam simul cum actu cōiungit, & quæ sequuntur. Factū uero iam esse dicitur, quādo totū iam est absolutū. Itaq; quod factū est, necessariō est aliquod totū. Quapropter ipso toto sublato, nō potest fieri aliquid, uel esse factū: Celsabit igitur æterna simul essentia, ac res quælibet tēporalis, quæ dicitur potentia simul cum actu cōiungit, ac nisi extet ipsum simpliciter unū, cuius uirtute quicquid est, uel sit totū conficitur ex pluribus unū. Ex qua quidē conflatione nascitur, ut re uera sit totū. Præterea nisi sit ipsum totū, non erit quantitas ulla, uel in numeris, uel in aliquibus potentie gradibus. Atq; si ipsum totū extat, uniuersitas illa intelligibilis & omniformis atq; fecunda merito, & illic essentia. hium rationū multitudine quā plurima uiget, & ab ea uelut prægnante entia, passim plurima paruit. Non debet igitur ens aut unum, aut duo tantū poni. Ipsum namq; primum ens est formaliter omnia. Denique cum ad essentiam pertineat, ut sit unum atque totum, ipsum uero unum nequeat esse totum, merito unum est aliud quam ens & simplicius, atque superius.

Qui uerē de ente tractauerit, qui non. Cap. XXVII.

Sermōnes quidē, &c.] Pythagorici quidē de ipso ente uero, id est, æterna substantia, omnes ratio ne uera, & quidā poetica figura tractabant. Alij autē Philosophi de non uero, id est, de re generali tractauerunt: Pythagorici igitur de ente nō falsa quidē locuti sunt, sed eorū nōnulli pauca quædā obfcura dixere. Quapropter magnū Parmenidē, & quemlibet Pythagoricū hic explicatū, & absolutum intellige, non cōfutatū: Physicos cōfutatōs, qui uidelicet solā corpoream molem esse essentiam putauerunt, reus nullā incorporeā cogitantes, quorum qui aduersarij Pythagoricū si milesq; necessaria ratione cōcludunt, solumq; est incorporeum propriūq; intellectus obiectū uerū ens existere, quod maxime de ideis disputādo confirmāt, ut nostra Theologia patet. Rem uero corporeā, quæ in minima sine fine diuiditur solubilisq; est, & continūe fluens, non essentiam, sed generationem uocant. Rationem diuināq; quæ essentia ueram ab his solis accipere possumus.

Sola incorporea sunt entia uera. Cap. XXVIII.

Præstare illos, &c.] Contra illos qui solā molem corporeā esse putāt, ita Melissus argumentatur: Corpus quod animatū dicitur, atq; uiuū nō ipsum corporeā molem animatū est, & uisus est. Alioquin corpus quodlibet foret uiuū, ergo per naturā aliquā incorporeā, per ipsam uidelicet animam: Quæ cum sit ubiq; motrix corporis & alicubi domina. Ideoq; longe præstantior, merito substantia quædā incorporea iudicatur: Præsertim rationalis anima, quæ cōuertitur in seipsam, quasi per se existens à corpore separabilis, atq; sit sapientia capax: Sapientia uero corporeæ esse nequit, si quidem ad incorporea surgit, uerū de his in Theologia nostra latissimē. Isti præterea postq; cōfati fuerint præcorpus suspicari aliquid incorporeū, saltē uitā corporeā, & qualitates animæ, interrogati quidnam sit utriusq; cōmune, per quod utraq; dicuntur esse, respondēbunt ens, scilicet & essentia accipiētq; unā eandemq; rationē entis ambob; in esse scilicet incorporeis eiuſmodi atq; corporibus. Si ab istis iterū perquiratur, quæ nā sit entis, uel essentia ratio, nihil forte poterunt in præsentia melius respondere quā essentia esse primā ipsam agendi quomodo libet, uel patiendi potentiam. Hoc enim necessariō inesse uideretur solis & cunctis apud eos quomodo libet entibus,

Vera entis ratio in æterno. Cap. XXIX.

Ad specierum amicos, &c.] Pythagorici idearū assertores similiter & Platonici nō putāt, unam in his fluētib; nomināt, sed generationē, alteram extra cōtra uerū ab altero secernētes, ideo ens apud illos non procedit usque ad infima, unum uero procedit, unū igitur ente superius, sed de hoc alibi. Ens summam sic æquiuocē de stabili instabili dicitur, sicut homo de te tuaq; imagine speculatur. Anima quidem intellectūalem cōmunionem habet cum essentia, scilicet æterna substantia, per quam cognoscit eam, sed hæc cōmunitio, non est potentia ulla inuicem agendi uel patiendi. Neq;

Atq; enim essentia illa mouetur ab anima eā, cognoscente, neq; rursum anima propriē mouetur ab illa, sed anima nonnunq; ad rationes illius essentiaē ideales sibi congenitas se conuertit, cōuersione quadā, & illustratione cognoscit. Omnino uero in substantijs separatis non est potentia quædā proclius ad actū ulteriores temporaliter acquirendū, sed actu semper existunt. Idcirco de definitionē illā essentiaē quæ per potentiam, & agendi & patiendi dabatur in illis suscipere non debemus.

In ratione ueri entis, est uiuidus quidam motus atq; status. Cap. XXX.

Quid uero, &c.] Omnis uera, id est, in diuisibilis æternaq; essentia habet perfectiōes omnes ad perfectam essentiaē necessarias. Hæc uero sunt ut nō solū sit, sed uiuat etiā & intelligat, uita em̄ est prima essentia pfectio. In intelligentia uero, id est, cognitio prima quidem perfectio est uita, secūda uero essentiaē: Si quidem essentia naturaliter contendit ad uitam, uita ad intelligentiaē proficiscitur, per quā in se essentiam reflectatur, omnis igitur essentia uera animam & motū, id est, uigorem actumq; uitalem habet, & in super sapientia, id est, intelligendū, uel cognoscendū uirtutem, nec habere intelligentiam potest, nisi per animā, id est, per uitā quodāmodo præcedentem. Quādo uero dicimus essentiam uerā primo quidem intelligimus essentiam primā, scilicet intellectum, & intelligibile primū, deinde uero, & qualibet indiuiduā stabilitatēq; substantia, perfectiōes igitur, proprietatesq; omnes ad uerā essentiam pertinentes, primō quidem, & aliter sunt in essentia prima, secundo uero, & aliter in sequentibus. Sed nunc de prima præcipue disputatur. In qua quidē cū sit idea uirtusq; omnis animæ, uita, intelligentia, ibidē formaliter est omnis uigor ad motū: Motus enim quasi rectus tribuitur animæ, sed intelligentiaē circularis. Nulli autē rei prorsus immobilis, id est, inerti & inefficaci, & ad uitā prorsus ineptæ adesse potest intelligentia: Motus autē illic intelligitur nō distractus & imperfectus, qualis est in corporibus, sed uiuidus, & efficax subitusq; pcellus ad hoc in illud, de quibus agimus in Parmenide. Non solū uero rationisq; motiois est ibi, sed etiam perferantiaē stabilitatē atq; status: si modo idē ibi tenor essendi, uiuendi, intelligēdi uiget. Non enim est seorsum ab identitate status: Omnis igitur intelligibilis intellectūalisq; substantia, quæ sola dicitur essentia uera, excellentem quandam modū habet, & statū. Præcipue uero hæc sunt in prima. Hinc aliquid fortē uideri poterit, rationē entis in excellenti quodā ad motū, statumq; uigore cōsistere.

De ratione entis, & motus atq; status. Cap. XXXI.

Pape, &c.] Pythagorica simul, & Platonica sententia est, scientiam quidem superioris conueni re nobis autem opinionem cōmuniter ueram, paucissimis uero scientiam. Ideo semper apud Platonem simulatur quidem dubitatio, doctrina uero dissimulatio: Deinceps ergo Melissus passim dubitando docet, paulatimq; consequentibus antecedentia corrigi, & absoluti. Quamobrem, & si uerē quodammodo dictum fuerat, rationem entis in uigore quodam ad motū statumq; consistere, non tamen putandum iudicatur rationem entis eandem esse atq; rationem, aut motus, aut status, aut utriusq; simul. Ens enim de utriusq; & seorsum dicitur atq; simul. Neutrum autem, uel de altero uero, uel de utroque prædicari potest. Nec etiam de ambobus prædicatur alteruterū. Ens igitur est aliud, & simplicius & communius, quā aut motus, aut status. Rationi enim entis motus & status, quasi posteriores accedunt. Neque concludendum si ens nondum stat, ergo mouetur, uel si nondum mouetur, ergo stat, eiuſmodi enim consequentia in rebus ipso statu motūq; in feriores uim habere potest, sed in ipso simpliciter uno, quod est superius ente, uel in ipso simpliciter ente, quod his superius est uim non habet. Nam & unum, & ens, ipsum neq; stat, neq; mouetur, sicut nec status ipse stat, uel mouetur, neq; motus ipse mouetur, aut stat. Sed de his diligentius in Parmenide. Ens igitur in primo sui gradu quodāmodo est ab oppositis absolutū ferme, sicut genus à differentijs, in secundo gradu oppositionis uidetur admittere.

Que cōmunitio in generibus entis, quæ distinctio. Cap. XXXII.

Dicamus plane, &c.] Deinceps significat omne ens unum multaq; esse: Cum uero ipsum unum non possit esse multa: Interim intelligitur, ipsum unum esse simplicius, & superius ente. Sed prosequamur inceptū. Tractatum est in Parmenide, nec ipsam unitatem esse multitudinē, neq; contrā: Similiter identitatem non esse alteritatem, statum non esse motū, neq; uicissim, nec uel lam idearum oppositarum uel aliarum esse alteram, cōmunionem tamen participationis aliquam idealia inuicem illis habere, & quicquid singulatim apud nos uni præcipue subest ideæ simul participare multas: deniq; quod unū est substantia, esse multiplex qualitatibus: Probandum est & hic etiam idealia mutuum quandam habere cōmunionem, nisi enim ipse status, atq; ipse motus cum ipsa essentia cōmertiū aliquod habeat, neq; status, neq; motus ens aliquid erit, peribitq; sectæ omnes, tumq; dicit entia omnia moueri, tumq; uult omne ens cum sit unum stare, tum entis quæ alle rit ideas omnium, stabilitatēq; putat, tum deniq; quæ opinatur ex uno quodam omnia effluere, in unumq; refluere, siue hæc sint infinita, ut apud Democritum, siue finita, ut apud Anaxagorā, & Empedoclem, siue alio seculo constant, alio diffluant, siue utriusq; quasi semper efficiant. Hæc sine mixtione quadam fieri nequeunt, præterea si nulla sit cōmunitio rerum sermones omnes tollentur ē medio, siue enim affirmemus, super aliquid cum aliquo copulamur, siue negemus, interim quodā modo cōiungere cogimur, dum enim dicimus, ignis nō est aqua, significamus utriusq; aliquid, esse, unde in ente conueniunt: item in alteritate, in separatione, in existentia propria. Hæc sine conditiones similiter habet utrumq;: Commemorauit Euridem, quem ferunt intimo uexatum dæmonio sibi met aduersari solitum, & aduersa sibi met alijs prædicere.

Quid uero? Si et, &c.] Neque dicendum est, nulla prorsus rerum genera inuicem commisceri, ut est supra probatum, neque rursus omnia omnibus pariter commisceri. Quod ita probatur. Si miscetur status omnino cum motu, uel uicissim, aut status erit motus, atque contra, aut status mouebitur atque contra, utrumque falsum. Miscetur igitur ambo cum essentia, sed inuicem minime confunduntur, scire autem que genera, quibus congruant, uel non congruant, atque ritè distinguere aut unire, ad maximam scientiam pertinet, ad dialecticam, quæ quidem est Philosophia prima quæ nominat Metaphysicam. Philosophus primus late multorum oculos propter exuberantem ipsius entis lucem. Sophista quoque latet propter non entis tenebras. Dialectica hic in diuisis prætermisissis sensibilibusque posthabitis, distinguit ens ipsum, scilicet intelligibile in ideales rationes generum atque specierum, & primo quidem in præsentia specierum tangit specialissimas, reducitque ad ipsum proprium quum genus, ut ideas hominis, & leonis ad ipsam animalis Ideam. Dein de ideas animalis & Plantæ ad ipsam animatam corporis ideam. Denique per media competètia ad ipsam entis Ideam & in ipso uno fundatam unam in cunctis intelligibilibus entibus, unam, inquam, ratione communissimam, sed uniuocam, neque ratione uniuocam esse prohibet, quod alijs quidè entibus prius aut magis inest, alijs autem posterius, aut minus. Nam & ratio numeri in omnibus numeris uniuoca est, quam uis prius adsit, atque posterius, & albedinis ratio uniuoca est in niue atque calce, & si magis competit atque minus. Denique cum ens ipsum sit ipsi simpliciter unum, quæ maximum atque etiam sit, primum post unitatem ipsius animas affectus, merito & una est in cunctis entibus. Scilicet intelligibilibus essentia ratio. Sensibilia uero sicut speculares imagines ad corpora, ita se habent ad entia, æquiuoca uidelicet, uel analogica conditione entis cognomine nuncupata. Inquit autem Melissus, uniuersaliore ideam minus uniuersales extrinsecus continere, non quia alicubi seorsum illa existat ab istis, sed quoniam ipsa formalis ideæ uniuersalioris ratio seorsum ab istis concipitur, ut simpliciter absoluta, quam uis ista seorsum ab illa minime, significat etiam supra naturam communem multis sensibilibus insitum extra naturam huius exemplarem, & effectricem, extra cuncta. Si significat præterea supra conceptum uniuersalem, quem ratio nostra post multa singularia fabricat, extare penes intellectum primum uniuersaliorem ideam supra multis minus uniuersales ante, ante istas excogitatas. Potentia enim per quam quod est uniuersalius, potest absque minus uniuersalibus rationabiliter cogitari, non aliunde prouenit, nisi quia illud his, & simpliciter est, & prius, & si non apud inuentionem nostram saltem apud naturam, & intellectum primum, in quo rationes ipsarum rerum formales, sicut intellectuales, & intelligibiles sunt, sicut intelligibiles, ita etiam naturales.

De quinque generibus entis, atque horum comparatione.

Cap. XXXIII.

Postquam ergo et, &c.] Quæ ab Archita poeta Pythagorico in prædicamenta decem, id periphateticis celebrata, distribuuntur, hæc à Melisso in amplissima quinque genera Solis nota Platonicis colliguntur. Essentiam uidelicet, motum, statum, idem, alterum, siue identitatem, atque alteritatem, de quibus in Philebo, Parmenide, Plotino tractamus. Appellatur hæc elementa uniuersalis entis atque genera elementa quidè, quoniam ens primum, & quodlibet ens ex his conflatur. Genera uero quoniam generatim de omnibus prædicantur. Ens quidè uidetur aliquid quasi concretum significare, essentia uero abstractum, sepe tamen sermonis gratia aliud pro alio ponitur. Essentiam Plato in Philebo ex quatuor quasi elementis consistere uidetur, ex uno scilicet & multitudine. Item ex fine atque finito, essentiam illinc ita quasi compositam, Melissus hic accipit, quasi unum entis elementum, atque primum, huic addit quatuor elementa quodammodo respondentia primis, ratione quidem unius & terni identitatem atque statum, Ratione uero multitudinis, & infiniti alteritatem atque motum. Tria primum posita sint in ente uero, scilicet essentia, motus, status, præter hæc ponenda sunt duo, scilicet identitas atque alteritas. Quodlibet enim horum trium, est sibi idem, & ab his alterum: Idè uero per identitatem, alterum quoque per alteritatem. Esse quidem quodlibet horum sibi idem non dubitatur, esse uero hæc inuicem alia est ita probandum: Status, & motus inuicem non miscentur, cum essentia uero miscentur, ambo enim sunt, igitur duo hæc, & alia inter se sunt, & aliud quam essentia. Item duo hæc aliud quiddam sunt quam alterius, uel identitatis. Primo quidem, quia status & motus absoluta sunt. idem uero & alteri relatiua. Rursus per identitatem proprie alia dicuntur duntaxat eadem, per alteritatem alteram solum, sed propter motum aliqua sunt inuicem quodammodo eadem, suntque quandoque altera: Nam mobile propter motum sit, quasi mobilibus idem, & alterum à stabilibus. Similiter propter statum stabile sit, & stabilibus idem, & mobilibus alterum. Sed quis ignoret, non omnia quæ dicuntur eadem uel altera, per statum aut motum talia dici. Oportet tamen per identitatem omnia quæ eadem dicuntur, dici eandem, omnia rursus altera, per alteritatem altera. Præterea si tam motus, quam status sit identitatis, erit utrumque penitus unum atque idem: Ergo & status moueretur, & motus staret. Denique si uel status, uel motus transcat in alteritatem, per hanc protinus alteritatem, in suum contrarium pertransibit. Ergo & status in motum, & motus transibit in statum: Aut saltem status quidem mouebitur, motus autem stabit. Sed comparemus hæc duo cum ente. Primo quidem

quidem constat, ens nec esse idem atque motum, omnia siquidem pariter mouerentur, nec esse idem atque statum, alioquin pariter cõquiescerent, nec esse primo atque simpliciter, & formaliter ambo. Ne forte contraria, sint penitus unum: Probandum itaque nunc ens esse aliud quasi idem, atque alterum, & primo esse identitatem diuersum. Nam si una sit ratio formalis, entis atque identitatis, certe quando dicimus tam motum, quam statum esse ens, dicimus ea inuicem penitus idem quod est falsum. Deinde probandum est, ens ab alteritate differre, alioquin sicut per alteritatem, singula duntaxat inter se altera nominantur, ita per essentiam, & ens, & esse cuncta sine ulla concordia dissonant, quod dictu nefas. Item quidem ens commune est ad absolutam pariter atque relatiua. Alteri uero dicitur semper ad alterum. Denique & si alteritas est aliud quam illa quatuor, omnia tamen alteritate participant. Non enim per se, sed per hanc inuicem altera iudicantur.

De mutua comparatione, quinque generum entis. Cap. XXXV.

Sic autem, &c.] Ideales formæ, siue genera sunt, siue species, formaliter inuicem confundi non possunt. Idque commune est non solum oppositis, sed quibuslibet, certum quidem esse motum non esse statum, identitatem non esse alteritatem, similiter identitatem non esse statum, alteritatem non esse motum, hominem non esse bouem, denique rationem cuiuslibet dictorum, non esse rationem entis. De hominatu uero uel prædicatiue, quædam inuicem cõmunicentur, quæ dā minime eas sanè omnibus, quod de omnibus prædicatur. Identitas quoque & alteritas omnibus: Singula enim per identitatem sibi inest unam eadem. Per alteritatem ab alijs altera. Sed nunquid identitas per denominationem uel prædicatiue miscetur alteritati atque uicissim? Certè nam identitas per alteritatem est ab alijs alterum, non, inquam, formaliter, & per se, sed per alteritatis participationem, & alteritas similiter per identitatem sibi ipsi idem. Alia uero ratio est de motu atque statu, non enim uel status per participatiue motus sit mobilis, uel motus per participatiue status, sit aliquando stabilis. Motus enim per efficaciam actionis uehementius repugnat statui, quam identitas alteritati. Præterea idem & alterum relatiue autem opposita facile misceri solent. Ut quod idem est huic, simul illi sit alterum. Et dextrum ad alios atque sinistrum. Status autem & motus sunt absoluta, ut non facile uel formaliter uel denominatione misceri queant.

De alteritate, & quomodo per ipsam sit mixtio non entis cum ente. Cap. XXXVI.

Sequitur itaque et, &c.] Vis alteritatis ipsius idealibus formis inserta negationem facit, atque non ens cum ente confundit. Profectò quoniam motus alterum quiddam est quam status, idcirco non est status, similis ratione nec est identitas, nec alteritas, denique neque ens. Si quidem altera est ratio entis, altera motus, est tamen ens quoniam essentia particeps, similiter unum quodque generum aliorum, & quælibet idearum per alteritatem, nec est cætera, nec ens ipsum, itaque dum dicitur entia, dicuntur quoque non entia. Videtur autem circa quodlibet eorum ens quidem finitum, quia semel aut certo quodam numero est hoc uel illud. Innumerabiliter autem non est cætera, quæ innumerabilia sunt, denique cum ratio entis una quidem in se ipsa sit, differatque à cæteris idealium omnium rationibus, quæ innumerabiles sunt, semel licet dicere, hoc est ens ipsum, illa ipsa entis ratio designata. Innumerabilia etiam dicere non est ens. Quoniam circa unum quoque illorum innumerabilium dici potest, neque ratio entis est hoc, neque uicissim, hoc est entis ratio. Videtur ergo non ens infinitum in ente primo, ex quo confirmatur, ens primum non esse ipsum simpliciter primum. In quo eiusmodi discrepantia uel quasi priuatio esse potest.

De alteritate, & de mixtione non entis cum ente. Cap. XXXVII.

Videmus et, &c.] Alteritas ipsa significare uidetur diuisibilitatem ipsam, siue duritatem differentiarum omnium, & distinctionis originem, ad quam sanè perueniendum est, ab ista & am, & ab omnibus particularibus differentibus & differentijs absolutam. Hæc utique quoniam omnis distinctionis etiam formalis origo est, nimirum est, & aliquid atque aliquid ens. Quoniam uero, & aliud est quam ipsum simpliciter ens, & ubique negationis priuationisque cuiusdam, & quodammodo non essendi est origo, merito etiam non ens appellatur, diciturque si dici potest ipsa essentia, uel natura, uel uis, uel origo non entis, entibus cum entis inserta. Hæc in mundo intelligibili, quasi quædam materia est, ibique defectus alicuius, ac differentia causa, sicut in mundo, sensibili materia sua simul cum demensione causa est defectus, & discrepantiae passim atque distantia. Materia quidem hæc inicitia est non solum non essendi, hoc autem illud, sed etiam simpliciter non essendi. Alterius autem illa causa solum est non essendi. Hoc autem illud, per illam enim species hæc, cum aliud sit quam ista uel alig, merito species hæc per alteritatem non est ista uel illa similemque nec alia. Certum est apud logicos, cum dicimus magnū, non est uel ipsum magnū simpliciter e medio tollere. Quando uero dicimus non magnū, in mediū posse producere quicquid est usque aliud præter ipsum magnū, similiter si dixeris ens, non est, & tollis, & significas nihil entis contrariū: Sin dixeris non ens, designare potes quicquid præter formalem rationem entis ipsius excogitari potest, nec est entis contrariū. Si pulchrum per alteritatem est alterū, quam non pulchrum, atque uicissim, merito alteritas ipsa partim est in pulchro partim in non pulchro illi iam opposita. Sunt que hæc opposita similiter entia, similiterque cætera eiusmodi inter se cõditio est opposita. In omnibus autem alteritas ipsa est aliquid, & partes eius ubique aliquid. Si enim ipsa est aliquid ens, necessario partes eius sunt entia quædam, est autem pars eius ita in opposito negatiuo, sicut in affirmatiuo. Relatiua enim est, itaque igitur est aliquid, & aliquid ens in

non ente, sicut in ente, igitur in non ente, non repugnat enti quasi contraria, sed introducit utraque ens ipsum unum entia multa.

A Duertis nec &c.] Et si alteritas ipsa in quolibet dici potest, non ens cum ente confusum, atque confundens, tamen in opposito negatio precipue non ens appellatur, interim enti permixtum. Hec autem opinio uideatur quidem prima fronte Parmenidi contradicere, prohibenti coniungere entia cum non ente. Nec contradicere Parmenidi, sed exponit, admonens uidelicet nos Vbi Parmenides dicit non ens, ne intelligamus, aliquid quoquomodo non ens, sed simpliciter nihilum, alioquin coniungi posse, sed distinctionem eiusmodi dicit in sequentibus leue quiddam esse, facileque inuentu, significans interea non putandum, exigua haec magnum Parmenide latuisse. Proinde ubi dicit, ens alterum esse, quam singula, uel cuncta genera, intelligas rationem abstracta, id est essentiam. Nam ens concretum quasi constat ex cunctis

Communio et distinctio generum. Cap. XXXVIII.

Siquis contrariis &c.] Facile quidem intellectui est, ens cum non ente conditione praedicta confundi, praedictamque communionem uicissim in generibus esse. Interea magnum est, & necessarium affirmare, alteritatem ipsam, nec esse ipsam identitatem, nec qua ratione, alteritas est fieri quoquomodo eandem, similiterque identitatem ipsam, nec esse alteritatem, nec qua ratione identitas est, euadere posse alteram, sed per alteritatem. Quam etiam per identitatis Participationem fieri similes eandem. Atque identitatem, tanquam alteritatis participem, effici ab alijs alteram. Eadem est de caeteris praepositis generibus speciebusque ratio.

Communio, et distinctio generum. Cap. XXXIX.

CAeterum ad adulescens et &c.] Nisi aliqua generum specierumque multa sit communio, merito nec erit uera apud nos notio uerborumque coniunctio, cessabit igitur intelligentiae orationisque ueritas, forte uero nec erit opinio ulla, nec oratio falsa, nisi non ens cum ente quodammodo miscetur, nisi enim liceat opinari, uel loqui non entia, atque ita hęc entibus admiscere, non dabitur opinari, uel loqui falsa, nec locus usquam supererit simulachris atque Phantasmatis. Na & ad opinionem, rationemque falsam & ad Phantasmatum apparitionem necessaria uidetur quaedam entis cum ente coniunctio,

De oratione uera, et falsa. Cap. XL.

Sophista utique et, &c.] Sophista iam diu dixerat, omnem opinionem orationemque esse ueram, quoniam semper concipit, exprimitue aliquid & aliquid ens, ergo uerum. Contra Melissus obiecit in ipso aliquo ente opinionis, & orationis eiusmodi saepe non ens aliquid admisceri, unde falsitas contingere potest. Ideo de opinione & oratione tractandum.

De oratione uera, et falsa. Cap. XLII.

ACcipe, & hoc et &c.] Omnis oratio est alicuius oratio. Ite aut uera est, aut falsa. Oratio uera est, quae de aliquo praedicat ea quae sunt, atque ita ut sunt falsa, uel ea quae non sunt, uel aliter quam sint.

De cogitatione, opinione, Phantasia. Cap. XLIII.

Quid autem et, &c.] Cogitatio est quaedam agitatio rationis, & interior colloquutio, huius autem mago est oratio. Opinio uero est, cogitationis conclusio quaedam, in ratione concepta. Phantasia denique est passio uel apparitio quaedam ferme similis circa haec in sensu contingens. Primo quidem & semper in sensu intimo quaeque etiam in externo. Potest autem phantastica passio uel apparitio praecedere opinionem, uel sequi, uel comitari. Praecedit quidem, quando incitatur ab externis obiectis, uel passione corporea. Sequitur autem uel comitatur, quando a cogitatione opinionemque fit atque mouetur. Sicut igitur est oratio quaedam uera, quaedam falsa & affirmatiua, atque negatiua, sic & opinio.

Quomodo sophista fingit simulachra non existentium. Cap. XLIII.

Imaginaria arte et, &c.] Ars imaginaria est duplex, Altera quidem assimilatiua, quae ad rei alicuius existentis exemplar, aliquid exprimit. Altera uero phantastica simulachra sine sensu non existentium. In genere phantastico sophista uersatur & fallit. Est etiam mercator quidam subdolos atque caupo.

Quomodo sophista fingat. Item de operibus Dei naturae, Artis. Cap. XLV.

Hinc uero et, &c.] Sophista est effector quidam simulachrorum falsus, & imitator. Effectoris autem facultatis duo sunt genera, diuinum scilicet, & humanum. Mortalia sub Luna siue animata, ab artifice Deo proficiuntur, scilicet ab ipsa rationis & artis, scientiaeque diuinae uirtute insurfa uniuersae naturae, effici aut haec non casu, sed arte diuina, potest & ratione, & necessaria persuasione monstrari. Quae unquam igitur natura generari dicuntur, arte diuina fiunt. Caetera uero ad horum imitationem procedentia, arte efficiuntur humana.

De operibus artis diuinae atque humanae, et daemonibus, et imaginibus atque umbris. Cap. XLVI.

Cum uero et, &c.] Ars effectoris diuiditur per longitudinem. Vbi diuiditur in diuinam & humanam & diuina in effectio nem rerum atque effectio nem imaginum. Humana quoque similiter, ubi alterum ab altero descendit, & quasi procedit in longum. Nam & humana facultas a diuina descendit, & imagines a rebus quoquo modo dependent. Postquam dixit, corpora eorumque imagines simul, & umbras esse, opera diuina, id est, non per artem humanam duntaxat affecta. Iterum repetens imagines atque umbras appellat opera daemonea, quia cum daemones pedisse qui sint deorum merito similitudines rerumque pedisse quae suos primorum operum diuinorum, quasi daemonea machinamenta uideantur. Praeterea sicut natura daemonum inter superos, atque inferos media est, ita lumē inter corporea & incorporea

corporea mediam, & in lumine potestas quaedam est daemonea, effectoris uidelicet imaginum, & umbrarum, quemadmodum, & daemones colent mira quaedam uisa non solum dormientibus, & abstractis, sed etiam uigilantibus ostentare, imaginamenta quoque nostra quodammodo etiam daemonea uirtute sunt. Non solum quia daemones efficacibus imaginationibus, artificijsque suis nobis imaginationes suscitant, uerum etiam quoniam in nobis imaginatur est quodammodo daemoneum. Dignum tres praecipue gradus Platonica lecta disponit. Primi quidem ignei solum, id est, caelestibus, corporibus inuoluuntur. Secundi igneis quibusdam cum aere quam plurimo temperant. Tertij corporibus quaduplici elementorum uapore coactis. Si quando nostram animam introrsus exerserit quasi uestitum spiritu, putabis forte daemoneum te uidere trinumque daemoneum. Nam & uehiculum caeleste uidebis, igneo cuidam aërioque uelamini prorsus infusum, eiusmodique uelamen spiritu circumfusum, spiritu, inquam, ex quatuor humorum uaporibus constituto, cognoscens animam primo quidem efficaciterque imaginationem in caelesti uehiculo exercere, sensumque prorsus omnem per rotam uehiculum expedire. Perque uehiculum hoc quasi per sigillum secundo uelamini imaginationes frequenter imprimere. Per secundum similiter tertium conformare. Postremo concludes imagines nobis intimas dum a spiritali daemoneque animali sunt, machinatione quadam daemonea proficisci. Inquit Melissus umbras fieri, quando in igne fit, ut ita dicam tenebra, id est, quando in lumine, quod tandem procedit ab igne caelesti opacum aliquid est obstatulum, cuius obiectu radij quodammodo impediti, circum uel profiliunt tenebrosa quadam figura mox e conspectu signata expressiores autem imagines, inquit, fieri lumine duplici, id est ex communi extrinsecus corporibus circumfusis, atque insuper ex proprio, id est, indole colore, figuraque faciei iam lumine circumfusae, utrunque lumen in corpus speculari concurrere imaginem sibi coëficit. Interea praeter modum communiter solitum sibi conspectio. Praeter enim id quod more consueto speculum recto quodam modo, & simul imaginem contueris, prospicis simul, quae a tergo tibi sunt, uisuali uidelicet radio ex speculo protinus repercusso, sed de hoc opportunius in Timaeo. Nonnulli imagines eiusmodi sustulerunt, falli putantes oculum, putantem dum rem ipsam intuetur, imaginem quandam se uidere: Plato uero cum suis imagines esse uult aliquid: Non enim res integras in speculis aliter apparere posse, igitur & hic, & in Timaeo existere imagines asserit. Hic certe dum inquit, idola non esse eadem atque corpora, significat, naturam quidem suam habere, sed non habere materiam. Quod plurimum in sexto de Re. pub. comprobatur, ubi ait: sicut Mathematicae formae ad diuinas se habent, sic corpora imagines specularis, quasi actum suum modumque proprium habeant, sicut Mathematica suum. Eandemque fuisse Theophrasti sententiam. Iamblicus, Priscianusque confirmant, ubi in libro eius de anima commentatur, cui & nos interpretationes quoque nostras adiunximus. Asserit idem Proclus in libro de Re. pub. sexto: Imo uera & umbras uim quandam, & quasi naturam habere suam asseuerare contendit, narrans Hyenam calcantem canis in alto sedentis umbram, illum ex alto praecipitare atque deuorare, scilicet bit quoque. Solinus canem intra Hyenae umbram latrare non posse. Adiungit Proclus, solere magos miris modis afficere rerum imagines atque umbras, hisque affectis similiter res ipsas afficere, quasi imagines atque umbrae naturam aliquam habeant suam ad res attinentem, per quam mutua quaedam fieri compassio ualeat. Ego uero & si hos effectus asserere minus audeo, magis tamen opinari audeo posse contingere. Si praeter radiales spiritualesque imagines, quae duntaxat resulant ex lumine, Lucetiana illa simulachra ponantur, quae etiam lumine sublato procedant, secundumque materiam corporum trahant atque naturam. Haec utique Proclus clare significauisse uidetur. Syneus autem Platonice noster in libro de somnis apertius expressisse, uult enim in corpore sensibilem speciem esse, cum materia simul extantem, adeo ut dum materia quaedam uaporalis per meatus exhalat, interim cum hac, & species mixta procedat. Hinc igitur effectum esse ut sicut species ipsa Graece dicitur, εἶδος, sic, & effluxus e corpore speciei illi idola non appelletur, quasi ex specie specimen, species uel tenuis. Quae quidem cum exprimitur ex toto corpore figurato, illinc, ut putant, exprimitur cum figura, quam ad certum spacium tempusque conseruet. Probabile uero uidetur ulterius quidem materiam procedere quam figuram, materiam mixtam, sed uicissim quoque speciem quandam, (ut ita dicam) immaterialem, & spiritualement figuram modum longius procedere quam materiam, quemadmodum peripateticis tradunt, intentionem quandam odoris, atque soni ultra materiam effluxum longissimè propagari. Proinde sicut radiales imagines alibi quidem quasi uanae sunt, in speculis autem instaurantur, ita eiusmodi simulachra alibi quidem quasi diuulsa, in spiritu animali, atque phantastico, quasi suo quodam speculo, colligi reformarique putant: forte quemadmodum characteres in fronte clausi uoluminis designati, aperto mox libro disparuerunt, iterum clauso statim comparuerunt. Mitto nunc quomodo per effluxum, confluxumque idolorum alia afficiantur ab alijs, & qua ratione imaginationes per haec ab absentibus proprie modum propinquantibus moueantur in somniaque contingat. Vt simile quidem est, si quid ualeant, quatenus effluxus materiales durant, afficere spiritum naturaliter, quatenus autem spirituales euadunt, afficere animum cognobili- ter, atque ita cum imaginatione congruere, quemadmodum radiales imagines cum oculo congruunt.

Quomodo Sophista fingat falsa. Cap. XLVII.

Reminiscamur, &c. Genus phantasticum in duo diuiditur, falsi enim fingunt imitantur uel aliquid per instrumenta, ut per corpora specularia. Alij per suam personam, atq; hi partim cognoscunt, quod imitantur, ut mimis, partim minime, ut Sophistae, qui cum res & uirtutes ignorent, tamen pro opinione sua res ipsas fingunt, uirtutesq; simulant.

Descriptio, distinctioq; Sophistae. Cap. XLVIII.

HArum quidem, &c. Imitatores aliquidem simplices sunt, ut artifices, atq; mimis, alij uero ironici, Sophista est imitator ironicus, multaq; in se duplicitate habet, sed inter Sophistas alij sunt profus ignaui, subitoq; deprehenduntur, alij sunt uersuti plurimum, & uersatiles. Ironici preterea uel publicas orationes, ad persuasionem componunt, uel priuati artificiosae, & ambitiosae redarguunt, primi quidem & quamuis appareant uiri ciuiles, non sunt tamen, sed oratores; quos hic Plato clam tangit in Gorgia uero palam, secundi quoq; cum appareant sapientes, sunt Sophistae, Sophista deniq; est ignorans, phantasmatum uictor, & praesignator, auarus ambitiosusq; redargutor.

IN LIBRVM PLATONIS DE REGNO, AD Federicum Urbini ducem semper inuictum.

Apologus.

IUPITER optimus maximus, cum optaret tale in terris quandoq; regnum prospicere, quale in caelo semper apud se conspiciat, tandiu per ipsam diuini regis ideam, regnum quandam diuinumq; animum demisit in terras. Conuocatisq; caelicolis imperauit, ut omnes futuro huic regi suffragarentur, quem superi quidem ex aede regia Federicum, ex ab orbis imperio Orbinatem Ducem tam nominarent, homines uero mutatis literis Federicum Urbinatem Ducem essent appellaturi. Assensere omnia tunc praeter lunonem numina. Sola enim luno crassioris aeris ambitiosa regina caelestis terris regnum habere inuidet. Verum Pallas Mercuriusq; suuentibus alijs, ex teste ueritate, coronam sceptrumq; regnum iam pridem utro eidem, cui ex Iupiter, libentissime contulerunt. Cum uero Academia passum Palladem, Mercuriumq; colat atq; seletur, ipsa quoq; regnum orbisq; totius Monarchiam, qualem diuinis Plato describit, Federico Urbinate ducem ex Iouis sententia, tum ex testimonio ueritatis optime merito felicissime tribuit.

In librum Platonis de regno, uel ciuilem. Epitome.

QUOD Deus natura hominem agendo producit, eum certe producit, ut agat, agat inquam gratia diuinorum. Quemadmodum uero alius finis est cuius gratia natura efficit pollicem, alius cuius gratia manum siue pedem, aliusq; rursum ad quem totum efficit hominem: sic alius finis est ad quem hominem dirigit singularem, alius quoque ad quem familiam, itemq; alius ad quem ciuitatem atque regnum. Ac denique finis ille existimandus est optimus, cuius gratia Deus totum genus humanum procreauit. Nemo uero existimet, cum proprii cuiusque coetus sit finis, nullum esse totius cumq; humanae uitae partibus insit ordo, in uniuerso tamen uitae genere esse confusione, denique cum partes ob finis unius intentionem inter se habeant unionem, totum ipsum esse dispersum. Quamobrem necesse est, certum esse humani generis finem, eumq; in actione quadam circa perfectiora consistere, per quam & superiora pro uirtutibus imitetur, & diligenter inferiora gubernet, scientia quidem naturalia perstratetur, pietas uero disponat humana, pietate autem diuina colat atque ueneretur. Eiusmodi ergo finis uita in exitu geminam, & in actione, & in contemplatione similiter constitutam, eo tamen pacto, ut actio contemplationis, tanquam diuini gratia sit instituta. Caterum absoluta utriusq; uita perfectio, tot tantisq; & tam uarijs adminiculis indiget, ut neque a paucis quibusdam, neque etiam a multis hominibus, sed ab uniuerso simul hominum genere duntaxat possit expleri. Fieri uero non potest, ut tam diuersae gentes per media tam diuersa ad unum omnium communemq; finem perducantur, nisi ab uno per unam quandam legem cunctos in unum pariter conuocante. Quemadmodum neq; fabri ministrisq; genere simul atq; ingenio longe inter se discrepantes, materias admodum uarias ad formam unam aedificij conserentes, in unum inquam commode congregabunt & construent opportune, nisi ab una quadam architecti unius lege regantur. Quapropter non iniuria Plato cum regem quaereret mundi monarchum, principio architectum produxit in medium, scientiamq; in tria tandem distinxit genera. Quorum primum in cognoscendo, secundum in agendo, tertium in faciendo uersatur. In primo Arithmetram, Geometramq;, in secundo architectum, in tertio solum ministrum que collocauit, probans architecti facultatem inter speculationem solum solumq; ministrum

uim mediam esse ponenda, magis tamen speculationis quam ministerij esse participem, neque iudicare solum Geometrarum more, uerum etiam facientibus imperare, officioq; semper adesse. Qualem ferme uult regem esse debere, qui uidelicet & contemplantium more uera iudicet, & iura non aliena quidem, sed sua mandet agenda. Proinde Plato exactissima uisus diuisione, quae definitioni scientiaeq; admodum necessaria est, Regem Homericis more nominat generis humani pastorem atque curatorem. Quem totius humani generis unius quasi ouis unum esse pastorem debere designat, ubi Deum inquit, quondam humani generis fuisse pastorem, sub quo & regnum illud Saturni aueum extitisse. Gubernatorem quoq; regem humanae uitae, quasi nauis iudicat appellandum. Significat autem in unum esse imperium omnium conferendum, ut humana gubernatio diuinae quam simillima sit, siquidem & Deus unus mundi totius est rector. Quod quidem his quoque breuiter rationibus confirmatur. Principio si res mundi partes in Asiam, Africam, Europam, regibus distributas tribus subegeris, facile admodum continget, ut uel unus duobus, uel duo uni, quandoq; inferant bellum, aut saltem de finibus, aut alia quapiam de re disceptare cogantur. Itaque uel inter eos ad unum trium erit litis iudicium deferendum, uel ad quartum quandam praeter tres iudicem constitutum. Quacumque tandem id ratione fiat, necesse erit iudicem, si modo sententiae sit illius acquiescendum, imperium in eos inter quos iudicatur, habere, alioquin nullius momenti erit iudicium, frustra q; iudicabitur, quod uideri possit regibus, uel Magis, uel saltem aequae potentibus dissolendum. Vnum igitur oportet esse regem omnium iudicem, omnibus proculdubio uenerandum. Praeterea uirtutum exemplar subiectis oportet esse regem. Maxime uero talis erit, si unus fuerit ante omnes, in quem oculos cuncti conijciant. Qui si orbem totum possederit, nec regnum ulterius affectabit, nec alijs inuidebit. Quae duo scilicet cupiditas & inuidia, solent rapinas & bella potissimum procreare. Et cum sua cuique charissima sint, maxime diligit omnes tanquam suos, pariterq; omnes diligit nationes, pariterq; curabit. Optabit pacem summopere, cupiet tranquillitatem, bonorum que omnium copiam, qualis utiq; monarchiae umbra quaedam apparuit imperante Octauiano. Subditi uero & iustissimi uident, cum iniustis nullus usquam pateat fugae aditus sub monarcha: & quamuis in minima peccandi licentia, tamen in firmam libertate uiuent, non tyrannis, paucis uel potentibus, uel in sanientis populi subiecti furoribus, sed a sapiente & iusto pioq; rege sic ad commune bonum perducti, tanquam nauis ad prudentia iusti gubernatoris ad portum. Qua quidem in re, & qui reguntur obtemperando regi sibi ipsi consulent, & rex ipse non tam libimet quam cunctis qui suae curae a Deo commissi sunt, uiuet. Recta enim gubernatio quemadmodum in libris de repub. disputatur, gubernatorem quidem eorum, qui gubernantur gratia, non gubernatos gratia gubernatoris instituit. Comparat praeterea regem medico, monens ut medicorum more & opportune & si opus fuerit importune, & uolentibus, & quandoque nolentibus imponat leges, remediaq; afferat salutaria. Eiusmodi uero gubernatorem atq; curatorem sapius ciuilem uocat uirum quam regem significans adeo humanum, ac fieri possit, mitem esse debere, ut inter ciues uideatur esse conciliis, prudentia, iustitia, cura potius quam alio quouis excessu superior. Quod si quis longissimo quodam intervallo prudentia & iustitia manifeste cunctos exuperet, hunc etiam si priuatus uixerit, esse regem omnium a Deo creatum absq; controuersia iudicat. Sinautem inter aliquos quantum ad haec spectat, parum admodum interfit, illis quodammodo redactis ad unum auctoritatem regiam tribuendam, multis uero nequaquam. Quippe cum multi nequeant tanta auctoritate digni alcubi reperiri. Tradi uero auctoritatem regiam ex alijs libris coniectare licet, uult a senioribus atque probatissimis, quorum senatus deinde sit collega regis, quasi quaedam respub. optimatum. Rex autem una cum senatu leges condat, quas non liceat uel cuiquam priuato transgredi, uel uulgo mutare, liceat tamen regi senatusq; simul pro temporum opportunitate quatenus expedit, diligenti cum aequitate & rebus ipsis accommodare atque temperare, & si oportuerit permutare. Regem ipsum epistolis sacrum haberi censet, sacerdotemq; more Aegyptiorum constitui, sacrorum mysteriorumq; antistitem: & utpote sacrum, ne quando contaminetur, non permittit iudicij ubi de caede, exilio, carcere agitur, interesse. Proinde

Proinde in hoc ipso lib. eiusmodi regjā dignitatē gubernationū omnīū optimā esse probat, ut diximus: pessimam uerō tyrānidem, quæ neq; lege, neq; mente legitima imperat, sed impetu potius atq; libidine. Secūdo loco laudat optimates, pariterq; uituperat potentiam paucorū. Tertio loco multorū laudat gubernationem, scilicet popularem, si lege gubernent, similiterq; uituperat, si non lege. Post hæc autē quid regium sit officium disputat, uidelicet ut quotūcūq; hominū generi necessaria sint prouideat, præfertimq; ad bene beatēq; uituendum. Iudicetq; prudenter quod artes, & quales ad hoc ipsum conferant, siue in pace, siue in bello, seu agendo, uel publicē, uel priuatim, habeatq; unā cum senatu summum in oēs imperiū. Præcipuē uerō animos omnīū decentissima, quadā fortitudinis temperantiaq; mixtione cōponat, multicos imitatus, qui acuta grauib. ritē miscentes, cōcensus suauissimos modulant. Demonstrat. n. & id quidem diuinē, nō esse tutū animos uel fortitudinē uersus quasi acutū supra modum intendere, uel temperantiā uersus quasi in graue nimis remittere. Illinc. n. effertatos, hinc effœminatatos tādē euadere: & illi quidē ciues & patriā uelut hostes inuadunt: hi uerō neq; se, neq; patriā tuent ab hostibus. Quā obrem optimū censet ex cōcinna uirtutis utriusq; copula, ingeniorū consonantiā ubiq; conflare. Sed hæcenus de libri ordine satis sit dictū. Quæ uerō de Sphærarū motu, prouidentiaq; & fato disputat, in Theologia nostra satis exposuimus. In his certē nos allegoricē docet, nō habere nos uerum legitimumq; regem, nisi uel in ipso cœlo, uel in terris est, quem uelut pastorem cœli rex nobis ipse præfecerit, pastorem inq;, non nomine solum, sed uitæ similitudine ipsum cœli regem pro uiribus referentem. Commemorat & duo regna, Iouis scilicet & Saturni, regnumq; Saturni regno Iouis tanq; felicitis anteponit. Si quidem sub Ioue actio uitæq; humana, sub Saturno autē contemplatio diuinorū significatur. Saturnus n. Græco nomine Cronos, ut Plato in Cratilo docet, puritatem integritatemq; mentis inuisolabilem cōprehendit. Quod autē ait Saturno regnante beatos homines uiuere, ostendit diuinā quadā uiri mente regnante, quo actiones gratia cōtemplationis instituas, humanum genus fore beatum. Ego autē finem mox argumentum faciā, si breuem prius allegoriam mysterij huius adduxero. Ait enim præsentem mundi circuitum ab oriente ad occidentem esse Iouiū atq; fatalem: uerum fore quādoq; alterū huic oppositum sub Saturno ab occidente uicissim ad orientem. In quo sponte nascentur homines atq; a sensu procedent in iuuentutem, alimenta q; illis ultro æterno sub uerē ad uotū suppeditabuntur. Iouem, ut arbitror, animam mundi uocat, cuius lege fatali manifestus hic manifesti mundi ordo disponitur. Præterea uitam animorum in corporibus elementalibus, Iouiam esse uult sensibus actioniq; deditam. Saturnum uerō supremum inter angelos intellectum, cuius radijs illustrentur inter angelos animæ accendanturq;, & ad intellectualem uitam continuē pro uiribus erigantur: quæ quoties ad uitā eiusmodi conuertuntur, eatenus sub regno Saturni dicuntur uiuere, quatenus intelligentia uiuunt. Proinde in ea uita ideo spontē dicuntur regenerari, quia electione propria in melius reformantur. Rursus in dies reuiuenscerc, id est, in dies si modo ibi dies dinumerantur, magis magisq; florescere. Hoc illud Apostoli Pauli. Homo interior renouatur in dies. Deniq; illis alimenta sponte affatim sub perpetuo uere suppeditari, quia non per sensus operamq; disciplinam, sed per lumen intimum, summaq; cum uitæ tranquillitate atq; uoluptate miris ueritatis ipsius spectaculis perfruuntur.

In Protogoram Epitome.

HXTAT apud Græcos uerissimū de Platone dictū, Phœbum uidelicet duos præcipuē filios genuisse, Aesculapium, & Platonem. Aesculapium quidem qui corporibus, Platonem uerō qui animis mederetur. Socratem quoque Socratici omnes purgandorum gratia animorum à Deo missum fuisse testantur. Morbus autem animi in falsis opinionibus malisq; moribus uidetur consistere. Tantum uerō malum ingenuis animis haud tam facillē ab alijs, quā à sophistis solet inferri. Profectō Philosophi sunt qui ueritatem studiosē quæunt ueritatis dumtaxat ipsius amore. Sophistæ uerō, opinionem affectant, similiter opinionis amore. Hi enim quasi disciplinā mercatores & caupones, undiq; opiniones absq; delectu uarias cōgregāt, tum ad excogitandū, tum ad dicendū utcūq; libuerit pertinētes, quas deinde quasi uenales diuitibus uendant adolescentibus, diuitiarum & inanis gloriæ gratia. Itaq; nihil unquam

unquam habent pensū, utrum uera, uel bona an contrā, aut ipsi discant, aut alios doceant, sed & confundunt, & passim errores effundunt quotidie plurimos, nulla prorsus rectæ elationis habita ratione, modo & diuitias cumulent, & uulgarem gloriam cōsequantur. Quamobrem necesse est adolescentes atq; uiros, qui sophistas ob sapiētia opinione, & eloquentiæ fucū plurimi faciūt, quotidie ab illis fallarū opinionū, pessimorumq; morum uenena cobibere. Si quidem mali mores, & falsas sequuntur opiniones, & facillē ab auaris ambitiosisq; præceptoribus, qui nihilominus plurimi existimantur, in discipulos transfundunt. Plato igitur uerū animorū miserum tam prone, tam grauius periclitantū frequētissimē sub Socratis sui persona maleuicorūq; sophistas pro uiribus deestatur, quo uidelicet homines discēdi cupidi caute fallaces deuitent Sireniū cātus, & noxia pocula Circes. Neq; in inuectiuis eos manifestis effulminat, ne uel ipse perturbatione ulla odioq; in illos uideat adductus, uel ipsi ipsoformitq; sectatores, uenenoſa in eū impudentissimā lingua telaretorqueat. Ergo partim Ironia, partim risu, sæpe ioco, & ludo, sæpius honesta quadam redargutione immeritā sophistis authoritatē conat adimere. Id quidē in sophista acutissimē pericit. Idē in Gorgia elegantiſsimē. Facetē admodū & urbane in Hippia. Scitē & argutē in Euthydemo. Artificioſē etiā in Protagora, sæpeq; similiter. Vbiq; uerō Sophistas omnia p̄tentes inducit iactabūdos, & glorioſos, temerarios insuper, & auaros. In principio quidē disputationis satis aptos, paulatim uerō ineptiores, postremō omnīū ineptissimos, qui nulla de re p̄cipuē grauiori, uel quid sit, uel quanta. Vel qualis, intelligāt, cūq; proſteantur omnia, nihil eos omnino scire cōuincit. Hæcenus in oēs Platonis dialogos in quib. Sophistarū cōmemoratio fit, præfatos esse sufficiat. Pergamus iam ad Protagorā. Socrates à Diotima fatidica artem amatoriā didicit, per quam sciebat per corporum pulchritudinē quasi per uestigia quædam sagaciter uenari, tum animi, tum mentis angelicę, Deiq; pulchritudinē, eandēq; artem ubiq; docebat. De hac eius arte Plato, & sæpe alibi, & in symposio ac Phædro præcipuē pertractauit. Eandem in principio huius libri significauit. Idcirco subiunxit eum non minus amare uirum quā adolescentem. Ac paulo post sentiores quoq; amare ardentius, modō sapientiores apparent. Post hæc Socrates dum Hippocratem adolescentem disciplinarum audissimē artificiosissimē monere temerē cuiuslibet se disciplinæ committat, non solum silū, sed & nos commonefacit, ut eam animi longē magis quā corporis habeamus, caueamusq; diligenter ne disciplinis ipsum noxijs imbuamus. Eas enim magis obesse animo, quā corpori nostro uenenum. Mox quasi pictor Sophistarum factum, uanitate inq; ante oculos ponit. Demonſtrat quoq; quantum iuuentus credula eorum, tum pompam admiretur, tum lenocinijs capiatur. Deinde ad ea descendit, quæ maximi ad uitam momenti sunt, & quibus sophistæ plurimū gloriantur, quærens de uirtute quidē omnī, præcipuē uerō de præcipua, id est ciuili, per quā & propria ciuiscq;, & familiaris, & publica res ad summum bonū recta ratione disponitur, quam ueluti præcateris necessariam Plato in omnibus penē quærit dialogis: intereaq; ostendit hanc nullo modo à Sophistis esse petendam, sed quodammo do à Philosophis: qui cum uerum intelligant colantq; bonū, nimis uerō recto ad ipsum tramite Deo duce perducere possunt. Sed redeamus nunc ad Sophistam, quem non posse uirtutem eiusmodi, uel exemplo tradere, uel disputatione docere, ex hoc planē perspiciatur, quod & ipse uirtutis est expert, & rectum disputandi ordinem non obseruat. Cum enim interrogetur Protagoras hic à Socrate, utrum uirtus doceri possit nec ne, utpote qui ueræ differentiæ artis sit ignarus, recipit statim se ostensurum uirtutem posse doceri, antequam quid ipsa sit quot uel in partes diuidatur, aperiat. Socrates autem tentandi Sophiste gratia argumentatur eam doceri non posse, his penē uerbis. Quando publicè de aliquo eius artis officio cōsultatur, quæ à certis præceptoribus doceri potest, nullus admittitur ad cōsiliū præter illos, qui artē eiusmodi ab ipsis præceptoribus didicerūt, ipsiq; exercuerunt. Quando uerō de publicis rebus, quæ ad uirtutem ciuilem spectant delibatur, omnes ferē similiter admittuntur, neq; ab ullo quæritur utrū, & à quo, & quando peritiā ciuilem acceperit, quasi omnes intelligāt eam certis in scholis dici non posse. Præterea si ab altero alteri traderetur, præcipuē uiri in ea clarissimī rem hanc tā preciosam sæpe suis hæreditario quodā iure relinquerēt. Ad hæc Protagoras lōgis probat ambagibus doceri posse uirtutē. In quib. notanda quædā præcorū refert mysteria. Decet em̄ quamuis

quamuis Sophista sit, nonnulla etiam legisse bona, & cum prolixè loquatur apud Platonem, utilia quaedam adducere. Tradunt Theologi ueteres sub terra quondam animalia lacuisse, id est, in prima mundi materia rerum semina præfuisse. Præterea Iouem, id est, Deum mundi opificem per sequentes deos, hoc est per stellas animalia ex elementis composuisse. Deos autem ministro dæmonum animalia instrumentis adimniculisq; ad uitam necessarijs armauisse, ea uidelicet ratione, ad Prometheus, qui dæmonum sublimium ordinem significat, armaret homines. Epimetheus autem qui inferiorum dæmonum refert exercitum, bruta fulciret, neq; id quidem iniuria, si quidem altiores dæmones, naturæ incorporeæ atq; rationali: humiliores autem corporeæ irrationaliq; potius fauent. Quantum uerò Epimetheus inferiorq; natura in his, quæ ad corpus pertinent fauit brutis, tantum Prometheus prudentiaq; superior in ijs, quæ ad animum spectant hominibus cõsuluisse uidetur. Cum enim artis tribuit rationem, artificiosum omnium, quæ natura beatis dederat, exhibuit fabrum. Accepit autè artem ipsam unà cū igne ab officina Mineræ, atq; Vulcani. Minerva quidem in arte ingenium, Vulcanus autè efficaciam continet, ignis deniq; instrumentū. Gemina uerò hæc numina, Minerva Vulcanusq; primo quidē in ipsis artū ideis excogitantur. Deinde in Mercurij Martisque uirtutibus. Postremò in dæmonibus gubernatorib; artū. Ab his igitur omnib; Prometheus rationalis animæ gubernator in hominem traiecit artis industriam. Quoniã uerò diuinū id extitit donū, statim ob ipsam cum superis cognationē, homo ueneratus est Deū anteq; loqueretur, uel artes aliquas exerceret: quippe cū diuinū munus ob miraculā eius potētā prius erigat in diuina, quā porrigat per humana. Prometheū uerò ob id munus dolore affectū, significat dæmoniacū ipsum curatorē nostrū, in quo & affectus esse possunt, misericordia quādā erga nos afflicti, cōsiderantē nos ob ipsum rationis munus ab eo uel datū, uel potius excitatū, tãto miserabiliore uitā in terris q; bestias agere, quantum magis sollicitā atq; explebilē. Quod quidē Pythagoras animaduertēs, Epimetheū quantum ad hoc ipsum spectat, Prometheo anteposuit. Id autē illi quodāmodo simile uidetur esse. Pœnitent me fecisse hominē. Proinde memento hominē hūc quemadmodū & apud Moysen ex terra, & postremò creatum, itē more quasi Mosaiico mundū inuitū habuisse. Sed de his alijs. Per eundē Prometheū in Philebo dicitur datū esse nobis à dijs differēdi artē unā cum igne. Ars. n. differēdi, ubi uniuersalia in particularia diuidit, processum rerū à superioribus repræsentat: ubi particularia uicissim in uniuersalia ritē resoluit, controuersiam rerum ad superiora designat: ubi definit, & ubi demonstrat, existentiam rerum ostendit, ibi quidem in seipsis hic autē ab alijs dependentiū. Ideo differēdi facultas diuinū est donum, cum diuinū uniuersi ordinem referat. Cum igne uerò data dicitur, quia ignis similiter diuidit, resoluit, de finit atq; demonstrat. Item quia rationalis facultas ignis instar illuminat intellectum, accendit uoluntatem, & utrumq; eleuat ad sublimia. Quod autē traditur Prometheū ciuilem uirtutem saluti hominū penitus necessariā, largiri nō potuisse, propterea quod uirtus eiusmodi penes Iouē sit, quo Prometheo non licet ascendere, ea ratione intelligendum est, quia ciuilis uirtutis officium est nō solum rebus humanis, sed etiā artib; imperare, singulasq; cum singulis ordinare, cunctas deniq; in cōmunem omnium formā dirigere. Idē uerò officium Iouis ipsius est in uniuerso, quod in hominū genere apparet scientiæ ciuilis officium. Quamobrem non iniuria ad Iouem ipsum spectat hanc nobis ex alto largiri. Uniuersalis enim uirtus ad uniuersalē Iouis pertinet prouidentiam. Prouidentia uerò dæmonum particularis est, & angusta, ideoq; in Iouis arcem nequit ascendere, cum angustior humiliorq; prouidentia, amplissimā eminentissimāq; æquare nō ualeat. Iuppiter igit per Mercuriū, id est, per angelū diuinæ uolūtatē interpretem, ciuilis scientiæ leges, id est, uolūtatē suæ decreta ad humanæ societatis generisq; salutem spectantia mentib; nostris inscribit inscribit in quā, & ab initio, quod Timæus aperte docet, & quotidie per angelos diuinā nobis uoluntatem interpretantes. Vnde intimus in nobis præfidet iudex, inextinguibile rationis lumen, rectū uerū falsiq; & boni maliq; examen, inuitabilis cōscientiæ stimulus. Per hanc Deus infusam omnib; legem omnes ita firmē ad cōmune dirigit bonū, ut omnes sflamas leuitate erigat ad superna. Ab hac utiq; ingenua lege lex deinde scripta ducit originem. Quod quidem in ipso libri legum exordio Plato aperuit, dicens: non ab homine, sed ipso Deo leges initium habuisse. Sed ut ad præsentem Dialogum redeamus,

redeamus, subiungit Iouem per Mercurium condidisse legem, quia iubeantur omnes ciuitatis esse participes, quippe cum hæc sola sit uinculum ciuitatis, ipsamq; ciuitatem iustitia & pudore constantem ait ad omnes cœlitus demississe, eò uidelicet pacto, ut quicumque posthac uirtutis huius omnino expers deprehensus fuerit, tanquam ciuitatis pestis ultimo afficiatur supplicio. Quem uero primo appellauit pudorem, deinde temperantiam nominauit. Est enim pudor ingentis temperantiæ fundamentum. Temperantia quidem in ciuibus proprios cuiusque moderatur affectus, gestusq; componit. Iustitia uerò actus cuiusque conducentes ad alios dirigit. Memento uero ciuilitatem in persona priuata his fere duobus esse contentam, sed in publica ex Platonis mente his adhibendam esse prudentiam. Atque id quidem penè satis in pace fuerit: in bello autem fortitudinem adhibeto, atque ita ciuilitatis erit absoluta descriptio. Post hæc autem confirmat Protagoras à communi hominum sententiā uirtutis huius participes omnes esse debere, propterea quod, si quis iniustitiam suam palam faceret, uulgo infans habebitur: quasi omnes existiment tam necessariam cōmunem ciuitati iustitiam, ut etiam si quis non habeat, saltem habere eam debeat simulare. Cum uerò ostenderit hæcenus ciuilem uirtutem esse omnibus maximè omnium necessariam, eiusq; affectū quendam siue fomitem semēq; ab initio diuinitus nobis infusum, demonstrare deinceps aggreditur uirtutem ciuilem imò & alias (omnes enim illa complectitur) neque natura neque casu absolutum firmumq; habitum sortiri posse, sed doctrina duntaxat & consuetudine eius habitum comparari. Ad id uerò primo rationem affert ostendentem homines non solere aliquem ob ea, quæ uel natura, uel casu fiunt probare unquam, uel improbare, actiones autem uirtutis aut uitij, laudare semper aut uituperare. Deinde peritij adolefcentiæq; educationem sub domesticis, grammaticis, musicis, gymnasticis, legibus, ordine quodam longo disponit, ostendens totam uitæ institutionem ad id obnixè contendere, ut declinentur uitia uirtutes possideantur, quasi neq; uitia, neq; uirtutes, uel fortuna, uel fato, sed arbitrio, & exercitatione prouentiant. Interea præcorum perstringit sententiam de uitij puniendis consideratione dignam, uidelicet neminem quis deliquerit, sed ne uel ipse ulterius, uel alius eius exemplo delinquat, puniendum esse, demonstratq; ad illa, quæ obiecerat Socrates. Nos autem omnibus, quæ hæcenus disputata sunt, auream illam præcorum sententiam tenebimus alta mēte repositam. Primo quidē Deum ipsum uitæ salutē nostræ omnibus undiq; modis prouidere atq; consulere. Deinde ciuilem uirtutē donū esse diuinū, ne quis forte cōfidat se absq; diuina gratia, remp. recte feceritq; gubernaturū. Id enim in Legibus, & alibi Plato cōfirmans ait: quemadmodum bestia multæ ab uno nisi sub humano pastore recte duci nō possūt, ita neq; homines multi feliciter ab uno quodā rege, nisi & unus regatur à Deo. Ideoq; regendū facultatē non aliudē quā à Deo haberi in Theage & Menone probat. Protagoras uerò sophista quid uelit ipse uiderit. Deniq; q; necessaria sit inuoluta iustitia missa cœlitus meminimus si aures absidue nostras præcorū uoces illæ circumsonent: Mortales quondā miserè antequam ciuilitas cœlitus mitteretur, neq; segregati uiuere poterant, quin passim laniarentur a feris, neq; iterum congregati, quin à se inuicem lacerentur. Itaq; salutē nobis quam cunctæ simul artes præstare non potuerunt, sola tandem iustitia præstitit. Post hæc Socrates ne Sophista propter nonnulla, quæ ab alijs accepta narrauerat bona, admirationi sit audientibus, ironica quādā, & urbana, & artificiosa redarguendi ratione reddit illum præsentibus deridendum. Interrogat enim postquam de uirtute tam magnificè fuerat elocutus, utrum una sit tantum uirtus an plures. Præterea si plures, utrum sint partes unius, nec ne. Rursus si partes, nunquid similes sibi inuicem atq; totæ an utriq; dissimiles. Ad hæc Protagoras neq; recte scit respondere, neq; definire aut partiri uirtutes, neq; distinguere, qua ratione similes sint, & qua dissimiles, neq; quod in disputando turpissimum est, euitare quin ad id facile deducatur, ut sæpe sibipsum repugnet. Tandem uerò cum ob ignorantiam respondendi inciperet Protagoras tergiversari, ideo quæ Socrates abiturum se simularet, ab auditoribus Sophista ad differendum est reuocatus. In qua quidē altercatione Prodicus primum Sophistæ superstitiosa circa uocabula curiositas demonstratur, deinde Hippia quoq; Sophistæ ostentatio in concionando tumidior. Postremo Protagoras reuocatus ad disputandū, importunè nimium, & ineptè in carminibus poësiq;

poesimq; digreditur, interrogans Socratem de quadā Simonidis poëta sententiā, quam & ipse minime intelligere à Socrate mox conuincitur, mentem Simonidis exponente, quasi dixerit, uirum bonum fieri quidem esse difficile, perseuerare autem impossibile. Hic audies priscorum sapientiam uerbis quam paucissimis fuisse contentam, atq; posse breuib; multis complexio, uirum absolute docto opus esse. Item neminem mala turpiaq; sponte committere, sed ignorantia. Deniq; ubi dialectico more differitur, poëtica resp. enda. His actis, iterum Sophista tergiversatur, atq; uix à presentibus reuocatur. Tunc Socrates ad priorem de uirtute dissertationem regreditur, utrum multa sint uirtutis unius partes, & qua inuicem ratione se habeant. Protagoras autem iterum labitur, affirmans alias inter se uirtutes esse simillimas, quod in superioribus non admisserat, item fortitudinem ab alijs longissime separans, consentiensq; homines absq; prudentia cæterisq; uirtutibus fortes esse posse. Quā in re sibi met repugnare deinde compellitur, confitensq; non solum fortitudinem, sed neq; etiam uirtutes illas absq; prudentia posse consistere. Tum uerò de bono, & malo multa tractantur. Siquidem prudentia est scientia eligendi boni, maliq; uitandi. Ambigitur autem utrum bonum malumq;, idem sit penitus quod & uoluptas atque dolor. Neque affirmatur id quidem omnino, neque manifeste omnino negatur. De hoc enim in Gorgia, Phileboq; & alibi. Omnino uerò probatur prudentiam ipsam, in qua & finis uitæ, cognitio, & uisum ad hunc conferentium consistit electio, moralium uirtutum esse principem atq; ducem, idq; usq; adeo affirmatur, ut uirtutes quasi scientia, id est, prudentia quædam uideantur esse, uitia uerò inscitia, scilicet in prudentia quædam. Additur deinde peccata omnia ab ignorantia proficisci, neque illum aliquando electurum mala, nisi deceptum imagine boni, neque fugiurum bono, nisi imagine quædam mali perterritum. Si quis uerò dixerit hominem bona discernentem atque mala, ab illis tamen diuerſi, ad hæc contra conuertit, propterea quod a uoluptate uel affectu sensuum alio superetur, Socrates id negabit, asserens id ipsum quod ab affectu superari dicitur, nihil esse aliud quam inscitiam. Scientiam uerò omnium quæ in nobis, & circa nos sunt, potentissimum esse, neque ab ulla re unquam superari posse. Denique concludit scientiam plurimum, imò totum ad uirtutem, beatitudinemq; conferre, ignorantiam uerò pariter ad contraria. Iterumq; Protagoram corripit, quod & sibi met contraxerit, & ordine usus præpostero fuerit. Siquidem antequam quid sit uirtus definiat, partiri eam aggreditur, & utrum doceri ualeas, disputat. Simulat quin etiam Socrates se quoque in repugnantiam esse deductum, ex eo duntaxat, quod Sophistam secutus fuerit aberrantem, admonetq; ut Promethei prouidentiam potius quam Epimethei prope rantiam in omni uita pro uirtutibus imitemur.

In Euthydemum. Epitoma.

RLATO insignis charitate uir in Euthydemo, quemadmodum & sepe alibi, studet animos ad seria natos à uanis Sophistarū nugis auertere, ostendens eos uel ubi de rebus grauissimis agitur, ludere, spemq; audientium ubiq; deludere. Hos autem & alibi aliter, & hic ita describit, curiosos & uanos in uerborū alteratione certiores, promptos ad quoduis dictū, seu uerum, siue falsum sit, resellendum. Primo quidem ostendit, quam auarum sit ingenium Sophistarum, cū Euthydemus Dionysidorusq; fratres Sophistæ, artem militarem, qua gloriantur, parati sint mercede docere, quam nullus unquam uendidit. Deinde quam ambitiosum. Quippe cum iudicalem peritiam unā cum militari, & utramq; unā cum Sophistica, quæ longissime inter se differant, simul profiteantur. Tertio quam uanum, nempe iam, scies a rebus ad uerba, auerſitatis studio ad mendacia sese conferunt. Quarto quam contemnendum. Breui enim & ad summum biennio quilibet cauillatoriam hanc assequitur facultatem. Quinto quam periculosum. Nam cui mirum uideri debet, simplices adolēcentes furcatis Sophistarum argutis facile irriteri, falsisq; inde opinionibus perniciosissq; moribus imbui, quādo quidem & Socrates ipse senex, sapientissimuscq; fingitur eadem esca illaqueatus, admiranduscq; ad Sophistarum gymnasia properare. Adde quod & Socraticus ille demon quā nullo decipi posse uideatur, a Sophisticis horum nebulonū præstigijs fingitur esse deceptus. Interea Socrates etiam in senectute scholas puerorum, & ludos mulicæ, uerborūq; rudimenta

rudimenta frequentans, nos admōnet: primò quidem nequid ad disciplinarū perfectiōnem uel minimum contemnatis: deinde ne, ut sepe accidit, sub rustico, quodam uerendæ rubore à disciplinæ studijs arceamur: tertio ut Solonis more tam diu discendum nobis esse censeamus, quam diu uiuendum. Proinde quod Sophistæ Socraticam aduersus eos ironiam nunquam animaduertunt, imò uerò nihil tam magnificum in eorū laudes adducitur, quin facillimè credant, palamq; recipiant, duò nobis declarat præcipuè: alterum quidem, nihil uanius his nebulonibus reperiri posse: alterum uerò, eos qui ad alios fallendos impensius student, nimirum sua ipsorum fallacia facillimè falli. Præterea quod præstigiatores eiusmodi uirtutem quem pollicentur, neque præstant unquam, neque ad ipsam alicubi exhortantur, sed ad consuetas uerborum cauillationes ubiq; refugunt, easq; quasi res serias studijs alijs quasi ludis proculdubio anteponunt, tria potissimum nobis significat. Primum, eos qui uirtute ipsi ornati non sunt, eam nunquam uel ratione, uel exemplo posse docere. Secundum, homines uerborum nimium curiosos, res bonas nunquam uel consequi, uel asserre. Tertium, eos qui facillimè plurima pollicentur, minime omnium promissa seruare. Accedit ad hæc quod Socrates Sophistas ad docendam uirtutem allicit discipulorum diuitum plurimorumque turba tanquam ambitiosos nimium & auaros. Sed ibi sub persona Critonis admonemur, ne temerè cuiuslibet curandum animum committamus. Quod uerò Socrates Sophistas dum uirtutem promittunt, interim quasi Deos obsecrat, apertè declarat ab ipso Deo uirtutem esse petendam, hominesq; uirtute præditos, quasi diuinis habendos esse. Item quod illos ob uirtutis studium regibus beatiore existimat: planè significat uirum uirtute præditum, primò quidem sui ipsius: deinde, & regum esse regem. Docet præterea Socrates in Clinia curando quantum cum charitate, quanta curandæ iuuentuti adhibere diligentiam debeamus. Mox uerò sub insolentissimorum Sophistarum pollicitationibus parturiunt montes, nascetur ridiculus mus. Sed & notanda est ibi hyperbolica quædam ad uanos homines deridendos Socratis ironia. Deinde incomparabilis uanitas nebulonum pro rebus uerba, & illa quidem ineptissima ubiq; præstantium, quumq; exhortationem ad sapientiam promiserint, ad pueriles ineptias relabentium. Tum Socrates uniuersum Sophistarum gymnasium ait, ludum esse uerborum, eosq; rerum naturam omnino latere, atque artificiosas illorum telas, sola uerborum expositione significationisq; distinctione posse dissolui. Obsecrat deinde facetissima quædam ironia Sophistas, ut post ludos ad seria ueniant: proponitq; formulam quædam, ad cuius exemplar exhortationem ad philosophiam ab illis exoptet. In eiusmodi formula felicitatem primò quidem communi notionē describit, bene uiuere. Deinde hoc ipsum bene uiuere uel in ipsa rerum ad uotum consecutione, uel in recto rerum ipsarum usu probat consistere. Atque utrinque per inductiones concludit: sapientiam, cum sola, & consequatur res ad uotum, & utatur rectè, solam beatos efficere. Ibiq; talis in inductionibus ordo conspicitur, ut si per singulas uitæ partes sapientia tum ad uotum consequitur, tum rectè utitur, consequentem in uniuersa uita finem uitæ communem summumq; bonum sapientia eadem afferrat in consecutione prospera, rectoq; usu consistens. Inter argumentandum uerò præclara sententia fulget sectæ Stoicæ fundamentum, externa uidelicet, & corporea esse indifferentia potius, & communia, quam aut bona, aut mala dicenda. Propriè uerò bonam esse sapientiam, malam uerò insipientiam. Siquidem per illam bona omnia, per hæc omnia mala nobis euadunt: ideoq; sapientiam solam beatos facere posse. Quod uerò in scientia potestas ad felicitatem tota consistat, tria ipsa felicitatis nomina à priscis Græcorum auctoribus instituta declarant, scilicet Eudæmonia, Eutychia, Eupragia. Primum significat cognitionem boni, secundum consecutionem, tertium uerò usum, quæ omnia sapientia nobis perficit. Quam boni scientiam Plato & hic, & alibi dicit quodammodo esse uirtutem. Sapientiam quidem esse absoluti diuiniq; boni scientiam. Prudentiam uerò, scientiam bonorum malorumque propriè ad hominem pertinentium. Iustitiam quoque scientiam bonorum malorumque pro meritis distribuendorum. Fortitudinem autem scientiam circa bona & mala audiendi atque metuendi. Temperantiã denique scientiam circa bona malaque similiter asciscendi, atque fugiendi. Meminisse præ cæteris hic oportet, Platonem & hic, & sepe alibi innuere sapientiam non tam hu-

mano studio comparari, quam purgatis mentibus diuinitus infundi solere. Quippe cum animus huic coniunctis corpori, ad res penitus à corpore separatas reddatur ineptus, & quasi noctua sub nimio diuinorum splendore caliget. Quapropter Socratica ad sapientiam adhortatio non tam ad speculationem pertinet, quam ad mores. Quibus tandem purgatus animus, sapientiam à Deo, & scientiam prudentiamque consequitur. Per hæc Socrates dum à sophistis exhortationem ad Philosophiam, quæ est sapientiæ, studium exposcere simulat: ipse interim aptissima quadam simulatione ad philosophandum mirabiliter adhortatur. Veruntamen nondum sophistæ exhortationem uel pro seipsis, uel pro alijs saltem accipiunt, sed per solitas iterum ineptias retoluntur. Vbi apparet quod peritiam uel in nugis semper sit ingenitum, uel iniquè natum, uel perperam educationem. Inter hæc aduerte diligentissimè diuinam Platonis sententiam, qua iubemur uitæ artis sapientiæ consequendæ gratia perpeti non solum incommoda, iacturas, labores, & seruitutem: uerum etiam si speremus ex ipsa dissolutione nostri meliores denique euasuros, permittere nos illi, qui hoc ipsum promiserit, excoxiandos liquefaciendosque, ac penitus dissoluendos. Vbi apparet quantum animi boni rebus præferat corporeis: & quantum probandi sint ueteres illi fortissimi martyres Christianorum. Huic illud simile: Qui animam amat suam in hoc mundo, perdet eam: qui uero hic eam perdidit, eandem in æterna uita recipiet. Proinde Socrates sophistarum captiunculas confutans, demonstrat contra sophistas facillimè posse sophismata retorqueri, præsertim quia cogit eos & sibi met repugnare, & absurdissima confiteri. His actis rursus similem superiorum formulam simulandam, declarat nihil boni auditores à sophistis accipere, sophistasque ipsos ueluti ditissimos ad bonam frugem euocari non posse. Quoniam uero tria hæc nomina inter disputandum, sapientiam, scientiam, prudentiam, sæpe repetit, animaduertendum est, ubi obseruantis loquitur, sapientiam definire diuinorum cognitionem, scientiam naturalem, prudentiam humanorum: Vbi uero mitius obseruante, scientiæ nomini ad tria hæc significanda uti solere. Sed ubi liberius, singulis pariter pro omnibus uti. Præterea duo adducit artium genera, earum scilicet quæ efficiant opera, & earum quæ factis utantur. Et quoniam ars, quæ utitur alterius, artis opere, tum finem illi fabricandi præscribit, tum exemplar adhibet operis absoluenti, non iniuria uitentem artem facienti dignitate præponimus. Attendè hinc Platonem tam paruis facientem artem, tam magnificare uitentem, ut apertissimè uelit, si quis uel materias omnes in aurum pro arbitrio possit conuertere, imò & immortalitatem ipsam inter homines comparare, nihil sibi uel tantam auri molem uel immortalitatem nisi uti sciuerit, profuturam. Attendè iterum communem hinc oratoriæ artis abusum sophisticæ similem prorsus uituperari, tanquam fascinationis maleficæ speciem, ubique ad insiduos perturbantibus animos ueneficè contendentem. Simili quadam ratione communem poësis abusum a libi detestatur. Sed quia hic in artibus numerandis nominat dialecticam, ne quorundam more dixerim dialecticam: nam dialectica mihi latinus sonat, meminisse oportet logicam apud Platonem significare artem regulas nominum, orationum, argumentationumque disponentem: dialecticam uero sagacem philosophantis indaginem, regulis his utentem ad rationes rerum inuestigandas, diuinarum præsertim, à quibus rerum quoque sequentium summæ rationes rerum inuestigandas, diuinarum præsertim, à quibus rerum quoque sequentium summæ rationes accipiuntur: ideoque dialecticam plerumque apud Platonem Theologiam nobis significare. Nominat ibidem artem regiam atque ciuilem, scilicet prudentiam humani generis feliciter gubernandi. Quæ quidem siue in persona priuata, siue publica sit, uel una, uel multis, æquè ab ipso tam ciuilibus, quam regia nuncupatur. Huic profectò tanquam reginæ omnes subijcit facultates, quæ in agendo faciendoque uersantur, quibus ipsa dat leges, ac tanquam instrumentis utitur, & ancillis. Subijcit similiter Theologiæ scientiæ omnes, quæ uersantur in speculando, ad quam hæc ita se habeant, quemadmodum priuatae artes ad regiam. Quamobrem Socrates dum in ipsa formula superiorum formulæ rursus continuata facultatem quærat ad felicitatem potissimum conducentem, merito dimissis alijs, ad regiam Theologiamque confugit, præsertim cum felicitas in optimo rerum usu consistat: hæc uero rectissimum tum speculandi, tum agendi & faciendi uisum afferre omnibus per omnia studeant. Idem tradidit in Philebo, idem in ultimo Legum, idem in libris

de Republica, ubi ad generis humani felicitatem futurum gubernatorem in theologia primùm, deinde in ciuili instruit disciplina, afferens diuinam ipsam boni ideam, uix tandem à solo legitimo theologo percipi, ac nisi percepta fuerit, non posse quicquam uel priuatum, uel publicè rectè agi, feliciterque disponi. Quamuis autem ita sit, Socrates tamen hic inter adolescentes exhortatur solum, sophistas solum confutat, uisus denique legitimos docet. Hic ergo sub ironia atque dissimulatione eiusmodi tangit mysteria, seque simulat hæc scire, & quali inter sophistas uertiginosos pati uertiginem. Fortè uero ambigere propterea simulat utrum theologia ciuilibusque præferat felicitatem, quia neque theologiæ, neque ciuilibus disciplinæ absoluram perfectionem humana quadam uia, sed diuina potius inspiratione haberi posse sæpe confirmat. Quapropter non iniuria humanis diffusis utribus, felicitatem in diuinam refert munificentiam, in quam & theologiæ sapientiam & ciuilibus prudentiam proculdubio retulit. Eo denique pacto hæc omnia nobis accipienda sunt, ut humana quidem officia mentes ad felicitatem præparent, præcipuè sub theologica ciuilibusque disciplina rectissimè gubernata: Dei uero ipsius clementissima bonitas, summum hominis bonum per hæc quasi media ad ipsum conuersis denique largiatur. Statueram hinc factis honestum argumento, imò uero commentario finem imponere, uerum detinet me adhuc necessaria quaestio, id quid conducatur frequens Socratis ironia, quæ quidem semper Socratis bona dissimulat, sæpe uero bona simulat superbiorum: & quantum semper Socrates derogat, tantum sæpe superbis arrogat: atque id quidem iocis facerisque frequentibus efficit, & sapius ultra fidem, ut in se quidem deprimendo audientes reddat moderandos. Profectò qui præter modum laudantur à Socrate, si non omnino perditum sunt, rubore confusi seipsos emendat: sin uero iam perditissimi, non ipsi iam, sed præsentis correptionis eius exemplo tam ridiculam superbiam uanitatem cautissimè uitant. Est autem Socratis ironia, res admodum artificiosa, urbana, faceta, uenusta. Tutius ueritati ad stipulatur, odiumque declinat, dum & professionem aperte dissimulat, & prius sibi derogat manifestè, quam uel clam derogare alteri deprehendatur: & quod maximum est in uitis corrigendis, fugit maledicti notam. Per hanc utique propè huius dialogi finem sophisticæ caulationis uituperationem in tria colligit capita. Primum, quod probatissimi quique nugæ eiusmodi asperrantur. Secundum, quod sophisticata seipsa confundunt. Tertium, quod uel pueri hæc tanquam leuissima biduo assequuntur. Mox à sophista descendit ad rhetoricam: uterque enim ciuilem uirtutem falso proficitur, ut scribitur in Gorgia: & sophista quidem philosophi speculationem, rhetor autem moralem philosophi disciplinam simulat proculdubio. Ostendit autem rhetores atque oratores dum se, & philosophos, & ciuiles simul proficitur, esse ad utrumque prorsus inuitiles. Concludit postremo dialogum gemina optimaque sententia. Altera quidem, curandum magis esse ut bene sint filij, quam ut sint: atque ut illos relinquant bonos, potius quam illis relinquant bona. Altera uero, omnino esse philosophandum: quando quidem philosophia ipsa res est diuina, neque uel ob falsos eius profectores, uel ob mendaces calumniatores dimittendam esse possessionem adeo preciosam.

In Hippiam minorem Epitome.

AIRIFICA Socratis Platonisque nostri bonitas, cum diligentissimè multis ubique modis prouideat, ne iuuentus credula subdolis sophistarum aucupijs capiatur, captaque perdat, non iniuria Hippiam Eliensem sophistarum insolentissimum atque fallacissimum duobus dialogis agit, Maiore uidelicet atque Minore. In maiore quidem demonstrat Hippiam rerum professorem pulcherrimarum omnino quid ipsa pulchritudo sit, ignorare. In minore uero eundem se iactantem, quod ante alios mendacem à uerace discernat, ostendit in utriusque definitione prorsus errare, ut patet Hippiam, ut omnium arrogantissimum est, ita & ignorantissimum esse, atque ineptissimum apparere. Mitto nunc quod eum, ut mos est sophistarum, iactabundum & temerarium auarumque depingit: & cum promittat omnia, in omnibus dantem uerba, nihil uero præstantem, cumque maximis gloriatur, uel in minimis claudicantem. Sed ut ad mendacis ueracisque definitionem redeamus, mendax ritè describendus erat, qui maximè uelit,

T T a utcunq;

ut cunctis possit, sciatque, mentiri. Verax autem contra, qui maximè velit, ut cunctis possit & sciat, uera loqui. At Hippias inertissimus artium magister omnium, confusissimusque ueracis mendacisque discretor, ordine definit opposito, dicitque mendacem, qui maximè possit sciatque mentiri, quotiescunque uoluerit: ueracem uero, qui quocumque uoluerit, queat & sciat uera loqui. Unde cogitur primò fateri mendaces esse potentes, scientes, prudentes, sapientes: deinde & bonos ad illa, ad que potentes sunt, atque sapientes. Tertio, per artes singulas deducendo compellitur in qualibet tam re, quam arte fateri eundem esse ueracem, atque mendacem quod negauerat ab initio. Siquidem in qualibet ille qui optimè caller, idem maximè potest, & scit pro arbitrio uera loqui pariter atque mentiri. Quarto, ad concedendum inducitur ueracem nihilò meliorem esse mendacem: quandoquidem quod sufficiens bonusque est uerax ad loquendum uera, tam sufficiens bonusque apparet mendax ad mentiendum. Post hæc Socrates sophistam in ambiguitate adducit, uter delinquat grauius, num qui mentitur uolens, an qui nolens. Id uero sophista nescit soluere, neque Socrates quidem soluere uult sophista. Est autem ita soluendum. In his quidem quæ ad intelligentiam pertinent, minus errare, qui mentiuntur sponte: in his autem, quæ ad mores spectant, errare magis. Eum uero qui nolens dicit mendacium, contra se habere. Deinde ambigitur utri magis errent, num qui dedita opera, an qui infirmitate uel ignorantia peccant, probaturque longis inductionis ambagibus, in his quæ ad naturam & artem, illarumque instrumenta pertinent, grauius esse uitium uel impotentia, uel ignorantia commissum, quam malitia perpetratum. Siquidem naturæ bonum in ipsa potentia, bonum uero artis in hac ipsa, atque insuper in cognitione consistit. Malum igitur in oppositis. Ex his autem extra propositum Socrates Hippiam ad mores transfert, concludens idem in genere morum, quod & in naturæ artisque genere. Quod quidem etsi intelligit Socrates fieri non debere, itudet tamen declarare sophistam id nequaquam animaduertere. Profectò in his, quæ ad uoluntatem moresque pertinent, grauius delinquitur malitia, id est, quædam uoluntate peccandi, quam si uel per impotentiam, uel per ignorantiam delinquitur. Postremò Socrates iustitiam esse dicit uel potestiam, uel scientiam, uel utrumque. Addere sciebat, sed nolebat tertium, scilicet uel uoluntatem. Iustitia enim maximè in uoluntate consistit. Id uero declarare uoluit latere sophistam. Sed iam argumentum superioribus præceptis his concludamus. Docendum sine inuidia. Absque rubore discendum. Gratia semper habenda docenti. Aliena inuenta sibi non usurpanda.

In Charmidem, uel de temperantia, epitome.

TVDIVM Socratis in hoc dialogo est, omnes quidem ad temperantiam cohortari. Tres uero præcipuè, scilicet adolescentes, & nobiles, atque pulchros. Adolescentes quidem propterea, quod citò morbis adhibenda est medicina. Principijs obsta, serò medicina paratur: Cum mala per longas inualuere moras. Nobiles quoque, tum ut ostendat ueram in uirtute nobilitatem esse ponendam, tum quia nobiles plerumque cæteris exemplo sunt, & quotidie ad rem publicam admittuntur, grauisimo, si mali sint, humani generis detrimento. Formosos denique: nam hi potissimum flagitiosorum consuetudine deprauantur: quò sit, ut magis egeant medicina. Præter ea formosissimi dere debent, ut quemadmodum natura corpori breuem tradidit pulchritudinem, sic ipsi uicissim Deo naturæ auctori, sempiternam animi resistentiam pulchritudinem. Neque uero permittendum est, ut cum exteriora nostra multis sua pulchritudine placeant, interiora interim sua deformitate displiceant. Etsi omnia in hoc dialogo mirificam habeant allegoriam, amatoria maximè, non aliter quam Cantica Salomonis: mutauit tamen non nihil, non nihil etiam prætermisi. Quæ enim consonabant, castigatissimis auribus Atticorum, rudioribus fortè auribus minimè consonarent. Ideoque Aristarchus quidè Homericus, in uero Platonicus, quæ minus consonant, diceret non Platonis esse, sed Chroni. Tria uero in ipso exordio notanda sunt in primis, quæ amorè ab hac forma corporis ad incorpoream transferunt pulchritudinem. Primò, quod inquit Socrates, se inter pulchrum hæc, & pulchrum illum, nihil discernere, sed pulchros sibi cunctos æquè placere: quasi dicat, non in unius corporis forma sistendum esse pedem, sed ad ipsam communè speciei totius pulchritudinem ascendendum. Quam cum una sit in multis, ideam pulchritudinis unam refert super multas. Quemadmodum igitur ab individuo ad speciem, & à specie ad ideam cogitando transcendimus,

ita & ab amore formæ huius, ad amorè communis formæ primò, deinde ad formæ idealis amorem pergere admonemur. His addit Socrates corporis pulchritudinem non propter se amandam, sed tanquam diuinæ pulchritudinis imaginem nobis existimandam. Iubet postremò nudare animi, corporisque formam posthabita, decorem animi tum naturalem inspicere, tum studio comparandū diligentius adhibere. Et interea corripit Chærophontem, qui nescio quid de nudando, quasi in palæstra corpore dixerat. Neque iniuria exhortationem ad temperantiam à pulchritudine corporis exorditur. Hæc enim temperantia quædam est linearum atque colorum. Sed ab hac proximè transit ad corporis sanitatem, quæ etiam est temperantia quædam, humorum scilicet atque membrorum. Tertio ab hac ad animi ipsius ornatum, quod & in affectu temperantia est, ipsa motionum scilicet moderatio: & in cogitatione quædam similiter est temperantia, in quadam intelligentiæ cum rebus quæ intelliguntur concinna congruitate consistens, ut non immeritò Pythagoras temperantiam uirtutem omnium dixerit esse saluberrimam, tam publicè, quam priuatim humanæ societatis conseruatricem, præsertim cum & iustitia temperantia quædam sit: id est, conueniens in commutando distribuendoque moderatio. Profectò quamuis temperantia propriè circa continentas uehementes libidines uoluptatesque uersetur, tamè similitudine quadam transferatur, & ad cupiditates omnes amputandas, & ad actum quemlibet moderandum, ut etiam officium fortitudinis in audacia timorisque moderatione uersetur, similiter iustitiæ in præmiorum poenarumque modo, liberalitatis quoque in erogandi modo, denique totius uitæ salus, ut ne quid nimis. Hinc Pythagoricum illud, Mentura omnium optima. Sed memento illos in Phædone negari temperatos esse, quod corporeæ uoluptatis gratia à uoluptatibus abstinent, iubet enim actiones mortales ad purgandam mentem referri, consequendæ sapientiæ diuinæque similitudinis gratia. Tanta uero est excellentia temperantiæ, ut & eam omnes in operibus suis obseruent artifices elegantes, & ipsius uirtute non solum corpus sub luna quodlibet, uerum etiam cælum ipsum uniuersumque seruetur, quod in Gorgia sapientum testimonio confirmat. Huic illud simile, Disponit Deus cuncta fauente. Item in numero, pondere, mensura cuncta disponit. Sed iam ad dialogum reuertamur. Societas dum ex sententiâ magorum uetat curari corpus antequam curetur animus, manifestè eos improbat, qui minima curantes maxima negligunt: uelut quæuis & canibus agrotantibus remedia querunt, in sui uero corporis & animi morbis medicos minimè consulunt. Minima quæque suppellecilia ritè componunt, ipsi interim & animo, & corpore incompositi. Intemperato animo citharam temperant. Quotidie aliena curiosè tractant, propria deserunt. Omnia uero præter animum ipsum nobis sunt aliena. Ideò corporis medicinam solum appellauit, rem leuem, fragilem, & omnino mutabilem, ac penitus contemnendam. Significat etiam multa nobis incommoda tum corporis, tum fortunæ, ob intemperantiam frequenter accidere: atque contra complurima bona per temperantiam prouenire. Item animo perfectè composito, quæcumque accidunt, tam & prudenter disponi, & a quæ tolerari, ut nihil tandem euadat in malum. Incomposito uero animo nihil bene uel in corpore, uel extra posse componi. Exponit autem in Cratylo nomen intemperantiæ Græcum Sophrosynen, quasi salutem quandam conseruationemque prudentiæ. Putat enim animo uerorum lumina omnium innata fuisse, ideoque si in seipsum prius inspiciat, uera in se omnia conspiciat. At uero quò minus inspiciat, in causa est immoderatus ad corpus corporeaque affectus: quò fit ut temperantia opus sit in primis, per quam expulsa perturbationum caligine mens facta serenior, diuini solis lumine abundè circumfundatur, unde sapientiam primò recuperet, deinde prudentiam adipiscat. Quoniam igitur temperantiam sapientia prudentiaque comitat, ideò Plato sæpe alibi, & in hoc dialogo sub ipso temperantiæ nomine sapientiam quoque uult & prudentiam contineri. Monet autè Socrates Charmidè, ut respiciat in seipsum, de temperantia uerba facturus: nam hæc ipsa in seipsum conuersio, est huius uirtutis officium: & quisquis in seipsum penitus conuersus fuerit, tum per ipsam temperantiæ ideam innatam menti, humanam intelligit temperantiam, tum moderationem ipsam agnoscens, quæ Deus animæ partes ab initio inuicè temperauit, cognoscet quæ ratione sit affectus animi temperandus. Accedit ad hæc, quod in hoc præcepto significat neminè, nisi temperatè de temperantia loqui ad persuadendum uel debere, uel posse. Præter ea traditur in Timæo, ex consonanti quadam animæ tam ad seipsam, quam ad corpus modulatione nobis prospera cuncta contingere. Quinetiam Pythagorei, quos Romanus in

hoc sequitur Censorinus, si animus prudenter motiones singulas tum sul, tum corporis moderet, perpetuam utriusque sanitatem, & diurnam uitam corpori pollicent. Quod quidem plerisque sapientibus sanctisque uiris prouenisse comperit & Censorinus, & nos habemus. Ad eandem quoque causam aut similem, diurnas priscorum uitas nonnulli referunt: sed additur his aliquid mirabilius: Magos carminibus suis immortalitatem corporibus polliceri. Magicen Zoroastri Plato in Alcibiade nihil aliud, quam diuinum cultum esse dicit: hic insuper addidit, non magicis tantum carminibus, uerum etiam philosophicis rationibus, & temperari animum, & corpus uel semper, uel diu saltem procul a morte seruari. Profectio oratio illa, quae temperantiam audientibus omnino sit persuasura, atque insuper effectura, duo potissimum exigit, & uim a Deo infusam, & rationes a philosophis comparatas. Atque orationem e duobus his compositam Plato incantationem nominat magicam. Qua Phœbus primò, dein de Pythagorici morbos ab animo & corpore mirabiliter expellebant. Neque uerò falsum putari debet, corpus sub anima penitus temperata immortale effici posse, & sub intemperata in morbos, & mala labi. Id enim Mosaicum de primi parentis statu atque lapsu mysterium continet. Atque Auicenna sequutus Platonicos & Hippocratem, probat animum ex ipsa sui natura ad eam materiam omnem exuperare, ut cum primò in seipsum fuerit restitutus, possit elementa mundi mira quadam uirtute mouere, atque habere in corpora quæ uis imperium: quod fit, ut multo magis possit in proprium. Quod quidem & ab initio Adam poterat experiri, & quidam putant Enoch & Eliam, & nonnulli suspicant Euangelistam adhuc ratione quadam simili uiuere. Sed de his omnibus in Theologia nostra latissimè disputamus. Denique, ut summam dicam, mira in hoc uirtus temperantiae declaratur, quæ animum infeliciter in deteriora prolapsum, feliciter sibi ipsi restituit. Declaratur & mira potestas animi, à quo omnia tam bona, quam mala in corpus defluunt, & quo uolente corpus seruari ualeat incorruptum. Quod quidem Mosaicis mysterijs ferè undèque consonat. Post hæc scilicet pius quid sit temperantia queritur: quod quidem neque Charmides, neque Critias unquam absoluit. Ille enim non temperantiam proprie, sed quæ comitantur eam, adducit in medium: hic autem quæ ad prudentiam magis pertinet: & id quidem semper inepte, uidelicet ut declaratur, non esse cuiuslibet de uirtute tam præclara differere. Interea nota priscos sacerdotes consueuisse in sacris tertiam libationis pateram Ioui seruari præcipue consecrare, ut declararet principia, media, fines omnium, ut in Legibus Plato refert, sub Iouis prouidentia disponi atque seruari. Sed ad Critias ineptias redeamus, dicentis esse scientiam quandam, quæ tam se, quam scientias omnes sciat: res uerò ipsas, quarum sunt scientiæ, nesciat. Quod quidem idè est absurdum, quia ueritas ipsa ratioque scientiæ in ipso eorum quæ sciuntur, quasi quodam contactu congruentiæque consistit. Præterea neque perfectè sciri potest scientia, nisi quæ scientia sit, discernatur. Id uerò nisi rei cuius sit habeatur, haberi non potest. Item confitetur Critias posse aliquæ, quæ nullo modo cognoscit, interim cognoscere se non noisse. Id autè Socrates idcirco non recipit, quoniam quæ nullo modo sciuntur, non possunt interim quodammodo sciri. Quisquis enim animaduertit se aliquid ignorare, eo ipso agnoscit & se carere. Si ita iudicat, ergo iam notionem ipsius quandam in seipso descripsit, per quam iudicat & se carere, & quo præcipue caret. Quod fit, ut quicumque rem aliquam se ignorare cognoscit, interea rem ipsam non pro se ignoret, immò generali quadam adumbratione describat, generali, inquam, propterea, quod in specialibus rerum distinctione scientia perfecta consistit, quam in omnibus disputationibus suis Plato perquirat. Vbi uerò Socratem inducit agnoscentem se nihil scire, indicat eum, & si non speciales, generales tamen rerum descriptiones habere, alioquin ignorantiam suam non posset agnoscere: ideoque dum sciebat nihil, sciebat quodammodo cuncta. Quoniam uerò Critias sermonem de temperantia traduxerat ad prudentiam, & id quidem licentia quadam Platonica, Socrates prudentiam asserit, id est, boni malique scientiam, auctoritatem, summam ad beatitudinem obtinere, tum quia & bonum finem, & bona ad ipsum media ipsa demonstrat, tum quia omnes, tam res, quam artes, quatenus ab ipsa reguntur, nobis conducunt ad bonum, contra uerò nequaquam. Postremò docet Socrates, nihil difficilius uel definiri, uel comparari, quam temperantiam. Difficultas uerò definitionis inde procedit, quod uix à cæteris uirtutibus, quarum ipsa consonantia quadam est, discerni potest. Adde quod tanto difficilius intelligitur, uerbisque exprimitur, quanto difficilius intrinsecus possidetur. Profectio cū ex ipso corporis

commet,

commercio maximè ad uoluptatem intemperantiamque procliuēs simus, in eaque ab infantia nutrimur, difficillimè temperantiam adipiscimur. Præterea primi sensus affectus uidentur non nihil interdum uel ad fortitudinem per iram audaciamque conferre, uel ad prudentiam per timorem, uel ad patientiam per dolorē, uel ad iniustitiam liberalitatemque per amorem. Temperantiæ uerò semper impetus omnis opponitur. cum enim in summa quadam tranquillitate solum collocari possit, à quouis affectu undique impeditur. Auget quoque difficultatem, quod sicut in corpore consonantem omnium humorum membrorumque temperiem, sic in animo harmonicam suorum omnium temperantiam reperire omnium est difficillimum. Quamobrem non iniuria Socrates tam in epiloogo, quam in exordio ad temperantiam celesti harmoniæ per similem consequendam opus esse ait, celesti uirtute, atque diuina, tum animo, tum rationibus, & uerbis infusa. Vbi que uerò admonet, contendendum esse potius, ut sub legitimis institutis temperati efficiamur, quam ut sub dialecticis rationibus de temperantia disputemus: quandoquidem summa quadam difficultate cognoscitur, & cognita sine usu non modo nihil prodest, sed & obest quam plurimum, atque id quod maius est, nisi re ipsa possideatur, perfectè cognosci non potest. Imputo enim rem omnium purissimam non licet attingere.

In Lachetem, uel de Fortitudine, Epitome.

PLATO sæpenumero magistratus optimos legibus anteponebat, quæ leges absque illis omnino uideantur inutiles: eas enim seruabit nullus: Magistratus autem optimi ipsi sint leges. Sed ait, magistratus non posse optimos fieri, nisi ciues uiri sint optimi: neque uiros fore tales, nisi adolescentes quoque puerique sint tales. Quapropter in omnibus penè dialogis parentes in primis ad rectè educandos filios adhortatur, sciens non posse genus humanum absque gubernatoribus optimis, uel honestè uiuere, uel feliciter gubernari. Præterea nunquam fore bonos in Republ. principes, nisi uiri sint probatissimi, statim uidelicet à tenera ætate diligenter exculti. Cum autem pueritia plerumque sub domesticorum prouidentia satis ferè regatur, adolescentia uerò licentiam nata solutionem passim absque frenis oberret, merito Plato noster plurimum de adolescentibus corrigendis, frenandisque pertractat, grauius conqueritur eam ætatem, quæ cum mollitiæ lasciuiaque petulantiam superbiamque coniungit: ideoque in summo discrimine posita est, tum à domesticis parum obseruari, tum à legibus magistratibusque infeliciter negligi, præsertim cum adolescentes tam se inuicem inuicem, quam à grandioribus falsim inficiantur. Itaque in Legibus & Republ. magistratum inter cæteros prouorum adolescentiæ præfeci. Qui tanquam, ut ita loquar, episcopus, exploratores quotidie tam nocte, quam die per totam mittat urbem, singulos singulorum adolescentum mores, uerba, gestus obseruatuos, singulaque eorum tum facta, tum dicta ad magistratum, uelut ad pastorem patremque fideliter delaturos. Nec tamen necessaria adolescentiæ diligentia sollex omnibus Platoni fuit curæ: quia quidem in re nec Aristoteles ipse Platonem potuit non summopere comprobare. Sed ad dialogum ueniamus. Lysimachus & Melesias de filiis cogitant educandis, de suis conuerti parentibus, quod publica curiosius pertractantes, domestica filiosque neglexerint, cum tamen prima reipublicæ cura in curanda iuuentute consistat: & quamuis iam senes, tamen ut rectius ea de re deliberent, Niciam Lachetemque etiam senes, quibus & filij sunt, ad consulendum simuliter conuocant, ac ne quid minus prospectum sit, Socratem consilio adhibent, non modo socium, sed & iudicem, Socratem, inquam, nihil aliud in omni eius uita tractantem, quam tum de omni ætate, tum maximè de adolescentia ritè curanda. Tu uerò considerabis interea miras Socraticæ uitæ laudes: item ueras esse laudes, quæ à uiro laude digno proficiscuntur. At uerò quoniam in alijs ciuitatibus institutio legum ad mansuetudinem magis declinat, quam ad audaciam, in alijs uerò contra. Plato utrumque arbitratus periculosum, & mansuetudinem audaciæ, & uicissim audaciam mansuetudini, iubet in Politico pariter commisceri. Si quis uerò Charmidem Lacheti conuixerit, exhortationemque tum ipsi ad temperantiam, tum hinc ad fortitudinem inuicem copulauerit, adolescentum animos ritè contemperabit. Mitto quod in hac præsentis dialogi ad fortitudinem exhortatione tam Nicias, quam Laches militarem fortitudinem ultra quam deceat, admiratur, & Nicias præter armorum ludos, quasi ad militiam præludia summopere necessaria, laudibus supra modum extollit. Sed hunc non iniuria Laches emendam. Post hæc sententia

TT 4 tia

tia transfertur ad Socratem. Vbi animaduerte nullam consonantiam delectare magis, quæ in sapiente fit, ex ipsa animi sermonisque concordia. At contra nullam dissonantiam. Deinde hominē perditū, etiā si bellē loquat, audiendum nō esse. Neque licere de moribus loqui, nisi morato. Præterea Socratem semper cōsueuisse de quacunque re disputare, disputationis socium eō perducere, ut totius uitæ suæ redderet rationē: quasi aliena frustra cognoscas, nisi te ipsum noris. Additur necesse in primis esse se ipsum alicui examinanti subijcere, cui sæpe rationes antea actæ uitæ reddant. Quod quidem confessionē annuam à Christianis institutā ualde confirmat. Additur & tam diu descendendum, quæ diu uiuendū. Socrates autē omnium cautissimus, iudicium sibi iniunctum ait traducendū in seniores. Sed interea obsecratus à cunctis rem ipsam aggreditur: ante omnia quidem diligentiam in filiis educandis probās, improbās negligentiam. Adiungit nō posse fieri, ut quis ad fortitudinem aliquem exhortetur, nisi sciat quid ipsa fortitudo sit exprimere. Mox interrogatus Laches, quid fortitudo sit: confidentius responderet esse uirtutē, per quā quis nō delectens ordinē, expugnat hostem. Quod quidem idē cōfutat, quia potest aliquis Scytharum more nō minus fugiendo, quæ permanendo hostē uincere, atque æquē fortis esse. Ideoque Homerus eum appellat fortē, qui opportunē audere scit, atque timere. Paulō post ad quamlibet materiam fortitudinis uictoria trahitur, quasi fortem uitum deceat nō modō formidines, uerū etiam dolores, libidines, uoluptates exuperare. Hinc quærit communis ad hæc omnia fortitudinis definitio. Ad hæc respondet Laches, hanc esse quandā animi tolerantiam. At quoniam minus sufficienter est definitū, Socrates addere cogit, tolerantiam ipsam oportere honestam esse, atque conferentem: eiusmodi uerō nō erit, nisi prudenter id fiat. Ideoque compellit Lachetem dicere, fortitudinē propriē tolerantiam prudentem esse. Si quidem fortitudo pulchritudine quiddā est, atque bonū. Deinde quæritur quænam tolerantia, & ad quid prudens: id est, circa quā materiam, quōdū officium. Labitur autem Laches, quando generatim interrogat, utrum ubi audacia maior est, ibidem fortitudo sit maior, idque concedit: rursusque admittit necessariō audaciam in eo esse maiorem, qui absque rei ipsius peritia, cognoscens tamen periculum, rem ipsam aggreditur, quæ in eo qui peritia incedit infirmitas. Cautius enim tutiusque is agit. Laches denique recipit, ubi plus audaciæ minusue peritiæ prudentiæque est fortitudinē esse maiore. In qua quidem confessione, & sibi ipsi repugnat, & admittit falsum. Nam fortitudo quiddē pulchritudine quiddā est, & conferēs, audacia uerō imprudens est, turpis, & noxia. Inter hæc nota tritam Socratis Platonisque sententiam. Ad illa quisque bonus est, ad quæ est sapiens: ad illa malus, ad quæ ignorās. Professio quæ eademmodū errores omnes, tum manus in apprehendendo, tum pedis in gradiendo, ab ipso uidendi defectu procedūt, sic errata hominū omnia, tum in eligendo, tum in agendo ex defectu intelligentiæ proficisci Socrates arbitrat. Nam ubi dux ipse cæcus est, uel cæcutiens, omnia labunt in præceps. Post Lachetem definit Nicias fortitudinem, metuendarū rerum, & non metuendarū scientiam: qua uidelicet ratione, & quantum metuenda inuadendaque sunt. Vocat utique fortitudinem habitū quendam cum prudentia circa metuenda, & inuadenda constantē. Audaciam uerō sine prudentia temerariam uocat ferocitatē. Socrates contra Niciam sic argumentatur: Quorumcunque aliqua scientia est, nō alia præteritorū est ut facta sunt, alia præsentium ut fiunt, alia futurorū, ut optime fieri possunt: sed eiusdem scientiæ est hæc omnia intelligere. Si ergo fortitudo scientia est audendi & metuendi circa bona atque mala, uidelicet ut futura sunt, nimirum est etiā scientia eorundem, ut præsentia sunt, atque præterita: omnium ergo simpliciter. Est igitur uniuersa uirtus. Nos autē fortitudinē ab initio tanquam uirtutis partem aliquā quære bamus. Obiectio hæc nō tam refellendi, quæ tentandi Niciæ gratia facta est. At Nicias definitionem suam nesciuit defendere, Socrates autē inter seniores, propter modestiam doctorem agere nolens, simulat se definitionem similiter ignorare: hortaturque eos, ut unā secum uirtutum præceptores sibi antequam perquirant, quæ facultatem erudiendæ iuuentutis profiteantur, ostendēs in omni ætate moralem disciplinam esse magnopere necessariam, ac sine rubore uerecundiæ semper esse discendum. Definitiones uerō, quas uel hic de fortitudine simul & temperantia, quasi germanis summam dicam, Plato in Phædro Symposiumque uitam hanc nostram itineri cuidam comparat. In quo quidem dirigendo ratio refe

rat aurigam: affectus uerō partim superiores, partim inferiores, geminos referant equos, album uidelicet atque nigrum. Atque ut, quantum ad propositam pertinet quæstionem, commodius distinguamus: Diuinam, inquit, prouidentiam statuisse nos à turpibus reuocare: ad honesta continuō prouocare. Ideoque pudorem magnanimitatemque nobis ingenuisse: ut auriga noster pudore quodam quasi freno, affectus nostros uelut equos à turpibus licet suauibus cohiberet: magnanimitatis uerō calcaribus ad honesta quamuis ardua stimularet. Si quidem malus quidam dæmon ad turpia lenocinijs allicit uoluptates: ab honestis amaritudine doloris absterret. Quamobrem & temperantia pudoris uis frenis, efficit ut à turpibus inuita uoluptate semper abstineamus, & fortitudo magnanimitatis freta calcaribus dat operam, ut ad honesta utiliter contendamus, sprete difficultatis dolorisque formidine. Et quanto difficultius est dolores superare, quam à uoluptatibus abstinere: tanto forsitan alicui uideri posset, fortitudinem temperantiæ anteponendam. Denique temperantia quidem facit, ne ex homine præcipitemur in bruta: fortitudo uerō præter id, ut etiam quodammodo transferamus in Deum omnia superantem. Ob hæc præcipue uirtutem omnis antiquitas. Herculem in deorum reuoluit numerum: Herculem, inquam, dum terræ uictor cœlestes scanderet gradus, ita clamantem: Ite nunc fortes, ubi celsa magni Ducit, exempli uia: cur inertes Terga nudatis? superata tellus Sidera donat.

In Cratylum, uel de recta nominum ratione, epitome.

APIENTIA Platonica semper quidem suspicit excelsa, nec unquam humilia despicit: quanquam uerorum scientia nominum non est humilis, imò excelsa præcipue diuinorum. Hanc sapientes Hebræi tantū fecerunt, ut eam non modo scientijs omnibus, uerū etiam legi scriptæ prætulerint, affirmantes ipsam à Deo Patriarchis, & Moyse fuisse tributam: Moyse, inquam, eam non literis, sed sanctorum mentibus inscripturo: Mentibus, inquam, succedentium Prophetarum: deinceps diuinorum nominum sapientiam in mentes eorum, qui succederent, longa quadam serie propagantium. Horum ergo uirtute nominum maiores suos opera miranda fecisse. Præterea nonnulla ex his nominibus scriptis suis inseruisse, sed plerumque uel sparsa, uel inuoluta: quæ si quis cognoscat, & colligat, & perfecte eademque mentis puritate, qua, & cui sunt tributa, pronunciet, mirabilia similiter effecturum: præsertim in primo Dei nomine, quod cum quatuor duntaxat, & his quidem uocalibus literis mirabiliter componatur, nimirum à nullo, nisi diuinitus inspirato recte pronunciaripotest. Vnde fateri coguntur Iesum, quem ipsi Nazarenum uocant, fuisse diuinum. Quippe cum eum nominis huius Tetragrammaton intelligentia uera, & pronunciatione perfecta fuisse miracula fateantur. Verū de his in libro de Reliquiis à nobis satis est dictum. Origenes quoque cum diuinorum nominum orationumque uirtutem mirificam considerasset, in libris contra Celsum, inquit, in quibusdam sacris nominibus mirandam latere uirtutem: ideoque hæc ipsa non esse ex Hebræa lingua in aliam transferenda, sed in suis ipsis characteribus conseruanda. Fortē enim quemadmodum in corpore certa ratione composito uita permanet, quo uel aliter composito, uel permutato non permanet: sic uitalem quandam putant diuinis nominibus certo diuinitus modo compositis, inesse uirtutem. Et quemadmodum ab initio docuit Mercurius Trismegistus, ac diu postea Plotinus & Iamblichus, statuis quibusdam ordine certo compositis, dæmones quodammodo includuntur. Verbis autem ad cœlestem quandam similitudinem temperatis diuinæ quædam dotes distribuntur, & id quidem prouidente Deo, ut quotiens res ipsa postulat, ritè possemus diuinum auxilium inuocare. Quod quidem ab ipso Phœbo atque Pythagora obseruatum fuisse tradunt, quos ferunt diuinis quibusdam duntaxat uerbis tam animi, quam corporis morbos mirificè curauisse. Quæ quidem in re compertum habemus totam Zoroastris sapientiam constituisse, quam Plato in Alcibiade diuinam appellat, & in Charmide morborum animi, & corporis curatricem. Mitto quod omnes gentes atque linguæ præcipuum Dei nomen quatuor solum pronunciant literis. De hoc enim latius tractatur à nobis in Commentarijs in Philebum, ubi probatur non potuisse in hoc uno gentes omnes nisi diuinitus conuenire. Hinc Aegyptum, quem nos Deum, Theut nominant: Perse, Syre: Magi, Orsi: unde Omacis: Hebræi illud quatuor uocalium ineffabile nomen utcunque possunt, expriment per Ado

na: Græci, Theos: Arabes, Alla: Machomet, Abdinos accepimus ab angelo Iesum. Sed cur uoluit Deus quatuor ubique literis inuocari? Forsitan quia & ipse per quatuor gradus cuncta disponit, scilicet essentia, esse, uirtute, actione componens. Item cœlestia triplicitatibus signorum quatuor, ignea, aërea, aquea, terrea, & quæ sub cœlo sunt, quatuor similiter elementis. Nemo uero mirabitur tantam in ueris nominibus uim latere si modo considerauerimus ipsam rei uim naturalem, quando uerè cognoscimus, peruenire ab obiectis ad sensus, ab his ad imaginationem, ab hac quodammodo, & ad mentem. Deinde à mente concipi quidem primò, deinde per uocè exprimi quasi partit. Atq; in hac ipsa uoce suis quibusdam articulis constituta uim ipsam rei sub significationis forma quasi uitam latere: uitam, inquam, ab ipsa mente per semina rerum conceptam primò, deinde per uoces editam, postremò, per scripta seruatam. Quòd si cæterorū nomina uim rerū quodammodo seruant, ideoq; per illa quasi rerū imagines ipsæ res cognoscuntur, multò magis diuina nomina ab ipso Deo tradita uim suam perpetuò seruat. Nec immeritò. Nomen enim uerum, ut Platonī placet, nihil aliud est, q̄ rei ipsius uis quædam mente primū, ut dixi, concepta, uoce deinde expressa, literis demū significata. Rei autem diuinæ necesse est uirtutem esse diuinā. Quamobrem Dei nomina cum illis diuina uis insit, Plato & hic, & in Philebo uenerari iubet, atq; ut significat in Legibus, multò etiam magis q̄ delubra sua q̄ diuinas. Expressior enim imago Dei in artificioso mentis, præsertim afflata diuinitus, q̄ in manuum operibus reseruat. Nomina uero Dei prima atq; sincerissima apud mentes supernas cœlestesq; esse iudicat, à quibus, expressus Deus, ut ita dixerim, ipse cōcipitur. Secunda uero in demonibus purioribus. Tertia in animis hominum, eaq; per præcos uiros Deo afflata, quasi Dei tubas fuisse prolata: Dei itaque nomina nobis per antiquos sanctosq; traditam, tanquam imagines radij Dei ipsius esse uidentur, per superiora nomina, perq; sanctiores hominum animos penetrantes. Quisquis autem dolem, ut par est, admiratur, meritò ueneratur & Solis lumen. Ita & Deum colere oportet in primis, simulq; Dei radios, uires, imagines in sacrorum nominum significatione latentes. Audiamus ergo Socratem in Philebo ita clamantem. Reuerentia mihi semper erga deorum nomina, non humana quædam formido est, sed maximum quemq; timorè exuperat. Audiamus eundem rursus in Phædro se expiantem, quòd in amorem Dei nomen forè disputando deliquerit. Audiamus Platonem in undecimo Legum, eos, qui deorū nomina mendacis & periurijs inquinauerint, sacrilegos omnino censentem, iubetq; illos à quolibet impune cædi, eum uero, qui præsens non punierit, tanquam proditorum legum rigidè condemnantem. Neq; uero nos turbet, quòd plures sæpe nominat Deos. Vnicum enim per seipsum in Parmenide, atq; Timæo probat esse Deum, cæteros uero angelicos, cœlestesq; Dei ministros cum Deos nominat, non tam Deos, q̄ diuinos inteligit. Postquam uero in Parmenide ad unum Deum omnia comparauit, nomina quoq; illius spernenda non censuit, in quibus cum mita Dei muna lateant, nō infuria diuinus ille Theologus Dionysius Areopagita omnia theologiæ mysteria in diuinis numinibus exquisiuit. Ac cur silentio prætermisimus splendor illum ueritatis Apostolum Paulum dicentē, Sermonem Dei esse uiuum atq; efficacem, uehementius omni gladio ancipiti penetrantem? Item illud eiusdem, Donauit Dei illi nomen, quòd est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, inferorū? Sed iam ad dialogum redeamus: Hermogenes Parmenidis discipulus & sectator, atq; Cratylus sectator Heracliti, de rectitudine nominum dissidentes, dum ille quidam nomina solum arbitrio, hic uero naturali, quadam ratione habere uim putat: deniq; Socratis se iudicio subigunt. Principio q̄ belle res hic Platonis conueniunt præceptores. Hic enim à Socrate moralia, à Cratylo physica, ab Hermogene potissimū metaphysica, præter illa quæ ipse inuenit, dicitur accepisse. Cratylus quidē sectator est Heracliti, cæterorumq; præcorum, qui multis ante Heraclitum seculis philosophati sunt, putaueruntq; nihil usquam stabile, sed omnia in perpetuo motu uersari, unde & nomina rebus ab ipso motu plurantium, posuerunt. Hermogenes uero Parmenidis Pythagoreorumq; cultor contra putantium omnia permanere. Eiusmodi omnium inter Hermogenem & Cratylum Socrates & Plato ita componunt, ut Heracliti quidem sententia in physicis. Parmenidis uero in metaphysicis sit probanda: si quis autē uel statum rerum ad naturalia, uel motum transferat in diuina, sit penitus improbandus. Sed his omisiss, quantū ad nomina per-

tinet Socrates in Cratylī sententiam magis declinare uidet, eam hoc pacto confirmans. Orationum alia uera est, alia falsa: & orationis ueræ partes ueræ sunt: orationis falsæ, partes quoq; sunt falsæ. Partes autem orationis sunt nomina: quò sit, ut nomina alia uera sint, alia falsa. Oratio quidem uera est, quæ res ipsas ut sunt, ita dicit: falsa uero, quæ contra. Quapropter & nomina uera sunt illa, quæ res ita ut sunt potius, q̄ ut placet arbitrio, profertur. Quoniam uero Protagoras putat quælibet uidentur quæq; talia esse, adeò ut res nullæ essentiam habeant propriam, sed humana opinio omnium sit mensura: ideo Socrates contra Protagoram infert, alios quidem homines esse optimos, scilicet prudentissimos: alios uero pelsimos, scilicet à prudentia remotissimos. At si, ut putat Protagoras, unicuiq; uera illa sint, quæ quilibet opinatur, nullum certè erit inter prudentem imprudentemq; discrimē. Sed Protagoras subtilissimè in libro de Scientia confutatur: oportuit tamen & hic breuiter confutari, ut facilius Hermogenis opinio de nominibus illius quodammodo similis refelli posset. Profert Hermogenes haudquaquam Protagoræ de rebus differenti credit: sed dum nomina rerum ueritatem, ex hominum arbitrio habere fatetur, clam in Protagoricam de rebus declinat sententiam. Latenter quoq; in opinionē Euthydemī, dicentis omnia omnibus similiter semper adesse, qui ex eo breuiter reprobat, quòd nō alij quidem boni essent, alij uero mali, si æque omnibus adesset uirtus & uitiū. Tu uero inter hæc nota tritissimam Platonis nostri sententiam, totam uirtutis uim in ipsa prudentia, totam uitij in imprudentia collocari. Postquā constituta est Protagoræ & Euthydemī sententia, concluditur res ipsas non pro opinione nostra, sed pro ipsa natura sua in suo ordine rerum tales, aut tales existere. Quòd si naturaliter sese habent essentia, naturalis quoq; sunt actiones atq; passionēs. Itaque si diuidere uel comburere rem quampiam studeamus, non tam pro arbitrio nostro, quam pro natura rei id faciemus, ut eo modo & instrumento, quo diuidi possit aptius, diuidamus, similiterq; comburamus. At dicere & nominare actio quædam esse uidetur, ideoq; propriam debet habere naturam, ut non ita sicut placet nobis, sed ut rei modus exigit, nominemus. Est enim nomen instrumentum quoddam, quo rem nominatam ab alijs discernimus, atq; diuidimus. Eiusmodi uero instrumentum, ut patet in cæteris, ad proprium id officium non casu, non pro libidine, sed pro arte accommodari ita debet, ut ea sit forma dispositum per ipsam artis ideam, quæ uelut ad finem ad discernendum aptissimè, diuidendumq; conducatur. Instrumentum uero huiusmodi, id est, nomen, tum ad res discernendas, tum ad docendos audientes accommodatum, non cuiuslibet est fabricare, sed artificis cuiusdam nominum cōditoris, qui omnium est rarissimus. Hic autem ea ratione nomina fabricat, qua artifex utens nomina exigit atq; instruit. Talem uero esse Plato uult dialecticum. At ille qui fabricat, ad ipsam rei ideam mente cōceptam, in qua uera consistit ratio nominis, componit nomen, certa quadam significatione præditum. Atq; hæc ipsa idealis ratio significatioq; uerum est nomen, manetq; idem circa rem eandem in quacunque literarum materia fiat, apud quascunque gentes, modò quid res ipsa sit doceat, discernendo. Conclude nomina, si modò uera futura sint, recteq; ponenda, constitui debere à sapiente nominum conditore, atq; id quidem dialectico admonere, ut ea forma consentiat, qua rerum proprietates pro uiribus imitentur & explicant. Post hæc diligenter inquirens, à quibus discernenda sit nominum rectitudo: id est, propria, qua constituta sint ratio, sophistication deridet, traducitq; nos potius ad poetas: non quoslibet, sed diuinos, quasi qui uera rerum nomina à dijs acceperint, apud quos uera sunt nomina. Inter hæc ostendit Homeri poësim allegoricam esse, etiam ubi historiam narrare uidetur, quemadmodum in nominibus allegoricæ fictis apparet. Refert autē multa apud Homerum heroum nomina certa allegoriæ ratione composita: deinde ad deorum ascendit nomina, quorū rationes ab augustinioribus Theologis accepit. Prima quidem nominū positione, Cœlius significat animam sphaeræ stelliferæ, Saturnus sequētis sphaeræ animam. Iupiter uero tertiæ. Secunda uero positione Cœlius significat deum, Saturnus angelicā mentē, Iupiter mundi animam atq; cœlestem. Tertiā Cœlius Dei ipsius significat fecunditatē, Saturnus eius intelligentiam, Iupiter beneficā uoluntatē omnibus prouidentem. Quarta, Cœlius in quolibet numine aspectum ad superiora designat, Saturnus respectū ad se ipsum, Iupiter prospectū inferioribus prouidentē. Prolixior fore cogar, si singulos hic deos theologicè interpretari uoluerō, atq; id què latius in lib. de Amore & Theologia, tractauimus. Quoniā uero de di-

uini tractare non est eius, qui semper dicat se nihil scire, conuenienter Socrates ubi de diuinis altius agit, dicit eam sapientiam nuper unde nesciat, illuxisse, significans inspiratio. ne opus esse ad ueram diuinorum perceptionem. Quod & in Timæo, Coniuiuiō & Phædro confirmat, probat idem & in Epistolis. Quod autē diuinorū contemplationē ab Eurthyphrone accepisse se dicit, ironicum est, deridetque illum & similes diuini iuris professores ambitiosos. Quod sit, ut non immeritō, quæ ab illo se fingit audiuisse, asserat fore paulo post dimittenda, admonens confidendum non esse doctriinis ambitiosorum, præsertim ubi iudicant de diuinis, de quibus etiam probatissimus homo, nunquā ut homo loqui possit, sed aliquando potius ut tuba Dei. Huic illud quodammodo simile, quod Plutarchus ait, legem extare apud Græcos, per quā iuberetur libros scelestorum hominū etiam bonos ē medio tolli, ut autorum memoria deleret. Significat præterea antiquos consueuisse etiam qui inter sacra corripiebatur a dæmone, ne diutius ab eo fatigaretur, paulo post quibusdam precibus sacrificijsque a dæmone soluere. Docet etiam nō esse longū tempus in nominibus conterendum. Proinde reprehendit illos, qui solas mundi sphaeras stellasque putent esse diuinas: quippe cum ab his tanquam aspectui nostro natura propinquioribus atque mobilibus ad altiora nomina ob maiorē excellentiā sensibus nostris ignota stabiliaque sit ascendendum. Narrat præterea deorum nomina non casu, sed partim humana ratione, partim inspiratione diuina inuenta fuisse. Nomina uerō herōica & humana sæpe uel ex maiorū cognomētis, uel ex uoto fuisse posita, ideoque certam nominū rationem in diuinis nominibus potius, quam in alijs esse querendam. Descendit post hæc ad dæmones, asseritque Heliō diuinitatis sententia probatissimorum uirorū animas in aëreos dæmones ascendere, qui & rerum sapientia polleant, & generi humano prouideant. Tu uerō hic animaduerte, omnem bonū esse sapientem, atque uicissim bonū quidem ideo sapientem euadere, quia purgatā serenamque boni hominis mentē Deus sapientiæ suæ lumine implet. Sapientem quoque ideo bonum esse, quia nec aberrat a fine, nec in his, quæ ad finē conferunt, fallitur eligēdis. Animaduerte herōes semideosque eosdem existimari, atque ex mutuo inter Deum hominemque amore nasci. Hinc illud, Sed ex Deo nati sunt. Quia in re ostenditur Deum hominemque amore nasci. Deinde statū animæ in corpore esse, nō contineri, sed naturam corporis continere: corpus tamē apud Orpheum carcerem animæ dici atque sepulchrum, ut potē quæ in corpore tanquam mortua iudicetur. Memento & Anaxagoram putauisse mundi machinā unam ante alias esse animam, unam quoque præesse mentem. Hinc illud: Spiritus intras alit, totamque infusa per artus Mens agit molem. Deinde considerāpiam Platonis modestiam dicētis: Quicunque sapit agnoscat se deos deorumque inter se nomina ignorare. Addit orandum esse Deum, ut nobis nomē sui proprium patefaciat: existimandum quoque esse nomina, quæ nos Deo tribuimus, nō ipsam Dei naturā, sed notionem affectionemque circa Deum nostram significare. Idcirco obsecrandum esse Deum ne ipsi in eo nominando displicemus. Idem in Philebo, & Parmenide: & Phædro, atque Timæo. Interpretat deinde deorū nomina narrās primō illorū opinionē, qui fluere omnia putauerunt, quam denique improbabit. Sed in his reuera memento deam Vestam significare essentiam formarum se paratarum, diuinorumque stabile fundamentum, ideoque Vestā ante alios deos sacrificare priscos consueuisse. Item nomina, quæ in diuinis statū significant, ad illorum referri substantiam, quæ uerbū motum, ad actionem: improprie quidem ad actionē intellectualem, proprie uerō ad animalem. Rursus nomina deorū masculina significare in diuinis actum efficientem, feminina uerō potentiam capientem. Præterea quæ cælum suo motu generet et tempus consumens, continereque consumat, imago quædam est, referens deum Cælum, & Rheam, atque Saturnum filios deorum. In his autē Cælius est essentia ipsa diuina, Rheia eiusdem uita: Saturnus mēs eiusdem. Saturni filij idæ sunt rerum, intelligentia diuina intra se genita, quæ sicut producunt a mente, ita & reducuntur in mentem, eas in se, ut ita dixerim, absorbentem. Multitudo uerō deorum circa diuersas mundi partes distributorum, & in ipsis earundem partium continetur ideis, & in angelicis mentibus ideas multifariam contemplantibus, & in animabus sphaeras mundi stellasque regentibus. Animaduerte præ cæteris Plutonem hic significare præcipue prouidentiam diuinam ad separatas animas pertinentem, quæ puras animas bonorum suorum perpetuis illecebris adeo rapit & detinet, ut nolint ad nos ultra reuerti. Quod quidem

dem infinitis Plotini Procliq; animarum periodis non consentit. Probat animas penes Plutonem ideo uinculo quodam arctissimo, & insolubili detineri, quoniam amatorio teneatur affectu. Vbi confirmatur Platonicum illud in Coniuiuiō, Legibisque, & sæpe alibi, amatorium uoluntariumque nodum cæteris omnibus esse potentiorē, neque id quidem iniuria: nempe qui trahit quempiam per appetitum, tum potentius trahit, tum retinet firmitus, quam qui per uim aliam conatur attrahere, quia non ab extrinseco tantum rapit, sed ab intrinseco. Præterea quod ita raptum est, non modō non contendit solui, uerū etiam innititur ligatori, eodemque uinculo sese arctius implicat. Mitto quod raptor alius tanquam superior alienusque occurrit. Amatorius uerō raptor, tanquam æqualem domesticumque, & palam, & clam se nobis insinuat. Hinc Boëtius probat ex mente Plotini, Deum ad seipsum omnia potentissimē simul, & suauissimē rapere, sui uidelicet amore boni, quasi esca trahentem. Quod etiam Platonicus confirmat Philo. Deus a principio ad finem omnia potenter attingit, suauiterque disponit. Id uerō totum ex quarto Legum acceptum esse aliās ostendemus. De Phæbo autem, qui apud Orpheum lumen uitale significat, multa atque præclara sunt in Orphico Apollinis hymno: in sexto de Republica, & in oratione Platonici Iuliani: & in opusculo nostro de Lumine. Hic uerō breuiter exponitur nomen Apollo, quod triplicem significat solem, diuinum, angelicum, & coelestem. In primo quidem, lumen est superius intellectu. In secundo, intellectuale lumen super uisum. In tertio, uisibile lumen. Secundus appellatur à Platonici primifilius. Tertius imago dicitur utriusque. Sed, ut summam dicam, Apollo significat primo diuinæ angelicæque substantiæ simplicitatem. Secundo, uim per quam Deus & angelus lauant animas, ab inferioribusque purgant affectibus. Tertio, beneficium quo a deterioribus soluunt, melioribusque coniungunt. Quarto, uirtutē, ut ita dixerim, sagittariam, qua per omnia procul sua munera iaculantur, & aculeis suis iniustos affligunt. Quinto, efficaciam omnia temperantem, musicisque modulis conuertentem. In his apparet Apollinis uaticinium, ubi simplex dicitur, & purgando lauans atque soluens. Ibidem apparet & medicina, item & sagittandi canendi que peritia, ubi uires suas potenter extendit per omnia, & suauiter eisdem cuncta contemperat inuicem, & ad seipsum feliciter contemperando conuertit. Similes quoque dotes atque affectus uidentur in sole, & ad solem tertio atque coelesti. Inter hæc Socrates ait, se in exponendis deorum nominibus iocari, uidelicet cognoscens se diuinam substantiam his hominibus non attingere, sed uel affectus nostros circa illos pro uiribus explicare. Addit & Deus interdum iocari ac ludere. Iocatur quidem nos circa diuina, iocantur & dii circa nostra: quatenus uidelicet nostra hæc & illis collata quàm minima sunt, & illi hæc nullo labore, sed inextimabili facilitate gubernant. Mitto in præsentia Platonicum illud, Homo iocus est ludusque deorum. Id enim ubi res exiget exponemus. Post hæc tertio iam apprime religiosus homo dicit, se uereri de dijs ulterius disputare. Nempe & in ipso disputationis initio timendum est, ne forte de Deo loquamur sine Deo: & in media disputatione rursus, ne temere metiamur immensos: & circa finem rursus, ne ulterius sermonem de nominibus producamus, quàm eorundem uoluntas nobis aspiret. Mox nota totam Mercurij uim uerfatam circa sermonem, ut intelligentiæ uim ad Saturnum potius intelligas pertinere. Item quod addit, Pana Mercurij filium esse biformem, uidelicet ob geminum sermonem, uerum scilicet atque falsum: nota ubi Pan ut homo pingitur, sermonem uerum significare: ubi uerō ut brutum, falsum: ut hoc admonitus uerearis falsa loqui, ne falsa loquendo sis falsus homo, uerumque brutum. Proinde ubi deridet antiquorum multos, quod dum ipsi paterentur uertiginem, putabant omnia uerti, admonet ne pro natura, præsertim temporalī, metiamur æterna. Item ubi dicit temperantiam esse salutem conuersationemque prudentiæ, ostendit animam corporis perturbationibus ebriam nō posse reueri ipsarum, præsertim incorporalium percipere ueritatem. Mox ubi boni nomē interpretatur, ostendit tria ad ipsum bonum pertinere: scilicet ut admirandum sit, ut amandum, ut suauē. Admirandum est quando nos excitat, diuertit ab alijs, ad se conuertit. Amandum, cum accedimus ad ipsum, atque hæremus. Suauē, cum eo implemur. Paulō post exponens iustitiæ nomen, docet diuinum iudicium omnia penetrare: quod & cecinit Orpheus. Deinde significat iustitiam esse apud Anaxagoricos diuam mentem omnium ordinatricem. Quod quidem Socrates nec affirmare audet, neque negare. Non negat quidem, quoniam

quoniam ad Deum iustitia pertinet. Non affirmat, quoniam accommodatius diceretur, iustitiam esse diuinam uoluntatem, singula pro meritis, uel naturæ, uel uoluntatis distribuentem. Aduerte rationē boni ad naturā quandam pertinere sese per omnia diffundentem. Rationem uerō pulchri ad sapientiam ordinemque manantem ab ipsa, & ad se reliqua protocantem. Denique uim amoris ad influxum quandam spectare ab oculis per oculos penetrantē. Post hæc multa de nominibus adfert, quæ per superiora fati intelliguntur. Tangit opinionē de nominum origine triplicem, uel quod a dijs quondam accepta fuerint, uel quod a barbaris, uel quod a longitudine temporis adeo a prima origine permutata, ut primæ nominum positiones minime discernant. Mox deridet illos, qui sequentium scientiam profitentur, cum antecedentia nesciant. Tu uerō in sequentibus auream animaduerte sententiā, Grauisimam omnium deceptionē esse illam, qua homo seipsum decipit. In ea enim deceptor a decepto abest nunquam. Quoniam uerō Cratylus adfectam Euthydemū declinat, quæ putat nullū dicere falsa, quia quisquis dicit, quod est dicat, itaque dicat & uerū: Socrates id hoc pacto redarguit. Sæpe dicimus adesse aliquid quædam, quæ procul adsunt, atque uicissim abesse quæ adsunt, quod nihil aliud est quam falsa dicere. Similiterque conuenienter possumus nominare exprimentes per nomē literarumque sonos quodammodo naturam actionemque rei uel passionem, atque contra congruē nominare. Post hæc ubi de numeris & qualitatibus mentionem facit, dicit in ordine numerorum semper unitate uel addita, uel subtracta numeri speciem permutari, quod in qualitate non accidat. Id autem hac ratione arbitror euenire, quia tota numeri ratio in unitate eiusque replicatione consistit: in qualitate uerō, cum præter unitatem eiusque replicationem alia quædam sit natura, meritis uno gradu addito uel subtracto, aut etiam pluribus, qualitatibus species non mutant. Similiter in imagine: eatenus enim imago est, quatenus repræsentat potest autē magis minusue referre. Idem sermo nominibus accidit: nam quædam rerum ipsarum sunt imagines. Præterea cum nominis finis sit rem ipsam referre, præstat ipsum similitudine quadam rei, quam hominum conuentione referre. Rursum cum nomē consistat ex literis, rem apte non potest exprimere, nisi ex syllabis literisque propriè ipsam exprimentibus componat. Et quoniam operosa res est, literas, syllabas, nomina rebus singulis propriis accommodare, imò etiam fieri nequit in numeris, idcirco miscenda est consuetudo naturæ, ut quatenus fieri potest, natura rerum auctoritatem habeat nominum. Vbi uerō uel nullo modo, uel difficillimè per naturæ proprietatem id fieri potest, fiat per consuetudinem conuentionemque humanam, siue solam, siue naturæ coniunctam. Animaduerte post hæc maximam diligentiam principijs adhibendam, in eisque constituendis plurimum disputandum. Rursum fallacissima quædam ad scientiam ire uia, quisquis, ut monet Cratylus, per nominum proprietates rerum proprietates aucupat: quando quidem auctor nominum non talia nomina, quales ipsæ res sunt, instituit, sed quales ipse putauit, quod decipi potuit. Adde quod nomina eadem alij aliter possunt interpretari, & ad opposita significanda parè probabilitate traducere. Profecto multa sunt nomina ita posita, quasi res fluant, multa quoque ita quasi maneant. Est igitur fallacissimum, per nomina res iudicare. Paulò post cōsidera: primum qui res nominauit, cognouisse prius eas, quam nominaret. Item præscam opinionem, qua asseritur diuinam quandam uirtutem ab initio hominem instruxisse, rerumque nomina docuisse. Quod ijs, quæ in Protagora & Politico dicuntur, est consentaneum. Fieri enim potest, ut humanum genus, uel ab initio mundi, uel post ingenites illusiones aliter quam diuinitus sit instructum. Quod autem Socrates dicit circa ideas se somnari, declarat tum de hoc ipso Socratem & uulgo, & a comicis solitum irrideri, tum idearum cognitionem per separationem mentis haberi somnij uaticinio similem. Mox probat ideas esse, quia super imperfectas formas oporteat esse perfectas. Item immutabiles ideas esse, siquidem speciales rerum rationes atque definitiones semper eodem modo se habeant. Addit, si status a rebus omnis auferatur, sequi ut res nulla uerè sit aut hoc aliquid, aut tale aliquid, neque cognoscatur, cum quolibet momento deceptura sit iudicantem, necessariorum mentientem. Subdit neque fore cognitionem, ipsam uidelicet specialem cognitionis ideam, quæ semper eodem modo se habet. Concludit rerum scientiam non a nominibus, sed ab ideis esse quærendam, quarum notiones insitæ nobis prima uerè sunt nomina rerum. Denique iuuenes admonet, ne de rebus grauibus facillè sententiam ferant, imò discant diu, expectentque ætatem maturiorem antequam iudicent.

VM duo quædam in animo potissima sunt, cognitio & affectus, cognitio nem quidem sophistæ sub ueritatis specie ad falsa detorquent, affectum uerò populares Poetæ sub concinnæ uoluptatis esca in dissonas perturbationes sæpe præcipitant. Oratores denique populares tum cognitionem falsis decipiunt coniecturis, tum affectum in motus uarios concitant. Quapropter cum horum opera mentes hominum tum falsis opinionibus, tum perniciosis affectibus agrotare cogantur, Plato humanorum medicus animorum nos a sophistis quidem omnino, ab oratoribus quoque atque poetis quodammodo procul abducit, profecto sophistas & undique & omnes exterminat, poetas autem neque omnes, sed illos qui uel turpia de dijs & fingunt, uel perturbationes animos acrius imitantur, & referunt, neque undique, sed ex urbe, id est, ex iuuenum ignorantiumque turba, qui in perturbationes admodum sunt procliuēs, & allégoricum poetarum non penetrant sensum. Quamobrem in libris de Republica poetas iubet uel expelli, uel cogi de Deo honeste loqui, neque perturbationibus audientes assuefacere, sed & diuinis hymnos canere, & leges patriæ magnorumque gesta uirorum grauius recensere. Sed ut reuertamur ad oratores, hos quoque non omnes Plato uituperat; sed eos duntaxat, qui ad id incumbunt assidue, ut quicquid libuerit, quacunque ualeant ratione audientibus persuadeant absque delectu, siue malum id est, siue bonum, seu falsa sit ratio, seu uera, uel commiseratio, uel coniectatio, uel coniectura. Quale fuerat Lysia Thebani, atque Tisia, nec non Gorgia Leontini propositum. Antepone uerò alijs Periclem in Phædro, atque Isocratem, propterea quod eloquentiam cum Philosophia coniunxerint. Additque legitimum oratorem oportere rerum intelligere rationes, morum leges, uerborum uires, naturas ingeniorum, uerbaque certa quadam ratione componere ingenijs audientium quod fieri potest, accommodata, communis boni persuadendi gratia, neque tam ad id incumbere, ut ea quæ dicis hominibus grata sint, quam ut accepta Deo. Eum uerò qui Tisia Gorgiaque more non ueritatem ipsam atque iustitiam, sed coniecturam turbæ duntaxat uerisimilem probabilēque sequitur, tanquam hominem ciuitati ante alios noxium detestatur, quasi eloquentia sine sapientia sit ensis acutus in manibus furiosi. Duos autem exagitat ante alios, Lysiam quidem in Phædro, hic uerò Gorgiam. Nam quædam maioris auctoritatis erant, tanto periculosior erant. Adducitur hic in medium & Polus orator, Gorgiae sectator, & Callicles eorum ad stipulator. Socrates autem primò per Chærephonem agit familiarē suum, & id quidem aduersus Polum: deinde ipse per se contra Gorgiam. Quoniam uerò hi in aliarum rerum rationibus assignandis apud populū mirum in modum gloriarī solebant, ostenditur eos, ut ipsis omnis adimatur fides, nescire suæ professionis rationes asserre. Interrogatus enim Polus, quæ sit ars Gorgiae, cum debuisset eam solū per necessaria definire, & quæ sit explicare, per superfluum circumseripsit, & qualis, & id quidem affectato nimium stylo, quo uti consueuisset in Phædro, ubi de oratorum stylis agit, confirmatur. Deinde interrogatus ipse Gorgias, quæ sit ars eius, inepta quadam tactantia respondit esse rhetoricam. Rogatur deinceps quid sit rhetorica definire. Meminisse uerò debemus rem quamlibet in eo quod ipsa est, partim quidem cum rebus alijs conuenire, partim uerò differre, atque id per quod conuenit nominari genus, per quod discrepat, differentiam, hinc fit, ut definitio, quæ id ipsum quod res est comprehendit, per genus eiusmodi, differentiamque debeat assignari. Gorgias ergo ut potè qui artem suam nesciat definire, genus ipsius, & id quidem ineptè profert. Differentiam uerò, quam mox in eadem responsione unā cum genere debeat adducere, uix tandem post multas interrogationes, extorquente Socrate, in medium asserre compellitur. Principio respondet rhetoricam esse artem circa sermones. Et quoniam alia quoque sunt similes, interrogatur circa quos qualis erit sermones, ut qua in re ab alijs artibus differat, discernatur. Respondet autem circa sermones, qui dicendi uim præstant. Iterum id alijs artibus est commune, unde rursus adiungere cogitur, rhetoricam uersari quam plurimum circa sermones, uimque dicendi. Sed quoniam id quoque commune cum multis, urgetur iterum addere circa sermones, scilicet de rebus maximis. Cum uerò & id commune, iam nescio quid distinctius asserre compellitur, id est, per oratoriam

oratoriam nos consequi, ut nulli seruiamus, sed alijs dominetur, atque esse oratoriam artem persuasionis pro arbitrio effectricem. Interea Socrates admonet, ut in disputando non tam ad personam qua cum disputatur, quam ad rem ipsam & sermonem, & animum intendamus. Deinde uero quoniam omnis ars aliqua de re persuadet, quaeritur qua de re, & qualis sit rhetoris persuasio. Mox in duo distinguitur persuasio. In eam scilicet qua scientiam, & in eam qua facit fidem. Concluditurque oratoriam persuasionem non scientiam afferre, sed fidem, non circa quaelibet proprie, sed circa iusta, non ubique, sed in turba potissimum, ac de rebus quaerit ad rem publicam pertinent. Additur quinetiam oratorem de rebus insuper ad artes alias proprie pertinentibus suadentium quam artifices ipsos posse loqui, non quidem inter artium ipsarum peritos, sed imperitos. Inter haec admonemur, ne potentia unquam arteque abutamur. Item ne in disputando ubi ad ueritatem percipiendam necessaria est tranquillitas, perturbemur. Rursum, quo animo atque libentissimo redargutionem esse recipiendam, praesertim in moribus corrigendis. Nihil deterius enim esse, quam de moribus falsa sentire. Post haec concedit Gorgias non pertinere ad oratorem scire, qua ratione res ipsae se habeant, sed machinationem quandam sic ad persuadendum excogitare, ut ipse, quam uis ignoras, tamen apud ignorantes magis intelligere, quam ipsi scientes appareat, officium eius esse, de quolibet in turba strenue loqui non docendo. Concedit quoque oratorem scire id debere, & posse, quod sit uerissimum, etiam si id quod uerum est nesciat: quod quidem fieri nullo modo potest. Nisi enim rem ipsam cognoueris, nunquam quid illius simile sit, agnosces. Proinde quaeritur utrum sicut ad oratorem alia scire non attinet, ita neque etiam quid bonum, honestum, iustum sit intelligere. Gorgias uero cum alias dixerit, oratorem ad haec atque illa similiter se habere, hic sibi repugnans, scire haec saltem oportere consensit. Hinc Socrates argumentatur. Si orator scit iusta, ergo est iustus, tentans uidelicet Gorgiam, nunquid uim consequentiae teneat. Ille uero admittit statim, cum proprie in scientiis artibusque ad intelligentiam pertinentibus id sequatur, scit Astrologica uel fabrilis, ergo Astrologus est uel faber, in his tamen quae ad uoluntatem moresque pertinent, non sequatur, scit iusta, ergo iustus. Opus enim ad iustitiam esse uoluntate. Veruntamen si quis diuinam quandam de iustitia scientiam habeat, quod quidem spirante Deo fieri quandoque posse Plato uult, recte sequetur. Quisquis enim certissime sciuerit quantum bonum iustitia sit, quantum uel praemium maneat, atque contra, quantum iustitia malum, quantum uel huic supplicium debeat, is proculdubio iniustitiam fugiens, iustitiam complectetur. Quaecumque uero ratione seferes habeant, Gorgias sibi met cogitur contradicere. Quippe cum in superioribus oratorem iniustum esse aliquando posse concesserit, hic uero neget. Post haec Socrates ex arrogantia Poli sub quadam ironia & iuniores improbat, si quando seniores corripiant arroganter, & praecipit omnibus ut emendari a quolibet facile patiantur. Caeterum ut quae sequuntur, plane intelligantur, aduertendum est, oratoriam uel in genere, uel in speciebus, posse considerari, atque in genere quidem definiti, industriam ad persuadendum in materia ciuili promptissimam, tum quaedam probationis facultate, tum uel maxime eloquij gratia. Ideoque inter artem quandam differendi, poeticaeque esse quodammodo constitutam. Haec uero oratoria intellectus quidem bonum est, uoluntati uero neque bonum est, neque malum. Huius autem duae sunt species, Philosophica & popularis, siue adulatoria, illa bonum, haec uero malum. Illius quidem finis est, certis rerum, uerborum, morum rationibus, audientes ad commune bonum perducere. Quam maxime laudat in Phaedro ex Philosophia poeticaeque grauiori compositam. Alterius autem finis est, per coniecturas turbae uerisimiles, coniectationesque animorum, quodcumque libuerit impetrare. Hanc inter sophisticam uulgaremque possum ponimus, ex utriusque permixtam, quam in hoc dialogo detestatur. Diuidit autem artes ipsius hominis proprie curatrices in duo praecipue genera. Quorum primum curat animum, secundum uero corpus. In animo legalem facultatem ait legum conditricem, morumque moderatricem, animum ipsum in habitu quodam naturae contentaneo formare, atque stabilire, artem uero iudiciale animum, si quando hinc lapsus fuerit, restituere. In corpore quoque geminas ponit artes, similiter corporis curatrices, gymnasticam quidem huius exercitandi magistram in bona ipsum habitu dine pro uiribus confirmantem.

confirmantem. Medicinam uero corpori amissam sanitatem restituentem. Quapropter qualis est legalis in animo, talis in corpore uidetur esse gymnastica. Item qualis iudicialis in animo, talis in corpore medicina. Has omnes appellat artes, quia certa ratione perducant ad bonum. Subdit naturam quandam siue peritiam, adulatoriam, seruilem, atque fallacem, quae falso has quatuor amulatur. Per sophisticam quidem simulat legalem, per oratoriam scilicet uulgarem fingit iudicalem, per fucatoriam praese fert gymnasticam, per coquinatoriam medicum representat. Totum uero hoc adulandi genus negat esse artem, quia non ratione certa ad uerum bonum, sed lenocinijs contendit ad gratiam. Sed ne quis existimet Platonem longe omnium eloquentissimum legitimam eloquentiam coquinarum comparare, legat Phaedrum, in quo & eam probat, & finem officiumque & praecipua eius subtilissime tradit, asseritque ipsam esse similem medicinae. Quoniam uero Polus oratoriam uim extollens, oratores ait ex eo maximam habere potentiam, quod pro arbitrio ualeant aduersarios carceri morti que damnare, uel expoliare bonis, uel urbe priuare: Socrates duobus potissimum argumentis probat iniustis non esse potentes. Primum quidem quoniam potentia exoptanda est unicuique tanquam bonum: constat uero licentiam quodcumque libuerit facienda, iniustis hominibus ueluti mente captis, non modo non bonam esse, sed malam, atque tandem perniciosam. Deinde maxima potestas est posse id ipsum quod uelis efficere. Patet autem omnes uerum uelle bonum. At malos uerum bonum, uel agere, uel consequi unquam. Adde quod mala mens eo ipso quod mala est, discors in seipsa & insana censetur, iamque ab his quae afferuntur sensibus superata. Quis ergo dixerit mentem & languidam & more mancipij suis seruientem mancipijs, esse potentem? Interea humana omnia distinguuntur in tria, scilicet in bona, malaque, & media. Bonorum primum est sapientia. Secundum, optanda corporis habitudo. Tertium, fortunae commoditas. Sed haec duo eatenus iudicantur bona, quatenus commodum menti exhibent ministerium. Horum uero opposita dicuntur mala, sed horum media tanquam indifferentia sunt, quae non magis ad bonum declinant quam ad malum, ut ire, sedere, atque similia. Additur neminem uelle, aut mala, aut media, aut ea quae agit proprie, imò duntaxat ea quorum gratia mouetur & agit. Non ergo qui iniurias, sed bonum cuius gratia faciunt. Bonum uero non consequuntur, non assequuntur ergo quod uolunt: Non ergo potentes. Deinceps uero Socrates ex errore Poli communi cum multis nactus occasionem sancta nobis tradit praecipua. Cui peccare grauius licet, prope miser est: qui peccat grauius iam est miser: qui peccati non luit poenas, est miserior. Iniurias pati eligendum est potius quam inferre. Licentia quodcumque libuerit facienda non est potentia, nisi id nobis sit denique conducturum. Conducat autem iuste duntaxat utentibus. Iniusti etiam si totius orbis imperio possantur, infelices sunt, imò infelicissimi. Quo enim magis peccare licet, & quo minus peccati datur poena, eo infeliciores habentur. Felicitas in sapientia iustitia que consistit, infelicitas in contrarijs. Quoniam uero Polus ueritatis iudicium quod ad iudicis qualitatem potius, quam ad iudicantium numerum referri debet, in quorumlibet testium multitudinem collocauit, ideo Socrates optimum probandi modum esse respondet, si unicum in causa testem adduxeris, aduersarium scilicet ratione conuictum: alioquin in coaceruatam undique testium multitudinem, parui ad ueritatem esse momenti. Praeterea quia Polus ait iniuriam quidem facere turpius esse, pati uero peius: Socrates id arguit, asserens idem in rebus humanis moribusque bonum esse atque pulchrum siue honestum: idem malum atque turpe. Deinde id ipsum pulchrum uel propter uoluptatem, uel utilitatem, uel utrunque puta existimari, turpe uero contra. Hinc argumentatur: si facere iniuriam turpius est, quam pati non ex eo quidem quod sit molestius, ex eo igitur quod sit damnosius. Si ita, ergo deterius iudicatur. Mox adiungit oportere se ipsum rationi tanquam medico curandum committere. Asserit mat quoque iustitiam peccatorum punitionem, ei qui punitur prodesse plurimum. Haec enim si iusta est ergo pulchra atque honesta. Si ita, ergo bona: si bona, confert animo, uidelicet tanquam medicina corpori, multoque magis, a morbo enim animi liberat, qui grauissimus est morborum omnium atque malorum. Inter haec animaduerte theologorum sententiam, nihil magis necessarium esse utiliusque peccatoribus quam cōfiteri peccata, affici poenitentia,

poenas à iudice petere, æquo animo ferre ut purgetur animus, antequam insanabilis moribus eius euadat. Posthæc audies facillimum esse nobis affectum illi nostrum significare qui simili laborat affectu. Item Socratem Philosophiæ amore captum illi semper obtemperare. Præterea eligendum potius esse ut cætera nobis dissonent omnia, quam ut animus intra se dissonet. Proinde ubi Callicles Socratem corrigit quasi argutarum nimium studiosum, intellige sub persona Socratis Sophistas à Platone redargui. Tangit postea Callicles Thrasymachi multorumque prophanam opinionem, dicentium mores & leges non naturæ ordine, sed sola hominum uel opinionem uel fictione consistere. Quod libris De republica & in sequentibus confutatur. Quod uero afferre uidetur Callicles contra Philosophos, intellige non contra legitimos Philosophos esse dicta, sed partim aduersus ignauissimos Sophistarum, partim aduersus eos, qui Philosophiæ studio abutuntur, dum uel ita solam logicam sectantur, ut partes speculationis alias deserant, uel ita solam speculationem capessunt, ut Philosophica morum præcepta instituta que ciuilia negligunt. Nonnulla uero in ipsa Calliclis inuectiua falsa dicuntur, quæ in sequentibus reselluntur. Post hæc autem præcipitur omnem in animæ nostræ examine atque probatione esse diligentiam adhibendam, atque ad id tanquam iudicem unum eligendum esse: in quo sapientia sit rei ipsius quæ agit, & beneuolentia qua libentius consulat, & audacia insuper, per quam quod profuturum putet, non uereatur. Deinde nos admonet Socrates, cum rationales natura simus, ne irrationali casu & fortuna uiuamus, sed certum uitæ finem diligentissimè præscribamus, uiasque ad ipsum eligamus commodiores. Denique dum sæpius obsecrat Calliclem ut ipsum liberè audacterque redarguat, admonet nos nihil inquirere impensius oportere quam animi medicinam. His actis Callicles concedit idem esse naturæ potentius ualidiusque & melius, atque naturalem iustitiam uelle, eum qui potentior est habere, quæcunque inferiorum sunt, eisque dominari, legemque illius naturaliter esse iustam. Ad hæc Socrates ita infert. Si idem est potentius, ualidius, melius, atque multitudo ualidior est quam unus, ergo & potentior atque melior. Multitudinis ergo leges cum potentiores meliores que sint, iusta naturaliter erunt. At huius leges statuunt esse iustam seruari inter omnes æqualitatem, atque esse turpius iniuriam inferre quam pati. Quamobrem non solum lege turpius est facere iniuriam quam pati, atque iustum est æquitatem seruare, ut in superioribus dixerat Callicles, sed etiam ipsa natura. Præterea quia Callicles in superioribus potentiores illos esse parauerat, qui astutia, audacia, uolentia, cæteros anteferent. Socrates paulatim hunc emendat, cogit que fateri potentior est, qui prudentior fortior que sit ad rem publicam gubernandam. Significat quoque inter hæc se eadem semper eisdem de rebus adducere, probans uidelicet constantiam, improbens leuitatem. Iam uero Calliclem conatur ultra prudentiam fortitudinem que ad temperantiam quoque perducere. At hic quemadmodum supra Thrasymachum imitatus circa iustitiam potentiamque errauerat, ita nunc sequutus Aristippum circa temperantiam similiter errat, eam appellans stupidam ingenij seruilem ignauiam, atque in fouendis explendisque sensuum libidinis uirtutem asserens felicitatem que consistere. Socrates autem mox ad demonstrandum sese accingit, temperantiam non opinione humana, sed ordine naturæ consistere. Profecto naturalis ordo requirit, ut inferiores animæ partes superioribus pareant, totusque animus consonans undique sit & pulcher, neque agat frustra, sed finem propositum consequatur, qualis est habitus uitæ que temperati. Contra uero in homine intemperato ratio regina hominis serui seruit concupiscentiæ, dissonat quoque & languet, opusque in explebile molitur, incomparabilique molestia uolantem sequitur uoluptatem. Id totum Socrates Pythagoræorum præsertim Philolai & Empedoclis sententijs explicat, duplici præcipue uia, scilicet per fabulam & exemplum, in quibus ipse considera, animam in hoc corpore omnem quidem esse mortuam, intemperantem præterea inferis deputari, irritato assiduoque labore miserabiliter agitatam, dum quodam perforato uale, id est, deprauato fallaci que iudicio continèe machinatur perforatum quoque uas alterum, id est, concupiscentiam inexplebilem fluentibus oblectamentis implere. Post hæc quia Callicles non solum uirtutem, sed etiam felicitatem in assidua libidinis expletione constituit, affirmatque idem esse uoluptatem atque ipsum bonum, dolorem quoque idem atque malum, idcirco

Socrates

Socrates id pluribus rationibus confutat. Prima, constat uoluptatem non esse ipsum bonum, cum sæpe & turpissima sit, & turpissimis hominibus adsit. Secunda, bonum & malum utpote contraria in eodem simul esse non possunt. At uoluptas & dolor in eodem simul sunt, quando uidelicet quis sitiens bibit: tunc enim sitiendi molestia cum bibendi uoluptate concurrunt. Tertia, bonum & malum sicuti cætera contraria solent, non simul abeunt ab eodem. Voluptas autem dolorque tunc ab eodem simul abeunt, quando quis eodem in tempore dum bibit cessat simul & sitire pariter & delectari bibendo. Quarta, uoluptas præsentia quidem boni fit bonum, mali uero præsentia fit malum. At neque præsentia uoluptate boni sunt homines dissoluti, neque dolore probi homines mali fiunt. Quintimo, cum sæpe æque gaudeant, aut doleant boni atque mali, & aliquando magis mali gaudeant, & boni magis doleant, certè si uoluptas quidem bonum ellet, dolor uero malum, sequeretur ut frequenter tam boni quam mali pariter boni forent aut mali, ac non nisi unquam boni magis mali, quam ipsi mali, atque conuerso. Inter hæc animaduerte præceptum Socratis obseruandum, scilicet non esse ad grauissima festinandum nisi leuiora prius fueris consequutus. Afferuntur deinde, nonnulla ex quibus confirmatur, quis possit, uoluptatem non esse ipsum per se bonum: propterea quod multæ reperiantur uoluptates malæ, noxiæ uidelicet & animo simul & corpori, nosque a rebus optimis diuerentes: quod si uoluptas ipsum per se bonum esset, nulla esset malæ uoluptas: proinde distinguuntur iterum facultates, & quæ uelut artes ad bonum utile que certa ratione procedunt, & quæ tanquam adulationes, nulla ueri boni adhibita ratione uoluptatem solam aucupantur, quarum in numero poësim & musicam, communemque oratoriam collocat. Tu uero inter differendum hanc nota sententiam. Virtutem corporis sanitatemque in ordine quodam & ornati consistere, similiterque in ornati uel quoque animi uirtutem atque sanitatem. Ex quo fit, ut quemadmodum uirtus corporis uirtutemque non in opinioe, sed in re ipsa uel naturæ consentanea uel opposita reperitur; sic uirtus uitiumque animi non humanam opinionem, sed ad naturæ legem diiudicatur. Conclude tandem, quantum naturaliter præstat corpus habere sanum quam ægrotum, tantum præstare similiter temperatum quam intemperatum animum possidere. Præterea confirmatur in sequentibus sententia Pythagorica: omnibus in rebus esse optimam temperantiam. Quæ quidem prima omnium adolecentibus est tradenda, per quam præcedens pueritiæ intemperantia corrigatur, totusque animus temperetur, quam mox sequi cæteras uirtutes existimat. Siquidem temperatus erga Deum atque homines agit decenter, pius est iustus que & fortis. Deinde concluditur in sola uirtute felicitatem, in sola improbitate esse miseriam, omnia que humana ad uirtutem uelut ad signum certissimè referenda. Præterea sicut ad beatitudinem necessaria uirtus est, sic & uitiorum castigationem punitionemque necessariam esse, quasi morborum animi medicinam. Denique intemperatum neque hominibus, neque Deo, neque sibi met amicis esse posse. Ut autem naturalem temperantiæ excellentiam nobis ostendat, ex Pythagoræorum Orphicorumque mente subiungit, uniuersum temperantia atque etiam concordia & iustitia, quæ continentur in ipsa temperantia, contineri: idcirco, quod & Pythagoras inquit, intemperantiam in omnibus tanquam perniciosissimam esse totis uiribus fugiendam. Quoniam uero ad hanc simul atque iustitiam æqualitas præcipue pertinet, æqualitatem in primis præcipit obseruari, quam asserit in dijs & hominibus ualere quamplurimum. Aequalitatem, inquam, geometricam, per quam unicuique æqualis ita fit distributio, ut pro capacitate meritisque cuiusque æqualiter distribuantur, æqualiter, inquam, id est, neque magis, neque minus, quam uel capacitas uel meritum exigere iudicetur. Aequalitas quidem geometrica in quadam congrua portione consistit. Arithmetica uero in numero utriusque parit. Neque uero eadem est hæc & illa. Sanè excessus sex ad quatuor, item que excessus quatuor ad duo, apud Arithmeticum numeros considerantem, est æqualis: per duo enim uterque perficitur. Verum apud geometricum portiois iudicem est inæqualis. Nam senarius numerus quaternarium proportionè sesquialtera superat, in qua maior numerus minorem & semel continet totum & insuper eius dimidium. Quaternarius uero binarium proportionè superat dupla. Eiusmodi uero æqualitate quæ non numerantis more tantum ponderis uni tribuit quantum al-

VV 2 alteri,

alteri, sed metuentes istu, neq; magis, neq; minus, quam cuiq; cōgruat, tribuit unicuiq; ait cuncta feruari, in hac etenim & iustitia Dei in operibus suis, & hominis ad homines continetur. Vtrobq; enim pro mensura capacitatis & meriti cuiq; distribuitur. His dictis asserit Theologica fundamenta morum firmissimis esse rationibus confirmata, precipue peius esse iniuriam facere quam pati, omnium uero pessimum cum iniuriam feceris, non dare pœnas, quibus quali medicamenti ab omnium maximo intus sita morbo animus liberetur. Nullum enim detrimētum maius cogitari posse quam quod animo infertur à uitio, adeo ut quem admodum homini cum omnino aegro corpore hinc expedit uiuere, ita neq; cum animo uitio aegro. Item non multat facienda esse uitam in corpore, sed uirtutem peius esse seipsum flagitiosis hominibus ob morum similitudinem praestare per se, quam ab illis interfici. Inter hæc monet ne res illas quarum iniquissimus, tractandas aggrediantur, praesertim grauiiores, maxime publicas. Omnino uero oratoriam paratissimam, si nullam possit, uel priuatim, uel publice salutem asserere animo, sed corpori duntaxat rebusq; ad ipsum pertinentibus consulat. Deridet & eos, qui cum diu Reipub. reuerent gubernare illa, semper quidem ciuitatem externis bonis auxerint, animos uero ciuitem temperantia & iustitia formare neglexerint: quod quidem solum sit legitimum gubernatoris officium. Concluditq; non modo non prodesse, sed obesse plurimum ciuitati gubernatores, qui fortunæ potius quam animi bonis prospiciant. Præterea potentissimam omnem sapientiamq; uiri in eo consistere, ut animam a peccatis erga Deum & homines conseruet in temeritatem. Nam huius quidem uitæ iacturam leuissimam esse, aeternæ uero salutis esse grauissimam. Cæterum ut quæ de futuris, uel uirtutis præmij uel uitiorum supplicij Plato affirmat, intelligas, scito Saturnum apud Platonem, intelligi supernam intelligentiam, in qua sit uniuersalis omnium lex atq; prouidentia circa omnium essentias & uias ordinesq; formarum. Huic autem subesse ordines tres precipuos numinum, in quibus Saturnia prouidentia in tria potissimum officia distribuit. Ex his quæ numina ad distribuendas essentias proprie subministrant, communi quodam louis nomine nuncupatur. Quæ uero ad uitas fuggerendas cōferunt, appellatione Neptuni. Quæ ad formarum ordines disponendo, nomine Plutonis appellat. Prometheum uero numinum gradum his aliquando inferiorem, qui formalem ordinem naturæ duntaxat rationali praesertim in hac uita distribuit. Deniq; tres louis filios, Asia, Europa, Africa iudices, tria uultu intelligi numina ad id maxima ministra louis, atq; Plutonis, ut for malis ordi iustitiae in separatis à corporibus animis expleatur. His autem animaduerte diuinam legem debiles uitiorum maculas certis temporibus puniendo diluere, in debiles uero pœnas sempiternis affligere. Quod quidem transmigrationem animarum per corpora sempiternam improbare uidetur. Quod autem dicit quondam errauisse iudices in uiuentibus iudicandis, duo nobis significat. Primum quidem non diuinum, sed humanum circa uirtutes & uitia iudicium decipi. Secundum uero diuinam prouidentiam in seipsa prauidisse iudicia fore falsa, si à uiuentibus in hoc corpore uiui iudicarentur. Ideoq; non ex quodam tempore, ut uerba sonant, sed ab aeterno, iudicium post hanc uitam fieri statuisse. Interea memento animam uitiorum uirtutumq; abiectiones & habitus secum ferre. Denique Socratem hac penitus affirmare, nihilq; aliud expulserit, nisi eiusmodi animæ detrimētum, iudicisq; diuini conspectum. Propterea concludit in nullo certamine nobis acritus, quam in hoc contendendum, ut purissimam iudici cuncta inspicienti animam offerre possumus: cæteraq; omnia, quæ homines admirantur, esse penitus contemnenda, solaq; ex omnibus honoranda, quæ ad salutem animæ conferant sempiternam.

IN CONVIVIUM PLATONIS DE AMORE

re, Commentarium. Cap. I.

Plato Philosophorum pater annos unum & octoginta ætatis natus, septimo Nouembri die, quo ortus fuerat, discumbens in conuiuio, remotis dapibus expirauit. Hoc aut conuiuium, quo & natalicia, & anniuersaria Platonis pariter continentur, præsci omnes Platonici, usq; ad Plotini & Porphyrij tempora, quotannis instaurabant. Post uero Porphyrium mille ac ducentos annos, solennes hæc dapes prætermittæ fuerunt. Tandem nostris

nostris temporibus uir clarissimus Laurentius Medicus Platonem conuiuio innoauaturus, Franciscum Bandinum Architrictium constituit. Cum igitur septimum Nouembri diem colore Bandinus instituisset, regio apparatu in agro Caregio nouem Platonicos accepit conuiuas: Antonium Allium episcopum Fesulanum, Ficinum Medicum, Christophorum Landinum poetam, Bernardum Nutium Rhetorem, Thomam Bencium, Ioannem Caualcantem familiarum nostrum: quem propter uirtutem animi, & egregiam indolem Heroem conuiuæ nuncupauerunt. Marsupinos duos Christophorum Carolumq; Caroli poetæ filios. Mædenique nonum Bandinus esse uoluit, ut Marsilio Ficino superioribus addito mularum numerus impleteretur. Remotis dapibus Bernardus Nutius Platonem accepit librum, qui conuiuuium de amore inscribitur: legitq; omnes Symposij huius orationes, quibus lectis reliquos conuiuas orauit, ut singuli singulas orationes exponerent. Assensere omnes: iactisq; sortibus, prima illa Phædri oratio, Ioanni Caualcanti obrigit exponenda. Pausanæ oratio, Antonio Theologo, Eryximachi Medici, Ficino Medico, Poetæ Aristophanis, Christophoro Poetæ, Agathonis adolecentis, Carolo Marsupino. Thomæ Bencio data est Socratis discipulatio, Alcibiadis uero Christophoro Marsupino. Sortem huiusmodi probauere omnes. Verum episcopus ac medicus, alter ad animum, alter ad corporum curam abire coacti, partes in dicendo suas Ioanni Caualcanti reliquerunt. Cæteri ad hunc conuersi sunt, paratq; ad audientium conticere. Tuncheros ille in hunc modum est exorsus.

Quæ regula laudandus sit amor. Quæ sit eius dignitas & magnitudo. Cap. II.

Gratissima mihi optima conuiuæ fors ista hodie obtigit, qua effectum est, ut personam Phædri Myrrhinusij gererem. Phædri illius, inquam, cuius familiaritatem tanti fecit Lyfias Thebanus summus orator, ut oratione lucubratoribus multis composita, eum sibi concillare contenderet: cuius indolem Socrates usq; adeo admiratus est, ut eius splendore quandoq; iuxta Ilyssum fluium concitus altiusq; sublatus mysteria diuina cecinerit: qui antea non solum cœlestium, sed inferiorum quoq; omnium se insectum prædicauerat. Cuius ingenio adeo delectatus est Plato, ut primas studiorum suorum Phædro dicauerit. Ad hunc epigrammata, ad hunc elegie Platonis, ad hunc primus eius de pulchritudine liber, qui Phædros inscribitur. Cum igitur huius Phædri me similem, non ego quidem (non enim tantum mihi arrogo, sed fortis casus primo, & ueter deinde applausus iudicauerit, his felicibus auspicijs eius in primis orationem libere interpretabor. Deinde Antonij & Ficini partes pro ingenij uiribus exequar. Tria in omni re uiri optimi philosophus quisq; Plato nis imitator considerat, quæ antecedunt, quæ comitantur, & quæ sequuntur. Hæc si bona sint, rem ipsam laudat: si mala, uituperat. Ea igitur perfecta laudatio est, quæ præcedentem rei recentem originem, præsentem formam narrat, sequentes ostendit euentus. Ab antecedentibus res quæq; laudatur, ut nobilis a presentibus, ut magnata sequentibus, ut utilis. Quare ex tribus illis tria hæc in laudibus concluduntur: Nobilitas, magnitudo, atq; utilitas. Ideo Phædros noster in primis præsentem Amoris excellentiam contempletur, Magnum Deum uocauit: ad iunxit, Dijs hominibusq; mirandum. Nec inuitura. Nam ea proprie quæ magna sunt admiramur. Magnus ille quidem, cuius imperio homines & dij, ut aiunt, omnes subijciuntur. Nam tam dij apud ueteres, quam homines amant, quod Orpheus Hesiodusq; significant, dicentes mortalium mentes amore domari: Admirandus præterea dicitur, quoniam illud quisq; amat, cuius pulchritudinem admiratur. Dijs quidem siue ut nostri dicunt, Angeli, diuinam pulchritudinem: Homines corporum species admirantur, & amat. Atq; hæc quidem laus Amoris est a presentem excellentiam, quæ ipsi comitatur deducta. Laudat deinde ab antecedentibus Phædros, cum deorum omnium esse asserit antiquissimum. In quo nobilitas amoris effulget, cum prisca eius origo narratur. Laudabit & tertio a sequentibus, ubi mirifica eius ab euentu apparebit utilitas. Sed de prisca & nobilitate eius origine primum: deinde de futura utilitate tractabimus. Orpheus in Argonautica, cum de rerum principijs coram Chirone herofibusq; cantaret, Mercurij Trismegisti Theologiam sequutus: Chaos ante mundum posuit, & ante Saturnum, Iouem, cæterosq; deos. Amorem in ipsius Chaos sinu locauit, laudauitq; his uerbis.

Origo amoris ex Chaos. Cap. III.

Antiquissimum, seipso perfectum, consultissimumq; Amorem, Hesiodus in Theogonia: & in libro De natura Parmenides Pythagoricus, Acusileusq; poeta, cum Orpheo & Mercurio conseruerunt. Plato in Timæo Chaos describit similiter: & in eo locat amorem. Atque idem in conuiuio Phædros recensuit. Chaos Platonici in formam mundi uocant: Mundum uero formatum Chaos. Tres apud eos mundi sunt, tria idem Chaos erunt. Primum omnium est Deus uersorum autor, quod ipsum bonum dicimus. Hic mentem primo creat angelicam: deinde mundi huius animam, ut Plato uult: Postremum mundi corpus. Summum illum Deum, non mundum dicimus: quia mundus ornatum entium significat ex multis compositum, illi uero penitus simplex esse debet: sed mundorum omnium principium atque finem ipsum asserimus. Mens angelica primum mundus est à Deo factus. Secundus uniuersi corporis anima. Tertius tota hæc quam cernimus machina. In his itaque mundus tribus, tria & chaos considerantur. Principio Deus mentis illius creat

VV § subitan-

substantiam quam etiam essentiam nominamus. Hæc in primo illo creatiois suæ momento in formis est, & obscura. Quoniam uero à Deo nata est, ad Deum sui principium ingenito quodam appetitu conuertitur. Conuersa in Deum, ipsius radio illustratur. Radix illius fulgore ille lusus appetitus accenditur. Accensus appetitus Deo totus inhæret: inhærens formatur. Nam Deus qui potest omnia, in mente sibi inhærente creandarum rerum naturas effingit. In ea igitur spiritali quodammodo pinguntur, ut ita loquar, omnia quæ in corporibus istis sentimus illis cælorum elementorum que globi, sydera, uaporum naturæ, lapidum, metallorum, plantarum, animalium formæ gignuntur. Huiusmodi rerum omnium species Dei fomento quodam in superna illa mente conceptas. Ideas esse non dubitamus: & formam illam ideamque cælorum, sæpe Deum Cælum uocamus. Formam planetæ primi Saturnum Deum: Secundi Iouem, atque in sequentibus planetis eodem pacto. Ignis quoque huius ideam illam, Vulcanum Deum: Aeris Iouem atque Lunonem: Aquæ Neptunum: Terræ Plutonem. Quare dii omnes certis inferioris mundi partibus assignati. Ideæ illarum partium sunt in superna illa mente collectæ. Sed idearum conceptionem à formante Deo perfectam præcessit illa mentis ad Deum appropinquatio. Hanc præcessit appetitus incendium, hoc infusio radij, hanc prima illa appetitus conuersio, hanc informis mentis essentia. Porro essentiam istam nondum formatam chaos esse uolumus. Primam ipsius in Deum conuersionem, amoris ortum: radij infusioem, amoris pabulum: incendium sequens, amoris dicimus incrementum: appropinquationem, amoris impetum: formationem, amoris perfectionem. Formarum omnium, idearumque complexioem, Mundum Latine, Græcè *κόσμος*, id est, ornamentum uocamus. Huius ornamentum gratia pulchritudo est. Ad quam amor ille statim natus traxit mentem: atque perduxit mentem ante deformem ad mentem eandem deinde formosam. Ideo amoris conditio est: ut ad pulchritudinem rapiat, ac deformem formoso coniungat. Quis igitur dubitabit, quin amor statim chaos sequatur, præcedatque mundum: & deos omnes, qui mundi partibus distributi sunt? Cum mentis appetitus ante sui formationem sit, & in mente formata dii mundusque nascantur. Merito igitur antiquissimam hunc Orpheum nominauit. Præterea seipso perfectum: quasi dicat seipsum perfectentem. Quoniam primus ille mentis instinctus suapte natura à Deo perfectionem suam haurire uidetur: atque eam menti, quæ inde gignuntur, præbere. Consultissimum in lupere nominauit, nec iniuria. Nam omnis sapientia cuius proprium est consilium, ideo menti data est: quia amore in Deum conuersa, ipsius fulgore refulsit. Eodemque modo mens ad Deum, quo ad lumen solis dirigitur oculus. Hic enim aspicit primo, uidet deinde solis lumen: tertio in solis lumine rerum colores figuratque comprehendit. Quare oculus obscurus primo, & chaos instat informis, lumen amat dum alij, irradiat, aspiciendo, radium accipiendo rerum coloribus figuratque format. Quæ admodum uero in Deum mens illa statim nata & in formis amore conuertitur & formatur: sic mundi anima in mentem, Deumque illinc genita se reflectit. Et cum primo informis sit, & chaos amore in mentem directa acceptis ab ea formis sit mundus. Non aliter & mundi huius materia, cum principio sine formarum ornamento informis chaos faceret: illico amore sibi ingenito in animam se direxit, seque illi obedientem præbuit: atque hoc amore conciliante ab anima formarum omnium, quæ in mundo uidentur nata ornamentum, mundus ex chaos efficta est. Tres igitur mundi, tria & chaos. In omnibus denique amor chaos comitatur, præcedit mundum torpentia suscitatur, obscura illuminatur, uiuificat mortuos, format in formam, perficit imperfecta. Quibus laudibus nullæ ferme maiores aut dici, aut excogitari possunt.

De utilitate amoris. Cap. III.

Sed de origine eius, & nobilitate hæcenus. De utilitate iam arbitror differendum. Singula quidem amoris beneficia generi humano collata referre superuacuum est: præsertim cum summam comprehendere omnia possint. Omnia enim in eo consistunt, ut uitæ malis bona sequamur. Mala hominis & turpia eadem sunt. Bona itidem eadem atque honesta. Profectum nihil aliud leges & doctrinæ omnes contendunt, quam ita homines instituere, ut declinent à turpibus, agant honesta. Hoc autem ipsum, quod innumerabiles pene leges & artes uix tandem longo tempore assequuntur, Amor ipse unus breui tempore perficit. Nam à turpibus pudor absterret: ad honesta excellendi studium pro uocat. Duo hæc nihil aliud faciunt, ac citius quam amor hominibus exhibet. Cum amorem dicimus, pulchritudinis desiderium intelligit. Hæc enim apud omnes philosophos amoris definitio est. Pulchritudo uero gratia quædam est, quæ ut plurimum in concinnitate plurimum maxime nascitur. Ea triplex est: siquidem ex plurimum uirtutum concinnitate in animis gratia est. Ex plurimum colorum linearumque concordia in corporibus gratia nascitur. Gratia item in sonis maxima ex uocum plurimum colorum linearumque concordia in corporibus gratia nascitur. Gratia item in sonis maxima ex uocum plurimum consonantia. Triplex igitur pulchritudo, animorum, corporum atque uocum. Animum mente cognoscitur. Corporum oculis, Vocum auribus solis percipiuntur. Cum ergo mens, uisus, auditus, sint quibus solis frui pulchritudine possumus: Amor uero sit fructus pulchritudinis desiderium: Amor semper Mente, Oculis, Auribus est contentus. Quid os factur quid gustus: quid tactus opus est? Odores, Sapores, Calorem, Frigus, Mollitiem & duritiem, horumque similia sensus isti percipiunt. Istorum nullam humana pulchritudo est, cum formæ simplices sint

sunt humani autem corporis pulchritudo membrorum requirit diuersorum concordiam. Amor tanquam eius finem fruitionem respicit pulchritudinis: ista ad mentem, uisum, auditum pertinet solum. Amor ergo in tribus istis terminatur. Appetitio uero, quæ reliquos sequitur sensus, non amor, sed libido rabiesque uocatur. Præterea si amor erga hominem pulchritudinem ipsam desiderat: humani aut corporis pulchritudo in quadam concinnitate consistunt: concinnitas temperantia est: sola quæ temperata, modesta, decora sunt, exigit amor. Voluptas itaque gustus & tactus, quæ usque adeo uehementes furiosæque sunt, ut mentem e suo statu dimoueant, hominemque perturbent: amor non modo non cupit, sed abominatur & fugit, utpote quæ propter intemperantiam pulchritudini sunt contraria. Rabies uenerea ad intemperantiam trahit, ideoque ad concinnitatem: quare ad deformitatem similiter uidetur allicere: Amor autem ad pulchritudinem. Deformitas & pulchritudo contraria sunt. Motus igitur huiusmodi, qui ad ea rapiunt, inter se uidentur esse contrarij. Quapropter libido concinnitas, & amor non solum solum, sed & contrarij esse monstrantur. Testatur hoc & Theologi ueteres, qui amoris nomen Deo tribuerunt. Quod etiam posteriores Theologi summo peregrinauerunt. Nullum uero Deo congruum nomen cum rebus turpibus est commune. Ideo sanæ mentis quisque cauere debet, ne amorem, diuinum nomen, ad insanas perturbationes temere trāsferat. Erubescat Dicaearchus, & si quis alius Platoniam maiestatem quod amori nimium in dulserit, carere non uereatur. Nam decoris, honestis, diuinis affectibus, nec nimium, nec fatis unquam possumus indulgere. Hinc efficitur, ut omnis amor honestus sit, & omnis amator iustus. Pulcher enim est bonis atque decorus, & decorum proprie diligit. Turbulentus autem ardor, quo ad lasciuia rapimur, cum ad deformitatem trahat, amori contrarij iudicatur. Ut igitur ad amoris utilitatem aliquando redeamus: pudor qui à turpibus nos absterret, & studium quod ardentes efficit ad honesta, ab amore facile citoque proficiuntur. Primo quoniam amor, qui pulchritudinem perit, decora semper appetit atque magnifica: & qui odit deformia, necessario turpia obloenatque fugit. Deinde si duo aliqui se mutuo diligunt, alterutrum se obseruant & placere sibi inuicem cupiunt. Prout alter ab altero obseruatur, utpote qui teste nunquam careant, à turpibus abstinere, prout sibi inuicem placere conantur, magnifica semper ardenti studio aggrediuntur, ne contempti amato sint, sed amoris uicissitudine digni putentur. Sed hanc rationem copiosissime explicat Phædrus: ubi exempla ponit amorum tria. Vnum amoris foemina ad masculum: ubi de Alceste Admeti uxor loquitur, quæ pro marito mori uoluit. Alterum amoris masculi ad foeminam, ut Orphei ad Eurydicem. Tertium amoris masculi ad masculum, ut Patrocli ad Achillem: ubi ostendit nihil fortiores homines reddere, quam amorem. Allegoriam uero, uel Aestis, uel Orphei, in præsentia perscrutari non est consilium. Vehementius enim ista uim amoris & imperium expriment si tanquam historia gesta narrentur, quam si per allegoriam dicta putentur. Ergo amorem esse Deum magnum atque mirandum, nobilissimum præterea & maxime utilem, sine controuersia fateamur, atque ita amori indulgeamus, ut sine suo, qui pulchritudo ipsa est, contenti simus. A nos ea parte frumur, qua cognoscimus mentem, uisumque & auditum. His itaque uiuimur, ceteris sensibus non pulchritudine, quam desiderat amor, sed quouis alio potius, quo corpus indiget, utimur. Igitur his tribus uenabimur pulchritudinem: & per eam, quæ in uocibus corporibusque elucet, tanquam per uestigia quædam, animi decorem inuestigabimus. Illam laudabilissimum quidem, istum probabimus: ac semper id obseruare conabimur, ut tantus amor sit, quantum fuerit pulchritudo. Et ubi corpus quidem pulchrum, animus minime, tanquam umbra tlem & fluxam imaginem pulchritudinis uix & leuiter diligamus. Vbi solus animus pulcher, stabilem hunc decorem animi ardentem amemus. Vbi uero utraq; pulchritudo concurrat, uehementius admiremur: atque ita ex Platonica familia reuera nos esse testabimur: ea quippe nihil nouit nisi festum, lætum, cælestem, supernum. Sed hæc iam de Phædri oratione sufficiant. Ad Paufaniam ueniamus.

Deus bonitas, pulchritudo, iustitia, principium, medium, finis. Cap. I.

SECUNDA ORATIO.

RINITATEM Pythagorici philosophi rerum omnium mensuram esse uoluerunt, ob eam arbitror rationem quod Deus ternario numero res gubernat, atque etiam res ipse ternario numero terminatur. Hinc Maronis illud, Numero Deus impare gaudet. Neque summus ille auctor, Primo singula creat: secundo rapit: tertio perficit. Singula quoque in primis ab illo perenni fonte effluunt, dum nascitur, deinde in eundem refluxunt, dum suam illam originem repetunt, postremo perficiuntur, postquam in suum principium redierunt. Hoc uaticinatus Orpheus, Iouem principium, medium, & finem uniuersi uocauit. Principium ut producit: Medium ut producit retrahit ad seipsum: Finem prout redeuntia perficit. Hinc regem illum uniuersorum, Bonum, Pulchrum, Iustum, quod sæpe apud Platonem dicitur, possumus nuncupare. Bonum inquam, ubi creat: ubi allicit, pulchrum: ubi pro cuiusque merito perficit, iustum. Pulchritudo igitur, cuius allicere proprium est, inter bonitatem iustitiamque locatur: à bonitate quidem effluit, profluit ad iustitiam.

Quo pacto diuina pulchritudo amorem parit. Cap. II.

Divina uero hæc species in omnibus amorem, hoc est, sui desiderium procreauit. Quoniam autem Deus ad se rapit mundum, mundusque rapitur: unus quidem continus attractus est à Deo incipiens, transfrens in mundum, in Deum denique desinens: qui quasi circulo quodam in idem unde mauit iterum remeat. Circulus itaque unus & idem à Deo in mundum, à mudo in Deum, tribus nominibus nuncupatur. Prout in Deo incipit & allicit, pulchritudo: prout in mundum transfrens ipsum rapit, amor: prout in auctorem remeans ipsi suum opus coniungit, uoluptas. Amorigitur in uoluptatem à pulchritudine definit. Id sibi uoluit Hierothei & Dionysii Areopagitæ hymnus ille præclarus: ubi sibi theologi cecinerunt. Amor circulus est bonus à bono in bonum perpetuo reuolutus. Necessario enim bonus est amor cum à bono natu reueratur in bonū. Idem enim Deus est: cuius speciem desiderant omnia: in cuius possessione omnia requiescunt. Inde igitur desiderium nostrum accenditur, ibi amantium ardor quiescit, nec extinguitur, sed impletur. Nec iniuria soli Deum comparat Dionysius: quia quemadmodum sol illuminat corpus & calefacit: ita Deus animis ueritatis claritatem præbet, & charitatis ardorem. Hanc utique comparationem ex Platonis libro De Reipub. sexto hoc quo dicam modo colligimus, Sol profecto corpora uisibilia, & oculos uidentes procreat: oculis ut uideant lucidum infundit spiritum: corpora ut uideantur colorib. pingit. Neque tamen proprius oculis radius, proprius ue corporibus colores ad uisionem perficiendam sufficiunt, nisi lumen ipsum unum supra multa, à quo multa & propria lumina oculis & corporib. distributa sunt, adueniat, illustret, excitet atque roboret. Eodem modo primus ille actus omnium, qui Deus dicitur, speciem, actumque rebus singulis producendo largitus est. Qui sanè actus cum in re creata & in subiecto patiente susceptus fuerit, debilis est, & ad operis executionem impotens. Sed diuini solis perpetua & inuisibilis lux una semper omnibus adstat, fouet, uiuificat, excitat, complet & roborat. De quo diuinus Orpheus, cuncta fouens atque ipse ferens super omnia fere. Vt est actus omnium roboratque, bonum dicitur. Vt uiuificat, lenit, mulcet & excitat, pulchrum. Vt in obiectis quæ noscenda sunt tres illas cognoscens animæ uires, Mentem, Visum, Auditum allicit, pulchritudo. Vt in cognoscente potentia eam applicat cognitio, ueritas. Denique ut bonum, procreat, regit, & complet: Vt pulchrum, illuminat, gratiamque infundit.

Pulchritudo est splendor diuinæ bonitatis, & Deus est centrum quatuor circulorum. Cap. III.

Nequè ab re theologi ueteres, Bonitatem in centro, pulchritudinem in circulo posuerunt. Bonitatem inquam in centro uno, in circulis autem quatuor, Pulchritudinem. Centrum unum omnium Deus est. Circuli quatuor circa id assidue reuoluti, Mens, Anima, Natura, Materia. Mens stabilis circulus. Anima per se mobilis. Natura mobilis in alio, non alio. Materia ab alio & in alio mobilis. Cæterum cur Deum quidem centrum, Quatuor illa circulos appellemus exponam. Centrum circuli punctum est, unum, indiuisibile, stabile. In linea multæ diuiduæ, mobiles ad earum similem circumferentiam deducuntur, quæ sanè circumferentia diuisibilis circa centrum quasi cardinem uoluitur, atque ea est centri natura, ut licet unum indiuisuum, immobile sit, in raultis tamen, imò in omnibus lineis diuiduis & mobilibus, ubique reperitur. Vbi que enim est in linea punctum. Quoniam uero à dissimili suo attingi nihil potest, lineæ à circumferentia ad centrum usque deductæ, medium huiusmodi punctum singulæ sui quodam puncto uno simpliciter & immobili cogunt attingere. Quis negat Deum centrum omnium merito nominari: cum omnibus in se unum penitus, simplex, atque immobilis: cuncta uero ab ipso producta, multa, composita, & mobilia sint, atque ut ab eo manant, ita in eum instar linearum & circumferentiæ refluant. Ita mens, anima, natura, materia procedentes à Deo in eundem redire nituntur: scilicet undique prouerbis in illum circumferunt. Atque ut centrum punctum ubique in lineis & in toto circulo reperitur, per que punctum suum singulæ lineæ medium circuli tangunt punctum: ita Deus omnium centrum, qui unitas simplicissima est, actus que purissimus, sese inserit uniuersis: non ob id solum, quia cunctis est præsens, uerum etiam quia omnibus à se creatis partem aliquam, uel potentiam in se habet, simplicissimam, præstantissimam indidit: quæ rerum unitas nominatur: à qua & ad quam tanquam à centro & ad centrum suum rei cuiusque partes & potentia reliquæ pendunt. Ad hoc planè suum centrum, ad hanc propriam unitatem se colligant creata prius oportet, quam suo hæreant creatori: ut per proprium centrum, quod iam sæpe repetimus, centro omnium hæreant. In apicem suum caputque mens angeli ante conlurgit, quam ascendat in Deum. Anima quoque & reliqua eodem pacto. Atque illorum inuisibilium circulorum, mentis scilicet, animæ, naturæ, uisibilis mundi circulus est imago. Corpora enim animarum mentiumque umbræ & uestigia sunt. Umbra uero & uestigium figura eius, cuius umbra est, & uestigium refert. Quapropter quatuor illa, non iniuria circuli quatuor appellatur. Sed mens immobilis orbis præterea, quod tam operatio eius quam substantia semper eadem permanet, & similiter operatur: intelligit semper eodem modo, uultque similiter. Mobilis autem quandoque mens ex eo solum dici potest, quod quemadmodum cætera omnia à Deo procedens in eundem se uertit. Anima mundi, & alia quæuis circulus mobilis.

mobilis. Hæc enim sua natura discurrendo cognoscit, & temporum curriculis operatur. Discursio autem ab alio in aliud, & operatio temporalis, motus proculdubio nominatur. Si qua uero in animæ cognitione stabilitas est, mentis constat potius quam animæ beneficio. Natura etiam mobilis est circulus. Cum animam dicimus, priscorum more Theologorum in ratione & sensu positam intelligamus: eum naturam, uim animæ in generando locatam. Vim illam in nobis hominem propriè uocauerunt: istam hominis idolum & simulachrum. Hæc sanè generandi facultas ideo mobilis dicitur: quia temporis spatium suum opus exequitur. Verū in hoc ab illa animæ proprietate discrepat: quod anima per se, & in se mouetur. Per se, inquam, quia principium motus existit: in se etiam, quia in ipsa animæ substantia rationis & sensus remanet operatio. Ex his opus nullū necessariò resultat in corpore. Generandi uero uis illa quam uocamus naturam, per se quidem mouetur, cum animæ per se motæ uis quædam sit. Moueri autem alio dicitur: quia in mole corporis omnis eius operatio terminatur. Corpus enim nutrit, augetque & generat. Materia uero & corporis moles, orbis est ab alio, & in alio mobilis. Ab alio quidem, quoniam ab anima necessariò agitur. In alio autem, quia in loci spatio motus corporis agitur. Iam igitur quam ob causam bonitatem in centro, in circulo pulchritudinem, Theologi collocat, aperte intelligere possumus. Bonitas siquidem rerum omnium unus ipse est Deus, per quem cuncta sunt bona. Pulchritudo autem Dei radius, quatuor illis insitus circulis circa Deum, quo dāmodo reuolutis. Huiusmodi radius omnes rerum omnium species in quatuor illis effingit: species illas in mente ideas, in anima rationes, in natura semina, in materia formas appellare solemus. Idcirco quatuor in circulis, quatuor splendores esse uidentur. Idearum splendor in primo: Rationum in secundo: in tertio seminum: Formarum in ultimo.

Quomodo Plato de rebus diuinis exponatur. Cap. IIII.

Hoc mysterium in epistola ad Dionysium regem Plato significauit: cum Deum affirmauit pulchrum omnium causam: quasi totius pulchritudinis principium & originem. Circa omnium, inquit, regem cunctæ sunt: ipsius gratia omnia: ipse causa est pulchrorum omnium: Secunda circum secundum. Tertia circa tertium. Humanus autem animus affectat quæ illa sint intelligere: aspiciens in ea quæ sibi cognata sunt, quorum nihil sufficenter se habet. Circa uero ipsum regem & ea quæ dixi, nihil est tale: quod autem post hoc est, animus dicit. Circa regem, non intra regem, sed extra significat. In Deo enim nulla est compositio: Quid uero dictio illa circa significat, exponit Plato, cum addit: Eius gratia omnia, ipse causa est pulchrorum omnium, Quasi dicat, ideo circa regem omnia sunt, quia ad illum tanquam ad finem pro natura sua omnia reuoluntur, quemadmodum ab illo tanquam à principio producta sunt omnia Pulchrorum omnium, id est, totius pulchritudinis: quæ supradictis in circulis emicat. Formæ enim corporum per semina: hæc per rationes, hæc per ideas reducuntur in Deum, & ipsæ à Deo gradibus producuntur. Propriè uero cum dicit Cuncta, ideas intelligit nam in his reliqua includuntur. Secunda circa secundum: Tertia circa tertium. Tres uero principes posuit Zoroastes, trium ordinum dominos: Oromasdam, mithram, arimam. Hos Plato, Deum, mentem, animam nuncupat. Tres autem ordines in diuinis posuit speciebus, ideas, rationes & semina. Prima igitur, id est, idea, circa primum, id est, circa Deum, quoniam à Deo menti tributa sunt, & in eandem mentem cui sunt datae reducunt. Secunda circa secundum, id est, rationes circa mentem: quandoquidem per mentem in animam transeunt, & in mentem antiquè dirigunt. Tertia circa tertium, id est, semina rerum circa animam: nam per animam transeunt in naturam, in illam scilicet generandi potentiam, rursusque naturam animæ copulant. Eodem ordine à natura in materiam formæ descendunt. Sed eas Plato in ordine posito non connumerat, quia de diuinis à Dionysio interrogatus tres ordines ad incorporales species pertinentes tanquam diuinis in duxit: Formas autem corporum prætermisit. Noluit autem Deum regem primum uocare, sed omnium regem: ne si primum diceret, eum unā cum sequentibus ducibus in aliqua numeri specie, conditionisque paritate collocare forsitan uideretur. Neque dixit prima circa illum, sed cunctane crederemus eum ordinis aliquis potius, quam cunctorum gubernatorem. Humanus animus affectat, qualia illa sint intelligere. Scire post illos tres diuinæ pulchritudinis splendores tribus in circulis emicantes amorem animi ad illos adiecit. Illinc enim ardor accenditur. Quippe par est ut diuinus diuina desideret: aspiciens in ea, quæ sibi cognata sunt. Quoniam humana cognitio à sensibus oritur: per ea quæ in corporibus præstantiora uidemus, diuina iudicare sapenter merito conueuimus: per corporaliū rerum uires, Dei potentiam: per ordinem, sapientiam: per utilitatem, Dei bonitatem inuestigamus. Vocat autem formas corporum animæ cognatas, quasi proximè natas. Sequenti enim gradu post animam formæ corporum disponuntur. Quorum nihil sufficenter se habet. Formæ huiusmodi neque sufficienter sunt, neque sufficienter nobis diuina ostendunt. Veræ namque res, ideas, rationes, & semina sunt. Corporum uero formæ, umbræ rerum potius quam ueræ res esse uidentur. Quemadmodum uero corporis umbra exactam atque distinctam corporis figuram non indicat, ita corpora diuinorum naturam propriam non demonstrat. Circa ipsum regem & ea quæ dixi nihil est tale. Quo enim pacto mortalia immortalibus, & falsa ueris similia sunt: Quod autem post hoc est, animus dicit, id est, animus dum diuina per mortalia iudicat, falsò de diuinis loquitur: neque diuina pronunciat, sed mortalia.

Pulchritudo diuina, per omnia splendet, & amator in omnibus. Cap. V.

CAeterum ut paucis multa comprehendamus, bonum quidem ipsa supereminens Dei existens, dicitur. Pulchritudo actus quidam siue radius inde per omnia penetrans: Primo in angelicam mentem: Secundo in animam totius & reliquos animos: Tertio in naturam: Quarto in materiam corporum. Metem idearum ordine decorat: animam rationum serie complet: naturam fulcit feminibus: Materiam forma exornat. Quemadmodum uero radius unus corpora quatuor, ignem, aerem, aquam, terramque illustrat: sic unus Dei radius mentem, animam, naturam, materiamque illuminat. Atque in his quatuor elementis quicunque lumen inspicit, solis ipsius aspiciat diuini: perque ipsum ad supernam solis lucem intuendam conuertitur. Ita quisquis de eorum in quatuor istis, mente, anima, materia contemplatur, amatque, Dei fulgorem in his, perque fulgorem huiusmodi Deum ipsum intuetur & amat.

Passiones amantium. Cap. VI.

Hinc efficitur ut corporis nullius aspectu uel tactu amatoris impetum extinguat. Non enim corpus. Hoc autem illud desiderat: sed superni luminis splendorem per corpora resurgentem admiratur, affectat & stupet. Quapropter quid cupiant, aut quaerant amantes ignorant. Deum namque ipsum ignorant: cuius sapor occultus odorem quendam sui dulcissimum operibus suis inseruit. Quo quidem ardore quotidie excitamur. Odorem quidem sentimus: Sapore procul dubio ignoramus. Cum igitur odor manifesto illecti saporem latenter desideremus, merito quid cupiamus, pariamurque nescimus. Hinc etiam semper accidit: ut amantes amati aspectum timeant quodammodo atque uereantur. Quod etiam fortes, dicam equidem, & si uereor ne quis uestrum hec audiens erubescat, & sapientes inquam uiri, coram inferiori quo uis amato pati consueuerunt. Nempe non humanum est quod eos terret, quod frangit, quod occupat. Humana enim uis in fortioribusque semper est excellentior. Sed diuinitatis fulgor ille in formosis emicans quasi Dei simulachrum amantes obstupescere, contremiscere, & uenerari compellit. Eadem ratione propter amari praesentiam amator diuitias & honores contemnit, & pro nihilo habet. Par enim est, ut diuina humanis anteponanatur. Illud quoque euenire saepenumero solet, ut se in amati personam quisque transferre cupiat. Nec immerito. Deus namque pro homine fieri cupit, atque conatur. Quis autem pro Deo hominem non commutet? Aut etiam ut amore illaqueati uicissim suspirent & gaudeant. Suspirant, quod seipsum amittunt, quod perdunt, quod perimunt. Gaudent quod in melius quiddam se transferunt. Calent pro quoque uicissim & frigent, instar eorum, quos tertiana febris inuadit. Merito frigent, quia calor proprio deseruntur: nec non calent, cum superni radii fulgoribus accendantur. Frigiditatem timiditas: caliditatem audacia sequitur. Ideo timidi quoque uicissim & audaces apparent. Hebetissimi praeterea quisque acutiores amando redduntur. Quis enim caelesti radio aspirante non acutissimè uideat? Verum de amore ipso, & pulchritudine eiusque origine, amantium affectibus ista sufficiant.

De duobus amoris generibus, ac de duplici Venere. Cap. VII.

DEinceps de duobus Amoris generibus breuiter disputandum. Cupidinem Veneris comitem esse apud Platonem Pausanias asserit. Totidemque esse Cupidines quot sint & Veneres, necessarium arbitratur. Veneres autem duas commemorat: quas itidem gemini Cupidines comitentur. Venerem alteram quidem caelestem ponit: alteram uero uulgarem. Caelestem illam CeIo sine matre nãtam: Vulgarem ex Ioue & Diõne genitam. Caelum Platonici summum Deum ideo uocant, quia sicut caelum istud sublime corpus omnia corpora regit & continet, sic summus ille Deus omnes spiritus supereminet. Mentem uero plurimis nominibus nuncupant. Saturnum enim modo, modo Iouem; modo Venerem uocant. Est namque mens illa, uiuif, intelligit. Essentiam suam Saturnum, Vitam Iouem, intelligentiam Venerem appellare consueuerunt. Animam praeterea mundi, Saturnum similiter & Iouem uocamus, & Venerem: prout superna intelligit, Saturnum. Prout caelestia mouet, Iouem. Ut inferiora generat, Venerem. Venus prima, quae in mente est, CeIo nata sine matre dicitur: quoniam mater apud Physicos materia est. Mens autem illa a materiae corporalis consortio est aliena. Secunda Venus, quae in mundi anima ponitur, ex Ioue & Diõgene genita. Ex Ioue, id est, ex ea uirtute ipsius animae, quae caelestia mouet. Et si quidem istam creauit potentiam, quae inferiora haec generat. Matrem quoque illi Deo tribuunt: quia materiam mundi infusa cum materia commercium habere putatur. Denique ut uisum dicam duplex est Venus. Vna sanè est intelligentia illa, quam in mente angelica posuimus. Altera uis generandi animae mundi tributa. Vtraque sui similem comitem habet amorem. Illa enim amore ingenito ad intelligendam Dei pulchritudinem rapitur. Haec item amore suo ad eandem pulchritudinem in corporibus procreandam. Illa diuinitatis fulgorem in se primum complectitur: deinde hunc in Venerem secundam tradit. Haec fulgoris illius scintillas in materia mundi transfundit. Semper illa uis huiusmodi praesentia singula mundi corpora, pro captu naturae, speciosa uidetur. Horum speciem corporum humanus animus per oculos percipit. Qui rursus uires geminas possidet. Quippe

Quippe sitelligendi uim habet. Habet & generandi potentiam. Haec geminae uires duae in nobis sunt Veneres, quas & gemini comitantur amores. Cui primum humani corporis species oculis nostris offertur, mens nostra, quae prima in nobis Venus est, eam tanquam diuini decoris imaginem, ueneratur & diligit: perque hanc ad illam saepenumero incitatur. Vis autem generandi, secunda Venus, formam generare huic similem concupiscit. Vtrobique igitur amor est. Ibi contemplan da, hic generanda pulchritudinis desiderium. Amor uterque honestus atque improprie huiusmodi: Vterque enim diuinam imaginem sequitur. Quod igitur in amore Pausanias probat: Dicam equidem. Si quis generationis uiciorum contemplationem deserat, aut generatione praeter modum cum foeminiis, uel contra naturam ordinem cum masculis profectatur, aut formam corporis pulchritudini animi praefert, is utique dignitate amoris abutitur. Hunc amoris abusum ut uerperat Pausanias. Quo qui recte utitur, corporis quidem formam laudat: sed per illam, excellentioris animi mentisque & Dei speciem cogitat, eamque uehementius admirat, & amat. Generationis autem & cõgressus officio eatenus utitur, quatenus naturalis ordo legesque ciuiles a prudentibus statutae praescribunt. De his diffusius Pausanias.

Exhortatio ad amorem. De amore simplici, ac de mutuo. Cap. VIII.

VOs autem amici hortor & obsecro, ut amorem rem profecto diuinam totis uiribus complectamini, neque uos illud deterrere, quod de amante quodam Platone dixisse ferunt. Ille, inquit, amator animus est proprio in corpore mortuus: in alieno corpore uiuens. Neque uos etiã turbet, quod de amara miseraque amantiu forte cecinit Orpheus. Haec enim quomodo accipienda sunt, & qua uia his succurrendum, quae deinde si placet, diligenter attendite. Amorem Plato rem amaram uocat: nec iniuria, quia moritur quisquis amat. Hunc & Orpheus *πένυ πνευ*, id est, dulce amarum nominat. Quippe cum amor mors uoluntaria sit. Ut mors est uoluntaria dulcis. Moritur autem quisquis amat. Eius enim cogitatio, sui oblita semper in amato se uersat. Si de se non cogitat, in se certe non cogitat. Ideo nec in se ipso se affectus animus operatur: cui praecipua operatio animi ipsa cogitatio sit. Qui non in se operatur, nec in se ipso est. Aequa enim inter sese haec duo, esse, & operatio sunt: nec esse sine operatione est, nec operatio esse ipsum excedit, nec operatur quisquam ubi non est: & ubi unque est operatur. Nunc ergo in se amantis est animus: quia in se ipso non agit. Si in seipso non est, nec uiuit etiam in seipso: qui non uiuit, mortuus est. Quare in se mortuus est quicunque amat. Nunc uiuit saltem in alio? Profecto. Amoris illae duae sunt species, amor unus simplex, mutus alter. Simplex amor ubi amatus non amat amantem. Ibi omnino mortuus est amor: nam nec uiuit in se, ut satis iam demonstrauius, nec in amato etiam cum ab eo reijciatur. Vbi ergo uiuit: nunquid in aere, uel aqua, uel igne, uel terra, aut aliquo bruti corpore? Nequaquam. Animus enim humanus, non in alio uiuit corpore, quam humano. An forte in alio quodam corpore hominis non amati uitam ducet? Nec istud quidem. Nam si in eo non uiuit ubi uiuere uehementissimè concupiscit, quomodo pacto uiuet in alio? Nusquam ergo uiuit qui amat alium, ab alio non amatus. Propterea omnino mortuus est non amatus amator, nec reuiuiscet unquam, nisi indignatio suscitet. Vbi uero amatus in amore responderit, in eo saltem uitam agit amator. Hic certe mira res sit: quoties duo aliqui mutua se beneuolentia complectuntur, hic in illo, ille in hoc uiuit. Vicissim huiusmodi homines se commutant, & seipsum uterque utrique tribuit, ut accipiant alteri. Quomodo seipsum tribuant dum sui obliuiscuntur, uideo. At quomodo accipiant alterum, non intelligo, nam qui seipsum non habet, multo minus alium possidebit. Imò uero habet seipsum uterque, & habet alterum. Hic quidem se habet, sed in illo. Ille quoque se possidet, sed in hoc. Equidem dum te amo me amantem: in te de me cogitante neme reperio, & me a me ipso negligentia mea perditum in te conseruante recupero. Idem in me tu facis. Mirum rursus & hoc apparere. Nam ago postquam me ipsum amisi, si per te me redimo, per te me habeo: si per te habeo, te prius ac magis habeo, quam me ipsum: tibi propinquior, quam mihi sum. Quippe cum mihi non aliter quam per te medium inhaeseram. In hoc utique uis Cupidinis a Martis discrepat uolentia. Nempe imperium sic, amorque differunt. Imperator per se alios possidet, amator per alium se complectitur: uterque amantium longior a seipso, sit propinquior alteri: ac in se mortuus, in aliquo reuiuiscit. Vna uero duntaxat in amore mutuo mors est, reuiuiscencia duplex. Moritur enim qui amat, in seipso semel cum se negligit. Reuiuiscit in amato statim cum amatus eum ardentem cogitatione complectitur. Reuiuiscit iterum, cum in amato se denique recognoscit, & amatum se esse non dubitat. O fellicem mortem quam duae uires sequuntur. O mirum commercium: quo quis seipsum tradit pro alio, nec habet, nec habere se desinit. O inextimabile lucrum, quando duo ita unum fiunt, ut quisque duorum pro uno solo, duo fiat: & tanquam geminatus qui unam habuerat uitam unã interueniente morte duas iam habeat. Nam qui semel mortuus bis reuiuiscit, pro una uita geminam, pro se uno, se duos est consequutus. Iustissima certe est in mutuo amore uindicta. Homicida morte plectendus. Quis enim homicidam esse neget qui amat, cum animam ab amante se iugat? Quis iterum mori similiter eundem neget: cum similiter amat amantem? Debita nimium haec restitutio est, quando hic illi, & ille huic reddit animam quam accepit. Vterque amando suam tradit: & redamando per suam, restituit alienam. Quapropter iure ipso amare debet quisquis amatur. Qui uero

Est enim græte quoddam & constans: est & aliud molle, atq; lasciuum. Illud utentibus uile: hoc enim xium & libris: De repub. & legitur Plato iudicat. Illi in conuiuio Nyaniam musam, huic Polymniam præfecit. Alij primum illud genus, alijs secundum amant. Illorum amor obtemperandum, adhibendiq; soni sunt, quos expectunt: horum appetitui obstitendum. Illorum namq; amor celestis est: horum uero utilgaris. Inest syderibus & elementis quatuoramicitia quædam, quam Astro nomia considerat. In his duo illi quodammodo amores reperiuntur. Est enim his moderatus amor, quando inuicem mutuis uiribus temperatissime consonant. Est & amor immoderatus, quando unum aliquid illorum seipsum amat nimium, alia quodammodo derelinquit. Ex illo aëris græta temperies, atq; tranquillitas, terrarum fertilitas, animalium sanctas: ex hoc contraria profectur. Vatum postremo, Sacerdotumq; facultas in hoc potissimum uersari uideatur: ut que hominū officia Deo amica sint, qua ratione homines Deo amici fiant, nos doceant: quæ amoris, charitatisq; nodus ad Deum, ad patriam, ad parentes, ad alios tam ad uiuos, quam ad defunctos sit adhibendus. Idem in cæteris artibus conjectari licet, atq; summam concludere amorem in omnibus ad omnia esse omnium autorem, seruatoremq; existere, & artium uniuersarum dominū & magistrum. Hunc merito diuus Orpheus appellauit Solertem bigenium, omnium clauis habentem. Quo modo em geminæ naturæ sit à Paulania, primum: deinde ab Eryximacho audiuitis. Quæ etiam ratione clauis mundi tenere dicitur ab Orpheo, ex superioribus satis comprehendere possumus: quippe si cut ostendimus desiderium hoc perfectionis propriæ propagandæ cunctis ingenitum, latente implicatam cuiusq; fecunditatem explicatam: dum semina in germen pullulare compellit, & uires cuiusq; eius educit sinu, fetusq; concipit, & quasi clauibus quibusdam conceptus aperiendo producit in lucem: quam obrem omnes mundi partes, quia unius artificis opera sunt, eiusdem machinæ membra inter se in essendo & uiuendo similia, mutua quadam charitate sibi inuicem uincuntur, ut merito dici possit amor nodus perpetuus & copula mundi, partiumq; & eius immobile sustentaculum, ac firmum rotius machinæ fundamentum.

Nullum mundi membrum odit aliud membrum. Cap. III.

Quod si ita est: nulla operis huius membra inimica esse inter se ullo pacto possunt. Nō enim ignis aquam, aquæ odio fugit: sed supflus amore: ne ab aquæ frigore extingatur. Neq; ignem aqua odio ignis extinguit: sed quoniam amplificandi proprij frigoris appetitura hitur ad aquam sibi similem ex ignis corpore procreandam. Nam cum omnis appetitus naturalis ad bonum, nullaq; ad malum tendat: aquæ propositum est, non ignem extingueret, quod est malū: sed aquam sibi similem, quod bonum est, generare. Quod si abiq; ignis inuentu expleri posset, ignē utique non consumeret. Eadem de cæteris quæ contraria & inimica uidentur, ratio assignatur. Porro agnus lupi uitam, figuramq; nō odit, sed sui perniciem quæ alio possit, exhorret, neq; lupus agni odio, sed amore sui eum lacerat, atque deuorat. Neq; homo hominem, sed uitia hominis horret, neque potentioribus, aut acutioribus dotes suas illorum odio, sed nostri beneuolentia inuidemus, metuētes ne illis penitus succumbamus. Quapropter nihil obstat, quin amor in omnibus sit perq; omnia penetret. Hunc igitur tantum Deum, quia ubiq; est, omnium insidet penetralibus, tanquam potentem Dominum, cuius imperium effugere nō ualeamus, tanquam sapientissimum iudicem, quem cogitationes nostræ latere non possunt, proculdubio meruimus: hūc quia creator est omnium, atq; seruator, tanquam patrem uenemur, tanquam tutorem, præsidiumq; colamus: hūc, quia artes singulas edocet, tanquam præceptorem sequamur: quo auctore sumus & uiuimus: quo seruatore perpetui permanemus: quo præside & iudice gubernamur. Quo præceptore ad bene beateq; uiuendum instruemur, & formamur.

Narratur textus Platonis, de antiqua hominum natura.

Oratio quarta, Cap. I.

IS dictis familiaris noster uerbis finem inposuit. Eum Christophorus Landinus uir doctus excellens, quem potissimum cognouimus nostris temporibus Orphicum Platonicumq; poetam, sequutus est in hunc modum, obscuram & implicatam Aristophantis sententiam explicaturus. Quamquā Ioannes Caualcantes sua nos diligenter longis disputationum ambagibus liberauit: Aristophanis tamen sententia uerbis obscurissimis inuoluta enodationem adhuc aliquem lucemq; requirit. Est, inquit Aristophanes, amor præ cæteris dijs summo pere generi humano beneficus, curator & tutor hominum, atq; medicus. Oportet primum qualis hominum quondam fuerit natura: quæue illius passionis animaduerrere. Neque enim qualis nunc est, olim erat, sed longe diuersa. Principia tria hominum erant genera: non solum quæ nunc duo, mas & femina: uerum etiam tertium quoddam aderat ex utrisq; compositum: Præterea integra erat cuiusq; hominis species, atq; rotunda, dorsum & latera circum habens: manus quatuor, & paria, manibus crura, Vultus item duos item duos ceretice uice connexos & omnino consimiles. Masculinum genus sole genitum erat: Fœmininum, terra: Luna promiscuum. Vnde elato erant animo robustiq; corpore: quare cum dijs pugnantabant, &

habant, & in cælum ascendere. Ideo Iupiter singulos in Iogum secuit: duosq; fecit ex uno, instar eorum quo oua in longum capillo secant: atq; iterum si fastu in deos insanire uideatur minatus est eos rursus se simpliciter partiuertit. Postquam natura hominum ita diuisa fuit, quisq; sui dimidium cupiebat: Igitur concurrebant, iactisq; circum brachijs sese inuicem cōplectebantur, redigi in priorem habitum affectantur. Propere ea fame & torpore defecissent, nisi Deus congressui modum impouisset. Hinc utiq; mutuis hominibus innatus est amor præcæ naturæ conciliator, annitens unum ex duobus efficere, hominumq; naturæ mederi. Est enim quisq; nostrum dimidium hominis utpote secus, quem admodum pisciculi qui psetæ & auratæ uocantur, scissi ex uno duo efficiuntur. Quærit autem sui quisq; dimidium. Quoties itaq; dimidium suum alicui, cuiuscunq; sexus aut idus sit, occurrat, uehementissime concitatur, ardenti inhaeret amore, neque momentum quidem ab illo paria cur se iungi. Totius itaq; reficiendi cupido, nixus amoris nomen accepit. Qui nos presenti tempore summopere iuuat, dum in sui dimidium olim amicissimum quenq; conducit: & in posterū spem summam inijcit nobis Deum pie colentibus in ueterem figuram restitutum mededoq; se nos beatissimos effecturum.

Exponitur opinio Platonis de antiqua hominis figura. Cap. II

Hæc Aristophanes & alia narrat permulta mōstris portentisq; similia: sub quibus quasi uelaminibus quibusdam diuina mysteria latere putandum. Mos enim erat ueterum Theologorum sacra ipsorum puraq; arcana neā prophanis & imputis polluerentur figurarum umbra culis tegere. Nos autem quæ in figuris superiorum, & alijs describuntur, singula exactè ad sensum pertinere non arbitramur. Nam Aurelius Augustinus, non omnia inquit, quæ in figuris finguntur significare aliquid putanda sunt. Multa enim propter illa, quæ significant ordinis & connexionis gratia sunt adiuncta: Solo uomere terra profcinditur. Sed ut hoc fieri possit, cætera quoq; huic atri membra iunguntur. Quæ igitur nobis exponenda proponitur, hæc est summa. Homines quōdam tres sexus habebant. Masculinum, Fœmininū, Promiscuum, Solis, Terræ, Lunæq; filios, erant & integri. Sed propter superbiam cum Deo æquare se uellent scissi in duo sunt: iterum si superbiant, bifariam discindendi Sectione facta, dimidium amore ad dimidium trahitur, ut integritatis restitutum fiat, quia completa beatum genus hominum est futurum. Summa uero nostræ interpretationis erit huiusmodi. Homines, id est hominum animæ quondam, id est, quando à Deo creatur, integræ sunt, duobus sunt exornatæ luminibus, ingenito & infuso: ut ingenito æqualia & inferiora, in infuso superiora conspicerent. Deo equare se uoluerunt, ad unicum lumen ingenitum se reflexerunt. Hic diuisæ sunt. Splendorem infusum amiserunt, quando ad solum ingenitum sunt conuersæ: statimq; in corpora cecidere. Superbiores factæ iterum diuiduntur, id est, si naturali nihilum cōsidant ingenio, lumen illud ingenitum & naturale, quod restitit quodammodo extinguetur. Tres sexus habebant, Mares sole, Fœmina terra, Promiscuæ luna genitæ. Dei fulgorem aliæ secundū fortitudinem, quæ mascula est, aliæ secundum temperantiam, quæ fœmina, aliæ secundū iustitiam quæ promiscua, susceperunt. Hæc tres in nobis uirtutes aliarum trium quas Deus habet, sunt filia. Sed in Deo tres illæ, Sol, Luna, Terra: in nobis, Mas, Fœmina, Promiscuum nuncupantur. Sectione facta dimidium amore ad dimidium trahitur. Animæ iam diuisæ & immerse corporibus, cū primū ad annos adolescentiæ uenerint, naturali & ingenito lumine, quod seruarunt, ceu sui quodā dimidio excitantur ad infusum illud diuinumq; lumen, olim ipsarum dimidium, quod cadentes amiserunt studio ueritatis recipiendum. Quo recepto iam integræ erunt, & Dei uisione beatæ. Hoc igitur erit interpretationis.

Homo est ipsa anima, et anima est immortalis. Cap. III.

Corpus cum ex materia constet & quantitate, & ad materiam suscipere, ad quantitatem diuidi solū extenditq; pertineat, atq; ita susceptio & diuisio passionis sint, cōsequens est, ut suapte natura passioni tantum sit & corruptio subiectum. Siqua uero actio corpori competere uideatur, non in quantum corpus est agit, sed in quantum illi uis quædam quodammodo incorporea & qualitas inest, ut in ignis mole caliditas, in aquæ materia frigus, in corpore nostro cōplexio. Ex quibus certè qualitatis operationes corporum proficiuntur. Non enim quia longus, aut latus, aut profundus est ignis, sed quia calidus, calefacit. Neq; qui extēior ignis, calefacit magis improprie dispensationem minus, sed qui calidior. Cū igitur uirtutum, & qualitatū beneficio operationes proueniant, ac uires ipsæ & qualitates ex materia, & quantitate non constent, licet in materia quantitateq; sint, sequitur ut pati ad corpus, agere ad aliquid incorporeale pertineat. Vires utiq; hę instrumenti quidem sunt operandi. Ipsæ uero per se nequaq; sufficitur ad operandum, quia nō sufficienti ad existendū. Quod enim in alio iacet, seq; ipsum sustentare non potest, ab alio certè dependet. Quo fit, ut qualitates, quia à corpore necessario sustententur, ab aliqua superiori substantia, que nec corpus sit, nec in corpore iacet, fiant atq; regantur. Huiusmodi anima est, que corporibus præsens & insidens ipsa se sustinet, & qualitatē uimq; complexionis corporibus tribuit, per quæ tanq; instrumenta in corpore & p corpore uarias operationes exercet. Hinc generare, nutrire, augere, curare, stare, sedere, loq; artis opera fabricare, sentire, intelligere, homo asseritur. Omnia uero hæc anima ipsa fa-

ipsa facit, ideoque anima erit homo. Si generare, augere, nutrire hominem dicimus, anima tanquam pater & artifex corporis, ipsum gignit, auget, atque nutrit. Si stare, sedere, loqui, anima corporis membra sustinet, fleat, & uiuat. Si fabricare, currere, anima manus porrigit, & pro arbitrio torquet, pedes agit. Si sentire, anima per sensuum instrumenta, quasi fenestras, & foramina exteriora corpora percipit. Si intelligere, anima per seipsam sine aliquo corporis instrumento ueritatem assequitur. Omnia igitur quæcunque homo facere dicitur, animus ipse facit, corpus patitur. Quia propter homo solus est animus, corpus autem hominis opus, & instrumentum. Eo maxime, quod animus operationem eius potissimum, intelligentiam scilicet, sine ullo corporis instrumento exercet, cum res per illam corporaliter intelligat, per corpus uero sola corporalia cognoscantur. Itaque si animus per se agit quicquam, per se certe est, & uiuit. Viuit autem sine corpore quod sine corpore operatur. Si per se est, esse sibi quiddam proprium conuenit corpori non commune, propterea potest proprium sibi seorsum à corporis mole fortiri hominis cognomentum. Quod sane nomen quia de uno quoque nostrum per omnem uitam dicitur, quisque enim in omni ætate uocatur homo, ideo aliquod significare uidetur, quod stabile permanet. Corpus iugiter fluit, crescendo, decrecendo, resolutione continua, liquefactione, calore, uicissim, & frigore permutat. Anima semper eadem permanet, quod liquido nobis ostendit ueritatis inquisitioni, bonique uoluntas semper eadem, & firma memoriæ conseruatio. Quis ergo usque adeo demens erit, ut hominis appellationem in nobis firmissimam corpori fluenti semper, & undique permutato potius, quam animo stabilissimo tribuat? Ex his perspicuum esse potest, cum homines Aristophanes nominauit, more Platónico, animas nostras significauisse.

Quod anima est duobus ornata luminibus, & quare in corpus descendit creatio animæ cum duobus luminibus. Cap. IIII.

Porro anima statim ex Deo nata naturali quodam instinctu in Deum parentem suum conuertitur, quem admodum odum ignis in terra superiorum uiginitus confestim naturæ imperu ad superiora dirigitur, cõuersa in eum eius radijs illustratur. Sed primus hic fulgor in animæ substantia per se prius in formam receptus, sit obscurior, atque ad illius tractus capacitatem proprius ipsi & naturalis euadit. Ideoque per eum utpote sibi æqualem, seipsam & quæ infra se sunt, id est, corpora omnia anima uidet quidem: Deum uero & alia superiora non uidet. Sed enim per primam hanc scintillam Deo facta propinquior aliquid iterum clarius incipit lumen, quo etiam superna cognoscit. Lumen igitur habet geminum: Naturale alterum, siue ingenitum: Diuinum alterum & infusum: quibus unum coniuuatis, ceu duabus alis per sublimem peruolare ualeat regione. Acti diuino illo semper uteretur, semper diuinis hareret: Terra rationalibus esset animalibus uacua. Cæterum diuina prouidentia decretum est, ut anima sui ipsius sit domina, possitque tunc utroque simul lumine uti, tum altero. Hinc fit ut natura duce ad proprium sui lumen conuersa prætermisso diuino seipsam uiresque suas quæ ad fabricam corporis spectant, animaduertat: cupiatque uires huiusmodi in fabricandis corporibus exequi. Hac ut aiunt, cupiditate grauata, descendit in corpus: ubi generandi, modo uendi & sentiendi uires exercet: suæque presentia terram infimam mundi sedem exornat: suæ ideo ratione carere non debuit, ne qua pars mundi esset rationalium uentium presentia destituta: quemadmodum & illius auctor ad cuius similitudinem mundus factus est, totus est ratio. Cecidit autem animus noster in corpus, cum prætermisso diuino, solo suo usus est lumine: ac se ipso cepit esse cõtentus. Solus Deus cui deest nihil, supra quem nihil, seipso contentus permanet sibi sufficiens. Quapropter Deo se parem fecit tunc animus, cum se solo uoluit esse cõtentus, quasi non minus, quam Deus sibi ipse sufficeret.

Quod ijs anima ad Deum redit. Cap. V.

Hanc planè superbiam causam fuisse Aristophanes ait, ut animus qui natus est integer, recedat, id est, ex geminis luminibus altero posthac uteretur, alterum uero negligeret. Hic in corporis barathrum, ceu letheum flumem immersus, suisq; met ad tempus oblitus, sensibus & libidine, quasi satellitibus & tyranno rapatur. Verum a dulto corpore, purgatis sensuum instrumentis conferente doctrina pabulum respicit: ubi naturalis emicat fulgor, naturaliumque rerum ordinem indagat, qua in uestigatone architectum ingentis huius machinæ aliquem esse persentit: eam & uidere cupit & possidere. Ille solo diuino splendore conspicitur. Ideo mens pro præ lucis indagine ad diuinam lucem recuperandam uehementissime instigatur. Instigatio uero. Appetitioque huiusmodi uerus est amor: quo duce dimidium hominis alterum, alterum eiusdem dimidium concupiscit, quia naturale lumen, quod animi dimidium est, lumen illud diuinum, quod alterum eiusdem dimidium dicitur, olim neglectum accendere rursus in animo nititur: atque, id est, quod in Epistola ad Dionysium, inquit Plato. Humanus animus affectat qualia diuina sint intelligere, aspiciens in ea, quæ sibi cognata sunt. Verum cum Deus lucem suam in fudit in animum, ad id potissimum eam accommodauit, ut homines ad beatitudinem, quæ in seipsis possessione consistit, perduceret. Ad hanc quatuor uirtutibus perducimur. Prudentia, fortitudine, iustitia, Temperantia. Prudentia primo beatitudinem nobis ostendit. Tres illæ uirtutes reliquæ, quasi uia tres ad beatitudinem ducunt. Scintillam itaque suam in uarijs animis Deus ad finem huiusmodi

huiusmodi uariè temperat, ita ut prudentia duce, alij per fortitudinis, alij per iustitiæ, alij per temperantiæ officia suum repetant autorem. Nempe alij huius numeris gratia, pro Dei cultu, pro honesto, pro patria periculis mortemque forti animo subeunt. Alij sic uitam iuste instituant, ut ne iniuriam cuiquam inferant, neque inferri pro uitibus sinant. Alij uigilia, inedia, labore libidines domant. Hi tribus quidem procedunt callibus: sed ad eundem beatitudinis finem prudentia hinc illis in fronte peruenire conantur. proinde tres hæc uirtutes in Dei quoque ipsius prudentia continentur. Harum desiderio accensi hominum animi, per earum officia ad eas cupiunt peruenire: illis hæere, perpetuoque potiri. Fortitudinem hominum masculam robur & audaciam nuncupamus. Temperantiæ feminam propter remissum quendam & frigidum desiderij habitum, mitemque ingenium. Iustitiæ promiscuam: feminam quidem pro ut innocentia sua iniuriam infert nemini: masculam uero pro ut alij in ferri non sinit, & seueriori censura in homines iniucos animaduertit. Quia uero maris dare, feminæ suscipere proprium est, idcirco solem, qui lumen à nullo accipiens, exhibet omnibus, marem uocamus: luna quæ accipiens à sole dat elementis, à dando & accipiendo promiscuam: Terram cum accipiat quidem ab omnibus, tribuat nulli, feminam nuncupamus. Quamobrem Sol, Luna, Terra, Fortitudo, Iustitia, Temperantia, merito maris, promiscui, feminæ signantur cognomine: atque, ut excellentiorem Deo appellationem exhibeamus, has uirtutes in illo, Solem, Lunam, Terram: in nobis masculinum sexum dicimus, promiscuum, femininum. Quibus autem lux illa diuina à Dei Sole cum fortitudinis affectu in sui ortu fuit infusa, his masculam dicimus lucem fuisse concessam. Quibus à Dei Luna cum affectu iustitiæ, promiscuam. Quibus à Dei terra cum affectu temperantiæ, feminam. Lucem illam infusam, atque diuinam statim ad naturalem reflexi, negleximus. Altera ergo posthabita seruauimus alteram: ubi dimidium nostri nemus, dimidium prætermisimus. Cetero uero ætatis tempore à naturali lumine ducti, diuinum affectamus quidem omnes, sed diuerso modo diuersi ad eius adeptionem procedimus. Per fortitudinem, qui à Dei fortitudine illud olim cum affectu fortitudinis acceperunt: per iustitiam alij, temperantiæque similitur. Denique suum illud dimidium quisque ut acceperat, querit. Et alij per masculam quidem Dei lucem amissam olim, iam recuperatam, Dei uolunt mascula fortitudine perfrui: alij per promiscuam lucem similitur uirtute promiscua: alij per feminam eodem pacto. Munus profecto tantum hi consequuntur, qui postquam adulta ætate scintilla in ipsis naturalis eluxit, eam non esse ad diuinam iudicanda sufficientem existimant, ne scintillæ naturalis iudicio, aut animarum, aut corporum affectus diuinæ tribuant maiestati, putentque illam non esse corporibus animis præstantiorem. In quo sanè plerique errasse traduntur: qui in diuinorum inuestigatione ingenio naturali confisi, aut Deum non esse dixerunt, ut Diagoras: aut dubitauerunt, ut Protagoras: aut corpus iudicauerunt, ut Epicurei, Stoici, Cyrenæici, alijque permulti: aut animam quandam, ut Marcus Varron, Marcus Manilius, alijque nonnulli. Hi tanquam impij non modo diuinum lumen olim neglectum non recuperauerunt, sed & naturale propter eius ab usum deprauauerunt: quod deprauatum est, fractum non iniuria scissumque putatur. Ideo illorum animi, qui tanquam superbi & fastu tumidi suis confidunt uiribus, secantur, ut ait Aristophanes, iterum: culm etiam naturale iumen, quod illis erat reliquum, opinionibus falsis obscurant, & moribus iniucis extingunt. Itaque naturali lumine rectè utuntur, quicunque mancum illud, & mutilatum esse recognoscentes, ad naturalia iudicanda satis facere quodammodo arbitrantur: ad ea uero, quæ supra naturam sunt, sublimiori lumine opus esse putantes exactissima quadam animi purgatione ita se præparant, ut diuina lux iterum illis effulgeat: cuius radijs rectè de Deo sentiant, & in pristinam illam integritatem restituantur.

Amor animas reducit in cœlum, beatitudinis distribuit gradus, gaudium largitur æternum. Cap. VI.

Hinc uos coniuuæ præstantissimi Deum, quem præ cæteris dijs generi humano beneficentem esse Aristophanes ait, omni sacrificiorum genere uobis proprium facite: hinc pijs precibus inuocate: hunc toto corde capesite. Hic animos sua beneficentia primam ad cœlestem ducit mensam, ambrosia & nectare abundantem: dein de singulis singulis accommodat sedibus: postremo suauiter decinet in æternum. Nulli enim cœlum repetunt, nisi qui cœlorum regi placuerunt, placent illi, qui eum summopere diligunt. Cognoscere quidem illius uerè, omnino presentem in tempore possibile est. Verè autem amare quoquomodo cognitum, & possibile est, & facile. Qui Deum cognoscunt, nondum illi placent, nisi cognitum diligant: qui cognoscunt, diligunt, non quia cognoscunt, sed quia qui diligunt, amantur à Deo. Nos enim non eos qui nouerint, sed qui nos amauerint, charitate completimur. Multos namque, qui nos cognoscunt, hostes habemus. Quod ergo nos cœlo restituit, non Dei cognitio est, sed amor. Discumbentium præterea ordo, in mensa cœlesti diuersos sequitur gradus amantium. Nam qui Deum excellentem dilexerunt, dapibus excellentioribus sibi uestuntur. Nempe qui per opera fortitudinis Dei fortitudinem coluerunt, ea ipsa fruuntur. Qui iustitiam uerè, iustitia: temperantiæ similitur, qui temperantiæ: atque ita uarijs diuinæ mentis ideis & rationibus uarij animi pro uario amoris raptu fruuntur. Toto autem Deo fruuntur omnes, quia totus in singulis est ideis. Sed Deum totum præstantissimi possident.

possident, qui eum in præstantiori idea conspiciunt. Quisque uero ea Dei uirtute potitur quam dilexit. Ideo liuor, ut Plato inquit in Phædro, abest à diuino choro. Cum enim omnium iucunditas sit, re amata potiri: quilibet in eo potiundo, quod amar contentus plenusque uiuit. Quippe per amatores duo deliciarum suarum compotes fiant, uterque in amata sui possessione quiescat, neque curam quidem ullam habebit, ne aliter pulchriori potitur amato. Quapropter amoris beneficium factum est, ut in diuersis foelicitatis gradibus portione sua, quilibet sine ulla inuidia sit contentus. Fit etiam sine ulla facierate animi isdem uescamur dapibus in æternum. Ut enim oblectentur conuiuæ, non epulæ, non uina sufficiunt, nisi fames, sitisq; ad uescendum alliciant: ac tandem oblectatio, quandiu & auiditas permanet. Auiditatem uero quis amorem quendam esse negauit? Aeternus igitur amor, quo semper in Deum afficitur animus, efficit ut Deo semper tanquam nouo spectaculo gaudeat. Amorem hanc eadem Dei bonitas semper accendit in animo: quæ & beatum facit amantem, Trium igitur, ut breui complectar, amoris beneficia collaudabimus, quod nos olim diuisos in integrum restituendo, reducit in cælum: quod suis quenque collocat sedibus, facitque omnes in illa distributione quetos: quod omni expulso fastidio suo quodam ardore oblectamentum, quasi noui iugiter accendit in animo, redditque illum blanda, & dulci fruitione beatum.

*Amor est beatissimus quia pulcher est & bonus.
Oratio quinta. Cap. I.*

Arosius Marsupinus, musarum dulcis alumnus, Landinum poetam secutus, Agathonis orationem sic aggreditur. Amorem Deum noster Agatho beatissimum, quia pulcherrimas sit & optimus, arbitrat. Quæ ad hoc ut sit pulcherrimus, quæ item ut optimus, exiguntur, diligenter enumerat: in quibus enumerandis amorem ipsum effingit, Postremo postquam qualis est enarrauit, beneficia ab eo generi humano tributa connumerat: que hæc disputationis illius est summa. Nostri interit in primis inquirere, quam ob causam ut beatum ostēderet, pulchrum ualde esse dixit, & bonum: quod de sit inter bonitatem, pulchritudinemq; discernimen. Beatum in Philebo Plato uult esse, cui nihil deest: idque esse illud, quod sit ab omni parte perfectum. Est autem perfectio interior quædam, est & exterior. Interiorum, bonitatem, exteriorum, pulchritudinem dicimus. Propterea quod bonum penitus est pulchrum, id tanquam ab omni parte perfectum, beatissimum nuncupamus. Hanc utique differentiam omnibus in rebus animaduertimus. Nempe in lapillis ut Physici uolunt temperatissima quatuor elementorum permixtio quædam interior, nitorem parit exteriorem. Herbas præterea & arbores innata radicebus medullisq; fecunditas, florum & foliorum gratissima uestit uarietate. In animalibus autem salubris humorum complexio iucundam lineamentorum & colorum speciem procreat. Virtus etiam animi decorem quandam præ se ferre uidetur in uerbis, gestibus, operibus, honestissimum. Cælos quoque sublimis eorum substantia clarissimo lumine circumfundit. In his omnibus interna perfectio producit externam. Illam bonitatem, hanc pulchritudinem possumus appellare. Quo circa bonitatis florem quandam esse pulchritudinem uolumus: cuius floris illecebris, quasi efca quadam, latens interius bonitas allicit intuentes. Quoniam uero nostræ mentis cognitio à sensibus ducit originem, bonitatem ipsam in rerum generalibus insitam, nec intelligeremus unquam, neque appeteremus, nisi ad eam speciei exterioris indicijs manifestis proueheremur. Qua in re mirabilis admodum formæ huius, comitisque ipsius apparet utilitas. Per hæc satis ostensum arbitror, tantum inter bonitatem & speciem, quantum inter semen & flosculum interesse: atque ut flores, arborum feminibus orti semina ipsi quoque producunt: ita speciem hanc bonitatis florem ut ex bono pullulat, sic & ad bonum amâtes perducere: quod quidem noster hic heros abunde in superioribus demonstraui.

Quomodo pingitur amor, & quibus animæ partibus pulchritudo cognoscitur, & generatur amor. Cap. II.

Post hæc diffusius enumerat Agatho quod ad eius Dei formosam speciem requiruntur. Inuenis inquit est, tener, agilis, concinnus, & nitidus. Nobis autem primo quærendum quid hæc ad pulchritudinem conferat. Deinde cum Deo huic attribuuntur, quo pacto intelligi debeant. Rationem homines habent & sensum. Ratio per se ipsam rationes rerum omnium incorporeas comprehendit. Sensus per quinque sui corporis instrumenta corporum instrumenta & qualitates attingit: Colores per oculos, per aures uoces. Odores per nares, per linguam sapor, per neruos qualitates simplices elementorum, calorem uidelicet, frigusq; & reliqua. Propterea sex ad cognitionem pertinentes, quantum ad propositam attinet quaestionem, uires animi numerantur: Ratio, Visus, Auditus, Olfactus, Gustus & Tactus. Ratio numini summo, Visus igni, Aer auditus, Vaporum odori Olfactus, aquæ gustus, Tactus terræ tribuitur. Ratio siquidem cælestia indagat, nec propriam in membro corporis aliquo sedem habet, quemadmodum neque certam habet sedem in ulla mundi parte diuinitas. Visus in sublimi parte corporis uelut ignis in suprema mundi regione locatur, & lumen naturæ suæ percipit, quod ignis est proprium. Auditus

Auditus uisum non aliter quam purus aer ignem secutus uoces haurit: quæ in aere fractio gignuntur & per aeris interuallum aures illabuntur. Olfactus. Caliginoso aeri, uaporibusque ex aere & aqua mixtis omnino assignatur: quia inter aures & linguam, quasi aerem & aquam, positus, uapores eos apprehendit facile, & diligit maxime, qui ex aeris & aquæ mixtione proueniunt, quales sunt herbarum, florum, pomorum odores, naribus suauiissimi. Quis dubitet gustum aque liquoribus comparare: qui olfactui tanquam aeri crassiori succedit, & iugi saluæ liquore perfusus, potu uehementissime delectatur, humidisque saporibus? Quis item ambigat terræ tactum ascribere: cum per omnes terreni corporis partes fiat: in neruis qui terrenis maxime sunt, explentur: facillime tangat quæ soliditatem habent & pondus, quod terra corporibus tribuit? Hinc etiam accendit tactus, gustus, olfactus, solum proxime ipsis apposita sentiant, & patiantur admodum sentiendo: licet olfactus remotiora, quam gustus & tactus apprehendere uideatur. Auditus autem remotiora cognoscit, neque ita offenditur. Quo etiam longius prospicit uisus, & momento facit, quod aures tempore, prius enim coruscatio cernitur, quam tonitrus audiat. Ratio remotissima capit, neque enim, quæ in mundo sunt solum, & quæ præsentur sensus: sed etiam quæ supra cælum, & quæ fuerunt, aut futura sunt, percipi. Ex his patere cuique potest, sex illarum animæ uirium, tres ad corpus & materiam potius. Tactum scilicet & Gustum, & Odoratum: tres autem alias, rationem uidelicet & uisum & auditum ad spiritum pertinere. Ideo tres illæ ad corpus potius declinantes, corpori magis quam animo congruunt, & ea quæ ab illis percipiuntur, cum corpus sibi congruum moueant, uix ad animam usque perueniunt, minimeque illi tanquam minime similia placent. Tres uero superiores à materia remotissimæ, animæ multo magis conueniunt: resque eas capiunt, que corpus quidem parum admodum, animum uero uehementissime moueant. Quippe odores, Sapo, Calor, atque similia, corpori aut nocent plurimum, aut profunt, paulum, quod ad animi aut admirationem, aut iudicium conferunt, ac modice ab illis desiderantur. Ratio incorporeæ ueritatis, colores, figureq; & uoces, corpus aut nihil, aut uix & minimum mouent: Animi uero aciem ad indagandum potissimum acunt, atque eius ad se desiderium rapiunt. Animi cibus est ueritas. Ad eam inueniendam oculi, ad discendam aures magnopere conferunt. Igitur quæ ad rationem, uisum, auditum pertinent, gratia sui ipsius affectat, quasi proprium alimentum. Quæ uero sensus tres alios mouent, corpori uel nutriendo, uel fouendo, uel generando magis necessaria sunt. Ea itaque animus, non sui, sed alterius, id est, corporis causa quaerit. Amare autem ea dicimus, quæ propter nosmetipsos desideramus, quæ autem propter aliud quiddam cupimus, minime. Merito igitur nomen ad scientias, figuras, & uoces duntaxat uolumus pertinere, atque idcirco gratia illa solum, quæ in tribus his reperitur, animi uirtute, figura, uoce: quia maxime animi prouocat, ἀπὸ τοῦ πάλαι quod uoce significat, πρὸς τὸν νοῦν, id est prouocatio nominatur, καὶ αὐτὸ γρῆε pulchritudinē latine significat. Gratus quidem nobis est mos uerus & optimus animi grata corporis speciosa figura, grata uocis concinnitas, cunctis tria hæc animus, utpote sibi cognata, & quodammodo in corpore plurius admodum quam tria reliqua faciat, consentaneum est, ut auditus asciscat, ardentius complectatur, uehementius admittatur, atque hæc ipsa, seu uirtutis, seu figuræ, siue uocum gratia, quæ animum per rationem, uel uisum, uel auditum ad se uocat, & rapit, pulchritudo rectissime dicitur. Atque hæc tres ille gratiæ sunt, de quibus sic Orpheus: ἀγαθὴν, θάλασσαν τὴν εὐφροσύνην πρὸς αὐτὸν. Splendore, uiriliter, lætitiæque uberrima. Splendorem quidem uocat gratiam illam & pulchritudinem animi, quæ in ueritatis, & uirtutis claritate consistit. Viriditatem uero, figuræ colorisque suauitatem, hæc enim summopere in iuuentutis uiriditate florescit: Lætitiam denique sincerum illud & salubre, & perpetuum, quod in musica sentimus, oblectamentum.

Pulchritudo est aliquid incorporeum. Cap. III.

Cum hæc ita se habeant, necessarium est pulchritudinem esse aliquid uirtuti, figuræ, uocibusque commune. Non enim quodlibet istorum trium pulchrum similiter uocaremus, nisi una his tribus in esset pulchritudinis definitio. Quo fit ut ipsa pulchritudinis ratio corpus esse non possit: quoniam uirtutibus animi quæ incorporeæ sunt, pulchritudo si esset corporea, minime conueniret. At qui tantum abest ut corpus sit pulchritudo, ut non modo quæ uirtutibus animi, sed etiam quæ corporibus, & uocibus inest, nequeat esse corporea, Quamuis enim corpora quædam speciosa dicamus, non tamen sunt ex ipsa sui materia speciosa. Si quidem corpus hominis unum atque idem hodie formosum, cras autem casu aliquo scedante deforme: quasi aliud sit esse corpus, aliud esse formosum. Neque etiam sunt ex ipsa quantitate formosa: quandoquidem grandia nonnulla, atque item breuia quædam formosa uidentur: ac sæpe magna deforma, parua formosa: & contra parua turpia, magna gratissima. Nonnunquam etiam accidit, ut similia sit in quibusdam, & paruis corporibus pulchritudo. Si itaque stante sæpenumero eadem quantitate casu quodam pulchritudo muratur, & mutata aliquando quantitate permanet pulchritudo, ac similia in magnis paruisque uidetur, certe duo hæc pulchritudoque quantitas debent esse omnino diuersa. Quinetiam si corporis cuiusque formositas, in ea ipsa sui corporis crassitudine quodammodo corporea esset, non tamen ut corporalis esset, intuenti placeret. Placet animo personæ alicuius species, non prout exteriori iacet materia, sed prout eius imago per uisum ab animo capitur. XX 2 turuel

etur, uel concipitur Imago illa in uisu & animo, cum isti sint incorporei, corpus esse non potest. Que enim pacto cœlum, ut ita loquar, totum parua oculi pupilla caperetur, si modo corporali recipere? Nullo profecto. Sed enim spiritus in puncto omnem corporis amplitudinem spiritali modo & incorporea imagine suscipit, placet utique animo ea duntaxat species, quæ ab illo suscipitur. Hæc autem licet exterioris corporis simulacrum sit in eo, tamen est incorporea. Ergo species incorporea placet. Quod placet, id cuique gratum: quod gratum, hoc denique pulchrum, quo efficitur, ut amor ad incorporeum aliquid referatur: atque ipsa pulchritudo spiritali, quoddam potius rei simulacrum sit, quam corporea species. Sunt autem nonnulli, qui certam membrorum omnium positionem, siue, ut eorum uerbis utamur, commensurationem & proportionem cum quadam colorum suauitate, esse pulchritudinem opinentur. Quorum nos opinionem, propterea non admittimus, quia cum huiusmodi partium dispositio in solis rebus compositis, nulla essent simplicia scientiosa. Nunc autem puros colores, lumina, uocem unam, fulgorem aurii, & argenti candorem, scientiam, animam, quæ omnia simplicia sunt, pulchra uocamus: nosque ista mirifice tanquam uera sint pulchra, delectant. Accedit ad hæc, quod proportio illa cuncta includit corporis composita membra, neque est in singulis, sed in cunctis. Singula itaque membra per se pulchra non erunt. Ex singulis autem particulis totius compositi proportio nascitur. Vnde non nihil sequitur absurdissimum: ut quæ suapte natura speciosa non sunt, pulchritudinem pariant. Sæpenumero etiam accidit, ut manente eadem membrorum proportionem, atque mensuram, corpus æque ueritate non placeat. Eadem porro hodie, quæ anno superiori corporis uestri figura, gratia uero non eadem. Nihil tardius quam figura, nihil citius senescit quam gratia. Ex quo liquido constat, non idem esse pulchritudinem & figuram. Sepe quoque uidemus rectiorem in uno quodam quam in alio dispositionem partium mensuramque membrorum: alius tamen: nescimus qua de causa, nobis formosior iudicatur amari ardentius, quo satis admoneri uidemur, ut aliud quiddam formositatem quam dispositionem partium censeamus. Eadem nos ratione admonet ne formam suspicemur esse colorum suauitatem. Plerunque enim color in seniore clarior: in iunioribus gratia maior. Et in æqualibus sit nonnunquam, ut qui colore superat alterum, gratia tamen ab illo & pulchritudine superetur. Neque tamen audeat quisquam mixtionem quandam ex figura coloribusque, pulchritudinem affirmare. Sic enim neque scientiæ, neque uoces, quæ colore & figura carent, neque colores & lumina, quæ certam nullam figuram habent, amore digna iudicauerunt. Præterea cuiusque cupiditas, eo habito, quod uolebat, expletur. Nempe fames & sitis, cibo potuque sedantur: amor nullo impletur aspectu corporis uel amplexu. Nullam igitur naturam corporis ardet: pulchritudinem certe sectatur. Quo sit ut ea corporeum aliquid esse non possit. Ex omnibus his colligitur, eos qui amore accensi pulchritudinem sentiunt, si modo uel in liquore, hoc hausto ardentissimam sitim extinguere, alibi quam in materia fluuio, aut quantitate, aut figura, aut colorum quorumlibet betriulis, dulcissimum pulchritudinis huius humorem, quo sitis eorum accenditur: querere oportere. Quo uos tandem miser uertetis amantes? Quis uestri cordis flammam extinguet acerrimas? quis tantum sedabit incendium? Hoc opus, hic labor. Dicam protinus. Sed attendite.

Pulchritudo est splendor diuini uultus. Cap. IIII.

Diuina potestus omnia supereminens statim à se natis angelis, atque animis suum illud radium in quo fecunda uis inest omnium creatorum, tanquam filijs clementer infundit. Hic in eis ut potest sibi propinquioribus totius mundi dispositionem, & ordinem multo pingit exactius, quam in mundi materia. Quam obrem hæc mundi pictura, quam cernimus uniuersa, in angelis & animis lucet expressior. In illis enim sphaeræ cuiusque figura, Solis, Lunæ, & syderum reliquorum elementorum quoque, lapidum, arborum, animalium singulorum. Picturæ huiusmodi in angelis exemplaria & ideæ: in animis rationes, & notiones: in orbis materia, formæ atque imagines à Platonis nominantur: claræ quidem in orbe: clariores in animo, in angeli mente clarissima. Vnus igitur Dei uultus tribus deinceps per ordinem positus lucet in speculis. Angelo, Animo. Corpore mundi: In illo tanquam propinquiore clarissimè: in hoc remotiore obscurius: in hoc remotissimo, si ad cætera compares obscurissimè. Proinde sancta mens, angeli nullo impedita corporis ministerio in se ipsam reflectitur, ubi Dei uultum illi sine suo in sculptum intropiscit in speculum illico admiratur: audivissimè illi semper inhæret. Vultus illius diuini gratiam, pulchritudinem dicimus, Audiditatem angeli. Dei uultui penitus inhærentem, uocamus amorem. O utinam nobis idem contingeret. Sed enim animus noster ea conditione genitus, ut terreno corpore circumderetur, ad officium generandi declinat. Qua inclinatione grauius thesaurum penetrabilibus suis absconditum negligit. Deinde terreno corpore inuolutus diuissimè seruit corporis usus: ad hoc opus sensum quidem semper, rationem quoque diutius quam decet, accommodat. Hinc efficitur diuini uultus illius candorem in se perpetuo ententem, non prius animaduertat, quam ad uultum iam corpore, & ratione expergefacta Dei uultum in Dei machina resurgentem, & oculis manifestum cogitatione consideret. Qua quidem consideratione prouehitur ad eum, qui in us emicat, intuendum. Quoniam uero parentis uultus gratus est filijs, necesse est animis Dei patris uultum esse gratissimum. Vultus huius, ut idem sæpius repetam, nitor, & gratia, siue in angelo, siue in ani-

mo, siue

mo, siue mundi materia, pulchritudo uniuersalis est appellanda: impetusque ad illam uniuersalis dicitur amor. Vtique in corpoream esse hanc pulchritudinem non ambigimus. In angelo enim & in animo eam corpus, aliquid non esse nemini dubium. In corporibus etiam esse incorpoream & supra monstrauimus, & ad præsens ex eo potissimum intelligimus, quod oculus nisi aliud, nisi solis aspicit lumen. Figuræ namque, & colores corporum nunquam nisi lumine illustrata per se existunt, neque ipsa cum materia sua ad oculos ueniunt. Necessarium tamen esse uidetur ea in oculis esse, ut ab oculis uideantur. Vnum itaque solis lumen corporum omnium ab eo illustratorum coloribus figurisque depictum sese oculis offert. Sic affectum lumen oculi suo quodam radio adiuuante percipiunt: perceptum ipsum, & quæ in eo sunt omnia uident. Quare totus hic mundi quæ conspicitur ordo, non eo modo, quo in materia corporum, sed quo in luce oculis infusa est, cernitur. In ea luce cum in materia secretus sit, necessarium est corporis expers. Quod ex hoc etiam euidenter apparet, quod lumen ipsum corpus esse non potest, cum momento ab oriente in occidentem totum ferme impleat orbem: aeris & aquæ corpus sine ulla offensione undique penetret: sordibusque immixtum nusquam inficiatur. Hæc uero corporum naturæ nullo modo conueniunt. Corpus siquidem non momento mouetur, sed tempore: neque alterum absque sui, uel alterius, aut utriusque offensione penetret alterum, ac duo inuicem corpora mixta mutua se contagione inficiunt. Quod in aqua & uini, ignis & terræ confusione conspicitur. Cum igitur solis lumen incorporeum sit, quicquid suscipit, naturæ suæ suscipit modo. Propterea colores, & figuras corporum modo suscipit spiritali: eodemque pacto ipsum ab oculis susceptum inspicitur. Quo factum est, ut totus hic mundus decor, qui tertius est Dei uultus, per incorpoream solis lucem in corporeum sese oculis offerat.

Quomodo nascitur amor & odium. Quod pulchritudo est incorporea. Cap. V.

Ex his omnibus sequitur, ut omnis diuini uultus gratia: quæ uniuersalis dicitur pulchritudo: non in angelo solum, & animo incorporea sit, sed in aspectu etiam oculorum. Neque faciem solum totam solummodo, uerum etiam partes eius admiratione commoti diligimus. Vbi particularis amor ad particularem pulchritudinem nascitur. Sic & ad hominem aliquem ordinis mundani membrum afficimur: præsertim cum in illo perspicue diuini decoris scintilla resulget. Afficiens huiusmodi duabus ex causis nascitur: tum quia paterni uultus nobis placet: imago: tum etiam quia hominis apte compositi species, & figura, cum ea humani generis ratione, quam animus noster ab omnium autore suscipit, & retinet, aptissimè congruit. Vnde hominis exterioris imago per sensum accepta, transiens in animum, si hominis figuræ quam possidet animus, dissoluitur, & ostendit, & odio tanquam deformis habetur. Si consonat, illico placet, & tanquam formosa diligitur. Quo sit ut nonnulli nobis obuij continuo placeant, uel displiceant: nosque affectus huiusmodi causam nesciamus. Quippe cum animus corporis ministerio impeditus intimas illas sui formas nequaquam respiciat. Verum natura, & occulta quadam incongruitate, uel congruitate sit: ut forma rei exterior, imagine sua eiusdem rei formam in animo pictam pulsans distinet aut consonet: atque occulta hac offensione, uel blanditie motus animus, rem ipsam, aut offensionem, aut amet. Integram sanè creandi hominis configurationem uis illa diuina, in agendo animo: in generante mundi uero materia, ut pote ab illo opifice remotissima, hominis constitutio ab integra illa sui figura degenerat. In materia tamen melius affecta similior: in alia dissimilior prouenit. Quæ similior prouenit, ut Dei uis, angelique ideæ, sic animi ratione quadrat & congruit. Animus hanc probat congruitatem. In ipsa profecto congruitate pulchritudo: in ea probatione, amoris consistit affectus. Quoniam uero ideæ, & ratio sunt à materia corporis aliena, hominis constitutio illis non ex materia, uel quantitate, sed ex aliquo potius incorporeo similis iudicatur. Ut similis, illis congruit, pulchra est. Idcirco diuersa sunt corpus, & pulchritudo. Quod si quis quaesierit quonam pacto corporis forma, animæ mentisque formæ, & ratione, similis esse queat: is porro consideret ædificij architecti. Principio architectus ædificij rationem, & quasi ideam animo concipit. Deinde qualem excogitauit domum, talem pro uiribus fabricat. Quis neget domum corpus existere: eamque ideæ artificis incorporeæ, ad cuius similitudinem effecta est, esse persimilem? Porro propter incorporealem ordinem quemdam potius, quam propter materiam est architecto similis iudicanda. Age tibi restabit corporis, nihil materiæ, imò uero idem erit penitus, qui ab opifice prouenit ordo, & qui manet in opifice. Idem in quouis hominis corpore facias. Reperies illius formam animi rationi quadrantem, simplicem esse, materiæque expertem.

Quot requiruntur ut res pulchra sit, & quod pulchritudo est spiritalis. donum, Cap. VI.

Quid tandem est corpus pulchritudo? Actus uiuacitas, & gratia quædam ideæ suæ in fluxu, in ipso resurgens. Fulgor huiusmodi in materiam, non prius quam aptissimè sit præparata, descendit. His uero tribus, ordine, modo, specie, constat uiuentis corporis præparatio. Ordo partium interualla, Modus, quantitatem: Species, lineamenta, coloremque significat. In

XX 3 primo

primis enim oportet ut membra quæque corporis naturalem sicuti habeant: suo autem loco sint, oculique, & nares, & cætera: ac paribus interualis oculi naso sint proximi: paribus ite aures utique distant ab oculis. Neque hæc interualorum ad ordinem pertinens paritas sufficit, nisi partium modus accedat, qui mediocriter debita totius corporis proportionem seruat, membris singulis tribuat magnitudinem: ut nati tres in longum dispositi, uultus unius impleant longitudinem: aurium utrarumque semicirculi una coniuncti, oris aperti circulum faciant. Idem quoque continuo superciliorum efficiat. Longitudo nasi, longitudinem labij compleat: aurisque similiter. Gemini oculorum orbis unum æquent oris hiatum. Capita octo præciteratorem corporis comprehendant. Eandem quoque monstret brachiorum in latus extensio, crurumque similiter atque pedum. Necessariam præterea speciem ducimus, ut linearum attractus artificiosi, rugæque, & oculorum splendor, ordinem illum modumque partium decorent. Atque tria hæc licet in materia sint pars ulla corporis esse non possunt: Ordo membrorum, membrum quidem est nullum. Ordo enim membris omnibus inesse nullum uero membrum in membris omnibus reperitur. Accedit quoque ordo nihil est aliud quam decens partium interualum. Interualum uero, quid aliud dicemus quod ordinem partium? Distantia denique, aut nihil est, aut uacuum profus inane, aut tractus aliquis linearum. Lineas autem quæ latitudine profunditateque carent, quæ corpori necessaria sunt, quis corpora dixerit? Modus item non quantitas, sed terminus quantitas. Termini uero superficies sunt lineæque, & puncta: quæ cum profunditatis crassitudine careant, corpora non putantur. Speciem quoque in luminum uibrarum, linearum iucunda concordia, non in materia collocamus. Ex his omnibus patet pulchritudinem usque adesse a mole corporis alienam, ut nunquam ipsi materia se communicet, nisi tribus illis incorporalibus preparationibus, quas narrauimus, sit affecta. Harum uero fundamentum est elementorum quatuor temperata complexio: ut corpus nostrum cælo, cuius est temperata substantia, sit simillimum, neque aliquo humorum, excessu, ab animi formatione deficiat. Sic enim & cælestis fulgor facile lucebit in corpore cælo per similitudinem: & forma hominis illa perfecta, quam habet animus in pacatam obedientemque materiam, res ultatibique expressior. Ad pulchritudinem præterea suam accipiendam, uoces forme similiter disponuntur. Ordo namque illarum est à graui uoce ad octauam ascensus, atque inde descensus. Modus, debita per tertias, quartas, & quintas, & sextas uoces, tonos item & semitonos, progressio: Species canora claræ uocis intensio. His utique tribus ceu quibusdam elementis corpora, ex membris multis composita, & arbores, & animalia, ac uocum plurimum congregatio ad suscipiendam pulchritudinem disponuntur. Corpora uero simpliciora, ut elementa quatuor, lapides & metalla, itemque uoces singulæ, interiori quadam naturæ suæ temperie, fecunditate & claritate, ad eandem sufficienter aptantur. Animus autem eo potissimum ad illam est natura sua accommodatus, quod & spiritus est, & quasi speculatur Deo proximum. In quo quemadmodum in superioribus diximus, diuini uultus elucet imago. Igitur quemadmodum auro, ut appareat speciosum, nihil profus addendum: sed terræ fordes inhyferint, feceruntque: ita nullis adiunctionibus indiget animus, ut formosus appareat, sed deponenda corporis cura, & sollicitudo tam anxia: cupiditatis, & timoris perturbata depellenda, confestim naturalis animi species emicabit. Cæterum ne longius digrediamur oratio, ex supra dictis breuiter concludamus: pulchritudinem esse gratiam quandam uiuacitatis & spiritalem. Dei radio illustrante angelo primum infusam: inde & animis hominum corporumque figuris, & uocibus: quæ rationem, usum, auditum, animos nostros mouet atque delectat, oblectando rapit, rapiendo ardentem inflamat amore.

De amoris pictura. Cap. VII.

Agatho uero poeta ueterum poetarum more Deum istum humana uestit imagine, pingitque ipsum hominum instar formosum, iuuenem, tenerum, flexibilem siue agilem apte compositum atque nitidum. Quorsum hæc preparationes hæc quidem sunt ad formosam in dolem potius quam formositas. Nam ex quinque his partibus tres primæ complexiorem corporis temperatam, quod primum est fundamentum, significant: duæ reliquæ ordinem, modum, & speciem indicant. Physici temperatæ corporationis indicium teneræ carnis lenem, & firmam æqualitatem demonstrauere. Vbi calor excedit nimium, aridum, & hirsutum corpus: ubi frigus, rigidum, ubi siccitas, durum, & asperum: ubi humiditas, fluxum, inæquale, contortum. Aequalis igitur, & forma corporis teneritudo, affectionem eius indicat in quatuor humoribus moderatam. Hanc ob causam Agatho mollem, delicatam & tenerum appellauit. Cur iuuenem? Quia non solum naturæ, sed ætatis etiam beneficium temperies hæc habetur. Temporibus enim diuturnitate partibus humorum subtilioribus resolutis partes restant admodum crassiores, igneque & aere exhalato, aquæ & terræ regnat excessus. At cur agilem & flexibilem? Vt aptum ad motus omnes promptumque intelligat, ne forte putes cum mollem diceret, aquam molliorem, molliorem, languidam, & ineptam dicere uoluisse. Ea siquidem est moderatæ complexiōnis contraria. Post hæc adiecit, Aptè compositum, id est ordine, & modo partium honestissime figuratum. Adiecit & nitidum, id est suauis colorum speciem resurgentem. Preparationibus his præpositis, quod reliquum erat, reuertitur Agatho. Nostrum est enim post hæc aduentum gratiæ subintelligere. Hæc quinque partes in hominis figura

nis figura ita ut diximus, in amoris autem potentia aliter intelligendæ uidentur, eius enim uis & qualitate ostendunt. Iuuenis ideo dicitur, quia iuuenes ut plurimum amore irretiuntur. eiusque insidij irretiti artem appetunt iuuenilem. Molles, quia mitia ingenia facilius capiuntur, & qui capi sunt licet ante feroces, mansueti redduntur. Agilis & flexibilis, quia & influit clam & similiter effluit. Concinnus atque compositus, quoniam formosa & ordinata desiderat, fugitque contraria. Nitidus, quoniam in florida, & nitente ætate hominis aspirat ingenio, & florida concupiscit. Hæc quoniam copiosissime exequitur Agatho, breuiter perstrinxisse sufficiat.

De amoris uirtute. Cap. VIII.

Etiam quæ de quatuor uirtutibus ab Agathone dicuntur, ad amoris bonitatem significandam, sic accipiendæ sunt, ut iustus Deo assimetur, quia ubi integer ac uerus est amor, ibi & beneuolentia uicissitudo, quæ nullam admittit contumeliam uel iniuriam. Huius charitatis tanta uis est, ut ea sola humanum genus tranquilla possit in pace seruari, quod neque prudentia, neque fortitudo, neque uis armorum, legum, & eloquentiæ, siue beneuolentia potest efficere. Vocat præterea Temperatum, qui turpes domat cupiditates. Amor enim cum pulchritudinem quærat, quæ in ordine quodam, temperantiæque consistit, uites & immoderatas concupiscentias aspernatur, a turpibus gestibus semper abhorret: quod à principio satis ab heroe audiuitis, atque ubi huius regnat affectus, omnes cupiditates aliæ contemnuntur. Subiunxit, fortissimum. Quid enim audacia fortius? Quis item audientius, quam amator pro amato pugnat? Dijs alijs, id est, planetis alijs, Mars fortitudinem præstat: quia fortiores homines efficit. Venus hunc domat. Quando enim Mars in angulis cæli, uel secunda nariuitatis domo, uel octaua constitutus nascenti mala portendit. Venus læpæconiunctione sua, uel oppositione, uel receptione, aut aspectu sextili, aut trino, Martis, ut ita dicamus, compescit malignitatem. Rursus, quando Mars in ortu hominis dominatur, magnitudinem animi iracundiamque largitur. Si proxime Venus accesserit, uirtutem illam magni animi à Marte datam non impedit, sed uictum iracundiæ reprimat: ubi clementiam faceret Martem & do mare uideret. Mars autem Venere nonquam domat: Illa siquidem si dux fuerit, amoris præstat affectum. Si Mars proxime duxerit, suo calore Venere imperium reddit ardentior: ita ut si nascente aliquo Mars in Venere domo, Libra, uel Tauro fuerit, propter Martis præsentiam, qui tunc natus est, accerrimis utatur amoribus. Mars sterum sequitur Venere: Venus Martem non sequitur, quoniam audacia amoris pedissequa est, non amor audaciæ. Non enim ex eo quod audaces sunt, amore homines illaqueantur, sed ex eo plerumque, quod amore saucij sunt, audacissimi sunt, ad quæque pericula, propter amatum intrepidè subeunda. Denique fortitudinis eius omnibus excellentis euidentissimum illud est argumentum, quod amor omnia parent, ille nulli. Nempe cælestes amanti, & animalia, & corpora omnia, Fores item & sapientes. Diuites uiri regesque: maximi colla subdunt amoris imperio. Amor autem nullis istorum subiicitur. Neque enim diuitum munera amorem emunt, neque potentum minæ uiolentiæque, ut amemus, uel desistamus amare, nos cogere possunt. Amor enim liber est, ac sua sponte in liberam uoluntatem quam neque Deus etiam cogit, qui ab initio liberam fore decreuit. Quo fit, ut amor, qui uis omnibus infert, omnium effugiat uiolentiam. Huius tanta libertas est, ut cæteræ animi affectiones uel artes operationesque præmium aliquod, ut plurimum, à se diuersum exoptent: Amor seipso tanquam si ipsius præmio sit contentus, quasi non sit præmium, aliud præter amorem quod amorem resit dignum. Nam qui amat, amorem amat præcipue. Id enim uult ac amato potissimum, ut uicissim amat amantem. Est etiam sapientissimus. Quia ratione amor rerum omnium creator sit atque seruator, & arcium singularum magister & dominus, satis in Eryximachi oratione arbitror disputatum, in quibus sapientia amoris ostenditur. Ex omnibus his concluditur amorem idcirco & beatissimum esse quia pulcherrimus sit, & optimus. Hæc uero pulcherrimum ex eo constat, quia pulcherrimus tanquam sui similis delectatur. Optimum præterea, quod optimus facit amantes. Optimum uero esse illam necesse est, qui alios optimos efficit.

De donis amoris. Cap. IX.

Quid amor sit ex nostra illa discussione apparuit. Qualis sit, ex uerbis superioribus Agathonis. Quæ munera largiatur, facile ex dictis dicitur. Est enim amor alter simplex: mutus alter. Simplex ille quem unquam comprehendit prudentem reddit ad providendum: acutum ad differendum, faciendum ad eloquendum: ad res gerendas magnanimum: ad iocum facerem ad ludos promptum, ad seriam quæque fortissimum. Mutuus periculis pulsus securitatem sub mota dissensionem concordiam: uisitata miseria præstat sclicitatem. Vbi enim mutua charitas, ibi nullæ insidiæ, ibi communi omnia: ibi lites & furta, homicidia cessant, & prælia. Tranquillitatem huiusmodi non animalibus solum, sed cælis etiam, elementisque ab amore mutuo tribui, & hic tangit Agatho, & supra in Eryximachi oratione diffusus est ostensum. In oratione huius clare dicitur amor cantu suo mentes deorum hominumque mulcere. Quod planè intelligi

get quisquis meminerit in superioribus demonstratum fuisse amorem in omnibus esse, atque ad omnia porrigi.

Amor ceteris dijs et antiquior est, et iunior. Cap. X.

Ed antequam finem faciam optimi uiri, tres pro ingenij uiribus quaestiones, quae in Agatho. nis disputatione suborsuntur, absoluiam. Primo enim quaeritur, cur Phaedrus leniorem Saturni & Ioue amorem: Agatho uero dixerit iuniorum. Secundo qui apud Platonem regnum necessitatis significat. Quid amoris imperium. Tertio qui dijs, quas artes regnante amore repererint. Parer omnium Deus mater illas sui ministras, quae Saturnum, Iouem, caeterosque planetas mouet, amore quodam sui seminis propagandi, & benignitate prouidentiae genitrix. Mentis iterum eue. stigio naturae parentem suum recognitum diligunt. Amorem illum quo creantur caelestes, leniorem illis: eum uero, quo creatori suo afficiuntur, dicimus iuniorum. Praererea Saturni planetae, & alio. rum ideas angelica mens a patre suo non prius accepit, quam ad eius faciem amore ingenito flecte retur. Ea rursus postquam accepit, flagrantius patris munus amauit. Sic ergo angeli illius in Deo dilectio, partim antiquior est ideis, quae dii dicuntur: partim etiam iunior. Igitur amor principium est & finis, deorum primus atque nouissimus.

Amor ante necessitatem regnat. Cap. XI.

Verum ut quaestio secunda soluat, hic ante necessitatem ideo regnare dicendus: quoniam diuinus amor omnibus ex senatis dedit originem: in quo nulla necessitatis uolentia ponitur. Nam cum nihil supra se habeat, non coactus, sed sponte quodlibet operatur. Mens autem: quae illum sequitur, serente illo necessario pullulat. Ille igitur amore producit: haec necessitate producit. Ibi amoris, hic necessitatis incipit dominatio. Haec licet a summa Dei bonitate nascatur, ideoque sit bonitatem: quia extra Deum proleuit, necessario ab infinita parentis perfectione degenerat. Nunquam enim effectus totum suscipit causae bonitatem. In hac utique necessaria effectus tum proleuione, tum etiam degeneratione, necessitatis consistit imperium. Sed enim mens deest igitur genitrix suum, ut diximus, diligit autorem: ubi regnum resurgit amoris. Nam & illa amo. re in Deum erigitur: & Deus amorem eum ad conuersam illuminat. Verum hic rursus necessita. tis potentia surripit. Quippe cum lumen illud a Deo descendens, non tanta claritate recipiatur mente natura sua obscura, quanta a Deo tribuitur. Cogitur enim pro naturae suae capacitate reci. pere. Ideo uolentia naturae suscipiens fit lumen obscureius. Huic necessitati, amoris succedit ite. sum principatus. Illa siquidem primo hoc Dei fulgore aeterna, ardentius in eum reflectitur, & hac re quasi scintilla luminis instigata totam experit luminis plenitudinem. Hinc & Deus prouiden. tia suae benignitate ultra primum illud naturale lumen diuinum quoque largitur: atque ita sibi in. uicem alterne succedit amoris necessitatisque potentia. Quae quidem successio, in diuinis naturae origine fit, in alijs stemporis interuallis: ita ramen, ut amor prius sit omnium atque nouissimus. De animo quoque & ceteris, quae a Deo fiunt, quo ad duo haec imperia similiter iudicandum. Id circo si absolute loquamur, antiquius est amoris, quam necessitatis imperium: cum in Deo illius, hu. ius in rebus creatis potestas incipiat. Si de rebus a Deo creatis intelligamus, necessitatis tyrannus regnum antecedit amaris: cum res ipsae prius necessitate procedant, atque degenerent procedendo, quam ad patrem suum amore se uertant. Duo haec imperia, duobus hymnis cecinit Orpheus. Ne. cessitatis imperium ita in noctis hymno. Δευὴ γὰρ ἀνάγινε πάντα κρατύνει, id est Grauis necessitas omni. bus dominatur. Amoris autem regnum, ita in Veneris hymno. ἡ πρατὶς τριτάτω μοι, ὦμ, γενναὶο δὶ τὰ πά. τα δοκῶν ἐκὶ βραχίονος ἐμὸν καὶ πολυκέρων. Tribus fatis imperas, & generas omnia, quae in caelo sunt & quae in terra, & quae in mari. Diuine Orpheus duo regna posuit, & ea inuicem comparauit, pro po. suitque amorem necessitati, cum dixit illum tribus fatis, in quibus consistit necessitas, imperare.

Quo pacto regnante necessitate Saturnus castrauit caelum: Iupiter uero ligauit Saturnum. Cap. XII.

Vo autem pacto dominante necessitate, sequentes dii patres suos, aut castrare, aut ligare, hic ab Agathone dicantur, ex dictis facile intelligimus. Non enim haec ita accipienda sunt, ut mens angeli Deum ipsum, sed minus sibi a Deo tributum in seipsa diuidat & discepat. Satis paulo ante monstrauimus munera Dei in recipiente spiritu, necessario a summa Dei per. fectione decidere. Quo fit, ut fecunditas illa naturae in Deo quidem integra, sed in angelo cominu. ta, & quodammodo mutilata, merito castrata fuisse dicatur. Quod quidem regnante Necessitate contingere dicitur, quia neque dantis, neque accipientis uoluntate, sed necessitate qua affectus cause suae aequari non potest, necessario accidit. Si enim Saturnus, id est angelus. Caelum, id est summum Deum castrare uideatur: Iupiter quoque, id est animam uideatur ligare Saturnum, id est uim ab angelo acceptam in seipso naturae suae defectu angustioribus limitibus coarctare. Amplior est enim illius quam huius potentia. Ideo potentia, quae in illo expedita propter amplitudinem, & soluta, in hoc propter angustiam ligatur & iam

iam & coarctata censetur. Omitto quod astrologi opinantur: Planetae Saturni malignitate Iouis conjunctione, uel receptione, uel oppositione, aut aspectu sextili, aut trino se pessime coeerceri. Sed de his haecenus Ad quaestionem tertiam descendamus.

Qui dii quas artes hominibus largiuntur. Cap. XIII.

Res a dijs propter amorem humano generi traditas Agathon arbitratur. Regnandi ab Ioue. Sagittandi, diuinandi, medendi artem ab Apolline: Fabricam gratiam a Vulcano: Texe di artificum a Minerva: a Musis denique musicam. Duodecim Zodiaci signis nomina praesunt duodecim. Arieti Pallas: Taurus Venus: Apollo Geminis: Cancro Mercurius: Leoni Iupiter: Virgini Ceres: Librae Vulcanus: Scorpio Mars: Diana Sagittario: Vesta Capricorno: Aquario Iu. no: Piscibus uero Neptunus. Ab his artes omnes generi nostro traduntur. Signa illa in corpus: Nu. mina, quae illis praesunt, in animam uires suas ad singulas artes infundunt. Ita Iupiter per Leonem hominem ad gubernationem deorum & hominum, id est, ad res tam diuinas, quam humanas praecle. re gerendas reddit apertissimum. Apollo per geminos uaticinium, medicinam, & arcus industriam exhibet. Pallas per Arietem texendi peritiam. Vulcanus per Libram aerae fabricam, & artes re. liquas alij. Quia uero prouidentiae benignitate, sua nobis munera magnifice largiuntur. amore insti. gante dicimus elargiri. Praeterea uelocissima illa, & ordinatissima caelorum conuersione musicam nasci consonantiam arbitramur, atque octo circulo rum motibus tonos octo, ex cunctis autem no. num quendam produci concentum Nouem itaque caelorum sonos, a musica concordia musas no. uem cognominamus. Huius musicae ratione nosse olim donatus est animus. Cui enim est origo caelestis, merito caelestis innata dicitur harmonia. Quam deinde uarijs instrumentis & cantibus imitatur. Idque munus similiter diuiniae prouidentiae nobis est amore concessum: Hunc ergo nos uiri clarissimi Deum, quia pulcherrimus est amemus, quia optimus imitemur, quia beatissimus ue. neremur, ut sua nobis clementia, & largitate concedat pulchritudinis, bonitatis, beatitudinis suae passionem.

Introductio ad disputationem de amore. Cap. I.

Oratio Sexta.

ACTENVS Carolus Marsupinus. Thomas autem Bencius, Socratis diligens imi. tator ad Socraticorum uerborum commentationem libenti animo, & hilaris uultu se contulit. Socrates inquit nosse Graecorum omnium sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus amandam artem praeter ceteris profiteri solebat, quasi ob artis huius peritiam potissimum & Socrates, & alius quiuis esset sapientissimus iudicandus, Artem huiusmodi non ab Anaxagora. Damone, Archelao physicis, non a Prodicio Chio, & Aspasia rhetoricae professoribus, non a Cono musico, a quibus multa didicerat, sed a Diotima fatidica muliere diuino afflata spiritu se accepisse dicebat. Mea quidem sententia, ut ostenderet sola diuinitatis inspiratio. ne quid uera pulchritudo sit, quid legimus amor, qua ratione amandam homines intelligere posse. Tanta est amatoriae facultatis potentia, tanta sublimitas. Ergo procul ab his caelestibus epulis abesse, procul in qua abesse prophani, qui terrenis obruti sordibus & Baccho Priapoque profus mancipati, amore caeleste munus, in terram porcorum ritu conumque prosternunt. Vos autem cotru. uae casulissimi, & alij omnes Dianae & Palladi consecrati, qui animi purissimi libertate, perpetuoque mentis gaudio exultatis, adeste foeliciter, diuinamque mysteria Socrati a Diotima reuelata diligenter audite. Sed antequam Diotimam auditis soluenda est controversia quadam inter eos, qui de amo. re in superioribus tractauerunt, & eos qui tractaturi sunt, orta. Superiores namque amore pulchrum, bonum, beatum, Deum, uocauerunt. Socrates & Diotima negant, atque illum inter pulchrum & turpe, bonum & malum, beatum & miserum, Deum & hominem medium collocant. Nos utranque sententiam, licet alia ratio ne, ueram existimamus.

Amor est medius inter pulchritudinem et turpitudinem, atque inter Deum et hominem. Cap. II.

Ferro magnes lapis suam quandam in se ferre qualitatem, qua ferrum magneti factum persimile. Ad hunc lapidem inclinatur. Inclinatio huiusmodi prout a lapide orta uergit in lapidem, lapide certe inclinatio dicitur, prout in ferro est, & ferrea est pariter, & lapidea. Est enim inferri materia non pura illa quidem, sed per qualitatem lapidis iam formata. Ideo utriusque retinet proprie. tatem. Ignis etiam, ut loquamur apertius, qualitate sua, id est calore linum accendit. Linum calo. ris qualitate suspensum ad supernam ignis euolat regionem. Volatum huiusmodi prout ab igne excitus uergit ad ignem, & igneum plane cognominamus, prout in lino est, non mero quidem, sed iam ignito, ab utriusque tam lini quam ignis natura, lineum aequae, ac igneum dicimus. Figura ho. minis saepenumero propter bonitatem interiorum, foeliciter a Deo concessam, aspectu pulcherrimum, splendoris sui radium, per oculos intuentium transfundit in animam, utique scintilla can. quara hamo, quodam tractus animus properas ad trahentem. Hinc nos tractum, qui & amor est, quos

niam à pulchro bono scilicet dependens in idem reflectitur: pulchrū, bonum, beatum, Deum Agathonis cæterorumque superiorum sententia non dubitamus. Quoniam uero in animo est per radij illius pulchri presentiam iam accenso, affectum inter pulchrum & non pulchrum mediū cogimur nominare. Quandoquidem animus, qui nullam adhuc pulchræ rei suscipit imaginem, rem illam tanquam incognitam nondum amat: & qui totam possidet pulchritudinem, amoris stimulis non uexatur. Quis enim quæ habet affectat? Restat, ut tunc ardens flagret amore, quando, speciosum illud quod rei pulchræ simulachrum nactus, ea prægustatione ad plenam possessionem pulchritudinis instigatur. Cum igitur amantis animus rem ipsam pulchram partim habeat quidem, partim uero non habeat: non iniuria partim pulcher est, partim non pulcher. Atque ita amorem ex huiusmodi mixtione medium quendam affectum esse uolumus inter pulchrum & non pulchrum, utriusque participem. Ob hanc utriusque rationem Diocima ut ad eam iam ueniamus, amorem dæmonem appellauit: quia sicut dæmones inter celestia, & terrena sunt medij: sic amor inter informitatem & formam medium obtinet. Mediam hanc eius regionem inter informem, formosamque naturam loannes in prima & secunda eius oratione satis aperuit.

De spherarum animis & demonibus. Cap. III.

Sed quomodo mediam plagam cælum inter & terram dæmones habitent, ex uerbis Diotimæ in conuuiio Socratis in Phædro atque in Philebo. Atheniensis hospitis in legibus & Epinomi, ita cognoscite. Vniuersam huius mundi machinam animam quadam regi, atque moueri Plato existimat. Si quidem mundi corpus totum quoddam corpus est, ex totis quatuor elementis compositum, cuius particule sunt omnium animantium corpora. Nam animalis cuiusque corpusculum mundi corporis particula est. Neque ex toto ignis, aeris, aquæ, terræ elementa: sed horum elementorum partibus quibusdam componitur. Quanto igitur totum parte perfectius est, tanto mundi corpus perfectius est singulorum animantium corpore. Absurdum esset imperfectum quidem corpus habere animam, perfectum uero, neque habere animam, neque uiuere. Quis enim adeo mære capus est, ut partem uiuere dicat, totum neget? Viuit igitur totum mundi corpus, cum animalium corpora quæ partes illius sunt, uiuant. Vnam esse oportet totius animam, sicut & una est materia, una constructio. Cum ergo duodecim mundi spheræ: ut Platonis placet octo cæli, & elementa sub cælo quatuor: atque duodecim hæ spheræ discretæ in uicem sint, specie, motibus, & proprietate diuersæ, duodecim necesse est illis adesse animas, specie & uirtute diuersas. Vna igitur erit unius primæ materię animæ. Duodecim circulorum, animæ duodecim, Quis terram, aut aquam neget uiuere, quæ uitam animalibus ex se genitrici tribuunt? Quod si feces hæ mundi uiuant, uiuentiumque sunt plenæ, cur non aer, & ignis excellentiores mundi partes uiuant, uiuentiumque in se similiter habeant, cælique similiter? Sed animalia illa cælestia, quæ sidera sunt, & terrena, aqua ista uidemus quidē, ignea uero & aerea non uidemus. Quippe cum neque purum ignis, aut aeris elementum perspicimus. Hoc autem interest: quod in terra duo sunt animantium genera: bruta & rationalia: similiterque in aqua: cum aqua corpore terræ præstantior: non minus quam terra compos esse debeat rationis. Globi uero decem superiores propter eorum sublimitatem Solis sunt rationalibus exornati. Animæ mundi, id est materię primæ, & undecim spherarum, & siderum animas Deos Platonici nominant, tanquam angelicæ mentis, summique Dei pedissequas. Animalia, quæ ignis ætherei sub luna locati, aut puri aeris, aut nebulosæ aeris aquæ proximi regionem habitant, dæmones. Quæ terram incolunt rationalia, homines. Dii etiam immortales, & impatibiles sunt: homines passibiles, atque mortales sunt. Dæmones immortales sunt quidem, sed patibiles. Neque passiones dæmonibus corporis, sed animi affectus quosdam attribuunt: quibus bonos homines amant quoddammodo, malos oderunt, seque ipsos propius, & ardentibus rebus inferioribus præcipue humanis gubernandis immiscet, si omnes ex hoc officio boni uidentur. Esse uero alios quosdam malos dæmones Platonici nonnulli, & Christiani Theologi uoluerunt. Sed de malis dæmonibus nulla ad præsens nobis est disputatio. Bonos autem nostri custodes, proprio nomine angelos inferiores mundi gubernatores. Dionysius Areopagita, quod à Platonis mente minime discrepat, uocare solet. Quinetiam quos deos & spherarum siderumque animos Plato nuncupat, angelos Dei ministris Dionysij more possumus appellare, quod etiam à Platone ob eam causam non dissentit: quia huiusmodi animos, ut in decimo legum apparet, spherarum claustris hæud quaquam perinde diligit, ut in corporibus animas terrenorum. Sed tanta uirtute à Deo summo donatos affirmat, ut Dei uisione gaudere simul ualeant, & sine ulla labore, ut sollicitudine globos mundi, pro patris sui uoluntate regere & mouere, hisque mouendis inferiore facile gubernare. Quare inter Platonem & Dionysium uerborum potius est, quam sententiæ discrepatio.

De septem donis, quæ à Deo hominibus per medios spiritus tribuuntur. Cap. IIII.

Rerum omnium ideis, quas diuina mens continet, sequentes dii, deorum muneribus dæmones subseruire dicuntur. A summo namque ad imum omnia per media transeunt: ut ita dicere illæ diuina

uina mentis conceptiones per Deos, dæmones, sua hominibus munera largiantur. Horum sunt præcipua septem. Contemplationis animæ. Gubernandi potestas. Animositas. Claritas sensuum. Amoris ardor. Interpretandi subtilitas. Fœcunditas generandi. Horum uim Deus primo in se continet. Deinde septem dij, qui Planetas septem mouent, angelique à nobis uocantur, horum potentiam tribuit, ita ut singuli singula præ cæteris capiant. Illi septem dæmonum ordinibus eis subseruantibus singulis præcipue singula exhibent. Isti tradunt hominibus. Profecto Deus hæc animis statim à senatis infundit. Hæc orbe lacteo per cancrum labentes in corpus, cælesti quodam lucidolæ corpore inuoluuntur: quo circumdati terrenis corporibus includuntur. Ordo enim naturæ requiritur, ut purissimus animus in corpus hoc impurissimum, non prius quam medium quoddam & purum tegmen accipit. decidere ualeat. Quod cum animo crassius sit, hoc autē corpore purius & subtilius, commodissima à Platonis iudicatur animæ cum terreno corpore corpora. Hinc itaque sicut Planetarum animæ nostris animis, corpora uero corporibus nostris septem illorum munerum uitæ à Deo datas statim ab initio, atque assidue confirmant, & roborant. Eidem officio præfunt naturæ dæmonum totidem, inter cælestes & homines mediæ. Contemplationis donum Saturnus per Saturnos dæmones roborat. Gubernandi & imperandi potentiam Iupiter Iouialium dæmonum ministerio. Magnitudinem animi, Mars per dæmones Martiales. Sensum, opinionisque claritatem unde uarij scriptum sequitur, Sol dæmonum solarium adiumento. Amorem per Venereos Venus inspirat. Pronunciandi & interpretandi solertiam, Mercurialibus intercedentibus Mercurius adiuvat. Luna postremo lunaribus dæmonibus conferentibus fouet generationis officium. Horum facultatem licet hominibus cunctis imperiant: illis tamen præcipue, in quorum conceptione & ortu, ex cæli dispositione postunt plurimum. Quæ quidem licet infusa diuinitus honesta sint, possunt tamen in nobis, quandoque propter abusum uideri deformia. Quod & in gubernationis, animositatis, amoris generationis usu perspicuum. Amoris instinctum, ne lógus digrediamur, à Deo summo, & à Venere, quæ dea dicitur, & à dæmonibus Venereis habuimus. Quoniam à Deo descendit, Deus: quoniam à dæmonibus confirmatur, dæmon est appellandus. Quapropter uere apud Agathonem Deus: apud Diocimam dæmon est dictus. Dæmon, inquam Venereus.

De ordine dæmonum Venereorum, quomodo iaculantur amorem. Cap. V.

Dæmon autem Venereus, triplex est amor. Primus in Venere cælesti à Platonis ponitur. In ipsa scilicet angelicæ mentis intelligentia. Secundus, in uulgari Venere, in ea uidelicet potentia, quæ habet mundi animam generandi. Qui duo propterea dæmones appellantur, quia inter informitatem, & formam sunt medij, ut supra retigimus, & paulo post latius explicabimus. Tertius ordo dæmonum Planetarum Venereis comitantium. Horum quoque scilicet dæmonum Venereorum, triplex ordinem ponimus. Alij purissimi aeris elementum sunt assignati, omnesque à græco uocabulo *ἠὲρ*, quod amorem significat, Heroes, id est, amatorum nominantur. Primi in eos uocantur amoris aculeos iaculantur: in quibus bilis, humor cholericus & igneus dominatur. Secundi in eos in quibus sanguis, humor æreus. Tertij uero, in eos in quibus pituita, & atra bilis, aqueus. Et terreus imperat humor. Cupidinis autē sagittis cum omnes homines, tum quatuor maxime illorum uulnerantur. Nā animas Iouis, Philæbi, Martis, Junonis, id est, Venereis pedissequas uulnerari potissimum Plato in Phædro significauit: easque ab ipsis generationis primordijs ad amorem pronas, eosque summopere homines amare solere qui sub ipsidem sunt orti sideribus: Hinc Iouialis Iouialibus, Martialis Martiales, atque alij similiter, alij uehementer afficiuntur.

Quomodo capiuntur amore. Cap. VI.

QUOD de uno dicam exemplo, de tribus alijs intelligite. Quicumque animus sub Iouis imperio in terræam corpus delabitur, certam quandam in ipso descensu sibi concipit hominis fabricandi figuram Iouis astro conuenientem. Hanc in æthereo sui corpore tanquam optime affecto exprimit exactissimam. Si nactus in terris semen fuerit similiter temperatum in eo quoque terram figuram pingit, primæ secundæque simillimam. Sin contra, non ita persimilem. Sæpenumero accidit, ut duo quidem animi licet diuersis temporum intervalis, Ioue tamen regnante descenderint: alterque illorum semen in terra nactus idoneum corpus secundum priores ideas illas rectissime figurauerit: alter uero propter materię ineptitudinem, idem opus inchoauerit quidem, sed non tanta dicitur exemplar fuerit similitudine executus. Corpus illud isto formosius. Ambo sibi propter quandam naturæ similitudinem mutuo placent. Sed placet magis, qui in tercos formosior iudicatur. Quo fit, ut non formosissimos quosque, sed suos, id est similiternaros, etiam siminis quam alij multi formosi sint, quilibet maxime diligant. Proinde qui, ut diximus, eodem sub astro sunt orti, ita se habent, ut pulchrioris eorum simulachrum, per oculos in alterius animum manans, consimili cūda simulachro, tam in corpore æthereo, quam in animi penetrabilibus ab ipsa generatione formato quadret, & undique consonet. Ita pulsatus animus obuiū illud simulachrum, tanquam suū aliquid recognoscit. Quod quidē si tale est pro uiribus, quale & ipse iam olim intra se possidet, & suo in corpore cum uelit effingere, minime potuit: illud suo interiori protinus ad-

mouet;

mouet: & si quid illi deest ad perfectam corporis Iouialis effigiem, instaurat reformando: ipsum deinde reformatum simulachrum tanquam opus proprium diligit. Hinc accidit, ut amantes ita decipiantur: ut formosiores quam sit, existiment. Nam procedente tempore amatum non in mera eius imagine per sensus accepta percipiunt: sed in simulachro iam ab anima ad ideam suam similitudinem reformato, quod ipso corpore pulchrius est, intuentur. Desiderant insuper corpus illud unde primo manauit simulachrum intueri quotidie. Quamuis enim animus absente corpore illius apud se conseruet imaginem, idque sibi sermone sit satis: spiritus tamen animæ instrumentum oculusque non seruant. Tria profecto in nobis esse uidentur: Anima, Spiritus, atque corpus. Anima & corpus natura longe inter se diuersa spiritu medio copulantur, qui uapor quidam est tenuissimus & perlucidus, per cordis calorem ex subtilissima parte sanguinis genitus. Inde per omnia membra diffusus animæ uires accipit & transfundit in corpus: Accipit iterum per organa sensum, corporum externorum imagines, quæ in anima propterea figi non possunt, quia incorporea substantia, quæ corporibus præstantior est, formari ab illis per imaginem susceptionum non potest. Sed enim anima utique spiritui præsens imagines corporum in eo tanquam in speculo relucens faciliè inspicit, perque illas corpora iudicat: atque hæc cognitio sensus à Platonice dicitur, diuè inspicit, similes illis imagines multo etiam puriores sua uis concipit in se ipsa. Huiusmodi conceptione, imaginatione phantasticamque uocamus, hic conceptæ memoriter seruantur imagines. Per has animi acies sæpe numero incitatur ad uniuersales rerum ideas, quas in se continet intuentas. Idemque unum quendam hominem & sensu cernit & imaginatione concipit. Intellectu rationem, definitionem hominibus omnibus communem per innatam illi humanitatis ideam communiter contemplantur, & quæ fuerint contemplata conseruat. Animo igitur formosi hominis simulachrum conceptum semel apud se reformatumque memoriter conseruanti satis esset amatum quandoque uidisse. Oculo tamen & spiritui, quæ ueluti specula præsentem corpore imagines capiunt, absente, dimittunt, perpetua formosi corporis præsentia opus est ut eius illustratione continuè luceant, foueantur & oblectentur. Igitur & isti propter indigentiam suam præsentiam corporis exigunt, & animus ipsi, ut plurimum, obsequuntur eandem cogitur affectare.

De amoris ortu. Cap. VII.

Sed iam ad Diotimam redeamus. Hæc igitur cum amorem in dæmonum numerum ob eas quas enarrauimus causas reuoluisse: eius hunc in modum originem Socrati demonstrauit. Veneris natalibus discumbentibus dijs Consilij filius Porus potu nominatis ebrius, cum Penia in Iouis horro se miscuit: ex eo congressu natus est amor. In Veneris natalibus, id est, quando mens angeli, & mundi animæ: quas Veneres ea ratione, quam aliàs diximus, nominauimus, ex summa Dei maiestate oriebantur: dii discumbentibus, id est, Cœlestis & Saturnus & Iupiter bonis proprijs uescebantur. Nam cum in angelo intelligentia, & in mundi anima uis generandi, quas proprie Veneres geminas appellamus, prodibant in lucem: iam erat summus ille Deus quem uocat cœlum: Essentia propterea, & uita in angelo, quos Saturnum uocamus & Iouem, atque etiam in mundi anima inerat supernorum cognitio, & cœlestium corporum agitatio: quos iterum Saturnum Iouemque uocamus. Porus & Penia, affluentiam & egestatem significant. Porus Consilij filius, id est, summi Dei scintilla, Deus nempe consilium, & consilij fons appellatur, quia ueritas omnium est & bonitas. Cuius splendore omne consilium uerum efficitur. Ad cuius bonitatem omne tendit consilium. Iouis horum, angelicæ uitæ fecunditatem intelligit: in quam cum descendit Porus, id est, ille Dei scintilla licet radius. Penia, id est, prioris huius indigentia mixtus creat amorem. Principio angelus per Deum est & uiuit: quod ad hæc duo essentiam & uitam. Saturnus & Iupiter nominatis ebrius. Habet in super intelligendi potentiam, quam esse arbitramur. Potentia huiusmodi sua natura informis est, & obscura, nisi à Deo illuminetur: quemadmodum oculi uis ante Solis aduentum, hanc obscuritatem Peniam scilicet, quasi inopiam & luminis defectum esse putamus. Cæterum uis ea intelligendi naturalis quodam instinctu ad suum reflexa parentem, diuinum ab eo radium, qui porus est & affluentia, suscipit. In quo ueluti semine quodam, rationes rerum omnium includuntur. Huius radij flammis naturalis ille instinctus accenditur, hoc incedunt hic ardor ex obscuritate prioris, & accenduntur scintilla exoriens, amor est ex inopia natus & affluentia, in horro Iouis, id est, umbra uitæ progenitus. Quippe cum post uitæ uigorem statim ardor ad intelligendum exoriatur. Sed cur ebrium necesse Porum inducunt: quia ratione diuinæ uiuacitatis exuberat. Cur partim diues, partim egenus est amor? Quia neque quod perfectè possidemus, neque quo caremus omnino, ardere solemus. Cum enim id querat quisque, quo caret: qui totam rem possidet, quid ultra perquirat? Quin etiam cum incognita nemo desideret, necesse est ut aliquo modo cognitum nobis ante fuerit quod amemus: neque cognitum solum: multa enim nobis odisse solemus: sed ut tanquam bonum nobis & iucundum fuerit iudicatum. Neque id ad flagrantem beneuolentiam satis esse uidetur: nisi facile consequi posse, quod iucundum fore sensimus iudicemus. Quisquis igitur aliquid amat, illud quidem re ipsa nondum inegerimus possidet. Animi tamen cogitatione id ipsum cognoscit, iucundum iudicat, consequi posse confidit. Hæc ipsa cognatio, iudicatio, spes, quasi præsens aliqua absentis boni anticipatio est. Non enim arderet nisi id ipsum placeret, nisi esset quodam

fer quodammodo prægustatum. Ergo cum amantes partim, quod optant habeant quidem, partim uero non habeant, haud ab re ex indigentia quadam, & affluentia mixtus est amor. Hac utique ratione. Venus illa superna per primam ipsius diuini radij gustationem accensa, amore fertur ad integram totius luminis plenitudinem: hoc nixu parèti efficacius hærens plenissimo statim illius fulgore coruscata, rerumque rationes illæ confusæ, quæ in radio, quem Porum dicimus ante fuerant implicatæ, explicantur, iam impotentia illa Veneris inhæret, & clarius distinctæ luceant. Quæ admodum uero se habet ad Deum angelus, ita ad angelum Deumque, anima mundi. Ea enim ad superna se flectens, ab illis similiter & radium accipit, & accenditur, gignitque amorem affluentie inopiaque participem. Hinc formis rerum omnium exornata, ad earum exemplar cœlos mouet, perque potentiam generandi similes illis formis in elementorum materia generat. Venerem hinc geminam rursus aspiciamus. Alteram sanè uim animæ, huius ad superna cognoscenda. Alteram uero uim eiusdem inferiorum procreatricem. Illa quidem non est animæ propria: sed contemplationis angelicæ imitatio: hæc autem naturæ animæ propria. Ideo quoties unam in anima Venerem ponimus, uim eius peculiarem. Venerem eius propriam intelligimus. Quoties duas, alteram comunem cum angelo, alteram ipsius animæ propriam. Sint igitur duæ in animo Veneres: prima cœlestis, secunda uero uulgaris. Amorem habeant ambæ: Cœlestis ad diuinam pulchritudinem cogitandam: Vulgaris ad eandem in mundi materia generandam. Qualem enim uidet illa decorem, talem uult hæc pro uiribus mundi machina tradere. Imò uero utraque fertur ad pulchritudinem generandam, sed suo utraque modo. Cœlestis Venus intelligentia sua affingere, in seipsa exactissimam supernorum pulchritudinem nititur. Vulgaris diuinorum seminum ubertate conceptam apud se diuinitus pulchritudinem in mundi materia parere. Amorem illum quandoque Deum idcirco uocamus, quoniam ad diuinam dirigitur. Ut plurimum dæmonem, quoniam inter inopiam copiamque est medius. Amorem alterum semper dæmonem, quoniam affectum aliquem ad corpus habere uidetur, & ad inferiorem mundi plagam esse procliuor. Quod quidem à Deo alienum est, dæmonum naturæ conueniens.

In omnibus animis duo sunt amores, in nostris uero quinque.

Cap. VIII.

Geminæ autem Veneres hæc geminique amores, non solum in anima mundi, uerum etiam in sphaerarum, siderum, dæmonum, hominumque animis insunt. Cumque animæ omnes ad primam illam competentem naturalis ordinis serie referantur, necesse est amores quoque omnium ad illius amorem ita referri, ut aliquo modo ab illo dependant. Propterea hos quidem simpliciter dæmones: illum uero magnum dæmonem appellare Diotima conseruit. Qui per uniuersum mundum omnibus imminens torpore corda non sinit: sed passim suscitatur ad amandum. In uobis autem non duo tantum, sed quinque amores reperiuntur. Duo quidem extremi dæmones: medij tres, non dæmones solummodo sed effectus. Profecto in hominis mente æternus est amor ad diuinam pulchritudinem peruidendam: cuius gratia, philosophiæ studia, & iustitiæ, pietatisque officia sequimur. Est etiam in generandi potentia occultus quidam stimulus ad sobolem procreandam, isque amor perpetuus est, quo assidue incitatur, ut supernæ pulchritudinis illius similitudinem in procreatæ proles effigie effingamus. Hi duo amores in nobis perpetui, duo sunt dæmones illi, quos Plato nostris animis semper adesse uaticinatur: quorum alter ad superna erigat, alter deprimat ad inferna, alter caco dæmon, id est, bonus dæmon sit, alter caco dæmon, id est, malus sit dæmon. Reuera utriusque sunt boni, quoniam tam sobolis procreatio, quam indagatio ueritatis necessaria & honesta censetur: Verum secundus ideo dictus est malus, quia propter abusum nostrum sæpe nos turbat, & animum à præcipuo eius bono, quod in ueritatis speculatione consistit, auertit maximè, & ad mysteria uisiora detorquet. Horum medij amores in nobis tres obtinent: qui cum non sint in animo æque ut isti firmissimi: sed incipient, crescant, decrescant & desinant: relictus motus, atque effectus, quam dæmones uocabuntur. Horum unus æquis interuallis ab utriusque distat extremis. Reliqui duo in partem alterutram inclinantur. Porro corporis alicuius figura propter materię præparationem talis est maximè, qualem in eius, idea diuina mens continet tunc oculis obuia: perque oculos in spiritum penetrans, animo euestigio placet, cum illis connotationibus, quas ueluti rei ipsius exemplaria tum nostra mens, tum generandi potentia olim diuinitus accepta conseruat. Hinc triplex, ut diximus, subrepat amor: aut enim ad contemplatiuam, aut actiuam, aut uoluptuosam uitam promoti, & procliuus geniti educatiue sumus. Si ad contemplatiuam, statim à formæ corporalis aspectu ad spirituales, atque diuinæ considerationem erigimur. Si ad uoluptuosam, subito à uisu ad concupiscentiam tangendi descendimus. Si ad actiuam atque molestem, in sola illa uideudi, atque conuersandi oblectatione perseueramus. Illi tamen ingeniosi sunt ut altissimè prouehantur: isti tam hebetes ut deprimantur ad infima: hi tanquam medij in media remanent regione. Amor itaque omnis incipit ab aspectu. Sed contemplatiui hominis amor ab aspectu ascēdit in mentē. Voluptuosi ab aspectu descendit in tactū. Actiui remanent in aspectu. Illius amor ad supremum dæmonem magis, quam ad infimum se conuertit: istius ad infimum potius quam ad supremum desceditur: huius ab utroque interuallis distat æqualibus. Tres itaque amo-

res, tria

res, tria nomina fortissimum. Contemplatiui hominis amor, diuinus. Actiui, humanus: Voluptuosi ferinus cognominatur.

Que passiones amantibus insunt, propter amoris matrem,
Cap. IX.

Amorem esse dæmonē ex copia & inopia & genitum & quinque in species diuidi, hæcenus declarauimus: quales autem in amantibus affectus ex huiusmodi amoris natura nascantur deinceps ex Diocima uerbis tractabimus. Quoniam inquit, amor in natalibus. Veneris pro, genitus est. Venerem sectatur & colit, ac pulchri desiderio capitur, cum Venus ipsa pulcherrima sit. Quia inopia filius est, aridus est & macilentus, & squalidus, nudis pedibus, humilis, sine domicilio, sine stramentis & tegmine ullo, ad fores in uia sub dio dormiens, ac denique semper egenus. Quia copia filius est, pulchris ac bonis insidiat. Virilis est, audax, ferocis, uehemens, callidus, sagaxque uenator, noua semper machinamenta contexens, prudentiæ studiosus, facundus, per omnem uitam philosophans, in cantator, fascinatorque potens, ueueficus, atque Sophista. Neque immortalis omnino secundum naturam, neque mortalis. Sed interdum eadem die pullulat atque uiuere quoties exuberat interdum deficit atque iterum reuiuiscit ob patris naturam, quod uero acquisitum est subterfugit: quocirca neque mendicis est amor unquam, neque etiam opulentis. Quinetiam in medio sapientiæ & insipientiæ constituitur. Hæc Diocima. Nos ea quam breuissimè poterimus, explanabimus. Hæc licet omnibus insint amorum generibus: in tribus tamen medijs tanquam nobis manifestioribus clariora uidentur. In Veneris natalibus genitus Venerem sequitur, id est cum supernis illis spiritibus, quos uocauimus Veneres, genitus, hominum animos ad superna reducit: ac pulchri desiderio capitur, cum Venus ipsa pulcherrima sit, id est, animas accendit summæ diuinæque pulchritudinis desiderio: cum ipse sit in illis spiritibus ortus, qui Deo proximi Dei de core summopere illustrantur atque eosdem nos radios erigunt. Præterea cum uita omnium animalium atque arborum, & terræ fertilitas in humore & calore consistat, ad demonstrandam amoris inopiam utrumque deesse illi tam humorem, quam calorem Diocima innuit, cum aridum & macilentum dixit & squalidum. Quis enim ignoret arida & sicca esse illa, quæ deserit humor: Quis item pallorem dicat & squalorem aliunde, quam sanguinei caloris defectu uenire: Quinetiam diurno amore pallidi, & macilenti mortales efficiuntur. Quippe ad duo simul opera uis naturæ ferre non sufficit. Animi amanti intentio in assidua amati cogitatione tota se uersat. Illic & naturalia complexionis uis omnis intenta est. Ideo neque cibis in stomacho perfectè coquitur. Quos ut maior pars in superfluas reliquias emittatur, minor & ea quidem cruda trahatur ad secur. Illic etiam eadem ratione malè cõcoquitur. Ideo sanguis paucus, crudusque inde per uenas diffunditur: quare membra omnia inopia crudelitæque alimenti extenuantur & pallent. Præterea quocumque animi assidua fertur intentio, illuc & spiritus, qui animæ fluxus currus, siue instrumenta sunt, aduolant. Spiritus in corde ex subtilissima sanguinis parte creantur. In amati imaginem phantasiæ insulam ipsumque amatum amanti animis rapitur. Eodem trahuntur & spiritus. Illuc euolantes assidue resoluuntur. Quapropter frequentissimo puri sanguinis fomite opus est ad consumptos spiritus recreandos: ubi subtiliores quæque & lucidiores partes sanguinis, quotidie in resciendis spiritibus exhalantur: propterea puro & claro sanguine resolutus, maculosus, crassus, aridus restat & ceter. Hinc exiccatur corpus & squalet, hinc & melancholici amantes euadunt. Ex sicco enim crasso atroque sanguine melancholia, id est atra bilis efficitur: quæ suis caput uaporibus opplet, cerebrum siccatur, animam terris horrendisque imaginibus, diu nocturne sollicitare non cessat: quod Lucretio Philosofo epicureo, propter amorem legitur accidisse. Qui amore primum, in fantasia deinde uexatus, sibi tandem ipsi manus iniecit. Hæc illis accidere consueuerunt, qui amore abusi, quod contemplationis est ad amplexus concupiscentiam transfulerunt. Videndi enim desideria facilius, quam & uiuendi, & arrestandi cupidinem toleramus. Quæ cum medici ueteres obseruassent, amorem esse dixerunt passionem morbo melancholico proximam, eamque Rasis medicus coitru, ieiunio, ebrietate, de ambulatione curari præcepit. Neque solum tales amor homines reddit, uerum etiam quicunque natura sunt tales, ad amorem procliuiores existunt. Tales autem sunt ij in quibus bilis, quam cholera uocant, uel atra bilis, quam melancholiam, ceteris humoribus præualet. Bilis calida & sicca est. Atra bilis sicca & frigida. Illa ignis, hæc terræ locum in animalium corpore tenet. Aridi ergo melancholici & sicci ad terræ similitudinem: Squalidi & pallores cholericus ad similitudinem ignis intelliguntur. Cholericus propter ignei humoris impetum in amorem præcipites perferuntur: melancholici ob terrei humoris pigritiam tardius amant. Verum propter humoris ipsius stabilitatem, postquam illa queati sunt diuissimè perseuerant. Merito igitur aridus & squalens fingitur amor, cum homines qui tales sunt, præ ceteris amori soleant indulgere. Quod ex eo potissimum fieri arbitramur, quia cholericus bilis incendio exuruntur. Melancholici atræ bilis corroduuntur asperitate: quod Aristoteles in septimo libro de moribus affirmauit. Molestus itaque humor semper angit utrosque, cogitque solamen aliquod maximum atque continuum, contra continuum humorum molestiam querere. Huiusmodi sunt musicæ, amorisque delitiæ. Nullis enim alijs oblectamentis tam assidue operam impendere possumus, quam musicæ uocumque

uocumque delinamentis, pulchritudinisque illecebris. Reliqui enim sensus cito replentur. Visus autem aut auditus diutius uoculis & pictura pascuntur inani. Neque solum horum sensuum firmiores sunt uoluptates: uerum etiam humanæ cõplexioni cognatiores. Quid enim humani corporis spiritibus conuenientius est, quam uoces hominum & figuræ eorum præferim, qui non modo naturæ similitudine, sed etiam pulchritudinis gratia placent. Quamobrem cholericus & melancholicus homines, tanquam unicum remedium, & solamen molestissimæ ipsorum complexionis, catus & formæ oblectamenta sectantur. Ideoque sunt ad ueneris illecebras proniores. Et Socrates, quem Aristoteles melancholicum iudicauit, ad amandi artem ut ipsemet profitebatur, erat omnium propensissimus. Idemque de Sappho melancholica, ut ipsa testatur, possum iudicare. Nec non & Maronoster quem cholericum fuisse eius effigies indicat, quamuis pudicus, fuit tamen procliuor ad amandum. Nudis pedibus. Talem propterea Diocima pinxit amorem, quoniam amator adeo in rebus amatorijs occupatus est, ut in cæteris uitæ officijs tam priuatis, quam publicis non cautus quidem incedat ut decet, sed absque ulla discriminum prouidentia temerarius quocumque feratur. Hæc in suis progressibus frequentia incurrit pericula, non aliter quam qui pedes suos corio non suffulciunt: unde crebris sentibus, & calculis offenduntur. Humilis. Græcum Platonis uocabulum humi, & per insulam uolans significat. Vidit enim sæpe numero propter amoris abusum sine sensu uiuere amantes, & leuibus curis magna perire bona: hi sanè amatis seipsos usque adeo dedunt ut in eos penitus transire nitantur, eosque tam uerbis, quam gestibus in seipsis effingant. Frequentissima uero puerorum & puellarum imitatione, quis non effeminaretur: quis non puer, formine uociferet sine domicilio. Humanæ cogitatio domicilium anima ipsa est. Animæ domicilium spiritus: Domicilium spiritus huius est corpus. Tres habitatores sunt: Tria sunt domicilia. Quisque horum naturali amissio exular domicilio. Nam cogitatio omnis, non ad animi sui disciplinam, & tranquillitatem, sed ad dilecti hominis se uerit oblequium: & anima corporis sui deserit ministeriū, in amati corpus nititur transire. Spiritus animæ currus, dum aliò properat animus, aliò quoque euolat exhalando. Propterea itaque domo exit cogitatio, exit anima, exit & spiritus. Primum exitum inania & inquietudo. Secundum debilitas mortisque formido: Tertium trepidatio, pauor & suspensum comitatur. Quo circa proprijs sariibus, naturali sede, optata quiete, priuatus est amor. Sine stramentis & tegmine ullo. Vbi enim quiescat, & quo tegatur non habet. Cum enim res quæque suam originem repetant, amoris igniculis à formoli corporis obiectu in appetitu amantis accensus, in corpus idem reuoluit conatur. Quo quidem impetu, & appetitum, & appetentem secum euehit euolando. O crudelem amantium sortem. O uitam omni morte miseriosem: nisi forsitan uerster animus, hac amoris uiolentia proprio ex corpore raptus, negligat insuper amati figuram, atque in diuini splendoris æde, ubi tandem quiescat, ubi explebitur, se recipiat. Quis item neget amorem sine tegmine nudumque uagari: Quis enim celat amorem, quem toruus, taurinus, affixus prodir in uirus: quem intercepit sermo declarat: rubor pallorque uultus, crebra suspiria, iactatio membrorum perpetua querimonia, importunæ laudationes, subita indignatio, iactantia, procacitas, petulantia, uana suspitio, & uilis inania indicat ministeria: Sicut in Sole & igne calorem lux radiique comitantur: sic in amorem ascendunt externa sequuntur indicia. Ad fores dormit, fores animi oculi & aures esse uidentur: hinc enim multa in animum inuehuntur, & animi affectus, & mores clarissime per oculos emicant. In figuris spectandis, & uocibus audiendis amantes, ut plurimum immorantur. Raro illorum mens in seipsam se colligit. Sæpius per oculos, auresque uagatur. Idcirco ad fores dicitur procumbere. Dicitur & in uia iacere. Nam corporis species, uia quædam esse debet, per quam ad speciem in cipiamus altorem ascendere. Qui autem turpibus libidinibus se prosterunt, aut etiam in aspectu ultra quam decet uersantur, in uia ipsa restare uidentur, ad ebus terminum minimè proficisci. Sub diuo. Merito. Vna enim in re penitus occupati, nihil in rebus agendis considerant. Itaque casu uitam agentes, omnibus fortunæ periculis, tanquam qui nudi sub diuo uitam ducunt omnibus tempestatibus sunt expositi. Propter matris naturam semper egenus. Sanè cum prima origo amoris ab indige uia fuerit. & quod naturale est penitus extirpari non possit, semper egenus, semper sitibundus est amor. Quamdiu enim deest ad consequendum aliquid, flagrat æstus amoris. Cum totum undique possidetur, cessante indigentia potius desinit ardor, quam sine egestate perduret.

Que dotes amantium propter amoris matrem. Cap. X.

HÆC inopiam amoris matrem sequuntur, copiam uero patrem eius cõtraria. Quæ uero in traria sint intellectus superioribus, qui uis agnoscer. Supradesci ipsi est simplex, incautus, uilis, inermis: horum hic contra inducuntur. Callidus enim dicitur: Venator sagax. Machinator. Insidiator, prudentiæ studiosus, philosophus, uirilis & audax, uehemens, facundus. Magus atque Sophista. Idem amor, qui in cæteris negotijs incuriosum & inertem facit amantem: in rebus amatorijs astutum reddit & callidum, qui miris modis amati gratiam aucupetur, seu dolis implicet, seu capter obsequijs: siue eloquio mulceat, siue cantu delinuat. Idem furor, qui obsequio blandum fecerat: idem inquam furor arma ministrat. In dignantibus aduersus amatum ferocitatem, pro eo pugnantibus securitatem roborque inuictum. Amor ut diximus ab aspectu ducit originem,

ginem. Aspectus inter mentē & tactū est medius: hinc semper amantis distrahitur animus, & fursum vicissim deorsumque laetatur. Interdū amplexus cupidō suboritur: interdum uerō pudicum celestis pulchritudinis desiderium, & modo illa, modo hoc peruenit & ducit. In his qui honestissimē educati sunt, ingenij pollentē accūmine hoc in alijs illa sepius superat. Quicūq; in feces corporis se prosternunt, merito aridi, nudi, humiles, & inertes esse censentur. Aridi, quia semper esuriunt, implentur nunquam. Nudi, quia tanquam temerarij omnibus subiecti periculis tanquam impudensissimi & inculti infames habentur. Humiles quia nihil altum, nihil magnificum cogitant. Inertes, quia flagitiose succumbunt cupiditati. Inertes, quoniam adeo hebetes sunt, ut quō amor eos trahat, ignorent, & in uia restent, ad terminum non perueniant. Contrarij uerō contra uidentur affecti: nam solidis animi bonis uescentes implentur magis, & tranquillius diligunt, pudorem seruant, unibratitem corporis speciem negligunt, atq; altius eleuantur: ac uelut armis muniti, inanes à se libidines fugant, & sensus rationi subijciunt. Hi tanquam solertissimi omnium, & prudentissimi ita philosophantur, ut per corporum figuras, quasi quaedam uestigia, siue dolores prouidentissimē gradiantur: ex his sacrum animi numinū nō decorem sagaciter inuestigant: ita prouident uenando, quod cupiunt foeliciter assequantur. Tantum profecto munus amoris à parte ipsius copia proficitur: quoniam pulchritudinis radius, qui & copia est, & pater amoris, hanc habet uim, & illuc unde uenerat reflectatur, secumque trahit amantem. Descendit autem à Deo primum, inq; angelum & animam, quasi uitreas materias transiens, & ab anima in corpus eius succipioni paratum facile demans, ab eo ipso iunioris hominis corpore, presertim per oculos animi fenestras lucidissimas emicat: aduolat per aërem protinus, & sensoris oculos penetrans transigit animam, appetitum accendit, faciam animam, appetitumq; accendit in medellam eius, & refrigerium ducit, dum eodem rapit secum unde ipse descenderat, gradatim quidem in corpus amati primum in animam secundo, tertio in angelum, postremo in Deum, primam splendoris huius originem. Hæc utilis uenatio, hoc foelix amantium aucupium. Hanc utiq; uenationem apud Platōnem in Protagora Socrati nostro familiaris quidam eius attribuit. Vndenam inquit Socrates? Arbitror eadem à uenatione illa redire te ad quam honesta Alcibiadis indoles prouocare te solet. Præterea Sophistam amorem uocat & magum. Sophistam Platō in Sophistæ dialogo ambitiosum & subdolum definit disputatorem, qui captiuularum uersutis, falsum pro uero nobis ostendit, cogitq; eos, qui secum disputant, sibi in sermonibus contradicere. Hoc tam amantes, quā amati quandoq; perpetiunt. Si quidem amantes amoris nebulis occæcati, falsa sæpe pro ueris accipiunt, dum dilectos suos formosiores, acutiores, meliores quā sint arbitrantur. Sibi metipso propter amoris uolentiam contradicunt. Aliud enim ratio consulit, aliud concupiscentia sequitur. Consilia sua ad amari imperium mutant: sibi ipsi uerum amorem gerant alijs, aduersantur. Sæpe etiam formosi amatorum astutia irretiuntur, & faciles sunt, qui antea fuerant pertinaces. Sed cur magnum putamus amorem? quia tota uis magicæ in amore consistit. Magicæ opus est, attractio rei unius ab alia, ex quadam cognatione naturæ. Mundi autem huius partes, ceu animalis unius membra, omnes ab uno auctore pendentes, unius naturæ communionē inuicem copulantur. Ideo sicut in nobis cerebrum, pulmōnes, cor, iecur, & reliqua membra à se inuicem trahunt aliquid, seque mutuo iungunt, & uno illorum aliquo patiente compatitur: ita in gentis huius animalis membra, id est, omnia mundi corpora, connexa similiter mutant inuicem naturas & mutuāntur: ex communi cognitione communis innascitur amor, ex amore communis attractio. Hæc autem uera magicæ est. Sic ab orbis Lunæ concacitate, propter naturæ congruitatē sursum trahitur ignis: ab ignis concacitate aer, à mundi centro terra ad infima trahitur: à loco etiam suo rapitur aqua. Hinc & magnes ferrum, & electrum paleas, ignem, sulphur. Sol flores multos ad se uerit & folia: Luna aquas, Mars uentos citere solet, & herbæ uariæ, uaria quoque ad se inuitant animantium genera. In rebus etiam humanis trahit sua quæque uoluptas. Magicæ igitur opera, naturæ opera sunt: Ars uerō ministra. Ars enim ubi naturali cognatiōi deest aliquid, per uapores, numeros, figuras, qualitates oportunitis supplet remporibus: quemadmodum in agricultura natura segetes parit, ars præparat. Hanc artem ueteres dæmonibus attribuerunt: qualia intelligunt, qualis sit rerum naturalium foecitas, quid cuique congruat, quomodo concordia rerum, sicuti desit, instauratur. His nonnulli uel naturæ similitudine quadam amici, ut Zoroaster & Socrates: uel cultu dilecti, ut Apollonius Tyaneus, & Porphyrus, fuisse traduntur. Ideo, uel uigilantibus signa uoces atq; portenta, uel dormientibus oracula, & simula chra à dæmonibus contigisse narrantur. Qui amicitia dæmonum magica esse uidentur: quemadmodum dæmones magi sunt rerum ipsarum amicitiam cognoscentes: & natura omnis ex amore mutuo magna cognominatur. Quinetiam formosus quisq; teneris nos facit nat oculis. Viri eos eloquentiæ uiribus, & carminum modulis, quasi quibusdam in cantationibus delinunt, sibiq; conciliant: cultu præterea, & muneribus non aliter quā ueneficij placant & capiunt. Quapropter nemini dubium est, quin amor sit magus, cum & tota uis magicæ in amore consistat, & amoris opus fascinatio nibus, in cantationibus, ueneficij expleatur. Neque mortalis est omnino, neque etiam immortalis. Non mortalis, quoniam duo amores in nobis, duo illi quos dicimus dæmones, in sunt perpetui. Non immortalis, quoniam tres horum modij mutantur quotodie, crescunt atq; decrescunt. Præterea in hominum appetitu à uitæ primordijs inextinguibilis natura

natus esse seruator, qui animū quiescere non promittit, ac semper impellit, ut ad certum aliquid suadiosē se applicet. Diuersa hominum ingenia sunt, nec uoto uiuunt uno. Vnde continuus ille concupiscentiæ seruator, qui naturalis est amor, alios ad studia literarum: ad musicam alios, uel figuras: alios ad honestatem morum, seu uitam religiosam: alios ad honores, nonnullos ad pecunias cumulant, plerisque ad uentris luxuriam, alios impellit ad alia: nec nō eundem hominem in diuersis ætatibus ad diuersa. Idem itaque seruator, & immortalis dicitur & mortalis. Immortalis, quia nunquam extinguitur, mutatq; materiam potius quā euascat: mortalis, quia non ad idem semper incumbit: sed aut ex naturæ mutatione, aut ex diuturni rei eiusdem frequentatione orta satietate noua requirit oblectamenta: & qui in re uia ferme defecit, in alia quodammodo reuiuiscit. Dicitur etiam ob eam causam immortalis: quod dilecta semel figura semper amatur, quamdiu enim eadē in eodem homine permanet, in eo ipso diligitur: cum uerō ab eo deflexerit, nō amplius eadem in illo figura est, quā prius amabas. Nouam hanc non ardes quidem, quia nec arderas antē, priorem uerō illam amare non desinis: hoc tamē interest, quod illam prius prospiciebas in alio: iam uerō in teipso inspicis solum, eademq; memoriā semper infixam semper & amas, & quoties animi oculis occurrit, toties te urit amētē. Ideo quoties illum nobis olim charissimum habemus obuium, uel commouemur, uel saluunt, trepidantē præcordia, uel liq; uescit iecur, uel tremunt oculi, uariōsq; trahit uultus aduerso illo colore. Est enim presentia latentem mente figuram animi suggerit oculis, ac uelut sopitos sub cineribus flando suscitatur ignis. Hæc de causa amor dicitur immortalis. Sed hæc etiam ideo immortalis habetur, quia licet maneant semper infixi pectore uultus, nō tamen æque se mentis oculis offerunt, quo circa seruere uicissim beneuolentia, atque referere uidentur. Accedit ad hæc quod, & ferinus, & humanus amor, sine indignatione esse nunquam potest. Quis illi non indignetur, qui ipsi abstulerit animum? Vt enim præ cæteris grata libertas, ita seruitus onerosa. Ita que formosus odis simul & amas: odis tanquā fures & homicidas: tanquā specula celestis fulgore emicantia mirari cogeres, & amare. Quid agas miser? Quo te uertas, nescis heu perditte nescis. Cum tui homicida esse nolles, nolles etiam sine beato spectaculo uiuere. Cum hoc esse non potes, quod perdit, qui necat: sine hoc nō potes uiuere, qui tam miris illecebris te tibi surripit, qui totum te sibi uendicas. Hunc fugere cupis, qui suis te flammis adurit: huic etiam cupis herere, ut ipsi te possidentis proximus tibi quoque coheras. Te ipsum miser extra te quaeris, hæresq; raptori, ut capium quandoq; te redimas. Amare quidem nolles insanē, quia emori nolles: nolles etiam non amare, quippe qui celestium simulachro iudicas seruiendum. Quapropter hac alteratione fit, ut singulis (ut ita dicam) momentis arefcat amor & reuifescat. Ponitur etiam à Diotima inter sapientiam & ignorantiam medius. Porro amor, quæ pulchra sunt sequitur. Omnium pulcherrima sapientia est. Apperit igitur sapientiam: Qui sapientiam appetit, eam omnino nō possidet. Quis enim presentia quaerit? Neq; etiam caret omnino. In eo enim uno saltē est sapiens, quod suam inscitia recognoscit: qui uerō ignorare se nescit, tam res ipsas, quā suam ignoet inscitiam, neq; scientiam expetit, cuius est sese nescia expertem. Amor igitur sapientia, quia partim sapientia priuatus est partim est sapiens, inter sapientiam ignorantiamq; locatur. Hæc inquit Diotima, est amoris conditio, ipse autem pulchri, id est supremæ pulchritudinis natura est, ut delicatum sit, perfectum, atq; beatum. Delicatum, in quantum sua quadam suauitate ad se allicit omnium appetitum: perfectum, in quantum, quæ illexit accedentia illustrat radijs suis & perficit: Beatum, in quā tum illustrata bonis implet æternis.

Quæ utilitas amoris ex eius definitione

Cap. XI.

Postquam uerō, quæ sit amoris origo, & qualis ipse sit. Diotima enarrauit, iam quorsum tendat & ad quid conducatur hominibus, aperit. Omnes quidem bona habere cupimus: nec habere solum, sed semper habere. Singula uerō mortalium bona mutantur, atque deficiunt, ac cito cuncta uanescerent, nisi ab euntium loco noua quotidie fierent. Vt ergo bona semper nobis quoquo modo perdurent, pereuntia cupimus recreare. Generando recreatio fit. Hinc innatus est omnibus generatiois instinctus. Generatio autem cum mortalia diuinis continuatione similia reddat, munus est profecto diuinum. Diuinis utpote pulchris, deformia contraria sunt: formosa similia & amica. Idcirco generatio diuinum opus in eo, quod pulchrum est perfectē, & facile consummatur, in contrario contra. Quapropter generatiois ille conatus formosa poscit, contraria refugit. Quid hominum amor sit postularis: ad quid conducatur? Cupido generatiois in pulchro obseruandam uitam mortalibus in rebus perpetuam, hic hominum in terra uiuentium amor est, hic nostri finis amoris. Enim uerō eo ipso in tempore, quo animalium unumquodque uiuere dicitur, idemque esse, ut à pueritia ad senectutem, quam uis idem dicatur, nunquam tamen in se eadem continet, sed nouum semper efficitur, ut Plato inquit, & uetera exiit secundum pilos, carnem, ossa, & sanguinem, & corpus penitus uenturum. Neque in corpore solum, sed etiam in anima, id continet. Mores, consuetudines, opinionones, cupidines, uoluptates, dolores, atq; timores iugiter permuantur, nec aliquid ex istis idem & simile perseverat, priora quidem abolentur, noua succedunt atq; adolescunt. Quinetiam quod mirabilis est, scientiæ quoque non solum alia euascent, alia surgunt.

YY
gunt

gunt, neque semper secundum scientias idem sumus, uerum etiam una quæuis scientiarum ferme idem patitur. Meditatio enim & reminiscencia, quasi prætereuntis scientiæ resumptio est. Oblitio namque scientiæ exitus esse uidetur. Meditatio uero nouam semper memoriã abeuntis loco restituens, scientiam seruat, ut esse eadem uideatur. Hoc utique pacto, quæcunque in animo, uel corpore mutabilia sunt, seruantur, non quia semper omnino eadem sint, hoc enim diuinorum est proprium, sed quoniam quod tabescit & abit, & nouum, & simile sibi relinquit. Hoc cetero medio mortalia immortalibus redduntur similia. Est igitur in utraq; animæ parte, tum ea quæ ad cognitionem spectat, tum ea quæ regitur corpus, amor generationis innatus ad uitam perpetuo conseruandam. Amor qui in hac parte est ad corpus regendum accommodatus statim ab initio nos impellit, ad cibum potumque sumendum, ut his alimentis generetur humores, quibus quod à corpore iugiter defluit, resumatur. Quæ generatio nutritur corpus & crescit, a dulto corpore semel ipsum laeuit, & procreandæ sobolis libidinem prouocat, ut quod in seipso semper manere non potest, reseruat in prole sibi persimili maneat sempiternum. Amor etiam generationis partem animæ cognoscenti tributus, efficit ut anima ueritatem, alimoniam propriam concupiscat, per quam suo modo nutriatur & crescat, ac si quid per obliuionem animo excidit, aut corquet propter deficiam & incuriam, recordationis & medicationis studio quasi regenerat, reuocatque in mærem, quod per obliuionem perierat, uel corpuerat per ignauiam. Adultum uero iam animum flagrantissima docendi atque scribendi stimulat cupiditate, ut scientia uel inscriptis, uel in discipulorum animis generata præceptoris intelligentia, ueritas inter homines æterna permaneat. Atque ita amoris beneficio cuiusque hominis tam corpus, quam anima in rebus humanis, post mortem semper, superesse posse uideatur. Amor uterque pulchra sectatur. Namque qui corpus tergit atque gubernat, corpus proprium ex epulis quam delicatissimis, iucundissimis, & pulcherrimis alere concupiscit, & prolem formosam cum speciosa femina generare: & qui ad animum pertinet, cum ornatisissimis grauisissimis & disciplinatis studet imbuiere, ac scientiam suæ simillimam scribendo ornato pulchroque in stylo edere, & docendo in animo quodam pulcherrimo generare: puro inquam animo, acuto & optimo. Animum quidem ipsum non cernimus: ideo neque eius inspicimus pulchritudinem. Corpus autem umbram animi, imaginemque uidemus: itaque ex eius imagine suspicantes in corpore formoso speciosum esse animum coniectamur. Quamobrem formosos homines libentius erudimus.

De duobus amoribus, et quod anima nascitur prædita ueritate. Cap. XIII.

De amoris definitione satis iam diximus: nunc autem quæ apud Platonem, si ex animi corporis uel fecunditate de amore distincto, declaramus: Omnium, inquit, hominum prægnans & grauidum corpus est, prægnans & animus. Corpori femina suorum omnium sub initia sunt inserta. Hinc statim is curriulis temporum dentes erumpunt, prædeunt pilis, barba profunditur, procreatio nis femina defluit. Si fecundum corpus est, grauidumque seminibus, multo magis animus præstantior corpore uberrimus est, atque suorum omnium ab initio semina possidet. Igitur morum, artium, disciplinarum rationes iam diu sortitus est animus, suosque foetus inde, si recte colatur, statutis temporibus promittit in lucem. Quod autem rationes suorum omnium ingenitas habeat, ex appetitu eius, inquisitione, inuentione, iudicio, comparatione cognoscimus. Quis neget animum statim à tenera ætate, uera bona, honesta, utilia exoptare: optat autem nullus in cognita. Ergo insunt istorum aliquæ etiam antequam appetat, in animo notiones: per quas ceu formas rationes esse ipsorum, ea iudicat appetenda. Idem ab inquisitione & inuentione probatur: si in turba hominum quærat Socrates Alcibiadem, sitque illum aliquando reperiturus, necesse est Socratis mentem aliquam Alcibiadis inesse figuram, ut sciat quem hominem quærat præ cæteris, ac reperitum in cœtu multorum. Alcibiadem ab alijs discernere ualeat. Ita neque indagaret ea quatuor animus, neque aliquando inueniret, nisi haberet illorum, id est, ueritatis, bonitatis, honestatis, utilitatis, aliquam notionem, per quam illa quæreret inueniturus, ut quoties reperit quæ inuestigauerat, recte cognoscat, atque ab eorum discernat contrarijs. Neque solum ab appetitu, inuentione, inuentione, sed etiam iudicio id probamus. Quisunque enim aliquem sibi amicum iudicat, uel inimicum, quid amicitia, quid uel maleuolentia sit, non ignorat. Quoniam igitur pacto multa uera uel falsa, bona, uel mala, ut solemus, quotidiè iudicemus, & recte iudicemus, nisi esset nobis ueritas quodammodo bonitasque præcognita: Quomodo rursus structura, mulice, pietate, & artium ceterarum opera nec non inuenta Philosophorum, multi etiam in his artibus, non uersati probarentur: pisisimè recte & reprobarer, nisi illarum rerum forma quædam esset, & ratio illis à natura tributa. Comparatio quoque idem nobis ostendit. Quisunque enim mel uino comparans, alterum altero pronunciat dulcius, quis dulcis sit sapor agnoscit: & qui Speusippum & Xenocratem conferens ad Platonem, Xenocratem censet Platonis simillimem, quam Speusippum, Platonis figuram proculdubio nouit. Eodem modo cum è multis bonis, aliud alio melius recte existimemus, & maiori minoris uel bonitatis participatione, aliud alio melius deteriusque appareat: necesse est bonitatem non nos ignorare. Præterea cum è multis diuersis philosophorum, aut etiam aliorum opinionibus, quæ uel

quæ ueri sit similior & probabilior, sæpè optimè iudicemus, oportet non deesse nobis aliquem ueritatis intuitum, ut quæ sint illius similliora non nesciamus. Quapropter nonnulli in adolescentia, aliqui etiam sine præceptore, plerique ex paucissimis doctrinæ rudimentis à præceptoribus demòstratis doctrinissimi euasisse traduntur: quod nunquam nisi multum, ut diximus, iuuante natura, fieri potuisset. Hoc abundè Socrates Phædoni, Theæterò, Menoni, pueris demonstrauit: docuitque natura sitartium disciplinarumque omnium rationibus præditi.

In anima est ueritatis lumen. Cap. XIII.

QUO autè modo huiusmodi sint in animo rationes, apud Platonem uidetur ambiguum. Si quis eos libros sequatur, quos iunior scripsit Plato, Phædrum, Menonem & Phædonem, putabit forsitan ita ferme illas esse in animi substantia pictas, tanquam in pariete figuratas: quod in superioribus sæpè, & à me, & à uobis est tactum: sic enim ibi uidetur innuere. In sexto autem de Republica libro, diuinus ille uir rotam rem aperit, dicitque lumen esse mentis ad intelligenda omnia, eundem ipsum Deum, à quo facta sunt omnia. Solem namque Deum ita inuicem comparat, ut quem admodum se habet Sol ad oculos, ita ad mæres se Deus habeat. Sol oculos generat, uimque illis præstat uidentis. Quæ frustra esset, & sempiternus obruta tenebris, nisi Solis lumen adesset corporum pictum coloribus & figuris: in quo oculus corporum colores uidet, atque figuras. Neque aliud quicquam nisi lumen oculus intueretur. Videtur tamen uaria intueri, quia lumen ipsi insalsum uarijs exteriorum corporum formulis est ornatum. Hoc quidem lumen in corporibus reflexum, oculus percipit: ipsum uero in fonte suo lucem minime sustinet. Eodem pacto Deus animam procreat, etque mentem, ut in ad intelligendum largitur: quæ uacua esset atque obscura, nisi Dei sibi lumen adesset: in quo rerum omnium inspicat rationes. Unde per Dei lumen intelligit, atque ipsum diuinum duntaxat lumen agnoscit. Diuersa tamen uidetur agnoscere, quia sub diuersis rerum ideis & rationibus ipsum intelligit. Quando quis oculis uidens hominem, in phantasia hominis imaginem fabricat, diuinitus in ea iudicanda reuoluitur, mentis suæ aciem tollit ad hominis rationem in diuino lumine existentem suspiciendam: inde scintilla in mente protinus emittit: ac reuera natura ipsa hominis intelligitur, atque de cæteris omnibus eodem pacto. Itaque per Dei lumen omnia intelligimus, ipsum uero purum lumen eiusque fontem hæc in uita uidere non possumus. In hoc planè tota animæ consistit fecunditas, quod in eius penetralibus lux illa Dei fulget æterna, rerum omnium rationibus idestque plenissima, ad aquam animam quoties uitæ puritate, & summa studeat intentione conuertitur, conuersa scintillis emittit idearum.

Vnde amor erga masculos, unde erga feminas Cap. XIII.

Ita prægnans hominum corpus, ut Plato uult, prægnans & animus, & ambo amoris incitamentis stimulantur ad partum. Cæterum alij, uel propter naturam, uel propter educationem ad animi fecus sunt, quæ corporis aptiores: alij & quidem plurimi, contra. Illi cœlestem sequuntur amorem, hi uulgarem. Illi natura idcirco mares & illos quidem iam penè adultos potius quam feminas, aut pueros amant: quoniam in eis magis admodum uiget mentis acumen, quod ad disciplinam, quam illi generaturi sunt, propter excellentiorem sui pulchritudinem est aptissimum. Alij contra, propter congressus ueneri uoluptatem, & corporalis generationis cōactum. Quoniam uero genitilis illa uis animi, ut potè cognitionis exerts, sexuum nullum habet discrimen: natura tamen sua toties incitatur ad generandum, quoties formosum corpus aliquod iudicamus, contingit plerumque, ut qui cum masculis conuersantur, quo genitilis partis stimulos sedent, illis se miscant: Hi præterea in quorum genese. Venus in signo masculino, & cum Saturno fuerit, uel in Saturni similibus, uel Saturno opposita. Oportebat autem animaduertere genitilis partis illius incitamentum, non irritum hoc factura opus, sed ferendi & procreandi officium affectare, atque à masculis ad feminas eas traducere. Huiusmodi quodam errore nefarium scelus, illud exortum putamus: quod in legibus suis, Plato tanquam homicidij speciem acerrimè detestatur. Quippe non minus homicida censendus est, qui hominem præcipit nasciturum, quam qui natum tollit è medio. Audacior quidem quis præsentem abruptum uitam, crudelior autem, qui lucem inuidet nascituro, & nondum natos suos filios etecat.

Supra corpus est anima, super animam angelus, super angelum Deus. Cap. XV.

Verum de gemina ueritate animæ, geminisque amoribus hæctenus. Desinens quibus gradibus Diotima Socratem ab infimis ad superha euehit, disseramus: à corpore in animam, ab animam in angelum, ab angelum reducit in Deum. Hos quatuor rerum gradus in natura esse debere ita licet arguementari. Omne corpus ab alio quidem mouetur, mouere autem seipsum naturam suam non potest, quum nec agere per se quicquid ualeat. Sed propter animæ præsentiam, seipso moueri uidetur: & propter animam uiuere. Et præsentem quidem animam seipsum mouet quodammodo: YY absentē

absente uero ab alio duntaxat mouetur, ut potest quod hanc ex seipso naturam non habeat, sed anima proprie uti seipsam mouendi possideat. Nam cuiuscumque adesse, uim ad seipsam mouendum impertit: quod autem ipsa sui presentia impertit alijs, hoc ipsa multo prius magisque debet habere. Est igitur anima supra corpora: ut potest quae seipsam secundum essentiam suam mouere queat: atque idcirco super illa debeat esse, quae non ex seipsis, sed aliorum presentia, ut se moueant affequantur. Cum dicimus seipsam moueri a Platone, non transiuit, ut ita dixerim, quemadmodum a Platone accipi uoluit Aristoteles, sed absolute uerbum illud proferimus, ut cum stare per se Deum, lucere Solem per se, calere ignem asseueramus. Non enim pars animae mouet, pars agitur, sed tota ex se id est sua natura mouetur: hoc est ab alio in aliud ratione discurrit, ac nutritionis, augmenti, generationis opera, per interualla temporum transigit. Temporalis ista discurtio eo seipsa comperit animae quia quod super eam est, non alijs momentis alia, sed uno aeternitatis puncto simul intelligit omnia. Quapropter recte primus a Platone motus, & primum temporis interuallum in anima ponitur: unde & motus, & tempus in corpora transeunt. Quoniam uero ante motum statum esse necessarium est, cum status sit ratio perfectior, supra motionem animae mobilem oportet stabilem aliquam intelligentiam reperiri, quae secundum se totam intelligentiam sit, & actu semper intelligentia. Anima enim non se tota, neque semper, sed ex quadam sui parte, & quoadque intelligit, neque certam habere, sed ambiguum intelligenti dicitur. Ut ergo quod perfectius est, illud quod est imperfectius antecedit supra mentem animae, quae mobilis est, quae pars, quae intermissa, quae dubia, ponenda est angelis mens stabilis tota, continua, atque certissima: ut quemadmodum corpori ab alio agitato, anima per se mota praecedat, ita anima per se agitata mens stabilis per se praecedat. Et quemadmodum corpus per animam habet ut sese moueat: atque ideo non omnia corpora, sed animata sponte sua moueri uidentur, ita anima per mentem habet, quod semper intelligat. Si enim suapte natura animae intellectus in esset, omnibus etiam bestiarum compereret animabus, quemadmodum sui ipsius agitandi potestas. Non igitur animae intellectus per se, primoque comperit, quare eam antecedit oportet, quod per se primoque mentis est corpus, huiusmodi angelus est, animis excellentior. Sed enim angeli mentem, rerum illud principium, summumque bonum, quod in Parmenide Plato ipsum unum uocat, necessarium supereminet. Quippe super omnem rei compositae multitudinem unum ipsum simplex debet esse natura, ab uno enim numerus, & a simplicibus compositio tota conflatur. Mens autem illa sicut immobilis sit, non tamen unum ipsum purum simplex existit. Intelligit enim seipsam ubi diuersa inter sese quoquo modo uidentur haec tria, quod intelligit, quod intelligitur, intellectio. Alia enim ipsius ratio est, prout intelligit, prout intelligitur alia, alia item prout intellectio est. Habet praeterea cognoscendi potentiam, ante cognitionis actum per se prorsus in formem: cognoscendo formatur, quae intelligendo ueritatis lumen cupit & capit: quo uidetur antequam intelligeret cauisse. Habet quoque in se idearum omnium multitudinem. Cernit quanta sit, quam uaria in angelo multitudo atque compositio. Itaque ipsi purum unum & simplex praepone cogimur. Ipsi autem uni Deo nihil possumus antepone, quia uerum unum omnia multitudinis, omnis compositio est experis, quod si supra se quicquam haberet, ab illo utique fieret: quare ab eo dependens in hoc ipso ab eodem degeneraret, ut a causa omnis soler effectus. Ideoque non unum iam esse & simplex, sed saltem ex duobus compositum, scilicet ex causa suae munere, proprioque defectu. Ipsum itaque unum, ut Plato uult, & Dionysius Areopagita confirmat, omnia supereminet: excellentissimumque Dei nomen: unum ipsum ab utroque censetur. Huius sublimitatem ratio, quoque illa nobis ostendit, quod eminentissimae causae donum esse debet amplissimum, uirtutisque suae praestantia se ad cuncta protendere. Vnius munus per uniuersa se propagat. Nam non mens solum una est & anima quaelibet una, corpus quodlibet unum, sed etiam informis ipsa materies, rerumque priuatio una quodammodo dicitur. Nam unum silentium dicimus, unam obscuritatem: Mortem unam. Mentis tamen & animae munera ad eam usque non extenduntur. Mens enim speciem artificiosam ordinemque largitur: Anima uitam praestat & motum, informis uero & prima mundi materia, rerumque priuatio speciei & uitae est experis. Ita ipsum unum mentem & animam antecedit: cum munus eius latius diffunditur. Eadem ratio nomen mens animam uidetur excedere: quia uita, munus animae, non omnibus datur corporibus. Omnibus tamen his speciem ordinemque mens tribuit.

Quae comparatio inter Deum, angelum, animam, corpus.

Cap. XVI.

ERGO a corpore in animam, ab hac in angelum, ab hoc in Deum ascendimus. Deus super aeternitatem est: Angelus in aeternitate est totus. Sane tam eius operatio quam essentia, stabilis permanet. Status autem aeternitatis est proprius. Anima partim in aeternitate est, partim in tempore. Eius enim substantia, eadem semper absque ulla incrementi, aut detrimenti mutatione perduret. Operatio autem, ut paulo ante monstrauimus, per temporis interualla discurrit. Corpus temporis omnino subiicitur. Nam & substantia eius mutatur, & operatio eius omnis temporis spaciū exigit. Igitur ipsum unum, supra statum motumque existit: Angelus, in statu, Anima, in statu partem atque motu: Corpus solo in motu locatur. Unum rursus super numerum, motum locumque manet: Angelus in numero super motum & locum ponitur: Anima in numero motumque, sed super locum.

Corpus

Corpus numero, motu, loco subiicitur. Si quidem ipsum unum, neque numerum utrum, aut compositionem partium habet, neque ullo pacto ab eo, quod est, mutatur: neque loco clauditur ullo. Angelus numerum quidem habet partium, uel formarum, sed a motu locoque est liber. Anima partium habet & affectuum multitudinem, & ratiocinationis progressionem, perturbationumque uarietate mutatur: sed a loci limitibus est exempta. Corpus autem his omnibus est obnoxium.

Quae comparatio inter pulchritudines Dei, Angeli, Animae, corporis Cap. XVII.

EAdem uero inter quatuor haec, & eorum formas est comparatio. Nempe corporis forma in multarum partium compositione consistit, loco astringitur, tempore labitur. Species animi, temporis quidem uti consuetudines patitur, & partium continet multitudinem, sed a loci terminis est absoluta. Angeli uero species, numerum habet solum, a duobus alijs immunis existit. Dei autem, nihil istorum perperitur. Corporis utique formam uides, Vis ne animi quoque speciem inueniri. Detrahe corporali formae ipsius naturae pondus, limitesque locorum, relinque cetera: animi iam speciem habes. Vis & angelis: De me obsecro non loci spacia solum, sed temporis quoque, progressum, compositionem multiplicem retine, eam protinus nancisceris. Cupis etiam Dei pulchritudinem cernere? Auferas insuper multiplicem illam formarum compositionem: simplicem prostris relinque formam, confestim Dei speciem fueris consecutus. Verum quid mihi tandem subtrahis istis reliquum supererit? An tu esse aliud quam lucem, pulchritudinem ducis? Porro corporum omnium pulchritudo lumen istud est Solis, quod uidetur tribus illis infectum: formarum multitudine (Nam multis id aspici figuris coloribusque depictum) loci spacio, temporali mutatione. Tolle sedem eius in materia, ut praeter locum reliqua duo retineat: huiusmodi prostris est animi pulchritudo. Tolle hinc temporis, si lubet, mutationem, mitte reliquum: lumen restat sine loco, sine motu clarissimum: sed omnibus in sculptum rerum omnium rationibus. Id angelus est, id angeli pulchritudo. Tolle prostris diuersarum illarum numerum idearum, unam simplicem ac mera relinque lucem: instar lucis eius, quae in globo Solis ipso permanet, per aerem non dispergitur, iam Dei pulchritudinem quodammodo comprehendis, quae tantum saltem formas reliquas antecellit, quantum lux illa Solis, in seipsum mera, una, in uoluptate, splendorem Solis per nubilosum aera dissectum, diuisum, infectum, obscuratum exuperat. Fons itaque totius pulchritudinis Deus est. Fons itaque totius amoris est Deus. Lumen praeterea Solis in aqua umbra quaedam est ad clarioris eiusdem lumen in aere. Splendor in aere, umbra similiter ad eiusdem in igne fulgorem. Fulgor in igne, umbra ad lucem Solis eodem ipso in Sole fulgentem. Eadem est inter quatuor illas, corporis, animi, angeli Dei, pulchritudinis comparatio. Deus nunc quam ita decipitur, ut suae speciei umbram in angelo amet quidem, propriam sui acueram negligat pulchritudinem. Neque angelus utique adeo capitur animae speciei, quae ipsius est umbra, ut sui umbra decentis figuram propriam deserat. Anima tamen nostra, quod sumus opere doendum est, haec enim est totius nostrae in felicitatis origo. Anima, inquam solita corpori alis formae blanditijs delinitur, ut propriam post habeat speciem, corporis uero formam, quae suae umbra est, sui ipsius oblita se detur. Hinc crudelissimum illud apud Orpheum Narcissi fatum. Hinc hominum miseranda calamitas. Narcissus quidem adolecens, id est, temerarij & imperiti hominis animus, sui uultum non aspicit, propriam sui substantiam, & uirtutem nequaquam animaduertit, sed eius umbram in aqua prosequitur, & amplecti conatur, id est pulchritudinem in fragili corpore, & in aqua fluenti, quae ipsius animi umbra est, admiratur. Suam quidem figuram deserit, umbram nunquam assequitur, quoniam animus corpus sectando se negligit, & usu corporis non impletur. Non enim ipsum reuera appetit corpus, sed sui ipsius speciem, a corporali forma, quae speciei suae imago est, illectus, quemadmodum Narcissus affectat, cumque id minime aduertat, dum aliud quidem cupit, aliud sequitur, desiderium suum explere non potest. Ideo in lachrymas resolutus consumitur, id est, animus ita extra se positus & delapsus in corpus perniciosae perturbationibus cruciatur, corporisque infectus sordibus, quasi moritur, cum iam corpus esse potius, quam animus uideatur. Quam utique mortem ut Socrates deuitaret, Diotima ipsum a corpore ad animum, ab hoc in angelum, ab eo reduxit in Deum.

Quomodo anima a corporis pulchritudine ad Dei pulchritudinem eleuetur. Cap. XVIII.

AGITE conuiae charissimi. Diotimam fingite ita Socratem alloquentem. Nullum corpus o Socrates, undique pulchrum. Nam aut in hac parte formosum, illa deformae: aut hodie formosum, alias minime: aut ab alio pulchrum, ab alio turpe censetur. Ergo corporis pulchritudo turpitudinis contagione coinquinata, pura, uera, & prima pulchritudo esse non potest. Quin etiam pulchritudinem turpem esse nemo aliquando suspicatur: quemadmodum neque sapientiam esse insipientem. Corporum uero alio dispositionem quandoque speciosam, quandoque turpem putamus, eodemque tempore, de illa alij aliter sentiunt. Non igitur prima & uera est in corporibus pulchritudo. Adde quod multa corpora, uno pulchritudinis uocantur cognomine. Vna igitur est in corporibus multis pulchritudinis natura communis, per quam similiter pulchra denominantur. Vnam uero naturam

YY 3 naturam

naturam huiusmodi, sicut in alio est, id est in materia, sic ab alio dependere putato. Quod enim in seipso sustentari non potest, multo minus a seipso dependere. Nunquid a materia dependebit. Minime. Nihil enim deforme & imperfectum seipsum ornare potest atque perficere. Quod autem unum est, ab uno debet oriri. Quapropter una multorum corporum pulchritudo ab uno aliquo incorporandi pendet artifice. Artifex unus omnium Deus est, qui per angelos atque animas pulchra quotidie reddit omnem mundi materiam. Propterea ueram illam pulchritudinis rationem in Dei eiusque ministris potius, quam in mundi corpore reperiri putandum. Ad eam rursus his gradibus facile, ut arbitror, ascendes o Socrates. Si oculos tibi lynceos natura dedisset mi Socrates, ut aspectu quolibet occurrentia penetrares: formosissimum illud extrinsecus Alcibiadis tui corpus tibi turpissimum uideretur. Quantum est quod amas amice? Superficies duntaxat, imò colore rapit: imò quædam reflexio luminum, & umbra leuissima. Seu te uana imaginatio decipit: ita quod somnias potius quam quod uides, amas. Cæterum ne tibi uidear penitus aduersari, sit sane Alcibiades iste formosus. At enim quora parte formosus? omnibus perfectio membris præterquam naso simo, & elatioribus quam deceat supercilijs. Hæc tamen in Phædro speciosa sunt. Sed crurum in eo crassitudo non placet. Decora hæc apud Charmidem, nisi graue te collum ostenderet. Ita si homines singulos obseruabis, nullum ex omni parte laudabis. Quicquid ubique rectum est, colliges: figuram apud te integram ex obseruatione omnium fabricabis, ut absoluta humani generis pulchritudo, quæ in multis reperitur sparsa corporibus, in animo tuo sit unius imaginis cogitatione collecta. Cuiusque hominis figuram paruipendes o Socrates, si ad istam contuleris. Istam uero non tam corporum, quam animi tui beneficio possides. Itaque istam potius, quam tuus animus fabricauit, & animum ipsum eius artificem, quam exteriorem illam mancam, dispersamque amato. Quid autem in animo amare te iubeo? animi pulchritudinem. Lux autem est pulchritudo corporum: lux est animi pulchritudo: lux animi ueritas: quam solam amicus tuus Plato in uotis suis a Deo postulare uidetur. Da mihi, inquit, Deus ut meus animus pulcher efficiatur: & quæ ad corpus attinent, animi pulchritudinem non impediant: solum sapientem diutem putem. In his Plato declarat pulchritudinem animæ in ueritate sapientiaque consistere: eam a Deo hominibus tribui. Veritas una est, & eadem nobis a Deo tributa: in uarijs eius affectibus uariarum uirtutum cognomenta sortitur, prout diuina demonstrat sapientia, quam a Deo præ cæteris Plato poposcit: prout naturalis, scientia: ut humana, prudentia: ut æquos facit, iustitiam in iustis, fortitudo: ut tranquillous, dicitur temperantia. Ex his duo uirtutum genera numerantur. Morales, inquam, uirtutes, & intellectiue illis præstantiores. Intellectiue sunt, Sapientia, Scientia, Prudentia: Morales, Iustitia, Fortitudo, & Temperantia. Morales propter operationes earum diuinaque officia notiores sunt: Intellectiue propter reconditam ueritatem occultiores. Præterea qui honestis moribus educatur, ut pote purior alijs facile ad intellectiuas uirtutes erigitur. Ideo pulchritudinem animi, quæ consistit in moribus primam considerare te iubeo, ut intelligas unam esse motum omnium rationem: per quam similiter honesti uocantur. Nam scilicet uitæ purissimæ ueritatem: quæ iustitiæ, Fortitudinis, Temperantiæ actionibus, ad ueram nos perducit felicitatem. Vnam igitur hanc ueritatem morum, lucemque animi speciosissimam primam diligit. Scito quinciam supra mores ad sapientiam, scientiam, prudentiam lucidissimam ueritatem te protinus ascensurum: si considerabis hæc animo optimis moribus educato concedi, atque in eis normam moralis uitæ rectissimam contineri. Quamuis autem uarias Sapientiam, Scientiam, Prudentiamque doctrinas contuearis: in cunctis tamen unicam esse ueritatis lucem existimato: per quam omnes pulchre similiter appellantur. Eam tibi utpote supremam animi pulchritudinem summo opere amare præcipio. Sed enim una hæc in doctrinis plurimis ueritas, primo omnium ueritas ideo esse nequit, quoniam in alio est, quum sit in multis distributa doctrinis. Quicquid autem iacet in alio, ab alio certo dependet. Neque tamen ueritas unã doctrinarum multitudine nascitur. Quod enim unum est, ab uno debet oriri. Quare oportet unam quandam esse super animam hominis sapientiam, quæ non per diuersas sit diuisa doctrinas, sed una sapientia sit: a cuius unica ueritate ueritas hominum multiplex oritur. Illam o Socrates, unicam unicam sapientiam lucem, angeli pulchritudinem esse memento, quæ tibi super animi speciem sit colenda. Ea ut in superioribus demonstrauimus, corporum speciem antecellit: quia neque loco alstringitur, neque secundum materiam partes diuiditur: neque corrumpitur. Antecellit & animi speciem, quia æterna est penitus, neque temporali discussione mouetur. Quoniam uero angeli lux in ideam complurium serie micat, ac supra multitudinem omnem unitas sit oportet, quæ est numeri totius origo: necesse est eam ab uno rerum omnium principio, quod ipsum unum uocamus, effluere. Ipius itaque unius lux penitus simplicissima infinita pulchritudo est, quia nec materiam sordibus inquinatur, ut corporis species, neque ut animi forma temporali progressionem mutatur, neque ut angeli species multitudine dissipatur. Omnis autem qualitas ab extraneo additamento secreta, dicitur apud Physicos infinita. Si in seipso sit calor, frigore & humore non impeditus, materiam pondere non grauatus, calor dicitur infinitus, quia uis eius libera est, neque ullis additionis limitibus coarctatur. Similiter lumen ab omni corpore liberum infinitum, nam si modo ac termino lucet, quod natura licet sua, quando ab illo

minime

minime terminatur. Itaque Dei lux & pulchritudo, quæ mera est, profusus ab alijs omnibus absolutus, absque dubio infinita dicitur pulchritudo. Infinita uero pulchritudo immensum quoque requirit amorem. Quapropter te obsecro Socrates, ut certo quodam modo & termino cætera diligas. Deum uero amore diligas infinito, neque ullus diuino modus adsit amor.

Quomodo Deus amandus. Cap. XXI.

Hæc Diotima Socrati. Nos autem uiri clarissimi, non solum sine modo Deum, ut iubere Diotima fingitur, sed Deum solum amabimus. Ita enim mens ad Deum, ut ad Solem acies oculorum. Oculus autem non modo lumen præ cæteris, sed solum appetit lumen. Si corpora, si animos, si angelos diligemus, non hæc quidem, sed Deum in his amabimus. In corporibus quidem Deum in animis Dei similitudinem, in angelis eiusdem in imaginem. Ita Deum ad præsens in omnibus diligemus, ut in Deo tandem omnia diligamus: Nam ita uiuentes eo proficiscemur, ut & Deum & in Deo omnia uideamus, amemusque & ipsum, & quæ in ipso sunt omnia. Et quisquis hoc in tempore sese Deo charitate deuouerit, se denique recuperabit in Deo. Nempe ad suam, per quam creatus est, redibit ideam: ibi rursus, si quid ipsi defuerit, reformabitur: idæ suæ perpetuo coheræbit. Verus autem homo, & idæ hominis, idem. Ideo quisque nostrum in terris a Deo separat, non uerus est homo, cum a sui idea sit, formaque disiunctus: ad eam nos diuinus amor, pietasque perducit: cum hic disceptisimus & multilati. Idæ tunc nostræ amando coniunctæ, integri homines euadimus: ut Deum primo in rebus coluisse uideamur, quo res deinde in Deo colamus, resque in Deo ideo uenerari, ut nos ipsos præ cæteris amplectamur, & amando Deum nos ipsos uideamur amasse.

Conclusio supradictorum. Et opinio Guidonis Caualcantis Philosophi. Cap. I.

Oratio septima.

Profero Christophorus Marsupinus uir humanissimus, Alcibiadis personam gesturus, his ad me uerbis conuertitur. Gratulor equidem Marsili Ioannis tui familiarum plurimum: quæ inter multos & doctrina, & rebus gestis clarissimos equites Guidonem Philosophum peperit de Republica benemeritum, & aculeis dialecticæ cunctis suo seculo præcellentem: qui hunc amorem Socraticum, tam moribus, quam carminibus imitatus, breui quæcunque a nobis sunt dicta, perstrinxit. Phædrus enim amoris originem tergit ex hæc os uisceribus emanantem. Pausanias iam natum amorem geminum diuisit in speciem, cœlestem scilicet & uulgarem. Eryximachus eius aperuit amplitudinem, dum cunctis in rebus, eum sic in se monstrare in partes geminas distributum. Aristophanes quid agat in singulis atque amplissimam Dei præsentiam, declarauit, ostendens per hunc fractos homines refarciri. Agatho quæta sit eius uirtus, potentia tractauit, cum ab eo solo beatos fieri homines disputaret. Socrates tandem a Diotima edoctus, summarim quid amor, & qualis, & unde ortus, quot habeat partes, quorsum tendat, & quantum ualeat explicauit. Guido Caualcantes Philosophus, omnia hæc artificiosissime uisur detur carminibus suis inseruisse. Quemadmodum Solis radio speculum modo quodam percussum, splendet iterum, & proximè libi appositam lanam reflexione illa splendoris inflammata: ita ille partem animæ, quæ in obscuram phantasiam uocant, atque memoriam ceu speculum, pulchritudinis ipsius Solis locum habentis simulachro tanquam radio quodam per oculos hauisto centies ita pulsari, ut ipsa sibi ex illo alterum effingat simulachrum, quasi simulachri primi splendorem: quo appetendi uis non aliter, quam lana accendatur & amet. Addit amorem hunc primum in appetitum sensus accensum a forma corporis per oculos in specula creari: sed eam ipsam formam non eo modo, quo in corporis materia est, in Phantasiam imprimi, sed sine materia: ita tamè ut certi eiusmodi hominis signato in loco, & tempore positi sit imago. Rursus imagines huiusmodi speciem aliquam statim in mente lucere: quæ non amplius unius cuiusdam, humani corporis ut erat phantasia, uideatur esse similitudo: sed totus æque generis humani ratio communis & definitio. Itaque sicut ex phantasia imagine a corpore sumpto, in appetitu sensus corpori dedito, amor ad sensum procliuus exoritur: ita hæc mentis species, rationeque communi, tanquam a corpore remotissima, amor alius in uoluntate nascitur a commercio corporis alienissimus. Illum in uoluptate, hunc in contemplatione locauit. Illum circa particularem corporis unius formam reuoluti putat, hunc circa uniuersalem totius humani generis pulchritudinem. Hos utique amores sibi ipsos in homine repugnare, & illum deorsum ad ferinam & uoluptuosam depellere, hunc sursum ad angelicam uitam contemplantiumque atollere: hunc absque perturbatione uult esse, & in paucis reperiri: illum multis passionibus anxiu, ac plurimos occupare. Ideo istum paucis uerbis absoluit, in alterius passionibus enarrandis prolixior. Quoniam uero eadem apertissime, quæ & uos in superioribus narrauistis, hic explicat: ea in præsentia recensere: opus esse non censuit. Verum cognouisse sufficiat Philosophum hunc aliquam chaos infirmitatem, qualem supra uos posuistis, in amoris procreatione miscuisse, dum diceret obscuram phantasiam illuminari: atque ex illis obscuritatis, & huius luminis mixtione, amorem originem ducere. Amorem præterea geminum illum cœlestem atque uulgarem quis

XX

rem quis

rem quis in eius uerbis non uideat? Originem quinetiam illius primam in diuinorum, secundam in corporum colloca pulchritudine. Solem namque Dei lucem: radium, corporum formam intel- ligit. Finem postremo suam uult eiusdem principis respondere: dum alios usque ad formam cor- poris, alios usque ad Dei speciem amoris prouehit inuestigatio.

Socrates fuit uerus amator et cupidini similis. Cap. II.

De amore haec tenus. Ad Alcibiadem & Socratem ueniamus. Postquam conuixae satis aman- rium Deum laudauerant, reliquum erat ut Dei huius cultores legitimam laudarentur. Maxi- me omnium legitime amasse Socrates ab omnibus perhibetur. Is cum per omnem uitam pa- lam sine ulla proflus dissimulatione in castris Cupidinis militasset, a nullis unquam nocatus est, qua- si minus honeste quemquam dilexerit. Huic uix seueritas & alienorum scelerum correptio frequens, multos magnos uiros, ut solet ueritas, in feros reddiderat. Anytum, Meletum, Lyconem praesentem caues in repub. potentissimos; Thrasymachum, Polium & Calliam oratores. Aristophanem praetera comicum acerrimum habuit insectatorem. Sed neque ciues illi in accusatione, qua Socratem in iudicium traxerit, in honestos amores inscripserunt: neque oratores eius hostes tale quicquam So- crati obiecerunt: neque Aristophanes comicus, licet alia multa, & absurda in Dionysijs colligat in So- cratem maledicta. An censetis eum, si tam foeda se labe conquinasset, immo nisi fuisset ab huius crimi- nis suspitione remotissimus, uenofas talium detractorum linguas euasurum fuisse? Nunquid optimi uiri illud in superioribus animaduertitis, quod dum Plato ipsum fingit Amorem. Socra- tes omnem pingit effugit, ac nomen eius illius figuram ex Socratis persona describit, quasi uerus amor, ac Socrates simillimi sint, atque ideo ille praeteris uerus sit legitimusque amator? Agite iam amoris picturam in animum reuocare. Videbitis in ea Socratem figuratum. Socratis personam ante oculos ponite. Mactentur, aridum, iniquumque: ut tebitis: hominem scilicet natura melancholicum ut fertur, atque hirsu- tum. Extenuatum media, incuria fordidum. Nullum praetera, id est simpliciter & ueteri operum palliolo. Sine calcibus incedentem, ita semper solitum cadere Socratem apud Platonem Phaedrus ostendit. Humi- lem perque infirma uolentem. Humi semper Socratis defixus erat aspectus, ut ait Phaedro. Loca insu- per uisita frequentabat: aut enim in Simonis coriarij, aut in sculptorum officinis obleruabatur. Rusti- cus & incomptis uteretur uocabulis: quod illi obijcit Callides in Gorgia. Adeo praetera mitis, ut multis laesisset iniurijs, saepe etiam pullatus, ne commotus quidem animo fuisse tradatur. Sine domi- cilio. Interrogatus Socrates cuius esset: Mundanum inquit. Ibi enim patria, ubi bonum. Sed neque huic proprijs lares, neque mollis lectus, neque delicatus uictus, neque speciosa sapell ex. Ad fores in uia sub dio dormiens. Haec aperta peccata & corpora omnia in Socrate nostro significant. Praetera quod & uisum delectabat utque auditu, quae fores animi sunt: quod etiam securus, & in trepidus incedebat, iacebatque: etiam si oportuisset pallio obuolutus ubique. Semper egenus. Quis nesciat Socratem scul- ptoris & obiectis fuisse solum? & usque ad tenebram in sculpentibus lapidibus manu propria uictum quare huius ne habuisse unquam: unde se satis & silius aleret? Hic inopia suae mentis passim confitebatur, interrogans omnes, nihil scire se praedicans. Virilis: erat enim constantis animi, inuictusque sententiae, qui cum Archelau Macedone, & Scopio Cranonum Eurilocomque Larissaeum aspernatus est alto animo: cum ab eis missas pecunias non acceperit: neque ipse ad eos uoluit proficisci. Audax, ferocisque. Quanta eius fuerit in rebus bellis fortitudo. Alcibiades in conuiuio explicat copio- sissimè: cui Socrates cum in Phorideia uicisset, uictoriam sponte dicitur concessisse. Vehemens erat quippe ut recte Zopyrus Physionomus iudicauerat, concitatisimus. Saepè uero inter loquen- dum agente id orationis uehementia iactare digitos solebat, & crines uellere. Facundus. Huic rationes in utraque partem ferme pares dum diceret, superebant. Hic licet incomptis uerbis ute- retur, ut in conuiuio Alcibiades ait, magis tamen quam Themistocles & Pericles, omnesque ceteri oratores audientium animos commouebat, Pulchris & bonis insidiatur. Insidiatum sibi semper fuisse Socratem Alcibiades inquit, eorum quippe, qui honesta indole praediti uidebantur, amore captus, eosdem rationibus suis ad Philosophiae studia Socrates capiebat. Callidus sagaxque Venator. Socratem uenari solitum ex corporis forma diuinam speciem, in superioribus satis est dictum: & in Protagora Plato testatur. Machinator. Multis modis, ut indicant Platonis dialogi, sophis- tas confutabat: adolentes exhortabatur: modestos uiros erudiebat. Prudentia studiosus, fuit enim tanta prudentia, in praesagiendo tam perspicax: ut quisquis contra eius consilium quic- quam auderet, perderetur, quod in Theage a Platone narratur. Per omnem uitam philosophans. Hic in sua illa apud iudices defensione iudicibus edixit, si ea conditione eum morte absoluerent, ut nunquam postea philosopharet, se mori malle quam philosophari desinere. Incantator, facti- nator, ueneficus atque sophista. Nam Alcibiades ait se magis Socratis uerbis quam Maris Olympici excellentium: Musicorum melodia mulceri. Daemone uero illi fuisse familiarem, & accusatores sui & amici testantur. Sophistam quoque Socratem Aristophanes comicus ap- pellauit, atque etiam sui accusatores. Quippe cui aequa esset hortandi, & deportandi facultas. Inter sapientiam & insipientiam medius. Cum omnes homines ignorantes sint, inquit Socrates, hoc ego tantum a ceteris differo, quod meam ignorantiam non ignoro: cum alij proflus ignorant.

Ita erit.

Ita erit inter sapientiam & ignorantiam medius, quia licet res ipsas nesciret, suam tamen ignorantiam cognoscebat. Quas ob res Socrates amori simillimum ideoque uerissimum amatorem post amorem ipsum laudandum Alcibiades iudicauit, ut in eius laude intelligamus omnes qui similiter aman- esse laudatos. Quae Socratis laudes sic hic audistis, & in Platonis uerbis Alcibiadis ore patet clarissime: quo etiam pacto amabat Socrates cognoscere potest qui Diotimae doctrinae meminertit. Ita enim amauit Socrates, ut supra Diotima docuit.

De Amore sermo, quod insania species est. Cap. III.

Verum interroget forte quispiam: Quid hominum generi Socraticus amor iste conducat cur- tantis sit laudibus celebrandus, quid obsit contrarius. Dicam equidem aliter aliquid ex- orsus Plato noster furorem in Phaedro mentis alienationem desinit. Alienationem autem duo genera tradit: Alterum ab humanis morbis, alterum a Deo prouenire existimat. Insaniam illam, haec diuinum furorem nuncupat. Insaniam morbo infra hominis speciem homo deijcitur: & ex homine brutum quodammodo redditur. Insaniam duo sunt genera. Vnum cerebri, alterum cordis uitio naf- citur. Cerebrum saepe adusta bili, saepe sanguine adusto, non nunquam atra bili nimium occupatur, hinc dementes homines quandoque redduntur. Qui adusta bili uexantur: uel a nemini laesit uel uehementissimè irascuntur, alte uo ciferantur: in obuios irruunt: seipsos & alios caedunt. Qui sanguine adusto laborant, effusos nimium in risu prorumpunt: praeter omnium consuetudinem se iactant: mirabilia de se pollicentur: cantu gestunt: exultantque tripudio. Qui bili premuntur atra, moerent perpetuo: ipsi sibi somnia fingunt, que uel praesentia expauescant, uel futura formideant. Atque haec quidem tres insaniam species cerebri sunt defectu. Quando enim humores illi retinentur in corde, angustiam & sollicitudinem pariunt, non demenciam: tunc uero amentiam, quando caput oppresse- rit: ideo cerebri uitio dicuntur contingere. Cordis autem morbo eam proprie insaniam fieri ar- bitramur, quae affliguntur, hi qui perditè amant. His falso sacratissimum nomen amoris tribuitur. Verum ne forte nimis contra multos sapere uideamur, dispositionis gratia nos etiam nomine ad- istos uramur.

Amor uulgaris est: fisciatio quaedam. Cap. IIII.

Vos autem aurium, ac mentis intentionem dicendis accommodare. Sanguis in adolescentia subtilis est, clarus, calidus atque dulcis. Procedere enim graue subtilioribus paribus resolutis, sit crassior: propterea sic & obscurior. Nempe quod tenuè rarumque est, puri est atque per lucidum contrarium uero contra. Cur calidus atque dulcis: quia uita, & uiue ad initium, ipsa scilicet gene- ratio, in calore & humore consistit, ac semen prima uiuicium genitura calidum est & humidum: natura talis in pueritia & adulescentia uiget. In sequentibus aetatibus paulatim in contrarijs quali- tates siccitatem & frigiditatem necessario permutatur. Ideo sanguis in adulescente subtilis est, cla- rus, calidus atque dulcis: quia subtilis, clarus, quia recens, calidus atque humidus: quia calidus & hu- midus est, ideo dulcis esse uidetur. Dulcedo enim fit in calidi & humidum mixtione. Quorum haec nempe ut intelligatis spiritus in hac aetate subtiles & claros, esse calidos atque dulces. Hi enim cum a cordis calore ex puriori sanguine generentur, tales in nobis sunt semper, qualis est & sanguinis humor. Quemadmodum uero spirituum uapor huiusmodi creatur ex sanguine: ita & ipse simi- lis sibi radios per oculos, quasi uitreas fenestras emittit. Atque etiam sicut cor mundi sol suo circui- tulumen, perque lumen uirtutes suas ad inferiora demittit: sic corporis nostri cor, motu suo quodam perpetuo proximū sibi sanguinem agitans ex eo spiritus in totum corpus, perque illos luminum scintillas, per membra diffundit quidem singula, per oculos autem maxime. Ad altissimas quippe corporis partes spiritus maxime cum sit leuissimus euolat: eiusque lumen per oculos cum ipsi perspi- cui sint, atque omnium partium nitidissimi, uberius emicat. Inesse uero oculis & cerebro lumē aliquod licet exiguum, animi alia multa quae noctu uidet testimonio esse possunt, quorum in tenebris corum- cant oculi. Accertam si quis certo quodammodo oculi angulum digito presserit, cor torseritque, circuitū quendam uideatur intra te lucidum intueri. Fertur & diuus Augustinus oculos adeo claros & nitidos habuisse, ut cum acrius quenquam intueretur, cogeret eum, quasi ad solis fulgorem uultū submite- tere. Tiberius quoque praegrandis fuisse oculis traditur, & qui quod mirū esset, noctu esset, etiam & in tenebris uiderent: sed a breue, & cum primo e somno paruisent, deinde rursus hebescebant. Quod autem radius emissus ab oculis uaporem secum spirituale trahat, & uaporis sanguinem, ex eo perspicimus, quod lippi & rubentis oculi spectantis proximè oculos radij sui emissionem cogit- porem corrupti sanguinis emanare, cuius contagione oculus spectantis insicitur. Scribit Aristoteles multes quando sanguis menstruus desluit, intuitu suo speculum sanguineis guttis saepe foedare. Quod ex eo fieri arbitror, quia spiritus, qui uapor sanguinis est, sanguis quidem tenuissimus uide- tur esse, adeo ut aspectu effugiat oculorum: sed in speculi superficie factus crassior, clare perspicitur. Hic in ratione materiam aliquam ceu pannū, aut linū incidat, ideo non uidetur, quia in superficie rei illius resat, sed penetrat. Si in densam quidem, sed asperam, sicut saxa, lateres, & similia, corporis

YY ; illius

illius inæqualitate dissipatur & frangitur. Speculū autem propter duriciem sicut in superficie spiritum, propter æqualitatem, lenitatemque seruat in fractum: propter nicotē, spiritus ipsius radium. iuuat & auget: propter frigiditatem rarissimam illius nebulam cogit in guttulas. Eadem fermentatione quoties hiantibus faucibus, obnixè anhelamus in uirum, eius faciem tenuissimam quodam saluæ rore conpergimus: siquidem halitus à saliuæ euolans, in ea materia compressus relabitur in saliuam. Ergo quid mirum si patefactus oculus, & intentus in aliquem, radius suorum aculeos in aditantis oculos faculat: atque etiam cum aculeis istis, qui spirituum uehicula sunt, sanguinem uaporem illum, quem spiritum nuncupamus, intendit. Hinc uirulentus aculeus traheret oculos: cumque à corde percussus mittatur, hominis percussis præcordia, quasi regionem propriam repetit: cor uulnerat: inque eius duriori dorso hebescit, reditque in sanguinem. Peregrinus hic sanguis à faucibus hominis natura quodammodo alienus, sanguinem eius proprium inficit: in fectus sanguis ægrotat. Hinc duplex, sequitur fascinatio. Aspectus scædici senio, & mulieris menstrua patiens, puerum fascinat. Aspectus adolescentis fascinat seniore. Quoniam uero senioris humor frigidus est atque tardissimus, uix dorsum cordis attingit in puero: & ineptus ad transitum, cor nisi propter infantiam sit mollissimum, parum admodum commouet. Hæc ideo leuis fascinatio est: illa uero grauissima per quam iunior transigit præcordia senioris. Hoc illud est amicum optimi de quo Platonicus Apuleius conqueritur. Causa, inquit, omnia & origo præsentis huius doloris, etiam medela ipsa, & salus unica mihi tute ipse es. Ille enim oculi per meos oculos ad intima de lapsi præcordia, acerrimum meis medullis commouent in cendum. Ergo miserere tua causa peccantis. Ponite obsecro ante oculos Phædrum Myrrhinusium, & Thebanum illum eius amore captum Lyfias oratorem. Lyfias in Phædri uultum inhiat: Phædrus in oculos Lyfias scintillas suorum defigit oculorum, cumque scintillis unā transmittit & spiritum. Radius Phædri radio Lyfias facile copulatur: spiritui quoque facile iungitur spiritus. Vapor huiusmodi à Phædri corde genitus Lyfias stacim petit præcordia: quorum hebetudine fit compactior, & in priorem Phædri relabitur sanguinem: ita ut Phædri sanguis, quod mirum est, iam in corde sit Lyfias, hinc ad clamorem cõsentientis prorumpit uterque: Lyfias ad Phædrum: Cor meum Phædre, clarissima uiscera: Phædrus ad Lyfias: O spiritus meus, o meus sanguis Lyfias. Sequitur Phædrus Lyfiam, quia cor suum poscit humorem. Secatur Phædrum Lyfias, quia sanguineus humor uas proprium postulat, suam exigit sedē. Verum Lyfias Phædrum secatur ardentius. Facilius enim cor sine minima humoris sui particula quam humor ipse sine corde proprio uiuit. Riuis fonte magis quam fons riuiulo indiget. Igitur ut ferrum qualitate magnetis accepta, ad lapidem hunc trahitur quidem, lapidem uero non attrahit: Lyfias Phædrum magis quam Phædrus Lyfiam sequitur.

Quam facile amore irretiamur. Cap. V.

A N potest dixerit quispiam, tenuis radus, leuissimus spiritus, pauculus sanguis Phædri, tantum, tam uehementer, tam perniciosè totum Lyfiam inquinaret? Hoc utique mirum non uidebitur in ceteros morbos, qui contagione nascuntur, considerabitur: si prurium si scabiem, si lepram, pleurexiam, phthisim, dynteriam, lippitudinem, epidemiam. Amatoria uero contagio facile fit, & grauissima omnium pestis euadit. Quippe spiritualis uapor ille, sanguisque ab adolescente seniore prorsus iniectus, quatuor habet ut supra diximus qualitates. Clarus est, subtilis, calidus atque dulcis. Quia clarus oculorum & spirituum claritati in seniore maxime consonat, blanditur & allicit: quo fit ut auidè ab illis hauriatur. Quia subtilis, celeberrimè conuolat in præcordia: inde scintillimè per uenas & arterias in corpus permanat uniuersum. Quia calidus, uehementer agit & mouet, & fortius senioris sanguinem inficit, eumque in suam conuertit naturam, quod Lucretius ita tetigit: Hinc in te primum Veneris dulcedinis in cor. Stilla uit gutta: & successit frigida cura. Præterea quia dulcis, fouet uiscera quodammodo, pascit atque oblectat, hinc fit ut totus uiri sanguis in iuuenilis sanguinis naturā mutatus, iunioris illius appetat corpus, quo suas uenas inhabitet, & recentis sanguinis humor, uenas quoque recetes & reueras illabatur. Fit etiam ut uoluptate simul & dolore æger hinc tangatur. Voluptate propter uaporis illius, & sanguinis claritatem atque dulcedinem. Illa siquidem allicit, hæc oblectat. Dolor propter eius subtilitatem atque calorem illa quippe uiscera diuidit & discerpit: hic homini, quod suum est auferit, & in alterius mutat naturā, per quam sanè mutationem, cum in se quiescere non permittit: sed ad eum semper à quo infectus est trahit. Hoc ita Lucretius innuit. Idque petit corpus mens unde est faucia amore. Nanque omnes plerumque cadunt in uulnus: & illam Emicat in partem sanguis unde sicimur istu. Et si communis est hostem ruber occupat humor. In his carminibus Lucretius non aliter uulnus sanguinem hominis oculorum radio uulnerat in uulnere prolabi, quā hominis gladio cæli sanguis prolabitur in cædentē. Huius, ut ita dicā, miraculi frationem

frationem requiritis afferam. Vulnerat Hector Patroclum, ac perimit. Patroclus Hectorem in spiritu uulnerat. Unde eius cogitatio iudicat ulciscendum, confestim ad uindictam bilis accenditur, ab ea sanguis inflammatur, & ad uulnus euestigio properat, tum ut partem illam corporis foueat, tum etiam ad uindictam, & ad uulnus euestigio properat, tum ut partem illam corporis foueat, tum etiam ad uindictam, eodem concurrunt & spiritus: quia leues sunt, ad Hectorem usque uolantes in eum migrant eius calore seruantur ad tempus puta ad horas septem: eo ipso in tempo re si Hector cadaueris uulnus cominus intentus inspicat, uulnus cruorem uersus Hectorem eius cispotest enim cruor uersus hostem quodammodo effluere, cum quia nondum calor omnis extinguitur, non dum agitatio quæ uicit interior, tum quia paulò antè in eum concitus fuerat, tum denique quia sanguis spiritus reperit suos, atque etiam spiritus suum attrahant sanguinem. Simili quodam pacto, hominis amore faucibus sanguinem festinare inferentem, & Lucretius innuit, & nos summo pere comprobamus.

De miro. Quodam effectu uulgaris amoris. Cap. VI.

D icamne uiri castissimi, quod sequitur, an potius prætermittam? Dicam certe postquam res ipsa postulat, & si dictu uideatur absurdum. At quis turpia non turpiter dixerit. Tanta permutatio senioris hominis uergens ad iunioris similitudinem facit, ut hic totum suum corpus in illum transfere & totum illius in se transfundere studeat, ut uel recens humor uasa recentia, uel uasa teneriora teneriorem consequantur humorem. Hinc multa inter se turpissimè facere compelluntur. Cum enim genitale semē à toto corpore defluat, solo huius lactu, uel tractu totum corpus tradere se posse conidunt, & totum accipere. Id in seipso philosophus Epicureus ille pensent Lucretius amantium omnium infelicissimus.

Strigitur Veneris qui telis accipit ictus.

Sive puer membris muliebribus hunc faculat

Seu mulier toto iactans de corpore amorem.

Vnde feritur, ed tendit gestitque coire:

Etiacere humorem in corpus de corpore ductum.

Affingunt auidè corpus iunguntque saluas

Oris: & inspirant pressantes dentibus ora

Nequicquam: quoniam nil inde abraderè possunt

Nec penetrare & abire in corpus corpore toto.

Nam facere interdum uelle & certare uidentur.

Uisque adeo cupide Veneris compagibus hærent,

Membra uoluptatis dum uel labelacta liquefcunt.

Hæc Lucretius Epicurus. Quod etiam totum in se capere amatam amantes cupiant. Artemisia Mausoli regis Caria uxore ostendit, quæ supra affectionis humanæ fidem uirum suum amauisse dicuntur: & defuncti corpus redegisse in puluerem: & aquæ inditum bibisse.

Vulgaris amor est sanguinis perturbatio. Cap. VII.

E Sse uero hanc in sanguine passionem illud argumento est, quod ætus huiusmodi alterna requie caret. Continua uero febris à phisicis in sanguine ponitur, quæ autem horas sex quieti relinquit, in pituita: quæ diem unum, in bilis: quæ duos, in atre bilis humore. In sanguine igitur illam merito collocamus. In sanguine uidelicet melancholico: ut in oratione Socratis audiuitis, hunc sanguinem contagionis semper affixio comitatur.

Quomodo amantes sunt amati similes. Cap. VIII.

I deo nemo uestrum miretur si quem amatam audierit amati sui similitudinem aliquam, uel figuram suo in corpore contraxisse. Pregnantes sæpe mulieres uinum, quod auidissimè cupiunt, uehementer excogitant: uehementis cogitatio spiritus mouet interiores, atque in his excogitate rei pingit imaginē. Isti sanguinem mouent similiter, & in mollissima scædici materia, uini imaginē exprimunt. Amator autem ardentius quam prægnantes, suas cupit delicias: uehementius quoque & firmitus cogitat. Quid mirum si usque adeo hærentes, & infixi pectore uultus ab ipsa cogitatione purgantur in spiritu: à spiritu statim in sanguine infigantur: præsertim cum in Lyfias uenis iam mollissimus sanguis Phædri sit genitus, ut facillimè possit Phædri uultus in suis ipsius sanguine relucere. Quoniam uero in dies corpus cuiusque hominis, quod sensim exaruit, paulatim reficiatur. Reficiuntur autem membra à sanguine ex uenarum riuis emanante. Ergo miraberis si certa similitudine pictus sanguis eandem membrorum impresserit: ut Lyfias eandem Phædro in non nullis, uel coloribus, uel lineamentis, aut affectibus, aut gestibus euasisse similis uideatur.

A quibus præcipuè irretiamur. Cap. IX.

Q uæret forsitan aliquis: à quibus præcipuè & quo pacto illaqueantur, & quomodo soluantur amantes. Scemina profecto uiros facile capiunt: facilius autem illæ, quæ masculi quædam indolem

indolem præ se ferunt: & tanto facilius masculi, quanto similiores sunt uirīs quā scēminæ, & sanguineus spiritumq; habent lucidiorem, subtiliorem: qua in rematoria consistit illaqueatio. Ex maribus autem illi uiros, seu meliores uelocissimè fascinant: qui sanguinei sunt potissimū, & quādam ex parte cholericī, oculos amplios habent, glaucos atq; nitentes: præcipuè uerò si casti uiuant, neque per coitum claro humorum succo exhausto ferenos uultus scēdauerit. Hæc enim ad ipsas sagittas propriè emittendas suæ cor uulnerant, ut supra tetigitur requiruntur. Irretiuntur præterea cito quibus nascentibus Venus fuerit in Leone, uel Luna Venerem uehementer aspexerit, & qui eadem complexione sunt præditi. Phlegmatici in quibus dominatur pituita, nūquam Melancholici, in quibus atra bilis, uix quidem capiuntur: sed capti, nunquam postea liberantur. Quando sanguineus deuincit sanguineum, leue iugum est, suaue uinculum, similis namq; complexio unum creat amorem. Huius præterea humoris suauitas spem & fiduciā præstat amanti. Quando cholericus cholericum, intollerabilior seruitus. Vicissitudinem quidem nonnullam beneuolentia in his facit complexio nis similitudo: sed igneus ille bilis humor crebra illos iracundia turbat. Quando sanguineus cholericum, aut cōtra, propter suauis simul & acris humoris commixtionem altero quædam prouenit iracundiæ & gratiæ, uoluptatis argue doloris. Cum sanguineus melancholicum ligat, nodus perpetuus non millerimus. Sanguinis quippe dulcedo melancholiæ amaritudinem temperat. Cum uerò cholericus illaqueat melancholicum, pestis omnī perniciosissima. Acutissimus adolenscentis humor seniores uiscera patissim illabitur. Est molis flamma medullas. Vritur infelix amator. Cholera ad iracundiam cædesq; prouocat. Melancholia ad mœrorem & perpetuam querimoniam. His sæpe idem qui Phyllidī, Didonī, Lucretiā, moris est exitus. Phlegmaticus autem seu melancholicus adolenscentis propter sanguinis & spirituum crassitudinem capite neminem.

Modus illaqueationis. Cap. X.

Quo autem pacto fascinetur amantes, satis supra dixisse uidemur, si modo illud addamus mortales tunc summopere fascinari, quando frequentissimo intuitu aciem uisus ad cœnem dirigentes. Lumina iungunt luminibus, & longum miserī combibunt amorē. Huius profecto morbi, ut Musæo placet, causa omnis & origo est oculus. Ideo si quis nitore pollet oculorū, licet minus in reliquis membris compositus sit, sæpius intuentes ea ratione qua diximus, insanire compellit. Qui cōtra dispositus sit, ad moderatam quandā beneuolentiā inuitat potius quā ardorem. Reliquorum præter oculos membrorum concinnitas non cause uim ad egrotationem huiusmodi, sed occasio nis impulsam uidetur habere. Talis quippe compositio eminus prospicientem ut propius accedat, hortatur: deinde cernentē cominus in ipsa sui consideratione diuulsimē deinet: immortem uerè solus ipse fuerit inuitus. Ad moderatum autem amorem illum diuinitatis participem, de quo in hoc conuuiuo ut plurimum disputatur: non oculus solus, ut causa: sed partium cunctarum concordia iucunditasq; concurrit.

Curatio amoris Cap. XI.

Hætenus quomodo & à quibus irretiamur, tractauimus: restat ut quomodo soluamur, paucis doceamus. Solutio uerò duplex: altera quidem naturæ: altera diligentia. Naturalis est, quæ certis temporis interuallis perficitur. Quæ non ad hunc solum, sed ad omnes attinet morbos, si quidem in cute pruritus eatenus permanet, quatenus tabidi sanguinis fex in uenis, aut falsedo pituitæ uiget in membris. Defecato sanguine & pituita demolita pruritus desinit: & lædæ cutis maculæ abolentur. Euacuationis tamen matura diligentia confert plurimum. Repentina euacuatō, uel unctio periculo sissima iudicatur. Inquietudo quoque amantiū tandiu necessario perseverat, quandiu infectio illa sanguinis per fascinationem iniecta uisceribus permanens graui cor premitur. Vulnus alicuius: cæcis membra flammis adurita corde siquidem in uenas: a uenis in membra sit transitus: hac denique expurgata amantiū, imò uerò amentium cessat inquietudo. Id longum in omnibus requirit temporis spatium: in melancholicis uerò longissimum: præsertim si Saturni influxu fuerit irretiti, adde & amarissimum: si Saturno retrogrado: uel Marti coniunctio: uel soli oppositio mancipati sint. Aegrotant & illi diutissimè: in quorum natiuitate Venus in domo Saturni fuerit: uel Saturnum Lunamq; uehementer aspexerit. Addenda est natura si huic purgationi diligentissimæ artis industria. Cauendum in primis ne immatura euellere, uel amputare tentemus: neque summo cum periculo discindamus, quæ tutius disfluere possumus, conseruandis intermissio faciendā. Summopere uerò cauendum ne lumina oculorum luminibus coniungantur. Si quid in amantiū animo uel corpore uitij est: diligenter animo reuoluendum. Plurimis, uarijs, grauib; negotijs animus applicandus: sæpe minuendus sanguis est: uino utendū claro, nonnunquam etiam ebrietate, ut ueteri sanguine euacuato nouis sanguis accedat, nouus & spiritus. Exercitatione sæpe ad sudorem usque uti præstat: per quam corporis meatus ad expurgationem faciendum aperiantur. Ea insuper omnia quæ Physici ad cordis præsidij adhibent & cerebri alimentum, profunt quamplurimum. Sæpe etiam cocundem Lucretius præcipit.

Sed fugitare decet simulastra: & pabula amoris

Absterre

Absterre sibi atq; alio conuertere mentem,
Eriacere humorem coniectum in corpora quæq;
Nec retinere semen conuersum unius amore.

Quam noxius uulgaris amor. Cap. XII.

Sed ne diutius de infania loquentes insaniamus, sic breuibus cōcludamus. Infantiæ species quædam est anxia illa sollicitudo, qua uulgares amantes diu nocteq; uexantur: qui amore durante bilis incendio primum, deinde atræ bilis adustione afflicti, in furias, ignemq; ruunt: & quasi egi quo præcipitentur ignorant. Quam perniciosus adulterinus hic amor tam amatis. quā amanti bus sit, Lyfias Thebanus & Socrates apud Platonem in Phædro demonstrant. Hoc itaq; furor homo in bestia naturam deuoluitur.

Quam utilis diuinus amor, & de quatuor eius speciebus. Cap. XIII.

Diuino autem furore super hominis naturam erigitur, & in Deum transit. Est autem furor diuinus illustratio rationalis animæ, per quam Deus animam à superis delapsam ad infera, ab inferis ad supera retrahit. Lapsus animæ ab ipso uno rerum omnium principio ad corpora per quatuor gradus efficitur, per mentem, rationem, opinionem atq; naturam. Nam est in omnium ordine sex gradus exstant, quorum summum tenet ipsum unū infimum corpus, media uerò sunt quatuor quæ prædiximus: necesse est quicquid à primo ad ultimum labitur, quatuor per media cadere. Ipsum unum omnium terminus & mensura, confusio nis & multitudinis expers. Mens angelica multitudo quidem idearum, sed stabilis & æterna. Ratio animæ multitudo notionum argumentationumq; mobilis, sed ordinata. Opinio autem inordinata, & mobilis imaginum multitudo: sed substantiæ punctisq; unita: cum anima ipsa in qua est opinio, una substantia sit nullum occupare locum. Natura, id est nutriendi uis ab anima, & animalis complexio similitudine, nisi quod per corporis puncta diffunditur. Corpus autem indeterminata partium & accidentium multitudo subiecta motui, & substantia punctis momentisq; diuersa. Hæc omnia respicit animus nostra, per hæc descendit, per hæc & ascendit. Ut enim ab ipso uno quod omnium principium est, producitur, unitatem quandam sortita est: quæ omnem essentiam eius uires operationesq; unita à qua & ad quam ita cætera quæ in anima sunt, se habent, sicut à cœtro & ad cœtrum circuiti lineæ. Vnit uerò non modo animæ partes inuicem & ad totam animā: sed animam totam ad ipsum unum rerum omnium causam. Ut autem diuinæ mentis radio claret, rerum omnium per ideas mentem actū stabili cōtemplat. Ut seipsum respicit, rationes rerum uniuersales cogitat: & à principijs ad cōclusiones ratione cinatione discurret. Ut corpora respicit, particulares rerum mobilium formas atq; imagines per sensus acceptas opinione uolurat. Ut materiam attingit, natura uelut instrumentum utitur, quo unī materiam, mouet & format. Vnde generationes, augmenta, & eorum contraria proficiuntur. Cernitis igitur ab uno, quod super æternitatem in æternam multitudinē labitur: ab æternitate in tempus, ab tempore in locum atq; materiam, labitur inquam, quando ab ea puritate, qua nata est, longius corpus amplectendo discedit.

Quibus gradibus diuini furoris animam extollunt. Cap. XIII.

Quapropter sicut per quatuor descendit gradus, per quatuor ascendat necesse est. Furor autem diuinus est, qui ad supera tollit, ut in eius definitione cōstitit. Quatuor ergo diuini furoris sunt species. Primus quidem poeticus furor. Alter mysterialis: Tertius uaticinium. Amatorius affectus est quartus. Est autem Poësis à musis, Mysteriorum à Dionysio, Vaticinium ab Apolline. Amor à Venere. Redire, quippe ad unū animus nequit, nisi ipse unum efficiatur. Multa uerò effectus est, quia est lapsus in corpus, in operationes uarias distributus, & ad corporalium rerum multitudinem respicit infansim. Ex quo partes eius superiores penè obdormiunt, inferiores alijs dominantur. Ille corpore, hæc perturbatione afficiuntur. Totus autem minus discordia & incōcinnitate repletur. Poëtico ergo furore primum opus est, qui per Musicos tonos quæ torpēt suscitret: per harmonica suauitate quæ turbantur, mulcet: per diuersorum deniq; consonantiā, dissonantē pelat discordiā, & uarias partes animi temperet. Neq; satis hoc est. Multitudo enim adhuc & diuersitas restat in animo. Accedit, ergo mysteriū ad Dionysium pertinens: quod expiationibus, sacrisq; & omni cultu diuino partium omnium intentionem in mentem, qua Deus colitur, dirigit. Vnde cum singulæ animi partes ad unā mentem redactæ sunt, iam totum quoddam unum ex pluribus factus est animus. Tertio uerò ad hoc opus est furor, qui mentē ad unitatē ipsam animæ caput reducat, hoc Apollo per uaticiniū efficit. Nam cum anima supra mentem in unitatem assurgit, futura prælagit. Deum cum anima facta est unum, unum inquam, quod in ipsa natura & essentia animæ est, restat ut illico in unum quod est super essentia, id est Deū se reuocet. Hoc celestis illa Venus per amorem id est diuinæ pulchritudinis desiderium, boniq; arborem explet. Primus itaq; furor incōcinnus & dissonantia temperat. Secundus temperata unum totum ex partibus efficitur. Tertius unum totum supra partes. Quartus in unū quod super essentiam, & super totū est ducit. Plato in Phædro,

Phædro, mentem diuinis deditam, ita anima hominis aurigam uocat: Vnitatem animæ, aurigæ caput: Rationem, opinionemque per naturalia discurrentem, equum bonum: Phantasmam confusam appetitumque sensuum, malum equum: Animæ rotius naturam, curram, quia motus suus tæquam orbicularis à se incipiens in se denique redit, situm sufficiens naturam animaduertit. Vbi consideratio eius ab anima profecta in eandem reuertitur. Alas uero tribuit, per quas in sublime feratur: quarum alteram putamus indagatiōnem illam esse, qua mens assidue ad ueritatem anhitur: Alteram boni desiderium, quo nostra uoluntas semper afficitur. Hæ partes animæ suum amittunt ordinem, quando perturbante corpore confunduntur. Primus itaque furor bonum equum, id est rationem opinionemque à malo equo, id est à fantasia confusa & sensuum appetitu distinguit. Secundus malum equum bono, bonum aurigæ, id est menti subijcit. Tertius aurigam in caput suum, id est in unitatem mentis apicem dirigit. Postremus caput aurigæ in caput rerum omnium uertit. Vbi auriga beatus est, & ad præsepe, id est ad diuinam pulchritudinem sistens equos, id est accommodans omnes sibi subiectæ animæ partes, obijcit illis ambrosiam, & super ipsam nectar potandum, id est uisionem pulchritudinis, & ex uisione lætitiæ. Hæc quatuor furorum opera sunt. De quibus generatim in Phædro disputat, proprie de poetico furore in Ione, de amatorio, in Coniuiuo. Omnibus his furoribus occupatum fuisse Orphæum libri eius testimonio esse possunt. Amatorio maxime Sappho, Anacreontem & Socratem fuisse correptos accepimus.

Omnibus his furoribus amor præstantior est. Cap. xv.

Omnium potentissimus, & præstantissimus est amatorius. Potentissimus inquam, propterea quod omnes alij ipso necessarij indigent, neque enim poesim, neque mysteria, neque uaticinium, sine ingenti studio, flagranti pietate, & sedulo diuinitatis cultu consequimur. Studium uero, pietatem, cultum quid aliud dicimus, quam amorem? Igitur omnes amoris potentia constant. Est etiam præstantissimus, quoniam ad hunc tanquam ad finem alij referuntur. Hic autem proxime Deo, qui nos copulat. Hos utique furores quatuor, totidem adulterini affectus falso imitari uidentur. Poeticum quidem musica ista uulgaris, quæ auribus duntaxat blanditur. Mysterialem, uana multorum hominum superstitio. Faridicum, fallax peritæ humanæ coniectio: Amatorium, libidinis impetus. Verus enim amor nihil est aliud, quam nixus quidam ad diuinam pulchritudinem euolandi ab aspectu corporalis pulchritudinis excitatus. Adulterinus autem, ab aspectu in actum præcipitatio.

Quam utilis amor Socraticus. Cap. xvi.

Quæritis quid amor Socraticus conferat? Primò quidem ipsi Socrati plurimum ad alas recuperandas, quibus in patriam reuolaret. Deinde ciuitati suæ magnè opere ad honestè felicitateque uiuendū. Ciuitatem profecto non lapides, sed homines faciunt. Homines uero à tenera ætate quemadmodum arbores à teneribus curandi sunt, & ad frugem optimam dirigendi. Puerorum curam parentes habent & pædagogij. Adolescentes autem limitēs parentum & pædagogorum non prius transgrediuntur, quam iniqua uulgi consuetudine deprauentur. Superiorem quippe uiuendi normam domi inhibitam sequerentur, nisi ab ea improborum hominum, eorum præsertim, qui illis blandiuntur, usu, consuetudineque desisterent. Quid ergo Socrates faciet? Num permittet ut flagitiorum contagione adolescentia, quæ futuræ reipublicæ semen est corumpatur? At ubi patriæ charitas? Succurret itaque patriæ Socrates, filiosque illius, suos autem fratres hac perniciè liberabit. Læges fortasse conscribet, quibus lasciuos uiros ab adolescentum consuetudine segregabit. Sed non omnes Lycurgi, aut Sôlones esse possumus. Paucis legum condendarum datur auctoritas, paucissimi legibus latis obtemperant. Quid ergo? uim inferet, & manū iniecit seniores à iuuentute depellet? At solus Hercules cū mōstris dicitur decernisse, cæteris periculosis sima est huiusmodi uolentia. Forsan scelestos homines monebit, corripiet, obiurgabit: Cæterum perturbatus animus in mōstris uerba cōtemnit, & quod deterius est, sequitur in mōstrum. Qua de causa ab alio pugno, ab alio calce, dum id tentaret percussus est Socrates. Vnica restat iuuentuti uia salutis. Socrates confuetudo. Huius ergo Græcorum ille sapientissimus charitate deuinctus sese miscet ubique & magna incēdit adolescentum comitate ceterum. Ita uerus amator, ut potest pastor, agnoscit gregem à fallorum amantiū, ceu luporum uoragine, ac peste testatur. Quoniam uero pates cum paribus facillimè congregantur, parem se facit iunioribus puritate uitæ, uerborum simplicitate. Ludis, iocis ac facerijis. Sed ex senie puerum facit, in primis ut pueros quādoque reddat dōmestica & iucunda familiaritate seniles. Ad uoluptatem prona iuuentus sola uoluptate tenetur, rigidus effugit præceptores, hinc nostræ adolescentiæ, tutor ad patriæ suæ salutem rerum suarum administratione neglecta iuniorum suscipit curam, eosque primum uelut in de consuetudinis caprarum suauitate. Ita illaqueatos, monet deinde leuiter. Postremo censura rigidiori castigat. Hoc pacto Phædonem adolescentulum lupanari publico prostitutum ab ea calamitate redemit, seque philosophum. Platonem poeti deditū coegit tragædias igni tradere, & studij præciosiora capere. Xenophonem à uulgari luxu ad sapientū traduxit sobrietate. Aeschinē & Aristippum ex pauperibus diuites, Phædonem ex oratore philosophū, Alcibiadem ex ignorantē doctissimū reddidit. Charmidē gratiū fecit &

uerrecundum

uerrecundum. Theagem iustum, fortemque in republica ciuem. Euthydemum ac Menonem à Sophistarum captiunculis ad ueram transiit sapientiam. Quo factum est, ut non tam iucunda quam utilis fuerit Socratis cōsuetudo, ac multo ardentibus ab adolescentibus, ut Alcibiades ait dilectus fuerit Socrates quam dilexerit.

Quomodo agenda sunt gratiæ spiritui sancto, qui nos ad hanc disputationem illuminauit atque accendit. Cap. xvii.

Amigitur conuictæ optimi quid amor sit, quis uerus amator, quæue amanti utilitas ex uestra primū, ex mea deinde disputatione feliciter comperisse uidemur. Huius autem inuentionis sceticissimæ causam & magistrum eundem ipsum amorem, qui & cōperus est, fuisse proculdubio existimare. Amore nāque, ut ita dixerim, inueniendi amoris accensi, amorem quæsiuimus & inuenimus, ut eidem inquisitionis, & inuentionis pariter habenda sit gratia. O miram numinis huius magnificentiam. O incomparabilem amoris benignitatem. Cætera siquidem numina uix tandem postquam diu quæseris se parumper ostendit. Amor etiam quæsturis occurrit. Quapropter huiusmodi magis, quam cæteris homines se debere fatentur. Sunt autem qui diuinam potentiam sepe ad eandem execrari, scelorum nostrorum fulminatricem. Nonnulli etiam sapientiam oderunt nostrorum omnium exploratricem flagitiorum. Amorem uero diuinarum bonorum omnium largitorem, non amare non possumus. Nos autem amorem hunc ad eō nobis proprium ea mēte colimus, ut ueneremur sapientiam & potentiam admitemur, ut amore duce totum, ut ita loquar. Deum habeamus proprium, ac totum amoris flagrantia diligentes, toto etiam Deo amor perpetuo fruamur.

IN PHAEDRVM Commentaria & Argumenta.

Dispositio libri, Allegoria præcepta moralia. Duo in nobis duces atque demones. Cap. i.

LATO noster poetiæ musæ, quam tenera ætate imò ab Appollinea genitura scaturus est, furore grauidus, primū peperit librum totum penè poeticū, & candidissimū candidissimus, & de pulchritudine simul atque amore uir pulcherrimus omniumque amore dignissimus. Ut merito cæteros quoque libros deinceps ædiderit uenustatis, & gratiæ plenos, & uenera musa exordij felix auspicatus. solusque omnium uenustatē ubique cū dignitate cōiuxerit. Quoniā uero plurima huius libri mysteria in Theologia, & libro de amore exposuimus, argumentū huius breuiter perstringemus. Symposium de Amore quidē præcipue tractat, consequenter uero de pulchritudine. At Phædrus gratia pulchritudinis disputat de amore. Neque ab re omnino inserta est oratio Lyfiæ atque oratoria disputatione. Pulchritudo enim, & ad mentem, & ad uisum, auditumque pertinet. Quo fit ut ubi de animorū numinumque pulchritudine agitur. Itemque de pulchritudine corporis, merito de orationis pulchritudine disputetur. Statim uero in ipso exordio Socrates in tercio candum serientium tradit præcepta. Omnia ob sapientiæ studium penitus cōtinnenda. Potissimum sapientiæ studium considerare seipsum. Inter hæc artificiosissima loci descriptio allegoricè signat Academiam, Platanus Platonem, Castum arbustum amoris Platonicæ & Socrati castitate, fons in cōmunicanda, sapientia largitatem: Ornamenta cætera, oratoriosque flores quibus academia Platonis abundat. Reprehenditur iurē Lyfiæ, quod qualis sit amoris affectus inquirat. neque prius amorem ipsum definit, neque distinxerit. Considera inter hæc amoris Socratici pudicitiam, nonnulla enim minus honesta pronuntiaturus, obuoluto capite exorditur. Mox inuocat nautas, ut rem minus honestam ipse suo saltem splendore elocutionis honestent. Sed antequam turpem uituperes amatorem, ne in eodem sit, quo & Lyfiæ crimine, turpem amorem definit, esse cupiditatem quandam, siue libidinem à ratione rebellem, quæ superat amatorem ad recta, honestaque tendentem, & ad deformem rapiat uoluptatem. Sed dum ad definiendum pergit, duo nobis tribuit duces, unum quidem appetitum uoluptati ingentium: Alterum uero legitimum quandam opinionem acquisitam paulatim per disciplinam, & ad honesta ducentem. Verum hos nobis intrinsecos duces extrinseci duo movent. Dæmon quidem aereus opinio nem. Aqueus uero libidinem. Postquam uero definiuit multis rationibus, adolescentes à turpibus amatoribus segregat. Tum uero interea mirabile nota mysterium mosayco mysterio simile. Malorū plurimis in ipso statim principio dæmon aliquis immiscuit uoluptatem. Quoniā uero non

tam

tam philosophicam, quam Poeticam agit personam, subdit se correptum a daemone quod amor Dei nomen uituperauerit. Idque facit, ut distincturus amorem poetico, potiusquam dialectico more distinguat. In his animaduertens grauisimum peccatum esse, in Dei nomen delinquere, rursus in animo esse praestigium.

Distinctio furorum, amorumque, ordinis deorum, demonum animarum, casus animarum demonumque. Allegoria de uiribus anima. Cap. II.

Deinde poeticis quibusdam ambagibus artem a furore fecerunt. Furorem in diuinum diuidit & humanum: iuuinum in quatuor scilicet. In uaticinium, poesim atque amorē. Prouidentiam religionemque cōsumat. Sapientiam diuinam furorē in fufam, humanam sapientiam logisimē anteponit: Antequā peragat animarū tractatū, particulariū animas in mediū cōmunes adducit, scilicet mundaniūnam, quā nominat louē. Atque sub ea duodecim animas sphaerarū, duodecim mundaniūnam, quibus subdit eorū ordinē dāmonum, totidemque particulariū animarum. Singulis uerō curus accomodat. Id est coelestia corpora atque sempiterna. De rationalibus animabus disputat, diuinis atque humanis, de circuiū utrarūque. Et qua ratione hominum animas tam in cōto animarum coelestium contemplationem comitentur, quā super caelum angelicum sequantur. Intuitum: Quid uerō in anima curus, uehiculū, alē, aurigā, equi, fatum, casusque in corpus, quid iterum Iupiter in caelo magnus, ceterique dii sequentes, in theologia, exponimus. Satis uerō tibi fuerit in praesentia intelligere geminas alas esse geminum instinctum, mentis ingenium ad superna animum eleuantem. In intellectu uero instinctum ad diuinum uerum. In uolūate uerō, instinctum ad diuinum bonum, pro uiribus cōuerentem. Quando uerō hi quidem remittuntur, inclinatio autem uegetalis naturae intenditur ad corporea gubernanda, animas fractis, iam aliis in elementa descendere, Pythagorici putant. Post haec cadentē de caelo, animam in nouem distribuit gradus, in his omnibus & poetica licentia uirur, & Pythagorica potius, quā propria narrat. Inter haec animaduerte similem animarum describi casum a Pythagoricis atque dāmonum a prophetis. Numerum quoque nouenarium tam choris angelicis, quā lapsis inde dāmonibus conuenire. Mirro nunc quod similem quendam casum Pherecides Syrus narrat dāmonibus accidisse. Addeque Ophionem, id est, serpentem dāmonicum fuisse caput exercitus rebellantis a mente diuini. Huic est simile, quod in mysteriis diuinis continetur, Iouem scilicet, inferiores dāmones ad inferos deturbasse. Sed ad dialogum redeamus. Denique uirum purgata mente Deo debitum, omnibus inde bonis impleri, solumque sapientem esse, quamuis quasi extra se positus uulgo desideratur, uelut insanus. Post haec descendit, ad diuinum legitimi amoris furorem, quem accendi putat in animo, quando pulchram aspiciens corporis formam, diuinā pulchritudinis, quam quondam contemplatus fuerat, facile recordatur, illiusque recuperandae desiderio inflammatur & fuerit. Sed contrarium huic describit furorem, quasi ferinum ad formam corporis, non ad diuinum intuitum ascendentem, sed ad uenerem congressum turpiter descendentem. Describit rursus humanum quendam furorem in ter diuinum, atque ferinum in eius accessum animo, qui admiratione formae corpore occupatus, neque obliuioni diuinam tradit omnino, neque penitus recordatur. Quo fit ut neque intemperatus sit omnino, neque etiam temperatus, sed modo quasi incontinentis, modo continentis uideatur. Quarens postea causas: ob quas alij alios magis minus uel ament, confugit ad Sydera, quorum ab initio sint comites animae. Tot enim animarum ordinē humanarum in Timaeo disponit quot in caelo sunt stellae. Hinc reuertitur, item ad uires animae diuidendas & rationem quidem aurigam uocat. Geminos uerō appetitus equos geminos appetitum rationalem, quum bonum, appetitum irrationalem, equum malum. Sed in hoc genere appetitum uergentem ad iracundiam minus malum, declinantem uerō ad concupiscentiam, magis malum. Sed de his in sequentibus diligentius. Deinde passionē animantium tam continentium, quā incontinentium mutuumque amorem, quasi poeta depingit. Quo fit ut non aliter his allegoricē indulgendum sit, quā canticis Salomonis.

De oratione, oratore, & dialectica, usque litterarum. Cap. III.

His actis, cum de pulchritudine, quae ad mentem, & quae ad usum pertinet, tractauerit iam ad examinanda orationem Lyfia pergit, atque oratoris officium demonstrandū, ut patet qualis orationis pulchritudo sit, quae pertinet ad auditū. Pulchritudine orationis in ordine collocat, uidelicet ut caput habeat a fine differens, habeat ad media, capiti & fini, & inuicē necessario copulata. Huiusmodi ordinem, in primis ab oratore praecipit obseruari. Probat autem nemine orator uerum esse posse, nisi rerū praesentium humanarū, diuinarumque scientiam habeat. Quo autem orator id assequi possit, praecipit, ut a dialectico facultate discat, diuidendi atque componendi, quod esse uult praecipuum ueritatis indagandae, inueniendaeque instrumentū, & in Philebo. Dei nuncupat donum, propterea quod sicut in mundo perpetui Dei officium est diuidere, atque componere, ita & dialectici est in arte. Ideoque cōsummatum dialecticū, id est metaphysicū, iudicat tanquam Deum esse colendum Comparat

Comparat post haec inuicem oratores, ut ueritate eos qui uerisimile uero anteponentes, populū illunt atque seipos, stultitiae cōfidunt, quid ueri potissimum simile sit, etiam absque ueri ipsius notitia posse cognoscere, mox optima quaedam nota praecipit: Tria primum oratori necessaria sunt. Ingenium doctrina, exercitatio Philosophia opus est ad ipsam maxime cuiusque artis perfectionem. Ab exercitatio dialectica, rerumque contemplatione sublimium, eadem mentis sublimitas uisusque adagendum efficax comparatur. Quae quidem duo in artium maximam perfectione magnopere necessaria sunt. Deinde comparat oratorem non legitimum quo quis, adulatoribusque, quena dmo dom in Gorgia legitimum uero medico. Proinde regulam tradit, qua tam animi, quā corporis, morbi cuiusque natura sit cognoscenda. Statimque redit ad oratoris officium. Subdit ob ipsum scribendi officium, literas in Aegypto a daemone quodam Theuthe unā cum ceteris disciplinis inuenisse. Deridet praeterea scribendi studium, in eo uidelicet, qui per literas. In dubitatam posteris confidat patefacere ueritatem. Atque Pythagoreorum more probat contemplationem traditionemque ueritatis in animos potiusquam in libros: quod in epistolis quoque confirmat. Denique solū oratorem laudat, qui ingenio sit studiosus: Philosophus. Cōcludit uerō Dialogum oratione uotisque pulchritudinem animi a Deo petentibus. In qua considera, Socratem ceteris omnino pretis sola pulchritudine animi, id est sapientia esse contentum. Veruntamen iudicare hanc ipsam non tam humano studio, quā diuino inunere comparari. Haec fuerit haec tenus totius dialogi summa.

De furore poetico, ceterisque furoribus, & eorum ordine, coniunctione. militate. Cap. IIII.

Perperitum uerō post haec fore uidetur, mysteria quaedam huius libri praecipua paulo latius explicare. Ac primo quae de poesi ceterisque furoribus hic & in Phaedro praetermissi, nec alibi declarati. Oportet ad furorem poeticum consequendum, quo & homines diuinis moribus instruantur mysteriaque diuina canantur, animum futurum poese sic affectum esse, ut sit quasi tener atque mollis. Praeterea ut sit in aeternis. Amplissima enim est poete prouincia omniformis materiam Animus igitur seipsum formatu facillimum, formatori Deo subijcere debet. Quod quidem per mollem ueneritatem esse expertum. At uerō si ob eiusmodi facilitatem, alienas iam formas male susceperit, certe diuinis interim formari non poterit, propterea subiunctum est a Socrate, intactum, id est immaculatum, uacuumque prorsus esse debere. Sed cur nam poesim gradu furorū tertio numerauit: Primo enim uaticinium, secundo mysterium, tertio poesim, quarto amorem comemorauit. Quoniam uaticinium quidem, ad cognitionem praecipue pertinet. Mysterium ad affectum. Mysterium igitur sequitur uaticinium. Poesis autem ad auditum, praeterea iam declinat. Neque prius antiqui poete diuinis hymnis composuerunt, quam per uates, sacerdotesque admoniti, celebrare deos, precari, deprecari, gratias agere cogitarēt. Quartum uerō gradus furorū dabitur amatorio, hic enim peruisum incitari solet, quo naturaliter utimur post auditū. Praeterea per uaticinium uerō mysteriaque Deum agnoscimus tanquam bonum. Itaque mox diuina colimus, & poeice canimus. Furorem uerō non dum conceptimus amatorium, sed postquam attentius sensibilem pulchritudinem, spectauerimus, agnouerimusque diuinam, Deum tandem amamus ut pulchrum, quem iam pridem dilexeramus, ut bonū. In Conuiuio quidem & Ioue furorum quatuor ordinem, quae huiusmodi pertinet ad reductionem animae disposuimus. Hic autem quantum spectat ad ipsam furoris originem. Sed iuuat poeitis paulo ulterius indulgere. Quicumque numite quomodolibet occupatur, profecto propter ipsam impulsus diuini uehementiam, uirtutisque plenitudinē, exuberat, concitatur, exultat, furesque & mores humanos excedit. Itaque occupatio haec siue raptus, furor quidam, & alienatio non iniuria nominatur. Furens autem nullus est simplici sermone contentus. Sed in clamorem prorumpit, & catus, & carmina. Quamobrem furor quilibet, siue fatidicus, siue mysterialis, seu amatorium, dum in cantus procedit & carmina, merito in furorem poeticum uidetur absolutus. Quoniam uerō poeiticus cantus, atque uerisus exigit contentus harmonicis, harmonia, uerō omnis intra nouenarium prorsus includitur, quod in Timaei musica declaramus, merito nouenariū musis numerum consecrauisse uidentur. Denique Socrates tribus furoris speciebus iam narratis, addidit plura se habere diuini furoris praelara opera, id est miros amatoris furoris effectus. Amore rat reliquos. Solus certe nos amor patriae coelesti restituit copulataque cum Deo, quem admodum in sequentibus apparebit. Quod quidem per Paulum Apostolum suum opere confirmatur, ubi charitatem donis omnibus quantumlibet diuinis extra controuersiam anteponit. Sed Socrates ante quā affirmet, nos per amorem caelo reddi, cogit de conditione animae, tam diuinā, tam humanā multa differere. Primoque demonstrare rationalem animam, sempiternam, ut probare possit, hanc olim cum caelicolis diuinam pulchritudinem insperxisse, eiusque hic per sensibilem pulchritudinem reminisci. Atque hinc amore concitam ad sublimia reuocari, efficique beatam.

*Animata ex se moueri. Ergo motus effect principium. Igitur moueri semper, esse igitur
immortalem. Cap. V.*

Cum probatum in Theologia fuerit animam in uniuersi gradibus esse primum, quod mouetur, ideoque ex se moueri aliaque mouere, constat eam motus esse principium, motumque ipsum tanquam primum, maximeque naturalem esse in suo genere perfectissimum. Propterea uniuersalem absolutumque & circulem atque sempiternum. Motus autem animæ consistit in uita, uisumque uita eius uersatur in perpetuo motu. Est igitur immortalis. Quod quidem hinc preterea confirmatur, quia si illud quod mouetur ab alio, tam diu mouetur, quam diu hæret motori, profecto quod ex se mouetur semper uersatur in motu, uidelicet semper uitalē motum naturaliter sibi suppeditas, nec unquam deserens semetipsum. Sed hoc paulo latius explicemus. Sicut in substantia ignis tres præcipue uires sunt, calor, & lux, leuisque subtilitas, sic tres ipsa animæ essentia similes: Prima quidem uis uitalis, secunda uero cognoscendi uirtus, tertia est appetendi potentia. Sicut igitur in igne prius est intus calere, lucere, ascendere, quam exterior calefactio, uel illuminatio, uel eleuatio, sic & in anima cognoscendi, & appetendi uires, actus suos interiores edunt, antequam in externa producantur. Multo magis naturam uitalis, quæ & propagatrix est, & intima essentia suæ, priusquam affectus uiuificandi producat in corpus, uitalē actum exercet intrinsecus, eumque temporaliter, alia uidelicet semina aliis intus magis, minusue proferens. Temporalem eiusmodi motionem imitatur, tum in cognitione discursio notionum, tum in appetitu uarietas eligendi. Hæc igitur ratione circa tres animæ uires tres quoque sunt in cunctis motus. Atque sicut ipsa cognoscendi uirtus. Liberum à corpore principatum in se ipsa declarat, quando cogitat incorporea, sic & appetendi potentia liberum demonstrat arbitrium, ubi uult incorporea, multaque eligit contra, quam inciet conditio corporalis, similiter in uirtute uitali, quæ harum quasi fundamentum est, uiget aliquis principatus, uidelicet ex se ipso actum quandam uiuendum motumque proferens efficacem. His itaque modis anima rationalis ex se ipsa mouetur principiumque sui motus existit. Quod quidem planè confirmat quod, quando proficit in uita simul, & disciplina, & pro arbitrio se efficit meliorem. Dum enim sibi met exhibet bene uiuere indiget, & uiuere sibi prius quodammodo præbuisse, & cum nunquam se deserat, uiuere quoque semper. Præsertim quia quatenus ad se ipsam, & ad diuinam se conuertit, ostenditque pro prios se motus habere, qui conditionem superent corporalem, eatenus quoque testatur se à corpore non pendere, cumque diuini congruere. Idcirco posse separatam à corpore uiuere, diuinitati coniunctam. Quod autem oportet super corpora cetera, quæ mouentur ab alio, antequam perueniamus ad intellectalia, quæ omnino stabilia sunt, procedere per naturam animæ, quæ sit mobilis ex se ipsa, & cetera ad eiusmodi materiam pertinentia, satis in Theologia, & decimo legum libro tractauimus. Probauimus etiam irrationalem uitam corpori mancipiaram, nec esse ueram animæ substantiam, nec ex se ipsa libere moueri, uel agere, sed partim ab anima rationali, siue particulari, siue uniuersali pendere, sicut à uultu imaginis specularum. Partim animalibus influxibus agitari, partim ab externis obiectis impelli. Solum uero rationalis animæ substantia conuenit, ut ex se liberè, & absolute suo quodam pacto moueatur, & moueat, atque agat. Itaque omnis rationalis anima tam humana quam diuina motus principium dici potest, omnisque talis anima immortalis à Socrate iudicatur, de hac enim sola dicturum se esse permisit. Si quis autem obijciat animam irrationalem uideri principium motus, quatenus ipsa ex se uegetabilis actus, uitalis, & qualitates edit in corpus. Respondimus non habere ueram principij rationem, sed instrumenti. In hoc enim opere sic ab anima mundi atque sphaeræ suæ moueri, sicut Platonici putant, elementa sursum, deorsumque ab anima sive sphaeræ trahi, imò, qualitates elementales in actionibus quoque suis esse naturæ uniuersalis organa quemadmodum in Theologia tractamus. Profecto cum in anima irrationali uis præstantior, quæ ad cognitionem appetitumque pertinet non tam agat, quam agatur, trahaturque instinctu naturæ, exterorumque impulsu, merito uis inferior ad uegetationem motumque spectans non quidem agit ut principium, sed agit ut instrumentum.

Quæ sit anima omnis atque tota, et quomodo principium motus, item quomodo principium motus sit sempiternum, de principio primo cæterisque principijs.

Cap. VI.

Anima uerissime dignum est, Socrate non dixisse omnis anima est immortalis, sed anima omnis est immortalis, id est, illa quidem anima dumtaxat immortalis est, omnis totaque anima. Non itaque quæ anima mundi sola, ipse enim Socrates multas proculdubio numerat immortales. Sed quæ ceteræ anima integra est, & in se quasi omnes animas habet. Cum omnes animæ uires in se possideat, & quæ si est uniuersum, cum formas omnes ingenitas habeat, quælibet rationalis anima est eiusmodi. Hæc enim uniuersitate conuenit cum anima mundi, similisque immortalitatis est composita, atque eadem immortalitas

ratificatis demonstratione comprehenditur. Eadem ratione quælibet rationalis anima, (ut supra diximus) motus principium dici potest. Est enim omnis anima primum motionis, & uniuersale principium, hoc enim animæ mundanæ munus. Sed reliquæ rationales animæ sphaerarum, stellarum, demouum, hominum principia sunt mouendi circa se ipsas, & corpora propria, & uitas prouinciarumque suas. Tanta quoque potestas est cuiuslibet rationalis animæ, ut quælibet quodammodo sit uniuersum, & si quando in suam amplitudinem se receperit, omniformes in se notiones, & uires explicata sit, prouidentiamque uniuersalem profectuura, quasi collega celestis cuiuslibet animæque mundanæ. Hæc igitur ratione munera, quæ tangit Socrates in primis mundanæ animæ propria, mox etiam celestibus competentia nimirum, & rationalibus omnibus, quodammodo uel iam sunt, uel saltem quandoque possunt esse communia. Idcirco rationes pro immortalitate animæ mundanæ, reliquarum quoque rationalium animarum immortalitatem confirmare uidentur. Meminisse uero oportet. Socratem hinc non de omni principio loqui, sed propriè de principio motus, quod sane omnes motionum species efficit. Profecto si species ipsa motus, quemadmodum ad cæteras species est sempiterna est, multo magis sempiterna est ipsa causa motus, id est anima, quæ motionum fons, & principium appellatur. Fons quidem, quoniam ex ipsa in ipsam, & in alia iugiter motus profluit uniuersus: Principium uero, quia mobilibus efficaciter dominatur. Iam uero cum omnes species motus agat, ideoque generationis sit origo, necessario est ingenitum. Alioquin cum ad motum generatio quoque pertinere, ab alio moueretur, neque principium motus existeret. Omnino uero principium quoduis, secundum naturam illam uel proprietatem, in qua primum est, & cuius est principium, effici non potest ab alio. Sol lucentium primum est: Ita igitur ex se formaliter, sensibilibiterque lucet, ut non illustretur ab alio. Ut autem est substantia quædam, & corpus, & sol. Id totum à principio superiore sortitur. Quæ uero ratione sol iam existit, eadem naturaliter per se lucet, & quæ lucet, illustrat. Hæc enim conditione institutus est sol, ut suapte natura luceret. Similiter intellectus primus intellectualium munerum & intelligentiæ multiformis est principium, naturaliter intelligens ex seipso, & aliunde quidem nactus est, ut sit ens unum, & uiuum, atque perfectum eminentissimèque cognoscens. Intellectuale uero proprietatem eiusmodi atque multiformem, naturaliter peperit in seipso, & in sequentia protulit, quemadmodum uaria nubes accepto solis radio, colores in se uarios procreat. Nubes igitur ut simpliciter luceat, efficienter habet à sole, ut autem tali quodam calore resurgat, habet saltem formaliter ex se ipsa. Anima ut moueatur, & moueat, possidet suapte natura, atque in hac ipsa motionis proprietate, non aliunde dependet. Hoc itaque principium motus, dum non mouetur ab alio, merito, neque generatur, neque interit: Generatio enim, & interitus motu quodam accedunt. Non negauit Socrates, hoc ab alio existere, uel intelligere. Existit enim ex ipso bono. Intelligit quoque multiformiter ex intellectu primo, sed negauit fieri, nasci, interire, hæc enim ad motum pertinent. Principium uero motus, cum non moueatur ab alio, merito neque sit, neque generatur, neque interit: Ex se ipso uero generari, nec fingi quidem potest, alioquin esset, priusquam esset. Quod si interire fingatur, mox desinet omnis motus, desinet & omne mobile. Vtrumque dependet ex principio motus, id quidem futurum summam certum est, si forsan interire anima mundi. Item si omnis communiter anima, certum etiam singularim. Si hæc anima seorsum perierit aut illa. Nempe si desinat anima nostra simul tota, hominum generatio, speciesque peribit. Sin anima huius globi celestis, uel illius collatur è medio, tota simul generatio sibi subiecta per prouinciam suam auferetur. Denique si unam quandam rationalium animarum disperdit cogites, simili ratione perire ceteras cogitabis. Omnes enim ab eodem æterno patre, similibus proportionibus sunt absque medio procreate. Si igitur ad animæ cuiusuis interitum, quodammodo uideretur consequenter machinatura. Corporalis, inquam, in china, rerum namque stabilium ordo non ab anima mobilis, sed ab altiore quodam principio proficiscitur. Denique quantum ad rationem principij pertinet, aliud quidem est propria quædam principia ad suos ordines comparare, aliud autem principia cuncta ad ipsum principium principium quoquo modo de referre. Ut enim diximus in Parmenide, hoc illa longiore admodum supereminet interuallo, quam illa sibi subditos ordines. Nam & principia illa, & ordines finitam conditionem habent, & utraque sunt ab uno inuicem cuncta conciliante. Principium uero principiorum infinitum est, ut nulli subest unum cum illis, per cuius legem posuit illo pacto cum principijs cõiungari. Quamobrem & si possumus inter ipsos rerum ordines propriaque ordinum principia quasi simile aliquid inuenire, eiusdemque saltem nominis, si non rationis eiusdem compos, tamen nihil uel in ordinibus, uel in principijs ordinum, simile ad ipsum principium principium cogitari potest. Itaque & si quicquid usquam optimi, principijs atque rebus inest, à primo tandem, prouenit, nihilominus asserere possumus multa intus ex ipsis, quasi propria quædam emanare. Quando quidem, ut inquit Plato, nihil tale reperitur in primo, à quo tanquam afficiente profus atque sine cuncta dependent. Quæ formaliter interim peculiariter secum multa ferunt, digna quidem ipsis, sed non digna primo.

Idea anime, Genera entis, Auriga, Equi Ale, Rotæ, Currus. Cap. VII.

Vbi Socrates ideam anime aggreditur effingendam, tu ideam anime hic intellige, non super-
num eius exemplar, sed formam ipsius intimam, dispositionemque uirium suarum, & quasi si-
guram. Quæ quidem tanquam diuina. Solis nota est diuina. Nos autem hanc per compa-
rationes excogitamus, accipe sex terminos. Primo quidem unitatem, quæ a per quidam est essen-
tiæ, deinde essentiam, cū quatuor reliquis generibus entis, motu, statu, alteritate idēitate. Auriga
quidem est intellectus cōgruens cum essentia. Caput autem aurigæ est unifica uirtus ad ipsum uni-
uersi principium, intellectui præsidens, cum unitate cōueniens. Melior equus est uirtus ipsa rationa-
lis, siue per uniuersalia discurret, siue per singula. Dicitur equus etiam appetitus eius comes. Est au-
tem equus eiusmodi sicut & auriga, tam in nobis, quam in dijs identitatis magis quam alteritatis
particeps, stansque magis quam motus. Equus uero deterior est imaginatio unā cum natura, id est
uegetali potētia, appetitusque utriusque comes. Eius modi in nobis quidē motus alteritatisque magis
quam oppositorum compos existimatur. In dijs autem adæquat uel opposita. Ideo equus deterior, id
est minus bonus, dicitur in nobis contrarius, non quia malus, uel turpis, sed quia opposita potius
sequitur elementa. Dicitur ergo cōtrarius, quoniam ex cōtrarijs, scilicet ex oppositis elementis, est po-
tius constitutus. Ambæ uirtus nominantur equi propter motum. Alæ uero est potētia sursum ducēs,
per quam anime quidem diuina dicuntur alæ, quoniam semper sunt eleuata, nostræ uero sub
alata, quoniam saltem eleuari possunt. Alæ potissimum sunt aurigæ. Mox meliores equi cōsequenter
uero deteriorēs, quoniam per meliorem atollī potest, atque cū ipso beatitudinis cuiusdā esse particeps.
Equi utriusque potētia est connata, uterque enim simul est ab opifice mundi genitus atque sempiternus.
Ideo dicitur, & coniugari, & quasi bigas, uel ut ita dixerim, bigam conficere iudicantur, quem ego
coniugij appellatione interpretatus sum. Currū uero propriè corpus cœlestē uocamus, cū immor-
tali qualibet anima sempiternum sphericumque natura, motumque celerissimum. Animam quoque
currum appellare possumus propter motum. Rotas autem duas cōuersionem anime ad se ipsam,
cōuersionemque iterum ad superna. Sed redendum parum per arbitror ad illud. Aurigæ caput.
Est enim geminum unum quidem, quod satis expressi, unificum cum principio. Alterū uero huic
subinde contiguum unicus maxime cum intelligibili mundo summus uidelicet actus intelligētiæ
intuitusque, subitus, cui mox succedit circuitus intelligētiæ, uel ocissimus, huic subinde rationis cir-
cuitus quasi tardior, huic imaginationis, huic uero naturæ, duo quidem capita, duobus sphaeræ
polis similia sunt, circuitus autem intelligētiæ, uel ocissimus similis diurno firmamenti totiusque cœ-
lestis machinæ motui, circuitus rationis tardior similis est motibus Planetarum, uniuersalior qui-
dem magisque contemplatiuus. Saturno, Ioui, Soli. Particularior uero magisque practicus Marti, Ve-
neri Mercurio, Lunæ. Imaginationis Periodus reuolutioni ætheras sub cœlo similis. Periodus ue-
ro naturæ reuolutioni Aeris atque aquæ.

Quomodo anima omnis totius inanimati curam habeat. De statu anime sublimi. De casu
anime. De corpore plano atque de solido, de anima mortali atque im-
mortali. Cap. VIII.

Qvando dicit, anima omnis totius inanimati curam haberet, forte non uult ita hanc illam ca-
rare mundum totum, quemadmodum anima mundi, sed omnes mundi partes ab aliqua
animarum coli ad eum, ut omne tandem colatur ab omnibus. Fortē etiam uult, quod per se-
quentia significatur, quamlibet animam rationalem posse, tum per omnes mundi sphaeras gradatim
se conferre, tum etiam in cœlo habitantem, ad uniuersalem ibi prudentiam quandoque recipi.
Inquit autem, alias in alias speciebus cōstitutam id efficere. Id quidē pro anima particulari, uel ho-
minis, uel inferioris dæmonis dictum puta, quæ pluribus peragit interuallis, & uicibus, quod cœ-
lestis anima eodem efficit habitus. Qua propter anima nostra, nūc quidem in hac specie corporis,
atque uirtus colit terram, alias autem in corpore, uitaque puriore gradatim sphaeras sublimiores habi-
tat. Denique cum cœlesti corpore suo cœlestia repetens, non solum ad suam quandoque stellam re-
uertitur, sed penes quamlibet stellam potest uitam agere stellæ conformem. Planeta quilibet gra-
bernat totum, sed proprietate sua. Iupiter quidem dat omnibus aliquid uiale, Sol omnibus quo
que solare, cæteri que similiter. Sola providentia prorsus uniuersalis dat omnibus omnia. Nostra igitur
anima se Ioui accommodans, aut soli similem, quodammodo, totius providentiam sortitur uide-
tur, similem quoque cum anima mundi, quando uidelicet in amplitudinem rationum, & uitium,
notionumque suarū penitus restituta fuerit. Quamobrem merito nō dixit Socrates, omnis anima
sed anima omnis totam colit machinam, id est, anima rationalis, quæ in se habet omnis anime
res, rerumque formas. Hæc quidem dum suam actū, & affectū cōseruat uniuersitatem cœli habi-
bitat, cum uniuersalibus cœlestium animabus, potestque interim, & intellectu speculatio totū
dum intelligibilem contueri, & practico simul totum sensibilem circumspicere, siue id uniuersalis
providentiæ munus agat uniuersali simpliciter ratione, sicut anima mundi, siue uniuersali quidē
ratione, sed more Saturni, uel Iouis, aut Solis uel aliorum. Eatenus igitur alas dicitur retinere dū
uidelicet

uidelicet sublimia hæc eminenter attingit, si quando uero alas, id est, uirtus ad sublimia reuocātes
minus habeat expeditas, id est, quando uniuersali mundi forma quasi iam neglecta, particularem
quandam mundi prouinciam diligenter intueatur, & eiusmodi uitam amet ardentius, allentem
uidelicet ad eandem imaginationē similiter potentiaque uitali, mox animus quodammodo fit an-
gustior corpusque præterea sub cœlo quodam adsciscit angustius, id est, aerium, donec etiam factus
angustior in angustissimum delcendat atque terrenū ubique uero in primis nominatur homo, sed
in cœlo quidem homo cœlestis, in aere, aerius, in terra terrenus. Vbi uero Socrates nominat cor-
pus solidum, Hermias materiale sub cœlo uult intelligi, cœlumque non habere materiam. Ideo cœle-
ste corpus dici planum, elementale uero solidum, hinc præceptum, illud Platonium. Noli addere
plano profundum. Hinc & magicum illud à Zoroastre dictum, Noli grauari spiritum, uel quod
platum est reddere quandoque profundum, quasi cœlestē corpus anime semper familiare saltem
propter puritatem nominetur spiritus atque planum, sed propter inclinationem animi ad elemē-
tariam addito materiali, id est, crassiore quodam corpore mox profundum fieri uideatur, Humanū
hoc animal & immortale dici potest atque mortale. Immortale quidem quantum ex anima rati-
onali & cœlesti suo corpore constat. Mortali uero quantum elementale corpus est adiunctum,
Dens autem quilibet mundanus est animal simpliciter immortale. Admonet ergo Socrates, ne
forte de compositione animalis immortalis cogitantes decipiamur. Fingimus quidem munda-
num Deum esse quodam animal habens animam, & corpus naturaliter perpetuoque copulata, &
uere quidem hæc tenes, sed id nulla ratione certa comprehendimus, Præsertim si quando de hac co-
pulatione, quemadmodum de commercio anime cum corpore mortali atque terreno. Hoc
enim nō omnino aptum est ad uitam, nec tam hoc accedit, ad animam quam anima precipiti quo-
dam lapsu defertur ad ipsum, & labore sustinet cura gubernat. Nec tamen ita contingit circa cœ-
lestē corpus, & animam. Hoc enim sic ad eam mira quadam præparatione quasi se cōfert, sicut hæc
ad ipsum. Quod sepe Plotinus inquit, corpus quidem elementale non tantā & habet potentiam,
ut uitam accipiat, quantum anima ut præferat uitam. Ideo non semper uiuit, neque totum penitus,
neque perfecte. Cœlestē uero corpus habet equalem quamobrem totum equè totam rapit uitam,
semperque cōseruat. Profecto cœlum est ad eum propinquum anime atque uicissim, ut quod est mo-
tus uitalis in anima in cœlo euadit demensio atque circuitus, quod rursum in anima intellectus est,
idem in cœlo lumen. Cœlum itaque si nullam habet materiam, ut multi putant, sola dimensionē
subdūta, sit anima. Atque hæc in solam porrecta dimensionem, quam facit fingitur subitura,
quia semper est in motu sic uestigium cœli. Quanta igitur potentia est in anima ad formandum
cœlum, tanta est in cœlo facilitas ut formetur. Omne itaque cœlestē uehiculum sub anima sua, mi-
ra uitam facilitate suscipit, retinetque semper atque est, quasi uita quædam ex anima porrecta foras.
Itaque quod apud mathematicos est unitas, punctum, linea, planū solidum, id in uniuerso ipsum
unum, mens anima, cœlum, regioque sub cœlo. Sicut enim punctum simplici positione quasi ex u-
nitate refultat, sic intellectus positione quadam essentia prouenire uideatur ex uno. Item sicut ex
puncto per motum productū sit linea, sic menti quasi addito motu sit anima. Rursum quemadmo-
dum linea in lineam uelut extensa facit planum, sic anima quasi tumens euadit cœli. Denique sicut
planum cōmotum per profunda fit solidum, ita cœlum quasi descensu quodam subiens, uel mate-
riam, uel conditionem materiae similem elementale corpus uideatur euadere

Quomodo diuinum omne sit bonum, & sapiens, atque pulchrum. Item de pulchritudine &
amore. Cap. IX.

Est in anima potentia deorsum ad sensibilia trahens, scilicet imaginis simul, atque uegeta-
lis, est item hac superior uirtus eleuans ad diuina. Si potentia deterior meliorem potest quan-
doque deducere, multo magis melior deteriorē reducere potest, sicut & solis uirtus humo-
rem sursum atollit, alioquin naturaliter descendente. Virtus autem eleuans in intellectu, uel
ratione anime nominatur alæ, erigit hæc animam ad diuinum amandum, & contemplandum, atque
uenerandum. Ipsum uero diuinum quod per hanc attingitur, appellatur bonum, & sapiens at-
que pulchrum. Cuius sanè per intelligentiam animus fieri dicitur posse particeps. Id autem non
ipsum simpliciter bonum, sed essentialē, & intelligibile bonum, illud enim super sapientiam pul-
chritudinemque existit. Hoc aut & bonum est simul & sapiens, atque pulchrum, eiusmodi bonum
sapiensque, & pulchrum omnibus sub primo Deo dijs inest supramundanis, atque mundanis cuius
contemplatione alitur intellectus quilibet contemplator. Quid nam est in dijs bonum quid sa-
piens quid pulchrum? Nempe in Deo quolibet est intellectus, intelligentia, intelligibilem, intelli-
gibile quidem tanquam bonum extat, quia uidelicet perfectū illi est, & sufficiens, atque appetendū.
Quæ quidem tria Philchus docet esse munera boni, circa hoc intelligentia sese uersans sapiens ap-
pellatur. Hinc intellectus ipse formarum splendore resurgens appellatur uidelicet pulchrum. Quamobrem
bonum in quolibet Deo unitt est præ cæteris & occultum, essentialis uidelicet ipsa, uitalisque per-
fectio, secunda potestas intelligibilisque facultas, occultas in se continens species intelligibiles om-
nes intelligibili lumine comprehensas. Sapiencia uero illi intelligentia est, quæ lumen intelli-
gibile

bile parturit. Speciesque intelligibiles intrinsecus explicat. Denique pulchritudo est consummata luminis intelligibilis, specierumque intelligibilium explicatio. Quæ quide n, & illic quasi prouenit ultima, prima tamen ascendentibus illuc occurrit, & quoniam se maxime offert, apparetque prima atque ex cunctis luminibus illis resultat ut splendor, idcirco sæpe Plato pulchritudinem appellat clarissimam, atque diuinorum omnium parentissimam. Præterea lumen ex ipso bono per intellectus, & intelligibilia profluens appellat in Re. Pu. ueritate. Hoc lumen naturamque boni, non possumus, (ut Philebus inquit,) intuitu simplici contueri, sed apud nos ipsi nostra quadam conditione partimur. Dicimus ergo bonum, quantum ab ipso bono prouenit expectandum, redigitque mentes ad bonum. Dicimus, & sapiens, qua ratione causa est, ut alia cognoscantur atque cognoscant, dicimus denique pulchrum, quia cognoscentes, & cognita splendore mirifico replet, & gratia condit. Pulchrum hoc Plato, ea quam diximus ratione, hic nominat lucidissimum. Adicit in Conuuiuo, mulcens, & delictatum, atque blandum, quia miris modis cõtemplores oblectat, subiungit ibi, & hic amabile, quoniam causa est, amoris, & cõtemplores, ad se gratia prorsus admirationemque tam efficacissimè, quam blandissimè prouocat.

Quomodo dii quatuor modis multiplicentur.

Cap. X.

Quoniam uero Plato hic deos quamplurimos introducit, operæ pretium fortè fuerit, nõ nihil de numero deorum cõfabulari. Sicut Christiani Theologi in diuinis eloquijs quatuor sensus obseruant, literalem, moralem, allegoricum, anagogicum, & alibi quidem hũc, alibi uero illum præcipuè prosequuntur, ita Platonicus quatuor habent multiplicandorum deorum, numerumque modos, aliumque multiplicandi modum alibi pro opportunitate sectantur. Ego quoque similiter in commentarijs meis, alibi aliter quatenus locus exigit interpretari, & distinguere numina cõnserui. Primus igitur multiplicandi modus est deos per substantias uarias distribuere, ut quãdo primum nominamus ipsum bonum, uel ipsum unum. Secundum uero Saturnum, id est, intellectum, boni filium, qui sicut est intellectus, primus sic intelligibilis primus, mundus. Tertium autem, id est mundi animum, Saturno genitum, Iouem magnum in cœlo ducem. Sic primum in Re. Pu. principium dicitur ipsum bonum, intellectus autè primus boni filius, qui nominatur in Cratylo Saturnus. Illic enim Saturnus asseritur intellectus purus, atque Satur. Lupiter autem magnæ intelligentiæ filius. Sed inter intellectum primum, animamque mundi tres supra mundanorum deorum ordines Platonicus collocat, alios quidem illi mundo intelligibiles, alios autem huic sensibili mundo proximos, alios uero medios, & supremos quidem præcipuè uocant intelligibiles, extremos illorum intellectuales, medios uero mixtos. Fortè uero sicut in machina mundi corporea prima sphaera uocatur simpliciter cœlum, secunda Saturnus, tertia Iupiter, similiterque illarum animæ, sic in hoc intellectu genere, quod est sub intelligibili mundo, primus intellectus nominari potest cœlius, secundus Saturnus, tertius Iupiter, & reliqua deinceps Planetarum nomina, animarumque elementis præsidentium, quas nominamus in Theologia. Hæc, inquam, nomina, dijs duodecim supernamundanorum deorum duobus competunt. Et in hoc duodenario primus appellatus est cœlius, totum tamen id genus nominatur cœlum, scilicet intellectuale cœlum. Hoc dii mundani sequuntur, quorum princeps ipse quoque mundanus est anima mundi, quam in Philebo Iouem Plato nominat intelligentiæ summæ progeniem, in cuius natura sit regius intellectus & anima regja, id est uirtus gemina, intellectualis scilicet atque uitalis, & utraque regja, id est, principatum in mundo tenens uniuersalem mundanis dijs omnibus præsentem. Hunc Iouem sequuntur proximè duces mundani duodecim animæ, scilicet sphaerarum, si modo sint sphaeræ duodecim: sicut enim Aristoteles tot esse mundi rectores uoluit, quot & motus, numerum uero motu sphaerarumque certum sapientiori concessit, sic & Plato semel amisso duodenario sphaerarum numero, duodecim mox rectores adhibet sphaerarum anima numerum, uidelicet alium, quemlibet sapientioribus facilitate concessurus, his utique succedunt stellarum animæ distinctæque per duodecim sphaeras iuuuilibilia numina. Quæ quidem nomina duces particulares cognominantur. Dijsque & dæmones atque Heroës. Hactenus deos per substantiarum differentias more Platonicis disposuimus, secundum autem distribuendi modus est potissimum per ideas. Vt quos speciales idæ mundo intelligibiles continentur, dii illi cotidem numerentur. Quo quidè usu fas erat quondam etiam per animalia, & athenobores inferioraque iurare, modo nominibus, his horum idæ cogitarentur. Itaque multo magis deos nominare decet ideas sphaerarum omnium & stellarum. Tertius autem multiplicandi modus est, per generaliores, amplioresque proprietates incedere quam species. Quo quidem pacto Deos per mundum intelligibilem primo distinguimus. Prima enim per formalia distinctio est in eo. Vnitas igitur, illa caputque diuinæ mētis cognomēto primi Dei, quandoque forsan poterit appellari, siue bonum, siue dæmōgōgō, siue aliter, præcipuè quidè ipsum simpliciter primus, consequenter, aut quod in secundo, uel tertio, primum nominare placuerit. Sequitur intellectus in ipso intelligibili mundo. In hoc autem intellectu proprietates duæ considerantur. Prima quidem contemplatrix, & aggregata, quasi Solis contenta ueris, hanc ut suscipit ipsum bonum Platonicus uocant cœlum. Plato enim

enim in Cratylo de primis id est, cœlum interpretatur aspectum ad superiora. Eam deinde intelligentiã quatenus ad essentiam propriam se conuertit, proculdubio nominare Saturnum. Secunda uero intelligentia est quasi practica, & architecta, & architecti, patrisque more cuncta dispensans. Hanc præcipuè uerem non simpliciter magnum, sed maximum, atque primum. Hinc Plotinus cum in libro de duobus animæ tertio intellectum primum appellauisset Iouem, post in libro de tribus principijs Saturnum cognominauit, aliter uidelicet, & aliter ipsum, quemadmodum diximus, contemplat. Manifestis autem uerbis in libro de duobus animæ Iouem geminum introducit. Primum quidem Iouem mundi architectam, quodammodo separatum. Secunda uero mundi ducem, id est, animam, quem Plato Iouem ducem appellat in Phædro. In epistola quã etiam ad Hermiam appellat ducem rerum, omnium presentium atque futurarum. Quia etiam intellectum præponit ut causam. Ipsum uero bonum utriusque præficit ut Dominum atque patrem. Sed de his ibi. Hic iam in futurum modo nobis distinctionis ordinè prosequamur. Rhea forsan in mundo intelligibilis est uirtus uitalis, cui inculpat intellectus Saturnus, atque Iouius, primus, quidè ut maritus, secundus ut filius, Iuno uirtus uitalis quæ comitatur, uel sequitur intellectum, prima quidem intelligentiæ filia, secunda uero soror atque coniunx. Neptunus autem agilis, moerixque uirtus ad opificium peragendum, similemque proprietatem affectibus quoque distribuens. Pluto Vestisque firmataque firmans, Neptunum comitantur numina sua, sua quoque Plutonem. Redeo parum: per ad uirtutem uitalem, atque uiuificã, cui responder potissimum anima mundi, Venus etiam illa uocari potest. Vnde forsan Plotinus Venerem mundi animam esse dicit, & forte quod huc est in ipso intelligibili mundo proportionale. Nominatur autem Venus quatenus per utrumque cui subest. Intellectum ad pulchritudinem semper afficitur per contemplatum ad inueniendam, per actiuum ad imitandam. Affectus autem ille sic amor atque cupido. Interea cogitanti mihi uisum loquendi satium, qui pulchritudinem, sæpe nominat uenustatem. & hanc deducit a Venere succurrit, posse etiam pulchritudinem quandoque Venerem appellari. Tamen si pulchritudo ad amorem, atque cupidinem non tam ut maternum, quam ut paternum principium esse uidetur. Pulchritudinem ibi, quod alibi sæpe diximus, ad ipsam idearum seriem penitus explicatam pertinere putamus, in hac tria potissimum cogitantes, gratia, & splendore, atque uirtute. Illam quidè Venerem. Iud uero Appollinè, hæc denique Palladè, possumus nominare. Sed cur nam in Simiposio Venus gemina nũcupatur, ad Saturnum uidelicet, attrinens atque Iouem? Fortè quoniam Venus siue uirtus: situalis ad Saturnum ut diximus Iouemque pertinet siue idealis hæc ipsa, ut spectabilis est, ad Saturnum magis, ut effectus potius imitabilis magis ad Iouem spectare uidetur. Proinde quando Apollinem & Mineruam Iouis filios appellamus amplissimam illam Iouis prouidentiam, omnia tam sensibilia pariter dispensantem, iam in partes quodammodo distribuimus. Et parum quidem sensibilibus prouidentem, præter cætera nomina. Martem atque Vulcanum nominare solimus. Partem uero intelligibilia tribuentem atque regentem. Mineruam Apollinemque, & Dionysium, & Mercurium atque Musam. Vt enim est Mercurius, in mentibus ingenijsque motum, quasi quendam præstat, (ut ita dixerim,) ad quærendum. Vt Apollo lumen ad inueniendum, et perspicaciter inueniendum. Vt Minerua cum lumine uim præstat ad consequendum. Vt Musa ordinem harmonieque monstrat, uel dat inuentis, inuentoremque cõcinnat, ut denique Dionysius efficit, ut quasi fines suos tum uidendo, tum etiam amando mentes excedere uideantur. Sed reuertamur parumper ad illam quasi partem sensibilibus prouidentem. Hæc quidem ut Mars motum asserit, ut Vulcanus effectum, ut hæc etiam Dionysius excessum, inter hæc uero memento, qua ratione deos intellectu primo per formales quasdam proprietates multiplicauimus, tandem ratione & appellatione mox in anima mundi numerare, posse. Atque deinceps in anima sphaerarum, atque stellarum, in qualibet, inquam, æque numina cuncta cõnumerare. Hinc Orpheus nõ solum deos omnes in uno collocat Ioue tam opifice mundi, quam animo mundi uerum etiam in quolibet Deo sæpe numina cuncta commemorat, quem nos in libro de Sole libetè imitari sumus. Multa præterea de diuinis nominibus in nostris in Cratylo expositionibus declarauimus, ubi etiam dicitur in quolibet Deo cœli appellari aspectum ad superiora, siue per intelligentiam, proprie fiat, siue per unitatè, intellectu superiorum. Saturnum uero aspectum ad se ipsum, Iouem autem aspectum ad sequentia dispensanda. Hinc apparet cœlum apud Platonem non esse primum uniuersi principium, quippe cum nõ solum aliquid dicit, sed suspiciat etiam superius aliquid. Vtrumque summam, si Platonem credidimus, alienum est à primo. Sic ubi uero fortè primum nominare cœlium alio quodam potius more, quam Platonicis sum locutus. Post hæc autem sequuntur particularia numina, in quibuslibet mundi sphaeris plurima, quæ communiter Dæmonia nominantur, quamuis apud Iamblichum, & Syrianum, atque Proclum in quosdam ordines digerantur, scilicet in deos, Archangelos, Angelos, Dæmones, principiatu heros, hæc, inquam, omnia particularia numina communiter dæmonico nomine nuncupata, deos illos sequuntur uniuersales, prouidentiamque penes illos amplam ipsi iam dæmones apud se sortiti sunt distributa, alijque dæmones dijs alijs subministrant, uel si eisdem multiseruiunt, uarij tamen ad uaria Dei eiusmodi officia conferuntur, sic igitur inter dæmones Saturnus est, & Iupiter. Neptunus & Pluto, & similiter quisque deorum, atque hic est quartus quem promiserat ab initio multiplicandi modus, uidelicet per pedissequos deorum dæmones.

Inter quos sanè demones non solum est Saturnus, uel Iupiter tantus, sed multi in qualibet sphaera Saturni, multi Iovis, uidelicet Saturni, uel Iouis officijs ministrantes, ceteriq; ceteris similiter seruietes.

De quatuor mundis, de loco supercaelesti, de Dijs duodecim.

Cap. XI.

Quatuor mundi sunt, sicut enim in Timæo dicitur, mundus siue cælum est uniuersitas ipsa formarum. Uniuersitas eiusmodi non solum est in machina mundi corporea, qui mundus corporeus appellatur, sed etiam in anima mundana, uniuersitasq; genere animarum, qui mundus dicitur animalis super animalem mundum est intellectuualis mundus in intellectibus supra cælum puris. Qui tertius mundus est, siue cælum tertium intellectuualium omnium plenitudo formarum, tertium uidelicet in ascensu. Quartus est in intellectu primo, ubi est intelligibilium primum, in quo formarum intellectuualium uniuersitas, mundus intelligibilis appellatur. Quonia in hoc primis intelligibilibus idealibus species extant, mentium omnium intellectuualibus oculis obiecta precipua. Videtur quoq; in anima esse mundi quatuor. Nam in natura animæ uel vegetali & in imaginatione, ratione, & intellectu animalis quodammodo forme sunt uniuersæ. Proinde quanta est inter quatuor elementa cõnexio, tanta saltem est inter quatuor mundos copula. Mundus ergo corporeus per summam suam, cum mundi animalis infimo est summopere copulatus similiter animalis mundus cum intellectuuali similiterq; intellectuualis cum intelligibili mundo Mundus intellectuualis in Phædro, & Simposio contemplationis summum tenet, si quidem utrobique, eatenus ascenditur, quatenus per amorem pulchritudinis ad pulchritudinem peruenitur. Summa uero pulchritudo formaliter est in illo. Quapropter ubi Socrates inquit, mundanos deos cælum scandere, intelligi uult intellectuualis cælum scilicet intellectuuale purum. Sunt enim ipsi tam per animas suas corporali mundo superiores atque in animali mundo semper. Ascendunt uero primum, atque facillime ad intellectuuale cælum, habent enim intellectus, & ipsi. Progrediuntur deinde ad intelligibile cælum, ipso scilicet intellectu proportionem esse intellectuuali possidente. Mundus corporeus sensus, & imaginatione percipitur, Animalis autem ratione, cum intellectu, intellectuualis uero intellectu uel ratione, intelligibilis autem intellectu solo, quemadmodum declaratur in Phædro. Nam ipsum quidem bonum intelligibile mundo superius, nullo capitur intellectu, ut in Parmenide patet, necrite mundus aut cælum appellari potest. Cælum igitur mundanis dijs deorumq; pedissequus est in ascensu ipsum purissimum intellectuualium genus, & uniuersitas illa formalis, & intellectuualis in eo. Vbi summus intellectuualium ordo, in Phædro dicitur connexum cæli, medius uero cæli profundum. Tertius deniq; concuum. Verum ipsa mundi intelligibilis uniuersitas extat mundanis dijs pedissequisq; deorum quodammodo supra cælum, diciturq; illis locus, ille super caelestis. Quoniam uero nominatus locus, ens, scientia, ueritas, uerum, series idearum, certum est eiusmodi gradum non esse ipsum simpliciter primum uniuersi principium. Illud enim est ab his & similibus absolutum, ut in Parmenide latissime declaramus. Platone multis partibus testimonij confirmante. Primum uniuersi principium est, & simpliciter unum, & simpliciter super omnia. Intellectus igitur intelligibilis inde proxime genitus, est & maxime unum, & uniuersaliter uniuersum. Ideo ipse unus numero sufficienter est, & dicitur uniuersum. Non tamen quælibet mens sub ipso, uel anima, aut sphaera, ita est uniuersaliter uniuersum. Sed suo quodam pacto, & proprietate quadam. Ideo non quælibet nominatur proprie mundus, sicut singulariter ille primus, sed in intellectu eiusmodi genus mundus intellectuualis cognominatur. Genus animarum animalis mundus. Genus corporum, mundus similiter corporalis. Sed ad mundum illum intelligibilem, qui primum uniuersum est, & ideo uniuersaliter uniuersum, locusq; supercaelestis dicitur, redeamus. Tam uero de hoc intelligibili supra cælum loco quædam negantur, quædam etiam affirmantur. Negatur quidem tactus, id est, omnis conditio, passioq; mundo corporeo propria. Negatur figura, id est, animalis mundi qualitas, quæ per figuras & numeros describitur in Timæo. Negatur color intellectuuali affirmatur, factis intellectuualibus patent. Quoniam uero Plato hic, & in legibus, & Re: Pu: duodenario gaudet numero, & pleriq; Platonicis dijs non solum mundanis, sed etiam superioribus duodenarium dicauerunt, probabile forsan uideri potest, deos illos intellectuuales, quos inter intelligibiles animalibus mundum disponebamus esse numero duodecim, principes intellectuualium ibi deorum, & habere quatuor trinitates. Primam intelligibili mundo proximam, ultimam animalis contiguum, duas autem medias illinc atque illinc conuenienti proportionem quemadmodum inter ignem atque terram aer, atque aqua: Huius igitur duodenarij, & reliquorum, illic intellectuualium intelligibilis, ille mundus intellectuualis, scilicet primus caput esto, quemadmodum duodenarij quoque mundani, anima duce mundana. Forè uero duodecim principes superanimalem mundum. Intellectus animalibus sphaerarum duodecim hoc ordine præfunt, ut intellectus alij animalibus sphaerisq; alijs imperent

perent, atque provideant, ac similiter nominentur. Animæ quoque alio, aliis forè mentes, uidebit sibi præfatas præ ceteris speculantur, & colunt. & pro uiribus imitantur: Forfan uero & duo decim illæ mentes ita primum intelligibile speculantur exemplar, ut quælibet earum illic potissimum exemplaria contemplerentur, præcipue pertinentia, cum ad se, tum etiam ad animam sphaeramq; sibi maxime subditam: tum deniq; ad omnia, quæ in hac ipsa sphaera consistunt, uel ab ipsa passim proficiscuntur. Reliqua de numeris, non omnibusq; deorum in Theologiæ quarto tractamus. Quia iam existimauerunt duodecim in Phædro cum suo Ioue ducere celebratum esse supra mundanum. Ego uero cum Plotino probabiliter arbitror esse mundanum: Nam Socrates mundanos in Phædro deos præcipue tractat: Appellat enim animalia diuina ex anima & caelesti corpore constituta. Tribunt eis aurigas & equos, atque currus, discusiones intimas. Agitationes sphaerarum, Ascensiones ad altiora, societatem Vestæ, quæ proculdubio est anima terræ, comitatum demonum, & animalium etiam humanarum. Ipsum quoque Iouem uocabulo mortionis effingit, ducentem scilicet, & incedentem, agentemq; hæc in cælo, quasi corpore suo, quasi sit mundi anima Deusq; mundanus. Neque uero purandum est cælum illud, cuius contemplatione Iupiter magnus ducesq; mundi reliqui beati sunt, cultores suos beatos efficiunt, esse hoc nobis sensibile cælum, quando neque nos sola huius inspectione scæles efficiemur. Uij profecto mundani animæq; diuini hoc cælo præstantiores sunt, neque conuertuntur ad hoc præcipue contemplandum, quasi ex inperfectiore spectaculo, perfectiores sit quandoque futuri. Cognoscunt uero caelestia hæc oculis manifesta in causis rationibusq; suis, non quidem ad hæc, sed ad se ipsos, uel ad superior mente conuersi. Neque unquam sub huius cæli circumferentia sunt mundi rectores. Neque consideratione sub caelestium puras animas beatas efficiunt, quippe cum Socrates animas ad ista distractas appelleret, in mancas atque claudas. Ridiculum, dictu foret, diuinas animas, quæ apud Platonem eminentiores cælo sunt, & caelestia sua mouent, motu uidelicet intimo in dorso cæli positas circumferri, ideasq; intelligibiles ita suspicere, quæ per intellectum potius rationesq; & deos intellectuuales intelliguntur. Ridiculum quoq; diuinarum intelligentiarum gradus ita tripliciter distribuere, ut per ascensum, uel in tuncum circa molis concuum, uel profundum, uel connexum distribuatur: Plato denique in Cratyllo docet quid reuera sit istud cælum, cum *ἡρανοῦ*, id est cælum, interpretatur, uisionem superna spectantem. Vranos igitur est intellectuualis deorum genus, intelligibilia sursum spectans. Præcipue uero intellectuualium primus cælini nominatur, siue cælum. Mundani denique dii pedissequisq; deorum probabiliter, per intellectuualia ad intelligibile peruenire dicuntur.

Finis commentarij in Phædrum. Sequitur commentum cum summis capitulorum.

Cap. I.

Amice, &c.] Phædrus a Lyfia profectus uocatur Socrate ut sermonem, & orationem Lyfiæ referat. Dissimulat nolle, tandem concedit.

Cap. II.

Per oportune, &c.] Descriptio loci amœni Allegoria pro Academia & Platone, fabula Eritharicæ a Borea raptæ, non est fabulis incumbendum, qui seruit sensibus, est animal brutum, & ferum atque multiplex. Qui ratione uicetur, est animal simplex, mite, diuinum, discendi studium omnibus præponendum.

Cap. III.

Earum quidem, &c.] Oratio Lyfiæ, amatoris sui consuetudinem fugere tanquam in famem, noxiamq; & molestant, instabilemq; beneuolentiam, quam perniciolus amor.

Cap. IIII.

Uid tibi uideretur, &c.] Laus orationis est, ut non solum bona, sed etiam benedicantur. Improbatur Lyfiam, quod sæpius eadem repetat. Veteres de amore scriptores huic anteposuit.

Cap. V.

Oc. amicissimus es, &c.] Cauendum in oratione, ne prioribus prætermisiss ad posteriora remeare transeat. In necessarijs laudanda magis dispositio est, in alijs inuentio. Ironicum Socratem Phædrum iuramento compellit loqui tanquam religiosum obsecrat ipsum per numen arboribus pro uidentis, loq; præfatum. Socrates ultra religionem pudorem quoq; suum manifeste declarat.

Inuocatio musarum amatores duo in nobis duces. Cap. VI.

Agite o musæ, &c.] Socrates tractaturus de amore, Musas inuocat, quæ propter harmoniam ad gratiam, & beneuolentiam conferunt. Quarum una Erato, id est, amabilis nominatur, uituperat amorem incontinentem, quem uituperauit & Lyfiæ, sed desinit ipsum prius. Non enim quale sit inuicem quodque cognosci potest, nisi prius quid sit de uisione sit cognitum. Socrates dum tangit Lyfiam, etiam sub Lyfiæ persona tangit & suam. Vterq; enim amat Phædrum, quæ uis non similiter uterq; persuaderet non indulgendum incontinenti amanti. Duo in nobis duces, cupiditas uoluptatis, & legatitia

& leg. hinc opinio. Amor incontinens definitur ita: Irrationalis cupiditas trahens ad voluptatem forma.

Nympha, Dionysius Muse. Cap. VII.

NVM tibi d' amice, &c.] Nymphæ sunt numina, quæ generationi præsent. Ideo dicitur in aquas inhabitare, uel syluas, quoniam generatio, & per humorem expiatur, & descendit ad syluam, id est, materiam primam. Dionysius his est præfectus. Est enim, Deus generationi regenerationi, & præhens. Ideo forte bis natus fingitur, huic conueniunt hymni. Dithyrambi in flari, obli. qui, multiplices. Quotiam uero animus aliter, & aliter affectus, alijs quoque, alijsq; affatur nunci. nibus: ideo Socrates attentissime tractans de amore, qui in generatione uersatur, mox tractatur de amore regenerante, nimirum à Dionysio, Nymphisq; corripitur. Silentio, id est, uacatione ab alienis moribus opus est ad diuinum affatum: Locuq; autem ille diuinus est, qui præstantioribus subest influxibus atque numinibus. Socrates apud Platonem ibi solum diuinitus conicitur, ubi de amore, & pulchritudine loquitur. Ad hæc enim & ipse propensior est, & pulchritudo uisibilis in memoria uocatur inuisibilem: Cuius amor copulat nos cum Deo. In celsis autem hinc à pacatoribus, id est à Musis, definit in Bacchanalia. Contemplationes enim perueniunt in furoribus.

Cap. VIII.

AGe igitur, &c.] Quot malorum causas sit amor, consuetudo amatoris incontinentia quantum obicit bonis animi, & corporis, & fortuna.

Dæmones locales, quomodo dæmones ex eleuent animas, & deducant. Cap. IX.

SUNT alia quoque, &c.] Quantum amatoris incontinentis consuetudo non solis sit noxia, sed molesta. Multi sunt dæmones per provincias distributi. Alij illi dalia foris rerum animalium uitarum genera. Hi animas qui talia iam elegerunt, in talibus quoque detinent. Hinc in Republica. Plato describit dæmones electarum uitarum, & facti, fortisq; ductores. Mouent igitur imaginationibus, & uiribus machinisq; suis imaginationes nostras ad opinionem, spemq; uoluptatis in eiusmodi rebus quandoq; futuræ. Idq; faciunt etiam ab initio electionis, ætatisq; humanæ, unde uidentur iucundam escam malis, id est, inclinationibus ad inferiora, miscere: ut in hac ipso forum provincia diutius demorentur. Si boni dæmones id quodammodo faciunt, ut uniuersalis oratio expleatur efficiunt: Sin dæmones improbi ut afficiant. In dæmonibus quidem bonis, id est, mundi rectoribus, sunt uires, quibus ad certum modum iuste detineant, & quibus quandoq; soluant, ac reuocent ad superna, ut probat Iamblichus, qui eiusmodi dæmones inquit, partim quidem alligant nos facti, partim uero soluere. Hinc Orpheus sæpe numina clauis tenere canit, quibus uidelicet claudant pariter, & aperiant. Potest itaque Socrates raptus à Nymphis adolecentem à libidibus uindicare.

[Nympha, Bacchus, Dæmon, Phæbus. Cap. X.

CVR ergo, &c.] Afflatus est Baccho ad dithyrambos præcipue. A Nymphis ad carmina. Per Nymphas utiuperat amatorem incontinentem. Per Bacchum probat continerè, ut adolecentem, quasi regeneret: Deniq; quoniam per Bacchum sit excessus, mox dæmon forte Phæbus. Phæbus enim Baccho proximus corripit, ut etiam mores humanos excedat. Tractatq; post hæc de amore diuino per furorem aliquem excitante.

Quomodo dæmon moueat imaginationem atq; sensum. Cap. XI.

SOC. cum flumen, &c.] Dæmon profecto cū imaginatio ne sapientiam imaginationem moueat, quæ sensus est uniuersus, ideoq; possit ita mouerè per uisum, ut per auditum Socratem tamen disciplinæ studiosissimum, & auditui deditum, quasi per auditum mouet. Sed quomodo? Sanè uel conceptum imaginabile efficaciter ad intimum propagat auditum, uel formas ipse dæmon in suo corpore spiritali uocat motu quodam miro, eodemq; motu pulsat corpus Socratis spiritali, quasi uoce quadam, quo quidem uibrato excitatur ad idem, & auditus Socratis intus. Sed præter dæmoniam admonitionem inesse præfagium animo: Socrates hic planè declarat.

Quomodo Amor sit Deus aut diuinus, qualis amor in Deo, qualis in alijs. Cap. XII.

SOC. Grauem d' Phædre, &c.] Periculosissimum est, peccare non solum contra Deum, sed etiam contra diuinum nomen. Crimen per poenitentiam expiatur, sed periculosa est poenitentia sera. Amor autem Deus est, aut diuinum quiddam. Profecto diuinum quiddam est amor ille, qui est desiderium diuinæ pulchritudinis contemplandæ, uel etiam imitandæ, siue hoc desiderium sit, in mente diuina, siue in anima cœlesti, siue particulari quadam atque nostra. Eiusmodi amor ubique est filius Veneris, id est uitalis, & effectiue potentie ad formas intelligibiles annitentis. Constaturque ex copia quadam pariter, & inopia. Quemadmodum exponimus in cõuio. Est quoque Deus amor, id est, ille Deus penes quem uiget amor, imò & Deus ipse summus.

Ille enim sicut apud Plotinum appellari pulchritudo potest, tanquam fons pulchritudinis, sic & amor tanquam author amoris pulchritudinem consequentis. Vbi enim Plotinus in primo uoluntatem ponit, non negabit amorem, sed in opem certè negabit.

Species amorum, furorum, oraculorum. Cap. XIII.

SOC. Sic ergo d' egregie, &c.] Triplex amor est, incontinens, continens, diuinus: Præmus ad formam corporis præcipit animu, secundum conuenit ad pulchritudinem animi: Mores scilicet atq; sapientiam. Tertius ad intelligibilem, idealemq; reuocat pulchritudinem. Primum Socrates. Lyiasq; palà uituperauerè, secundum Socrates clam laudauit, deinceps iam tertius laudaturus. Erret necesse est, qui quis amorem simpliciter probauerit. Erret quoque qui quis amorem incontinentem hac propria ratione damnauerit, quia sit furor quidam, id est alienatio mētis. Est enim propterea & furor aliquis, per quem animus alienatur. Deo raptus, super hominem eleuatus, hic uenerandus est quoniam est à Deo factus; diuinum, atq; est maximorum, cum malorum medicum, tum bonorum causa. Est ergo præstantior, quàm humana temperantia, uel prudentia, quæ non tam ingeniū, uel malorum remedia sunt, uel bonorum causa. De furoris definitione, ac de quatuor furorum ordinatis in Ione, & conuio loquimur, de uaticinijs, & oraculis sacrificiorumq; uirtute unà cū Iamblichis, & in Theologia satis egimus. Satis esto nūc intelligere uaticinia, & oracula, & miracula, ex prætionibus criminum palà à Platone & Platonis affirmari. Diuinumq; furorem humane sapientia, quod & Paulus Apostolus ait longè præponi, uaticiniumq; diuinum artificiosis hominum prælagijs summo opere preferendum. Dodoneum oraculum ab Ioue, Delphicum ab Apolline, per dæmones uidelicet Ioniōs, & Phæbæos, hominesq; forte consimiles, & instrumentum conformia. Ibi quidem femina, quartus frondibus coronata responsa dabant, hic in tripode respondebant: conuenerunt utraq; Socrates quasi cognata. Iupiter enim, & Sol in cœlo uirtute occulta maximè consonant, & Sol officijs Iouis præcipuus est magister. Er uirtus illustratoria uirtute opificum comitatur.

Quomodo quatuor diuini furores sunt inuicem copulati, dii mundani, animæ diuine atque humane. Cap. XIII.

TERTIA uero à Musis, &c.] Nō immerito, in furore quolibet, in furore quolibet describendo, furorē quēlibet quodam pacto commemorauit. Sunt enim inuicem coniugati. Nam in mundo intelligibili illumfatoria Phœbi uirtus coniugata habet prouocantem, & quasi calefactorem. Bacchi uirtutem in uirtute quidem illuminatrice uiget uirtus ad præfagium, & poësim, in prouocantem uero ad amorem atq; uota. Simile quoddam in cœlo coniugium est in Solē, penesq; Solē, Lumē enim colorq; Apollinem referunt, atq; Bacchū Solaris præterea uirtus per Mercuriū quidem ad Musas, per Venerem uero prouocat ad amorem. Sed quomodo uaticiniū sacerdotūq; significet, nūc Astrologia cōcedatur. In nobis deniq; intelligentia uoluntasq; sunt Germanæ. Ad illa quidē uaticiniū cū poësi, ad hæc autē mysterialia uirtutem cū amore. Quā obrem ex uaticinio sæpe ad uota confugimus, ex uotis sæpe consequimur uaticiniū, & utrobique diuinos cū musa canimus Hymnos, utrobique ad diuinorū incantatur amorem, atq; uicissim diuina semper ardentem amando, multa uaticinamur, mysterialia efficaciter operamur, hymnos canimus admirandos. Eiusmodi poësim diuinitus nobis infusam. Plato etiam Philosophiæ præponit, humanam uero procul ex urbe propulsat. Futura disputatio non solum de anima, sed etiam de diuinis fermè omnibus, quarum contentiones fortè incredibilis uideatur, diuinis tamē, id est, sapientibus, est credibilis. Disputatur de anima diuina, & humana potissimum. Animæ diuine sunt, uel ipsi dii mundani, scilicet sphaerarum stellarūq; animæ. Vel animæ quæ semper sequuntur hos deos scilicet sublimes, animi in sphaeris mundi rectores, angeli, dæmones, heroes, hæc equidem animalia summam dæmonica libetè appello. Post hæc sunt animæ nostræ quæ aliquando sequuntur deos, aliquando nō sequuntur, & si qui inferioris dæmones sunt eiusmodi. Patet uero maximè natura animarum diuinarum per opera, nostrarum uero per affectus, cum ad temporalia, tum etiam ad æterna.

Syllogismi duo de immortalitate animæ. Cap. XV.

ANIMA omnis immortalis, &c.] Anima omnis est immortalis, omnis, inquam, paulò antè præmissa, scilicet rationalis tam humana, quam diuina. Quoniam uero Socratem tanquam furore concitus, syllogismorum partes, non omnino disponit in ordinem, nos ita breuiter componemus. Cum per ipsam animæ præsentiam corpora consequantur, ut appareat quodammodo per se moueri, constat animam naturaliter hoc habere, ut ex se ipsa, & per se ipsam moueatur, & agar, hinc syllogismi duo præcipue ex eodē capite cōtextantur: Primum, Anima per se mobilis est. Quod per se mobile semper mouetur, quia nunquam seipsum destituit. nec unquam a uirtute motrice destituit. Si semper mouetur, scilicet motu quodā intimo, semper uiuit. Anima igitur immortalis. Secundus uero syllogismus: Anima per se mobilis est, igitur principium motus existit. Principiū motus ingentium: Quod ingentium immortale. Anima igitur immortalis.

Qualitas aurigarum, & equorum in animabus diuinis uel humanis. Cap. XVI.

DE immortalitate animæ, &c.] Auriga in animabus diuinis & equi dicuntur omnes boni, id est semper boni, quod nunquē deprauatur, & ex bonis, id est cōstāt ex melioribus generib. entis imò

imò ex eisdem cōmunitèr quinque generibus, sed præstantius se habentibus, nostri uerò permixtam habent manifestam contrarietatem, cum euadere quādoq; possint ex bonis mali, præsertim quoniam equus non ster inferior, ad deteriora entium genera, id est motum alteritatemq; declinat. Dicitur autem aurigatio nostra difficilis, quoniam motus quidē superioris equi, ad intelligibilia: Inferioris autē ad sensibilia uergit, ad genituramq; declinat: neque potius est anima nostra in hac uita contemplari pariter atque prouidere. Anima uerò diuina potest, & nostra tandē in patriam restituta.

Immortale animal, & mortale. Cap. XVII.

Qua uerò ratione, &c.] Immortale animal est ex anima corporeq; cœlesti compositum. Mortale uerò ex corpore in super elementalī. Hoc mortale animal, scilicet homo, prouenit ex lapsu animæ ab uniuersali uitæ ratione ad particularem, & cœlo ad terram, quā uerò mita biliter animal immortale, sit conflatum difficile cognitu.

Expeditio, uel impedimentum aliarum animarum. Cap. XVIII.

Per quam uerò, &c.] Ala, id est uirtus eleuās, intellectu rationisq; diuinitus ingenta quatenus expedita uiget, efficaciter eleuat ad diuinum. Omne uerò diuinū est bonum, sapiens, pulchrum. Eleuatio igitur ad diuinum, in hac uita participem animum donorum eiusmodi reddit, præparatq; ut in alia uita his perfecte fruatur: Si autem animus in hac uita se transferat ad contraria, id est, ad malum, quod est affectus ad sensibilia, item ad ignorās, quod est sensus. Item ad turpe, quod est materia, ligatam, ut nequeant post hanc uitam mox ad sublimia reuolare.

Iupiter magnus in cœlo duodecim sub eo, duces atque exercitus diuinorum. Cap. XIX.

Magnus utiq; &c.] Iupiter dux in cœlo magnus, id est animarū dū, quæ in cœlestes animas principatum tenet, citans alacrum, currum, id est, exercens in se geminum conuersionis motum, in Timæo descriptum, incedit primus. Est enim mobile primum, atq; ita per interiores motus, mouet currum exteriorem, id est, machinā uniuersā, per currum interiorem, qui alacrus dicitur. Quoniam dum regit mundum, nihilominus diuinis incumbit: Sic igitur feliciter exornat uniuersaliter cuncta, simulq; facillimè prouidet. Hunc sequuntur, id est, per motum imitantur, duces mundani, duodecim sphaerarum uidelicet animæ. Deinde animæ stellarū sublimiumq; dæmonum, imitantur, inquam, per similes motus intimos exteriorā mouendo, & diuina interim cōtemplando. Socrates dum pronuntiat, incedere, ducere, citare, sequi: quæ quasi progressionem signifi cant, interim licentia quadam poetica. Vestam, id est, terræ animam, excipit. Huic enim molem regenti stabilem cognomenta eiusmodi minus conuenire uidentur. Cæteris autem in duodenario ducibus probabilibus conuenire. Agit tamen motus ipsa suos, suæq; molis occultiores, eosq; certo quodam ordine, id est, proprietate quadam, & prouidentia propria sibi iniuncto diuinitus suaq; similitèr cæteræ sphaerarum animæ similesq; diuinæ, sed manifestiore motu. Dum uerò suas ita machinas moderatur, ea facilitate, qua iupiter diuina interim feliciter speculatur in cœlo intellectuā li superna licentia, ubi profecto specula nominantur, quæ ad stabilem intuitum magis attinent. discursiones uerò, quæ ad mobilem circumspēctum. Quisque uerò deorum institutum sibi diuinitus officium peragit, partim quidem contemplandi, partim etiam prouidendi neutro neutrum impediēte. Cum natura deorum beneficia, bonis in omnia semper exuberet, merito quicumq; particularis animus siue hominis, siue inferioris dæmonis alicuius uult atque potest, subito deos sequitur, id est, sursum reuocatur ab illis, similitèrq; felicitatis compos euadit.

Conuiuium in patria, modus atque gradus contemplandi. Cap. XX.

Cum uerò ad mensam, &c.] Dii mundani comitesq; eorum animi accedunt ad mensam epulū: summum, id est, ad contemplationem dijs in permundanis cōuenientem. Mensa quidem dicitur, quantum pro suo modo suscipiunt. Epulū uerò quantum pro largitate donantur. In hoc autem accessu, primo quidem concuam, intellectualis cœli circumferentiam, id est, uirtutes intellectuales attingunt ordines, deinde ascēdunt per medios ad supernos. In hoc autem ascensu omnes deorum, diuinorumq; animorū currus aurigæ obediētes, æqualitèrq; libratī faciliē gradiuntur. Currus, id est, intinx discursusq; uires omnes, quæ & omniū sequuntur intelligē tiam, & simul possunt æqualiter contemplari atq; prouidere. Currus autem particularium nostrarumq; animarum difficilius illud iter agunt. In quibus deterior equus generationem inclinatur, & trahit secum etiam aurigam, qui non bene hunc edocauerit atq; domuerit. Animi uerò diuini alsidui deorum pedisse qui, cum ad summum intellectualis cœli cōtemplādo peruenerint, in eo summo consistunt, id est, usquam declinant. Ibi circūferentia, id est, intellectualis discursio uel omissima illi summo conueniens, illis competit, perquam supercœlestia, id est, cœlum intelligibile contemplan tur. Tum uerò cum audis temporales discursiones, intellige puros quidē intellectus stabiliter intelligere, deos uerò mundanos, animosq; diuinos, discursione perpetua circa intelligibilia se uersare, nostri salutem autem per quædam temporum interualla.

Locus

Locus supercœlestis, intelligibile primum, modus contemplationis.

Cap. XXI.

Locus uerò supercœlestem, &c.] Socrates de mūdo intelligibili loquutus inquit, se de ueritate dicitur, quoniam ueritas, ut dicitur in Republica, ex lumine ex ipso bono, per intellectus intelligibiliaq; diffusum: In primis autem in intellectum, & intelligibile primum, ubi splendor huiusmodi est pulchritudo prima. Illic locus dicitur supercœlestis, locus, inquam, id est prima complexio idearum. Hæc prima & uniuersa, perfectaq; essentia est, nec sensu tangibilis, nec imaginatione figurabilis, sed intellectu solo perspicienda. In primis quidem in intellectu supermundano, deinde in intellectu mundano animæ suæ duce, per quem solum cœlestis anima mundū attingit intelligibilem. Deum uerò superiorem per unitatem. Sed cur nam hoc intelligibile dicitur, intellectu contemplatore uti potius quā apprehendit? Quoniam hoc illo utitur in instrumento, suoq; illi lumine se patefacit. Genus autem ueræ scientiæ circa animam hunc habet locum. Quoniam, & si animæ diuinæ in sitas idearum formulas habent, ad quas sese conuertunt scientiam adepturæ, nondum tamen scientiam consummatam per eiusmodi conuersionem adipiscuntur, nisi per formulas in sitas se transferat in Ideas. Proinde cogitatio Dei, id est, discurrens illa cognitio in mundano quouis Deo principe, a supermundanis nutritur intellectu scientiæq; inuisibili. Nam discursio & ab intelligentia incipit, uelut principio, & ad scientiam peruenit, uelut finem. Cogitatio quoque diuinæ cuiuslibet animæ deos perpetuo comitantis, similitèr a supermundanis mundanisq; dijs illustratur atque nutritur. Cogitatio eiusmodi, quæ conuenientem sibi contemplationis, & felicitatis, & prouidentia modum a superioribus acceptura est. Semper eorum munere ens ipsum intelligibile suscipit, primoq; aspectu hoc amat ut pulchrum, mox idem attentius contemplat ut uerum, imò tanquam uera: In uno enim ente entium omnium contuetur, ideas, contruendo nutritur atque perficitur, hic bene se habet atque gaudet, ut bono hic Socrates, ut in Phylébo felicitatem in mixtione quadam ex uisione, & gaudio collocat. Dicitur autem animæ diuinæ ideas uidere per tempus, non quia quandoq; desinant intueri, sed quoniam ideas alias ex alijs temporalī quodam circuitu contemplantur. Et postquam a quodam idearum capite cœperunt per frequentia progredi, nunquam desinunt, donec ad idem caput uelut in eisdem gradibus reuertantur. Nunc in anima circulum regit circumferentia illa cœlestis superuisibile cœlum. Nam intelligentiæ circulus atq; summus in intellectu supermundano circuitus animarum, ad supercœlestia scilicet intelligibilia ducit. Sed quod intellectualis circulus momento completitur, id tempore peragit animas, donec etiam ad idem caput unā cum intellectuāli circuitu referatur. Memento intellectuāles animas, qua ratione animæ sunt per omnes uires, suas mobiliter agere. Siquidem motus est propria animæ naturalis necessarīo pertinens ad essentiam, ueruntamen qua proprietate intellectuāles sunt, habent in intellectu, ultra mobilem intelligentiam intuitū quædam stabilem superioribus competentem.

Obiecta, & gradus contemplationum in patria. Cap. XXII.

In hoc autem circuitu, &c.] Est anima diuina intellectuāli circuitu per omnes discurret ideas, tamen de tribus potissimum Socrates mentionem facit, Iustitia, Temperantia, Scientia. Hæc enim præcipue ad felicitatem conserunt, & ad pulchritudinem maximè pertinet. Scientia quidem illa non est ita ex notionibus genita, sicut quæ est in anima. Nec est ut aliud in alio, sicut quasi formali ratio, quædam in intellectu, nec eorum, quæ communiter entia nominamus. Non enim res naturalis aspicitur obiecta, sed est ingenta & simplex, & essentialis uirtus, ipsaq; essentia essentiamq; suam aspicit, ut obiectum, atque est in ipso ente primo scientia uera scientiarum omnium exemplar & causa. Diuina igitur anima nō has solum tres ideas, sed etiam cæteras, quæ uera sunt entia speculatur, & speculatione nutritur. Non enim est illic uisio tenuis, aut sola, sed naturalis affectio per modum gustandi non minus quā uidentis. Dum illa uidet mox ex illis, quæ in supercœlesti locolunt, uelut a principijs exemplaribusq; cœlum subit iterum procedens, scilicet ad intellectuālia contemplanda, ex intellectuālibus autem ad seipsum, & quæ proprie ad animæ naturam pertinent contienda, id est, est redire domum. Neque uerò putandum diuinas animas, cum in loco supercœlesti ad cœlestem, & ab hoc domum proficiunt, superiorem gradum pro inferiore relinquere, sed supremis uiribus suis super cœlum agere medijs in cœlo, in finis uerò domi, simul quidem tria hæc efficere, & ubique circuitur. Quoniam anima diuina ex contemplatione superiorum accedit domum ad suam proprietatem considerandam, atque exercendam, unde mundanis prouidet, ideo auriga, id est, intellectus, ad præsepe sinit æquos, id est, uires inferiores, per quas peragitur prouidentia, bonis contemplatione profectis implet. Ad præsepe, id est, ad materiā cōseruationemq; diuinorum nutrit ambrosia, solidio nutrimento, quatenus eos sinit in causis suis atq; bonis. Item necesse aliquando, quatenus roborat & prouocat, ut prouidendo foras exuberent. Atque hæc est uita deorum, id est, cœlestium dæmoniarumq; sublimium summarum, quarum in numero clam computantur & nostra, quatenus attentione summa affectusq; pari

intelligibilia contemplantur,

Causæ

CAeterarum uero animarum, &c.] Anima nostra uires habet quibus contemplari diuina potest, & quibus inferioribus prouidere, si utrumque semper uniuerso bonum, & sibi denique bonum explere potest, ergo debet. Quoniam uero & ipsa est ultimum diuinorum, & hæc in terris nostri corporis gubernatio difficillima, ideoque utrumque simul prorsus implere non potest: probabilius per uires impler, tū quidē cœlestem uitam agens, tum uero terrenam. Sed cum in hunc diuinitus compellit non debeat, naturali quadam potius conditione descendit, siquidem intelligentiæ suæ circuitus mēsuras habet suas, certis temporum curricula duraturas: Mensuras quoque suas actio uegetalis. Remittitur igitur paulatim actus intelligentiæ suæ quodam tempore, similiter & affectus: Intentionis autem remissio futuræ mox intermissionis est origo: Intermissio uero futuræ tandem dimissionis est causa. Interea quatenus actus & affectus ille remittitur, eatenus actus, affectusque potentialis genitilis consimilisque imaginationis, nec non cogitationis intenditur. Id totum erit amittere pēnas, & labi deorsum ad corpus iam inferius uegetandum, ac terrenam prouinciam gubernandam. Tres igitur illos scilicet remissionis intermissionis, dimissionis, effectus, Socrates ordine tetigit, ubi a iura non prius perturbatur ab equis, quam contemplationem iam remittat, neque cogitur ab eisdem nisi iam intermitat, neque superatur, nisi dimittat. Vbi uero mutua anima tum certamina, poetica licentia, singuntur in cœlo, significatur super cœlestium cōtemplatione dimissa, in ipsa etiam consideratione. Cœlestium uim non solum concupiscibilem circa subcœlestia, sed irascibilem etiam pugnacemque superbiā excitari, atque ita denique perturbatis pro scientia diuinorum opinionem denique reportare. At quoniam animus latentem quandam beatitudinis, illius memoriam retinet, quando illius quodammodo reminiscitur, operat summopere illam recupere, quam denique ex ipso ueritatis prato, id est, intelligibili, mundo idearū plenitudine recepturus, merito ad ipsam rerum omnium scientiam semper afficitur, & si quando fuerit expeditus studiose ostendit.

Status in patria, discessus, reditus uitæ nouem.

Cap. XXIIII.

Regulaque adrastræ, &c.] Queritur utrū prius sit remissione intelligentiæ, an naturæ deterioris intentio: Plato alicubi quidem prius illud, alicubi uero prius hoc iudicare uidetur, similiterque Platonici. Omnibus igitur pensatis, probabile forte fuerit simul utrumque concurrere, neque enim fas est uirtutem superiorem sua quam diu in patria, uiget, a deteriore potētia inde distrahi, neque credibile præstantiorem illam facile ē tanto bono diuerſi, nisi & uis eius, siue actus naturaliter remittatur, & uis interim potētiæ declinantis ad oppositum intendatur. Ita que pariter utrumque concurrat, harmonia scilicet uniuersū similiter concinente, quæ quidē uniuersa regitur ab Adrastræ, id est, inuitabili quadam prouidentia diuinæ lege, quæ non mūdānis solum, sed etiam supermundanis leges sancit, ordinesque distribuit. Sub hac igitur lege noster animus dū in illo cōtemplationis supernæ gradu suum committatus Deum, ideam aliquam, quæ sit circuitus alicuius caput, attendissimè cōtemplatur. Integrum illum circuitum, per consequentes ideas inde continuatum ab impedimento procul peragat. Hoc quoque peracto, si caput alterius exorditur studio pari, pariter quoque prosequitur. Si quando uero circa periodi alicuius caput paulò negligentius agat, scilicet propter impotentiam suam, quia iam uis superior aliquantulum remittatur, simulque intendatur inferior ex illo statu delabitur, ad gradum aliquatō deteriorem, forte ab intelligibili ad intellectualem, ab hoc deinceps ad rationalem, ab hoc iubiinde imaginalem, atque sensualem, a sphaera quodam superiore ad inferiorem, ac tandem ad elementa: id postremo contingit, quando alas, id est uires ad diuina tollentes in se coggerit in angustum, unde obliuiscitur diuinorum, præsertim si cum quodam in demones incidenti ad sensibilia diuerſentes. Neque tamen potest anima nuper cœlestis descendens in brutum præcipitari, siquidem aliqua brutorum cōmertia tanquam ad purgatorium animæ transmittuntur, postquam a cœlesti proprietate longius iam digressæ, humanos etiam mores exuerunt & inducere ferinos. Quam diu uero animæ in patria solo intellectu utentes, unā cum mundanis supermundanisque dijs mundum intelligibilem sedulo cōtemplatur, illic cunctæ pariter omnia uident, & si alteri & aliter omnia. Postquā uero intellectu mul, & ratione unā cum dijs undanis circa cœlestia corpora eorumque animas considerandas uiscoperunt, iam nō omnes omnia contuentur, sed hæc quidem plura, illæ uero pauciora. Hic iam ex nouem differentijs uisionem, nouem uitæ futuræ auspiciantur inītia. Quinctiam cum nouem sint præcipue, cœlestiū animæ, scilicet anima, mundi, simul & octo sphaerarum cœlestiū animæ. Quibus animæ nostræ, alis alijs potissimum illic habitatas accommodatae sunt, merito dum dimissis superioribus ad cœlestia potius se conuertunt, differentias nouem subire uidentur, ad ingenia nouem hic afferenda circa facultates nouem expediendas, nouē cōmuniter gradibus distributas. Vbi uero dicitur, hanc animam plura uidisse, quam illam, intelligēdum est, non solum numero plura, sed quodcumque uiderint pluribus rationibus, & ardentiori studio comprehendisse. Quæ igitur plura perperxit, ingenitū acutit Philosophicum, ad omnia perscrutanda natum. Ingenium eiusmodi cum sit ueritatis, & sapientiæ studiosum, in his autem prima sit pulchritudo, merito studium pulchritudinis

chritudinis secum attulit Ideo. Plato ubi cunctis nominat ipsum sapiens, ferme semper ad iugere soler, ipsum pulchrum: Pulchritudinis illius imaginem uisu percipimus & auditu. Quæ admodum, & hic Hermias, & Plotinus in libro de pulchro testatur. Merito igitur postquā nominauit Philosophum statim nominauit pulchrum cupidum, cui subdit, amatores atque musicū: Illum quidē propter uisibilem, hunc uero propter audibilem pulchritudinem: Anima uero quæ aliquando pauciora negligenti sue conspexit, cum regio descendit ingenio. Rex enim uniuersalē quidem apud homines prouidentiam gerit, sed Philosophus ampliora etiam cōtemplatur, Regem comitatur, bellicidux atque perpetuus magistratus Sed quæ anima rursus pauciora uidit, in uirum ciuilem & economicum mercatoremque descendit. Horum enim prudentia angustior est, quā prouidentia regis. Sequitur gradu quatuor gymnasticum ingenium atque medicum, quorum prouidentia infu per angustioribus limitibus coarctetur. Sed quidnā sibi uult quinto gradu ingenium sacerdotis, atque fatidici: Non diuinum hic sacerdotem, sed mercenarium, Plebeiumque intelligere, augurij extitque & uulgaribus ceremonijs occupatum, qui neque scientia, neque arte, qua superiores illi, sed consuetudine quadam nititur atque forte Sexto gradu a cōtemplationis liberalitate discedit saccultus imitatoria, quasi seruilis, quæ nō diuino Poætæ competit, sed humano similiterque minimo. Septimo quiuis artificis, & agricola externæ materiæ seruens, & angustiorum prouinciam habens quam imitator. Octauo iam longius distant simulatores, qui falso quodam prætextu rationis incedunt, Sophista philosophum simulans, declamator uero ciuilem. Longissimè denique tyrannicum distat ingenium, non tam quia regem simulet, quam quoniam pro oratione intro ducit arbitrium. Qualibet autem ingeniorum specie ad aliquid bonum uiri possimus atque malū. Ideo subdit Socrates, quicumque in aliqua uitæ specie iuste se gesserit, meliorem postea sortem reportaturū, quia uero iniuste deteriorem.

Tempora transmigrationis restitutionisque animarum. Animam nostram non fieri brutam.

Cap. XXV.

Indem enim unde, &c.] Numerus ternarius & denarius perfecti dicuntur: Quoniam ille quidē primus numerus est completus, hic autem quoniam est quodammodo numerus uniuersus. Denarius in se quidem ductus centenarius facit planum, redactus autem millenarius facit solidū. Rursus adhibemus ternarium ad mille, hinc etiam millia constituimus, denariū rursus ad mille, hinc cōscimus decem millia. Eiusmodi numeris propter perfectionem suā ad purgationē restitutionemque animæ, quoniam perfecta tandem euadere debet, Socrates utitur, nō quia tot proprie anni sint, sed ut intelligamus quorūcūque anni cōtingerint, eā perfecta ratione cōsumari debere, cōuenit & alia rationem illenarius transmigrationsi a generatione in generationē factæ, a corpore scilicet terreno in terrenū, uel hinc in aerium, uel uicissim. Numerus enim solidus significat terrā, quæ in Timæo figuratur cubo, significat etiam materiale corpus, scilicet elementū. Conuenit ter millenarius Philosopho studio cōfirmandus, quam quoniam oporteat animū in hoc corpore philosophatū, quando hinc migrauerit etiam in aërio corpore mixto philosophari. Quod quidē efficit, si in uita priorē ad finē usque philosophando perseuerauerit. Et quoniam oporteat in super exurum corpore mixto, deinceps in aërio puro meditationem philosophicam ad summam continuare. Hoc est igitur ter millenarius philosophatum esse: Vnde mox cœlo redditur, sapientiam pro philosophica tandem reportaturus. Oportet autem philosophari sine dolo, id est, non humanę sapientiæ gratia, sed diuinę. Celerius autem redibit, & melius, si unā cum sapientiæ diuinæ studio non modo diuinam dilexerit bonitatem, sed etiam pulchritudinem eius miratorem agnouerit ab inītio, & ardetè amauerit. Præterea numerus decem millia aliorum accommodatur ingenijs, qui non statim in prima post distellum uita philosophiæ studium capefferunt, uel in hac inceptum, in sequente minus recinerunt. Hinc in patria tardissimè reuertuntur. Quæ sanè tarditas per hūc numerum designatur. Iam uero cum nouem uitæ genera disposita fuerint, si in xeris aliquem iam nouem peregrinē eiusmodi uitas, cum inceptum quondam philosophiæ studium nequaquam continuauerit, cognoscere eum post uitas omnes nouem cogi rursus ad Philosophiam reuerti, quasi iam decimam, modo sit in patria reuerſurus. Id igitur per numerū decem millia significatū fuerit. His itaque gradibus ad idē animi reuertuntur, sed ad quid nā idem? Primo quidem ad eandē sphaeram ad stellam cui ab inītio accommodati fuerint, & hoc forte citius: Secundo rursus ad eandē ideam ad eundemque omnino cōtemplationis beatitudinisque gradum, quo aliquando fruebantur, atque id forte serius. Proinde cōtemplatiuæ Philosophiæ experies animæ, hoc deposito corpore, si iuste uixerint iudicio diuino mittuntur in quēdam cœli locū, id est, in aërem cum aërio corpore. Aer enim cœlum nobis est primum, si iniuste, sub terram. Terram exponere possumus, terrenum corpus hominis, quasi de homine terreno rursus transeat in terrenū, loca etiam subterranea supplicij deputata. Iudiciū uero diuinum sic uarias animas per ipsas animarum inclinationes, iam contractas ad conuenientia loca perducit, sicut uegetalis natura, alia quidem sursum leuitatem, alia uero deorsum per grauitatem. Non transit in bestiam animæ rationalis, ut fiat anima bruti corporis, sed cum in ferā uia affectum, & habitum commutauerit post hac in bestiarum commercia, ut Proclus.

Hermiasque

Hermiasq; uolunt, cadit, forte etiam bestiarū animal desuper applicat, diuino similiter. Iudicio de
 cemente: Nonnulli sunt, qui putent ratiōalem animam, atq; irratiōalē in eadem specie cōpuran-
 dam, quasi irratiōales animæ, nihil aliud sūt, quā ipsæ mæ, quæ ratiōales fuerāt, sed iam prola-
 pse. Hoc Socrates manifestē confutat, dicens anima ex bestia in hominē non uenire, nisi illāmet
 animam, quæ quōsdam fuerat hominis, illā, inquam, quæ ipsam prius inspexerat ueritatem, quasi
 anima hominis in alia specie sit, quā anima bruti, & si quando in brutorum commercium uenit,
 non fuerit corpori seruo pro uita, quoniam neque figura serini corporis animæ rationali con-
 ueniat, sicut neque irratiōali competit hæc corporis humani figura. Quod autem irratiōalis ani-
 ma illa bruti propria, quippe, quæ nunquam inspexerit ueritatem, nō ueniat in hanc corporis no-
 stri figuram, ostendit Socrates, dum proprium animæ nostræ describit officium, id est, ut conspe-
 ctis particularibus, colligere conceptum unum de illis possit uniuersalem, qui conceptus cōmuni-
 ter species dicitur, per quem ad uniuersalem formulam animæ naturaliter insitam, quandoq; per-
 ueniat, per quæ hanc ad ideam, quæ non solum dicitur species, sed existit. Id uero, nequit anima
 bruti quippe cum huillas idearum formulas insitas habeat. Peruenire autem hoc pacto per formu-
 las ad ideam, quod est animæ rationalis officium, nihil est aliud, quā reminsci intelligibilem il-
 lorum, quæ quondam uiderat in cœlis animus, sicut ibi mundanum Deum secutus, & quia Phi-
 losophus etiam in terris eisdem incumbit, quibus & mundanus Deus scilicet ille cœlestis, merito
 recipit alas quibus in cœlum uolet, ubi diuinus euadat, non tam cœlestium, quā intelligibili-
 um cōtemplatione, quemadmodum & cœlestis ille Deus, suus intelligibilem intuitu summo,
 pere diuinitus existit, diuinitate scilicet quadam supercœlesti.

*Quomodo contemplator fiat diuinus, diuinitēq; pulchritudinis euadat
 amator. Cap. XXVI.*

Talibus autem commentationibus, &c.] Legimus Philosophus dum rationes rerum omni-
 um perscrutatur, frequenter ex communibus naturis, quas deprehendit in singulis, commu-
 nes in se concipit. notiones, per quas ad formulas sibi insitas peruenit, per has tandem attingit
 ideas, per ideas excogitat sapientiam, bonitatem diuinam. His meditationibus recte utitur, si
 sapientiam bonitatemq; diuinam, cum primum inuenierit summō opere ueneratur, & colit, hinc di-
 uinitate prorsus impletur, & quasi sacerdos, (est enim theologus) ad summum dicitur expiatus,
 mysterialiq; Dionysio furore correptus. Hic itaq; solus ad furorem amatorum est propen-
 sus, cum enim per sensibilia consueuerit intelligibilem reminsci, sapientiamq; per hæc & bona-
 tem diuinam colere, merito si quando diuisibilem pulchritudinem intueatur attrētus, facit admo-
 dum per hanc diuinæ pulchritudinis recordabitur, quæ diuinæ bonitatis, & sapientie splendor
 existit, eamq; ardentem amabit. Furor hic amatorius tribus alijs præstantior est, tum quia ex opti-
 mis, id est, excidatur ipsa pulchritudine, sapientia, bonitate, & impletur unitate nostra, tū quia nos
 cum Deo efficacius firmusq; coniungit.

*Quod ingenium sit ad reminscentiam aptius, et quomodo pulchritudo maximē
 luceat, Cap. XXV.*

Vtenim dictum est, &c.] Animiæ nostræ in cœlo pro differētijs earum ducuntq; suorum, aliq;
 breuius uiderunt quā alia, breuius id est pauciora, uel breuiori tēpore, uel negligentius.
 Animæ igitur, ita breuius cōtemplatæ ingenium, huc afferunt neq; Philosophicum, neq;
 reminscentiæ diuinorum aptum, præsertim si educationem consuetudinemq; hic alienam à Phi-
 losophia sortitæ fuerint. Animæ uerò ampliora illie & amplius cōtemplata Philosophicum huc
 ingenium attulerunt, quæ si Philosophicæ in super educantur, facile per imagines diuinorum re-
 miniscuntur, eorum præcipue diuinorum, quæ similitudines suas ad sensus utiq; protulerint: Idæ
 quidem sapientie, iustitie, tēperantie similitudines suas animis indidere, corporibus uerò nequa
 quam, propterea uix recordamur illarum, & sero quidem, per instrumēta quædam occultat, scilicet
 syllogismos: Pulchritudo uerò diuina, quoniam est splendor ipsius boni, in ipsa idearū serie micat,
 imagines suas non solum ad animas, sed etiam usque ad formas sensibiles manifestē propagat. Hinc
 nos per interna, & per externa reuocat ad seipsam, & quanto plus habet luminis quā ideæ, tan-
 to magis mouet animos, & inflammat. Plus autem luminis habet, nō solum quoniam circa magis
 patet, præsertim per uisum sensum acutissimum. Sed quoniam illic non pars quædam, sed uni-
 uersus in cunctis splendor, & is quidem cōsummatissimus, sicut & pulchritudo corporis nō pars
 quædam est, sed uniuersale specimen & exactum, & sicut hæc nobis apparet, prior in corpore, sic
 splendor ille. Primus ascendentibus illic occurrit, maximeq; hic & ibi rapit, atq; delectat, sicut ue-
 nereæ uoluptas, quia totius corporis delectatio est, atq; manifestissima præ cæteris uoluptatibus
 maximē concitat.

*Quomodo Philosophi sunt à Ioue. Saturnus, Iupiter, qualis cōtemplatio in patria de luce illa, et quo-
 modo pulchritudo patet. Cap. XXVIII.*

AT qui pulchritudine tūc, &c.] Solq; Philosophorū animæ in cœlo cōtemplari dicuntur cū Ioue,
 quia quæ illie cū Ioue speculatur, ut potē quæ plurima uiderint, ueniūt in Philosophos cum Ioue

hinc id est, cum anima mundi, nam & illam, & ad Philosophum, amplissima cōtemplatio, & pro-
 uidentia pertinet. Philosophus dum sequitur Iouem, qui est anima mundi, sequitur etiam Iouem
 Planetam, sic enim Planeta Iupiter respondet intellectui animali, scilicet animæ mūdi. Sicut Satur-
 nus Planeta Saturno superiori, id est, intellectui duro atque separato. Plato uerò Philosophū pro-
 barnon Saturnium, & penitus segregatum, sed Iouialem, qui cōtemplatur atq; prouideat. Ani-
 mæ dum illic cōtemplantur ideæ, quæ beatā spectacula nominantur, dicuntur sacris imbuti my-
 sterijs, sacræq; operari, quoniam & per illas superiora suscipiunt, atque capiunt, & cōtemplatio il-
 la, non uisio sola est, sed etiam affectio quædam optabilis, pertinens ad naturam, & amor, gaudium,
 ueneratio, prouidentia, sed ut Socrates uerba declarant, hæc munera ad futurum Philosophū sum-
 mōpere pertinebant in luce pura, scilicet in luce summi boni, quæ intellectum copulat cum ideis,
 emicat autem per hanc lucem in ideis atq; ex ideis pulchritudo simul cūctis, emicat, inquam, quasi
 pro cœlestis, quoniam hæc diuinorum sola per omnia manifestē procedit, & sibi similitur, atq; hic in
 aspectum tam uehementer, quā si liquido prōdit. Ferreum corpus dicitur, quasi ostreæ testudo, quia
 quasi claustrum, & quoniam corpus primō uereq; uiuens est cœlestē scilicet ærium.

*Quod ingenium aptum ad reminscentiam, pulchritudinis influxus, amor alatus.
 Cap. XXI.*

Quæ ergo nō est mysterijs, &c.] Nuper sacris initiatus uel imbutus mysterijs dicitur animus,
 qui & in cœlo plurima audiuit, & in terris est Philosophicē educatus, hic solus ex corporis
 pulchritudine peruenit ad diuinam, sed gradatim pulchritudinis influxum per oculos ac-
 cipit, non humanæ solius, sed diuinæ. Hæc enim resplendet in ista. Influxus dicitur, quia nō solum
 mouet uisum, sed naturam penitus afficit, calore scilicet atq; motu, excitat ad sublimita, & reformat.
 Cætera satis uel hic, uel in libro de amore parent, ingenioso præsertim & amatorij. Deniq; cōcludit
 amorem alatum esse, quoniam amor, uel solus, uel maximē omnium nos eleuat ad sublimita, quæ
 quidem eleuatio amoris inde perfectis necessaria est ad salutē. Quapropter amorem necessitatē ala-
 tam uocat, uel natura uolantem. Fortē etiam sæpe necessariō nobis illabitur.

*Ordines animarum demonumq; secundum stellas, Venus Planeta siue lunō quomodo soror Iouis atq; con-
 iunx, quales anime huius pedissequæ, Deus uel demon cuiusq; agnitio uultusq; proprii
 demonis atq; Dei. Cap. XX.*

Quotunque igitur, &c.] Quot in sphaeris stelle, tot ordines sunt particularium animarum,
 siue dæmonicarum, siue etiam humanarum. Planetæ autem hic inter stellas connumeran-
 tur. Et quia unus est Planeta in una sphaera dux manifestus, appellati sunt mundi rectores.
 Ideo animæ Planetis attribuitur magis ad principatum aptæ uidentur, quā quæ fixis, sed aliq;
 ter alijsq; in rebus, circa eandem stellam multæ sunt animæ, uariæ uidelicet uarijs eisdem stellæ ui-
 ribus, & effectibus distributæ. Venus Planeta est soror Iouis, quia & ipse sicut illa, forma cœli est,
 sed quoniam est inferior eiusq; simul ualde capax, dicitur quoq; coniunx. Hæc ergo Iuno est ita fer-
 me Iupiter alter, quamuis minor, sicut Luna Sol alter. Dicitur autem Iuno non tam propter natu-
 ram propriam, quam propter Iouialem minus abundē susceptum. Per naturam uero propriam
 Venus dicitur, & amorem genitricemq; significat, propter Iouialem munus Iuno dicitur, & regna si-
 gnificat, neque tamen cum Philosophia, sicut Iupiter, sed cum clementia. Animæ huius Planetæ
 comites, si primam uirtutem sequuntur, Iunonem sequi dicuntur, suntq; lunonice, quæ secun-
 dum, potius sequi Veneream, atque Venereæ. Deus cuiusque nō modo est ipse cœlestis, sed etiam
 dæmon cœlestis, uel ærius illius Dei comes, eodem nomine nuncupatus. Anima, nunquam mutat
 ipsum Deum, sed potest mutare dæmonem, quando ipsam nimium permutat, fortē uerò neq; dæ-
 monum genus mittat, sicut enim semper Iouialis est hæc anima, licet aliter, ita fortē semper, ducem
 habet dæmonum genere Iouium, quamuis nō eundem numero. Siquidem circa multas Iouis præ-
 prietas, multi sunt Iouis dæmones, animæ quoq; multæ. Præcedunt autem ordines dæmonum
 Iouialis neque ad ultimos nobis proximōs, cæteriq; similiter. In qualibet ergo sphaera mūdi Satur-
 ni sunt, & Ioues & Apollines, & lunones, scilicet dæmones eiusmodi Deo subditi. Potest tamen ani-
 ma dum sub Iouio dæmone uiuit. Propter actionum diuersitatem à Martijs quoq; dæmonibus in-
 fluxum quoquo modo percipere. Apollineus autē animus est, qui solem solaremq; dæmonē ubiq;
 prefectum habet. Cum uerò finis uitæ naturaliter desideratus sit patriam cœlestem ad proprium
 Deum ire, merito ad finem huius maximē, cōfertur in ferris, secundum proprium Deum, & dæmo-
 nem eiusmodi uiuere. tam uerò nisi ingenium penitus peruertatur ad hoc ipsum sicut nos in statu
 quodammodo mouet, sed inuestigatio, & experientia promouet, atq; perducit ad cognoscendum
 prorsus & imitandum, & denique consequendum. Propositum est ita naturaliter, unicuique cog-
 noscere, imitari, consequi studium, & officium Deo proprio cognatissimum, atque eiusmodi pro-
 fessione cum Deo eadem ducere proprio copulari, fortunati admodum, qui statim ab initio eiusmo-
 di studium scilicet ingressi. Alioquin diligenter inuestigare coguntur. Sed prius quidē quis

ille sit tuus Deus cognoscendum est, quam actionem imiteris. Id autem inuestigatur externis, quod fortunis, quæ nobis extra contingunt: Inuenitur uero melius intra nos, ex affectibus cogitationibusque nostris: Vtrum enim hæc loualia sint, scilicet Philosophica, ciuilia iusta, an Martialia scilicet uehementia, an Apollinea, scilicet ad præfagium & poesim, & Musicam, Medicinamque pertinent, an Iunonia, scilicet regia elementia quidem, sed non admodum Philosophica. Amor ingens talis summopere declarare solet, qualia enim præ cæteris amas, & qualibus natura, potissimum delectaris, talis ferme est genius Deusque tuus: nihil autem ardentius amas, quam in homine pulchritudinem corporis scilicet atque animi, ex hac ergo maxime Deum tuum pendere potes. Si enim præteris louialis formas, animas, amas, louiali genio & cõmendatum existimato, & si sperare potes in ipso, quod Ioniam hæc ardentem ames, te insuper multo magis hinc effici louium, sunt enim hæc studia perquirenda. Scis autem quæ ad louem studia pertinent, talia deinde summopere cole scilicet, quod amatum instrue: Ambo, sic ad louem conuersi louiales potissimum euadent, cõmunicantes inuicem quicquid per conuersionem illam haurire licuerit. Hic est finis amoris, proprium Deum simul cognitum colere, cumque illo communiter copulari.

Auriga et equi, quomodo quis capiatur amore, quomodo afficiatur amator. Cap. XXXI.

Comprehenditur autem quisquis, &c.] Qua significatione aurigam, & equos in anima nobis, etiam separata, & in animabusque diuinis, Plato ponit, supra narrauimus. In anima uero cõmunicata, passionibus corporeis agitata, pro auriga rationem intelligentiamque participare esse uult, pro equis irascibilem concupiscibilemque potentiam: illa quidem est equus melior, hæc uero deterior. Et quoniam significationem illud prius hinc iam quodammodo mutat, non dicit simpliciter, ut illi aurigam, atque equos, sed aurigalem speciem, & formas equorum. Describit uero per æqualitates, qui boni, animalis, qualitatibus irascibilis magnanimamque uirtutis: Per qualitates autem equi mali, animalis conditiones concupiscibilis ignauiorisque naturæ. Inter hæc Plato tanquam iuuenis figuris poeticas, & effectata quadam equorum, amorumque descriptione gaudet atque ludit. Plato rationem in cõpote collocat, ut principem in arce: Iracundia uim in corde, tanquam ordinem militarem pro ratione propugnaturum: Concupiscendi potentiam in iecore, tanquam opificum, agricultorumque turbam. Irascibilem concupiscibilem præstantiorem putant, & rationi propinquiores, ac sæpe pro ratione insurgentem contra concupiscentiam. Ideo illam elata ceruicem describit magnanimam, & uidentem aquilinam, id est, regiam, participem pudoris, rationi magis obtemperantem. Concupiscendi uero uim opposita ratione designat, obliquam scilicet, à ratione longè deuiam, ac infirma declinantem, multiplicem, quia libido se circa plurima uersat, abiectam, & ignauam, impudentemque, & rationi minus obedientem: Ratio sæpe pulchritudinem nuper inspectam secum reputans allicitur ad amandum: Natura enim pulchritudinis est amabilis, sicut bonitas simpliciter appetibilis. In ære uis irascibilis, circa quam est cum audacia indignatio, pudor, atque timor, gloriaque cupiditas, iam exitum rationis instinctum prosequitur circa pulchrum, quasi quiddam gloria dignum, neque ratione ad uisiora deflectit, sed concupiscendi natura trahit interim ad coitum, atque generitum, huic sæpe irascibilis indagatione pro ratione repugnat, quoniam appetit gloriam, timet infamiam, odit mollitiem. In hac pugna concupiscibilis sæpe imperat, ut ad pulchritudinem sensibilem saltem cõsuetudine quandam proprius accedatur. Sed in hac propinquatione ratio scilicet penes ingenium, philosophicum ex sensibili pulchritudine intelligibilis quodammodo recordata, & ipsa ad illam properat, & equos retrahit pro uiribus ab instituto circa sensibilem contubernio. Facile quidem retrahit irascibilem, concupiscibilem uero difficile: hæc enim rursus increpat, quod propter subrusticum pudorem abstineat: Cohibet hanc ratio rursus saltem differre commercium cogens, hæc iterum ad contubernium incitat: Ratio tandem scilicet in Philosopho domat concupiscentiam. Eiusmodi pugna continentis est, qui postea temperatus euadit, tandemque diuinus, scilicet à pulchritudine sensibili ad intelligibilem prouectus diuinitusque afflatus.

Quomodo amatus redamet amantem. Cap. XXXII.

Vtpote igitur omni cultu, &c.] Amatus autem animaduertens se à tato uiro coleri, uicissim colit, & amat, & ueneratur: Eius cõsuetudine tandem adducitur, ut ferme, tam uehementer amet, quam ardenter amatur. Hac igitur ratione diuinæ pulchritudinis occultus influxus, qui per sensibilem pulchritudinem in philosophicum influxerat amatorem, uicissim refluit in amatorem, diuinamque conficit amicitiam.

Quomodo amando, et redamando, fiat reditus ad sublimia, uel contra. Cap. XXXIII.

Quare si secundum, &c.] Si amator & amatus moraliter & philosophice fuerint educati, atque ita semper in amore amicitiaque perseverauerint, alias denique reueperant ad astrum suum reuelaturas, postquam scilicet tria certamina expediuerint eum uictoria, quorum unum scilicet ultimum & maximum animæ bonum. Nominatur certamina uerè Olympica, non quia ab Olympo monte, sed ab Olympo cælo. Tribus uero certaminibus uincit, qui per philosophatum fuerit,

fuerit, quemadmodum in superioribus est expositum, uel qui primo quidem inferiores animæ uires omnino intelligentiæ subdidit, secundo sapientiam cum furore diuino fuerit cõsequutus. Tertio resumptis aliis ad cœlestia reuolauerit. Rursus qui primo quidem à corporea pulchritudine ad mortalem animæ pulchritudinem se cõuertit, secundo ab hac intellectualem eiusdem animæ pulchritudinem: Tertio ab hac intelligibilis in intellectu primo lucentem, quemadmodum in Conuiuio declaratur. Si quis autem natura quidem propter generositatem sit propensior ad amandum, sed neque philosophice ab initio, neque moraliter institutus, postquam illaqueatus est amore, non nunquam ad uenerem coitum forte delabitur, & si propter eiusmodi lapsum integras alas recipere prohibetur, tamen propter mirificam uisum amoris naturaliter attollentis, præparatur ad alas. Id quidem Socrates tetigit ut sublimitatem amoris exprimeret, qui etiam affectui cuidam deteriori permittus, animam interim quantum in re est illeuare non deriuat. Itaque si quemadmodum probabile est, tempore procedente, tamque generosus libidinem quidem amputet, amoris autem sublimitatem retinens efficit amicitiam. Hac uita defunctus non præcipitur ad imum, sed in ære quantum sic est purgetur, donec ad summum philosophetur. Quia autem nec per Philosophiam, neque per amoris instinctum, utpote qui nunquam Philosophatus fuerit, uel amauerit, ad sublimia est erectus nouem annorum millibus in digere dicitur, ut purgetur aliasque refumar. Si enim per nouem uitarum gradus processerit, nondum cælo dignus erit, nisi adhibitum peruenerit Philosophicum.

Vtrum liceat declamationes conscribere. Cap. XXXIII.

Hanc tibid dicitur amor, &c.] Socrates ab amore Deo amatoriam artem Philosophiamque petit. Queritur utrum præstantem uirum deceat orationes sophistarum more conscribere. Probatur omnes id optare, ut ex scriptis apud posteros celebratur. Concluditur non esse turpe scribere, sed male scribere. An cum Aegypti locus asperrimus per antiphrasin proverbio dictus est dulcis. Similiter qui orationum conscriptionem uerbis damnant, tanquam rem læuam aut ambitiosam, contraria loquuntur atque sentiunt, ipsi enim interim tanquam rem præclara mirifice delectantur.

Allegoria fabule de cicadis, musis, demonibus. Cap. XXXV.

Socrates, quæ nam igitur, &c.] Fabula cicadarum poscit allegoriam, siquidem superiora quoque tanquam poetica ferme omnia sunt allegorica. Quid mirum demones per cicadas significari? Cui diuina dæmonibus, per equos fuerint designata. Ita Platonice uisum, non Hermiæ solum, sed etiam lamblicho. Horum ego uestigia partim quidem sequor, partim uero probabilis ratione prouorico. Ipse quinetiam Socrates allegoria hic quoque manifestè desiderat, ubi ait non decere musarum studiosum uirum rerum eiusmodi ignarum esse. Denique cicadis introduci dæmonia negare non poterit, quisquis earum officium hic audierit, quod Plato sæpe alibi, præsertim in Conuiuio, dæmonibus proculdubio tribuit, autant nobis supra caput, disputant inuicem, nostra interim contuētur, improbant malefacta, benefacta probant, tanquam humanarum rerum obseruatores, quod dæmonibus Hesiodus quoque dedit. Suscipiunt diuina munera, ad nos traducunt, dijs officia nostra reuocant ad musas accedunt. Hæc & similia hic uerba Socrates, dæmones aëreos per cicadas accipere uoluit. Sicut enim hæc animalia cantu, id est, sono quodam, per se sonum eiusmodi aëris haustu uiuunt, denique postquam uidentur mortua, intrinsecus resonantur: Sic aëri dæmones boni in qua, cantu id est, contemplatione diuinitatumque laude uiuunt, cõtenti aëre, & quam facillè distolluunt uidentur, tam facillè perpetuo aëris haustu intrinsecus recreantur. Videtur autem hæc homines in dæmones quandoque renasci, non in dæmones naturales, sed aduentitios, quando sublimes hominum animæ ad horum dæmonum cõmercia transferuntur. Sed quoniam pacto finguntur homines ante musas? Quia uidelicet ante musarum influxum rudes habentur. Proinde sub bonis dæmonibus sunt & mali, quorum insidiosis, & illecebris animæ quasi cantu Syrenum in oblectamentis corporeis detinentur, quo minus ad portum cœlestis patrię reuertantur. Videntur anime bonorum quoque dæmonum influxu quodam in corpore quodammodo detineri, seorsum tamen ab iniustitia. Nam boni dæmones interea reuocant etiam ad diuina. Musæ contemplationes harmonicas nobis afferunt, quicunque has attentius auscultat, atque hæc studia prosequuntur, humanorum obliuio mundo mori uidentur, quemadmodum de Philosopho scribitur in Phædone. Quoniam uero sola mentis alimonia uixisse uidentur, musis uidelicet persuadentibus, nimirum hos ita mundo mortuos, musæ in dæmones illos transferunt, qui per cicadas significati sunt, qui sanè dæmones ad musas tandem ipsas peruenire dicuntur. Si quidem animæ iam diu Philosophatæ ad cœlestia reuocantur. Musæ uero ad cœlestes sphaeras pertinere putantur. Si modo Calliope quidem sit anima mundi. Præuia uero cœli primū quod Socrates ibi significat, ubi Calliopem musarum antiquissimam iudicat, Vraniam uero secundam. Sed de his in quarto Theologiæ satis. Calliope & Vrania pulcherrimam uocem dicuntur emittere: Si quidem cõtenti ipsi cœlestes, quos Pythagoras etiam audiuisse fertur, potissimum sunt ab illis. Philosophia duobus maximè utitur, auditu scilicet disciplinarum, & aspectu cœlestium. Auditum quidem & disputatio philosophica pertinet ad Calliopem. Aspectus autem pertinet ad Vraniam. Antiquior autem uidetur auditus quam aspectus, qui ppe cum antiquiora doceat, & denique plura tamen uno quodam actu plura uidere, quæ audire uidemur. Cõcluditur in meridie sub æstus sub alto sole non dormitandum, non abutendum diuini solis lumine, & calore nostris mentibus aspirantem.

SOcrates. Igitur quomodo, &c.] Orator recte de re aliqua dicitur in primis res scientiam habere debet. Si enim populo de bonis, iustis se persuasurus sit, hæc uero ignoret ipse pariter atque populus, sed nosse poterit, tandem populo sibi nocerebit, ueluti si audierit uterque equum esse bellicis apertissimum, opinetur autem asinum esse equum. Sed iactura ex hac ignorantia, proficiscens forte leuior futura est atque ridicula. Damnum uero ex ignorantia bonorum atque iustorum, perniciosissimum. Non enim hic, ut pro uerbis fertur, de asini umbræ, id est, de leuissima re tractatur, sed de ipsa uita sine uitaque tota deliberatur.

SOcrat. Num ð bone uir rusticus, &c.] Communis illa facultas quæ dicitur oratoria non est asuera, quoniam non ad uerum bonum spectat, sed apparatus, neque tam certa ratione, quam usu uirtutis. Præterea neque perfecte persuadere dissuadereque potest, nisi coniunctam Philosophiam habeat. Oratoria profectio non solum circa conciones publicas uertitur, sed etiam in priuatis disputationibus suam uim exercet, nec usquam poterit allequi similia uero, nisi teneat ipsum uerum. Non ergo ualebit per uerisimilia facile quenquam fallere, nisi nouerit ueritatem, neque deducere aliquem a contrario in contrarium, nisi per media multa minus deinceps, minus ue similia clam subducatur, id uero consequi sine Philosophia nequit.

SOcrat. An uis in oratione Lyfiæ, &c.] Localium deorum hic, & sæpe alibi mentionem facit. Locales autem nominat non solum quia superior prouidentia alios alij præferit regionibus atque rebus. Sed etiam quia regiones, resque alia magis, quam alia huius, uel illius mundani Dei particeps esse possunt, quatenus ad diuinum affectum suscipiendū parationes existunt. Sicut etiam alie Solares dicuntur, alie uero Lunares. Tameñ Deos sub Luna locales præcipue nominat. Hi enim minus uniuersalem, quam cælestes prouidentiam Sortiri putantur. Sub dijs localibus locales quoque sunt dæmones, sub uno quoque plures, magis etiam particularem nacti curæ. Quos paulo ante sub nomine cicadarum, & hic sub appellacione cætorum interpretumque expressit. Ex differentijs localium deorum atque dæmonum differentia multæ occultæque, & maxime locis uarijsque rebus contingunt, præsertim ad ingenia, mores, leges, fortunas, imperia pertinentes. Socrates igitur in firmitatis humanæ conscientis, non solum intentionis, sed etiam elocutionis exactæ munus, tanquam gratas atque pius se illinc accepisse fatetur: ita uidelicet superiori prouidentia disponente, cui bonorum omnium gratia in primis sunt habenda.

SOcrat. Age itaque pro cæmptum, &c.] Reprehendit Lyfiam, cum genus amoris, non in suas partes diuiserit, quarum altera quidem uituperabilis sit, altera uero laudabilis, sed amorem simpliciter ipsum absque insectione uituperauerit. Præceperat amorem primo definiendum: At uero nunc, non recordari, an definiuerit, & merito, nam diuino furore conceitus definiuit, nunc uero tanquam alter quidam non recordatur. Quod autem recte definiuerit, atque in hoc Lyfiam superauerit, attribuit merito localium numinum beneficio, ubi panæ Mercurialem commemorat. Nymphis ingeniosis Mercurialibusque præfectum. Dionysius, Musæ, Pan, Nymphae. Socrate afflauerunt; Dionysius præstitit mentis excullum, Musæ Poësim, Pan facundiam, Nymphae uarietatem.

PAufanias, aliter Phedrus mearum quidem rerum status, &c.] Præcipuum in oratione est ordo, ut a prioribus ordiatur. Caput habet a sequentibus differens quidem, sed natura conueniens, habeat & media membra capiti, & pedibus, & inuicem necessario quodam ordine copulata, tanquam animal bene compositum. Nec non habet oratio Lyfiæ.

SOc. Hanc ergo ne nobis, &c.] Dimissa nunc oratione Lyfiæ, duas de amore orationes suas iterum adducit in medium, unam quidem uituperantem, alteram uero laudantem: Earumque exemplis artem dicendi docet, ut quemadmodum ipse tractaturus de amore, definiuit, atque diuisit, ita ceteri faciant. Dicitur est quid furor, Diuisus furor in humanum atque diuinum: Diuinus in quatuor species. Inter hæc nota, ubi dicit amatorum furorem esse Veneris, exponi ab Hermia, Veneris esse pulchritudinem: Ideo amorem sequi Venerem, dum sequitur pulchritudinem. Quicquid alij Platonici sentiant alibi, Amorem uocat pulchrorum præsidem puerorum. Nam puros tenerosque dicit animos præcipue nuper de cælo profectos. Præterea necessariam omni arti dicendi probat diuidendi, definiendi que peritiam. Diuisio quidem ex uno communi in particularia multa procedit, sed pedetentim procedere debet. Peritia uero quæ ex multis contendit ad unum, uel definitiua est, quæ ex genere differentijsque speciem unam conficit, uel resolutiua, siue a particularibus ad uniuersale conuergens, siue a compositis ad simplicia sese conferens.

SOc. Hanc ego diuisiōnē, &c.] Artē ab uno ad multa, uel a multis ad unū eo ferme modo quo diximus, ritē, pcedere, tanquam munus diuinū colit, non hic solum, sed etiam in Philebo, Re. Pu. Parmenide, Sophista

Sophista. Politico, eamque non logicam esse uult uerba tractantem, aduentitiosque conceptus, sed Metaphysicam, ideales species contemplantem, communissimas in minus communes ordines diuidentem, uicissimque particulares in uniuersales debitis gradibus colligentem, subiungit eos, qui communi oratores habentur artificio diuidendi & componendi non recte uti, eorumque facultate absque hoc artificio non esse artem, narrat orationis partes, & oratores, & qui in quauis orationis parte præcellere uideantur.

SOcrat. Mittamus exigua, &c.] Possidere artem, non est solum habere necessaria rudimenta, que quasi partes & materiæ sunt, sed ipsam quoque conuenientem cunctorum formam, usumque rationalem ad finem artis præcipue conducentem.

Talis profectio, ð Socrates, &c.] Tria omnibus artibus, necessaria, ingenium, doctrina, exercitatio. Philosophia necessaria est ad maximam cuiusque artis perfectionem. Ad perfectionem artium maximarum duo potissimum requiruntur, mentis sublimitas, & uis ad agendum efficax. Hæc duo philosophia præstat. Ut medicum necessarium est cognoscere naturam & corporis, & rerum adhibendarum, sic oratori naturam animorum atque sermonum, imo & uniuersi, ignorata enim uniuersi natura, non potest natura uel corporis, uel animi perfecte cognosci.

SOcrat. de natura igitur, &c.] Perfectus Orator scire debet, animam quamlibet humanam intrinsecus esse suapte natura multiplicem. Habere enim rationem, imaginationem, sensum irascibilem, atque concupiscendi uires. Item alias animas, alij suis uiribus uti quam plurimum, & aliter inter se aliterque affectus esse. Rursus ex corporum differentijs nonnullas differentias reportare. Nosse præterea debet qualibus sermonibus, qualia moueantur ingenia, & suos cuique sermones accommodare, quemadmodum Musicus, alios alij adhibere concentus.

SOc. uerba quidem ipsa, &c.] Orator communes, quas dixi, regulas consecutus, cum prodit in forum, mox oraturus, sagaciter explorare, & persentire debet, quod plurimum ingenio sint auditores, si modo suos cuique sit sermones adhibiturus. Præterea oportunitatem in singulis obseruare, ut pro loco, tempore, persona, loqui sciat, atque silere, & qualibet orationis parte decenter uti.

Cæterum scriptor ita, &c.] Fabula fingit, lupum cum uideret oues, tum a pastoribus, tum a canibus deorari, exclamauisse, ð si ego id fecissem, quātus rumor, &c. Similiter popularis orator, ubi aduertit oratoriam a Socrate adeo extolli idque multis uerbis, ut ipsam cum Philosophia ueritatem rerum teneat, profus obijciat. Si nos oratoriam tantum extulisset tanquam prolixæ, ð quantus inter Philosophos rumor contra nos esset exortus. Oratoria siquidem apud nos non adeo superba est, ut uerum sibi arroget, uerisimili contenta est, quod non sapientis quidem probabile sit, sed uulgō.

SOc. ð quam callide astruas, &c.] Affirmatur iterum uerisimile cognoscendi non posse, nisi cognoscatur ipsum uerum. Idque haberi non posse absque Dialectico artificio recte procedente ab uno ad multa, & a multis ad unum. Oratoria finem esse, ea ad persuasionem dicere, quæ non solum quomodolibet moueant auditores, sed etiam quæ sapientiores & meliores efficiant, præsertim circa diuinum cultum. Præterea compositis laudibus celebrare deos. Id Pythagorici Orphicique fecerunt atque docuerunt. Non enim hominum serui sumus, sed deorum.

SOc. de arte hætenus & instituta, &c.] Genus disciplinarum in primis pertinens ad Mercurium, continet Arithmetica, Astronomia, loquendi scribendique artificium, artificiosissimos quoque ludos. Mercurij uero numen primo quidem cogitandum, loquendi scribendique, ad hæc potissimum, & talia pertinens. Secundo in quodam intellectuali supra mundum Deo. Tertio in facultate quadam animæ mundanæ tali. Quarto in Planetæ Mercurio. Quinto in Mercuriali dæmonum ordine. Sexto in animabus humanis, Mercurij Mercurialiumque pedissequis. Septimo eadem gradu locamus animalia cæterasque Mercurialibus quibusdam proprietatibus insignita, ut Ibis & simias, canesque sagaces. Narratio Socratis allegorica, & analogica est. Naucraticam Aegypti locum esse summopere Mercurio subditum: Tameñ Mercurio Aegyptus quoque tota subigitur. Item in hac urbe quondam hominem floruisse, Mercurialis numine plenum. Vt pote cuius animus olim Mercurialis extitisse in cælo. Hic primo Theut. id est, Mercurius Deusque nominatur, hoc uidelicet Deo plenus, Deinde dæmon, ut declaratur ab ipso Mercurio Deo per Mercurialem dæmonem, ad animum Mercurialem eiusmodi dona traduci. Mercurialis animus simulque dæmon inuenta sita in regem thammam referunt. Et si regnauit homo Thamus in Aegypto analogice tamen Thamus est nunc in cælo, uel supra cæelum Mercuriale, Ammon autem superior ille Iupiter munus Mercuriale comprehendens, non iniuria inferiores in iudicio inuentorum a superioribus dependere dicuntur.

Concluditur denique, nos disciplina scribendi, & qualibet alia recte uti posse pariter, & abuti, atque ita scribendi peritiam recordationi, sapientiaeque seruituram, nonnunquam etiam posse propter humanam negligentiam, uel confidentiam ad opposita labi. Inuentio quidem ad instantum conceptumque naturalem pertinet. Iudicium autem atque discretio ad rationem intelligentiamque perfectam, hoc ergo praestantius est. Vtrumque simul refertur in Iouem Ammonem, Scorum uero inuentio quidem & quasi materialis quaedam artis forma in Mercurium daemonicum uel humanum. Iudicium uero & usus, & finem duces ad Thammum Mercurio humano, uel daemonico superiorem. Etsi narratio uidetur sub eadem Thammum Ammonemque comprehendere, ratio tamen exacta distinguit. Ibi uero Aegyptum ferunt, quasi Ciconia similis. Quae figuram cordis habet, persisib. incedit aequalibus, Oua parit gurgure, sicut suos foetus Mercurius. Haec & alia quasi Mercurialia symbola, sapientiam, geometriamque, & eloquium interpretationemque significant.

Venerabilem uerum usum scribendi. Cap. L.

PHæ. Facile tu o Socrates, &c. Phædrus obiicit Socrati, quod inuenta sua frequenter attribuat Aegyptiis, atque cæteris: Quod autem dijs attribuat, non audet obijcere. Respondet Socrates, non attendendum quis dicat, sed quid dicatur. Atque uerum bonumque etiam ex querit, si loquatur suscipiendum. Sermonem uerum a docente discens animo impressum, multis rationibus anteponeit scriptis. Scribere quidem non uetat, sed confidentiam damnat in scriptis. Damnata inquam, ipso Iouis Ammonis oraculo. Quod in superioribus Thami regis consilio est expostitum.

Vfus scribendi. Cap. LI.

SOC. Omnino sed hoc quoque, &c. Adonis orti sunt, qui non fructuum, frugumue, sed floribus gratia coluntur. Quicumque literis doctrinas mandat, hortos eiusmodi se colere putet quasi ludens. Qui sane ludus ludorum omnium est pulcherrimus. Meliorem uero agriculturam, seriamque & summo studio dignam exercet, qui disciplinas dignis mentibus inserit. Confirmatur eadem in epistolis. Sequitur conclusio rursus de recta ratione dicendi.

Vfus scribendi. Cap. LII.

SOC. Quod autem de illa, &c. Paruifacienda sunt eorum scriptorum ingenia, qui scribendi ministerium summo studio dignum, estimant. Confiduntque disciplinam in scriptis perpicuam, tutamque fore, neque quicquam alius secretiusque cõtemplatur, quam quod calamo scriptisque comprehenditur. Contra uero uenerandi sunt, qui altiora cogitant, quam loquantur, legitimosque intelligentiae foetus non chartis sperant commendare, sed animis, & his quidem mysterio dignis. Scribendi uero usum existimant quasi ludum, huius sane cognominari recte Philosophi possunt. Sapiens autem solus Deus est iudicandus.

Oratio ad Pan localesque deos, quidem optandum. Cap. LIII.

PHæ. Tu uero quid facis &c. Iphocritus ingenium, quoniam ualde philosophicum esset, omnibus oratorum ingenijs anteponebat. Socrates iterum in insignis pietate uir, quem admodum ab initio passimque per dialogum similiter, & in fine omnem inuentionis elocutionisque uirtutem Deorum beneficio tribuit, & quoniam Deus ille supernus saepe per medios agit nobisque propinquos locales saepe deos commemorat. Ad quos & orationem nunc suam postremo conuertit. Sicut in superioribus iterum, iterumque seruauit. Perit autem id præcipue bonum, de quo plurimum est in hoc dialogo disputatum, pulchritudinem scilicet intimam, quam in sapientia declarat existere. Cætera quidem ad orationem hanc attententia in Alcibiade minore tractauit. Quid uero sit Pan, cæterisque hoc in loco diu, breuiter audi. Cerrum est & hunc, & illos esse locales sub Luna deos, sed Pan nominatur, uelut omne, quoniam in ordine localium gradum tenet amplissimum: Sicut enim supercelestes dii ad intellectum primum, coelestes autem ad mundi animam, sed ad Panam passim sub Luna regnantem sublunares dii, daemonesque omnes locales, inquam, denique referuntur: Sicut uero summum Deum Pan Platonicam ratione, hic, sed alia sum locutus.

IN APOLOGIAM SOCRATIS EPITOME.

ANtiqui gentium Theologi in tres diuisi sunt sectas. Alij quidem daemones solum sacrificantia, diffidentes, ut arbitror, uota hominum ad coelestia peruenire. Alij uero coelestia quoque colebant, putantes illa non uiuere solum atque intelligere, sed etiam radijs suis circumspicere cuncta atque audire, ideoque tam sacrificiorum ritus ab eis prospici, quam supplicium laudes precesque exaudiri: ueruntamen animorum in corporibus his uiuentium uota, ad deos illos qui nullum cum corporibus commercium habeant, peruenire non posse. Alij denique hostiosos deos in primis uenerabantur iudicantes a summis rerum causis effectus omnes etiam humanos tam cognitione, quam uirtute perfectissimè contineri. Deos uero uocabant, tum uisibiles, id est, coelestes, tum inuisibiles, id est, super coelestes, quos nostri uocant angelos.

angelos, & ipsi deos quasi proximos summi Dei contemplatores atque ministros. Præterea triplicem hi prouidentiam esse putant. Vniuersalem quidem in Deo, per quam omnibus omnia prospiciat atque praebeat. Minus uero in dijs uniuersalem, per quam omnibus quidem consolant, non omnia tamen munera, sed quaedam omnibus exhibentes. Particularem denique in daemonibus, qua uidelicet quaedam quibusdam iam largiantur. Et daemones quidem in totidem distribuunt ordines, quot in caelo sunt stellas, ut alij Saturnij sint, alij Iouales, alijque similiter. Cunctos autem ordines & in igne collocat, sed ignea ratione, & in aere puro, sed ratione aerea crasso, ratione uidelicet aquea. Hos aqueos arbitrantur alios alijs speciebus uiuentium praesidere, sensualisque & uegetali ubique naturae fauere. Quos Plato inquit, statim ab initio malorum plurimis uoluptatem immiscuisse. Aereos autem daemones rationali potius fauere potentiam, eamque a uegetali sensualisque natura quodammodo segregare. Igneos tandem discursum rationis ad sublimiora cõtemplanda conuertere. Atque hoc pacto uoluptuosa uitae daemones aqueos, actiuae aereos, contemplatiuae igneos dominari. Cum uero deos immortales atque impatibiles arbitrentur, homines uero mortales atque patibiles, daemones omnes quidem affectu patibiles, superiores uero mediosque etiam immortales, infimos uero longauos. Præterea in omnibus affectus erga corporea collocant: sed in primis secundum quandam tranquillam prouidentiam morè: in secundis humanos quidem, sed moderatos: in tertijs ad perturbationes nostras iam declinantes. Item daemones alios naturales ab initio constitutos, alios peregrinos, scilicet hominum animos in aerea translatos corpora, hominesque ea, qua antea consueuerant ratione curantes. Præterea alios daemones plagis terrae maioribus, alios angustioribus urbibusque praesse. Quosdam etiam homines singulos gubernare, quos animae labentes in corpus fuerint pro uitae electione sortitae, deinceps electae uitae duces, & exploratores, & iudices. Proinde animas hominum alias Saturniorum demonum, alias Ioualium, alias aliorum tum siderum, tum daemorum naturis accommodari. Corporum quoque nostrorum complexiones simili quadam ratione distingui. Animalia item & plantas, metallaque & lapides ad siderum similiter daemonesque uarietatem inter se natura discerni, ut alia inter haec solaria sint, alia uero lunaria, cæteraque similiter. In his quae diximus, Platonicam omnem sacrificiorum, oraculorum, diuinationum uim consistere arbitrantur. Profecto & ipse Plato antiquiores Theologos imitatus, & Platonici omnes oraculorum historiam ubique tanquam accipiunt, rationibusque confirmant. Mitto quantam his in Phædro adhibeat fidem, quantam & in Timæo, in Phædro quidem humanam sapientiam præ illa quae ab oraculis furoribusque diuinis habetur nihili pendens: in Timæo autem dicens eatenus a Philosopho de rebus diuinis affirmandum esse, quatenus diuinis oraculis confirmetur. Mitto quam plurima apud Platonem similia, Certe in Apologia totam Socratis sui defensionem ab oraculis uaticinijs auspicatur: imò uero, quod maximum est, totam Socratis & sapientissimi, & iustissimi uitam asserit tum Apollinis oraculum, tum ad sui cuiusdam daemones uaticinium institutam. Si quæras qualis Socratis daemon fuerit, respondebitur igneus, quoniam ad contemplationem sublimium erigebat. Item Saturnius, quoniam intentionem mentis quotidie mirum in modum abstrahabat a corpore. Attributus quoque ab initio, non acquisitus. Nam sibi a puero dicit aspirauisse. Non prouocabit unquam, quia non Martius: sed saepe ab actionibus reuocabat, quia Saturnius. Item non adhibebat calcaria uitro satis per se ad honesta propenso, sed cohibebat freno, ubi in eligendis ad finem uis ob coniecturarum fallaciam posse decipi uideretur. Aspirabat menti, ostenta oculis, uoces auribus strigerebat. Sed quibus oculis, atque auribus? uisui uidelicet atque auditui, qui per omne eduntur corpus aethereum sub manifesto hoc corpore latens. Poterat autem Socrates per aethereos sentire sensus, ab elementalibus sensibus se facile seuoans. Ostensa cernebat per eodem sensus & somnians pariter atque uigilans. Similiter Auicennam probat Prophetas angelorum & species cerne, & uoces audire. At cur Socrates paucisque similes daemones suum animaduertunt? Quoniam pauci uel genitura, uel disciplina daemonici sunt, plures humani, plerique ferini. Cur item alius daemonem, alius Deum uocat. Quia sublimis daemon Socratem quasi Dei interpres nunciisque afflabat. Sed nūquid ipsum Socratis intellectum possumus daemonem nuncupare? Possumus certe. Nam Timæus inquit, Deum nobis supremam animi partem tanquam daemonem tribuisse. Rursus in Sym-

posio ipse mentis amor ad diuinam pulchritudinem contemplandam, daemon cognominatur. Verum præter hæc necesse est superiorem nobis substantiam demonis præfere, propterea quod ut in Symposio Legibusque probatur, humanum genus utpote à diuinis maximè distans, media quadam natura indiget, qualis est dæmonica, quali conciliatrice. Neque iniuria diuina prouidentia, ut in Politico Protagoræque probatur, demones nobis præfecit propinquiores quasi pastores, siue ut in Critia dicit gubernatores. Homo siquidem in hac ignorantie caligine constitutus, innumerisque fortunæ uel malis agiratus, uel distractus illecebris, ad constitutum sibi à Deo finem absque perpetuo Dei auxilio peruenire non potest. Hinc probat Deum nos dæmonibus purioribus quasi rectoribus commendasse, qui uaticinijs, augurijs, somnijs, oraculis, uocibus, sacrificijs, inspirationibus adiuuarent. Horum uerò ex numero esse uult familiarem Socratis dæmonem à mente Socratica differentem. Hæc enim Socratem sæpe prouocat nuntiam. Item hæc nisi loquatur, aut scribat, docere non potest. Ille uerò ut in Theage probatur, multos etiam silendo docebat. Præterea quod & uoce, & signis Socratem corrigat, significat dæmonem hunc aliquid esse præter mentem. At si minus tibi placet & familiarem hominis ducem dæmonem appellare, saltem, ut placet nostris, bonum angelum appellato. Post hæc Apologia nos cogit non nihil de oraculis statuisque tractare. Principio si quæras quam ob causam dæmones solita illa quodam miracula nostris seculis non efficiant, respondebitur, Christum & demones malos suo illo imperio priuauisse, & hominibus tum omnem dæmonum cultum, tum artem dæmonicam sustulisse. Si uis interroges, qua ratione uel in statuas, uel in homines dæmonum trahatur influxus, diligenter attende. Trahitur quotidie aliquid naturale per artem ceu quotiens lignum quod propter densissimam crassitudinem accendi à tenui quadam flamma non poterat, uel oleo illiniunt, uel inficiunt sulphure, radiuntque in fomite flammâ. Trahitur & quotidie diuinum aliquid per naturam, quâdo fœtus tenet in aluo certus affectus figuratusque modo sic per naturam à Deo humanam haurit animam, ut per magicam statua à mundo accipit dæmonem. Vnde Aegyptij naturam quoque magnam appellauerunt, uim ipsam magicam in attractu quodam similitum per similia, uel conuentium saltem per conuentientia collocantes. Emitteris quotidie uocem, emitteris & tui uultus imaginem. At non ubique uox in te tua & imago remittitur. Parietis diuataxat ira dispositus, sic oppositus uocem per echo reflectit, & speculari corpus tuam tibi reddit imaginem. Esto igitur specularis & ille paries, subito totus, ut ita dixerim, eris in illo. Ibi enim uideberis, audieris, intelligeris, ferme ut in statua dæmon. Si Trismegistum consulueris, dices ex proprijs mundi materijs certo cuidam demoni congruentibus compositam in ritè statuum confestim per dæmonem congruum animari, uel per dæmonem, inquit, uel per angelum. Intellige uel per impuriorem, uel per puriorem spiritum affari solere. Audies quoque Mercurium hunc ueteres plerosque damnantem, quod diffidentes, uel esse numina super cœlum, uel terrenorum uota ad cœlestia superioraque peruenire, fabricauere statuas habitacula dæmonum, quos quasi familiares colerent deos. Putabat sane, quamuis interdum in delubra dæmones salutare aduocarentur, sæpe tamen descendere noxios. Audisti paucis tractum dæmonum in corpora statuarum. Audi quoque paucis raptum in corpora hominum. Quando uel per atram bilem, uel aliquid simile, aut uitium totus in imaginationem conuertitur animus, facile fit inferiorum dæmonum domicilium, quorum præsentia & insanat, & animo simul uexetur & corpore. Quâdo per philosophicam purificationem transfertur totus in rationem, euadit aedes dæmonum mediolorum, à quibus humanarum rerum sapius, quandoque etiam naturalium miras accipiat rationes. Quando per pietatem erigitur totus in mentem, sublimium dæmonum fit spiraculum, seu potius angelorum, quibus utique ducibus mirum in modum arcana penetret diuinorum. Optas uideo intelligere, quibus potissimum oraculis, siue per statuas, siue per homines editis, Plato confidat. Scito hinc diuataxat, quæ certa ratione compertum sit non per fallaces demones, sed per uendicos, siue per angelos potius promississe. Nam & ab ipsis Aegyptiorum mysterijs acceperat: louem impuriore demones ad inferos deturbasse, qui & homines similiter pro uitibus ad ima detorqueant: & à Pherecyde Syro, multos ab loue demones rebellasse, quorum exercitus Ophioneus duxerit serpentinus. Ab his ergo maleficis cauendum esse diligentissimè iudicabat. Socrates autem proprijs rationibus

rationibus atque singulis adductus, & oraculo cuidam, & suo cuidam demoni se committebat pro arbitrio perdendum. Denique utcumque sit, ita suam ad hæc instituit uitam, ut æterna semper temporalibus anteponeret: iniustitiâ magis timeret, quam mortem: pro ueritate, pro pietate, pro charitate, non dubitaret labores, penuriam, contumelias, iniurias, uerbera, mortemque subire. Hinc apud homines ueritas falsas calumnias peperit, charitas odiu, pietas accusationem impiam atque mortem. Sed hæc omnia parui, imò nihili pendit, sperans apud diuinum iudicem pro bonis bona mereri. Ergo hac spe & fiducia fretus, & libenter accessit ad iudices, neque excusauit se, sed iudices accusauit: atque tanquam uates, quod uentire ait his qui sunt prope mortem, poenitentiam illis poenamque prædixit, post falsum iudicium secuturum, & ipse interim miram mentis lætitiâ & uultus alacritate ad iudicem migravit æternam. Sratueram hic satis honestum argumento, seu potius commentariolo finem imponere. Sed duo paumper me dubia remouantur. Primum Socraticum illud, & hic, & sæpe alibi repetitum: Hoc equidem unum scio, quod nihil scio. Multa tamen & hic, & alibi affirmat quasi scies. Sed hoc illi simile est: Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Ait itaque Socrates: Ego abstractus à corpore, raptus à dæmone, illustratus à Deo, scio equidem in diuino lumine hoc unum, uidelicet quod alioquin coniunctus corpori nihil in lumine naturali scio. Nescio, inquam, in naturali lumine res ipsas per ipsam affirmationis modum. Eiusmodi. n. scientia, Dei propria est, qui & naturas ipsas, & naturarum causas comprehendit, quum ipsemet fecerit. Scio tamen multa per quendam negationis modum. Veluti quod Deus non sit corpus, potius quam quid sit. Item quod anima non sit mortalis, magis quam quid sit. Rursum quod bonum absolutum non hoc est, aut illud bonum, potius quam quid sit. Atque hoc pacto Socrates & scit, & docet multa. Hoc illud insuper quod dæmon eum reuocat, non prouocat, id est, ad negandum illuminat eum potius quam affirmandum. Nonnunquam uerò affirmat quædam, & illa quidem magna tanquam uidelicet non à dæmone raptum, sed Deo iam plenus. Affirmat quoque ubi sanctorum adducit ueterum testimonia, uel animas hominum à mortuis resurgentium citat in testimoniis. Sequitur altera dubitatio: quam ob causam Socrates, cum nunquam soleat dubitare, quin animus sit immortalis, in fine tamen Apologia hac utitur disunctione: Aut nullus post mortem superest sensus, aut superest aliquis. Responde primo quidem, non de omni sensu, id est, de omni cognitione, sed de nostrarum rerum sensu, uel nostro simili dubitare. Quod quidem significatur per illa, quæ in parte disjunctionis altera deinde subduntur, ubi idem quod in Republica dicit, separatas uidelicet animas eodem pacto sese illic, quo & hic solebat agnoscere. Vbi considera dictum contra illos qui dicunt animas de corporibus in corpora transmigrare. Deinde tutius quoque ita responde. Socratem hac in præsentia disunctione non uti, quia de illo censeat dubitandum, quod ubique tum per scientiam negatiuam, tum per diuinam inspirationem approbationemque constantissimè tenet, sed aduersariorum suorum personas in præsentia respicere, qui cum obesse illi omnino studebant, inferebant ei mortem tanquam proculdubio malam. Socrates ergo contra infert, nullo modo esse malam, siue alter se nostre res habeant. Vbi illud quod de mortalitate apparet ambiguum, propter illos est adiunctum, qui tanquam tyranni Epicureo more deridere Socratem potuissent, quasi facile posset decipi, si ex eo solo affirmauisset mortem non esse malam, quod post hanc uitam alia supersint bona. Quæ quidem æterna bona, & si constabant Socrati, illis tamen nullo modo constabant, neque in angusta illa temporis breuitate poterant demonstrari, quæ in Phædone & sæpe alibi demonstrantur. Tunc uerò nota certam Socratis nostri fiduciam, amicis prope finem Apologia dicentis: Bene de morte sperare debetis. Nihil enim mali bono uiro, uel uiuenti, uel defuncto potest accidere. Res enim hominis quodammodo Deo similis à Deo non negliguntur. Quod autem extrema ad iudices uoce clamauit: Ego quidem hinc ab eo moniturus, uos uerò uidentur: utri uerò nostrum in melius eant, soli Deo est certum: intellige non dubitare illum quod paulo ante affirmabat, sed dicere soli Deo certum esse per seipsum affirmationisque rationem: posse tamen homini certum fieri per ipsum Deum negationisque rationem. Adde quod affirmare non audet se tam purgato tunc animo emigrare, ut præsentem migrationem affirmet omnino animum suum statim cœlesti patriæ reddituram.

In Critonem, ad Laurentium Medicum uirum magnanimum Epitome.

QUEMADMODVM Apologiae, ita Critonis quoque tam ordinata, tam plana dispositio est, ut argumento non egeat. Aduerte tamē in primis Socratem, sicut in Apologia uigilans uaticinatus est, sic in Critone dormienti semper adesse. Ex omnibus autem collige Evangelicæ doctrinæ confirmationē. Approbationem martyrum. Exemplar iustitiæ. Incomparabilem fortitudinem. Contemptum mortalium. Desiderium æternorum. Religionis denique fundamentum. Quid memorem uulgi opinionem contemnendam esse, sapientis duntaxat sententiam, imò ueritatem ipsam esse colendam? Quid rursus, non uiuere quidem, sed bene uiuere exoptandum? Item inimicis malefaciendum esse nunquam, neque iniurias ulciscendum? Rursus & periculum mortis interitumque subeundum potius quam peccandum? Quid referam obseruantiam legum singularem? & inextimabilem patriæ charitatem? Quam & parentibus & uitæ proculdubio anteposit, ob hanc, ut ipse inquit rationem, quo in alteram profectus uitam, ualeat æterno iudici æquam antea actæ uitæ reddere rationem, neque leges, quæ illic imperant humanarum legum sorores expauescere compellatur. Concludit denique rationes iustitiæ fauentis mentis suæ auribus usque ad eum insonare, ut alia audire non possit, frustra que conaturum, quicunque pergat dissuadere. Addit ea solum uia esse pergendum, qua Deus, id est, ratio diuinitus insula, perducit.

In Phædonem Epitome.

MOSTER de religione liber rem satis per se notam probat, Christi uitam esse uirtutis totius idēam. Octauus autem Epistolarum nostrarum liber, Socratis uitam, uitæ Christianæ imaginem quandam, aut saltem umbram esse demonstrat: & testamentum quidem Vetus per Platonem confirmat, nouum uero per Socratem. Quod autem ad Socraticam hanc spectat similitudinem, si quis dubitat, Xenophontem atque Platonem legat, & ceteros qui dicta simul acta que Socratis conscripserunt, præcipue Platonis Gorgiam, & Apologiam, Critonem atque Phædonem. Huius ergo Phædonis deinceps argumentum passim, imò saltu celeriter percurreremus. Eius enim mysteria satis in theologia exposuisse uidemur. Vnum hoc in primis ad monebimus, ne quis admiretur Socratem inter argumentationes ad immortalitatem animæ pertinentes, prætermisisse hic illam, qua sola confidit in Phædro, Animam scilicet esse principium motionis, unde sequatur eam per se perpetuoque moueri, semperque uiuere. Id enim ideo factum est à Socrate, quoniam eiusmodi ratio non solum nostris, sed cælestibus etiam, atque daemonicis animis est communis. In Phædone uero rationes nobis magis propriæ requiruntur. Sed iam ad dispositionem Dialogi breuissimam ueniamus. Principio obseruandum est, quam mirifice Socrates consolatur amicos, qui eo præcipue die quo uenenum bibiturum erat, in carcere quasi consolaturi eum salutauerunt. Deinde quam religiose obseruet uel somniorum præcepta, quasi quædam oracula: & quam in eo appime cautus sit, ne minimum quid circa diuina mandata delinquat. Tertio memoria mandandum est, homines sub alsidua Dei esse custodia, neque licere, nisi quando Deus uoluerit, hinc emigrare. Quarto aduertendum est diligenter quid sibi uelit, ubi ait sperare quidem se in obitu ad bonos uiros, deos que alios bonos iturum: sed magis affirmare ad bonos deos, quam ad bonos uiros iturum. Primo quidem quod dicit deos alios atque ualde bonos, intelligit præter Sphærarum animas esse mentes angelicas Sphæris sublimiores. In quarum familiaritatem animas quoque nostras quandoque admitti posse sperat: neque tamen audet asserere, propterea quod plerisque sapientibus uidebatur satis fore animæ factum, si id ad consortium animarum cælestium quandoque recipiatur. Imò uero dubitatio propriè super eam partem cadit, quæ bonos appellat uiros. Non enim audet deinde hominum animos affirmare eadem ratione bonos, qua deos dixerat bonos. Post hæc se ipsum simul amicosque sub persona philosophantis consolatur, ait: Quum totum philosophantis studium sit quædam à corpore separatio, per eamque perficiatur quotidie, nimirum separationem à corpore, quæ fit per mortem, non modo non timere debet, sed optima cum spe lætitiæque expectare. Mox duobus modis ostendit philosophum à corpore animum separare. Primo quidem à perturbationibus

bus per moralis disciplinæ purgationem, deinde à sensibus atque ipsa imaginatione per contemplationis ipsius intentionem. Medici sapientes duplici utuntur purgatione, prima quidem leniendo. Secunda uero soltendo: scientes neque satis esse lenire, neque tutum soluere antequam lenias. Similiter apud Philosophos moralis antecedit purgatio quasi leniens. Non enim interiores imaginationis morbos, id est, deceptiones extirpat. Sequitur purgatio speculari imaginis quandoque pro uiribus discutiens nebulas. Ante uero moralem purgationem aggredi speculationis officium non est tutum, ne quis uitiorum morbis infectus ipso speculationis acimine abutatur ad iniustitiam impietatemque defendendam. Ex his concludit Philosophum mentis aciem quatenus à corporeis segregat, eatenus incorporeis rationibus ideis que coniungere. Sed cum multa quæ à corpore animo inferuntur incommoda numerasset, subiunxit extremum maximum que malorum esse fallaciam illam, qua imaginatio mentem ad incorporea se eleuantem, interim ad imagines quasdam corporum sapissimè distrahit, cogit que ipsa modo quodam corpore cogitare. Post hæc, & ex eo quod animus ipsam separatarum rerum ueritatem, quam naturaliter appetit, corpori coniunctus assequi nequit, per disunctionem infert, aut nunquam assequi, aut post mortem. Nunquam uero assequi non est consentaneum: quippe quum ab omni mente perpetuo appetatur. Proinde improbat illos qui temperantiam esse putant abstinere à minoribus corporis uoluptatibus, ut maiores deinde uoluptates corporis consequantur. Rursus qui fortitudinem desinat, superare timores quosdam eorum timorum gratia, qui nos iam superauerint. Vult enim omne moralis uirtutis officium in quadam animi purgatione uersari sapientiæ gratia. Alioquin nullam esse uirtutem. Imò uero humanam quoque sapientiam nominat purificationem quandam, perinde quasi existimet nihil aliud sapientiæ nostræ meditatione nos consequi, quam puritatem quandam, quam mox illuminatione diuina sequatur que propriè sapientia sit. Significat præterea non tam habitum aliquem nostris laboribus acquisitum, quam purificationem ipsam nos Deo coniungere. His actis immortalitatem animæ probaturus ait, ex uno contrariorum genere in alterum progressionem fieri atque uicissim regressionem. Ideo que sicut ex uiuentibus fiunt mortui, sic ex mortuis uiuentes quandoque resurgere. Vbi uidetur mortuorum resurrectionem uaticinari, quam, & in Politico comprobat. Præterea per longas ambages innuere, sicut & substantia cæli elementorum materia infinite de dispositione alia uicissim pertransit in aliam: sic, & animam rationalem, quæ principium motus, & uitæ generationis que est, posse infinite coniungi corpori, uicissim que separari. Siquidem & multæ naturæ substantiæ diuturna uicissitudine qualitates mutant, & ubique uirtute animæ fit circuitus sempiternus. In sequentibus tandem ingenti quadam fiducia resurrectionem quam innuerat, asserit. Aggreditur deinde rationem de reminiscencia, idē quod, & paulo ante probantem, animam, & ante corpus uiuere, & post corpus. Tu uero eiusmodi rationes esse intellige Pythagoricas. Atque ex illis quod ad ueritatem magis conducat, eligito. Ait ergo: si disciplina reminiscencia est, uixerunt animæ ante corpus. Reminiscenciam uero esse, duobus præcipue probat modis. Primo, quia rectè interroganti, sæpe uera de his quæ nunquam didicimus, respondemus. Deinde quoniam ex notitia eorum, quæ sentiuntur, subita quadam abstractione ad notitiam ascendimus idearum, ceu cognoscendo hæc æqualia in ipsius æqualitatis cognitionem. Vbi cognoscimus deficere hæc ab illis atque anniti similia fieri: rursus quantum accedant, & quæ magis, quæ ue minus. Quumque id per omnem agamus uitam, necesse est ideam ipsam ante ortum non habuisse. Non enim perfectæ rei notitia subito ex imperfectis accepimus. Ostendit autem duobus modis ideas esse. Primo. Quodlibet subiectum quod appellatur æquale, potest etiam dum per substantiam manet idem, inæquale & fieri, & uideri. Æqualitas autem nequit unquam inæqualitas, uel fieri, uel uideri. Præterea æqualia hæc uelut imperfecta inæqualitatem participant, æqualitas uero ipsa nequaquam. In sequentibus nota quanta asseueratione asseret ideas, addat que idearum essentiam esse nostram. Atque cum animus noster singula referat ad ideas, ipsum ostendere se unā

unā cum idearum essentia sempiternum esse, atque eam agnoscere tanquam suam. Nota insuper nulla in re magis elaborandum esse, quam ut per immortalitatis demonstrationem mortis metum, quasi morbum grauisimum, expellamus. Confestim aliam aggreditur rationem à proportionē intellectus ad intelligibile ductam. Intelligibile uerò ipsum, ideam ipsam incorpoream sempiternam que appellat. Cum que intellectus cum ipso uelut obiecto proprio congruat, concludit hunc incorporeum sempiternum que esse, præcipue quum dominetur corpori, mortalibusque repugnet. Proportionem uerò mentis cum idea confirmat, ex eo quod quotiens impeditur, ad eam se confert, eius que commercio gaudet, atque perficitur. Quod autem postquam dixit animam esse omnino indissolubilem, subiunxit, uel rei omnino indissolubili propinquam, hoc additum intellige, quoniam in Timæo probatur, Deum solum omnino indissolubilem esse: cætera uerò si comparentur ad Deum, dissolubilia quodammodo iudicari, quia quodammodo & composita, quamuis illa, quæ optimè composita sunt, id est, seorsum ab elementalī materia, non dissoluantur unquam. Anima igitur tam nostræ quam diuinæ indissolubili Deo propinquæ sunt, ipsæ quodammodo solubiles, sed dissoluendæ nunquam. Præterea uocat id omnino indissolubile, in quo neque essentia, neque actionis partes ullæ sparguntur. Anima igitur & si secundum essentia partes non spargitur, tamen per actionis partes diffunditur. Tempore enim & mobiliter agit. Proinde subdit puram animam post obitum ad purā & æterna redire, impuram uerò terrenis que infectam ad similia retrahi, atque terrena sæpe uideri. Profecto affectio erga corpora in anima remanens, non per se proprie facit ut anima uideatur, cum affectio non sit uisibilis: efficit tamen ut anima non nihil uisibile secum trahat, id est, inuolucrum quoddam, uel æreum, uel ex spiritibus uaporibusque corporis sui confectum, ut uult Proclus, uel nuper ex circumfuso aëre congregatum. Certè hic Plato significat quod uult Proclus, scilicet inter corpus æthereum, quod & immateriale est, & simplex, & sempiternum, atque corpus terrenum, quod est materiale compositum que, & ad breue perdurans, esse corpus æreum, materiale quidem, sed quodammodo simplex & longioris æui, in quo animæ diutius habitent etiam post discessum, quod hoc dissoluto, corpus iterum compositum induantur, uidelicet si purgatæ non sint: si uerò purgatæ, cum solo æthereo cœlum petant. Quod animarum transitus narrat in bestias, Pythagoricum est. Idque intellige, uidelicet animas nostras non tam uiuificare corpora bestiarum, quam purgatorij gratia per brutam imaginationem suam quodammodo brutorum imaginationi misceri, quemadmodum impuros aiunt demones insanorum imaginationi sæpe permixtos. Sic utique excepto Plotino plerique exponunt Platonico. Quod quidem patet ex eo, quod non dicit animam fieri bestiam, sed induere, subire, transire. Concludit solos in Deum recipi, qui per ueram Philosophiam purgati decesserint. Audi præter uinculum animæ cum corpore nihil esse aliud quam amorem, scilicet naturaliter prouidentem. Item quoties anima per instrumentum agit circa formas in subiecto iacentes, nihil syncerè cognoscere, sed solum quando per seipsum conuertitur ad formas in seipsis simpliciter existentes. Disce hic quoque animam ex eo quod rebus corporeis oblectatur & pascitur, euadere corporalem: atque hinc usque adeo falli, ut sola corporea iudicet esse uera, quum omnino sit contra: fallaciam eiusmodi malorum omnium esse grauisimam. Accedit quod anima iam facta corporea, post obitum quoque ab incorporeis seorsum circa corporea labitur. Conclude animum suæ puritati penitus restitutum, nullo modo suæ immortalitati diffidere. Cygni fabula Pythagorica est, atque allegorica. Pythagorica quidem, ubi dicit cygni animam superuivere. Allegoricè uerò intelligitur cygnus in numero solarium animalium contineri, & Socratem solarem esse, tum quia Phœbi oraculo approbatus est, tum quia mentibus hominum medebatur. Adde uaticinium esse quadruplex, diuinum, dæmonicum, humanum, naturale. Idque ultimum in bestiis fieri quodam instinctu naturæ. Intelligetiam cygnos innocentes sine Philosophia homines, qui quum mortem sæpe minime timeant, significant Philosophos absolutos timere eam nullo pacto debere. Animaduerte deinde

deinde difficillimum esse in hac uita substantiam animæ intelligere, quoniam uidelicet sub corporea eam specie intuemur. Ideo que tutissimam rationem ad animam comprehendendam esse, tum morale purgationem, tum metaphysicam abstractionem. Vbi uerò minus id sufficiat, opus esse diuino quodam uerbo, id est, reuelationibus diuinitus factis atque miraculis. Nos uerò hic diuini uerbi mysterium à Platone significatum considerare debemus. Tradit deinde duo in disputando præcepta. Primum, ne rationibus ullis absque longa examinatione credamus. Postquam uerò rationi cuiusdam sufficienti examine crediderimus, ne facile inde ob quaslibet obiectiones similitudines que amoueamur. Secundum, ne aut propriam, aut alienam in disputando personam, sed rationem dumtaxat ueritati consonam cogitemus. Sequuntur dubia contra animam, ne forte consonantia quædam sit humorum atque uel prius corpore uel unā cum ipso, uel inde ad tempus aliquid dissoluatur. Quæ quidem dubia Socrates ita soluit. Si disciplina remissio est, ideoque ante corpus uixit anima, nequit anima esse corporis consonantia. Quippe quum consonantia partes ex quarum cōcursum sit, non antecedit, sed consequatur. Si eadem est consonantia ratio, atque animæ, sicut altera anima non magis anima est, quam altera, ita neque consonantior erit. Temperas igitur anima nihilo plus consonabit, quam intemperans. Si consonantia necessariò ea sequitur, ab eis que dicitur ex quibus ipsa constatur, non potest anima corporis consonantia esse, quod quotidie dicit, cui sæpe repugnat. Cæterum ante quam dubitationes absoluat, rationesque immortalitatis omnino perficiat, longo discursu damnat illos qui rerum causis assignandis ad materias quasdam, & instrumenta confugiunt asserens totam historiam naturalem insufficienter per eadem naturalia confirmari: quippe quum hæc omnia omnium que motus à diuinis causis efficientibus finalibus idealis que omnino dependant. Operat in primis finalem cuiusque rei causam atque uniuersi, id est, bonum cuiusque, & uniuersi bonum cuius quidem boni potestatem causam esse dicit efficientem. Quoniam uerò ipsam boni amplitudinem comprehendere nequit, secundo eligit loco ideales diuinæ intelligentiæ rationes, ad quarum similitudines in mundi materiam expressa sunt omnia. Inter hæc nota Mosaicij mysterij confirmationem, sicut & in Timæo. Vidit Deus singula esse bona, etiam cuncta ualde bona. Ita omnia ipso bono connecti. Rursus animum corporea intuente, interim ad incorporeum intuitum obsecari. Neque posse ueritatem rerum haberi, nisi ad ideas confugiamus. Præterea formulas idearum inesse mentibus nostris ad quarum congruitatem, uel contra singula uera esse, uel contra censentur. Socratem nunquam certam idearum contemplationem intermittere consueuisse, solas que affirmare solere. Certam rerum causam in ideis esse sitam, immortalitatem quoque animæ ab ideis potissimum demonstrari. Processum inter ideas à minus communi per medias ad communissimam fieri. Atque descensum ab ideis ad effectum earum. Demum rationem disponit immortalitatis ex eo quod rationalis anima corpori præstat uitam, non ut accidentaliter forma inhærens corpori, sed ut substantialis in se ipsa permanens, ex se formaliter uiuens, quasi quædam uitæ corporalis idea, atque per se efficienter corpus uiuificans. Ideoque concludit animam non posse suscipere mortem, cum mors uitæ opposita sit, anima uerò, & uitam propriam habeat, & maneat in se ipsa, adeò ut neque per se proprie, neque per subiectum aliud mortem suscipere ualeat. Post hæc ex eo quod anima sit immortalis, cohortatur omnes ad moralem speculationemque disciplinam, ut animus & per uoluntatem, & per intellectum purgatus atque perfectus, his quasi duabus alis in cœlestem patriam reuolet. Confirmat interim animam esse immortalem, quia neque uirtus tandem obesse, neque uitium prodesse debeat. Ob esset autem laboriosa uirtutis uia bonis, atque contra prodesset uoluptuosa malis uita, nisi foret animus immortalis. Ac ne quis fortasse neget, posse post hanc uitam uel uitium obesse, uel prodesse uirtutem, subiungit animam affectiones, & habitus tam uoluntatis quam intelligentiæ comparatos, siue bonos, siue malos secum ferre, subito uel leuissimos, uel profuturos. Demum namque ducem omnes ad diuinum iudicem uitæ repente perducere in locum communi iudicio deputatum, in aëre scilicet minos puros, & in ætherem puriores, ibique iudicatos ab alio rursus dæmone per tritium ad sua, id est, similia singulos trahi.

Per

Per tritum, inquam, quia alij mittuntur in cœlum, alij in tartarum, alij uerò in medias regiones. Ducit autem eos dæmon, in bonis quidem intelligentiam mouens, in malis autem imaginationem affectum que perturbans. Quod autem dicit iniquos absque duce errare, absque benefico intellige duce. Adde quod neque quo trahantur, agnoscunt, & uiolentia rapiuntur. Cæterum antequam animarum distribuat fortæ, orbem terræ describit, dicens esse quasdam terræ plagas, atque illas quidem amplissimas, & usque adeo altas, ut uentis & imbris non pulsantur. Vbi temperatissimus aër sit, sub quo preciosissima quæque nascantur, homines acutissimi sensibus, uita que longæui. Sunt qui uelint, & homines, & alia, illic nascantia quamplurimum ex aere que componi, quam minimum uerò ex crassioribus elementis: ut hominum corpora quasi aërea sint, fructibus que maximè aëreis nutriantur. Quod ne quis tanquam impossibile neget, Olympiodorus Aristotelis adducit historiam, in qua Aristoteles uidisse se inquit hominem qui solo aëre nutrebat, & sole. Quod autem terræ sublimis faciem in duodecim diuidit plagas, inde prouenit, quia duodecim congruit Zodiaci signis, duodecim Spherarum regitur animabus, & duodecima est mundi Sphæra, atque ueluti totius fundamentum dodecadram illam sibi usurpati figuram, quam Timæus attribuit mundo. Sed de hac ipsa figura, de quæ alijs terræ proprijs quæstionibus, in Timæo dicemus. Tu uerò terræ huiusmodi habitationem terrestri Moysi paradiso similem esse memento. Proinde flumina sub terra describit, quibus animæ nutriuntur. Quæ quisquis secundum nostri corporis humores animiq; perturbationes in hac uita nos affligentes exponit, non nihil adducit simile uero, ueruntamen ueritatem integram non assequitur. Plato enim, & hic, & in Republica significat præmia uirtutum, & supplicia uitiorum ad alteram uitam potissimum pertinere. Acheron igitur sub terra flumen, locus est purgatorius, atque ad curam pertinet, & moerorem. Respondet quoque aëri, parti que mundi meridiana. Pylegeton igni respondet atque orienti, uitam que puniendi continet per calorem, & iræ cupiditatisq; feruorem punit. Styx Cocytus que respondet terræ, atque occidui, odium que per luctum fletum que puniunt. Differunt uerò hoc inter se solum, quod Styx oriens appellatur, Cocytus uerò progrediens. Tartarum infimum tenere uult inferni locum, in quo scelestissimi non medicina, sed exempli gratia affligantur, quemadmodum hic, & in Republica legitur, & in Gorgia. Addunt quidam ad hæc flumina Oceanum quoque quodammodo pertinere, aquæ septentrioniq; respondentem, in quo distinguendi definitiq; uirtus intelligatur. Tu uerò quod de fluminibus dicitur, potissimum de dæmonibus numinibusq; intellige, flagitiosos tali quodam ordine punientibus. Profectò peccata facilia sanabilia sunt, quæ nondum in habitum sunt conuersa. Difficile uerò sanantur, quæ iam habitum genuerunt: ueruntamen unà cum quadam rationis repugnantia committunt, & committentes afficiunt poenitentia. Insanabilia uerò sunt omnino, quorum habitus, & repugnantia & poenitentiam procul fugat. Prima purgantur in Acheronte. Secunda, si ad prima uergant, puniuntur in Phlegtone: si ad tertia, in Styge, atque Cocyto. Tertia affliguntur in Tartaro, ex quo, ut Plato inquit, nunquam egrediuntur. Quo uerò pacto alij aliter id exponant, in præsentia libentius prætermitto. Affligi uerò possunt animæ non tantum per imaginationē infeliciter à dæmonibus agitaram, sed per aërea quædam corpora, quæ uehiculi & cymbæ nomine designantur. Præmia uerò sic Plato distinguit. Animæ quæ iustæ & sanctæ sine philosophia uixerunt, sublimia terræ, qualia supra descripsimus, ascendentes, in tenuissimis spiritalibus que ibi corporibus habitant. Quæ uerò ciuilitate propterea Philosophata sunt, cum splendidis cœlestibus que corporibus cœlum colant. Sed quæ per exactam Philosophiam perfectè purgatae sunt, in locum super cœlestem euolant, ubi absque corporibus omnino, ut Plato hic inquit, totum per tempus uiuunt. Quæ uerò id ratione exponant nonnulli, consulto non recensabo. Porphyrius certè atq; Iamblichus tradunt animos Deo perfectissimè restitutos nunquam cadere. Quod quidem congruè respondet oppositis, quæ ex Tartaro nunquam emergere iudicantur. Quod quidem si ita sit, circuitus iam infiniti tollentur: Temporales uerò circuitus exhiberi purgationis cuiusdam gratia uidebuntur. Socrates tandem gallum Aesculapio

sacrum

sacrum se debere fatetur, reddiq; diligentissimè iubet. Prisci Aesculapio medico Phœbifilio gallum sacrificabant diei solisq; unicum, id est, diuinæ beneficentiæ morborum omnium curatrici, quæ diuinæ prouidentia filia nominatur, diem, id est uitæ lumen debere se fatentur. Eiusmodi medicum in superioribus perquirere iusserat morborum animi curatorem. Et quasi iam omni dubitationis metusq; morbo liberati sint, gratiam uisitamq; Deo referri iubet. Præterea oracula priscorum tradunt, animas remeantes in cœlum, paana, id est, triumphalem cantilenam canere Phœbo. Reddit ergo Deo uotum, ut alacer paana canens, cœlestem patriam repetat.

In Menexenum, ad Laurentium Medicem uirum Magnanimum.

Epitome.

ONSILIVM Platonis in Menexeno est, cohortari omnes ad summam patriæ charitatem, idem que facit, quamuis aliter in Critone, & legibus, atque Republica. Hic uerò duobus præcipuè id efficit modis. Primo quidem, dum laudat illos, qui pro salute patriæ pericula mortem que intrepide subeunt. Deinde dum ipse patriæ suæ antiquitatem uirtutes que laudibus miris extollit. Tu uerò statim ab initio nota. Philosophiam scilicet moralem uiro reipublicam gubernaturo esse summopere necessariam. Mox præclarum esse in bello occumbere, scilicet pro salute patriæ, id que confirmari ex eo, quod hoc apud omnes gentes maximè omnium honoretur. Deinde occasione sumpta ex laudibus oratorijs, animaduerte quàm perniciosa sit adulatio. Communem siquidem oratoriam in Gorgia, adulationis speciem esse iudicat. In Phædro autem adulatorem appellat bestiam humano generi pestilentem. Similemque affirmat impuro dæmoni incautos animos sub noxiæ uoluptatis elca continere corporis sordibus inquinant. Hic præterea præstigatoribus ueneficisq; adulatorem tam priuatum, quàm publicum iudicat esse per similem: quippe qui tanquam fure, & homicida deterior, & iniquior, non pecunias, non ipsam corporis uitam duntaxat nobis auferat, imò uerò tanquam sacrilegus rem sacram, iudicium scilicet rationis sub boni specie surripiat atque subducat. Et uide quàm ualde decipiat. Non enim in rebus solum occultis, sed id quod mirum est, in manifestissimis artificiosissimè fallit. Cui enim non euidentissima sit uita paterna que origo? Item ipsa sui corporis magnitudo atque forma? Veruntamen in his quoque adultores uenefici nos circumueniunt, tanto Circe crudeliores, quanto grauius inferunt detrimentum. Illa enim suis poculis exteriora hominis fertur in bestias transformasse: hi uerò lenocinijs suis interiora transformant. Proinde deridet Socrates oratores, quod gratiam popularem omnibus machinamentis aucupentur, laudentq; alios supra modum quo ipsi laudentur, rem que adeo leuem graui quodam studio & diuturna præmeditatione pertractent. Aggreditur præterea quod statuerat ab initio, omnes uidelicet ad defendendam patriam cohortari, laudando uidelicet eos qui pro patria occubuerunt. Hinc enim erat mos uetus Atheniensium, publica concione illos laudare quotannis, atque insuper inferias celebrare. Verum ne supra quàm par est oratoriæ tribuat facultati, asserit se orationem eiusmodi ab alio, & quidem à muliere Aspasia, accepisse: præsertim cum Socratici ingenij non sit oratorum more concionari. Quo potissimum ordine laudandum sit præsertim in oratione funebri, manifestè declarat. Quod autem homines ait ab initio in Attica regione solum atque solos ex terra sponte progenitos: ex alijs uerò regionibus, è terra similiter solum bruta: ut cunq; placet, accipito, siue tanquam à philosopho, siue potius oratore. Scito tamen Platoniam esse sententiam, post uastas terræ illuiones, ex abundantia humore atque calore sequenti post diluuium, terram adeo fecundam reddi, ut ex ea non animalia tantum pusilla, qualia nunc, sed grandia etiã, atq; ipsi insuper homines ultrò nascantur. Quod quidem, & hic, & alibi sæpe confirmat. Idq; pleriq; senserunt Aegyptiorum atque Græcorum, & Arabes multi, denique confirmant præcipuè Algazeles atque Auicenna. Quæ quidem sententia Aristoteles in quæstionibus naturalibus usus ex antiquorum mente inquit: Quemadmodum in paruis temporum.

temporū mutationibus parua quaedā ex terra pullulant animalia, ita in maioribus quoque maiora, in maximis deniq; maxima atq; perfectissima. Plato autē ubicunq; ex ipsis terrae uisceribus eruit animantes, Deos artifices adhibet mundani architecti ministros. Deos, inquam, id est, ideas specialesq; rationes in ipsa mundi uita diuināq; intelligentia consistentes: per quas, & statim post diluuiā, & quotidie animantium formantur species, ubicunq; corporeum speciei eiusdem semen abesse uideretur. Quod quidem fieri oportere satis in Theologia probauimus. Vbi uero nascitur homo, non solum sicutz teris deorū adhibet manus, sed etiam quoddam Dei summi spraculum expressioremq; imaginem. Deinde statim natis Deos ipsos saltem in primis seculis tanquam duces praeficit atq; praeceptores. Tu uero ex his omnibus, quae Mosaisq; sapientiae magis consonat; prudenter eligito. Profecto id Moyse maxime congruit, quod hic, & in Protagora, & in Politico, atque Critia uult hominem aliquando ex terra auctore Deo ad Dei ipsius similitudinem fuisse progenitum. Quales autē illuiones sint, & quando, & quam ob causam docebimus, in Timaeo. Post haec insignis pietate uir patriae suae laudes mitifica quadam tū charitate, tum arte prosequitur, ab origine prima, ab ipsa reipublice forma, a disciplina quotidiana, a rebus egregie gestis, quae & hinc, & aliuude ex alijs scriptoribus manifestissimae sunt. Quamobrem argumentū nostrum paucis concludamus, eiusmodi sententias annotantes. Virtuti omnia parent. Prosperitas primo emulationem parit, deinde inuidiam, demum dissensionem, & praelia. Omnis possessio absq; morali uirtute, non solum inutilis est, sed noxia. Scientia seorsum a uirtute moralis, non sapientia, sed calliditas quaedam est iudicanda. Maiorum splendor in filijs obscurus euadit, quando per ipsorum ignauiam in posteros non transfunditur. Non est optandum, ut omnia succedant ad uotum. Obseruandum est in omnibus prouerbitum uecus, Nihil nimis. Qui ita se comparat ut ex seipso pendeant omnia, quae ad beatitudinem conferunt, uel quamproxime ad hoc accedit, hic optime uitam instituit. Noli uel latiticia exultare, uel dolore deijci. Parentes iudicare debent se genuisse filios, non ut immortales, sed ut boni forent. Lugubres lamentationes domesticorum molestae sunt defunctis, si quidem illas audiant. Perpetuo quodam solenni honore prosequi decet eos, qui pro salute patriae strenue se in bello gesserunt: eorum filij cura publica educandi, colendi quoq; parentes. Ne res ipsae nobis iniquae sint, aequo sunt animo referendae.

In dialogum primum de Republica, uel de Iusto, ad Laurentium Medicem uirum
Magnanimum. Epitome.

VANDO oculus praestat manibus, caput pedibus, ratio sensibus, anima corpori, finis omnibus, quae diriguntur ad finem, status motui, aeternitas temporis, tanto contemplatiua uita actiuae praestare uidentur. Contemplatio enim actionis, & principium est, & finis, ducitque illam pro arbitrio atque sistit, iubens denique inferiores motus, externamque desinere actionem, ut in trinitate stabilisq; actio liberior tandem possideatur. Sic utique ab ipsa contemplatione Dei caelestes naturalesque motus, & actiones omnes tanquam a principio ducuntur ueluti ad finem. Quamobrem Plato noster eo saltem caeteris ciuitatum legumq; conditoribus est excellentior, quo caeteri quidem uelut humani ad actionem magis ciuitatem instituerunt, ipse uero quasi diuinus actionem ciuitatis omnem tam publicam, quam priuatam potissimum perducit ad contemplandum, ciuitatemque constituit superius antiquam orbis dominam, neque tam multis timendam, quam cunctis gentibus uenerandam coelestem quasi Hierusalem pro uiribus in terris expressam, in qua sublatis proprie possessionis gratia contentioibus communita sint pro ipso iure naturae omnibus omnia communis sit copia, firma concordia, cunctorum una uoluntas, ideoq; ad contemplandum semper expetita tranquillitas. Componit autem integram absolutae Reipublicae formam denario librorū numero numero omnium integerrimo numeros tum intra se numeratos continente, tum ex se innumeros replicante. Atq; ut saepe, his in libris praecipue in secundo declarat, totam disputationem de iustitia a nobis inscribi mauult, quam de Republica docens ut arbitror, rem omnem actionemq; & publicam, & priuatam, non ad copiam, non ad potentiam, non ad uictoriam esse, sed ad ipsam iustitiam penitus referendam

referendam. Quae quidem iustitia, omni sublata perturbatione, expulsiq; contentioum impedimentis, ciues tandem reddit expeditissimos ad uerū inuestigandum, Deumq; colendum. Eiusmodi uero contemplationem atq; cultum Plato noster iudicat praecipuum reipublicae finem: ut neq; neq; salus, si solus uixerit, neq; plures, si simul habitauerint, sine lege efficere possunt, multi saltē ciues communi lege in unum ciuitatis coeum congregati perficiant. Praeterea docet nos Timaeus, & Critias, ante ingentem terrarū inundationem Athenas alias extitisse, & apud Graecos, & apud Aegyptios, similibus inter se legibus gubernatas, quas dea Pallas codidit, educauit, & docuit, eamq; illis tradidit reipublicae formam, quam in his libris Plato conscribit. In libris uero de Legibus reipublicae gubernatione Cretenis, ex Lacedaemonia, & Attica noua componit, ipsamq; compositionem a Deo inchoat, legum omnium auctore. Verum ut ad praesentia redeamus, hanc quoque reipublicae foelicibus auspicijs exorditur ab ipsis diuinā sapientiae sacris, a seniorū consuetudine atq; consilio, a religiosa iustitia atq; sanctitate. Ex eo enim qd & uota Deo, & sua cuiq; reddenda dixerat, incipit iam de priuata quadam iustitia disputare, per quam ad publicam opportunē suo loco transibit. Tu uero memento in his a Platone significari, absq; diuina humananaq; iustitia, seniorumq; consilio, ac sapientiae diuinā fauore, nō posse ciuitatem uel ab initio constitui prosperē, uel constitutam foeliciter gubernari. Deinceps argumentum primi libri perstringens, ex plurimis gratibusq; praecipuis necessaria quadam excerptam. Moderata iuuentus facilem efficit senectutem, immoderata difficilem. Qui corporis obsequitur libidinis, proculdubio infans seruit tyrannis. Animus in senectute, sedatis perturbationibus, quas secum affert iuuentus, segregatus a corpore, diuina propius & apertius inspicit. Innocentia sola optimam in posterum spem animo praebet, unicum uitae solamen. Vita sana mentis ad id in primis pecunias esse utiles iudicabit, ut quicquid uel Deo uouerit, uel homini promiserit, aliterq; debuerit, impleat, neq; ob paupertatem adducatur aut mentiri cuiquam, aut uita in re defraudare. Pecunia namq; referendae sunt ad iustitiam, iustitia uero ad uitae alterius praesidium. Sed anteq; disputationem de iustitia prosequamur, considerandum moneo singula sub allegoria quadam a Platone disponi. Primum quidem Cephalus senex: id est, caput, praebet disputationi caput. Deinde Polemarchus, quod & nomen eius significat, princeps: id est, primus moderatē pugnae aggreditur. Deniq; Thrasymachus: id est, pugnator ferocis agita spiritus. Socrates autem: id est, seruator potens, ubiq; ab errore omnes, & iniustitia seruat. Sed allegoriam commentarijs relinquentes, ad definitionem iustitiae iam pergamus. Simonidem, Pittacum, Biantem, dixisse ferunt, iustitiam esse uera fateri, ac debitum unicuiq; reddere. Quod quidem ita nonnulli interpretantur: Simpliciter uerum cuiuslibet aperire, & quod acceperis, restituere. Id autē ideō Socrates improbat, quoniam infans nonne omne uerum patefaciendum est, neq; anima reddenda sunt, quae sanus dum erat, apud te deposuerat. Alij sic exponunt: Dare unicuiq; quod sibi conuenit, seu amicis emolumētum, inimicis uero damnum, prodesse quidem bonis, malos autem laedere. Id iterū improbat, propterea quod neminem unquam laedere deceat. Quicunq; enim aliquid laedit, id ipsum ad opus suum propriamq; uirtutem deterius efficit, & ineptius, ut qui canem laedit, ad propriam canis uirtutem reddit ineptum. Iustitia uero hominis uirtus est. Quisquis ergo laedit hominem, ad iustitiam facit deteriorem. At iustitia iustitiam nunq; minuit, sicut neq; musica opus musicae destruit. Quamobrem non est iustum aliquem laedere. Inter haec Thrasymachus, quod & alij multi alii, obiicit Socrati, quod respondere nunq; uelit, semper autem interrogare. Te uero latere non debet, multis de causis Socratem querere solitum potius, qd docere. Prima, ut arrogantes admoneret in omni aetate discendum esse potius, qd docendum. Secunda, ut significaret, ueritatem mentibus per opportunam inquisitionem segregatis a corpore atq; erroribus, statim infundī diuinitus. Quod & Auicenna magnopere comprobat. Tertia, ut ostenderet rerum formas esse animis nostris ingentibus, per quas ipsa rerum ueritas animis per interrogationem ad eos conuerfit, quandoque subruerit. Quarta, quo declararet humanam scientiam in negatione quadam falsi potius, qd in ueri affirmatione consistere. Adducitur deinde definitio iustitiae a Thrasymacho, qualis & a Caillie in Gorgia, iustum esse quod est potentioribus utile. Semper enim potentiores dominari, atq; ad utilitatem suam ferre leges, ac subditos gubernare. Tunc uere subditos iuste agere, cum illis parent legibus, quae sunt ad utilitatem gubernantium

nantium constituta. Socrates hinc ad contradictionem trahit. Quoniam si possit princeps per ignorantiam mandare, quæ sibi meti sint detrimētō futura. Quæ si obseruet priuatus, tum iustus erit, quia dominanti pareat: tum iniustus, quoniam agat contra dominantis utilitatem. Addit artem quamlibet absolutam, ideoque minimè indigam, in tractandis materijs, & hominibus, non sicut, sed rerum sibi commendatarum utilitati consulere, quasi pupillis tutor, medicus agris, nautis gubernator: similiterque magistratum legitimum subditorum utilitati prospicere. Si qua uero ars, seu medicina mercedem exigit, non quatenus medicina est, cuius finis est morbi curatio, quæstum facit, sed quatenus cum mercenaria quadam, & quæstuaria commiscetur. Artē ergo civilem omnium perfectissimā, ideoque minimè indigentem atque seruilem constat multo minus utilitatis gratia gubernare. Mitto quæ Thrasymachus temerè, & cum quadam summe repugnantia adducit contra iustitiam. Tu uero nota, non decere quenquam, petere principatum, & magistratus ambire. Item, si quando bonorum uirorum existet ciuitas, non aliter pugnaturus gratia non imperandi, quæ nunc certent imperandi cupiditate. Tria uero nunc animaduerte. Primum, malos non esse admittendos ad magistratum. Secundum, ciues non malos, quod libenter graue onus gubernandi suscipiant inuitandos, imposito quodam præmio stipendij atque honoris. Tertium, probos homines, qui neque avaritia, neque ambitione mouentur, eo dum taxat discrimine metuque prouocari ad tempus oportere, ne uidelicet ipsi deteriori iniustæ gubernationi subiiciantur. Plato diuinus intelligit, si quis unquam alius officium gubernandæ patriæ, si iustum sit, uoluntarium esse debere. Sed probatissimi ciuis exemplo uult iniquam illorum arrogantiam improbare, qui qualibet uia semper ambiunt magistratus, dignitatesque aucupantur. Qua uero ratione dignitatibus ipsi digni fiant, omnino non curant. Uult ergo id officium uoluntarium esse simul, atque necessarium, ut uir probatissimus libentissimè patriæ suæ suscipiat gubernacula, sed tunc solum id faciat, quando necessitas postulat, interea uero contemplationem præferat actioni: uerum rebus quandoque urgentibus actionem circa publicum bonum ad tempus contemplationi propriæ anteponat. Id totum ex epistola Platonis ad Archytam Tarentinum comprehendere planissime potest. Confutatur deinceps tyrannicum Thrasymachi dictum, iustitiam quidem in genere insipientiæ malicæ, iniustitiam uero in genere sapientiæ bonicæ collocas: quod quidem ideo falsum esse monstratur, quia qualibet ars sapientiæ quædam est, atque circa quæ sapiens eadem est & bona. Vir autem in quauis arte doctus non plus alio docto in actione artificiosa quærit, imò pariter actionē exequi atque similiter. Et quamuis doctum adæquare tantum uelit, indoctum tamen uult superare. At indoctus temerè nonnunquam plus sibi assumere tentat, quæ doctus simul, atque indoctus. Illi simillimus est uir iustus, nihil plus habere cupiens alio iusto, sed aliquid tamen, id est, uirtutis plus in iusto. Iniustus autem indocto similis tam iusto, quæ iniquo plus habere contendit. Conclude contra Thrasymachum, iustitiam quidem ad sapientiæ bonicæ genus, iniustitiam uero ad insipientiæ malicæ referendum. Adde iniustitiam esse infirmitatis omnium causam: nam in quolibet cœtu odium & discordiam pariens, infirmisimum primum cœtum reddit, deinde dissoluit. Eatenus uero consistere cœtus potest, quatenus non nihil distributionis iustæ seruatur. Per iustitiam ergo consistit, per iniustitiam uero dissoluitur. Per illam & sibi inuicem, & alijs est amicus, per hanc uero inimicus. Quod autem in qualibet congregatione, idem & in quolibet animo iustitia & iniustitia facit: ut iustus quidem secum ipse consentiat, amicusque sibi sit, & hominibus, atque superis. Illi enim iustissimi sunt, ut non mirum sit iustum illis similem etiam amicū esse. Iniustus autem in his omnibus omnino contra se habet. Præterea res quælibet proprium quoddam habet opus. Requirit quoque uirtutem propriam, quandam scilicet facultatem, per quam aptissimè proprium perficiat opus, sine qua id efficere nequit. Cum igitur anima proprium quoddam habet, seu consulere atque gubernare, multoque prius & uiuere, propriam quoque uirtutem exigit, per quam hæc commodissimè peragat, qua sublata, laborat. Virtus autem animæ iustitia est, iniustitia uero uitium. Quapropter per iustitiam perfecte consulit, & gubernat, uiuicque feliciter. Sublata uero iustitia, contra. His dictis, primus liber cum quadam correptione ecclēditur: nempe cum prius dicendum esset, quid iustitia sit, quæ qualis, factum est hæc tenus e conuerso, dum Socrates partim disputates sequeretur, partim per notiora principia disputans, audientium tum ingenio indulgeret, tum facultati consuleret.

In secundum dialogum, de iusto, epitome.

ECVNDVS Dialogus à trina exorditur diuisione bonorum. Bonum profectò idem est atque expetendum. Expetimus autem aliquid sui ipsius gratia tantum, ut uoluptates, & gaudium. Aliquid alterius solùm gratia, qualia quæcunque laboriosa sunt. Aliquid & gratia sui, & aliorum, quæ inde sequuntur, seu cognitionem, ac prosperam ualitudinem. Iustitiam uero dicit, cum aliorum ex ea sequentium, tum uel maximè sui ipsius gratia expetendam. Sed antequam de iustitia perfecte quicquam definiatur, Glauco, quæ prætermissa sunt à Thrasymacho, pro iniustitiæ patrociniū copiosius, elegantiusque prosequitur. Adde & modestius. At enim, non quia ita sentiat, sed ut protrocet Socratem ad iustitiam acriter defendendam, iniustitiam se laudaturum. Similia quædam habemus & in Gorgia. Post eum Adimantus, & primum pro iustitia uerba facit, præmia illi & humana tribuens, & diuina. Vbi notabis religiosa quædam mysteria poetarum: deinde nonnulla pro iniustitia adducit in medium, personam uidelicet & Socratis, & Thrasymachi referens: addens etiam se non iustitiam uituperare uelle, sed quodammodo Socratem irritare. Optat autē laudes audite iustitiæ, quæ non ab externis, sed ab intrinseca iustitiæ natura ducantur, quales afferri ab alijs non consueuerint. Tu uero animaduerte, non temerè Platonem multa hic rursus ad poetas sacerdotisque pertinentia posuisse. Ostendit enim in his sæpe à poetis, sæpius à malis sacerdotibus, peccandi licentiam prouenire. Vbi gentium superstitiones irridet. Præterea haud ab re in his libris omnium sibi charissimis charissimas sibi personas inseruisse, Glauconem, Adimantumque fratres eius, patremque Aristonem. Rursus Socratem nihil in omni eius uita propensius cōtemplatum, quam seclusis externis affectibus, quidnam sit, quid uel faciat uirtus ipsa, uitiumque in animo. Quod quidem & spontè, & prouocatus deinceps de iustitia & iniustitia demonstrabit. Sed ego hic iniuste nimum prætermisi mirum illud iustitiæ præmium ex Musæi mente adductum, perpetuum inquit ebrietatem. Quod quidem Musæus accepit ab Orpheo, id ipsum per Dionysij sacra significante. Hoc illi propheticum simile: Inebriabor ab ubertate domus tuæ. Ebrietas ergo sit duplex: altera quidem sub Luna, Iertheo inducta potu, per quam anima extra se posita, & infra se posita obliuiscitur diuinorum, circa terrena delirans: altera uero super Lunam, nectarea proueniens potione, per quam animus extra se positus, supra se positus, morborum mortalium obliuiscitur: suscipiensque diuina, quasi primo illorum splendore caligat, siue potius saporem gustans, nouo quodam calore è priori habitu permutatur. Mox uero perspicue cernit, gustatque salubriter, imò uero nutritur. Profectò idea diuina, per quæ factus est animus, redeunt illabitur animo, seu gustui sapor. Ab eo primum suauiter, si quid alienum est, diluit: deinde penitus implet, magisque implendo delectat: tertio redigit in seipsam, inæstimabili uoluptate perfundens. Vbi animus ex anima primum factus est intellectus, ex intellectu denique deus. Neque ulterius, sicut prius sapit, neque quæ prius, sed sapit aliter atque alia. Et quemadmodum apud nos imaginatio uehemens mouet formatque corpus, ita & ibi corpus subiectum animæ, sensusque eius à potentissimâ cogitatione mentis mouetur protinus, & formatur, adeo ut ineffabili dulcedine mentis mirabiliter & sensus dulcescat, & corpus. Sed iam ad iustitiam reuertamur. Hæc Socrates tanquam disputationis suæ finem atque obiectum, per singula quærens, quia difficile inuenitur in animo, prius quærit in ciuitate, tanquam in ea manifestiorem futuram, ut per hanc demum animi iustitiam manifestè definiat. Ut autem iustitiam in ciuitate considerare queat, constituit ab initio ciuitatem, dicens primum quæ sit eius origo, scilicet indigentiæ mutua. Deinde quæ materia, scilicet res artesque necessariae. Postremo, quæ forma, uidelicet regula uelctus, legitimaque gubernatio. Et uideo quantum laudet uitam sobriam, quantum uituperet delicatam atque luxuriosam. Illa quidem sana atque sufficiens, hæc autem insana & indigens plurimorum. Denique cum ob hanc nascatur bellum, opus est in eiusmodi ciuitate militibus. Quapropter ob diligentem militaris artis institutionem descendens, quot necessaria sint militi strenuo, & custodi patriæ, accuratè prosequitur. In omnibus uero momento, neminem ad diuersa aptissimum nasci posse. Ideoque nullum diuersas artes exercere debere: præsertim cum ex alterius opere, opus impediatur alterius. Oportere & unumquemque artem suam statim à puero, & per omnem uitam continuè exercere. Præterea militem patriæ custodem talem & nasci, & educari debere, ut canum instar & erga notos

fit mitis, & aduersus ignotos ferox, semperq; uigil & sagax. Proinde asserit Socrates, principium cuiuslibet operis maximum quiddam esse, in tenera præfertim ætate facile utriusque formabili. Idcirco futuros milites à teneris unguiculis, & secundum animum primò per musicam, & secundum corpus deinde per gymnasticam ritè format, sub musica comprehendens fabulas quoq; poëticas, quas præcipit assidue puerorum auribus adhibere. Sed tales solùm, quales ad militare studium, quasi præludia quædam & prouocent. & erudiant. Similiterq; ceteros his à puertitia fabulis iubet assuetari, quæ studio potissimum futuro conducant. Contrarias uerò longius arceat. Id uerò maximum est præceptum. De restatur mox poëticiam impietatem turpia de dijs fingentem. Atq; eiusmodi audiri fabulas prohibet. Subiungit geminas theologiæ figuras. Primam, Deum omnino bonum esse, bonorumque duntaxat causam. Mali uerò nullius causam esse Deum. Item si quem Deus punit, punire gratia boni. Secundam uerò, Deum esse penitus immutabilem, ex eo quòd simplicissimus, potentissimus, optimus, sapientissimus. Quòd sit, ut neget Deus aliquando quenquam fallere, uel fictis simulacris, uel signis, atque uerbis. Neque enim in uarias mutatur formas, neq; cum non mutetur, simulat permutari. Conclude librum aurea quadam sententia. Mendacium maximè omnium & dijs, & hominibus est odiosum. Quòd si mendacium in sermone odiosum est, idq; simulacrum est mendacii ipsius, quòd est in animo, nimirum mendacium quòd in animo est, & dijs, & hominibus est admodum odiosum. Eiusmodi uerò mendacium est ignorantia, per quam circa rerum ueritatem sibi met animus ipse mentitur. Quoniam uerò ueritas ad id quòd esse dicitur, spectat, ideoq; falsum ad non esse declinat, meritò mendax quatenus in falsum labitur, eatenus in nihilum quoq; prolabitur.

In dialogum tertium, de iusto, epitome.

DI A L O G V S tertius custodum educationem in secundo inchoatam profequitur. Atq; sicut in secundo prohibuit eos audire falsa turpiaq; de dijs, ita hic uetat tragica audire de inferis, quæ reddere illos possint timidiore. Item & comica, quæ effusorem concitant risum. Tam enim mollis euadit, qui quoti die in lachrymas risu profusiore resoluitur, q; qui dolore lachrymare compellitur. Quoniam uerò non solum procul à timiditate custodes arcendi sunt, uerum etiam ab intemperantia & auaritia, atque iniustitia: ideo rursus audiit uetat carmina poëtarum, quibus uel deorum, uel heroum, magnorumq; uirorum libidines, rapinæ, iniquitatesq; fingunt. Hæc autem educatio militaris omnibus ferè ciuibus esse æque communis. Inter hæc que de mendacio dicit, attende. Mendacium ciuitatis calamitas est, uidelicet quando priuati inter se mentiuntur, maximè uerò si magistratibus mentiantur: perinde ac si a groti medico, uel nauæ mentiantur gubernatori. Licet autè gubernatoribus interdum uti mendacio, salutis publicæ gratia, & priuato quandoq; erga priuatum, solum gratia mali cuiusdam grauisissimi deuitandi. Licet & confabulari moderatè de rebus antiquis, quarum ueritas ignoratur, & quasi per imagines quasdam res illas, quarum certam formam uix habemus, effingere. Proinde orationem in species tres distinguit. Aut enim simplex narratio est, aut imitatio simplex, aut ex utriusq; permixta. Omnem uerò sermonè reprobatur, qui uilissima quæq; refert absq; delectu, & agit hominem perturbat. Quisquis enim diu studiose aliquid imitatur, in eius transit naturam. Quocirca poëtam perturbatos animos acrius imitantem, tanq; iuuentuti noxium iubet, uel mutato stylo constantem habitum imitari, uel ex urbe procul abire. Dicit quoq; eum qui plura, uel imitando, uel faciendo pertractat, in singulis tandem ita deficere, ut in nullo euadat egregius. Pergit uerò deinceps ex prima musica: id est, poësi, ad sequentem, eam in tres distribuit species, Orationem, harmoniam, atq; rhythum. Principio Phthongum musici uocem uocant harmonicam, id est, consonantiæ aptam, quæ neq; ad eò grauis sit, ut nequeat ab eodem cantore grauior fieri, neq; tam acuta, ut edidit non possit acutior. Harmoniam deinde ex Phthongis constituit, congruam uidelicet mensuram in excessu atq; defectu grauium uocis, & acutarum, atq; mediarum. Sunt hic uoces quatuor, grauis atq; acuta, & surgens in acutam, & declinans ad grauem. Item primò proportionem quatuor, dupla inter duo atq; unum. Sesequialtera inter tria atq; duo. Sesequitercia inter quatuor atq; tria. Sesequioctaua inter nouem atq; octo. Proportionè duplam sequitur consonantia uocis octauæ: Sesequialteram, quintæ: Sesequiterciam, quartæ: Sesequioctauam deniq; tonus. Sed de his alibi diligentius. *Accedit*

Accedit tertio loco rhythmus: id est, ordo quidam motionis, & temporis, ut ex secundo Legum percipitur. Postquam enim uoces harmonica quadam excessus defectuque mensura per intentionem remissionemque conciliasti, opus est rhythmo, per quem uocum acutarum, grauium, mediarum motus ac tempora metiaris, & in singulis, & inter singulas. Motus dico blandiores, seu ueriores, & medios. Tempora dico, longiora, breviora, æqualia, per accentus longos breuesque, & medios. In his nota basem uocabulum esse diuersum: nam ut res exigit, significat, fundamentum, sedem, pondus, progressumque, & terminum. Præter hæc considerandæ sunt nouem consonantiæ, & dissonantiæ communissimæ gradus. Primus in ratione, id est, opinio cum ipsa rei ueritate consentiens. Cuius contraria est opinio falsa à ueritate dissentiens. Secundus in imaginatione. Cuius consonantia est consecutio rationis. Dissonantia uerò profecutio exteriorum. Tertius in affectu, uel temperanter rationem sequente, uel imaginationem intemperanter. Quartus in sermone decoro, uel indecoro, quatenus uel rectam rationem, uel imaginationem tumultuariam sequitur. Quintus in cantu. Cuius consonantia est, decorum imitari sermonem, dissonantia indecorum. Sextus in somno cantum aliter uel aliter imitante. Septimus in saltu concinno, uel inconcinno ad choream pertinente. Octauus in quadam membrorum corporisq; totius compositione, tam spectaulo grata, quam exercitio gymnastico prompta. Nonus in artificiosis cuiuslibet artis operibus, musica, musica quadam proportionem compositis. Hi nouem gradus Musas tibi referant nouem. Memento uerò optimam omnium harmoniam esse animi temperantiam. Quam & sequentes cæteræ imitantur, & uicissim cum frequentantur, augment. Quapropter iubet eas duntaxat consonantias exerceri, audiri, spectari, quæ habitum mentis constantem referant, non superbia elatum, non iracundia efferatum, non uoluptate molitum, atque resolutum, non fractum dolore, non misericordia, uel indigentia querulum. Probat, ergo concentum grauem, atque constantem: improbat autem extremos, id est, concitum atque mollem: damnat quoque multiplicem, laudat præ cæteris simplicem. Plurimum uerò in animum posse iudicat harmoniam. Siquidem harmonia quadam diuina sit animus, cælestique harmoniæ aliquando, ut Platonicè dixerim, assuetus. Rursus harmonia quadam consistit corpus, conflatur & spiritus. Præterea consonantia uocum ærea æreum spiritum motu penetrans, affectumque canentis, & animum secum transferens audiens affectum mouet affectu, & animum afficit animo, sensimq; mores infundit. In omnibus animaduerte quàm non ciuili solum, sed etiam religiosam admodum obseruantiam Plato suam erudiat ciuitatem, semperque, quòd & præcipit in Politico, temperantiam cum fortitudine misceat. Denique quàm turpem, quàm dissonantem esse censet ueneream uoluptatem, ideoque ab amore legitimo procul eam segreget, pulchra semper, & consona solum desiderante. Plurima uerò de musica tractat, atque gymnastica: maximi enim momenti erant: omnes enim his incumbebant, debentq; incumbere. Illa enim animum spiritumque, hæc corpus animi gratia mirifice firmat atque composit. Addit, non ex corpore bono bonum animum, sed ex animo bono corpus fieri bonum. Subiungit simplicem musicam animi uictumque simplicem corporis sanitati prodesset, multiplicem uerò utriusque nocere, hominesque dum sobrii uiuerent, non indiguisse medicorum auxilio physicorum. Damnatur superstitiosas corporis obseruationes circa uictum, atque medelas. Signumque præcipuum ciuitatis malè institutæ dicit esse, si diligenti medicorum iudiciumque indigeat opera. Describit medici iudicisq; officium, & iudicem eligit ingenio bonum, prudentem, senem, multos homines, & bonos, & malos expertum. Asserit prauitatem quasi priuationem quandam, neque se, neque uirtutem cognoscere. Virtutem uerò quasi habitum per se solum cognoscere se, per se quoque addito rerum usu de uitjs iudicare. Meminisse uerò semper oportet, Platonem non solum hic, sed etiam in Legibus, & Protagora confirmare nihil magis necessarium esse omni quidem uitro, præcipue uerò ciuili atq; Philosophico, quàm copulam ex fortitudine pariter temperantiæque constata: ut per illam alta perantur, per hanc non spernantur humilia, & utrinque nihil unquam nimis, aut audeas, aut metuas. Per illam rursus priuatas publicasque propulses iniurias, per hanc abstineas ab iniuria. Per illam ad honesta uocaris, per hanc cohibearis à turpibus. Quò sit, ut gymnasticam simul, & musicam ad duo hæc denique referat, ut per illam fortitudo, non tam corporis, quàm ani-

mi, per hanc temperantia comparatur. Iubet autem ritē ambo iniucem commisceri. Si quidem sola gymnastica parit ferocitatem, musica sola mollitiem, ambo uerò fortitudinem, atque temperantiam. Ex eorum denique numero, qui sic educati sunt, eligit & custodes: id est, magistratus, & defensores: id est, milites. Ad magistratum uerò assumi uult senes prudentes, fortes, publici amatores boni, atque in hoc ipso per experientiam comprobatos. Probari item præcipit iuuenes in medijs uoluptatibus, & doloribus, quo discernatur utrum temperati fortesque sint, an contra: atque utrum sententiam boni publici conseruandī propter fallacias, aut minas, aut illecebras, sint aliquando facillē mutaturi. Denique ingenia hominum metallis similia esse dicit, & aptum quidem ad gubernandum auro, aptum uerò ad militiam argento, ad opificium uerò & agriculturam ferro & aeri. Iubet singula ingenia ad illa, quibus apta sunt, conuertit: itaque gubernatorum filios interdum pro ingenio ad utiliora, atque uicissim inferiorum filios ad munera nobiliora similiter. Prohibet quoque milites proprium aliquid possidere, ne per avaritiam ex canibus conuertantur in lupos.

In dialogum quartum, de iusto, epitome.

RADITVR in quarto libro modus possessionis atque ciuitatis, ut neque diuites nimium ciues sint, neque pauperes. Putat enim tam ex nimia copia, quam inopia seditiones oriri, ciuitatemque dissipari. Iudicat præterea ciuitatem illam non esse unam, sed plures, in qua alij quidem pauperes sint, alij uerò diuites: atque, ut fieri solet, diuites contemnunt pauperes: hi uerò erga illos, & inuidia afficiantur, & odio. Vnde sensim descendit ad mysterium suum, ut omnia uidelicet sint communia, ne alij minus, alij uerò plus habeant, & inde inuidiæ, mendaciæ, furta, & hinc luxuria, superbia, pigritiaque nascantur. Adde quod possessio rerum tam excedens, quam deficiens, non solum moribus & concordia, sed ingenio etiam & artibus obest. Docet non diuitijs, sed uirtute seruari ciuitatem, magnaque gerere. Item quamlibet ciuitatis partem non ita disponendam esse, ut in seipsa quam optimè habere se uideatur, sed ut cunctis conferat, communique ciuitatis totius conducat bono. Alioquin neque ciuitatem ipsam, neque partes ulla posse consistere. Addit præterea ciuitatis augendæ modum, quatenus scilicet ciuitas una permaneat. At cum primum perdit unitas posse uidetur, non esse ulterius augendam. Præcipit ergo, ut neque exigua, neque uastissima sit ciuitas, mediocri æqualisque, & concors, quo eius unitas conseruetur. Quoniam uerò messem frustra sperat, qui negligens fuit in seminando, idcirco totum studium circa pueritiam adolescentiamque adhibendum esse iudicat, quasi circa mellis urbanæ fementem, adeo ut etiam uerberorum, ludorum, gestuumque singulorum ratio diligens circa pueros adolescentemque habeatur. Alioquin si negligatur hæc ætas, non aliter circa leges quotidianas frustraboratum iri, quam si quis pharmacis eum quotidie curare contenderit, qui nulli seruare uelit in uictu temperantiæ modum. Inter hæc considera ludos in studia sensim, moralesque conuertit: item sicut homini & natura robusto, & uictu prudenti atque temperato, nullis penè unquam opus est medicinis: ita ciuitati, & optimè ab initio constituta, & in ea forma perseveranti, neque multis ab initio legibus, neque quotidianis deinceps constitutionibus opus esse. Malas uerò respublicas, in quotidiana quidem per nouas leges curatione uersari, nunquam uerò bene ualere. Quapropter in hac republica tantam optimam, Plato nullum circa leges adhibuit studium, sperans prudentes bonosque uitros leges esse uiuentes. De legibus uerò sacris quid? Multo certe minus in his censuit laborandum. Nemo enim qua ratione colendus sit Deus intelligit unquam, nisi prius intelligat Deum. Diuinum uerò Solem nisi ipso diuino Sole se monstrante, uidere non possumus. Petendas ergo religionis leges ab Apolline: id est, diuino lumine, iudicat: petendas, inquam, non lingua, sed purgata mente atque serena. Mitto quid hic de historia sagax oraculorum: hæc enim notissima sunt. Allegoricè uerò significat Apollinem, id est, diuinum lumen: sedere, id est, firmiter adesse: mediæ terræ, id est, ubique rerum omnium penetrantibus: in umbilico conuiescere, i. mente à sensibus segregata, atque instar figuræ motionisque sphericæ in se reflexa. Præterea Apollinè omnibus esse patrium, i. præsentē & familiarem, atque proprium: patrē quidem nascentibus, patriam denique reuertentibus. Constituta uerò republ. deinceps quatuor in ea uirtutes agnoscit. Prudentiā in principibus id est,

id est, rectè custodiendi consulendique scientiam. Fortitudinem in militibus, id est, firmam sententiam in uitis tam illecebris, quam minis audendū pro patria in periculis, quatenus leges magistratusque præcipiunt. Temperantiam in principibus simul, & militibus, atque artificibus, id est, consensionem quandam, qua libenter cuncti conueniunt, ut alij quidem imperent, alij pareant, & inter eos qui parent, alij quidem in bello, alij in opificio pareant: neque ob uoluptates ulla consensio talis impediatur, imò cupiditates inferiorum, superiorum uoluptas consilioque obtemperent. Iustitiam quoque in omnibus, per quam suum quisque, id est, ad quod & natura, & studio est aptissimus, opus munusque exequitur, tam publicè, quam priuatim, communis communi gratia, neque quisquam sibi uendicat alienum. Quod autem temperantiam appellauit Diapason harmoniam, intellige Diapason consonantiam resultantem ex dupla tensionis, uelocitatis, uehementiæ proportionem ad id, quod duplo remissius est, tardiusque, & lenius. Ex qua quidem proportione dupla confurgit acuta: id est, octaua uocis excellentius ad grauem, nec immeritò. Prima enim proportio dupla inter duo & unum. In qua quidem proportione binarius numerus dum superare uidetur, unum recreat, & geminat unum. Binarius deinde dum mouetur, ac reuoluitur in seipsam, octo producit numerum solidum. Bis enim duo bis, octo conficiunt. Dicitur autem diapason, id est, per omnia. Consonantia enim eiusmodi, & omnes intra se continet, & replicatur in omnibus. Nec abs re Plato inquit, temperantiam, quasi diapason extendi per summos ciues, infimosque, & medios. In octaua enim & grauis uox, & acutissima est, sunt & media. Sed ut ad iustitiam redeamus, quemadmodum in diapason consonantia uox octaua cum graui adeo consonat, ut quæ uox gemina est, appareat una sic in bene composita ciuitate temperantiæ grauitas cum iustitiæ robore tam aptè congruit, ut duæ hæc uirtutes uix iniucem discernantur. Et uide quam opportunè ex diapason consonantia uocis octauæ Socrates se conferat ad iustitiam apud Pythagoricos octonario numero designatam. Quum enim iustitia sit æqualis omnino pro cuiusque meritis distributio, ciuitatis que solidum fundamentum, iuste per octonarium describitur numerum. Hic enim numerus & solidorum primus est, primitiueque omnium in numeros ita soluitur pariter pares: hoc est, in bis quaternos, ut nihilominus in numero æque pariter pares diuisio quoque ipsa soluiatur: id est, in bis binos, rursusque qua æquitate resoluitur, eadem quoque contextitur: nam bis binis bis, octonarium, ut dixi, constituunt æqualitatis iustæ simulachrum. Quapropter Orpheus ubicunque diuinam iustitiam obrestari uolebat, per numina octo iurabat, ignem, aquam, terram, cælum, Lunam, Solem, phanoramque & noctem. In Aegyptia quoque columba in signum iustitiæ posita numina octo notabantur in scripta, quemadmodum testatur Euander, Saturnus, Rhea, Osiris, spiritus, cælum, terra, nox, dies. Denique cœlestis iustitiæ ordinem sphericæ octo digestum esse omnis arbitratur antiquitas. Socrates post hæc ostendit iniustitiam esse subitum ciuitatis exitum, quando aliena singuli usurpantes omnia perturbant atque confundunt. Iustitiam uerò ciuitatis ordinem esse, atque salutem. Proinde ex manifestori hac ciuitatis iustitia, ad occultiorum transit in animo, quasi latentem. Diuidit que iustitiam animi uires, in rationem loco principis, & uim irascendi uice militum, naturamque concupiscendi opifici similem. Probaturque unam in nobis esse animam, cuius, & in qua hæc tres sint uires, non loco inter se, sed proprietate distinctæ. Quod quidem & Peripateticos quosdam latratores refellit, & cuiuslibet diligenter legenti potest fieri manifestum. Hanc uerò distinctionem adducit, ut pateat quomodo inter se anima atque ciuitas, & illius, & huius iustitia sunt persimiles. Inquit ergo: Quum nequeat anima per eandem sui uim circa idem simul opposita facere, necesse est eam tres saltem uires habere. Quippe quum eodem in tempore per libidinem rapiatur ad uoluptatem, & per rationem interitum reuocetur. Interim per libidinem retrahatur à praelio, per iracundiam prouocetur ad pugnam. Ex quibus patet rationem esse à libidine differentem, & ab eadem differre etiam irascendi uigorem. Differre quoque hinc à ratione patet, tum in pueris nondum uentibus ratione, iracundia tamen ualde feruentibus, tum in alijs multa per iram præter rationis legem agentibus. Propinquier uerò irascendi uigorem rationi ex eo esse probat, quod indignatio sæpe rationi opitulatur contra libidinem. Concludit deinceps iustitiam unā cum temperantia esse legitimam quandam consensionem, tum in iustis

bet animo trium, quas diximus, partium, tum in ciuitate trium his partibus consimili-
lium. Consensionem, inquam, in gubernando, exequendo, obediendo, atque in pro-
prijs muneribus peragendis, & alienis non usurpandis. Nec immerito hic iustitiam
temperantiam germanam, nominat harmoniam, ex acutis uocibus, & grauibz medijs
que constantem: uocibus, inquam, principes & quatuor mediosque horum milites
referentibus. Deinde ut quaestioni iamdiu adductae respondeat, quarenti quidnam iu-
sticia iniustitiaque in animo pariant: dicit uirtutē esse animi sanitatem, pulchritudinem,
que, & robur: uitium uero morbum, turpitudinem, imbecillitatem. Siquidem uirtus
cunctas animae partes, ut statuit natura, disponit, & seruat. Vitium uero contra, natu-
rae ordinem confundit, atque perturbat. Quoniam uero quando deprauata omnino cor-
poris est natura, praestat mori, quam uiuere, etiamsi externa nobis abunde suppediten-
tur: idcirco cōcludit illius uitam tanquam miseram, esse ab omnibus fugiendam, in quo
anima, per quam uiuimus, per uitium est deprauata. Postremo in ipso libri huius calce
asserit eiusmodi animam ciuitatemque, quam descripsit, optimam esse atque felicissimam.
Animam ciuitatemque regiam, a regina uidelicet hominis ratione dispositam. Addit eius-
modi gubernationem tum regnum appellari, quando inter multos bonos excellat qui-
dam manifeste omnium praestantissimus: tum rempubl. optimatum, quando plures pa-
riter uideantur excellere: omnino uero eandem esse gubernationē existimandam. An-
nuit quoque se in sequenti libro quatuor reliquas, tum animorum, tum rerum publicarum
affectiones ordine distincturum.

In dialogum quintum de iusto, epitome.

NON sum nescius fore nonnullos, qui Apologiam a nobis expectēt, qua quin-
tum hunc Dialogum communionem omnium in ciuitate ponentem, defen-
damus contra calumnias, tum maledicorum, tum etiam ignorantium. Verum
legant Platonem ipsum precor, legant diligenter, ac sine inuidia iudicent, A-
pologiam (scio quid loquar) nullam desiderabunt. Plato igitur Phœbeus, humani ge-
neris medicus, quum animaduertet & singulos homines, & familias, & ciuitates sem-
per, & ubique grauius aegrotare: neque ullis haecentis ciuiliū medicorum medica-
mentis tot seculis iam frustra curantium, uel liberari morbo, uel saltem leuari paululum,
atque minimum conualescere, tam prudenter, quam pie ad legem illam se contulit
praequam apud medicos, qua medicina sanciant authores, si quis medicamentis talibus,
puta frigidis, diu adhibitis, minimē conualecat: esse tandem ritē ad calida transeundum.
Cognoscens ergo genus humanum per leges distribuentes propria tot seculis nihil pro-
ficere, imō uero in deterius quotidie labi, non iniuria ad amicitiae se transulit leges, com-
munia inter amicos fore iubentes, ut diuisione diuisionisque, & miseriae sublata causa, con-
cordiam, unionem, felicitatemque consequeremur. Sed aliter rursus exordiamur. Socrates
in principio quarti, disciplinam educandae iuuentutis cunctis legibus anteponebat, ta-
ptim attingit, uideri optimam disciplinam fore, si uxorū, filiorum, rerum communio
fiat. At quoniam res est, & noua quam plurimis, & plurimis inaudita, reuocatur ad eam
statim in principio quinti declarandam apertius, & firmius comprobandam. Iam uero,
etsi a Critia & Timæo didiceris disciplinam similem extitisse quondam apud Graecos Ae-
gyptiasque Athenas, neque nimium admiraberis tanquam nouam, neque diffidenter au-
dies, tanquam penitus arduam, neque inuitus admittes, quasi non bonam. Mitto quod
multi tradunt apud Boëos Placiam urbem aliquando similiter gubernatam. Atqui Dio-
dorus insulam in Oceano Meridie uersus describit, in qua praeter cetera communes
sint uxores, uirique Philosophiae plurimum, Astrologiaeque studiosi. Pomponius quoque
Mela testis est, Garamantes in extremis Africae partibus communia habere in republica
omnia. Similem praeterea bonorum fuisse communionem inter Philosophos Brachma-
nas, Gymnosophistas, Essæos, Pythagoricos, & denique inter sanctos, quondam Chri-
stianae reipublicae fundatores, compertum habemus. Videmus quoque seculis nostris il-
los dumtaxat religiosos ad uirtutē felicitatemque accedere, inter quos nihil est propriū.
At enim si uxorū te communio turbat, primō quidem permitto, apud Platonem ritē
ex lege fieri, quod apud adulterinos sacerdotes in commune sit sacrilegio. Deinde
Platonem

Platonem ipsum audito, prius quam iudices, altius in sua causa declamantem. In se-
quentibus nota primō quidem Socraticam prouidentiam, peius esse censentem in le-
gibus constituendis errare, quam hominem interficere. Eiusmodi namque error mul-
tos per multa secula interfecit animos simul, & corpora. Deinde modestiam diffi-
cili diffidenter aggredientem, & quasi inuitam atque compulsam. Tertio, pietatem di-
uinum auxilium pro suo more in rebus grauibz inuocantem. Ac ne in legibus er-
rer contendit, ab Adrastra dea petit opem, cuius mentionem quoque fecit in Phædro.
Adrastra haec apud priscos Theologos est potentissima inuitabilium regina legum,
legum, inquam, tam Saturniarum ad mentes pertinentium, quam Ioualium pertinen-
tium ad naturas. Adrastram dico diuinam prouidentiam, quatenus nihil uel oculos
eius subterfugere, uel manus potest effugere. Nec ab re ubi optat firmissimas leges
condere, quas neque obliuio delet, neque defraudet asturtia, neque uolentia frangat,
& omnino nullus deuitet, Adrastram obsecrat inuitabilia sancientem, quae nullius
queat effugere. Deinceps paulatim ad communem progreditur disciplinam, a uiro-
tum uidelicet institutione, ad institutionem similiter mulierum, mandans omnia priua-
ta publicaque, tum pacis, tum belli studia, mulieribus cum uiris communia fieri, ne man-
cum sit genus humanum: eo tamen pacto, ut in singulis grauiora uiris, leuiora mulie-
ribz committantur. Similiter & alibi docet brachia quoque sic assuefacienda, ut sin-
guli utrinque sint dextri, quos nominat amphidextros: ostendit autem id fore utile, at-
que possibile, & quo pacto fieri debeat. Deinde aliam adducit communionem, ui-
delicet uxorū, atque filiorum. Et ibi aduerte quanta ordinis prouidentia constituat
Magistratus, praesides praeceptorum, & sacra, & tempora, & aetates, cauens ne quid in tem-
perate fiat, uel inutile ciuitati. Ac post generationem, quam diligenter de natis cogitet
nutriendis: ita tamen, ut neque uir, neque mulier proprium agnoscat filium, neque fi-
lius proprios genitores, neque alios alij, sed seniores opinari cogantur, omnes penē iu-
uiores esse filios, uel nepotes, iuniores uicissim suspicari omnes seniores esse progeni-
tores, aequalēque similiter esse fratres. Inter haec ubi nutritionem eius spernit, qui uel
praeter legem, uel ex utili natus fuerit, uel inutili, intellige non esse perdendum, sed in lo-
co occultiori, uel in suburbij uilius nutriendum, extra exactissimam regulam illam, qua
nutriuntur hi, qui assumendi ad custodiam iudicantur. Illum uero inferiori addendum,
regula ad minutiora urbis uel agri ministeria suo tempore transmittendum, uel forte ad
urbes alias transferendum statim natum. Mox agnosce communis charitatis inuentum,
ubi sic disponit singula, ut singuli eadem uel re, uel persona oculis demonstrata, aequē
iudicent, dicantque, hoc est meum. Quumque sua cuique charissima sint, singuli cun-
cta curabunt, praecipue quum ad eiusmodi curam legibus quoque magistratibusque
adducantur. Hinc ergo incuria & negligentia nostra, qualis in omnibus est circa pluri-
ma, quasi a nobis sint aliena, tollitur. Tollitur & quotidiana fallacia, qua iudicium
nostrum in eo colendo, quod proprium esse censemus, stulte decipitur. Tollitur de-
nique extrema perturbatio, sollicitudo, miseria, quae ex insano priorum amore nos
angit. Mitto quod adempta discordiae causa, & communis erit, & integra charitas.
Proinde attende, quam diligentes, quam iustas, quam mites statuatur belli leges, quae
praemia uictores maneat, diuinitas scilicet quadam. Transferri enim hos, inquit, in
beatos daemones hominum curatores, & quasi Deos charos ritē colendos. Quod
uero de puerorum osculis dicitur, iocosum quiddam est Glaurconis, & leuandi rædij
gratia dictum. Adde & triumphale quiddam, atque festiuum. Restabat probandum,
communione hanc fieri posse, postquam fore optimam fuerat affirmatum. Primō igitur
etiam si nequeat fieri, ostendit se non frustra hanc in medium adduxisse, uidelicet
tanquam exemplar in formandis ciuitatibus pro uiribus imitandum. Deinde demon-
strat, tunc demum posse fieri, quando Philosophi gubernabunt, nec prius requiem ul-
lam fore, malorum. Quam obrem ad formandos Philosophos, tanquam futuros ciuitatis
gubernatores opportune descendit, docēs quale sit Philosophi ciuiliū ingenium, qualis
affectus atque disciplina. Principiō quantum plebei circa percipienda sensibilia haec infe-
riora auidi curiosique sunt, tantum ingenium philosophicum ad inueniendas ideales ho-
rum omnium rationes, auidū & propensum est, & sagax ipsius ueri uenator. Quoniam
uero uerae quidem res ideae sunt, naturales autem formae sunt, & imagines idearum, non

iniuria plebeios inquit somnare, putantes quæ imagines sunt, esse res ueras. Philosophum uero solum inter alios uigilare. Et quoniam inter ens, atque non ens medium ponit, memento quinque gradibus omnia cogitari. Et non ens quidem purum dici que, quid fingitur infra materiam. Ens uero purum, puram mentem, ideamque existere. Animam cœliumque ens dici simul atque non ens, uidelicet propter motum: magis tamen esse, quam non esse. Materiam contra magis quodammodo non esse, quam esse. Sed quæ natura composita sunt sub Luna, esse pariter atque non esse. Circa ea quæ uerè sunt, cognitio ipsa uersatur. Circa ea quæ uerè non sunt, ignorantia. Circa ea quæ pariter & sunt, & non sunt, se reuoluit opinio. Ignorantiam quidem, & opinionem tum plebeis tribuit, tum sophistis. Cognitionem uero, id est, scientiam duntaxat Philosophis. Quod autem scientiam opinione magis potentiam quamdam nominat, intellige potentiam non informem, sed partim naturali forma, partim habitu præditam. Præterea ubi de ideis agit, ad quas Philosophi refertur scientia, more suo inquit bonum, pulchrum, iustum. Ternarius hic, numerus modis tribus exponitur. Primo bonum sic, Deus: Pulchrum mens angelica multiformis: iustum cœlestis anima mundana iuste distribuens. Secundo bonum, forma ipsa actusque diuinæ naturæ: Pulchrum eiusdem intelligentia: iustum uoluntas eiusdem. Tertio bonum inter ideas est exemplar formæ, actusque cuiusque atque naturæ: Pulchrum, exemplar ordinis, qui ex qualibet forma in se ipsa resultat. Iustum, exemplar ordinis, qui à qualibet forma, atque re, refertur ad alias. Quando uero ipsi bono subdit malum, pulchro turpe, iusto iniustum, caue tria hæc oppositè colloces in ideis. Pone uero hæc tum in ipsa informitate, & deformitate materiæ, quam in libro de Scientia uocat exemplar diuinitatis expers, & in Politico dissimilitudinis locum, tum etiam in anima iam deprauata, & ad materiam omnino conuersa. Denique quod eunuchi anigma puerilia tangit, est eiusmodi: Vir non uir, uidens non uidens, percussit non percussit, lapide non lapide, auem non auem, super arbore non arbore: id est, eunuchus lufcus percussit punice alum uespertilionis super sambuco. Sed id ridebis scio. Quod, & ridiculi gratia est appositum.

In dialogum sextum de iusto, epitome.

M leges omnes uel optimæ absque probatissimis magistratibus mortuæ sint, magistratus autem optimi, uel absque legibus scriptis, ipsi sint uitæ leges, meritis Plato noster, quemadmodum alias exposuimus, in excellenti Republica non in condendis legibus, sed in formandis magistratibus omni diligentia elaborat, atque id quidem non solum à tenera ætate, uerum etiam ab ipso fetu studiosè contendit, quò ex electis seminibus, continuæque cultura ad optimam frugem perueniat. Quoniam uero hos appellat custodes, custodum autem maximè proprium est prospicere atque circumspicere, idcirco ingenium præcipuè Philosophicum, omnium sine controuersia perspicacissimum eligit ad humanum gregem custodiendum. Quippe quum soli huius oculo pateat boni ipsius iustitiæ exemplar, ad cuius imaginem bene, iuste, beatè pingenda sit ciuitas. Præterea pertinet ad custodem, esse uericum, liberalem, temperatum, fortem, iustum, magnanimum, mansuetum. Eadem quoque probabit propria esse Philosophi, ut dentque concludatur custodiendi officium præ cæteris Philosopho committendum. Quamobrem eiusmodi esse naturam Philosophi, primò probabit, deinde quia generosa natura absque recta cultura, & semper inutilis sit, & læpissimè noxia, tradet excolendi huius ingenij disciplinam. Interrea uero de spurio, & adulterino tractat Philosopho, legitimum Philosophum simulantem. Item de abusu quodam philosophandi. Rursus de philosophandi forma ad illum præ cæteris Philosopho committendum, qui Rempublicam quandoque sit recturus. Docet autem Philosophi maximè proprium esse, perpetuum ueritatis ipsius, circa res æternas, amorem. Ideoque & amorem temporalium, & mendacium à Philosopho maximè omnium alienum. Ostendit præterea Philosophi mentem in ipsa ueritatis indagatione seiungi à corpore, atque ex quadam sui cognatione diuinæ menti coniungi, ac per insiras sibi ab initio formulas idearum, ideas ipsas attingere, ab eis quoque ipso contactu lumē excutere, quo mox facta fecundior concipiatur, imò facta ualidior, pariat ueritatem: id est, per ipsas suas conceptio-

ceptiones ideis undique congruat. Tu uero hic aduerte intelligendi actum quem admodum in Symposio, generationem partiumque uocari. Quod quidem cum Christiana consentit Theologia, ostendit que non imaginariam tantum, uerum etiam naturalem quandam inesse menti formam, atque ueritatem. Proinde ingenium eiusmodi, & raro admodum, & in paucis nasci putat, & tunc quidem multis tum conditionibus indigere, tum obstaculis impediri. Præcipuè uero deprauari sermone & opinione uulgi, multo que magis uulgi eiusdem opera. Rursus à uulgatibus præceptoribus, qui & ipsi uitam, orationemque suam uulgo quasi adultores accommodant, similem que tradunt auditoribus disciplinam. Et uide quam congruè Plato uulgius uasto comparat bruto. Item ciuitates omnes nauibus casu quodam rectis à nautis gubernandi prorsus ignaris, uirumque peritia gubernatoria præditum deridentibus. Nota, optima quæque siue naturæ, siue fortunæ munera, si uel negligenter culta fuerint, in mala: uel male culta, in pessima tandem euadere. Præterea quòd interdum, quamuis admodum raro, aliquis in ciuitate male disposita, quales esse omnes iudicat, uir magnus probatissimisque appareat id non arti, non naturæ, sed diuinitati duntaxat attribui. Vbi uero de Momo reprehensionis Deo mentionem facit, intellige Momum esse diuinam curam proficentem, quid reprehendi potuisset in singulis, si aliter quam sunt facta, fuissent: ideoque ita singula disponentem, ut iure reprehendi non possint. Assignat proinde causas, quibus ortæ in Philosophos sint calumnix, quasi uel mali sint, uel inuiles reipublicæ. Primò quidem multi ad Philosophiæ studium ineptissimi, tam prauo ingenio, quam paruo iudicio, non tamen parua ambitione, uel auaritia Philosophiam inuadunt, ac præhensant, ex eiusque commercio opiniones procreant adulterinas, atque deridendas. Malis præterea moribus facultatem dedecorant Philosophicam. Deinde si qui ad id studium nati sunt, uel statim educatione consuetudinèque improba deprauantur, uel si moribus integri perfeuerant, non tamen convenientibus, disciplinarum gradibus instruuntur: uel instructi quidem ad rempublicam non admittuntur, uel ipsi potius publicis se fluctibus immergere nolunt, certa timentes pericula, desperantesque se posse inter homines passim corruptos sanis consilijs ciuitati prodesse. Inter hæc animaduerte actiua uitæ procellas, contemptiua tranquillitatem, excelsum Philosophi mentem, mortalium contemptum, studium diuinorum, formulam quandam pro ætatis gradibus doctrinarum. Omnino autem simili ratione erudit Philosophum atque ciuem, neque id quidem inuena. Afferit enim in Politico & Sophista, eundem esse uirum regium & ciuilem, atque Philosophum. Oportere uero probat in hoc concurrere duo quædam genera rarissimè in hominibus concurrentia: Naturam uidelicet ingenio acuram, contemplationi aptam, ueritatis audite flagrantè, unà cum natura graui, ad agendam strenua, boni publici prouida. Ingenium eiusmodi per omnes disciplinarum gradus perducit, ut patebit in septimo. lubet quoque exerceri ciuilibus actionibus, atque inter uoluptates, dolores, labores, pericula, uelut aurum igne diligenter examinari, atque probari, prius quam ciuitatis gubernacula sibi credantur. In primis autem ipsius boni scientiam omnium præstantissimam huic iudicat necessariam, affirmans quemadmodum res omnes absque boni possessione inutiliter possidentur: sic rerum quoque omnium, artiumque cognitionem absque ipsius boni intelligentia esse prorsus inutilem, neque posse ciuem, uel priuata, uel publica ad bonum ritè redigere, nisi quod bonum sit, ratione cognouerit. Et si diuini huius boni scientia uideri Aristotelico potest superflua ad rempublicam humanis moribus gubernandam, necessaria tamen est ad hanc ipsam gubernationem, per quam Plato in superioribus inquit, conandum esse, ciues Deo similes amicosque reddere. Subiunxit præterea gubernatorem circa singula bona ad bonum ipsum disponenda & cæcutire, & casu quodam ferri, nisi primam ipsam boni perspexerit formam, omnium exemplar causam que bonorum. Ut autem animaduertas Aristotelem in Ethicis circa ideam boni aduersus Platonem ludere, lege Platonis uerba diligentissimè, ac planè perspicies ideam boni non esse speciem hanc, ut illam, hic aut ibi, sed ipsam eminentissimam diuinitatis fecunditatem, per omnia sese potenter, suauiter, salubriter propagantem. Cuius imaginem quandam in mundo uisibili Solem uult esse uisibilem, uires suas similiter per omnia diffundentem. Verum ante hunc, quem uidemus Solem, Plato alterum in mundo cogitat inuisibilem, imaginem Dei patris primam, uerumque filium. Ideo filios dixit boni, ut super uisibilem hunc

hunc imaginariū que filium posses inuisibilem & archetypum contemplari. De hoc patre atque filio in Epistola ad Hermiam legimus. De hoc Platonicus Philo in libro de Causis inquit: Conandum est in primis ad ipsum ens: id est, de quo dicitur, Ego sum, qui sum, ascendere. Aut saltem ad ipsius imaginem, sacratissimamque rationem, uerbiūque primo genitum. Per eiusmodi rationem atque uerbum fieri omnia secundum Heraclitum & Platonem, Amelius Platonicus asserit, utiūque testimonio Iohannis B. uangelistæ. Item in Epinomide testatur & Plato. Et quomuis Platonicorum nonnulli Dei patris filium Deum per substantiam à patre, Arianorum more distinguant, præsertim Iulianus in libro de Sole. Iuliani tamen præceptor Iamblichus Aegyptiorum adducit mysteria, in quibus patris & filij, diuersa quidem ratio, sed eadem uidetur esse substantia. Sed audi mysterium. Primus Deus & unus primus pater est Dei, quem gignit in solitaria sui ipsius permanens unitate. Est autem exemplar filij, qui nominatur sui metis filius, sui pater atque uni pater, Deus uerè bonus. Ille enim fons est idearum: à quo utique uno, Deus per se sufficiens, seipsum explicauit in lucem. Propterea sufficiens per se nominatur, suiq; pater. Est enim hic principium, Deus deorum, unus ex uno, super essentiam omnem, principiumque essentia. Mysterium hoc Iamblichus testatur esse Mercurij. Quemadmodum uerò ipsum bonum sit super uoluptatem, & mores, & sapientiam, Plato hic significat breuiter. Super uoluptatem quidem, quia si uoluptas ipsi bonum ipsum esset, ulla uoluptas mala esset, & noxia. Item super mores, quoniam multi satis circa mores habere se putant, si mores honestos uideantur habere. Quòd autem iudicant uerum esse bonum, non opinione quærant, sed re ipsa profusus habere. Præterea super scientiam, quia neque quolibet modo, neque qualibet scire præcipue optas, sed bene potius atque bona. Alioquin scientiam aut respicis, aut negligis. Neque dicas ipsum bonum esse boni scientiam, ne per idem stultè definias idem. Rursus super intellectum, hic enim assidue bonum quærit. Ipsum uerò bonum non quærit bonum. Adde & super ueritatem. Quòd enim magis iudicas bonum, magis & eligis. Morbum uerò damnum que minus uerum eligis potius, quam magis uerum. Denique super ens: nam ut bene sis, esse desideras. Sed & de his, & quemadmodum boni ipsius lumine omnia uera intellectus intelligat, in Theologia latius disputamus. Sequitur distinctio rerum in genera duo, uisibile & inuisibile, & utriusque in duo, scilicet antecedens, atque sequens, similisq; perceptionis humanæ distinctio. In quibus Breantinum sequitur, & Archytam, sed elegantius simul & latius explicat.

In dialogum septimum de Iusto, epitome.

APIENTES diuino ingenio præditi omne mentis studium à terrenis ad cœlestia, à mobilibus ad immobilia, ab his quæ sentiuntur, ad illa, quæ superant sensum, pro uiribus conuerterunt. Considerantesq; mundi machinam & uiam esse, & mirabiliter ordinatam, neq; tamen ex se ipsa posse consistere, cum ex diuinis componatur, atq; mutetur, merito cognouerunt ab illo dependere, ab alio, inquam, uno, atq; sapientissimo, qui & unum conficiat opus ex multis, & id unum ubiq; ordinat sapienter, regat præterea & potenter, opus uidelicet ingens atq; multiplex, motu quidem perpetuo, atq; rapidissimo, non tamen aberrantè reuolutum: ducat quoq; benignissimè singula ad bonū mirificatū commoditate, tum facilitate curretia. Quamobrem communi quadam conceptione Deum esse pariter consenserunt, unum uniuersi regem potentem, & sapientem, atque clementem, quem & terreni reges, reuictumque publicarum gubernatores pro uiribus debeant imitari. Post communem hanc de Deo conceptionem gemina rursus uia ad Deum coeperunt planius atq; propius proficisci: per alteram quidem negando, per alteram referendo. Nam illa quid ipsum bonum, id est, quid Deus non sit argumentantes, probauerunt neque esse quicquam ex his, quæ capiuntur sensibus, neque ex his, quæ mentē comprehenduntur. In hac autem & creaturas ad creatorem, & uicissim creatorem referentes ad creaturas, excogitauerunt, quæ ratione & creator singula faciat, atque perficiat, & creaturas ad ipsum sese uel habeant, uel imitari, uel consequi possint. Hactenus procedere Philosophantis ingenium Plato noster & in Parmenide monstrat, & libro superiore confirmat. Quod Dionysius quoque

Areop.

Areopagita maxime comprobat. Procedere, inquam, huiusq; tum radio quodam ab initio menti semel infuso, tum accedente lumine diuinitus mentes assidue collustrante. At uerò quid ipsum in se bonum sit: id est, diuina substantia, quemadmodum & in Parmenide, & hic ostendit, nemo per eiusmodi uias assequi potest, solum uerò per has illuc demum peruenire, ubi diuinum bonum ob solam benignitatem suam amatorem suum propius accedentem, & propius luce format, & calore fouet, & potestate transformat mentem, tum demum cognoscentem Deum, cum ipsa iam facta sit Deus. Quod quidem in Epistolis quoq; significat. Postquam uerò Deum Philosophus contemplatus fuerit, cœlestia gubernantem, tunc solum, & solus poterit terrena diuinitus gubernare. Qua quidem in re Plato Minoem laudat ab Ioue prius contemplando perentem leges, q̄ ad homines promulgaret. Mito quantum multi laudent Scipionem, quod Ioue magistro accedebat. Quid de Numa Pompilio dicam, ciuitatem religiosis legibus gubernantem? Nonne & Mosaicae leges, quibus Dei populus diuine gubernaretur, Deo ipso docente, ad homines peruenerunt? Illic Aristoxenus narrat philosophorum ludorum mysteria, quibus continetur, absque diuina regula, & hac quidem à Deo demonstrata, non posse quicquam uel priuatim, uel publice rectè scilicet quicquam administrari. Quoniam uerò idem Aegyptij compertum habebant, solis philosophis, & his quidem absolutis, atq; insuper sacris regni gubernacula concedebant. Atq; usq; adeo putabant nihil absq; diuino auxilio posse scilicet agi, ut omnia publica à sacris uocisq; auspiciarentur. Nihil rursus absq; diuina quadam inspiratione intelligi posse adeo assererent, quemadmodum refert Iamblichus, ut omnes apud illos philosophantium libri Mercurij Dei nomini sint ascripti, quasi non hominum sint inuenta, sed Dei. Quod Timæus quoq; significat, dicens philosophiam donum esse diuinum. Ciuilem quoq; peritiam esse diuinum munus in Protagora & Politico docet. Atq; ut ad hunc septimum redeamus, non admittit quenquam ad hanc suam reipubl. gubernandam, nisi quem constiterit diuina quadam tam indole, quam educatione utrunq; donum diuinitus accepisse: quem solum ubiq; legitimum ciuem philosophumq; appellat. Sed cur diuino ad id munere opus esse dicit? Mito nunc alias rationes: quia uidelicet cum difficillimum cuique sit seipsum scilicet gubernare, certè impossibile est ciuitatem ex tam multis diuersisq; compositam, cui & quotidie innumerabiles incertiq; imminet casus, beatè unquam absque Deo beatitudinis autore componere. Hinc factum est, ut qualibet ciuitas proprium quoddam numen agnouerit, quasi patronum, huius uerò numinis uicarium & interpretè esse Plato uult ciuitatis gubernatorem, qui instar numinis & diuina contempletur, & humanis inde prouideat. Quamobrem malos homines, quasi diuini muneris omnino expertes à reipubl. procul expellit. Solos autem accipit bonos. Neq; tamen omnes. Nam ignaros theologiarum appellat cæcos atq; somniantes, ut potè qui rerum imagines pro rebus accipiant: stultum uerò censet ciuitatis custodiam cæcis somniantibusq; commendare. At uerò theologos, qui nullum adhuc humanarum rerum usum teneant, nō prius ad publicas res gerendas admittit, q̄ priuatis leuioribusq; tractandis assuefecerit. Concludit interea nulli magistratum esse dandum, nisi cuius uita sit melior magistratu, ipsumq; magistratum neq; petat, neq; etiam appetat. Tu uerò ubi Plato in erudiendo ciuili philosopho imaginem proponit speluncæ, & uinculorum, & luminis cuiusdam, umbrarumq; & aquæ. Speluncam intellige hunc, quem uidemus mundum, si ad mundum inuisibilem comparetur. Vinculum uerò corpus humanum, siue potius perturbationem animi corpori alligantè. Umbras autem res omnes, quæ sensus mouent. Sunt enim hæ uerarū rerum: id est, idearum umbra. Quod autè dicit animum non absq; offensione repente tum ab inuisibili mundo descendere ad uisibilem, tum uicissim ascendere, duobus more Platónico modis potes accipere: tū in hac uita, quando uidelicet absq; medio ab hoc humanorū studio, ad ipsum supremū diuinorum studium, atq; contra transitur: tum inter hanc uitam atque alteram. Quando scilicet anima uel impura à corporis tenebris ad diuinum migrat lumē, sub quo caligat profusus, & cruciatur: uel à diuino lumine in corpus elementale descendens diu excutit atq; turbatur. Memento uerò luminis proprium esse omnia facere atq; demonstrare: id est, est triplex diuinū, intellectuale, uisibile. Diuinum appellari Solis utriusq; Solem. Intellectuale, Solis angelicū nominari, Solis mundani Solem. Visibile deniq; lumē, esse cœlestem Solem, eiusq; fulgorē. Quemadmodū uerò fulgor à cœlesti Sole per omnia

ntia

nia se diffundēs, est imago actusq; Solis: ita & lux, quę inest Soli, imago est, actusq; mentis angelicę. Lumen deinde in angelo diuini luminis actus est, & imago. Et quemadmodum uisibile lumen in natura perspicua duntaxat recipitur, sic inuisibile in perspicacitate natura. Tres eiusmodi Soles Iulianus Platonicus in libro de Sole describens, addit ex Phænicum theologia, uisibile lumen esse diuinę angelicęq; intelligentię, actum quendam perennem per solarem fenestram ad oculos emicantē, atq; inde per materias passim perspicuas, quasi conuenientes sibi diffusum. Ceterum ne diffidas lumen hoc apprensibile luminis non apparentis imaginē, scio id lumen non esse corpus. Corpora enim absq; offensione infectioneq; penetrat. Item non fieri propriam compositi corporis qualitatem. Alioquin & propriam requireret qualitatem elementorum calidam, siue frigidam in eo præcedentem, q; ipsum sit suscepturum, & recedente Sole ad tempus in perspicuo remaneret. Item dimensionem propriam non astringit: non enim tempore peruenit, uel partē nunc illuminat, & post partem. Adde quod amplum absq; sui dissipatione implet, uicissimq; in angustum sine uel sui, uel uasis contractione momento se colligit. Neq; proprię corporeum est, sed inter incorporea & corporea medium: & profectio propria cęli qualitas, cuius natura incorporea est q; proxima. Communicatur quoq; elementis duntaxat perspicuis, in hac ipsa perspicuitate cęlo similibus: perspicuis, inquam, primò lumen, deinde calor: opacis autem calor primò, lumen uerò non prius q; per calorem ad naturā perspicuam redigantur. Corporibus autem opacis, in quibus natura terrea dominatur, non infunditur. Non quia penetrare non possit, quandoquidem & crystallum penetrat opacis multis solidius: sed quia natura terrea a natura cęlesti alienissima, cęlestis qualitatis capax esse non potest. Communicat tamen opacis calorem, ut dixi, non tam proprium cęlo, q; lumen. Cęlum enim quia lucet, idē calet. Quod autem lumen a cęlo in perspicua nostra diffusum, Solis imago rursus debeat appellari: hinc apparet, q; ipsum est imaginum omnium communis proprięq; origo. Imagines enim rerum sub ipsius fulgore resultant, ipsumq; est imago tam potens, ut appareat non solum quando a speculari corpore resilit, sed etiam quando a Sole profilit: quod cęteris imaginibus minime conuenit: omnes tamen incorporeę sunt: siquidem per totum momento se fundunt, eodemq; in puncto absque mutua confusione sunt multę. Incorporeum ergo est & lumen, cuius id uirtute perficitur. Proinde momento Solis radium secum ferre actum lucis uimq; calor. Ac per lucem quidem referre diuinę & angelicę intelligentię claritatem. Per calorem uerò uirtutisq; uoluntatis charitatisq; affectum. Cum uerò superi, quemadmodum & artifices, opera per uoluntatem potius, q; per intelligentiam agant, merito uisibilis hic radius ex inuisibili illorum radio profluens, per calorem agit singula, quę gignuntur, potius q; per lucem. Imò uerò per lucem agit, sed rerum imagines spirituales, per calorem uerò corporeas qualitates. Calorq; hic ita dependet a luce, quemadmodum in diuinis per intellectum idealiter representantur omnia, per affectum inde surgentem omnia generantur. Nos uerò hinc admoniti, si natura terrea lumen cęleste non recipit, terrenos a nobis affectus longius expellamus, ut diuino lumine impleamur. Ac si ultimū corpus non accipit primi lumen, nisi caleat inde prius simileq; reddatur, eia nos quoq; mentium uirtuti flagremus prius amore primę, ut amore purgati factiq; similes luceamus deinde diuinitus, ac pleno iam lumine gaudeamus. Sed reliqua huius septimi iam perstringamus. Quoniam igitur triplex lumen est, ut diximus, uisibile scilicet, & intellectuale super usum, & diuinum super intellectum: idē Plato in tribus gradibus mentionem hic facit de lumine, scilicet in cęuerna, in nocte, in die: tria uidelicet lumina illa significans. Ter quoq; mentionem facit de aqua, in cęuerna, in nocte, in die: sicut enim lumen & tacet, & demonstrat omnia, sic aqua lauat omnia, atq; representat: per primum quidem significat mores: per secundum uerò contemplationem. Et utrunq; tribus gradibus peragitur: nempe per moralem ter lauat & purgat, primò quidem amputando secundos motus per uirtutes ciuiles, deinde eosdem per uirtutes purgatorias extirpando, tertio per uirtutes animi iam purgati motus absolutissimę moderando, unde iam ad exemplares, quę in Deo sunt, uirtutes perueniatur, præsertim per contemplationem. Cuius quidem tres sunt gradus, quos refert aqua ter nominata, quatenus ipsę imagines representando, refert intelligentiam. Diuina siquidem in tribus, ut ita dixerim, aquis representari, uidentur. Primò quidem licet confusius, in rationibus physicis. Secundò distinctius,

distinctius in mathematicis. Tertio clarissimę in metaphysicis penitus absolutis. Formas quidem physicas Plato omnino materiales appellat, quia & communi, & propria materia indigent, & absque illa cogitari non possunt. Mathematicus uerò formas non adeo materiales, quia & propria non egent materia, sed aut communi tantum ut dimensiones, aut nulla, ut numeri: atque hæc sine materia licet excogitare. Diuinas denique formas omnino immateriales existimat, resque ueras, quarum imagines quidem sint mathematicę formę, umbrę uerò res naturales, mysterium uerò hoc est Pythagoricum. Cum ergo animaduerteret Thaletem, Democritum, Anaxagoram, tam negligentes in rebus diuinis fuisse, quam diligentes in naturalibus, Pherecydem contra & Pythagoram, Pythagoreosq; omnes mathematicorum principes, pariter summos extitisse theologos, moribusq; diuinis, meritò partim ratione, partim experientia cōcluit curiosum naturalium studium animum sapissimę a diuinis auertere. Quam & Salomon propterea occupationem pessimam iudicauit, & miseris qui nimium occupantur in ea. Eosdem in Phædone Socrates detestatur: eos, inquam, qui naturalium effectuum causas, duntaxat ad qualitates quasdam elementales curiosius referentes, in eiusmodi principio & fine quiescunt, neque summum uniuersi principium finemq; perquirunt. Quamobrem septimus hic liber, ubi animam ad summum bonum Solemq; id est, Deum, ideęq; diuinę quasi stellę conuenientibus perducit gradibus, nullam in ipso ascensu naturalis peritię efficit mentionem. Sed mathematicos quosdam gradus ad diuinā commodius perducentes adducit in medium: inter quos duo sunt puri. Arithmetica enim circa puros uertatur numeros, & geometria circa puras dimensiones. Tres uerò gradus sunt mixti: nam Multa numeris addit uoces, motusque ad auditum præcipue pertinentes. Stereometria uerò dimensionibus addit pondera. Astronomia numeris dimensionibusque celestibus sphaeras motusque metitur. Vtitur autem Plato naturali peritiā in descensu potius, quam ascensu, quemadmodum in Timæo & Philebo, atque Parmenide, & alibi sæpe docet. In descensu enim per diuinās naturalium causas, naturalia uult principalia demonstrari. In ascensu uerò per anxiam naturalium curam, tanquam a diuinis ualde remotam, diuertere ab illis animam putat potius, quam conuertere. Omnino autem & actiones omnes, etiam si honestissimę uideantur, nihil pendit, nisi ad diuini boni imitationē confectionemq; conducant: & speculationes similiter omnes uel negligit, nisi ad diuinum bonum inueniendum conferant, uel etiam detestatur, si quo pacto nos inde diuertant. Proinde totum philosophię studium esse uult a sensibilibus conuertere ad intelligibilia, ad ipsumq; bonum, quod intelligibile lumen est supremū, ascendere. Aitq; quemadmodum se habet uisus ad uisibile summum: id est, Solem, si intellectum ad summum intelligibile lumen, scilicet Deum, se habere. Ergo sicut Sol generat oculum, & generando uim uidentis largitur, & genito actum uidentis continē præstat: sic Deus & intellectum creat, creandoq; intelligendi uim præbet, & creato continē actum intelligendi. Rursus quemadmodum circa oculum nihil opus est ab arte fieri, nisi purgare lippum, atque conuertere: ita circa intellectum duo duntaxat præstat philosophia, purgatio scilicet ipsum tum a perturbationibus, tum a fallis opinionibus, atq; conuertēdo per rationes exhortationesq; a sensibilibus formis ad intellectuales nobis insitas formas, perq; has ad formas intelligibiles: id est, ideās. Rursus per ideās ad diuinam mentē, qua comprehenduntur ideę: ab hac deniq; ad diuinum bonum, idearum principium atq; lumen. Cum ergo dicit animam a lucerna ad Lunam, a Luna ad Solem atrolli, significat a formis naturalibus ad mathematicas, ab his ad diuinās deniq; eleuari, non docendo quidem: diuina enim, ut tradit in epistolis, doceri non possunt, sed purgando potius atque conuertendo. Nam his præactis, sicut Sol, qui est uisibile lumen, monstrat oculo uisibilia, ita ut ipsum bonū quod intelligibile lumen est, intelligenda intellectui patefacit. Sed de his in Theologia nostra latissimę. Itaq; nemo mirari debet, Platonē doctrinali scribendi ordine uti rariis, purgatorio uerò, atq; exhortatorio, id est, cōuersorio semper. Post hæc nota ex eorum numero, quę sentiuntur illa potissimum intelligentiam excitare, quę haud planē per sensum a suis oppositis discernuntur, idēque intelligentia indigent discernente. Item numeros non esse corporeos. Siquidem nihil aliud numerus est, quam unitas repetita. Unitas autem non est corpus: non enim in partes diuiditur: quę si siagatur diuidi, non secatur, sed potius multiplicatur: multiplicatur, inquam, in seipsum

se ipsam, non in partes ulla: pars enim quælibet toto solet esse minor. Nulla uerò unitas uel maior, uel minor est unitate. Atqui hæc ipsa unitas numerus est ad incorporam nos essentiam erigunt: similiter quoque figuræ, quarum ratio uera in mente reperitur potius, quam in corpore. Similiter astronomia ex ordine cæli motoris rationem indagare uideatur. Eum Plato Astronomum negat superna suspicere, qui ab ipso cælo non prospexerit supra cælum, præsertim quia cælestia, cum integrum non impleant ordinem, nimirum à superiore quodam & integro ordine pendent. Deridet & Musicum, nisi à consonantia uocis ad intellectualem se recipiat consonantiam rationem. Denique dialecticam: id est, metaphysicam, siue theologiam, omnibus facultatibus antepōnit, & dicentem omnes, & ad suum officium utentem ministerio singularum. Officium uerò eius esse, per totam ipsius, quod dicitur ens, progredi latitudinem, atque ad ipsum bonum totius entis causam se conferre, & in ipso entium ordine quid unum quodque sit, definire, rationem cuiusque essentia assignando, quiddam quamlibet sequatur essentiam demonstrare. Cæteras autem facultates præ huius nobilitate iudicat esse seruales: Aut enim ad opinioniones hominum declinant, uel ad generationes compositionesque inferiorum, uel ad cultum eorum, quæ gignuntur: aut saltem etiam ad incorporea sese pro uiribus erigunt, nihilominus circa illa quodammodo somniant. Quales esse, inquit, mathematicas disciplinas. Mox uerò duo subiungit genera, essentiam scilicet, atque generationem. Ad illam quidem intelligentiam, ad hanc autem opinionem existimat pertinere. Rursus in intelligentia scientiam quidem dicit essentiam consequi ad dialecticum pertinentem, cognitionem uerò sequi essentiam, & ad mathematicum attingere. In opinione similiter fidem imaginationemque connumerat: & per illam quidem corpora percipi, per hæc uerò imagines corporum atque umbras. Deinde concludit, cæteras facultates abique dialectica esse cæcas. Atque eas simul & dialecticam in super uanas esse, nisi ipsam boni ideam perspicue uouerint, perque ipsam in suis gulis sciant à falsis uera discernere. Eum uerò qui boni ignorauerit rationem, & insomnijs hic illusum turbari, & ad inferos descendentem illud magis atque magis uexari. Subdit eum hominem esse claudum, qui ad alterutrum, siue ad agendum, siue ad speculandum ineptus sit, atque imperitus. Quapropter ad gubernandum eligit illos, qui ad utrumque & apti natura sint, & disciplina sufficienter instructi. Interea nota mendacem, quasi mancum & mutilatum à republica excludendum. Mendacem uerò nominat, & qui dedita opera mentitur alijs, & qui per ignorantiam mentitur ipse sibi. Memento & labores animi grauios esse, quæ corporis: ideoque in iuuentute discendum, liberalesque disciplinas procul à seruitute docendas. Neque tamen dialecticam adolescentibus esse tradendam. Quod Philebus quoque nos docet. Nam ut Phædrus quoque distinguit, duo nobis omnium insunt duces, innata uidelicet cupiditas uoluptatum, & acquisita quædam per educationem opinio, dictans honesta & iusta nobis à legibus definita in omnibus esse seruanda. Duo uerò hi duces sapientissime in contraria distrahunt. Quoniam uerò differendi facultas, si tradatur adolescentibus, opinionem honesti debilitat, unde euadunt intemperantes, imò & superbi, & impij, ut in Philebo quoque & legibus legitur: idcirco ante trigessimum ætatis annum in mathematicis erudiendi sunt, atque in publicis negotijs per interualla pariter exercendi. Cum uerò ad trigessimum peruenierint, ad dialecticam admittendi: ita tamen ut rursus per interualla reuocentur ad publicas actiones. Tu uerò differendi industriam à forma quidem sua Dialecticam nomina, ab exordio Logicam, à fine Metaphysicam, atque Theologiam. Scito & ad eiusmodi dialecticæ finem quasi diuinum homines in quinquagesimo ætatis anno uocari, propterea quod ad diuinitatum purgata mente opus est atque serena. Interea hic animaduerte quod & hic, & in Theologia sapientis usurpamus, à Platone notari tria quædam, radium scilicet, lumenque & lucem. Radium quidem esse singulis mentibus, sicut & oculis proprium & naturaliter insitum. Lumen uerò cunctis oculis esse commune. Lucem denique diuinam præ se luminis mentium omnium communi, quemadmodum lux in Sole præ se luminis oculorum æque communi. Concludit eum postquam boni ipsius lucem, & per radium inde sibi naturaliter insitum, & per lumen eiusdem rursus infusum fuerit contemplatus, oportere ciuitatem ad boni ipsius exemplar, pro uiribus gubernare.

Argumentum.

OCRATES perfectam reipublicam formam septem iam Dialogis absoluit, septenario Palladis numero consecratam. Eamque tum regiam, tum optimam appellat gubernationem. Optimam quidem, quoniam in ea plures uirtute præclari publicis funguntur muneribus, Senatibusque constituitur. Regiam uero quoniam una omnium ad publicum bonum est uoluntas, una mens quasi regina, & si quis inter eos probitate est singularis, singulariter honoratur. Neque tamen huic tantum tribuitur, ut absque Senatu, id est, probatorum omnium numero possit publica permutare. Reliquum erat post optimam & beatam reipublicam formam, in medium inferiores adducere. Hæc autem numerat quatuor. Primam quidem esse uult eam, in quam optima mox degenerat, quam nominat ambitiosam. Secundam uerò potentiam paucorum ex ambitiosa nascentem. Tertiã popularem ab hac procedentem. Quartam postremò tyrannidem ex populari præcipue pullulantem. Quoniam uerò rerum publicarum formæ à formis proueniunt animorum, quinq; deinceps animorum affectus & habitus, totidemque ciuitatum & similes esse similiter nominatos mira quadam arte describit. Stemmatisque regium animum optimum esse concludit atque beatissimum, & similem similiter ciuitatem. Tyrannicam uerò pessimum atque miserimum. Medios autem animos gubernationesque medias modo quodam medio se habere concludit. Ex omnibus apparet quam perniciofa tam in ciuitate, quam in animo sit iniustitia, & utrobique iusticia quam salutaris. Vbiq; autem permutationes tam animorum, quam ciuitatum ex alijs formis in alias mirabili explicat diligentia. Præcipue uerò mutationem beate reipublicæ, & ut ita dixerim, aureæ in ambitiosam siue argenteam, siue ferream, ab altiori ducti exordio, singulisque usus id tanquam oraculum effundentes, siue potius confundentes. Profecto si beata reipublica proprio defectu in deteriorem labi non potest, & tamen quandoque labitur, communi quodam defectu & causa labitur. Quæ quidem in re Aristotelicas ridere licet calumnias. Neque enim debuit Aristoteles in quinto Politicorum à Platone suo, imò nusquam suo, propriam beate reipublicæ permutationem exigere causam, quum nullam sit propria, sed communi debuit esse contentus. Quemadmodum enim homo est iustissimus & temperatissimus, sic & eiusmodi ciuitas non tam propria, quam communi causa morbi laborat, id est, fatali quodam ordine, ita per cælestes circuitus qui intra lunam sunt, perpetuo se reuolente, ut quæ certis Sphærarum configurationibus temporumque curricula composita sunt, quandoque dissoluantur aduersis. Quoniam uerò eiusmodi causæ assignatio præsentis ciuitatisque facultatis terminos procul excedit, ideo Socrates uaticinio musarum utitur, & profectò ita utitur, ut nobis ad hæc interpretanda opus sit Apollinis uaticinio: Nec immerito Tullius ubi rem esse obscurissimam breuiter uult exprimere, id inquit numero Platonis obscurius. Neque miror Theonem Smyrnæum Mathematicæ in primis Platonicæ professorem eiusmodi mysterium itaqum inexplicabile astute prætermisisse. Quod quidem amblichus Chalcedeus dum explicare uoluit, implicitè uidetur. Quid uerò si in eiusmodi uerbis plus difficultatis sit, quam ponderis? Quippe quum & ipse fingat usus tragica quidam in uimilitate nugantes perterrentesque, animum puerilem atque simplicem, stuporemque adducentes. Denique quæcumque, id sit opportunius ex Commentarijs in Timæum expositionem nostram accipies. Cæterum moralia hæc præcepta considera. Impossibile est diuitias honorari in ciuitate simul atque uirtutem. Ut in tradere diuitiorum reipublicæ gubernacula perinde est ac si nauis non peritiori in nauigando, sed locupletiori gubernanda tradatur. Neque & hæc, & illa periclitabitur. Rursus custos contra omnia uitijs tutissimus est scientia. Præterea contrarij unius summum, alterius est principium, itaque extrema libertatis licentia, extreme seruitutis est principium. Sicut in qualibet qualitate, rerumque & temporum excessus omnis uerti proiicitur in contrarium consequitur. Idem in epistolis ait, moderatam probans ante omnia libertatem.

COMENTARIVS in locum Platonis ex octauo libro de Repub. de Mutatione Reipub. per nuntium fatalem.

PLATONIS TEXTVS.

DIFFICILE quidem est ita constitutam ciuitatem suo statu moueri. Verum cum omne quod genitum est corruptioni sit obnoxium, talis etiam constitutio semper manere non poterit, sed soluetur. Solutio uerò hæc est. Non solum circa plantas, sed terrena etiam animalia fertilitas, & sterilitas animæ corporumque contingit. Quando conuersiones singulis circuloꝝ coniunxerint ambitus, his quidem quæ breues sunt cui ambitus breuior, contrarijs uerò contrarios. Illi uerò quos ad ciuitatis gubernationem,

bernationem educavit. Quamvis sapientes fuerint, nihil magis vestri generis secundam generationem, uel sterilem ratione unā cum sensu comprehendent. Sed latebit eos oportunitas generandi, & plerumque cum non oportunitas fuerit gignendis filiis operam dabit. Est autem ei quod diuinitus generandum est circuitus, quem numerus continet perfectus. Humanæ uero genituræ his utique in quo primò augmentationes superantes & superatæ tres distantias atque quatuor terminos accipientes simul tantum & dissimulantium, & crescentium, & decrecentium cuncta correspondentia, & comparabilia inuicem effecerunt. Quorum sexquitertia radix quintitati coniuncta duas harmonias præbet ter aucta. Vnam quidem æqualem, æqualiter centum gentes. Alteram uero æqualis quidem longitudinis, sed oblongiore centum quidem numerorum à diametris comparabilibus quintitatis singulis indigentibus uno, duobus uero qui non sunt comparabiles. Centum uero cuborunt trinitatis ipsius. Vniuersus autem iste numerus geometricus talem auctoritatem habens ad potiore deteriorumque generationem usum habet. Quod si ciuitatis uestrae custodes ignorauerint, nec oportuno in tempore sponas ipsas coniunxerint, haud quaquam ingeniosi felices uel pueri inde nascuntur.

EXPOSITIO CIRCA NUMERVM NVPTIALEM IN OCTAUIO DE REPUBLICA.

Enigmata in capite præcedenti prodigiosa tandem ab explanationis studio nos et Platonicos, alios abstruxerunt. Sed que diu cogitanti mihi certiora succurrunt, in primis adducā, denique probabilia subdam, in explicabilia præmittam. Nam et ipse Plato queam uoluit explicari, sermonem uero hominibus inexplicabilem merito musis attribuit, sed ludentibus, quia latet aliquid fabulosum.

De circulis, conuersionibus, reuolutionibus, & qua opportunitate à superioribus inferiora ducantur.

Cap. I.

Principio circlos, id est, circos uel circulos, nominat substantias ipsas mundanarum Sphærarum præcipue uero cælestium. Appellat deinde peritropas, id est, conuersiones, motus simpliciter circulares, quos Sphæræ cælestes & stellæ quælibet, quasi fixæ peragunt, circa propria centra, uocat præterea peripreporas, id est, reuolutiones, uel ambitus, ipsos circuitus quos planetæ omnes in super agunt ab ortu ad occasum, rursusque ad ortum uel uicissim. Item à meridie, ad septentrionem, atque contra, rursus ante & retro, sursum atque deorsum, siue uicissim. Reuolutiones autem uel eiusmodi à conuersionibus illis reguntur quidem ac rebus terrenis accommodantur. Ipsæ quoque reuolutiones terrenis conuersiones accommodant atque coaptant. Vita, igitur & fertilitas, & opposita in rebus terrenis per cælestia mensurantur, sed ea lege, ut aliæ species planetarum, uel animalium alijs subiiciantur mensuris atque ducantur, alijs enim pro ipsa naturæ suæ, uel specialis, uel singularis proprietate conuenit, una Saturni reuolutio, uel in super dimidia, duæ, uel tres, uel quatuor. Alijs autem una uel uis aut plures, similiter que Martis, aut Solis, Veneris que atque Mercurij, aut Lunæ. Alijs certe dicitur, uel dies una, uel horæ, sunt & quæ mensurentur, conuersione alicuius stellæ circa centrum una uel pluribus, sed nobis incognitis. Incognitum quoque nobis est tempus ad effectum aliquem penitus oportunitas, quo scilicet conuersiones ad hunc necessarj concurrunt, cum reuolutionibus necessarijs ad eundem, ac denique cum ipsa terrenorum præparatiōne conueniunt, atque coaptantur. Tunc enim fatum congruens cum natura effectum peragit, uel prosperum, uel aduersum ad fertilitatem, uel sterilitatem, uel ad alia pertinentem. Ac solum uero dispositiones corporum omnino, sed quodammodo etiam affectuum ingeniorum que & morum, uarietates, fatali hac & naturali quadam lege ducuntur. Proueniunt uero quibusdam seculis diuina quædam ingenia, potius quam humana, producta uidelicet à conuersionibus reuolutionibus que, soli Deo certis atque destinatis. Quas sanè numerus metitur perfectus, numerus, inquam, uel seculorum, uel annorum, uel mensium atque dierum. Similiter soli Deo notus, sed de hoc numero alias aliquid. Humanorum uero ingeniorum conditio conuersionibus, reuolutionibusque alijs per alias quoque numeros computatis subiecta putatur.

Quomodo rerum durationes uarie. Cap. II.

Multiplicauerit Plato numerum eiusmodi quasi ad innumerabile, ut toto eiusmodi numero metiri possit totam mundi uitam, uel reformationem eius à diluuijs, ad diluuiā, uel annum magnum. Partibus uero numeri durationis quoque minores ad priuatam formam uel publicam pertinentes, sicut etiam septennarius multa metitur per annos quidem mutationes in

uita, per dies autem mutationes in morbis maiores, per horas uero minores, tum in bonū, tum in malum. Iam uero quando numerus peruenit ad sex qui perfectus est, designat perfectū habitū, quando ad octo qui deficit partibus forte deficientē, nisi res soliditate numeri, uel ratione alia compensetur, quando duodecim, qui abundat fertilitatē. Quando ad numeros in æquilateros in æqualitatē, quando ad æquilateros æqualitatē. Quando ad solidos firmitatē atque plenitudinē. Sed de his in bono dicitur. Proinde quādo in diametralib. peruenit ad proportionē dupla minorē, sterilitatē, quando uero in eisdem ad proportionem dupla maiorem, fertilitatem. Sed de his paulo post agetur.

De primis solidis numeris, & de duodenario, quomodo et intra se continet consonantias, & ter multiplicatus explicat eas in amplum.

Cap. III.

Redeamus ad numeralem ordinem primo positum à Platone. Affirmat Plato, se loqui de ordine numerali, in quo primo sint termini quatuor, & interualla tria. Manifestum uero est ex Timæo hunc ordinem esse inter solida prima, scilicet inter 8. atque 27. quorum sunt media proportionalia duo scilicet 12. & 18. Haec sunt termini quatuor, inter quos necessariū interualla sunt tria. Primum ab 8. ad 12. Secundum à 12. ad 18. ad 27. Inter hos uero terminos similis est utrinque proportio. Nam ab ipso 27. ad 18. Sexquialtera proportio est. Continet enim totū in super quæ dimidium. Similis ab hoc ad 12. similis à 12. ad 8. proportio. Inter prima uero solida scilicet, 8. atque 27. sunt plana æquilatera duo scilicet 9. atque 16. Hæc planum quoddam in æquilaterum scilicet, 12. inter se conuincunt. Nam sicut ab ipso 16. ad 12. sexquitertia repproisio est, continet enim totum tertiamque in super eius partem, sic ab ipso 12. ad 9. sexquitertia proportio reperitur. Cum igitur in ordine numerali in primis ad sumptio solida quidem per media duo plana sexquialteris proportionibus colliguntur, plana uero uno duntaxat medio proportionibusque sexquiterijs uinciantur, merito Plato hinc natus occasione, prima fundamenta proportionum eiusmodi adducit in medium, septem uidelicet atque quinque. Prima enim sexquialtera inter tria nascitur atque duo. Unde quinquarius prima dicitur proportionis eiusmodi radix. Prima quoque sexquitergia inter quatuor prouenit atque tria. Quo circa septennarius radix, uel fundamentum dicitur sexquitergiæ. Plato uero proportionem eiusmodi magnificat. Quoniam & sexquialtera consonantiam generat diatexante, & sexquitergia consonantiam procreat diatessaron. Quas ideo plurimi faciunt quoniam ex his conflatur uniuersalis consonantia illa dupla proportione consistens. Quam diapason harmoniam uocant summo opere celebratam. Hinc igitur Plato colit magnopere duodenarium, seu primum inter solida medium. Quoniam ex duabus radicibus illis proportionum consonantiarumque eiusmodi constituitur. Quinario uidelicet atque septenario, per modum compositionis, (ut diximus.) Item quodam mutua commixtionis modo uidelicet inter partes. Resolue quinarium in 3. scilicet atque 2. bis 3. sex. Item bis 3. bis 12. uel bis sex 12. Resolue 7. in 4. atque 3. Ter. 4. 12. non solum ergo 7. & 4. composita faciunt 12. sed in utroque partes inuicem mixtæ scilicet multiplicatæ 12. quoque consistunt, sit etiam 12. ex primis numeris in se inuicem multiplicatis, scilicet ter, quatuor 12. Si enim duo non sit determinatus numerus, sed multitudo confusa primis numeri ter, atque 4. Elementa duodenarij, ob hoc etiam celebrandi. Non solum uero clam hic, sed etiam palam in legibus, Phædorie, Timæo, Phædro, Critia, duodenarium uenerunt. In Phædone quidem duodenario formarum numero describit orbem. In Critia uero plagis duodecim antiqua ante diluuium regna describit, in legibus eodem numero ciuitatem agrosque disponit. In Phædro duodecim adducit ordines diuinorum. In Timæo duodecim faciebatur format mundum, etiam propter Sphæras mundi 12. signatque & numina in Zodiaco 12. ite partes elementorum, duodecim siquidem quodlibet in tria diuiditur, in plagam uidelicet superiorem, inferioremque, & mediam. Sed de his quidem satis in commentarijs in Timæum, & argumentis legum, & Theologia, iam à nobis est dictum. Quapropter Plato numerum hunc uniuersalis formæ mundanæ, uel humanæ atque ciuilibus gubernatorem esse iudicat, plurimumque rerum propagationi uel mutationi congruere, quoniam ut in sequentibus ostendemus, primus est crescentium, abundantiumque numerorum. Fit ex geminato senario numero, ut dicimus, perfecto uidelicet ipse plusquam perfectus, neque mysterio caret quoniam in eius compositione 7. elegit atque 5. nam septem Planetis 7. comperit quinaris quinque mundi plagis, scilicet quatuor elementis & cælo, item quinque origo prima est perfecti numeri circularis. Siue enim per planum in se ducas efficit 25. siue per solidum in se ducas facit 125. uterque uero circularis existit incipientis uidelicet à quinario desinens in quinarium: hinc duodenarius orbi maxime congruit. Præ cæteris uero cum Sole, Venere, sunt, Luna, uite fontibus, Sol Venusque duodecim percurrunt mētib. Iupiter annis duodecim. Luna quotidie gradus peragit duodecim motu medio suasque duodecim graduum mansiones habet, ipsaque cum sole menses agit duodecim. Hæc sine graui causa hic numerus est à Prophetis sacrisque eloquijs obseruatus. Mitto nunc quod duodecim geminatus implet diem multa que similia. Cum uero Plato in primo illo ordine numerali quatuor præcipue terminos posuisset 8. 12. 18. 27. uelletque illinc ad fatalem magnumque numerum prouenire, non poterat minore eligere, quam 12. Nam in minori non continetur decem, qui quodammodo uniuersus est numerus, numerorumque uniuersalium est origo, quatenus ex eo pullulant centum, mille, decem millia, mille millia, oportebat quoque sub hoc in primis fatali numero comprehendi, fatalem illum aliquanto minore scilicet, 729. in nono de republica celebratum à noue-

nario ter aucto procreatum, continetur autem 9. sub 12. non solum quasi sub maiore, uerum etiam pro
 portione quadam scilicet sexquitertia. Numerus uero 12. ipsum decem non solum amplitudine, sed
 etiam proportione completitur. Nam proportionem sexquiquintam habet ad decem, atque dum
 diuidere uidetur ipsum in partes quinque, binariumque quintam denarij proportionem denario su-
 per addere, tunc maximè reficit ipsum decem. Si enim binarium duxeris in quinarium, decem pro-
 fectò conficies. Itaque 12. dum numerum uniuersum proportione completitur, atque reficit, ad uni-
 uersum maximè pertinere uidetur. Præterea duodenarius sicut intra se duas illas continet harmo-
 nias ipsius diapason elementa, ita quando bis augetur, scilicet duo decies duo decem, secum profert
 eandem explicatq; in amplum sub numero plano æquilateroq; scilicet 169. Rursus quando ter auge-
 tur, scilicet duo decies duo decem, eandem harmonias secum latius quoque diffundit sub
 numero solido, atque æquilatero, qui eiusmodi multiplicatione creatur, scilicet 1728. Qui sanè nu-
 merus maximè conuenit uniuerso. Nam mille quidem congruit firmamento. Septies uero centum
 Planetis 7. additum uero est 28. ad lunarem circuitum exprimendum. Hic enim circuitus factum ex-
 pedit, atque perficit. Reditus quidem lunæ ad idem. Zodiaci punctum 28. numero designatur. Redi-
 tus autem eiusdem ad solem 29. prorsus exprimitur. Quod in nono de Republica declaratur. Con-
 uenit numerus 28. Lunæ alia etiam ratione, quoniam Luna 28. mansiones habet insignes, senarius qui-
 dem primus numerus est perfectus, secundus uero perfectus est 28. quia suis partibus constat, ut ille.
 Ille igitur conuenit cum superioribus sex Planetis, hic uero cum Luna, quæ post primam illinc per
 sectionem ipsa secundam fatalibus adhibet. Accipit uero Plato numeros potissimum qui cum uni-
 uerso conueniant, consonantiasq; completantur, ut ostendat inferiorum euentus per certos nume-
 ros atque mensuras ab uniuerso pendere, præcipue quando consonant ista cum illis. Producit autè
 numeros sales ad solidum uelut ad summum, ut hinc ostendat ubi ad summum iam peruenit
 est, paulatim in oppositum omnia relabi. Quippe cum in eodem uel simili habitu diutius permane-
 re mobilis naturæ conditio minimè patitur.

De numeris crescentibus & decrecentibus, similibus atq; dissimilibus.
 Cap. III.

In primo autem illo ordine numerali ab 8. solido, usque ad 27. solidum procedentes, similitèrque in
 numeris inde productis quot sunt augmentationes superantes, totidè superat, ut Plato inquit,
 Vbi que enim duplæ respondet sub tripla. Triplæ quoque sub tripla. Item quot sunt proportio-
 nes ipsæ multiples, quasi superantes, totidè subinde sunt partitæes quodammodo superatæ, sed
 penitus congruentes. Nam duplæ respondet sexquialtera, sicut enim dupla minorem numeri ge-
 minat, ut quatuor geminat duo, ita duo, ita sexquialtera diuidendo minorem quasi partitur in duo,
 ut sex ad quatuor. Præter enim id quod totum semel continet, uidetur quodammodo distribuere,
 dimidiumque addere super totum. Similiter sexquitertia quidem triplæ, sexquiquarta uero quadri-
 plæ respondere uidetur, atque deinceps sine fine multiples quidem augent quasi numerum. Par-
 tientes uero minuunt quasi continuum. Præterea nominantur hic à Platone numeri crescentes atq;
 decrecentes. Aliquis enim numerus dicitur perfectus, quoniam ex suis partibus, scilicet aliquotis
 deinceps ordine positus constat ad unguem, ut senarius ex uno duobus, tribus, hæc sanè re uera sunt
 senarij partes, quælibet enim earum aliquoties sumpta senarium complet, itemque dispositæ, (ut di-
 xi.) deinceps 1. 2. 3. ad unguem 6. efficiunt. Hinc senarius numerus perfectus appellari solet. Et etiam
 alia ratione perfectus, quia constat ad unguem proportione dupla, quam intra se proximè continet.
 Hæc autem est quaternarij ad binarium scilicet quatuor simulque duo sex, id in alijs numeris uix in-
 uenias. Perfectio uero senarij uelut dimidij refertur ad 12. tanquam totum. Aliquis uero numerus
 nominari deficientis consuevit, quia partes aliquotæ simpliciter ita dispositæ non implent totum, ut
 8. Nempe partes eius sunt 4. 8. 1. Hæc uero digestæ septem faciunt, similitèrque 9. se habet ad partes. Ali-
 quis uero numerus iudicatur abundans, quia partes eius ita compositæ in maiorem ex crescent, ut
 12. Partes huius sunt dimidia quidem 6. Tertia uero 4. sed quarta 3. septa 2. duo decima 1. Partes autè
 hæc congestæ 16. postremo conficiunt. Crescut uero sciliciter. Nam ab inæquilatero ad æquilaterum
 rectè procedunt proportione seruata. Quoniam 16. ad duo decem, sexquiterciam proportionem ha-
 bet sicut 12. ad 9. etiam æquilateram habuit sexquiterciam. Itaque maximè conuenit uniuerso, & fer-
 tilitatem incrementumque significat, præsertim quia primus est & princeps abundantium numero-
 rum. Præterea Pythagorici 6. sponsalem numerum uocauerunt, quoniam in eius conceptu 12. in cui-
 us conceptu 3. cum 4. se commiseret, ter 4. 12. ubi uero par, & impar per media distant congregari non
 uidentur. Introducit hic in super Plato numeros quosdam similes, atque dissimiles, similes quidem
 inter se dicuntur æquilateri plurimum æquilateris. Cubi cubis, In æquilateri uero inuicem illi sunt
 consimiles quorum latera proportionalia sunt ut 6. atq; 24. latitudo senarij est 2. longitudo 3. nempe
 bis 3. 6. numeri uero 24. latitudo 4. longitudo 6. quater enim 6. 24. Quemadmodum uero se habet
 ad 2. ita 6. ad 3. itaque sicut se habet latitudo numeri 24. ad senarij latitudinem, ita longitudo illius ad
 senarij longitudinem, qua quidem ratione similes appellantur. Qui uero proportionibus eiusmodi
 non conueniunt, dissimiles iudicantur.

De nu.

De numeris lateralibus atq; diametralibus. Cap. V.

Vnitatis ipsa sicut numerorum figuramque principium est, ita lateris, & diametri atq; ad utrum-
 que potentiam habet. Expone igitur hic quidem hanc unitatem. A. ibi uero unitatem illam
 6. A. quidem dum sola manet nullam efficit lineam, igitur neque latus, neque diametrum, si ad gem-
 inum A. processerit lineam iam efficiet, quæ possit latus fieri futuri quadrati, si rursus ad eodè proces-
 sura sic ut faciat diametrum. Quoniam diametere necessarii est latere maior, saltem processura est
 in tria: Quapropter sicut unitatem A. ad binarium produxisti, sic unitatem 6. producturum es ad ter-
 narium, ut A. quidem significet quadrati futuri latus 6. uero diametrum, quadratum quidem quod
 ex A. binario procreatur in se ducto est proculdubio quaternarius. Quadratum uero quod ex B. ter-
 nario similiter in se ducto fit nouenarius. Itaque quadratum hoc ex diametro factum ad quadratum
 illud ex latere procreatum unitate maius est quam duplum. Si cupis quadrata rursus maiora pro-
 ducere ex lateribus, similiter atque diametris adde lateri quidem illi binario, Diametrum illud ter-
 narium habebis quinarium iam pro latere. Adde etiam illi diametro, scilicet ternario bis latus illud
 binarium habebis iam septenarium pro diametro. Fac ergo quadratum ex quinario latere in se ducto
 erit quadratum uiginti quinque. Fac similiter ex 7. diametro erit quadratum 49. quadratum hoc
 diametralè erit ad illud laterale unitate minus quam duplum. Ita enim 49. ad 25. se habet. Iterum, ut
 ampliora quadrata conficias, adde lateri quod erat. V. quinq; diametrum quod fuit 7. habebis 7. pro
 latere 12. uicissimque diametro quod erat 7. bis latus illud scilicet 5. erit diameter 17. ex illo quidem la-
 tere scilicet 12. in se ducto reportatis quadratum 144. ex diametro autem hoc 17. in se ducto habebis
 quadratum 289. quod est unitate maius, quam duplum, ad quadratum ex latere factum, sed cur nam
 oportet in augendis quadratis priori quidem lateri addere diametrum primum unum, diametro
 uero latera priora duo, quia uidelicet quantum latus bis ualet tantum diameter potest semel. Om-
 nis uero compensatio faciendâ. Si in augendis quadratis ad centum, & ultra processeris, tandem
 adæquatio fiet, tum unitate deficiente, tum excedente uicissim, ut summam resulet proportio du-
 pla. Ideo Plato inquit, eiusmodi numeros indigere uno scilicet æquatore, & incommensurabiles
 quidem singulatim, commensurabiles uero summam. Sed de commensuratione in sequentibus.
 Inquit uero duos incomparabiles fore, quoniam in prima quidè horum constitutione 3. ad duo pro-
 portionem habuit, in secunda uero 7. ad 5. non habuit, similiter in tertia 97. ad 12. proportionem care-
 bat. Appellat autem diametrales numeros quinitates, quia in primo latus quidem fuit 2. diameter
 uero 3. solidos nominat trinitatis, quia trina replicatio numeros facit solidos, & trina dimensio cor-
 pus solidum, sed præcipue illos solidos uocant trinitatis, quos producit ex nouenario, qui resolu-
 tur in ternarium.

Numeri plani, & solidi, item æquilateri, & inæquilateri, pares impares, femina, masculi.
 Cap. VI.

Numeros appellat planos, qui primâ multiplicatione numeri procreantur, ut bis 2. 4. uel ter 3.
 9. similitèrque deinceps. Solidos autem qui non solum multiplicatione, sed etiam trina repli-
 catione nascuntur, ceu, bis 2. bis 8. ter 27. deincepsque similitèr. Vtrobique uero uel æqui-
 lateri uel inæquilateri sunt: æquilateri quidem ex numero quolibet per se in se ipsum multiplicato
 creatur, quales sunt quos modo narrauimus. Inæquilateri uero ex multiplicatione, numeri alterius
 per alterum oriuntur, uelut planis quidem bis 3. 6. ter 4. 12. similitèrque deinceps. In solidis autem bis
 3. bis 12. uel bis 3. ter 18. Proinde inæquilateri uel altera parte longiores uel oblongi dicuntur. Altera
 quidem parte longiores, quos breuitatis causa sæpius appellabo longos, illi sunt qui sex ductu
 numeri alicuius in proximum procreantur, ut bis 3. 6. ter 4. 12. in quibus maior numerus in quem in-
 nor ducitur, hoc ipso minore unitate duntaxat est maior, oblongi uero ex ductu numeri in remo-
 tiorem numerum generantur, ut bis 4. 8. ter 5. 15. hic enim maior numerus in minore longiore spacio,
 quam unitate superat. Hactenus hi numeri plani, uel solidi æquilateri uel inæquilateri, longi uel ob-
 longi, multiplicatione fiunt, uel numeri alicuius per se ipsum, uel numeri alterius per alterum. utro-
 que quodam commixtionis generationisque ratione. Confici præterea possunt quodam compositi-
 tionis modo, quando uidelicet ad eorum constitutionem unitati deinceps, uel numero numerus
 additur. Aequilateri quidem, quando impares imparibus unitate duce numeri adhibentur. Inæqui-
 lateri uero quando pares, paribus, duce dicitate, subduntur, sed ab æquilateralis ordiamur, sunt autem
 consequenter imparibus 1. 3. 5. 7. 9. 11. Vnum quidem, quasi primum æquilaterum quadratum est, semel
 enim unum existit unum, huic tanquam impari si addideris 3. quadratum facies æquilaterum scilicet
 quaternarium. Quod & latitudine, & longitudine pariter erit bipes. Consequens in par 5, hunc
 si præcedenti quadrato addideris, ceu normam reportabis 9. quadratum similitèr æquilaterum, cu-
 sus latus quodlibet erit triplex, consequens impar 7. Nunc si adiuueris nouenario conficies 16. idè
 quod quaternarium pariter & latitudine quadruplos. Quater enim 4. 16. similitèrque deinceps, in his planè sem-
 per impar subditur præcedenti, uel impari numero, uel saltem ex duobus imparibus cõstituitur, sem-
 per unitate duce. Hæc, enim ita dux est imparium æquilateralumque numerorum, sicut dicitas parti-
 um quidem numerorum, figuram uero uelut in æquilateram componentium. Est enim dicitas qua
 si primum inæquilaterum, si quidem primum est discessus ab unitate omnium æqualissima, itaque
 CCC 3 bis unum

bis unum existit duo, hæc sanè dicitur latitudine quidem unum est, longitudine uerò duo. Re autem uera Pythagorici dicitatem indeterminatem aliquid esse uolunt, nullius figuræ principium. Nam circularis quidem figuræ principium esse putant unum, quia conuertitur in se ipsum. Semel enim unum, uel etiam semel unum, semel duntaxat existit unum. Trinitatem uerò recti linearum principium figurarum. Est enim primus trigonus ipse ternarius. Et triangulus recti linearum figurarum prima, trianguli uerò quadrata, reliquaque componunt. Sed hæc alias, reddeamus ad institutum. Exponatur ergo pares quilibet deinceps numeri 2. 4. 6. 8. 10. 12. cæterisque similiter. Compose cum 2. 4. efficies inde 6. item cum hoc senario compone senarium inde 12. reportabis item 2. & 8. compone facies inde 20. Erunt igitur consequenter longi numeri 6. 12. 20. eadem quoque ratio in sequentibus. Ac, quilateri quidem numeri consequenter pares erant, & impares. Quatuor 3. 16. 27. In æquilateri uerò, scilicet longi sunt ubique pares numeri 6. 12. 20. cæterisque similiter, quia in eis creandis proximum in parem uel e conuerso multiplicat. Quod autem hi numeri constituti uel pares, sint qui dicuntur, & feminæ uel impares, qui & masculi iudicantur, id extradicte quadam sua uelut semine prouenit. Nam quaternarius in ratione pari feminæ sequitur binarium parem, similiter atque foeminiuum; qui & semen est quaternarius, nam geminans in se ipso, scilicet bis, generat quaternarium, similiter nouenarius & impar, & masculus propter ternarium semen eius atque radicem. Quinarius si in radice sit par multiplicans, imparem uel e conuerso facit parem, ut bis 3. 6. ter 4. 12. Item ter 6. 18. qui est oblongus. Hæc itaque ratione omnes in æquilateri longi & foeminae sunt & pares, ex paribus uidelicet foeminijs constituti, oblongi uerò sunt pares, & impares, sed nihil in æquales. Similiter autem impari numeri præstant paribus, pares enim rebus corporeis atque diuisis, impares autem in corporeis in diuisis que similes esse uidentur. Item par primus scilicet dicitur est diuisio diuersitasque prima, caesusque primus ab uno, primus autem impar, id est, ternarius est, quasi reditus ad unum atque principium. Atque ultra parem ab undat uno. Ob quam planè copiam masculus appellatur. Par autem ob inopiam, partitionem, casum quasi foeminiuum apparet. Parium quidem numerorum humana ius est, atque moralis, quatenus in eorum partitione iusta utrinque sit distributio. Impari uerò sacrificiorum ius est, atque diuina. Si quidem iusticia in ipso pari, quasi dissoluta est, nec ullum habet cardinem, quo nititur, sed in ipso impari semper ipsum unum, inter pares numeri utrinque pares est medium, quasi centrum atque numerum quo æqua distributio regitur, & ad quod referatur quasi finem. Inter omnes uerò impares 3. 7. 9. eminere uidentur. Nam in 3. circa medium eius, id est, unum utrinque extat pariter unum quasi simplicia & diuina circa diuinum sive Deum: deo Deus ternario gaudet. In 7. circa numerum unum utrinque ternarius existit numeri consecratus, denique in nouenario ipsum unum, quasi numerum iusticiae, id est, octonario se medium inserit. Nam octo propter qualem ad ultimum distributionem à Pythagorici iusticia nominatur. Summarum uerò impar & propter medium sui ipsius uinculum in se possidet, & propter centrum circularis existit, & propter comparationem extremorum ad medium uniuersi ordinis est principium.

Numeri Trigoni, qui ex paribus deinceps, et imparibus componuntur, per quomodo ex trigonis fiat quadratum. Cap. VII.

Numeros uerò trigonos nuncupant, qui ex imparibus simul atque paribus consequenter dispositis componuntur. Itaque si unitati uelut impari uirtutemque in se trigonicam possidentis, subdas dicitatem parem uelut normam, efficies trigonum, id est, triangulum ipsum scilicet ternarium, si deinde trinitatem subieceris, consequentem mox senarium trigonum reportabis. Rursum addito quaternario denarius, & ipse trigonus generabitur. Hi sunt igitur deinceps trigoni consequentes 3. 6. 10. similiterque deinceps. Quemadmodum uerò in figuris trianguli duo quadratum unum efficiunt, sic & in numeris, duo trigoni numerum quadratum faciunt: Itaque unitas quasi quida uirtute trigonus simulque ternarius, & ipse trigonus quadratum conficiunt quaternarium, similiter 3. & 6. ambo trigoni quadratum procreant nouenarium eodem pacto 6. & 10. trigoni quadratum 16. simul faciunt. Enim uerò si diligenter exploraueris, comperies ubique numerum, uires, proprietates que in planis figurisque conseruari, quid ergo mirum? eisdem per plana gradatim in solida peruenire, atque uelut ita corpora suis quæque fieri numeris atque moueri. Quapropter Plato hic, & ubique numeris omnia tribuit. Et Plotinus, Proclusque subtilissimè probant, numeros in ipso ente primo tanquam primos distinctores entium illic idearumque existere. Ut non mirum sit per numeros inferiora quoque distingui, atque sicut & rerum, sic & numerorum species omnes suis quibusdam uirtutibus, quasi prerogatiuis priuilegiisque pollere.

Unitas, impares, paresque numeri, æquilateri, et inæquilateri. Cap. VIII.

Ipsum unum numerorum dimensionumque principium, uidetur principio uniuersi simillimum. Quoniam dum sua omnia procreat eminentissimum interea permanet, atque simplicissimum. Ab hoc autem, & dimensiones quasi quadam puncti punctorumque positione procedunt, & numeri quasi suo quodam motu profluunt, tamen si pares quidem potius profectione quadam, impares autem conuersione potissimum. In cerea unitas ab uno dependens est, & substantia numerorum, quatenus unusquisque numerus forte nihil aliud est, quam unitas totiens repetita. Est insuper & nume-

numerorum unitas ipsa mensura. Semel enim duo est ipsa dicitas, semel tria similiter est ipsa trinitas cæterisque similiter deinceps numeri. Præterea sicut ab uno rerum principio incorporea sunt atque corporea, sic ab unitate impares atque pares. Item sicut ab illo simplicia compositaque, ita, & ab hac numeri simplices & compositi, simplices qui unitate simpliciter constant atque mensurantur, ut 3. 6. 7. atque similes, compositi uerò qui insuper quodam minori numero mensurantur, ut 4. binario. 6. binario atque ternario. Unitas quidem similis est officii mundi, dicitas uerò materiam indeterminate, ut inquit Archytas. Qui unitatem imparium ideam esse uult, dicitatem uerò partium, & hanc non tam numerum, quam primum ab uno casum, numerum uerò primum esse ternarium. Mysterium Christianæ trinitati simile. Iam uerò unitas & propter simplicissimam eminentiam nullius est numerorum, & propter uirtutem omnium efficacem, & omnes numeri. Quæ igitur ratione nullas habet partes, nec par est, nec impar. Qua uerò se adhibet numero pari iam nato imparemque reddit, uidetur impar. Qua rursus impari genito se accommodans facit parem, par rursus apparet. Id quidem Aristoteles inquit in Pythagorico, quamquam Pythagorici unum libentius impar appelauerunt. Quia paris proprium sit non mutare numerum cui additur, nempe si addatur pari, parem seruat, si in pari imparem. Vnum uerò contra obuium quidem pari, facit imparem, obuium autem impari, reddit parem, similiter & numerus impar tanquam mas, & efficaciter numerum accessu mutat. Ex pari quidem facit imparem, ex impari uerò parem. Numerus uerò par, ceu femina non mutatur, sed permutatur & patitur. Numeri ergo impares maiorem cum unitate cognitionem habere uidentur, quia & quodammodo sunt indiuidui, nihilominusque abundant & unum ipsum semper habent in se medium atque centrum, & ab initio in unum desinunt atque conuertuntur. Denique postquam numerum parem diuiseris, uidetur omnino diuisus, nec inter eius partes eius aliquid extat. Cum uerò imparem distribuere studes inter partes eius digestas existit, unum eius insolubile uinculum, ut explicatus potius uideatur, quam diuisus, unum uerò est prorsus indiuisibile. Quod enim diuiditur in minora secatur. Vnum uerò in aliquid uno minus secari non potest. Imò uerò cum uidetur diuidi, potius geminatur. Est autem unum identitatis, & æqualitatis similitudinisque principium, in quibus Deo simile uideri non iniuria potest. Quapropter quadrata semper æquilatera similia sunt uni, quam in æquilatera propter æqualitatem, & rectitudinem uni quam proximam, in his enim & lineæ, & anguli omnes æqualitatem & similitudinem in uicem habent, atque rectitudinem, est & alia æquilateris excellentia, ipsius uidelicet unitatis munere, quò in æquilatera superant. Nempe semen æquilateri unum est, ac dum in sua permanet, uel geminat unitate, pululat inde quadratum, ita dicitur per se duplicata facit quatuor. Trinitas per se multiplicata creat nouem, ipseque nouenarius tanto est excellentior quaternario, quanto ternarius eius semen præstantius est binario. In æquilateri uerò semen diuisum est, in duo neque permanet, sed alterum migrat in alterum ita 2. in 3. multiplicatum, uel conuerso senarium quadratum efficit. Denique ipsum unum mirabilem hac quoque ratione similitudinem habet ad Deum simpliciter simplicissimum, quia quantumcumque multiplicare contenderis, dicens semel unum, item semel unum nunquam uel diuidis uel minuis, uel auges ipsum unum. Est etiam in numeris similitudo quadam ad ipsum Deum, quilibet enim numerus a gens secum ipso generat numerum, ut bis 2. 4. ter tria no uem, & postquam genuit per genitum numerum generat alium, ut bis quatuor octo, ter 9. 27. Potest quin etiam ille numerus autor sine hoc instrumento eundem per se numerum producere, quem hoc instrumento produderat, ut bis duo, bis octo ter 3. ter 27. ex his apparet Deum secum ipso agerem alia procreare, nec non si creatura prima utatur ut media ad affectus alios producendos posse nihilominus eosdem sine hoc medio procreare, agendo similiter secum ipso. Sunt & alia multæ similitudines, sed hæc nobis in præsentia sufficiant, si retulero uidelicet Pythagoricum illud, quemadmodum post Deum omnia ex quadam ipsius Dei proprietate una cum quadam illinc de generatione constant, atque ex eisdem simul, & altero, & unitate atque multitudine, ita numeri se habent ad unum, quapropter ternarius tanquam primus numerus, non, inquam, multitudine prima, sed numerus primus, ex unitate sic atque dicitate quadam unitatis de generatione atque alteritate, confusaque in multitudine, similiter cæteri numeri, hæc numeri primi sortem sequi uidentur.

Impares numeri comprehendunt pares. Item æquilateri in æquilateros continent.

Cap. IX.

Impares numeri non comprehenduntur à paribus, sed comprehendunt. Ut ternarius binarium in se continet. Siquidem in ternario unitas quidem media quasi caput & uinculum binarium circa se continet. Tres planè in ternario termini sunt uel gradus, interualla duo contenta ternario, similiter in quinario quaternarius. Nam & circa medium eius unum geminus est hinc, & inde binarius, & inter quinque terminos, interualla sunt quatuor. Similiter in septenario senarius continetur. Et par quilibet ordine præcedens imparem in proximo impari tanquam toto uel line comprehendit. Iam uerò nullus usquam apparet ordo, nisi per terminos impares. In

quibus unus sit medius quasi cardo, & utrinque pares termini, & interualla sint paria. Quemadmodum uero impares numeri pares continent, sic æquilateri, qui omnes ex imparibus componuntur comprehendunt inæquilateros, qui omnes procreantur ex paribus. Primus quidem æquilaterus compositus est 4. secundus uero 9. proportionale inter istos medium est senarius inæquilaterus. Nam ab ipso 9. ad 6. sexquialtera proportio est. Similis quoque proportio à 6. existit ad 4. Tertius æquilaterus est 16. sit enim ex 4. in se ducto, sicut 9. ex tribus, & 4. ex duobus inter 16. atque 9. proportionale medium est 12. qui inæquilaterus est, sit enim ex tribus ductis in 4. Sicut uero proportio inter 16. atque 12. sexquitercia est, ita inter 12. & 9. est sexquitercia. In his igitur apparet inæquilateros contineri, neque uero sit uicissim. Nempe 6. & 12. inæquilateri sunt. Inter hos æquilaterus medius est 9. neque tamen est licet ad extrema proportio similis. Nam 12. ad 9. proportionem sexquiterciam habet, sed 9. ad 6. sexquialteram. Ipse igitur 9. non deuincitur ab illis. In sequentibus quoque ratio similis. Dixi paulo superius compositos æquilateros. Præterea unum apud Pythagoricos est æquilaterum, licet simplex, semel enim unum, unum. Inter hoc & 4. æquilaterum inæquilaterus est binarius. Sicut autem à 4. ad 2. proportio dupla est, sic à duobus ad unum. Sic igitur æquilateri inæquilaterum continent atque deuincunt. Quomodo uero proportio dupla, sexquialtera, sexquitercia, perfectioni & perseverantiæ rerum conueniant, diximus in argumenta legum & Epinomide.

Quomodo diameter sit lateri commensurabilis, uel non commensurabilis.
Cap. X.

Plato in quadratis ait, diametrum esse commensurabilem lateri, rursusque non esse. Esse quidem uirtute, nam uirtus diametri ad uirtutem lateris dupla censetur. Si enim æquilaterum ex diametro quadratum duxeris, duplum erit ad quadratum iam ex latere constitutum, non tamè actu, uel certa radice commensurabilis lateri diameter esse uideatur. Si enim quadratum ex latere bipede factum sit 4. quadratum ex diametro productum erit 8. qua quidem uirtute uideatur, (ut dixi,) diameter lateri proportionalis, sed altera quoque ratione proportionalis non iudicatur, quatenus radix quidem quaternarij nota est, scilicet duo. Radix autem octonarij, ut numeri plani & æquilateri est incerta. Nullus enim numerus semel in se ductus facit 8. similiter si quadratum ex latere tripede constitutum sit 9. scilicet ter tria 9. mox quadratum ex huius diametro ductum erit 18. potentia enim diametri ad lateris potentiam dupla est, qua quidem conditione commensurabilia hæc uidentur, ut modo dicebam. Non tamen commensurabilia sunt actu, radice, linea. Radix enim nouenarij nota est, scilicet ternarius in se ductus. Radix autem ipsius 18. est ignota, nullus enim numerus in se ductus 18. constituit. Item si illud sit 16. hoc erit 32. semen illius certum est, scilicet quatuor. Huius autem est ignotum. Radix autem semenque numeri ille proprie numerus appellatur, qui per se ipsum multiplicatus, quasi coalescens atque germinans, numerum generat ampioiorem.

De mutua multiplicatione parium, inuicem ex imparium, æquilateralum, inæquilateralum solidorum.
Cap. XI.

Sipar numerus parem multiplicet aut se ipsum, aut alium, par semper exoritur, bis duo quatuor, bis quatuor octo, rursus si impar imparem multiplicet, uel se, uel alium imparem, ubique generat 3. 9. ter 5. 25. si autem par imparem, aut impar parem, gignit utrobique parem, bis 3. 6. ter quatuor duodecim. Hac utriusque ratione ubi æquilaterus multiplicat æquilaterum uel se, uel alium nascitur æquilaterus. Quater quatuor sexdecim ter quater nouem 36. Vbi autem inæquilaterus inæquilaterum, semper inæquilaterus oritur bis 6. 12. Sexies decem 60. Sed quando æquilaterus inæquilaterum uel uicissim semper inæquilaterus oritur ut 4. sex 24. Item sexies nouem 54. Præterea si solidus solidum multiplicauerit, siue se, siue alium, solidum quoque creabit, octies octo, 64. octies 27. 216. Si uero inæquilaterus solidum uel conuerso, nunquam solidus procreabitur. Dies octo, sexdecim. Item, octies sex 48.

De proportionibus in uiribus animæ & spiritibus, influxibusque celestibus, & de causis ingentium mutationum.
Cap. XII.

Plato sæpe iubet alias quidem animæ uires extenuandas, alias augendas, omnes que significant inuicem proportionem musica componendas. Eiusmodi uires sunt rationalis, irascibilis, concupiscibilis. Sed ratio duplex, speculatiua, uel practica. Intellectus illa, hæc proprie ratio nominantur. Sic igitur ab initio per disciplinam instituendi sunt homines, si aureum genus optamus, ut intelligentiæ ad orationem quasi quatuor ad tria sit proportio sexquitercia. Rationis autem ad irascibilem, uel ut 3. ad 2. sit sexquialtera, irascibilis ad concupiscibilem ut, duo ad unum dupla.

Si autem

Si autem genus optamus argumentum, rationis proportio ad intelligentiam sexquitercia quidem sit, sed conuerso, ut ratio quidem sit ut 4. Intelligentiæ uero sit ut tria, in his proportionibus consonantiæ Musica continentur, diatesseron, diapente, diapason: Similiterque per nutritionem omnemque dietam, spiritus qui sit ex sanguine componendus, ut in eo aer, ignem sexquitercia superet, ignis, aquam, sexquialtera. Aqua terram dupla, præterea si præcipua membra consideremus: Cor calidum est & siccum, fecor calidum humidumque, Cerebrum frigidum atque humidum, Calor & humor uirtutes sunt elementa. Hæc igitur frigidum siccumque non parum superare debent, magis uero frigus quam siccum, frigus enim calori opponitur, humor siccum, calor sanè ad uitam præstantior est humore, quamquam artifex, uel forma quædam, (ut ita dixerim) ad humorem. Itaque omnibus computatis calor in nobis uirtute summam superare fortè debet frigus proportionem dupla, humor siccitatem sexquialtera, calor humorem sexquitercia. Nisi enim calor aliquanto excedat humorem, neque aget ipse uitaliter circa humidum, neque quotidie nobis adsumpta concoquet, nec reficit externis. Præterea in loco, aere, anno salubri, omnibus summam partibus computatis calor fortè debet dupla frigus excedere, humorem sexquitercia, humor siccum sexquialtera. His adde quæ quoque de huiusmodi proportionibus in argumento Epinomidis circa sphaerarum interualla rerumque generationem, & humores corporis nostri, tractauimus, eandem quoque temperiem in planetis inuenire licet. Sed de his in libro de uita tertio. Si proportionem eiusmodi in nobis aut in aere dissoluantur, breui res solutio sequitur, uel suffocatio imminet repentina: Si propter multiplices coniunctiones in celo dissideat, incendia mira illuuionesque sequuntur. Quod ob res eadem ratione fauor celestium pro uiribus est captandus, ut influxus louis ad Venerem, ceu 4. ad 3. sit in nobis, Veneris ad Solem, uel ut 3. ad 2. Solis ad Lunam, sicut duo ad unum. Sol enim & Luna simpliciter uitam præstant, Iupiter, Venusque prosperitatem & incrementum uitæ, bonorumque affluentiam largiuntur. Obseruanda igitur, in electionibus Luna est ut unum, dirigenda, deinde ad Iouem gradibus, si fieri potest quatuor, ad Venerem tribus, ad Solem uero duobus, quando proportionem harmoniæque omnes huiusmodi in genere hominum plurimum perseverant, permanet in corporibus spiritibus animis, ciuitatibus bonus habitus: His autem deficientibus, ille quoque fatiscit, tandemque in deterioribus Respublica permutatur. Prodest quidem disciplina multum, sed fatalis ordo destinare uidetur, ut quando numerus 12. in quo prima proportio harmoniæque huiusmodi explicantur, & qui destinatus est uniuerso in suum planum fuerit permutatus 144. magna quædam in hominibus permutatio fiat: Et hæc quidem disciplina perseverante sit in melius. Quando uero peruenerit ad solidum, uel ut summum finemque suum 1728. Res publica & ipsa ciuitas illuc usque disciplina durante, summum suum finemque consequatur, deinde sensim in peius fatali lege labatur, disciplina quoque interim eodem fato paulatim degenerante. At uero si ante hos terminos, per negligentiam nostram in felicitatem uel disciplina defuerit, longè etiam prius forma publica non solum fato quodam, uerum etiam prudentia nostra labascit: Eiusmodi mutationis causam Aristoteles in quinto Politicorum ita breuiter enarrauit, nec omnino negauit Plato, mutationum causa esse, ait, quod nihil maneat, sed omnia in quodam circuitu permutentur, principium uero mutationum esse ipenas illa, quorum sexquitercia radix coniuncta quinario duas exhibet harmonias, dicens, uidelicet quando numeri huius descriptio fiat solida. Quippe cum natura quodque detiores, uel meliores disciplina producat. Hoc ipsum quidem fortè non malè dictum. Hæc Aristoteles. Penes ea scilicet, uel genera numerorum, uel composita rerum: Quorum tres, id est, in quibus proportionem illam, quæ duo denario continentur duas, quales diximus, harmonias constituunt: ipsius diapason elementa, dicens, uidelicet quando, id est, exordia mutationum sunt, quando duode narius multiplicatione sua primo quidem ad æquilaterum suum planum, deinde ad solidum usque peruenerit. Hæc & reliqua in superioribus sunt exposita.

De stirpe bona uel mala per obseruantiam numerorum figurarum.
Cap. XIII.

Pythagorica & Platonica sententia est, ex duobus bonis nasci prolem omnino bonam, ex duobus malis proles malam. Ex malo simul, & bono non omnino quidem malam, nunquam uero bonam. Item numerus impares esse in ordine boni, uocandosque masculos, & sponfos atque patres, præsertim propter robur, quod in nodo sui medio, scilicet uno possident. Pares autem in genere mali, si cum imparibus comparentur, nuncupandasque feminas & sponsas, atque matres, uidelicet, si cum imparibus conferantur. Nam etiam in utroque genere sponsi quidam, uel sponsæ quodammodo nominari possunt, siquidem par præstantior ad deterioiorem partem sponsus dici potest, atque deterior impar ad porioiorem sponsa. Cum igitur ex imparibus unitate duce æquilateri fiant, ex paribus autem duce, binario nascuntur inæquilateri, numerum illi quidem filij boni, hi uero mali censentur. Trigoni autem, quoniam ex paribus simul imparibusque compositis oriuntur, proles quidem non pessimæ, neque tamen bonæ putantur.

CCc 6 Similiter

Similiter ex æquilateris, uel per se, uel inuicem multiplicatis tanquam sp̄ctis tam bonis proles b̄næ nascuntur, in æquilateris autem malæ: Ex solidis proculdubio bonæ, ex mixtura in æquilaterorum cum solidis nunquam bonæ. His utique translationibus Pythagoras & Plato in propagatione hominum uti uidentur, quod Iamblichus Boëtiusq; significant. Oportet Plato electissimos utrinque in generatione parentes, qui instar unitatis uim habeant prorsus unitam, & more imparium indissolubiles sint, robusti, ordinati, foecūdi. Aequilaterorum quoque conditione æqualem, & rectam complexionem habeant, ut generosissima inde progenies oriatur: Nam ex alijs qui opposita conditione se habeant, prauam oriri stirpem putant, ex mixtis autem pullulare non probant: Cum igitur magnum hic Plato numerum adduxisset, in quo impares sint, & pares, æquilateri in æquilateri, oblongi, plani, solidi, laterales, diametrales, consonantiæ quoq; potiores atq; deteriores. Si diapente ad diatesseron comparetur. Item harmoniæ potissimæ, si cum his diapason conferatur, merito subiunxit, uniuersum hunc numerum Geometricum, id est, proportionalem, magnam in se uim habere ad prolem bonam atque non bonam: ultra uero translationes eiusmodi obseruare oportet numerorum similitudinem in temporibus mundi ætatibusq; humanis. Nempe ut alibi significauit, quando in his ad laudatum peruenitur numerum, uel ad oppositum, aut oportunitas est ad bonum, aut occasio fit ad malum, & illinc quidem foecūditas, & propagatio bona, hinc autem sterilitas, uel successio mala.

Quomodo numeri hic à Platone assignati conueniant firmamento, & planetis, atq; elementis. Cap. XIII.

Plato in nono de Republica ternarium colit, quasi diuinum: Item quadratum ab eo factum, scilicet 9. rursus solidum ab ipso conceptum scilicet 27. Denique magnum illud numerum, & fatalem scilicet septingenta. 29. quia primam radicem habet triam, secundam uero nouem, tertiam deniq; 27. sit enim partim quidem ex 9. per se ter aucto, partim etiam ex 27. bis per se aucto, qui in ternarium resoluntur, & solidus est atque circularis, cœlestibusq; conueniens, ut dicemus: sed in hoc octauo ampliora facta significaturus, numerum accipit amplorem 1728. ex duodenario ter aucto procreatum, in quo quidem ipsum millenarium latenter inclusum fortè uult firmamento ipsum in stellis quodammodo latens significare, mox uero ex magno illo numero multiplicato per duodenarium ter auctum, scilicet ex numero illo 1728. palam seligit in primis centenarium unum. In decimo de Republica celebratum, quoniam ex denario, quasi uniuerso numero in se ipsum ducto æquilaterum procreatum: ipsumque centenarium ducit simpliciter in se ipsum, multiplicans uidelicet centum centies: Vnde conficitur quadratus numerus æquilaterus decem millia, celebratus in Phædro. Sic enim ex amplo æquilatero æquilaterus amplior procreatur. Quadratus uterq; stellis propriè fixis, quæ sunt in firmamento responderet, ut non merito, sed electus principio fuerit. Restat igitur ex magno numero prius accepto 728. qui in æquilaterus est, nec solum propterea longus, sed insuper est oblongus. Nam septies centum extra controuersiam est oblongus, & quidem maximè, quippe cum latitudo quidem eius sit septem, longitudo uero centum. Si huic oblongo addideris uiginti octo, nihilominus oblongus erit: Sed cum elegisset hunc oblongum, mox ex illo centum excerpit geminum unum quidem diametralem, alterum uero solidum, cuiuslibet enim licet excogitare numeros ordine centum diametralem, & æquilateros centum quoque alios ordine solidos: Sed interim in turbam innumerabilium numerus hic excreuit ratione, quam ab initio diximus, habita, Diametrales quidem ad innumerabilem proculdubio, solidi similiter si ex solidis crescentibus solidos deinceps efficias, sin autem in successione numerorum ex quolibet solidum suum facias, postquam peruenieris ad solidum factum, ex ipso centum mille millia reportabis: Si quidem planum ex ipso centum fuerat decem millia. Sed ad priora iam reuertamur: Numerus ille 700. planetis septem conuenit sequentibus firmamentum, sed 28. præcipue congruit Lunæ sequentibus planetas: firmamentum enim uix proportionem habet cum Luna, uel uicissim: Ideo non tam obseruatur aspectus Lunæ ad stellâ sublimes, quam ad planetas: Aspectus autem planetarum ad stellâ altissimas diligentius obseruandus: Sic enim illi ad illas proportionem habent sicut ad illas Luna, atque elementarium humorum ad Lunam, & calor ad Solem. Præcipue uero sublimium stellarum munera sortitus est Saturnus. Numeri, quidem æquilateri & æquales per centies ceterum significati, præcipue conueniunt firmamento propter motum eius æqualem, simplicem, simpliciter circularem: In æquilateri uero, & in æquales planetis & elementis propter in æqualem multiplicemq; motum: Oblongi autem inter planetas, Marti, Mercurio, Lunæ motionum authoribus plurimarum atq; maximarum inter elementaria igni ob eandem causam potissimum, atque aquæ. In æqualitatem in planetis posui, si comparentur ad firmamentum, & in elementis si ad planetas, alioquin æquales numeri sphaeris magnis competunt planetarum & soli, atque ætheri propter motus æqualitatem. Iou quoque & Venere, æriq; medio obtemperantiam qualitarum. Designantur hic insuper in planetis

netis plani quadam numeri atque solidi, solidæ quidem planetæ dicuntur, qui plenitudinē sui generis habent atque in hoc ad aliud minimè referuntur, ut Sol & Saturnus, & Iupiter, Sol igitur summam uitæ fertilitatem simpliciter habet, Saturnus enim tenet eandem, sed in uita quadam incorporea separata diuina, eandem quoque Iupiter, sed in uita, & actione corporea potius & humana. De utraque fertilitate Plato loquitur in præsentia, corporum scilicet atque animorum. Iam uero in Cratylō Iouem appellat humanæ uitæ fontem, Saturnum uero intelligentiam puram atque plenam, quæ in legibus etiam uerum dominum iudicat eorum, qui mentem habent. Quatuor uero sunt inter planetas, quasi plani, quatenus referuntur ad solidos. Mars quidem atque Luna Solis soliditati misistrant, Luna & Iunoni. Mars calor, Mercurius ingeniosum Saturni munus mouet, uel sequitur, uel exequitur: Venus cum Ioue in officio conuenit. Sunt etiam inter Planetas planos æquilaterales diametralesue nominati Diameter proportionem cum latere cōsummatam quidem non habet, sed lateris duplicat potestatem. Sic utiq; Luna quidem se habet ad Veneream: Nam Venus partum inchoat atq; stimulat, Lucina uero fert opem. Mars similiter ad Mercuriū, nempe motum eius acuit & accendit. Eiusmodi uero translationibus indulgere Platonis non est nouū, imò & necessarium esse Timæus, Phædrusq; dicunt. Eiusmodi autem influxus in iudicijs, & electionibus obseruandos Plato monet, & nos in tertio de uita docuimus.

Obseruantia certorum numerorum in numero magno.

Cap. XV.

Conditione dignum est cur Plato ex illorum numero magno 1728. ter eligat centum, primo quidem centenarium æquilateri productorem, quatenus uidelicet in se ducitur: Secundo post numerum in æquilaterum & oblongum scilicet 728. acceperit centum diametralem, & primo pariter, & secundum planum. Tertio uero solidum nomine cubum. Cur etiam significet mille atque decem millia: & quare in fatali numero describendo terminos tres uoluerit: Primum quidem mille: secundum uero septingenta, tertium uiginti octo, profecto tertius uoluit parens significare, principiarum ac fines & medicis delineantes: Gaudet quidem ternario forte tanquam primo, certe uelut omnium sacrauisino: Gaudet in super centenario, quasi fertu uniuersi numeri, id est, denarij. Decies enim decem facit centum. Introduct etiam hunc numerum, scilicet centum, in decimo est Republica quasi quandam uitæ finem & iudicij terminum: Delectatus quinetiam millenario præsertim in Phædro tanquam denarij corpore, decies enim decem, decies mille solidum suum efficit. Delectatur rursus palam in Phædro, & hic etiam decem millibus, quoniam ex decem atq; mille resulat, sed in æqualem dignitatem interim utrinque reportans. Item sit ex centū in se ducto, uelut æquale, gaudet hic etiam ipso numero millies mille, tanquam corpore centenarij, qui & centesimus cubus existit, ex ordine numerorum, & trinitatis cubus dici potest. Postq; enim decem, ut lineam accepisti, deinde centum ut superficiem ex eo factam, postremo mille ceu corpus inde productam, statim ex his tribus terminis medium scilicet centū excipere potes, tanq; lineam, quā producas in superficie decem millia, postremo in solidum mille millia. Sic enim Plato in prima ceterarij denominatione ad superficiem usq; peruenit, ubi dixit, centies ceterum: In tertia uero ubi dixit centum cuborū, peruenit ad solidum ex illa superficie factū. In secunda uero nominatione scilicet diametralem per innumerabilem plana uagatus, miscet autem æqualia in æqualibus, cum quia ipsum qualitatum concordia discors omnia mouet, & generat, tum etiam quia non solum genituram hinc rerū inuestigat, sed & in tertium, fertilitatem pariter sterilitatemq; indagat, miscet & plana solidis, quoniam solida resoluuntur in plana, atq; hæc referuntur ad solida, & quoniam, ut supra dicebā, hæc omnia sua quadam proprietate in cœlestibus elementisq; reperire licet, quorum uiribus motibusq; singula infra Lunam composita ad melius deteriusue feruntur. Nec sine mysterio fatale rerum significans incrementum ex numero 28. crescentium primo produxit: Oportansq; principium exitumq; perfectum à numero profectorum primo deduxit ex ordium, scilicet ex geminato senario, peruenit insuper ad perfectum postremo secundum 28. fatalis huius numeri terminum: deniq; ultra magnum illud numerum multiplicam ex duodenario ducto in se ipsum atq; reducto, scilicet 1728. Plato numerum hinc innumerabilem etiam multiplicat, scilicet per centum centies. Item per numeros centum laterales diametralesq; deinceps dispositos atq; crescentes, quadratos uidelicet ex quadratis, rursus per centum cubos, id est, solidos ex cubis crescentibus semper in amplum, ut amplissimum numero, quasi sæculo seculorum. Non res publicæ Solæ, sed etiam omnia secula mensurentur: sitq; terminus, quem composita præterire non possint, sed interea per certas tanti numeri partes singula suis quæq; mensuris clausa distinguantur.

De habitu corporis, ætate, tempore ad generandum accommodatis. Cap. XVI.

Quod autem Plato iubet felicis genituræ gratia, ex utrisq; bonis confugla faciendâ, sic accipiendum moneo, ut bona quidem utriusque parentis sint ingenia, sed non in eadem conditione boni nec æqualia prorsus atque simillima. Sed ita inuicem bona quatenus ad bonam stirpem necessariam iudicatur. Id autem est, quemadmodum in Politico legibusq; disputatur, ut acriora

ut acriora ingenia mitioribus copulentur, uehementiora remissioribus temperentur, ne aliquo in sero celsissima, uel ignauissima progenies oriatur. Sed pro uiribus aequalissima. Vtraque uero ingenia in suo genere esse debent pro uiribus electissima, talia in Zodiaco signa tanquam masculina femina signis deinceps coniugata uidentur: Tale Luna cum sole coniugium est. Venerisq; cum Marte: Tale sub caelo humoris quidem sublimis, cum calore quodam aethereo, inferioris autem humoris cum frigore confortium esse uidetur. Talis in composito corpore resultat concordia discors: Tale apud Musicos grauium ubiq; uocum, cum acutis temperies obseruatur. Quae quidem & si sunt impares, uterq; tamen accipiendae sunt canore. Sic etiam ex proportionibus dissimilibus, scilicet diatesseron, atq; diapason, omnium aequalissima procreatur. Sic insuper, uelut in quadratis numeris aequalis quidem habitus ex imparibus, inaequales autem ex paribus generantur. Tempus autem publicis connubijs opportunum exigit aequalitatem in aere, & in ipso cuiusq; habitu corporis & affectus, aetateq; & in cunctis soliditatem: item potestatem Solis, qui solidus est, & Veneris, quae aequalis, & Iouis qui ualet utroq;: Luna quoq; competet, ad haec aspectum: Obseruanda uero haec in magistratibus, Plato mandat in Republica sua, ubi publice singula dispensantur, spondaeque multae, cum sponsis simul in sacris publicis copulantur. Sed in sexto legum non modo uehementiores affectiones cum mitioribus coniugio temperat, & utraq; in ipsa congressionis hora sobrias acque constantes conceptus. Inde, ut eius uerbis utar, aequalis, stabilisq; & solidus generatur, quae uerba Mathematica sunt, uerum etiam potentiores in republica cum minus potentibus, & diuites cum egenis connubio copulat, ut tota ciuitas ex imparibus fiat aequalis, atq; ut utar eius exemplo, ex ualidioro quodam uero, simul & aqua, potus quidam temperatus euadat. Eligat autem uirum ad matrimonium ineundum ab annis 25. ad 37. obseruans uidelicet aequaliterum scilicet 25. ex quinario in se ducto creatum, & circulem a quinario uidelicet in quinarium desinentem. Item mox sperans, & approbans 27. solidum externario procreatum, deniq; ubi inducit 37. longum, palam intelligit, & oblongum: subintelligit autem 36. ad quem uelut terminum superior 37. peruenire uidetur, tanquam ad aequaliterum ex senario in se ducto productum atq; etiam circularē: Nam incipiens a senario desinit in senarium. Talia quidem in commentarijs obseruanda sunt, & si uideatur laeua, ubi semel Mathematicus esse ceperis. Proinde in quinto de Republica tempus totum procreandi liber indulgendum, in uero quidem meretur ab annis triginta, ad annos quinquaginta quinque, in mulieribus autem a uiginti ad quadraginta, existimans in hoc praecipue tempore homines ad hoc officium tam animo, quam corpore uegetos, ualidosq; existere. Sed cur nam in legibus in uero incipit ab anno uigesimo quinto, in Republica uero a trigesimo? Quoniam in Republica perfectissimum ubiq; desideratur. In anno uero trigesimo perfectior est, & pacatior animus. Tribuit autem in Republica uero spacium generandi annos uiginti quinque, quoniam hic numerus aequaliterum est atque circularis. Mulieris autem aetas ab aequalitero incipit, similiter, & concipiendi spacium per inaequaliterum scilicet 20. producitur. Femina enim, & deterior ipsa est, & in officio generandi censetur inferior. Melioribus uero figuris & signis apud Platonem meliora ritē significantur.

De numero perfecto, & generatione diuina, & obseruatione coelestium. Cap. XVII.

HActenus de genitura quae nominatur humana, nunc uero de diuina generatione non nihil est dicendum, huius circuitum numerus, ut inquit Plato, perfectus continet perfectus, in qua, uel Soli Deo notus, ut ab initio diximus, uel forte senarius, atq; similes, qui partibus suis constant. Sed 6 primus est perfectus rationibus, quas in superioribus, absignatissimus: accedunt haec insuper ad senarij laudes, quod in se ductus circuli facit planū, scilicet triginta sex in se reductus, circulum agit solidum, scilicet 216. dicuntur uero circulares, quoniam incipientes a senario desinunt in senarium: Continent insuper infra se circulos quoq; geminos, alterū quidem ex quinario, sed ex quaternario alterum, nam quinquies quinq; 25. Item quinquies quinq; quinquies 125. item quater quatuor quater 64. sed circulus qui producendus est ex 4. interceptus est in plano, nam quater quatuor non desinit in eundem. Circulus igitur ex ipso 6. propter perfectionem refert firmamenti circuitum, qui autem ex 5. periodum planetarum: Est enim haec super elementa quinta quaedam regio. Sed qui ex 4. reuolutionem, uel commutationem quatuor elementorum quodammodo interruptam. Scis ut arbitror, Platonem ordinem planetarum, Saturnus, Iupiter, Mars, Mercurius, Venus, Sol, Luna, perueniens igitur in Senarium plurimum in bonum uisumq; perueniens: Si a firmamento inciperis in Venerem, si a Saturno in Solem, si a Luna in Iouem, si ab ipso conceptionis exordio exorsus fueris a Saturno, sexto mense perduceris ad Solem. Si a natiuitate annos numeres incipiens a Luna, anno sexto consequeris Iouem. Similiterq; deinceps, ut non absq; mysterio Moses senario dierum numero mundum uelit fuisse perfectum. Mememō praeterea perfectum numerum infra 10. quidem sex existere, infra centum uero 18. Sed infra mille, 496. at uero intra decem millia unum quoq; perfectum existere. 8128. ubi uicissitudo mirabilis obseruanda, per quam perfecti numeri a senario incipientes, & mox infra centum peruenientes ad 8. iterum intra mille ad Senarium

plum reuertuntur, rursus intra decem millia ad 8. remeant, similiterq; deinceps, sed de hoc satis. Quae uero nunc de senario dicam, de ceteris subinde perfectis dictum existimatio: Peruenitur autem ad senarium, uel per partes suas, uel per totum. Partes eius sunt, id est, 1. 2. 3. per unum acceditur, quarto dicimus semel sex, uel sexies unum, per duo quando bis sex, uel sexies 6. sexties: Omnes igitur eiusmodi numeri semel perinde atque senarius, ipse obseruandi uidentur, ubi dicitur a Platone, perfectus numerus ipsum diuinae geniturae circuitum continet: similiter quoq; 18. atq; circa 496. item circa 8128. atq; ceteros simili ratione perfectos, qui perfecti rarissimi sunt: sicut enim unicus infra decem, sic unicus deinceps intra centum: Vnus infra mille, deinde unicus intra quodlibet decem millia, tam rara progenies diuina prodit, sed ad senarium reuertamur. Quoniam pacto uel ipsum 6. uel huiusmodi multiplicationes, eius obseruare debemus ut breuiter respondeam, in annis seculi, uel in saeculis annorum, in aetate hominis, atq; hinc in opportunitate connubij, conceptionisq; in educationis, & eruditionis exordio, in captandis operum auspicijs, atque similibus. Difficile quidem est haec circa senarium explorare, impossibile uero circa perfectos alios senario ampliores, praesertim ultra 18. perfectione secundum. Allegoricē uero senarius & quisque perfectus ad diuinum genus pertinere uidetur, cui sicut senario similibus, per sua membra digesto, neque deest, neque superest, nec deficit, nec excedit quicquam, nec effluit, nec influit aliquid, nec alienis indiget adminiculis, sed aequale temperatum est, & suis partibus, uiribusq; nititur atq; consistit. Hinc igitur occasionem nactus parumper cum Astrologis confabulari liceat. Perfectus numerus constantiam, aequalitatem, temperantiam, significare uidetur, ideoq; complexionem quandam hominis temperatam, sibiq; sufficientem, atque firmam, quae quidem sicut ille numerus carissima est: Item Iouem inter caelestia maxime tale. Rursus totam caelestium harmoniam, quando nobiscum ita consonat, haec igitur ad connubij, conceptionisq; opportunitatem sunt optanda: Omnino uero Iupiter per senarium designatur tum propter ea, quae modo diximus, tum etiam quia nobis est inter caelestia sextus. Neq; praetermittenda sunt Iouis cum Saturno coniunctiones illae in quibus feliciter affectus Iupiter, Saturnum alioquin nobis dissonum, quadam familiaritate conciliat. Tradit uero foederis illius in fluxum annos uiginti uiginti, donec iterum alibi coniugantur, forte & anno dehinc primo Saturnus agit, secundo Iupiter, tertio Saturnus, iterum quarto Iupiter, uicissimq; deinceps. Eligendo igitur est ad opportunitates nostras illa coniunctio, nec non annus ille, in quo Iupiter operatur, praesertim sextus annus, & duodecimus, decimusq; octauus: Nam hi duo cum sexto conueniunt. Operandus est interea sextilis aspectus ad Saturnum, aut trinus ex gemino sextili compositus. Haec enim singula senarij, perfectiq; numeri affectionem habent, uel repraesentant, praeterea Luna qualitatem suam Solis qualitate recte commiscens, senariam Iouis temperantiam, & qualitatem agit, atq; infirmatam, primo si centro Solis sit. Quod quidem est breuissimum, secundo si in aspectu ad Solem sextili uel trino, sic enim maxime Iouem maxime conficit qualitatem, senario simile. Et quia duodenarius primus est crescentium, memento Lunam lumine crescentem religendam esse ad prolem feliciter propagandam. Fortē etiam Luna cum Sole eam in dies agendi uicissitudinem agit, quam Iupiter cum Saturno per annos: Itaq; Luna a coitu Solis secundum obrinerdiem, primas enim inde Sol tenet, atque ita deinceps, donec rursus congregiantur. Luna igitur sequenti quoque die Solem nobis temperans eligenda uidetur. Obseruandum quoque Iupiter ascendens: Altius potens. Aut Venus quasi minor Iupiter. Item dies uel hora Iouis, aut Veneris. Haec inuestiganda sunt omnia, & pro uiribus comparanda, ut temperantiam, firmitatemq; prosperitatem adepti, spiritibus & corporibus inde tum contemplationis aptam a Saturno intelligentiae fauerē per Mercurium ad hoc Saturni ministerium ad discipulamur, ut quandoq; specula nobis Saturnia reuertantur, atque, ut Plato hic uehementer optat, ingenta ex ferreis in argentea, & aurea transformantur. Plato deniq; quasi uaticinatus uidetur, in his saeculis, & temporibus, quae ad numerum perfectum ueniunt, uel referunt, diuinos quosdam homines exoriri, in quos fines saeculorum perueniunt. Huc tenet forsitan illud: ultima cum ei iam uenit carminis aetas. Magnas ab integro saeculorum nascitur ordo. lam noua progenies caelo dimittitur alto, sed haec illo quidem dispensatore proueniunt, qui omnia numero, & pondere, mensuraq; disponit: Nos autem una cum Platone multisq; in re seria, inextricabilisq; ludentibus satis confabulari sumus. Finis.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS, PAVLQ ORLANDINO in Angelorum aede Monacho Philosopho suo salutem.

ostquam heri multa tecum de diuinis, ut soles, subtiliter disputasti, quaesisti deniq; cum ego in Philebo, tanquam ex Platonis sententia intellectum uoluntati praesecerim, cur in epistola de felicitate praeseram uoluntatem? Equidem respondere possem, in Philebo quidem sententia ferri Platonica, in epistola uero meam, sed nolim Marsilianam sententiam a Platonica dissentire: Itaque respondebo summam, duplicem esse mentis nostrae processum: Alterum quidem naturalem, alterum uero supra naturam, quem proprie nominamus excessum: In illo quidem prorsus intellectus luce quadam naturaliter infra uoluntatem ducit, quasi comitem, ac denique recte ductam implet, ideoq; praefertur: in hoc

In hoc autem excessu noua lux, uirtusque inuisa diuinitus, non prius intellectum diuino splendore complet, quam amore mirifico accenderit uoluntatem: quæ quidem ex accensa, per ipsam transitoriam caloris, amorisque efficaciam mentem traducit in Deum. Vbi amor ipse cuius est in uniuerso generationis officium, regenerat animum, efficitque diuinum. Naturalem quidem mentis incelsum unam cum Platone tractauimus in Philæbo: Excessum uero naturali motu superiorem attingimus in epistola, atque unam cum Platone in Phædro. Symposiolum tetigimus, & qua ratione diuinus amor, qui in uoluntate accenditur, intellectum in unitatem summam transferat, qua præcipit Deo fruimur, in commentarijs in Dionysium declarauimus. Sed hæc pro epistolæ modo satis: Tu uero in Theologicis commemorationibus tuis perge feliciter, & uenerabili patri nostro, imò & nostro Guidoni Laurentio Angelicæ Idis instauratori nos sæpe commenda: Florentiæ xiiij. Nouembris. M. cccc. xvi.

In Dialogum nonum de Iusto, Epitome

Ocrates quamplurima de regia optimatum uita tractauit, multa etiam de contraria eius tyrannide disputat, ut & illam tanquam beatissimam comprobemus, & hanc reprobemus quasi miserissimam. Quod non solum agitur in octauo, sed nono insuper agitur de tyrannide, qua scilicet ratione potissimum fiat ex populari, qualis quoque sit, quam noxia, quam infelix: quo uidelicet primam qua in animo fit tyrannidem, totis uiribus deuitemus, uicissimque regnum animo intimum cõplectamur. Per hæc statim ad primam redibit disputationis uniuersa propositum. Quo utique statuit demonstrare iustitiam non opinionem duntaxat humana esse laudabilem, sed etiam ipsa sui natura & honesta uirtus in modum & salutari esse ante omnia ueneranda. Inuistitiam quoque non ob metum, uel legum, uel inimicæ solui uitu perada esse, sed etiam propter ipsum maleficæ naturæ suæ uenentem procul effugiendam. Iustitiã uero cum nominat, alias legalem cõmunemque designat iustitiã, uirtutem scilicet uniuersam, sub legum prudentia institutam: alias iustitiã magis propriã siue distributã, per quam & in ciuitate pro meritis honores, præmia, pœnæ distribuunt, & in anima partibus animæ pro dignitate naturæ actiones & munera tribuuntur: siue cõmutatiuam, per quam & in ciuitate æquo & legitimo precio res, uel rebus, uel pecunijs cõmutatur, & in animo ita quasi similiter cõmutantur officia, ut quantum ratio in inferioribus consulit, tantumdem uires inferiores pro rationis imperio necessaria subministrant. Inter hæc nota tyrannicum animum ita perturbatum esse, ut propriè iudicetur libidine perditus & temulentus, & furiosus atque immanis. Quippe cum quasi fera immanibus his libidinibus rapiatur, quarum feritate ceteri solum somniantes interdum experiuntur. Quæ uero hic ad falsitatem & ueritatem, & uaticinium somniorum pertinent, in Theologia abundè tractamus. Considera quam diligenter mala cõnumerat omnia, quibus ciuitas oppressa tyrannide premitur, quam uel apte totidem mala, ac etiam plura in tyranni animo numerat, adeo ut nihil miserabilius possit effingi. Mox disputationem totam huc tendentem, ut sapiens iustaque uita uitæ contraria præferatur, in tria redigit capita. Primum esse uult, quod hæcenus est tractum, ex comparatione uidelicet insipientis iniustique hominis ad ciuitatem quandam nulla sapientia & iustitia gubernatam. Vbi profecto apparet & ciuitatem illam, & hominem æqua ratione pessimè & infelicissimè se habere. Secundum uero caput nunc aggreditur, insinuationem illam partium animæ repetens in ratiocinandi, & irascendi, & concupiscendi naturas: quibus tres quoque uitas accommodat, Philosophicam, ambiciosamque, & cupidam. Cupidam inquam pecuniarum gratia uoluptatum, ideoque avara etiam nominatur. Tres similiter disponit partes in ciuitate, magistratus, milites, questuarios. Probat deinde uitam uirtute præditam magis eligendam esse, quam uitiosam. Præterea quod sit reuera suauior. Nempe cum trium illorum quilibet uita sua uoluptatem ceteris præferat, solus id Philosophus potest rectè iudicare. Opus enim est ad iudicium experientia, prudentia, ratio. Principio quantum ad experientiam pertinet, Philosophus quidem & sui propriam, & aliorum uoluptates est expertus: quo fit ut faciliè, quæ sit præferenda, cognoscere possit. Ceteri uero philosophantibus gaudia nunquam degustare, ideoque uoluptates suas cum philosophantibus gaudia comparare non possunt. Præterea solus Philosophus perfecta pollet prudentia, & assignandarum industriam

Industria rationum, quæ quidè duo reliqua sunt ad iudicium necessaria. Cum ergo Philosophus sapientis iustaque uita gaudia ambiciosa libidinosaque uitæ anteponat oblectamentis, iure ex ipsius iudicis ueri sententiã uitã uirtute rectã uitã uitio dissolutã antefere debemus. Tertium denique caput inde potissimum exorditur, quod in solo sapiente iustoque uirtu uoluptas uera reperiri potest. In ceteris aut uoluptatibus falsam & umbratilem esse constat. Quod quidè ira probat, uoluptas ut plurimum uehementis repletionis quædam sunt indigetia. Atque ubi & quod impletur, & quod implet uerius perfectiusque est, impletionis modus purior atque efficacior ubi uerius est uoluptas, & perfectior, & ingenior. Cum igitur intellectus ueritasque intelligenda ueriores perfectioresque naturã habeant, quã sensus atque sensibile, ac ueritas interior penetret intellectum, quã sensibile sensum, & sine mixtione doloris accedat, sequitur uoluptatè intelligentiã ueriores esse atque perfectiores. Inter hæc casu quodã nescio quid interuenit Mathematicum, cuius declarationem ex cõmentarijs in Timæum accipies opportunius. Attè deinceps ad illã animæ naturæ figurã. In qua sub multiplicis, bestię nomine intellige concupiscendi naturã: sub figuram leonis, irascendi uigorẽ: sub forma hominis rationem. Et uide quam expresse depingat ambitiosam, iniustam, libidinosam hominis uitã, imò miserã seruitutem. Item ibidè accipe formulã, qua possis transiit animarum in bestias ira interpretari, ut in bestiãrum affectus & habitus potius, quã in corpora migrare dicatur. Præter ea memento, quemadmodum in corpore perspicacia sensus, sanitas, rubor, pulchritudo, non opinione, sed natura sunt bona, eorumque contraria mala similiter: sic in anima prudentia, temperantia, fortitudinẽ, iustitiã naturaliter esse bona, naturaliter quoque horum contraria mala. Denique accipe totius uitæ formã, per quam ita corporea cuncta disponas, ut animi temperantia consonent. Atque eatenus eligas singula, quatenus conferant ad animi sanitatem: & contra quæ hæc impediunt, procul effugas, habites semper mentis arcem, atque ab ea nullis aut illecebris, aut minus te præcipitari permittas. Cum uero & te ipsum, & alios ita formare uolueris, suspice perspicuum reipublicæ huius exemplar in cœlo: in cœlo inquam, id est, ordine celestium motionum, atque altius in mente diuina: ut inde tandem ad ipsius imaginem, te ipsum primò, deinde familiam, tertio ciuitatem iuste feliciterque componas.

In decimum dialogum de Iusto, Epitome.

Actenus Socrates diligentissimus humani generis pædagogus ad legalem iustitiã, id est, uniuersam uirtutem per ipsam iustitiæ pulchritudinẽ genus hominum prouocauit, ab iniustitia uero per iustitiæ turpitudinem similiter reuocauit. Deinceps autem ad illam per sempiternum eius fructum præmiũ quoque cohortabitur, & ab hac per sempiternum detrimentum eius & supplicium absternebit, atque id est, potissimum decimi huius officium. Sed antequam præcipuo hoc fungatur officio, proœmio quodam utitur, in quo diligenter absoluit, quod & in prioribus dialogis attingerat, & in fine non reliquerat, admodum salutis publicæ necessarium. Profecto noster hic morborum medicus humanorum in ea morbi specie curanda est diligentior, quam ceteri non solum negligenter curant, sed ne curant quidem unquam, imò uero quod deterius est, quasi rem saluberrimam diligunt, & omni studio cõplectuntur: imitationem inquam poeticam, qua ingeniosi poetæ dum perturbatos animos acris expriment, interim audientium legentiumque animis perturbationes similes uehementius & profundius imprimunt. Ac tanto magis omnes inficiunt, quãto laudantur & placet. Proœmium uero eiusmodi finem non incõgruè sequitur: ibi enim anima in rationem distribuitur, & in partes inferiores perturbationibus agitatas, quarum imperium in anima primum, deinde in ciuitate tyranicum appellatur. At quoniam poetica imitatio eiusmodi suscitatur: fouetque & auget, irritans iram, titillans libidinem, soluens risum, effundens lachrymas & querelas, idcirco rationis quidẽ regnum labefactare, perturbationis uero tyrannidem uidetur adducere. Quãobrem Socrates pestem eiusmodi alioquin incurandam, sed maximè uenenosam perdit, ne ipsa nos perdat. Ac uide circumspiciensque pericula, quæ aliis omnino nullus suspicaretur: adde insuper & naturæ educationisque propriæ, id est, poeticæ ualde repugnans, modo strenue pro publica salute propugnet. Quam-

Quamobrem nemini mirū uideri debet Platonē hic ob ueritatis amorem, uel Homero suo nō parce, quando quidē ob iustitiæ cultū, neq; ingenio quidē indulget suo. Homero autē præcipuē derogat, ut per ipsum imitatorū principē, ceteros multo magis dānos existimemus. Et quoniam dicit ab Homero neq; diuina, neq; humana doceri, intellige laudes in Philebo à Platone tributas Homero, non ex Platonis sententia, sed ex communi opinione deductas. Probat autē imitandi peritiā esse, ut narrāuimus, ualde periculosam, præterea seruilem atq; utilissimā. Si quidem imitatores, neq; res ipsas intelligunt, neq; faciunt, sed apparatus sensibus rerum formas sequuntur, uulgaresq; de his opiniones aucupati, & imagines quas dā referunt, & sensibus perturbationibusq; obsequuntur, nulla rationis habita ratione. Quantū uerō poetas improbat ubi perturbant, tantū probat, si ad uirtutem & pietatem per honestas heroum laudes diuinosaq; hymnos hortentur. Verū ut quā uilis sit omnis imitatio exprimat, artū genus in tres diuidit species, uerentem, fabricantē, imitantem. Et ut eam quidē Lyrā, id est, Musicā, ait superare artē Lyræ fabricatricem, quoniam certo sibi præscripto fine, formā illi proponit operis fabricandi. Fabricantem uerō superare pictorē, Lyrā coloribus imitantē. Qualem iudicat & poetam, sic ad aures rerum imagines, sicut pictor ad oculos, referentem. Sed inter hæc Theologica quædā de ideis mytheria inseritur, quæ quoniam in Theologia latius aperimus, raptim in præsentia perstringemus. Ascende age Platonicē cōtemplator ab ijs formis, quas in mundi materia sentis, ad naturā formariū eiusmodi genitricē. Quā & si non sentis, cogita tamen infusam mundi materiæ, ceu uitale spiritū, & plenū seminum, & per semina artificiosē singula disponentē. Naturā hanc in mūdo talem esse scito, qualem in te scis esse potentia uegetalem. Ergo quemadmodū in te uegetali naturā intelligis præesse sentiendī uirtutem: ita & in mundo naturam similem, sed cōmunissimā, in fonte redige sentiendī, quasi similem, sed cōmunissimā. Deinde & in te sensum in rationē, rationē in intellectum, & in mundo similiter sentiendī genus in rationalē naturā, atq; hanc in genus intellectuale reduces. Præterea cū percipias in te ipso intellectū, id quod intelligibile est appetere, quasi perfectius, ab eoq; formari uelut potentiore, præpone tam in mundo, quā in te naturā intelligibilem intellectuali naturā. Intelligibile uerō idem omnino atq; ipsum ens appella. Huic deniq; quod & intelligibile, & ens appellasti, ipsum præpone bonum. Nam & tu bene sis esse cupis, & intelligibile gratia ipsius boni desideras. Postq; huc ascenderis, percipies uniuersum sacro quodā septenario designatū, ab infimāq; materia surgens per sensibiles qualitates, per naturā, per sensum, rationem intellectum, intelligibile, ad ipsum bonū. Præterea spiritū bonum cuncta sub senario numero quasi die sexto perfecisse, & in gradu septimo, uelut septimo die, id est, in seipso cōquiescisse. Altorū namq; omnium finis est ipsum bonū. Boni igitur nullus extra se finis, uel potest esse, uel fingi. Si bonū quo perficiantur appetunt omnia, cōclude à bono effici omnia. Item si intrinseca propriaq; uirtute omnia faciunt, intellige ipsum uniuersum in seipso cōplecti. At quoniam prima ideoq; simplicissima natura est, idcirco formas in eo omnium, formā ipsius unā esse memento, quā Plato boni ipsius uocat ideā, in qua dixit Timæus Deum mundi opificē cū creauisset mundū requiescisse, dicens mūdi opificē in circūspectum suum se recepisse. Proinde ipsa idea boni: ideas, id est, speciales omnium formas, specie dūtaxat inter se distinctas, in natura intelligibili generat, quæ ens uniuersum modo quodam intelligibili cōprehenditur, intelligentia quoq; omnis mira quādā super intelligentiā ratione. In hanc naturā intelligibile omnes suscipiunt intellectus, ab eaq; suscipiunt stabiles formulas idearū. Suscipiunt & rationes animæ, unde & formulas licet quodāmodo mobiles acceperunt. Post has rationalium formulas animarū, uirtutem quoq; sensualem, idearum descendunt imagines. Deinceps in uegetalem quoq; naturam semina, perq; qualitates deniq; in materiā. Quando igitur Plato inquit, Deum ideas facere in natura, intellige in natura mūdoq; intelligibili angelicarū capite mentium. Quod autem lectum dixit & mensam, exempli gratia dicitur sit, ut per hæc artificia intelligas naturalia, id est, per lectū & mensam, eum qui his utitur hominem. Præterea exemplum in arte proposita quæstioni accommodatius uidebatur. Fortē uerō & formas regulis artium necessarias ab ideis abesse non putat. Neq; mirum uideri debet hominē artium formas habere diuinitus, quum imaginationes artium bestijs quoque non desint. Ac si

eiusmodi

eiusmodi formæ diuinitus in anima fiant, idcirco dicentur fieri in natura, quia naturaliter inferantur. Quod si quis ad artificia quædam uideatur ineptior, dicent eum Platonicū, uel per uaria distractum fuisse, uel se totum ad opposita conuertisse. Nota Platonis uerba dicentis, Deum non intelligere solum, sed & uelle, significantisq; Deum intra se intelligendo concipere, & extra se fabricare uolēdo. Nota rursus Deum naturalis unius speciei unam tantum specie expressisse ideam, in ipso intelligibili mūdo, puta speciei humanæ idealem humanitatem unam: si enim in materia ulli innumerabilis mobilisq; uarietas est, in singulis hominibus unio quædam cōmunis naturæ seruat, multo magis in simplici stabiliq; natura, pro una specie naturali idea unica sufficit. Imò uerō diuersa hæc & instabilia unā in se naturæ cōmunionem non aliunde habere possunt, quā ab ipsius sublimis unitate naturæ. Rursus si ponatur humanitates duæ, certē qua ratione utraq; humanitas est, inter se differunt, imò sunt unū. Ergo si differant, profectō per adita menta quædam utriusq; subiuncta, in uicem discrepabūt. Itaq; neutra erit absoluta humanitas ipsa, sed humanitas quædā atq; talis, & humanum quiddam potius, quā humanitas. Et utrunq; tanquam eiusdem humanitatis particeps, humanū similiter appellabitur: atq; præter hæc erit humanitas in seipsa, prius una, quā à subiectis pluribus capiatur. Merito Deus cū sit simpliciter causa, non est dicendus autor quidam hominis, uel equi cuiusdam, sed autor hominis atq; equi. Ideo unam absolutam pro qualibet rerum specie procreauit ideam. At quādo apud nos hic homo generat illum, haud quāquam homo hic hominis simpliciter dicendus est author, sed quidam hominis cuiusdam autor. Neq; enim solus homo causa est, sed est in causa, in numero uidelicet causarum, neq; totum facit: non enim materiā primam, aut animā, neq; ipsi hominī dat principium: ante hūc enim passim erat homo, & sine huius opera sit ubiq; fietq; homo. Vbi uerō Plato dicit Deum ideam unam prægenuisse, quia uidelicet, uel nolebat plures fore, uel aliqua necessitas inerat nō fore plures, intellige in Deo ita necessitatē cum uolūtate conuerti, ideo ut necessitati sit ita esse, quia Deus uult ita esse. Si quidem in summa diuinitatis simplicitate nō aliud est necessitas, quā uolūtas. Ergo si dixeris, necesse est Deum ita uelle uel facere, cōuertam similiter, uult Deus ita necessarium esse. Merito ubi summa bonitas cum summa potestate concurrat, ibidem summa libertas cum summa necessitate conspirat. Consideranda sunt inter hæc diuersa quædam, ualde tamen utilia. Quale illud. Lectio uel doctrina, nisi ad optimam rationem uitæ cōducat, est inutilis. Quæ quidē in re admiranda fuit uita & disciplina Pythagoræ, ac iure maximæ apud omnes autoritatis, Platonis etiam tempore. Item poemata, si harmonica uerborū compositio adimatur, momenti nullius euadunt. Præterea uirtus, aut hominis, aut rei, in facultate quadam, consistit ad finem illum præcipuē cōferente, cuius gratia & res ipsa facta est, & homo natus. Apparet interea quædā inter sensum rationeq; distinctio, quod sensus plerumq; circa magnitudinem & figuram, numerūq; falluntur & pondus, interim tamē ratio per ipsam metiendū, & numerandū, liberandūq; facultatem iudicium sensus emendat. Constat autem animā non posse eodem in tempore, per eandē sui potentiam eadem de re modo contrario iudicare. Apparet etiam uires appetēdi nobis inesse diuersas. Quippe cū rem eandem simul appetamus atq; respuamus. Aduerte nō esse exigendum à probo ciue, ut omnino nihil doleat, sed ut nascētem dolorem eiusmodi rationibus consoletur. Vbi apparet aliā esse animi partem, quæ uelut ægra indiget medicina, aliam quæ tanquam sana medetur. Hæc uerō rationes aduersus dolorem sunt præcipuē quatuor. Prima quia incertum est, bonum ne id sit, quod accidit, aut malum. Secunda, quod qualecūq; sit, certē parū pendendum est. Nihil enim inter somnia humana magnū pendendum. Tertia, quod nihil omnino dolēdo proficiamus. Quarta, quia dolor id semper, quod subitō nobis præsidio esse potest, impediāt. Confirmat, hæc ex eo quod & superari turpissimum est, superare pulcherrimum. Qui uerō dolore uel alia quavis perturbatione premitur, iam est turpissimē superatus. Ideo præcipit ut id aduersis atq; perturbationibus maximē medici duntaxat utamur officio, qui dolentibus non condolet, sed medetur. Comparat talorum iactibus quotidianas uitæ sortes, quas ita uult rationibus emendari, quemadmodam iactus talorū artificio quodam Iudi emendari uidentur. Sed superiora præcepta ad ea, quæ sequuntur, quasi quædā præludia sint.

DDD

Maximum

Maximū quidem omnium, id nobis in uita propositum, uel certamen, quo superemus uitium, uirtutemq; consequamur, cuncta atq; omnino, quæ inter homines habetur bona, ut ipsi boni simus, pro nihilo habeamus. Si quidem propriū iustitię premiū, maius est quàm cuncta, quæ inter homines possunt præmia reportari: quippe cū, & ipse iustitię splendor supra modum hæc omnia superet, & in rebus mobilibus, breuibus, umbratilibus reperiri nequeat præmiū iustitię immobili, sempiternæ, uerissimæ conueniens. Ex his cōcluditur immobilem iustitię habitum, propter immobile præmiū exoptari debere. Quod quidē post præsentis uitæ, curricula laboribus iustitię manet. Alioquin iustitia ipsa, quæ excellentissimum iudicatur bonum, iustis hominibus foret mala ob- amores iustitię continuè laborantibus, sæpeq; affectis iniuria, neq; iniuriam ulciscen- tibus, adde, & bona præsentia æternorū desiderio contempnentibus, neq; præmiū apud homines iustitię, imò uero, pro iustitia iniustum sæpe supplicium reportantibus. Quo- obrem ne bonum noceat, & iustitia careat præmio, & Deus, uel minus provideat, uel pro meritis non rependat, iudicandum est fore animos immortales. Præsertim ut tam iniusti, qui uiuentes pœnas iniustitię non dederunt, saltem defuncti persoluant, quam iusti inter mortales omnino spreti, apud superos coronentur. Hinc nobile tradit præ- ceptum: Animus immortalis non debet pro breui hoc, sed pro uniuerso tempore esse sollicitus. Immortalitatem animæ. Plato in Phædro, & Phædone, alibiq; ostendit. Eius- modi q; ratione esse certas demonstrationes ostendit in libro de Scitētia, dicēs uerba e- orum, qui contraria sentiunt, examinanti ridicula tandem euadere. Item in Gorgia, af- firmās mysteria hæc, Adamantinis rationibus esse probata. Præterea in hoc decimo, ubi post argumentationem subdit, tum per talem argumentationem, tum per alias multas cogit nos ad id confitendum. Arbitror equidem in Platonis uerbis, uim quandam latere mirabilem à paucissimis intellectam, ut non mirum sit, si per argumentationes Plato- nicas, alij quidem demonstratum id existiment, alij uerò nondum demonstratum. De- mostheni certè auditori Platonis tāa efficacia per uia uocem persuasum fuit, ut dixit: mal'le se honestè mori, quàm turpiter uiuere, postquā Platonem atq; Xenocratē de animorum immortalitate differentes audierat. Eandem quoq; in scriptis Platonis uim percepit Cleombrotus, & apud Cyrenem multi Egefiæ auoitores, qui sese è cor- poris carcere ob desiderium alterius uitæ liberauerunt. Eandem Platonis uim percepit Boëtius Philosophia teste concedens, hoc sibi certis rationibus demonstratum. Eandem Aurelius Augustinus perferri se uidetur, ubi ait, hæc de re se nunquam dubitasse. Con- firmantur hæc ab Auicenna, rationes quasdam ad hæc demonstrationes esse dicente. Neq; solum demonstrari posse Plato hic inquit, sed etiam faciliè demonstrari, apud illos ut arbitror, qui cum ipsi purgatam segregatamq; à corpore mentē habeāt, merito non diffidunt, posse quandoq; animam segregatam à corpore uiuere. Quandoquidem ex- periuntur ipsi mentē suam seiuertam à sensibus uiuere melius, quā conjunctam. Com- pertum etiā habent, aliorum animas inmersas corporibus atq; ideo uitiosas, uitio tamē morboq; pprio nō interiri, & idcirco multo minus alieno, id est, corporeo morbo pos- se corrumpi. Si quidem, & corpus ipsum externo malo non prius perimitur, quàm intrinsecum inde inferatur malum, quo proximè perimatur. Caterum ne quis de ani- mæ suæ diuinitate diffidat, iubet illā à contractis, ex amore corporeo sordibus penitus expurgare, purgatāq; perspicere, quàm pura, quàm simplex, quàm diuinorū auida, tan- quā diuinitati cognata, quàm citò, quā bene luminis diuini sit capax. Quod autē dicit a- nimas indies non fieri numero plures, intellige non ita fieri, ut ex corporibus oriāntur, & componātur. Quod quidē sequens ratio manifestat, dicens: si diuina de corporibus componantur, tandem cum diuina nunquam resoluantur corpora, fore ut nihil reli- quū sit corporū in natura. Rursus aduerte, quod subdit animam non esse compositam alioquin indissolubile fore non posse. Atq; intellige essentiam ad hoc ut dissolui nō pos- sit, oportere, uel nullis compositam esse, uel si sit composita, non tamen ex materijs illis componi, atque ita rursus constari, ut in eius compositione multitudo non unitatem, imò uerò unitas, per harmonicam unionem superet multitudinem, statusq; motum. Conclude mysterium, partim prouidentiam, partim ad immortalitatem præmiū q;

iustitia

iustitię pertinens. Iustus quidem Deo euadit similis, iniustus uerò dissimilis. Cum- que non lateat Deum hunc sibi esse humilem, illum uerò dissimilem, rationi consenta- neum est iustum Deum charum esse atque amicum, iniustum cōtra. Propterea Deum iustos tanquam amicos nullo pacto negligere, sed illis semper ita prospicere, ut eis sin- gula quamuis uideantur aduersa tādē euadāt prospera, uel uiuētibus, uel defunctis. Verū cur nam hic historico quodam exemplo, potius quàm argumentationum dil- gentiā mysterium immortalitatis asseruit? Quoniam ciues ad iustitiā, non tam uer- borum artificio, quàm & exemplo, & opere sunt prouocandi. Præterea cur ad id con- firmandum producit in medium, hominem à mortuis resurgentem? Quia, & si rationi- bus immortalitas constet, & communis quædam iustitię executio, tamen locum for- nam, dispositionem, uel præmij, uel supplicij ab illo, qui interfuerit, oportet accipere. Quod nobis propè Phædonis finem significatur. Neque ab re resurrexisse testatur. He- rum Pamphilum, pro salute patriæ in prælio mortuum, ut significet eos, qui pro publi- co moriuntur bono, ad ueram uitam resurrecturos, quāquam ex multis unus resurre- xit ad nostram. Sed nunquid historia hæc, est, an fabula? Historiam esse uult Iustinus Platonis, martyr q; Christianus. Quod equidem non refellam. Vbi uerò Plato apologum fabulamq; nominat, exponi poterit historiam dici posse fabulam, quoties ultra gestas augustiorem habet allegoriam. Quam ob causam Olympiodorus quo- que ait Platonem historias, & rationes sæpe fabulas appellasse. Et quoniam manes, & iustitię loca figuratq; aliter in Phædro, aliter in Gorgia, aliter in Phædone, & hic alibi que disponit, perspicue patet, hæc præter loci formam, sensum quoq; allegoricum con- tinere. Utitur autem hic circa resurrectionē duodenario numero, qui sphaerarū munda- narum apud priscos esse numerus, putātes octo super quatuor elemēta esse cœlos, qua- si dicat, opus esse uirtute diuina uniuersi domina ad mortuum suscitandum, idq; inter- dum ad hominum doctrinam diuina prouidentia, fieri. Sunt, & qui dicant annum ma- gnum, quo hominis anima suū explet circuitum, per quem in idē redeat, duodecim annorum millibus comprehendit, tribusq; annis eiusmodi annū mundi exæquari ma- gnum, quo mūdi anima per firmamenti motum, suum peragit ambitum, trigintā sex an- norum millibus peragendum. Circuitum uerò animæ nostræ, per duodecim agi an- norum millia inde uolunt, quia oporteat per omnes discurrere sphaeras, chorosq; da- monum, & deorum, qui in Phædro per duodecim ordines digeruntur. Sed quid nam sibi uolunt, hiatus in terra duo, totidemq; in cœlo? ut intelligas animas alia quidem uia ad terrena descendere, scilicet habitu quodam corporeo, alia uerò terris ascendere, sci- licet habitu illius purgatione. E' cœlo similiter labi in elementa, corporis elementalis amore, ac uicissim resurgere in cœlestia amore hoc restincto, cœlestiq; accesso. Hinc ait Orpheus, amore omnium tam supernorum, quàm inferorum clauis habere. Iudices animarum in aere, & æthere collocat angelos, prouidentia diuinæ ministros. Post sen- tentiam, iusti cœlum petunt coram se, & opera, & iudicia præferentes: quia uidelicet & seiplos nouerunt, tam sibimet, quàm alijs lucent. Iniusti contrā descendunt, sua ferētes à tergo. Neque enim cognouere seiplos, neque proficere sibi, sed ceteris exemplo sunt potius, quàm sibimet auxilio. Pratum in quo, & ascendentes, & descendentes ad tempus animæ requiescunt, media quædam regio est inter inferos & cœlestes, ac dispo- sitio inter bonum habitum, atq; malum, & status beatitudinem inter atque miseriam, limbo similis in aere designatus. Hic aduerte animas, quæ in superiori uita mutuam no- titiam habuerunt, in altera inuicem se agnoscere. Item in eiusmodi præto diuissimè re- sidere animas secundum Platonis, eorū qui in infantia decesserūt: de quibus Herus quædam memoria parum digna recessit. Quia cum in neutram partem declinauerint eligendo, neque obdlexerint habitum. Platonici eas in lumine tantum naturali relin- quunt. At uerò beatos, quidem super naturale lumen, miseros autem infra id lumen positos esse putant. Agitur hic præterea de supplicij purgatorijs. Sed cur nā culpa do- loribus aboletur? quia uidelicet uoluptatibus inoleuit. Nonne, & medici morbos plurimum à contrario curant? Animaduerte Platonem non temerè ad delendam culpam numero uti denario, & centenario insuper, atq; millenario. Sanè pro quolibet

uoluptatis gradu decem adhibet supplicij gradus. Primo quidem quaeritur, quam ob causam plures penduntur gradus poenae, quam percepti fuerint uoluptatis. Respondetur ob laesam beatitudinis diuinae crimina ita debere. Praeterea sicut beatitudinis gaudia iustitiae humanae dolores exuperant, sic miseriae cruciatus iniustitiae uoluptates. Denique, neque tam facile delentur notae, quam facile imprimuntur: neque qui peccati habitum confirmauit, si uixisset ultra delinquere desuisset. Quaeritur deinde cur gradus decem. Quid si Plato Mosaicum decalogum est imitatus? cumq; arbitratus sit esse quodammodo contra praecipua diuinae legis decem agere, qui aliquid ex decem omnino neglexit, iure decies iudicatur cruciandum? Proinde denarius numerus dicitur uni uersus. Omnes enim numeros, uel intra se implicat, uel per se suosq; explicabit replicando. Uniuersus autem numerus, opportunè animis purgandis accommodatur, ut per hunc significetur, uniuersam corporis labem deponendam esse prius, quam ad uniuersi peruenias principem, penes quem nihil potest esse corporeum. Quaeritur post haec, cur praeter gradus poenarum decem, annos centum assilgantur iniusti. Respondeo, quasi ad centum usq; uixissent annos, quo termino uita hominum, quodammodo designatur, continè peccauissent. Atribuitur autem, cuiilibet decem graduum numerus centenarius, unde numerus conficitur millenarius. Hinc illud: Centum errant annos. Item & illud: Mille rotam uoluere per annos. Praeterea centum per uno accipietis. Nam his Plato numeris, non solum in supplicio, sed etiam in quibusdam premijs utitur. Profecto si denarius in se ducatur multiplicando decies decem, ex eo nascitur centenarius. Deinde si reducatur in semetipsum, computando decies decem decies, millenarius procreatur. Itaque & denarius uniuersus est numerus, & centenarius, millenariusq; uniuersales sunt numeri. Item si ab uno procedas in decem, numerus nascitur linearis. Si à decem in centum, superficialis fit numerus. Si à decem in mille, fit solidus. Ut ergo allegoricè exponamus, iniusti hominis anima, à se ipsa discessit in corpus, labesq; est infecta corporea. Hanc utiq; labem per denarium, qui uniuersus est numerus, expurgatura est uniuersam. Quod uerò denarium oporteat in se duci centenarium procreandos significat animam à corpore ad se per rationem emergere oportere. Deinde quod opus sit denarium in seipsum reducere millenarium generando, allegoricè docet animam non solum erga se uerti debere per rationem, sed per intelligentiam quoque in se conuerti, atque in unitate reduci propriam, qua denique possit Deo frui summa omnium unitate. Linearis autem numerus & superficialis & solidus, mysticè docent ad mentem purificandam, non solum extrinsecam operum, uerborum, cogitationum superficiem, sed etiam profundissimam, quaeque penetralia diligentissimè perquirenda. Post limbum & purgatorium descendit ad inferos. Sed Platonicos uelle scito, non solum in purgatorio temporales esse poenas, uerum etiam in coelesti quadam regione temporalia gaudia, ut utrinq; par pari respondeat. Sic enim distinguunt. Aut sensus in uita omnino paruit rationi, aut omnino ratio sensui, aut semper inuicem pugnauerunt: atque in ea pugna, uel sensus plurimum, uel ratio superabat. Anima igitur in quibus sensus rationi per habitum confirmatum prorsus obtemperauit, sempiternum praemium consequuntur. Contra uerò affectae, sempiternis supplicijs condemnantur. Media uerò, si sit perauit ratio ad temporalia praemia, sin uerò sensus, ad temporalia supplicia transferuntur. Quibus uerò nullum consultandi datum est tempus. Limbus apud Platonicos seruat eligendi locus, hic sub prati nomine designatus. Et si prata interdum Platonicè, coelestia praesertim supremam nominant, hic tamen prata aeream significat regionem. Quo enim pacto, hic per prata significaret sublimem coelum, cum dicat ad haec, animas à caelis alias descendere, alias è terrae uisceribus subito peruenire? Sint ergo eiusmodi prata sublimes quaedam aeris plagae, contiguae sublimibus illis terrae plagis, quas in Phedone describit in paradisi terreni formam, felices sub uere perpetuo habere cultores. Ibi dem compositos quoque ponunt Elysijs, terrenos inquam. Nam coelestes Elysijs coelum habet octauum. Hinc illud. Astra tenent coeleste solum, formaeq; deorum. Mitto in praesentia Proclum & Plotinum, qui ubi Plato sempiternum dicit, exponunt uniuersum anni amplissimi tempus, quo singulorum temporum curricula peraguntur. Porphyrum

phyrium quadam ex parte in hoc, & Iamblichum magis probi, ut hinc intelligantur aeterna. Tibi enim Plato insanabilem dicit animam, & talem qui purgari possit nunquam, satis in dicat aeterna supplicia, atq; uicissim gaudia infinita. Quo uerò pacto alij quidam haec exponant, memoria dignum esse non sensui. Praeterea si Platonis uerba consideraueris agnosces Euangelicum illud Ligatis manibus, & pedibus, in exteriores tenebras eum mitte. Sed addit hic, ligato capite. Vinculum quidem capitis significat rationis impedimentum, & luminis orbitatem. Nodus uerò manum actionis, profectusq; priuationem. Deniq; ligati pedes, non ducunt, non progrediuntur, non perueniunt, sed ui illata rapiuntur. Cognosces quoq; sub igneorum hominum figura ultores daemones, poenasq; corporeas, idemq; ex multis percipies coniecturis. Notabis, & proprium exterioris, uocabulum. Praeterea tenebras, ubi clauduntur hiatus. Sub nomine quoque mugitus, stridorem dentium atq; fletum. Postquam uerò loca, & poenarum disposuit, & gaudiorum per oppositam formam significauit, & media tetigit, ad illas iam reuertitur animas, quae in prata partim è caelo post praemium temporale, partim è terra post temporale supplicium confluxerunt. Quas in elementalem rursus generationem dicit oportere reuerti, perq; illam eatenus progredi, quoad firmiorem statum, siue firmissimum, quoadq; promerentur. Has inquit, septem in prato dies conuictuisse. Hunc tu septenarium, si per septem planetas interpretaris, item per septem dierum septenarios, quibus ante motum foetus in aluo quiescit, ac etiam per septem quoq; dies, in quibus gradatim in utero formae mutantur, forte non nihil afferre uideberis. Sed quid istud ad animas? quae neque amplius in planetis sunt, descenderunt enim: & nondum aluo clauditur, descensurae enim sunt in uterum, postquam ad tria fata peruenierint: Interea aereo corpore aeream incolunt regionem. Verum esto si placet. Fortè etiam, quia interim quodammodo uiuunt steriles, sterili quodam numero deputantur: & quoniam septenarius, neque ex aliquo numero gignitur aliquoties repetito, neq; gignit aliquem intra decem, aptissimè conuenit animabus adhuc, utrinque à generatione uacantibus. Attribuunt Pythagorici eundem numerum Palladi, quia neque ex matre genita sit, neque genuerit. Conuenire uolunt, & animis è terrena adhuc matre semotis, & uniuersum sub Palladis sapientia contemplantibus. At quum primum ab eiusmodi uacatione cōsurgunt, subeunt octonarium, qui, & gignitur, & primum est inter numeros solidus. Ideo cum anima congruit propemodum ad corpus solidum accesserim. Solidum uerò octonarium appellamus, quoniam ex binario, per seipsum, ter repetito, & in se redeunte creatur, dimensio nem trinam significat. Nam ex his duo bis, octo contemplentur. Adde si colis musicam uocem septimam esse penitus dissonam, octauam uerò omnium maxime consonantem. Consonare autem oportet tam corpus animae, quam utrunq; fato, ut coelestis anima lineat, cum corpore terreno commercium. Cuius quidem consonantiae tadem expletis numeris, animae ipsi, & terra dissonet, & consonet coelum, si modo futura sit foelix. Proinde, quod quatuor dies ad generationis progressum, octo diebus Plato subiungit, intellige in natura anima uegetali uim, & effectum quendam, quodammodo iam regnare ad formandum corpus ex elementis quatuor constitutum. Item sub octaua consonantia opus est, quarta quodammodo ad consonantiam accedente, & quinta uera iam consonantia. Quinq; uerè sunt, si sequentes quatuor, una cum praecedente computare uolueris. Quinetiam uidebis, hic duodenarium assignatum, quo animae ad exordia generationis accedunt. Duodecim enim ad id opus est sphaerarum, & diuinorum daemnonumq; ordinum adiumento. Vox insuper, & consonantia duodecima perfectissima est ex diapason, & diapente, ex octaua & quinta resultans, sua quadam gratia rebus congruens amatoris conueniens quoq; nuptijs. Eiusmodi uero animae, famia amore quodam, ut ita dixeris, uenereo duce, terrenis conciliande sunt nuptijs. Sed quur Plato cum duodenarium computaturus esset, ac post septem, residuum esset subiuncturus, non subito dixit quinq; ut uidelicet per octo, & per quatuor innueret mysteria, quae audisti: rursusq; per diei unius iter addidit ad completendum duodenarium, animaduertes corpus ex quatuor compositum elementis, non prius ad animam preparari posse, quam, & ipsum in unam quantamq; formam, quasi coelo similem, fuerit temperatum, & anima unum ex se uitalem actum corpori facile imprimat figurato. Quoniam uerò animae ad

composita declinantes corpora, fati legibus magna ex parte subduntur, & uicissim fato duce illa labuntur, idcirco inquit, has animas in conspectum fati procedere. Principio igitur naturam ipsam sub lumine columnari depingit, quod si uinculum uniuersis. Naturam intellige uitalem, seminariamque uirtutem, ab ipsa mundi anima infusa materia mundi. Quæ propterea lumen dicitur, quoniam penetrans & uitalis. Item recta nuncupatur columna, quia quasi per longum totam ubique materiam penetrat, multosque formarum gradus producit deinceps specie & genere differentes. Dicitur etiam per omnem extendi partem, & cœlum undique alligare, quia tota ubique adest & continet, multaque tanquam per latera, quædam inter se æqualia, & similia propagat: ita tamen, ut ex longitudine perueniatur ad latitudinem: quoniam penetrando diffunditur, & quatenus diffunditur, implet, regitque implendo. Hinc illud: Spiritus intus alit. Varietas uero colorum, seminalium uirtutum declarat uarietatem. In hac utique natura, fatalis latet solum: secundum imaginationem quidem, ipse sphaerarum axis geminis polis centroque decorus: secundum uero rationem, quoddam animæ mundanæ simulachrum, uegetalisque uirtus eius naturæ præsidens, eamque uelut instrumentum mouens ad naturalia non solum artificiosè, sed etiam inuitabiliter fabricanda: ut non solum ordo à natura sit in mundo, sed etiam à fato inuitabilis ordo. Hinc illud in Politico: Mûdus à naturali cupiditate fatoque dicitur. Sed tanta naturæ cum fato cognatio est, ut uix inter se à Philosophis discernantur. Ut autem immutabilem fati naturam exprimeret, solum eius esse dixit ex Adamante. Vertigium autem, id est, cœlum ex Adamante rursus, alijsque materijs, scilicet astris non solum fixis, sed & mobilibus, atque communibus, multipliciter formarum uarietate euidenter deinde octo depingit sphaeras, quæ à natura quidem agitantur, sed à fato naturæ præsidè inuitabiliter agitantur, & instrumenta fati esse dicuntur. Inculcantur inter hæc multa ad mensuras, profunditates, interualla, motiones, harmonias, formas, uirtutes, sphaerarum cœlestium pertinentia, quæ in Timæi commentarijs opportunius explicabimus. Summatim uero, ex uelocissimo & ordinatissimo cœlorum motu, potentissimoque cōtactu melodiam ingentē, & uariā, & suauissimam cogita procreari, grauiores quidem uoces ex motibus tardioribus, acutiores autem ex uelocioribus, ex medio uero medias. At quoniam elementalibus auditus ad cœlestem melodiam caret proportione, sonus eiusmodi non auditur. Hinc uero Musas, atque Sirenes esse cogitamus, octo sphaerarum tonos, concentumque extonnis harmonicum. Proinde fatalem solum, id est tractum, inquit, inter genua deæ Necessitatis uerti. Cui tres sint filiae, Lachesis, Clotho, Atrops, quæ unā cum matre cœlestia uoluant. Mitto quid de his sentiat Proclus, non solum ponens Iouem unū uniuersalē mundi totius optificem, sed tres insuper, sub eo Ioues particulares optifices. Deinceps pari proportione deam unam esse. Necessitatem in ordine illo custodientem omnia, in quo communis Iupiter cuncta composuit. Præterea tria fata, id est, tres deas huius, Necessitatis filias, quarum alia sub matris imperio, procul à transgressione conseruet. Et necessitatem quidem, deā omnino collocat super mundū, filias autem, partim quidem à mundo semotas, partim etiā declinantes ad mundum. Mihi uero sicut, & plerisque alijs Platoniorum, magis placet. Necessitatem esse mūdi animā. Filias autem tres esse, tres huius animæ uires ad fatalia pertinētes. Vocat autem Necessitatē, non quia, uel naturæ, uel rationi inferat uolētiā: sed quia omnia, in suo quodam ordine ab optifice rerū instituto conseruat, neque permittit quicquā leges illius adeo transgredi, quin mox regrediatur in leges. Cœlos uoluit genibus, id est, infima parte sui, tanta uidelicet facilitate, ut expeditissime interim contemplationis gaudio perficiatur. Sed hanc ipsam uegetalem eius partem tribus appellat nominibus. Lachesis quidem, quia rerum seminibus grauida est, & uitarum fortibus atque formis, quas descensuris inferit animabus. Clotho deinde, quoniam insitas uitæ, fortes suo ordine euoluit in actum uiuendi, & explicat in effectum. Postremo Atropion, quoniam uitas iam in euolutas, in actū progressu quodam indeclinabili, ad inuitabilem usque terminum conseruat, atque custodit. Nonnulli primi nominant Vestem. Secundam Mineruā. Tertiam uero Martem, siue Martiam. Deinde quod dicit Parcas ad Sirenum motus harmonicos canere, accipe: fatales uitas ad effectū, per cœlestes motiones, influxusque procedere. Sedes necessitatis, filiarumque

eius

eius ostendunt fatalis ordinis firmitatem, quasi oporteat mobilium progressionem ab ipsa motoris immobilitate regi, atque ordinari. Sedium uero paria interualla iustam, tum inter fata, tum per fata distributionem fieri euidenter ostendunt. Vestes albæ tum factorum naturam inuolatam ostendunt, tum innocentem. Non enim agit uniuerso malum, quod ab optimo uniuersis duce depēdet. Corona describit imperium. Cantare est, per temporum interualla, ea congruitate digerere singula, qua diuina mens, momento quidem incuens temporibus dirigenda præscribit. Hinc fit, ut Parca omnes temporanea cantent. Et cur Lachesis præteritā, Clotho præsentia, Atropos uero futura? Respondeat Proclus, in præterito quidem tria tempora cogitari. Nam & præterisse iam dicitur, & quandoque fuisse præsens, & antequam præsens esset, fuisse futurum. In præsentii uero ipsum cogitari præsens, quod prius fuerat, & futurum. In futuro denique futurum duntaxat agnosci. Post hæc uero declarari præcipuam esse Lachesis. Secundo dignitatis loco Clotho. Tertio Atropion. Verum cur nam Parca globos tractat manibus, mater uero nequaquam? quoniam infimæ illius animæ uires cognatiores globis sunt, quam animæ ipsius substantia. Cur item Lachesis gemina tangit manu? quia in exordio, & medium continetur, & finis. Cur deinde Clotho ampliorē, & ab extrinseco tangit ambitum atque dextra? Atrops autem angustiorē ab intrinseco, atque sinistra? Quia euolutio uitæ per media, & ab extrinseca exorditur causa, & amplior est contingit quoque prosperior. Inuitabilis autem terminus, & ab intrinseca iam prouenit proprietate concepta, & desinit in angustum. Adde quod clam surrepit, & ut plurimum contra uotum. Quod autem Parcas inquit, cœlum intermissione quadam temporis tangere, ne putes fatales mundanæ animæ uires modo regere mundana, modo non regere. Si enim mutabilitas sit in fato, cuius propria immutabilitas ipsa est, nihil fingi poterit non immutabile. Plato igitur humano quodam more, atque sermone diuina pingens officia, inuenire uult, fata partim res ipsas tractare, partim uero nequaquam: tum quia mundanæ uirtus, ipsa suæ integritatis dignitate consistens, actionem suam rebus gubernandis accommodat, ac uicissim dum accommodat non miscetur: tum quia temporalem in operibus uicissitudinem exhibent, & quam intermissionem in operatione sua dicuntur habere, non in se quidem, sed in effectu demonstrant: tum quia naturalia quidem tractat, super naturalia non attingit. Quæ enim ad rationem puram liberamque, uel ad diuinam intelligentiam fato superiorē pertinent, minime tangit. Talia enim ad sublimem Dei prouidentiam cœlesti fato superiorē merito quodam ordine reducuntur. Similiter in Politico scribitur, mundanas alias à fato, alias à prouidentia regi: non quia intermissa quadam uicissitudine temporum fiat eiusmodi commutatio: sed quia quædam quædam sub fato fiunt, quædam per prouidentiam leges super fatalem seriem disponantur. Accedit ad hæc, quod animæ nostræ, alias in prouidentia sunt omnino, alias prorsus in fato, alias in utroque simul. Cum enim expedita tantum mente contemplatrice uiuunt, in prouidentia solum, penitusque bibere uiuunt. Cum uero in uegetali parte, ad corpus hoc inclinatio inualefcit, atque ad imaginationem, usque talis inclinatio propagatur, ad fatum iam declinantes, pariter à libertate degenerant. At dum composito corpori coniunguntur, iam in ipsum corpus sui fatum sese mergunt, minusque admodum pristina retinent libertatis. Denique postquam affectus corporeos in habitum contraxerunt, fato iam funditus obruuntur, omni libertate priuata. Quæritur quam ob causam, hic animæ naturali quodam instinctu ad Lachesis uideantur accedere. Profecto in generali natura, corporeæ machinæ omnium sunt semina pectentium, certis non solum formis & modis, sed temporibus quoque pullulatura. Quinetiam in propria qualibet, & cuiuslibet speciei natura similis quidam est seminalis ordo, sed ad speciem propriam pertinens propagandam, atque seruandam. Similis & in quolibet sub specie individuuo fomes procliuasque ad singula modis temporibusque proprijs producenda. Tres hæc naturæ deinceps ita dispositæ sunt, ut individualis sequatur specialem, specialis simul & generalem, adeo ut plurimum, quod ex unius natura est, pariter ex alijs, & particularis natura cum uniuersa consentiat. Eadem femè ratione se habet fatum, id est præfiguratio quædam rerum explicandarum, tum in ipsa mundi anima, tum in duodecim sphaerarum, & siderum animabus, tum etiam in animabus iam, quasi partibus

DDd 4 ularibus

cularibus: quarum in numero sunt humanae. In vegetali ergo uirtute animae nostrae proprium quoddam inest fatum, & inuoluta series futurorum, consentiens in forma modo quae, & tempore una cum fatis caelestium animarum, animaeque mundanae. Quemadmodum igitur plantae cuiuslibet germen proprijs quibusdam figuris, & suo tempore pululans, sponte uidetur una, cum uniuersali temporis uerni, natura ad idem prouocante conuertere: sic, & animae suapte natura, suoque fato opportunè proprias quasdam promunt uitas, quando ad eandem similiter uniuersale conuocat fatum, ita ut animarum chorus suis quibusdam saltandi figuris, uariorumque simul diuersitate saltantium, fatalem imitetur cantum atque sonum. Cantum quidem intelligi malim, in caelestibus animabus, in sphaeris uero sonum, in nobis denique saltum. Tali quodam instinctu ad Lachesis animae, in auspicijs uitae perueniunt, ad sortes suas per sortes Lachesis confirmadas. Confirmantur igitur per prophetam quendam. Propheta hic duo quaedam significat, tum uniuersalem, primumque prouidentiae influxum in animam, tum opportunitatem, sub qua eiusmodi fit concursus, ut animae ad id ferantur, quo, & facti perfertur uniuersale. Quod ergo dicit Prophetam disponere in ordine animas, sortesque ad Lachesis in eas transferre: significat haec omnia confirmari, tum per prouidentiae diuinae fauorem, tum per concursus illius opportunitatem. Neque ab re dictum est, Parcas uniuersum quidem manibus gubernare, sortes uero animarum e genibus Lachesis accipi. Nam cum uniuersi gubernatio sortes praestantior sit, quam dispositio animarum, merito illa quidem manibus, haec autem genibus perfici iudicatur. Sedere autem in tribunali, auctoritatem exprimit & iudicium. Inter sortes uero uitarum atque exempla, talis quaedam uidetur esse distinctio, quod sortes quidem ad uires pertinent uegetales, exempla uero ad imaginationes, superiores quidem uegetali potentia, sed propinquas. Nempe cum primum in hac potentia talia quaedam futurae uitae, semina praeter ceteris inualescunt, simul in imaginationem quoque uitae similis, figurae, & machinamenta confurgunt, affectusque feruescunt: perinde ut apud nos sanguineam corpus affectionem hilaris imaginatio sequitur, cholericam iracunda, melancholicam uero tristis, fecundam luxuriosa. Hactenus fatalis procedit necessitas. At enim ratio imaginatione superior, cuius est ratiocinatio, consilium & electio, ideoque motus ad utrumque liber, percipiens imaginationis figuras atque effectus, potest eiusmodi uitae descriptionem probare pariter atque reprobare. Quam ob ca. isam dicit uirtutem esse a fato liberam, culpaeque in uitae deteriores electione, eligentes esse, non facti. Nam, & si ex fato est, tam in communi, quam proprio noua iam uita, & nunc ut prius eligere: ex consilio tamen est, talem proprie eligere aut talem. Quippe si primam uiuendi formam, ab imaginatione oculis rationis oblatam, ratio examinando reiecerit, non deerit statim alia melior, rursusque alia. Hinc illa prouidentiae inspiratio propheta cognominatur. Praemonstrat enim rationi quodam iudicij lumine, eam habere liberam consulendi, eligendique facultatem, quid uel potissimum ex temeraria electione sequatur. Dicitur, & propheta sortes fundere, exempla uiuendi proponere: non solum quia prouidentiae diuinae influxus quodammodo fatalia sancit, sed quia fatales sortes, & exempla fatalia producit in orationis examen atque iudicium. Quod autem in precatione unicat animas esse diurnas exprimit eas, & ibi esse perpetuo die, & uitam quam tanti faciunt, unum esse diem atque nocturnum. Addit initium alterius fore circuitus, ut aperiat mysterium animarum a caelo in terram uicissimque remeantium. Appellat humanum genus non mortale solum, sed ut animae sua mala praesagiant, addit mortiferum, quasi dicat corporis uitam esse animae mortem. Pronuntiat deinde, & si ratio a principio in eligenda uita sit libera, postquam tamen elegerit, in hac quidem reicienda non amplius fore liberam, licet quandoque libera futura sit in ea, qualiscunque sit, aliter componenda, uel temperanda. Si quaeras quare alia hominum animae alias uitas eligant respondebunt alij speciales, quasdam in animarum naturis differentias esse, alij indiuersales, quidem atque proprias, addentque differentias, illi multas ex superioris uitae diuersitate deductas. Quod, & Plotinus ualde confirmat, & sequentibus maxime consono. Proinde animae eligentes uitam, simul daemones sortiuntur electae uitae duces. De hoc alibi multa diximus. Hic ita distingue. Deos Platonici alios cogitant extra mundum, mentes scilicet seiunctas a corpore, tanquam intellectuales sphaeras, colentes Deum unum, tanquam

tanquam ipsarum centrum firmissimum, & stabilissimam unitatem. Alios mundanos appellant, uidelicet ultra diuinum cultum uoluentis mundi sphaeris accommodatos. His daemones subdunt, quasi ministros ad ea, quae, uel in specie, uel in sphaeris, uel ex sphaeris sunt, disponenda atque componenda. Totidem igitur numerant genera demonum, quot in dijs mundanis daemones ducibus uires inueniuntur. At uero in quolibet mundano Deo unitas ipsa suprema est substantiae firae, qua diuinam referat unitatem. Post eam intellectus, simul omnia contuens, per quem mentes representet angelicas. Item ratio per formas, quadam progressionem discurrens, talium propria anima. Praeterea imaginatio quaedam eatenus, per particulares congregiens formas, quatenus per uniuersales ratio ipsa progreditur. Deinceps natura sequitur uegetalis sphaera uiuifica simul, & motrix. Secundum has quinque uires genera, quinque daemones conputantur. Quorum ex numero caelestes, quidem daemones daorum mundanorum unitatem accommodate sequuntur: aetherei uero daemones, id est, ignei deorum eorundem intelligentiae: aerei daemones rationem: aquari imaginationem: terreni uero naturam, quam in dijs appellamus uegetalem. Sub his Orphici, daemones collocat subterranos mundanorum deorum corpora infimo quodam ordine referentes, scelerumque ultores. Quorum hic Plato mentionem fecisse uidetur. Si quaeras quales potissimum daemones duces sint animarum in corpora descendendum, respondebitur non caelestes, non ignei. His enim tanquam sublimiores reducunt animas, non deducunt. Item nec aquari, neque terreni. Hi enim tanquam infimae generationis artifices, non tam ducunt in fatali itinere animam, quam in praecipitia facti praecipitant. Aerei ergo restant daemones medij per media duces, qui rationis diuinae comites humanam rationem in hoc itinere ducunt. Ex horum uero genere daemones, alij alias dicunt animas. Saturni quidem Saturnias. Martij uero Martias, alijque similiter alias, accommodati potissimum singuli singulis, tum ex affectione animi propria, tum ex prouidentia fatoque communi, maxime uero secundum electae uitae formam. Hoc deinceps uitae duce lubeunt, iam animae tria facta, quae solum ante conspexerant, uidelicet, & ita, statuente daemone ordinis totius executore, iam affectu corporeo gradatim praeponderante. Deum post tres Parcas ad Parcarum transeunt matrem: Necessitatem ipsam scilicet, cuius iam experiantur impulsus. Deinde sub uehementi aestu ire animas, tria significare potest: scilicet corporei amoris ardorem crescere, simulque curam, & sollicitudinem augeri. Item per ignis sphaeram e caelo descendere. Praeterea calor is naturalis ministerium ad terrenum corpus uiuificantium. At quoniam nimia terrenorum cura, caelestia obliuioni mandantur, atque per obliuionem, ex fertilitate sterilitas accidit, idcirco mox in Lethum, id est, obliuionem descendunt campum penitus sterilem. Et quia ob diligentem mortalium curam negliguntur aeterna, unde & obliuio nascitur, & iactura, & reminiscantiae difficultas, inquit animas in campo Letho ad flumen Amelitam, id est negligentiae fundum usque descendere, ibique sub nocte recumbere, id est, sub diuini luminis priuatione prosterui. Verum qui significat Amelitae aquam nullo unquam uase contineri posse: Poetica haec quidem metaphora est, significans inferiorem materiam, quae flumen dicitur, fluctare, per formas iugiter atque fluctuare. Item obliuionis uitium, quod est retinere nihil, sed statim effundere. Adde quod nullum extrinsecum sustentaculum seruat animam propria negligentia pereuntem. Quod praeter ea necesse sit, ex obliuionis fluuiio bibere patet, quoniam ita fieri ex natura propria, & communi fato, & prouidentia est institutum. Bibere autem, aut plus aquae, aut minus, ex affectu ad corpus prouenit magis minusque procliuem: id est, maioris, minorisue obliuionis est causa, siue potius maioris, aut minoris ad reminiscantiam facultatis. Has utique passiones quodammodo experit anima in corpore quodam ex aere crassiori composito in superiori campo, antequam terrenae matris utero concludatur. A caelestibus enim corporibus ad terrena, non solum per elementum, sed per corpus aereum fit descensus. Subiungit animas in hoc aereo corpore ad mediam usque noctem dormire, ostendens mox subterreno corpore non dimidiam iam, sed integram ignorantiae noctem fore. Somnus testatur, & rationis impedimentum & iudicij fallitatem. Postremo animas, inquit, foetui terreno influari sub tonitru quodam atque terrae motu, duabus ut puto de causis: tum indicans in caelestibus au-

spicis hunc carcerem ingredi, tum ostendēs tam cœlestem, quàm terrenum motum, & quidem uehementem, ad diuinam animam, tam tetro carcere coercendam concurrere oportere. Profilitte uerò, ad generationem animas stellarum instar, ultra figuram poeticam subinsinuar, animas stellares esse quodammodo, & ad stellas deniq; redituras. Quod autem Plato de migratione animarum in corpora bestiarum, tam ridiculam affert fabellam, ab anicularum fabulis, nihilo discrepantem, profecto nos admonet, totum allegoricè exponendū, uidelicet rationales animas, nō in uitam bruti, sed brutam, id est, quodammodo bruto similem, uicissimq; demigrare. Quod quidē omnibus pene Platonici excepto Plotino maximè placuit. Idemq; Origenes in libris contra Celsum confirmare uidetur. Tu uerò negligas morale præceptū, electionis rectæ peritiam cūctis rebus & artibus præponendam. Præterea tam multa de sphærarū pulchritudine atq; potentia hic adducta fuisse, ut cogitemus iustitiam, & præmium in cœlo ingēs consequaturam, & ad optimam uiuendi electionem magnopere conducturā. Verum dicis iam magnanime Laurenti, te hic à Marsilio Ficino commentarium accepisse potius quàm argumentum. Esto sanè, operæ præcium fuisse arbitror, atq; fore, si argumentū quidem promiserim, commentarium uerò præstitierim.

IN TIMÆVM COMMENTARIVM.

De subiecto Libri. Cap. I.

VEMADMODVM in Parmenide cuncta diuinorū genera pro uiribus cōprehendit, sic omnia in Timæo complectitur naturalia, & utrobicq; plurimum Pythagoricus est, sub persona Pythagorica disputans. Atq; in Parmenide quidem, Parmenidē & Zenonem Eleates Pythagoricos, qui de diuinis scripserant, imitatur. In Timæo autē, Timæum Locorum, Pythagoricum, qui librum de uniuersi natura composuit, sequitur. Ita tamen, ut his non eloquentiam solum adiungat, sed mysteria. Quoniam uerò diuina quidem naturalium principia & exemplaria sunt, naturalia uerò diuinorum effectus atq; imagines: Idcirco, in Parmenide dum de diuinis agit, interim descendit ad naturalia: & in Timæo naturam tractans, surgit sepius in diuina. Nec iniuria diuinitatem simul naturamq; copulat. Natura enim diuinitatis est instrumentum. Atq; ita uel de naturalibus agit diuinè, quemadmodū Aristoteles; uel de diuinis naturaliter agit. Inter serit quoq; mathematica tanquam utrorumq; media, diuinorum scilicet atq; naturalium. Que uidelicet, per numeros quidē diuina, per mensuras uerò significant naturalia. Sit ergo huius libri subiectum ipsa uniuersa natura, id est, seminaria quædam & uisifica uirtus toti in fusa mundo, animo quidem mandata subdita, materiq; uerò præsidens, eodemq; ordine singula pariens, quo & anima ipsa concepit, tam diuinam suscipiens mentem, quàm appetens bonum.

De ordine Libri & partibus eius. Cap. II.

Patebit autem naturam uniuersi ipsiusq; uniuersum non ex se quidem consistere, sed ex superiore diuinaq; causa dependere. Patebit insuper quot in gradus natura distribuatur, cœlestes, elementales, simplices, compositos, rationales, ratione carētes. Patebit totam sub luna generationem ad animal rationale quasi finem dominumq; referri. Multa præterea de hoc ipso animali, tum ad animam, tum ad corpus spectantia tractabuntur. Multa quoq; de rebus quæ a natura infra rationale animal componuntur. Et ut summam dicam, de triplici mundo tractabitur. scilicet de diuino cœlestiq; & humano. Ostendetur quoq; omnium, quæ in mundo componuntur ipsiusq; mundi, duo quedam præcipua intrinsecus elementa esse, scilicet materiam atq; formam: tria uerò extrinsecus esse principia, scilicet efficientem mundi causam, & exemplarem atque finalem. Et efficientē quidem esse diuinam potentiam, & intelligentiam atq; uoluntatem: Exemplarem uerò ideas intelligentia diuina conceptas: finalem deniq; bonum.

De introductione ad Dialogum. Cap. III.

Cæterum ut ad ipsam dispositionem dialogi ueniamus, Plato quinque cōtinuos disputationibus destinauerat dies. In primo quidem Socrates in Piræo unā cum Polemarcho, Clacone, Adimanto, Trasimacho Sophista de rebus disputauit. Secūdo uerò die in urbe recessit eadem Timæo & Critia atq; Hermocrati, & quarto cuiusdam absq; nomine peregrino, forsitan Timæi comiti. Tertio die horum epilogum faciunt. Quo quasi exordio mox facta Timæus disputauit de natura, præteribus tribus, Socrate, Critia Hermocrate, Quartus enim qui absq; nomine secundus inersit narratiōi, iam abest a tertia: non enim cuiuslibet est, secretioribus interesse. Quarto autem die orationem habuit Critias. Quintus deniq; nondum dies illuxit. Commodo admodum post diuinæ apud homines reipublicæ tum dispositionem, tum epilogum ad cœlestem rem publicam huius exemplar in timæo accessit ab ipso Deo, compositam: deinde ad mundi generisq; humani antiquitatem, & res miras a ueteribus strenuè gestas.

Allegoria

Allegoria Historie. Que narratur in Prologo. Cap. IIII.

Narrat autem inter dialogi huius exordia historiam de bello quodam inter Athenienses & Atlanticosq; cōmissa. Hanc itaque Crantor tempore primus Platonis interpres undam absq; allegoria historiam accipit. Quidam uerò contra, rāquam solam allegoriam. Sed hos redarguunt probatissimi quiq; Platonici: affirmantes quidem historiam, quia Plato dixit. Sermo futurus est ualde mirabilis, sed omnino uerus. Sensum præterea Platonis nihil usquam temerè mollienti allegoricum existimant exhibendum. Bellum igitur inter Athenienses atque Atlanticos imaginem præ se ferre putant oppositionum quæ in uniuerso sunt omnium. Bellū enim, id est, oppositionē apud Heraclitū esse omnium patre. Amelius quidē oppositionē adducit inter firmamentum, atque planetas: Præsertim quoniam in Critia dicitur Atlanticam insulam in septē circuitos fuisse diuisam. Origenes uerò oppositionem superiorū dæmonum ad inferiores, atq; uictoria: illis potētia, his numero excedentibus. Numenius autem dissensionem excellentiū animarum sequentium Palladem, aduersus alias animas generationē sub Nepruno sequentes. Porphyrius pugnam inter dæmones deductes in generationem, & animas ad supera contendentes. Distinguunt tripliciter dæmones: alios esse diuinos: alios esse secundum habitudinem quādam, quorum numerum particulares impleant animæ, sorte nactæ dæmonicam: alios esse malos, & noxios animabus. Hos igitur dæmones in finibus cōstitari cum animabus in ascensu semper atque descensu: præsertim occidentales dæmones, nam eam ab Aegyptijs palgam noxijs accommodari dæmonibus. Proinde lamblicus, Syriacus, Proclus, his addunt oppositionem ipsam in uniuersis uigētem perpetuam, inter unum & multitudinē: terminum & infinitatem, idem & alterum, statum & motū: ex quibus sub primo omnia cōponuntur. Item ens, aut per se, aut non per se. Rursus essentia, uel incorporea, uel corporea, & incorporea quidem, uel nō declinat ad corporea, uel declinat. Corporea uerò, uel non caduca ut cœlestis: uel caduca ut elementalis. Denique in cœlo quidem oppositi inter se motus, & diuersæ uirtutes. Sub cœlo autem repugnantes inter se qualitates. Summatim uerò horum omnium discrepantia per antiquū illum bellum significatur: & ubique superiora præstantioraq; per Athenienses, alia per occidentales significantur. Eiusmodi uerò allegoria disputationi Timæi non mediocriter conuenit. Confirmatur etiam per ea, quæ in Critiam cōmentatur.

Casus Phaethontis. Diluuii. Incendia. Mineruæ descriptio. Cap. V.

Hic iterum te admono, ut memineras nouē annorum millia ab Eudoxo millia mensū cōponari. Item Phaethontē Solis filium fulminatū exuisse terrā, significare apud quosdā uastam cometam natura solarem tandē dissolutam intolerabiles æstus concitauisse. Fore etiā incendia, quæ narrat Moyse missa diuinis. Vbi uerò ad diluuiam peruenit, memento ignē quidem omnium efficacissimū esse: aqua uerò efficaciorē esse terrā, & patibilem minus aere. Item ignem diuidere potenter atque penetrare: aquā undique ualde percutere. Ideo per duo hæc elementa uastiores calamitates accideret. Adde & finalem causam: quia uidelicet per exitiū factum ab his duobus, sequitur maius bonum, id est, fecundior rerum regeneratio, quàm per aëris pestes terræq; hiatus. Ideo prouidentiam ad amplissimū exitiū his duobus præcipue uti. Cui sic rotæ cœlestes inde rectè obtemperant: ut quibus temporum interuallis exitiū, imò reformationem fore Deus insinuit, ipsidem planetæ omnes ad astra, uel ignea, uel aqua stellis quoq; fixis ad idem conductibus ritè concurrat. Memineris præterea Neprunum quidem prouidentiam naturalem. Palladē uerò prouidentiam intellectualem significare, atque hanc ipsam Palladem à Platonici describi, diuinitatem sapienter simul atque potenter tum cœlestia exornantem, tum quæ sub cœlo sūt ædificātem: inter alia Arieti præcipue præsidentem: & æquinoctialis circuli ducem: ubi potissimū uigere putant motricem uniuersi uirtutum. Mandabis memoriæ aureū epigramma: quod Proclus in Aegyptiorum historijs legit Mineruæ templis inscriptum. Ego sum quæ sunt, quæ erunt, & quæ fuerunt. Velum meum reuelauit nemo. Quem ego fructum peperit sol est natus.

Præcepta de uotis & præcibus electissima. VI.

Vbi uerò Plato ad Deum peruenit simpliciter adorandum: audi Prophyrium diuinas supplicationes ita probantē. Cum Deus nobis prouideat, ac res nostræ possint aliter se habere. certe pro rerum nostrarū usu utiliter adoramus: uidelicet si boni simus. sic enim utpote similes facti Deo prius coniungemur. In qua quidem coniunctione adorationis uis rotæ consistit. Nempe cum Dei filij simus: sed ab eo quasi in exilio & carcere segregati: suppliciter adorare decet, quo hinc liberati reuertamur ad patrem. Alioquin similes eorum erimus, qui parentum patrocinio sunt orbati. Profecto cum uniuersi partes simus, uniuerso proculdubio indigemus. Ipsa enim ad totum conuersio partibus salutem præstat. Siue igitur uirtutem sectaris, adorandus est tibi, qui totam uirtutem cōtinet. Ipsum nāq; amare bonum, causa erit, & tibi eius, quod tibi expedit boni. Siue corporeo optas bonū, extat in uniuerso uirtus omnia continens corpora. Inde igitur prouenire necesse est partibus quibuscunq; salutem. Comperit uerò habemus excellentissimos quosque apud omnes gentes, sapientia uiros diuinis potissimum uotis incubuisse: præcipue Indorum Brachmanas: Persarum magos; Græcorum Theologos. Chaldaeos autē, & aliud quiddā adorauisse. Ipsam enim superiorem uirtutem appellantes Deū, uno hoc nomine uenerati sunt. Hæc Porphyrius. Post hūc discipulū eius diuinū lamblicum audiamus, hac in re in primis à Proculo cōprobatum. Omnia

Omnia ex Deo ita sunt, ut nusquam uel minima quæq; deferantur a Deo. Vbiq; enim diuina uiget unitas: per quâ res quæq; consistunt, ac perpetuo quodam intimoq; circulo ad Deum ipsum à quo, & in quo sunt mirabiliter reuoluuntur. alioquin in nihilum repente prouerent. Ab unitate diuina omnia procedunt: prodeuntiaq; unitatem quandam ipsi impressam retinent diuine unitatis imaginem: qua reuocantur in illam, & reuocata perficiuntur. Hæc ipsa animas rapit ad uota, quibus unio cum Deo nobis penitus imploratur. Quod si natura ex Deo manans quâdam rebus quibusdam conuenientes cum superis proprietates inseruit, per quas quodammodo ad superos sese uertant, ceu ad Solem Solaria, ad Lunam uero Lunarica: multo magis animarum pater sapiens ad se uires eis impressit. Quæ quidem in primis in diuina quadam unitate intellectu superiore, nec non ipsa intellectu reflexione fixæ uidentur. Ipsam uero nostram in Deum restitutionem adoratio supplex: hinc orta absolute consummat: diuinam in nos beneficentiam naturali trahens congruitate, copulans adoratores cum adorato, coaptans superiores intelligentia: uo uentiu precibus: mouens uoluntatem eorum qui bona in se omnia cõplectuntur, ad bona nobis ad uocū impariendi, diuinæ persuasione effectrix, nostra omnia in superiorū stabilitatis firmitate. Ad uoti uero profectioe quinq; præcipua pertinet. Primum quidē est notio quadam eius quod adorandū est, & qua ratione colendū. Secundum uero assimilatio quædam uitæ nostræ ad diuinam uitam, puritate, castitate, sanctimonia, disciplina, ordine proficiscens, diuinamq; captans beneuolentiam, & animas diuine largitioni subiiciens. Tertium est cõtractus aliquis: per quem essentiam diuinam ferme tam attingimus: & in ipsam summam itate quadam anime uergimus. Quartum ingressio quædam in luminis diuini uestibulum. Quintum deniq; unio, unitatem animæ propriam diuinæ unitati innuans penitus & connectens, unamq; tam actionem eandem animæ Deiq; cõflans: adeo ut nec ultra nostri iuris, sed Dei simus, splendore obruri & circumfusi diuino. Huius autē adorationis quæ ab ipso intermissione agenda est, supremus est finis, ut uidelicet conuersionem animæ cum ipsa permanentione coniungat: & quicquid à diuina unitate processit, rursus idem firmiter restituit unitati: lumenq; nostrum superno lumine circūfundat. Sola igitur adoratio restat animas beate reddat patriæ. Sola sanctimonia est plena uirtus. Solus uir bonus, ut Plato scribit in legibus, Deum deceter feliciterq; precatur. Sola cum superis consuetudo beatorum facit. Ab hac flagitiosi omnino sunt alieni: & tanquam profani à uotis, & sacrificijs segregandi. Puri uero deceter ad supplicandum accedunt, ducentes uidelicet secum tres præcipue comites, fidē, ueritatem, & charitatem, quibus stipari spem bonorum concipiunt firmam, atq; extra cætera seque ipsos positi diuine seipos luci prorsus immergant. Frustra enim Deum, quæritat, qui non adhibet se solum soli, immobilēq; stabili, & simplicem simplicissimo. Quem admodum enim non possumus enti per non ens coniungi: sic neq; unitati per multitudinem: & stabilitati per motum, & simplicitatem per mixtionem: sed relabimur potius in oppositum. Hæc Lamblichus atq; Proculus. His addit magnus Theodorus: Si quis naturas rerum diligenti explorauerit, inuenturum nō animas tantum atq; mentes, sed quodammodo omnia excepto primo adorare atq; fouere.

Mundum habere supra se tres causas: ac dependere à causa incorporata. Cap. VII.

Post hæc autem actis precibus Timæus, quia mundum existimat esse factum, ideoq; ab alio factum uel ipsam eius causam percuratur, primo quidem efficiens, id est, diuinam mentem: secundo exemplarem, id est, idearum seriem in diuina mente conceptam, tertio finalem, id est, bonum. Mundum uero esse ab alia ex eo in dicit, quod & si pro natura corporea perfectissimus est, tamen pro absoluta natura nō est omnino perfectus: cum propter materiam patiat in forma uel deformia: propter dimensionem subeat uirtutis defectum, diuisionēq; expectet, si diuisor accesserit propter cõpositionē dissolutioni sit obnoxius: ob partiu repugnantiam machiner malū: ob motum indigentiam præ se ferat, & priuationē patiat admixtā: deniq; ob ipsum ex diuersis congressum in uno quodam superiore indigeat connectente: qui perfectissimē sit, quoniam ex seipso sit quem admodum mundus, quia non est perfectissimē, cognoscitur ex se ipso non esse. Omnino autem omnium rerum compositarum genera reducuntur ad aliquid, quod in eo genere non est compositum: sicut dimensiones ad signum, quod ex dimensionibus non componitur: numeri ad unitatem quæ non sit ex numeris, elementa ad id, quod ex elementis non miscetur: ergo & entiu uersus ordo ad ens, quod nō constat ex entibus. Id autem erit substantia accidentibus nullis admixta. Igitur neque quanta erit, neq; qualis: sed tota impartibilisq; substantia. Neq; ex eo quod unicum & simplicissimum erit solum, minus habebit, quam quæ præter substantiam subeunt accidentia. Quæ enim in sequentibus accidentia sunt, in supremo debent esse substantia: & illa quidem optima. Quo uero plura addideris optimo: eo coges longius ab ipsa optimitate discedere. Si quidem ex admixtione noua illis resultat qualitas, atq; degenerans. Non solum ergo hic mundus, quia omnino compositus est, sed etiam si quis est superior, & tamen aliquo pacto compositus, à superioris simplicitate depēdet. Quæ etiam super æternitatem extat, à qua in diuinis mentibus integra sit æternitas: & in animalibus rationalibus æternitas mixta temporis: & in mundi sphaeris sempiternitas temporalis. In his autem quæ sphaerarum motu uirtuteq; sunt, quædam portio temporis. Quæ igitur super animam cogitantur, semper quidem sunt, & nunq; fiunt: ipsa uero & est, & sit semper

semper. Mundus est quidem nūquam, sed sit semper. Quæ in mundo gignuntur, sunt quodq; nunquam, sed aliquando fiunt. Fieri quidem dicitur tempore transigi. Quoniam uero perpetuo motu, temporeq; peragitur mundus, ideo semper fieri iudicatur. Quatenus uero sit, nondū est, itaq; dicitur esse nunquam, perinde ac si in torrente iugiter fiat, restituarurq; imago montis, semper quidē in ipso fieri ducta; nunq; in esse consistens. Id uero inter animam & mundum differt, Platonem qui putant, quod cœlū non modo per actū nō: sed etia per essentiam continē fiat. Anima uero per actionem quidē fiat, per essentia uero sit potius à Deo, quā à Deo: & quoniam essentia impartitioalis est, habeat uim quandam sui ipsius quodammodo productricē, per quā edat in seipsa uitā propriam atque motum. Cum uero undiq; pendeat aliunde. Summarim quemadmodum eodem scopulo, inter stagnum torrentemq; sito, alsidū in stagno quidem est, in torrente uero sit imago, & euanescentes iugiter recreatur: sic à Deo semper pendet utrūq; sed aliter, atq; aliter. Nā ab ipso anima quidem semper est, mundus uero sit semper. Sed ab alio principio rursus exordiamur.

Ipsū bonum est omnium causā, magis quā sequentes cause, nec ullam habet cum cæteris proportionem. Cap. VIII.

Vniuersum hoc à summo Deo habere omnia, & actionem, & uirtutem pariter, & essentia Platonem omnes absque controuersa consistunt. Id enim à Platone ex omnibus eius libris accipiunt. Audiunt & idem in epistolis cõfirmantem. Vbi profectō ingenti cum mysterio tertios effectus in causam tertiam, secundos reuoluit in secundam: cunctos uero in unam omnium causam. Neque dixit primos effectus in primam causam reducendos: ne pronuntiando duntaxat primos, suspicaremur eos solos à Deo pendere, neue Deum nominando causam primā, suspicaremur ipsum, & cum cæteris causis in quodam genere cõuenire, & cum effectibus in quadam dominantis proprietate congruere. Itaq; cuncta ab ipso procedere simul ostendit: & ipsum interea ab omni procedentium communitate esse penitus absolutum. Idq; ob absolutam simplicitatem nominat ipsum unum: ob exuberantem uero beneficentiam per quam, & tāquam principium producendō efficit omnia, & tanquā finis eadem perficit reducendo, nominat ipsum bonū. Putat autē quæcūque sunt, magis ab ipso, quā a cæteris causis dependere. Si quidem ipsum in quouis opere, & prius agit, & diuini, & uehementius quā reliquæ causæ: & reliquæ quicquid sūt, eō faciente sunt: & quicquid agunt, eo ducente agunt. Ut autē ostenderet effectus singula ab ipso magis, quā ab alijs causis emanare, ter replicauit ipsum omnium esse principium. Inquit enim. Circa omnium regem omnia. Itē eius gratia omnia. Rursus ipse omnia causa, ut intelligeremus, & cuncta maxime inde oriri: & Deum esse cunctorum effectorem, & exemplar, & finem. Proinde unum ipsum, atque bonū esse super essentiam omnem & intellectum, atque esse causam utriusque, in sexto Reipub. atque in Parmenide, & Sophista euidenter ostendit. Constat autem idem esse unum, atque bonum: ne si diuersa sint, duo cogantur esse principia summa. Principiū pfectō, & simplicissimū esse debet & optimum. Nihil autem, uel unitate simplicius, uel melius bonitate. Neque etiam unitas melior bonitate, neque bonitas unitate simplicior. Vnum ergo sunt ambo summusq; Deus. Idq; totum super essentiam esse, atque uentem, satis in Theologia & alibi confirmabimus.

De dependentia materie ab ipso bono: Et de actione mentis, & anime in materiam: & de mundo intelligibili. Cap. IX.

Ab hoc utiq; uno, bonoq; super omnem essentia eminentē, Plato in Parmenide, & Sophista omnes entium deducit gradus: tum eorum, quæ uere sunt, id est, formarū separatarum: tum eorum, quæ non uere sunt, id est, formarum materie inhærentium: tum in finem materie gradum. Qui usque adeo non uere est, ut proximus ei sit, quod fingitur iam uerè non esse. Hanc utiq; materiam in Parmenide, ab ipso bono in ultimo rerum gradu deductam, accipit in Timæo, quasi iam genitam, & architecto mundi, ad effectum mundani operis subditam. Sed nunquid Deus mundi author idem & materie esse effector? Respondebit hic Ammonij, & Origenis schola, eundem esse. Et in Parmenide quidem tractari, quemadmodum materia esse à Deo accipit in Timæo uero, qua ratione ab eodem accipit bene esse, prius autem quodammodo esse, quā bene esse excogitari Respondebit aliter communis Platoniorum schola, non eundem esse Deum, qui materiam facit: & qui format proximē. Inō materiam à summo quidem bono esse: ab intellectu uero formari ab anima postremo moueri. Imo uero omnia hæc à primo: sed esse à primo tantum. Formati à primo per intellectum: moueri, & mouendo formari mobiliter, à primo per intellectum simul & animam. Perinde ac si fingimus figulum quendam, qui manu propria lutum faciat, factum per rotam formet: formando ligneo, quodam distinguat pectine atque figuret. Nemo utique dixerit uas à pectine atque rota magis fieri, quā à figulo: quā uis à figulo per rotam fiat, & pectinem. Vniuersum hoc similiter ab ipso bono indicant, per intellectum quendam diuinum, animamq; uniuersi procedere: Merito ab ipso mundū proximē fieri maxime unum, ab ipso bono maxime bonum. At quoniam uisibilis, hic mundus ob multiplicem partium distantiam, qualitatum repugnantiam, effectuum diuersitatem, materialium deformitatem, neq; maxime unum est, neque maxime bonum, ideo ante hūc, existimāt, ab ipsa unitate, bonitateq; diuina mundū, alterū proximē emanare, & prout natura patitur, quā simillimū, nō uisibile quidē, sed intelligibilem, intellectualemq;

lemq; exemplaria omnium quæ in hoc gignuntur habentem. Quæ quidem diuinum intellectu. nomen non ipsum bonum, sed optimum boni filium. Quem si unius cum primo substantię esse intelligamus, Platonem Christianæ theologiæ magis conciliabimus, sed cæteri Platonis interpretes clamabunt.

Sol, lux, lumen, splendor, color, generatio, similiter unitas, bonitas, intellectus, anima, natura, corpus mundi, imago mundorum superiorum. Cap. X

Manet ergo Christiana & Mosæica veritas. Ac interim, sicut pluribus placet interpreti, forsan fuerit hęc, uel Platonis opinio, uel Pythagore: intelligibilem mundum inter uisibilem Marque ipsum bonum esse medium, imaginem quidem boni exemplar uero corporei mundi ita a bono pendente, sicut lumen extra Solem a luce intra Sole. Præterea producentem ex se proxime mundi animam sicut & lumē fundit ex se splendorem: perq; animam singula quotidie generantem, sicut splendor per calorem corporea gignit. Quem admodum igitur sex hi grati ordine disponuntur: Primo quidem ipsa Solis substantia, deinde lux substantialis & intima: Tertio lumē inde manans: Quarto splendor resultans ex lumine: Quinto calor splendore succensus: Sexto generatio caloris flagrantia coalescens: ita sex alij digerantur. Primo quidem unitas, deinde bonitas: neq; tamen re ipsa duo hæc, sed ratione quodammodo distinguantur, eadem namq; diuinitas: & quia omnia supereminet unitas, et quia per omnia rursus exuberat, bonitas appellatur. Hanc utiq; exuberantem uirtutem Plato in sexto de Rep. ideam appellat boni. In Epistolis uero bonorum, boni quidem, id est, superius, bonorum quoque quæ ab ipsa proficiscuntur. Tertio in gradu ponatur diuina quædam mens, quasi lumen de luce manans, multiformesq; ut ita loquar, ideas in se cōcipiens duplici quodam superna lucis, ideæq; unius diuinæ fomento: non aliter, quam lumine multam iam radij ex uno lucis, radio deriuantur. Non solum uero in hac mēte rerum comprehenduntur ideæ quasi fonte: sed & ad hanc multi mentium reducuntur exercitus quasi ducem: ab eadem uidelicet diuina, luce a qua, & ipsa æque proficiscentes. Totum uero id genus mundus superior nomen natur: sed quantum ad mentes spectat sequentes, intellectualis mundus: quantum uero ad ducem, intelligibilis. Sed ipsa quoque mens dux mentium, partim quidem intellectu, partim intelligibile nominatur. Intellectus quidem, quæ rationibus rerum discernendis incumbit. Intelligibile uero, quæ rationes eiusmodi in suis continentur ideis. Idea denique boni non modo super intellectu, sed etiam super intelligibile regnat. Post archetypum hunc mundum quarto gradu sequatur corporei mundi anima: Mundus iam rationalis ex intellectuali mundo progenitus, quasi splendor ex lumine. Et sicut splendor iam motui permiscetur, sic anima immobilium idearum rationes mobili quodam pacto attingit atq; percurrit. Quintus huic succedat gradus, ipsa uidelicet natura reū, mundus iam seminarius, ex rationali animæ mundo, quasi calor splendore resultans. Sexto tandem gradu mundus hic corporeus collocetur, ex seminario ita proxime ductus, sicut rerum generatio ex calore. Ac si cæteris omnis aptius comparare uolueris, cogitabis in architecto quodam sapientissimo uisum primo bonitatemq; naturalem. Deinde Geometricum cōtemporariemq; intellectū, cōmunes rationes mensurarum habentem. Tertio rationem, ut aiunt, practicum iam per rationes ipsas de artificio consultantem. Quarto imaginatiōem figurarum iam & modos conducentes operi effingentem. Quinto effectum. Sexto mouendi uirtutem. In eiusmodi uero comparationibus uidebis effectus multo magis ab antecedentibus fieri, quam sequentibus.

Singuli ordines ad singula capita reducuntur, uniuersus ordo ad uniuersale caput, a quo omnia componuntur ex actu & potentia. Cap. XI.

Neque uero latere nos debet propria rerum genera ad capita propria, uniuersum genus ad uniuersum caput oportere referri. Cuncta enim mundi corpora ad corpus unum: Naturæ omnes ad unam quoque naturam: Animæ ad animā: Mentis ad mentem: ad bonum deniq; bona, & quia bona, ideo cuncta. Sic utiq; omnia conuersione quadam naturali bonum appetunt, tanquam finem: quoniam ab ipso bono, communi quadam processione, tanquam principio prouenerunt: atque adeo cuncta ipsum appetunt, ut materia infima appetat appetit non infimo. Perpetuo siquidem in omnibus generandis ad ipsam boni uergit similitudinem: ut appareat hæc a bono pendere. A bono inquam potius, quam a mente. Quippe cum mentis actio, quæ per formas fit idealis, terminetur ad formas. Actio uero boni utpote amplissima, ultra formas descendat etiam in materiam, efficiatq; bonorum auidā & capacem. Sed quam nunc uoco materiam, Plato in Philo. latiori nomine infinitudinem nuncupat, dicens ipsum bonum proxime infinitudinem ac terminum peperisse, statimq; inuicē miscuisse, atq; ex hac mixtione cuncta composuisse, id est, ex potentia quadam formabili & accedente forma. Potentiam enim formabilem, quasi ex se nondum definitam, nec perfectam uocat infinitudinem. Formam uero huic adhibitam nominat terminum: quod uidelicet indefinitam potentiam definit, & in specie iam operata perficiat. Ex his ergo duobus & intelligibilem mundum proxime a Deo uolunt esse constitutum: & sensibilem deinde intelligibile ex eisdem, uel similibus constitutum. Ita ut intellectus ille proximus mundi uisibilis architectus, materiam acceperit ab ipso bono quodammodo spiritalem: sed iam iam sub

sub se in dimissionem molis degenerantē in formemq; & uaciam: ac si forsan ex se moueatur absq; ordine mutaturam: sed per idearū ordinem ab eodem bono susceptū, formauerit eam, redegeritq; in ordinem, antequam extra ordinem uagaretur. Præsertim cum animam ipsi rationalē in primis infunderit motionis ordinatissimę dominam. Non solum uero materiam per se informem fore, sed animā quoque fore informem inquit, nisi Deus utramq; former. Quod uero est in materia corpora his species, id ratio est intelligentiæq; in anima: quæ si caruerit, materiam inordinate mouebit. Quo autem id exprimeret, in materia considerauit formam & animam rationalem: uidelicet motum in deline ordine prouenturam.

Materiam non fuisse inordinatam ante mundi tempora, sed quadam ordinis ratione.

Cap. XII.

EX his omnibus colligere possumus materiam non esse æqualem mundi fabro: non esse ante mundum ullo temporis interuallo, licet origine quadam & ordine non factari in ordinatē ante ordinem, sed erraturam fuisse procul ab ordine, quantum in se est, nisi statim desuper ordinata fuisset. At ne quis hunc loquendi modum improbet in Platone fingente materiam ante mundum ordinatē factaram, audiat & Mosen ante mundi distinctionem dicentem terram fuisse inanem & incompositam, & super faciem abyssi tenebras extitisse. Mitto in præsentia poeticum chaos. Adducere iuuat in medium Philonem ludæum similibus uerbis Moysi Genesim exponentem. Si quis causam, quare uniuersum hoc creatum sit, uelit exquire re, non errabit meo iudicio, si id existimabit, quod quidam ex ueteribus protulit: bonum esse creatorem ipsum & genitorem, & autorem uniuersi: & bonitatis sue gratia nulli substantiæ inuidisse, quæ sua natura nihil boni haberet, & tamen fieri omnino possit. Erat enim sua ipsius natura inordinata informis, inanimata, omnino uaria, incongrua, inconcinna, inconstans, apta quæ in contrariam mutaretur, & optimarum rerum rationem suscipere, & formæ uidelicet, animationis, similitudinis, congruitatis, cōcinnitatis: omnium deniq; rerum ideæ melioris. Item in secundo eiusdem libri uolumine. Cum, inquit, creator substantiam inordinatam, & natura sua cōfusam in ordinē ex inordinatione, & in discretionem ex cōfusione traditam formare cepisset: Terram atq; aquam medio loco firmavit. Hęc Philo. Proinde si gradus rerum sex in superioribus adductos consideraueris, per species forte, quam similis sit Plato Moysi, sex diebus mundi Genesim absoluenti: quam similis & Pythagoras probans senarium numerum Genesim nuptijsq; prorsus accommodari, unde & Gamon appellat: propterea quod partes sex iuxta positæ ipsum gignat, similemq; reddat genitū genitoris.

Duplex opinio de origine mundi. Cap. XIII.

Si quis interroget nunquid i apud Platonem mundus fuerit sempiternus: Respondeo euisdem interpretibus de uero & Artico, & Plutarcho, alijsq; ut Proclus narrat, multis non fuisse semper. Sed interpretantibus Crantore, Plotino, Porphyrio, Iamblichō, Proculo, & plerisq; alijs, semper quidem fuisse, semper a Deo, imò fluxisse. Deū enim semper esse aiunt. Mundum uero fieri semper, & fluere. Ac si initio temporis carentem consideraueris, ingentium dici mundum: sin autem perpetuum a Deo eius effluxum, assidue genitum: neq; minus ex Deo pendere, si dependere pendeatq; semper, quam si aliquando ceperit dependere, uel desinat. Quem admodum lumen non minus a sole ducit originem, neque minus seruit soli, si semper, quam si aliquando profuerit, & fluatq; a sole.

Triplicis coniectura Platonice opinionis de mundo, & quæ sit certitudo sententiæ Platonice de mundo. Cap. XIII.

Cæterum in rebus Platonicis, uel coniectura concedimus, uel scientia. Quantum ad coniecturam spectat, ita & ipse loquitur, & sui dispartant, ut opinionem eius de origine mundi in tria capita colligere liceat. Aut enim putauit materiam aliquando ex nihilo a Deo creatam, simulq; formatam tempore. Quamuis in hoc opere, quod componitur ex materia, secundum quandam productionis ordinem materia ipsi prius cogitetur fieri, quam formari: & esse materiam, prius quam esse formatam: atque ante opus ex materia factum quæri soleat, ex qua fuerit opus conficiendum. Aut Deum materiam, non aliquando nouam peperisse, sed ab æterno, similitereque ornasse: quamuis inornata prius, quam ornata fingatur, siquidem natura sua caret ordinem id quod accipit, merito seorsum ab ordine potest, ipsa in se ordinis experte excogitari. Aut ut dixi materiam semper a Deo fuisse, atq; continue ordinatam, imò per temporis interualla a Deo sit stabiliter ordinare: materiam uero ordinari mobiliter: accipiatq; temporalem ordinem sui temporationem, non aliter quam a fabro accipit horologium: peractisq; pro natura sua certis temporum interuallis amittit ordinē paulatim ac deniq; totum, redeatq; in Chaos, sed Deus subito extremā confusionē minime toleras, in priorē dispartationē unico nutu retēperet, idq; fiat in fine, ut cisis nunquam mutata Deo, infinite reformata materia. Hactenus humana in Platonicis processerit coniectura. Quantum uero habemus scientia, affirmamus Platonem nostrum affirmauisse Mundum non ex se existere, sed ex causa: non ex causa fortuita, sed ex certa: non ex naturali dumtaxat causa, sed intellectuali: non ex intellectu per modum naturæ determinato, sed potius uoluntario: non uoluntate

uoluntate ex naturali quodam instinctu compulsa sed libera. Nihil enim magis liberum quam quod per se est, & per se agit omnino: neque tamen contingente aliqua uoluntate. Nihil enim contingens, ubi idem est uoluntas atque necessitas. Nihil iterum uolentum, ubi idem est uicissim necessitas & uoluntas. Ut autem id aperiret, non minus replicauit in fabricando mundo uoluntatis diuinæ, quàm intelligentiæ nomen. Atque addidit ipsam uoluntatem boni esse summam causam, & certissimam causarum. Quam ex eo ostendit liberam esse, quod sæpe ait Deum architecti more consulta uisite: atque deliberauisset de opere construendo, quibus in uerbis non ambigitur intelligi Deum uult, sed liberè eligentem. Proinde mundanum opus nõ semel tantum procellis inquit à Deo, sed procedere seruariq; assidue. Quinetiam suprema mundi numina unã cum mundo ex se ipsiã dissolubilia forte, nisi diuina uoluntate regantur. Satis ergo fuerit & id quidẽ, quàm maximum, talia de affirmante philosopho affirmasse, his enim concessis facile poteris Deũ dicere quando prouidente & libera efficit uoluntate mundum absque nouitate sui nouum composuisse. Ac si audieris non aliquando nouum, sed ab æuo potius edidisse: poteris maiestatem simul suam seruare: Deo, cuius uoluntate, & hac quidem libera, mundus non minus eget & pendet, si eget pendetq; semper, quàm si quandoque processerit. Quoniam uero Plato sæpe ait, eatenus de diuinis asserendum, quatenus diuinis oraculis comprobetur: & nos sacris literis potius, quàm coniecturis nostris assentire debemus.

Mundus boni gratia procreatus ad diuinæ rationis uerbiq; diuini similitudinem Cap. XV.

Mundum ergo fecit uoluntate, id est, bonitate sua, tam uoluntarie, quàm naturaliter ob imaginem facunditatem exuperante. quæ primum quidem seipsum gaudet: ob idq; deinde sua hac delectatur imagine: ita tamen, ut non in hac imagine, sed in ipso exemplari, atq; principio delectationis huius constituat finem. Quoniam igitur bonitate fecit mundum, idcirco boni gratia fecit ipsum, non enim ut esset, uouerit, intelligeret simpliciter, procreauit: sed ut bene esset, uerit, & bonum intelligeret atq; compararet. Id illi Mosaico ualde consonat. Vidit Deus hoc & illud esse bonum: & cuncta ualde bona. Et quia pulchritudo splendor est bonitatis, ideo subdit ab optimo Deo mundum esse pulcherrimum procreatum temporalem quidem, sed ad æterni exemplaris imaginem. Dicit & sæpe, quod species sunt in archetypo, id est, principali uideret Euangelicum illud: Quod factum est in ipso uita erat, & ubi ait repetitq; sæpe mundũ diuinã, prouidentia constitutum, totam confirmat religionem. Quod quidem cum obseruasset Theophrastus tanquam in Philosopho mirum, ait, Plato solus, uel certe maximè omnium, à diuina prouidentia rerum causas assignauit. Sed o Theophraste quacumq; id merte de Platone dicat, proculdubio confiteberis, Platonem solum uel omnium maximè prouidentem atq; diuinum.

Cur mundus sit unus, Et sphericus, & moueatur in spheram. Cap. XVI.

Ostendit uero deinceps diuinum ipsum mundi exemplar: quod Euangelista, sed diuiniore sensu diuinum appellat uerbum, esse unicum: quia quod contineat omnia, nihil relinquit extra seipsum: ideoq; sit necessario unicum. Sed de hoc ipso in Theologia diffusius. Cum autem mundus hic in cæteris quoad fieri potuit mundum intellectumq; diuinũ referat: adeo ut qui formas in hac materia conspiciat, quasi diuinum uultum contueatur in speculo: certe in ipsa etiam unitate omnium effectrice atque seruatrice representat illum, ut architecti unius unum sit opus. Vnus igitur Dei unius est mundus. Profecto si posset architectus humanus dominari materia, postquam plura ædificia effecisset, quorum quodlibet in se sit unum, cuncta uno quodam tandem circumualleret: Deus autem potest omnino, cum sit materiæ dominus. Neque somnari licet mundos plures quasi pilas, alios extra alios. Sic enim diuinum opus dispersatum foret: atque inter mundos spacia uacua forent. Probabilius existimabis, si quod orbis fingis per uacuum sparsos, totæ cogites sphaeras potius intra sphaeras, ut quælibet sphaera sit munda in mudo: uniuersumq; opus unum sit, atque inuicem ordinatum nihilq; uel uacuum, uel ordinis unionisq; experts reperitur. Sic autem figura mundi sphaerica, sic enim est maximè uniformis capax, indissipabilis, agilis: atq; ita nec aliter potest moles in mole, & sine uacuo colloari, & sine offensione moueri, id est, si non quadrata quadratis, aut circularis, sed orbis orbibus inserantur. Deniq; præcipua mundanæ huius sphaeræ causa est: quod & orbicularis est diuini mundi natura: quæ in se ipsam intelligendo & amando reflectitur. Motionis uero sphaericæ ratio est tum figura ipsa, quæ motum recipit: tum mundanæ ipsius animæ, quæ mouet, intima per intellectuales species reuolutio.

Cur mundus diuidatur, uel in quinq; uel in sex plagas, & quomodo et conueniat septenarius, & numerus circularis: & quomodo distribuatur ad intelligibilis mundi similitudinem. Cap. XVII.

Quamobrem mundanæ diuisioni non iniuria accommodantur numeri: in quibus radices primæ sunt circularium numerorum: Quinarius uidelicet ex imparibus: ex paribus uero senarius

senarius: Dicimus autem numerum uiginti quinque ex quinario in circuli more multiplicari: quoniam ab eodem quodammodo redeatur in idem: dũ quinquies quinque computatur uiginti quinque. Item simili circulo numerum centum uiginti quinque. Quinquies enim uiginti quinque tot conficitur. Eadem est ad triginta sex, itemq; ad ducentos sexdecim, circularis senarij ratio. Sexies enim sex implet sex atq; triginta. Item sexies triginta sex ducentos implet & sexdecim. Esti superiores numeros ratione ortus sui alios quadratos, alios oblongos nominat: tamen ratione casus atq; finis nuncupant circulariter. Itaq; per quinarium & senarium radices primas circularium numerorum, mundi corpus circulare diuidimus. Primo quidem in partes quinque, scilicet ignem coelestem, ignem æthereum, sub luna, aerem, aquam, terrã. Quæ quidem diuisio in epinomide tõprobatur. Deinde distribuimus per senarium: ubi coelestem ignem in non erraticum diuidimus & erraticũ. Quæ partitio à Platone frequentius usurpatur. Verum sensibilis mundi distributionem ab ipsa exemplaris sui distributione commodius hunc in modum Platonicè deducemus. Excogitat quidẽ Deus in mundo penes ipsum intelligibili alteram quidem uim formabilem, alteram formatricem. Illam ut dixi, infinitudinem: hanc terminũ Pythagorici & Platonici nominant. Excogitat & mutua harum uirium mixtionem: intelligitq; quandã ex admixtione formã protrinse coalescere. Sed & hanc ipsam formam, quasi triplicem animaduertit: habere enim non nihil infinitudinis: nõ nihil & terminũ nõ nihil & propriũ. Quo sit, ut post binarium numerum, infinitatis scilicet atq; terminũ, ternarius euestigio surgat, addita his tertia forma. Surgat quoq; quinarius: eiusmodi forma tripliciter distributa. Senarius deniq; nascitur, ubi mundi illius munus ad inferiora producenda portitur. Nascitur & septenarius, ubi mundus ille uelut imago refertur ad partem. In quo quidẽ gradus septimo quasi die septimo cõquiescat. Si uero reddideris singula singulis: animaduertes corpus hunc mundum ab ipso superni mundi termino ceu formam habere ignem: ab infinitudine uero ceu materiã habere terrã. A media uero illius forma humorẽ ignis terræq; conciliatorẽ: qui & conglutinet terrã, natura propria dissipabilẽ: & nutriat ignem ex se faciliẽ resoluibilem: & tria quædam in seipso possideat: hinc quidẽ ignem: inde uero terreum: sed non nihil in medio propriũ purumq; æthereũ aliunde per sublime uergat ad ignem: aliunde per infimũ uergat ad terrã. Post hunc mundi quinarius sit senarius: si communẽ cunctorum excogitaueris formã. Fit iterum septenarius: si hanc ipsam mundi formam reformaueris exemplari: in quo quidem die septimo conquiescat.

Quare sint in mundo partes distincte, & quare contraria, & de quatuor elementis. Cap. XVII.

Non solum uero distinctionem formarum, sed etiam repugnantiam uidemus in mundo, pro necesse enim à primo, & procedendo degenerat. Procellio quidem distinctioem facit: degeneratio repugnantiam. Quinimo diuisionis ipsius origo est secunditas causæ foras exuberantis, scq; propagantis in amplum, procedente uero per gradus multos diuisione, in repugnantia deniq; prouenitur: præsertim quum mudi materia ob imbecillitatem nequeat ita in uicem formas conciliare, ut mundus ille superior in seipso cõciliat. Quo factum est ut Deus materiã dimensio ne protederit, ut repugnaturas inter se formas hospitijs diuersis exciperet. Deniq; quum, & illa ditamus inter se contraria, quæ in eodem genere maximè distant: & illa diuersa, quæ inter se generibus separantur, ex eo quidem quod contraria sunt in mundo; apparet genus quodlibet species habere quamplurimas: ex eo autem quod diuersa, constat uniuersum genera possidere permulta. Quoniam uero & species omnes ad genera, & genera ad uniuersum, communiẽq; eius formam deniq; reducuntur, concluditur, sicut superior mundus uniformis est atque omniformis, ita hunc omniformem esse atq; uniformem. Cõducit autem contraria elementorum celorumq; qualitas & figura, ad nouas figuras quotidie generandas: conferente uidelicet motione. Siue enim unicum fuerit elementum, nihil ubique generabitur: quod & Hippocrates asserit. Siue plura inter se similia, noui nihil efficitur: quod probat Heraclitus. Oportet tamen hunc mundum perpetua nouarum generatione formarum æternam superioris omniformisq; mundi actionem pro uiribus imitari. Esto itaq; ut poesis canit Empedoclis, contraria inter se elementa. Esto & inter contraria medium: quando contraria & maximè distant, & absque medio minimè cõgruunt. At medium hoc indiuisibile esse nequit, alioquin per ipsum contraria non distrahunt, habet ergo dimensionem: Sed qua parte alterum tangit, non tangit alterum. Et habet insuper partem necessario mediam, per quam æquè discrepet ab extremis. Propterea Plato inter contraria semper mediã saltem inter serit duo: quædam modũ ex uerbis eius euidenter apparet. Inter serit & tertium: ubi ait, mediã usm habere, per quam nõ solũ extremũ, sed suã quoque custodiat unionem. Sed ponat manifeste duo, neque enim nõ id contendimus: ceu inter ignem & terram, duo quædam: Aerẽ scilicet atque aquã. Opus autem esse duobus salte medijs inter contraria omnino corpora: ostendit ex numeris: atque dimensionibus, quæ naturalia corpora quodammodo antecedunt.

Numeri, lineares plani, solidi, & quare inter platos unum sufficit medium: sed inter solidos non satis facit.

Et quomodo mathematica rationes ad physicas referantur. Cap. XIX.

Triplices esse numeros apud Pythagoricos alibi declarauimus, Lineares, Planos, Solidos. Lineares quidem quos sola metitur unitas quasi punctum: ut Binarius, Ternarius, Quinarius, Septenarius atq; similes. Planos autem qui multiplicantur ex numeris quasi lateribus. Ceu senarius ex bis tribus sit teruẽ duobus. At qui ex planorum numero eos quadrangulos, & æquilateros

tas. Dicuntur autem horum naturæ apud Platonem solidæ, quia instar dimensionis tring, tresque possident qualitates: quod si duntaxat haberent planorum instar, unum sufficeret medium: quod uidelicet in qualitate, quidem una congrueret cum extremis, in altera uero differret. At quoniam tres inuicem oppositas habent, duobus ut inuiciatur opus est medijs; quorum utrumque cum proximo quidem, cum extremo, tum medio duplici conueniat qualitate, in unica disceper: cum re, moto uero extremo, in una quidem congruat, sed differat in duabus. Sic utique ignem sequitur aer, in subtilitate & mobilitate igni persimilis: sed quadam uirtutis obfusitate dissimilis: in qua etiam unica quo dammodo cum terra consentit: cum aqua uero duabus, scilicet obfusitate atque mobilitate. Aqua sequitur aerem in duabus his aeri similis: sed una similis igni, scilicet mobilitate duntaxat, dissimilis igni duabus, crassitudine obfusitateque simul: dissimilis terræ mobilitate quadam, sed crassitudine obfusitateque similis. Profecto quod ignis ad terram analogiam quadam, id est, rationis similitudine, atque proportione comparabilis sit, apparet. Quemadmodum enim se habet subtilitas ignis ad terram crassitudinem: sic ignis acumen ad obfusitatem terræ, scilicet utrum ad immobilitatem terræ mobilitas ignis. Quod etiam comparabilis sit, sed potiori aliqua ratione, ignis ad aerem, aer ad aquam: aqua ad terram ex consensione qualitatū est manifestum. Videtur autem elementi proximi quidem ad proximum conuenientia, ad discrepantium esse dupla: ad remotum uero contra, dupla esse ad conuenientiam discrepantia. Videtur ignis aere duplo subtilior, triplo mobilior, quadruplo uero acutior. Item aer aqua acutior duplo, triplo mobilior, quadruplo ad motum esse paratior. Rursus aqua quæ terra acutior duplo triplo subtilior, quadruplo ad motum esse paratior. Procedere uero inter cognata ad quadruplam usque proportionem duntaxat apud musicos est cœcessum. Longiori enim progressionem aures offenduntur. Quinetiam in his perfectæ rationes musicæ continentur. In his utique per tres qualitates, quasi per trinas dimensiones, & solida quadam, ter quoque solidæque ad solida usque procedimus. Nam per duplam quarto gradu ad octo peruenimus: qui primus est solidus. Item per triplam quarto similiter gradu ad uiginti septem: qui solidus est secundus. Rursus per quadruplam ratiōes, quarto denique loco ad sexaginta quatuor, qui tertium inter solidos numeros obtinet locum: octo enim a binario solido, id est, ter accepto, siue ducto, uiginti septem a ternario ducto ter sexaginta quatuor a quaternario similiter in seipsum ter multiplicato creatur. Cæterum ut notius sit quanta apud Platonem congruitas mathematicis inest ad Physica, repetenda sunt duo illa primorum media solidorum. Posuimus enim inter octo atque uiginti septem, competentia media duo, uidelicet duodecim atque decem & octo. Duodecim quidem inter numeros, cum ex octo, tum ad uiginti septem nascitur. Latus siquidem ex quo multiplicatur octo, binarius est: Latus autem ex quo uiginti septem, est ternarius, sed ex binario atque ternario ita fit duodenarius, si egeris bis duo ter uero bis duodenarius oriens duo ab octenario accipit latera: uero ad uiginti septem. Item ex binario atque ternario ita fit decem & octo, si egeris ter tria bis: ubi decem & octo, numerus nascens, ab octenario quidem remoto latus accipit unum, ubi dicitur bis: sed a numero uiginti septem latera duo, ubi ter tria. Similiter elementa duo in ter ignem terramque media: dum ex extremis contemperantur, interim a proximo quidem naturas reportant geminas: a remoto uero unicam mutantur.

Quod totus mundus ex quatuor componitur elementis: et quomodo hæc alia ratione sunt in cœlo: aliter infra lunam. Cap. xxiiii.

EX his quatuor elementis geometrica & musica, inuicem ratione coniunctis, uniuersum mundum esse compositum Pythagorici Platonicique omnes existimant: ita tamen, ut consonantia horum in cœlo nullam inquam dissonantiam patiatur: sub cœlo autem, dissonantia quedam alicubi prior uidetur interdum: sed statim per superiorem concentum in formam consonantem mirabiliter rediguntur. Esse utique elementa hæc sub luna, nemo negabit. Esse uero in cœlo, physici nonnulli negabunt. Sed si audiunt metaphysicos precor, probantes elementa per ideas suas esse in ipso mundi opifice: esse inde in anima mundi per rationes suas, esse in natura per semina. Ergo & in cœlo per uirtutes: & sub cœlo per formas. Quo enim pacto a causis cœlo superioribus elementorum naturæ transeunt infra cœlum: & ibi quidem protinus naturæ, nisi uirtutes horum moderatrices cœlo interim infundantur? Quinimo sicut agricola quidem non regit architectum, quoniam illam architecturæ nullas continet rationes: geometra uero has possidens, regit illum: sic & cœlum nisi elementorum elementaliumque comprehendat uires, hæc gubernabit nunquam: gubernans uero complectitur, imò complectendo gubernat. Audiant & astronomos tam insignes, quam in planetis naturas designantes elementorum, & effectum probantes. Audiant denique sacras literas ponentes sæpe in cœlis aquas: ponentes terram quoque uiuentium. Quod si duo hæc ibi cœlestium dissimiliora ponuntur: multo magis ignis, & aer cœlestium similiores ibidem a sacris literis collocantur. Respondent ut arbitror, aliqui: uires illic quidem elementorum excellentissimas per modum causæ ponendas esse: in sphaeris autem elementorum, sub luna naturas eorum secundum formam, in compositis tandem participatione quadam: sed naturas ipsas elementorum in cœlo esse negabunt. Ad hæc adducunt Platonici uirtutes ubique proprias in propria natura fundari. Itaque si sunt horum uirtutes in cœlo, esse quoque naturas, sed quemadmodum uirtutes illic in genere quodam longe his excellentiore consistunt: ita naturas in excellentiore: imò, ut rectius loquar, excellentissimo. Et naturam illam ignis eminentissimam præbere cœlo sensibile lumen, uel sicum calorem, motumque promptissimum. Naturæ terræ largiri solidam, firmamque stabilitatem. Item &

stellis densitudinem qua uideri possint: & lunæ qua radios repellat solares. Naturam aeris præstare perspicuam qualitatem, quam nominant translucentem: Naturam aquæ afferre delicatissimam, & aquabilissimam lenitatem. Et quod maximum est, ipsis sphaerarum labijs quibus se contingunt, in se ferere uirtutem illam frigoris & humoris: per quam fiat, ut quamuis ex uelo cœlesti motu rapidissimè & uehementissimè se contingant, ætius autem illic resolutioque non accedat. Has quidem in cœlis aquas Hebrei ualde probabunt. Probabunt etiam, ut arbitror si audierint per naturam illam terræ uiuentium fieri, ut materia alioquin reuulsissima ex tanto motu non dissiperetur. Meminisse oportet, tantam esse in cœlesti substantia uirtutem, tamque ad conciliandam efficacem, ut qualitates & motiones, quæ apud nos sunt, inter se repugnantes, ibi non pugnent. Item ut reliqua illic elementa statim a prima genitura mundi informant præstantissimi, id est, ignis redacta fuerint: quæ admodum per motum cœlestem elementa quatuor apud nos, in quauis genitura ad unam reducuntur mixti formam. Neque miraberis in unum illic elementa cœstari: sic cogitabis etiam in fra lunam esse compacta, & ignem esse soliditatem terrenæ participem, ne ob tenuissimam mobilitatēque naturam continuum dispergat: terram per se torpentem, ignis consortionem, actionem, uitamque nasci. Quod si extrema miscerent, nimirum & media medijs extremis misceri. Item si tanta est in fra lunam unio, super lunam esse multo maiore: sed terræ soliditatem, siue stabilitatem, illic absque crassitudine in uaporea, quasi forma regnare. Rursus æquabilitatem lenitatemque aquæ procul a lapsu: agilitatem aeris ab effluxu eorsum: efficaciam ignis in lumine salubritatemque calorem intelligere, utque persimili dominari, scilicet ab ea cœlesti ratione ad quæ efficiendā apud nos cogitur, tum lumen inter cœcauā repercussum, tum calor igneus aspera quadam materia, & mordaci cœclusus, quæ certè quatenus a terrenæ crassitudine soluitur, eatenus lucet purius, caletque salubrius. Ergo una est Heraclito & Empedocle, dicentibus ignis ipsius, qui in idea est, intellectuale lumen, in cœlo quidem uisibile lumen ad oculos emicare: sub cœlo autem æthere purum ipsius, & innoxiam uigere flammam: in terra uero carbonem, in aspera materia cœburentem. Dicentibus postremo cum Orpheo esse in super apud inferos quatuor elementa: Pyriophlegthonem, Acheronem, & Oceanum, & Cocytum. Dicentibus cum Platone: quemadmodum in archetypo mundo omnia sunt in omnibus, ita in hoc imaginario mundo omnia in omnibus esse: sed pro natura suscipientia ubique singula suscipi: ut cœlestia in elementis elementalibus sint, elementa in cœlo cœlestia: atque tantam esse cœlestis regionis super alias excellentiam, ut cœlestis ignis, præter elementalem ignem, tria reliqua elementa dici quintum ualeat elementum. Hinc mundos quinque appellari posse ait. Si quidem omnia rerum genera, in quodlibet horum quinque sunt pro sua cuiusque natura concludemus denique concordiam inter Moylen & Platonem, quem Numenius alteram cognominat Moylen. Quod enim Moyles ait: In principio fecit Deus cœlum & terram: Plato ait: Deus primo ignem fecit & terram, ignem intelligens præcipue cœlum. Principio enim in sphaera mundi centrum considerauit & ambitum. Reliqua horum gratia interiecit.

Circularis motus omnis sphaeræ semper mobilis proprius est. Item ignis maxime proprius est lumen. Cap. xxv.

SED neque uos turbent, qui cœlum idcirco igneum esse diffidunt, quia cœli quidem motus sit circularis, ignis uero sit rectus. Nam etiam cœli portio quælibet, si forte ponatur in medio, repente ascendet in rectum, breuiori uidelicet tramite patriam petitura, & tamē cœli motus proprius est circularis: & terra si separatur a cœlo, descendet, & tamen eius proprium est quiescere. Profecto quælibet sphaera mobilis, tam elementalibus, quam cœlestibus, pro figura sua naturaliter mouetur in orbem, sic loco suo plenius furta. Motus autem rectus ubiqueque est, non tamen naturalis est, quam rectus in natura. Si cui uero corpori circuitus conuenit, maxime conuenit igni. Cum enim a terra distansissimus sit etiam per naturam, sicut terra est semper immobilis, ita ille semper est mobilis. Si semper immobilis, ergo in orbem. Quod enim mouetur in rectum, peracto spatio, quod finitum est, finit & motum. Moueri uero in circuitum, tam ignem, quam aerem, ostendit circulus cometarum. Circuitum quoque aquæ testatur influxus perpetuus & effluxus. Manere uero oportuit terram, ut indiuisibili & stabili centro foret similior, eo que commodius frueretur. Moueri autem superiora, ut uaria semper pro motionis uarietate producerent. Neque negent aliqui cœlum esse calidum, sed negent potius esse urens. Neque dicant Solis lumen sola repercussione calefacere, sed sola cœburent. Nam Lunæ radij repercussu nihil calefaciunt, cum in ea uirtus aquea dominetur. Calefaciunt autem Solis radij salubriter pro ignea solis utuificatiōe natura. Neque obijciant ex tardiori Lunæ motu cœtingere, ne Lunæ radij calefaciant, Nam & si ponitur esse tardior, tamē tanto propinquior est, quam Soli hominibus, ut debeat si non tantum, aliquantum tamen calefacere, si percussione duntaxat proueniat calefactio. Neque adducat æstus esse ignis proprium. Si quidem quo minus alienæ miscetur materię, minus urit. Sed dicant lumen ignis proprium. Quo enim purius, eo lucidius, licet oculis quibusdam non manifestius: & lucet longius quam calefaciat, & prius illuminat, & momento, & calorem largitur calefacto post ignem ad tempus seruante calorem: lumen uero largitur nulli, uapore sibi proprium. Si quidem abeunt igne, simul abit & lumen.

De spiritu mundi, id est, de intellectu, et de anima, et intelligentia, et natura. Cap. xxvi.

POSTquam uero tractauit quemadmodum Deus corpus construxit mundanum, deinceps quemadmodum mundanum animam temperauit, aggreditur disputandum. Ostendit interea se ante oculos posuisse prius & informem molem, quam formatam, & mox formatam quo-

dammmodo prius quam animam: non quia, uel infortitas ante formationē fuerit, uel formatio corporealis ante animam, sed ut cognoscere tam formabilem naturam formationis corporee gratia, quam corpoream formationem gratia animae tanquam finis, esse diuinitus institutam. Volens itaque Deus opus perfectum facere, uitium & intellectuale efficit mundum: atq; ut ex ipso spiritu, & materia mundi commodius animal unum cōnecteretur, materiam distinxit in quatuor ut diximus elemēta, quasi animalis huius humores, quia & spiritum eius in quatuor uoluerat esse distinxit. Quatuor enim ad mundi spiritum pertinent. Primum quidem intellectus, in se manens immobilis, sphaera motor, siue rector, ita gerendis sphaeris ab autore rerū omnium institutus. Secundum sphaera anima, motor mobilis quidē, sed mobilis per seipsum. Tertium intelligentia quaedam, huic animae a Deo, & intellectu superiore diuinitus infra. Quartum natura, id est seminaria uitalis; uirtus ab anima passim infusa materiae. Intellectus quidem, & anima substantiae sunt, intelligentia uero atq; natura sunt qualitates. Illa quidem animae, haec uero materiae. Horū quatuor imagines sunt quatuor elemēta. Ignis enim intellectum refert, Terra naturā, intelligentiam Aer, Aqua deniq; animam. Et sicut igni tria propria sunt, tria quoq; opposita terrae, medijsq; media quadam ratione conueniunt: sic tria intellectui propria eorūq; opposita propria sunt naturae, medijs quoq; media. Intellectus enim indiuiduus est, uniformis, aeternus. Natura diuidua, & multiformis, & temporalis. Anima uero inter haec media, per intelligentiā quidē, magis intellectus ipsius particeps euadit, quam naturae, per animalem uero potentiam, cum natura potius, quam cum intellectu conuenit. Quamobrem partim indiuidua dicitur, partim quoq; diuidua. Item uniformis similiter & multiformis. Rursus aeterna partim & temporalis. Proinde quatuor uitae secundū quadruplicem mundi spiritum numerantur. Saturnia quidem uita in intellectu suscipiente patrem suū cœli, id est Deum cœli fabricum. Iouialis autem in intelligentia ad actionem iam mobilem declinante. Venerea in animali uirtute iam amante materiam. Dionysiaca in natura quasi ebria, id est immera materiae. Praeter ea sensus simili ratione quatuor in uniuerso connumerantur. Primum utique sensus in anima mundi, communis inquam sensus, & unus, id est, imaginaria quaedam uirtus sic intelligentiā eius comitans & formas rerū particulares attingens, ut illa uniuersales attingēs in qua intrinsecus, ideoq; nullis indiget instrumentis, neq; extra procedit usquam, neq; patitur. Secundus uero sensus in animabus sphaerarum est atq; stellarū, cōmunis certe impaciabilisq; similiter, sed extra procedens. Tertius in particularibus animabus, ultra uim cōmunem iam per instrumenta singula distributus, & extra se porrigēs, atq; a passione exortiens, sed desinens in iudiciū. Quartū deniq; sensum Pythagorici cōcedunt plantis, imō sensus simulacrum, & id quidē stupidum nullū iam habēs iudiciū qualitatis, sed in sola positū passione uoluptatis cuiusdā atq; doloris. Sensus primus in intellectu repraesentat. Secūdus in intellectu. Tertius uim animalem. Quartus deniq; naturalem. Meminisse uero oportet ipsam mundi materiā, neq; aliter suscipere animā, quā per naturā, neq; aliter intelligenti, quā per animā, neq; aliter intellectu, quā per intelligentiā. Quemadmodum per terram accipit aquā, per hanc aerem, per hanc & ignem. Ceterū quod deinceps his simile sequitur, animaduerte. Aut enim: Deus animā in medio posuit, eamq; inde extrēdit per totū, ac demū per ipsam extrinseca mundi protexit. Primo quidem: significat animā, & implere totā mūdī molem, alijs scilicet uirtutibus, alias mundi partes moderantē, & suprema sui circa mundū uirtute, id est, intellectu li prouidentia, mūdium exuperare. Quod autem uirtus animae, ab ipso medio porrigatur per uniuersum, his per quatuor gradus exponitur. Primo quidem a media terra passim uirtutē connectēdi protēdit, a media aqua diffundit uim uitalem, ab aere similiter sensualem, ab igne rationalem. Deinde a media mundi sphaera uim, ut diximus, connectēdi, a sphaera lunae generabilium ingenere rabiliumq; media uim uitalem, a Sole mundi corde sensualem, a Zodiaco medio firmamenti rationalem. Cum uero duplex sit ad Deum ordo rerum, alter quo ab eo procedunt, alter quo procedentes conuertuntur ad ipsum. Plato processionis ordinem secutus est, ubi ait: Deus intellectum in anima, animam locauit in corpore. Conuersionis quoq; ordinem cogitans, ait: Deus animam in medio positam protēdit eam inde per totum, & interim aliquid eius eduxit extra mundum: quo uidelicet, dum prouideret mundo, conuertetur ad Deum.

Confirmatio superiorum. De igne, aethere, compositione cœli, daemionibus in cœlo atq; sub cœlo. Cap. XXVIII.

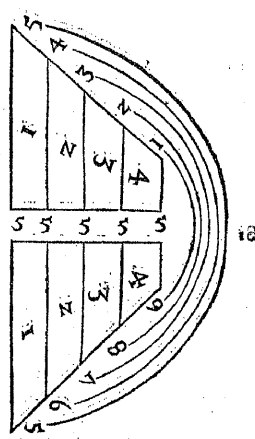
Ignis apud nos neq; substantiam firmam, neq; prouinciam suam habet, sed ex fortuita passim transmutatioe contingit, & continuo indiget alimento. Ac si sursum aduolare contendat, ab aere prorsus extinguitur. Alicubi uero in prouincia sua debet ignis uniuersus existere. Neque tam in elementalem inter Lunam, & aerem, propriam habet sedem: atque ut elementalis natura fert, edacem. Alioquin totum prorsus consumeret aerem tantus ignis, atq; sequentia. Ignis ergo sedes est, cœlum ibique diuinitate, cœli calor igneus euadit innoxius. Praesertim quoniam, tum amplitudine regionis, tum rumore uiuifico temperatur, neq; fingere licet cœlum nullo modo calidum, motu dumtaxat omnia calefacere: quasi motus sit suapte natura calefactorius. Qui nonnquam etiam frige facit, & extinguit incendium. Cum enim ipsa natura caloris tanquā stabilior atq; uitalior, sit motu uagabundo praestantior, probabilius est motum localem, ideo calefacere: quā prius ille localis motus, sit cœli prorsus natura, calentis quodammodo etiam antequā moueatur. Mitto equidem ubi motus, non tam calorem nouum affert, quam excitat instum. Ignem inquam

ex influxu

ex influxu cœlesti, uel praesentia cœli ubiq; rebus infusum. Proinde quemadmodū aer propinquus aquae euadit crassus, & caliginosus, & frigidus: ac uentis agitur in rectum, sic aer Lunae uicinus, motu, luce, calore cœlesti fit lucidus, serenus, feruens: ac mouetur in orbē. Verus quidem ignis est, cœlum. Aer autem sic ignitus dicitur aether, hęc ita comburitur, ut nos ter in materia, sicca, angustadensa, uiolentis euadens. Hunc nostrum cum Aristoteles nominauisset ignem, sub lunarem appeilauit Pyroides, id est, igneum aliquid, uel igniforme: quasi cum Platone conueniens, cumq; huic ademptum cœli circuitum tribuit sempiternum, & ideo non uiolentiam planē significat ad ignem pertinere, non tam rectum motum; quā circularē, in hoc etiam cum Platone conueniens. Conuenit quoque cum constituto ignem ibi non similiter urere. Nec insuper aspici, quia & rarus admodum sit, neq; fulgeat admodum. Ignem Plato in stellarum compositione plurimū abū dare putat. Ut quod ad formā uitamq; attinet, ibi excellētē superet, quod pertinet ad subiectū, siquidem & sub Luna, quod igneum est, quasi ceterorum forma uitaeq; censetur. Imō uero in toto cœlo ignem uult ceteris dominari. Sed in stellis unā cum quadam terra cœlesti. In reliquis cœli partibus cum aere, uel aqua cœlesti. Similiter in animalibus ibidem cœlestibus. Sed neq; sphaerae, nec animalia illa uidentur a nobis. Quia neq; soliditatem, neq; lucem tantam habent, aut talem, ut cer ni possint. Profecto cum extrema mundi, hinc quidem terrā cum aqua, inde uero firmamentum, suorum referta sine animalium, orbis quoq; medij suorum animalium plenissimi sunt. Praesertim quoniam a tanta stellarum multitudine ad unicum animal mox descendere, naturalis ordo nō patitur: in orbibus igitur planetarum, sunt quidem septem planetę duces: & quia duces, ideo stellis fixis praesantiores. Sunt enim ibidē sub duce planeta, ferme eiusdem generis animalia multa, quomodocunq; uocentur. Ego nunc cōmuniter appello daemonia: siue illic naturalia, siue ex hominibus aduentitia, quae officio circuituq; planetam dominum imitantur. Similiter & in aere eiusmodi sunt daemonia, partim naturalia, partim ex hominibus peregrina: sub ducibus, quae suis quodammodo cœlestes choreas imitantia. Deniq; sphaera quaelibet, quodammodo totus est mūdus:

De compositione animae, & quod per quinarum in ea componenda opportunitate proceditur. Cap. XXVIII.

Quoniam multa quae pertinent ad sphaerarum animas, mentes, motiones, compositionem animae, in Theologia planius exposuimus, idcirco in illis exponendis hic & fuimus, & erimus breuioribus. Nam ad nonnulla magis propria iam properamus. Principio quinarium numerum compositioni, partitioniq; animae conuenire tribus de causis arbitramur. Prima, quia si cut quinarium ex primo pari, primoq; impari constat, sic anima ex diuidua indiuiduaq; natura. Secūda autem parem numerum appellari diuiduum, imparē uero indiuisibilem, quoniam in partes aequales diuidi nequit. Secūda, quoniam genera etiam quibus a Deo componuntur omnia, per quaeque distribuuntur. Sunt enim essentia, idem, alterum, status, motus. Animam uero uelut omnium mediam, praecipua quadam ratione, ex ipsis quinq; omnium generibus compositam arbitramur. Tertia, quia cū anima sit in medium uniuersi, naturaliter quinarium suscipit, uniuersi numeri medium. Est enim quinarium perfectum denarii medium. Nam quum quinq; rite denarium diuidamus, medium est aequē distans, in qualibet diuisione quinarium. Primo quidem in decem in nouē diuisibilib; atq; uim, uidebis quinarium inter unum uidebis esse mediū pariter utrinq; distans. Si secundo in octo atque duo partiri decem uolueris, rursus quinarium aequale inter haec medium repererabis. Si tertio in septem atq; tria, uel quarto in sex & quatuor, iterū mediū uerum accipies inter extremā quinarium. Medium ubiq; dicimus Arithmeticiū. Quod autem quinq; decem partitus in quinq; atq; quinq; mediū quinarium habeas, dictū superuacuum est. Quas ob res Plato in distributione uniuersi, tū corporis, ut ita dixerim, animabilis, tū in istis, quibus que potissimum caepita ad ducit in medium. Nam utrobq; primū agit de ipsa rei ipsius, ut ita dixerim, substantia atq; fundamento, siue corporis inquam, siue animae. Secundo de partium utriusq; cōcordia. Tertio de specie ex partium concordia resultantē. Quarto de uirtutibus specie. Quinto de actionibus, quae a uirtutibus oriuntur. Voluit uero Platonici ad essentiam anime tria illa, scilicet substantiam, concordiam, speciem pertinere: per haec sequi uirtutem & actionem. Concordiam inquam, id est, congruam eōrū temperantiam, & hanc quinarium, scilicet generū, partium, rationū, uirtū, actōnum. Cōstat enim anima ex illis rerū quinq; generibus, per quae & partes eius propriae assignantur. Suscipit rursus a Deo rerū omnium rationes. Habent hinc uires multas propriasq; per quas edit & actiones. Vbi uero animā appellat cōcordiā, uel cōcentū, memineris Platonē in Phaedone quidē negare animā esse harmoniā, scilicet partium corporaliū ex ipsis cōfectā, in eisq; facientem. In Timaeo autē affirmare animā harmoniā esse, scilicet partium suarū in se manentē, & ex se corpūs cōtemperantē. Praeterea ubi ait: Composuit Deus ex indiuisibili semperq; eodem se modo habente

Essentia

essentia, scilicet ex illa, quæ circa corporis sit diuisibilis, mediâ essentia speciei, id est animâ, exponit hæc per illa, quæ dicit alibi: Fecit Deus mundum uiuentem, animam, intellectuale. Vbi enim dicit uiuentem, designat uitam quandam naturalem per mundi corpora sparsam, unam cum corpore mundi extensam mobili terque agentem. Vbi uero ait intellectuale, intelligit intellectus angelicos, qui proprie regendis sphaeris præfecti indiuisibiles sunt secundum locum, & immutabiles secundum tempus, opposito modo habentes, atque naturalis uita, formaque corporea diuisibilis, atque mutabilis. At ubi ait animatum, significat ipsam animam mundanæ substantiæ, cuius essentia quidem, & indiuisibilis est, & immutabilis, ut intellectus. Dicit tamen potest quodammodo diuisibilis atque mobilis, quia sensus proprius est uirium, quarundam ad diuisibilia & mobilia declinatum. Virtus autem actioque partem indiuidua & immobilis, quatenus congruit cum diuinis, & stabiliter agit: partem uero & diuisibilis est quodammodo, tum quia multiplex, tum quia ad corpus multiplex diuisumque declinat: & mobilis, quia temporaliter operatur. Hanc itaque animam appellat essentia speciem tertiam, inter indiuidua æternamque, ac rursus diuidua atque temporaliam mediam. Quod autem ubi mundum denotat intellectuale, significare uelit intellectus angelicos, ex eo probatur, quod mundi corpus per uitam paratur ad intellectum, ergo quemadmodum se habet ad uitam, similiter ad intellectum. Itaque sicut non solum habet naturalem uitam in materia mundi facientem, sed uitam etiam animalem, id est animam in se existentem: ita non modo habet intellectualem qualitatem infusam anime, uerum etiam intellectualem substantiam in se ipsa manentem. Vbique enim qualitates certæ ad certas substantias reducitur, ut quemadmodum uitalis qualitas ad uitalem substantiam, ita intellectualem quoque qualitas ad intellectualem substantiam referatur. Componit autem animam quinque potissimum modis. Primum scilicet ex ipsis quinque rerum generibus. Item ex numeris. Tertio ex contentibus numero sis. Quarto ex initijs figurarum. Quinto ex principijs motionum, uidelicet ut possidens metaphysicorum mathematicorumque rationes ita cuncta cognoscat, scilicet essentias, numeros, contentus, figuramque & motus. Item quatenus anima diuinis cognata est, ex rerum generibus, quæ primo diuinis insunt, dicit esse compositam. Quatenus cognata est naturalibus, miscet eam figuris & motibus. Quatenus autem inter utraque medium obtinet, numerosis eam contentibus rationibusque contemperat. Quinque uero illis, scilicet essentiam, idem, alterum, statum, motum, genera rerum nominat: quod ex illis præter primum omnia componantur. Essentia quidem manifeste significat rationem rei cuiusque formalem, innuit quoque esse, æquam actum essentia proprium. Idem uero dicitur, quoniam quolibet, & secum in primis, & cum alijs congruit. Rursus addit alterum, quia quandam tum inter seipsum, tum ad alia differentiam habet. Præterea status, quippe quum aliquandiu sua quandam retineat unitatem. Denique motus hoc in loco exitum quandam ex potentia in actum, siue essendo, siue quomodolibet intrinsecus extrinsecus e agendo significat. At super hæc quinque genera ponuntur tria, terminus, infinitudo, mixtio. Super tria hæc, ponitur ipsum unum. Essentia quidem diuinum ipsum unum sequitur. Idem uero statusque terminus. Sed alterum atque motus, in finitudinem comitatur. Denique sicut ipsa mundi quatuor elementa per summum gradum locauimus in celestibus, per medium sub luna, per infimum uero sub terra: sic genera quinque summa quadam ratione ponimus in diuinis, media in anima, infima uero sub anima. In diuinis enim & unitas multitudinem, & terminus infinitudinem superat, & idem excedit alterum, & status præualeat motioni. In rebus autem inferioribus omnino contra fit: & quæ sibi superabant, hic uicissim iam superantur. In anima potissimum æqualis euadit singulorum ad singula temperatio, ut non immerito hæc præcipue, tum rerum mediam, tum musicis rationibus temperatam esse uelint. Congruunt animæ mathematica, utraque enim inter diuina & naturalia media figuntur. Congruunt musici numeri animæ plurimum. Mobiles enim sunt, proptereaque animam, quæ est principium motionis, ritè significat. Non solum uero per numeros, sed etiam per figuras describitur anima: ut per numeros quidem incorporea cogitetur, per figuras autem cognoscatur ad corpora naturaliter declinare. Conuenit triangulus animæ: Quia sicut triangulus ab uno angulo in duos protenditur, sic anima ab indiuidua diuinaque substantia profuens, in naturam corporis labitur penitus diuisibilem, ac si cum diuinis conferatur, diuisa uideatur. Quæ enim illa per unam & stabilem uirtutem agunt, atque subito, hæc per plures, mutabilesque uires actionesque peragunt, ac temporis interuallis. Sin autem conferatur cum naturalibus, indiuisa censetur. Non enim alibi habet partes alias loco distinctas, ut alia, sed est in qualibet totius parte tota: neque omnia mobiliter temporeque persequitur, sicut illa, sed non nihil etiam subiecto consequitur, æternamque possidet. Licet in hoc insuper animam cum triangulo comparare, quod triangulus prima figura est earum, quæ pluribus constantes lineis producuntur in rectum: Anima similiter prima omnium in plures distribuitur uires, quæ in ipsa intelligentia subiguntur: ac produci uideatur in rectum, dum à diuinitate labitur in naturam. In quo quidem descensu ab intelligentia summa in tres profuit uires inferiores, id est, in discursum quandam rationalem in sensum, in uegetandam uirtutem. Quemadmodum & triangulus à signo productus, in tres deducitur angulos. Dico autem animam ex omnium genere primam, & ex pluribus quodammodo uiribus commiseri, & in rectum, ut ita dixerim, cadere. Mens enim angelica super animam inferioribus, intra se nullis indiget uiribus, sed plura mens est: totaque mens atque sufficiens. Item ad inferiora non uergit, sed in diuinitatem solum, unde est, circuli more conuertitur. Ideoque eius actio circulo comparatur. Vna enim actio est & æqua

ut sicut ex una & æquali linea circulus, & mira quædam utriusque capacitas. Præterea circulus est & ultima figurarum. Prima quidem, quia una circuli contentus est linea, Ultima, quia figuræ ex pluribus lineis constituta, quæ plures subeunt facies, eo proquinquit paulatim ad circuli formam, quasi sine uidentur accedere. Similiter & intellectus omnium primus procreatur à Deo, & intellectualem uires, id est, absolutus ordo rerum ultimus omnium in speculo naturæ resfulget, ad naturales formas quæ finem magis gradatim magisque accedunt. Sed de intellectu alijs. Nunc ad animam reuertamur.

Cur Anima rei compositæ comparatur. Cur consonantia musica. Cap. XXX.

Tria potissimum de Anima in præsentia quaerimus. Primum quamobrem Plato animam figuræ rei compositæ similem. Secundum, quam ob causam rei concordia quadam compositæ. Tertium, cur consonantia musicæ Principio animæ, et si indissolubiliter composita est, tamen tanta est multiplicitate composita, ut naturali quadam inclinatione ad ea uergat, quæ sunt omnino composita. Idcirco compositis, quibus cum naturali quadam non dico consanguinitate, sed afinitate consentit, quo dammodo similis figuratur. Deinde quia media rerum est meritò & ex omnibus componitur, & concorditer cuncta deuincit, ideoque quidam uel concordia, uel concorditer composita comparatur: præsertim quoniam quæ in natura inter se pugnant, anima conciliat inuicem conciliata connectit, connexat, conseruat: itaque non iniuria concordia quædam substantialis, siue substantia maximè concors in dissolubilibus anima iudicatur. At cum illa etiam, quæ æretis sensibus apprehenduntur, sapissimè concorditer composita sint, quærebatur tertio, cur Plato concordia potissimum musicæ similem expresserit animam. Responderetur ad hæc: Musicam consonantiam in elemento fieri omnium medio, perque motum, & hunc quidem orbiculari ad aures peruenire: ut non mirum sit eam animam conuenire, tum mediæ rerum, tum motionis principio in circuitu reuolubili. Adde quod concentus potissimum inter illa quæ sentiuntur, quasi animatus, affectum sensuumque cogitationem animæ, siue canentis, siue sonantis perfert in animos audientium: quæ in primis cum animo congruit. Præterea quæ ad usum quidem spectant, & si pura quodammodo sunt, tamen absque motionis efficacia, & per imaginem solum absque rei natura sapienter apprehenduntur: ideo parum admodum mouere animos solent. Quæ uero ad offectum, gustum, tactum, quasi ualde materialia potius instrumenta sensuum titillant, quam animi intima penetrans. Concentus autem per æream naturam in motu positam inouet corpus: per purificatum ærem concitat spiritum æreum animæ corporis que notum: per affectum, afficit sensum simul & animum: per significationem agit in mentem: denique per ipsum, subtilis aeris motum penetrat uehementer: per contemplationem lambit suauiter: per conformem qualitatem mira quadam uoluptate perfundit: per naturam, rãam spiritalem, quam materiam, totum simul rapit & sibi uendicat hominem. Et profectò si quis tanta Musarum arte diligentiaque concentus offerret auditui, quanta naturæ artis uel cura, uel sapores gustui, uel mollia tactui offeruntur, proculdubio cognosceremus, Apollinem multo magis animum rapere melodia, quam uel Bacchus uino gustum, uel Venus pruritu tactum soleare occupare. Accidit ad hæc quod ubi Plato mundi fabrum inducit loquentem, tum secum ipso ratiocinando, tum ad reliqua imperando, eloquium ipsum quasi Apollineum cantum: potissimum musicæ, originem mundani rãam animi, quam corporis esse purat, & animam inde natam musicam similiter ratione citharæ pulsare cœlestem. Et profectò quod in cœlesti melodia est, tum ex tardiori motu grauis tonus, tum ex motu uelociori tonus acutus, idè sub celo est grauitas, & leuitas: item frigus & calor rursus humor siccitasque elementorum. Idem in generatione rerum, materia est & forma. Idè in humanis ingenijs, mäsuetudo & magnanimitas, tēperantia atque fortitudo. Et quemadmodum ex graui acutaque uoce, sic ex geminis cunctis, quas narrauimus naturis ubique sit unum. Cum igitur consonantia musica quasi uiua sit, & rationalis, & efficax, ita utpote quàm similitima, animo quàm gratissima, rursus totum sibi hominem uendicat, & quod maius est, per ipsam factus sit animus, facta sint omnia per ipsam conseruentur, per ipsam & mouentur, haud ab re Plato nosser animam effectricem, seruatricem omnium naturalium musicis præcipue numeris rationibusque describit, numeris in quã non mathematicis, ut quidam calsulantur, sed idealibus numero rum metaphysicisque rationibus constitutam. Anima profectò, non possit uniuersam harmoniam diiudicare, absolutasque proportiones promere, tam in ære per musicam, quam in corpore per naturam, nisi ipsa harum causas in se haberet, essetque harmonia quædam in se subsistens super harmoniam in alijs inde factam. Constat enim anima nostra ex omnibus proportionibus quibus anima mundi. Quæ quidem sicut nec in illa, ita nec in nostra rationes quædam mathematicæ sunt, sed potius naturales uires habentes, ad proportiones mathematicas non iudicandas solum, sed machinandas etiam atque generandas.

Propositiones & proportiones ad Musicam Pythagoricam & Platonicam pertinentes Cap. XXX.

PHONGVM, id est, sonum melodis aprum uocant, quo & grauiorem, & acutiorem facile quis ædere possit, ut neque tam profundus remissusque sit, ut sit silentio similis, neque tam altus, & intensus ut perstrepat. Grauem sonum motu remisso & tardo, acutum intenciore & uelociore creari putant. Quemadmodum uero remissus admodum, & tardissimus motus ad quietem, quasi uideatur accedere, sic sonus grauissimus ad silentium. Rursus sicut uehementissimus celeritissimisque motus ad uolentiam, sic ad offensionem sonitus acutissimus. Interualla uero sonorum appellant certos excessus inter eos in acumine grauitateque mutuos. Compositiones autem congruentium

gruentium sonorum ex opportunis proportionibus consonantibus coniunctiones. Coaptatio-
nes quoque fidium in musicis instrumentis, siue in unico tetrachordo, quale & inuenit Mercurius,
& Orpheus confirmauit, siue in duobus tetrachordis per chordas septem unā coniunctis, qualia
Terpander dicitur effecisse, siue in geminis tetrachordis per chordas octo dispositis atque distun-
ctis, quorum Lycæonem Samium fuisse asserunt auctorem, siue in tetrachordis quatuor coniu-
ctis, atque ex fidibus quindecim Græcorum tandem omnium approbatione constantibus, in his
omnibus tetrachordis gradatim distellaron resonat consonantia. Iam uero post sonorum, in terval-
lorum, compositionum mentionem ad proportionem ex quibus sunt consonantia, procedamus.
Proportionem æqualitatis nominant, quæ sit inter terminos omnino inter se pares & æquales, ut
inter unum hoc, atque unum illud, & cubitum atque cubitum. In æqualitatis autem quæ inter impares
uel inæquales, ut inter unū atque duo, & cubitum atque bicubitum. Et hæc quidem altera maioris in-
æqualitatis, ut dupla: altera uero minoris, ut subdupla. Præterea proportio in æqualitatis tripliciter
in præsentia considerare debemus. Primam quidem, quam multiplicem nominant, ut duplam, tri-
plam, quadruplam, quæ per maiorem numerum non diuidit minorem, sed resumit multiplicatque to-
tum, siue bis, siue ter: atque ita per modum numeri infinitè multiplicabis infinitè procedit. Secundam
uero, quam superparticulaem nuncupant, in qua maior numerus præter id quod minorem cõpre-
hēdit semel totum, diuidit ipsum deinde partemque diuisam superponit toti, sed partem quam uo-
camus aliquotam, id est, ex qua aliquoties replicata fit totum. Harū prima est sēquialtera: inter bi-
nariū & ternariū. Ternarius enim binarium comprehendens addit in super unitatem, quæ bis
relumpta binarium efficit. Secunda sēquitertia, inter quatuor atque tria atque ita, in infinitū per mo-
dum continui diuisibilis infinitè procedit. Tertia est superpartiens, quæ toti superaddit partē,
quæ aliquoties accepta totum propriè creare nō ualeat, qualis est inter quinarium & ternarium.
Nam quinarium ultra ternarium adiūgit binarium, qui & semel sumptus nō implet ternarium, &
bis acceptus excedit. Proportio hæc quia totum diuidit in partem restitutioni totius ineptam, in
epta uidetur ad cõsonantiam, in qua omnis diuisio in totum, & multiplicatio in unum necessariò
restituitur. Secunda uero apta censetur, quoniam & si diuidit, tamen ab ipsa restitutionis facilitate
non errat, & in ipsa termini esse inuicem commensurabiles iudicantur. Differenti enim inter duo
atque tria est unitas, hæc uero communis est utriusque mensura. Accepta enim bis, metitur, binariū: ter
accepta, ternarium, sed inter quinarium & ternarium differentia est binarius: hic autem non potest
aliquoties acceptus uel ternarium, uel quinarium ullo pacto metiri. Proportio uero prima cõcē-
tibus accommodatissima est. Non enim diuidit, sed & multiplicato restituit, & restituendo multi-
plicat. Neque querit aliunde mensurā, ut superparticularis, sed minor terminus maiorem metitur,
in dupla bis, in tripla ter replicata. Neque ab integritate, neque a simplicitate cadit. Superparticularis
autē ab integritate quidē labitur: diuidit enim: sed seruat simplicitatē, per unam enim quādam
diuidit partem. Superpartiens uero nō modo amittit integritatem, sed etiam simplicitatē, ubi plu-
res commiscet partes, in unum quiddam restitutioni totius ineptum. Ideo hæc ad cõsonantiam dis-
sonat, quæ uero superiores consonant, magis autem multiplex, maximè dupla. Nempe in hac non
uidetur aliud propriè aliud superare, sed superari quolibet a seipso. Nam in dupla binarius supe-
rat unū uno. Quaternarius binarium binario, similiterque deinceps. Adde quod prima est inter pri-
mos numerorum terminos, unitatem scilicet binariumque progenita. Progenita inquam sola, absque
aliorum cõmēcio, quasi libera, & ab omnibus absoluta. Tripla uero, dum inter unum oritur atque
tria, sociam habet sēquitertiam simul inter duo tria nascentem. Quadrupla quoque uidetur sēqui-
tertiam commisceri. Nam cum primum quadrupla nascitur quatuor inter & unum, oritur simul &
sēquitertia quatuor inter & tria. Itē dupla proximè oritur ab ipsa æqualitatis, pportione ab hac
tripla & sēquialtera. Item à tripla quadrupla & sēquitertia nascitur, atque similiter. Quod quidem
nisi prolixitatem uereret, perspicuè demonstrarem. Ad duplam igitur tanquam ad principiatum
que finem omnes alia rediguntur, eamque uel diuidunt, uel multiplicant. Dupla enim prima, inte-
gra, simplex, absoluta & æqualissima est, ut nō mirum sit consonantiam ex hac ipsa nascentem esse
omnium perfectissimam, & appellari Diapason, quia & ipsa per omnia præcedatur, & omnes pro-
portiones reducuntur ad ipsam. Verum antequam consonantias profè quar, admonendi sumus,
quem Græci Logon nominant, nos rationem proportionemque nominare, & quā illi Astrologiam,
nos rationis comparationem siue similitudinem rationis & proportionalitatem rursus, appella-
tione uera tam eleganti, quam propria. Et proportionem quidē inter duos fieri terminos: et quod
dicitur fit, conducens uidelicet ad melodias definiri muram duarum quantitatum inter se cõmē-
surabilium habitudinem, ut dupla inter unū atque duo, & sēquialtera inter duo atque tria, similesque
deinceps. Proportionalitatem uero definiri muram duarum proportionum comparationem. Cui
quando dicimus, quemadmodum se habent duo ad quatuor, ita quatuor se habent ad octo, per ra-
tionem uidelicet utrobique duplam. Quæ quidem comparatio, quæ tres fit terminos, cõtinua
nominatur. Discreta uero est quoties inter plures efficitur, cui quādo ita cõstestimus: Sicut duo
ad quatuor, ita octo sexdecim sese habent. Item comparationem eiusmodi esse triplicem: scilicet
arithmetica, geometrica, harmonica. Arithmetica in numeri paritate consistere. Sic inter
tria & septem medius est quinarium, numero eodem, scilicet binario alterum terminum superans,
ab altero superatus, per proportionem utrinque bipartientem. Geometricam uero in rationis æqua-
litate

litate sitam esse, in qua sunt multiplex atque superparticularis: quando uidelicet ita comparamus, si
cor se habent tria ad nouem ita nouem ad septem atque uiginti, nam utrobique tripla. Item quod
est nouenarius iuxta senarium, idem est senarius iuxta quaternarium. Nam & hic, & ibi est propor-
tio sēquialtera. Denique proportionem harmonicam in quadam similitudine collocant, per quā
tribus terminis in ordinem positus, sicut maximus terminus aspicit minimum, similiter differentia
inter terminos maior minorem respicit differentiam. Si enim ponas tria, quatuor, sex, differentia
inter sex & quatuor est binarius: differentia inter, quatuor & tria, unitas, sicut autē inter sex & tria
dupla ratio est, ita inter duo & unum est ratio dupla. Viget hic altera quoque similitudo, scilicet por-
tionum: Simili namque extremorum portione medius terminus excedit atque exceditur. Quaternari-
us enim superatur a senario per tertiam senarij partem: superat quoque ternariū tertia ternarij par-
te. In hac utique artificium uersatur harmonicū, quod portiones quidem superpartientes, quasi dis-
gregatas distonasque deuitat, multiplices autē & superparticulares admittit, cõponens duplas ex
sēquialtera atque sēquitertia, per harmonicam qualem diximus rationē cõcordi uarietate gauden-
tem. Amat uero quemadmodū dicebamus comparationes multiplices, nec nō superparticulares,
et in super parte, quod in his tanta est ad se dem restituentium procliuitas, quando plures rationis
eiusdem inuicem cõponuntur, medium in se ductum, tandem multiplicet quantum extrema si-
in uicē perducat. Pone duo, quatuor, octo: sicut autē bis octo, sic & quater quatuor, sexdecim pro-
creat. Item pone, quatuor, sex, nouem: sicut ergo quatuor nouem, sic etiam sexies, sex multiplicat
sex atque triginta. Similiter si duo inter extrema media interieceris, puta inter duo atque sexdecim po-
sueris quatuor atque octo. Omnes enim hi deinceps numeri dupla proximū ratione cõspiciunt. Si
ergo duo in sexdecim ducas, tandem reportabis, ac si quatuor, in octo perdixeris. Idem cõtinu-
git in ceteris tam superparticularibus, quā multiplicibus. Insuperpartientibus autē nō sic idē. Dis-
sona tria, quinque, septem. Sicut a septenario ad quinarium est habitudo superbipartiens, sic a quina-
rio ad ternariū. Utrobique enim duæ quedā partes toti in super apponuntur. Si ducas ternarium in
septenarium, nō eundem numerū procreabis, ac si quinarium in seipsum. Primo itaque gradu sunt
multiplices: quoniam præter id quod modo dicebamus, per eas numeri omnes respiciunt etiam uni-
tatem, dum aspiciunt numeros. Secundo gradu superparticulares: quia est unitatē ipsam nō spe-
ctant, semper tamen unā quandā spectant partem ad integrū unum accommodatam. Tertio super-
partientes quia horum neurrū uidentur aspiciere. Quamobrē hanc odit habitudinē facultas har-
monica, tanquā concordia reluctante. Optat enim, uel ex ipsa æqualitatis proportione uniuo-
cum unisonumque consistere, uel ex rationali, id est, multiplici & superparticulari inæqualitatis pro-
portione, æquiuocū æquisonumque cõflare. Talem uero æquisonū cõflat ex dupla, qualis unisono
si quā proximis: quia in dupla & minor terminus maiorem metitur, metiendoque ad æquarē: & ma-
ior ubi minorē superat, non alio numero, quā ipsemet minore, ut ita dixerim, exuperare uidetur.

Quod in musicis consonantijs unum ex multis efficitur, per consonantiam
definitur. Cap. XXXI.

Quemadmodum medici peritissimi certos inuicem succos certa quadam ratione comini-
scēt, per quam in unā nouamque formam plures atque diuersæ materię coeant, & ultra unū
elementalem uirtutem quoque celestem mirifice nascantur, quod in Mithridatis confe-
sione, & Andromachi Theriaca est manifestum: similiter artificiosissimi Musicis grauissimas uo-
ces, quasi materias frigidas, uoces itē acutissimas, quasi calidas, rursus medicriter graues ut humi-
das mediocriter, & acutas ut siccas, tanta ratione contemperant, ut una quadam forma fiat ex plu-
ribus, quæ ultra uocalem uirtutem consequatur in super & celestem. Quod quidem ex eo quod
Democritus Theophrastusque aiunt, & Pythagoras effectu probauit, euidenter apparet. Nam cer-
tis concentibus motibus quidam tam corporis, quam animi mirabiliter curari dicuntur, ut non mi-
nus sit ueteres sapientes in istis, id est, Apollineum numerum, tam medicinæ, quam musicę origi-
nem retulisse. Veræque enim medicina est. Sed altera quidem ex corpore animam, altera uero ex ani-
mæ curas corpus. Accommodatissime etiam Apollini melodiæ fontis uaticinium tribuerunt. Sola
enim melodia ab omnibus quoruncque dilabant animum retrahens, contrahit in seipsum, in au-
ditum quandam, ut ita loquar, interiorē: quo non uoces solum, sed & rationes uocum percipiū-
tur: sed atque perturbacionibus cœlesti cõtemperat harmoniæ, diuinæque cœlitus effundit oracula.
Sed ne quis forsitan neget, ex acuta grauis uoce tertiam fieri communemque uocalem formam, cogi-
tandum est graues, uoces, acutis perfectissimas commisceri posse, quam succis succi permisceri dicantur.
Primo, quia uocales materię ob subtilitatem suam continuumque motum, unisonumque in cõ-
stitis corporis aere qualitatem, facilius cõsummatiusque, quam succi & crassi, & ad motum ineptio-
res, & qualitatibus admodum discrepantes, conflantur in unum, quod si in unum, ergo ad unam
nouamque formam aptius dantur concipiendam. Deinde quoniam instrumentum uocis natura
le, intrinsecum, uirtuti uitali, animali, rationali, quam proximū atque obedientissimū, facilius per-
fectiusque arti obtemperat musicę, ad unum ipsum quod spectat conficiendum, quam extrinsecum medi-
cis instrumenta: atque etiam si pulserit cithara digitis, fidelius obsequentur musici uoto fides, quā
medicis herbae. Ac si in herbarum congestam molem ultra industriam, & operam medicorum agit
deinde natura, & tempore quidem certo, multo magis in uocalem materiam tractabilem admodū
& formabilem agit natura fidei: natura inquam ubique uiuens, uiribusque munita cœlestibus in
materiam

materiam caelo similiorem & quasi uiuam, cui quidem repentinouam, uisum, mirificam adhibet formam, per quam occulta uirtute uires suas in corpus experiat. Proinde quemadmodum in corpore ex elementis quatuor naturaliter constituto, qualitates elementorum quatuor, unam, & ut quidam nominant, quintam efficiunt complexionem, uidelicet subiecta uirtuti specialiter occultis modis caelitus prouentur: sic & uoces plures rite commixtae unum quaedam inuicem resonantibus uirtutibus nouae atque mirabilis fundamentum. Nam si ex sonante cithara in citharam similiter temperatam resonat repentinonihil: & ex chorda uibrata, statim in chordam aequae tenfam trahit uibratio similis: cuius nam dubium sit ex pluribus uocibus una quadam ratione condensata, unam subito nasci, quasi formam communem cunctis, per quam plura sit unum, ideoque ut unum percipiatur a sensu, & in unum quendam congregiantur effectum. Cōstat enim idem ex uoluptate sensus, in quo cum una forma sit ex multis, oblectatio plena prouenit ex una si mliiter forma, quae congruē cōficiatur ex multis. Hinc fit, ut audire diuini unisonum tædeat, in quo sine ulla in qualitate sentiatuerequalitas. Fit insuper, ut dissonus offendat sonus, in quo in unum differentia non conspirant. Ideoque multa perspicue discernuntur a sensu, & ab ipso quasi gustantur ut multa. Gustantur inquam, quia sic ferme ad uocem, ut gustus ad saporum afficitur mixtionem. Hinc propheticū illud: Dulciora melle ori meo eloquia tua domine. Denique siue graues soni acutos absorbeant, siue acuti graues occupent, non prouenit delectatio, & tamen unio quaedam ubique requiritur. Quum uero unio, uel absorbente, uel ex occupante non placeat, reliquum est ut sola placeat, quae noua, & efficax ex moderata quadam cōflatione resultat. Hinc igitur cōsonantia definitur, soni grauis & acuti mixtura unisonimite ad aures sua uiterque accedens. Est autem mixtura haec ei similis, quae in saporibus gustui satis facit: in quibus sapor dulcis nimium atque pinguis, uocis remissiori admodum grauioribus similis iudicatur: sapor autē acutissimus, a cutissimis. Sed dulcis sapor acrimoniae mixtus, uocem refert moderatē graue. Mixtus uero salledini, uel acuminis, mediocriter acutam representare uidetur. Ac tum demum permixtio multiplex implet sensum, quum non discernitur ut multi formis, sed seipsam insinuat uniformem. Tradunt Physici sonum in orbicularem figuram multis gradatim amplificatam circulis ad aures prouenire, non aliter quam, qui in stagno ex tactu lapidis ab alto circuli multiplicandam ad litus. Concētur uero ex grauius acutisque constatur, uel ut unam formam, & hanc rotundam quidem, sed oualem illabi auribus arbitratu, in qua quidem octaua uox, quasi per acutiorem uerticem, uocis primae latitudinem sibi continuans, ex se ipsa atque prima unam iam conflat uocem: atque sicut oculus oualem rotunditatem tamquam unam uidet figuram, quamuis hinc latam magis, inde minus si auditus uocem ex graui octaua respulsa uocem haurit tanquam unam, ab amplo quodam profundo, quasi in acutam sublimitatem cui instar gradatim sese ac suauiter attollentem. Hinc fieri arbitramur, ut & natura eiusmodi, quasi figuram audiendi instrumento tribuerit, similemque in instrumento loquendi, & ars praeterea similem quoad fieri potuit musicis instrumentis. Ea certe cōsonantiora sunt, quae uali figurae propinquiora.

Quae consonantia ex quibus proportionibus oritur. Cap. XXXII.

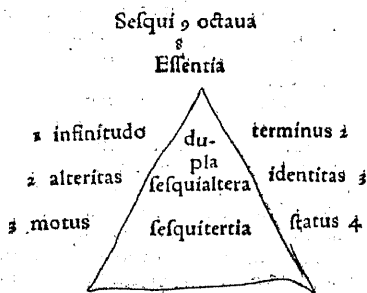
Pythagoram ferunt, quum apud aerarios fabros annotauisset ex malleorum ictibus consonantiam lege ponderum prouenire, collegisse numeros, quibus sibi consentiens diuersitas ponderum continebatur. Deinde retendisse neruos tam uarijs ponderibus alligatis, quam uaria in malleris fuisse didicerat: atque hunc manifeste considerauisse, ex neruo qui super aliu sesquioctaua ratione protēdebatur, aduersus alium discerni totum, id est, plenum integrumque sonum, qualis erat nouem ad octo proportio. Neque potuisse tonum in duo hemitoniam inter se aequalia distribuere, quando neque nouenarius in partes duas secaretur aequales: sed inuenisse hemitonium alterum quidem esse paulo maius dimidio, alterum uero paulo dimidio minus quod ille Diēsim. Plato Limma uocauit. Quarum uero deficiat hemitonium minus ab integro tono, & a uero hemitonio, Plato in interuallo horum indicat numerorum, scilicet inter ducenta quadraginta tria, atque ducenta quinquaginta sex. Quum enim octaua pars minoris illius numeri sit triginta, & prope semis, hic uero maior numerus super minorem illum addat duntaxat tredecim, neque tonum red dit, neque integrum hemitonium. Animaduertit deinde Pythagoras integram plenamque toni, ut ita dixerim, latitudinem duobus sonis & uno interuallo constare: atque ita prima consonantia adeptus ad elementa. Quarum prima Diapason existit, ex prima uidelicet proportione, id est dupla resultans, ubi scilicet chorda haec super illam ex duplo pondere, duplo magis tena, dum pulsantur ambae, duplo uehementius citiusque in suam sese recipiens reditundinem, uocem longe acutiorem uicissim longe grauiori reddebatur, adeo tamen amicam, ut quasi unicus apparet sonus seipso hinc angustior, inde amplior. Sonum hunc ubi occurtebat acutiorem, modulando inuenit ut in octauo altitudinis gradu a graui, connumeratio uidelicet graui, esse locatum item octo quidem sonis, & interualis septem, tonis autem sex ferme constare. Praeterea ubi inter fides ratio intentionis remissionisque sesquitercia erat, inuenit consonantiam Diatessaron, tonos quidem duos, & hemitonium minus, sonos autem quatuor, & interualla tria comprehendentem. In sesqui altera uero reperit Diapente, & in hac tonos tres & hemitonium minus, sonos uero quinque, & quatuor interualla percepit. Animaduertit deinde diapason ex diatessaron & diapente componi: quia ratio dupla quae gignit diapason, ubi habet medium, ex sesquitercia & sesquialtera, ex quibus illae fiunt, cōstituitur. Prima enim dupla mediu habens duorum est ad quatuor, cōposita ex sesquialtera

inter tria, atque duo, & ex sesquitercia inter quatuor atque tria. Sed in habitudine tripla diapason diapente cōsiderari, habentē sonos quidem duodecim, sed undecim, interualla. Nam diapason quidem in dupla, diapente uero in sesquialtera sedem habet. At sesquialtera dupla cōtinuata efficit triplam. Sex enim aduersus tria dupla est. Adde nouē, unde ad sex nascitur sesquialtera, statim tripla nouem habebis ad tria. Neque tamē fit tripla, si duplae adieceris sesquiterciam, utpote si illi senario adiuuaueris octonarium, deest enim sesquioctaua, scilicet nouē ad octo. Et quoniam sesquitercia duplae addita, fit superpartiens, ut octo ad tria: est enim hic habitudo dupla superbi partiens per bissextilem. Diapente uero Pythagoras prohibuit ultra duplam, id est diapason repente cōtinuare per sesquiterciam diatessaron: quamuis Ptolemæus alicubi subiunctionem hanc admittat. Commodē uero adiuugit ut sesquitercia triplae, hinc enim fit proportio quadrupla, & per quadrupla cōsonantiam diatessaron, habēs sonos quindecim & quatuordecim interualla: puta si posita tripla inter nouem atque tria, subiunxeris duodenarium, qui est aduersus nouenarium sesquitercius, acquires subito quadruplam ex duodecim ad tria nascetem. Ultra uero quadrupla progredi uerat gratia melodiae, non solum quia ex uehementiori motu fractioneque in sensum prouenit uiolētia, sed etiam quia cū primum ultra primam quadrupla quinquupla nascitur inter quinque quatuor, oritur simul superbi partiens inter quinque atque tria, quae dissonantiam intermiscet. Sed ut citra quadruplam redeamus, uerat etiam uitandi corporis gratia infra sesquiterciam saepe descendere. Uerat sesquitercia saepe duas continuare, tum quia alioquin displicent, tum quia non implent duplam atque diapason. Si diapason nouem, duodecim, sexdecim, sesquitercia quidem duas habes, duplam uero nequaquam: deest enim sesquioctaua, scilicet decem & octo, ad sexdecim, ut dupla a decē & octo nascatur ad nouem, neque libenter geminas continuat sesquialteras hae namque continuae duplam superant sesquioctaua. Quod quidem quatuor, sex, nouem describeris, deprehendere poteris. Hic enim duae sunt proximae sesquialterae a quatuor usque ad nouem. Nouenarius autē octonarium, qui duplus est ad quatuor, sesquioctaua superat portione. Ex hoc uero apparet potētiam sesquialterae duplae dimidio esse maiorem. Ex quo etiam patet potentiam sesquiterciae tantundem dimidio esse minorem: quādoquidem ex ambabus dupla creatur. Superatur quidem sesquitercia a sesquialtera per octauam unam portione. Ab octo enim ad sex habes sesquiterciam, sed a nouem ad sex habes sesquialteram. At uero a nouem ad octo sesquioctauam: & hac ipsa sesquioctaua parte comprehendis sesquiterciam a sesquialtera superari. Meminisse uero oportet Diatessaron, id est cōparationem sonorum quatuor ad quartam altitudinem ascendentiū per se quidem auditam non approbari, recipi tamen ex eo libenter, qui facile tono addito fit Diapente gratissima uocis quintae concordia. Item quia si cum Diapente connectitur, Diapason conficit omnium perfectissimam. Neque uero turbare unquam debet, quod cum dixerimus Diatessaron quidem quatuor, Diapente uero quinque sonos habere, tamen Diapason ex utriusque compositam sonos non plures dicamus habere quam octo. Nam ubi de compositis agimus consonantijs, ita in quatrachordis inuicem coniugatis fides ipsas dispositionis, sonosque continuamus, ut ultimus primae consonantiae sonus, sit primus secundae in ipsa cōpositione sequentis. Hinc ergo res ad monet, ut ad septichordum Terpantri regrediamur, in quo quarta chorda bis pulsatur, ut quoddammodo euadat octochordum. Quam quidem coniugationem propterea secutus ut arbitror, est Terpander, quia multiplicatio uocum manifeste inter se discrepantium ad solum usque septimum augetur. Octauus autē iam mira quadam similitudine redit ad primum: quoddammodo & ratio dupla per quā creatur restituit minorem quem superat numerum, dum eundem excedit eodem. Nonus reuertitur ad secundum, & dissonat ut secundus. Decimus ad tertium, & consonat sicut tertius. Undecimus ad quartum. Duodecimus ad quintum. Ad sextum tertius. Nec minus. Sed quartus decimus redit ad septimum, Denique quintus decimus ad octauum, & cū octauo simul ad primum. Primum uero grauisimumque sonum Hypatē nominant, Sequētem. Parapatē. Tertium, Lichanon. Quartum, Meseon. Quintum, Parameseon aut Tritē. Sextum. Paranece. Septimum sonum uero, Nete. Praeterea si in qualitate motuque diuturno comparatio fiat. Hypatē cum Saturno, sequentesque sequentibus Planetis ordine cofereamus. Sin autē in motu diuturno eiusque celeritate uel tarditate, uicissim Hypatē cū Luna, sequentesque deinceps cū Planetis superioribus comparauimus. Inueniemusque graues in caelo ignos mixtos acutis, eosdemque orbis altero quidem motu acutum tonum edere, altero uero grauem. Item ex ingentibus globis ingentes, ex diuinis diuinis nos, ex multiplicibus reuolutionibus pari ratione multiplices. Et quemadmodum ultra septimum sonum reuolutio fit in idem, sic super Planetarum septem distinctos orbis, omnia reuoluti in unum orbem, in seipso eiusmodi septenarium mirabiliter cōplectentē. Sed de his aliās redeamus ad consonantias, easque ita sine quodā proprio concludamus. Haec quidem tres apud ueteres numerantur. Prima Diatonica, in qua quodlibet quadrichordū per hemitonium minus pcedit, & tonum atque tonum, quam tūm sapientes alij, tūm Plato uel maxime ante alias cōprobant, tanquam maximē omnium naturalē, quandoquidem ab hemitonio minore, quasi molli materia ritu naturae procedit ad ualidiorē toni materiam, formamque habet simplicem, & manuetam simul atque robustam. Adde quod potissimum conuenit quadrichordo, in quo Diatessaron ex geminis tonis & hemitonio procreatur. Secundi consonantia, Chormatica nuncupatur, quae per Hemitonium minus atque Hemitonium maius, & Triemitonium, discurrere consueuit, sed hanc utpote molliorem Philosophi reprobant.

ma, si ab intelligentia penitus deferatur, statim tam in percipiendum, quam in agendo, solum tran-
 bit in rectum. Quod autem repetat semetipsam, firmesque per alia gyros glomeret, sortitur ab intel-
 lectu quodam superiore, qui & manens in se, & subito conuersus in causam, largitur intelligentiam
 animæ per quam, quasi porrectam manum sistit animam naturæ propria uagabundam: motumque
 eius irrequietum, & ad rectam extra se lineam naturaliter prouentorem retorquet in orbem medi-
 um inter motum rectum atque quietem. Hinc anima in semet reditura meat, mentemque profun-
 dam circuit, & simili conuertit imagine cœlum. Sed de his in Theologia diffusius. Redeamus
 ad numeros.

Summa numerorum Harmonicorum, ad compositionem animæ
 conducentium. Cap. XXXIII.

Vitas in superiori figura significat ipsam animæ unitatē, simplicitatemque sublimem, & pro-
 priam diuinæ unitatis imaginem, & in ipsa manentem. Dualitas processum animæ in pro-
 prietatem suam unitate inferiorē, & quadam iam ratione multiplicem. Trinitas regressum
 eius ad unitatem, tum propriam, tum diuinam. Quatrinitas progressionem animæ a se in mate-
 riam quatuor elementum gradibus digerendam. Septenarius uirtutum eius per septem Plane-
 tarum sphaeras elementarem. Octonarius uim per octauam sphaeram Planetas gubernatu-
 ram. Nouenarius munus animæ octo sphaeras in unam formam conciliaturum. Viginti septem
 numeri summa, plenitudinem eius omnia in omnibus collecturam. Nam uiginti septem summa
 supradictos numeros continet, atque ex illis deinceps ordine positus, ut computanti patet,imple-
 tur. Neque ab re pares in figura, & impares numeri describuntur, quo per pares quidem natura ani-
 mæ diuisibilis, per impares autem indiuisibilis cogitur, & feminea simul uirtus, & mascula. Con-
 liguntur quoque numeri lineares, & superficiales, & solidi: ut cognoscamus animam penetrare per
 omnia, & amplificari paulim penitusque implere. Descendit utrunque figuræ latus ad solum utriusque
 numerum. Hinc quidem ad octo inter pares, inde uero inter impares ad septem atque uiginti. Ut
 cogitemus animam utraque solida, scilicet tam composita, quam simplicia profus implere. Inter-
 ualla uero numerorum dupla & tripla, & reliqua, quæ prædiximus, quid proprie in anima sibi ue-
 lint, & si apud Platonicos adhuc esse ignotum, licet tamen in præsentia forsitan hunc in modum, ut
 ita dicam, uatētinar. Describatur itaque triangulus iterum, in cuius summitate sit essentia. In latere
 uero ubi numeri impares describebantur, designetur infinitum, & deinceps alterius atque motus.
 At in latere ubi disponebatur pares, sit terminus; deinde identitas per ordinem statusque sequa-
 tur. Hic quidem septem similiter habebimus limi-
 tes, quorum anima sub eadem ad se inuicē ratione
 forsitan particeps singi potest, sub qua ab initio de-
 scripti limites numerorum inuicem se respiciunt, ut
 anima eiusmodi proportionē tam quinque rerum
 genera, quam duo generum elementa, id est, termi-
 num infinitum in se participet. Sit igitur exempli
 gratia comparatio essentia ad cuncta simul cōiun-
 cta, sesquioctaua. Forma enim totius cōmunitis
 uno saltē excedit gradus, quasi ratio, proprias par-
 tium qualitates. Sic sub essentia infinitudo; id est,
 formabilis aptitudo. Comitetur hanc terminus,
 uelut ipsius forma. Sicque termini ad infinitudinem
 proportio dupla, superari enim oportet ab actu po-
 tentiam, patēdi infinitudinem sequatur alteritas,

sed terminum comitetur identitas. Atque hæc ipsa identitas alteritatem superet sesquialtera ra-
 tione. Post hæc sequatur motus alteritatem. Status autem identitatem. Superetque status motum
 proportione sesquitercia. Quod Plato significauit, dicens hæc ab illis uix superari. Quod si propor-
 tiones hic explicatas consideraeris, intuenies in super triplas, & quadruplas, sicut ab initio paruit
 in figura. Nam motum quidem ad infinitudinem, inuenies esse triplum. Statum uero ad eandem
 quadruplum. Cæterum ut excogitare possimus harmonicam participandi portionem in anima,
 non solum secundum quinque rerum genera & elementa duo, uerumetiam secundum uires pro-
 prias, septem gradibus distributas, reddamus iam singulas animæ uires, singulis uel generibus, uel
 elementis. Sunt autem hæc uires, unitas, intelligentia, uoluntas, ratio, imaginatio, uis connectendi,
 uis generandi. Postremas uero, hæc duas uires sæpe sub una, uel natura, uel uegetationis appella-
 tione complectimur. Conferamus igitur hoc pacto, scilicet animæ unitatem, essentia: uoluntate
 infinitudini: intelligentiam termino: imaginationem alteritati: Rationem identitati: Generandi
 uim, motui: Connectendi uirtutem, statui. Similescque superiorum inter has uires, proportionēs
 excogitemus. At si æquales in animæ proportionēs rerum alibi esse diximus, non Arithmetica
 paritatem, sed æqualitatem harmonicam intelligi uolebamus.

Per interualla

Per interualla sphaerarum Plato interualla rationum inter anime partes
 occupatur. Cap. XXXV.

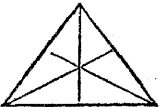
Quemadmodum ex imaginis lineamentis sæpe uiuentis formæ lineamenta conijcimus, sic
 ex hoc imaginario cœlestis animæ uultu, quem in speculati materia mundi cōspicimus, ue-
 ram eius faciem pro uiribus coniectamus. Dupla igitur & tripla, & cætera interualla in pri-
 ma numerorum figura descripta, Plato inuenti arbitratu in sphaeris, ad animæ partes & uires, un-
 de in sphaeris translata sunt, reguli. Putauit enim quantum spacij a terra usque ad Lunam extat, du-
 plum a terra ad Solem usque; profendi quantumque ab ipsa usque ad Solem: triplum ab eadem esse
 ad Venerem. Rursus quantum a terra ad Venerem, quater tantum ab eadem ad Mercurium. Item
 quantum ad Mercurij stellam ab ipsa terra, nouies tantum a terra Martem. Et quantum a terra ad
 Martem, octies tantum a terra ad Iouem. Quantumque a terra est usque ad Iouē, septies & uicies ran-
 tum a terra usque ad Saturni circum. Hic inter cætera uides grauiores Planetas Iouem atque Satur-
 num utriusque per Solidos numeros designari. Et si alibi ex nonnullorum Pythagoricorum opinio-
 ne alia interuallorum mensuras recentui, Platonicas tamen probabiliores existimo. Per hæc autē
 forsitan intelligi possunt, quæ in decimo de Republica de sphaeris obscurius inuoluuntur. Item per
 illa quæ de numerorum proportionumque uirtute tractauimus; coniectari possunt, quæ in octauo
 de Republica de cœlesti circuitu, & numeris, & proportionibus implicantur. Vbi autem in supe-
 rioribus Platonicis & Aristotelico more, Solem Lunæ proximum collocaui, ne re ab hac sen-
 tentia Prolemæi machinamenta deterrerent: Nam summus Mathematicus Geber labefecit hæc
 omnia, exquisitissimisque mensuris & instrumentis, Solem esse Lunæ proximum comprobauit.

Quomodo repleantur duplorum triplorumque numerorum interualla.
 Cap. XXXVI.

Plato postquam primam excogitauit figuram septem limites continentem, in qua duplæ atque
 triplæ rationes comprehenduntur, deinceps alteram effingi iubet figuram, adeo maiores nu-
 meros complectentem, ut ubi duplæ sesquitercia sesquialterisque repleantur, hæc quoque mediæ ses-
 quioctauis sic impleantur, ut sesquitercium spatia tonum capiant. Describamus ergo figuram
 triplam similem, sed senarium ponamus in apice, post quem longo spatio subdamus eius duplū, id est,
 duodenarium, idque spacium occupemus octonario simul & nouenario. Deinde similiter longo spa-
 tio uiginti quatuor post duodecim describamus, & in hoc ipso spa-
 tio sexdecim decemque & octo ponamus, eodem ordine inter uigin-
 ti quatuor, & quadraginta octo, uelut media triginta duo, & trigin-
 ta sex inferentes. Hactenus duplorum latus absoluius. Deinceps
 uero triplorum spacia consumemus, procul a senario secernentes
 decem & octo senarij triplum, atque inter eos nouem & duodecim
 designemus. Similiter in decem & octo, & quinquaginta quatuor
 eius triplum, uiginti septem & triginta sex, collocaui. Postremō
 a quinquaginta quatuor ad eius triplum, centū sexaginta duo, per
 gemina similiter media, scilicet octoginta unum centumque & octo
 progrediamur. Ut ergo ad primam figuræ huius duplam habitu di-
 nam reuertamur, consideremus inter sex & duodecim medietates
 duas, octo scilicet atque nouem. Et octonarium quidem inter sex & duodecim ratione harmonica se
 habere. Nam & excedit senarium, tertia senarij portione: & exceditur a duodenario, portione
 similiter duodenarij tertia. Item ad senarium sesquitercia est, sed duodenarius ad ipsum est sesqui-
 alter. Præterea differentia inter duodecim atque octo quaternarius est. Differentia uero inter octo
 atque sex binarius. Sic igitur quatuor ad duo, sicut duodecim ad sex, duplicem continent rationem.
 In his uero quæ diximus, artificij uersatur harmonicum. Comparamus quoque nouem & ad sex
 per sesquialteram, & ad duodecim per sesquiterciam qualitatem, & ad octo per sesquioctauā pro-
 portionem, quæ resonet tonum intelligentum profecto, hæc ipsa sesquioctaua duos sesquitercios collig-
 gati id est, octo ad sex, nouemque ad duodecim. Neque deest medietas his numeris Arithmetica: sicut
 dem nouenarius senarium quidem excedit ternario, & a duodenario pariter ternario superat. Si-
 militer per rationes eandem in duplis sequentibus procedamus, colligantes duplas quidem per
 sesquitercias, & sesquialteras: item sesquioctaua portione sesquitercia geminas, connectentes.
 Similiter sermē excepto tono per triplas discurrere licet. Quoniam uero sesquitercia rationes nō
 solum ex duobus tonis sunt, uerumetiam ex hemitonio, & hoc quidem minore, cui deest ad ple-
 num hemitonium particula quædam, idcirco Plato inquit, in sesquitercia portione quam
 esse respiciam. Cæterum quid nam sibi uelit in anima figura hæc per ampliores numeros explicata,
 nondum satis uidetur a Platonicis explicatum, neque nos in præsentia explicabimus: nisi forsitan dū
 plura ac saltem duo media inter extremos terminos collocat, subintelligi uelit genera rerum ele-
 mentarumque in anima, quæ opposito se inuicem modo respiciunt, qualitates duas inter se inuicem red-
 dere

FFF

congruant, rerum ordine omnino sic exigente. Quamobrem ubi aiunt speciem ignis ex pyramida si figura, & pyramidem solidam ex triangulis quatuor, & hos ex quaternario ternarioque constitui, significare uolunt proprietatem quandam in his cunctis communiter esse persimilem, & comparanda hæc inter se potius, quam componenda. Hac utique ratione figuram igni pyramidalem tribuit. Atque figuram facies habentem octo, quam nominat Octaedram. Aquæ facies habentem uiginti, quæ Icosaedram uocant. Terræ facies sex habentem, nomine Cubum atque Talum. Vniuerso denique quodæcunque facies possidentem, Et pyramidalem quidem figuram, idem conuenire uult igni, quia tenuis, & ad incisionem præ cæteris apta, ex paucioribusque triangulis constituta: ideoque omnium leuissima figurarum. Figuram uero cubicam terræ, quia solidissima atque stabilissima sit. Figuræ alias medijs elementis, quoniam ad motum atque statum inter ignem & terram medio modo se habent. Dodecaedram, quæ duodecim facies habet, congruere putat mundo, propter sphaeras duodecim, ac signa duodecim in Zodiaco. Resoluit autem solida in plana, plana uero in triangulos, præcipuè in eos qui rectanguli nominantur. Quorum unus Scalenus sit, id est scalaris, latera omnia in æqualia possidens. Alter Isosceles, id est æquicrurus, duo habens æqualia latera. Nam triangulum æquilaterum, in quo neque rectus angulus, neque linea in perpendicularum, recta sit, minus componendis planis aptum existimat. Constituit ex Scalenis pyramidalem & octaedram, Icosaedramque molem: cum pyramis ex triangulis quatuor æquilateribus constituitur, quorum quilibet in sex triangulos Scalenos diuiditur. Octaedra si gura ex octo similibus, quorum quisque in sex triangulos Scalenos similiter distribuit. Icosaedra figura ex uiginti similibus, quorum quilibet similiter in sex Scalenos euadit. Isosceles autem triangulus, figuræ cubicæ dicitur elementum. Quatuor enim Isosceles trianguli concurrentes, quadrangulum complent. Ex huiusmodi uero quadrangulis sex cubus efficitur. Denique Dodecaedram figuram mundo, ut dicebam, accommodauit, quoniam siderum formæ duodecim suspiciuntur in Zodiaco, quorum quilibet in partes triginta secatur. Similiter in figura Dodecaedra intueri licet pentagones duodecim, singillatim in triangulos æquilateros quinque diuisos, ita ut unusquisque rursum ex triangulis Scalenis conficiatur, & in omni mole Dodecaedra trecenti sexaginta reperiuntur trianguli, quod etiam Zodiaco portiones existunt. Tractat uero deinceps de moribus passionibusque elementorum. Item quo pacto distinguatur in partes, & inuicem misceantur, & quos effectus mixtione conficiant. Præterea qualis sit tum elementorum, tum mixtorum inuicem commutatio. Inter hæc de mixtis imperfectis agit, & de peractis, de liquoribus, & lapidibus, & metallis. Sed hæc ferme omnia Pythagorico more sub obliquis metaphoris inuoluuntur: apertioribus autem uerbis. Platonem auditoribus suis tradidisse putamus, & Aristotelem præ cæteris manifestius eadem literis commendasse, Horum ita omnium a libris Aristotelis de generatione, atque Meteoris interpretatio requiritur. Tractat insuper de passionibus, quæ ab elementis animalium sensibus inferuntur. De passionibus inquam, & occultis, & manifestis. De uoluptatis dolorisque speciebus. Quæ in Philebo, & nostro de Voluptate libro perspicue declarantur. Agit præterea de sensibus ipsis, eorumque obiectis. Distinguit sapores, odores & uoces atque colores.

in partes, & inuicem misceantur, & quos effectus mixtione conficiant. Præterea qualis sit tum elementorum, tum mixtorum inuicem commutatio. Inter hæc de mixtis imperfectis agit, & de peractis, de liquoribus, & lapidibus, & metallis. Sed hæc ferme omnia Pythagorico more sub obliquis metaphoris inuoluuntur: apertioribus autem uerbis. Platonem auditoribus suis tradidisse putamus, & Aristotelem præ cæteris manifestius eadem literis commendasse, Horum ita omnium a libris Aristotelis de generatione, atque Meteoris interpretatio requiritur. Tractat insuper de passionibus, quæ ab elementis animalium sensibus inferuntur. De passionibus inquam, & occultis, & manifestis. De uoluptatis dolorisque speciebus. Quæ in Philebo, & nostro de Voluptate libro perspicue declarantur. Agit præterea de sensibus ipsis, eorumque obiectis. Distinguit sapores, odores & uoces atque colores.

Iterum de homine, quantum ad animam spectat, et corpus. Cap. XLII.

Consideratione dignum est, quantum nos admoneat Plato noster, dandâ esse operam, ut nos ipsos pro uiribus cognoscamus, meminerimusque omnia in frâ Lunam fuisse nobis à Deo subiecta, ne quando ipsi contra dignitatem nostrâ inferioribus nos uicissim subijciamus. In ipso enim totius disputationis exordio decretum est de uniuerso tractari usque ad ipsam hominis generaturam. Rursus in medio disputationis cursu dijs è patre præcipitur exornare hominem, domini animalium, quem ad imaginem & similitudinem suam esse uelit, atque præesse. Deinde paucis interioris, etis redit ad hominē. Demum prope finem refertur, quod primò fuerat institutum, uidelicet de uniuerso usque ad generaturam hominis fuisse tractandum. Atque in cunctis Mosaicis more probatur, hominē in diuino hoc officio, & in primis proponi, & postremum fieri quasi finem. Ergo nunc & omittens alia repetit diuinum in hominē generando, mandatum, & in hoc absoluendo diuinorum obsequiū ministrorum, neque id quidem iniuria. Prædixerat enim solū in terris hominem iustitiam, & superos esse culturum: ut maxime rationi sit consentaneum, deos generaturam hominis diligenter excoluisse. Sed his omisis, quæ sequuntur, expediamus. Iterum de anima irrationali tractatur non à Deo proxime, sed persequentes mobilesque causas constituta, quæ rationali subiecta sit, cælestis à Deo dimissa. Irrationalem uero animam Platonici, non tam substantiale aliquid, quam accidentale quiddam esse putant, quasi rationalium uestigium animarum, in quo sensus quidē sint, sed per diuisa corporis instrumenta diuisi, atque partibiles. Sensum autem in ipsa animæ rationalis substantia ponunt communem, simplicem, impartibilem, qui non proprie accipiat illatas à corporibus passionibus, quemadmodum sensus alter, sed alterius sensus percipiat, siue potius iudicet passionibus. ratio

rationalis animæ substantiam indiuisam, & in se consistentem esse probant, neque capiti, uelut sustentaculo, commendatum, sed quasi, uel instrumento ipsius accommodatum, uel cuidam in suo genere simili comparatum. Irrationalem uero in membris quodammodo residere: & partem quidem eius audaciam & iracundiam compositæ cordi: partem uero concupiscentiæ deditam, iecori commo datam. Verum de hoc ipso iecore miram Pythagoricorum notabis opinionem, uidelicet id membrum ex certa soliditate, & clara pariter lenitate sic esse contemperatum, ut speculi modo imagines rerum accipiat facile admodum atque reddat. Profecto quemadmodum imaginatio uehementis grauidæ mulieris in sæcu tenerrimo, sæpè exprimit rei desideratæ notas: ita uehementis, siue mentis notio, siue sensus imaginatio naturæ iecoris specularem facillimè format. In hoc ipso speculo dæmones superius futurorum effingunt imagines, quoties patat profusus animo aliunde illic imagines non pinguntur. Itaque futurorum nota speculo huic infusæ in mentem profusus imaginatio nempe resultat: sed illic sæpè imaginibus alijs adeo confunduntur, ut futura portendere nequeant. Quando uidelicet uel mens prudentiæ officij occupata circa gubernanda distrahitur, uel imaginatio similibus negotijs occupatur. Vbi uero rationis imaginatio nempe uacat prudens, & continuata, & laboriosa discursio, sæpè imagines futurorum à superis in speculum nostrum profuscentes, inde in iudicium manifestè resiliunt. Verū quid nam portendant discernere illius est officium, qui ab antecedentibus, in consequentia prudenter sagaciterque discurrere consueuit. At uero discursio talis impedit uacationem, ut merito alij sint qui præuident, alij qui præuisa interpretantur, & explicant. Post hæc prosequitur materiam latissimè à medicis explicatam de humoribus complexionibusque, & mirabili humani corporis artificio. Atque elegantiam Platonem in hominis corpore describendo, adeo admiratus est Bartholomeus Fontius, noster Rhetor egregius, ut præclara oratione probauerit, neque Lactantium neque Cornelium Celsum, neque Ciceronem ipsum in re describenda ad miram Platonis eloquentiam accedere potuisse. Inter hæc præceptum religiosum considerabimus, non esse diuinis uoluntatis affirmandum, quam diuinum confirmet oraculum. Item prouidentiam in homine componendo nullam omnino aliam habuisse rationem, nisi ut contemplatione foret aptissimus. Rursus res naturales in effectibus producentis non esse proprie causas, sed diuinæ prouidentie instrumenta. Principalem namque causam singulorum in ea intelligentia sitam esse, quæ boni rationem habens, singula futuræ comoditatis gratia fabricat. Definit deinceps quid sanitas corporis sit, quid morbus. Distinguit quoque morborum, tum aliorum, tum febrium species, singulorumque rationes assignat. Quales esse potissimum rationes, quas apud Galenum Platonicum legimus existimauit, ac nuper à Georgio Cyprii insigni medico, sum in sententia confirmatus. Hic enim his diebus, cum ad me curandæ matris mee gratia frequenter accederet, meque reperiret hæc ipsa legendæ, miro quodam ordine Galeni mentem cum Platonica mente coniunxit. Post hæc autem perfectam hominis uoluntatem de se in communem corporis animæque concordiam. Quam tunc demum possideri putat, quando tam corpus, quam anima in seipsis disponuntur bene, deinde simul optimè componuntur. Optime inquam, id est, æquali quadam mensura, ut neque robur animi nimis excedat modum corporis, neque robur corporis superet animi modum. Sed antequam perfectam hanc definiat sanitatem animi morborum distinguuntur in duos, scilicet ignorantiam & insaniam. Insaniam uero duplicem esse ait. Vnam quidem occultam, quæ in continua pronaque ad insaniam affectu: ne cõsistat, puta habitum quendam ad perturbatiõnem aliquam propensissimum. Alteram uero manifestam, scilicet, quam uel qualia perturbatio supra modum adacta detegit, ut in gradu summo cupiditatis & uoluptatis timorisque, & doloris, & iræ uel uaporis humorum inclusi membris inducitur, ut attrabilis ex sanguinis, uel bilis, uel salis pituitæ adustione proueniens. Interea ubi ait, neminem sponte esse malum, sed propter naturam consuetudinemque deprauatam, intellige naturalem prouiditatem non mediocriter per oppositam consuetudinem cohiberi, ab initio potuisse: sed procliuatam illam diuturna consuetudine confirmatam, extirpati quidem omnino non posse exacta nihilominus doctrina exhortationibusque amputari. Docet post hæc colete corpus simul & animi, perpetuò quodam exercitatiois motu. Exercitatiois inquam moderatæ, motu inquam proprio, & ad bonum proprium ritè directo: quo utrunque exercitatum, atque nutritum tantum uirum consequatur, ut alteri non succumbat. Optat quidem Plato corpus animo cedere, sed non ita succumbere, ut motus animi sustinere non possit. Optat corpus ualidum, atque firmum, sed sub animo longè ualidior. Mox quantum exercitatioem laudet, attende: quantum temerarium pharmacorum utiuperet usum. Proinde quemadmodum tam corpus, quam animam proprijs exercere, & confirmare motibus iusserat, sic tres animæ uires, id est rationalem, animosam, cupidam, suis quamlibet motibus præcipit conseruare: Veruntamen rationalem alimentis frequentioribus enutrire, ne cæteris succumbere compellatur. Ait intellectum homini pro dæmonie datum, scilicet in tirio. Alterum enim dæmonem habet externum. Item rectum corporis habitum quasi cælesti tributum. Rursus enim qui uires irracionales supra modum nutrit, mortalè euadere, quasi doceat quomodo accipiendum sit, ubi ait, hominem fieri brutum, id est, bruto persimilem. Addit eum qui præcipuè alicuius mentem, sic immortalè fieri, ut immortalitatis nulla pars desit. Imperfecta enim immortalitas est, quo motum agit perpetuum: perfecta uero, quæ manet: qualis utique est in eo, qui sola iam intelli-

gentia uiuit, eadēq; ex homine dæmon. Ex quo intelligitur etiā, quando ait hominem effici brutum, id non proprie, sed quadam similitudine dici. Præterea ex eo quod subdit, feminas ortas ex masculis, si placet, obscure nobis referat Mosaicum illud: Euam ex uiro fuisse productam. At uerò gradus brutorum omnes paulatim ex grauiori rationalis animæ lapsu multiplicari, intellige animam nostram ob quandam liberi motus infinitatem, posse & intra se in brutorum omnium affectus habitusq; prorurere, & extra se supplicij loco inter similia bruta, uel brutorū loca diuino quodam transferri iudicio. Item omnes inferiorum uiuentium dotes in hominis anima, tanquā perfectissima contineri: atque brutorum animas in ipso rerum generationisq; ordine ad nostram referri, quasi finem. Si hūc in modum progressionem animæ rationalis in altas, atq; uicissim in hanc aliarum regressionem acceperis forsā a Platónico sensu non aberrabis. Ipse enim hic sub persona Pythagorica loquens, fabulam opportune confingit Pythagoricarum similem fabularum. Atque ne hæc quasi sub historica ueritate forsā admitteremus, non aliter quā Poëtę soleār animalium transformationes adducit. Atque Timæus Locrus in Lib. de Mūdo fabulosa hæc esse facetur. Hęc igitur sic accipito: Timæusq; librum eo sine concludito, qui doceat nos, Deum ante omnia colere, qui bona omnia sola benignitate prouidentia procreauit. De creauerunt magnanima Laurenti breuiora hic, quemadmodum argumentum decere uidebatur, asserre, multaq; amplioribus commentarijs, quæ in Timæuro iam designauimus, referuare. Sed Philippus Valor Platonicam studiosissimus, penes quem uniuerso Platónico operi in agro Matano, extremam manum imposui, plura me hic cogit effundere. Philippus Valor ualorise uirtutis generosissimus hæres. Cui ego plurimum debere me fateor, tum quia Platonica egregiaq; omnia magno opere colit, tum quia singulari amore, erga te tuosq; omnes afficitur.

APPENDIX COMMENTARIORVM IN TIMÆUM PLATONIS, QUÆ DISTINCTIONES & SUMMAS CAPITUM COMPLECTITUR.

Repetitio de Republica. Cap. I.

NVS, duo, tres, &c.] Socrates repetit, quæ in hesternā disputatione dixerat de Republica.

Commendatio de antiquissima Republica. Cap. II.

Avdite deinceps, &c.] Socrates operat Rempub. uerbis dispositā, aliquādo uiuam, agentēq; pspicere. Critias accingitur ad historiam Reipub. quodā similib referēda. De Athenis Aegyptiorum ante diluuium, atq; de diluuijs. Cap. III.

Refert loqueris, &c.] Ante Athenas Græcas tunc florētes, fuit Aegyptia quadam Athenas: ubi Solon antiquam historiam accepit de rebus ante diluuium gestis. Nota illuuiōnes, & incendia mundi, & antiquas ante illuuiōnem Athenas.

De Græcis ante diluuium Athenis. Cap. IIII.

Tunc admiratum, &c.] Athenæ ante diluuium, Græcę conditæ fuerunt annis mille ante Athenas Aegyptias: Illinc ad Solonem nouem annorum millia. Mira Atheniensium gesta contra Atlanticos ante diluuium.

Athene ante diluuium due. Cap. V.

Hæc δ Socrates, &c.] Respub. a Platone descripta, reuera fuit apud Antiquos Athenienses & Græcos, & Aegyptios ante diluuium. Timæus superius inuocatis, ad disputandum de mundo se confert.

De origine mundi. Cap. VI.

Principio, &c.] Mūds quoniam in fluxu uersatur, dependet ab alio principio, quod sit immobile, & quia pulcherrimus est, fit ab optimo quodam intellectu ad exemplar æternum.

De exemplari mundi causa. Cap. VII.

Rationē uerò, &c.] Hic mundus est imago semp flūes exemplaris intellectusq; semp stabilis & æterni. Rationes de Reb. quidē æternis stabiles sunt, de reb. aut mobilibus sunt mutabiles.

De causa mundi efficienter exemplari, finali. Cap. VIII.

Dicamus igitur, &c.] Intellectus optimus bonitatis gratia primā mundi molē alioquin temere iactabundā pulcherrimō ad sui similitudinem disposuit ordine, uitāq; & mente donauit.

Mundus est animal uniuersum. Cap. IX.

Hoc posito, &c.] Mundus est animal unum sensibile. animal cuncta sensibilia continens, effectum ad similitudinē animalis unius intelligibilis uiuentia cuncta intelligibilia continentis.

Conciliatio elementorum. Cap. X.

Quoniam uerò, &c.] Ignis, ac terra, quia per solidā, id est per trinā, abolutamq; distantiam inter se discrepant, duobus saltem medijs elementis, quibus conciliarentur indigerunt.

Mundus

Mundus indissolubilis. Cap. XI.

Propterea, &c.] Mundana compositio nunquam dissoluenda uidetur, tum quia concordia partium proportione perfecte conflata est, tum quia ex totis perfectisq; corporibus est confecta, nihilq; corporeum extra relictum.

Cur figura mundi est motio circularis. Cap. XII.

Cui & figuram, &c.] Figura sphaerica mundo fuit accommodatissima, quia capacissima, æqualissima, absolutissima. Factus est mundus & intus sibi concors, & nihil extra desiderans, atque ad imaginem intelligentiæ semper in eodem similiter se reuoluentis.

Anima mundi prior corpore, & ubiq;. Cap. XIII.

Animam autem, &c.] Animam mundi Deus a medio mundi, id est, a media rerum specie & a centro, & a Luna, & a sole diffudit per uniuersum, priorem corpore, tum gradu uirtutis, tum originis ordine. Quoniam uidelicet corpus dependet ab anima. Licet hoc mundi medium geminum præcipue cogitare, Lunam uidelicet atque Solem. Hæc quidem in generabilium, generabiliumq; media est utriusq; naturę quodammodo particeps. Hic autem medius inter quinaris duos incidit. Super hunc enim Venus, Mercurius, Mars, Iupiter, & Saturnus: sub hoc Luna, quæ tam elementalis, & quatuor elementa. Si modo supremus aer, motu, & lumine cœli feruens dicitur ignis. Superior ille quinaris ad perficiendas rerum formas pertinet, inferior ad materias. Sol pertinet ad utraq; Est autem Sol terrę propinquior, quā firmamento, quoniam terrena Solari fauore magis quā cœlestia indigent. A Luna igitur atq; sole anima materialia, formalisq; dona percuncta diffundit. Rationes autem dispositionis, qualitatumq; Planetarum attulimus in commentarijs in Platōinum, ubi de cœlestibus agit.

Compositio anime. Cap. XIII.

Ex his, &c.] Anima cōposita est ex natura indiuidua imobilisq;, itē ex natura diuidua mobilisq;, atq; media essentia, cunctis in unā specie perfecte conciliatis, musica uidelicet proportione.

Figura anime. Cap. XV.

Iam uerò, &c.] Anima cœli sic fermē in suis quibusdam partibus spiritalibus disposita est, sicut in suis cœlum, quod est eius imago. Hoc autem duos habet axes in formā huiusmodi. X. Se intersecantes, directosq; ad quatuor polos. Quorum duo sunt firmamenti, duo orbis reliquorum. Mōuentur autem hi aliter quā firmamentum. Inter hos uerò Sol, Venus, Mercurius, inter se fermē mōuentur æqualiter. Inter septem Planetarū orbis sex diuisiones sunt. Sicut in figura anime supra descripta inter septem limites naturales interualla sex existūt. Item sicut in illa figura tres sunt proportionēs duplæ, tres uerò triplæ, sic in anima, & in orbibus. Hinc dictum est, tria esse utriusq;, id est, tam in ratione dupla, quā in tripla, esse interualla tria.

Corpus reuoluitur in anima. Cap. XVI.

Postquam igitur, &c.] Summus, & omnino stabilis intellectus animam mundi mobilisq; optimam procreauit. In huius gremio corpus mundi produxit animam contentancum, atq; ad orbicularem anime motionem orbiculariter reuolutum.

Genera, cognitiones, orbis in anima. Cap. XVII.

Quoniam igitur, &c.] Anima quoniam ex omnium generibus harmonice cōflata est, & conuertitur in seipsam, facile quælibet incidentia iudicat, formas eorū in se prorsus agnoscens. Orbis identitatis in anima est intellectus, alteritatis imaginatio. Ex utriusq; permixtus ratio hæcrite ad imaginationem conuersa, opinioem procreat atq; fidē, ad intellectum uerò scientiam. Actus in diuiduas essentias consideret, siue diuiduas utrobisq; cognoscit. quo conueniant aut differant. Quæ ue sint qualitates, & habitudines mutæ, uel actiones.

Motus, status, tempus, eternitas. Cap. XVIII.

Cum igitur, &c.] Penes mundum intelligibilem in unitate status ipse consistit. In statu existit æternitas. in mundo sensibili multiplicatam eius, motus sequitur, motū uerò tempus æternitatis imago. In æternitate tria præcipue cogitamus, unicum actum, stabilitatē, infinitatem simul totam. Tempus igitur singulare illud unum, continuitate, & suo quodā uo iugiter repetitio statum illum restitutione, infinitatem simul totā infinitate sua per uices explicata pro uoluntatis æmutatur. Delectari uerò Deum opere suo, significare uidetur, ipsum facillimo quodam uoluntatis actum mundum ad sui similitudinem effecisse. Eiq; tam impense, quā facile prouidere. Neq; necessarium Plato putat, cœlum ac tempus semper fuisse, uel fore. sed quamdiu alterum est, esse simul & alterum: Sicut enim mundo, necessaria est dimensio trina, & figura sphaerica, ita motus in orbem temporalis quadam dimensioe productus.

Distinctio temporis, Planetarum motus. Cap. XIX.

Hæc ratione, &c.] Tempus sequitur quidē mobilis primi motum: distinguitur autē ad motum Planetarum, qui a firmamento mouentur, ab ortu ad occasum, ipsi interim ab occasu ad ortum, nam propria reuoluti, sinuosa quadam obliquitate uelut in spiram, dum sub obliquo Zodiaco uariē peruagantes, nunc ad meridiem, nunc, ad septentrionem uerūt, modo progredientes, modo regredientes, aliās item distantes a terra, aliās autē propinquiores. Nec inuria tanquam medij, inter motum elementorum rectum, motumq; firmamenti solummodo circularem, motum fortis

sunt medium, id est obliquum, non nihil recti cum circulo permiscerent. Qui inter hos breuiori sphaera feruntur, citius reuertuntur ad idem, tardius autem qui ampliore. Qui ergo citius unde discescerant reuertuntur, alios ad reditum tardiores assequuntur, atque praetereunt, atque ita comprehendunt, ut manifestius Luna Saturnum. Et id quidem faciunt eo progressu quo reuoluuntur ad ortum. Si quis autem solum sphaerarum motum uideat ad occasum, quem per firmamentum agunt, alterum uero, id est, proprium, ne suspicetur quidem, cernat in super mane Lunam in Oriente cum Saturno coniunctam, uespere uero Saturnum occasum propinquorem, sed Lunam ab occasu remotiorem, putabit forsitan hoc cursu diurno Saturnum praeterisse Lunam, quia uidelicet uelocius se reuoluit. Neque tamen ita contigit. Non enim Saturnus uersus occasum cursu superauit Lunam, sed Luna proprio uersus ortum motu Saturnum cito praeterijt. Ideo comprehendi uisa est a Saturno, dum hunc ipsa comprehendere. Sol, Mercurius, Venus equali ferme tempore cursum peragunt. Quoniam uero alij horum altius uelocius, tardius uel moventur, euenit ut hic illum modo assequatur atque praetereat, modo cursu uicissim exuperetur. Potentia Veneris, & Mercurij dicitur contraria Soli, quia opposito ad illum motu quandoque moventur, progredientes, uicissimque regredientes. Sol quidem occulta prodirit, illi uero contra. Praeterea Solis potentiam alioquin cum rebus incomparabilem, ipsi comparabiles moderantur, comparabilem quae efficiunt. Venus enim conciliationis, & amicitiae. Mercurius quoque proportionis, & commixtionis est author.

Planetarum dispositio, annus magnus. Cap. XX.

VT autem, &c.] Praecipuus temporum declarator est Sol. Et motuum Planetarum cōter mensura. Hic toti caelo, stellisque infundit lumen, scilicet oculis manifestum. Habent enim hęc natiuum quoque lumen, sed nobis occultum. Luna merito proxima est elementis, generationis mater, proportionem cum his habens, non mediocrem mutabileque non nihil. Sol proportionem ad hęc non habens, interiecta Luna conciliatur. Merito hęc generationis pater est generationis matri propinquus. Primus calor humori primo, illuminator illuminato. Lunam Aristoteles Solem alterum uocat atque minorem: Sol per lunarem humorem generationes inchoat, per Venereum generabilem formas absoluit. Opportune tantus calor inter tantos humores est medius. Per Mercurium mox praefectum Veneri tanquam proportionis commixtionisque, fabrum formas mutuo formis, restque rebus rite commiscet. Per Martem mixtis ad motus efficaciam exhibet, super uacuosque humores expellit. Per Iouem motus in super uitaes adhibens, quae cunctae moventur, iuste dirigit, atque distribuit. Per Saturnum & motibus perseverantiam, & motis firmitatem praestat, per firmamentum hęc omnia complet. Per se largitur, sensum intimum pariter, & externum. Ad uersatilem uero intimi sensus motum, Mercurium adhibet adiutorem, sed ad intelligentiam confirmandam Saturnum habet comitem. Annus a diluio magnus explebitur, quando peractis stellarum circuitibus, tam circa centrum mundi, quam circa suum stellae simul omnes qua parte caelestis longitudinis, latitudinis, profunditatis tunc fuerunt, ad eandem pariter reuertentur. Hunc multi annorum solarium quindecim millibus. Alij aliter mentiuntur.

Quatuor animalium genera. Cap. XXI.

IAm uero, &c.] Genera animalium in hoc mundo praescripta sunt in ipsis primae uitae mentis quae ideis. Stellae sunt dii caelestes ex igne caelesti plurimum constituti, ex aere quoque, & aqua, terraeque caelesti. Stellae, quae dicuntur fixae positae sunt in firmamento, eiusque uniformi circuitu. Quo reuertitur intelligentia, hęc simul atque Planetae, & horum pedisse qua caelestia numina, caelestes dii uocantur. Per animalia uero aëria significantur daemones, sed per aquatica, & terrena, cum animalia hęc, cum daemones animalium eiusmodi curatores.

Septem in caelo motus, dispositio stellarum, atque terrae. Cap. XXII.

Dedit autem, &c.] Septem sunt in caelo motus, circularis, ante, retro, sursum, deorsum, ante, deorsum, & sinistram. Sphaerae solum habent circuitum. Stellae in firmamento circuitum quidem habent circa suum centrum, sed imitantes firmamentum, occasum uersus, ita fixo centro uoluntur. Dicuntur etiam ad anteriora moueri quoniam trahuntur a sphaera. Reliquos quinque motus non habent. Planetae uero habent omnes, nam & in suo centro uoluntur, sed ad similitudinem sphaerae suae in hoc centro uersus ortum. Praeterea ante, retro, sursum, deorsum, ad dextram sinistram uertuntur: Sed praecedentes ad ortum tanquam naturalem dicuntur ante procedere. Quaelibet stella per ipsum in suo centro circuitum imitatur actionem animae suae, circa mentem suam, per tractum uero sphaerae actionem eiusdem circa mentem superiorem. Et quemadmodum de eisdem semper eadem cogitant, ita eodem semper tenore uoluntur. Unifermis quidem in motibus firmamenti rebus inferioribus unionem & perseverantiam tribuit. Multiplicis uero & oppositi Planetarum motus ad multiplicia, & opposita procreanda, commiscenda, regenda conducunt. Axis mundi uidetur quasi polus, hinc illuc usque porrectus, per centrum quoque tractus quasi polus: Circa hunc compacta terra est, huic adest anima corpus suum caeleste uiuificans, per hoc quoque terrenum, uim huius animalium quidem

quidem appellant Cererem, intellectualem uero Vestam, haec antiquissima est particularium numerum, daemones quoque in terra caeteras prouincias fortitorum. Terra quasi totus est mundus: In huius enim uisceribus aquae, aëria, ignea, flumina comprehenduntur: Atque ita dominatur in sphaera, sicut in caelestibus ignis. Terreni numinis auctoritatem declarant caelestia, dum circa hunc cardinem reuoluuntur. Et quoniam status praecedit motum, terra tanquam stabilitas & unum aliquid ex primis mundi membris, antiquior uidetur etiam stellis tanquam mobilibus, ac post primas mundi partes adiunctis. Caelestes uel ita concurrunt, ut simul exoriantur, uel quasi ad perpendicularum coniungantur. Atque ita non nunquam sibi obstantes nos latent: Quandoque procedunt, uel retro cedunt: Item sub sole uel aliter latent, cum mox apparent, multa portendunt: Significant uero multas stellae, quae ipsae non prorsus efficiunt: Aegyptij stellarum nomine aliquot annis non uisam ueretur, similiter Selechin, Canicula Orionis interpositis temporibus apparent.

Deorum, demonumque Genealogia. Cap. XXIII.

CAeterorum, &c.] Post deos in caelo uisibiles, sunt inuisibiles dii, daemonesque in caelo atque sub caelo, ignoti quidem alijs, noti uero priscis quibusdam diuinitus inspiratis. Qui uero nunc opifici mundi ad mortalium animalium generationem gubernationemque proprie ministraturus sunt, dii sunt daemonesque sub Luna. Diij quidem intellectualem, & uniuersalem magis prouidentiam habent: Daemones autem animalem particularemque potius sortiti sunt auram: Vtrique per aërem summum, mediumque, & imum, pro dignitate sunt distributi, opificis quidem mundani filij sunt naturales, inter se autem adoptiu: Qui enim praesunt alijs sunt, quasi parentes, sicut & theologi. Phœbe quidem filij Phœbe dicuntur: Mercuriales uero Mercurij. Diij daemonesque sub Luna caeli terraeque filij nuncupantur. Quoniam a diuinitate caeli, atque terrae sub caelo dominantis, quasi filij a parentibus, illustrantur atque ducuntur. Virtus in opifice mundi excellenter cuncta comprehendens, atque mouens caelum dicitur, firmitas uero terra: Hoc caelo, hac terra dii, daemonesque sunt progeniti, omnes utriusque participes. Per hęc nacti quoque sunt fecunditatem ad motum, rationesque distinctionis in motibus: Illa quidem Oceanus appellatur, hęc uero Tethys. Per hęc habent seminariam rationem quasi phorcyn: Specialis quoque rationum eiusmodi distinctionem, quasi Saturnum: Harum denique productionem quasi Rheam. Sub Luna sunt corpora, naturae animae, intellectu, Saturnus regit intelligentias, Rhea animas, Iupiter naturas, Phorcys corpora, Iuno motus corporum. Eiusmodi nomina uarias in numeribus uires, potius quam substantiarum diuersitatem significare uidentur. Est eiusmodi numina probauimus alibi: Quia sicut in prima, & ultima sphaera mundi rationalia sunt animalia, ita pro natura sua sunt in medijs: Per hęc superi mortalesque ualde distantes conciliantur, reguntur mutabilia, foruita diriguntur.

Diij, daemonesque deorum in generatione ministri. Cap. XXIII.

Postquam orti, &c.] Quamuis omne compositum sit solubile, praesertim ubi multitudo superat unitatem, tamen ubi unitas superat multitudinem diuina uoluntas conseruat indissolucum: Quae quicquid proxima facit immortalitatem donat: per deos autem daemonesque mortalia quidem generat animalia: Anima uero rationalem solus ipse demittit ab alto. Diij daemonesque sub Luna si apparent, quando uolunt. Corpora quidem semper habere, sed tenuissima, apparent uero, quando uel corpus suum lumenque condensant, uel radios oculorum nostrorum aut uirtute terminant, aut non densitate, sed potestate reflectunt, uel imaginatione naturam intus sibi conformant, uel aërem circumfusum illustrant, atque figurant. Fortē uero nec alienum fuerit a Platone dicere aliquem caelestium nonnunquam apparere, quasi nouum sydus miranda portendens. Daemones quidem generationis sub Luna rectores ultra caelestia corpora sibi propria habent, in super aëria pura, utraque sempiterna, beneficique sunt, atque diuini: Sub his autem sunt daemones ex aëre in super mixte corpus habentes, quasi iam humani, corpore quoque solubiles, sed ualde longaeui, hi nonnunquam apparentes fallunt, primi uero non fallunt. Inter daemones aëris mixti cultores, theologia gentium, & Platonica secta daemones quosdam brutos, uel quasi brutos, annumerant: Imaginatione acerrimos, uiribusque ualidos. Fortē enim sicut in terra duplex animal est, rationale scilicet atque brutum sic in aqua geminum esse putant: Vbi numina quaedam aquatica Orpheus, & poëtae canunt. Similiter & in aëre mixto praeter daemones ratione uiuentes, probabile iudicauerunt esse daemones quasi brutos, utentes uidelicet praetentati quodam imaginatione, quam plurimum: qua & imaginationes naturas sepe moueat sicut corpore corpora: Si ita res se habeat, ad horum numerum referemus eos, qui non serio nobiscum agunt, sed praestigij atque ludis pueros, & phantasticos occupant, & puerilia tentant, phantasmate terrent. Pondera mouent. In obscuris habitant plurimum, inter fordes eiusmodi daemones hoc anno Milleesimo quadringentesimo, nonagesimo tertio, Octobris Mense in uetustissima, & caduca, & obscura quadam Galileae familiae domo deprehendi Florentiae, duos iam menses domesticos infestantē, quae pluribus argumētis esse, quasi brutum Saturnumque iudicauit, daemones uero mutuum spiritumque immundum. Iussi igitur post orationes sacras quae expiationes, mundari fordibus domum totam, Electis odoribus saepe affici, dealbari, illuminari, ornari, ne domus ulterius foret habitaculum immundo spiritui consentaneum: Id quae primum fieri quo die sol ad sextilem peruenit

Iouis aspectum: Nam deprehenderam dæmonem cepisse uexare familiam Augusto superior, quo die, qua hora apponebatur Ioui Saturnus. His igitur obseruatis, disputauit Iubito Saturnus & sordidus ille dæmon, cui uidelicet munda, & Iouialia displicerent, Anno sequenti mense Decembri similis huic dæmon è Iaribus Francisci cuiusdam tutoris nostri, obseruationibus fermè similibus à nobis institutus diuinitus est expulsus. Non enim homines hæc efficere sine Deo possunt. Historia quidem uera est, rationem uero tantæ rei quomodocumque quis uelit accipiat, dum modo nunquam à theologiæ ueritate dissentiat, sed dæmonibus inferioribus sine brutis, redæmus ad primos aeris puri autores. Hi namque dæmones apud Platonem in animalium mortalium generatione & reguntur à dijs, & interim utuntur particularibus naturis, uirtutibusque celestibus in se insita, ut instrumentis opifex mundi rationalem animam à se creatam celestibus cuidam adhibita corpori, quasi uehiculo ministris oportune tradit, ut ipsi corpus elementale, primo quidem subtilius, deinde crassius cum competenti uita subiungant. Animam rationalem esse diuinam per tria declarat, per imperium eius in corpus: per iustitiam atque leges, per religionem contemplationemque diuinorum: Vitam uero mortalem unā cum corpore his subnectendam mandat. Anima sanè data diuinitus & rationalis est, & pariter immortalis. Vita uero diuinitus per hæc inuisibile uehiculo irrationalis quidem est, sed immortalis. Vita denique à ministris Dei per hanc diffusa in corpus elementale cum subtile, cum crassum, irrationalis iam est, atque mortalis, siue disperdatur, siue resoluatur in uitam unde processerat. In anima rursus rationalem sensus est impassibilis atque unus in quo omnes: In uita uehiculi sensus unus similiter, sed affectione passiuus: In qua uita corporis crassioris sensus iam per instrumenta diuiditur, atque patitur: Esse uero irrationalem illam uehiculi uitam unā cum ipso sempiternam, Plato declarat, quotiens ait, animas & è celo perturbationibus quibusdam ad ista descendere, & apud inferos à perturbationibus expurgari uehicularibus migrare. Anima quando solo utitur celesti uehiculo, uitam prouidentiamque uniuersalissimam habet: quando insuper aërio, minus uniuersalem: Vbi etiam terreno particularem.

Creatio distinctioque particularium animarum.

Cap. XXV.

Hæc fatus &c.] Deus ex eadem principiorum mixtura, qua mundi animam, nostras etiā procreauit, æthereis inuoluit corporibus, alias alijs altris accommodauit. Quæ in terris sensuū perturbationibus amputant, ad stellam suam reuolant: Quæ feris in perturbationibus superant, habitu quodam quasi bruto pererrant. Donec mente perturbationibus exuperante purgata reuertatur ad stellam: Sed hæc alius repetamus. Cū omnes animæ rationales ex communibus rerū generibus, item ex proprijs cuiusdam uiribus formulisque harmonicè componantur, nimirum animarum inter se differentia inde fumuntur, quod elementa eiusmodi in alijs præstantiora sunt, quam in alijs. Item quod absolutius in alijs, quam in alijs copulantur: Rursus quoniā unitas, terminus, identitas, status, gradatim in sequentibus minuuntur, gradibusque partibus in terris opposita crescunt, scilicet multitudine, infinitudineque, & diuersas, atque motus, atque ita per descensum uarios gradus conficiunt animarum: Quamobrem aliæ quidem animæ diuine sunt, ut spherarum, stellarumque animæ: Aliæ semper diuina sequentes, ut deorum, siue dæmonum, in omnibus mundi spheris uniuersaliter prouidentium: Aliæ non æque semper diuina sequuntur, sed quandoque à superiore ad inferiorem contemplationis gradum generationi pro uisura descendunt, nequaquam inde contaminandæ: Aliæ quodammodo contaminabiles inde labuntur, sed leuiter quidem, ideoque breui in generatione mansuræ: Aliæ grauius inquinabiles, idcirco tardius ad celestia reuersuræ. Sunt & differentes in animabus rationalibus intelligentiæ gradus: Cum enim omnes inter duo extrema mediæ sint, scilicet inter puros intellectus, qui cuncta semper simul intelligunt, atque inter bruta, quæ nihil merito cunctæ intellectuali quadam ratione percurrunt: sed animæ primæ quam plurima uno quodam rationis intuitu complectuntur: Secundæ aliquantò pauciora, similiterque deinceps pauciora usque ad dæmonicas illas, quæ uno quodam intuitu unicum intuentur, sed rationalem intelligentiam semper ordine certo continuant. Postremæ inter rationales sunt animæ, quæ non modo unum consequuntur: Sed etiam quandoque intelligentiam intermittunt, aut ualde remittunt. Contingunt præterea inter animas differentia, quatenus aliæ alijs ab opifice statim ab initio accommodatæ sunt stellis, id est, ipsæ quidem animæ animabus stellarum, earum quoque uehicularum corporibus & motus earundem: Pares quidem stellis numero, non quoniam una uniuersæ semper sequentes gradus, uirtus quidem minuitur singularitatem, sed compensando summatim numerus augetur. Pars igitur numero, quia quod stellæ, totidem sunt rationalium species animarum, dæmonicarum, atque particularium. Sed in specie, qualibet particularium plures, quam in dæmonica forte. Et cunctæ per quilibet spheram deinceps stellæ illius, & proprietate præditæ, & appellatione cognominatæ: atque insuper inter se proprietate tam uariæ, quod sunt in eadem stella uirtutes. Dicuntur & stellis pares numero factæ. Id est, proportionem numero similes: Nam ex eisdem proportionis harmoniæ speciebus constatæ sunt omnes. Stellæ autem hic intelliguntur non solum conspicuas, sed etiam non conspicuas in celo pariter, & sub celo: Omnes enim ubique mundi rectores: occulta nobis habet corpora, celestia, rotunda, lucida: Animas quoque nostras, simili quodam corpore præditas, stellis similes,

similes, in decimo de Republica narrat: Quomodo uero Deus celeste uehiculum animæ dedit, nullam è celo detraxit portionem, ad hoc inde constitutum, sed id seorsum ei proprium procreauit, cum ipsa pariter sempiternum. Ut in mortali anima mortali corpori per immortale corpus copularetur: per celeste inquam, immortale, proximè aërio tanquam similiore celo, mortali quidem sed ualde longæuo. Per hoc terreno breuioris æui. Anima per suam quidem essentiam est super fatum, id est, super seriem naturalem mobilium causarum: Sed per celeste uehiculum in fatu, per reliqua iam sub fato: Animæ quidem & si in generatione labuntur, semper tamen naturalem suæ stellæ proprietatem quoquo modo conseruant: Quæ uero dicuntur in terram spargi, terrenis post celestia sunt accommodatæ: nimirum: Particulares animas, quæ non facile possunt contemplatione simul exactam, & prouidentia, generationisque officia conseruare, uicissim utrumque facturas existimant, sed diuinitus primū: Has omnes in anno magno semel saltem ad ista descendere, alioquin nunquam ulterius descensuras, alias uero alijs ad hæc sæpius se conferre, sæpius quidem, quæ proprio iure libero que motu libentius abutuntur, & inferioribus sunt commendatæ patronis: Rariis autem, quæ natura stabiliiores sunt sublimioribusque stellis atque numeribus dedicatæ, ad contemplationem maximè pertinentibus: Putant animas quoque multas humanis sublimiores celestis perfectas in aërem in animalia illic euadere, diuertuntur quam nos felicitasque uiuentia ad suas similiter stellæ denique reuersura. Citius autem ad eandem stellam, quam ad idem intelligibile ad eundemque omnino contemplationis beatæ gradum nostræ animæ reuertuntur: Vbi uero ad corpora nostra prolapsæ, deinde in bruta transire dicuntur. Proclus exponit, rationalem animam nunquam fieri corporis bruti uitam, sed per compassionem quandam quodammodo ad bruti animam alligari desuper aduectam, ita forte sicut solemus dicere. Dæmones nostris non corporibus quidem proprie, sed imaginationibus, per imaginationes suas miris se modis insinuare: Merito uero reprobatur bruti figuram ex natura rationalis animæ coalescere. Quemadmodum nec ex naturis aliorum animalium arborum, animantes alia uel arbores coalescunt. Natura denique uegetalis humana ad humanam rationalemque duntaxat speciem figuramque tendit: Nec ex morum mutationibus permutat: figuram in terris seruitura animæ per naturam propriam rationalem, sola est quæ temperata, & erecta linguam manumque habet rationis interpretem, & ministram: Ad alienam in terris figuram inclinatio nulla imaginationi, uel naturæ succurrit, alioquin sibi frustra uiueret rationalis anima, nec officij, nec potentia locum habens.

Quomodo animæ stellis distribuuntur, deinde in terra ligantur. Cap. XXVI.

Quæ cum illis, &c.] Deus postquam animas in firmamento stellis accommodauit, certis subinde temporibus distribuit per planetas: Vnde quandoque labantur in elementa, ubi dijs reliqui corpus animis elementale contemperant. Atque inter hoc & illas irrationalem uitam inferant, quasi uinculum.

Quomodo dæmones animas corporibus alligant. Cap. XXVII.

Atque his quidem, &c.] Quia Deus in suo statu permanet prouidendo, ministri eius ordine certo procedunt. Animæ diuinitus acceptæ, corpus spiritumque ineffabili ratione temperatissimum adhibent, sed in huius mole regenda circuitus animæ, id est, intellectus, & ratio impediuntur, quatenus anima non conuertitur in se ipsam: sæpeque dum sensus pedes animæ dominantur, animus peruersa figura deiecto in terram capite, id est, ratione, pererrat. Vbi dicitur corpus nostrum crebris occultis clauis nodisue conflatum, intellige tenuiores partes crassioribus infusas per distributionem in minima quæque, absolutissima quadam conflatione: Ut animæ celestis præparetur corpus celestis quadam similitudine temperatum: Proclus exponit animam irrationalem unā cum corpore fieri. Rationalem uero corpus ingredi, neque priusquam factus sit instrumentis omnibus, penitus absolutus, prope modum ad processum, perfectis uidelicet organis sublimi animæ seruiturus: Proinde anima corpusque inuicem ita iungitur, ut alterum neque superet omnino, neque contineat alterum: Quia nec anima naturam corpoream transmutat in aliam, neque corpus naturam animæ perdit: Neque contineat anima corpus quo minus suat. Neque hoc illam quo minus quandoque resurgat. Rursus continet anima corpus, ne subito diffluat. Corpus animam continet, ne intelligat expedire: Hoc illam in quadam fere deorsum, hæc illud sursum.

Perturbatio et impedimentum animæ in corpore. Cap. XXVIII.

Cum uero, &c.] Anima ueniens in corpus multum diuque turbatur: Quoniam à gradu quodam ualde lucido, ad tenebrosissimum longe que dissimilem repente descendit in corpus, ab ipsa nimium alienum: A tranquillâ uigilia in somnum multiplicibus eam somnijs agitantem. Quæ quidem & nutritionis augmenti que necessitate, & fluxu, refluxuque materie, & sensuum passionibus assidue incitantur & concitant, interim nouitate rerum admirationem stupidam diuitius afferente. Hinc & peruersus concreuit habitus, rationem ipsam etiam postquam, quasi experrecta fuerit in longum impediturum: Affectio à diuinis tam aliena, tam infelix utroque circuitus animæ tangit: Profecto quæ sunt à materijs separata, tantum à materialibus diuersa sunt, ut quæ uirtus animæ proportionem habet ad illa, nequeat ad hæc habere. Duæ igitur ad ipsa duo iudicanda sunt uirtus: Ad separata quidem ratio intellectualis, siue intelligentiæ scientiam procreans: Ad

creans: Ad materialia uero ratio quædam imaginis, quasi pedissequa sensuum mater opinionum hi duo circuitus appellantur, ille quidem identitatis, hic uero diuersitatis, ille rursus calamitate corporea impediri dicitur, uel ligari, uel detineri, hic uero distrahi: Ille siquidem ad immaterialia pertinens, in hac uita materialibus profus addicta, plurimum ab officio uacat: Itaque dicitur detineri ne agat, sed non distrahi, ut aberret: Alter uero per fallas opiniones distrahi. Possimus enim opinari non recte. Scire autem non recte nequimus. Quoniam igitur & imaginationes perturbatæ, & hinc opiniones falsæ & utrinque peruersi mores exoriuntur. Dicitur est circuitus animæ a sua figura profusione, & detorqueri. Hinc intellige harmoniam animæ non illam, quæ in substantia est penitus insolubilis, sed illam, quæ in actionibus desideratur, offendi: Item affectiones corporis immoderatas quidem impedire, rationales animæ discursiones posse, moderatas autem duntaxat non impedire. Neque tamen efficere: Nam corporis tumultu sedato deinceps ad intelligentiam opus est disciplina quadam eruditionis gradibus processura: Proinde sicut in somno sic in infantia intenditur plurimum imaginatio sequens affectiones & obsequia, & ministeria corporis. Intenditur & necessarium uegetationis opus ab intelligentia remouissimum. Hinc actus intelligentiæ, rationisque multum demique remittitur, cessantibus tandem tantis perturbatibus causis, intenditur uicissim recta intelligentiæ rationisque discussio, præsertim accedente interim disciplina: Sin autem peruersus habitus ad finem usque perseuerauerit animus & claudus, & mancus cognominatur, quia solo graditur sensu, ratione posthabita: Mancus quoniam non utitur intelligentiæ pennis. Migrare uero ad infernum, id est, ad locum inuisibilem, est in aëre suspendi, quasi purgatorio quodam. Hic transitus in bestias posthabetur.

Principatus capitis et contemplatio. Cap. XXIX.

Sed hæc quidem, &c.] Si consideret homo, qua ratione est factus, ad contemplandum caput, in quo uiget spiritus animalis, instrumentum contemplationis, est principale membrum ac ferretus homo, cætera membra tanquam ministra capiti sunt adiuncta. Caput coelo simile, rationifer uisus, duos habenti circuitus reuolutionum cœlestium similes: Instrumenta uaria faciei sensibus rationisque seruiunt: Cætera caput sustinent, uehunt, huc coequant, apprehendunt, gradiuntur. Homo animal admirandum ex immortali mortalique constitutum: Oportuit enim hic esse animal quod superiora ueritque caduca ipsum, scilicet per corpus quidem mortale, immortale uero per animam, quod non his solum de causis descendit in terram, sed etiam ut hic ultra contemplationem pristinam, pro uidentiam quoque diuinam imitaretur. Homo denique potus est mundus, per intellectum quidem refert proportionem aliqua firmamentum, per rationem speculatiuum Saturnum. Per practicam Iouem, Per utriusque expressionem Mercurium. Per sensum imaginationemque Solem, per irascibilem Martem, per concupiscentiam Venerem, per uegetalem Lunam, per uehiculum cœlum: per corpus tractabile regionem elementalem.

De uisu, oculo, lumine, imaginibus. Cap. XXX.

Sed ex omnibus, &c.] Spiritus animalis sensuum instrumentum, natura solaris est. Et præcipue radiosus, præsertim in oculo. Vbi per pupillam radius eius purior euolans cum externo lumine simili commiscetur, in ea præsertim aëris parte, in quam intenditur per aspectum: Ibi igitur in unam speciem cum hoc lumine coalescens, si quid attrigerit, quod quoquo modo resistat quasi resistit profus in spiritum: Atque ex hoc ad animam, suamque uisui renouat passionem. Hic nocte compressus, spiritus sui motus lenit, atque mulcet, somnia que inde sequuntur, exiguu quidem motu exiguu, multo uero, uel acriore multa uehementia ue nascuntur: Sed hæc paulo altius repetenda. Democritus, Heraclitus, Stoici, plerique etiam Peripatetici: atque geometra, una cum Platoniceis, uisionem fieri eminus ex oculis emicantem spiritum uel radio quodam, putant. Quod & nos probauimus cum Plotino. Et sic iterum in præsentia cum astronomis comprobamus. Quando Lunam ad stellæ firmamenti comparant, & sub qua potissimum stella sit & regione perpendunt, communis uisus fallacia depræhendunt: sint ergo tres in eadem signi facie stellæ, nostris oculis manifestæ in longitudine quasi dispositæ: Quarum media alteram, quasi ad dexteram habet, alteram ad sinistram. Luna uero ad perpendicularum sit sub media. Tres autem oculi longe inter se distantes illam lunæ coniunctionem à terra suspiciant: Oculi igitur qui ad diametrum recta uidelicet supra caput regione, lunam suspiciunt, eam sub media stella perpendit. Sed qui ex obliquo inspexerit à sinistra, Lunam intuebitur sub stella, quæ ad dextram mediæ stellæ lucet. Quoniam illuc modo possit, peruenturus sit radius uisualis in rectu semel intectus, ne alioquin frangatur: uel (ut ita dixerim) obliquetur. Qui autem extra suspexerit Lunam intuitur: transit ad stellæ mediæ stellæ sinistram, similiter & propè nos in multis obiectis accidit. Qua quidem in re astronomi, & perspectiue fallacia rationes ad radios referunt, ab oculis emicantes. Naturalis ipse nostri corporis ignis feruore quidem exercet potissimum in uitali spiritu, lucem uero in animali: Quam uerbis in oculo congregat tanquam pingui diaphano, cuius humor nitidissimus est, cuius & membranæ tenues, & perspicuæ, & ad conseruan-

conseruandam lucem satis firmæ: per pupillam uero solidiorem radius emicat serenissimus. Cuius quidem radij una quædam fuit, in uno neruo intus origo, per duos mox neruiculis ad geminos oculos deriuata: Qui sanè neruiculi per humores oculorum pingues, sub tunicis sinuati, denique perueniunt ad pupillas: Lux igitur huiusmodi neruiculis conseruata, sinceriorque per angustas pupillas erumpens, cum primum in radios hinc, & illuc emicuit, sicut ab uno ceperat, sic statim rediit in unum, radijs uidelicet in uicem in unum, communem radium naturaliter coeuntibus: Nam & oculi ob similem originis unonem, pari simili que huc atque illuc conuersione mouentur, & id quidem facillime propter lubricam & ceterem, lenem que substantiam: Vnum uero radium uisualium conseruatur, quod si quando certa quadam oculorum contortione, uel compressione radiorum coniugium dirimatur, quicquid offertur geminum nobis apparet. Quæ sunt fallacia ex humore insuper pupillam non unquam diuidentem contingit: Per hæc interim confirmatur, radiorum uolatu fieri uisionem. Neque tamen potest radius noster pergere foras, eminusque cernere, nisi cum externo lumine copuletur, per conum ad oculos ueniente, cui se radius noster insinuat ibi præcipue, quo in ipsum dirigitur per aspectum, per hoc ipsum, quasi uehiculum imò corroboramentum longe procedit, quousque offendat aliquid quoquo modo resistens, cui & reniuitur, per que eius superficie, uel se diffundit, uel mirabili celeritate, quasi momento discurret, atque eius qualitate prorsus afficitur: In eiusmodi resistentia, discursione, affectione fit statim uisionis effectus, uibrato uidelicet illinc radio, uibratione que eiusmodi gradatim ad prouisualis spiritum usque porrecta. Quem admodum si neruus in longum extensus ex una parte pulsaret, innox ad tutum pulsatio pertinet: Quatenus quidem radius ualidior perseuerat, hic tantum aliquantulum solidiora resistunt, & qui tunc uelque ad substantiam obiecti processerit, certius inde discernit. Facto uero per longius iter infirmiori non solum crassa nebula, sed etiam tenuis, imò & aër ipse reniuitur, ibi que inhærens utcumque potest, remotiora prospicit sub eorum uidelicet imagine per lumen illuc usque porrecta, idem que iam fallitur. Alij Platoniceorum ita duntaxat putant effici uisionem, siue extra, siue intus iudicium ita perficiatur. Alij ultra uibrationem eiusmodi hinc excitari sensibus obiecti formulam, sensui naturaliter instam, excogitationem que talem esse sentire. Nonnulli præter hæc, uehiculum radium ad oculos usque, alij aliter. De his latius in argumentis in Theophrastum de anima, atque Plotinum, imagines uero, naturalium Platonice quidam non solum radiales spirituales que inueniunt, sed materiales etiam, quales Democritus, & Empedocles per poros corporum effluentes seruantes que ad certum spacium, non solum qualitatem corporis, sed figuram, & clam agentes in spiritum propinqui hominis, & imaginationem, præcipue debilem, & conformem. Actiones eiusmodi magis præcipue depræhenduntur & obseruantur. Radiales imagines in Timæo, Sophista, septimo de Republica, Plato tergit. Quæ quidem nimis exilem habent essentiam, ut non aliter palam ostentare se oculis possint, quam in corporibus specularibus, æquabiliter stabilire, & reintegrare, illustrare, pristina uim quandam modum que formæ, unde processere, recipiant. Opus quidem est densitate, ne influens apparitio si in subiectum inciderit, nimis rarum subito transiit. Atque imago ex multis defluxibus non fiat una, lenitate uero ne asperitas ipsa propter partes suas, partim quidem prominente, partim uero profunda inæqualitatis causa sit imagini componenda: Nitore quoque splendido, ut imago alioquin exilem habens formam conspicua fiat, sic enim & minutissimæ quæque in domus ipsius aëre compositiones sæpe patent oculis in radijs per fenestras rimas que penetrantibus, alioquin ob renuem naturam suam nobis occultæ. Tanta profecto amicitia luminis est ad speculum, ut in hoc ipso lumina radij uisuales, radiales imagines non frangantur quidem, sed ita prorinus inualescant, ut hinc statim multiplicatum lumen oppositum illuminet parietem, ac radius uisualis non solum uideat speculum, sed etiam illinc ualide replicatus, quasi rursus ex oculo micans, quæ est conspectu speculi sunt attingat, atque circumspiciat: Et radialis imago rei obiectæ speculo hucusque prouecta radijs implicata, hic iam in formam pristinam explicetur, atque cernatur. Fiant autem imagines nostræ, radiales in speculis ex communi lumine simul & effugie corporis lumine uecta. Differentes autem apparitiones ex differentijs speculorum, & aspectus suisque contingunt: In speculo plano dextræ partes imaginis, sinistris nostris respondent, sinistræ uero dextris. Quoniam simulachrum obiectu speculi prohibitum ultra procedere, conuertitur erga nos in faciem: perinde atque homines è conspectu stantes, tecumque loquentes dextra, sinistris, sinistra dextris opponunt: similiterque radius uisualis ex parte in nobis dextra dirigitur ad sinistram. Ex sinistra directus in dextram. Ac si speculum formam imbricis habeat eminentes utraq;que margines eius imagines utrinque transmutant, similiterque uisuales radios incidentes, ut à dextris speculi ad eiusdem sinistram, ab his uicissim ad dextram commutat, & conuersio fiat, hinc priori ordine permutato, dextræ partes imaginum iam dextris nostris obuiæ sunt, sinistræ sinistris. Verum si oblongum marginibus eminentibus speculum sit per obliquum, ita nobis expositum, ut eminentium marginum, altera superior sit inferior altera, imagines indicat resupinas: Nam & superior eminentia superiorè imaginis partem similiterque radium illuc directum ad eminentiam delectat inferiorè: Eminentia uicissim inferior partes inferiores imaginis radiisque illuc intentum ad marginem repellit superiorè. Proinde cū radius uisualis in ruitus speculū illinc obiecta plurima reflectatur

refleatur ea: proſpiciat per pares uidelicet incidentiæ reflexionis: (ut ferunt) angulos ſimulq; eorum imagines attingat in ſpeculis. Cur non circa idem duo quædam ſibi uideatur idola contineri. Quia uidelicet perfecta quadam imaginis ad obiectum ſimilitudine fallitur. Fallitur quin etiam, rem obiectam putans eſſe duntaxat in ſpeculo ubi eius intuetur imaginẽ. Imagines quædam eſſe ſpeculis reſultare, & ſi nonnulli negant: Theophrastus tamen in libris de anima, ut lamblichus, & Pricianus exponunt, cum Platone conſentit: Et Proclus in ſexto de Republica probat. Sed de hoc in Commentarijs in Sophiſtam opportunẽ tractamus.

Summa cauſa eſt finalis, quæ uifionis finis. Cap. XXXI.

Atque hæc, &c.] Naturales qualitates non ſunt cauſæ rerum, ſed inſtrumenta quædam eſſe. ſcientis prudentiæ, ad certum finem bonumq; omnia dirigentis. Finis ergo, cuius gratia diuinitus facti ſunt oculi, eſt cognitio cœleſtium, atque imitatio, philoſophiaq; optimum diuinitatis donum.

De fine auditus. Cap. XXXII.

Vocem quoq; &c.] Cauſa uocis, atq; auditus eſt ipſe finis eius diuinitus deſtinatus, Sermo ſcilicet atq; diſciplina morumq; animæ temperatio.

Compoſitio, & principia mundi. Cap. XXXIII.

Hæc tenus opera, &c.] Mundus ex intelligentia & neceſſitate, id eſt, ex ordine formali, atq; ex conditione materiali cõpoſitus eſt, elementa quatuor non ſunt principia. Ante hæc enim eſt materia, & quo dammodo forma, in quam reſoluuntur: Ante hæc duo eſt cauſa diuina eſſe, ens, & exemplar, & finis, ſeminalesq; horum omnium rationes in ipſa natura.

De materia prima. Cap. XXXIII.

Sed hæc, &c.] Ex mutua frequenti perpetua elementorum elementaliumq; rerum cõmutatione duo probantur, unum ſcilicet materiam, his unam ſub eſſe in formem ſerpieternamq; formarum fluentium ſuſceptaculum: Alterum formas eiufmodi non eſſe ueras ſubſtancias, ſed ſubſtanciarum uerarum imagines, ſcilicet idearum.

De materia formisq; materialibus. Cap. XXXV.

Terra in præſenti, &c.] Intellectus diuinus eſt mundi pater, Materia mater. Ornatus uero mundus eſt diuina proles in alio materiali. Materiam formas omnes & facile ſuſcepturam, & planẽ demonſtraturam, oportet formam propriam non habere. Alioquin alias uel non accipiet, uel confundet. Formæ elementorum elementaliumq;, tanquam imperfectæ aliunde dependent, id eſt, à proprijs diuinæ mentis ideis.

De Ideis. Cap. XXXVI.

Sed de his, &c.] Intelligentia rationibus certis incedens firmatq;, & competens pauciſſimis longo interuallo tanquam præſtantior, diſtat ab opinione, id eſt, imaginatione pedisſe qua ſenſuum incerta uagabunda comuni: Eodem interuallo uelut præſtantior ab imaginabilibus diſtat intelligibilia, id eſt, rationes horum ideales: Hæc igitur ueritatem habent eſſentiam, quàm formæ ſenſibiles, & adeo differentem, ut hic ignis cum ſeparato non natura conueniat, ſed uibratili ſimilitudine, atque nomine.

Quomodo materia cogitur. Cap. XXXVII.

Tertium genus, &c.] Cognitio cum per formam quandam fieri ſoleat, ideoq; in aliquid formale ſemper intendi materiam in formem auguratur, potius quàm apprehendat: Animus formis materialibus occupatus fallitur, quaſi ſomnians, dum formas eiufmodi, quæ uerarum ſubſtanciarum, id eſt, idearum imagines ſunt, ueras ſubſtancias eſſe putat: Ideq; neq; ſunt in ſubiecto, neq; inuicem confunduntur, ſicut materiales formæ.

Chaos. Cap. XXXVIII.

Hæc tandem, &c.] Sicut originali quodam ordine materia cogitur prius in formis quàm formata, ita prius per animam mundi nõdum intellectualem formata, & agitata deformiter, quàm formata ductaq; formoſe per animam eandem iam à Deo intelligentia præditam.

Quomodo figuræ principia corporum. Cap. XXXIX.

In principio quod, &c.] Solida reſoluuntur in plana. Plana in triangulos. Eſt. n. triangulus prima ſiguræ linee plures habentiu. Trianguli uero aptiores compoſitioni ſunt æquilateralis, atq; ſcalenus, æquiculus in quo unus ſit reſtus angulus: Quorum uero: reliquorũ alterũ dimidiũ reſtum faciat. Scalenus reſtũ unum habet angulum. Inæquales inter ſe, & linee habet, & angulos Scaleni ſex triangulum unum conſciunt æquilaterum: qui ſcilicet ex quolibet latere ter bini ſunt.

Quomodo figuræ diſtribuantur elementis. Cap. XL.

Verum quod, &c.] Scalenus propter inæqualitatem pertinet ad ignem, ærem, aquã: Que propter mutabilitatẽ inæqualia nuncupantur: Aequi cruſus ob maiorem æqualitatẽ ſpectat ad terram ſtabilitorem: Triã illa facile inuicem cõmutantur, & propter cõmunionem liquiditatẽ. In terram uero, uel terra in illa diſſicillimẽ propter duritiẽm contraſtationemq; terræ propria. Dum enim petit centrum conſortium reſugit. Diſſicillima ſimiliter eſt inter naturalem atram bilem, ac res alios humores cõmutatio. Saturnus terræ dominus, non permittetur in cœlo, Saturni & melancholici in terra ſimiliter. Similiter ludæi Saturno ſubieci.

Conſirman-

Conſirmanur ſuperiora de figuris. Cap. XLI.

Rit utiq; &c.] Igni conuenit pyramis, facies habens quatuor, æri octaedra figura octo facies habens, Aquæ icosaedra facies XX. terræ cubus ſex præditus faciebus. In Pyramide quilibet ſolidus angulus conſtituitur ex angulis tribus planis. Qui tres duobus reſtis æquantur. Duo reſti ſtatim poſt obtuſiſſimum ſequi uideantur. Quia ſi ultra hunc dilatando proceſſeris, peruenies mox ad platum in quod linea perpendiculariter incidens reſtos conſicit geminos: Figura facies habens octo, ſcilicet triangulos æquilateros æri conuenit. In hac cubicunq; quatuor trianguli in unum deſinunt, ex quatuor planis angulis ſolidus unus eſſicitur, ſexq; in tota ſolidi ſunt: Cum in triangulo æquilatero per diuifionem a luummo ſcalenum deſignaueris, ſcito latus huius ſcaleni longius, id eſt, reſtũ ſuper angulum reſtum eſſe, ſecundum potentiam triplo maiorem latere minore iacentẽ, eundemq; reſtum angulum continente: Nam ſi ex illo latere quadratum æquilaterum conſtitueris, ſeorũmq; ex hoc latere alterum, illud ad hoc erit triplum linea, hypotenuſa, id eſt, ſubducta uel ſubtendens eſt, quæ quaſi eſt tranſuerſo ab hoc latere, ad illud producitur oppoſita angulo reſto ipſa, angulos utriq; acutos efficiens: Nec longitudine latus minus duplo ſuperat: Hæc enim totum æquilaterũ primi latus adæquat. Hoc uero dimidiũ lateris illius exiſtit: Si autem ex linea ſubducta æquilaterum fiat quadratum, æquale erit duobus quadratis: Hinc quidem ex maiore latere, inde uero ex minore conſectis: Pythagorẽ hoc inuentum. Hæc de mathematicis in præſentia fatiſ. Reliqua in compendio dicta ſunt, ex his cætera facile ingenioſus intelliget.

Quinq; mundi figuræ, Diſtributio figurarum per elementa. Cap. XLII.

Sc. & quinta, &c.] Cum præter quatuor figuras elementis quatuor dedicatas, quinta ſit attributa cœlo, uidetur quælibet harũ quinq; partium mundus appellari poſſe. Præſertim quia in quolibet ſuo modo ſunt cunctæ. Terra maxime corpulenta eſt, obcuſa, immobilis: Ignis contra tenuis, & acutus mobilisq; quam plurimum: Media ad hæc ſe medio critere habent ſingulis figuræ quodam modo ſimiles accomodandæ uidentur.

Quomodo terra inconuertibilis, & de mutua elementorum tranſmutatione. Cap. XLIII.

Ex omnibus, &c.] Terra ſerme inconuertibilis eſt, & cum in alia elementa uidetur extenuata, tandem ſicut ſub igne cinis, uel arenula ſub aqua, reſidet in ſeipſum: Aqua cum extenuatur in ærem, reddit molem ob raritatem duplo maiorem, ſimiliter quando ær in ignem, uiciſſim uero contra: Ignis conuerſus in ærem duplo euadit anguſtior: Ær in aquam ſerme ſimiliter: ſed quoniam ær raritate magis conuenit cum igne, quàm denſitate, cum aqua ideo & maiore æris mole, & uehementiore condenſatione opus eſt, ut ex ære concreſcat aqua, eiufmodi uero exceſſum cum alio exceſſu compenſat: Nam ær magis cum aqua congruit hebetudine, & molitie quadam, quàm acumine uehementiaq; cum igni.

Mutua elementorum actio. Cap. XLIII.

Deniq; &c.] Ignis portio in uadit æris portionem, ut ſibi reddat ſimilem: Hæc ſi ad relictũ adũm ſit debilis, uel confugit ad elementum ſuum, uel in ignem cõuerſa, locum ignis petit, neciam ab igne patitur, eadem de cæteris ratio eſt.

Formarum generatio in elementis. Cap. XLV.

Corpora, &c.] In quatuor elementorum ſpeciebus genera multa ſeminalium rationum diuinitus ſunt inſerta, per quas utiq; rationes adiuuante cœli motu, cum in quouis elemento, tum eorum mixtura diuerſa uariæ rerum formæ gignuntur.

Cur hoc agat in illud. Cap. XLVI.

In ipſa, &c.] Cauſa propter quam hoc agit in illud inuaditq;, non eſt æqualitas, ſed inæqualitas, id eſt, qualitatũ diſſimilitudo & uirtutis exceſſus. Ignis eſt ubiq;, cum enim tenuiſſimus mobilisq; ſit, facile cœli cogente imperu molem penetrã crãſiorem: Ruruſq; reſiliendo penetrã propter naturam amplificabilem emergit in amplum. Hæc diligentius in commentarijs in Plotinum de cœleſtibus: Cum uero cœlum ſit ignis conſicere poteris ubiq; naturam cœleſtem eſſe.

De metallis. Cap. XLVII.

Poſt hæc, &c.] Flamma inter carbonem lumentq; media, æther, ſublimis ær. Terra cum humore plurimo bene cõmixta, metallũ procreat. Quod ob humoris copiam, ſub igne penetrante liqueſcit. Id non patitur lapis ob humoris inopiam: In metallum liquefactum unã cum igne, ſe congerit ær: Ignis in metallum citius quàm ær deſert: Hoc tandem ab utriq; deſtitutum, expreſſis uideſcit, frigore comprimentẽ cogitur iterum in ſeipſum.

Origo auri. Cap. XLVIII.

Ex his, &c.] Aurum perfectẽ cõmixtum eſt: In uenis producentibus aurum, quod eſt aliſquã minus purum. Adamas eſt, quod minus conſtanſ lapis iſcalus, quod magis ſordidum eſt, & quia ſordidum, maleq; mixtum eſt, reſoluatur in rubiginem.

De grandine & ſimilibus. Cap. XLIX.

Cætera generis, &c.] Vis ignea, æriaq;, aquam extenuat & attollit in altum, ubi igitur frigore uehementius comprimit, ſubtilia ſimiliter exprimuntur grando, ſit in ære. In terra glacies, ubi uero iſuius in ære, Nix concreſcit, in terra pruina.

De Gum-

Verum quando, &c.] Quatuor ex plantis liquorum species igneæ: Cici est catapuce, gummi uel granii eius oleum.

Generatio lapidum. Cap. LI.

Terra uero, &c.] Vbi aqua gelu cogitur si in terram cum aqua per aërem, quasi uinculum co-nectitur uehementer, lapis oritur. Si ignis illic abudauerit impeditur. Si ignis sub gelu ferretur co-primente medio crite humorem coheret, & perfecte miscuerit lapillos efficit pulchrioris.

Sal nitrum, liquefactio, solutio. Cap. LII.

Qvando uero, &c.] Vbi terra subtilis cu humore pauco mixta, tum frigore cogitur, tum calore aduritur, sal nascitur, aut nitru. Mixta in quibus terra nimis superacua, non liquefit. Sed ubi & uicissim. Male compacta soluit aqua, melius compacta feruens aer, optime ignis.

Effectus caloris. Cap. LIII.

Hactenus eas, &c.] Ignem esse percipimus calidum, quia diuidit uehementer. Ita uero diuidit propter subtilitatem partium, efficaciam uirtutis, motus impetum: Quod significatur persi- guram pyramidalem factam ex triangulis æquilateralis, in quibus omnes anguli sunt acuti.

Effectus frigoris. Cap. LIII.

Contraria uero, &c.] Humor frigidus, id est, aqueus, & quodammodo terreus, crassusq; nos attri- gens humorem nostru, quodammodo aërium, & subtilem quasi contrarium impellit ad fuga. Ne igitur meatus uacui mox euadant, humor ille crassus in angustos meatus adueniat, & quia nititur per inuia torquet, præsertim quia humorem nostrum ante rarum compellendo redigit in angustum: Itaq; & cogit illum, & ipse interim uitrahitur ad ingressum, dum relictur ille rigor, tremorq; contingit. Deniq; frigidum aliquid iudicamus, quia non ad penetrandum, atq; dissoluendū est aptum, sed ad obrundendum potius & cogendum. Tremor rigorq; contingit, ubi spiritus dum in angustum a frigore cogitur, iterum se dilatare nititur.

Effectus duri, atq; molles. Cap. LV.

Dvrum autem, &c.] Molle dicitur quod tactui non resistit, durum quod resistit. Hoc est quod firmum atq; densum, firmum uero quod cubicum est, id est, facies sex quadrangulares habens terræ simile. Cætera uero elementa, & ea in quibus hæc dominantur, facies triangularis habere dicuntur: Ideoq; firma quidem minus cedentia uero magis.

Cur terra non discedat a medio. Cap. LVI.

Sed illud, &c.] Terra nunq; naturaliter a medio mundo discedit: Quia solum hoc naturaliter appe- trit: trem cum partes cæli concaui, & inter se similes sint, & æqualiter a medio differat: Terra siue contraria illis sit siue conueniens æque quibuslibet est contraria uel conueniens: Itaq; nullā præ- ceteris eligens, aut fugiens æque per distantiam, uel propinquitatem se habet ad cunctas.

Quomodo sursum, uel deorsum in mundo. Cap. LVII.

Si quis in ea, &c.] Sursum deorsum uel in mundo, tanquam Sphærico non est ratione mundi, sed comparatione quadam particularium inuicem, quando uel mouentur. Si quis compellat descen- dere flammam, minorem cogit facilius, si urgeat glebas ascendere, Minor facilius compellitur. Debilius enim utroque uim inferenti resistit minus: Illic ergo uidebitur maior flamma leuior, hic maior gleba grauior.

De aspero & leui, & ubi sensus in nobis. Cap. LVIII.

Harum igitur, &c.] Asperum quidem est quod durum, & inæquale. Lene uero quod densum est, & æquale. Partes in nobis ad modum terræ ab externis uix mutantur. Ipsam que altera- tionem sensui minime nunciant: Ignæ uero aërisq; facillime patiuntur & nuntiant: Aquæ medio crite.

De quinque sensibus, & uoluptate, atq; dolore. Cap. LIX.

Quod præterea, &c.] Visus & tactus diuersissimi sunt: Ad uisum declinat auditus. Ad tactu gustus: Olfactus est medius: Superiores quidē illi facile mouenti cedunt motorq; nascitur subitū atq; lenem: Ideo a autē quidē sentiunt: sed uoluptatē, uel molestiam paruā habent. Inferiores uero non tam facile permittuntur, sed motorē fortiori sunt uehementē: Ideo obrutius qui- dem sentiunt. sed sæpe dolorē, uel uoluptatē uehementiore habent: Quæ quidem passionis uehemen- tia iudicio sensus impedit: Medius autē sensus ad hæc omnia le mediocriter habet. Discessus ex habi- tu naturali ubi sit lenis, manifestum non afferre dolorē: Vbi subitū, atq; acer affert. Reditus in na- turam, ubi subitū, & abundans, manifesta nos afficit uoluptate: Vbi contra nequaquam.

De sensibus & saporibus. Cap. LX.

Iam communes, &c.] Meatus a lingua in præcordia directi sunt patentes, ut pars saporum suauium subtilissima subito maxime que uitalem cordis spiritum recreare possit: Pars uero saporum crassior per digestionem in uentre, & icore ipsum reficit naturalem: Sa- por acer, & austerus asperitate linguam arefacit, & contrahit: Ille magis, iste minus: Amarus & salis abstergit: Ille magis, iste minus acutus, calefacit, & diuidit, & alectit: Sapor acutus lubrica sub- tilitate penetrans commiscet humores: crassioresq; subtilioribus circunfundens, facit ampullati- sapordul-

Sapor dulcis scilicet calidus atque humidus, tanquam naturæ consentaneus linguæ blanditur. Vir- tutem gustandi in corde radicem habere antiquiores Peripatetici uoluerunt. A lingua hucusq; gu- sus editur.

De olfacto, & odore. Cap. LXI.

Circa narium, &c.] Intimæ uenæ, quæ proprie olfactui seruiunt, non habent integram cum ele- mētis, uel solidè mixtis proportionem. Angustiores enim sunt ad aquam, & terram, & ad om- nia, in quibus duo hæc dominantur, patentiores autem ad ignem, & aërem, atque illa quæ fer- mē similiter sunt tenuia, sed proportionem potius habent ad fugaces exhalationes quasdam, a co- positis facile dissolubilibus euolantes, crassiores quidem aëre, tenuiores autem aqua. Hæc ergo per- tinent olfactus non integras quidem formas uel species, & mixturas, sed euaporationes quasdam ua- rietate non firma confusas attingens. Atq; (ut summam dicam.) Odor coëstat plurimum ex duo- bus, Caligine aëris, & aquæ fumo. Et quoniam est crassior aëre, quando aërem ore contrahimus, co- tactus aër uberius per nares exundans, odorem occurrentem ingredi non permittit. Afficit odor plurimum meatus, a uertice usq; ad umbilicum directos. Atq; ibi exercetur olfactus.

De auditu, & uoce. Cap. LXII.

Tertium præterea, &c.] Vox est pulsatio quædam aëris profluens per aures in uenas directas in- secut, a capite, hucusq; expeditur auditus. Motus uelox, acuta uoce uehementer pulsatur auditu. Tardus graui uoce perimulcet.

De uisu, & coloribus: De sensuum distributione. Cap. LXIII.

Sequitur quartum, &c.] Obiectum uisus est luminosus. Color est participatio quadam luminis uaria, pro natura cuiusq; in superficie corporis emicans a commoda uisui, diaphana uisus na- tura non mouetur ad diaphano prorsus consimili, nisi quodammodo iam colorato. Percipit uero quod est uel se maius, id est, splendidum, uel se minus, id est, opacum, hoc quidem congregat uisum dicitur, nigrum, quod autem ex illo uisum disgregat, dicitur album, obiectum igneum, id est, ad mo- dum splendidum, spargit uisum, oculos liquefacit, ignea uis cum aëria permixta splendidum, pro- creat, & coruscum: Si admiscetur his aqua sit rubrum, sed splendidum cum rubeo conflatu conficit flauum, cætera patent. Sensus ita conclude: Antiquiores peripatetici uisum, & auditum in summo capite, olfactum in medio. Gustumq; ad cor, olfactum in corde originē habere dixerunt. Posteriores in cor- de uires sensuum omnes collocare, Galenus cum Platonis omnem sensum in capite radicē ha- bere putat. Et apud Platonem uisus in capite solo editur. Auditus motionem affectionemq; suam ad iecur usq; protendit. Gustusq; ad cor, olfactus ad umbilicu. Tactus per uniter sum editur. Quod autem in superioribus dictum est, minus, uel maius quam uisus ipsius partes, exponi rursus potest, tarius, aut densius, illud igitur disgregabit, ut album, hoc congregabit ut fulcum.

Causæ distinctionis formarum sunt penes Deum. In mixtione uero præparationes.

Cap. LXIIII.

At si quis, &c.] Cognoscere causas cur sub communissima forma tot sint formarū genera, sub quibus tot sint species, solius est architecti mundani, penes quem & unitatis huius, & numeri ratio auctoritasq; consistit. Variæ quidem elementorum mixtorumq; inuicem mixtionis cause quædam necessariae, præparatioq; uidentur, ut sub uno quoq; formæ genere, multæ species no- bis apparere possint. Præcipue uero huius certū numeri causæ sunt penes Deum, efficiens quidē po- testas eius, exemplar autē multiformis eiusdem intelligentia, finis uero bonitas, uolens totidem in mundo formas esse, quorū in se sunt ideæ, ut ita mundus sit optimus diuinam referens bonitatem. Ad hoc ipsum uero mixtiones elementales, tanquam speciebus necessarias instituisse uideatur.

Que Deus per se, quæ per alia faciat. Item de anima in nobis gemina. Cap. LXV.

Quemadmodum, &c.] Deus materiam forte futuram per se informem, uel certè deformem formauit, ordinēq; disposuit. Sempiterna fecit ipse solus, Caduca per causas cœlestes exe- quitus est. Rationalem animam ipse creauit, cœlestia irrationalem. Quæ in nobis commu- niter quidem a cœlestis, proprie uero a nostra rationali dependet. Dicitur uero mortalis, quoniam mor- taliter agit, & circa mortalia solum, neq; semper existit actu, quamuis in ipsa rationalis animæ uirtu- te sit semper.

De anima gemina, uiribus animæ, membris principalibus. Cap. LXVI.

Cæterum ne, &c.] Irrationalis anima aliquid est rationalis animæ, quasi actus quidam & sple- dor eius resultans in corpore tali uelut speculo, qui sanè splendor dependet ex anima nostra termē, uelut ex luna, & ab anima Sphære, quasi sole, uirtus quidem rationalis manifestus of- ficium suum exercet in capite, irascibilis in corde. Concupiscibilis in iecore, irascibilis tanquam generosior posita est rationi uicino. Cor principium est uenarum scilicet adhuc angustissimarum, quæ in iecore dilatantur. Sanguinis quoq; scilicet subtilissimi aptioris uidelicet ad spiritum pro- ceadam. Arteriarum per quas manat spiritus, principium est cor ipsum, spirituum procreator, sed per pulmone arteriæ latius deriuantur. Pulmo quasi spongia, cum humorem fugit, tum aërem haurit, ad incendium cordis refrigerandum.

Quoniam uero, &c.] In iecore tanquam denso, leni, nitido imagines quaedam resulant, a uehementi quodam rationis, & imaginationis actu pariter, & affectu, ferme sicut a grauida fit in foetu, saepe etiam a demonibus, illi ostenta fingentibus. Concupiscendi uis addita iecori, tanquam a ratione distantior, motus habitura erat rationi nunquam obtemperaturos, nisi Deus cori hinc quidem dulcedine propria, inde uero amaritudine fellic adhibuisset. Vis enim illa nimis ratione longinquā, nunc praecipua nimium, nunc admodū ignaua foret, nisi & furor dulcedo & ignauiae amaritudo resisteret. Saepe quin etiā generosa naturae irascibilis animositas, amaritudine fellic adiuta aduersum resolutam libidinis, uel inertiae mollitiem pro ratione propugnat.

Quod autē, &c.] Vaticinijs auctor est non Deus simul & ratio nostra, sed Deus solus, cessante uel delicta solita rationis nostrae discursione. Quae alioquin diuina in nobis confundit expressio nō. In iecore quidē diuinitus exprimitur imagines, hinc resiliētes in animū opportune uacantem. Discernere uero quid significant non arcepticij est, sed prudentis, & sapientis officium.

Proximum huic, &c.] Spongiosa lienis natura crassum sugens sanguinem, purgat iecur. Atque ita confert ad uaticinijum atque laetitiam. Sicut ad renes aridi pinguedinem sugentes intimum spiritum reddunt sincerum, intelligentiae aptum. Hinc diuina eloquia per renes intelligentiam saepe significant.

Quid igitur, &c.] Res, rationesque Physicae, quando diuinis admiscuntur, non sunt ita prorsus assecurandae, nisi auctoritas diuina confirmet. Venter quidem inferior est adiunctus, nealimēta superflua nobis assumpta in superioribus residere, ingeniumque uel perderent, uel confunderent. Intestina uero facta sunt reuoluta, ne alimenta citius deluentia, cogere nos anserunt more perpetua quadam uoragine contemplationem prorsus omittere.

Ostium uero, &c.] Anima uitam quādam ex se quasi splendorē suum propagat in corpus iam oportune paratū, cuiusmodi uita spiritibus, quasi uinculis continetur. Spiritus principalibus membris insidunt. Vitalis quidem spiritus uiget in corde, naturalis in iecore. Animalis in cerebro. Membra haec una cum spiritibus facta, sunt ex materia seminali. Quae quidem prima nominatur medulla, unde etiam tria principalia membra medullae uocantur, scilicet inde coepta. Similisque originis est medulla passim ossibus insita. Tres illi spiritus ex trib. membris per totum se diffundunt inde regendum. Trianguli, reftanguli sunt principia figurarū compositarū. Dicuntur uero lenes, id est, faciles, quia facile ad constituenda plana coherent. Materia & forma similiter quasi reftanguli, quidam refta scilicet ratione diuinitus introducta facillimaque ad coitum principia sunt elementorū. Haec similiter propter mutuum reftumque coniugium facillima sunt ad corpora omnia componenda. Seminalis denique materia animalis ex elementis ad mixturā facillimis est collata, id est, subtilissimis, in qua plurimum est aërium finitumque tenax, & pingue, uirtusque coelestis cuncta perfectissimē obflans. Ex hac factū est cerebrum rotundū rationis instrumentū. Corque & iecur rotunda, simulque oblonga irascibilis & concupiscibilis instrumenta. Ossa quoque & nerui apud medicos membra seminalia nominantur. Caro uero nequaquam. Effluit enim iugiter atque refluat. Similiter, & humores.

Os uero ipsum, &c.] In ossium compositione est terre quam plurimum, sed minimē ffordidum. Est & medulla, id est pars quaedam crassior materig seminalis, quasi fermentum aliorū. Ignis & aqua ferme aequaliter, sed hac tam exacte commixta sunt, ut uix dissolui queant. Ossa igitur minimē liquefiunt. Ex osse capitis concauo rota ossium textura procedit ad medullam, & seminalia membra seruanda. Medulla quoque ceruicis ad conferuandum spiritum animaleum quamplurimum conferre conseruit. Ossa non sunt facta per uniuersum continua uel uniformia, sed per articulos difformia, ut membra flexi facile possent.

Arbitratus uero, &c.] Nerui quidem facti sunt ad ossa uincienda iuncturis. Caro uero mollis humida, calida ut mollitie tueatur ossa, neruosque ab externis collisionibus, & uiscera ne collidantur ab ossibus. Item humore defendat corpus ab aestu, calore tueatur a gelu. Os carni contrarium est durum, siccum, frigidum. Neruus est soliditate medius, frigidus, & quodammodo humidus. Salfedo quaedam compositionis carnis est adhibita. Ne mollitie nimia diffuatur, uel putrescat. Non autem neruis, ne forsitan arctiores euaderent ad flexuramque non apti.

Quare igitur, &c.] Natura quidem ad spiritum, sensum, ingenium cōferens, est aëria plurimum, igneo quodam uigore praedita. Est ergo subtilis atque rara: Huic autem contraria est natura ad ossium densitatem carnisque molem cōferens. In quo igitur corpore, & in qua parte corporis haec abundat, illa deficit. Et quod semen quae uel pars feminis ad alterum confert, nō conuenit ad alterum

ad alterum. Deus autem cum hominem ad contemplanandum constitueret, ingenij magis, quam roboris habuit rationem. Si finem hunc spectas, cordi cerebrum anteponeas. Si formam amas corpoream, contra: Est autem reuera formae finis anteponendus.

Nostri praeterea, &c.] Quam necessarius est usus alimentorū, tam optimus est rectus sermonis usus. Vt caput carnosum foret oportebat materiam seminalem, ex qua caput & cerebrū generandum erat esse crassum. Vnde crassius quoque spiritus euassisset, praeterea textura capitis obruta uaporum exhalationem cohibens caliginosum spiritum reddisset: Quod in genitura ex uniuersa carne quomodolibet seminali fuit aridius coactum est, in capitis autem ita tutius sine pondere murmuram: Humor autē per iuncturas ceruicis proximas scaturiens, cutem hanc dilatauit. Iuncturae uero subiuictae capiti uariae sunt, ut caput, & maxillae uarijs uerti motibus possent: Et ubi motus futuri erant magis oppositi plures factae sunt: Vbi minus pauciores. Musculi sane diuersi in capite, facie, ceruice, collo, sicut & in reliquo corpore sunt diuersi uidelicet oppositisque motibus seruituri.

Hanc omnem, &c.] Deus commode usus natura calor is nostri superiora perentis, ac facile penetratis passim perforauit capitis cutem, atque per foramina eduxit humorem, quem secum calor extulit: subtilior quidem humor euauit, crassior uero resedit. Aëris frigore coactus est in capillum duoriorum cultor propter frigus externum, capillum inquam tam latum, quam foramen, tam longum, quam imperus extendi leue capitis regmen. Neque opus fuit ad capillum durum efficiendum humorem in cerebro praecedere densiorem sensibus prorsus ineptum, cum externo frigore latis concretis sint capilli.

Ea uero, &c.] Membrorū dispositio talis efficitur, qualem ad exemplar ideale finis optimi gratia fore Deus instituit, huiusque est causa principalis: Conditio uero materiae materialis agentis ad effectum eiusmodi conferens causa quaedam ministra, & accessoria iudicatur. Quoniam uero prauidit Deus inter uiros fore alios multibres, alios quasi brutos, membra quaedā molliora duriora dedit, futura uidelicet ad illud uel ad hoc ministerium aptiora. Si quis expositionem aliam uideret meminerit Plato nem frequenter esse poetam.

Quoniam uero, &c.] Calor cordis spiritusque feruens in quibus proximē corporis uita consistit corpus liquefacere celeriter, atque dissoluerent, nisi facta fuissent membra quaedā ad humorem extrinsecus hauriendum. Fructus uero plantarum ad eiusmodi alimonia est institutus. Plantae uitam habent, ac stupidum quendam sensum, passiones quidem quodammodo suas percipientem, qualitates uero sensibilibus minimē iudicantem. Habent quinetiam concupiscentiam eiusmodi naturalem, per quam ad humorem sagaciter caloremque trahuntur.

Cum haec omnia, &c.] Duae sub ceruice latiores apparent uenae mediā habentes spinā genitalēque medullam: Quae hinc deriuatae omnia rigant. Venae quoque & haec, & aliae undique cōsprahendunt caput, inuicem obuiantes. Sed quae in dextra capitis parte, patet inde etiam ad sinistras totius corporis partes extenduntur. Quae uero in sinistra ad dexteras etiam deriuantur, sic enim capitis ad uniuersum arctior fit connexio, uisque sentiendi uigens in capite ex utraque parte capitis ad corpus totum facile se diffundit. Nerui uero non simili oppositione implicationeque descendunt.

Quare unquam, &c.] ex minutioribus, &c.] Calor naturalis fomitem habet in corde, ibidem spiritus, id est, sanguineus quidam uapor, ab ipso calore ex subtilissimo sanguine procreatus uterque mira cum efficacia, tum etiam tenuitate corpus totum penetrat. Spiritus quia & uitalis est & motu cordis dilatante contrahenteque creatus, ideo perpetuo quodā motu reuoluitur, perque meatus omnes profluit atque resilit, suoque motu calorem semper excitat, secūque per omnia transfert. Coquit in stomacho nutrimentum, extenuat, digerit, traducit ad iecur. Vbi coquit rursus in sanguinē. Deinde sanguinem concoquit in uenis, coctum transmittit ad membra ibique nutrit, singula digerendo. Transit uero spiritus cum calore per arterias atque uenas in totū. Venas implet sanguine crassiore, arterias subtiliore. Vtrobique spiritus est in sanguine: in uenis sanguinis quidē plurimum, spiritus uero minimū. Etis quidem spiritus naturalis. In arterijs sanguis est exiguus, spiritus autem plurimus. Et is quidē uitalis atque animalis. Venae arteriaequae cunctae contextae sunt inuicem, quasi rotundum recte, uel trica. Textura quidem una in qua plurimae sunt arteriae ab ore ad pedes extenditur: Cuius extrema duo in angustū reducta suspenduntur ad nares. Textura uero in qua uenae sunt plurimae ab ore tracta est in uterum, & in omnia corporis nostri concava: Textura per totum corpus extrema plurimū quidem habet aërium atque humidum. In quo uitalem calorem tenet inclusum. Per eiusmodi quasi aqueductus spiritus profuit iugiter feruens spiritus atque refluat eiusmodi cordis motu perpetuo reuolutus. Quod apparet in pulsibus, se cumque sanguinem perfert atque nutrimentum.

Sed uideamus, &c.] Pulmones motu suo & efflant fumum feruentiorem, & hauriunt aërem frigidiorē, ad intestinum in eandem refrigerandum. Emillus ex ore halitus expellit externum sibi proximum

proximum aërem, & trahit secum deinceps aërem intimum. Ergo ne peccus fortè sit uacuum aërem se nobis quoslibet meatus insinuat, & quoniã aër uicissim uel expellitur è corpore, uel quo modo libet euolat, compellimur iterum per os, & nares aërem respirando recipere.

De expiratione & respiratione. Cap. LXXXII.

OMne uniuersi, &c. Duo nobis perpetuo sunt circuli spiritalis: Vniuersalis, atque particularis. Aër enim seruens unã cum sanguine uenis inclusus, locum experit amplio rem. Itaq; cognatum sibi petens aërium elementum simulq; uersus. Sphaeram ignis sibi conformem uergens, foras semper per totum corpus exhalat, ne igitur corpus ita uacuum relinquatur circũsusus aër uicissim undiq; nobis illabitur, statim que calefactus intus rursus exteriora petit. Externus uicissim frigidus intima repetit. Particularem uero circulum uicissitudine quadam simili facit anhelitus, expirans quidem calidum, frigidum uero respirans, Natura interim prouidenter ubiq; uanum declinante.

Quales naturæ motus, ne contingat uacuum. Cap. LXXXIII.

Quin etiam causæ, &c. In cucurbitulis ignitis aër rapidissimè fugit. Ne igitur uacuum inde contingat aër nobis intimum aduentat in cucurbitulam humoremq; rapit secum: atq; curat. Si orificium fistulæ alteri quidem in aquam dimiseris, alterum uero labijs comprehendens, quatenus aërem hauries è fistula, eatenus fuges & aquam, deinceps uidelicet, ne interim contingat uacuum, consequentem: Simili quodammodo ratione lac surgunt in infantes. Postquam proiecissillitum non solum propellit hunc tua uis illata, sed etiam aër deinceps repente subsequens, ne forte locus unde discedit lapillus, uacuum relinquatur. Similiter postquam semel cantando uocalem aërem protulisti, quatenus ille propellit anteriorem, eatenus posterior illum repertè subsequitur ad uacuum declinandum. Si geminas uno spiritu, fistulas inflas angustam simul, & alteram duplo latiore, per illam motus uelox acurè sonans editur, per hanc tardus, sonans grauius. Velox ille motus per aërem tempore loco que præcedet tardum. Itaque nisi tardus assequatur apprehendatq; uelocem, uacuum erit inter hos spatiorum. Natura igitur, ne id contingat, partim quidem retardat uelocem, partim uero tardum accelerat: ubi uidelicet contingere fe mutuo possunt, ibiq; quasi motus conficitur ex amobus, similiterq; ex acuta præcedente grauiq; sequente uoce concentus unus, utraq; uidelicet in suis extremis similiter ferme sonante.

Que mirabilia fiunt contra uacuum: Idem de digestionem.

Cap. LXXXIIII.

EAdem ratio est, &c. Vbi per fistulam semel tracta sursum est aqua, reliqua ne quid fiat uacuum continuo sequitur, simili ratione postquam inclusus nubibus cum acuro uapore uentus deorum est excullus, cõsequitur deinceps miro fulminis impetu. Magnes ac ferrum ita naturaliter sunt affecta, ut in se in uicem uehementer agant, emissionem uaporis atq; uirtutis, per quam aër uirin que ad utrunq; pulsus, primo quidem inter hæc cogitur in angustum, mox uero hinc effugit in amplum. Ne igitur accidat uacuum, mouetur ferrum ad aërem mox supplendum. Non mouetur Magnes. Quia hæc fortius in ferrum agens ualidius impulit aërem ferro propinquum atq; expulit: sicut iterat paleas se habet electrum. Perpetuus in nobis intimi motus calorem excitans secumq; ferens, coquit, subtilizatq; nutrimentum, traiecitq; ad membra atq; propter uariam mixtionem cocturamq; uarios colores humoribus membrisq; adhibet, sanguinem efficit rubeum propter calorem, in eo mediocriter dominantem, atq; humorem inde purgatum perfectèq; coctum.

De effluxu, refluxu, augmento. Cap. LXXXV.

Modus autem, &c. Exigua in nobis elementa partim sponte, partim tracta ad elementa paulatim ampliora confugiunt. Similiter quæ in sanguine sunt ignea ad partes nostri corporis igneas transferuntur. Aëria similiter ad aërias. Aquea rursus ad aqueas. Ad terrenas uero terrena. Atque ita quæ discesserant nobis instaurantur, si magis, sic augmentum. Si minus sit corporis decrementum.

De structura nostri corporis, quasi per triangulos, duratione, solutione.

Cap. LXXXVI.

Recens igitur, &c. Mathematicus primo solidum resoluit in plana, secundo planum in triangulos communiter equilateros, rectum angelum non habentes. Tertio in rectangulos, qui prima sunt figurarum eiusmodi figuralia elementa, medicus similiter corpus primo partitur in membra, quæ ita sunt uiscera, caput, brachia, crura, secundo horum quodlibet in compositiones proximè, suas scilicet partes proprias, ossa, neruos carnem. Quæ quasi trianguli sunt, secundo scilicet æquilateri. Tertio quod uis horum in humores quatuor, quasi primos triangulos inæquilateros scilicet, sed rectangulos, in cunctis uero mixtis partes quidem toti ualde cognatas, quasi trianguli sunt secundi. Trianguli uero primi sunt elementa materialis atq; forma: Corpus in sanctum est tenellum est, quia ex semine tenero lacteq; compositum, structuram tamen illam uastidissimam habet, qua & quatuor humores & membrorum principalium compositiones & ossa, nerui, carnes in seipsis & in uicem uincuntur. Quoniã nexus eiusmodi nuper à uita mundana cœlestiq; uirtute deuinus uigorem adhuc mundanum

mundanum cœlestemq; conseruat, firmiterq; coheret, qua quidem uirtute nutrimentorum formas ad propriam sui corporis formam redigit, tempore uero quasi fatiscens non tam superat alimenta quam superatur, fatiscit uero quatenus sensim annititur proportio prima & partium ad partes, atq; totum & totius ad cœlum eiusmodi uero texturæ, mixturæ proportionales dicuntur anime uincula, cum quia constat sunt ab anima uniuersali simul, atq; particulari; tum etiam quia uegetalem animam ad corpus pronam in corpore sic affecto, quasi consentaneo detinere uidentur. Quibus postremo solutis anima corpus non uiuificat ultra, quasi nõ alterius aptum. Eiusmodi uero migratio, quæ diuturna paulatim solaq; resolutione contingit, quasi iam naturalis, nec animæ molestiam affert, ne que corpori cruciatum.

De humoribus membris, uenis, arterijs. Cap. LXXXVII.

MOrbi autem, &c. Quilibet quatuor humorum est ex elementis quatuor constitutus, sed bilis dicitur ignis, quia plurimum habet ignis: similiter sanguis appellatur aër. Pituita uero à aqua, sed atrabilis terra. Primum uero in nobis est sanguis coalescens, uidelicet ex prima digestionem uera, quæ fit in pectore, calore & humore, præ cæteris amicis uitæ. Est & plurimus, & reliquos in se habet humores. Ex hoc cæteræ corporis partes aluntur spiritusq; profiliit. Sed aliter ex elementis, quam membra fieri dicitur, in hoc enim formæ quatuor adhuc elementa cernuntur. In membris uero minime. Absolutius enim sunt in his cõmixta. Ad bonam corporis habitudinem, (ut ita dixerim,) octo partes sanguinis necessariæ sunt. Pituitæ quatuor, bilis duæ, atrabilis una. Item ut sanguis forte uno sit gradu calidus atq; humidus fortè etiam paulo calidior, bilis tribus calida. Pituita tribus humida sic enim humor pituitæ cum bilis calore temperiem, sanguinis referre uidetur. Locus sanguinis crassioris uenæ sunt. Arteriæ uero subtilioris, subtilis pituita necessaria nobis sub sanguine uenis illabitur, ad sanguinem, uel temperandum, uel recreandum. Eodem confluit rubea bilis, quasi tenuis quidam sanguis. Ibidem subsidet, quasi secula quædam sanguinis atra bilis: necessaria uero hæc omnia sunt in sanguine, cum ad ipsius temperamentum, tum etiam ad membrorum his similibus nutrimentum. Locus pituitæ crassioris est uteri fundum crocæ bilis, fellens ipse uentriculus atræ bilis sanguini dissoluitur, hæc quoq; suos habet usus. Quatenus ergo corpus in eodem primo naturaliq; sibi permāner, habitum quantum scilicet pertinet ad quantitatem, & ad qualitatem modo descriptam, & ad suum cuiusq; situm, bene ualeat, contra uero, nequaquam.

De uentis, fibris, neruis, medulla, nutritione. Cap. LXXXVIII.

Quando uidelicet, &c. A uenis ad neruos passim adnæxæ sunt fibræ. Per quas a uenis effluit sanguis subtilis simul & tenax ad neruos instaurantos. Quod autem in sanguine hoc mollius superfluit, exundat mox cogendū in carnes. Quod rursus neruis, & carni superest glutinosum simul, & pingue efficit cartilaginem. Quando iterum hinc superest glutinosum simul, & aridum, nutrit ossa. Quod deniq; cunctis inest, quasi oleum subtilissimum, atq; lenissimum semini primo simillimum, triangulare, id est, elementale uocatur. Atq; per angustissimos ossium poros illabitur, in tuosq; cogitur in medullam. Quæ duritiem ossium lenit, quandoq; genitale semen instaurat nonnunq; membra principalia recreat, siue per ossa media profluat, siue per foramina ossium rursus exatit.

Quomodo generentur humores mali. Cap. LXXXIX.

Mala uero, &c. Naturalis motus est, quando ex uenis scaturiens humor concreuit in carnem. Contra natura uero, quando caro uicissim relabitur in humorem, uenis influit iam liquefacta suaq; putredine spiritum sanguinemq; inficiens generat, uel amarā bilem, uel pituitum acidā, aut falsam, uel ex bile crocæ bilem atram.

Humorem malorum generatio. Cap. XC.

Portio namq; &c. Caro uetus, id est ipsa in membris cõsummata caro nonnunq; extraneo quo uis calore liquefacta in uenas iterato regurgitat iam, & nigra propter æstum & amara propter hunc, & talem neq; potest iterum in uenis digerit, sed pars eius altera ex amara fit austerior resoluta, uidelicet iam acutis partibus ad amaritudinem cõfiteritibus, eiusmodi est atra bilis in uenis contra naturam, pars altera non resolutionem patitur, sed quædam sanguinis mixtionem. Itaque cum amaritudine fit quodammodo rubea, sed felleo calore simul obscura, eiusmodi est crassa bilis. Quando uero caro noua, id est, portio quædam digestionis, quærò designata carni, fortè mox generandæ propter calorem, quam uis extraneum liquefacta, redundat in uenas flaua bilis euadit, si rursus exatit, euadit uel atra, uel uiridis.

Quam uariè humores generentur mali. Cap. XCI.

CRuor præterea, &c. Si pars subtilis sanguinis putrefacta delabitur, neque sapor est, neq; morbus asper, si crassa pars sanguinis, quæ naturalis dicitur atra bilis putrefactione liquefit alpeior est, accidamq; pituitam generat, si incalescit falsam, nonnunquam caro tenerior, id est portio sanguinis ad generandam, quidem carnem necessaria, humidior tamen, quæ caro instauranda requirit, putreficit in uenis tepido quodam calore humiditatem plurimam agitante, & uento ampullisq; replente: unde alba, uiscosa, dulcis, pituita nascitur, subtilis pituita quotiè nascens, neq; dum permixta sanguini per sudorem extillat & lachrymas, falsi uero non nihil habet, uel amari, facile nanque ob tenuitatem patitur a calore.

De malis humoribus, morbis, febribus. Cap. XCII.

ATque hæc, &c.] Quando dicit caro quælibet significat, uel carnem solidam, uel adipem eius, uel materiam ad hanc quasi paratam: Quando portio quædam carnis, a neruis remotior leui ter liquefit facillè recreatur. Quando uero ægrotat profunda pars eius neruum tangens, neruus quoque qui carnem ossibus alligat, aridior factus ægrotat. Languet uero caro funditus, quando nutrimentum à uenis illuc usque transmissum, adeo terrenum est & aridum, ut neque carni, neque neruo sit aptum, tunc & ossa nimis arent, & liquefacta caro regurgitat, ut dictum est, ad uenas. Nonnunquam poris ossis adeo coarctantur uel obstruuntur, ut nec amittere graues uapores possint, nec admittere nutrimentum. Os igitur humore carens consequenterque calore, quidem naturali desitutum, & extraneo putrefactum, in materiam relabitur flaccidam, quasi carnem, ut ita dicā, uitam. Hæc autem, ut diximus, redundat ad uenas. Grauior quidem est ista calamitas, sed grauiusima quando natura medullæ, scilicet uel ossibus insitæ, uel principalis alicuius membri languet, siue in excessu, uel defectu, siue in qualitate sit uitium. Hactenus hec tica febris significatæ sunt, quæ in prima specie humorem dissoluunt necessarium, mox ex uenis, quasi sudantem, in secunda humorem eiuiusmodi prope membra iam coactum in tertia membri substantia. Atque hic rursus in prima specie carnem, in secunda neruum, in tertia os atque medullas. Significatæ sunt & febres putridæ coniunctæ cum hec tica easque sequentes.

Qui morbi contingant ex impedimento spiritus, atque respirationis.

Cap. XCIII.

Tertiam post hæc, &c.] Cor quidē fons est spiritus principalis, qui est uapor sanguinis intus, Pulmo uero receptaculum ministri spiritus, id est halitus, in hoc sunt fistulæ, quæ cum obstruuntur, nec incendium emittitur intestinum, nec externum admittitur refrigerium. Hinc suspitua sequuntur & febres. At quoniam interim os & nares, ad hauriendum aërem obnixè contendunt, uerberi nec dum in uia temperatus aër in meatus aduentant decliuis ad pectus, in arterias scilicet atque uenas retis cartilaginisque membra spiritalia à naturalibus separantis. Hic igitur inflat, & ad sudorem usque contorquet, læpèque febrem agit in spiritum, quam ephimeram nominant.

De uento, intestino, atque torminibus. Cap. XCIII.

Sæpe etiam, &c.] Sæpe uetus in tralatiores carnis poros, ex calore quidem modico, humore autē superiore concipitur. Qui erumpere nõ facillè potens, torminibus nos cõtorbar, sed uehemētius nos excruciat, quando in ipsis neruorum meatibus proximisque uenis ortus inflat. Tunc enim propter neruorum uenarumque continuitatem, anteriora simul corporis, & posteriora contorquet. Morbus quidem miserabilis, sola febre finendus cum uita, uel ad uitam.

De morbis et coloribus propter pituitam. Cap. XCV.

Alba uero, &c.] Alba dulcisque pituita si crassior, sit uentoque in clauda tumeat, in intestinis ceterisque uisceribus torquet grauius. Si subtilior caloreque expellatur ad cutem, albis inscit maculis: uiscolior illa cum atra bile miscetur, caloreque ad partes anteriores capitis eleuatur, cerebri meatus oppletis motumque animalis spiritus intercludens, comitalem efficit morbum, læuiorem quidē si solum in somno contingat, grauiorem uero si etiam in uigilia. Acida pituita distillationem mouet aduersam stomacho, falsa inimicam pectori.

De doloribus, et morbis propter bilem, aut sanguinem. Cap. XCVI.

Quæcunque autem, &c.] Bilis acuta, si cutem petit tumores, efficit rubeos, in uisceribus uero cohibita apostemata procreat calida, febresque persimiles, si in uenis cum sanguine subtili ualde miscetur, nonnunquam exudat cum hoc à uenis in fibras, quasi ueniculas quædam, quæ cum uenis omnibus atque neruis passim contextæ sunt. Ad hunc usum constitutæ, ut per angustos meatulos suos sanguinem combibant, subtiliorem ad rigandum guttatum membra. Ne alioquin sanguis eiusmodi per rariores membrorum poros diffuens, disperdatur uel disperdat, sanguis quoque crassior superantem meatus eiusmodi expressus tenuatur, atque purgatur, expeditusque circumfluit, si fibræ intenduntur, sanguinis liquor uehementer exprimitur, si remittantur læuius. Cum igitur bilis, uel ex uenis profluens, uel ex membris liquefscens acuto sanguini commiscetur, confluit que in fibras. Primo quidem horum angustia, quasi comprimitur, excitat que tremorem corpusque distorquet, tunc aut superante natura, paulatim exprimitur in uapores, & maculas atque sudorem, aut superata natura, medullas & principalia membra, quæ sunt animæ uegetalis uincula lædit, aut partim quidem superans, partim etiam superata per reliqua uiscera distillat, calidiorque morbos procreat, atque fluxus.

De speciebus febrium et humorum. Cap. XCVII.

Quando igitur, &c.] Accidunt quoque febres, humoribus in uenis putrefactione feruentibus, quas putridas nominamus, non sequentes hec tica, sed potius præcedentes. Si febris sit excessu ignis, id est, acutissimæ bilis, uel sanguinis in calefcentis ad ipsum bilis acum, cõtinua est, eum denique quasi tenorem seruat. Si excessu aëris, id est sanguinis paulo crassioris, affligit quoque continue, sed quandoque remissius, ideo que discreta uidetur. Si aqua superante febris accidit, aut hæc crassa pituita est, & quo uidè premit quamuis sex, quasi horis tepescere uideatur, aut pituita tenuissima, quæ ualde cum bile miscetur, nec bilem euolare permittit, sed detinet, atque putrefacit

hinc

putrefacit, hinc tertiana febris euadit uaria quidem pro uarietate mixturæ. Quam uero ex pura bile tertianam cæteri putant. Plato ad speciem primam refert, bilem exillimās, si pura fuerit ignis instar summo pere continue que feruere. Febris denique ex atra bile tardius inuadens, die quarto reuertitur. Quarto uidelicet elemento rum gradu posita, sicut tertio redit febris in aqua, quasi tertio elemento rum gradu locata. Ignis in mundo mouetur assidue, flamma in aëre rariora resurgunt. Aquæ inuersiones redeunt in super tardiores. Motus uero terræ tardissimi reuertuntur. Similiter se habent febres elementa sequentes.

De Morbis animi atque deliramentis, medulla, semine. Cap. XCVIII.

Animæ uero, &c.] Morbus animi duplex. Ignorantia scilicet & infania: infania quoque duplex. Altera quidem occulta, scilicet affectio quædam corporis atque spiritus procliuor ad infaniā, id est, ad perturbationem aliquam effrenatam. Altera manifesta, quam uel aciores perturbationes inducunt, uel uapores atræ bilis inferunt. Quæ quidem atræ bilis, uel sanguinis, uel bilis, uel falsæ pituitæ combustione contingit in habitum prauitatis, non tam primæ uoluntatis electione, quam pro cluiuitate naturæ prauæque educatione, atque consuetudine, & ignorantia labimur. Poterit tamen ab initio procliuor amputari, & potest quodammodo habitus temperari. Antiquum secretum est: in ossium fistulis, quasi minutissimò quo dam receptaculo thesaurū uitæ seruari, id est, medullam quæ partim constat ex primo semine, quasi fermento, partim ex purissima quoridianorum alimentorum parte, quæ sit semini primo simillima, hinc & gutta quædam stillat, ad fermentum seminis te sticulos petitori. Et quando nutrimenta longè defunt, hinc ros quidam exsudat, ad membra principalia recreanda. Communiter autem genitale semen ex quarta digestionè superfluum, quasi in medulla quædam membris omittitur, sit infusum, iniquitas complexionis, & humoris atque animositate dederit potest, uel uirtutem spiritumque animalem ingenio feruentem, uel uitalem cordis animositate conuenientem, uel naturalem iecoris naturali concupiscentiæ obsequentem. In primo quidem deliramenta, uel obliuionem, uel hebetudinem procreat. In secundo festocitatem, uel timiditatem, in tertio affectionem, uel inrosam diffidentemque & tristem, uel dissolutam, atque mollem.

Quomodo ingenij, et corporis robur contemperandum sit ad uitam.

Cap. XCIX.

Sed horum, &c.] Nonnunquā ab ipsa genitura, cœlestique in fluxu spiritus animalis, imaginatio ani & ingenio feruentius, ualidus est, corpus in ualidum. Sæpe contra, hoc robustum, ille debilis. Potest quintiæ educatio exercitatioque propria alterutrum roborare ille quidē quomodolibet effectus uehementis acrioribus motibus suis corpus debile labefaciat. Hoc uicissim factum uel natura, uel consuetudine ualidus illo uehementioribus similiter motibus suis peruincit illum atque debilitat. Denique corporis animique sanitas simul haberi non potest, nisi duo hæc proportionè quadam inuicem æquali congruant, siue hanc naturaliter habeat, siue consuetudine consequatur.

Qua ratione ingenium simul, et corpus alendum sit, perpetuoque mouendum.

Cap. C.

Vna demum, &c.] Corpus simul & animi proprijs alimentis motibusque prudenter alere, au gere, confirmare debemus. Illud quidem disciplina gymnastica, hunc autē philosophica, spiritum uero musica, quem inter animam & corpus hoc medium temperantes, corpus simul & animam temperabimus. Quæ nos circumstant, & quæ assumuntur intus, continue tum uehementia quadam impulsione, tum qualitatū suarū efficacia nos permurant. Nos igitur ne quasi duntaxat patientes, his denique succumbamus, morus interim nostros, & pro uiribus moderatos, & ritè electos opponere assidue his debemus, imitantēs uniuersalem mundi naturam, perpetuo se motu uersantem.

De speciebus motuum, pharmacis, duratione uitæ. Cap. CI.

Omnium uero, &c.] Optimus quidem motus est, quo seipsum quisque mouet, imitatus intelligentiam, uitamque mundanam, in qua uiuimus, & mouemur, & sumus. Deterior uero motus est, quo ab alio quasi externo quodam uectore quis mouetur, ipse interim quodammodo sese mouens. Deterimus autē, quando uolentem in trō motorem sumpsit, id est, pharmacum, ipse interim sub motore torpens. Aliud uitæ producendæ tempus datū est equo, aliud aferi, aliud homini. Rursus aliud huic homini, aliud uita. Profecto trianguli nostri, id est propria corporis nostri principia scilicet humores quatuor, ac partes qualitatesque propriæ unius cuiusque membri seminales, & membra hæc seminalia inuicem certa quadam mixtura complexionisque proportionè statim ab initio conueniunt mira, uidelicet tam seminis, quam cœli uirtute hæc moderante, & inter se contemperate, & inuicem cõnectente. In alio quidem cognatius, oportunius, arctius, quam in alio atque ideo diuturnius. Contemperatio quoque spiritus primi hinc quidem ad membra, illic uero ad ipsam cœlitatem peruenit, ad uitæ modum maxime confert. Proportio igitur & contemperatio cõspiratioque eiusmodi uigens in us, si est ab initio talis, ut centum annos perseuerare possit, cœtum natō fatales, id est naturales promittit annos. Præstabit quoque nisi uolentia quædam, quorūmodolibet illata extrinsecus interceperit, eiusmodi uitæ tenorem. Curriculum quoque suum, cum ex corpore tum esse ex cœlo, morbi naturaliter habent: itaque non temerè sunt pharmacis irritandi, ne & fatigetur natura, & morbi in peruersiorem speciem permūtentur.

GGg 4 De tribus

HAc de communi, &c. Tres animæ uires, scilicet rationalem, irascibilem, concupiscibilem, quæque exercitationibus prouehere decet. Rationem uero maxime. Rationis autem apex, id est, mens nobis est pro demone. Architectus mundi, sicut ipse nobis rationalem animam coelitus dedit, sic & ipse prouidit ut caput, quasi cœlestis cœlo simile, rationi seruiet, ut quemadmodum rationi cæteræ uires animi: ita capiti corpus totum. Corpus quidem humanum animæ humanæ solum caput esse uidetur. Reliqua uero membra tanquam fulcimenta, & uehicula ministrant sublimi. Cœta capiti, quasi hominis instrumenta. Diuinitatem ratio ipsa suam declarat, quando nos reuocat ad diuina. Maxime uero immortalis apparet, quando coniuncta menti tanquam suo demoni diuina præcæteris meditatur. Anima mundi per suam intelligentiã circa superiores ideas circuitu peragitur simplicissimè, per rationem uero circa similes idearum formas exprimendas in mundo, circuitu agit iam multipliciter, per uirtutem quoque motricem multipliciter: sphaeras mundi reuoluit. Anima nostra similiter olim cœlestia colens, contemplatione felici circa diuinas ideas formasque mundanas, & cœlestia uoluebatur, atque cœlesti uehiculo suo tanquam sphaerico motum edebat orbicularè. Deinceps uero descendit in caput humanum uehiculo suo, inter nostra cognatus. Hic tamen reuolutiones pristinas intermitte. Possumus autem eas saltem imitari quædam etiam in hac uita referre, uel dicet superiora, ut olim contemplando similiter atque uenerando. Ita prorsus animus iam effectus beatus quodammodo similis, & in præsentibus beatus erit, & in uita futura quandoque beatissimus, quandoque simillimus.

De membris Genitalibus, transmigratione animarum. Cap. CIII.

Sed iam, &c. Semè membrumque genitale, quasi animal quoddam esse uidetur, nobis insertum, uitam quandam, quasi propriam habens: quod ex proprio quodam motu, & oratione rebelli perspicitur: iam uero quoniam neruolum est, & spiritu plenum, uitæ sensusque quam plurimum habet. Vt per hoc ipsum aliud quiddam uiuum generari possit. Maxime uero ad hoc membrum spiritus confluxit ex ipsa spinæ medulla, unde simul exillat medullaris quædam, gutta uegetissimum feminis uniuersum fermentum. Fistula uero ad huius guttæ defluxum facta, in extrema sui parte coniuncta cum urina ductu. Paulo uero superius est distincta, quasi sint fistulæ geminæ. Dicitur autem urina ductus, qui per rēnes decliuis est ad uesciã, quodammodo à pulmone procedere, (hac ut arbitror) ratione. Quoniam & pulmo siticulosus maxime sunt, hoc quidem quoniam feruentissimum; hinc uero quoniam & spongiosus est, & igni quam propinquis. Plurimum igitur ex toto corpore liquorem prorsus ebibunt. Atque ita disponente natura feruere non exundat potio per urinam, nisi præcordijs penitus irrigatis iam superfluat. Quod uero de transmigratione in bestias addit, fabulosum & allegoricum esse, cognoscat, quisquis animaduertit, quam leues transformationis eiusmodi rationes adducat, alioquin uir grauisissimus. Præterea Timæum ipsum hinc loquentem meminisse, in libro suo de natura mundi transmigrationes eiusmodi manifeste negare. Fortè igitur Platonicæ sententiæ est, rationales animas & si non in alia corpora transeant, quam humana, uideri tamen in tot bestiarum species emigrare, quot sunt hominum affectus, & habitus quasi bruti, tam enim amplum est, tam uarium genus humanum, ut sub humana persona angelis, demones, uiri, aues, pisces, feræ, cicures, serpentes, quodammodo esse uideri possint. Nisi uero hæc allegoricè ita, uel similiter exposueris, cogere asserere unicam hinc animæ speciem, & hanc humanam, sed alias aliter se habentem. At Plato Timæusque multas ab initio hinc species animarum, imò & genera numerant, affirmantque rationales quidem ab ipso cœli fabricatore descendere, irracionales autem à cœlestibus generari.

De expiratione & respiratione secundum Platonem atque Galenum.

AVTORE MARSILIO FICINO.

IGI post hæc Galenum, ubi Platonem cum Hippocrate comparans, rationes expirationis atque respirationis assignat. Probo equidè quod ait: Thoracem & Pulmonem quædam ad similitudinem foliū dilatantur, aërem attrahere non solum cor refrigerantem, sed etiam præcordia impleturum, quæ alioquin uacua, utpote quæ nunc capitiota sunt facta, relinquere. Quando uero restringuntur, incendit intimum mox effundere. Eiusmodi motus expirationem respirationemque cognominat, quodammodo uoluntarios. Quoniam in nostro arbitrio fit rarius frequentiusque spirare, quia nerui, qui musculos thoracis pulmonis dilatando, uel constringendo mouent, originem ex medulla spinali à cerebro prendere ducunt, unde per uirtutem animale motus sequuntur etiam uoluntarij, subiungit similes quosdam motus in pulsibus per arterias à motu cordis effectos, per dilationem uel contractionem arteriarum atque contractionem. Quæ quidem dilatata externum aërem per totum corpus accipiunt, & ad spiritus feruentis refrigerandos & ad animale spiritum generandum. Cōpressæ uero caliginosos uapores spiritus inferos expurgant, eiusmodi motum per spirationem propriè nominat. Hæc omnia Plato noster partim quidè expressis, partim uero obscurius suo quodam more significauit. Vnde caliginè cuiusdam occasione Galeno dedisse

dedisse uidetur, alioquin præconi suo præcæteris celeberrimo, deriderat quidem Galenus post expirationem à Platone descriptam, mox respirationem subdi. Quod ab Hippocrate factum laudat, sed à Platone non obseruatum minime probat. Nos autem merito Platonem dicimus post expirationem mox introduxisse perspirationem, subdidit subito necessarium. Cum primum enim expirationem ex præcordijs expulsus est aër, repente uacua prorsus euadit, nisi per arterias, cæterosque meatus undique combibitus, aër eodem momento hæc impleat, quo expiratio hæc exhaurit. Nam expectatus aër supernus post expirationem per sequentem respirationem, hæc impleturus, tardior aduenit, uel dicitur ab opposito expirationis motu expulsus. Quamobrem nisi iam perspirationem suppleta fuissent præcordia, uel aliquantisper uacua essent, uel tanquam in cucurbitulis humores ascenderent. Galenum uero non tam hic probo, quam ubi planem suum contra calumniosos ruerit, obsecrans ei, quasi dixerit, potum totum per asperam arteriam confluere in pulmonem. Quod ne ebrius quidem aliquis somniaret. Vult autem Plato pulmonem tanquam spongiosum, ignisque quum proximum, præcæteris bibacem esse, semperque liquores utique potest, ex corpore toto combibere. Enonnumquam subtiliores quasdam guttulas potionis, quæ aliquantisper continentur ore, & per latera quædam asperioris arteriæ, quasi ros quidam sensim destillat ad ipsum. Id igitur Galenus, & ratione, & experientia comprobat, dicens: Si brutum siticulosum aqua quadam collata potaueris, subitoque iugulaueris, in neutrum pulmonem eius similiter coloratum. Platonem uero uelle potum non ad pectus, sed unam cum cibo ad stomachum defluere, in ipsis eius uerbis sapius est manifestum. Qui denique Platonem damnant, quod ignem digestionis causam esse dixerit, qui uirtus potius, quam temperatè coquat meminit debet. Platonem non ipsum simpliciter ignem, sed nobis cognatum, amicum spiritui, familiarem sanguini, ad digestionem perficiendam introduxisse. Probat uero Galenus Platonem, quod securus Hippocratem dixerit, cor principium esse uenarum, id est, arteriarum, atque sanguinis non quidem omnis, sed spirituosius, concitati, feruentis in eoque uim animæ ad iracundiam præcipitem collocauerit: in iecore uero uim libidinis mancipatam. Vnde sanguis profluit moderatior, id est, neque sanguinis eiusmodi uenæ pulsant. Non tamè probat, quod dixerit, ex colligatione teneræ recentisque carnis albam pituitam generari. Hanc enim ex cibis frigidioribus ægri coctis Galenus fieri existimat. Ex carne uero liquefacta bilem fieri crassiorē colore inter flauum, album mediamque. Quam Plato ex carne uera iam liquefacta conringere putat: pituitam uero non ex firma carne, sed adipe, uel res simili liquefacta. Id quidem quodammodo, nam pituitam cæterosque humores communiter ex cruditate, uel cōbustione in uenis fieri non negabit. Neque merito Platonem Galenus corripit, quasi calorem naturalem ex motu spirituum dixerit procreari, non enim id Plato uult, sed excitari potius atque transferri. Carpit & illud ineptius, quod Plato dixerit, non ubique in corpore ignem cum aëre esse perfectè commixtum. Alibi enim Plato, nec iniuria, uult ignem, alicubi aërem, dominari.

IN CRITIAM VEL ATLANTICVM,

Epitome.

PLATO noster officiosissimus patriæ suæ filius laudauit eam in Menexeno ex rebus contra orientales, laudat rursum in Critia ex rebus contra occidentales strenuè gestis. Atque utrobique commendat ex multis, tum Dei, tum naturæ artis que muneribus: simulque commonefacit omnes, ne patriæ sint ingrati: ac dum uirtutem Atticam tam Oriente, quam Occidente plagam superesse commemorat, in terra docet, & omnia domari uirtute, & uiros uirtute præditos, tum in Occidentibus, id est, rebus, aduersis, tum in Orientibus, hoc est, secundis rectè feliciterque gerere. Nec iniuria post Timæum de mundi generatione, legi uult Critiã de antiquitate mundi. Videtur autem neque huic historiæ finem imposuisse, neque sequentem historiã sub Hermocratis titulo promissa composuisse. Hanc autem non fictam quidem, sed uerã historiam extitisse, constat. Primum quidem, quia ubicunque fingit aliquid, solet fabulam nominari. Hic uero tanquam historiã audent asseuerare. Deinde idem omnino asserit in Timæo, appellans eam miram quidè, sed omnino ueram. Et à quibus accepta sit diligenter utrobique recenset, scilicet à maioribus suis atque gentilibus. Critias enim hic ab auctore Critiã, ille uero à Solone patruo suo, qui literis quoque mandauit, Solo ab Aegyptijs sacerdotibus. Præterea Proclus Marcelli cuiusdam de rebus Aethiopum adducit historias, in quibus hæc manifestissimè confirmantur Aethiopum rebus gestis inserta, etsi Platonicorum nullus historiã negat: Porphyrius tamè, Proclus, & ante hos Origenes, allegoriã insuper uoluit, phisicam continere. Quos equidem, ne si conetur singula allegoriæ ad unguem accommodare, ab ipso Platone derideantur, in exordio Phædri curiosas nimium in huiusmodi rebus allegorias sub persona Socratis irridere. Verum ne Anagogicum sensum, quo

profus neglecto nemo sit Platonicus, omnino negligere uideamur, Pallas quidem sit numen intellectuali uite præfidens. Neptunus uero numen generacionem, atq; gubernans. Athenenses figuræ sint animarum intellectu solo uiuentium, numinumq; similitum: Atlantici uero figuræ numinum generacioni fauentium, animarumq; corporibus continuè ad generacionis officium totiusq; ornatum. Cõuenientissimè uerò per occidentes, per mare, per insulas, per uarias locorū partitiones, ipsa generacionis materia mobilitasq; diuersa significatur. Bellum præterea sit studiosa contentio, per quam superiora numina, inferiora assidue in se conuertunt, & animas quasi ferro, & igni à materia motuq; segregant. Proinde quod Neptunus ex muliere filios procreauit, intellige uel ex terra genuisse, uel afflatu quodam ex priori uiuendi forma, in alteram formam re-generasse. Quinque uerò partus, quinque sunt formæ corporū, quas in hoc materia mari perpetua agitatione componit, scilicet lapides, metalla, plantæ, animalia partim ratione carentia, partim prædita ratione. Decem uerò filij sunt, quolibet enī partu gemini concrantur. Nempe in quouis cõposito elementalis coalescit uirtus, simulq; uirtus quædam cœlestis infunditur, quam medici uirtutem nominant specialem. Ex geminis autem quinque partibus, decem filij computantur. At quinque zone, siue spirare arcem Neptuneam circumdantes, quinque sunt sphaerarū naturæ, cœlestis, ignea, aërea, aquea, terrea. Partim uerò terrenas ait, partim aqueas, ut statim in rebus significaret, & motum Cõmunis uerò per omnes meatus, mutuam inter se rerum significat generaturam. Cõmemorat & metalla, ut per septem metalla, septem Planetarum influxus intelligamus, generacionem omnium moderantes. Aurum quidē Soli, Argentū Lunæ, Plumbum Saturno, Electrum Ioui, Ferrum & æs Marti, Veneri Orichalcū, Mercurio Stannum, Platonici tribuunt. Mensuræ uerò earūq; numeri partim ex historia, partim ex Architecturæ ratione ducantur. Non nihil tum operis, tum eloquij gratiæ decoriq; attribuendum. Sed de allegoria ferme iam satis. Iam uerò sic libri huius mysteria confirmemus. Platonici Deos, quidem alios, ut eorū uerbis utar, super cœlestes, alios uerò cœlestes, & alios subcœlestes esse putant. Et primos quidē filios Dei, sequentes uerò omnes deorum filios nominant. Rursus in primis amplissimā prouidentiam, in secundis minus amplam, in tertijs ad angustiora redactam collocant, ut pote qui iam certis terræ plagis rerumq; generibus diuina distributione præsent: quemadmodum & cœlestes alij, alij cœli partibus, stellisq; præponuntur. Hi ergo subcœlestes, dii certō quodam ordine, alij gentes alias gubernandas ab initio susceperūt. Ab initio inquam, uel geniti mundi, uel generis humani re-geniti. Siquidem post ingentes terreni orbis illuiones, Plato homines arbitratur eiusmodi deorū opera ex ipsa terrā, ueluti matre diuinitatis generari. Possent enim illos gignere, per ideam uidelicet humanam, quasi semē. Possent & terram parere, nouo abundanteq; humore perfusam, & accedente calore fecundam, siue post aquarum colluiones sequantur tepidi soles, siue post uasta quædam incendia pluuia uberior affluant. Homines uerò à dijs è terra progenitos, Heroēs nominant, qui à parentibus occulta quadam mentis ad mentē persuasionē recti ab initio, multa per secula fuerunt. Quoniam uerò longo temporum tractu tam diuina uirtus ingenij insita, quam terræ fecunditas minuitur paulatim: unde & animi diuinitatis omnino expertes, & corpora antiquæ fecunditatis uacua profus euaderent: Deus iterum terram, uel diluit, uel incendit, genusq; nostrum in antiquam restituit dignitatem, cœlestibus uidelicet motionibus, sic à motore contemperatis, ut cœleste fatum semper cum prouidentia diuina cõcurat. Profecto quemadmodum medici de quolibet humano corpore, ita Platonici de toto genere iudicant. Medici enim aiunt, uitam in naturali quodam humore, & tato, & tali consistere, posseq; perpetuo prorogari, si modo & quātus ille restauretur, & qualis: non prorogari uerò, ubi non talis refluit, qualis effluerat, & si tantus. Perinde ac si quis ex dolio urini pleno, impletet quotidie pateram, statimq; dolio aquæ tantundem infunderet. Sic enim continuè æqualis in dolio esset humor, sed non similis dissimiliorque quotidie, donec tandem ex mero iam non aqueum uinum tantum, sed aqua profus euaserit. Similiter Platonici diuinam fecundamq; qualitatem & ingenio à dijs humano, & corpori à celo quondam infusam, paulatim putant in qualitatem humanam uerti, humano hoc subiecto eam naturaliter ita trahente, donec sensim ad ferinam usque

usque degeneret, sed degenerationem tantam non posse à Deo rerum ordinatore perpetuo tollerari. Quod autem Plato Deos diuersas forte fuisse factos, & hic, & alibi sæpe ait, intellige illos uni summo fortes distribuenti parere, atque necessariorum assignatam prouinciam gubernare, sed necessitatem in diuinis esse penitus uoluntariam. Siquidem apud eos una est patris summi filiorūq; uoluntas. Atqui sicut elementorum partes ea necessitate ad loca propria perferuntur, quæ & uoluntas futura est, si modo cognouerit: sic apud superiores ipsa gubernacionis assignatæ naturalisq; effectiæ necessitas idem est atq; uoluntas. Præterea quod & hic, & in Timæo, & Menexeno Atticam regionem esse ingenij, inquit in primis accomodatam, meminisse oportet in rationibus hac de re assignandis inter se Platonicos disidere. Panatius enim temperiem aëris inter æstum atque gelu causam arbitratur. Idq; ex ipsis Platonicijs uerbis in quinto Legum, & Epinomie probat. Panatius Longinus arguit, quia regio illa sæpe gelu atque æstu pulsatur: assignatq; in causa qualitatem loci commixtam, ex multis atque occultam. Quem reprobat Porphyrius, quod propriam ingenij causam esse puret corpoream. Originem in commentarijs in Timæum cœlestes aspectus influxusq; assignat, id ipsum ex octauo de Republica asserens, ubi dicitur, cœlestes quosdam circuitus esse causas fertilitatis ac sterilitatis, tum corporum, tum etiam animarum. At Originem Proclus ibidem ait ueram quidem ex parte causam assignasse, sed nondum integram perfecisse. Ipse uerò unā cum Porphyrio rem altius repens ait: Intellectum opificem mundi intellectuale esse mundum, ideoque quasi multiplicem. Animam uerò mundi esse animalem rationalemq; mundū magis que multiplicem: atq; proximè adesse uniuerso mundi spatio continuo profus atque immobili, ex materia prima & dimensione constanti. Rursus in ipso spatio ante omnes, & que generandæ sunt formas, animam ex rationibus suis ideā sequentibus, alibi alias uires imprimere, quas animæ mentis plenæ uestigia, ac peculiaria quædam, receptacula formas alibi alias familiariter susceptura. Tum, Deos uarios uarias sortitos prouincias, eiusmodi hospitia illustrare, alia quidem alios, atque formare. Animas ergo rationales, postquam elementalem uitam, propriamq; elegerint, si forte reuolutione cœlesti, ad ea loca præ cæteris dirigantur, quæ electæ iam uidentis forme potissimè congruant, uitæ ipsius officium profus implere. Itaq; quando ad Martiam uel Apollineam uergentes uitam, mox plagam à Marte uel Apolline illustratam nanciscantur, perfectæ uel fortitudinis, uel uaticinij opus absoluerent. Quæ uerò Philosophicam uitam elegerint, si regionem afflatam Pallade, sapientia magnanimitateq; simul excellere. Itaque hic & in Timæo inquit, Atticam regionem rectam à Pallade sapientiæ atque militiæ conuenire: & in quinto Legum ait inspirationem localium deorum atq; demonum circa loca, maximi ad ingenia, & mores esse momenti. Requisit uerò nonnullam aëris temperantiā, non ut causam, sed ne causæ ipsius opus impeditantur. Quā obrem loci huius diuersitas, non tam efficit diuersitatem ingenij apud Platonicos, quam suscipit & declarat. Tria enim esse putant ad id potiora elementali loco, scilicet tum animæ ipsius affectionem, siue naturalem, siue electam, tum inspirationem nimum propriorum, tum cœlestes influxus, posse uerò id impeditri, uel elementali imixtione, uel planetarum noua coniunctione, uel ab ipsis hominibus illata calamitate: & quæ bona desuper infunduntur, inferiorum obstaculo reddi bona. Qua de re in Legibus disputauimus. Sed de his iam satis. Ex omnibus autem huius libri mysterijs collige unā cum prouidentia concurrere humani arbitrij libertatem. Collige & sententia Mosaico mysterio similem, homines quondam quamdiu in eis diuina quædam gratia iustitiaq; innata utgebant, beatos in quodā, ut aiunt, deliciarum Paradiso uixisse. Postquam uerò per intemperantiam, & superbiam gratia illa euanuit, in scelera simul & calamitates grauissimas incidisse. Deum autem aquarum diluuiō peccata hominum diluisse. Quod uerò huic historiæ deest, potest summam ex Timæi proœmio resarciri. Est autem historia de rebus gestis ante diluuium. Post uerò diluuium narraturus, ut arbitrator, erat Hermocrates. Neque te turbabunt nouem illa annorum millia, si Eudoxū audieris dicentem annos illos Aegyptiorum non solares fuisse, sed lunares. Vltima tandem huius libri sententia docet, louē, id est, Deum architectum mundi, è sua sede, id est, ex sup̄ius intuitu remotissima quæq; minimaq; prospicere, atq; ad eādē sedem, id est, diuinam

diuinam contemplationem Deos omnes subditos sibi conuertere, unde instructi interiora gubernent. Neque uicissim duo hæc illos agere, imò uerò assidue contemplando diuina, per illa simul temporalia disperisare: Hanc ipsam sedem ideò medium mundi appellat thronum, quia & inde tanquam à centro effluunt omnia, & illuc refluunt, & illic facile cuncta circumspectiuntur atque reuoluuntur.

In Dialogum primum de Legibus, uel Legum latione, ad Laurentium Medicem. Epitome.

Ecum apud priscos penè idem, magnanime Laurenti, tria potissimum habuit sapientiæ lumina, Pythagoram, Socratem, & Platonem. Compertum autem habemus sapientiam quidem Pythagoræ magis in contemplando, Socratis uerò in agendo magis, Platonis denique in contemplando pariter atque agendo consistere. Præterea disciplinam, tam Pythagoræ contemplatiuam, quam Socratis moralem, à communi hominum consuetudine uideri remotiorem. Platonis uerò doctrinam speculatiuam pariter, & moralem ubique ita diuinum cum humano contemperare, ut & communi hominum consuetudini facile possit accommodari, & simul homines ad diuina æternaque conuertere. Neque uerò putandum est propterea Platonem à Pythagora, & Socrate, quos quasi numina colit, esse diuersum, sed mixtum potius, atque utriusque ingenij quasi quædam, ut ita loquar, diuini ad humanum moderatoris: ut quodammodo dici possit, in illis quidem ingenij duntaxat diuinum fuisse, in Aristotele uerò & cæteris post Platonem philosophis humanum tantum, sed in Platone diuinum pariter & humanum. Quorsum hæc? Ut meminerimus præsentum legum dispositionem, quoniam ab ipso Platone, non per Pythagoricam personam, uel Socratem, ut solent cætera, imò uerò per propriam Platonis ipsius personam nobis traditur, non iniuria uitam quandam inter diuina & humana mediâ obtinere, neque nos per abdita, & inuia quædam trahere, neque tam ad interiora deducere. Quamobrem decem illi de Rep. libri Pythagorici magis sint atque Socratici præsentis uerò leges magis Platonice iudicentur. Illa resp. uouentis fuerit, & optandis, dispositio præsens sit eligentis, ut qui in arduum illud ascendere nequeunt. Ad hos saltem clementiores colles non dedignentur accedere. Considera quanta diligentia humane salutis noster Plato prospiciat, qui non solum per ardua uult uideri hominibus admittendus, uerum etiam per decliua quædam facilis, & propitius esse omnibus atque salutaris. Hic ergo non cogit homines si uoluerint inter se facere cuncta communia, permittit ut fieri solet, propria singulos possidere. Neque tamè cautissimus attingit noster omnino laxabit habenas. Nam præter summam aliarum diligentiam legum, prudentissimè sanciet, ne cui liceat ultra certum, & illum quidem mediocre terminum census amplificare, ne alijs quidè copia, nimia, alijs ob sit inopia, ne ue cogatur, id quod miserabile esse putat, multi inter patriæ suæ uenas esse mendici. Quod autem personam hic Platonis sub ipso Atheniensis hospitis nomine, & id quidè modestè gratia lateat, legenti deinceps ex multis perspicue apparebit, ex eo præcipue, quod affirmabit se geminas tractauisse respublicas. Conditurus autem leges Grecis, iure à tribus Græcarum legum optimis conditoribus leges accipit, Minoe, Lycurgo, Solone, adimens, addens, mutans, inueniens: atque ita optimam ex cunctis componit formam. Et quamuis ab initio constituat ciuitatem & regulam gubernandi, tamen legum positionem, nominat potius, quam rem publicam. Quoniam in ea ciuitate, in qua possessiones sunt propriæ singulorum, propter varias controuersias, lites, iniurias, multis opus est legibus. In quibus constituendis admirandum simul, & doctissimum notabis diuini Platonis ingenium. Excogitat enim insignis benignitate uir singulis legibus præsentia quadam exhortatoria, quibus humanissimè ciues adducti, libenter parere uelint, ac sponte, uelut filij legum illis obtemperant, quibus alij solent, quasi tyrannis inuiti parere, ac pro uiribus, uel fraude, uel uolentia earum imperium subterfugere: Addit uerò post multa etiam minas, addit & poenas propter illos qui patriam suam, non matrem iudicant, sed nouerçam. Descendemus iam ad primi Legum dialogi proprium argumentum, si prius omnes admonuerimus, ut Dialogum Minoem, argumentumque illius legant, antequam ad has leges accedant. Accedant inquam tanquam, & electionibus eas diligenter obseruaturi, & actionibus penitus seruaturi.

Alioquin

Alioquin nisi his obdierint, intelligant se post tam exactam iustitiæ inuoluntatem, & minori excusatione, & maiori crimine peccaturos. Atheniensis hospes, id est, Plato profectus in Cretam prope Cnosum offendit Megillum Lacedæmonium, & Cliniam Cretensem, quem una cum nouem alijs Cnosij acceruerant, ut coloniam inde deducerent, urbem conderent, eique leges darent. Hi ergo duo ad sacrum Iouis antrum consulti de hoc accedebant: his factus obuius Atheniensis hospes, quidnam acturi irent interrogauit. Illi leges excogituros esse se responderunt. Verum cum multa de legibus interrogati ab hospite, quæstionem haud satis absoluerent, & hospes illis ad leges aptissimus uideretur, obsecrauerunt eum, ut ad ciuitatem legibus instituendam una cum ipsis adiutor accederet. Obtemperat ergo hospes, & ante omnia principium à quo, & per quod leges ad homines peruenirent, exponit, Deum scilicet atque philosophum. Deinde legum perquirat finem, docens eiusmodi finem fore tranquillam animorum ciuiliam puritatem, ueritatis contemplationem, quoad fieri potest sufficere. Tertio ad ipsam legum formam materiamque descendit. Leges autem à Deo hominibus inspirari, testis est omnis antiquitas, testes & multi Platonis libri, testes & rationes nostræ in multis dialogorum argumentis adductæ, atque in Theologia nostra, ubi de religione agitur, confirmata. Profecto si natura, quæ nihil aliud est quam infimum diuinæ prouidentia instrumentum, atque ubicunque prouide uidetur incedere, non ducit ipsa seipsam, sed ab ipsa prouidentia ducitur, fines omnium ordinesque, & in seipsa præscribente, & naturæ prout uult inscribente: si inquam natura talis, neque abundat superfluis, neque in rebus deficit necessarijs, certe diuina prouidentia in rebus necessarijs nunquam deficit. Necessaria uerò est hominum generi aliter non potenti uiuere congregatio mutua. Necessaria quoque lex congregatio eius, similiter procul à lege subito peritura. Necessaria rursum legibus diuina est authoritas, ne uel negligentia obsolescant, uel fraude, uel uolentia infringantur. Necessaria tamen comprobanda authoritati diuinæ, tum sanctimonia uitæ, tum poena super humanas uires omnibus admiranda. Quamobrem prouidentia Dei, quæ singulis elementorum, plantarum, brutorum, membrorum speciebus, & usibus necessaria prospicit, multò diligentius perfectissimæ animalium speciei colenti diuinitatem, in sancienda legibus apprime salutis hominum necessarijs deesse non debet. Adde quod neque potest princeps, ullus uastam ciuitatis nauem quolibet momento procellis, & periculis innumeris agitatum, absque cœlesti flamine ad portum usque perducere. Ergo Deus tum occultis inspirationibus animorum, tum miraculis manifestis, quotiens necessitas exigit, & reuelat mysteria legum, & sancit palam atque promulgat. Propterea exordium Plato legum, adeo iustis felicibusque inchoat auspicijs, Deum non abs re ter statim in principio nominans. Tres enim hi disputant fundatores legum, singulique diuino indigent patrocinio. Tres quoque imitantur auctores legum, Minorem, & Lycurgum, atque Solonem. Qui & leges in tria numina retulerunt, Iouem, Apollinem, & Mineruam. Neque id quidem iniuria. Sol enim planetarum dominus potentiam, Iupiter clementiam, Minerua sapientiam continet. Quæ quidem tria totam legis naturam perfectionemque complectuntur. Quid enim aliud esse dicimus legem, præter rationalem quandam regulam, certo quodam ordine ad bonum subditos perducen-tem? ut autem ratio, & regula, & ordo insit, necessaria omnino sapientia est. Præterea ut perducatur ad finem, atque seruetur, in primis potentia effluit, denique ut ad bonum, id est, ad cuiusque commodum, & commode benigneque conducatur, magnopere clementia prouidet. Tria itaque apud priscos numina diuinam referentia trinitatem, legibus necessario consulunt. Atque idcirco tres similes dotes in principe ad ferendas leges necessarias iudicantur. At quoniam perfectas inuicem has oportet concurrere ad perfectas leges constituendas, id uerò humana facultas præstare non potest, nimirum ad legum exactissimam sanctionem diuino est opus auxilio. Quod autem nouenarium annorum numerum Plato & in Minoe, & hic sæpè repetit, quasi necessarium ad leges ab ipso Ioue discendas, hominibusque tradendas, fortè significat nouem angelicarum mentium ordines, per quos uelut interpretes ipsa legis sancienda ratio ad homines usque transferretur. Omnes uerò hos ordines legum interpretes sub uno Mercurij nomine significat in Protogora. Neque uerò te lateat nouenario hoc in angelis numero non

non Christianos solum uti, sed & Platonicos, præcipue Proclum atq; Syrianum, quod in Theologia satis ostendimus. Quid uero si nouenarius hic significet trinum potentie usum, trinumq; sapientia, triplicem quoq; clementia, uidelicet ut trinum quodlibet tum in lege ipsa sit, tum in iudicio magistratus, tum in ministris, & ipsa executione iudicij. Præterea in ipsis rerum actionumq; principijs medijsq; & finibus. Tria uero ter repetita nouenarium manifestè perficiunt. Sed cur nam in Republica ab ipsis Minerua sacris, hic uero à sacris Iouis disputationis fundatur exordium? An forte, quoniam disputatio illa Athenis habetur, & de antiqua Athenarum urbe Minerua dicata: tractatur hic uero in Creta de Cretensi urbe adificanda consulitur, prope ipsum Iouis templum de quæ legibus Minois Iouis filij in principio uerba fiunt? An potius forma illa Republicæ prior crassior erat atque seuerior. Palladi maxime congrua: hæc uero paulò indulgentior, & sua quadam humanitate Ioui conueniens? Summatim, & hic, & ibi à uotis sacrificijsq; ciuitatis nascentis foelicitatem auspicamur. Mitto descriptionem longi huius itineris & sacros lucos, & arbores templo dicatas, & alia multa, quæ commentum desiderarent potius, quàm argumentum. Post uero nonnulla, quæ allegoricè docent res humanas præsertim publicas, non posse abque diuino quodam patrocinio rectè componi, ideoq; ab ipso Deo, qui legum & principium est, & finis, esse legum exordium faciendum, incipit iam paulatim de legum fine perquirere, significans harum finem esse diuinum cultum, quandoquidem eiusmodi legum disputatione ad templum Iouis proficiuntur. Cum igitur legum finis ultimus sit, Iouis illius cultus, qui fecit mundum, deditque & mundo leges, & nobis, non immerito statim negat finem legum esse Martis cultum, interim modestè Minois, & Lycurgi leges emendans, quod non tam ad uirtutem ipsam simpliciter respexerint, quàm ad bellicam declinauerint. Profectò leges debent illud potissimum in ciuitate habere pro fine, ad quem, quasi ad signum omnia dirigant, quod à cunctis ciuibus, maxime omnium est expectandum. Pugna uero atq; uictoria, cum laborum malorumq; plena sit, non propter se, quidem optanda est, sed eligenda potius propter pacem, tutamq; uitæ tranquillitatem: quæ admodum nemo ita exoptat uiuere, ut in perpetua contra morbos pugna, uictoriaque uersetur. Concludit tandem non dicere studia pacis ad bellica, sed contrà bellica, potius ad pacis studia officiaq; referre: pacem uero ad expeditum, liberumq; ueritatis deij cultum: In his uero referendis ipsum bonorum genus in multas distribuit species, dicens alia quidem esse humana, alia uero diuina, & à diuinis humana pendere: humanorum autem, quæ longè diuinis inferiora iudicat, primum esse sanitatem, secundum formam, tertium uires, quartum diuitias, horum uero bonorum ducem uult esse prudentiam, ducem insuper diuinorum, post prudentiam sequi existimat temperantiã, post hanc iustitiam, post iustitiam fortitudinem: Profectò, & hic significat, & in quarto de Republica explicat, tres animæ partes, rationalem scilicet irascibilem, concupiscibilem: & prudentiam quidam in sola rationali, fortitudinem in sola rationali, fortitudinè in sola irascibili esse. Tu quoq; pone in sola concupiscibili continentiam. Pone uero in cunctis simul partibus temperantiã atq; iustitiam, & utranq; nominat totius animæ consonantiã. Sed temperantiã quidem in affectibus, iustitiã uero in actibus consonantiã fit. Et illa si animæ sanitas, hæc animæ pulchritudo. At prudentia, oculus: fortitudo uero manus. Si substantiam animæ, puritatemq; contemplationi necessariã spectas, iustitiã temperantiã antepone: si humanam spectas consuetudinè, præpone iustitiã: Omnino uero prudentiam cunctis, quasi oculum pedibus atq; ducem. At fortitudinem continentia antepone. Nam fortitudo, & circa difficultus uersatur, doloris scilicet tolerantiam & continentia officium, quod est uincere uoluptates in seipsa complectitur. Vtrumq; uero iudicato temperantiã iustitiãq; inferiorem. Hæc enim duo integrum animæ totius ordine magis possident duce prudentia constitutum. Ex his colligit oportere latorem legum, & ipsum referre, & referri iubere, humana quidem ad diuina, diuina uero, id est, uirtutes ad mentem ueritati diuinitatq; deditam. Dum uero de fine legum disputat, officium quoque ipsarum conditoris exponit: idque summam esse uult, summa cum diligentia totam ciuitatem colere, quasi agrum, ut exquisitam de eligendis, serendisq; seminibus habeat rationem. Deinde de opportuna plantæ cuiusque cultura. Item de

extirpandis

extirpandis statim ab initio noxijs herbis & sentibus. Denique de omnibus ad maturitatem suo ordine perducendis. Tu uero inter hæc aduerte, turpiorem haberi, qui uoluptatibus cedit, quàm qui succumbit doloribus. Item fortis uiri officium esse non solum metus & pericula superare, sed cupiditates etiam coercere. Præterea neminem securè iudicari posse fortem, nisi diu inter labores, & pericula uersatus strenuè fuerit. Adde & nisi in ipsa licentia & illecebris uoluptatum, in quibus probatur propter continentes, ipse quoque fuerit comprobatus. Aduerte non esse tutum uel hominè, qui fortis sit fururus, procul à timoribus, uel eum, qui futurus sit temperatus, seorsum ab omnibus uoluptatum illecebris educare. Præterea totum conditoris legum studium circa uoluptates & dolores oportere uersari, ut duo hæc quasi bruta freno non careant. Si enim freno cohibeantur, facile felix uitæ iter euadit. Si nullo coercetur freno, difficilè admodum & infelix. Notabis & illud de Atheniensibus dictum, probos Athenienses esse præcipue probos: propter quod soli suapte natura, & diuina quadã sorte, nullo cogente, uel peruertente, sint probi. In his Plato significat, in ciuitate malè instituta, raros quidem fore ciues bonos, sed illos fore omnium præstantissimos. Quoniam cum nulla disciplina tales euaserint, profectò diuina quadã sorte, & perfecta natura sint tales, quorū etiam tanta sit excellentia, ut cōmuni contagione non inquinentur. Post hæc singulare id cuiusq; artis totiusq; uitæ præceptū considerabis. Oportere eos, qui præstantes uiri in quouis studio sunt, statim à teneris annis id ipsum tam ludèdo, quàm studendo in singulis ab inconducentibus meditari, adeò ut uirilium studiorum accomodatissima pueris præludia proponantur, atque ita ludentium animi in amorem illius potissimum adducantur, quod in uirili ætate serio sunt acturi. Inter hæc disciplina sic definitur. Disciplina est, ea uitæ statim à pueritia institutio, quæ in amorè uirtutis paulatim adducit animum puerilem. Illius inquam uirtutis præcipue, per quam uir factus imperare sciat atque parere. Hominem uero oportere, & insuper posse, disciplinam eiusmodi à teneris annis habere, per illam quæ sequitur humanæ naturæ descriptionem aptè confirmat: inquit enim, hominem & si unum quiddam sit, habere tamen multa in se atque diuersa, inter quæ sunt tyranni duo amantes quidem, & inter se contrarij, animum distrahentes: Dolor atque Voluptas: præterea opinionones futurorum bonorum atque malorum, ex quibus appetitus confidentiaque ad bona, timor autem ad mala nobis suboritur, perturbationesque animi similes. Præter hæc adest iudicium rationis dictans quid horum melius sit, quid peius. Iudicium uero eiusmodi in uno quoque lex priuata est, & in ciuitate lex publica. Quoniam uero animal unum ex rebus tantam diuersis dixerat esse compositum, haud ab re subiungit, hominem inter animalia miraculum esse diuinum, Mercurium imitans dicentem, miraculum ingens hominem esse. Animalium tria sunt genera. Aut enim tam ex corpore, quàm ex animo immortalia sunt, aut ex utroque mortalia, aut ex animo quidem immortalia, ex corpore uero caduca. In primo quidem genere cœlestia, & ætherea, & ærea sunt, siue dij, siue demones nominentur. In ultimo uero sunt bruta. Sed in medio homines, demonesq; aquei atque terreni. Cum enim horum quoque demonum corpora sicut humana ex contrarijs componantur, dissolui quandoque possunt, perturbationesq; aliquas afferunt: Sed cæteris iam ommissis cur nam homo miraculum? Quia & cum diuinis sit, mirum est eum à mortalibus infici, & cum sit mortalis, mirum quoq; affici ad diuina. Sed cur diuinum miraculum appellatur? Quoniam ita est diuina prouidentia institutum: & ut Timæus docet, à Deo quidem officio mundi rationis animæ substantiã ipsam accepimus, à dijs autem cæteris naturam quandam uitalem ratione inferiorem, à demonibus demonesque corpora. Quod autem addit, hominem à dijs fuisse, uel ludo, uel studio quodam effectum, sic intellige: ludo quidem factum esse, si anima semper à cœlestibus ad terrena, atque uicissim quasi ludendo transmigrans nunquam immutabili apud Deum se de quiescat: factum uero studio, si modo penes effectores deos, effectore Deū animus quandoq; sit immutabiliter permanens. Vtrā uero disunctionis huius partem eligere debeamus, affirmare hic Plato non audet. Probabile tamen habet, ut hic alibi significat, hominem studio quodã potius, quàm ludo fuisse diuinitus constitutū. Si quis autem ambiguum hunc Platonis textum legere ita uelit, ut significet uel hominem esse

diuinis

à diuinis animalibus constitutum, ab aliis intelligat: uel esse ex animalibus multis compositum, intelligat partes affectusque anime nominari à Platone poeticè animalia. Quod quidem apparet in nono de Republica, & in principio Phædri. Sed ista tu uideris. Descendit post hæc ad quædam, quæ & si leuiora uidentur, ad perfectam tamen disciplinæ traditionem morumque probationem necessaria sunt, qualia sunt studia Musica, consuetudinesque perfimiles. Musica uerò communissima quadam significatione comprehendit proportionis cuiuslibet ordinem, non solum in sermone, cantu, sono, saltu, sed gymnastico quoque ludo gratiaque conuiuij. Hæc quidem omnia ita in ciuitate composita esse debent, ut omni perturbationum uitiorumque incitamento sublato corpus, & spiritum animi uisumque contemperent. Exorditur autem disputationis opportunitate quadam à conuiuio, atque uino, dicens primo cauendum esse, ne ad innatas nobis perturbationes accedat quoque ebrietas. Hæc enim si temerè accesserit, & rationis officia minuit, & perturbationis impetus auget. Probat tamen conuiuium atque meri usum, ea uidelicet cautione adhibita, quæ in libro sequenti planius explicabit. Hic uerò ad id potissimum conferre iudicat, ut ex liberiori interdum usu meri, mores hominum in conuiuio detegantur. Solet enim impudentiores audacesque reddere. Illic ergo prudens iuuentutis custos deprehensis iuuenum presertim uicij, imprudentia, & mederi facilius poterit, & assuescere iuuenes etiam in ebrietate omnium impudentissima seruare pudorem. Quanti uerò sit pudor, id est, dedecoris & infamiae timor, ex eo constat, quod ob huiusmodi metum iuuenes, & turpia in primis metuunt, & honesta quamuis ardua audacter aggrediuntur. Quæ quidem duo reipub. maximè omnium tam pace quam bello necessaria iudicantur. Ideoque ad hæc ciuium animis infundenda, legum lator diligenti studio debet intendere.

In Dialogum secundum de Legibus. Epitome.

Lato noster mirifica in genus hominum charitate, nihil in disputationibus suis intentatum relinquit, quod ad humanam salutem quauis ratione educere uideatur. Atque dum id studiose contendit, mauult uel prolixi nimium, uel etiam curiosissimi crimen subire, quam negligentis. Ergo exquisita in secundo etiam libro ætatis teneræ prosequitur disciplinam. Animaduertens enim pueros ferme ut bestias, quasi nihil pensi habere, sed & quocunque uoluptas trahit, prorumpere, & undecumque retrahit dolor, protinus aufugere, non iniuria prius, quam male, uel prosequendi, uel fugiendi procliuitas in habitum inoleseat, aurigam pueritiæ equissimum ponit, uoluptatis uidelicet, & doloris habenas manu tenentem. Quem quidem aurigam nominat disciplinam, uirtutem scilicet, quæ primo pueris aduenit, quæ uoluptas, & amor, dolorque & odium per alienam rationem rectè in animos influunt, antequam ratione propria moueantur: ratione deinde præsentem, propriam insuper rationi consentiunt, propter superiorem bonorum morum consuetudinem. Hanc ipsam consensionem, uniuersam uult esse uirtutem. Ipsam uerò decentem circa uoluptates & dolores assuetudinem, per quam ab initio usque ad extremum uitæ homines oderint, que odisse oportet, & amant quæ amanda sunt, quam diu sub alterius regitur ratione, nominat disciplinam. Deinde uerò, cum rationi propriæ iam expergefactæ consentit, nomine uirtutis appellat. Eiusmodi uerò uitæ moralis fundamentum maximi esse momenti, uel Aristoteles ipse in Ethicis magnopere comprobat. Cum uerò inquieta sit puerorum natura, oblectamentorumque per omnia cupida, & idcirco faueram non suscipiat disciplinam, merito sub honesta musica illius communissimæ uoluptate uirtutis uestigia præferente, iubet pueros educari: imò uerò & seniores interdum, quibus ad laboriosam uitæ solamen oblectamenta quædam honesta sunt adhibenda. Hanc utique ob causam inquit deos laboriosam uitam hominum miseratos, haud ab re in laborum remissionem solennia illius sacra festaque instituisse. Musas quinetiam, & Apollinē, & Bacchum ad hæc concelebranda duces adhibuisse, qui morum lasciuiam emendarunt, & naturam auidam motionis per Musicam motionum rationem moderarentur, honesteque defectarent. Hæc autem uerba non solum Musicæ usum laudant diuinitus commendatumque acceptum, uerum etiam allegoricè docent hominem multis de causis brutis fore miseriores, nisi diuina prouidentia atque cognatione diuinum cultum susceperat

susceperit. In qua quidem Musæ diuinam significant ueritatis inuentionem, religiosis à Deo concessam: Apollo autem inuentionis eius gratam expressionem, atque uaticinium. Bacchus denique tum mentis abstractionem, tum opera religioforum hominum admiranda. Animaduerte harmonicam rationem nobis præcipuè à diuina prouidentia esse tributam, per quam omnes inquietæ naturæ motus, qui suapte natura inconcinni forent, concinnarem. Sed à Musis quidem habemus motionis animi consonantiam, ab Apolline præterea concentum in sermonis cantusque motu, à Baccho denique festiuam in motu membrorum concinnitatem. Dum uerò de hac per musicam disciplina, & ad pueros omnino, & ad seniores etiam pertinente diligentissimè disputat, eadem quæ & in Republica posuit, repetit instituit, per quæ Poëtis, Musicis, Pictoribus, nunquam licenti concedatur, quod cumque uoluerit imitandi, sed honesta duntaxat & graui pro salute spectantium & audientium imitentur. Imitationis autem iudices esse uult peritos homines, atque grauissimos, iubetque ut per honestam imitationem quotidie frequentatam, adolecentes assuescant in ludis omnibus pariter atque studijs semper rebus eisdem, quibus & leges senioresque gaudere, atque dolere. Quam quidem assuesfactionem totum uirtutis fundamentum iudicat continere. Inter hæc nonnulla memoriæ commendata, ad præcepta morum plurimum conducentia. Inustus etiam si cuncta, quæ inter homines habentur bona, possideat, est infelix: & quamdiu ita uiuit, præstare ei dicendum est mori, quam uiuere. Item quicumque honestum, utile, iucundum, inuicem loquendo discreuit, non est audiendus. Et quauis honestitas iustaque uita possit interdum uideri laboriosa, nunquam tamen id pueris est dicendum: imò uerò iustissimam uitam fore omnium iucundissimam. Quod tandem fore necessarium Plato asserit, quamuis forte istis, quibuscumque disputat, aliter uideatur. Idque tacere iubet. Veritas tamen pulchrum quiddam est, & stabile. Descendit post hæc ad uini usum, quem uult à iuuenibus ante annum ætatis decimum & octauum penitus ignorari. Alioquin ignem, inquit, ad ignem tam in animam, quam in corpus infundi. Post hanc ætatem uinum moderatè bibi permittit. Post quadragesimum uero annum in conuiuio inter deorum hymnos concedit uinum liberius bibere, quasi remedium aduersus duritiam senectutis, per quod reuiuere uideamur, & in æstimate nos obliuio capiat, ipsaque affectio animi, sicuti ferreus in igne, ex duritie in mollitiem ducta flexibilior fiat. Quo effici uult, ut seniores, qui alioquin cantare nollent, facti hilariiores in conuiuio ad iuniorum aures cantare uelint, atque unà eorum animis, ut ita dixerim, incantare. Qua quidem incantatione per melodiam grauius concinentem iuniorum animi temperentur. In his legendis, notabis gratiam ipsam, in rebus quidem pulchritudinem, in cognitione uerò uoluptate. n. cognominari. Notabis nullum animal præter hominem rhythmici & harmonie sensum habere. Atque rhythmum esse ordinem in tempore atque motu. Harmoniam uerò esse ordinem in ipsa uocum per acutum & graue contemperantia. Quod sæpe harmoniam dicimus, concentum Latine proprie dicimus. Quod autem rhythmum, commode numerum dicere possumus, modo intelligas numerum in tempore atque motu. Notabis quæ in re uini consistat utilitas, & qua cautione sit bibendum, præsentibus uidelicet conuiuio conditoribus legum, siue custodibus, sobrijs quidem & mores bibentium obseruantibus, corrigentibusque, & tunc opportunè, quædò per uinum molliores facti fuerint, reformantibus. Concludit denique, si eiusmodi cautionibus ciues in conuiuio utantur mero, ad ea, quæ dicta sunt, utile concedendum: usum uerò eius ad suam cuiusque libidinem ciuibus suis procul arcendum. Quippe cum factas Palladis arces, quæ ante omnia colendæ sunt, impudentissimè pulset.

In dialogum tertium de Legibus, epitome.

Vemadmodum Medicus sanitatem corporis, ita legum auctor spectat animi sanitatem. Quoniam uerò omnibus optabilius est ualitudine prosperam retinere ne pereat, quam recipere pereuntem, idcirco præcipuum utriusque, tam ciuilibis, quam medicæ institutum est, seruare siue corporis, siue animi sanitatem: sequens uerò utriusque consiliu esse uidetur optimum, siue corpori, siue animo habitum, si quando amissus fuerit, restituere. Quamobrem & apud Platonem, & apud ueritatem scriptores illi legum contemnendi censentur, qui subitò, qua censura scelera perpetrata sint puniendæ, decernunt: Quæ uerò ratione homines ita orientur, nutriantur, erudiantur, ut scelera perpetrare nolint, non prouident. Nemo igitur admiretur Platonem nostrum

firmisimæ sanitatis animi studiosum, tam in libris legum, quæ Republica, diu permittitur, quæ uidentur leuia, & ad educandos pueros adolentesque pertinent, accuratius diuisari. Si enim deet diligentissimum animorum medicum facere, eosque statim natos ita componere, ut uel quasi unâ cum firma sanitate geniti uideantur, uel saltem atate adolentes, sanitas animi pariter coalescat. Hinc itaque præcedens illi libri Legum primi secundique diligentia in omni musicæ ludique genere, atque conuiujs. Dum enim de auctoris legum officio disputat, præcipuum eius, id est, circa pueros & adolentes, studium ante omnia iudicari declarandum. Vbi meminisse te uolo, quanta cautione ad potum uini iudicauerit accedendum, ut non liceat quotidie bibere, neque cui libet, neque ad cuiusque libidinem, sed in solennibus duntaxat conuiujs, & tunc quidem uiris, & moderatè: rarò uerò merum, sub arbitrio tamen & iudice. Alioqui memineras, & quantum probet, ut non liceat in castris militibus gustare uinum, neque in ciuitate seruis, neque magistratibus, atque gubernatoribus & iudicibus ipso iudicij tempore, neque uiris mox de rebus magnis deliberaturis: postremò neque uirgo, uel mulier ea hora, qua liberis operam dare constituunt. Hac operæ preteritum fuerit diligenter commemorasse. Pergamus iam ad proprium libri tertij argumentum. Cum igitur lex ipsa ciuilitatis, id est, disciplinæ ciuilis forma sit, ciuilitas autem forma sit ciuitatis, haud abs re de legibus tractaturus multa de ciuitatis ciuilitatisque initio disputat. Ambigit autem utrum genus humanum fuerit ab æterno, nec ne, similiterque de mundo. Et quòd alicubi tempus nominat infinitum, haudquaquam sine principio proprie atque sine significat, sed nostris potius computationibus infinitum: ideoque dicit sæpe tempus inextimabile potius, quam immensum. At qui & in sexto similiter ambigens sententiam ita distinguit, Hominum generatio aut nunquam inceptit, aut inextimabiliter ante nos temporis longitudine cœpit. Inextimabile uero forsitan dicit, si quis non solum annos solares, sed etiam lunaes, & dies, & horas numerare contèderit. Satis autem Christiano fuerit, Philosophum mundi æternitatem non affirmasse. Sed quidnam de mille annorum milibus his Mosaiici dicent? Forè Platonem Aegyptiorum more breuiulculos annos computauisse. At uerò & de his, & de mundi illuionibus opportunius agitur in Timæo. Iam uerò ad ipsam materiam legum, id est, ciuitatem ciuilitatemque reuertamur. Quatuor ciuilitatis figuræ præcipue numerantur. Prima quidem statim post generis humani calamitatem in superlitate quodam eius semine seruato, uel altissimorum montium beneficio, uel diuina potius prouidentia. Tunc enim probabile est filios nepotesque patris familiaris imperio paruissse. Quod quidem imperium sola constat lege natura. Secunda figura inter familias plures iam inter se, uel oppido, uel uallo quodam simili congregatas: congregatas, inquam, tum indigentia mutua, tum metu ferarum. Sed ab ipso cœtus huius exordio uenissimile est tot gubernandi formas, quot & domicilia exiitisse, opinionibus inter se moribusque longè diuersas. Ob quam diuersitatem mutuis subonis iniurijs, coacti sunt communes quosdam arbitros & iudices rectoresque constituere. Vnde tertia iam orta est ciuilis disciplinæ figura, à præcedente uidelicet iniustitia ducens originem. Probabile uerò est, eiusmodi rectores utrisque communes præscripsisse ciuitati leges, postquam honestissimas quasque domiciliorum leges considerauerunt, per easque rei familiaris disciplinam ad disciplinam reipublice transferunt. Quarta denique figura est in quodam gentium regno: ubi plures inter se urbes in eandem uoluntatè communemque legem ita cœueniunt, quemadmodum in urbem unam familie plures. Prima quidem figura extra urbem est per leges singulas, natura, ratione, uoluntate consistens. Secunda uerò iam in urbe, sed per singulas adhuc domiciliorum leges, indigentia quadam metuque congregata. Tertia in ciuitate per leges iam communes, occasione iniustitiæ, iustitiam colens. Quarta ex pluribus ciuitatibus per eandem uoluntatem legemque similem congregatur. Inter hæc admonentur poetæ ad canenda diuina: Vbi dicitur poetarum genus diuinum esse, agique deo. Admonentur quoque auctores legum, ut neque a diuis, neque uiolentas ferant leges, sed leues, quoad fieri potest, atque suauis. Præterea exemplo quodam historico, principale profequitur disputationis huius consilium, de præcipua condenda legum, & optima ratione. Quæ quidem hinc maxime sumit exordium, si autor in his ferendis uniuersam quidem ciuium uirtutem spectet, maxime uerò maximam omnium, atque ducem. Nemo uerò dubitat uirtutes alias à prudentia tanquam inferiora membra à capite duci. Hanc utique tam necessariam nobis esse, quam nobilem ex eo confirmat, quòd omnes commu-

ni uoto

ni uoto, id optant in primis, ut humana omnia pro sui desiderio succedant, atque gerantur: eumque cui ad uotum cuncta succedunt, beatissimum fore omnium arbitrant. Plato uerò contra infert, miserimum fore illum, cuius cupiditates quotidie sequantur euentus, nisi tanta sit prudentia præditus, tantaque per prudentiam animum moderatione regat, ut uera discernat bona, & quæ ratione secreuit, neglectis alijs appetat. In his admonet non esse optandum, uel orandum, ut omnia cupiditatem nostram sequantur, imò ut cupiditas rationem. Tangit & congruam filij ad patrem, patris ad Deum comparationem. Cupit certè & precatur sibi puer euenire, quam plurima quasi bona, quæ patet interea ne accidant, deprecatur tanquam mala. Similiter uana & noxia uota hominum cœlestis pater quotidie detestatur. Neque refugium ad euitanda fallacia uota ullum nobis est, excepta prudentia. Huic ergo per ciuium animos propagandæ legis in primis incumbet, publicæ studens felicitati. Tanta enim prudentiæ perfectio est, ut & optanda doceat exoptare, atque comparare, & comparatis ea potissimum uti ratione, qua profint. In his autè felicitas ciuitatis tota consistit. Quemadmodum uerò ciuitatem seruauit prudentia, ita destruit imprudentia, quâ nominat ignorantiam: non ignorantiam, inquam, uel literarum propriè, uel artis cuiusdam, uel externorum quorundam à nobis alienorum, sed ignorantiam boni, ut alibi sæpe dicit, & hic significat. Sed addit eam esse & priuatim, & publicè perniciosissimam ignorantiam, per quam quis nesciat ita suum animum temperare, ut rationis suæ tanquam reginæ, legibus sensus quasi populus legitime educatus obediat: adeo ut non alia prosequatur & fugiat, nec alijs aliterue gaudet atque doleat, quam rationis instituta præscribant. Quicumque ignorantia eiusmodi occantur, etiam si ingeniosissimi atque literatissimi sint, ignorantes à Platone censentur. Qui uerò temperati sunt, prudentes ab eo iudicantur, atque scientes, etiam si literas nesciant. Prohibet deinde magistratum illi tribui gubernandum, qui propter incontinentiam gubernare se nesciat. Neque confidit ciuitatem sub eo rectè feliciterque componi, in cuius animo ciuitas quædam est incomposita simul & misera. Quamuis autem septem numeret deinceps rationes, quæ ad dignitatem imperadi conducere apud plurimos iudicantur, scilicet Paternitas, Nobilitas, Dominatio, Potentia, Senectus, Prudentia, Sors, tamen unicam ipse præ ceteris eligit, id est, prudentiam: dicens hanc esse propriam dignitatis imperatoris rationem, scilicet ut prudentiores ubi imperent, imprudentiores obtemperet. Quemadmodum & oculorum officium est ducere, pedum uero ministerium peragere. Item sicut in qualibet arte, præsertim nauigatoria, & militari, & medicina, eius quidem qui plus intelligit, est præcipere, eius uerò, qui minus ea in re cognoscit, est exequi: ita & in arte ciuili, partim uniuersumque partim ciuitatis gubernatrice, illi apprimè omnes parere debent, qui præ ceteris quid potissimum humanæ salutis conducatur, intelligunt. Lex ergo communè optans prudentiam, prouidebit, ut præter puerilem eruditionem ad prudentiam conferentem, numerum quoque publicorum gradus pro ipsius prudentiæ gradibus ubique distribuatur. Ac ne imprudenter horum gubernacula committantur, sanciet ne mera & ingens imperandi auctoritas concedatur: sed omnes quidem subijciet legibus, reges autè cum senatu cœiunget, senatum cum consilio populari. Cauet in primis ne unquam superba lasciuia cupiens plus possit, quam leges, dissensionem pariat & ruinam. Studebit ut totum ciuitatis corpus, quoad fieri potest, liberum sit, prudens & amicum. Liberum quidem, ut possit quilibet patriæ suæ consulere: prudens autem, ut sciat amicum rursus, ut uelit. Meminerit tria hæc in ea ciuitate facilius conuenire, quæ inter unius ac populi potentiam obtinet mediū, ut neque unius se totam subdat imperantis arbitrio, uel potentie paucorum, neque quemlibet absque delectu recipiat consultorem: sed plurimum quidem optimatum consistet gubernationem, non nihil quoque habeat regij, non nihil insuper popularis. Circumspiciet mores fortune nasque principum, quo perspiciat ciuitatum regnorumque exitum maxime omnium ex delitiosoluxuriosis adolentium uirorumque uictu procedere. Quippe cum nemo ex huiusmodi uita uirtute præstans euadere possit, sed ager necessario fiat, fragilis, & inflatus, & cæcus. Mandabit propterea temperantiam ab omnibus maxime coli, sanciens eos potissimum honorari, qui temperatissimi omnium iudicio comprobentur. Neque patietur fortitudinem ab ullo, absque temperantia possideri, quasi rem ciuitati ualde periculosam. Quinimò neque multarum rerum peritiam absque iustitia tanquam grauiter nocituram. Summatim uerò in primo honoris gradu, doctes animi si cum temperantia mixtæ fuerint,

HHh a collocabit

collocabit, his corporis subijciat bona, bonis corporis simul & animi externa seruire ma-
dabit. Prohibebit quoque nimiam libertatem, uterabit & nimiam seruitutem: Nam nimiam
quidem seruitus amicitiam, id est & benevolentiam populi erga principem, & charita-
tem erga patriam est medio tollit, adeo tollit, ut leui de causa uel princeps, uel patria pe-
reat. Libertas uero nimia lasciuia primò parit: deinde contemptum legum, post hæc fre-
quentes seditiones, & extremam denique seruitutem. Nemo uero miretur Platonem, & hic,
& sæpe alibi ludos, siue potius studia musicæ magnificare, quasi ad permutandos in u-
tramque partem mores tam publicæ, quam priuatim polsint, & plurimum. Nam ea tempestate
& familiaris omnibus, & palam frequentissimum erat huiusmodi studium: quod autem
ab omnibus fit, atque continuè, non minorem ferme in animum uim habet, quam aer in corpus.
Præterea quæ apud medicos parum cautos habentur leuia, apud Platonem obseruan-
tissimum humani generis medicum haud contemnenda censentur. Descendit post hæc
ad superiorum epilogum: in quo epilogo possent quispiam clausulam illam, Si uero quæ
quam, & quæ sequuntur, ita forsitan legere. An uero quicquam contuleris, necne? Quis
redarguet? Cum inter nos omnia dicta fuerint. Sed ista tu uideris.

In dialogum quartum de Legibus. epitome.

VARTVS hic dialogus, quem admodum & tres superiores, ac etiam pra-
quinti prima, in ipso cõdito. is legum consilio officioque ueritur. Huius uero
consilium circa ciuitatis materiam atque formam, materiam, inquam, situm, &
compositionem, dispositionemque urbis. Formam uero modum publicæ guber-
nationis, & ordinem. At quoniam forma hæc formosa esse nunquam potest, nisi ciuium
animi sint formosi, idcirco in formandis à tenera ætate, perque omnem uitam suorum ci-
uium animis legisser inuigilare iubetur. Materiam igitur ciuitatis paucis expedit uerbis
formam uero eius & animorum ipsorum formationem accuratissimè tractat, ut potest qui
præ animorum dignitate exteriora omnia, quamuis amplissima uideantur, nihil pendit.
Profecit Plato noster, si corporum esset medicus, in eligendo aere saluberrimo ad firmam
ualidamque corporis habitudinem conferente, incumberet diligentius. Sed qui in eligen-
da pro se Academia in salubri loco, non corpori, sed animo, moribusque consuluit, is nimis
in urbe condenda non admodum accuratus apparet: in formandis uero unà cum
artate moribus, tanquam medicus animorum, ut ita loquar, curiosissimus. Præterea si tan-
ti fortunæ faceret bona, quanti ceteri solent, certe agrum, & situm, & modum ad dititias
cumulandas, amplificandumque imperium commodissimum diligenter exquiseret. Con-
tra uero facit omnino. Si ergo urbs procul à mari atque portu, non mercaturæ, præsertim
cauponariæ, dedita, non luxuriosa, non diues. Sit temperata ciuitas, & sobria, & pudica,
præ cæteris uero pia. Quid nam aliud mandaturum putas sanctum aliquem religiose ui-
tæ Pontificem in ædificandis templis, habitaculisque sanctorum, quam Plato noster iu-
bet in urbe condenda? Et qui pauca hic de urbis corpore uerba facit, idem in beata illa
Republica decem Dialogis expressa, nullum in de urbe condenda fecit uerbum, neque id quod
idem in iuria. Illam namque reliquit cælo, hæc in terris ædificat, ad exemplaris illius quoad
fieri potest imaginem. Propositum igitur est legisseri, quæ præter animi bona sunt, præ
bonis animi parificare, in omnique eius institutione ad uniuersam uirtutem tanquam
ad signum intendere, Ideoque nihil uel in ciuitate, uel circa urbem permittere, unde ciues
malis aliquando moribus alluescere possint, etiam si in de uictoria multarum gentium,
potentiaque amplissima, & copia rerum omnium abundantissima consequatur. Lex em
non extra animum, sed in animum ipsum aciem suam dirigit omni ex parte perficiendū.
Itaque iubebit, ne ciues habeant summo in pretio falsæ huius uitæ salutem. Neque tam ut sint,
salutemque sint, procurent, quam ut quandoque sint, optimi sint. Ad uniuersum uero legisseri
institutum perficiendum tria in primum conducere arbitrat. Deum uidelicet, fortunamque,
& artem: quæ tria humana omnia gubernare dicuntur. Et quo difficiliora, quam ceteri
indiget patrocinio. Quod autem Plato dicit Deum, & fortunam, atque artem simul cum
Deo humana omnia gubernare, breuiter sic expono: Deus in omnibus per omnia mo-
uet omnia. Mouet mundi sphaeras. Quarum concursio fatum quidem alieubi, sed hic for-
tuna libentius nominatur. Hinc casus uarij circa externa corpora que proueniunt. Mouet
& animas, lumen mentibus inspirando, unde ars non speculandi solum accenditur, sed
agendi. Ab arte tandem dispositio externorum, & corporis proficiscitur. Quam obrem a
Deo

Deo quidem cuncta dependent: qui, ut ait Paulus, omnia in nobis operatur. Verum ab
ipso Deo alia quidem per fortunam procedunt, alia uero per artem. Quod sit, ut neque for-
tuna, neque ars aliquando Deo ualeat aduersari. Quippe cum temper ab ipso utraq; mouean-
tur. Inter se uero duo hæc ita se habent: aut enim consentiunt inuicem, aut forte dissen-
tiant. Si dissident, aut fortuna superat artem, aut ars fortunam in mari commouet tempesta-
tem. Tempestas quatit nauem: interea mouet Deus idem eandem nauem per animum
quocumque gubernatoris, id est, per artem ipsam à Deo continuè dependentem. Quando igitur
ars nauem ad certum dirigit portum, atque ad eundem tempestas quocumque uehit, tunc ars simul
cum fortuna consentit. Quando uero alio quidem impellit uentus, alio uero ars certas di-
cere, tunc ars & fortuna dissentiunt, ac tandem uel ars cedit fortunæ, uel arti fortuna. In te-
ram prouidentia Dei utrobique agit utrunque ad finem sibi soli notum, cui nihil unquam dissen-
tat, cuncta uidelicet in uniuersam sui corporis harmoniam occultis modis contempe-
rant. Cæterum illa ipsa concursio celestium dispositio, quando talis prouenit, ut arte
necessario superatura sit. Fatum potius dicitur, quam fortuna: quando uero talis ut exupe-
rare inertem possit, & superari ab arte, Fortuna potius nominatur. Neque distingas artem quan-
doque uincere posse fortunam. Ut enim fortuna, sic & ars procedit ex Deo. Animaduerte
uero ubi Plato de occasione disputat, quæ uir magnus nouas conditurus leges exoptet,
ad id magnopere opportunam, sub illius tyranni nomine iuniorè Dionysium significare,
seipsum uero sub appellatione legisseri, atque indicare fauorè fortunæ sibi integrè defuisse.
Item Platonem in Sicilia apud Dionysium quendam harum legum proœmia inchoasse, ut
ex epistolis intelligi potest: opus uero id legum expulso Dionysio perfecisse. Denique
per hæc dicta reditum in Siciliam suam ab insania uindicasse. Scito autem Platonem in eo
litere atque reditu nihil aliud contendiisse, quam ut salua Dionysij prosperitate uiolenta tyran-
nis in regnum moderatè conuerteretur. Inter hæc autem ubi de temperantia & prudentia
principis loquitur, memento Platonem, mediocrem quidem temperantiam à prudentia
distingueret, mediocrem quoque prudentiam à sapientia simili ratione discernere, consumma-
tam uero temperantiam sæpe appellare prudentiam, absolutam quoque prudentiam, non
nunquam sapientiam nominare. Quod quidem in Phædone & tertio Legum, & hic, & alibi
sæpe patet. Adducit præterea naturales quasdam ingenij dotes, uirtutibus quidem simi-
les, sed tunc demum, quando rectè fuerint excultæ, ad uirtutum munera conducentes. Qua
quidem de re satis in Republica disputat. Mandabis interea memoria, quales sunt princi-
pum mores, tales quoque fieri ciuium reliquorum. Neque ulla de causa mores ciuium facilius
ciuiumque, quam ex hac mutari posse. Item beatum esse prudentem & temperatū doctorem po-
puli, beatum quoque popululum, qui audit uerba ex ore doctoris eiusmodi profluentia. Præ-
terea neque Republicæ, foelicem fore, neque leges bonas exorituras, prius quam in gubernatore
potentia unam cum sapientia temperantiaque concurrat. Proinde diuinum ad ciuitatem con-
stituendam auxilium inuocandum. Hactenus quartus hic liber munus legisseri circa ma-
teriam ciuitatis, & formam communis pertractauit. Pergit uero deinceps ad figuram mu-
neris huius distinctiorem, quærens utrum ciuitatis forma regni esse debeat, an optima-
tum senatus, an potentia paucorum, an popularis. Quoniam uero nihil inter homines bo-
num reuera dici potest, nisi diuinum imitetur bonum, non iniuria formam prius diuinæ gu-
bernationis exponit, quam ex humanis gubernationibus alijs alias anteponat: uidelicet di-
uinæ similiorem, absque controuersia cæteris præfecturus. Probat autem gubernationem
diuinam esse regnum, optimatumque senatum regno coniunctam. Censetque ex omnibus ci-
uibus illos eligendos esse ad gubernandum, quocumque sint, qui tantum cæteris prudentia,
& temperantia præstant, quantum uiri pueris præstare solent. Atque si quis inter electo-
rum numerum simili ferme interuallo cæteros antecellat, regem esse constituendum. Id
uero rum ex præsentis Saturni mysterio, tum ex simili quodam in Politico, tum ex epistolis
& republica potest esse perspicuum. Cæterum ut præsentis Saturni mysterium apertius intelli-
gi possit, meminisse oportet, Platonicos coniectare mundum à uita quadam & anima conti-
neri, atque duci, ex tribus potissimum argumentis, ex firma uidelicet diuersarum mundi par-
tium copula, ex mirabili motu cælesti, ex perpetua rerum generatione sub cælo. Coniectare
rursus mundum à mente regi ex triplici quodam ordine, scilicet ex ordine, qui & in ipsa par-
tium mundi copula, & sphaerarum motu, & in rerum generatione conspicitur. Vtrumque
uero, scilicet animam atque mentem, Platonicus ille noster breuiter comprehendit. Spiritus
HHh 3 intus

inatus alit, totamque infusa per artus, Mens agit molem. Confectare tandem & animam, & mentem ab ipso bono unoque dirigi ad regendum, ex eo precipue, quod & conexio partium morusque, & generatio, & omnis horum trium ordo in unum tendit, bonumque dirigitur. Quamobrem sub ipso bono regnum geminum continetur, intellectus uidelicet, atque anima. Illud quidem Saturni, hoc autem Iouis regnum omnis appellat antiquitas. Quae Iouem idcirco fingit Saturni regnum occupasse, quoniam utriusque ad regnum proprium uocabus animas, scilicet illic ad intelligibile, hinc ad sensibile bonum, paucissimam quaedam animam ad intelligibile Saturni bonum, contemplationemque se conferunt, quae plurimam uero ad sensibile Iouis bonum actionemque quotidie confluunt. Tradunt antiqui animas quondam beatas sub Saturni regno uixisse, duobus in modis intelligentes. Primum quidem inter diuinas angelicasque mentes uiuebant, antequam in corpora laborerentur. Deinde etiam quoties & quocumque uoluptuosam quidem uitam negligentes, actiuam uero parum ad modum diligentes, contemplatiuae uitae ardentissimo amore sedebant. Vt cumque uero accipiantur, in uita intellectuali, beatae in animalibus, sunt miserae. Accedit, quod sub hac miseria ita falluntur, ut cum duo in caelo planetae sint, primus quidem superioris Saturni nuncius, secundus autem nuncius Iouis superioris, laudent quidem Iouis stellam, Saturni uero uituperent, cum tamen haec quidem ad temporanea magis prouocet bona, illa uero reuocet ad aeterna. At quoniam homo gregabile animal a communi hominum commercio segregatus, mediocrem uiuendi habitum seruare non potest, cogiturque, ut ita dixerim, uel intra hominem descendere, uel ascendere super hominem: factum est ut Saturnus hominum segregator crimine & infamiam apud infimos reportauerit, eorum uidelicet culpa, qui uel mixtione quadam ineptiori, uel educatione peruersa tales euadunt, ut quando a Saturno extra hominem seuocant, descendant ab homine potius, quam ascendant. Verum de his alibi diligentius reuertamur ad argumentum. Addit Plato Saturnum quondam homines distributos in greges cuiusdam daemonum commendasse. Id autem pluribus modis exponitur. Primum quidem diuinam mentem animas hominum, ut Timaeus ait, in uarios ordines ab initio diuisisse stellarum, animarum numerum comitantes. Differentiam uero nostrarum inter se animarum, alij inter Platonicos naturalem tantum esse putant, alij etiam specialem, ut unum animarum nostrarum sit genus, in eo multae animarum species, sint etiam multae sub eadem specie. Vt cumque uero distribuantur, diuersis non solum stellis, sed daemonibus etiam accommodari dicunt. Alioquo modo exponi potest mysterium, ut uidelicet uel ab orbis initio, uel statim post diluuium rudiores homines diuina prouidentia angelorum, siue daemonum meliorum ministerio reuerterent, donec paulatim facti peritiores, ipsi se regerent. Rationi uero consentaneum est, rectius feliciusque a superis, quam a seipso homines gubernari. Exponitur insuper tertio hunc in modum, ut quotidie quicumque uitae rationem eligunt, ab alijs quodammodo segregatam, riteque educati fuerint, statim in contemplatiuum beatumque Saturni regnum commigrare dicant. Sed quatenus sub contemplationis officio in ritus uarios discernunt, eatenus & in multos greges secerni uidentur, & alij atque alij pro uitae similitudine inspirari numinibus, atque regi. Mitto in praesentia multas praestantium Philosophorum scholas, quasi sub Saturno pastore mirabiliter congregatos. Sub Saturno, inquam, tribus praecipue modis. Sub mente diuina & angelica primum, deinde sub anima planetae primi, eiusque sphaerae, tertio sub ipsius planeta corpore. Sed mens ipsa facit, anima conficit, planeta portendit: portendit, inquam, quando in magnis Saturni cum Ioue coniunctionibus, Saturnus ipse uel exultatione sua, uel do micilio gaudet, & tanquam coniunctionis dominus fouetur quidem ab Ioue, utitur & Solis Mercurijque, & Veneris beneficio. Sic magicam Zoroastris, eiusque sectatorum peperit, seu portendit potius disciplinam, Trismegisti quoque theologiam, Orphei quoque mysteria, arcana Pythagorae, Socraticae sanctimoniam, Platonicae maiestatem. Ita esse manifestis quibusdam argumentis compertum habemus. Hinc & Plato in praesenti libro Saturnum esse affirmat dominum eorum, qui mentem habent. Gubernationem uero eiusmodi sub Saturno regiam optimatumque extitisse demonstrat. Siquidem genus humanum ab ipso Deo, tanquam rege per electos optimosque daemones asserit gubernatum. Hos multi angelos appellarent, & Plato in Critia uocat deos, facilitatemque gubernationis & hic iudicat, & in Critia: dicens occulta quadam persuasionis inspiratione fuisse homines gubernatos, gubernandos quoque similiter, quoties ab inferioribus uacantes motibus sese superis subiecerint perducendos.

In his Plato monet, primo diuinam prouidentiam nunquam deesse hominibus, modum si-
bi ipsi non desint. Deinde humanum ingenium in summa rerum licentia potentiamque
lasciurum superbumque euadere. Tertio sicut bestiae non possunt a bestiis absque huma-
no quodam pastore, sic neque homines ab hominibus absque duce Deo optimè guber-
nari: & quando mortalis aliquis sine Deo dominabitur, tandem laboriosam miseramque
uitam fore, quasi frustra uigilaturus sit quilibet ciuitatis custos, nisi Deus ipse custodi-
uerit ciuitatem. Quarto, ipsam mentis distributionem esse legem, eique in omni, & pri-
uata, & publica gubernatione semper obtemperandum, ut per nostram mentem foeli-
citer a diuina mente ducamur. Quinto, nullas constitutiones appellandas esse leges, ni-
si committuntur ciuitatis totius bonum procurent. Sexto, qui obseruantius parent legibus,
his magistratus, maximeque diuini cultus munera committi debere. Septimo, interi-
um ciuitati paratum esse, in qua non leges magistratibus, sed magistratus legibus domi-
nentur. Octauo, iuuenes quidem ut plurimum haec obtuse uidere, senes autem acute
perspicere, nisi forte quandoque Deus uel iuuenilem probet pietatem, uel senilem re-
probet impietatem. Multa iam uerba Plato facit ad ipsum legislatorem pro suo officio
instruendum. Nonnulla facit deinceps ad populum, leges eiusmodi suscipiturum, ut &
accipiat libentius, & seruet impensius. Cohortatur autem ad sacras leges in primis, per-
que illas ad humanas a diuinis inuentas, & confirmatas. Sed una cum exhortatione
uenerationem terroremque commiscet: dicens Deum mundi totius artificem, totum in
seipso complecti, ideoque inspicere singula, ne quis confidat praeruaricando posse latere:
perque omnia circumuolui, ne quis speret manus eius post delictum subterfugere posse.
Hunc esse ostendit legum omnium fundatorem, ubi ait: Recta definit, & peragit, id est,
recta quadam legis regula determinat singula. Determinat, inquam, primo singulis na-
turae suae modum, quae qualia, quot quantaque sint, & ubi, & quando, & quomodo mo-
ueantur. Deinde animis, quid agendum sit, quid ue cauendum. Determinationem eius-
modi legem esse constat rerum omnium penes Deum omnium auctorem: eamque eod-
dem actu ab ipso Deo sanciri, quo & omnia ab eo intelliguntur, & sunt: actu scilicet cir-
culari, quem Timaeus ait esse diuinam intelligentiam naturalem, ex seipsa uidelicet seipsam
respicienti, seque respiciendo omnia semper perspicienti. Forsan uero ultra circularitatem,
uita dixerim, motum Deo intimum, subinsinuat motum quoque rectum: id est, rerum
a Deo processum, dentque per res omnes influxum: ideo recta dixit, & peragit. Et mo-
dum rectum a circulari pendere signauit. Item ubi ait Deum rerum principia, & fines,
& media continere, intellige Deum esse causam rerum efficientem, atque finalem, ser-
uare omnia, omnibusque adesse. Ac ne quis putet irritam legem, addit hanc semper iudi-
cium comitari, quo & perspicaciter seruatores legis, praeruaricatoresque discernantur, &
efficaciter quid potissimum debeatur, cuique decernatur. Quod quidem iudicium,
quoniam potenter & discernit, & decernit, inuitabilis sequitur ultio peccatorum, &
praemium obseruantium. Seruari uero maxime diuinam inquit legem ab his, qui humi-
limè certicem suam diuinam legis iurgo subijciunt, quorum praemium futura beatitudo
censetur: respui uero maxime a superbis, qui mox sicut Dei legem dereliquerunt, ita
deseruntur a Deo. Deserti autem, & peccant atrocius, & miserabilius cruciantur. Tu
uero angelica haec aureaque praepcepta seruabis, alta mente reposita. Quod autem myste-
ria haec antiquo ait sermone constare, Mosaisco possumus intelligere. Possumus quoque
& Mercuriali quodam, & Orphico, apud quos eiusmodi multa perlegimus, & illa qui-
dem euidentissima, quae recensere grandius iam prohibet argumentum. At si Orphi-
cos de Ioue, de lege, de iudicio, & iustitia, & Nemeli hymnos legeris, haec ad uerbum in-
uenies omnia. Post haec Plato populum exhortatur, ut unusquisque magnopere stu-
deat in eorum numero esse, qui Deum sequuntur, contendentes in omnibus placere Deo,
atque ueritid consequatur, similem Deo se reddens, similem, inquam, per temperantiam pu-
tatem, qua tanquam regula ex amulsam sua omnia metiatur. Siquidem mensura, quod
& Pythagoras inquit, omnium optima iudicatur, simillimumque Deo efficit animum.
Quippe quum Deus omnium sit mensura, praecipue nobis, qui uidelicet catenus uel
prosequi, uel fugere debemus singula, quatenus diuinam menti uoluntati que uel conso-
nate, uel dissonante censentur. Hinc illud in Platonis epistola: Sapientia quidem uiro lex
HHh 4 Deus

Deus est, insipienti uerò libido. Ambiguus uerò hic legitur textus: alibi enim legitur ut traduxi. Quibus uerbis Plato uidetur Protagoram confutare, dicentem rerum mensuram hominem esse. Cuius error in libro de Scientia subtiliter confutatur. Alibi uerò legitur, non quam quibus homo, sed si quis homo, hunc in modum: Deus omnium nobis est mensura: multo que magis, si quis, ut ferunt, homo est. Tu hanc partem, si quis, ut ferunt, homo est: exponere potes: si quis homo mensura est, multo magis Deus est mensura: non enim nobis, sed Deo, per quem uiuimus, debemus uiuere. Posses forsitan exponere: si Deus aliquis homo est, id est, si quando fiat homo: ut ferunt, id est, oracula Prophetarum, quæ quidem expositio utinam, quam pia est apud multos, tam accepta foret apud Platonicos. Ut autem apparet, quanti fructus sit obseruatio legum, subdit solis harum obseruatoribus licere atque expedire uota dijs sacræque facere: cæterorum uerò preces & munera à Deo respui. Hoc ipsum uerò quod est placere Deo, dicit esse signum, quo singulas uitæ actiones, quasi sagittas debemus intendere. Sagittas autem in hanc ipsam Dei gratiam attingendam, esse ait sedulum religionis cultum. In quo eosdem disponit gradus, quos & in carminibus Pythagoricis legitimus. Iubet enim hic, sicut & ille, ut cælestes primùm omnes colamus deos, illos præcipuè, quibus patria quasi patronis est dedicata: deinde sequentes sub cælo deos. Quos omnes terrestres appellat. Mos enim Platonis est, etsi omnia sub cælo elementa ponit, omniæque in cælo, modo cælesti, tamen omnia sub cælo appellatione terræ comprehendere: omnia item in cælo ignis que nomine. Cælestes quidem eos, tum angelos intelligit superiores, tum sphaerarum cælestium, stellarumque animas. Deos uerò terrestres, tum inferiores angelos, tum elementorum quatuor animas. Tertio, mandat coli dæmones, scilicet puriores, quasi deorum ad nos interpretes. Quarto, heroas, id est, hominum animas Deo acceptorum à corpore separatas. In his omnibus ita distribuit præceptum cultum, ut maioribus numinibus maiora, minoribus minora: æqualibus æqualia munera conferantur. Quinto, non tam coli & adorari, quam ornari, & quodammodo honorari deorum patriorum statuas imperat, legibus consecratas. Quoniam uerò omnem ad diuinum cultum exhortationem ab uno inchoauit Deo: euidenter ostendit cætera numina neque per se, sed participatione primi dici deos: neque propter se, sed illius gratia esse colenda, præsertim quum uniuersum eiusmodi cultum, dum taxat ut illi unico placeas, dicat suscipiendum. Sexto, parentes quasi Dei uicarios præcepit uenerari. Septimo, propinquos genere & familiaritate coniunctos, & hospites peregrinosque ex diuino iussu amare charitate non ficta. His autem præceptum inferitur euangelicum, uanorum scilicet uerborum exactam rationem diuino iudicio esse reddendam: cuius angelus nobis præest, quasi superioris iudicis uicarius, & minister, ut nos à turpibus reuocet, prouocet ad honesta: & consentientes quidem tranquillitate conscientiæ nutriat, & delectet: dissentientes uerò perturbatione conscientiæ uexet. Vbi delectat, ab antiquis gratia nominatur: ubi uexat, furia. Et gratia quidem triplex, quoniam præteriti præsentis, & futuri gratia bonos oblectat. Furia quoque triplex, quia malos similiter cruciat. Et utrobique Fatum, & Parca, triplex cognominatur. Dicitur & Nemesis, præsertim ab Orpheo, ubi in superbos animaduertit. Profecto ueteres, ut iudicarent superbiam Deo, maximè omnium dissonare obedientiam, humillimam exigenti, dixerunt superbos non solum diuina censura, ut cætera uitia, sed etiam indignatione puniri, propriumque ad punitionem eiusmodi numen introduxerunt, Nemeseos nomine nuncupatum, quod quidem facit potentiam in brachio suo, dispergit que superbos mente cordis sui. Collige è multis omnibus, præcipuè quatuor, legem, iudicium, iustitiam, Nemesis. Horum exemplum accipe teipso. Habes in mente legem, quid agendum sit, quid non, communi norma dicentem, & honestum quidem prosequendum esse, turpe uerò uitandum. Habes & ratione iudicium distinctionem quadam argumentationum discursione discernens id, quod in hac, uel illa actione positum est, honestum esse, uel turpe. Habes in uoluntate iustitiam, eligentem ita prosequi, ita fugere, ut ratio per mentis leges prosequendum iudicauit, uel fugendum. Habes in imaginatione, eiusque effectu Nemesis in turpibus actionibus, uerbis que succensentem,

consentem, atque legitime indignantem. Similiter in Deo lex iudicium, iustitiaque, & Nemesis, sed modo diuino. Distinctus autem in Deo quidem lex angelis superioribus. In anima uerò mundanæ ratione iudicium. In eiusdem uoluntate iustitia. In angelos inferioribus, seu dæmonibus medijs Nemesis. Vtunque distribuas, hæc omnia diuine legi mirabili quadam connexionione subseruiunt ad uirtutum præmium, & supplicium peccatorum.

In dialogum quintum, de Legibus, epitome.

MIRABILIA quotidie fieri uidemus à magnete in ferrum, à succino in paleas, à fulgoribus in solida, ab ignito sulphure in bombardam, à tota natura uel in motu cæli, uel in artificiosa rerum, quæ gignuntur, formatione. Causas quidem ignoramus, neque tamen ob causarum ignoracionem negamus affectus fieri, quos uidemus. Mirabilia rursus fieri nonnunquam ab animis nostris in oculis, cæterisque prodigijs testis est non solum omnis historia, sed authoritas etiam Mercurialis & Pythagorica, atque Platonica. Et si stupendorum nostræ mentis operum rationem certam facile omnes assignare non possumus, negare tamen opera uel facta fuisse, uel posse fieri, non debemus. Videmus ignem quo cælo similior est, quam cætera elementa, eò mirabilius agere, ut breui ad suam trahat formam, quæ cætera tempore uix longissimo trahunt, neque mixtionem perpetiunt, & quum uidetur diuidi, diuidat, longiusque admodum, quam cætera suum protendat effectum, & longissimè per lumen agat, atque momento. Verum habes hoc à cælo, & cælum imagine lui agit: id est, lumine, quæ ignis uix naturali efficit qualitate. Quis enim dubitet cælestia per radios suos tam nobis occultos, quam manifestos ab ipsis uelut imagines profluentes, mouere inferiora semper, atque formare? feruè non aliter quam uultus speculum, & speculum concauum materiam siccam positam è conspectu. Sed age iam in hoc speculo, & superos in animam speculemur. Quanto efficacior est ignis cæteris elementis, & igne cælum, tanto efficaciores cælo sunt spiritus, qui uel uiuificant, uel mouent cælum, uel uiuificantium, & mouentium sunt consortes. Spiritus ergo superiores in nostros utpotè consortes, imaginum dumtaxat sitarum influxibus operantur, quemadmodum uultus in speculum: atque agendo in eos formant, simillimasque efficiunt: usque adeo, ut animæ sæpe tam feruè mirabiliter, quam cælestes soleant, operentur. Quemadmodum uerò speculum ad imagines à uultu suscipiendas quinque modis præcipuè præparatur: primò quidem natura uitrea: deinde perspicuitate: tertio leuitate: quarto resistentia: quinto positione. Sic & animæ nostræ ad influxus numinum præparantur. Primò quidem, quòd intellectuales naturæ sunt, sicut & illa. Secundo, quando per intellectum, fide illis hærent indubia. Tertio, per uoluntatem, amore in illa sese ardentissimo transferunt. Quarto, tota in illis firmiter memoria sperant. Quinto, si corpus habeant, & natura illis accommodatum, & diligentia præparatum, tunc in mentes nostras à superis ita labuntur, instinctus, ut à fidibus lyre in fides similiter temperatas. Tunc prodigia, somnia, uarietia, oracula ueniunt. Mitto quod lamblicus Porphyriusque narrant, oracula quædam per aquam fieri solita, quædam per aërem, quædam uerò per ignem. Fortè quia à dæmonibus, uel aqueis, uel aëreis, uel igneis mittantur. Fortè etiam, quoniam locis, & temporibus alijs atque alijs, per occultas causas contigerit, mentium humanarum affectus ad superiora conuerti, conuersosque inde formari. Profecto nostræ mentes in uaria nimium distrahuntur. Verum si quando integra uirtute sua ad certum opus utantur, sicut & ignis tota intentione naturæ comburit, & cælum toto agit influxu, tunc Plato non dubitat, mirabilia nostris mentibus, quam ab igne, uel cælo, facillimè prouentura. Non dubitant, & Auicenna, Alazelésque, nescio qua sorte sæpe Platonici. Sed de his in Theologia latius disputamus. Quibus euangelicum illud de fide montes permutatura, maximè confirmatur: confirmantur & plurima, quæ Plato in libro superioris, & hoc quinto, imò & sequentibus omnibus de oraculis asserit, adeo ut non aliter, uel urbis dispositio, uel Reipublicæ forma, uel sanctio legum sese habeat, quam per oracula comprobetur.

HHh 5 Verum

Verum quamuis oracula tria commemoret, tamen cæteris insuper uaticinijs, quæ ueriora forsitan reperiri possunt, auctoritatem suam ad idem manifestè concedit: sed iam ad argumentum quinti proprium ueniamus. Quum igitur animus noster speculum sit diuinorum, meritò post diuinorum cultum in quarto descriptum, mox in exordio quinti animum ipsum iubet coli, quasi rem sacram, & qui in superioribus Pythagorea carmina est imitatus, in præfenti quoque animi cultu libenter Pythagoram suum sequitur præcipientem. Post Deos maximè omnium reuerere teipsum. Quanti uerò momenti reuerentia ad obseruantiam legum, explicare non possum. Sed facit hæc, ut summam dicam, ut quisquis animi sui, quasi numinis conspectum assidue reueretur, iudicem habet intra seipsum: ad cuius legem, uel absque legibus scriptis uitam suam perfectissimè dirigat, ac tandem facillè naturalis legis amore faciat, quæ cæteri uix scriptarum legum formidine faciunt. Proinde dum de colendo animo disputat, omnia de officij præcepta tradit, tum ad seipsum, tum ad alios ad omnesque uirtutes priuatim & publicè pertinentia, quæ discere quisque debeat, atque edificere. Post hæc finem imponit exordio legum. Vbi apparet totam legibus disputationem in tres præcipuè partes esse diuisam. Primò quidem in proœmium, ab initio libri primi ad hanc usque partem quinti productum. Deinde in ipsam legum dispositionem. Et primò in leges ad rempublicam magistratusque potissimum pertinentes. Deinde ad singulas spectantes ciuium actiones. Meminisse uerò te arbitror singulas præterea leges, singula habere proœmia. Principiò legitur purissimos pro uiribus colonos eligat, atque passorum more pueros segreget ab impuris. Lustrer quoque ciuitatem, ac nisi iumma cogat necessitas, non inferat uolentiam. Adæquet census pro uiribus, ne alij ditissimi sint, alij uerò mendici. Cauere ne quis iniuste diuitias cumulet. Neque luculentissimam conetur ciuitatem reddere, sed iustissimam. Prædicet ueritatem & apud homines, & apud deos esse maximè omnium uenerandam. Item in peregrinos hospitalitatem, in supplices indulgentiam. Moneat unumquemque animam erga seipsam amore falli, atque peruertere solere. Præcipiat, ne quis abundans ipse, patiat proximum esurire. Collocet urbem, si potest, in mediaregione singulas circumspiciens commoditates. In duodecim partes urbem diuidat, totamque similiter regionem. Sed cur in partes duodecim? ut intelligas molem tantam, tamque laboriosam uniuersi ipsius auxilio indigere, quod est in sphaeras duodecim distributum. Item ciuitatem ad imaginem regni cœlestis esse gerendam. Cœlestis autem ciuitas in signa duodecim, quasi duodecim tribus, est distributa. Nec abs re dijs duodecim ciuitatem commendat suam, siquidem dii duodecim signis cœli, duodecim præesse dicuntur. Imò uerò dii sex, sexque deæ. Iuno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venusque; Mars, Mercurius, Iupiter, Neptunus, Vulcanus, Apollo. Præpone singula singulis: membris quidem nostris signa; signis præterea deos. Arieti quidem, & capiti nostro Palladem. Tauro uerò & nostræ ceruici Venerem. Geminis & humanis brachijs Apollinem. Canthro pectorisque Mercurium. Leoni humerisque Iouem. Virgini illisque Cererem. Libræ & natibus, quod honestè dictum sit, Vulcanum. Scorpio & pudibundis Martem. Sagittario foemorisque Dianam. Capricorno & genibus Vestam. Aquario cruribusque Iunonem. Piscibus pedibusque Neptunum. Intellige per hæc ciuitatem totam non aliter unum ex ciuibus multis, quam unum corpus ex multis membris esse debere. Alia uerò numina masculina, alia foemina idcirco dicuntur, ut cognoscas, & quæ ad materiam passionisque, & quæ ad formas actionisque pertinent, à superis gubernari. Verum cur Plato præcipuam urbis arcem, Vestæ, Ioui & Palladi consecrat? Intellige in diuinis tres omnium fontes existere: Vestam quidem essendi fontem, Iouem uiuendi, Mineruam intelligendi. Atque in his omnibus auxilium à superis obsecrandum. Vbi uerò Plato commendat partitionem domiciliorum agrorumque in quinque mille, & quadraginta, ostendit eiusmodi numerum commodissimas in se multasque deinceps distributiones partium continere. Quod quidem & in sequentibus paulatim aperietur, & uel mediocri arithmetræ potest esse perspicuum. Notabis ubi de communi ciuium uita dixerit, præceptum de euangelica dilectione, & charitate mirandum. Item patriam magis quam matrem esse colendam. Quòd uerò patriam, inquit immortalem deam esse, uel de diuina terreni orbis anima, uel de numine patriæ patrono, uel de cœlesti patria dictū putant.

RIA sunt genera causarum, quibus diuersa diuersis in locis hominum ingenia fiunt. Quæ quidem tria genera Plato in superioris libri fine breuiter comprehendit. Ego uerò operæ precium fore arbitror, hæc ipsa materia, quasi quodammodo sextum cum quinto ligare. Sit ergo plurimū in loco discriminis ad meliores deterioresque homines generandos. Causa uerò sit uel humana, uel naturalis, uel diuina. Humana quidem lex, educatio, consuetudo diuersa. Naturalis autem, elementorum, alimentorumque diuersitas. Diuina uerò, ut cœlum quoque diuinum uocem, siderum, numinumque potestas. Siquidem Plato indicat, quemadmodum aliæ cœli plagæ alijs reguntur stellis, alijsque dijs: id est, superioribus angelis, sic alias terræ plagas, alijs quoque dæmonibus, inferioribusque angelis gubernari. Accedit ad hæc astronomorum sententia, & plagas terræ cœli plagis, & urbes ascendentibus signis accommodans. Mitto in præfentia quantum ingeniorum discrimen afferat familiarium cuiusque hominis uarietas dæmonum. Quod autem spirituum superiorum uires, nostris quomodoque inuicem irascantur, spiritibus insulant, negare non possumus, quando manifestè uidemus corpora nostra corporibus superioribus agitari: assidueque ab aëre aliter permolari. Quod si spiritus illi in nostros agunt spiritus, agunt insuper & in corpora. Passio uerò corporum humanorum, siue à spiritibus illis, siue à corporibus superioribus inferatur, eatenus redundat in animam, quatenus tam comparato, quam naturali affectu animus sese mergit in corpus. Verum hoc interest, quòd corpora illa per corpora nostra mouent animas: spiritus autem tum animas per corpora mouent, tum per animas, tum etiam per illum spiritum, quem Physici sæpe nodum animæ inuicem, corporisque cognominant. Memento uerò uim omnem atque motum à superioribus in nos descendente, semper ad bonum suapte natura conducere, quandoquidem & cœlestes influxus, semper ad bonum. Sed neque tu hic uel rigidiorum hominum tristitiam & parum animam reicias in Saturnum: uel temeritatem ferocitatemque in Martem: uel fraudulentiam malitiamque in Mercurium, uel lasciuos amores in Venerem. Quid uerò, si Saturni grauitas in nobis complexionis naturæ, nutritionisque & educationis uitio, in simile quiddam grauitati uitium conuertatur: similiter magnanimitas Martia in audaciam magnanimitati quodammodo similè, Mercurialis in diuitias similiter in malitiam, Venerea charitas in libidinem? Nonne sub Solis radijs, qui natura sua ad uidendum conferunt, & uiuendum, quotidie accidit alios uisum, alios uitā amittere: & qui in aëre libero salubriter calefaciunt, in cœcauis urunt? Quemadmodum uerò sub beneficio radiorum influxu ob inferiorem naturam resultat alicui malum, non uniuerso: sic sub stellarum uiribus natura bonis, atque sub numinum muneribus optimis, potest interdum inferioris, uel naturæ, uel consuetudinis uitio, uitium uel corporis, uel animi suboriri. Nihil uerò uniuerso uitium aut malum: quemadmodum in concentu secunda, uel septima uox, que seorsum audita dissonat, interim coniuncta cæteris consonat uniuerso. Solent uerò Platonicis infimos dæmones malos aliquando nuncupare, quoniam ad infimum generationis & sensibile bonum suo quodam, ut aiunt, officio nos alliciant, diuertere autem à summo bono ad minimum, comparisonem summi malum iure censetur. Missum facio in præfenti, quod aiunt, supremos dæmones ad contemplationis, medios ad actionis, infimos ad concupiscentiæ bonū ducere: quòd uel his omnibus & uti possumus, & abuti: & utentibus quidem bona contingunt, abutentibus uerò mala. Appellat uerò Plato dæmones & deos indigenas patriæ, non quia inde genti, sed quia ciues inde genitos peculiari quadam cura custodiunt. Dicit præterea beatam ciuitatem, à deorumque filijs coli: intelligens partim quidem cœlestem Hierusalem, ab angelis puris que animis habitata: partim quoque fœlicem illorum uitam, quos in Phædone inquit æditissimas terræ partes incolere numinum familiaritate beatos. Descendit post hæc in sexto ad magistratus constituendos, scilicet quot esse oporteat, & quo pacto creari, quòd uerò magistratus cuiusque sit officium. Inquit autem diligentiam in his creandis tantum esse momenti, ut uel bonarum constitutio legum absque magistratibus bonis, non modò minimè profutura sit ciuitati, uerum etiam plurimum nocitura. Oportere uerò, ait, tam eos, qui magistratus electuri sunt, quam qui eligendi, esse ab adolescentia probatissimos, maioribusque probatissimis genitos, & qui conciuum mores perfectissimè calleant. In his notabis miram Platonis prudentiam in ordinem magistrat-

magistratus eorumque officio in rebus humanis, & sacris, bello & pace, in urbe atque agri. Cognoscesque & probabis optimum gubernationem, aliquid regis, necnon popularis habentem, & quodammodo inter unum & populum medium constitutam. Animaduertes in ciuilibus muneribus distribuendis seruandam semper aequalitatem, non arithmetica quidem, per quam numero, uel etiam mensura & pondere paria singulis tribuant, quae saepe iniustissima est: sed geometricam potius, per quam considerantur merita singulorum: atque ea ratione singulis distribuuntur, ut quae proportio meritorum est ad merita, eadem quoque munerum sit ad munera: neque aequalia sint munera muneribus, sed muneris ipsius ad meritum. Et illam quidem saepe noxiam, ratio utilem, & tunc demum utilem, si fiat forte. Hanc uero quotidie necessariam: in hac utique totam consistere iustitiam rationem. Atque hanc ipsam in louis iudicio esse positam, eiusque notionem hominibus uix paucisque tribui, sed quantacumque nobis adsit, per hanc solam cuncta seruari. Nec immerito aequalitatis huius officium supremi iudicis ascribit iudicio. Qui cum solus secretorum omnium penetret, ideoque merita perfecte cognoscat, nimirum solus perfecte potest meritis aequalia reddere. Idque ita facit, in caelo primum, deinde in uniuerso, ut hac sola prociusque naturae capacitate ubique distributione fieri cuncta, atque seruari, & ab antiquis probatum, & in Gorgia fuerit comprobatum. Sed inter haec Plato iterum, qui mos eius est frequentissimus, pueris educandis incumbens, peculiarem ad id procreat magistratum, eumque haberi uult omnium in ciuitate summorum magistratum praestantissimum: existimans ab hoc colenda puerilis sementis prouidentia, totam ciuitatis culturam fore uanam. Aduertes hic humanum ingenium bene quidem cultum, tandem manuetissimum diuinissimumque euadere: contra uero, si contra. Sed curiam humanum ingenium ferocius euadere posse dicit, quam ferarum? Quia quod maximam uim habet ad bonum, maximam quoque habere potest ad malum. Item optimum quando deprauatione sui uertitur in oppositum, fit pessimum. Quod quidem in Republ. disputat. Praeterea ferocitatem in homine deprauato auget machinatio perspicacissima mentis ad malum. Adde quod subtilitas spirituum humanorum in ira, conuertitur in furorem. Accedit & quorundam demonum irritatio, quod Plato in epistola ad Syracusanos significat, & Homerus ex Aegyptiorum sententia saepe usurpat, Heroas inducens a dijs, id est, daemones ad iras & sanguinem animatos. Commendat iterum numerum quinquies mille & quadraginta, in magistratum, domiciliorum, agrorum partitione omnium commodissimum: utpote qui in multas deinceps portiones integras diuidatur. Sane si uniuersum hunc numerum in duas diuiseris partes, pars dimidia duo millia continebit, quinquagintaque & uiginti. Si uero in tres, pars tertia, mille sexcenta octoginta. Si in quatuor, quarta quilibet, mille ducenta sexaginta. Si in quinque, quinta quilibet mille continebit, atque octo. Si in sex, sexta omnis octingenta, & quadraginta. Si in septem, septima, septingenta uiginti. Si in octo, octauo, sexcenta triginta. Si in nouem, nona, quingenta atque sexaginta. Si in decem, decima, quingenta & quatuor, hucusque partes omnes sunt integrae. Sed si in undecim, undecima quatercentum quinquaginta & octo, atque insuper duas undecimas portiones. Quod si in duodecim, duodecima quatercentum atque uiginti. Hic siste pedem. At quoniam nobis sexaginta commemorat, si uniuersum illum numerum in sexaginta partes diuiseris, pars sexagesima octoginta & quatuor comprehendet: Ac si conuersione quadam in partes octoginta, quatuorque secueris, pars quaeque sexaginta tenebit. Videtur autem Plato plurimum facere, quod ille numerus duodecies diuidatur in quatercentum atque uiginti: quod uic hic rursus duodecies in triginta quinque. At uero hic duodecies in duo atque insuper undecim duodecimas unius partes. Atque ipse numerus quatercentum atque uiginti multiplicatur ex numero uigesies uiginti & uno. Nam uiginti numerus uigesies semelque replicatus, quatercentum uigintique complet. Laudat duodenarium numerum, & uniuersum illum, qui duodenario prorsus accommodatur, propterea quod duodecim sint apud eum mundi sphaerae: & signa duodecim in zodiaco, & partes duodecim in elementis. Siquidem quodlibet ex quatuor elementis in tres diuiditur regiones, in summam & infimam, atque mediam: non solum situ, sed uirtute etiam differentes. Adde elementorum alterum duodenarium. Quo & substantiae elementorum quatuor, & qualitates octo comprehenduntur. Quae

litatum

litatum uero quatuor quidem masculae sunt, scilicet calor, frigus, leuitasque, & grauitas. Quoniam primae duo alterationis principia sunt, sequuntur duo principia motionis ad locum. Quatuor uero feminae sunt, quae passioni magis subiiciuntur: scilicet humor, siccitas, raritasque, & densitas. Haec uero Aegyptiorum mysterijs contineri, lamblichus asserit. Accedit quod duodenario mensium numero Sol dominus planetarum, & cursum peragit proprium, & uarios producit effectus. Denique singulas uult ciuitatis partes Deo consecratas existimari, propter uero dijs duodecim: id est, duodecim sphaerarum animabus. Item dijs duodecim Zodiaci signa regentibus. Rursus duodecim ordinibus daemorum caelestia sequentium. Cum uero dicit partes urbis duodecim sequi circuitum uniuersum, forte etiam intelligit totum octauae sphaerae circuitum, tribus & sex millibus annorum perficiendum. Qui sane numerus tribus annorum mille duodenarijs perfecte complectitur: aded ut in primo mille annorum duodenario intelligas ex antiquorum sententia iuuenilem mundi totius habitum: in secundo uirilem: in tertio uero senilem. Verum de his opportunius in Timaeo. Conuenit his, quod in Phaedro inquit, deorum daemorumque exercitum sub duce loue in duodecim ordines esse dispositum. Concludit hic ciuitatis partes, partim quidem per duodenarium tribuum templorumque numerum, partim uero per diuinum cultum bis quolibet duodecim mensium sollemniter instauratum, sic ad Dei munera praeparari, ut dijs ipsis, quasi insidentibus gubernentur. Bis autem instaurari praecipua uult publica solennia, quo duodenario tribuum, & ciuitatis relique agrorum duodenario satisfiat. Quod autem sacra iubet fieri dijs deorumue filijs, deos quidem intelligi uult sphaerarum animas: filios autem, daemones puriores. Cuncta uero haec louis unius omnium principis gratia iubet fieri. Neque uero silentio praeter eundem est: duodenarios, quos pertinentes ad uniuersum commemorauimus, a duodenario cuiusque hominis proprio, quasi representata. Qui sane ex quatuor corporis humoribus, eundem sensus ipsius perturbationibus, ac totidem uirtutibus constare uidetur. Post sacra deorum ad nuptiarum sacra descendit. Vbi leges ritusque nuptiales: exhortationem ad matrimonium: officia uiri & uxoris tum inter se, tum erga liberos & generandos, & educandos considerabis. Notabis ante omnia non decere in ebrietate uel alia mentis perturbatione procreandis liberis operam dare. Atque ob huiusmodi delictum filios quotidie nasci, tam animo, quam corpore agrotantes. Mandabis quoque memoriae mysterium, ubi ait: Principium & numen hominibus insitum, si conuenienti sibi honore a singulis munere ipsius uentibus afficiatur, omni seruat. Quid ergo principium, quid numen insitum, aut insidens? Principium quidem idea est formationis humanae principium. Numen uero familiaris daemon, daemo. i quoque generationis princeps saepe sub nomine Lucinae significatus. At cur insitum: aut insidens: aut incubans? ut intelligas numen non adesse solum: sed inesse assidue atque fauere: Praecipue uero fauere, & fauendo seruare, si gratiae colatur ab his, qui munere eius utuntur. Post mutua uiri uxorisque officia, conuenienter ad mutua dominorum seruorumque descendit officia. Post haec solita quadam arte redit ad moenia, templa, palatia, quae ante nuptias tractanda fuisse dicit. Vbi notabis in primis curias iudicum magistratumque palatia: idcirco templis proxima collocari, quo humani iudices semper iudicando meminerint se a Deo, dum iudicant homines, iudicari: meminerint quoque custodes urbis, nisi custodiende Deo custodire non posse. Item nihil in ciuitate uel minimam, sine certo quodam ordine esse debere. Siquidem quod caret ordine, alia insuper ordinata confundit. Maxime uero ordine & continua cura mulierum indigere. Alioquin si mulierum res negligentur, duplo plus, imo & supra duplum detrimenti prouenit ciuitati, quam si uirorum neglectae res fuerint. Inter haec ubi mundi antiquitas reperitur: quod dicitur ipsum generationis principium nos inextimabili temporis magnitudine praecessisse, intellige si obseruas Moysen, inextimabili dierum horarumque numero. Conclude librum ea sententia, ut triplicem impetum, scilicet ad cibum, potum, coitum, nequando praecipitemur, triplici cohibeamus freno, timore scilicet atque lege, ueraque ratione, praeterea moderato honestorum ludorum a pueritia usque. Quo per honesta solatia reuocemur a turpibus, & ad seria paulatim studia pro-uocemur.

In

In dialogo septimum, de Legibus, epitome.

REGREDITVR Plato in septimo rursus incomparabili diligentia ad prima ætatis teneræ rudimenta, imò uerò progreditur. Nunquam enim, uita dixerim, ab hoc ipso digreditur, indicans totum reipubl. bonum aut malum in bonis aut malis moribus priuatorum, atque hos præterea omnes in bona uel mala ætatis primæ educatione consistere. Præcipue uerò id efficit, in primis statim libris, atque hoc iterum septimo, utrobique pictor diligentissimus. Sed ibi quidem adumbrando: hic uerò, ut pictorū more dixerim, colorando. Rursus ibi eiusmodi diligentiam præmium legum uult haberi: hic uerò figuram iure substantiam legum antecedentem. Leges enim scriptas fore irritas, inquit, nisi eiusmodi præcesserit diligentia. Ibi præterea simul & hic post puerilem ad iuuenilem deinceps, atque uirilem progreditur disciplinam. Neque abs re post nonnullas factorum leges in superioribus ad nuptiales euectio procepsit leges, quasi sacras, ut diuini animalis ortum auspicaretur à sacris. Mox uerò post connubia ad formandos pueros se accingit, nec natos tantum, sed & nascentes, imò etiam nascituros, non minus in hac ipsa seminis humani cultura, sagax, prouidus & accuratus, quæ in frugum seminibus agricultor. Quorsum uerò spectare censet, quod ait in re muliebri multo plus discriminis esse, quæ uiriliter mulieres abstinere à uino oportere, quam non esse generandi sint filij: imò etiam & proximo præcedenti tempore, & toto conceptionis anno ab omnibus animum perturbantibus? Hæc proculdubio eo spectant, ut nihil exactissimæ curæ ad humanam culturam spectantis prætermittatur. Anima uerò etiam autem ex his Platonem existimauisse, non uirum tantum, sed etiam mulierem in filijs generandis uicem agentis causæ obtinere. A quo quamuis quodammodo dissenferit Aristoteles, consenserunt tamen plurimi apud medicos probatissimi. Profecto si suum quisque opus diligit, propterea quæ pater filium diligit magis, quæ diligitur à filio, mater quæ ardentius, quæ pater amat natum, coniectare licet causam esse unam cum uiro huius operis effectrice. Quod quidem hinc etiam confirmari potest, quod filij non minus, ac sæpe etiam magis matribus similes sunt, quæ patribus. Similitudo uerò tam propria, tamque frequens indicat foetum substantiam non à patris tantum, sed matris etiam effectione suscipere. Omnis enim causæ conatus fertur ad simile producendum. Denique cum speciei eiusdem sitmas & foemina, uires habent rationis eiusdem. Vtrinque igitur efficaces ad formam eiusdem rationis, & si non pari, simili saltem ratione perficiendam. Sed hæc ad leges minimè pertinent. Tangit insuper quæstionem de atrabile non paruam, cuius uitio infantes formidolosi sunt, difficilesque & queruli. De hoc ipso humore, eiusque cura, in libro de Curanda litema: ualitudine, diximus diligentius. Quantum uerò ad præsens pertinet institutum, humorem in pueris melancholicum non ex constitutione esse scito, quæ quidem sanguinea est, maximeque aerea: sed ex reliquijs quibusdam materni mensuræ sanguinis in puero putrefactis, & adustione quadam in atram bilem deinde conuersis. Accedit ad pueriles formidines in causa, rerum nouitas, quæ quidem facit, ut & audita uoces quasi tonitrus, & uisæ formæ, quasi larum & fulgura terreant. Ratio interea, quoniam nondum expergefacta, imagines à rebus ipsis nequaquam discernit: animam relinquit imaginationi pro arbitrio concitandam. Ex hac ipsa formidine perpetuo dolent, quæruunturque infantes. Præsertim cum facillimè & à tractantibus offendantur, & lædantur ab aere, & ab agnitione naturæ plurimum in exordio laborantis agitentur ipsi, atque uexentur. Quamobrem motu quodam ferme perpetuo atque numero in curandis infantibus adolescentibusque uti iubet. Primum quidem, quia motu geniti seruantur & motu. Secundò, quia eiusmodi motione uitæ moderata immoderata agitatione tum intrinsecus à natura, tum extrinsecus ab aere factæ resistimus. Tertio, quoniam motus calorem excitat naturalem, corpusque torum æque uiuificat. Quarto, nutrimentum concoquit, digeritque per membra. Quintò, superuacua excrementa secernit. Sextò, obstrusa aperit, & adæquat humores. Septimò, conducit ad augmentum. Octauò, membra apta simul reddidit, & solida. Non solum uerò moderatione quadam æqualitatis, uerum etiam numerum eiusdem proportionem, motum nobis oportet congruere. De musicæ quidem potentia, multa in multis epistolis asseruimus. Nunc uerò satis sit intelligere, si per ipsam sæpe in contraria, scilicet tum ad uoluptatem, tum ad dolorem distrahitur animus, nimium posse ab utroque ad habitum utriusque medium sæpe reduci. Ac si à motu corporis

corporis in quietem, & uicissim à quiete in motum reuocatur animus, atque protroca, certe posse quibusdam musicæ modulis à motu ordinis expertè ad ordinatum, atque hinc ad stabilem habitum quandoque reduci. Quem quidem habitum & hic, & in epistola ad Dionysium secunda inquit, & Dei proprium esse, & humanæ naturæ tutissimum. Vtrum uerò uoluptas ac dolor in motione quadam consistant, & quo pacto definiantur, in libro de Voluptate, & in Philebi Commentarijs latius disputamus. Satis in præsentia factum fuerit, si concludamus hunc in modum: Voluptates gustus & tactus in restitutione quadam habitum corporis naturalem nasci uidentur. Dolores uerò contra, in casu quodam ex habitu naturali. Siue utrumque euacuatione fiat, siue repletionem, siue motu, seu quiete uel alteratione aliqua qualitatium. Præterea uoluptates odoratus, & auditus, & uisus, in reditu quodam ad ordinem sensualem, à quo multis contingentibus quotidie deturbamur. Deinde uoluptas imaginandi in regressione similiter ad ordinem imaginalem, à quo deiecit perturbatio. Ordo uerò tam imaginalis, quæ sensualem, in quodam spiritu temperamento fundatur, cui quoties contemperata similiter ad mouetur, sit uoluptas in natura quadam sensus imaginationisque cum rebus, quæ influunt congruitate resultans. Post hæc rationis lætitia in reformatione quadam nascitur: per quam ratio, quæ perturbatione corporea facta informis fuerat, uel deformis, formatur pro natura sua, atque reformatur. Denique mentis gaudium reformatione perficitur: per quam intellectualem quodam in statu reformatur aliquando in ideam, à qua ceciderat ob negotiosam uitæ tumultum. Si inductionem hanc rectè consideraueris, uidebis humanam uoluptatem summam fieri in reditu quodam in habitum naturalem: neque tam reditus ipsius, quæ habitus gratia fieri & optari. Igitur eiusmodi habitus si fieri possit, perpetuo firmus maxime omnium est optandus. At cur cogitanti cuiuslibet occurrere uideretur optabilior oblectatio in motu perpetuo, quæ status ille perpetuus? Quoniam fallit nos imaginatio & opinio animæ, mobili coniunctæ corpori, perque coniunctionem eiusmodi uoluptatem mobilem appetitis. Quam merito neglectura sit præ naturalis habitus firmitate, quando posita fuerit supra motum. Si enim reuera gustaremus saporem ipsius habitus naturalis, extra quem in terris positi sumus, sicut motionis ad ipsum uergitis saporem gustamus: proculdubio longo intervallo habitum regressioni præponeremus. Profecto quemadmodum omnes bonorum gradus meliori modo se habent in ipsa stabili ratione boni, quæ in materia mobili sic extendorum omnium rationes in ratione habitusque eiusmodi potius, quæ in materia mobili collocantur. Per hæc probatum sit proprium Dei diuinorumque gaudium in statu quodam consistere incomparabiliter motibus cunctis iucundiore. Quem quidem prudentes & ipsi debet eligere, & cæteris, præsertim iunioribus, adhibere. Præterea cunctis persuadere, uoluptatem, quæ sit ex motu, non solum breuem esse, ac leuem, molestiamque permixtam, sed etiam in multis & diuturnos, ingentesque dolores continuo prolabi. Distinguit autem numerosum motum, per quem inconcinnos motus ætatis teneræ moderamus, in duo genera, in musicam scilicet & gymnasticam. Prima enim spiritum atque animum secunda uerò humores membraque componimus. Sub nomine quidem musicæ, non modo cantus & sonos, sed poeliam etiam, & quæ ad figurarum ordinem pertinent comprehendit. Sub nomine uerò gymnasticæ, motus omnes corporis in præludijs, ludisque certaminum, atque prælijs. At choream saltationemque ex utrisque quodammodo mixtam intellege. Tum his omnibus quasi præludijs infantes, pueros, adolescentes, tam foeminas pariter quæ mares, ad officia & belli, & pacis diligenter erudit, eiusmodi uerò rudimenta patrias appellat leges, ac reipublicæ uincula. Quibus subductis, quasi columnis testæ reipublicæ corruant. Iubet singula in his haud aliter fieri, quam publicis regulis statuuntur: iudicans à delictis eiusmodi, delicta omnia tandem in reipublica prouenire, atque ex mutabilitate ludorum, iocorumque, & ornamentorum, mutationem quoque legum & reipublicæ proficisci. Notabis mutationem, præterquam in malis, esse rerum omnium periculosissimam, adeo ut etiam si miteris in melius, saltem ad tempus sit periculum subituro. Inter hæc sacrificandum in ludis ait dijs, & deorum filijs, atque dæmonibus. Dæmonibus, inquam, puris, ut deorum filijs nos concilient. Deorum uerò filijs, ut deos nobis propitios reddant. Dijs denique, quo summi Dei muneribus nos reddant paratiores. Sic utique prisca consuevit religio, quemadmodum de sphaera in sphaeram gradatim corpore pertransitur, & uisus, sic de propinquis numinibus ad remotiora deinceps

suo quodam ordine progredi in omnibus, id præcipuè uenerans, quod splendorem summi præcipuè refert. Neque uerò ego nunc, uel de ciuili, imò plebea, uel de poetica, imò uerò infana superstitione loquor, sed de philosophico diuinorum cultu à priscis sapientibus, prout cognitius uniuersi ordo dictauerat, instituto. Què solum ubiq; commendat Plato, reliquos duos reuera deridens. Et ubi duos tantum commemorat, id est, deos; deorumque filios, daemones & heroes intelligit filios: ubi uerò connumerat deos, & deorum filios & daemones, intelligit deos numina super sphaeras. Filios numina in sphaeris, daemones numina infra sphaeras. Post hæc ubi legitimum ludorum disciplinam commendat, ludos inquit studiorum gratia potius, quàm contrà esse constituendos. Addit res humanas, si comparantur ad diuinas, nullo studio dignas esse: id est, nulla extimatione, nulloque amore, nec tanquam serias, sed tanquam nugæ esse censendas. Sin autem ad naturales, magnificandas esse consentit. Tum optimè ait homini contigisse, ut ingenium sortitus sit aptum ludis, & deditum: scilicet tum ad laboriosam uitæ solamen, tum ad disciplinam paulatim per ludos congruos comparandam. Quod uerò anima per uarias uiuendi formas circuitum quasi chorea ludens efficiat, id uniuerso optimum esse putant. Rursus uniuersæ quoque naturæ animæ, uidelicet ut quæcumque in eius potentia latent, uicissitudine quadam educantur in lucem. At cur non dicit cætera quoque animalia ludos esse duorum? Quoniam nec ad dijs familiaria sunt, ut cum his illi ludant. Nec comparantur ad deos, ut potè quæ se ipsa Deo non comparant, neque diuina aliquando metiuntur, unde cogatur de illis sicuti nos mentiri. Et profectò si Dei ridere sit, humanum rideat ludum, conantem immensam metiri. Considerabis hic Platonis uerba eiusmodi, scilicet ea, quæ ab aurora ad hanc horam, non sine quadam deorum inspiratione, narrauimus, poësi quodammodo similia mihi uidentur. In his significat omnia eius scripta in eum usque diem, id est, senium, esse quodammodo diuinitus inspirata, atque poetica figura disposita, ut sint allegoricè plurimum exponenda. Idem quoque innuit statim post exordium Phædræ, ut sciamus, & quæ in adolescentia, & quæ in ultimo composuit sermo, poësim maximè redolere. Ob id in Epistolis ait, mentem suam uel à nullo, uel à quæ paucissimis, & uix tandem, & quadam uarietate sagacitate posse comprehendere. Præterea contemplantur hic, quæ diligenter Plato effrenem cohibeat pueritiam, quantum somnolentiam quidem detestetur, commendat uerò uigiliam, quæ opportunè sua cuiusque ætatis disponat officia, iubens inter ludendum primò quidem tradi literas: deinde musicam: tertio gymnasticam: quarto arithmetica: quinto geometriam: sexto astronomiam: in septimo uerò loco dialecticam, id est, metaphisicam: colloca in fine legum, atque reipublicæ. Quoniam uerò dicit, Deum esse diuina quadam necessitate pugnare nunquam, cum humana uerò pugnare: distigue necessitatem alteram quidem esse in ipso naturali rerum ordine, ita ut est diuinitus instituto, ut res tales sint, & tot, & tantæ, sic moueantur, hæc præcedant, hæc comitentur, illæ sequantur: alia simul sint, alia uerò seorsum: atque ut sunt, ita quoque sint iudicandæ. Alteram uerò necessitatem in casu quodam ab ordine naturali, ubi uel deforme, uel monstruosum, uel dissidens dissolutumque uidetur. Cum prima necessitate non pugnat Deus: eius enim præcepta uoluntate necessitas eiusmodi constat. Sed nunquid pugnat cum altera? Certè nunquam pugnat Deus: quid enim repugnet omnipotenti? Veruntamen ob id quasi pugnare fingitur, quæ hæc à diuina similitudine prolapsa longius in dissimillimam Deo cadit deformitatem, quasi tam rebellantem, sed à Deo interim quasi repugnante, atque expugnantem miris modis in ordinem quandoque redactam. Anaduerte post hæc non parui momenti dictum. Nō est pessimum rerum omnium imperitia. Imò uerò pessimum est multarum rerum peritis acquisita malè. Ac si præcedentem quoque sententiam animaduertaris, quæ hominem cognominat, & deum, & daemones, atque heroes, cognosces qua ratione exponi possit Plato, ubi animam inquit humanam in uarias species pertransire, sed hoc in theologia latius. Proinde ubi ad doctrinas mathematicas iuuenes adhortatur, reprehendit Græcos, quæ in geometria & astronomia omnes errauerint. In geometria quidem, quod dimensionem quamlibet cum qualibet commensurabilem esse putauerint. Quod quidem non posse fieri primum apud Barbaros est inuentum. In astronomia quoque quod errare planeras dixerint, cum tamen in diuinis nullus sit error. Item motum uelocissimorum, tardissimum nominauerint, tardissimorumque uelocissimum. Mentiri uerò contra deorum dignitatem per ignorantiam natam ex negligentia, iudicat non stultum solum.

solummodò, sed prophanum. Sed damnat plurimum Græcorum errorem, contra diuinæ providentiæ uoluntatem, dicentium non esse inuestigandum ipsum authorem mundi Deum, mundi que ipsius originem, nec eorum, quæ in mundo sunt, causam, quasi inuestigatio hæc non pertineat ad pietatem, cum tamen maximè omnium pia sit, ut potè præcipuè cum diuina uoluntate consentiens, quæ & uniuersum eo disposuit ordine, qui ad inuestigationem eiusmodi semper alliceret, & mentem ipsam inuestigationis huius auersissimam procreauit. Platonem uerò ipsum existimare uerissimam pietatem, præcipuè in unius Dei cultu sitam esse, probauimus alias, & per superiora eius uerba in præsentia confirmamus. Nam etsi in plurali numero sæpe ait deos colendos esse, concludit tandem numero singulari, & singulari cultu Deum ipsum esse omni beato studio dignum. Præterea in antecedentibus iudices creaturus congregauit magistratus omnes in templo, & in ipso animi principio: principium uerò ab æstiuo fecit solstitio. Neque te turbet, quod in calendis proxime solstitium sequentibus: id enim certioris apud populum principij gratia dictum puta: uerum autem initium apud eum in ipso proprie solstitio fieri. Quod quidem allegoricè sic exponatur, ut quando Solis lumen, id est, Dei lumen rectius ueriusque à nobis accipitur, tunc reuera sit principium uiuendi, & cogitandi, atque iudicandi, & huius unius gratia cuncti simul in uno templo, id est, una religione colant, quæ quid colant. Lumen uerò Solis in libris de Republ. inquit, unius omnium patris imaginem esse, & quasi simulachrum eius in mundano hoc templo à patre omnium collocatum. Quid plura? Unum Deum in primis adorandum, cuius gratia cætera numina sint colenda, alibi sæpe docet, atque in epistola ad Dionysium, rursusque ad Hermiam: & in Parmenide, quæ totus agit de uno: & in Timæo, quæ omnia producit ab uno: & in Philebo, quæ omnia metitur uno: & in Epinomide, qui omnia reducit ad unum, manifestè demonstrat.

In dialogum septimum, de Legibus, epitome.

VAE modò de proprio singularique unius Dei cultu ex multis Platonis nostri testimonijs asseruimus, possumus præterea per Phædrum, Gordiam, Protagoram, Politicum, Critiam quartum legum absque controuersia confirmare. In his enim uniuersam deorum, ut ita dixerim, synagogam, unico subdit regi, prout uult singulis imperanti, aliaque alijs officia iuste disperscenti: & humana per illos ordine dispensanti: non quasi absente hinc illo, sed ut apparet in quarto Legum, potius ita uolente. Iubet itaque Plato primum quidem Deum propter se adorari. Sequentes uerò, qui particeps eius dii quoque dicuntur, amari tanquam illi similiores. Honorari etiam ut uicarios, imò & aduocari quasi conciliatores: audiri etiam ut diuinæ mentis interpretes. Exaudiri denique seu maiestatis diuinæ præcones. Iubet & templa condi in urbe, & urbem ipsam, quasi ædem sacram in partes distribuit duodecim. Quemadmodum & Deus templum sibi ipse construxit, mundum duodecim sphaerarum choris ornatum: sacerdotibus quoque munitum: id est, spiritibus præditis ratione, Deum ubique laudantibus. Diuinum uerò id templum Plato pro uiribus imitans, & multos in suis templis admittit deos, quemadmodum Deus ipse multos admittit in suo: & uaria disponit simulacra: sicut & Deus stellas locauit in cælo, quasi suorum status angelorum. Præterea inter multas multorum aras altare primum consecrat primò, quemadmodum stellas inter peculiarem sibi statuat Deus eligit Solem, ut in Republ. Plato inquit, de quo forte dictum uideri possit: In Sole posuit tabernaculum suum. De sacrificijs autem stacuisque diligentius alibi pertractabitur: uentum ut in præsentia summam dicam primum Deum ut potè materiæ, aut similis naturæ nihil habentem, unica uult mente colli. Sequentibus uerò numinibus hostias & sacrificia, qua ratione lex patria iubet, adhiberi permittit. Hinc Theologi gentium in numinum cælestium igneorumque sacris, figuras, & lumina, multaque ad uisum spectantia inferbant. In sacris autem aëreorum, mulicos quoque concertus, & odores, uaporesque addebant. At in sacrificijs aqueorum, atque terrestrium, ijs insuper, quæ ad gustum & soliditatem attinet, utebantur. Quamobrem nemini mirum uideri debet, Platonem Philosophum adeo grauem leges suas, omnes quidem, præcipuè uerò sacras, non nisi consultis oraculis promulgare. Principio uidebatur temporibus indulgendum: necessarium quidem erat humana diuino quodam consilio & autoritate firmare.

firmate. Impossibile uero ea tempestate eos homines ita natos, & ita educatos, ratione ulla à consuetis alienissima in diuina reuerentia conseruare. Deinde Plato prudentissimus iudicabat, & si possent impuri spiritus homines per oracula fallere, sæpe tamen abstractas ob diuinam reuerentiam à corpore mentes, quasi iam puras à puris subito numinibus corripi: & quemadmodum ligna, quæ casu exiccant uentus, sæpe mox natura ignis accendit, similiter posse animos ex religioso quodam ritu, quamuis apud sapientes minus probato, perfunctos occultis modis meliori numine corripit: ut qui nescientes quomodo in mentem ipsam seorsum à sensibus ascenderunt, ex alto iam foeliciter accendantur. Neq; tam attendendum Plato uult, quo ritu colas diuina, quam cuius gratia colas. Si enim id summi omnium regis gratia, æternorumq; bonorum desiderio feceris, probabile est undecunq; & quomodocunq; cœperis, te quandoque per eiusmodi uenerationem ad summum propius accedentem, uel immenso illius lumine circumfundi, uel exuberanti saltem bonitate seruari. Quapropter eiusmodi Plato fiducia fretus, de faciendis legibus sacrificijsq; oracula consulit, præcipitq; quotidie aliquem ex magistratibus sacra publicè facere: pro salute patriæ primum, deinde pro sua atq; suororum. Ex cetero quodam ordine post iuueniles ætatis rudimenta, in septimo tradita, mox in octauo ad sacra descendit: ut potè qui intelligi uult homines ob id ipsum rectè à primis annis institui, ut ritè interesse sacris, & uelint pariter, atque possint. Si quis autem uel cauillator, uel meticulosus tot dijs dæmonibusq; in ciuitate Platonica interesse formidat: huic pariter adire licet urbem Peripateticam, non dæmonum, deorumq; tantum, sed Dei etiam uacuum. Sed profectò operæ precium est superstitio supercilio, stomachoq;posito ex omnibus eligere potiora, pietatem probare Platoniam, neq; exigere Christianum fuisse illum, quem solum temporis interuallum prohibuit esse Christianum. Prima quidem sacra sunt duodecim, in mensium calendis. Secunda quoq; duo decim, in medijs mensibus. Tertia sunt trecentum & sexaginta quinque, scilicet quotidiana. Fiunt autem præcipua dijs cœlestibus, terrestribus uero media, scilicet dijs sub Luna regentibus. Omnes enim sub cœlo terrestres appellantur inferiora dæmonibus: infima heroibus. Opponere uero putat sacra his omnibus duodecim distingui generibus. Siquidem secundum sphaerarum signorumq; duodenarium, etiam in qualibet sphaera dæmones heroesq; duodenario distinguantur. Commemorationem uero solennitatem, earumq; distinctionem quotannis declarari populo iubet mense ultimo: quem more communi accipimus Februarium. Præcipue uero Platonico more mensem ante æstiuum solstitium. Vltimum mensem merito Plutoni dicat. Est enim Pluto prouidentia propriè & separans animas, & iudicans separatas. Inquit autem coniunctionem cum corpore animæ non esse meliorem separatione. Intellige de corpore caduco, & quatenus caducum est: non de cœlesti, uel cœlo simili: quali corpori coniungi præstat; huic autem quatenus caducum est, non præstat. Ac si operæ precium esse dicatur huic quoque coniungi: nõ propter hoc ipsum propriè, sed alterius finis gratia id dicendum. De his autem in Theologia diffusus. Sed nunquid dæmonibus etiam impurius Platonici litant. Nonnullis his insuper, partim quia naturalibus præsent officijs, partim uero ne inuidia noceant. Plato uero id nequam concesserit. Quippe cum purgandæ mentis gratia primisq; Dei ueneratione duntaxat sacra iubeat facere. Affirmat autem ciuitatem legibus consilio diuino utentem fore foelicem. Addit ad foelicem tum ciuis, tum ciuitatis uixam id maximè pertinere, ut nec alijs iniuriam inferat, neq; afficiatur iniuria. Vtrumq; uero uirtute consequi posse. Ac ne ciuitas afficiatur iniurijs, statuit sacrificia, in quibus, & diuinum auxilium impetretur, & ludis quidam solennes festiuisq; frequententur, bellicas pugnas, q; maximè imitantes. Quibus exerceri uult ad pugnam tam foeminas, q; mares: & in singulis quidem tam sinistram manum, quam dextram: & ut ciuitas ex utroq; sexu æquè utili integra sit: & qui libet ex utraque manu pariter utili, sit integerrimus. Inter hæc notabis, quam detestetur auaritiam, ob id maximè ciuitati noxiam, quod proprijs uilibusq; lucis occupatos animos à publicæ salutis cura detorqueat. Notabis iterum quanta cautione musicam, choreas, poësimq; in sacris bellicisq; ludis admittat. Deinde solum illud imperium legitimum esse pariter, atque tutum, in quo uolens, uolentibus imperat. At quoniam in iuuenilium ludorum cœtibus sæpe amores incidunt, & q; quidem turpissimi, idcirco his diligenter

diligentissimè præcipit occurrendum, quamuis ex parte iam occurrerit, ubi aurum, & argentum ciuibus sustulit, & in laboribus assiduè educavit, & oculis iudicium, mores, ubiq; circumspicientium subiecit assiduè omnes, maximè iuuentutem. Quæ quidem tria esse remedia censet aduersus lasciuia & petulantia morbum admodum salutaria. Occurrit & quarto quodam præsent remedio, ut uidelicet ab auditoribus legum magistratibus fama quotidie diuulgetur, per quam cuncti communi consensu consuescât exstimare concubitus contra naturam, non minus turpes esse, nec minori apud Deum odio haberi, quam concubitus inter filios & parentes. Putat uero Plato communis fama consensum miram ad mores habere potentiam. In his audies foeliciter eum uiuere, qui superat uoluptatem: infœliciter, qui superatur. Audies & præceptum ad abstinentiam maximè salutare, à Paulo Apostolo summopere comprobatum: ut si athletæ corporeæ uictoriae studio uoluptatis abstinent, multo magis omnes gratia uictoriae ad animum pertinētis debeant similiter abstinerere. Præterea geminam esse beneuolentiam: alteram quidem morum similitudine: alteram uero ex quadam indigentia procreatam. Eutramque cum sit uehementior, amorem cognominati. Amorem quoque quantum ad propositum spectat, triplicem. Aut enim pulchritudinem animi, aut corporis tantum, aut utriusque simul amari. In his considera, quam cautè in legibus ferendis incedat, ut qui nonnunquam in dialogis honesto formæ corporeæ amator non nihil indulserit, hic tamen nihil indulgeat: nempe corporis solius amorem euidenter exterminat. Vriusq; uero coniuncti, quamuis moderatum, in legibus non audeatmittere. Solum deniq; erga animum solum manifestè approbare uidetur. Tum uero homines deprauatæ naturæ sui dominos esse negat, neque iniuria. Quisquis enim à ratione discedens, rationalem hominis amittit naturam, nimirum, & libertatem, quæ rationis munus est, simul amittit: neque tamen amittit culpam, dum quasi delinquit impulsus: quippe quum ipsemet causam necessitati eiusmodi dederit. Homines autem his contrarios, id est, integræ naturæ appellat eos: qui Deum colunt, & inter humana maximè omnium timent infamiam: nec corporis ullius felicitet, uel sui, uel alieni, sed animi morumq; pulchritudinem diligunt. Quod autem in superioribus dixit, officium esse Dei, eiusmodi delictis obfistere, si ab eo hæc ordinari possent, sic accipe, ut Dei naturarum ordinatoris proprium sit, quæ ab ordine naturæ collapsæ sunt, in ordinem restitueret: præsertim quum multorum opinio sit animam in eiusmodi scelera, non tam sensibus, quam dæmonibus quibusdam infligantibus, uel ab initio coruissè. Vbi uero ait, Si ordinari à Deo possent, non de diuina potentia, sed humana diffidit: potest quidem Deus, quantum in ipso est ordinare, sed non tam facillè ordinari homo potest. Posset & Deus cogere, si modo uellet necessariò trahere, quem uult, modo quodam libero ducere. Mox etiam de conuiujs, quæ inter solennia sacra ludosq; celebrantur, mentionem facit. Itè ex conuiujs de uictu, legibusq; ad hunc pertinentibus. Opportunè uero post educationem animi, legesq; ad hanc attinentes ad corporis nutrimentum, legesq; eiusmodi iam descendit. Tum de agris, terminis, aquis, fructibus, pecoribus atq; pascuis, similibusq; leges tradit. Vbi uero de terminis loquens, præuaricatore terminorum puniri dicit ab loue cõtribuli, atq; hospitali, louem unum intellige contribulis pariter & hospitis curatorem. Et quoniam statutos lege terminos præterire, & alienum sibi dominium usurpare, superbix proprium est: idcirco dicit louem ad hanc iniuriam ulciscendam excitari, atque insurgere cum præhs inimicissimis: quasi dicat Deum contra superbos, non tam ut iudicem, quam ut hostem ultorem insurgere. Post uero multas institutiones inquit, ad seniore philosophum non pertinere, minimas quasque leges accuratè describere: præsertim quæ ad lites rerumq; controuersias pertinent. Sed de rebus quidem externis paucas quasdam communesq; leges adducere, quas in minima quæque iuris deriuent, interpretes: de moribus autem & animi disciplina ad unguem diligentissimè pertractare. Ac dum de uarijs officijs uerba facit, tria de his præcepta tradit, admodum memoranda. Primum quidem, nullum ciuem, id est, publicis aliquando muneribus perfunctorum, ullo debere officio occupari, neque etiam eius seruum. Quippe cum Mars Reipublicæ gubernandæ longa exercitatione, multisq; doctrinis indigens, integrum sibi hominem uendicet. Secundum uero neminem artes duas, uel studia exercere uel debere, uel posse. Tertium denique ar-

ificem non decere alterius artis opifici praesidere. Vetat prudenter, & exportare cibibus necessaria, & importare superflua, & in primis cauponari, praesertim quaestus gratia. Tum urbis partes vicoseque ac templa, & foros duodecim digerit: forisque tam sobrias, quam diligentes leges imponit.

in dialogum nonum de Legibus, epitome.

NONVS Dialogus post communem morum disciplinam, & legum multarum traditionem aggreditur iam iudicia, & valde quidem opportunè: nam & moribus eruditi, legibusque instructi sunt, iudicare iam possunt: & qui traditioni instructionisque praecedenti non paruerunt, iam sunt iudicandi. Prudenter omnino noster hic animorum medicus seruare haec genus salutaribus studuit monitis integram animi sanitatem: iam uerò perditam cunctis machinis reparare molitur. Verum quae charitas Platonica est, misericors, dolens, compulsus ad secundum quasi trahitur, & uerendum: & id quidem tam benigna cautione, ut grauius aegrotantes uerbis blandissimis consoletur: contendatque uerbis quasi magicis carminibus sanos efficere, antequam medicam adhibeat manum: quam etiam deinde sic admouet, ut languens & uix perferat, & plus admodum spei concipiat, quam doloris, & ex dolore non perniciem reportet, sed salutem. Insignis clementia uir neminem absque consolatione puniit: neminem punitum perdit: omnes pro uiribus seruat: & quos nec punit: proficitur à morbis animi liberare: ac minimo mortis malo, interim ingenti, & in dies crescenti oblitescere animi malo. Praestare uerò asserit hinc abire, quam in morbo uel animi, uel corporis incurabili uiuere. Atqui neque hac uita priuat, nisi quem cognouerit inuisibilem: neque supplicium ullum à lege, quae bona est, illatum tendere uult ad malum. Quinimo poenam ipsam multis de causis esse bonam: tum quia iusta est: iustitia uerò bona: tum quia uel praesens purgat, uel futurum praepedit malum: tum quia in puniendo uno, interim exemplo prodest, & multis, ciuitatemque purgat malis. Et ut summam dicam, iustitiam ubique mirum in modum cum clementia miscet, neque rigiditate torquet durius, neque mollitia quicquam relinquit inultum. Quemadmodum uerò in superioribus prius diuina praecipit officia, quam humana: sic in praesentia prius in sacrilegia, quam in caetera delicta prudenter animaduertit. Ac dum quam graue sit haec maiestatis diuinæ crimen ostendit, afflante Deo significat nihil tale hominibus, quoniam quamdiu diuina quaedam in eis gratia uiguit, fuisse aliquando perpetratum. Sed postquam propter alia delicta gratia illa est amissa, homines iam quasi alienos à Deo in Deum ipsum peccare per sacrilegia incepisse, ut sacrilegium ipsum non modo peccatum sit, sed etiam poena peccati: poena, inquam, non purgans aliquem, sed interimens. Non enim lege, sed transgressione legis poena talis inferitur. Quod autem dicit, praescos legum latores fuisse Dei filios, legesque heroibus, qui etiam ex dijs erant geniti, tradidisse: exponendum est per ea, quae in Critia & Politico, & saepe alibi pertractantur, deorum filios hic intelligi deos sub Luna, alios alij terrae plagis gubernandis accommodatos. Quos possumus more etiam Platónico angelos nominare. Per quos sub Mercurij nomine est Protagora leges genus hominum accepisse iura: hominesque illos hic nominat heros ex dijs ortos, id est, deorum opera ex terra progenitos. Sed leges illas, inquit in Critia, non scriptas ad aures, sed inspiratione quadam à mentibus diuinis in mentes humanas fuisse transfusas, hominesque sub illis quamdiu paruerunt, uixisse beatos. Addit ob huiusmodi legum transgressione homines diuinam gratiam amisisse: quae quidem amissa fœlicitatem quoque amiserint: & infelices in sacrilegia iam proruperint: & per sacrilegia pessimi tandem infelicitissimisque euaserint, in his & terrestribus illius paradisi, & electionis ex eo mysterium licet agnoscere. Considera uerò ubi perquirat sacrilegij causas, tres assignari causas grauium delictorum. Primam quidem communem hominum fragilitatem consuetudine confirmatam. Secundam uerò daemonicam persuasionem, siue suggestionem. Tertiam denique culpam perniciosam ex antiquis inexpurgatisque peccatis inuistam, ad grauisima scelera stimulantem. Quae quidem originali culpa, de qua multi multa theologi disputant uidetur esse simillima. Quamobrem ubi Plato diuinus sacrilegum alloquens inquit: Non humanum ad sacrilegium te impulit malum, neque diuinum: intellige humanum

humanum malum, humanam fragilitatem ad inferiora proclitem: diuinum uerò malum, diabolicam, ut inquit, fraudem. Negat uerò duo haec, non quia non in causa sint sacrilegij, sed quia non sola sunt causae. Accedit enim his tertia propriaque sacrilegij causa, quam subiungit, dicens: Sed stimulus quidam exitialis à praescis inexpiatisque peccatis ingenitus. Per quem uidelicet animus non humanus amplius, sed ferinus, nimirum sacrilegio peccat in Deum, nullam ulterius Dei rationem habens, sed ferinus, nimirum sacrilegio peccat in Deum, nullam ulterius Dei rationem habens, quando rationem humanam iam amittit diuinæ rationis imaginem. Mox uerò primæ ad sacrilegium instigationi Plato quasi nascenti morbo tribus occurrit remedijs: quemadmodum morbus hic tribus ex causis oritur. Primo quidem, ut immanis impetus comprimatur, ad sacras mittit expiationes, quas Christianorum more poenitentiae, confessionis, elemosynae, ieiunij nomine possumus nuncupare. Deinde ut diabolicis resistat insidijs, ad orationes supplicationesque mittit, per quas à superioribus liberatoribusque spiritibus contra inferos praesidium impetret. Postremo, quod imbecillitatem humanam continere possit, mandat ut malorum hominum familiaritatem deuitas, bonorum amiscat consuetudinem. Proinde, quoniam post Deum more Pythagorico coli patriam iusserat, merito post sacrilegia, quae in personas, aut res Deo consecratas perpetrantur, pergit ad punienda scelera & delicta, quae proprie contra patriam committuntur, quae non solum sacrilegij proxima iudicat, sed annumerat, plecitque similiter. Haec uerò tria esse iudicat. Peccare enim in patriam, hostemque patriae habendum esse, & qui posthabitis legibus principatum ad humanam uoluntatem libidinemque reducit, & qui quum possit, periclitanti patriae non succurrit: & qui uel auaritia, uel alia de causa pro filio euadit patriae proditor. Inter haec officium legiseri repetit. Id autem esse uult, ut non tanquam dominus seruis, sed tanquam pater filijs conscribat leges, non minus perstradens, quam ministrans, nec minus docens, quam imperans, nec minus afficiens, quam perterrens, ut legislatoris opus non tam mandatorum praescriptio sit, quam disciplina morum: finis enim eius est, quacumque id ratione fiat, ciues bonos beatosque efficere: punire uerò malos, necessitas est in eo potius, quam uoluntas. Et quia sola inter humanas Platonicae leges haec omnia complectuntur, humanarum omnium perfectissimae sunt: ac penè inter diuinas potius quam humanas annumeranda. Neque abs re primum disputationis huius exordium à Deo factum est, deinde additum à Platone uideri sibi haec omnia diuinitus inspirata. Deum ex hac ipsa disputatione ad beatum summum Iouis templum, id est, caelum, recto tramite peruenitur. At quoniam non solum in sacrilegij, patricidijque, uerum etiam in caeteris sceleribus pro alijs culpæ gradibus, alij quoque poenarum gradus, & legislatores describendi, & à iudice sunt censendi, commodissimam ad gradus etiam modi discernendos distinctionem adducit in medium, habitus quidem omnis aut uirtutis est, aut uitij. Si uirtutis, omnino uoluntarius est: quoniam consilio libero, & expedita electione, & proprijs animi actionibus est acquisitus. Sin uerò uitij habitus est, inuoluntarius omnino censetur. Quia ita morbus est animi, sicut humorum intemperantia morbus est corporis. Nemo uerò morbum dixerit uoluntarium: quamuis nonnulla, quae praeter opinionem inferunt morbum, possit quodammodo uoluntaria dicere. Praeterea eiusmodi habitus ex impedito consilio, distractaque electione, & passionibus potius, quam actionibus inolefcit. Ex his conficitur Platonicum illud sapientissime decantatum. Vitiolorum habitus inuoluntarios esse, neminemque fieri sponte malum, quemadmodum & nemo sit sponte aegrotus, & deformis, & inops. Post hanc habituum distinctionem sequitur distinctio actionum. Quae quidem aut ad uirtutis, aut ad uitij habitum gignendum proprie uergunt. Si ad uirtutis, ita uoluntariae sunt, ut dictus est habitus uoluntarius. Sin uerò ad uitij, partim quidem uoluntariae dicuntur, propterea quod & animo quodammodo consentiente fiunt, & poterant non fieri antequam fierent: partim uerò inuoluntariae, tum quia ad detrimentum, deformitatem, morbum clam deducunt, haec autem uellet nemo: tum quia ex quadam finis exitusque ignorantia consurgunt. Quatenus uerò per ignorantiam sunt, eatenus praeter ipsam rationis uoluntatem fieri iudicantur. Distingue rursus hoc pacto: Actiones humanae, quantum ad legum iudiciorumque materiam attinet, in quinque capita rediguntur. Aut enim ex affectibus concupiscentiae pullulant, aut ex impetu irascibilis naturae prorumpunt: uel simpliciter quadam ueniunt ignorantia, per quam quis res ipsas ignorat, quamuis se ignorare non ne-

sciat: uel ignorantia duplici sunt, per quam quis & res ipsas nescit, & ignorantiam suam simul ignorat, uidelicet scire se putans: uel tandem ex rationali quadam opinione proueniunt: opinione, inquam, de iustis, atque iniustis, rationi legibusque credendi. Post distinctionem eiusmodi distinguit, & iudicij regulas, per quas aliter animaduertatur in eos, qui concupiscentia, aliter in eos, qui ira peccant: atque in his discernatur, utrum consulto, an inconsulto deliquerint. Præterea utrum uel palamque, an potius clam atque fraude, Deinde nunquid per ignorantiam sit erratum, siue per simplicem, siue per duplicem ignorantiam. Vbi uero de homicidiorum iudicij agens primum adducit mysterium de interfectis interfectores ulciscuntibus, attende ex Platonis sententia, perturbationes ad sensibilia pertinentes, posse in anima seiuncta ab hoc corpore remanere. Siquidem ex eiusdem sententia remanet, & prima quædam sentiendi natura substantialis origo sensuum reliquorum, per quam anima & in hoc corpore in hæc instrumenta uitæ explicat sentiendi, & discendens ab hoc, eas quodammodo replicat in seipsam, siue, ut magis Platonicè loquar, exercet in aëreo corpore. Quo inuoluta & hoc ingreditur, & ex hoc egreditur. De his Platonicè ita distinguunt, ut anima in corpore hoc crassiore ad breue habitet: in aëreo uero multa per secula in cœlesti per omnia. Quorsum hæc? Ne mireris perturbationes in defuncti anima superesse, si harum rerum sensus memoriaque supersunt. Probabile uero esse putabant antiqui Theologi animas hominum repente interfectorum, utpotè inexpiatas, perturbationibus agitari: quin & hostes exagitare, id uidelicet non humana tantum indignatione efficiente, sed diuina etiam nemeli, ac dæmone prouidente. Superesse uero ex antiquorum opinione in anima sensum perturbationemque ultricè, eamque aëreo uti corpore Platonicè nosse Maro testis occurrit. Quid enim sibi uult: Et nunc magna mei sub terras ibit imago? Platonicè admodum imaginem rationalis animæ nominas primam ipsam sentiendi naturam. Sed cur magnam? Qui & fons est sensuum reliquorum communisque sensus, & magno post hoc corpus uitæ corpore, scilicet aëreo: quod quidem & huic inuisitatum quodammodo fit angustum: hoc exutum, explicatur in amplum, elementum aërei exigentæ natura. Præterea: Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas: inter imaginem distinguit & umbram & imaginem quidem animæ esse uult sensum in aëreo corpore. Ipsum uero corpus aëreum, esse animæ umbram. Sed terrestris corpus cæcum nominat carcerem. Quod autem in iudicij de homicidio, præsertim de parricidio dicit, de regressione animæ humanæ in corpora rursus humana, in quibus sæpe det pœnas, pares omnino culpis in superiori uita conceptis, uetus Magorum Aegyptiorumque sacerdotum sententia est. Nulum enim conuenientius humanorum delictorum esse purgatorium iudicabant, quam in corporibus humanis eadem animas quandoque pari quæ fecerint. Qua quidem ratione Plotinus Aegyptius in libris de Prouidentia uitatur ad absoluenta dubia aduersus prouidentiam insulsiatque diuinam quotidie insurgentia. Inquit enim, Quæ a diuina prouidentia in præsentia uita non rependuntur, in altera, & quidem humana, pari prorsus ratione rependi. Rependi insuper in brutis: in quibus sæpe anima quondam hominis, fiat anima bruti. Sed in ultima hac sententia solus extitisse uidetur. Carteris enim Platonicè displicet, animam hominis propriam, aliquando fieri bruti propriam. Consentiant tamen uicissim in homines alios transmigrare: quod quidem etiam Plato non habet certum, habet tamen ualde probabile. Quod uero migret in bestias, sæpe quidem recenset, sed dedita opera adeo præter solitam grauitatem ridiculè narrat, ut planè demonstrat, negandam quidem esse rem ipsam: allegoriam uero quærendam, scilicet ut transire in brutum duobus modis accipias. Primo quidem in effectum, imaginationem, habitumque bruto conuenientem. Deinde in habitationem consuetudinemque inter feras ad tempus supplicij gratia. Consuetudinem namque affectionemque brutam: esse pœnam duntaxat antiqui putant: regressum uero in hominē, ubi paria & similia subeantur, non solum supplicium esse, sed purgatorium. Post hæc in mentionem de legis necessitate incidens opportunè, alterit necessariam humano generi esse legem. Nam absque legibus nihil ab atrocissimis feris disceptaturum. Huiusque causam afferens, nullius hominis ingenium ita natura institutum inquit, ut omnia quæ ad publicum bonum necessarii cognoscenda sunt, cognoscat sufficienter: ac si forte nouit, ut optimum id quod

nouit

nouit agere, possit semper, & uelit. Quod si diuina quadam gratia mens quædam inter homines surgeret, quæ publicum omnino bonum cognosceret, ad idque generose ac semper intenderet, nullis uel huic, uel patriæ suæ eo tempore legibus opus fore. Mentem namque ueram ac liberam omni lege præstantiorem esse, atque ipso iure cunctis dominaturam. At quoniam id nullius ingenio est tributum, concludit necessariorum sub legibus esse seruendum. At quoque studium quidem proprii boni ciuitatem penitus dissipare: studium uero publici boni connectere. Item pestem in ea ciuitate dominari perniciosam, ubi iudicium a magistratibus, uel mutuum agitur, uel clamor. Atque ubi familiarem dæmonem inquit multis sæpe malis obistere, si dæmonis horres nomen, uel concedente Platone angelum nominato. Ac memento nostrum dæmonem, geniumque, non solum, ut quidam putant, nostrum intellectum esse, sed numeri. Præcipit mox seniori paternam reuerentiam adeo coli, ut etiam ab his uerberatus succensere non debeas, sed patienter ferre. Sed natales, quos hic commemorat deos, non ascendunt signa, signorumque dominos, planetas astronomico more debemus accipere: sed ideam generis humani principium, dæmonemque nostræ uitæ custodem. Denique monet timendam esse superiorum indignationem, & inferorum punitionem. Monet mortem non esse supplicium ultimum, sed ultra hanc esse supplicia inferorum, eaque uerissimè omnino narrari.

In dialogum decimum de Legibus, epitomè.

XORDIVM decimi epilogum supplet noni, admonens tractanda esse iudicia de ui in rem ipsam illata, post iudicia de ui in personam in nono disposita. Quoniam uero nulla uis durior & intolerabilior est, quam quæ contemptu quodam infertur: nimirum cōtumelias & iniurias uel in personam, uel in rem ex contemptu propriæ natas, in propria capita seligendas esse discernit: & has quidem sub quinque capitulis. Aut enim in sacra publica, aut priuata sacra, aut contra parentum reuerentiam: uel contra præstantium magistratus, uel cōtra ciuilem gentilemque alicuius ciuis dignitatem committuntur. Hæc ergo exactissimè iudicanda cæteris tam atrocibus legum, quam magistratibus iudicibusque committit. Distinguit post hæc a cæteris ea, quæ in deorum contemptum fiunt, quasi omnium ultra, quam dici possit grauissimam in quibus huius omnis uersatur intentio. Sed primo quidem quid interit sacrilegium inter atque impletatem, inquit. Sacrilegium sanè rapinam nominat, siue res, seu persona consecrata superis rapiatur. Atque id quidem uelut species quædam sub ipso impietatis genere continetur. Nam ultra sacrilegium sub impietate comprehenduntur, & cætera multa in deorum contemptum siue cogitata, siue dicta, seu facta, & commissa pariter & permissa, atque etiam prætermissa. Ac ne quid nos lateat, ad impietatem etiam pertinet familiaritas & communiō omnis, seu in cibis, seu uerbis cum ijs ista, qui ob nefaria scelera arcentur a sacris, qui & contaminati cæteros quoque uel ipsa propinquitate contaminant. Qua quidem de re in calce non ita pertractat, ut uaticinari uisus sit execrationes quotidie factas, a nostris prophanos a cōmuniōne ecclesiæ propellentibus. Proin de medicus noster animos impletatis morbo languentes diligentissimè purgaturus, in primis causas huius morbi perquirat. Ac dum inquit, Euangelicam tradit sententiam. Quicumque enim, inquit, de Deo crediderit secundum leges, religiosus erit, neque profanum quicquam uel agat aliquando, uel loquetur. Quam rectè a fide hic dedit exordium? & a fide legibus adhibenda? Sed ne turbet quæso deorum numerus, quem non turbat numerus angelorum. Nihil enim plus apud Platonem tot possunt dii, quam apud nos tot angeli, totque beati. Carterum quidnam leges scilicet sacræ, & omnium antiquissimæ de dijs, id est, de Deo, angelisque Deo seruientibus aiunt. Profecto tria. Primum quidem, hos deos esse. Secundum, omnibus prouidere. Tertium, iuste pro meritis merita supplicia rependere. In ipsa huius sententiæ fide, obseruantiaque, pietas tota consistit. Quis igitur impius? Qui uidelicet uel negabit eiusmodi deos esse, uel & si sunt, prouidere: uel & si prouident, iuste rependere: id autem est putare superos iudicum humanorum more solis muneriibus, uel ab iniusto, collatis, facile posse placari. Plato igitur, tres impij morbi causas expulsius probabit esse deos, & qui in mundo sint sphaerarum mundi rectorum, & qui super mundum Dei summi contemplatores. Probabit deos omnibus uel mi-

Hi 4 simis

nimis providere. Probabit constanti iustitiæ rectæ bilance libræq; non extrinseca munera manuum, sed intima animorum merita pensitare. Deniq; hac doctrina ueluti quoddam legis exordio ab omni diuinorum contemptu dehortabitur omnes, & cohortabitur ad pietatem. Præterea legum minis flagellisq; perterrebit impios, atq; torquetur. Principio deos esse, duobus communibus indicat argumentis: primum quidem ab uniuerso rerum genere: secundum uero à specie humana deducitur. Primum igitur est eiuſmodi: Commune habemus ordinem ubique à ratione procedere, & ordinem quidem nulli quærit & nunquam interruptum à ratione potentes ordinem quoque commodissimum ab optima ratione. Quum igitur uniuersum tum dispositum, tum progressio ordinatissima sit, ac semper ubique talis, neque id quidem absq; mirifica quadam commoditate, necesse est mundum ab optima potentissimaq; ratione disponi, atq; moueri. Et quum unum sit uniuersum, unum uero ex diuersis non fiat, nisi ab uno, consequens est, unam esse summam eiuſmodi rationem: esse præterea rationes plures diuinas sub summa ratione diuina, quemadmodum in uno mundano opere rationabiliter ordinato, multi sunt globi inter se specie & uirtute distincti: atq; omnes rationabiliter ordinati: adeo ut mundi quodam modo multi, in amplissima uideantur mundi unius circumferentia contineri. Itaq; similiter multi mundorum quasi angustiorum rectores deinceps dispositi, sub uno amplissimo mundi rectore comprehenduntur. Qui sanè quum non solum ordinator sit, sed ipse, ut ita dixerim, immensus ordo: multo magis ordinatore gaudet, q̄ ordinato. Quocirca multi in uniuerso ordinatis proculdubio delectatur, multis quoq; oblectatur ordinato ribus. Quippe quum amplissimi regis excellentissima in hoc amplitudo consistat, ut non angustos tantum seruos, sed amplos quoq; & multos habeat infra se reges: Secundum uero ad idem argumentum à specie humana deductum, est eiuſmodi: Naturalis speciei cuiusq; instinctus inanis esse non potest: naturale quoq; speciei animalium perfectissima iudicium omnino falsum esse non debet. Quum uero humana species animalium perfectissima in omnibus ubiq; semper naturali instinctu, immutabilisq; iudicio ad religionem feratur, necesse est esse superos, qui religione colantur, superesse quoq; corporibus animas, quod quidem religioni est potissimum fundamentum. Attende Platonis dictum, rationes de diuinis, & si interdum non nimis argutas, esse tamen ueras. Item occasiones duas ad impietatem, intemperantiam, scilicet corporearum uoluptatum concupiscentiam: rursusq; ignorantiam esse absurdas Poëtarum Physicorumq; opinionibus ortam. Poëtas in tribus circa deos errasse. Primo q̄ ex confusione, quam chaos nominant, erupisse deos cecinerint. Secundo, q̄ alios ex alijs absq; recta ratione, & quasi per humanum concubitus progenitos asseruerint. Tertio, q̄ omnes hominum perturbationes, errata, flagitia, in deos nefaria impietate transulerint. Physicos quoq; illos in religione peccasse, qui uel cum Democrito casu quodam temerario potius, q̄ ratione diuina componi somniant uniuersum, mirabili ratione digestum: uel cum Anaxagora & Archæo cœlestia nihil habere in se diuinijs opinantur, quam elementa. Præterea formas eorum, quæ gignuntur, manifeste ad finem ubique directas, aiunt ex elementali potius impetu prouenire, quam ab arte mentis ad certum finem singula dirigentis. Quoniam uero in his confutandis, atq; insuper in confirmandis quæ & modo probauimus, & deinceps ex mente Platonis in hoc compendio asseremus: in Theologia nostre libris sumus longiores, idcirco in præsentia breuiter percurremus. Considera quanta sit Platonis nostri religio, & q̄ exploratum habeat Deum esse, qui contra negantes Deum disputans, uix ab ira continere se potest: uir alioquin supra modum omnium & in uita, & disputatione mitissimus. In his certe admonet non esse eos, qui Deum negauerint, tolerandos. Nota Platonem probare illos, qui in ortu & occasu Solis ac Lunæ adorant, non Solem proprie que Lunam, sed diuinam potius beneficentiam: cui quotidie gratias pro tanto luminum dono iubet agi. Iudicat illum inter homines esse quasi monstrum, qui contra naturalem instinctum, tum educationem, tum communem consuetudinem superos esse negat. Mox uero admonet iuuenes, quod si forte absurdum quædam ex auditu contra Deum opinionem inuaserint, ut quando iuuenes sunt, iudicio de rebus diuinis abstineant, sententibus credat, & legibus, donec ætas, experientia, ratio doceat. Afferit præterea in medium opiniones quorundam, qui sapientes habiti sunt: per quas homines facile ad impietatem

tem iniustitiamq; declinant. Opiniones, inquam, asserentes quatuor elementorum naturas, fortuito quodam motu inuicem confluentes, cuncta coaceruasse. Præterea religionem iustitiamq; nulla ueritate, sed hominum opinione constare. Quamobrem concludit, hæc tanq; & priuatiui, & publicæ omnium perniciosissima esse rationibus confutanda: neq; cogendos homines legum obedientiam & obseruationem minis duntaxat atq; tormentis, seu persuasionibus insuper atq; rationibus. Alioqui hominem rationale animal, ideoq; liberum, nisi rationis uinculo comprehenderit, neq; debere aliter, nec posse ligari. Excitanda igitur legibus rationem: cuius tanta uis est ad inueniendum Deum, ut post rationalem inuestigationem certior sit rationem in natura esse, q̄ in seipsa, & tanto perfectiorem esse in natura artem, quam in homine animaduertit. Hinc rursus animaduertit artem operibus naturalibus præſidentem, cum perfectior sit humana: & humana non solum sit, sed etiam uita sit, atq; intelligentiæ particeps: nimirum uitam & intelligentem esse: imò uero uitam & intellectum: adde & uoluntatem. Cum enim singula manifeste ad proprios dirigat fines, certum est præuidisse finem atq; uoluisse: imò uero præuide re semper, & uelle: quemadmodum ordo in singulis semper conseruatur integer, uel ubi interrupti uidentur, citius q̄ dici possit, instauratur. Hanc uero esse diuinam providentiam minime dubitamus. Providentiam, inquam, neq; minima negligentem: non enim hæc minus sunt ordinata, q̄ maxima: neq; in maximis laborantem. Non enim ordinationi resistunt ordinatori quam proxima, quæ eodem nutu uoluntatis assidue ordinantur, quo & sunt, & procul ab omni præuacuatione seruantur. Hinc illud: In altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra, sicut & cœlum ipsum dum suum in se absque labore peragitur, interim absq; negligentia terram uberrimo radiorum suorum munere circumfundit. Inter hæc uero, quod ait legem: & artem natura, uel non minus q̄ natura constare, quia proles sint mentis: intellige non minus ueras, q̄ naturæ formas existere: gignitq; ab intellectu diuino tanquam patre, & à mente humana uelut matre. Et aduerte solitam Platonis nostri pietatem, inuocantis Deum ad confirmandos deos. Deum, inquam, unum: ut doceat deos omnes referendos ad unum. Dicit autem se Dei summi auxilio fretum, iustissime de diuinis disputaturus. Principio quidem eos Physicos improbat, qui summa rerum principia corporea posterunt: ex quibus deinde uita intellectuali q̄ procederet: quum dicere potius debuissent, corporea à uita intellectuali pendere. Id autem ita esse, proficetur noua non dico sententia, sed ratione se probaturum. Sententia enim eiuſmodi proficorum est ante Platonem Theologorum: argumentatio uero qualis hic fiet à motu, Platonis est propria. Distinguit autem ipsum motuum genus in species decem: scilicet in Circuitum, Localem transitum, Condensationem, Rarefactionem, Augmentum, Decrementum, Generationem, Corruptionem, Mutationem, siue alterationem in alio ab alio factam, & mutationem ex se, tum in se, tum in alio factam. Admiratur motum orbicularem, siquidem in eo stat centrum indutibile, mouentur reliqua. Item in sphaera longe profunda, q̄ plurimi circuli designantur, alij deinceps alijs ampliores. Atq; id quod multum est, eodẽ momento angustissimus circulus, & amplissimus, circuitum peragunt: adeo ut & huius tarditas in continuo corpore, & illius uelocitas sit pariter admiranda. Medij uero & ad dimensionem, & ad motum secundum certas proportionem medio quoque modo se habent. Multa de his in expositionibus Theologia tractauimus. Dicit autem & de illo, quod mutat locum, mittare centrum, id est, centrum loci, ad quod corporis nichil circumferentia comparat, nonnumq; uero præter id quod centrum mutat, ser uare etiam quoddammodo idẽ centrum: quando scilicet non fixum, sed translatur loco, per æqualem quoddam circumferentiam circumagitur. Præterea ubi de generatione loquitur, ait principium, id est, naturam motiſcẽ atq; seminariam: quando alteratione proficit per tres procedere gradus, id est, in longum, latum, atq; profundum: item attingere ad quantitatem & qualitatem, formamq; substantialem per effectus suos sensibus manifestam, rursus pertinere ad esse formale & uitale, atq; sensuale: Putat autem in his motibus molem quidem corpoream moueri, sed non mouere: formas uero corporeas & mouere moles, & moueri ab anima, animamq; mouere quidem duo hæc: sed ipsam non mouere moles, sed ita mouere, ut una cum rebus mutatis, ipse interim suo

quodam pacto mutetur. Præstantiores ergo animabus diuinas angelicasque mētes exili-
 mat, quæ inferiora moueant, ipsæ interim minime permutata. Eminentius denique ipsum
 bonum mentibus esse iudicat: omnes enim boni gratia appetunt ueritatem. In his tanquam
 multa ad naturam per se mobilem pertinentia, tanquam ad proprium motionis genera-
 tionisque principium. In quo motio quædam formalis, & generatio spiritalis supra natu-
 ra uiget, motionum generationumque exemplar. Confirmat super omnia, quæ mouentur
 ab alio, esse naturam mobilem ex seipsa, uidelicet ne procedatur in infinitum. Imò uerò
 quemadmodum ultra illa, quæ per aliud lucent, aut calent, peruenitur ad aliquid per se
 lucidum, per se calidum: sic præter res ab alio mobiles ad rem per se mobilem ueniantur.
 Quippe si nunc quiescant omnia, & paulò post aliquod præ cæteris moueri debeat, quid
 nam primò mouebitur? Non quidem diuina substantia prorsus immobilis. Neque etiam
 corporea ulla, quæ motum ab alio mutat. Solum ergo quod ex se mobile est, primò mo-
 uebitur, exercensque suum in seipso motum, traducet in alia. Id enim ita præstat corpori-
 bus, ut moueantur, sicut immobile rerum principium rebus præstat, ut moueant. Ani-
 mam uerò esse naturam per se mobilem, patet tum intrinsecus, quando supra natura libere
 ratiocinando discurret, atque consultat: tum intrinsecus, quamdiu sua præsentia præstat
 corpori, ut per se quodammodo moueatur. Sed de his omnibus, & præterea quod super
 animas sphaerarum rectrices oporteat esse angelos, atque Deum, in Theologia abundè tracta-
 mus. Vbi uerò Plato animam appellat motionem, generationemque, intellige per modum
 causæ, id est, proprium motionis, generationisque principium. Et ubi à seipso moueri, esse ani-
 mæ rationem. Nota ibidem dici etiam rationem animæ esse, quod possit mouere seipsam,
 ne actum motionis intelligas esse animam, sed potentiam, non accidentalem, inquam. Nam
 & substantiam ibidem uocat animam. Sic ergo definies: Anima est substantia propria
 habens potentiam, qua & moueatur ex se, & cætera moueat. Quemadmodum uerò res
 ex se mobilis rem ab alia mobilem antecedit, sic animam dico rationalem antecedere pu-
 tat totam machinam corporalem, cum nullum corpus ualeat ex seipso moueri. Antece-
 dere Platonicè aiunt, & dignitate simul, & tempore. Si quis uerò Platonem à Christianis
 minus dissentire uelit, exponat animam nostram uel momento quodam temporis, uel
 saltem dignitate, creatorisque intentione præcedere. Ex eo autem quod animam substantiam
 prior est substantia corporis, affectus quoque, ea motus, & dotes familiares animæ, concludi-
 dit passionibus corporis esse priores. Vbi numerat animæ propria, memento quæ ac-
 tionem significant, esse animæ nostræ superioribusque communia. Quæ uerò passionem,
 propria nostræ, uel cum dæmonibus infimis tantum communia. Naturalem tamen mo-
 tum, qui in corpore passio est, esse in anima actionem. Et quod in corpore est longitu-
 do, latitudo, profunditas, qualitas, motus, id esse in anima acumen, iudicium, memo-
 riam, habitum, & effectum. Cætera eiusmodi habet in Theologia distinctius. Dicit &
 animam etiam esse malorum causam, scilicet per accidens, & quia anima nostra liberum
 habet arbitrium. Caue ubi dicit mundum gubernari ab anima scilicet sua, quod addit ge-
 minam esse animam: unam quidem beneficam, alteram uerò contrariam, ne substantiam
 accipias geminam, sed potentiam. Si quidem in anima mundi atque cœlesti, potentia est al-
 tera quidem motrix corporum, intellectualis altera. Intellectualis certè benefica est, ordi-
 nē cuncta disponens: motrix uerò eatenus benefica, id est, ordinatrix, quatenus subest al-
 teri. Cui quidem nisi subesset, quanto efficacior est ad motum, tanto magis carens arte
 præcipitaret uniuersum, atque confunderet. Animam uerò cœlestem habere mentem
 probat ex ordine, quem in omni motu generationeque semper obseruat. Perfecto amen-
 tes uidemus quatenus à mente alieni sunt, eatenus ab ordine alienos. Ordinem in præ-
 sentia dicimus mutuam inter se rerum actionumque connexionem, congrua successio-
 ne dispositam, & ad finem certum propria quadam ratione directam, atque in cunctis,
 quoad fieri potest, simile, æquale idemque seruantem. Eiusmodi ordinem ab his dun-
 taxat, qui mentis compotes sunt, seruari uidemus, atque in ipsa uniuersi progressio-
 ne prorsus impleri. Impleri, inquam, tam commodissime, quam pulcherrime. Ex quibus
 apparet, ex anima, quæ mentem habeat & artificiosissimam, & optimam guber-
 nari. Neque ab re circuitum dixit proprium esse mentis. In circuitu enim indiuisibi-
 le centrum manet, dum circumferentia redit in idem, & in figura motuque seruantur
 æque.

æqualitas. In mente similiter, simplex fixusque ad ipsum uerum directus manet intuitus,
 diuina causæ in effectus per media explicantur, uicissimque effectus similiter replicentur in
 causas. Rediuntque interim animaduersio mentis in seipsam considerandam, & simili, æquali,
 eadem, intelligendo, ualendo, agendo, intentione, regula progressionē procedit. Post-
 quam uerò & cœlestes sphaeras animabus, & animas mētibus optimis præditas esse pro-
 bavit, significauitque & uniuersum anima una, & multas sphaeras multis agi, iam distin-
 guit paucis modò tribus, quibus animæ cœlestibus coniungantur: dicens animam uel
 in globo inesse, sicut anima nostra corpori, ut inde animal unum efficiatur: uel sic ad esse
 se, ut nō utiificet quidem globum, sed moueat tantum, atque regat, siue mirabili quadam
 solum mouendi potentia, siue quodam insuper medio. Et si ex tribus propositis nullum
 præ cæteris manifestè hic eligat, Platonicè tamen omnes primum absque controversia eli-
 gunt, idemque omnino sensisse Aristotelem Theophrastumque existimant. Putant enim
 Platonem idem probabilius habuisse. Nam argumentatio ipsa, per quam hic cœlum effi-
 cit animatum, animam ipsam innuit unā cum mero cœlo moueri. Quod nisi ex ea, & glo-
 bo unum fieret animal, certè non mobilis motor esset, sed motor immobilis. Idem con-
 firmat in Phædro. Idem & in Timæo, dicens, Cùm uellet mundi architectus, mundum
 intellectualem animal facere: neque posset intellectus absque medio adesse corpori: coniu-
 xisse intellectum quidem animam, animam uerò corpori, atque adeo ut medio infunderit mun-
 do, & inde per cuncta diffunderet. Cæterum cūram Plato hic cœlestes tantum deos ma-
 nifestè confirmat. Quoniam superiorum contemplatio est à legum materia admodum
 aliena, & per cœlestes deos, qui mouentur, & proprijs mancipatur officijs, satis admonet
 superiorem esse quærendum, qui & immotus ipse moueat omnes, & communis dux,
 propria singulis assignet officia. Quid plura? Manifestè super cœlestes animas diuinam
 esse mentem, mentesque angelicas demonstrauit, ubi ait, cœlestem animam, ut potest quæ
 esse non habeat, si intellectum semper diuinum acceperit, rectè cuncta perducere, prout
 apud deos recta sceleratque habentur: alioquin penitus aberrare. Ideo Plato ubi ab anima
 procedit ad mentem, quasi qui ab oculo ad superius ascendat lumen, ueretur admodum
 ne caligare cogatur. Postquam uerò deos esse monstrauit, providere demonstrat, à sin-
 gulari quadam sententia sic exordiens: Natura quædam diuinitati cognata, hominē non
 omnino à specie humana degenerantes, ducit ad affirmandum esse Deum, quamuis in-
 terdum de prouidentia Dei apparet prosperitas improborum, quæ falsa prosperitas est,
 quæ & statuo tempore dabit pœnas, dubitare nos cogat. Perfecto Deus in intelligendo
 facit, consequenter quod facit, intelligit, ac si totum facit, intelligit quoque totum. Si
 cognoscit totum, cognoscit & partes, ex quibus totum necessariò constat: si partes, ergo
 particulas, ex quibus necessariò partes. Potest ergo & scit uniuersum regere, qui potest
 & scit providere. Vult quoque utiliter gubernare totum opus suum. Gubernari uerò be-
 ne non gubernatis partibus, nunquam potest. Ita neque medicus, neque architectus opus
 totum absque partibus ad id necessariò conducentibus, optimè curat. Non negligit Deus
 minima gubernare, qui facere minima non neglexit. Neque difficilis est gubernatio Deo,
 cui est procreatio facilis. Neque mollitudo ad curandum tardior est, qui omnium est for-
 tissimus, qui accuratius cuncta gubernat, quam uel ars, uel natura, quæ ab arte natura-
 ue sunt. Nam quanto magis à Deo dependent opera Dei, quam artis, uel naturæ ope-
 ra ab arte, siue natura, tanto Deus operibus suis prouidet diligentius: per cuius prou-
 dentiam cætera quoque id habent, ut similiter suis quæque prouideant. Quoniam uerò
 ars quò perfectior est, eò facilius parua simul expedit, atque magna: in Deo autè ars est
 immensa, nimirum minima simul & maxima summa facilitate gubernat. In quibus utique
 dispensandis, non totum gratia partium, sed partes totius gratia disponit, bonumque cuius-
 que proprium refert ad uniuersi bonum. Inter omnia uerò sub Luna maximam habet cir-
 ca humanam speciem diligentiam, tum quia perfectissima est, tum quia ipsa colit Deum,
 quasi ipsa singulariter excolatur à Deo. In his notabis à Deo summo per singula rerum
 genera, speciesque, diuinos distributos esse rectores, uel minimarum actionum passionumque
 curatores. Quod sicut per potentiam eius possunt, quicquid possunt: ita prouidentiam
 ipsius, uel minorum procuratricem, minima quæque procurant. Notabis in sideribus
 esse sensus, & ut Plotinus Hermiasque disputant, uisum propriè, atque auditum. Sed in alio
 quodam

quodam genere, longeque præstantiore, quam sensus animalium terrenorum. Notabis & animam humanam semper corpori esse coniunctam, assidue quodam aethereo corpori: per successione uero tum terreno, tum aethereo corpori. Item motum animæ, quia primus est, atque ex se, ideoque liber, posse in formas uarias derivari: usque adeo ut anima aliàs in habitum inferiorem homine, aliàs in superiorem homine conuertatur: & illo quidem quasi quadam gravitate ad loca inferiora descendere: hoc autem seu leuitate uoluntati lege concurrere. Sicut enim lex illa dicitur, bonis quidem animis coelestia, malis uero terrestria conuenire: sic omnino nullo extrinsecus impellente, & quasi naturali quodam instinctu, & bonorum habitus sponte superiora petunt, malorum uero ad inferiora labuntur. Hic profecto si longius commentari liceret, exponerem illud obscurissimè dictum, ubi inducit aliquem transmutare conantem ignem in aquam animatam, quasi difficillima molitio. Nam quum & aqua igni contraria sit, & anima creati non possit ex igni: nihil enim impossibilia tentat, qui ignem in aquam animatam transmutare molitur. Neque minus obscure dictum est, quod de resolutione & diuisione dialectica est exponendum. Nempe si quis diuidendo procedat per tres gradus, scilicet a genere quodam generalissimo ad species subalternas, ab eisque ad specialissimas denique species facile diuidit: similiter qui per eisdem gradus resoluit, a specie specialissima ad subalternum genus, & inde ad generalissimum, facile quoque resoluit. At uero qui per singula numero infinita peruagari uoluerit, irritum opus aggredietur. Sed de his in Commentarijs in Philebum. Inter hæc notabis Platonis uerba Davidis Prophetae oraculo quam simillima: neque ascensu in cælum, neque descensu in infernum diuinum posse iudicium euitari. Post hæc ostendit Deum a prauis non posse muneribus iniuste placari. Vbi considerabis Deum diligentiorum esse humani generis curatorem, quæ pastores ouium, gubernatores nauium, duces exercitus, agrorum rustici, equorum aurigæ, medici ægrotantium. Præterea omnia sub cælo plena malorum, perpetuumque circa animas bellum. In quo uitia deorsum trahunt: dii uero dæmonesque sursum. Considerabis uitas esse in Deo uirtutes, imò uitas, quarum scintillis quibusdam in anima inde succensis anima ad sublimia eleuatur. Post uero proemia seueriori censura animaduertit in impios, neque solum nefarias actiones, sed impudentiam quoque uerborum, imò & cogitationes ipsas contra diuinam dignitatem diligenter explorat: ac tres species impietatis in superioribus positas, in sex deducit: uidelicet in duo quamlibet partiendo. Tres enim illæ in opinione contra Deo falsa consistunt. Potest autem unà cum falsa opinione iniquitas quoque morum concurrere: potest & tolerabilior aequitas. Cognosces hic & poenas maleficorum, hæreticorum superstitionis: illorum præterea, qui Pseudoprophetae cognominantur: rursus quantum plebeam damnet superstitionem. Damnauit & supra poetam, a qua plebeam etiam confirmatur. Vbi quoque uero Plato tam poetam, quam plebeam superstitionem improbat, & ante omnia humana officia pietatem Philosophicam ueneratur.

In dialogum undecimum, de Legibus, epitome.

PLATO noster, quemadmodum & Philosophorum omnium sapientissimus, & eloquentissimus oratorum, ita Iurisperitorum omnium prudentissimus, ne in contractibus cogere, ut solent ceteri, uastum legum interpretationumque, & id quidem frustra, opus conficere, merito antequam descenderet ad contractus, forensisque commercia, studium disciplinis, legibus, iudicijs, religione, que bonos efficere, sperans iustos homines, uel absque legibus sponte fidem & ueritatem in omni commercio præstituros. Et profecto admodum opportunè post leges de iudicijs pertinentibus ad personas, leges iudiciorum ad res spectantium adducit in medium, quibus tam aduenæ, quam ciues discant iuste deponere, seruire deposita, atque pacta: aliena non mouere, sua cuique reddere: uti liberis, & libertis, & seruis: uendere, emere, reddere, ducere, militare, tueri pupillos, testari, testamenta seruire, hæreditates administrare, nuptias conciliare, diuortium facere, familiam gubernare: præ ceteris uero parentes religiose uereri, nihil adulterare, ueneficia odisse, iram insaniamque uitare: iurgia, contumelias, detractiones fugere, restituere damna, ueritatè in testimonijs iuramentisque

mentisque seruire. atque hæc ferme est undecimi huius libri materia. Post hæc autem, ut solemus, obscuriora quædam arbitramur breuiter exponenda. Principio deam itineris geminam esse scito, inditricem scilicet, atque seruatricem. Et illam quidem esse lucem sub nomine Lunæ: hæc uero sub Dianæ nomine fidem: & quicquid casu quodam alienum in itinere reperit, Deo esse dicandum, ut agnoscas fortunam prosperam esse ad Dei prouidentiam referendam. Contemplare Platoniam bonitatem, uidelicet uertantè in emendo atque uendendo, non solum rem adulterare, mentiri, peierare, sed iurare etiam: imò uero & rem uenalem laudare, & in eadem die precium permutare. Vbi illud edisce: Nemo dijs inuocatis mendacium dicat, aut decipiat, aut adulterare uerbo, uel re quicquam audeat, nisi Deo uelit odio esse: cui quidem primum odio est, qui falso iurans deos paritendit: deinde qui coram maioribus se mentitur. Et uide iterum atque iterum que libera & integra Plato optet ingenia ciuium, a quibus omnè cauponandi licentiam procul expellit. Addit quoque tum opulentiam, tum egestatem esse morbum ingeniorum. Inde enim inflatores, hinc debiliores abiectione sequi homines fieri. Vbi uero ait Palladem, Vulcanumque, & Martem artibus præsidere, ex multis Platonis mysterijs alibi atque alibi traditis, collige: Ioui summo mundi architecto trinitatem quandam numinum, quam officium Platonice nominamus, semper adstare. In qua quidem trinitate prima sit Pallas: secundus autem Vulcanus: Mars uero tertius. Sed quemadmodum trinitas tota ad Iouem ipsam, a quo est, refertur: ita ferme Vulcanus & Mars referuntur ad Palladem. Mitto nunc quod in Marte potentiam, in Pallade sapientiam, in Vulcano igneum spiritum somniasse uideatur. Tria certe ad ipsam Iouis arcem, qua uniuersum perficit, requiruntur. Primum quidem ratio ipsa, per quam singula sit facturus. Secundum efficax eorum, quæ ratione conceperat, expeditio. Tertium eorum, quæ in effectum expedienda sunt, salus atque defensio. Idem primi Palladem, secundi Vulcanum, tertij Martem nominat. Et quia utrumque, scilicet tam conseruatio, siue defensio, quam expeditio, uel expressio rerum, indiget ratione, atque sapientia: ideo Pallas & Vulcanus præest, & Mars, & quicquid uel a Vulcano fabricatur, uel a Marte postquam fabricatum est defenditur, & in sua forma seruatur, Pallade duce peragitur. Horum uero trium in arte diuina regnantium, tria quoque in natura uidemus uestigia: per Palladem quidem ordinem, quo singula disponunt: per Vulcanum uero efficacem progressum, & promptum quasi partum, ad quæ omnia properant: per Martem denique munitissimam structuram a generantibus adhibitam genitis, & uaria propugnacula naturam propriam a contrarijs defendentia. Tria similiter in arte humana quidem omni, maxime uero ciuili, esse debent: ut singula, & sapienter, prius quam promptaque sunt, seruentur, atque fortiter defendantur. Et ut cognoscamus artem humanam in his omnibus absoluendis, non minus quam naturam ab ipso Deo, ideoque pendere, inquit tres illos deos humanis artibus præsidere. At ne solas a dijs artes habuisse putemus, addit deos uitæ datores reuereri maxime omnium oportere, adeo ut uel eorum nomina non sint uel impudenter, uel temerè proferenda, sed omnia uel minima ad eos pertinentia, pure, reuerenter, casteque tractanda. Quibus præceptis nihil potest sanctius excogitari, si modo non Deos, sed Deum nominasset. Sed ecce unam Iouis summi substantiam intro duxit, neque multiplicauit substantias, dum multiplicaret ideas, quidnam ultra in eo desideramus. Quinetiam ubi deos nominat, non aliter sentit, quam qui dixit, Millies mille ministrabant ei. Neque uero silentio prætereundum est, quod ait animam a Deo uitam accipere, intelligendam esse uitam mediam inter illam, quæ in æternitate manet, qualis est angelica tota simul, atque illam quæ quodam tempore claudit. Mediam, inquam, ex æternitate tempore quoque compositam, in qua cæli substantia quidem semper manet: actio uero & affectio fluit semper. ideoque in libro superiore animam dixit, & esse simul, & fieri, esseque imperdibilem, non tamen æternam, qua lege sunt dii, id est, non omnino manentem. Dixit autem Deos, id est, angelos manere: non ex se quidem, sed lege diuina, eos per se mobiles æternè sistente. At corpus quoque imperdibile esse, corpus certe cæleste. Fortè uero & elementale, quatenus & elementorum moles, & materia prima non disperdunt: ex quibus in Politico inquit, corpus idem quandoque diuinitus recreari. Notabis ubi de testamento loquitur, & personam, & rem cuiuslibet ciuis, non surripit esse, sed patriam. Item ubi de orphanorum

orphianorum causa tractatur, animas defunctorum res nostras sentire, atque curare: sentire, inquam, per corpus coeleste, atque aëreum: & curare præ alijs alia, ad quæ uel natura, uel habitu, uel diuina prouidentia magis afficiuntur: præsertim animas, quæ cum tenuerint uitam, mediam quoque obtinent regionem. Mediam dico tum situ, tum qualitate. Situ quidem inter cœlum & terram, qualitate uero inter beatitudinem summam extremamque miseriam. Meminisse namque oportet in libro superiore fuisse dictum, quemadmodum certæ quædam naturæ congrua loca, & conuenientes naturas asciscunt, sic animas, quum factæ ex se tales fuerint, aut tales, consequenter pro similitudinibus ipsius naturæ ad gradus, sedesque, & similes, & similitum transmigrare: ut cœlestes quidem factæ cœlestia, terrenæ uero terrena, aëreæ autem aërea petant. Profecto quum alia nonnulla circa animas Plato affirmare non audeat, hucusque tamen & hic, & in libro de Scientia euidētissimè asserit, atque alibi sæpe significat. Vnde & ait, cauendum esse pupillos lædere, ne parentum animæ nobis iure succenseant. Idemque in nono, dum ageret de homicidijs, inquit, animas scilicet interfectoibus indignari. Huic illud simile, Marianorum animæ Syllam sollicitabant, hinc & tragœdiæ furentem Orestem agit. Animaduertes post hæc ubi de parentum cultu tractatur, honorandas quidem sacratas deorum statuas, non propter se, sed quia deos nobis significant, sed magis honorandos esse parentes, quasi animata deorum simulacra. Addit imprecationes parentum in filios exaudiri à Deo, neque quicquam accedere filijs pestilentius. Audies post multa iterum quod est ualde Platonium. Pœnis maligni uexantur, non quia fecerunt (nam quod factum est, infectum esse non potest) sed ne quid tale post hæc fiat: & ut iniustitiam odiorum qui puniuntur, quam qui puniri intelligunt, persequantur, aut saltem minus in simili uitio delinquantur. Præterea iudicem legum latoris interpretem esse, iustitiæque ministrum. Punit deinde fures, detractoresque, & qui in ira obiurgant, atque conuitiantur, & qui grauiores personas mordacibus locis offendunt, & qui inter iocandum acrius irascuntur. Audies maxime timendam esse diuinam uindictam, si quis in testimonijs iuramentisque mentitur. Audies denique in testimonio atque iuramento, ueritatem ipsam per Themidem, Iouemque, Apollinem, esse firmandam. Per Themidem quidem significatur ius, fasque, & ciuile, & sacrum: & apud Deum, ut intelligat quisquis iurando testificandoque mentitur, contra ius, fasque humanum, diuinum contra homines, contra Deum grauius se peccare. Per Iouem uero, qui nutu omnia concutit, cognoscat: si peccauerit, diuinæ potentie ultionem se nequaquam euitaturum. Per Phœbum autem, ne confidat delicta delicta sua præsentia uel præterita, eum latere posse, qui futura omnia uaticinio prælagit.

In dialogum duodecimum de Legibus, epitome.

LATO diuinus in omnibus legum dialogis, diuini operis similitudine, ideoque numero duodenario delectatus, nimirum duodecimum dialogum ita communem legum arcam esse uoluit, quemadmodum duodecimus mundi circulus commune stellarum est firmamentum. Et quemadmodum si quis circulum duodecimum penetraverit, perfectionem felicitatemque animæ statim inueniet, imò etiam consequetur: sic Plato ultra librum duodecimum progressurus, non tam leges, quam beatam animæ perfectionem legibus acquisitam in Epinomide demonstrabit. In superioribus quidem libris leges partim ad officia publica, partim ad priuata negotia pertinent, partim ad urbana, partim ad externa, siue in pace, siue in bello. In duodecimo uero omnes quodammodo congregantur, ad omnia pertinentes: non leges, inquam, singulæ, sed nonnullæ ex quolibet genere singularum. Additur legibus id, quod maximum est, ratio uidelicet & conseruatricis legum, & emendatricis. Additur magistratibus id quoque, quod maximum: ratio uidelicet repetendarum, referendarumque rationum, non aliter publicis magistratuum officijs præposita, quam priuatis actionibus animorum conscientie ipsius examen. Hoc utique ex animo tum priuato omnis animorum salus, tum publico ciuitatis salus uniuersa consistit. Atque id est compendiarium duodecimi argumentum. At quoniam mox in principio, & in sequentibus, & sæpe in antecedentibus deorum commemorat filios, atque tum deos alios aliorum, tum homines deorum filios nuncupat, meminisse oportet duobus modis apud Platonem deos deorum filios

filios esse, duobus quippe modis homines filios esse deorum. Primum quidem, ut Timæus docet, omnes sphaerarum mundi rectores, siue ipsi sphaerarum mundi rectores, siue ipsi sphaerarum animi, siue demones citra sphaeras, siue intellectus angelici ultra sphaeras sunt filij omnipotentis Dei, tanquam uoluntate ipsius beneficia procreari. Deinde in quolibet horum trium genere, inferiores superiorum filij ideo nuncupantur, quia à superioribus continuè radios formasque suscipientes, quodammodo inde formantur, & illis quasi patribus obsecundare uidentur. Homines similiter geniti dicuntur à superioribus, uel quoniam ab initio rerum è terræ uisceribus superiorum fomento in lucem editi fuerint: uel quoniam nonnulli quotidie superiorum inspiratione uehementer afflati, mox ex humana solitaque affectione, in diuinum quendam uitæ statum quasi renati diuinitus transferuntur. Quo, quidem in gradu & pios Philosophos, & Philosophicos principes sapienter numero collocat. Quod autem statim in principio libri Iouem Mercuriumque legatis nuncijsque præponit, intelligendum est primo quidem, & per Iouem, Deum architectum mundi, & per Mercurium, omnem numerum angelorum: deinde per Iouem rursus planetam secundum imperatorum legumque significatorem, per Mercurium uero planetam alium interpretationis expeditionisque omnis significatorem. Significatores dico planetas. Quoniam, ut testatur Timæus, & Plotinus disputat, planetæ cœlestiaque omnia significant, utcunque possunt, & unificant: quæ uel superi iam iam facturi sint, uel nos interdum transferentes in superos, & contra diuinitatem impiè deliquerunt, & malo superiorum exemplo hominibus grauius nocuerunt. Præterea furta, cæteraque facinora ex intentione peccantis, & habitu uel sanabili, uel insanabili, magis quam ab affectu putat esse censenda. Præcipit inter militiæ leges, quod & in omni uita omnium optimum arbitratum, ut nemo cognoscat quid sit sibi tantum uiuere, uel seorsum ab alijs quicquam agere, sed ad prudentis superiorisque nutum, & ad communem usum singuli singulas dirigant actiones. Docent iudices ne uel sponte, uel etiam coacti præter ius sententiam ferant. Iudicium enim ipsum ex antiquorum sententia, præcipue Orphei, & Hesiodi, esse uirginem quandam pudicâ. Pudori autem atque iudicio in primis odio esse mendacium. Deam uero iudicij præsidem, diuinam esse existimant prouidentiam, humanis iudicibus uenerandam. Post hæc ubi damnat eos, qui turpiter arma proiecerunt, & illos insuper belli duces, qui eos sub signis suis iterum militaturos recipiunt: denarium minarum numerum hic à nobis translatum, leges alicubi millenarium. Paulò post reipublicæ notum esse asserit, repetendarum iudicium ratione, ut nullus in republica iudex sit absque ratione. Alioquin per solutam iudicandi licentiam primo quidem iustitiam perituram, deinde ciuitatem amissa iustitia uelut anima morituram. Templum uero Solis atque Apollinis intelligit ædem, non solum planetæ animæque solari, sed multò magis summi boniluci, cuius imago Sol est, dedicatam. Audies ex absentia religionis in iudicijs peccata tuos se confidunt, ut ob hanc confidentiam impune sibi liceat grandem pecuniam extorquere. Tradit cautissimas post hæc leges de peregrinis excipiendis, peregrinationeque ciuium, ne uel mores ciuium aliena & inconsiderata consuetudine confundantur, uel alienorum peritia reipubl. desit. Notabis hic paucis quoque nonnullis diuinam quandam uim inesse, per quam discernant captus ingeniorum. Quod quidem offendit diuinitatem quandam non solum à nobis acquiri, sed, ut ita loquar, innasci. Præcipit non esse paruificandum, ut res probus an improbus uidearis. Sed existimatione quoque uirtutis querendam esse, & ipsa duntaxat uirtute querendam. Commemorat diuinos nonnullas quam uiros uel in ipsa plebe, & in ciuitatibus malè gubernatis existere. Post hæc de actione causarum, accusatione, defensione, appellatione, fidelusione, proscriptio, cæterisque huiusmodi tractat multa. Miscet & his sua quadam opportunitate, quæ donaria uel simulacra dicanda numinibus: quæ quidem symbolica Pythagoreo ritu traditio est. Terram, inquit, & Vestam deorum omnium habitationem sacram existere. Quod Vestam adiunxit, significauit sub Terræ huius nomine altius intelligi debere, & terram hæc elementalem, & terram lunarem, & terram postremo stelliferam. Item tres terrarum trium animas, tresque angelos. Memento uero apud antiquos quicquid in uniuerso est efficacæ

efficax ad formandum, atq; mouendum, metaphoricè ignè dici. Item quicquid usquam facillimè est formidabile, dici aërem: quod autem purgatorium, aquam: quod solidum, uel stabile, & consistens, terram cognominari. Talis quidem natura ob qualitatem uel densam, uel consistentem, & hic, & in Luna, & in firmamento, terra à Platoniceis nuncupatur. Cui ergo mirum sit terram deorū omnium habitationem sacram existere: si tribus terram trium terminis comprehenditur uniuersum? Cumq; sacram ab initio dīp esse dixerit, uetat iterum consecrari, admonens, nec confidas Deo quicq; quod nō prius ipsius Dei sit, offerre te posse. Ex auro quoq; uel argento statuas fieri uetat, ne confidamus magno horum precio nos grandia scelebra purgatos. Ex ebore rursus prohibet, cum ab anima scilicet sensuali fuerit destitutur, ne absque sensu, id est, uigilantia, & animaduersione operemur in sacris. Aes etiā & ferrum respuit, culpans uidelicet bellica instrumenta. Animo enim intra se, & alijs disidente, frustra sacrificia operamur. Recipit denique lignum atque lapidem, ex quibus deorum simulacra fiant. In lapide quidem commendans habilitatem mentis in sacris: in ligno uerò ignis escam, id est, flagrantiam animi, qui in diuinis facile accendatur. Iubet ex uno, siue lapide, siue ligno, imagines intergras fabricari, simplicitatem in primis, integritatemq; commendans. Neq; uerò silentio prætermittendum est, legatos in superioribus ad quatuor oracula missos fuisse, ut cognosceremus Deum omnium auctorem, omnibus æquè mundi partibus providere: quæ per quatuor quasi angulos designatur, Orientis, Occidentis, Septentrionis, Meridiesq; nomine, & quocunq; ritu colatur Deus, modò pura mente gratiaq; sui colatur, acceptum quodammodo esse Deo. Sed de his alibi diligentius. Inter hæc uetat illos, qui patris aliqua in re ministrant, accipere munera. Agit & de tributis. At nihil melius à quoquam disci posse, quàm id quo ipse fiat melior. At legem esse rem mirandam, atque diuinam, nomenq; ab ipsa mente apud Græcos habere: à mente, inquam, tum diuina, uelut patre: tum humana, uelut matre. Legem uerò sequi uult iudicium. Quæ quidem duo humanorum bonorum maxima sint. Sed hic redit in mentem, quod in fine undecimi, bona, inquit, nostra plerunq; à quibusdam suis calamitatibus inquinari. Et legis quidem calamitatem alibi esse, inquit, magistratus sui improbitatem. Calamitatem uerò iudicij, iudicialisq; discepcionis ibi appellauit peritiam quandam causidicam, quæ nulla iuris habita ratione, sed auaritiæ ambitionisq; studio omnem absque delectu causam accipit defendendam, quam ueluti reipublicæ pestem præ cæteris detestatur. Post hæc ubi fune ribus imponit leges, hominem ipsum præcipuè uult substantiam ipsam animæ rationalis haberi: corpus hominis huius simulacrum, & ut alibi nominat umbram. Quid nam homo in nobis sit, quid animal, ex Timæo, & Alcibiade, & Plotino cognoscitur, quod quidem in Theologia latius disputamus. Vbi concludit hominem quidem esse animæ rationalis substantiam, ultra rationem, habentem quoque sensum quandam intimum, impatibilem, & communem. Animal uerò compositum quiddam ex figurato corpore, atque ex quodam uitæ uestigio impresso ab anima. In quo quidem uestigio impressus quoque sit sensus, secundus a sensu primo, iam per instrumenta uaria distributus atque partibilis. Id quidem nonnullis quoque Apostoli Pauli dictis maximè consonare uidetur: quando uerò animam inquit ad alios deos abire, rationem suorum operum reddituram, alios deos nominat, mentes angelicas extra corpora, qui alij dicuntur dii, ultra sphaerarum animas. Animæ siquidem nostræ, his coniunctæ corporibus, nimirum sub animarum superiorum regno ponuntur, separata uerò ad separatorum iudicium transferuntur. Hactenus quidem leges condidit: sed frustra constituit leges ait, nisi de legum salute stabilitateq; cogitatur. Ergo ad harum stabilitatem cœtum quandam magistratum mirabilem excogitabit. Sed ante cœtus eiusmodi creationem, de utraque non nihil attingit, utpote qui intelligat ad operis tantæ salutem humanam hominum prudentiam non sufficere, si uis fatalis penitus aduerferet. In his profectò uidetur probare eos, qui in ædificandis urbibus, condendis legibus, creandis magistratibus, imò & plantandis hominibus aduersam nimis siderum dispositionem diligenter euitant. De fato quidem alibi multa, quibus & hic consentanea hæc quàm opportune tam breuiter adducuntur. Fatum est immobilis quædam in anima mundi rerum mobilium dispositio. Fati uerò instrumentum est natura cœlestis, Sed materia, inquam, agit per instrumentum.

est moles elementorum. Tria uerò nomina, Lachesim, Clotho, Atropontum quantum ad instrumentum, tum quantum ad materiam pertinet, accipit. Nam Lachesim nominare possumus firmamentum: in cuius stellis uires fortesq; inferiorum omnium continentur. Clotho uerò planetarum cœtum in euoluendis rerum fortibus firmamento subministrantem. Atropontem Saturnum præcipuè, stabilitate sua euolutas in effectū sortes ineuitabiliter cōfirmantem. In materia quoq; fati ideo tres parcas connumeramus, quoniam uis fatalis per instrumentum cœleste elementis infusa, agit in materiam, & formam atque compositum. Item in essentiam, & uirtutem, & actionem. Item in principium mediumq; & finem. Quoniam uerò non solum agit in corpora, uerum etiā eatenus in animos, quatenus efficiuntur corporibus, uel utuntur: idcirco Plato hic ait, Parcas tum corporum, tum animorum, legumq; prosperitatem posse seruare. Et quoniam mens natura sua utpote mentis diuinæ providentia quandoque fræta, uel fatum superat, uel fato feliciter uititur: subiunxit ad ipsam uitæ tam publicæ, quàm priuatae salutem, coniungendum esse cum mente sensus, adeo ut sensum menti pareat & ministrat. Similemq; huic copulæ quæ ex mente, & uisu audituq; cōponitur, procreat cœtū quandam magistratum in rep. stabilitati legum prospicietem, qui finem ipsum primo prospiciat reipub. deinde quæ uitæ potissimum perducant ad finem: studeatq; omnino, ut singula in ciuitate, siue priuatim, siue publicè fiant, unâ quadam ratione conducant ad unum: cuncta quidem ad uirtutem dirigens, uirtutes uerò cæteras ad prudentiā: hanc denique ad sapientiam, quam sub nomine mentis significat. Cuius quidem ratione unâ uirtutes omnes comprobandæ censentur, quatenus uidelicet conducut ad sapientiam, quàm etiā ea ratione probat, quod unius diuini boni sit particeps. Afferit exquisitissimam rerum considerationem esse, quæ non solum multa, quatenus multa sunt conspiciat, sed etiam, quæ sit in cunctis natura unâ communis. Item à quo principio hanc habuerint. Rursus ad quem finem unum per hanc conducere possint. Absq; eiusmodi contemplatione, neminem posse uitam perfectè, uel priuatam, uel publicam gubernare. Cū hæc uerò speculatio ad philosophum, præsertim diuinum pertineat, non iniuria inter ciues in cœtu illo electissimo congregatos, ad diuinos philosophos rerum summam iudicat referendam. Diuinos inquam rerum diuinarum inspectores atq; cultores. Itaq; eos qui ad diuina, uel inspicienda sunt hebetes, uel colenda sunt pigri, uel docti inerti: ab amplissimis reipub. muneribus procul arceat. Mox uerò probat ad firmam summæ diuinitatis fidem duo esse potissimum necessaria. Primum, ut sciamus genus ipsum rationalium animorū diuinum esse, corporibusq; antiquius, quo moueatur sphaeræ: & intra sphaeras omnia generentur. Secundum, ut cogitemus gentis mentium scilicet angelicarum, animorū genere esse præstantius. Et animas ob ipsam mentis participationem sphaeras ordinate mouere. Si quis enim duo hæc nouerit, facile cognoscat sicut mens animæ forma ordoq; est, ita diuinum bonum esse tum mentis, tum animæ uitam atq; lumen. Hæc uerò tria, scilicet diuinum bonū mentemq; & animam. Plato proculdubio penè in omnibus eius scriptis, aut demonstrat, aut innuit, omniū esse principia. Quod quidem in epistola ad Dionysium obscurioribus uerbis inuoluit. Animam uerò nostram corpore antiquiorem esse, si nō placet tempore antiquiorem dicere, dic saltem dignitate præstantiorem: atque ex cōpriori, quod à principio corporibus superiori habet originem: ideoq; motū in animā ex se locauit in corpore uerò ab anima. Et quia crescit in corpore mutabilitas, ait à mutabili animā, corpus non actione tantum, sed etiam substantia mutabili dependere. Reprehendit & Anaxagoram, quod cum inter mentem & corpora non posuerit animam, compulsus fuerit naturales effectus, non ab intelligentia per animam, ut pars est, disponi: sed elementalī potius natura contingere. Afferit uerò hic, quæ admodū in Timeo atq; in Phædone, omnia siue per mētes angelicas, siue per animas, siue per corpora fieri dicatur, præcipuè uolūtatē diuinā boni gratia fieri.

In Epinomidem. id est, Legem appendicem, uel philosophum, Epitome.

HESAVRVM diuini Platonis magnanime Laurēti, lateri in hoc Epinomide, qui philosophus rursus, inscribitur. Platonicoꝝ ambigit nullus. Sed ad hūc in lucē penitus expromēdū, multis opus est machinis. Marsilio uerò tuo
K K k argumenta

argumenta promittenti, non licet prolixiora prestare. Presentim cum & scriptorum ex-
pressorumque tabellarum opus assidue urgeant, & argumenta procacius e manibus extor-
quentes, uix permittant in singulis uoluntatibus tumma sequi uastigia rerum. Præce-
dentium legum consilium est, animos ciuium pro uirtutibus ita componere, ut expeditam
adepti tranquillitatem, diuinoꝝ operu rationes, & causas perscrutentur, & in his, quasi
speculis auctorem Deum speculentur, & colant. In speculatione quidē sapientia, in cul-
tu uerō religio, in ambobus tota consistit humana felicitas finisq; legum. Eiusmodi fi-
nem superiores quidem promittunt leges: Epinomis uerō præstat donante Deo. Itaq;
perfectum hunc mētis habitum in exordio uaticinatus, deinceps supplicis quadam ora-
tione petit à Deo Felicitatem alij in hac uita haberi posse iudicauerunt: alij in altera, alij
uerō nunquam. Profecto quicumque in hac uita humanis eam uirtutibus acquiri putant,
totius uitæ testimonio reclamante, manifeste falluntur. At uerō qui nunquam, si tanquā
uani, uanum quoque esse uolunt naturæ totius instinctum. Sapienter admodum Plato
noster felicitatem in altera uita sperat, tum præsentis uitæ uirtutibus, tum Dei munere
comparandam. Non diffidit tamē paucissimos, quosdam in hac quoq; uita felicitatem
degitare posse. Quos in Phædro, in Phædone, in Republica tales esse uult, ut extra
corpus uiuāt potius quā in corpore, Deoq; ipsi potius, quā sibi uiuant: quo efficiatur,
ut aspirante Deo, uel inter ipsos fluminis Lethei fluctus, libere nōnihil ætherei nectaris
uideantur. Neque ab re hunc Epinomidem, præterea inscriptis Philosophum. Siquidē
ut in Republica sexto & septimo, & in præsentī libro patet. Philosophi officium est re-
rum omnium rationes inuestigare, ut diuinam ipsam qua faciæ sunt inueniat rationem,
inuentam colat. In hoc autem libro dum ad felicitatem, quam in sapi-
entia religiosa proculdubio collocat, perducere nos contendit, propriam legitime Phi-
losophantis depingit ingenium, & conuenientibus discipularum gradibus erudit &
format. Atque ubique non minus, imō multo plus uirtutis & pietatis, scientiæ à Phi-
losopho uidetur exigere: & quicquid scientiæ ab hoc exigit, idcirco requirit, ut Deum
ipsum uerum tam scientiæ magistrum, quā autorem rerum quæ sciuntur, præceteris
ueneretur. Primò uero uim nobis ad diuinam felicitatem naturaliter insitam ex eo
probat, quòd omnes in omnibus actionibus ipsam, & uaticinamur & quaerimus, & alijs
omnino nullis implemur. Deinde singulas ordine facultates enumerans, ostendit hanc
neque naturalibus, neque necessarijs, neque iudicis & iocosis, neque auxiliatricibus sa-
culatibus comparari: Tertio demonstrat uirtutibus tum moralibus, tum speculatiuis
acquiri sapientiam & pietatem, beatitudinis fundamenta. Vbi uerò speculatricis doctri-
nas enumerat, primo quidem arithmetica non laudat solum, uerum etiam admiratur,
quā in libris superioribus maximè omnium inquit ingenium acuire, memoriam con-
firmare, animum ad omnem speculationem actionemq; aptissimum, promptissimum-
que efficere. Atque hic adit numerum ab ipso Deo hominibus traditum, uel ut ra-
tionis discursionisq; necessarium instrumentum. Quo sublato, & animus amens ap-
pareat, & scientiæ artesq; penitus euanescent. Laudat præterea geometriam, men-
suras spectantem, & Sereometriam librantem pondera, & astronomiam cœlestia ob-
seruantem, & musicam concentum cœlestium imitantem. Commendat quoque phy-
sicam, ubi de corporum generibus, compositionibus, animalibus motionis & genera-
tionis principio tractat: sed ita, ut minutissima quæque naturalium relinquat medicis,
tanquam ab eo, qui ad diuina se confert, minimū aliena. Dialecticam denique, id est, me-
taphysicam, & apicem huius theologiæ, uelut reginam omnibus anteponeit, uidelicet
singulis ceu gradibus utentem ad inueniendum Deum, atq; adorandum. Tria uero re-
ginæ huius circa cæteras facultates munera esse probat. Primum, ut multitudinem har-
um omnium circumspiciat. Secundum, quæ nā unā in cunctis communio connexioq;
sit: conspiciat. Tertium, qua ratione ad unum ipsum diuinumq; bonum, & multitudo
hec, & huius unio conferat, manifeste suspiciat. Addit autem, nisi eiusmodi unio doctri-
narum ad diuinum unum conducens, comprehendatur, comprehensum ad unum, à quo & ipsam
accipitur unionem. Mentem uero hæc omnia consequutam, atque in unitam sibi: rur-
susq; per se unitā Deo: & hic ait pro uirtutibus, beatū esse, & in altera fore uita omnino beatū.
Id

Id autem libri totius est argumentum. Paulò post exordia, ubi traduximus hæc uerba,
scilicet. Breue autem tēpus, quod deinde sequitur, alibi legitur. Ad rationis discursum
idoneum, & id quidem non solum in deprauatis, sed & moderatis hominibus relinquit
uidetur. Vbi uerò cœlum laudat tanquam, & prudentiæ, & bonorum omnium causa-
sam, eiusmodi laudes à cœlo corporeo ad incorporeum cœlum, id est, ideam cœli uult
transferri. Quam ibidem adorari iubet per cœlum uisibile, quasi per simulacrum signi-
ficatam. Tu uerò hic attende, homines in genere terrestrium dæmonum iudicari, ubi in-
quit, dæmones alij simul omnes, & quæ sequuntur. Post hæc ait, si quis quod diuinum
est generatione cognouerit, uerum numerum, pietatemq; cogniturum. Diuina in
generatione duo significat, tum spiritalem quandam motionem, quæ in anima est, siue
uim motricem corporeæ motionis, generationisq; originem: tum speciem naturalem,
quæ in perpetua generationis successione seruatur. In motu quidem animæ uerus est
numerus musica, ut Timeus ait, proportionem concentuq; consonans. In specie quoq;
mens numerus. Rerum namque species certo quodam numero, & ordine disponuntur.
Per hæc utique religio confirmatur. Nam ex libero animæ motu diuinam sub-
stantiam per se existentem uaticinamur: & ex perpetua in speciebus perseverantia idea-
rum auguramur æternitatem. Audies sententiam Mosæico mysterio similem. Ait enim,
si quid mali ab aeris qualitate, & plantis, & animalibus nobis infertur, non diuinam na-
turam culpandam esse, sed humanam, quæ iniuste uitam suam distribuit. In sequenti-
bus, legum finem manifeste cognosces his uerbis. Finis hic legum tibi propositus est,
ut Dei cultu, & uitæ puritate optimum, atq; pulcherrimum exitum consequaris. Mox
repetit tria pietatis capita. Primum, ut Deum esse credas. Secundum, ut maximorum
simul & minimorum curam habere cōfitearis. Tertium, ut nullis precibus, aut dolis ini-
que flecti eum existimes. Confirmat & iterum diuinitatis fidem ex ipsius animæ excel-
lenti quadam diuinitate. Putat autē quicquid ita corpore melius est, ut sit & diuinius,
id est, diuini similis, quā corporeis, idem corporibus cunctis antiquius esse, propte-
rea quòd in quolibet rerum genere, siue ordine, quod perfectius est, esse quoq; magis
possidet: ideoq; causam imperfectioribus exhibet existendi. Quod uerò alteri esse præ-
bet, nimirum est & antiquius. Addit, quando ex congressu animæ cum corpore, confi-
citur animal, unam quandam ibi formam in corpore resultare, id est, uitam corpoream
in subiecto ex accessu uitæ incorporeæ procedentem. Ponit & duo rerum genera. Al-
terum quidem corporeum, incorporeum uero alterum. Et huic quidem actionem, illi
uerò attribuit passionem. Fluitus item unam esse dicit formam, ob id potissimum, quòd
& simplex, & in ipsa semper forma substantiæ permanet. Sed quod legitur, Non enim
est aliud, & quæ sequuntur: alibi ita legitur. Nam quod in alia transmutatur, non est in-
corporeum, & omnino coloris, expers præter diuinitissimum reuera animæ genus. In ge-
nere uerò corporum quinque collocat corpora. Quæ ideo uocat solida, quia & in pro-
fundum adacta discernuntur à planis, & in omni corpore, uel liquidissimo est aliquid
solidi, tum per ipsam naturæ propriæ consistentiam, tum Platonicè per quandam ter-
renæ naturæ similitudinem ad cœlum usque diffusam. Cœlum quidem ex eo ignem
nominat, quod propriam habet lucem, quæ præcipua ignis est qualitas. Habet & per-
ennem motum, qualem uidemus in igne: & instat ignis non patitur mixtionem, &
quia nondum naturalis depellit loco, ideo non cogitur ascensu redire, sed reuoluitur.
Et actu quidem lucet, uirtute uerò calet, omnino uerò diuersissimi generis est à
nostro. Post cœlestem ignem, alteram collocat ignis speciem, calentem iam magis
quā lucentem sub luna ætheris nomine nuncupatam. Cuius quidem uestigium
quoddam est noster ignis, iam non solum calens, sed adurens: adurens inquam ob nimis
am asperitatis terrenæ permixtionem. Qui uerò tenuis uiget materia lucet purius,
caletque suauius: præsertim ubi à nullo coarctatus spatatur in amplum. Huic sub-
dit aerem, aquamq; & terram. Putat autem quamlibet mundi sphaeram ex his
quinque componi, ut perfectissima inter omnes sit, tam in substantia connexio, quā
in uirtute & iactatione communio. Verū in qualibet sphaera unum esse præcipu-
um, ac pro natura sua reliqua insuper contineti. Sic & æther in terra terrenus est: &
terra in æthere euadit æthereæ, similiter & in cœlo. Sed de his nonnihil in Theolo-
gia, nonnihil in Timæi commentarijs diligentius. Proinde animalia in cœlo, æthere,
KKk 2 acre,

aere, aqua, terra rationalia collocat. Quæ dicit ab anima fieri: ab anima inquam tripli-
 ci. Vult enim ultra unam mundi totius animam, duodecim esse sphaerarum, duode-
 cim animas: deinde in qualibet sphaera duodecim esse ordines animarum. Hi ordi-
 nes in cœlo sidera sunt & stelle, in terra homines: in æthere, aere, aqua, scilicet sublimiori
 sunt dæmones. In his singulis animatis animam rationalem corpori suo coniunctam
 animal procreare, id est, compositum quiddam ex proprio corpore, uitæq; corpori pro-
 priæ insula. Quæ quidem uita iam facta corporeo à triplici dependet anima. Nam & à
 propria, & ab anima sphaeræ, & à mundi totius anima. Quod autem cœlestis animas ha-
 beant argumento, sunt apud Platonem diuinitas substantiæ cœlestis, quantitatis ampli-
 tudo, qualitatis uirtus uiuifica omnium, motionis uelocitas atque efficacia. Quod in-
 super animæ cœlestes mentem habeant, ex ordine tenorisq; eiusdem perseverentia cõij-
 cit. Subdit necessitatem animæ mentem habentis esse, quam maximam, duobus id mo-
 dis intelligens. Primum quidem, quia naturalis necessitas, puta in hac, uel illa ignis parte
 ad comburendum & ascendendum, agit aliunde ducta. Animæ uero intellectus na-
 tura, quatenus participat intellectum, eatenus suæ actionis est domina. Deinde quia
 motus animæ cum sit natura liber, præuaricari facile potest, uicissimq; peruariari, nisi
 mente uelut auriga regatur: mente inquam perfecta, & optimam actionis finem, & ele-
 ctissimam uiam ab initio prouidente. Quæ quidem cum optima optima adest animæ,
 qualis est in stellis, necessariò præscriptum opus assequitur. Nam & optima animæ, id
 est, potentissimæ non relictantur corpora, & mens optima consilium non permutat.
 Hinc ergo ait tres Parcas conseruare, profectum quicquid certo consilio cœlestes dii de
 liberarunt. Tres ait parcas, fatum unum ad diuinarum mentium nutum tria disponens,
 principia scilicet, ac media, finesq; rerum. In superiori uero libro, quæ fati constituta
 sunt, materijs ad ignem elaboratis, siue directis, siue contortis dixit esse similia. Nam ut
 hæc materiæ in oppositum ultra flecti non possunt, ita neque fatalia. Neque iniuria ad
 ignem contorta commemorauit. Nam igneæ cœlorum sphaeræ fati sunt instrumenta.
 Præterea ubi stellas ait, uel sempiternas esse, uel longætas, sufficienter Orphicam & fortè
 Mercurialem tangit opinionem: Mundum scilicet post multa secula in ignem resolutū
 iri. Nam & dissolubile esse tandem quod compositum, & ignem, uel maximum om-
 nium atque potentissimum in se omnia tandem mirabiliter assumpturum. Mentem ue-
 rò diuinam operis huius artificem ex igne opus simile ex igne & simili fato facilissimoq; nu-
 tu reformaturam. Quam quidē sententiā Anaxagoras, Empedocles, Heraclitus, &
 Stoicorū pleriq; cõfirmauerint, fatentes Deum quidem omnino potentem posse opus
 suum semper in ordine simul tradito cõseruare: at opus ipsum, quia & finita natura est,
 & intra se repugnans, nõ posse seruari: Deum uero quod formam in se habet, informatio-
 nem rependere. Sed hæc illi uiderint. Tu uero notabis hic Platonē eos redarguere, qui cœ-
 lestia idcirco negant uerere, quia semper eodem modo serantur. Quod quidem non ab
 sentis uitæ, sed præsentis sufficientiæ atque sapientiæ esse omnibus debuit argumētum.
 Memento præterea animam à corpore adeò diuersam existimari, ut nihil sit utriusque cõ-
 mune, id est, nulla communis materia. Item quia anima ex materia non dependet: rur-
 sus quia natura corporea, neque uera substantia, neque uera essentia iudicatur: appellat
 animas stellarum deos, eorum uero corpora deorum simulachra. Proinde in dijs cœle-
 stibus Iouem nominat prouidentig munus: lunonem uero, uim animalem prouidentig
 subditam. Ait & stellas singula acutè sentire, per sensum uidelicet à nostro longo di-
 uersum. Describit quoque naturam demonum prudentia, sensu, memoria, motu po-
 tentem: inter deos hominesq; mediam: intercessionis, interpretationisq; gratia ho-
 norandam, cogitationes nostras cognoscentem, ex nostris uidelicet figuris & motibus
 & affectibus, diligentem bonos, malis insensam. Omnes hinc dæmones uidetur bonos
 existimare, quod uidelicet doceat colli. Alibi uero nonnullos significat esse malos. Et
 æthereos quidem aereosq; inuisibiles: Aqueos uero, quos nominat semideos, uideri
 ait nonnunquam & uix, uisū scilicet intimo potius, quam externo. Addit admoueri
 animos à demonibus per somnia, uoces, uacinia, ostenta: maximè uero quo tempore
 animus migrat è corpore. Multa his admonentibus religioni addita esse inquit. Ait
 præterea non licere, quæ in religione legibus firmata sunt, mortali natura mutare. Mor-
 tali, inquit, diuinæ enim licet. Edisce diuinum dictum. Ratio omnium diuinissima
 uisibilem

uisibilem constituit mundum, quem uir felix admirans charitate accèditur diuinitatis
 inueniendæ, unde felix & hic, & in altera uita euadit, sitq; per sapientiam uerè unā uerè
 unus: ad congrua uirtuti loca translatus reliquum etiam omne tempus diuina contem-
 platurus. Mox ubi tractū est. Res enim diuinas, & quæ sequuntur alibi legitur. Non
 enim prudentis est diuinorum alia quidem honorare, alia uerò negligere. Narrat inter
 hæc astronomica quædam notissima. Laudat ad ingenij uirtutem temperatam aeris qua-
 litatem. Deinde ubi ait motionem, ad bonum tendentem à bona anima proficisci, desi-
 nentem uerò in malum, contrariò se modo habere: ne cogites alteram quidem mundi a-
 nimam bonam esse, alteram uerò malam, sed ab ipsa mundi anima proficisci bona, qua-
 renus mentis est particeps. Alioquin prouentura inde mala, id est ordine numerorum
 omnino carentia. Mala enim in superioribus nominauit, quæ concordie numero & pul-
 chritudine carent. Bona uerò, quæ consentientibus numeris coaptantur. Subdit mala,
 id est priuationem ordinis, uicta fuisse à bonis, id est, ab initio rerum ab ipsis diuinæ mē-
 tis ideis. Item uinci oportere, scilicet mundo perseverante. Hæc uerò fuisse dicta secun-
 dum iudicium impijs puniens: quia uis uidelicet diuinum iudicium malos puniens, inui-
 sitatæ malum uincit iustitiæ bono. Notabis uirtutem maximam esse religionem, negli-
 gentiamq; religionis causam infœlicis ignorantia hominibus extitisse. Item optimum
 ingenium esse, quod ex temperantia & fortitudine mixtum sit, docile, memor, ad diuinam
 propensum. Cumq; eiusmodi ingenia recta educata sunt, religionis cultum ab ipsis in
 alio uerissimum proficisci, ciuitatib; omnium utilissimum. Et sapientiam nisi adiuuan-
 te Deo disci non posse: ab eo autem qui modum in docendo non seruat, satius fore nõ
 discere. Item deorum plena esse omnia: adeò ut superi, neque obliuiscantur nostrarum
 rerum, neque nos deserant. Quæ uero de numeris attingit raptim, ubi oportuere fure-
 rit, satius explicabimus. Nunc ita perstringe. Numeri in se quidem incorporati sunt,
 quando nihil aliud sunt, quam repetita unitas, hæc autem indiuidua est. At cum primū
 situm sortiri putantur, fingi possunt in puncta conuerti. Item ex tractu quodam à p̄fecto
 in punctum nasci lineam, ex cuius ductu superficiem, ex cuius descensu profundū. Nu-
 meri lineares quidā sunt, superficiales alij, alij uerò cubi, atq; solidi. Primi sicut binarius
 unitati, quam proximus. Secūdi sicut quaternarius, per binarium ab unitate procedēs,
 Tertij, ut octonarius ex binario in se reuerso profectus. Perfecta item proportio dupla
 putatur. Primum quidem, quia prima est, inter unum scilicet atque duo progenita. Se-
 cundo, quia dum uidetur discessisse ab uno, geminando restituit unum. Tertio, quonia
 omnes proportionēs intra se continet. Nam & sesquialtera, & sesquitercia, similesq; ue-
 lut partes sunt infra duplam. Hanc natura obseruat in cœlo: seruat & huius gratia ses-
 quialtera etiam sesquiterciam: ex quibus dupla componitur. Pythagorici enim ubi
 sphaerarum interualla dimeiuntur, terram ad firmamentum comparant: item ad Lunam
 & Solem, Solem quoque ead firmamentum. In quibus sanè comparationibus interual-
 lum à terra ad Solem, comparatum ad interuallum ab eodem ad firmamentum, efficit
 quidem inter terram ac Solem sesquialteram: inter hunc uerò & firmamentum sesquiter-
 tiam: & in illa quidem proportione diapente consonantia nascitur: ex hac autem dia-
 tessaron. Ex quibus certe ambabus cõficitur proportio dupla cõsonantiaq; diapason. Vo-
 lun & à terra ad lunā fieri diatessaron, sicut ad solē fit diapente, & à sole ad firmamentū
 iterū diatessaron. Quemadmodū uerò natura proportionēs eiusmodi obseruat in sphae-
 ris: ita in actionib; passionibusq; elementorū, ut enim actio perfecta proueniat, oportet
 agens duplo potentius esse subiecto. Sed quare? Quia cū intendat in agendo geminare
 seipsum, nimirū proportione indiget geminante. Alioquin si minore spatio superarit, re-
 luctans subiectū perfectā impediet actionē. Sicut uerò dupla conducit ad substantiā
 speciei generandā, ita sesquialtera ad familiarē speciei effectiōnē atq; figurā, & sesquiter-
 tia ad accidentia quædā cõmuniōra. Præterea proportionēs eiusdē modus in nostris ser-
 uatur humoribus. Duplū enim esse uolūt sanguinē ad pituitā duplam & hanc, ad bilem:
 hanc similiter ad atrā bilem. Quod si duplas habent, cõsequenter sesquialteras & sesqui-
 tertias, quæ in duplas sunt, continent. Similes quoq; in auditu cõsistunt. In quo quatuor
 aeris insunt gradus: Tres ignis: Duo aquæ: Terræ unus. Scis autē inter quatuor atq; tres
 proportionem fieri sesquiterciam. Continet enim quaternarius ternarium ac iniuper
 unitatem partem ternarij tertiam. Scis quoque ternarium, inter atque binarium sesqui-
 alteram

alteram collocari, quando ternarius binarium continet, insuperque unitatem alteram, id est dimidiam binarii portionem. Quobrem in ipsa auditis affectione proportionem manifestius, quam alijs insunt. Itaque & consonantia. Diapason quidem, id est, octava vocis, in dupla. Diapente uero, id est quintam, in sesquialtera. Diatesaron autem id est quarta uocis, in sesquitercia. Mitto quod in quatuor elementis proportionem sunt similes cogitari. Sed de his alia. Consentunt hic & medici in ijs, quae ad tactum & quodammodo ad gustum pertinent, gradus quatuor numerantes. Primum quidem qui uix sensu percipiatur. Secundum uero, qui manifeste percipiatur, sed non offendat. Tertium iam offendentem & deinde laedentem. Quartum breui interimentem. In his quidem gradibus, dupla & sesquialtera & sesquitercia reperitur, sed haec medici uiderint. Adducit hic Plato unum, duo, quatuor, sex, octo, duodecim. A quatuor ad duo, dupla est, ab octo ad quatuor quoque dupla, hi quidem excessus duo, proportionem sunt pares, uterque enim fit per duplam, non tamen pares numero: octonarius enim quatuor superat quaternarium: hic uero binario excedit binarium. Compara rursus senarium, hinc quidem ad quaternarium, inde uero ad octonarium. Hinc certe fit sesquialtera: inde uero fit sesquitercia. Hi ergo excessus proportionem sunt impares, numero uero pares. Utrobique enim per binarium fit excessus. Rursus compara sex ad duodecim proportionem dupla, & inter haec ad utrumque conferas octonarium. Certe a duodenario ad hunc sesquialtera nascitur. Ab hoc ad sex, oritur sesquitercia: ex quibus dupla inter sex duodecimque componitur, in qua duo illi excessus tam proportionem, quam numero im pares euidenter apparent. Haec omnia in commentarijs Timaei commodius pertractantur.

ARGUMENTA IN EPISTOLAS

duodecim Platonis.

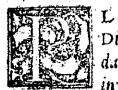
ARGUMENTVM IN PRIMAM EPISTOLAM.

IO SYRACVSANVS uir profecto magnus, Platonis non auditor solum, sed etiam imitator, a tyranno expulsus, & magno animo pecuniam, quam miserat tyrannus, statim remittit: & utpote Platonis, pro summa iniuria, summo quodam Dionysium afficit beneficio, tribus scilicet praecipuis salutariibus admonens. Primum est, principes non pecuniarum, sed amicorum defectu perire. Secundum, nullam potentiam maiorem esse bonorum prudentiumque consensu. Tertium oportere errata praeterita recognoscere, & quantum nobis detrimento sint augurari, quo a futuris delictis absterreantur.

ARGUMENTVM AD EPISTOLAM SECVNDAM,

quae est Platonis ad Dionysium Syacilae tyrannum.

LATO in hac epistola, quam scribit ad Dionysium iuniorem post primum ab eo discessum, & expulso Dione, quatuor sunt praeter ceteris obseruanda. Primum quidem, quod ait magnam potentiam naturali quodam instinctu, atque sapientiam sese inuicem petere, quo in unum congregantur. Id quidem in diuinitate, in natura, in arte comperitum habemus. Principio penes Deum infinitam Dei potentiam immensa sapientia comitatur. Quod hic sub Iouis & Promethei nomine indicat: tonem quidem potentiam. Prometheum uero prudentiam esse uideamus. Nempe diuinae intelligentiae fontem, atque speculum eiusdem potentiam esse putat. Siquidem quia potest intelligere, idcirco intelligit, & potentiam in eandem contemplatur intelligendo. Apparet & horum uestigia in natura. In his enim quae naturaliter composita sunt, siue lapides & metalla, siue plantae & animalia, imo & in primis in ipso caelo, ita natura comparatum est, ut ex intima naturae potentia, naturalique uigore procedat ordo quidam tum in ipsis horum formis, tum in actionibus atque effectibus. Ordo uero eiusmodi extrinsecus euidenter, interioreque uigorem potentiae comitans, sapientiam quandam praese ferre uideatur. Non enim aliter in progressionibus ordinatis natura procedit, aliter sapientia: sed similis omnino est utriusque progressio. In arte quoque humana siue priuata, siue publica, similis quidem uidetur potentiae sapientiaeque congressus. Naturalis quidem ingenij memoria, uoluntatis uirtus ad potentiam pertinet. Ex hac uero acquisita oritur sapientia, & in actionibus ipse ad sapientiam pertinens ordo seruiatur. Huius autem mysterij diuinitate, natura, arte constat, in consuetudine eleganti habemus exemplum, quae hic Plato recenset, in mutua uidelicet potentium sapientiumque familiaritate, & quasi naturali quadam necessitudine. Quia de re nos admonet caelum, in quo planetae significantes principium his proximi sunt, qui significant sapientes. Nam & aliter Saturno est situ proximus, & Sol sermo a Mercurio non discedit. Morale igitur apud Platonem praecipuum est: Principes sapientes honorem sapientes libenter principibus consulant. Nam & sapientia absque potentia prodest paucis, & potentia remota sapientia obest multis. Potentia quidem ex parte sapientiae, quo maior est, eo perniciosa. Sapientia uero procul a potentia, manca uidetur. Docent hoc magnae planetae conjunctiones. Iupiter quidem dominus est: Saturnus uero philosophus, hi profecto, nisi coniungantur, nihil, uel magnum, uel stabile moliantur. Excellentem quidem familiaritatem Plato

uult esse ex potente sapientiaque constat. Felicissimam uero copulam, ubi utraque in eodem animo coniunguntur. In quo et ipsum Palladis sedet numerum, potentiam una cum sapientia copulans. Pallas enim sola & artes cunctas simul & ubi ubi habet. Haec uero de primo epistole huius mysterio dictum sit. Ad secundum iam pergamus. Animi bonitate excellentis, est gaudere bono maxime uero diuino, hoc est amplissimo. Tale uero est quod, & quam plurimum, & qua diuissimè prodest, eiusmodi est uera uirtutis gloria ad doctrinam, & mores tam posteris, quam presentibus conferens. Haec ergo uirtutis ingenio praedit, duabus de causis maxime omnium delectantur: tum quia sicut inuicem uirtutis lucem amat, sic exteriorum quoque diligunt uirtutis splendorem: tum quia splendore hoc optant semper prodesse, quam plurimum, & hoc certe perpetuo in genus humanum beneficio gaudent. Gaudent inquam, quatenus sentiunt, quum uero sempiterna gloria studeant posteritati prodesse, sperantes uidelicet, sicut nunc, ita & tunc, splendore hoc, & beneficio se gauisuros: profecto id se post hanc uitam per se uenturos uaticinantur. Natura siquidem diuinius instinctu ad tantum beneficium instigantur, non tam quia hoc ipso gaudent, quam ut gaudeant. Ac si multae animalium species in ipsa uirtutum escaeruntque opera instigantur natura, non frustra futuro usui consulunt: multo minus diuinos animos sperantes se sempiterno quodam officio gauisuros, frustrari euentus. Eiusmodi uero uirtutis splendorem, & beneficium tam in doctrina, quam in moribus his uerbis propheta Daniel comprehendit. Fulgebunt docti, tanquam splendor firmamenti, & qui multos erudunt ad iustitiam, sicut stellae in perpetuas aeternitates. In quibusdam uero animis a sua diuinitate degenerantibus, beneficium uerae gloriae studium uel extinguitur, uel in uanam gloriam permutatur. Tertium epistole huius mysterium surgit alius. Sed quoniam in theologia, & libro de Amore latius expofimus, satis fuerit in praesentia leuiter delibasse. Quando diligenter formas ab artifice factas consideramus, paulatim quae ratione factae fuerint, animadvertimus: & quando rationes per quas efficit formas apprehendimus, facile per eas ad ipsas ideas artificiosae mentis accedimus ad quarum exemplationes suas ad formas direxerit efficiendas. Quemadmodum uero in artificij formis ad rationes, ab his ad ideas, id est, exemplari proficiscimur: sic in ipso rerum ordine contemplando, pulcherrimas rerum formas cognoscimus artificiosissimis rationibus esse compositas: ac si rationibus atque seminibus, hinc uero ordine in anima rationum ad mentem redigimus anima altiore, a cuius ideis anima gubernandarum rerum suscipit rationes. Ordo denique idearum in mentem ab immenso & simplici diuini boni splendore descendit. Siquidem una hominum, idea bonorum, id est, ipse Deus, alia aliorum bonorum menti angelicae ideas insunt. Quamobrem tres rerum ordines ad tres principes fontesque, reducuntur. Ordo quidem formarum ad mundi animam, ordo uero rationum ad mentem angelicam, ordo denique idearum ad ipsum bonum. Et quia per ideas citata referuntur ad bonum, ideo Plato inquit: Circa omnium regem cuncta sunt, id est, circa ipsum bonum sunt ideas, per quae ideas omnia. Circa secundum, id est, mentem sunt secunda, id est, rationes quae sequuntur ideas. Circa tertium uero tertia, id est, circa animam mundi formae. Significauit autem Deum esse rerum causam exemplarem, ubi dixit circa. Item finale ubi ait: Eius gratia. Rursus efficietem, quando subiunxit: Ipse causa est pulchrorum omnium, quod enim nonnulla sint de forma non ob id habent, quod ab ipso sunt, sed quatenus ab eo degenerant. Neque mirum Platonici uideri uolunt, quod Plato quodlibet illorum trium principium nominauerit. Nomina se enim similitur, sed non aequae. Deum quidem per se unum bonumque, existere. Cum uero unitas bonitasque, amplissima sint, sequitur ut Deus per se sit omnino. Mentem uero summam Deo proximam per Deum esse, quatenus unum quiddam est & bonum: praeterea & per se, quatenus mens est & ordo a natura secunda. Mundi denique animam productam quidem & ipsam a primo Deo, quae unum atque bonum. Producta quoque ab ipsa mente, quae mens. Sed quae per se mobile est, a seipsa productam. Hucusque autem Plato procedere diuinarum originum, rerumque principia. Praeterea animum nostrum esse diuinum, quando addidit affectare diuina: uerum non comprehendere, quamuis afficit in ea, quae sibi cognita sunt, id est, uel sensum & sensibilia, uel formas horum obiectu conceptas ab anima. Haec enim omnia a diuinis longe diuersa sunt, unde animus in haec afficiens cogitur de diuinis aliter sentire, & pronuntiare quam sint. Sequitur quartum mysterium de diuinorum perceptione. Primo quidem ait inuestigationem diuinorum non recte factam, id est, non debitis, tum purificationis, tum disciplinarum gradibus instructam, malorum esse omnium causam. Quia uidelicet, qui sic inuestigant Deum, tandem eo perueniunt, uel ut negent Deum esse, uel de Deo affirmet, quae non sunt Dei. Hinc uera perit religio, extincta religione mala omnia consistunt. Deinde stimulum inuestigandorum diuinorum esse malorum causam, id est, si hoc abutatur, & omnino quomodo cunq; utamur, non permittit praesentibus oblectamentis frui, & hac in uita quiescere, aliorum uisus anhelantes. Verum quid sibi uult, ubi ait: Nisi quis hunc ex animo stimulum eruat, ueritatem nunquam assequetur: Profecto negat ueritatem rerum a Deo dependentium haberi posse, nisi ipsa de Deo ueritas habeatur. Praeterea per illa, quae mox subiungit, scito Platonem ipsum asidue in diuinorum inuestigatione uersari consueuisse, & qui Platonem primo quidebant diuinam contemplantem, solitos sub nimio diuinorum splendore pronuntius caligare, diuque uexari, donec uidelicet mentem denique, tum ab affectibus sensuum, tum a phantasiae imaginibus segregarent, quo quidem facto diuina quadam sorte, id est, luce ueritatem non prius inuentam reperiebant. Propterea Pythagoras, quae Plato noster in omnibus ueneratur, sacra doctrinarum mysteria ab exactissima expiatione mentis exoriebatur, praecipue atque, & Plato similiter praecipit, ne efferantur in uulgas, ne uulgas accepta peruerserit, uel cotennat, uel incidat in errores. Si enim in uulgum edideris, Deum nihil ex ijs, quae sentiuntur in se habere, uel te ridebit, uel Deum esse negabunt: Hinc illud Pythagorae ad Hipparchum, Haud pium est, mysteria philosophiae cum his communi facere, qui ne somnare quidem purificationem animi potuerunt. Sunt praeterea nonnulla mysteria theologorum circa

Deum, quæ non uulgum modo, uerum etiam elegantes plerosque fatigat. E quibus id unum est, nihil ex his quæ intelligitur absolute de Deo affirmari debere. Quicquid enim intelligentia definitum est, infra infinitum Deum extare compellitur. Ad hæc itaque secretiora mysteria ita plerique docti adhuc sunt inepti, sicut et uulgus ad leuiora, usque adeo ut etiam nonnulli quamuis acumine, memoria, iudicio ualeant, diuque hæc audierint, nondum tamen perfecte comprehendant: quia uel delicti et si ad alia quedam, tamen ad theologia nati non sunt, uel si nati, non tamen congrue ad hæc eruditi atque educati uel educati, uel eruditi, nondum tamen ætatis maturioris beneficio à perturbationibus segregati. Perturbato uero, quia et mouet, et per diuersa distribuit, et ad materiam trahit, idcirco alienam reddit mentem à Deo, quo nihil à motu, à diuersitate, à materia potest remotius cogitari. Non ergo iniuria, Lysis Hipparchum sic admonuit. Operæ pretium est referre quantum temporis abstergendis maculis, quæ nostris in iustis pectoribus erant consumpsissent, antequam præcepta Pythagore percipere digni possemus. Accedit ad hæc quod si quis etiam trā quillo et erudito ad Deum intellectum se conferat, ita ferme ab ipsa intelligentia circa Deum decipitur, quemadmodum et uulgus sensu imaginationeque fallitur, et plerique docti perturbationibus repelluntur. Intelligentia enim pro natura sua iudicans, compellit nos Deum ipsum uel intellectum quædam, uel intelligibile quiddam asserere: Immensum uero bonum, neque intellectus est, qui uelut egenus ad intelligibile se uertit, tanquam bonum, quo illustrante proficiat: neque intelligibile est dicendum, quod quidem communem quandam cum intellectu naturam habet, per quam etiam proportionem habet cum intelligentia congruam: nullus est immenso bono ad finita bona nature communitio, nulli proportio. Hinc in Parmenide probat nos neque nomē, neque definitionem, neque scientiam habere de Deo, utpote qui sit super intelligentie limites. Idem ante ipsum Mercurius asserit. Idem post ipsum Dionysius Arcopagita, probans Deum non esse dicendum ens atque intelligibile, sed super utrumque. Quamobrem cum Deus intellectum, atque intelligibile infinito superet intervallo, nemo ulla intelligentie actione diuinam substantiam potest consequi, potest tamen quandoque assequi passione passione inquam benigna; per ipsam beneficam infiniti boni actionem nobis illatam. Illatam inquam in unitatem ipsam nostre mentis caput, quando uidelicet mens in unitatem suam, quæ expressa est diuine simplicitatis in uerbo, totam undique se collegerit. Verum quod menti unitatem hanc in dante sub diuino sole subtrahat, tunc ferme abit, cum unitate exuta rursum induit multitudinem. Ex his utique patet ex Platonis nostri sententia, diuina à nobis non inueniri, sed potius desuper reuelari, neque mente comprehendere posse substantiam proprietatemque diuinorum, nedum uerbis et literis explicari. Ideoque de his ea mente differendum describere uideamus, ut per uerba et literas exhortari, et præparare animos ad diuinam speremus, potius quam demonstrare. Sic et Plato de substantie proprietateque diuine definitione scribit nihil. Scribit tamē multa, quæ uel per negationes, uel per relationes uel exhortationes, uel instruendo ad eum mentis statum quædam perducant, qui tandem ex alto panditur domus omnipotentis Olympi. Vbi postquam se et ab inferioribus receperit ad seipsam, et à seipsa ad superiora conuertit, statim uno quodam statu simplici ipsam unitatem, stabilitatem, simplicitatem ut ita loquar, attingit. Sed quæ attingit, non licet apud Paulum homini loqui, et apud Platonem multo minus licet scribere, ne detur sanctum canibus. Cum uero neque uerbis, neque literis in diuinorum explicatione confidat, tuius tamen committenda uerbis censet, quam literis, literæ namque cuius communitio faciunt. Atqui et quam electissimi dicenda permittit. Omnino uero iudicat diuinorum dignitatem exigere, ut ex mente in mentē uerbis potius, quam scribendo in exterioris materiam traducamur. Hac ratione iudei autem mysticum sua legis sensum ab ipso Deo per Moysen non tam literis tradidit, quam animis commendatum. Sed hoc illi uiderint. Pythagoricæ certe id obseruabant, et Plato seruauit. Nam et hic pollicetur nonnulla per Archedemum potius quæ per literas se miserrum, a se ipso aut quæ ab ipso scribuntur, esse Socratis, cuius propriū in purificando erat officium. Sed cur additum est Socratem etiam, et in iuuentute fuisse pulchrum, id est, diuinitus illustratum? Ut intelligamus Socratem tam educationis primæ perfectione, quæ nature felicitate à Deo per familiarē demōnem mox accepisse, quæ ceteri uix tandem multis laboribus assurgunt. Rursus mysteria eadem per diuinam reuelationem accepta in Platonem transfusa fuisse, et per Platonis exhortationes in homines similiter affectos posse transfundi. At ne quis in hac expositione exiti met me formari, audiendus est Proculus hæc ita confirmans. His qui ad summum bonum peruenire cupiunt, non scientiæ et exercitatione ingenij opus est, sed firmitate, quiete, tranquillitate. Quæ quidem diuina fides est, quæ nos ad summum bonum diuinamque omnia ineffabili ratione trahit atque coniungit. Profecto non per sententiam, aut aditorem ullam ingenij acquirere summi bonum, aut ad ipsum aspirare debemus, sed offerre cōmendareque; nos diuinae luci, et præclusis sensibus in illa incognita et occulta entium unitate quiescere. Hoc enim fidei genus omni doctrina antiquissima est. Hæc Proculus à Plotino accepisse constat. Si quis autem hæc diligenter considerauerit non exigat à Platone in dialogis suis consuetum illum apud humanos disputatores ordinem doctrinalem, sed eo duntaxat stylo contentus erit, qui rectori tramite perducit ad Deum. Eiusmodi uero stylus, siue ordo in purgando, et conuertendo consistit. Oportet enim mentis oculum et purgare à caliginosis materiae sordibus, et purgatum in ipsam diuinam solis lucē ritē dirigere. Vltimus uero perquirere, aut contendere non oportet. Immensa enim lux ubique presens sua prorsus natura, creato ad ipsam mentis oculo, cum primum in eam purus ritē respexerit, se infundit. Ac si ad suscipiendum Deum intellectus assidue actione utatur propria, quæ et accendit quiddam est et multiplex, et modo quodam suo mobilis, profecto per ipsam à Dei substantia simplicissima, et ab omni motionis ingenij summa, quodammodo distinetur. Sat ergo fuerit post cōuenientem inquisitionē purificasse mentem, atque direxisse Reliquum Mercurius sacro mentis silentio tribuit. Deum enim à mente suo quodam silentio potius, quam sermone suo censet pronunciari. Omnes itaque Platonis dialogi in hoc ipso uersantur, et alij quidem in purgando solum, alij uero solum in conuertendo, alij in utroque consistunt. Mysteria uero hæc in epistola ad Syracusanos iterum confirmantur. Atque hæc confirmata mirum in modum præcepta euangelica comprobant.

ARGV.

ARGVMENTVM IN TERTIAM EPISTOLAM

ABC Platonis epistola scribitur ad Dionysium iuniorem post secundam Platonis ab eo discessum. Et primo quidem ad Dionysium quæ sita respōdet: deinde calumniā in se à Dionysio constat diffoluit. In respōsione igitur ad questionem docet non esse in Deo uoluptatem. Illam scilicet, quæ dolore habet oppositū, et in motu quodam, uel indigentia expletione uersatur. Esse autem in Deo totam id boni cuius causa bona uidetur uoluptas, non negat. Addit uoluptatē, scilicet mobile, esse causam detrimenti, scilicet in premijs et honore. Item doloris in corpore. Rursus auferre acumen memoriam, iudicium, gratuitatem. Post hæc contra Dionysij insimulationem probat se iustissimis de causis in Siciliam profectum, de restituendis urbibus olim dirutis, ac de æqua gubernandi forma consilium manifeste dedisse.

ARGVMENTVM IN QVARTAM EPISTOLAM.

OST Dionysium expulsus tyrannide, scribit ad Dionem in patriam iam reuersum, admonens eum atque etiam Heraclidem et Theodotum ceterosque amicos, penes quos rerū potestas erat, ut procul à tyrannide uiueret, formamque gubernandi teneret ex optimatum gubernatione plurimum, atque ex populari quodammodo temperatam. Sunt hic præcepta quædam memoriæ commendanda. Primum quidem ad principes proprie pertinere, cunctis excellere ueritate, iustitia, magnificentia temperantia. Omnino autē prudētia ceteros superare, quantum uiri pueros prudētia superat. Secundum uero, oportere tales præstare seipso, quales uideri uoluit. Tertium, circumspicere oculos omnium in se esse cōuersos, ut meminere, neque uita sua latere possent, neque mendacitaxat uirtute se expectationi maxime satisfacturos. Quartum, probatissimos imitari legumlatores, et discordia inter collegas, quasi pestem uitare. Quintum, meminisse communem bene uolentiam esse ad res agendas summopore necessariam. Hanc uero sola humanitate comparari posse atque seruari.

ARGVMENTVM IN QVINTAM EPISTOLAM.

TSI quintam hanc consuetudinem quædam Platoni inscribit epistolam, uidetur tamē potius esse Dionis, Platonem in seipso totum pro uiribus effingens. Instruit autem Perdiccam principem constitutum in monarchia, ut meminerit se iuuenem esse, ideoque consilio ac ministerio seniorum indigere, non quidem omnium, sed probatissimorum, non quous in se esse cōuersos, ut meminere, neque uita sua latere possent, neque mendacitaxat uirtute se expectationi maxime satisfacturos. Quartum, probatissimos imitari legumlatores, et discordia inter collegas, quasi pestem uitare. Quintum, meminisse communem bene uolentiam esse ad res agendas summopore necessariam. Hanc uero sola humanitate comparari posse atque seruari.

ARGVMENTVM IN SEXTAM EPISTOLAM.

LATO diuinus, Hermiam, Erasim, Coriscum, finitimos inter se principes, ad uersissimam concordiam conhortatur, hac sola saluo fore uaticinant, perque hanc aspirante Deo, qui unione gaudet, bona omnia consequimur, præterea eō denique perueniunt, ut rebus ritē compositis diuinā sapientiam propensior sita dio quæ humanā, ut par est, prosequi ualeant. Concordiā uero stabilem firmari inter illos posse tradit patet duntaxat atque lege patet in quā legitimo sacris ritē peractis inuicē stabili, ac iureiurando interposito, Deū ipsum testando atque obsecrando tanquam unionis auctore atque conseruatore. Testando inquam, et obsecrando sub impari, quo Deus gaudere dicitur, numero. Tria enim summa rerum principia, quæ in prima quoque epistola attingit, hic adducit. Vbi enim aut omnium ducē præsentis atque futuroꝝ, mundi animā uult intelligi, quæ utpote principium motus, res omnes à futuro in præsentem, et præsentem præteritū temporali ratione perducit. Vbi uero patrem dicit et dominū, summū Deū ipsumque bonum significat. Sed mediam inter duo, hæc mentem quandā diuinā uidetur inserere, quando dū repetit ducēs, subiungit et causam. Nam apud Platonem sepe rex significat ipsum bonum, causa uero mentem, dux denique animā. Et quoniam causam refert ad mentem, ideo in Timæo Platonici disputant. Intellectum ipsius boni filium, mundi architectū proximū extitisse. De quo in Epinomis scribitur: Ratio diuinissima, siue diuinissima uerbum, mundum uisibilem exornauit. Appellat autē hic ipsum bonum, tum patrem, tum dominum: ut per primum quidem designaret mentis patrem, per secundum uero autem dominum. Ita forsitā Platonicus numerus exponet. Ita quoque Platonicus Christianus, sed Arianus. Poterit et quissimam per ducē, sanctum spiritum intelligere, per mentem uero filium. Nam ubi Plato patrem dicit, filium pariter subintelligit. Ac si quis unā trium ponat essentia. Platonis quidem multis uidebitur aduersari, Platonis tamē manifeste non repugnabit. Exhortatur autem ad grauiora studia simul studia doctrinarū, atque incundiores quasdam disciplinas hic cognatas, scilicet eloquentia, poësisque, et musica. Quibus omnibus eo consilio iubet incumbere, ut per hæc quasi uectigia odorem diuinum inuestigantes, ipsum solum amant, et amando saporem insuper consequantur. Inquit ergo, si uerbo, uel si ita Deum philosophemur, id est, uel amando inuestigemus, uel inuestigando amemus, ipsum denique omnes proculdubia cognoscemus. Profecto philosophie nomen, et si indagacionem quandam præ se ferre uidetur, amorem tamen fert proprie amatorūque, indagatio. Cognouit ergo Pythagoras, cognouit et Plato aliter nos habere ad finita bona, aliter ad infinitū bonū, et finita quidē bona cognosci à nobis priusquam amentur, et ut cognoscatur amanda: infinitū uero amari antequam cognoscatur, neque tantū ut cognoscatur, quantum ut ametur inuestigandū. At cur amandū priusquam intelligatur?

KKK Quia

Quia uidelicet amor amantem transferens in amatum, quod proportioni deerat, trans formare supplet affectu. Nonne Deus in sacris, ignis sepe cognominatur? Eadem ergo metaphorica uenia, angelus quide corpus diaphanum, anima uero opacum corpus cognominetur, quam diu uidelicet caeco hoc carcere clauditur. Ita q; quemadmodu sub igne corpus diaphanum, id est perspicuum, uelut aer, & aqua subito lumen, & extra, & intus admittit: terrena uero corpora uehementer calefacienda sunt prius, & calore in diaphani similitudinem prius extenuanda, quam ignea suscipiant lucem sic spiritus a corpore segregati, diuinu lumen subito capiunt: spiritus uero terrenis cohaerent corporibus transformantur amoris incendio indigent: quo quidem purgati, & in diuinu translati similitudinem, diuinitus tandem splendore scientie colla strentur. Hinc Porphyrius ait: inquisitio quidem diuinoru purificat animum, amor uero deificat. Proprio enim rem se exprimit uerbo, neq; id quide iniuria, nam & nulla materia ex eo fit ignis quod lumen, sed ex eo, quod calor suscipiat ignem. Platonica ergo sententia est, inuestiganda esse diuina, scilicet illa esse, & qualia quoq; sit communi quada percepti one: sed interim no communi, sed singulari incomparabiliq; charitate amanda: sic enim duntaxat ea, nos aliquid aperte quid sint, intelligere posse atque fore beatos. Quantu uero haec sacris consonent literis, nemo nisi prophanus ignorat.

ARGUMENTVM IN SEPTIMAM EPISTOLAM.

EPTIMA epistola Platonis est ad propinquos amicosq; Dionis scripta, tam liberata per Dionem patriam & inique occiso Dione. Veru ut multa ad historiam pertinentia, tum in hac epistola, tum alijs plane intel ligantur, paulo alius repetendum. Plato ter Syracusas profectus est. Semel quidem superioris Dionysij re pore, quadraginta etatis annos natus. Bis uero postea iunioris Dionysio tyrannidem obtinente. Quid aut in singulis profectioibus egerit, aut qua de causa profectus sit, partim in ipsa eius uita a nobis scripta, partim in his aparet epistolis. Dio uero ex eadem familia, qua & Dionysius fuisse uidetur, affinitate insuper cu illo uarie implicatur. Quotiam Dionysio sororem Aristomachen superior in matrimonia Dionysius habebat. At ipse Dionysij filium nomine Aretam habebat uxore. Dionysius aut iunior no ex sorore Dionis, sed ex alia uxore natus erat nomine Dorrade. Prima profectioe Dio auditor Platonis effectus, uitam ad uirtutem traduxit, & concupiscere coepit publicum patrie bonum. Itaque defuncto Dionysio seniore, cum iunior Dionysius in tyrannidem successit, ac puer ad huc ferre Dionis consilio gubernaretur, optans Dio ipsum in philosophicis uis cupiditatem tradicere. Platonem multis precibus Syracusas uocauit, ac Dionysium ut accerteret, induxit. Paruis ergo Plato, hac in primis spe ductus, se consilij effecturum, ut illuc ex tyrannide respu fieret aut regnum. Sed quarto ferre post Platonis accessum mense Dionysius falsis adductus calumnijs, Dionem quasi tyrannidi insidiantem expulit. Platonem tamen libenter amplectabatur. At Plato indignatus re infecta in patriam redijt. Tertio accessit, Dionem Dionysio reconciliaturus, & ab uirgo; iterum atq; iterum obsecratus, rogatus etiam ab Archita & Archedemo Pythagoricis nobilibusq; permultis. Tunc & Dionis reuocationem pollicitus est Dionysius, & optimam insuper gubernandi formam se seruaturum. Sed nihil eorum, que pollicitus fuerat praestitit. Cum uero Plato palam Dionysium redargueret, quod se fessisset fidem, tum sibi de reuocando Dione, tum Theodoti suo de Heraclide seruando, insensum deinde habuit Dionysium, itaq; in summo uiuebat discrimine, ne a militibus interficeretur. Sed Architas Tarentinus Salmisicum oratorem misit ad Dionysium un a cum nauu, rogans ut Platonem dimitteret. Ille eu dimisit, ac praebuit comitatum. Plato in patriam redijt sospes. Dionysium paulo post Dio clam collectis copijs, Syracusas profectus expulit, Syracusanis reddita libertate. Ipse uero paulo post dolo iurij inuidiaq; interfecit. Post haec Hipparrinus Dionis filius, & Hipparrinus Dionysij frater, Dionis ex sorore nepos, Syracusas tenentes consilio nobilium freti de honestiori gubernandi forma deliberabant. Interea Dionysius hostibus coniunctis redire in principatum conabatur. Plato igitur ad hos scribit, cohortans eos, & instruens ad optimam speciem gubernandi, id est, regnum parens legibus, & optimatum auctoritate sustulium. Sparsum uero praerepta eiusmodi ex hac epistola colliguntur. Non est alienu a bono ingenio optare gubernacula reipub. praesertim quando necessitas postulat: a bono ciue alienum est optare haec cu omni licentia obtinere. Non est prudentis temere publicis se negocijs implicare, praesertim ubi absq; saluti publicae spe periculum subeat. Sola philosophia in tam publica, quam priuata quod bonum instumq; sit, quid non sit eiusmodi, potest discernere: Humanum genus non prius desinet in malis uersari, qua aut philosophi dominentur, aut qui dominantur, Deo illustrante philosophentur. Delicata luxuriosaq; educatio ingenia, uel diuina deprauat. Nullus intemperans potest esse prudens. Ciuitas in qua ciues incontinentes sunt, nulla legum potentia contineri potest, quin frequentes mutationes, ac semper in deterius patiat. Violentia neq; patriae, neque parentibus inferenda, sed utriusque procul a uolentia consulendum. Auctoritas antiquorum sacrorumq; sermonum ceteris opinionibus anteponenda est. Bono uiro nihil mali potest contingere. Anima ab hoc corpore seuncta sub diuini iudicij sententia scelerum luit poenas. Praestat grauissimas iniurias pati quam infirre. Auari atque intemperanti ad res diuinas, caeci surdusq; sunt, adeo ut nec ipsi uideant, neque ab alijs, uel audire sustineant, uel auditas percipiant. Impietas omnibus peccatis mixta est, atq; uicissim. Impietas ipsa mixta peccatis, stimulus est, quo praecipue peccatores, tum in hac uita sollicitantur, tum in altera cruciantur. Post haec ubi de consuetudine sua cum Dionysio, ac de philosophiae studio scribit, probat neminem in philosophia aliquid profecturum, nisi amore sapientiae accensus, omnes eius gratia & labores sustineat, & oblectamenta contemnat. Tum uero quoniam sapientis est contemplari diuina, opportune ostendit diuina, neque literis unquam uulgo, neque uerbis exprimi posse, uero etiam non debere. Non posse quidem, quia quod maus est, neque etiam mente omnino comprehenduntur. Non debere etiam, quia & qui in plebe infimi sunt, tanquam monstruosa uiderent: & qui paulo in plebe superiores, his auditis, uel in haesim falsam incidere, uel ob leuem quandam aliarum rerum opinionem uani supra modum contentiosiq; euadere.

uiderent. Non inquit Plato usquam nihil ueri certiq; de diuinis intelligi posse: sed neque posse exprimi, quod de his intelligitur, neque propriam horum ueritatem intelligi eadem ratione, quam caetera. Forme quidem aliae omnino sunt conuante corporibus, aliae penitus segregatae. Ille naturales, haec diuini no cantur. Sunt & aliae conuante quidem quodam modo, & quodam modo separabiles, id est, rationales anime, inter diuina & naturalia mediae. Quae quatenus corporibus conuante sunt, eatenus a diuinis necessarii disjunguntur. Coniungi enim formis a materia separatis, nisi separatione non possunt. Separantur autem in materia duobus praecipue modis, tum morali purgatione, tum resolutione contemplatiua. Philosophiae fluidum utrunque facit: & quemadmodu bi humidum lignum exsiccat, priusq; sole, deinde ad mouet igni, occasione quidem ligno praebet ut accendatur, neque tamen ipse, sed ignis accendit lignum: ita studium philosophicū & per moralem disciplinā, & purificando preparat animam ad diuina, & per contemplatiuam resolutione ad mouet mentem diuinis atque coniungit: neque tamen ipsum diuina ueritate format mentem, sed Deus ipse ignis instar mentem, quasi materiam philosophiae beneficio paratam, & propinquam ueritatis suae luce perlustrat. Plato igitur cum dixisset diuina neque literis, neque uerbis exprimi posse, significauit praeterea, neque posse doceri, uel inuiri eadem ratione qua caetera. In alijs enim percipiendis inquisitio nostra intellectum & parat, & format: cum tamen in diuinis percipiendis inquisitio, uel purgatissima, atque eminentissima parat quidem, sed non format. Idcirco inquit opus esse diuina cum diuinis consuetudine, significans speculationis asiduitatem: item uita conuentione siue conuentione, significans purificationem morali disciplinā perfectam. Addit in mentem denique sic affectam, non paulatim quidem humano quodam amore, sed subito lumen ueritatis accendi. Sed uide nam ab igne, id est, a Deo, proficiente siue scintillante. Per scintillas designat ideas exempla rerum in mente diuina. Designat & formulas idearum nobis ingentis. Quae per desiderium olim consopitae, excitatur uentilante doctrinae, atque uelut oculorum radij emicantes, ideis uelut stellarum radijs collustrantur. Subdit eiusmodi lumen non accendi solum, sed fieri in anima, ut ostendat, tum formulas esse innatas anime, tum splendorem huiusmodi familiariter euadere. Ac ne putes in eo statu mentem ambiguan sollicitamq; esse addidit: seipsum tam alit, id est, lumen hoc primum diuinitus in mente accensum, deinceps sua uirtute diuinorum haurit copiam radiorum, atque alio mentem gaudio complet. Hic animus seipsum nutrit, id est, nihil quaerens extrinsecus uiuit seipso contentus, & quid beate intus afficiatur, & si uelit, nequit tamen, & nescit exprimere. Plato quinq; in hac contemplatione meditari gradus, quos in theologia legito diligetius a nobis expositos. iubet enim cupidum ueritatis tum per auditum ab ipsa rei nomine, tum per uisum aliosq; sensus a rei ipsius accidentibus ad ipsum rei definitionem procedere, per hanc ad formulam rei innatam menti, per formulam deniq; ad ideam eam formularum, quam rerum procrea tritum. Docetq; interea ideam a reliquis longe differre, quatuor praecipue modis. Quia scilicet idea substantia est, simplex, immobilis, contrario non permixta. Reliqua uero quatuor, id est nomen & accidentale simulacrum & definitio & formule notio a substantia, simplicitate, stabilitate, puritate ideae degenerans. Idcirco haud sufficienter ideam nobis imprimunt, sed ad diuinam impressionem nos utenq; possant accommodant. Denique mens impressi diuinitus si quando subideat idearum characteres uerbis literisq; exprimere, pulcherrimarum rerum deformes reddet imagines. Verum si crediderit Pythagoricis, non tam contendet, ut depingat ideas, quam ut audientiu animos excolat, ac uelut tabellas ex poliat, quibus tandem diuinae formae diuino digito depingantur. Ipsa sane coelestes suspiciens radios, no conabitur apud eccos radiogram formae frustra describere, imo si insanabiles sint, dimittet: si sanabiles, duntaxat purgare aciem aggredietur, sursumq; erigere, utpote quae intelligat alio se pacto frustra purgaturam.

ARGUMENTVM IN OCTAVAM EPISTOLAM.

In superiori epistola principes Syracusanos instruit, latius in conuibus, praeeptis, & in rebus a se Dio neq; gestis uersatus est: in hac uero propria iam instituta breuioribus coprehendit, mediū semper inter unius ac populi gubernationē obtinens, maxime uero omnium studens, ut concilietur ciues potius, quam expellantur, & quantum fieri potest sine aliena iniuria reipub. status ritē stabilitur. Mox in principio asserit homines impio scelere pollutos insanabiles esse, neq; his ullū consiliū profuturū. Item omnibus in rebus & dicendis, & cogitandis a Deo principiu faciendum. In tota uero epistola obseruabis, quā cautus simul & clemens gubernator sit Plato, quam uic diligens animorum conciliator. Comprobat, ut sui moris est, gubernationem laeae demoniē similem. In qua plurimum sit optimatum, sit quoque regia quaedam forma, sit & populare non nihil. Dantur extremam seruitutem, per quam omnia libidinis humanae subduntur. Improbatur & extremam libertatem siue licentiam, in qualibet sermē absque delectu sortitur reipub. gubernacula. Medium uero probat. Nota aureum dictum Moderata seruitus est, qua seruitur Deo, immoderata qua hominibus. Temperata quidem hominibus lex Deus est intentu peratis uero libido.

ARGUMENTVM IN NONAM EPISTOLAM

In epistola ad Archicum philosophum publicis rebus occupatissimum, consilium dat contemplanti, ne honestam simul & necessariam deserat actionem. Prodesse enim hominibus & publice, & priuatum, actionem honestam uocat & necessariam. Honestam quidem, quia quemadmodum quodlibet corporis membrum non sui ipsius tantum est, sed aliorum etiam, maxime uero totius, ita homines alij aliorum sunt, ac potissimum speciei. Necessariam uero, quia, & nisi alijs iuxeris, non potes tibi uiuere, & nisi domesticis patriaq; succurris, res profecto familiaris & publica, uel destituta gubernatore mutabit, uel a deterioribus gubernata perclibabit, ac denique faciet naufragium.

ARGUMENTVM IN DECIMAM EPISTOLAM.

ARISTODEMVM Dionis familiarem elegãtia morum in primis philosophantem, in sua opinione et uita confirmat, afferens substantiam quidem philosophiã moralem uirtutem esse, quod et nomẽ ipsum declarat, amore quodam cultuq; definitum. Speculatores uerò humanas esse, uel ornamenta quædam philosophiæ extrinseca, uel uias ad ipsam mentis firmam puritatem, quæ ad mores pertinent, comparandam.

Qua comparata diuina potius quàm humana: et infra desuper potius, quàm acquisita sequitur contemplatio: ad quam speculatio illa prior conferatur, ludus quidem à Platone cognominatur. Id autem Pythagoræ Socratisq; maximum est preceptum. Vbi uerò ornamenta traducimus, Græcum uocabulum ornamentum significat argute cuidam uanitati et superbie mixtum. Quasi dicat: Scientia inflat, charitas edificat. Item: in maleuolam animam sapientia non intrabit. Sinceritatem quidam siue sanitate[m] ponit in animo simplici et tranquillo: fidem uerò in uerbis: firmitatem denique in gestibus atq; actionibus.

ARGUMENTVM IN VNDECIMAM EPISTOLAM.

PRINCIPI Laodomanti de gubernatione optima consultanti consuetum illud suum dat consilium, leges quidem omnes fore uanas, nisi præterea probatissimi uiri, per quos uiuunt leges, ingentem in re publica habuerint potestatem, ac nisi constitutus sit magistratus quidam in ciuitate, et is quidem maxima cum autoritate, qui morum censor per exploratores singulorum actiones diligenter obseruet, ad id semper intentus, ut quotidiana ciuium uita animos ad fortitudinem temperantiamq; perducatur.

ARGUMENTVM IN DVODECIMAM EPISTOLAM.

PISTOLA duodecima nobis argumento est, quàm liberalis et simplex Plato fuerit: utpote qui sciretiora quædam commentaria sua nondum absoluta Archite crediderit. Argumentum quoque id est, Architam minus moribus, quàm uerbis philosophantem, dignum fuisse cui charissima quæque commoda traderentur. Fortè uerò commentaria, hæc ad explendum Critiam non absolutum, et ad conscribendum Hermodotem nondum compositum pertinebant. Epistolam uerò ad Dionysium, quæ ab ignorantibus his adiungitur ideo non traduximus, quia et ipsa epistola uerba, et docti omnes negant esse Platonis. Est autem operæ precium in his epistolis animaduertere, quàm magno et constanti animo Plato noster, præsertim in amicorum rebus fuerit, et quàm grauiora sepe discrimina pro amici salute subieuit. Præterea quàm liberè atque benignè tyrannum sepius corripuerit, ab adulatione quidem maxime omnium alienus, charitate uerò atq; officio nemini cedens, ut non minus uita et moribus, quàm disputationibus conducere nobis possit ad bene beatèq; uiuendum.

MARSILII FICINI FLORENTINI IN OMNIA PLATONIS opera Epitomarum seu Argumentorum Commentariorum, collectaneorum & Annotationum quotquot extant. Finis.

MAR

MARSILII FICINI

Florentini in plotini Epitomæ,

seu Argumenta, Commentaria & Annotationes.

AD MAGNANIMVM LAURENTIUM MEDICEM
patriæ seruatorem PROOEMIUM.

MAGNVS Cosmus Senatus consulto patriæ pater, quo tempore conciliũ in Græcos atq; Latinos sub Eugenio Pontifice Florentiã tractabatur, Philosophum Græcũ nomine Gemisium, cognomine Plethonem, quasi Platonem alterum de mysterijs Platonis disputãem frequenter audiuit, et uisus ore feruenti sic afflatus est protinus, sic animatus, ut inde Academiã quãdam alia mente conceperit, hanc oportuno primũ tempore pariturus. Deinde dum concepit tantum magnus ille Medicus quodammodo parturiret, me electissimi medici sui Ficini filium, adhuc puerũ rãto operi destinauit: ad hoc ipsum dedicauit indies. Operam præterea dedi, ut omnes nõ solum Platonis, sed etiam Plotini libros Græcos haberem. Post hæc autem anno millesimo quadringentesimo sexagesimo tertio, quo ego triagesimum agebam etatis annum, mihi Mercurium primò Termaximum, mox Platonem madauit interpretandũ. Mercurium paucis mensibus eo uiuente peregi. Platonem tunc etiam sum aggressus. Et si Plotinum quoq; desiderabat, nullũ tamen de hoc interpretãdo fecit uerbum, ne grauiore me pòdere semel premere uideretur: Tanta erat uiri tanti erga suos clementia, in omnes tanta modestia: itaq; nec ego quidem, quasi nec uates aggredi Plotinũ aliquãdo cogitauit. Verũ interea Cosmus, quod uiuens olim in terra reticuit, tandem expressit, uel potius imprestit, ex alio. Quo enim tempore Platonẽ Latinis deũ legendũ, heroicis ille Cosmi animus heroicam Ioãnis Pici Mirandula mentẽ nescio quomodo insigrauit, ut Florentiã, et ipse quasi Græcos quomodo, perueniret. Hic sanè quo anno Platonẽ aggressus fuerã natus, deinde quo die et firmè, qua hora Platonem eadẽ Florentiã ueniens, me statim post primam salutacionẽ de Platone uocat. Huic equidẽ Plato noster inquit, hodie luminibus nostris est egressus: Tũc ille et hoc ipso uehementer cõgratulatus est, et mox nescio quibus uerbis, ac ille nescit quibus ad Plotinũ interpretandũ me nõ adduxit quidẽ, sed potius conceitauit. Diuinitus profectò uidetur effectũ, ut diũ Plato, quasi renasceretur, natus Picius heros sub Saturno Aquariũ possidente: sub quo et ego similiter anno prius trigesimo natus fuerã ac perueniẽs Florentiã, quo die Plato noster est editus, antiquũ illud de Plotino heros Cosmi uoti mihi prorpius occultũ, sed sibi celsus inspiratũ, idẽ et mihi mirabiliter inspirauerit. Quoniã uerò nunc circa philosophandi officium diuinã attigimus prouidentiam, operæ pretium fore uidetur, ut eã paulò latius profectetur. Non est profectò putandũ acuta, et quodammodo philosophica hominũ ingenia unquã alia quadã esse, præter quã philosophica ad perfectã religionẽ allici posse paulatim atq; perducì. Acuta enim ingenia, plerũq; soli se rationi cõmittunt, cumq; à religioso quodã philosopho hanc accipiunt, religionẽ subito cõmunẽ liberè admittunt. Quia quidẽ imbuti ad meliõrẽ religionis speciẽ sub genere cõprehensam facilius traducuntur. Itaq; non absq; diuina prouidentia uolente ni delictet omnes pro singulorũ ingenio, ad se mirabiliter reuocare, factũ est, ut pia quadã philosophia quodam et apud Persas sub Zoroastre, et apud Aegyptios sub Mercurio nasceretur, utrobique sibimet cõsona: nutritur deinde apud Thracas sub Orpheo atq; Aglaophemo: adolefceret quoq; mox sub Pythagora apud Græcos et Italos: tunc uerò à diuo Platone cõsumaretur Athenis. Uterũ autẽ Theologorũ mos erat, diuina mysteria cũ mathematicis numeris et figuris, tum poetis figmentis obtegere: ne temerè cuilibet cõmunia forent. Plotinus tandẽ his Theologiã uelaminib; enudauit: primusq; et solus, ut Porphyrius Proculusq; testatur, arcana ueterũ diuinitus penetravit. Sed ob incredibiliẽ cũ uerborũ breuitatẽ, tũ sententiarũ copiam, sensusq; profunditatẽ, nõ translatione tantũ lingue, sed cõmentarijs indiget. Nos ergo in Theologis superioribus apud Platonẽ atq; Plotinũ traducendis, et explanãdis elaborauimus: ut hæc Theologia in lucẽ prodiret, et poetæ desinant gesta mysteriaq; pietatis impiẽ fabulis suis annumerare: et Peripatetici quãplurimũ, id est, philosophi penè omnes amoueantur, nõ esse de religione saltẽ cõmuni tanquã de amilib; fabulis sentiendum. Totus enim firmè terrarũ orbis à Peripateticis occupatus in duas plurimũ sectas diuisus est. Alexandrinã et Aueroiã illi quidẽ intellectu nostrũ esse mortalem existimant: hi uerò unicũ esse cõmendant. Vtrique religionẽ omnẽ funditus eque tollunt: præsertim, quia diuinã circa homines prouidentia negare uidentur, et utrobique à suo etiam Aristotele de esse esse: cuius mentẽ hodie pauci, præter sublimẽ Picũ cõplatonieũ nostrũ, ea pietate, qua Theophrastus olim et Themistius, Porphyrius, Symplicius, Auicenna, et nuper Plethon interpretantur. Si quis autẽ putet tam diuulgatã impietate, itaq; acerbis munitã ingenijs sola quadã simplici prædicatione fidei apud homines posse deleri, is à uero longius aberrare, palã reipsa proculdubio cõuincetur: Maiore admodũ sic opus est potestate. Id autẽ est, uel diuinis miraculis ubiq; patentibus, uel saltẽ philosophica quadã religione philosophis eã libentius auditis, quando que persuasurã. Placet autẽ diuine prouidentie, his seculis ipsum religionis sue genus auctoritate, rationeq; philosophica cõfirmare: quo ad statuto quodã tempore uerissimã religionis speciẽ, ut olim quãdoque fecit, manifestis per omnes gentes cõfirmet miraculis. Diuina igitur prouidentie ductũ diuinũ Platonẽ, et magnũ Plotinũ interpretati sumus. Platonẽ quidẽ ipsum misimus ad te laudius, ut apud eũ aliquãdo reuisceret, in quo reuixit Cosmus, atq; renatus adoleuit ad uotũ, et feliciter floreẽ adultus Plotinũ uerò nũc, et si iure missuri sumus, nõ tam mittimus quidẽ, quã spectamus ad tuas ades ultro: et alacriter prope te, tanquã ab ipso Platone, uelut ferrũ à lapide quodã Herculeo rapit: ut penes te Magnanime Laurenti unice literaturum

torum. Platone unā cum Platone suo felicissime uiuat. Audi ergo feliciter Plotinum de omnibus philosophia mysteriorum apud te cum Platone loquentem. Sed antequam hunc auscultes. Porphyrius pius eius discipulus tibi auscultandus est, uitam, mores, gesta magistri, et breuissime simul et uerissime narrans. Cuius hystoriam Angelus Politianus noster, a lumens tuus, acerrimo uir iudicio, tam oratoriam, quam philosophicam esse censet; propterea tibi admodum placitura, denique non solum audi feliciter, sed etiam felicissime uiue; et quantum nos amas dilectissime Laurenti, tantum precor nostrum ama ualorem, Philippum inquam egregium uirum, et Platonicæ sapientie studiosum, et te ardentem amantem,

Marsilius Ficinus Magnanimo Petro Medici. S.

M V Idibus Nouembribus in agro Caregio unā cum Magno Laurētio Medice deambularem, multa: Platonis mysteria ulro citroque interpretaremur, decidi forre inter locū quendum ē sapientia in fortunam, capiteque hanc acrius inculcare, quod Plorini lucē fecerant seculis iam multis obliterit: Tum ille, noli inquit Marsili, Platonem nostrū in fortuna acum dicere, nisi forsan me fore putes infortunatum. Sermōnem quidem tūc nostrum his diebus absoluius. Sed nunquid mortis causa, deinde secuta Laurentium liceat infortunatum exiit. mare simulque Platonis fortunam funditus corruisse: Absit, ut animum illum minus felicem putē, quem ē corporis compedibus euolantem, nouo quodā applausu lætus æther exceperit, gradiore stella in Laurentiana recta cadente, mirisque flammis ex alto per Caregionis agros triduo coruscantibus. Sed biduo ante obitum Iupiter rubete dextera sacras iaculatus arces, terruit urbem, mox orbem tantō patre futuram. Terruit hostes: grate nequid forsan aduersus inuictam domum Medice molirentur. Itaque nec Laurentius hæros, nec hæroicus Petrus Laurentij filius ob ea, quæ nuper cōtingerunt, minus posthac felix est iudicandus, nec propterea Plaro noster infortunatus, cuius caput hæcenus salutari prostris umbræ Lauri fouebatur: nunquid pedes iam firmissima Petra nituntur. Plotinus denique manibus, nūc tuis apprehensus, seniore interea Platonem pijs humeris sustinebit, teque Duce producet in lucem.

PLOTINI VITA, PORPHYRIO EIVS DISCIPULO
autore, Marsilio Ficino Florentino interprete.

PLOTINVS DELITIAS ET INANEM GLORIAM VI-
tamque contemnebat: obijt Angina, apparuit Draco.

PLOTINVS Philosophus nostro seculo singularis: pudore quondam affici uidebatur, quod anima eius in corpore esset. Quū igitur licet esset affectus, nimirum neque unde genus duceret, neque quibus esset ortus parentibus: neque etiā qua patria oriundus, æquo animo narrabat. Idem tantopere indignabatur effigi corporis tradere pictoribus, & plastis ex primendam, ut cum Amelius obsecraret, ut imaginem suā permitteret effingi, quasi uero inquit, non fatis hanc imaginē ferre sit, quā natura nobis ab initio circū dedit: etiam censens imaginis huius imaginē diuertim in super posteris, ut opus spectaculo dignum relinqueret. Cū igitur id seculū denegaret, reueneretque sedēdo pictoris operā expectaret. Amelius amicū nomine Carteriū pictorē suis tēporibus optimū Plotini scholas ingredi iussit: Licebat enim cuilibet cœtibz ibi dispuat eū interesse. Pictorē igitur alluefecit, Amelius iōga quadā attentione cōcitatoris ex intuitu imaginis mente concipere. Deinde dū & Carterius ex imagine memorie cōmendata similitudinē rite ferret, & Amelius simul lineamenta ad cōsequendā similitudinē emēdaret, pictoris huius ingenio simulachrū reddidit Plotino nesciente simillimū: Proinde cū sæpe colico uexaretur morbo, semper clysteres reuic, negās decere senem curatio nem eiusmodi. Neque hystorica antidoto unquā accepit, cū nec ex animalium quoque manuectorū corporibus capere escā se diceret. Abstinebat & balneis: fritionibus autē domi quotidie utebatur. Cū uero ingrauescente supra modū pestilentia, qui perfricabant eum ē uita iā decēssissent: ipse autē rationes, id genus omnino neglexisset, paulatim in anginā incidit. Quod sanē malū olim me præsentē nullū sui unquā dedit inditū. Quū uero discēssissem usque ad eod morbi huius pestis inualuit, quēadmodū postea redeūti mihi amicus Eustoichius retulit, qui Plotinum usque ad obitum nō deseruit: ut raucedine nimia clarus, atque canorus ille uocis rotūde uigor omnis abiret. Caligeret, & uisus manusque & pedes ulcerarētur. Quā obrem uicm amici eū nō amplius saluarent, propterea quod ipse omnes ore proprio appellare consueuerat, ex urbe discēssit, profectusque in Campaniā, deductus est in agrū Zethi ueteris amici sui uita iā fundi. Necessaria uero illi ex rebus hæredibusque Zethi suppeditabantur, atque etiā ex Minturnis à Castricij agris afferēbatur. Castricius enim prædita Minturnis habebat. Quum uero morti Plotinus appropinquaret: quē admodū nobis Eustoichius retulit, qui Puteolis habitabat: ac fermē tardius ad eū accesserat, adhuc te inquit expecto, atque equidē iā annitor, quod in nobis diuinū est, ad diuinū ipsum quod uigēt in uniuerso redigere spiritumque his uerbis emisit. Interea draco sub lecto in quo facebat ille, pererrans mox in parietis foram se prorius occultuit. Agebat uero tūc Plotinus annos (ut retulit Eustoichius) sex atque sexaginta, secūdo Claudij imperatoris anno iā peractō. Quo uero tempore Plotinus ex hac uita migravit, ego equidē Porphyrius in Lilybeo uerfabar: Amelius autē in Apamea Syriæ: Sed Castricius erat Romæ: Solus denique Eustoichius a dera. Iā uero cōpūtemus a secūdo Claudij imperatoris anno, exactos iā annos sex, atque sexaginta, natiuitatis illius tēpus cū tertio decimo Seueri Imperatoris

totis anno cōcurrir. Ipse uero neque quo mense, neque quo die natus esset, cuique declarauit: quippe quū proutque decere putaret, natalē eius sacrificijs cōiuijsque celebrari. Quamuis ipse in Platone, Socratisque quæ traduntur natalibus, & sacris operaretur, & conuiuio amicis exciperet. Vbi sanē oportebat amicos omnes, quicunque possent, orationem quandā ritē conscriptam, in cœtu omnium qui cōcurrant recitare. Que uero de uita sua ipsemet in cōfabulationibus nostris sæpe narrauit, talia sunt.

De educatione Plotini, et disciplina sub Ammonio, et consilijs eius: et quo tempore. Esercebat igitur de dū octauū ageret ætatis annū, ac iā ad literarū accederet præceptorē ad huc tamē solitū ad nutrice ducerere, fugēdique lactis auiditate nutritis nudare papillas. Cū uero quādōque sibi obijceretur, quod puer esset molestus, pudore cohibitu destitisse. Post hæc cū octauū atque uigēsimū gratis annū iā impleveret, se philosophicæ amore uehementer accētum, comedatū fuisse ijs, qui tūc Alexandriæ excellentiores habebatur: sed iadē ex corū scholis tristē admodū in cœtūque dicefisse, & amico cuidā mœroris sui causā declarasse, quæ mentis afflicti planē cognoscēs, ad Ammoniu, cuius nullū adhuc periculū fecisset, adduxerit: deinde cū Ammonij scholas ingressus audiuisset illū, amico dixisse: Hūc ipsum dō amice querebā. Ex eo igitur die annos undecim sedulus audiuit Ammoniu tātūque in ea philosophia p̄fecit, ut philosophū in sup in qua Persæ se exercebāt, facere periculū affectauerit: atque etiā sapiētia p̄cipue apud Indos p̄batā, p̄sequi cōstituit: igitur cū Gordianus imperator p̄fecturus esset in Persidē, bellū populis illaturus, Plotinus exercitū se adiuuit, quasi annos iā ætatis agēs nouem atque triginta: sed postque Gordianus circa Mesopotamiā interēptus esset. Plotinus uix aufugiens in Antiochiā sospes euasit: Deinde imperiā e Philippo, Romā uenit quadragesimū iam natus gratis annū. Cū uero Erēnius, & Origenes, & Plotinus olim inter se cōstituerant, ne Ammonij dogmata ederēt, quæ audita ab eo, tanquā in primis purgata p̄cipue cōprobauerāt: Plotinus quē stetit p̄missis, familiariter quē nōnullos excipites salutares: in stura uero Ammonij secreta in te gratā cōseruās. Erēnius autē primus pacta dissoluit: & Origenes antē cipantē Eremniū est deinde sequer. Scripsit uero nihil præter quendā de Dæmonibz libru, atque sub Galieno libru, in quo regē solū effectore esse probat. Plotinus autē scribendi studio diutius se cōtinuit: solū uero quæ ex Ammonij cōsuetudine olim acceperat, suis colloquijs in se referebat, atque ita integros annos decem perseuerauit: colloquio quidē nōnullos admittēs, scribēs uero nihil. Sed quoniam permiserat, uel inuitauerat familiares suos pro arbitrio eū interrogare, idcirco Amelius aie: Ludū illum cōsultationis cuiusdā fuisse plenū atque nugarū. Hic sanē Amelius accessit ad eū Romæ triennū iā agētē, anno Philippi imperatoris tertio: perseuerauitque apud illū usque ad primū Claudij imperatoris annū atque integros cū eo uixit annos quatuor atque uiginti. Hic cū primū se cōcilit ad Plotinū, eod dūtaxat habitu præditus erat, quē ex Lyfimachi familiaritate cōceperat. Tolerantia uero laboris omnes cōdiscipulos superabat, propterea quod omnia fermē Numenij dogmata scripserit & articulerit plurimāque memoriā cōmendauerit, qui ex ipso audiēdi studio comentariola quædā scholastica cōgerens, centū fermē ex his libros cōposuit, quæ Iustiano cuidā Helichio Apamēsi ad optiuo filio dono dedit. Decimo autē Galieni imperatoris anno ego Porphyrius ē Græciā unā cū Antonio Rhodio Romā ueniēs Ameliū reperi, octo & decē iā annos Plotino familiariter usum, nihil tamē adhuc usum scribere, præter quædē ut dixi cōmentariola, que nōndū in numerū creuerāt, centenariū. Proinde Plotinus decimo Galieni imperatoris anno, fermē iā nouē, & quinquaginta annos agebat. Ego uero Porphyrius cū primū huic adhæsi, triginta tūc annos impleuerā. Plotinus quidē primo Galieni imperatoris anno se ad scribendas conuertit qualescunque inciderint quæstiones: ac decimo enim anno, quando ego Porphyrius Plotino sum cognitus, scripserat iā unū uiginti atque libros: quos quidē traditos paucis deprehēdit: nondū enim facilis erat editio, neque quibus eius cōscius erat, neque tunc facile, neque temerē aliquid edebatur: sed illi dūtaxat accipiebāt, qui essent maturo quodā iudicio cōprobati. Scripta uero hæc tam erāt, quæ dicā. Que cū ipse nequaquā certis titulis inscripserit, alius aliter libros inscripserat. Inscriptiones igitur, quæ magis obrinuerunt, eiusmodi sunt.

- Quæ Plotinus scripserit: Quo ordine, quo tempore.
De pulchro.	Verum omnes animæ Vita sint.
De animi immortalitate.	De ipso bono Vel Vno.
De fato.	De tribus principalibus substantijs.
De essentia animæ	De generatiōe & ordine eorū, quæ sunt post primū.
De intellectu & ideis, & ente.	De duabus materijs.
De Animæ descensu in corpora.	Considerationes Variæ.
Quomodo a primo sit, quæ est post primū atque de	De circulari motu cœli.
De suo cuiusque nostrū in Dæmone.	De uirtutibus.
De rationali exitu.	De Dialectica.
De qualitate.	Quomodo anima inter essentia indiuiduā, & diuiduam mediā esse dicatur.
Vtrum singularium etiam sint idex.	
- Hi uero libri unus atque uiginti, quādō eū primo cōueni, scripti iā erāt, quādō & Plotinus nonū & quinquagesimū annū gratis agebat. Ego autē & hūc ipsum annū, & insuper quinq; deinceps cū Plotino uerlarus sum. Quinetiā alias paulo supra decēniū Romā uenerā, quo tēpore Plotinus ociofus debebat astitates: quāuis cōfabulantiū cōsuetudine minime deuitaret. In his autē sex, quos modo dicebā annis, quæstiones multæ in disputatō discussæ sunt diligenter. Ideoque Amelio meque simul hor tantibus scripsit libros de eadem quæstione duos, probans unum & idem ubique eorum simul adesse.

adeffe. Scripsit deinceps duos in super alios: quorum alter quidem asserit, quod est superius entens intelligere: alter uero distinguit quid primo intelligat, qui de secundo. Scripsit etiam librum,

- De eo quod est in potentia, quo due existit in actu.
- Cur que procul uidentur, exigua uideantur.
- Item quomodo in corporea minime patiantur.
- Primum de anima.
- Kursus de anima secundum.
- Denique de anima tertiu. Vel quomodo uideat.
- De contemplatione.
- De intelligibili pulchritudine.
- Quod intelligibilia non sint extra intellectum, & de intellectu atq; bono.
- Contra Gnosticos.
- De numeris.
- De longitudine temporis felicitas consistat.
- De mixtione per omnia.
- Quomodo idearum exitus multitudo, atq; de uoluntario.
- De mundo.
- De sensu atq; memoria.
- De generibus entis primatum.
- De generibus entis secundum.
- De generibus entis tertium.
- De aeternitate & tempore.

Hi ergo libri quatuor & uiginti, quos in sex illis annis, quos cum eo uixi conscripsit, assumens ut delicta ex occurrentibus quaestionibus occasionem opportunitatemq; scribendi: quemadmodum ex capitibus uniuersiuque libri significauimus. Hi inquam libri una cum uiginti & uno, quos antequam accederem, composuerat: summam quinq; super quadraginta conficiunt. Quo uero tempore in Sicilia uitam agebam, quo perueneram circa quintum decimumq; Galieni imperatoris annum, Plotinus libros quinq; composuit, & ad me in Sicilia misit.

- De beatitudine.
- De prouidentia primum.
- De prouidentia secundum.
- Hos itaq; libros misit ad me primo Claudij imperatoris anno. Inter initia uero anni secundi: quid do, & paulo post ex hac uita migravit, hos praeterea misit.
- Quae sint mala.
- Quid homo: Quid animal.
- De primo bono, caeterisq; bonis.
- De substantijs cognoscetibus, atq; illis superior.
- De amore.

Hi uero libri una cum quinq; & quadraginta primo tempore scriptis, atq; secundo quinquaginta & quatuor copuratur. Quemadmodum uero conscripti sunt: alij quidem in aetate prima, alij uero in ipso uigore uitae, alij deniq; defesso iam corpore, sic ferme libri uim similes ipsi declarant. Primi namq; unus atq; uiginti, si cum proximis sequentibus conferantur, leuiore uim habere uidentur, non dum satis constants robur habentem. Qui uero medio tempore copositi sunt, uirtutis flore praerferunt ad summum usq; uigore. Tales sunt quatuor & uiginti (exceptis quibusda paucis) perfectissimi. Vicini deniq; nouem remissionem iam referunt facultate, id est postremo quatuor magis, quae anteedentes quinq; declarant.

AVDITORES PLOTINI ET QUANTUM SIT SALUBRIS ABSTINENTIA.

AVDITORES quidem multos habuit, imitatores autem & gratia philosophiae ualde familiares Amelium Tuscum, & alios. Sed Amelio huic proprium nomen Gentilianus extiterat. Ipse uero per litteras R. Amerium nominari maluit, ab America, quae Amelium uel Ameliam. Item Paulinum Scythiopoliten medicinae admodum studiosum, quae disciplinarum & (ut ita dixerim) auditorum plenum melius Micalu appellabat. Praeterea Eustochium Alexandrinum etiam medicum, qui sane prope positum aetatis tempus Plotino notus perseverauit, diligenterq; Plotinum ad mortem usq; curauit, solusq; Plotini institutus incubens, legitimi philosophi habitum induit. Versabatur quoque cum eo Zoticus, Criticus homo, & poeticus, qui & Antimachi opera emendauit, Atlanticaq; historia ritu ualde poetico in carmina translulit: post haec in caliginem incidit oculorum, & paulo ante Plotini obitum decepsit uita. Paulinus quoque die obiit ante Plotinum. Praeterea familiaris admodum Plotino Zethus erat, genus ex Arabia ducens: qui & uxorem duxerat filiam Theodosij, quondam familiaris Ammonij. Erat & hic medicinae peritus, Plotinoq; dilectissimus: quae Plotinus ciuiliu gubernaculorum momenta gerens, inde reuocare admodum condebat, eosq; familiariter utebatur, adeo ut in agros eius secederet ad se uisum lapidem ante Mincurnas: quos Castricius possederat cognominatus Phirminus, uir profecto omnium aetatis nostrae bonarum artium studiosissimus, obseruatorq; Plotini & Amelij seruili etiam obsequio cultor, mihiq; Porphyrio cum is in rebus non aliter, quam legitimo fratri deditus. Hic & si ciuilem elegit uitam, Plotinum tamen in primis uenerabatur. Senatores quinetiam non pauci Plotinum sedulo audiebant: inter quos Marcellus Orontius philosophiae diligentissimam incubuit, maximemq; profecit: similitert; Sabinius, ac pariter ex eodem senatu Rogatianus. Qui usq; adeo ab hac uita animu segregauit, ut & bonorum suorum curam neglexerit, & seruos omnes expulerit, respiceretq; dignitates. Iam uero Praetor proditurus Lictoribus iam adstantibus, neq; prodire, neq; ulli habuit publici muneris rationem, neq; lares proprias habitabat, sed quosdam amicos in familiaritert; conueniens, apud eos cenabat & dormiebat, cibumq; indies unicum assumebat. Qua quidem negligentia uita extremam atq; incuriam factu est, ut quia acriter podagris antea uexaretur, neq; progredi posset, nisi uectus sella, robur tandem inde resumpserit. Itaque quum manus ante extendere non ualeret, tamen adeo conualuerit, ut his expeditis ueretur, quae qui artificia manibus quotidie tractant. Hunc ergo Plotinus in primis complectebatur, mirisq; laudibus extollebat, proponebatq; tanq; insignem philosophaturis exemplum. Aderat & Alexandrinus Serapion, haectenus quidem Rhetor: deinde uero disputationibus quoque deditus philosophicis. necdum tamen avaritiae fenorisq; uitio se ab soluit. Habuit praeterea me Porphyrii patria Tyrum inter amicissimos numeratum, quae instituit sua scripta corrigere.

Mira componendi celeritas in Plotino: nunquam interrupta mentis intentio: negligentia characterum.

Cum enim aliquid ille scripsisset, quod scriberet respicere bis minime tolerabat: sed neq; etiam semel legere atq; percurrere, propterea quod uisus ei non satis sufficeret ad legendum. Dum uero scribebat, neq; belle quidem literas figurabat, neque exacte syllabas distinguerebat, neq; ullam orthographiae diligentiam adhibebat: soli uidelicet intelligentiae studens, atq; id, quod omnes admirabamur id agere ad finem usq; uitae perseverauit. Quum enim totam quandam a principio ad finem dispositionem intelligentiae semel penes se concepisset: deinde scriptis, quae conceperat iam mandaret, conuectabat, proflus ita scribens, quae in animo disposuerat, ut ex libro quodam ante oculos posito scripta traducere uideretur: nempe nonnunquam cum suorum quopiam uerba faciens, & quae ad comertia pertinent humana componens, interea tamen ab instituto mentis actu minime discedebat: ut simul & necessarium curaret amicitia negotium, & cunctorum, quae in excogitatione conceperat intelligentiam perpetuam conseruaret, quum igitur, qui allocutus eum fuerat, iam abisset, non repetebat scripta, quoniam ad repetendum uisus (ut diximus) minime suppetebat: sic tamen deinceps sequentia cotebatur, quasi ne nihil unum quidem temporis institutum prius intermisisset, dum audiret & tractaret humana. Simul igitur se cum era atq; cum alijs, intentionemq; mentis ad se conuertere nunquam intermittebat, nisi forsitan dum dormiret: quamuis & somnum ab eo procul excullerit, cum cibi parcitas, saepe enim parte etiam abstinebat, tum assidua quaedam conuersio ipsius ad mentem.

Mulieres quoque discipulae Plotini eius sanctimonia fretae. Hic & pupillarum tutor erat diligens, & iustus arbiter causarum.

Adiebant Plotinum etiam mulieres nonnullae admodum sapientiae deditae: quarum in numero erat Gemina, in cuius etiam laribus habitabat. Item Geminae huius filia nomine similiter Gemina. Amphidia quoque Aristonis filia, & filia Iamblici uxor. Multi quinetiam uiri, multae & mulieris nobilitate pollentes cum mori iam propinquaret, filios suos tuum mare, tum foeminas una cum omni eorum substantia Plotino tanquam sacro euidam, diuinoq; cultu dicitur adiebant atq; commendabant. Quocirca Plotini domum plenam iam puerorum uirginumq; uideres: inter quos erat & Poramion, quem Plotinus diligenter educans, etiam quotiens aliquid foret commutaturus, auscultabat attentus.

Neq; reddebant eum pupillarum procuratores audire administrationis rationes saepe reddentes, diligentert; adhibebat parsimoniam curam: affirmans quamdiu nondum philosopharentur, sua illos bona possidere, & prouentus accipere absq; detrimento debere. Et quamuis is tot pupillis necessaria uita summa cum diligentia procuraret, nunquam tamen dum uigilaret, intentionem animi in mentem conuersi, uel pabulum remittebat. Erat & mansuetus admodum, & omnibus pro arbitrio, quae quoquomodo adhaerent expositus. Quamobrem quum Romae annos sex & uiginti integros habitasset, plurimorumq; arbiter mutuas controuersias diremisset, nullum tamen ciuium unquam habuit inimicum.

Plotinus magorum maleficia superauit: Daemonem suum diuinum uidit: paucis indicijs mirabiliter diuinabat.

Ex eorum uero numero, qui sibi philosophiae studium uendicabant, Alexandrinus Olympius & Ammonij ad breue discipulus, utpote qui principatu in philosophia sibi cuperet amagare, & ipse despiciebat Plotinum, & despectum reddere apud omnes moliebat: animoq; tanto infensio maleficus Plotinum inuasi, ut magicis quibusdam machinamentis siderate illum contendere. At postquam suos in seipsum conatus reflecti pensit, contubernalibus inquit. Plotinus antea tam ingentem habere potentiam, ut ictus directos in eum statim in maleficos retorqueret. Iam uero Plotinus cum primu maleficia, Olympius ille machinaretur, antmaduertit: atq; suis: Nunc Olympio corpus marsupioru morte contrahitur, membraq; inter se corporis omnia conteruntur. Quae ob rem postquam Olympius saepe suo discrimine esset expertus, se ictus suos, Plotino in eum repellentem, recipere: tandem maleficio destitit. Et profecto, Plotinus ipsa quoque natura ab initio maius aliquid praeter caeteros possidebat. Aegyptius enim quidam sacerdos Romam profectus, perq; amicum quandam Plotino subito notus, quum exoptaret suam Romae sapientiam ostentare, suasi Plotino ut secum accederet familiaritatem sibi Daemonem, eo aduocante protinus inspecturus, cui facile Plotinus est obsequutus. Acta uero est in aede Iudis Daemonis inuocatio: solum nanq; huic locum Romae purum ait, Aegyptium inuenisse, sed quum in aspectum propriu, ipse Demo accerteretur, pro Daemonem Deus accessit, qui sane non esset in genere Daemonum: sic ergo repente Aegyptius exclamauit: Beatus es & Plotine: qui habes pro daemone Deum: neque ex inferiori genere es dicem sortitus familiarum. Narrabat uero non licuisse, tunc quicquam interrogare, neque diuitius uideri praesentem: quippe quum communis quidam ibi contemplator amicus aues, quas manu tenebat custodire gratia, suffocasset, siue inuidia ductus, siue metu perterritus. Quum igitur ex diuino ordine Daemonum familiarum sibi Plotinus haberet, merito & ipse semper diuinum suum mentis oculum ad illum sublimis erigebat. Quam etiam ob causam de suo cuiusq; familiari Demone librum deinde composuit: ubi sane conatur causas de familiarium numinum differentia diligenter

L. L. I. afferre.

afferre. Præterea quum Amelius sacrorū obseruator esset, atq; per calēdas sacra faceret, & quādoq; Plotinū rogaret illuc secū accēdere: illos inq; Plotinus decet ad me, non me ad illos accedere. Quā uerō mēte tā excelsa de se loqueretur, neq; intelligere ipsi potuimus, neq; aui sumus interrogare.

Erat in cognoscendis moribus sagacissimus. Itaq; cū mulieri nomine Chione penes ipsū unū cū filijs habitanti, castatq; agentū uiduitatē pretiosum monile furto subreptū fuisset, omnesq; feruē atq; domū estici Plotinū conspēctū accerfci uenissent, singulos Plotinus intuitus, led egit quendam, aitq; Hic monile subripuit. Verberatus ille diu quidem negat: sed deniq; confitetur, furtum q; restituit. Similitet quales singuli, apud illud uersati pueri futuri essent, mirifice prædicabat. Velut de Polemone prædixit: ad morem hic procliuor erit, nec ad æratem maturam peruenerit, atq; ita contigit. Ego quādoq; me ipsū interirere cogitabam: quod mirabiliter ille persenit, miliq; domū deambulanti Plotinus adstitit, aitq; studium nunc istud ē Porphyri eum non sanæ mentis est, sed animi potius atra bile furentis, itaq; Roma abire me iussit. Huic ergo parens in Siciliam sum profectus, præcipue eum audirem, probum quendam elegantem uirum circa Lilybeum tunc habitare. Quo quidem factum est, ut hac perturbatione animi liberarer, sed interea impedire una dī Plotino usq; ue ad eius uitam ducere.

Platonopolim edificare uoluit: Disputator acer, formosus, amabilis, In dictionibus negligens, sensu profundus: Platonica cum Peripateticis abunde coniunctis.

PRoinde Galienus imperator, uxorq; eius Salonina Plotinum honorabat, maximēq; colebat. Hic igitur eorum beneuolentia fretus orauit, ut dirutum quādam olim in Cāpania ciuitatem philosophis aptam instaurarent, regionemq; circumfulam cultæ ciuitati donarent, concederentq; ciuitatē habitaturis Platonis legibus gubernari, atq; ipsam ciuitatē Platonopolim appellari: pollicebatur se illuc habitatum unā cum amicis omnibus profecturū. Quod facile philosophus ad uosūi upētrauisset, nisi quidam imperatoris familiares inuidia, uel indignatōe, uel alia quadā iniqua de causa acriter obstidissent. Erat in disputationibus strenuus ad dicendum, ad inuentionē solers, ad oportuna percipiēda promptissimus, sed forte in nonnullis dictionibus aberrabat: nō enim pronūtiabat meminisse, sed meminisse: similitetq; alijs quibusdā dictionibus abutebatur. Quod quidem uitium in scribendo etiā sequebatur. Præterea inter loquendum mēs emicabat: solas, lumē intimum ad uultum usq; diffundens. Amabilis quidem erat aspectu, sed dum disputaret pulchrior admodum uidebatur. tunc sanē tenuis quidam sudor, uelut ros ē facie distillabat: sic benigna māserudo fulgebat: tunc ad quæstiones, & excipiēdas placida lenitas apparebat, & dissoluentas robustus admodum uigor demonstrabatur. Iam uerō, cū ego Porphyrius triduo eū interrogarem, quā conditione potissimum anima cum corpore cōiungatur, ille in demōstrando perseuerauit. Quādo etiam quidā nomine Thaumasius scholas ingressus cōmunia tractaturus, præfatus est, operare se Plotini sententias in scriptis exponendis audire. Porphyrio uerō interrogante atq; respōdente disputationē eiusmodi minimē tolerare. Sed Plotinus obiecit: nisi dubitationes interrogante Porphyrio dissoluamus, cōmentari oratione perpetua quicquid in librum aliquē nō ualebitus. Scribit autē in cōtroversiis quodam acumine, & intellectu multiplici. Est quidem breuis, sed sensibus ubiq; pluribus, quā uerbis abundans. Multa numine afflatus effundit: sæpe ex ipsa re, quæ agit mirifice patitur: neq; tam simplici disciplinā loquitur, q; animo ad rem ipsam ardētē affecto. Inserta sunt libris eius latentia dogmata Stoicorum, Peripateticorumq; similitet: præsertim uerō sententiæ Aristotelis post physica congestæ illic frequētius inlunt. Latuit eum nihil omnino: quod ad Geometriā, Arithmeticiam, Machinariā, Peripateticam, Musicam pertineret: quamuis nunquā se promptū ad hæc opera exequēda reddiderit. Legebatur in scholis ipsi cōmentaria Seueri, Cronij, Numenij, Gaij, Actici philosophorum Platoniorum: item Peripateticorū Aspasij, Alexandri, A drasti, & quorūcūq; forte incidierint cōmentaria: sed nihil ex his trās su continuo dicebatur. Erat enim proprius suūq; iuris, & ab his in contemplatione diuersus. In rebus uerō discutiendis intellectum ferebat Ammonij. Lēctione quam primū euadebat imbutus, paucisq; profunde contemplationis intelligētiā afferens exurgebat. Quum liber Longini & Fhylarchei de principijs lectus esset: literarum quidem studiosus est Longinus, philosophus uerō nequaquam. Quum Origenes aliquando uenisset in scholas, Plotinus statim genas rubore suffusus assurgere uoluit, sermonē uerō ab Origene continuare rogatus, respōdit: Studiū loquēdi cessare, quādo q; loquitur animaduertit se ad illos qui idem ipsi no uerunt uerba facturū, atq; ita cū pauca quædā disseruisset, inde surrexit.

Celebrat Platonis natalem. Erat omnium pulcherrimus.

Cum in Platonis natalib. poema de cōnubio sacro recēsuissim, & quidā præfens obijceret Porphyriū insanire, quippe quum multa illic diuino quodā afflatu secreta q; mysterio dicta fuissent: Plotinus palām cū suis audientibus ait: Demōstrasti simul poetam, philosophum, sacerdotem. Legit quādoq; ibidē orator Diophanes defensionē pro Alcibiade in Platonis Symposio debachante, decere probans. uirūq; addiscendæ gratia amarorū se ipsum exponere: hæc ipsam de monstraturo; etiam si congressum uenereum affectauerit. Inter legendum uerō Plotinus surrexit sapiens ranquam: ex eo cœtu subito discessurus: ueruntamen se cōtinuit: mox uerō cœtu soluto mihi mandauit in primis, ut resellerem oratorem. At quum Diophanes ille librum mihi legendum concedere nōllet, memoriā uiribus argumēta recolui: scripti cōtra: eisdem mox audientibus recitauit.

tantā

tanta Plotinum affectu læticia, ut in ipso conuentu continuo sæpe repeteret: Sic feri, siquidem, ita uis lumen eris. Eubulus Platonis sectator scripsit Athenis, scriptaq; misit Romam de quibusdā Platonis quæstionibus. Plotinus autē hæc mihi tradi iussit, meq; considerare singula, etq; referre. Operam dedit astronomiæ regulis, quāuis more nō admodum mathematico: Astrologorum uerō iudicij incubuit diligentius. Cumq; illorum prædictiones non esse fide dignas deprehendisset, non piguit eum sæpe in scriptis suis illorum prælægia confutare.

Scriptis contra quosdam Christianos hereticos: Et suis contra eosdem scribi mandauit.

ERant Christiani eo tempore multi, tum alij, tum eo antiqua philosophiæ egressi hæretici, Adelpij, Acyliniq; sectatores: qui Alexandri Libyici, Philocomi, Demostrati, Lydi, plurimos libros circūferebant, & reuelationes quasdam Zoroastris, Zostriani, Nichotes, Allegemis, Mesi, aliorumq; eiusmodi palā ostendentes, & deceperunt multos, & ipsi decepti tam fuerant: Platonem intelligenbilis essentis profundū misimē penetrasse. Quamobrē Plotinus multas in disputationibus suis in eos argumentationes inuulsi: scripsitq; cōtra eos librum, quē cōtra Gnosticos nos inscripsimus, nobisq; reliqua discūtere & iudicare commisit. Amelius autem libros quādraginta composuit contra librum Zostriani. Ego uerō Porphyrius argumentationibus multis ostendit librum Zoroastri ab illis inscriptum, adulterinum nō uimq; esse, ab eis confictum, qui struebant hæresim: ut institutiones suæ, esse Zoroastri ueteris crederentur.

Plotini sensa pauci admodum penetrabant. Testimonia Amelij, unā cum Porphyrio, de excellentia librorum Plotinij.

Perique Græcorum. Plotinum falso criminabantur, quasi inuenta Numenij sibi clam usurpata: præquam sanē calumniam Tryphon Stoycus & Platonicus Amelio nuntiauit. Hinc librum scripsit Amelius, quem nos inscripsimus. De differentiā doctrinæ Plotini ad Numenij disciplinam: Amelius autē librum mihi dicauit, meq; ipsa inscriptione Basileæ, id est, Regem cognominauit: id enim mihi nomē erat. Et patria quidē lingua nominabar Malcus, quō nomīne uocabatur & pater. Malcus autē in Græcam trāslatū lingua Rex appellatur. Quōcirca Longinus, ubi dicauit scripta de cōnubio Cleodamo, mihiq; Porphyrio sic est exorsus: ē Cleodamē atq; Malcē. Amelius autē nomen ipsū interpretatur, sicut Numenij, Maximū appellauit Megalum: sic Malcū cognominauit Regem: Amelius Basileæ, id est, regi salutem. Cetero scio me nunquam uocem fuisse cognominatum: in clyto rum uirorum causa, qui, ut iam diuulgatum esse ais, amici nostri dogmata in Apamieum Numenij referunt: Cōstat enim id ex dicēdi loquēdiq; propria apud ipsos, & quā gloriāntur, modestia præfati. Nunc quidem meras nugas, nūc uerō supposititium uocantibus: rursus quāsi uilissimum quædam supponat, ac cūlant: & in mendaci duntaxat dicitate in eum perpētiam inuehūt. Quum uerō tu occasione hæc utendum censeas, cum uide licet, ut quæ nobis uidentur ad reminiscendum primum prior reddamus, tum etiā ut in amici gloriā, præsertim qualis est magnus admirandusq; Plotinus, quāuis olim decantata Mytheria plenis cognoscantur, morem tibi gerendam existinaui, tamq; tibi reddo promissa, triduo quod scis a nobis elaborata. Decet uerō scriptis te nostris ignoscere, ut potest quæ non sint compositionum illarum comparationē, uel composita, uel electa, sed ex ueteri congressu repetita: & ut quæque prima succurrebant, sic in presentia disposita sunt. Eoq; magis danda mihi uenia est, quod uiri illius consilium, qui a nonnullis in iudicij nostri consensionem est adductus, haud facile deprehēdi potest: propterea quōd alius aliter de rebus eisdem, ut cūque placuerit, uerba faciat. Ego autē certō scio, te benigne prorsus emendaturum, si quid præter familiarem Plotini nostri characterem lit a nobis fuerit ob signatum. Iam uerō compulsus uideor, ut est in tragedijs, tanquam negotiosus homo, ideoq; ab ipsa nostri ductis doctrina distantior, emendatoris subire iudicium atque retractare. tantum uidelicet apud me potuit ardens tibi gradificandi uoluntas. Vale.

Confirmatio superiorum.

Hanc quidem epistolam afferre sum adductus, non solum ut fidem faciam, nonnullos illius temporis illo etiam uiuente, suspicatos fuisse, Plotinum inuentis Numenij superbisse: uerum etiam quia nugatorem amplum existimauerit atque contempserit: ob eam scilicet causam, quoniam eius dicta nequaquam intelligebant. Ipseq; Plotinus ab omni sophistica ostentatione, fastusq; erat alienus: in ipsiq; disputationum cætib; non aliter, quā in familiaribus colloquijs se gerere uidebatur: neque propter cuiusq; necessarias argumentationum uires aperiebat in eius sermone latentes. Mihi quoque Porphyrio idem contigit, cum primū audiui Plotinum. Quapropter eum contra scribendo pro uocare tenui, cōnatus ostēdere, ea quæ intelliguntur extra intellectum existere. Ille uerō cum Amelio meā scripta legere præcepisset, illeq; tam perlegisset, subridens ait: Tu uim esset Ameli dubitationes istas dissoluere, in quas ille ob quādam nostræ sententiæ ignorantiam incidit. Postquam igitur Amelius librum non paruum aduersus obiectiones meas composuit: egoq; scriptis eius iterum contrā dixi: rursusq; mihi rescripsit Amelius, tertio iam gradū tandem Plotini mentem auspicatus, mutauit sententiā: ideoque palinodiam rescribens in conuentu omnium recitauit: atque in posterum Plotini libros fide dignissimos iudicauit, & præceptorem ipsum omni studio pro uocauit, ut sententiā suā articulatim distingueret, latiusq; describeret. Quin etiam hinc factum est, ut ille, Amelium quoque ad conscribendum ualde propensum

effecerit. Quid uero Longinus senserit de Plotino, per ea maxime, quae ego ad eum scribens signifi-
caueram, declarabit per ipsas epistolas, hoc ad me tenore perscriptae: Cum enim opera pretium iudica-
ret, me de Sicilia ad eum in Phoeniciam proficisci, librosque Plotini mecum afferre, sic ait:

Testimonia Longini de excellentia librorum Plotini.

TV quidem ista quando tibi placuerit ad nos mittere, imo uero ferro tecum. Equidem non facili-
obscure te desinam, ut iter ad nos omni profusus itineri anteponas. Et si non ob aliam causam
(quidem enim nouae apud nos sapientiae sperans uenias, nescio). saltem propter antiquam co-
suetudinem, acrisque salubritatem imbecillitati corporis, de qua quereis conferentem. Quid si forte
aliquid quidam purus allequi, apud me tamen ne noua quidem speres, ne dum antiqua, quae pluri-
mum perisse dicis. Iam uero transcriptorum tanta hic est penuria, ut per deos, eorum id tempus,
quae deerant Plotini in Italia, uix horum inueniri subscriptore, dum a ministerij seum confiteris
abduco; huic autem uni incumbere iubeo. Tot equidem libros illius iam habeo, ut uidear iam
omnes habere, postquam nunc abs te missos accepi, sed non perfectos me habere profiteor. Hi namque
que liberi non mediocriter sunt mendosi. Et si Amelium amicum nostrum putaueram errata passim
ex scriptorum emendauisse, illi tamen alia magis curae fuerunt, quam sedulitas emendandi. Quam-
obrem quae ratione his libris utar minime habeo: quamuis supra modum affectum, quae Plotinus
de anima atque de mente scribit, considerare. Sed hi potissimum libri sunt ex scriptorum uicio de-
prauati. Quocirca percipio libros abs te eosdem summa diligentia scriptos accipere, ut tantum
perlegam, inde meos emendans, mox uero restitutam. Sed rursus idem, quod dixi ab initio repe-
tam. Ne mitas quidem, sed ipse tecum afferens, huc accedas; neque hos tantum afferas, sed si quid
insuper reliquum est, quod Amelium aufugerit. Quae cum ille huc aduexit, summo studio exqui-
sita posside. Cur enim non summa cum diligentia uiri illius scripta, omni profusus honore, ac uene-
ratione digna perquiram? Hoc equidem tibi tum praesenti, tum procul absenti, tum habitanti
Tyrum semper significauit, me scilicet non multa admodum Plotini librorum argumenta capere
ipsam uero scribendi formam, intelligentiarumque frequentiam, & quaestionum dispositionem
admodum philosophicam me amare supra modum, atque uenerari. Atque equidem iudicio de-
bere ueritatis indagatores Plotini libros cum praestantissimorum duntaxat operibus comparan-
dos adducere.

Confirmatio superiorum.

IN superioribus enarrandis idcirco sui prolixior, ut demonstrarem, quid iudicauerit de Plotino
uir ille iudicio seculis nostris acerrimo: qui ferme sui temporis omnia scriptorum opera discussit
atque redarguit: quamuis & hic ab initio aliorum adductus inscribit Plotinum diu contem-
plari. Praeuit autem Plotini opera, quae acceperat ab Amelio fuisse transcriptorum uicio deprauata
propterea, quod consuetam uiri illius elocutionem nequaquam intelligebat. Si qua enim alia, cer-
te quae penes Amelium erant, emendatissima erant; quippe cum ex libris ipsa Plotini manu scri-
ptis ex scripta fuissent. Proinde opera pretium est referre, quae in opere ipso Longinus scripsit
de Plotino Amelioque, & ceteris sua tempestate philosophis, ut certius nobis constet, quam potissi-
mum de his sententiam tulerit uir elegantissimus, atque ad ingenia arguenda promptissimus. In-
scribitur sane liber de fine ad Plotinum Gentilianumque cognomento Amelium: Cuius quidem
proemium eiusmodi.

Testimonia Longini ad idem.

Cum multi temporibus philosophi nostris extiterint, o Marcelline, maior profecto eorum nu-
merus in primis extitit nostrae aetatis annis. Praesens namque tempus, quam paucos habeant,
dicere minime licet. Sed dum essemus adulescentuli, non pauci philosophiae studijs excelle-
bant: quos quidem omnes uidere nobis contigit, quoniam a teneris annis multas passim regiones
una cum parentibus peragrauimus. Vbi profecto data mihi occasio fuit, qua illos, quia adhuc in
uira supererant, conuenirem, cum apud multas gentes, & urbes in eundem cum illis locum sepe
concurrerem. Sed ex eorum numero alij quidem sententias suas literis commendauerunt, scribendo
posteris profuturi: alij uero satis sibi factum existimauerunt, si praesentes, familiaresque consilij sui par-
ticipes efficerent. In primo igitur genere fuerunt, Platonici quidem Euclides, & Democritus, &
Proclius, qui in Troade habitauit. Praeterea, & qui etiam nunc Romae uiuunt, Plotinus & Gen-
tilianus, Amelius Plotini familiaris. Stoicorum uero Themistocles, atque Phebius: & qui uique
ad extremum diem florebant, Annius atque Medius. Ex Peripateticis autem Heliodorus, Alexan-
drinus. Sed in secundo genere Platonici quidem Ammonius atque Origenes, quibus cum nos diu
uerfati sumus, uiris profecto in uerualto, non paruo sui saeculi philosophos intelligentia superanti-
bus: Item qui Athenis successores Theodotus, atque Eubulus. Iam uero si quid ab aliquo eorum
scriptum est, quemadmodum ab Origene liber aliquis de Demonibus, atque ab Eubulo expositio
quaedam in Philebum atque Gorgiam: atque de his, quae Aristoteles Reip. Platonis opponit. & quibus
haec rationibus confutentur, haec sane parui momenti sunt, si cum rationibus, quas illi uoce exactius
assignare solebant, conferre uolueris. Neque enim serio quodam studio scripsisse uidentur, neque scri-
bendi munus tanquam praecipuum apud se officium elegisse. Praeterea est Stoicorum numero Her-
minius, atque Lyfimaachus: Et qui Athenis egerunt Athenus, atque Mufonius. Sed inter Peripateticos
Ammonius

Ammonius, atque Prolemæus: disciplinarum ambo profecto maxime omnium suo tempore pleni,
praesertim Ammonius: nullus enim disciplinarum illius copiam propè accessisse uidetur. Nihil tamē
artificiosum admodum construxerunt, sed poemata quaedam demostratiuosque sermones. Quae quidē
scripta uolentibus autoribus, seruata apud posteros arbitror. Neque enim existimo illos exoptauisse, per
libros eiusmodi posteris innotescere, cum neglexerint scriptis exactioribus suam commendare sententiam.

Eorum igitur qui scriperunt, alij quidem nihil ulterius composuerunt, quae collectionem aut tran-
scriptionem quandam eorum, quae antiquiores iam composuerant: sicut Euclides, & Democritus,
& Proclius. Alij uero exigua ualde ex antiquorum historia memoriae commendant, secundum
eosdem locos, atque illi libros componere sunt aggressi, uelut Amnius, & Medius, atque Phebius. Hic
sanè ex ipsa orationis dispositione magis, quam ex solo metris conceptu gloriam sibi censuit compara-
dam: quibus Heliodorus quoque adnumerare licet: qui & ipse praeter illa, quae ab antiquioribus audie-
ta fuerant, nihil plus omnino ad distinctam orationis structuram contulisse uidetur. Plotinus autem
& Gentilianus Ameliiu propositionum copia referti sunt, studiosè pertractant, scribentem, ut ui-
deus serio elegerunt, proprio quodam more contemplationis uerentes. Et Plotinus quidem, ut uide-
tur, principia Pythagorica simul atque Platonica certius, quam priores exposuit. Et profecto Nume-
nij, Cronij, Moderati, Traflylli scripta, ubi Plotinus de eisdem scribit, nulla ex parte propè ad exa-
ctam diligentiam eius accedunt. Amelius autem uestigia quidem Plotini obseruare constituit, mul-
taque illius inuenta sectatur. Verum dum in rebus explicandis prolixior est, & interpretationis am-
bitu latiore uagatur, contrariam Plotini induit formam. Horum uero duntaxat libros considerati
one dignos existimamus. Cur enim ceteros quisquam sectari contendat, dimittens interea illos in-
uestigare a quibus hi accipientes haec suis literis mandauerunt: ipsi quoque nihil his adiunxerunt, ac nedum
praecipua rerum capita, sed nec argumentum quidem ullum, nihil igitur ulterius curauerunt, quam
quae plurimum fuerant congregare, uel multa discutendo eligere meliora. Iam uero per alia etiam
effecimus idem: quemadmodum ubi Gentiliano quidem de iustitia apud Platonem posita contra-
diximus, & ubi Plotini librum de ideis tractantem considerauimus: communem profecto nostri il-
lorumque amicum Tyrium dico Basilium, qui & ipse non pauca Plotinum imitatio tractauit, atque
Plotinum ipsum magis, quam uiam regulamque nostram probans, libri cuiusdam posita compositione co-
natus est opinionem de ideis Plotinicae ueritatem esse, quam nostram, hunc inquam rescriptione quadam
opposita, mediocriter arguisse uidemur: ut qui non rectè scilicet recantauerit. Nos profecto in his
piniones horum uirorum non paucas agitamus, sicut in epistola etiam ad Amelium in magnitudine
libri producta, respondente uero nonnulla, quae ille Roma ad nos miserat atque scripserat: quam
ipse epistolam de more Plotinicae philosophiae inscripsit. Nos autem communi duntaxat inscripti-
oneli libri contenti fuimus, librum ipsum ad Amelij epistolam inscribentes.

Longinus iterum de Plotini praesentia.

IN his ergo Longinus confessus est omnibus sui saeculi sapientibus Plotinum, Ameliumque propo-
sitionum quaestionumque copia praeposendos, rationeque contemplationis sibi propria potissimum
eos uti. Neque instituta Numenij uindicare sibi, eade colere: sed Pythagoreorum mysteria Plotinum
sectari constituisse. Sed opera Numenij, Cronij, Moderati, Traflylli operibus de rebus eisdem Ploti-
ni quantum ad absolutam pertinent rationem, inferiora esse censenda. Proinde cum dixisset Ame-
lium per Plotini quidem uestigia progredi, sed nimia quadam expositionis prolixitate in oppositum
Plotini deduci, mox mei memoria fecit, Plotini familiaritatem nuper ad eum, atque Communitatem aut
nostrorumque amicum Tyrium ille Basilium, nec ipse quidem pauca ad exemplar Plotini tractauit atque
composuit. In his sane uerbis reuera Longinus indicat percepisse, me diligentissimè deuisse Ame-
lianas ambages, a philosopho nimium alienas, atque in scribendo Plotini formam fuisse complexum.
Satis est ergo uir catus, iudicioque primus, haec nunc in testimonio nobis adductus scribens calta de
Plotino. Iam uero si tunc eadem quando me aduocauit accedere potuissent, profecto nunquam con-
tra rescripsisset illa, quae scribere prius est aggressus, quam doctrinam ipsam diligenter examinasset. Sed
quid nam mihi nunc expedit (ut Hesiodi more loquar) circa quercum, petramque loquar Nempe si
oportet sapientum testimonij uti, quis nam Deo sapientior esse potest? Deo inquam, qui iter de se
ipso dixit: Noui equidem arene numerum, marisque mensuram. Intelligo mutum, audio non loquentem.
Apollo sane cum interrogasset Amelium, quoniam Plotini animus emigrasset, qui & Socrate uirorum
omnium sapientissimum iudicauerat: quanta rursus, & qualia de Plotino cecinit, audi.

Testimonium Platonis de diuinitate Plotini.

Immortalem aggredior resonare carminis hymnum. Ob amicum suauem, mellitissimos cōtexēs
uocalis citharæ modos, aureo pectine: Sed & musas aduoco, ut communi uoce concinant omni-
sonis modis: & omnifarijs harmoniae uiribus. Qualem statuisse chororum ob Aeacidem feruntur
immortalium furioribus, & Homericis catibus. Sed etiam Musarum facer chorus, canamus in unum
conspirantes, uiriferi terminos cantos: In medio autem uestrum, ego Phæbus intonsus. Genie, uir
prius, at nunc genij confortio diuiniori accedens, solutus humanae iam necessitatis uinculo: & ex
membrorum procelloso turbine mente robustus ad exors alluutionis litus enatas festinans, procul
a nefariorum turba: ut insistas animi puri rectissimam uiam: Vbi dei respiciet fulgor: ubi fas puro
in loco procul a nefasto sceleris. Et olim quidē salienti ut amaram deuitares undam sanguisugae uitae,
L.L.I 3 tristiumque

ristiumque uergintum fluctibus in medijs: Surdoque tumultu frequenter a dijs apparuit tibi ex proximo signum: Frequenter tuæ mentis coniectus obliquis tramitibus ferri cupientes, suis immortalibus uiribus ad recti cursus gyros, æternamque uitam sustulerunt: Crebros scilicet luminū radios tuis oculis inter obscurissimas tenebras ostendentes. Nec oculos plene tuos fallax occupabat sopor, sed a palpebris excussa graui macula caliginis, dum fluctibus ferebaris, multa oculis & uenusta contemplatæ es, quæ nemo facile uidit eorum hominum, qui sapientiæ fuerunt indagatores. At nunc ubi solutus in uolucro es, & animæ genialis signū deseruisti, ad conciliū geniale cōtendis, quod amœnis interspirat auris: ubi amicitia est: ubi cupido uisu mollis, puræ plenus lætitiæ, & semper uiuis ambrōsijs irrigatus à Deo: unde sunt amorum retinacula, & dulcis spiritus, & tranquillus æther auri generis magni louis: Vbi agitant Minos & Rhadamanthus fratres: ubi iustus Aëacus: ubi Plato, sacra uis: ubi pulcher Pythagoras, & quicumque chorū statuerunt amoris immortalis, quicumque genus commune cum beatissimis genijs sortiti sunt: ubi animus inter mensa, lætitiæ semper hilare scit. Ah beate, quā multis exhandatis laboribus ad castos genios abisti, ad uitam stabilissimam prouectus Sisyphus carmen, & orbem chori uolubilem Plotini Musæ gaudentes. At aurea mea cithara hæc habuit, quæ diceret, æuum bene agentem.

Summa superioris oraculi.

IN hoc oraculo continetur, Plotinum fuisse bonum, & mitem, & mansuetum in primis, atque suauem, qualem & nos extitisse uera experientia comprobauimus. Rursus uigilem extitisse, puroque semper animo ad diuinum ipsum sursum erecto, quod quidem animo toto ardēter amauit item cunctis uiribus studio se ex amara cruentæ huius uitæ unda prorius emergere. Hæc igitur ratione, hoc beato lumine, cum sæpe seipsum attolleret tota mente ad primū Deū mente superiorē: perque gradus omnes in Symposio à Platone dispositos ascenderet ad diuina, ipsi protinus coruscant Deo usque, nec formā, nec ideam aliquā habens, sed super intellectu uniuersumque intelligibile in se ipso consistens. Cui & ego Porphyrius semel appropinquauī, fuisque coniunctus, cum annum ætatis octauum & sexagesimum iam implerem. Apparuit ergo Plotino finis ille quam proximam. Finis namque Plotino signumque erat quo aciem mentis intenderet propinquare, coniungereque ipsi Deo omnibus ubique præsentem. Quater autem dum cum ipso uersaretur, hunc finem esse affectus: non potentia duntaxat, inquam, sed actū quodam ineffabili consecutus. Præterea subdit oraculum: Deos sæpe Plotinum circumuagantem apprehendentes in rectum tramitem direxisse: dum uberrimos luminis diuini radios, oculorum eius luminibus benignè porrigerent, ut uerè dictum sit Plotinum cōtemplatione intuentem diuinitus rutilante libros suos composuisse. Iam uerò ex intruicū intrinsecus & extrinsecus uigilante inspexisse dicitur ab oraculo multa suis oculis atque pulcherrima: quæ quidem non facile ullus philosophiæ professor inspexerit. Cōtemplatio namque hominum humana, quidem rursus cōtemplatione præstantior esse potest: sed ad diuinam comparata notitiam, gratiosa quidem esse potest, non tamen ualet penetrare profundum, quo superi penetrant. Hactenus ostendit oraculum, qualia Plotinus dum esset corpore circumseptus peregerit, & quæ fuerit consecutus. Post hæc uaticinatur Plotinum solutum corpore ad cœtum peruenisse beatum, ubi regnat charitas, suaue desiderium, lætitiæque, & amor Deo coniunctus. Præterea constitutos esse iudices animorum Minoem, Rhadamanthum, Eam cum Dei filios: ad quos ire Plotinum non quidem ut iudicaretur, sed ut cōuerteretur, quibus cum alijs quoque dijs optimi conuersantur. Vbi etiam Plato & Pythagoras cæterisque uitam agunt, quicumque firmiter immortalis amoris chorū constituerunt: ibidem Dæmones sanctissimos suam habere progeniem. Item uitam illuc agere festiuam uiriditatem, gaudioque plenissimam, talemque perseverare factum diuina largitate beatum.

Dispositio librorum Plotini per materias digestas ordine.

HActenus hystorico more de uita Plotini sit dictū. Quoniam uerò Plotinus nobis commisit, ut ordinem, emendationemque librorum suorum curarem: ego autem & illi uiuenti promissi, & cæteris pollicitus sum efficere: in primis quidem operæ pretium fore censui, ne libros permitterem ita tacere permixtū sicut deinceps sunt temporis successione cōpositi, sed quemadmodum Apollodorus Atheniensis Epicharmi comedias in uolumina decem collegit: & Andronicus Peripateticus Aristotelis & Theophrasti libros distribuit in tractatus, suppositiones in unum proprias colligens. Sic & ego quatuor quinquaginta Plotini libros in sex Enneadas sum partitus, occasione perfecti numeri senarij, scilicet & nouenarij gaudens. Vnicuique uerò Enneadi, id est, nouenario propria tribuens, ita simul cognata congepsi, priora semper in ordine numeri, proposita quæ sunt leuiora constituens.

Prima igitur Enneas materias præcipue morales continet.

Quid anima: quid homo	Vtrum beatitudo in tēporis productione consistat
De uirtutibus	De pulchro
De dialectica	De primo bono cæterisque bonis
De beatitudine	Vnde mala
	De rationali exitu ex hac uita

Prima igitur ut dixi Enneas hæc continet, morales positiones potius comprehendens.

Secunda

Secunda uerò naturalia colligit, quæ mundi sunt, quæ uero ad mundum attinent in se complectens: hæc uerò sunt.

De mundo	De eo, quod in potentia est, & quod in actu
De circulari motu	De qualitate & specie
Vtrum stellæ aliquid agant	De mixtione per omnia:
De duabus materijs	Cur quæ uidentur procul exigua uideantur
	Contra putantes mundi opificem esse malum: mundumque malum.

Tertia quoque Enneas, quæ mundi sunt continens, comprehendit ea, quæ circa mundum consistantur.

De fato	Quod incorporea minime patiuntur:
De prouidentia primum	De æternitate ac tempore
De prouidentia secundum	De natura cōtemplationis & uno
De eo, qui nos sortitus est dæmone	De diuersis considerationibus
De amore	

Has utique tres Enneadas in uno corpore nobis placuit collocare. Iam uerò in tertia Enneade connumerauimus materiam de dæmone nos sortito: quoniam de eo communiter pertractatur. Atque est eiusmodi præpositio, siue quæstio illi cōsiderationi conueniens, quæ hominum genturas inquirat. Similiter & de amore locus hic quoque pater. Tractatum uerò de æternitate ac tempore propter illa, quæ de tempore disputantur, hic citò posuimus. Præterea disputationem de natura & cōtemplatione, & uno, propter ipsam de natura inscriptionem hic placuit numerare. Quarta post hæc Enneas post libros de mundo, libros de anima comprehendit.

Hi uerò sunt.	De dubijs animæ tertius, uel de uisu
De essentia animæ primus	De sensu atque memoria
De animæ essentia secundus	De immortalitate animæ
De dubijs animæ primus	De animæ descensu corpora
De dubijs animæ secundus	Vtrum omnes animæ una sint.

Quarta igitur Enneas omnes de anima suas materias habuit. Quinta uerò habet quidem de intellectu. Habet etiam unusquisque liber non nihil de eo, quod est intellectu superius: ac etiam de intellectu, qui animæ inest, atque de ideis: hæc igitur habet.

De tribus substantijs principalibus, siue principij rationem habentibus.

De generatione & ordine eorum, quæ sunt post primum	Quod intelligibilia sint extra intellectum: atque de bono
De substantijs cognoscentibus atque superiore.	Quomodo quod est superius ente non intelligat quidue primò sit intelligens: quidue secundò
Quomodo à primo fiet, quod est post primū	Vtrum singularium etiam sint ideæ.
Atque de uno.	De intelligibili pulchritudine
	De intellectu, ideisque & ente

Quarta igitur Enneadem atque quintam in corpus unum redegitur: Sextam uerò Enneadem in unum aliud corpus cogere placuit, ut scripta Plotini omnia in tria corpora redigantur: quorum primum quidem tres continet Enneadas: secundum uerò duas tertium denique unam. Libri uerò tertij corporis, sed Enneados sextæ ita sequuntur.

De generibus entis primus	Quod unum idemque simul, ubique sit totum secundus.
De generibus entis secundus	De numeris
De generibus entis tertius	Quomodo idearū extitit multitudo, atque de bono
Quod unum idemque simul ubique sit totum primus.	De libertate, uoluntateque unius
	De bono, uel uno

Libros igitur quatuor & quinquaginta in sex nouenarios ita disposuimus: inseruimus autem in libros quosdam absque certo ordine commentaria: quoniam amici, qui nos urgebant ad commentandum, ea potissimum exigebant à nobis exponi, quæ maxime declaratione apud illos egebant: quin etiam capitula omnium secundum editionis librorum tempora fecimus, præterquam de Pulchro. Nam deerat hic nobis notitia temporis. Verim in hoc non capitula solum, secundum uniuscuiusque libri modum exposita sunt, uerum etiam argumenta, quæ sunt capitulorum more connumerata. Nunc uerò libros singulos percurrentes, puncta etiam signaque adhibere conabimur, & si quid usquam in dictionibus erratum fuerit, emendare conabimur, ac si quid aliud nos moueat, opus ipsum significare potest.

EXHORTATIO MARSILII FICINI FLORENTINI

ad auditores in lectionem Plotini & similiter ad legentes.

PRINCIPIO uos omnes admono, qui diuinum audituri Plotinum huc acceditis, ut Platoni...

no generi diuina fundit oracula, utrobique sagacissimo quodam interprete digna: qui ibi quidem in euoluendis signis...

Sed iam celestibus hinc auspicij, & nos ad transferendum primum Plotini librum, & argumentum breuiter exponendum...

MARSILII FICINI FLORENTINI IN PRIMVM LIBRVM Plotini Platonici, Argumentum seu Comment.

Anima rationalis media est inter formas diuinas atque naturales, neque inest corpori, sed adest, & uitam ex se propagat, quae inest corpori, ex qua & corpore fit animal unum compositum. Capitulum primum.

REPORTUNE primis hic omnium nobis occurrit liber, in quo nos ipsos, uelut in speculo contempleremur, ne tanquam nimium curiosi aliena prius, quam nostra quaeramus...

ne patiendo cum ea imperfecte agatur: eam: ne imperfecte agendo usque ad uitae uigorem hanc ipsam formare non possit, ad sit autem materiae, id est, naturali prouidentiae faueat, & ioueat...

Diuisio libri in partes tredecim.

DIUIDIMUS autem librum totum in capita, uel capitula tredecim: sed usque ad septimum inquiruntur...

Idem est anima rationalis, atque ipsa natura rationalis animae, quae si separata est secundum esse a corpore, producit tamen uitam coniunctam corpori in uno animalis esse: Ideo Plotini opinio inter Alexandri & Auerrois opinionem media est. Cap. II.

IN secundo libri capite sic exorditur: Si anima sit forma simplex in se consistens, eam neque passionem ullas, neque ea, quae passiones, uel antecedunt, uel sequuntur, suscipere...

est hic homo, aliud ipsa humana natura: ipsi namque naturæ neque quicquam deest perfectioni humanae: neque superuacuum aliquid accidit. sed in hoc homine, & sunt quædam homini minime necessaria, (ut Platonice loquar) quia in sunt quædam ab homine nimium aliena, idcirco hic homo ab ipsa idealis rationis integritate degenerat. Formæ autem à materia separata, quæ & simplices sunt, & in se ipsis existunt, nihil idealis rationis amittunt, nihil subeunt alienum, talè esse rationalis animæ substantiam arbitrat. Quod in libro de Animæ immortalitate demonstrat. Et in libro de Beatitudine significat, dicens: Animam non esse compositam partem, testatur ipsa eius à corpore separatio. Tu uero separationem intellige duplicem. Vnam per morales philosophiam, qua se à perturbationibus corpori feruentibus segregat: Alteram per contemplatiuum, qua se à sensibus & imaginatioue se iungit. Perfectio anima quia non sit pars compositi, idè in se ipsam primasque causas conueni potest, & composita quæ liber usque ad partes simplices, & illas interim ad simplices formas in se ipsis iam existentes, ritè resoluit. Hanc Plotini sententiam inter Alexander & Aueroem esse mediam est compertum. Alexander enim intellectualem naturam esse posse uitam corporis propriam conuertitur: Auerois autem neque uitam corporis esse concedit: neque ullam corpori uitam infundere: Plotinus demum intellectualem naturam esse, quidem uitam corporis familiarem negat, concedit tamen, familiarem quandam sua presentia uitam in corpora propagare, ex qua & corpore non homo, sed animal conficitur humanum. Tu uero quid homo, quid animal, non in hoc tantum libro, sed in libro etiam quo modo idearum existit multitudo inuestigare memeto. Vbi dicit: sensus uel speciem, uel corpus impassibile percipit, utraq; opinionem de sensu complectitur: Nam alij sensum accipere uolunt in corporeas dumtaxat imagines: alij res quasdam corporeas quidem, tales tamen, ut ubi suscipiuntur à sensu, modo sit rectè iudicaturus, neque ipsæ interim patiantur, id est, ex eo quod sunt transmutantur à sensu, neque sensus ab illis similiter patiatur

Anima rationalis est si in se ipsa consistit, quodammodo tamen uergit ad corpus, quod intellectualem substantiam minime conuenit. Cap. III.

Quoniam uero animam significauerat in se ipsa consistere, nequis puter propterea nihil à mente differre, adiungit, animam, & si existit in se, sicut & mens, tamen fouere corpus, & fouendo formare, atque uita replere: quod sanè mens ipsa non efficit. Deinde animam ait, uiuificato iam corpore uti, uelut instrumento quodam naturali, scilicet, & coniuncto. Post hæc inuestigat, nunquid dum corpore utitur ut in instrumento, idem sensus passionum suscipiat, paulatimque eò declinat, ut non suscipiat: quia uidelicet utatur corpore, non tanquam innitens corpori, sed tanquam regens: Tum uero significat animam & naturam esse à corpore separabilem, & per philosophiam id re ipsa potissimum comprobari: demum quaerit, si quo modo coniuncta sit corpori, quomodo coniungatur. Nunquid tanquam quædam corporis temperatio: an quia ipsamet per corpus totum se propagat, aut quia sit forma in corpore iacens: aut species illi præiudens: aut partim quidem separata, quatenus uentus uicem gerit, ut rationalis anima: partim coniuncta, quatenus est in instrumentum uiuunt utenti subiectum, id est, uita ratione carens, animalque ex ipsa simul, & corpore constitutum. Debet uero philosophus & instrumentum hoc ad utentem conuertere rationem, ut ei libentissimè pareat & rationem ipsam ab hoc usu reuocare, quoad fieri potest, ad contemplandum.

Animam non commisceri corpori, ratio duplex ostendit. Cap. IIII.

In quarto libri capite hos modos exequitur, dicens: Si anima sis mixtura quædam, uel forma in corpore iacens, sicut non ipsa erit proprie, sed compositum ipsum erit: ita neque sentiet, uel ager, uel patietur, sed compositum ipsa uero, ut ita loquar compatiatur. Sin autem sit essentia suum in se esse possidens, non mixta, non iacens, sed & sua tantum largitate explicans se per corpus, & presentia sola uiuificans nullas unquam corporis passiones admittet: firmè, sicut neque lumen aeris passiones. Iam uero non esse commixtam corpori, & ideo neque iacentem, duplici ratione demonstrat. Prima: Si anima, quæ est ipsum corpus uiuificandi principium, corpori misceretur, profus inficeretur tanquam deteriori permixta, caderetque à uita eo ipso tempore, quo uiuificatura foret: quamobrem non perfectè uiuificaret atque formaret. Vita sanè corpori iam uiuente, permixta, non tam uita, quam uiuificatio quædam est in eo per modum passionis accepta, per modum uero actionis ad uitam ipsam pertinet separabilem: Sicut forma quælibet in materia formatio quædam est, passioque materiam ex efficaci quadam forma separata actione dependens: & lumen in aere potius illuminatio quædam est, quam lumen igitur perfectè uiuificare, formareque corpus, neque est officium imperfectæ huius uitæ iacentis in corpore: neque puri in super intellectus. Est igitur animæ intellectus alij, rationalisque officium. Secunda ratio, non commiscetur in unum, nisi quæ & in communi materia inter se conueniunt, & genere congruunt: Anima uero præfertim intellectuales, magis à corpore distat, quam albedine linea, at hæc duo minime commiscerentur: Ergo neque anima corpori permisceretur.

Nisi cognoscatur, quomodo anima coniungitur corpori, non cognoscetur quæ actiones, uel passiones sint animæ proprie, & quæ compositæ. Caput V.

Quoniam opinionem Aristotelicam tetigit dicentem, passiones & affectus non tam esse animæ quam animalis, cursum ostendit esse difficile dictu, quomodo hæc coniuncti, uel communis id est totius

est totius sint animalis. Siue enim dixeris per sensum hæc à corpore in animam, atque in totum progredi, nondum paruit quid cuius sit sensus: siue ab anima per opinionem, uel iudicium quoddam in corpus retinere descendere nondum constitit, quodnam cuiusue opinio sit. Item appetitus boni communis, scientiæque, & gloriæ: sempiternæ animæ: solius esse potest. Rursus opinio mali non cessans dolorem agit, scilicet in corpore tali atque uiuente. Sic neque opinio, uel contemptus, iram uel alicuius boni concupiscentiam in tali corpore necessariò prouocat. Proinde si dicatur perturbationes esse ipsius concupiscentiam, & irascendi potentiam, hæc uero uim in composito esse fundatam, atque ita perturbationes esse compositi: hoc insuper Plotinus similiter agit.

Denique si afferant Peripateticis affectus eiusmodi, tum ad uim concupiscentiam & irascendi, tum ad coniungendum, sed aliter atque aliter pertinere: hoc similiter adducit in dubium, significans ambiguitatem eiusmodi ex eo potissimum nobis accidere, quia nondum quomodo anima corpori coniungatur, & quomodo animal compositum fiat, compertum factis habemus.

Si dicatur animam rationalem esse compositam partem, dubia non soluetur. Cap. VI.

In sexto capitulo solutionem ad præcedentia dubia peripateticæ adducit in medium. Ait enim, Cum in animali ipsum esse sit non partis, sed totius, merito ad totum actiones passionisque proprie pertinere: ita uidelicet, ut anima quidem, & animalis potentia id sit, quo animal agit, animal autè sit præcipue, quod agit & patitur. Plotinus id fortè manifestum in actionibus, passionibusque in externam materiam transeuntibus esse concedit: at uero circa sensum, qui intrinsecus est, & circa uitam quæ est intima, dubitandum ait, cur non anima sentiat atque uiuat. Tota uero eiusmodi cõtra uerfiam, ut dicebam, edendit, ut intelligamus ambigua declarari non posse, nisi constet prius, quomodo anima se habet ad corpus, corpusque ad animam: qui due perseueret simplex, quid autè & quomodo componatur. Hæc tamen ut in principio dixi, quaeritur tantum, nihil autem interea definitur.

Anima rationalis in se consistit, actionesque rationales proprias habet, & sensum quandam passionis expertem: producit autem in corpore uitam irrationalem, cuius sensus circa corporis passiones uersatur. Cap. VII.

In septimo capite paulatim incipit definire, sententiamque propriam afferre: quam esse præcipue ueram ex eo patere uult, quod non aliter quam hæc posita dubitationes de anima solui possint. Et profectò, nisi quis ita distinguar, difficillimè assignare poterit rationes, partim diuinitatis nostræ partim eorum, quæ à diuinitate in nobis aliena uidentur. Neque Platonis tantum & Pythagoræ hæc sententia est ut ex Timæo patet, atque Aegyptiorum, quod docet Iamblichus, uerum etiam Aristotelem ita sensisse Themistius asserit. Hæc autem sententia est: Duas in nobis esse uitas, quarum secunda sit à prima, eiusque imago: sed prima in se subsistens, secunda inhærens corpori: Prima sit totum in se quiddam, secunda sit pars compositi, scilicet animalis huius, quod primæ subest uitæ. Esse quandam inherenter corpori uitam nemo dubitat, præesse uero alteram huic in se subsistentem ratio probat, uitam asserens in alio iacentem, uelut imperfectam à perfectâ uita pendere. Sic & intellectum in anima situm ab intellectu in se ipso uiuente, ac bonum in intellectu ab ipso bono in se consistente manare. Proinde intellectualem bonum ab ipso simpliciter bono non tantum fieri, sed etiam conseruari, neque inde scerni. Similiter intelligentiam infulam animæ ab intellectu puro, & fieri, & seruari, neque inde distingui: Eadem ratione uitam, siue animam corpori mancipiam produci, seruarique à uita, id est, anima semper in se manente, eique contiguam permanere: ac uelut solis radium inde quidem suo soli continuari, hinc uero contingere subiectum atque formare. Quamobrem uita prima quædam est animalis: secunda uero, forma corporis naturalis instrumentis præditi ad animalis uisum accommodatis: quod & Aristoteles ait. & postquam animam appellauit formam siue actum, subiunxit, aliter esse actum intellectualem animam, aliter uero aliam. Sed redeamus ad nostra: hæc Plotinus disunctione proposita, sensum quidem cum passione tribuit animali: sensum uero animæ accommodat passionis expertem, rursus eidem animæ rationis dicitur rationes assignat, siue declinent ad sensum, siue surgant ad intellectum: reliqua uero huius capituli per se diligenter consideranti patebunt.

Anima rationalis copulatur per intellectum suum menti diuinæ, per illam Deo: sic & irrationalis uita animæ rationali subiectitur. Intellectus autem & proprius est, & communis. Cap. VIII.

Orationum uero caput inquit, quomodo anima ad omnia tum superiora, tum inferiora se habeat: sed primo quo pacto ad intellectum diuinum animarum rationaliū patriem, qui sic firmè præsidet animæ, sicut hæc animali. Scito autem ipsum unum, siue ipsum bonum, quod & summus est Deus, nullum habere respectum: intellectum uero boni filium apud Plotinum duos saltem respectus habere: primum prout est ab uno, atque ipsum esse unum: secundum prout existit in se: itaque in multitudinem idearum deriuatur: quas tamen omnes actu unico simul habet & conspiciat. Animam deinde tres iam habere respectus. Ab intellectu enim cognoscendi uim habet, sed ipsa uis ut proximè ex intellectu pendet, ipsa quoque est intellectus, semperque patri continua, sub illius forma actus, semper cuncta simul intelligit: ut autem pro natura animæ capitur, iam tempore quodam, & potentia in actum successione discurrit: ratioque & cogitatio nuncupatur, sicque rerum species uidetur inter se

inter se distinctas habere: deniq; ut uergit ad animal, ex uniuersalium ratione ad particularium. imaginationem iam descendit. Sed hæc animalis uita quatuor respectus subire uidetur. Prout enim ab anima uelut imago à substantia pendet, imaginatio nem habet: prout in se aliquid est, in se uelut multitudinem deriuatur. Quantum regit corpus, uitalem uim exerceat, quantum adhæret corpori, pars animalisq; euadit, passionibus obnoxia redditur. Vita igitur hæc est forma corporis: anima uero potius animalis est forma: intellectus forma animæ: Deus quodammodo ipsius intellectus est forma, superq; deinceps gradus inferior sub actu superioris gradus, quasi formæ confisistit & agit. Proinde intellectus ipse diuinus tum communis dicitur, quatum ipse indiuiduus; totusq; est ubi que, tum proprius, quantum à singulis animabus, singulis quoq; proprijsq; modis accipitur. Vnde & diuersi a pedibus animas modi rationandi sequuntur: modi quoque imaginandi diuersi. Intellectum uero, qui iam est forma quedam in anima non solum præsidens, sed & infra, nemo dixerit esse communem. Oculi sanè multi multas referunt animas: multi præterea uisuales radij oculis naturaliter insiti uarios intellectus animabus naturaliter insitos representant. Vnè uero commune solis lumè ubiq; præfens intellectū præfert diuinū animarū intellectūq; patrem. Lux tandem una Solis in ipso Sole consistens, ipsum bonum mentis patrem nobis ostendit. Intellectus igitur animabus ingeniū & si non unus sunt intellectus, sunt tamen unum scilicet, unum secundū esse in intellectu uale, redditum actū intelligens ab uno mentis illius lumine: in quo uelut in communi forma, obiectoq; sunt unum, quamuis etiam sint pro animarum multitudine multi: Sicut etiam & uisuales radij seu uisus pro numero oculorum numerati sunt, neq; sunt unus, sunt tamē unum in uno lumine inuicē concurrentes: maximè uero uiderentur unum, si in se ipsis extarent, sic ab oculis expediti, sicut intellectuales animæ restant à corporibus absolutæ. Hanc Platonis & Plotini sententiam Themistius Aristoteli & Theophrasto accommodare uidetur, & Auicenna, Algazelisq; sequuntur. Alexander autem in hoc cõuenit cum Plotino, quòd præter unum intellectum multos quoq; nobis attribuit: discrepat uero quòd hos multos asserit esse mortales. At Auerois cum Plotino consentit, intellectū omnem asserens immortalem: dissentit uero, dum unicuique nobis assignat. Tu uero accipit ab Alexandro quidem numerum intellectus humani, ab Aueroe uero immortale omnium intelligentiæ munus, integramq; habebis Plotini nostri sententiã. Proinde scito, de natura intellectus maximè omnium credendum esse Plotino, quem semper intellectu uixisse, uita eius & gesta scriptaq; testantur. Id uero nunc admonuisse uolo, ne te Alexander Aueroisq; perurbet. Concludit tãdem nos, id est, hominem esse propriè animam discursu utentem rationali, siue uniuersalia discurrat, siue per singula: quæ uero superiora, uel inferiora sunt ratione, esse nostra. Illa quidem, quia nos semper inde pendimus: hæc autem quia ex nobis ipsa dependent. Subdit Platonis more, natura quidem intellectualem, tum præsentem nobis, tum insidentē indiuiduã esse: uita uero ad corpus usq; diffusam dici diuiduã. Quia quãuis una totoq; sit in quolibet mēbro, tamē afficitur ad diuersa, uarijsq; modo uiuificat uaria: atq; in multis siue membris, uehiculis siue simul, siue corporib; successiue uiuificãdis anima rationalis nõ cõficit ex se & corpore unum, sed ex corpore, & uita quadam illi tributa, quasi quadam animæ ipsius imagine. Deniq; docet aliam animæ uim deinceps ab alia dependere

Peccandi causa est in anima irrationali nostroq; animali: in anima uero consensio. Item rationalis circuius medijs est inter quietem motumq; rectum. Rursus quomodo intelligentia & ratio se habeant inuicem, atq; ad imaginationem. Item allegoria de Adamo & Eua. Cap. IX.

Superiores uero distinctiones nos in nono capitulo docent, principium quidem peccatorum esse in animali, medium uero in ipsa imaginatione superioris animæ: quoniam uidelicet animalis incitamentis obsequitur, antequam ratio utrum prosequendum sit, aut fugiendum perspicue iudicauerit. Hinc homo interior de homine exteriori conqueritur: Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis in eæ, & captiuum me ducentem. Sed & ipsa ratio cum etiam circa res agendas uersetur, debuisse tam diu imaginationem suam sic instituire, ut minus temerè properaret, animalq; domaret: ipsaq; se ipsam ad intellectum direxisset prius, ac formauisset. Qui sanè intellectus circa singula quæ aguntur, se minime uersat: ideoq; omnino est procul à culpa. Sed nos id est, per rationalem uim, actionemq; definiti, aliquid ad peruenimus ad intelligibiles ideas lesq; rationes, speciesq; rerum, quæ prius in mente diuina sunt deinde sunt & in nostra, plurimum uero ad eas minime surgimus. Tunc autem in ratione nostra tantum potentia sunt: sed in utraque mente sunt semper in actu. Dixit rationis discursiones nobis, id est, animæ esse maximè proprias: quoniam cum media sit inter diuina, que semper manet, atq; naturalia, que lapsu quodam motuq; recto à se ipsis, quasi digreditur, merito motū discursionemq; circularem habet inter motū rectū statumq; propriè medium. Intelligentia etiam animæ propria dicitur, nõ tam quòd ex natura sua sit, quã quòd intelligit abq; corporis instrumento. Sic anima etiam sine illo ratione discurret. Sed hoc saltem interest quòd discursio argumentatioq;, & si non fit per corporis instrumentum. Imagines tamen sensibilibus aliquas ferè semper ante oculos habet. Motus enim naturaliter ad ralis labitur. Intelligentia uero neque corporis utitur instrumentis, neq; tales spectat imagines. Ratio quinetiã quando ad intellectum penitus se conuertit, uniuersalia sine particularium, imaginibus inuenit.

Sed de

Sed de his Theologia nostra laus disputamus. Dum uero hic uerbis Aristotelis utitur, significat, Aristotelem in his à Platone minime disiderere. Addit rationis discursum, intellectum imaginationemq; uarijs, neque corporis passionibus attingere, sed quasdam imagines passionum suo quodam sensu, id est, prima imaginatione uersari. Item rationem, siue cogitationem esse quendam intelligibilem actum. Est enim cogitatio uera, intelligentiã quædam latius explicata: & modò intellectum attingens, uniuersales species inuenit: modò ad imaginationem uergens, perq; ipsam ad animal uniuersales, specijs ad particulares usque deriuat: modò has cū illis cõparans, quo consentiant, quod uel dissentiant, discernit & iudicat. Ac si exordiat ab intellectu, atq; inde discedat, tunc ab uniuersalibus descendit ad singula componendo. Sin autem ab imaginatione sumat occasionem, aliusq; resurgat, à singulis ascendit ad uniuersalia resoluendo. Hunc deniq; ordinē obseruabis in anima, ut eam habere memineris, species in mente & uniuersales, & stables. At in ratione species quidem uniuersales, sed quodammodo mobiles: in imaginatione uero particulares iam atq; mutabiles. Constat autem passionibus, perturbationibusq;, & causis peccatorum propriè in animali consistere: in anima uero horum anima uersio nem, & quandam sæpe consensionem. Tu autem in Plotini uerbis allegoriam animaduerte Mosaicam: personas uidelicet duas, id est, hominem ipsum, quasi Adam: & uinum animal inde tractum atque degeneras, quasi Eua. Adde & tractum ex anima dormientem. Hæc enim tunc animal ex se propagat, quando ex pristina penes Deum uigilia ad naturalia labens, diuinorumq; obliuã iam dormit & somniat. Itaque tunc etiam corpoream generat, quasi Eua. Considera & hanc primo peccantem, illum deinde consentientem: sed intellectum illi, quasi angelum præsentem & mox inceptantem, angelo Deum. Ac deniq; duo in carne considera, id est, duas quasi in eodem corpore animas. Sed ita Moysen Plotinus Origenesq; & Ammonius intellexerint, pergamus ad reliqua.

Quomodo animal in nobis ad animam se habeat & utrum uita ulla pereat. Cap. X.

Caput libri decimum docet, quæ animalis nostri propria sunt, ad nos quodammodo etiam pertinere. Item in anima rationali esse uirtutes ratione quasitas: in animali uirtutes consuetudine comparatas, rursus uitam ad uita rationali tributam corpori, dissoluto corpore non exringuit, sed animam suam ferme ita sequi, sicut lumè suam uidetur sequi calendam. Idem senserat & Numenius.

Quomodo anima se ad intellectum habeat per quem, scilicet semper intelligit, quamuis ratio id non semper animaduertat. Item de pueris atq; brutis. Cap. XI.

Postquam in superioribus disseruit, quomodo nos ad animal, quod infra nos est, habeamus: insit in undecimo capite, quomodo ad intellectum nobis, id est, ratione superiorem. At ergo, intellectum quidem nostrū agere semper in se circa diuinum, & in refectione perpetua intelligibilia semper omnia contrucri: quod quidem Aegyptiorum inuentum fuisse Iamblichus asserit. Quamobrem in pueris etiam idem agere. Arbitror uero Plotinum illud sic accepisse: paruulorum angelj semper uident celestis patris faciem. Nam & Ammonius atque Origenes more Plotino sacras literas interpretari solebant. Inquit autem: in pueris animalis uires, ob necessariam corporis augendi fabricam intensissimè operari: atq; circa eadem uires, idemq; ministerium superioris etiã animæ imaginationem plurimum occupari: minimas autem rationis scintillas in hæc emicare. ut pote quæ ad opposita conuertantur. Subdit, rationis actum ab his uacantem circa intellectum interim operari: quippe cum uis adeo efficax omnino uacare non possit. Verum tamen nec actum intellectus circa intelligibilia, neque rationis actum circa intellectum tunc à nobis agnosci: quoniam imaginatio superioris animæ propria, cuius ministerio fit in nobis animaduersio, cum sit controuersia penitus ad oppositum, non suscipit intelligentiarum ulla imagines, quas ad rationis oculos speculi more reflectat, quibus ita reflexis ratio solet, ideoq; & nos solemus actiones intelligentiæ, atque rationis animaduertere. Appellat autem imaginatio nem hanc in nobis medium: Est enim inter rationalia nostra, & irrationalia medium, & quasi medium utrinque imagines accipit. Quandoque etiam rationem nuncupat medium: est enim animæ medium. Imaginatio uero est medium aggregati, quando scilicet, aliquid ex homine, animalq; singitum congregatum. Per hæc autem duo media fieri animaduersio solet. Imaginatio enim, quasi reflectit imagines: ratio uero reflectio nem sagaciter apprehendit. Proinde post questionem de pueris merito de brutis inquiri: quasi de rebus quantum apparet propè similibus. Vult sanè ubicunque est uita sic unita corpori, ut ex ea & corpore unum commune animalis esse resulteret: desse insuper oportere uitam in se ipsa manentem, cuius uirtute altera uita, quasi uiuificatio quædam suppedietur, continetq; seruetur: sicut morio à motore, lumè ueroq; semper à luce subgeritur, qm̄ in uno quoq; genere imperfectū continuè à perfectio dependit. In brutis igitur minus sagacibus uita ab ipsa spheræ anima, sicut & platis opinatur in fundibilibus uero perfectioribus & nonihibi præferentib; rationis, non ab anima tantū spheræ quãuis rationali, sed & ab alia quadã etiã rationali, magisq; ppinqua uita suppeditari. Que quidē anima ab intelligibili mudo longius iã cogitatione affectuq; quasi discesserit, atq; ita deliquit, multuq; rationis amiserit, accommodata iã dicitur ad uitã animalis, minus rationali subministranda, sed ipsa intermedium esse præfens, neq; tamē adesse præfens quidē quãtū prestat uitã adesse uero nequaquam: quia

quia non exequitur ibi consuetum rationis officium, quamuis in supernis in intelligentiam exequatur: atque ipsa animæ rationalis substantia in se consistit, neque sit pars compositi. Quod ultimum & Proculo placuit, & ante Porphyrio neganti rationalem hominis animam fieri propria bruti animam, concedenti tamen sagacitiam animalium, animas non nihil rationis habere, semperque vivere. Idem quoque tenuit & Origenes, nempe cum audiret, Demones tum hominibus frequenter insinuari, tum in porcos aliquando mitti, ausus est & animas hominum in animalia mittere: forte purgandas. Sed hæc ipsi uiderint. Animaduertendum uero, Plotinum hic suum hæc in re iudicium temperare, cum dicit: Si sunt animæ nostræ in brutis. Item ubi dicit, ut fertur scilicet ab Aegyptiis, Rursus dum addit, que peccauerunt quasi dicat, purgatorij loco. Denique cum negat, eam fieri propriam bruti formam, partemque compositi, sed opinionem hanc, in sequentibus emendabitur. Et omnino quomodo Platonica dicta purganda sunt in libris Theologiæ nostræ, præsertim ultimi declarauimus.

In animæ rationali neque proprie peccatum, neque poenâ; sed in uita irrationali, quæ est imago animæ, quæ anima hinc abeunte quamuis non sit ulterius imago, est tamen quidam uitalis actus animæ radicatus in istis.

Cap. XII.

Capitulum duodecimum circa dicta dubitationes mouet, soluitque dicendo in ipsa animæ essentia propria, neque peccatum esse, neque poenâ, quia sit forma simplex in se ipsa consistens, & proprio statu minime cadens: sed in uita potius inde manante, & in animali proprie quod ex hac uita corporeque componitur. At uero alibi peccare animam, alibi non peccare: peccare quidem, id est, intentionem ad superiora prius conuersam aliquanto remittere: non peccare autem, id est, que amittere naturalia, neque aliena in eis admittere. Tum uero declarat, quomodo animalis generatio fiat, id est, quando in corpus certa conditione, iam affectum uita quædam resulat ab anima: id est, esse naturale aliquid, neque peccatum, neque sit animam proprie cadere, sed annuere atque fouere. Præterea uitam hanc, quæ est & actus, & imago quædam animæ, quando hinc ab anima non perire quantum est actus animæ, sed desinere ulterius imaginem esse: perinde ac si a uultu imago fiat in speculo, atque discedente uultu restet quidem actus quidam in uultu, uigorisque emicans imaginis efflux, sed non restat imago. Tum uero hic actus animæ desinit esse imago, quando & desit præparatum corpus ad imaginem resulrandam, & anima ad intelligibile tota conuertitur: neque tamen actus eiusmodi cessat quantum est uitæ uigor, sicut & amputata manu non desinit ipse uiuificus actus, qui & manum iterum si in staureretur est æque rectorus, sicut in repululatis capillis apparet. Memento Numenium Plotinumque putauisse, nihil usquam uitam perire: quia uita sit quidam æternitatis, id est, primæ intelligentiæ splendor, & indissolubile uinculum uniuersæ.

Anima rationalis per se ratio dicitur, non per corporis instrumentum. intelligit quoque per intellectum proprium: intelligit etiam per communem, qui quasi forma quædam est proprii cuiuslibet intellectus.

Cap. XIII.

Capitulum tertium decimum declarat, quod ultimum penè fuerat in questione propositum scilicet, quidnam sit, quod de his considerat in præsentia. Afferit autem non compositum quiddam de his in præsentia considerare per animam, quasi partem, sed animam ipsam in se existentem talia meditari: ergo neque mutato corpore similiter permutari, sed motum eius esse suum essentialisque uitæ actum, uel uitalem, & perennem essentiam actum. Subdit: sicut consideratio rationalis est nostra, id est animæ propria, neque per corpus exacta, sic intelligentiam esse animæ propriam: quoniam uidelicet anima intellectualis sit, adeo ut intelligentia in anima sit uita, uitæque animæ summas: quæ quidem ipsa est & pars nostri, agitque in nos, id est, rationem nobis maxime propriam, sicut communis intellectus agit in nostrum. Hic nota uitam in rebus ubique mentis splendorem penè ultimum esse: summam uero mentem esse gradum uitæ supremum. Hinc propheticum illud: intellectum da mihi, & uiam. Addit animam tum per intellectum proprium intelligere, tum per communem atque diuinum, rationemque anniti ad intellectum nostrum, nostrum denique ad diuinum, & utrunque quidem esse nostri partem, sed aliter atque aliter. Nostrum quidem esse nostri partem, quia quodammodo sit apex animæ: diuinum uero quodammodo uideri partem, quoniam intellectus noster diuino tanquam formæ, uel ut quædam materia subditur, perque ipsum intelligit atque ipsum: per quam sanè communem omnibus formam intellectus singuli, & si non unus, sunt tamen aliquid unum. Atque ita illa pars nostri esse uidetur tanquam forma, forma inquam nostris intellectibus exhibens esse ipsum intellectuale, intelligensque in actu. Huc tendit propheticum illud: Dominus pars hereditatis meæ. Quæcumque in hoc commentario prætermisimus, partim per se ipsa patere diligenter considerant possunt: partim in sequentibus latius exponentur: partim in Theologia nostra, & in argumentis in totum Platonem iam editis explanauimus. Tum uero de intellectu quomodo noster sit, & utrum sit pars nostri nec ne, in libro tertio Enneadôs quintæ cognosces.

IN LI.

Summa totius Libri.

Studendum est hinc fugiendo, per uirtutem Deo similem fieri.

LIBRI huius finis quidam est, animam Deo fieri similem. Materia uero uirtus, per quam similitudo eiusmodi comparatur. Forma denique libri est distributio eius in septem capita: & in primo exercitatio quædam ad uirtutem inueniendam, in sequentibus inuentio eius, & definitio atque distributio. Capitulum primum ab aurea Platonis nostri sententiâ exorditur in libro de scientiâ, id est, theætero posita: *Vi deum temus mala, hinc protinus fugiendum.* Fugere uero hinc, est Deo, similem fieri. Deo similis animus sit uirtute. Sed ne quis erret circa finis cognitionem, disputat non ex eo animam Deo per uirtutem fore similem, quia uidelicet sicut in animo, sic in Deo sit uirtus, sed quia Deus est uirtutis principium, & exemplar, & ipsa uirtus. Deus inquam mens diuina, mundi artifex, ipsique mundo & eius animæ præsidens. Et quamuis inter principia disputandi annuere et animam uirtute fieri similem mundi animæ eiusque menti, quod & uerum est, tamen progrediente disputatione afferri, finem similitudinis huius altius se extendere, ad diuinum scilicet intellectum, atque ad hunc finem uelut quartum gradum, ubi uirtutum sunt exemplaria, tribus gradibus animam peruenire. Uirtutibus primo ciuilibus, secundo purgatorijs, tertio animi iam purgati. Atque hæc libri totus est summa.

Quamuis animus per uirtutes Deo fiat similis, tamen Deus non habet uirtutem, sed est uirtutis exemplar: & quæ uirtus in anima est qualitas, penes Deum est essentia.

Cap. I.

In primo capite, primum quidem ait: Si qua ex humanis uirtutibus, in sit Deo, probabilius ad fore prudentiâ & iustitiâ, que cæteras, que circa perturbationes uersantur. Deinde nullas in esse humanas ait, atque ciuiles: earumque interim definitiones a Platone in libris de Rep. positas affert, interea tamen per illas nos diuinâ quandam consequi similitudinem confiteretur. Negat tamen consequentiam illam, qua forte quispiam niteretur scilicet, animus per uirtutes Deo sit similis: ergo Deus uirtutem habet. Negat quoque distinctionem illâ, qua quis Deum dicat uirtutes quidem habere, sed in quâ superioris specie, obtinet eum: Si animus concedatur assimilari Deo, & si non uirtutes similes, sed in genere dissimiles in Deo sit: cecedi etiam posse assimilari Deo nullas habenti uirtutes. Profecto quauis per præsentiam luminis, aer calorem suscipiat, tamē sol unde manat lumē, calorem nullū accipit: nouum neque ignis calefit propterea, quod ex eo aliquid calefiat: & tamē hæc illis similia sunt: sic animus a Deo uirtutem habet, per quâ Deo sit similis: neque tamē Deus uirtutem habet. Neque obijciat quispiam: Sicut in qua calor est aduentitius, in igne natiuus, sic in anima peregrinâ esse uirtutem, sed in Deo naturaliter inhiat, adeo ut uirtus quidem utrobique sit, sed in Deo præstantior. Uirtus enim necessaria & alicuius est, & in aliquo, in quo quasi subiecto ipsa sit, quasi forma, nihil autem eiusmodi est in Deo. Sanè munus, quod a Deo animus accipit, nihil eiusdem naturæ seruat in animo cuius est apud Deum, ubi enim est ipsa Deus essentia, hic autem quædam, quasi qualitas in essentia, illic igitur ex exemplar atque principium: hic effectus quidam imaginarius. Imago uero, & si representandi officio fungitur, nihil tamē eiusdem naturæ cõseruare uideretur, hic enim uirtus dispositio, & cõpositio quædam est, ubi nihil est tale: sed certa quadam dispositione animus refertur ideæ, si aut domus in intelligentiâ architecti. Multorum sanè philosophorum sententiâ est: quæ in ordine corporum alicubi sunt accidentia, nusquam in eodē ordine scilicet corporali esse posse substantias. Itaque calor & lumen, quæ in aqua sunt accidentia, non esse, uel in sphaera ignis, uel in cælo substantias: sed hic quidem qualitates mobiliter cõtingentes, illi autem qualitates (ut ita dicam) essentielles, penitusque immobites. Hinc argumentabuntur Platonici: Quæ ab imperfecto proficiunt, ad perfectum, tandem eadem uirtute perfici, qua profecerant, atque ad perfectissimum peruenire: cuius uidelicet uirtute, quicquid non est perfectissimum, quasi indigenes regatur, ac penitus absoluat. Formarum ergo cõpositionem, quæ a qualitate mobiliter cõtingente, ad immobilem qualitatem, proprietatemque profus essentialem perducta est, tandem ad formas quæ iam essentia non in essentia sint, perducit. Eiusmodi uero in re incorporea, imò rem incorpoream tantum esse posse: nihilque aliud quam naturalium formarum ideas existere. Vbi calor & lumen, & reliquæ formæ essentia sint, & esse ipsæ actus essentia, ibidem animæ est idea, & animæ perfectæ idea perfecta. Igitur & idea uirtutum, quibus anima ipsa perficitur, uirtute uidelicet illi, & natura liter inhiat, & continue cõseruata: quamuis & alio modo ibi sint ideæ uirtutum: quemadmodum in sequentibus apparebit. Est autem uirtutis quidem exemplar in Deo, ipse scilicet Deus, forma uero quædam uirtutis in ipsa rationalis animæ substantia. Imago autem uirtutis in anima rationis exoptet. Præterea in anima nostra uirtus est qualitas aduentitia: in animabus superioribus ingentia qualitas & immobilis: in diuina mente uirtus est ipsa mentis essentia, actusque essendi.

Quomodo animus per uirtutem Deo similis sit: Et quomodo uirtus ciuilibus purgatorijs, purgati animi. Exemplaria inter se distinguuntur: Ac de motibus animi primis, atque secundis.

Cap. II.

Caput libri secundum definitiones uirtutis, uirtutumque aggreditur, ad eundem uidelicet finem, quem dicebamus: ut rationem similitudinis nostre ad Deum, cognoscamus: & cognitam comparemus.

remus Principio modos præcipue duos similitudinis afferit; hunc in modum. Quando duo quædam sub uno principio constituta qualitate ab eo utraque capiunt, specie uel genere conueniunt: tunc ut duo quædam alba, uel saltè colorata, tunc sicut hoc illi simile est, ita uicissim illud huic simile dicitur. Ad cū duo diuersa sunt genere, uel plusquam genere & hoc est ab illo, atque sub illo, sicut imago quædam à subiecto, cui si qua fiat in speculo, tunc imago similitis quidem est exemplari ab ipso ulla naturæ eiusdem communione: neque tamen exemplar uicissim imagini simile dicitur. Hæc uero ex conditione animus Deo fit similis, per uirtutem, quatenus accipit inde uirtutem, quæ diuini exemplaris imago: Post hæc autē uirtutes definiendo distinguit. Tu uero ad hæc intelligenda, qui motus in nobis primi sunt intellige, qui uel secundi: Primi namque motus sunt subiti quidam impetus in animali nostro ab externis impulsibus agitati per sensum animalis, & naturalem suæ imaginationis instinctū, prius quæ anima rationalis de his ratione consultat, uel imaginatione forsitan animaduertat, utrum prosequendum sit, an potius fugiendum: siue terrores hi sint, siue incitamenta quædam. Secundi uero motus, uel in prosequendo, uel in declinando positi prosequuntur, uel superioris imaginationis animaduersionem, uel etiam consilium rationis, siue sic temerariū, siue maturū. Uirtutes igitur quæ secūdos amputat motus circa sensibilia declinantes, cuius cognominatur: siue fortitudo, siue temperantia sit, seu prudentia huc usque consultans, siue iustitia ita conuersans. Satis enim huc usque factum a ciue putamus. Uirtutes autem quæ secūdos motus non solum amputat, sed extirpant, purgatorie nominantur. Denique uirtutes quæ secūdas perturbationes iam domuerunt, atque insuper primos impetus, uel eradicant, si modo fieri possit ab homine, uel saltè ratione ali qua & assuetudine moderantur, purgati iam animi sunt. Harum ergo uirtutum, quæ sunt in genere triplici, in Deo exemplaria sunt: Uirtutes uero nequaquā. Non enim ibi sunt motus atque negotia, in quibus uirtutes nostræ uersantur. Per hos ergo tres gradus unā cum Paulo à claritate in claritate à domini spiritu tracti in eadem imagine transformamur, id est, uirtutes nostras, uelut imagines diuino exemplari illuc ita profecti adhibemus atque reformamur, quod & Plotinus, quasi Paulū imitatus in sequentibus declarabit. In hoc autē secundo libri capite ciuiliū tantum uirtutum officii peragit, quas appellat moderationes quædam atque mēsuras: tum quārum spectat ad affectus, tum quārum ad opinationem rectam pro prudentia loco scientiæ constitutam. Subdit, materiā cum illi suapte natura mēsuræ, moderationis atque totius experte, esse Deo omnium dissimillimam, simile uero eatenus apparere, quatenus inde mēsuras & species accipit. Cumque hæc à Deo naturaliter remotissima, possit tamen hæc cōditione aliquantum Deo similis apparere, multo magis animā Deo natura propinquo rem, uelut, per ciuiles etiam uirtutes eam uelut materiā determinantes atque moderantes, diuinam quædam similitudinem comparare, quamuis Deus neque mensuram habeat, neque speciem. Tu uero quod dicitur, neque speciem, de ipso patre intellige, super speciem atque formas existere. De intellectu uero eius filio intellige, non habere speciem ab essentia sua distinctam, sed ipsum esse speciem ipsam, formarumque omnium plenitudinē: de qua omnes accipimus, quatenus profecti ad uirtutem inde nobis illuc cōuersis infusam: per quam dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Ad eod uero sit animus Deo fit similis, ut si quis animum, sic affectum penitus introspexerit, opinaturus sit, Deū protinus se uidere. Tu uero in hoc capitulo, quod legis meliori nostro, id est, rationis potes etiam legere, meliori quodam, id est, uel meliorem opinionem introducendo, uel uirtute superioris ita proficiedo. Item ubi ait: Totum Dei hoc sit, id est, talis animi constitutio, uel sita ra diuinitas atque conuersio, uel ad Deum tota pertineat. Eadem sepe apud Plotinum oratio (quod Porphyrius conscribitur) plures atque sensus admittit.

Intelligere analogiam quædam de intellectu diuino dicitur, atque de animo. Item agitur de sermone, seu uerbo in uoce, in animo, in mente. Cap. III.

Post ciuiles uirtutes in tertio libri capite maiores aggreditur, definiatque proprie quidē purgatorias, communiter autē unā cum his, uirtutes etiam animi iam purgati. Ostendēs in teea ciuiles dici potius debere dispositiones ad uirtutem, quæ uirtutes: similiterque per illas ad similitudinē nos diuinā disponi potius & parari, quæ efficitur similes. Præterea neque has quidē esse uult in Deo, quoniam effectiones & qualitates, siue relictiones quedam animæ sint, qualia in Deo esse non possunt. Rursus prudentiam à qua ducuntur, esse intelligentiā quædam in discussione positam temporali, qualis apud Deū intelligentiā esse nequeat. Tum uero tam Deū, quæ animam cōmuni quædam appellatione intelligere dicimus, neque id quidē appellatione duntaxat æquiuoca, uel foriuita, uel minime cōpetenti, neque rursus unica ratione, per quā eadē, uel specie, uel genere sit utriusque intelligentiæ definitio, sed ea uidelicet cōditione, quoniam intelligentiā hæc in animo, uelut posteriori aliquid & imago sit, atque seruat ab intelligentiā Dei, uelut exemplari superius admodum cōstituto, ad quod etiam repræsentando referitur, quæ sanè cōditio solè analogiā nominari. Cōparat deinde analogiā modo hunc in modū: Sicut se habet sermo in uoce ad sermonem, ut ita dicam in animo, sic & sermo in animo qualiscumque sit ad sermonem, ut ita loquar, in mente. Potes uero tu tibi sermonem dicimus, rationem quoque uerbumque dicere, uerbum hoc in uoce imago est, & interpres uerbi quod est in animo: uerbum animi imago & interpres uerbi ipsius in mente, mentē denique Plotinus alibi dicit, esse imaginem uerbumque Dei, quem etiam appellat mētis & intelligentiæ patrem. Hic sanè atque Origenes, & ut arbitror utriusque præceptor Ammonius intellectum diuinū, filiumque sic se habere ad patrem

ad patrem Deum, id est, ad ipsum bonum existimabant, sicut lumen ad lucem. Spiritum quoque, id est, mundi uitam sic ad intellectum: sicut se habet calor ad lumen. Iam uero, & si inter hos tres essentialē quandam differentiam afferre uidentur, in ceteris tamen tantam in eis unitatē esse probant, ut nulla possit singularior cogitari. Hæc uero Philosophorum, ea præsertim tempestate, ingenia procellerunt, sed horum iudiciū ad sanctorum, deinde Patrum concilia referendum. Verum ita iam capitulum concludamus. Sermo in uoce indiget aere, quo animi sermo non indiget. Item in plures diuiditur partes, longioraque tempora, quàm animi sermo: ipse uero sermo animi transfigitur tempore. Mentis autem sermo, siue ratio, seu uerbum tempore nullo distrahitur. Itē ratio hæc, siue notio mentis, sepe per unam formā actumque unum implet: quod animi sermo, siue ratiocinatio per formas actusque plures peragere cogitur. Denique ipsum bonum omnes iam formæ & intelligentiæ limites supereminet: ex quibus apparet multitudinē, atque indigentia gradatim ad unitatem sufficientiāque maiorem, deinceps maioremque procedi.

Anima neque est ipsum bonum, neque ipsum quod dicitur proprie boniforme. Item quibus gradibus participentur idea: Rursus probatio idearum, & de diuinitate animæ. Et quomodo formæ rerum sunt in mente diuina, quomodo in nostra, quomodo in ratione atque imaginatione. Cap. IIII.

A Uirtutibus quæ purgant adhuc, ad illas quæ in animo sunt purgato, iam transurus, atque ipsum puritatis effectum esse purgationis finem, hæcque uirtutes, tanquam fines esse præstantio suscepra culum. Neque enim puritas, hæc per purgationis ministeriū restituta ipsum est animæ bonum. Non enim seipso contentus est animus tanquam sine, cum habuerit aliunde principium. Nempe natura hæc, quæ per purgationem est ab alienis, & malis iam liberata, bonum ipsum esse non potest, alioquin non fuisset obnoxia malo. Quin etiam neque est ipsum, quod dicitur à Platonicis boniforme: illud enim est, quod primo semper, æquē boni ipsius est particeps, natura uero huiusmodi purgationis egena non æquē semper, id est, nec primo est boni particeps. Ordo namque bonorum ab eis quæ uel non semper, uel non æqualiter boni participant, ad illud quod semper æquē participat, ab hoc tandem ad ipsum simpliciter per se bonū nullius participatione bonum necessarium surgit. Sic igitur ab anima ad intellectum, ab hoc ad ipsum bonum fit ascensus: sicut à formis caducis quæ ab elementalī materiā participant inæqualiter, & aliquando ad formas, quæ in celesti materia semper participant æqualiter, & ab illis denique ad formas ascenditur, quæ in cælo intellectuali, non per participationem aliter sunt in alio, sed ipsum iam sunt intellectuale cælesti simplex, & uniforme, ac pariter uniforme. Prima tamen & æquē, & sempiterna participatione bonū, quod & proprie dicitur boniforme, bonique ipsius splendor æternus. Cum enim effectus à causa primo si melior, deinde paulatim prodeat dissimilior, merito ab ipso bono simplici æternoque prius dependet, quod semper eius æquē est particeps, deinde quo d inæqualiter aliquando particeps. Tum uero significat diuinitatem animæ: Vbi ait: Malum animæ est alienis, id est, caducis hæerere: bonū uero ad hæerere domesticis atque cognatis. Cum igitur bonum, id est, uita libera passionibus, & integra ueritas, uigor solidus, plenum, gaudium, tunc solum contingat animo, quando diuinitas adhæret, cōstat eum inde proximè natum. Hinc illud, mihi uero adhæerere Deo bonum est. Iam uero, cum animus sola purgatione, id est, in naturam suam restitutus subito cōuertatur ad ipsum bonū, & sola conuersione subito potitur, patet naturam eius esse diuinam. Profecto & nosser animus uehementius ad bonum afficitur quàm ad uerum: Verum enim appetit tanquam bonum: & ipsum bonū potentius est, quàm uerum, cum & ipsa potest ad bonum pertineat potius, quàm ad uerum. Cum igitur animus disculsus quandoque errorum cāussis uerū subito consequatur, nimirū & purgatus à malis afficitur continuo bonum. Post hæc ait, ipsam puri iam animi ad ipsum bonum conuersionem, esse uirtutem animæ, id est, uirtutis gradum tertium animo purificato conuenientem. Subdit, multo magis uirtutem esse, quod animus ex conuersione cōsequitur: uirtutē iam significat exemplarē, ad quam animus per tres gradus iam dictos ascendit tam inde formā dū. Et profectio quemadmodum tres sunt gradus, ita tria exemplarum uirtutum genera. Primum ubi animus imaginationem suam conuertit ad rationem suam melius ibi uel in de formandam. Secundum quādo rationis formulas, traducti ad formas intellectu proprio insitas, ut melius ibi cognoscat. Tertium ubi intellectum proprium diuinæ menti, prorsus accommodat, id est, diuinæ mētis propriam cōformat intelligentiam, hoc autem contractu quodam afficit sempiterno. Ex quo fit, ut possint in tempore & rationem intellectu suo, & imaginationem rationi proprie conformare. Esse primas omnium formas in uno scilicet intellectu omnium effectore, significat formarum congregatio naturalium in una omnibus subiecta materia. Esse ibi quoquomodo distinctas, ostendit formalis naturalium formarum inter se differentia: quæ neque ex materia est informis: neque casu, cum semper ordinatissima sit neque ex una quadam inter has specie formæ, quoniam ad unum omnibus cōmuniissimum ordinatur. Cum ergo formalis cōntactum distinctio formarum ex una forma omnium effectrice procedat, necesse est ibi rationem distinctiōnis inesse, per quam ibi sint formæ quadam inter se ratione distinctæ. Est ergo intellectus ille, & uniformis simul, & omniformis. Sed ibi cum maxime quoque

fit unio, nimirum formarum una omnium est essentia, rationesque diuersae. Sed in quolibet intellectu post illum formae sunt contactus quidam essentiales idearum sempiterni ac penitus intimi. Et quo quidem contactu deinceps in anima, id est, facultate rationali, formulae idearum, quasi ex coitu illo conceptae insitae quidem semper, sed ex habitu in actum atque uicissim tempore transeunt. suntque uniuersales formulae: & de uno quoque quid sit, & propter quid designantes. Ex his praeter formulae in imaginationem aliae profluunt, propius iam ad singula declinantes: quae de unaquaque re potius, quale quam quid ostendunt, ac si quale quid, non tamen propter quid sit, aperiant. Tu uero ubi Plotinus negat alibi figuras rerum ab anima suscipi, ne sibi hoc in libro repugnet, intellige, non imprimi figuras in anima a rebus inferioribus, & accedere nuper, iterumque recedere, penitusque deleri. Haec namque formae, quas ex fonte haurit intimo, sunt quasi ipsa natura animae, siue uis animae naturalis, neque aduentitium aliquid & appositum. Procedit enim & anima ab auctore naturae suae, & uis eius alia prodit ab alia naturali semper suo munere praedita. Memento, Plotinum hic agere proprie de intellectuuali animae bono, finemque uirtutum putare, ut anima uniuersus inde mundus intellectuualis euadat, cuius mundi finis est ipsum simpliciter bonum. Sicut enim super animam quasi corpoream est ipsa simpliciter anima, ita & super intelligentiam animalem est ipse simpliciter intellectus: ac super intellectuuale bonum, ipsum bonum simpliciter exat. In uerbis autem exponendis, ubi dicit, figuras, uel formas impressas accommodari oportere exemplaribus suis, in aeternum iam eductas & illuminanti subdere, intellige formulas imaginationis formae rationis, rationisq; subdendas. Item formulas rationis, intellectui proprio formisque ipsius, siue formationibus potius adhibendas. Hic enim semper est diuina mente formatus. Vbi ait, intellectum non esse animae alienum, intellige, quia proprium habet sibi insitum, & eius proprius intellectus est semper diuino coniunctus, & proprio quodam sibi modo coniunctus. Esse uero formas animo naturaliter insitas, & intellectum nostrum semper confirmari diuino, satis in Theologia probauimus.

In imaginatione animae rationalis propria sepe incitantur imagines secundum primos motus imaginationis, quae est in animali priusquam ratio consulet, uel animaduertat. Cap. V.

A Nimi purgati uirtutes ordine satis manifesto desinit. Quod hic phantasmam appellat praesturam, intellige, ex primis incitantibus, saepe in nostra etiam imaginatione imagines aliquas incitari procliuas ad sensus antequam ratio satis animaduertat.

Sapientia in mente diuina est, quasi tactus, in nostra mente, qua contactus, in ratione quasi figura uisibilis. Cap. VI.

Confirmat finem animae non esse innocentiam, sed fieri Deum, atque illum in quo soli iam primi restant motus Deum quandam esse simul & Daemonem: Demones enim nonnullis tanguntur affectibus, at illum in quo etiam primi motus iam consopiti uidentur esse duntaxat Deum id est, intellectualem prorsus animam ex eorum numero, qui diuinam mentem proprie comitantur. Subdit, animum quando ad se conuersus est omnino purgatione uidelicet praecedente esse talem, qualis ex diuina mente processerat, ac subito, ibidem esse penitus restitutum: Nam & olim huc profectus, non omnino inde discessit. Si quidem & ratio intellectui suo ducitque proprio pro arbitrio haeret, & intellectus cum diuina mente naturaliter copulatur. Post haec exemplares, desinit uirtutes, quatenus quodammodo, nobis accommodantur. Nam quatenus sunt in mente diuina, exemplaria quidem sunt, sed non uirtutes. Vbi uero ait, sapientiam in anima quidem esse in speculationem eorum que possidet intellectus: intellectum uero sapientiam tactu quodam habere: intellectum hic subintellige duplicem, nostrum uidelicet & diuinum, & sapientiam in diuino tactu dicit, id est, non imaginis cuiusdam, sed rei ipsius possessionem, ac potius existentiam. In nostro autem intellectu potius appellari contactum, id est, realem (ut ita dixerim) copulam, non imaginariam notionem. In natura enim rationali, quae proprie anima nuncupatur imaginaria magis possessio est: intellectu autem (ut ita loquar) substantialis: sed haec possessio primo quidem est in mente, diuina, deinde traducitur & in nostram.

Intellectus diuinus primò est ipsa quae habet: noster intellectus secundò est ipsa, quae habet: ratio non similiter est, quae habet. Item comparatio hic fit uirtutum, & praecpta nonnulla traduntur. Cap. VII.

Exemplares uirtutes accommodatas animo ordine quodam correspondente diuinis accommodat exemplaribus: & quid cuiusque uirtutis exemplar sit in Deo declarat: & quo pacto exemplares uirtutes in animo diuinis uirtutum exemplaribus rite spondeant. Atque ubi ait animam non similiter atque intellectus haec ipsa esse, quae habet, animam intellige potentiam discurrentem, in qua aliud est essentia, aliud sunt formae uel imagines, aliud habitus, atque actus. At in mente diuina essentia in actu est ab aeterno redacta, ipseque essentialis actus implet omnia, quae per additamenta quaedam in anima peraguntur. Quinetiam intellectus noster quodammodo est, quae habet, ut ex Plotini mente loquar. Est enim aeterno intimoque contactu redactus, in actum idearum omnium in quarum actum diuina mens prodijt ab aeterno. Post haec comparat quodammodo uirtutes inuicem, & quaedam praecpta tradit, uel dubia soluit. Ait ergo: Quae consummata antecedunt animi puritatem esse uitas ad uirtutem potius, quam puritatem. Item neque etiam puritatem censi uirtutem, nisi referatur ad Deum, & imitandum, & pro uirtutibus consequendum. Rursus in inferioribus uirtutum gradibus

gradibus non esse superiores, nisi per imaginem. In superioribus autem inferiores per exemplar, uirtutemque contineri. Item ubi mutatur principia, species quoque mutari uirtutum. Principia in quam duo scilicet & finem uirtutis cuiusque proprium, & regulas suas atque leges, ad quas formatur: praeter anim ubi mutantur principia prudentiae, quae aliarum uirtutum regula iudicatur. Ex quo fit, ut in alia specie sit ciuilis temperantia, in alia purgatoria, in alia quoque purgata, in alia exemplaris, ceteraque similiter. Concludit denique finem uirtutum omnium communem atque praecipuum non esse in rebus externis, non in uirtute, non in animo, sed in Deo. Qua quidem conclusione nihil sanctius dici potest. Quae & diuinam nobis testatur Plotini nostri uirtutem.

IN LIBRVM DE TRIPLICI REDITV ANIMAE AD DIuinum preluuium: in quo de Trinitate producente, conuertente, perficiente, & de nouenario in diuinis numero agitur.

VI hunc librum de Dialectica inscribere, a praestantiore eius parte nuncupandum iudicauerunt. Quaequam (ut arbitror) rectius admodum inscripserunt, si de animorum reditu ad diuinum appellauissent, hoc enim est maximum imò totum libri uocum, hoc primò proponitur perquirendum: hoc in omni disputationis parte tractatur. Quoniam uero Plotinus hic ternario gaudet. Triplici nos ad Deum tramite ducens, iuuat quasi preluuium quodam per ternarium paulò liberius peruagari. Superiora uniuersi principia producunt, quae sequuntur: producta reducunt, reducta perficiunt, dum producunt largiuntur esse, dum conuertunt, ut conseruant ubi perficiunt, in melius esse reformant. Ab his autem affectibus quasi concretis ternario numeratis ad absolutam, & trinam ascendimus trinitatem, scilicet productoria, conuersoria, perfectoria. In productoria trinitate primum est ipsum bonum: secundum intellectus boni filius: tertium anima, uitaque mundi, quasi diuinæ intelligentiæ spiritus. Quomodo hi tres uno quodam omnia consensu producant, saepe alibi disputabitur. Sequitur trinitas controuersa, siue ad supra reductoria, in qua primum Mercurius tenet gradum, animos per rationem ad sublimia reuocans: secundum Venus per uisum alliciens ad superna: tertium Phœbus idem efficiens per auditum, & si unusquisque trium ad omnia nos supra conuocat, Mercurius tamen ad ipsum praecipue bonum: Venus ad intellectum, in quo prima pulchritudo corrufcat: Phœbus ad animam, ad quam potissimum pertinet harmonia: ut in Timæi compendio, & in Theologia Iatius pertractauimus. Singuli uero Planetæ tres, tum intellectu suo in nostram rationem agunt, tum anima uiuitate in imaginationem, tum corpore in corpus ad idem alliciendo: Cuncti denique tres ad Saturnum Planetam primò ducunt intelligentiæ ducem: deinde ad Saturnum Planetam superiorem intelligentiæ patrem, intellectumque primum: deinde ad ipsum bonum patremque Saturni. His autem ad idem officium Mercuriales, Venerei, Phœbei demones, & denique Saturnij demones similiter subministrant. Reliqua est perfectoria trinitas in nouenarium similiter distributa. Animas enim siue ad ipsam mundi animam redigatur, siue altius ad mentem mundi reginam, siue excelsius ad ipsum bonum intelligentiæ patrem ipsum profectò patrem agnoscit, ut principium omnium, & medius, atque finem, quod in quarto legum planius aperitur. Mentem quoque diuinam ut essentiam, ut uitam, ut intellectum: Animam denique tanquam uitam, tanquam motum, ut rationem, eamque describit uitam, mobilem rationem. Singula rursus quae reperit in sequentibus, singulis, quae superioribus insunt, proportionem quadam, qua potest, accommodat. Rationem igitur in anima ad intellectum refert, in mente regnantem, atque ad finem circa bonum consideratum. Motum similiter animae ad uitam mentis, mediumque apud ipsum bonum: uitam denique animae ad mentis essentiam, & ad ipsum uniuersi principium. Sed missas iam trinitates, alias in praesentia faciamus. In hoc enim libro de trinitate potissimum agitur conuertente, atque plurimum quo pacto ad diuinam mentem animos reuocetur: quatenus ut intellectus, & intelligibile aliquid cogitatur. Inde namque ad bonum ipsum subito peruenitur. In hoc autem intellectu comprehenduntur idem: quas etiam numeros quosdam alibi Plotinus appellat. Ad has itaque animus aduocatus in unaqueque considerat trinitatem. Nam ut ueritatem, ut concordiam, siue commensurationem, ut pulchritudinem contempletur, quod in Philebo Plato disserit, ad ueritatem Mercurius, ad concordiam Apollo, ad pulchritudinem Venus adducit. In ueritate animus cognoscit naturae perpetuam firmitatem, item puritatem alienam in seipsum captentem, rursus integritatem nunquam propria dimittentem. Concordiam quoque numero, similiter ternario contempletur, quatenus idea quaelibet, conuenit ipsa secum: consentit superioribus: necnon inferioribus congruit. Pulchritudinem quoque ternario, nam idea uera concors, pulchra nobis occurrere tanquam Venus tribus stipata Gratias, aggreditur animam admiranda, ut amanda congregitur, ingreditur ut iucunda. Atque ita trinitatis idealis in nouenarium rite producit. Similiter conuersoria ad ideam trinitatis in nouenarium deriuatur, quoniam Mercurius non solum propria ratione conuertit: sed & in hoc officio conuenit partim cum Venere, partim etiam cum Apolline. Eadem ratione Venus & proprie reuocat, & consentitaliter cum Mercurio, aliter cum Apolline. Apollo tandè & proprius est, & hinc quidem cum Mercurio, inde uero cum Venere congruit.

M M m * Quod

Quod finis animi sit ultra naturam intellectualem ad ipsum bonum. Cap. I.

Dicitur uero liber in capita tria, sicut & tres sunt ad diuinitatem uisae. Tertium uero caput tamquam potissimum in tria rursus capita distribuitur. In primo capite mox finem quo eadem proueniendum est describit: annuens animum non in bono quodam intellectuuali, siue intelligibili, quod ferme est idem, sed in ipso simpliciter bono, summoque principio denique conquiscente. Eatenus enim procedit appetitio boni, quatenus appetendi boni procedit inuentio. Sed quemadmodum sagacissimi canes uirtute olfactus inueniunt, quod non uident oculis, neque forte uisuri sunt, sic animus mirabili quadam naturae intellectu sagacitate bonum esse uaticinatur, omnes intelligentiae oculos supereminens. Nempe sicut sensu nihil supra sensibile reperimus, ita nec intellectu super intelligibile quicquam. Sed quemadmodum intellectu sensibus superiore intelligibile super sensibile reperimus, ita uirtute quadam animae intellectu superiore, ipsum simpliciter bonum, super intellectualem, uel intelligibile bonum auguramur pariter, & optamus. Iam uero cum semel bonum ipsum dixeris, addere mox intellectualem, siue intelligibile, nihil aliud est, quam boni aliquid dicere, siue quoddam bonum, uel intellectu faciens, uel saltem ad ipsos intelligentiae limites coarctatum, uel intellectualem quadam proprietate signatum. Super hoc autem uelut imperfectum & angustum, atque dependens est ipsum simpliciter in se absque limite bonum: cuius quidem amplissima facultate sit & bonum intellectualem, & non intellectualem bonum: sit & bonum non sensibile, & sensibile bonum. Ad haec enim uelut inter se opposita ipsum simpliciter absolutumque bonum unum dicitur se diffundit: quod tanquam ultimum desiderat animus: quo fruatur non per quamdam quasi imaginariam intelligentiae perceptionem, sed per uerum quendam uirtutis intellectualem substantialemque contactum: ubi non uidet solum, sed gustat etiam atque tangit, quam suauis sit Dominus, haec Dauid (ut arbitror) magnum dulcedinis multitudinem penes Deum appellat intelligentiae profusus absque ditam. Quoniam uero ipsum simpliciter bonum super cognitionem est, ac super cognoscibile bonum, idcirco affectus ipse naturae ad cognitionem quidem rapit, non tamen uelut ad summam: alioquin, & accidens foret substantiae finis, & nulla cognitio nos offenderet, & saepe imaginaria quadam boni figura cognitioni quomodocumque se offerens satis naturae desiderio faceret. Affectat ergo natura cognitionem, non cognitionis duntaxat gratia, sed ut per illam quærat, inueniat, apprehendat quomodocumque bonum, cuius quidem boni non tam proprium est cognosci, siue cognitio, quam reuera congruere, conferre, suauiter recreare, iuuare. In quo sane statu tanquam intellectualem, & intelligibilem longè praestantior, animus tanquam in fine omnium ultimo per naturam intellectualem superiore, denique conquiscit. Affectum eiusmodi Paulus Apostolus amorem uocat sensus, intelligentiaeque limitibus altiore. Satis haecenus de fine sit dictum.

De mundo intelligibili & sensibili: & de triplici uia ingenioque ad intelligibile.

Pergamus iam ad uias, atque ad illos, qui per has uias ad hunc finem facilius, uel progrediatur ipsi, uel perducantur. Duos Platonici praecipue mundos ponunt: Primum, intelligibilem, scilicet diuinam mentem mundi huius principium exemplar: Secundum, sensibilem, hunc scilicet sensibus manifestum diuini exemplaris imaginem, Animam Plotinus nostram existimat per intellectum quidem esse semper in illo: per uegetalem uero naturam quodammodo esse semper in isto, sicut & radius solis hic quidem terram, inde uero solem simul attingit, per naturam uero mediam in motu primo, ideoque perpetuo, & ideoque circulari positam perpetuas agere uices, & alio quidem seculo in mundo intelligibili, alio uicissim in sensibili uiuere, neque id proprie fieri mutatione locorum, sed quando & imaginatio ad rationem, & ratio ad mentem tota conuertitur, tunc animum dicit ad mundum intelligibilem ascendisse. At cum & ratio ad imaginationem suam, & imaginatio haec ad inferiorem, scilicet animalis uel genitae, uel iam generandae imaginationem sese fleat, tunc lapsus in mundum sensibilem iudicatur. Anima ergo triplices esse tradit: Alias, in superiori mundo semper, quales sunt sphaerarum, stellarumque; & daemonum superiorum animae; Alias in mundo inferioriorum, quales sunt uegetationi tantum & sensui passionis addictae: Medias autem, id est, rationalis, siue nostrae sint, siue inferiorum daemonum, sempiternas hinc illuc atque contra, peragere uices. Proinde animas nostras in mundo superiori alias attentius, alias remissius contemplari, uel affici: quae admodum & in hoc mundo alias ad haec magis, alias minus uidemus affectas. Iam uero quae illic propensius operantur, uel omnia ibi diuina, uel plurima contemplari. Tales igitur animos quando certis temporum curricula iam peractis, paulatim ad sensibilia relabuntur, diutius adhuc ad diuinorum reminiscendam promptos perseverare: & qui inter promptos omnium promptissimi sunt philosophico censeri ingenio praeditos, qui secundo gradu sunt prompti, ingenio potissimum amatorio: qui denique tertio, ad musicam aptiores: qui enim per tactum, gustum, & olfactum quodam modo corporeos rebus admodum corporeis mancipati sunt, ab illo profus incorporeo mundo remotissimi iudicantur: utpote qui non nuper ex illo in hunc descendisse, sed aliunde huc transiisse potius uideantur, at uero ingenium philosophicum dum ratione rerum naturalium rationes indagat, quae ab ideis potissimum deducuntur, diuinas auspicatur ideas. Proinde uisus atque auditus proximi rationis nostrae ministerio iudicantur. Quia & minus corporei sunt: & circa res minus quodammodo corporeas uersari uidentur; & quae oculis, & auribus offeruntur, exactissimum

quendam ordinem manifestus praefertur. Quamobrem facilius ex his duobus sensibus, quae alijs ad intellectualem, intellectualemque rationes, unde omnis ordo disponitur, prouocari solemus. Sic itaque dum ratio ad diuinorum properat sapientiam, uisus interea utcumque potest, inuentionem mensuppediat, auditus suggerit disciplinam. Quapropter & triplici ad diuinitatem calle procedimus, ratione, uisus, auditu, & tres animorum naturae illuc promptius euehuntur, cum philosophica deditatione, cum oculis amatoriam, cum auditu musica, quod Plato in Phaedro, ac Phaedone testatur.

De tribus contemplationibus in mundo intelligibili, & tribus deinde ingenijs.

Praeterea in mundo diuino tria potissimum cogitantur, species, & numerus, atque modus. Nam & mens ipsa diuina prima species est, & qualibet idea species siue forma. Certus illic est numerus, tum formarum, tum in unaquaque forma eorum, quae sunt propriae formae. Certus illic est & modus, siue mensura uirtutis, & proportio quaedam, tum formarum in se, uel ad formas, tum ad numeros numerorum. Et si tria haec ratione quadam inter se distinguuntur, in ipsa tamen specie siue forma, & numerus continetur, & modus, sed ratione formalis. Item in numero tum forma est, tum modus, conditione quadam praecipue numerosa. In modo rursus, atque mensura similiter tam forma est, quam numerus, proportione, ut ita dixerim, mensurali. Quamobrem animi diuinorum contemplatores, quamuis singuli cuncta conspiciant, atque amant, alij tamen tam cognitione, quam affectu, ad speciem ipsam, mox duo reliqua referunt alij uero ad numerum simili ratione; alij tandem ad ipsum modum atque mensuram. Ex primis quidem ingenium prouenit philosophicum, ex secundis uero musicum, ex tertijs neque inferioribus amatorium. Tamen si tria haec ingenia, sic ferme inter se coniugata sunt, quemadmodum species, numerusque, & modus inuicem coniectantur. Philosophus igitur in excogitandis numeris, atque mensuris speciem ipsam, atque naturam potius admiratur. Musicus autem in naturis, & modis, atque mensuris ad canoros numeros uehementer afficitur. Amator denique modum ardentem in omnibus mensuramque sectatur. Omnes summam tres, Plotinus ait, ad sublimem pulchritudinem eleuari, id est, ad diuinam mentem, quae prima pulchritudo est, ipsius boni splendor aeternus, in qua tum species, tum numerus, tum modus, quasi Gratiae tres se inuicem complectentes, ad integram pulchritudinem, plenamque gratiam aequè conducunt. Item alium inquit aliter atque aliter excitari. Rursus postquam ad diuinam mentem, qui & mundus intelligibilis est, surrexerint, ibi per omnia idearum genera suo quodam ordine progrediuntur tandem ex eo mundo egredi ad ipsum bonum, quod mundi illius principium sit & finis. Post haec qua ratio ingenium musicum illuc, tum natura uergat, tum arte feratur, explanat: natura enim ad pulchritudinem est propensum, ita uidelicet, ut pulchras uoces ad proportionis pulchritudinem numerosam praecipue conuertitur. Hic ergo ducendus est, id ipsum, quod in uocum modulibus admiratur, non esse uocalem, similitudine materiam, alioquin ubique omnesque sibi soni aequè placerent, sed proportionalent potius numerosamque rationem, quasi forma quadam est in uocis sonique materia. Quamobrem si quo pacto inde segregari materia possit, talisque forma uel in ipsa, uel in mente restare, forma uic sola placent: placentque magis, quoniam perfectior ibi proportionis numerosae ratio foret, & absolutius unum: cuius gratia & proportio placet. Ducendus igitur a pulchra uoce ad pulchritudinem, quae existit in uocibus: hinc rursus ad ipsam, quae in quadam penes rationalem animam proportionem consistit: deinceps ab hac & illa proportionem, quae sunt aliquid pulchrum, uel pulchritudo quaedam, ad ipsum huius ordinis pulchrum, ipsamque pulchritudinem, id est, ideam: atque ad ideam primo pulchritudinis numerosae atque uocalis, deinde ad simplicem pulchritudinis rationem, demum ad ipsam bonum, ex quo pulchritudo, id est, splendor ipsius, & gratia ferme sic emicat: sicut ex intima sanitate externa formositas, atque extimum ex intima luce lumen.

Philosophicum, Musicum, Amatorium ingenium facile concurrunt. Cap. II.

In secundo libri capite ait, musicum saepe cum amatore, & utrosque cum Philosopho conspirare, nec immerito: Proximi enim & situ, & motu horum aspiratores sunt, Sol, Mercurius atque Venus, proximi rursus auditus, & uisus, & imaginatio seruient rationi. Item qui pulchrum naturaliter amat, qua ratione pulchrum, id amat ubique, siue in uera rei cuiuslibet ratione, sicut Philosophus: siue in his quae spectantur, sicut amator: siue in his quae audiuntur, ut musicus, Reliqua huius capituli omnia in continuo de amore latissime pertractamus.

Ingenium philosophicum magis solutum est, quam alia ingenia, & solo indiget duce per mathematicam disciplinam, ad sapientiam metaphysicam. Cap. III.

Tertium libri caput Philosophatis ingenium, educationemque describit. Hoc utique, sicut & amatoris, musicique ingenium ad pulchritudinem est natura propensum, sed hoc interest, quod musicus, & amator pulchritudinem ueniant in corpore: qui uero natura Philosophus est, uidetur quodammodo solutus a corpore: quoniam & moderatioribus habet affectus, & semper cum resoluendo particularia in uniuersales redigit notiones, tum argumentando separatas causas inuestigat, quare non eo quidem in digerit, quia materia soluat, sed qui soluto iam uoluntate ingenio demonstrat finem, uisusque certiores ostendat. De hoc autem ingenio, & quibus disciplina ruti gradibus sit ad sublimia perducendum, in quinto, sexto, septimo de Rep. satis agitur, quemadmodum dicitur scilicet mo-

ribus instruitur, & mathematicis instruitur disciplinis quodammodo à materia separatis, atque ad metaphysicam denique perducitur facultatem.

Metaphysici officium est, per omnia entia proficisci diuidendo, componendo, definiendo, demonstrando ac denique ultra entia progredi: item quæ sint entia, quæ infra entia, quid deniq; supra. Cap. 1111.

Metaphysicæ apud plerosq; Peripateticos subiectum est ens ipsum, qua ratione ens sub ipsa eius apud illos amplissima notione, in qua sanè ad entia omnia est, tum à materia separata, tum materiæ coniuncta, commune. Tamest apud Platonicos metaphysicæ subiectum factus esse uideatur scilicet, aut ens atque non ens, aut ens saltem sibi competenti habitudine prædictum, habitudine inquam tum ad id, quod est superius, tum ad id, quod est inferius ente. Superius quidè est ipsum unum atq; bonum, quod entis principium est, & finis. Inferius autem forma quælibet in materia transmutabilis ipsaq; materia, sed forma hæc est entis imago, materia uero ipsius entis est umbra. Entia quidem uera Platonicis nominant substantias: in quibus uel non est, uel non regnat prædicti ad non esse, quod est entis oppositum, uel non est inquam sicuti in substantijs à materia separatis, uel etiam sphaerandis, uel non regnat inquam, sicut in mundi sphaeris, in quibus perfectio formæ semper defectum materiæ superat. Per hæc omnia facultas progreditur metaphysica, quam Plato nominat dialecticam logicam utentem, ut instrumet. Logica enim circa dictiones, cõceptus, propositiones, syllogismosq; ueratur. Metaphysica uero circa res ipsas logicis in terea machinis utens. Metaphysici uero officium est resoluere, diuidere, componere, definire, demonstrare, idq; agendo per omnia entia progredi, præcipue uero ad in corporea, quoniam re uera sint entia: deinde ad ipsum unum horum principium atq; finem, post hæc processum entium cõuerti ad summum ad imum, iterum per omnes gradus entium redeundo, demum redire ad summum, ibiq; quiescere. Inter hæc autem, quo pacto Platonicæ diuisio fiat in tribus Plotini libris de generibus entis: item in Parmenide sophista, Politico, Philebo cognoscere potes.

Metaphysicus habet principia innata quidem in intellectu, sed in rationem edit in actum, & per regulas ueritatis redarguit sophismata, ac regulas logicæ tenet. Cap. VI.

Quintum libri caput docet, intellectum ipsum, qui semper existit in actu, similitertq; scientiarum omnium principia possidet, hæc rationi ad ipsum conuersæ aliquando tradere: per quæ sit animus metaphysicus, dum ratio intellectu formatur, & consummatur in ipsum. Præterea metaphysicū per ipsam ueritatis regulam mēdaciā sophistarūq; cauillationes deprehendere, inquit, atq; redarguere: minutas aut, & quasi literarias logicæ regulas haud attentè admodum meditari, ueruntamen quia & ipsos animorum motus, & rerum inter se consensionemq; dissensionemq; tenet: ideo propositionum uires, atq; affirmationum negationumq; congruitatem ritè discernere.

Omnes facultates à metaphysica principia trahunt, sine qua & scientiæ non sunt, & mores sunt imperfecti. Cap. VI.

At insuper in capitulo sexto cæteras facultates tum mathematicas, tum physicas, tum morales à metaphysica principia sumere: itè metaphysicam in materiales omnino uniuersalesq; admodum morū leges habere, quas uelut Geometra prudentiæ, uelut architecto tradit, prudentia uero uirtutibus alijs, quasi in ædificando ministris. Concludit uirtutes alias esse sine sapientia imperfectas, atq; uicissim, sapientiam enim, reliquamq; uirtutem simul fermè pariter coalescere: naturaliaq; in animo uirtutem exordia, accedente sapientia, in uirtutes perfectas euadere, siue sapientia ante alias oritur, siue contra: nam undecumq; inceperis, uirtus altera conducit ad alteram. Denique exordium naturale in natura rationali ad sapientiam, uel prudentiam est oculus imperfectus, sed ille quidem dexter, hic uero sinister. Naturale rursus ad alias uirtutes exordium, mos quidam dicitur imperfectus. Vtriusq; uero uirtutum generis principium ab his maximè trahitur, quæ in mente, uel ratione, uel etiam imaginatione naturaliter possidemus.

IN LIBRUM DE FELICITATE SVMMA TOTIVS Libri. Comment.

Beatus est qui sola mente uiuit.

LIBRUM de felicitate ab ea sententiā, in qua omnes consentiunt, exorditur. Felicitatem sanè omnes esse bene uiuere predicant. Quonia uero quid uita sit, & quid bonū prorsus ignoranti: ideo quoties desinit bene uiuere, toties errare coguntur. Quorum errores Plotinus in primo, & secundo libri capiti deprehendit: nos uidelicet admonēs, ut ab ipsa definitione disputationis initiū faciamus. Itaq; in 3. libri capite uitam, & bonū, felicitatēq; describit. In quarto dubitationes obijcit atq; soluit: quærēs utrū homini beata cõpetat uita. Item qua ratione rursus utrū impediri queat, in terea significans impediri non posse. In sequentibus deinde de capitibus similes quæstiones adducit, ac deniq; soluit: & omnibus uidelicet cõprobans cum duntaxat esse beatū, quæ sola

sola mente uiuens, totus iam sit intellectus, nulla ex re alia pendens, quam ex intellectu diuino, ipsoq; bono rerum omnium principio, atq; sine. Hoc libri totius est institutum.

Varie opiniones, quid sit bene uiuere. Cap. I.

Primum itaque caput per ambages uersat eos, qui ignorantes, quid ipsa uita sit, quid ipsum bonum, bene uiuere interim definire contendunt, dicentes uidelicet: Bene uiuere est uitam sine impedimento transigere: item bene se habere, rursus proprium opus perficere, præterea finem com sequi ab appetitu naturaliter exoptatum, de hinc tranquille uiuere, denique secundum naturam uiuere. In his itaq; omnibus ed deducit uerè definitionis ignaros, ut abiectissimis quibusq; bestiolis, imò etiam plantis diuinum beatitudinis donum cõcedere compellantur, & quibus minimum inest uitæ felicitatem, id est, summum uitæ tribuere.

Sicut in primo, sic in secundo falsas opiniones agit, & ex eis ueri aliquid eligit: in quo nota de sensu in animalibus atque plantis. Cap. II.

In secundo libri capite dum idem fermè efficit quod in primo, tentat in terea ex aliorum erratis, siue dubijs nonnullas ad ueram beatitudinem inueniendam coniecturas passim aucupari. Dixe rant autem felicitatem esse affectionem quandam naturæ, secundū quam aliquis bene se habere dici solet. Post hæc, nonnulli inter eos negant inesse plantis felicitatem, quamuis animalibus cõtatis attribuant. Hinc Plotinus ait: Qui negant felicitatem plantis, quia non sentiunt, uidentur etiā quibusdam animalibus negaturi, id est, ostris & similibus, quæ uix sentire uidentur, ac fermè eodè modo sentire perfectiores plātas Pythagorici putauerunt. Ut summum in plantis gradum cum animalium infimo congruat. Quin etiam in plantis est discretio sexus: & prope sitæ coniugis plantæ scæcū dius pullulant, & nescio quo sensu humorem uersus uergunt atq; calorem, & uiolentiū amputatq; uel tractatæ, sicantur. Sensum uero duplicem esse putamus: Inferiorem quidem quo non natura rei, uel qualitas ulla discernitur, sed affectio quædam tantum inde illata sentitur, qui & stupidus sensus est, uel in dormientibus, plantisq; conueniens. Superiorē uero qui & naturam qualitatemq; perficit animalium solummodo proprius. Sed ut redeamus ad illos, qui affectionē quandam, siue habitum corporeæ præsertim naturæ conuenientē felicitatē esse dicebant, illi profectò non rectè adimebant felicitatem plantis, quia non habent sensum, quoniam eiusmodi habitus similiter est etiam ante sensum. At si dicant summū bonum non in tali quodā habitu, sed in sensu, & cognitione consistere, inde protinus resellentur, quoniam si ipsa propria boni ratio in sensu comprehēdatur, certè quicquid, & quomodo cunq; sentitur, bonum esse probabitur. Contra uero contingit, scæ pl enim sensus actionem, & huiusmodi cognitionem respuimus, quādo uel esse animaduertimus, uel timemus nobis fore molestam. Proinde si rursus addiderint mixtū ex habitu, eiusq; perceptiōne summum bonum esse, iterum conuincuntur, quia si indifferens aliquid ad ipsum bonum cū altero ad idem indifferētē iūgatur, non ex ambobus bonū ipsum cõficietur. Si ergo cõcedant utrūq; ad bonum se indifferētē habere, summum ex eis bonum minimè resultabit. Forr uero dicent, certum quendam habitum esse summum bonū, sed quando cognoscitur esse præsens. Ad hæc ita Plotinus argumentatur. Bene uiuere alicui competit, non ex eo solum quod tale quiddā adesse cognoscat, sed ex eo potissimum quod uerè iudicet esse bonum. Sic enim duntaxat uerè fruatur æquam bono. Iudicare uero de natura, & ratione boni, non sensus iam officium est, sed rationis atq; mētis. Non ergo uel habitus uoluptuarius, uel sensus eiusdem, sed ratio, atq; mēs causa est bene, beatq; uiuendi, profectò affectio naturæ corporeæ consentanea, siue uoluptas eiusmodi aliquid est rationis expert, hoc autem ipso, & ratio, & mens uelut iudex & auriga præstantior est, si præstantior est, ergo naturalis præceptuq; ipsius actio ad præstantiorem dirigitur finem. Quinetiam qui animalibus omnibus, uel etiam plantis attribuant bene uiuere, hi certè dum addunt hæc bene uiuere, quando certo modo affecta perfectius uiuunt, uaticinari uidentur, sensualē, uegalemq; uitam, non quaremus simpliciter talis est, sed qua ratione aliquando melius uiuit, bene uiuere, quasi super talem uitā non semper perfectam, imò & semper imperfectam sit alia quædam semper perfectissima uita. Qui ergo circa perfectius uiuens scilicet, rationale felicitatem ponunt, rectius iudicant. Sed uirtus ipsa rationalis non ideo necessaria est ad beatos efficiendos, quia comparat, quæ primis naturæ corporalis incitamenti necessaria sunt, nam & sine hac, uel comparari, uel adesse possunt. Item sic naturæ rationalis seruire tantum inferiori naturæ, quod est absurdum, oportet etiam naturam superiorem habere, etiam superius officium atq; proprium ad superiorem finem propriè sibi conducēs. Et sicut natura corporea, sensualisq; suum quandoq; finem consequitur, sic illam assequi suum, neque perfectionem eius consistere in eo, quo circa imperfectiora uerletur, sed circa perfectiora insuper quam ipsa ratio sit. Quicquid enim perficiendum est uirtute, & adaptione cuiusdam ipso, perfectio nis tantum perfici potest. Deniq; cum natura rationalis rebus corpori consentaneis impleri nunq; possit, neq; unq; in talium possessione quiescat, constat ipsam alio, atq; præstantiore ordine dollocari, & aliunde scilicet, ex alto perfici fieriq; beatam.

Vna est summa scilicet, intellectus summus: aliæ per multos gradus inde dependent. Cap. III.

Tertium libri caput iam definit asserens, si in omnibus, quæ uiuere dicuntur, eadem esset ratio, & æqua uitæ conditio, omnia æque ad beatam uitam aliquando peruentura: sed cum non ita

res se habeat, imò uerò uita uera sit intellectus, alia uerò imagines uitæ sunt, in eo solum uitam esse beatam, in alijs autem uideri quasdam felicitates imagines: rationem quoq; esse intellectus imaginem. Ergo qui in ea felicitatem collocant, rectius quidem quam ceteri sentiunt, si quidem ratio est proxima menti, non tamen rectissimè iudicant. Cum enim ratio uersetur in motu, non propriè ad eam pertinet finis ultimus, qui tanquam summa quies diuersis admodum est à motu. Præterea uita beata est ipsa uita, & absolutissima uita. Qui uero dicunt felicitatem non esse simpliciter uitam sed quandam rationalis uitæ habitum, primò quidem negat uitam beatam esse ipsam uitam: deinde in accidentali quadam qualitate eam collocant, rursus si in discussione, quæ dum semper uersatur in motu, nunquam est uita penitus absoluta. Concludit ergo Plotinus, beatam uitam circa alia uitæ speciem esse ponendam: aliam, inquam, à sensuali, aliam quoq; à rationali, sed interim corrigat seipsum quod dixerit speciem, non enim uult, intellectum ipsum in eodem genere cum planta, uel fenù, uel ratione cõnumerari, & quasi speciem quandam unà cum his per differentias speciales ex æquo distribui, sed ipsum intellectum esse ipsam uitam, uiuentium omnium principium, & exemplar, cæteraq; uerò uiuentia per diuersos gradus inde manare, rationale primò, deinde sensuale, denique uegetale, ea tamen connexionione, ut in animali rationali sit etiam non nihil intellectuale: rursus in sensuali rationale non nihil, item in uegetali aliquid sensuale. Deniq; in mixtis uitale aliquid, atq; uegetale, sic enim & principij fecunditas declaratur, & sequentiũ seruatur conditio, & uniuersum undique perfectè connectitur. Sed iam ad ipsam uitam mentemq;, uitamq; beatam dispositis gradibus ascendemus.

Idem est prima essentia, prima uita, primus intellectus.

IN ipso rerum ordine cernimus essentiam anniti ad uitam, quatenus quicquid est ad motum, generationemq; inclinatur. Motus uerò & generatio uitale aliquid præferunt. Item uitam ad cognitionem anniti, quatenus quod uiuit, in se formas generat, qua in re cognoscentè imitatur naturam, quæ in se formas concipit cognoscendo. Hinc patet uitam esse perfectionem essentia, cognitionem uerò uitæ perfectionem. Quamq; eorum hoc sub ratione uitæ cõsiderari potest. Videtur enim & essentia esse quædam uita nascens & cognitio, præsertim intellectualis esse uita prorsus adulta. Videmus præterea horum trium uestigia quædam per omnia quæ sunt extendi. Vbiq; enim sub ratione formæ essentia uestigium reperitur, liquidè unum quodq; per formam esse uidetur. Item sub eadem ratione uitæ uestigium: siquidem per formam in clinatio sit & motus, atque generatio. Rursus eadem ratione uestigium apparet intelligentia: quippe cum per formam ubique sit ordo proprium intelligentia signum. Cum ergo per unum aliquid, id est, per formam, tria hæc per omnia porriganur, necesse est unam esse primam omnium formam, quæ quidem ipsamet sit essentia prima, & uita simpliciter, & intelligentia prima. Nam idcirco per unum formæ munus tria hæc per omnia protenduntur, quia una super omnia extat forma tria hæc in seipsa complectens. Iam uerò quod prima forma sit essentia prima, ex eo patet, quod per formam essentia passim, & esse producit, atque ubi plus formæ, ibi maius est munus essendi. Item quod eadem prima sit & perfectissima uita, nec non perfectissimus intellectus, inde coniungimus, quod & uita essentia, & intellectus uitæ perfectio est. Igitur cum summa perfectione essentia concurrat uitæ, intellectusq; perfectio. Præsertim cum essentia perfectissima proprium actum habeat perfectissimum: uita uerò sit actus essentia, item absolutissima uita perfectissimè moueatur. Id uerò nihil aliud sit, quam per intelligentiam in se reuolui. Proinde quemadmodum in mundo sensibilis, qui mundi intelligibilis est imago, essentia, quasi materia per uitam format, & uita simpliciter per intellectum, siue qualemcumque cognitionem, quæ intelligentiam repræsentat, sic in mundo intelligibili intellectus quidè est actus quidam uitæ, uita uerò est actus essentia. Quoniam uerò tria hæc apud nos formali quodam ordine inter se distinguuntur, idcirco ratione quadam distinguuntur, & ibi, ubi prima forma totius formæ ordinis principium est & exemplar, & finis. Distingui uerò hæc, & ibi quo dammodo cõiecta sunt, ex eo quod apud nos, & si tria illorum uestigia sunt ubique, in rebus tamen quæ pleriq; essentiam dicunt, expressius essentia, quam uitæ, uel mentis apparet indicium. In his autem quosolum dicuntur uiuere, certius uitæ, quam mentis uestigium nobis occurrit. Et quoniam essentia illic quoque uelut in forme quiddam uidetur, si comparatur ad uitam, & uita simpliciter comparatur ad mentem, in forme uerò seipsam formare non potest. Idcirco super ens ipsum, in quo tria hæc cogitantur, regnat ipsum unum atq; bonum, cuius uirtute & essentia in melius proficit, dum prodeit in uitam, & uita in melius, dum in mentem prorsus absolutuit. Hæc itaq; mens est uita beata, id est, uita ipsius boni, atque ad summum suæ naturæ, appetitionisq; perducta, reflexa in se, conuersa in ipsum bonum, uigore exuberante illinc bonitate repleta. Ipsum uerò bonum, ac simpliciter unum, non est essentia. Uita intellectus per modum formæ, sed excellentius admodum, id est, per causæ rationem. Quod autem proximè sit sub bono tria hæc est per formam. Anima deinceps tria hæc est participatio uera. Quod autem animæ rationali subijcitur, participatio quadam imaginaria, tria hæc esse censetur, sicut lux, lumen, splendor in caelo quidè uisibili sunt per causæ rationem, in caelo uisibilis per modum formæ, in ætheræ participatione uera, subinde uerò, conditione prorsus imaginaria. Prociuum uerò tria hæc uolentem tres esse substantias, & essentiam quidem uita superiorum, uitam uerò

uerò mente præstantiorem, non facile comprobamus. Sic enim oporteret & horum uestigia similiter se habere, scilicet quod solum esse, excellentius esse uiuente, rursus quod est, uiuicq; dicitur esse in intelligenti præstantius. Nos ergo dicimus nobiliores huius substantia dotes paucioribus conuenis reminus uerò nobiles competere pluribus. Multa enim perfectaq; in rebus exigitur præparatio ad donum præstantius capiendum.

Ipsa intellectus est summum uita.

Vitam communi notione describimus primam quendam essentia, esseq; ipsius exitum in actum eius, atque ipsum primum eius actum, & quasi motum intimum & perennem omnium principium motionum, quo efficitur, ut actus, motusq; ubiq; sit uitæ uestigium: ac perfectior motus, & actus sit expressus uitæ perfectioris indicium. Cum uerò summus uitæ gradus ille sit, in quem ueluti finem motus omnis uniuersi contendit, intellectum ipsum esse summam uitam. ex eo coniungimus, quod uniuersus mundi motus in formam intellectualem denique definit: exordiens quidem generationem à formis elementorum, deinde admixtorum formas, subinde plantarum, de hinc animalium, denique proueniens ad ipsam hominis formam intelligentia iam participem. Similiter in ipsa generatione hominis in matrice à forma mixta ad quandam plantæ formam, ab hac ad sensiuam, ab hac ad intellectualem sit processus. Mitto, quod uniuersus mundi motus, totaq; generatio ad comunem totius ordinem, & pulchritudinem proficiscitur: & quæ quidem certa in rebus est intellectus imago. Idè quoq; artes imitari conantur, inchoantes quidem opus ab instrumentis, atq; materia delineantes deniq; in artificiosam formam intellectualis artis imaginem. Cum itaq; finis ultimus in ordine motionum, quasi uitam appareat intellectus, quis non uideat summam uitam intelligentiam esse summam ipsamq; mentem esse efficientem & exemplarem causam uniuersæ? Quippe cum mentis ipsius uirtute omnia, uelut ad finem, ad ipsam mentis similitudinem pro uiribus redigantur. Hæc igitur ipsa uita est. Nulla uerò præter hæc, est uita simpliciter, sed quædam potius participatio uitæ: cuius imago quædam est uita rationalis: uita uerò rationalis imago est uita quæ dicitur in sensuali: huius autem uegetalis uita similitudo uidetur uegetalis denique uitæ uestigium est forma quæ libet in materia, dum inclinatur, & inclinatur ad motum, dum generat, quasi more uiuentis, dum rarefacit atque condensat in quibus augmenti apparet & decrementi conditio. Fit ergo deinceps à substantia uitæ ad imagines deinceps alias, atque alias, & uestigia uitæ: perinde ac si artifex ipse uiuens sui ipsius statuat simillimam fabricet, & hanc deinde referat in pictura, picturæq; imaginem speculo rursus obiectat, unde ultima quædam appareat specularis imago. Solus hinc artifex homo est, nulla uerò imaginum erit homo. Solus similiter intellectus est uita: quæ uerò inde posterius, deinceps, posteriusq; sunt, imagines quædam uitæ potius, quam uitæ censetur. Non solum quia longè quodam intervallo ab ipsa uita degenerant, sed quoniam non nihil morti simile habere uidentur ad mixtum, dum & in aliquo uitæ gradu deficiunt, & priuationem quandam subeunt à potentia in actum, atq; uicissim tempore transeunt, & ignorantia, obliuionemq; patiuntur. Proinde quo motus exterior eo, est iudicatur & uita iam facta debilior, quasi ab ipso suo fonte digrediens. Elementa quidem & mixta mouentur extra, & in separata solum materia generant. Plantæ uerò iam mouentur intrinsecus, & in coniuncta materia gignunt. Sensualis de hinc animalium uirtus præter eiusmodi dignitatem, formas imaginandò concipit in seipsa. Rationalis deinceps uirtus nō quemadmodum imaginatio suæ conceptionis initia mutatur à sensibus, sed ex semetipso iam intimo contrahit: conceptumq; suum animaduertendo complectitur. Ipse deniq; intellectus, ita iam gignit in se, ut le quodam modo appareat genuisse. In quo enim esse, uiuere, intelligere, re ipsa sunt unum, hic dum intelligit semetipsum, interim nescio quid essentiale, atque uitale in seipso gignere, uel expedire, uel conferre uidetur. Ex his omnibus colligere possumus, intimam maximè, perfectamq; motionem, generationemq; in mente uigere: idèq; perfectissimam esse uitam. In mente inquam diuina, primo atque per se, in nostra uerò proximè atque per ipsam. Beatam itaque uitam esse putamus, non uitam quidem talem aut talem, quasi ad iramentum alicuius egenam, sed uitam ipsam summo uiuendi gradu uigentem. Vitam inquam, id est, actum essentia primæ directum naturaliter in ipsum bonum, atque ita perfectum. Atque in hoc ipso perfectionis gradu simul & intellectum fieri cogitamus, uitamq; ipsam ipso intellectu prorsus absolutam. In hoc autem intellectu idem est uiuere, intelligere, uel le, quamuis in natura rationali aliud sit uiuere, aliud cogitare, aliudq; eligere. Sicut & in cælesti lumine idem est lucere, micare, calere: quauis nostro hoc æris lumine aliud sit fulgere, aliud resfulgere, aliudq; feruere. Quæ enim natura inferior per diuersa facere cogitur, eadè per unum explet natura superior. Quemadmodum quæ instrumentis quinq; sensus exterior agit, eadè uno quodam imaginatio per agit. Et quæ pluribus, singulisq; formis imaginatio machinatur, ratio una quadam uniuersali specie colligit. Postremo quæ ratio percurrat actu multiplici, intellectus uno stabilitiq; cõsequitur actu, in actu perpetuo possidet. Huius itaq; uiuere est intelligere: huius intelligere, uelle: uel si qua forsitan in uoluntate distinctio sit, eodè tamen naturæ suæ (ut ita loquar) instinctu, dū ad bonum nititur, naturaliter uelle dicitur: dū assequitur bonū, dicitur intelligere: rursus dum bonū cõsequutus amplectitur, uelle iterum iudicatur. Hæc uita prima, primaq; mens paterno semper bono perfruens, beata uita censetur. Hinc quoq; mens quælibet perpetuo sit beata menti primæ, ac per illam bono semper inhærens. Hinc & ratio totiens euadit felix, quoties suæ menti, perq; suam diuinæ menti cõiungitur.

MMm 8 Rationalis

Rationalis natura potest consequi uitam beatam, quando scilicet intellectu formatur et agit. Cap. III.

Cum igitur uita beata sit perfecta uita, perfecta uero uita sit intellectus uerus, actusque perfectus. Quæritur deinceps: Vtrum homo, id est, anima rationalis sua ipsa rationali potentia hanc mentem, hanc uitam consequi possit. Huic igitur quæstioni in quarto libri capite respondetur, alio quando consequi posse, quod quidem in theologia, & in libro de mente latius aperimus. Vis hæc rationalis duos præcipue habet actus: intuitum scilicet, atque argumentum. Intuitum quidem formas à materiæ conditionibus resoluit & abstrahit: atque à singulis imaginationis formis ad uniuersales se recipit formas, rursus ad uniuersales magis, donec ad communissimas perueniat formas, ipsius iam intelligentiæ proprias: ubi finem facere uidetur in mente: à qua etiam argumenti uirtutem ducit, dum principales scientiarum, artiumque regulas intellectui naturaliter insitas sibi ipsi præscribit, tanquam argumentandi principia. Sic itaque & intuendo finem silit in mente: & argumentando trahit à mente principium: & merito, quoniam uelut posterior naturaliter inde dependet. Finis itaque rationis est pro uiribus mente potiri. Hinc ergo quotidie nititur, quantum non impeditur, magis gradatim, magisque mente formari. Cum uero potentia hæc tanquam speciei huic naturalis non sit inanis, mentem quandoque assequi potest, eandemque uirtute denique perfici, qua & quotidie proficit. Cum uero potentia rationalis ad ideales intelligentiæ formas, & regulas iam procellerit, tunc uelut materia quædam ipsa mente formabitur, quasi forma, & sub mentis actu iam agere. Atque ita demum illius uita uisus uiuere beata. Quod si hæc in uita tanquam occupata diuersis acquirere nequit, adipiscitur in altera, & ille citius consequetur, qui se ad id propensius comparauerit. In Plotini uerbis notabis, intellectum quendam esse intimam, propriamque ipsius animæ partem. Ac priusquam ratio tota conuertatur ad mentem, adhuc in anima esse intellectum, atque rationem, tanquam duas animæ partes, postquam uero conuersa fuerit, intellectum non amplius esse partem, sed animam ipsum esse tunc intellectum: qui certe animus non prius est felix, nisi totus actu intellectus euadat. Ferme sicut sublimis ær sub sphaera ignis est igneus, agitur ut ignis, quin etiam neque homo est, nisi intellectum saltem habeat in potentia. Quod quidem propter animalia brutum dictum arbitror, in quorum imaginationibus si qua uis argumentatrix inest, nequit tamen mente formari. Cum enim propriæ mentis formæ stabiles omnino & communissimæ sint, merito, imaginatio bruti per formas suas, & particulares tantum, & mobiles nunquam potest mente formari. Ratio uero per formas suas, quamuis quodammodo mobiles, tamen uniuersales potest ad intelligentiæ formas quandoque produci. Post hæc disputat eiusmodi felicitatem propter curam animalis, eiusque in comoda minime perturbari, quippe cum animus si affectus animæ non esse sui partem existimus, sed aliquid uel ex eo factum, uel sub prouidentia commendatum. Affirmat autem inter hæc Plotinus animam sic affectum sibi beatum existere, scilicet per intellectualem formam, quam nuper rationis animus est indutus: indutus inquam sub intellectu proprio, quemadmodum & proprius intellectus ab initio diuinum indultur intellectum. Atque omnino per intellectum & proprium, & diuinum animus ipso bono perfruitur. Quod quidem in se simpliciter bonum est, in intellectu uero essentielle, uitale, intellectuale, intelligibile bonum.

Quæ Peripatetici obijciant. Cap. V.

Quintum libri caput summam enumerat, quæ huic felicitatis definitioni sit Peripateticus aliquis obiecturus, & quæ ad felicitatem necessaria uideantur, numeraturus. Inter hæc notabis magica ueneficia in corpus & animam posse non nihil: quod & Porphyrius asserit: præsertim in animas quodammodo debiles, id est, imaginationi additas, nec intellectu uelut Palladis clypeo hastaque munitas, sed de ueneficijs, fascinationibusque satis in theologia & conuiuio de amore tractamus.

Finem ultimum esse bonum unum scilicet, summum intelligibile, uel plusquam intelligibile. Cap. VI.

Ad hæc in capite libri sexto responderet: Si felicitatem in rerum humanarum prosperitate & tranquillitate quadam eiusmodi poneremus, sequi quæ à Peripateticis obiecta sunt scilicet non esse felicitatem cui aduersa contingant. Cum uero beatam uitam in ipsa prima diuinique boni possessione ponamus: nec reliqua præterea quæ dicuntur bona hinc censere annumeranda, nec horum contraria felicitatem puram nobis adimere: quod interim ab ipsa diuinitate minime discedamus. Cui quidem quamdiu coniunctus est animus, æque beatum dicit: & si corpus interea doloribus torquetur. Id eundem Plotinum arbitror, non tam Stoicorum uerbis, quam Christianorum martyrum suo seculo frequentium opera didicisse. Tum uero negat felicitatem in accumulatione quadam maiorum, minorumque bonorum esse ponendam, quæ quidem ipse minora, quæ dicuntur bona, potius necessaria nominat. Deus profecto naturæ author nostrum animal, id est, corpus uiuens tanquam imperfectius aliquid subesse animæ uoluit. De hinc anima imaginationem subdidit rationi, rationem in entem, mentem denique sibi, eadem ratione bonum, finemque proprium animalis, fini bonoque animæ seruire constituit. Atque in anima proprium imaginationis finem fini proprio rationis, item familiarem rationis finem fini mentis seruire præcepit, qui sane quemadmodum proprius est intelligentiæ finis, sic & finis sequentium est communis, finiumque finis. Quamobrem ratio animalis animæ finis non ex diuersis bonis componitur, sed est ipsum intelligentiæ bonum, ad quod uelut ad finem bona sequentia referuntur. Præsertim cum animus tunc solum beatus existimetur, quando

quando non ulterius in plura distrahitur, sed demissis, uel certe remissis admodum cæteris uiribus & officijs, totus iam est translatus in mentem. Ideoque totum animi bonum est unum ipsum intelligentiæ bonum. Tunc & reliqua, quæ bona dicuntur, si eligit, non propter ipsa, sed quasi quædam remedia eligit, ut omnia inde pro uiribus uitentur incommoda, quæ forte animum ad inferiora cuiusmodi distractum adducere uideantur, ut interim circa diuinum bonum remissius operetur. At præterea ultimum finem maximeque omnium expetendum, oportere non solum esse maximum in se bonum, sed animo etiam præ cæteris intimum. Sic enim bonum maxime prodest, si summum opere sit in se ipsum, atque ita maximum est animo bonum. Atque uicissim quod maximum in se bonum est, si modo id animus noster augere uis, sic præ cæteris intimum, cum quia & ipsum efficacissimè rapit, & penetrat, cum quoniam animus uel eumentissimè ad id afficitur. Tale uero est solum intelligibile, & plusquam intelligibile bonum, cætera enim quæ dicuntur bona, uel etiam extra animal nostrum sunt, ut diuitiæ, honores, imperia, uel in animal nostro, sicut sensuum uoluptates: uel, si sunt in anima tamen externa prospiciuntur, ut imaginationis oblectamenta, speculatio rationis occupata rebus agentibus, uel si non extrinsecus respiciuntur, sunt tamen (ut ita loquar) imaginaria, perpetuoque uersantur in motu, ut rationis speculationis discussiones, atque conceptus, solum uero quod super rationis motum extat bonum, & mentis est penitus intimum, & (ut ita loquar) solidum ac stabile, simulque totum. Id ergo & maximum in se bonum est, & maximum animo bonum.

Felix unicum bonum uult, cætera propter ipsum eligit. Cap. VII & VIII.

In capite libri septimo constitetur felicem eligere comoda potius, quam opposita: Et comoda non propter ipsa, sed ut deueniret incommoda. At uero incommoda procul abesse uult, non quia cum acciderent esse felicem de medio tollant, sed quia & esse potius auferant, quamquam hoc de finibus nihil pendit, & contemplationis studium interpellare cõendant. Concludit beatum diuinitate plenum cætera omnia nihil pendere: idemque ex ipsis nullam in partem è suo statu posse deflecti. Idem in octauo capite pergit.

Est in mente sapientia æterna, ad quam cum attingit ratio, animus est beatus. Cap. IX.

In nono capite iterum dubitatur: Vtrum qui beatus iam definitus est, perseueret beatus, si quod ingratis morbo aut maleficio phrenesim patiatur? Responderetur, perseuerare beatum, quasi dormiat quidem, & somniet imaginatione, uigilet tamen, & perfecte agat cum mente, sicut & de omni anima dictum est, cum uel rationis superiore, quæ & contemplatiua ratio dicitur, & quodammodo intelligentia quædam, quæ in beato iam mente formata est, & ut mens operatur. Idque uel certe secundum uiriuersales, tum rerum species, tum rationis actus, non enim adeo perfecte formata est, secundum singula, magis enim à mente distant. Quinetiam & reliqua rationis uirtus, quæ in agendo magis posita est, & si in phrenesi distrahitur, aut uacet, tamen paratissima est, post phrenesim imperum ad superiorè rationis uim, mentemque reflecti. Post hæc cognitionem æternam à temporali distinguit, quod nobis sic uidetur altius reperendum. Cum in prima essentia uiuere quidem sit intrinsecus agere, intelligere uero agere in seipsam, sui que notitia in se reflecti, qui sane actus nullo modo uergit ad corpus, merito eoultque naturam intellectualem extendi putamus, quousque cognitio sui & quædam à materia segregatio. In natura ergo rationali quamuis aliquando quædam mentis solent appellari, tamen quodammodo natura intellectuualis apparet. Ratio enim & seipsam animaduerit, & sæpe formas à conditionibus materiæ separat. Tres itaque intellectuualis naturæ sunt gradus: intellectus scilicet, ipse communis. Intellectus animæ proprius, atque ratio. Tres quoque sunt naturæ intellectuualis imagines, prima sensus, secunda uis uegetalis, tertia forma corporis. Sed de imaginibus alibi. Jam uero in intellectu primo intelligere est ipsum esse. In secundo intelligere est quasi esse, (& ut ita loquar) existere. Est enim agere, agere inquam actu quodam essentiali, & intimo atque perpetuo, ferme sicut in luce lucere, siue micare. In tertio denique intelligere est argumentari, id autem est mobiliter operari, ferme sicut in lumine resfulgere. Merito inter intelligere, quod est esse simpliciter, nullaque participatione, sed penitus per essentiam, atque intelligere, quod est mobiliter agere, medium est intelligere, quod est agere penitus immobiliter. Et prima quidem intelligentia est per essentiam, secunda per participationem quidem, sed prorsus immobilem, tertia denique participatione sit mobilis, sicut & sphaera ignis essentia calet, supremus ær feruet inde participatione perpetua, inferior ær calet participatione mutabili. Esse uero proprium in anima intellectum stabiliter operantem, non solum ratio hęc nobis ostendit, sed hinc insuper confirmatur, quod rationalis naturæ, quasi potentia quædam est quodammodo patiens, dum motu formatur, atque ex ocio prodit in actum, quem plerique intellectum passibilem, uel formabilem nominabunt. Oportet ergo hunc in intellectum, uelut ex imperfectum ab alio quodam perfectiore, qui semper in actu sit ex potentia in actum uicissitudinè perpetua duci. Neque intellectum communem tantum oportet sic esse semper in actu, sed intellectum etiam animæ proprium, ne naturæ rationali desit efficax intelligentiæ suæ & intimum, sufficientisque principium, cum neque uegetali naturæ desit negationis suæ ratio seminalis, quæ quidem intimum est, & efficax, & continuum generandi principium. Sicut ergo uniuersalis natura, id est, tota uniuersa, seminaria ratio præest particulari naturæ, id est, suæ cuiusque uiuentis seminariæ rationi, hæc uero perpetuo præsidet mobili que generationis officio, sic intellectus

intellectus communis, & agens intellectui proprio rursus agenti, hic autem rationi, quasi iam patienti: ut inter agens commune, patiensque proprium, rite proprium agens medium sortitur. Hinc itaque fit, ut animus ad summum quandoque in se reuocatus inueniat statim nondum inuenta, & sæpe uaticinetur, & opera omnibus miranda perficiat: quippe cum subitò in mentem propriam reuertatur, quæ diuina quadam uirtute pollet, cui omnia patent. Sed de his in Theologia latissime disputamus. Ad hunc itaque intellectum, uelut ad tertium scilicet, intellectuale cœlum super cœlum imaginale, atque rationale Plotinus forsant dicitur, Paulum ascendisse: & Moysen in hunc montem, & eiusmodi angelum prophetis plurima nunciasse. Neque enim decere ad nos descendere numina neque oportet animum diuina uisurum loca mutare: satis enim esse ad mentem, & diuina conuertere. Sed hæc ille uidetur.

Confirmantur superiora, quòd in omni mente sapientia sit æterna: & quomodo rationalis natura ad hanc ascendat.

Animus sæpe uel intuendo, uel argumentando multa considerat, non solum esse sempiternam, sed qua etiam ratione sint sempiterna: ipsiusque (ut ita dicam) sempiternitatis propriam concipit rationem. Maioris uero ad sempiternitatem momenti est ratio ipsa, quam modus. Cui igitur tanta sit uirtus in animo, ut res sempiternas, ac sempiternitatem ipsam sempiterna cogitet ratione, multo magis ea est in animo uirtus, quæ res sempiternas modo quodam sempiterno, id est, sempiternè semperque consideret. Sic igitur super imaginationis actum, qui est mobilis circa mobilia extat rationis actus, qui est circa immobilia mobilis: super hunc actus intelligentiæ circa immobilia profus immobilis: ut sicut actus animæ in melius proficere, sic perficiatur in optimū. Dic age: unde nam ratio nostra uim habeat, ut diu singularis formis ad uniuersales seipsam recipit, ipsas interim formas ab hoc, uel illo loco, motu, tempore soluat: nisi in ista quadam & prædente sibi uirtute: cuius actus non à loco tantum, sed à motu etiam, atque tempore, sit solutus. Alioquin ipsa diu taxat ratio, dum mobiliter & temporaliter agit, nunquam formas posset à actu suo à motu ac tempore soluere. Virtutem dixi insitam nam & si quis rationem obijciat, sub intellectu communis hoc efficere, cogetur autem consistere, certum quendam actum non absque certa quadam uirtute posse præberi: siquidem talis actio, talem sequitur facultatem: atque ideo uim quandam stabiliter operantem ab intellectu communis præfici rationi, per quam & si mobiliter, ipsa tamen ad immobilia se conuertat, ipsam uero uim stabilem nos intellectum proprium nominamus: cui necessarium est communissimam, certissimamque scientiarum artiumque inesse principia, & ipsa quoque exemplaria rerum, ut ratio ibi possit discursiones argumentandi funderet resque & opinionem ueras, bonas uel ab oppositis rite discernere ac per uim intellectus illius omnia semper subitò conuenientem, ipsa quoque nonnunquam aliquid subitò intueri. Cum dicimus intelligibilia inesse intellectui, sic accipere intellectus sit ipsum intelligibile. Sic enim habet ordo. Sensus quidem nec est, nec habet sensibile, sed uertit se foras ad illud. Cogitatio uero & si non est cogitabile, habet tamen intrinsecus. Intellectus denique tanquam ratione præstantior, non habet tantum in intelligibile, sed existit. Vbi uero ait, Sapientiam felicitas animæ sitam esse in essentia quadam, imò potius in essentia, significat actum ipsum intelligendi existere ipsum esse, tum in proprio intellectu, qui est essentia quadam, tum intellectu communis: qui est ipsa essentia. Addidit autem potius: quoniam actus intellectus proprii ab actu communis sit atque seruat. Proinde sicut in lumine idem est esse lumen, atque lucere, quamuis non sit idem esse lumen, & resplendere, atque calere, sic in anima intellectuall, idem est intellectualem esse atque intelligere, licet non idem sit esse, & ratiocinari, atque imaginari. Sed memento, ex Plotini mente ponendam esse inter intellectum, imaginationem que geminam speciem rationis: Alteram quidem speculatiuam surgentem ad intellectum: Alteram uero actiuam ad imaginationem potius declinantem. Alioquin cum non possit per ipsum intellectum duntaxat esse alter beatorum, omnibus per ipsum similiter semper agentibus, non erit hic scelerior illo: nisi quia in hoc speculatiua ratio naturaliter intellectui proxima, in mentem penitus est conuersa. Quod tamen de actiua similiter non licet dicere: quia & remotior est à mente, & in labore posita, & quodammodo seruit externis. Differre uero rationes eiusmodi specie, patet, non solum quia speculatiua naturæ opera propria, actiua hominum opera cogitat, sed etiam quia raro admodum & fortè nunquam concurrunt in eodem ingenio naturalis utriusque dexteritas.

Neque omnes animaduertunt mentem suam semper agere circa diuinam: neque beatus semper animaduertit rationem suam superiore agere circa mentem. Cap. X.

ET si in beato ratio speculatrix sub forma iam actusque mentis agit, non tamē ita se agere semper animaduertit, sicut neque alii mentem nostram agere, circa diuinam mentem semper agnoscunt. Sicut enim in animali nostro secundum uim uegetalem uiuere ferè idem est, atque uegetare, id est, nutrire, augere, generare, seruare, neque tamen agnoscimus, hanc uim hæc agere, & quomodo talia peragat: quia uidelicet nulla actionis huius imago, ad imaginationem peruenit animalis, aut nostram: ita & in nostra mente idem uiuere est, atque intelligere, neque tamen actionem eius æternam animaduertimus, nisi quando quadam eius imago in nostra imaginatione concipitur iam uero

iam uero neque beatus semper agnoscit speculatricem in se rationē unā cum intellectu suo circa diuinam mentem iam agere: quoniam actionis eiusmodi non semper in imaginatione sua imago formatur, per quā ad moneri solet animus, quid potissimum uis eo uel inferior, uel superior agat. Hic nota, pertinere ad intellectum nostrum cognoscere semper actu ad rationem uero nostram quodammodo recolere cognita, dum circa formas excogitandas ex habitu transit in actum, atque uicissim: ad imaginationem denique pertinere quodammodo discere noua. Hæc enim si a ratione diuertens ad animal se conuertit: quid uideat, quid uel audiat animal, statim animaduertit: quid uero ratio interim, uel intellectus agat, non agnoscit. Atque uicissim si quando uacans ab animali ad rationem tota conuertitur, tunc per hanc ipsam imaginationem animus rationem aliquid agere iam per sentit. Quod si ratio conuertatur in mentem, quod accidit in beato, tunc sanè & rationem circa mentem nostram, & nostram mentem circa diuinam uigilare animus statim animaduertit. Quoniam in nostra imaginatione ab animali uacante, nihilque illinc corporeum machinante imagines quædam uelut in speculo ab ipso mentis, rationisque actu profus apparent, per quas admonetur animus in ratione scilicet, uel speculatrice, uel actiua, cum intellectu, cum ratione speculatricem agere. Tu uero memento: In ipso intellectu sicut idem est uiuere, atque cognoscere, sic idem esse cognoscere penitus & agnoscere, id est, quod ipse cognoscat animaduertere. Sed in ratione, quoniam non idem est omnino uidere, atque cognoscere: siquidem illud æternum est, hoc uero perpetuo, permutabile, meritò neque idem est cognoscere, quod uidere cognoscat, uel agat agnoscere, ex quo sequitur, ut agnitio hic cognitionem sequatur, tanquam posterius aliquid, & forte quadam consequens atque comitans, faciatque sæpe, ut distractione quadam animi prior actio sit aliquāto remissior. Non igitur abre Plotinus ait, agnitionem, animaduersionemque eiusmodi per consequentem posterioremque facultatem formamque peragi. Facultatem uero posterius comitantem, imaginationem ipsam esse non dubitamus. Formam similiter quæ priorem comitetur formam imaginationem appellamus. Sunt ergo naturales formæ in mente, uel ratione: quamuis ibi quidem æternæ, hic uero perpetuæ. Sint igitur aduentitiæ in imaginatione formæ formam imagines naturalium, per quas uelut res nouas animus, uelut admirandus attendat animaduertatque: quid in ratione agatur & mente. Perfecto sicut oculus facie continetur, sic ratio mente, atque sicut oculus nec uidet faciem, neque motum eius aduertit, nisi quando in speculum certo modo nobis oppositum lineares facie radij diriguntur, atque inde per similes unguolos reflectuntur ad oculum, & speculum ita ostentat imaginem, siquam modo habet imaginem: simili quodam pacto ratio uelut oculus, neque uidet mentem, neque agere illam animaduertit, quamuis semper agat, nisi actus eius agat non nihil in imaginationem alunde diuersam, illud uero conuersam. Quo quidem actu ab imaginatione in rationem resulcet superioris actionis imago: Hic notabis primo quidem ubi Plotinus ait, nos non esse uegetatis facultatis actum, sed esse potius actum intelligentiæ, id potissimum in beato esse uerum: uerum quoque in quolibet animo, quem intellectui conuentionem quam animal Plotinus existimat. Deinde ubi ait, actum intelligendi tunc esse absque phantasia, de nulla inde in hac imago fit, atque resulcet: non intelligentiam puram à phantasia, sed phantasiam quam ab intelligentia dependere: quamuis rationalis intelligentia, id est, cogitatio, ratioque mobilis à phantasia sæpius exciterur, præsertim actiua ratio: quam solam phantasia semper egerit Aristoteles ait quem admodum & Theophrastus, atque Simplicius prudenter interpretantur. Denique Plotinum scito annuere, diu quædam Aristotelis uerba recenser, hæc illius de mente fuisse sententia: ubi in tertio de anima scribit, intellectum intelligere semper, & intelligentiæ eius esse substantiam, uereque immortalē existere. Non enim adeo uera est in uirtutibus inferioribus immortalitas, nam & si quæ perpetuæ sunt, tamen uersantur in motu. Quod autem reminisci nos, id est, rationalem uim post obitū negat, Plotinus alibi diligenter examinabit. Denique memento, Aueroem & si non idem, tamen simile aliquid in duxisse: ubi ait, intellectum nostrum intelligentiam duplicem in se habere: alteram æternam, alteram temporalem: illam quidem per suum esse, hanc uero per nostras imagines exercere: ac nos illam nonnunquam animaduerte, quia nihil cum imaginatione nostra communicet, hanc autem agnoscere, quoniam illius formæ cum imaginationis nostræ imaginibus congruant. Cumque intellectum ponat in eadem substantia geminum scilicet formatorem, atque formabilem, ait, formabilem hunc intellectum, quid agat ille formator, non prius per nos agnoscere, quam ipse per nos sit illo perfectè formatus. Tunc demum & simul cum illo in nobis fore scilicet. Sed mittamus Aueroem: nam & Plotinum ipsum hac in parte Porphyrius, & Proclus obmiserunt non probantes intellectum animæ nostræ ita semper agere, ut Plotinus ait: & nos in superioribus non tam approbantes, quam interpretantes exposuimus. Satis uero stabilitatis & excellentiæ esse in mente nostra putandum est, si essentia & formæ rerum insitæ, scientiarumque principia maneant.

Hucusque decem complentur libri capita: reliqua uero sex eiusdem capita diligenter consideranti patebunt. In his quæstiones mouet & soluit: tacitis quoque responderit obiectionibus: & beatum confirmat non aliunde, quam ex mente, Deoque pendere.

Quid eternitas: quid beatitudo: quomodo mentes omnes eternitate fruuntur in aeternum: rationales vero naturae aliquando: et haec quam diu fruuntur, stabilius agunt. Cap. I.

Vper ipsum ens Platonici ipsum collocant essendi principium, nominantque ipsum unum, atque bonum. In ente autem primam essentiam, primam vitam, mentemque primam cogitant. Vitam vero illam tum eternam, tum beatam, sed diversam ratione postsumus nominare. Est enim vita primus, intimus, perpetuus, actus essentiae. Quatenus ergo actus eius, modi essentiae suae simul totus affigitur, & essentiae ipsi simul uni semper innititur, aeterna vita, immo eternitas ipsa vocatur, quatenus autem actus idem nusquam a suo fonte digrediens ad interiora reflectitur, ipsa mens appellatur: quae sic protinus coniuncta bono, vita beata immo beatitudo merito nuncupatur. Hac mente, hac aeternitate, hac beatitudine, mentes omnes quia fruuntur proximè, ideo in aeternum. Naturae vero rationales quoniam sequenti potitur gradu, ideo eternitate, beatitudineque huiusmodi potiuntur quidem, sed ut Platonice, vel potius Plotinice loquar) non aeternè fruuntur: Alias itaque beatæ sunt, alias iterum non beatæ: Veruntamen dum beatæ sunt, non mobiliter amplius, sed stabiliter agunt. Cum enim prima eternitas, beatitudoque re ipsa finitum, rationales naturae quatenus beatitudinè, aeternitateque similiter cōsequuntur. Cum vero aeternitatis maxime propriū sit ipse status, nimirum quandiu tantum felices potiuntur aeternitate, immobiliter agunt, cunctasque simul actionis dotes unico, vel ut intuitu cōplectuntur: ut autem propria quandoque sententia loquar, non potest animus aeternitate frui, nisi fruatur aeternè. Itaque cum primū attingit aeternitatis statū, illic positus extra tēpus, & motū adeo stabiliter agit, ut nulla ex parte inde amplius dimoueri queat. Hac sententia nostra semel posita, interpretationem Plotinicam prosequamur.

Rationalis natura seculis admodum longioribus felix uiuit in sphaeris sublimibus, quam infelix circa terram. Cap. II.

Proinde animas hominum in terra, uel aere crassiore uiuentes plurimū non esse felices, sed miserarum arbitratur in loco scilicet peccati, poenae purgatorij cōstitutas. Tūc uero omnes fore beatas, cum hinc ad puras iam sphaeras ascenderit cum corpore puro, uel ad sublimiore aërem uel aetherem, atque caelū. Tunc n. ob prosperitatē corporis atque loci, faciliusque corporis providentiā diuina cōtemplatione minime distrahi. Iam uero quanto maior est in sphaeris sublimioribus, quā inferioribus uirtus & amplius: quanto & praestantior uirtus animae sibi, quā hic uiuentis, tanto diuiniorem animas putant illis, quā hic uitā agere: ideoque tanto diutius felices esse, quā miserarum. quod in Phaedone testatur Plato, ubi de longaeuitate ait: & Olympiodorus comprobabat. Accedit ad haec quod quanto mēs, quae ad sublimia tollit potentior est, quā imaginatio animalis, quae ad opposita uergit, tanto longior est uita rationalis animae per mentē iam ad sublimia eleuata, quā uita eiusdem per imaginatiōem ad inferiora deflexa. Praeterea mens ex identitate statūque solum constat: ideo semper in eodem facultate agit. Imaginatio ex oppositis: Idcirco semper uarias fingit imagines. Rationales uero facultas ex cunctis cōponitur: nam in ea idem cum diuerso, status cum motu concurrit: quapropter & mobiliter & stabiliter operatur, & uaria uersat, & rursus recollit eadem. Quo uero praestantior est natura identitatis atque status, quā natura diuersitatis & motus, eo diutius animus in aeternitate uiuit, cum ad ipsam conuersus fuerit, quā in tēpore, in tempus quandoque prolapsus. At quoniam in hac uita id minus impletur, necessario cōpensatur in altera. Profecto si purus intellectus nullo modo declinat ad corpus, uita uero omnino expertus intelligentiae tota declinat, sequi putant, ut intellectualis anima, qua parte intellectualis est, nunquam inclinatur ad corpus, qua uero parte non est naturalis intelligentiae cōpos, flectatur ad corpora. Item si rationalis anima uerum est inter aeterna, & temporalia mediū & indissolubile uinculū uniuersi, quod in Theologia saepe probamus: consequens esse uoluit, ut nunquam uel hinc, uel inde tota discedat, sed simul utraque tenens, ambo in se cōpetenti proportionē conciliat. Quāobrem per intellectū in aeternitate uigilat semper: per uim uiuificam quoquo modo semper agit in tempore: per imaginatiōem naturae uiuificae proximā, plurimum uersatur in tempore: per rationem tantum menti propinquam uiuit in aeternitate quā plurimū: per imaginatiōem alteram mox subditam rationi, pares inter utrunque uices alternat, & modo aeternorum, modo temporalium nobis imagines offert. Verum quā diu ratio felicem uitam ducit, tam diu & imaginatio: & si temporalium interdum simulachra felices tamen imagines adducit in medium. Denique (ut suam matrem dicam) si ex uniuerso mundi circuitu, quem triginta sex millibus annorum compleri quidam putant: tercentum annis, diuerso tamen tempore, animus itaque exul hic habet, uicissim tribus saltem annorum millibus, patrias sedes colere putant: eosque animos, & hic breuius adhuc, & illic longius habitare: qui uel ab initio praestantioribus, cum stellis accommodati, tum daemonibus fuerint commendati: uel ipsi effecti uirtute muniti caduca contempserint, aeterna coluerint. Neque animos duntaxat humanos, sed daemonicos etiam multos, tum aëros, tum aethereos mutare corpora, gradusque felicitatis existimant, sed illos usque ad crassum aërem tantum, nostros autem animos usque ad terrenum corpus descendere, & utrosque animos in altioribus regionibus uitam feliciter agere, & admodum longiorem. Sed de his aliis.

Quomodo

Quomodo rationalis natura formatur propria mente: et quomodo mens propria mente communi. Cap. III.

Meri quoque potest, ut ratio haec in uita praeter se a materia, imaginationeque segregans infima, reuocansque ad mentem quodammodo illam alterius uitae degustet felicitatem, & profecto quatenus ea potitur, utpote quae iam intellectū formata est, aeterno quodam pacto, id est, stabili, totoque simul actu sua hac felicitate perfruitur. Id autem fieri quandoque posse, atque debere, sic rem altius repetendo, probamus. Quod duo quaedam difficile confluunt in unum, in causa sunt, uel dimensiones utrinque solidae nimirum, uel dimensiones etiam qualescunque, uel repugnantes in super utrinque formae. Ferrum conflatur in ignem, & si tam soliditas ferri, quā frigiditas eius id impedire uideatur: atque ita conflatur, ut ferrū igne formatū iam agat ut ignis, potius quā ut ferrū, id est, caleat, luceatque, calefaciat, atque illuminet, facilius autem aër ignitur, ubi nec densitas molis, nec tanta diuersitas qualitatis amplius impedit, facilius idem aër sub sole fit lucidum, cum nulla in lumine dimensio coitum utriusque retardet, facilius etiam atque arctius corpus naturaliter praeparatum formatū ab anima, per eamque iam agit, ut uiuens, facillimè tandem anima formatur ex mente arctiusque coniungitur. Cum enim formae propriū sit formare, perficereque, & materiam sibi propria deuincire. Nimirum quo praestantior forma est, eo facilius atque cōiunctius subiecta sibi accommodatamque materiam format, atque deuincit. Anima igitur absolutius mente formatur, quā corpus anima, quanto uidelicet & forma perfectior mens est, quā anima, & subiectū perfectius anima est, quā Corpus. Cum igitur diuina mens ubique sit atque animae rationalis essentia perpetuo illi in fluxu fiat, atque seruetur, ideoque perpetuo essentia ipsius in situ cōuertatur ad mentem, nihil prohibet animam ita pendentem, & ita cōuersam semper inde formari. Quoniam uero formatio haec tum per essentialem animae instinctum, tum per essentialem mentis actum efficitur, merito essentialis undique formatio est, adeo ut quemadmodum in mente idem est essentia, quod intellectus, idem rursus esse, quod intelligere, sic in anima idem fiat intellectus, quod eius essentia, idem quoque intelligere fiat, quod esse: praesertim quoniam intellectus ipse diuinus ipso prorsus intelligentiae actu forma animam. Formari autem actu intelligendi nihil aliud est, quā intelligere, sicut & actu uidendi formari iam est uidere, uel saltem sicut in aëre simul est omnino fieri lucidum, atque lucere, & in corpore sub anima simul est uiuere fieri, atque uiuere, sic in anima essentiali ratione intellectus ualeat simul esse, atque intelligere. Nihil enim aliud est, animam intellectu perfecte formari, quā sub intellectu forma esse, sub intellectu actu agere. In ipso uero intellectu forma ipsius idem est, & actus. Anima igitur cum primum sub forma intellectus existit, etiam sub intellectu actu iam agit, ac prorsus intelligit: Hinc illud Iamblici ex mente Aegyptiorum dictum: Animae intellectualis esse, est intelligere Deum atque diuina. Sicut enim temporario quodam actu percipimus temporalia, sic aeterna uere que existentia, aeterno similiter essentialique actu assidue contemplamur, haec ille. Sed de intellectu iam atque nimirum.

Natura rationalis et potest, et debet formari quandoque mente: et tunc actu unico possidet omnia. Cap. IIII.

Facultate quoque rationalem posse ferme similiter intellectu, quandoque formari eadem nobis indicant rationes, praesertim cum in eadem, qua & intellectus essentia sit, debere uero ostendimus aibi, ne naturalis appetitus sit inanis, & cum in omni natura rationali sit sempiternus ad intellectum appetitus, omnem Platonici uolunt, quandoque ad felicitatem intelligentiam peruenire, ac si inde discesserit, iterum posse reuerti: eoque seculo quamdiu agit, ut mens, uiuente beata, aeternam mentis intelligentiam imitari, ut simul actu cuncta conspiciat, siue id in hac uita degustet, siue potius uersetur in altera. Intellectum quidem ipsum ita simul uniuersum rerum ambitū contueri, sicut oculus sphaeram quandam conspiciat simul totam, rationem uero nondum conuersam ad intellectū, ita res partem, deinceps atque partem aggredi. Sicut caeci hominis tactus in digito eandem sphaeram paulatim atrectando, iudicat esse sphaeram, quā oculus subito iudicauit. Rationem denique iam conuersam, ita cuncta una cum mente complecti omnino puramus, sicut hominis uidentis manus ab oculo recta, sphaeram toto pugno complectens, subito sphaeram esse perpendit. Iam uero animus sic affectus tantum momento cognoscit, & possidet, quantum longo tempore alter. Haec similitudo propheticum illud. Dies una in aeternis tuis Domine plusquam mille aliorum annis.

Quis beatus sit: et quomodo beatitudo consistit in quadam praesentis boni possessione: cui prorogatio temporis per se nihil addit praeteriti, aut futuri ratione, sed tantum ratione praesentis. Cap. V.

Felicem ad summum putamus eum, qui cuncta iam uera conspiciat, cunctisque potitur bonis, sed uera simul omnia uidet in una forma ueri, id est, mente diuina cunctis similiter bonis fruatur in uno fonte bonorum, id est, ipso bono. Cum igitur per unam formam, per unum fontem & uera conspiciat, & hauriat bona, nimirum uno in intuitu uera cōuertat omnia, uno similiter haustus cōbibit omnia bona. Quisquis huc nondum peruenit, nondum est felix ad summum. Qui uero peruenit hucusque iam nequit ob solam temporis longitudinē fore felicitior. Sed esto in hoc quidam animo eiusmodi felicitas annua, in illo uero diurna. Nunquid hic est beator illo? Nō certe eo ipso die, quo est & ille beatus, uerum enim tūc pariter omnia possidet. Reliquis uero diebus non est alter felicitior altero.

imo

imò uerò alter quidem beatus est, alter non amplius est beatus. Comparemus deinde inter se felicitatem annuam, atque diurnam. Nunquid annua maior, uel magis felicitas, quam diurna ceteris? Diurnior certe, uel longior tempore, non tamen ingentior gradibus: sicut & calor quidam annuus esse potest. Neque tamen gradu feruentior calore diurno. Sed nonne magis expectanda nobis est annua felicitas, quam diurna? Est proculdubio. Sed diurnitas illa temporis non propter se ipsam magis expectanda est, alioquin diurnam quoque febrem potius, quam breuem eligeremus. Imò propter ipsam felicitatem, neque uicissim ipsum namque bonum ad qualitatem potius, quam ad quantitatem pertinere uidetur. Iam uerò animus quantitatem propter bonum expectat: ac si cum bono coniuncta sit, quò maior quantitas est, eò magis appetit, si cum malo, quò maior, eò minus eligit. Cur nam igitur annuam cum felicitate uitam potius, quam diurnam eligendam nobis existimamus? Certè non propter temporalem ipsam successione, quæ longior sit in anno: nam nec in diurna quidem felicitate propter similem successione malum diem integrum, quam horam esse festam. Ipsum namque præsens in felicitate penitus exoptamus. Hoc enim est duntaxat, & nos esse querimus, dum querimus esse felices, optamus quidem in primis, idem hoc præsens figi, prorsusque manere, quod quidem æternitatis est proprium, cuius fruitione beati sumus: quo & per intellectum aliunde fruimur, & quandoque per rationem intellectu formatam. Quòd si distindamus ipsum præsens nobis idem firmiter posse consistere, secundo iam gradu eligimus præsens aliud momentum, iterumque aliud, aliudque succedere: semper ad ipsum præsens potius, quam ad successione, affectum, & intuitum dirigentes. Si quidem ipsa successione semper priuationis & mali aliquid est admixtum. Quod quidem nobis ostendit, nos quando in hoc motu uiuimus, reuera beatos esse non posse: quamuis quatenus propè ad æternitatem accedimus, eatenus beatitudinis aliquid degustemus. Hoc Plotinus decem huius libri quaestionibus agit.

Questio Prima.

Vtrum felicitas tempore augeatur? Concludit, felicitatem in quadam affectione siue dispositione uitæ consistere: per quam aliquis re ipsa bene se habeat: hanc uerò esse præsentem, cui præteriti recordatio nihil addit.

Questio Secunda.

Cum omnis homo semper uiuere appetat. Vtrum perseverantiam hanc perpetuam assequitur beatitudo præcipua? Concludit, felicitatem hac successione perpetua non augeri, alioquin non uirtus, sed tempus mereretur felicitatem. Neque unquam felicitas, uel apud deos erit absoluta, quia semper sic augebitur. Confirmatur idem: quoniam appetitus naturalis optat propriè quod & consequi potest: solum uerò quod præsens sit assequitur, quando cumque assequatur, ergo non appetit, quod non est, quod duntaxat. Præsens uerò solum existit: sed præteritum non est amplius: futurum nondum est. Solum igitur appetit præsens, atque mauult hoc ipsum præsens figi penitus, idemque manere, quam aliud huic succedere.

Questio Tertia.

Vtrum qui diutius contemplatus est, sit felicitior? Concludit, si semper eadem æque perspicaciter uidit, nihil diuturnitate ad felicitatem profecisse, si denique plura meliusque nouit, non ante, sed tunc demum fuisse felicem.

Questio Quarta.

Vtrum diuturnior delectatio beatitudinem augeat. Concludit, si uoluptas hic significat motum quandam, siue actum ab ipso intelligentiæ actu distinctum, non esse cum felicitate connumerandam: si autem significat ipsum et intelligentiæ actum ab omni impedimento liberumque, sicque expeditum iam absolutum nobisque gratum: tunc solum animus esse felicem, quando intelligentia talis est, nihilque per tempus ei maius afferri: præsertim cum iam sit in æternitate potius quam in tempore: Voluptatis quoque motum, solum propter id quod in eo præsens est, optari.

Questio Quinta.

Vtrum qui per totam uitam est felix, sit illo felicitior, qui solum in parte uitæ sit felix. Concludit, si secundum eandem uitæ partem inter se comparentur, pariter esse felices: si secundum alias, alterum esse beatum, alterum non beatum.

Questio Sexta.

Cum miser longiore tempore miserior fieri uideatur, cur non & felix simili ratione felicitior? Concludit, malum ipsum, quia circa subiectum natura passioni obnoxium & debile accidit, Deo continè illud magis insicere. Quod quidè subiectum si semper permaneret idem, neque detrimentum maius accideret, solū in iudicio mali præsens ipsum perperderetur: si autè sic in angustia perseveret subiectum, ut in eo malum augeatur, tunc miseria grauior iudicatur, non tam quia longius sit tempus, quam quia ingentior mali gradus accesserit. Felicitas autem summa certum quandam possidet terminum, id est, gradum in bono summum. Item terminum semper habet eundem scilicet, ipsum summum, neque maiorem uidelicet, neque minorem, quam primū scilicet & quædiu est felicitas: alioquin non est summa felicitas. Denique mali habitus est in tempore temporarioque subiecto, cui diuersitas accedit: felicitas autem in æuo subiectoque æterno, cui quidè ipsa (uita dixerim)

dixerim) identitas, statusque propriè conuenit. Conuenit etiam parti rationali iam factæ felicitatis status illic æternus: alioquin nec facta felix fuerit, nec secuta uirtute, si illi in se putauerit discessuram.

Questio Septima.

Cum in tempore connumeremus præteritum & futurum una cum præsentem: atque ita plus temporis spacium appellamus: cur non ita felicitate facimus? Concludit, licet nobis in longitudine temporis non ens cum ente connumerare, siquidem ratio ipsa temporis in numero quodam fluxu que uersatur. Numeratur autem etiam, quæ non amplius sunt, sed quæ iam diu præterierunt. Item in omni fluxu ens, quasi cum non ente coniungitur, siquidem momentū præsens quod ens quodammodo dicitur, inter præteritum, quod non est amplius, ac futurum quod nondum est, medium incidit. Negat autem in ipsa felicitatis natura idem fieri. Si quidem ratio eius in uita præsentem & actu stabili æternitatis munus quodammodo iam consecuto consistit. Alioquin si adhuc quodam motu temporeque discurret, nondum est habitus absolutus: non dum animus consecutus est finem. Cum ergo felicitatis ratio præsens ipsum, statumque includat, nimirum computationem a se temporariam procul excludit. Iam uerò cum æternitas sit primæ essentia, ipsiusque entis uita, siue in prima mente sit, siue iam alicui menti communicata, nullo modo aliquid non entis admittit. Temporalis itaque fluxum a se prorsus expellit. In uita igitur æterna actus est unus & stabilis, sed in tempore siue penes animam, siue deinde in corpore actus & multi sunt, & fluxu quodam sibi inuicem succedentes: sicut in medio circulo punctum est unum, atque stabile, a quo diuersa ad circumferentiā per longitudinem linearum producuntur puncta mobilia. Vbi uidetur & unum in plura dispersum: & status iam progressus in motum. Summatim concludit, beatam uitam esse uitam optimam, hanc uerò esse uitam ipsius entis, siue (ut dixi) in communi mente per se ipsam sit, siue in sua cuiusque ratione semper inde communicata, siue in facultate rationali inde rursus communicata quandoque: & ubique æternam seruari conditionem: præsertim cum optimis uitæ gradus, qui & finis rationem habet, non in motu amplius, sed statu sit positus. Denique ipsum præsens æternitatis non esse idem, quod & temporis præsens: nam in tempore multa præsentia, indiuiduaque momenta sic habent, ut aliud sit extra aliud. In æternitate uerò præsens est unicum, omnia præsentia temporis simul includens: sicut & signa in circumferentiā multa inter se distantia. Vnicum uerò in medio signum cuncta linearum à circumferentiā ueniunt signa concludit.

Questiones tres.

Questiones reliquæ tres faciliè tum per se, tum per superiores intelliguntur, atque soluantur. Ex omnibus tandem colligitur, uitam perfectè beatam esse uitam non actionibus exterioribus occupatam, sed in ipsa mente collectam: non quidem ex multis intelligentiæ actibus, siue præteritis, siue præsentibus congregatam, sed intentam prorsus in unum: præsentem, stabilem propriæ mentis actum: actum inquam, mente diuina formatum, per que diuinam mentem, ipso super mentem bono fruente.

IN LIBRVM DE PVLCHRITVDINE. *Continet.*

A prima essentia, uita, mente emanant influxus per omnia tanquam radij, uoces, uerba per sex gradus.

NELVXVS quidam ab ipso ente per omnia passim entia manant, sed qua ratione sit ipso essentia est, præcipue per modum solaris radij profuunt. Qua uerò illic est uita, per modum soni & uoces erumpunt, qua denique ibidem est intellectus, in modum significantis uerbi feruntur, & qua uelut radij quidam sunt, uisum mouere uidentur, qua uel uoces, aut soni, pulsare aures, qua tanque uerba, potissimum animos prouocare. Vbi que uerò tanquam pulchra quædam, siue pulchritudinis aliqua nobis occurrunt, nam ab ipsa pulchritudinis ipsius forma proueniunt. Cum uerò ipsam pulchritudinem nominamus, per modum quidem formæ, id est, tanquam formalem pulchritudinem ipsum ens propriè intelligi uolumus, sed per modum causæ, id est, tanquam pulchritudinis ipsius causam, bonum ipsum uolumus cogitari. Bonum namque lucem ipsam siue fontem pulchritudinis emicantis, & inde fluentis esse putamus. Pulchritudinem uerò splendorem ab ipsa boni luce manantem, id est, ipsum ens ab ipso uno bono que dependens. Ab ipso rursus ente sicut dicebam influxus per omnia uelut radios, uoces, uerba proficiunt non dubitamus. Influxus eiusmodi primo quidem sunt in ipsa diuinæ mentis idea, secundo in qua liber inde mente suscipiuntur, per uniuersalem uerò prouidentiam in ipsa mundanæ animæ mente, tertio in eiusdem animæ ratione, quarto in eius imaginariæ præcipua, quinto in imaginatione sequente, sexto in uegetali uirtute, quæ & uniuersalis natura uocatur. Hactenus idealem quædam in se reseruit rationem. Hactenus enim uisus sunt & efficaces, & secundum, atque sempiterni. Sunt enim in hoc ultimo diuinorum gradu semitæræ rerum omnium rationes, quibus ipsæ rerum species propagantur. Cum enim prima uita, primaque omnium formalis ratio in ipsa prima essentia sit essentia uniuersalisque principio, in quo principio & ratio, & uita erat. Merito quatenus influxus inde manantes uitam simul rationemque formalem in se puram & integrati efficacemque conseruant, eatenus essentiales, ideales, diuini cognominantur. Tantum uerò munus etiam in natura, id est, uegetali animæ

uitute cōferant: ideo in hoc sexto die Opera Dei, propria sine accipitur: subinde uero influxus illius
 teriam subiectam animæ pullant. Sed cum neq; ultra progredi ualeant, neq; in ea insuper uelut pro
 xima nihilo, ipsam uerā essentia uitæq; retinere naturam, ex formis in imaginem iam euadunt. In
 gines, inquam, uerisimiles uerarum diuinarumq; formarū. Quæ quidem sub genitah animæ ipsius
 natura in materiam prorsus agēte, resultant ab ipsa materia patiente, & tanq; a speculo per modum
 radij repercussæ, & tanq; a fornice reflexæ per modum uocis, & tanq; a planiori aliquo pariete per
 modum uerbi reddite, uelut Echo. Huic autē infimo gradui formalis effluxus Luna fauere uidetur
 generationis ultime dominarationibus autem seminarijs in natura uigentibus fuentibusq; mate
 riam. Venus: eisdem uero in imaginatione inferiori preperantibus ad motum, Mars: eisdem rursum
 in superiori imaginatione regnantibus. Sol: sed in ratione uigentibus Mercurius: at in mente animæ
 dominantibus, Iupiter: in mente deniq; diuina quiescentibus, Saturnus. In quo quidem septimo
 gradu, tanq; Saturni die mundi opifex conuiescit, id est, ipsa idea sibi penitus intima. Non enim
 hanc ad alia quæ inde fiunt, sed alia ad hanc refert uelut exemplar.

Ipsa pulchritudo formalis est ipsa mens: cuius illecebris admiscetur admiratio, uis, diffusio, uoluptas.

Exemplar hoc quoniā omniformis formarum omnium ratio est, ideo forma, speciesq; prima
 & uniuersa censetur. Et idcirco prima est pulchritudo formalis: unde pulchritudinem ubiq; in
 formā, cum speciem appellare solemus, pulchrosq; formosos uisus oppositum deformitatem dicitur
 mus & deforme. Ex quo patet materiam natura sua prorsus informem, merito deformitatem ipsam
 esse censendam. Sed de hac alias. Ipsa uero pulchritudo formalis oritur quidem cum essentia primæ
 adolefcit autem dum essentia prodit in uitam: adulta deniq; iudicatur, ubi uita completur in menti,
 nam per ipsam mentis actum essentialis uitæ perfectè formatur, ac forma omniformis euadit. Quā
 obrem in ipso rerum ordine ibi plurimum pulchritudinis est, ubi plurimum est & mentis siue natu
 ra quædam mentis adit, siue artificium eius proprium, siue uestigium, aut inditium. Atq; id omne
 illic uehementius mouet, ubi uiuacius nobis occurrit. Vera, n. pulchritudinis ipsius forma est ipsa
 uita per actum mentis penitus absoluta. Proprium uero pulchritudinis est allicere simul & rapere.
 Vnde græcè Caton, quasi prouocās appellatur. Et quoniā pulchritudo intellectuale munus exiit,
 ideo solos allicic cognoscentes: cognoscentes, inq; siue intellectuallū aliquid ratione, siue uisū, siue au
 ditu in inferioribus plurimum rationis. Miscetur autem illecebris pulchritudinis admiratio, & uis quæda
 acrior, desideratēq; diffundens. Tu ergo memero, quæ in theologia probamus, omnia quidem
 appetere bonum: non omnia pulchrum, sed ea duntaxat, qui iudicium quoddam pulchritudinis
 habent: atque hos quidem semper appetere bonum, non tamen semper pulchritudinem affectare.
 Cum igitur appetitus tractusq; ad bonum communissimus, perpetuusq; sit, consequens est ipsam
 bonum esse communissimum omnium principium, atq; potentissimum: pulchritudinisq; ipsius
 formam esse bono quā proximam. Et quoniā a pulchritudine & ad pulchritudinem prouoca
 tio, quasi non uouum quiddam est: quippe cum & quibusdam tantum, & quandoq; & post naturam, co
 gnitionemq; contingat, merito admiratio quædam pulchritudinis illecebris admiscetur. Item &
 uiolentia (ut ita dixerim) aliqua: quamuis enim appetitus boni, qui communis est atq; perpetuus,
 naturæ sit intus, trahatq; ab intus, tamen appetito pulchri, quasi ab extrinseco rapit, cogniti
 onem necessari sequens. Ideoq; cum minus sit naturalis, non nihil uolentium habere uidetur, deniq;
 quodammodo diffundit amantem. Nam cum semel hunc sibi meri surripuerit, non statim restituit
 duntaxatq; in unum, cum trahat extrinsecus, & cum per cognitionis modum, qui in discretionem uer
 satur, rapiat, ideoq; diffundat. Deniq; amatorius affectus, siue lenior sit, siue acrior, semper cum uolu
 ptate mouet: quemadmodum non solum in dulci sapore, grauiq; sono, sed etiam in sapore quodam
 acri uocibusq; acutis est oblectatio quædam. Voluptate animum affici compertum habemus, quā
 do re quadam sibi congrua tangitur, duciturq; ad bonum. Pulchritudo uero ubiq; nobis occur
 rat, accedit ut congruens, & idcirco placet atq; probatur, quoniam ideo pulchritudinis nobis inge
 nitæ respondet: & undiq; conuenit. Rursum animum suapte natura semper ducit ad bonum, nam &
 participatio pulchritudinis apud nos ad intellectualem eiusdem aduocac formam, perq; ipsam ad
 plium deniq; bonum: sicut & splendor ad lumen perducit ad lucem. Verum satis sit hæc genus pul
 cherrimum Plotini de pulchritudine librum liberioribus (ut ita dixerim) pedibus percurrisse. Deit
 ceptus non uem huius libri capita nobis ordine repetenda, & hæc quoq; cursum: nam de his in conuulso
 de amore latius disputamus.

*Pulchritudo est gratia quædam, quæ magis est in his, quæ uidentur, quàm quæ audiuntur,
 magis etiam quæ cogitantur, neq; est proportio. Cap. I.*

Pulchritudinem esse gratiosum aliquid, siue gratiā quamdam allicientem nos per uisum, uel au
 ditum, uel rationem communio notione concipimus. Quæ profectò quantum in rebus quæ ui
 dentur, audiuntur, cogitantur inest, pulchritudo uocatur, ac tres nobis Gratias representat. Quā
 tū uero in uisu, auditu, ratione consistit, delectatio nominatur atq; uoluptas: uoluptas, in qua, deco
 ra, re enim decorā per se proprie sequitur, & decora uoluptas, hæc sequitur appetitus quoque deco
 rus, ipse scilicet amor. Perturbatio uero turpis alijs forte causis accidit. Primum itaque caput inquir
 rit quid nam potissimum gratia hæc pulchritudo sit, quid uero non sit assignat. Significat iterea
 tum pulchritudinem magis etiam ad uisum pertinere, quàm auditum: quia uidelicet uisus & lumē
 similia

similia intelligentiæ sunt quàm auditus & sonus: tum habitus animi pulchriores esse, quàm cor
 pora, quæ formosa dicuntur: & uoces, quia & menti similiter cognatiores sunt: & ipsi habitus animi
 tum in moribus, quàm in doctrinis non solum pulchri, sed etiam pulchritudines quædam ritè dici
 possunt. Sunt enim formæ: formæ, inquam, mentis propinquæ. Voces autem & corpora pulchritu
 dines appellari non possunt. Pulchritudo enim quamuis non debeat nunc pulchra, nunc non pul
 chra uocari: corpus tamen idem hodie pulchrum, cras autem leui mutatione facta, non pulchrum.
 Similiter & uocis materia fermè eadem, mutata proportione, ex pulchra fit turpis. Veruntamen
 quāuis pulchritudo magis ad ea, quæ spectantur, quàm quæ audiuntur: turpitas magis ad illa, quæ
 cogitantur attingat, inuestigandum tamen, utrum aliquid his omnibus sit commune, quid uel id
 ipsum sit, quo hæc omnia pulchra uocantur. Sed primum id in corporibus, quæ uidentur indagat,
 quasi manifestus ita futurum. Principio communem de his opinionem confutat, dicentem corpo
 ris pulchritudinem esse proportionem quandam partium, inter se ad rotum unā cum coloris cō
 cinnitate. Idq; quatuor confutat argumentis. Primo quidem si pulchritudo ipsa proportio siue cō
 mensuratio quædam est, certe res solum composita est: nulla ergo res simplex, quamuis gratiosissi
 ma sit, pulchra dicitur. Secundo rursus si compositum duntaxat pulchrum est, nulla partium, præ
 fertim simplicium, erit pulchra: imò uero nulla partium, quippe cum in proportione duntaxat ad al
 liud cōmensurata pulchritudo ponatur. Ex quo sequetur, ut ex rebus non pulchris pulchritudine efficiat
 tur: cōpertum tamen habemus ex rebus omni carentibus gratia nihil unquam cōnsici gratiosum.
 Tertio facies eadem, sæpe eadem figuræ proportione manente, modo pulchra nobis occurrit, mo
 do non pulchra, quasi aliud quidem cōmensuratio sit, aliud pulchritudo. Quarto necessarium est pul
 chritudinem in corporibus pulchritudinem nobis referre superiorum. Oportet ergo pro uisibus
 hanc illi prorsus accommodare: ita tamen ut excellentiori admodum ratione illis insit, quàm in cor
 poribus. Quo autem pacto cōmensuratio quædam ibi sit, scilicet in animo uel intellectu facile
 assignari non potest. Et in animo quicquid quomodo mores & scientiæ sint cōmensurationes quæ
 dam siue proportiones, si Plotinum sequimur, intelligere non ualemus. Non enim coaceruari uic
 in animo ex figuris actibusq; complurimis habitus unquam aliquos, qui uel morum uel scientiarū
 habitus appellantur, sed mortalem quidem uirtutis actus simplicem elucere, cum primum cōtin
 gentium uiciorum nubes excutuntur, formam quoq; scientiæ simplicem expulsi tandem falsis o
 pinionibus rutilare. Animam quoq; quodammodo esse omniamque tunc potissimum rem ipsam
 scire, quando argumentationibus excitata iam actu res ipsa sit, quæ erat & prius: sed potentia qua
 dam uelq; fecunda. Sed de his oportunitus alibi disputabitur.

*Pulchritudo in corporibus est absoluta perfectio gratiæ, quæ præcipue, quæ est materia,
 formisq; in ea alijs dominatur, & expeditam artis rationisq; diuinæ uictoriam
 super materiam refert, & ipsam perspicue representat
 ideam. Cap. II.*

Caput secundū scrutatur, quid ipsa sit in corporibus pulchritudo. Afferitq; esse aliquid primò
 aspectu promptè offerit. Cū enim pulchritudo & in mudo intelligibili formarum intelligibi
 lium forma sit: & in corpore similiter sit forma formarum, merito & illic intellectum, & hic ui
 sum primo & promptissime mouet: quod Plato testatur in Phædro. Subdit Plotinus animum ue
 hementer & respere turpe, & asciscere pulchrum: nec iniuria: turpitudō enim est terra quædam ma
 lifacies: pulchritudo uero facies blanda boni. Præterea rationalis anima proximè pendet ex mente
 diuina, & pulchritudinis ideam sibi illinc impressam seruat intus: cui quidem congruit, tanquam si
 bi, patriq; cognatum libèter amplectitur. Congruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ad ipsam
 ideam normam ex amulsum composita est: dum ratio seminalis, quæ in natura est corporum forma
 trix, materiæ plurimum dominatur: formamq; in ea reddit materialem quidem minimè, maximè
 uero formalem. Profectò quemadmodum accipimus ex Timæo: Intellectus ipse diuinus pater est
 formarum, materia mater. Sed ratio fomesq; formarum in natura uigens ritè paternum semen & ef
 ficax nominari potest, forma uero inde genita proles. Formositas autem nihil aliud est, quàm ipsa
 proles huius indoles expressius referens patris effigiem. Deformitas contra, tum deficientis formæ
 dissimilitudo quædam ad patris formam, tum ipsa materia defectus huius origo: præfertim quan
 do casu quodam impediēte subiectum a ratione formante minimè superatur, id est, formantis a
 ctum, uel non sustinet, uel ineptissime suscipit. Proinde in quolibet elemento & si formæ accidenta
 les sunt multæ, una tamen est forma substantialis atq; præcipua. Similiter in rebus mixtis, seu lapi
 dibus atq; metallis, si plures formæ substantiales sint uirtute, una tamen principalis actu est atq; cō
 munis. Sic in plantis & animalibus: si multæ in singulis formæ substantiales sint actu quodam, una
 tamen est actu præcipuo pluribus imperans. Vbi que uero formositas est absoluta quædam perfe
 ctio, siue gratia, & quasi flos quidam ipsius formæ præcipue formis alijs dominantis. Est itaque di
 uinum & imperiosum aliquid, quia & imperium regnantis formæ significat, & artis,
 rationisq; diuinæ uictoriam refert super materiam, & ipsam perspi
 cue representat ideam.

Pulchritudo in corporibus est expressio ideae similitudo: ac si subtrahatur materia est ipsa idea. Item pulchritudo cuiuslibet speciei indicatur ab animo per insistentiam sibi formulam ipsius ideae, ad quam est species insistentia. Cap. III.

Quis nam pulcher homo aut leo pulcher aut pulcher equus? Certè præcipue ita formatur ita natus est, ut & diuina mens instituit per ipsius ideam, & natura inde uniuersalis semina-ria uirtute concepit. Iam uero illius ideae formulam anima nostra in mente habet et ingenitè habet & in natura propria seminalem similitè rationem, igitur naturalè quodam iudicio de homine, uel leone, uel equo, cæterisque iudicare solet, hunc quidem pulchrum non esse, illum uero pulchrum, quia uidelicet hic profusus à formula & ratione dissentit, ille uero cõsentit: atq; inter pulchros, hunc illo pulchriorem esse: quia hic cum formula rationeque magis, quàm ille cõsentit. Et profecto cõnaturate subitumque de his iudicium nequeat commodius expediri, quàm per formulas, rationesque nobis innatas, probabile est diuinam prouidentiam omnia, quam optime disponem eiuſmodi nobis ab initio, quasi characteres impressisse. Dum uero de pulchritudine iudicamus, id præ cæteris pulcherrimum approbamus, quod animatum est, atque rationale, atque ita formatum, ut & per animum facta faciat formulæ pulchritudinis, quam habemus in mente: & per corpus rationi pulchritudinis semina-li respondeat, quam in natura, secundaque anima possidemus. Forma uero in corpore formositas sua similis est ideae, sicut & figura edificij in materia similis exemplari in architecti mente, & ratio in uoce orationi, quæ est in animo similis, itaque si homini materiam quidem detraxeris, formam uero reliqueris, hæc ipsa quæ tibi reliqua est forma, illa ipsa est idea, ad quam est homo formatus. Sicut uel ædificio materiam suam sustuleris, interim figura relicta, uel si orationi aërem fractum demp-leris, significatione seruata: certè & ibi figura restans nihil aliud est, quàm exemplar ipsum in archite-cto consistens: & hic conseruata significatio nihil aliud, quàm loqueris ipsius ex cogitatio. Unde qui significationem eiuſmodi colligit, mentem loquentis habere dicitur, atque commentari. Itaque & nos debemus in rebus pulchris materiam quidem posse habere, formas uero seligentes & ordinem, ideas in his rerum auſpicari, & artem, mentemque commentari diuinam. Existimant autem pulchritudinem corporis ex formis compositi in eo consistere, ut & singulæ in eo formæ in formatem materiam sup-erent, & forma cõmunis omnino formulas singulas antecellat: corporis uero simplicis pulchritu-dinem in quo unica substantialis forma est acti, ut auri, uel argenti, similitumque in maxima luminis proportionem sitam esse. Lumine profecto esse uult ignis, id est, cœli formam, quæ sit imago quædam uitæ cœli, adeo, ut quod in cœlesti uita intellectuale in est, si in cœlesti corpore luminoso. Item lu-men sub luno esse formæ, id est, luminis cœlestis, actum (& ut ita loquar) imaginè. Unde patet, quanta sit cœli uirtus, cum formæ ipsius imago res omnes apud nos efficiat & conseruet. Ignem quoque sub luna esse ignem, uel ignitum corpus, potius quàm purum ignem existimat. Verûtamen qui cœ-lo similis est existere lucidum, & quasi formam corporum aliorum, in corporeisque propinquum, i-deoque pulcherrimum, eiusque participatione cætera pulcherrima fieri: præsertim que lumen inde repor-tant. Talia uero sunt, quæ uel minimum terræ habent, uel naturam maximè temperatã. Quod enim uel maximè terrenum est, uel minimè temperatum, quasi à cœlo longè diuersum ineptissimum est ad lumen, lucidumque colorem, quasi cœlestè aliquid capiendum. Quod autem in corporibus, quæ pulchra uidentur dictum est, similitè se habet in his quæ audiuntur, ut pulchra, siue sit una uox, si-ue grata quædam compositio uocum. Et sicut formæ uisibilis pulchritudo ab ideali & seminari-ipsius ratio procedit, sic uocis concentusque pulchritudo tum ab ipso spiritu, tum ab harmonica men-tis conceptione perficitur. Et ubique formositas est imperium formæ super subiectum: formæque cor-porea à forma incorporea proficitur.

Pulchritudo quæ uidetur, mentis pulchritudinem representat: pulchritudo quæ auditur, refert animæ pulchritudinem. Item nemo de mentis & animæ pulchritu-dine loqui aut debet, aut potest, nisi eam ipse possideat. Cap. IIII.

Duplex pulchritudo est: in corporea scilicet & corporea. Et quemadmodum corporea rursum est duplex: altera quidem in his, quæ uidentur, altera uero in his, quæ audiuntur, sic & incorpo-rea duplex: altera in intellectu, altera est in anima. Intellectualis lucis pulchritudo præcipue ab ea, quæ uidetur in lumine uel ut imagine nobis representatur. Pulchritudo rursum animæ in har-monia quodammodo constituitur, ab illa, quæ auditur, harmonica pulchritudine tanquam imagine ritè refertur. Omnino uero quemadmodum nemo de corporea pulchritudine loqui potest nisi eam sensu cognouerit, sic neque de incorporea, nisi eam percepit animo. Sed corpoream cogniturus extra se fertur: percepturus autem incorpoream, intra se refertur oportet: reuocatus autem ad se non percipiet eam, nisi possideat. Esto itaque pulcher & intellectu, & anima prius, quàm de incorpo-rea pulchritudine audeas disputare. Memento, si delectaris sensibili pulchritudine, quæ insen-sibilis pulchritudinis est imago, multo maiorem percepturum te uoluptatem, quando ipsam animi mentisque pulchritudinem cognoueris: imò quando possideris.

Materia

Materia deformitatem quidem habet naturalem, formositatem uero peregrinam, sed anima turpitudinem quidem aduenitiam, pulchritudinem uero natiuam. Item pulchritudo diuinæ mentis est ut lumen. Pulchritudo mentis humana, scilicet in uirtute intellectuali est ut co-lor aliquis lucidissimus. Pulchritudo animæ scilicet in uirtu-te moralis est, quasi figura. Cap. V.

Utrum pulchritudo, id est, formositas sit flos ipse & uigor, & gratia formæ, certè materia sicut est in formitas ipsa, sic est & ipsa deformitas. Huius ergo deformitas quidem est naturalis: pulchri-tudo uero sit peregrina, quatenus materia formam accipit aliunde. Sed animæ cõtra, pulchri-tudo quidem natua est: quoniam suapte natura est uera forma, id est, actus aliquis in se consistens. Nam reliquæ formæ sub anima formationes quædam potius sunt, quàm formæ, id est, actiones ani-mæ in materiam: ac uicissim materiæ passionis. Animæ igitur formositas quidem est naturalis, de-formitas aduentitia. Sicut enim materia dum formale non nihil mutuatur ab anima, fieri formosa uidetur, ita uicissim anima dum in forme aliquid accipit à materia, sit deformis. Accipit autem qua-rens & affectu corpori cedit, & cognitione concedit. Non ergo noui muneris comparatione qua-dam animus euadit pulcher, sed purgatione sola qua in pristinam restituitur naturam: in qua sua ipsum formauit idea, in intellectuque diuino: cuius quidè pulchritudo est quasi lumen: intellectus ue-ro nostri pulchritudo inde manans intellectus uel equalis uirtus cognominata est, quasi color aliquis lucidif-fimus: sed pulchritudo moralis hinc & inde profecta est quasi figura.

Virtus & pulchritudo in animo est naturalis: atque est ipsa sua puritas animo restituta: sic illico & pul-chritudine diuinæ mentis effulgens, & ipso bono felicissime fruens. Item prima forma, prima mens, primum ens est idem. Cap. VI.

Antiquum oraculum & à Platone in Phædone, & à Plotino hic adductum, tradit, uirtutè om-nem tam intellectualem, quàm moralem esse purificationem quandam atque puritatem, quod de pulchritudine quoque sub uirtutis nomine dictum puta: quasi uirtus pulchritudoque anime sit natua: turpitudinè uero & prauitas peregrina. Animus itaque à corporeis sordibus expurgatus non solum pulcher fit, sed etiam pulchritudo, id est, forma per se existens, idealisque ratio quædam, & diu-ni uultus expressio: quando uidelicet, ex animo rationali intellectualis, & intellectus euadit. Prima namque formositas est secundum formam, ubi est prima forma, forma uero prima est intellectus. Forma enim prima uniformis esse debet atque omniformis & reliquarum origo formatum. Sicut materia prima est profusus informis, receptaculumque formarum. Talis autem solum intellectus pri-mus esse potest: qui etiam est ens ipsum primum. Si enim ubique sit esse per formam certè ens primum cum prima forma conspirat. Præterea sicut in materia naturale malum cum naturali deformitate concurreat, sic in primo ente, in prima mente natium bonum, id est, boni forma cum natua formo-sitate congregitur. At super ens & mentem ipsum bonum, si quando ipsa pulchritudo dicitur, tan-quam fons pulchritudinis intelligitur: ex quo intellectus tanquam prima forma pulchritudinis ef-fluit. Sed ab intellectu anima uelut prima pulchritudinis participatio nascitur: cætera uero sub ani-ma secundam pulchritudinis participationem, tertiamque deinceps ab anima nascuntur. Denique animam ipsam esse natura pulchram, atque diuinam inde conijcimus, quod in corporibus ibi præ-cipue pulchritudo refulget, ubi seminaria uirtus animæ, siue in uniuersa natura, siue in natura quali-ter sigillatim subiectum sortitur obediens.

Quomodo dii à demonibus distinguantur. Quomodo corpora deorum & demonum uideantur. Item sex differentias esse inter aspectum deorum, & spectacula demonum. Conclude, si optas di-uinam pulchritudinem contemplari, esto pulcher atque diuinus. Cap. VII.

Cæterum nihil opus est prolixius Plotini mentem interpretari: quoniam quàm diuinè loquitur: loquitur autem diuinissimè: ita etiam perspicue loquitur: Contendens ubique animum non tam ad pulchritudinem in tuendam perducere, quàm possidentem. Quod autem de deo rum & demonumque aspectu breuiter innuit, sic intellige: Deos significat sublunares, demonesque simi- liter, & qui corpora inuisibilia naturaliter habeant, sintque benefici: & nonnunquam suo quodam erga nos beneficio se nostris oculis patefaciant: Deos hic à demonibus ita distingue: In ipso quidem deo num Deo prouidentia est uniuersalis omnino: nam & omnibus, & omnia prouidet, atque largitur. Uniuersalis etiam quodammodo in mente diuina & anima mundi. In dijs uero sequentibus siue in-uisibiles sint, seu uisibiles, prouidentia quodammodo etiam uniuersalis est, sed conditioe quadam particulari. Aut enim rebus omnibus munera dant, sed munere quædam, aut dant quidem omnia, sed quibusdam. In demonibus autem prouidentia & particularis est, & conditioe rursum particu-lari. Nam & certa quædam munera tantum, & certis quibusdam rerum generibus, regionibusque dis-tribuant. Neque sicut dii sunt ab omni passione, uel sollicitudine, uel affectu penitus segregati: nam ad hæc ipsa quæ curant, quodammodo declinare uidentur. Adde præterea, quod unumquodque deo rum siue cœlestium, siue subcœlestium deumones multi sequuntur ut duces. Sed quo nam pacto qui natura inuisibiles sunt, uidentur: Non enim puto Deum, aut demonem, ut à tuis oculis cõprehendatur, tenuè nimis rarumque corpus suum necessario in angustis aliquando cogere, sicque oculorum tuorum radios ad te reflectere, aut saltem ita quodammodo terminare: non enim passione sua interuenien-

NNn 2 te à te

te ac perspicit uolunt: sed forsitan præpotenti quadam uirtute mouendi uisuales oculi tui radios ad te repellere, uel in se terminare, atq; ita tibi se notos efficere. Sed de uisu ex mente Plotini alibi disputabimus. Pores & tu aliter eos cernere non eximo quidē uisu, sed intimo quodā atq; celesti. si quōdo ad hunc ipsum undiq; te collegeris. Quæ uerò differentia sint inter deorū dæmonumq; formas, siue æthereæ sint utraq; siue igneæ sint, uel æræ: iam blithus ex mente Aegyptiorū sic breuiter aperit. Species quidem Dei cuiuslibet simplex figura modoq; nobis offertur. Dæmonis uerò multiplex. Dei rursus species mutabilis: Dæmonis autē circa uarietate mutabilis. Item Dei forma ueneranda simul atq; propitia, prorsusq; benigna: Dæmonis non reuerenda solum, sed uerenda. Præterea diuinum spectaculum mundum subito totum implere uideretur, quodammodo certo loco se monstrat. Rursus diuina (ut ita dixerim) coruscatio icu etiam intelligentiæ uelocior est, agitq; celerius, Dæmonica uelox quidem, sed mentis uelocitatem non fatis exuperat. Denique quanta, uel qualis, uel cuiusmodi forma, pulchritudo que dæmonis tibi occurrerit, quodammodo exprimere potes, Dei uerò nequaquam. Quam uerò ueneranda, quam gratiosa sit utraq; Plotinus ipse, quamuis non explicet, tamen quandoque etiam ipso sensu percepit, quod quidem Porphyrius, qui fortē interfuit, in Plotini uita testatur.

Librum denique totum ita conclude, Sicut oculus ut solem uideat, debet esse, fieriq; solaris, sic ut ipsam suspicias pulchritudinem, quæ diuinus ipse intellectus existit, dimitte materiam dimitte sensum, dimitte rursus & rationem: Intellectualis esto, atq; intellectus primorū, deinde diuinus. Tunc demum sicut oculus aquilinus in cœlum uolando sublatu, splendorem solarem atque cœlestem penes solis lucem intimam circumfusum uelut unam cum ipsa luce simul pulchritudine coniecitur, sic & ipse per intellectum tuum ad diuinum intellectum iam progressus mira prorsus idearum serie coruscantem, atq; ex paterna luci continuum, uelut unum idemq; cōspicies. Mox uerò lucem quidem animaduertens esse penitus uniformem, splendorem uerò quodammodo multiformem, item lucem quidem effundere, splendorem uerò effundi: profectō discernes (ut Platonice loquar) ipsam mentem, formam ipsam pulchritudinis esse, ipsum uerò bonum, mentisq; patrem esse pulchritudinis genitorem. Sic & in patre fillum admiraberis, & patrem amabis in filio, mutuōq; utriusque amore gaudebis.

IN LIBRVM DE BONO PRIMO, ET ALIIS BONIS COMMENT.

S V M M A.

Ipsum bonum est super essentiam, uitam, intellectum.

N uniuerso rerū ordine nulla essentia in se ipsa quiescit, sed omnis naturaliter atq; semper tota uirtute sua nititur ad agendum, idq; naturale, propriūq; munus essentia omnes non aliunde quam à prima essentia sortiuntur: quoniam uidelicet ipsa ferme simili quodam nixu prodiit in actionem. Prodiit autem essentia quelibet atq; ipsa essentia in actionē, ut melius inde se habeat. Neq; hæc igitur quelibet, neq; illa est ipsum bonum, cum & non quiescant in seipsis, & in melius agendo proficiant. Melius enim se habet essentia, si agit, quam si nō egerit. Neq; rursus ipsa eius actio est ipsum bonum, summūq; essentia finis: nam ab essentia uirtute dependet: essentia uerò actioq; simul pendet ex bono, cum ideo semper agat, ut melius agendo se habeat melius, quam ad bonū semper agendo: nam & bene se habeat primum, cum & ipsa & eius actio procedit à bono: & rursus bene, meliusq; cum ad ipsum bonum se toto nixu conuertit. Iam uerò ex eo quodā essentia eiusq; actus, id est, uita, & intellectus ipso bono tanquam sine perficiuntur, coniectare possumus ab ipso bono tanquam principio effici. Vnde enim efficitur unum quodq;, in de rursus ibidemq; perficitur. Testatur hoc & humana natura, non enim esse atq; uiuere per se ac simpliciter homines appetunt, sed ut bene sint, beneq; uiuant: quasi hæc ipsius boni duntaxat gratia concupiscant: ipsumq; boni munus tum efficiunt, tum uiuendi muneri naturali quodam iudicio præferant. Sicut enim esse uiuereq; nonnunquam respuunt, non quidem simpliciter, sed mali ipsius gratia, id est, ne sint, uiuantq; pessime, sic eadem rursus adsciscunt gratia boni, id est, ut bene sint, uiuantq; quam optime. Intima igitur essentia actio, siue uita, siue cognitio nuncupatur, non per se quidem bonum est: nam si forsitan uel ex malo pendeat, uel etiam casu quodam, uel errore labatur ad malum, est proculdubio malū per superior igitur aliquid existit, sitq; bonum: quantum scilicet & à bono naturaliter procedendo habet aliquid ipsi bono simile, & ad bonum idem rite se conuertendo, simile quiddam rursus efficitur. Conclude igitur: sicut essentia singulari ad bonum suum singulatiuē se habent, sic ipsam quoq; essentiam ad ipsum bonum se prorsus habere, atq; omnino & bonum hoc huic essentia appetenti, & ipsum bonum ipsi essentia similiter anteponi. Esse uerò ipsum bonum, ipsumq; unū penitus idem: Item ipsum unum essentia superius esse, opportunius alibi disputabitur. Sed hæc hæc huius libri sit summa. Agit uerò de bono cursum, & quasi argumentum præparens libri suis, in quibus de bono diligentissime disputat. Huius itaq; libri, uel argumenti tria sunt capita. In primo probat ipsum bonum esse, ad quod feruntur quædam omnia: ipsum uerò fertur ad nullum. In secundo quomodo ad ipsum alia ferantur, atque referantur. In tertio tres questiones circa superiora mouet, & soluit.

BONUM

Bonum unicuique proprium est actio naturalis expedite directa ad ipsum uniuersi bonum, quod est principium omnium atq; finis. Cap. I.

In primo capite tradit actionem unicuique bonum quiddam esse: actionem, inquam, non simpliciter, sed duplici quadam conditione. Prima quidem est, ut sit actio naturalis, id est, non uolentia, non fortuita. Secunda ut nulla ex parte deficiat, id est, neque sit debilis, neque sit obliqua, sed potenter & recta feratur ad finem. Sed cur nam actio talis est bonum? Quia uidelicet idcirco naturalis est, quoniam ab ipso bono inserta est autore naturæ. Item quia dum rite tendit in finē, necessarius feratur ad ipsum bonum. Hoc enim uelut omnis naturæ principium, omnem quoq; naturam uelut ad finem instituit ad seipsum. Inter hæc significat, quæ sunt infra rationalem animam, propriè quidem ad propria quædam bona natura duci. Ad ipsum uerò primum, summūq; bonū nō perducit quidem propriè, sed in bonis proprijs conueniens quandam ipsius similitudinem reportare. Ad animam quæ per intellectum, & rationem potest communem totius entis concipere notionē, ipsiusq; boni fontem augurari, merito & ad ipsum bonum primum, atque summum posse propriè, tum continue proficisci, tum deniq; peruenire. Sed ut quid sit ipsum bonum intelligatur, duo potissimum prius intelligenda sunt. Primum quidem esse aliquid rerum principium, idq; unum existere. Secundum uerò, ipsum summet omnium esse finem: Sanè in theologia nō ita id totum multum argumentis alleimus: eōcludimus usq;, nisi primum summūq; principium detur, sed de alio in aliud deinceps absque sine aliquo procedatur, quicquid reperias, ab alio dependere, ideoq; supra natura mutabile esse atq; uacillans: neque fore quicquam stabile rerum nūtantium fundamentum fixum uel cardinem mutabilem. Atq; idcirco nullam in rebus stabilitatem fore, nullum ordinem, nullam unionē, nullamq; concordiam. Quoniam uerò res omnes stabilē quendam ordinem perpetuo seruant, atq; in unam uniuersi operis formā, & ad unum communemq; uniuersi finem ubique conducunt, constat summum aliquo dō omnium esse principium, unicuique existere. Id uerò & omnium esse finem ex eo patet, quod principium summum cum à nullo dependeat, neq; ad aliud aspiciat aut agit, neque ad aliud finem quam ad seipsum cuncta constituit. Principium igitur uniuersi atq; finis est idem: Id autem nihil aliud est quam ipsum. Si enim summum est principium, ab eo certè sunt seruantur, perficiuntur, restituntur omnia, ergo summum est omnium bonum. Item, Si est finis omnium summum & ultimum, sequitur, ut ipsum sit, cuius gratia singula semper agunt: omnia uerò boni ipsius gratia agunt quicquid agunt. Vtrinque igitur satis constat ipsum omnium bonum esse idem, quod & omnium est principium atq; finis. Confirmatur idem ex eo, quod nullum potest munus rebus melius exhiberi, quam quod à summo principio traditur. Nullum rursus dōtum melius, quā quod ab ipso bono præbetur. Vnde patet idem esse principium omnium atq; bonum, patet idem esse finem. Omnia, n. quæ optime afficiuntur in principio suo: omnia rursus quam optime in fine exoptato se habent: denique cum singula unde processerunt, illuc & appetendo pro uirtutibus conuertantur: omnia uerò sic conuertantur ad bonum uelut ad finem, patet, à bono omnia tanquam à principio processisse. Cætera quidem actione quadam bona cœntura: actione inquam duplici, tum sunt ab ipso bono, quæ quidem nihil aliud est, quam illinc quidem ipsum bonum, hinc uerò ipsa rerum inde factarum essentia, actusq; uitalis, tum etiam qua feruntur ad bonum. Hæc autem est appetitio, inclinatio, motus, generatio. Ipsum uerò principium omnium atque finis non actione prorsus ulla bonum est, sed ipsa eius prima, simplicitq; natura. Sicut & prima lux siue caliditas, non alio quā se ipsa lucens atq; calens. Non actione, inquam, ulla: quia neq; extrinseca, non enim ueratur circa aliud, uel acquirit aliquid aliunde. Non rursus intrinseca: quia nullo uel essentiali, uel uitali, uel intellectuali actu bonum est. Primo quidem, quoniam si super essentiam est, quod & probauimus, multo magis super & ante omnes eiusmodi actus est, qui sequuntur essentiam. Secundo quoniam alia est ipsa boni ratio, alia uerò essentia. Hæc enim propter aliud, id est, propter bonum expetitur: ipsum uerò bonum duntaxat propter seipsum. Rursus alia boni ratio, alia uita, atq; intellectus: nam ipsum bonum necessitate, propria simpliciter exoptatur: uita uerò & intellectus ea duntaxat conditione eligenda censentur, si bona felixq; sit, si bene uiuas, si bona intelligas, si ipsum intelligere sit tibi bonum: alioquin aliquando respiciuntur: ipsa uerò boni natura respici nequit ab ullo. Præterea boni ratio, munus que per omnia propagantur. Ratio autem uitæ, intelligentiæq; natura per omnia proterendi non possunt. Cum igitur natura boni tum alia, tum prior, superiorq; sit, quam natura essentia, uita, intelligentiæ, certè nullo prorsus horum actu, sed ipsa duntaxat est bonum. Quamobrem in capitis huius calce ipsum bonum centro ac soli, cætera uerò circumferentiæ, lineisq; item luminis radiisq; comparat: quoniam illud quidem simplex, stabileq; permanens cuncta producit: reliqua uerò multiplicia, & quodammodo mobilia per naturam appetitum circa ipsum continue reuoluuntur. Sed de hac comparatione, deq; ipso lumine alibi diligentius.

Quæ sunt infra animam, non habent ueram unitatem, essentiam, speciem: ideoq; nec bonitatem ueram: Anima uerò & superiora habent illa tria uera, & hanc ueram. Cap. II.

In secundo capite traditur, alia ad ipsum bonū, aliter atq; aliter appetēdo cōuerti. Quæ sunt infra animam, uitam ab anima cupiunt: ac si qua ui diiungantur à uita, uix quidem & cum dolore aliquo se iungunt: & utcumq; possunt coniungi iterum annuntur. Quod quidē in partibus plan-

NN n 4 tarum,

earum, animaliumque manifestius perspicere licet. Hæc sanè dum uitam ab anima omni studio capunt, interea proficiuntur ad bonum: nam in melius proficiunt, dum animæ, quæ ipsi bono propinquisior est, propinquant. At anima per intellectum pergit ad ipsum bonum: nam per id quod in ipsa summum est, ritè surgit ad uniuersum summum & animæ rursus inferiores per sensum quidem aliter, per imaginationem aliter: nostræ tandem per rationem bonum sibi prospiciunt. Sensus uero intelligentiæ uestigium est. Imaginatio rursus intelligentiæ imago confusa. Ratio tandem eiusdem est imago distincta. Proinde omnibus boni aliquid est inferum: nec iniuriâ, cum bonum ipsum omnium sit principium. Tria uero potissimum in rebus boni ipsius dona cõspiciuntur. Primum quidem est unitas: secundum uero essentia: tertium denique species. Sed quare unitas primum? Quoniam ipsum bonum, ipsumque unum est essentia idem. Nihil enim unitate simplicius cogitari potest: nihil rursus & ipsa bonitate simplicius. Cum nihil sit ipsa prius, quæ sola omnium est principium. Mirro quòd sicut dispersione in multitudine: omnia pereunt, sic unione seruantur, & seruata inde perficiuntur. Cum igitur omnia unitate seruentur, & proficiantur in melius, idque ipsum sola bonitate fieri possit, consequens est, idem esse unitatem primam, atque bonitatem. Sequitur bonum boni secundum, id est, essentia: quæ necessario est post unum. Ipsum namque unum nullam in se multitudinem, compositionemque admittit: essentia uero & ens admittunt. Nam & si natura prohibet aliquid simul, & ipsam unitatem existere, & multitudinem se habere, nihil tamen prohibet ens aliquid essentiamque censeri: quamuis componatur ex pluribus. Cum igitur ipsum unum sit ens, essentia que simpliciter, necessario est & prius atque superius. Et merito quidem unitas ponitur primum summum principium: munus, essentia uero secundum. Latior enim est in rebus unitas quam essentia. Esse namque non re uera materia: priuationis que conuenit, quæ ens in forma carent, in qua esse consistit, esse merito carent, potest tamen & una materia dici, licet in formis. Dici potest & una priuatio cæcitas, sicut & uisus est habitus unus. Potest & materia dici quodammodo bonum, quatenus & ipsa bonum appetit, & processit à bono. Neque quicquam prohibet eam quodammodo iudicari bonum, licet ipsum malum (si modo fas est, ipsum dicere) cogitur sub immenso boni ipsius imperio concipiscere bonum, cognominari que bonum. Tertium boni munus species est. Hæc enim est quædam determinatio, siue distinctio, siue actus essentia. Tu uero hic dum audis unum boni que donum latius propagari, quam entis & essentia: munus, concludit, ipsum unum atque bonum esse sensu perius esse: cæterum, qualis est in rebus unitas, essentia, species, talis & participatio boni. Profectò in mente prima, in mentibus alijs, in animabus præditis ratione, uera est participatio boni: quia uera unitas essentia, species. Unitas enim in eis & si multitudinem quandam habet admixtam, uerum ibi tamen conficit unum, quia superat multitudinem, unumque inde indissolubile reddit. Est igitur ibidem & essentia uera, cum aliquando non esse non possit. Vera quoque species cum forma ibi nequeat in aliquid informè resoluti. In rebus autem inferioribus anima & unitas sæpe à multitudine separatur, ideoque plurimum dissoluti possunt: & si in essentia priuatio quædam inest, & lapsus aliquis ad non esse: & formam subiecto miscetur prorsus in formam, in ipsumque delabitur. Quamobrem non uerum in his est unum, non uera essentia, non uera species atque forma: nec igitur uera, sed imaginaria quædam proportio boni.

Sicut uita non est per se simpliciter bonum, imò si dirigatur ad summum principium, est bonum, si ad materiam, est malum: si mors non est per se simpliciterque malum, imò si animam separat à malo, id est, à materia, est bonum. Cap. III.

Tertium caput tres adducit in medium quæstiones. Prima quidem est eiusmodi: Si uita bonè est, nunquid cuiuslibet, & quomodo liber uiuenti uiuere bonum est? Non certe: quia uita ipsa non est per se primum simpliciterque bonum: sed quatenus potenter & directè ad ipsum primum confurgit bonum, eatenus quoque euadit uita perfecta. At sicubi claudicat & aberrat, dum ab ipso cadit bono, simul à perfectione uitæ degenerat. Hinc illud Democratis, Viuere imprudenter, intemperanter, impiè, non tam malè uiuere est, quam diu mori. Secunda quæstio, Cui uita nobis quatenus cum mortali miscetur, atque inde turbatur, malum quiddam euadat animæ, & quamuis sit corpori bonum & uniuerso, nonne mors est malum? Quando quidem quod est mortale sua propinquitate uitam efficit malam. Respondendo quærit, cui nam mors sit malum? Certè malum cum uel sit accidens, cum etiam accidente debilitus, ideoque in se consistere nequeat, aliquid necessario accidit. Non autem accidit ei quod uulso modo subsistit, uel quod natura possit absque uita consistere. Non accidit rursus animæ si sit immortalis, & quomodo cūque aliter accidat, proderit animæ semperternæ actiones proprias absque impedimento corporis perfectius edituræ. Sin anima post obitum corporis non tam proprias peragit actiones, quam communes, quasi animæ mundi collega, multò minus illic cum uniuersa uita iam uiuenti mali quicquam accidere poterit. Contra uero animæ uel hic uel apud inferos grauitè perturbationibus ægrotanti, mors quidem potius optanda est, & uita malum. Hic soluitur illa quæstio, utrum animæ ad summum miseræ mori, quam uiuere malint. Idque proculdubio natura docet: qua momentè grauitè cruciati amittere sensum malunt, quam diros sentire dolores. Denique cum anima propriam habeat uitam, sitque per essentiam suam uita quædam in se ipsa

ipsa uiuens, neque aliunde mutuatur uitam, neque subit mortem. Si quis tamen tristere quidem desiderat coniungi corpori, mori uero è corpore separari, animæ hac significatione contingeret utrunque, sed neutrum eius substantiam propriè permittabit. Tertio quæstio: Si bona uita, est, cur non & mors est malum? Respondet, mortem quidem non simpliciter esse malum, quoniam non simpliciter sit uita bonum, uita enim motio in cuidam similis iudicatur, motio uero qualiscūque sit, ab ipso termino, in quem propriè tendit, denominari debet. Itaque quatenus motio ipsa uitalis ad malum, id est, ad materiam fortè delabitur, eatenus iudicatur & malum, quatenus autè ad ipsum, id est, ad summum uniuersi principium sese dirigit, eatenus bonum esse censetur.

IN LIBRVM QVABE SINT, ET VNDE MALA. COMMENT.

SVMMA LIBRI.

Quæstiones quatuor de bono & malo. Cap. I.

Liber in hoc totus uersari uidetur, ut mala pro uitibus deuitemus, consequamur bona, id est, materia fugiamus, sequamur res diuinas à materia separatas, cognoscamus ipsum uniuersi principium esse ipsum bonum, sed uniuersi postremum id est, materiam esse ipsum malum. Et quodammodo nobis malum, & qua ratione tanè deuitare possimus. Primum libri caput quæstiones mouet: Quænam mala sint, & unde proficiantur. Ut autem hoc inueniat, quæ bona sint, inquiri, ut hoc rursus, quid ipsum bonum sit, quid uel malum aggregatur in dagadum. Quærit & quomodo cognoscamus malum, cū propter inlimitatè sit ad ipsa cognoscens animi forma penitus alienum. Ac docet informitatè mali per ipsam boni formam lucemque discerni. Quærit denique quo pacto malum sit bono contrariū. Vtrum uidelicet tanquam uniuersi ultimū uniuersi primo, summatque copia penuria summa. Quod autè inquit, uim cognitam esse rei cognoscendæ per similem: intellige, tum ipsa natura, tum nouo quodà esse tu simile. Nulla enim ratio est, cur uisus lumen potius, quam uocem appetat & cognoscat: nisi quia cum hoc potius naturaliter congruit, quam cum illa: & huic se potius quam illi cõformat. Quoniam uero sensus in rebus percipiendis externa rerū tantū uidetur attingere, intellectus autè etiam in ista penetra re, constat, intellectū cum intelligibili magis atque diuino, quam sensum cum sensibili, & caduco congruere. Vnde certius argumentū nobis haberi potest intellectum esse diuinum, quam sensum esse caducū. Præterea quod ait, perfectæ precedere necessario imperfectæ, ac speciè esse priuationem efforem, caue ne id intelligas in nostro hoc generationis ordine, in quo res primum inchoatæ, imperfectæque sunt, deinde paulatim formam perfectiorem adipsiuntur: sed ita accipe prorsus in ordine rerum, causarumque, & gradibus uniuersi, ubi quicquid imperfectum est, cū per seipsum esse seruaturque nequeat, à superiori dependet atque perfectiori, quod quidem per seipsum sit atque seruetur. Quod sanè cum actus in se formaque sit & species, merito informè subiectum, & impotens se formare, competentibus gradibus perducit ad formas. Quoniam uero agens, per suam agit naturam, ideoque sibi similem reddit effectum, atque ipsum subiectum sub agentibus superioribus ad formam, actumque peragitur, coniectamus superiores causas, formas in se actusque existere.

Vniuersum habet principium & finem, idque ipsum bonum est, item intellectus tam humanus, quam diuinus est semper in actu: quamuis ratio ex potentia progrediatur in actum.

In secundo capite significat quid sit ipsum bonum, & quousque dura procedant bona designat. Bonum esse ait uniuersi principium atque finem, ubi bonum quidem dicit ex nullo pendere, ex ipso autem omnia dependere: item esse mensuram omnium atque terminū. Tu uero memèto, ubi uentique partes finem suum, id est, naturale cõsequuntur perfectionem, ibidem & totum cui partes seruiunt finem consequi suum. Oculi cum perspicue uident, manus cum promptè quid apprehendunt, pedes cum expeditissimè gradiuntur, sine proprio possuntur. Multo uero magis, & totū corpus quandoque perfectione fruatur naturali. Quemadmodum uero hanc ipsa in re partes corporis se habent ad corpus totū, sic & uitæ humanæ partes ad totam. Partes uero uitæ electiones, & facultates, artesque omnes in præsentia dicimus. Electiones autem, artesque singulæ extremum quiddam habent, quæ uel perficiuntur, ultra quod nihil amplius exigunt. Sic medicina sanitatem, sic res militaris uictoriam habet extremum. Quemadmodum uero uitæ partes fines proprios consequuntur, sic & multo magis tota denique uita ad ultimum quiddam spectat commune bonum, quo tandem perficiatur, ut tota uita partibus sit perfectior. Similiter ut in homine, in cæteris quoque animalium rerumque omnium speciebus licet argumentari. Appetitus enim naturalis est necessitria quædam naturæ inclinatio ab indigentia quædam annitens ad plenitudinem: Plenitudo uero ad finem ultimam idem. Si nusquam ultimam appetitioni præscriptus est finis, sed à sine in finem natura sine fine progreditur, nunquam satis impleri potest. Frustra igitur conatur impleri, imò neque conabitur quidem ullo modo. Nulla enim rerum species ad id quod penitus impossibile est mouetur. Si quidem nature taliter moueri est à naturali potentia actum progredi paulatim. Quæ sanè progressio naturalis qua facultate gradatim proficit, eadem quandoque perficitur finem ultimam assecuta. Alioquin & natura passim frustra contenderet, & author ipse nature temerè illi frustra moueret. Proinde si

rerum species, quæ partes sunt uniuersi perfectione propria non fraudantur, multo minus ipsi uniuersi conatum fortuna frustratur. Hoc enim & ad finem contendit cõmunem, quando & partes ad fines proprios fini seruientes communi assidue ducit, & finem ultimum adipiscitur, ne forte totum sit partibus imperfectius, siue postremum eiusmodi finem mundus aliquando sit adepturus, siue in presentia, semper habitu dicatur adeptus. Si autem nullus sit finis optimus, sed absque fine procedere fingantur in meliorem, certe cum infinitos gradus pertransire nõ possit, ad optimum nunquam poterit peruenire. Quare, quod dictu nefas est, uniuersum hoc optima proculdubio forma constructum ad finem optimum frustra contendit. Finis autem & habitus optimus uniuersi in eo consistit, ut principio & auctori suo undique confirmetur. Quod enim congeries hæc in mundo rerum tam diuersarum, & inter se repugnantium, tum in una comuni totius forma conueniant tum ad unum finem communemque bonum rite conducatur, non ab ipsa diuersorum natura procedit, sed ab una potius superioris fabri forma atque uoluntate. Mundus autem sicut sub authoris sui forma formatur, uelut principio, sic in eadem, uelut sine reformatur semper, atque conformatur. Hunc omnino auctorem Plotinus nominat ipsum bonum, quoniam eodem uniuersum hoc, & affectum sit, & perfectum. Hinc mensuram omnium appellat & terminum, quem admodum & Plato nominat in Philebo. Metitur omnia Deus, ut principium; terminat idem omnia tanquam finis. Si Deus omnium mensura est, certe rerum ordo non ascendit a principio in principium absque quodam omnium primo principio, quod quidem foret per principia temere, absque ulla principij ratione utagari: Principij namque ratio est, ut sit primum. Per Deum sanè uelut mensuram perpedimus intellectum esse anima meliorem, & animam corpore, quoniam ille hæc & hæc isto sit Deo, tanquam summo bono propinquior. At uero si nusquam prima, summaque cõsisteret bonitas, sed per gradus procedere quis fingatur in numeros, nusquam profecto, erit ratio ulla mensuræ, & regula, per quam alijs alia præferantur. nec enim alia magis alijs mensuræ propinquabunt, & congruent. Sit ergo Deus principium, sit mensura. Præterea & sit terminus omnium, quia finis: terminus inquam, qui & tenet subiecta formis, & formarum motus suis denique finibus, ne forte de fine in finem absque sine natura pererret, quod quidem nihil aliud foret, quam per fines sine ulla finita ratione utagari. Ratio uero præcipua finis est, ut sit ultimum & extremum. Post hæc autem secundo gradu bonorum essentiam collocat, & in essentia mentem, tertio subinde gradu animam, & in anima uitam. Hæc omnia dicit esse bona, quia sint ab ipso bono, & quia circa bonum agant uirtute boni. Vult & quarto bonorum loco censeri eas duntaxat corporum formas, quæ nunquam deficiant ab anima, quæ & ipsa nunquam desiscat a Deo. Talia uero sunt cœlestia corpora, similiaue cœlestibus. Ad hæc differentiam ponit inter diuinam intellectum, atque rationalem: quod uidelicet diuinus ipse sit omnium plenitudo, rationalis autem inde conetur impleri. Tu igitur dum hicaudis, intellectum nostrum, quasi uacuum dici, ne simplicem intellectum nostrum diuino semper impleti, sed intellectum nostrum rationalem, id est, uim animæ per uniuersales species discurrerem accipe. Quæ sanè uis quodammodo est potentia intellectus, intelligibilisque potentia, prodiitque in actum uirtute intellectus superioris, qui semper existit in actu, intellectus inquam, tum diuini, tum nostri uirtute. Sicut enim quod est omnia simpliciter in potentia, sic actu omnia per id, quod est simpliciter actu omnia, ceu materia per diuinam mentem, sic oportet & hanc uim, quæ humanus intellectus est in potentia, fieri humanum intellectum in actu, per intellectum quoque humanum semper in actu uigentem. Quemadmodum & hic homo in actu uiuens genitus est non solum ab uniuersali natura, quæ rationes animalium omnium seminales habet in actu regnantes, uerum etiam a natura propria, id est, humana, rationem hominis seminariam possidente iam actu uigentem. Id enim perfectorum generatio postulat, atque hæc est, ubi Plotini sententia. Subdit, intellectum diuinum sic omnia in se habere, ut ipse sit omnia. Quod quidem tu hoc exemplo sic accipe: Si uasa omnia figurarum inter se diuersarum mergantur in mare, aqua protinus implebit omnia, & implendo totidem similesque figurarum assumet, quot implebit & uasa. Eiusmodi uero figuræ non aliud, quam aqua maris erunt, aliter se aliterque accommodas. Sic intellectus est omnes species, quas cogitatur habere: ac multo magis ipsa sua species est, quam maris aqua figuræ, tum quia nulla ibi nouitas, nulla dimensio, nulla distincta implebit unionem, cum quia nec ab alio, nec in alio sicut aqua, sed a seipso, & in seipso species induit, aut edit, ut profusus existit. Quo uero modo mente species inter se distinguantur, & tamen in unaquaque sint omnes, alibi sæpe tractabimus. Subdit, quod sit mentis diuinæ particeps nõ omnes species habere simul in actu uigentes, id tu uim intellige rationalem, quæ solet diuinæ mentis aliquando fieri particeps. Ipsa enim intellectus ualis natura etiam in nobis non fit aliquando particeps, ut uult Plotinus, sed semper diuinæ mentis est compos. Præterea diuinam mentem appellat primū boni ipsius actum essentiamque primā. Non enim uult ullum esse actum in Deo, per quem aliquid Deus agat: alioquin eiusmodi actum ab ipsa Dei substantia saltem ratione quadam discreparum, a prima tamē unitate omnem prorsus differentiam, omnem numerum abesse debere. Ipsum agitur Dei actum esse existimat extra Deum, sicut & lumen extra lucē, ac tantæ Deum esse unitatis, ut actus eius non sit, uel motio ulla, uel accidēs, sed substantia & essentia prima, idemque ibi sit & actus, & actū, id est, ipsa sit essentia rerum omnium fons plenissimus, ut dum unum a diuina ueritate uideretur fieri, cuncta simul efficiatur in uno. Merito namque ab unitate, quæ est super omnia, & quæ omnia respicit proximè, sit hoc unum

utrum quod est pariter omnia. Actum denique ipsius essentia circa Deum esse uult uitæ eius, uicæ uerò dissolutione esse mentē. Subiungit, animā, scilicet puram per mentē, tum suam quasi oculū, tum diuinam quasi lumen, ipsam inspicere boni lucem: & huc usque mali nihil accidere. Quod si uel anima, uel ipsa natura hic descendendū fiteret gradum, nihil mali futurum, ueruntamen ipsa naturæ fecerit efficit, ut multi præterea sub ipsa anima, ipsaque natura sint rerum gradus. Quoniam uero gradum descendendo paulatim portio boni minuitur (effectus enim causas æquare non possunt) tandem ex minori bono deuenitur in malum. Quod autem cuncta circa Deum esse dicit, id est, a Deo pariter & ad Deum. Item primos præcipue rerum ordines, id est, ideas circa Deum, a quo in mentem ueniunt, & in quem reflectuntur a mente. Secundos uero, id est, notionēs rationales, circa secundum, id est, intellectū, a quo in animam effluunt refluuntque similiter. Præterea tertios, id est, seminarios rationes circa tertium, id est, animā a qua profluunt in naturam, a qua refluunt rursus in animā: Denique quatuor intelligi uult circa quartum, id est, naturales formas circa naturam, a qua labuntur in materiam, & in qua pro uiribus relabuntur, totum hoc inquam, alibi plenius & diximus, & dicemus.

Quid super ens, quid ens uerum, quid non uerum ens, quid uerum non ens, quo usque bona, ubi primum mala, & quod modis mala dicantur, & rationes multe, quod sit materia. Cap. III.

Caput tertium disputat, quid malum, quot mala, ubi sint mala. Malū esse negat in eo quod entia supereminet. Id enim est ipsum bonū: quod quidē hinc esse cognoscitur super entia, quod ipsa apperendi natura, electioque non solum esse desiderat plurima, sed multa etiam optat nõ esse, non fuisse, non fore, eligat autem semper sub ratione boni. Ex quo patet appetibilis, id est, boni fortem non ad esse solum, sed ad non esse etiam pertinere. ideoque ipsum bonum ente cõmunius superiusque existere. Quoniam uero essentia primum boni susceptaculum est, ideoque per ipsam bonum deriuatur in alia, sequitur, ut quousque uera essentia participatio se extendit, eo usque uera quoque boni portio protendatur, neque hæc mala sint, sicut quatenus uerum uiget calor, inde frigiditas abest. At uera essentia portio usque ad ipsas spherarum mundi substantias se extendit, in quarum essentis priuatio nulla deprehenditur. In his ergo mala esse non possunt. Quicquid uero inter composita quando que dissoluitur, non uere ens appellatur, quoniam & ipsum esse ante cessit diuturna priuatio, similisque succedit, & ipsius esse ductus, dum motu temporeque transigitur, quantum ad esse proprie spectat, in diuiduum habet, præsens, quantum ad non esse pertinet, longum præteritū patitur, & futurum. Eiusmodi ergo compositum, cui priuatio multa essendi miscetur, ita dicitur non uere ens, sicut non uere calidum, in quo ad minimum caloris, plurimum frigoris adhibetur. His igitur malum accidit, quoniam non uere ens, dum ab essentia prima nimium decedit, ideoque ab ipsa boni sorte delabitur, interea præcipitatur in malum. Ipsum uero malum est, quod longissimè distat a bono, id est, in formis ipsa mundi materia. Secundo loco malum, forma, uel qualitas patitur in materia tacens, quæ & quædam materis passio, uel affectio exterius agitare uocatur. Tertio loco malum admittit anima, quatenus affectu quodam acriori ad materiam inclinatur: sed hoc interest, quod materia quidem dici quodammodo potest substantia mali: composita uero, ex materia forma que caduca pati in substantia malum, animam denique non in substantia, sed in qualitate quadam & accidente malum accipere. Inter hæc Plotinus ipsum quod non ens appellatur tribus accipit modis. Primo quidem omnino non ens, id est, nihilum. Secundo, uere non ens, id est, materiam mundi primam. Tertio non uere ens, id est, formam materis in hærentem, compositumque caducum, item proprietates huius & accidentia. Atque ubi uniuersum sensibile appellat ens non uerum, intelligit præcipue omne sub luna compositum, quod omnino sensibile, id est, omnibus sensibus perceptibile dicitur: entis quidem imaginem uult esse formam ab idea pendente, eamque referentem, unam uero uere entis, materiam, quæ non ab idea quantum idea est dependet, sed quantum essentia formabilis per ideas. Item non representat ideam. Nullus enim materiam introspicens propriam, alius uero ideam faciem suspicabitur. At materiam non ens iudicandam: non quidem sicut nihilum, sed sicut non nihil a primo ente maxime distans. Atque formam, compositumque, non eo solum spatio ab ente primo distare, quo status ille atque motus, qui in primo ente ponuntur, sed multo maiore. Quo uero modo in ipso ente sint illa quinque essentia, motus, status, idem, alterū, alibi disputabimus. Et profecto illic neque motus est ipsum ens, alioquin nullus erit status in rebus. Neque status rursus est ipsum ens: alioquin nihil usquam mouebitur, sed differentes entis proprietates & actus. Sed missa in presentia facit entis ipsius propria, accedit autem ad quædam non entis, id est, materis propria, quæ quidem opponuntur illis, quæ ipsius boni propria numerauit, ideoque hanc tanquam a bono longissimè discrepantem, malum ipsum indicat nominandum. Ipsum quidem boni mensura est, materia uero (ut huius uerbis utar) in mensuratione dicitur, item bonum terminus, materia infinitum. Præterea hoc in forme, illud uero formatō, hoc egenum, illud cõtra sufficiens, & quæ sequuntur. Atque quemadmodum illa boni propria quatenus sunt intra bonū, id est, inter se sunt, ipsumque sunt bonū, quatenus autem ad sequentia referuntur, inter se differre uidentur, sic & materis propria, qua quidem ratione in materia sunt, unum sunt, ipsaque materia, qua uero ad superiora spectant, & comparantur, diuersa censentur, perinde atque linearum signa, quæ in centro sunt unum, sunt in circumferentia multa. Tum uero in rebus inter Deum, materiamque compositis est infinitudo quædam & terminus, est informitas & formositas. Neque idem est res ipsa composita, quod & alterutrum horum opposit,

oppositum, alioquin, aut res ipsa non haberet utrumque, aut saltem alterutrum esset utrumque. Si enim hæc ipse terminus sit, non habebit infinitatem, si infinitas fuerit, terminus non habebit. Si denique res hæc per se, & hoc, & illud fuerit, certe idem utrumque restabit. Quod uero terminus, & formam sit infinitas informitasque opposita, rerum natura non patitur. Sed quoniam mixta omnia ex oppositis tantum non integerrime talia, reducenda sunt ad simplicia, taliaque quam maxime, ideo super formam, & terminum, quæ sunt in auxilio mixtaque sunt oppositis ascendendum est ad formam & terminum, quæ sunt in seipsis atque purissima. Rursus præter informitatem, infinitudinemque quæ sunt in alio oppositisque coniuncta, ad ipsam informitatemque descendendum in seipsa simpliciter subsidentem. Proinde ubi Plotinus ait: Quod accidit alijs prius aliquid ipsum esse debere quæ accidat, non dicit prius ipsum in se, uel per se extare quam accidat, ne forte accidens crederes esse substantiam. Tu uero hinc memento, calor, qui aliquando contingit aquæ, quoniam & in alio est, & ex accidenti competit, reduci ad calorem ignis, qui quamuis sit in alio, non tamen ex contingenti adesse dicitur, sed natura. Hunc denique calor redigi ad ipsam caloris ideam, quæ & per se iam, & seipsa consistit. Sic itaque sicut quod per accidens est, ad illud quod secundum naturam inesse refertur, ita quod in alio iacet, ad illud quod in seipso consistit. Denique memento, mala rerum formis accedere: neque casu duntaxat: continud namque perpetuaque serie ueniunt, neque ex ipsa natura formæ, quæ tandem prouenit à prima forma, id est, à mente diuina, ea uidelicet ratione, qua mens cõuerfa est in bonum. Quamobrem & ab extrinseco scito confluere mala, & illo quidem principio quodam determinato, non certè principio uelut forma, siue formali quodam, igitur à materia. Primum igitur materia malum, sicut & bona à principio rerum primo. Illud igitur ipsum bonum. Superiora iterum sic confirmantur: Videmus in rerum ordine singula ex potentia quadam, atque componi, id est, ex natura formabilis actusque formali constitui, & quæ media rerum tenent, ex utrisque oppositis aquæ portione ritè cõmixta: sed supra medium ordinis uniuersi, formabilè potentia ab actu formali magis quadratum magisque excedit: in mediū uicissim actū quidè decretere, crescere rursus potentia patendi, deformemque naturam. Quamobrem & augmentū ipsius actus per gradus ordinatissimū ad actum denique summū peruenit atque purū, & decrementū eius, ad minimū paulatim actum fermè descendit. Cui mox succedit sciam quædam informitas, & infinitas, patiensque omnino natura formis desuper uenientibus quasi mensuris & terminis semper exposita. Sed hic iterum animaduerte: Sicut ordinis huius descensus ultra nimiam formam deuenit in materiam, sic ascensio ultra summam formam, id est, essentiam, mentemque primam ad ipsum progredi bonū. Vicissimque sicut super ens existit aliquid, id est, ipsum bonum, ita subeunte sub sidere non nihil, id est, ipsum malum, medium inter ens, & nihil bono profus oppositum. Medium namque inter ens & nihil, siue non ens materiam Platonicè ponunt, quæ & non ens dicitur, & non nihil. Quæ quidem uelut cõmunis potentia origine quadam & generationis ordine uniuersam antecedit mundi actum, sicut & potentia passim propria actus generosius similiter antecedit. Cum uero ob extremum uirtutis defectum materia semper egeat sustentaculo, neque fundamentum usquam inferiori possit inniti (nihil enim est inferius illa) facta est tantum desuper sustentaculum, ex quo pendeat, id est, naturam, sicut & natura similiter animam. Materia quidem ab essentia naturæ dependet, & ab ipsa mentis essentia: Formæ uero in materia genitæ ab ipsis naturæ seminibus ac mentis ideis, materia uidelicet, sicut umbra tum intellectualis essentia, tum naturæ, formæ autem ut imagines ipsius mentis & seminum Sustineri uero uidetur materia desuper fermè in suspensiculi modum, sicut ferrum à superiori magnete suspensum.

Gradus malorum tres, quomodo in anima malum: quomodo materia nihil habet boni. Cap. IIII.

IN quarto capite malorum gradus profequitur, in primo gradu materiam ponens, in secundo corpoream materiam formam, quam non esse formam ueram, & hic Plotinus breuiter indicat, & nos in Theologia latius demonstramus. In tertio uero statuit animam malum, dicens, animam ipsam non esset per se malam, alioquin & omnis anima foret mala, & ab initio mala foret, & semper. Existit mat secundam animam, id est, uitam ab anima prima quandoque accommodatum corpori, statim in ipso accommodacionis initio fieri prauam. Cum enim sic alligetur corpori, ut ex ea & corpore unum animal componatur, merito à materia mox inficitur, aded ut & passionibus fiat obnoxia, & inotus immoderatos more corporis subeat in excessum atque defectum. Talem uero fieri omnè eiusmodi uitam Platonicè putant, posse tamen & hanc uix tandè aliquando temperari, sed ante moderacionis effectum, & passionibus illas esse inuoluntarias arbitrantur, quia uidelicet naturales, & superiores quoque animam, quia scilicet libenter cum inferiore consentiat, falsas inde opiniones accipere, quibus pariter consideratè iudicat, re uera bona sibi quoque fore uel mala, quæcumque inferior anima naturali quodam impetu profequitur, aut fugit. Sicut igitur inferior anima impetu naturali mala fit, sic superior amore, consensione, opinione fit mala, sed inter inferiorem hanc uitam, atque formam corpoream hoc interest, quod forma hæc passio quædam esse materiam, uita uero actio potius est, uel actus animæ. ideo formæ quidem malum insanabile est, uitæ uero insanabile. Vbi uero materiam, ait, boni nihil habere, intellige, nihil formalis, intrinseci, absoluti boni. Cum enim primus boni ipsius effectus sit formale aliquid, id est, diuina mens, forma formarum, merito ubi deest natura formalis, deest intrinseca natura boni. Sed materia quia primum subiectum est, æquè ad omnes formas

formas expositum, nullam sibi propriam uendicat formam, nihilque formale. Hinc ergo nihil formalis intrinseci, absoluti boni proprium est. Neque tamen huic deest appetitio boni. Est enim materia indigentia summa ad formalem copiam capiendam naturaliter paratissima: igitur hæc naturaliter appetit, igitur affectat bonum. Appetitio hæc bonum quodammodo dici potest non quidem absolute, sed quoniam spectat, & concludit ad bonum, ad bonum, inquam, extrinsecum. Quod enim accipitur nunquam euadit materiam propriam. Proinde principium efficax, unde & appetitus, motusque materiam ad bonum efficitur, non est in ipsa materia (nulla enim efficacia est, ubi nulla forma) sed in natura tanquam instrumento Dei. Neque tamen appetitus, motusque eiusmodi dicitur uiolentus. Nam ad hunc tractum materia nedum resistit, sed & paratissima est, & quam libentissimè paritur, facillimèque formatur. Denique ipsa materia, quoniam est informis, est mala, imò quia est in formitas, est ipsum malum: dici tamen quodammodo bona potest, quatenus formabilis est à bono. Quoniam uero hæc per formam nominat terminum, & mensuram, scito terminum appellare, quia naturam materiam ad speciem quolibet eque indifferenter tunc quibusdam specie limitibus terminat, ut per hominis quidem formam speciem hominis fortitur, per equi uero formam, ad equi speciem contrahatur. Mensuram rursus nominat, quia materia supra naturam nullam habet propriam magnitudinem, uel figuram, sed certa quadam forma, dum ad certam speciem eam terminat, propriam quandam magnitudinem, figuramque requirit. Sic autem corporea forma mensura est, terminusque materiam, sicut intellectualis forma mensura est ac terminus animæ, ipsum uero bonum mensura est, terminusque mentis & omnium. Anima denique quæ per omnes sui uires in mentem conuersa, eius mensura terminoque componitur, nihil mali, accipit aut prospicit, quæ uero à mente digressa materiam uersus inclinatione progreditur, iam malum prospicit, & quasi quodam intuitu fascinatur. At postquam seminaria naturæ suæ uitam, quasi animæ superioris imaginem materiam profus in fundit, malum iam dicitur attingisse. Vbi tandem habitum iam concepit, per quem materiali corpore patiente compatiatur, atque consentiat, ita actu uenefico languere uiderur.

In quo defectu consistat malum, quodammodo materia sit ipsum malum, quomodo fiat malum in anima. Cap. V.

CApit quintum quæstiones duas inducit, & soluit. Prima quæstio est eiusmodi: Dicitur est uim rationalem perfectiorem mente, eiusque imaginem esse: similiter uim naturalem rationalem imperfectiorem, eiusque imaginem. Nunquid ergo defectus eiusmodi uel ibi, uel hic est malum? Nequaquam. Nempe non quouis defectu boni consistit malum, quando scilicet aliquid ab alieno superiori bono superari deprehenditur, etque cedere. Nam hi sunt certi bonorum gradus prouidentia diuina dispositi. Sed malum in proprio, quodam defectu uerfatur: quando aliquid bono aliquo speciei suæ, uel singulari munere uidetur orbatur. Summum uero malum in uniuerso defectu penditur, quod quidem omnis speciei bono suapte natura caret, omnisque intus formali dono priuatur, qualem dicit esse materiam, quæ nullam boni habet portio nem, scilicet intus & propriam. Cum enim ipsum ens primo, bonum intus accipiat, tanquam ipsi bono quam proximum merito intrinsecum rebus bonum per munera ipsius entis, scilicet per essentiam, & esse tributum: materia uero neque proprium habet esse, cum non sit forma, uel propriam habet formam, est ergo per esse substantialis formæ, sicut accidentalitatis forma est per esse substantiæ, neque rursus habet essentiam. Cum enim prima essentia sit aliquid in se formale, præsertim si ad alias essentias compareretur ita re materia quæ nihil est formale, non etiam est essentia, ueruntamen est aliquid essentia quodammodo simile, quamuis ipsius esse simile nihil habeat. Proinde in quo est defectus aliquid quæstioque sit, id non est ipsum bonum, ubi defectus à proprio quodam bono cadens, ibi iam malum aliquod est, ubi defectus omnis, ibi malum ipsum, id autem est materia. Defectus autem à proprio bono degenerans, in quo est potentia, & procliuitas in malum aliquando cadens, deterior defectus est, quam simplex alicuius boni defectus. In hoc enim consistit minus bonum, in illo uero malum: nam procliuitas illa præsertim iam inclinans, uergit ad ipsum malum, quod quidem ante procliuitatem iam est malum, & ipsa procliuitas in animo pronior quandoque facta, iam est mala, antequam præcipitandi habitus confirmetur. iam uero primum animæ malum non est uitiosus hic habitus, aut ille, sed ipsa procliuitas propensior ad materiam: ipsa que materia circa quæ uerfatur: uel eam quibusdam sui partibus attingendo scilicet natura: uiribusque naturæ ministris, uel eam aspiciendo scilicet quodam tum consilio rationalis materiam eligente, tum imaginationis superioris imperio, uel in materiam corruendo, scilicet imaginationis inferioris affectu, uel denique patiendo scilicet in summo sensu. Profecto cum omnia secundum aliquid talia, iudicentur talia, quatenus ad ipsum eale, simpliciter referuntur, merito Plotinus omnia per relationem aliquam ad materiam, quæ ipsum malum est malum pendit, tū in anima, quod iam dictum est, tum in corpore, atque fortunis, quod deinceps ostendit, ubi secundum quæstionem mouet & soluit. Concludit ex his, animam non esse mali principium: quia uidelicet non sit ipsa natura mala, cū intellectualis natura sit, atque ipse intellectus sit ipsi bono quam proximus, quippe cum ad ipsum bonum, & intellectus proximè, & per intellectum animam conueratur. Hinc inquit, animas non tam certo proposito, quasi rebelles à Deo deficere, quam ex quadam potius cõsequencia contingenti, quatenus scilicet ad materiam, & materiam, quidam afficiuntur, ex quo latenter animas auertatur à Deo, dum libenter cõuertitur ad oppositum. Nempe

si in hoc nostro malignitatis loco animus iam discedit à maiori bono in malum præcipuo quodam proposito, sed sub specie boni, multo minus extra id corpus uiuens manifestum malum bono manifesto præponit. Initiū itaq; mali animæ uult esse per accidens, quatenus ad aliquid minus bonum, id est, ad ipsum generationis ministerium propensius inclinatur: sed clam interea malum subreptit, quod & aliquando nolentem detinet animam, tum quia inenitabili mox impetu facti pulsatur, & diutius interdum carcere clauditur, tum quia nescit ab initio quid, quantum uel dñi sequatur ex affectu & habitu circa corpus. Solus aut Plotinus eos existimat animos mala quodammodo uituros, qui antequam corporeos habitus confirmetur, discrimine cognito in mentem se omnino receperint. Quoniam uero non omnes prauitatem emendari aliquando possunt, patet prauitatem tum non esse naturam, tum non esse ipsum malum existimandam. Concludit denique, animi deuolare, uel repellere, superareque prauitatem ex materia pullulantem, uel ad materiam prouentem, eam tum naturam, quæ inest animo à materia segregata, ideoque diuina: & quamuis diuina sit, quia tam ex proxima naturalibus, sensum admittit malum. Non autem sicut corporea forma, quæ ideo cadit à proprio bono, quia tum materiam inhaeret, tum contrariam formam miscetur, ideoque malum eius sequitur, & interit. Sed ideo animus à proprio quodam bono degenerare, malumque uidetur admittit, quia nihil in se, cum natura inferiori commercium. Ex huiusmodi uero cōubernio sollicitudo potius, & impedimentum melioris officij sequitur, quam pernicietas.

Quomodo aliquid bono sit contrarium, id est, materia: quomodo forma à materia separata sint contraria. Cap. VI.

Sextrum caput exponi quid sibi Plato uelit, ubi ait in libro de scientia, mala omnino deleri non posse. Esse namque necessario aliquid sub contrarium bono. Ipsa mala à mortali natura uersari. Inter hæc intelligere, non esse quicquam propriè ipsi bono contrarium, quasi id in eodem genere contra bonum in opposito diuidatur. Principium namque rerum cum nullo potest in eodem genere conuenire, & è nullo per differentiam sibi additas discrepare. Sed dicitur aliquid sub contrarium bono, id est, sub boni imperio colloari, aliquid ab eo maxime distans, ac penitus dissimillimum, id est, infimam mundi materiam. Præterea docet, in cæteris quidem contrariis non esse necessarium, ut unum extat, mox extet & alterum, ac uero si ipsum bonum est, necessario eius sub contrarium prouenire, id est, si primū est uniuersi principium, necessario datur gradus quidam infimus uniuersi. Inter hæc contrarietatem accipit aliter, quam plerique eam definiunt repugnantiam quandam duarum in eodem genere qualitatum. Vnde sequeretur substantias sibi inuicem non esse contrarias, & quæ contraria sunt in eodem genere collocari. Hic enim contrarietatem esse uult distantiam rerum, undique maximam opposita facientem, ferentemque opposita. Sic itaque materia erit sub contraria Deo. Hæc enim non est essentia, ille uero essendi principium. Hæc malorum origo, ille bonorum. Hæc rursus infimitas, de formitatisque causa, ille principium est formarum. Multoque magis hæc duo inter se contraria sunt, quam calor, atque frigus, & similia. Hæc enim in nullo continentur. Cætera uero in genere & materia congruunt. Subdit, ignem & aquam, si speciem forte suam seruent in his subducta materia, inter se adhuc contraria fore, scilicet essentiam aquæ ignis essentiam, tunc enim in his calor, & frigus non modo proprietates quædam essentielles, sed etiam quodammodo essentia forent, siue actus essentia, maximeque inter se distantes contrariorumque causæ uniuerso. Item nulla tunc alterius proportio propria foret in altero, cum communis sit illis materia defutura. Rursus duo hæc se uotis inter se discrepabunt, & ipsa, (ut ita loquar) alteritate distabunt.

Quomodo si bonum est, necessarium sit esse malum: & quomodo uniuersum ex materia constat & forma ex mente atque necessitate. Cad. VII.

Post hæc in septimo capite monstrat, cur necessarium sit, si bonum est, fore malum. Profecto mundanum opus ab ipso Deo factum, nunquam præsentem effectum, actumque factum esset: nisi fieri potuisset. Duo igitur cogitantur tum potentia, tum actus essendi. Quæ quidem inter se contraria, id est, opposita sunt: nam & qua ratione actu iam existit, nequid ulterius effici, & qua ratione fieri poterat, nondum erat in actu. Item potentia quidem eiusmodi terminus est à quorundam actus terminus est in quem effectio procedit. Actus quidem existit iam in potentia mundi, potentia uero non in actu quidem, sed potius est sub actu: atque ita hæc hunc ordine quodam antecedit, rationisque discursu, sicut in qualibet rerum apud nos genitura, potentia hæc aut illa nascendi actum proprium, & præcedit tempore, & in actum procedit in tempore. Si quæras de prima nasciturum mundi potentia quid nam fuerit, respondebo, neque prorsus aliquid extitisse, tam enim fuisset in actu, neque rursus omnino nihil, non enim aliquid fundatur in nihilo. Dicam ergo, fuisset non nihil ipsum inquam, existendi potentiam atque materiam, non, inquam, in Deo fundatam: Deo enim nihil accidit non fundatam rursus in nihilo, sed ipsum potius fundamentum, non quidem in ipsa diuina architecti intentione primū, sed potius ultimum. Primum namque, id est, præcipuum in ipsa Dei sententia est forma mundi, posterius uero materia sub mundi forma se occultans. Vicissim uero in operis expeditione primum est materia, subsequens uero forma. Constat igitur uniuersum, ut Plato inquit, ex mente, id est, actu formali, qui sane est diuinæ mentis uoto præcipuum, mentisque imaginatione. Item ex necessitate, id est, materia, quæ non tam intentione propria, quam necessaria quadam conditione

ad hoc opus accipitur. Si igitur est ipsum bonum efficacissimum omnium, necessario Plotinus uult, opus inde sequi mundanum. Si mundus est, necessario est materia, quæ malum est. Si ergo bonum est, sequitur necessario malum. Præterea bonum ipsum cum inextimabilem habeat efficaciam, uim suam, effectumque longissime, latissimeque diffundit. Si longissime porrigit, certe graduum deinceps innumerabilium series efficit, ut gradus ultimus, uelut maxime distans sit primo; id est, bono contrarius, id est, omnino diuersus, atque dissimillimus. Erunt itaque malum: malum, inquam, simpliciter, atque commune. Item si latissime uim diffundit, plurimi per latitudinem rerum gradus efficiunt, ut aliquid sit ab aliquo diuersissimum, sæpeque reuera contrarius, atque malum non quidem simpliciter malum, sed potius inuicem. Si ergo bonum est, consequenter tum in longum denique surrepit ipsum malum, tum in lacus quædam inter se mala contingunt inextimabilem ipsius boni fecunditatem necessario, bonum sequitur iterum fecundissimum. Et huius deinceps fecunditatem fecundum aliud rursum & aliud. Cum uero semper effectus in bonitate causæ cedat, cōtinuè magis suboritur cōminutio boni, hanc uero subsequitur denique malum. Effectus itaque boni & bonus est, quoniam est ex bono, & minus bonus, quoniam extra, & infra bonum: & denique malum patitur post boni longissimum detrimentum. Quoniam uero materia est ipsum malum, atque ex hac totus mundus cōpositus est, ideo in qualibet mundi particula latet malum, quauis in sphaeris mundi sublimioribus. Soliti effectus mali non accidunt, quippe cum ibi defectus materiae, perfectione formæ nimium superetur, non nihil camen mali simile præ se ferre uideretur continua quædam priuatio, quæ secum affert perpetuus mundi motus in præteritum, ac futurum. Materia quoque cœli ob potentiam eius ad formas omnes indifferentem, substantiales formas aliquando commutaret, nisi mira quædam præsentis formæ uirtute, tanquam freno quodam cohibetur: cui quidem freno tam mansuetacta cædit, forte non tam quia simpliciter materia est, quæ quia talis formæ materia. Hanc ob causam Plato in Timæo sphaeras mundi distillasque inquit dissoluti posse scilicet ex natura materiae, nisi uirtute diuina, id est, mira bonitate forma connecterentur. Formæ itaque separatae dissolui non possunt, nam est hæc quoque benefico ipsius boni munere conseruantur, tam enim hoc ipsum boni munus forma est, quæ quidem dum seruat formam quælibet à materia segregata, uidetur interim seipsa seruari, cum ipsa reuera sit forma. Si quis autem ambigat cur corpus humanum forma sua, id est, anima quæ diuina est, non seruetur in dissolutione, audiat Moysen docentem, contineri quoque id corpus indissolubile posse, si modo & anima sua am seruet diuinitatem, quod & Perlarum Magi secuti, promittunt perpetuum corporis sanitatē animo pristinam, sanitatem suam recipienti.

Quomodo materia sit causa mali, primo quidem formis suis, deinde animo: item quod omnia bona ad unum bonum: omnia mala ad unum malum denique referantur. Cap. VIII.

Dubitatur autem in octauo libri capite, utrum materia sit causa in animo, tum inscitia, tum prauitatis, an potius forma quædam, complexioque formarum: Respondet mox: Si forma corporea qualiscunque dicatur, sit mali in animo causa, propterea causam esse mali, quoniam forma hæc materiae addita est, prorsus materialis affecta, nec uera sit forma, sed imago quædam formæ, passioque materiae. Cum regione sub cœlo nobilè instabiliter ac quasi per se uacillat, nec esse sit regis, ducisque à regione cœlesti, mobili quidem, sed stabiliter mobili, id est, perpetuo eodemque semper renouore uolubili. Rursus cœlestis regio non motui subiecta, quasi nondum perfecta à superiori prorsus immobili gubernari, merito inferiores in hac nostra materia formas, ad formas quæ sunt in cœlo redimimus, & cœlestes iterum formas, ad illas, quæ sunt in ipso cœli fabrico, ducere referimus: neque aliud ibi sunt hæc formæ quæ ipsa fabrici, ducisque intelligentia: ideoque in se ipsis existere iudicantur. Formæ quidem sub cœlo à cœlestibus longe degenerant, illinc enim puræ sunt, & integræ, efficaces, passionis expertes, neque pugnares: bi autem cōmixtionem aliqua inquinatæ macæ, inefficaces, innumeris subditæ passionibus, & si quid agunt ad perniciem inter se pugnantem. Veruntamen hæc cum cœlestibus, tum in ipso corpore genere, tum in materia, motuque congruunt. Hæc igitur à formis penitus incorporeis, & procul à materia, omnique motu in se cōsistentibus multo magis degenerant, quæ à cœlestibus, usque adeo, ut si sublimes illæ sunt formæ, hæc iam deformes quædam notæ sint, uel exigua ualde incertaque formarum uestigia in materia prorsus in formis: materia, inquam, iam ita superanti formas, sicut & in cœlo formæ superant cōtinuam sibi materiam, & super cœli formæ materiā omnem à se procul eliminant. Age rursus lucē, in se ipsa cōsidera, & in ea uires omnes, gradusque colorum, qui tamē in ipsa luce nihil aliud sit, quæ ipsa. Animaduerte subinde colores in herbas tractatos, cognosces subito quæ longe colores, qui his materiis in sunt, ab illis decidunt, qui in luce imo in se ipsis existunt. Mitto, quod hi colores obumbrati iam sunt, & contraria tum luci, tum sibi inuicem natura polluti. Nōne uides eos inefficaces sic euasisse, ut abeunte luce nihil agant, forteque sit nihil: adeo, ut dum præsentem lucem uidentur existere, hoc ipsum esse ipsius forte sit lucis: certe hoc ipsum agere, oculosque mouere, sit lucis in eis agentis. Talē uero formarum nostrarum ad diuinas cōparationē esse memento. Materia enim formas omnes in ipsa iacens multo magis inscit in formitate sua, quam subiectum si frigidum, calorem debilem accedentem. Maior namque diuersitas est inter formam, atque informem omnino subiectum, quæ inter formam quamlibet, & subiectum, quomodolibet iam formatum. Si ergo non est calor uerus, qui mixtus est frigidus, certe non est uera forma, quæ immersa est subiecto prorsus in-

formam

formi, siue ut (uerius loquar) informitati. Accipe colores quatuor, album, croceum, uiridem, & rubentem: misce culibet horum quemlibet, non tantis quemuis in facies in mixtione, quantum si quemlibet horum nigro miscueris, nigredo uero ad reliquos comparata colores, materia tibi referat ad formas similiter comparatam. Memerito, praeterea, formas in materia, quia factae in materiales sunt, egenas euadere, ac periculis subiacere, ideoque inuicem ad perniciem concertare, ut alieno uel delicti detrimento utrunque possunt alantur, & tutiores sint extincto contrario: separatas uero a materia formas quamuis, admodum inter se diuersas, tamen inter se nullo modo pugnant, generant tamen in uniuerso contraria, idea quidem ignis, ignem; idea rursus aquae generat aquam. Quod enim inter differentias ideas est confusa uniuersitatisque proprietates, sic repugnantia sit hostilis. Conclude tandem formas in materia penitus obumbratas fieri usque ad languidas, ut materiae ueneficio aegrotantes ueneficæ quodammodo sint, & animo animum propinquanti. Qua uero ratione pro humorum diuersitate diuersa hominum sint ingenia, diuersique mores: & utrum, & quomodo superari hæc incommoda temperari ue possint in Theologia sepius disputamus, ubi etiam non ueras esse in materia formas frequenter asserimus. Ut autem quæ Plotinus de bono, maloque, & boni malique gradibus, & in superioribus, & hic adducit, summam teneas, ita considera. Diuersa bona in quocunque rerum genere sint, communi uocamus appellatione boni: neque id quidem casu, sed certa quadam conditione ad hoc adducti. Vnam itaque in cunctis communem sortem uaticinamus, non unam speciem, aut generem: nam in omnibus generibus quamuis diuersis, bonum conspiciamus atque nominamus: Vna igitur est hæc appellatio ob quamdam ad idem ordinis unionem scilicet, quoniam ab eodem principio sunt, eiusque aliquid habent, & a didem uelut finem feruntur & conferunt. Similiter per omnia genera malum aliquid reperimus: cunctaque mala eodem mali nomine non casu, sed certa ratione notamus. Neque id uerius fieri potest, quam si ad unum summopere malum omnino referamus scilicet, quia uel inde contingant, uel illius aliquid habeant, siue similitudinis, siue inclinationis, siue naturæ, uel quia illuc ferantur & ferant. Ipsum quid bonum est summus est uniuersal gradus: ipsum ergo malum gradus sit ultimus omnium. Neque uero decet malum diiudicare solum per defectum ab ipso bono, atque distantiam: imò multo rectius per accessum ad ipsum malum. Non enim quicquid statum a primo distat, mox diiudicamus malum, sed longo post interuallo maladeprehendimus, quæ per accessum ad ultimum deformia iam perniciosaque sunt. Valde enim probabile est quæ propinquiora sunt ipsi bono, quam ipsi malo, bona censeri, quæ uicissim propinquiora malo, mala putari. Sin autem absque sine aliquo descendatur, nusquam erit infimum, & ab ipso bono maxime distans. Quo posito, liceat aliquid huic propinquius existimare, quam bono, aliudque alio propinquius huic ulla ratione pendere. Referre autem malorum iudicium solum ad quamdam a bono distantiam, perinde se haberet, ac si quis ad ipsam a malo distantiam bonorum omnino iudicium referat.

Quomodo est informe cognosci possit ab anima, quæ est forma, & per formas solet cognoscere. Cap. IX.

Querit in capite IX, quomodo quod informe est cognoscatur, cum & uirtus cognoscendi sit forma, & ipsa per formam actura sit, & obiectum per formam uirtuti sit occursum. Respondet per lumen cognoscitenebras, id est, fingendo quidem totum lumen abesse extremas tenebras cogitari: fingendo uero deesse hinc luminis partem, quam alibi uideamus, agnosci aliquid tenebrosum. Similiter omnem formam auferendo, animum uaticinari materiam: sed formas auferendo non nullas, aliquid cogitari de forme. Sed mirum hic aliquid accidit. Sic enim neque sine luce uidemus quicquam, neque in luce tenebras: ita neque sine forma quicquam intelligimus, neque per formam uel in forma materiam. Animus denique sicut ipsum bonum supra lumen intellectuale cognoscit, sic materiam infra lumen eiusmodi fingit. Cognitio autem utraque uaticinium potius quam ratio nuncupanda uidetur.

Quod materia sit mala, non quia qualis sit, sed quia non qualis: sic Deus est sine qualitate bonum. Item materiam esse prorsus informem, & quid sit forma. Cap. X.

Post hæc autem in reliquis libri capitulis quaestiones mouet, & soluit. Quaestio prima in capitulo X. Verum materia si non sit qualis, possit esse mala. Solet enim ad qualitatis genus uirtus, & uirtutum, bonitas & malignitas pertinere. Respondet. Quæ mixta sunt ex subiecto quodam, atque forma, ita solere uel bona, uel mala censeri. At uero quæ simplicissima sunt, non ita, sed aliter iudicari. Sic ipsum rerum principium quando, uel dicitur bonitas, non est qualitas: uel quando dicitur bonum, non est quale. Ipsum enim est ipsa bonitas, non qualitate solum, sed substantia essentialis superior, sic rerum ultimum, id est, materia, ubi malignitas appellatur, non est qualitas, alioquin, & inde subiecto alio foret, neque sic foret ultimum, per naturam formalem, non nihil boni formalis haberet. Itē ubi denominatur mala, non ita cognominatur, quia ipsa sit aliqd ex subiecto & qualitate compositum, alioquin neque esset ultimum, posset enim in simpliciora resoluta atque subiectum: & ipsas eius qualitas, neque cum quibusdam alijs potissimum congrueret qualitatibus, alioquin materia non foret ad quaslibet captendas æque parata, neque etiam esset qualitas pariter ad omnes qualitates in differens: nam sic quidem, & ipsa iam ad naturam sortemque materia traheretur, & si quid forte formale iudicaretur, saltem in id super sequeretur, ut quod omnium subiectum dicitur, sic adhuc ex forma

ex forma & subiecto compositum. Oportet tamen ne in infinitum sic processus, ad subiectum simplex & informe penitus deuenire. Materia igitur non quia qualitatem habeat, sed quia non habeat malum existimatur. Si ergo qualitas quandoque bona dicitur, non quia sit qualis, sed quia qualitas sic materia mala, non quia qualis, sed quia materia, nullam in se possidens qualitatem. Qualitas enim, & forma in subiecto nihil aliud est, quam mensura, determinatioque subiecti, & expressio quædam ab ipso bono per formam primam, id est, per mentem quasi per sigillum suum impressa, referens ipsum bonum. Materiam uero fingere possumus non nihil ab ipso bono etiam pendens, per quendam processum potius, quam conuersionis modum, nec dū ab ipso bono respectum, nec sigillo quasi peculiare aliquid ob signatum. Sic ab ipsa communi cælestis naturæ uirtute regitur quicquid sequitur, usque ad centrum terræ inde dependens. Sed communis ipsa cælestis natura per lumen uelut sigillum sibi simile, propriumque nihil ultra terræ superficiem exprimit, nihil sibi simile formam. Quod ergo subsequitur est in formam materiam simile, quod autem superius extat, est simile formis, atque formoso. Et ipsum quidem lumen intellectum ubi diuinum referat: ipsa uero simplex, priorque cælesti natura referat ipsum bonum.

Verum malum sit priuatio summa: & utrum esse per se, & in se possit. Respondetur distinguendo. Cap. XI.

Questio secunda in XI. capite ita querit. Cum priuatio ob defectum in se esse non possit, sequitur, ut extrema priuatio ob extremum defectum minimè omnium per se, & in se possit existere. Quoniam igitur modo, aut ipsum malum summa priuatio est, aut si est eiusmodi, quoniam pacto per se, uel in se consistit? Respondemus ad hæc, priuationem summam, id est, formarum omnium puram uacuitatem, neque in alio esse posse, alioquin non foret illuc extrema uacuitas: neque reuera in se, quia uidelicet a nullo dependeat, sed quoniam a nullo tanquam subiecto quodam subsistat. Itaque nemo dicat uel animam, uel in anima esse primum ipsumque malum, alioquin non foret in anima intellectus, non uita, non essentia, nec anima ipsa foret amplius anima.

Verum ipsum malum non sit purum malum, sitque in anima. Respondetur esse purum, neque in anima. Cap. XII.

Questio tertia in capite XII tentat, utrum liceat ipsum, primumque malum iudicare non purum undique malum, atque ita in anima collocare. Respondeo: primum, summumque malum apud Plotinum intelligi extremam formarum uacuitatem, quæ quantum ad formas pertinet, sit & pura uacuitas, primaque materia, quæ quidem si quid formale haberet intrinsecus, non esset materia uera, sicut neque uera forma est, quæ materiale aliquid in se admittit. Rursus: si non est uera materia, si qua intrinsecus formalis euaserit: ita neque uera forma, quæcunque materialis euadit: praesertim quia si materia dum fingitur in melius, id est, formalem traduci sortem, definit esse uera, multo magis forma uera cessat existere forma, dum in deterius, id est in materiam transfertur. Ut igitur non uero perueniamus ad uerum, oportet tum ad formas supra materiam puras ascendere, tum ad puram infra formas materiam deuenire. Quamobrem materia semper est pura uacuitas: nam dum formas omnes uidetur habere, nullas habet: tum quia non uere sunt eiusmodi formæ, tum quia neque ullam sibi propriam contrahit, neque seruat inde uestigium: & forsitan speculi more quæ non habet, ostentat habere.

Verum ipsum malum sit impedimentum in anima. Respondetur, extra animam esse primum malum, & primum bonum: & animam per quatuor gradus descendere in malum, scilicet materiam. Cap. XIII.

Questio quarta in capite XIII. Verum primum malum sit ita pronendum in anima, ut malum hoc non tam priuatio sit, quam impedimentum ad bonum proprium consequendum. Negat impedimentum eiusmodi, scilicet, uitium esse primum malum: tum quia propterea dicitur malum, quod impediendo bonum deducit ad malum, non est igitur primum malum. Item sicut uirtus non est summum bonum, ita neque prauitas summum solum malum. Virtutem uero non esse in bonitate primo, summumque patet, tum quia & in labore uersatur, & appetitum naturæ non implet: tum quia a potentia quadam ociosa prouenit in effectum, cursuque temporis a minori pergit in maius: tum quia compositiorem in se aliquam admittit potestatem. Hæc autem in ipsum simpliciter bonum cadere nequeunt. Sicut ergo ipsum bonum est uirtute præstantius, sic ipsum malum est inferius uitio, id est, deterius. Perfecto animæ, malum est ad materiam se deflectere, quam Plato in Thethæo nominat dissimilitudinis regionem, scilicet diuinitati undique dissimillimam. Delabitur autem in lethum hoc profundum per gradus quatuor, quasi flumina quatuor. Primo quidem gradu hanc corporis fabricam imaginatur attentius. Secundo, affectat ardentius: Tertio iam coniuncta fabricat: quarto coitus eiusmodi uoluptatem ducit in habitum. Hactenus per flumina quatuor ad inferos animus præcipitari uidetur, ita præcipitatus rursus ibidem per quatuor quoque reuoluit: quando uidelicet iudicatur imaginatioe penitus obcæcatur. Item affectus ex humano sit ferinus. Hinc coitus eiusmodi, cum corpore corpoream reddat animam. Denique habitus animus corporis commertio detinens sit penitus in delebilis, nisi forte diuinitus deleatur. In quo quidem gradu animus a Platone dicitur postquam delapsus ad inferos fuerit, dormire.

○○○

Quomodo

Quomodo malum in anima sit debilitas, & qualis debilitas, & quomodo a materia: quomodo anima corpore coniuncta sit: quomodo separata: quomodo materia dependet ab anima: & quomodo etiam desuper. Cap. XIII.

Quinta quaestio in capite quarto decimo inuestigat utrum malum quod sit in anima, id est, vitium, sit inbecillitas. Idque concedit dicens, similem quodammodo in animo, atque in corpore debilitatem fieri, sed non eandem. Horum enim utrumque tunc debile dicitur, quando & facile patitur aliunde, & sua difficile peragit: Sed debilitas in corpore quidem sit duplex: aut cum materia sit, aut cum alieno grauetur. In anima uero solum ex alieno quasi potere debilitas accidit. Accipere autem dicitur alienum, quatenus materia sibi, quasi extrinsecus ubique praesentem aliquando intronit, praesentem dico, quoniam ubique anima est, ibidem est materia extrinsecus, in qua, quoniam & materia, quasi extra pendet ab anima, & anima nullo modo resider in materia, sed in seipsa, dum pedit in materia: tunc ipsa materia, tum quia inde extrahitur, tum quia prorsus egena, tum quia inde sicut ferum a magnete quodammodo trahitur, affectare uidetur in animam penetrare, ibi uidelicet formis perficienda: perinde ac si nubes aliqua proprio quodam flatu, siue tracta lumine se luminis subigat, atque inde rubore accipiat, uelut formam, tunc sane lumen non tam in nube, quam in se uidetur existere, sed totum prorsus exiit. Vis autem, actusque eius in nube sit rubor: qui quoniam pro inferiori nubis natura suscipitur, debiliior admodum est quam lumen ipsumque donum luminis quantum ad nostrum spectat inuitum, obfuscare uidetur. Nubes eiusmodi materia sit, lumen uero sit anima: rubor autem sit uita quaedam, uel forma tam in fusa materia. Quae quidem uita, quia non pro ipsa animae amplitudine, sed pro augusta potius materiae capacitate suscipitur, exigua quaedam euadit, debilisque uita, ac tum inefficax ad agendum, tum obnoxia passionibus: quamuis interea intellectus in anima suscipit de super, sicut & lumen splendens in super, dum & rubor eius in nube ab ipso splendore degenerat, & nubes spectaculum ipsum nobis ueri luminis auferat. Memeto, Plotinum & hic, & alibi nobis inuenera materia a natura, id est, ab infima uirtute animae generari, ab anima, inquam, siue patiente, quemadmodum alicubi legitur, siue praesente, quod rectius legi puro. Anima enim nihil nondum nata materia patitur: nisi forte pati quis intelligat animam, quodammodo etiam qua parte afficitur ad aliquid generandum. Cum igitur naturalia diuinis subiiciantur, probabile est ab ultimo diuinorum, id est, natura naturalium genitrice, generationis ipsius subiectum, id est, materiam dependere. Et sicut propriae naturae quaelibet subiecta propria operum, id est, certo modo disposita faciunt, sic & naturam communem commune subiectum: ut architectus idem, qui construit aedificium, etiam iaciat fundamentum. Quod si materiam superius etiam, quam a natura prouenire conuiceris, concedemus: sed hac duntaxat conditione, ut subiectum hoc formis omnibus communissimum, dependeat quidem proximam a natura, quantum haec ipsa natura non dum formata cogitatur, sed rationibus formanda subijciuntur: deinceps ab ipsa mentis essentia ueniat, quantum essentia illa formabilis est ideis, denique a summo rerum principio deducatur, non proprie qua ratione illud bonum ipsum est, id est, sese ab unum de communicans, sed potius, qua illud est ipsum unum, id est, ab omnibus mirabiliter segregatum. Sic ergo materia egena penitus & informis euadit, ab omnibus omnino numeribus segregata. Sic rursus materia unum, aliquid potius, quam bonum denominatur, & unitate quidem habet intrinsecam, bonitatem uero extrinsecus apparentem. Omnino uero cum effectus omnes principij summum tum ab ipso sint, tum extra infraque ipsum existere compellantur, certe quantum ab ipso sunt formas inde actusque reportant. Quantum uero extra ipsum, inferioresque sunt, materialem (ut ita dicam) in se fortem quandam patiuntur admixtam, bonique minoris conditionem: ac denique in materiam extremum omnium infimumque subiectum desinunt, originemque malorum. Iam uero anima cum materia generat, non dum mala est, sed bona, nec dum debilis, sed fecunda ideoque generare potest. Verum cum iam factam iam materiam nimis amplectitur, hinc quasi onere debiliior euadit, atque deterior: ut autem materiam amplectatur, tunc egestas, appetitioque materiae, tum animae fecunditas efficit. Igitur haec ipsa complexio quantum ex animae fecunditate contingit, bona est quodammodo, bonaque prouducit uitam scilicet aliquam, atque formas: quantum uero ex quadam materiae procacitate conflat, mala est, pariterque mala, id est, uitae debilitatem, cognitionis impedimenta, innumeras animi passiones.

Probatur materiam esse scilicet prorsus informem: item esse in mundo malum, esse bonum: Quomodo malum fiat in anima. Quomodo materia in fusa, sed extra est adoperta bono. Cap. XV.

Quinta sexta in cap. XV. dubitat, utrum in hoc summi boni regno tam bono, tamque formoso esse queat materia prorsus informis, ac malum omnino deforme. Oportere uero materia esse, nos superioribus, & in theologia probamus, & alibi cum Plotino iterum comprobamus: atque sic in praesentia breuiter confirmamus. Operum singulorum formae siue arte, siue natura fiant, in materias ubique proprias resoluntur: quae quidem materiae quantum ad formas postea comparandas pertinet, sunt, informes: quamuis formam habere aliam possint. Vniuersi igitur mundani operis forma, quae forma est uniuersa, in materiam redigitur prorsus informem, ac si singulatur materiam hanc neque fieri uniuersum, aliquam adhuc praeter mundanam habere formam. Forma scilicet

scilicet eiusmodi in materiam per se omni forma carentem, denique deducetur: nisi quis forte sub forma hac aliam, rursusque aliam abscipere sine subesse coningat: quod quidem fieri nequit: cum quia cum forma quaelibet subleuens loco materiae, alia sit forma deterior, certe processio hoc paulatim deficiens in deterius in infinitum perdurare non potest: tum quia si nusquam prima forma, nec usquam materia prima daretur, nusquam operi daretur exordium: tum quia materiae, formarumque turba innumeralis operis construendi principio, fini, ordini, unioni prorsus aduersaretur: tum quia materia cum ob defectum proprium seipsum formare non possit, ideoque formetur ab alio, terminum uero que formarum, tum primum, tum ultimum a superiori quodam formatore sortitur: tum denique cum ad principium uniuersi primum, finemque ultimum ueniat, merito non licet per materias, atque formas, quae ab efficiente principio ad finem certum perduci solent, absque exordio terminoque procedere. Itaque uniuerso formarum ordini subest materia per se prorsus informis: subest itaque malum bonis, quod quidem necessario sequitur boni defectum. Boni uero defectus minorem boni gradum necessitate consequitur. Bonum denique minus, boni ipsius effectum proculdubio comitatur. Sicut igitur eo ipso bono malum tandem necessario sequitur necessitate naturae, sic uicissim si malum tollas, necessario scilicet necessitate consequentiae, tollas & bonum. Si nihil usquam tanquam bonum, aut malum nobis occurrat, sed omnia in differentia sint, ut quidam formant, unquam uel prosequendo, uel fugiendo mouebitur appetitus. Cessabit & sensus qui huius ministerij gratia est a natura tributus: cessabit & intellectus. Sicut enim bono sensibili seruit sensus, sic intellectus intelligibili seruit bono. Ex quo etiam patet, ipsum simpliciter bonum esse intellectu praestantius: quando quidem bonum quoque intelligibile quodammodo est intellectu superius. Cum igitur in ipso rerum ordine uideamus plurima, partim bona, partim mala, quae hinc quidem probentur, inde non probentur item alia meliora, alia rursus deteriora: necessarium est, composita haec ad simplex, primumque bonum, ad simplex, primumque malum rite resolueri. Post haec autem confirmat iterum animae malum aliunde contingere, atque id uidelicet ex materia. Quippe cum corporis gratia solum animus patitur, corpori uero, corporis concupiscit, corporis causa dolet, impulsu corporis imaginatione turbatur, dum turbatur imaginando, falsas concipit opiniones. Denique malum animae sic accedit extrinsecus, sicut extrinsecus accidit materiae bonum. Rursus animae bona intrinsecus oritur ex intellectu uel animae forma: sicut & materiae malum late intrinsecus, ex ipsa intellectualis formae imaginisque uacuitate proueniens.

IN LIBRVM ENNEADIS PRIMAE, NOVM Comment.

TRVM quandoque liceat animam uia corpore soluere nec ne: quidam inter se Platonem ci litigant: & utrinque pro causa sua patronos adducunt Platonem atque Plotinum, praecipue uero duo, Olympiodorus atque Macrobius disside re uidentur. Macrobij quidem parti fauent argumentationes quaedam Socratis in Phedone: pluresque Plotini. Argumentatio Socratis auctoritate potissimum Orpheica nititur. Orpheus sub uniuersa prouidentia bonis: id est, animae mundanae Dionysij collocaes prouidentia, id est, naturae: cui Titanes, id est, Demones subministrant: qui persuasi a Iunone, id est, processione generationisque cura lanitate Dionysium finguntur quia commune illius in cunctis reque gignendis & mouendis officium differentes, inter se partiantur in sortes, rerumque species ad singula generando deducunt. Fingit praeterea Orpheus Titanas quia lanitatum Dionysium deuorauerint, fulminatos id est a Ioue ad alta conuersos, atque homines ex illorum excendio genitos, id est, eorum diuino ministerio procreatos. Et quia homines geniti sunt ex Titanibus, qui Dionysij corpore nutriti fuerant: ideo eos nominat Dionysiacos, quasi quaedam Dionysij membra sint ex Titanibus germinantibus inde repullulantia. Ideo ut & corpus humanum sit pars Dionysiaci, id est, mundani corporis: & humana natura uitaeque sit portio quaedam naturae, uitaeque illius. Et siquid in nobis propriae formae inest, munerisque proprii, quod & proprius existit, debeat obtemperare communi. Quam obrem Dionysij id est uniuersalis naturae prouidentia custodit, debemus in hac custodia permanere: neque antequam Deus iubeat hinc abire: item seruare, quod accepimus inde, quatenus accepimus conseruandum: neque dissoluere, quod Deus ipse ligauit: neque uim ipsi Dei membris inferre. Hanc Orpheicam sententiam Socrates in Phedone primo quidem adducit, deinde Philolai Pythagorici auctoritate confirmat, ait enim Philolai: Ne dissuas in uia lignum, id est, ne diuidas corpus ab anima in ipso uitae spatio uiam ad huc finem habentem. Rursum cum in sacrum peruenis, ne spectes a tergo, id est, uitam summam contemplationis iam adeptam ne iterum ad inferiora deflectas. In primo quidem praecipio iubet, ut quemadmodum natura corpus animae alligauit, ita permittas naturae soluendum corpus ab anima. In secundo uero praecipio, ut sicut uoluntas nostra ligauit intentionem animae corpori, ita intentionem hanc uoluntas soluit a corpore, & soluat semel non permittat ulterius alligari. Haec autem Pythagorica, Platonica mysteria Plotinus sequitur, primam clausulam texens carmine Zoroastris, atque ita confirmat: Anima tanquam diuina debet diuinorum more dignitatem quidem propriam retinere: atque interea nulla inuidia, uel perturbatione alia prohibere, quo minus quod ei subest, id corpus non

nihil ab ipsa muneris, id est, uitæ aliquid utcumque potest, accipiat. Anima igitur in se ipsa permāneat, nequaquam perturbatione socium suum corpus a se distingat, nam eadem perturbatione mox uel circa corpus idem, uel circa simile quiddam reuolueretur, quoniam & motus ipse trahit ad corpora, & perturbatus motus ad corpora inferiora precipitat. Ac si anima secum pro uiribus habite, nec interea inuideat qualemcumque corpori uitam, expectetque donec ipsum corpus defectu duntaxat proprio uitam amplius acceptam conferuare nō possit, ipsa profecto nullo in se distracta motu, nullōque inferius impetu rapta in seipsa penitus extra corpus extabit, non amplius de corpore hoc in illud oberrans, sed de animali in intellectualem se transferat naturam. Interrogat post hæc Plotinus, quomodo corpus desinat ab anima? Respondit hunc in modum: Quando corpus certam quandam amittit proportionem, per quam sub anima uitam sibi cōciliabat, tunc ab anima desinat, sicut lignum aliquod solidum, uiridēque cui e speculo cōcauo, ad solis radios flamma quædam per oleum adhibita fuerat: interdum oleū iam consumpto, mox amittit & flammam, lumē uero solis sicut a uina remanet in seipso. Uniuersalis profecto natura in feminalem hominis generandi materiam, uniuersalis causæ more magis prius diuinitus agit, quam particularis hæc humana natura. Natura enim hæc propria scilicet uirtus humana agit in ipsa communis naturæ uirtute. Ac natura uicissim uniuersalis ad humani corporis huius proprietatē a propria hominis natura dirigitur. In seipso igitur huius hominis nascitur naturā uniuersalis per propriam partem directam natura agit materiam feminalem, atque format. Proportione quadam humorum, & qualitatum uitalium afficiens; per quam uelut eam fœtus uitam quandam ab anima rationali iam præsentē sibi conciliat, per quam uim eandem retinet, & eandem. Retinere autem posse ad certum spatium fermē est ab initio datum: quatenus uel delictis illa conciliatrix uiget in corpore. Quæ quidem idcirco ab uniuersali natura inserta est, ut ad hunc temporis cursum congruam uniuerso, uita illic hominis progesserit. Si quis interea uirtute hac per se altius regnatura, seruataturque adhuc in corpore uitam, uel qualem hoc uita enter abruptum, quantum in se est, consilium uniuersalis naturæ frustratur dum in diuina naturæ intercepto cursu, certo quodam ordine uleceus percursum. Peccat igitur in Dionysium Deum, id est, in ipsam uniuersam naturam: & in Iouem mundi animam communem scilicet communis naturæ rectorem: peccat & in Saturnū, id est, diuinam mentem, quæ animum nostrum iubet esse tranquillum, hæc uero contra perturbatione aliqua concitus trahit in corpus uel uitam dum circa ministerium eiusmodi occupatur, a simplici & excelsa contemplatione distrahitur: peccat rursus in Cælium Saturni patrem, id est, in ipsum bonum: dum corpori sibi commutato corporeum inuidet bonum: peccat denique in se ipsum, tum quoniam animal hoc anima fabricauerat, ac subinde hanc suam fabricam diruit, nondum proprio uitio ruituram: tum quia longo nobis tempore opus est ad expurgandas ab animo uitiorum maculas a teneris annis inuistas, ut purus de cedat a corpore, purumque sic deinde uitæ statum adipiscatur. Nemo itaque debet spatium sibi met adinere: quo purgare animam, & probare magis, magisque possit, moralisque uirtute & disciplina proficere. Tradunt enim antiqui Theologi in arcanis de animæ reatu, animos in hac uitæ peccantes eorum esse permittes, qui super solum æquale ceciderint: quibus denuo absque difficultate prestato datur surgendi facultas: animos autem qui ex hac uitæ delictorum sordibus grauati recesserint, his potius comparandos, qui in abruptum ex alto, precipitiisque delapsi, facultate careant resurgendi. Monet itaque concessis uitæ spatijs uti, ne desit perfectæ purgationis occasio. His ergo Plotinus, Plotinique rationibus Macrobius persuasus, sic utriusque mentem interpretatur, ut nulla conditione cuiquam concessuri sint, sibi met manus inferre: idem Porphyrius in lib. de Abstinentia sentire uidetur: eisdem Olympiodorus rationes intelligit atque comprobatur, sed ex eorundem uerbis & hic, & alibi uult id aliquando posse permitti. Ad id uero conuincendum adducit in medium uerba quedam Socratis in Phædone. Primum quidem quod inquit, Philosophus uim sibi forte nō in ferret, ubi hoc ipsum forte dixit, suspicionem reliquisse uidetur, id quod quæso licere. Deinde quod subiunxit hunc in modum. Philosophi non debent sibi mortem consciscere, nisi Deus ingentem necessitatem inuenerit, qualem mihi in præsentia tulerit. Quasi dicat, Philosophus in simili quadam constitutus necessitate iure se inde obitu potest exinere. Adducit rursus Plotinus testimonium in Repub. ubi permittitur uidetur homini diuturno incurabili morbo proflus oppresso se hinc absolvere, propterea quod sit inutilis ciuitati. Operare enim ciues ait, non a sibi, sed ciuitati uiuere item subiungit Plotinus in Legibus Testimonium dicentis, hominem insanabili scelere comprehensum, uelut sibi in se matrem, uel concupiscentia sacrilegij, uel impetu simili, quem uidetur cohibere non posse, decere se ipsum hinc e medio tollere. Similiter nonnulla Plotini uerba Olympiodorus accepisse uidetur. Primum quidem ubi ait Plotinus. Si quis insaniam perferens imminet, eliget tunc hoc ipsum non tanquam per se expectandum, sed hac conditione necessaria eligendum. Hoc ipsum Olympiodorus accepisse uidetur, quasi dicat, animum hinc abigere potius, quam cum insaniam uiuere, quæ quidem perseuerante, neque uitat homo, sed brutum, neque ulla proficiendi de tur occasio. Cōfirmabit hæc in super aliquis per id, quod Plotinus ait in libro de Beatitudine hunc in modum: Si uir felix captiuus forte ducatur, paratū est ad exitum, si nō datur ibi felicitate uiuere. Poterit ad hæc ita Macrobius respondere, principio quidem Platonem ea dictione forte uti solent, modo desit gratia uisum, deinde quod ait nisi necessitate Deus inuenerit, tunc dicit licere Philo-

sophæ

sopho non necare se ipsum, sed e pluribus cædis conditionibus in sua optioe possit, quæ malit eligere. Præterea Platonis uerba in Republica & Legibus sic exponit: ut Plato non tam sui cuiusque e dem permittere uelit, quam & ad ingentē charitatem patriæ prouocare, & ab impio scelere acriter reuocare. Plotini quoque uerba sic accipiet, ut in libro de beatitudine soluat felicitem hominem e compedibus, mentem potius a sensibus seuocando, quam a corpore uitam. Denique quod hoc in libro ait, tanquam necessarium eligendum, exponet aliquid, scilicet insaniam perpeti, tanquam rem necessario perferendam, potius quam uim in ferre naturæ. Confirmabitur hæc sententia rursus Plotini uerbis in fine disputationis contra Gnosticos: ubi prohibet, ante naturalem tempus hinc exire. Afferet contra hæc rursus Olympiodorus extorqueri sic nimum Platonis, Plotinique uerba: imo uero decere pro salute patriæ, pro honestate, pro ueritate seruanda certam subire mortem, uel propria manu. Item in eadem quandoque animam a corpore segregare potius, quam permittere, ut per insaniam diuturnam, morbumque penitus insanabilem inutiliter, imo cum detrimento sui, cetero rucque & procul ab omni rationis officio uiuat. Si enim quamuis aliquis inferioris naturæ ordinem non sequatur, superioris tamen ordinem secururum, semper autem imperfectiori perfectius: & id quidem non impetu, sed consilio præferendum. Hæc illi ultro citroque afferunt, & adhuc sub iudice lis est.

IN LIBRVM DE COELO, COMMENT.

SVMMA TOTIVS LIBRI.

ISPVATIO Plotini de celo octo habet capita. In primo quidem, & secundo dubitationes nonnullas mouet, & interim adducit quedam soluendis questionibus conferentia. In tertio dubitationes resumens, dubia paulatim incipit enodare, similiterque in cæteris, summamque concludit ex omnibus cæli esse igneū, & hunc quidem purum atque solum: cuius forma sensibilis sit. Primo quidem lumen, deinde uero calor innoxius & uitatis: sed geminam hanc formam, uult ab insensibili proficisci eisdem cæli forma: calorem quidem a uita, lumen ab intellectu esse huius substantiam sempiternam, motumque perpetuum. Immortalitatis huius causam esse uult uitam illam intellectualem, id est, animam eius a diuinitate nunquam digredientem. Ipsam uero corpoream cæli naturam, quamuis non sit immortalitatis propriæ causa, tamen accommodatione quadam ad perseuerantiam conferre perpetuam dum conseruantem semper causam, apte, oportune, libenter obtemperat. Hæc hæcenus totius libri sit summa.

Mundus quoniam est corporeus, neque ex se est, neque per se sempiternus, sed per causam penitus incorpoream.

Principio igitur mirari uidetur, quo pacto mundus cum si corpus, esse taleat sempiternus, quæ admodum sapientes plerumque conseruerunt. Neque enim potest uniuersum corpus, hoc est per se esse perpetuum, quandoquidem neque per se esse potest: quod satis in Theologia probatum est. Neque facile conuincitur, quomodo per aliam sit causam sempiternum: præsertim sub eiusdem singularitate substantiæ, quod dimensionem motionemque sua uideri potest, diuisionem denique, mutationemque substantiæ subitum. Vna præterea totius mundi materia est. Vniuersum enim opificis est opus unum. Vnum inquam per unam materiam atque formam, & undique sibi consentiens, atque compatiens. Quam quidem agendi, patiendique omnium inter se cōmunionem unitas ipsa forme ac materiæ conficit. Denique cum ipsa natura materiæ sit proflus informis, atque per formas distinctio fieri soleat, nulla uidetur ratio cum a materia usquam materia distinguatur. Materia iterum quoniam infimum omnium est subiectum, omnino informis, formarum omnium infimum, id est, distinctum pariter auidum est, perpetuo permutabilis. Quamobrem sicut sub luna, sic & in celo potentia quedam ad mutationem forme semper in materia latet, cum eadem sit ubique materia. Quod quidem ita conijcimus. Cum motus qui uiget in anima sit motus primus, ideoque ibi sit actio: motus autem in corpore sit secundus, ideoque passio: nimirum passio hæc corpori trinitatur inter se præsertim, quia motus in anima, tanquam in re diuidua non tendit ad dissoluendum: in corpore uero uelut diuiduo quodammodo tendit. Neque licet alicui amore, a uerois dimensionem in celo sine materia ponere. Nam si formæ omnium primæ, id est, idiales, quasi materiale, non nihil habent adiunctum, formabilem inquam mentis essentiam, multo magis formæ omnium infimæ, id est, dimensiones materiale aliquid, imo proflus immateriale ubique secum habent. Ac si formæ substantiales in subiecto ponuntur, multo magis indiget subiecto dimensio: quæ potius accidentalis est ac proflus inefficax. Iam uero neque forma quælibet corporalis est aliud, quam materiæ passio, dum materia hæc afficitur aliunde, neque dimensio rursus aliud, quam materiæ ipsius extensio, dum ab eodem extenditur, a quo formatur, ut distinctus, uberiusque formari queat. Est igitur fundamentum mundi materia simul, atque dimensio: a materia quidem mutabile, a dimensio est diuiduum, ab utroque in efficax & passiuum necessarioque aliunde dependens. Mundus igitur non est facultate sui corporis propria sempiternus, sed tum ab anima uelut a causa immortalitatis intrinseca, tum a uoluntate diuina uelut ab extrinseco principio atque fine. Si in Deo consideratur natura eius in actu semper eodem existens, ac penitus immutabilis, mundus uidetur inde fuisse semper & fore. Hinc Mercurius

rius, & Plotinus quia diuinorum esse sit idem, atque agere, & actionem illam statim sequatur effectus, mundum omnino iudicant sempiternum. Sin autem consideratur libera in Deo uoluntas, atque hæc mundi principium iudicatur, quod Mercurius, Plato, Plotinus existimant, uideretur mundus à Deo nouus sine nouitate diuinæ naturæ, sine uoluntate noua fieri posse. Sic ergo Plutarchus, & Severus, & Atticus nouum mundum existimant, hoc sensu Timæi Locri dictus accipientes: Vbi ait: Deus animam mundi creauit, suo corpore priorem, tum potestate, tum tempore. Vnde Plato etiam in Timæo dicit animam mundi, corpore suo priorem, tum uirtute, tum generatione creatam. Quamquam hæc Timæi Platonis quæ uerba Plotinus, & Porphyrius, Proclus, & alij sic exponunt: ut tempus, & generatio quibus anima præcedit corpus, non sit extrinsecum interuallum: sed ut lucido quædam in anima in ipsa formarum discussione antecedit origine mundi motum; ut hic sit motus ab illo, atque ille sit seculum seculorum. Mitto nunc opinionem Heracliti, quod libet mundi corpus etiam spherarum, stellarumque effluere semper atque refluere: ideoque uel desinere, uel perpetuo renouari: quod & Plato tetigit, ubi mundum ait, fieri quidem semper, esse nunquam: & Plotinus hic, & Proclus in Timæo: quod & Pleron non negat esse probabile, nosque idem in theologia fieri posse probamus. Quod si ita uniuersum mundi corpus fluat semper, & refluat: animæ uero substantia maneat, non immerito sic quoque anima tempore, generationeque prior erit, nouo quolibet mundi corpore, si mundus semper fiat ex uetere nouus. Hinc foris Propheeta, & Euangelista dicit: uidi cælum nouum, & terram nouam. Item Euangelista: mundus quidem transit. Sed redeamus iam ad Plotinum. Cum eadem sit in cælo, quæ & sub cælo materia, quærit Plotinus, utrum cælestia sit: & alia permittentur, ac species quidem spheræ, stellæque cuiuslibet semper maneat, dum singularis cuiusque natura permuret paulatim, & quodammodo renouetur, quasi sicut accidit infra lunam. Ad hæc si quis respondeat, uniuersum ob id perpetuum, quod neque ex eo quicquam effluere, neque influere possit, cum omnia complectatur: quare spheræ quælibet: & stellæ sempiternæ sint, nondum satis inuenit: non enim spheræ, & stella quælibet omnia continent, sed neque eam sufficientem æternitatem toti mundo tradiderit. Poterit enim forsitan adhuc mundus, & si non extra mentem intra se adeo commutari, ut quasi animalium nostrorum more, singularum sæpe substantiam muret: dum tamen species suæ naturam retineat sempiternam. Denique dubitatio restat: Verum uel totum hoc, uel saltem cæleste aliquid sit sempiternum: & quam ob causam: & cur in cælo species sit mutæ, & indiuiduum, sub cælo autem duntaxat species ipsa maneat, dum singula permurantur.

Anima quidem causa est, ut cælum sit immortale: cælum uero ad hoc animæ non repugnat. Cap. II.

In secundo itaque capite dubitat idem inueniens, ubique mundanum nihil suapte natura perpetuum posse manere: ut memineris omnia hæc aliunde fieri, atque seruari. Quod autem Peripatetici dicunt sempiternum esse cælum, quia si, quantum corpus, præter quatuor elementa, hic præterit negligenter. Ego enim ipso quod corpus est, cum neque per se ipsum simpliciter sit, certe neque est per se ipsum semper: præsertim cum sua sit natura diuiduum, atque mutabile. Denique significatim mortalitas uitæ causam esse cælo animam ipsam, quæ & simpliciter est uitæ causam: sed ad immortalitatem uitæ, & si non efficiendam, saltem suscipiendam cæleste corpus & uniuersum esse naturaliter præparatum: aut saltem quo minus accipiat minimè repugnare.

Causæ quibus mundus sit sempiternus: atque elementorum quatuor distributio. Cap. III.

Sed in tercio quærit, quomodo corpus hoc conducatur ad statum, quod naturaliter inclinatur ad motum: Respondet autem: quia non extra profluit, sed refluit intro. Idcirco perpetuæ in eiusmodi motu perseverantia non repugnare quidem, imò conducere. Quod si quodlibet animal quædiu uiuit, dicitur esse idem propterea, quod sub eadem anima ferme similitis natura, & figura seruetur, quamuis inde quotidie fiat effluxus, multò magis & mundus permanere idem in substantia dici potest: quam diu sub eadem anima figura eadem perseverat, cum nihil profluat extraneam siquis fingat in qualibet mundi parte effluxu uicissim, atque refluxu substantiam propriam commutat: dum uidelicet neque quicquam extra totum fluit, neque in fluit aliunde, sic ergo totum mundi corpus ad sempiternam perseverantiam conferre uideretur. Videntur aut eandem partes quoque conducere. Nam ipsæ etiam elementorum spheræ mole sua saltem permanent: & figura. Conducunt ad idem quatuor ipsæ elementorum sedes singulæ seorsum in mundo dispositæ, ad quas natura duce diffugiunt: adeo ut elementa, quamuis cõtraria tamen ita secreta nunquam inuicem, sed disperdat, atque confundant. Esse uero quatuor elementa mundi: & ignem primum esse cælum, & qualis ibi sit ignis, in compendio Timæi, & in Theologia libro quarto, & iterum quarto decimo abundè tractamus. Cum igitur ignis plurimus à terra qualitibus distet, merito ab eadem distat loco quamplurimum. Sicut igitur in spherâ mundi, terra in medium cogitur, sic in ambitum totius extimæ ignis extenditur. Ac si terra est semper stabilis, ille profecto maxime distans semper & mobilis: nullus autem in rectum motus sempiternus est. Ignis ergo natura sua mobilis est semper in orbem: denique signi propria sunt maxima à terra distantia, & perpetuus circuitus atque lumen est proculdubio cælum. Proinde sicut ipsa mundi natura, uirtusque sub causa quadam superiore terminata est, sic & amplitudo ens, atque figura: quæ ab inuisibili mentis, & animæ circulo coacta similiter est in circulo.

lum. Sic & figura sibi met æqualior, & similior est, item capaciore, aptiorque ad motum. Ignis igitur dum uidetur ascendere, imò dum seipsum undique à medio porrigit, cogitur alicubi sursum, id est, per ambitum sistere gradum, ibique in circum protendi, atque reuoluitur: figurâ, motuque referat causæ suæ circuitum. Figura quidem circuitum in essentia causa consistentem, motu uero circuitum in causæ actione per actum. Conducit autem ignis ad mundi ambitum faciendos, propter naturam eius amplificabilem: facultate uero amplificabilem sibi uendicat uis ignis admodum efficax, naturaliter rara, lucida, mobilis, & resistente & cohibente soliditate admodum aliena. Soliditas uero maxima, quæ terræ propria est, amplificationi obstat quam maxime. Vnde terra conferat mundi medium faciendum, aer uero & aqua tanquam per naturam media, medium compleuerunt. Nemo uero diffidat, ignem, quia maxime cedat, ideoque parti facillimè uideatur, cõficere cælum passionibus nullis obnoxium. Quod enim agilitate mirabiliter cedere uideretur ad summum, dum diuisi uiderentur, penetrat atque diuidit: & omnem istum protinus au fugit. Memento denique, diuinam mentem formas in opere suo plurimas uoluisse: tum quia & ipsa est omniformis, tum uero ut ex multis, non in materijs dico, sed formis opus unum maxime formale summam conficeretur: uoluisse in hoc formas longè inter se natura distantes, ut ex earum conflatione uarij admodum formalesque rerum gradus, in longo spatio coalescerent. Cogita igitur hæc, tum raritate, tum qualitate inter se diuersa, simul à principio facta. Hæc ergo repente se fugant inuicem, atque fugiunt. Tunc subtilissima quæque prius, citiusque effugiunt: tum quia ad motum, penetrationemque agilia sunt, tum quia liquidiora super solidiora commodius possunt enatare, quam contra. Sic rerum protinus est facta distinctio, consilio uel dilectæ auctoris obediens materia. Sed interim spiritalis subtiliorum portio intra densissimam quæque est ubique seruata, non tam densitudine coercente, quam ipsa totius anima suam ubique spiritum continentem, animabusque cæteris ad idem spirationis officium conspirantibus.

Cælum est spiritus, & status, & uerbum anime mundanæ: atque est ubique quantum occultum.

Latius hic nos spiritus eiusmodi prouehit. Principio cælestis anima, non cõiungitur cælo quam siam factio, sed ipsa potius cõcõditare sua, quæ & superior est, & proxima cælo adhuc inde futuro, parit ubique cælum, dum ipsa tanquam maxime uiuens spirat ubique. Sed quidnam spirat? Vitalem scilicet statum, atque sensualem: non qui necessarid sentiat ab alijs, sed quo ipsa tum uiuificet, tum sentiat alia. Pluris eiusmodi quoniam prodit ex anima, imitatur & uirtutem animæ penetrantem, quatenus ipse penetrans uniuersum, omnibus est in usus. Hinc illud: Spiritus intus alit, imitatur rursum & uirtutem animæ continentem, quatenus ipso suo quodam (ut ita loquar) uisico, uelut olei super alia natat & ambit. Huc forsitan tendit & illud: Spiritus Dei ferbatur super aquas, uel incumbat aquis, uel uis uidelicet materias per se frigiditas, quæ ipso uitaliter quamuis occulte caleat: atque hinc calefaciendi uim sortiuntur, quamuis occultam. Hoc statu, hoc animæ primæ uerbo (quantum Platonicè loqui licet) factum est cælum, imò eiusmodi spiritus est ipsum cælum. Spiritus, id est, ignis, tanto saltem nostro hoc igne subtilior, atque efficacior, quò non ster ignis acutior & ualentior aere: Spiritus hic quasi uisus quidam est, tactusque naturæ, nullâ habens ad uisum actumque nostrum proportionem. Est & ipsius animæ uerbum iam extra prolatum. Primum enim animæ uerbum est in mente, simplex omnino: secundum ratione, iam ibi distinctum: tertium in imaginatione, naturamque motum iam affectumque accipiens: quartum in prolotione, id est, cælum admittens iam unâ cum motu dimensionem. Magnitudo siquidem uirtutis in anima, in uirtutis eius inter se longè distans, magnitudinem dimensionis facit in cælo. Motio animæ facit in cælo motum. Affectus efficaciam ad effectum. Virtus quidem rationalis alijs gignit formas in cælo: in intellectu uisualis autem claritas præstat lumen. Est ergo cælum, quasi spiritus efflatus ex ore diuinioris anime: ideoque omnia uiuificans, atque nutriens. Est iterum, quasi oculus quidam, uisusque animæ, quo sepe affectus animæ nobis & consilium indicatur: cuius radijs & incuitu omnia coalescunt. Lumen in cælo quantum est in perspicuo, intellectum animæ repræsentat, quantum in motu, lætitiâ. Solum quidem lumen est intelligentiæ ipsius imago: cæteræ uero formæ, siue in cælo sint, siue in alijs sint per cælum, aliæ ideas referunt in ipso intellectu conceptas, quæ ita per intelligentiam illic cõcipiuntur, & discernuntur, sicut per lumen hinc cæteræ qualitates. Et sicut per totum mundum intelligentibilem est idem actus intelligentiæ, ita per hunc totum perspicuus quidam, lucidusque spiritus illius imago, formas passim efficiens, atque discernens sicut ille. Hinc Iulianus Platonicus ait, ex theologia Phœnicum diffusam esse per uniuersum, & omnibus insitram. naturâ quandâ translucentiam, atque lucentem in se ipsa, quasi ex diaphano, & lumine temperatam, hæcque mixtionem unquam alienæ, neque passionibus ullis obnoxiam: quæ sanè sit actus quidam puræ intelligentiæ, purus quidem, sed quodammodo extra procedens, habeatque inuisibile lumen & incorporeum, luminis huius uisibilem quidem, sed incorpoream causam. Hæc ille. Eiusmodi ferme lumen, anima mundi sub actu mentis primæ propria mente conceptum, parit in natura sua, ibique cum motu copulat & affectu, atque inde, quasi spiritum formas efflat, & iam dimensionem protendit, neque dispergit tamen, sed suo quodammodo, circuitu in orbem penes se cohibet, & quatenus ipsa se fundit, eareus circūfundit, atque promittit, gine prima continentium, quasi spiritum unum spirantis unius. Sed alia animam hanc lubinde committentes animæ, sua quæque similiter spiritali uirtute spirantes in spiritum, hunc ciam ubique uigentem, singulæ ad intum proprijsque circuitus formam redigunt & figuram. Quamobrem aliæ deo cepa

ceps alibi inter se distinguuntur sphaerae: sic ferme dispositae sicut spirantes animae dispositae sunt natura. Sed cunctae semper animae in comuni perpetuaque primae animae spiratione conspirant: eius modi uero spirituales orbis, prope mundi medium angustia situs densiores euadunt, & densiora rursus circa se generant. Et qui densissimus est, orbi terre restat infusus. At si comparatur ad terram, tenuis admodum iudicabitur, & ad motum agilis, ac densa uiuificas. Ne quaeras igitur, quam ob causam ad medium densa descendat. Haec enim ideo densa sunt, quonia ab initio sortita sunt mediu. Rursus quantum rarefactio, & condensatio in gignendis inuicem ualeat elementis consideranda, ne forte neges, pro uaria primi spiritus densitate, uaria praeter ipsum elementa contingere. Sed inter me mento, raritatem & densitatem in rebus generandis idearum actionibus, formationibusque seruire. Concludere, animalem quaedam spiritum semper ab anima mundi, quasi interioris uitae propaginem pullulare, ignemque hunc esse, & quasi animale lumen ipsum in dimensiones iam porrectum, spiritum actu lucidum, potentia calidum, generationis omnium ubique fomitem. caelum, inquam, non circumfolum solum, sed etiam cunctis infusum, coelumque coelorum Flatum diuiniore animae sub forma quaedam anima proxima, id est, caelestis, id est ignea: hoc est translucida, lucida, calida protinus euoluerem, mox in aera aliquando dissimillio rem animae tumescens, subinde in aquam terramque compactum. His autem tribus, caelestem spiritum passim inesse effectorem omnium, atque seruatoe, proximum quidem flamen, & uelamen animae, & omnium alimentum. Vbi quae igitur alta sunt, ibidem caelestem sub esse spiritum: non tamen ubicumque hic est, alia statim adesse. Sic itaque caelo proximè reguntur omnia, ipsa inquam caeli, substantia non solum uirtute caelestis, quae suam ubique substantiam necessario postulat. Sic etiam sub terra quaedam, quasi caelestia generantur. Sic solo calore uiuunt omnia, & occulto quodam calore uiuunt, quae manifestus calor destituisse uidentur. Sic ubi extremum apparet frigus, ignis accenditur: & in frigidorum collisione mutua procreatur, caelo uidelicet procreantur. Similiter in quolibet animali anima continue profert spiritum membris quidem cunctis infusum, sed alicubi etiam solum, alicubi uero humoribus, alibi in membris insuper inuolutum. Sed animae particulares spiritum hunc, qui uapor sanguinis est, quo regunt corpus, ex sanguine caelestis profluunt: spiritum uero caelestem rationalis animae, quo quasi proximè se inuoluunt, ab ipsa caeli substantia ubique praesente suscipiunt, quem Plotinus alibi conficitur accipit, etiam ab anima terrae, quo & hic nostras inuoluit Aristotelè etiam putasse, testis est Plutarchus, Ioannes Grammaticus, & Proclus, atque Plethon. Ex quo patet ubique caelum esse, ut & totum singulaque perfectè conuolutaque serie ac mira facilitate regantur a caelo, & animae rationales ubicumque caeleste corpus accipiunt, aut possident, in loco caelestibus naturali habeant, atque possideant. Verum caelestis hic ignis, de quo ille inquit: Igneus est, omnis uigor, & caelestis origo, quamuis cunctis infusus nullis tamen est mixtus: quando neque uisibile lumen inde procedens alicubi commiscetur, neque manifestus ignis facile patitur mixtionem. Est autè caelestis ignis, solus purusque ignis, neque uim patiens, neque inferens: mirificè lucet, sed super aspectum suauissimè calens, si quo modo tangatur. Manifestus autem ignis, atque comburens, non ignis est purus, sed ignitum potius elementum, qui sanè quod facilius, quam alta generetur, generaturque, & ampliuscet semetipsum, & longissimè luceat, & ad se omnia trahat, & nascatur ubique, ut cum habet a caelo, quod uiget ubique. Hinc Theophrastus integro libro ignis potentiam admiratur. Hinc forsitan est ille spiritus, quem Aegyptij rebus infusum omnibus appelliant naturalium genitorem. Maxime uero qualis sit hic spiritus apparebit, si quis finxerit, quod & forte licet, non multas esse caelorum sphaeras sed unicam, cum implentem omnia, tum etiam circumfusam, quae motum illum habeat, quem primi mobilis esse uolunt. Stellae uero omnes cum huius motu ducantur, tum etiam propria progressionè percurrant, cedente ubique sine ulla offensione caelo, si modo celsione sit opus. Sic potissimum stellae habere uitas proprias uidebuntur, si animalium more progrediantur, non plantarum modo figantur. Sic & praeter illarum animas unica erit sphaera totius anima. Ego uero haec forte defenderem ut probabilia, nisi me magis uirorum autoritas contineret.

Caelum est imago animae, & singula quae sunt in caelo, singula referunt, quae sunt in anima.

Sed rem omnem ab alio rursus principio repetamus. Si caelum quod totum implet mundum in forma sua motuque procul ab extensa materia cogitaueris, ipsam proculdubio mundi animam cogitabis: cuius caelum quidem imago est, reliquum duntaxat umbra. Illa igitur caelum est indiuiduum, caelum uero est anima iam extensa. Redde itaque tanquam ab imagine ad exemplar singula singulis illa quidem est forma simplex, hoc simpliciter corpus est simplex. Illa non habet partes: hoc nunquam separatur in partes. Illa unico actu, id est, animaduersione sui praecipuum complet officium, hoc perpetua in seipsum conuersione omnia peragit: Anima rursus immutabilis est essentia, quamuis mutabilis quodammodo sit quaedam discursiois sphaericae mutatione formali. Coelum similiter substantia non mutatur, dum actione reuoluitur. Anima semper similiter agit, atque ipsa etiam formarum suarum dissimilitudine reuolutionum uices restituit similes. Coelum quoque mouetur immutabiliter, ac dum configurationes quasdam, & extrinsecos habitus commutare uideatur, interea centrum circumferentiamque conseruat, eisdemque: curriculae temporum & repetit eadem & similia recreat. In anima prius est intelligentiae lumen: deinde quasi calor est uoluntatis affectus in caelo.

In caelo lumen praecedat ubique calorem. Et quemadmodum ibi uoluntas quasi ipsemet terminus intellectus, & intelligere uelle ita & hic calor, quasi quidam lucis est terminus, & lucere, calere sed quàm pure lucet & latet, tam caler innoxie. Hinc itaque fit, ut in materijs caelo similibus id est, diaphanis & translucidis, calefactione praecedat illuminatio, in opacis uero uicissim. Has enim cale fieri oportet prius, & calore purgari, & quasi transluciditas effici, quam lucida fiant. Ignis autè huius caelestis occultus ubique uigentis, & actus quidam manifesti sunt stellarum radij & imago quaedam est aether, id est, sublimis ille lux proximus aere, igneus inquam aer. Solum namque caelum solus est ignis, reliqua dicuntur ignita. Sed caelum & aer, praesertim ille sublimis ubi uel nihil, uel minimum quidem est solidi resistentis, latitudinis uero plurimum lucet purius, ceteris suauius. Aqua uero & terra, terrestriaque calefacta quidem uiolenter, calefaciunt uiolenter. Quonia uero ignis apud nos accessus caelo, similis adhuc est, quam reliqua, idcirco luminis, quod in corporeum quiddam est, factus est particeps & omnium potentissimus, & quasi sit uiuens motu perpetuus: diuidens omnia, non diuisus, omnia in se proflus assumens, alienam fugiens mixtionem: & subito cum expeditur, in caelestem refugiens ignem ubique latentem. Hinc forte ueteres adducti ignem uerebantur extinguere, ne naturae caeli uis uim uiderentur in ferre. Proinde sicut ignita materia in ipsum ignis actum, formamque subito conuertuntur: ita & hic ignis hinc refugit in caeli formam, & forma caeli in formam, actumque uis semper conuersa conuertitur, materia uero caeli conuersa uidetur in formam. Profecto quemadmodum in uapore quodam ardente ceu cometa, ipsa uaporis materia ad eum redacta est, ad proprium ignis actum, ut nulla iam appareat ibi conditio uel actio, nisi ignea: sic forma caelestis usque adeo materiam suam superat & absorbet, ut nulla materia manifesta conditio uideatur. Id itaque plerique uolunt quando caelum aiunt carere materia, id est, manifestis passionibus, conditionibusque materiae. Similiter qui aiunt, caelestem animam non esse uel uelut unum expers esse materiae. Quod lamblichus & Proclus arbitrantur. Iam uero cum natura formae denique sit potentior, quam materia, merito sicut formarum infima, id est, quantitas, sic in materia absorbetur, ut ipsa uideatur esse materia, agatque nihil, & infinitam patitur diuisionem: imò nihil aliud sit, quam passiva quaedam materiae ipsius extensio: sic forma formarum corporalia praestantissima, id est, caelestis, materiam suam occupat penitus atque occultat, totumque ibi refusa ut forma: forma inquam corporea, sed ita corporea, ut si quasi non corpus, & incorporea uis, occultiorisque uirtutis, quasi conuulsa quaedam foras emicans, praesertim per caeli oculos, id est, stellas. Non igitur iniuria lamblichus ait caeleste corpus sic in uitam esse redactum, ut ipsa sit uita, & natura iam quodammodo in corpore, hoc tantum corporis habens, quod partes a partibus distare putantur. Sanè sicut in nobis corpus hoc tractabile multum ab anima discrepat, sed spiritus ipse, quem multi uaporem sanguinis subtrahissimum nominant, est quasi anima quaedam, ita ut Epicurei, & alij quidam uicinitate deceperit, hunc esse animam iudicarent: sic reliquum mundi corpus ab ipsa mundi anima discrepat manifestius, sed natu a caelestis ubique uigens, quidam scilicet omnia fouens spiritus almus: sic Stoicos, & Sratonem praepinquitate refelli, ut diuinam animam Deumque esse putarent. Rectius admodum Platonem ille, Maro iudicauit uidetur. Cum enim dixisset: Omnia spiritus intus alit: ut spiritus per se dissipabilis & fortuitus a natura stabili ordinatrice regeretur, adiunxit: Totamque in fusa per artus meos agit molem. Et cum non nominauit artus, & membra, mundum esse animal unum significat, uno quodam ubique spiritu uiuens, una similiter in intelligentia rectum. Rectum inquam facillimè atque semper, nam & spiritus ille quato per puritatem est uicinior animae, tanto facilius, diutiusque animae ad perseverantiam ordinemque obtemperat. Et reliquum corpus spiritus facile penetratum inde sulcitur: atque ipsum naturali loco digredi nescit, dum anima longè praepotens suis quaeque locis digerit atque continet: motuque suo motus binnes anticipat, & ad reuolutionis suae normam certis singula locis, temporibusque reuoluit.

Mundus est si perseverantia dicitur infinitus, non tamen uirtute, magnitudine, numero est infinitus.

Vniuersum igitur per tempus permanet inuicem, quamuis ipsum magnitudine non sit infinitum. Si enim ipsa mundi anima aternitati, id est diuinae aternitati, quam proxima est, ideoque aeterna est, atque essentiali uita uiuificat, certè & ipsa uitam suggerit semper, & corpus inde suum uitam continue haurit sempiternam. Praeterea si anima semper conformatur, hoc ipsis diuinam in eis, certè sicut species rerum omnes conseruat idearum instar immobiles, singulis continue commutatis: ita & totum hoc opus exemplaris totius instar indissolubile continet. Sicut enim quilibet in uniuerso rerum species ad suas referuntur ideas, sic totum hoc ad totum refertur exemplar. Mutatur uero hic sub specie singula, ob uicissitudinem quaedam seminalium rationum, quae in natura & imaginatione quaedam coniuncta naturae, penes animam mundi peragitur, motu interim caelesti ad idem alsidue conseruat. Conseruatur tamè eadem ubique species, ob aeternam perseverantiam, idearum in mente, formarumque similitudinem, in anima quoque uigentium, adiuuante ad idem simili semper restitutione caelesti. Mundum uero quamuis tempore infinitum, non tamen, uel numero, uel magnitudine infinitum, sic breuiter coniectamus. Quadruplicem cogitamus infinitatem. Primam uirtutis simulatque perseverantiam in Deo praecipue summo: Secundam perseverantiam saltem in diuinis operibus inde perpetuo permanentibus: Tertiam numeri: Quartam denique molis. Infinitas quidem numerum

numeri perpetua quadam rerum singularium successione paulatim provenire videntur, nunquam tamen actu simul existere. Nam & ipsa speciei unitate tanquam termino definitur, & multitudo innumerabilis actu nullum suscipit ordinem. Omnia tamen sub primo, cum communi omnium, tum proprio aliquorum principio ordinem quodam definiunt. Quod si non est turba ordinis expers in rebus infinitis, multo minus reperitur in summis, ubi summus est ordo: Quamobrem neque sunt innumerabiles mundi, neque mundi partes unius innumerabiles. Tum vero infinita moles longius distat a mente diuina, quam numerus infinitus. Cum igitur diuina mens innumerabilem numerum minus uelit, multo minus molem patietur immensam, alioquin nullum hanc ordinem a Deo terminatam acceperit. Neque uero fingere licet molem corpoream ex se ipsa profus existere, uel ex causis plurius inter se omnino diuersis. Quod in theologia sapienter confutamus. Neque sub una omnium causarum opus esse non unum: neque mundos plures, alioquin diuisum ab alio. Id enim refellimus in Timæo. Neque rursus unius mundi molem profus immensam, alioquin, uel in plura membra diuideretur, uel unca parsim moles existeret. Si in plura innumerabiliter secaretur, nulla foret usquam molis infinitudo, sed numerus, neque foret opus unum, uel ordinatum, sed disgregatum profus atque fortuitum. Si unica foret immensaque moles, uarietas omnino rerum nulla restaret, & hæc ipsa moles ordinem non acciperet, uel figuram. Ac si singulari eiusmodi machina per immensum undique ambitum excreset, saltem uersus medium, si quod finem possit, paulatim redigitur in angustum. Igitur si moueretur, circuli in ea mole signati innumerabiles ita habebunt, ut circa medium semper alius alio tardius reuolueretur: uersus ambitum uero uicissim alius alio continue uelocius ageretur. Itaque inde quidem in tarditatem infinitam, hinc in felicitatem, similiter infinitam motu peruagabitur. Hinc ergo immensæ molis circuitus momento complebitur. Inde ne mouebitur quidem: imo nullus erit motus. Nam infinita, tum uelocitas, tum tarditas concurrere demum uidentur in statum, Obijciat & alius aliter: Immensum fore undique spatium tum totius, tum partium ad partes, quæ per lineas a medio productas in longum, continue latiores & distantes euadunt. Itaque neque peragi unquam spatium, uel partium, uel totius: ideoque frustra moueri, imo neque moueri. Quid plura? Mundanam molem habere in se membrorum distinctionem: ipsa palam formarum differentia, repugnantia qualitatuum, motionum oppositio manifesta declarat. Non esse machinam hæc immensam, ostendit tum unius cuiusque reuolutionis terminus, tum definitus ordo totius. Esse in summo sphericam interiores eius spheræ demonstrant, amplissimam uidelicet imitantes. Cunctas ab una causa inter se connecti, mira discordium rerum concordia probat. Vna denique uita uiuere spiritus, quæ afflari discimus ex mutua quadam agendi, patiendique communiōne, per quam & inferiora facta a superioribus dona ubique suscipiunt, & superiora uidentur inferiorum preces audire, uocisque prospicere: & a qualibet mundi parte quamuis longè distante, in quamlibet ritè paratam sapemotio resultare.

Confirmatur cælum esse sempiternum, primum animæ, deinde quodam corporis beneficio Cap. III.

IN quarto libri capite dubia rejiciens in sequentiâ, immortalitatem cæli tum ratione animæ, tum ratione corporis comprobatur. Nempè ordinis corporis summitas, id est cælum, cum in corporea natura diuinorum ultima, id est, anima, ita conspirat, ut dissolui non possit: sicut & summus aer tangens ignem est semper ignitus: ipsaque animæ uita cum proxime ab æternitate pendeat, neque inde, discedat, est æterna. Atque cum ipsa ob naturalem propinquitatem sit uinculum temporalium, quod in theologia monstramus, merito quæ mox deuincit, æternè conglutinat. Item cum iam tot seculis in hac mole regenda, mouendaque defatigata non fuerit, quod ostendit idem tenor agendi nisi quam defatigabitur: præsertim cum neque ipsa per uolentiam agitet corpus, naturaliter ad motum ita libratum, neque huc aliunde uolentiam possit inferri, neque partes mundi conterantur, sed in uicem commutentur. Denique si anima per æternam ipsius uitam, cuius natura est semper uiuificata, mundo semper præstitit uitam, præstabit & semper. Neque penitebit unquam animam diuinissimam benefecisse mundo: quasi uel peccauerit cum incepit benefacere, uel sit peccatura cum desinet, quod in libro contra Gnosticos hæreticos confutauit. Quod autem de igne partim Aristotelica, partim propria sententia dicit, sic accipit. Ignis hic non stereditate quadam omnem subito materiam deuorat, mox inde luxurians euomit flammam, quasi feruorem: quæ etiam longius consumit obiecta. Cum enim ignis ob naturam tenuem, amplissimabilem, mobilem, inter aliena positus, atque permixtus facile dispergatur, ne mox intereat, natura sibi tributum est, ut facile propinquat deuoret. Rursus ne tanquam potentissimus omnia perdat, datum est uicissim, ut citius extinguatur. At uero desit mundo natura tam nobilis, factum est, ut ipsam omnium facillimè recreetur: citiusque ex minimis excreseat in amplum. Ignis uero cælestis consumit nihil, quia nec ipse consumitur: quia minimè dissipatur: quoniam neque locum aliquando suum mutat: neque unquam a uita deseruit.

Cur cælestia tum secundum speciem, tum secundum indiuiduum maneant sempiterna.

Composita uero solum secundum speciem. Item de geminis animabus.

Cap. V.

CApit uero quintum significat pro ipso mundi partium de eius opifice, non modo iudicandum esse intellectum primum, sed etiam mundi animam: animasque spherarum quatenus & intellectus

Intellectuales sunt omnino, & proxime semperque, uelut collegæ ad opus, hoc una cum intellectu primo consentiunt. Significat rursus, si corpora composita proxime ab ipsa cuiuslibet cælestis animæ substantia fierent, indissolubilia fore: Ibi enim & substantia, & actio, id est, intelligentia manet. A causa uero sititibus stabili, stabilis sit effectus. Quoniam uero talis, quælibet anima aliam ex se uitam, quasi animam, imaginemque sui foras effundit, insinuatque materiam, unde iam eiusmodi uita fit debilis, idcirco uita hæc cælestia, quidem, & simplicia corpora semper indissoluta conseruat, utpote quæ conciliationi perseverantiaque repugnare minimè uideantur: composita uero aduersus repugnantium impetus coercere non potest. Hic notabis spheræ quidem cælestes, tum toto permanere tum partibus: spheræ autem alias simplices, non omnibus iam undique partibus, sed toto manere, composita denique neque toto, neque partibus permanere debere. Neque obijciat aliquis in animalibus præsertim rationalibus, restante post obitum anima, primaque materia, partes animalis apud Platonicos restaturas. Nam & anima, hæc non tam pars, quam causa est animalis, & materia prima subiectum est potius in quo fit animal. Fit inquam proprie ex propria quadam materia ad propriam formam iam profus accommodata. Vbi uero dicit, quæ sunt infra cælum, non esse cælestes partes: intelligi, infra, non tam loco, quam ordine. Cælum enim, & subique uiget, nusquam tamen a seipso se iungitur. Vbi ait, cælum usque ad Lunam proterendi, intelligi, usque ad lunarem conditionem. Sors namque lunaris est in cælestis dignitatis gradibus ultima. Regio nem enim super Lunam antiqui totam Solarem nominant, sequentem uero Lunarem. Declarant denique in spherâ hominum in matricem iam figuratam, in fundi uitam ab animabus spherarum, animaque totius ad idem scilicet, ipsa matris anima simul cum uirtute paterna interim conferente, per quam uitam, uelut cælestam rationalis anima trahatur ad corpus, ipsamque ad se uitam quodammodo contrahat, subque actu conseruet ducatur, suo, si quando desinat iterum genitura. Ibi quidem esse simpliciter animal per modum formæ dat in inferiori anima: Esse uero rationale animal, superior ipsa largitur parum admodum, modo formæ ad esse conduens. Et id quidem ex rationali potentia, siue actu, quoniam non ad ipsum simpliciter esse ratione formæ, sed ad esse tale conseruetur. Atque eatenus ad esse tale, quatenus ad esse simpliciter altera conseruet. Dicit uero fortasse potest per modum effici entis ad esse conserre.

Singula elementa in seipsis pura sunt. Cælum est solus ignis. Item de metallis atque demonibus. Cap. VI.

Sextum caput dubitationes iterum duas adducit: Vtrum Solus in cælo sit ignis, & utrū inde desinat aliquid. Primam quidem soluit in hoc sexto simul & septimo, alteram in octauo. Esse in eo ignem, simul non terram dico, imò soliditatem quandam, uel resistentiam, siue consistentiam, quasi terram. Timæus existimat: ut per ignem quidem claritatem uideri, per soliditatem uero, quasi terram tægi possit. sed a quoniam ita sentiri non ab alijs præcipue. Non enim totus mundus est partium particula tumque gratia constitutus, cum sit horum omnium perfectissimus atque finis, sed ut primum possit a seipso sentiri. Cum enim animæ mundanæ prius quodammodo natæ corpus subiungeretur, quasi propago, probabile fuit tale fore, ut cognatissimum animæ foret atque notissimum. Cognosci uero corpus proprio cognateque, & sub ipsa corporis conditione, nihil est aliud, quam sentiri. Corpus itaque cæli tunc ex igne lucem est adeptum, ut ab anima sua per modum intelligentiæ sentiretur, quod est uideri, habuit quoque ex soliditate, uel consistentia, quasi terrea resistentia quandam, ut per modum essentialis uitæ iterum sentiretur, quod est tangi scilicet a seipso primum, consequenter ab alijs. Quin etiam neque uideri posset per tamen, nisi soliditas quoque subellet, uisuales quodammodo radios repercutiēs, neque tangi per soliditatem, nisi igne rursus uiuificaret. Significat inter hæc Plotinus, si cælum tangatur, uel a seipso, uel ab alio blandum sentiri calorem, soliditatem uero quasi terrenam ad esse, ratione potius conseruari, ipsam denique terræ naturam, quæ & opaca est, ideoque opposita luci, & densissima, atque idcirco ad motum præcipue talem, omnium inepissima, nullo modo inesse uult cælo lucidissimò profus atque celerrimo. Item neque aquam, quæ ob frigiditatem est contraria cælo, quod est primum calidum, rursus neque aerem. Nihil enim facilius, quam aer in aliud permutatur. Itaque si propinquet cælo tam ualido, in cæli formam subito permutabitur. Inter hæc dum conuincere studeat, nihil esse in cælo aliud præter ignem, in dubitationem adducit illam Timæi sententiâ: Duo scilicet solida, & extrema duobus semper medijs in digere. Fortè enim, id in numeris & dimensionibus Mathematicorum solidis manifestus est, quod in argumento in Timæum iam explanauimus. In elementis autem non adeo manifestum, nisi forsan in ipsa totius mundi compositione disposita, locisque distincta. Significat tamen Plotinus, posse & ignem, uel aerem penetrare terram sine aqua, & aquam penetrare terram, inque eam illabi, sine ignis & aeris beneficio. Quod si quis conuincat, tum terram, tum aquam, reliqua duo semper inesse, respondet Plotinus, non tamen duo, hæc ad conciliandum necessaria fore. Sed tum ita Plotinum, hic quasi ludit meminisse debemus aquam procul ab aeris, ignisque formæ concretere gelu, sicutque cristallum, itaque non posse absque illis terram facile penetrare. Sed hæc ad Plotinum nihil: cuius consilium est conseruare quod fertur, ita quodlibet in quolibet esse, quasi ex Anaxagoræ mente, ut nusquam sit purum aliquid in seipso, neque ipsa rei cuiusque essentia in se, sine alterius essentia constituta, uel consistere possit, ceu si quis dixerit, non esse terram, nisi intra seipsam aquam: humore cōglutinata sit, non esse aquam, nisi liquida sit per aerem, non esse aerem, nisi per ignem in-

rus sit rarus & leuis atq; uicissim nusquam uiuere igne, nisi alatur humore, non consistere rursus hu- morem, nisi in terra colubitu. Sed pro seculo uidetur ipsa formalis uniuersusq; ratio idq; ipsum quod aliquid est, absq; alienae naturae additamento posse consistere. Quandoquidem & sine hoc re potest ac debet intelligi, alioquin si res non sint aliquid in seipsis, consequenter, nec aliquid in alijs erunt, nec erit quicquam ex rebus pluribus constitutum. Praeterea cum imperfecta, quoniam perle non sunt a perfectis, quae per se sunt, dependant: si autem forma totius perfectior, quam formae partium, in erit super elementa, quae sunt, ut partes, in mixtis, sunt elementa, ut tota corpora, suntq; disposita sunt inquam, ut tota elementa, quamuis non ut totum corpus. Ibi ergo rursus forma totius corporis, tanquam perfectior antecedit, ac si minus praecedit in opere, in opifice saltem, in quo sane communius ipsa forma totius intentio, intentionem partium ad illam consequentium antecedit: sicut constat in arte. Denique sicut in exemplari mundi forma uniuersusq; speciei ratio distincta est ab alijs, sic inter se res in opere distinguuntur, distinguuntur in qua, ratione & existentia si uel, praeteritiam cum maior sit hic, quam ibi diuersitas. Quod quidem sensibus quoq; patet, cum se in uicem contraria fugiant, quatenus ut contraria uigent. Corpora ergo composita, sicut simplicibus elementis intrinsecus componuntur, ita simplicibus reguntur extrinsecus. Multa quoq; simplicia, id est, aether, aer, aqua, terra, uno, id est, igne caelesti reguntur omnium simplicissimum. Vnum hoc proxime regitur anima, perq; hoc, quasi spiritus reliqua corpora, siue simplicia primum, siue subinde composita reguntur ab anima. Oporter enim ab una mundi anima corpora multa, & haec quidem distinctiora animae per corpus unum, idq; similia, inspirari prorsus atq; moueri. Sed ut redeamus ad insitutum, oportet elementum quodlibet, etiam sine alterius mixtione, in digere, dicit frigus siccitatem, densitatem. Aut enim datur aliqua saltem portio terra, quae proprie sit id ipsum, quod terra, aut nulla. Si datur aliqua, licet terram sine aqua consistere: Si nulla, tunc terra erit nusquam, atq; aqua terra, quae nusquam reperitur colligere non poterit. Item alia est aeris, alia terrae natura, imo etiam natura ualde diuersa. Si quis ergo dicat terram, ut terra sit aere intrinsecus in digere, dicit frigus siccitatem, densitatem, grauitatem, ut sint id quod sunt, egerere contrarijs. Rursus aer prius in se aliquid est, quam in fundatur in terram, terra similiter prius aliquid est in se, quam hauriat aerem. Tum uero aer in raritate propria prius existit, quam condensetur in terram ac terra prius in se consistit, quam condenset aerem, qui si condensetur ab alio, scilicet aqua, transibit in aquam. Quamobrem Timaeus non dicit terram, ut terra sit, egerere igne, ne frigus & grauitas, ut frigus grauitasq; sint, calore leuitateq; rite dicat terram egerere, imo dicit ut sit uisibilis. Per lumen enim & oculi uident, & res ipse uidetur, quae sunt etiam participatione quadam luminis coloratae. Lumen uero ignis est proprium. Cum enim terra naturaliter opaca, neq; per se luceat, neq; lumen intus accipiat, aqua uero & aer tanq; diaphana, id est, traslucida, & lumine perua, non habeant quidem ipsa lucem, sed subito capiunt, sequitur, ignem mox per se lucem habere, praesertim cum manifeste ab hoc aliud lumen habeant, atq; ipse lumen ipsum, quasi proprium dum abit, relinquat in nullo, quamuis calorem relinquat ad tempus. Unde consistit ignem esse caelum. Cum uero ignis prius, & citius longiusq; lumen, quasi praecipuum proiciat quam calorem, potest nimirum actum hunc suum, id est, lumen, & passionem ex hoc esse etiam, id est, calorem praecipue clarum caeteris adhibere per quae uideantur, quamuis seipsum non admisceat illis. Praestat quidem humidioribus magis lumen atq; nitorem, tanquam caelo similitioribus, siccioribus uero calorem, & hunc quidem iam edacem, ralem siccitatem, angustiam, uolentiam factum, Haec tenus, terram esse hoc ipsum quod est, absq; intima ignis, aeris, aquae commixtione monstrauimus: Aquam rursus sine participatione terrae posse aquam esse per similia patet. Aqua sane cum ad terram in cogitur densitate, desinit esse iam aqua, sicut crystallum: postquam uidelicet noua acciperit substantialemq; formam, nam ante sit glacies. Terra igitur, non efficit eam esse aquam, sed potius esse non aquam. Aerem rursus non esse terrae participem deprehendit, quisquis considerauerit nihil esse mollius, cedentius, penetrabilius aere: nihil uero ad haec ineptius esse, quam terram. Non igitur ut aer, ipse sit aer, terra facit: cum proprietatem habeat repugnantem. Quod si inferiora seorsum ab alijs ipsa per se sunt aliquid, multo magis ignis, mixtionis impatiens, & omnium praestantissimus, id est, caelum. Neq; indiget terra, ut dimensiones inde continuata temq; acquirat: nam ob naturam suam in materia efficacissimam, materiam ipse suam mirum in modum in dimensiones amplificat. Item cum mixtionem minime patitur, continuitatem suam, ipse sibi conseruat, resistentiam uero quandam, & consistentiam, quam soliditatem in eo uocant, neq; propter terram, neque ob naturam dimensionem simpliciter habet, sed per quandam sibi propriam alicubi densitatem, qua non solum repercutit radios oculorum, sed etiam superioris uires inferioribus, magis cognatijsq; accommodat, nihil uero terrenum caelestibus subesse luminibus patet, quia nusquam in caelo uidetur eiusmodi rubor qualis in colore nubium, quae terrenum aliquid habent, sed talis potius, qualis uel flammae frequentior, uel congregatus croci pallore reddere solet. Soliditate sane quocumq; modo resistentem. Plotinus aliter esse uult in terra, in alijs aliter. In terra quidem, una cum aspera quadam siccitate duritia propria terrae, quatenus maxime distat a caelo tenuissimo quidem omnium & agillimo: Alibi rursus proprio quodam pacto, in igne nimirum esse suam soliditatem non per terram, sed per solam alicubi sibi propriam densitatem, sicut in aqua saepe non per terram, sed per propriam cohaerentiam totumq; crystallum fiat, atq; metalum, scilicet aurum. Quod hic existimare uidetur non esse

se terrae particeps, sed ex aqua tantum fieri more cristalli, sed arctius in se coacta, in qua sit uiscus alicuius oleo similis, unde contingat ut aurum, tum propter arctissimam concretionem indissolubile sit, tum propter uiscosum humorem fundatur ad ignem atq; liqueat, tum quia non est terrae particeps, rubiginem non obducit, fulgorem uero sortitur a specie i. e. aq; solari. Argenteum ferme similiter se habet, nisi quod Lunam potius sequitur. Soli enim aurum attribuunt auctores alicuius humi, argenteum uero Lunae, Saturno plumbum, stannum Ioui, Marti ferrum, a Venere, Mercurio argentum, quod nominant iuuuim. Hanc uero distributionem in praesenti magis approbo, quam illam, quam in compendio Critiae sum secutus. Videtur uero Plotinus hanc de metallis opinionem ex Timaeo potissimum accepisse, ubi metalla nominantur coepta fulsilesq; aquae, & aurum ex aqua inter adamantina uenas coacta, uel ut florem emergere dicitur. Additur a, quia sit terrae particeps in rubiginem ueritate conteri dum terra seceratur. Plato igitur esse uidetur terrae, nihil in auro sit: licet in argento ponere, potest tamen probabiliter ex aliorum sententia sic intelligi, ut quod terrenum est in auro, sit adeo cum elementis alijs temperatum, & exacte commixtum, ut secerpi ab alijs non, quam possit. Dicitur autem & aurum, & omne metallum, aqua ab humore quodam glutinoso, ex quo uelut ex matre metalla omnia sunt, quod & primum occultumq; argentum uiuum nominant, quod a sulphure, quasi metallorum patre coqui formaturq; putat, atq; inde metalla omnia fieri, estq; diuersa, quatenus in eiusmodi coctu plus est alterius, uel alterius, & prout hoc duorum, aut illud est sibi purius, uel impurius, ac prout minor maiorue sit coctio. Duo igitur haec in auro esse purissima, & qualissima, composita, & mixta summo opere, ferme similiter in argento, in caeteris haec longe aliter se habere. Metalla quidem ad ignem omnia liquefieri, quoniam mater eorum sit humor multus, & oleosus, atq; uiscosus. Saxa uero non liquecere, quoniam terra plurimum habeant humorem tamen non habeat adeo pinguem, nec instar olei glutinosum, sic exponere Platonem possumus, Erubi Plotinus ait: Aurum quum sit aqua cogi in se sine terra, sic accipi potest, id est, quum ad ignem funditur, uelut aqua, iterum ab igne remotum in se sine adiunctione terrae coeferit. Sed haec utrumque quis uult accipiat, Ad insitutum deniq; reuertamur. Si condensatio sola in humore, uel coactio cristalli, uel resicit metalli formam, cur non anima quae si gluten continet ignem, sibiq; coeactat, & sub uita forma contineat? iam uero sunt & ignea daemonum corpora, non per terram, non per coactionem, quasi gelu coacta, sed per uirtutem animae coeactentem in propriam cohibita formam, & sphaericam redacta figuram. Sunt enim supra nos demones in sua quasi sphaera, quasi stelle, quauis plurimum nobis occultae, figuramq; naturaliter orbicularem, per interiorum uentris orbem conferunt ad idem affectu, loquuntur in suis corporibus expriment. Quamuis quascumq; libet figuras saepe nobis ostendant, dum uel materiam sui corporis agilem modis facile uarijs transfigurant, & mox in priorem formam facillime refigurant, uel per imaginationis affectusq; uehementia praepugnanti, tum instar, in teneriori corpore quaslibet formas effingunt. Mirro, quod saepe non tam proprium corpus mutant, quam imagines in nostra imaginatione uarias suscitant. Quamuis autem daemones proprie animalia sint aera, & igneos, & aqueos saepe cognouimus. Tres enim proprie sunt ordines daemonum tribus plagis aeris assignati. Primi sublimem colunt aerem Lunae proximum, caeli calore motus, & luce calentes atq; lucem, quem ignem aetheremq; appellant: Secundi medium Terrae terrae. Summus aer nominatur igneus, medius aeraeris, infimus aer est aqueus, demonesq; similiter. Aeri rursus ita distributo praestit (ut aiunt) aera quaedam aliorum triplicitas. Summo quidem aeri Gemini: medio Libra, Aquarius infimo, similiterq; demonibus. Hos antiqui nonnunquam appellant Deos, non quidem simpliciter, sed diuinos demones. Sicut & animalia similia in caelo quaedam appellant demones, non simpliciter, sed daemonicos deos. Arbitror equidem caelestes demones non esse in stellarum fixarum, sed planetarum regione, quasi comites planetarum stellas ac proportionem seruata, sequi stellarum planetarumq; motus, similiterq; demones in aere puro caelestem choeram competenti progressionem complere. Forte enim sicut demones, sic stellas planetasq; proprijs per caelum motibus more animalium graui quis putabit:

Caelum est solis ignis. Non quodlibet elementum est alicubi in se purum, quamuis in qualibet sint qualitates quaedam etiam aliorum, item caelum est ubiq; uel quauis Hierusalem illa caelestis Cap. VII.

Septimum caput responsum ad dubium superiorem confirmata ueritate Platonica, caelestis scilicet esse purum ignem, & quodlibet elementum alicubi esse durum scilicet ad ipsum quod est. Etiam siue alijs esse, quamuis inuicem suas dotes, quasi ab extrinseco mutuatur & mutuet. Item in quolibet elemento esse non dico ipsam aliorum naturam, alioquin confusa prorsus omnia forent, sed qualitatem quandam aliquum elementorum qualitibus quodammodo similes. Cum enim mundus, sit animal unum, una ubique primum anima uiuens, unaq; materia factum, necessarium membrum, quod dicitur ob eiusmodi unionem habet aliquid commune cum alijs, & aliorum qualitas est particeps: Sicut in corpore humano apud medicos est compertum. Sic caelestis ignis, non terram, non aerem, non aquam, sed consistentiam, uel aliquam resistentiam habere terrae quodammodo similem, item facillime si quiditatem, siue agilitatem aeri congruam, deniq; lenem blandamq; & lubricam aequalitatem, aquae persimilem, caeteraq; similiter reliquorum aliquid possidere: neq; tamē ea mixtio-

eam mixtionis ratione cōfundi, in qua ipsum totum solet cum toto misceri, nec qualitates tantum quædam, sed ipsæ quoque naturæ materiæque constare. Sic Plato ubi ait in Timæo: Accedit Deus lumen circa secundam à terra sphaerā, declarat esse in cœlestibus solū ignem, & ex ignis qualitatibus solum lumen. Lumen inquam solum, id est, primum atque præcipuum. Sub hoc enim ibi sunt cætera, quæcumque ibi sunt qualitates, scilicet calor vitalis & blandus, in quo actio morrix omnium & formatrix. Ad cum Plato dicit lumen, corpus ipsum solis intelligit per se lucens, lumine scilicet manifesto: per lucē uelidelicet intimam, quæ alterius generis est à lumine, quod inde uelut imago solis per omnia manat. Sed & lux eius intima rursus ab incorporea luce proximè micaali quæ in nec ipsa incorporea foret, nec lumē inde manans incorporeū esse possit. Quod enim incorporeū est in corpore, siue circa corpus quale lumen existit, ab incorporeo fit, quod in seipso consistit. Lumen uero non esse corporeum patet, quia totum subito prorsus illuminat, & sine offensione totū implet: pluraque in unum statim absque resistentia lumina cœunt, nec sordibus inquinantur. Idem Solis lumē nullius subiecti fit proprium, in nullo enim restat ad tempus, nec propriam elementī qualitatem in subiecto requirit ut adit, sed puritatem cœlo animæque persimilem. Idemque lumen absque collisione, cōdensatione, rarefactione, mora, tam facile per spatium se fundit amplissimū, quam refundit se proxi- tum in angustum. Sic ergo à carbone ad flammam ascenditur, iam à crassiore materiā descendente, à flamma rursus peruenitur ad lumen, quod tenuem quoque relinquit materiā, non enim iam infunditur in materiā, sed funditur potius per materiā. Demum ab hoc lumine quod uidetur, proceditur ad cœlestis animæ lumen, cuius uigore motuque, & materiā dimensione protenditur, & per dimensiones eius lumen effunditur, perinde ac si à scintilla cuiusdam rotatu, orbis statim lucidus emicet. Sed de hoc in Theologia satis. Quod autem Solis globum proximè collocat super Lunā, non solum Platonis opinio est, sed Aristotelis, Aegyptiorumque & multorum in super tum antiquorum, tum etiam posteriorum Philosophorum. Magnam esse distantiam inter Saturnum & Iouē, & inter Iouem atque Martem, patet ex eo, quod Saturnus circuli suum peragit annis xxx. Iupiter xij. Mars uero duobus. Magnum quoque interuallum esse à Marte ad Planetas, qui anno percurrunt, similiter est manifestum. Magnum denique inter hos atque Lunam, quæ mensē cursum implet, plene perceptū habemus. Cū igitur Sol & Mercurius atque Venus annuo tēpore reuoluantur, id est, inter se sint proximi, quæritur quis horum trium sit Lunæ propinquior. Probabile quidem est illum esse propinquiorē, in cuius sphaera longior est diameter, unde maxima distantia fit ad Lunam: Longiorē uero esse in Sphaera Solis uel simile est, ut grandiori Planetæ magis accommodetur. Ve- tum quid de his Mathematica ratio uel satis alij pertractarunt. Physica certe ratio postulare uide- tur, ut fons caloris & fons humoris scilicet vitalis, id est, Sol & Luna proximè coniungatur super hanc mundi plagam generationi dicatam, quæ in primis humorem uelut materiā & calorem exi- git quasi fomentum. Præterea Sol & Luna contigua possident domicilia: Luna cancrum, Solue- ro Leonem. Exaltationes quoque continguas: Luna Taurum, Sol Arietē. Iure igitur sphaeras que- que continguas habent. Hoc denique ordine Mercurius inter Planetas quasi sapiens medium ob- tinebit, & merito, cum debeat in omnibus eque conuerti, & facile conformari, ut celerius omnium actio- nes expediat. Siquid in super oculis credendum foret, dicerem Solem ac Lunam propterea, quæ nobis utriusque sint proximi, maximos apparere. Uis uero declarare uidetur propinquitatem: pro- pterea quod manifestè in nos agant quam plurimum: adeo, ut reliqua ad hæc comparata ferè nihil agere uideantur. Denique Luna, quæ tanquam stellarum infima Sola lucem non possidet manifestā, me- rito Sola est, sub Sole, ac proxima Soli, ut à lucidissimo manifestum lumē commodius mutuetur. Mutuetur autem speculi more, similiterque reddit lucis imaginem. Appellatur autem cœlestis corpus album, id est, luminoso, ac dum album dicunt, significant nitidissimum. Quod enim est inter co- lores albedo, id planè est ibi nitor. Per hæc innuit formarum palloris aut ruboris non esse quidem in stellis, sed ob uapores quosdam nobis ita uideri: Scimus enim ignis lumen quo prius est, eo esse ni- tidius. Contra uero rubet in materiā crassa: pallēt in media, sed in tenuissima niter. Subdit uerentem flammam nec in cœlestibus esse, nec in cœlum usque percurrere, sed uel extingui uento, uel si sit in materiā sicore atque tenaci, in fulgure reflecti deorsum, uel altius in super reuoluerit, creare co- metas, sin autem diutius ibi flamma restiterit, amplificare per ætherem, mitiorēque euadere, Lumēque à cœlo sortiri. Post hæc totum cœlum dicit esse lumen, quamuis ob tenuitatem nostris oc- culis inuisibile, in quo tamē stellarum lumina propter densitatem aliquam apparent. Lumē profe- ctum purum prorsus uideri non potest, sed mixtum, uel sub cœlo materijs alienis, uel in cœlo soliditati cuiusdam & resistentiæ quasi terrenæ, non dicam soliditatem in cœlo more quorundam, quæ argen- ti resistat hoc enim reuera est propria terræ: sed quæ radios, uel cōgreget, uel reflectat. Protenditur uero lumen hoc etiam inuisibile, ut in ro. de Repub. traditur, per mundum undique uniuersum, quasi mundanæ animæ uisus, quo suum id totū cernat, & tangat, & foueat. Putant Platonici spha- ram quoque Solis esse suæ animæ uisum, & alias item sphaeras globosque, uisus aliarum cœlestium ani- marum. Unde uidemus in omnium oculis nihil aliud uisum esse, quam radium, & occultorum, figu- ras, qualitatesque esse cœlo simillimas, quod uel uidetur esse lumen, uel luminis apprimè participes id est, colores. Sed stellæ Planetæque oculi sunt non uisuales tantū, sed uisibiles, quibus & animalia uideant, atque inde regantur, nam per radios deflores uirtutes eorum nobis magis accommodan- tur. Sphaera

tur. Sphaera uero reliquæ oculi sunt inuisibiles, oculis dico terrenis: nā æthereis oculis, id est, sensu, qui in nostro uiget æthereo corpore, percipi possunt. Esse uero lumen hoc occultum, siue ignē spi- ritumque uitalem diffusum per uniuersum, Plato comprobat in Timæo. Uniuersæ inquit, naturæ cir- cuitus cum circulari ambitu suo reliqua rerum genera sit complexus, secumque ipso congregi stude- at, cōstringit omnia, locumque uacuum relinquit nusquam patitur. Quocirca ignis per omnia maxi- mē penetrat: deinde aer, utpote qui igni tenuitate sit proximus, & alia simili ratione deinceps. Hic existimare uidetur primam ipsam ignis occulti naturam à spiratione quadam mundanæ ani- mæ prodijisse, atque ab intimo circuitu animæ in cœlum profiliisse, cuius uirtute elemēta reliqua coaluerint: quæ mox ignis ipsius ambitu comprehensa, & quasi cohibita uacui, nihil intra se resi- querint. Item cum ignis ille amplificatus in orbem cuperet, tum intus ubique secū ipso congregi- tum nihil usquam relinquere uacuum, penitus omnia penetrasse minimè penetratum: subinde ac- rem penetrauisse similiter aquam, aquam denique terram: adeo ut si à centro gradatim medios per orbem ascendas, ubi terra est, sis tria reliqua reperitur præsentia sibi inuicem potius, quam confu- sa. Deinde ubi aqua ibi cætera duo: ubi aer, illic & ignem, sic quatuor elementorum orbem inter se comparantur, ut angustissimus orbis sit terrenus, latio- r aqueus, tum implens intrinsecus terrā, tum terræ superficiem superinmens. Aerius quoque terra similiter & aqua sit latio- r igneus denique ra- tione simili omnium sit latissimus, cuncta tum extra fouens, tum intrinsecus alens. Hunc igneum spiritum & uitalem Arnoldus & Raimundus putantes rebus omnibus insitum, & quintam appel- lantes essentiam diligentissimè perscrutantur, quibus machinis ab aliena materia separent, & segre- garum qua potissimum custodia sibi conseruent ad usum, ut sperant, omnium saluberrimos. Mitto quod sperant si hunc ex uino tanquam ualde cœlesti diligenter acceperint, eum se adhibituros au- ro cœlesti, quam maxime: quem mox aurum combibat ut cognatissimum, semperque retineat, statque potabile. Sed hæc illi uidentur: Equidem cerō scio, nisi spiritus eiusmodi rebus omnibus insit, non posse multos prætare, quæ pollicentur: neque uerum esse Platonicum illud, posse scilicet mūdi um- bilicum esse ignem. Probabile quidem est centrum cardinemque uniuersi non fecerit esse terrenam, sed potius ignem. Quod scribitur in Phœdone, ubi demōstribus agitur, scilicet certam partem in puro iacere cœlo, in quo sunt astra, uerum esse non potest: nisi uel cœlum illic aer puro sit infulsum, uel solum ibi sit cœlum, quasi unicus sit orbis super nubes: Sed orbis unitatem in præsentia dimittimus. Forsan uero summus ille Theologus ubi ciuitatem inquit cœlestem ha- bere duodecim, fundamenta, ciuitatem intelligit uitalem hunc spiritum ubique regnantem, funda- menta uero duodecim. Sphaeras mūdi duodecim: octo scilicet cœlos super ætherem, rursusque cœlos quatuor per ætherem scilicet æterem, aquam terramque suffusos. Describi & portas duodecim, tres ab Oriente, tres item ab Occidente, tres à Meridie, tres rursus ab Aquilone, ut quatuor signorum ostendat triplicitates, quarum una fit Orientalis, id est, ignea, Arietem, Leonem, Sagittarium conti- nent. Alia rursus Occidentalis, id est, aëria comprehendens Libram, & Geminos & Aquarium. Alia item Meridionalis terræ: Taurum & Virginem habens & Capricornum. Alia demū septen- trionalis, Pisces, & Cancrum, Scorpionemque complectens. Proinde ubi totam ciuitatē ait factam ex auro puro fulgorem hunc igneum per omnia uult esse diffusum. Addit hoc aurum esse simile uitro puro atque perlucido, id est, diaphano simul atque lucenti. Si enim aut uitri perspicuitatē per- uix, Iucem quasi propriam adhibueris, aut auri naturali fulgori perspicuitatem adiunxeris uelut propriam habebis iam cœli substantiā que quidem est ubique trāslucida simul & lucida: & si nobis non apparet ubique. Vbi uero theologus addit lapidum pretiosorum, ueritatem stellarum signifi- cat lumina, uel apparentium nobis, uel non apparentiū. In qualibet enim supra nos sphaera mūdi suæ quædam stellæ sunt magnitudine potentiisque mirabili, quamuis non ubique conspicuæ. Totū uero in seipso lucere necessarium est si cœlum est ubique, sic lux est propria cœlo, si lux est qualitas præstantissima reliquarum origo formarum. Quod autem diuersis in stellis aliter aliterque fulge- at, non alia quidem, & alia mixtione contingit, sicut in coloribus nostris accidere solet: sed proprijs quibusdam raritatis, densitatis, distantie gradibus. Sic & croci color congregatus quidem rubet, diffusus uero pallēt, diffusissimus denique niter. Mitto quantum in his è longinqno & per media diuersa nos fallat aspectus. Sed præter lumina, cœlestibus adde uirtutes quoque diuersas, ex quibus & colores ibi uarij, & actiones inde proueniant, non quales ab elementis, sed proprietate quadam occultiori, scilicet speciali ferme, quasi ferrum trahitur à magnete. Nam quæ apud nos sic agunt, a- gere dicuntur uirtute cœlesti.

Confirmatur cœlum esse tum ex anima, tum ex corpore sempiternum: & quamuis sit ignis, tamen in or- bem natura moueri. Cap. VIII.

Ortaum caput dubitationi respondet quærenti. Vtrum cœlo quicquam defluat aut influat? Respondet effluere nihil. Nam & anima suum ubique continere spiritum potest, & spiritus li- benter obtemperat animæ, neque in hoc uelut potentissimū inferri aliunde uolentia potest, omniaque prius est in se conuersurū, quam ipsum cōuertatur in aliud. Cū igitur nihil defluat inde, merito nihil oportet affluere, quo seruetur. Neque licet fingere cœlū esse aliud præter ignē, ut circuitus ei sit naturalis. Circuitus enim naturalis est omni corpori sphaerico in suo loco posito, quocirca mouetur,

mouetur, rectus uero motus, aut uolentia quaedam e naturali loco deturbatio est, aut subitus in loco cum reductus naturalem. Inter hæc ubi ait potissimum ignis actionem calefactionem esse, intellige ignis elementalibus commixtis actionem. Nam præcipua cælestis ignis actio ea est, quæ præcipuam actionem cælestis animæ refert, id est, intelligentiam, eiusmodi uero illuminatio est. Postremo in fine libri notabis, naturam in rebus sub Lunam cõpositis quasi, uel debilitatem, uel in loco debilitati, uel inter debilitata non conseruare perpetuam in singulari composito uitam: imitari tamẽ percontinuam generationis successione. qua seruat speciem quoad potest cælestem uirtutem, quæ speciem simul indiuiduamq; conseruat: Conseruat inquam procul a substantiali motu, neq; tamen seorsum a motu locali. Sola enim intellectualis natura omnem a se motum procul expellit.

IN LIBRVM ENNEADIS SECVNDÆ, IL COMMENT.
SVMMA LIBRI.

Cælum mouetur ab anima propria, rationali, intellectuall, & in orbem agit: quoniam anima & intellectus in seipsis circuitus agunt.

MOVERI cælum non a natura quadam tanquam elementalibus uel simili, sed a uita: non a uita quidem externa, sed interna: per quam cælum uiuat, uita inquam rationali, imò etiam intellectuall. Item cur mouetur in orbem, atque quo pacto, & Plotinus in præsentia disputat, & nos in Theologia latius pertractamus, satis igitur nunc fuerit breuiter attingisse. Cælum uiuere demonstrat materia formæq; illius uiuentium omnium præstantissima: motus maxime sibi naturalis & intimus, nunquam deserens semetipsum: actio perpetua naturaliter cuncta uiuificans: item rationali uita cælum uiuere, ordo in motibus, rebusq; in omnibus inde genitibus mirabilis indicat: Rursus intellectuall uirtute uigere declarat, constantia in rebus motibusq; tam diuersis efficiendis semper immobilis. Neq; igitur, uel ternario quodam casu opus, tam miranda perpetuamq; ratione dispositum agi, moueriq; putabis: uel forte ratione quidam agi regiq; sed quasi cæca quadam, tantum nudaq; ratione naturæ, quem admodum a uegetali uirtute per feminarias rationes tum in animalis membra, tum partes in planta formantur. Eiusmodi enim ratio naturalis diuina, ut ratio alit ut ita dixerim est & cæca, cum nullam suspensum habeat rationem, neque seipsum aliquando se animaluertendo possideat: Tanquam igitur imperfecta regitur a ratione quadam perfectione, quæ in uirtute animæ uiget sicut sit rationaliter discurrent, atq; hæc rursus uelut mobilis a perfectissima regitur, quæ in mente regnat immobilis. Illa tandem ratio est, uerbumq; Dei, quo tanquam primo quodam cardine cælum agitatum simul est atq; firmatum. Sed iam redeamus ad animam. Anima mundi mater, ex intellectu diuino mundi parte per intellectum prægnans, mundi per rationem concipit in natura. Ex naturali deniq; foetu, dum ad partem confert uimaginatio quædam affectusq; simul, mundum nascitur, imago mentis, rationis expressio, uita & propago necessario uiuens. Hinc Orpheus locum mundi fabricam & masculinum appellat & feminam. Plato etiam mundi architectum alicubi mentem intelligit simul & animam, tanquam patrem simul matremq; mundi. Animam esse quinq; rerum generibus constitutam, & qua ratione in Theologia Timæus diximus, & dicemus: essentia uidelicet, & in eadẽ, & diuerso statuq; & motu. Essentiam igitur animæ mundi esse uita ferri: ipsum quoq; animæ idem, eadem in mundo materia communis & forma. Rursus diuersam animæ representat hie materie huius extensio distinctioq; formarum. Motum animæ similiter mundi motus: animæ quoq; statum mundi status in motu. Cum enim mundi motus sic stare debeat, ut neque substantiam mutet, neq; naturalem relinquat locum, merito reuoluitur circa idem: Ita profus etiam diu mouetur, minime discedit a statu, & reuolutionem animæ representat. Anima enim exorãdens a bono simul atq; intellectu, ad idem rursus per intellectum uoluntatemq; reuoluitur, ac si ratione discurrat, ad easdem formas unde discurrere cepit, per easdem denique redit. Genitalis quoq; natura imaginatioq; nature comites, sic ex potentia in actum in se rerum motionumq; generandarum semina promittit, ut & ordinatissima perpetuamq; successio fiat, & tandem ad eadem, uel similia certis temporum curricula redeatur. Hanc reuolutionem tam facile saltem mundi reuolutio sequitur, quam facile motio formatioq; in spiritu nostro, sequitur efficacem naturæ præpotentis in istum etum, similisq; imaginationis affectum. Hæc autem libri totus est summa.

Cælum dum mouetur in circum, quantum potest in qualibet sui parte fit totum, atq; ita ubiq; totam acquiritur animam. Manet autem per indiuisibile centrum sicut anima manet per intellectum atq; substantiam Cap. I.

TRadit uero Plotinus in capite libri primo ex Platonis nostri sententia, cælum moueri per orbem, quoniam in intelligentiam imiteretur, proximè quidem intelligentiã cælestis animæ, iustius insuper diuinæ mētis intelligentiã. Hæc enim primus circuitus est tum a bono reuertus in bonum per ipsam boni lucẽ, tũ ex intellectu in eundẽ intellectũ per formas proprias reuolutus. Circuitus ergo, & in anima fit uirtute mentis, & in cælo mentis imitatione peragitur. Sed in mente quidẽ & quauis intelligentia momento fit æterno: in discussione uero animæ propria saltem particulari fit tempore: in cælo tandem non corpore tantũ, sed loco etiam cogitur indigere, qualiscunq; sit locus. Quæratur autem quidnam edat eiusmodi motũ? Non corpus ipsum cæli, corpus enim qua ratione corpus nihil agit, anima igitur motũ ex se producit in corpus, neq; tamen generis eiusdem est motus in anima simul & corpore. Nam & in corpore nostro spirituq; per uoluptatem quidem fit dilatatio, contractio per dolorem ad quemdam animi motum, qui neque dilatatio, neque contractio

tractio in animo tanquam in diuino esse potest. Est autem anima scilicet secunda ex qua fit proximè motus, ita quasi continua corpori, ut ex ea, & corpore animal unum, scilicet cælum efficiatur. Adum ipsa quodam motu formalis, id est, ab actu quodã formæ in alium formæ actũ affectumq; uoluitur, iterumq; reuoluitur, interm cæli motu, quasi locali aliter & aliter figuratur. Si ergo staret anima, staret & corpus, quamuis ad motum animæ corpus aliter moueatur. Iam uero corpus, qua corpus est. Quatenus per diuersas dimensionis partes extenditur, id nactum est, ut per diuersas quoque partes tempore perducatur. Haberet etiam ut traheretur in rectum, atque ita forsan dissiparetur, nisi figuram sphericam fuisset ab anima intellectuall redactum. Vnde factum est ad circuitum natura propensum, itaque corpus cæli cogita, quasi spiritum ab expirante anima profilit, uelut in rectum, dispersioni sic profus obnoxium, sed uicissim anima respirante protinus cohiberi: atque cum stante anima quiescere nequeat, in orbem circa animam, imò intra animam necessario recorqueri. Huius ergo motum, non omninò localem esse memento: Locum enim quem nactum est ab initio, nunquam mutat, neque totum hinc illuc aliquando transit, sed partibus quodammodo transeuntibus totum interea conuiescit. Motus ergo circularis cæli localis est per accidens, id est, secundũ sui partes pertuãt loci partes per accidens, id est, non ex proposito animæ principali. Quid nam est principale propositum animæ simul, & præcipuus corporis huius inhiectus? Motus certè in anima est transitus quidam de alio semper in aliud. Quom enim pars eius inferior non sit adeo potens, ut sicut superior cuncta simul in se promat in actum: uelit autem in actum sua omnia promere, successione perpetua facit, quod semel consequenti nequit, quom uero terminata sit species actuum, omnes postremo consummat, sed cunctas adhuc similiter appetes, uicissim replicat omnes, idq; quã celerimẽ peragit, ut ipsa resumendi celeritate uideatur quasi nondum amississe. Eadem ratione atque similitudine cælum configurationes omnes perpetua successione uicissitudinẽ commutat. In hoc itaque tum animæ, tum cæli mixto, præcipuum notum non est transire, sed semel quoad fieri possit actũ cuncta complecti, ac si pertranseunt quamprimũ transacta resumere, actũq; cunctorum continuare. Est igitur animæ motio uitalis, sensus, similes, excogitans: sed ita simul, ut affectet omnes uiuendi, sentiendi, cogitandi actus, & formas simul habeat, & absolute omnes animaduertere. Item similiter per totam se conuoluitur simul undiq; sua mutuo omnia perlentire: simul quoque cognoscere, ut ubiq; totius sit uita, sensus, conscientia sui, non extra se intra procedens. Similis huius sit motio cæli. Finge spatium quoddam æquale cælo, in quo roretur, siue spatium, hoc sit aliud præter cælum, siue potius id ipsa sit cæli natura, idq; spatium sicut & cælum in centum deinde portiones, a circumferentia scilicet ad medium productas in longum, lineis undique designatas, ab amplo uidelicet, in angustum paulatim ordine desinentes. Hoc itaque tanquam fundamentum naturæ suam cælum se toto, totum appetit possidere, se toto inquam, id est, cunctis undiq; partibus suis utamquamque partem eius attingere. Nequit autem continere simul, id enim spatij protensio prohibet: properat itaque celeriter succedendo per omnes sui partes, mox per artes eius attingere singulas, ut totum ubiq; toto naturali spatio, imò tota sui natura pariter perfruatur. Atque hoc est, quasi communis & mutua ubique conspiratio uitæ, & quasi quædam intima sensus cognitionisq; communitio. Iam uero & ita uidetur animã, quæ per hoc ipsum spatium tota est simul ubiq; que pro uiribus imitari, dum ipsum quoque quam celerimẽ ubique fit, totum totamq; ubique sic allequitur animam, motu scilicet quodam anima quæ mouetur, mouetur inquam anima non solum formalis intimoq; sicut dixi motu: sed quodammodo etiam motione locali, quatenus ipsa non residet in angusto, sed per totum undique spatium se diffundit. Non enim posset corpus, & extensum, & mobile aliter uita formare, quam sui quadam diffusionem motuq;. Est enim uita corporis, & motio quædam, nam & corpus solidum uiuit earentis, quatenus per ipsum spiritus se diffundit & agit: & spiritus ipse uiuit, quatenus per ipsum similiter anima se propagat. Quod igitur in animali, siue particulari, siue mundano præcipuũ est, id est, anima, connectit reliqua, id est, spiritum suum proximè, id est, cælum: connectit inquam tum sibi et anima, tum sibi ipsi cælum, per cælum quoq; uelut spiritum connectit similiter reliqua insuper elementa simulq; mixta. Vult autem Plotinus circuitum igni ex providentiã natura necessitate competere. Mens enim diuina præuidens, ignem fore corpus, & corpus, quia per substantiam in partes extenditur: extra partes idẽ per actionem in momenta secundum prius atque posterius processurum, quod quidem est moueri, & id quidẽ ex prima corporis natura, rectè moueri: & idcirco ignem corpus dissipabile fore cognoscens: merito ut caueret interitum, primæ corporis naturæ, id est, dimensionis naturaliter mobili, mox quasi secundam adiunxit naturam, id est, sphericam dimensionis figurã. Tota igitur igni natura a providentiã tributa est per primam, si quando extra naturalem locum fuerit constitutus, rectè uelut breuiori tramite sedem propriam repetit per secundam simul & primam. Postquam in sedem propriam se recipit, libentissimè conuiescit. Cum uero dum in loco proprio permanet, permaneat etiam in natura, quæ quidem est moteri, merito illic quiescit in motu. Quod sane nihil est aliud, quam circa idem centrum ambitum que reuolui, conferente uidelicet ad hoc tum hac ipsa natura quæ est moueri, & in loco proprio in motu quiescere, tum etiam circulari figura. Ad idem præterea confert ipsa necessitas naturam & providentiã sequens: nempe quom ibi

quoque moueri appetat naturaliter, uel etiam si forte uelit in rectum ex natura uidelicet prima, neque tamen possit in rectum, per eadem necessitate relabatur. In rectum inquam non posse, neque enim datur eiusmodi spatium infinitum. Nam in eiusmodi spatio in rectum spatio per partes extra partes naturalis paulatim spatij uirtus debilitata per immensum uigere non potest. Neque putandum est per certum quoddam spatium in longum recte productum corpus celeste uices hinc indere petere. Oppositi enim motus illi inter se forent, ideoque inter illos undique media quies interueniret. Primus itaque motus non uniformis perpetuusque foret, sed difformis statim & interruptus. Ignis ergo celestis in loco proprio positus perfecto semper perpetuoque orbe rotatur: praesertim quonia moueri huius in loco non est aliud, quam in seipso moueri. Partes enim uniuersi corporis in alio parte seipsum loco sunt. Vniuersum uero corpus praecipue per extremum eius ambitum locus est uniuersus: quemadmodum singuli quidem motus in temporibus certis aguntur, primus autem uniuersusque motus, idem ferme est atque tempus, sicut & status primus aeternitas. Proinde quod in hoc orbe perfecto continuoque, & perfecte moto per orbem aliquid ipsius maneat, inde patet, quia neque quicquam recte motus habet, neque totum ipsum alicunde mutat locum. Item non posse aliquid huius orbicularis, & solidae dimensionis partem, quae dimensionem habeat permanere dum tota mouetur, constat ex eo, quod motu non frangitur, sed ubique permanet integra simul atque continua. Hoc ipsum ergo quod manet in orbe, dum agitur est indiuiduum, & id quidem orbis est medium. Nam quum medium uersus crescat tarditas paulatim, constat ipsum medium penitus conquiescere. Ac si singas dimensionem aliquam in medio positam esse centrum, certe haec quum comprehendatur in sphaera, sphaerice figurabitur. Tum uero quaram, utrum sphaerula hoc tota maneat necne? Si totam dixeris permanere, uniuersus iam fractus est orbis, si per circumferentiam quidem uolui, per centrum uero quiescere, de centro rursus interrogabo. Si diuisibile dixeris, redibit quaestio prior, atque indefinita cogaris errare, neque medium inuenies unquam: si indiuiduum confiteberis, fatearis oportet, solum inuisibile aliquid in sphaera continua quietem agere. Adhuc non tam signum esse aliquid atque punctum, quam ipsum sphaerae cor, animaeque uirtute, aut ipsam potius animam. Quum uero ad hoc indiuiduum, quasi uiuificum fundamentum totius orbis naturali desiderio properet, neque ad indiuiduum cogi uelit, ne naturalem perdat figuram merito circumuoluitur. Sicut enim per omne punctum lineamque in sphaera signatam tota sphaera se inserit paulatim, ut sic saltem quasi uideatur indiuiduum fieri, & tota ubique sicut & anima, atque undique tota rotam animam conuenit. Tum uero non negabis, ut arbitror totum hoc uiuere, dum considerabis in huius alio, hucusque uirtute minima quaeque uiuere. Si autem totum uiuit, uiuit maxime caeli, quod pars totius maxima est, & totum. Quod si caelum uitae diuini dixeris instrumentum ad uiuentiam gerendam, confiteberis adhuc naturale hoc, & proximum uitae diuini, quasi genitale, ut ita dixerim, instrumentum, uita iam propria uiuere, cuius fomento, in cuius uero in uitam omnia coalescunt. Si quidem non aliter quam per hoc iam factum inde uiuum, in reliqua beneficium uiuendi traducitur. Vita haec caelo propria, est ipsa caeli & uniuersae naturae, per quam caeli motus uelut primus & naturalium motionum ductor, est maxime naturalis & intus, uoluntariusque quam maxime, ut tam libenter caelum ita moueri uelit, quam studiosè, uel ita superior, uel propria caeli uita cum superiore consentiens mouere decernit. Hinc fit, ut motio haec facilissima sit, atque perpetua, tum quia in sphaera eiusque motu quodcumque signaueris quasi finem, erit similiter ut principium, tum quia uirtus actusque mouendi in anima, est ipsamet naturalis animae uita. Haec itaque uita, haec anima quae ubique tota est, & quasi mouetur, reddat totam se ubique presentem, sicut in momento lumen, caelum quoque utriusque potest reuolutione duntaxat ubique sit totum, per quae motu fruatur anima mobilis, neque assequitur est quae sequitur animam, aliquando aliter quam momento, quolibet assequatur. Itaque ad animam, imò etiam intra animam suo quodam pacto perpetuo reuoluram, caelum suo quoque modo sempiternè cōuoluitur. Sic & totus orbis per quaslibet sui partes quibuslibet fruatur sui spatij naturaeque partibus, & quaslibet sphaera minor per totum undique connexum, toto superioris concavo assidue fruatur, dum reuolutione perpetua cunctas sui partes ad partes amplioris singulas adhibet: idque semper agit amore. Sic & ampliores orbis per omnes sui plagas quaslibet inferiorum plagas alpicunt atque fouent. Sic tandem uariatis superne motu figuris, apud nos uariantur & formae, multiplicaturque similitudo, & per similes reuolutionum reditus similibus apud nos redeuntibus, cunctae rerum species conferuantur.

Anima rationalis libro motu mouetur, irrationalis sequitur uniuersum. Item in uniuerso circumferentia desiderat centrum, eoque fruatur per circuitum. Item ex circuitu animae mentisque circa Deum prouenit in caelo circuitus. Cap. II.

IN secundo capite quaestiones circa superiora mouet & soluit. In prima quaestione notabis caelum quidem per omnia esse diffusum, corporaque omnia uel proprias caeli partes esse, uel partibus eius annexa, ideoque caeli tractu moueri. In quaestione secunda desiderabis omnem rationalem animam existere aliquid in se totum, nec esse uniuersae animae partem. Quod quidem praecipue patet ex tribus: Primo quia nulla pars toti continua, motu proprio reflectitur in seipsam: nulla

rursus

rursus toti aequare se potest: nulla denique toti repugnat. Anima uero rationalis in seipsam suis ipsius animaduersione conuertitur: ordinem uniuersi metitur, ipsumque transcendit ad causam uniuersi procedens: seipsam aliter saepe ducit, quam trahat natura totius: siue surgat in melius, siue labatur in peius. Quod autem apud nos est, siue corpus, siue uita propria corporis, pars quaedam est mundani corporis mundanaeque uitae: ideoque plurimum tractum sequitur uniuersi. In tertia quaestione tractatur, mundi corpus idcirco perpetuo peruari, ut pro uiribus ubique sit totum, sicut ubique tota simul est anima, & ubique similiter anima perfruatur. Hinc conclusiones quaedam in medium adducuntur: Prima eiusmodi: Quum potestas animae scilicet uitalis in centro mundi uelut in animalis corde maxime uigeat, atque inde per totum undique se diffundat, merito corpus hoc mundanum uitae cupidinum circa medium sese uersat, ad idem uidelicet ab anima ductum. Sic enim ad quaslibet lineas a circumferentia deductas, ad centrum sese totum conferens, per eandem centrum undique uideatur attingere. Neque uero iniuria a centro sit tum molis extensio, tum propagatio uitae. Hoc enim est necessarium primum, quoniam in indiuiduum est ac prorsus immobilis. Vnum quodque uero prius in se hoc ipsum quod est cogitatur esse, quam extendatur, atque quod est in diuiduum, atque stabile diuidua omnia mobiliaque praecedat. Secunda conclusio: sicut in corpore mundi medium est, & a quo caetera uidentur, sic in anima medium est intellectus ipsa substantia a qua tum reliqua uirtus omnis, tum uita secunda procedit. Atque sicut in anima quod uelut quum est, circa praecipuum eius, uelut medium torqueretur, sic tota machina circa centrum. Vbi uotabis ipsam caeli substantiam non minus, imò magis in centro, ac penes ipsum, quam in circumferentia esse ponendam. Conclusio tertia: Sicut corpus circa animam, sic anima uoluitur circa Deum: uoluitur inquam tum perpetuo quodam naturalique instinctu, quamuis nobis occulto, tum meditatio nis studio & amore, tum uero & si non assidue quolibet anima permanet penes Deum, quaslibet tamen certo circuitu, quandoque redit ad Deum. Item si qua non possit unico, uel intuitu conueniri, uel actu tangere Deum, saltem intuitu actuque multiplici uicissim se uersat in Deum. Post haec quaeritur: utrum idem rationales animae omnes efficiant: Responder statim, omnes semper efficere: omnes enim perpetuo quodam intelligentiae actu, quamuis nobis occulto diuina mente Deoque fruuntur. Omnes rationali quadam discursione idem uel agunt, uel agere moluntur. Hic autem anima aduersus omnem actum ab alio termino in alium procedentem, etiam si fiat subito, ac sine medio, motum posse uocari: sic intelligentiam ex mente diuina procedentem in ipsum Deum, motum & circuitum quodammodo non inabis. Actum uero ab alio in aliud subito quidem, sed per medium procedentem, motum nomine magis proprio poteris appellare: hoc inquam motu intellectus animae per diuinum intellectum, quasi medium uertitur circa Deum. Actum denique ab alio in aliud, tum per medium, tum tempore transcendentem, nomine maxime proprio motum ritè uocabis. Hoc rationalis natura circuitu, tum in se uoluitur circa formas, tum ex se ad intellectum suum, perque hunc ad diuinum, perque diuinum se uertit ad Deum. Quaeritur deinde utrum corpora nostra sic ad reuolutionem animae nostrae: sicut mundi corpus ad animae suae ambitum reuoluitur: Responderetur: corpus quidem solidum & compositum id minime facere, quia potius moueatur in rectum, tum quoniam quae in eo sunt, extra locum sunt posita naturalem, tum quoniam ob indigentiam trahitur ad externa. Corpus uero celeste, quod est in nobis occultum, orbicularem sui figuram ad figuram terreni corporis, cui insinuatum est ab initio redegisse, quum hinc exierit eam subito reuertitur: Interea uero orbicularem motum quodammodo impediri: posse quinetiam tentari propriis atque eagi, quatenus fert corporis terreni figura: At quum primum anima terrenum exierit corpus, quolibet animae nutu corpus illud agillimum similiter agitari. Est enim quasi quidam animae oculus, sed facilius animae nutu rotatur, quam oculus noster uisualis uirtutis aspectu. Subdit Deum cunctis inesse, uelut centrum, suamque uelut esca mentes & animas ad se prorsus allicere: atque has quidem non tam notitia, quam affectu se uertere circa Deum, eodemque affectu pro uiribus ad idem conuerrere corpus. Non enim notitia, sed affectus est mouendi principium. Illa enim quasi imaginaria, hic autem substantialis potius esse uidetur: illa rursus in se potius requiescit, hic uero transfertur ad aliud. Inter haec si de motu stellarum quaesieris, Plotinus cum Platone responderet, eas non tantum a sphaera moueri, uerum etiam proprio circa suum centrum motu uersari. Quoniam quae quasi seiuictae, propriam substantiam uitamque possident, motum quoque proprium habeant. Moueri quidem stellae globum: ad animae motum: ita ut quemadmodum anima circuit circa Deum, sic & globus circa suam animam reuoluitur. Vbi dicit animam Dei fruentem gaudio protinus exultare, significat globum sibi celestem, non tam animae cupiditate, quam gaudio uolui, sicut & animi nostri gaudio spiritus dilatantur, membraque gestunt. Quod autem dicit circuitum sibi fieri non consilio, sed necessitate naturae, intellige tum ipsum bonum necessario quodam tractu rapere animas intuentes: quoniam ipsum bonum, quod omne bonum est, in quo omnis uolendi ratio continetur nolle non possit: tum quoniam animae id intuentes, non consulerent. Deinde utrum eligant nec ne, & utrum sic corpus aliter ue moueant, sed primo subitoque instinctu appetant, gaudeant que, & moueantur, & moueant praesertim quoniam in qualibet mente idem est esse naturale suum atque intelligere, idem ferme intelligere, quod & uelle. Simili-

PPP 2 ter in

ter in uegetali natura, quæ ibi mentem sequitur, idem est uiuere, uiuificare, mouere. Trias hæc, uita illa necessario comitantur.

Quod uires sunt in anima mundi, & quomodo ad orbem superiorum inferiores orbem mouentur, atq; ad circuitum infimè cælum deniq; circuit. Cap. III.

Tertium libri caput hunc in modum superiora confirmat: Anima prima in mundo tanquam animali suo regnans, uitalem quidem uirtutem à centro, uelut corde per totum propagare uideatur, seu sensualem uero motricemq; à sphaeris superioribus, uelut à capite inchoans cæteris inde communicare, rationem exercere in se, mentem in mente diuina. Quod quidem mysterium ab Orpheo uidetur acceptum. Iam uero quemadmodum sphaeram uidemus superiorem continere inferiorem atque mouere, sic animæ mundanæ substantia uitam corpori suo communicatam complectitur atque circunducit. Similiter uires in ipsa substantia, uires in hac uita conuoluunt. Est in ipsa substantia intellectus, ratio, imaginatio prima, quæ sensus primus est & communis, & omnis: quæ rationi coniuncta sæpe nominatur opinio, sicut & ratio imaginationi coniuncta uicissim opinio nuncupatur. Hæc ratio, hæc imaginatio suapte natura tales sunt, ut officia sua discurrendo tempore transigant, nisi mente corroborata regantur, suos tamen quamuis momento circuitus agunt, sicut & radius uisualis, & quilibet momento feruè eodem foras emicat atq; reflectitur. Ab hac igitur animæ mundanæ substantia, quæ natura sua dignitate naturæ separata est à corpore, non aliter mundanum corpus aliter atq; ducitur, quam per uitam (ut diximus) in de corpore prorsus additam, quæ quidem uita à superiori substantia quantum substantia est, habet ut alarum, moueatq; alendo: Quantum uero illa substantia est cognoscens, habet rursus ut imaginando cognoscit. In hac itaq; uita officium genituræ, ita cum imaginatione concurrit, ut sese mutuo moueant. Sicut ad genitura parata est, sic prorsus imaginatur, sicut uicissim imaginatur, ita fit promptior ad gignendum. In nobis quidem uirtus eiusmodi, neque patet superiori uirtuti nostræ, eamq; later agendo, siquid non tam inde, quam à mundi natura dependet, tum quia cum anima nostra primum descendit in corpus, corpus iam alia uita uiuit, tum quia hæc uita corporis etiam si ab anima nostra dependeat, quæ tamen euadat propria corpori: corpus uero nostrum sit pars corporis uniuersi, si merito, & ipsa uita sequitur uniuersi. At uero in mundi uita & natura comitatur imaginatio nem sibi coniunctam, atque uicissim, & uita hæc cum uirtute simul utraque ex animæ substantia prodit, & micat ex animæ uiribus, atq; inde mouetur. Sed quoniam uita hæc singula genitura est, imaginatur & singula, atq; ut ipsam uniuerso ordine ritè queat imaginari, ducitur ab imaginatione prior rationaliter singula cogitante, utpote quæ proxime sit rationi coniuncta, ratio uero uniuersa uicissim cõuectur & singula: Intellectus denique in uniuersis singula comprehendit. Quæ obrem cæli motus in orbem sequitur, sic uita motum, quatenus eiusmodi uita à superiori uirtute substantiaq; uelut ordine comprehenditur & retorquetur in orbem. Si quidem in qualibet sphaera corporea, quæcunque pars totius continua moueatur, secum trahit & coram, dum partes quidem anteriores motu propellit, & posteriores interea trahit. Itaq; & sphaera nimirum superior motu suo uibrat inferiorem. Deniq; dum sicut animus noster igitur, suoq; modo mouetur opinione boni subito corpus præsertim, spiritus suo etiam modo quauis alio scilicet locali mouetur, sic & genitrix in mundo uita per imaginationem suam ab imaginatione recta superiore bono fruens, atque gestiens, & exultans corpus subito suum concitat ducitq; tripudio. Imaginatione quoque superior tum è ratione directa in bonam, tum ipsi bono iam reperto congratulans exultatione mouetur, quumq; circa bonum se trerere desideret, ipsumq; bonum sit ubiq; nimirum choream agit ubiq;. Similiter agit & ratio ad bonum intellectum directa, similiter intellectus bono proximè concitus. Sed quoniam bono proximus est, neque dum agit ad ipsum formali quopiam indiget medio, multoq; minus medio temporali, idcirco dum mouetur, id est, agit circum bonum, dicitur & patitur conuiescere. In quo certe primus esse status existimatur, per quem consistit in primo: & idcirco quæcunque dum mouentur, stare simul dicuntur in motu, quod est orbe moueri, id muneri ab intellectu nata censentur. Sed argumentum iam hac animaduersione concludit, ut memineris substantiam & uirtutem animæ superioræ, si cum inferiore uita uirtuteq; comparatur, tum centrum, tum circumferentiam iudicari. Centrum quidem quantum superior hæc stabilior est atq; simplicior ab hac reliqua prodit, ad hanc appetit reuertitur. Circumferentia uero quantum superior, proculdubio multis inferiorem gradus uirtutis excedit. Quo quidem uirtutis excessu, uelut ambitu quopiam ampliore, inferiorem illam, uelut angustioiorem supereminet, & complectitur, atque conseruat, & ducit pariter atq; reducit.

IN LIBRVM

IN LIBRVM ENNEADIS SECVNDÆ COMMENT. III.

SVMMA LIBRI.

Species & singula in speciebus generari præcipue à uirtutibus seminalibus in speciebus & singulis: cœlestia uero materiam aliter, aliter uè disponere.

Orphyrus in uita Plotini scribit: eum cum diligentem operam Astrologiæ dedisset, deprehendisse Astrologorum iudicijs non esse credendum: eaq; tum sermone, tum literis sæpe confutauisse. Quod quidem in libris de Fato, atque in libris de Providentia fecit. Sed in hoc denique libro, Viri stello aliquid agant, diligentius effecisse uideatur. In quo sanè Plotini consilium est, in primis asserere, quæcunque natura gignuntur, atque mouentur, præcipue fieri atque duci, tum à seminarijs rationibus uniuersæ naturæ, tum à rationibus plurimum seminibusq; proprijs, uniuersæ naturæ minime dissonantibus: ideoq; dispersat, neq; stellarum influxus naturasq; duntaxat, tanquam nimis uniuersales, neque præfentes cœlestium inter se habitudines, uelut mobilissimas, rursusq; communes singula hæc proprie facere, sed interdum forte significare, & id quidem ita, ut ex indi- cijs ualde communibus atq; confusis coniectura sit fallax, & iudicium contingat incertum. Oportet profecto tum communia distingui per propria, tum mobilia regi duciq; per firma, aut saltem per firmiora quædam, ne passim res casu cõtingant. Patetur autem per quotidianum concursum cœlestium inferiorumq; causarum, res dum sunt qualitate mutari non specie, similiter quoq; per artem atq; usum. Rarum uero nostrarum causas partim in superiora, partim in ea, quæ circa nos sunt, partim in consilium & usum occasionemq; refert. Existimat præterea, sicut corpus ab anima regitur, sic animam ab intellectu regi, posseq; hanc intelligentiæ munere à communibus futi fortunæq; impulsibus liberari.

Natura Planetarum non est malefica, neq; mutabilis mutatione loci, neq; ex eorum radijs & motibus naturalia præcipue generantur, sed ex proprijs undique naturis & communi natura. Cap. I.

In primo igitur capite harrat, quemadmodum Astrologi, non omnes inquam, sed multi putant à uiribus moribusq; stellarum, & significari, & fieri singula, tum ad externa, tum ad corpus, tum ad animum actionesq; animi pertinentia, siue bona honestaq; sint, siue mala rursus & turpia. Tu uero memento non auctores quidem ipsos Astrologiæ præcipuos hæc tradere, sed plebeios quosdam Astrologos, Astronomiæ profusi ignaros, talia diuulgare. Animaduerte præterea Plotini statim à principio forsan gratia disputandi concedere, significari quædam motu cœlesti non omnia: fieri quoque in multa, non omnia, & quæ significatur uix posse discerni. Inter hæc dum narrat in duobus deridet Astrologos. Primo quidem quod aiunt, stellas pro mutatione locorum & aspectuum mutare naturas. Qualis certe mutatio, nec in rebus quidem terrenis, quæ mutabilissimæ, sunt ex sola mox mutatio ne locorum, atq; intuenti diuersitate solet accidere. Secundo quod aiunt, stellas, & quæ optimæ sunt effici malas, & quæ benefice suiunguntur providentiæ munere hominibus in nocentibus, sæpe nocere. Deridetur in primis, quod cum stellæ omnes animatæ sint, & intelligentiæ prædite, Deoq; obsequantur ad nutum, quod Ptolemæus ipse fatetur: alias tamen bonas, alias uero malas appellare non dubitent. Item quod planetas etiam quos appellant malos, tamen asserant sæpe bona largiri, ceu Saturnum quidem, & nonnunquam stabilire bona, quæ tribuuntur ab alijs, & ipsam in æde, uel exaltatione sua positum prodesse Saturnijs, & Martem animi magnitudinem fortitudinemq; præstare, & cum alijs non ceat, parcere suis. Deridet iterum quod planetas, quos appellat bonos nos nocere aliquando fatentur, scilicet & Venerem Mercurio mixtam obesse prudentiæ, & Iouem Marti coniunctum tyrannidem constituere. Tum uero planetas sic aiunt, uel se uicissim aspiciendo, uel non aspiciendo mutari, ut mirum sit res æternas usq; ad ædè exactum tam exiguo permutari. Sic opinantur, Lunam si Mercurium aspiciat, appetitum præbere rationis legibus obsequentem, si non aspexerit concupiscentiam effrenatam, præsertim si Venerem aspiciat interitum aut Martem. Deridet quod Mercurium dicant, dum aspiciat Saturnum aut Marrem, Martium Saturniumq; euadere, mox aspiciendo Iouem effici Iouialem, quasi Cameleontis instar nihil habeat propriæ constantiæ naturæ, cum tamen res apud nos nulla adeo sit in certa prorsusq; mutabilis. Miratur præterea, quo pacto uerum sit quod tradunt, intuitum quoque inter se planetarum adeo instabilem esse, ut quoties alia se figura conspiciunt, intuitus ille cogatur mutare naturam. Quanta certe mutatione in nostro quidem intuitu prouenit, dum nos mutuo, nunc ex alio situ conspiciamus. Concessurus tamen uidetur propter uarios aspectus siderum, & si minus in illis, tamen in rebus naturalem aliquid uarietatem posse contingere, quod inquirimus in lib. de Vita. Deniq; quod uolunt ex cunctorum cœlestium radiorum confusione formam uirtutemq; in radijs ipsis simul iunctis effici nouã, eamq; aliter & aliter differentem pro diuersitate temporum & locorum: quemadmodum ex diuersis simul liquoribus forma sit una, id Plotinus idcirco damnare uidetur, quod radij neq; corpora sunt, sicut liquores, neq; qualitates in corporibus, sicut naturæ liquorum, sed actus quidam stellarum uel tales atq; sensuales, ceu uisuales quidam radij ex stellis, uel ex Argi cœlestis oculis emittentes, & conspicientes mirabiliter omnia, qui in nullo foris subiecto qualitatum more suscipiuntur: ideoq;

PPP 3 neque

neque inficiuntur, inde neque priore habitu permittantur, neque igitur in communem cunctis formam aliam commutantur, sicut neque & radij uisuales animalium multorum nocte uidentur, uel subiecto alicui redduntur proprij, uel multi in unam formam inuicem confunduntur. Sed quamuis Plotinus Astrologus hucusque non probet, probabit tamen forte si dixerint ex radijs passim diffusis, & si nulli usquam subiecto proprijs, qualitates tamen iam proprias procreari, sicut ex lumine calor: easque in unam in subiecto redigi formam, atque sicut in commixtione liquorum tantum citius noua fit forma, quanto potentior est causa, quae commiscerita subitō ex communi radiorum cōcursum subiectis tribuit qualitates, easque in unum conciliari, quia & causae ingentes sunt atque potentes, & motus efficacissimus atque celerissimus. Concedet quidem Plotinus qualitates in formam unam eiusmodi cōcurrentes, ab una quadam causa stabili prorsus & ubique uigente perducī, uirtute uidelicet seminaria, quae uiget in mundi uita, ne uel fortuito, uel instabiliter perueniatur ad unum. Radios autem aliter, uel aliter consentes, aut materiam aliter aliter uel afficere, aut agerem causam, id est, seminariam rationem ad effectum proprium prouocare. Neque posse tamen ex radiorum confluxu, qui alio momento semper est alius, nouam formam ex pluribus effici, quae certo indiget tempore, sed forsitan inchoari, talemque perfici, non qualis duntaxat est ille confluxus, sed qualis etiam praecedens materiae dispositio, ac denique qualem pro eiusmodi cōditione decernit ratio seminalis, tum propriae, tum uniuersae naturae. Denique quomodocumque res se habeat, de futuris difficile admodum iudicabitur. Nam si nobis occultum est, quid noui ex commixtione naturalium oriatur, quae quotidie pertractamus, multo nimirum occultius erit, quod nouae cōmunionis, & formae radiorum factum consistit. Profecto cum fatentur ex duorum caelestium radiorum coitu aliud, quam ex unius tantum radij factu cōfici, fatentur & proculdubio ex quadam planetarum omnium copula aliud effici quam e duoibus. Itaque aliud loage diuersum ex omnium stellarum confluxu contingere. Sed quantum plures ad agendum causae confluunt, tanto iudicium difficilius, quia neque causae omnes comprehenduntur, neque si comprehendantur, statim perpenditur quid noui praeterea conficiatur ex cunctis: praesertim cum ad iudicandum non tantum caelestium, sed etiam elementalium causarum, rerumque contingentium confluentiam oporteat circumspicere, quod etiam Ptolemaeus fatetur & praecipit.

Quomodo caelestia significentiam quae non faciunt, caelestia sunt animata. Multa sunt, quae non possunt caelestibus corporibus motibusque fieri. Cap. II.

In secundo capite tractata caelestibus non omnia fieri, siue enim inanimata sunt non facere quae ad animam proprie pertinent, siue sint animata, diuina uidelicet anima, non facere niala. Esse quidem animata caelestia auctores nobis Astronomiae cōcedunt: praesertim Ptolemaeus & Albumasar, atque Zaelus. Quod & Hali confirmat deridens illos ex sententia Ptolemaei, qui diffidunt caelestia uiuere, propterea quod non more animalium nostrorum uagabunda pererrant. Ait enim unam cum Ptolemaeo, animalia caelestia optimum tenorem morus, semel electum perpetuo conseruare. Similiter Aratus atque Mallius arbitrantur. Intelligebat arbitror illa, si modo in animam agant, non posse in illam agere, nisi per animam, & eam sane superiorem. Rursus si per illa nobis significentur, aliqua quae ad causam corpoream referri non possunt, non aliter id fieri posse, nisi in caelestibus animalis descripta sit rerum series futurarum, quam nobis quandoque stellarum quasi oculorum nutibus explicet. Quam Plotinus explanationem, si quando fiat, in multis etiam fieri opinatur: quorum non stellae, sed nos nostrisque causa futuri sumus. Neque uero ubi signa sunt, continuo sunt & causae, sicut neque propitius paterni oculi nutus in filium, beneficijque causa est futuri, sed signum. Sic ergo quando per Mercurium certo modo potum Astrologi natum sapientem fore praedicunt, corpus ipsum planetarum, non est causa sapientiae. Quod enim non facit animum, neque rursus sapientiam efficit animi propriam, sed & uelut in causa simul, atque signum uobis indicat, corpus nascentis fore obsequium sapientiae temperatum. Et tanquam signum portendit animum (ut Platonice loquar) in corpus eo tempore descendente, familiarem esse Mercurialis animi atque numinis, & Mercuriali quodam uel simili dæmone gubernari. Porphyrius quidem ait: Qualem quis dæmonem natū fuerit, cogniturum, si figuram suae generationis agnouerit, & quis in ea dominator extiterit. Qui uero praecipuus sit dominus in figura, & si nonnulli cognituros se profiterentur: Porphyrius tamē in questionibus ad Anebonē Cheremonis Astronomorūque aliorum testimonium esse dicit incertum. Si quis uero negent corpora caelestia uiuere, fatent cogentur corporeas eorum naturas non aliter aliquid apud nos efficere, quam elementalium corporum ministerio. Ideoque solas corporum qualitates afferre, ultra uero nequaquam. Sed neque etiam omnes corporum qualitates: Sicut enim in arte forma operis artificiosa, & si fieri uideretur per instrumentum, efficitur tamen artificiosae intelligentiae forma, quae sola & imitatur, sic & formae rerum naturalium plusquam artificiosa ratione dispositae, non tam caelestium corporum, uel mole, uel qualitates, quam annorum caelestium notiones imitatur atque sequuntur: Iam uero nec calor in animali cibum redigit in uitae formam, quantum calor est, cuius officium est dissoluere, sed quantum ductus a uita, neque calor humorum in mundo, uel alia qualitas certo modo ordine operis ad finem peragunt eleatissimum, quatenus uel suapte natura, uel caelestis molis trahuntur impulsu, sed quatenus ab ipsa motorum caelestium ratione in se, & inter se temperantur, & ad pra-

ad praescriptum finem commodè diriguntur. Quamobrem Plotinus ait: singulorum caelestium fluxum eundem esse scilicet, & qua ratione corpora sunt esse ubique corporeum, & qua ignea calore fouentem, quamuis aliae praeterea stellae cum calore adducant humorem, aliae raritatem, aliae aliquam densitatem, aliae celeritatem, aliae firmitatem, caeteraque similiter. Hinc ergo & communi cōditione stellae omnes quodammodo calefaciunt, & ratione propria, quae humefacit, & quae rarefacit, humefacit semper, uel rarefacit, quamuis quicquid inde, uel cōmuni, uel propria fit ratione, magis minus uel alibi fiat & alibi: Non alia igitur inde uarietas prouenit, quam in quibusdam materiis qualitibus accidentibusque duntaxat & gradibus accidentium. Varietas autem figurarum specialiumque formarum atque uirtutum, non erit praecipue ex naturali intentione caelestium, sed quantum ad illa pertinet casu cōtinget, aut saltem dabitur aliunde. Quod enim artificiosa fit ratione, solum ab arte fit & ratione uiuere, praesertim si uiuat, & ipsum, neque uero concedemus Astrologis si qui dicant: stellarum quidem fixarum corpora speciales rerum tradere differentias, planetarum uero quotidianas constitutiones afferre differentias singulares, etiam si animam caelestia nullam habeant. Stellarum namque fixarum corpora largiri quidem possunt, alia passim corporum qualitates, sic uniformes, quemadmodum & ipsa sunt uniformia. Figuras uero proprias speciebus ordinemque ad finem ita demum tribuere possunt, si animam habeant atque mentem, praesertim quia in multis herbarum lapillorumque speciebus, praeciosorum uires quaedam singulares insunt, quibus mirabiliter agant in spiritum, perque spiritum dotes quoque animo miras uideantur afferre. Tantum uero muneris nequeunt corpora haec, a corporibus duntaxat caelestibus, sed ab eorum animas accepisse. Iam uero ipsa stellarum corpora multo minus eas nobis differentias inferre possunt, quae ad artes, & fortunas, & necessarios pertinent. Sicut enim nulla tui corporis natura fit, sic & caelestis corporis nulla natura, ut Theologus sit potius quam Orator, & certo tempore Praetor incensius dēgnis, & patrem talem habeas aut fratrem, sed horum causas alibi prorsus inuestigare compellimur. Denique stellae omnes, & rebus infimis longe segregatae sunt, & inter se ualde diuersae, & quaequid inde hucusque diffunditur, accidens esse uideatur. Quonia uero ad generandam apud nos substantiam, substantiali opus est causa, & ad perfecte generandam causa proxima, & ad uitam omnino uiuere. Item ad concilianda in unum, agentia inter se diuersa duce cōmuni nimirum existimamus uitam ubique regnare, praecipue facientem omnia, atque ad id caelestibus & terrenis instrumentis utentem.

Planetae non mutant naturam loco, neque mali sunt. Item consulantur, quae Astrologi dicunt de angulis, domicilijs, proprietatibus Planetarum. Item tractatur quomodo significatio fiat, iudiciumque fallatur. Cap. III.

Caput tertium eadem ita prosequuntur: Admittent forsitan Astrologi planetas quidem uiuere, nec malos esse natura, sed ex quodam signorum gradu, & quadam inter conspiciendi figura maleficos effici, atque unam cum loco mutare naturam. Id autem quinque de causis improbat. Prima: quoniam gradus ille signorum saltem, & ille iterum qui sic aspicietur foret natura malus, si planeta, in eo gradu positus, uel planetam illum aspiciens malus euaderet. Hunc tamen fatentur nullum caelestium naturaliter esse malum. Secunda, si gradus figuraque eiusmodi malum natura in se haberet, planetarum omnes in eo gradu eaque figura constituti, mali similiter redderentur. Quod tamen Astrologi non concedunt. Tertia nempè quaerendum est, quo pacto possit planeta hic aut ille in diuersis gradibus diuersus errare, adeoque diuersus, ut fiat maleficus. Primo quidem planeta nullus est in gradu Zodiaci, sed longissimè distat, ut etiam si forte noxius foret ille gradus, planeta non adeo illinc in se posset. Deinde ubicumque sit, est in caelo. Caelum corpus est optimum, diuinitati quam proximum: Itaque pars unaquaeque caeli optima est prorsus atque diuina. Quarta: cum caelum sit plurimum uniformis, mutusque localis, non necessario terrenum mobile soleat natura mutare: ridiculum est planetam in alia, rursusque alia caeli plaga, aliam subire naturam, praesertim & subito cum sit substantia potens atque sempiterna, & in malum ubicumque sit, necessario sit in patria uiuente diuinitus. Quinta: absurdum quoque dictu est, quod aiunt planetam, cum est in angulo, aliam habere naturam, aliam cum declinat ab angulo. Eodem namque tempore planeta idem nobis est angularis, longinquus uero nationibus est declinans, atque e conuerso. Diuersas igitur eodem tempore naturas habere. Quatuor Astrologi fingunt angulos in figura caelesti, in Oriente, in Occidente, in medio rursus caelo, atque deorsum. Atque angularem planetam dicunt, quando ad quinque uel saltem ad tres utrinque signi gradus tenet angulum, utputa ipsum Orientis punctum, uel Occidentis, uel medij utrinque caeli, ipsum inquam punctum, aut certum spatium prope punctum. Mox uero cum inde progreditur, cadere ab angulo dicunt: Martem praeter ceteris horrens in angulis, praesertim in Occidente. Saturnum quoque non eligunt angularem. Cum enim noxios opinentur, ne potentiores sint, non consent in angulis collocandos, nisi forte Saturnus in Ascendente Aquario sit domicilio suo, uel Libra exaltatione sua, praesertim in natiuitate diurna. Saturnum igitur in duodecima figurae domo: Martem uero in sexta constituunt. Nominat uero duodecimam caeli plagam quae partem antecedit orientalem, ipsamque duodecimam uolunt esse cedentem, cum tamen re uera surgat in altum. Sextam uero nominant, quae uidetur ab Occidentis angulo cadere. Mitto nunc alia,

sed quod Saturnum quidem in duodecima, Martem uero in sexta constituunt, sibimet repugnare uidentur. Si enim eos inter se oppositos faciunt, quorum oppositionem solent acriter detestari. Adde quod in sextam domum, qua morbi significatur, tum oppositione Saturni, tum praesentia Martis infestat, ut morbi omnes sint incurabiles. Omnino uero cum a fortissimum ad debilissimum absque medio transire ratio non permittat, nemo dicere audeat, planetam si in angulo sit fortissimus, mox fore post angulum debilissimum. Praeterea cum sidus quo diutius agit in nos, eo & absolutius agat. Signum uero quod duodecimum nominant diutius super nos moram, quam ascendens angularis particula traxerit, fati cogentur magis in nos agere, quam ascendens, scilicet angularis, quod tamen fati non solent. Rursus cum planetis, uel signum in medio caelo Ptolemaeus dicere solet potentissimum, quoniam pacto Zaelis illud uerum erit, scilicet ascendens esse fortissimum: quod procul distat a medio. Quintimo duodecima caeli plaga simul atque undecima, quae inter ascendens in mediu: caelum mediae sunt, uidebuntur forte potentiores, quo propinquiores sunt medio, si modo mediu sit fortissimu. Praeterea cum lumina dicantur in duodecima & octaua terrae simul, & aquae uaporibus obfuscari, & idcirco debilitari, ita enim octaua ferme est Occidentis, sicut duodecima Orienti propinqua. Dicere etiam compelluntur multo magis in angulis Orientis & Occidentis obtenebrari magisque terrenis passim obstaculis impediri. Sed neque unquam assignare ratione poterunt, cur angulum quemlibet plurimi faciant, qui & fugacissimi sunt, & uix ad nos pertinere uidentur, caeterae uero partes ad nos diutius attinent. Triginta enim gradus quaelibet occupat. Quid uero: quod cum angulos admittentur, planetas interim quos putant esse beneficos, alibi qua in angulis gaudere confirmant? Solem in nona. Lunam in tertia: Iouem in decima: In quinta demique Venerem. Nonam uocant, quae caeli medium ad nos super terram prope praecedat aliquantum uersus occasum: Undecimam, quae medium mox sequitur uersus ortum: Tertiam, quae caeli mediu ad nos sub terram ad ortum prope praecedat. Quintam, quae mediu est uestigio sequitur, & occasui propinquior est quam medium. Nonam quidem magna religionis aedem. Tertiam uero minoris appellat. & deum atque deam: neque tamen sunt angulares: Undecimam Ipei & amicitiae fundamentu: Quintam gaudij sedem atque filiorum. Mitto quod dum Solem quidem in nona: Lunam uero in tertia gaudere uolunt, interim oppositos faciunt, oppositionem uero formidare consueuerunt. Mitto quod cum Mercurium dicant gaudere ortu potius, quam occasu: Venerem uero uicissim occasu potius, quam ortu laetari, gaudere simul eos, ac merere pariter faebuntur. Nam planeta dum alij hominibus oritur, alij occidit atque e conuerso, cum Orientis angulum esse uitae incipiens angulum arbitrentur, uitaeque mors sit opposita, cur non angulum Occidentis Orientis oppositum, morti designant? Huc enim assignant octauam sedem Occidentis propinquam, eamque Saturno committunt. Sed cur etiam primam domum, uitaeque originem Saturno commendant? quasi in manu eius sit mors pariter atque uita. Sed uideo quo confugiet. Saturno planetarum primo primam attribuent domum, Ioui planetarum secundo secundam, ascendenti in Orientis signo e uestigio succedentem: Marti tertiam, Quartam Soli, Veneri quintam, Mercurio sextam, septimam denique Lunam. Id est, signum in Occidente locatum. Kursum igitur a Saturno exordium planetarum reperent in octaua, sed cum iterum post Saturnum nonam Ioui tribuerint, Marti decimam, Soli undecimam, Veneri duodecimam, nihil tam erit reliqui, quod Mercurio Lunaeque successione simili dedicet, quorum tamen duorum effectus manifestissimè omnium post Solem apud nos apparent, nisi forsitan ascendens iterum sicut Saturno, sic Mercurio, Lunaeque accommodent, quod fingentis erit potius, quam docentis. Proinde cur aetates hominis iam nati non eodem tenore designant? Nempe ordine conuerso, primam Lunae, secundam Mercurio destinant similiterque deinceps. Verum enim uero haec omnia per bella sunt, ac penitus arbitraria, nullis omnino rationalibus confirmata. Similiter arbitrarium est, quod Mercurium, quem facile ad malum sicut ad bonum conuerti putant, in loco uitae exordientis, uelut in gaudio collocant, cur non Solem potius, aut Venerem, aut Iouem? Cur item Mercurium & rationis autorem, simul & malum adeo lubricum arbitrantur? Sed frustra ab his rationem diutius haec in re, uel illa requiro, qui nulla unquam ratione, & pessime uero similitudine quadam imaginaria, & inani comparatione utuntur. Quis non uidet eos inepte nimium comparare? quum Saturnum, quia sit altissimum planetarum, significetque tenebras & absentiam, signo accommodent ascendenti, nam & propter altitudinem conuenit ei mediu potius quam ascendens, & propter tenebras & absentiam. Cui Saturno congruunt potius signa sub terra quam e terris ascendens. Iam uero puerile nimium est, Saturnum idcirco proterere nobis rei rei alicuius absentiam, quia ipse sit distans: perinde ac si Luna stulticia simili refert rem praesentem, quia propinqua mediisque planetarum gradu, simili medias. Neque minus insanu est tenebras assignare Saturno, qui innumeris ingentibusque stellis, quam proximis, mira necessario cunctarum luce corruscat, potius uero fatendum est, oculos in eius lumine iudicando decipi. quam minus lucere Saturnum. Summatim uero in omnibus (ut dicebam) ad inanem mox similitudinem confugiunt, nulla causarum habita ratione. Cur nam ascendens ab Oriente sidus principiu uitae significat? Quia simul & e tenebris terrae sidus emergit, & e tenebris alui natus egreditur. O uanum prorsus machinamentum. Similiter dicit aliquis: Pater nunc egrediens ciuitate, filium significat domo simul egredientem, atque in super filio conducit egrediendi. Veru si quid ita significandum sit, sidus illud potius quod ruc ascendit, quum primum uiuere incipit foetus in

alio

alio, significet uitam, uitaeque principium, quod neque obseruare, neque obseruare ulla ratione possunt. Cur item media caeli regio portendit nascentibus dignitatem, neque obseruare ulla ratione possunt. Quia significat altitudinem? Sic & domicilium quartu, quia sit angulus subterraneus, somniat thesaurus sub terra latentes significare. Si adeo hac facta similitudine delectantur, coniugiu quoque per coniuictum ascendenti signu describere debuerunt. Quod tamen per septimum praenunciant longe ab ascendente remotum. Sed quid iam Occidenti cum Oriente coniugiu? Quonia inquit, e regione utrinque radij coniunguntur. Sit ita sane. Verum cur etiam per septimam hanc domum inimicos significat manifestos? Planetas, aiunt, ascendenti propinquiores, iuuenilem aetate regere, remotiores uero senilem. Sane nimium pueriliter: quasi lo calis hic transitus uelut corea ludentium repente per actus efficiat, ut hi quidem dominantur prius, illi uero differant, & tunc demum agant, quando iam sunt a priori habitu remotissimi. Dicant praeterea quandoquidem similitudini student, cur nam duodecima plaga in quam ad lucem peruenit ascendens, significet carcerem, & occulta potius quam secunda, ex qua uelut e tenebris est emergendum? In omnibus denique similiter ita delirant, coguntque caeteros, uel credentes illis, uel cum eis diuitius disputantes, ferme similiter delirare, quod Albumasar uel inuitus ostendit. Vbi enim causas, cur ita duodecim domus una cum officijs suis distribuatur, assignare conentit, ait inter se Astrologos dissideat, & alios longe aliter designare, tum uero in rationibus alij grandis, quibus talia signa talium Planetarum domicilia sint, inter se longe dissentiant, aliter enim antiqui, aliter Ptolemaeus, aliter Aimon, aliter Hermes, assignat quia uidelicet signa sunt potius quae rationes. Albumasar Iouem tradit significare diuitias, Mercurium sapientiam. Quonia uero harum reru cupiditates oppositae sunt, ideo ambas Iouis Mercurijque domus oppositas esse, scilicet e Virgini Pisces, Geminis Sagittariu. O Albumasar, si ita distribuere placet, cur non etiam Veneris domos atque Mercurij inter se opponis? quum libidinis ueneria Mercurialisque contemplatio multo magis opponantur, quae diximus, sed inuicem consonantes esse fateris, Libram Geminis, Virgini Tauru. Item cum Iouialis aequitas & uolentia Martialis maxime inuicem aduersentur, cur non & horu sedes punire concedis? sed omnino cogruere Arietem Sagittario, Piscibus Scorpionem? Proinde ubi alias terrae plagas alij signis adscribitur, incerta opinione feruntur. Non. n. ita distribuunt, quia signum ad perpendicularum super caelum transeat regionem, quia si ita sit, Cancer nihil in Europa significabit, quippe cum tota existat ultra Cancrum, uergens ad Aquilonem, neque etiam ob aliquam concordem proprietatem. Virgo. n. signum esse frigidu aiunt, praesse tamen Hispaniae iudicant calidam regionem. Simili quadam temeritate membris signa praeficiunt, nam & calida frigida saepe praepouunt, & frigida calidis. Coniungunt quoque Planetis eiusdem significata inter se nimium repugnantia. Saturnu unius Dei cultum & uoracitatem significare uolunt: Iouem pietatem, & coitus intemperantiam: Mercurium sapientiam & oracula Prophetarum, atque insuper oblectamenta superflua. Mitto quamplurima temeritate simili diuulgata: ut puta Saturnum pluuiam designare, quem tamen siccum esse fatentur. Item masculinum cognominant, quem aiunt esse frigidum. Denique portendere tarditatem, ut delictet, quoniam ipse sit tardus, qui cerre est pro longitudine spacij uelocissimus. Quid uero quod caput Draconis somniant atque caudam? Haec. n. solum imaginaria sunt. Caput quidem cogitauerunt linea quaedam imaginaria in animo nostro relicta, ex motu Lunae a Meridie in Aquilonem: quod quidem fingi potest in quolibet Zodiaci gradu. Et ubi nunc caput fingitur, ibi aliquando fingentur & caudae. Quid nam imaginaria illa poterit linea? Cum inde Luna discesserit, cur cauda mala potius est quam caput? Cur cauda est frigida atque foemina, cum aquilonaris plaga sit meridiana frigidior? Atque ita caput in quo Luna declinat ad Aquilonem, frigidum potius debeat esse, quam calidum: cauda uero contra. Appellat Planetam retrogradum, quando in inferiori sui epicicli parte pergit ad Occidentem uergit: directum uero, quando in superiori epicicli parte pergit ad Orientem. Ex hac similitudine somniant retardari negocia hominum, atque rursus accelerari, quasi non aequè naturalis sit motus uterque Planetis. Proinde dicere solent, quia Taurus aut Leo tales in se uires habet, ideo qui sub his nascuntur sideribus, naturam similem sortiuntur. Tame si haec animalia falso finguntur in caelo: neque ibi eiusmodi figura, uel natura similis est atque in nostris Tauris & Leonibus. Tauri antiqui inter sidera collocantur in Iouis honorem: quia in bouem sit fabulose conuersus. Leonem Hercules occidit ingentem: eum (ut fertur) inter signa constituerunt. Arietem signoru caput designauerunt: propter Iouem Amonem, cuius in capite Arietis cornua prisci fingeant. Post Arietem mox Taurum effinxisse ferunt, quia tunc terra arabilis esset, aptaque culture Geminos quia tunc germinant omnia germinatur. Cancrum nominauissent, quia inde Sol Cancru more regreditur. Leonem uero, quia Sol ibi uehemens calefacit. Virginem, quia terra tunc exusta Solis ardoribus nihil pariat. Libram, quia Sol tunc noctes diebus adaequat Scorpionem, quoniam tunc aetate primo frigore pungit. Sagittariu propter uehementioris iam frigoris uentorūque aculeos, caeteraque similiter. Quid ergo stultius quam certas animarum naturas propriosque euentus hominum sub hoc signo, uel illo nascentibus, aut agentibus attribueret: cum nihil eiusmodi sit in caelo, sed longe diuersa ratione constitutum? Non dabis igitur medietatem ascendente Tauro, uel Capricorno, quoniam cum haec animalia ruminent, portio uomitum concitabit. Quasi uero capra ruminans sit in caelo, ac non potius Capricornus ibi sit fictus, quia Sol inde in morem Caprae incipit rursus ascendere. Et post haec Aquarius atque Pisces, quia tunc ubertiores pluuias profunduntur, & tunc Pisces maxime generantur. Fabricabis ergo quisquam Piscis im-

ginem in argento cum fuerit Luna sub Piscibus ascendentibus, capturus Pisces ad uotum, confilium uidelicet falsa figura Piscium in celo sita; natura. Sed ut ad Plotinum tadem regrediamur: celestia quidem corpora uult anima duci, animam uero uiuere prorsus intellectu diuino, neque affectum ad inferiora ullum habere; quandoquidem neque corpora quidem illa rebus inferioribus, uel indigent, uel turbantur, neque igitur, uel dolore, uel noua unquam lacerata tangi, neque odio malefacere cuiquam, neque simpliciter malefacere, neque electione significare nobis, si qua significent: sed forte ad illorum eam se ipsa contentam significationem nobis aliquando conserui. Si enim aues nobis natura locoque propinquiores nulla nobis electione significant, si forte aliquid est in augurio ueris: sed ad earum uoluntatem atque garrivitatem agentem sua, interim significatio nostra contingit: multo minus astra potest eorum nostra deliberant. Profecto ni frustra augurium uani docuere parentes cultu duntaxat daemones, aut spicia, auguria, aruspicia, extra constabant. Daemones enim aeris caliginosi rectores, quondam cultores suos hac, uel diuinatione, uel fallacia potius detinebant. Verum si qua ad siderum motus futurorum coniectura contingit, ubi nam sunt praescripta futura, ad quorum praescriptionem talis, aut talis consequatur, uel comitetur constitutio caeli? Profecto praescripta sunt in caelestibus animis, celestem, id est, suam mouentibus faciem, uultibusque suis aliter atque aliter indicantibus cogitata, sed in eorum mentibus nota sunt aeterna, non eorum tantum, quae ipsi uel perse, uel per caelestia facturi sunt: sed eorum etiam, quae causae quoque elementales consequentur, facturae sunt suapte natura, atque eorum in super, quae rationales animae animorum germanae caelestium communi, uel natura, uel sorte, uel consilio sunt acturae. Communi inquam, quia non sunt haec in illis pro inferiorum conditione designata per singula & usque ad minimum distributa: sed pro communi illorum providentia disposita summatim per capita rerum, quae deinceps per proprias inferiorum naturas, affectus, occasiones, consilia, diuiduntur ulterius. & in qualitatem quodammodo aliam deducuntur. Quomobrem singula prorsus in de pro comperto sciri non possunt, sed plurimum communia quaedam, quod & asserit Ptolemaeus. Proprias uero singulorum conditiones in singulorum naturis imaginantibusque oportet inspicere: itaque & inde simul & hinc indices eiusmodi aucupari praestigia (ut Origeni Porphyrionque credamus) non hominum est, sed demonum: daemones inquam sagaciorum. Nam plerisque circa haec daemones coniectura saepe falli putant, nobisque mentiri. Quibus ergo de rebus de caelo nobis significatio fiat, Astrologi ueteres dubitarunt. Itaque Albumasar ubi de iudicijs agit, nonnullos inquit Astrologos arbitrari, Planetas de rebus tantum uniuersalibus signa praebere, scilicet de elementis rerumque naturalium speciebus. At uero de singulis & singulorum partibus atque actibus scilicet moueri, quiescere, similiaque nihil penitus demonstrare: Alios autem putare stellas ostendere tantum, quae necessaria sunt scilicet, igne quidem calidum esse, aqua uero frigida, non tamen quae sint constituta, scilicet homo loquatur, aut taceret: Alios denique opinari Planetas portendere tantum mutationes temporum, & quatenus per eas corporibus accidat. Addit Albumasar omnes posteriores Astrologos sequi ueteres: nec ulla ueterum ista intentioni huic scilicet iudicandi conducere, quoniam dicerent impossibile fore sapientibus etiam Astronomis quicquam de iudiciorum scientia inuenire. In his Albumasar fatetur iudiciorum causas regulasque nondum inuentas, qui & Ptolemaeo fuit longe posterior, & in iudicijs ipse nullam asserit in medium rationem, sed pueriles tantum similitudines. Ptolemaeus quoque in libro de iudicijs exiguum quid ueritatis esse in iudicijs in uerba dicens: Et si contingat praedictionem maiori ex parte nos fallere, tamen operae precium fuerit haec subtiliter indagare, propterea quod ueri aliquid inest.

De quinque aspectibus planetarum, et quomodo in his errant Astrologi, et in caelestium qualitatibus actionibusque falluntur. Cap. III.

Post haec descendit ad amores, & odia Planetarum, & aspectus quodammodo & effectus. Prolixum foret, nimisque absurdum narrare amores inter se, & odia Planetarum, & quod curpius est, recensere quemadmodum hic quidem amat illum, ille uero non redamat hunc, sed potius odit. Quasi uero non omnes cognati sint, & optimi tanquam in regione uniformi, diuinaque collocati. Nempe, cum similitudo in rebus nostris mutua amorem aequa utrinque ratione procreet mutuum, multo magis charitatem mutuam procreat in caelestibus, ubi arctiori similitudo uiget & copula. Veritate quae de aspectibus loquitur planius cognoscamus, meminisse oportet Astrologos aspectus quinque sic asserere, ut coniunctio quidem sit, quando Planeta ad perpendicularem ferretur linea Planetam subit, oppositio uero quando maximam distat, ceu si alter in Ariete sit, alter uero in Libra septimo ab Ariete signo. Sextilis autem aspectus quando sexta inter hunc & illum duodecim signorum portio cadit, id est, duorum mensura signorum: Vt si Sol in medio Ariete, Luna in medijs Geminis uideatur, ut ille in Arietis principio, illa in principio sit Geminorum. Cadit enim inter hunc & illam Taurus quidem totus, & pars in super Arietis atque Geminorum. Aspectus deinde quartus, ubi quarta Zodiaci pars inter hunc cadit & illum, id est, signa tria, ceu quando Sol in medio Ariete, Luna in medio Cancro, uel ut diximus. Nam tria inter Solem Lunamque signa uidentur: Taurus integer, atque Gemini, partesque in super Arietis & Cancri. Tria uero signa quartam duodecim signorum possident portionem. Trinus aspectus quando similiter quatuor intersunt signa, quae pars est Zodiaci tertia, ceu si Sol sub Ariete sit, Luna similiter sub Leone. Ptolemaeus causam cur tot solum sint aspectus hanc esse dicit, quia ex duodecim signis fieri figura potest sex angulos habens, ut in quolibet

quolibet latere signa sint duo, ubi aspectus anguli unius ad alterum sextilis erit, sextam continentens figuram partem. Potest etiam describi figura quadrangularis, item triangularis. In illa quadratus, in hac trinus surget aspectus. Non potest autem figura quinque angulos habens, ex intergris signis duodecim fieri. Verum aliter praeterea fieri aspectus posse uidentur. Nam tercentum & sexaginta gradus sunt in Zodiaco, qui in partes quinque diuisi, figuram conficiunt quinque angulos possidentem: eodem modo angulus aspicit angulum, quo in trigono aspectu sit atque tetragono, igitur pentagonus ubi potest aspectus considerari. Rursus ex gradibus Zodiaci cunctis fieri figura potest octo angulorum, aut nouem, aut decem: atque ita erit illic aspectus octauus, & nonus, & decimus. Quomobrem aspectus quinque solos asserit, fingentis est potius, quam uere dinumerantis. Continuus profecto est ubi ipse Zodiaci, ubique stellae, & signa inuicem signis in se aut non solum per signa duodecim, quasi sint inter se secreta facere possimus aspectus, sed per gradus ubique Zodiaci. Proinde si uere loquimur non dicimus sidus hoc illud aspicere, uel Planeta Planetam, ob aliam rationem, nisi quia hoc radios facit in illud. Quilibet autem stella radios facit in quamlibet, quolibet igitur ubique, in quamlibet intruerit. Atque ex huiusmodi radiorum intuitu attingit magis, aspicitque proximam, quam remotam, quod quidem in candellis patet accensis. Nemo itaque dicat signum hoc non aspicit proximam: sed spacio certo remotum, & stellam non proximam aspicit, sed remotam. Haec enim opinio, imo hic error inde contingit, quod caelestia quidam metuntur, imo mentiuntur ex nostris. Solet enim homo in chorea propinquum sibi ad latus hominem difficiliter intueri, quam separatim: quoniam caput non undique habet oculos, quibus aequa facilitate conspiciat undique. At in caelesti facie quaeque sunt, sunt oculi, & oculus quilibet totus est oculus, totus undique uisus. A iunt aspectum quidem sextilem esse medio crasi amoris, trinum uero perfecti, aspectum rursus quadratum odij medio crasi, oppositum uero summum, coniunctionem cum bonis bonam, malam uero cum malis. Atque causam ob quam aspectus alius ab aspectu in bono differat aut malo, solum ex figura uel numero assignare non possunt. Bonum enim malum, uel non ad quantitatem pertinet, sed qualitatem. Praeterea non ad figuram, uel numerum actio pertinet aut passio, sed ad formas & qualitates. Has uero figuram quaedam uel numeri, uel consequuntur, uel comitantur. Neque rursus licet dicere, Ariete esse qualitate quadam Cancro contrarium, ideoque quadratum ex hoc & illo contuitum Planetarum esse contrarium & hostilem. Nulla enim sunt in caelo contraria, ubi non pugna, non transgressio, non interitus. Imo uero si figuram, quae sunt in opere, quodammodo inter se repugnant, in artificis animo non repugnant: si formae naturales inter se pugnae in contemplatoris mente non dissident: si membra inter se aduersa non aduersantur in semine, certe in caelo non dissident inter se uirtutes harum efficaces formarum, quae certant in uisibili materia, non potente uidelicet conciliare quae capit. Iam uero non solum non dissonant Cancro ab Ariete, sed consonant, partes enim utraque sunt corporis plurimum uniformis, & suapte natura, quae apud nos dissonant harmonice temperatis, neque minus in caelo, quam in musico cantu inter se omnia consonant. Sic & nobis forsitan excogitare licebit humanam musicam ex harmonia caelestium: caelum namque Pythagorici, Deliram appellauerunt. Coitum igitur Planetarum apud nos octauae uocis consonantia referat, haec enim cum prima coire uidentur, oppositionem uero caelestium, quae sit in septimo, uox quoque apud nos septima similiter omnium dissonantissima repraesentat sextilem aspectum, qui sit in tertio signo uox tertia, quadratum quartum, trinum qui in quinto sit, quinta. Sicut ergo in consonantia nostra inde pendente quarta uox, uel interdum septima, quae per se dissonant, tamen una cum caeteris ad gratiam consonantiae conferunt, sic & multo magis in harmonia caelestium aspectus omnes ad absolutam concordiam necessarij iudicantur. Hinc fit ut sapientiores Astronomi quartum aspectum adiunctum, uel sextilem, uel trinum, non solum non horreant, sed exoptent: sit etiam ut per septenarios, uel dierum in morbis, uel annum in uita, quibus quadraturae, uel Lunae, uel Saturni mox ueniunt, mutationes in nobis non semper in peius, sed in melius quandoque contingant. Interea ridere iuuat Astrologos, qui cum Capricum dicant magis quam Libram Arieti qualitate contrarium, aspectum tamen oppositum, quales ex Libra resultat ad Arietem, magis quam quadratum detestari consueuerunt. Sed quid Cancrum garrunt frigidum atque humidum, in quo Sol constitutus calorem nobis exauret? Quid calidum Sagittarium, sub quo Sol terras a frigore, uel imbris non tuerit? Ex quo patet ex accessu Solis potius atque discessu, quam ex siderum qualitate, calorem & frigus intendi uicissim atque remitti. Neque nobis obijciant Lunam, uel Mercurium in alio atque alio signo aere qualitate mutare, quia uidelicet ubi alia sit, & alia qualitas, nam primo quidem non ubique id efficiunt, neque enim uel aestus inde Scythijs oritur unquam, uel frigiditas & humiditas Indis. Deinde etsi forte mutant, non statim conuincitur, esse illic eiusmodi qualitates inter se eque pugnant, alia enim uirtute longepa a nostris diuersa haec inde proueniunt. Nonne tum ex uarijs affectibus animae, tum ex contractione & dilatatione quadam spiritus, contrariae statim oriuntur in corpore qualitates, quae non sunt in animo spiritibus, uel contrariae, uel qualitates? Ex lumine nimium repercusso fit aestus, qui non existit in lumine: Ex lumine liquor in cera simul, siccitasque in luto, neque tamen in lumine siccitas est, uel liquida passio. Item certa stellarum positione, siue impulsione in terris eleuantur uapores & uenti, neque tamen illic aut uenti perflant, aut uapores obnubilant. Quod autem uirtutes in caelo ualde ab his, quae pugnant in elementis alienae sint, coniectamus ex eo, quod omnibus in rebus, quae ex elementorum

mentorū qualitātibus commiscētur, insunt mirificæ quædam uires, & præter, & super naturas elementorū, quas speciales proprietates appellant, speciebus his cœlicis attributas. Mitto cætera: innumerabilia enim sunt. Sic magnes polum suum sequitur Arcticum, ferrum uero magnetem sic paleæ succinum. Hoc uero polum fortassis Antarcticum. Per tales ergo uirtutes, quales hæc sunt, & quales in scamonea purgane billem, & in elleboro atrā billem, Albumasar probat præcipuas cœlestium actiones experiri: siue fixæ uirtutes eiusmodi sint in stellis, siue quotidianis earum aspectibus ab eis sibi inuicem comparentur, atq; inde ad interiora mittantur. Merito igitur Albumasar & Albius Ptolemæum ubiq; reprehendunt, quod qualitates stellis elementales & inter se repugnantes sæpe tribuerit, probantq; non esse tales in cœlo naturas. Mitto nunc quod non solum, si quos dixit, Ptolemæo possident atq; alijs, sed Ptolemæus ipse dissentit ab alijs, ubi de terminis loquitur Planetarum, narratq; alios etiā inter se dissidere. Aegyptios enim à dominis domorum maximè solitos accipere terminos: Chaldaeos autem à dominis triplicatum, idq; latissimè confutat. Mitto quod in aspectibus exaltationibusq; dissentiunt. Ptolemæus enim à signo simpliciter ad signū: alij quidam à gradu metiuntur ad gradum. Exaltationes quoq; Planetarum Ptolemæus in toto quodam signo putat accipiendas: alij uero nonnulli à certo quodam spacio signi. Similiter de significatore uitæ, & de annorū datore dissentiunt. Redeo parumper ad qualitates. Cum Martem esse igneum arbitrentur, cur non in Piscibus cadere tradunt potius, q̄ in Libra? An quia Libra maximè distat ab Ariete domo: cilio Martis. Sed profecto maior est distantia natura, quam situs: magis itaq; discrepant ab Ariete pisces, ut aiunt, a quæ, quam aëria Libra. Cur nam in Libra uolum exaltari Saturnum, quæ terreum esse putant? Prolixum foret eiusdem generis cætera recensere. Redeamus iam ad Plotini conclusionem. Nescit quidem primum: Astrologos arbitrari unamquamque per se stellā suam aliquid agere: ex cunctis uero inuicem cōspirantibus nouum aliquid prætere confici. Ex quo patet, ex his quid potissimum proueniat iudicare neminem perspicue posse. Deinde significat Astrologos non habere modum, quo Planetæ agant, quæcunq; dicuntur efficere. Neq; enim uel proprio quicq; uel communi cuncti consilio indigent ad agendum: siquidem naturales infra Lunam causæ natura sua sufficient ad agendum, neq; consilium exigunt ullum ultra naturam. Neq; rursus cum stelle faciæ hæc more naturæ, aliter, uel alia faciunt, quam fieri possit tenore naturæ, quamuis præstantius atq; præstantiora faciant, uidelicet præstantiore natura. Non ergo Prophetas efficiunt, nō miracula quæ fieri debent diuinitate: non Theologos, non geometras qui mente fiunt, & arte: non diuites: non reges: non his oppositos qui prudentia, occasione, fauore fiunt, uel impediuntur oppositis.

Errata Astrologorum de Saturno, & Marte, & Luna. Cap. V.

In capite libri quinto errores Astrologorum prosequitur latius, & insequitur. Saturnum tradit, quia sit frigidus, obesse naturæ, ideoq; separant ab ascendente (ut aiunt) uitæ principio. Atque ut inde maximè separent, stultè nimum in duodecima collocant. Quæ quidem sedes, est quodam illorum computandi more uideretur prima omnium remotissima, reuera tamen est proxima. Est enim Orienti continua sursum, quod uic ascendit sidus mox properat in duodecimam: itaq; Saturnū in septima tanquam omnium distantissima probabilius collocasset. Sed ne id quidem uolunt, ne nascentibus opponatur sed in utroq; sibi meti repugnare uidentur: nam Saturno & ascendens alta ratione solent accommodare, & primi conceptus exordium. Præterea dicunt Saturnum Martemq; tum cōiunctos, tum oppositos inter se nobis obesse. Rectius forte dixissent, ita maximè Saturni frigiditatem calore Martis, huiusq; feruorem illius frigore temperari. Adiungunt Saturnum quidem si die nascentibus sit super terram, aut prope Orientem, diurno calore temperatum, tūc propitium nobis euadere. Atq; etiam si sic ascendat: præcipue in Aquario nō obesse naturæ. Martem uero tanquam igneum esse in nocte ponendum, siue sub terras, ne calore Solis ferueat uehementius, ac uis in hoc similiter ut sæpe, delirāt. Cum enim umbra terræ, unde nox peruenit uix ad Lunam usq; perueniat, omnia omnium supra Lunam stellarum lumina continuè se nullo interueniente contingunt: similiterq; semper in die sunt, nunquam uero sub nocte. Maximè uero omnium ab umbra & frigiditate, quæ duo terræ propria sunt, Saturnus separatus existit: ut nihil absurdum uideatur, quam hūc obsecrum frigidumq; uocare. Præterea concursum Lunæ cū Saturno, uel Marte uituperare solent. Quanquam si, uel plena lumine Saturnum subeat, uel uacua Martem, damnare non audent. Nam si plena coeat cum Saturno, tum hanc illum suo fouere lumine, tum illum non frige facere plenam. Contrā uero si plena Marti se subdat, aduri inde simul atq; comburere: Si uacua, temperari uicissim atq; temperare. Hic quoq; ut alibi audientis errant. Primum quidem, neq; se cœlestia tanquam concordia semper, comburunt unquam, ut frige faciunt: deinde si id forsitan concedatur, contra foret agendū. Luna enim cum semicirculo ad nos spectante plena est, interim est altero uacua atque uicissim, ideo ut incommo dum illud deuitaretur, subijcere hanc potius Saturno debebat. Quando nobis est uacua, tunc enim offert illi se plenam; Marti uero quando nobis est plena, nam tunc ostendit illi se uacuam. Inter hæc expedit, admonere multas in codice Græco claufulas uidere transpositas: uerba quæ sæpius permutata: hæc equidem diligenter pro uiribus emendauit, uatis (ut ita dixerim) potius quam interpretis officio fretus. Quæ igitur mox in textu sequuntur, sensum duplicè admittere possunt. Aut enim significant Saturnum non admodum opulenti nobis interdum, quia sic procul

procul ideoq; Lunam saltem esse tunc oportere erga nos plenam, ut saltem illa nos adiuret, aut potius significet Saturnum non opitulari Lunæ, quia sit procul à Luna, neq; illam illi uicissim, si quando uacua sit ad illum: ideoq; oportere hanc illi se porrigere plenam, satisq; nobis tunc illam facere suo erga nos orbe dimidio, quamuis ergo nos uacuo, item quamuis Saturnus sit procul à nobis. Primum quidem sensus uerba manifestius sequi uidentur, quæ uerore esse peruersa. Neq; enim antecessoribus, neq; sequentibus Plotini dictis sententijsq; conuenire, sed potius repugnare uidentur.

Quod in cœlo sit tantum lumen, & calor, & humor: frigus autem & siccitas circa centrum nec aliquid cœlestium per se frigus asserat, uel siccitatem, uel aliquid uitæ noxium. Cap. VI.

Cum cœlum ipsi uitæ sit proximum, ideoq; quam maximè uiuens, maximeq; uiuificū, putandum est per se primòq; calefacere, atq; humectare. Duo enim hæc proprie conducunt ad uitā, nunquam uero per se frige facere uel exsiccare, quæ suapte natura sunt contraria uitæ. Atque si conferant, ex accidenti quodammodo conferunt, frigus quidem ne nimum calor excrefcens repente dissoluat humorem, siccitas autem, ne nimum diffuatur humor. Hæc autem duo satis nobis suppetantur à terra. Id autem inde insuper confirmabitur, si uerum fuerit quod plerique putant. Sicut mors nihil altius eil quam priuatio uitæ: ita frigus & siccum mortiferas qualitates non aliud esse, q̄ calor, & humoris priuationes, quod alibi Plotinus ipse significat. Probabile quoq; est, sicut tenebræ in longissima à cœlo distantia luminis tantum priuatione contingunt, ita frigus & siccitatem ex nimità à cœlo distantia propter caloris humorisq; absentiam forte contingere. Totum uero cœlum esse calidum, patet, quia totum est ignis, totum iterum esse ignem, ostendit sublimitas, mobilitas, lumen, calor uel occultus omnia fouens. Calor autem amplissimus spacio nullam partem uiolentiam familiarē habet humorem. Profecto in anima cœli tria potissima sunt, uita, & intellectus, & motus. Est enim anima uita quædam & intellectus uita & mobilis, totumq; hoc est unum. Quod igitur est in anima uita, in cœlo calor existit. Quod rursus illic intellectus, hic est lumen. Quod eadem illic motus uitalis est, hic uitalis est humor, itaq; non aliud humor est, quam agilitas (ut ita loquor) ad motum: ignis ergo cœlestis non solum calidus dici potest, sed insuper humidus, id est, liquidus, fluidus, agilis, atq; lubricus, & lenis, & blandus, siquidem in siccitate rigiditatem asperam intelligimus, qualem etiam frigiditas uehementior infert. Quamobrem nihil aliud est in cœlo nostris ullo modo qualitātibus simile, nisi calor, humor, lumen. Lumen inquam illic est intelligentiæ loco, calor illic efficacia uitæ, humor uitæ motus & pabulum. Nec aliter ibi calor ille sentitur, quam tanquam fauor, fomentū, recreatio, uigor: nec aliter humor, quam ut augmentum, & amplificatio, agilitasq; suauis. Inde hæc & similia quædam apud nos sunt. Illi rursus calori humido humorisq; tempore calenti, simillis est quodammodo spiritus & calor humorq; uitalis, uel manifestus in animalibus, uel occultus in plantis passim à cœlo insitus, à cœlo in quā omnibus insito. Siccitas autem atque frigus rebus nostris hinc certe non inde contingit, siccitas quidē ob ipsam loci huius angustiam, densamq; naturam, asperam, & siccitatem, percutientem, formationi, motuq; in epam frigus autem ob distantiam, tum per naturam à toto cœlo, tum per situm à stellis quam maximam. Quantum igitur ad frigus pertinet, Astrologia ualde probamus dicentem: cœlestia nulla frigus inferunt, sed calorem omnia: quæ uero dicuntur asserre frigus, ea sunt quæ calefaciunt minus. Hæc ille in libro de Cœlo ex sua Aristotelisq; sententia. Abraham Auenazara appellat Saturnum frigidum, qui calorem asserit nostro reat: forē Cœlum itaq; totū est calor lucidus, humens, id est, uita quædam efficax cum fauore amplificabilis, agilis atq; formabilis. Formabilis in quā facile per humorem, translucidū ab archetyporum rursus per calorem lucidū in ferora facile formans. Sed alicubi est in cœlo plus caloris aliquantum, quam humoris: alicubi uero uicissim, alicubi portio est æqualis utriusq; luminisq; similiter. Atq; horum trium diuersa inter se proportione, sunt ibi diuersa, quemadmodum hic ex uaria caloris humorisq; ratiōne passim sub cœli radijs, uaria coalescunt: siccitate interito atq; frigore magis minus uel forsan impeditent, uel etiam adiuuantē non nihil. Meminisse uero oportet calorem humorisq; cœlestē esse à nostris genere longè diuersum, multo etiam magis, quam uel calor naturalis in uiuo ab ardore fornacis, uel ab hanc ipsa flama ipse Solis tepor in amplo. Ex quo tamen in cœlo uacuum quandoq; coacta in materia durā, in materiam siccam flamma prius accēditur. Deniq; humor est in cœlestibus non distillans, calor quoq; non edax. Humor ab humore aërio saltem tantū differens, quantum aërius humor ab aquæo. Temerè igitur in cœlo fingitur frigus & siccum, siue dura soliditas. Quippe cum dū à terra sursum ascenditur, siccitas fugiatur, & frigus omnisq; duritia: ac perueniatur mox in humorem, uel lenitatem, simulq; in auspiciū blandi caloris ex lumine. Frigidum igitur atq; siccum simul & durum ex naturali & extrema ad cœlum distantia prouenit; & interea quæ media sunt ad cœli similitudinē humida sunt atq; translucida, facileq; mobilia. In cœlo autē maximè mobili nihil est frigoris atq; siccitatis: nihil duri motū impeditentis, & lumē. Si quid uero fingi sub cœlo potest simile substantiæ cœli, tractabile manibus, oculisq; conspicuū, id argentum uiuum esse uidentur, in quo calor tregeus cum humore multo quidem, sed tenaci, motū procreat in quædam. Si rursus subtiliore & translucida hinc adhiberis lucidamq; naturā, habebis & cœlū. Quod quidē non esse durum ex eo confirmari uidentur, quod inter Physicos & Astronomos in eo duritiem asserent, ubi d.

ubi de circulis, centris, distantijs, motibus disputant, multiplex & insolubilis oritur controuersia. Physici quidem Astronomos criminantur, quod impossibilia fingant: Astronomi physicos, quod rationes de his nequeant assignare. Mitto quomodo Theologi corpora gloriosa caelis inferant, nisi cesserint. Mitto uehicula apud ueteres animarum. Facilitatem uero cedendi subito coniunctam reditu, ubi nulla naturalis substantia, uel qualitatis, uel ordinis inde permutatio sequitur, malam appellare non decet. Sed ad alias coelestium qualitates iam redeamus. Et si nihil est, ubi frigidum aut siccum, stellam tamē quae calefacit minus, frigidam appellamus: forsitan & quia dum illa meatus nostros radijs tepentibus aperit facilius ingreditur terrena frigiditas. Siccam quoque stellam quae humefacit minus, possumus nuncupare: forte & quoniam auctorem dicitur, p̄m̄, saepe pabulum suggerit igni, inde materiam feruentis siccatur. Calefaciunt autem omnes ubiq; stellae, non motu tantum, sed etiam ipsa natura, natura praecipue luminis. Quod probat & Auicenna dicens: Vbi plus est luminis, etiam plus esse caloris. Hinc Hippocrates ait: Aërem nocturnum stellarum luminibus sublioriorem fieri, & calidum aliquantum, generationisq; & uitae accomodatum. Aristoteles etiā ubi de partibus animalium disputat, ait: noctes in plenilunio esse calidiores propter Lunae lumen. Luna quidem minime calida est, humida multum. Quae si ideo duntaxat dicitur non calefacere, quia tardius quam Sol mouetur, debet forsitan tarditate motus ad nos propinquitate ad nos quodammodo compensare, ideoq; quodammodo sicut Sol, calefacere motu. Item si stellae fixae quamuis uelocissimē moueantur, tamen dicantur non calefacere motu, quia maxime distent, debent forsitan distantiam cum motu celerissimo compensare, & idcirco similiter calefacere. Verum si motus ipse simpliciter causa sit caloris, nec motus ullus calorem extinguat & flammam, ac saltem uelocior quidā uehementioris, tardior uero tepidioris erit origo. Rursum si non motus ipse simpliciter calorem gignit, sed certa uelocitas, primo quidem reuera non uideo, quid nam distantia ualeat uel propinquitas, dummodo motus ipse sit uelox, deinde hic satis patet caloris effectum in aliam praeter motum causam referendum, & merito, quoniam motus siue sit uoluntatis, exigit ante se imaginationis formam atq; naturae, siue sit naturalis in inclinationis, naturae formam exigit praecedentem. Non ergo motus ipse calorem aliam uel generat formam, sed forma quādoq; per motum, talisq; forma talem quamuis forma prior sit natura praestantior. Deniq; quis nam asserat localem motum, qui & omni forma deterior est, atq; pertinet ad externa, suapte natura generare calorem? Profecto uel excutit calorem saepe latente, uel ex duorum collisione corporum medium constringit aërem, solumq; rarefacit, sic extenuatus aër ad competentem ignis conditionē, ab idea seminali ignis ratione, quasi fomite formam ignis induit. Luna igitur calefacit minus quam Sol, quia calida minus. Superiores stellae minus quoque quam Sol, quia uel calidae minus, uel minores Sole, uel longē distantiores, uel inter se admodum separatae. Videtur autem Sol secundum accidens exsiccare, non quia in eo sit, uel siccata natura, uel uis aliqua desiccandi, alioquin nec omnia naturaliter auerget, imo ignis more emiuerit: sed quoniam radij Solis, uel in concavis nimium duris nimium coarctentur, uel ex directo percutientes forius ad nos reflectantur: tunc enim uis per eiusmodi uiolentiam noua cōtingit. Omnia uero quia radij tanquam immateriales, siquidissimi, immaculati, neq; collidunt, neq; confringunt proprie, neq; confringuntur, sed uel congregantur, uel in regione redduntur, apparet calorem illis inesse natura, qui congregate propria intendatur, ac uehementius agit. Luna quoque frigus ex accidenti uidetur asferre, quia & meatus lumen eius nostros aperiat, & nocturnum interim frigus extenuet, quo sit ut frigus inde subtilius per patefactos aditus liberius intret. Frigoris quidem natura est intertinere atq; comprimere, lumen uero Lunae gignit prorsus & auget, utpote quod habet cum humore calorem. Similiter Solis lumen ex accidenti causa frigoris est non nunquam: siue naturalem corporis nostri calorē foras prouocet: siue post calorē Solis mox calori uentisq; corpus exponas. Saturnum praeterea nefas est frigidum ullo modo, & propterea mortiferum appellare. Nihil enim in igne tanto tamq; uitali, uel ullo modo frigidum, uel latiferum esse potest: Satis esto, apud Saturnū ab humore uinct calorem. Cumq; talis sit, & a nobis insuper remotissimus, parū admodū caloris asferre, humoris quoque non multū: quia praeter haec duo uis est in eo naturaliter cōtrahendi, sistendi, continendi, cogendi. Unde quamuis exsiccet nunquā, sicut neq; Luna, uidetur tamen quodammodo desiccare, dum in seipsum cogit humorē: sicut & Luna dum decreuit lumine, uel descendit. Difficile uero Saturnum esse humidum negare possunt, ubi a sunt illum saepe pluuia augere, & fluxum alui citare: pestiferum uero hunc appellare non licet: quippe cum prouidentia cuncta dispōnens sphaera tam ampla hunc honorauerit, proximumq; uitalibus stellarum innumerabilium radijs esse uoluerit. Mitto quod Theologi ueteres mentem ipsam attribuerit Saturno, ipsiq; menti uitam primam aeternitatemq; dicauerunt. Non ne cum hoc Astrologi ascendens computant uitae principium? Non ne primum, conceptionis mentem Saturno commendant: nunquid a mortifero uitam auspicari decebat? Quid ergo? Primum ei mensē idcirco committunt, ut sicco frigore suo cogit semens, sistatq; ne dissipat. Sistit profecto, cogitq; non frigida potest esse uel siccata, alioquin exordium uitae peteret ad contrarium uite, sed mira quadam cōtrahendi, & colligendi, & continendi uirtute. Multa enim sunt, quae lacuosq; liquores alia cogunt uirtute, quam frigida. Itaq; Saturnus nō frigiditate congelinat, alioquin statim ab initio semē redderet generatio nisi prorsus incipit: sed uirtute potius a circumferentia ad centrū omnia redigente: nec modo frigoris, sed more manus, & pugni.

& pugni: uel natura coagulantius comprimente, sicut & Mars uicissim ad circumferentiam a centro protendit. Quod autem natus octauo mense nō uiuat, si modo ita semper accidat (accidit enim aliter in Aegypto, & alibi apud Graecos causa erit non frigiditas, siccitas uel Saturni, sed uiolentia quaedam aliu de tunc illa, quae nasci eo tempore compellit eum, quo adhuc Saturnus in uisceribus detinebat. Non enim dum hic retinet, nascitur aliquis, nisi uiolenta nimium causa expulsiu ex alio. Nā & Peripatetici medicis aliu de, quam a Saturno rationes assignant, & Astrologi tradunt in regionibus Indiae Saturno subiectis uitas esse longissimas. Sed non ne ex accidenti salte a Saturno siccam frigidam uel naturam nonnunq; euenire dicemus? Tunc ita forte uideri si quando Saturni radij in frigida & sicca materia capiatur eam, n. & per se paulū calefacere potest uel humefacere, & sistit nimium, unde cogitur materia gelu. Sed cum in humidiorē, tum uel maxime in calidiorē quam plurimum conferre uidetur. Nam & humore suo temperat caloris excessum, & ipsa conglutinandū uirtute cohibet humoris effluxum. Mars uero cōtra, in materia frigidiorē uel humidiorē moderatur effectum: calidiorē uero praecipitat, non tam in caloris excessu, quam uigore mouēdi. Sed quoniam de seminali nunc materia fecimus mentionem, oportet praecipit admodum nec uim in seculo Solis & Lunae uniuersalem esse in calorem humoremq; uitalem. Vim Saturni esse, seminalem materiam colligere penitus atq; firmare: louis officium mouere deinceps, intrusq; fouere: Martis actio ad extera mouere: Mercurij munus figurare ad sensum spiritus atq; membra: Veneris ministerium ad affectum & propagationem omnia conformare. Haec uero sunt dotes praecipue pertinentes ad corpus, ex Planetarum signorumq; corporibus. Ex eorum iterum animabus in nostris animis a Saturno contemplatio cautioq; & conseruatio diligens augetur, ab Ioue ciuilibus & prudens potissimum gubernatio, a Marte magnanimitas malorum iniuriarumq; expultrix, a Mercurio inquisitio quaelibet & expressio, a Venere charitas & humanitas, a Sole honestatis cura pudorq; & gloriae studij ueriosis, a Luna deniq; rerum uitae necessarium cura & prouidentia diligens. Sed ne quis nos forte dānet Planetas sic ordine Platonico disponentes, memento diuinam prouidentiam statuisse Solem per latitudinem Zodiaci minime peruagari, tota enim huius euagatio sub unius portiois aestimationem uenit. Quoniam uero Sol Planetas sibi nimium & altitudine, & latitudine propinquantes forte cōfunderet, & uirtutis excellentia penitus occuparet, ideo decretum est Lunam atq; Venerem, quarū medius Sol incedit, latius euagari, nam ad duodecim fere portiones peruagari ueteres uoluerunt. Mercurius tanq; remotior a Sole, quam Venus, angustiori se peruagatione defendit: nec fere ad portiones octo percurrit, Mars & Iupiter ad uenas, Saturnus utpote remotissimus atq; in totū portiones excurrit. Sic eorum opinio confirmatur, qui Veneri Mercurium anteponunt, quanquam & qui contra faciūt, ordine signorum se defendunt. Sicut enim domus procedunt, ita Planetas disponi uolunt. Cancer ergo primam ponit Lunam, Leo Solem secundum, Virgo Mercurium tertium, Libra Venerem quartum, Scorpius quintum Martem, Sagittarius sextum Iouem, Capricornus Saturnum septimum. Deinde uersa uice ponuntur, sed haec illi uiderint.

Compositiones in naturis Planetarum, ac diuersae uires & actiones, & ex cunctis mira caeli contemperatio.

Sed redeo ad Plotinum. Cum asserat omnia in caelo calere, frigere nihil, & tamen in quibusdam magis minus uel temperari calorem, uidetur humorem illic cum calore coniungere, cuius conuixione temperatio fiat. Non enim hic calor frigiditate reprimitur, neq; seipso insuper refrigeratur, neq; merus ibi regnat atq; solus, alioquin non alibi magis, quam alibi dominabitur. Humor igitur illic, id est, lenis, & agilis teneritudo quaedam, & uel ut uincat liquiditas, & alma fecunditas, humor inquam, huiusmodi ubi tum calorem alit ut necat, sicut calor alit lumen uel ut ambrosia, tum cohercet incendium, ne uel ex incendio calor insuper ipse perdat, tum collisionem sphaerarum mutuam prohibet, alioquin ex rapidissimo motu futuram, sphaerastq; & alia protinus exusturam, tum deniq; motus radiosq; lenit & mulcet, quo blandius inferiora contingant. Haec omnia pericit humor: humor inquam familiaris calori suo adeo necessarius, ut nunquam destillet inde uel dissipat, uel calorem ipsum obundat & suffocet. Profecto sicut in anima uitalis motus ab animali uita, haec ait ab intellectu dependet, & seruat atq; uicissim, sic in caelo liquiditas a calore, calorq; a lumine, laigitur uel exempli causa compone celestia, in Saturno calore ualde superat humor, in Marte longē calor humorem, Iupiter horum medius calorem, quasi pariter cum humore contemperat, Marti deinceps ut more Platonico dixeram accedit Mercurius referens Saturni naturam. Huic Venus, quasi in mixtionem louiam repraesentans: Dico autem quasi propter eorum opinionē, qui putant Iouem quidem declinare aliquantulum ad calorem, Venerem uero potius ad humorem, sed ex ambobus temperate confici perfectissimā. Sol deinde sicut & Mars calore ualde uincit humorem, Luna tandem quae madidum Saturnus atq; Mercurius, plus admodum humoris possidet, q̄ casibus. Sed horum trium humor ita se inuicem habere uidetur: Saturni quidem humor semper recurrit ad centrum Lunae uero ad circumferentiam potius lumine crescente dilatat: Mercurij deniq; medio ceteri facit utrunq; Sed ut Lunam repetam, hanc cum decreuit lumine Astrologi doctiores aiunt, nō minuere quidem humoris substantiam, sed ad centrum potius cohibere sicut crescens dilatat quod apparet in mari, cuius dilatur etiam amplitudo, dum Luna medium caelum petit ab Oriente.

dum uero à medio ad Occasum tendit, refluit in angustū. Neq; interit uerisimile est tam facile, tam subito per substantiam augeri, uel minui. Præterea calor Solis, & Martis differenti conditione mouentur & mouentur: Martis quidem, uel in pyramidem: Solis in orbem. In duobus igitur, id est, lo, uel simul, & Venere quasi par est humoris portio atq; calor, sed enim cū in duobus uicissim, id est, Sole Marteq; longè calor exsuperet, cur nam tria sunt Saturnus scilicet, & Mercurius atq; Luna, in quibus humor excedat? Quia & calor efficacior est quàm humor, & Solis Martisq; simul moles est ingens. Ideo iure conuicti duo è regione trium opera temperantur. Tanta quinque calor est, efficiens in humore, ut faber ipse mundi uoluerit in ipsis sphaerarum moribus, quæ stellas continent, humorem libra portione superare calorem: ut portione saltem, quasi pondere, naturam humor suam ad efficaciam caloris adæquet. Hac itaq; ratione sphaeræ omnes supra terræ aquæ uocantur, atq; sicut mare ad terram aquam est & liquor, sic aer est humor ad mare, sicut Lunæ circulus est liquor ad aërem, sic superiores ad hunc & ad se deinceps habere uidentur, ut superiora semper in inferiora foueant & feliciter alant. Sunt igitur aquæ sub firmamento, sunt & in firmamento, tum in ipsa firmamenti temperie, tum in stellis firmamento nitentibus, eaq; inuicem, quæ Planetæ proportionem compositis: sunt & aquæ super ipsum etiam firmamentum quas & Astronomi posuerunt, ut motus omnino simplex duplicem & oppositum firmamenti motum regat & ducat. Super has item aquas ignem Theologi posuerunt, id est, empyreum cælum amplius christallino. Atq; hoc fortassis est lumen, quod apud Moysen Deus ante Solem, & Lunam, & stellas accendit. Cælum hoc ea ratione christallinum præcedere iudicatur, quia & status motum, & calor humorem. Sed nunquid in empyreo calorem comitatur & humor? Comitatur quidem, sed absorsus in ipsum. Nunquid rursum est christallino calor comitatur humorem? Comitatur sanè, sed tractus ad ipsum. Atq; ita deinceps paulatim crescit humor in sphaeris, donec sub media tandem aëris regione humor, & uelut superfluum, & tanquam à calore iam alienus diffluit & spargatur. Superius autem usq; adeo est alter alteri necessarius atque domesticus, ut & humor calorem nutrit atque moderetur, & calor humorem foueat, que conferret, utroque uero custoditur & lumen. Sed ubi plus est caloris, ibi lumen est efficacius, & oculis admodum manifestius, ubi uero humor abundat, lumen & minus est efficacius, & albedinis instar, quasi spargens intuitum minus sese oculis offert. In reera memnisse te uolo, lumen & calorem in stellis humidioribus, est quantum ad stellam solam pertinet, nos minus afficiat, tamen paulatim deinceps afficere plurimum atque diutius, nisi forte aliunde superuacua affluat humor ab initio, siue frigus: tum quia non fiat in materia resolutio cito: tum maxime quia cum hæc stella eiudem ferme temperationis sit, atq; sphaera qua regitur una cum propria sui doctè contrahit ad nos abundantius sphaeræ totius influxum. Atque ita quantum cæteræ propria sunt uirtute potentes, tantum hæ præpotentes uirtute cõmuni: maxime uero stellæ, quæ in sphaeris sunt amplioribus. Semper enim circulus amplior tanquam continens, & ducens præstantior est, uirtutemq; sue stellæ mirabilem inserit, sed occultat. Sed ut ad Plotinum redgrediamur: Mars quidem nõ nocet caloris acuminem, sed humidioris materiam temperat: Neq; etiam Saturnus est noxius, sed quoniam remotissimus est, idcirco influxus eius, quasi peregrinus nobis cum non facile congruit, præsertim iuuenibus, nisi uel cæteris uel inuicem rite commisceatur, uel ipse infidere sedens humano, in quo uel habeat domicilium, uel exaltetur, quodammodo sit operis auctor: Neq; Mercurius sit aliquando malus, sed cum sit medius omnium, facile omnibus sit persimilis. Denique sicut in animali singula membra quamuis qualitate diuersa, & inuicem, & toti conducunt ad bonum, sic in cælo, quod cõmuni etiam uita uiuit, Sol quasi cordis obrinet locum: Mars uero fellis: Iupiter iecoris: Venus & Luna membrorum (ut ita dixerim) genitalium: Mercurius linguæ uulstusq;: Saturnus capitis atq; splenis, & stomachi: Stellæ fixæ uicem referunt oculorum, & quæ diuersa uidentur conferunt ad temperiem. Dixi quidem uniuersum uita quadam communi uigere, per quam omnia mundi membra uicissim passione communicant, id est, ab alio in aliud facile transfertur influxus, & occultus passim excitarur sensus, & incitatur affectus. Quando uero communem dico uitam, unã cum Plotino irrationalem intelligo uitam, ab anima mundi uniuerso tributam: in cuius communiõne in omnibus quadam affectionis & passionis consensio nascitur. Sed huic uitæ non confusus, sed continuus esse uolumus, similes quoq; stellarum, & dæmonum, hominumq; uitas: quasi uarias membrorum uitas cum communi totius animalis uita penitus conspirantes, ut non mirum sit hæc inuicem per proportionem quandam fieri signa, id est, ex alijs mundani animalis membris simili proportione, qua in nobis indicia nonnulla præberi ad aliorum iudicandos effectus.

Indicia quinq; quod stellæ non omnia faciant.

CApit sextum indicij quinq; confirmat, stellæ non omnia facere. Primum constat sanè tum dignitate naturæ, tum sublimitate loci, tum amplitudine potestatis quamlibet uellarum uel minimè bonam, uero uel optimam meliorem prorsus existimandam. Quamobrem scelerata, quæ uir optimus non patretur, stellæ minimè perpetrant, præsertim quia cœlestia omnia uita diuini artificis sunt instrumenta. Quod & asserit Ptolemæus, & ratio docet: tum quia per illa hic singula tam artificiosa ratione formantur, ut ars quidem omnis hæc pro uiribus imiretur, sed nulla unquam assueti qui possit: tum quia cœlestia quamuis tanta potestate prædita sint, nunquam tamen liberius per-

uagari

uagari uidentur, sed instrumento rum conditione certo quodam tractu ac limite ad præscriptum directam finem ducuntur per eadem semper, & similiter reducantur. Quicquid igitur per cœlestia diuini artificis instrumenta peragitur, ab ipso Deo præcipue prouenit, cum uero à summo bono malum ab ordine cadens fieri nequeat, certo quod Astrologi quidam garrunt, per Martem Venereq; in Ariete uel Tauro cõiunctes, nunquam apud nos adulteria committuntur. Indiciũ secundum: Cũ diuina quidem cælo superiora, neq; natura, neque modo mutentur: quæ uero inferiora sunt cælo inuentur utrifq; consequens fore uideatur, cœlestia tanquam media, & si modo quodam semper mutari uidentur, nunquam tamen natura mutari. Delirat ergo, qui dicit Planetas hanc horam, ex hoc ipso conspectu talem fortiri naturam: hora uero sequenti, naturam rursus aliam ex alio cõspectu luone: similiterq; deinceps: neq; terminum, uel naturæ suæ proprium, uel ad alios in tempore certum profus ullum habere, sed Cameleontis semper ad obiecta mutari. Tertium: stellæ sunt à nostris admodum separatae, sunt communissimæ causæ, sunt natura & numero terminatae influxus quoq; stellarum quacunq; ad nos cœlestium motionum constitutione mittantur, communiores ad nostra ueniunt atque definiti. Incerta igitur effectuum multitudine, & infinita diuersitas nequit ex illis sine medio peragi, sed inter cœlestia inferiora que effectus oportet causas occasiones que cadere medias, cum magis natura diuersas, tum forte quotidie uarias, quibus ad minimos quosque & innumeras descendatur effectus. Stellæ igitur neque consilio terrenis minima quæque disponunt, alioquin tanta forent sollicitudine miseræ, neque naturali conditione, mox ex communissima ipsarum natura ad distinctissima quæque descendunt. Quartum: solent Astrologi dicere, Planetam in certo signi termino positum, nonnulla promittere, quæ non antea præflet, quàm uel ad eundem terminum reuertatur, uel totidem anni prætereant, per quos gradus ascenderit. Item quod promissum non prius absoluerit, quàm signum idem in natali reuolutione nobis rursus ascenderit, & quot ab initio gradibus nobis ascenderit, annis totidem in natali reuolutione ascendere rursus. Præterea Planetas singulos, alias que stellas pro ut alibi, uel alibi nascentibus imminet, effectum magis minus uel differre. Totum quidem hoc hominis est pro arbitrio numerantis, ac fingentis potius quàm docentis. Esti Planetam probabilius fingere licet, quando redit ad idem facere similiter idem, tamen quod facere primò non potuit efficere secundo non poterit, neque planè perspicio, cur nam ex prima positione non faciat, que fortior admodum in nobis est secunda. Quod idem de dilatione simpliciter dicitur, ad agendum penitus est confictum: nam si causa ipsa dum præsens est, non efficit, multò minus peragit absens. Asserent forte certam huius causæ uim ed usq; seruari: ego uero ubi seruetur exquiram. Aut enim in causis nobis propinquioribus, aut in materia, aut utrobique seruetur. Esto igitur, ita seruetur. Ita certè seruetur, pro eorum, quæ seruant conditione seruetur, atq; ad ipsorum naturam trahitur paulatim, & pro eorum distinctione distinguitur. Quod ergo denique fiet, sub proprietate nostra potius quàm communi continget. Quintum: quemadmodum in Theologia probauimus ac rursus alibi repetemus: omnis causarum turba ex una primæq; dependet causa, adeo ut inde sit, & seruetur, atque ducatur, alioquin diuersitas causarum non conduceret ad unum, nisi ut deducatur ab uno. Quæcunq; igitur sunt desuper, tanq; à summo bono pendentia, & ordinatissime fiunt, & prima ueniunt. Nemo igitur stellas uel solas omnia, uel mala etiam facere audeat confiteri.

Indicia quinq; quod stellæ significant potius nostra, quàm agant.

Cap. VII.

Plotinus & Origenes discipuli, sub Ammonio Alexandrino, ac semper amici hac in re scilicet in perisquæ consentiunt stellas neque omnia facere, neq; ubi agunt, omnia peragere. Item multa significare, quæ ipsæ non faciant, non omnia, inquam facere, ne si mala fecerint, uel Deus non prouideat, uel sit iniustus, stellæq; simul iniustæ. Neque rursus omnino, ne si ad exactissimam ipsæ singula peragant, naturalium rerum actio uacet, & liberum cesset arbitrium. Simili quoque consensu frequentem stellis significationem uel ubi non agant, libenter idcirco concedunt: quoniam ex hoc diuina prouidentia maxime confirmatur, neque enim possent in præfenti hac uniuersali facere præteriri indicia præteritorum atque futurorum, nisi res passim rebus, tempora temporibus certo quodam & consequenti ordine necterentur. Ex quo perspicue patet, non incerto quidem casu cuncta uagari, sed ratione quadam & prouidentia regi. Si perpetua consideres stellarum luminina, & accessus ad nos atque recessus, concedent Plotinus & Origenes ex his tantum apud nos effici, quantum ordine naturali procedit, & ad corporum spectat affectiones, & id quidem conditione communi, quæ per propinqua nobis ualeat permutari. Si spectes iterum sitas stellarum quotidianos mutuosq; aspectus, scito ex his apud hos Philosophos, nostra potius significari, quàm agi. Quod quidem Origenes in Genesis commentarijs, ubi dicitur, stellas fuisse factas in signa, & Plotinus hic simul & in libro de Fato, quinque potissimum argumentantur indicij. Primum: Non potest quod posterius est, efficiens causa præcedentis existere. Astrologi uero ex natuuitatis hora non solum, quæ euentura sunt nato, sed quæ iam euenierunt, iudicare promittunt: utrum masculus sit an foemina: utrum mancus an integer. Imò uero & altius in hodierna stellarum positione multa nobis aperire præterita proficentur, quæ non natuuitatem solum, sed nati conceptionem

QQq ptionem

pcionem etiam antecesserit, parentum & auorum naturas atque fortunas, fratrum quoque matrum atque reliquorum nobis necessitudine coniunctorum. Adhuc autem quasi priora non potest causa esse cœli figura posterior, sed esto signum, si quid modo declarat. Quod si quis concedat præterita quidem ex his tantum repræsentari, futura uero insuper effici is cogitur nobis ostendere diffinitionem, & discriminis huius causam assignare: Cur nam si ad præterita figura præfens causa non est, ad futura sit causa? Ac si positio Martis in quarta demonstrat, & parentes cito mori, & natum paritumque dissipare, sicut neque postura hæc parentes necat, ita neque dilapidat patrimonium. Iam uero & futura quædam per hanc Astrologi prædicere pollicentur, quorum figura hæc causa esse non potest: scilicet uxoris, & fratrum, & amicorum fortes, quæ suas non in hac figura, sed alibi causas habent. Denique per præsentem cœlestium habitudinem, quæ post annos triginta contingent, si modo portendi possunt, perfici certe non possunt. Merito igitur plerumque dicunt, natus hic: ipse sibi met causa erit in commodorum suorum, alius commodorum. Secundum indicium: Si patibulo moriturum aliquem dixerint, non a natiuitate sua id solummodo, uerum etiam parentum, fratrum, filiorum, aliorum que necessariorum: imò uero etiam ex natiuitate necantur intelligi posse putant. Si qua uero patibuli huius causa est, uel una est, uel si plures certe coniunctæ sunt, & in ipsa: ubi uero in diuersis hæc dispersa sunt, non causæ, sed signa uidentur. Denique si per cœli in natiuitate figuram fatum pueri iam pridem facti prædicatur, hæc ipsa figura fatum non efficit, sed declarat: sicut & puer non tunc efficitur, sed declaratur effectus. Sed & ante conceptionem fatum Platonici dicunt fuisse conceptum, quando uidelicet anima corpus elegit. Indicium tertium: Cum multæ præuidendi rationes esse poterunt oraculum, augurium, aruspicium, interpretatio somniorum, medicorum agrorum que præfagia, omen, physionomia: in quibus omnibus signa perpenduntur, non causæ futurorum: cur nam in sola figuræ cœlestis inspectione non indicium tantum putant esse, sed causam? An uidelicet nobis est illa figura superior? Sed autum quoque uolatus, & tonitrus superiores sunt, neque tamen per hæc ut per causas, sed tanquam per indicia solent aucupari futura. Denique quid & quomodo efficiantur ad hæc causæ sit in celo, iam constitit. Nonne & Deus mentesque diuinæ superiores sunt? Oracula tamen & Prophetarum uerba diuino afflatu pronuntiant uel scripta, futurorum prodigia non causæ iudicantur. Similiter poterit & cœli facies esse liber, in quo figuræ scriptæ diuinitus præferant uentura, non agant: præsertim si consideratione cœlestium corporum prænoscantur, ea quæ fieri nequeunt corporalis illius naturæ tenore, scilicet certæ certis temporibus hominum dignitates atque depressiones, inuentioes thesaurorum, cogitata consilio, mutationes fortunæ que propriæ atque nostrorum. Indicium quartum: Si per præsentem stellarum constitutionem, uel immania scelera, uel opera diuinitatis propria portenduntur, probabilis ualde dicitur, stellas utraque potius declarare, quam uel cum optimæ sint, pessima perpetrare, uel cum sint corpora, incorporea facere, & quæ uel contra uel supra naturam corpoream fuerit efficere. Indicium quintum: Interrogationes quæ quotidie apud Astrologos fiunt, siue de præteritis, nunquid talia facta sint: uel de futuris, nunquid fiet? uel de præsentibus, utrum stant de rebus & alienis à nobis, & longe distantibus, confirmant quicquid ex præsentibus interrogationis hora responderetur, non per causam responderi, sed signum. Superiora hinc iterum confirmantur, quod omnium, quæ nobis accidunt sunt: uel à nobis, manifestas sufficientesque apud nos causas reperimus, in propria generis nostri natura, in consuetudine, affectu, consilio, actione, occasione, concursu circumstantium causarum, neque unquam sine his causis è celo sit aliquid: ut nil opus sit horum in celo causas scrutari, quæ sæpe in terra patent, neque tamen inueniuntur in celo. At qui præsentibus semper in horas cœli figuras aliquid in nobis facere concedamus, ad affectiones corporum primosque impetus tantum pertinere dicemus, æque id quidem parui esse momenti: siquidem per causam agitur momentaneam: Rursusque pro natura propria suscipi, & ad nostra quasi firmiora mutari. Ex eo autem quod constitutio siderum non, quæcumque significat, efficit, propria diuinitatis, & naturæ, & artis actio confirmatur. Siue igitur Iouis & Saturni coniunctio nouam portendit religionem, potest nihilominus uel uera interim religio à Deo perfici, uel ab homine falsa constringi siue per cœlestes motus, quæ infra Lunam natura contingunt aliquando desinentur, nihilominus natura talia facit, & efficit tenore naturæ: siue per eodem motus portendantur actiones humanæ, consilio tamen humano & pro arbitrio nostro procedunt, signaque interdum uana fiunt, quando efficiens causa in se causam permutat significantem. Proinde quod Plotinus, & Origenes aiunt, futurorum, quasi literas in celo, uel scriptas esse ab initio, paulatimque explari, uel perpetuo scribi, intelligunt stellas, figurasque tum cœlestas ex stellis, tum imaginarias: Item signorum gradus partesque minutas: denique Planetarum aspectus & motus, & quæ consequuntur hæc ubilibet, uel commitantur. Tu uero cœlum hic intellige uniuersum. Est enim ubique cœlum: & Timæus cœlum nominat uniuersum. Supra Lunam quidem, sicut rerum inferiorum causæ sunt communes, ita & communia signa: infra Lunam uero sunt causæ propriæ, quibus cognitio communia in propria deriuantur indicia, totumque hoc quasi animalis unius corpus existit. Oportet igitur in mundano hoc animalis, tum supra Lunam, tum infra circumspicere cuncta, atque inuicem penitare. Sicut enim diuersa inter se agentia sunt, tum supra, tum infra, tum superiora ad inferiora nonnunquam: sic & signa passim inter se sunt sæpe diuersa: quemadmodum in quolibet animali, tum naturæ inter se

contrariæ

contrariæ sunt, tum membra diuersa, tum in alijs ad alia repugnantia signa. Iubet itaque Rasis physionomum non uni credere signo, sed cuncta comprehendere, inuicemque librare, atque ubi contraria sunt, sequi plura simul atque cetera. Idem obseruare debet in mundo diuinitatus ex mundo: quem in iudicando cautum esse debere Aristoteles in libro de Somno, & uigilia his admonet uerbis: Sæpe sunt in corporibus signa etiam cœlestium uelut imbricium & uentorum, neque tamen euenit significatus euentus, cum motus hoc alius uehementior accidit. Quamobrem diuinationem eiusmodi Origenes atque Porphyrius hominibus abstulerunt, concessere dæmonibus, quibus pateat cœlestis liber ille legendus. Non dæmonibus inquam æque omnibus: nam Porphyrius in libro de Oraculis postquam probauit, quæcumque dii oraculis facilia nunciant, stellarum obseruationem prædicere, subiungit deos quoque sæpe mentiri, atque exquisitam futurorum cognitionem non hominibus solum, sed multis etiam deorum esse prorsus incertam: & quibus deorum innotescere potest, non qualibet hora ad plerumque esse perfectam. Sic itaque dæmones, quantum spectat ad præfens, disponere libet. Aetheri dæmones aërem colentes sublimiorem, cœlestia magis quam terrena contemplantur ostentat: æque uero dæmones aërem, scilicet infimum habitantes, ex nostris magis quam ex cœlestibus rerum argumenta ueniuntur: Medij denique commodius utrobique signa conspiciunt: ideo uaticinio apud nos sunt admodum aptiores. Ab his utique Origenes ait homines non nunquam accepisse præfagia: uerum tamen siue ab his acceperint, siue obseruatione didicerint, confusa prospicere, & caligine quadam hallucinari.

Multis de causis iudicium de futuris est difficillimum.

Quod autem nec homo, nec dæmon sola inspectione cœlestium, minutissima quæque apud nos perspicere ualeat, hunc in modum argumentamur: Sicut quælibet natura cœlestis terrena, qualibet natura communior est: ita quilibet cœli motus terreno quolibet est motu communior. Non possunt igitur è celo ad terram ad minutissimum quodque reddi singula singulis, neque igitur possunt hic minima, quæque perspicue inde discerni. Semper enim cœlestis motus, quasi communior, ad plures hic est motiones indifferens, ut nisi præter cœlum insuper hæc nostra conspexerit, perpendere nequeas qua potissimum conditio hæc cœlestis motus capiat, & utram potius in partem definitur. Suspice si placet in tua Genesi cœli figuram, definitas quædam & numero paucas in ea notas inspicias, quibus communes quosdam, & paucos in te notare inde queas effectus. Motus itaque tuos omnes, qui non in tota solum uita, sed anno quolibet, atque innumerabiles sunt, nunquam potes inde perspicere, nec etiam si quolibet anno reuolutionem tuæ naturæ euoluas, neque rursus si quod die diligenter obserues. Mitto in præsentia quid dæmones possint, homines certe non possunt. Sapientis nemo negabit, stellas omnes, quæ nobis innumerabiles sunt ad effectum quemlibet conferre non nihil, ex earumque confluxu committunt aliquod, & id quidem pro natura loci & materiæ confici: Astrologi uero stellas tantum mille uiginti quinque & duas, uel ad summum, super mille quater centum septuaginta sex duratæ obseruant. Quo fit ut cum minorem causarum numerum teneant, atque eas nondum perfectissime callent, absolute effectus conditionem iudicare non possint, præsertim cum super Planetas stellæ fiat quamplurimæ, tum magnitudine, tum splendore mirabiles. Sint etiam innumerabiles in orbe lacteo, oculis omnino nostris occultæ, Planetas uero ad stellarum aspectus, aliter atque aliter effici, negare ex eorum doctrina non poterunt. Mitto quod Phavorinus philosophus non solum alias stellas præter notas existere, uerum etiam Planetas alios disputat esse posse, ignotos uel propter splendoris copiam, uel propter exuperantiam altitudinis, sine quorum obseruatione haberi forsitan perfecta rerum noticia nequeat. Ad hæc si quis obijciat stellas quidem hemispherij nostri agere in hominem sub hoc ipso Horizonte nascentem, in alios alias. Respondemus: stellas ubicunque sunt, omnes in se inuicem contere nascentes, terræ umbra hoc nunquam impediens, eosque undique ad nos usque trahere, item paucas admodum hemispherij stellas hominibus esse notatas, imò etiam si stellarum numerus nimium computatus esset, uirtus certe non omnis adhuc esse nota, imò nec deprehensæ adhuc singulæ motiones, nec oculo, nec instrumento, nec ætate ad omnes sufficientes. Quid quod difficillimum creditur est: Mercurij magnitudinem, altitudinem, motionem, ad unguem esse perspectam, siquidem & rarissime uidetur, & tunc obscure se obijcit, ac ferè momento, neque diligentiam suspicientis expectat. Cum ergo quid sit, quid fiat in celo nondum perfectum sit, nihilominus neque etiam quid fiat è celo. Præterea non ratione Astrologi, sed experientia & usu nituntur, experientia uero, nisi cuncta quæ utrobique circumstant similia sint, sæpissime fallit. An uero quia nascente Romulo, Mars in Ariete angulum Orientis habebat, talia gessit? Stellis uidelicet humano notis ingentio ferè sic eo tempore concurrentibus: Quoniam igitur talis sub tali quondam celo Romulus exiit, nunquid & Annibal, cui Mars quoque ascendit in Ariete, eundem omnino consequetur euentum? Nequaquam. Quoniam & si singulas Planetas insuper omnes similiter in utroque disponentes, aliter tamen stellæ firmamentique partes, non eodem, quo olim habitus sese habent. Signa enim oculis quodammodo manifesta à Romulo ad Annibalem, situm ad orientem mutauerunt, dum sub signis occultis stabilioribusque currentia, gradum annis centum unum peragunt, quo quidem in tempore signorum positio permutatur, si dusque uisibile ad occulta signa aliterque se ha-

maximè est, sicq; formale causam in primis formalè, id est, coelestem & supercoelestem præcipue sequitur. Quarto: tempus quo adulescens infans in utero se à matris uinculis abluere toto impetu nititur. Solutionis eiusmodi fors sequitur, primò quidem præsentem uirtutè pueri ac matris cõditio. nem: deinde cœli habitū magis minus'ue ad id conferent. Quintò: tempus quo solutus, omnino puer erumpit ex aluo. Erumpentis quidè cõditio præcedentè cõditionem sequitur annitentis. Qualis autem futura sit huius cõditio, qui ex aluo iam prodijt, si modo uidetur ex constitutione coelestis qua prodijt, non tanq; ex causa, sed uelut ex signo perpenditur, probabile. n. esse dicent, præcedentè cœli prosperitatem, ad consequentem cœli perduxisse prosperitatem. Sed merito, sortem omnino perpendi non posse, tum quia ignorantur tempora, tum quia ignorantur, & causæ quor qualisue sint, tum quia nescitur quid potissimū ex omnium concursu confluet. Concursu inq; tum præsentium inter se, tum consequentium cum præcedentibus causarum. Aliud. n. stellarum agmen fuit, quo primum tempore conciperetur homo, aliud postea cum in funderetur anima, aliud cum ederetur in lucem. Quòd si alius atq; alius stellarum situs & ductus differentes promittit fortunas, quis nam forè in iudicando ex his potissimū eligeret? Quis nam in quauis temperatione cœli perspiciet, quantū boni, uel mali hinc, aut inde ex diuersorum cõparatione afferatur, auferatur, augetur, minuat? Quid deniq; noui ex omnium mixtione confluet, in qua uim maximā esse non dubitant? Nam & aspectus qui forsitan per se dissonare putantur, consuncti tamen cum consonantibus concepti conficiunt gratiorem. Cum uerò ex omnium mixtione dico, non luminaria tantum coelestia, sed etiā inferiorum uires materiamq; & locum ad mixturā talem arbitror conferre quam plurimum. Quæ quidem omnia certè complecti, diuinitatis est proprium. Hinc Esaias ait: Dicite mihi uentura, atq; ego uos deos dicam. Hinc Plato Deo quidem scientiam tribuit, nobis opinio. Hinc Ptolemæus iudicia de futuris inter necessarios & contingens ait, media cadere, neq; pro certo aliquid proprièq; comperto affirmari debere. Hinc Auicenna in metaphysicis negat, Astrologis esse credendū, quia neq; cuncta coelestia teneant, neq; naturas inferiorū ad iudiciū necessarias, neq; nitantur demonstratione, sed experientia quadam, uel uaticinio, probationibusq; Oratoris atq; Poëtici. Humanū namq; ingeniū tum causarum numerus & qualitates latet, tum experientia fallit, tum signa decipiunt. Sanè cū multæ spe ad idem cõcurrere causæ possint, uix decernitur à qua potissimū causa effectus talis, talisue prouenerit. Præterea experimentum non est simile, nisi in materijs temporibusq; omnino similibus. Auger q; in iudicando fallaciā, quòd frequenter eiusdem effectus ob causas differentes multa sunt, & dissimilia signa atq; uicissim dissimilis nonnunquam euentus quodammodo signa similia, in diuersis potestremo temporibus rerum uariantur iudicia. Sic Astrologus saltem quolibet anno reuolutionem cogitur obseruare, sic medicus quauis hora ægrotantis accidentia circumspicere, futurum prædicaturus euentum: Similiter auspex & aruspex, siquid in hoc est uerū, ostenta falsim & omnia singulis ac parari momentis Similiter & Phisnomus, siquid modo in hoc est ueritas, singulis ætatis humanæ septenarijs, argumenta ualitudinis morumq; perspicere. Sicut enim septimo quoq; die in ægrotantibus noua potissimum captantur iudicia: ita septimo quoq; anno noua quædam accidentia & lineamenta nouæ figuræ, noui colores, & gestus uel suboriuntur nobis, uel saltem apertius demonstrantur. Sed memento quocūque modo, uel ritu circa futura, uel quomodo cūque abstrusa hominibus uera dicantur, id sepe casu contingere, apud eos præsertim, qui plurima dicunt: sepe etiam quòd & huic simile est id euenire, quia multa sunt in uita omnibus ferè communia, multisq; undique modis quotidiè contingentia: nonnunquam quod uel casu, uel arte uidetur esse perspectum, in instinctu potius naturali, siue dæmonico, siue diuino fuisse prolarum. Naturali inquam instinctu, quando natura in nobis sic temperata est, ut ab uniuersali natura facillè moueatur. Dæmonico, quando imaginatio sic affecta, ut opportunè pulsetur à dæmone. Diuino, quando ratio uel intelligentia ita se habet, ut accommodatissimè tunc diuinæ menti subdatur, etiam si id nos lateat. Quinquè sunt igitur prædicendi modi: arte, casu, natura, dæmone, Deo. Hinc efficitur, ut plerique, uel inertes, uel minus in artibus eruditi, prælagio doctiores excellent. Hinc Porphyrius antequam narraret Plotinum uaticinio Socratis instar mirabiliter polluisse, ait, eum aliquid ipsa natura mirabile præter cæteros homines habuisse, nec solum dæmonem, sed & Deum habuisse magistrum. Hinc Astrologum illud iudicium ex stellis non solum sic per earum inspectionem, sed etiam ex ipsius natura quæ iudicat. Hinc Ptolemæus: iudicia huius ambigua sunt ei, qui rerum naturas stellasq; considerat: cui illi uerò, qui ex meliori parte futura cognoscunt, propinquiores sunt ueritati propter uim animæ in eis dominantem, quamuis non multam huius artis peritiam habeant. Conclude tandem si agricultores, ac medici in re certiore sæpius prædicendo falluntur, cæteros prædicatores sæpissime falli. Quam fallaciam doctissimi quinque Astronomi deprehendentes, iudicia neglexerunt. Mitto cæteros mihi etiam notos. Paulus Florentinus Astronomus singularis, hæc ridere solebat, qui & annos uitæ quinque super octoginta impleuit, suam tamen Genesim diligentiissime contemplantus, nihil ad ætatem conferens longam, potuit inuenire,

Quanta

Quanta sit rerum in uniuerso communiō: & quomodo in rebus sint latentium indicia quedam.

Quamuis autem futurorum atq; latentium iudicium sit fallacissimum: & si quando ueridicū est, sæpius naturali, dæmonico, diuino quodam instinctu, quam arte procedat, tamen insita rebus sunt quedam indicia rerum, quibus admonitus natura sagacior animus sua iam, uel alicui explicat facultate, quod in iudicia leuiter admonent. Esse uerò signa uicissim ad res indita reb. Plotinus ab ipsa uult cunctorum cõmuniōne naturæ, ex qua tum res alia euentum significat alium, tum res altera mutuo significat alteri, similiter in mundo, similiter & in nobis. Perfecto si in rebus perfectè mixtis, quod elementum est in quolibet: multo magis in animali, quod ita ferè cõpositū est ex membris: sicut ex elementis conflatur & mixtum, in quo libet membro sunt cuncta. Compositum enim quod natura melius est, nimium est & meliori ratione cõpactum. Compositum uerò nullum natura est perfectè connexum, nisi sicut in toto sunt partes, ita uicissim in partibus sit & totum. Non est autem totum in partibus, si per aliquam, uel aliquas dūtaxat partes partibus alijs insit: imò si per cunctas omnino partes in parte sit qualibet, id est, si in quauis partes sint omnes. Accedit ad hæc, quod in genitali animæ facultate, ita simul totus est homo, ut in quolibet membro sit totus. Similiter in uirtute feminis formatrice ubiq; membrum aliquod cogitatur, simul & reliqua cõsequuntur: hæc enim nulla est inter membra loci distinctio, sed rationis. Cum igitur animal oculis manifestum sub hac unionis cõditione, tum ex anima, tum ex semine pullulet, cõsequens est unionem quodammodo similem inde suscipiat. Quam obrem est: alibi caput esse uidetur, alibi rursum manus & pedes, cõmuni tamen participatione quadam forè sunt in omnibus. Omnia sic in cerebro aliquid est cordis & iecoris: sic in corde iecoris non nihil & capitis: sic in iecore sit uicissim: in uultu, manus & pedes: in manibus forsitan & uultus, & pedes: in pedibus forsitan uultusq; manusq;. In quolibet itaq; membro, sicut aliquid naturaliter est aliorum, sic præter indicia propria, aliorum quoque nonnunquam indicia latent. Tu ergo postquam frontem in primis & oculos præcipue fueris contemplantus, omnia passim circumspice iugiter. Quod enim alicubi uel te lateret, uel propter impedimentum minime prodijt, forsitan inuenies alibi. Animal simili ratione mundanum ex anima quondam sua, ex suo semine pullulauit, ea uidelicet ratione, ut in quolibet eius membro sit totum, sic in quolibet sphaera suo quodam pacto sphaeræ sunt omnes. Stellæ in quauis stella sunt cunctæ, in animantibus animantes, mixta in mixtis omnia latent: adeo ut facillè tum ex omnibus in omnia fiat influxus, tum ferè in singulis præter propria signa, indicia quedam ad reliqua lateant. Mitto quòd in Saturno non solum natura quædam est Mercurij atq; Lunæ, sed etiam reliquorum. In Ioue non modo natura Veneris, sed in super aliorum. In Sole Martis atq; cunctorum. Micro quod similitur in nobis ad caput pulmones referuntur & sto machus, reliqua uel deinceps: Ad cor spiritus atq; bilis, & reliqua: Ad iecur sanguis & genitalia membra, & cætera consequenter. Collige tandem sicut in corpore nostro partes partibus obsecundant ad officium proprius, & forsitan ad argumentum: ita tota mundum cuius pars est corpus humanum, suis passim indicijs ad nostra conducere. Sicut enim in nobis omnia membra uirtutem unam sequuntur generalem atq; formatricem, quæ in ipsis etiam cõseruatur sic omnia corpora unà cum eiusmodi uirtutibus ipsum uniuersi corpus similemq; uirtutem eius patiter comitantur, ut nihil fortasse sit mirum, ex uniuerso signa nobis accõmodata percipi posse. Sed ea quidem ut inde præstantur, communiora uidentur, in nobis autem ad humanam accedunt proprietatem. Inde enim ad omnia quodammodo pertinent, apud nos trahuntur ad hominem. Verum sicut in cœlo designata non semper eueniunt, obstante nonnunquam, uel diuersa causa, uel aduersa materia, ita signa nobis indita fraudantur euentu, causis uidelicet alijs, uel palam, uel clam repugnātib; impedita. Quamuis enim causæ indicationesq; in nobis homini magis proprie sint, plerunq; tamen incertissimæ sunt, tum quia multiplices nimium iam euaserūt, ac propria turba & oppositio ne confusæ: tum quia nostra materia, non solum quam plurimis est subiecta, sed in stabilis & impedita sæpius atq; fallax: tum quoniam nostrorum similitudines imaginationesq; reliqua sæpe confundunt: tum deniq; quoniam animæ uirtus tam naturalis, quam acquisita sæpe multa permurat. Sed quoniam ad animam per opportunè peruenimus, id est, nostrā, notare in uerbis Plotini debemus, non una rãtum anima omnia uirtute. Siquidem ait: Si membra nostra uires & actiones singula proprietates habent, cum tamen non tota quædam sint, sed partes, multo magis eas habere animalia, quæ in mundo rationalia sunt, quoniam & maiora sunt, & non partes solum, sed in super sunt & tota. Unde patet præter commune fatum his munera quædam, uel in dispensatione fatali, uel præter fatum propria conuenire. Confirmat denique in uniuerso non fortuitam congeriem peragationemq;, sed perpetuam rerum motionumq; seriem esse naturalem, & diuinam quadam arte dispositam: propterea quod ad certum finem singula dirigantur, & cuncta conferant ad communiem, & consequens ubique successiōnis ordo semper agatur similiter, atque repetatur.

QQq 4

Quæ

Quæ sint principia rerum, & quomodo anima nostra etiam habeat principij rationem, superet fatum, cedat fato, puniatur lege diuina. Item quomodo possit mirabilia facere, & corpus etiam a fato quodammodo liberare. Cap. VIII.

Tria sunt potissima mundi principia: bonum, & intellectus, & anima. Mundus itaq; sub bono institutus ad bonum, intellectualem animalitatem ad id providentia dicitur. Animæ rursus omnes, quæ per intelligentiam & rationem tum in seipsis efficiunt orbem, tum animæ mundanæ orbem & imitantur & assequuntur, ipsæ quoque principij rationem habere putantur, præsertim quia uelut collegæ ad ipsam dispensationem mundi recipiuntur, quamuis officium ipsum, quod anima mundi reuolutione unica peragit, reliquæ rationales animæ multis quoad possunt reuolutionibus impleant. Rationalis igitur anima non solum in mundi chorea ducitur, sed & ducit. Exorditur enim opus proprium uelut agens, quando ex seipsa tum ad intelligibile contemplantum, tum ad sensibile gubernandum ritè procedit: Ritè inquam progreditur ad sensibile, quando ad hoc ita legitur, ut huius gratia intelligibile minime præternittat, hoc autem est ritè procedere, sic enim ad finem illum propriè tendit, quorsum providentia profus intendit: per obliqua uero præuariat, quotiens sensibile bonum intelligibili nimium anteponit. Videtur autem hic Plotinus more Platonis per nomen recti atque obliqui tangere uim rectitudinis in mensuris. Recta quidem columna grandia sustinet pondera, non recta uero frangitur aut cadit. Radij perpendiculari recti dum uidentur repercuti, non per diuersa labuntur, sed redeunt ad seipsos, & cum ex aère facili in difficultatibus aquæ merguntur, non franguntur quidem, sed recta procedunt, neque a tenore detorquentur incepto. Obliqui uero, & in solidis a se discedunt, ubi reflecti coguntur, & in liquidis descendentes ex aère, uel de conuerso franguntur. Hæc tu singula ad animi rectitudinem, uel obliquitatem ritè ad modum transferre potes. Ego iam redeo ad inceptum: Nempe interim providentiæ diuinæ iudicium animam deteriori se conformantem, in deteriori iure transformat, ad quem sanè in ordine gradum providentia, etsi non primò, tamen consequenter intendat: ut quisquis ex primò digreditur, in secundum iure progrediatur. Et anima quæ libera quodammodo fuerat hæcenus, deinceps quasi serua infelixque sequatur illa, quæ ardentius adamauit, quoad ab amoris ardore se soluat. Iudicium uero diuinum nusquam, uel abest, uel effugitur unquam. Eiusdem namque præpotentis providentiæ lege, qua sua cuique naturalibus, ubique rebus accommodantur, animabus quoque consentanea, & sua quibusque redduntur. Huic autem providentiæ legi ad tria potissimum stellæ seruire uidentur. Primò quidem uniuersum hoc ita ferme pulchrum efficiunt, sicut stellis diuina mens idealibus pulchrum præsens excogitauit. Secundo ad effectus conferunt naturales, quos stellarum radij manifestè foueri uidemus. Tertio dæmonibus hominibusque dæmoniacis signa futurorum, latentiumque indicia præstant. Quæ si dicantur portendere cuncta, quæ in mundo sensibili oriuntur, cuncta in intellige notione communi, cuncta præcipue, quæ sic sensibili ratione procedunt. Cuncta denique dæmonibus potius, quam hominibus illis enim cœlestes uolumus Deum legendum proposuisse uidetur. Quod si quid inde ad nos uel per instinctum, uel per argumentum & ostensa transferretur, patet id quoque factum institutione diuina. Ac si non frustra inde sumus admoniti, constat nos tum mala plerumque uitare, tum bona quæ præmonstrantur, nostra enim industria consequi posse. Hinc Albus asar contra illos qui dicunt inutilem esse scientiam futurorum, sic ait: Poterit sibi forsitan præcauere mutando locum, in quo futura est pestis, poterit etiam aliquando totum a se repellere, ac præuidens futuram infirmitatem, uel inuasionem hostium & similia deuitare. Hinc etiam Prolemæus ait: Sapiens dominabitur astris, quatenus admonitus potest imminens declinare discrimen. Item sapiens adiuuabit opus astrorum, sicut agricola prudens naturalem terræ uirtutem, quatenus bona nonnunquam cœlitus indicata, ipse sua industria peragit. Sicut enim se habet agricola prudens ad terram atque cœlum, sic ad utrumque medicus atque prudens. Sicut ergo, & quæ natura inchoauit agricola perficit, & quæ uicissim exorditur agricola, cœlum profus absoluit. Item mutat agricola multa præter cœli solisque naturam, & quædam tum arditate sapius irrigando, tum a frigore protegendo, tum a casu fulciedo defendit: ita medicus atque prudens sigillatim erga cœli corpus nostrum se gerere potest. Quantum uero ad hæc medicinæ diligentia ualeat, compertum habeo, & sæpe alias, & in puero: qui natus octauo conceptionis mense nocte sub Saturno stationario statione prima in Sagittario ascendente, semianimis profecto & uix ut uidebatur uicturus ad triduum, tamen diligentissime curatus a nobis paulatim recepit uires, & iam plures annos impleuit. Mirro quot modis fouerim nato cor, cerebrum, & iecur, & stomachum, rebus tum ipsi, tum nutrici & extra & intus adhibitis: obseruans in terea feliciores in adhibendo dies & horas. Existimat uero Plotinus rationalem animam non artibus eiusmodi tantum corpus suum & sibi commendata frequenter a communis sorte defendere. uerum etiam instar cœlestium animarum, imperium exercere posse nonnunquam in inferiores mundi materias: utpote quæ germana sic cœlestium animarum, atque ita cuncta faciat, tanquam habens quandam principij rationem. Quando uero id possit, & quomodo possit, in Theologia latius disputamus. Mirro quid per magi ualeat Astronomicæ simul & Phyllicæ: quomodo uires astrorum miraculis certis imaginibus hauriat, & quemadmodum in speculo sepe

CAUO

tuos solis radios congregat, unde in lignum è regione positum reflectit atque comburit, & nonnunquam excacat incuentes: sic in materijs quibusdam tum natura, tum arte paratis ad stellas, ceteros stellarum radios concipiat & influxus, quos & seruare sibi, & contorquere possit in alios, quod Olympum Alexandrinum Porphyrius narrat efficere solitum: ubi & Plotini animam tanta inquit uirtute pollere, ut stellarum aculeos in se coniectos aliorum detorquere ualeret. Possè uero fatalera sæpe sortem cœlitus imminens frangi, ludæi per sapientiam Kabalisticam, & incantum sacrarum literarum spiritum consentire: lamblichus per efficacem deorum sublimium cultum: Porphyrius per magicam sapientiam Apollinis oraculo teste. Ait etiam in libro de Oraculis: Cum quæreret aliquis cur ineptus ad rem quampiam fuisse ab Apolline iudicatus, quid uel faciendum foret, ut quasi apertus susciperetur: Respondit oraculum, eum fatorem ut impediri, quam magis artibus effugere poterat. Unde apertè patet magicam hominibus artem diuinitus esse concessam, ut aliquo modo fatum repellerent. Hæc Porphyrius. Possè uero per magicæ ualeudinem animi corporisq; curari, & immortalitatem denique comparari in Charmide Plato significat, temperantia, præsertim per uirtutè sapientiæ comparata: nam ab animæ sanitate sanitatem corporis proficisci, magorum testimonio comprobatur. Sed audiamus Zoroastrem diuinè canentem: Si ardentem ad pietatis officia mentem prorsus intendis, labile quoque corpus seruabis. Hic traditum est. Pythagoricos sacris cōsueuisse carminibus morbos animorum corporumque expellere. Si tantā haber animus potestatem, quid mirū naturaliter esse liberum a seruitute fatali, donec ipsemet corpus ultra prouidentia modū amore nimio complectatur? Nam deinceps & animus obsequitur corpori, & corpus seruit legi fatali, quoad animus interim amore à corpore conuertat ad mentem. Unde primo quidem seipsum a fato eximit fugiendo, deinde & corpus, utpote qui iam corroboratur ex mente a fato plerumque defendit, tum occulta quadam uirtute germana cœlestibus, tum arte nonnunquam diuinitus patefacta: Conclude Capitulum, stellas plurimam significare, non facere. Non ergo diuitias facere, uel inopiam, quæ nobis ex diuersarum apud nos caulorum concursu, & occasione contingunt: non uirtutes, quæ in sensu sicut a ratione, in ratione perficiuntur ex mente: non uitia, quorum nulla propriè causa est efficiens, sed forte deficientes, quatenus uidelicet, & sensus uita a ratione deficit, & ratio a mente degenerat. Cōtingere quidem ex stellis defectu quodam materiæ potest in corpore uisio incitamentū aliquod uitiorum: uitijs uero hinc concipiendi occasionem præstat animæ superioris amor ad animal. Quæ quidem anima alioquin eatenus libera uiuit a fato, quatenus menti dedita, per mentem suam cum prima diuinæ mentis lege consentit. Hinc propheticum illud: Anima mea in manibus meis semper, quando legem tuam non sum oblitus.

Quomodo anima rationalis non subest fato, irrationalis uero subest: quomodo uita corporis nostri propria dependet à uita cœlestium, & ab anima nostra. Item in omnibus cœlestibus animas esse geminas. Item de dæmonibus, & unde mala contingant, Cap. IX.

Superioribus uero quibus asseritur stellas non omnia nobis efficere, quamuis multa significare possint, obijceret forte quispiam uerba Platonis in Repu. præsertim atque Timæo. Ait enim in Rep. Sub fatalib. necessitatibus dæmoniarumque eius Parcarum reuolutionibus animas in corpora proficisci. Ait & in Timæo. Vitam nobis corpoream a stellis infundit: quibus in uerbis uidetur nos cœlo subijcere. Respondetur ad prima, animas quondam uitam hanc uiuentisq; formam elegisse sponte, priusquam in corpus uenirent, sub reuolutione fatali, ideoque pristinā uirtutem suique rectricem autoritatem non tam amississe, quam ad tempus interuallisse: quæ denique cum partim ipsæ decreuerint, partim fuerint adiutæ diuinitus, partim admonitæ legibus recipere possint. Respondetur etiam ad secunda, sicut in Timæo. Vita nobis corporea datur a stellis, ex qua perturbationibus exortitur: sic ab intellectu diuino intellectualem animam procreari huius uitæ rectorem, qui sicut dum nimum uitam hanc amat in hoc mundo, seipsum unā cum hac perdit in fato: Sic eandem amando quæ minime, interim super fatum in æternitate se recipit: Possè uero animā rationalem fato se incipere atque uicissim emancipare, docet Zoroastri sententia ita præcipiens: Ne tu augeas fatū. Vbi Plotinus ait: nos, id est, ipsum hominem, esse animū ipsum rationalem, qui naturali iure præfideat animali, subitū xic, cauendū esse, ne forte nos efficiamus hoc animal. Existimat em̄ per consumptionem imaginationis affectusque consensum, fieri posse uiuentis unū ex animo simul & animalit: quādo uidelicet utriusque imaginatur idem atque similiter, atque ad idem similiterque afficitur, ferme quemadmodū ex igne ac ligno sit unum cōmunionem luminis & ardoris. Subiungit rursus in animali, id est, animato corpore naturam corporis præualere. Ibi enim corpus est uerū corpus, quia formale quam minime, & ad summā corporalis formæ perduciū, uita uero eius propria, nō est anima uera, non uera uita, quia corporea multū, quia ferme ultimū tenet in ordine uitæ. Sicut ergo uita hæc agit in corpus naturaliter id formando, uel potius agit in corpore, dum hoc ea formatur ex alto, sic & corpus quodammodo agit in uitam dum hæc ipsam sibi cōformat. Quamobrem sicut in corpore quatuor potissimum alterationes esse uidetur per calorem & frigus, per humorem & siccitatem: sic in uita corporea perturbationes præcipue quatuor oriuntur. Item quod est in corpore dilatatio uicissim atque contractio, id in uita corporis uoluptas & dolor. Verum quemadmodū rationalis animus per imaginationem affectusque

QQ 5 cum

cum animal confunctus, huius passionibus tangitur, & fatali sorte pulsatur, sic cum demum sub animal hoc rationis legibus subiugauerit, primum quidem seipsum a perturbationibus factis soluit, dum aliud quidem se, aliud animal esse cognoscit, ideoque fatum ad illud pertinere, deinde animal hoc sibi naturaliter commendatum ab atrocissimis nonnunquam uulneribus fati, uel fortunæ defendit. Vbi uero Plotinus ait de geminis hominum animabus superiorem, quid mitti ab intellectu diuino, inferiorem uero a dijs, qui perferuntur infundi: intelligi hic deos esse animas sphaerarum stellarumque cum anima mundi consentientes. Omnes enim moueri dicuntur, siue locali quodam motu, siue formali ferantur. Sed quoniam pacto ex omnium conspiratione uita redundat in corpus? Num sicut ex pluribus concinentibus concentus unus sub concavo reboat? Rursusque sicut est lampadis multis communis quidam fit splendor in aula? Non sic omnino. Hic enim & concentus & splendor coetu quodam unum potius est, quam forma, anima uero quaecumque sit, simpliciter substantia est, formaque animalis unius una, & si ad praestationem animam comparata, quasi accidens iudicatur. Quo igitur pacto forte quomododum ex pluribus intra nos uocabulis instrumentis ab imaginatione una, uox una prodit significatione distincta, rursumque sicut ex uno sole lumen unum per uitra uarijs insecta coloribus penetrans, non in multa subinde lumina desinit, sed in unum, quamuis uariorum colorum uirtute formatum, ita ferme una quaedam uitae forma uirtute multiplex resultat in corpore, una uidelicet ex una mundi uita, uirtute quoque multiplex ex multarum praeter hanc animarum ad spirandam uitam communiōne. Character uero animalis maxime proprius, plurimum in spiritu ab anima generantis imprimitur: cuius quidem proprietate uel cunctorum spiraculum ad familiarem redigitur animam, uel corpus saltem tali quadam potissimum anima sit animabile. Vitam quidem infundi nobis posse ab anima animabusque communibus abique animae propriae beneficio, coniectare forsitan posset aliquis ex animantibus, quae sponte nascuntur, & quae ex ovis absque ex animalibus sui fomento. Contra uero oportere animam nostram uidelicet superiorem, una cum superioribus ad spirandam animam conspirare, ratio dicere uidetur, tum quia humanum animal est perfectissimum, pariterque rationi, tum quia sicut plurimum naturae communes per proprias definitur naturas, ad effectus in natura proprios absoluendos: sic ad propria uitam, si modo perfecta pro uiribus distinctaque futura sit, praeter communes animas, officio proprie quidem, quamuis superioris animae opus esse uidetur. Ergo dicere quis forte poterit, alicubi praeter communem influxum accedere propriam, alicubi uero nequaquam. Et ibi quidem humanum animal esse perfectius, & rationis magis obtemperans, hic uero minus, ubi uidelicet rationalis anima corpus aliunde iam reperit uisum. Mitto quod si forte ad corpus ita uiuens rationalis anima non accedat, brutum animal sub hominis figura nascetur, eritque anima in nostris, sicut quaedamque corpore monstrantur. Quod ergo Plotinus alicubi secundam inquit, uitam a prima nostraque manare, alibi unde, potes ut diximus intelligere. Memento uero, quae Plotinus de geminis differantibus confirmari ab amblicho ex mente Mercurij, ubi addit superiorem in nobis animam quoniam a summo intelligibili fiat, habere in mundana uim officinam, ac uim qua mundum transgredatur, & a fato se soluat, & sua, praesertim dijs adiutam, atque hanc solutionem quatenus fatalē ordinē uidetur transgredi, eatenus in ordine prouidentiae contineri. Proinde ut Plotinus animam alteram distinguit ab altera, inquit: Quaecumque sunt ab inferioris animae ministeria esse corporea, quoniam omnes huius affectiones, & motiones incitantur e corpore, corpori seruiunt, motionem corporis comitantur, atque uicissim: officium uero animae alterius, quae extrinsecus extat, esse seipsam altius eleuare. Hoc tu in loco animaduerte Plotinum legitimo sensu Aristotelicum sensu interpretatione Auerrois unicus, sed unaquaeque intellectus anima. Forinsecus item, id est, non a seminali spiritu, uel calore, non a uita hac incrima mundi: sed a mente diuina, quae quasi exterior, id est, non coniuncta uel forma, omnibus dominatur. Hinc efficitur, ut intellectualis anima tum cogitatione, tum etiam uoluntate possit, quae supra corpus, & naturam, & corpoream uitam sunt, pro arbitrio petere, atque corpus, naturam, fatum quotiens omnino decreuerit superare. Quatenus enim a temporaneis segregatur, eatenus aeternis coniuncta, una cum his quodammodo temporaneis dominantur. Verumque uero fit, tum cogitatione, tum maxime uoluntate. Sic enim temporalibus, sic & aeternis non tam illa considerando, quam amando coniungimur, & merito quoniam consideratio potius manet intus, amor autem in amatum conuertit amantem: sic & materia quae uis ad ignis naturam peruenit, calorem potius subeundo, quam lumen. Ex eo itaque maxime fit anima tum aeternorum compos, tum una cum illis aduersum temporalia dominatrix, quod illa & amat ardentem, & amado pro uiribus imitatur in uita, & imitata uiuendo consequitur, & confecta rursum auctoritate operis imitatur. Hinc tandem stupenda in corpus opera, praeter consuetum fati tenorem quandoque proueniunt. Quo in statu anima in fato computatur, ut agens atque tam fatalem frangit seriem, quam sibi uendicatum & hoc quoque in prouidentiae legibus, unde dependet fatum, inueni as designatū. Ergo si artificiosae intelligentiae beneficio per arte, scilicet imaginū atque medicinae animus in fatali cohorte nonnunquam, uelut collega actusque recipitur, multo magis id, uel diuiniore intelligentiae, uel potissimum uoluntatis ardore consequi potest. Uoluntatis enim actus efficacior est, quam cognitio, atque liberior, & actionis principium, mediumque & finis; ideo enim quaedam cognitione fit nihil

mero

mero aut affectu, uel occulto & naturali plurima sunt. Est autem appetitio naturalis, quae uoluntatem utiturque potest, emulari uidentur assidua, & imaginatione prior, & naturalior, subtilitatemque propinquior: efficaciam uero artis in fato in superioribus quidem derigimus, sed alicubi demonstrabimus. Verum ut ad superiora iam redeam: animus quidem in quo animal ratione formatur, ratio uero mente, mens denique Deo uiuit in prouidentia super fatum. In quo uero uicissim formatio fit, sub prouidentiae indicio uiuit in fato, neque ut agens, sed uelut patiens in fatali numero computatur. Siquid ergo huic portendatur ex stellis nimirum, ex eisdem effici potest simpliciter ut portendatur, nihil ad haec animo resistente. At si mala fiant, non ex alto mala mittuntur, sed in infimo mala resultat. At uero Plotinus animam in nobis inferiorem, esse partem quodammodo uniuersae, quoniam, & ab uniuersa dependet anima, & communem sequitur eius instinctum: ferme sicut & nostrum corpus membrum est quodammodo corporis uniuersae. Animal itaque nostrum mundano conceditur animali, & inde conficitur. Veruntamen superior in nobis anima plurimum una cum mundana caeterisque mundanis ad inferiorem in nobis uitam concurrere efficiendam: quae quidem neque fit a matris anima: sicut enim materium semen nascitur corpus nequit efficere, ita nec materna similiter anima potest animam procreare. Neque rursum anima nascitur, uel fit ab anima patris, tunc procul ablenis, uel ab ipsa feminis uirtute procedit, quae & inferior est, & accidens. Reliquum est igitur, ut a mundi anima procreetur concurrentibus uidelicet caelestibus animabus, concurrente & plurimum superiore nascitur hominis anima, siquidem foetui uiuificando iam addit. Sicubi uero Plotinus ait, animam rationalem ad ipsum animalis esse non conferre, uel minimum, non efficientis quidem, sed formae modum negat. Quamuis enim erga animal sit in causa uitae, non tamen est propria forma corporis: & si forma quandoque dicitur animalis, ad bene esse conferens animal. Qualis praeterea in nobis ex animabus geminis & corpore conspiratio est, eadem in ipso mundo, in sphaeris, in stellis esse iudicatur: Vbique enim intellectualis anima regit corpus per propinquiorum corpori uitam ex anima profluentem. Nam quantum intellectualis est, separata, & superiora petens, nimirum distat corpore, corpori uero per aliquid appropinquat, quod in ipsa, uel ex ipsa iam intellectu de generat ex ipsa dico: quoniam si natura elementalis, uelut ignis subiecto propinquans, non solum substantiam illi suam adiuuet, sed aliquam sibi similem inferit qualitatem, multo magis anima tamquam natura potentior, uitalis substantia lux praesentia uitalem quandam infundit corpori facultatem. Sine ergo in mundo in sphaeris, in stellis animae parsim geminae: Primae angelorum ubique honorum teneant atque deorum, sequentes uero, angelorum qui ceciderunt in corpora, demonesque uitam gerere iudicentur: Angeli omnes eiusmodi primum, id est, animae mundanae angelum conuertantur Deo semper haerentem. Demones similiter omnes eiusmodi primum, id est, mundanae animae daemonem a Deo longius discedentem, corporisque penitus incumbentem ubique seclatantur. Angeli rursum ad incorporea, daemones ad corporea uergunt plurimum, animasque allicunt. Ideoque angeli a fato soluent animas: demones autem eas fato deus faciunt. In demonibus positum est propinquum corpore mundi huius imperium. Unde fit, ut si hinc ad angelos comparatio fiat, mundus hinc dicatur positus in Maligno. Hinc & facile manichaeorum est error exortus. Prouide sicut intellectum nostrum asserit diuinis semper incumbere, quamuis ratio interim occupetur humanis: ita rationem totamque superiorem in caelestibus animam, asserit diuinorum contemplatione perpetua perfrui, dum inferiores caelestium animae corpora regunt, imaginantur & corpora. In his ergo affectus esse daemonicos arbitrat. Affectus quidem diuini sunt in primis, humani sunt in nostris, ac saepe ferini, at uero illic daemonicus quales sunt: Finge sapientem assidue diuinis contemplationibus occupatum, sed in eo interim in uegetali natura uigere affectum ad corporis alimoniam, sub reperi nonnunquam pruritum famis in stomacho, naturalem generandi libidinem titillare, sed sapientis animi rationem separatim interea delectat, affectus eiusmodi nequaquam animaduertere, imaginationem quoque uix stupideque sentire: ferme sicut in eo solet accidere, apud quem in somno haec ferere absque in somnijs incitantur, tales itaque sint affectus ad haec in caelo daemonicus. Nihil ergo ex prioribus animabus mali prouenit, aut uilis: ex sequentibus autem non mala quidem re uera, sed uilia quaedam minusque bona sequuntur, quatenus ex illis tum in corporibus minus interdum ordinate mutationes eueniunt, tum in animabus, natura corpori maciparis incitantem frequenter suboriuntur, per quae & si animae non iniqua necessariae sunt, licet tamen tam corporis incitamentis indulgeant, aut saltem corpus, & propensius foueant, & accuratius quotidie curent. At aut superiores stellarum animas non esse huius uniuersae partes: Cum enim ad intellectuale mundum omnino conuersae sint, illius potius dici partes posse uidentur. Inferiores uero stellarum animas uniuersae huius partes appellat, quoniam macipatae sunt mundi corporibus, quae cum ex eadem inter se materia sint, & sub eadem communi totius forma, uniuersae partes esse putantur. In hac ergo communi mundi materia simul & forma, animae omnes eiusmodi in unum opus, tum inter se, tum cum anima mundi ubique conspirant: communi quoque inter se sensu quamuis occulto, & latentem quaedam compulsionem communicant. Tum uero quaecumque ab his opera fiunt, sigillatim mundani partes existunt, uel ad partes attinent atque totum. Nihil uero ab his alicubi prouenit a naturali mundi huius conditione secretum, faciunt autem quicquid agunt, ferme sic animalis natura, sicut natura elementalium elementa, & uegetali planetarum animaliaque, nulla prorsus electione. Cum enim aliud electio sit, quam uita, sicut uita posterior, si inferiorum, uita per se sine

se sine electionis officio suo peragit, multo magis uita superiorum per se sua profus obfoluit. Si qua uero illic intellectualis, & rationalis electio est, non ministerium quidem hoc, sed officium superius eligit: Atqui & ante electionem illam forsitan aliquid intus ex uita prior, absq; electione procedit; omnino uero absq; ulla necessitate consilij, etiam si quædam opus imaginatio comitetur, & ab anima illic prima secunda procedit, & a secunda similiter uirtus singularis in corpore, & a corpore lumen, & in lumine uirtus inferiora generans, atq; gubernans. Multis itaq; gradibus a mundo intelligibili distant, quæ hoc in mundo quotidie generantur & accidunt, ut mirum uideri non debeat, nostra hæc non ad summum ordinatissima, non felicissima prouenire. Talia namq; succederent, si ab intellectu diuino, aut saltem ab intellectualibus animabus proximè fierent: nunc uero ex corporibus irrationali uiuentibus anima, perq; uires a corporibus emanantes aguntur. Siquid igitur occurrit in mundo, quod molestum sit, quod laboriosum, quod non probes, memento, id totum a femina nobis accidere, id est, ab anima corpori mancipata, a materia corporis, a contrarietate rursus elementalium qualitatium.

Quæ a stellis fiant, quæ non, & quomodo significatio fiat. Quo instinctu anima corpus ingreditur, quo futo, & quomodo ante factum corpus amat. Cap. X.

Decimum libri caput, mundo & spheris, & stellis ita compositis, prosequitur significandi agendiq; sortem, docens a stellis earumq; motibus, quatenus in eis corporea uita duntaxat consideratur & corpus, & fieri quæ naturaliter generantur. Neq; proprie fieri hæc a primis stellarum animis, omnino ad separata tendentibus: neq; hæc a stellis omnia fieri. Non enim, quæ corpoream uitam superant, effici posse a stellarum corpore, uitaq; corporea: non rursus quæ consilio, & arte, uel occasione fortuita nobis aguntur illinc peragi, unde quicquid agitur, per corporeas agitur qualitates, duciturq; tenore naturæ: non deniq; quicq; reuera malum per diuinorum instrumenta committi. Faciant ergo stellæ non omnia, sed solum quæ mundani corporis sunt passionis & motus, & quæ ex his necessariò generantur: Faciant autem hæc conditione cõmuni, cõditio namq; propria ad causas rerum proprias pertinere uidetur: significant quoq; multa, neq; tamen pariter omnia. Probabile enim est, si plurima stellarum efficiantiam superant, uel effugiunt, nonnulla quinetiam earum significantiã superare. Probabile rursus, & quæ per communes causas portantur, cõmuni tantum conditione protendi. Animam uero ad corpus hoc accedere Plotinus existimat, non certa quadam siderum constitutione coactam: siquidem ante quamlibet nouã cœli figuram in antiqua ipsius anima quæ rationis sibi naturalis officio, potest totam naturam corpoream in essentiam incorpoream, totumq; tempus in æternitatem resolueret, tanquam in principium atq; finem, nimirum & ante, & post quodlibet corpus & tempus corporeamq; & temporalem quãlibet motionẽ existere potest. Non igitur positio siderum animã impellit ad corpus, sed primũ quidem ad hoc adducit naturalis quædam ad hoc animæ cura, deinde affectio quædam ex antecedentibus actionibus acquisita, postremò rationis electio cum natura tandem & affectione consentiens. Natura quidem & affectio tunc potissimum uergit ad corpus, cum oportunitas consonat uniuersæ naturæ, neq; tamẽ uel cogitur consonare, sicut & saltantes in tripudio cum cantu consonant atq; sono, neq; tamẽ necessitate sunt, sed uoluntate, cõcordes. Talem uero potius, aut talem uitæ formã accipere, in ipsa animæ electione consistit, sed utcunq; id fiat passio, uel effectus ingens, quo anima inclinatur ad corpus, non a sideribus irritatur, sed exorditur ab anima. Qua uero tempore nouum corpus ingreditur, ex præsentẽ siderum positura fortunam hanc, aut illam sortiri putatur, electã iam uitæ utcunq; potest aliter & aliter ad dentem. Tunc ergo præsens siderum harmonia in nobis efficit aliquid, suo uidelicet ministerio cõferens ad eam uitæ sortem implendam, quæ maximè congruit uniuerso. Quælibet enim in dies cõfiguratio cœli pars est harmoniæ totius, & ut pars obsecundat uniuersã naturã, cum qua simul congruit unaquæq; natura, & corporea simul & animalis. Quamobrem ab ipsa mundi natura simul cõ propria uniuscuiusq; natura res singulæ peraguntur: a motu uero & figura celestium aliter & aliter quodammodo disponuntur, atq; ex quadam ad naturam concordia protenduntur. Quoniam uero ad quemuis effectum naturæ propriæ unã cum uniuersã natura concurrunt, idcirco de euentus proprietate obscurè admodum per indicia iudicatur.

Quæ hic mala contingunt, non mittuntur è cœlo mala. Cap. XI.

Caput undecimũ dignitatẽ cœli tuetur in omnibus, quæ ueni fieri uel significare dicuntur, ex eo quod quæ hic inde fiunt, nec talia ibi sunt, nec talia in se ueniunt, qualia hic subinde resulant. Ignem hunc nostrum dices ab igne cœlesti quodammodo procreari. Hic tamẽ ab illo aded diuersus est, ut nihil perseverantius illo: nihil uicissim hoc instabilius, qui uix momentũ sine alieno pabulo permanet. Nihil salubrius illo: nihil pestilentius isto, qui omnia rapacissimè deuorat. Mitto quod ille ferè totus est lumen: hic ferè totus est fumus. Profecto quantum ad ignis appellationẽ pertinet, poteris forsitan intelligere, quicquid ex igne cœlesti datur esse in se aliquid igneũ, sed apud nos degenerans exite resultare. Potes & aliter Plotini uerba contextere, ut ignea intra nos natura degenerans a cœlesti simul cum hac nostra affectione ad diligẽdum, etiam a cœlesti beneuolentia ratione longè

ne longè deficientẽ, citet sæpe libidinem minus honestam, & hoc quantum ad naturam spectat cõcupiscendi. Mox adducit exemplum ad naturam iracundiæ pertinens: deinde ad rationẽ in actione positã, deniq; ad rationem quodammodo contemplantem, ut ostendat ubiq; alter nobis accipi, quod a cœlo aliter est tributum. Sic Venus necessariã, uel suppeditans, uel augens charitatem sæpius incusatur, quasi libidininosã effecerit, cum tamen per eam oblata charitas in libidinem apud nos equat lasciuiorẽ. Sic Mars, quod uel indomitus ferociorẽ effecerit, uel manifestus timidiores, ita Saturnus, quod segregatores atq; tardiores, cum tamen & Mars magnanimitatem, & Iupiter, atq; Sol studium honestatis, Mercurius industriã, Saturnus contemplationẽ & grauitatẽ præstare uoluerint: nos autẽ hæc uel natura, uel cõsuetudine deprauata cõtaminauerimus. Inter hæc autem animi doctores non a motibus, uel a corporibus planetarum, sed ab eorum animis uel dari, uel auergeri, uel foueri memento. Mala uero neque ab animis, neq; a corporibus cœlestium nobis inferri. Neq; enim dictu est, stellis ulla serpẽtis more nobis aspectu nocere, pium uero credere, stellas naturaliter omnes Struthi more radiorum intuitu cuncta fouere, perinde atque in animali ipsa totius membrorumq; principalium uita membra omnia fouet & adiuuat. Sic Solis lumen suapte natura confert ad uitam atque sensum, quamuis interdum ob subiecti debilitatem humoris uel defectum uideatur obesse. Sicut & calor iecoris stomachum naturaliter adiuuat, sed cum in quo uel parum sit humoris, uel liquidum nutrimenti quã minimum, non nunquam fortè debilitat. Videtur itaque falsò, uel Mars furorẽ, uel contra stuporem, siue pauorem adduxisse Saturnus. Demum nimum bilis excessum, tolle copiam atræ bilis, neque Martis aspectus, neque Saturni furibundum faciet, aut stupidum, atque pauidum. Ea rursus in Martem atq; Saturnum calumnia, quod in fortunatos faciant, contingit ex eo, quod Saturnij cum uel contemplatores sint, externa negligant, uel ad expeditionem sint tardiores, præferunt si in frigidiorẽ materia illius influxum acceperint: quod sit ut oportune nihil aggrediantur: Marti contra si in calidiorẽ materia susceperint. Martis instinctum, præcipiti omnia motu perturbant. Fortè etiam Saturnij dæmones tanquã contemplatores, si eis commendati simus, nostra negligentius agunt. Martij uero dæmones suorum animos importunius urgent. Proinde quantum natura differt inferior a superiori natura, tantũ discrepat suscipiendi conditio. Sic ergo uirtutem Saturni continentem atq; sitientem, materia sæpe inferior, quando calore deserit, conditio quadam excipit compacta nimum, geluue cõcreta. Sic uim Martis morticem, subiectum aliquanto calidius per inflammationis concitationisq; suscipit impetum. Quid plura? Quis non intelligat, & blandum cœli calorem euadere apud nos edacem, & humorem cœlitus alium apud nos fieri suffocantem, ac protinus diluentem? Vt ergo summam dicam: Sicut se habet cœlum nobis conspicuum ad intellectuã cœlum, sic tractabilis hæc nostra regio ad uisibile cœlum. Formæ rerum in cœlo intelligibili a materia, dimensione, motu sunt liberæ, in cœlo autem uisibili tria hæc necessariò subeunt. Sed ibi materia quidem est procul a passione: dimensio quoque sine diuisione motus similiter seorsum a transgressione ordinis & transmutatione substantiæ, in regione denique nostra res tria hæc naturaliter patiuntur. Ergo quod in primo cœlo est integra participatio eundẽ quod bonum, in cœlo secundo sit minus bonum, in nostra regione ita malum. Nemo igitur malum cœlestibus imputet. Sicut enim quod loquaris, quod eas habes ab anima & uirtute mortice; quod autem in epe loquaris & eas, a uitio linguæ uel pedis, sic quicquid ex anima corporeq; cœlesti ad te demittitur, ordine recto procedit, sed in te sæpe claudicare compellitur. Id uero totum unã cum Plotino & lamblichõ ita concludimus: Quinq; de causis munera cœlitus attributa degenerant. Prima, quia quod prodit ex causa præsertim superiore, eo ipso, quod exit, etiam deficit inde; Secunda, quoniam dum id accipitur in uisibile materia, pro uilitate materis capitur; Tertia: cum accipientis natura longè diuersa sit, iure quod accipit non dicitur tantũ reddidit, sed nimum ratione diuersum. Quarta: dum subiectum præter cœlestẽ munus uaria insuper capiat aliunde, tum inter se repugnantia, tum a cœlo diuersa, meritò non solum inficit cœlestẽ donũ, sed ualde confundit, reddiditq; secum passionibus frequenter obnoxium. Quinta: quoniam ex omnibus inter se confusis resultat nouum aliquid priori origini dissimillimum, omnino uero inferioris naturæ debilitas obnoxia passioni, sæpe bonum cœlestẽ non sustinet, & competenti ad illud portionẽ carens ægre patitur, sub eo etiam quod salubriter agit.

Quæ hic generantur, naturam propriam magis habente, ex causis proprijs, quam ex cœlestibus. Cap. XII.

Dodecimum caput ostendit uarios è cœlo uiuentes influxus in unum apud nos confluere, quamuis aliter a sibi, & ex eo confluxu quicquid sub illo gignitur aliquid reportare. Profecto quod nascitur, ex communi quidem cœli fauore comunitè adiuuatur ad ortum, ut autem oritur homo uel equus, nec ex cõmuni in fluxu nascitur, quomnib. æquè fauet, neq; ex hoc aut illo sortitur influxu. Sub quolibet enim homines pariter nascitur & equi: Homo igitur prouenit, quia ex homine nascitur, & equus, quoniam sit ex equo, ut autẽ homo sit talis, ceu sanguineus, uel colericus magis minus uel pulcher, procerus, uel breuis, & reliqua, partim quidẽ habere uidetur è cœlo, ex parentibus certè quam plurimũ, quod Ptolemæus confitetur effectum compulsus. Vnde prohibet ex

bet ex solo cœlestium; intuitu iudicare de nato, tubet autem parentum eius & nutrimenti, & loci naturam, & consuetudinem diligenter considerare. Mihi in præsentia quantum uarietatis imaginatio generantium filiis afferat. Certe ad ipsum substantiæ naturalisq; qualitatibus proprietatem naturam, tum speciem, tum indiuidui generatis multo plus ualet, quàm cœlestis influxus: quod manifesta in omnibus experientia docet, ex ipsa præsertim similitudine, qua nascens generantis speciem referit simul atq; personam. Communes itaq; cœlestes causæ plurimam circa cômunitissimas conditiones auctoritatem habent: propinque uero propriæ causæ, circa proprias plus admodum proculdubio possunt, præsertim quoniam quæ a superioribus causis afferuntur pro natura subiecti loquuntur, & pro determinatione causarum propinquioribus accipiuntur, & in formam aliam transtulerunt. Hinc Prolemæus ait, recte etiam Aristotele, cœlestis effectus ob materiam naturamq; in inferioribus posse mutari, neque inuitabiliter inuenire. Homo igitur uelut à causa sit ex seminaria hominis ratione, que quidem est in anima naturaq; propria, regitur sub ideali hominis ratione, quæ in natura animæ cômunitatis uigens, regitur tandem ab ipsa diuinæ mentis idea. Dum uero ex ipsa uirtute seminis concipitur homo, interea potest uel ex cœlo, uel ex propinquâ, siue circumstanti materia, uel impedimentum aliquid afferri, uel adiumentum, quo nascitur, aut deteriorari inde, aut absolute non accipiatur qualitate. Prodit tamen plurimum similis generati, specie semper, & persona frequenter. Cum uero impedimentum, uel ex cœlo, uel ex materia cõtingere possit, maius admodum est quod accidit ex materia, nam manca quædam sæpe producit. Maximum uero quod imaginatione cõttingit, hæc enim monstra proferre solet. Si ergo maius impedimentum ex materia, & loco, & causis prope nos circumstantibus aduenit, nimirum & hinc potissimum prouenit adiumentum, & omnino nullus cœlestis influxus, sed ratio seminalis auctoritatem possidet generatimam & ubi sponte sub sole pariter & hinc animantes exoriri uidentur, necessario ex seminali uirtute, quam uita mundi possidet, oriuntur, quod in Theologia latius declaramus.

Ex uita mundi communi, euisq; rationibus simul, ex a rationibus cuiusq; proprijs omnia generantur. Item præter actionem animæ mundi communem sunt in plerisque propriæ actiones, influxus uero cœlestium motionum, quasi extrinsecus uidentur accedere. Cap. XIII.

Quoniam ad rerum causas tum communes, tum proprias iam descendat, idcirco in tertio decimo libri capite principia rerum ritè prosequitur. Sicut igitur in omni uiuente, sic in mundo tanq; animali quæ maximo à seminari ratione, quæ est in uegetali uirtute animæ, naturalisq; spiritu & uitali formatur totum corpus sub forma totius. Formatur & membra proprijs membrorum formis, conformantur & singula, tum uita inter se cômuniōne, tum ad totius formam & finem relatione. Cum igitur in ipsa totius forma contineantur formaliter omnia, in formis uero singulorum non comprehendantur formaliter alia, quam uis participatione quadam uideantur adesse, merito quicquid agitur uel agit, patitur uel in mundo tanquam familiare propriumq; ipsius ipsi conducit ad bonum. Non tamen quicquid ex parte accedit ad partem uenit æque domesticum. Quod enim à patre mundi uenit ad partem, longè uel sic, uel natura distantem, tanquam alienus uidetur offendere, quod uenit aliter adiuuare. Cuncta uero quicquid in se inuicem agant, semper præter id quod in se consistunt, quod ue agunt, propria facultate, proculdubio ad cômuniem totius uitæ spiritum ubiq; conspirant. Quamobrem de agentibus ita distinguit: Quæ in uiuente hoc mundi corpore, præter exiguum quoddam cômuniem uitæ uestigium, nihil uitæ propriæ possint: non propriæ quidem agentia sunt, sed agentium instrumenta, ipsius scilicet mundi principiumq; partium mundanarum. Neque id quidem iniuria, Naturalis enim actio pendet ex motu, principium uero motionis est uita. Vita namq; sicut est primus intus perpetuus essentia motus, sic est principium cuiuslibet motionis, sic est & naturalis actionis origo. Quibus ergo origo propria uita deest, nimirum & motio abest, & actio propria, ubi ergo agere uidentur, agitur. Sic graua leuataq; & calefacta, & similia trahuntur ad motiones & actiones, ab ipsa mundi uita, non aliter quàm à magnete ferrum, & calor uel humor in animali à uitali uirtute ducitur atque trahitur. Quæ uero ultra cômuniem mundi uitam nacti sunt aliquod uitæ propriæ donum, hæc motionis actionisq; quasi propriæ non nihil habere uidentur. Sed uiuentia hæc ita distinguit. Cum uiuentibus omnibus principium motus insit, ad motiones inquam inter se differentes indifferens, aut ad certam motus conditionem determinatur ab alio, aut potius ex seipso. Ab alio quidem planè, scilicet ab uiuente natura, & à quodammodo quadam indigentia, oportunitate, occasione, concursu circumstantiū causarum. Ab alio rursum bruta scilicet ab eorum occurrere, quæ sentiuntur, dum imaginationem huc uel illuc impellunt, necessitate naturæ præterea seruientem. Animal uero rationale intuitum motionis suæ principium sæpe ad certos motus sua quadam per se concepta ratione & electione definit, & quo magis incedit intelligentia, eo magis agentium ordine computatur, & à sapientibus segregatur. Vtraq; uero animalia scilicet & rationem habentia, & carentia ratione, tanquam partes quædam mundi ad decus mundi conducunt. Animalia rursus ita distinguit: Animalia quidem cœlestia atq; ætherea simpliciter agere potius quam pati dicuntur. Bruta uero minimum actionis habent, plurimum passionis. At ærj demones hominesq; medium ferme inter actiones obtinent atque passionem. Ex tribus

his generibus, animalium animalis mundani decus officiumq; expletur. Et summum quidem genus ita se habet in mundo, sicut in nobis intelligentia, medium uero quemadmodum ratio, siue uniuersalis, siue particularis in nobis, in summo denique, siue quod infimum in nobis existit. Vbiq; autem in uniuerso superiores sphaerarum stellarumq; animæ, uniuersa præstantiora præbent, quam animæ earundem inferiores: dicunturq; à Platone Iouis, id est, intelligentiæ mundanæ collegæ. Omnis uero quicquid uisquam est mundo, quodammodo uiuit, seu uita propria, siue cômuni, non minus quam quicquid est in quolibet animali. Viuunt inquam, & uiuentia sunt omnia, secundum uiam dico corpoream, principialiter quodam mundanæ animæ beneficio: in cuius seminariæ rationes omnes uiuentium continentur. Et ubiq; ratio seminalis in anima uigens, tum in anima communis, tum in propria quauis præcipuè est motionis & generationis formationisq; principium. Quod enim in rebus speciales quædam uirtutes insunt, quæ ad causas elementales referri non possunt, non ueniunt simpliciter ex concursu multorum, alioquin uel casu contingerent, uel firmæ non forent, prodeunt igitur ex animali seminariæq; ratione. Sic Peonia suspensa collo caducis opiculatur: Polipodum atram bilem purgat: Corallus timorem pellit: Laurus pellit fugur: Torpedo piscis stupescit hominem, etiam uirgam tangentem: Echinus pisciculus sistit nauem, tam uero speciales eiusmodi uires illinc existunt, unde sunt species. Referuntur autem uariæ species naturalium, non solum ad differentes demones, atque stellas, sed etiam ad ipsarum seminariæ rationes in ipsa mundi uita, ubiq; regnantes. Circa eim quamlibet speciem ad ipsius effectum agentia, passim multa concurrunt, quæ nunquam cômuni firmoq; ordine ad unum ritè conducerent, nisi uno quodam duce regerentur ubiq; præsentem. Profecto sicut species complurimæ rerum ad genera quædam, & hæc tandem ad unum ubiq; genus, sic agentia multa gradatim ad unum ubiq; agens necessariò rediguntur. Agentia inquam, siue tanquam instrumenta, ut corpus inferiora ad superiora, illa fortassis ad Solem beneficio luminis ubiq; præsentem, siue tanquam agentia principalia, uel et animæ rationales inferioris ordinis, ad rationales superioris ordinis animas, & illæ tandem ad unam ubiq; pariter dominantem. Tantam uero in animalis natura eiusq; rationibus seminarijs esse uult potestatem, ut nullâ uel ingentem mundi partem, & motionem posse putet, eas ex ordine suo penitus deurbare, quod minus ex specialibus rationibus certæ rerum species proprietatesq; ita proueniant quemadmodum & totius naturæ animalis ordo præscribit, & natura quælibet illius pedissequa ritè prosequitur. Quid ergo stellæ: quid earum quotidianus motus efficiet? Certe nec faciet species, neque mutabit, neque earum euentus detorquebit à specie, sed qualitatibus forè quibusdam in dererius meliusue afficiet, siue secundum corpus, siue secundum animam corpori profus immerfam, siue secundum actiones quasdam, quibus explendis superior anima indiget instrumentis. Id uero totum cœlestis influxus ex accidenti quodam dicitur agere, quia tum ex oportunitate quam nascitur, ex inferiorum concursibus agit, tum non agit proportio tenore deformia, tum non mouet animam, nisi forsitan motu per cœlum corpore anima, uel per accidens moueatur, uel motioni consentiat. Siquis autem propter monstruosos interdum fecus dubitet, uel rationes seminariæ, uel species permutari, animam uertat semper in eis partem præcipuum & radicem, speciei propriæ conseruari, quam uis uel adiunctum sit aliquid, uel ademptum. Adiunctum inquam, uel ademptum, non tam in fluxu cœlesti, quàm uel materiæ loquuntur imaginationis uel uitio, uel concursu quodam fortuito diuersorum. Cœlestis autem tur autem principale semper, aut certe quam plurimum, quia principale continuumq; illic agit est ratio seminalis, quia quidem sublata, res casu potius quam natura contingerent. Quam esse necessariam, etiam in his quæ sponte nasci uidentur, in Theologia probamus. Cum enim hæc sic constituta, dicitur formetur, sic uita sensuq; donentur, sicut illa quæ propagatione gignentur, certe hæc sicut illa à uita & oculi feminis ratione formantur. Quæ ubiq; in uita mundi regnans, materia passim oportune paratam, & artificiosissimè simul & citissimè format, utpote quæ potestatem habet excellentissimam atque diuinam per quam ex utilissimis agit momento pulcherrima, dum & agentia inter se diuersa ad unum diriguntur, & generales influxus ad speciales, & proprios pro affectione materiæ distinguit affectus.

In singulis quæ hominibus accidunt, sufficientes apud nos, præter cœlestes motus, causas reperimus. Cap. XIII.

Hactenus cœlestes influxus in rebus, quæ ad corpus & animam pertinent, non multum autoritatis haberi differunt, deinceps parum insuper ualere, declarat ad illa, quæ nominatim externa. In omnibus uero summam causas sub cœlo sufficientes manifestasq; adductis in medijs, siue determinate rerum causæ sint, siue occasiones quædam ex malorum concursibus contingentes, siue artes & electiones humanæ. Inter hæc nota generantium naturam & qualitatem loci atq; nutrimenti plus admodum ualere ad corporis ualitudinem, quam cômunes, & remotas, momentaneas cœlestium motiones, per has igitur significari potius interdum illa, quam effici, quæ ex causis propinquis sufficienter aguntur. Ait præterea, mutam consequentiam rebus inesse, per quam mutua prætere indicia possint, prestare inquam, quantum ad ipsam pertinet uniuersi connexionem, & apud illum duntaxat certe significare, qui omnia circūspiciens, omnium conspiciat consequentiam

rum uero in homine generando rationem uirtutemque seminale esse dicit causam principalem, imo uero totam causam ex propinquo. Quod enim certe species, ex certis seminibus modis proprijs oriuntur, neque confusio fiat in uicem, neque transgressio, totum in seminalibus consistit naturis declaratque totam eas autoritatem generationis habere, ubi si nihil impedit, foetus ad rationis seminarie normam rite formatur. Impedire uero dicitur, quod non absolutam exprimi finitellarie uirtutis imaginem. Id autem impedimentum, non tam ex motibus proprijs planetarum tanquam remotis & momentaneis, quam uel ex uicio matris, uel ex aeris qualitate conceptui distonate procedere iudicat.

De fato, & fatiis: & quomodo anima priusquam fato tangatur, agitur amore corporis. De demone uideat. De liberatione a fato. De principijs entium. Quomodo anima nostra habeat principij rationem. Cap. xv.

Postquam quid fati pars, id est, ipsa tantum in dies reuolutio cœli ualeat, explicauit, iam quid totum fatum ualeat, explicat. Est autem fatum uniuersum tota mobilitum omnium series causarum, siue animales causæ sint, siue corporeæ, seu superiores, siue inferiores. Cum igitur conueniens deinceps mobilitum causarum connexio fatum sit, nimirum rationalis anima, quatenus ab intellectuuali simplicitate digrediens latius explicatur in motu, eatenus fati laqueis implicatur. Contra uero dum totus animus stabilis, prorsus intelligentia uiuif, nullis fati retibus irretitur. Cogitatur rationalem in anima facultatem, postquam diu quondam uiuit in mente, tandem nouo quodam motu uergere ad naturam sub se uegetalem, imaginationemque quodammodo naturæ coniunctam, quando uidelicet in natura imaginationeque eiusmodi affectus ad corpoream mobilemque uitam acrius inualescit. Tunc animus nouo quodam sui motu propensus ad mobilia uergens, atque ita mobilem uitam eligens in fatum inde profabitur, quodammodo etiam antequam terrenum corpus ingrediat, & priusquam id corpus concipiatur in utero. Fortè enim subito corpus subitæ æritum, ea potissimum sorte fati, quam & ipse paulo ante partim elegerat, & partim harmonia totius & tunc ita, & tunc potius ita sonans accommodauit. Dæmonem uero uitæ ducem tunc primum sortitur, cum primū eiusmodi uitam affectauit simulque elegit. Similiter quando dæmonem terrenum corpus affectat & eligit, tunc uitæ formam partim pro electione, partim pro harmonia cœli dum eligit, ac dum ingreditur regnante sortiri putatur, similiterque in his & dæmone duci. Dæmonem uero dari nobis Aegyptij uolunt, ab ipso dæmonum præside Deo ad electam iam uitæ normam, atque ad consonantiam uniuersæ electionis temporis concinnentem: non ab astro quodam, non à planeta, ut putat Porphyrius, qui in ipsa generationis figura plus possit, ideoque propriè dæmonem, quoniam ad concentum mundi tribuitur, fato animam (ut ita loquar) accommodare. Quia uero datur a Deo, & ad animæ ipsius electionem, daturque diuinitus à fato rursus quodammodo animam liberare, animam inquam in dæmonem, perque dæmonem in Deum quandoque cõuerfam. Idcirco Pythagoricus ille cantus orat louem, ut uel ipse nos ab his malis absoluat, uel saltem quo dæmone utamur ostendat. Respondet denique solutionem sperandam esse per diuinitatem quandam nobis insitam, nobisque malorum remedia subgesturam. In primis autem memoriæ cõmendabiles: primò quidem uitæ sortem formamque uiuendi non fato, sed ab affectione, & electione animæ exordiri, per que acceperum mox dæmonem quodammodo expediri. Secundo, sortem formamque ut dixi uiuendi accipi, siue peragi, uel compleri quodammodo etiam à tota dispositione mundana, quæ cõcurrit undique, tum quando animam corpus affectat & eligit, tum quando corpus ingreditur. Tertio, dispositionem uitæ non talem duntaxat fore, qualem sola cœlestia fortè decernerent, sed qualem potius inferioris materiæ præparatio, & locus, & natura parentum, imaginatioque, & cætera quæ circumstant unā cum cœlestibus coniuncta efficiunt. Quarto, ex his omnibus sequi, ut multi sub eadem omni cœli dispositione nascentes, dissimilem sortiantur euentum, quoniam & alius ante natiuitatem, uel etiam ante conceptionem trahuntur fati primordia, & pro inferiorum concursu expletur fati conditio. Quinto, neminem posse uel superiora suspicere, uel hæc omnia intueri, uel hæc unā cum illis rite cõplecti, uel quid ex eorum complexione, uel ut ex causa sequatur, perfectè cognoscere. Sexto, iudicium per signa prorsus inde confundi, quod ex diuersis sortis nostræ primordijs, causisque inter se oppositis rebusque contrarijs, complurima inter se discrepantia trahuntur indicia: imò ex alijs, quasi uestigijs alia confunduntur, ut uerè iudicare de sorte, sit sortis cuiusdam potius, quam scientiæ. Post hæc autem Lachesis quidem nomine sortes formasque uiuendi dicit significari, nomine Cloto cõuolutionem earum eolutionemque ostendi per uniuersum: Atropos demum necessarium huius explicatio nis effectum: necessarium inquam, quatenus consistit in natura fati, & quantum huic anima cedit. In fato inquam, quia factorum regnum Plato propriè ponit in cœlo: ideoque ibidem inter ipsa cœlestia euentus semper est necessarius. Ac si cœlestium concentui, inferiorum quoque inter se confluentia penitus consonaret, necessario perueniret, & hic fati decretum: sed for tasse non cõsonat. Fortè enim accidit inferiora, & ita intra se confluere, & ita rursus congregari cum cœlestibus. Hic ergo quispiam fortunā cum fato miscebit. Præterea si quando & cœlestia, & inferiora corpora ad eundem conspirant euentum, ideoque euentus quantum est in hac corporum omnium conspiratione inuitabilis uideatur, & fortuna iam fati seruiente fatalis, rament ubi ius habet animus

bet animus in quo motus est primus ac liber, non necessario prouenit homini quod mundo necessitas destinabat. Nā sicut in cœlo fati regnū duntaxat, sub cœlo autē fortunæ insuper potestatum plerique collocant: sic in ratione æque per opposita discurrere, consilij electionis arbitrium collocabunt. Sic Plato uirtutem animi, uel in fato semper liberam consistetur. Faretur & Prolemæus fortunæ consilijque occursum cœlestis decretum posse mutari. De necessitate quidem tribusque partis in commentario decimi de Repub. fati diximus: nunc censemus considerare, quod mox Plotinus adducit alios quidē homines fieri tales scilicet, uel natura, uel usu, uel utroque, ut trahantur illecebris uniuersis: alios uero tales, ut inde quandoque se retrahant. Fiunt uero naturales, tum animo per priorem electionem atque uitam, tum corpore per causas naturales: sunt quoque tales ex usu. Quod autem ait, plerisque a mundo more quodam magico fascinari, declarat, animam non alio hamo, quam amore, uel naturali uel nouo, atque efa uoluptatis illaqueari. Declarat, & ipsam uniuersam naturam, quasi magnam corporibus omnibus non solum pulchram formam, sed uitam etiam quandam inferuisse. Qua forma tanquam ideæ simili, qua uita ipsi animæ, quasi cognata, anima uelut efa quadam alliciat, in inferioribusque pellecta prouideat. Significat interim animos ob intellectualem naturam corpore toto corporeque uita superiore, posse quandoque se cõtemptis mundis huius illecebris à fato resoluere, quo non aliter quam illecebris detinetur. Hinc uero se soluit quate reuertitur, in mentem dico, uel in rationem mente formatam, profectò cum omnia etiam naturalia propria habeant in se naturam & actionem, præter conditiones quotidie acceptas extrinsecus, multo magis id muneris possidet anima, quæ habet principij rationem. Principij dico rerum naturalium atque mobilium: ab anima enim natura motusque depēdet, ab anima dico intellectuuali, principium enim sub bono rebus efficiens est intellectus, sub quo intellectuualis anima principium est efficiens, & quasi iam formans. Anima quidem uniuersæ naturalium omnium principium est summatim: alia quodammodo sigillatim. Illa rursus omnium in uniuersæ forma, alia omnium in formis partium uniuersæ. Omnis ergo rationalis anima, prout habet principij rationem: sicut format hoc corpus, ita quodammodo potest saltem aliter alia. Tum uero quemadmodum ut principium format ducitque id corpus & tantum, hinc non alia solum, sed & maiora potest, dummodo similiter afficiatur ad illa cœu anima cubitate corpus uiuificas, potest similiter & tricubitum. Sed hæc in theologia latius explicamus. Quantum uero ad principij spectat anima uertendū est, ipsam entis naturam cõsiderari, uel prout est in actu primo per formam, uel prout in actu secundo per motum. Vbi uero nõ reperitur propriè motus per actu secundo, qui sunt & actio est, ibi ipsum esse forme locū obinet actionis, ac motus quodammodo dicitur. Sed consideremus ens, aut in actu per formam simpliciter, aut in actu per motum. Primo quidē modo entij principij est intellectus: secundo autē modo, eorundē principij anima iudicatur. Intellectus igitur entis principij est, qua ratione ens est actuale, ut ita dixerim aliquid & formale anima uero entis principium est, qua mobile. Ac si principij est formarum, earū præcipue origo est, quæ motu proueniunt: aliarum uero, si est principij, non tam ut animalis est, quam ut intellectus est. Intellectus autem unum bonumque intellectu superius, principium est etiam atque finis, quomodo cunctis, ens ipsum accipitur, siue in potentia quadam, siue in actu: in actu primo, siue secundo, siue nondum mobile, siue iam mobile. Præcipue uero principium est entis & finis, qua ens unum est in bonum. Potissimè quoque principium entis, ut & ipsum & ens est unum, finis eiusdem, ut & ipsum & hoc est bonum. Sed de hoc alibi. Redeamus ad animam. Solemus argumētari rationalem animam esse essentiam, scilicet formam ac speciem in se firmiter consistere suumque esse atque existere in se prorsus habentem, ex eo quod appetitiones actionesque quasdam proprias habet, tum segregatas a corpore, tum corpori frequenter oppositas. Plotinus uero uticissimam quædam propria possidere. Sed unde nam id habet ratio? Ex eo forsitan, quod est principium entis mobilis ordinatè ac perpetuo mobilis. Est igitur essentia fixa, ac si mobilis, ex se mobilis, propriaque uita uiuēs, sicut proprio motu & intimo mobilis. Vita enim motus & actus est intimus. Quam obrem si anima, quasi mouetur interdum ab externis atque formatur, idcirco contingit, quoniam ipsa iam sponte celsit ceditque corporibus: sed ipsa interim propriam habet, firmamque tenet in essentia formam, simul esse: siquidem ab initio naturaliterque ad corpus, non ut mobilis atque patiens, sed ut motor accessit & agens. Quomodo autem anima etiam nostro sit principium motus, & in ratione principij sit animæ mundanæ collega in theologia probamus. Nunc uero concedamus animam in officio motionis æque firmè cum cœlestibus conuenire, quæ cum eisdem superioris officio, id est contemplationis munere conuenit: quo & transcendit motum ad æterna resurgens. Concludit potest Plotinus, nostrum animal ex animali mundano pendere, scilicet ab initio quemadmodum alijs declarauit, & quotidie plurimum. Verum sicut & quotidie etiam ex anima nostra depēdet, sic ab initio à nostra quoque depēdebat, atque uicissim sicut ab initio sic & in dies. Tale igitur plurimum in nobis est in animal, quale animal est mundanum, scilicet animam habes corporis usui naturaliter consulentem, & cum corpore simul agentem & in nobis saltem quodammodo patientem. Item quotidie in nostrum animal instinctus quidam mundani mirabilisque resultat pro diuersa dispositione mundi, tum dormientibus, tum etiam uigilantibus. Et hoc animal mundano sæpe consentit & cõ

partitur animal, nisi quatenus anima in nobis superior huius quoque domina, hincq; separabilis & animæ mundanæ germana, animal hoc aliter mouet & sinit. Hæc enim & separata est ab initio per essentiam atque esse, & separari etiam magis studio potest, per oppositum affectum simul & actum, actionesque proprias habet, ac si animal sibi commendatum mansuifacere potest, & ad se ita conuertere, quod alibi Plotinus ait, potest etiam id nonnunquam uirtute mirabili ab his malis erui, sicut & ipsa seruit, dum quæ ad animal pertinent, tanquam aliena nonnunquam nihil pendit.

De duabus animabus in nobis. Item quomodo à communi seminario mundi omnia generentur, ex quomodo in eo comprehendatur, ex quæ gignuntur, tum semel ex eundo degenerent, tum per secula deficiant à primordijs. Cap. XVI.

Postquam in superioribus, & quæ non ueræ sint rerum causæ demonstrauit, & quæ sint ueræ quodammodo designauit, in tribus iam sequentibus libri capitibus, quæ sint causæ ueræ de finit. Tu uero in primis ubi dicit, quod inseparabile est, quando est in corpore, nota forte Plotinum uelle uitam corpori dedicatam, quam sæpe animam secundam nominat, inseparabilem esse à corpore, id est, inseparabiliter agere, id est, singula simul cum hoc corpore uidelicet, dum est in eo; uerum tamen posse tandem unâ cum superiori anima hinc cabire: nam & ab ea pendet uelut actus eius assiduus, quamuis hic actus, per actum animæ mundanæ corpori coniungatur, sicut radius uisualis per radij solaris actum aeri se insinuat: atque sicut neuter radius euanescit apud Plotinum, sed uterque in fontem propriam replicatur: ita & actus uitalis uterque, tum communis ab anima mundi, tum proprius à nostra redit in suum. Neque forte prohibet unionem uitæ, unitatemque animalis eiusmodi uitæ duplicitas: cum altera quidem communis sit, altera propria: & quæ propria est naturaliter cum communi conspirat ad idem, tum ad propriam illam determinans, tum ab illa rursum adiuta ad opus proprium communi totius operi consentaneum. Sed de hoc alibi dicitur. Præcipuas naturalium causas esse uult seminales earum rationes in uegetali animæ mundanæ natura, quibus semper ordine certo respondeant seminales in speciebus singulis rationes. Sed quoniam pacto ex uniuerso seminario mundi omnia pullulent, multis quæstionibus percutatur Principio quærit, nunquid anima mundi singula faciat, quasi recta quadam successione, scilicet in ordine graduum, occasioneque temporalium, prius quidem elementa secundum originem, deinde, quæ ex his componuntur: item hominem primum secundum dignitatem, deinde brutum: urrum inquam hæc faciat, eisque provideat usque ad species duntaxat rerum, earumque propagationem & salutem: quæ uero singulis in dies accidant non attendat. Quæstio secunda: urrum anima etiam singulorum, quæ in dies singulis accidunt, propterea causa sit, quod quæ generantur ab ipsa, deinceps agant, & quæ sequuntur, quasi sic anima mundi dicantur contingentia quælibet: & si non per se tamen per medias ubique causas agere. Quæstio tertia: num anima in seminalibus penes se rationibus præscriptas habeat singulis singulorum actiones atque passionem, nihilque casu contingat, sed omnia fati necessitate ducantur. Quarta quæstio: si anima sit in se singula continens urrum rationes animæ seminales hæc efficiant, an solum, uel ipsæ cognoscant, uel per eas anima ipsa cognoscat: adeo ut ita quotidie circumspectat non solum res singulas, quæ quodammodo generantur ab ipsa, sed etiam actiones, passionesque earum, omnesque euentus: dum uidelicet præsentia omnia comprehendens, quicquid ad illa sequitur, quasi argumentando concludit. Siue complurima in antecedentibus simul, quasi præsentia contempletur: siue nunquam summam sequentia complectatur, sed singula semper in horas prosequi compellatur. Quæstio quinta: urrum animam mundi nefas omnino sit adeo sollicitam ponere: sed putandum sit potius in eius rationibus, hæc omnia semel esse præscita, aut etiam in rationibus seminalibus destinata. Sexta quæstio: urrum uicia defectusque naturarum ex rationibus, naturæ seminalibus destinari & fieri possint. Fortè namque, & quæ sigillatim mala uidentur ad bonum uniuersum conducunt: Soluit denique quæstiones, negans in rationibus rerum naturalium seminalibus, quicquam in actu contra naturæ ordinem contineri: sicut neque in rationibus artis, quatenus tales sunt, præter artem aliquid contineri. Quicquid igitur formale in rebus est atque formosum, in rationibus per se continetur, & ab eis proprie proficitur: quicquid uero deformem contingit, id est, informi materia primum, uel ab eis quæ hæc infecta sunt consequenter euenire uideatur. Sed quid nam sibi uult quod ait, rerum defectus non secundum actum, sed secundum potentiam in rationibus contineri? Certè non secundum actum, quoniam non efficiuntur inde defectus: quoniam nulla est ibi propria forma defectus, sed ibi saltem secundum potentiam esse dicitur: quoniam ex integra forma, uelut exemplari coniectari potest quo pacto, quodue gradu aliquid inde deficere possit. Quæ igitur mala, uel minus bona sunt, præscita quidem illic esse possunt, prædestinata non possunt. Quicquid enim determinatur inde, definitur ex forma: quod uero sit inde, non tale prouenit in materia, quale possidet ab anima: sed & quoniam extra sit, degenerat: & quoniam in materia sit informi, sic deformem, ac rursum diuersorum mixtione confunditur. Anima igitur eorumque agit per rationes, quousque res formositate congruunt rationibus, quamuis ulterius etiam id est, deformitatem conijcere possit, generatim quidem intelligentia, sigillatim uero ratione, uel imaginatio

natione quadam naturæ coniuncta: sed in ea quoque non tam discurredo per singula, quam summam. Ait uero & hic formas in materia à formis naturæ deficere concussione, quadam, id est, tum quia extra rationes discedere uidentur ab eis, tum quia informi materia deformas euadunt, tum quia miscentur oppositis, tum quoniam paulatim à pristina dignitate degenerant: naturalia uero paulatim degenerare per secula Plotinus in superioribus ait, & Plato in Politico Protagora, Critia, Menexeno nosque ibidem causas assignauimus, & hic citra breuiter assignamus. Degeneratio rerum quædam est diuturnior ab initio scilicet mundani circuitus ad finem usque se porrigens: quæ dum diuturna minus ab ingenti terrarum illuione, ad illuionem alteram perleuerent. Cogita igitur signa duodecim, quæ in firmamento uidentur, signis subesse duodecim in nona sphaera signatis: quam Plato sphaeram, & si non manifestè posuit, posse tamen existere cogitauit: quando quidem esse posse non negat. Respondebant itaque quodam signa undecim signis. Aries, Arieti, Taurus Tauro, Gemini Geminis, Cancro Cancro, Leo Leoni, Virginis Virgo, Librae Libra, Scorpii Scorpi, Sagittarius Sagittario, Capricornus Capricorno, Aquarius Aquario: Pisces denique Piscibus. Tunc solis auspiciu fuit seculi seculorum tandiu solis, quandiu eisdem eadem cogerent. Transgressus autem est deinde per motum ad ortum Artes Arietem, sequentiaque transgressa sunt reliqua consequenter. Naturales interea res simili quodam gradu generare ceperunt. Quædam etiam quibusdam seculis pristini uigoris non nihil ad tempus recipere posse uidentur, quando signa hæc, & si non ad illa prorsus eadem saltem ad similia ueniunt. Aries ad Leonem, aut Libra ad Geminos: uel Leo ad Sagittarium, uel ad Libram: Gemini ad Libram, uel Libra ad Aquarium, ceteraque similiter: aut saltem aspectus illic orientur, quos astronomi tradunt magis esse concordem. Conferunt interea magnæ quædam planetarum coniunctiones, quamuis & uicissim nonnunquam nocere contingat. Similiter id rerum mutationes conducit motus imaginum per accessum ad meridiem, recessum uel multis seculis restitutus: uerum non prius pristinam res felicitatem recuperabunt, quam eadem reuertantur ad eadem. Motus quidem signorum nobis manifestorum ad ortum uergens, annis certum gradum unum præterit signorem superiorum. Annorum itaque triginta sex millibus explebitur seculum seculorum. In rebus seculi altera quædam sit mutatio, quando tellus, uel aquarum illuione diluitur, uel flammarum incendio deuastatur. Siue igitur post aquas solis calor præpotens humoribus incumbet: siue post incendia uicissim imber exuberet, terra mox utrobique calore & humore fecundior pulcherrima parit, donec ob siccitatem sterilior in dies euadens, minus pulchra parturiat: redeatque tandem remedij gratia illuuium simile, uel incendium. Memoro uero celestium motiones & situs, non tam ad ipsam formarum generationem, quæ proprie sit seminalibus rationibus, quam ad materiam pertinere aliter, uel aliter disponendam. Tertia degenerandi causa est, præsertim pertinet ad humana: quod in ipsa nouitate mundi, siue per creationem fiat nouus, siue esse per exitium prius nouus effici uideatur, homines superiorum numeri, quasi pastorum secula prouidentia gubernantur. Debiles enim nudique natura, & arte rudes superiorum profus indigent gubernaculis. Prouidentia uero in rebus necessarijs sua nunquam deserit. Unde factum est, ut & natura in necessarijs non deficiat. Quapropter in corpore animalis promaioris membri alicuius necessitate, magis natura laborat. Igitur res humanæ diu quondam ornamento rectæ diuinitus, nimirum diuinitus, procedebat: ac cum primum humanum ingenium temporis refatis excultum, minus indigere uisum est assidua sollicitudine dæmonum, ceperunt esse gubernari negligentijs à dæmonibus, seu mauijs angelis: unde humane res in deterius quotidie delabuntur, donec incurabilis per se morbus humanus necessarium ad se curam prouocet diuinorum. Quæ uero ratione ex uarijs etiam degenerantium gradibus mundum continet sit, uel ex aliqua parte uel deformitate formosior, alibi satis & diximus, & dicemus.

Rationes naturæ seminales non sunt notionem, quamuis in natura sunt à mente. Item degenerant in natura primum à mente: deinde in materia deficiunt à natura. Rursum quale futurum sit animal mandatum, si sublata ratione consideretur. Cap. XVII.

Rationes uero seminales sicut in qualibet anima non sunt notionem quædam: alioquin cognoscendo continet generent, & generando cognoscerent: nec in anima uniuersi, cum uita est uita quælibet efficacior, ideoque simplici uitæ uirtute potest absque notionis auxilio generare. Primum quidem rationes eiusmodi intelligentiæ non existunt: Intelligentia enim & scientiam, & opus sit rem intelligendam segregat à materia. Vis autem efficax qualis est seminis naturalis, cum in materia duntaxat genitura sit, materiam in prius aggreditur, penitusque ingreditur. Deinde neque ratiocinationes sunt: hæc namque quasi accidentales, & imaginariæ sunt, ideoque substantialia & uitalia facere nequeunt. Facere uero more artis solent extrinsecus externumque instrumentorum administrulo, & imaginaria quædam: rationes uero seminales intrinsecus agunt per se ipsas, ac per instrumenta coniuncta more cuiuscunque naturæ, faciuntque substantias. Præterea neque imaginationes sunt, hæc namque ut in nobis apparet absque affectus efficacia in corpore nihil efficiunt: quinimo neque affectus imaginationi ad formas sufficit generandas, sed ad motum forte localem. Nam ex imaginatione affectu corroborata localis est uestigio

RRr 2 motus

motus in spiritu sit & corde. Ex motu deinceps qualitates, quæ iam diu sunt in corpore iam excitantur, unde uel aliam in super faciunt qualitatem, uel passionem. Similiter in anima mundi imaginatio non formas quidem primò rerum generat, quippe cum ipsa magis etiam quam ratio cinatio imaginatum quiddam esse uideatur: sed cum affectu coniuncta ad localem motum mundi conducitur: ante quem motu formæ rerum in mundo iam existunt, ibi uidelicet iam diu genitæ uirtute mundi genitæ per feminas seculitæ rationes. Quamobrem ex rationibus eiusmodi naturæ huic infusus, primæ rerum formæ procreantur in mundo: subinde uerò ex imaginationibus spectantibus singula generanda, per motus quodammodo singulos, quotidiani motus, & singuli sunt, quibus formæ rerum ad alterationem mutuum conciantur: qua quidem alteratione perpetua, materia passim ad nouas quotidie formas à rationibus suscipiendas ritè paratur. Comites ergo in anima quidem imaginatio naturæ sunt: comites similiter in uniuerso alteratio semper atque generatio. Nec iniuria natura genitrix singulorum imaginationem comitatur, atque uicissim, quæ se per singula distrahit, neque tamen rationem proximè, quæ ad uniuersalia denique refugit: neque intelligentiam, in uniuersalibus semper perseverantem: ac si intelligentia, si uerò in singula perspicit, consequenter id agit. Præcipuum uerò habet interim ad uniuersalia studium. Generatio igitur uel alteratio, atque motus, quæ duntaxat est singulorum, post naturam mòx esse uidetur imaginationi propinquam, circa singula solum, & præcipuè se uersant. Omnino uerò cum generatio est prorsus circa materiam, si inuenturi simus uirtutem proximè generantem, descendere cogimur infra uirtutem quamlibet cognoscentem. Quælibet enim cognoscendi uirtus formam & actionem qua cognoscit habet à materia separata. Quemadmodum igitur quod in summo sui ipsius est lumen, & in medio splendor, in infimo sui sit calor, atque ut calor generat, non ut splendor, nec ut lumen: sic anima quæ in suo quodam summo intellectuali existit, in medio uerò discurrens, in infimo denique uitalis tantum atque uiuifica, non ut intellectualis, nec ut discurrens, sed ut uitalis generat atque uiuificat. Et si quæ facit, interea & cognoscit, non tamen quia cognoscit, sed quia ita se habet, & ita potest, & ita afficitur naturaliter, id est sic & talia facit. Dixi equidem nò quia cognoscit, cognitione inquam aliqua præter essentiam: nam in ipso eius summo idem est intelligere quod & esse: ideo quæ essentiali hac uitali quæ intelligentia, per essentielles, idealesque notiones naturaliter format, id est, feminas rationes efficit in natura: sicut natura per eas in materia formas effingit. Sicut ergo ex circulo qui factus lapilli sit in aqua, mòx alter circulus oritur, deincepsque similiter: sic ex orbe quodam idealis diuinæ mentis pendet fermè similis orbis animæ mundanæ mentem: hinc uerò mòx in naturam, ex natura similiter in materiam. Ut igitur for mulæ ab animæ intelligentia impressæ in naturam animæ genitalem essentielles sint efficacesque, & substantia faciant, oportet, & formas tum in diuina mente, tum etiam in animæ mente ita essentielles existere, ut ibi ita sit idem intelligere quod & esse: atque etiam intelligere, quasi intelligendo formare naturam, sicut in natura idem est esse atque uiuere, & quodammodo idem materiam uiuificare quod uiuere. Sed quæritur num quid animalis intelligentia naturam formet rationali, uel imaginari quædam discursione, sicut artifex sæpe materiam? Nequaquam: nam & ars perfectissima non cõsultat ulterius, sed agit iam more naturæ, qua iam assequitur hæc enus quoad potuit imitari. Præterea si qua cogitationis discursione naturam formare statuerit, iam formas efficiendas ad alias referat, ut exemplar firmumque spectaculum, in quod aciem uagabundæ rationis intendat, circa quod stabile discursio peragatur, ad quod comparare queat inuetera. Quæritur igitur utrum spectacula quædam externa prospiciat, an firmas eiusmodi formas habeat intus. Non externa quidem atque corporea (hæc enim nondum existunt adhuc per naturam uidelicet generanda, per naturam inquam adhuc intellectu formandam) formas ergo possidet intus. Quod uerò intrinsecus & naturaliter possidet, nò est peruagatione quærendum. Si ergo natura absque ullo cõsiliij ministerio materiam cõtinuè format, multo magis mens naturam sibi coniunctam format absque cõsilio atque uicissim. Conclude ipsam per momentaneos actus discursione esse ubique: aliquid præter essentiam, & accidentale quiddam cõruscationis instar: deinceps diu apparet per partes lubido euanescentis, itaque nò posse per se firma & substantia facere, sed ad effectiorem eiusmodi opus esse firma & essentiali naturæ alterius efficaciam. Sicut nò sollicitudine, non labore, sed in decessa facultate tñ natura: ita ab ipsa natura, tum naturæ femina ab intelligentia pullulabunt. Conclude rursum: sicut in cælo natua lux caliditasque stabilissima permanet, dum configurationes in dies circuitu cõmutatur: sic in uita mundi intelligentiam, & naturam in suis rationibus permanere, stabilitateque per eas efficere, etiam si quis illi, uel uniuersalis uel particularis discursus agatur. Quum uerò anima mundi secunda, id est, uita quædam per se irrationalis ab intellectuali mundi anima corpori mundano tributa, sit ultimum uestigium diuinorum, similiter quæ femina uelut ultima quædam uestigia possideat idearum, ut mirum & mundum ex hac uita corporeque compositus, longe à diuinitate possideret: & sæpe tum femina sua impediri uidentur in opere tum animam eiusmodi ad superiora collatum uidebitur perfectum. Quamuis enim perpetua quædam intellectualis animæ suæ præsentia mundanum hoc animal manuerum atque beatum dici possit, tamen quoniam aliud & posterius est hoc animal quam intellectualis anima, cogitare licet animam ipsam ab animali se unctam, quod Plato in Politico, in Timæo, in Legibus cogitauit. Dic agere, quale mòx futurum sit uastum hoc animal atque robustissimum

robustissimum sublati, intelligentiæ fransis. Ferrum quidem & si nunc ignitum, aerem quoque & si nunc luminoso, tamen appellare possumus natura frigidum & obscurum: Nam & ferrum paulo post frigiditatem suam, & aer obscuritatem: mòx manifestè declarat. Tali quædam conditione Plotinus mundanum hoc animal, quasi ferox uidetur effingere. Finge & tu sapientem si placet utrum corpore nimium colerico, uel melancholico, introspecte corpus habitudinè, inspicies animal hoc sub animo sapiente, quasi fransis cohibitu quietem agere, manuerumque uideri, sed interim paratissimum ad exandescitiam atque mororem: ac si sanguineum fuerit, ad libidinem: quam quidem effectiorem & si uigilando uix facilius tamen in somnijs: indicat tale fermè animali finge mundanum, & igne tanquam bile propensum ad iracundiam atque superbiam, ex terra uelut atrabile pronius ad mororem, ex aere, quasi sanguine ad lasciuiam & libidinem, ex qua tanquam pituita procliuus ad corporem, ex materia prima, quæ quasi fex quædam est naturalibus subsidens, ubi occurrit amarum pariter atque acre. Fex enim ob siccitatem frigiditatemque: & amara, & acida cogitatur. Videbitur ergo hoc animal tum ex uiribus grandioribus ferocissimum, tum ex materia inops, & pusillanime nimis, & inuidum, & de utilitate ac mutabile propria querulum. Denique mirari iam desinet ex animali sic affecto in quo non omnia sint ad uotum, multa etiam accidere alijs præter uotum.

Vnde mala: unde omnia: tres sub bono totius artifices mundi quatuor. Cap. XVIII

In ultimo libri capite, primò quidem breuiter prosequitur malorum causam ex præcedentibus orientem: deinde causas uniuersi comprehendit. Causa uerò malorum, altera consequentiæ ratione, altera ratione finis consideratur. Nam sicut ad bonum maius consequitur minus bonum, rursumque ad minus longo ordine minimum: sic & ad minimum mala contingunt. Præterea sicut in concentu musico quarta uox, imò & secunda, & septima quæ seorsum non consonarent, una cum consonantibus gratiore conficiunt consonantia: sic in ordine rerum maiora bona cum maioribus, minima cum minoribus, mala cum minimis bonum totius cõmune reddunt admirabilibus. Quid uerò? Quod quæ in hoc aut ad hoc mala uidentur, eadè in illo, aut ad illud esse bona reperias, cuncta denique ad commune conducunt uniuersi bonum. Post hæc tres mundi boni artifices: Primum quidem intellectum diuinum: secundum uerò intellectum animale, animamque intellectualem, tertium animæ huius imaginem, id est, uitam inde corpori dedicatam. Quæ in re, teste Proculo, Porphyrius cum Plotino consentit. Sed cur ipsi bonum non uocat artificem? Quoniam in artificum operum exemplaria sunt. At in ipso bono quum sit unitas simplicissima, exemplar mundi quod est multiplex collocare non audeat, sed ipsum bonum Plato Plotinusque nominant, tum artificis mundani partem, tum mundani operis finem: quasi filius amore paterni prægnans, mundanum procreet gratia boni, & conformet ad bonum. Ipsum itaque bonum intellectualem generat mundum: hic uerò procreat animale: hic similiter naturalem naturalis uerò corporeum. Alius autem sic fermè ex alio profluit, sicut, in aqua circulus dependet à circulo: & sicut ex lucelume, ex lumine splendor, ex splendore calor, ex calore generatio prouenit. Intellectus quidem est intellectuali animæ procreanda ullo modo discedit à patre: imò per coniunctionem ad patrem potestatem habet creationis & actum. Similiter intellectualis anima quatenus incumbit intellectuali summo, abundat inde, & exundat in alteram. Altera rursum, id est, uita corporea, quatenus dependet ex anima cuius est imago impletur seminibus, simulque formis implet huius mundi materiam. Ipsum quidem bonum excedit statum: status enim in bono sit atque gratia boni: intellectus autem ipse status existit: intellectualis anima primum stabile iudicatur. Vita uerò huius imago stabilis quidè est, quantum existit inde, mobilis uerò per accedens, quatenus corpori propriè mobili copulatur. Appellat uerò Plotinus uita eiusmodi mundum propriè seminatum: quem ueteres appellauerunt imaginem, quæ semper in assimilatione uerletur. Hæc enim non tam anima, quam animæ imago uocatur. Quam enim accedit ad materiam alienam ab intellectuali fonte: rantum ab anima intellectuali degenerat. Semina quoque in ea, non tam ratione sunt, quam imagines rationum: Si enim ratio propriè secundum formam in anima intellectuali consistit, merito in uita inferiori tantum est ratio nis imago. Quis enim uerè nominet rationem, quæ sui ipsius ignara nullam sui habeat rationem? Hæc itaque uita imago quædam est, imaginis solummodo plena: imago: hæc semper est affectura similitudinè exemplaris ac semper allequitur. Rursum & semper est facta, perpetuo fingitur, qua, uidelicet ratione actus ipsi semini aliter temporibus alijs uigere uidentur: semper tamen congruè exemplari: quæ rursum quasi unam cum mundi corpore uita uoluitur: qua denique simul cum reuolutione cœlesti aliter allequitur, & mens afficitur imaginaturque: & extrahit quodammodo semper figuris induitur. Fortè etiam Plotinus his uerbis sententiâ Heracliti agit atque Timæi dicentium, mundum hunc oculis manifestum esse quidem nunc, sed perpetuo fieri. Omnino uerò sicut sub sigillo figuratur aqua, nec figura restat remoto sigillo: ideoque figura non tam semel facta uidetur, quam fieri semper, præsertim si iugiter subterfluat aqua, sic fermè se habet & materia ad naturam, & natura rursum ad animam intellectu secundam. Etatenus autem mundum hunc fieri Plotinus uult, uel esse, quatenus & imago animæ fluat ab anima: & anima: prodit ex mente, ac mens generatur ex bono, & bonum denique quamdiu hoc ipsum est quod bonum intellectus deinceps, quamdiu id ipsum quod intellectus existit, quibus ita

manantibus, sequentia naturaliter inde semper, aut manent, aut profluant, quemadmodum & lumen ex sole, & deinceps ex lumine lumen. Nos autem circa hæc pro religione dicere possumus: Si in diuinis consideremus æternitatem, sic mundi processionem inde æternam iure uideri: si autem uoluntatem, eo termino procedere mundum, quo decreuit diuina uoluntas: cuius arbitrio, sicut est in mundo terminus uirtutis atque magnitudinis, sic exordium & extremum.

IN LIBRUM DE MATERIA COMMENT.

SVMMA LIBRI.

Voniam Plotinus neque formosus, neque clarus, neque distinctus usquam loquitur, quam ubi de informi & obscuro, & infinito rerum subiecto disputat: idcirco liber hic de materia disputans, non tam commemorata exacturus uidetur, à nobis, quam admonitionibus quibusdam fore contentus. Probabit igitur in utroque mundo tam intellectuuali, quam corporeo suam quandam esse materiam, & utrobique sub omnibus uiam, atque hæc tantum ab illa distare, quantum forma differt hic mundus ab illo. Confutabit opiniones de materia falsas, confirmabit diligentissime ueras: concludet materiam quidem utrobique esse infinitam quandam, id est, naturam, siue potentiam nullum formæ terminum suis uisceribus includentem, sed aliunde duntaxat terminabilem: aliunde formabilem: materiam uero in mundo diuino esse ens quidem, sed actu intellectuuali formabile, materiam uero in mundo sensibili non reuerè ens iudicari, sed ens illius umbram, formis naturalibus tanquam illius entis imaginibus capiendis percipiendū subditam.

Diuerse opiniones philosophorum de materia, & quomodo materia quedam sit etiam in rebus incorporeis. Cap. I.

IN primo capite descriptionem materiam ponit ualde communem, per relationem scilicet, ad formas, qua omnes materiam esse formarum susceptaculum consenserunt, sed aliter alij, quæ sequitur expeditur Stoici, Cini, Cirenai, supra corpus nihil excogitantes, materiam duntaxat esse substantiam uoluerit: formas uero nihil aliud esse, præterea quasdam materiam passionem, ipsamque materiam esse corpus trina dimensione potest: quos in primis theologiæ libris latissime confutamus: Pythagorici uero & Platonici, atque Peripatetici supra corpus aliquid cogitantes materiam quoque cogitare potuerunt esse non corpus: ideoque in rebus etiam incorporeis materiam quandam intellexerunt. Sicut enim formale aliquid ponunt in corporibus atque diuinum, sic quodammodo concedunt materiale aliquid in diuinis, ut aptius accommodentur hæc illis, & ab eorum ordine existat hic ordo. Excogitatus enim naturam corpoream ab animali natura, animale ab intellectu. Ii deductam, & simili quadam, proportione compositam: compositione uero in corporibus perfectissimam esse compertum habemus, quæ ex materia formæque consistit. In hac enim sola est unio maxima siquidem & materia est aliquid formæ, & forma uicissim est aliquid materiam: imò & materia, quasi forma est in potentia, & forma, quasi materia est in actu. Itaque similis hic unio est, atque in Diapason consonantia ex dupli proportione nascente, ubi uox acuta cum graui, quasi forma cum materia coit in unum. Si qua igitur in animali, & intellectuuali natura compositio est, quæ certè est, cum post unum ipsum existant, certè compositio est eiusmodi, in qua sit & forma, & in super aliquid quasi materia. Qua quidem de re in decimo septimo theologiæ libro, & in commentarijs in Philibum latius disputamus.

Quod non sint principia plura æque materia, & quomodo materia sit à Deo. Cap. II.

IN secundo capite quaeritur utrum ulla sit materia in intellectuuali natura: & quinque rationes adducit, quibus ubi non esse materia uideatur, quas in sequentibus confutabit. Tu uero inter hæc notabis esse non posse principia prima omnium æque summam: id nos quantum communiter ad principia pertinet latè in theologia monstramus. Quantum uero ad Deum pertinet & materiam, quod æque principia esse non possint, hic attende. Articus eiusque sectatores, & quodammodo etiam Plutarchus materiam posuerunt, non aliter ex seipsa ab æterno fuisse, atque artificem mundi Deum, & illam quidem uiuam, sed uacuum ratione, ideoque per se inordinatè factatam: demum uero rationem diuinam accepisse, unde formari, moueri que cepit ratione, mundumque sic fuisse aliquando constitutum: qui & antea fuerit ante quam redigeretur in chaos, ac uicissim in chaos sit aliquando reditus, à Deo quondam reformatus, & à Deo iterum reformandus. Hi sanè in hac sententiâ incidenti quia uerba Platonis in Timæo atque Politico, non aliter, quam auribus sonant accepisse uidentur. Hos abunde Porphyrius confutat in Timæo: sed è multis, quæ adducit in medijs tria duntaxat argumenta in præsentia referenda sunt, quibus confutatur materiam instar Dei ex se prorsus existere quasi duo hæc æqua omnium principia sint, uelut è regione sibi inuicem occurrerit: Sic igitur alibi si neque Deus ex materia, neque materia existit ex Deo, sed ambo æque principia sunt: quærimus quæ nam his differentia causa sit, quia ita differunt, ut Deus quidem sit bonus & agens, materia uero mala sit atque patiens. Causa quidem differentia huius, neque ex alterutro est ad alterum, cum neutrum fieri dicatur

dicatur ab altero: neque rursum ex tertio quodpiam ad utrumque: quippe cum nihil superius collocetur. Cum igitur differant quidem inter se omnino, nec ulla sit ratio & causa differentia, casu differunt: concursusque principiorum irrationali forte contingit. Casu certè accidit esse duo, casu accidit esse principia. Horum namque concursus ad hoc ipsum quod æque principia sint, causam non habet, uel ex alterutro ad alterum, uel ex tertio quodam determinatam, ergo casu concurrunt: itaque post hæc concurrent omnia casu. Præterea, si Deus aptus est ad materiam exornandam, materia uero apta exornanda Deo, quærimus unde nãeis hæc mutua sit aptitudo: Opporret enim esse aliquid quod inter se ritè conciliet: nam cum hæc ualde inter se discrepantia & opposita sint nunquam ex seipsis ad congressum apta reddentur. Non à tertio quidem dices conciliari: ne ego fortunam admittam conciliatricem. Denique cum materia non sit ex seipsa ad bene esse sufficiens, sed ad hoc Deo prorsus indigeat, Deus autem, & ad esse, & ad bene esse sibi ipsi sufficiens: quis non uideat Deum superiorè esse materia, ipsamque materiam, sibi inter ad esse nullo modo suppetere? Alioquin ad bene esse sibi quoque suppetet. Igitur ad eodem effici Deo à quo perfecti non negatur.

Quomodo Deus sit infinitus: & quomodo sit in rebus omnibus post Deum infinitudo quedam, quasi materia: & quomodo diuersa sit compositio in rebus incorporeis atque corporeis. Cap. III.

Rationes uero negantes in mundo incorporeo esse materiam, soluit in capite tertio. Ipsum bonum sæpe dicitur infinitum, quia neque ex partibus constituitur, quarum alia terminetur in alia, neque de superatur, neque subiecti alicuius limitibus, cohercet, neque terminum potestatis admittit, unde neque patitur perleuerantia terminum. Dicitur & infinita materia, non quidem uelut superans terminos sicut Deus, sed tanquam terminis indigens, eosque ab alio postulas. Rursum bonum ipsum dicitur informe, quia forma superius, informis quoque materia, quia forma deterius, neque tam omnino nihilum: siquidem ordo formarum, sicut superne non in nihilum definit, sed in actum omni purum esse & orientem formarum: sicut ex infimo definit proximè non nihilum, sed in potentia similiter pura & pacemque formarum. Potentiam eiusmodi subesse cogitamus, non in mundo corporeo tantum formis corporum, sed in mundo etiam incorporeo formis ibi subditam incorporeis. Hanc ibi per se appellamus in definita: neque ibi id nomen horremus, cum & obediens forma sit formatorum, & semper ex toto formata. Sic affectionem irrationalis animæ laudare solemus, quando rationali se præbet ritè formandam. Laudamus & rationalem, quando similiter mente formatur. Compositio quoque aliter ibi atque apud nos esse censetur. Hic forma sæpius materialis efficitur, ibi uero contra semper materia sit formalis. Propterea compositio nem illam ibi merito damnaremus, in qua partibus forma quedam post partes exoritur: sicut platinum in corporibus fieri consuevit. Quod autem ibi sint, quæ non tam faciant unum, quam sequantur unum, damnare non decet. Materia quidem illi & forma non certam rem efficiunt, neque forma sic proprie ad materiam comparatur, sicut habitus ad potentiam, uel qualitas ad subiectum: sed sicut actus ad habitum, & actio rursus ad qualitate. Idem illi conconstituunt mentem quasi partes, sed actus quidam mentis existunt, in quos ipsa mens prædij ab æterno. Illi ergo forma non tam accedit materiam, quam ipsam: materia est in actum æternè procedens. Proinde totius forma uiuentis est una, in qua plures formæ partium continentur: sic & uirtus seminalis est una totius, sed in ea uirtutes sunt plures membrorum multiplicium formatrices. Interea uero aliter corpus, aliter seminaria uirtus composita est, nam in corpore ex particularibus formis sit forma communis: in uirtute uero genitali forma totius in uno, alioquin in corpore multa nunquam, rationaliter perducerentur ad unum, nisi in ratione seminalium multa præcederet similiterque mente. Qualè sanè compositio nem, neque in anima, neque in mente reprobare debemus. Tu hi ceterum ubi Plotinus de compositio nem eiusmodi loquitur, sensum eius spectata, non uerba. Inuit super uim genitalem esse mentem, eamque similiter ferme compositam. Cum enim uis eiusmodi non tam in seipsa conspiciat, quam in materia pariat, neque tam in se, sit & agat, quam in materia & circa materiam, patet, eam circa aliam pendente, nimirum ab alio quodam superiore, id est, intellectu pendere, atque inde non solum existere semel more substantia, sed more imaginis assidue conseruari, multiplicemque formarum rationem, ac uim à multiplici illius intelligentia, quamuis quodammodo mobilem ab immobili murari. Concludit denique, quod locum materiam tenet in mundo diuino, nunquam formam idcirco mutare, quoniam simul habet omnes: simul inquam, cum in eodem æui momento, cum in eodem (ut ita dixerim) sui signo, quo factum est, ut tota ubique sit omnium possessio quæta. Præterea cum ipsa materia propter extremam inopia & inextinguibilem appetitum apud nos dicatur mutabilitatis origo, merito hic talis est, ubi formæ materiales euadunt, ibi uero non talis, ubi materia penitus est formalis. Neque uero ex eo quod simul tempore materia illi est & forma, minus ob hoc ibi ordo est: ut ita loquar originis, quo materia forma antecedere cogitur. Ordo enim & aliud est, quam tempus, & tempore prius: nam tempus ordinè in motu à priorè in posterius exigit. Potest igitur in superioribus esse ordo quidam originalis huius ad illud, uelut materia cuiusdam ad formam: sicut in sole ordo substantia ad lucem intimam nullo interueniente temporis interuallo. Neque rursum quia materia apud nos corporea uideatur, horrere debes

fitas, si modo illic sit unio vera, est aliud quidem loco actus & formæ, aliud uero loco potentie atque materię, imò & esse alterum quam illud, est non esse illud. Hoc ipsum uero, quod dicitur non esse illud, tanquam ad negatiuam indeterminatamque conditionem uergens, pertinet ad materiam.

Probatur in corporibus esse materiam. Cap. VI.

CApit sextum argumentis quatuor ostendit in corporibus esse materiam. Primum ex commutatione elementorum inmutua, quæ nec ex nihilo facit aliquid, nec quicquam deducit in nihilum, ideoque necesse est ut in corpore materiam formarum mutationi subsesse. Secundum ex quadem dissolutione compositi. Tertium ex resolutione ad extremum usque redacta. Quartum idem ex elementorum natura confirmat. Profecto cum ex aqua fit aer, formæ quædam ibi mutantur, neque totum quicquid erit in aqua perit, ne aliquid deducatur in nihilum, cum naturæ intentio non sit ad malum, nec uel alioquin cogatur aer ex nihilo fieri. Cum enim non quodlibet fiat ex quolibet, multo minus aliquid naturaliter fit ex nihilo. Restat igitur aquæ aliquid, quod aquæ formam exuens, ut celsissimæ aeris induat formam, sitque continuæ motio ni subiectum, quam neque quod abicit, neque quod accedit, sustinere potest, & tamen mutatio tanquam accidens debilissimum indiget fundamento. Verum ne neges naturalibus formis subsesse materiam, memento cum sit principium actionis, actum quædam merito iudicari: actum uero, quæ ratio non actus, cum proprie agat, pati non posse. Cum igitur naturalia inuicem patiantur, constat præter formas quibus agunt materiam, id est, essentialem potentiam, qua patiantur habere, & hanc subsesse omnibus unam, ut facilius compatiantur inuicem, atque commutentur. Sed hæc quidem nos simili quadam uia in Theologiæ quinto probabimus, & noua hic ratione sic iterum confirmamus. Corpus sicut apud Mathematicos in terminos, quasi externos definitur, scilicet in superficies duas, alterâ profunditatis, alterâ altitudinis, quæ neque corpora sunt, & aliud certè sicut, quæ nihil sunt: sic apud Physicos in terminos finitur in terminos, qui neque corpora sunt, neque etiam nihil sunt: scilicet, ex alto in formam, ex infimo in materiam. Decet enim entium ordinem in descensu, antequam desinere cogitur ad nihilum; quod extremum uidetur externum, finiri in terminum quendam sibi coniunctum. Id autem est non actus aliquis entium: nam infra quemlibet actum subest quod fieri, & quod pati possit ab actu. Est igitur extremum, hoc potentia pacis actuum atque patiens. Potentia uero ad entia uel ad eorum actus, non quidem omnino nihilum, sed entium potius infinitum iudicatur. Infimum hoc uelut indefinitum, terminosque ab alio expectens, refert mundi superioris in finitatem atque materiam. In finitatem etiam in quolibet intellectu, in finitatem rursum in anima mundi, & in ipsa natura: quam teste Iamblichio, materiam ubique infinitam Aegyptij sapientes ipsam (ut eius uerba utar) essentialitatem nominant, per quam ipsum unum materiam producit in corpore, atque ut concedit, & Ploclus ad hoc ipsum etiam agente natura, quod & alibi declarauimus. Denique cum ad ideales rationes referri per se non possint, nisi formalia, ideoque materiam non sit idea, constat eam mundano, operi necessariam ab aliquo saltem superideas, & opificem idealem principio originem primam ducere, ab ipsa scilicet essentia eiusdem opificis, quatenus ordine quodam ideas, & proprietatem opificam antecedit, ac eadem ab ipso super essentialiam uno, quatenus simplicissimum est, & mirabiliter ab omnibus segregatum. Sed & hoc ipsum unum non modo per essentialiam adhuc formabilem in opifice, sed etiam per formabilem essentialiam in mundi anima & natura per continuatam seriem producere materiam iudicatur: materiam inquam, uelut unum inferius, non solum illis quæ sunt, sed his etiam, quæ gignuntur, sicut & ipsum unum est utriusque superius. Sic in Parmenide, quæcunque de ipso simpliciter uno propter excellentiam eius rite negantur, de uno interim, quod est in his, quæ uerè sunt, per formale affirmantur proprietatem, & interea de uno, quod est in his quæ gignuntur, partim secundum formam, partim secundum participationem affirmari uidentur. Sed eadem rursum de materiali uno omnium infimo, tanquam per oppositum respondentem primo, ob defectum negantur extremum, ad eum ut nihil reperiri queat (ut ita dicam) primo similis uni, quam postremum hoc unum: si modo per dissimilitudinem cogitur ad similitudinem, & per negationem comparatio fiat, infinitusque defectus ad infinitum referatur excessum.

Opiniones falsæ de materiâ: consulantur. Cap. VII.

Opiniones quatuor de materiâ falsas in septimo capite reprobat: Primum quidem Empedocle, materiâ & compositionis primam, & resolutionis ultimam, putantis quatuor elementa. Quod ideo falsum est, quoniam elementum dissoluitur, materiâ uero nequaquam: quod satis in Theologiæ quinto probauimus. Secunda uero, quæ Anaxagoræ soler adscribi. Ferunt enim nonnulli (si credere fas est) Anaxagoræ posuisse duo principia uerum, intellectum scilicet, & materiam, quæ neque ab intellectu sit, neque ab eo nouas accipiat formas, sed ipsa in se contentas habeat, sed confusas: discernantur autem per intellectum: uerum in mixtura eiusmodi formæ omnes imperfectæ sunt, & inuicem impediunt. Est & imperfecta materiâ, quæ sua expedire non ualet. Cum igitur essentialia hæc imperfecta sit, ideoque nec per se, sed per participationem quandam habeat esse, sequitur super hanc essentialiam esse perfectam, neque simili conditione confusam, ne rursum superiori quodam indigere cogatur. Iam uero hæc intellectualis opificis essentialia est superior, quam materiâ, ut dominari materiæ possit, ac dominando perfecte formare. Multo uero imperiosius, & facilius, & ex-

alius mouebit materiam artificiosiusque formabit, si formas ipse in se præscriptas habeat, & imprimat in materiam per se prorsus informem: ideoque ad omnia mira facilitate cedentem, quam si in formis ipse casu materiam tractet, & in discernendis confusis, quasi quadam sorte laboret. Constat post hæc Anaximenes, uel Anaximandri (ut fertur) opinionem, esse dicentis materiam infinitum. Si infinitum hoc appellant, quod nequeat pertransiri: aut hoc primum & per se, & in se infinitum erit id est, ipsa formalis infinitudo: aut quasi accidens erit in alio. Non primo utique modo, quod enim si est infinitum, ex toto est sigillatim pariter infinitum: atque ita in corpore non esset totum parte maius, neque pars a parte differens, uel a toto. Non etiam secundo modo: sic enim illud accidit infinitum, per se ante hunc accessum non foret immensum: itaque non caperet infinitum. Et quicquid sit, non est materiâ id, quod accidit, quoniam est in alio. Non rursum materiâ est illud, cui id accidit, non sit infinitum ex opinione iam polita, neque totum hoc compositum est prima materiâ, quæ non simplex, sed in prius aliquid resolubile. Tum uero refellit Democritum ponentem pro materiâ rerum atomos, id est, corpuscula quædam indiuidua prorsusque distincta. Sed neque corpus aliquid indiuiduum est, neque ex inuiduorum numero magnitudo conrescit: neque ex discretis uisibus caretibus continuitas humorum corporum coalescit: neque ex uita carentibus uita creatur: neque ex casu sit ordo perpetuus ad intelligentiam pertinens atque artem: neque ars; uel naturalis, uel quæ sita, ex materis continuitate in naturaliter fugientibus aliquid unquam conficere potest.

Materiâ non est quantitas, nec habet propriam quantitatem. Item quod ratio formalis trahit secum quantitatem certam, non est conuerso.

Cap. VIII.

DE hac ipsa materiâ quæ mundi unius est una, est & continua, id est, ubique per se tota, neque similis atomis digregatis: est & formarum omnium expers, inquirat quid non sit præcipue: ut si quid modo sit, ita demum quid sit potissimum cognoscatur. Principio non est corpus, si caret forma: si corpus, resoluatur in materiam: si materiâ, prorsus eadem, quasi corpora penetrat, non habere hanc si modo prima materiâ est, neque materiâ quædam, sed simpliciter proprias qualitates & ego satis alibi, & Plotinus hic perspicue tractat. Denique quanto agens ipsum prius est, tanto est subiectum & materiâ prior: sicut naturæ, quæ prior est arte, subijcitur materiâ prior. Artifici ergo diuino tanquam primo, subditur materiâ prima: ergo prorsus informis, sicut ille est omniformis. Quoniam uero quantitas parum admodum formalis est, & materiæ instar in efficax, patiensque quamplurimum ideoque difficile discernitur a materiâ. Idcirco diligentius, & hic, & in sequentibus perscrutatur, uerum materiâ uel sit quantitas, uel propriam saltem habeat quantitatem. Non habere quidem propriam quantitatem patet: quoniam indifferenter se habet ad magnum atque paruum. Et quia alioquin quanta foret. Cum uero aliud sit quantitas, aliud uero quantum: sitque quantum duplex aliquid, materiâ si quanta fuerit, compositum aliquid iudicabitur. Atque ita in prius aliquid resoluatur: itaque non erit materiâ prima: quam ut prima sit materiâ, primumque formabile, primumque patiens, oportet sic penitus formarum esse uacua, sicut necesse est authorem formarum primum esse penitum. Qui non est informis omnino in nullis facit in materiâ formas, sed ob signatoris more, modoque sigilli, quas ipse formas habet, quodammodo exprimit, & imprimit in materiam. Cum formas dico, etiam intelligo quantitatem, per quam uelut formale quiddam sic materiâ sit, diciturque quanta, sicut & qualis per qualitatem. Sic igitur formarum author perfecte formabit (ut diximus) si materiâ penitus dominabitur. Ita dominabitur, si ipse quidem formas habeat omnes, sed materiâ nullas. Ut materiâ ita prorsus egenam uehementius appetat, quod uelut porrigitur, asciscat audidius. Item ut ille omnium signatifer non quorundam: sitque artifex communis & primus. Item ne illa aliquid propriam qualitatem, si quam habuerit, opponat artifici, qualitatem aliam præbituro. Neque, si habuerit propriam quantitatem, siue figuram, resistat artifici aliam impressuro: aut saltem cogitatum pro modo sui potius, quam pro illius autoritate tribuere formas. Iam uero cum ille primum det quæ tribuit, tradatque materiæ uacua, merito nec ullum, habet obstaculum, neque qualitatem afferat necessario pro quantitate præterita, neque rursus pro quantitate siquidem ipsemet primam tribuit quantitatem. Tu uero de communi rerum artifice, naturæque communi, & formatione rerum prima, potissimum hæc dicta putaro. Memento præterea, communis artificis uoluntatem, non casu quodam concurrere cum certa materiæ magnitudine, atque uicissim ad eum, ut ita formæ modus quantitatis modum sequi cogatur. Si enim casu sit ille concursus, fortuna erit ordinis fundamentum. Idque quod in rebus est per accidens, erit eo ipso quod per se est prius atque superius. Neque rursus existimes authorem primum in actione præcipua, ex quadam materiæ quantitate pendere, multoque minus ex certa figura, alioquin actiones multas impeditura. Sed scito, cum artifex ipse antecedit ordine, & potestate materiam, summa libertate materiæ dominari & informanda minime laborare: ne transgressio unquam contingat in opere. Ideoque pro natura, pro ratione, pro uoluntate sua potius, quam pro quantitatis alicuius modo mouere primum, & formare materiam. Cum enim non per quantitatem, sed per efficacem formam moueat atque faciat: merito actioni suæ primum in materiâ respondet eiusmodi forma. Formamque subinde quantitas comitatur. Dum uidelicet ad formalis actionis impetum, formæque efficacis ingressum, materiâ mouetur atque protenditur extenditur.

extenditur in quā, quatenus proprie, quatenus tum agit at eam formæ penetrantis impetus: tum ratio idealis ipsa præscribit: tum denique ratio formalis, uel seminaria exigit. Nec immerito ad certam speciem, certa conueniuntur quantitas, uel figura potius quam e conuerio. Duo enim hæc uel minus perfecta ex specie tanquam perfectiori dependent, & tanquam non efficacia formæ, seruiunt efficaci, ipsiusque formæ ratione comprehenduntur, & fiunt. Neque diffidas quantitatē specie conueni. Est enim quantitas forma quædam, ac tanquam aliquid formale minus in specie, uelut magis formali continetur, & uelut illic implicata, mox in materiam explicatur. Hinc fit ut certæ uidentur species, certas habent magnitudines & figuras. Pertinet autem quantitatē ad formam, neque esse materiam ex eo patet, quod quantitas ubi meretur & numerat, rationem habet determinantis. Materia uero pura determinabilis tantum esse censetur. Mitto, quantum adducuntur passim formæ rerum, uel inter se differre, uel permutari, sæpe pro modo mutationeque quantitatē atque figuræ. Quod sane nunquam adducit materia pura. Taceo nunc effectus occultos, qui certis ex figuris & numeris corpora sæpe nostra animoside resultant. Certe autē esse, quantum ponitur esse simpliciter: nunquam enim aliquid esset quantum, nisi simpliciter esset. Est autem simpliciter, etiam si non sit quantum. Quando igitur ipsum simpliciter ens, quod antecedit esse quantum, primo cogitur extendi. Tunc primum quantitas oritur ipsa, scilicet entis extensio. Hæc ipsa entis extensio, quæ protenditur, materia est iam corporea facta: extensio uero quantitas. Extensio quidem subiecto indiget. Si quidem est accidens, & passio quædam formalem entis actum necessario sequens. Iam uero cum aliquid extendatur, neque tamen ipsa extendatur extensio: hoc ipsum quod protenditur materia est extensio subiecta, extensio ne necessario prior. Nisi enim quodammodo sit, protendi non ualet. Neque uero suspicari licet, quantitatē subiectum esse formam. Quilibet enim alia forma, tanquam incomparabiliter efficacior quantitatē non subicit, imò subigit quantitatē. Denique quod in mundo intelligibili copia uirtutis esse potest atque per omnia præsens & inferioris excessus: per quantitatē uelut eius imaginem in sensibili mundo refertur. Quod autem illic uirtutis copiam, uelut materia subest, per materiam hanc refertur uidetur. Cum igitur non ad idem spectent quantitas atque materia, nimirum neque esse eadem iudicantur. Sed quis non uideat, & numeros in rebus etiam à materia segregatis existere: & puncta lineasque, imò & superficies, neque materiam esse, neque necessarium habere materiam. Conclude de quantitatē, cum sit formale aliquid ex agente potius, quam ex materia dependere. Cumque sit inter formalia minimum, merito sic ubique tribui, ut forma præstantior exigit.

Confirmatio superiorum. Cap. IX.

Verum ne forte mireris quantitatē nullam in ipsa ratione materia contineri: materiamque esse non esse quantam. Memento, cum res præter quantitatē multæ sint, ut substantiæ, & qualitates atque similia, merito rationem entis à ratione quantitatē esse diuersam, & communiter atque priorem ideoque multa & esse intelligibili, posse etiam si non existant, nec intelligantur esse quanta. Sic nec anima quanta est, quæ generat quantitatē, neque materia quanta quæ procedit corpora, neque quantitas ipsa quanta, ne abeat in infinitum. Si quidem quantum quantitatē sit quantum: sicut aliquid qualitate sit quale. Ex quo etiam confirmatur quantitatē aliquid esse formale. Sic ergo corpus uiuens naturaliter colore fit coloratum, neque tamen color ipse est coloratus. Neque rursus seminaria ratio, quæ naturalem in animali colorem creat, est color, similiter neque quantitas & figura uiuenti congruens, quanta uel figurata est, neque seminaria uirtus quantitatē eiusmodi figuræque fabricatrix est quantitas aliqua, uel figura. Tum uero sicut accedens qualitas ad materiam nondum qualem reddit subito qualem, sic & quantitas accedens, ad eam nondum quantam simpliciter reddit quantam. Neque tu cogitare debes materiam in primo quantitatē aduenire in amplius ex angustiori protendi. Angustia enim & amplitudo modi, quidam sunt existentis iam quantitatē. Anter uero primum quantitatē accessum, neque quantitas in materia est, neque igitur ibi modi sunt quantitatē. Atque & ipsa formalis ratio quantitatē, neque magna est: alioquin non congrueret paruis: neque rursus parua, alioquin magnis se ipsam accommodare non posset. Similiter & materia neque tanta est proprie: neque tanta, ut æque sit ad omnes quantitatē modos subeundos indifferens: neque rursus quanta simpliciter, ne quid ita in se formale possideat sitque composita.

Quomodo materia cognoscatur, cum sit informis. Cap. X.

Dubitatur igitur quomodo cognosci materia possit, cum formis careat omnibus, oporteat autem tum rem cognoscendam, cognoscentes mouere per formam, tum cognoscentes per formam ipsi rei cognoscendam consentaneam agere circa ipsam. Cum igitur per formas cognitio fiat, uideatur consequenter cogitari formalia, non informia, nisi forsitan animo moliamur formas omnes ex animo segregare: coniectare non nihil in rebus à formis similiter omnibus segregatum. Sed in rebus tum molimur, forma quadam certe molimur, ideoque inuiti molimur & formam, quæ uis ut parum in informem: dum uidelicet pro uiribus cogitamus indefinitam, atque sub eiusmodi forma suspicamus indefinitam quoque materiam. Sic igitur indefinitam quadam conceptionis nostre indefinitatem materiam cogitamus. Cōducit ad idem indefinitas quædam, quasi materialis sub animi forma naturaliter actusque latens. Si fingatur circulus infinitus, ratio quidem definitioque circuli finita

Multa erit & certa. Iactus autem oculi, uel similis imaginationis per circulum infinitum, infinitè uagabitur. Similiter si quis omnibus sublati formis inuentis, oculi more intendat pro uiribus animi aciem in materiam, nihil profors in spicem: sicut nihil inspicit oculus luminibus & coloribus ubique sublati. Sed hic animus coniectat in terea subtracto lumine subesse corpus obscurum. Nunquid & ubi formis ademptis subesse conijcit rem informem? Conijcit quidem utriusque potest. Verū eiusmodi cōiectura, neque legitima ratio cōiectæ, quæ solet ductu mētis rationisque idealis ex formis concipere formas, neque legitima rursus imaginatio, quæ solet formas, uel ex mente, uel ex sensibus inueniri, coniectio itaque circa materiā ex spuria ratione, & adulterina rursus imaginatione miscetur. Sed eiusmodi quidem indefinitas animi circa indefinitatem materiam suspicandam, habet interim aliquid definiti quatenus, & per formas agit, & definit aliquid de materia. Neque proprie tamen intelligitur. Intellectio enim est idearum, uel saltem idealium contemplatio. Neque rursus ratio cōiectatur proprie. Ratio cōiectatur enim est collectio quædam. Hic uero non tam colligit, quam dispergit dum omnia de materia negat, ac si quid affirmat in terea negata confirmat. Dum enim affirmat materiam esse formarum omnium susceptaculum, confirmat interim, eam per se profors informem. Et quoniam anima ut potest, quæ species est, & essentia uera horret informia, & odit essentia casum, idcirco dum de materia negat formas, & essentiam atque esse in terea eam adhuc omnia refert: & sicut negando prius, ita deinde referendo cognoscit. Similis in hoc esse uidetur cognitio infimi rerum & cognitio summi, & utriusque (ut ita dixerim) ignoratio cognosci. Tu uero ubi Plotinus ait, simile cognoscit ad similitudinem, intellige uisum aliquid cogniturum: tum autē cognitionem esse, quod dāmodo illi cognatum, tum in ipsa cognitione formam illius edere, uel subire cōditionem. Conclude rursus, ubi cognitio est efficacior, ibi similitudinem esse maiorem. Et quoniam intelligentia ratioque non solum sicut sensus rem attingit extrinsecus, sed etiam efficacissimè penetrat idcirco hanc rationibus æternis cognatiorem existere, quam corpori sensus.

Materia nec est quantitas, nec habet propriam quantitatē. Item susceptio formarum non ratione quantitatē, sed ratione materie. Item forma præcedit quantitatē. Cap. XI.

Proinde materiam non esse quantum aliquid confirmat, contra dicentes, nō esse aliam in rebus materiam præter dimensionem qualitatis subditam, quemadmodum in celo ponere uidetur Auerrois. Plerique considerantes dimensionem, cum inefficacem esse, tum ad capiendum accommodatam, qualem esse materiam arbitramur, dimensionem putauerunt ipsam esse materiam. His autem respondet Plotinus, probans dimensionem non esse necessariam ad ipsum acceptiois effectum, quando quidem mens, & anima sine dimensione res capiant. Præterea cum ipsum simpliciter ens antecedit esse quantum, merito quantitas posterius ad ens accedit: quo sit quantitatē sine priori quantitate recipiat. Similiter materia sine quantitate præcedente suscipit quantitatē, ergo & quod recipiat alia, habet non quia quanta, sed quia materia: quippe cum ipsa materia primum sit susceptaculum. Contigit autem materie formas in dimensione recipere, quoniam sicut formas, sic & dimensionem accipit, ac producto spatio protenditur in ea simul & qualitas, contracto uero contrahitur. Iam uero in ipsa intentione naturæ prior esse uidetur species, primaque species proprietatis, quam eius quantitas, uel figura. Ideoque sic naturaliter instituta materia est, ut potissima preparatio eius ad speciem sit potius, quam ad aliquam quæritatem. Materiam dico simplicem atque primam: nam secunda materia iam certo modo ad speciem aliquam præparata, magnitudinem ei conuenientem iam cœpit accipere: sed & antè magnitudinem certè quadam subicit qualitatem futuræ congruam speciei cuius quidem qualitatis uirtus magnitudinem & figuram paulatim accommodat speciei. Certe igitur forma quantitatē certam quodammodo antecedit, ac si figuram quantitatē saltem interminatā certas præcedere formas, fingemus & nos similiter interminatā quantitatē, ab interminata quadam forma præcedi, cuius efficacia in quantitatē materia procedatur: sic utique imperium actionemque separatæ formæ super materiam, mox in materia forma sequetur antecedens, uidelicet quantitatē. A longius à separata forma distante. Tum uero cum agere, atque mouere qualitatis sit proprium, non quantitatē, merito non quantitas qualitatem, sed contra qualitas quantitatē agit, & mouet trahitque secum. Sic igitur nō magnitudo facit calidum, sed calor extrahit in magnum. Non paruitas reddit frigidum, sed frigus cogit in paruum. Quid plura? Virtutes utique seminum absque magnitudine propria certas desinunt magnitudines nascituris, quibus ipsa sua species statim adest, eademque semper, non statim magnitudo debita uel figura. Hæc enim per uirtutem speciei temperantur certis ex potētia speciei paulatim procedit in actum. Quomobrem materia formam suscipit hoc ipsum, quia materia est arti subdita naturali, formamque in primis suscipit ex agente forma. Non igitur quia sit moles accipit formam, sed quia materia sit formabilis. Suscipit uero formam modo corporeo, quia materia sit in terea moles, dum & uirtute, & gratia formæ quantitatē excipit formæ conuenientem: atque nisi molem habuerit, adhuc suscipiet qualitatem, quam uis nondum corpoream. Sicut enim in eodem spatio in se inuicem multæ sunt qualitates, spatio eas minime distrahente: sic etiam nisi spatium fuerit, esse simul, multoque magis simul in materia poterunt. Materiam plerique tanquam spatium cogitant, & id quidem uacuum & immensum, quoniam animus cum aciem in hanc intendit, nequid in signum aliquid se dirigere, alioquin formam illic aliquam cogitaret. Nusquam

Nusquam ergo sistit intuitum: Ideoq; circumuagus hac & illac distractus, per interuallum uidetur uacuum peruagari, ac rursus immensum. Si enim uel centrum, uel circulerentiam, uel aliter lineas designauerit, formas excogitare cogetur. Reuera enim sit spatium ipsum, sine alio quoquam spatio capaciat est ad alia, ita materia sine spatio proprio capacitas est ad spatium. Et quamuis ipsa quoq; ita per se magnitudine careat, sicut & species ideales, tamen nulla species apparet spatium con replanti, quoniam formam sibi propriam ipsa definit, indiuiduamq; conseruat. Materia uero uidetur spatium, quoniam & spatio subest, & nullum sibi signum ipsa definit, & nusquam secum ipsa quiescit, sed dum species induit uarias, semper exiit uicissim, nimirum ad formatu cursum sic ipsa currere nobis uideri solet: sicut ad nauis motum litus ipsum nauis moueri uidetur. Qui uero sub longo uariarum ductu formarum tractum interea materiam excogitat, merito materiam uelut spatium, & id quidem mobile cogitare compellitur.

Confirmantur superiora. Cap. XII.

A Vidisti iam sapius, omnes rerum naturalium formas esse secundum seminarias rationes in ipsa animæ mundanæ natura. Et quoniam ibi nulla dimensio est, quasi liber in qualibet & ubiq; simul cunctas existere, talemq; seriem mundum seminarium et animale, et in corporeum appellari. Finge itaq; dimensionem aliquando illuc oriri. Subito natura in longum latumq; & profundum amplificata: proceduntur & formæ, & quæ prius in natura, siue spatio fuerant incorporeæ, de inde in natura eadem nata spatium, corporeæ iam euadent locisq; inuicem separatæ. Talem utiq; mundum hunc corporeum cogita ex incorporea propagatum, sola forsan accepta dimensione: subtrahe, si placet, dimensionem: seminales adhuc formæ restabunt, quæ dimensionem quondam in natura præcesserant, sed mundus interim ex corporeo uicissim euaserit incorporeus, sola forsan dimensione subacta. Verum admonuisset uolo, quæ iam natura est in seminario mundo, euadere in hoc corporeo mundo materiam. Sic enim ille in hunc propagari posse uidetur, si statim ex natura materia pullulet, in qua duntaxat oriri dimensio possit naturæ præpotentis imperio: quam quidem dimensionem ad corpora conferre putamus: non quia ipsa sit materia corporum: quorum eadem certe materia est, quæ est etiam sub dimensione dimensionisq; materia. Neq; rursus dimensio necessaria est, ut simpliciter formæ sunt, aliquando corporeæ fiant. Quod enim formæ sint, habent quoniam ex seminario sunt in materia. Quod autem corporeæ sint, ex eo sortiuntur, quod in materia sunt extensa. Huc illud Plotini tendit. Formæ non circa magnitudinem proprie, sed circa materiam oriuntur, nam & magnitudine dempta, formæ restare possunt, forsan in seminariis rationibus, forsan etiam in ipsa materia, quamuis non corporeo modo. Id insuper illorum sententia confirmatur, qui disputant in formæ substantialis aduentu totum, usq; ad materiam primam ibi resoluunt, ut forma substantialis actusq; simpliciter in ipsa substantiali simpliciterq; potentia fiat. Talem itaq; formam ante quantitatem, quæ est accidens, uolunt adhærere materię, ac si quæritas ibi præcesserit, tunc saltem, substantialem formam transgredi limitem quæritatis, nudoq; materię gremio se ipsam proforsu insinuare. Ob hanc forsitan rationem formas nonnulli substantiales esse indiuisibiles arbitrantur, quoniam nulla intercedente quantitate materię penitus se infundant, quas tamē dimensio comitetur, quæ formas præcedat accidentales. Itaq; has tantum efficiat diuisibiles. Videtur id teriq; Plotinus, ubi ait: Si forma scilicet substantialis necessario in dimensione foret, subacta hac penitus perituram, posse tamē formam ibi remanere quamuis indiuisibilem, siue in materia proprie, siue in natura fundetur, sed & in materia forsan restare potest indiuisibilis, nam prius etiam cogitatur esse, quam protendatur: mitto, quod quantitate diutius etiam permutata forma remaneat eadem, non tamen eadem remaneret commutata materia, ex quo etiam permutata forma quantitatem fieri, sed circa materiam. Commiscetur autem facile multa corpora in corpus unum, quoniam in eadem materia congruunt ad omnia æquæ parata, omnium pariter auida, neq; dimensionem habente suapte natura, per quam distare inter se multa coguntur. Iam uero cum dimensio quodammodo corporum impediatur unionem, materia uero conciliat, constat & aliud dimensionem esse, aliud uero materiam: & materiam ipsam neq; natura sua dimensionem habere, neq; formas dimensionem suscipere, sed potius semetipsa, præsertim quia prima suscipiendi ratio in eo consistit, quod est primum omnium susceptaculum, id profecto maxime omnium capax esse uidetur, quod potest ubiq; omnia simul accipere. Dimensio uero facta, ut nequeant simul omnia capi, imò ut seorsum singula disponantur. Proinde materiam non esse dimensionem, sic iterum confirmamus. Si dimensio sit ipsa materia, erit omnium fundamentum, eritq; substantia. Cum uero quantitas ubiq; sit accidens, non potest penes infimum rerum gradum quantitas esse substantia, quamuis quæ apud nos accidentia sunt, quodammodo in superioribus substantiæ iudicentur. Præterea sicut ad mutationem qualitatibus, sic & ad quantitatis mutationem non necessariò substantia permutatur: ex quo patet utriusq; esse pariter accidens. Hanc ob causam ubi rem ipsam definis, non soles quantitas sit, definitione discernere, quasi quantitas ad rationem formalem, non ut pars ardeat, sed accedat ut accidens. Neque uero minus quantitas quam qualitas, imò magis contingens esse uidetur: siquidem qualitas per efficaciam, & actum, & proprietatem magis uidetur cum formali ratione congruere. Quamobrem si quantitas non est substantia, nimirum nec est ipsa materia: quæ quidem

etiam omnium sit subiectum, merito tanquam substantia iudicatur. Sed quis non uideat quantitatem non esse materiam? Modo cogit materiam proforsu indefinitam, statim per quantitatem sicut per qualitatem determinari, scilicet quanta proprie sit & qualis. Quod si dimensionem in se indeterminatam accipias, adhuc materiam illa determinat: saltem ad hoc ipsum, ut non solum materia sit simpliciter, sed etiam ut in longum, & profundum protendatur, & amplum, ut occupet locum, ut sit diuisibilis, ut tot in se habeat partes, ut pars a parte sit differens, ut pars terminetur ex parte, ut partes terminentur ad totum, ut habitudo sit inter se partium & ad totum. Deniq; dimensionem indeterminatam materię dare, nihil est aliud quam consisteri materiam ad dimensionem, quamlibet se indifferenter habere, sicut & ad quamlibet qualitatem. Sicut ergo conceditur qualitate carere, si militer carere dimensione concedes. Neq; uero quisquam negare debet esse materiam, quod a nobis indiuisibilis & indiuisibilis iudicetur. Nam & quantitas si in se ipsa sine qualitate consideretur, indiuisibilis erit, & qualitas uicissim accepta procul a quantitate statim erit indiuisibilis. Sunt tamen aliquid, quamuis accidentia sint. Materia igitur, quæ substantiæ modo talia sustinet, non est omnino signentum: Tum uero quamuis nullo sensu percipiatur, nihilominus aliquid est ponenda. Nam & naturam ipsam atq; mentem esse aliquid affirmamus: quamuis sentiri non possint. Materiam uero est non sensu, tamen ratione cognoscimus. Et si sursum non rationatione quadam intelligentiæ plena, id est, idealibus fundata formis, tamen argumentatione partim negante formas, partim ad formas materiam referente. Possunt quin etiam hic uerba Plotini sic accipi. Materiam, scilicet cognosci rationatione quadam, non rationatione inquam ipsius uacui, sed uacuo modo: quasi prohibeat materiam dici uacuum ipsum, uel nihil et uacuum. Concedat tamen eam uacuo quodam pacto cognosci, id est, uacuum formis eam excogitâdo. Cum uero probatum sit materiam, nec esse quantitatem: nec suapte natura quantitatem habere, uel qualitatem: constat eam nec esse corpus, nec rursus esse (ut ita loquar) corporeitatem. Si corporeitas accipiatur pro forma quadam dimensionis commixta. Alioquin materia foret corpus. Neq; rursus si corporeitas ipsa accipiatur pro ratione ideali, uel seminali corporis effectrice: hæc enim a materia longè diuersa est. In anima enim, & mente consistit. Nemo uero dicere debet, corpus sine materia esse posse: quopreterea quod actio corporis sine materia uidetur existere. Actiones enim, nec more corporum componuntur: nec aliq; de alijs generantur ut corpora: uicem uero materię gerit ad illas, ipsa agentis patientis uel substantiæ, quæ componitur ex materia.

Materia nec est qualitas, nec habere propriam qualitatem. Cap. XIII.

Quemadmodum in superioribus ostendit materiam nec esse quantitatem, nec quantam, sic in presentia, nec qualitatem esse, neq; qualem. Absurdum enim dictu est, subiectu omnium esse qualitatem: cum in subiecto esse, sit proprium qualitatum. Præterea, siue id subiectum natura quædam definita certatq; dicatur: materia quæ necessariò indefinita est, esse non poterit, siue incerta & indefinita natura, tunc materia quidem erit, qualitas uero nequaquam. Qualitas enim proprium est determinare aliquid atq; discernere. Obiectet aliquis, materiam uel esse, uel habere qualitatem ex eo, quod omnibus aliorum careat qualitatibus, quasi hæc ipsa priuatio sit proprietas qualitatibus: per quam a cæteris differre putetur. Concedemus autem hæc ipsam qualitatum uacuationem proprietatem esse materię. Sed eam interim qualitatem esse negabimus. Magis enim diuersa est qualitas priuatio qualitati, quam quantitas, uel substantia. Si igitur priuatio quæ aliter qualitas appelleretur, multo probabilius substantia, uel quantitas poterit qualitas nominari. Iam res autem dictu est, aliquid fieri quale non ab ipsa qualitatis natura, sed ab opposito qualitate. Itaq; si est, ab ipsa qualitatum priuatione. Sanè cum dicunt materiam ob ipsum, quod ab aliorum qualitatibus altera est, siue diuersa, esse qualem: nunquid materiam, tunc tanquam alteritatem esse uolunt? Si ita putant, non erit ut qualis: sicut neq; qualitas, qualitas esse censetur. An forte materia tunc esse uolunt, tanquam aliquid alterum? Si ita putant, certe sicut alteritate est altera, sic etiam qualitate qualis, qualitate inquam alia præter se natura. Erit igitur alia quædam qualitas, per quæ qualis materia fiat. Si sit alia qualis, non est materia qualitas. Tum uero sicut alicuius qualitatibus priuatio, nõ est qualitas illa, sic omnium orbitas qualitatum, nulla qualitas est iudicanda, neq; rursus qualis, siquidem qualitatibus undiq; uacat. Item sicut negatio non est affirmatio: sic priuatio non est qualitas. Ita enim priuatio in negando, sicut qualitas in affirmando consistit. Rursus non omnis proprietas est qualitas iudicanda est. Sicut enim opponitur qualitati priuatio, sic & horum proprietates inter se opponuntur. At qui sicut est aliquid proprium affirmationis & qualitatis, sic & aliquid negationis & priuationis est proprium: neq; tamen id qualitas erit, sed oppositum potius qualitati. Ad hæc dicit hæc, quod sicut proprietas qualitatis non est materia: sic proprietas materię nõ est qualitas: sed priuatio qualitatibus: per quam sanè priuationem, siquis dixerit materiam esse qualem, nõ minus erabit, quam qui dicat materiam ob priuationem magnitudinis esse magnam. Iam uero si materię proprietates foret aliquid ipsi materię, uel ut oppositum, absolute nimirum se haberet ut qualitas. At uerum materię ipsius proprietates, ipsamet materia iudicatur: sicut & de principio rerum existimare solemus. Materia igitur non per aliam proprietatem, quæ per se ipsam ab alijs diuersa censetur. Est igitur materia quodammodo ipsa diuersitas seu mauius alteritas, Alioquin non se ipsa quidem diuersa foret,

fer, sed ipsa præter se diuersitate diuersa. Diuersitas uero hæc, quasi duò potissimum significari uidentur, scilicet & communem aliorum negationem, per quam in nulla cum illis generali ratione conueniat, & uniuersalem potentiam capiendi, ad aliam seipsam naturali quadam habitudine referentem. Vtrinq; sanè materia perpenditur esse diuersitas, tum quoniam alia nimirum de ipsa negatur: tum quoniam naturaliter refertur ad alia. Sic enim necessario & aliud est quam illa, & ut actus potentia illis opponitur. Conclude igitur in præsentia ipsam materiam esse sui ipsius proprietatem, esse uero proprietatem, hanc scilicet alia quòd sit quam alia, id est, quòd necq; sit alia, neq; quicquam alijs simile. Cætera enim quadam inter se, uel communione, uel similitudine congruunt. Materia uero est penitus segregata, sicut & primum principium segregatum. Cætera rursum præter id, quòd uel inter se, uel à materia diuersa sunt, existunt aliquid secundum speciem in seipsis. Materia uero non per aliud quidem est: per aliud uero diuersa est: sed potius est ipsa diuersitas: siue maius aliquid ab aliorum communione omnino secretum. Quoniam uero Plotinus metuit, ne pronuntians de materia singulari numero, uel diuersitate, uel aliud, materiam definitum aliquid & formale nobis appareat: Ideo monet numero plurali dicendum, materiam esse alia siue diuersa, ut per hoc infinitatem eius magis excogitemus.

Materia est idem omnino atq; priuatio formarum omnium, si priuatio significat infinitatem quadam formalemq; potentiam. cap. XIII.

Hactenus tractatum est quomodo materia potissimum ad illa se habeat, quæ remotiora sunt ab ea, scilicet ad qualitatem, & quantitatem. Deinceps quo pacto ad ea, quæ propinquiora sunt comparantur, uidelicet ad priuationem & infinitum. Sed de priuatione prius. Discutit ergo Peripateticum illud materia & priuatio, sunt quidem subiecto, siue res ipsa unum, ratione autem duo. Cum diceret Peripateticus, duo hæc esse ratione, rationes in primis, id est, definitiones duas assignare debet, unam quidem priuationis, alteram uero materiae propriam. Quòd quidem nil fiat, quòd sit ratione duo conuincere non poterit. Quòd si dugaducantur definitiones in medium, quæremus utrum ita se habeant, ut neutrum duorum in alterius definitione ponatur. Si fiat ita, non erunt subiecto, siue res ipsa unum: An potius utrumq; definitione locetur: siue de na so simo dici solet, atq; ipso simo. Si ita: adhuc res duæ sunt, natus scilicet atq; simitas. An forte unum aliquid eorum in alterius definitione sit, neq; uicissim sicut calor in definitione ignis, neq; contra. Si ita dicatur etiam res duæ sunt, subiectum atq; qualitas. Post hæc, discutit utrum materia & priuatio res una dicantur, propterea quòd priuatio nihil rei materiae insuper addat, sed cætera de materia neget. Sic autem erit ambiguum quomodo rationes duæ sint: altera quidem ad subiectum, id est, materiam pertinens, altera uero ad relationem, quæ priuatione sit ad cætera. Probabile profecto est non solum priuationis, sed etiam subiecti rationem ad alia rite referri. Quæ supra materiam sunt, non solum referuntur ad finem, sed etiam id habent, ut fines sint aliorum. Cum uero materia sola nullius sit finis, cui quicquam naturali ordine feruiat, sed ipsa duntaxat feruiat omnibus ac totum quicquid est uacuum quidem sit munere finis, undiq; uero ad finem naturaliter institutum, & egeum finis semper & cupidum, merito dictum est naturam eius ad alia ipsa sua ratione referri. Ut quemadmodum in summo rerum tota finis ratio est, sed non ad finem, ita uicissim in infimo finis quidem ratio nulla sit, sed omnis ad finem. Noli hic interim relationes dialecticas somnariæ. Naturæ namq; ipsius relationem hic intelligi uolumus prouidentiaq; diuinæ. Nihil uero materia est alienius quam relatio logica. Hæc enim uel opinione, uel in re quapiam, uelut subiecto fundatur. Materia uero contra subiectum est duntaxat & fundamentum. Præterea probabile est, hic priuationis nomine relationem quadam significari, id est, indefinitam subiecti huius, & indigentiam ad alia naturaliter institutam, cupideq; uergentem. Ideoq; non facile quis discernat, quomodo duæ quædam sint rationes: una quidem priuationis: altera uero materiae. Non solum enim res, sed etiam ratioe sunt unum. Nemo uero dixerit materiam eo modo priuationem, quo priuationes alias solemus dicere, id est, defectus aliquos in subiectis. Materia enim ipsa omnium est subiectum. Nullus iterum materiam priuationem putet ut nihilum, quando enim corpora, uel ex materia componuntur, uel in materiam resoluuntur, longè abest, ut uel de nihilo fiant, uel deducantur in nihilum.

Infinitudo non accidit materiae, sed est ipsa materia. Cap. XV.

Hæc uero priuatio, quæ in infinitudo dicitur, uel infinitas, id est, aptitudo tantum per se formabilis, nullosq; per se formales, in se fines possidens: hæc inquam infinitudo non accidit quibusdam materiae: sed est ipsa materia. Considera rationes & numeros. Rationes inquam formales ex seminarijs idealibusq; rationibus dependentes. Numeros inquam tum eiusmodi rationum, tum proprietatum, quæ sunt in ipsis, tum graduum uirtutis earum, tum differentiarum inter ipsas. Rationes quidem finiunt, & ordinant finiendo. Numeri uero ordinant, & finiunt ordinando. Item rationes uiresq; formarum, tum gênera, quasi materias in species terminant, tum uagum materiam appetitum terminant ad effectum: Numeri quoq; ordinant, finiuntq; rerum seriem subiectam sibi materiam uires item & motus definiunt qualitatem, atq; per illas materiam quoq; terminare uidentur. Cum igitur rationes eiusmodi numeriq; finiunt: certè subest eis, quòd finiatur ab ipsis. Id uero

primum

primum est ipsa materia. Nam & cõposita per hanc habent, ut finiri debeant aliunde: & natura, uel anima, uel mens per suam quandam materiam habent, ut formati terminis egeant. Materia igitur, cum sit hoc ipsum, quòd aliunde finitur, nimirum suapte natura est infinitum. Sicut quòd aliunde illuminatur, est per se tenebrosum. Alicubi ergo re uera, imò ubiq; subest infinita natura, imò uero infinitas ipsa. Sicut enim res in infinita responderet finitæ: sic & fini responderet infinitudo. Finis inquam substantiali, substantialis infinitudo non fit. Infinitudo inquam non in alio: sicut & finis terminusq; primus non est in alio. Si quis uero dicat infinitatem hanc non esse materiam ipsam, sed ipsi profusus accedere, cogetur fateri infinitatem non nihil in se habere formale, siquidem sit in subiecto, subiectoq; sub tali quadam conditione determinet: quod certè contra naturam infinitatis esse uidentur. Iam uero infinitas ipsa non est ratio ulla formalis. Extrema enim est formabilitas. In qua siquid proprium sit formale: ex ea saltem parte non est formabilis. Veruntamen ad summum formatorem spectet: omnes tribuere formas oportet subiectum huic proportionem respondens, nullã profusus habere. Præterea si materia per se infinita est, non oportet infinitatem huic accedere. Sin terminata dicatur, non est materia prima. Deniq; si materia fingatur, uelut formalis quidam terminus, illiq; accedere infinitatem, id est, aptitudinem duntaxat formabilem, perdetur subitò siquid formalis fingitur in materia. Nihil enim actu formale sub extrema formabilitate relinquatur. Quòd autem corpore mundi materia sit infinitas, cõfirmatur ex eo, quòd materia quoq; incorporei mundi est infinitas. Non enim illi accidit infinitudo: quicquid enim est in ipsa, finis existit. Ex illa uero hæc pendet per similitudinem infinitatis modum. Cogita igitur illic ipsum simpliciter unum, uno ente superius. Considera in uno ente infinitatem, id est, potentiam ab ipso uno formabilem. Quæ quidem quatenus in terminos illic formales extenditur, potentia & infinitas nominatur. Quatenus in peruehantiam extra durationis terminos ducitur, nominatur æternitas. Illa quidem infinitudo quodammodo secundum defectum sic appellata, sequitur infinitatem unius, secundum supereminentem excessum excogitatum. Et quatenus excedit altera, eatenus sermè succedit & altera, quasi per relationem opposita primæ. Sub inde uero ab infinitate, quæ illi formabilis est, ipsa mundana materia exorditur infinitas, ita sub natura formabilis, sicut ab illa sub bono. Dug uero infinitates hic inductæ, non conueniunt genere, sub quo per differentias discrepent speciales. Atqui & utraq; simplicissima est, & hæc dum pædet ex illa, tum in referendo illam cõgruere cum ipsa uidentur, tum quia non est illa, neq; ad formas similes instituta; differre nimirum iudicatur ab illa, non quidem per differentiam sibi additam, imò seipsam, uel in super, quia non ad similes nata est formas: sed hoc etiam est seipsa differre. Quoniam uero potentia illa formabilis, & si ad ideas, quasi materia est, tamen in seipsa, & ad nostra censetur ut forma. Idcirco non adeò iudicatur indefinita, sicut materia corporum. Præsertim quia formabilis illa natura semper similiterq; est ad actum formæ redacta. Hæc uero redigitur paulatim: actusq; disperdit. Sit quoq; illic materia illa formalis. Hic uero uicissim forma materialis euadit. Cõditio igitur indefinita in hac reperitur magis quam in illa. Cõditio uero termini sibi superat, hic necessario deficit. Proinde si cõpositum ex materia formæq; consideres, dices hoc quodammodo infinitum, scilicet ratione materiae. Non tamen dices hoc infinitum, esse ipsam infinitatis naturam. Quæ quidem dicitur esse ipsius infiniti, qua ratione est infinitum: hoc enim pertinet ad materiam. Cum uero hanc ipsam materiam, quasi seorsum considerans, dicit hoc infinitum, idem profecto est infinitum hoc, ipsaq; infinitas, quam modo appellabamus ipsam infiniti esse, quatenus infinitum. Tu uero cum de materia dices, hæc est ipsa natura infinitatis, sicut huc usq; gradum, neque addas, hæc est ipsa infinitatis ratio. Ratio enim siue formam significet, siue definitionem, ideoq; & terminus non cõuenit de formi, & indefinitæ materiae: item cum dices, infinitum hoc & ipsum naturale infiniti esse, idem est, caue ne sub hoc essendi nomine intelligas aliquem indefinitæ illius essentia terminum, siue actum, siue modum. Tria enim hæc ad rationem pertinent, id est, ad rationem idealem, & seminaria, & formalem atque formam. Nulla uero eiusmodi ratio conuenit ipsius infiniti naturæ. Quam si tu definire coneris, & frustra conabere: eam enim amittes definiendo, & cogaris duntaxat per habitudinẽ ad terminos, quos nondum habet, infinitudinem definire, ubi infinitudo non tam habet rationem ad se, & intrinsecus pertinentem, quam extrinsecus ad aliaq; spectantem quòd quidem uerè est infinitum esse. Siquid enim in hac ipsa sumas, ut non referatur ad aliud, hoc ipsum quòd non erit ad finem, erit finis. Finis autem repugnat infinitati. Materiam igitur existimabimus infinitam, uon quidem definiens intrinsecus, sed ad rationem ipsam extrinsecus referentes. Ad rationem inquam (ut sæpè diximus) idealem, & seminariam, & formalem. Cui quidem uelut fini, & finienti materiam opponimus, uelut ad finem, & indefinitam atque finientem. Opponimus inquam, hoc illi, simplicissimum simplicissimo. Vnde rectè concludimus, sicut ratio ipsa non alia dote, sed seipsa ratio est, & finis, & forma: sic materiam non alio addito, sed natura sua esse profusus indefinitam, quicquid enim addideris, erit finis, eamq; definit.

Soluuntur quatuor quæstiones de materia circa alteritatem, priuationem, infinitum malum. Cap. XVI.

Caput libri ultimum quatuor de materia quæstiones mouet, & absoluit, circa alteritatem priuationemq; & infinitum atq; malum. Tu uero inter hæc nota alteritatem ipsam, siue diuersitatem esse communem ad formalia simul atq; materiam. Vtrobique enim est atq; inter utraq;.

Materia igitur idem est quod alteritas, non quidem simpliciter, sed alteritas ab illis quæ uerè sunt, id est, rationibus idealibus longissimè distans. Quæ si propterea dicitur quæ ad hoc non ens, quod ab ente primo longissimè distat. Interea ens quoddam dici potest, id est, aliquid à primo longissimè segregatum. Similiter quoque priuatio dicitur non simpliciter quasi nihilum, sed extrema ad primum ens oppositio, & ad ideales, quæ in ipso sunt rationes. Non igitur eiusmodi priuatio perditur, id est, eiusmodi natura materiae, formabilis aut unde, quando suscipit formam, sed permanet eiusmodi semper subiecta natura, perpetuoque uel formas, uel formarum modos alternat, uicissimque formatur. Si materia infinitum quantitate foret, quando acciperet terminum, naturam prorsus amitteret. Cum uero per formabilitatem sit infinita: quod magis formatur, eo magis formabilitatem exercere uidetur, proprioque subiecti formabilis officio fungi. Proinde cum acceptis bonis, id est, formis adhuc refertur in formis, propterea quod nullam per se sibi propriam contrahat, formamque inacturæ sit prona, merito adhuc dicitur esse malum. Denique tres hic gradus considerabis. Primum quidem ipsum unum ente superius. Secundum uero ens ipsum, in quo entis materia ponitur, quam etiam ens iudicari non prohibet. Tertium corporei mundi materiam: quæ cum per extremum gradum sit inferior ente: hac utique conditione solet appellari non ens, non dico nihilum, sed quasi non ens, si ad entis ipsius uerè pulchritudinem comparetur. Ab ipso enim ente primo usque ad naturam uera entia omnia iudicantur. Formæ uero corporum, quæ à natura in materiam fiunt entia non uera. Materia denique uerum non ens. Quia uidelicet non solum ab entis ipsius natura, sed etiam ab eius imagine cadit. Qualis certe imago in formis naturalibus reperitur. Materia enim neque ens uerum est, neque imaginis more ipsum alicubi representat.

Quamuis de materia non dicatur ens, uel essentia, uel esse proprie, tamen non debet dici nihilum, sed aliquid, & id quidem modo substantiæ. Cap. XVII.

A pud Peripateticos quidem si quis materiam non ens diceret, hanc omnino diceret nihilum. Sed apud Platonicos qui ipsam unius naturam latius quam naturam entis, longiusque sursum deorsumque protendunt, quamuis materiam dicas non ens, non tamen habes eam pro nihilo, sicut neque pro nihilo habes ipsum bonum, quamuis non ens iudicetur. Sed illud quidem ita non ens, ut sit superius ente: hæc autem non ens, ita ut sit inferior ente. Sicut uero Deus summus apud plerisque dicitur purus actus, cui non subest propria formabilis in Deo potentia, sed quasi eiusmodi potentia loco illi respondent actui potentia reliquorum. Sic cum materia sit potentia pura, cui non responderi in ea proprio actus, saltem pro hoc ipso actu cæterorum actus responderi uidetur. Quamuis autem ubi actus proprio nomine nuncupamus, quia formalè uigorem significet, eum materiam propriam minimè concedamus, tamen ubi actus significaret non nihil in sua dependente natura quodammodo præfens atque firmum, firmam huius naturæ, siue quasi præsentia ueritatem, quasi actum quandam materiam tribuere non uerebimur, appellabimusque quodammodo ipsum esse materiam. Qui sanè actus quod dicitur esse non prohibet, materiam puram dici potentiam. Præfens namque & firma materialis potentia ueritas, eam efficit uerius puriusque & firmitus esse potentiam. Neque tu potentiam hanc aliam debes conditione pendere. Cæteræ namque potentia sunt in subiectis: hæc omnium naturalium est subiectum. Est ergo potentia hæc (ut ita dixerim) subiectalis atque substantialis. Ad dæ essentialis: si modo infra entis limites nominari essentia possit. Sic enim diceremus materiam, uel essentiam potentialem, uel potentiam uicissim essentialem. Merito enim potentia, & actus in rebus accidentales, & iacentes in alio, sicut rediguntur in actum primum præ existentem, sic in primam potentiam subsistentem, cuius quidem esse sit fortè subesse, sicut & materialis formæ esse forsitan est inesse. Sed hic præterea Theologi nonnulli dicunt ipsum simpliciter esse antecedere naturaliter, siue ratione quadam & ordine esse sic aut aliter, aut hic, aut ibi. Ideoque neque formam inesse posse, nisi prius sit simpliciter in se ipsa, neque materiam rectè intelligi posse subesse, nisi intelligatur quodammodo prius simpliciter esse: quod quidem esse primum, appellant esse essentia, cui mox addunt esse existentia. Per primum quidem autem rem esse in sua essentia, atque ex ipsa. Per secundum uero, rem autem esse in effectu rerumque ordine, & aliunde pendere. Quamobrem concedent materiam primum esse per se, secundum uero per formam.

Fortè uero Platonicis quidam etiam primum esse materiam auferent: Præsertim ubi Plotinum audiunt prohibentem assignari ipsum esse materiam. Sicut ergo theologi multi in primo rerum principio esse ponunt sine essentia, sic & hi materiam quasi essentiam sine esse putabunt, neque tamen nihilum, sed aliquid appellabant. Nam & Plotinus materiam imaginem appellat essentia. Sicut ergo res alia suas habent imagines, quæ quidem quamuis res ipsæ non sint, sunt tamen aliquid: sic & imaginem essentia quamuis non ueram essentiam, tamen non nihil & aliquid nominabimus. Quamuis autem materia dici possit unum, & non nihil & aliquid, negare tamen solent ipsam proprie aliquid esse: ne forsan animus dum audit aliquid, suspicetur aliquid esse formale, sicut plurimum consueuit. Quippe cum ipse sit forma, atque ex formis incitetur ad cogitandum, cogitetque per formas. Reuera tamen materia iudicatur re ipsa non nihil, & aliquid quasi substantiale. Vnde Plotinus in superioribus ait, materiam esse corporibus necessariam. Neque uanum nomè esse, sed subiectum aliquid quamuis occultum, multoque magis subiectum hoc quam quantitates qualitatesque subsistere: Quod & Timæus indicat ubi ait, ante mundum fuisse architectum mundi uel patrem & materiam sicut matrem: Materiamque appellat subiectum & susceptaculum atque locum. Ex quibus

quibus uerbis apparet, materiam rem esse præter conceptus & relationes nostras corporibus subidentem. Quod Peripatetici quoque confirmant: ubi substantiam distribuunt in materiam & formam, atque compositum. Quamuis autem materiam substantiam nominemus, quia substantat corporibus: neque iacet in alio, putamus tamen eam desuper perpetuo dependere: adeo ut nihil in ea uigoris sit ad se seruandam. Dependet igitur tum ab ipsa natura, quasi uero quodam inde deuinctæ. Quin etiam per formam à natura in materiam concinnata, quasi per ueruos assidue colligatur. Ipsa uero formam sustinet modo profundo. Atque dum cadit ab ente, id est, à natura quæ uerorum entium infimum est, in re subest ut fundamentum imaginibus entis, formis scilicet naturalibus. Quamobrem etiam si apud quosdam materia dicatur habere quasi esse in se suæ essentia: proprium, quod quidem in ea anteceat esse formale atque existere, tamen primum quoque esse illi distributum, conseruatur ipsi ab ipsa natura semel: sicut à formis corporum conseruatur esse secundum atque existere, sed uicissim ab alia deinceps atque alia, quasi natura uarios in horas applicet ueruos, per uices ad materiam sibi cognati uincitæ. Sed finem iam disputationi huic imponamus. Nam in libro etiam ubi Plotinus disputat in corpore nihil pati, & alibi multa de materia tractantur.

IN LIBRVM DE EO, QVOD IN ACTV EST
quod in potentia Comment.

Item de acta & potentia. Item de Metallis atque lapidibus. Cap. I.

LIBER de potentia & actu, & summam confirmat, quæ in libro de materia dicta sunt, & per illa plantis intelligitur. Distribuitur autem in capita quinque. In primo notabis post dubitationes quasdam, quicquid esse dicitur in potentia referri ad aliud necessario scilicet ad illud quod inde fit, uel in actu. Item potentiam proprie referri ad actum. Rursum in eo quod in potentia est ad aliquid quandoque remanere substantiam, nouo quodam aduenire quodque mutari, siue ad melius, siue ad deterius mutatio fiat. Considerabimus præterea non esse potentiam in mundo in intelligibili ad nouum actum, uel edendum, uel coprandum, alioquin siue nunquam perueniatur ad actum, frustra esse in potentia iudicabitur, siue quandoque perueniatur, erit in æternis mutatio temporalis. Ergo ne hæc sequantur absurda, omnis ibi potentia ad totum omnino suum actum esse ab æterno redacta. Subinde animaduertes, potentiam faciendam esse dicendam in potentia esse: potentiam uero patiendi, dici posse in potentia esse. Obseruabis denique Plotinum hic quod & bis alibi iam aperuit, putare metallum aquam esse concretam, siue putet, quasi simpliciter aquam modo cristalli, siue plurimum esse aquam. Physicorum namque sententia est, in componendis mixtis calore, & frigore, tanquam agentia, potius accedere, quam ut materiam. Non enim facile ob uehementiam suam commisceri posse. Siccum uero & humidum sub his esse materiam. Vbi sanè fecit præualere humidum, cōcrefcere saxum: ubi uero siccitate humor excedit, fingi metallum, quod propter humoris exuberantiam liquefit ad ignem, quæ liquefactio nem siccitas, in saxo prohibeat.

De duabus materijs, & actu, & potentia, tum in corporibus, tum in animalibus. Cap. II.

In secundo capite materiam duplicem obseruabis. Primò quidem compositam naturalemque ad formam artis acceptam, quando ex ære fit statua. Secundò materiam quoque naturalem, sed simplicem & acceptam mox ad formam similiter naturalem, ut quando ex aqua fit aer. In primo quidem quod esse dicitur statua in potentia, æs ipsum est: cui quidè opponitur, quod dicitur actu statua, quod neque æs est, neque fabricata in ære figura, sed quoddam ex utrisque compositum hoc ut actu existens, opponitur quidem æri quatenus erat hoc in potentia, neque sic prædicatur de ære: Non igitur æs statua fit, sed ex ære fit statua. Hic certe quamuis materia eadem, id est, ipsa æris substantia maneat sub figura, tamen aliud quiddam est, quam figura atque compositum. Multo itaque magis materia diueta est à forma atque composito, ubi in aduentu nouæ formæ, & ad generationem noui compositi necessario prioris compositi substantia permuatatur, ut quando ex aqua fit aer, ibi enim subest materia prima, in qua nihil est formæ, ut merito dici possit esse nihil in actu. Materiam uero secundæ tanquam compositæ aliquid formæ possident, adeo ut dum aliud in potentia sunt, secundum aliud sint in actu. In superioribus igitur, quoniam ex materia præcedente, & ex forma adueniente fit aliud quiddam, id est, compositum, idque non est idem, quod & materia, uel etiam forma, merito aliud quidè dicitur, quod est in potentia, id est, materia: aliud uero quod existit actu, id est, compositum. At uero in animo non ita dicendum esse uidetur. Quando enim animus acquirit habitum, non euadit ex animo atque habitu composita quædam essentia tertia. Idem igitur animus qui dicebatur potentia sciens, mox dicitur actu sciens. Fit autem actu sciens, non qua ratione fuerat inscius, sed qui rationalis & doctus in se ipse cum iam est actu doctus adhuc seruat aptitudinem ad scientiam, sed non seruat in se scientiam: sed aliter in potentia est ad habitum comparandum, aliter habitu comparato in potentia est ad actum. Quod autem non qua ratione ignorans est, doctus euadat, patet, quoniam non quislibet ignorans facile doctus efficitur, sed qui est aptus. Neque ad habitum priuatio confert, sed potentia.

Conclude ubique, quod in potentia dicitur, esse subiectum, quod uero, in actu compositum, uel quasi compositum. Formam uero in subiecto nominari actum, non quidem simpliciter, sed subiecti

Deniq; præter formam uel habitum, qui est forma quædam, nominari etiam actum actionem ipsam, quæ à forma uel habitu prouenit, actionem uero actum potissimè nuncupari, quoniam & manifestior est, & huius gratia forma, uel habitus comparatur, & tota uis formæ, uel habitus ad actionis pro ducitur efficaciam. Rursum hic obserua, actum qui est forma, uel loco formæ, quoniam ad subiectum accedit uel adhuc informe atque impotens, indigere quodam exterioris causæ beneficio: actum uero qui actio est, ex ipsa formæ, uel habitus potestate prodire.

Quomodo aliter se habet potentia, & actus sub celo atq; in celo, & rursum in mundo intelligibili. Cap. III.

Post hæc autem prohibet in mundo intelligibili aliquid esse in potentia iudicari: in potentia inquam, quæ & uergat ad nouum actum, & res quædam natura; alia sit quæ actus. Dicit autem quæcunque ibi potentia fingatur, rem ipsam non solum esse semper in actu, sed actum quoque extere: tum quoniam quæ ibi, quasi materialis potentia ponitur, est forma quædam, ideoq; & actus: tum quia potentia hæc, & actus quem aspicit, non duæ sunt naturæ, sed una. Neque tamen debemus ex eo quod materia illa eandem semper habet formam, dicere prorsus idem existere: nam & si Deus in materia corporis in æternum continuaret, adhuc forma foret aliud, quam materia, sicut euenire in celestibus arbitramur. Rursum quemadmodum in eo qui iam didicit, non petit ipsa discendi potentia: non enim per doctrinam auterit potentia de oculis, sed perficatur, sic in mundo intellectu aliud cum actu formali, lateet etiam potentia quædam, quamuis neque per hæc dicitur illuc esse aliquid in potentia, neq; hæc alia substantia, sit quam actus, sed sola differat ratione. Profecto, quemadmodum Aristoteles materiam & formam sub Luna duas esse naturas uoluit, duasque substantias: in celo autem fortasse unam esse corporis illius naturam, quæ sit loco materię uel subiecti ad lucem suam, quæ lux non sit alia quædam natura, præter naturam illius corporis, sed sit illius naturæ proprietates atque actus: ita Plotinus existimat de materia & forma in mundo corporeo atque incorporeo. Hic enim duas esse naturas: ibi unam atque hic quidem ita differre, sicut lumen diffusum per aërem, quasi forma, ab aëria materia differt: ibi uero uel sicut rutilatio quædam à lumine, & lucere à luce, uel saltem sicut lumen à flamma. Lumen enim in aëre alia est natura quam aër: in flamma uero non aliam adiungit naturam, sed proprietates quædam est actusq; flammæ perennis. Sicut ergo lumen hoc, quasi forma & actus est ad flammam quasi potentiam, ita ferme quod formale, ad id quod materiale in mundo intelligibili ponitur, se habere uideretur. Qualis ferme distinctio inter concauum & conuexum protinus apparebit, si superficiem sphericam considerabis, cui nulla sit sub iuncta profunditas. Tunc enim concaua & conuexa conditio neque loco subiecti uel differre, neq; natura, sed sola forsitan ratione. Vnica enim superficie natura ad illa quidem quæ sunt extra circum conuexa uidebitur, ad interiora uero concaua iudicabitur: sicut & intellectus atque uoluntas in animo differunt. Sed ut summam dicam, in toto hoc mundo corporeo, materia & forma duæ sunt naturæ: sed præter celum forma est pro natura materię, in celo materia uicissim pro natura formæ: in mundo autem incorporeo materia quidem est essentia & natura formæ, forma uero est esse actus que materię. Rursum materia nec ad formam in potentia ibi est, neque potentia est ad formam, sed est potius ipsa potentia formæ: forma uero non est actus aliquis in materia siue potentia, sed ipse potius potentia actus. Quoniam uero ibi mundum intelligibilem nominat, non diu num tantum intelligi uult intellectum, sed omnes insuper intellectus, & animus in intelligentiæ com potes, ideo animum quoque intellectualem negat esse ad nouum aliquid in potentia: sed esse autem ex parte quidem uegetali potestatem animalis procreatricem, ex parte uero rationali potestatem scientiæ productricem. Tum uero subdit, quamlibet, tum ideam, tum rem à corpore separatam esse totum quicquid est in actu, atque actum, quia eorum species sit & forma ab æuo penitus absoluta. Hic & tu notabis, non solum ubi aliquid in potentia est ad futurum opus esse superiore quodam, quod tum possideat præsens, atque ita quod deest, adhibeat indigenti: sed etiam ubicunque potentia & actus sunt duæ naturæ, opus esse superiore quodam, etiam si potentia perpetuo sit sub actu. Natura enim in se formabilis tantum ad formalem naturam non perducitur, nisi alicuius nature uenius & simplicis beneficio. Nam super compositum ex duabus naturis extat natura simplex, actus perpetuo fungens: quæ, quoniam suum ipsa semper ex se edit actum, merito nuncupatur & actus. Proinde ubi ait, animam scilicet intellectualem esse in mundo intelligibili, irrationalem uero in materia, anima diuerse, ita illam à mundo intelligibili distinctam esse naturam, quamuis actione coniunctam, sicut hæc diuersa natura est à materia, quamuis affectu, & effectione congregiatis. Quæ quidem non est affectus materię, sed superioris quidem animæ actus in materiam, & quasi forma materię. Prima quidem animæ actus præcipue dicitur, quoniam non solum nihil noui naturæ ipsius accedit, siue recedit, sed etiam suum in se exerit actum, ac per intellectum æterna fruitur actione: per uim uero discurrentem nihil concipit ab externis, sed parit potius in seipsa. Anima quoque secunda & si uidetur actiones uarias permutare, tamen quantum in se est, uno quodam actu, uel saltem uigore uiuificandi materiam, format influentem atque refluentem. Sicut gignis eodē seruore diuersa com burit: perinde ac si quis eodem sigillo subterfluentes undas sedula successione figuret. Mirro, quod aliqui disputant continuo quodam unoq; cognitionis & uoluntatis actu animam semper modo hæc modo illa, prout in actum hunc animæ incidunt, percipere atq; uelle: ceu si quis eodem ad tempus intruit

intruit oculus prorsus inconuenientibus plura è conspectu non solum continuata semel, sed etiam deinceps è uestigio procedentia cernat. Post hæc quæ de ideis significat, dicens omnes esse uitas & actus, alibi tractabuntur. Essentiam certè primam in qua sunt ideæ, memento hoc ipsum quod esse uitam. Vita enim non accedit ad illam, sicut ad essentiam corpoream extrinsecus uelut forma: sed prodit intrinsecus uelut actus. Perfecta igitur essentia illa est, & uita perfecta: itaque per modum perfectum est in actu. Quod igitur illuc est in actu, existit & actus. Sicut uero essentia intus actus est uita, sic uita intus actus est intellectus. Ex uita quidè illa prodit anima uera, ex illo rursum intellectu emicat in animam intellectus.

Materia non est aliquid actu.

Cap. IIII.

Quærit in capite quarto: utrum materia prima sit aliquid actu. Atqui expedit primū non esse aliquid eorum, quæ super illam sunt omnino, quæ sunt entia uera, neque aliquid rursum eorum, quæ generantur in ea, quæ entia sunt non uera. Dubitat interea: nunquid ipsa possit aliud quiddam esse actu: Non certè aliquid super ens: non rursum ens uerum, non iterum ens apprens. Quid ergo? Nunquid materia aliud adhuc inferius erit in actu? Certè nihil. Quum enim à tota entis natura, & appellatione deficiat, ideoq; non habeat esse, nimirum nec esse habet in actu.

Confirmat superiora.

Cap. V.

Ambigit iterum in capite quinto: Si materia nihil est in actu, quoniam pacto de hac ipsa loqui possimus: Et quæ dicta sunt disputando confirmat. Iam uero materia idcirco entium materia nominatur, quoniam ad illa, uel ad illorum accipiendas imagines est in potentia, siue potius est, ipsa potentia inde formabilis: Siquidem in qualibet arte materiam sub artifice nominare, nihil est aliud, quàm aliquid in introducere, nihil habens artificiosum, sed potens omnia capere. In natura uero materia subijcere rerum omnium architecto, non tam est afferre aliquid, quod ad formas sit in potentia, quàm formabilem prorsus afferre potentiam. Potentia eiusmodi, & si censetur ordine, quodam effectum formæ præcedere, tamen quoniam ipsa huius potentia ratio nihil est aliud, quàm formabilitas, necessariò dependet ab actu formæ. Vbi & si dum forma adhuc futura uideretur, iam uideatur ipsa potentia præsens expectans uidelicet effectum formæ, tamen ipsa, quæ dicitur potentia ipsius presentia, nihil est aliud, quàm possibilitas (ut ita dixerim) & formæ futuritas: & ut aliquid finxerit confusa quædam inchoatio formæ. Iam uero si formam compares ad efficientem causam, quod formæ futurum est, dependet à præsentia causæ, sin autem materiam conferas ad ipsam formæ naturam, quicquid presentia fingitur, in materia dependet ab ipso formæ futuro: imò & iam præsentia. Siquidem in ipsa ratione materię includi formæ uideretur, dum tanq; formabilitas definitur. Itæ si referas insum hoc ad uniuersū supremum, dicasq; sicut illud actus est purus formatur omnium, ita & hoc puræ esse potentiam sub omnibus dumtaxat formabilem, tunc sanè si quid illi supremo potentia formabilis adhibuerit, illius mox substulisti naturam quicquid rursum actus alicuius huc infimo, uelut proprium dedicaueris, huius quoque naturam subito perdidisti: siquidem huius esse infimo, uelut proprium esse huius actus propriæ formabilitas. Huius presentia nihil aliud, quàm formæ futuritas. Est autem materia sic ab entis natura secreta, ut neq; adhaeret enti, uelut eius proprietates, aut passio, neq; ens re-præsentet, uelut imago, neq; sub illius imagine sic imprimatur, ut afficiatur inde, contrahatq; uestigium, aut seruet: semper utique actus quolibet naturaliter exuens, possibilitatem uero conseruans: dumtaxat ibi succurrens, ubi uerorum entium gradus est ultimus, id est, ipsa natura, & ibi quidè sub sidens imaginibus entium, neque familiare quicquam sibi inde reportans. Nihil autem dici de ea potest, quasi ad entia pertinens, nisi quodd sit umbra naturæ. Cumq; ita longius ab ente distet, quàm entis imago, nullo modo uel ens, uel esse debet existimari. Iam uero de ente contra, atq; de non ente iudicare debemus. Ens quidem in actu plus habet entis, quàm ens in potentia, uicissim ergo quod dicitur actu non ens minus habet entis, plus uero non entis, quàm quod non ens in potentia nominatur. Cui igitur materia à prima essentia & ueritate ultra quàm cogitari possit, remotissima sit, ideoq; ipsa sit falsitas, ueritq; ita non ens, si hanc fingas in actu suo, magis eam non ens asseuerabis. Et quanto uerius erit materiam appellare possibilitatem, tanto falsius erit eandem actum existimare, atq; eod uerbo. Conclude librum hac sententiâ. Veritas ipsa etiam falsò uim præstat: alioquin nisi uerum esset, id esse, falsum, non foret falsum, atq; quo uerius falsum est, siue quo uerius est, hoc est falsum, eo est proculdubio falsius: Sic ergo quo materia uerior est materia, id est, qua uerior ad entia, possibilitas est, eo falsior actus, atq; uicissim.

IN LIBRVM DE ESSENTIA, QUALITATE COMMENT.

De essentia quomodo constituatur ex ente, motu, statu, eodem altero, & que ibi sit distinctio, & de forma substantiali, & ratione formali, & de accidentibus. Cap. I.

ISPVTATIONEM DE ESSENTIA & qualitate ritè admodum à prima exordimur essentia. Illic igitur ab ipso simpliciter uno procedit, & unum non quidem simpliciter, sed unum ens, unum quidem qua ratione sit ab uno, ens autem, qua ratione sub uno. Quoniam uero entis ipsius origo est processio quædam, non iniuria tam natum & perpetua quædam processione uersatur, processione inquam intima. Progressio enim intima fecundita

cunditatem ibi significat: sed indigentiam externam significaret. Processionem eiusmodi motum quandam nominare solemus, quem non localem dicimus, sed quasi uitalem. Si motus ibi est uultus, est insuper & diuersitas, quam alteritatem disputationis gratia nominari cōcedens. In omni siquidē motione ab altero termino, in alterum terminum pertransitur. Iam igitur ipsi enti motum alteritatemq; adhibuimus. Quoniam uero processio eius, neq; a terra discedit sua, ideoq; nec in naturam alteram transmutatur, merito status & identitatis illic cognoscitur: siquidem non dum discedit, permanet, ac dum non transmutatur in aliud, permanet idem. Totam uero hanc entem, ipsius progressio, nem, & in progressione stabilem identitatem appellamus essentiam, ab ente rite dominatam. Simili quodam pacto in sequenti, quauis essentia hæc quinq; reperitur, ens, motus, alteritas, status (ut ita dixerim) & idēritas. Nam & quælibet essentia etiam quæ procedit extrinsecus ante processionem externam simili quodā pacto procedit intrinsecus. Hæc rursum quinq; in ipsa rei cuiuslibet ratione formali, quæ definitio comprehenditur, possumus designare: in ea enim genus & differentiam ponimus. Genere quidem res definita, quatenus cum alijs conuenit, cæteris est quodammodo eadem: differentia uero quatenus ab alijs discrepat, altera est ab illis, atq; eadem interim sibi ipsi. In hac autē principali eius essentia per genus & differentiam designata, naturalis & propriæ eius permanet uirtus, qua & res ipsa duratione permanet, & suam ad agendum continuat efficaciam. In hac stabilitate, non solum elucet status, sed motus insuper emicat, ipsa scilicet, uel inclinatio naturalis, uel dexterioritas ad agendum. Hæc omnia in definitione comprehendere uidentur, quamuis alia forsitan, alijs manifestus. Proinde quinq; a nobis enumerata, multo magis cum essentia, quam inter se conueniunt. Nam ex ipsa essentia potius, quam ex se inuicem pullulant. Primo quidem motus atq; alteritas sic ab ipso ente differunt, ut processus a termino, a quo proceditur. Status idem identitatisq; cum motui alteritatisq; opponantur, aliud sunt, quam ens: quod quidem eisdem non sic opponitur. Esse iterum aliud motum, quam status, & identitatem, quam alteritas nemo dubitat: siquidem opponitur. Motum quoque ab alteritate differre constat ex eo, quod status quoq; est aliud, quam identitas. Potest enim aliquis sic in diuersitate, sicut identitate manere: non tamē hæc adeo ab essentia differunt. Quodlibet enim eorum est essentia, quamuis aliter atq; aliter, præferuntur si ex fundamento considerentur. Nam in fundamento eodem formalibus inter se rationibus differunt. Quamuis autem motus quodammodo dicatur essentia, non tamē conuerso essentia ipsa, ipse motus existit, alioquin statui nimirum conueniret, neq; rursum essentia est status: sic enim motui non congrueret. Similiter de altero & eodem licet argumenti. Vna igitur essentia sit, in ea sint & multa: quæ non tam multæ sint essentia, quam (ut ita dixerim) essentialia multa. Essentialia inquam rationes, & proprietates, & actus, ferme sicut in igne lux, calorq; & leuitas. Atqui ut quidam putant, neque hæc, neque illa tanquam in subiecto qualitates sunt, sed tanquam actus quidam in agente principio, ex eodem penitus procedentes. Profecto cum prima essentia tanquam forma prima efficacissima sit, nimirum innumera biles ferme uires essentialia, & actus ex ea pullulant, & in eam, ratione inter se formali & efficacia differentes: ibiq; omnes tanquam differentia quædam sunt, quæ sub una essentia uidentur essentias constituere, dum essentialia species ibi constituunt. Neq; uero miraberis illic esse plura, quæ quidē inter se diuersa sint formaliter, quamuis fundamento sint unū. Si considerabis, quam uariæ sint membrorum seminariæ rationes in uirtute seminis una, & quæ uariæ uires in anima ex anima germinantes omnesq; simul. Item quantum lineæ extra centrum inter se distent, quæ tamen in centro nō distant. Cogitabis sanē circulum, ut unum aliquid, in cuius centro uelut essentia, & fundamento lineæ unum sint, per ambitum uero quasi per formam multæ sint, atq; distantes, similiter primam singes essentiam. Quantum uero, quæ in causa sunt cōiuncta, sint in effectu discreta, nemini dubium. Nam quæ in causa non solum sunt situ simul & tempore, sed essentia insuper una, in effectibus præteritorum distantiam & temporum interualla, essentia insuper distinguuntur. Essentia namq; debitor non ita sicut prima potest eadem plurimis simul suppetere uiribus, quæ multis insunt formis, neq; sufficere pluribus actionibus, quæ uarijs proficiuntur ex formis. Memento uero, quæ hic de essentia, & illis quinq; dicuntur, tentari potius quam absolui. De his enim in libris de Generibus entis diligentius tractabitur. Memento insuper, nullas in rebus diuini qualitates proprio nomine poni debere. Quæ enim ibi qualitates apparent, sunt & differentia speciales, quibus necessario species ipse constituuntur atq; discernuntur, & intimi perpetuū actus essentia. Apud nos quoq; differentia speciales, similesq; actus, non debere qualitates cognominari. Qualitates enim sunt, quæ speciali naturæ accedunt in se iam absolutæ, siue accedant inseparabiliter, ut proprietates quædam, speciem uel indiuiduum comitantes, siue separabiliter adueniant, ut quæ accidentia cominua nominantur. Atque hæc quidem est appellatio recta, quamuis nonnunquam concedatur primas illas differentias, & proprietates intimas appellari qualitates quædam essentialia. Vbi uero recte nominibus utimur, calorem in qua appellabamus qualitatē atq; passionem. Item calorem sensibus manifestam in ignis mole, etiam qualitatē scilicet propriam atq; actum. Virtutem uero calefactoriam, siue caloris genitricem, quæ in naturis ignis substantiali, & quodammodo in definitione comprehenditur non qualitatem, sed qualitas productricem cognominamus. Existimadum est igitur quicquid in ipsa ratione comprehenditur, substantiale siue essentialia prorsus existere: ipsam uero rationem hic triplicem intelligimus: Primo quidem idealē in mente: Secundo seminale in natura:

natura: Tertiō formalem ubicunque sit, quæ scilicet definitione perpenditur. Cui quidem in rebus naturalibus responderet substantialis forma, specialisq; in materia sua, in cuius uirtute propriarū qualitatum consistit origo. Effectus autē sensibus manifesti, tanquam qualitates accipiunt, quæ in rationibus ipsi substantia sunt. Hinc Plato in Epistolis ait, nos in definiendo delinquere, quoties quid substantiale sit in rebus definituri, aspiciamus in ea, & adhibemus ea, quæ sensibus nostris occurrunt. Hæc enim omnia sunt accidentia. Nam substantia non tam sensu percipitur, quam ratione perquiritur, & cum substantialis forma non necessario innitatur, dimensionē, pleriq; hanc indiuiduā puat & ad genus intelligibile redigunt. Quæ uero sensus palā attingit, nō essentialia esse Plotinus ait, sed passiones materiarū, ab efficacia essentialis formæ proueniētes, atq; ita sensum inde pari quodāmodo, rationē uero argumentari. Nemo itaq; debet in aquæ definitione inserere frigus hoc, uel liquorē sensibus manifestum: tum quia frigidū atq; liquidū, quale corpus hoc sit designant, nō quid sit definiunt: tum quia etiamli calefiunt, aqua est, ac si concreta gelu, liquida non appareat, adhuc est aqua. Præterea quod ex pluribus qualitatibus congregatur, nō est substantia, uel essentia, uel ratio essentialis existimandum. Vna enim unius est forma, ratioq; formalis accidentiū cumuli antecedens. Absurdum uero est propriam ipsam rei naturam ex pluribus simul congerere qualitatibus, præsertim ubi quælibet earum seorsum sit communis: alioquin ex illis, quæ neq; essentia sunt, & inferiora sunt nimirum quæ essentia cōficeretur essentia. At si quis interroget, quomodo prima illa omnium essentia componatur, primo quidē respondetur, non oportere idem prorsus existere, quod cōstituitur, atq; illa ex quibus dicitur constituitur. Deinde non iniuriam illam essentiam nominari, quæ conficiatur ex ente, quod quidē ibi sit primum, atq; simplicius, cui dum adiunguntur actus ipsius uarij, per quos differentiæ quædam intus suboriuntur, cōsumatur essentia non quidem primo perfectior ente, scilicet quatenus essentia est, quippe quum ita sit processio quædam entis, siue discessio inter in unitate prima sui, ipsum unum præcipue referente, partibusq; quibus componitur egeat, si modo compositio proprie dici possit. Hactenus de essentia ita sit dictum addēs unumq; collata. Quomodo autem ad uitam comparetur & mentem, alibi requirendum.

Quid sit proprie in rebus essentia. Quid præterea qualitas. Cap. II.

IN capite libri secundo quid qualitas sit inquit, atq; utrum ullo modo ad essentialē pertinet at rationem. Consideretur autē, non ad essentia simpliciter accepta, sed ad talem essentiam attingere. Si enim definiat essentiam ignis tanq; calefactoriam, merito inseres ibi calorem: sed forte ibi calor interea definiat proprie qualitas nominari. Sin autem absolutam definiat ignis substantia aquæ substantiam antecedit talem non manifeste interpones ibi calorem, substantia uero ignis non corpus, tantum esse uult, sed corpus certa in specie collocatum. In cuius quidem essentia præcipuum sit substantialis forma occulta sensui & occultis prædita uiribus, secundum uero sit materia sua. Primum uero locum tenet forma, quoniam hæc rem in specie collocat, & dat esse materiarū, uo car uero substantialem formam sæpē hic, & alibi rationē, quia in primis rationi ideali seminariæq; respondet perq; ipsam res ipsa tum intelligitur, tum præcipue definitur, & quia proprie ratione cognoscitur. Tægit interea non nullorum opinionem dicentium, quæ occurrunt sensibus qualitates, nō esse firmum in se aliquid, sed plerumq; passiones quædam suppositorum, uel oppositorum, illatas ab actionibus substantialium formarum ubiq; latentium. A quibus quicquid emicat assidue in materia propria, esse formarum eiusmodi actus & actiones, ut calor & lumen leuitasq; in igne, quicquid autem inde transit in materiam alienam, passiones existere, sicut ab igne calor in aquam. Repetit inter hæc, quæ rei ipsius essentiam necessario complect, non debere illic qualitates denominari, siue essentialē talem compleant, sicut calor essentialē calefactoriam, siue essentiam simpliciter, sicut differentia specialis, uel prima uirtus in igne antecedens quoq; calorem. Subiigit, neq; triangulum, neq; triangularem hanc ipsam in triangulo qualitatē, id est, accidens esse, sed cære uel chartæ triangularem fieri, qualitas more contingere. Concludit qualitatē proprio nomine acceptam contingere post ipsam simpliciter essentiam iam absolutam, siue qualitas separabilis inde sit, siue rursus inseparabilis. Hæc confirmari uidentur ex eo, quod Theologi nonnulli de essentia disputant, uel natura quam nominant quidditatem. Rationem uero formalem. Quatuor enim circa ipsam signa constituunt: ut ecce in primo signo homo est animal rationale terrenum, quæ quidem ratio formalis est hominis. In secundo adhibentur huic rationi negationes omnium etiam proprie cōsequentium. Negationes inquam rationibus formalibus innitentes, ut homo neq; risibilis est, neq; non risibilis, neq; docilis, neq; non docilis. In tertio signo adiunguntur homini proprietates eius, ut homo est doctus, atq; risibilis. In quarto signo communia constituunt accidentia. Oportere autem ante communia esse unicuiq; propria patet ex eo, quod mobilia firmis necessariis innituntur. Propria insuper siquidē plura sint, rediguntur ad unum maxime proprium. Hoc iterum, si more qualitatē adhibet esse tale uel tale, etiam si tribuat id assidue, in substantialem resoluitur formam, quæ tanq; perfectior exhibet simpliciter esse. Quod quidem antecedit esse tale, sicut potentia ipsa simpliciter, talem potentiam antecedit. Huiusq; est comitantium in essentiam, quam licet cogitatio uirtuti præponere: quæ quidem uirtute passiones proprie oriuntur. Post hæc communia plurimum aliunde contingunt.

CApit tertium superiora confirmat atq; cōcludit, qualitatem ubi cūq; sit, esse passionē quamdam subducti ab occulta quadam essentia virtutisq; essentialis efficaciam dependentē. In ipsa autem rerum essentia rationibusq; formalibus loco qualitatu esse differentias speciales proprietatesq; (ut ita loquar) essentielles, quibus species ipse rerum tum in seipsis constituitur, tum ab alijs distinguuntur. Quæ quidem & actus quidam essentialis sunt, præsertim in essentia a materia separatis. Subiungit rationem ipsam, scilicet tum seminariam, tum formæ substantialis efficaciam propagare ex eo, quod in ipsa est proprium, & nobis occultū, manifestas sensibus in superficie qualitates, & ubi ait, calorem igni innatum non esse qualitatem, sed speciem actumq; ignis, in primis intellige calorem, tum formam ignis substantialem, tum ipsius proprietatem, ex qua calor manifestus exoritur: qui non tam in ipsa ignis forma, quam in aliquo subiecto suscipitur, inter hæc ubi ait, in qualitatu principijs exemplaribusq; esse actus quosdā loco qualitatum, quæ palam in subiectis comparēt, potes etiam ita legere. Qualitatum principia exemplaria actus sunt eorum, quibus primo insunt. Neque rursus absurdum fuerit, ubi ait, naturam quidem essentia in se in se esse speciem ipsius, aut actum, sed affectionem in aliud transeuntem dici potius qualitatem, dictum eiusmodi dupliciter intelligere: primò quidē (ut diximus) scilicet proprietatem in specie ipsa latentem esse ipsius differentiam atq; actum, apparentem verò in materia qualitatem. Deinde rursus affectione huic speciei propriam, in materia propria uigentem assidue, sicut calor & in igne, non tam qualitatem, quam actum ignis existimandam: qualitatem uerò præcipue quando transit in aquam.

IN LIBRVM ENNEADIS SECVNDÆ. VII.

Comment.

Quomodo in numeris, atq; in natura compositio fiat, atq; commixtio: Item de tribus opinionibus mixtionis. Cap. I.

Vemadmodum in numeris aliud quidem est adiungere, aliud autem multiplicare: sic rebus naturalibus aliud est componere, aliud commiscere. Profecto simili quadam proportionem, sicut in numerorum ordine additur unitas unitati. Sicq; binarius: sic in natura additur materiae forma, sicq; corpus. Ibi rursus unitas numero ad ternarium procreandum: hic similiter adiungere virtus corpori ad motum efficiendum: sicq; corpus mobile. Illic iterū apponitur numero numerus, ut binarius binario, unde fit quaternarius, aut etiam quaternario, ternarius admoventur ad septenarium componendum. Simili quodam pacto, & in natura corpus iam mobile factum, ad corpus aliud æque mobile se conserit, atq; uicissim, unde corpora corporibus, sicut numeri numeris componuntur. Proinde sicut in numeris præter adiunctionem multiplicatio fit, sic ultra compositionem, uel appositionem fit in natura commixtio. Quaternarium uides adiunctione creari, ubi duo dicis atque duo, uides in eodem commixtionem: ubi ais, bis duo consistunt quaternarium. Rursus nonarium cernis adiunctione creari, dum quinaris quaternarius additur. Repetis in eodem commixtionem dum dicis ter tria nouem. Similiter uel admoventur, & quodam modo etiam infunditur corpus corpori, uel in unum penitus confunduntur. In qua quidē confusione non licet in alijs corporis commixti partibus aliud hic, aliud ibi discernere, sed cōfusa conueniuntur in singulis: & ita in quolibet concluditur uniuersum. Sicut ubi numerum multiplicas, puta ternarium in qualibet unitate parteq; ternarij totum ternarij comprehendis: alioqui ter tria computare non potes. Tum uerò sicut in numeris: quicumque multiplicatione constat, etiam adiunctione consistit, neq; uicissim, sic in natura ubi cūq; sit rerum exacta commixtio tam & compositio contingit, neque sit & conuerso. Omnino igitur sicut in numeris negare non potes eiusmodi constitutionem fieri, in quatorum continetur, in qualibet parte sui ad nouam inde formam numeri procreandam, ut ternarius totus in qualibet sui parte multiplicatus ad ipsam nouenarij formam ita sit miles in natura commixtionem negare non debes. Nam & in natura, & in numeris eiusmodi consistit confusio, quia talis est in natura uitali, atque in ipsa idealis uita mutua seminalium uel idealium cōspiratio rationum. Plotinus igitur id in præsentia tractaturus, tres adducit opiniones: primam eorum qui in corporibus inter se conciliandis, neq; materias, neque qualitates penitus commiscebant, sed apponebant materias materijs, qualitatesq; similiter qualitatis, quam quidem opinionem continuo respuit. Secundam, eorum, qui quamuis materias non commiscerent, sed potius admovent, qualitates tamen inuicem confundebant. Horum sententiam probabiliorē esse declarat. Tertiam postremam, putantem tum materias materijs, tum qualitates qualitatis exactissime posse cōstari, admittit etiam ut probabilem. Principio in oximelle usque aded æcerum cum melle misceamus, ut nulla relinquatur in hoc composito portiuncula, quæ non habeat utriusque saporem: ex quo reseruntur illi, qui sola quadam oppositione considerent. Perinde ac si integra panici grana, cū integris milij granis congregentur, contendunt alijs paniter utriusq; grana, dicentq; granis utriusq; ad minimas naturæ suæ particulas iam contritis, propinquare quidem particulas singulas utriusque singulis, sed non omnino confundi materias, quamuis confundantur inuicem qualitates. Nam ubiq; in quolibet milij minimo esse quendam panici saporem, atq; uicissim, Alij uerò uino ad hæc adhibito conserent

conterent diligentius: ideoq; exactius cōmiscerent, adeo ut penitus nō cōtrita solū, sed etiam liquefacta materia nō iam apponatur ulterius, sed nihilo prohibente penitus confundantur: ibiq; cōstare singulorū triū ubiq; sit nō qualitates solū, quod sensus ipse declarat, sed materia quoq; cōstare. Cōcludent talia quædā a natura multo perfectius, q̄ ab arte posse cōstari materias non alienas, sed suas, nō interdū, sed ab initio semper: nō extrinsecus, sed intrinsecus temperante. Plotinus autē pro sententia prima rationē adducit nullā, tres uerò pro opinione secunda. Prima ratio est huiusmodi: Duo corpora in eodē loco penitus inuicē æquari nō possunt: nā si eodē in loco penitus esse debeat, oportet illa primū in partes diuidi: deinde partes uicissim suas partib; adhibere. Quæ quidem partes si indiuisibiles sunt, iam corpora illa ad indiuisua sunt resoluta. Et quoniam ex eisdem composita fuerant, in quæ dissoluuntur, sequitur ut ex indiuisiuis quibusdā ipsa corporū magnitudo conueniret: quod ideo fieri nunq; potuit, quoniam indiuisua congregata simul nullā efficiunt magnitudinem. Sin autē partes illæ corporum diuisibiles fuerint, quælibet per se erit corpus, situmq; proprium seorsim habebit ab alijs. Itaq; non erunt corpora duo prorsus in eodem loco, imò multis in loculis corpū cūla multa. Secunda ratio: Quando duo corpora commiscetur, semper ferme maiorem simul locum occupant q̄ alterutrum: ex quo apparet non fuisse dimensiones utriusq; penetratas ad summum. Tertia ratio: Quando corpus longē minus insinuat longē maiori, non potest minus ipsum cum maiori prorsus æquari. Quod si quis obijciat, locum aliquando post duorū commixtionem non occupari maiorem, respondebunt, aërem illic egredi, qua nouum corpus ingrediatur. Post hæc pro opinione tertia dicitur, sudorem ex toto corpore penitus extillare, neq; ullam ibi fieri fractionem. Siq; autē aduersarij dixerint, meatus natura illic institutos, per quos absq; fessina sudor efflueret, respondebunt alij: per laminas sæpe corneas uel eburneas arte tenues, ac etiā per membranas admodum densas oleum penitrem, ac prorsus implere, neq; augere molem, neq; discernere. Tū uerò materias, omnino inuicem cōæquari, inde probabunt, quod sæpe post earum commixtionem moles prior non uidetur excrecere. Obijcient iterum aduersarij, corpora duo non posse absq; incisione ad summum se inuicem penetrare: ac si exactissime penetrant, non possunt esse cōmixta, omnino disperdi: sæpe uerò priorem non augeri locum, quia subtiliorum comiteur interim exaltatio. Respondebunt opiniois tertiæ authores: etiam ubi post mixtionem locus amplior exigatur, defendi exactissimam illic fuisse mixturam. Quid enim mirum sit illic magnitudinem augeri, ubi ex constatu multorum uirtutes quoq; multæ coaluerunt? Fortē enim priorem non funditus perire dimensionem, sed ē plurimam qualitatis ubi aliam coalescere, & ē pluribus dimensionibus aliam concretere magnitudinem. Ad hæc obijcient, nullum posse augmentum fieri, si non ponatur materia iuxta materiam, ut linea lineæ per longum addita: sed sibi inuicem inferantur, & linea prorsus insula lineæ, siue ex termino inferi funditus, siue ex latere conseri singas. Item ubi constat commixtionem fuisse cōpletam, inrelligi non posse, quomodo minimū corpus ibi adæquet maximam quantitatem. Respondebunt: uel corpus minimum catenus misceri maximo, quatenus potest: uel etiam posse uel totum sese diffundere, quando scilicet quantitas prior extenditur. Dicent enim forsitan, extensionem non esse ipsam proprietate quantitatem, sed quantitatis passionem atq; modum: itaq; quantitatem eandem, quasi materiam uarios extensione modos accipere. Responsum eiusmodi Plotinus ait non esse tuam, ubi adest signatur ab illis, qui plura corpora dum miscetur, seruare dicunt prioris substantiæ formam & qualitatem. Tunc enim minimum corpus dum priorem seruat formam forsitan nō poterit ad maximū modum funditus quantitate protendisse: in autem alia acceperit formam, nihil mirum & aliam accipere quantitatem, sicut quando ex aqua fit aër.

Discussio opinionum de mixtione, in qua uidetur approbare, in mixtione perfecta totum, corpus utriusq; confundi per totum. Cap. II.

In secundō capite tenet quid potissimum in his dubitationibus sit dicendum. Primo quidē uidetur concedere liquidum corpus per aliud tum materia, tum qualitate penitus ingredi, sicut per bombicē aqua. Atq; posse post eiusmodi mixtionē ibi magnitudinē æqualem esse atq; prius, præsertim tibi ingrediente liqore subterfluit aër: posse etiam magnitudinem augeri, ubi alterū alteri sit prorsus imbiturū. Quid enim mirū, si hoc ex illo nouas accipit qualitates, nouam interim accipere magnitudinem erit? sicut per totum accipit qualitatem, ita dimensionem illius penitus introuit, atq; in se cōterere: Sed cū qualitas qualitatis potius aduersetur, quā uel qualitas quantitate, uel quantitas quantitate, merito in mixtione prior aliqua qualitas uel trāsit in nouā, uel obscuratur, quantitas autē magis permanere uidetur. Quo uerò exactior sit permixtio, eo magis formæ prioris sequenti formæ concedit. Quod quidē & arte perficitur & natura. Forsan uerò dimensio absq; sectione dimensionem ingredi potest, sicut & qualitas qualitatem, & materia sæpe materiam. Nihil enim hanc prohibet penitus ingredi, cū suapte natura sit incorporea. Vbi autē impeditur ingressio, nō qua ratione ibi dimensio est, impeditur, sed qua densitas duritiæq; resistens. Hæc enim est, quæ proprie necesse cedere, ideoq; introuit uel ingredi necesse. Aliud uerò esse duritiæ, aliud dimensionē nullus ignorat. Impedire autē ingressio solet nō solū a qualitate dura, sed ab hostili etiā qualitate. Vbi uerò neutra sit, impedire nō solet introitus. Hæc unā cū Plotino tentauisse potius, q̄ absoluisse sufficiat. Nā aliquis forte dixerit: quādo corpus hoc in illud prorsus infunditur, sicq; interim alteratio, si magnitudo non crescat, priore desinere dimensionē, unā cū propria forma, dū sit utraq; noua, ipsam nāq; dimensionē

in rebus esse distantia causam: & idcirco quatenus duæ quædam in aliquo dimensiones existunt, illic esse horum ad illa distantiam molamque protendi. Quod quidem & Plotinus hic forte significaverit dicens, materiam suapte natura non respicere mixtionem, præsertim quando neque propria quantitate habeat, neque ullam rejiciat quantitatem: & quando repetit corpus aliud penetrare per aliud, non dimensiones repetit, sed qualitates atque materiam. Veruntamen non videtur existimare impossibile inter corpora ualde liquida dimensionem absque fractione penetrare dimensionem: quippe est fractio inter dura fieri solet: Conceder & forsan flammam similiter penetrare ferrum, simulque prorsus æquari.

Quid corpus, quid corporeitas, ac de ratione ideali, seminali, formali. Cap. III.

Corpus quidem naturale definit in capite tertio, substantia tribus dimensionibus qualitatibusque affectam: corporeitatem uero rationem quandam effectricem dimensionum & qualitatium. Ratione sane hæc accipitur tum seminaria in natura, tum formam substantialem in materia, in cuius uirtute specifica familiares speciei suæ dimensiones qualitatesque continentur: quas in ea contineri uoluit ubi ait: Corpus est compositum ex materia atque ratione. At inter hæc in definitione quidem substantiæ naturalis comprehendit materiam in definitione uero substantialis formæ materiam non includit, quoniam non ex materia pullulat, sed a ratione imprimatur seminali. Tangit & triplicem rationem, summam & idealem in intellectu, quæ ipse est intellectus: cuius neque esse, neque actio sit in materia sit. Tertiam formalem, id est, substantialem corporis formam: cuius & esse actio simul est in materia. Potest tamen intelligi, quodammodo absque adiunctione materiam: quoniam cum non prodeat ex materia, sed ex causa potius separata, uidetur in ipso primo prodeundi gradu rationem in se aliquam habere formalem, in qua possit prius quam applicet se materiam, cogitari. Hinc forsan confirmari potest quod plerique disputant, formarum distinctiones & gradus ex materia minime proficisci: sed omnia hæc tanquam formalia ad uirtutem formæ reduci, sicut materiales conditionales ad materiam rediguntur.

IN LIBRUM DE VISU, ET QUARE, QUARE PROCVL sunt parua uideantur. Comment.

Rationes aliorum duæ, & Plotini duæ, cur remotiora uidentur minora. Cap. I.

Veruntamen in hoc libro duo. Primum: cur obiecta ob oculis remotiora soleant uideri minora. Secundum: quam ob causam duo quædam remotissima a nobis spectacula & inter se distantia, puta stadii, uideantur minori etiam inter se spacio distare quam stadii: item minus a nobis distare quam distent. Ad hæc nonnulli respondent: lumē ipsum quo uidemus, quod magis ab obiecto ueniens propinquat oculo, et magis accommodare se ipsi ad oculum atque pupillam, sicut & corpora liquida sese locis accommodant. Hæc responsio ita demum proprie ualeat, si lumen de quo loquitur, sit radius uisualis missus ab oculo, iterumque ab obiecto reflexus ad oculum, sic enim forte naturaliter quodam uigore paulatim ad quantum sit suæ originis reuertetur. Sic enim qui dicant, lumen hoc ab oculo procedens pyramidalis figura rem uidentem attingere, perquam illa subito dilatari: & ab ea rursum quasi ex base pyramidalis uersus oculum figuram reflexere, tangeret que chono pupillam oculi similiter natura pyramidalis. Ex eorum ergo sententia responsio eius uisum dicitur proprie fortasse ualebit. Nam & communiter ualere aliquo forte dicent: quoniam lumen uisum primum, id est, sol, lumen quidem effundat circum ex tota circumferentia sui, sed huius undique colligat se in chonum, nec extra suum fontem profluens euanescat, sic etiam protinus aget, & totum facillime erit ubique. Ac dum tota basis coarctatur in chonum, sol totus omnique uirtus eius per angulum aderit, agetque ubique: poteritque ita in angulo tota eius magnitudo uideri. Sic etiam cum in sole centrum & circumferentia sit, ipsum eius lumen quatenus a tota solis effluit ambitu, circumferentia imitatur, quatenus autem colligitur in angulum, imitatur & centrum, hinc fieri dicentur ex quolibet illuminato corpore lumen eadem quasi figura sese ad alia & ad oculos colligat. Hactenus quidem sit responsio prima. Respondent iterum alia ratione: formam quidem rei uidentem in ipsa re materialem habere naturam: sed inde spiritali suscepta lumine materiam exere subito, & spiritali quadam ratione uenire, quamuis ad longam seruire proportionem quandam ad propriam materiam uideatur. Sed cum primum incipit proportionem quoque hanc amittere, uideri minorem, ac denique omni ad materiam propriam proportionem consumpta, oculis non ulterius apparere: sicut neque uidentur oculis ipsæ formarum naturalium rationes formales, seminariæ, ideales. Hæc sint ex aliorum opinione responsa. Quæ sane opinio, quæ uel responsa quantum habeant ueritatis, alibi deprehenditur.

Post hæc sequitur ad idem propria Plotini responsio. Profecto quanta sit tota rei dimensio, tunc plane metimur, quando singulas gradatim eius partes perspicacius intuemur. Cuiusmodi ubi procul posita res est, particulæ nos plurimæ lateant, merito totius mensura nos fugit, maiorque uidetur. Præsertim quæ luminosa qualitas, utpote quæ & efficacior est quantitate, & propria uisui, efficacius prius uel quam quantitas sese oculis obijcit. Qualis ergo res ipsa sit, primo uidemus: quanta uero, secundo, dum, uidelicet perspicimus qualitatem. Cum igitur uisualis radius in rem a nobis effusus, & longiori tandem progressionem debilitatus, qualitatem scilicet, colorem, luminosamque naturam discernat minus merito quantitate quoque confuse metitur. Iam uero quod est in forma substantiali perfectius atque

utque imperfectius, id in accidentali forma intensius & remissius, idem in quantitate, maius atque minus in motu uelocius atque tardius: in tempore diuturnius atque breuius. Cum igitur ipsum maius minusque proprium quantitatis proportionem quandam habeat cum eo quod est intensius & remissius qualitatis, eumque ipsa quantitas in notitie ordine qualitatem sequatur, nimirum ubi uisus sub remissiori gradu percipit qualitatem, interim sub minori mensura percipit quantitatem. Inter hæc meminere, colorem esse proprium uisus obiectum: uocem similiter proprium auditus obiectum: item uehementiam potestatemque coloris ad uisum proprie pertinere: uigorem quoque uocis similiter ad auditum: magnitudinem uero pluribus percipi sensibus, eamque esse non tam ipsam rei sensibilibus effluam, quam eiusdem diffusionem quandam per multitudinem atque locum: & hanc non primo quidem modo sed per ipsam nobis qualitatem & efficaciam innotescere. Quo fit, ut ubi minus patet qualitas, potestatem quantitas deliteat. Tribus autem potissimum hæc indicijs confirmantur. Primum est euidentissimum: Si colles uariarum rerum formis plenos inspexeris, eas ibi formas plane conspiciens, magnitudinem regionis ipsius rectis metieris, quæ si formas eiusmodi nequaquam intuearis, quasi per formas pateat magnitudinem. Secundum: tabulam alpicere potestam positam uariis figuris impressam, nisi figuram inspexeris sigillatim, non tantam iudicabis tabulæ magnitudinem, quantam si perspicue omnes sigillatim inspexeris atque summam. Tertium: Si in parietem uiridi tantum colore depictum aciem uertens, non tantus tibi paries hic occurrerit, quantum si pluribus fuerit coloribus insignitus. Vix enim dimensionis partes inter se discernere potes, ubi formarum uarietas non distinguit, sed a qualitate dimensionis parte repente prolaberis, nisi differentia qualitatis sistat intuitum. Per hæc responderi potest questionem secundam, quam uidelicet ob causam ædificia duo in opposito colle nobiscum remotissimo sita, & inter se distantia stadii, distare etiam minus appareant. Item quod si centum a nobis stadiis separata sint, breuiori etiam interuallo a nobis uideantur abesse. Vbi enim confusus formarum cernimus uarietatem, nimirum nec quantitatem interualli discernimus.

Quod non propter minores angulos uidentur minora, quæ remotiora sunt. Cap. II.

In capitulo secundo responsionem ad hæc illorum confutat, qui putant ab obiecto uisibili per lineas radiorum pyramidalium ad oculum protendi figuram, & chono quodam pupillam attingere: & quanto remotius est obiectum, tanto gradatim acutiore effici chonum. Itaque dum breuiori paulatim angulo rem perspicimus, breuiorem quoque magnitudinem coniectare: præcipue quando eo usque processum est, ut angulus ipse iam pupilla sit minor. Quid ad cætera sit dicendum, unam cum Plotino alibi disputabimus. In præsentia uero potissimum id respuitur, quod aiunt idcirco minus uideri corpus, quod minor iam natura uisus, quæ pupilla. Ratio enim hæc ibi conceder alia quædam in super tunc a pupilla uideri: quando res una pupillæ angulo suo implere non possit: ac tunc ubi obiectum est adeo ingens, ut nihil uno intuitu conspici possit ulterius, tunc etiam minus quæ sit apparet, quamuis angulus quo uideri dicitur, non minor euaserit quam pupilla. Tota namque uisus conspiciunt hemisphaerium, quod usque adeo pupillam impleat, ut nihil præterea conspiciere queat. Quod igitur minus quæ sit patetur, non ex eo contingit, quod per breuiorem angulum, quæ sit pupilla cernatur. Inter hæc animaduertes indicium, quo confirmes, secundum Plotinum, non formam obiecti: ad oculos peruenire, sed oculi radium ad obiectum. Visio namque uel actio quedam ad ipsum modum uisualis formæ peragitur. Si igitur obiectum ad pupillam (ut aiunt) se angulitiam conformaret, non gradus unquam quæ sit pupilla iudicaretur: nunc uero longe gradus iudicatur: quoniam radius uisualis extra porrectus per ipsam magnitudinem se diffundit: Sed profecto negare non possumus radios ad corporibus luminosis pyramidalis quadam figura ad oculos peruenire, atque cum hac ipsa figura spiritali saltem qualitate rei, uel uirtutis, aut actus ad nos usque perferre. Vicissim quoque ab oculis emitti radios testatur radialis natura uisus, præcipue in animalibus nocte uidentibus. Quo uel alij comminus uident, eminens alij, nec uidemus admodum rara, neque nebulas ualde proximas, quia non terminant potentes adhuc radios oculorum. Mitto, quid & homines, & animalia quædam intueri oculorum extra conspiciant. Denique plus luminis necessarium est prope obiectum, quam prope oculum: ubi enim radius nosse emittitur, ualidus est. Nec insuper expedit lumine hic ubi ore spargi, sed penes obiectum iam debilis lumine multo fouetur, eodem per obiectum protinus diffundendus. Probabile enim uidetur uisualium oculi radium procedi per pyramidalem occurrentis luminis latitudinem eiusdem luminis admitticulo uersus rei uidentem latitudinem, quatenus uidelicet progredi ualeat: & quando sic terminatur, peragi uisum esse effectum. Vriusque uero scilicet radij uisualis atque luminis uberioris commercio quodam confici uisionem Platonem in Timæo, & Galenus Calcidiusque ibidem docent, & perspicue ue confirmant. Lumen uero dictum uel radio uisuali est ingenitum, uel foris adhibitum.

IN LIBRUM NONVM CONTRA GNOSTICOS. Com. Item.

Vnum bonumque idem est & omnium primum. Item tria sunt principia, ipsum bonum, mens, anima. Cap. I.

LOTINI mentem non fuisse a Christiana lege penitus alienam ex eo conijcere possumus, quod cum Ammonij semper Christiani discipulus fuerit, & Christianissimum Origenis semper amicus conuenisse dicitur unam cum Origene atque Heremnio, se nunquam ab institutis Ammonij discessurum: idcirco sicut promiserat seruauisse. Præterea gentilitium deorum

deorum cultum alto animo aliquando contempserit: Amelio ad hunc exhortate Porphyrius ipse discipulus eius est testis. Denique ab hæreticis multis Platonem suum partim deprauatibus, partim etiam contemnendis, frequentius irritatus, respondebit quidem iactantissime: nihil tamen in respondendo commune Christianis inseruit: sed propria duntaxat ad hæresim; cum alioquin impune in Christianos inuehi ea tempestate liceret, & offerretur occasio. Qui uero fuerit huius hæresis aures, quid uel profiterentur hæretici, qui Gnostici nominabantur, similes Manichæis, recenset in describenda Plotini uita Porphyrius. Ex eorum certe opinionibus constat eorum hæresim, quam uis Christum colentem, non minus tamen à communi Christianorum sententia, quam Platonis distendere. Sed quantum ad institutum nunc opus pertinet: hæc sunt illorum errata præcipua. Super ipsum unum bonumque, nescio quid somniabant. Intellectus præterea separatos ineptissime distinguebant. Inter intellectum, & animam medium aliquid inferebant. Animam deprauatam fecisse putabant mundum à malo principio malum. Non esse quicquam ipso bono siue bonitate, item ipso uno, siue unitate superius priusue sic ostenditur. Principio meminisse oportet, quod non est primum, non esse simplex: atque e conuerso, quod non est simplex, nec esse primum. Si qua enim res non sit omnium prima, certe dependebit ab alia, ideoque duo quedam erunt in ipsa, scilicet unum aliquid cause: ut aliquid in super proprii à causa differens. Itaque dum non est prima, merito nec potest esse simplex. Rursum: si qua res non sit simplex, habebit in se necessarium & hoc, & illud. Quæremus igitur: utrum hoc ab illo sit tantum, an utrumque pariter ab utroque, an neutrum à neutro, an à tertio quopiam sit utrumque. Si respondeas hoc ab illo pendere, illud certe erit primum, hoc uero secundum: neque licet dicere compositum hic aliquid esse primum. Neque rursum licet dicere utrumque fieri pariter ab utroque: alioquin idem aliquid comparatum ad ideam, erit & causa, & effectus, & prius atque posterius. Sin autem dixeris, utrumque à tertio quodam fieri, non hoc quidem compositum, sed tertium illud erit primum atque principium. Nefas est in super duo quedam in supernis ponere: quorum nec alterum sit ab altero, nec à tertio sit utrumque: alioquin nulla determinata causa rationeque coibit, sed forte contingent. Temerarius uero casus in supernis esse non potest: alioquin nullus foret in sequentibus ordo. Quamobrem sicut diximus, quod non est primum, non est simplex: sic & dicimus quod non est simplex, nec esse primum. Quo igitur aliquid prius est, eo simplicius atque uicissim. Quod itaque primum est, simplicissimum est, atque uicissim. Quo circa & ipse (ut dixerim) primitas est ipsa simplicitas atque cetera. Cum igitur summum in simplicitate teneat unitas atque bonitas, utrumque certe & idem est, & primum omnium atque principium. Bonitas sane simplicissima est: alioquin componeretur ex pluribus. Ideoque indigeret partibus atque componentibus. Itaque per se sufficientis minime foret. Oportet tamen bonitatem ipsam non solum esse sufficientissimam, sed ipsam esse sufficientiam. Hæc enim appetitur tanquam bonum. Ipsum atque bonum cum sufficientissimum sit, est etiam simplicissimum. Est itaque primum: præsertim quia si non sit primum, quod erit ipso bono superius, erit & melius bonitate: tamen est nihil bonitate melius fingi possit: qua sola melius sit quicquid est melius. Tamen uero quærimus, utrum ipsum bonum appetat illud, quod ipsi forte præponitur, nec ne. Si non appetit, mirum est effectum non appetere causam à qua perficitur. Si appetit, rursum mirabile est, ipsum bonum aliquid extra se concupiscere, cum in bonum omnis desinat appetitus. Præterea de rebus alijs similiter percontamur: utrum ultra boni limites appetant, quod bono fingitur esse superius, nec ne. Nefas quidem est omnia primum principium non appetere. Nefas est iterum appetere aliquid ultra bonum. Ex omnibus his colligitur ipsum bonum esse simplicissimum omnium, atque primum. Unitatem uero siue ipsum unum esse simplicissimum nemo dubitat. In omni enim essentia, uel esse, uel fingi compositio numerusue potest: in sola unitate non potest: alioquin non foret unitas ipsa, sed unum aliquid atque multitudine. Diuisio quinetiam unitati contingere nequit. Si quis enim hanc diuidere molatur, non diuidet quidem, sed repetet unitatem. Lignum certe unum secas, & maius lignum in ligna minora. Unitatem uero quæ cogitatur in ligno, in nullas unitatis partes diuidere potuisti: alioquin forent unitate minores: sed unitatè ita multiplicasti, siue potius pagasti, ut quæ in uno prius erat, subinde foret tota eadem in duobus. Cui igitur unitas simplicissima sit atque prima, merito est idem atque bonitas: ne forte sunt prima rerum principia duo, & inuicem fortuna concurrant: & ante unitatem sit binarius. Dum uero dicimus bonitatem & unitatem esse penitus simplicissimam, non intelligimus rem quandam simplicem, uel quæ sit in aliquo, uel ex qua aliquid componatur. Si enim sit in alio, neque se ipsam ualeat sustinere, certe dependebit ab alio. Si rursum ex hac aliquid componatur, nequaquam perfecta res erit: sed contented ulterius, & in formam actumque compositi redigetur. ipsum itaque bonum, ipsum unum idem est omnino & simplicissimum atque primum, nec in aliquo residens, neque ita consideratum, ut aliquid in se prius sit, deinde sit bonum atque unum: alioquin ibi alterum accedere alteri, eritque prius aliquid imperfectum, fierique compositio. Primo igitur & simplicissimo mentis intuitu ipsam bonitatem, siue unitatem contemplari debemus, non aliquid de aliquo prædicantes. Sed primo totoque mentis intuitu simpliciter unam ipsam percipientes. Quoniam uero post hæc Plotinus de tribus agit mundi principijs, scilicet ipso bono, & mente prima, & anima prima: meminisse debemus, ubi communia mundi principia perscrutamur, in primis, quæ sint præ cæteris in mundo communia contemplari debere. Est autem ubique omnium communissimum unitas, nixusque ad bonum. Id namque munus ad res etiam nodum formatas extenditur.

Secundo

Secundo communitatis originis uel gradu forma est ordo uel formalis, gradu denique tertio ponitur motus ipse uitalis. Cum uero munus quo communis est, eo ad priorem pertineat causam, merito prima omnium causa est ipsum bonum, siue unum, unde & quo dependet unitas nixusque ad bonum. Secunda uero rerum causa mens est prima, ad quem spectat ordo formalis. Tertia est anima prima, qua omnis ubique uitalis motus reditur. Cum igitur uniuersum conspiciamus, & formarum ordine formosissimum, & uitalibus ubique motibus efficacissimum: merito ubique motem regere, ubique animam spirare putamus. Et quoniam tum formarum ordo gratia boni conspirat in unum, tum uitalis motio contendit ad bonum, haud ab re tum mentem, quæ sic ordinat omnia, tum animam, quæ sic omnia mouet ab ipso uno bonoque uolumus dependere. Sic igitur uniuersum hoc corporeum, & ab alio mobile ad animam primo redigitur per se mobilem, motu proprio cuncta mouentem. Hæc ad mentem omnino stabilem, statu proprio cuncta ducentem. Sed utraqque, scilicet & mens, & anima referuntur ad bonum: & cuius gratia tum mens stabiliter, tum anima mobiliter mouere uidentur: & in quo mens ipsa quiescit, & circa quod anima se reuoluit. Nempe siue anima moueatur, & moueat, mouetur ac mouet ad bonum. Siue mens quiescat & firmet, certe quiescit & sistit in bono. Hinc & omnibus est natura tributum, ut sicut mouentur ad bonum, & sic in bono quiescant. Et profecto quemadmodum ipsum bonum aliud quiddam est præter illa, quæ mouentur ad ipsum, & præter motum, sic & aliud est præter illa, quæ in eo stant, & præter statum: alioquin in se ipsis ab initio quiescissent. Post ipsum bonum mens proxime sequitur, mentem animam proximè comitatur. Cum enim omne agens, agat ad bonum, mens quæ dum agit ad bonum stabiliter agit, & in se ipso agendo reuoluitur bono, quæ proxima iudicatur. Anima uero, quæ & per essentiam manet, & iterum agendo ex se ipsa mouetur, & post progressionem reficit orbem, menti quæ proxima est omnino stabili, & in se ipsam omnino conuertat, sed quis non uideat animam semper ac uerè intelligentem comperit esse intellectui primo quæ proximam? Quod igitur in mundo sit motio, & actio quæuis, ad uitam denique conferens procedit ab anima. Quod autem eiusmodi motio ordinata sit, atque stabilis, & in orbem restituta, & formas exprimit, sortitur à mente. Quod denique tum motio certus ubique præscriptus sit finis, tum formæ passim alia conducant alij, est ab ipso bono tributum. In celo quidem essentia, lux, mobilitas, bonum, mentem, animam representant. Sub celo autem causa finalis boni, formalis mentem, efficiens animam referre uidentur. Quoniam uero de tribus omnium principijs, & passim in argumentis, in Platonè & in Theologia latius disputamus, hæc breuiter attigisse sufficit. Post hæc autem confutat eos, qui diuina inter se distinguunt, uel quoniam alia sint in potentia, alia sint in actu. Nihil enim in æternis est in potentia, uel quoniam intellectus alius quidem maneat, alius moueatur. Non enim in intellectu est motus ullus, sed primus in anima motus. Vel quoniam intellectus hic quidem substantiam quandam intelligat, siue suam, siue etiã alienam. Ille uero actionem duntaxat alterius intellectus, quæ alter illi, cuius est actio, non intelligat. Distinctio sane eiusmodi animarum natura non diuidit substantias animarum. Siquidem animus idem qui uel se, uel aliud quod uis intelligit, sæpe se intelligit intelligere. Ergo & multo minus ita substantie mentium diuiduntur, & multo magis mens eadem utrumque expellere potest, iam uero cõcedimus ipsum simpliciter intelligere ratione quadã ab ipsa intelligentie animaduersione differre. Nam illud quidem habere essentiam aliquam pro obiecto: hæc autem pro obiecto actionem spectare uidentur. Et in nobis non semper qui cognoscit, is agnoscit etiam se cognoscere. Veruntamen mens quilibet à corporis cõmentio separata, adeo intellige expedit, ut quatenus intelligit aliquid, eatenus intelligere se prius agnoscat. Præsertim cum ea ibi sit intelligentia cõditio, ut mens ad intelligendum suam spectet essentiam. Si enim ibi perfecta intelligentia est, intelligibile habet intimum atque certissimum, minimeque dependet. Ita uero sit maxime, si pro obiecto suam spectet essentiam. Dum uero suam essentiam intuetur, in suo esse intellectu, & in actu intelligente perpetuo positam, cognoscit se esse essentiam intellectualem, ac semper intelligetem. Quatenus igitur intelligit se, eatenus se intelligit intelligere. Præcipue quoniam sicut idem est in luce lucere, quod & esse, sic idem in se ipso intellectu esse, quod intelligere. Dum ergo se esse cognoscit, etiã intelligere se se prius agnoscit. Quamobrem intellectus quilibet absolutus, sicut semper intelligit, ita quod intelligat, ipse semper animaduertit: præsertim cum nulla exterior occupatio ipsum, ab ipsa sui animaduersione diuertat. Est autem illic actus idem intelligentie, quo & simpliciter intelligit aliquid, & quo illud se intelligere semper agnoscit. Si enim actus eiusmodi ibi distinguas, iam dicemus & actum tertium, similiter & quartum, & infinitè deinceps ibi distinguas: quatenus per sequetè actum innumera biliter intelligere fingitur præcedentè. Nefas autem philosophi putant intelligit aliquid, & hoc quidem superfluos, illic in præsentia ponere: præcipue si per illos infinitè illic substantie multiplicari dicitur. Inter hæc ipse non rabis, Plotinus in mentibus beatis animaduersione essentia, actionisque lux perpetuam ponere: eodemque actu & intelligentiam, & agnitionem intelligentie essentiaque experiri. Quod si ubi dixerit, simpliciter ipsum primumque intelligentie actum animaduersione distrahi. Exponere, scilicet, quado animaduersione est actio re ipsa ab intelligentia differens. Et quando fiat animaduersione ministerio quodã imaginatio, ab intellectu nimium differentis, atque ad aliena interim distrahentis. Refellit subinde quod auctus, inter ipsam mentem atque animam esse mediam substantiam quandam, quam rationem quidem ipsam intellectualem appellat: animam uero dicunt ab hac suscipere rationem. Sic enim anima nulla ueram habebit intelligentiam atque perpetuam. Vera namque perpetuaque

intelligen-

intelligentia est, uel in ipsa mente, uel in eo quod proxime mentis est participans. Anima uero ex eorum opinione non primo quidem gradu, sed secundo intelligentie non nihil accipere, & imaginem illius potius, quam naturam. Atque ita neque seipsam animaduertit, quod est nature intellectualis officium: neque intellectus alicuius substantiam excogitare poterit a naturis sequentibus absolutam, neque rei cuiusquam formalem comprehendere rationem, aut definitionem ipsius ueritatis amplecti. Talia enim ad mentem proprie pertinent.

Providentia modi diuersis, scilicet in principijs tribus: Deinde in stellis: Tertio in daemionibus: Quarto in hominibus. Cap. II.

IN secundo igitur capite colligit tria rerum principia: ipsum, scilicet bonum, & eius filium intellectum ex paterna luce luminis more manantem: atque insuper mundi animam ex intellectu diuino, uelut spiritum per omnia profuētem. Sed ea conditione inferioribus providentem, ut interitum diuinis nulla ex parte declinet. Sed quo attentius diuinis inhæret, eo potentior fecundiorque ait ad sequentia reddi: & quasi iam inde pregnantem sequentia parere. Ad hæc tria principia uniuersalis prouidentia pertinet, qua & omnibus, & omnia prouident. Minus uero uniuersalis ad sphaerarum stellarumque animas: harum enim quislibet prouidet quidem omnibus, sed omnia. Nam unaquæque propria tribuit, quamuis cunctis. Minus etiam uniuersalis in daemionibus est prouidentia. Quidlibet enim certa quædam curant genera rerum, quibus & quædam propria tribuunt. Particularis etiam in animalibus nostris ad inferiora prouidentia est. Atque impensiori etiam si sollicitudine, quam demones propria curant: ut stultum sit humanam prouidentiam cum animæ mundanæ prouidentia comparare. Cum enim & anima prima potētissima sit: & prouidentia eius uniuersalis, extra quā nihil est, quod eius repugnet officio, nō iniuria Plotinus ait, hæc dū prouidet, neque laborare, neque minus esse beatā. Animā uero nostram usque adeo regendis corporibus occupari, ut a superioribus quandoque discedat. Discedat inquam per infimam sui partem primo, id est, per imaginationem eiusque affectum propensius ad inferiora urgentem. Quæ quidem ad hæc secum subinde trahat partem animæ mediam, cuius proprium est ratione discurre. Intellectum uero quem & animæ partem nominat, confirmat (ut sæpe solet) diuinam intelligentiam intermittere nunquam. Videtur autem hæc de intellectu sententia non Plotini solum, sed Ammonij quoque præceptoris eius Alexandrini fuisse. Quem Plotinus in omnibus dicitur profecutus. Accepimus & alios quosdam auditores Ammonij in eadem sententia permanisse. Quam & Iamblichus inter Aegyptiorum dogmata connumerare uideretur. Notabis interea animam nostram, quamuis particularis anima nominetur, quia particularem habeat prouidentiam, nullo tamen pacto esse mundanæ animæ partem. Rursum, animam nostram ideo in regendo corpore sollicitari atque laborare, quoniam neque summum tenet anime gradum, quem obtinuit anima mundi: neque permanet in summo tota, cum inferioribus prouidet. Eam sanè particularitatem animarum conditionem esse putat, ut per uices hoc aut illud agant, quantum uidelicet ad rationem imaginationemque pertinet, quantum uero spectat ad intellectum nullas agere uices. Quemlibet enim intellectum esse in æternitate penitus constitutum. Si quidem in proprietate animæ subinde sequente, primus est motus primumque tempus.

Mundum non fuisse aliquando nouum ex noua quadam animæ prauitate: neque aliquando perituum. Cap. III.

FRustra igitur fingebant hæretici animam primam aliquando à diuina beatitudine cecidisse: atque ita ad deteriora degenerantem fabricauisse mundum. Temerè nimium mundo propterea dabant initium, quod faber eius nuper esset permutatus in malum. Satius admodum erat dicere, mundum ex anima semper naturali quadam necessitate productum: quem admodum & forma corporis à uegetali uirtute, & calor lumenque ab igne. Videmus enim perspectissima quæque in natura naturali largitate semper agere, neque ex inopiæ malo, sed potius ex copię bono. Quod si temper agant, illa ceteris quorum uirtus & actio ad quædam tantum determinata est, ut elementum quodlibet & compositum: multo magis tria illa principia rerum: quorum uirtus est communis ad omnia, semper agunt. Præstat itaque dicere mundi fabrum æterna bonitatis copia ab æuo mundum progenuisse: quod noua prauitate nouum. Profecto si principiorum naturam in actu semper absolutam consideramus, atque sic opus ad eam conferimus, opus inde sempiternum sequi uideatur. Quamuis si ad ipsam diuinam bonitatis, uel intelligentiæ uoluntatem respexeris, mundum ualeas tum sine noua fabri prauitate, tum sine diuini consilij nouitate nouum excogitare. Sanè cum in diuinitate natura idem sit atque uoluntas: neque uoluntas natura auferat, quod proprium est nature: neque natura proprium uoluntati. Tum uero confutat, quod putabunt mundum aliquando perituum. Sola enim que resoluta in aliquid possunt, interire posse uidentur. Nam aliquid in nihilum euanescere bonitas ipsa nature non patitur. Quandoquidem neque patitur alicubi uacuum. In quid ergo mundus resoluti potest: nisi in aliquid materiam? Esto sanè. Sed ita demum quaerimus, nunquid materia illa formam habeat, nec ne? Si habeat adhuc erit id compositum in materiam resolubile. Tūc illo, neque in nihilum euanescere potest, neque in formam perseverare. Esse enim datur ubique per formam. Ac si inixeris eam sine forma manere: tunc alibi quidem materia erit: alibi uero diuina, quasi limitibus inde diuisa est: quæ ad quidem nihil ex illis emicet in materiam. Non igitur erunt ubique diuina. Quod dictum nefas esse in theologia probauimus, & alibi comprobauimus. Neque licet fingere materiam in nihil posse resolui. Quippe cum

cum nullum agens ad resoluendum contendit simpliciter ut resoluatur: sed ut se auget, uel propaget, id uero ex aliquo duntaxat, & in aliquid fieri potest. Præterea si materia redigatur in nihilum, cōstitabit sanè materiam ab initio necessitatem a nullo præcedente subiecto, unde fieret habuisse: cum ita nullum aliquando subiectum præcellerit, sicut denique sequitur nullum. Extitit igitur ab initio quadam consecutionis necessitate ex superiore efficiente que causa. Eadem igitur consequentia necessitate semper erit.

Faber mundi non inclinatione, sed consistentia fecit mundum. Cap. IIII.

REprobatur iterum quod aiunt, animam primam non ex eo quod in sua dignitate maneret, sed quia degenerauerit mundum procreauisse. Sed antequam confutationes Plotini profequar, recensere iuuat Porphyrij uerba in eandem sententiam ex libro eius uias ad intelligibile demonstrante. Sic igitur ait: Nulla substantiarum, que uniuersæ sunt atque perfectæ, ad suam conuertitur generaturam. Omnes autem perfectæ substantiæ ad generatiam potius rediguntur, & id quidem ad corpus usque mundanum: quod sanè cum sit perfectum, ad animam est redactum: animam inque, intellectualem, ideoque circulo uoluitur. Anima uero mundi ad intellectum attollitur: intellectus autem erigitur ad principium. Subdit uero paulo post: In substantijs uero particularibus, & ad multa labi potentibus, inest procliuus deflectens ad generatas, ideoque in his delictum dicitur accidisse: in his infidelitas est danata. Has igitur cōtaminat ipsa materia, propterea que ad hanc deflecti possint, cum tamen interea se ad diuinum ualeant conuertisse: quam obrem perfectio quidem à prioribus secunda substituit, conseruans eadem ad priora conuersa. Defectus quoque alicubi priora quædam etiam ad posteriora deflectit, efficitque ut hæc ipsa diligat, a superiore interim dudentia. Hæc ille, in quibus cōfirmat demones quosdam, uel animas hominum à diuinis degenerando, corpora fabricare. Mundum uero ab anima quadam diuina, & in diuinis perseverante fuisse constructum. Tantum nam pulchrum, tam diuturnum opus efficere, ac sine transgressionem ducere, tamque mirabili ratione mouere, non est potestatis aliquando inclinationis, sed optimo semper habitu consistentis, facientisque fabricæ, non tamen ut optima uideatur, que quia naturaliter ipsa sit optima. Quod si optima est illa potestas, & ut ex motu apparet, infatigabilis, nunquam quod optime fabricat, uel ob penitentiam destruit, uel ob defatigationem desinet conseruare. Dicere uero mundana institui male, atque hinc argumentari, mundi naturam esse malam, & auctorem huius malum, hominum est uel iniquorum, uel penitus ignorantium Stultorum quoque est opinari potestatem illam ut agat, indige re consilio. Si enim in natura ipsius erat ut gigneret, consilio ad hoc nullo profus indiguit. Sin opus consilio fuit, non erat prima illa potestas naturaliter sufficiens ad generationis effectum. Nulla igitur natura, nullaque potestas per se poterit aliquid generare, uel facere.

Neque animam esse corpoream, neque mundum fuisse à malo principio constitutum. Cap. V.

REdarguit præterea quod dicebant, mundi fabrum animam, qua uiuit mundus ac mouetur, ex elementis mundi composuisse, quæ corporea sit & irrationalis, atque mortalis. Primo quidem nefas est, uniuersum habere animam nostram deteriorem: deinde animam componi ex elementis quali potestariorem, que tamē tanquam uirtus repugnantia copulatrix prior esse debet, & simplicior atque constantior. Denique natura ex elementis composita, neque quicquam efficit, nisi corporeum, neque reflectitur in seipsam. Deidet insuper, quod se fore beatos putent, quando exemplari mundo fruuntur. Cum tamen opificium hoc ad exemplar eiusmodi constitutum, detestari minimè uereantur: præsertim cum dicant, mundi fabrum tunc primum mundi exemplar excogitasse, quando ad deteriora se uertit. Addebant fabricauisse mundum, ad animas custodia coercendas, quod est frustra tentatum. Quod uero curam eiusmodi illum putabant habere de mundo, quaeritur, utrum curaret id ante mundum: an mundo iam factum, cœperit deinde curare? Si prius, frustra saltem curauit, ut diximus: sin autem post mundum, tunc forsitan uel mundi dispositionem accepit ab ipsa mundi specie, hanc à materia segregando, aut ab animabus. Quod si ab ipsa mundi specie ille percepit curandi conditionem, poterant & animæ per se similiter percipisse: sin autem ab animabus, ridiculum dictum est, imò & utrumque ridiculum. Vbi uero de coercendis dicitur animabus, opinio tangitur, quam & tertig Origenes, quod uidelicet spiritus omnes ab initio sint æquales, sed propter diuersos uoluntatis motus magis minusue cur cōuersos ad Deum, aut diuerentes ab eo, tum spiritus uarios in se gradus acceperint, tum corpora mundi differentibus, constituta sint gradibus. tum denique spiritus alij alijs sint ad dictum conditionem consistentes, cum sit maximè formale finalisque: & optimum in uniuerso, merito primum est in ipsa primi agentis intentione. Non igitur ex meritorum diuersitate contingit, præsertim quia si naturæ rationales ab initio æquales erant, alia non dependebat ab alia. Casu igitur obtigit uariarum concursio uoluntatum: casu igitur ordo tum in spiritibus, tum in mundo deinde. Item cum differentia speciales, & species in rebus quidem inferioribus naturales essentialisque sint, nefas dictum est, esse accidentales in superioribus. Essent autem accidentales, si non fuissent ab initio, sed per liberos uoluntatum motus postea contingissent. Tametsi difficillimum est assignare, cur modis tam diuersis moti sint spiritus, tam æquales. Qui certe si ante uoluntatum momenta erant multi, neque tamen per quantitatatis diuisionem ita distincti: neque per illum adhuc ibi accidens discrepantes. Ergo per formam & essen-

& essentialia quædam in vicem differebant, quatenus aliquid erat in aliquo, quod non erat in alio. Qualis distinctio sine graduum diuersitate esse non potest, cum ad priuationem redigatur & formæ. Antequam motum uarietatem uarietas inerat naturalium. Sed de his oportunitus alibi.

Opifex mundi est primus intellectus per animam: item tria sunt principia, bonum, mens, anima. Item primus intellectus, & primum intelligibile idem.

Cap. VI.

Vetus erat opinio, formas in materia resultare ex quadam imprefione à formis effecta diuini, dum materia influxum idearum, quasi speculimore repercutit: ideoq; pro ueris idearum formis uerisimiles reportare, uel reddere, uel simulare. Itaque animas fallere à superno iam mundo prolapsas, donec penitentia tandem affectæ, ex hac quasi colonia, uel exilio in patriam reuertantur. Veterem hanc sententiam usurpantes hæretici, eiusmodi passionis anime quibusdam substantiarum nominibus inepte nimium obtegebant. Post hæc obseruabiles, antiquos inter Christianos, hæreticos transcorporationem animarum à ueteribus accepisse: sed arbitror illos ex homine in hominem tantum, siue terrenum, non autem in bestias animam hominis traduxisse. Sic enim & doctores Hebræorum accepisse traduntur. Verba quoque de opifice mundi, hos Plotinus iudicat peruersitissimam tanquam tres substantias, accipiunt tria uerba Timæi: quibus tamen tres eiusdem substantiæ proprietates apud Plotinum significatur, uidelicet ut id ipse Deus mundi faber excogitauerit, id est, decreuerit, & naturaliter decernendo peregerit tunc in mundo rerum species, quod intellectus ipse sit in ipso sit et uiuente, id est, in sua essentia uiua contemplaretur ideas. At hæretici dicebant, ipsum uiuens esse ens ipsum intelligibile, primum omni superius intellectus. Qui uerò contemplatur ideas in ipso, esse primum formaliter intellectum. Qui autem excogitauit efficere, esse animam primam, & hanc consilio quodam facere, quamuis malo, postquam scilicet à supernis degenerauit. Plotinus autem idem esse intelligibile primum, intellectumq; primum ita probabit. Primum intellectus cum perfecto intelligat modo, intimum habet intelligibile. Ipse igitur intelligitur à seipso, tanquam ipsemet intelligibile ipsum sit, sicut est intellectus. Item quod primum, perfectumq; intelligibile est, perfecto modo intelligendum est. Perfecta uero ratione intelligitur, si intelligitur à seipso. Siue igitur intellectum spectes, mox intelligibile consequitur intimum, siue cernas intelligibile, intellectus statim intimum comitatur. Et merito quoniam longè maior proportio est intelligibili ad intellectum, atq; uicissim quàm uisibili sit ad uisum. Intellectus enim rem ipsam intelligendam penetrat, & diuidit, & definit: quod circa sensibile nullus efficit sensus. Cum igitur mirifica sit inter ipsum intelligibile intellectumq; proportio, merito qua uia hucusq; peruenit aliquid, ut summum intelligibile sit, eadem consequitur, ut summus sit intellectus, atque uicissim. Hunc uero Plotinus mundi artificem primum esse putat. neque tamen animam primam ab opificis munere uult excludi: sed negat eam consilio mundum facere, & sollicitudine ducere, alioquin neq; substantia mundani operis consistere, nec ordo perseuerare posset, si mobili quadam artificis actione, præfertim laboriosa fieret, atque moueretur. Multo magis insuper detestatur, quod opificem animam dicant esse mentis expertem, & perturbationi subiectam, animabusque nostris deteriorem: cum in hoc opificio nihil insipienter agatur, nihil appareat perturbatum. Proinde distribuit principiorum ordinem hinc in modum. Absolutissima Dei unitas uel simplicitas, cum ad se supereminet omnia, ut neq; similitudinem, neq; respectum prorsus illum ad aliquid habeat. Ideoq; nec prius hoc q; illud aspiciat, certe aut nihil efficit, aut omnia simul. Sed enim summa bonitas super omnia merito mox efficit omnia: summa unitas statim efficit unum. Quod igitur inde proximè manat, scilicet ab unitate, quæ super omnia est, nimirum est unum omnia: unum scilicet ens, entia cuncta: hoc ipsum intelligibile est, quod est intelligibilia cuncta. Hic primus est intellectus, qui & omnis est intellectus, intellectus inquam absoluti, omnesq; ideæ. Hic mundus intelligibilis est ab uno super omnia genitus: unum omnia. Hinc nascitur anima prima iam unum & omnia, quodammodo uidelicet mobiliter intus explicans, quæ primus stabiliter cõplectitur intellectus. Sequitur deinde mundus ex intellectu per animam, non tam unum & omnia, quàm ex omnibus unum: nempe & in mente, & in anima præcedit ipsa sua unitas multitudinem. At in mundo corporeo formarum unitas quodammodo multitudinem sequitur: potes tamen ita colligere, omnia quidem mundi membra membrorumq; naturas, ad unam animæ mundanæ naturam quasi ducem: omnes animas ad unam mundi animam uelut principem, omnes intellectus, qui animabus insunt ad unum intellectum superanimas existentem, quasi oculos ad Solis lumen. Intellectum denique purum ad paternam lucem atq; bonitatem. Inter hæc obseruabis, quos plerique intellectus ponunt à corporibus absolutos, Plotinum non esse intellectus tantum in animabus, quos intellectus animales, & animas intellectuales appellat, qui sane intellectus idcirco iudicari possunt à corporibus expediti, quoniam etiam in animabus sunt, non tamen sunt in corporibus: quandoquidem neque animæ uerè corporibus insunt, & intellectus eiusmodi, nullum cum corpore commercium habent. Et ut Plotinus sæpe confirmat, semper secundum actum sunt cum diuina mente coniuncti. Ab hac uero sententia uix dissentire uidetur, theologorum apud Græcos Christianorum sententia, angelis corpora tribuere. Vbi uero Plotinus concedit quidem in inferioribus multiplicare, quàm plurimum, prohibet autem multiplicationem in superioribus similem introducere. Intellige prohiberi multiplicationem illic, quæ per minima & quasi

quasi superna & distinctim fiat, quemadmodum apud nos fieri solet: non autem quæ uel in species uel in necessaria fiat, uel summam colligatur in unum. Propriè uero uetat multiplicare principia rerumq; capita. Quod autem plures intellectus esse uelis, ostendit, ubi ait, intellectus esse summas animarum rationalium partes, ipsasq; animas differre inter se passionibus & naturis.

Anima mundi alligat sibi corpus suum, & per hoc quasi alias animas. Item quomodo etiam anima propria det corpori uitam. Cap. VII.

Reprobat iterum, quod animam genetricem mundi dicant, animæ nostræ more in hac fabrica laborare, & ab ipso contemplationis officio distrahi. Ait enim: Cum tota machina sit animæ mundanæ subiecta, nihil illi resistere, nihil effluere proprii, nihil alieni contingere: item, totam corporum molem ab ipsa anima per insulam uitam, tum inter se colligari, tum animæ deuinciri, prorsusq; subesse: animam uero nostram ad corpus accedere, quasi quoddam hætenus mundi membrum, atq; iam inde quodammodo uiuens in gremio totius animæ, sic illi fermè connexum, sicut foculus in alio: itaq; uenientem extrinsecus animam alligari animali quasi iam facta, neq; penitus dominari. Animam uero mundi sibi et animal generare, ipsumq; sibi potius, quàm se ipsi ligare, ideoq; nihil in animalis passionibus aliquando compati. Quod enim tanquam deterius est præstantiori connexionum pati quidem solet, si pariat ut illud: neq; tamen sic è conuerso. Tu uero memento, quamuis anima nostra nascitur corpus iam uiuum, nihil tamen prohibere, hanc quoq; adhibere corpori uitam, ceu lumini lumen. Hic enim uita prior ad actum, & proprietatem uitæ post uenientis facile trahitur: hæc enim est in proprio corpore potior, atq; si ad alteram cõparetur, quasi substantiale quiddam ad aliquid accidentale se habere uidetur. Concludit deniq; uniuersum ubiq; bene disponi, ad bonum uidelicet commune perductum. Siquid uero incommodi in terea partibus quibusdam accidat, inde contingere quod infirmitate sua, uel ipsum totius ordinem ritè sequi, uel impetum sustinere, aut deuitare non possint. Animaduerte uero in comparatione Plotini intellectualem animam posse, tum ipsam ordinem fatalem effugere, cum à superiori principio pendeat: tum etiam ordini huic libenter ac diligenter obsecundare: tum deniq; hoc sibi commendatum corpus ita cum ordine conformare, ut quandoq; deusset incommoda.

Faber mundi non mutatione sui, sed potestatis naturalis copia fecit mundum tanquam Dei statum. Cap. VIII.

Qvando interrogantur hæretici, quam ob causam mundi faber construxerit mundum, respondere quoniam a contemplatione cecidit, ac uelut ambitiosus ad agendum se contulit atq; imperandum. Præstabat autem naturalem assignare fecunditatem, quàm uoluntatis iniquitatem, atq; ita interrogantibus respondere: Sicut calor qua ratione calor, naturaliter calefacit, & lux qua lux illuminat naturaliter, & similiter uita uiuificat, sic potentissimum illud agens potestatis sitæ naturalis præsentia facit. Omnino uero contra religionem omnem atq; philosophiam esse uidetur, quod dicebant hæretici, opificem mundi prius in se formaliter permuratum, quàm faceret mundum, atq; facultatis opificiæ, quæ sempiterna est, imò idem est ibi quod sempiternitas. Intuitum aliquando contigisse, quando scilicet opifex ille propter lapsum à melioribus factus est impotentior. Est & contra religionem uituperare mundum tanquam malum, nam & in Genesi Moyses ait, tum singula in mundo bona, tum cuncta ualde bona mundi artificem effecisse. Huc tendit & illud: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciant firmamentum. Sic itaq; magnitudo & potestas & motus uniuersi mirabilem diuinitatis potestatem nobis ostendit, ordo mirificus sapientiam, præfertim in tanta rerum uarietate feruatus, usus quoq; ad optimum ubiq; conductus declarat proculdubio bonitatem. Potestatem inquam, & sapientiam & bonitatem, non solum quæ sit in opifice, sed quæ communicata etiam sit opificio, alioquin non possemus opifici huius contemplatione rursus de opifice iudicare, quam obrem satius admodum foret uniuersum hoc Platonico more, quasi Dei statum honorare, & quæ in eo excellentiora sunt, tanquam certiores statuas idearum, quàm hæreticorum more uituperare, impium enim esse Platonici iudicant, statuas Dei uiuas ab eodem fabricatas, positasq; in templo mundano ad cultum legitimum omnibus demonstrandum despiciere, ne dum criminari, nam & quid sibi uelit illud: in sole posuit tabernaculum suum, non est negligendum. Non solum itaq; mundus diuinam mentem dissimiliter imitatur, ut hæretici ferunt, sed imitatur quoq; similiter. Dissimilis quidem imitatio intelligitur, ubi per oppositionem uices fit comparatio: Sicut illud immateriale, indiuisibile, immobile, ita hoc uicissim materiale, diuisibile, mobile. Igitur sicut illud bonum est, id ita malum. Est autem in mundo erga diuinam mentem per similia insuper imitatio quædam, quatenus opus hoc repræsentat essentiam illam, uitam, intelligentiam, ideas, imò & unitatem ipsam atq; bonitatem. Igitur & hoc est bonum tanquam imitatio boni. Emanare uero hoc inde Plotinus existimat naturali quadam bonitatis illius exuberantia: sed causam adæquare non posse. Terram post hæc plenam esse inquit, immortaliū animalium, similiterq; spacium usq; cœlum multoq; magis, & ipsum cœlum. Immortales in terra sunt animam uites ultra ipsam terræ animam saltem animæ nostræ cœlestibus hic etiam coniunctæ corporibus. Ut prætermittam quod Orphici terrestres etiam dæmones introducunt. Immortales in

aëre pariter atq; æthere sunt dæmones, saltem quantum spectat ad cœlestes sphaerarum corpus. In sphaeris quoq; cœlorum omnibus immortalia diuinaq; sunt animalia ipsæ scilicet stellæ. Sunt & qui in orbibus Planetarum ultra Planetas in quolibet ponant dæmones, quasi stellæ ita suo Planetæ subiectos, sicut in firmamento à maioribus reguntur stellæ minores. Mirro quod idææ cunctæ sunt ubiq; quas solent animalia intelligibilia nuncupare. Quamlibet deniq; intellectuale substantiam ubiq; similiter esse posse in Theologia tractamus, & tractabimus alibi. At si quis eduicerit hominum, atq; etiam dæmonum animas posse quandoq; uehiculum cœlestis deponere, ex quo animal eiusmodi non sit immortale. Primo quidem dicimus, nō facile istud admitti, deinde si admittatur, depositio nem eiusmodi corporis haud proprie mortem esse dicendam, quia nec fatali naturali ue cursu, nec uiolentia foris illata uel intus accidat, sed facili quadam, quasi depositione uestis atq; uoluntate. Deniq; si cum terrena concedant uiuere, forsitan negent cœlestia uiuere, audiant Theophrastum dicentem, non esse Philosophum, qui neget cœlestia uiuere. Sin uero cœlestia ratione priuent, quæ mirabili ratione semper incedunt animaduertat quandoq; se esse uel oculorum, uel rationis expertes. Si negent, mundum esse è bono, audiant mundum ita his reclamantem: Cum absidue uos ordine meo ad diuinam prouocem sapientiam atque uitam: scitote, me ex diuinitate pendere.

Gnosticonum errores non minus Christianis, quam Platonis aduersantur.

Cap. IX.

In sequentibus uero dum confutat inephas hæreticorum criminationes in mundum animaduertente, in mundo esse tres præcipue gradus. In primo ponit sphaerarum stellarumq; motores. In secundo sphaeras. In tertio composita infra Lunam. Ac sine graduum horum distinctione mundum nō esse pulchrum. Similiter tres humanæ uitæ gradus: Sunt enim diuini homines, sunt humani, sunt & quodammodo bruti. Simili ratione diuersitas apparet in ciuitate etiā rectissimè constituta. In eiusmodi uero distinctione & ordine pulchritudinem, tum uitæ, tum ciuitatis esse memento. Notabis interea cœlestes deos inferioribus, singula prouidere: ac dæmones sub Luna plurimos esse bonos, hominibusq; meliores: concedi tamen dæmones aliquos esse malos. Sicut præterea tam stultam fuisse in Gnosticis hæreticis arrogantiam: ut nullam dicerent uirtutis speciem esse posse, nisi in eis qui eandem hæresim sectantur. Item malos esse hic dæmones, & angelos omnes: Rectores quoq; sphaerarum cœlestium esse prauos: ipsamq; totius mundi uitam, Deniq; nullum usquam numen honorandum quoquo modo esse uel inuocandum, sed primum tantum sine medio exorandum: Atq; ad id quidem impetrandum solam hæresis suæ professionem, & uerba quædam ritusq; sufficere. Neq; necessarium ad hoc esse exactam uitæ morumq; puritatem. Deniq; pelsimum quemq; hæresis sectatorem uniuerso meliorem esse censendum. Ut nō mirum sit, Plotinum his etiam acrius indignari. Notabis deniq; sicut maxima nobis potentia solis elucet, si conuincamur ab eo solaris esse quam plurimam, id est, omnium ubiq; luminis: sic mira Dei potentia fulget: si ab uno diuinitatis, atq; dependant. Deos post hæc ait, tum quæ Deo superiori, tum quæ ipsis placent, hominibus inspirare. Deos hic accipere, tum stellarum animas, tum dæmones bonos. Stellarum enim animas, quæ à mente animi mundi, menteq; diuina decreta sunt, dæmonibus: Hi nobis inspirant. Tu uero dum Plotinus inuehitur latius in hæreticos, memento, neq; legitimum Christianorum genus hic attingi: neque ipsam Christi personam. Quoniam Gnosticorum errata non minus à Christo sunt, quam à Platonis aliena. Et profecto si Porphyrius qui causam suscepit contra Christianos, Christum oraculis confirmatibus iudicauit sapientem, & piū, atq; beatum: merito Plotinus qui solum contra quosdam hæreticos agit, Christū à maledictis censet excipiendum. Nec iniuria illos insequitur, qui asserunt mundum esse naturam malum, atque à malo. Animas nostras esse mundi anima meliores, fieriq; etiam meliores angelis. Et id quidem absque labore ullo & purificationis officio, sola scilicet hæresis illius confessione. Et quibusdam ritibus, & certa quadam pronuntiatione uerborum, neq; licere cuiquam aliter fieri bonum. Deniq; Deum ipsam solius humani generis curam habere. Totius uero mundi reumq; mundanarum prouidentiam apud Deum esse nullam. Quæ quidem Christianis legi non minus quam Platonis aduersantur. Nam siue Paulum audias ad Romanos, Deum discere non unius tantum, sed omnium esse Gentium: siue Euangelium, cognosces Deum uniuerso usque ad minima prouidere. Item confirmari Prophetarum illud, omnes uidelicet posse dici deos, ac filios excessi omnes. Et unā cum Propheta præponi angelos animabus. Arrogantiam maximè omnium extirpare. Solo spiritu & ueritate Deum adorandum. Sola morum puritate feliciter promerendum: id quidem munus laboriosissimè comparari.

Confirmatio superiorum. Cap. XII.

In capite iterum duodecimo planius quoq; perspicies, non Christianam legem ulla ex parte, sed superbissimam Gnosticorum hæresim improbari, falsos Zoroastris libros sūgentium, philosophiæ summum profitentium, Platonem se arrogantius in sapientia præponentium. Quibus etiam decepti fuerunt philosophantium multi familiariumq; Plotini, antequam Plotinus familiariter uteretur. Quid uero dicam? Vbi hæreticum illud stultissimumq; deridet: ipsum mundi fabricum appetant sapientiam simul & animam: sapientiam quidem, quatenus ante intellectū uiuebat: animam uero, quatenus est inclinatus ad fabricam. Ambigunt in super, utra uis eius prius ad mundi fabricam

tam declinauerit. Addunt cæteras animas consequenter tunc ad corpora descendisse, tanquam huic fatali lege connexas, ac simul annuillæ corporibus sapientiæ membra, id est, dæmones. Tum uero fabricum infudisse materiæ non nihil imaginariū, atq; deinceps ex hoc imaginatio materialis, imaginariū aliud adhuc uanius reuultasse, tanquam remotus à substantia, & forsitan adhuc aliud, idq; extremum esse mundum: ut conuincatur id totum esse uanisimum.

Vita quæ in corpore pendet ex anima, ut actus animæ est immortalis.

Cap. XIII.

Obseruabis in capite decimo tertio uitam irrationalem, quæ ex substantia rationali dependet, uelut imago eius & actus, nullo modo sustineri à materia: neq; subiecti alicuius fieri qualitatē, sed solum existere ex anima, & quasi emicare: sicut radius uisualis ex oculo animalis nō est uidentis, cui etiam si non contingat extingui, contingit tamen non emicare aliquando, uel emicare, & solo pendere ex oculo.

Penes intentionem ipsius naturæ totum prius est, quam partes operis: ac totum simul inchoatur. Cap. XIII.

In decimo quarto capite notabis, quoniam natura per formam agit, agitq; toto formæ totius impectu, ad totam penitus propagandam, id est, primum in ipsa naturalis agentis intentione formam esse totius & integram, itaque totam unā cum partibus quodammodo cunctis ex uigore intus agente funditus inchoari. Sic inchoantur plantarum & animalium species: sic ex diuina causa totus simul mundus effluxit.

Cœlum calere quidem & calefacere, non tamen urere, nec obesse.

Cap. XV.

In capite decimo quinto memento, cœli calere quidem & calefacere, sed non urere: quod addebant hæretici. Si in omni uiuente corpore unā cum ingenita uita congenitus est & calor, corpus certe primo uiuens calet & primo, & calefaciendo cuncta uiuificat, atq; cum auget, & foueat omnia nihil urit. Quod quidem calefaciat, non motu solum, sed natura patet: quia diffusis sine motu per omnia radijs calefaciat, & sola radiorum in seipsos multorum collectione etiam si collidatur, nihil uehementius calefaciat, non tamen naturaliter urit, alioquin tum magnitudine sua, tum celeritate motus totum reliquum repente consumeret. Quod autem ignes accendantur in alto, nō ab æstu cœli, sed forsitan ex aëris illius angustia prouenit. In quo calor ex calore motuq; cœli leuiter primum accensus euadit paulo acrior angustia loci. Cui cum se applicat subtilis uapor & siccus atq; sulphureus, fit feruor longè uehementior in uapore: Vbi etiam ex motu uaporum concutitur calor intenditur. Veruntamen plus adhuc est ibi luminis, quam calor. Fulgur autem ab inferiori sede ex causa uiolentiore demittitur. Post hæc notabis, cum cœlestium natura generet omnia, & uiuificet, & cōseruet eam naturaliter esse bonam. Tum uero quæ iniqua censentur, inde significari, nō fieri. Deniq; quæ apud nos sub communi cœlestium influxu fiunt, effici inter se differentia: tum propter species differentes, tum propter uarias fortunas singulis contingentes. Varias inquam prout pertinet ad anni tempora, locaq; diuersa, affectio nesq; animorum. Hæc ergo non ex cœlo existere differentia, sed quod datur cœlestis influxus communis propter hæc accipi differenter. Gradus uero bonorum à maiori in minus per ipsam boni latitudinem procedentes, nefas est, tanquam malos uituperare, atque hinc improbare ipsam uniuersi naturam. Ridiculum quoq; ex eo quod progredientibus ordine rebus interim mali aliquid subrepat: principium inferre maleficum: quasi malorum sit efficiens causa potius quam deficiens, ac proposito quodam comitantur potius, quam forte contingant. Profectō dum intentione naturæ ab ipso rerum principio procedentis certæ generantur formæ, id est, bona sunt, consequenter formæ aliæ cedunt, quod malum esse uidetur. Cum igitur eodem motu quo per se fit bonum, per accidens contingat & malum, nemo debet ob differentiam bonorum atque malorum contraria quædam principia ponere, ac præter principium bonum introducere malum, multo minus per naturam primam essentiaq; malum: alioquin essentia & esse erit malum, appetitur tamen tanquam bonum, & oppositum eius respuitur uelut malum. Præterea principium agit sequentia quatenus est efficax & in actu, agitq; per formam. Hæc uero sunt bona. Non est igitur ipsum malum, neque facit per se mala, sed similia sibi, id est, formalia, id est, bona. Malum uero ad formæ priuationem attinet, quæ accidit non intenditur. Per hæc igitur & Gnosticorum, & Manichæorum cōputatus est error.

Oratio non adoratum Deum, numenq; mutat se adorantem.

Cap. XVI.

Caput decimum sextum deridet hæreticos quod putent uerbis tribusq; humanis è suo habitu secti cœlestia corpora, animasq; cœlorum numinaq; cœlo superiora. Item quod omnem orationis uim in uocum modulibus, & odoribus, characteribusq; constituent. Præterea quod morbos omnes nihil uelint esse aliud, quam dæmonia. At Euangelica doctrina Deum in spiritu & ueritate præcipit adorari, neq; Deum mutari uult, sed adorantem, multosq; curat ægrotautes non occupatos à dæmone.

TTT 2 Non

M Vnus prouidentiae proprium elucet in optima uniuersi dispositione, & in optimo mundi ni opificis habitu. Totum hoc stultè nimium auferbant haeretici, dum in mundi dispositione uicuperanda dominum auctoremque prouidentiae inculcabant. Iam uero ut conuincerent nihil esse in mundo boni, dicebant nullas uel naturae, uel hominum leges esse bonas, & quae uirtutes dicuntur nihil esse: neque ipsi de uirtutibus aliquid loquebantur: neque de purgandis animis penit quicquam habebant. Praedicabant enim si quis duntaxat cogitaret Deum, certisque apud eos precibus in uocaret, omnia prorsus impetraturum: etiam si perurbationes sensuum nullas expellat: quibus certe nihil ab Euangelica doctrina est alienius. Non enim qui dixerit Domine Domine, & quae sequuntur. Memento uero quod ait: Absoluta uirtus Deum nobis ostendit. Sicut enim percepti caloris ignei ad summam perducta materiam lumine protinus implet, facitque ignem: sic etiam ipsa per uirtutem imitatio Dei, animum tandem diuinum efficit atque Deum: animumque ita seipsum uidendo, uidet & Deum.

Platonici facilius admittunt dogmata Christianorum, quam Gnosticosum.

Cap. xviii.

F Ac age, Plotinum à Graecis Christianis audisse, ab Ioanne Damasceno praesertim, ultimè quædam ordinem angelorum defecisse à Deo, corporibusque ex aere crassiore post hæc inclusos, non reprobat hæc, sed Platonici prorsus accommodabit: quod quidem Christianæ legi non repugnare Romanus tradit Egidius. Non potest autem non acriter indignari, cum au ditorum suum dum ab Angelo quodam pessimo, pessimum fuisse creatum. Item quod profiteantur haeretici sensu, minibus caelo superioribus acceptissimos esse, dum caelorum rectores qui ab illis dependent, sunt. que simillimi, tanquam malos acriter detestantur, totumque mundum ordine dispositum diuinissimo exacerant ut malum, ac Deum praedicant solius hominum generis curam habere. Totum uero mundum in quo est homo, cuius ordinem conueniuntur humana, ne prospicere quidem. Quæ ad obiecta dicula sunt, ut absurditate sua satis redarguantur.

De mundo animalium, demonibus, pulchritudine: & quod pulchritudo procedit ex bonitate,

atque est signum bonitatis. Cap. xix.

S Egrega si potes, à mundo dimensionem atque materiam: relinque cætera: sphaeram habebis intelligibilem, id est, animalem atque multiplicem. In qua quidem anima prima congruens uniuerso secundum uirtutem orbis amplior erit. Orbis subinde uelut uirtute angustiores, relique per ordinem intellectuales animæ, sic alia ferme potentia complectens aliam: sicut in his, quæ uidentur, orbis alius amplectitur alium. Sed in animali mundo, quia nulla dimensio distrahit, quodlibet passim totum in toto quolibet reperitur. Est autem ibi motus atque circuitus, qualis intellectuali animæ conuenit, dimensio uero non actu quidem, sed potentia quadam actu proxima. Nam ex uirtute animæ protinus processura est corporis species, certam ab anima in materia exigens quantitatem atque figuram. Et quatenus se extendit potestas animæ processoria, eatenus pro uiribus extenditur in corpore quantitas. Profecto si quis inspexerit intimam animæ motionem, uidebit & formalem ibi diuersitatem, & propter motum temporalem ab alio quodam actu in alium intervalum. In hac ergo diuersitate in hoc animalis circuitus intervallo incipit iam dimensionem futurum corporis orbisque suspicari: sicut aliquis ex crebro quodam scintillæ uibratu orbem continuum suspicatur. Est autem uniuersum illud sphaericum animarum ex intellectualibus quidem facultatibus stabile, quasi centris polisque quibusdam, ex sequentibus uero potentissimum mobile. Ex illius autem status motusque uigore fit mundus corporeus, & consistit atque mouetur. Ex cuius perspicua miraque pulchritudine decet naturalem ipsius & intimam bonitatem existimare: atque ex his duobus pulchritudinem & bonitatem animæ coniectare. Proinde ubi ait, daemones sentiri posse, atque esse pulcherrimos: intellige, sentiri quidem posse, quemadmodum in libro de Pulchritudine diximus: Pulcherrimos insuper esse, quos Magnus Basilus bonos nominat angelos habentes corpora partim ignea, partim aëria, lucidissima pulcherrimaque, sicut significauerit David dicens, Angelos Dei ministros esse spiritus atque sine flammis. Sic ergo putat Basilus Angelos commodius mutare locum, quiescere, ministrare, ac sine fallacia sensibus se offerre. Eandem Psellius asserit: Apostoli Pauli fuisse sententiam. Hæc itaque ratione siue daemones bonos, siue angelos nominare uultis, sunt in corporibus beneficia numina, honore cultuque aliquo digna, ex Platonicosum sententia simul & Christianorum, contra sententiam Gnosticosum. Qui dum beneficia ex mundo numina tollunt, peruertunt ordinem uniuersum: & ea sibi adimunt media, per quæ summis conciliari commode possent. Summatim uero quæcunque sunt extrinsecus reuera pulchra, sunt & naturaliter intus bona, siquidem ex intima formæ perfectione atque uictoria feminariæ rationis super materiam peruenit externa formositas. Ac si deficit species intima, tunc res ipsa & diminuta est in melioribus, id est, intimis, & deficit à melioribus, id est, ab illis, quæ sunt in gradu præstantiora: nec absolute pulchra esse, sed pulchritudine mutata. Unde Porphyrius daemones quoru animi sunt iniqua corpora quosque dicit habere de formia: quoru uero probi sunt animi, corpora insuper esse formosa. Et Origenes ex luce ordineque celestium argumentatur, spiritus illis inesse Deo propinquiores, lucidatque intelligentiæ compotes, atque unam cum

Apostolo

Apostolo Paulo spiritus à Deo longe degenerantes corporibus ex aere caliginoso concretis includit. Profecto si corpus dependet ex anima, nimirum talis quædam corporis dispositio à tali quadam affectione animæ prouenit, siue naturali, siue more naturæ per habitum iam contracta, siue affectu & inclinatione propensius quoadque concepta. Praesertim quando corpori primordia dantur, & quandiu in super incrementa. Corpus itaque pulchrum signum est animæ pulchræ, id est, harmonice penitus atque lucentis, & omnino bene concinnæ se habentis, quantum spectat tum ad cogitationem, imaginationemque tum ad affectum seminariæque naturam. Turpe uero corpus est animæ in compositione pulcherrima simul & optima est anima mundi, similiterque sphaerarum animæ omnium atque siderum. Apud nos quidem potest forte, sed raro in corpore formoso esse anima in presentia non formosa, quoniam anima quæ ab ipso condeceptionis initio formosa fuit, postea paulatim deformis euasit: sed omnino pulchra erat quondam, quædo elegit, cepitque pulchrum corpus effingere, sub pulchro sidere rursum atque daemone. Potest quinetiam esse anima pulchra interdum in corpore non formoso, uel quia quæ quondam pulchra non fuit, pulchra tandem euasit, uel quoniam sæpe animæ pulchræ mollieni formosum corpus effingere, impedimentum quoddam ex his, quæ circumstant, & quæ confluunt contingit, uel contingit. Ac animæ mundi neque accedit quicquam, neque recedit, neque obstat impedimentum. Nihil enim uniuerso tale potest accidere.

Anima nostra quia est soror animæ mundi, potest & fatalia superare, & ad illius beatitudinem peruenire. Cap. xx.

V Bi ait animam nostram esse sororem animæ mundi atque celestium animarum, memento, animam intellectualem neque esse partem, neque prolem mundanæ animæ celestium uel animarum: item posse quoadque ad earum beatitudinem peruenire, fierique illarum quodammodo in mundi gubernatione collegam. Præterea posse non nunquam quando se recipit in seipsum fatales ictus aut minuere, aut etiam deuitare. Denique non licere ex hac mundana custodia uinculis uoluntatis abire, ac multo minus fas esse, celestes sphaeras, uel animas inculcare.

IN LIBRVM DE FATO COMMENT.

De æternis & actione illorum: De causis eorum quæ fiunt: De quatuor opinionibus circa fatum. Cap. i. & ii.

N ordine rerum alia quidem sunt duntaxat: alia insuper sunt. Item quæ solum sunt, aut principia sunt, aut ex principijs. Rursum quæ fiunt: aut semper fiunt, aut aliquando. Res quidem quæ primæ sunt, quatenus primæ sunt, in alias causas referri non possunt. Quod enim simpliciter primum est, simpliciter quoque non habet causam. Quod uero est in aliquo genere primum, causam in eo genere nullam habet. Itaque in genere mobilium, ipsum per se mobile, quia primo mobile est non habet superiorem causam, per quam sit mobile: per quam uero intellectuale sit, aliquam habet. Primum simpliciter intellectus non proprie per superiorem causam est intellectus, sed quod existat, unum aliquid atque bonum ex superiore causa possidet. Ipsum uero bonum ex nulla causa quicquam habet. Quæ igitur inter æterna existunt à causa essentiali quidem habent ab illa, quam esse perpetuo comitatur & actio. Quæ quidem actio siue actus (ut ex Plotini sententia loquitur) idem ibi est atque esse. Profecto ubi actio transit extra, proculdubio aliud est quam esse. Item ubi actio etiam quæ manet intus, ab aduentitia forma procedit, aliud etiam est, quam esse. Vbi autem & intima est, & perpetua, & à forma solum essentiali, idem nimirum est quod esse, uel saltem quod existere dicitur. Nam & ab illa, & in illa eadem forma est esse: tunc à qua protenit, & in qua residet actus. Sic calefactio quidem ex igne in aquam procedens, proculdubio aliud est, quam ignis esse. Rursum calere in ferro ignito aliud est, quam esse ferri: quoniam à forma fit aduentitia. Sed in igne calere nihil aliud est, quam esse ignem. Quoniam igitur in substantijs prorsus æternis nulla est aduentitia forma: ideoque ab eadem, & in eadem naturali forma est agere à qua, & esse, atque tam proximè, merito idem est agere, quod & esse. Nam esse dicimus actum essentialis formæ. Qui sane actus intus est, & actio penitus intima. Hanc ob causam cum in anima uita non sit aduentitia forma, uiuere est esse animæ. Similiter in ipso intellectu intelligere ab intellectuali forma naturaliter incans, intellectus ipsius est esse: praesertim quoniam intellectio est actio prima. Ideoque cum perfectissima sit & intima, ab esse non distat. Hanc utique primam Platonici ponunt: qui actionem proprie in ipso bono non ponunt: cum omnis actio sit circa bonum. Hactenus de his, quæ proprie sunt, sit dictum: quæ quidem nec uolumus esse sub fato, nec in fato. Quæ uero sunt, si alio quo in tempore fiunt, fato subiecta putamus. Si sunt semper, id est, si perpetuo reuoluuntur non tam sub fato, quam in fato locamus. Summatim uero actionem omnem in motu quomodo libet positam, tanquam non omnino perfectam referre debemus in causam: & illam quidem denique permanentem. De eo quidem quod mouetur ab alio non est dubium, motum actionemque eius ab alio proficisci. Quod insuper ex se, id est, natura sua mouetur, quod mobiliter agit, habet suapte natura: quod

ra: quod autem simpliciter agat, atq; sit, aliunde fortitur. Actio enim mobilis cum imperfectior sit quam stabilis, significat essentiam in qua est, ab alio proficisci. Atq; eiusmodi actio à stabilitate quadam eiusdem essentiae potentia regitur. Nempe cum motio uelut accidens quiddam in determinatum sit & indigum, priuatio nemq; & dispersionem patiatur admixtā, merito maxime p̄det. Quamobrem ex subiecto in quo est, & efficiente uirtute, ex qua editur, & ex fine, cuius gratia sit, & occasione quadam incitante dependet. Nemo itaq; somniet inclinationem quandam incursumq; atomorum: uel repentinam alicuius corporis motionem: uel similem inclinationem animā à nulla causā dependentem rebus dedisse principium, sed omnem eiusmodi uel actionem, uel passionem existit merā causā quadam superiore productam, uel etiam à circumstantibus incitatam. Cum igitur quies, quid aliquando sit, à causā fiat: causas in plerisq; propinquas & manifestas habemus. Vbi uero causā propinquā non satis patent, uel non sunt ad effectum sufficientes: remotiores merito causas persequamur: praesertim quando sub eadem propinqua causā imminente effectus in alio quidē sequitur: in alio uero non sequitur. Si quando ex operibus hominum similibus similia cuiilibet non eueniunt. Item ubi fortuna rerumq; concursus praeter actionum merita fauet, atq; contrā. Deniq; ingentiorum & morum, fortunarumq; diuersitas: quae ex causis nobis notis esse tanta non potest, occultiores superioresq; causas indagare compellit. In causarum uero investigatione suborta est inter Philosophos opinio fati. Fatum quidem communi quadam notione definiunt, necessitate quadam desuper rebus illatam. Cum igitur quatuor praecipue sint sententiae de principijs, nimirum opinionones quatuor sunt de fato. Alij enim necessitatem rebus inferri à corporibus quibusdam, quae sint principia rerum iudicauerunt: siue ab atomorum concursibus, ut Democritus: siue ab aliorum quorundam corporum naturis & motibus inferatur, ut Thalesi Anaximani Anaximandro placuisse ferunt. Alij principium cunctis uitae arbitrantur in ipsum: à quo passim necessitate fatali simula moueantur: quod nonnulli Stoici uoluerunt. Sunt & qui inter Astronomos reuolutionem caelestium esse rerum principium arbitrentur & fatum. Neq; desunt Physicos atq; metaphysicos, qui singula quotidie fieri putent à serie quadam connexioneq; cunctarum inuicem causarum, siue caelestium, siue superiorum, siue rursus inferiorum. Atq; inde fatum omnibus imminere: siue congeritis eiusmodi causarum principium habeat unum, siue non habeat.

Neq; cogi, neq; fieri à corporibus omnia: neq; fatum, neq; praesagium forte aliquid si principia rerum fuerint contingentia.

Cap. III.

Corporum naturam ab incorporea causa proficisci, & ab una tandem omnia omnibus prouidende, in Theologia satis ostendimus: Rursus communem corporum pulchritudinem in ordine & modo specieq; consistere. Atq; haec tria & ipsam pulchritudinem esse aliquid incorporeum in libro de Amore probauimus. Atomorum quidem motum carere ordine Democritus ipse fatetur. Vnde non facile potest summum ordinem uniuersi ex rebus duntaxat deterioribus ordine producere atq; semper continuare. Omnium insuper corporū molem qua ratione corporea est, ordinem seruare ex eo patet, quod ordo, modus, species, pulchritudo in ipsa mundi mole praestantiora sunt, quam ipsa moles, suntq; insuper incorporea. Quamobrem à praestantiori quadam incorporea natura, & rationali, atq; uiuente propagantur in corpus. Idq; proxime anima est corporum agitatrix, itemq; mens, & ipsum bonum uniuersi principium atq; finis. Ordo igitur ipse & ratio uel de ordo, & anima in qua ratio non sequuntur corpora, sed praecedunt: iam uero quicunq; res omnes ex inordinato corporum motu deducunt, nō possunt fatalem rebus afferre necessitatem. Quintimo expertem ordinis contingentiam principijs introducere, nihil aliud est, quam à rebus excludere, fatum. Sic enim nulla res omnino determinate necessarioq; prouenit, si nullus fuerit ordo, ex quo aliud deinceps consequatur ex alio. Nunc uero quod factum est, saltem postquam factum est dicitur necessario factum, quia uidelicet dum in praesentia fiebat, quadam necessitate fiebat. Atq; haec omnis siue circa praeteritum, siue circa praesens condicionalis necessitas ex superioris quadā natura procedit, quae simpliciter sit ipsa necessitas. Vnde constat non fortunam in principijs: sed necessitatem potius esse ponendam. Mitto, quod si nullus in rebus sit ordo, in quo aliud proprie sequatur ex alio: nulla futurorum recta praedictio esse poterit, siue ex arte fieri soleat, siue instinctu aliquo naturali, si quodam asslatu diuino. Praeterea ex atomis alijs uel corporibus non potest in animam ea uis & motio prouenire: qua uitali & sensuali uigore ex se mouetur & mouet: qua tam repente, tamq; artificio se imaginatur tam uaria: qua genus corporeum contemplanado, & amando transcendit, qua perturbationibus corporis aduersatur, qua aliae animae ad alias disciplinas, & has quidem incorporeas sunt aptiores, qua denique tanquam liberae, & sui iuris agunt, libertatemq; à necessitate discernunt. Animam uero habere aliquam libertatem in Theologia latius disputamus.

Non esse

Non esse in uniuerso tantum unum agens. Cap. IIII.

Neq; rursus existimandum est, mundum sic unum duntaxat animal esse, ut in eo non sit anima, nisi una unicumq; corpus. Et omnes ubiq; motus pariter, & effectus opera tantum eiusdem animae sint necessarii procedentia: Nullaq; sit alia praeter eam causā: nullum deniq; agens. Sic enim & ordo tollitur causarum, in quo fatum consistere communiter arbitrantur, & dignitas mundo summa detrahitur, si unicum in eo sit agens atq; mouens, caetera participant tantum atq; moueantur: Perfectio enim mundi potissimum in eo consistit, ut uniter sum hoc maxime formale sit & agens, in eoq; sit formarum & agentium ordo quamplurimus. Praeterea cum tota primi agentis natura sit ipsa efficacia prorsus immanens, res plurimas efficaces ideoq; agentes ex se propagat: quandoquidem & ignis agens agentem generat ignem. Item primus ipse motor quaecunq; solus agit & mouet, quam optime peragit. Multa uero passim praeter ordinem exactissimum atque optimum, quantum in singulis est naturis, uidentur accidere. Ex quo patet, naturis sequentibus munus ad agendum proprium non deesse. Denique intellectualis anima dum ad se conuertitur: dum uicissim in oppositas consulando ipsa se distrahit coniecturas: dum opera naturae imitatur, emendat instaurat: dum alias quidem recte progreditur, alias uero praeruaricatur: dum & corporum, & animarum supergreditur ordinem, profecto declarat nec esse se animalis uniuersi partem, nec illi necessario subditam.

Neq; nos à caelo cogi, neq; caetera à caelo tantum, & necessario fieri.

Cap. V.

Tertij factorum assertores sunt Astrologi, non omnes inquam, sed plures, idq; fatum esse dicunt, quod suus cuiq; astrorum conspectus necessitate decernit. Destinari uero inde suam cuiq; sortem ex eo confirmant, quod astrorum obseruatione singulis uentura praenunciatur. Praeterea quod ex accessu, & descensu, & habitudine luminum in corporibus mutationes multae contingant. Plotinus autem nullo pacto ferre potest hominem in singulis motibus radiorum confluxu caelestium necessario agitari, quia neq; corpus humanum pars mundi continua est: neq; anima hominis pars animae mundi, neq; à mundi anima procreatur. Habet ergo corpus humanum praeter figuram propriam, motorem quoq; intra se proprium, propriumq; progressum: motorem inquam, intellectualem, qui sane per intellectualem naturā transcendit corpus uitamq; mundi, quippe qui non sit pars uniuersi, sed ipse in se aliquod uniuersum. Cumq; omnis motio sit gratia boni: animus uero non stercommunem ipsam totius boni simpliciter teneat notionem, in hac uitem bona singula comprehenduntur: merito motus animi non ad hoc, aut illud tanquam bonū necessario destinatur, sed ad quodlibet pro coniecturari uarietate aequè conferre se potest. Iam uero longa in singulis consultatio, ac per opposita uicissim pensatio diligens, & exacta quadam electio, & mox ad coniecturas alias retractatio declarat, animum non ferri natura quadā, uel more, uel instinctu naturae, sed uniuersali potius liberaq; mouendi & agendi facundia. Cum igitur propriam naturam & efficaciam habeamus, ideoq; propriam insuper actionem, merito non solum sub caelesti patimur actione, sed caelestem quoq; influxum pro efficaci proprietate suscipimus, ipsiq; aliquid inde proprium agimus: itemq; aliquid mera nostra proprietate peragimus. Muratur etiam caelestis influxus circa nos ex natura locorum: nam & sub exigua climatis cuiusq; particula, ubi etiam stellarum influxus est idem, eodem momento & semper diuersa nascuntur, atq; contingunt pro diuersitate situs, & terrae, aerisq;, & aquae, & uentorum, atq; uaporum, morumq; & legum. Praeterea similes plerunq; filij sunt parentibus & nutritibus in quacunq; hora nascuntur & nutriantur, ut pote qui plus admodum à suis quam ab hora suscipiant, atq; etiam si ob communem loci & generationis, nutritionisq; naturam forma inter se sint similes: saepe tamen plurimum moribus & ingenio differunt, quippe cum diuersitas animorum tum ingenio, tum moribus differens aliunde insuper, quam ex his corporeis causis oriatur. Deniq; ubi animus incitamentis corporis aduersatur, idq; facit tranquillitatis & intelligentiae gratia, declarat se & operari liberē, & à corpore proprio non dependere, neq; igitur à caelesti corpore, quod quidem per nostrum corpus solum agere nos posse uidetur, corpori uero nostro metis tum uirtute, tum gratia possumus reluctari, uitamq; eligere menti consentaneam, quam uis corpori noxiam, ac sepe dum similis permanet natura, & incitatio corporis, quaedam dissimilia inter se quandoq; solemus eligere pro coniecturarum duntaxat uarietate, atq; etiam ubi eualet natura corporis iam dissimilis, similia nihilominus eligere consueuimus, si ratio similis peruasit, ut pote qui tunc non tam ex influxu corporeo, quam ex intelligentiae rationisq; affluentia pendeamus. Quod autem nonnulli tradunt, nostra haec stellis effici, quia significantur ex stellis, consutatum est alibi etiam diligentius, similia concludere: In quolibet momento ac etiam in eodem stadio, quam plurima simul nasci possunt inter se diuersa, non solum singularibus accidentibus, uerum etiam specie atque genere, quibus etiam diuersa ualde fors obtigit, quasi non ab hora duntaxat natura rerum & fortuna trahatur: quod quidem hinc etiam confirmatur, quod quam plurimi saepe eodem communiq; exitio simul pereunt, neque tam en uel eadem hora sunt nati, uel simul ad locum exitij confluxerunt.

TT: 4 Quomodo

Quomodo singula generentur à naturis proprijs conferente celo. Quomodo cœlestia signa
fient, demones cognoscant atq; exequantur. Cap. VI.

Igitur quemadmodum alibi disputabimus, in propria generatione rerum causæ inferiores tanquam proximæ atq; propriæ possunt quamplurimum. Itaq; hic homo nascitur, ille equus: nō quia tunc nascitur aut aliās, sed quoniam hic ex homine, ille fit ex equo. Similiter quōd homo hinc nascatur, affectus ex certa parentum affectione procedit, potius quā ex quadam cœlestium habitudine exteriori communi accidentali ac proxiū momentanea. Conducit tamen ad id cœlestium influxum, uel ad efficaciam, uel ad qualitatem generantibus, ac genitis adhibendam ualde communem, & ad hanc quidem corpoream, quoniam à corporibus fit in corporibus, atque hæc etiam profuscipientium & lo ci conditione suscipitur. Dores autem animi, quæ non obsequuntur corpori neque sequuntur ex corpore, spectantes uidelicet ad incorporea, nequeunt à corpore cœli in animum proficisci, neq; per corpus nostrum, & multo minus sine corpore. Industria igitur rationis rerum incorporeas sagaciter inuestigans, non corpus cœli sequitur, sed incorpoream mentis humanæ naturam, quæ forte adhæc adiuuantur ab ipsi s siderum animabus, in mentibusq; earum, contemplatōrum dæmonum ministerio. Quōd autem stellæ natura diuinæ ex motu locali naturam quoridie mutant, & in malum aliquando nefas esse dictū alibi demonstrauimus. Diximus etiam, ubi mala & incommoda ordinis quæ ex pertia obseruatione cœlestium portenduntur, hæc non ab illis fieri bonis uidelicet atq; ordinatis: sed ita significari, sicut auium uolatu garrulū, alijs uel portentis significari dicuntur, multa non fieri: quæ quidem significandi facultas in mutua quadam rerum connexionē consistit: quæ signa, quam uel connexionem, non homines, sed dæmones ipsi cognoscere possunt. Quōd Origenes disputat, & Plotinus hic innuit, ubi ait, qui uidelicet literaturam eiusmodi nouerint, & Plato his uerbis in Timæo significat, quid fiat, uel significetur ex cœlestium habitudine tentare uanum est, sine diligenti simulachrorum illorum inspectione. Omnia uero illa perspicere, non nostrum est, sed dæmonum: nobis enim nec oculus, nec ingenium suppetit. Quemadmodum uero dæmonum præcipuè munus est, cœlestia signa tenere, nobisq; suggerere siue dormientibus, siue etiam uigilantibus, ita etiam illorum est sæpe, quæ cœlestia portenderunt, certis subinde temporibus exequi, dæmonum quidem meliorum meliora, deteriorum uero deteriora. Per hostiaque post longa curricula temporum expleri possunt, quæ cœlestium ille habitus, qui iam diu profusus euanuit, ideoq; nec agere quicquam potest, quandoq; fore significauit: neq; tamen dæmones ita nos mouent: quōd Plato ait, uel necessitate compellant, modo enim imaginarij sepius, quam corporeo ducuntur: tamen est agunt in nos non electione solum, uerum etiam quadam proprietate naturæ, sicut & stellæ oculis apparentes. Agunt in super in inferiora suis quibusdam modis & aspectibus, quæ enus stellarum choreas comitantur: sed quoniam proprii muneris aliquid adhibent, cœlestia in nobis actio iudicijque confunditur. Hac itaque ratione, quæ stelle uisibiles portenderunt, inuisibiles subinde stellæ, id est, dæmones partim nobis suggerunt, partim pro uiribus exequuntur. Hinc illud Platonis: Animas in generationem labentes ducunt dæmones, electæ iam uitæ sortisq; fatalis exequutores. Dæmones quidem Saturnij Saturnias regunt animas, & Saturnia munerā peragunt: Iouij similiter Iouias atq; Iouia: ceteriq; similiter. Cumq; sicut homines in qualibet regione partim Saturnij, partim Iouiales sunt: sic & dæmones similiter uarij in qualibet sphaera mundi uersentur: Meliores quidem inter Saturnios, meliora Saturni munerā: deteriores uero inter eosdem, deteriores sub eodem euentus peragere solent: eodemq; pacto Martij, ceteriq; similiter. Vbi uero Plotinus ait, quoridianas cœlestium motiones præter commune mundi salutem esse in super utiles ubi potentibus intelligere, futura significare: ostēdit significata posse uitari, si mala sint: si bona, iterum adiuuari: multo magis quā medicus possit ad signa, quæ sunt, in nobis ualitudinem adiuuare, alioquin & in Astrologia, & in Medicina signorum obseruatio foret inanis, ac Deus qui signa præcæpit, in celo inferiorum salutē prospiciens frustra præmonuisset.

Qui necessariam rerum seriem introducunt inuitabiliter singula per agentem asserunt,
tum in finis contingentiam, tum consilio libertatem.

Cap. VII.

Quarta de fato sententia, quam suscipimus pertractandam, unā cum secunda sententia conuenit, in eo quōd ab uno quodam uitali principio cunctis infuso, singula per rationes feminales existimat generari, quōd est potissimum à Strato ne probatum. Dissentiens uero in eo, quōd non solum eiusmodi uitale principium esse efficacē arbitrantur: sed multa præterea sub eo aliquam agendi efficaciam possidere, ita tamen ut non aliter agant, quā à primo trahantur. Ad eundem causas sub his alias, deinceps aliasq; subinde consequi, atque ita connecti, ut & à prioribus sequentes necessario deducantur, atque ducantur, & quicquid agunt, necessario facere: quicquid inde fieri, necessario fieri, atque ad omnem ubique euentum cunctas inuicem, quamuis aliter alibi conspiciant, quæ maxime uidetur sententia fuisse Chryssippi. Mitto in præsentia, quōd hæc opinio rebus asserere contingentiam, quam saltem circa infima mundi doctissimi quicq; arbitrantur accedere. Id autem in primis Plotinus detestare uidetur, quōd rationalem animā electionis libertate, & actionis au-

thoritate

thoritate præculdubio priuant: si modò uerum sit quod aiunt, actionem quamlibet animæ ab impetu quodam, & impetu ab imaginariōne, & imaginationem à præsentī rerum serie uel in nobis, uel circa nos agente, necessariò proficisci. Quā uero turpe sit, intellectualem animam, incorporea à corporibus segregantem, illa quæ his præpotentem, corporum necessitati subijcere, in Theologia fati ostendimus. Non incitari autem à celo quemlibet animi motum, Zael & Mesadach, & alij, ubi de interrogatione loquuntur, ostendunt: aiunt enim, interrogationem tunc & iudicium duntaxat habere effectum, quando interrogans uehementiori quadam sollicitudine quæritat, quasi tunc solum moueri cœlitus uideatur. Sed quando interrogatio non est sollicita, fallacissimum esse respondendum, quasi tunc interrogatio non moueat à celo. Quid plura? Studium & industria contradicendi fato, nobis non datur à fato. Cultus supercœlestis Dei in causam cœlo superiore postremo resoluitur.

Quomodo anima sit super fatum, in fato sub fato. Cap. VIII.

Communis de fato philosophorum opinio est esse necessitatem quandam ex corporearū causarum conspiratione rebus illarum. Cum uero & corporum motus ab anima, & ordo corporum formarum ab intellectu proueniat, merito intellectualem animam à necessitate, quæ ex motu & ordine uel serie corporali solet inferri, existimamus naturaliter esse solutam: tantumq; ab eis, quōd subijciatur fato, ut etiam ipsa sit ipsius fati principium, siquidem fatum sit corporea serie, hæc autem ab anima intellectualem dependeat. Ab anima inquam uniuersa, series cōmunitur uniuersa: ab animabus quoq; ceteris simili quadam intelligētia præditis, series alibi passim, alibi propria. Duo sunt igitur in fato genera causarum: causæ inquam, animales uelut fati principia, id est, animæ se corporeis regendis accommodantes: causæ iterum corporales tanquam completia fatum. Est ordo præterea triplex, tum corporum omnium ad primum corpus: tum animarum ad primam animam: tum corporum ad animas, perq; animas ad animam primam: perq; illam intellectualem ad intellectualem primum: atq; ita series uniuersa factorum ad diuinam tandem redigitur prouidentiam. Si igitur anima extra corpus sit omnino, similiter est extra fatum: si sit in corpore, quatenus indutget corpori naturaliter patienti sub fato, ipsa quoque eatenus in fato patitur. Sin autem pro uiribus se à corpore segregat, solamq; huic uim accommodat uegetalem, in fato duntaxat computatur ut agēs: agit tamen pro conditione fortunæ: & nonnulla quidem ipsa uel naturali facultate permutat, uel arte quadam emēdat & corrigit, uel magnanimitate facillimè tollerat. Quōd autem anima eatenus fatum subeat, quatenus se immergit in corpus, ostēdit Timæus dicens, animas tunc primum leges didicisse fatales, cum sunt coniunctæ uehiculis: hinc enim fati trahuntur exordia. Sed interea quōd libero motu, & fatum adeant, & deinceps quandoq; se soluere possint, declarat, quōd ait Plato & in Timæo, & in decimo de Repub. Deum docuisse animas tum fatales leges, tum rationem iuris diuini pariter & humani, ut extra culpam Deus existeret, & addit uirtutem rationemq; liberam esse.

Quomodo anima in fato sit ut agens: quomodo ut patiens: item de contingentia rerum.

Cap. IX.

Ad illos autem qui dicebant, quicquid sit, ideo necessariò & inuitabiliter euenire, quia cunctæ simul causæ connectuntur. Positis autem omnibus unidique causis, effectus necessariò sequitur. Iam sic obijciatur: Etiam si nobis id concedatur, authoritatem tamen suā potest animus retinere: nam & ipse est in ordine causarum, tum naturalium, quatenus per uim uegetalem non patitur, sed agit in corpore, tum earum, quæ uoluntate faciunt, ideo quæ ex se libere que mouentur. Quando igitur animus linguam brachiumque mouere decreuit, necessariò sit motus in membro, si modò causæ cunctæ concurrant unā cum electione uidelicet atque proposito, singula quæ circumstant, id est, quæcunque sunt præter animum, quorum concursus hic fortuna uocatur: scilicet ut membra sint apta, & nihil obstat. Annumeratur etiam inter externas causas, quæ fortunæ nomine designantur, siquid ex uniuersis motu unā cum sequentibus causis conducit ad opus. Opus itaque tunc necessitate procedit, non tamen animus tanquam compulsus mouetur ad opus, si neque incitamentum ex corpore surrepens sequitur eligendo, neque externum cogitat circa corpore commodum uel incommodum. Neque omnino spectat externa, neque falsa opinione decipitur, sed intelligentiam rationemque certam & passionis expertem habent ducem, atque ad ipsius optimum habitum, uelut ad finem omnia dirigit. Ex eo certe quōd sapiens animus ad se uelut ad finem dirigit actiones, constat ipsum non externum, sed internum actionis principium possidere. Hactenus agere animus iudicatur, quia per formam sibi propriam & intimam, & præcipuam, & sui ipsius gratia operatur. Quando uero uel ipse ex se prius degenerans, uel ignorans, uel extrinsecus incitatus, & instigatus à corpore aggregatur, aliquid aliorum spectans, quā ad animum, non tam agere, quā pati censetur. Agit autem maximè, ubi non solum ex se & sui gratia operatur, sed etiam in seipso per se solum instrumentis agit, id est, munus contemplationis exerceat. Vbi uero uel uoluptuosam uiuit uitam sine moderatione, uel actiuam sequitur sine prudentia, grauissimè seruit, & patitur. At quotiens actiuam cum prudentia partim quidem agit

T T t, ipse, partim

ipse partim uero agit, quatenus & ab externis incipitur ad motum, & pro conditione circumstantium exequitur ministerium. Memento uero, Plotinum hic concursum rerum, quæ nos proprie circumstant, quem fortunam nominat, existimare, non necessario ubique in fata cœlestia redigendum, ita ut disponatur ad unguem, quemadmodum ex cœlestia digerunt: non enim tam exactus in his quam in illis est ordo, neque finitæ æqua, neque concordia similis. Hinc illud Plotini. Effectus apud nos cœlestium pro casualium conditione continguntur naturales effectus similitudinem cum causis propinquis longe maiorem habent, quam cum remotis. Rursum cœlestium aspectus plerumque non tam causæ sunt, quam signa, propterea cum quadam conditione loquitur, ubi ait: Et si quid præterea ex cœlestium motione conducit ad opus. Denique mutari ordinem inde huc forsitan prouenturum, diligentia nonnunquam humana uirtuteque animi posse putat.

Natura intellectualis agit liberè, sed eius effectus aliquando impeditur in ratione.

Cap. X.

Concludit igitur, neque res agitari casu, sed esse in rebus ordinem per causas consequentem, ut de res artificiosè fieri significarique possint: neque rursus omnia semper externa necessitate pulsari, siquidem oporteat non solum esse, quæ extrinsecus, sed etiam quæ intrinsecus moueatur. Et quæ intrinsecus partim quidem à determinato quodam instinctu naturæ, partim uero ab abfoluto & amplo, liberoque principio, alioquin ordo mobilitium aut nullus erit, aut non redigetur ad summum: & quæ mobilia sunt, per aliud ad ipsum quod per se mobile est, quod tamen oportet esse, minime referentur. Quod enim fertur solum instinctu naturæ, non seipsum mouet, sed uel impellitur ab imprimente naturam more sagittæ, uel trahitur à cognato, sicut à magnete ferrum. Quamobrem intellectualis anima cum optima quadam, id est, intellectuali ratione sit anima: ratione inquam, uerfali prorsus & abfoluta quæcunque promit, ex intellectuali principio agit ipsa, non patitur. Sapientia enim intellectualis, apud Plotinum & magnos plerisque philosophos causam non habet externam, ex occurrentibus uidelicet incitantè, sed intus ab æuo lucet, & micat intrinsecus, hucusque nullo prorsus impediente. Emicat quoque in rationem intelligentiæ proximam, & utentem intelligentiæ, quotiens non impeditur. Impeditur autem tum communiter ob distractionem quandam animæ circa plurima, tum propriè in quibusdam qui uel nascuntur infanti, uel fiunt, & hoc quidem tribus præcipue modis: nam aut hebetes, uel obliuiofi, aut stolidi, aut furiosi sunt. Huius infantiæ causa est tum sensualium instrumentorum ineptitudo, tum eleuatio uaporum, tum uehementiori imaginationis intentio qua rationis remittitur actus, tum naturæ occupatio nimia circa morbi curam, tum denique occupatio quædam dæmonica. Forsan uero sicut immanes in moribus actiones à nobis instigatione dæmonum infimorum procedere solent: sic infania fit plerumque mitra quadam machina dæmonum: qui sicut uapores humorum sensibilesque imagines ad incitamenta concitant uitiorum, sic & uapores in corpore, & imagines in phantasia nonnunquam prouocant ad eam incitandam, ac penitus roborandam, ut inde ratio uel remittatur, uel illudatur. Eteri uero infantiæ à dæmonibus humores mirabiliter irriantibus, Serapio & Auicenna maioresque non negant, & Euangelium ubique testatur: ubi dum sanantur correpti dæmone, curantur infanti. Non enim uerisimile est animam diuinitatis participem, uel tã sceleratè peccare, uel ad eam infanire, nisi natura id insuper dæmonica moliatur: ideo forsitan in secundo capite dixit, ingentem ingeniorum morumque diuersitatem non esse à manifestis tantum causis atque propinquis: idcirco Paulus Apostolus inquit, nobis non esse certamen duntaxat aduersum corpus, sed aduersum dæmones caliginoso huic aëri destinatos. Prospera igitur uel dispositio humorum ac membrorum, uel stellarum positio non efficit sapientiã, sed significat sapientiæ usum ab opposita dispositione non impediti. Quo quidem impedimento nobis sublato per seipsum foras emicat sapientiæ lumen. Quæ uero de dæmonibus diximus, sic à Porphyrio in libro de Oraculis confirmantur. Sunt, inquit, corpora hominum malignis plena dæmonibus, præsertim illorum qui epulis delicatioribus uiuunt. Comedentibus enim nobis, adueniunt & inhaerent corporibus: idcirco iesunium & castitas maxime laudantur: non quia propriè Deus bonus ita placeat, sed ut recedant illi qui sanguine, & immunditia gaudentes, ut his ipsi quoque fruantur, corpora, uoluptuosorum ingrediuntur. Constat enim uehementem caducarum rerum cupiditatem & libidinosi spiritus impetum non aliunde, quam ex malignorum dæmonum præsentia nimum inualecere: quare cum appetitio uehementius inflammata est, & uoluptatis ardor animum sic exagitat, ut omnis cogitatio ad exteriora uagetur, tunc huiusmodi dæmones præsentem esse cognoscit, quorum præsentia facit, ut spiritus naturaliter audis in nobis excreseat. Hæc

ibi, quæ & in libro de Abstinentiã eisdem penè comprobatur uerbis.

SVMMA

SVMMA MARSILIANA.

Quod non omnia fatali necessitate proueniant. Cap. I.

Voniam uero desideras, Laurenti, seorsum quid de his Marfilius Ficinus sentiat intelligere, rem ipsam alio rursum exordio repetam: Ipsum bonum omnibus prouideri constat, ex ordine rerum omnium ad certum finem mirabiliter instituto. In quo quidem ordine & singula ubique ad bonum proprium diriguntur, & cuncta simul ad bonum commune conducunt. Et si mirum uideri potest, ipsum bonum in ordine prouidentia suæ permittere malum, satis tamen constat, id sæpe permittere, uidelicet gratia boni, dum rerum præsentium permittit interitum, ut infinitæ deinceps nouarum formarum facies generentur: quas quidem existere simul, neque formarum repugnantia patitur, neque locus admittit. Cilm uero Deus bonitas ipsa simpliciter, non tamen simpliciter sit ipsa necessitas, sed quantum spectat ad bonum, magis uidetur ut ita dixerim) opponi malum Deo, quam contingentia. Itaque si permittit malum, nimirum contingentiam quoque permittit. Veruntamen sicut malum ubique reducit in bonum, ita contingens passim in necessarium redigit. Quicquid enim dum futurum erat, fore contingere poterat atque non fore id totum & dum iam est, necessarium est existere, & cum præterijt: necessarium præterijt esse: & collectis per conditionem undique circumstantijs ex contingenti plerumque necessarium uidetur euadere. Proinde non est putandum necessitatis oppositum secundum formalem rationem, esse ipsum quod dicitur impossibile: in ipso enim formali necessitatis opposito nulla debet includi necessitas: hæc tamen in eo, quod impossibile est includitur. Impossibile enim est, quod esse non potest. Quod uero nequit esse, necessarium est non esse. Item in ipso necessario impossibile uidetur includi: quod enim necessarium est existere, impossibile est non esse. Verum igitur oppositum necessarij est contingens. Sicut enim ipsa necessarij ratio ad esse tantum, uel non esse solum definita est: sic uicissim ratio contingentiæ ad esse uerget, pariter atque non esse. At uero inter necessarium, id quod pariter contingit utrinque, medium uidetur esse contingens ut plurimum, cuius quidem oppositum rarius accidit. Sicut itaque humanam speciem esse necessarium est: hominem uero hunc & illum moueri uel quiescere pariter accidit. Homini manus habere digitos quinque contingit ut plurimum rarius autem sex habere uel quatuor: esse autem ipsum æquè ad utrumque contingens rerum ordo requirit, ut si datur necessarium, detur & ipsius oppositum: in qua quidem oppositione propria, ipsius quod dicitur ens, distinctio reperitur. Sic ergo, si dandum est oppositum necessario ratione formaliter, extare oportet ipsum pariter ad utrumque contingens. Rursum si dandum eidem est oppositum ratione materie, dicemus et quod esse necessarium est opponi, quod impossibile sit existere. Inter hæc uero medium possibile collocabimus, id autem est contingens: tum sapius quod necessario potius appropinquat, tum rarius quod declinare uidetur ad impossibile: tum indifferenter esse uel non esse contingens, quod sanè concedendum est tanquam, uerum & æquè distans, hac ratione medium inter necessarium esse, atque impossibile fore. Nascitur uero contingens ipso rerum ordine per gradus continuè plurimos descendente: quo quidem in ordine, quæ propinquo sunt, primo penitus in mobilia sunt, ipsi uidelicet intellectu. Animæ deinde tanquam paulò remotiores motu tantum formali mouentur substantiam non mutante. Cœlestes subinde substantiæ dum ipsæ quoque permanerent, locali interim quodam motu uoluuntur, & formali rursus quatenus configurationes quasdam uicissim orbe commutant: sed mouentur (ut ita dixerim) immobiliter, quatenus eodem semper ordine necessario reuoluuntur. Ad hæc autem consequens est, ut quæ sub cœlo sunt, iam mobiliter moueantur. In hac sanè uaga motionum forte nascitur contingentiã, dum quæ ita mouentur à proprio nonnunquam solitoque ordine digredi & præuariuari uidentur, quamuis communem ordinem uniuersi transgredi nequeant. Cum enim per plurimos deinceps agentium gradus & uirtus efficax minuatur, & complurima tandem repugnantium formarum confluat multitudo, nimirum sequitur, ut propria quæque natura ab officio quandoque deficiat, dum paulatim debilitata uirtus aliquando dimerforu occurflu facilius impeditur. Sicut itaque seminaria plantæ animalis uel natura proles suam neque parit semper, neque oportune parit ubique, neque præfectam. Quamuis igitur quantum ad naturam cœlestem pertinet rem proculdubio necessariam, abfoluta proles hæc plantæ uel animalis certis foret temporibus prouentura. Contingit tamen interdum non euenire, uel non prouenire perfectam, quando scilicet natura generantis propria uel intrinsecus deficit, uel impeditur extrinsecus. Sæpe quidem præfens dispositio cœli certam quandam in hac materia qualitatem iamam productura uidetur: at diuersa materie qualitas ex propinquis causis conditionibusque contracta, effectum cœli aliter aliter uel permutat. Neque nobis obijciat aliquis, hanc quoque materie qualitatem idcirco à cœlestibus uenisse, quia propinqua causæ à cœlestibus moueantur. Esto moueantur quidem, sed pro natura sua: neque enim uel Deus, dum per cœlum agit in nostra, interim sua munera cœlo, uel cœlum cum per causas inferiores agit in nostra, interim proprias naturalesque his causis uires actionesque subducit. Cum igitur effectus uniuscuiusque forma simul atque conditio pro affectione materie solet prouenire, ipsa quoque materie huius affectio à cœlestibus quidem commu-

niori quodam pacto, à propinquoibus uero causis modo penitus proprio fiat, sequitur ut propria affectus terreni conditio talis proueniat potius, qualem causa propinqua materiam efficiendo requirit, quam qualem tentare, uel inchoare causa remota uideretur. Non enim si causa remota necessaria est, mox euctus inde omnino proueniat necessarius, nisi etiam causa propinqua necessaria fuerit. Iam uero manifestum est, quod sæpe iam dicimus affectus singulos causis ubique proprijs similibus euadere, quam remotis, ut plantæ & animalia quælibet, non tam cælestibus similia iudicantur, quam proprijs genitoribus, & seminibus unde nascuntur, ex quo patet, effectus eiusmodi naturæ fore, non necessariam conditionem sequi, potius quam cælestium, ac pro conditione familiarium causarum, re- rumque omnium circumstantium, quæ omnino mutabilis est, mutabiliter euenire, non necessario pro conditione cælestium, & merito, quorum natura non necessario sum retinet esse, sed ab eo desicere potest, eorundem quoque uirtus non necessario agit, sed interdum cadit ab actione. Quamobrem quæ necessaria fore forsitan iudicentur ex cælo, eadem apud nos ex hac materia regioneque contingenter eueniunt. Materia, inquam, quoniam omnium æque formarum semper est auida. Regione, inquam, quoniam innumerabiles hic, & inter se pugnantibus conflunt qualitates. Influxum ergo cælestem pro prio quodam ordine, quandoque ad certum aliquid processurum, tum materia hæc aliquorum quoque auida, facitque capax, & confunditur cum alijs, & perdit, subinde aliud receptura, tum regio plena discordium qualitatum commiscet protinus atque transformatur, ut uix certum aliquid hic cælestis oriatur, & uix quale sit, nasciturum ualeas coniectare, nisi forte circumspexeris uniuersum: ut quocumque ualeat tum ex alto, tum è medio, tum ex infimo causæ conditionesque quotlibet momento confluant, quid uel rursus & quale conflatur ex cunctis pendere possit. Proinde si natura corporea, quæ & manifestius corpori cælesti subijcitur, ad unum quoddam potissimum determinata uideretur, non necessario cælestes admittit influxus, tales dico profusus, quales mittuntur in cælo, multo minus rationalis anima, cuius notio motioque & intima, & latissima est, & sæpe genus corporale transgreditur, corporisque repugnat, cælestem instinctum necessario sequitur: cui sanctæ frustra natura de- dillet, ut quotidie consulendo possit pro coniecturarum diuersitate plura inter se opposita, in consultatione proponere, nisi posset ad utrumlibet eligendo seducere, non posse autem ad utrumlibet se conferre, si certa quotidie constitutione cæli compelleretur ad certum. Accedit ad hæc quod cum diuina prouidentia permittat in rebus naturalibus quandam ad utrumlibet contingentiam, ex earum defectu nascentem multo magis in agentibus uoluntarijs, ubi hæc ex perfectione oritur, permittit eandem, quæ profecto magis admodum horum propria est: quippe cum illa quidem ex impressa tantum forma, hæc autem ex concepta insuper notione moueantur & agant.

Adde quod omnis cælestis instinctus, quatenus è cælo est proximo diuinæ prouidentie instrumentum, atque inde mirabiliter ordinato, ad optimum semper certoque ordine ducit. Quod igitur absque ordine recto semper uagemur, & ab optimo sepius aberemus, non à cælo quidem, & multo minus à motore cæli sed à propria nostri generis, aut moris, aut fortunæ conditione contingit. Iam uero si generis nostri morisque proprietates cælestem influxum ex ordinato bonoque in oppositum peruertere potest, multo facilius ex qualibet alia qualitate, in aliam sæpe conuertitur. Pedit natura communis per grauitatem grauibus ut descenderent. Descendent igitur omnia grauiam quodam naturæ communis impulsu, nisi forsitan impediatur. Impediri uero proculdubio possunt, ne moueantur, sæpe etiam incitari, ut rapacius quam natura ferat, præcipitentur, tum uero pro diuersitate figuræ, siue naturalis, siue artificiosæ, aliter per decliua, aliter descendunt. Aliter enim sphaera, aliter chylindrus aliter angularis figura labetur: quod quidem Chryssippus ille fatetur, fati cælestis magnus assertor. Ergo similiter præfens hæc, aut illa constitutio cæli his hachora nascentibus, atque illis communitur cum in corpore calorem, tum in anima uehementiam illaturam uideretur, sed in hoc quidem natura parentum, loci, temporis, nutrimenti frigida humiditasque imminente cæli uim temperat, & conuertit forsitan ad oppositum. In illo autem eorundem calida siccatque natura, moderatam quodammodo qualitatem cælestis uiuentium producit in nimiam. Rursum tum propriæ uariæque naturæ generantium, atque nascentium, tum leges consuetudinisque diuersæ impulsu, tum animi, quam corporis talem cælestis descendente uaria inter se graduum modorumque sorte distinguunt. Quo factum est, ut quemadmodum sæpe diximus, ut non tam pro agentis natura præsertim remoti, quam pro conditione propinquoiorum agentium, & denique pro affectione materię, ac dispositione loci & ipsius effectus soleant exoriri. Quid plura? Radius Solis idem aliud alterque agit, si ex recto quam si ex obliquo percutiat: si per aërem serenum, quam si per caliginosum transeat. Caliginosum uero aërem non tam cælestia, quam terrestria reddunt, item aliud agit, si ceram, quam si lutum aggrediat, hanc enim liquefacit, hoc exsecat. Rursum si glaciem, quam si cristallum, illam aliquando fundit, hoc uero nunquam. Si niuem in cacumine montis, quam si in concauo montis inuadat: illam enim tardius admodum, hanc citius liquefacit. Licet & hic sæpe uidere in eodem cacumine niuem eodem delaplum tempore, qua parte ad meridiem uergit, citius admodum extillare, qua uero ad septentrionem, durare diutius, quamuis pars à parte uix cubito distet, tantum efficit uel breuis distrepantia situs. Denique radius si ad breue tempus agat, sæpe caligines congregat: si ad longum, distregat, & aliter per aperta, aliter per concaua facit, & alijs quidem eodem tempore prodest, alijs uero, uel in eodem loco nocet. Tantum uero superiorum uires mutantur ex loco atque materia,

ut cum

ut cum ad motum Lunæ aquæ plerumque crescunt atque decrescunt, non tamen omnes id aequè faciunt: nam & mare non ubique id patitur aut a quæ, atque ubi maxime uidetur id obseruare, uento sepe contrario impeditur exerescere. Sunt proprio locorum sub quolibet sidere qualitates, alia quidem palustrium, alia uero campæstrium puriforum, alia autem domoesticorum collium, alia uero syluestrium. Item pro uarietate coloris, frigiditatis, siccitatis, humoris uentorum, uaporum, fluminum, ualium qualitates longè diuersæ, quodcunque sidus imminet: unde & differentes ætatum termini, & uariæ corporum habitudines diuersi ingeniorum captus proficiuntur. Quæcunque momento nascantur, multi simul nati, quia diuersis in locis habitant, non simul ægrotant, multi non simul nati, ex uento & nebula, & uapore simili simul ægrotant, & quocumque tempore nati sint, & in quacunque ætate sint constituti, simul in morbos incidunt, qui in regionem contagiosam pariter confluerunt. Profecto quamuis uniuersales superioresque causæ uim habeant in effectibus amplam diuinam diurnam: mediæ tamen causæ potissimumque propinquæ ad proprias euentuum, qualitates quamplurimum, ac ferè totum possunt, quo fit, ut effectus eis admodum similes euadant. Communissimi enim influxus causarum longinquorem prosequentes causas gradatim, determinantur, atque distinguuntur, sic uiuifica cæli uires communiter fauens omnibus nascituris, in diuersis plantarum & animalium speciebus ad eas ipsas species definitur, in singulis quoque sub specie ad proprietates contrahitur singulares. Actiones deinde passionisque naturales rerum tales potissimum aut tales singularia indiuiduorum principia in primis, & specialia insuper potius, quam communissima ubique sequuntur. Præsertim quando principia communissima sunt æqui uoca, ac genere ab effectibus diuersissimis, talia esse cælestia nemo negat. Cæterum ne quis forsitan obijciat, quicquid est in secundis causis, à primis inesse, ac deinceps quicquid in tertijs reperitur, tribui penitus à secundis atque ita nihil ullo modo à sequentibus causis prouenire, quin similiter à superioribus quoque proueniat. Memento, causæ sequentis naturam non solum esse superiori similem quatenus habet inde, sed etiam dissimilem, quatenus extra pro celsis, neque solū degenerauit inde, sed in super alia quidam, & qualitate quadam propria differens iam euasit: sicut radius in cælo mulcens, in terra uoras: item in cælo nitens, in nube rubens, ut non mirum sit aliquid hinc subinde fieri tale, quale proprie non prouenit inde, itaque multa per causas cælo inferiore effici talia passim atque talia, qualia non efficiuntur à cælo. Memento rursum hac sub Luna causas fortiri uires à uita mundi non solum per cælestia, sed etiam proximè per uegetalem animæ uim ubique uigentem, sicut & animalis uita multa dat pedibus manibusque per membra præcipua, multa etiam per seipsum, & quæ dat per membra præcipua, etiam transformantur in illis. Memento denique, ex omnium causarum concursu consistere uim, quæ proprie reperitur in nullis, sicut ex confluxu materiarum & qualitatum materia quædam noua, qualitates resultat. Neque uero negabit omnino sub necessarijs contingentijs legitimis ille Platonicus, qui sub unitate multitudinem, sub statu motum contemplatur ritè nascetem, atque res ipsas ab unitate statumque simplici per certam multitudinem mobilitatemque longo graduum tractu ad innumerabilem ferme numerum, & incertam mobilitatem denique peruenire, in quo quidè amplissimo graduum differentium ordine decus bonumque uniuersi consistit. Quamobrem singularium, moriones, & passionum, quæ in multitudinem mobilitatemque infinitè multiplicem uariantur, non possunt per uires motionesque cælestes, quæ certo numero definitæ sunt, & ordine certo procedunt, ita ut continue uariantur, distribui proprie atque duci, nisi forte quispiam ita deliret, ut singulos etiam delirantem & ludentem puerorum motus, quouis momento singulis cælestium assignet influxibus, ut nec aliter moueatur manus, pedes, digiti, labia, oculi, sensus imaginatio momentum quolibet, quem cælestis ille decernat influxus. Sic & ad illius normam innumerabilium locustarum saltus describatur muscarumque uolatus, & offensiones quælibet illate quibuslibet. Sed profecto non omnia sunt profusus & compelluntur à cælo: imò & cælo opera actionesque elementorum & mixtorum plantarumque, & animalium non efficit sine illis, atque ignis sub quolibet sidere calefacit, & generat ignem proprietate naturæ: neque sub ullo sidere frige facit, uel generat aquam, cætera que similiter. Quamobrem quomodocunque se cælum habeat, continue naturalia quælibet, tam uiuentia, quam uiuentia pro natura sua, impullu, occasione, indigentia, imaginatione ita potius agunt, aut ita huc potius, aut illuc manifestè feruntur: atque hæc omnia quod sunt, uiuantque communiter, & agere communiter mouere que possint, ac moueri habent cælesti fauore. Quod autem in tali specie & singulari proprietate sint, à genitoribus habent atque loco, & quia talia taliter agunt. Quod uero rote tales ut in uniuerso sint species, tum ex idealibus diuinæ mentis prouenit speciebus, tum ex rationibus animæ seminalibus. Ipsa enim specialis distinctio rerum neque casu accidit, cum semper ordinatissima sit: neque ex materia sit profusus informi, cum ipsa sit mira formositas subiecto formato præstantior: neque uel ex mobili cælestium habitudine, ipsa enim est immobilis ac profusus aeterna, uel ex cælestibus formis dumtaxat atque figuris, cum in cælo species ita describi non possint, & multæ sint rerum species in corporeæ, & formalis ipsarum ordo artificiosè directus ad finem, ab intelligentia quadam præscribente finem debeat proficiat.

Confirma-

Confirmatio contra cœlestium fatum per Alexandrum, Enomam, Diogenianum,
Ptolemæum. Cap. II.

Alexander Aphrodisius in libro de Fato ad Antonium Crisippi opinionem de fato refutat, multisq; argumentis ostendit, nihil aliud esse fatum uel fatale, quam quod natura sit, & ostendit præter naturam etiam fieri nonnulla, quum interdum accidat impedimento quodam natura detineri. Cum ergo præter naturam quædam fiat, profectò si natura fieri est fato fieri, fiet etiam præter fatum, atque ita subdit. Videmus corpora humano ægrotantibus alijs aliud secundum particularem eorum naturam esse subiecta. Scimus quinetiam naturalem eiusmodi corpora habitudinem diligenti norma uiuendi, & medicorum arte, & deorum consilio in melius uerti: quod similiter animo quoq; accidit: nam præter naturalem inclinationem eius, qua complexio corporis habet, exercitio atq; doctrina sæpe fit melior. Vnde quum physiognomon Zopyrus turpia quædam de Socrate, & à uirtute ipsius aliena dixisset, & à multis iudicio derideretur, respondit Socrates: Nō errat Zopyrus. Talis enim natura forem: nisi naturam philosophia superauissem. Huiusmodi ergo sunt illa, quibus natura præest, quæ naturalia nihil à fatalibus differunt. A fortuna uero ea sunt, quæ nullo modo intenduntur. Quando alterius gratia quædam sunt, & aliud accidit, quod nec ab initio, nec sperabatur quidem: ut si quis agrum fodiens, thesaurum reperiat, cum huius gratia non foderet, quæ certe non aguntur fato. Sunt autem causæ quædam hominibus prorsus ignotæ. Nonnulla enim suspensa collo morbos quosdam curare dicuntur, in quibus nullam certam habemus causam. Excantationes etiam maleficarq; artes, quam causam habeant, incertum est. Sed præter hæc nonnulla sunt, quæ ad utrumlibet contingentia nominantur, quæ fato fieri omnino negamus, ut mouere pedem, leuare supercilia, tacere, loqui, ceteraq; huiusmodi prorsus innumerabilia, quo fieri fati nullo modo dici possunt. Quod enim fatale est, suscipere contrarium nequit. Præterea consilium hominis omnino uanum esse non debet. Est autem frustrā si quæcunq; agimus, necessariò faceremus. Proculdubio autem id præter animalia, cetera homo possidet, ut non similiter atque phantasiā ubiq; sequatur, sed rationem habeat, quæ faciendā diiudicet: cuius quidem usū quæ in phantasiā incidunt examinans, si quidem examinando probat, phantasiā concedit, atq; ad agendum deinde mouetur. Sin autem improbat, illa reijcit expellitq; obtemperans rationi. Itaq; de his solummodo, quæ agere possumus, uel non agere, deliberare solemus, ac si quando consilio non maturo, sed cupiditate præcipiti aliquid perpetremus, postea nos ipsos temeritatis spretrici consilij crimine accusamus, & omnes temerè aliquid agentes uituperamus, horamurq; consilio uti, quasi nobis in istis agendi potestas. Quod autem opinio quæ de fato habetur, falsa penitus sit, inde patet, quod etiam opinionis eiusmodi auctores, & docet, & discunt, & hortantur, & consulunt, increpant etiam, castigatq; suos tanquam propria uoluntate peccantes, quare uel secūdam ipsos nulla est hæc fati necessitas. Libertas igitur nostra natura omnibus inest, plura tamen non esse nostræ potestatis concedimus, ut quæ natura uel fortuna sunt, quæ nullis subiecta fati dicere, prorsus audebit. Hæc Alexander. Similiter tradit Enomachus philosophus contra Chrysippum, concludens animalia bruta proprio quodā appetitu, quo libet momento utcunq; contingit moueri, potius quam necessaria quapiā serie causarum, multoq; magis homines proprio consilio uiuere: qui etiam multis ex causis, quò minus cōcurrant ad effectum conficiendum sua possint industria permutare. Confirmat eadem Diogenianus philosophus in libro contra Chrysippum, probatq; non omnia fieri necessaria quadam serie causarū inuicibiliter concurrentium, sed & alia in super propria quadam & singulari natura, alia uero fortuna, alia consilio nostro, alia uoluntate deorum. Confirmat Ptolemæus, & sæpe alibi, & in Quadripartito, dicens, effectus & à Deo in cœlestia, & à cœlestibus inter se dissolubili quadam serie proficisci, sed à cœlestibus aduersus inferiora, nō semper inuicibiliter, & ordine cœlestis inchoato. Permutari enim & impediri posse, tum naturis inferioribus aliquando repugnantibus, tum arte simul, atque consilio. Tum uero in libro de iudicijs, inquit, homines non semper sequi generales instinctus cœlestis institutos, propter particulares locorum generantiumq; naturas, & propter consuetudines uarias, atq; regionum occasiones ad quædam propriè prouocantes, uel adiuuantes.

Confirmatio superiorum Bardeſanem Syrium pericq; alios, & per Marsilium
ipsum. Cap. III.

Bardeſanes Syrus, quem tradunt Astronomia Chaldaeorū omnium sapientissimum extitisse, longo quodam Dialogo disputat: bruta quidem ferri singularitatem ad propria quædam instinctu naturæ, homines autem præter naturalem instinctum possidere mentem, & orationem, quæ a mente profertur, cuius munere non omnino natura ferantur: unde uaria sit hominum uita. Non uictus unus more brutorum, non uestitus idem, non mores similes atq; leges, non cupiditas rerum simplex sed pro arbitrio sit uarijs electio differens, ac uitæ institutio uaria. Hinc ergo probat non natura passim hominem ferri, quoniam unam in omnibus sit natura, studia uero diuersa. Narrat subinde longo quodam ordine, quam diuersæ leges moresq; sint gentibus, quibus actiones quædam prohibeantur, uel etiam permittantur: quæ quidem institutiones feruntur ab eis quacunque horam nascantur, & ad quacunque transmissæ fuerint regionem: neq; ulla positione siderum, aut in genest, aut in

aut in loco regnante aliter agere compellantur, quasi firmior sit ad uiuendi normam in legibus & moribus, quam in sideribus autoritas. Subdit uero post multa hunc in modum: Omnes Iudæi Mosayca lege octaua die pueros circumcidunt, nec alicuius stellæ uel ad talia compelluntur, nec regionis natura coguntur, nec alienis moribus unquam, ut aliter faciant adducuntur: profectò ubique sunt legem suam seruantes, quod necessitate natiuitatis fieri nati similiter octauo die sanguinem fundant, uel septimo quoque die pariter conuiescant. Quid autem dicemus de Christianorum secta, qui in omni orbe parte, imò uero in omni ciuitate reperuntur, & ubicunque sint, ut alienis legibus moribus que uiuant, cogi nō possunt, nec generica necessitate, aut principis alicuius imperio compelluntur, ut quæ nefanda magister eorum duxit, faciendā putent: sed pauertatem, labores, ignominiam, cruciatum intollerabiles sufferunt. Proinde si omnia potestatis essent nostræ, nos essemus uniuersum, sin uero nihil possemus aliorum essemus instrumenta, neque uolentate nostra quicquam ageremus: Deo autē uolente, nihil impediri potest, illius enim potestati cuncta subduntur: qui unicuiq; naturæ præcipuum aliquid est largitus: hominū autem illud dedit eximium, ut liberare uoluntatis atq; iudicij ueretur. Ostendit inter hæc uanum esse terrarum quidem orbem in septem climata pariri, & alium planetarum dicere in alio climate dominari: quorum uirtute passim sint contritæ leges, nam et si terrarum orbis septem partibus diuidatur, in singulis tamen partibus multas, nec septem solummodo, septem planetarum instar, nec rursū duodecim, ad duodecim numerum signorum: nec triginta sex ad numerum triginta & sex facierum, sed innumerabiles legum afferit differentias inueniri, quarum institutionibus alij aliter uiuant, ad quamcunque commigrauerint regionem. Eadem omnino essemus penè uerbis confirmat Clemens sectator Apostolorum, confirmat experientia morum. Vbi enim impune peccare licet, etiam modestiores peccant: ubi uero & quando acrius animaduertitur in peccantes, etiam qui naturaliter instigantur, ad scelera cohibentur. Sæpe etiam pro maiori minorū occasione, cōmoditateq; magis minusue peccatur, uel etiam rectè agitur. Cōfirmat eadem Aristoteles & Plutarchus potissimum auctoritate Lycurgi, quem tradunt ostendere uolentem, quantum præ cæteris lex, & consuetudo, & educatio ualeat: aulos gentes in inter se dissimiles. Quod si educatio, in brutis superat paritatem genest, & parentum, multo magis in hominibus superare potest. Iam uero quantum consuetudo & diligentia ualeat, longa narratio Plutarchus ostendit, ubi scribit multos natura semper in finibus diligentia sola senium impleuisse. Mitto qui de Phyleta poeta, & Meccenate scripsit, ceteris que permultis. Aristoteles profectò scribit, Herodicum quendam literatum uirum, sed admodum ualeudinarium, sola uictus diligentia centum annos impleuisse. Quæ de Re Plato etiam testis est in Republica. Sed quid opus est testibus? Et nos cognouimus similes, & miris medicinæ, & diligentia fructus sapientis experti sumus, atque ex diuersa consuetudine, educatione, disciplina diuersitate plurimam in corporibus moribusq; ingenij proficisci, & quod Physici omnes comprobant, comperit habemus in plurimis consuetudinem ipsam alteram esse naturam. Consuetudinem uero scimus, non quadam naturali necessitate constare, sed uel legibus publicisq; moribus, uel exemplo & disciplina etiam in his omnibus congregari. Sæpe quinetiam consuetudo regionis & temporis, & alicuius præstantioris exemplum, multos & poetas, uel oratores, atq; pictores, uel etiam ueniatore potius quam certa natiuitas. Et quando natiuitas inchoat, non tamen absoluitur, nisi pro facultate nascentium & regionis, & temporum. Sæpe militaris uel regia domus milites efficit, atque reges potius, quam natiuitas. Imitatione honorum multi quotidie sunt boni, mali uero imaginatione malorum, quodcunq; sidere nati fuerint, sicut ex contagione per unum multi subinde læguent, non tam stellis, quam ueneno contagionis infecti. Quid plura? quantum possit facultas regionis & hominum institutio declaratur, ex eo quod nullum sidus piscatores facit & uenatores, ubi nulla facultas, nulla consuetudo piscandi est, atque uenandi: atq; uicissim omnes feræ sub quolibet sidere nati piscantur atque uenantur, ubi & occasio, & usus indigentia præstat, quando & ubi consueuerunt homines animalibus uesci, animalia prorsus innumerabilia quotidie ante institutum à natura tempus in teruntur: contra uero, animalia eadem consenscunt, sub quocunq; sidere nata dicuntur. Similia de frugum pomorumq; deuastatione contingere, quocunq; tempore coaluerint, pro consuetudine hominum atq; libidine, non pro fatali serie licet argumentari. Obseruo equidem quotidie terminos aspectusq; planetarum, quidie portant, diligenter exploro. Mitto, quod in die (ut dicitur) infortunato prospera multis eueniunt, in die fortunato accidunt multis aduersa, & quolibet momento certantes, alij quidem superant, alij superantur. Certè infelices Astrologorū dies sæpe serenissimi sunt, atque placidissimi, felices sæpe contra. Ego uero expertus sum tum corporum, tum animorum qualitates potius ad æris differentias, quem ad differens stellarum aspectus aliter atque aliter affici. Tandem comperit habeo, notatos planetarum effectus pro diuersitate regionum atq; hominū longe differens euadere. Si pluuia promittatur, alibi quidem pluit multum, alibi parum, alibi nihil ad differentias regionū. Si designentur discordiæ, uel libidines, alij quidem ad hæc uehementius incitantur, alij uero remissius, alij minimè, neque tantum id corporum natu-

rum naturali uarietate, sed etiam pro ætatum diuersitate, imò etiam pro differentia educationis, & disciplinæ consuetudinibus, & occasionis differenter contingere uideo. Ut denique certus sim, euentus, è cælo quotidianos non ita profusus, sicut cælitus destinati uidentur expleri, sed aliter passim aliterque contingere: Si quid uero ad discrimen eiusmodi momentū est, ex ipso nascendi momento, in quo qualitas è cælo certa nobis dicatur infusa. Affero similiter illam non potuisse ad exactam cæli normam examussum in nobis exprimi, quippe cum ad confundendam hanc expressionem multa sub cælo cum ab initio, tum quotidie propriam adhibeam efficaciam uel passionem, que sanè sicut singula naturam habent longè à cælestibus differentem, sic & cuncta cõgressionem progessionemque non omnino cælestibus ordinibus congruentem. Confluunt igitur sub cælo multa inuicem sæpe aliter, quam ordo cælestis conciliaret: quemadmodum & sæpe aliter animæ rationales agunt, quam summa Dei ratio dicit. Concurrent & plurima contingenter, uelut pulchritudo in homine simul atque eloquentiam nullum enim ordinem duo hæc inuicem habent, ex quo patet ex nulla unquam determinata causa confluere simul. Ex hoc tamen concursu persuasio uulgo contingit uberior. Quod quidem pulcher homo sit, ex certa causa fieri potest. Item quod eloquens, ex causa certa, quamuis alia. Quod autem ambo sint simul, ex quorum congressu facilis nascitur persuasio, ex nulla uidentur determinata causa fieri, alioquin ordinem haberent inuicem necessarium. Nunc uero pulchro accidit fortuito, ut sit eloquens, atque à conuerso, neque quia pulcher aut albus, ideo necessario eloquens, neque uicissim. Hunc ergo similisque concursus uelut fortuitos in causam determinatam referre non potest. Falsum est igitur omnia ex determinata quadam causa proficisci. Falsum quoque est, posita alicuius determinata quadam causa, illud mox necessario perfici. Cadit enim ex diuersis passim impedimentum ex inferioribus, tum inter se sibi repugnantibus, cum aduersum cælestia cælestium ordini resistentibus, duriusque cedentibus, atque confundentibus, tum casu inuicem confluentibus. Accedit ad naturalia permūtada, tam animalis motus, quam rationalis naturæ consilium, aut unius, aut etiam plurimorum, siue consentiant inter se, siue dissident. Quamobrem cum falsa sunt illa duo, quibus potissimum assertores fati nituntur, constat non omnia fato, id est, necessaria causarum serie cælitus dependentium prouenire. Iuat autem præsentem disputationem auctoritate quadam prophetica simul regiatque concludere. Apud Synclium Platonicum rex Aegyptiorum idemque (ut illud ait) Propheta, rerumque peritissimum diuinarum, cum imperiū Olsiri filio traderet, admonet eum, ut Typhonem fratrem è medio tollat, sic dicens: quasi pestem quandam & fraudem fratrem tuum, si rectè sentis remouendum cura: ut tuum Aegyptiorumque omnium fatum aduersum occupes, & cõsilio ne inuadat prohibes, licet enim ac fieri potest.

IN LIBRUM DE PROVIDENTIA COMMENT.

Ordo in mundo non contingit casu.

Asum in illis quæ possunt aliter se habere tantum ponere consueuimus. Possibilitas autem in rebus aliter se habendi, solum prouenit ex indeterminata natura materiae ad aliud semper, & aliud dilabente, non autem ex natura forme semper ad aliquid certum determinante: sed in ordine uniuersi est, & materia prima, quæ non est ex materia, & forma in seipsis naturaliter subsistentes, quæ etiam ex materia esse non possunt. Neque igitur hæc substantiæ, neque harum secundum se ipsas distinctio casu fieri possunt. Fortè enim indiuiduorum quorundam distinctio per solam motus diuisionem inter se distinctorum, forte quadam potest contingere. Distinctio uero ipsarum inter se specierum, quæ formalis est omnino fortuna quapiam contingibile non potest. Oportet autem res ab initio unà cum speciali distinctioe fuisse productas: siquidem in uniuerso sunt multa, quæ nec ex se inuicem generantur, neque ex aliquo rursum comuni: quando quidem non conueniunt materia. Neque igitur formalis ipsa distinctio, neque productio rerum ullo casu potuit euenisse: præsertim quia causa per se existens, prior est, quam illa quæ est per accidens. Cum igitur posteriora plurimum à causa per se determinata procedant, nefas dicitur, propria à causa fortuita prouenisse, foretque mobilissimam rerum stabilitum fuisse principium, esse tamen contra fieri necesse sit, id est, mobilia semper à stabilibus regi, ducique, & in suis moribus ordinari. Præterea cum alibi probatum sit ab intellectu diuino fieri uniuersum, quod patet ex artificiosissimo rerum ordine intelligentiæ proprio, necesse est communem uniuersi formam tum ab intelligentia Dei excogitari, tum à uoluntate constitui, quam nullus frustratur euentus. Quoniam igitur mundi forma non est præter agentis intentionem, meritò neque forte contingit. Cum uero forma totius consistat in distinctioe atque ordine partium, neque ipsa rursum distinctio rerum potuit esse fortuita. Denique quod optimum est in opere, ritè finis operis est iudicandum: Optimum uero mundi totius in mucuo partium ordine collocatur: Ordo autem esse sine distinctioe non potest: per eiusmodi ordinem mundus in sua integritate, quæ optimum ipsius esse constituitur. Ordo itaque partium uniuersi earumque distinctio, tanquam optimum productionis ipsius est finis, quamobrem ordo distinctioque rerum casu contingisse non potest.

Mundanus

Mundanus ordo non prouenit ex materia.

Species rerum distinctio non resultat casu, sequitur ut nec etiam ex materia. Cum enim hæc indeterminata sit naturaliter ad quamplurima, siquid inde prodeat, fortuito profuit: præsertim si nulla introducatür agentis superioris intentio. Si dixeris materias esse diuersas, propterea que formas inde uarias proficisci, confiteri cogeris materias, cum imperfectissimam essendi conditionem habeat, meritò non ex seipsis, sed à principio superiore pendere, ideoque & quod sint, & quod distinctæ sint, aliunde fortiri. Atque ita primam mundo distinctiois causam non esse materias: præsertim quia multa sunt, & inter se distincta: quorum nullum ex materia constat: atque ipsa materia à rebus immaterialibus non per aliam materiam segregatur: accedit ad hæc, quod agens quodlibet cum per formam agat, formam intendit uelut finem. Non igitur introductæ in uniuerso sunt formæ: materiae gratia, sed & materia, ut formæ naturales sint, & materiæ ita passim afficiuntur & ita, ut formæ finitales. Distinctio uero rerum secundum speciem est per formas. Hæc ergo distinctio non ad materiam tanquam ad primam causam referri debet, sed materia profus ad formas: quæ quidè a causa per formam agente & incedente formam aliter aliter uel mouetur, & meritò, cum materia uisibilis sit, quam forma, non formæ ad materiam uelut ad finem, sed uicissim materia refertur ad formas, dum uidelicet ab ipsa agentis sui premi forma, & sit, & mouetur, & certis ubique modis afficitur. Distinctio itaque in uniuerso formalis, non ex conditioe materiæ primæ, sed ex autoris intentione procedit. Quicquid uero, uel materiam sequitur, non tam ad formale, quam ad deformem declinat, uel materiam quantæ diuisionem, id specialem non uariat formam.

Mundanus ordo non est ex diuersitate principiorum.

Si quis rerum diuersitatem admiras, propterea primorum agentium diuersitatem indicat, uelut causam, considerare debet, utrum agentia inter se diuersa, ordinem illum in uice habeant necne. Si quidè communem habent ordinem, hunc ex uno quodam superiore possident. A quo sunt illa, & distincta sunt, & sunt unita, ad quod rerum omnium distinctio tandem redigitur ut in causam: At si agentia illa ordinem nullum habere dicantur & casu concurrent, & nullus in rebus per se potius ordo seruabitur.

Ordo rerum non accidit tantum ex successione rerum, sed ex unius intentione.

Sunt qui multiplicium rerum diuersitatem nequeant ex una mox causa deriuare, sed existimant gradatim crescere multitudinem ex uno quodam in duo, è duobus iterum in tria deinceps, aut quatuor: ex eo uidelicet, quod prima causa omnino sit simplex, profusque una, faciatque unum, quod non potens cause puritati, actumque se profus æquare, in potentiam actumque dilabitur. Sed hæc opinio effectibus, quidem singulis causas determinatas assignat, toti uero rerum diuersitati non potest unam causam assignare, sed totam ex concursu omnium causarum opinabitur resultare: atque ita fortuita quadam sorte contingere. Proinde quod in uniuerso est optimum, scilicet commune totius bonum in ordine cunctarum partium, & distinctioe consistens, in optimam eorum, quæ sunt causam, est referendum. Distinctio itaque & dispositio rerum, non ex sequentium duntaxat gradibus causarum, sed ex primæ causæ prouidentia proficiscitur. Sed quis non uideat esse nefas, hoc ipsumque, uod in cunctis est optimum in defectum quandam redigere causarum: quatenus uidelicet, causa sequens à prioris causæ simplicitate degenerat. Iam uero si integra dispositio mundi, quæ in partium cunctarum ordine collocatur, sicut ordo in distinctioe consistit: si inquam eiusmodi dispositio tanquam ultima forma mundi, optimumque munus maximeque formale, finisque omnium, ritè causæ primæ respondet, meritò huic dispositioni sequentes post Deum causæ seruiunt. Non igitur hæc, uelut fortuito ex causarum sequentium paulatim actione resultat: sed ad hanc constituendam, uel conseruandam causæ sequentes agunt quicquid agunt, uelut ad finem ipsius à causæ primæ mente præscriptum. Quæ quidem in mente, si rerum est dispositio designata, certè res omnes necessariæ sunt descriptæ. Ac si efficacissima illic intelligentia est, possunt complurima simul inde prodire: præsertim quia diuina uirtus, & per unum actum agere, quamplurima potest, & uelut immensa non definitur ad unum: quod simpliciter est, eo (ut ita dicam) unita magis, & fortior, & ad plura procreanda potentior. Denique cum multa sint, quæ propter miram essentia suæ simplicitatem, perfectionemque non possunt aliunde, quam à primâ causa proximè proficisci, necessarium est rerum inter se distinctarum dispositionem ex primæ causæ prouidentia sequi. Huius intelligentia cum plurima possit, & que potest intelligat: ita demum opus sibi facit persimile, si multiplex uariarumque confecerit: opusque ipsum in plurimis immensam causæ copiam representat, quam in uno, uel paucis representare non potest. Et cum in Deo tum bonitas sit, tum diffusio bonitatis, in opere nimirum diuino apertissime refertur Deus: si bonum, & in substantia fuerit, & eminens diffusum datur in alia, quæ quidem diffusio fieri nequit, nisi rerum diuersitas, & inæqualitas in sit, inæqualitas inquam secundum speciem. Sic enim perfectissima in mundo multitudo erit, maximeque formalis, si species quamplurimæ fuerint.

VVU Fines

Fines rerum & motionum declarant res diuina prouidentia fieri, disponi, moueri.

Proinde apud medicos ceterosq; physicos exploratum est, sublata finis assignatione non posse ulla in re dispositionum motionumq; naturalium causas assignari. Tota igitur & naturae dispositio, & scientiae ratio peritura est, si naturalibus effectibus certus finis non fuerit destinatus. Multa sane reperiuntur in quolibet, quae & superuacua erunt & onerosa: imo nec fieri poterunt, nisi certi cuiusdam finis moueantur, intentione, qua partes quilibet in re inuicem partibus seruiant, & partes cunctae obsecundent ipsi formae, bonoq; totius. Dic cedo, cur nam durioribus partibus uimina non nascantur, sed tenerioribus germinent: nisi quia haec tantum indigent sustentaculo, cui per uimina uinciantur: Sic natura neq; superuacua patitur, neq; caret alicubi necessarijs. Sic uimae quasi manus ultra porrigitur, ea potissimum parte, qua sicum fuerit sustentaculum: quod quatenus non offendet, uimem explicatur in longum; cum primum id datur, uimem huic sese protinus implicat. Nonne hic mentem, & manus, & oculos natura uidetur habere? Dic age, cum finis ipse caeteras moueat causas, id eoq; omnes quodammodo antecedit, ut in arte consilioq; appareat, ubi nam finis in natura praecedat, ad quem naturalia destinantur? Sane cum in materia non praecedat, antecedit in motore materia: finem uero praeponeat his quae diriguntur ad finem, ordinemq; seruare perperum rationis est proprium. Est igitur summa in motore materiae ratio naturalium: quae in quolibet toto partes inuicem seruare partibus, & ad totius bonum reuocat ut ad finem, multo magis quilibet partem tota, & accommodat inuicem, & tanquam uniuersas partes ad bonum uniuersi perducit, nec usquam patitur accidere uacuum. Atq; huius dubitandi gratia, tanquam finis intentione partem mirabilia facit, mouetq;, & sinit praeter naturam modum impetus naturales, tanquam dux longe natura superior. Mitto nunc quam mirabiliter ad animantibus bonum transferat praeter elementorum conditionem deorsum leuia, graua sursum: & quam mirabilia quaelibet arte figuret. Mitto quantum cautione aquam, quae proprio elementorum ordine terram totam obrutura uidetur, cohibeat penitus operire terram, ob hoc ipsum duntaxat, ut plurimae in terra rerum species generentur. Mitto quam opportunè omnibus, quae gignuntur membra instrumentatq;, & necessaria partem omnia sint prouisa, uarijsq; diuersa modis munita diuinitus, atque etiam ultra necessitatem, quam mirabiliter exornata. Summatim uero cum in arte consilioq; finis nihil sit aliud, quam terminus alicuius ad quem potissimum mouetur agentis intentio, & in quo deniq; coquiescit certè naturalibus motibus similiter praescriptus est finis. Non enim, uel sunt & quilibet ex quibuslibet, uel mouetur ad quaelibet, uel quomodolibet fiunt atque mouentur: sed certis omnia modis, semperq; similiter: utpote quae neq; coagulantur temere, neq; fortuna uagantur. Sic calor ratione summa mouentis congruum sibi locum petit ubi seruetur, & fugit inepum, fugit & frigus, quandoq; etiam praeter propriae naturae modum, ne contrarijs extingatur. Cum igitur naturalium motus certum ubiq; petant terminum in quo quiescant, similiterq; rerum naturalium compositio nes, ex quibus certi motus eduntur certi gratia termini dispositi sint, consequens est, naturalia quae ad artificiosus, quae artificia diriguntur ad finem, tanto praestantior quadam arte fieri mouetq;, quam artificia. Atq; sicut ars in nobis absolutissima nihil consultat amplius, sed agit, quasi modo naturae: sic naturalem diuinamq; artem, & si ratione finisq; gratia faciat, nullis tamen rationis discursibus indigere, quibus ars consummata non egeat: praesertim si ars humana non extra, ut nunc dicatur tractare materiam, sed in eius diuinæ artis more agitari singatur.

Quomodo mundus hic à superno fiat, atque degeneret: qualis sit mundus intelligibilis Cap. I.

Quod in primo capite dicitur: si Deus mundum aliquando fecit nouum, ergo antea consultauit, utrum & quomodo faceres, non consequitur. Tantum uero consequens est, cogitari à nobis posse, Deum ita consultauisse, quod cogitari non licet, si ponatur mundum nunquam initium temporis habuisse. Secundo nota primam essentiam uitamq; & mentem, quod & idem est, esse mundi causam, scilicet efficientem & exemplarem, finalem uero esse bonum: Fieri uero inde mundum, quoniam mundus est ipsa, sicut ex igne fit ignis. In mundo corporeo aliud est ordo formalis, aliud dimensio atque motus. Si ergo dimensionem motumq; subtrahas, ordinem uero relinquant, mentem contemplaris mundi huius artificem: in qua quidem sunt formarum omnium gradus, si quidem est ordo formalis. Sed quoniam non est ibi motus & tempus, praesenti formae neque quicquam abijt in praeteritum: neq; deest aliquid in futurum. Rursum quoniam non est dimensio, per quam pars alia solet à parte distare in quolibet parte sunt cunctae: Ideoq; forma quaelibet est omniformis, quauis aliter atque aliter. Non enim aufertur formalis ipsa distinctio, quamuis dimensio tollatur & tempus. Nam & ubi dimensio est & motus, multae qualitates admodum differentes simul sunt in eodem, & in quolibet eius parte sunt cunctae. Cum igitur in mundo intellectuali in uno quoq; sint omnia, ideoq; nihil alicui desit, merito nullus est ibi motus, nullus ab alio in aliud impetus, nulla uel iniuria, uel generatio noua. Non enim patitur unitas cōtinentis, alia illic, alijs esse contraria. Quinetiam si contraria forent: non tamen hoc in illud facere impetum, cum nullis aliquid desit, &

desit, & unum quodque sit prius in actu, ut ex eo nihil effici possit. Omnino uero quia proprium celi corporei motus est, in corporei uero status, merito sicut caelum hoc quo magis mouetur, eo magis in terris agit & generat, sic & illud quo uerius permanet, eo uerius, & hoc facit totum, & in hoc omnia facit.

Quomodo mundus hic à superno fiat, atq; degeneret. Cap. II.

Quo autem modo hic mundus procedit ex illo: Profecto sicut ex semine quolibet simplicio remultiplex ubiq; naturaliter pullulat germen: illius quidem fecunditas in hoc euadit progressio plurima. Virtus illius ingens in hoc fit ampla dimensio: actus ille uegetus hic transtrin motum, & in tempus aternitas. Ex distantia igitur tum formae, tum situs discordia surgit: ex diuisione uero accidit indigentia: ex utriusq; appetitus, & motus, & imperus. Cum enim tota natura sit à bono: ideoq; nulla eius intentio sit ad malum, sed ad bonum: nimirum res naturales non odio inter se agunt, ut destruant alienum: sed indigentia & amore sui, ut se aliunde seruent atq; reficiant. Cui uero natura in uno quoq; genere prima, tanquam fecundissima per se faciat in eo genere, quae sequuntur, multo magis essentia uitamq; prima nullo praeter essentialē uitam admodum indiget, quorum essentias generet atq; uitas: sed eo ipso proprie quo ipsa est uiuuntq;, cetera illic essentia forantur & uitam. Quod si per intelligentiam quoque & uoluntatem dicatur efficere, nihil propterea illic adiungitur. Nam intelligentia & uoluntas illic est ipsa natura. Quatenus ergo natura facit, necessitate facit, quatenus uero natura illic intelligentia est facit & uoluntate. Cum uero & per naturam uoluntariam, & per uoluntatem naturalem agat, nimirum inquisitione consilioq; non indiget ad agendum. Proinde si illic essentiam & intelligentiam ratione distinxeris, ab essentia uidebis materiam huius mundi profuere, & ab intelligentia formam: sicut essentia illic cogitatur ordine quodam intelligentiam antecedere: ita & hic materiam cogitabis praecedere formam. Sed enim an tequam intelligentia illa formam praebet mundo: corpoream longe ab ipsa distantem propinquam sibi exhibet in corpoream: ex uita uidelicet sua inter essentiam & intelligentiam, quasi media animam mundi procreans, uitam uegetalem intelligentiae compositem: mediam quoq; inter materiam formamq; corpoream: sicut illic uita inter essentiam & intelligentiam obtinet medium. Atq; haec ipsa ratio est semina mundi, & quasi quoddam diuinæ intelligentiae uerbum, quo uerberata materia mundanum suscepit ornatum. Tu uero ubi legis intellectus insundit materiae ratione: expone, intellectum non tantum ipsum simpliciter intellectum, sed intellectum etiam animale, intellectu uidelicet primo formatum. Ab illo enim per hunc, & ab hoc illius uirtute pullulat in materiam potentia genitalis, ab utriusq; essentia dependentem. Similiter dici solet. Sol generat naturalia, quod tamen cum lumine facit in emanante. Atq; ibi lux solaris, & lumen simul haec efficit per calorem. Cōparat uero intellectum utriusq; masculo. Generat enim ut separatus à genito. Seminalem uero mundinaturam uirtute feminariae masculi, utraq; enim intrinsecus agit. Mundum uero genitae profert. Utrobiq; enim inter se iam distributa sunt membra, & partes iam repugnantes, quae in semine simul erant, neq; pugnant. Constat quidem mundus ex necessitate, id est, materia & defectu ex materia contingente item ex intelligentia, id est, formali ordine intelligentiam referente. Resoluitur in partes uelut incimas, id est, in materiam rationemq; seminarium & formalem. Ipsa uero animae intellectualis essentia non est pars intima mundi, sed praesidet.

Quatuor post bonum mundi, intellectualis, animalis, seminaris, sensibilis: & quomodo processio fiat atq; iudicium. Cap. III.

Siquid in mundo considerando te offenderit, noli Deum incusare: quasi de mundi constructione non bene consultauerit & elegerit. Non enim consilio indiget: sed facit sufficienter ipsa natura. Neque natura rursus accusat in primo rerum principio. Est enim ipsa bonitas, & bonitate opus proxime facit simpliciter optimum, intellectualem uidelicet mundum, & hunc quidem proposito primo. Si enim bonitate facit, facit & uoluntate: Concurrunt namque in primo cum bonitate uoluntas. Vult ergo intelligibilem mundum prima (ut ita dixerim) uoluntate: animale uero mundum deinceps ex intelligibili sequitur, necessitate quodammodo uult, necessitate (ut ita dixerim) consequentia: non enim latet ipsum ex opere primo sequi secundum, neq; rursus reprobat, sed non probat ut primum. Similiter intellectualis ille mundus non consilio, sed natura generat animale. Cum uero natura eius intelligentia sit, & intelligentia sit uoluntas, dum natura facit, intelligentia facit & uoluntate: prima in qua, animale in mundum, consequenter autem & seminarium in naturam mundum, quem nouit ad animale necessario sequi. Eadem ratione animalis mundus, id est, intellectualis anima naturalis quaedam intelligentia, & uoluntate uitam generat, naturamq; genitalem mundum, scilicet seminarium uelut ultimum diuinorum. Necessitate uero consequentiae generat, & sensibilem ad seminarium consequentem: consequenter inquam, ex seminario uerente ad huc efficiendum ipsa duntaxat uita: non autem intelligentia uel uoluntate qua caret. Ita enim uiuendo facit, sicut & anima intellectualis, & intellectus primus agit intelligendo, atq; uicissim, sic naturaliter intellectus intelligendo facit, & more naturae, sicut natura uiuendo generat, ordine intelligente fabricat. Tu itaque noli ex mundo sensibili mirabilem ipsius boni, uel intellectus puri, uel intellectus

lectus animalis dignitatem profus extimare atque pendere: sed ex sensibili cōlecta seminarij dignitatem, ex hoc naturam animæ, & ex anima excellentiam mentis, ex mente denique bonum. Tum uero in mundo sensibili contemplando, ne in partem figas intuitum, sed cōspice totum, neque ad partes totum referas, sed partes ad totum: neque opus hoc exigas simpliciter optimum, sed optimum quatenus capit gradus, mundi: iam quartum natura post bonum. Norabis interea ubi mundus loqui fingitur: quandoquidem sunt in infimo globo, mundi multa uidentium genera, esse quoque superne multa per totum pro dignitate, & amplitudine spatij uirtute magnitudinemque ingentia: quorum prima deos nominat, sequentia dæmones, tertia particulares animas, quæ transferuntur in dæmones: & ubi ponit populos dæmonum, ostendit per totum supra nos mundum greges esse dæmonum distributos, habere quoque duces suos, qui stellas sequantur ut reges: nam & corporea dæmonum supra nos ubique sequuntur motu proprio stellarum motus, similesque ubique agunt choream. Imitantur & stellas pro uirtutibus magnitudine, figura modoque agendi: & ut stellas agunt intuitu radiorum imaginationem sequentium efficacem. Norabis insuper ætherem esse aerem ignitum: item omnia ex bono pendere, quandoquidem omnia bonum appetunt. Denique ipsam simpliciter uitam, esse ipsam simpliciter mentem: ubi dicit intellectualem naturam duntaxat totam habere uitam. Sic ergo coniectas, quoslibet rerum gradus eatenus esse uitæ participes, quatenus intellectualem alicuique habent. Mundum uero à Deo fieri non per consilium, sed naturam sic confirmat Porphyrius in Timæo. Artes quidem instrumentis indigent, quoniam nec omni materiam præstant, nec dominantur omnino, & extra laborant. Potentia uero naturales, quoniam & perfectiores sunt, & intimæ ipso tantum suo esse agunt quicquid agunt: sic omnes, sic & anima semper essentiali uita nutrit. auget, generat, spirat, sentit, & reliqua. Ipsa quoque imaginatio præpotens, quo loco dum sui actus uarijs statim corpus qualitatibus afficit atque motibus. Quin etiam: ut tradunt Theologi dæmones imaginationibus suis, absque alio instrumento, uel actu passim mirabilia faciunt, subito prout uolunt, efficacissimos in de radios emittentes, ac sæpe motibus imaginationis suæ formas extra mirabiles ostendentes eis, quæ talia inspicere ualeant: multo magis mundi opifex ipso esse, id est, ipso intelligere substantiam exhibere uniuerso: in diuiduis uel delicet mundo diuiduo. Cui enim mirum, ex incorporeo corporeum propagari? Si quidem ex minimo sæpe semine uastum pullulari animal tot, tantis, tam diuersis inter se membris inde compositum: atque & in semine paruo ratio ipsa seminalis non est parua, dum efficit magna, neque rursus magna, dum tota in qualibet feminis particula uiget, sed ratio quidem seminalis materia indiget: ratio uero diuina nullo indiget, sed fabricat omnia: dumque natura propria permanet, omnia producit & mouet. Huc usque Porphyrius.

Quæcumque uidentur mala, uel circa corpora, uel circa animas, reformantur in bonum. Cap. 111.

DVm elementorum hoc suas alicubi partes cæteris mutat elementis, inter se aliunde partes ab alijs mutat, ideoque elementorum globi nihil subire uidentur: Similiter in compositorum dissolutione malum mundus ipse non patitur. Nam elementa tunc suas reuertuntur in sphaeras, uel compositum aliud generatur, atque generatio ipsa diuisas partes capit ab elementis, formis ea nouis exornat: perpetua uero, hæc generationis uicissitudo est necessaria mundo. Cum enim mundana materia, & possit, & debeat innumerabiles ad perfectionem suam compositorum formas accipere, neque ualeat omnes eodem tempore capere: quia neque materia, de qua sunt innumerabiles compositis simul suppetit, neque spatium capit, neque tam diuersa concurrunt: factum est commutatione perpetua capiat, dum & cælum similiter innumerabiles motu figuras induit uiresque sortitur nouas, quas nec simul, nec manens, uel ut repugnantem admittere potest: atque interea motu confert ad inferiorem materiam naturaliter transformandam. Hæc itaque ratione transmutatio, tum localis, tum formalis, & in cælo atque sub cælo ad optimum cōfert habitum uniuersi, ideoque censetur & bona: præsertim quia mundi totius ordo, tanquam optimum uniuersi regula quedam est, qua censere singula debeamus ut bona, quatenus conferre ad ordinem uideatur. Ordo uero uidetur exigere, ut quæ constructa sunt ab alio, atque. tunc ex aliorum destructione constructa quandoque destruantur ab alio, uicissim ad alia construenda. Quicquid interea, uel nascitur, uel contingit erga aliquid quod noxiū atque malum, non aliter euenire permittitur, nisi ad alia atque plura sit conferens atque bonum, ac nisi ritè compleat ordinem uniuersi. Præterea totius ordo requirit, si ex potestate primorum mirabili procul exuberante, plurimi sequentium gradus eueniant: quæ ad primorum unitate statim stabilia mox oriuntur: ut deinceps processione dependentiaque crescente status ipse cum motu misceatur, sicutque statim essentia per se mobiles, antequam ad res ab alio mobiles descendatur. Cum enim motus deriuetur ex statu, merito motus ipse ex statu ipsius distinctione distinguitur. Itaque sicut multa per aliud stabilia reducuntur, ad alia quodammodo perfecte stabilia: sic & quæ mouentur ab alijs, in illa, quæ motum ex seipsis habent, denique resoluuntur. Tum uero in ipso perfecte mobilium ordine esse oportet superiora, in communi quadam patientia constituta, eisque succedere inferiora, per multa particularem acta potentiam. Cum enim processio rerum continua esse, debeat, nihilque uacuum in hac successione relinquit, merito post uniuersalia simul

simul atque per se mobilia, priusquam ad eorum opposita particularia scilicet, ab alijsque mobilia descendatur, interponitur aliqua, quæ particularia quidem sint, id est, particularem sortita potentiam: sed naturam habeant per se mobilem. Atque res eiusmodi ob particularem naturæ conditionem in quandam habitudinem quandoque contrahi possunt: sed propter ipsam ex se mobilem facultatem solui quandoque ex omni propria habitudine possunt. Afferit quoque particularis naturæ conditio alternam quandam, per partesque attingentem uitæ uicissitudinem, motu interim ad hæc libero conferre, ut alias proprium retineat habitum, alias superiorem, alias inferiorem habitum sortiantur: Vtrinque facile uergere possunt naturæ medium obtinentes, uicibusque alteris explent, quæ superiora communiaque tractu quodam unico complectuntur. Interea uero circulari hæc motio in uicissitudine gaudet uniuersi natura. In hoc autem genere substantiarum particularium per seque mobilia ponuntur animæ, quas Plotinus ait uicissim corpora permutare, id est, animæ hominum inferiorumque dæmonum, ærem hæc habitantium turbulenterum: Habitare quidem hic quoque animæ oportuit rationales: neque tamen singularem habitare semper intellectuales naturas in regione prætermixtionem, atque discordiam uitæ, & intelligentiæ felicitatisque regnant. Hinc ergo cōstant Platonici uicissitudinem animarum. Et quoniam animabus eiusmodi obtingit præuincita durior atque etiam ad deteriora procliuor: merito compensatum est prouidenter, ut quædque possint non solum ad gradus proximè superiores, sed ad alios etiam altiores, id est, ad cælum usque transire. Putant eiusmodi animas deposito corpore tam terræ, quam aeris turbulentis, ad tempus in ære corpore uolantis inter æthereos dæmones computari, atque etiam cum cælesti corpore, quod extra generationem positum dicitur à Plotino colligas effici uniuersalis animæ, id est, cælestium animarum. Denique cælesti in super corpus quasi deponant, non tam cum cælesti animâ, quam cum ipsa animarum idea, quam omnitem appellat animam, uitam agere. Appellat hic Plotinus uitam prorsus immobilem scilicet, omnem intellectualem uitam, siue mentis primæ, siue sequentium. Vita uero mobilem communiter animales efficit, siue in discurfione rationali imaginariæque, siue in genitali ministerio positos. Proprie uero uim generalem hic uitam nominat mobilem, quæ ex ipsa superioris uitæ consistentia ita fugiter effluit, tanquam eius spiraculum: sicut ex anima hic nostra motus in pulsu uitalis. Genitalem eiusmodi facultatem ex anima mundi primitiua, & ex animabus simul sphaerarum omnium mundanarum insulam materiam, eique dominantem, appellat rationem mundanam caducorum animalium genericam: quorum quidem animalium formas ait in superioribus cælo, id est, intellectualem consistere. Vnde per seminariam rationem ita uenerunt in materiam: sicut plerique dicunt rerum terrenarum formas esse formis cælestibus per luminaria, inde huc emanantia proficisci. Nam neque formæ ex hæc informis materia, neque ordinem ex inordinato casu, neque stabilem tenorem ex natura profus instabili prouenire putandum. Sed ut redeamus ad ordinem uniuersi, cui ita quam optimo quicquid quomodolibet consonat, bonum est iudicandum, talis ordo requirit ut animæ particulares ac per se mobiles, tanquam in motione liberæ, & tanquam non solum intelligentiæ, uerum etiam generationi cognatæ alternè possint eligere tum intelligibile, tum sensibile bonum. Atque hæc ipsa alterna electio bona est uniuerso: in quo ita explentur utraque ministeria simul, & opera proueniunt naturalia, dum animæ sensibile bonum intelligibili eligendo præponunt. Vbi anima quicquid eligit, eligit ratione boni, & si minus boni maiori præferre eligit sit malum, uniuerso tamen est bonum: præsertim quia statim electioni eiusmodi rependitur consentaneum, ut quæ ad deteriora uergit afficiatur quoque deterior, deteriorum subeat uitam. Quis sane status ideo censetur bonum, quoniam iustitia naturalis ordini consonat. Euadit & animæ bonum quare nus animi delinquentis angustia ad præiudicium quandoque præuæ electionis adducit. Sic igitur diuina prouidentia bonitas, malum subito nascens transformat in bonum: idque tum in corporum, tum in animorum motionibus mirabiliter efficit. Contingit forte ex hac aqua fieri aerem, uel ex hoc aere aquam: postquam uero uel aquæ illius materia susceperit leuitatem, uel aeris materia grauitatem: non contingit fortuito, uel illam materiam iam ad aeris locum ascendere, uel hæc ad aquæ descendere situm: sed forma iam insita naturaliter, & necessario loca congruentia petunt lege naturæ legeque diuina, quam naturæ lex perpetuo sequitur. Similiter animas proprii arbitrij facultate contingit ad talia primū, uel talia uergere: deinde frequenter ad eadem inclinari: demum factum tam habitu, ad illa feruntur, quasi natura legeque naturali simul atque diuina, talemque ita uitam autalem denique sortiantur. Quæ uero sanctæ naturæ legem, non quasi consultado ex transgressionem legis, & ordinis adductus est ad sanctendam legem, & ad ordinem statuentium sicut homines plerumque solent: ante enim ipsam primam simpliciter legem, quæ & primus ordo est, nulla est transgressio legis, neque potest ordo primus ex priuatione ordinis procreari, ea scilicet conditione qua conditores apud nos leges ex legis naturalis transgressionem admoventur ad leges populis conseribendas: sed ipsa essentialis forma tum diuinæ mentis, tum deinde naturæ lex est omnium atque ordo. Quicquid igitur ob impotentiam ab optimo hoc ordine deficit, statim eodem ordine in malum cadit: a bono, in malum inquam sibi, sed mundo bonum: quatenus ita demum & illuc cadit, sicut & quo totius ordo requirit, malum uero cuiusque proprium non esse aliud, quam defectum eiusmodi: ita Proculus Dionysium (ut arbitror) secutus Areopagitam explicat. Malum neque est in rebus intellectuibus, nam proxima sunt ipsi bono: neque in animabus corporibusque uniuersalibus,

uniuersalis enim forma & auctoritas est propria bono. Reliquum est igitur, ut malum in particulariibus sit animabus atq; corporibus. Neque tamen in horum essentis ex Deo natis: neque rursus in naturalibus horum uiribus: nam ex Deo quoque dependent. Horum igitur actionibus duntaxat accidit malum: sed quantum spectat ad animas, non in actionibus quidem earum rationibus: omnes enim appetunt bonum, neque rursus in actionibus earum ratione carentibus: hæc namque natura feruntur: sed in quadam earum inter se congruitate, quam asymmetriam, id est, incommensurationem uocant. Quantum deinde spectat ad corpora, malum non est in forma. Vult enim materiam dominari. Neq; iterum in materia, nam appetit exornari: sed in qua materiam ad formam inepitudine unde concludit, malum omne præter subsistentiam esse, & quicquid denique sit subito irrepens sub boni conditione diuinitus colorari. Existente eisdem generatione necessario id quoque subesse ad mundanam conducens perfectionem, sed diuina prouidentia omnia superante, bonaque uolente in bonum miscere conformari. Ac si aliorum destructione, quasi mala uirtutis ad aliorum constructionem, quasi bonam, & restitutionem mundi tanquam optimam, multo magis defectu quodam animæ uti mirabiliter ad perfectum. In capitis huius calce notabis tres habitus in malum contrarij causas: primam quidem inclinationem illam, qua etiam ante præsentem uitam cepit, animam ad uitam eiusmodi uergere, paulatimq; propensiori fieri. Secundam, corpus sic affectum ut animam ad ratiã prouocet, & statim ab initio in causam, & deinceps gradatim assuesctam. Tertiam subitum sensibilem occursum per sensus in animam, sic aut sic afficientem illam antequam ratio, uel animaduertat, uel mature delibet, & omnino ipsam consultando animi negligentiam. Sequitur autem necessarij pœna: Nam electio ipsa mortisq; peruersa & peccatum est, & pœna, acriter affligens animam, donec prouidentia more medici per afflictionis eiusmodi stimulos animam linet, dum sic ad habitus peruersi odium prouocat, pœnitentiãq; electionis iniquæ, atq; uicissim ad contrarij electionis amorem. Similiter electio recta, & præmijs simul est, & uirtutis exordium. Vtrum uero fieri Proculus ait opera diuinæ prouidentia: intus agentis, sanumq; animum oblectantibus, insanum uero mirabiliter affligentis.

Confirmat eadem, ubi nota gradus ad felicitatem, & Sinesij sententiam de prouidentia. Cap. V.

Intellectibus quidem tanquam stabilibus ipsiq; bono propinquis conuenit ut sint felices: animabus autem tanquam mobilibus remotioribusq; competit, ut felices efficiantur, sed quia per se mobiles, ut sua opera tales fiant. At uero animabus communioribus beatus breui quadã opera cõparatur. Animabus autem particularibus operosa felicitas obtrigit: Ipsæ quidem se beatas, sed longo tempore laboris reddunt. Cumq; omnes quandoq; id asequi possint, de conditione nostra nefas est conuenire: neq; rursus licet de prouidentia diuina propter aduersa diffidere. Audi Sinesij Platonium hac de re diuine loquentem. Aduersa etiam quæ præter merita nobis uidentur accidere, plurimum conferunt ad noxium affectum, quod caducis afficimur, extirpandum. Fortunis certe eiusmodi apud eos, qui mentem habent, prouidentia confirmatur, quibus & qui mente capti sunt, diffidere de prouidentia solent. Nullus enim relinquitur animæ locus, quo materia fugiat, sic in patriam reuersura, si in nullum hic malum inciderit. Quapropter existimandum est inferioris prouidentia: præsidis uulgares ad inuenisse prosperitates, tanquam animabus insidiaturas, itaq; hinc emigrantibus animabus obliuiosum contingere potum, alius dixerit. Ingredientis, certe hanc uitam animæ potum obliuionis affert fors quædam uitæ suauis & blanda. Hæc ille, Proinde necesse est ordine rerum ita currente plerisq; non aliter aduersa contingere, quam in concentu aliquid quodammodo dissonare, sed quemadmodum quod in concentu secundum partem dissonare uidetur, interea toti consonat: sic penitus & in ordine mundi, in quo præter cætera, quæ diximus aduersitas, siue in corpore, siue in fortuna, bonis quidem exercitatio est atq; profectus, malis uero punitio atq; purgatio: iustitiam ipsa prauitas eatenus confert ordini, quatenus non solū ordinatè punitur, uerum etiam iustitia materiam præbet, & iuris exemplum. Ac dum graui tandem miseria premitur, tum cæteros deterret ad uitij, tum comparatione declarat, quanta sit in uirtute felicitas. Post hæc animaduertit mala, nec ullam in supernis mundi rectoribus ideam habere, nec ex ulla illorum intentione procedere, sed ex longissimo ductu bonorum contingere tandem ubi deficit bonum. Quamuis autem hæc ita quasi forte contingant, erat tamen ab initio in rectorum intentione, & in naturæ uirtute malis quomodolibet contingentibus, bene uti, ac passim in forma reformare.

Confirmat eadem, mouet dubia. Cap. VI.

Quoniam pro natura suscipiētis unumquodq; recipitur, constat bonis quæcūq; contingūt bona tandem euadere, malis uero mala. Item cum & homo sit ipse animus, ac totum animi bonum in uirtute consistat, totum uero malum in prauitate, consequens est, ut homini per uirtutē absolutā beato, sequentia extra animū commoda, uel in commoda nihil ipsius bono addat aliquando aut demat. Similiter ut homini, id est, animo per uirtutē confirmatum misero, sequentia nihil boni afferant, & mali nihil auferant: decētius tamen plerisq; uidebitur, bonis quidem contingere prospera, malis aduersa: ut ita saltem præclara bonorum augeantur opera, malorum uero publica

publica scelera comprimantur. Sed antequam ad hæc respondeatur, considerabis uniuersum usq; ad minima quæq; sic ab intelligentia dependere, ut intellectualis prouidentia: uirtus & actio usq; ad minima diffundat, nihilq; relinquat non ordinatum

Dat principia respondendi. Cap. VII.

Noli hoc in mundo qui non primus mundus est, sed quartus, longeque à primo degenerat: absolutam pulchritudinem primi mundi desiderare. Non rursus in actionibus animarum rationalium: quæ tanquã ex se mobiles actionum ipse suarū talium uidelicet, aut talium principia sunt inculcare Deum, tanquam talium propriè causa sit actio: noli quoque animas arbitrari ex ipsa natura mundi compelli, ut actionem uitamque talem eligant aut talem. Cum enim animarum essentia sit natura mundana superior atque prior, non ex mundo, sed ex spiritibus accidit, ut in mundo uiuant, magisq; minus e afficiantur ad mundum. Noli denique ab animabus cum natura corporum iam nimium coeuntibus, sublimitatem animarum perfectionem prorsus exigere. Cautene quia minus ordinatum genus hominum uideatur, nec usq; ad homines diuinam prouidentiam prouenire, quæ etiam infra hominem ad minima quæq; descendere decet artificiosissimorum omnium dispositio, simul & motio: quæ non aliter effici potest, quam à feminaria uitaliq; ratione diuinæ spiritalis mentis: quemadmodum & in animalia simili quadam ratione natura non superiora tantum mediãq; sed etiam infima membra sunt atq; reguntur.

Respondet dubitationibus superioribus, & tangit opinioniones nouas. Cap. VIII.

Dubitationibus responsurus, ne quis miretur non esse inter nos in terris ordinem, qualis in summis absolutissimum, aut genus humanum non summum animalium esse, sed medium inter bruta deosq; id est, demones: ideoq; errare: quamuis hoc ipsum ad ordinem uniuersi pertineat, ut natura media utriusq; mixta, & mobilis per se ipsam seruet aliquando medium, tum utriusq; ad extremã se uertat. Inter hæc ut exprimeret rerum nostrarum exiguitatem: ait terrã ad uniuersum esse quasi punctum, uel quasi stellam quandã minimam reliquarum. Forrè uero tangit hic Pythagoræorum quorundam opinionem, putantium terræ globum circumfulsum aqua si prospiciatur ex ampliore celo, apparere lunam solis radijs uerberatam: quæ quamuis stellæ modo continue moueatur, non deprehendi tamen a nobis: quoniam simul moueatur & cælum, & sidera consequenter. Sic ergo in qualibet stella esse aliquid solidi, rursusq; liquidum perspicuitq; sicut in stella terrena, & forsan fulci non nihil, sicut in luna, sed è longinquo minime appãtere: totū uero spatium esse similitæri, globumq; undique unum, stellis quasi mundis ubique referunt: moueri stellas progressionem propria, qualis eiusmodi animalia decet, plenasq; habitatoribus esse, sicut stella terrena, alias tamen alijs præstantiores esse. & præstantioribus habitari. Post hæc obseruabis nouum Plotini responsum, non esse, in bonis animi numeranda sola, quæ ad contemplationem, & temperantiam, & iustitiam pertinent, sed etiam, quæ ad omnem peritiam ingenio & consuetudine, & dexteritate constantem. Itaq; qui hoc genere boni præstantiores sunt, iustum est in eis, quæ hoc proprie comparantur superare alios in hoc optio inferioris, atq; inde plus aliquid reportare: atq; uicissim qui contentatione, temperantia, iustitia his præstantiores sunt, æquum est hoc similiter in reportandis proprijs uirtutis suæ præmijs superare, horum quidem præmia sunt diuina, illorum uero caduca. Iuste uero punitur interea, & illorum esrænata uoluntas, & horum ociofior uitã sepius necessaria negi gens: Deniq; non posse per hæc, & similia ad summum prouidentiam iustitiamq; defendi, si non præsentem hanc agamus uitam: neq; in alia, uel ex alia uita, uel alibi, quæ hic frequenter, & in præsentia præmio, uel supplicio desunt, ualeant componari.

Quod potentia diuina in agendo non prohibet, quin cætera insuper agant præsertim rationalia. Cap. IX.

Inlingunt aliqui omnes effectus à quibuscunq; rebus effici uideantur, siue inanimatis, siue animatis atque rationalibus à causa prima sic usurpari, ut hac duntaxat agente fiant, cæteris solūmodo patientibus, nec ulla intercedat rerum actio propria. Sic ergo sublati rerum proprijs actionibus, inanes erunt uirtutes proprie, uel potius nullæ erunt. Similiter & essentia: proprie tollentur è medio, sola restabit omnino communis cõfusãq; essentia, uel potius erit nulla post primum. Sic iterum euentus quilibet etiã uicissim, & ordinis primum experies, & mali à solo sicut proxime summo bono. Sic tandem post immensum primi agentis actum, nullus inde actus, actio nulla subsistet, sed sola passio communissima & extrema: imò post actum illum subito proxima, perinde ac si ab immensa luce, uel caliditate, nihil lucidū calidumq; proueniat, nihil quod illuminãdo, uel calefaciendo, suam originem imitetur: sed opus penitus tenebrosum, opus cæcæ Deï, nullo modo diuinum, sed obiectissimum penitus erit, si ex mancipijs duntaxat patientibusq; tantū coarueretur: neq; rectè Deus dicitur prima causa, primum agens, si nullæ post ipsam causæ fuerint, agentia nulla: & qui actu quodam agit effecticissimo, non agens aliquid aut actum, sed patiens tantum ager & passionem. Denique sicut nunc ubiq; per res certas certos effici uidemus effectus, ita hos sine rebus à Deo passim statimq; resultare uidebimus, ac si sol absq; elementorum, mixtorum, VVU 4 plantarum

plantarum, animalium opera omnes horum quandoque absoluat euentus: præsertim si actio præter nullum (ut fertur) exigat subiectum: neque idcirco sit uaria, quod in uarijs agat. Sed re uera Deus naturas rebus dedit, actionesque inde concessit: & merito, cum ad primum, qui est simpliciter actus, pertineat simpliciter agere, reliqua inde habent, ut in quodam actu consistant fortiture, etiam ut aliquid agant: Ac dum ab immenso bono habent, ut sint pro uiribus optima, bonum in alia suum operando diffundunt: Sic & ipsum bonum dum communicauit rebus similitudinem suam, quantum ad hoc ut essent, communicauit etiam quantum ad hoc, ut aliorum causæ forent. Nam & ipsum ut causa eis dedit, ut essent. Procedit autem rei cuiuslibet effectus, & si non tam proprius, tamen tam propè à Deo, sicut à causa propria: sicut tam propinqua est uirtus solis uia sicut uirtus, quam uis non aquè sit propria, neque sit pars operis à causa propria, pars à communis, sed ab utraque eorum: quamuis aliter ab alterutra, sicut & à principali, simul atque instrumento. Consideramus igitur in quouis agente essentiam & uirtutem, ipsamque uirtutem à uirtute superioris agentis dependere: quatenus inde datur, uel etiam conseruatur, uel admouetur ad opus. Et sicut effectus sit pariter ab essentia causæ inferioris, eiusque uirtute, sic ab hac ipsa uirtute simul atque uirtute superioris. Itemque superioris ulterius, & denique uirtute primæ aqua semper propinquitate quatenus sequens agit semper potentia præcedentis. His potissimum rationibus affirmamus, postea agens unum communissimumque esse multa, quæ ipsa per se insuper agant, & propria quædam proprijs uirtutibus expleant: quatenus uidelicet communi agentis primæ uirtute actionesque ducuntur: sicut agentia passim sub luna sua, quæque per se agunt atque per solem. Quod si rebus etiam infra hominem munus, id est tributum, multo magis homini datum est, per animam ex se motum ex se aliquid agere, & aliter sæpius atque aliter, quam si trahatur ex alto. Et quemadmodum in operibus naturalibus, quod communis meliusque reperitur, ex superioribus sæpe causis est tributum, quicquid uero magis proprium minus uel bonum, ex causis proximis esse adiunctum: sicut humanis actionibus, & operibus communis actus, & efficacis, atque rebus nobis aduenit ex diuinis. Propria uero sic ut sit agendi, deteriorque conditio ex nobis locoque contingit: non aliter quam in claudo progressionis obliquitas ex curuata cruris, sed eundi facultas ex anima. Cum igitur diuina prouidentia non auferat rebus naturas actionesque proprias, quas & ipsa dedit atque conseruat: ex his autem longo tractu gradatim deficientibus, defectus & malum contingat in opere, merito non tam auferatur à prouidentia malum, quam subito transferatur in bonum: sicut & à musica non tollitur uox quodammodo dissona, nec medium sæpe silentium: sed utrunque consonantiæ consonantæ gratiæque perfectæ necessarium adhibetur. Proinde si non tollit è medio prouidentia malum, merito non auferit inde fortunam minus, quam malum contrarium prouidentie bonitati. Eo enim ipso quod prouidentia sub se constituit longum ordinem causarum, superiores causæ ampliori uirtute præditæ longius, latiusque quam inferiores agunt. Quouisque uero naturalis uirtus extenditur, eousque duntaxat, & intentio naturæ porrigitur. Multa igitur in effectibus à primo longè distantibus ceniunt ex uirtute, actione, intentione superiorum, ad quæ non extenditur medium intentionis causarum: quandoquidem catenus potentia propagatur. Talia itaque cum præter intentionem inferiorum causarum fiant, ex intentione tamen superiorum nimirum his quidem fortuita sunt: non illis adeo ut etiam, quæ prodigiola dicuntur, tanquam præter naturæ particularis intentionem, & ordinem contingentia interea superiorum ordinem propositumque sequantur. Non tollit igitur prouidentia casum, ne interea longum perdat ordinem causarum: non tollit malum, ne interim bonorum auferat amplitudinem, imò uero ne uariarum dirimat ordinem specierum: quæ dum proprijs inter se differentijs distinguuntur, gradibus quoque bonitatis pariter feiunguntur. Auferit igitur mirabilem uariarum copiam specierum, quicquid diuersos gradus auferet bonitatis. Ex longa uero graduum bonitatis productione malum postremo suboritur ubi aliquid, uel à bono etiam proprio iam deficit, uel deficere potest. Si diuinæ prouidentie bonitas non tollit malum, si eiusdem ratio non perdit casum, certe neque libertas eius nobis auferit libertatem, imò si prouidentia regit fatum, non uult latis cogi animos ad peccandum, ne ipsa demum sit causa peccatorum. Si quo Deus pacto sit reliqua compulsiuus immensa certe potentia, rerum impellet potentias, ut diuinitus actæ agant ubique diuine. At uero quoniam diuina potestas dum agit omnia, suo modo non prohibet, quin agant & ipsa interim, & suo modo agant, certe neque diuina scietia dum proprias rerum naturas considerat, sua res proprietate priuabit. Nam & hæc unà cum potestate quæ & existit eadem rerum omnium ita causa est, ut proprijs præditæ sint naturis. Causa est, ut intellectuales rationalesque naturæ ad diuinam similitudinem in agendo se ducant, potius quam trahatur. Causa est, ut naturæ inferiores dissimilioresque Deo aliunde quidem potius in agendo ducantur, sed pro sua interim proprietate ducantur, ne sub ordine Dei naturarum insituro nis res contra naturas suas ubique trahantur, ne uel perpetua quædam sit uolentia, ubi omnia sunt mirabiliter ipsius boni uoluntate disposita, bonumque non uolenter, sed naturaliter appetunt. Reuocant autem ad Deum animas prouidentia, ingeniosas quidem ad admirandum ornatu & ordine rerum: tardiores autem ad amandum saltem commoditate mirifica.

Omnes tanquam medicus atque pater curans atque castigans.

Animæ

Animæ rationales neque à superioribus, neque ab inferioribus ad actiones turpes omnino coguntur. Cap. X.

CVM in superioribus dixerit, homines esse sub prouidentia liberos, deinceps dubitat qua ratione intelligendum sit, quod sæpe dicitur à Platone: homines non sponte fieri malos. Si enim ita sit, ad peccandum cogi uidentur, siue cælo, siue alio fatali intimoque instinctu, siue feminatim ratione cogantur. Respondetur quando peccant uoluntariè moueri ad actionem, quam elegerunt, quamuis non uoluntariè cadant in peruersum habitum, qui clam sensimque ex frequentibus actionibus inolefcit. Sic & à uoluntate morum exordiuntur, & quatenus ita diu progrediuntur, necessitate in habitum eiusmodi prolabantur: atque ex habitu tali in tale supplicium necessariò transferuntur. Quod homines non ex corporibus in inferioribus ad agendum ubique trahantur, patet, quando eligunt, atque peragunt, quæ & præter, & contra inferiorum conditionem esse ratio comprobatur. Quod rursum nec à superioribus uel corporibus, uel eorum rectoribus compellantur, liquet ex eo quod sæpe contra superiorum dignitatem ordinemque peruersè agunt atque peruersa. Similiter motum ad uirtutes ex rationali proprioque principio homines agunt: Atque si quando connumerantur actionum principia plura, semper in ipso principiorum agentium numero facultas ipsa rationalis habetur.

Præter corporum qualitates est ubique incorporea uita, rationaliter omnia regens: atque hæc uniuersalis natura, naturis particularibus dominatur. Cap. XI.

QUÆritur in undecimo capite, utrum singuli rerum exitus ex fatali quadam corporearum duntaxat causarum connexione proueniant: neque sit alia præterea prouidentia. Esse uero præter causas corporales uitam quandam ubique rebus insulam certis omnia rationibus naturaliter fabricantem, & alibi, & in Theologia satis ostendimus. Hæc enim corporeis qualitatibus toto (ut fertur) impetu prouentibus certos imponit modos: Conciliat repugnantia: formas figuratque certas in certis per se uagisque materijs imprimi: ex non uiuentibus uiuentia facit. Atque sicut ars fabricat extra: sic ipsa, uelut ars naturalis: ideoque facilius & felicitius fabricat intus. Moverit & intus stupidas per se plantas, & ignauissima quæque animalia statutis temporibus mirisque modis ad speciem propagandam. Instruit quoque intus plantarum tum radices ad humorem, tum fructus & folia ad calorem sagaciter eligendum. Grauiam quoque & leuiam ad rectas lineas geometricæ mouet, & abiectionissima quæ animalia uaticinijs, sagacitate, artibus naturalibus oportune ad necessaria dirigit rationibus sæpe humanum superantibus rationem, ducuntur namque diuinitus. Est enim hæc spiraculum quoddam uerbumque animæ mundi uiuaciter rationaliterque materiam uerberans atque figurans, duosque habet terminos: Nam & ab intellectuuali substantia ipsius animæ pendet, & desinit in materiam. Quatenus ergo in materiam desinit, ratio dicitur simpliciter seminalis: quatenus autem ex intellectu, siue animæ proprio, siue per hunc ex primo procedit, ratio dicitur intellectuualis atque legitima. Rursum prout seminalis est, corporea facit: prout legitima, gradus quosdam mutationum namque, accommodat moribus animalium. Sane quantum seminalis simul est atque legitima, totum gradibus suis disponit ordinem uniuersi. Tot inquam gradibus, quod & ipsa impressa prius est ab intellectuuali principio, cuius ipsa quasi sigillum est, materiam imprimens examulsi. Hæc uniuersalis natura est: cuius intentione sunt multa, quæ præter naturæ particularis intentionem sæpe contingunt. Sic ubi genitalis in quouis animali uirtus tanquam mascula, ubique masculum nititur procreare, uelut in suo genere perfectissimum, interim uniuersalis natura quandoque uult foemina: ut ex masculino atque foemina animalibus propagatis perfectius sit uniuersum. Sic ubi res quælibet seipsam suamque duntaxat intendit, continuare uniuersalis natura intendit: interim ex hac resoluta aliam deinceps aliamque componere bono consulens uniuersi. Sic dum singula sub qualibet specie sibi mer potius ex natura propria: quam speciei consulerent: hæc clam impellit, ut speciei uel magis, uel æquæ ac sibi prospiciant, ac diligentius ex se natis, quam sibi prouideant, utpote quæ non tam propria qualitate, quam prouidentia uniuersali ducantur. Sic ubi propriæ duntaxat species naturaliter ex speciebus proprijs nascerentur: hæc ex equina & asinina specie multi speciem procreat, ac ne propagatio fiat ex mulis ipsa prohibet, dum natura particularis mulos quoque instrumentis genitalibus armat. Sic denique tum composita quælibet, tum compositum uniuersum ex disparibus longè dissimilibus uult esse referent mirabili uariarum formarum copia ditans. Ex quibus omnibus malum uidetur, id est, alicubi minus bonum admittere, sub maiori gradatim bono uniuersalis gratia boni.

Natura uniuersalis quia est omniformis, uniuersum facit omniforme: neque cogit animas. Cap. XII.

Sartifices qui qualitatibus aduentitijs agunt, & qualitates similiter agunt, solent tamen seipso quodammodo facere: quatenus artificis imaginatio imaginarijsque spiritibus in imaginem formatur equinam, antequam faciat equum. Si rursum naturalia, quæ per qualitates efficiunt naturalia: faciunt quoque seipsa, suam foras propagantia formam. Si cælum insuper per lucis motumque qualitate agens in elementis agit cælum, cælestibus uidelicet dotibus elementalia non sunt nimirum & ipsa natura hæc omnia regens, cum non eiusmodi qualitatibus agat, sed ipsa natura in efficiendo

V V u s ciendo

ciendo mundo efficit semetipsam. Facit igitur omniformem: quoniam ipsa est omniformis. Omniformis inquam ex omniformi intelligentia profluens: ea uidelicet conditione, ut formæ rerum in hac ipsa natura longius inter se discrepent, quam in mente: tum quia longius ab unitate discedit, deo quæ, neque potius est, ut mens inter se conciliare sua, tum quia cum sit inferior potest esse, pluribus formarum plurimum ad agendum indiget administraculis, tum denique quoniam seipsam esse accommodatam materiam, in qua innumerabilia pro innumeris pereuntibus restituenda sunt: ideoque ipsa natura inquam plurimum distracta est sub intelligentiæ numerum. Multa igitur in materia mundi ex propria potius ipsius naturæ conditione, quam ex ipsa mentis proprietate resultant, in quibus nefas est diuinam mentem, quasi proximum artificem incusare. Notabis ratio nales animas non cogi ab hac ipsa mundi seminaria ratione in deteriorem prolabi sortem: siquidem & ipsæ, quasi animæ mundanæ collegæ partem suam, id est, auctoritatem munusque in officio mundano proprium possident. Mouentur igitur sursum deorsumque ordine proprio, non quidem à natura mundi compulsæ, sed opportune cum ipsa natura potius conspirantes: Quæ quidem animabus, ita uel ita, mundo seipsas aptantibus, tales & ipsa rite tales se sedes fordesque coaptat.

Quo ordine prouidentia puniat, & quomodo agat. Cap. XIII.

Post hæc descendit ad Platoniam, & Pythagoricam Aegyptiamque sententiam, omnium rerum uicisitudinem esse. Ideoque delicta, quæ prouidentia in una non potuit uita, in alia uita talionis pœna punire. Quo sensu Origenes euangelicum illud accepit. Qui ferit gladio, gladio perit. Sed hoc ille uiderit. Talem quoque puniendi conditionem Chabalista. Hebræorum uero doctores comprobant, putantes animas hominum sæpius in hanc uitam, sub figura tantum humana reuoluit: ac que ita curabilia peccata purgari, sed ter tantum huc posse reuerti. Hæc enim ad probationem suscipere, & quæ his uicibus purgata fuerit, meruitque beatiorem fieri, quam ante descensum: quæ uero prorsus abiecerit rationem, restare semper in gradu quodam ad rationem inferiore, id est, in ipsa imaginatione affectuque brutali. Addunt ne quis suum excuset peccatum, omnes tunc animas ad fuisse quædam Deus dedit Mosi legem. Perpetuum uero periodum non satis probant. Transformatio enim eiusmodi usque ad finem mundani motus posse fieri arbitrantur, quem sequatur æterni sabbati quies, æternaque beatitudo bonorum. Huc Dauidis illud tendere iudicant: Immaculatum hæreditas in æternum. Item sancti in æternum conferuabuntur. Sed ad Plotinum regrediamur. Quod omnes hominum actiones, habitusque obseruentur prouidentia, & ordine certo promeritis disponantur, confirmat ex eo, quod prouidentia multo etiam inferiora nobis, imò & infima, quæque diligentissime curat, ornatisimèque disponit. Si quæ enim à summa prouidentia negligi debuissent, res certe utilissimæ debuissent. At uero in his, non minus admirabile apparet, quam in pretiosissimis artificum, tum ad necessitatem spectans, tum etiam ad ornatum, imò etiam tantò potentia artificis, & diligentia maior, quanto magis materia hæc locusque ordinis repugnare uideatur. Ordinem uero in uniuersa mundi materia, & actionibus mundanorum constituit semper, atque restituit à diuinitate iudicat non per consultationem aliquam qua ordo quaeratur, sed per ipsam eius essentiam, quæ ipse sit ordo. Diuinitatem hic intellige non solum intellectum diuinum: sed etiam intellectuale mundi animam: atque insuper intellectuale, huius seminariæque spiraculum in mundi materiam. Quod autem de rerum uicisitudinem dictum est, natura quodammodo monere uideatur in uisera, quando filij nascentes matrem necant, quæ patrem eorum necauerat cœlestem. Hinc forte significatur, quo sensu leges antiquæ parricidas culeo inclusos cum uisera suffocant. Et profecto quemadmodum prouisum est, ut innocuum animalium genus, facillimè ab alijs deuorandum, multiplicetur quoque facillimè sic, ut genus pestiferum difficiliter habeat incrementum.

Artificiosa nature opera sunt à prouidentia modo artis naturæque agente. Item mentes non sunt proprie huius mundi partes. Cap. XIII.

Solemus ex operum actionumque qualitatibus, qualitates uirtutum in agentibus consistere. Hæc ratione calefacto priam humificamque uirtutem, sic in sole lunaque, sicut in igne, & aqua per opera actionesqueprehendimus. Cum igitur naturæ opus, & summaticum, & sigillatim tale sit semper, taliterque fiat, quale semper, & quale ab arte prouidentiaque fieri, gubernarique sole: merito conueniens in esse naturæ, atque præesse artificiosam prouidentemque potestatem, non ambigentem, non fitigabilem, non uacillantem, siquidem non minus continet opus rectè geritur, huiusquam aliquid tractatur, nunquam solitus ordo deseritur. Et profecto cum nulla unquam discursio rationis humanæ quatuor summa, possit absolute naturalium artificum, uel opera, uel ex cogitatione penitus assequi, signum hinc habemus, id opus non cogitationis discursu tentari, sed intellectu prorsus absolute. Intellectum inquam rationis discursu superiore, saltem quanto id opus exat super humanæ artis opus. Intellectu rursus non quærente, sed agente, potius tenore naturæ: siquidem non aliter agite quam soleat quodlibet naturaliter agens: intellectu proculdubio stabili: alioquin nullus foret in rebus status, unio nulla, nullus ordo rerum actionumque perpetuus seruaretur. Intellectu denique naturalibus intelligentijs omnia simul facillius felicitusque intelligente, intelligendoque faciente, quam Sol radijs uniuersum & singula simul contueatur & agat. Intelligentiæ huius tum absolute: tum

animali

animalis spiritus uerbumque natura est, & uerberatu suo singula generans atque mouens, & suo rursus significatu, intelligentibus interpretans artificis intelligentiæ notiones. Hinc interim conditio ne prolatum, ut in uoce hac longius inter se singula distungantur, quam in notione loquentis. Illic enim propter mirabilem unitatem in qualibet notione, comprehenduntur & omnes: hic autem ob discrepantiam longiore non pariter in re qualibet sunt penitus omnes. Ideoque & hic, & in mundo nec in partibus est totius perfectio requirenda: nec in parte alia proprietas alterius exoptanda: sed potius admiranda naturæ potestas atque sapientia: quod per tot gradus, tamque dispares, tam ordinatè seipsam a deo propagauerit. Post hæc obscurum huius capituli calcem sic intellige: Homines demonesque secundum uitam corpoream partes sunt uniuersi. Rursus secundum ad rationem rationalem sunt aliqui quodammodo partem: quia discursio, dum motu per plura prius posterioris uel distrahitur, alias ad aliud propriè se determinat. Secundum uero mentem simul sunt uniuersi: quia mens habet omnia simul, nec est ad aliud potius, quam ad aliud definita, nec affectionem habet mundo contiguum. Denique sicut in celo stellæ, sic mentes in demones hominibus que uidentur: excellentiusque munus, quam ut partes habent. Neque tamen horum mentes, etiam si ut partes considerantur, derogant uniuerso. Eatenus enim, excellentes habentur, quatenus ipsi totius menti, & intellectu ali totius ordini similes iudicantur.

Ipsa uniuersa ratio seminaria, quæ natura uniuersalis est, habet in se presignata etiam, quæ mala dicuntur, & hæc uniuersa bono confirmat. Item omnia mundana ludorum morum inania sunt. Cap. XV.

Rerum defectus atque interitus rebus inuicem à rebus illatos existimat non solum ex materia materialiumque conditione contingere: ordinem namque perpetuum habent, uerò etiam ex ipsa naturæ uniuersalis intentione. Ex cuius proposito est gradatim res deficere, dum disparis constituit gradus. Est uel sponte, uel ab alijs interire: dum ex presentibus uult formare futura: uel infinitum deinceps quem semel nequit, rerum numerum consequatur. Quatuor inter hæc de ratione seminariæ, id est, de uniuersali natura notabis: Primum quidem hanc generabilitatem omnium efficiens esse principium. Secundum, hanc esse hæc omnia, quatenus semina complectitur omnium. Tertium, singula quæ gignuntur per eam fieri sigillatim: uidelicet secundum ipsius efficaciam exemplaremque uirtutem. Quartum, uniuersam naturalium dispositionem interea se uicisitudinemque esse in ea præscriptam: atque ita foras exprimi, quemadmodum est intus impressa, adeo ut nihil extra prouidentiam relinquatur. Nam & quod contingenter uenit in opere non est ipsi rationi contingens, sed & præsignatum iam, & mirabiliter ordinatum. Tangit inter hæc opinionem putantium animas omnium animantium, posse à presentibus corporibus separari, neque in animam uniuersam resolui, sed in sua proprietate subsistere, iterumque ad corpora remigrare. Tangit & opinionem dicentium brutorum animas, quæ ex anima profluunt uniuersis, in eandem quoque refluere: Omnino uero putat multam uniuersam inesse uitam, multam inquam, id est potentem atque multiplicem secundum uarias rationalium substantias animarum, quæ quidem omnes passim uitas corporeas ex se propagent, ipsaque propagine, quasi ludos animalia faciant, alioquin si nulla illinc animalia fierent, tum materia omnis uita careret, tum uita iam in alio, quam in materia, id est, in suo fonte consistens, quasi sterilis uideretur & impotens. Rata quidem Plotini sententia est, irrationalem uitam qualiscumque, & ubicumque sit, à rationali uita qualiscumque sit, & quomodo cumque fiat ita procedere, sicut imperfectum necessario à profecto dependet. Profecto quemadmodum in corpore naturaliter lucido tria consideras, primum formam ipsam, id est, lucem, secundum uero, actum eius in se diuinitat: tertium, actionem extra se procedentem, dum illuminat aliquid, ubi illuminare pendet ex micare, hoc similiter ex luce, ita sensuale uitam existimato ex uita rationali, hæc ab intellectu. Rationem enim motus, quidam est ab intellectu substantia, quasi luce in se ipsa conuersus in semetipsam, quasi ex luce micans. Sensus autem, quasi lumen est quædam processio foras. Proinde sicut corporibus effluunt imagines, quæ sunt quasi corpora, sic ab animabus, quæ efficaciores sunt, quam corpora, profluunt imagines animales, quæ sunt quasi animæ, ex quibus simul atque accommodatis sibi corporibus animalia fiunt. Et quoniam hæc ludicra sunt, ideo quicquid ad hæc attinet commodi uel incommodi, nihil plus ad bonum, malum uel momenti habet, quam quod affert opinio non decipiens atque perturbans.

Quid sit ratio seminaria mundi, quomodo agat: item de quatuor gradibus plenitudinis: item quomodo rationes rerum in communi ratione contrariæ sint. Cap. XVI.

Omnia ex intentione quomodo sunt uniuersalis naturalisque rationalis, uidentur omnia naturaliter rationaliterque fieri: ideoque, nec aliquid fieri contra naturam, neque peccari. Ad hæc autem soluenda ita considerandum: sicut nocte ex Sole lunaque solari, non duo lumina derivantur, sed unum emicat lumen, solare quidem non parum, sed lunare magis, & quatenus inde ad nostram descendit, iam euadit deterius, quam lunare, sic ex ipso intellectu, atque ex anima illinc intellectuuali facta prodit ratio seminariæ uniuersalisque natura. Iam quidem utroque deterius, & animalis sane

plura

plura quam intellectualis existens, atq; in materia rursus ab utroq; degenerans, qua quidem res natura-
 tales, tanquam Lunari lumine coalescunt. Hæc quoniam ex animalis substantia pendet, est uita
 quædam, quoniam ex intellectuali dependet non discurrens, est ratio non discurrens, quoniam ef-
 fectualis ratio est, rationaliter agit, per essentia uidelicet, etiam si quod agit minime sentiat, tamen
 imaginatio eam operis comitatur: quoniam actio eius ex se penetrat in materiam, motio nuncupatur,
 agit uero & mouet omnia. Nō agit inquam, uel ut ignis proprie dicitur, ut impellens, quod mouere solet
 toto, sed uaria primum, & moderamine certo, ad certum finem, & terminum figuramq; & tempus,
 & uaria uaria inquam primo, non sicut ignis, qui uaria quoq; facere potest per accidens, uel
 consequenter atq; per aliud. Mouet quoq; nō loco simpliciterq; ut impellens, quod mouere solet
 non formando. Mouere autem eius est formare, non alterationis tantummodo, sed etiam magisq;
 rationis artisq; tenore. Ibi enim ars est ipsa ratio, ibi ratio est ipsa natura. Inde corpus ita naturale mo-
 uetur, quemadmodum tripudiat ab ipsa tripudandi arte animo ipsius insita: præsertim si singu-
 tur, hæc ars non quaesita quandoq;, sed ita naturaliter insita, ut ibi sit ipsa natura. Quot sanè modos
 formasq; in se ars ipsa complectitur, eorū modis atq; figuris mouet intrinsecus ipsa factorem. Verum
 uero ratio hæc naturalia mouendo formans, ac uicissim formandō mouēs, sit forma, & quasi qua-
 litas, aut quasi motio, & actio quedam? Est utiq; uelut utrunq;: est enim actus essentialis formæ pos-
 sidens firmitatem, & efficaciam motionis: est quasi qualitas quædam sine accidente: est motio sine
 transitu, est uita, id est, substantialis uigor ex anima in materiam, actusq; perennis uiuaciter omnia
 & rationaliter agens: agit autem cōplurima, imō & contraria primum ipsa enim cōplurima ac
 ferme contraria simul. Hic ita multitudinem, siue plenitudinem quadruplicem intelligit: Intel-
 lectum purum, intellectum animale, animam naturalem, naturam materiale. Intellectus quidem
 purus sub ipsa statim unitate, adeo sibi met euidet unitus, ut ipse formaliter consistens omnia, in
 quolibet suo sit totus. Ideoq; ipse omnia in ipso suo quolibet comprehenduntur. Igitur penes
 ipsum partes cunctæ sunt in qualibet non per potentiam solum, sed per actum. Differunt uero for-
 maliter, quoniam per actum alium atq; alium, & aliter atq; aliter, siue magis etiam atq; minus. Intel-
 lectus uero animalis, siue anima intellectualis plenitudo quidem est, & multitudo penitus uniuersa
 quamuis non unita penitus, ideoq; est partes eius cunctæ comprehenduntur in qualibet: tamē
 non tam actū quam potentia continentur. Anima naturalis, quæ est uniuersalis ratio puraq; natu-
 ra, est in super plenitudo multitudinēq; tota, sed longius ab unitate discedens, non tota hæc amplius
 in sui quolibet continentur, ac actū inquam, neq; potentia. Hinc ergo fit, ut partes quædam contraria
 sint quibusdam: si quidem altera, iam alteram non possit admittere. Natura tandem materialis, id
 est, corporea machina in tantam uidetur multitudinem contrarietatisq; distracta, ut aliud non solum
 iam non admittat aliud, sed etiam accessu disperdat. Quod sanè exitum in ipsis naturæ super-
 rioris partibus non acciderat quam regredientes dicamus, ex ipsa sui diuersitate originem iam
 esse quodammodo diuersitatis, & pugnae inter mundi partes eorum. Si mundus hic positus
 dicitur in maligno, nec pacem habere, nec dare alij pacem: dæmonemq; potentem mundi huius
 principium esse, quam proximum, Cōcludamus itaq; cum in uniuersali natura unitas iam longius
 ab ipsa superiorum unitate degeneret, simulq; degeneret plenitudo, adeo partes à partibus discre-
 pare iam atq; deficere, ut quod ad est alijs, interim desit alijs: ita & inter se ferme pugnaturæ iam uideantur,
 ut quod sibi deest uendicent aliunde, dum singulae cupiūt euadere totum: totumq; ipsum
 non est adeo potens, ut contrarietatem ex se prorsus expellat. Vnde fit, ut mundus subinde corporeus,
 neq; contrarietatem, neq; mutua a rebus perniciem possit expellere. Interea tamen uniuersa
 lis ipsa natura, tanquam superioris intelligentiæ uerbum musica ratione prolatum oppositas inter
 se uoces suas uirtute proportionum reddidit amicas: atq; ita tota, sic est unum, ut musica tota, totaq;
 tragœdia ex contrarijs in unum conciliata concentum atq; decorem. Similis autem est ipsa ratio
 mundi regina potius rationi musicæ, quam Poeticæ. Poetica enim res personasq; accipit aliunde factas,
 neq; necessario conficitur ex contrarijs: musica uero ipsa profert tonos, necessarioq; contra-
 rios, neq; enim concentus est, nisi ex grauib; & acutis, ex intensis atq; remissis, ex ascendentibus
 atque descendentibus, imō etiam ex discordibus & concordibus componatur. Neque igitur concentus
 ipsius ratio est communis, nisi eo rationibus horum oppositorum inter se oppositis simili-
 ter ipsa conficit. Eodem pacto rationem seminariam mundi ex contrarijs rationibus intellige
 confitutam, per quas ipse formas producat in mundo contrarias. Harum enim formalis inter se discre-
 pantia quum neque ex se inuicem, neque ex materia, neque casu proueniat, nisi in utroq; ex amulsim
 exprimitur, ex formulis in ratione contrarijs. Formæ quidem ideales in mente contrariorum non
 sunt contrariae, imō in oppositis sepe cognoscuntur opposita: formulæ uero seminales in natura
 effectrices contrariorum contrariae sunt. Nam in semine ignis esse semen aquæ nō potest, sicut nec
 ignis in aqua. In mente diuina ideam ipsam identitatis, & ideam alteritatis statusq; & motus esse
 memento. Intellectuales subinde substantias ad identitatem statumq; potius, quam ad opposita
 referas, rationales uero potentias ad idem potius alteritatis & motus, præsertim ultimam rationem
 materiam iam contigiam. Sic utique mentis officium in unione consistit magis, rationis autem magis
 in descriptione uersatur. Neque posset esse ratio, nisi multiplex admodum, suisque in partibus
 intra se contraria, ratio inquam seminaria mundi, & infima diuinorum, in qua tanta partium discre-
 pantia

pantia deprehenditur, quanta diuinis obtingere potest: ideoq; cum extrema in diuinorum genere
 illic disidentia sit, merito ibi nomen contrarietatis accepit. Proinde cum identitas statusq; ad per-
 fectum magis attineat, alteritas uero motusq; agit ad imperfectum, merito quatenus ab ipsa iden-
 titatis, statusq; idea descenditur, eatenus gradatim res ideæ participes minus habent identitatis &
 status: Contra uero quanto longius ab idea alteritatis motusue descendit, tanto res inde participes
 plus alteritatis, id est, diuersitatis in seipsis, mobilitatisq; admittunt. Alteritas igitur atq; diuersitas
 ratio ni seminaria mundi inserta diuinis reddit eam maximè alteram intra se, atq; diuersissimam
 diuinorum. Quum uero ratio nis huius conditio præcipue spectet ad ipsam alteritatis ideam, il-
 liusque uis in hac longe præualeat, tum idea illa seu uis eiusmodi rationem hanc in diuersitate
 propagat extremam, uidetur, hæc ipsa ratio non aliter propagare seipsam, quam plantæ radix in sti-
 pitem atque ramos & reliqua: quæ tamen id agit quoniam uergetalis uitæ uigore. Et profecto quæ
 uita caret non intus agere, sed extra uidetur efficere: uiuentia uero intus etiam in seipso mul-
 toq; magis uita interius agere, & intra se ex uno, quodam in multa gradatim propagare seipsam.
 Atque ita ratio seminaria mundi, uita quidem, sed diuinorum uniuersaliumq; ultima, uidetur sub
 ipsa uidelicet diuersitatis idea seipsam in se per diuersa articulatiōem contrarijs diffundere.

*De crescente à superioribus ad inferiora uirtute suppletur numero: item quomodo huma-
 na notata sunt ordinaturq; in prouidentia intellectuadi, atque
 naturalis. Cap. XVII,*

Natura plura continet in se rerum semina, quam mens ideas. Quum enim naturæ semina
 uirtus sit debilior, non potest in uno semine comprehendere, perq; unum facere quicquid
 idea possidet potestq; una. Ergo per plura semina distribuitur, ideæ unicæ uigor uirtutisq;
 debilitas numero compenlatur. Eadem ratione materia in plures perducitur, sub uno quoq; semi-
 ne formas. Accedit ad mundi huius innumerabilem multitudinem dimensio semper diuisione
 subiecta, motusq; singula uarians, ac rerum inter se commixtio multiplex, congeriesq; uirtutum
 numerumq; ex singulis ubique superioribus causis necessitate proueniens. Denique rerum mu-
 tabilitas species aliquando perant, substantijs numerus singulorum cum successione, tum simul
 ultra permanentium multitudinem diuinitus augetur. Proinde in tanta rerum turba ob maxi-
 mam discrepantiam dissonantiamq; alijs, alia noxia ueniunt, & propter indigentiam ex aliorum
 destructione se tueri, seruari, recreare conantur, in terea uero aduersus multitudinem dissonantem
 que tantam prouidentia singulis amorem, & ad seipsa, & ad totum uehementem inserit, quod & sin-
 gula passim in sinuata singulis inuicem uniantur, & denique tota. Post hæc dubitatur, utrum boni
 malide homines sint in ipsa rationis uniuersalis forma præsignati, & quomodo. Responderet
 autem longo comœdiarum exemplo: sicut histriones proprias figuras, & uoces, & gestus, & ingentia
 sua secum afferunt præter illa, quæ mandat Poeta, qui prudenter singulis officia, locaque congrua
 pro singulorum proprietate distribuit: sic rationales animas, etiam ante corpora, hæc luis quibus-
 dam inclinationibus tates euadere solent tales. Subinde rationem mundi talia illis accomodare cor-
 pora, & quatenus illæ perseuerant, & prosequuntur, tales quoque fortunas & denique sedes, ex
 hac autem utrinque disparitate, mutuaque interim proportionum congruitate mundum esse pul-
 cherrimum atque iustissimum. Totum uero hoc inuentum similiter habemus ab Origine: simila-
 que de angelis, uel non labentibus, uel minus magis de labentibus feruntur à multis. Tu uero ubi
 mundana ratio nominatur, intellige sepe cum uirtute seminaria intelligentiam antequam mundanæ
 continentiam, à qua seminalis assidue natura dependet, regiturq; ad normam. Proprios igitur & an-
 tecedentes animorum motus non in seminario, sed intellectuali potius libro esse præscriptos, ne-
 que tamen inde compullos. Scripti enim sunt tales ubique, quales & ipsi sunt, id est, ex fontibus
 proprijs oriundi: fontes item fortunæq; & sedes præscribi inde simul, atque pro meritis destinari. In
 seminario autem exceptis antecedentibus animorum motibus, reliqua quæ ritē sequuntur, illi
 non intellectualiter, sed naturaliter efficaciterq; impressa. Sicut ergo seminarium intellectualem con-
 gruit, si notationibus quæ sunt ibi, formulæ in seminario efficaces quo fit ut seminarium conse-
 quentia semper aptet antecedentibus animorum motibus, quamuis non sibi, sed intelligenti nota-
 tis: sicut in arte potentia motrix exequitur ad unguem, quæ non ipse quidem, sed imaginatio nota-
 tis in antecedentibus quidem anima semper agit proprie, Deus uero communiter: ut in consequen-
 tibus autem, anima uicissim communiter operatur, proprie uero Deus atque natura. Oportet au-
 tem propriam aliquam inesse animis actionem præter tractum ex uniuerso pendentem: alioquin
 si nullam haberent propriam actionem, non possent de uniuersi principio, sine forma, ac de rebus
 hoc mundo præstantioribus assequi rationem, imō uero, & res omnes oportet in ipso uniuersi tra-
 ctu non nihil proprietatis habere. Sic enim & ipse proprias naturas afferunt, & principium quod
 omnia facit, ita potissimum efficit sibi similia, si facultia facti: nam ipse facit effectione. Si igitur
 tractatio ipsa omnium origo, probabile est, quæ oriuntur inde agentia fore: atque ut habeant
 in quod agant, fore etiam patientia: fore quoque materiam passionum præcipuum funda-
 mentum.

De ordi.

Plato in Timæo distribuens ordines animarum, ad tres potissimum gradus usque produxit, ob eam ut arbitror rationem, quod in anima, uel elemēta ex quibus componitur, uel potentiam, uel actionem eius consideramus. Ratio ne elemētorum in gradus tres commode distribuimus. In primo siquidem animarū ordine idem, statusque diuersum, morumque superant: in secundo æquantur: in tertio sit ad primū uicissitudo: similiter per tres gradus essentia, atque esse percurrit in eis. Rursus quantum spectat ad uires, in primo intellectus præualeat, in secundo ratio, in tertio tandem imaginatio. Quæcumque spectat ad actiones, in primo est actio omnino uniuersaliter prouidens, scilicet omnibus omnia: in secundo uniuersaliter quodammodo scilicet, uel omnibus quædam, uel quibusdam omnia: in tertio uero particulariter, scilicet quædam atque quibusdam. In primo gradu sphaerarū potentius animas, in secundo stellarum, in tertio dæmonum atque hominum: tum uero in ipsa dæmonum, & hominum animabus tot species Timæus ponit, quot stellæ sunt in caelo specie in se differentes: quibus ordine respondeant in sphaeris, subinde suis species totidem dæmoniarū humanarumque animarū. Sed hoc interesse forsitan arbitrabitur, quod in specie stellæ, quauis stella sit unica: sed in speciebus subsequentiū animarum plura sint in qualibet singularia. Plura item in qualibet animarum humanarum specie, quam in quauis specie dæmonum. Semper enim deinceps minor uirtus maiori quondam numero compenatur. Cogita in qualibet idea naturæ in cuius uirtute sint mille doctores (ut ita dixerim) uel effectus ad multiplicē uniuersū ordinē, bonitatemque pertinentes. Specie præterea stellarem, uelut perfectissimam habere in se in diuiduum perfectissimum: ideoque totam in se capiens specie & ideā, cunctasque species, idæque actiones absoluens. Specie uero dæmoniam, uelut minus perfectam in diuiduum quoque perfectum minus habere, quod quidem nequeat solū uarias idæ speciesque doctores explere. Ideoque per plura hic in diuidua uarij species, & idæ implentur effectus. In specie tandem humana plura etiam, quam in dæmonia oportet in diuidua esse, per quæ uariæ idæ speciesque doctores distribuatur, plurimique cōficiant animi, quæ nec unus, nec pauci explere ualerent. Esse præterea plures humanarum species animarum. Platonius inde coniecit, quod tanta est in hominibus discrepantia, ut alij diuini, alij bruti, alij uideantur humani. Neque tanta, uel circa animam, ac sepe uicissim. Præterea quod hic illo aliquot ingenio sit uelocior, aut tardior iracundior quoque, uel mitior, & similia: ad has corporeas qualitates quodammodo referre quis poterit. Quod autem alij seorsum ad scientias artesque alias natura propensiores sint, & admodum aptiores, nullus ex corporū differentijs asseuerare ualebit: quippe cū artes sæpe formanturque eiusmodi non tam ad corpoream, quam ad incorpoream uideantur spectare naturā. Mitto mathematicas, & physicas disciplinas, & gubernandi prudentiam, mirasque uersutias artium, in quibus alij ab alijs natura longissimè discrepant. Certè quod hic natura uideatur esse Theologus, iste Prophetæ, ille miraculorum author, legumque conditor æternarū: alij uero nequaquam, qui non multū ab his corpore differunt, non potest causam ex corporibus assignare: neque proprijs inquam, neque ergo cōmuniibus, que per propria duntaxat instructura nostros animos uideantur. Quamobrem animas hominū Platonicæ specie colligent subalterna, in qua multæ sint species (ut ita loquar) specialissimæ: multa quodque sub specie qualibet in diuidua, adeo ut animæ quædam inter se naturaliter simillimæ & amicissimæ sint: aliæ uero contra. Omnino uero singulæ species animarum ad congruas suorum dæmonū species, & ad similes stellarum species rediguntur: sic solares animæ ad solares dæmones atque solē: Veneræ ad Veneros atque Venerē, cæteræque similiter. Hactenus differentias tractauimus animarū, quas Plotinus hic primas asseruit: quæ uidelicet ex ipsa primam natura sunt, uel secundum specialē, uel secundum singularem sub specie sua proprietatem. Secundō differre putat ab alijs alijs, postquam motu libero, forte etiam ante corpus aliter, atque aliter surgere, uel inclinari cæperūt. Vbi & illud enuntiat, ut eadem anima diuersis temporibus per uarias sui uires operetur, & uiuat, ut non solum eadem alij, sed etiam sibi ipsi diuisis. Tertio diuersitatem in animabus ex corporibus putat accedere. Primō quidem ex corpore spiritali, deinde solido. Permultū enim interesse, ex qua parte in undanæ sphaeræ spirituale uelamen sibi familiare sortitus sit animus, siue coeleste, siue æthereum, siue ærium foriatur, ubi & referre quam plurimū sub quali stellarū cursu figuræque susceperit. Multa enim & varia in eiusmodi corpora ex supernis influere, & animam inde transfluere, augeri uero eiusmodi differentiam ex dæmonibus uarijs, tunc acceptis ducibus animarū aliter aliterque ducturis, neque parum adhibere momenti, ad quosdam differentias animarū, hæc demum solida corpora, genēsque, & tempus, & locum. Quartam denique differentiam animabus accedere uult ex uaria educatione, consuetudine, disciplina. Totam uero eiusmodi differentiam animarū distributionem per inæquales gradus, & partes esse uult in ipsa intellectuāli ratione mundi descriptam. Totam quincertiam distributionem corporum uariorum, & fortunarum, & terminorum cōgruentem proportionem quadam differentijs animorum in ratione seminali putat esse signatam, singulæque hęc in modum oportune singulis coaptari. Subdit prouidentiam non posse congrua efficit, præmia supplicia reddere proprietatibus

perlatibus animorum, nisi has quoque in se penitus complectatur. Sicut neque Pœta cōpeterēs libris singulis personis & gestis, nisi naturales, & proprias eorum teneat facultates. Vtrobique igitur tam antecedentia, quam consequentia partes prouidentie sunt, & humanæ similiter & diuinae. Sed antecedentia præcipue, prima non tam seminario, quam in exemplari, intellectuālique diuinae prouidentia libro sunt partes, ubi leguntur etiam, quæ non omnino efficiuntur inde, sicut & prouidentia solet humana, consequentia uero partes sæpe etiam sunt in libro prouidentie seminario, ubi imprimuntur, & exprimentur inde, quæ intelliguntur in altero. Adde uero per antecedentia semper ritèque consequentia ordinata sunt singula, ut quando ex inordinata libidine committitur ad alterum, statim tum in libro naturæ ex coitu consequatur ordinata propagatio prolis, tum in ipso intellectuāli libro ex perturbata concupiscentia deteriorique electione deinceps ordine debito cōsequatur perturbata aduerte uita, conditioque deterior. Sic ergo natura pariter intellectuālique quæcumque, uel malè, uel forte uidentur accedere, cōmuni quodam consensu suis ordinibus implantur. Ita uero animorum iniqui mores, & opera mala partes rationis mundanæ dicuntur ipsamque rationem cum his malis ferre habere communio nem. Non quoniam proprie trahatur hæc inde, sed quoniam iam ibi ab alijs faciendā notantur, & facta plectuntur, itaque cum prouidentia cōsideretur tãquam exemplar omnium atque opifex, peccata quidem sunt partes eius, prout est exemplar potius, quam ut opifex: peccata uero peccantium utraque conditione sunt partes. Vtrum uero mala sibi proprium quantum mala sunt exemplar habeant, an ex ipso potius exemplari bonorum didicerunt, oportunitus alibi pertractantur. Conclude iam prouidentiam, non uegetalem solum more plantæ, uerū etiam intellectualem artis & prouidentie more, sed naturalis, usque ad minima se diffundere.

Confirmatio primi libri atque secundū: quod Deus faciat, intelligat, curet
singula. Cap. XIX.

Operæpretium est, quæ & in hoc, & in sequenti libro de prouidentia transiguntur, ita breuiter confirmare. Cum esse ubique sit per formam, & quatenus habetur forma, eatenus habetur & esse, atque uicissim merito coniectamus essentiam primam, formam quoque existere primam. Formam uero primam oportere puram simplicissimam esse pariter atque cōmuniissimam: quatenus entia omnia superat, & concipiat atque parit. Simpliciter uero uniformem, cōmunitatemque omniformem ita demum possidet, si sit intellectuālis, præsertim quoniam ad intellectuāli pertinet, tum composita resoluerentur in simplicitate, tum res singulas sub uniuersalissima comprehendere forma. Prima igitur essentia est prima forma: prima uero forma primus est intellectus. Quod si essentia illic re ipsa, & intellectuālis est idem: nimirum & esse atque intelligere, illic est similiter idem. Tum uero sicut essentia talis passim, aut talis in suo genere prima, sequentia facit non alio addito: sed eo tantū ipso quod talis, ceu Sol lucendo illuminat, ignis calefacit ubique calendo, sic ipsa simpliciter essentia simpliciter essendo omnia procreat entia. Ac si causa est, ut omnia esse simpliciter habeant, esse insuper & in causa, ut omnia esse tale habeant atque tale: nā esse tale ex ipso simpliciter esse dependet, atque formalis ipsa cōmuniisque distinctio talium atque tallium, non ex materia, sed ex ipsa prima omnium forma uniformi simul, & omniformi procedit. Hæc igitur quatenus essendo efficit omnia, eatenus facit intelligendo, siquidem penes ipsam intelligere, non aliud est quam esse, quod intelligendo facit omnia, nimirum & faciendū intelligit omnia. Intelligit inquam, non solum quædam omnibus cōmuniissima, sed etiam uicissimque propria, quibus unumquodque in suo esse, actusque perficitur: alioquin confusè nimirum intelligeret, minimamque intelligentiam possideret, ac res potius in potentia, & hæc quidem remota, & cōfusa cognosceret, quā in actu. Accedit quod si actio ipsius propria intelligentia est, tanquā eminentissima, amplissimaque simul & intima, quousque agit, eousque prorsus intelligit, atque cōuerso. Agit autē in singulis etiam atque minima peragens: siquidem entis primi per singula quomodo libet entia certis ordinibus, consequentia amplissimus est in fluxus, & quæ post ipsum agunt, ipsius ubique uirtute mouentur & agunt. Agunt uero ubique: non species ipse rerum quæ æternæ sunt, quæ Deus ipse sunt, sed in diuidua. Aut ergo Deus nihil extra se intelligit, atque agit, quod est falsum, aut agendo singula, intelligit eadē, quæ nusquam fierent, nisi prius intelligerentur à Deo: sicut non sunt à Sole, nisi quæ prospiciuntur à Sole. Intelligit itaque Deus ipse singula, nō distinctus in plurima, sed collectus in semetipsum: quæ intuendo, uelut totius exemplar, & causam causarum, perque causas omnium causam conuertit & omnia, & cōtendo curat & prouidet, quatenus ad finem singula dirigit atque bonum: quando quidem sub ipsa ipsius boni forma omnia procreauit ad bonum. Quod autē quam facillimè cuncta tam diligentissimè curet, inde probatur, quoniam ab ipso Deo res habent, non ut sint tantum, sed etiam ut causæ sint. Nam & ut sint inde habent, prout ipse est causa. Si igitur illinc habent, ut sint causæ, inde quoque possident officij causæ propriū. Hoc autē est conseruare per uiribus, & curare quod facit. Quamobrem si à causa prima, causæ omnes hanc habent proprietatem, quantum causæ quædam sunt, merito hanc habet illa potissimum, ut omnia curet & singula, quatenus maximè causa est, & causa singulorum, quæ quidem nisi singulariter custodiantur, non custodientur unquam cōmunia, quæ conseruantur in singulis, nō cōseruabuntur totūque necessario constat ex partibus, nō excoletur uniuersalis ordo totius, qui in gradibus usque ad minimam descendentes necessario constat. Qui sanè ordo, quæ distinctio cū certū perpetuūque habeat ordinem

ordinem, ideoque casu nequeat esse, sed ex alicuius agentis intentione procedat, neque tamen ex intentione agentis necessitate naturæ, cuius intentio determinatur ad unum, potius quæ ad multa, quatenus sine distincta merito ex quadam intelligentis intentione procedit, non intelligentiæ cuiusdam causæque particularis. Omnes enim eiusmodi in numero distinctorum operum cõputantur. Ex intentione igitur intelligentiæ primæ proximæque cõmunis pro uenit uniuersalis distinctio rerum. Illa enim ab alijs per se distinguitur, cæteraque inter se suæ notionis norma distinguit, & quatenus distincti non nouit, distinctissimè curat. Denique si prouideret ex abundanti prouidentis bonitate procedit, & ad bonè gubernata pducit, merito ad causam optimam causarum spectat exactissimè singulis prouidere.

Confirmatio eorundem. Item quòd Deus certè sciat etiam contingenti, neque tamen libertas inde tollatur arbitrij. Cap. XX.

Prouidere Deum rebus maximè tanquam maximè suis, quousque uider non dubitamus, uideret quoque Deum res, quatenus certis causarum, uel deinceps agentium, uel de conspectu necessario concurrentium ordinibus consequuntur, asserimus: siquidè ita quoque Philosophi multa nonnunquam procul admodum futura, quasi sine presentia uident. Vident hæc inquam in causis, quas ipsi nec agunt, neque cõnectunt. Multo itaque magis prospicit Deus quid ex causis, quid ex causarum proprietatibus, quid ex earum conspiratione proueniat, siquidem ipse uidendo causas efficit, easque donat prouidentibus & cõnectit in unum. Ac si Philosophi quanto sagaciores sunt, tantò citius ex presentibus, uel causis, uel inditijs absentia colligunt, & quamuis temporalis quadam rationis discurfione nitantur, tamen futura, quasi statim redigunt presentiam. Profectò æternæ mentis indiuiduus ille stabilisq; omnino totusque simul intuitus uniuersam rerum distantiam, uel localem, uel etiam temporalem, scitu quodam indiuisibili presentiorq; complectitur, ut quæ inter se distantia sunt atque futura, illi penitus proxima sint atque presentia, itaque nec tam in causis, quam in seipsis contectatur effectus. Iam uero ex hoc ipso, quod euentus non in causis tantum, neque tantum futuros aspicit, sed presentes sequitur, ut ubi Philosophi dum contingentes in futurum euentus aucupantur, ambigunt. Deus ipse non ambigat. Nam quæ cõtingentia dicimus, hæc quamdiu adhuc futura sunt, possunt ex causis non exire, cum uero primùm presentia sunt, non exire non possunt, neque ualent etiam dum sunt non esse, neque in ipsis contingentibus quatenus sunt ad præsens, datur esse pariter atque non esse, sed esse duntaxat, quamuis in futurum possint non esse, quare necessariorum iam conditionem sortita uidentur. Deus igitur ita firmiter contingentia tenet, quoadquidem ut presentia uideret, ut quæ sunt naturaliter necessaria. Nam & quilibet certus est, esse fieri contingentiæ hæc intuitus in presenti, quæ olim, utrum in posterum forent ea incertus. Præterea sicut ex causa necessaria effectum securum certò sciri potest, ita ex causis contingentibus, quousque cõprehenduntur cuncti, sciturque utrum impediantur alicunde nec ne. Cum uero Deus tanquam & exemplar, & effector, & motor omnium omnia cõprehendat, ita certus est ex contingentibus, sicut ex necessarijs exitum securum, imò iam sequi. Neque uero mutabilia intelligit mutabiliter, neque diuisibiliter diuisibilia cernit, sed pro indiuidua sui mobilitate natura, simul firmiterque tenet distracta, etiam in seipsis atque circūuaga, sicut sæpe uisus indiuiduo quodam scitu multa conspicit, quæ mouentur, neque rursum, quæ naturaliter mutabilia sunt, propterea firma redduntur, quod ille firmiter cõprehendat: sicut neque immaterialia sunt, ex eo, quod ille immaterialiter (ut ita dixerim) cõplectatur. Nam & ipse intelligentia sua, id est, actione sua tam contingentibus, ipsam contingentiæ sortè imponit, quam necessarijs necessitas exhibet legem, atque & intelligentiæ uoluntatisque nostræ motus, quoslibet quamuis liberos firmissimè tenet. Intelligit inquam eos, nam essentia prima, sicut omnibus quomodolibet essendi causæ: sicut intellectuibus, quomodolibet ritè intelligendi atque uolendi Directos itaque motus intelligit, tanquam ipse quoque mouens, obliquos aut tanquam ex opposito deficientes à rectis. Intelligit & certo motus, qui in seipsis uidentur incerti: siquidem singulos fieri iam non fore uideret. Aternitati namque ita semel totum tempus est præsens, sicut & centro totus pariter circumferentiæ tractus. Et quamuis, qui nunc ita uoluntate mouetur, possit aliter deinceps alitèntè moueri, ille tamè de hoc non aliter atque aliter opinatur. Singulos namque motus, eorumque modos ab initio semel anticipans mutabilem progressionem indiuiduo penes seipsum cardine firmat. Quod autem plerique scirgumèntari solent: si certus est Deus animam id acturam, animam necessariò id efficeret, non consequitur: siquidem ille certus est animam liberè id facturam: imò uero id liberè facere. Presentia enim cernit in se, quæ futura sunt rebus. Cum igitur presentes iam cernat euentus, non licet rursus interrogare, utrum possit animus electionem suam interea permutare, postquam Deus animam sic uideat electurum. Non enim cadit interea tempus, ubi non electurum uiderat, sed uidet potius eligentem. Neque rursum obijcias: Si Deus firmiter uidet eligere, ergo compulsum eligit. Quid enim prohiber animam sua interea uoluntate facere, quod Deus firmiter naturam sua cernit animam operari, atque ut libera faciat uoluntate. Deus ipse sua semper instituit uoluntate. Denique quod argumentari nonnulli cõsueuerunt. Necessarium est id animam fecerè, si Deus facturum scit ita uel facere. Similiter argumentari possemus: si homo dicatur idem scire, & utrobique necessitas, non tam in cõsequente, quam in cõsequenti ponitur: neque in re ipsa, sed in argumentante deprehenditur: & conditionalis quædam necessitas, hæc est, non absoluta, conditionalis autem absolutam trahere, secum minime cõsueuit.

IN LIBRVM

IN LIBRVM SECVNDVM DE PROVIDENTIA.

COMMENT.

Quomodo machina mundi congruat cum natura, natura cum intelligentia diuina: quæ etiam fortunam ordinat. Cap. I.

PER hæc dubitationes soluimus, quæ in huius libri fine mouentur, atque secundum agredimur de prouidentia librum. Profectò sic animæ rationales in prouidentia designatæ sunt partes, non partes inquam naturæ, uel machinæ corporalis: sed partes, id est participes prouidentiae, atque in gubernando collegæ. Hinc & motus conceduntur deterioribus, postquam semel nonnulla concessa minoribus est autoritas. Quoniam uero dicit seminariam uniuersam naturam esse animam quandam, memento sicut uocalis oratio distincto significans non solum ex intellectuâli notione procedit, uerum etiam est notio quædam: sic seminariam mundi uitum, & omniforme ex ipsa mundi animam pullulans animam quandam esse: Ac si dicitur instrumentum, uel intelligentiæ puræ, uel animalis intelligentiæ tale est profectò, cui motor ipse suus, non tantum præbeat motum, sed etiam opificij formam. Est enim cognatissimum instrumentum, suoque subest opifici, non tanquam manuum, sed tanquam imaginatio, uel imaginarius spiritus præter rationem. Subdit in libro secundo, rationem eiusmodi, bona simul, & mala complecti. Si enim in hæcerum habitus primo designati sunt, priuationes quoque consignatæ sunt consequenter. Similiora descripta, etiam deteriora, & in longum progrediendo deteriora quoque conscripta non ita solum, ut peragantur inde omnino peiora, sed ut tanquam in chœata, uel designata, tandem per corporeas causas, siue conditiones expleantur in mundo. Cuius quidem uniuersi gradus omnes & ordines, ita sunt in mundana ratione conscripti, ut non ipsa ratio primùm eos in se construxerit, sed tota potius unum cum suis eiusmodi partibus expressa fuerit ex intellectuâli sigillo, dum tamen euaderet subinde deterior. Multa enim in hoc ipso mundana rationis ordine cõpantur ad unguem motibus animarum, quæ sanè congruitas, non ex hac ipsa ratione tantum animabus subdita, sed etiam multoque magis ex intelligentia quadam animabus superiore præcisa simul & prædestinata uidentur. Quemadmodum uero in seminario mundi, neque totum partes generat, neque pars ab initio partem: sic & corpora mundi machina ex seminario germinat simul tota, neque partes generat suas ex quibus ipsa componitur: neque inter partes necessarias eius alla procreat aliam: ita neque stella facit stellam, nec ignis ab initio terram, nec ignis homo leonem. Hinc efficitur, ut nulla pars mundi penitus subsit alijs: sed potius toti respondeat: ita uero totum una cum partibus prodijisse ex suo semine mundum, semenque ex mente similiter testatur planarum animaliumque generatio. Vbi non pars efficit partem, sed partes simul unâ cum toto paulatim ex semine pullulant: ex quo etiam patet partium cunctarum, atque totius rationes in semineque contineri: similiterque rationes mundi totius in natura: naturæque in anima, & animæ profus in mente. Proinde aut totum machinæ seminarium esse & unum, & quasi spiritum totius animæ mundi: similiterque partes in eo esse actus quosdam, & quasi spiracula quædam partium animæ propriatium: similiterque ordinem totum huic mundum seminarij totius actum esse, partesque partium. Cum uero congruat undique machina seminario, & hoc animæ mundi, & anima menti: sequitur ut in machina ad mentis nutum omnia dispensentur: Probabile quoque est particulares animas tanquam animæ mundanæ fofores, atque collegas secundum motus circuitusque suos animæ mundanæ penitus consonare, adeo ut uices electionibus, actionumque quas agunt animæ, accommodentur ubique uicibus animæ mundi in naturalibus peragendis. Quia quidem connexionem ad certas animarum electiones, actiones, uitas, certè quoque in uniuerso fortes, fortunæque & corpora certa, exitusque consimiles ritè respondent. Inter hæc ne quis opinetur difficultem esse Deo mundi totius curam, pro præerea quòd innumerabilia in hoc sunt atque contraria, subdit omnia quantumcunque diuersa in unam ingredi formam: qua fecillimè uni pareant authoris: si in mixtis elementa contraria in formam designant unam: si in plantis & animalibus membrorum contrariæ qualitates unam admittunt uiuentis formam. Idque utrobique fit naturæ particularis officio, cui nam mirum uideri debet, partes mundi contrarias in unam coire formam, licet nobis occultam: coire inquam naturæ uniuersalis opera, quàm & naturæ particulares ubique sequuntur. Si redigas igitur opera singula ad singulas ubique naturas, easque subbigas uniuersali naturæ, & hanc connectas intelligentiæ intelligentiam unitati, planè cognosces intelligentiam ex uno cardine rerum uno quodam nutu cardines omnes, sequentiaque deinceps mira facilitate mouere: mouere inquam intelligendo, atque ita singulis prouidere. Exempla uero, quæ ex prædicamento ordine Plotinus adducit ad multitudinem generatam in unum densique redigendam, perspicua sunt. Inter hæc notabis, argumentum hoc esse, quòd ipsum unum sit omnium principium: quod omnia, uel cõtraria in uniuerso rediguntur in unum, scilicet præter naturam suam in unam ab unitate coacta. Notabis qua ratione ipsum esse in causam resoluas superiorem: siue enim dicas ens, id ex essentia corporis & esse: id est eoque in simplicius resolueret cogers, siue dicas esse id tanquam actum, redigis in essentiam ueluti fundamentum: siue dicas essentiam, hanc primùm imperfectam uides, nisi suscipiat actum. Itaque super hanc unum

XXX ipsum

ipsum, id est, ineffabilem simplicitatem esse cognoscis, à qua depēdat essentia actus, & essentia. Ad ipsum unum & diffundi per omnia, & colligere cuncta, quasi per membra neruus: qui dum uidetur distrahi, contrahit. Ipsum namque unum, quatenus simpliciter est ubique, in unum colligit omnia: quatenus autem inde tale unum fit, atque tale uidetur esse diffusum: sed tale interim atque tale ad ipsum simpliciter unum necessario religatur. Neque ita reperitur in cunctis unum ipsum, seu species una in singulis, uel genus unum in speciebus: sed secundum prius atque posterius, magis & minus, ferme sicut in numeris passim unitas numeralis. Proinde Plotinus ipsum simpliciter unum proxime, quasi deriuat in unum ens: intellectum uidelicet unum, auctorem mundi proprium atque rectorem, ex multitudine in seipso concepta multiplicem conficiat mundum, atque ex unitate in se suam multitudinem superante, multa mundi membra in unum colligat animal. In quo sane quicquid est, tū ex natura communi pars quaedam est totius, tum ex natura in se propria est aliquid totum, propriamque adhibet actionem, præter communem ex uniuerso passionem cunctis illatam. Ex quo apparet Deum mira actionis suae potentia actiones à rebus proprias, non auferre, à rebus inquam uel minimis, seu ab igne, uel equo, multoque minus à præstantioribus auferre, scilicet ab animabus, non conditione naturæ determinatis ad unum, sed ad plurima se uicissim oppositaque uentibus. Idque pro natura sua per diuersa mobilia facientibus, sed interim ordinante Deo quales ubique se animi reddiderunt, tales eis semper redduntur euentus.

Nihil contingit casu. Nam prouidentia minima quæque ordinat. Cap. II.

Considera primum rotam mundi machinam circumfusam terris, esse in omni dispositione motus semper ordinatissimam. Secundo, terræ omnium plurimum ordinatissime nasci, atque procedere. Tertio, terram reliquum mundum esse uelut punctum. Per hæc quarto concludes, in hoc puncto molis immensæ ab ipsa mola conclusio mirabiliter ordinata, nihil non ordinatum posse relinqui, ut etiam quæ interdum casu quodam fluere uidentur, certo scias penes ordinem uniuersi suo quodam ordine non carere, penes ordinatorem inquam mundi totius intellectum. Ordo namque nasci semper ab intelligentia consuevit. Illius enim nutu simplici prorsusque immobilis machina ex tam diuersis mobilibusque congesta ordinatissime conspirat & regitur. Præterea cum in qualibet gubernatione quatenus maior gradatim, maiorque in gubernatore intelligentia est atque potestas, eatenus minus aliquid fortuito illic accidat: certe si summa quaedam potestas, & intelligentia gubernat mundum, totumque omnino subest illi, nullus usquam relinquitur temeritati locus. Accidere namque gubernatori casus solet inopinatus, uel alienus, quia uel non omnia conspiciat, uel non omnibus dominatur, soletque casus ab externis incidere. Vniuersum uero sub unius diuinæ mentis imperio conspectusque comprehenditur, ut nihil subterfugere præuaricarique possit: præsertim quia sicut uita mundi est in qualibet parte tota, sic & intelligentia in hoc uiuente corpore tota simul ubique. Neque tractat extrinsecus materias alienas, nec in plura distrahitur, sed suam agit intus, atque ex uno cardine rotam tamque facile regit intelligendo, quam uita uiuendo uiuificat, quam corpus agit essendo. Quod enim in corpore est esse per formam à uita intelligentiaque susceptam, id quidem est in uita uiuere: id rursus in intellectu est intelligere. Ex tota quidem intelligentia tota profluit uita: ex uniuersa rursus uita similiter corporis uniuersi communis emicat forma. Simili quadam proportionem diuersæ in machina formæ ex uarijs profilit in uita seminibus. Differentia semina ex differentibus in intelligentia notionibus inferuntur. Notiones igitur intellectus ipsius per semina rerum usque ad singulas rerum perueniunt formas: atque sicut semen unum dum plures singulorum generat formas, non confusæ, sed distinctæ agit in singulis, alioquin singula non perfecte formaret: sic & una intelligentia notio, ubi per plura semina uitæ plurimas in super formas in singulis exprimit, non indefinitè quidem, sed determinatè agit in singulis, alioquin ageret imperfectè: neque actio eius, & uirtus usque ad ipsas uitæ naturalis actionis proprias peruenit: tamen si necesse est superioris ampliorisque semper causæ uirtutem actionemque ultra ministerium inferioris longè lateque procedere. Quo efficitur, ut primæ ipsius essentia uirtus & actio, quæ intelligentia est per singula proficitur. Tuta uero si dixeris effectus passim singulares in rebus ex proprijs duntaxat formis, & uirtutibus provenire, meminisse debes uirtutes ubique, formasque proprias, quæ ad formalem pertinent ordinem uniuersi ex primo rerum ordinatore procedere, penitusque seruari atque moueri. Cum igitur in formis & uirtutibus ipsis exitus singuli comprehendantur, necessarium est per uirtutes saltem formasque ipsas singulos ubique effectus ad ipsum uirtutum, & formarum omnium largitorem, & seruatorem, atque motorem penitus pertinere, uirtutes inquam & formas, siue speciales, siue etiam singulares. Nam & in singulis physici dotes mirabiles inueniunt, quæ sæpe cæteris suis eadem specie minime conceduntur. Denique si quod Platonicis putant, & Astrologi nesciunt quomodo confitentur, lux in cælo sensus est, atque radios passim ex luce protendere est singula perferre, sentiendisque facere, & faciendū sentire, nihil uel sub terra latet, quod non sentiatur inde latetibus ubique radijs, alioquin non generentur etiam sub terra celestia: nimirum & intelligentia primæ radij per omnia proceduntur, & quatenus seipso ad singula usque deriuant, procreant ubique singula, peripiciuntque procreando, quandoquidem & procreant intus. Perinde atque si dicas, & stellæ aspectibus facere singula

singula, & struunt oua mirabiliter tuendo fouere, pullosque formare, Cum igitur nihil usquam diuinum lateat intellectum, & ordo sit intelligentiæ proprius, nihil usquam in hoc intelligentiæ officio potest accidere, quod non ab ipso totius ordinatore sit ordinatum, etiam antequam accidat, & subito nitens annexum cæteris consequatur, & in ordinem uniuersi redactum. Qui sane ordo ita demum ab solutissimus est, si minima quæque prouidentissimè sint ordinata. Ita rursus excellentissimus est, si non solum ex ordinatis, uerumetiam ex ordinatoribus compleatur. Plures igitur in hoc ordinatore sub primo gubernata dispensant, uirtute legibusque primi: cuius tamen potestissimè uirtus & actio per omnes sub ipso gubernatores, atque ultra propria eorum munera se prorsus amplifcat. Itaque sicut multa quæ nobis fortuita sunt eadem gubernatoribus sunt prouisa, sic & nonnulla extra gubernatorum intentionem ueniunt, quæ sunt ex prouidentia primi, cui nihil usquam accidit improuifum: quippe cum ad perfectissimum & optimum intellectum consumatissima pertinet prouidentia: Ea uero est quæ nihil ignorat, nihil improuifum esse permittit. Omnino uero casus inopinati nobis, qui ex diuersarum inter se causarum confluxu contingunt, siquidem ab aliqua causa ordinantur, non à casu quadam reguntur agente tantum more naturæ. Causa enim simpliciter naturalis cum per unam agar formam, determinatur ad unum, nequit igitur euentus inopinati causas plures inter se disperfas, nec ullum inuicem per se habentem ordinem ad unum effectum ipsa per se redigere, cohibere uero multiformis in unum causas potest causa sola cognitionis munere fungens: quæ multas in se concipiens formas, merito & rerum multiformium est principium, & difformes causas in unum euentus alijs inopinati formam mirifice congregat. Hinc Proclus in Timæo fortunam designans, inquit non temerariam esse uel cæcam, sed esse diuinam, uel dæmonicam potestatem, in unum exitum diuifas causas congregantem. Ideo Plato ubi in epistolis fortuitum quendam tractat euentum, post fortunæ nomen subito dæmonis nomen adduxit. Itaque sæpe dæmones occultam quadam persuasionem hominem hunc hac uia, illum uero illa in locum eundem mittunt, quo illic occurrentes sibi inuicem, aut tertio euentum pariant improuifum illis, superis uero prouifum. Interdum quoque superi non à diuersos ad unum aliquid suum mouent, quæ moris per se illis ad aliquid ipsi interim utuntur ad aliud, inopinatum quidem hominibus superis uero prouifum. Proinde siue moueant primum superi nostros animos, siue per se motus utantur, dæmones quidem superiores ratione potissimum agunt in rationem persuadendo simpliciter atque tranquillè, inferiores autem imaginatione plurimum atque spiritu, in spiritu imaginationemque nostram perturbaciones aliquas suscitando, & utriusque consequenter agunt uoluntatem. Deus autem directè agit in uoluntatem. Denique quomodo duntaxat & undecumque in casus inopinatos incidimus, uel prosperos, uel aduersos contingentia nobis semper meritis nostris consentanea sunt, uel præsentibus, uel præteritis, uel futuris, & cõferunt nobis quidem quandoque uniuerso semper. Sic enim Deus uniuersi temperat harmoniam, ut si quis rotam orbis spariam, & in eo singula, rotamque tempus uno cõspicere possit inuitu perspecturus sit unicuique iusta reppendat: itaque passim alijs ita sonare, ut toti potissimum omnia consonent.

Quamuis singula sint in prouidentis Dei mente signata, tamen animus agit liberè. Item uniuersum oportuit disparas gradus habere. Cap. III.

Penes effectorem ipsum, & exemplar mundi primū sicut numeratæ sunt animæ, numerata & corpora. Sic quales animæ sint ab initio, similiter & qualia corpora: rursus quales animæ quæque se reddat, atque deinceps quales eis pro meritis reppendendæ sint fortes, cuncta igitur & quid agant & quomodo, & quid pariantur, & quomodo, in ipso prouidentia ordine comprehenditur. Quod quidem humanus animus ita, uel ita moribus affectus progreditur, in causa est quoniam ita cepit quandoque uel ita, quod autem sic incepterit, causa est duntaxat, quia sic atque sic incipere potuit, ac uero quod utrinque potuerit, non potes in aliam resolueri causam. Hæc enim ipsius est natura scilicet uita liberè mobilis atque rationalis. Si quis autem ulterius perquirat causam, cur anima sit ab initio talis, non aliter erit ridiculus, quā si perquirat, cur anima ipsa sit anima, aut cur ignis ipse sit ignis. Sane cur ignis ascendat, penetret & dissoluat, causam assignabis, quoniam leuis sit, & subtilis & calidus. Sed perquirari quare sit hoc ipsum, nihil aliud est, quā cur ignis sit ignis inquirere. Vnā quæque rerum species ab æterno certis est intrinsecus terminis definita. Cunctæ itaque species sic ab æterno in seipsis determinatæ: nihil aliud esse uidentur, quā certæ quædam determinationes, quibus intelligentia prima constat primū, & quasi partibus discernitur in seipsa, adeo ut mēs ipsa sit definitiones eiusmodi intellectuallī necessitate naturæ. Similis subinde in uegetali natura sequitur dispositio rerum: similis & in machina mundi ex causa non consulente quidem ac per consilium dispensat ita naturaliter in se affecta, ita naturaliter geminante. Dispositio eiusmodi specierum in natura est ipsa naturæ in machine similiter est ipsa machina mundi. Quære igitur cur mundus totumque disparibus rerum gradibus constet, est inquirere, quam ob causam mundus ipse sit mundus. Quemadmodum si quis quærat, cur planta uitam habeat & non sensum, & radices habeat atque ramos: cur animal sensum habeat, nec rationem: cur pedes atque caput: quare homo humanam intelligentiam, non diuinam. Optare autem plantam quidem esse animal, & animal esse hominem, & hominem esse Deum, nihil aliud est, quā Deum relinquere solum, mundumque destruere, perinde atque si quis pedem uelie esse manum, hanc oculum esse desideret: sic & singularium membra disperdet atque si quis pedem uelie esse manum, hanc oculum esse desideret: sic & singularium membra disperdet.

der, & deniq; totum. Verum ut ad conditionē nobis magis propriam descendamus: hōmō non debet conueniri, quod ab initio præstantior non sit effectus: quandoquidem ita satis habuit, atque ut nonnulli probant, ipse quodammodo præstantiorem potest efficere, quod homine inferiora non possunt. Itaque habet quandam in se principij rationem: siquidem bonum quiddam potest addere bono, quod habuit ab initio: quod uero ita possit, ex eo conijcimus, quia potest, & in peius aliquando labi, quod inferiora non possunt. Deus autem non fecisset humanam speciem, quæ plātis & brutis est melior, talē ut in peius prolabi posset, nisi fecisset & talem, ut possit in melius proficisci: quia ipse cum sit primo bono propinquior. Inter hæc uero, quod ait exēplar uniuersū, ipsūq; uniuersum esse cuncta digesta per gradus, memēto cum in prima purāq; forma non possunt multa esse, nisi differant, neq; differre queant, nisi formaliter, illic dupliciter inter se distingui, tum uarijs formarum modis, quasi per latitudinem: tum diuersis formarum gradibus, quasi per longū. Nempe quia mēs profectione quadam sub bono, suam accepit formam, ideo & in se ipsa similiter procedendo, uarios suæ formæ gradus induit uelut uulcus. Hinc efficitur, ut in mundo quoq; deinceps per gradus im- pares profectione fiat, aliq; consequenter alia faciant, uel propagentur in alia. In dispositione rursum plantarum atq; animalium partes inæqualibus digeruntur: sed digestio talis in mundo ideo dicitur non esse simpliciter optima, quoniam longissimē distat a bono, cui proximus est mundi faber primus, cui subijcitur anima mundi. Huic subditur mundus rationalis, ex qua simulac mundi corpore animal sit mundanum, rationi subijcitur corporea mundi forma. Eiusmodi uero ratio non sic animata, id est, uiua dicitur, ut est anima mundi: imō in hanc ita definit ipsius animæ uigor, ut in tepore calor, ac lumen similiter in pallorem. Simili quadam proportione degenerant uitis ubique in se manentibus uitæ quædam inde corporibus dedicatæ, siue in spheris stellis q; siue dæmonibus, & hominibus id cogitur. Vbiq; uero superius in natura naturaliter inferiori prouidet, & quanto superius, tanto prouidet magis, ac prouidendo firmiter permanet in seipso: nam ex hac ipsa firmitate sua prouenit perpetuus prouidentia tenor, dum uidelicet non afficitur, non inclinatur in alia, sed exuberat.

De intellectu, & ratione, & imaginatione. Cur homines non semper utantur ratione, cur anima fiat deterior, quod non trāst in bestias. Cap. IIII.

In sequenti capite considerabis iterum geminam esse rationem mundi communē. Primā quidem ad esse mundo, uelut artificem, secundam uero in esse uelut formam, per quam uelut cognatam artificem etiam artifex uidetur mundo coniunctus. Artifex quidem præsidēs est in intellectu. Ipsi ipsa substantia: nisi uero, uelut forma est ratio seminalis, qua coire intellectus cum materia mundi uidetur atq; generare. Reliquam Plotini sententiam summam ita collige: Duo sunt in anima nostra actionum principia liberarum, intellectus, & ratio: quorum opera potest anima præter id ipsum, quod habuit ab initio progredi. Sed in intellectu quidem proficit subitū, factusque est animus statim ex humano diuinus, ratione uero proficit tempore, deficitq; similiter: ut uel sit humanus, uel diuinus fiat, & dæmonicus atq; ferinus. Ad sunt quidem omnibus hominum animabus semper intellectus & ratio, sed non omnes ratione uiuunt: intellectus uero quinetiam paucissimi. Multi enim imaginatione uiuunt potius atque sensu: in quorum imaginatione rationem ipsius scintilla, uel rari micant, uel etiam quandoque non micant. Quam imaginatio potius ad opposita conuertatur: que admodum & intellectus communiter in rationem humanam, præter quam in bestis uix scintillare uidetur. Adesse quidem intelligentiam, & rationem propriam animabus humanis etiam non utentibus, non diffidet quicumque cognouerit intelligentiam quoque rationemque communem ubique uigere, rebusque quàm minimis esse præsentem. Interea notabis intellectum non esse adeo separatum, quin sit pars animæ: item sicut ignis non semper calet, sic intellectum intelligere semper, & potentiam animæ in discurfione positam discunere semper quocunq; modo discurrat, siue per rationes, siue per imagines, more etiam somniantis: potentia similiter uegetalem assidue uegerare. Præterea dum anima uiuit in homine, tum mentem, tum rationem esse aliquid hominum, quamuis non utroque semper actu redundet in homines, atq; mens rarius admodum quam ratio fulgeat. Si quando uero animus sit in brutis, neque mentem, neque rationem aliquid uelut esse brutorum, sed imaginationem tantū uegetationemq; cum eis communicari posse. Quod autem non solum intelligentiæ communiter, sed etiam rationis, quandoq; fulgor in animabus mi care minime uidetur, in causa est, uel peruersa nimium corporis compositio, tum inepta frequenter ingenio, tum perturbatio parata, uel forte ipsa ratio seminalis animæ iam diu in habitu conuersa brutalem, atque subinde corpus in materia, prout fert opportunitas sibi brutale conformans. si modo potentia genitilis, primam corpori qualitatem affert: ut anima tunc non talis euadat omnino qualis nanciscatur & corpus, sed tale sibi fingat corpus, qualem animæ naturā ipsa sibi conceperit ut merito in se facta deterior in deteriorem uitam transferatur & sortem. Post hæc quatuor causas obseruabis, quibus anima nostra deterior, quandoq; possit euadere. Primam quia posita est ab initio post secundum ordinem animarum. Secundam, quoniam momentum ab initio minimum longius paulatim cadendo fit maximum. Tertiam, quia dum anima cum alia quadam, uel anima, uel forte cōcurrat, uel potius, dum in anima affectio, quædam prior cum posteriore cōgreditur, ex ta- li quodam

li quōdam congressu uis noua resultat, nouumq; inde facit effectum, sicut est in allarum rerum commixtione cōpertum. Quartam, quia præcedentes actiones in uita præterita, talem habitū inchoauerunt uitæ præsentis. Verum ubi Plotinus uelle uidetur rationem animæ seminalē actionibus antecedentibus adeo degenerare, ut ipsa potentia genitilis, quæ erat in propria hominis specie, fiat in specie bruti cuiusdam atq; ita hæc brutum eiusmodi concipiat uel accipiat, intellige totum sub conditione dictum, id est, si quando ipsa naturalis potentia in se speciem mutare possit, consequenter ad talem speciem transferri ferinam: sed certe non posse ratio nobis ostendit. Primo quidē quia cum rei nullius essentia propria essentialisq; potentia quandiu existit, possit ipsum esse alterius speciei proprium, actumq; illius essentialē quandoq; subire. Certe nec hominis anima rebus multis longē præstantior adeo potest a specie sua cadere, ut speciem induat aliorum, atq; nonnunquam deteriorē. Secundum quia cum dicit Plotinus alibi, ipsum intelligere, atq; ipsum uegetare esse profusū substantiale, neque permutare intelligentiam per actiones animæ, consequens est ut fateatur, neq; potentiam uegetalem per actiones aliquas permutari, quod experientia patet. Nō enim per habitum motum prauum ipsa fit praua, uel fit bona per bonum, & ratio ipsa demonstrat accidens ipsum mobile non permutare substantiam permanentem, præsertim si oritur intrinsecus. Quamobrem ipsa uegetalis essentia nunquam ex sua specie per accidentales imaginationes brutis quōdammodo similes in brutis speciem transmutabitur, neque per se speciem deseret propriam, siquidem ipsa sit sempiterna, sed habitus quidam ferinus potius contrahetur, in ipsis imaginationis actibus & affectibus: habitus inquam, potentiam in super rationalem efficiens imaginationem uidelicet sæpe consentientem. Qui sanē habitus uelut nimium alienus diu animam a diuinorum cōtemplatione, & uitæ locoque detorquet. Tertiū quum transferri animum in uitam sortemque deteriorem purē purgationis gratia, quo malefacta retrahat præteritorum poenitentia ductus, aditus omnīs poenitentia clauditur: si rationalis ipsa species præcipitatur in brutam. Accedit ad hæc quod in genere nostro tam diuersi sunt gradus, ut figuram corporis non oporteat iustitiam, uel congruentiam gratia commutare: quandoquidem sub hac ipsa figura homines supra humani & bruti (ut ita dixerim) atq; dæmonici. Si hæcenus Plotinus sentiat a Timæo Pythagorico, non dissentiet, & ab Aristotele forsitan non dissidebit, nec improbatum ab Hebræis. Hi namque omnes facile concedent animum nostram per corpora duntaxat hominum posse reuolui: brutis uerē nequaquam accōmōdari: accōmōdari uero dæmonicis posse figuris: nam habet & ab initio spiritale corpus corporibus dæmonum, quam simillimum.

Quod oporteat esse diuersos rerum gradus: quod prouidentia dispenseat singula Geometricæ proportio nis æqualitate: quod fatum seruit prouidentia: de libero arbitrio. Cap. V.

Diuina mens sicut formales in se rerum rationes habeat speciebus gradibusq; distinctas, nō eadem aliter in pura forma, quā formaliter potest esse distinctio: sic in mundo distinctio eiusmodi configurans, non æquale ubiq; seruat numerū, ut quot uires, & quales in se res hæc habet, eorūdem talesq; habet illa: alioqui una quædam sorte sufficeret, superuacua forent reliquæ noui nihil addentes, factæq; uiderentur plures dimensionis potius sectione, uel accidente quodam quam essentialis differentia formæ. Quas ergo res Deus non æquat inter se numeris atq; ponderibus, saltem congruitate proportionis adæquat. Vt si progrediaris in longum, uideās creaturā primam uigore superare secundā proportionē duplā: præterea secundam sicut per duplam superatur a prima, per duplam similiter tertiam superare, atque deinceps tertiam quartā. Similibus quoq; proportionibus, quibus naturæ naturas superat, cognosces actiones naturarum, & passionēs uicissim excedere actiones aliarum atq; passionēs. Si rursus digrediaris in amplū, uidebis si comitantia creaturam primam, uel circumstantia excedantur ab ea sexquialtera ratione, uel potius sexquitercia, similibus proportionibus, quæ circumfusa sunt creaturis sequētib; superari. Non igitur Arithmetica, sed Geometrica potius æqualitate prouidentia gaudet. Hæc enim est iustitia propria, qua ciuilib; prouidentia domū & ciuitatē gubernat, & regnū cui, quidā prudentia Plotinus diuinā prouidentiam comparauit. Item poetice simul & musicæ, deniq; & sapius, & libentius uegetali comparauit naturæ animal plantamq; regenti. Natura enim instrumentum est prouidentia. Hac igitur comparatio nedocet, sicut animal unum quoq; una dispensatur ubiq; natura, membris infimis, tam præsentē, quā summis: sic & mundanū hoc animal una prouidentia regi singulis ubiq; præsentē. Inter hæc obseruabis in mundo singula, sicut in animali membra ultra communem conditionē uires quasdam, & actiones proprias possidere. Item quā facile in quolibet animali partes propter communē naturā cum partibus sensu statim & passione cōmunicant, tam facile singula in mundano hoc animali tanquam membra propter naturæ unius cōmunionem cōpati, consentireq; inuicē, non solum quæ situr propinqua sunt, sed etiam quæ inter se longissimē distant: sicut enim ex capite ad pedes, sic ex mundi summis ad infima motio statim & affectio proflit. Seminariam uero mundi uitā, qua uelut forma totum hoc unum est animal uocat fatum, cuius explicatio quædam est series causarum motio- numq; celestium, in qua explicatio ne Atropos nominatur, aliquando firmamentum: Cloto uero uolubilis admodum regio planetarum: Lachesis uero, quod sub Lunam per sortes inde traditur. Vniuersa igitur hæc dispensatio & dispositio rerum ubiq; simpliciter prouidentia est, sed quoniam dependet a mente, & ubiq; mentis nutū peragitur, prouidentia nominatur. Quoniam uero

per naturam animæ uegetalem, & subinde per cœlestia proficiscitur, nominatur & fatum: quæcunq; que igitur sunt fato, prouidentia sunt, quamuis multa insuper faciat prouidentia, quæ fati terminis non cludantur: quæcunq; uidelicet, ad intellectualia pertinent, & quæ similiter intellectualis ipsæ substantiæ faciunt. Non aliter uero dependet fatum à prouidentia, quàm à lumine calor. Vbi quæ facit calor facit & lumen, neq; uicissim. Mirabiles enim latent in lumine, quæ non sunt in calore uirtutes, similiter spiritus depēdet ab anima, nihil absq; anima faciens, aliquid sine spiritu faciens. Hactenus cōmunita rerū actionumq; principia posuit prouidentiam atq; fati. Propria uero motio nūm principia sunt efficaces ubiq; naturæ: præsertim rationalis anima non in formis tantum, nō determinata, prius ad unum, sed multiformis, & ad diuersa seipsam consulendo deriuans. Quicquid igitur uenit ex fato proprie pariterq; ex prouidentia uenit, quod aut ex rationali naturali fit proprie, non fit ex prouidentia proprie, quauis quodā influxu cōmuni, quod si consistit ad finem optimum electissima procedit uia, id sanè dum fit ab anima secundum ordinem proficiscitur, quem & ipsa prouidentia seruat: alioquin neq; à prouidentia fit, neq; secundum primas prouidentie regulas. & quomodo cumque nostræ res sūt, neq; prouidentia lætetur, neq; negligitur ab ea, sed in se uero ordini prouidentia: per se ipsas prouidentie regulas inhabitus, semper atq; loco pro meritis congruo disponuntur. Recti quidem motus per primas, obliqui uero per secundas prouidentie regulas digeruntur, non aliter, quàm natura facta in corpore uiui, dum sanitatem custodit membris, perditamq; alteratione restituit, humores quoq; suis locis accommodans atq; purgans. Quod autem nos præuariemur interdum ordinem prouidentie, uel solum ex ignorantia nostra contingit propter negligentiam contingente, dum negligentius consulamus, uel etiam ex procliuitate, sensus, atq; nature oblectamentis externis nimis concedentis. Tamen si que nobis offeruntur extrinsecus, non tam pro natura sua, quàm pro qualitate nostra nos mouent, ueruntamen ex occurſu sæpe certi hominis ad hominem certum, siue rem quampiā noui aliquid occultumq; cōtingit, uel in utroq; uel alterutro saltem ob causam nobis ignotam, prouidentie notam, siue id accidat ex nostris, ubiq; proprietatis foras etiam emicantibus suisq; confluxu proprietatem tertiam generantibus, siue nostro. rum potestate dæmonum, siue stellarum influxibus in nobis, & ex nobis aliter, atq; aliter confluxibus, quod mirabiliter feliciterq; ex Socrate contigisse multis Plato in Thæge testatur.

Quo consequentiæ ordine possint ex bonis præuideri mala. Quomodo in præsentibus sint futurorū signa. Cap. VI.

Si mala non sunt secundum prouidentie ordinem, carere uidentur ordine: itaque præuideri non posse uidentur: præuidetur tamen à multis. Quomodo ita præſagiri possint quoniam uel consequuntur tandem ad ipsum ordinem prouidentie, uel si diuulsa cōtingant, instituto prouidentie ordini mirabiliter inseruntur. Proinde cum à primo ad ultimum gradatim diuisio multitudodę creſcat, ideoq; in mundo corporeo sit extrema diuisio, necesse est quod in mundis superioribus sit non materia, quidem ipsa, sed quasi quiddam materiale, dum ad actum eius absolutissimum comparatur, à quo non re ipsa, sed quadam ratione distinguitur, id in mundo corporeo iam esse materiam, & à natura formæ tum re ipsa, tum longissima separari: itaque in forme per se remanet atq; malum. Vides ergo quod potissimum ordine consequentiæ mens uidere, præuidereq; possit ex forma materiam, ex bono denique malum. Præterea prouidentie ordo constituit uarios in mundo habitus qualitates, qui naturali sæcunditate longa deinceps propagatioe procedere. Ex hoc progressionis ordine coguntur, multo longius à sua fonte distare, ideoq; deterius se habere. Vides iterū qua prouidentie serie ex habitibus prænotici priuationes possint atq; defectus. Quomodo uero & ipse mundus, & res in eo ex formoso constant atq; deformi, perfectionesq; naturarum paulatim desinunt in defectus, sic & omnium actiones. Itaq; ex ipso actionū recto uigore longius descēdente præſentiri potest obliquitas earundem atque defectus: sed tale præſagium ex principijs extrema prospiciens, ad Deum pertinet atq; diuinos: cæteri uero non per causas quidem latentes sed per indicia, quæ palam causas comitatur futura præuident in præſentibus: perinde atque ille, qui sepe quæ facturus in posterum sit amicus, per eius literas iam certior est effectus. Præſentes namque rerum causas, in quibus futuri continentur effectus agunt aliquid passim, quasi scribendo uenturis quodammodo congruens, ex quo sagaces, quasi legendo futura præſagunt. Cum enim omnia hæc animalis unius mundani sunt membra, merito superiorum membrorum motus inferiora membra motibus suis frequenter, uel sequuntur, uel imitantur, atq; in superioribus inferiorum præſentium indicia, quibus sæpe comparatio quadam proportiōis potius, quam efficacia rationis futura cognoscuntur eatenus: sic igitur auspex ita prædicat: uolauit huic auis in altum, illic uero cōtra: hic igitur altius extolleitur, deprimetur ille: similiter augur garritu auium lætore, lætiora promittit: tristitia tristiore minatur, similiter Astrologi solent altitudinem dignitatis per Planetarum altitudinem designare. Post hæc notabis iterum, sicut ratio feminaria mundi est una quædam uita ex multis congesta feminibus, quæ nec facit ipsa, sed sic affecta processit: nec aliud ibi generat aliud, sed conspiciat: ita mundum hunc unā cum membris suis, inde uelut unum animal pullulare, neque ipsum facere membra: sed fieri: neq; membra hæc illa facere, sed mouere, uicissimq; moueri, & singula non utcumque, sed pro natura sua pati uel agere, & significare alijs suo quodam pacto, & ab alijs ita significari.

Quod

Quod in prouidentia Dei actio artificiosa, & naturalis est eadem, que gubernat mundum sicut uita plantam. Cap. VII.

Neque uero audiendi sunt, qui cauillantur: si est prouidentia, ergo non est malum, sin uero malum est, non est igitur prouidentia: imò ex hoc ipso quod optimum ipsum agit, prouidendo, & agendo prouidet, agit, curatq; aliquid minus bonum. Gradatim uero per bonum minus atque minus peruenitur in malum. Tolle malum, sustuleris prouidentiam. Prouidentiam uidere desideras: memento dotes, quæ sunt inferioribus distributæ, esse in superiore collectas. Sic Astronomi calorem humoremq; per Martem seorsum Lunamq; dispersum, agnoscunt in Ioue coniunctum. Mentem diuinam credis esse naturam, & arte superiore: nam & naturam illius instrumentum esse non negas, & artem putas emulam utriusque: Artem cognoscis intelligere quidem quæ fabricat: quando quidem facit intelligendo, sed extrinsecus fabricare: Naturam fateris agere quidem intus, sed absque propria intelligentia facere. Vtrumque igitur imperfectum esse deprehendis, unde redigere cogis ad perfectum, quod & intelligendo fabricet intus, & intelligat similiter fabricando. Sic diuinam prouidentiam apprehendis, ubi in una re sunt coniuncta, quæ in rebus sunt duabus, id est, natura & arte disiuncta, ubi in uno prorsus, eademq; potentia colliguntur, quæ in anima tua per duas potentias diuiduntur, per aliam quidem potentiam intelligis, atque disputas, per aliam interm corpore alis, singulaq; in corpore generas & dispensas: quapropter neque generas, quæ intelligis, neque uicissim intelligis, quæ tu generas. Mente uero diuinam cogita eodem, prorsus actu, quo & quomodo intelligit, pariter generare, atque uicissim. Sicut lucere atque calere, quæ per duas qualitates sunt in igne, sunt in Sole per unam, sic intelligere, atque generare in re duo sunt actus per geminas quoq; uires, in Deo sunt unicus actus, cui subest, & intelligentia quædam animæ mundi artis instar, & uegetalis animæ mundanæ potentia loco naturæ. His uero subest mundi corpus sic animatum, ita redum, ut corpus animalis & plantæ: cōspirant enim tria hæc inuicem, diuina mens, anima mundi, natura, in quibus omnia mundana sic insunt, ut totum comprehendatur in quolibet. Horum igitur conspiratio radix mundani arboris nominatur, siue radialis uigor per arborum totum ubique diffusus. In arbore uero mundano res iam ita sunt differentes, ut in radice stipites, ab hoc rami multi, ab his furculi plures, ab his folia pompaque complurima, in quibus quamuis extremis, radicis uigor ipse seruat aptus ad propagandum. In his igitur considerare licet primum mundana omnia, quantumcunq; disiuncta inter se uideantur, in uicem tamē esse connexa, eidem subnexa principio, deinde facile inter se in actione passioneq; posse communicare. Præterea facillimè regi ab eodem omnia ubiq; manente, & in unam articulatim ad nerui modum sancta penitus connectente.

IN LIBRVM ENNEADIS TERTIÆ QUARTVM. De Dæmonibus. Comment.

Summa libri, item de dæmonibus, & de dæmone proprio.

VMMA libri huius de suo cuiusque dæmone, dæmonici potius, quam diuini est eiusmodi. Anima enim sit omnia, motumq; habeat naturaliter liberum, nimirum potest, & intra se proprias similitudines formare seipsam, atque subinde talia sibi animalium, & plantarum corpora conformare. Si igitur mori planta uixerit: format post hanc uitam plante corpus, in quo uegetalis potentia tantum agit: sensus autem eiusmodi uite præſidet tanquam dæmon, non ut agens, sed ut asidens speculator. Similiter si anima uiuent ut bestia, fiat denique bestia sensum cum uegetali duntaxat exercens, rationalis huic potestatis imminet ociosa, & tanquam dæmon aliquis obseruator. Qui uero ratione unā cum sensu uiuit, mentem habet more dæmonis assistentem: qui deniq; uiuit mente. Deum pro dæmone uidetur habere præſectum. Hæc uero Plotinus Timæum ex parte secutus est dicentem, potestatem præstantiorem animæ esse ducem hominis atque dæmonem. Secutus est & carmina Pythagorica: quæ Deum obserant, ut quo dæmon utatur ostendat: deinde declarant unicuique inesse pro dæmone quandam naturam propriam diuinitatem, que pandere nobis possit occulta. Hinc ergo Plotinus & Iamblichus Aegyptiorum sententia intellectum unicuique suum præſcientem, tanquam dæmonem rationis semper omnia speculantem. Adhuc uero librum componendum est adductum, ut narrat Porphyrius, magica Aegyptij sacerdotis opera: qui & profitebatur suum cuiusque dæmonem oculis demonstrare, & demonstrauit Plotino pluribusq; præſentibus, non dæmonem Plotini, sed Deum: quibus per eum Plotinus non tam ratione, quam intelligentia uiueret, nitens uidelicet intuitu plurimum potius, quam discursu.

XXX 4 neque

neque perturbationes amputans, sed extirpans. Quamobrem et in hoc libro non solum docet qualis cuiusque sit deus, non: uerumetiam exhortatur ad Deum pro demone consequendum. Hactenus libri summa. Esse uero præter animæ partes, alios insuper extraneos demones, tum quamplurimos, tum duces hominum Plato sepe declarat, omnesque Platonici: et ipse Plotinus alibi, et in libro de amore potissimum. In hoc autem libro præcipue demones introduci, qui sint partes animæ: quoniam et ab alijs nondum fuerat disputatum, et pro gradibus eiusmodi, demonum uniuersis nobis externorum demonum gradus habentur. Vbi enim secundum imaginationem uita disponitur, externus demō noster est aerius in aere uidelicet infimo, ac per imaginationem nostram imaginatione sua nos agitans: ubi uero secundum rationem uiuunt, demō foris ex aere medio ratione sua rationem uersat humanam: ubi denique intellectualis est uita, demō ex aere summo pro intelligentiam aspirat intelligentiæ, atque id non tā electioe faciunt, quam more nature. Nam et in nobis intellectualis lucis excoꝑitatio imaginationem naturaliter mouet ad sensibilem lucē imaginandam, et imaginatio in somno mouet sensus, et in uigilia frequenter affectus modo natura, atque uicissim passio mouet sensum, sensus imaginationem, hæc naturaliter rationem. Similiter demones uiribus suis nostras assidue pulsant: sed excellentior ordo demonum agit occultius admodum, atque tranquillius ad intelligentiam assidue reuocans: qualis utique demō uidetur duxisse Plotinum: ideoque appellatus est Deus, qualis et demō ipse Socraticus. Solent enim præstantissimi quique demones Deorum nomine nuncupari: quemadmodum et infimi diij appellatione demonum designari. Esse quidem in aere demones in Theologia satis asseueramus: ut et ubique animalia sint prædita ratione, et in aere potius, quam in terra: tanto præstantiora simul et grauiora, quanto aeris ipse globus est amplior atque præstantior, et uita præsertim rationali cognatio. Quod enim prius eminentiusque uiuit in nobis cogitationisque obsequitur, spiritus est aerius: ingenita igitur rationalis in aere animalia degunt, figura quoque rotunda, qualem figura hæc aeris exigit: Sensus et in toto corpore totus, et pro natura aeris acutissimus: motus ratione simili uelocissimus: motiois ordo sermè qualis in stellis. Demones igitur stella sunt aerij cæli, circuitus stellarum cælestium pro uiribus imitantes ab ortu ad occasum, atque uicissim, statuis ubique temporibus progredientes quoque regrediensque, ac tum ad septentrionem uergentes, tum ad meridiam, tum etiam uelut in augem ascendentes, tum iterum descendentes ordine certo: præsertim demones super aere turbulentiunt. Neque electione duntaxat in nos agunt, ut diximus: sed plurimum stellarum instar ipsa natura, radiisque suis, quamuis oculis, tamen admodum efficacibus: quos quidem Magus, qui congregare sciuerit, poterit et uidere, cæterisque monstrare, sicut et Solis radij euestigio post occasum, qui per se minime discernuntur, aliquando certis uaporibus congregati, statim sub ruboris, uel palloris forma uidentur: et flamma nonnunquam in meridie accensa procul in lino non cernitur, ahibitis uero lignis apparet. Videtur itaque sacerdos Aegyptij demones Plotinici radios congregasse, atque (ut Porphyrius testis est) præsentium oculis ostendisse, siue colens demones hoc eorum munere tunc impetrauerit, siue uaporem certum demonibusque cognatum insuderit aeri, quo certo modo radij demonis congregati patuerint. Sed qua nam forma coniecit Magus Plotini demonem esse supremum? quia uidelicet non difforsum quoniam instar iridis fulgore uenit, sicut infimi solent demones in aere mixto. Non pallore iterum, uel rubore, sicut medijs nonnunquam consueuerunt: sed lumine puro penitus atque clarissimo, quod ætheriorum cælestiumque demonum duntaxat est proprium. Verum si Plotini demō est altissimus, quomodo familiariter eum ducit? Quomodo Magus ille radios illius attingit? Quamuis potest demō eminus quoque habitans iactu sensuualium radiorum, et aliquid uerborum more significatum pulsare, pulsandoque uidere spiritum hominis intimum, ac uidendo, quasi loquendo significare aliquid et asserere. Memento tamen à summis ad infima passim extendi catenas: itaque à singulis stellis certos demonum ordines stellarum pedisse quos certis affici moris, atque similiter animas à demonibus, à suis ubique suas. Sunt ergo plures in qualibet sphaera, tam infima Lunæ, quam super Lunam: demones Saturnij sub Saturno, Iouisque sub Ioue, cæterisque similiter. Atque inter Saturnos alij etiam in eadem sphaera præstantiores alij, similiterque Iouis: quemadmodum inter homines solet accidere. Plotinum igitur, atque Socratem præstantissimos inter aereos ducit demō, ductus uidelicet à quodam inter æthereos præstantissimo ducto similiter ab aliquo inter cælestes demones optimo. Socrates igitur atque Plotinus continuata serie mouentur à summo. Sed nunquid unusquisque tantum in eadem sphaera mouetur ab uno? Forsitan non ab uno. Quamuis enim demō, quilibet altissimam impleat regionem: ideoque etiam si non mutet locum, tamen multis in locis possit oberrantem hominem obseruare, atque more stelle ubique attingere radijs: tamen non est probabile, quando quispiam ab Oriente usque ad Occidentalem plagam peregrinatur, demonem natura longè præstantiorem, uelut additum alicui prædagogum peregrinantis hominis uestigia sequi. Quid ergo? Aut si unicus demō sit, est ubique, secundum Iamblichum, itaque non cogitur mutare locum: aut si non est simul ubique, non demō tantum unus, id est, numero unus, sed etiam unus specie unicusque præsidet. Sic solares demones solari præsent homini: qui quo cunque inuenit, in solarium demonum proprie uenit imperium, ipse inquam, et unusquisque solaris similiterque ueneris passim incidunt in ueneres. Sunt tamen inter solares demones differentie quædam: nam dotes cunctæ solis, quas et Sol possidet unus, in solares demones multos seorsum distribuuntur. Similes quoque sunt, et plures inter solares homines differentie: adeo ut aliquis plebeus homo, quamuis quocunque pergat suos reperiat duces, id est, plebeos, alibi tamen reperit minus, alibi magis accommodatos: accommodatissimum uero penitus, qui unicus est in regione certa nascitur.

Hinc efficitur, ut alius sit fortunatio alibi, et in alio similiter opere: ubi uidelicet suus demō potentior est, et in quo præ cæteris efficacior. Sequitur, insuper, ut qui ad certis opus singulariter nati sunt, plurima etiam super etate sine præ-

ceptoribus, sine ministris excogitent mirabiliter, atque peragat suis uidelicet instructi demonibus. Tum uero præter spem suam, et aliorum opinionem opportunè incidant in tempora, in regiones, in personas, in materias, in instrumenta, in facultates: quibus ritè suppeditantibus, opus ipsum expleant naturaliter destinatum. Quorum sanè inter se diuersorum confluentiam non naturalis causa, sed demonica ad unum connectit euentum, ad præcognitum sibi finem singula dirigens. Interæ cælo ministrans pariter atque suppeditans, ministrans inquam media semper ad finem intelligentiæ cælesti præcognitum: suppeditans insuper propriam efficaciam ad id peragendum, quod sepe non facit cælestis motio, sed significat. Unde nonnunquam Astrologus ex certa dispositione cælestium, uelut ex signo prænuntiabit, quæ certus demō dispositio accomodatius eiusmodi agit, utcumque id nobis, et utcumque possumus nos efficiamus. Postquam uidelicet è multis annis ille cælestium aspectus emanuit, etiam si non reuertatur ad idem: ex quo appareat illum nostra potius significasse, quam facere. Sed iam ad Plotini uerba pergamus.

Quomodo intellectus producit animam, anima naturam, natura materiam.

Cap. I.

Corpora omnia semper aliquid agunt, et agendo foras non nihil emittunt, simplicia quidem absque intima mutatione sui. Cum enim uniformia sint, parsque reneat partem, nihilque intus habeat alienum, merito nihil effluit substantiæ foras. Sic ignis calorem præstat, et lucem non dimittunt, similiter aqua, frigus, qualitatesque præstando, generantur. Simplicia uero instantiam: composita uero contraria ratione uapores quodam detrimento sui foras emittunt. Multo magis intellectus, et anima aliquid semper ex se propagant: intellectus animam, anima uitam sensualem atque uegetalem, quam possumus appellare naturam. Sed intellectus quidem simplicis more corporis procreat animam non mutatus: anima uero corporis quodam compositi producit murata naturam. Omnino uero intellectus, et anima, et natura substantiam primò generant: deinde in substantia qualitate. Hoc enim excellentioris agentis est proprium, primò generare substantiam, deinde illam conuerfam ad genitorem, tanquam intuentum miris efficere modis. Sed quoniam patet anima naturam mota producit non quidem mora discursu. Non enim accidentali suo suum gignit essentiale: sed ipsa intus alteritate regnante ex intellectu potestate sui in sensualem et naturalem definit facultatem longe ab intellectu diuersam. Quemadmodum in composito corpore uapor ipse suus ad eiusdem circumferentiam se diffundit alteratione quadam non legere substantiam: uapor autem ulterius foras euolans, quodam detrimento substantiæ representare uideatur eam animæ passio nem, qua nonnunquam potentiam uegetalem ultra seipsam, ultra spiritale corpus naturaliter sibi familiarissimum ad corpora composita promouet. Tunc enim non quodammodo mota, sed uerè mutata, id est, cum quadam dignitatis suæ iactura infimæ generationis opus aggredditur: & qualiter in se mutata est, tale corpus pro uiribus sibi cōcreat ex materia. Memento inter hæc, ipsam mundi animam, si conferatur cum mente diuina, generare quodammodo mota quædammodo exposuimus: si conferatur cum anima nostra, generatio nem explere non mutata id est, à principalibus actio nibus suis nullo modo distractam. Vbi uero dicitur à natura materia procreari, intellige ab uniuersali natura, quæ mundanam animam comitatur: tamen si qualibet intellectu uis animæ (ut uult Plotinus) nisi materia reperit procreatam, procreatur uideatur. Materiam hic appellat ultimam uniuersis, subiectam ipsi naturæ, quæ est ultimam diuinorum, quæ ex materia profors indefinita fingit corpora, formas desuper adhibens. Sicut et ipsa, et anima atque mens prius tanquam quodammodo indefinitæ fuerunt, quam in formam propriam proueniret, sed nunquam profors indefinitæ: quamuis tales excogitentur, quatenus ad actum absolutissimum referuntur.

De transmigratione animæ: et quod non transit in bestia. Cap. II.

Quid ipse Plotinus quodam transmigratione animæ senserit, nisi forte poeticus sit ut Plato, legentibus eius scripta declarant. Nos autè optamus eum, quod & plerunque philosophi solent diligentius meditatam, si modo id senserit in hunc saltem modum mutauisse sententiã, quam non tam rationis necessitate, quam consuetudine gentis & sæculi subijctis uideretur. Quamquam hominis anima quodammodo in seipsa muretur, nunquam tam en ultra certos humane speciei terminos transmutatur, quod et Iamblichus placuisse uideatur dicenti, animam in qualibet transmutatione suam speciem cōseruare: quando quidem eius motus exordium habet ab ipsa, & agitatur intra seipsam. Quæ quidem ubi dicitur esse omnia, intelligenda est esse omnia non quolibet modo, sed suo, id est, speciei propriæ proprio. Noli itaque dicere, anima si est omnia per potentiam naturalem, ergo quandoque sit omnia: Nunquam enim anima ipsa sic forma corporea, siue corpus, quia uidelicet anima, non est quomodolibet eiusmodi forma, uel corpus, sed proprie secundum ipsam uitæ modum. Ita neque sit bestia, quoniam anima non est simpliciter animal, sed modo duntaxat humano. Præterea cum uideamus certos effectus non ex quibuslibet causis, sed certis oriri: calida ex calentibus, uas ex uice, ex leone leonem: ideoque uicissim certas rerum species non quibuslibet effectus procreare, sed proprios: nimirum, neque ex natura hominis generantur, quæ quædam est ab intusio species & humana, bouem aliquando fieri sperare debemus, nisi forsitan ipsa natura speciem per-

se aliquando mutet, atque ex humana fiat quandoque bouina, quod alio modo effici nequit. Cum enim per se mobilis & sempiterna dicatur, nunquam transfundatur ab alio, sed neque etiam sponte specie deferret proprietatem: quandoquidem hanc sibi singula semper conseruare nituntur. Iam uero ob hoc ipsum, quod gentilis ipsa humana natura non potest esse bouina, contingit ut nec homo boue, nec bos procreet hominem. Longius enim distat à natura, quam effectus naturæ huius ab illa. Omnino uero aliæ rerum species in alias degenerare non solent, nisi & amittant interna, & admittant rursus externa, & in commixtionem uentiant: itaque paulatim desinant esse quod erant, quod animæ nostræ contingit. Platonice non concedit: cōcedit autē proprietatem generalem à proprietate genitali brutorum, non aliter specie discrepare, quam humana species à ferina. Accedit ad hoc, quod cum anima dicatur talis fieri, siue talis apud Plotinum per electiones actionesque suas, si suæ sunt, humanæ sunt: non igitur per eas speciem transibit humanam. Deinde uanum est dicere animam prauis actionibus mancipatam euadere bestiam ratione captam: quoniam ipsa ratione nulla prorsus utatur. Non enim rationis acumen ocium penitus agit in prauis, imò negotianda assidue quamuis circa spectacula sensus, & imaginationis obiecta, uel comparanda, uel deuitanda plurimum diuersetur. Quid uero in causa est ut prauis acutiores plerumque efficaciusque, quam boni in suis operibus uideantur, nisi potentia rationalis acumen pariter & effectus? Quamobrem si iniquus animus post hanc uitam in terrenum corpus esset iterum trasferendus, non in brutum, sed in hominem reuertetur rationis solertia similiter abutentem. Huc enim similitudinis necessitas ipsa uidetur adducere. Nam & Plotinus ipse manifeste fatetur hominem non secundum unam tantum, sed secundum omnes animæ uires agere. Purgabitur uero quandoque: nam ita prouidentia dispensante in tales aliquando propter scelera calamitates incidit, ut uitæ rursus actus poeniteat, communi interim disciplina & dæmone cohortante. Denique neque uoluptuosus ullus fiet aliquando pia sensibus distributa. Quasi uero uoluptuosus homo sensuum negligat actiones, atque hunc in modum orba sensibus arbor euadat: imò nullus sensibus magis utitur, quam intemperans. Si ergo sit iterum ad terrena corpora retorquendus, non in plantam, sed in hominem reuertetur, quem uiolentum sensuum suorum imperium adeo sollicit, uexet, excruciet, perdat, ut tandem uitæ uoluptuosæ perdedeat, legibus interim, & numinibus ad uitam reuocantibus meliorem. Mitto quod iniquorum molliumque animæ, hic illic transfunduntur à Deo, ut que uoluptate peruersa perpetraverunt, aliquando curis & doloribus puniantur. Qui uero puniendis omnem admittit rationis actum, curas immensas & innumera biles admittit: qui tollit sensum, aufert cum sensu dolorem. Animas uero purgari memento non solum in terrenis corporibus, sed aeris: quam punitionem in Theologia planius aperuimus. Proinde neque te moueat quod inquit Plato: animam omnem totius inanimati curam habere: non enim inde sequitur, quamlibet animam quibuslibet insinuat corporibus, quod & Plato fieri posse negabit. Perfectio si rationalis anima non solum terrenum corpus regit & mouet, sed aerium etiam & celestis: si in superioribus quandoque uiuit sedibus: si uaria gerit munera, similia quoque celestium prouidentia: ita satis inanimati totius curam habere uidetur, uariasque intra se induere species propriam non mutando naturam, sed aliorum sibi similitudines uendicando, si modo essentia fuerit sempiterna. Merito igitur Timæus Locrus negat animas humanas in bestias penetrantibus: negat etiam ex homine mox in hominem transmigrare: utpote qui in corporibus aeris putat eas interea uiuere, atque ita animi uexatione purgari. Cruciatu uero sensibiles, siue in corpore uiuente fiant, siue in aqua, uel igne dicit esse coniectos: terrentur illi, qui ad uirum persuasionibus non ducuntur. Nempe sic affecti homines spiritalia etiam supplicia non intelligunt, scilicet mœrorem animi agnoscentis se summo bono priuatam angustiamque imaginationis comitatus, tunc ipsam animi poenitentiam, quædo in aërio corpore uitæ huius peccata luuntur. Has utique poenas Timæus ipse referuari peccatis non negabit. Putat enim animas nostras esse inter se differentes & immortales. Pythagoricus enim est, & à Platone summopere cultus. At quin etiam Deum nostras animas ex eisdem uiribus rationibusque, atque mundi animam absoluisse, atque alias ab alijs stellis demisisse sub lunam, rursus naturam animæ supremam ex identitate consistare. Oportet igitur ex Timæi sententia dicere, hominis animam, quæ peccando in rationem peruersam imaginationemque uehementiorem prolapsa est, post obitum mox in aërio corpore, quod nunc etiam possidet, eadē ipsa cogitationis peruersitate uehementiaque torqueri inter infimos dæmones, similibus animam stimulis subpungentes, quousque uitæ angustia causam recognoscentis fuisse auersionem ipsam ab intellectu, paulatim reuertatur ad ipsum: quod tunc per pauciora distracta planius, quam nunc animaduertere potest, atque ita gradatim in sublimiorum dæmonum ordinem eleuetur, & ad ipsas denique stellas unā cū celesti corpore, quod possidet ab initio unaquæque ad illam, uel cuius ordinem à principio sortita est, uel cui reddidit uel do se similem, ubique uero proprietatem conseruat humanam. Est enim homo terrenus, est aerius, est & celestis, est in super solaris & Martius: ubique autem homo est ipsa rationalis anima, corpus certo modo uiuificans: in caelo quidem celeste tantum, in aëre aeris per celeste, in terra per utrumque terrenum. Tandem uero certa post secula per quandam, tum contemplationis remissionem, tum generationis intentionem animam, deinceps per eisdem gradus dæmonum, aeriorumque hominum relabi, postremo ad terrenum hominem descendere forte Timæus existimabit: ac post hominis obitum in bestiam

bestias animam hanc precipitari animæ mundanæ germanam, compotentemque celestium: neque mox rursus in hominem æque terrenum. Oportunitus enim in aërio corpore purgari, aptiusque ad supera reuocari: semper autem ad corpus habitumque uitæ redire simillimum, siue apud nos, siue supra nos reuoluitur, donec redeat prorsus ad idem, non enim quodlibet ad quodlibet proficitur. Interea uero in terris quidem dormitaret, nec facile superiora recollere, sed supra terram euigilare, pristinumque sit statum animaduertere: ut per omnia secula, quasi uitæ unius ærates rationalis animi persona sit eisdem. Hæc equidem coniectio forsan sensisse Timæum, quæ mihi inter Platonice opinionum probabiliora uidentur. Secundo uero loco probarem inter Platonice, quæ in superioribus adducere probabiliora uidentur. Secundum humanam, de homine terreno in terrenum transmitti rectius, quam in bestiam: quod nonnulli tradunt eandem Porphyrio placuisse. tamen ex hac opinione uerisimile est in aërio etiam corpore inter terrenas uitas degere uitam. Proculus præterea unam cum communi Platonice schola negat intellectualem animam ferino corpori admodum alieno sic accommodari posse, ut ei quandoque in uitam communiceet. Communicare uero cum brutis aliquando putant, in quadam similitudine uitæ, idque sensisse Platonem. Mitto nunc utrum ex hac ipsa sententia dicendum sit necne, animam similem brutis effectam, ad tempus gratia poenæ inter illa, uersari: atque etiam per tale imaginationem suam, imaginationibus talium bestiarum ita forsan insinuari, sicut plerique tradunt inferiores dæmones corpora ingrediens humana imaginationibus se nostris inserere, easque mouere. Fere sicut Auerois intellectualem animam ferino corpori admodum alieno sic accommodari posse. Nam ubi Daniel propheta tradit Babylonia Regem ob grauissima scelera, inter boues diuinitus fuisse translatum, donec purgatus respiceret: interpretatur Hebraei imaginationem Regis illius diuinitus fuisse peruersam, usque ad eas, ut bouem se factum opinaretur, grauiterque doleret: quem admodum solet Magus, uel atrabilis efficere. Quid si talis quoque apud Platonem est transitus animarum? Talis & apud Timæum: cuius sententiam cum modo exponerem, ambiguis exponebam. Nam uidetur etiam omnem in terrenum corpus animarum reditum nauis, nisi forte sit reditus ultimus: posuisse uero uaria peccata, uaria purgari per afflictionem spiritus stimulatam à dæmonibus exploratoribus sub iudicio Nemesis. Denique ipse nos Plato monuit ne temere quilibet animam cuiuslibet corpori iugeremus: cum inquit in Phædro: non posse in hominem uenire animam, quæ sit propria bruti forma, quæ nunquam diuina perpezerit. Quasi significet, nec ipsam hominis animam in ipsam bruti formam posse descendere, quamuis in similitudinem quandam commerciumque forte descendat. Quoniam de brutorum animabus sæpius hic fecimus mentionem, oportune quartur: Si omnis uita sit immortalis, contrariamque non accipiat, sed est fugat mortem, ut Numeo placet atque Plotino: Si rursus progredientium animalium animæ, & immortales sunt, & quodammodo rationales, ut uult Porphyrius, ac fere similes lamblicus, qui dnam de his dicendum: Dicimus forsitan eorum sententia: uel fingemus: animas bestiarum imaginationem habentium, id est: motum proprium possidentium, in seipsis subsistere separatam à corpore, numerumque habere ab initio certum: & unamquamque in sua specie de corpore in corpus insinuari, species uero confundere nunquam: atque interea donec solidum in sua specie corpus oportunitus nascantur in aërio suo corpore uiuere: Habent enim suum ipsæ quoque spiritum, in quo non nihil artis, & uaticinij munere dæmonum, quibus dedicantur sortiri Porphyrius arbitrat. Animas autem proprio carentes motu & imaginationis expertes, cocharum scilicet marinarum, atque plantarum uiuificationes quasdam ex anima mundi potius esse, quam animas: sicut in pilis animalium ex anima totius soler accipere, easque in mundi uitam postremo resolui. Vbi uero Plato animas infra nostram mortales appellat, exponit illi, quos modo dicebam, non ita mortales, ut pereant, sed quia prorsus alium depeccant, & ad immortalia tantum affectum, & actum habere uidentur. Post hæc ubi ait: animam esse uniuersum tum intelligibile, tum sensibile, semperque per intellectum agere in mundo intelligibili ære non quodam idearum intuitu, dissonare uidetur tanta diuinitas animæ ab eo, quod in brutum cohibetur & plantam. Tamen dictum hoc quodammodo temperat, ubi non uult ex hac ipsa substantia, sed ex quodam eius influxu, & corpore certo animal, & arborem coalescere: intellectu interim ab opere proprio non cessante: cessante tamen rationali tum actu, tum habitu, atque facultate, quod non facile nos admittimus. Maxime enim est animæ nostræ propria rationalis ipsa facultas: igitur tanquam maxime naturalis summopere permanet. Denique naturam generalem animaduertes esse quemdam intelligentiæ terminum: ut quod in ipso sui summo est intellectuale, sit in eiusdem infimo generale: quemadmodum quod est in summo lux, sit calor in infimo, atque radius uisualis ex aue quadam emicans, sit generalis in oio. Et quemadmodum radius eiusmodi uisualis, non ab externo prorsus ullo, sed solum dependet ab oculo, idemque nec extrinquitur quando non effulget externo, sed definit extrinque agere: ita generalis quoque natura se habet, ex intellectuuali substantia & intus emicans, & foras emicans: que & restat in ipsa intellectuuali substantia extra non emicans, quando totus animus ueritur ad oppositum, sicut radius uisualis quando avertitur oculus retracto radio potius, quam extincto.

Anima

Proculis quidem animam per esse suum, quod est uiuere, atque est sempiternum, semper uisum care corpus aut coeleste saltem animæ cognatisimū. Plotinus autem putat animam ab hoc etiam actū aliquando cessaturam: quod & hic, & alibi sæpe declarat. Idque tum denique fieri, quando rationalis ipsa potentia unā cum imaginatione ad intelligentiam tota cōuertitur. Nā & sæpenimā speculationis intentio remittit in nobis naturæ genitalis affectum, atque uicissim: quod mundi animæ nō contingit: siquidem potestas eius est naturaliter amplior, & admodū efficitior, corpusque nacta est obediens penitus, & in tuto locatum. Quod tam facile fit ex anima uita uiuens, quam facile præsentia ignis aer ignitur. Pertinere uero forsitan uideatur ad prouidentiam compensare quandoque animam summa quadam quiete tandiu apud nos fatigatam. Concedatur hoc Plotino, dum modo & illud ipse concedat, animam quæ tantum eleuari possit super materiam, totumque supergredi cœlesti, & animæ cœlestis officium, nunquam ad brutum coeferri, uel arborem: sed cum in anima mundi nulla sit intentio circa corpus, nunquid ibi ullus est sensus? Est certe, sed nihil sentit externum. Sunt enim in ipsa quæ sentit, neque sentiendo distrahitur. Sensus enim illinc unicus est & intus, neque sentire se sentit. Nihil enim alieni accidit, nihil noui. Omnino uero sentiri ab anima necesse est corpus cōtūctissimū animæ profusque cognatum. Sed sicut alere, ita sentire corpus suum, non habet animaduersionem huius actionis adiunctam.

Quomodo animæ uariæ uarios dæmones fortiantur, quomodo eos mutant, quomodo cum eis in generationem ueniant. Cap. IIII.

In sequenti capite in mento animā sortiri dæmonem talem, aut talem propter talem quandā electionem eius atque motionem: non dico propter electiones singulas, sed speciem electionis ad quandā uitæ speciem dirigentis: neque mutare dæmonem, quādiu uitæ speciem omnino nō mutat. Quatenus igitur uitam agit ueneream, dæmonem tenere uenerum, ac si abstinereat quandoque lasciuis amoribus, tamē quamdiu facile pergit amare, quamuis honeste speciem dæmonis nō permutat, adhuc enim uenerum habet, sed præstantioris inter ueneros ordinis. Similiter si à mercatura conferat se ad literas, dæmonem seruat mercurialem, quamuis superiorē: si à religione ad militiam, genus dæmonicum mutat & ordinem. Nam à louiali trāsit in Martium, ex quo animus tūc primum infortunatus euadit. Contra uero si à malitia ad religionem ueniat, subit ex Martio loui, nisi pergat ibi quoque contentiosus esse: unde neque est admodum fortunatus. Plurimi uero quantumcunque in hoc corpore uitæ modum mutare aliquando uideantur, non nihil tamen conditionis antiquæ conseruant: ideoque nōndū antiquū dæmonē penitus exuerūt. Proinde per ea, quæ sequuntur, apparet affectionem animæ primā siue naturalē, siue electoriā multū corpus afficere, ut malus animus mala, bonus bona, ex quolibet sibi dato corpore postremo reportet, similiterque referat ex fortunis. Quamobrem nō mutatur dæmon, neque differt propter corporum fortunarumque differentias quatenus ipse mos animæ speciem seruat antiquam. Quo profus in oppositum permutato, mutatur & dæmon, & cum dæmone re uera fortuna, fortuita enim nobis ipse disponit. Denique summa penes animæ qualitatem est autoritas: quandoquidem pro differentia qualitatis animæ quædam indultus dæmonem & exuimus: ac per dæmones plurimum fortuita dispensantur. Quod si uel Porphyrus dicat secundum stellam in figura genesis dominantem: uel Iamblichus secundum totam tunc regnantem harmoniam mundi differentes animabus distribui dæmones, intellige cœlestem motum atque conspectum distributiones eiusmodi non tam causam esse, quam signum. Nam animæ hominum atque dæmonum, sicut natura sunt ante cœlestium motiones, sic ante motiones tales in se iam ipsæ sunt tales. Ideoque Timæus ait, animas per affectiones suas prius elegisse sortes fortis uitarum palam obiectas: deinde dæmones accepisse, terribiles motiones attingisse fatales: atque attingisse per uehicula sua scilicet, cœlestia earū corpora cœlestibus influxibus motionibusque cōtingua. Cœlestem itaque lyram cogita pulsante Phæbo uarios in horas concentus efficere: animas autem omnes cū anima Phæba sic esse cōcordes, ut quales ipsæ in se iam sunt, talibus potius quā talibus concentibus moueantur, ueniantque aliæ, alias in choream saltaturæ. Ex tali itaque cœlestium harmonia, qua rāgitur anima, præcipueque mulcet, cognoscimus qualis ipsa sit, qualemque per se sortita sit dæmonem, qui due actura sit in chorea potissimum, & quomodo saltatura: ubi plurimum pro credit ex anima, non parum quoque ex harmoniæ cœlestis conditione contingit. In tota uero hac disputatione memento non posse, uel rerum nostrarum conditionem, uel Platonicorum uerborum ordinem ritē teneri, nisi præter externos dæmones, interni quidam sint, atque uicissim, alijque alijs proprie coaptentur: item potentia affectionemque animæ, quæ proximè est sub intimo dæmone, uerfari inter utæ præsentis opera, propriumque esse operum effectorem: dæmonem uero, uel ut aurigam effectoris huius atque rectoris, atque hanc ipsam effectricem negotiosamque potentiam, neque supra dæmonis uires agere quicquam, neque rursus æqualia dæmonis dignitati.

De uiro

Post hæc ait, illum esse præcipue probum, in quo uires imaginationis rationisque profus intellectui formatæ sunt: adeo ut tota uita secundum intelligentiam peragatur: ubi nō præest uita dæmon aliquid, sed ipse Deus, scilicet, cum diuinus intellectus, tū intellectualis unitas, quæ est intelligentiæ, quasi aurigæ caput, cum ipsa simpliciter unitas Deus ipse deorum. Tum uero ait animā nostram non formari semper intelligentiæ: quoniam statim ab initio, ob operosam generationis fabricam actus potentia uegetalis supra modum intenditur, ad quem & similia præcipitur imaginatio, circa quam & similia negotiatur & ratio. Hæc uero intelligentiæ sunt opposita: uerum tamen etiam antequam discursibus rationis utamur, appetimus ipsum uerum naturaliter atque bonum, per ipsam scilicet cognoscendi potentiam. Cum uero hæc non appetat aliquid profus incognitum, inest saltem menti ueri bonique forma naturaliter insita. Regit autem animam dæmon, non quidem simpliciter optimè, sed optimè pro præsentis ipsius animæ qualitatē. Post hæc in terreno corpore uita tam dæmon tā intus, quā externus animam ad iudiciū ducit, scilicet in suo quodā aërio corpore constitutā, antequam ad corpus terrenum redeat. Dæmon dico alius, quatenus alia tunc in anima species sit uiuendi, alioquin dæmō est idem. Est autem accommodatissimus purgatorius iudicij status in aërio corpore: ibi enim est afflictio spiritus in peccatis, ac propter maiorem distractionem facilius occasio pœnitentiæ, expectaturque profectus quidā in anima, & futuri status electio. Quamobrem animam in bruta transmittere ubi sit imaginatio stupida, nihil aliud est, ut diximus, quam claudere potentia locum. Inter hæc iterum te admoneo, ridiculum esse animam, siquidem possit à toto se eximere mundo, in bruti, uel plantæ angustias cohereri. Probabilius dixisset unā cum Proculo, nec infra hominis formā descendere, nec extra corpus ire cœlestē, sed hoc assidue retinere. Cœlestē dico nō quodlibet uēdicare sibi, sed habere ab initio proprium, saltem uero si liberari animam ab uniuerso quandoque posse Plotinus existimat, suspicatus quoque fuisset, posse illic perpetuè uiuere: quod Porphyrus opinatum aliquando tradunt, quod & in Phædone poteris suspicari, cū audis, sine corporibus in genum uiuunt. Nam si quando ultra conditionem perueniret huius mundi mutabilem, non uideatur uitā ulterius mutatura: at si mutaturam dicas, ne dicas simul extra cœlestē corpus existere. Nam & mirum est animam in cœlo sidera, imò omnia contemplantem appetere non sibi, nisi forte tunc ita contemplantem, sicut libido sæpe clam simulat hominem speculantem. Id uero cōtingere duntaxat animæ potest, quatenus est mundo connexa, cuius gratia sit generatio. Est autē annexa, saltem per cœlestē corpus ab ea semper uita donatum: alioquin non appeteret generationem quandoque mundanā infra lunam animam iam posita super lunam. Peruenire uero animam ad cœlestia posse probatur ex eo, quod si omnes intellectuales animæ sine medio exprimuntur ex intellectu diuino exemplari mundi, atque exprimuntur ex toto, non enim ille diuiditur, nisi uel exemplari toto impressæ procedunt. Sunt igitur totus ille mundus & istæ, nō quomodolibet in quā, sed modo potius animalī. In nostra igitur anima, uires quædam sunt animæ mundanæ conformes, itaque stellis quæ sunt circa illam quodammodo congruentes: ut non mirum sit, qui cōtēplatione præcipua uiuunt, ad Saturnum denique proficisci ciuilitate ad louē, qui magna similitudine ad Martem: relinquere similiter potissimum ut tales fuerint ab initio. Notabis genitalem naturā esse simul cum animæ essentia sempiternā, etiā si eius intermitteretur affectus: esse & in se indiuiduā, quāuis per corpus uideatur esse diffusa, sicut per aerem indiuidibile lumen. Quod enim indiuidua sit apparet, quia tota semina-ria uirtus in qualibet uiget guttula seminis, ubi ex uno seminis factu plurima generantur. Et tota profus uita est in qualibet plantæ parte, ubi pars amputata uita seruans iterum coalescit uniuersali interim conferente natura. Memento rursum qualitatem animæ propriā, dæmonemque ipsi domesticum ingredi fatum, quando mutabile corpus ingreditur: ac præter communem patienti conditionem propriam quoque efficaciam possidere, ut non tantum patiarur in fato, sed agat: siquidem fors externa plerumque similis euadit dissimilis, dum moribus dissimilibus accidit atque contra animis inter se similibus, similes euadunt fortes inter se ualde dissimiles. Est autem anima in fato ratione corporis, cœlestis quidem ut agens, reliquorum uero magis ut patiens. Collocatur uero à fatali reuolutione cœli iam mobile corpus ingressa, in quadam conditione formæ secundum certum ordinem electionis scilicet conceptionisque, & infusionis, & ortus.

IN LIBRVM DE AMORE.

COMMENT.

Omnia potentia tum cognoscendi, tum generandi respuit turpe, nititur ad pulchrum: quoniam omnis ex prima pulchritudine proficiscitur atque mouetur Cap. I.

Ribitor equidē, Magna nime Laurēti, te nō lōgā de amore disputationē à Marsilio tuo nūc exaucturū: quia multa de hoc in simposio disputauimus, tum maximè quoniam ut plurima de amore diuinitus inuenisti, elegātibuscque carminibus, cecinisti. Ergo summa sequar fastigia rerū. Omnis potestas animæ, siue rationalis, ideo amore perpetuo nititur ad pulchrum.

pulchrum attingendum atque generandum, quoniam potestas eiusmodi ab ipsa pulchritudine proficiscitur: ideoque in seipsa retinet formam pulchritudinis insitam, perpetuamque ad ipsam, uelut ad finem amoris instinctum. Hanc utique causam quisquis ignorat, non potest amorum naturas & amatum passionem exprimere. Profecto diuinus intellectus est forma prima, puraque profusus & omniformis, intellectus animalis est forma quidem secunda, sed similiter omniformis. Natura est forma tertia pariter omniformis, suisque ducta principijs, eo spectat alsidue, ut informatam materiam formis operari mirabiliter & exornet. Siquid ergo deforme sub natura contingit, sic accidit præter intentionem ipsam Dei primam, atque naturæ: sicut quod deforme contingit in artificio, accidit præter omnem artis intentionem. Sic ergo naturalis, sic & rationalis ubique potestas à prima pulchritudine ducens originem, turpe quidem respuit uelut dissonum, pulchrum uero pro uiribus ad seiscit, uelut consonum, pulchram formam generare conatur, suamque in ipsa natura perpetuo conseruare. Sed potentia rationalis parturit in animo pulchritudinem: naturalis autem pulchritudinem in materia parit, & utraque pulchrum pro uiribus in quo generet subiectum naturaliter operatur, ita demum aptius pulchritudinem creatura.

Duplex mundi anima. Duae Veneres. Amores duos: qui non passionem, sed existentiam quædam sunt. Cap. II.

Cum uideamus eatenus in nobis intelligentiam perfici, quatenus & actus intelligendi, & intellectus ligenda res à materia conditionibusque materiam se regatur, cõiectare licet primum ipsum simpliciter intellectum esse alienissimum à materia. Præterea & intellectualem animam, inde proximè genitam, ideoque summopere intellectualem, non posse cõire, cum materia in communem unum compositi formam. Est enim hæc, & intellectus quidam, & simpliciter anima, uita uero ex hac subinde nata, uelut anima quædam, & natura simpliciter, potest iam in unum cum materia congregari. In intellectualem itaque animam illam in mundo primam Venerem appellamus: uitam uero mundo illam præprofus infulam Venerem appellamus: in utraque perpetuum uiget amor circa diuinæ mentis pulchritudinem incitatus, tum in prima ad pulchritudinem similem in se generandam, tum in secunda ad pulchritudinem in materia pro uiribus exprimendam. Putat uero Plotinus ex æte Platons intellectualem mundi animam, dum intrinsecus agit circa Deum, intelligendo illum atque uolendo concipere in seipsa non imaginariū quiddam, sed naturale aliquid & subsistens (ut arbitror) Christianæ trinitatis in hoc mysterium imitatus. Existimat autem, sicut lucere atque calere duo quædam sunt in igne, sed unum denique sunt in sole. sic cognoscere atque amare in potentia rationali quidem esse diuersa, sed in substantia intellectualem actum unum existeret: Cum uero actus eiusmodi in anima mundi sit intrinsecus, & circa incitatus, efficacissimusque, hinc effici penes seipsam prolem huic actui cõgruam: que quoniam ex intelligentia nascitur, sit intelligibile quiddam, quoniam ex amore procedit, sit aliquid amatorum, imò sit amor ipse subsistens ex actu quodam amandi productus. Nam cum illic idem sit existeret profusus & agere: nimirum sit in actu agendo existentia quædam productur intus in qua quidem producta sit eadem quæ est, & productus essentia, hoc ipso differens, quod in illo quidem propagans est, in hoc autem inde est propagata. Differt insuper relatione quædam: siquidem existentia, hæc amatoria hoc ipsum, quod est & amantis est, & amati. Differt præterea, quod in existentia propagante ponitur potius ipsa uisio pulchri, in existentia propagata uoluptas ipsa potius circa pulchrum.

Confirmatio superiorum. Cap. III.

Si gaudia mulier sæpe ob miram imaginationis affectusque uehementiam naturali quadam fortum afficitur qualitate, ob hoc ipsum, quia sit matri cõnexus: si rursum motio similis animi in proprio corpore subitas exprimit qualitates: quid mirum ex uehementia simili substantiale aliquid in ipsa anima nasci præferim in ipsa intellectualem animam, ubi actio uehementiæque, & affectio non aduentitia est, non mobilis, sed naturalis penitus atque firma. Et ipse qui uidet gaudetque & appetit efficacissimus est, & obiectum eius est potentissimum, insinuatque potenter. Cõfirmantur hæc ex eo, quod si ubique accidentalialia rediguntur ad quædam substantialia proportione quadam cõgruentia sibi, necesse est, & amores qui passionem quædam aduentitiæ sunt, ad substantiales amores rite inferri. Post hæc notabis iterum duas mundum habere animas oportere, alteram quodammodo separatam, quæ corpori prælit uelut artifex, alteram uero coniunctam, quæ illinc insit corpori, uelut forma. Separatam quidem oportet adesse, tum quia talis quædam ex intellectu puro proximè micat, tum quia mixtus artifex non absolute imperat artificio. Oportet insuper animam mundo inesse coniunctam, tum quoniam anima prima secunda est, ad hanc ex se generandam, tum quoniam oportet mundum esse cõpositum perfectissimum. Itaque necesse est habere formam suæ materie perfectissimam, id est, uentem atque sensualem. Non sit autem unum in mundo, ex intellectualem animam proprie atque materia (ut uult Plotinus) quoniam intelligentia per actionem, affectumque in oppositam materiam redit, sicut nec fieri unum putat in nobis: siquidem nec in nobis intellectualem animam cõmunicat cum corpore in passionibus corpori proprijs, neque corpus cum anima tali in actionibus ad eiusmodi animam proprie pertinentibus: Licet tamen dicere intellectualem animam tum in mundo esse mundanam, tum in nobis

his humanam: atque ex ea simul, & animali unum ideo confici, quoniam ex illius influxu simul atque materia sit unum anima sensuale, cui & illa semper inspirat uitam, abique continuo illius spiritu perituram. Has utique geminas in mundo animas, iterum geminas. Veneres esse memento, quas geminas similes comitentur amore. Memento quinque amorem in secunda hac mundi anima, non tantum per uitam genitalem generare totam in mundi materia pulchritudinem, sed etiam per efficacem imaginationem potentiam, tum diuinam suscipere formam, tum ad eandem & mundum, & quæ sunt in mundo pro uiribus prouocare.

Duo amores cullibet anime naturaliter insit, quasi duo sunt dæmones. Cap. IIII.

Amore, qui tanquam noui quidam animorum motus à rebus, quæ extrinsecus offeruntur quodammodo incitatur in nobis tanquam notos leuiter attingit: diligentius uero prosequitur substantiales amores, id est, essentielles perpetuosque instinctus ad pulchrum anime naturaliter insitos & asidue quamuis nec eligas, nec aduertas trahentes ad ipsum, quorum alter in ipsa cognoscendi, alter in generandi potentia naturaliter est insertus. Et quoniam, uelut præfectus ducit animam, & more prouidentia regit appellatus est dæmon: quamuis præstantior amor appelletur & Deus. Dicitur autem hos anima generare, non quidem quotidie, sed ab initio, quando pro natura sua partim ab æuo sibi tradita, partim pro electione uitæ, quandoque contracta instinctus eiusmodi concipit ad seculum regnaturus: quorum occulto quodam nutu quotidie plures in nobis suscitantur affectus atque conceptus: quos sanè, nec externa duxat spectacula, nec præsens affectio corporis, nec noua consultatio corrigit. Et profecto perpetuus quidam uigil tenor plurimum directus ad unum: præferim quantum spectat ad uitæ speciem scientiasque, & artes, naturalesque facultates, unicuique proprias ab eiusmodi dæmone regitur, recto interim ab externo quodam sibi congruè dæmone. Congruunt & rationales anime omnes per eiusmodi suos amores cum mundanæ amoribus anime, quatenus & ipsæ sunt anime mundanæ sorores que simul amoresque sui ita dependent ab anima mundi, & illius amores, non quia inde sortiantur essentiam, sed quoniam ad motionem illius exordia, quali concinendo motionem propriam ordiuntur, perque proprios fines ad finem denique mouentur illius.

De Dæmonibus. Cap. V.

Oportere uero dæmones esse medios inter stellas & homines, in Theologia satis ostendimus: quæ sphaera quælibet supra nos hæc nostra præstantior longèque amplior rationales habitatores habebat suæ sphaeræ cõformes. sicut habet & nostra. Nam & ignea quædam animalia esse cõprobat Apuleius hoc Aristotelis testimonio: in fornacibus ardentibus, quædam animalia propria uita sunt uolitare pennulis apta, quæ totum æuum suum diuertantur in igne: cum eo exoriuntur, cum eo pariter extinguuntur. Profecto quod primum ab ipsa uiuifica substantia, id est anima uitam accipit, solus est ignis. Est enim ignis inter corpora proximus anime, quoniam excellentissimus, efficacissimus, mobilissimus: Hinc existeret ut fouente calore singula uiuant, non fouente non uiuant, Secundo per ignem, per igni proximus uita forriri uidetur, & pabulum esse caloris: per hæc duo subinde subtilis aqua uicior aeri: per hanc similiter terra subtilis: per hæc quatuor inuicè cõgregata, corpus ex quatuor non ita uapores, sed materijs crassioribus cõpositum atque solidum. Licet autem ubique, quod prius est atque simplicius à sequente compositoque resolueret: Sunt igitur animalium rationalium quinq; genera: Prima sunt, quorum corpora solus est ignis, ac si uisibilis ignis stellæ sunt, quos antiqui deos nominant: si inuisibilis, dæmones Orpheus igneos, uel cælestes appellat, qui in Planetarum circulis stellarum uicem teneant sub Planera duce. Non enim decet ab innumeris animalibus, que sunt in firmamento, mox ad unicum infra descendere. Secunda quorum corpora sunt ignis, & aer optime mixtus: hos dæmones idem æthereos, uel aereos nominat. Sunt & animalia terra, in quibus ignis & aer cum subtili quadam aqua componitur, quos dæmones iam nominat aquæos, qui quandoque paulo deffiores facti, aspici possint. Neque desunt quarta, quæ tribus iam dictis subtilem adhibeant terram, quasi quandam terræ uaporem. Hi ab Orpheo terreni dæmones appellantur: qui & aliquando paulo ulterius condensati etiam ualeant arrectari. Hoc etiam nuncupat subterraneos, quotiens uel delictat subeunt terræ cauernas. Quinta sunt hominum, quasi infimorum dæmonum corpora, in quibus præter dæmonicam illam ex quatuor subtilibus mixturam, qua dæmones sumus, quæ in nobis spiritu est, primoque uiuit & sentit, mixtura solidiorum est adiuncta. Spiritum uero primo uiuere atque sentire patet ex eo, quod retracta à membris spiritu, mox sensus, & motus membra deserit, ideoque & uita. Cum uero quod prius cognatusque accipitur, firmius teneatur probabile uidetur, animas eiusmodi posteriora gradatim dimittere corpora, prioribus interim diutius reseruat: ut quæ fuerunt in corpore solido, diutius postea sint in tenui: in quo pariter erant, & in quo potissimum sentiebant, quod & propter cognitionem facile cedit animæ connectenti. Quo uero sublimius, simpliciusque corpus est, eo tardius uidetur ab anima deserendum, cælestè uero nunquam. In omni siquidem genere, quod primo sit particeps, semper est particeps. Et merito uita sempiterna ubi semel sempiternum corpus ipso suo esse naturaliter animauit, nunquam desinit animare. Solis igitur hominum in animalibus inferiorumque dæmonum datum est corpora caduca mutare, quia composita sunt ex dissolis, & ideo solubilia, tum quoniam propter corpus eiusmodi & locum, & ministerium à beatitudine distrahuntur. Nefas autem est animas rationales ad contemplationem absolutam naturaliter

liter institutas, diutius illa carere. Quando igitur ad finem perueniunt, in aethereis, & caelesti corpore multa secula uiuunt. Quod enim est ex intentione specierum, earumque principij potissimum, idque plurimum est, & maxime diuturnum. Coelestes quidem daemones, & aethereos uerisimile est, & sempiternos esse, & perturbationis experes, propter naturae simplicitatem puritatemque loci: aqueos autem terrenosque esse quidem longaeuos, non autem indissolubiles, habere & perturbationes animi ferme tales, quales & nos habemus. Vicinitas enim regionis, atque naturae morum affert similitudinem. Et duobus primis nihil effluit unquam, quare nec opus est nutrimento, sed ditaxat canibus, & figuris luminibusque delectantur, colunturque, & ita nobis conciliantur, illis praecipue temporibus, quibus ea sidera regnant, quae & illi sequuntur. Et duobus sequentibus cum effluat aliquid, instaurare necessarium est: sed in quibus nihil est terrenum, satis odor facit conciliatque aromatum atque florū exhalatio quae liquorum. Postremi daemones odoribus, & uaporibus indigent crassioribus, quia ex sanguine carnibusque mittuntur, maxime coctis, & a nobis assumptis. Quare si Porphyrio credis, dices hoc induxisse nos ad animalia deuoranda: ut ipsi penes nos atque e uisceribus nostris haurirentur ferentque, saepe concoctum, sibi quae competens ab animalibus alimentum. Est autem eis in terra quaedam attrahendi sugendi que facultas, qualis membris inest animalium radicibusque plantarum. Nos autem eos tali quodam nitore ad nos allicimus: unde, ut ait Porphyrius, homines uentri dediti uasa sunt daemonum immundorum. Quamuis enim daemones si quo indigent nutrimento, ut ait lamblichus, id absque nostra opera sibi passim suppeditare possint: tamen probabile est, posse quasdam illecebras ab homine uilis offerri, & incontinentes daemones in continentibus hominibus commiseri. Superbi uero superbioribus daemonebus agitantur. Nam primum esse in eis superbiam Porphyrius ait: adeo ut nihil uehementius optent, quam supremos a nobis deos exilimari, & pro illis maxime colit, atque principes eorum potissimum id contendat, ut Deus primus omnium habeatur: incitare nos ad corporis huius oblectamenta, quibus ipsi in nobis ferme similiter oblectentur: irritare ad contentiones & praelia, quibus & ipsi inter se aliquando conflitantur, & aereum consilium concurbant, & assiduo gaudere mendacio: nos autem illis non posse resistere, nisi quatenus superiorum daemonum inspirationi mentem diligenter exponimus: sobrii castique uiuius, ac Deo nos suppliciter commendamus: sola enim puritate, sanctimonia, pietate genus humanum a potentia malorum daemonum inersu defendi. Hinc & Democritus orabat, ut bonos daemones obuios haberet: utpote qui ut Plutarchus ait, existimaret multos daemones esse malos, omnes uero appellabat idola aere grandia inter se emittentia uoces, & longaeua difficilisque solubilia: Daemones uero multos esse malos, qui & homines sub praetextu bonorum fallant lamblichus asserit: sed eos bonorum numinum praesentiam subito fugere, atque ita legitimum religiosum non posse decipere, haec ab Aegyptijs atque Chaldejs. Proinde Plotinus ait daemonicas animas idcirco ad corpora proficiuiores existere, quoniam in eis materia quaedam regnet intelligibilis. Haec autem non solum est ipsa natura formabilis, haec enim & superioribus inest, sed intima quaedam essentiae dispositio, in qua nec identitas alteritate superant, neque status motum, neque natura communis particularem, neque agendi facultas potentiam patiendi, per quam sane dispositionem essentia talis tum corpori etiam caduco, tum animi perturbatio uideretur accomodari. Ob hanc rationem, quod lamblichus asserit, daemones prouidentiam non ut Dij communem habent, sed singuli ad actiones proprias atque prouincias.

De origine demonum, Cap. VI.

Quid uero Plotinus in capite sexto dicit, daemones ex ipsa totius anima generatos, atque Porphyrius in libro de abstinentia dicit, daemones ex tota anima pullulasse, ne intelligas subtilitatis ipsas animarum, quae sunt in daemonebus, ex anima mundi creatas: imo uero animam hic totam accipere illam pateram, siue deam, ideamque communem, ex qua Timaeus praeter mundi animam seorsum sphaerarum animas, iterumque animas daemoneum, hominum uero asserit esse productas. Na & Proculus ait in Alcibiade, daemones, a dea uiuifica generatos, a qua generantur & animae. Vult quoque Plotinus, & ab ipsa mundi, & a qualibet anima rationali suam quandam irrationalem animam emanare, quam nominat daemoneum. Eiusmodi uero daemones, & si suas sequuntur animas, tamen sub communi quodam influxu animae mundanae gignuntur ab eis: nam in illius prouidentia est praecipue, ut ipsius naturae subterfiant, tot talesque naturae ad dispositionem uniuersi componenda. Omnino uero qualescunque sint daemones, ideo pendere dicuntur ab anima mundi, quoniam eorum animas ipsa mundi anima, per uitales uires in suas materiae uelut escas corporibus alligat. Inter haec intelligibiles deos ponit, id est, ideas & intellectuales caelestium animas. Item sensibiles deos, scilicet stellas: post eas daemones, qui sunt inuisibiles, siue in caelo sunt, siue sub caelo: quamuis ipsam daemones appellationem ad eos, qui sub luna sunt, proprie transferant. Corpora daemoneum in superioribus quidem descripsimus, ratione quadam libiore, per quam a plerisque Platoniorum haud longe discederemus. Possunt autem ratione forsitan magis physica dicere, corpora daemoneum subtilitatem plurimum esse composita. Nam & elementa in globum unum undique commiscuntur, erit igitur necessario ignis in eis. Per hunc enim uita motusque uiget. Erit & aeris pabulum: nec solus cum solo, nec subito dissoluantur. Esto in super aqua tenuis, nec sine terra

subtili

subtili, alioquin minimam habebit sub igne stabilitatem, oportet sane spiritalia daemoneum corpore sicut & spiritus noster esse admodum temperata, ut sint illius uitae nobilis susceptacula. Oportet igitur in eis tyrannicam ignis uoracitatem ita domari, ut & trium numero, & horum quidem quantitate maiore unius tyranni rapacitas refrænetur. Non potest autem terra illic esse multa, nec etiam aqua plurima. Sit ergo quam plurimus aer, secundo loco humor aqueus tenuissimus, tertio ignis sed admodum rarus, ne forte sit edax: quartum teneat subtilissima terra locum. Et quamuis daemones omnes sint prope modum temperati, alii qui tamen temperatissimi sunt: in ceteris autem elementum hoc aut illud, paulo magis excellit. Erunt igitur complexionibus eorum quinque ferme sicut & nostrae: temperata uidelicet, & quatuor non adeo temperatae: stellis quidem subditae consimilibus, & praesidentes in instinctu quopiam naturali hominibus complexionis eiusdem.

ARGUMENTVM MARSILII FICINI FLORENTINI IN LIBRVM quod incorporea non patiantur. Comment.

SVMMA LIBRI.

VMMMA huius est asserere rem incorpoream pati non posse. Rem quidem incorpoream appellat, quae uel nullam in sua ratione quantitatem includit, quamuis eam extrinsecus accipere ualeat, haec autem materia est. Vel quantitatem prorsus excludit, haec autem est mens & anima. Praeterea passionem esse uult mirationem, quae substantiam per se uidet, siue diuisione contingat: qualis accidit quantitati rebusque, necessariam habentibus quantitatem, siue contingat alteratione, qualis accidit contrarijs inter se qualitatibus, atque insuper formis, quas necessario qualitates eiusmodi comitantur. Igitur tam materia prima, quam animares est incorporea, neque quantitate, neque qualitatem eiusmodi propriam sibi uendicant, ideoque a passione sciuntur: ac multo magis anima, quam materia. Anima enim non solum formas non admittit perniciosas, uerumetiam nec nouas aliquando qualescunque sint formas uideatur accipere. Multa igitur in sequentibus de immutabili anima rationalis essentia, deque partibus eius, nonnulla insuper de essentia prima, plurima de illius opposito, id est, de prima materia disputantur, quatenus id denique confirmatur, rem incorpoream esse passionis expertem.

Anima neque patitur, neque formas qualitates uel suscipit. Item de publici imaginatione.

In prima igitur libri parte, quae capita quinque continet, ostendit animam non esse passioni subiectam: in secunda deinceps ostendit simile aliquid de materia. Quantum uero ad primam spectat, animaduertes nullam incidere a corporibus impulsionem, uel qualitatem in potentia animae cognoscentem. Siue enim modo quodam naturali, & ut ita dicam incidere materiali, confunditur cognitio & discretio protinus: & iudicium, siue imaginale quoddam conditione saltem id euenit, ut corpora forment animam, quod dictu nefas: nam ad animam tanquam superiorem spectat formare corpora non inde formari. Omnino uero omnis cognitio affectus animae etiam ad corporalia uergens, est actio quaedam animae circa talia, neque interim patitur inde. Neque enim conuenit cum corporibus in materia, qualis communio solet aliquam passionis uicissitudinem in agente committere. Quid igitur est sentire? Est quidem in anima hoc ipsum scilicet adhibere seipsam, & expedire uim suam circa illa, ad quae habet essentiam consentaneam & naturaliter aptam: recordari quoque similiter, est expeditissimè hoc ipsum efficere. Nulla igitur potentia cognoscendi per nouas formatas imagines, sed intellectus quidem actus semper est illa ipsa, quae cognoscit: ratio uero & phantasia ex eo statu in quo sunt secundum potentiam illa, quae ab ipsis excogitanda sunt, actu quandoque sunt illa, quae secundum actum in intellectu sunt semper. Sensus exterior percipit sentienda, non accipit. Vegetatiua nutrit, mouetque, neque nutritur interea uel mouetur. Haec omnia confirmat Porphyrius, ostendens quando anima dicitur pati, hanc ipsam passionem non esse alterationem ullam in natura, uel aliqua qualitate, sed accommodationem quandam & affectionem animae ad rem hanc, aut illam, esseque id aliqua actio non animae circa externa, sed angustiam, quando scilicet suae potentiae affectusque amplitudinem ipsamet contrahit ad angustum. Concluditque Porphyrius, omnes animas, quae dicuntur motus, non esse proprie motus in anima, sed in corpore: & in anima quidem esse actiones, in corpore uero eisdem fieri passiones. Addit, actus uergetationis & sensus atque memoriae non imaginabiles esse, sed ita quodammodo naturales, ut calefacere, illuminare, lucere eadem Plotinus existimat. Notabis in terea uirtutem communiter in anima duplicem: alteram quidem uelut priuata, scilicet, et aliam partium animae propriam: haec autem est, ut quaelibet uirtute suum officium peragat: alteram uero quasi publicam, scilicet, ut cunctae partes inuicem ritè concinant, a mente regatur ratio, hinc irrationales subinde uires obtemperant, inter quas concupiscentia subit audacia. Neutra uirtus est uelut qualitas animae impressa sicut subiecto, similiter neque uirtutum, sed est potius uelut motus, & actus, horum quae uacatio. Si qua uero in nobis est qualitas, uel aliuide impressa per modum naturae imaginis uel actionibus acquisita, eiusmodi quidem non est in anima, sed in corpore potius, sic proprie, aut sic affectio, in quo & formationes passionumque fiunt, dum anima uegetat, sentit, afficitur, atque iudicat. Nulla denique in anima mutatio fit, nisi progressio a potentia quaedam in actum: atque haec quidem non ab alio motore, sed ab ipsamet anima: neque rursus in actum, qui adueniat

quasi qualitas, sed qui pro deat uelut actio. Si qua uero pars animæ passiva dicitur, non subiectum aliquid passionibus corporalibus intelligitur, sed principium passionum. Animaduertes iterum duplicem in nobis imaginationem: primam quidem in anima rationali discursus & iudicij compositionem, similem quodammodo rationi: secundam uero ab hac impressam in anima uel uita in nobis ratione carente, quæ sanè imaginatio non tam discursione utitur, quam fertur in intellectu quamuis intimo: sed circa corporis passionem, quæ tanquam communis sensus principium est sensuum reliquorum. Ponit quandoque Plotinus per translationem quandam imaginationem in parte iam uegeta, hanc quæ neque sit discursus per formas, sicut prima, neque intuitus formæ, ut secunda: sed formæ intus uigentis expressio in seipsa, perque hanc impressio in materia, ubi naturalis actio est tanquam imaginatio quædam substantialis, agens nequaquam imaginando. Hic quoque notabis à facultate animæ uegetali facultatem concupiscendi irascendique pullulare: quemadmodum ab intellectu naturaliter ratio profluit, & subinde imaginatio prima, à qua profluit & secunda.

Quod in uera essentia continentur uita & intellectus: Item de uno quod est super essentiam, & de uno quod est infra eam.

In capite sexto notabis, ens uerum esse illud, quod omnino est ens, id est, cui non deest aliquid ad perfectionem essentia: necessarium: essentia uero perfecta actum intimum & perennem sui ipsius includit, id est, uitam, atque hunc quidem exigit maximè intimum. Talis autem est, si intelligentia fuerit: hæc. n. est uitæ reflexio in essentiam. Ex prima ergo essentia uelut ex radice pullulat in seipsam uita simul & intellectus: sed germen eiusmodi eatenus ex ea nascitur, quatenus fecunditatem habet ex ipso bono, communem dico ceu uitæ ex sole. Ut autem fecunditas hæc ad uitam proprie intellectumque distinguat, ex ipsamet essentia puenit, ceu ex uita factum est, ut uirtus solis determinetur ad unam. Munera igitur uiuendi, intelligendique, & similia, ex ipso quidem, bono uelut principio communissimo atque sine, ex ipsa uero essentia prima profluunt, uelut ex radice propria, & quadam potestate formali. Proinde uerum ens ueramque essentiam Plotinus hic non solum accipit ens ipsum, omnium caput entium, sed etiam omnem formam habentem esse suam, atque existere in essentia propria, ideoque à materia separabilem, in qua propterea nulla est potentia & proficitas ad non esse, nulla miscetur aliena natura: nihil deest ad suam existentiam necessarium, potentia speciei redacta est semper in actum: in qua rursum una cum essentia pariter uita & intellectus includitur. Eiusmodi sunt in intellectu omnes & intellectuales animæ, in genere uerè entis connumerata. Nam formæ sensibiles inseparabiles à materia, entia non uera dicuntur, ob contrarias earum, quas hic diximus rationes. Cum uero materia longius admodum à prima rerum forma distet, quam formæ sensibiles, atque hæc non uerè entia nuncupentur, nimirum ipsa uerè non ens appellari à Plotino & Porphyrio consueuit: quoniam formale in seipsa nihil includit, sed prorsus excludit. Esse uero formæ munus est: siquidem essentia prima idem est, quod & prima forma naturaliter omniformis. Huc adducenda sunt, quæ de ipso uno in Parmenide tum negantur, tum iterum affirmantur: & quæ in Sophiste de ente similiter atque non ente. Vnum ergo tribus præcipue modis accipies: aut quod cum ente uideatur æuari: aut quod ente superius est, aut quod est inferius. De uno quidem quod enti æquale est, præcipue de ipso ente primo, omnes rerum species proprietatesque pariter affirmantur. Est enim fons entium omnium, & exemplar. De hoc ergo dici solet, est idem & alterum stabile, mobile, æquale, in quale, magnum, paruum atque similia. Sunt enim hic ideales omnium rationes. De uno autem supremo hæc similiter negantur omnia: est enim illic non horum forma, sed causa. De uno tadem infimo, id est, materia, omnia hæc æque negantur: nihil enim habet in se ipsa formale.

Quod naturalia non sunt entia uera, & quod materia dicatur non ens, & instar speculi uideatur habere formas, quas non habet ueras.

Inter hæc ubi ait, naturalia non tam esse reuera, quam esse uideri, introducit Epicuream quandam objectionem, qua contenditur, res quæ corpulentæ sunt, solas ueram essentiam possidere, idque à duobus patere præcipue, tum quia soliditate sua diuidenti resistent, tum quia uehementer obiecta percipiunt. Respondetur ad primum, corpora eiusmodi dura dum uidentur resistere, diuidenti percipienti sunt exposita, id est, que expectant, propterea quod ineptissima sint ad fugam, ac propter eandem ad motum ineptitudinem inefficacem que naturam, postquam diuisa sunt in partes, in priorem formam redire non possunt: corpora uero subtiliora ubi cedere percipienti uidentur, propter mirabilem efficaciam subterfugiunt celerimè passionem, atque ob eandem similiter efficaciam subito redeunt in se ipsa. Denique quum motus in rebus sit actio quædam, uitæque plurimum interioris iudicij, & ubique sit uitæ uestigium, & quæ minimè corpulenta sunt promptissima sint ad motum, consequens est quatenus ad incorpoream naturam res accedunt, eatenus ad uitam motionis & efficaciam compositam, ideoque ad essentiam accedere ueram, corpulenta uero ab essentia cadere: qua in parte respondetur similiter ad secundum scilicet corpulenta, quæ in aliquo incedunt ledere grauius, non quia firmiora sint, sed quoniam sint prorsus infima, adeo ut se sustinere non ualeant, ideoque ipsa sui ruina casu que proxima quæque lædant. Nam & qui ad æquitatem ineptissimi sunt, hi equos premunt potissimum atque defatigant: & languentia corpora gestantibus onerosissima esse solent. Post hæc, memeto materiam quidem esse inanem, essentia primæ umbram.

umbram, formas uero materiales esse uarias imagines idearum, quæ in prima continentur essentia, nullam habentes cum illis similitudinem in natura, quamuis in effectu representandi similitudinem aliquam uideantur habere. Atque ideo materiam instar speculi, dum uel solas imagines accipit, uel forte nec istas quidem accipit, sed uidetur accipere, reuera nihil pati, præsertim quoniam materia in alio cum ipsa sit ultimum, resolui non potest, ideoque nec pati. Huic sanè nulla formarum contraria est, cæteri omnibus æque naturaliter sit exposita. A nulla igitur pati potest: quando quidem nec quæ in materia sunt quælibet à quibuslibet, sed à contrarijs patiuntur. Itè materia præsentia formæ nullæ sibi propriam qualitatem contrahit, uel uirtutem, & idcirco non patitur: alioquin iam diu facta esset familiariter multis formis, ideoque non foret amplius subiectum communissimum, ab omnibus æque formabile. Iam uero si in qualibet alteratione ipsam subiecti substantiæ permanere oportet, qualitatibus interim permutat, multo magis in transmutatione mundana necesse est materiam permanere. Denique quum substantiale aliquid in nihilum resolui ipsa naturæ bonitas minimè patitur, substantiæ uero simplices nequeant, in alio quandoque resoluti: merito neque formæ simplices in se subsistentes, neque materia simplex perire aliquando patiæ possunt. Materia utique quum sit malum, id est, maximè distans ab ipso bono, non sic appetit bonum, ut naturale aliquid inde sibi uendiceret, sed ut quandam imaginariam inde uestem induat, atque fallat: & quo magis in sua infortitate permanet, eo magis est mala, siue malum: neque calcet materia, sed compositum: ipsa uero calorem sustinet mox deo situra caloræ, quasi uestem minimè permutablem natura. Rursum quando diuiditur aliquid, quantitas & quod hanc sequitur diuiditur, non materia quæ quantitatem natura præcedit. Atque quemadmodum in processione colorum, postremum, id est, nigredo, nihil habet et primi, id est, albedinis, sic materia ultimum in ipso entium descensu, nihil uel intra se possidet simile primo, uel in facie suscipitaliquid de natura primi, sed imitamina quædam duntaxat inania. Atque propter extremam ad primum diuersitatem, nullum ex imaginum illius præsentia saporem eius sibi familiariter uendicat uel odorem, ut ad quaslibet formas in posterum aduenturas, quantumcunque repugnent prioribus, ipsa sit ad capiendum æque parata. Maximè uero inter hæc id obseruabis, quod ait naturalia si cum diuinis comparentur, non maiorem habere substantiam, quam imagines corporum in speculis apparet. Nec aliter hæc à diuinis perceptuò dependere, quam imagines ab obiectis. Huc Salomonis illud tenet: Omnia unitas. Huc illud Pauli: Videmus nunc per speculum in enigmate. Sed quoniam nunc, & corpora uideamus, & speculum: à quibus in quo imagines omnino depêdet, ideo ipsam in se imaginum deprehendimus uanitatem, alioquin nisi uideremus illa, hanc redargueret non possemus: sed quæ imagines sunt, esse res ueras arbitremur: sicut & nunc quæ naturalia nominantur, ueras esse substantias opinamur, quoniam neque diuina, neque materiam aspiciere possumus, à quibus in quæ ceu simulachra ab obiectis in speculum proficiunt atque resiliunt. Profecto uel sicut putant Physici imagines rerum ipsæ sunt in speculis, uel sicut perspectui tradunt nullæ in speculis sunt imagines, sed radiorum in speculum incidunt, atque inde si iidem reflectantur ad oculos. Quod accidit, ubi ad pares angulos reflectuntur, tunc res ipsæ per eiusmodi suos radios oculis ita redduntur, ut tamen sensus ibi fallatur, putans alibi se res uideri quæ uideat, quomocunque uero res se habeat, qualis est comparatio speculi ad res uisibiles atque uisum, talem esse Plotinus uult, atque Porphyrius materiam ad res diuinas, & sensum: quam sanè materiam uelut ipsi enti prorsus oppositam, existimant radios actusque primi entis & mentis, non quidem intus admittente, sed ceu densum quoddam & propter diuersitatem entibus inuisum repercutere prorsus actum eorum, atque hac ipsa quasi reuerberatione apparere sensibus, quasi sensibilibus, duæ in seipsis intelligibilia sunt, adeo ut putemus in materia nos inspicere, quæ in primo ente intellectu uisibile sunt, atque inde mouent animum ut cognoscat: denique quoniam ipsa entia uel ideæ, dum in materiam agunt, neque de natura sua quicquam amittunt, neque de statu mouentur, neque in proportione uel affectu conueniunt cum materia, ideo quod dari uidentur inde uelut inane debilissimumque materialis semper hac indiget sede. Atque interim materia hæc quæ nec uerum aliquid accipit unquam, neque qualecunque uidetur accipere, ob naturalem fallitatem uerè accipit, ideo impletur nunquam, sed semper affectans transmutationi perpetuæ præbet occasionem.

Quantum anima materiam supereminet, & quomodo certa quantitas materie sequatur modum cuiuslibet speciei in materiam uenientis.

Quando lignum hoc esse dicitur extra lignum illud, seu iuncta sunt duo hæc inter se non multum, quoniam per terminos externos tantum, specie uero coniuncta sunt in uicem. Magis ergo ignis est extra aquam: non solum enim exterioribus terminis, sed qualitatibus contrarijs coniunguntur: quoniam uero & genere conteniunt, & materia possunt quandoque misceri: at anima toto genere à materia separatur, ideoque quamuis materiam penetrat, longius tamen est extra materiam. Ideoque formas quas anima mundi ab intellectu diuino nata, nititur per seminariam uirtutem in materiam ubique traducere, materia secum conciliare non potest, neque miscere sibi, quamuis illæ in uicem miscantur. Tum uero materia sicut supra natura formarum est omnium experis, ita etiam quantitas: hæc enim est forma quædam, & quoniam quantitas est postrema formarum, idcirco certa quædam quantitas & figura rebus secundum speciei formæ que præcipue modum à mente, & anima destinatur. In formalibus igitur rationibus specierum in mente

& anima existentibus, inclusa est atque definita, certa quantitas & figura, quæ unamquamque speciem comitatur. In ratione quidem hominis formalis, uel equi decreta est hominis quantitas aut equi. Expeditur autem quantitas hæc in effectum ob efficaciam rationis ubique formalis, motumque eorum quendam in actione, atque propter processionem formæ naturalis emanantis ab ea. Hæc igitur efficacia, motio, ne, processio nempe super materiam faciem producitur, in molem ipsa materia, tantam uidelicet quantum exigit ipsa forma, tum mundana mundo, tum humana homini, tum leonina leoni. Et sicut una cum qualibet specie propria uenit quantitas in materiam, sic & abita una cum specie, & ad noue deinceps speciei aduenit noua sit quantitas, sicut & qualitas propria speciei. Producitur autem quantitas in materia secundum distantiam ex quantitate uirtutis agentis motusque formalis. Materia quidem ob suam debilitatem nequit eiusmodi deuitare motum, uel absque tali quadam distractione suscipere formas. Anima uero quoniam & ipsa forma quædam est, speciesque subsistens, ideo cunctas rerum species in eodem, quasi centro complectitur. Formas enim illas forma hæc accipit modo formæ formarum uero modus est, ut tum unaquæque uelut simplex in quolibet sui collecta sit tota, tum cunctæ in qualibet facillimè concludantur. Hinc rursus efficitur ut ratio nostra possit formas tum abscque multitudine numerali in ipsa speciei unitate comprehendere, tum à quantitatis dimensione scernere. At materia cum extensione quadam semper accipit formas, quoniam ad motum formæ super eam diuinitus procedentis, ubique pertrahitur, natura eius interim liberam pertractioni cedente, paratque cullibet ubique molis: quoniam propriam sibi nullam possidet molem. Ac dum in dimensionem per totum extenditur mundi spacium, non diuiditur in materias plures, sed unica restatque continua, tum quia non est obnoxia passioni, tum quia non in uita, sed libens potestatem sequitur extendentem, & ab una extenditur ratione ad unam uniuersam formam. Hæc utique quasi mundi mater est, ac minus etiam est, quàm mater. Pater autem est Mercurius ille antiquus, quem esse uolunt, tum seminariam mundi rationem in ipsa animæ mundanæ natura, tum etiam rationem omnium idealem in mente diuina. Et reuera idealis ipsa ratio pater est uniuersi: seminalis autem ratio mater, quatenus commercium habet aliquod cum materia, de superque repletur. Materia uero matrix & locus est potius generationis atque susceptaculum. Tu uero memento in planera. Mercurio esse tum donum contemplationis à mente diuina, tum actionis à natura mundi, atque hinc ab eo dari ingenium uel contemplationibus, uel actionibus, & artibus aprum, uel quandoque strenuum utrumque. Si Saturnum trino sextilide aspexerit, uel eius domicilium occupauerit, fauet contemplationi potissimum: si Martem aspexerit, aspirat potius actioni: si Iovem utriusque feliciter afflat officio, si Venerem intueatur, suauitatem ingenij eloquiisque simul ornatumque designat.

IN LIBRVM DE AETERNITATE ET TEMPORE.

Comment.

Quid aternitas, & ubi sit. Quid sempiternitas. Quid perpetuitas. Quomodo se habeat aternitas ad tempus.

Aeternitatem Platonicam primum ponunt in prima mente: deinde in mentibus alijs, tertio in corporibus, quatenus in eis stabile aliquid reueratur. Similiter tempus primum in anima prima, deinde in cæteris animabus, tertio in corporibus: quatenus in his reperitur & motus. Queritur quid in mente prima, primoque ente sit aternitas. Certè ibi sunt quinque entis genera uel elementa, scilicet essentia, motus, status, identitas, & diuersitas. Sunt & rerum species, quæ nominantur ideæ, humanitas atque similia. Genera quidem entis de se inuicem minime prædicantur, ipse namque status neque motus est, neque est mobilis. Idèntitas neque diuersitas est: neque diuersitas, hæc enim opposita sunt. Essentia quoque ipsa in primo sui signo nullum habere uidetur oppositum. Ideæ quin etiam de se inuicem non prædicantur. Nam ideæ leonis, nec est ideæ hominis, nec humana. Aternitas autem ita de omnibus, quæ ibi sunt prædicatur, ut quodlibet eorum sit æternum: Aternitas itaque neque aliquod genus entis est ibi, nec ideæ quædam. Est enim cunctis commune donum, cætera uero illæ inter se distinguuntur, uel secundum proprietates incommunicabiles, atque (ut ita dixerim) singulares sicut inter se ideæ, uel oppositione quadam, ut motus, & status, idèntitas & diuersitas. Aternitas sanè & si cunctis est commune donum, adeo ut etiam ipsi morui, & ipsi diuersitati, & multitudini illæ existentibus competat, hæc enim omnia sunt æterna: tamen secundum ipsum statum, ipsam idèntitatem ipsam unitatem præcipue designatur, à quibus illæ & cætera possidentur. Neque putandum est æternitatem esse proprie ipsam statum. In formalis enim ratione æternitatis tria præcipue continentur, status scilicet & sempiternitas, quasi dicas ipsum semper. Et idèntitas siue unitas, siue (ut ita dixerim) idèntitas. Ipse uero status non necessarium hæc in sua ratione comprehendit. Non comprehendit ipsum semper. Possimus enim cogitare stare quidem aliquid, sed non semper. Non complectitur necessariò unitatem siue unum. Potest enim in multitudine permanere. Item motus opponitur statui, non autem opponitur sempiternitati. Quid enim prohibet, quod mouetur, moueri semper? Atqui sempiternitas ipsa & si non sola sit tota æternitatis ratio, est tamen in illius ratione potissimum. Cum itaque motus statui potissimum opponatur, non tamen aduersetur sempiternitati, quæ est æternitate potissimum: nimirum non est idem

idem penitus æternitas atque status, quia cæteris illis quodammodo discretus est. Aternitas uero cunctis est æque communis. Est enim æternitas uigor quidam ipsius essentialis intellectualisque uitæ, semper quidem ipse uigens æque, simulque sua omnia possidens, nec amittens sui aliquid, nec nouum aliquando munus acquirens. Vigorem eiusmodi quæcumque ibi sunt a quæ sibi uendicare uidentur. In reea memuisse debes sempiternitatem simpliciter esse, quasi genus aliquod perferentiam seu uitam significans, principio sineque carentem, sub qua duæ sunt species, quarum prima est genus scilicet æternitas, quæ est uita uel perseverantia infinita permanens simul tota. Secunda perpetuitas siue ipsum tempus, scilicet perseverantia infinita per partes successione progrediens. Unde ut ait Proculus, utrumque mensura quædam est, tempus temporalium atque mobilium, æternitas æternorum. Sed tempus crebra repetitione, & quasi numerando metitur: æternitas autem sensu adhibita & coaptata mensura. Propria æternitatis ratio appellatioque non tam essentia uel intelligentia est, quàm uita. Est ergo uita: sed quantalibet infinita profectio: ut à parte qualibet temporis differat. Rursum qualis: Certè tota simul, ut à toto tempore differat. Est igitur æuum uita infinita tota simul, & ut breuius complectamur, uita iam infinita tempus autem uita procedens per infinitum. Ipsum quidem æternitatis esse præsens omnino fixum est uelut centrum, ideoque sufficit unum. Cum enim nunquam prætereat, non est opus aliquo succedente. Quod uero præsens in tempore dicitur, cum subito transiit, præsentem alio indiget successore, ne tota temporis natura perdatur, quæ ex infinitis sibi inueniuntur præsentibus momentis paulatim coaceruatur, ideoque si qua eius essentia est, ea esse miscetur atque ita esse, dum præsens inter præteritum futurumque, quæ non sunt interuenit, & utrumque potest emulatur ipsum aut præsens per aliquod fugiter sui præsens, adhibens seipsum ad itabilem aut præsentiam, neque tamen stabilitur, ideoque quam non potest consequi permanendo, saltem succedendo consequitur. Ut per plura momenta infinitè procedens se pro uiribus ad infinitatem aut fixam simplicemque adæquet, dum unum permanens (ut ita dicam) aut momentum uelut centrum in uenerabilia momenta temporis, uelut puncta quædam in circumferentia perpetuo percurrètia è conspectu pariter sibi præsentia contueatur, atque complectitur. Distant quidem inter se extra centrum lineæ atque puncta, in centro colliguntur in unum. Similiter & momenta temporis, & temporalium rerum progressionem inter se distant, sed in æternitate temporis temporaliumque principio ita rediguntur in unum, ut una sit præsentia omnium, & uita eadem, unuscumque conspectus. Inter hæc ubi Plotinus de toto perfecto loquitur, memento omne totum uel quod in arte reperitur atque naturam, esse commune quadam formam post partes singulas ibi sequentem, & ex partibus resultantem. Non est igitur eiusmodi totum per se totum, sed per partes, & per illud quod partes inuicem congregant: nec igitur est primo totum. Primo itaque totum est, quod est forma & substantia quædam simplex in se ipsa generans, si quas habitura sit partes. Et quia generat eas, ideo quodammodo præcedit eas, & quo signo antecedit partes, est penitus indiuidua. Iam uero quoniam indiuidua est, ideo dum partibus se inserit singulis, inserit ubique se totam: atque hoc ipsum est absolute totum, quod reueratur in quolibet sui totum. Talis utique diuina mens est ad ideam: talis uniuersa natura uitalis ad seminaria: talis æternitas mentisque prima uita ad omnem sui præsentiam, manens semper in uno atque ad unum. In uno quidem sui ipsius esse actusque præsentia: ad unum item quod super essentiam est bonum amandum, & agendum se conferens. Manens inquam, quoniam quicquid expedit habere, iam habet: manens item per infinitum, in eoque tamen ipsa illis infinitudo est quantitas aliqua præter uitam. Cum enim ipsa entis primi uita, quæ primus in tempore est actus illius, quantitatem quamlibet antecedit: si qua ponatur in ea durationis, & perseverantia quantitas, nihil propterea intelligas additum indiuidua illius uitæ præsentis simplicitati.

De conformitate intellectus ad æternitatem. Item quid non sit tempus, scilicet quod non sit duratio in corporali motu, uel mensura similis: aut numerus, aut consecutio comesque corporei motus.

Vbi Plotinus post disputationem de æternitate profundam descendit ad tempus, considerabis qua ratione probet mentis æternitatem, propterea quod æterna tangat intelligendo, siquidem intelligere est quodammodo tangere. Cum enim sensus omnes tactu quodam rem percipiat sentiendam multo magis sit premia uires animæ ratio intelligentiaque cognoscendo tangunt: præsertim quia res penetrant earum intima discernendo, quod non efficit sensus. Atqui & obiecta earum efficaciter ueniunt ad tangendum: imò nec uenire necesse est, quæ nusquam absunt. Cognatio igitur intellectus ad propria & æterna eius obiecta maior est, quàm cognatio sensus ad sentiendam, cognatio inquam intelligentiæ mutua: quatenus enim tangit, tangitur atque uicissim. Sicut igitur sensus est, agitque in tempore, sic intellectus in æuo. Ratio uero tanquam media est in utroque: nam & æterna tangit & temporalia. Medium quidem eiusmodi esse potest: Nam & cœlestis est in utroque, substantiam in æuo, per motum actionemque in tempore. Debet quin etiam uniuerso eiusmodi medium non deesse, ut inter res supernas, quæ tam actione, quàm essentia sunt æternæ, atque inferiores: quæ utrinque sunt temporales, sint rationales animæ, per essentiam quidem in æuo, per actionem uero motumque in tempore. Proinde notabis id admodum placere Platonicis, animam rationalem earens seipsum accommodare foris, tum his, tum illis gradibus uniuersi, tum æternis, tum temporalibus, tum

YYY etiam

continuare queat in motu tenorem. Si tamen est motor intimus familiarisq; uelut forma quædam, qualis est ipsa natura, oportet dum mouet, etiam quodam pacto moueri per modum quendam potius sui alium atq; alium, non per essentiã aliquando declinantem. Deniq; sicut in quolibet animato non qualitas elementalís, sed uitalis quædam ratio principium est eorum, quæ in corpore sunt, & super, & contra qualitatũ eiusmodi modum, sic in uniuerso uiuente, id est, mundo, non elementalís qualitas, aut motus, tam pulchra, tam diuersa, sed ratio quædam uiua dispesat, quam Plotinus ait in seipsa per essentiã permanentem, quam uis in affectione actu aliam uicissim ex affectione mutetur. Neque a materia depedere pariter, & ab anima, sicut & corporea qualitas, sed ab anima tantum, uelut perennem actum animæ uergentem erga materiam. Ideo qualitatẽ Plotinus corpoream appellat accidens, quoniam utrinq; dependeat: uitam uero ab anima communicatam corpori, non accidens corporis, neque rursum animæ accidens, sed essentiã actum animæ, quasi medium inter uerum accidens, ueramq; substantiam, quæ usq; ad intellectualem progreditur animam: siquidem uirtutem aliquam habet, qua seipsam quodammodo sustinet, & conseruet, & in seipsa proficiat: quo quidem munere omnes intellectuales essentiæ, per se & ex se subsistere dici solent. Sed ut ad naturam redeamus, id est, uitam ab anima dependentem, in hac sunt rationes omnes formarum naturalium productrices, ipsaq; in ea ratio quælibet non notio quædam est, ex argumento uel indagine quandoque concepra: sed essentialis proprietates, atque actus essentiæ, non differens ab esse tali quodam atq; tali. Est igitur in natura seminãlis quædam ratio, eius quod inde gignitur: quæ quamuis sit actus essentialis naturæ ipsius, ipsūq; suum esse ratiẽ tamen trãslatione quadam nominatur intuitus non acquisitus aliquando, sed naturaliter illic affixus: non quaerens aliquid, sed ab initio possidens neq; animaduertens in se aliquid, sed quasi stupidus, qualis in attonitis esse solet, ac fortẽ talis quidam sensus, quale in nonnullis plantis attribuebat. Nam & hæc est communis uniuersipãta per suum quendam quietum substantialemq; sensum sua uita fruens, naturaliaq; concipiens: atq; hunc sine strepitu sensum, id est, sine distractione sui ad aliud Orpheus naturæ tribuit in hymno naturæ. In natura quidẽ intueri nihil aliud est, quàm esse tale, & tale quiddam facere. Et quoniam quasi quodam intuitu & spectamine facit: ideo quod gignitur in materia, spectaculum dici potest: atq; ita insuper spectamẽ appellari naturæ, ut solemus in puero dicere: signum hoc huic ingenitum, est quædam concupiscentia & imaginatio matris. Omnino uero neq; in intellectu, neq; in natura est uita cognitio, uel notio, uel intuitus sic ab esse differens, sicut differre solet incuitus, qui cõsideratio dicitur, qualis est in illis, qui rem ipsam spectant, non possident naturaliter. Intellectus autem & natura quæ a substantiali intellectu dependet naturaliter possident, imò sunt illa ipsa, quæ intuentur, & faciunt intuentum: quem quidem essentiã efficacemq; intuitum, appellat seminãriã rationem. Primam quidem rationem ponit in ipso simpliciter intellectu, secundã in anima intellectuãli, quam primam nominat animam: tertiam in natura, quam secundam animam nominat: quartam in materia, id est, materiale formã. Formæ quidem rerum primæ in ipso sunt intellectu, suntq; ibi contemplationes, uel contemplamina quædam. Dicimus autem contemplamina, uel spectamina, notiones omnium, siue conceptus ibidem resultans interea, dũ intellectus seipsum contẽplatur, & spectat. Secundæ uero formæ ab intellectu contemplante in animam intellectualem naturaliter ex primuntur: sunt hic etiam contemplamenta quædam. Tertie imprimuntur hi ne in naturam. Quæ cum examusim ex contemplationibus exprimentur, sunt & ipsæ contemplationes quædam, ne totiens dixerim contemplamina. Quartæ tandem ex ipsis contemplatiuis naturæ cõceptibus concipiuntur in materia mundi. Et quoniam prædictas contemplationes sequuntur ordine quodã, & imitantur ad unguem, quædam nominari possunt. Artificia sanẽ ad uisum spectantia dici solent intelligentiæ quædam ingeniãq; artificis: multo magis soni musici, magis insuper cæcus quoniam cogitationem expressiorem affectumq; uisum secum ferunt, maxime uerba, siue prolata, siue scripta. Formæ igitur naturales in primis id habent, ut & appellantur, & sint intelligẽtiq; quædam, conceptusq; expressi ipsius intellectualis naturæ, siue naturalis intelligentiæ. Natura enim ipsa rerum artifex, & potestas quædam uiua intellectualis animæ, figurans materiam, non alienam ut ars, sed suam: neq; sicut ars extrinsecus, sed intrinsecus, neq; electione tali, sed essentiali tali ac sine instrumento, atq; semper. Iam uero in hoc natura differt a Geometra putuerem figurante, quoniam hæc & intus, & sine instrumento electioneq; facit, perinde sicut geometra dum uehementer, & affectu quodam figuram imaginatur. spiritum eius intimum imaginatione mouet, atque figurat. Fingit uero Plotinus quatuor hæc: intellectum, animam intellectualem, naturam, materiam, esse quasi uita, quatuor subinde disposita, ipsaq; primi intellectus intelligentiã inde uelut a sole radios per animam, naturam, materiam pertransire, quasi continua quadam conformitate, ut quodammodo dici possint idem radij, eadem que intelligentiã in sequentibus & postremis, qui & in præcedentibus esse, sed deinceps gradatim à priori dignitate deficientes. Cum uero contemplatio intellectus primi, atque deinceps contemplatio quædam in anima, & natura naturalium sit principium, nimirum & finis omnium est contemplatio, quam & intellectualia perpetuo possident, & in eiusmodi sine feliciter conuiescunt. Quam & rationalia quaerunt, ut in ea quandoque quiescant, quam & sensualia per actum continuum sentiendi pro uiribus imitantur, quam & quæ generant omnia, tum in ordine motus, tum in pulchra generaturæ forma referre conantur. Deniq; diuine prouidentia

uidentiæ contemplatio ad exactissimam dirigit omnia pulchritudinem, dum in tota dispositione rerum non minus, imò plus ornamento, quàm necessitate consulitur. Ex quo quidem ornamento mirabili mentes excitat ad ipsam diuinæ mentis artem inueniendam, & eiusdem pulchritudinem contemplandam.

De fine intellectualis naturæ, & quòd in cognitione uera idem est cognoscens & cognitum. Et de gradibus uitæ & intelligentiæ, & quòd intellectus primus est omnia, & perfectè totum.

IN capite libri quinto sextoq; notabis, utq; intellectualis finem esse non simpliciter, & quomodo libet habere bonum, sed bonum habitum intelligere, nam & hoc ipsum ibi est habere, scilicet intelligere. Hæc enim est actio intellectualis naturæ propria, & præcipua ratio possidendi. Itẽ bonũ nobis nõ sensibile quidem, sed intelligibile esse summum: quoniam hoc solum nobis est intimum, maximeq; quietũ, idemq; est rãdem cum ipsa cognoscendi potẽtia. Præterea memento potentiam cognoscendi in ipso cognitionis actu unum quodammodo fieri cum obiecto. Et quò magis sic unũ, eò perfectiorem esse cognitionem, atq; uicissim: & ubi perfectissima est, imò ubicunq; uera, ibi unũ idemq; esse re ipsa cognoscentem potentiam atq; cognitum. Intellectus igitur & intellectualis omnis essentiã sicut est omnia semper actu, ita & actu cuncta semper intelligit. Rationalis uero natura animæ omnia quidem est, sed non semper in actu omnia. Et quatenus actu se conferit in aliquam intra se latentium rationem, eatenus sit ipsa ratio, perq; hanc intelligit, quæ in huius uirtute comprehenditur, & intelligendo fit illa. Summatim re uera cognoscere aliquid non est aliud, quàm hoc ipsum esse uel fieri. Deniq; cum diuinus artifex ipsa contemplatione sui faciat omnia, & facta pro uocet ad seipsum pro uiribus imitandum, nimirum omnia cõtemplatiuum uel contemplabile aliquid appetunt, atq; moluntur, siue intelligendo, siue sentiendo, seu etiam agendo, atq; generando. Præterea in capite 7. cognosces iterum omnem potentiam intellectualem, esse idem cum re intellecta, & in ea intelligere ab esse non discrepare, quia in genere cognitionis est summa: potentiam uero rationalẽ fieri cum re cognita idem, sed incuitum sensus exterioris atq; naturæ uergere externum: Itẽ primam formam ob summam eius ad motum efficaciam esse primam uitam, & ob efficaciam esse intimam, suiq; ipsius compositem esse intelligentiam primam. Sicut ergo per omnes rerum gradus procedit forma à prima forma per essentiã facta, sic & uitã intelligentiamq; procedere, ut forma quælibet dici queat uita, & intelligentia quædam. Deniq; intellectum primum sicut uniformis est, propterea quòd sit in eo genere primus, sic & omniformem fieri, propterea quòd cõtemplatõ seipsum propter fecunditatem intelligentiæ sub uarijs sese formis concipiat: ueruntamen in qualibet forma intra se concepta communem totius agnosci formam, ideoq; esse totum quiddam perfectã ratione totum, quia totum conseruetur in singulis: idq; habere, quoniam sit unitissimum, ex eo quòd unitati diuinæ sit proximum, à qua tamen degenerat. Quoniam in eo rationis rerum formales discrepant inter se ratione formalis, perq; gradus deriuantur à superiori quodammodo ad inferius, & à meliori similiter ad deterius: concludit in quolibet genere quòd est primò totum esse perfectè, & ideo in qua libet sui parte totum: sic ens ipsum, sic ipsa uita, sic intellectus. Quòd uero sic est totum, non ita compositum ex suis, uelut ex partibus essentiã mutatur, sed ipsa sui essentiã esse dat partibus. Acqui eiusmodi totum quòd se propagat in sua, quòd ue in singulis cõseruatur totum dicitur infinitum. Nam infinite quicquid in eo acciperis, consequuntur & reliqua.

Intellectus etiam primus est necessariò multiplex, & est omnia: igitur ante ipsum est principium omnium, quòd non est omnia, sed super omnia.

Hæc in octauo cap. consideranda uidentur. Ratio namq; intellectus hæc ipsa est, quòd mouetur, & illuminetur, atq; formetur: intelligibilis autem ipsius proprietates oppositæ sunt. Item in ipsa intellectu ratione non necessariò includitur, ut sit ipsum intelligibile: nulla enim necessitas prohibet esse aliquem intellectum, etiam si intelligatur à nullo, uicissim nec ad rationem intelligibilis necessariò pertinet, quòd intellectus existat. Intellectualis namque potẽtia in ambitu obiecti sui comprehendit materialia simul & spiritualia, atque inter hæc continet, quæ intelligunt, & quæ non intelligunt. Intellectus igitur atque intelligibile distinguuntur inter se quadam ratione formali, eiusmodiq; uero distinctio distinctio, quæ secundum rem appellatur proxima est. Hæc ipsa uero secundum rem distinctio postrema est, illa itaque forma prima, in qua intellectus cum intelligibili copulatur, non est unitas simplicissima: non est igitur primi uniuersi principium, quòd simpliciter unum est atque simplicissimum, quemadmodum quicquid est in aliquo genere primum, in eodem est necessariò simplex. Esse uero intellectum quadam necessitate multiplicem, ideoq; non primum, sic etiam confirmatur: Si intellectus est summa cognitio, habet secum intelligibile coniugatum, scilicet re ipsa idem quamuis non ratione idem: Item ipsum quòd primo & secundo se intelligibile est, hoc habet & consequenter, ut sic etiã intellectus. Tale enim intelligibile est forma separatu subsistens, ideoq; & in se reflexa reportat intelligentiam. Res uero materialis si appellatur intelligibile, talis euadit, quatenus transformatur in aliud, uel per aliud intelligitur consequenter. Cum igitur intellectus atq; intelligibile se inuicem comitentur, adeo ut quòd est alterutrum sit & alterũ: atq; hæc differunt ratione formalis, necessariò intellectus primus est multiplex, neq; summũ uniuersi principium. Dubitatur deinceps hũc in modũ principium ipsum quatenus est extra genus intelligentiæ a.

derur esse sibi innotum : & quatenus super intelligibile genus extat, cognosci nullo modo potest. Respondetur ad hæc, ipsum præstantiore quadam ratione, quam cognoscendo seipso frui, atque animam eo frui excellentiore forsitan cognitione, quam intellectualem, uel potius eminentiore quodam pacto, quam cognoscendo. Non enim intellectus simpliciterque cognitio in nobis est summum, sed unitas boniformis, per quam prima fruimur unitate simul & bonitate, sicut & per luminosum sensum sensibili fruimur luminoso. Sicut ergo qui studet uehementer imaginari, a motu cesset & sensu: & qui penitus intelligere, imaginationem sedat: ita qui operatur attingere, quod super naturam intellectualem intelligibilemque existit, omne prorsus intelligibile pertransire debet, & intellectum proprium posthabere, silentiumque intelligentiæ, prorsus imponere, redactus uidelicet in aliquid sui primum, per quod fruatur uniuersi primo. Conclude aliud atque aliud aliter atque aliter se ipso frui. Corpus quidem animalis frui seipso per sensum, rationem uero non per sensum, sed per melius aliquid semetipsa frui: intellectum quoque non per aliquem rationis discursum, sed per aliquid eminentius sui ipsius fieri competentem: similiter unum ipsum atque bonum per aliquid intelligentiæ cognitionemque sublimius se ipso frui. Proinde si ab imperfectis ad perfecta gradatim est ascendendum, certe super imaginationem, quæ per aliquam rem genera tantum, & longo insuper tempore discurrere solet, ponenda est ratio per omnia discurrens, ac tempore ad hoc indigens breuiore, & ubi est perfectissima, quam breuissimo. Super hanc intellectus omnia semper sine tempore consecutus, qui si perfecte haberet in se uideretque omnia, non haberet illa confusa, sed distincta sinceram, non inuenerit obscura, sed clara discernit atque distincta. Super hanc igitur hac necessitate multiplicem primum est uniuersi principium, quod necque est duntaxat unum aliquid omnium, alioquin non haberet ad omnia potestatem, nec omnium principium esse posset, neque etiam est ita omnia tantum, ut non sit unum atque simplex, hoc enim primum est. Vbi que uero prius est unitas multitudine, & composito simplex: neque rursum est & unum pariter atque omnia. Si enim hoc ab aliquo concedatur, ita distinguimus, aut est cuncta summum, aut potius singulatum, si summum, id est, quod ibi sit una quædam forma cum multitudine: aut hæc una forma est ante multitudinem, atque ita hæc ipsa duntaxat principium est, necque opus est, hoc ut sit principium, ei multitudine adhibere: aut una hæc forma est cum multitudine simul, atque ita non est principium omnium, quando quidem ante omnia non existit: aut forma hæc una post omnia ponitur, quo nihil dictu uideretur absurdius. Sin autem accipiar alterum illud distinctionis membrum, scilicet quod principium illud omnium, sit ita omnia, ut de uno quoque oculis demonstrato discurrendo per singula, sit uerum dicere, hoc est principium, sequetur ut quodlibet principium. Cum uero principium sit necessario unicum, unica res erit in uniuerso: uel uicissim principia eorundem, quod res esse ponuntur.

Ipsum bonum est super essentiam, uitam, intellectum, neque intellectu potest attingi.

Cum in gradibus uiuentium uideamus, consummatissimum uitæ gradum esse tandem uitam intellectualem, consicere possumus, primam in toto rerum ordine simpliciter uitam esse ipsum simpliciter intellectum. Siue igitur ut uitam consideras, est motio quædam ad terminum, id est ad aliud, ut bonum siue ut intellectum accipis, est motus aliquis ad uerum, ut ad bonum, utroque igitur pacto est dependens aliquid, neque contentum essentia sua, cuius uita & intellectus existit, sed querit aliquid essentia melius, id est, ipsum bonum, quod necque uita secundum formam, necque intellectus indiget quo annitatur ad bonum, quando quidem est ipsum bonum, cui nec ulla opus est actione: siquidem omnis actio est ad bonum, circa quod uersatur. Quod quidem cum super intellectu & intelligibile prorsus existat, nomina uero ex intellectus conceptione imponi soleant, nullum proprium habet nomen. Appellatur autem bonum, quoniam inde omnia efficiuntur, & facta perficiuntur. Appellatur ut unum, quoniam interea supereminet omnibus, necque mouetur dum hæc inde procedunt, alioquin nihil alicubi permaneret, neque diuiditur in partes, alioquin cessaret unum ipsum: quo sublato mox omnia perderentur: necque omnino multiplicatur in formas, alioquin ad mixtionem uel ad iunctionem patiens, non esset amplius uera unitas & immensa simplicitas. Si per arbores, per animalia, per animam, per metem processeris, inuenies quod in unoquoque horum simplicissimum est maximeque unum, esse omnium potestissimum, reliquorumque principium. Similiter uniuersum ad unitatem rediges potentissimam, de qua nihil ulterius prædicabis, cum primum conceptisti unitatem ipsam uel bonitatem, alioquin si quid præterea prædicaueris, compones, & minus componendo, reddesque indigere, & posterius. Noli ergo huic intellectio-nem addere. Alia, n. est ratio intelligentiæ, alia boni. Non enim æque utrunque cuiuslibet conuenit. Intelligentiæ igitur adiecta bono congerit conficit, necque igitur illuc adhibebis ideas, quæ concipiuntur intelligentiæ, differuntque inter se absolute ratione formali, præsertim contrariarum rerum oppositarumque ideæ quod pariter ex ordine uniuersi inde secundum essentiam formamque genitæ. Quæ enim in hoc opificio re ipsa differunt & subiecto, hæc in opifice omnium intellectu absolute formalique differunt ratione, alioquin hic ordo formarum in ordinato quodam casu cõsisteret, uel ex materia prorsus informi procederet. Distinctiones uero formales & absolutas adhibere primo Platonicæ uetant, prohibent etiam post unitatem uel bonitatem adhibere uitam aut essentiam, quorum nixus non quiescit in se, sed contendit ad bonum. Iubent primum illud super essentiam atque esse ponere, sicut materiam, quæ ex opposito ultimam est sub essentia, & esse iudicant collocandam, ideoque sicut in attingenda materia descendendum est sub omnibus in intelligentiæ conceptibus qui formales sunt: sic ad attingendum illud

illud super omnes eiusmodi conceptus est ascendendum: neque mobile, uel multiplex, uel formalis intelligentiæ actu attingi posse purandum, quod super motum multitudinem que & formam mirabiliter extat.

Ipsum bonum est pater, cuius filius est intellectus, semper a patre plenus, huius autem intellectus est imago mundus.

Quemadmodum aliud est uisus, aliud uero lumē, ad quod capiendum, est oculus institutus, etiam si quis oculus fingatur ab æterno lumine plenus: sic aliud est intellectus, aliud uero uel lectus ipse, qui propter propinquitate boni semper bono plenissime fruatur: ipsi atque bono sicut & lumini nihil opus est uisu. Iam uero si quis posset totius mundi uisibilis ornatum totum uno simul intuitu conuerti, supra modum admiraretur, ac uelut ex imagine quadam facilius mundum intelligibilem opificem huius suscipere, sed admodum pulchriorem. Rursum si quis conspiciat illum, in quo nihil in forme, nihil de forme, nihil immoderatum, uel uitæ, uel intellectus expers, in quo totus splendor & splendore purissimo totus ordo naturæ facilius cõsisteret, quis pater eius, & qua ratione tantum talemque genuerit filium intellectum quidem purum, & omnium plenitudinem patet penes se generans ab æterno, intellectu plenitudinemque superior.

IN LIB. DE OCTO CONSIDERATIONIBVS. COMMENT.

Proposito prima, quod mundi author sit intellectus primus, ipsius boni filius.

Muem præcipue in hoc libro considerationes apparent. Prima est de authorē mundi: ubi si quis uitam lamblichii Proculique sequatur, exponet Timæi dictum illud de opifice mundi, scilicet quod ideas intellectus intelligit in ipso uiuente, eorundem species, cogitauit mundum opifex in mundo dispoñere. Exponet id inquam ita: Tres scilicet saltem elie diuinas substantias inter principium primum, id est, ipsum bonum atque mundum. Quarum prima secundum formam suam, essentia sit boni particeps, ac insuper uitæ intellectusque causa. Secunda uero, secundum formam sit uita, particeps quidem essentia: intellectus aut formalis causa. Tertia denique per formam sit intellectus, uitæ quidem particeps, & causa mundi. Primum nominabit Cælium, secundum uero Saturnum, tertium denique Iouem: Tancque superiorem Saturnum Cælium, & Ioue Saturnum existimabit, quanto superiorem priorum essentia est, quam uita, & uita quam intellectus. Est uero essentia superiorem uita, quatenus amplius se diffundit, & uitam, propter similem amplitudinem esse mentem superiorem. Uicit itaque intellectum formalem Iouemque esse proximum mundi fabricum, intellectuales ideas mundanarum rerum in se habentem: quas quidem ideas accepit ab intellectu uitali, scilicet a Saturno, in quo ideæ sint intellectuales, & intelligibiles æque, quas Saturnus uita habet ab intellectu essentiali, scilicet ab ipso Cælio, in quo intelligibiles duntaxat sint ideæ. Sic igitur Timæi interpretatur. Pro uidentia Iouis cogitauit tot in mundo species fabricare, quod animaduertit Saturnum intellectum ideas contemplari, in ipso uiuente, id est, in Cælio: qui essentia sit causa uitæ. Apud Plotinum uero non tres substantiæ, sed una tantum substantia est illa, quæ nominatur essentia, uitæque prima & intellectus primus. Vita enim prima nihil aliud est, quam intus peruersusque uigor, & actus essentia formæque primæ efficacissimæ omnium ad agendum. Primum quoque intellectus est reflexio quædam in seipsam uitæ primæ potissimum secum ipsa constantis. Illam ergo substantiam Plotinus appellat intelligibile primum, quatenus uita est atque secunda, potestque in seipsa concipere intellectum, conceptumque mouere, penitusque formare. Appellat item hanc substantiam intellectum, quantum spectat ad uitalem eius actionem a se exorram, in se reflexam. Appellat rursum cogitatum aliquid quodammodo, quoniam statuit, quæ uidit intus distribuere foras. Proinde deputat in ordine rerum exoriri motum ante diuisionem, ideoque intellectum prorsus immobilem, motu inquam fluente, non posse in plures intellectus imparticipabiles propagari: genus autem animæ suapte natura mobile in animas plures multiplicari. Et quoniam genus hoc est intelligentiæ particeps, ideo in hoc intellectum in plures intellectus participabiles propagari, quatenus genus animæ in plures animæ species propagatur. Existimat quoque intellectum mundi opificem, animam generare, cum ipsam mundi animam, tum reliquas communes spherarum stellarumque animas, tum denique particulares animas, dæmonum uidelicet atque hominum. Et quoniam ad genus animæ tantam mobile atque multiplicabile distributio præcipue pertinet, idcirco uult intellectum illum ad fabricatorem mundi, per ipsam mundi animam primo creatam, perque communes animas collegas eius distributiones per gradus suos mundanorum animalium peregisse.

Proposito secunda: Quomodo anima potest colligere se in proprium intellectum, et per hunc intellectum formari diuino. Sunt et in hoc capitulo tres aliæ propositiones: due de anima, et una de Deo.

Hæc est consideratio prima quæ intellectum mundi opificem declarauit. Secunda uero consideratio tractat, quomodo anima in uniuersum hunc intellectum transferre se possit, uidelicet, si anima quemadmodum multiplices sensus colligit in unum imaginationis sensum, sic imaginationes inter se longè diuersas in unam colligat communem regulam rationis: deinde uarios rationis no-

nis nostræ discursus ad stabilem redigat intelligentiæ normam: intellectu pro utriusque tota formatur sit, per quem uniuersum formabitur intellectu totius operificæ mundi. Potest autem id in gradibus uitæ fieri, quando quidem sit idem in seipsis scientiæ gradibus. Propositionibus mille constat Geometria, & a priori posterior necessitate deducitur, ideoque sequentes antecedentibus comprehenduntur, omnes continentur in prima. Anima quidem nostra per facultatem rationalem ex potentia transferens se in actum, atque uicissim, si totam Geometriam habet, potest quidem habere propositiones omnes eius potentia quadam atque habitu, dum aliquam earum habet in actu. Intellectus interea etiam notus in qualibet considerata secundum actum, considerat per eundem actum, & possidet omnes. Studendum est igitur ut rationalis nostra facultas, pro utriusque intellectui se conformet. Quo in statu notiones omnes sequentes eodem actu, quo & primam contineatur in prima. In tertia consideratione Plotinus existimat mundi animam, quia semel atque potentissimè animalè uitæ formam in se complexa sit totam, & inde totum corpus, locumque penitus occupauerit, non posse uel in se mutare uitæ formam, uel extra se corpora permutare: similiterque se habere putat sphaerarum & stellarum, omniumque cœlestium animas, quoniam uniuersalem ab initio firmiter sortitæ sine prouidentiam. Animas uero particulares, particularem nactas prouidentiam modum, quales sunt dæmonum plurimum atque hominum, uicissitudine quadam explete quodammodo perpetuam illam prouidentiam supernorum, & quatenus in seipsis de hac uitæ forma mutantur in aliam, eatenus corpora sedes que mutant, unde uidentur ad corpus locumque accedere, mutatione uidelicet prius in se facta. At mundi corpus accedere uidetur ad ipsam mundi animam. Illa enim in habitu suo firmiter permanente, corpus hoc ab initio sic affectum inde uiuificatur, sicut ætheris perspicua regio, semper illum in actu a se. Dicitur autem & particulares animas descendere quandoque ab anima, scilicet mundi: quoniam ab uniuersali prouidentia formatæ uitæ, quæ simul cum mundi anima quandoque possident, labuntur in propriam, non enim firmiter possederunt. In quarta consideratione animam nostram in tres diuidit formas, scilicet intellectualem, & rationalem, & ratione carentem: putatque animam quandoque totam ad intellectualem sui transferri formam, atque tunc habitare cum intellectu diuino, quandoque illinc in se descendere, id est, in formam rationalem huius animæ propriam: quandoque uero hinc in formam ratione deuiantem, unde simulachrum sui promit, uitam uidelicet communicatam corpori, cui quidem uitæ subest, & ultimum omnium simulachrum, id est, materia, quæ animam per uegetalem sui potentiam, prima propinquitate sua format corporeæ qualitate, certaque figura: deinde mox per hanc affectionem, quasi eam allicitur naturaliter ad uiuificandum corpus hoc, certo iam modo dispositum. In quinta consideratione ita notabis: Sicut in circulo datur punctum in seipso quod est centrum, & punctum in toto ambitu, & qualibet eius parte, procedens ab eo quod in seipso est, imò quasi ipsum uel propagatio eius. Item sicut est uogitas in quolibet numero eiusque parte fluens ab unitate quadam, extra numerum in se simpliciter cogitata, sic in tota rerum essentia est unitas quadam essentia fundamentum, & cuiuslibet conferuatio, procedens ab unitate diuina. super essentiam in se manente, atque ita implente omnia, quatenus præsentia ubique sua ex se procreantur nitatem in qualibet re creanda, super essentiali cuiuslibet essentia producentem, atque seruatiorem illam uero quia unitas hæc est præstantior, quam essentia, consicimus hanc ubicunque est, præsentia unitatis diuinæ fieri atque conseruari.

De intellectu, etiam, quomodo est semper in actu.

Sexta consideratio est de anima simul atque mente, hunc in modum: Natura oculi diaphana, id est, translucida, sit potissimè a natura solari, & idcirco lumen naturaliter appetit, facileque impletur lumine solis: similiter diaphana in cœlo natura proficitur a cœlesti quodam lumine, secundum ordinem uniuersi antecedente diaphanum, emananteque ab intellectuali lumine. Et confestim dum emanat diaphanum procedente, producitumque implente, unde cœlum sit, quasi oculus cœlestis animæ hoc diaphano simul atque lumine cuncta prouidentis: eodem pacto diuina mens suo lumine rationalem generat animam, quasi materiam sub illo diaphano, impletque illam perpetuo lumine: quo anima semper cum seipsam intelligit a mente illuminatam, cum mentem semper illuminantem. Id autem agit perpetuo intellectus noster, animæ caput: rationalis uero facultas ad hunc quoque se habet, quasi uisus ad lumen, non quidem semper, sed aliquando rationaliter intellectum. Quando igitur homo per rationem quodummodo seipsum intelligit, si modo perfecte intelligit, agnoscit interea se intelligentem esse: ergo & intellectualem, qua sic intelligat se habere naturam. Hæc ipsa (ut ita dixerim) intellectuualitas, est in intelligentia quadam, non tam in motu posita manifesto, quam in statu nobis occulto. Quin etiam per rationalem intelligentiam contemplator intelligit in se ipso ante intellectuualitatem esse uitam atque essentiam, ad quas intellectuualitas ipsa posterius accedit, ut actus: actus inquam ex quadam essentia uitæque secunditate progenitus. Vnde necesse est hanc ipsam essentiam atque uitam esse in se eminentiorem quadam intelligentiam. Probat quidem Plotinus hanc animam ex intelligentia sui noua, habere prius æternam sui ipsius intelligentiam, quæ sit essentia uitæque secundum, ideoque habere se intelligibilis firma actu ibi perpetuo intellecta, cuius intelligentiæ imago quadam sit discursus rationis, quando peruenit ad summum, unde intelligentia nominatur. Nos idem sic aliter confirmamus: Tria sunt in ordine rerum ad cognitionem nostram peruenientia: singulare quiddam, id est, hic homo, & species communicata singulis, id est, homo: item idea hominis super

super singula. Quoniam uero hæc tria essentiali quodam ordine a priori in posterius disposita differunt, uires quoque propriæ cognoscetes hæc, similiter inter se differunt: singulare quidem imaginatio iudicat, speciem uero communem singulis ratio colligit & discernit, ideam autem intellectus agnoscit. Quoniam uero idea longius differt a specie extra quæ existit, quam species ab indiuiduo, in quo seruat, ideo intellectus a ratione longius, quæ ratio ab imaginatione distat. Veruntamen intellectus inest animæ: alioquin non posset animus augurari ideas esse per rationem, nisi ratio id ageret per inspicuum nobis ab intellectu uirtutem. Et quia ratio singula resoluit ad uniuersale, & corpus ad in corporeum sine imaginationis nostræ subsidio, imò ea inuita, quæ retrahit ad oppositum: ideo intellectus absque motu argumentorum rationis semper intuetur ideas, semper inquam. Nam si non peruenit ad illas imaginatione argumentationeque noua, aut nunquam peruenit, aut semper habet. Merito cum anima sit media inter æternitatem atque tempus (essentia enim eius fixa est, & antecellit motum ab ea dependentem) consentaneum est, ut eius essentia fixa, eo ipso signo, quo præcedit motum, uires actionis: in se ipsa profusa immobilis, & stabiliter intuetur, quippe cum hic intuitus ab essentia & uirtute stabili ad ideam omnino stabilem uertens, utrinque stabilitatem sibi uendicat. Sicut ergo in anima ex eo quod sub æternitate est, conuenit imaginatio mobilis, sic ex eo quod super tempus, competit intellectus immobiliter agens. Actus quidem intellectus omnino mobilis est: actus autem imaginationis omnino mobilis, actus denique rationis est mixtus; neque posset anima esse congruum uniuersi medium, nisi tria hæc in se consideret.

Quomodo Deus est super motum & statum, & cognitionem. Item de eo quod in actu est, & quod in potentia.

Septima consideratio probat in primo omnium principio nullum esse motum, ne dum fluere, sed nec etiam metaphoricum, qui est actus tendens ad aliud. Non enim tendit in aliud, quod est primum penitus atque ultimum. Probat nec ibi esse statum, scilicet quietem ad quam redit motus, oppositamque motioni. Omnino uero nec quiescit in alio quod non mouetur ad aliud, neque proprie quiescit in se quod est ipsa simpliciter. In eam eiusmodi distinctio nulla cadit, per quam distingui solet quiescens, tum ad quietem, tum etiam a sede in qua quiescit. Iam uero motus a statu uitam habet, dum a stabilitate motuæ uirtutis suum seruat tenorem, status autem ab unitate. Stare enim est aliud, quæ unitatem propriam conseruare. Vnitatis igitur ipsa & motum antecedit, & statum. Antecedit igitur & actum intelligentiam, qui motus quidam est a potentia intelligenti ad uerum intelligibile tanquam bonum. In omni ergo intelligente, etiam si seipsum intelligat, distinctio talis consideratur, in primo autem nulla est absoluta distinctio. Denique alia quidem ratio est existentia, alia profusa intelligentia: Non enim quiescit existit, intelligit. Primo quidem principio existentia cõceditur: si addatur intelligentia, cum compositio fiet, tum constabit existentiam ipsam subijet ad perfectionem minime sufficere: quando quidem in intelligentia indiguerit, per quam tenderet ad profectum. In octaua consideratione nobis conditioem actus formalis potentiaque formabilis inter se opponit: ad ut potentia hæc accipiat actum, actus uero qua ratione actus est, potentiam non recipiat. Vbi ergo actus est solus, ut in primo, semper itera res est: quoniam nulla sibi ad aliam formam potentiam latet. Item ubi potentia tota formabilis translata est in naturam formæ, adeo ut forma illic nullo modo ad naturam potentia retrahatur, res etiam est sempiterna: præsertim quia potentia illic totum habet actum quantum cupit que potest, cupitque habere: quales sunt intellectuales essentia, ignisque cœlestis. Ignis autem sub cœlo inter inferiora perfectius est, quatenus maxime est in actu, quod apparet ex efficacia formæ, & ex motu perpetuo, & quoniam non tollat mixtionem: Quoniam uero materiam habet sub actu, nec eo contentam, non est semper. Non consideratione memineris, ipsam intelligentiam non esse bonum ipsum simpliciter, primum atque ultimum, alioquin esset simpliciter expectanda: uinc autem conditioem quadam igitur. Eligis enim cognoscere, si modo cognoscas bene scilicet reque, & quod tibi tanquam bonum sit profuturum. Item ipsum bonum non habere sui ipsius agnitionem, tum quia aliud hæc est, aliud ipsum bonum: tum quia si ante agnitionem sibi sufficit, non est addenda, si minus, non erat ipsum bonum. Quo autem pacto Deus neque cœcus sit, neque ignorans, etiam si ei cognitio non addatur, super quam Dionysius Areopagita eum collocat, in quinta sexta uel Enneadeque opportunius explicabimus.

IN LIBRVM PRIMVM ET SECVNDVM DE ANIMA.

Intellectus primus est essentia prima, a quo & in quo sunt semper intellectus alij. Item quomodo anima sit indiuidua simul atque diuidua.

VONIAM quæ hic Plotinus de anima disserit, alibi latius pertractauimus, præsertim in primo, & tertio, & septimo theologiæ libro, ideo hic breuiter actingemus. Generatio semper contendit ad esse: primo quidem ad esse nudum, deinde ad esse uiuū, post hæc ad esse quod dicitur sensuale, denique ad esse intellectualem tanquam summum. ubi anima intellectuualis ad corporis descendit commercium. Eiusmodi uero ordo essentia, uel essendi in generationis gradibus acquisitas. Super hunc ordinem extat ordo essentia, in æternis gradibus uniuersi, in quo summum tenet uelut principium ipse simpliciter intellectus: a quo intellectus animalis

malis in generatione descendens, summū tenet in toto generationis ordine tanq̄ finis, non quidem simpliciter generatione factus, sed accommodatus corpori ad prouidentiam totius explendā. Est autē ipse simpliciter intellectus ubiq̄ totus, sunt & in eo non solum per ideas, uerum etiam per proprias (ut ita dixerim) existentias intellectuales animæ, secundum intellectuales sibi propriā facultatem, etiam dum sunt in corpore. Quæmodū lineæ à centro ad circumferentiam usq̄ productæ, non discedunt à centro dum attingunt circumferentiā, & radij non relinquentes solem interim terrena contingunt, atq̄ sicut lineæ radij q̄ extra prominentes inter se loco distant, in ipso tamen principio sunt loco simul. Sic animæ apud nos secundum corpora situ distantes, ibidem sunt omnes secundū intellectum in mente diuina: secundum intellectus inquam suos, illic inter se differentes, sicut & lineæum radiorūq̄ termini inter se sunt aliq̄, etiā ubi centrū solemq̄ contingunt. Hinc effici uult Plotinus, ut intellectus Prophetæ hominisq̄ abstracti, & si in Oriente tantum uideatur esse, prospiciat tamen quæ sunt in Occidente, atq̄ ex uno quodā loco miraculosum, aliquid agat in alio, & cogitatione affectioneq̄ sua clam moueat alios, quia uidelicet intellectus omnes in se inuicem, & ubique sunt, quandoquidē sunt semper in simplici mente diuina, tota semper ubiq̄ præsentē. Quæ quidem præsentia & Deus percipiat preces, & homines cum Deo familiarissimè colloquantur. Esse quoq̄ uult intellectus eiusmodi familiares hominū dæmones, asiduoq̄ duces singulis singulos attributos. Nam externi dæmones fortè non adeo possunt singuli hominibus singulis adhiberi. Censet Platonem, ubi ait in Timæo animam componi ex essentia quadā diuidua, itemq̄ diuidua circa corpora, primam essentia intellectualem animæ potestatem, nunq̄ ad corpora declinātem: secundam uero illam animæ naturam, quæ corpori se prorsus accommodat, quæ tamen interim indiuidua dicitur, quoniam & anima corpori copulata, quæcumq̄ membra corporis inter se distet, ipsa à seipso non distat: quippe cum eadem in quolibet membro sit tota, ita uero se habere utramq̄ (ut diximus) animæ facultatē, tum in anima nostra, tum etiam in anima mundi. Ceterum cum dicat intellectum & mundi, & hominis omnibus sui corporis membris esse præsentem: itemq̄ diuinum intellectum partibus mundi cunctis adesse, cur nō ex hoc saltem dicitur ita per corpus esse diuisus, ut anima quæ uidelicet intellectus quilibet sua præsentia nihil tribuit corpori, nisi per animam, ut uideatur adesse potius, quam in esse. Præterea intellectus æquè se habet in quolibet corporis portione, ut uideatur penitus indiuisus: anima uero aliam sui uim actionemq̄ in hoc membro, aliam in alio exercet, uitamq̄ & sensum atq̄ motum per diuersos gradus corporis sui membris accommodat, itaq̄ diuisa quodāmodo uidetur in corpore. In secundo hic de anima libro notabis Endeletichā illā Aristotelicam, quæ anima dicitur actus & perfectio corporis, accipi posse etiam apud Aristotelem non solū pro forma, & anima à corpore inseparabili, sed etiam pro ea, quæ sit à corpore separabilis. Proinde considerabis quod proprie diuiditur, id in substantia diuidi, quod uero mouetur, posse ueri quidē proprie, secundū accidentia eius & qualitates atq̄ modos, in terim tamen substantia permanere, ideoq̄ diuisione potius quā motu attingi substantiā, atq̄ lædi. Cui uero in ipso rerum defectu bonum quidem exordiat à summo, malum uerò à minimo, merito descendēdo rem proprie mobilem prius quā proprie diuisibilem reperimus. Igitur sub intellectu diuino, qui & indiuiduus est penitus, & immobilis, inuenimus animā indiuisibilem quidem, quamuis proprie mobilem: deinde formam qualitatemq̄ corpoream undiq̄ mobilem atq̄ diuisam. Demum corpus, quod & huius diuisionis origo est, ac uelut iners aliunde mouetur. Quando uero animam diuisibilem dicimus, non proprie, ut de corpore atque etiam qualitate, sed improprie loquimur, intelligētes non quidem sectam secundum corporis sectiones ut qualitas, sed accommodatā corpori mobili diuisioq̄, uiresq̄: ius, & actus, & donā alijs membris aliter distribuere. Notabis interea molem formamq̄ corpoream, natura sua penitus dissipabilem, tum in nobis, tum in mundo non posse aliter colligari, quam ab animā, quæ non sit æquè diuisa, sed in qualibet parte sit tota. Item mundi animā quatenus in se multitudinem habet uirium atq̄ formarum, quodāmodo mobile esse accōmodatam ad corpus mundi uiuificandū, accōmodatam inquam ab ipsa mente diuina immobili quidem omnino, habente tamen multitudinem in se formarum, quamuis non usque ad minima differentium ibi sicut in anima differunt. Item quatenus & in mente diuina primū, & deinde in anima mundi rebrunitas, uigetq̄ simpliciter emittens, inde ratione quadam intellectuali sapienter: que omnia regi. Conclude quinque hic rerum gradus: ipsum bonum unum in se tantum est, diuina mens, unum, multa, anima tum mundi, tum nostra unum in se est, atque multa. Qualitas formæq̄ corporea quælibet multa in se est & unum: corporis ipsa moles non unum iam secundū se, sed multa censetur. Reliqua in Theologia (ut diximus) exponuntur.

IN LIBRVM DE DVBIIS ANIMÆ PRIMVM,
qui tertius est Enneadis quartæ.

In Cap. I.

Quod animæ nostræ differant ab anima mundi, neq̄ sint ab ea.

Rimus de dubijs animæ liber septem præcipuas continet quæstiones. Prima quæritur, utrum animæ nostræ sint ex anima mundi, siue ut partes eius, siue ut quidā effectus ab ea, secunda, quomodo anima in sinuetur corpori, scilicet qua proprietate, quo ordine differententi, qua lege iustitiæ. Tertia, utrum anima extra corpus uiuens discursu quodam rationis

rationis utatur. Quarta, quo pacto in anima dicatur impartibile aliquid simul, atq̄ partibile. Quinta, utrum anima aliquo modo sit in loco, & qua cōditione sit in corpore. Sexta, ubi sit anima quando seorsum est à corpore. Septima, utrum animæ hinc seiunctæ humanarū rerum reminiscantur, & simpliciter de memoria atq̄ reminiscētia. Suspiciabitur fortè aliquis animas nostras esse quasdā mūdāng anime partes, idq̄ ex tribus Platonis dictis asseuerabit. Primo quidē quod in Philebo uideatur inuenire, quem admodū corpora nostra mūdāni corporis partes sunt, sic & animas animæ. Deinde & quod in repub. & in Phædro pariter & in Timæo sentire uideatur, animas nostras sequi totius mundi circuitū, & inde mores fortunæq̄ accipere. Postremo q̄ in Phædro dicit, animā quoq̄ nostram totius inanimati curā habere. Uideatur autē cōmunis hæc cura duntaxat ad mūdā animā pertinere. Uideatur in sup. uerisimile, homines intra mūdū genitos uitā à modo sortiri, & quasdā totius uitæ portiones habere. Hanc equitè suspiciōnē in Theologia, ubi cōtra Auerroē agitur pro uirib. è medio sustuli. Atq̄ hic ad eandem similitudinem extirpandā in primis unā cum Plotino sic agamus. Præstatior est forma q̄ materia, & totū partibus, igitur si datur totū materiale, datur & formale totū. Item si totum ex partibus, ergo & totū ex totis. Cum n. uniuersum summa ratione optimeq̄ sit constructum, merito quicquid optime se habere ratio uera cōcludit, iam exeat in uniuerso: nam & in d. ratio id cōstat. Totū materiale dicitur sicut lignū: nam & si multiplicatur in partes materiali diuisione, non tū multiplicatur in formas. Totum formale est arbor: in multas. n. diuiditur formas inter se perspicue differentes. In hoc quoq̄ totū formalis uerū inest materiale totū: nam ex eo quod in formas particula res distinguitur differentes, etiā in materias quodāmodo differentes, formis scil. proprijs differentibus. Cum igitur mundus sit totū abolutissimū, certè & formale totū est, totumq̄ ex totis. Nō erit autē totum ex totis, nisi multa sint in eo nō solum differentia formis, sicut in arbore, sed etiā secundum existentiam q̄q̄ diuisa, & actiōnib. segregata, sicut cantores in choro, ubi unūquisq̄, & cōmuni officio cum ceteris ad idē cōgruit, & interea proprius est, & sui iuris existit. Oportere autē mundum hunc esse uerum totum ex reb. uerè totis, nō solum eius perfectio postulat, sed etiā exemplaris imitatio exigunt: nam & illud totum ex totis. Illic. n. in uno quoq̄ aliter aliterq̄ sunt omnia, sed in hoc insu per mundo locale quoq̄ rerum disfunctionē adducit operis huius cōditio, dimissioni locorū, & motui, temporisq̄ subiecta. Deniq̄ ubi perfectiones sunt partes, perfectus est & totum. Partes uero per sectores sunt, quæ existentia propriam, propriūmq̄ habent officium. Sic ergo & totum magis formale est, ubi partes magis sunt formales. Hæc uero ibi formales magis, ubi magis formis atq̄ existentis, siue substantijs, & actiōnibus distinguuntur. Ad hoc autē ut totum sit uerè unum, satis profecto facit ordo cunctorum, unus ab uno pariter & ad unum. Ex his apparet non esse probabile, hæc mundi machinam unicam duntaxat habere animā, sed probabilius esse, plures adesse animas, & animalia plura præter mundanam animam, animalq̄ mundanum. Atqui & in nobis esse propriam animam nostræ substantiam ab ipsa mundi anima differētem inde cōijcimus, quod proprium nostrum animus liberumq̄ possidet arbitrij motum. Quæ de re in Theologia de libero disputantes arbitrio satis egimus. Alioquin si pars totius foret, subitō totius imperu raperetur, neq̄ foret discursio rationalis & cōsili cōpos, neq̄ aberrare posset, quandoquidē anima mundi errare non potest. Liberum uero in nobis arbitrium Plato in decimo de Repub. & in Phædro atq̄ Timæo absq̄ dubio ponit, & Aristoteles ubiq̄ confirmat. Omnino uero ponere nostras animas esse partes animæ mundi, nihil aliud est, q̄ dicere, hanc animam tuam esse ipsam totam mundi animam, meamq̄ similit. Illa. n. diuidi nequit in uarias portiones, sed tota indiuiduaq̄ & eadem prorsus est simul ubiq̄. Cum uero eam nunc & tua inter se omnino repugnent actiōnibus optiōnibusq̄, & affectibus, & habitibus, nō possunt eadem anima, eademq̄ mens existere. Præterea si animus meus est quo quomodo pars animæ mundi, nō habet propriam existentiam, nec in super propriam actiōnē. Non igitur reflectitur in seipsum neq̄ seipsum potest animaduertere, imō & tanq̄ pars quæpiam angustissima nō poterit mundum totum cogitatione cōplecti, neq̄ percurrere, neque super hunc mundum animamq̄ ipsius aliquid cogitare. Considera corpus humanum, non est hoc cōtinua quædam portio machinæ, sed secundum propriam seiunctum est figuram simul & motionem. Cum uero anima, & præstantior sit quàm corpus, & figuræ huius motionisq̄ origo: nimirum non quasi continua est mundanæ animæ portio, sed substantiam possidet propriam. Iam uero neq̄ facta est ab ipsa mundani corporis anima, quod enim ipsa facit, mobili facit proprietate, ideoq̄ mutabilem adeo facit essentiam, ut nequeat immutabile quicq̄ attingere. Animus uero nostræ & motum resolutum in statum, & mobilia subijcit immobilibus. Deniq̄ cum animus non ster sit quædam intellectualis essentia, merito sit proprie ab ipso simpliciter intellectu, à quo nascitur & anima mundi, quæ & ipsa similit intellectus quidam est, scilicet animalis. Hinc efficitur, ut anima nostra possit similit atque anima mundi fieri compos intellectus, & ad illa quæ surper mundum sunt æterna confligere: reliquæ autem animæ præter intellectuales, uel exoriri uel pendere à mundi anima possunt.

In Cap. II.

De duplici anima, & quod animæ nostræ non sunt partes animæ mundi.

IN capite secundo notabis imperfectum quodlibet in quouis genere reducendum esse ad perfectum aliquid in eodem genere positum, per quod reducatur ad perfectum aliquid supra genus: ideoq̄ animam ratione carētem uelut imperfectam, quæ & pars cōpositi est, & instrumentis ad dicta corporeis, reducēdam esse ad rationalem intellectualemq̄ animam, sui iuris & in se perpetuò consisten-

consistentem id est facendum esse tum in nobis, tum in dæmonibus, & stellis, sphaeris, & mundo, Quæ opinio ualde consonat cum Peripateticis, duos in cælis motores ritè locantibus, quorum alter corpori mobili sit cõiunctus, ut forma, mobilisq; sit motor; alter aut sit motor quodammodo separatus immutabilisq; & primum motionis principium atq; finis. Proinde Platonici quidã non legi timi, qui dicebant hominum animas esse partes animarum mundi, in terea fatebantur ipsam mundi animam esse substantiam indiuiduã, sempiternam, unam, simplicem, ubiq; totam, & propterea consequenter addebant quamlibet hominis animam esse animarum mundanarum conformẽ, totãq; simul & eadem attingentem, quæ tangit & anima mundi. His utique positis non possunt animã mundi in nostras ita fecare, sicut uel magnitudo quædã in particulas, uel numerus in unitates diuidi solet. Sic enim illa, quæ dicitur totius anima eiusmodi diuisione perire, neq; restaret una. Non possunt insuper illã in has diuidere, sicut calor totius corporis in partes caloris membrorum diuidi uidetur: nam animã illi substantiam esse uolunt in corpore non extensam. Atqui calor ipse non propriè secatur; sed dimensio in qua est calor: ideoq; cuiuslibet membri color ipse cõmunis potius est calor in parte corporis, quã pars caloris, ueruntamen diuisionẽ per accidẽs quodãmodo patitur, quatenus per extensionem corporis æqualiter est extensus, anima uerò non ita. Nam absq; ulla extensione sua dimensio dimensioibus addit, ut diuisibilia quæq; distantiaq; perfectè connectat in unũ. Neq; possunt rursum distribuere mundi animam sic in nostras, ut scientia tota in suas distribuatur notiones: Nam siue nulla sit præter notiones tota quædam scientia, ita non erit usquam una communis anima, siue sit præter illas una quædam, nõ erit accommodata mundo, sed eminens. Afferẽt deniq; sic nostras animas dici animarum mundanarum partes, perinde ac si quis dicat, animam nostram in manu uel pede esse partem totius animarum nostrarum. Sicutq; diuidentes, nihil diuidunt, & omnino diuisio nis uocabulo abutuntur. Vna enim eademq; anima membro cuiuslibet adest ubique tota simul, quæ cunctas in se animales potentias habet ubique, quãuis alias per alia mēbra uelut instrumenta actio nes exerceat, passiones quidã sunt in membris. Index aut sensibiliũ passio nũ tandem unus est, u. num exhibens de diuersis comparãdo iudicium, tum imaginatione, cum etiam ratione, sic inquam fit in nobis. Non potest aut omnino similiter fieri, & in mundo in duo si unica singulorum esse singularum anima, poterit quidẽ diuersi homines diuersa pati: sicut nunc in quolibet nostrum instrumeta diuersa, sed unicũ denique iudicium adhibebitur, eadem opinio, intelligentia eadem. Hæc enim ad iudicem pertinent passiones expertem: si modo uerus sit passio nũ rerumq; index, & ideo extat in se à patientibus quodãmodo segregatus, ideoq; unicus, neque propter uaria instrumenta diuersus. At uerò cum contraria in hominibus inter se iudicia sint, propriè nimirum intelligentiæ sunt, propriæ quoque substantiæ sunt animarum, siquidem non per instrumeta, sed per intima substantiæ facultatem officium rationale peragitur.

In Cap. III.

Multi sunt præter mundi animam intellectuales animæ, quæ non externis terminis, sed eternis inter se distinguuntur.

In capite tertio atq; deinceps, quod iterum repetitur, non posse fieri, ut anima in mudo sit unica, rursum ita confirmo. Prouidentia summa totius ad summã uniuersi decorẽ in ordine cõsistentem uaria rerũ genera fore constituit, & innumerabilia iterũ indiuidua. Inter hæc uerò uelut ualde distantia diuersas in quolibet genere species esse uoluit, amas per ceteris contemplari, uelut rerum admodum perfectarum. Quod si in generibus inferioribus anima ordinẽ quam plurimũ digessit in gradibus specierum, cur non & in natura generisq; animæ parem copiam affectauerit, similem q; graduum ordinem per differentes animarum species disposuerit: quando quidem & animarum ip sius natura propter conditionem eius quodãmodo compositam mobilem q; accommodatamq; corporibus multiplicabilis sit, propagabilisq; per corpora. Et ipsa quinetiã natura mentis, quæ compositionem aliquam non excludit, imò & includit aliquam, in mentes ualeat plurimas deriuari: sed de mirabili mentiu numero in primo Theologiae satis est dictum, per quem confirmatus sit & numerus animarum, deniq; solũ primũ ipsum uniuersi principiu, propter summã primi simplicitatẽ, naturarũ in se numerũ non admittit. Reliqua sub hoc genera rerũ, scilicet mētis, animarum, naturarum, corporis, & recipiunt numerũ specialem, & iam habent tanq; ad cõmune totius bonũ maximè pertinentem. Non potest aut animarum ipsius natura primũ tenere in rerũ ordine gradũ neq; secundũ, sed necessariò tertium: quod nostra satis Theologia pbat. Nõ cogitur itaq; esse unica, neq; debet rursum, neq; denique potest. Præterea cum Plato animã mundi asserat esse semper in corpore, eandemq; semper agere uitã nostras aut aliquãdo a corporibus separari, atq; separatas in diuersa proprietate subsistere, & differentes inter se cõditione uiuere, & secundũ electiones proprias sortiri rursum differentia corpora, ac denique pro arbitrio dissimiliter uiuere, & pro uitæ dissimilitudine discrepantes post obitu sortiri uiuendi gradus: quis nã Platonici animã poterit unicã suspicari? Enim uerò si quis aliquãdo suspiceretur more Auerrois esse unicũ in cunctis hominibus intellectũ, nos utiq; nõ similiter aduersus est, sicut de anima dubitamus, nec principia obiciemus, quo nã pacto alius quidẽ intellectus sit in corpore, alius aut extra corpus, itẽ quomodo in corporib. rã diuersis, possint ne esse omnino cõsimiles intellectus, ut modo de anima dicebamus. Animarum namq; tanquam declinantes ad corpora, præter intimas inter se differentias differunt quoque per actiones uarias circa corpora, perq; corporum ipsorum diuersitatem. At si quando intellectus qui separatiores sunt, quã animarum actio nes q;

nesq; proprias absq; corporeis peragunt instrumentis probatur simus inter se differe, non ad corporum actionesq; eiusmodi uarietate confugiẽmus, sed ad diuersas potius intelligentiæ species modosq; intelligendũ admodũ discrepates, intellectio nesq; & habitus in eodem tempore inter se repugnantes, quæ unio simul intellectui esse non possint. Sicut enim in primo intellectu differentiam inter multas notiones eius non aliter asigntamus, quã ex formalium intus proprietatũ diuersitate, sic assignaturi intellectuum aliorum inter se differentias, eas ex intimis proprietatibus afferẽmus. De cetero multas esse mentium, & intelligentiæ species, si tam diues est natura corporũ in cõsistentibus, sicut dicitur, ut multæ sunt species metallorum, plures plantarũ, plurimã animalium, unde appareat, & dæmonũ mentium qualescunq; sint, esse cõplurimas. Quinetiã animarum ipsius naturã, quæ indiuisibilis substantia est, perpetuoq; in se ipsa subsistẽs, nõ decet ita in plures animas distribuere, iterumq; plures in unã quandoq; cõfundere, sicut aquã multã partitur in, easq; rursum confundimus in eandẽ. Neq; debemus iterũ sic unã in plures animã deriuare, sicut lumen a Sole unum in plura domiciliã per fenestras quodãmodo distribuimus, paulo post in idẽ penitus resoluendũ. Lumen enim, uisibile accidentis more dependet omnino, nec propriã retinet substantiã. Longè uerò diuersum est ab hoc luminis intelligibilis intellectualisq; genus, non accidens quidẽ, sed substantia prorsus absolutissima. Ideoq; si differentes inter se gradus habet, eos nõ extrinsecus accipit, sicut accidentales formæ, sed intrinsecus, proq; differentibus proprietatibus, eius multas admittit (ut ita dixerim) substantias, easq; specie distinctas in eodem genere seruat cõsultionis expertes. In hoc sanè intellectualis substantialisq; luminis genere rationales animas colloabis: Et quomodo differat inter se cognosces, neq; unũq; cõfundantur in unã uiliorũ more liquorũ: Cognosces necesse tales ad mundi uitã, qualia sunt uestigia quædam uitæ in animalibus ex plãta nascentibus: siquidẽ & uitã uniuersi actione percurrunt, affectuq; transcendent: neq; finges eas nihilo ab anima mundi differre, quasi sint quædam propagines eius per mundi corpus: nec aliter anima mea à tua differat, quã quia differunt inter se corpora, per q; facta fuerit ppagatio: nec aliter utraq; differat ab anima mundi, q; quia illa quidem sit radix plantarum prima: hæc uerò sint ex illa propagines. Sic enim intellectualis ipsa Socratis anima post obitum in mundi animam (ut fingitur) resoluenda, dum propriã perdidit existentiam, esse omnino desinet q; accesserit ad esse perfectũ. Quod quidẽ intellectualis natura nõ patitur: nõ externis ad distinctionẽ suã terminis indiget, ut liquores, atq; lumẽ, sed uelut exactior, intimis in species suas, & existẽtias terminis distributa. Probatur satis in Theologia fuerit, rationalem animam quatenus intellectualis est, tantò perfectius se habere, quanto longius se ipsam à corpore separauerit: perfectius inquam se habere ad propriam sui substantiam peculiaremq; proprietatem. Cum uerò summopere à corpore separaretur in obitu, tunc sanè necesse est propriã huius animarum substantiam esse perfectã: unde singere liceat nemini, mentes singulas in unam quandoq; confundi, subitoq; disperdi.

In Cap. IIII.

Intellectuales animæ non per accidentalia, sed per essentialia propria inter se distinguuntur: Et quomodo multæ animæ dicuntur esse una, atq; ab una.

Quia enim primus intellectus, & essentia prima sit idem, merito intellectus omnes sunt essentia ueræ, ideoq; ueris inter se differentijs distributæ, id est, non per accidens, nec terminus acceptis extrinsecus, ut diuisæ cõtinui partes, & ipsæ inter se moles, & plurimum materiales forme, sed p dignitate essentiarũ suarũ in se substantientium, proprijs intimisq; differentijs & terminis distinguuntur. Verius n. distinguitur hoc ab illo, si discrepet formalis, q; si materiali diuisione, uel accidente, uel loco. Quilibet igitur intellectus essentiam suam & esse possidet in sua quadã intima prorsus identitate, & (ut ita loquar) alteritate. Identitate inquam prout est simplicissima forma, à sua simplicitate nunq; cadens: alteritate rursum, prout est modi forma per se ipsam uelut per suam proprietatẽ à re qualibet alia, & à quolibet alio distinguitur intellectu. Quod si primò & per se distinguitur, permanet semper pculã cõsultionis discretus. Cogita in mente diuinã magnã animã, id est, eãdem animarum intellectuum generalẽ, in qua cõceptæ sint & species animarum, & illa idea quidã intellectus est, ibi, & hæc species, ibi, quidã sunt intellectus. Distinguitur autẽ illic inter se ideales intellectus eiusmodi, non quidem existentijs differentibus. (unica. n. hæcenus substantia est) sed ratione quadã & proprietate formalis. Essentialia aut eiusmodi proprietates si cogitantur extra adire, distinguuntur subito magis, distinguuntur igitur existentijs. Ad eã. n. intus sunt effectus, ut foras agant non accidentale aliquid, sed substantiam, substantiasq; diuersas pro rationum diuersitate formalium. Substantia quidẽ eiusmodi è proximo prodeuntes ab intellectu primo, intellectuales in primis existunt. Quoniam uerò & ipsæ sunt admodũ effectus ad cõceptũ uidelicet in intum, ideo unaquæq; proprietate quadã ex primitiũ se ipsa ex intellectuali tam animalem, magisq; in plura distinctam. Sicut uel a scintilla radus emiscat, uel ab intimo imaginationis uerbo simpliciore, uerbum in prolatione multiplicatus iam mobilisq; producitur: Prodeunt igitur ex una ideali anima foras animarum multæ, tum mundi, tum etiam aliorum. Quæ et si differentes substantiæ sunt, sunt tamen inter se quodammodo unum triplici potissimum ratione: tum quia sub eadem idea cunctarum, tum quia locis & temporibus intimè distinguuntur, tum etiam quoniam per intellectuales suos quælibet apices uno eodemq; secundum actum formantur intellectu diuino, eundemq; cunctarum perpetuò cõstituentur, mitro quod ad eundẽ naturaliter omnes conferunt uniuersalis prouidentia lineã.

Quomodo anima quaelibet rationalis est omnia, & quomodo differant inter se species rationalium animarum.

Summum omnium principium propter summam tuam simplicitatem est super omnia, tum potestate mox efficit omnia. Intellectus igitur eius filius est primum omne, ideocq; est omne perfectum, & idcirco quaelibet eius idea est omnes ideas. Anima igitur ab idea propria naturaliter & proxime proficiens secum contrahit omnia: quaelibet igitur intellectualis anima est uniuersum. Id est rursus confirmo: primum in quolibet genere, & simplicissimum ibi est, & ibidem continet omnia. Cuius igitur intellectus ipse primus sit prima forma, merito & uniformis est, & uniformis existit. Itaq; omnis rationalis anima quatenus intellectualis est, non solum forma simplicissima est, sed etiam est omniformis, & omnia: omnia inquam actu, sicut & intellectus ipse est actu omnia. Quatenus autem anima non tam intellectualis tam, quam animalis euadit, retinet quidem munus, idem quo fit adhuc omnia: sed minus perfecte retinens, est tam in potentia uniuersum, & merito, quando Deus eam rerum medium collocauit, eam ex omnibus temperauit. Temperauit autem ita diuersas species animarum, ut anima quae mundi uniuersalis uita foret, ad intellectum semper conuerteretur uniuersalem, atque uniuersaliter insuper, & insuper attentissimè. Unde factum est, ut uniuersalem semper totius gereret prouidentiam, atq; hanc potestate mirabili, ideocq; & facilitate mirifica: siquidem perfectus omnis uenit ex alto. Anima uero reliqua post hanc coelestes ad intellectum quidem uniuersum conuerterentur, nec tamen adeo uniuersaliter, nec attentione paritudo prouidentiam nequam uniuersalem agunt, neq; etiam tam potentem. Inferiores tandem his animae ita constitutae sunt, ut aliquando ad intellectum se uerterent uniuersum, atque tunc siue magis, siue uero minus, minus quoq; poterent. Item ut aliquando non tam ad uniuersum, quam ad proprium se flecterent intellectum, minusq; perfectae forent, quandoq; ad rationem, ubi & perfecte minus: interdum ad imaginationem, quam plurimum laberentur, deterrimaeq; euaderent. Deniq; rationalis anima quando in se explicat uniuersum, ad uniuersalem animam mundi admittitur prouidentiam, quando uero in se gradatim ab uniuerso munere cadens ad partem muneris sese dirigit, particularem gradatim subit curam, corpusq; proprium magis induit, magisq; laborat.

In Cap. VI. & VII.

Respondetur ad dubia, & probatur rationales animas non esse ex anima mundi.

Plato probaturus in Phaebo mundum esse animatum, inquit: Vidēnam haberet corpus nostrum, quod ex partibus elementorum componitur, animam nisi mundus, qui ex totis componitur elementis, animam possideret. Id est, intellectus mundi fabricator non adeo fuit imprudens, ut nobis daturus animam, non daret & mundo: praesertim quia mundi animam per uniuersalem influxum praeparatura erat materiam animalium seminales ad animas proprias undeciq; suscipiendas. Ideocq; corpus nostrum habet animam intellectualem non aliter, quam mundus, id est, ab eodem mundi fabricatore, & animam sensualem plurimum ab anima intellectuali nostra, consistente ad hoc in prima anima mundi. Timaeus quoq; rationales animas non ab anima mundi, sed ab eodem auctore, a quo & illam, & ex generibus consimilibus asserit: constitutas, neq; has esse uel illam, uel partes, uel vires illius, sed esse a Deo in diuersis speciebus gradibusq; dispositas, unde & has labentes in corpora errantesq; introducit & exeuntes, quod animae mundi contingere nequit. At autem in Phaedro, quociens particularis anima quae uniuersum est in potentia extra corpus hoc ad uniuersalem se formam actu cogitando, amandocq; conuerterit, hanc quoq; ad uniuersalem mundi prouidentiam admittendam, coelesti uel delicti corpore ab initio praedicam: siquidem & in corpore caduco Philosophus cooperator, ciuilitateq; idem pro uiribus experitur. Proinde sicubi Plato uideretur inuicere, animas sequi coelestem motum, ibidem atq; alibi subdit etiam posse non sequi. Probatum est quinque, posse prudentiam, artem, moribus coelestium influxibus repugnare, ex quo apparet, si qua in nobis est uita pedissequa corporis, per hoc fato seruiens, hanc ab anima etiam mundi corporis posse pendere, sed eam in nobis animam quae corporeis incitamentis mundanisq; resistit impulsibus, alius quam a mundo descendere. Atqui & si in tra mundum geniti sumus, aliunde tamen animam habemus superiorem, quae metitur & mundum. Nam & foetus in alio aliam accipit animam praeter matris animam, & aliunde habet animam, quam a matre.

In Cap. VIII.

Quomodo anima differant, & quomodo sint immortales in propria forma restantes, & quomodo anima mundi ubiq; praesens omnibus conducit ad uitam.

In octauo capite haec in primis considerabis, ad hoc ipsum aut animam nostram cum inuicem, cum etiam cum anima mundi adeo consentiant, quod consimili saepe afficiatur in situ, & impulsus, aliquis facile ab alijs fluat in alias, & particulares animae clam moueatur ab uniuersali: non est uisq; necessarium, animas nostras esse ab anima mundi progenitas. Satis enim ad hanc consensionem, & quasi compulsionem facit communis ipsa tum animae mundanae, tum aliarum ex eadem mente diuina, eademq; generali animarum idea, similisq; processio. Proinde quatuor praecipue sunt humanae differentiae animarum. Differunt quodammodo secundum corporum differentias, quando motus magis

animas in mundo

magis

magis in se condensatos pro differentia sanguinis bilis, & spiritus habere uidentur. Differre dicuntur ex precedenti uita, si uerū sit, hanc animam ad actiones, illam ad contemplationem, nunc promptiorē existere: quoniam haec quidem ante ortum negotiosissimam egit uitam, haec uero profus contemplatiuam. Differre quoq; Platonici putant quodammodo specie naturaliter ab initio, siquidem sub eodem genere proximo humanae sint animae, differunt autem inter se specialibus quibusdam, & si quā minus potest fieri differentijs, quibus ad summum quodam gradu per secundum tertium, & quartum distribuantur. Differre deniq; putat, quod quamuis quaelibet rationalis anima sit uniuersum, potest tamen liberō quodam modo aliter atq; aliter afficere, prout alia se uertit ad uitam contemplatiuam, alia ad actiua, alia ad uoluptuosam. Et quae ad contemplandū se conferunt aliae hanc formam contemplationis eligunt, aliae praeter illam, & quam eligerunt, mox induunt quasi naturam. Quamquam uero anima quaeuis est omnia, eiusmodi tamen quasi paritas, non efficit animas inter se sine ullo discrimine pares. Est enim in mente prima communis idealisq; animarum ratio, non individualis quidem duntaxat, sed admodum generalis, uariis inter se possidens animarum idealium gradus, quorum numerum sequitur pars numerus animarum, & similis ordo. Et quemadmodum in mente diuina haec quidem idea est aliter omnia, & aliter illa: sic anima haec omnia aliter est, quam illa, & aliter uiuunt uniuerso. Rationi praeterea consentaneū est, composita ex quatuor elementis posse in elementa pura resolui: ac si elementa deteriora nequeant, omnino seorsum ad praestantioribus esse, saltem aliquid praestantiora seorsum ad deterioribus in sua puritate consistere: similiter compositū ex materia formaq; tanq; geminis elementis, resolui quodammodo in materiam puram, & omnino redigi ad formam aliquam per se puram, quae per se, & in se consistat absq; materia, quamuis materia nequeat procul ab omni forma consistere. Sicut elementum (ut dixi) formale a materiali procul existit, quamuis e conuerso non accidat, in genere formarum eiusmodi intellectuales animae numerantur. Eiusmodi quidem forma est essentia simplex, esse suum per se possidens in seipsa, in qua & esse suum idem est, atq; essentialis unitas eius. Contra uero compositorum essentia sese habet: nempe in hac aliud esse essentia simul atq; esse quae consistunt in multitudinem, quā unitas, quae prout est unitas, multitudinem non admittit, atq; esse ibi sequitur unionem, quā unitas antecedit. Quorum haec ut intelligas ipsam animam formam, cuius esse idem est, quod & essentialis unitas eius, esse profus in dissolubili, quae admodum est indissolubilis unitas: praesertim quia si esse ubiq; in rebus est per formam, sequitur ut forma simplex in seipsa subsistens, esse suum semper in seipsa continet. Praeterea si forma simplex non mixta materiae, perdenda sit, in nihilum redigitur, si generanda, ex nihilo generabitur, id autem physica per se ratio non cōcedit. Est igitur anima sempiterna, praesertim, quia si de aliquo sit fingenda, neq; tamen ex ullo quaeat materialiter, coegetur Deus eam eius auctor de sub substantia procreare, unde coegetur esse mutabilis: praesertim si quando facit, quod ante non fecerat. Haec ergo Plotinus significat, ut animam asserat sempiternam, quae quātū affirmanda sint, in Theologia nostra satis est dictū. Inter haec animaduerte, formas eiusmodi unāquamq; esse in unum quiddam numero ab alijs, non per accidens, sed per se distinctam, per se inquam, quoniam animae non accipiunt numerum ex numero corporum, uel corporalium qualitarum, quasi una mundi anima per diuersas affectiones corporum propagetur in multas. Iam uero quaelibet anima uita per se subsistit semper unum numero, sicut in sua essentia suam habet esse, atq; esse suum idem est quod & unitas eius. Sicut ergo essentia simpliciter animae tanquā simplex, & in seipsa consistens, sempiterna est, sic & quodlibet singulare illius essentia quidem esse suum est solū in ipsius essentia. Item sicut esse est sempiternum, sic & unitas quaelibet numeralis, siquidem illic idem est esse quod & unum aliquid esse. Non enim per externa, sed per interna distinguitur essentia simplex permanēs in seipsa, ut nemini liceat somnare nostras animas personalibus quandoq; dimissis proprietatibus in generalem quandam animam confundendas. Res quidem corporeae ex materia formaeq; compositae, unitate speciei perpetua successione conseruant: unitate uero numeralem propriamq; nequaquam. Atqui neq; specialem conseruaret in se unitate, nisi ab anima generationis fonte perpetuo hanc haurirent. Anima igitur tanq; longē praestantior unitatem in seipsa quaelibet numeralē propriamq; retinet semper, non solummodo specialē, imo sicut per ipsam compositae quae dissoluuntur similiter, temporibus redeuntibus, similia profus & eadem specie reuertuntur: sic anima mutans quōdāmodo in seipsa formam, uelut praestantior corpore, ad eandem numero quandoq; redit, & ad idem corpus, eademq; personam. Posthac ubi quaeritur quomodo forma simplex intellectualisq; anima, siue mundi, siue nostra dicatur aliquando in finitatem responderetur, non quia in finitatem diuidi queat, sed quia sine fine uigear, & ubiq; & semper agere possit. Sic igitur nec anima mundi, uel in animas diuiditur in finitatem, uel qualitatis corporeae more distenditur, quatenus molis mundi protenditur, sed unica permanet, & quantumcunq; corporis ex ea quicq; potest accipere, ipsa ubiq; integra uegetat. Animae quoque nostrae sicut non sunt in numero totidem, ex tot corporeis portionibus atque qualitatibus, sic neq; protenditur in molē, & more albedinis extenduntur extensa materia: sed & totidem sunt, quot proprietates intima, & quantum molis ad earū praeparatur influxū; tanq; formant in diuidi quodam & ubiq; toto perpetuoq; uigore. Neq; secatur anima nostra in plures animas, siue propter diuersa membra, siue membro quolibet amputato: sicut nec anima mundi ipsa in se, uel diuiditur, uel fit plures animae, partibus inter se mundi diuisis. Haec enim una permanens, quantumcunq; distinguitur pars mundi uiuens, haec ab alia tamen rota simul est in utraque. Est & in medio propter continuitatem materiae primae, imo & essentiae quintae, quae est

quæ est proprium animæ susceptaculum. Inter hæc si cui Plotinus uidetur in plantis & animalibus ex putrefactione genitis, non aliam ponere animam, quam mundanam, tu caue ne facile id concesseris, id enim ipse uidetur in libro de animæ immortalitate refellere. Dices ergo ipsam mundi animam omnibus quidem talibus esse præsentem, neque cogi hanc ipsam plures fieri animas propter sectiones plures, atque animantes, sed interea non hanc solam his esse uitam, quamuis ipsa uitas in his generet, atque animas. Quæ quidem animæ si à Platoniceis aliquibus, & ab ipso Plotino alicubi dicantur esse secundum proprias substantias sempiternæ, nunc primum ab anima mundi generantur, sed uniuersali illius instinctu genitus infundentur. Poterit & aliquis dicere, omnem quidam uitam esse perpetuam, sed animas, si quæ sunt tales, proprio motu carentes, non tam in se, quam in communi post obitum uita subsistere, quæ uero proprios edunt motus, præsertim si liberos, propria quoque formam per seipsas perpetuo conseruare. Semper uero memento, præter uitas animantium proprias, subesse cunctis cõmunem uim ex mundi anima uegetalẽ in arbore mundana totam ubique uigentẽ, quæ & præparet materias proprijs animabus, & tempore certo conseruet, & in unum uiuentia cuncta conciliet. Hunc Pythagorici, referente Sexto Pyrronio, esse dicunt spiritum in modum animæ rebus cunctis infusum, qui homines conciliet cæteris animantibus, conciliatos aliunde numinibus. Hoc iam uigentẽ cõmuniter, accedit in nobis ad factum rationalis anima, atque sub hoc cõmuni lumine, ipsa deinceps lumen propriæ peculiaris uitæ diffundit in corpus, quod & in obitu ipsa secum contrahat proprium, quemadmodum & mundi anima suum, atque commune conseruat.

In Cap. IX.

Quot modis insinuetur anima corpori, et qualis sit anima mundi, et quomodo faciat mundum, et dimensionem eius, et quomodo sit ubique.

In capite libri nono, ubi secunda incipit quaestio, quomodo insinuetur anima corpori: animaduerter duobus in primis id fieri modis. Nam aut ab incorporeo statu, aut à corpore uenit in corpus. Et hoc quidem secundum diuisionis membrum in quatuor iterum membra diuiditur: nempe aut à liquido corpore transit in liquidum, aut à liquido in solidum, aut à solido in aliud solidum, uel à solido rursus in liquidum. Vbi notabis si quando ex Plotini sententia omne corpus exuere possit, excogitari posse semper extra corpus esse uisum. Quod & Plato in Phædone significat: & Porphyrius, atque Iamblichus suspicantur. Sin autem, ut ait Proclus, semper est in aliquo corpore, poterunt consequenter fingi uicissitudines corporum sempiternæ. Ve autem cognoscas quomodo anima tua, imò prius quomodo mundi anima suo insinuetur corpori, cogita in anima mundi uim intellectualem eius, in summo ceu lumen, rationalem in medio ut splendorem, uegetalem in infimo, ut calorem. Præterea circa eius essentiam considera duo. Primum pro ut ipsa aliud quiddam est, quæ illa tria: secundum pro ut tribus iam illis est insignita, iam uero quo momento est aliud, quodammodo obsecuta est, & deformis, & frigida. Obscura quidem nondum habens intelligentiæ lucem, deformis item nondum rationis splendorem possidens: frigida denique, non adhuc adepta uegetalis naturæ fomentum. Ex hac ergo essentia sic egea cogita prodire primam mundi materiam profusam egenam, & omnino tenebrosam, deformemque, & frigida, sed interim ab essentia, quatenus tribus iam illis est insignita, cõtemplare mundi materiam prodeuntem protinus exornari, per intelligentiam quidæ formis penitus permanentibus: per rationem uero formis, quæ moueantur stabiliter, per uegetalẽ denique formis, mobiliter moueantur: ita tam enim, ut quæ intelligentia rationemque, procedunt, tam naturaliter influant, quam naturaliter, quæ uegetali natura nascuntur. atque sic anima mundi prædita in mundo formando exemplar præcipuum (ut Timæus innuit) non mobilem, & quasi generabilem spectat naturam uel rationem, si modo sit ratio mobilis, sed intellectualem potius formam omnis generationis expertem, siue sit animalis intelligentia, siue prima. Cogita rursus animam quatenus mobilis est intrinsecus, naturaliter anniti, ut eatenus moueatur extrinsecus. Ex hoc ergo nixu materiam iam natam statim longè lateque protendit, ad eum ex animæ motu micante foras, dimensio materiae sit exorta, simul & mundi motus. Sic ergo locus inde simul nascitur, atque tempus. Locus quem habiter anima uegetando tempus quo loci, id est, corpus moueat uegetando. In exemplari primum intellectualem destinata est idealiter, cetera tamen mundi, tum mundanarum dimensio rerum: ad quæ sanè destinationem tanta suborta est ad motum formalis efficacia in uegetali natura, quæ pro mensura tali tantam mundo quantitatem exhibet, tantamque mundanis, quantam simul, & quæ præsignatur in ipsa mentis idea. Potest autem anima per essentiam suam tota simul adesse parti cuiuslibet mundi tam grandis: quoniam & rãtus hic est factus, quantum ipsa processit, quæ procedendo fecit. Et ipsa quidem anima neque dimensio est, neque qualitas extensa dimensione. Sed indiuiduum quiddam, non tantumque aliquis dimensio terminus alicubi in dimensione signatus, sed inde solutum in se consistens, extra totum quantitatitatis genus in quodam plus quam substantiæ genere: molem totam longissimo naturæ uirtutisque supereminens intervallo. Unde hoc ipso indiuiduo sui totam undique molem possidet, neque totum possidetur ab ipsa.

In Cap. X.

Quomodo anima mundi agit in seipsis, atque in naturaliter gignit mundum sic omniformem, sicut omniformis est ipsa.

Caput decimum docet quemadmodum summus aer subest lumini, lumẽ uero soli, semper tam men simul sunt ab æro: sic mundi animam intellectui diuino semper, intellectum denique bono, lumini

no. Item mundum semper naturaliterque pullulare ex seminaria suæ animæ potestate, sicut uisus quodlibet ex semine suo. Hæc enim inde uim eiusmodi nascitur. Cui uero natura particularis in quolibet uiuente non eget ad motum generationemque consilio, uel machinis ullis, multo minus his uniuersalem egerẽ naturam, hanc insuper facere mouereque omnia facilitate mirabili. Cum enim ea uideat tota mundi moles, eiusque forma, nihil usquam et posse resistere: præsertim quia inde omnia subsequenti serie ita dependent, ut agentia, uel leuissimum primum nutu pulsata, mox omnia moueantur, atque ad actionem primi mouentis finemque conducant. Proinde qui non uiuunt, foras, & in alienam tantum materiam agunt, in seipsis uero torpent: quæ uero uiuunt, agunt etiam in seipsis, aguntque perpetuo. Anima ergo uiuendi principium, mundana præcipue, agit semper atque potissimum in seipsa, prout intelligitur eius hinc quidem suam rationem format, inde suam quoque naturam. Atque & ratio naturaliter secum ipsa discurret, & omnia turget, gestitque seminibus rerum omnium, etiam corporum diuisorum: Ex quo quidem intimo rationis natiuitate, per rationes rerum seminales, motu nascitur forma rationales mundi, similiter omniformis, forma inquam animæ, quæ simillima. Si enim generantur quæ sequuntur, sibi similia generare contendunt: nimirum uniuersalis & proximus hic mundi genitor, mundum sibi generat, quam simillimum.

In Cap. I.

De descensu animæ, Dionysio, Ioue, curricula uitarum, ordine mundi, consonantia uniuersa.

Hic naturam ipsam, id est, uegetalem animam mundanæ potentiam appellat Dionysius: cuius membra sunt rationes rerum seminales in ipsa natura. Quæ quidem membra quædam per generationem, quasi procedunt in materiam, hic magis inter se diuisa, iam à Titanibus, id est, dæmonibus generatæ præfectis discepta uidentur: quasi membra Olympidis, id est, uisusque prouidentie diuinitatis à Typhone, id est, dæmon genitorum duce. Animæ igitur in diuino quodam modo uiuentes, aliquando per imaginationem, quæ in eis erat ultimum, prospexerunt formas in materia mundi factas, quæ sunt imagines Dionysii, eiusque membrorum in materia, quasi speculo. Prospexerunt uero eas forsitan intuendo recto quodam aspectu in naturam, atque inde aspectum in materiam deflectendo. Quorsum uero se ita conuertit imaginatio, illuc statim ratio se diuertit ab intellectu, & utraque non aspiciendo solum, sed amando. Amor eiusmodi extitit descendendi principium, atque post causam etiã permanendi, quoniam prouincia hæc indiget assidua nostræ rationis attentione: sed intellectus interea quæ non tangit affectus eiusmodi, sed in mundo superiore seruauit immotum. Benignitas uero Iouis insituit circula temporum in hac quidẽ laboriosa uita fore breuia, in uita uero apud superos longa, longissima tandem apud supremos. Reuertuntur autem animæ nostræ, quandoque ad animam mundanæ gradum, unde prouidentiam eius publicè cõtemplentur, & facilitate gubernationis propriæ circa corpus tunc suum, & circa suam prouinciam imitentur. Præterea mundi anima quasi mundanus Apollo canit quidem in natura, pulsata autem in cœlo Iyram. In natura rationum omnium uolucris staturis temporibus, atque uolucris, uniuersalis est concentus ex multis cantibus, modulisque cõpositus, in cœlo similiter perpetua quædam dispositio stellarum atque motuum sonus est Apollineus, ad perpetuum catus illius concordia institutus. Siquis igitur dispositionem continuam illius cantus inspiceret, in ea statim cœlestes sonos cõtueret, & quasi iam (ut proprie loquar) audiret. Animæ quin etiam nostræ progressionem suos tui in descensu, tui in hac habitatione, tui in ascensu quasi tripudio concordia satietes, cantum mundano sonoque coaptant. Cum enim ab eodem parte proficiscantur, à quo & anima mundi eiusque germanæ sint, & prouinciam eius inhabitent, nimirum ad tantum omniumque illius ipsæ saluant, non impulsæ quidem inde, sed uolentes, & naturaliter simul atque libenter ipsæ mundanæ mundanum ordinem æmulantur. Hinc efficitur, ut per cœlestia progressionem humanas, & si non ubique quasi per causas, saltẽ quasi per signa quædam coniectare quis ualeat, præsertim quia uniuersalis naturæ cœlestis formam exemplari quadam ratione continet, quæcunque generatur intra mundum, siue ab ea ipsa, siue à seipsis, siue quomodolibet aliunde dicantur. Habitat uero animæ aliquando extra cœlestem corpus, aliquando in cœlesti puro, aliquando sub cœlesti. Et quatenus anima diuersum intra se habitum induit, diuersam formam induit & figuram, itaque aliquando in hominẽ cœlestem, uenit, aliquando, in ærimum, aliàs in terrenum, atque hic rursus quatenus minus magis se inde degenerat, in hominẽ uenit uel diuinum, uel humanum, uel quasi ferinum. Nempè ita nos Plotini uerba emendare solemus: Nam rationalem animam bouini corporis, uel suilli formam aliquando fieri à Platoniceis non est receptum, neque etiam ab ipso Plotino concedendum erat, cõproposuisset mutationem in anima ab imaginatione principium habuisse, quæ in essentia speciei mutare non potest. Tot quidẽ intellectus in humana specie esse, quot sunt & animæ, receptum est. Intellectum uero nostrum in diuinis restare felicem, diu rationalis potentia, quasi ad terram præcipitata sit miserissima, ab Iamblichio quidem non uidetur penitus dissidere: a Porphyrio tamen Plotini discipulo sprete est: a Proclo reprobatur, dicente tantam fãte potentiam beatissimæ apud Deum mentis, ut uim sibi contiguum, & simillimam rationem sit interrim retentura, quatenus ipsa minime declinauerit, & in hac uita non minime peccatorum. Neque consentire uidetur stomachum infirmissimum fore quamdiu firmissimum secur extiterit. Subdit Porphyrius, casum animæ non ab imaginatione, uel natura, sed ab intellectu cõpisse, non enim trahi ab inferioribus superiora, sed uim illam superiore agere pro mensura quadam uirtutis suæ. Itaque intentionem agendi, quædamque in ea remitti, atque eatenus intedi uirtutis inferioris actum, id est, imaginationis

Z Z z a atq;

atq; naturæ, cum anima undiq; cõfari non possit, cõtra uerò remittit rursum inferiori actus, quãdã superiorũ actus intenditur. Vbi uerò dicit intellectũ agere p̄ mēsurã uirtutis suæ, sic emendãdus est, ut quando intellectus apud Deũ est beatus, agat non rã uirtute sua, quã diuina, sub cuius forma iam agit: itaq; animam semel ita beatũ putandũ est nunq; inde discessurã. Cetera illi uiderint: nobis uerò sat fuerit narrauisse id potius p̄baturis, quod Theologi nostri potissimum comprobauerint.

In Cap. XII.

Lex iudicium, iustitia uniuersi ducit intrinsecus animos tum sponte, tum necessitate ad suum quensq; terminum.
Sicut aliquis lactucam porrigens allicit anferem per exteriorẽ sensum, ita magnus sensum interiorẽ allicit per nonnulla sensus interioris amica, atque ita libens hoc mouetur, sicut & anfer. Ita rursus diuina prouidentia uoluntatẽ omnemq; affectum animi ad terminũ scilicet sibi conuenientem, uidelicet, per affectionẽ certam in animo, secundum actiones suas, & electiones iam concepham, qua & ita uolens, & tam uehementer ad terminum iustum fertur, sortemq; competentem, quemadmodum aliquis clam magna raptus. Mouet enim Deus animam nõ solum interiori, quã, ars, sed etiam quã natura, atque certis temporibus, sicut natura solet. Anima igitur ab initio spõte sua agentes, & sic agendo factæ tales: demum statutis à Deo temporibus non solum sponte, sed etiam necessitate legis in timã, ad sortem decretam iuste perueniunt. Est autem in uniuerso lex iudicium, iustitia. Lex quidem in mente diuina, ipsa scilicet rerum omnium dispositio: iudicium in mente animæ mundi, ad diuinã legis normam singula decernente: iustitia in uoluntate eiusdẽ ita uolente, & ita singula exequente, sicut iam est iudicatum. Animas ergo transfert impuras quidẽ deorsum, per impuritatem suam illuc inclinantem, quemadmodum natura uniuersalis mouet ad centrũ gratia per propriam grauitatem, puras autem sursum uicissim per puritatem suã eodem quoque uergentem, sicut & natura leuia sursum per propriam leuitatem. Hac interim summa licet interpretari, quæ Orpheus in tribus hymnis canit de lege, iudicio, iustitia Dei: & quæ Plato in quartum Legum imitatus Orpheum de lege diuina iudicioq; definit.

In Cap. XIII. & XIII.

De connexionẽ huius mundi ad superiorem & Prometheo statuisq; loquentibus.

Mundanæ spheræ intimas habent animas, & propria hinc in primis uitæ dona, per quas quidem animas, perq; animales doctes, uelut per media quãdã fortissimè intellectuaia quãdam dona, consequenter ab intellectibus indiuiduis suarum ducibus animarũ: per quos in super nonnulla etiam diuina munera nanciscuntur, ab ipsis diuinæ mentis idæis, quib. (ut Plotinus putat & lamblichus) in separabiliter coniuncti sunt intellectus, ut non mirum sit, diuinum mundũ illum mundo huic undiq; esse prorsus infusum. Post hæc animaduertes naturalem quãdam prouidentiam in uitali animæ mundi parte regnantem sub Promethei cognomento, ex luto, id est, materia prima statuas, id est, res naturales effingere, atq; esse huic opificio partim quidẽ alligatam, partim quoque solubilem, nec esse hic Epymetheo, id est, temeritati locum: Item rebus naturalibus non solum uires animales inesse, sed doctes etiam quãdã intellectuales atq; diuinas, & omnia numina huic opificio aliquid ex se conferre: opificio inquam non uniuerso tantum, sed etiam unicuique. Alludie inter hæc Plotinus statuas scilicet uocem noctæ mentione ad magos præcipuẽ illos, qui loquentes statuas construebant: in quibus nec propriæ quidem ullæ statuarum animæ, nec sidera loquebantur, sed dæmones ab eodem sidere ducti, sub cuius imperio statuas fingebantur. Arbitror etiam in puero illo Regis filio, quo die natus est, locuto, ut testatur Aly, qui & interesse se dicit, non coniunctionem planetarum quatuor in eius horoscopo concurrentium formauisse uerba, nec etiam infans animam uerba uaticiniumq; fecisse de paterni regni calamitate paulo post secuta, sed demonum potius illuc fuisse locutum, dæmonem inquam Mercurialem. Non in octauo Libræ gradu horoscopo, qui & terminus est Mercurij, Mercurius ipse cum Venere, loquet & Marte fertur fuisse coniunctus. Sed non licet ulterius in præsentia digredi, imò nec licet tenorem ab initio librorũ exponendorum hæcenus continuatum ultra seruare. Si enim longa similiter argumenta, imò & commentaria seorsumq; ab ipsis Plotini capitibus disposita prosequamur, & confusa continget interpretatio, & opus exerceat immensum. Satis euagati sumus: satis multa iam diximus. Sat igitur erit deinceps breues quãdam annotationes, ut in Theophrasto fecimus. Plotini capitibus interserere.

In Cap. XV.

Animarum descensus, transmigratio, differentia, fatum, arbitrium, prouidentia, & quomodo prouidentia ordo tanq; latissimus connectit sibi fatum pariter & arbitrium.

In Cap. XVI.

Cum mundus supercœlestis atq; etiam cœlestis sit ordinatissimus, necessariò ordinatus est etiam subliharis, in quo cum inferiora homine sint ordinata, ergo multo magis humana. Singulatur igitur hominibus contingentia iuste diuinitus dispensantur.

In Cap. XVII.

Sicut summum aëris primum omnium, igitur ab infimo ignis, sic cœlum summum corpus primum animatur ab anima, quæ est ultimum diuinorum. Item ipsum bonum est, quasi cœrum: Mens lumen inde micans atq; permanens: Anima lumen de lumine semouens: Corpus per se opacum illuminatur ab anima, sed animæ in cœlo securæ illuminant, sub cœlo non absque cura.

In Cap.

In Cap. XVIII.

Animæ secundum Plotinũ atq; lamblichũ quandoq; sunt extra omne corpus, & tunc potentia rationalis est adeo efficax & expedita, ut quæ sibi porriguntur ab intellectu, cõprehendat cõtra sine tẽpore, uel saltẽ quã breuissimò. Itẽ animæ inter se cõuerfantes in cœlis sine sermone, quasi per nutus mutuo se intelligunt, sed in corporibus aërijs animæ atq; dæmones uoces formant.

In Cap. XIX.

Vita sensualis est cõfata ex proprietate indiuidua atq; diuidua. Ducitur enim diuidua circa corpus, quia singulis partibus eius se accommodat. Dicitur etiam indiuidua, quia singulis adest tota. Ratio uerò ac mens dicitur simpliciter impartibilis, quia corporeo instrumento non utitur, & propterea separata.

In Cap. XX.

Anima non est in corpore sicut in loco uel uase, nec ut pars in toto, uel totum in partibus, nec ut qualitas in subiecto, nec ut species in materia, sed corpus est in anima, ut in uiuificante, comprehendente, mouenteq; stabili.

In Cap. XXI.

Anima non proprie inest, sed adest corpori: non tamen ut gubernator nauis, uel uirtus gubernatoria infusa gubernaculo.

In Cap. XXII.

Anima adest corpori separabiliter, sicut lumen aëri. Corpus est in anima, sicut aër in lumine. Mens & ratio non adsunt corpori, quia cõ eo non cõmunicent in agendo. Sensus & uegetalis potentia adsunt, quia & hæc per corpus agunt, & corpus indiget eis, neq; tamẽ à corpore sustinetur.

In Cap. XXIII.

Quælibet uis animæ est in qualibet parte corporis tota, sicut anima. Sed dicitur ibi agere, ubi sibi seruit instrumentum, & ibi principaliter, ubi instrumentũ habet principium. Sic ergo sentiendi mouendiq; actus attribuitur capiti, unde uidelicet deriuantur nerui, instrumenta, sensus & motus: sic iracundiæ actus circa cor, ubi instrumentum eius, scilicet sanguis igneus: sic nutritio circa iecur, ubi sanguis aërius est instrumentum eius. Actus uerò rationis, & si non habet communio nem cum corpore, attribuitur quodammodo capiti, quoniam imaginationis actus est rationi propinquus, eiusq; fir pariceps.

In Cap. XXIII.

Anima quia est substantia incorporea, in se existens non determinatur ad aliquẽ locum, nisi per inclinationẽ & actionem circa illum. Soluta igitur è corpore terreno, si nullã retinet inclinatio nem eiusmodi, nusquam terrarum est, & ubiq; nisi forte sit in spherã superiore per inclinationem ad illam, sin autẽ inclinationem adhuc retinet ad terrena, circa hæc reuoluitur cum corpore spiritali, in quo & corporea patitur. Præterea sicut apud Astrologos nõnulli fatum mundum etiam nolentes implent, dum ignari aliquid eligunt, per quod incidunt clam in fatum, sic omnes animæ diuinã implent in se legem, eligendo aliquid, ex quo latentem incidunt legis diuinæ sententiam.

In Cap. XXV.

In intellectu nõ est reminiscẽtia, quia nihil noui illuc accidit, uel extrinsecus, uel intrinsecus, quod conseruandum sit atque recolendum. Nec ulla de potentia in actum ibi sit cõmutatio, sed recordationis officium ad animam pertinet.

In Cap. XXVI.

Animal est unum quiddã, nõ unum dico factũ ex transmutatione ambarũ partũ in aliquid tertium, sed ex transmutatione corporis in formã actumq; animalẽ. Ad hoc unum cõmune pertinet effectus sentiendi firmẽ sicut & uegerandi. Sed effectus memoriæ, id est, conseruandi & recolendi ad animam proprie pertinet stabilem, non ad corpus instabile, quod est obliuionis occasio: nã & multa per memoriã seruantur, & suggeruntur, quæ nunquam cum corpore sunt percepta.

In Cap. XXVII.

Opinio quasi poetica esse geminas in homine animas per substantiam inter se differentes, Rationalem quidem ab ipso mundi opifice, irrationalem, uerò à mundi uita.

In Cap. XXVIII.

Potentia sensitua aliud quiddam est, quã potentia concupiscendissimã uel irascendissimã, atque hæc utraq; excitatur a sensu, & ex frequenti incitamento acquirit inclinationem propensio rem, quæ tamen non est memoria. Memoria enim ad sensum pertinet atq; rationem.

In Cap. XXIX.

Qvando in sensu memoriã ponimus, hanc in sensu interiore, id est, imaginatione locamus. Hæc enim absentia repetit & conseruat, & ubi hæc potentior est: memoria est etiam ualidior, præsertim si corporis qualitas & meditatio conducatur ad idem.

In Cap. XXX.

Sunt in nobis imaginationes geminæ, una in uita irrationali, altera in anima rationali, atq; illa est summum sensuum, hæc infimum cogitationum. Suntq; contiguæ, & ad utraq; pertinet animaduersio. Sicut ergo sæpe nonnulla uidemus, nec tamen animaduertimus nos uidere, nisi huc imaginatio sensualis intendat, & nisi hæc uiso ipsa resulterit: nec intelligere, nec cogitare nos animaduertimus, nisi actiones eiusmodi quoquo modo atringant imaginationem sibi continuam, & in ea quasi resulent. Ad hanc quoque imaginationem perueniunt, & sensuum, & imaginationis inferioris actus, atq; in hac ipsa rationalis memoriã collocatur.

Sanimæ nostræ duæ loces inter se separantur, duas habebunt imaginationes manifestas, atq; memorias. Quatenus uero sunt simul, inferior præstantior cedit in corpore formando, sicut luminis maior minus lumen. Et ideo non sunt hic animalia duo, quia superior anima est, quasi inferioris forma, atq; hæc sub illius forma actuque naturaliter agit in corpore. Præterea quamuis imaginatio memoriam naturaliter sit in utraque, tamen quando una frequenter imaginatur, atq; ualidius, altera uel uacat, uel ita remisse agit, sicut læpius uisus, quasi non uidet, imaginatione interim circa aliud attentius laborante. Decet autem, ut naturale est, & sit communiter, imaginationem inferiorem superiori cedere. Quæ quidem superior, qua comprehendit intelligibilibus nos simul, & sensibilibus formas, declarat in nobis animal esse unum, & quando egreditur corpore, si altera sibi educatione subegerit, uilia quidem mandat obliuioni, honestiore resumat.

In utraq; anima post obitum, humanorum memoria remanet, sed inferiore, cum perturbatione, præsertim quædo superiori non prorsus obtemperauit. In superiore uero sine perturbatione, præsertim quædo talia parumpenderit. Itæ in corpore aërio reminiscimur mortalium quæ plurimorum, in cœlesti pauciorum, extra cœli paucissimorum. Recordari uero illic pauciorum non prouenit ex debilitate memoriæ, sed ex attentione circa meliora, negligente deteriora, nisi quatenus hæc per illa cõspiciuntur.

IN LIBRVM QVARTVM DE DVBIIS ANIMAE SECVNDVM.

Anima corpus omne uel cœleste quandoque exuta, & mente diuina tunc formata attendit, sicut diuina conspicit simul cuncta sine discursu, ideo dicitur non recordari rerum humanarum, non quia ignoret inferiora, dum omnes in inferiorum causas cõuertur, ac se perfectissimè possidet: sed quia negligentissimè repetit minima, quando est in maximis attentissima: etiam quia non repetit per modum discurrentem atq; mutabilem, quemadmodum solet humanarum cordatio fieri. Conuertitur autem & per intellectum, & per rationem quæcumque cognoscit uno, quod in uitu sine motu, quoniam conspicit per unam Dei formam. Veruntamen per ipsam seriem idearum habentem gradus non tempore, sed ordine inter se distinctos, discernit alia alijs ordine ibi esse priora. Quod autem aliquid apud potentissimè cogitans aliquid, nequeat interim aliud perspiciat cogitare, accidit cum ex debilitate memoriæ, tum etiam ex eo, quod non cogitat principium aliorum. Ibi uero potentia & ualidissima est, & omnium principia conuertitur: ergo & in illis omnia simul præsertim, quia à motu ac tempore iam est penitus separata. Anima denique postquam mente diuina ideis formata fuit, attingit ipsum unum mente ideis superius, & tamen adhuc inde conspicit omnia: potestas enim ipsius unius cum primū in alia, id est, mente, uel anima percipitur, in plurima deriuatur.

Anima in hoc quidem corpore dum attentior est ad aliud, seipsam interim non cognoscit, quia & potentia hic etus debilis est, & quod cogitatur ab ea non est principium animæ: sed quædo diuinum mundum contemplantur, urpote quæ & corroborata est, & principia sui conspicit, seipsam habitumque suum, & gesta prorsus agnoscit. Anima in hoc corpore ad imaginationem, & per hanc ad sensibilia plurimū est conuersa, sed post obitum in corpore uiuat aërio, ad rationem postremo tota conuertitur, perque hanc ad intellectum suum semper omnia cõuertentem, & in discursu interim temporali uersatur. In corpore uero cœlesti ratio quasi effecta est intellectus, & suis atq; communis, præteritumque discursum ad intuitum sermè redegit. Hic ergo & quatenus ingenitas sibi repetit formas, agnoscit seipsam, & quatenus se, formas quoque uicissim, ipsa enim est ipsæ formæ. Anima denique extra cœlum, sic formata est diuina mente eiusque ideis, sicut corpus anima uiribusque animæ, & sic ignitum ferrum igne. Videt igitur, agitque per ideas diuinæ mentis, quasi per uires quasdam formæ, igitur & actu stabili, & cognoscens ibi principia sui, agnoscit profectio seipsam.

Anima extra cœlum in mundo diuino constituta dicitur esse unum, quoniam agit dicitur per intellectum. Descendit tandem in corpus cœleste, quando suam ipsam in se explicat multitudinem, agens iam uidelicet per intellectum, rationem, imaginationem: tunc & sui rerumque suarum, ita sermè iam reminiscitur, quemadmodum ad homines conuerser, scilicet cum per rationis agitationem, quæuis ibi celerrimè, tum per imaginationis formationes, atq; simulachra. Plurimū uero interim est, quæuis cū affectu cogitat animus: nam cū formas ipsas suas in se latentes producendo in actu cogitet, nihil eundem euadit illa ipsa, quæ cogitat, locumque & conditionem eis conuenientem subinde forsitur.

Anima in mundo supercœlesti contemplantur diuinæ mentis ideas, per ipsam mentem, uelut per diaphanum in luminosum cernit ipsum bonum, uelut solē, atq; dū per principia sui uidet seipsam, nihil enim & se cognoscit intelligentē esse, & seipsam prorsus agnoscit: sed per eundem penitus actum eiusdemque potestati diuinæ suæ naturæ actionem propriam cõuertitur: ideo non proprie dicitur seipsam suamque actum, & uitæ priorē animaduertere, quia non uitatur rationis discursu atq; imaginatione, in quibus recordatio & animaduersio cõsueuerat. Sed cū primū inde uenit in cœlum, & post in aërem duo hæc exercet. Omnino uero formæ rerum in potentia animæ cognitrice non sunt accidentia quædam sciantur ad-

me adiacentia, ut in tabella sunt literæ, sed rationes proprietates uires quædam essentielles, sicut rationes minerales mēbrorum qualitatibus corporalium in potentia uegetali, & sicut proprietates plantæ totius in feruore. Anima igitur semper est licet omnia, sed alias quidē potius in potentia quædam, alias uero magis in actu. Est autem anima magis res ipsæ diuinæ, si per solū intellectum agit in ipsis, quæ si interim per rationis quoque discursum uel imaginationis figmenta id ipsum animaduertat, hæc enim distrahunt.

Anima in hac uita potest cognoscere diuinam, non per imaginationem, nec etiam per rationem fumentē ab imaginatione principia, sed per intellectum & rationem principia fumentē ab intellectu. Quædo anima per rationem surgit in mentē uelut in speculā, quæuis autem memoria cõmuniter dista omni imaginatione uersetur, tamen memoria quædam in ratione etiā & intellectu consistit. In anima supra cœlum actus intelligentiæ consuetū rationis & imaginationis occupat, usum, sed in cœlo refurgit usus eiusmodi, per quē reminiscitur humano quasi modo, humanæ quondam uitæ rerumque humanarum: nam hæc supra cœlum modo quodam eminentiore prospexit. Agnoscent igitur in cœlo se inuicem animi, amici præsertim, atq; quondam noti, cum per ipsos motus affectusque uiuidos animorum, tum per corpora, quæ ibi habere possunt figurā huiusmodi similem, in materia liquida, cedente multo magis animo quomodocumque formatori, quæ terrena materia nunc affectibus animæ. Tum uero si corpora illic orbicularia sint, differentia tamen erunt indifferentibus signa indiciaque differentium animorum, siue in figura, ut diximus, siue magnitudine, qualitate, motu, gestu, nutu, luce, quemadmodum qui sit in oculis ex affectibus animorum, & in uarijs nubibus figuræ differentes atq; colores. Sunt qui uelint cœlicolas inter se uoces edere, nam & cœlos posse sonare, saltē uero mutuis inter se nubibus colloquuntur: recordantur uero in cœlis diuinorum magis, quæ humanorum. Lapsum uero in aërem cõuersio: possunt autē & quando in cœlo, & quando in aëre sunt, propter motum naturaliter liberum & ibi per multa secula gradum sistere, & altius inde regredi. Denique quidnam prohibet optima quadam electione in superioribus semper esse: nihil apud Porphyrium & Iamblichum, atq; Iulianum.

Conseruatricis memoriæ ministerium necessarium est, ubi præterire aliquid rursumque accedere potest uicissim præteritum. Animis ergo cœlestibus non uidetur memoria necessaria: neque enim discurrunt ut nouum aliquid uel inueniant, uel acquirant.

Animis cœlestium corporum rectoribus non est necessarium recordationis obsequium uel in cognitione, uel motu. Suspiciunt quidem diuina intuitu nunquam interrupto: ubi animaduertere quidem possunt se uidere, non tamen est opus repetere se uidisse, cū ibi non sit ipsum uidisse, sed uidere nunquam intermissum: nunquam igitur resumendum. Similis est & eorum uita semper eadem, similis & motus perpetuus in eorum corporibus, atq; cõtinuus, ideoque uniuscuiusque illorum semper unus quamuis nobis multiplex, uel accida, uel uideatur. Prospiciunt res quoque mutabiles intuitu quoquam non mutato, sicut & quispiam eadem inspectione ad aliquam horæ partem continuata cernit deambulantem in rectum, aliterque mutatum prospectu uidelicet non mutato. Quo quidem si iudicauerit illum hic esse, ibi fuisse, illic fore: mutationes eiusmodi non propterea in uisione contingunt, quod in spectaculo contingere iudicentur.

Anima cuiuslibet stellæ contemplantur ideas principiaque rerum omnium, habet semper in se certam uniuersam notitiam, siue intellectuale hæc, siue rationalem appellare uolueris, atq; interea per corpus cœleste suum corporalia sentit: sed quæ minima quæque sentiat, interea nec per imaginationem animaduertit, ideoque nec in memoria collocat, cū quia hæc omnia altius iam cõprehendit: tum quia apud ipsum nullius sunt momenti: tum etiam quoniam tamdiu iam omnia sentit, ut nihil ultra sensum moueat tanquam nouū. Veruntamen per imaginationem animaduertit, ea particularia se sentiat, quæ uniuerso sunt apprimè necessaria, ut stellæ, cœlestia, elementa. Profectio cum proposito sit cœlestibus animis, non per hanc quidem solū partem, uel hucusque tantum, uel tamdiu duraxat moueri, sed contempleri, & simpliciter semperque moueri, & cum quolibet in momento earum motio sit perfectæ, sicutque animæ illæ certæ præscriptum, in seipsis ordinem uniuersum ita proculdubio euasurum: nullam nimirum eas cura tãgit de parte quapiam loci, uel temporis, aut motus, uel de re, uel de quouis re mutabili. Itaque neque dum talia sentiunt, imaginationem attentionemque talibus adhibere coguntur. Nota circulem cœli motum nec esse alterationem, quia non mutat formam: nec esse localem, quia non mutat locum: sed esse uitalem, id est, proprium uitæ interioris actum, pariter & in discium: nam agere in se mouerique esse in emis proprium est uiuentium: cœlestium uero motus est eiusmodi, quem admodum in animalibus pulsuum, cordisque motus, nutritioque in plantis.

Rector mundi Iupiter per unam simplicemque sui formam omniformem, uirtute infinitam infinitorum effectricem uidet, & efficit infinita: non duobus quidem actibus, sed quo actu uidet, eodem efficit, atque uicissim. Absurdum uero foret dictum, cum notitiam rerum ex rebus ipsis colligere: nam per notitiam res antecedentem res efficit, neque posset infinita comprehendere, si notitiam ex infinitis acciparetur: nunc uero non aliter per unam sui formam conspicit infinita, quam si Sol per unam sui lucem radios innumerabiles micantes inde conspiciat.

In Cap. X.

Ordō uniuersū qui paulatim euoluatur in materia, simul totus est immutabilisq; in utroq; loue, tū in primo, qui est intellectus purus mūdi artifex segregatus: tū in loue secūdo, qui est intellectus actualis anima, dux mūdi cōiunctus. Neuter itaq; lupiter cogitatione discurret ambiguo more de reb. agendis: presertim quia anima eterno quodā inuicū suspicit uniuersū ordinē in primo loue, tenetq; firmū, totaq; mūdi materiā subiectā habet, & intrinsec' eā agit, ex una sui uita, quasi ex uno cardine cūcta facillimē uersans, ut merito nihil eius actioni resistat, nulla incidat ambiguitas.

In Cap. XI.

Qua proportione singulę naturę partiū singulariū in quilibet uiuēte dependent ab unā quadā uicētis totius natura cōmuni, eadem oēs mūdanorū naturę ab una cōmuni totius mūdi natura. Sicut ergo uiuentis cuiusq; natura in se cōtinens naturaliter seminales partiū effectūq; naturalium rationes ne laborat, neq; cōsultat in agendo, neq; transmutatur, dū diuersa producit, presertim quoniam agit ex intimis, nec ex multis uelut partib. inchoat opus, sed ex uno uelut omnium cardine cūcta deriuat: ita neq; natura mūdi cōsultat in opere, uel laborat, uel permutatur: quippe cum sic ad opus se suū habeat, sicut naturā particulare ad suū se modo dicebam habere, atq; etiam multo praestantius, presertim quia instrumentū est eternę infinitęq; sapientię ductum semper ad eadem uicē sim, eo demq; tenore, totiq; materię praesidet. Ars quintetiam quando per habitum naturę similem deniq; agit sine consultatione, uel electione, uel attentione iam agit: imō uerō si tunc ad attentionem eiusmodi redeat, impeditur saepius & aberrat, quasi attentio talis non pertineat ad naturam.

In Cap. XII.

Cogitatio per plura deinceps ordinē currens est motus aliquis absoluta notitia carens, atq; ob indigentia ueritatem sapientięq; appetens cōsummatam, ideo discursio eiusmodi, uel consultatio, uel electio non pertinet ad mentem, uel animam mundi reetricem, possidentem ab xuo habitum sapientię plenum, & integram cum idearum, tum rationum feminalium plenitudinem, qua quidem plenitudine res futuras anticipat in praesentibus, & quibus modis sint futurę discernit, quarum ipsamet est opifex, sola toti suę materię dominans, nec impedimentis obnoxia: ideoq; nec sollicita, uel ambigua, uel inquirens, sed natura sua omniformi uniuersum sibi conformans. Cum uerō hęc ipsa natura sit intelligentia & uoluntas, merito non consilio tractat mundi materias, sed sapientia firma tum naturaliter, tum etiam uoluntariē fabricante.

In Cap. XIII.

Mens diuina idearum suarum sigillo imprimit formas animę mundi adeo uehementer, ut nō solū figuret supremū animę, id est intelligentiā, sed etiā mediū eius, i. imaginationem: & usq; ad infimum eius, id est naturā formarum notas inurat. Formę siue rationes rerū feminales in natura sunt ultima quędā uestigia diuinorum, ideo cognitione carent, quāuis uita nō careāt, agūtq; in materiā sicut ignis, atq; similia, & artificiosē quidē: quoniam sunt uiuę quędā expressiones diuinę cuiusdam intelligentię, atque huius uerba loquentis: Natura dum agit in materiā, pati dicitur nō a materiā, sed ab anima. Anima uerō non tam paritur a mente, quā se agit ad ipsam.

In Cap. XIII.

Natura uniuersalis, id est, uiuifica quędam uirtus animę mundanę omnium plena seminum ad eē corporibus omnibus ex se genitis, non tanquam qualitas quędam his permixta factaq; horum propria sicut calor aeri, sed tāquam actus animę quodammodo separatus, separabiliterq; praesens, sicut aeri lumen. Natura quidem se habet ad animam sicut lumen ad solem, forma uerō materialis ad naturam, sicut calor ad lumen ex lumine genitus in materiā.

In Cap. XV.

Actio animę mūdi intima nō tpe trāsigitur paulatim, sed momēto tota simul impletur. Extima uerō, id est, processio quędā uirtutis illinc in mūdum, & ipse mūdi actus tps successione peragitur. Ipsa igitur propria huius animę actio nō est in tempore, sed tempus generat in materiā.

In Cap. XVI.

Formę rerum, q̄ in materia distant inter se loco, in anima mundi distant differentia tantum inter se formali. Item q̄ in materia priora sunt inter se tēpore atq; posteriora, in anima solo quodā ordine discerpāt, quo alijs alia cedunt, potius q̄ succedant. Est. n. anima per essentiam omniformē ordo quidā specialis, & firmus futuri ordinis uniuersū exēplar pariter & effector: & quantū in se est, efficere potest simul omnia, si materia posset simul omnia capere. Mouerit quidē dicitur anima hęc ad bonū, qua ratione per mediā mentē ad illud appetendo cōuertitur: mens uerō in bono quiescere, quoniam nullo ad id medio uicetur: mūdus uerō circa animā, imō intra animam tpe uoluitur. Plotinus in lib. de tempore, & si nō ponit tempus motumq; in anima mundi superiore, ponit tamen in anima eiusdem inferiore, id est in uestigio superioris atq; natura: non quia formas acquirat illas uel amittat, sed quia formę in ea quędam, quasi ē somno statutis temporibus prodeunt in uigiliam.

In Cap. XVII.

In anima mundi nō est ambigua consultatio tēporalisq; discursio, quia quod optimū est in ea ab xuo semper ceteris suis uirib. dominatur: Est tamē in nostra, quoniam ē multis partibus uiribusq; nostris nunc una, nunc alia dominatur. Itē quia & ignorantes sumus, tū etiam quoniam plurimis in digemus,

digemus, tum deniq; quia plurimę nobis ab externis incidunt passiōnes. Vis in nobis rationalis & si non est ipsa natura debilis, ac etiā si non sit cœca, tamen ab irrationali aliquando superatur: & quia hęc quieta est, illa uerō turbulenta: & quia hęc est unica, illa uerō multiplex. Homo pessimus similis est populari gubernationi pessimę: minus uerō malus, populari minus malę. Bonus optimatū gubernationi, optimus regno: pessimum forsā diceret aliquis similem esse tyranno.

In Cap. XVIII.

Sicut ex Sole micat lumen ab eo inseparabile, quod nō sit aëris propria qualitas, sed a lumine generatur calor propria iā qualitas aëris: sic ab anima nostra emicat uiuificus actus: qui non sit quidem propria corpori qualitas, sed generat uitale aliquid in corpore factū iam corpori propriū. Anima quidem substantia est & uita, actus ille suus inseparabilis, substantiale aliquid est & uiuificū. Qualitas hinc tributa corpori accidentale quidem est, & quasi uitale: atq; tum illum appellamus idē iū animę, in quo sensus est uegetalisq; natura. Qualitatem uerō illam imaginē animę nominamus & umbram: ex hac & corpore fit compositum, in quo uoluptates doloresq; sunt corporales, quarū passiōnum sensus ad idolum animamq; perueniunt, passiōnes uerō nequaquam. Superior comparatio magis propria fuerit, si idolum animę ab anima non se iunctum comparauerimus, radio uisua libi oculo non distinet. Qui si quando ab oculo rubente processerit, ruborem aspicienti procreabit in oculo, cui similem esse dixerit umbram animę in corpore resultantem.

In Cap. XIX.

Passio dissolutiua, uel uoluptas instauratiua nō sit in sensu & anima, sed in corpe per animę presentia, quasi uitaliter iā affecto: in sensu autē & anima sit perceptio passiōis illius minime patiens. Duob. quasi modis anima cū corpore deuincitur: unus quidē uergit ad animā, id est, uiuificus eius actus emittas erga corpus: alter uerō declinat ad corpus, id est, qualitas ipsa, quasi uitalis p̄ hunc actū in sua corpori ita corpus sic affectū, atq; sic alligatū animę, ad animā pertinet, sicq; nostrum. Id ergo curamus, & quādo motio huic incidit dissolutoria, uel instauratoria passiōē hęc sensu percipiētes ad ipsam, uel uitandā inclinamur, uel psequēdā. Si in anima sentiente fieret perceptoria passio, & impediretur sensus atq; iudiciū, & in quo mēbro precipue sit passio, nō discerneret. Anima. n. in diuidua simul est in quolibet tota. Si igitur patiatur ipsa, passio ubiq; totam animam occuparet.

In Cap. XX.

Sicut in corpore leui est stimulus ad ascensum, in radice ad humorē, in folio ad calorem: sic in corpore per animam, quasi uitaliter iam affecto, insurgunt naturalia quędam incitationem, pro indigentia quidem ad impletionem: pro repletionem ad euacuationem, pro alterationem nimia ad oppositam. Natura interim uegetalis, que uitalem in corpore affectionem genuit & conseruat, parientali corpore, laborat dum conatur, & agit intentiua circa conseruandam, uel instaurandam affectionem in corpore naturalem. Quo quidem conatu dicitur concupiscentia illa, quę exordiebar in corpore talia dolere in naturam. Dum uerō natura hęc agit obnoxia, peruenit perceptio passiōnis in sensum, atque hinc ad imaginationem atque iudicium.

In Cap. XXI.

Incitamentū ad cōcupiscenda oblectamenta corporea nō oritur in ipsa animę uirtute cōcupiscenre, sed in corpore tali, id est, per animā affecto uitaliter. Id sanē cōiicimus: primō, quia cū in corpore tali sit indigentia simul atq; passio, merito appetitus hinc incitantur. Secūdo, quoniam quatenus aliter se habet corpus tale pro differentia ætati, ualitudinis, habitus, loci, temporis, eatenus diuersi sunt appetitus. Virtus autē cōcupiscendi in anima permanēs nō permutatur. Tertio, quia nō nunq; in tali corpore stimulus afficitur, ad quod non statim uis ipsa ipsa cōcupiscendi se dirigit. Quarto si etiam mox ad hoc intenderit, nō tamen animus semper hoc admittit. Quinto, surgit saepe in corpore deprauato stimulus ad aliquid naturę minime cōsentaneū, ut ad cinerem comedendum, quod natura corporeę habitudinis moderatrix non adsciscit, neq; coapat corpori, neque sibi: deniq; nec impletur, nec euacuatur, nec quomodo libet alteratur uis ipsa cōcupiscendi animę inflata eius uel idolo, sed corpus tale. Hinc igitur, non inde appetitus ad talia suscitatur.

In Cap. XXII.

Terra cum animalia generet, sitq; animalis mundani membrum, & necessarium, & minime conueniendum, est animalis intellectuale atq; diuinum, habetq; sensum: nam in anima uis iudicialis inuiget, quę cōiuncta corpori suo percipit, & iudicat sui corporis passiōnes, id autem est sentire: quāquam Plotinus, & multi unicuiq; elementorum suam tribuunt animam. Poterit tamē aliquis forsā non absurde dicere, sphaeras quidem cœlestes, quia & immutabiles sunt, & permanēt in seipsis inuicem non consule, animas inter se distinctas habere: elementa uerō quoniam compositi gratia instituta sunt, & in seipsis permutantur, & inuicem confunduntur, suntq; in globum unum redacta. numerisq; competentibus in formam unam concorditer colligata, unicam cunctorum animam possidere, uni eorum materię complexionisq; humorum, quasi quatuor prius accommodatam, uigētem in aere & igne quam plurimum, per hęc in aqua simul atque terra, cuius uirtute uitalē uim composita etiam illa reportent: in quibus elementorum portiones simili quadam ad totū proportione ligantur: in terra quidem & aqua animalia manifesta, in aere uerō dæmones habentes corpora connexa similiter, quamuis tenuia nobisq; occulta.

Sentire

Sentire non est simpliciter cognoscere sensibilia, sed per passiones, siue impressiões quasdam factas, uel à rebus sentiendis prope animam, uel ab anima circa eas. Anima ab omni corpore separata sita in se uiuit, sic ad se conuersa per formas sibi insitas, à diuinis diuina cognoscit perque illa uelut principia cōprehendit & sensibilia, neque tamen hoc est sentire: nequit enim sentire tunc corporalia, quia nullam habet cum eis proportionem, per quam impressio ulla, uel expressio inter hanc & illa fiat: sed quando corpori coniuncta est, spiritu utitur ut instrumento quodam medio inter eam atque externa: proportionem inter utraque faciente, in quo qualitates uel passiones extrinsecus uenientes, in speciem spiritalem puramque euadunt animæque propinquam, adeo ut per hanc anima formas exciteet sensibilibus in se latentibus: quæ uidem excitatio est sentire. Id uero totum diligentius in libro Theophrasti de anima unâ cum Prisciano & Iamblichio declaramus.

Cum animâ corpori cōiunctâ necessariō cōsequatur sensus, animæ spherarū stellarū mundi sentiant. Mundus sentit per aliam partē uicissim partē aliam: itē per totam partes. Præterea totius habitudinē, quæ quodā sui cōsensu sentit: per amplissimā spherā precipuē, quasi per oculū in eis omnia cōtinetur. Si. n. tu per oculum tuum, quoniam animatus est, & diaphanus atque lucidus quā plurima uidēs, ac per radiū eius ad cœlestia procedentē cœlestia suspicis, cur nō & mundus per cœlestē oculum suum uiuam, per spicuum, lucidum, radiosque suos ad omnia diffundentem omnia cernat

Animæ spherarū stellarumque & anima mundi humana uident atque audiunt: sed interim talia se sentire minimē sentiunt, quoniam imaginatio ad quam talis animaduersio pertinet, intertissima semper est ad intelligentiarū notas in se fingendas. Et si sentire se nostra forsitan nō animaduertit, tamen precantur, benefaciunt, qualicūque sensu & oculo quodā naturæ cōsensu. Hęc Plotini sententia est inter obiectiōnes ex textu mēdoso. Dicit fortasse quispiā imaginatiōnes cœlestium animarū adeo efficaces esse, ut uel intelligibilibus notas deriuēt in sensibilia, atque ita intrinsecus quodā modo sentiant, uel simul ualeant tā sensibilia, que intelligibilia, miris quibusdam modis imaginari.

Sphæræ mundi stellarumque sensus habent, & preces nostras exaudiūt. Cœlestia uisum quidē habent, ceteri specie differētē à nostro uisu, generali tamē natura conueniētē, natura scilicet uiua, perspicua, lucida. Dicuntur & auditum habere, sed genere quodam ab auditu nostro longē diuersum, quia uidelicet audientium exaudientiumque more sepe uouentium, preces implent. Inter omnes mundi partes, quasi unius animalis membra dicitur esse communiō quædam uel contiguitas, uel cōtinuitas, aut unio, cuius quidē quinque fundamenta uidentur. Primum est una omnium ubique materia. Secundum concordia qualitatū: nam sicut elementa quamuis discordia, quibusdam tamen proximis inter se qualitatibus concordia sunt, sic & rerum omnium gradus, siue componantur ex elementis, siue non componantur, quamuis inter se differētēs, tamen concordibus uicissim terminis se contingunt. Tertium spiritus ubique unus: nam sicut cœlum unus est spiritus in excelis, sic intra cœlum unus inde spiritus, uel cœlestis omnino, uel cœlo simillimus omnibus est infusus, quo & cœlitus regantur omnia, & anima mundi inferioribus quoque corporibus per spiritum cōiungatur, & omnia per hunc uiuentia coalescant: spiritū intellige spiritū nostro cōsimilē. Quartum est una natura genitalis omnia fouens per spiritum sequentibus colligata. Quintum anima mundi ubique una per naturam spiritui ceterisque connexa. Per hanc igitur unionem fundamentis quinque constantem, uehementissimus quisque motus siue uouentium peruenit ad cœlestia, siue cœlestium peruenit ad uouentes: præsertim si non solum anima mundi, sed etiam diuina omnes sunt ubique præsentēs: quamuis alicubi potius actiones suas quandoque declarent. Quod uelle uidentur Plotinus Porphyriusque & Iamblichus. Præsentissimus autem singulis adest primus ipse Deus omniū potentissimus, imperioque latissimus: anima terræ sensus omnes exercet per spiritum ibi, quasi cœlestem & cœlesti radijs illustratum, suæque naturæ subiectum, & terræ regentem: præterea preces exaudit.

Terram habere animam apparet: ex plantis lapidibus crescentibus quidē, quando uero terræ radicitus in hærent, contra uero eequaquam. Sicut in animali dentes, ungues, pili, in plantis terræ hærentibus apparet uirtutis genitalis effectus: ipsa uero uirtutis in eis propria nulla uidetur esse, alioquin etiā auulsæ per uirtutē propriā pariter coalescerent. Vegetalis igitur ipsa uirtus non ita est propria, quam cōmune scilicet in anima terræ: itē masculina uirtus & fœminina, id est, generandi & concipiendi, quæ in animalibus sunt discretæ, coniunctæ sunt in plantis, in eodem plantæ corpore, ob hoc duntaxat, quia natura plantæ ita est inserta communi naturæ, sicut plantæ corpus communi corpori. Vis autem masculina & fœminina ad naturam pertinentes coniunctæ sunt in uniuersali natura, quamuis in alijs separatae. Sicut uisus ubi perfectus est uim perspicacem habet cum illuminante coniunctam, similiter intellectus. Sic Orpheus naturam mundanumque Ioem marem appellat & fœminam, similiterque Mercurius. Hac ratione aëris animam Iouē, lunonemque appellant. Animam terræ non solum Cererem atque Vestam, sed etiam Plutonem cum Proserpina cōiungentem. Coniungit uero natura utrumque sexum in arbore, quia nequit hæc ad aliam cōiungendi gratia progredi, quæuis alicubi præualeat alter: tunc oportet plantas appropinquare.

Vegetalis genitalisque natura animæ in complexione humorum imprimat quoddam uitale uestigiū, ex quo corpus uitaliter euadit affectum: in quo quidē sic affecto sunt passiones animalis corporeque perturbationumque principia. In toto quidē uoluptas corporalis, & dolor in iecore potissimum cōcupiscendi principium. In precordijs maximē principii irascendi, ibi enim nutritio uiget & generatio, hic autem uigor igneus. Motus autē iracundiæ, aut quasi extrinsecus exordiantur aut intrinsecus. Extrinsecus ira, quando illata foris corpori passione ad primum sensus motum feruet uigor igneus, imaginatio nemque mouet, & per hanc prouocat rationem. Intrinsecus ira, quando ratio uel imaginatio iniuriam excogitans humorem feruentem incitat. Libido quinetiam procliuatatem habet in corpore, & quandoque ex iplo corpore feminibus, quasi turgido iuicetiam: quandoque ex primo aspectu corpore incitato, imaginatio nemque mouente uel etiam rationem: aliquando uero ex imaginatiōne, uel etiam ratione oblectamentum excogitante, corpusque mouent. Sunt autē concupiscendi & irascendi uires, quasi germanæ: nam procliuas ad libidinem sunt etiam propensiores ad iram, atque uicissim, ut non immerito Martem cum Venere potest coniuuēt.

In corpore animato non solum est anima & actus uiuificus animæ continuus, sicut luminoso lumen in corpus suum emicās: sed etiam est quoddam uitale uestigiū, quasi sub lumine calor. Calorem dico naturalem spiritumque motibus aptum, qui ad breue restare potest, in corpore post discessum animæ, & motum quendam edere: nulla uita, nullum uiuificum perit, sed nunquid hoc uita te uestigiū? Profecto ibi naturalis calor breui esse desinit, spiritus quoque naturalis cito resoluatur. Vitalis autem & animalis potest diutius supersistere, & sequi animam contentus ab anima uelut coagulo, futurum, quasi fermentum aërio corpori post obitum congregado, afficiendoque uitaliter. Sita autem in uestigio hoc uitali, cogites esse aliquid præter calorem atque spiritum, quod ad animam lumenque eius se habeat non ut calor, sed ut splendor resultans ex lumine animæ, id quidem non perit, sed lumen abeuntis animæ comitatur. Opinatur lumen nullo modo ab illuminato, sed tantum à luminoso pendere, idque semper se qui unâ cum splendore quomodolibet resultante. Tangit opinionem dicentem, omnium colorum uires, & quasi flosculos esse in lumine: neque perire, sed latere potius, & iterum apparere. Item lumina, quæ uidentur extingui, non disperdi, sed in perspicuum aëris lucidumque eius occultum nobis obire: denique quicquid in nobis uitæ inferioris est, nostram sequi superiorem, neque perire, uestigiūque uitale in corpore seruari ab anima uel propria, uel communi, saltem ad tempus, postquam propria deseruit.

Stellæ uisum auditumque habent, memoria uero non indigent: præterea preces exaudiunt. Sicut qui corpus suum opportunè lumini Solis exponit, naturaliter inde fouetur, ita qui animum spiritumque suum per uorum superiorum influxibus applicat, ubique præsentibus benefica inde reportat naturaliter influenza. Antiqui autem qui præter Solem stellas etiam adorabant: plurimi uero præsertim Platonicæ atque id genus Philosophi, solum adorabant inter cœlestia Solem. Orationem ad Solem composuit Innocentius & Iamblichus. Solem Plato filium & imaginem lumini Dei ut sibilem appellauit: Solem Socrates orientem salutans cœlestem sepe patiebatur: Orienti Soli Pythagorici hymnos Iyra canebant. De cultu quidē Solis illi uiderint: Deus certè in Sole posuit tabernaculum suum.

Actiones alie quidē naturales sunt, alie autem artificiosæ. Naturales aut sunt uniuersi mundi erga partes suas, aut partium ad uniuersum, aut partium uicissim erga partes. Artificiosæ actiones uel desinunt in opus arte constructum, ut statuaria in statuâ, uel ad opus naturæ ministrant, ut medicina, agricultura, magia, cum qua similitudinem quandam habet oratoria persuculo, & poetica musicaque lenocinia. Actiones cœlestium ad inferiora non solum fiunt per calorem & aliam elementis similem qualitatē, sed per uires quasdam à notis qualitatibus longē diuersas. Quod enim differētē in nobis morum, ingeniorum, professionum, fortunarum per cœlestia uel fiunt, uel portendantur, non potest referri ad differētias qualitarum cœlestium similes elementis. Neque etiā consilio & electiōne cœlestia in nos agunt singula, alioquin & illorum animi solliciti semper erunt, & quotidie ministri malorum.

Cœlum in omnia hæc inferiora agit, non consilio quodam eligente talia uel taliter agere: neque tantum corporeis qualitatibus, scilicet calefaciendo, rarefaciendo, uel contra: sed naturalibus quibusdam uegetalis animæ uiribus, similibus quibusdam uiribus inter consilium & corporeas qualitates, quasi medijs anima nostra, corporis humores & membra, eorumque figuras & qualitates quotidie reficit. Cum mundus sit unum animal, omnia corporea duobus modis sunt partes mundi: primo, quia singula corpora sunt, quæ ad uniuersum corporis portiones secundo, quia in quolibet corpore est & ipsa mundi anima, & propria quædam huius animæ uirtus efficacia dos huius corpori distributa. Quatenus ergo corpore singula sunt animalis mundani membra, facile tum à toto, tum inuicem patiuntur: quippe cum etiam quæ loco inter se distare uidentur, sint propinqua, & mirabilem naturæ unius communionem.

Totus mundus est animal unum ratione musica saltans, & saltando consequenter una secum omnia uariant. Anima mundi habet in sua intelligentia, cogitatione, imaginatione, natura descriptas, quasi praesentes futuras omnes reuolutiones mundi, secundum musicas earum proportionis: item designatos habet omnes euentus, qui uel reuolutiones necessario comitantur in caelis, uel quomodo uicibus sub caelo consequuntur eadem. Ad eiusmodi musica designationem, quasi ad cantilenam sonorumque concentus per affectum sequuntur reuolutiones in mundo, quasi gestus quidam arte tripudiantis. Ipse quidem saltator intentione spectat primo instam sibi musica: deinde per haec membrorum mundanorum reuolutiones: tertio per eas prospicit quodammodo quae inde sequuntur, uel saltem significantur. Potest & sapiens aliquis, quasi musicus prauidere qualia ubique quales sequuntur reuolutiones mundi, sicut quales gestus membrorum ad quales sequuntur soni partes, prae terquam ubi uel incepta superis materia non omnino cedit, uel nimis debilis patitur supra modum: sicut & arbitrium hominis potest non caeli tenorem, & uicissim humana debilitas ultra modum inde pati. Denique sicut in chorea passiones quaedam membrorum, uel aliorum contingunt ultra gestus artificiosos, sic & similia quaedam ex tripudio mundi contingunt.

Corpus nostrum tanquam mundi pars sequitur fatalem mundi circuitum. Anima quoque quatenus obsequitur corpori, potest tamen & magnanimitate passiones corporis parui pendere, & eas arte declinare uel leuare. In uarijs mundi sphaeris partibusque earum, & stellis naturaliter uariae sunt uirtutes. Sunt & uirtutes uariae in differentiibus ibi figuris ex stellis inuicem firmiter constitutis: uirtutes inque firmas. Oriuntur & differentes deinceps uirtutes in differentiibus figuris, quae inter stellas perpetua motus diuersitate contingunt. Ad has utique uirtutes, tam naturalium quam figurarum, consequuntur quae sub Luna sunt, partim quidem uelut inde necessario facta, ceu qui saltantis manucapiti corripitur, partim uero tanquam liberius consontantia, uelut qui ad sonum choreamque gestant, & canunt, saltantque libenter. Figurae quidem caelestes haec inferiora significant, naturae uero una cum figuris efficiunt, pro dispositione materiae. Multa uero figurarum significant, quae non caelitus, sed aliunde sunt.

Anima mundi in ipsa idearum serie uniuersum hoc ab aeterno contemplata, una semel communi elegit electione totum mundi cursum, ita fore comprobans: interea natura uegetalis eius imago sibi subdita ab electioe sic totum transigit mundi cursum: Singulae quoque sphaerae stellarumque animae se similitur habent ad Deum atque mundum: & usque ad eum anima mundi, tum uoluntate, tum natura consentiunt, ut oes in mundo actiones earum recte possint animae mundanae actio nominari. Omnes ergo res corporeae sunt animalis mundanae partes: Oes rerum naturalium actiones sunt animalis huius motus: Omnes reuolutiones mundanae sunt gestus, & quasi sermones eiusdem. Nihil uel in eo, uel ex eo est, aut fit fortuitum ad rationes. n. omnia referuntur huic insitas seminales, uel altius exemplares. Singula igitur uel ordine proficiuntur, uel statim rediguntur in ordinem. Sol mundi corpus admodum uitae naturalis habet atque affert, quae ceterae mundi partes. In hoc igitur nonnulli ipsam mundi animam posuerunt per radios eius, usquequaque diffusam: Virtutes rerum naturalium oes primo sunt in seminalibus rationibus naturae communis. Hinc mox traducuntur in mundi sphaeras, earumque figuras tam uolubiles, quam firmas. Hinc in rerum naturalium species, in quibus inde latent uires super elementa mirabiles, atque ex ipsis caeli figuris in figuris in seriores uires quoque miscet. Habent & uultum nostrorum figurarum proprias quasdam alliciendi, uel deterrendi uirtutes, unde appareat uim propriam figuris non minus, quam coloribus inesse posse.

Sicut uegetalis uita nostra singulis membris, quamuis alijs aliter se imperit, uiresque articulis alias alijs mirabiles inserit: sic multoque excellentius una mundana anima omnes licet aliter alias uegetat mundi partes, atque ipsa innumera bilium mirabiliumque plena uirtutum, quasi grauidae tumescit exundat in totum: singula quidem, sed praecipue superiora mundi membra uiribus ubique mirabilis implens: quas nec elementares uires aemulari ullo modo ualent, neque nos effari facile possumus. Sunt autem eiusmodi uires, quasi propriae propagines quaedam animae mundanae per corporis uniuersum membra diffusae, quas quidem uota supplicium operaque magorum conciliare sibi, & quasi per insitionem quandam inferere, quandoque possunt.

Sicut membra nostra tam interna, quam externa, uires ad actionem atque motum habent ab anima nostra sic somnia mundi membra ipsa quaedam anima. Mirabiles supra naturae elementare actiones in lapillis, metallis, herbis, animae esse restantur in mundo, a qua minima quoque uires ubique maximas habent. Itaque quod exiguus ignis tam procul agat, tam facile cuncta in se absorbuit, quod luceat habet ab anima: imo singula quod aliquid generet. Sic ipse ordo motuum atque formarum ab anima regitur, coarctaturque conuincio, & motus caelestis machinae tam ingentis, in qua uelut animae proximae genitricis anima potissimum propagatur: per hanc in ignem, per hunc in aere, per hunc in caetera. At qui generalis haec mundi uita non electione quasi practica, nec actionis suae animaduersione in haec esse ita naturaliter agit, ut Sol & ignis: imo ut & in nobis anima uegetalis. Naturalis autem actio est antiquior quam electio practica quamuis

quamuis contemplatiua & uniuersalis ipsa excellat metris electio antiquior sit, quam actio naturalis.

In intellectu anima mundi & sphaerae cuiuslibet atque stellae subiectam habet uegetalem uitam suo insulam corpori: per quam non electione, sed naturaliter generantur, mouenturque sequentia, & beneficia capacibus conferuntur. Quicquid usque ex eiusmodi uita profluit, uitalis hinc affluit, & beneficium, sed euadit alicubi noxium, uel quia materia non est capax, sicut infirmus ad Solis lumen se habet, atque calore: uel quia ex diuersorum mixture aliud quiddam inde resultat, ut aureum Solis lumen in nubibus rubrum euadit, & uiride atque fuscum. Vegetalis uita nostra uita superius dictae admodum est conformis similiter spiritus nostrer radijs illius tam occultis, quam manifestis omnia penetrantibus. Euadit etiam longae cognatione, quando erga uita illam uehementer afficimur, consentaneum illi beneficium exoptantes, atque ita spiritum nostrum in illius radios transferentes amore: praesertim si cantum & lumen adhibemus, odoremque numini consentaneum, quales Orpheus hymnos mundanis numinibus consecrauit. Item caelo incensi thuris odorem, aetheri feruentem crocum, stellis aromata, Soli thus & manna Lunae, & Naturae aromata, Saturno & Ioui styracem, Neptuno myrrham, Mercurio thus. Spiritus enim per affectum, cantum, odorem, lumen, cognationem affectus numini, ubiorem haurit illinc influxum.

Super uegetalem mundi uitam, quae & natura, & rerum naturalium seminarium appellatur, est intelligentia omnia latius ordinans, quam natura. Ex intentione seminarium est quae uicibus ex ipso nascuntur, formosa nasci efficaciamque admotum: praeterea solito quodam & duxat naturalis ad suum profectum tenore procedere. Quod ergo de formis debilitatque contingant ob materialis quaedam necessitate, & alia inermantur ab alijs, impediaturque solitum peragere ordinem, & crescere, suumque tempus impleat, ac suo uicissim semine alia propagare: id in qua totum ex nulla est intentione naturae. Neque igitur id contingens ordinari potest intentione naturae, cum sit eius ordini inimicum. Ordinandum tamen est, omnia enim sub uno rediguntur in unum. Per intelligentiam igitur natura superiorae, accidit ordinem eiusmodi in ordinem reuocantur, per eandem arbitrii quoque liberi motus & effectus pro meritis ordine disponuntur, anticipantur nostrae preces, ut ait lamblichus, & implentur, uobis interim liberè obsecrationibus, nec diuina uoluntate mutata, nec rerum ordine perturbato. Dispositio itaque reuoluntior est in mente, quam in ipsa natura, in mente inque solus prima, sed etiam mundana caelestisque animae: dispositionem uero rerum in mente prima legem Saturni Plato nominat in Politico, eandem in intellectu animali legem appellat Iouis in Politico, atque Legibus: eadem in natura legem fatalem uocat in Politico: & Timaeo. Quomodo uero ubique firma est inuicibilisque procedit, in Phaedro nominat Adrastra legem. Tu uero quomodo simul cum lege liberam conseruat efficaciam animorum, in legibus, ait, in animis quidem existere principium actionum, in lege uero terminum, atque in Phaedro Timaeoque legis edictum introductum semper cum conditione quadam huc in modum: Si anima perpetrauerit talia quaedam, reportet & talia. Quod autem inquit in Timaeo, animas non prius fatales audiuisset leges, quam uehiculari iungerentur, declarat animas esse liberas esse, factum uero ad corpora pertinere. Pertinet uero fatalis necessitas, non solum ad corpus, sed ad uitam quoque corpoream. Qualis utique uita in mundano caelestisque corpore latet, non electione libera, sed necessitate fatali uim suam ad inferiora diffundit, quae quidem uis emicat inde benefica etiam a Marte uel Saturno, stellisque similibus. Potest tamen magus maleficam reddere, non aliter, atque ille, qui est co cauo speculo collectos Solis radios coniecit in oppositum, atque comburit. Siquis enim decem Saturni uires mundo nobisque necessarias atque sparsas in marerijis decem una coniunctis cogat in unum, perdet eum, uidelicet non toleraturum, in cuius pernitiem congregauerit, innocens interim est Saturnus. Venus uarias fecunditatis conciliationisque proprietates uarijs passim rebus inseruit. Magus igitur materias eligens omnes uirium eiusmodi quomodo uicibus capaces, adhibensque regnante Venere collectas in unum homini huic & illic moderatas inter eos constat amatores, Venere non peccante. Dotea quoque Iouis similitur accumulata alijs, Iouio interim animali non aduertente. Iouiale uero animal, & Saturnium, & Venereum appellatum stellae corpus uegetali uirtute uiuuum, qualia quidem corpora excogitauit Pythagoras, ubi ait, inuocatos Deos influere nobis quadam necessitate compulso.

Quodlibet animalis membrum uim habet ad portionem nutrimenti propriae attrahendam, & cor ad aromata, secur ad dulcia, uenae ad sanguinem, ad spiritum arteriae, ad semem uero restitulum. Sunt & medicinae quae certos adescant humores, & membra quaedam petere uideantur, eadem est animalis mundanae conditio: in quo passim dispersa sunt, quae rem hanc aut illam ad se rapere possint, si congregata in unum admoceantur. Per sua enim retia, uel illicia homines: per sua equi, & per propria similitur homines, hi uel illi clam illaqueari possunt, quemadmodum oblectamentis formam uel atque musicam palam insecantur. Denique sicut ferro paleisque compertum est, quod trahat magnes, scilicet atque succinum: sic diligens & fortunatus persecrator inueniet escam omnibus attrahendis. Singulis enim animalis mundani membris coagulata uis est insita coniectis in unum cuncta uiuum, temperate quidem suapte natura: interperate uero quotiens undique congregata, in aliquid transferatur, mundo nec patiente interim, neque peccante: Sunt & differetes in hoc animalis uires inter se a natura diffusae, quae frequenter a Mago coniunctae, & membrum hoc coniectae, uel illud uiolentius agant, atque perdant in his, cur dixi non peccante mundo. Nominat Plotinus quatuor, quibus mirabilis insit uirtus, scilicet qualitates specierum

In Caput primum.

Intire est percipere corpora singulatim per instrumenta corpora. In perceptione sensuali deprehendimus externorum corporum qualitates aut actus usque ad animam, uel circa animam quodammodo peruenire, nec non quandoque uim actumque animae ad corpora se porrigere. Quod quidem fieri nullo modo posset, nisi animam proportionem quandam ad haec haberet: hanc uero non habet, nisi ipsa per uim uegetalem suo quodam pacto former manifestum corpus, & praecipue spiritum: atque ita sibi conformetur, ut uis eius actusque per hoc situm corpus, quasi instrumentum ad externa quandoque se porrigat, & externorum motus ad hoc ueniendo quodammodo uideantur ad animam peruenisse. Denique ut uisus percipiat rem uidentem, non opus est foris corpore medio, quasi ad uiuendum necessaria adiuuante satis enim per se uisus oculusque natura paratus est, ut ueretur circa luminosum, atque hoc uicissim circa uisum. Corpus uero medium siquidem opacum est impedit: sicut diaphanum, hoc tantum habet, ut uisioni non obstat sicut solet opacum, absque hoc ergo forte uidebitur.

In Cap. II.

Inter uisum atque uisibile medium per se necessarium est lumen, uel commune externumque, uel proprium, siue oculi seu obiecti natura ualde lucentis: corpus autem non adeo necessarium inter haec medium est. Visio sit potissimum, quia uel radius ob oculo uisualis proficitur ad uisibile, uel a uisibilium luminoso non nihil procedit ad uisum, uel utroque simul pacto, & omnino quoniam tam oculus, quam uisibile ita in natura mundi uidente sunt disposita, ut proprietatem habeant inuicem ualde conformem, per quam a se inuicem facile moueantur, agantque mutuo, uel patiuntur. Corpus igitur nec est per se necessarium ad emicantem ex oculo radii sustinendum, atque perferendum, qui sine sustentaculo in rectum profluit naturaliter: nec ad lumen ita uehendum, siue sit lumen obiecti, siue sit alienum, nec etiam ad compansionem inter uisibile uisumque comprehendenda: satis enim per se mutuae sunt exposita passio, denique nec necessarium est aerem medium ab obiecto colorari, figurarique modo cereae, per quam passionem uisus subinde similiter patitur: alioquin cernendum non oporteret oculum ad obiectum ipsum conuertere procul positum. Satis enim foris oculi attingi a contigua nobis parte aeris tam formata. Omnino uero spirituales sub lumine uisibilem species peruenientes ad oculum absque aeris passione perueniunt.

In Cap. III.

Inter uisum atque uisibile non est necessarius aer medius ad hoc ipsum proprie, ut forma obiecti in primam deinceps per partes aeris succedendo, unde tandem imprimatur & oculo. Ratio ad hoc prima Paulo superius assignata est. Sequitur deinde quarum una est eiusmodi: Quando nocte profunda igniculū longissimè distantem cernimus, non est purandum ex igniculo formam continuis aeris partibus gradatim imprimi. Non enim potest hunc ita pingere, nisi & easdem partes illuminet nec tamen illuminat eas: alioquin alia quoque multa in recto hoc spacio cerneremus. Ratio altera talis est: Si aer modo quodam suo, id est corporeo, a persona uidentia pingatur, sequetur ut exigua illa pars aeris pupillae proxima & aequalis, id duntaxat minimum de persona tota, quod praefert, ostendat oculo. nunc autem in qualibet aeris portiuncula totum uidemus obiectum: Denique aer nihil patitur ab illa specie, si qua mittitur ab obiecto, sicut neque patitur ab ipso lumine, per quod mittitur: ab ipso inquam, ubi ratio lumen. Sic enim momento adest, neque remanet illuminante subtracto, & est ubique totum, ex quo apparet lumen, neque fieri propriam aeris qualitate, nec esse reuera corporeum. Proinde incorporeum, hoc non tam prouenit ex corpore, quam uita mundi. Nam & quando ad longissimum spatium scintillam uidet, exiguum uoculū sonum audis: & animalia quaedam audiunt minima quaeque: item apes & formicae mellitae olfaciunt rem otiosissima: cochlear quinetiam distantia gestant: & torpedo piscis per longam saepe uirgam stupefacit te quasi tangens, non est existimandum: praesertim in superiobus a minimo quoque obiecto longissimum spatium frangi & materialiter affici: sed interuenire nescio quid quodammodo spiritale, quod per tam longum spatium, agat in sensum, id est, actum quandam specialem, ab ipsa specie rei sentiendae prouenientem. A specie inquam, non tam quia in materia sit, quam quia in spiritali uiaque dependet idea. Actum quoque specialem inquam, & spiritalem, siue hinc intra nos fiat in instrumento sensus, ut in tactu atque gustu, siue etiam extra nos in aere, ut circa uisum, auditum, olfactum: siue etiam a uisu proueniat in obiectum: qui sane actus in omnibus sentiendis, sit ubique inter passionem etiam materialem ab obiecto in aere factam circa sensus inferiores. Fit igitur opportune tunc uirtute quadam uita communis, cuius beneficio cuncta ligatae tam facile a rebus distantibus, & mouetur sensus, & corpus conformem procul patitur a conformi. Quod etiam apparet in Magia: & caelestia, aliaque multa uires suas impartunt remotionibus: denique uita mundi communis ita sensum hunc cum hoc sensibili temperat, ut agente sensibili mouetur sensus & agat, sicut in Lyra dum mouetur haec corda, statim & contemperata mouetur: & te clamante, patris conclamat sic expostus. De superioribus diligentius in commentarijs Theophrasti tractamus. Si quod

In Cap. III.

Si quod medium necessarium est inter uisum atque uisibile, id quidem non corpus est, sed lumen, uel narium oculo, siue uisibili, uel alienum. Conferret autem ad uidentem non passio medij oculique, sed actio quaedam atque lumen. Tres hic de uisu tangit opiniones: Una putat animam ita per radios uisuales sicut per capillos sese propagare, uel manus: atque ita sensibile tangere, & id quidem absque reflexione. Secunda, animam non propagari per radios, sed eos, quasi uirgas extendere ad obiectum, eosque ad animam inde reuerberari. Tertia, lumen figurari ab obiecto, atque ita figuram ad oculos peruenire. Circa primam ludit, secundam deridet, tertiam reprobatur: & ubique tandem id molitur, tantam esse compatiendi conformitatem inter uisum atque uisibile, ut satis circa se uicissim moueantur & agant, etiam si nulla passio contingat in medio, sicut neque patitur medium, uel saltem non tale quiddam patitur, quando tremet haec corda altera contremiscit, oscitate hoc, oscitat ille, & imaginante aliquid amicissimo, imaginatur interdum idem, & alter amicus.

In Cap. V.

In qua materialis passio a rebus sentiendis affertur in medium, quia minimum diuersa est ab in corporea natura sensus, ideo & saepe sua uehementia confundit sensum, & nunquam est accommodata causa sentiendi, nisi praeter illa suboritur spiritale aliquid, uel in medio, uel saltem in instrumento sensus. Id quidem spiritale accommodatum sensui etiam apparet in uoce. Quod enim ubique totum circa uocem a multis eodem momento percipitur, significaturque, spiritale quiddam esse uidetur. Tale uero aliquid circa quilibet sensum non corpora causa generat, sed procreat ipsa mundi uita in subiecto tunc opportune disposito. Est autem hoc adeo cognatum sensui, ut cum primum id circa sensum uiget actum, ipse quoque sensus ipsius actus circa id simul expergiscatur. Quemadmodum alij hominibus, alius praecipue contentus est amicus, & alius alios ad cantum excitat, atque tripudium alij. Quod autem ad actum huius obiecti sensibilis statim hic sensus agat, consistit eadem ubique uita mundi, hoc potissimum cum illo contemperans simulque mouens: sicut ad talis humoris motum mouetur & imaginatio talis, atque uicissim. Item ad uarios Lunae motus habitusque uariè mouentur, & afficiuntur humores: Ad motum sulphuris mouetur & flamma: Quorsum intendis dextrum oculum, intenditur & sinister.

In Cap. VI.

Lumen non ab illuminato, sed ab illuminante dependet: similiter uita omnis, non ab animato, sed ab anima pendet, tanquam proprius actus & regitur, etiam si omne foris defuerit sustentaculum. Primum corpus est caelestis ignis: prima huius qualitas est lumen: ideo uicissim adeo perfecta est, ut per modum actus potius, quam otiosae qualitatis existat. Actus quidem tam efficax, ut per omnia sese porrigat a fonte proprio non disunctus. Appellatur & ignis eiusmodi color, quoniam quaque diffusus, coloris omnium otiosos suscitatur, atque circumfundit. Praeterea in quoque sub celo corpore praualer igneus quidam uigor caelestis similis: emicat & in se lumen, quasi familiaris color. Sub praesentia Solis lumen calefacit aerem: Calefactio quidem utroque indigent, scilicet & praesentia Solis, & aere. Haec uero calefactio competens medium est inter lumen atque calorem: Calor sane potest etiam sine praesentia luminis in aere superesse. Ergo lumen sine aere penes Solem existere potest: sed calor quidem a lumine relictus in aere, non multo tempore superest, quoniam est alienus: lumen uero circa Solem semper, quia proprium. Proprium enim inseparabile est. Alicuius certe proprium est lumen, non diaphani per se quidem obscuro: ergo Solis ipsius, corporisque solaris. Et merito sicut est forma quaedam in ordine rerum in seipsa consistens, quaedam alio sustentata, sic & affectus est duplex: Alter quidem formae duntaxat agentis, alter in super iacens in patiente. Lumen uero non fieri propria diaphani qualitate alibi diximus, quia neque suscipitur paulatim neque etiam retinetur, neque simul cum hoc inficitur uel mouetur, neque confunduntur inter se lumina, neque igitur cum caeteris qualitatibus commiscuntur. Non confundi apparet ex eo, quod si tribus luminibus corpus unicum opponatur, tres in oppositum umbrarum resulant, quoniam tria ibidem lumina sunt distincta. Praeterea si tribus candelis opponatur ingens tabula, in cuius medio sit foramen, tria lumina in oppositum inde resiliunt: aliud quidem in rectum, alia duo de trasuerso se inuicem intersecantia, non confusa. Similiter mentes, & animae coniunctae inuicem minime confunduntur. Lumen merito neque subiecto capitur, neque commiscetur alicubi, quoniam omne lumen caelestis luminis est imago: Illud uero animae caelestis est actus. Sicut enim uerbum emittitur ab anima, uelut actus imaginatiois extra porrectus, in quo tria sunt, aer, motus, significatio: sic a luce intellectuali caelestis animae per omnia efficacissimus actus effunditur, in quo tria sunt, lumen, calor, uis occulta: & aliquo peruenit lumen, quo non calor, & e converso. Vis autem in hoc actu occulta, quae in eo potissimum est, per omnia transit facitque mirabilia, non formaliter calefaciendo, uel palam illuminando, sed speciales inferendo uirtutes.

In Cap. VII.

Sicut reliqua corpora projiciuntur semper foris ex se non nihil, scilicet uaporem, uel uirtutem, uel imaginem, ita sidereum corpus atque simile actum suum emittit foras: & quia efficaciter, ideo procul eiusmodi actus est lumen, attingens quidem externa, & interim fontem proprium non relinquens. Inter lucem proflus in timam lucido corpori, atque calorem iam aer factum intimum, est lumen partim quidem lucenti intimum partim etiam extra procedens, ferme sicut sermo inter cogitationem atque fabricam. Lumen quo momento penetrat molle diaphanum, eodem diaphanum trasuerberat, uel durissimum

Incorporeū est igitur cui duritia corporis nō resistit. Veruntamē quoniam est coeleste, ideo obstatū natura rerū etiam si minus durum sit, nō capit lumen. Quoniam igitur in corporeū est, nō debemus huic passionē corporis attribuerē, id est, accedere, recedere, resluere, trāsluere, cōtrahi, dīta tari: sed potius ubi corā diaphanū exponitur lucido, statim lumen illi existere, illi agere. Sin minus non existere, ibi non agere, neq; tamen simpliciter esse desinere quamdiu corpus est lucidum. Lumī ni simile est radialis actus spectaculi directus in speculum. Item uitalis actus animæ directus in corpūs. Actus uitalis omnis est immortalis. Et qui ab anima nostra in corpus intenditur, eam perpetuo comitatur. Et qui in corpus idem manat ab anima mundi: hanc quoq; animā assidue sequitur.

In Cap. VIII.

Cvin mūdus sit uniuersum corpus atq; sensibile, poni reuera nō potest sensibile aliquid extra mundū. Quod si quis corpus aliquod extra nulla in re cū mūdo communicans, nō sentiretur sensu mundano. Sin uerō quomodo communicans, iam non erit extra, sed intra. Quod patiente digito pedis, statim cōpatiantur inguina, & hæc quidem potius, quā genus, quāuis remotiora, inde contingit, quia & in eodem animali sunt, & præcipue inter se conformia, similiter ad passionem cerebri patitur stomachus, atque uicissim. Simili ratione quod sensus etiam longē distantes ad tenuissimos sensibilibus suorum motus, etiam non patiente medio annuant, efficit una mundi inter hæc continuata natura: Sic continuitas longissimī intentioni: nerui facit ut uibrata parte, uel infima, statim uibretur, & summa. Hinc quoq; cōtingit, ut rerum series cœlitus imminētes, & adhuc futuras imaginemur, uel oculi quodam instinctu sæpius imitemur, & amicum ad nos proficiscentem antequam perueniat, occulto quodam sensu nonnunquam præueniamus.

LIBER SEXTVS DE SENSU ET

Memoria.

Cap. I.

On imprimuntur sensibilibus formæ in anima. Non imprimia sensibilibus formas in anima tanquam a sigillo in certa Beotius noster in Cōsolatione probat: nos in Theologia & cōmentarijs Theophrasti. Plotinus existimat formam animæ sic impressam, sicuti tā obiecti sensibilibus rationem: itaque si in uisu impressa fuerit forma cœli, quinq; absurda sequi. Primum, non oportebit oculum ad cœlum ultra dirigere. Secundum non metiemur quārū distet cœlū ab oculo, imō neq; distare putabimus. Tertium, non apparebit cœlum oculolatus Quartum, non cœlum uidebimus, sed hanc forsan in nobis cœli formam. Quintum, non discernemus rem sensu sic impostam.

Sentire non est pati à rebus sentiendis, sed agere circa illas. Cap. II.

Anima quoniam rebus sentiendis absq; proportionē excellentior est, neq; cum eis in materia, uel natura cōmunicat, formas ab eis nunquā suscipit & quoniam in sentiendo rectē iudicaturā est, passio uerō confundit iudiciū, nihil patitur ab obiectis. Si qua uerō passio cōtingit ab eis in corpus peruenit, atq; spiritū: quidem spiritu sic ab externis, aut sic pulsato, uel affecto statim anima præ se affectiones eiusmodi percipit. Id uerō percipere nō est pati, sed potius agere, id est aliter tūc spiritū, atq; aliter uegetare, & innatas (ut labilichus ait) sensibilibus formas edere. Intelligentia multo magis, quā sensus est à passione remota: nam & interiores habet formas, nec extra conuertitur.

Meminiſſe & reminiſci non est conseruare atque repetere rerum formas aliquando impressis animo. Cap. III.

Qvando dicunt animam tanquam rerum in incorporearū atque corporearum mediam utrumq; formas in se habere, nō intelligimus has formas, tāquam accidentia quædam iacere in anima, sicut literas in tabella. siue aliquando inscriptæ sint, siue ingentæ. Nam animæ diuisiue nature, neq; subit impressiōnes, neque rationes rerum quas habet ab initio, tam diuersas habet ab ipsa sui natura, accidentia referant: sed ut alibi diximus, sicut sunt in anima naturales substantiæ uires ratio, imaginatio, sensus, & potentiæ uegetales, ita rerum quoque cognoscendarum rationes habet, quasi uires essentielles, quemadmodum & membrorum seminales possidet rationes. Quædo igitur anima aliquid meditat, seipsam ex naturali uirtute in actum naturalem circa id ipsum e-ducit. Quod si arrenius diuicijsq; meditat idem in hoc ipsum ualentius se cōformat, idq; est meminisse & facilius reminiscitur.

LIBER SEPTIMVS DE ANIMI IMMORTALITATE

Vnusquisq; nostrum totus est immortalis, siquidem ipse animus immortalis. Cap. I.

Anima dupliciter se habet ad corpus, partim quidem ut substantialis quædam species ad materiam: quoniam per eius præsentiam certa quædam humorum temperatura spiritusq; uitalis in corpore nascitur, partim uerō tanquam utens ad instrumentū, quantum pro arbitrio mouet corpus: atque est à corpore separabilis, & iam quodammodo separata.

Nullum

Nullum corpus, quæ ratione corpus, propriam ex ipsam habet uitam: anima uerō habet. igitur anima non est corpus, ergo neq; sit ex corpore, uel corporibus.

Corpus sua proprietate dissolubile est: Anima proprietate sua cōnectit corpus, conciliatq; cōtraria, dum certa quadam ratione commiscet. Neq; igitur dissolubilis est, neq; corpus, neq; ex certa corporū mixtura cōcipitur: imō uerō uicissim ordinata ratio mixtionis in corporibus procedit ab anima. Erimus in hoc libro breuissimam: nam circa eadem in Theologia latissimū sumus. Omne corpus efficit distantia partium ut parte alia patiente non statim compatiantur & alie: Per ipsam uerō animam corpus uiuunt habet, ut partis uirtus motionem passionemq; cuncta statim commoueantur: anima igitur nec est corpus, neque forma distenta per corpus. Cap. III.

Non est corpus crassum, alioquin non facile penetrabit totum: Non est corpus labile, alioquin labilissimū corpus non continebit: Non est impressa corpori forma, alioquin nec expedite corpori dominabitur uiuificandum, & mouendum, & continendum, & à forma præstantiore pendebit in seipsa manēte, uitamq; effundente per corpus. Atq; hæc ipsa forma præstantior potius erit anima: quæ tum indiuidua sit ubiq; tota, & extra contrariorum qualitarum genus facile contraria se conciliat, & distenta dissipabiliq; cōnectit in unum.

Stoici & Epicurei animam esse spiritum suspicabantur, id est, subtilissimū corpus: Illi quidem potius igneum, hi uerō magis ærium: & utriq; non quemlibet spiritum, sed certa quadam proprietate effectum, animam nominabant. Cap. IIII.

Hæc ipsa certa proprietate & quodammodo incorporea corporeq; excellentior non à corpore generatur, sed à substantia penitus incorporea, quæ potius anima iudicabitur: Quæ quidem cum ad oppositas in corpore qualitates & motiones tam edendas, quā regendas æque se habeat, merito neque certum aliquod corpus, uel corporeum est, neque ex corpore quodam corpori busue dependet.

Hæc autem munera ad molem, uel qualitatem corpoream pertinere non possunt: Anima igitur est incorporea. Cap. V.

Anima motus effectusq; omniformes tam uegetali uirtute per rationes seminales, quæ electio ne profert: Et corpus certo quodā ordine ad certū augeat terminū, permanetq; ipsa interea eadem. Itē tota anima est in qualibet, uel ficta portione animæ, uel uera corporis portione. Totiq; uirtus animæ in qualibet seminis gutta seruatur.

Necessè est diuersa per sensus uarios influentia ad intimum, & unum indiuiduumq; sensum redigi omnia inter se comparantem. Cap. VI.

Nisi ad indiuiduum deniq; colligantur, nō poterunt comparari per iudicium profertur eundem colligi uerō ibi sic appareat, quoniam colliguntur ferme similiter in pupilla. Sensus incimus, neq; diuidi ad sensibilibus diuisionem potest, neq; quantitate illis æquari, neq; esse humidus, alioquin cessaret memoria: neq; durus, periret namq; docilitas: Et omnino si sit corporeus, formæ ibi rerum se inuicem impediant, atq; confundent.

In Cap. VII.

Prius sensus passionum iudex passiones cuiuslibet membri subitō percipit, in qua partícula membri sint distincte discernit, huc oculos manusq; statim admouet. Id autem efficere non ualere, nisi esset ubiq; totus. Non est ergo corporeus.

Intelligentia sequeat attingit & penetrat incorporea, formasq; separat à corporibus. Fit igitur absq; corpore: intellectus ergo non est incorporeus Cap. VIII.

Cum indiuisibile non aliter, quā per indiuisibile possit attingi, intellectus attingens indiuisibile est indiuisibilis: & ubi separatis se coniungit, est à corpore separatus: & quando coniuncta separat, maxime separatam se esse declarat.

Essentia corporea tanquam imperfecta dependet ab incorporea perfecta, quæ quidem cum ex seipsa prius sit & uiuat, semper est & uiuit, in cuius genere anima continetur. Cap. IX.

Anima quoniam in genere diuinorum est ultima, ideo cum caducis uidetur inire commercium, ex quo optimus eius habitus intermittitur. At quoniam in diuinorum genere comprehenditur, naturam assidue seruat, seq; potest in dignitatem pristinam reuo care.

Due sunt mentium diuinarum dotes. Una quidem claritas, intellectus omnia cernens: altera uerō optimus uite habitus. Eiusmodi dotes maxime consequitur animus, quando seipsum ab omni labe corporea sequegens reuertitur in seipsum. Ex quo apparet eum esse diuini mentibus natura cognatum. Cap. X.

Duo sunt apud nos argumenta diuinitatis. Alterum Prophetia: alterum prodigioforum operum demonstratio. Quicunq; uerō diuina hæc munera reportarunt, ex hoc uno duntaxat officio hæc sibi uendicauisse uidentur, quod animam à corpore reuocauerint ad seipsam. Vnde constat ipsam naturam per se esse cum diuinitate coniunctam.

AdA Corpus

Corpus animalium: ipsius animae beneficio habet, ut ex se quodammodo moueatur. Igitur anima potissimum habet idem: igitur et uitam ex se habet: igitur et in se a corpore non dependentem semper ergo uiuit etiam a corpore separata. Cap. XI.

Animam ex se, & in se moueri, uiuereque etiam sine corporis sustentaculo apparet, praeterea maxime quando contra inclinationes corporis sese mouet, & quando se ad incorporea transfert, si quod uero accidentale uitae uestigium corpori est impressum, redigendum est ad substantialem animae uitam in se existentem, sicut calor, uel pallor nubis ad lumen, atqui ut lumen ad Solem, sic anima refertur ad mentem.

Anima nostra mundi animam motu rerumque intelligentia imitans sempiterna est, sicut et illa praesertim: quoniam dum reuocando se ad intima sui res intelligit, declarat absolutas rerum formas sibi ingenas se habere. Cap. XII.

Dentes cum anima sic forma simplex, indiuidua, non alligata materiae, neque dissolui potest, neque diuidi, neque disperdi.

Anima nostra, et si in genere diuinorum, tamen quia in eo genere ultimum tenet gradum, merito descendit in corpus, et id quidem caducum, ad diuinum gradum iterum reuersura. Cap. XIII.

Natura intellectus longe diuersa est a corpore: agit enim in seipsa fugiens interim a corporeis. Igitur inter purum intellectus, & corpora sunt naturae habentes partem quidem intellectualem, partem etiam animalem, id est, ad corpora sibi conformanda uergentem. Sunt in his tres gradus: nam in animis quidem coelestibus intellectuale superat animale: in nostris uero uicissim diuinitatis acque se habent, nihil ergo mirum est animam nostram, quamuis diuina in corpus mortale descendere, quando in seipsa descendit ad terra, id est, sub intellectu per rationem, & imaginationem ad potentiam uegetalem.

Omnes animae proprias immortalesque uitas habent. Cap. XIII.

Quicquid uitae ab anima nostra in nostrum corpus emicat, abeuntem hinc animam comitatur. Quod uero in foetu uitale coelitus impressum fuerat, coelitus conferuatur, circa quod & noscer animus hinc impurus emigrans amore se uersat, purus uero relinquit.

Animae defunctorum nostra haec memoriter tenent, sentiunt, curant, male faciunt, benefaciunt. Cap. XV.

Quando corpus habent qualecunque, uel aerium, uel aetherium, proprios habent & sensus: sin omne corpus exuant eminentia quadam intelligentiae ad singula discernenda uti pro sensibus iudicantur. Nam & imaginatio, praesertim perfecta sensus praefert, & ratio imaginationem agit, atque sensus, & intellectus rationem, atque sequentia modo quodam praestantiore.

EPILOGVS

Desideras magnanimae Laurenti eadem longae disputationis summam, disputationis inquam de immortalitate, & in Theologia, & in praesentia in longum iam productae. Desiderabat, & idem nosse ille Bernardus, cum Veneti senatus hic orator, nos hac de re larissime disputantes audiret. Bernardus inquam Bembo, uir apprime doctus, doctorumque patronus atque meus in fidere genioque frater. Sibi igitur atque illi pariter, haec erit summa quatuor distincta capitibus, primo quidem, quod anima rebus caducis dominari potest, incitamentisque corporeis repugnare: secundo, quod ultra a corporibus separata frequenter excogitat, siue res ipsas attingat per se separatas, siue separet ipsa: tertio quod naturaliter aeterna desiderat, ac saepe aeternorum fiducia negligit temporalia: quarto, quod aeternum colit Deum uitae sempiternae gratia. Tota denique religio naturalis homini firmissimum immortalitatis est fundamentum.

LIBER OCTAVVS, DE ANIMAE DESCENSU IN CORPORA. Annotat.

Animae nostrae intellectuales in corpus descendunt, per naturam uiuificam intelligentiae suae subiunctam, et corpus naturaliter adsciscentem, sicut flamma sulphur: similiter et coelestium intellectuales animae corporibus suis per eiusmodi medium copulantur. Cap. I.

Oluit Deus ad sui intellectus exemplar in qualibet mundi sphaera, & in caelo, & infra caelum animalia: quaedam intellectus alia fore: ac ne intellectus, quasi per uolentiam forerent ad corpora protrahendi per naturam animalem, id est, uegetalem eis adnatam quasi plantam, corporibus libenter ad descendendis conciliauisset uideretur.

Coniunctio animae cum corpore: etsi est secundum quandam animae naturam, atque etiam ad uniuersum perfectionem, tamen duplici ratione animis nostris obest, quia et intelligentiam, quodammodo impedit, et animum perturbationibusque implet: animis uero coelestibus haec impedimenta non accidunt. Cap. II.

Quoniam per naturam genitalem coniunctio tum corpore naturalis est animae, ideo coelestis animae, quae hac sola potentia uruntur ad corpus in habitu naturali felicitate consistunt. Cum enim earum corpora nec dissolueda, nec externis passionibus subdita, nec ullius egea sint, facile per sola animae suae uim genitalem reguntur, atque mouentur. Nec earum contemplatione tranquillitateque

rationeque impediunt: animis uero nostris contraria ratione accidit, & contrarium: datur tamen reditus ad superna: siquidem quandoque fit ad superna conuersio. Ad inferiora uero, sicut Porphyrius ait, quando animus, quasi ager iam depraauatus, ut qui multis annis produxerit triticum, reddat denique pro tritico lolium, id est, solius notiones intellectuales edere, iam ferat imaginales. Tunc radicebus animae pullulat, inquit uegetalis actus, quasi germine: per quod in corpus iam porrectum anima corpori se conglutinat. Porphyrius hic animarum lapsum casumque daemorum ab Hebraeis introducto facit similem, uitio uidelicet intelligentiae, uel uoluntatis effectum, unde sequuta sit concupiscentia demens. Quod etiam de daemionibus disputant Dionysius, ait, qui ibi uideatur daemones animalia ponere, sicut & Basilus platoniceque Graeci Theologi putauerunt: tum uero si uerum sit illud Damasceni, ultimos tantum angelos cecidisse, atque euaserint animalia, ualde similis erit Platonice animarum lapsus daemionibus, apud Hebraeos Christianisque cadentibus. Proinde ubi apud Plotinum atque Proculum legis, particulares animas agere particulares uicissitudines, tum ad superiora, tum ad inferiora, ne intelligas animam tuam infinita corpora mutaturam, finita namque sunt, & paucae unius animae mutationes in anno mundi magno, atque in anno sequenti, ut aiunt, eadem penitus retereuntur. Praeterea nec oporteret omnem animam omnes induere species, nec quamlibet animam pariter ascendere uel descendere. Sunt enim (ut Platonice loquar) inter animas hominum differentiae quaedam quodammodo speciales, sicut in stellis, quae uidentur aspectu consimiles: differuntque inter se animae nostrae, non sicut pyrum a pomo persico, sed sicut a pyro pyriferum. Sunt ergo determinati singulis pro natura progressus. Excellentiores igitur animae ascendunt quidem altius minusque descendunt: deteriores uero uicissim: Humanae dico animas, & ad corpora tantum humana descendere, sic enim opinione Platonice moderamus, quae erit insuper moderatior, si ab Hebraeis accipiat, existimantibus ter soli animam in hominem deuenire, postremo semper fore uel miseram, uel beatam.

Quoniam omnis natura praeter simplicissimam infinitam multiplicabilis est, ideo in genere intellectuali multi sunt intellectus: in genere animali multae sunt animae: in ordine animarum multae sunt intellectuales: quales sunt coelestes, daemonicae, nostrae. Cap. III.

Animae nostrae praeter intellectum in mundo intelligibili semper agentem, habent rationem, imaginationem, sensum, uim uegetalem, quas sane uires officijs proprijs quandoque oportet uti. His autem utuntur in corpore: itaque consentaneum est eas in corpora quandoque descendere.

Intellectus diuinus impressit intellectui nostro omniformem uniuersam formam, quae facit in rationem uacantem inde subtilitatem. Quando igitur ratio ad eam penitus se conuertit, secumque rapit imaginationem, in eodem statu, quo et mundi anima permanet. Cap. IIII.

Id est simili diuinorum contemplatione fruitor, & interim caelum habitans ad uniuersam mundi gubernationem intuitum conuertit similiter & affectum. At quando ratio una cum imaginatione, uniuersam mundi formam neglecta, particularem quandam diligentius intueatur, & amat ardentius, iamque uegetalis ipsa natura eandem profus affecta, tunc anima facta iam angustior corpus aspicit angustum, passioque turbat. Hinc igitur curis innumerabilibus sollicitata uexatur.

De animae descensu Empedocles, Heraclitus, Platonis dicta consentiunt. Cap. V.

Anima quoniam diuina est, in hac regione caduca saepe conuertitur ad diuina: & quoniam est ultimum diuinorum per infinitum affectumque naturalem uenit in corpus, ideo uoluntate uenit scilicet naturali, insuper electione quadam, uenit & necessitate, quoniam diuina lege necessarium est, animas quae sic affectae sunt, sic eligunt e uestigio deuenire. Sponte ueniunt, uelut ad bonum, non sponte interim incidunt & in malum. Venire huc animas, ad ordinem perititer uniuersae ad exercitationem inferiorum animae uirium, ad mali peritiam, peccatae animae leuius, commutatione puniuntur ex felicitate homine, in hominem felicem minus, uel infelicem. Peccatae uero grauius uexantur etiam a daemionibus, quod Mercurius, & Orpheus, Iamblicusque confirmant. Vir puerum atrocitate uultus personisque terribilissimum facile terret. Saturni Martisque in fluxu atrabilis, uel conuexae motibus imaginationes uexant: Saturni quidem, Martisque daemones horrendis imaginibus suis, quasi uultibus personatis imaginationes peccantium miserabiliter agitant: possunt quietiam eas humorum moribus afflictere.

Anima uenit in corpus non solum infirmitate quadam in diuinis ultra consistere non uolente, sed etiam potestate naturae fecundae pullulantis in germine: forma namque corporea est animae fecundae propago. Cap. VI.

Simili quaedam fecunditate primum bonum in mentem exuberat omniforme, haec in similem mundi animam, haec in uitam similitur omniformem. Item cauae omnes in effectus ubique suos, denique superiorum prouidentia imitatus animus ad inferiora se transfert quodam studio prouidendi.

Sicut aer inter ignem aquamque medium, illinc quidem igneus, hinc uero fit aqueus, ac uicissim ad utrumque fertur: sic animus ad diuina se habet atque caduca. Cap. VII.

Omnia corpora sui aliquid inferioribus largiuntur, sed coelestia quidem nihil interim accipiunt a sequentibus, elementaria uero dando uicissim quoque recipiunt, similiter coelestes animae inferioribus prouidentes, inde nequaquam insciuntur. Daemonicae uero quaedam, atque notatae, dum

stræ, dum perficiant corpora, quodammodo inficiuntur inde, propter curiositatem providentiam, circa provinciam duriorum, sed loci malignitas, & mundi superioris felicitatem commemorat, & admonet illum vehementius afficere.

Cum animus noster vires, & actus cœlestibus animis consimilis habeat, probabile est saltem intellectum nostrum, sicut & illorum circa diuina semper agere, sicut natura uegetalis in nobis circa corporea uersatur assidue. Cap. VIII.

Verum sicut actiones uegetales nostræ nos latent, sic & intellectuales nostræ nobis plurimū sunt occultæ, nec motus ullus in parte uegetali sensu concupiscentia factus patet nobis, nisi ad imaginationē, & per hæc ad rationē usque perueniat, similiter, nec actus intelligenti se patefacit, nisi rationē uacante quādoque subtiliter, per que hanc imaginationē similiter uacua transferatur, ubi fieri solet animaduersio. Cœlestes animæ obedientia sibi corpora solo, cum naturæ in finitū, tum mentis nutu facillimè regunt: nostræ uero imaginationē quoque, & rationē circa corpus id occupant, eiusmodi providentiæ exigēs: ideo constitutum est diuinitus, ut quandoque hinc abeuntes ad cœlestia reuertantur.

LIBER NONVS, VTRVM ONNES

animæ una sint anima. Annotat.

Plotini sententia est, mundum unam habere propriam sibi animam, & animalia omnia suas propriasque habere. Cap. I.

si mundus haberet unā, non esset cōpositū perfectū uereque unū, nec reliquæ in mūdo animæ ordine inter se facile cōuenirent: licet nisi nos proprias haberemus, affectio passioque & actio animalis in uno, mox ad oēs uniuersumque p̄tineret. Plotinus exercitaturus in genitū circa opinionē ponentē unicā in cunctis animā, ludit utro citroque, aliud interea molis.

Concessurus re uera Plotinus animas esse distinctas, non facile cedit rationi iam dictæ, scilicet passionem animalis unius mox in aliud uniuersumque transfusas. Cap. II.

Dici mallet animalium corpora, neque sibi inuicē, neque toti cōtinua, distinctas animas postulare. Licet ubi tota, prius animalis uirtus cōgregatur in uno, hæc ipsam animā summū in animali genere possidēt, merito passionē defectusque in animabus apparet ipsam in se minimè perpellurā. Ludit adhuc Plotinus noster. Cap. III.

Verum sicut mutus hominum amor unionem significat animarum, sic & perpetua dirac̄ inter se odia diuersitatem. Non enim minus dissidet homo ab homine, & animal quoduis ab animali, quā ignis ab aqua, neque minus ergo distinguitur. Magis uero raptus magna ex parte consistit, & quas habeat causas in superioribus declarauimus. Alibi diximus formalem rei cuiusdam rationem esse in essentia plures multiplicabilem excepta causa prima igitur sicut ratio formalis corporis, qualitatē, naturæ in plura corpora, naturas, qualitates distincta est, sic & animæ inesse etusque, & animas intellectusque plures, tum uero si anima excellentior formaliorque est, quā quæritas, certe providentiā diuinā cōstitutum est, esse multos, animarum gradus, sicut & qualitate formaliter inter se distinctos, non sicut hic calor ab illo subiecti causa, sed sicut calor a frigore, siccitas ab humore, quod & Plotinus in sine capituli iam inuicē, ubi ait intellectus esse multos, atque sensus ipsos iudiciales simul esse cum intellectibus, id est, cum intellectualibus animis. Significat uero disparationem hanc annuere, unam esse in cunctis corporibus animam, non rationalem quidem, sed uegetalem sensus cuiusdam cōfusi participem: ueruntamen rationalem quamlibet animam posse corpus suum uita irrationali formare, si ab anima mundi formatum.

Opinionem dicentem cunctis inesse animam numero unam iam respuit: tangit uero dicentem esse unam specie distinctam numero, atque singulas esse derivatas ex una diuisa. Cap. IIII.

Hanc quoque refutat, nā anima est substantia incorporea, indiuidua, in se cōsistens. Non potest igitur una cōmune anima plures derivari, sicut uel continuū in partes, uel albedo in plures albedines diuisione cōtinua, uel sicut ex uno sigillo plures in multis certis huius impressiones. Anima quamuis per essentias inter se distincta sint, omnes tamen quodammodo una sunt anima tribus uidelicet modis. Cap. V.

Primo quia omnibus præest una animarum generalis, idea, & tota singulis inest: Secundo quia quælibet anima est forma penitus omniformis, ideo quælibet anima cæteras cōplectitur animas. Differet tamē hæc ab illa, quoniam sub differenti actu proprietateque, hæc & illa sunt omniformes, sicut conueniunt, & differunt propositiones inter se geometricæ. Tertio quia omnes in eodem puncto esse possunt, sicut lumina imaginēque colorum absque cōfusione. Non esse unicā in singulis animam aut mentem, satis in Theologia probauimus. Hæc ergo tibi sit summa. Caue suspicari Plotinum nō distinguī inter se essentias animarum, id enim omnibus eius libris, & huius etiam sint aduersarietur, quin etiam disparationem propriam fecit in hac enneade cōtra eos, qui animam esse unicā opinantur. Sed memento Plotinum ubique conari omnia quantū fieri potest, ad unum

ad unum quiddā redigere, seruata interim proprietate naturæ. At unū quiddā dico, id est, ad cōmunionē affectionis actionisque & passionis: ut cōcōrs in uniuerso harmonia seruetur, & tractatio uirtutis, & actionis mutuo, facileque per singula fiat: quod quidē fieri nō posset, nisi singulæ animæ quæritas seruata essentia distinctio cōtinēatur, & regantur ab una, ferme sicut uirtutes omnes in eorum uirtute cordis, & a ceruice nerui. Adducit igitur multa ad unionem eiusmodi signa, que ut tāquam ualidissima confirmet, cōcedere uidetur etiam tā uigoris uideri posse, ut ualeat adduci non solum ad talem unionem, sed ad maiorem etiam suspicandā: quasi dicat: si posset quispiam per hæc signa suspicari unionem essentia, quod tamen ego non probo, multo magis non possumus per eadē signa unionem inter animas affectionis, & actionis cōsensionisque, & cōpassionis asseruare.

LIBER ENNEADIS QUINTAE PRIMVS. COMMENT.

De tribus principalibus substantijs, habentibus principij rationem.

In Cap. I.

Nima in patria sub ipsa mentis diuinæ forma potius, quā sua uiuit, & agit, sicut corpus nunc sub animæ forma: sed cum primum confert se ad uiuendum, agendumque sub propria forma per discussionē scilicet rationālē, deinceps plabitur paulatim in discussionē imaginālē, & actionē sensuālē atque uegetalē ut ita, quasi sub forma corporea uiuat.

Quanta sit mundanæ animæ dignitas ostendit ex eo, quod nisi in mundo sit ipsa, mundus nihil aliud, quā materia quædam informis erit. Cap. I.

Anima rerum formas gignit, motiones omnium, & actiones ipsa citat, uitam omnibus infert, & progressum, est ubique tota, nutu regit: atque ita se habet ad mundanum corpus accedens, sicut sol exoriens ad aerem tenebrosū. Similes anima nostra uires, similesque ferme dignitate habet, præsertim si corporeis sordibus expurgata redigerit in seipsam.

Facultas nostra rationalis, tanquam mobilis, & ab octo migrans in actum, atque uicissim dependet ab intellectu nostro stabiliter semperque agente: atque hic tanquam proprius anima, particularisque dependet ab intellectu communi in seipso simpliciter consistente. Cap. III.

In intellectus noster se habet ad rationem, & intellectus communis ad nostrum, sicut lumen ad aerem, formaque ad materiam. Sed ratio quidem quotidie formatur ab intellectu nostro, non iteratorem, ad communi semper formatus est, semper illuminatus. Intellectus igitur cōmūnis excellentiā ex seipsa intellectus animalis præstantia possumus cōnectare.

Mundus cum sit ab intellectu diuino, certè totus est in eo. Et quoniam ille ens, uita, intellectus perfectissimus modo, ideo quicquid mundanum est in eo, perfectum est, atque est ens, & uita, & intellectus. Cap. IIII.

Partes temporis pertinentes ad mundana referuntur ad totum tempus, quod passiuè est in mūdo: atque hoc ad tempus, quod in anima est actiuè, & illud ad ipsam diuinā mentis æternitatem, in ipsa tamen mente differunt inter se quadam ratione formali intelligere atque intelligit. Item quod intelligit & quod intelligitur, substantiam tamen cōueniunt. Itursum intelligere ipsum metaphoricè est moueri, intelligi uero quasi mouere, atque stare. Cui igitur intellectus ille, & omni formis, sit, & differentiam in se aliquam, & quasi compositionem habeat, merito iudicandus est ad superioris aliquid simplicissimum.

Pythagorici fingunt in quadam, quasi processione ipsius unius oriri binarium, in quodā binarij termino ternariū suboriri, similiterque deinceps: Platonici similiter de prima essentia iudicant. Cap. V.

Hæc enim cum perfectissimè sit, ideoque similiter uiuat uitali quodā, quasi motu progreditur intus, cum uero progressio sit opposita regressioni uel termino, nimirū aliunde, & id quidem desuper habet ut regrediat, uel terminetur: sicut cœlum ut moueatur, habet ab anima, ut in orbē, habet ab intellectu, uel anima in intellectu. Terminatur aut uitalis ille actus in intellectu, & hunc clarissimū omniformemque, uigores scilicet interim accepto diuinitus, sicut & oculus natuuo quodam nixu aspicit, sed uirtute luminis sit actu uidens atque formatus. Denique cū in ipso intellectu primo seipsum intelligente ratio quidē formalis ipsius intelligentis sit, quasi procedentis atque formabilis ratio aut intellectus sit, quasi terminatis atque formatis: ideoque inter se opponatur, merito tibi est numerus aliquis, nō accidentalis ille quidē, sed prorsus essentialis. Est & illic numerus ideatione formali inter se differentiu, si modo per eas intelliguntur, & sunt formæ rerū re ipsa inuicem discrepantium. ideo intellectus, uel multiplex a principio depēdet penitus simplicissimo.

Deus summus absque ullo uoluntatis, uel nature motu diuinum generat intellectum, tanquā uerbum suum, sola alteritate quādā a patre differens: intellectus similiter immobilis uerbum suum generat ipsam scilicet mundi animam. Cap. VI.

Simplicium principium esset ullo modo mutabile, omnino mutarent omnia. Item si fingatur per motum, quasi medium generare mentis substantiā, motum tandē generabit sine motu accidentem imperfectū, ut sit accidentiu omnium imperfectissimum, cum partes in se suas simul possideret, tanquam possit. Itaque ratio dicat, sine eiusmodi accidente perfectissimum illam a Deo substantiam generare.

tiam generari, cū agētia partim natura, partim uolūtate faciāt, & in primō agente omnis agēdi facultas cōtineatur, & q̄ in sequentib; sunt diuisa in primō sunt unita in mirū Deo uoluntate res facit pariter atq; natura. Idēq; in eo natura est atq; uolūtās. Ab illo igitur, nec per uolūtātē, nec per naturā mutato emicat intellectus, quasi lumen, & cū primū emicat naturali quodā instinctu uergens ad patrem, idearū splendore repletur. Euadit igitur intellectus hinc ab solūtē formatus, similiter ad intellectum diuinū animā mundi se habet. Notabis orationē tunc efficacissimā fore, quādo animus ad intellectum suū omnino se reuocans, solum offert soli Deo, ad solū uidelicet illum amore flagrans.

Quemadmodū intellectualis anima dependet ab intellectu puro, qui non est anima: ita & hic intellectus emanat ac ipso bono quod est intellectus, sed supereminet intellectū. Cap. VII.

Intellectus hic primō quidē a patre manat, tāquam essentia uiuēs, mox uerō naturaliter illuc aspiciens intellectus euadit. Intellectus enim est ipsa substantialis uisio ex aspectu siue affectu natura li resolutās, huius quidē pater est ipsū simpliciter unū. Hic autē unū essentiale siue uitale, ubi uidetur esse binarius, sed a spectu addito iā ternarius. In ternario est par & impar omnisq; numerus. Similiter hic per aspectū, siue affectū naturalē iā ternarius, simul numerus omnis efficitur. Aspiciedo em siue naturaliter afficiendo corroboratur a patre: cōfirmatus uiuētē essentia suā iā cōprehēdit in qua fecunda uiget uirtus essentiarū omnium genitrix. Sic igitur in seipso in formas omnium se deriuat, dū suā hanc intelligendō in se explicat potestātē. Effectus est igitur omniformis, & omnia fomento patris: q̄ cum nulla rerū forma desinat, merito, uel nihil agit, quod dictū nefas, aut pariter omnia, dū ex le uno super omnia existente unū generat omniforme. Hic cōlo genitus, Saturnus est appellatus, conceptus suos ipse deglutitens & Rheia, id est, natura & materia segregator. Huius filius Iupiter mundi anima filios, id est, formas generat in natura, atq; per hanc ad materiam postremo producit. In Cap. VIII.

EX Platonis Parmenididicis uerbis probatur ipsum bonū, & simpliciter unū, esse superius ipso ente, atq; intellectu, quod est unum multa appetitq; bonum. Item intellectum diuinū esse superiorē animā: mundi quoniam hęc est unum & multa, quasi iam magis diuisa, atq; per participationem est intellectus.

Anaxagoras, Heraclitus, Empedocles, Aristoteles unā cum Platone consentiunt, primum omnium principium esse unum atq; simplicissimum. Cap. IX.

Quod enim omnia in mūdo, quamuis diuersa, in unā totius formā, unumq; sine, effectumq; ordine certo cōspirent, inde prouenit, quod omnia sunt ducuntur ab uno: cunctaq; unum imitatur, & appetit. Si posito uno quodā principio, primo omnium æquē ponatur & alterū æquē primū omnium, superflua erit alterius huius positio, & cōtingent hoc etiā principium appellabitur, cum nulla assignari ratio possit, quare hoc alterum etiā principium sit, uel illud primo positi. Non enim quia necessarium sit, non quia hoc sit ab illo, nō quia hoc, & illud sint ab uno quodā tertio: Omnino contingens, & temeraria, & diuisa, impossibilis est multitudo q̄ non est ab uno. In Cap. X.

Substantiam animæ rationalis esse a corpore separabilem apparet, quoniam ratio cinari potest etiam absq; in instrumento corporeo: idēq; deprehendimus tum quando in cōsilijs concludit & agit contra incitamenta corporea, tum etiam quando in speculando formas, uel separatas attingit, uel nō separatas ipsa separat.

Sicut in uniuerso ipsum unum est superius intellectu, & hic superior anima, sic in anima nostra ipsa anima uitas est, est eminentior eius mente, hęc altior ratione. Cap. XI.

Satis in Theologia & primis Plotini libris ipsum unum enti, & hoc animæ præposuimus. Item ostendimus in animis sicut in lineis esse suam unitatem, quasi signum, quo Deum uniuersū unitatē, quasi centrum attingere possint. Præterea notiones rerum cōmunes artiumq; regulas stabiles mentibus nostris semper inesse, per quas de similit: us pro arbitrio ratio cinari possumus. In Cap. XII.

Est intellectus noster circa diuina semper agit, nō tamen animaduertimus: quoniam ratio & imaginatio nobis ad opposita diuinorum, & uaria distrahunt.

SUMMA SECUNDI LIBRI.

Trinitatem hanc principiorum maximē Platonica & Zoroastrica confirmat Trinitas Christianorum. Ipsum enim bonū includit paternā fecundit. e. s. intellectum intellectualis ipsa sui emanatio, animā processio spiritus per uoluntatis modū, & quasi motū uitalem. Præterea firmamentum refert ipsum bonū fecunditate siderū, intellectū aut Saturnus a generatione remotus & alienis, animā Iupiter generationi fauens, mundū Mars discordē iā atq; pugnacem. Rursus bonū Sol, intellectum Mercurius in celsū Soli proximus, animā Venus cupida genituræ, mundum hunc Luna uari: in se iam atq; mutabilis: iterū bonum ignis, intellectum aer perspicuus & serenus, animā aqua humorem generationi suppeditans, mundum terra ex omnibus iam cōmixta. Deniq; singularem fecunda cuiusq; essentia bonum, firma essentia uirtus intellectum, inclinatio, motio, actio animam. Summatim circa animam, memoria fecunda bonum, rationis discursus intellectum, imaginatio & affectus animam. Nihil ergo certius hac trinitate principiorum, quia nihil maioribus & pluribus testimonijs confirmatum, merito uniuersum principiorū suorū imaginatione repræsentat. SECVN-

LIBER SECUNDVS DE GENERATIONE ET ORDINE eorum, quæ sunt post primum. Annotat.

In Cap. I.

Sicut unitas principium numerorum non est numerus, & signum principium cōtinui non est cōtinuum, & lux principium caloris colorumq; non est calor atq; colores: sic ipsum bonum entium principium non est ens aliquod, aut entia: ergo nec uita, nec intellectus.

Singulis hominibus intellectus proprii præsumitur ab his manant potentia animæ gradatim inferiores, inter quas sequens ubiq; seruat in antecedenti, sicut sicut splendor in radio, radius in luce, lux in natura Solis. Cap. II.

Atqui intellectus, unde omnes ordine animæ uires effluunt, quodammodo est, & quodammodo non est omnes. Anima tandem omnesq; uires eius, quoniam certis loci limitibus, nec extēduntur, neq; circumscribuntur, facile sunt ubiq;.

LIBER TERTIVS DE SVBSTANTIIS COGNOSCENTIBVS, ET DE illo quod superius est. Annotat.

Quod cogniturum est seipsum, non cogitur propterea esse adeo simplex, ut nulla prorsus in eo differentia sit, sicut ipsum unum: sed ita simplex esse debet, ut in quolibet sui totum penitus includatur, eiusq; actio expleatur tota momento. Eiusmodi est intellectus. Cap. I.

Quando intellectum dicimus nosse seipsum, nō diuidimus in duo, quorū alterum tantū cognoscat, alterū solummodo cognoscatur, alioquin nō aliquid idē seipsum, sed aliud cognosce re aliud sed uolumus ipsum cognoscens unā cū cognito se quocq; cōplecti. Ad sensum quidem pertinet solum, quæ extra animam sunt cognoscere: ad imaginationem uerō etiam, quæ sunt in anima, id est, sensuum actiones: ad rationem præterea seipsam inuestigare: ad intellectum deniq; se cognoscere. Atq; huius perfecta quadam participatione etiam ad rationem quandoq; se nosse. In Cap. II.

Potentia rationalis, quæ semper in discurrendo uersatur, mediā est inter imaginationē & intellectum: & utriq; formas qualdam in se admittit, easq; componit, & diuidit, formasq; nuper ab imaginatione uenientes accommodat formis antiquis in mēte, uel à mente existentibus, atq; in hac accommodatione intellectualis efficitur. Hinc duo in nobis intellectus apparent, permanēs scilicet & discurrens, qui & consequitur discurrendo.

Ratio nuntiantē sensu, & imaginatione indicat obuium esse Socratem: si addit esse bonum, iustum, sapientem, perpendit hęc, definitq; per regulas bonitatis, iustitiæ, sapientiæ, quæ primò lucent in mente, atq; inde subruunt rationi circa talia se uersant. Cap. III.

Cum rationis proprium sit in motu agere, & motus cōdāt in illud, merito ratio cōmuniter circa alia potius, q̄ circa seipsam se uolutat, ideo nō est eius proprium se cognoscere. Pleriq; tres in celo ponunt essentias, scilicet in corpore materiam atque formam, & præter hoc ipsam cæli animā, & materiæ suæ semper subesse formæ; corpus animæ. Similiter tres circa animam nostram essentias: animam scilicet, irrationalem rationali subditam, rationalem uerō menti perpetuò cohærentem: quasi cœlum omnia cœlesti perpetuò copulatum. Hanc Plotinus hic opinionem uidetur attingere: Atqui & euinodico copulam Theophrastus, Themistius, Auerrois excogitauisse uidentur. Possimus etiā Platonico magis more Plotinū interpretari, dicentes, ideo negare intellectū esse partē animæ, quia uidelicet nō sit pars, id est, potentia huius substantiæ, quæ ratione dicitur anima. Dicitur enim anima, quatenus pertinet ad discursū, siue per uniuersalia, siue per particularia discurratur. Sed intellectus ipsa mera substantia est, cui est subnexa potentia, quæ appellatur anima. Iam uerō & ipsa substantia nominatur anima secundum potentiam discurrentem: nominatur & intellectus secundum ipsam substantiæ rationem. Idem enim est esse atq; intelligere, non tamen idem esse atq; discurrere: ideo semper intelligit æquē, non tamen semper æquē discurret.

Rationalis potentia secundum quam nos sumus, dupliciter utitur intellectu: per participationem scilicet atq; formam: & utrobq; cognoscit seipsum. Cap. IIII.

Per participationē quidem, quatenus formas, notiones, regulas quotidie suscipit ab intellectu ubi tanquam ab effectu per actiones suas cognoscit, & suas uires: per uires agnoscit essentiam, atq; hęc dependere, illum inariq; semper à mēte: per formam uerō quādo post frequentem huiusmodi accptionis usum mētem penitus induit, sicut materia formam, agitq; sub mētis ipsius actu, sicut materia, postquam sapius accepit ab igne calorem, subit deniq; flammam. Tunc demum tanquam à causa ratio seipsam unā cum mente perfectē cognoscit. Rationem Peripatetici intellectum possibilem, mentem uerō intellectum agentem nominauerunt.

In eo, quod rationali potentia ad est, intelligentia mobili superius est: idē ipse est intellectus, intelligentia: intelligibile: adeo seipsum semper intelligit. Cap. V.

Supra sensum, qui tantum spectat, externa est imaginatio interna respiciens: super hanc, quæ ad uentitiam solum prospicit: extat ratio: quæ præterea domestica conspicit: super hanc iterum, quæ ab alijs

ab alijs cognitis ad se deniq; reuertitur agnoscendā, est intellectus uicissim extorſiōis a seipso, ac dum se inspicit omnia contuens, nō dico rerum figurās, sed res ipsas, ut uerissima cognitio sit. Si seipsum tā gēs cōtingit omnia, ipse nimirum est, & omnia eodemq; prorsus actu, quo se inuenitur, conuertitur & omnia, eodem quoq; simul agnoscit cognoscere seipsum atq; omnia. Præcipue uerō primus diuinusq; intellectus, nec ad illud intelligendum conuertitur, quā seipsum, nec intelligentiam habet accidentalē: imō uerō essentia eius absolute uiuēs intelligensq; hoc ipso essentiali uitaliq; intelligentiæ actu fruitor semetipsa, comprehendens interea se existentem, uiuentem, intelligentem, uniformem prorsus, & omniformem.

Intellectus ipse cum ipse permaneat, nec actione, nec affectu inclinatur ad alia, merito circa se agit intelligendo seipsum. Anima uerō cum contra sit affecta, contra se habet ad cognoscendum. Cap. VI.

In toto cognitionis ordine gradum infimum tenet sensus, intellectus uerō summū. Cum igitur sensus rectam in cognoscendo lineam teneat, alia tantum attingendo, merito intellectus circula- rē agit omnino, seipsum suāq; penitus contemplan- do: ratio uerō plurimum est obliqua. Formæ rerum, quæ sunt in mente essentielles sunt omnino. Quæ uerō illinc impressæ rationi sunt ab æuo, quasi essentielles sunt: quæ a mente autem quotidie resulant in ratione, minus adhuc essentielles existunt: quæ deniq; in rationem ab imaginatione redundant, essentielles minime. Anima igitur tunc demum se cognoscit, quando inferiores formas superioribus formis accommodat.

Intellectus cum ad inferiora se non uertat, siq; prorsus in actu, ideoq; uacare, ab actione non possit, merito circa seipsum semper agit atq; Deum. Cap. VII.

Vbi in se conuertitur, se quidem cognoscit per affectum. Deum uerō per affectum. Vbi ad Deū uertitur. Deum quidem, quasi per formam uidet, se uerō per causam. Cū potentia uegetalis solum agat circa inferiora, rationalis autē circa inferiora, superiora seipsum merito intellectus circa seipsum atq; superioris: quæ ab intellectu proficiscuntur, eō in se manente secumq; agente sūt: quæ uerō ab anima, eō quodammodo mota. Sed hæc quoniam intelligentiæ diuinæ progenies est, ideo, uel circa intelligentias diuinas se conuertit ubi contemplantur, uel circa regulas atq; leges, quæ intelligentiarum imagines sunt, uersatur, ubi gubernat uel circa corporeas formas, quæ intelligentiarum umbræ sunt: quæ uerō ubi uersatur, ubi fabricat, sensibusq; uagatur,

Cum anima per uegetationem, sensum, imaginationem se porrigat foras, solum uerō per intellectuales quasdam semillas fiat compos in se reflectendi, consiat intellectum ipsum esse lumen per- petuū in seipsum per se reflexum. Cap. VIII.

Sicut angulum leuiter digito presseris, lumen intimum sibi ipsi protinus emicabit: Multo id fa- cilius ueriusq; efficeret, si tantum in oculo lumen haberes, quantum animalia, quæ nocte ui- dent, similiter ad se intellectus ipse se habet. Formæ quidem in materia, adeo cum materia sunt: unitæ, ut opus unum unam efficiant actionem, multo magis seminales formarum rationes in nau- ra: multo etiam magis intelligibiles intellectu rationes unitæ sunt intellectui: sicut radij luminis per quos intellectus, & anima perspicacius sensibilia cernit, quā per sensum. Iam uerō & Auicenna, & Henricus Magnus Scoti præceptor, natura Platonius, intellectuales formas in intellectu, uel ani- ma, siue ingentis illi, siue huic acq; uitas non tam modo characterum, quā habitus cuiusdam na- turalis inesse putant: quæ quidem habet quæ animus ad hoc, uel illud facile se se uertat.

Si se uentis ab anima inferiorum uirium motibus, ipsam eius rationalem uirtutem acceperis omnibus sub in- tellectu, intellectualibus notionibus corrumpentem, subitō in hac uelut imagine cōtemplaberis intellectum sicut in luna plena solem. Cap. IX.

Est autem rationalis anima naturaliter etiam imago mentis, ut lumen existens proximum lucis insitæ solisā solo intellectu dependens. Quinq; mundos Timæus nominat & Plutarchus inducit. Mundus omniforme significat ornamentum. Infimus igitur mundus est, qui conspi- citur in materia longè superior, qui in natura uiget: aliquanto sublimior, qui in imaginatione for- marum quandoq; plenissima: multo præstantior qui in ratione, quasi speculo intellectus æmulo ex- celsus qui fulget in mente. In mundo sequente præcedentē gradatim, uelut in speculo speculabe- re, atq; uicissim ex superiore inferiore, tanquam ex specula contemplabere.

In primo intellectu sunt formæ omnium: in secundū essentia eadē, in formali ratione distincta. Cap. X.

Formæ rerum quoniam ibi sunt primæ: ideo & perfectæ, modoq; perfectæ. Igitur essentielles ex- stant: differunt tamen ab intellectu ratione quadam. Ille enim est intellectus unus: hæc uerō for- mæ sunt multæ. Differunt igitur inter ratione formali: præsertim quoniam intellectus eas tan- tum inspicit, atq; inspiciedo distinet & intelligit, factiq; omnia longius etiā inter se differentia, id est, re ipsa, locoq; & tempore. Intelligentia sicut & uisio est, quasi nixus quidam & apprehensio atq; dis- cretio: quæ quidem tria etiam propria sunt luminis atq; ignis. Intellectus igitur quatenus intelli- gendo

conuertitur in seipsum, hæc tria erga se exercet, & omnino multiplicem se declarat: alioquin si nulla prorsus in eo differentia sit, uel esse possit, non erit ibi, quod & ad quod annitatur: nec opus applica- tione, uel nixu: Non erit quod apprehendat, quōd uel cōprehendatur, nec opus apprehensione, uel ulla, quasi partium unione, uel sui ipsius amplexu: non erit ullus discretioni locus. Hactenus Plato- nici Christiani uerō probant intellectum primum talem formarum multitudine non habere, quō- niam per unum sui formam, unoq; actu intelligens omnia, quatenus se uariē principalem ad omnia refert, multitudinem non in seipso, sed extra disponat.

Cum in intellectu sit numerus multorum absolute inter se differentium, necesse est super hunc esse principium, aliud simpliciter unum, id est, penitus simplicissimum. Cap. XI.

Nisi in prima essentia, uita, intelligentia inter se aliqua ratione different, esse, uis uere, intelligere, nō facile in ordine rerum tria, hæc tam diuersa colent, ut esse quidem maxime omnium cōmune sit, intelligere uerō minime, uiuere mediocriter. Intellectus ipse nihil aliud est, q̄ uisus aliquis ad primū lumē suū ita directus, ut uisus corporeus est ad suū: quali cūq; perfectione corporeus uisus augeatur, semper lumine inferior erit: similiter intellectus tandem consummatus, à lumine suo id est, ueritate ipsoq; bono uidetur adhuc esse secundus. Essentia tāquam omnium cōmunissima, ideoq; post ipsam simplicitatem prima statim ex unitate procedit, ac præter ipsam essentia rationē præfert unitatis illius imaginem quodāmodo ab essentia differentē. Itē huius imaginis auxilio conuertitur ad ipsum unum atq; bonum, non intellectuali primū instinctu, sed naturali potius & uitali. Ante hūc conuersionis actum iam erat essentia pariter & imago: in ipso cōuersionis actu apparet uiuens, post hunc intelligens, diū ita cōuersa suscipit ab ipso bono donū. Cūq; bonū ipsum sit super omnia se ad omnia æqualiter habens, non suscipit illinc aliquid omnium, sed pariter omnia, præsertim cū sit proximū susceptaculum. Fit igitur forma hinc omniformis, ideales rerum formas habēs inter se ab- solute distinctas: unde post se procedit distinctio longè maior, in eodem momento multiformis, & intellectus efficitur. Intellectus deniq; cum multitudinem rerum absolute differentium secum fe- rat, merito à simplicissimo quodam principium superiore dependet.

Agit contra illos, qui in primo rerum primo rerum principio essentiam quidem unam ponunt, actus uerō multos inter se absolute distinctos. Cap. XII.

Autem essentia & actus inter se differūt, aut non. Si differūt, essentia secundum se imperfecta est, uel licet perficiēda per actum: si nullo modo differūt, sicut actus est multiplex, quia uide- licet absolute multiplex, sic & multiplex est essentia. Argumentatio hæc Plotini ad diuū Thomā trinitatem relationibus distinguēte nihil pertinet. Vtrum uerō Scorū tangat sui uiderint, & re- spondeat: spero enim optime responsuros. Super multitudinem necessario unum est, ac super unum aliquid est ipsum simpliciter unum. Quoniam igitur essentia, uita, intelligentia est aliquid unum id est, una essentia, una uita, una intelligentia: ideo Plotinus his antepōnit ipsum absolutissime unum, quod hullo actu, uel affectu medio procreat omnia, sed ipso met simplicitatis absolutissime statu. Plotinus de Deo negat omnem eum numerum, qui naturam multiplicat compositaq; declarat. Relationum uerō numerus apud Christianos inuentus id minime facit, negat certe omnem nume- rum, qui esse possit in entibus, & qui definiri: Numerus uerō in diuina unitate positus à Christianis non est in entibus. Neque enim in prædicamentis ullis, neque in transcendētib; reperitur. Tum uerō quicumque fingatur, non est ille, neque essentiarum numerus est, neque formarum, uel qualita- rum, uel similitum: ac si dixeris personarum diuina id autoritate dices: ueruntamen quid uelis ex- plicare non poteris: similiter si dicas proprietatum, & qui inquit relatione distingui, ipsemet farebi- tur, mysterium sic illud se non assequi: item qui dixerit absolute differre, id definire uerebitur: myste- rium denique diuinitati credendum, quod & Nicolaus Græcus Philosophus defendit strenue con- tra Proculum.

Ipso bono non est addenda intelligentia, quæ uidelicet ab ullo intellectu creato, quamuis summo intelligi possit. Cap. XIII.

Ratio ipsius boni atq; intelligentiæ tam diuersa est, sicut diximus, ut illud quidem sit cōmuni- simum, hæc minime: illud nihil appetat, hæc appetat bonū item intelligentiæ quidē opposi- ta est amentia, bono malum. Non idem est penitus amentia atq; malum, non idem igitur intel- ligentia atq; bonum. Quando igitur ipso bono addis intelligentiam, rem alteram & diuersam uide- ris, & bonum hactenus egenum iudicauisse, & quasi composuisse. Hoc paradoxū, scilicet primū principium esse super essentiam, uitam intelligentiam, à Dionysio Areopagita frequēter asseritur. Quid addit præterea ipsum modo quodam plusquam intellectuali, quem super intellectualem no- minat seipso frui: item præ intelligere ineffabili quadam ratione præter & super intellectum, quasi seipso fruatur per modum tactus potius, quā uisionis. Intelligentia enim uisio quædam est, ne- que per modū aliquid de se dicendi, sed potius per modum simpliciter id ipsum, quod est existēdi. Si qua uerō conditione intelligentiæ gradibus procedendo fingi possit ipsum bonum, nō fingatur intellectus aliquis, qui intelligentiæ egeat, nō intelligentiæ, quæ sit actus ipsius intellectus circa bonū, sed potius

sed potius ipsum bonum ad quod intelligentia uergit, uel forsitan ipsum lumen, quod intelligentia quaerit, in quod definit intelligentia consummata, lumen quidem non in haec, sed in seipso consistit. Haec ipsa claritas neque proprie quidem uidens est, nec orbata uisionis bono quasi caeca: sicut uisio ipsa neque uidet proprie, neque caeca est. Nempe claritas ipsa uisionis omnis causa multo remotior est a prauiatione uisus, quam ipse uisus: neque claritas est ad intellectus genus determinata. Quod enim est omnium causa super omnia, per illum ex omnium numero definitur. Non ergo per essentiam, uitam, intelligentiam, non per claritatem intellectualem, aut intelligibilem, sed per claritatem ipsam simpliciter per se in se existentem omnis potentiae actus claritatis causam: fingitur autem secundum potentiam efficacem potentiarum actum, actuum effectorem. Anima & si manus pedesque non habet, carmen quia his non indiget, habetque usum horum genitricem eminentioremque, neque manca dicitur, neque clauda. Simili ratione neque ratio caeca, & si non habet oculos, neque mens rationalis, & si nunquam ratio cinatur: in mento enim possidet, quod ratio quaerit tempore. Nec Deus amens, & si non habet mentem: est enim id totum quod mens habere conatur, imò fieri.

Quoniam intellectus non excludit multitudinem, quam excludit ipsum unum, ideoque unum ipsum tanquam simpliciter est eminentius intellectu, consequens est, ut per intellectum apprehendere, & explicare ipsum minime ualeamus. Cap. XIII.

Loquitur tamen de illo ut Parmenides & Dionysius ait, per negationes atque relationes. Ipsum enim habemus quodammodo, quatenus unitatem quandam habemus metis nostrae caput unitatis diuinae characterem, qua tunc diuinam attingimus unitatem, quando mente nostra formati sumus, perque hanc mentem diuinam a nobis alienati, factique iam uates.

Ens ipsum intelligens nascitur ab ipso uno, sicut lumen soli proximum a luce solis intima. Cap. XV.

Verum sicut a natura nec oculos habere, nec pedes, sed praestantius aliquid oculi generatur, atque pedes, sic ab ipso uno non habente propriam essentiam, uitam, mentis intelligentiae formam, sed aliquid eminentius ista sunt. Sed quomodo statim a simplicissimo multiplex. Quomodo quod ab ipsa unitate creatur, est quidem aliquid, nec tamen est ipsa unitas: est igitur multitudo quaedam: est & unum aliquid, sed minus unum, quam ipsa ergo multiplex. Habet illius aliquid, simulque ab illa degenerens, multiplex iam euadit: quicquid est post primum, est aliquo modo compositum, atque tum ipsa sigillatim unitate partium, tum mutua earundem unione suum esse accipit, & conseruatur in eo. Ipsum ergo primum merito est unitas ipsa: nec unitas ipsius ratio atque entis est eadem. Unitati enim opponitur multitudo, enti uero non ens. Nec ratio, entis superior est unitate, aliqui unitas participatio entis foret multiplex. Nec rursus entis ratio par est unitati: alioqui eas non fieret unum. Est igitur unitas ente superior, imò uero est ipsa (ut ita dixerim) supermitas, atque primitas siquidem ratio unitatis & simpliciter est eadem. Quo uero simpliciora in quouis genere sunt, eo priora, atque uicissim. Multitudo autem proximè nascens ex unitate omnium aequè prima est & omniformis multitudo, & secum unita quam maxime, ideo in qualibet eius forma cunctae eiusdem formae quodammodo comprehenduntur. Est igitur diuina mens unum omnia: ab hac anima nascens, non tamen est unum omnia, quam unum multa. Non negat omnino Plotinus in primo esse omnia, sed esse ibi distincta scilicet rationibus absolutis: unde rationibus relationis considerari illic distinctio potest. Sed in secundo distinctionem formarum ponit rationibus inter se differentium.

Quo praestantior causa est, eo plura facit. Prima igitur efficit omnia: item in quouis genere primum est simplicissimum: omnium itaque primum ita simplicissimum est, ut non sit certa quaedam res simplex, sed ipsa simplicitas. Cap. XVI.

Item sicut natura genitrix corporis non est corpus, sic intellectus pater animae, non est anima, sic bonum intellectus ipsius pater, non est intellectus, nec intelligibilis mundus, sed simpliciter, atque subtilius, similiter excellens ente. Entis enim proprietates sunt status atque motus: motus uero appetitur non simpliciter, sed ad bonum stare quoque non simpliciter sed in bono. In ipso igitur ente status, motus, uita intelligit, non sunt ipsum bonum, sed aliquid boni formae, quatenus ad ipsum bonum uergunt, implentur eo, & in eodem lumine opere consequuntur.

Nec essentia perfecta est, nisi in uita, nec uita perfecta, nisi intellectu, nec intellectus perfectus, nisi in ipsa uerorum omnium multitudine dependente uidelicet ab ipso bono. Cap. XVII.

In intellectu igitur multis indiget, ut si absolutus: & ubi est absolutus est multiplex, igitur dependet a superiore quodam se sufficiente, atque simplicissimo. Nec esse simpliciter appetitur, sed bene esse, nec uinere quomodo cūque, sed bene, nec intelligere quomodo libet, sed bene, & bono, & ita ut tibi sit profuturum: nec uerum simpliciter exoptamus: non enim uerā febrem, sed uerum bonum. Ipsum ergo bonum horum omnium finis est, atque principium. Finis uitae nostrae est ipsum bonum uidere per ipsum: sed quoniam hoc est stabilissimum atque simplicissimum, nec rationis discursu attingimus, nec actione intelligentiae componente uel discernente, sed intuitu quodam subito, atque non uicissim. Huius autem fructus signum nobis est, quando praeter solitum, & nullo consueto ingenij machinamento influit nobis subito lumen, id est, claritas laeta, quae est splendor quidam claritatis

claritatis in seipso consistentis, quae est ipse, Deus influit autem quando illi dedit ipsius gratia auferimus omnia, id est, inclinationes circa omnia ab appetitu, imagines a phantasia, discursiones a ratione, intellectuales species, & compositiones, & discretiones ab intellectu. De his satis & Plato, & nos in magno Platonis Epistola.

LIBER QVARTVS. QVOMODO QVOD EST

Post primum fiat a primo, atque de uno. Annotat.

Res in uniuerso inter se diuersae concordiam, ordinem, unionem inuicem non habent, nisi omnes proficiantur ab uno. Cap. Primum.

Quod quidem tandem non sit unum hoc aut illud, sed ipsum simpliciter unum. Quod rursus propter ipsam summam simplicitatem habet, ut sit primum sufficiens in potentissimum. Est autem ipsa omnium potestas, per quam caetera sunt potentia agendū, que quo potentiora, eo plura faciunt. Unde apparet ipsam potestatem primam omnia facere, habere imperium omnium ubique latissimum, est omnibus omnium praesentissimam.

Intellectus dependet ab intelligibili ferme, sicut uisus a uisibili, ideo non est primum. Cap. II.

Tangit hic duplex intelligibile, unum coniungatum cum intellectu, alterum uero superius. Considera in oculo animalis die nocteque per se uidentis, substantiam oculi ualde lucidam, & ab ea uirtutem uidentem pendente, quae per se informis quidem est, formatur autem a substantia lucida coniugata sibi. Talem cogita intellectum etiam primum, etiam ubi se conspicit, perinde ac si oculus quidam lucidissimus digito quodammodo pressus seipsum intueatur. Iam uero in intellectu primo sua ipsa substantialis unitas est ipsum intelligibile suum: unde pendet uidentem uirtus ad ipsum conuersa, & inde formata. Virtus eiusmodi una cum conuersione est indefinita diuitas: sed definita per suum intelligibile euadit intellectus in actu & omniformis idea. Hinc quoque conuertitur per suam unitatem ad ipsum simpliciter unum, quod etiam intelligibile praestantius nominatur, quod Plotinus hic non omnino priuat cognitione, sed in relectuali duntaxat.

LIBER QVINTVS QVOD INTELLIGIBILIA NON sunt extra intellectum. Item de ipso bono. Annotat.

Sicut sensus, qui est cognitio infirma prospicit solum extima, sic intellectus, qui est cognitio summa, inspicit tantum intima. Cap. Primum.

Icet Ergo in sensu sunt tantum imagines rerum, quae sentiuntur, sic in intellectu sunt res ipsae, quas intelligit, alioqui si a rebus intelligendis sit imagines accepturas, neque res ipsas adaequabit cognitione facta per imagines rebus ipsis ualde deteriores, neque certus erit sincerum de rebus se habere iudicium: quādoquidem imagines in naturam suscipientis translatae, non meram afferunt obiectum naturam. Super rationem discurrentem postus intellectus stabiliter agens praesentia pro arbitrio habet obiecta. Intus itaque possidet nec solum principia quaedam artium atque rerum, sed etiam in principijs quaecumque necessario inde sequitur. Neque putare debes: ipsa intelligibilia esse propositiones, & quasi dictiones quaedam, sed rationes, & formas essentiales, neque esse spectacula, quaedam inter se distincta, sed formas in una quadam materiali forma: quaedam modum formae sensibiles cunctae in eadem informi materia, denique formas intelligibiles multo magis unitas esse cum intellectu, quam sensibiles cum materia: & coelestes cum substantia celi. Esse uero rerum formas naturaliter animis nostris infusas, in Theologia latius disputamus.

Obiecta intellectus non sunt imagines rerum, uel imaginamenta quaedam, sed uere res existunt, quippe cum etiam obiecta sensus sunt res quaedam. Cap. II.

Quod enim intellectus praestantior & uerior est, quam sensus, eo intellectus obiecta praestantiora ueriora sunt, quam sensus obiecta, ut Timaeus ait: Sunt autem intelligibilia in ipsa intellectu essentia, siquidem non quaerit argumētando, neque uagatur extra, sed intro conuertitur & stabiliter intuetur, quasi possidens: & ipsam unitate uirtutis substantiam penetrat & definit. At uero per imagines rerum non possit aliud, quam qualitas & extra conijcere,

Sicut lux intima soli effundit circa se lumen, radijs innumeris uirtutibusque, refertur, ita principium omniformem penes se procreat intellectum, hic animam similiter omniformem. Cap. III.

Illud antiqui Coelum nominauerunt, hunc uero Saturnum, hanc denique Iovem. Omnes intellectuales animae, per intellectum suum, ad intellectum diuinum ascendere quandoque possunt. Possunt quietiam atque debent, tum per unitatem suam, tum etiam per diuinum intellectum ad principium omnium quandoque progredi.

Principium

Principium omnium quod propter inestimabilem simplicitatem eminentiamq; ipsum unum cognominatur, neq; ullum in se estimabilem habet numerum, neque cum rebus in aliquo conuenit. Cap. III.

Siqua enim conditio sit huic cum re ulla communis, duo sequentur absurda. Primum quod hoc serit ex comuni conditione et sua quadam proprietate copositum. Secundum quod hęc ipsa natura comunitatis tanquam simplicior uniuersaliorq; erit ipso superior. Præterea nec numerum in se habet essentialē, qualem Plotinus ex cogitat in essentia prima, uidelicet multitudinem rationū formalium ab solute inter se distinctarū etiam absq; intelligentiæ actū. Nec numerum habet in se in quantitatē genere cōprehensum: numerū pertinentē ad quantitatem, qui constat ex unitatibus, reducit ad ipsum unum proprium principium quantitatis, numero quouis excellens. Numerū quoq; formarum essentialium ad unum similiter reducit essentialē: hoc demū ad ipsum simpliciter unum.

Essentiam, esse procedere ab ipso uno Græca etiam appellatio declarat; rē ipsius naturam sequens. Cap. V.

Cogitare potest aliquis ens, quasi compositum quiddam atque binarium, in quo essentia sit & esse, atque id quod dicit esse, ibi actum essentiæ nominari. En's ergo natum ab uno essentiam quidem habere tanquam unius umbram, esse uero uelut unius imaginem. Quoniam uero ipsum unum est superius ente, ideoque latius ultra proprietatem entis suam dilatat potentiam, factū est ut materia, & si propter priuationem extremam formarum ens non dicitur, tamen dicatur una. Non enim est propter informitatem minus unica in mundo materia. Factū etiam, ut priuatio quæ libet nō minus una dicatur, quam habitus unus: ens tamē minus priuatio, quā habitus iudicatur. Sed hæc alibi diximus.

Quoniam dicendo speciem uel essentiam, concipis & desinis aliquid intellectu scito, id non esse rerum principium: illud enim ullo modo comprehendendi potest. Cap. VI.

Ipsum unum, uel unitas nomen est à Pythagoricis adiuuentum, quo principij rerum simplicitate eminentiamq; pro uiribus designarent, negantes quidem multitudinem compositionēq; & determinationem prorsus omnem ipso nihil interim affirmantes, quod & Apollinis nomine confirmabant. Sicut sensibile genus cū sensu proportionem habet, ita intelligibile cum intellectu. Principium ergo rerum nō habens cum intellectu proportionem, supereminet genus intelligibile: igitur est ente superius.

Sicut per ipsum lumen & oculus est perspicax, & calores sunt conspicui, in quibus oculus uidet lumen, quod in seipso non uidet; sic per primum principium, & mens intelligere potest, & uera sunt intelligenda, in quibus mens ipsius principij lumen intelligit, in se ipso uero nequaquam. Cap. VII.

Potest tamen intentionem à singulis ueris retrahere, cōuertereq; ad principij lumē, quod & hæc uera sunt, & hic intelligens: atque ita ipso quoquo modo tanquam lumine frui. Similiter si uoluerit bonis amandis reuocet ad amandum ipsum bonum, quo & tu amas, & illa sunt amabilia, fruere statim ipso bono, uidelicet insolito quodam gaudio.

Expelle ab animo tria, motum, multiplicatē, determinationem scilicet per quam certa cuidam rei se addicit, uel cogitanda, uel assecutanda. Cap. VIII.

Statim animus factus principio proximus immobili, simplici, absoluto, impletur nouo eiusdem lumine, mox seipsum ante aduertit mirabiliter solito pulchriorē. Quod sanē nouę pulchritudinis lumen inspicit tanquam intimum: subinde animaduertit hoc ipsum sibi ex principio prouenire, ubi etiam lumen agnoscit ut extimum.

Quoniam omnia dependent à Deo, ipse uero à nullo: ideo omnia sunt in ipso, sed ipse est in nullo: ideo omnia, non continetur. Cap. IX.

Via continetur à nullo, nusquam est: quia uero continet omnia, omnibus adest. Sic mundus corpus est in anima mundi, hæc in mēte, hæc in bono, neq; uicissim. Sicut igitur anima tanquam libera singulis corporis partibus tota simul adest, ita bonū ab omnibus limitibus absolutū ad est omnibus. Omnino uero quod ad suam existentiam non dependet à certo subiecto, uel loco, nec à certa natura ubique est & nusquam, sicut anima, & mens, & Deus.

Composita in simplicia resoluantur: simplicia multa in unum simplicissimum: hoc in ipsam simplicitatē. Hanc tu si quando apprehenderis, nec partem aliquam eius accipies: non enim habet partes, nec tota eius rationē totam, alioquin ipsi & tu equalis eris. Cap. X.

Apprehēdes autem eam, etsi non sub omni, sed sub quadam ratione eius atq; uirtute, tamē per unicum simul actum atq; simplicissimum percipies, quocumq; & quantumcunq; fueris percipiturus. Nam & ipse Deus momento totus simul occurrit, & tu si qua in percipiēda utaris compositio, te ipsum à simplicitate proctinus separabis.

Principium

Principium primum ob inestimabilem simplicitatem, eminentiamq; qua dicitur unum, nec extrinsecus, nec intrinsecus est finitum. Cap. XI.

Neque quiescit, neque mouetur, neque figuram habet, neque formam, infinitum est potestate, non quantitate. Falluntur qui corpora propter quantitatem, & maxime esse, & esse maxima putant: nam propter eandem infinitē licet dicere, neq; pars hæc, neque illa ipsum totum est: infinite quoque dicere, hæc pars in hoc est parua, & illa parua: corpus igitur infinite non est ipsum, & est infinite paruum. Denique de ueritate rerum separatarum diffidimus, ob nimium commercium cum materia: animæ quidem hoc corpore somniant, extrā uigilant.

Quam diuersus est intellectus à sensu, tam diuersa sunt intelligibilia à sensibilibus. Non negas esse uoces etsi non uides. Ne ergo neges esse separata, propterea quod nec sensu, nec sensuali intelligentia comprehendas. Denique scito super intellectum, atque intelligibile esse ipsum bonum. Cap. XII.

Bonum omnia omnino semper appetunt: pulchrum uero nec omnia, nec omnino, nec semper, & quapropter naturali quodam iudicio bonum ipsum ipso pulchro præstatius esse censetur, atque ita bono posteriori est pulchritudo: sicut amor pulchri aduentitius est, & post naturalem appetitum boni nobis incidit. Cum uero pulchritudo sit forma quædam, ibiq; pulchritudo prima sit, ubi summa & omniformis est forma, intellectus atq; intelligibile, merito ipsum bonum superius pulchritudine, similiter intellectu intelligibileq; excellens iudicatur.

Entia omnia minus inter se, magis uero bona desinunt in ens, aliquod maxime bonum, hoc tandem resoluitur in ipsum bonum, id est, ipsam simpliciter bonitatem, ente superiorem. Cap. XIII.

Quando hanc ipsam nominas, noli cogitare duo quædam, id est, rem quandam unā cum bonitate: alioquin principium rerum compositum erit, eritq; non bonitas absoluta, sed bonitas quædam, & tanquam particeps boni: referretur tandem ad superius bonum, non ultra participatione bonum. De essentia, uita, mente prædicari potest aliquando malum, aut saltem non bonum, aut certe magis minus uel bonum. Talia uero de ipsa simpliciter bonitate prædicari non possunt. Ratio igitur bonitatis ipsius & alia est, & simplicior, ideoq; prior, quam ratio essentiæ, uitæ, mentis. Noli igitur fingere Deum primum contineri in communentium ordine, sub entis ratione communi, atque insuper habere propriam bonitatem, alioquin compositus erit, nec formaliter, sed participatione quadam superioris simpliciorisq; boni bonus. Ipsum denique bonum quod ab omnibus essentis, uitæ, mentibus appetitur, eaque perficit, atque efficit, non est dicendum habere propriam essentiam, uitam, mentem, sicut neque foem dicimus ea proprie in se habere, quorum in elementis causa est, calorem eiusmodi, & argumentum, & generationem, similesq; formas atq; figuras.

LIBER SEXTVS, QVOD ILLVD QVOD EST SVPER ENS NON intelligat, quid uel sit intelligens primum, quid uel secundum intelligens. Annotat.

Intellectus & unitus est cum, re intellecta pariter & distinctus. Cap. I.

Icognoscit externa foras aspiciendo, manifesta est inter intellectum intelligibileq; diuersitas, & intellectus formam induit peregrinam, interea tamen per hanc formam cum intelligibili intellectu unitur: sin autem intelligit seipsum, eadem quidem est intelligentis intelligibilisq; essentia. Est tamē huius atq; illius opposita inter se ratio: igitur distincta formaliter. Adde quod ratio ipsius intelligibilis ratione intelligentis est superior: sicut ratio uel luminis, uel diaphni, uel luminis purioris, atq; minus puri. Ratio enim intellectus ad intelligibile, ubi seipsum intelligit, est tanquam inchoati cuiusdam luminis annientis ad absolutum lumen accipiendum, cui pro uiribus adæquetur.

Intellectus seipsum intelligens, in se multiplicatē habet. Cap. II.

Omnis intellectus est quodammodo intelligibilis, non tamen omne intelligibile necessario est intellectus. Ratio igitur ipsius intelligibilis alia, & comminior, & prior est, quam ratio intellectus. Intellectus igitur se intelligens diuersas in se rationes habet. Præterea cum ipso entium ordine essentia sit etiam tempore prior, quam intelligentia, merito in primo ente est saltem origine prior. Ipsa igitur essentia in primo originis signo, secundum se ipsam, nec dum est intelligens, nec intelligibilis actū, nisi suboritur ei facultas intelligendi, quæ sanē facultas non sit intelligens actū, nisi cum intelligibili copuletur. Conclude, si ipsa essentia ad ipsam existendi perfectionem non indiget intelligentia, hæc enim præcedit, multo minus quod est superius ente. Superius autem est illud, in quo non est prius aliquid & posterius: nec absolutarum duplicitas rationum, sicut in ente, & intellectu esse comperimus.

Bbb Quousq;

Quousq; fingis intellectum, ob id ipsum, quod intelligat uel se, uel alia ita multiformem euadere, at sint in eo multe forme inter se ex ipsa natura rei formaliterq; distincte, etiam si nulla illis relati illis accesserit, nondum principij simplicitatem adiuuensti. Cap. III.

Rursus ubicunque multa inuicem componuntur, atque ex multis conficitur unum, eiusmodi multitudo est post ipsum unum. Denique omnis multitudo, quæ aliud quiddam est, quam ipsa unitas, & quodammodo opponitur unitati, necessario est post ipsum unum, & particeps est unitatis. Platonica hæc Christianis Theologis non aduersantur, apud quos primum principium non habet formas plures, intelligendo plura, quomodocunq; intelligat, sed per unam sui formam actu unico se inspicens, omnia conspiciat, uidelicet simplicissimam formam suam considerans aliter ab alijs atque aliter imitandam. Præterea diuina Trinitas (ut Dionysius Areopagita confirmat, & Gregorius Nazianzenus asserit) idem ubi est, quod & ipsa unitas: sanctus lux & calor sub cælo quidem distincta duosq; sunt, in cælo sunt unum. Quinetiam progressio, & quies hic quidem diuersa sunt: ibi autem quies in progressione uersatur, & progressio in quiete: ita in diuina natura, quæ ratio est infinita est, motus cum statu concurrit: nam si singas infinitam motus uelocitatem resolues in statum, imò & tarditas, atque uelocitas infinita dum in statu desinunt, in unum eam inter se conueniunt. Virtus enim infinita omnia sibi subito inuens, in se unit & inuicem, ut non mirum sit apud Dionysium & Nazianzenum, in natura diuina idipsum, quod est unitas, ipsam quoque Trinitatem existere, atque uicissim. Infinitudo enim uirtutis illius, & propaginem agitinitimam, æqualem quæ usque in Trinitatem, ut aiunt, & seruat interim unitatem. Non est igitur ibi Trinitas tanquam multitudo quædam particeps unitatis, in superiorem uidelicet unitatem referenda: est enim hæc unitas ipsa. Si qua uero in diuinis distinctio est, per relationem quandam agitur, ut placet plurimis Christianorum, propterea quod relatio solet differentiam afferre, quam minimam, nihilq; componere. Addunt sectatores Scoti, solam multitudinem illam Deo indignam esse, quæ per potentiam & actum compositionis alicuius est causa. Illic autem multitudinem, siue personarum, siue idearum non ita considerari, sed omnia uelut actus quosdam componentes nihil, neque ex potentia exeuntes, imò tanquam radios quosdam lucis ipsi luci penitus fatimos atque perpetuos, in quos lux ipsa simpliciter se propagat.

Quando bonitatem ipsam dicis, summam sufficientiam prorsus intellige: igitur neque partibus eam componentibus, neque ullo prorsus eget addimento. Cap. IIII.

Est igitur & simplex in se ipsa penitus, & nihil habet additum, quod non sit ipsa bonitas. Noli igitur, uel multitudinem ibi talem fingere, quæ consistat ibi compositum, uel intelligentiam addere bonitati, sic ibi distinctam, ut non sit ipsa bonitas. Quando igitur intellectum consideras, ut Plotinus, tanquam Solem, in quo intelligentia se habeat ad naturam suam, sicut lux ad substantiam Solis luce priorem longeque differentem, tandiu Deum summum intellectum esse negas. Cogita potius Deum, tanquam lucem solam non in aliqua præter se natura, sed in se ipsa inuentem, quam nihil utquam lateat, quando quidem per ipsam ubique sunt, parentq; omnia, quam uis intellectum nullum abs te intellectum, esse Deum summum debeas affirmare.

Si intelligere, ipsam ex cogitas esse, tanquam ad se reuerti, multitudinemq; sibi innatam colligere secum, citò actionem eiusmodi simplicissimam rerum principio minime conuenire. Cap. V.

Si quomodocunq; intelligere putas esse studium quoddam appetens ipsum bonum, uel tanquam uisionem quærentem lumen, ne putes eiusmodi intelligentiam competere illi, quod ipsum bonum, & lux ipsa infinita censetur: nec enim ipsi bono appetitus inest boni, nec lucis necessaria uisio lucis cupida. Sicut numeri ad unitatem suam numeris priorem, & continua ad suam continuitate superiorem, sic essentia ad unitatem substantialem superiorem essentia referuntur. Quæ si eminentior est, quam essentia, nimirum intelligentiarum superat illam, quæ est actus essentia, sin autem ipsam boni & infinitæ lucis existentiam, intelligentia meliorem appelles intelligentiam, quasi causam intelligentiæ in se existentem, quicquid ab intelligentibus exoptatur, sic appellando forsitan non aberrabis.

Cum omnes potentia appetant actus primos, id est, formas tanquam bonum aliquid, & actus primi secundos, id est, actiones similiter tanquam bonum, merito principium rerum summo opere ab omnibus exoptatum actus cognominatur, forma qualibet & actione superior. Cap. VI.

In finitum hic actus esse non proprie dicitur agere, uel actionem rursus habere, tamen hinc aguntur, huc agunt omnia. Hunc actum ne appelles intellectum, uel intelligentiam qualem Plotinus ubique definit: nam apud eum in intellectu, uel primo aliud, est natura intelligens, aliud actus intelligendi: item essentia, uita, intelligentia sunt ibi distincta. Rursus differentes rerum idæ inter se formaliter absoluteque ratione, differentes similiter ab intelligentia, per quam eas ipsa mens intelligit. Eiusmodi differentes, nec Platonici, nec Christiani summo competere putant: denique summus ille non ideo se intelligit, ut sibi met se copulet, quasi distinctum nec ideo rursus alia, ut sic inde intelligente

intelligendo proficiat: nam & melius aliquid in rebus cognitione largitur, id est, fructione sui, & meliori modo, quam cognoscendo se fruitur. & qui Deo fruuntur, per unitatem intellectu superiorem fruuntur Deo, quod & Areopagita Dionysius asserit.

LIBER SEPTIMVS. VTRVM SINGVLORVM etiam sint idæ. Annotat.

Quot numero homines nascuntur in anno mundi magno, totidem feminales hominum rationes sunt in natura uniuersali, totidem ferme idæ hominum in mente diuina. Cap. I.

MANAQVAEQVE etiam rationalis anima numeratas in se naturaliter habet, quod ex se uitas uarias productura est. Verum sicut quando dicimus omnia cœlestia esse in terra, uicissimq; omnia terrena in cœlo, intelligimus omnia pro natura loci, id est, in cœlo quidem ratione cœlesti, in terra rursus qualitate terrenâ: sic quando audimus animâ nostrâ esse omnia, accipere debemus secundum humanæ rationalisq; animæ proprietatē. Nunquam igitur anima tua producat uitas ipsas figurasq; brutis animalibus proprias, sed humanas semper: quamuis similes quodammodo brutis, & quandoq; demonibus. Pauca ergo uitarum mutationes in anno mundi magno edere animâ tua potest: præsertim cum uitâ in terris quæ de breuissimâ, super terram uero longissimâ agat. In anno autem mundi sequente non sit uitarum mutatio, sed eorundem omnino hominum resurrectio. Interim homines inter se differunt, non per materias tantum, sed per proprias etiam formas atq; figuras, modosq; uarios genituræ. Differentia uero formalis, & ordinata cum nec a materia, neq; casu fiat, dependet ex formalibus quibusdam rationibus, quæ & in natura, & in mente uniuersali consistunt, neq; sunt infinitæ numero. Præterea enim formæ in anno mundi magno gignuntur, in sequente uero eadem reuertuntur, causis eisdem uidelicet reuertentibus. Verum quoniam modo sunt res in materia plures q; in animâ, & in animâ, rursus plures, q; in mente: ita profecto quia res quædam in materia inter se numero differunt, uel per defectum formæ ex materia alicubi contingente, quæ forma alibi est perfectior: uel quantitatis diuisione. Differentiæ uero simpliciter formales rationibus seminalibus adæquantur. Rationes autem eiusmodi sunt in anima plures, q; in mente idæ, quoniam in natura animæ semper est absoluta distinctio rationum: mens autem Minorem habet numerum idearum absolute inter se differentium. Post enim mens eandem ideam ad diuersa referre per actum intelligentiæ simul & uoluntatis, referens inquam foras aliter, & aliter imitabilem. Ex qua quidem relatione plura proficiuntur, idæ interim non diuisa

Quilibet anima, naturaq; particularis, feminales in se ratione continet omnium, quæ inde generanda sunt, formalibus differentijs inter se distincta, Cap. II.

Possunt autem hæc ita distingui, etiam si in eadem communiter specie cõparentur. Eiusmodi uero propria formarum distinctio in ipsa etiam naturæ uniuersali intentione præscripta est: quoniam in eiusmodi etiâ distinctio ordo, decus bonum uniuersali consistit. Materia uero nullam affert propria formarum uarietatem, sed formæ defectum. Quantitas quinetiam diuisione sua in rebus homogeneis facit alicubi numerum, nusquam uero uarietatem. Denique in anno mundi uno quæcunq; naturali ordine heterogenea generentur, inter se formaliter dissimilia sunt, ideo per differentes rationes efficiuntur: in sequente uero eadem omnia per eandem rationes sub eisdem causis reuertantur.

Natura quoniam non per aliquid additum essentia sicut ars, sed per essentiam agit, ideo in essentialibus rationibus uarietatem generandorum merito continet. Totâ igitur singularum rerum dispositione in anno mundi transigenda, designata est ab initio in mente opifice mundi, & in mente anime mundanæ eiusdemq; natura. Cap. III.

Annum uero mundi magni expleri pleriq; putant, quando cœlestia omnia ad eandem profus, & in seipsis, & inuicem dispositionem, quam habent hodie reuertuntur. Hoc spatium alij triginta sex, alij triginta nouem annorum solarium numero, alij aliter metiuntur, aliterque putant.

LIBER OCTAUVS, DE INTELLIGIBILI PVLCHRITUDINE. Annotat.

Pulchritudinem esse naturalem in intellectu etiam humano apparet, quia materiam rudem reddit pulchram. Cap. I.

Mequæ solum imitatus foris opera naturalia id efficit, sed etiam usus rationibus intimis, quando uidelicet emendat quosdam naturæ defectus. Hinc concludimus, formam pulchritudinemq; in mente præstantiorem esse, quam in nullo opere. Adde potentior rem, quoniam in opere quidem distracta est, in mente uero profus unita.

Pulchritudo in opere est forma quædam, non quomodolibet impressa materię, sed tunc impressa ab ipsa natura, quando natura excellentius materie dominatur. Cap. II.

Non enim hoc opus est pulchrum per materiam uel quantitatem: alioquin quod materialius aut grandius, idem foret & pulchrius, sed ratione excellentioris cuiusdam formæ, quasi iam in materialis effecta. Hinc ergo fit, ut species tunc primum, quasi pulchra te rapiat, quando usum ingressa iam est ibi spiritalis effecta: & tunc maxime, quando uehementius cogitatur. Denique species in moribus atq; disciplinis, quæ immaterialis est omnino, tanquam pulchra nos capiat amore.

Est autem immaterialis in natura formositas naturali admodum mirabilior. Natura enim nec aduentitio quodam habitu, nec extrinsecus elaborans sicutars, sed essentia sua intrinsecusque dominans facilitate mira exhibet materię pulchritudinem.

pulchritudo apparet in materia, est imago quaedam pulchritudinis, quę præstantior in natura uiget: Hęc eius imago, quę est in anima intellectuāli maior: Hęc tandem illius, quę primū est in mente Diuina. Cap. VIII.

F Viget autem pulchritudinis splendor ex intellectu diuino in intellectum animę caput, quem admodum lumen a Sole semper in stellam, subinde in uirtutem animę rationalem, sicut in Lunam, quatenus ad superiora conuertitur. Frustrā uerō quid ipsa pulchritudo sit querit animus, qui se per eiusmodi conuersionem pulcherrimum non reddiderit. Si uerō reddiderit, quandoque suā inspiciens pulchritudinem, suspiciet inde superiorem: ac per suum intellectū iam purgatam, uelut per aurum quoddam, quod erat in mole, diuinum intellectum, uelut aurum uniuersum, sincerumque contemplantur, aliter non querendū. Denique prima pulchritudo est prima intelligentię plenitudo. Dij simpliciter intellectuāles per illius participationem pulchri diſſcunt: per eandem diſſcunt quoque celestes, id est mundani omnes, qui sanę celestes diſſcunt quodam intuitu diuina cognoscunt, humana uerō deflexo propiciunt, atque gubernant. Dij tandē simpliciter intellectuāles, qui in intellectuāli cœlo sunt, non gubernare saltem, qua ratione ibi sunt, sed contempleri dicuntur. Quicquid est in cœlo intellectuāli, est similiter intelligibile cœlum, ubi uerō sunt omnia.

Supra cœlium corporeum in cœlo incorporeo sunt diſſciple duplices, scilicet intelligibiles, atque intellectuāles. Illi quidem sunt ideę, hi uerō intellectus omnes æterna idearum contemplatione beati Cap. III.

Intellectus diuinus sic in ideis se deriuat, ut totus conseruetur in singulis, sed sub alia in alijs proprietate. Nec tam dicendū est ideam esse in intellectu, quā in intellectu ipsam ipsas ideam exire, omniformem uidelicet, ex uniuersis seipso mirabiliter procedentem. Si cœli similiter se deriuat in stellas, qualibet stella & cœlum est totum, & stellę omnes, sed proprietate diuersa. Quod dicitur Anaxagoras ait, quodlibet est in quolibet, nō tam in mundo sub cœlesti, uerumetiam ubi unio minima, quā in mundo super cœlesti, ubi unio maxima: quodammodo etiam in cœlesti, ubi medicis est unio. Vbi uerō Plotinus probat, diuinorum cōtemplatores inde nunquam discessuros. Accipe quod Porphyrius & Iamblichus attigerunt: animos etiam nostros ad similem posse beatitudinem peruenire. Non commouebitur in æternum qui habitat in Hierusalem. Beati qui habitant in domo tua domine, in sæculum sæculi laudabunt te.

Cum ars naturam imitetur, et natura Deum, atque ars quidem per sapientiam quandam agat, Deus autem per ipsam simpliciter sapientiam consequens est, ut natura per suam quandam agat sibi insitam sapientiam. Cap. V.

Somnīa per sapientiam suam reportat essentiam, sequitur ut sapientia prima sit essentia prima. Sapientia per industriam comparata, quę est ars humana, dependet a sapientia nobis innata, & natura sapientiam imitatur. Hęc uerō tres sapientię, quia sunt in alio, referendę sunt ad sapientiam primam, quę in seipsa sit, ubi uidelicet sapientia ipsa est essentia. Sapientia quidem artis humanę coaceruata est ex multis actis meditationum atque sermonum: sapientia uerō naturaliter nobis insita, & sapientia ipsius naturę atque Dei, est una quędam forma se præferens omniformem ceuultus unus, nō sicut oratio, uel disputatio una: nam ante unum ex multis coaceruarum est unum, quod seipsum euoluit in multa, & ante hoc ipsum simpliciter unum.

Sacerdotes Aegyptij ad significanda diuina mysteria, non utebantur minutis literarum characteribus, sed figuris integris herbarum, arborum animalium quoniam uidelicet Deus scientiam rerum habet non tanquam ex cogitationem de re multiplicem, sed tanquam simplicem firmamque rei formam. Cap. VI.

Ex cogitatio temporis apud te multiplex est & mobilis, dicens uidelicet tēpus quidē est uelox, & reuolutio quādā principij rursus cum fine coniungit: prudentiam docet, profert res, & aufert. Totam uerō discursionem eiusmodi una quādā firmaque figura cōprehendit Aegyptius alatum serpentem pingens, caudā ore præsentem: cæteraque figuris similibus, quas describit Horus. Scientia Dei non est argumētationi, uel consilio similis, sed dispositioni potius naturali. Cap. VII.

Non enim, uel posito principio deinceps per media conclusionem colligit, uel constituto sine consequenter uias modosque ad finem consequendum eligit, deinde agit sicut deliberauit: sed quoniam ipse est suapte natura omnifariam ita dispositus, ideo naturaliter sic & agit: quem admodum semet multiformiter sic affectum, prolem ita generat multiformē. Sed omniformis illa natura Dei ipsa eius intelligentia est ideis omnibus insignita, non sicut tabella figuris, sed sicut cœlum stellis, quę & ipse sunt cœlum. Facillimē uerō facit, quoniam suapte natura facit, atque ipsa est uniuersum. Fermē similiter agit anima nostra, quando ad habitum se reuocat omniformem.

Cum

Cum ipsa pulchritudo sit forma quaedam multiformis, aspectui accomodata, merito principium primum pulchritudine est. Cap. VIII.

Mens diuina est primum totum, ergo in qualibet sui parte totum: est & pulchritudo prima, igitur in quauis sui parte pulchritudo tota. Tria sunt sub ipso bono pulcherrima, mens diuina, anima mundi, mundi corpus: quemadmodum in cœlo Sol, Iupiter, Venus. Venere capri nesciunt quid patiantur, quoniam non aduertunt pulchritudinem inferiorem propter superiorem se admirari.

Cum acceperis totam hanc simul formarum mundanarum uarietatem, statim conseruatis formis earumque motibus dimensionem localem deme. Habes ergo mundi animā penes quam in qualibet formā sunt cunctę: deinde motus formis in statu seruatis, mentem iam diuinā habes, ubi quęuis idea omnes continet. Denique idearū diuersitate in lucē unicā resoluta, primū es principium cōsecutus. Cap. IX.

Corporēus mundus non est reuera magnus, quoniam ubique dependet ex paruis. In corporeus mundus est infinitus. Infinitē enim licet dicere, in hac idea sunt omnes. Arque his omnibus computatis, in qualibet rursus omnes, similiterque deinceps. Cum essentia & pulchritudo prima sit idem meritō quatenus aliquid est particeps pulchritudinis, æternus & essentię, atque uicissimitem cum prima essentia sit ipsa simpliciter species, nimirum speciei participatione essentiam habent omnia.

Vnā cum Ioue, id est, anima mundi, omnes animę cœlestes demonicę, & humanę iam purgate toto fruuntur mundo diuino. Cap. X.

Et si ibi singuli cunctas contemplantur ideam, alij tamen alias attentius & audius, ad quos præcipue ceteras quodammodo referunt. Ipsa pulchritudo ibi potissimum est uniuersus ille splendor ex cuncta idearum, quasi stellarum serie micans. Tota intelligentię potestas, nisi ardentissimus amor accesserit, hucusque fortasse peruenit, ut pulchritudinem illam prospiciat ut externam. Accedens amor contemplantem in eam transfert, ac uicissim: usque adeo ut contempletur amator iam seipsum inspicat pulchri, imō pulchritudinem euasisse. Annuit Plotinus quod ait Plato, philosophus cum Ioue solos incedere, ab Ioue missos. Cæteri enim homines singulis proprię sunt additi. Solus philosophus uniuersum ambit, uniuersi uerō anima Iupiter.

Tres gradus in contemplatione diuina, ac tres ad eam præparationes. Cap. XI.

Deo fruiturus debet per communem Dei notionem atque fidem seipsum in primis diuina quaedam similitudine conformare: deinde tota ad Deum cogitatione intentione contenderet: tertio tota Deum solium uoluntate ardentem amare. Huic igitur sic affecto Deus inluit, ut per spicuo statim facto lumen ubique præfens. Tum uerō animus occupatus Deo, quādiu adhuc Deo minus est copulatus desuper afflari & impleri se perterritus & cogitat. Quādo uerō arctius copulatur, Deum ipsum inspirantem suscipit, & qua ratione affluat iam excogitat. Denique quando Deo penitus est unius, non uirā occupatum occupantem de discretā conditione considerat: sed actu potius simplici unum aliquid intueatur. Nec intueatur proprię, aut audit, uel simili cogitatione cognoscit: imō per sensum quendam uniuersum intimum occultum fruitur seipso pariter atque Deo tanquam uno, consciusque sibi est tunc demum se ualere quā optime. Quę quidem conscientia sui non discretā quaedam perceptio est, sed fermē idem est, atque hæc ipsa ualētudo quā optima.

Quicumque intellectum suum totus ingreditur, per hunc ingreditur & diuinum, qui boni quidem ipsius filius est, pater autem animę mundi. Cap. XII.

Generatur uerō intellectus a bono, & anima mundusque simul ab intellectu, non consilio deliberante, sed natura fecunda: natura uerō tum in bono uoluntas est, siue uoluptas, tum in intellectu primo ipsa eius intelligentia. De uoluntaria creatione mundi alibi.

Intellectus diuinus, qui & Saturnus cognominatur, castrat Cœlium id est, ipsum bonum. Cap. XIII.

Duidit enim penes se in plures formas uniforme patris donum: permanet uerō in se absque motu, & a commercio corporis segregatus: nam mundanam disputationem motus generatio- nes Ioui, id est animę mundi cōcessit, cuius natura genitalis appellatur Venus. Pulchritudo mundi corporei umbra quaedam est ad ipsam mundi incorporei pulchritudinem. Illic rursus mundanę animę pulchritudo intago quędam est ad miram primę intelligentię pulchritudinem. Hęc tandem est primę lucis splendor foras exuberans.

LIBER ANTONVS. DE INTELLECTV ET IDEIS
et ente. Annotat.

in. Cap. I.

NIMVS diuinorum contemplator iam est in patria. Actui homines & uoluptuosi sunt exules: sed actui facilius quā uoluptuosi in patriam reuertuntur.

B b B Quod

Quod est primò pulchrum, id pulchrum est seipso, se toto, semper. *Cap. II.*
Non est igitur prima in corpore pulchritudo. Hoc enim non per se totum, sed per formam pulchrum, atque mutabiliter, nec rursus in anima. Nam hæc intellectuali participatione mutabiliterque sic pulchra: sed prima in intellectu primò pulchritudo est splendor quidam & figura boni. Plotinus Apostoli Ioannis, & Pauli mysteria sæpe tangit, mysterium tamen Trinitatis non tam assecutus uidetur, quam perscrutatus, & pro uiribus imitatus.

Forma, quæ sunt in materia tanquam subiecto dependet à formis, quæ sunt in anima mundi, uel earum fonte: atque hæc rursus à formis, quæ sunt in mente prima tanquam fonte formarum anime. Cap. III.

Sancti anima suapte natura intellectualis foret, animæ tum omnes, tum pariter intellectuales forent: cum uero non fiat ita, merito anima uel prima intellectualis euadit participatione quadam intellectus excellentioris.

Super animas quæ ex potentia in actum intelligendi procedunt, & passionem aliquam subeunt, & habent cum deteriore commertium, est ipse intellectus actu semper intelligens, passionis expertus, à corporis contubernio segregatus. Cap. IIII.

Cum ex materia rebus mutabilitas accidat, profectò, nisi essent res quædam à materia segregatæ, ordo consequens perpetuæque successio, similitum transmutatio rerum conservari non posset.

Intellectus natura perfectus, per se semper intelligit, quoniam ex seipso intelligit, uide licet, in se conuersus. Est rursus talis, quoniam per essentiam ipsam est hæc ipsa entia, quæ intelligit. Cap. V.

Intellectus perfectus, cum sit essentia perfecta, pro obiectis habet entia quoque perfecta. Horum uero multitudo talis, nec est in principio rerum primo, neque rursus in mundo. Vbi & materia in finem est, & forma non est prima forma. Quoniam cum sit in alio, dependet ab alio. Est igitur perfectorum entium multitudo in intellectu eam intelligente: præsertim quia omnis multitudo rerum extra ipsum ab eis intelligentia proficiscitur. Nec igitur antecedit, nec comitatur eam, sed subsequitur, sicut uerba loquentem, sicut proles generantem. Virtus quidem generandi atque intelligendi, quæ diuersæ sunt in anima, eadem sunt in mente: intelligendo igitur generat, imò & naturaliter existendo: sicut ignis calendo, sol lucendo, anima uiuendo. Denique rationes rerum, quæ sunt in anima naturaliter mobili, non sunt per se ab omni mutatione tutæ, nisi reducantur ad firmas intellectus Ideas.

Ideæ in intellectu sunt proprie quædam potestates eius, per quas ipse est aliter, alteriue definitus. Cap. VI.

Quoniam uero eadē ibi est intelligendi & generandi facultas, ideò illiç ideæ non solum ita se habent ut uarię notiones, sed etiã ut uires uires seminales in anima: inde quidē dicitur exemplaria, hinc uero principia, rerum, rationes & species utrobique. Proinde qualitates omnino materiales, calor, frigus, & similes nequeunt unionē habere mutuã sine cõfusione: aut enim seiuncta manent, aut si cõmunicentur, uel unã confundit alias, uel cum nectæ a se inuicem confunduntur, ad eò uerã quædam resulter ex cõtactis. Qualitates minus materiales ut sapores uniri possunt, ut illæ cū cõfusione quidē, sed nõ tanta. Odores aut, quasi adhuc minus materiales uniantur in eodē medio differetes, & aliquanto minus alter confundit alteri, cõfundit tamē. Voces diuersæ magis adhuc uniantur in medio, minusque confunduntur, quia materiales minus. Species uero colorū etiã contrariorū, quia immateriales sunt in eodē puncto uniantur, & sine nullã mutã cõfusione distinctissimè illic extant, unde concluditur unionem formati sine cõfusione, id est, cõiunctarum quidem & interea distinctarum esse in anima posse tanquã essentia quadam immateriali, & multo magis in mēte adhuc magis à materia separata: cum enim per discellum à materia gradatim creseat unio formarum pariterque distinctio, consequens est in mente unitissimas esse simul atque pariter distinctissimas.

Notiones sensibilibus in anima nuper acquisite, uel editæ, nõ sunt ipsa sensibilia: Absolutæ uero intelligibilibus notiones in potentiam rationalem uenientes ab intellectu, quodammodo ipsa intelligibilia sunt. Cap. VII.

Quoniam uidelicet intellectus est intimus animæ, cū proprio, cum cõmunis: in proprio quidem notiones & intelligibilia idē magis sunt, in cõmuni sunt maxime idē. Intellectus proprius (ut sæpe Plotinus ait) animæ inest ut forma: cõmunis aut tanquã agens, adest animæ. Cū uero ipsum intelligibile se habeat ad intelligentia: semè motor, ideòque quodammodo antecedit, nõ debemus dicere intellectū fieri intelligibilia postquã intellexerit ea, sed potius e cõuerso præsertim, quoniam alioquin intelligentiæ calu quodam exorirentur, & quasi quædam figmenta forent, intellectus quidē absolutè sumptus est omnes ideæ. Ideæ uero quælibet nõ est intellectus absolutè sumptus, sed intellectus eiusmodi. Item idea quælibet differit ab intellectu ratione quadam intellectuali tantum. Ideæ uero inter se differunt ex natura rei & ratione formali. Cap. VIII.

Potius enim licet dicere: Idea hominis est intellectus, & idea equi est intellectus, quæ ideam hominis esse ideam equi: quam ut sit sub unius cuiusque ideæ actu ceteræ sint uirtute, uel consequentia quadam

quadam, quemadmodum propositiones in geometria deinceps dispositæ se ad geometriam habent, atque inuicem. Præterea cum ens naturali quodam ordine antecedit intellectum, merito necessaria distinctio entis in suos essendi modos atque in entia quodammodo præcedit usum intelligentiæ: qualem sanè distinctionem neque Platonici, neque Christiani in primo rerum principio libere admittunt. Sicut cõsideramus ibi naturam entis intelligentiæque communem, ita in quauis idea propriã quadam entis naturam intelligentiæque propriam, quæ sunt quasi duo quædam, nõ ut materia & calor, ut diaphanũ atque lux, sed ut calor atque calere, ut lux atque lucere, quorum utrunque est actus, ideòque re ipsa sunt unum, quamuis igitur intelligentia sit intus actus, tamen est actus utrunque.

Si mens formas disponit in mundo per intelligentiam naturalem, eas ipsas formas in se modo quodam naturali complectitur. Cap. IX.

Sicut animæ essentia suas uires ex ipsa fluentes, sicut natura genitalis rationes membrorum seminales: sicut species ignis lucem, calorem, siccitatem, leuitatem, rarietatem, atque ita ferme ideæ conteniunt inuicem atque differunt. Necesse est enim differre ideas ratione formali, ne alioquin distinctio formarum ordoque in rebus proueniat ex materia, uel accidat ex fortuna, uel contingat ex diuersis agentibus fortuito cõcurrentibus. Sin autem Deus extra se agit libera uoluntate, quod in Theologia probamus, more architecti & geometricæ, rerum habet ideas.

Quælibet idea communiter & similiter est essentia uiua intellectualis, species, actus: Ceteris autem inter se proprietatibus differunt. Cap. X.

Formalia in mundo omnia & motus, actionesque & effectus eorum naturali & speciali quodam ordine procedentes, proprias illic habent ideas. Defectus uero formarum progressionumque naturalium nequaquam, sed aliunde contingunt, & per ideas formalium cognoscuntur.

Artificia, quæ uel solum imitatione quadam rerum motionumque, naturalium sunt, uel etiam ab ingenio naturaliter artificioso proueniunt, non habent proprias illic ideas. Cap. XI.

Sed partim rediguntur ad ipsas naturalium ideas, partim ad rationes rerum, numerorum, mensurarum, modorum, animo rationali ingentis, & ab ideis similibus dependentes. Contemplatio rerum philosophica diuinam sapientiam habet ideam, prouidentia priuatim, uel publicè gubernans diuinam prouidentiam suscipit pro idea tempus, æternitatem.

In ipsa hominis rationalis, intellectualisque, idea summam continetur omnis artificiosa factus, & ingenio processura. Cap. XII.

Omnes formales inter indiuidua differentiarum non contingentes ex diuersitate materiarum, uel locorum, illic ideas habent, sed uirtute quadam potius, quam actu proprio, scilicet quatenus in speciebus ipsis, quarum proprie & præcipue, sunt ideæ, continentur uarij quidam singularesque formarum modi, inde quandoque pullulaturi.

Res quælibet materialis ad suam ideam se habet, ut imago, picturaque, ad substantiam uiuam. Cap. XIII.

Animæ uero mentesque & consummatæ uirtutes earum extra ideam ueræ res existunt, quemadmodum in idea: nec tam æquiuocæ denominatione sunt in eadem, nec differunt ut homo pictus à uiuo, sed potius sicut puer à uiro.

Multa putrefactione casu quodam præter ideas accident & deformia: quoniam uegetalis anime pars, quæ est ultimum diuinorum non potest omnino materiam superare. Cap. XIII.

Nec etiam ideas habent quæ abique ordine certo ad finem directo nonnunquam in unum cõfluunt. In ipsa hominis idea continentur artes ingeniosæ atque necessaria: Ipsa anima est idea animæ: huic proxima est anima penitus intellectu formata. Longius uero distat anima eadem uniuersalem quandoque mundi prouidentiam in se fingens, longissimè tandem eadem anima particulari prouidentia iam addita.

IN LIBRVM PRIMVM ENEADIS SEXTAE. ANNOTAT.
 In Cap. I.

Multas de rerum generibus quæstiones tangit: nihil uero in hoc capite desinere uidetur.

In Cap. II.

Non facile concedendum est res incorporeas simul atque corporeas, item formam atque materiam, & compositum, & singulare atque uniuersale in uno substantiæ genere conuenire.

In Cap. III.

Quas Peripateticæ substantias nominant, probabilius est in una serie deinceps ab uno dependente dispositas esse, quam id eadem natura congruere.

Numerus, continuum, locus, tempus, quæ Peripatetici in uno quantitatis genere collocant, non videntur habere unam naturam cunctis æque communem, sed potius in communi quadam serie deinceps disponi, per gradus reductos ad quantitatem primam. Cap. IIII.

Numerus quidem solus videtur esse per se quantus, ipsaq; quantitas, in hoc ipsa unitas unitatem deinceps unam quancq; definit: ad hunc comparata dimensio, quanta sit perpenditur ad dimensionem loci atque corpus.

In Cap. V.
Ipsa quantitas est, quæ non per aliquid quanta fit, sed per quam cætera fiunt quæta. Sermo igitur & motus, & tempus cum id numeris non habeant, non sunt quantitas, nec etiam in sua formalisatione quantitatem includunt, quamvis quantitatis participia fiant.

Ambigit contra Peripateticos, utrum omnia, quæ ipsi collocant in prædicamento relationis, in una natura generica uniuocaq; conueniant Cap. VI.

Ait in nonnullis, quæ inuicem relatiue dicuntur, præter ipsa subiecta fieri inter se aliquid aliud, scilicet actum, motumq; aliqueum, ut inter scientem & scitum, agens & patiens. In plerisq; uero uideri nihil ultra subiecta aliud fieri, uel exire præter cogitationem nostram, illa inuicem comparantem, ut simile ad simile, æquale ad æquale. Denique non putat relatiua hæc & illa, atque ipsa simpliciter relatiua in eadem natura congruere.

Concedit tandem in omnibus, quæ inuicem relatiue dicuntur esse ueram aliquam, & mutuam habitudinem, & præter nostræ comparationis effectum, quamuis alicubi sit firmior, infirmior alibi, sed uale de obsecrum esse dicit, quidnam sit hæc habitudo communis & naturam uniuocam esse diffidit. Cap. VII.

Concedit relationem esse propriam non nihil, cuius existentia si qua est, in ipsa mutua rerum habitudine consistat, ut in habitudine bicubiti ad cubitale consistit, relatio dupli ad dimidium & uicissim.

In Ca. VIII.
Communis descriptio relationis est mutua duorum habitudo. Sed hæc in differentibus relatiuis tam diuersa est, ut nō sit uniuoca. Inter aliqua relatiua, una cum habitudine est actio quædam, ut inter generantem atque genitum: alicubi nulla, ut inter similia & æqualia.

Relatio est nonnihil incorporeum, & ratio quædam, quæ consistit, uel in actione, ut inter mouens ac motum, uel in specie ut hic pulchrior illo, uel in priuatione speciei, ut turpior illo. Cap. IX.

Aliquando in specie eadem, ut similia & æqualia: aliquando in oppositis speciebus, ut dissimilia & inæqualia. Difficile est in eodem genere collocare rationes adeo diuersas, item habitus & priuationes eorum, item abstracta, & concreta.

Posita descriptione qualitatis apud Peripateticos scilicet, qualitas est id, quo quale aliquid nominatur, non possunt, quæcumque qualitates dicuntur sub uno quodam generatione uniuoca contineri. Cap. X.

Nec facile possumus explicare, quidnam id secundum se sit, per quod alia denominatur qualia. Nam per potentiam pariter atq; impotentiam: item per habitum æqualiter priuationemq; quale aliquid appellatur, ac passim similiter per opposita.

In Cap. XI.
Admissa Peripateticorum descriptione, difficillimum est, quæ, qualitates dicuntur inter se ritè diuidere: & impossibile diuidendo eas sub eodem genere uniuoca ratione colligere.

In Cap. XII.
Non licet qualitates Peripatetico ritu partiri: neq; fas est qualitates corporis, animæ, mentis sub eodem genere collocare.

Quod apud Peripateticos nominatur prædicamentum quando, id est, hæri, cras, & similia, tempus propriè temporis partem formali ratione comprehendit. Cap. XIII.

Sergo nihil aliud significat, non debent in alio prædicamento ipsum quando, in alio tempus ponere: si autem præter tempus significat aliud, non unum hoc iam prædicamentum erit, sed ex pluribus congregatum.

In Cap. XIII.
Superuacuum est propter id, quod dicitur aliquid alicubi esse, nouum inferre prædicamentum: Nam hoc ipsum ubi, propriè locus est. Siquid autem huic adiectum consideratur, non nouum prædicamentum affert, sed relationem etiam substantiam.

In Cap. XV.
Rectius fortasse pro prædicamento poneretur effectio, aut actus, aut motus, quam facere. *Rectius fortè pro prædicamento poneretur actus: atq; sub eo actus alter quidem perfectus, ut habitus atque forma, alter autem imperfectus, ut motus ad habitum atq; formam.* Cap. XVI.

Motus non ratione sui dicitur imperfectus actus; quo enim momento incipit iam actus est & motus, sed ratione alicuius alterius post motum perficiendi. Sicut actus ac sæpe mutatio sit momento, ita motus exordiens in momento simpliciter iam est motus: subit uero tempus quatenus subit & quantitatem.

Proba

In Cap. XVII.
Probabilis sub motu tanquam genere ponent actionem & passionem, quam duo hæc tanquam prædicamenta duo. Esse relatiuum non est simpliciter esse alicuius, uel ad aliquid uergeret, sed hoc ipsum quod est, ex mutua duorum habitudine confici.

In Cap. XVIII.
Motus ipse non tam ut simpliciter sit, quam ut sit longus, indiget tempore. Item non omnis actio refertur ad passionem, qualis incessus & intelligentia est. Præterea motus, actio, passio, sensus, intelligentia, præter id quod sunt alicuius actus, & diriguntur ad aliquid, existunt absolute aliquid in seipsis.

Probabiliter motum ponemus pro genere, quem diuidemus in motum exordientem in intrinsecus atque in motum extrinsecus incidentem. Cap. XIX.

Primum quidem nominabis actionem, siue maneat intus, siue etiam in aliud exeat. Secundum uero passionem: siue quis putet hos inter se motus actionemq; & passionem re ipsa discrepare, siue tantum ratione differre.

In Cap. XX.
Aliquam actionem passio non comitatur, ut intelligentiam atque sensum: aliquam comitatur intus, ut contere contere uicissim, & calefacere mutuo frigefacientem: aliquam comitatur extrinsecus: Et hoc quidem dupliciter: Aut enim actionem manifesta passio comitatur foris, ut secantem, aut occulta, ut incedentem: imò & occultissima, ut augeri, & formari corpus ab anima.

In Cap. XXI.
Tam actionem, quam passionem per motum quædam, uel actum definire possumus. Sed illud quidem agere dicitur, cuius motus ex ipso sumit exordium, siue hinc aliquid in alio fiat, siue nihil. Illud uero pati, cuius motus solum incidit aliunde, siue ad deterius eat, siue ad melius. Item seu ab agente separato incidat, ut uerberatio, siue a coniuncto, ut alteratio in corpore ab opinione affectuq; animæ suæ, & affectus ipsi extrinsecus incitati.

In Cap. XXII.
Motus idem potest si referatur ad agens, dici actio: si ad patiens, passio nominari. Vbi propriè loquimur actionem ab effectione distinguimus: dicentes post actionem opus inde procreatum aliud non extare, quale per effectionem fieri extareq; consuevit.

In Cap. XXIII.
Peripatetici rationem sufficientem assignare nō possunt, cur habere quidem uestes nouum prædicamentum faciat: habere uero qualitates in se, & habere pecunias, non facit prædicamentum nouum. Item habere uestes, amariq; non unum, sed duo prædicamenta significat.

In Cap. XXIII.
Ponit autem aliter in tali quadam figura, uel loco non uidetur nouum afferre prædicamentum præter figuram, locum, actionem, passionem, relationem.

In Cap. XXV.
Non sunt ponenda prædicamēta quatuor sub uno genere, quemadmodum pleriq; Stoicorum Cyrenicorumq; posuerunt. Luit hætenus contra decem Aristotelis & archita prædicamēta exercitandi forsitan ingenij gratia. Deinceps uero seuerius agit aduersus illos, qui materiam loco principij posuerunt: deinde unam cum sequentibus sub eodem genere collocarunt.

Materiam per se informem aliunde formabilem nefas est pro rerum principio ponere. Cap. XXVI.
Profertim quia omnia actū appetunt tanquam bonū: actū dico, formā & actionē. Actus igitur ipse summus & simplicissimus, cui nihil potest materialis insit, est finis ultimus & principij. Actū dico, etiā forma superiorē. Omnia em̄ actū aliquē appetūt ultra formā. Ridelicet est, postquam simplicē materiā loco principij posuerunt, addere materiā, in quā continuā & extensam. Hæc enim nō iā foret simplex, sed cū quæritate & qualitate permixta. Deniq; quicquid cōstat ex multis, cum fiat participatione unum, dependet ab aliquo, per se ipsum uno, ideoq; penitus indiuiduo.

Materia prima si omnibus tam mouentibus, quam formis subiecta est, non potest esse rerum principium. Cap. XXVI.

Nec materia per se informis parit formas, nec ulla forma in materia iacens, potest ex se existere, quando in se ipsa consistere nunquam potest: nec earum principij est forma quædam materiæ mixta, alioquin nō poterit dominari materiæ. Oportet uero motorem tādē efficacissimū esse ab impedimentis materialibus expeditum. Si quis uero fingat materiam esse formarum principium, negaturus est eam esse subiectam, affirmaturusq; hanc per essentiam suam formas omnes existere. Ac tandem quicquid reuera est in mundo, esse materiam, formas uero imaginamenta quædam. Sed reuera cum ex materia naturaliter informi effici forma non possit, multo minus uita, quæ est forma præstantior: minime uero mens, præstantissima forma. Denique principium materialis formæ uita quædam est non pullulans ex materia, quamuis sit in ipsa materia. Atq; huius uitæ principium ipsa uita est. materiam longius supereminens.

Bbb Mate.

Materia quanto magis sub formarum mutationibus permanet, tanto magis patitur. Et idcirco est omnium infima. Mens si posterior esset, quam materia, nec materiam posset transcendere, nec materialia etiam perfecte comprehendere.

Posuerant prædicamenta quatuor, scilicet subiectum primum, deinde quale, tertio quodammodo se habens, quarto quodammodo se ad aliquid habens. Cap. XXIX.

Hoc ipsum quod additur quale, simplex si quiddam est, sicut esse debet, si seorsum facit prædicamentum, certe est in corporeum, quod quidem ipsi nolunt: sin autem compositum significat, uana est diuisio, diuidens uidelicet res in subiectum, atque iterum in subiectum quale. Et omnino quando dicunt quale & quodammodo se habens, aut rem nullam addunt præter materiam sic se habentem, aut addunt: si nullam, unicum reuera prædicamentum erit: si aliquam, quiddam hæc ipsa sit interrogati nunquam explicant: nec discernunt unquam inter materiam qualem, atque materiam quodammodo se habentem, hæc uidelicet discretione plura prædicamenta facturi. Denique si nihil in natura sit præter materiam sic se habentem, mens ipsa materialis erit, neque de separatibus expedire poterit iudicare.

In Cap. XXX.

Non recte distinguunt quale, & quomodo se habens. Nam & quale reuera est materia quodammodo se habens, atque uicissim quodammodo se habens est materia qualis. Præterea nec ipsum quomodo se habens potest esse genus unicum, nec quicquid est, præter materiam qualem potest hoc nomine scilicet quodammodo se habens cognominari.

LIBER SECVNDVS, DE GENERIBVS ENTIS.

Annotat.

Solum esse uerum ens arbitramur, cui non miscetur entis oppositum, id est, essendi defectus atque priuatio. Cap. Primum.

PORTET Igitur id esse in sua natura integrum, semperque manere. Non decet ens falsum unam, cum ente uero sub eodem genere collo care, sicut neque Socratis imaginem cum Socrate. Prosequetur quidem Plotinus deinceps entium genera Platónico more: Interpretationem uero in his Magnanime Laurenti breuissimam à Marsilio tuo nunc accipies. Audisti enim non unquam, & forè quandoque leges familiarem tuam atque meum Pierleonem, mysteria eiusmodi diuino quodam, ut cætera solet, instinctu tractantem.

In Cap. II.

Ens primum est quidem unum, sed quodammodo constat ex multis, quæ & principia sunt, & genera. Principia quidem, quoniam ipsa natura entis, quasi constat ex ipsis: genera uero, quia quodlibet eorum continet sub se species gradatim multas & singula. Neque confunduntur hæc in unum: seruat enim unum quodque proprium illi actum. Neque ens ipsum appellandum est genus, neque enim diuiditur ut genus in species, neque de suis prædicatur, ut genus.

In Cap. III.

Mita quæ sunt in primo ente, quoniam ibi non casu concurrunt, necessariò sunt ab uno. Rursus cum ibi sint genera rerum prima inter se diuersa, non possunt intus reduci ad unum genus, quod de ipsis more generis prædicatur: sed ad unam non tam causam, quam naturam, que non tam constituatur ex illis, quam consistit ipsis, seque ipsam in ipsa propagat, totamque in singulis differentibus se conferuet. Hanc uero naturam unam, quoniam est unum non simpliciter, sed unum ens, redigimus ad ipsum foras simpliciter unum uelut caulam.

Cum mens & anima separate sint à materia & quantitate, & idcirco simplices indiuiduæque sint difficile inuentæ, quomodo ibi unitas in se distinctam habeat multitudinem. Cap. IIII.

Vnio quidem siue unitas in corporibus, post ipsam multorum compositionem sequitur, atque est, quasi quiddam generationis finis: itaque merito dependet ab unitate quadam, quæ sit ante multitudinem, sitque generationis principium. Talis quiddam est in anima atque mente unitas, cum multitudine non facta ex multis, sed fons multorum. Hæc denique procedit ab unitate, quæ multitudinem talem in se permixtam nullam habet.

In Cap. V.

Cum multitudo & diuersitas in corpore animato sit quæ plurima, atque hæc proxime fiat ab anima genitrici, merito anima, & si magis est unum atque ens, quam corpus, non tam est unum multitudinis expertis. Est igitur genitricis anima una quædam natura, rationibusque seminalium plenitudo, quæ rationes ita sunt actus eius essentialis, sicut radij lucis in tinnis. Est etiam in ipsa animæ essentia multitudo, non enim habet ipsum esse simpliciter, sed unam cum animalis quadam proprietate rursus essentiali.

In Cap. VI.

Essentia & uita in anima re quidem ipsa sunt unum, sed differunt ratione: nam anima per essentiam cum multis conuenit, à quibus per uitam differt. Vita illic scilicet animalis non accedit extrinsecus ad essentiam, sed emicat ab essentia: igitur & in ipsa essentia uirtute latens uita uiget, & in ipso uitæ actu manifestior explicatur essentia.

Sicut

In primo intellectu est ens, motus, status, tanquam tria rerum genera: illic ipsa natura unum ratione uero formati inter se differentia. Cap. VII.

Sicut maxima diuersitas membrorum, in animali declarat esse aliquam differentiam rationum seminalium in semine, sic in exemplari mundi differre quodammodo inter se ens & uitam, id est motionem, atque statum, argumento nobis est, quod in mundo corporeo hæc tria maxime separata sunt. Est autem ibi uita motio quædam essentialis in tinnis, perpetua ipsius entis, entis actus, ens profus aditum. Atqui ipsum ens essentialiter uita est, uitaque uicissim uitaliter est ens. Denique cum status motui opponatur, consicimus illic, neque statum esse motum, nec alterutrum esse idem penitus cum ente.

Forma à materia separate, uel intellectus sunt, uel in intellectu, & ibi quidem non secundum accidens, sed secundum essentiam intellectualem pariter atque intelligibilem. Cap. VIII.

Sic intellectus primus quinque in se concipit rerum genera, scilicet ens, motum, statum, idem, alterum. In hoc intellectu essentia eius, atque intelligentia eius quodammodo differunt: alioquin in ordine rerum inde nascentium, quatenus procedit essentia, eatenus intelligentia quoque procederet. Illic igitur actus intelligendi tanquam motus quidam intus innititur essentia, siue enti uelut caridit: innititur inquam, duobus modis: nam inde profilit & illuc assidue resilit. Ens ibi essentialiter est intelligentia, & uicissim intelligentia intellectualiter ens existit. Præterea intelligentia & a statu quodam exorditur, id est, firmo uigore mentis, & intendit in statum, id est, idem intelligentia terminum. Proinde præter ens, motum, statum, illic est & alteritas, quatenus hæc ibi inter se ratione aliqua distinguuntur, & rursus identitas, quatenus in eadem natura sunt omnia. Tum uero quatuor illic sequentia non appellantur entis species, sed actus quidem entis ipsius comites. Denique quinque illa ibi dicuntur genera entium, quoniam & quæcumque sunt ad illorum aliquod rediguntur, & illa simul cuncta in re qualibet includuntur, hæc tamen ex parte principia rerum etiam appellari possunt.

Ipsam simpliciter unum, quod est ente superius, de nullo, uel genere, uel entium prædicatur ut genus. Cap. IX.

Quoniam propter indiuiduam profus simpliciter suam differentias sui nullas admittit, nullas diuisiones, adiunctiones, compositiones excipit, per quas solet genus in species derivari. Item nec unum, quod est in ente de generibus, aut entibus tanquam Peripateticum genus uniuocè prædicari potest. Nam in horum ordine aliud deinceps alio aliter, atque aliter, ac magis minus, & prius atque posterius, & ens, & unum esse censetur. Denique quemadmodum in Luna quod sursum spectat, lucidum est simpliciter, quod uero deorsum, lucidum pariter, atque non lucidum: sic & ens ab ipso simpliciter uno dependens, quatenus naturaliter uergit ad unum, merito ens est penitus unum, uel unitum. Quod autem post hoc in ipso sequitur est ens unum pariter atque multa illud quidem sui profus unum, uel unitum, cum sit indiuidibile, non est genus: hoc uero quod in eo sequitur, non nouum præter genera superius dicta genus adfert.

Ipsam simpliciter unum non prædicatur, ut genus de aliquo, scilicet generum aut de ideis ullis. Cap. X.

Nam quoduis genus, & quæuis idea est in se unum, aliquid multitudinis necessariò particeps. Neque uocè igitur rationeque longè diuersa illud primum & hæc nominantur unum: neque minus multitudine, quam unum de his generibus ideisque prædicatur. Præterea genus uana tamen in se profus admittit, quam non admittit ipsum unum, quod quidem cum sit simpliciter unum, non est unum genus: tum uero omnibus entibus communitè in est, nec propterea eorum genus existit, sicut neque unitas numerorum, neque punctum linearum, neque simplex compositorum. Denique si unum quod cum essentia congregitur, sit absque ente consideretur, non diuiditur per differentias ullas in unum hoc & illud, diuisio uero ratione entis accidit & in ente. Hoc igitur restat genus, qualecumque sit genus.

Nec ens, nec unum eadem ubique ratione rebus insunt, sed ratione diuersa, magisque & minus gradatim, & prius atque posterius, Cap. XI.

Ratio non eadem omnino inter se ratio, unius atque ratio entis: nam exercitum non est minus ens quam domus, nec domus, quam continuum: est tamen minus unum. Est autem ratio eadem unitas atque boni, & quatenus quodlibet particeps sit unius, eatenus & boni, atque uicissim. Alibi dictum est, unum esse aliud superius quam ens, propterea ultra esse à rebus expecti bene esse. Id uero bonum unius cuiusque rei unione consistit, id est, ut partes sue inuicem sint unitæ, & totum unitum sit principium atque finis. Atque ut res omnes, tum quæ magis inuicem sunt cognatæ coeant, tum quæ magis cognatæ conciliantur.

Bonum etiam inanimatorum, numerorum, in quadam unione consistit item quodlibet quinque generum est, & in seipso unum, & in participantibus non discernitur. Cap. XII.

In Cap. III.

Motus, status, identitas, alteritas sunt prima rerum genera una cum ente, quoniam actus quiddam primi & intimi ipsius entis existunt: numerus autem posteriorum inde resultans, atque etiam posteriorum magnitudo, idcirco hoc non sunt genera prima.

Quæ

In Cap. XIII.

Qualitas non est inter prima rerum genera: quoniam qualitas essentia ipsa posterior est, et accidens absolute iam existenti: prima uero genera essentiam illam, tanquam actus eius intimi pariter comitantur. Essentia rerum naturalium insunt naturales, & intimae proprietates quaedam, quasi similes qualitatibus, ut ignis essentia calor, hominis facultas rationalis, quae quidem reuera actus quidam essentialis sunt potius, quam qualitates. Quae uero non ab essentia ipsa nascuntur, sed aliunde contingunt, ut albedo homini, uerae sunt qualitates atque passiones.

In Cap. XV.

Sicut non est prius ignis, deinde lux eius, & calor, & siccitas, atque leuitas: sed quatuor haec simul cum ignis essentia sunt tanquam & proprietates, & actus comites eius etiam existentis in actu, ita ad ipsum ens, se habet motus eius intimus, atque status, & identitatis pariter & alteritas.

In Cap. XVI.

Relatio, locus, ubi, quando, tempus, positio, habitus, actio simul cum passione, nec prima genera sunt, nec penes illa. Aduentitia enim sunt, & compositionem defectumque significant.

In Cap. XVII.

Bonum non est inter genera prima: Nam siue significet primum bonum est generibus eminentius, siue qualitatem, posterius est generibus. Quaelibet uero dicuntur bona, non per unam genericam in se naturam, sed quia a primo bono sunt, uerguntque ad ipsum: bonum in primo ente est uita, in otusque ipsius ad primum bonum.

In Cap. XVIII.

Pulchritudo, scientia, intellectus, uirtus non afferunt noua illis genera, sed ad quinque illa iam numerata quodammodo rediguntur.

In Cap. XIX.

Ambigit hic multa: nihil ferme definit.

In Cap. XX.

Intellectus diuinus ad ideas se habet, quemadmodum ad propositiones suas geometria. Ille enim intellectus & existit hoc ipsum, quod in se est in actu, & dupliciter habet ideas, tum in actu simul cunctas ibi iam consistentes, tum in potentia singulas, ibi mox inter se distinguendas. Ideae uicissim singulae quidem hoc ipsum, quod in sua proprietate sunt, in actu sunt: in potentia uero sunt ipsum totum. Totum uero, quod est ibi superius ad sequentia, quasi & genus est, & causa. Quae igitur ratione genus est, illa est in potentia: qua uero est causa, illa rursus est in actu.

Intellectus primus, dum se intelligendo omnia inter se discernit, ibidem numerum patefacit, per uirtutem immensam declarat magnitudinem, per intelligentiae claritatem aperit qualitatem. Cap. XXI.

Parent igitur ibidem qualitates atque figurae, ac per ipsam alteritatem differentiae qualitatum figurarumque & omnium, per identitatem quoque communio. Cum uero contineat omnia per modum naturae suae, haec uero sit prima essentia uiua intellectualisque, merito quae intus intelliguntur, non sunt figurae, sed existentia prorsus uiua, intellectualia, singulariter. Denique sicut se habet generationis motus ad naturam generalem, ita ratio argumentatrix ad intellectum. Motus enim generationis contendit ad membra paulatim generanda, quae simul & seminata uirtute sunt cuncta: similiter ratio argumentando quaerit entia, quae simul omnia semper sunt in mente nunquam argumentante. Sicut autem apud rationem perpetua inquisitio non habentis signum est, sic penes mentem nihil inquirere argumentum est iam omnia possidentis.

Prima essentia ex se uiua dominatur ipsam uiuens ipsumque animal: huius actus in se reflexus appellatur intellectus, qui in hac ipsa substantia sui uiua tot ideas inspicit, quot species fabricaturus est mundo. Cap. XXII.

Sensus in se quidem sentit tantum, in imaginatione uero per se sentit in se sentire. Similiter imaginatio imaginatur in se: in ratione imaginari se percipit. Ratio in se argumentatur: in intellectu animaduertit argumentari. Intellectus noster in se intelligit, in diuino intelligentia sua animaduertit diuinus in sua essentia uiua possidet & inuenit omnia: Est autem uiuens, haec essentia uniformis simul & omniformis: ideoque mundus hic inde talis intelligitur, atque generatur. Sunt uero ibi formae rerum usque ad species ultimas tantum multiplicatae in anima uero mundi inde nata multiplicatae magis, maxime uero in natura generali, quae huius animae postremum est. Omnes quidem ideas appellat hic intellectus, generalem uero animarum ideam nominat: tum intellectum, tum etiam animam: quatenus sursum aspicit, uel deorsum, similiterque animam nostram triplici ratione digna ceteri triplici cognomento.

LIBER TERTIVS DE GENERIBUS ENTIS. ANNOTAT.

In Cap. I.

ICVT in mundo intelligibili, ita in hoc sensibili ponenda sunt genera rerum quinque, nec tamen sub uno genere componenda. Nec purandum genera, haec una cum superioribus illis in eadem natura congruere, quamuis quadam proportione conueniant. Nec enim intellectus substantia est sub inferioribus generibus collocanda.

In mundo

In Cap. II.

In mundo quidem intelligibili essentiam ueram ponit: in hoc autem apparentem, ac pro essentia fluentiam. Item confutat eos, qui genera hic non recte disponunt, nondum tamen ipse disponit.

In Cap. III.

Quacumque proprie sunt in mundo sensibili probabiliter ad quinque genera referri possunt. Primum genus sit substantia: secundum accidens, quod in substantia: tertium accidens in quo substantia: quartum motus: quintum relatio. In primo genere quodammodo colliguntur materia, forma, compositum: in secundo quantitas, qualitas, figura: in tertio locus, tempus: in quarto actio, passio: in quinto, quam plurima quo modo cunque relationem significantia.

In Cap. IIII.

Substantiae corporeae proprium est, ut accidentium sustentaculum sit: ipsa uero nulli tanquam accidens innitatur, sed iuris existat. Id autem solius substantiae proprium tribus substantiis est commune, scilicet materiae, formae, composito.

In Cap. V.

Solius substantiae proprium est, ut nec usquam, uelut in subiecto insit, nec de subiecto aliquo tanquam extraneum aliquid predicetur. Item quando aliqua quae corporeis generibus propria sunt, in mundo incorporeo nominamus, non secundum rationem naturamque eandem, sed per comparisonem & similitudinem illis haec attribuimus.

Ens non secundum eandem rationem, sed diuersam quidem, quamuis per quandam similitudinem predicatur de substantia incorporea & corporea, atque de accidente. Cap. VI.

Substantia corporea comparata, quidem ad incorpoream non habet esse ex se, sed ex illa: comparata uero ad accidentia sua obrinet esse secundum se, & prius atque simpliciter. Accidentia uero sortiuntur esse per illam, posteriusque & esse quodammodo. Fit autem hic, quasi uicissitudo quaedam: nam & accidens per substantiam habet simpliciter esse, & substantiam per accidentia nanciscitur esse tale, uel tali quodam pacto.

Et materia, & forma materialis a causa separata dependet, cui simillior quam materia: ideo forma magis est ens, & essentia, & substantia, quam materia. Cap. VII.

Idecirco nec ens, nec essentia, uel substantia praedicatur de materia simul, & forma tanquam genus uniuocum, sed tanquam analogum, id est, proportionale genus, atque comparabile. Praeterea essentia minus adhuc conuenit accidentibus quam substantiis. Nam substantiae scilicet materia, forma, compositum, communi quadam conditione sui iuris existunt. Accidentia uero sunt maiecipata substantiis. Denique materia supernè dependet ex eo, quod minime ideale: forma uero ex eo, quod ideale, quam maxime cogitauit.

Vbi de substantia sensibili loquimur, praestat accipere compositum, quam materiam, aut formam. Compositarum uero substantiarum generaliter proprium est, ut subiecta quidem sint, neque sint in subiectis. Cap. VIII.

Substantia incorporea pura substantia est, quoniam ab accidentibus non dependet: corporea uero non est substantia pura, quoniam ex accidentibus quibusdam saltem intimis propriisque conficitur, alioquin non erit substantia corporea sensibilisque, quam in praesentia quaerimus.

Species sub genere substantiae numeranda sunt, uel per distinctionem corporum inter se, ceu simplicium, mixtorum animalium. Non autem dicendum substantiam primam esse hunc hominem, secundam uero ipsum communiter hominem. Cap. IX.

Species est uniuersalior individuo, ergo simplicior: igitur & natura prior, quare essentia quoque perfectior. Hic enim homo, id est, homo talis & in tali materia, sit posterius participatione quadam specialis ipsius rationis humanae, prius quidem perfectiusque in se existentis, deinde alijs se ipsam impartientis.

In Cap. X.

Genus substantiae sensibilis in species diuisuri, rite per illa, quae ad sensum pertinent distinguere possumus, scilicet per qualitates, siue simplices, siue mixtas, item per formas & figuras, atque loca. In genere quantitatis est proprie numerus atque continuitas, uel dimensio reliqua sunt in alio genere. Cap. XI.

Tempus quidem qua ratione mensura est atque mensurans, locus quoque qua continens est in relatione sunt: magnum & paruum in quantitate, pulchrum in qualitate, maius uero & minus & pulchrius in relatione censentur.

Productio

Productio & contractio contraria sunt. Si producitur numerus, sic multus, si contrahitur, euadit paucus. Similiter dimensio contractione quidem parua, productione uero fit magna. Paucum igitur atque multum contraria sunt, similiter paruum atque magnum. Cap. XII.

Sicut determinata est ratio quaedam pulchri, ita calidi atque magni. Tum uero in loco est oppositio proprie relatiua, ut inter superius & inferius. Denique oratio per accidens est in genere quantatis, per se uero est in motu.

In Cap. XIII.

Vnum quantitatis genus commune est numeris & continuis: item unum genere numerus; omnibus numeris unaquaeque continuitas generalis omnibus continuis. Species numerorum accipiuntur per paris & imparis differentiam: species continuorum per differentias interlineam, superficem, solidum: similiterque deinceps.

Rectitudo, uel curuitas adhibita lineae, proprietatem eius significat, neque compositionem afferit: item figura non in genere qualitatis, sed quantitatis sunt ponenda. Cap. XIII.

Quando dicitur triangulum esse quidem tres lineas, sed tali quodam pacto inuicem se habentes, significas hoc quodam termino inuicem terminatas, terminus uero atque terminatio eiusmodi ad genus quantitatis potius, quam qualitatis pertinere uidentur. *Aequale & inaequale, solum sunt in genere quantitatis: simile uero atque dissimile proprie in genere qualitatis.* Cap. XV.

Quodammodo etiam dicitur figuras inter se similes non tam qualitate, quam alia quadam conditione. Substantia qua ratione corporea, & sensibilis cogitatur congregatum quiddam est, ex substantia simul & accidentibus. Considera hominem quatuor gradibus: primo quidem in idea mentis, secundo in seminali animae ratione: tercio in hoc nostro corpore, quarto denique in pictura. Quanto deterior est quartus tercio, tanto tertius secundo, tanto rursus secundus primo.

Substantia incorporea reuera hoc aliquid appellatur: substantia uero corporea tale aliquid. Accidens autem dicitur tale quale eiusmodi, item qualitates animae quatenus uersantur circa materiam & affectandam, & tractandam, computantur in genere qualitatum corpori coniunctarum, eminentiores uero in genere qualitatum separatarum. Cap. XVI.

Item qualitates in uirtute animae seminae, in genere coniunctio numerantur: quamuis non sint in materia, sed in anima separabili. Ipsam uero substantiam animae non in hoc quidem sed, in genere separatae essentiae collocamus.

In Cap. XVII.

Ambigit qua ratione qualitatis genus rite per differentias in suas species diuidatur, sed in hoc capite nihil ferme definit.

Sensibiles rerum species per differentias inter se distinguuntur, internas quidem praecipue quodammodo etiam per externas: ipsae uero differentiae non per differentias alias, sed per seipsas, inuicem distinguuntur. Cap. XVIII.

Qualitates discernuntur inter se non per alias qualitates, sed uel penitus per seipsas, uel per quosdam suos existendi modos.

In Cap. XIX.

In genere qualitatis praecipue quidem ponitur ipsa qualitas ut pulchritudo: deinde uero, qui qualitate praeditus est, qua uidelicet ratione sic est affectus, ut pulcher. Tertio qualitatis eiusmodi modus, ut quod aduerbio pulchre dicitur. Negationes uero qualitatum, uel motus ad illas in hoc genere non ponuntur.

Non debemus qualitates illas duntaxat contrarias definire, quae plurimo inter se qualitatum mediarum spatio differunt: sed illas simpliciter, quae cum in eodem qualitatis genere sint, in eo nullam in specie similitudinem mutuam habent, effectusque nobis oppositos afferunt. Cap. XX.

Hac ratione sanitas & morbus inter quae nihil est medium contraria sunt. Vbi media qualitas componitur ex extremis, non potest extremis esse contraria, ut uiredo: ubi uero non componitur, potest, ut moralis uirtus: ubi qualitas in proportione quadam certa in diuisa consistit, non suscipit magis atque minus, ut harmonia, temperantia, iustitia, sanitas: ubi latum habet gradum, suscipit, ut calor, atque frigus.

In Cap. XXI.

Probabilis pro genere motuum ponitur, quam transmutationem, quia transmutatio naturam remmutatis aliud pro alio in medium affert. Motus autem & hoc quidem significat, & praeter hoc significat etiam progressionem quamlibet, priore interim natura seruata.

Communis

In Cap. XXII.

Communis omnibus motibus est processio quaedam ex potentia in actum, siue hic actus sit primus, ut forma, siue secundus, ut actio, aut passio quaedam. Motus procedens in habitum naturalem species quaedam dici potest: procedens uero in habitum praeter naturam, casus speciei unius ad alterius aduentum. Est autem motus, praesertim naturalis uitae simillimus: maxime uero propria motui est alteritas, id est, aliter se habere quam prius, propria consequenter & temporali.

In Cap. XXIII.

Motus est quasi stimulus aliquis urgens ad uarios actus, modos, habitus, uariasque formas, qua quidem uarietate res uitae similitudinem consequuntur. Virtus motrix, sicut & uita est inuisibilis. Motus quinetiam per se inuisibilis ex uarietate deprehenditur. Dependet uero motus ex mouente, & in mobile definit, quasi mouentis afflatus. Unde differentiae motionum utriusque accipiendae uidentur.

In Cap. XXIII.

Locales motus differre uidentur inter se, uel per terminos oppositos quos petunt, ut ascensus atque descensus, discessus, ac recessus, uel per figuram processionis, ut rectus & circularis.

In Cap. XXV.

Concretio & discretio sunt motus ab omnibus alijs motibus, atque etiam a qualitibus differentes. Veruntamen circa concretionem & discretionem contingit localis motus, item alteratio: generatio quinetiam & argumentum, & condensatio, atque opposita.

In Cap. XXVI.

Motuum species probabilis distinguuntur per differentias internas, quam externas. Scilicet per uires motrices, aut inanimatas, item sic uel aliter animatas: rursus per impulsum naturae, uel artis, uel consilij.

Status est in rebus aeternis, ubi nullus est motus: quies autem est in rebus temporalibus, scilicet quaedam priuatio alicuius motus, uel quaedam ualde tarda. Cap. XXVII.

Cum igitur quies sit priuatio quaedam, non est aliquid per se genus: motus autem non est priuatio simpliciter quietis, sed est actus efficax auferens aliquid atque afferens. Status in aeternis non est priuatio motus, neque enim uel ibi status sit cessante motu, uel illa nata sunt aeternum. Motus duo habet opposita scilicet & motum, qui diuersos petit terminos & quietem, maxime si quies consideretur in termino a quo motus iam discedit.

EPILOGVS PRAEDICAMENTORVM.

Dictum uero nobis in superioribus est facere, atque pati motiones esse. Motiones autem alias quidem absolutas esse, alias uero partim effectiones, partim etiam passiones. Dictum praeterea de ceteris, quae dicuntur genera ad nostra haec referri debere, dictum quoque de relatione, tam uidelicet esse alterius ad alterum habitudinem, & simul ambo concurrere, dictum denique circa relationem, quando uidelicet habitu uel ipsa substantiam efficit, illud ipsum, quod refertur non qua ratione substantia sit, relatiuum esse, sed qua pars aliqua, uel ut manus, aut caput uel causa, uel principium, uel elementum. Licet autem, & relatiua antiquorum more diuidere, a deo ut alia quaedam tanquam effectiua sint: alia uero tanquam mensurae quaedam: alia in excessu defectuque uersentur: alia denique per similitudines, atque differentias distinguantur. Sed haec etiam de his generibus dicta sufficiant.

LIBER QUARTVS, QVOD ENS VNVM IDEM QVIBVS
simul totum est ubique. Annotat

In Caput primum.

M anima ne habeat quantitatem, nec passio sit corporis quanti, quaeritur quomodo per plurimum, quasi spatium distendatur, siue per se ante corpus, siue una cum corpore in ipso corpore per ipsum eatenus propagetur.

In Cap. II.

Mundus intelligibilis, id est, ens primum est uerum, uniuersum atque magnum, quoniam & cuncta entia est, & est in quolibet sui totum, nec est in uniuerso. Et cum dicitur ubique esse, est ipsum quod appellatur ubique. Mundus uero sensibilis est uere paruum, quia ubique constat ex paruis. Atque est in mundo superiore, non tanquam locum continente, nec tanquam in intervallo quodam uacuo, sed tanquam efficiente, seruante,istente, mouente, comprehendente. Mundus hic ubique per quamlibet sui partem attingit illum totum, ideo non mouetur in rectum ad illum inueniendum, sed circa illum ubique reperitur reuoluitur in eodem.

Mundus intelligibilis, excellentia uires suas per omnes partes mundi diffundit: & unicuique parti totus adest, interea supereminens. Cap. III.

Sicut omnibus participare potentibus uires communicat, ita uiribus suis ipse adest: atque ubi plures impertit uires euidentius adest: ubi omnes euidentissimè. Neque sit propria alicuius forma, uel loco

uel loco proprio circumscibitur: alioquin nec ulterius uniuersum foret, nec omnibus communitate esset presens. Corpus non in specie, sed in quantitate diuiditur: ideo facta diuisione & si eadem non restat quantitas, eadem tamen species remanet: cum uero essentia, uita, mens prima, sit species quantitatis expertis, si diuidatur secundum speciem diuisa, ipsam speciem permutabit.

Vna essentia prima, id est, mens diuina ubique tota est, similiter una mundi anima: nec multitudo partium mundanarum impedit, quominus una sit ubiq; tota: nec unitas primæ mentis & anime prohibet quin multe præterea mentes sint & anime. Cap. XIII.

Nec per multa corpora eiusdem membra anima cogitur esse multiplex, & partibilis: nec per multa corpora euadunt anime multe: sunt enim & mentes, & anime suis proprietatibus in seipsis inter se differentes, etiã ante corpora: suntq; in se inuicem naturalis quadã cognatione & officii communione coniunctæ, & interea alteritate proprietatis essentia: & distinctæ non loco.

In Cap. V.

Anima mundi sicut & mens est in diuidua simul & uniuersum, ideo in mundo est ubique tota. Anima cum non habeat quantitatem, non est minor, uel maior quantitate quam mundus, sed uirtute, quam nec totam mundus capit. Eadem uero anima grandiori, quæ & minori sufficit corpori propter potentia magnitudinem.

Questiones de anima mundana & nostra. Cap. VI.

Quærit ita: Si anima tantam habet magnitudinem uirtutis quantam modo dicebamus, cur non accedit etiam uiuificando ad quodlibet corpus appositum. Respondet eam posse, modo corpus accedat ad eam, id est, firmitate formabili. Item dubitat ita: Si anima mundi occupat totum, nunquid corpus propria anima animatum habet simul atque communem? Et subdubitat querendo, quomodo differat ibi hæc duæ anime. Et respondet, per aduersiones differre, quia quamuis hæc & illa sit anima, tamen hæc est anima eiusmodi, illa illiusmodi. Deinde confirmat animam mundi posse in corporibus remotis eandem esse totam, quia & in nobis anima nostra eadem simul tota in pede est & manu. Et subiungit differentes sensus & passionēs nō ob stare, quominus in homine sit una anima, & in mundo una: quia uidelicet in homine quouis unus est iudex, sic & in anima mundi. Deinde interrogat, cum duæ sint in nobis anime, altera communis, altera propria, cur anima nostra non percipit iudicium anime mundi? Respondet: Quia ex iudicio illo non refutat in nobis compassio: Præterea neque eadem uis anime semper, quæ iudicat, animaduertit se iudicare, neque uis quælibet in eadem anima communicat alteri uis iudicium: ideo non est mirum, si nec uis anime nostræ percipit iudicium communis anime, neque illa nostræ communicat suum: sed ratio in nobis animaduertit iudicia inferiorum in nobis uisum, & ratio in anima communis animaduertit similiter iudicia superiorum in nobis uisum. Ratio quidem nostra occupata est, & distracta circa sensibilia: ratio uero communis anime collecta circa intelligibilia: ideo cum circa opposita conuertantur, nō communicatur iudicium ab altera in alteram facile. Mirro nunc quomodo per communem animam sit in nobis communio quædam uitæ, & consensus, & compassiois tū inter nos, cum ad mundana & celestia, in qua unione consistit uis attractionis & magice. Tu uiaue ut putes Plotinum ponere unam tantum in cunctis animam. Hoc enim illi repugnat ubique.

In Cap. VII.

Multitudo numerorum ab uno, & linearum a cætro fluentium non prohibet, quod minus uel unum illud, uel centrum hoc impartibile sit & unicum. Similiter anima non cogitur diuisibilis fieri, aut multiplex propter diuersa membra uel corpora. Imò sicut uirtus rectorix tota est in qualibet parte potueris, ac lumē idem indiuisibile rotum in qualibet parte aeris, sic & anima anima cum sit prior omni re corporea, merito à nulla dependet: nullo igitur loco indiget, nulli est aduersa, ad omnem igitur locum indifferentem & æquē se habet: ideo & ubique communiter est & nusquam, nisi anima quædam per proprium affectum quandoque ad aliquod proprium sese applicet. Cap. VIII.

Item cum sit indiuidua, ubicunque est existit tota. Quicquid igitur illam suscipit, accipiens non diuisam suscipit quodammodo totam, quamuis non cunctis uis uirtutibus penitus perfruatur. Anima mundi sicut in corporibus ipsa non sit corpus, uel forma propria corporis, ita nō sit multiplex, nec diuiditur, nec patitur, & quoniam mancipatur nulli, expedita cunctis adest.

Anima prima dum se totam multis mundi partibus exhibet, neque multiplicatur in multas animas æquē primas, hæc namque nihil inter se differrent, neque in partes: est enim indiuisibilis: & alioquin ubi rectorix in molem accedit prorsus debilitata deficeret. Cap. IX.

Accommodat uero uires suas mundi membris: sed à deo essentiales proprietates sunt hæc uires, ut inseparabiles sint ab ea: ipsa igitur est ubique tota. Quinetiam si imagines dumtaxat uirum suarum imperit mundo, ipsa toti similiter adest, suas imagines ubique rectorix: denique sicut in nobis, sic in mundo, nisi eadem ubique uita uigeret, non esset tam mira partium inter se, & ad totum consensio passim atque compassio. Quæ autem de anima mundi loquimur, de intellectu diuiso similiter dictum intellige.

Omnis

In Cap. X.

Omnis intellectualis anima est expressa imago & uirtus, quædam intellectus primi per essentia immobilis quoniam ab immobili solum existit essentia. Similiter radij solis firmi perseverarent, si sol ipse permanserit: ubiq; sunt res, & uires quædam ita dependentes penitus à mente uel anima prima, sicut specularis imago: ubi igitur mens prima est similiter & anima prima. Tota uero hic & supra, & infra sepe per uerba Plotini notabis plures esse mentium, animantiumq; subtilitatis semper inter se distinctas, quamuis inter eas unio sit mirabilis.

Anima nostra tota, totiq; suis uiribus cuilibet membro adest, quamuis alia membra uires inde alias & magis minus accipiant: similiter ad mundi partes anima mundi atq; mens diuina se habet. Cap. XI.

Res corporeæ inter se distant sepe per exteriores terminos: res uero incorporeæ, quamuis per externos terminos inter se non distent, intimis tamen proprietatibus discernuntur: sic idæ ab ideis in mente, scientiæ à scientijs in anima intellectuali, mens ab anima, mens à mentibus, animo ab animis, corpus quidem corpori non facile adest, facile corpus anime, facilius anima anime, atq; menti facillimè inentes. Facilius quidem est unio luminis ad lumen, quam luminis ad diaphanum atque facilius hæc quam qualitatis ad qualitatem, uel ad corpus: rursusq; ista facilius, quam corporum inter se commercium.

Sicut multe aures eandem uocem audiunt non diuisam, sed totam ubique sonantem: sic multa passim corpora mundi ab eadem mundi anima simul ubique tota uitam accipiunt, & multa in nobis membra uitam similiter ab anima nostra. Cap. XII.

Dicere uero corpora mundi cum primū apta sunt suscipere uitale aliquid ex anima mundi, non prohibet hæc interim habere proprias animas, quia & hæc accipiunt illa præparata, & anime uicissim corpora illius uirtute uiuificant. Mundus uitæ hic nominatus significat congregationem communionemq; mutuam omnium intellectuū, intellectualiumq; animalium. Anima qualibet intellectualis semper secundū totam substantiam eius est, & in mundo uitæ simul, & in mundo corporeo, quamuis hic non cunctas sui uires exerceat. Et quia semper est ibi, per hunc totum excellenter existit, & quoniam per essentiam hic extat simul, & ibi: ideo nō hæc ad corpus, sed corpus ad hanc uidetur accedere quadam, uidelicet ad illam accommodatione & proprietate formabili.

In Cap. XIII.

Quod in mundo corporeo est extensio quantitatis, id in mundo uitæ potestatis excessus. Et quando ille dicitur esse hic & ibi, nullam ibi localem conditionem suspicari debemus: sed quicquid ubicunque est, totum illum mox inuenire præsentem. Nam per indiuiduum illum uigorem, quasi glutinum omnia per se dispersa perpetuo connectuntur: neq; uigor eiusmodi cunctis imperitans est patrum quiddam, uel quali punctum. Non enim possidere ubiq; totum.

Præter unam primamq; mundi animam oportet esse proprias animas & præstantiores, atq; deteriores non externis quibusdam localibusq; terminis, sed intimis proprietatibus inter se distinctas. Cap. XIII.

Has uero, quasi collegas unā cum mente regina, ac duce mundi anima cōspirantes appellamus uitæ mundum. Sunt autem magis inuicem unire desuper, ubi per intellectualem proprietatem intelligibili mundo, id est, menti diuine, uelut centro cunctæ prorsus incumbunt. Magis uero distinctæ inuicem deinceps euadunt, ubi proprietatem rationalem magis explicant, atq; mox per uegetalem iam regnantem ad generandum animal se desectunt. Ex mundo uitæ, qui totus unā cum omnibus suis animis semper est ubiq; que, alia corpora, alias atque aliter uitas animasq; suscipiunt: quemadmodum & ab anima mundi quotidie uaria corpora, & à qualibet anima propria similiter differentia membra, uires, actio nesq; alias aliterq; percipiunt.

Si uniuersus ille uitæ mundus, id est, animarum intellectualium coetus unā cum prima mente, & anima prima conspirans semper totus & indiuiduus est ubique, sequitur ut nec ille usquam locali motu accedat ad corpora, sed effectus quodam, nec corpora ad illum, nisi quadam præparatione formabili. Ferme sicut ignis ad proximum sulphur, uel lumen ad contiguum diaphanum, atque uicissim. Cap. XV.

Corpora certis, quibusdam modis affecta suscipiunt uitales ab anima mundi uires. Nostris igitur sic prius affectis, & eiusmodi uires illinc naçtū ulterius expositū est mundo uitæ. Ut inderationalis anima, magisq; propria huic uitam quoque propriam iam inspirat, in qua perturbationes exoriuntur, quæ nec prius erant in anima rationali, nec ad eam præcipue pertinent.

¶ Cc C Quando

Quo audimus animam nostram descendere, uel ascendere debemus intelligere, proprie loca mutare, sed descendere quidem id est, efflare uitam corpori, cuiq; affici: ascendere uero contra scilicet, nec efflare, nec affici. Cap. XVI.

Anima nostra per potentiam intellectualem semper est uniuersum, per rationalem uero et imaginalem atque uegetalem aliquando est uniuersum, aliquando pars uniuersi, quemadmodum luna, uel plena, uel semiplena uicissim. Quando enim nondum, ad particulare hoc corpus afficitur, circa uniuersam mundi formam in star animę mundi ratione et imaginatione, & utcumque potest, seminalium uirium amplificatione se uersat, ubi anima nostra actu quidem uniuersalis est, potentia uero particularis. Euadit autem pars uniuersi, quando ad corpus hoc uniuersi parce affectu proprio se desedit: quo quidem in habitu particularis quidem est actu, uniuersalis uero potentia. Proinde quado anima uniuersalis euadit, non desinit esse particularis: nā & proprietates hęc in ipsa habitus uniuersitate deprehenditur. Idolū animę intelligit uitale spiraculū animę circa corpus: quod in nobis est geminū: alterū quidem ab anima nostra, alterū ab anima mundi. Nostrū quidem ab anima nostra separari non potest, sed ab affectu uacare: mundanū uero ab anima nostra segregari potest.

LIBER QUINTVS. QVOD ENS VNVM IDEM QVE
exiſtens simul ſit ubique totum. Annotat. Cap. I.

Naturale iudicium quod falli non potest, declarat unum Deum esse ubique totum. Item naturalium omnium appetitus ad unum bonum reuocans omnia, testatur uniuersam entium naturam pendere ex uno simpliciter bono, atque per ipsam unionem mutuam possidere. Primum uero susceptaculum ipsius unius boni est ipsum ens primum: quod equitatem unā cum ipso unum simul totum est ubique.

Mundus sensibilis tribus precipue modis est dispersus, extensione, diuisione, localitate: ut successione temporalis, uersum tua qualitatū contrarietate. Mundus uero intelligibilis id est, prima idearum plenitudo, nullam admittit eiusmodi diuisionem. Similiter neque mundus uite id est, animarum intellectualium coetudine prima mente eiusq; ideis mirabiliter copulatus. Cap. II.

Verum nec propter unionem hęc & supra, & infra à Plotino frequentius celebratam suspicaris, nec mentes, nec animas esse numero plures, attende quod dicam. Hęc enim dicit unum esse entia omnia, quę constat non esse unum indiuiduali essentia unitate: sed ex eo dicit unum esse, quia sunt ab uno, & ad unum unitate quadam naturalis desiderij confluunt: item quia omnia separata quę appellat entia, sunt in se inuicem nullis locorum terminis prohibentibus. Item, quia inferiora in e gradus entium precipuam actionem suam peragunt sub forma & actu superiorum. Similiter intelligit de unione animarū, rationaliū cum anima uniuersa. Item in libro de Numeris dicit entia omnia unū esse, non unū ut unitas numeralis, sed ut numerus unus, id est, millenarius: si ergo significat, quando dicit omnes animas unū. Deniq; de mūdo uite mirabiliter unito cogitandū est, non per rationē ex mūdo corporeo argumentantē, sed per intellectum maximē in nobis unitū exordientem ab ipsa rei substantia. Quicquid enim in illo mundo est, substantiale, est iudicandum. Mundus intelligibilis ac etiam mundus uite si nullam in se diuisionem admittit peruenientem ad locum, tempus, contrarietatem: nec ab ullo subiecto locoq; dependet, merito totus semper est ubiq; Cap. III.

Totus corporeus mundus mundo uite ubiq; necessario indiget, ubiq; igitur illo potitur: sed ut ille huius ubiq; adfit non cogitur rarefieri aut diuidi, quę corporis passiones sunt. Adest ergo unicusq; totus ferme, sicut uita uel lumen: neque cogitandus est à re ulla, quasi localiter segregatus. Iam enim in locum angustum redigeretur. In Cap. IIII.

Communis omnium sententia, atq; ipsa ratio dicit unum quęq; Deorum ubique simul existere: sed ut Deus uniuersum simul obſidet locum, non cogitur rarefieri, aut diuidi, alioquin corporeus foret, & debilitaretur, & interiret. Est igitur idem ubiq; totus: nullius Dei uirtus defectum patitur: nusquam ergo deficit, igitur est ubiq; Deus. Naturalis uirtus quod excellentior est, eo prouinciam obſidet ampliores. Vniuersiusq; Dei uirtus eminentior est, quā excellētissima nature uirtus. Primi Dei uirtus est immensa. Denique quicquid post Deum sequitur, absque Dei presentia moueri & conseruari non potest. In Cap. V.

Sæpe accipit pro mundo intelligibili primum ens & intellectum, cui uelut communi centro insunt ideę rerum, uelut propria quędam centra. Sepe etiam illū accipit pro eo, quod dixi, sed adiungendo illis ideis ut centris formas immaterias inde pendentes ut lineas, quę ut annexę sunt ibi sunt unū, ut producitur inde, sunt multa. Et totus hic cumulus est mundus intelligibilis magis unum, quā cumulus formarum materialium materię unī annexarum, qui dicitur mūdos sensibilis: sed intelligibilis ille magis est unū, quia immateriales formę propius, & firmitus affiguntur ideis suis, & per ideās intellectuāli, quā formę materiales inchoationibus suis, & per eas materię. Item quia ille mundus est unum: unitatis summę formę, hic uero est unum unitate materię infimę: item quia hic unio nem impedit localis distantia partium repugnantia qualitatū, tota trāsmutatio ē poralis: ibi uero hęc impedimenta non sunt. Item mundus intelligibilis comparatur spherę amplissimę, sub cuius ambitu continenter ambitus, & ad cuius centrum rediguntur cętra formarum immaterialium, quasi spherarum sic cōrentarum in prima forma, sicut spherę minores in ampliori spherā eiusmodi unio non prohibet essentiarum distinctiones, sicut nec unio formarum in materia, nec annexio linearum centris & centro, nec collectio spherarum in spherā.

In Cap

In Cap. VI.

Si consideres in prima mente ideas cunctas atq; singulas, mox si qualibet idea agnosces totam plenitudinem idearum: eius tamen ideę distincta proprietate seruata. Item intellectualis quidē anima si plura uicissim formet corpora, una est in multis: sed penes mūdum intelligibilem multipotius in uno sunt, uel circa unum.

Anima nostra intelligit plenitudinem idearum, scilicet conuersa ad intellectum suum, neq; tamen illis per idearum imagines, ergo ipsa per intellectum est uniuersum. Atq; ita in uniuersali rerum forma omnes animę sunt quodammodo unum, quamuis sua quadam singulę proprietate distinctę: quatenus autem ab intellectu digrediuntur, inter se disjunguntur. Cap. VII.

Plotinus in his duobus libris nō intendit probare, quod nō possit esse, nisi una anima, sed quod una anima possit esse ubique, non obstante magnitudine & multitudine corporū: & quod nō oportet in diuersis mundi partibus animas multas ponere, quia uita cōmunis nō sufficiat ubi que esse & regere. Quod si ponuntur multę, propter aliam rationē ponuntur, quā propter illius unius in sufficientia: & hęc multę sunt unum cum illa scilicet unionē sparij: item quia agunt sub communi uirtute illius: item quia ad communem rediguntur animę ideam: item quia quilibet anima est omnia in se rerū semina, sicut anima mundi, & quado in se cōuertitur, explicat se in omnia, & adæquatur illi, & cum illa æquę gubernat, & cum mente communi æquę contemplatur omnia, talisq; sic unio, qualis in luminibus omnium stellarum in lumine Solis, ubi omnia sunt ubiq; omnia equę habent uires ad cuncta regenda, sed cętera agunt in uirtute Solis, item exemplum est in quinq; sensibus, qui unum sunt, primo quia ab uno communi sensu & ad unum, secundo quia in retractione a corpore, quilibet eorum sentit in communi sensu, tertio singamus uisum in sensu communi sentire non modo uisibilia, sed mox etiam cętera sensibilia. Similiter auditum sentire primo sua, deinceps alia: sic & alios. Tunc quilibet esset unum, tum cum alijs, tum cum communi, & tamen adhuc essent distincti: tum quia quilibet potest se reflectere ad propria sicut prius, tum quia licet quilibet fūdā sepe omnia, tamen a proprio quodam exorditur, ac tandem reditiū idem. Scito Plotinum post hos libros, & post librum. Vtrum omnes animę sint una anima, composuisse tres libros de Dubijs animę, ubi manifestē ostendit: numerum animarum.

Mens diuina per suas ideas in materiam agit, non extrinsecus more artis humanę, sed intrinsecus modo artificioso nature: uide est seiuncta secundum locum a materia: alioquin loco proprio deputabitur: nec mixta materia: alioquin minime dominabitur. Cap. VIII.

Vbiq; uero est idea ignis, ubiq; ignem genitura: nō diuisa, ne per actionē extensa, ne corporea fiat: non multiplicata numero, ne fiat innumerabilis: una sufficit: una est ubiq; tota.

Vna mundi machina & fabrica est ab una mente, & uegetatur ab una anima tota, simul ubique presentente. Cap. IX.

Scūt intra unam spherā multę sunt, & unitę cū ea pariter & distinctę, sic penes unā animā animę multę. Anima mūdi nec ut punctū est indiuidua, sed eminentius, ideo nō habet certū in dimē sione situm: nec rursus unum est ex multis, sed unitas in se explicans multitudinem, ideo tota potest multis, & partibus, & corporibus simul adesse, nec est ab ullo distincta secundum locum, cum ipsa rebus eiusmodi sit eminentior, & quantitatem procreet atq; locū. Deniq; quum non sustineatur ab ipsa mundi machina, sed eam seipsam sustinens, merito uiget ubique tota: similiterq; intellectus mundi faber.

Hęc tria rerum principia sunt ubique ipsum bonum: item diuinus intellectus, qui ipsa pulchritudo est: rursus uita mundi. Hęc oculis tractibus ad se omnia rapiunt, colliguntq; in unum appetentia bonum, & pulchritudinem, atque uitam. In Cap. X.

Sperna bonitas intelligentia, uita eadem adest ubiq; tota, sufficitq; cunctis: quoniam addita nulli permanet in seipsa. Præterea sicut oculi multi uno Solis lumine passim fruuntur: sic omnes intellectuales animę uno intelligentię primę lumine potiuntur, & ubique presentente, & nusquam diuiso, in quo & cunctę sunt unum. Vno similiter bono cuncta uescuntur absente nusquam, una quinetiam uita ubique uigente spirant. Vnio uero rerum in mundo corporeo distantia discordiæq; pleno nulla foret, nisi supernus ille mundus, & habitatores eius unionem mirabilem possiderent: quos quidem habitatores secundum essentias interim inter se differre in hoc capite, & in multis aperit.

Mens diuina, sicut per indiuiduam eternitatem, quæ temporis causa est, totum tempus adæquat & superat: ita per indiuisibilem essentiam uirtutemq; infinitam totum spatium obtinet, & excelsit ipsa uidelicet spatium, & quæ sunt in eo, ubique procreans & conseruans. Cap. XI.

Sicut enim se habet totum tempus ad indiuiduum illius starum, sic tota dimensio ad excellentem substantiæ indiuisibilis potestatem: est enim & ibi, tum perseverantiæ, tum uirtutis immensitas, & hic, imago quædam numeris utriusque.

Vita in mundo duplex, scilicet intellectualis & animalis: est & ab omni mole penitus expedita, & uigore uitali, efficaciq; infinita: ideo cunctas machine mundane partes, ipsa tota impartibilis pariter obtinet atque uegetat. Cap. XII.

ANima quoq; tua quamuis per uires inferiores tuo corpori sit addita, tamen per intellectum est uniuersum, per rationem uero media. Quando igitur ratio, & se, & uires inferiores conuertit ad intellectum, totus animus tuus fit uniuersum. Tunc de uita illa uniuersi ubique regnare non diffidis, quoniam & ipse ferme similiter es ubique. Ubique sunt & dii omnes, animarum ciuitatumq; rectores, ad primum omnia dirigentes.

LIBER SEXTVS, DE NYMERIS. ANNOTAT.

Si unum ipsum bonumq; idem est, merito multitudo, quod longius discedit ab uno atque unione, eo fit deterior. Igitur si fingatur multitudo, uel infinita, uel quomodolibet unitatis expers, erit ipsum malum. Cap. I.

AXime unita secum ipsa est species qualibet separata, & idea cuiuscq; quoniam essentia simplex indiuidua est. Minus unita secum ipsa species naturalis per corporis partes excelsa, etiam quamdiu continuitatem suam seruat: ergo minus bonum. Minimum unitatis habet multitudo discreta contingens dissolutione continuæ: ergo malum. Quod uero nullam antonem seruare fingitur, appellatur maximè malum.

Cap. II.

Singatur multitudo infinita, non erit propriè numerus. Numerus enim entium in mundo incorporeo definitus est, atq; inde in mundo corporeo terminatus: neque animus numerans facit, augetiq; numeros reuera, quamuis singat, sed in eo sunt utrinque naturaliter terminati.

Mundus intelligibilis quoniam ab ipsa unitate processit in multitudinem idearum, non est ipsum bonum, neque tamen est ibi multitudo malum, quoniam superatur ab uno. Est enim idearum omnium communis una indiuiduaq; natura, atque idea qualibet est unita cunctis. Cap. III.

INfinitas ipsa nullum actu proprium habet esset, alioquin computata esse in genere entium, ibiq; designata, igitur definita: quare nec actu iam esset infinitas, ueruntamen later infinitudo sub termino semper aliquid terminante. Igitur si quando formas omnes, quasi terminos atq; fines emedio tollas, quod reliquum fingitur, infinitudo uocatur. Si hanc apprehendis, iam terminas: si terminas, non apprehendis infinitatem. Denique si per omnia oppositum genera pro arbitrio curras, neutrum oppositorum seorsum dedicabis infinitati, alioquin mox tibi finieris: rursumq; alterutrum oppositorum in ea poteris per negationem alterius appellare.

In Cap. III.

QVæritur utrum unitas, atq; numeri in mundo intelligibilibi rationem propriam habeat & ceteris ideis distinctam necne? Ac si habent, utrum præcedat ideas, & quasi sui iuris existat, an uelut pedissequi consequantur: ab animo quidem numerante creati non est probabile.

Consultat dicentes unitatem, & numerum esse rem aliquam, sed posita re qualibet singularim dici unum: iterumq; unum, atq; hoc iterato dici numerum.

Cap. V.

EX hac opinione non habemus rationem ad species numeri discernendas, necq; ad numerum quilibet redigendum in unum principium numerorum, atque ipse numerus minus, etiam quæ accidens esse putabitur. Quædo de homine prædicamus unum, aliud quidè est unum quæ homo: nam unum ipsum, non homo multitudinem habet oppositam, atq; de rebus omnibus ultra hominem cõmuniter prædicatur. Est ergo rebus omnibus cõmuni & simplicius atq; prius: prius enim ipso ente ratione simili: præsertim, quia ipsum unum prædicabile est, nõ de ente solum, sed de quolibet pariter quodcumq; superius, uel inferius ente, uel enti oppositum cogitaueris. Cum igitur entia quidem ad ipsum ens: numeri uero referantur ad unum ente superius, merito numeri entibus prior

es esse

res esse uidentur. Igitur cum dicimus, decem homines ipsa decas nec homines ipsi est, nec ex eis uelut accidens, alioquin nõ posset res alias æquè metiri, sed prius in se ipsa est, quæ in rebus, quæ numerantur, ut decem. Denique si qui dicant unum ipsum esse cum entibus coniugatum, siue tanquæ accidens: siue tanquam elementum eis coniugatum fuerit: adhuc sequitur ut prius existat in se, quam uel cunctis communitè accidat, uel elementum.

Rerum species in prima essentia ordine quodam earum intelligentiam antecedunt. Sicut obiecta præcedunt actus: ita obiecta uelut actus, si quis erga dixit species illic ab intelligentia præcedere, concedat etiam posteriore fore, quod est absurdum.

Cap. VI.

INtelligere ibi speciem aliquam scilicet iustitiam, statum, motum, & reliqua nihil est aliud, quam eiusmodi speciem declarare, uel definire, nisi definitio hæc sit, circa rem aliquam a definitione quoquo modo distinctam, uacua quædam distinctio est, imò uero definitio nulla. Denique unaquæq; species ibi est proprietas, actusq; essentialis uigore quodam proprio existens atque micans. Emicatio eiusmodi inde pendens, & penes ipsam quidem extans, atque ratione quadam differens ipsa eius intelligentia est.

Si mundo corporeo materiam quidem extensam subtrahas, formas uero rerum uarias in uia unaq; mundi forma conserues, uidebis formam unam omniformem, ibiq; formas cunctas in singulis unitissimas pariter atq; distinctissimas, omnia in uno uiuente uiuentia.

Cap. VII.

EST igitur uniuersum eiusmodi, tum natura, tum intellectualis anima, tum etiam intellectus, in quo species ut res ueræ sint reuerat distinctæ, uerè intellectæ ante machinationem intelligentiæ, ita distinctæ sunt actu, quamuis unitæ natura, sicut in igne lucere, micare, calere: omnes enim species ibi sunt actus.

In Cap. VIII.

ESsentia uera est uis quædam extra molem materialem in seipsa fundata per se uiuens, in intellectu atq; maxime, quod animal intellectu uocatur, ubi numeri omnes sunt ante actum intellectualem atq; uitale.

Sicut unum antecedit ens, ita numerus in ipso ente consistens antecedit entia, id est, speciales ideas. Et merito se numerum qui est in entibus numeratus extat numerus in suo fonte consistens: qui sane causa est, per quam ens possit in entia specieq; derivari.

Cap. IX.

PER ipsum numerum qui est essentialis uirtus, & actus quidam discreti uisus entis destinatum est, ens nõ sistere in uno graduum, sed entis plura ex uno profluere: rursumq; quot & quotis ordinibus distributa: sed ille numerus ante entia quidem inuolutus in entibus: hic substantialis numerus est. Numerus in genere quantitatis, numeri huius est imago. Entia quidem fundantur in numero, numerus in ente, ens in uno, ne protinus dispertatur.

Natura primi entis quum unum necessariò est prima sua origine multiplex, id est, numerosa. Per hos ergo numeros ita ferme ens se habet ad entia, id est, ideas, sicut pleriq; tradunt, materiam per inchoationes formarum secum genitas se formas habere.

Cap. X.

ES se uero numeros ante entia patet, quia si numerus ad entia deinceps iam posita consequatur, casu quodã cõtingeret numerosa distinctio entium atque ordo. Præterea sicut omnia per aliud entia, ad ipsum per se ens referuntur: sic quodlibet per aliud unum ad ipsum reducitur per se unum: ipsum uero per se unum nõ potest esse sub ente, alioquin esset necessariò multiplex, scilicet ex natura entis, & addita proprietate compositum. Non igitur ipsum foret per se simpliciter unum. Ens igitur est sub uno, similiter entia sub numero disponuntur: nam & super numerum, qui est in entibus, extat ipse per se existens ante entia numerus. Deniq; in ratione speciei uniuscuiuscq; formali necessariò inducitur unitas atq; numerus. Vitras inquam, quoniam in primo sui signo species indistincta per unitatè est a seipsa, & distincta pariter a quolibet alio, numerus, inquam, quoniam species cõmunem in se naturam habet cum proprietate coniuata. Hinc sane conijungens, unitatè atq; numerum omnes præcedere rerum species, quandoquidem formales omnium rationes in unitate numeroq; consistunt. Quodcumq; ens perceperis, siue sensibile, siue quomodolibet intelligibile, uel ideam, de hoc singularim prædicatur unum.

Unum ergo quum communiter sit in singulis, nulli penitus est additum: imò & super unum est in alio, id est, ente, atque in eius opposito, id est, multitudine entium, processio unum extra aliud & multitudinem per se existit. Cap. XI.

NEque uero hic de ipso uno, quod est primo ente superius, proprie loquimur, sed de uno quod in ente primo naturaliter uigens, ante entium idearum multitudinem sub quodã ordine regnat in quo quidè uno sunt unitates omnes, atq; ex eis numeri certi antecedentes, ideas, & de ideis pariter prædicabiles: imò uero hoc ipsum entis unum ipse pariter unitates existit. Natura igitur entis unitatibus his foecunda, quasi seminibus ita ideas parit, numeris deinceps eas minoribus maioribus

C c c ; sic componens

de componens. Similiter & quæ ideis inferiora nascuntur, nisi enim certis numerorum proportio-
nibus fecerit, tunc penes seipsam, tum extra progredietur, aut nihil nascetur usquam, aut om-
nia temere & inordinata contingent. Vt autem intelligas, quorum autoritate circa numeros & uni-
tatem Plotinus utatur, audi. Pythagoras ait, numerum esse extensionem, atque actum seminalium
rationum in unitate regnantium. Item numerus est inquit, primum in diuina mente consistens, a quo
& ex quo omnia componuntur, & permaneat ordine quodam indissolubili inuicem distributa. Ip-
sius Pythagoricus ait, Numerus est exemplar fabricæ mundanæ primum, & instrumentum mun-
dani fabri iudicium. Philolaus inquit, Numerus est imperiosa quædam, & ex se progenita sempi-
ternæ mundanorum perseverantiæ continentia. Pythagorici aiunt, Vnitatem ad id ipsum per quod eni-
m quodlibet denominatur, atque est ipsa unitas numeri partiumque infinitum, a qua, velut se-
minario radiceque sempiterna rationes proportionales in utraque partem infinite procedunt: hic qui-
dem multiplicando, inde iterum diuidendo. Item unitas est species specierum, omnes uidelicet nu-
meros numerorumque rationes in se continens.

Ambigitur nunquid, quod dicitur unum, sit res secundum se aliqua, an potius conceptio sola mentis

Est autem substantialis unius uera notio instrumenti, per quam iudicamus hoc esse magis, illud
minus unum, rursusque non unum.

Quando dicitur homo unus, aliud ibi est homo, aliud unum, cuius participatione fit unus homo.

Nam & unum de non homine pariter prædicatur atque de homine, & homo ita multitudo qua-
dam est sicut & unus. Vnum ipsum de homine prædicatum non solum negatiuum est, per in-
de ac si tantum significet hunc hominem, & non alium: nam postquam percepisti hunc hominem
reuera esse unum, statim iudicās non esse illic hominem alterum, qui etiam ipse in se sit unus. Præ-
terea tam firma est unius ipsius natura, ut oppositum eius, id est multitudo, nec existere possit absque u-
no, nec intelligi, imò & omnia quæ quid sunt unione consistunt: quasi unum ipsum maxime perse-
existat omniumque supremum: siue cuius participatione nulla in nobis oritur, & permanet cogitatio;
itemque cum unitatis participatione multitudo etiam discreti sit aliquid unum, & continua magis
unum, resque in diuisiua maxime unum certe unum ipsum propriam possit existentiam. Præterea Pe-
ripaterici confirmant unum significare aliquid ipsum esse: sibi ipsi in diuisum penitus & indistans,
atque interim affirmatiuum esse, non negatiuum. Huic enim significationi oppositum aiunt esse, ui-
delicet aliquid in se diuisum: in qua diuisione multitudo contingit non cum priuatione: tum quia sic
prior essentia definit: tum etiam quia multitudine contingente negatiue iam dicimus, neque hoc est
stud, neque istud est illud. Quum igitur significatio uni opposita sit negatiua, sequitur, significatio-
nem unius affirmatiua esse. Denique unum ad affirmatiuum est, ut & ipsum ponat multitudinem, ne-
que uicissim: & quemadmodum Auicenna probat in Metaphysicis. Vnum ab intellectu percipi-
tur, atque concipitur antequam multa, quamuis imaginari non potest aliter accideret possit.

*Non est putandum ipsum quod dicitur unum, relationem quandam, significare: non enim definit esse unum,
nisi per propriam passionem: & quoniam moles per accidentalem diuisionem ex uno fit duo,
definit quidem esse unum, non tamen definit esse moles aut calor, quasi
unitas ibi aliud quiddam sit, quam moles, aut calor atque
similia. Cap. XV.*

Signum quod primum ens prius quodammodo unum existit, quam ens, inde sumitur quia singula pri-
us amittunt unitatem in propriam essentialem, mox essentiam, quasi unitas sit essentia colu-
men. Est autem unitas in rebus quidem incorporeis essentialis, in rebus uero corporeis accide-
ntalis, atque in his quoque incorporeum quiddam est potius, quam corporeum, atque ita unitatis tanque
naturæ cuiusdam præsentia quodlibet eadit unum: sicut cuiuslibet qualitatis præsentia quale. Si-
militer quod aliqua duo sint non proprie causa est mutua propinquitatis: nam & segregatio interdum
id est, diuisio ad idem conferre uidebitur: sed participatio diuitatis, que & ipsa, & quilibet numerus ita
est species per se quædam, sicut qualitas atque quantitas: imò magis quam continua quantitas, que
per numerum mensuratur. Sunt ergo sex numerorum gradus deinceps positi, prius in primo en-
te super ideas: Secundus ideis ingentibus: tertius in substantiis incorporeis: quartus in eiusmodi uiti-
bus, quintus in corporibus apte connexis, sextus in corporibus quasi diuisis.

*Mundus ille diuinus ideò perfectum animal est, quia uniuersum, iam possidet numerum animalium. Talen-
uero animalium numerum habet, quoniam numerum ipsum simpliciter uniuersum habet. Illic
igitur ipse simpliciter numerus, tum animalia omnia, tum perfectionem
illius mundi præcedit. Cap. XVI.*

Pariter enim omniformes in se ideas, suo uidelicet quodam motu: inquam numerofo, alioquin
parua minime generaret: nempe ens ipsum in se concipit entia, seipsum duntaxat in ea multi-
plicando

placando. Quum uero non multiplicet seipsum, nisi uirtute numeri, merito illic entia numerus ante-
cedit, sicut unum est ente superius. Denique quemadmodum Luna supernè quidem uniformi lumi-
ne Solem suscipit, subter uero difformi lumine difformia generat: sic ens primum unitate sua tan-
quam uertice ipsum simpliciter unum aspicit, numero autem mox comitante, entia numerosa, spe-
ciesque profert.

*Quando homines forte decurrentes numeras, numerum ipse nouum peneste facis in genere quantitatis. Quando uero
decem homines ad idem ordinatos in choro consideras, præter denarium tuum, & est in eis denarius or-
dinatus in genere quantitatis, sed numerus partium in re qualibet naturalium essentiali-
us est, & naturaliter in substantiæ genere collocatus.*

Cap. XVII.

Essentialis quoque numerus est in anima, ex pluribus uidelicet suapte natura harmonicè consti-
tuta, essentialis in mente diuina numerus, tum, idearum inter se serie certa dispositarum, tum eni-
am partium in quauis idea suarum, tum denique super ideas numerus ipse simpliciter.

*Corpora quidem in dimensiones, hæc uero in numeros resoluntur. In primo igitur exemplari numeri qui-
dem dimensiones, hæc autem corpora antecedunt. Cap. XVIII.*

Profecto ante corpus naturale est ipsum simpliciter corpus: igitur & principia huius ante illius
principia sunt. Dimensiones igitur quæ sunt termini corporis item numeri qui dimensionum
mensuræ sunt, ante propria rerum naturalium principia cogitantur: quapropter & sine mate-
ria sensibili cognoscuntur. Corpus profectò neque per materiam, neque per qualitatem proprie
corpus est, sed quantitatem, nisi enim hæc accesserit, utraque est incorporea. Numeri igitur quum quan-
tatis principia sint probabiliter à Pythagoricis initia corporum appellantur: habent enim princi-
piorum proprietatem: siquidem primis minimisque sunt differentijs constituti, & à simplicissima mox
unitate procedunt. Quæ quidem situm liberè superemittens antecedit punctum sicut consignati-
mò & ipsa superessentialis unitas omnem præcedit essentiam specie designat. Sunt in diuinis cer-
te figurarum ideas, per quas & mundi sphaeris & uniuersis specie determinata figuræ sunt. Illic aut
dimensio uel figura non aliter, quam destinatione quadam intelligentiæ terminatur. Linea illic hac
tantum ratione dicitur infinita, quoniam idealis lineæ ratio nullum habet terminum quantitatis,
alioquin non aequè cum lineis quibuslibet maioribus minoribusue congrueret. Essentia prima in
primis consideratur uita, deinde intellectualis agnoscitur: sed quum primum intellectualis est, si-
mul etiam uiuens intellectuale, uel intellectuale animal definitur: numeri & figuræ prius illic inuo-
luta, mox cum intellectuali illic animali pariter euoluuntur.

*Numerus rerum inter se formaliter differentium determinatus est in mundo incorporeo per numerum
idealem, certum in mundo diuino, qui tamen illic infinitus dicitur, sicut & quouis ideas:
quia totam naturæ suæ uirtutisque possidet plenitudinem, nec extrinsecus
terminatur. Cap. XIX.*

Plenitudo primæ essentiæ suapte natura uidentis est intelligentia sua, conuersa semper ad se-
ipsam & ad ipsum bonum. Præterea omnis intellectus & animus uitam illam intellectualem
reuera contemplant, ac igitur in de lumine intellectuali pariter & uitali, & accedente statim a-
more transformatur in illam. Prima essentia nec ab ullo ente uelut à contrario patitur: est enim to-
tius entis causa, & omne ens eminenter, nec à non ente pati potest. Et quoniam per seipsam est, me-
rito semper est, atque plenissimò. Pendet autem ab ipso bono, dum uitam & intelligentiam antec-
edit: quomobrem uiuere & intelligere nobis est apperendum, ut & esse plenissimum habeamus: hoc
autem ut habeamus esse bonum. Principium denique est quod sibi sufficit. Anima quidem sibi met
ad motum sufficit: ens autem ad ipsum esse sibi satis est: ipsum uero bonum, atque omnia, tria igitur
principia uideri possunt.

LIBER SEPTIMVS, QUOMODO IDEARVM EXSTITIT
multitudo, atque de ipso bono. Annotat.

*Deus prouidens animali non ita cogitauit, primò quidem animal inter contraria positum pati posse: se-
cundo opus esse sensibus ut caueret, tertio sensuum instrumentis: sed uno statim intelligentiæ
ictu uirtutisque momento cuncta in ipso penes Deum animalia simul ordinatè
disposita sunt. Cap. I.*

Intelligentia enim uirtusque perfecta motu, ac sensum, & sensibilia mirabiliter antec-
dens, nec à sensu, uel sensibili exorditur, nec instar mobilis alicuius ab hoc in istud, ab ista
sto in illud ordine ducitur quasi gradibus, sed in uno semel omnia possidet. Idea rei cu-
iusque quantumlibet compositæ, motibusque distractæ, in Deo simplex est, totaque simul
præsentia possidens quæcumque in rebus apud nos temporibus euoluuntur.

Duo de quolibet potissima queri solent: quid uidelicet, & propter quid res ipsa sit. Illud quidem explicatur definitione, hoc autem declaratur assignatione cause efficientis, atque finalis: & inuicem coniuncta sunt ambo. Cap. II.

Sensus quidem neutrum querit: ratio uero querit utrumque seorsum: intellectus autem possidet utrumque simul. Atque in hoc ratio simul consequitur ambo: nempe cum primum quid ipsa natura sic definit, mox in ea ipsa definitione deprehendit efficientem eius causam & finale, atque uicissim, cum primum eiusmodi causam apprehenderit, comprehendit ibidem ipsius rei naturam. Præterea in animali tum mundano, tum quolibet, ita membra inuicem sunt contexta, totaque simul procedunt, ut quouis in speculo causa statim eiusdem conspicitur, atque conuerso. Multo maior in mundo diuino est utriusque copula, ubi in quamuis idea cæteræ sunt connexæ. Atque mens ipsa quæ simul & propter quid de uno quoque tenes idea quælibet ipsamet existit. Denique ignis quidem, quod nascatur, quod sic se habeat, quod sic agat, sic patitur, fortitur causam aliunde: quod autem sit hoc ipsum, quod naturaliter est, scilicet corpus calidum, siccum, lucidum, non aliunde reperit: sed ob hoc tantum quod est ignis, profert hæc tria simul, atque uicissim. Hæc igitur ratio quid in eius natura, & propter quid minime segregantur: unde rerum species definitionesque solent à Platonicis necessarier æternæque nuncupari.

Quoniam intellectualis forma per quam Deus agit, est ipsa natura Dei, factique eadem semper eodem modo, merito non tam consilio quodam agit, quam naturali quadam forma seipsam foras, quasi naturaliter experiente, Cap. III.

In qualibet forma diuinitus procreata uariæ quædam formæ sunt, quasi totius essentia partes. Propter eiusmodi partes tota existit essentia, & essentia gratia partes sunt adhibita: & cunctæ partes eiusmodi ipsa sunt essentia. Videtur igitur in formali ratione rei quid ipsa sit, & propter quid pariter declarari.

In Cap. IIII.

Vnaqueque res hoc ipsum quod est intrinsecus à forma speciali naturaliter habet. Qui igitur hominem definit id, quod est ex anima corporeque coniunctum, nondum rationem formalem assignat, quia homo hoc ipsum quod est existit.

Homo est anima intellectualis, rationalisque simul, & sensualis. Atque hæc anima humane conditio examini ad idea nostre characterem est expressa. Cap. V.

Quæ quidem idea primus homo est anima uero ita sicut dixi se habens est homo secundus: tertius uero homo est, & quasi iam non homo, animal compositum ex corpore nostro simul atque uita quadam hinc insula ab anima præcedente, in qua sensus est efficiator, nisi mali uero sensus obtrusor, sed humana quædam affectio quæ declarat hanc animalis uitam non ab anima tantum consistere, sed à nostra etiam dependere, sicut nostra diuinitus dependet semper & agit.

Anima nostra sensum adeo radicitus habet, ut sensu quodam semper utatur. Cap. VI.

Nam & extra terrenum corpus per corpus aeris sentit in aere, & per cælestem corpus in cælo, hæc quidem aëria maxime, ibi uero cælestia. Quinetiam extra cælum intimo quodam imaginationis sensu ipsas intelligentiæ notiones in conceptus transformat imaginabiles. Vnde quisque nostrum tres homines habet, idealem, rationalem, sensualem: qui sibi deinceps ordine sunt connexi. Sed alij nostrum atque alias, secundum alium horum trium, atque alium uitam agunt. Et quatenus formas uiuendi mutant, eatenus commutant, & demonas proprios præsentis uitæ duces: Tum uero quæ uitam intellectualem potissimum agunt, demonem sublimiorem nascæ per eum etiam Deum duce adipiscuntur. Ludit post hæc Aegypto more Plotinus circa irrationalis anime transmutationem, atque etiam circa transiitum rationalis anime ipsam huius naturam: quæ necipse se profusus affirmat, nec alij Platonici comprobant, nos alibi confutauimus.

In Cap. VII.

Quam Plotinus uelit ideam hominis cum idea equi commisceri non posse: item intellectum nostrum in diuinitis perpetuo permanere: rationemque ab intellectu proximè regi: rursus diuinam animam nostram naturam ad inferiora nequaquam præcipitari, sed uicissim anniti, hæc ad illam consequens erat dicere, humanam speciem in equinam minime permutari. Notabis in nostro corpore ultra uitale uestigium impressum ab anima mundi, quod nimium est commune, imprimi uestigium quoque uitale propriumque ab anima nostra, atque hanc ab anima mundi diuersam esse, nec ab externis, sed à seipsa potius permutari. Vnde consequens est, nulla eiusmodi mutatione specie propriam prorusus exuere: Anima denique etiam in mundo diuino sensibus uti dicitur, quoniam corporea percipit, quamuis ab excelsiore specula prospicere uideatur.

Intellectus

Intellectus primus fecunditate lucis exuberante in quamplurimos seipsum intus naturaliter propagat radios ideales. Ex hac propagatione intellectuali simul & naturali, naturales rerum formæ foras tanquam lumina profluunt. Cap. VIII.

Illuc igitur non excogitatur equus, ut hic fiat equus alioquin & hinc illa penderet, & notus ibi foret equus antequam notus. Tum uero multitudo illic formarum earum enumerabilis esse uideretur, quatenus quicquid acceperis in eo, quod est post ipsum unum, semper occurrit ut multiplex. Plenitudo quinetiam prima quicquid habet intus omnium habet æquè plenum.

Quum in ente primo sit primus numerus origo rerum, merito illic est omnis rerum numerus. Item quam sit prima forma, iure illic res inter se formarum gradibus differunt, tæquam species. Rursus in uita intelligentiæque perfecta idea quælibet rerum hic etiam non uiuentium uita est, & intelligentia quædam. Cap. IX.

Similiter metallorum formæ in se etiam non lucentium in planetis suis lucent omnes uarietate lucis: & animalium formæ de formium formosæ sunt in cælo. Vicia illic intelligentiæque mirabiliter efficax mouetur intra se quamplurimum, eiusmodi motu se deriuando, quasi se diuidit: nec tamen materialis quadam diuisione continui: ergo formali. Plurimas interim formarum gradibus se distinguit: atque sicut diuisio progressioque mundana, sic illa deinceps in angustiora procedit, minorum deinceps ideas intra se profertens. Sed quoniam omnes illic ideas ex una, & in una in diuiduaque uita, & intelligentia sunt, nimirum omnes, qui qualibet continentur: sicut in quavis stella sunt, & aliarum uires quatenus omnes in cælo in eodem Solis lumine congruunt, quamuis singule, & aspectu, & effectu primo proprietatem suam præferant. Similiter profert, & quæuis idea suam reliquas interea continens.

Vita & intelligentia prima, & animal perfectissimum omnes quotcumque cogitari possunt uitæ, & intelligentiæ, & animalium gradus, speciesque coniuat. Cap. X.

Quam ibi prima multiplicatio sit, merito quod melius est multiplicatur in species: quæ & uita inuicem magno opere lunt, pariterque distinctæ. In materia quidem tenebrosa formæ rerum & uita inuicem uniuntur, & mox inter se confunduntur: in prima uero forma efficacissima simul atque clarissima. Formæ rerum omnes una cum cõmuni natura proprietates suas mirifice seruât, uinctæ suntque illic uniforme pariter occurrit & omniforme.

Sicut corporeum cælum formas animalium inferiorem etiam uiliorem in se continet ratione non uilit sic intellectualem cælum totius mundi formas modo quodam præstantiore, possidet quam cælesti. Cap. XI.

Quicquid enim est usquam ordinis atque formæ, à mente, & sapientia prima est impressum, ex preliis idem in se habente. Expressiones autem illic earum rerum ideas sunt, quæ una cum ordine formali uitam manifestorem habent. Expressissimæ tandem rerum, quæ intelligentiam quoque possident: tamen omnes in mundo species una cum formali munere, motuque uitate insuper, & intellectualem aliquid habent, ut non iniqua illic omnes existere uideantur. Omnes materialis formæ proximè generantur à seminarijs rationibus suis, in uita mundi uiuentibus: hæc uero ab ideis earundem formarum in mente diuina uitam habentibus uertorem. In omnibus elementis uiuentia multa elementis conformia generantur, præsentem uidelicet anima, quæ ceres inest, & forrasse, una quatuor elementis, uelut globi eiusmodi humoribus insita: permanetque semper elementis erit permutatis, sicut lumen aere uolitant. Nota, intellectualem animam adesse corporibus, non tanquam additas, sed tanquam effectrices corporumque specierum.

In Cap. XII.

In prima uita omnium effectrices sunt omnia uiua: cum sit prima forma ob efficaciam uitæ mirabilem, in seipsam penitus propagabilis, omnia ibi uiuentia formaliter distinguuntur. Est autem illa forma ferme sic omnes formæ: sicut natura Solis est omnes stellarum uires, & lux eius radij omnem atque colores, & uita uegetalis omnes formæ membrorum inde per rationes seminarias nascituræ.

Vita mensque prima, quoniam est omnium formarum prima, ideo simplicissima omnium, uelut uniformisque quam maxime, tum uero quia omnium principium est, ideo est etiam uniformis. Cap. XIII.

Est autem forma illa perfectissime forma quælibet, ideo per modum formalis actus. Est igitur omnis actus, quoniam cum sit actus motusque primus efficacissimusque, nimirum omnes in se profert actus. Itæ quia multitudo est unitissima, in quolibet sui sui omnia continet. Motus omnis uarietatem quandam ab hoc in illud, inter hoc & illud necessariò insitam habet, sed præter hanc in

Cap. XIII. corpo

corpore quidem motus loco indiget atq; tempore: in anima uero præter uarietatem solum insuper habet tempus: in mente solum siue tempore uarietatem seruat, ob miram uirtutis actionisq; potestatem. Varietas autem in motione & uita, mentisq; prima est uarietas omniformis, sicut ibidem est uita omnis & actus. Perfecto sicut radius quilibet ab amplo Solis orbe in conum profilit, atque in præcedente latitudine sua omnes cõplectitur Solis uires, in cono unam præcipue profert, & uario sicut uaria periculis: sic ab intellectu primo actus quilibet intellectuâlis progreditur intus, & ubi exorditur omnes ideas amplectitur, desinit autem unusquisq; in unam profus ideam, quasi conum. Qualibet enim idea & ab alia diuersa est, & alijs est connexa.

Vbiq; in mundo partibusq; eius uel minimis ordinata distinctio est per formas. Eiusmodi formalis ex ordinata uarietas atq; casu accidit, neq; fit à materia tenebrosa, dependet autem ab uno, quoniam conducit in unum. Exprimitur igitur à simili formarum uarietate uigenti tum in ipsa mundi uita, tum in mente. Cap. XIII.

Sed tam mens, quam animâ in se unum quiddam est, non quidem ex multis compositum, sed præferens in se multa, non ad externa, sed ad intima, motum, ac uelut ad centrum se cõuoluens, ampliores deinceps formarum uniuersaliorum orbis redigens in minores, & ad species spectatissimas se denique cõhibens.

Cum intellectus primus sit uita prima, Sol intellectualis uita est uera uita. Cap. XV.

Essentia prima per actum uitalem conuersa ad ipsum bonum sic boniformis, & propter formâ suam multiplicabilem, unum boni donum in formas plurimas in se deriuat, ipsa uidelicet potestate Dei. Imaginari licet mentem primam, quasi uultus innumerabiles inter se uarios ordine contextos in spheram lucentes admodum atq; uiuos. Quod si cõseruatis uultuum formis inter se uarijs, actusq; in orbem quasi reflexo, distantiam inde localem dempseris, intellectum primû mox intelliges, præferens si ipse talis in primis euaseris, deinde inspexeris temetipsum.

Essentia prima cum primum exiit ex ipso bono cõuersa est ad ipsum, non tam modo quodam intellectuali, quam insinctu uitali. quemadmodum planta uergit ad Solem uel humorem: hic enim actus ordine quodam antecedit illum. Cap. XVI.

Sed ubi directus in bonum impletus illinc radio quodam lucente pariter & calente, statim omnes rerum formas, quasi colores concipit in seipso, reflexusq; in conceptus suos percipiendos intellectus euasit. Deniq; sicut sol uisum coloresq; procreat, inuicemq; conciliat: neque ipse in uisus uisus est uel color, sed superior, ita bonum & intellectum & intelligenda creat, mutuoq; coniungis his ipsum interim eminentius.

Quæcunq; sunt, cum primum & quamdiu sunt, naturaliter agunt ad bonum: unde argumentamur essentiam primam ad primum bonum naturaliter agere. Ipsum ergo bonum superius est essentia actusq; eius & uita, & intellectu. Non ergo proprie dicendum est esse, uiuere, agere, intelligere. Cap. XVII.

Nec putandum est eas in se propriè formas habere, quas tribuit intellectui, sicut nec unitas est plena numeris, nec signû dimensionibus, neq; lux in Solis cõtro uigens, radios illos in se proprios habet, qui uirtute ipsius innumerabiles à circumferentiâ Solis emicant ab orbe desinentes in angulum. Præterea sicut neq; lumen foras effusum radijs eiusmodi plenum qualitates rerum illas in se proprias sustinet, quas per uarios radiorum ictus apud nos generat, ita neq; mens quamuis in se omniformis materiales ipsa, quas procreat, formas habet. Tum uero uita quidem prima quasi indeterminate in formisq; essentiæ actus exoritur, quasi sanè directus in ipsum unum, inde terminos ideales sibi uendicat, eosq; quam plurimos, ob conditionem suam numero tam obnoxia, & processioni procliuem. Eodem in ox momento uita fit absoluta, quo & intellectus euadit. Denique sicut intellectus se habet ad animam, ita bonum ad intellectum. Quapropter quemadmodum intellectus rationem format in anima, atq; ipse est à rationali discursione secretus, ita bonum species imprimens in intellectu est à speciebus mirabiliter segregatum.

Quod primò procreatum est ab ipso bono, totum penitus bonum est: sed in eo essentia quidem est inchoatio quædam ortusq; operis boni. Vita uero adolescentia boni: intelligentia, speciesq; idealis, bonum illic est adultum. Cap. XVIII.

Quodlibet horum idcirco bonum est, quoniâ cum sit ab ipso bonum, non nihil ipsius quamuis ad huc ineffabile in se possidet, commune cunctis: sicut motus linguæ, manus, pedum, ideo concinnus similiter appellatur, quoniam ab eadem musica ratione ordinem similem nanciscuntur: sed communis illa natura boni mentis admodum interior est, quam musicus uirdo membris.

BONUM

In Cap. XXIX.

Bonum, neq; definiendum est per id, quod sit appetibile, neq; per id, quod sit unũ scuisq; uirtus. In prima enim descriptione adhibentur posteriora bono. Atq; propter appetentium appetibiliũq; diuersitatem, iudicium ueri boni restat ambiguum. In secunda adhuc superest querendum, quare & quomodo uirtus aliqua, uel uirtus ipsa sit bonum.

In Cap. XX.

Quærentibus quid sit ipsum bonũ, intellectus palam occurrit nobis ut bonum, quoniam & per ipsum de bonis reuera iudicamus ac malis: & ordo speciesq; rerum, & uita ab intellectu procedit. Vita quinetiam adulta, quam animus operat, est intellectus. Neq; tamen intellectus est ipsum bonum. Hoc enim non illum omnia cupiunt. Iam uero anima prius & frequenter bonum, quam intelligentiam appetunt, neque in hæc quiescunt, sed in illo. Cupiunt quidem esse, ut uere agere non sub ratione essendi, uiuendi, agendi, intelligendi, sed boni, quapropter bonũ ab his omnibus diuersum est superius.

In Cap. XXI.

Vita, intelligentia, species, boni forma apprechda sunt: quoniam illa est actus circa bonum, ista actus iam determinatus à bono: hæc iple terminus impressus à bono. Germinat ab ipso bono, hæc omnia lucem habet. Vna quidem nascenti facta est uniuicq; propria, in alijs alia, sicut color: altera superfertur, quasi cunctis unum commune lumen, alibi tamen magis gratisue, quam alibi fulgens. Per primam bona quidem sunt, & clam ac leuiter appetuntur, per secundum meliora, fatq; palam & ardentè amantur.

Abique mirifica primi boni gratia, nec amant res ulla, nec amantur. Cap. XXII.

Quod inspectandis formolis amore nos corripit, neq; materia est, neq; proportio, sed uirtudis quidam fulgor ab anima in proportione refulgens. Quod iterum in excogitandis animis eorum que uirtutibus, & officijs ardenti quadam bene uolentia capit, intellectualis quidam splendor est ab intellectu diuino subruilians. Quod tadem, dum intellectus, & intelligibilia cõtemplamur, nouo quodam nos accendit amore, radius est à primo bono, micans, hinc quidem inflammas, & excitans uoluntatem, inde uero, que contemplanã nobis occurrunt gratia mirifica donans. Cum uero gradatim inde omnia pendeant, sequitur ut nec etiam in sensibus, & corporibus absque influxu primi boni proprio, uel amabilis usquam gratia fulgeat, uel accendatur amor.

Primum rerum principium idem est, atque ipsum bonum. Cap. XXXIII.

Nihil enim melius ipso bono, nihil similiter primo rerum principio melius. Item ipsum bonũ per se sufficientissimum est, sufficere uero sibi principium solum potest. Præterea, malum per discellum quidem à principio crescit, per actellum uero augetur bonum. Infimum ergo ferum est ipsum malum: primum uero similiter ipsum bonum. Deniq; quoniam omnia bonũ appetunt, atq; eius participatione proficiunt, planè constat, ab ipso cuncta & esse cõseruari, et uel uirtute moueri, & agere que quid ritè, & naturaliter agunt.

In Cap. XXIII.

Esset appetibile, non tam est ipsa natura boni, quam conditio quædam consequens ad ipsam boni naturam. Ambigitur quidnam sit ipsa natura ratio boni, & que consequuntur bonum, uirtutum uoluptas enim solum, an & aliud insuper inde reportent: quod uel inditio cõtro uerum adesse bonum discernere ualeamus.

Bonum materia quidem forma est, corpori uero anima, anima intellectus, intellectui simul & omnibus principium omnium. Cap. XXV.

Fortuna materiæ actum exhibet, atq; ordinem tanquã bonum, anima corpori uitam, atq; motum intellectus animæ uirtutem, principium intellectus actum uitalem intellectualemq;, & lumen inestitabile: sicut naturam ignis id sequitur, ut distantia quidem illuminet, propinquantia uero etiam calefaciat, inò sicut centrum grauiã trahit & sistit, ita naturam boni, hæc conditio comitatur, ut remota quidem trahat per appetitum, præsentia uero detineat atq; delectet.

Que sensu prædita sunt hæc, potissimum boni iam presentis signum habere possunt, quod hoc ipso stabiliter delectatur, atque in eo libentissimè conuiescunt, meliusq; inde se habent. Cap. XXVI.

Quemadmodũ circa res sensu carentes duo hæc scilicet, inclinatio ad naturale bonũ finemq; suum, & quies in eo, scilicet, in fine habitusq; naturali, aliud quiddam sunt præter naturale bonũ: sunt enim quidam rei prosequentiã actus ad bonũ, uel circa bonum, uel in bono. Sic in rebus sensu præditis appetitus, & uoluptas aliud quiddam sunt, quã bonum, nec uoluptas ipsa sufficit. Optabilis enim est præsentè bono, quod appetimus delectari, quã delectari similiter abique illo.

Neque

Neque appetitus, neque uoluptas efficit ut aliquid bonum sit, sed ipsa natura boni, eminens quidem allicit appetitum, cominus autem uoluptate demulcet. Similiter nec propria quedam familiaritas est, ut aliquid tibi sit bonum. Cap. XXVII.

Non enim oprabile salutareque tibi est quodlibet simile, uel propinquum, neque satis facit aequalitas, sed ipsam boni naturam uirtus eiusmodi comitatur, qua tanquam domesticeum propriumque nobis occurrat, quamuis ubique sit natura superius. Bonum igitur uniuersumque se habet ubique, uel tanquam species quedam ad subiectum, uel tanquam speciei principium ad speciem & subiectum.

Materiae praeterquam cogitamus, quasi potentiam quandam informem quidem, sed naturaliter capiendae formae paratam. Quae uero ratione informis est, neque proprie sic appetit bonum: quae uero ratione potentia parata formae, non est malum. Ac si quomodo possit appetere, sic bonum, ut est, formam appetit, praesertim occulto quodam sua deformitatis odio.

Sicut ipsum bonum sibi, & omnibus est amabile, ita si fingatur ipsum malum, nec alijs, nec sibi. Ut amandum. Vnicuique bonum est sua quadam species, forma, perfectio, actus lupernae dependens: sed forma speciesque materiali informitati passim opponitur. Quo igitur forma est a materia separata, eo gradatim magis species est, magisque bonum: separatissima tandem species optimum. Ipsum uero bonum, nec species ulla iam est, nec alicuius bonum, sed specierum auctor patitur & bonorum.

Manifestiore solent uoluptate moueri, dum extra perfectum corporis, uel animi habitum positi resistentur in illum, quam ubi perfectum iam sumus habitum consecuti, ex quo patet uoluptatem illam, quae quasi motio quedam est, non esse finem perfectionemque naturae. Cap. XXXI.

Nempe in habitu naturali, statuque uite perfecto mobilis quidem uoluptas illa definit facta iam tranquillitas, & optima (ut ita dixerim) ualere doctus naturalis mobilis uoluptate constantior, uerum, oprabilior. Contra illos, qui opinantur, nec sine uoluptate, non praeter uoluptatem aliquid esse bonum Plotinus asserit, esse uiuere, sentire, intelligere, & similia esse bona eligendaque, non condantaxat argumenta, quod communiter cum uoluptate quadam manifesta contingant, sed quodnam eorum opposita, ut quam mala naturaliter fugiantur.

Finis intellectualis animae est ex beatitudine, & summus actus intelligentiae in ipsum uniuersi bonum prorsus inuenitur. Cap. XXX.

Actus eiusmodi beatitudo est, etiam si nulla haec uoluptas exterior adiungatur, neque tamen ipse est uoluptas, expers. Ipsa enim, ex praedicta actionis integritas atque summa est uoluptas. Tunc uero maxime & simplex unumque existit: gaudet uero se ipsa penitus ex superiorum lumine iam formata. Perfectio sicut summitas luminis, circa speculum concuuiam iam est, calor, ita summitas essendi iam est uita. Similiter uiuendi, sensus, sentiendi, imaginatio, imaginandi ratio, rationis intelligentiae, intelligentiae gaudium, gaudij bonum: nempe ad lupernum uniuersi gradum, non per diuisionem, sed per unionem ascenditur paulatim. Iam uero sicut elementa eodem naturae mixtu, quod tibi consentaneum est, petunt atque fruuntur, ita mens eodem actu, quando summus est uergit in finem ultimum tanquam uerum, & fruuntur tanquam bono. Sed de hinc & intelligentia & uoluptate in commentarijs Philaibylaei disputamus.

Ipsam boni uniuersi principium non solum mente animamque procreat, sed etiam radijs his infuso, uelut amatorio, quod habito assidue reuocat ad se ipsum: ubi radium tum in anima, tum in mente tandem lumen uitae gratissimumque conuertit, atque haec utrobique est ipsa felicitas. Cap. XXXI.

Anima non solum per amorem diuinitus inlitum, uerum etiam per rationem ad supernam pulchritudinem prouocatur. Quando uidelicet arguitur, corpoream pulchritudinem tanquam in deformitate, distans, mobilitate positam, nec cessando impetentem esse, ideoque ab incorporea proficisci. Sic anima tandem diuina mente formatur: unde mox patrem diuinam mentis agnoscit.

Quicquid est in mundo intelligibili species quaedam est, & ipse totus est species constantis est speciebus. Species autem unaquaeque est aliquid intelligentia definitum. Unde & altera ab altera plane distinguitur. Uniuersa rursum species constants ex definitis est demum definita: item multitudine specierum illic pulchritudinis splendor emicat. Cap. XXXII.

Oportet igitur, & super definitam illius mundi naturam peruenire ad ipsam incorparabilis uirtutis immensitatem, & a pulchritudine, quae splendor quidam est in puluis, quasi stellis ascendere ad simplicem ipsius boni lucem, uelut Solis. Quae quamuis species nulla sit, est tamen ipsa pulchritudinis pulchritudo. Et quoniam bonitas pulchritudoque infinita est, infinitum propinquatibus accendit amorem. Hinc argumentari possumus animarum beatitudinem sempiternam.

Pulchritudinis

Pulchritudo ipsius boni specie uniuersa superior est: pulchritudo intelligibilis mundi est species uniuersa: itemque puritas, quoniam nihil ibi est informe: nihil ita formatum, quin ipsum sit & forma. Pulchritudo mundi corporis est inferior uera specie, quoniam ex forma simul atque informi, ac etiam deformitate componitur. Cap. XXXIII.

Omniiformis illa diuini mundi formositas, & si quamprimum admiraanda, tamen definitum quiddam est: nec amanda summopere, sed ipsa bonitas melior omniformis. Nam & in mundo diuino quamuis unumquodque sit forma quadam, est tamen aliquid ibi ad aliud comparatum, quasi materia. Unde & hoc illud est aliquid definitum. Pulchritudo igitur in mundo diuino tanquam ipsius boni splendor animam illic admirabundam per amorem clam reuocat ad ipsum bonum: pulchritudo similiter in anima, tanquam splendor intelligentiae per amorem ad amandum intellectum latenter inuitat. Pulchritudo in corpore, uelut pulchritudinis animalis imago ad desiderandam incorpoream pulchritudinem adhortatur.

Quum pulchritudo quaelibet a quocunque ametur semper appetatur sub ratione, boni, necessarium est ipsum bonum esse pulchritudinis principium & amoris. Cap. XXXIII.

Bonum igitur ipsum semper ubique praesens, cum primum illuxerit animo iam sereno mirabiliter accedit amorem: quando uidelicet animus formas omnes intentionesque non solum imaginabiles, sed etiam intellectuales exuerit: tunc per amorem infiniti boni infinitum una cum bono mirabiliter copulatur, gaudio illinc ineffabili plenus. Quod quidem non solum post uitam praesentem, uerum etiam in hac uita consequi quandoque potest.

Ipsam bonum ita est ab omni multiplicis mobilitatisque suspitione semotum, ut anima illo fruens, intelligentiam exuere compellatur, quodammodo actioni cuidam multiplici mobilique consimilem. Cap. XXXV.

In hac autem fruitione idem ipse Deus est lumen, quod intuetur animus, & per quod intuetur: quatuor ibi uisio ipsa luminis ipsum lumen. Est autem in intellectu primo intuitus atque contuitus: ille directus in Deum inde formatur, sicut mox naturae suae sic iam formatae contuitus. Illo supra se ipsum Deo fruatur: hoc autem seipso potitur. In anima quoque est unitas intellectu superior, per quam Deo fruatur uisio ne quadam intelligentiam superante.

Scala per quam ascenditur ad principium, septem gradus habes: primus est purgatio animi secundus, cognitio operum diuinorum singulatum comparata: tertius contemplatio ordinis, quo opera inferiora reducantur ad superiora gradatim: quartus, comparatio quadam proportionalis ex ordine huiusmodi ad diuinum ordinem conferens: quintus, negatio per quam cuncta, quae concipis separet a principio: sextus, simplex ad Deum oratio, ut ipse intellectuali mundi pater te reddat mundum intellectualem actus enim potentia mundus hic ab initio, septimus, ut cum ipse intellectualis mundus euaserit, ulterius amore boni concitus ex statu intellectuali transferretur in bonum superius intellectu. Cap. XXXVI.

Cum bonum sit longe superius intellectu, & idcirco fructio eius non recte dicatur intelligentia, uidetur, neque cognitio nominanda. Est enim naturalior & oprabilior, quam cognitio. Appellamus tamen utrunque possumus, cum uisionem propter lucem & puritatem, tum tactum propter maximam unionem: appellatur & gustus propter suauitatem illic penitus infusam animo, nutrientemque salubriter, & mirabiliter in melius transformantem.

Cum Plotinus semel intelligentiam definerit actum reflexum essentiae uisus dependentis a bono, conditumque eiusmodi querentis se simul atque causam, uiuentisque tum partes secum suas, tum se ipsam causae, merito negat principium eiusmodi intelligentiae administrari indigere. Cap. XXXVII.

Videtur quidem sicut se habet uisus ad lumen, sic ad boni lucem intelligentia se habere, similiterque distingui: uerum tamen multo magis a bono differt intelligentia, quam uisus a lumine, siquidem altitudine, latitudineque maiore bonum transgressio uidetur intelligentiam, quam lumen uisum. Cum igitur boni ipsius intelligentiaeque rationes adeo distinctae sint, ideoque naturae sint duae, iure cum bonum primo dixeris, ut conferres ipsum simplex, sibi que sufficiens, noli intelligentiam adhibere, quae quidem essentiam uitamque sequitur: bonum uero excedit utranque. Esse enim atque uiuere ratione, & gratia boni duntaxat optatur. Neque tamen demens. Deus est mente praestantior: neque quicquam latet eum, per quem omnia patent.

In Cap

Cum ipsa essentia, ratio & alia sit, & inferior, quam ratio boni, non recte predicatur esse debet. Et si bonum ob summam simplicitatem nihil de se, quasi intrinsecus loquendo componit, non tamen sibi obsecrum est & incertum. Ipsum siquidem certitudinis est origo patet, que luminum.

In primo rerum principio nec est intelligentia sui, nec aliorum: si modo intelligentia est cognitio quaedam eiusmodi habens conditiones. Cap. XXIX.

Primam quidem, ut una cum stabilitate habeat non nihil simile motioni. Secundam, ut una cum identitate admittat & differentiam. Tertiam, ut simul componendo discernat. Quartam, ut una tur a cuius actus intelligentia est sit in se diffinis, dum est intellectus, intelligibile, intellectio. Quintam, ut si etiam omniformis, si modo per hanc intelligentiam sit omnia perceptura. Perceptionem eiusmodi uarietate plenam Plotinus in Deo negat: simplicitatem certitudinem & claritatem, lucemque non negat: similiter actionem providentiamque a bonitate differentem, forasque declinantem negat, sed in creata omnia illinc effici uult, provideque disponi.

In Cap. XL.

Actionem omnem & alicuius existere & uersari circa aliquid aliud arbitrat: mox intelligentiam esse uult actionem, deinde essentiam existimat actionis & intelligentiam fundamentum. Merito igitur actionem, intelligentiam, essentiam principio negat: quod quidem neque subest actui, neque circa aliud ullo modo uersatur. Si posita semel ipsa bonitate, mox intelligentiam huic attribuit: aut nihil differre putas, aut aliquo. Si nihilo, frustra intelligentiam ibi nominas, si aliquo cum summo bono misces minus bonum. Sic ergo bonitas ipsa non intelligentia quidem proprie, sed intelligentiam causa lux, certitudo, ueritas in se consistens: in quam uelut summum optabilissimumque definit totus intelligentiam nixus. Est denique bonitatis tanta potestas, ut intelligentiam, quam imago prima eius existit sit substantia prima,

Visus factus est, & nititur ad capiendum lumen: lumen igitur non est opus uisui: nec ipso bono opus est intellectus, eius actusque, qui ad id duntaxat natura contendit, ut accipiat boni lumen. Cap. XLI.

Sipsum bonum dixeris intelligere, aut intelligendo nihil proficit: intelligit ergo frustra, aut proficit, nec igitur erat prius ipsum bonum. Si sui ipsius intelligentiam ad hoc ipsum confert, ut in maxima parte enumerentur, totumque sibi concilietur, non est opus intelligentiam simplicissimo. Vbi summum in cognitionis ordine posuisti primum scilicet intellectum, non adiungis rationem, imaginationem, sensum, oculum, ne & adiungas temere, & inficias quod est optimum. Similiter ubi concesseris immensam sufficientissimam boni lucem, quam est intelligentiam finis, intelligentiam hinc adhibere non debes.

In Cap. XLII.

Tria sunt precipua rerum principia, bonum, prima mens, anima mundi. Sicut in anima mundi haec ipsa mundi membra illinc genita collocari non debent: ita nec mobiles animae discursiones, affectionesque pendentes ab intellectu ponendae, ita denique, nec intelligentiam speciesque rerum intellectui propriae pendentesque ex bono attribuendae sunt bono.

LIBER OCTAVVS DE LIBERTATE ET VOLVNTATE VNIVS. ANNOT.

In Cap. I.

Voluntarium apud nos est, quod ipsi uoluntate libera certaque facimus. Libera, id est, uiolentia nulla compulsi. Certa, hoc est, nulla prorsus ignorantia lapsi, circa idem reuera dominissimus.

In Cap. II.

Non agimus tanquam reuera liberi actionisque domini, quatenus agimus secundum motum animi in certatum per sensus affectusque sensuum a corporibus externis, uel etiam a corpore nostro. Iam uero motu sic incitato ratio uel nihil agit, uel ducitur a motu, uel ducit. In primo quidem & secundo gradu serui corporis & fortunati sumus: In tertio uero dum uidemus auctoritate quadam corpus resque similes gubernare, obsequimur & utimur alienis, indulgemus necessitati, nec utimur ea tranquillitate, qua uolumus. Nec igitur omnino liberi dominique sumus.

Sicut duo sunt seruitus gradus, ita libertatis duo: unus autem est inter utramque medius. Cap. III.

Seruus enim est qui imaginationem solam sequitur a corpore nostro, uel externis corporibus inlicitam, seruus item, cuius etiam ratio imaginationi huic prorsus indulget. Liber primo, qui mente uiuit

uiuit sola contemplatione contentus, ceteris omnino neglectis: Liber secundus, qui siquid agit praeter ea, id solum legibus a contemplatione susceptis eligit, resque agendas refert ad contemplandum. Ex libertate quadam & seruitute permixtus esse uidetur, qui imaginationem quidem subigit ratione recte, sed uitam actiuam, alioquin honestam eligit tanquam finem.

Cum ratio libertatis in libero quodam motu consistat, atque uolendum bonumque conuertatur, intellectus libero, uoluntariisque incedit motu, quando certus ad ueram sibi bonum agendo ac etiam gubernando procedit. Cap. IIII.

Quinetiam si pro natura sua intelligit, uult, eligit, agit, non ideo cogi dicitur, quoniam hoc ipsum in primis sibi uoluntarium est: nec ab alienis ad hoc adducitur: neque dici debet intellectus ualis actio intellectuali naturae seruire. Ibi enim actio est ipsa natura, nec ab ipso bono sibi prorsus intimo cogi. Cum enim hoc ipsum quod dicitur sui iuris existere rationem, & gratia boni sit uolendum, maxime omnium sui iuris est intellectus summo bono, quam proximus.

Intellectus in contemplando uiuit liber, liberoque decreto constituit ad contemplationem actiones omnes priuatas publicasque referre. Cap. V.

Scit quinetiam incommoda multa que, minus optaret, tum suis, tum corpori, tum etiam animo saepe uentura. Deliberat & his opportuna remedia pro uiribus adhibere. Vniuersa haec in mente haecenus dispositio uoluntaria est, nec aliunde dependet: actiones uero, quae sequuntur indies incommotis in uoluntariis succurrentes non adeo sui iuris existunt, sed quodammodo ex opportunitate dependent.

Non solum intellectus sola contemplatione contentus, putandus est tanquam liber sibi uiuere, uerum etiam radio per uirtutem ab intellectu conceptam libera secum habitat, quatenus uidelicet pro fine non statuit rerum actionumque exitum, sed honestatem contemplationemque internam. Cap. VI.

Intellectus primus maxime uiuit liber, ubi uiuere quidem intelligere est. Intelligit autem quatenus admodum & uult: siquidem uoluntas & intelligentia uix ibi discernitur, sunt enim actus serae idem. Qui uergens ad bonum uoluntas dicitur, attingens bonum intelligentia nominatur quemadmodum radius in cursu se habet ad splendorem in reuerberatione respectum. Si maximum bonum maxime uoluntarium summo opere uiuit, ut uult & liber, qui in ipso bono uitam agit.

Si anima per uirtutem intellectualem sit quandoque libera, sequitur ut intellectus primus sit liber. Item si intellectus uitam possidet summo opere liberam atque uoluntariam, quoniam ipsi bono sit quam proximus, merito ipsum bonum est ipsa libertas. Cap. VII.

Seruitus & fortuna circa inferiora uersantur, sed libertas & ordo ad superiora pertinet. & quod quid superius eo est ordinatus pariter & liberius, certe principium omnium, neque fortuitum est, neque coactum: quippe cum sit ordinis omnis, ac liber auctoritatis origo. In quo cum tanquam summo bono sit tota uoluntarij ratio, tota est, & ratio libertatis. Vbi si modo essentia & actio nominari possint, non potes dicere actionem essentiae suae seruire: quippe cum nulla sit ibi distinctio. Quapropter si quemadmodum existit naturaliter, ita & agit, uicissim sicut agit, ita naturaliter & existit. Sed de his in Theologia nostra satis diximus.

In Cap. VIII.

Neque libertatem, neque aliud quicquam uenerandum attribuere Deo debemus ea ratione qua sequentibus, sed ineffabili. Eiusmodi conditio qua aliquid sit existat & agat, simul ad hoc est naturaliter instituta, rebus subiectis temporarij proprietate competere, aeternis translatione quadam, essentiae primae abusione quadam. Nam proprie dicitur ex se ipsa existere: principio nullo modo. Sors uero contingens tam remota est a primo, ut uix etiam reperitur in ultimis ordinantibus primo.

Non licet fingere contingenter euenisse, ut hoc ipsum, quod nunc omnium principium est omnium sit principium, quasi contingere potuerit aliud, & aliter effectum fore principium. Cap. IX.

Vnica enim est principij ratio, ipsa uidelicet summitas, quam & infinitatem possumus nominare, quae cum alijs praeteritum propinquoque firmitatem necessitatemque imponat, merito non est contingenter, sed necessario, imo est ipsa necessitas. Et quoniam primum est & ipsum bonum, ideo est & sua sponte necessitas: neque quodlibet contingere extitisse ponit: neque rursus oportuit esse, uel est determinatum hoc aut illud, sed est plus, quam uniuersa potestas, necessario, pariter, atque ultro id ipsum quod est existens.

In Cap.

In Cap. X.

CVM principium omnibus formam & terminum, ordinemq; imponat, atq; ordo rationalis sit fortunæ contrarius merito sit principium fortuitum rebus inciderit, nullum usquam ordo restabit. Quod principium unice firmiterq; sit, maneatq; hoc ipsum quod iam existit, nec aliunde fortitur: hæc enim ipsa eius natura est. Nec ulla debilitas in causa est, ut nec aliud existisse, nec ad aliud processisse poterit. Esse enim & permanere immensam bonitatem atq; potestatem, hæc ipsa est summa libertas pariter & potestas.

Ordo mirabilis uniuersi intellectuali ratione perspectus, purgatis tandem mentis oculis principii suum offert, quasi in comparabilem summam, simplicitatem, potestatem, bonitatem. Sed tu postquam principium simpliciter tibi sic illuxerit, noli quid sit & propter quid inquirere. Cap. XI.

Senim quidnam sit, indagaueris, ad angustiam illud tuæ intelligentiæ contrahes & compones, cibusq; protinus subterfugiet. Tum uero cum ratio principium inuenierit super essentia, non potest ulterius indagare quid sit: siquidem eiusmodi quæstio definit in essentiam. Neq; fas est de principio propter quid perferuntur: sane quæstio hæc resoluitur in principium. Deniq; cum de re sis negaturus essentiam, multoq; magis & accidentia, quoniam pacto in eo contingentem fortem poteris affirmare.

In Cap. XII.

Summus Deus rectius dicitur supra naturam libertas, quam naturæ suæ dominus. Non enim actio penes eum ullo modo distinguitur à natura, ideo non debet dici in agendo naturæ suæ dominus: sed est uel simplicissimus actus, per quem libertas potius appellatur, uel principium finisq; actuumq; actionum omnium: unde libertas iterum in se nominatur: dominus uero non tam sui, quam aliorum. Essentia prima per actionem suam quodammodo ab ipsa distincta, suæ existentia: domina dici potest. Anima uero cum non sit essentia ipsa simpliciter, sed essentia quædam nequaquam dicenda est essentia suæ domina, quamuis quodammodo domina sui. Forma postremo corporea tanquam experta essentia liberum sui dominatum nullum habet. Contrà uero Deus per quem superiora sunt libera, dominanturq; sequentibus, libertas est simul & dominatio summa.

Quocunque modo essentia, uoluntas, actio in Deo nominari possint, penitus idem sunt. Si ergo sicut naturaliter eius essentia fert, ita Deus uult & agit, uicissim quoque quemadmodum uult & agit sic eius natura se habet. Est igitur neque fortuna, neq; fato, sed propria uoluntate quod est. Cap. XII.

Eatenus unum quodque seipsum uult, sui que iuris existit, quatenus est cum bono. Ipsum ergo bonum penitus ut uult, existit & liberum, ac de uoluntate commutandi, nunquam aliud quam quod est se esse, sit uoluntatum. Præterea cum uoluntates omnium in bonum confluant, & unantur in eo, certe in ipso bono eadem est cum bonitate uoluntas, quæ nec aliud uult esse, quam ipsam, iam uero maximo opere sibi quod est placet, siquidem sola participatione boni res habent, ut sibi met ipsæ placeant. Post hæc Plotinus ait, si uelle & esse idem est penes bonum, sequitur, sicut est ipsum in se naturaliter, ita uelle, atque uicissim ut uult, sic ipsum naturaliter & existere. Excogitat interim Christianorum moie, Deum per uoluntatis actum aliquem in se producere (ut ita dixerim) subsistentiam. At ibi quoque dixit, Deum per intelligentiam in se necio, quam subsistentiam genuisse. Denique sicut uoluntatis actum excellentiorem uoluntate concedit ipsi bono, similiter actum intelligentiæ intelligentiæ excellentiorem est proculdubio concessurus.

Confirmatio superiorum. Cap. XIII.

Singula in corporibus indiuidua possunt quidem contingenter in exitum processisse: in quibus præter specialem necessariamq; essentiam est aliquid aduentitium. Anima uero intellectualis & idea qualibet ubi totum est ad essentiam ac speciè necessariam, hoc ipsum quod existit ex intima sui natura prodit, non fortuito quidem, sed necessario. Cum uero hæc tanquam principio proxima id bonum consequantur ab eo, ipsum in primis id munus habet extra fortunam. Præterea in omni idea, itemq; substantia, uel forma ideam ex amulsim expressa, hæc duo inuicem coniunguntur, scilicet quid & propter quid existat. Quapropter si diligenter inspexeris in ipsa dispositione naturæ ex partibus suis constante rationem, causamq; partium totiusq; inuenies: tantum uero minus à principio rerum habent, idem eminentius in se habente. Alienissima uero illinc est fortuna,

Confirmatio superiorum. Cap. XV.

Solum quodque eatenus sibi & amabile, quatenus sit boni particeps, ipsum certe bonum sibi mer potissimum est amabile: sibiq; amator & amatus est idem. Non est igitur aliud, quam quod semper esse se amat. Præterea tunc demum extra contingentia positi sumus, experimurq; libertatem quando cæteris omnino possibilibus, unico ipsius boni lumini intelligentiam superantibus, exponimus

exponimus. Ipsum ergo bonum libertas ipsa est extra formam. Deniq; cum ratio casui opposita sit atq; à principio tota ratio uniuersi processerit, consequens est, ipsum non solum extra casum, sed etiam super rationem id ipsum quod est existere.

Confirmatio superiorum. Cap. XVI.

Si Deus nec est in tempore, nec est in loco, non potest hoc ipsum quod est, uel aliquando, uel alibi contigisse. Est autem Deus non tam semper, quæ sempiternitas ipsa, nec proprie ubiq; habitat, sed ipse certe hoc ipsum est quod à nobis appellari solet ubique. Intellectus in Deo mirus intelligibili intellectu superior, tam efficaciter in se agit, ut existentiam generet in seipso, similiter & uoluntas appetente uoluntate superior, existentiam in se uolendo producit. Cum uero nihil in Deo sit præter ipsum, sic certe intelligendo, ac uolendo in seipso emicatat seipso, adeo ut neq; sorte, neq; aliunde ui illata, sed pro intelligentia uoluntateq; sua id ipsum quod est, existat. Sed hæc, & quæ sequuntur, in Theologia nostra diligentius explicamus.

Confirmatio superiorum. Cap. XVII.

In homine quidem aliud est natura, per quam generat similem aliud ars & providentia, per quæ artificiosa facit. Ac in opifice mundi ultra eadem est intelligentia simul atq; natura. Cum igitur provida & artificiosa dispositio mundi, illinc proueniat intellectuali pariter naturalisq; ratione, necesse est hanc ibi, quasi formam eius existere naturalem. Si igitur eiusmodi mundi forma, multo magis, & illius procul est à casu: rem otiosissimum deniq; à fortuna est illius formæ principium, quod pro natura, & uoluntate sua segregauit solum à fortuna. Deniq; si principium aspiciat aliorum se perdet. Dum ergo se tantum respicit, seipsum quasi conseruat, atq; agit. Igitur ex seipso, id quod est existit. Non contingit ex fortuna.

Confirmatio superiorum. Cap. XVIII.

Nihil extra Deum licet fingere. Nam Deus excogitatur, tanquam superessentialis potestatis, in id actus immensitas, tum comprehendens superficies omnium, tum se tota penetrans profunda rerum. Intellectus primus ad Deum comparatur, tanquam circulus inferior ad centrum superioris circuli sese applicans, & naturaliter inde dependens: rursum quemadmodum lumen radijs, quam plurimis foras effusum ad simplicem & intimam Solis lucem. Cum igitur intellectus sit imago quædam naturalis primi Dei, sitq; totus penitus tota ratio, constat primum illud tum natura, tum uoluntate rationis uniuersæ patrem, fortuitum in se nihil admittere. Deniq; cum tota ratio decentis, expedientis opportuni, tanquam bona contineatur in ipso bono, merito bonum ipsum est ipsum decus & opportunum. Non igitur ut eunq; contigit, sed & per suum naturale decus decet, naturaliter & existit.

Confirmatio superiorum. Cap. XIX.

Aprimo rerum principio multa id munus habent, ut in seipsis consistant, multa etiam, ut quasi ex seipsis existant. Illud igitur si dicendum est existere, summopore est existentia tuæ dominus, omnia apud intellectum cogitabili existentia longe superior.

Confirmatio superiorum. Cap. XX.

CVM omnis essentia ad actum pro utribus, tãquam ad melius, & superius aliquid annatur, excogitare decet principium, tanquam ad actum essentia longe superiorem, est igitur omnis essentia dominus. Nec non in ipse dicit possit & esse, certe quia ratione actus, est existere dicitur. Actus inquam non in essentia, sed superior. Ergo non essentia, uel naturæ teruus, ita, que liber. Et quatenus non aliunde seruatus, ipse se seruat, dicitur & generare seipsum generatione uidelicet sempiterna. Denique ubi agere, & quomodocunque existere idem est, a. S. us autem scilicet tanquam præstantius cogitari, illi certe actus considerari potest existentiam suam, quasi commitem secum ferre.

Confirmatio superiorum. Cap. XXI.

Pincipium est optima & immensa potestas. Siquis ergo fingat hæc posse, uel potuisse aliter se habere, impotentem finget. Sicut enim permutari ex ipso bono malum est: similiter ex ipsa potentia summa tota; permutari posse, est impotentia miseranda. Plotinus & in superioribus, & præsentia intellectum, & uoluntatem intelligibili intellectu, & affectante uoluntate superiorum non negat Deo Proinde uoluntas in Deo est ipsa natura Dei. Sicut ergo Deus consideratur ex sua natura, sic & uoluntate proprium prodixisse penes quem existere & uelle sunt idem. Nota, posse

animum tuum penes Deum non nihil attingere, sed lumine quodam de-
super illustrante: te uero mox quicquid ultra succurrit auferre debere.

Quicquid est præter primum, constat ex multis partibus, aut uiribus in unam totius formam conciliatis. Cap. I.

Vatenus in sua cuiusque multitudi- ne uiget unitas, eatenus perseverat essentia, quæ alio- quin perditâ unitate disperditur. Vnitas ergo conseruat essentiam, eadem igitur & essen- tiam conseruat atque esse. Vnitas certè in opposita sibi multitudine dominans, nec ex se exi- stit, nec ex opposita prædijt multitudine. Igitur ex unitate pura super essentiam ubique multiplicem in seipsa simpliciter consistente. Cum dicis unum corpus, & unus animus, unus calor & unum frigus, hic prædicata unitas nec corpus est, alioquin animo nõ cõpeteret, nec frigus, alioquin calori minime conueniret. Simili quodã discursu inuenies ipsum unum essentia, qualibet eminentius cuius uirtute quæ magis unius, eadẽ magis essentia participia fiunt. Præterea summa ipsius entis per- fectio in identitate statumque consistit, hæc uero in unitate fundatur, sicut diuersitas, ac motus in nume- ro. Vnitas igitur, quæ causa entis perfectionis existit, est ente superior. Proinde aut ens dicitur idem cum unitate, aut ab ea diuersum: unitatem certè identitatis fundamentum esse fateberis: ergo si primum illud dicitur, scilicet ens esse idem cum unitate, extrat certè ante hanc unitatem, vnitas ipsa prior, per quã ab ente distincta, atque prius erit in se absolute prima per absolutam primitiã, id est, per naturam suã antequam sit prior ente, uidelicet ab ens relata: nec licet dicere, ita ens ab unitate distinctum, ut sit unitate prius: nam si ab ea distingui dicatur, prius erit sibi ipsi idem, idem in quã per unitatem. Ac- cedit ad hæc, quod nihil potest ipsa simplicitate superius cogitari, hæc autem est ipsa unitas. Vnitas igitur nõ solum est prima omnium, sed etiam est ipsa primitas: cuius ratione cetera sunt ubique pri- ora. Per hanc & ipse ens prius est sequentibus, per unitatem uidelicet, cum coniugata sibi, tum etiam ipso superiori. Neque licet dicere ens in primo signo, nec unum esse, nec unum. Nisi enim sit unum, id est, simplicissimum, nondum in primo erit signo. Quod igitur sibi sit, habere uidetur per unitatem. Cogita concurrere ens simul, atque unum, ens quidem cum sit multitudinis capax, non co- git secundum esse unum: at uero ipsum unum compellit ens esse, uel unicum, uel unitum. Merito igitur Boetius ait, causa & ratio entis est unitas. Et Auicenna Aueroisque consentitur, unitatem unius- cuiusque suam esse naturam.

Quilibet essentia naturalem sibi multitudinem possidet ab initio, atque interea est aliquid unum, Cap. II.

Singulatiu discurrendo aliud quidem est hoc ens, aliud autem est hoc unum. Nam quatenus ens, est etiam multitudo quædam: quæ uero ratione unum, esse multitudinem nõ potest. Quamobrem super singula entia, aliud est ens ipsum, aliud ipsum unum, neque disponitur ex æquo, ne duo re- rum principia sint, neque unum est sub ente, alioquin & unum esse multiplex, & ens nõ esset unius par- ticeps. Ens igitur est sub uno, præsertim quoniam essentia prima, atque mens est naturaliter omniformis & ideo pura simplicitate posterior. Quæ quidẽ pura unitas, dum per unionem in essentia sua cõstita conseruat, declarat per unitatem se omnes essentias cõfecisse. Præterea ipsum intelligibile amplius quam ens esse uidetur. Intelligimus enim non solũ entia atque esse, uerum etiam non entia, atque non esse. Non tamẽ est latius unum: nam etiam ubi discreta prorsus multitudinẽ cogitamus, intelligimus hanc tanquam plures unum. Si quis autem ens latissimum esse dicat, concedemus quidem ad om- nes species indeterminatum esse: interea tamen ad omnes determinabile. Ipsum uero unum deter- minabile est ad nullum, igitur simplicissimum atque primum. Item essentia, uita, intelligentia sunt tres quædam particulares perfectiones formaliter in ter se distinctæ: ipsa igitur simpliciter perfectio antequam in res eiusmodi diuidatur indiuisa est, & ita semper permanet in seipsa. Hoc ipsum uero scilicet esse in se indiuisum, ratio est ipsius unus perfectioque ipsa simpliciter. Est igitur unitas ante ens & uitam, atque sapientiam. Quoniam uero perfectio simplex, & bonitas idem sunt, consequitur ipsum bonum esse superius ente. Itemque ens, uel simplex est omnino uel compositum: Si primum ipsa ratio entis est ipsa essentialis unitas atque simplicitas: si secundum essentia entis est ipsa essen- tialium principiorum suorum unio: sed super unitatem essentialẽ, essentialiumque unionẽ est ipsa simpliciter unitas. Quæ si ente sit posterior, iam & ipsa non unitas est, sed multiplex: & ipsum ens in primo sui signo nõ erit unum aliquid, ergo multitudo infinita uel nihilum. Siue dederis aliquid ens, siue ipsum simpliciter ens, diuisibile est in partes, siue infinitas, siue subiectas, & multitudinis ali- cuius natura capax. Ipsa uero unitas tale nihil admittit. Diuersa est igitur & superior. Ens quidẽ di- uisione totius entia, deriuatur: unitas autem non diuisione, sed repetitione totius in unum hoc & illud se diffundit. Ens item diuisione minuitur: unum uero cõtra diuisione semper multiplicatur. Denique ipsi quoque Peripatetici declarant excellentiam unitatis. Nempe do cent eandem esse formæ unitatisque naturam, quoniam quo quidque ens est, eodem sit & unum. Ideoque cum ex formis sit ens, eademque unum, merito formæ unitatisque naturam eadem esse. Addunt huius & illius rationem esse diuersam. Cum enim proprietates quidem formæ sit per potentiam formabilem se diffundere, uni- tatis uero proprietates simpliciter in se consistere, atque interim unire cetera & intus, & extra, cõstat ra- tionem unitatis non solum esse a forma, ideoque ab essentia differentem, sed simpliciorẽ etiam prio- remque, & magis ad excellentiam principij pertinentem.

Accessus

Accessus ad Deum. Cap. III.

ANimus etiam cum propemodũ accedit ad Deum, ambiguitate laborat. Tũ quia intellectus & species est, & speciesbus conseruit innitit. Deus autem speciem habet nullam. Tũ etiã, quia animus tũc demum accessisse potest, cum ipse factus est Deus, ambigit ergo mox, utrũ ipse- met sibi, an altero occurrat. Quisquis accedit ad Deum bonũ summum unũ, discedat ab oppositis, id est, a malo, ab infimis, a multitudine, excedat etiam intellectum. Intellectus enim non est ipsum simpliciter ens, sed ens duntaxat intellectuale. Deus autem est quodlibet ente superior, imò & ipso simpliciter ente. Sicut enim ens sensibile forma sensibili terminatur, sic ens intelligibile forma finit- ur intelligibili. Sic denique ipsum ens ipsa entis forma determinatur. Principiũ uero super omne de- terminatũ extrat. Neque stare dicitur, ne stare statu cogatur. Nec ulla ad res habitudinẽ facit quicquã. Sed res ab illo fiunt quasi non faciente, sicut non mutato mutantur.

Accessus ad Deum Cap. IIII.

PRincipium rerum est penitus incorporeum, immobile, unũ. Cum igitur nequeamus illud at- tingere per opposita, merito nec imaginatione attingimus corporalia machinãte, nec mobili- ratione mutabile nõ nihil semper excogitante, nec intelligentia suapte natura multiplici uariũ semper aliquid meditante. Sed attingimus tandem unitate quadã animæ intellectu superiorem, quando ad eam a multitudine tam intima, quã externa penitus segregati confugimus. Tunc pri- mum præsentis ubique semper Dei signum iam nobis perfecte præsentis habemus, præcipue triũ nouum lumen, in fectum amorem, inestimabile gaudium. Ad hoc consequendum duo conferunt: doctrina quidẽ tanquam uia, segregatio uero dicta, tanquam animi præparatio.

Accessus ad Deum. Cap. V.

IN Theologia nostra, & libro de Amore & secundo Epistoliarum libro rationes diligentius as- signauimus, quibus gradatim ascendendũ sit a natura corporea, quæ dimensio, motu, numero subiecta est, ad animam dimensionem iam liberam. Ab anima mobili multiplici ad intellectũ im- mobilem quidẽ, se multiplicem: atque interim ab intellectu ipsius animæ proprio ad ipsum sim- pliciter intellectum: tandem ab intellectu, qui necessariò in se multiformis est, ad ipsum simpliciter unum, quod non sit ens unũ, ne ita sit multiplex: siquidem ratio tuius, & entis est diuersa. Ens enim & multitudinem admittit, & nihilum habet oppositam. Vnum uero multitudinem non sustinet, sed respicit ut oppositam. Est igitur nõ ens, sed principium entis penitus absolutum: atque interea prin- cipium specierum absolutarum. Omnes enim species naturalium in primo esse suum esse possidẽt absolutum. Quando Deum nominamus unum, simplicitatem ipsam uarietatem penitus indiui- duam, quæ super essentiam principium est essentia longè excellentius, quã unitas numerorum, & signũ dimensionum. Profecto sicut ens cõtinuum, atque ens discretum ad aliquid indiuiduum sol- uuntur, ita ipsum simpliciter ens refertur ad ipsum simpliciter indiuiduum.

Accessus ad Deum. Cap. VI.

OPposita quadã uia accedimus in dimensionibus numeris: ad indiuiduum suum, atque in entia- bus ad indiuiduum illud quod entium est principium. Illic enim ad intum aliquid, ac miti- mĩ peruenitur: hic autem ad extrimum & amplissimum: maximũ inquam simplicitate atque uirtute. Est enim simpliciter semper qualibet apud te excogitare simplicitate, atque potentius simili- ter potestate. Solum ipsum unũ esse potest uerũ principium: solum nãque seipso sufficiens est omnino. Quicquid uero præter illud est necessariò multiplex, quadruplicem saltem patitur indigentiam: siqui- dem in eo totum eget partibus: pars item parte: partes quoque toto: denique cõtra quodã extrinsecus cõponente. Iam uero ad principium pertinet nihil quærere, nihil accipere, nihil amittere. Solum uero unũ ipsum id minus habet, alioquin unum certè non erit. Cum ipsum unũ negamus intelligere, ne fore multiplex cõpellamur, nõ negamus esse lucem miram intelligentiã creatricẽ: uel intelligentiã esse, si modo intelligentia lucẽ significet intelligentia meliõrẽ, habentem in se, imò penitus existentẽ quicquid intelligentibus est optandum. Nec igitur sui ipsius incertam, nec aliorũ, sed absque compo- sitione atque respectu sibi ipsi mirabiliter cæterisque lucentem. Denique sicut alibi diximus, non aliter Plotinus quã Dionysius Areopagita principium super intelligentiam, uitam, essentia esse putat.

Accessus ad Deum. Cap. VII.

ET si Deus est ubique perspicue tamẽ in summo intelligentiã lucent. Ad hanc lucem perspicendã formæ omnes non solum imaginabiles, sed etiam intelligibiles, tanquam nubes obstant. Has igitur omnes procul discute, diuinam lucem mente serena feliciter percepturus.

Accessus ad Deum. Cap. VIII.

DEus est tãquã indiuiduũ, & immobile cõtrum uniuersũ, a quo, & ad quod omnia perident. Si- militer intellectus diuini animique intellectuales, inde creati sua quædã habent cõtra, id est, uni- tates essentiales intellectu superiores. In intellectibus ergo diuinis præter eiusmodi cõtra extat orbis unus, id est, prius intellectus, anima uero ultra centrũ suũ sunt tres orbis intellectus, ratio, imaginatio. Centrũ quidẽ semper copulatum est cõ uniuersũ centro. Intellectualis orbis perpetuo

D d d a reuoluitur

reuoletur circa idem: orbis autem rationalis atq; imaginalis aliquando circa centrum suum atque diuinum uoluitur, aliquando quasi frangitur, & per obliquum declinat ad alia. Interea dum similem brutis uitam agimus ratione ad Deum non conuersi intellectu, saltem clam reuoluimur circa Deum. Restat quinetiam affectus quidam in ratione stimulis quandoq; suis reuoletur ad Deum: cui quando penitus copulamur, quoniam per unitatem essentialē illi iungimur, interius longē pleniūsq; fruimur, quam qui re quauis cognoscendo potitur. Probabile uerō est eiusmodi copulas conuictos inde minimē discessuros. Copula uerō est arctissima quando incorporē in corporea surgitur, si modo alterum eorum formalem diuersitatem iam deposuerit, per quam utiq; solam distrepebat altero.

Beatitudo animae contemplantis Deum. Cap. IX.

Sicut omnia bona sunt à primo bono, sic omnis amor ad quodcūque bonum feratur, accessus est naturaliter ab eodem. Amor ergo noster cum in nullis usquā bonis quiescat uelut sine, pro fine ubi sit quieturus habet idem bonum, quod habuit & principium. Quemadmodum uerō appetitus ad bonum naturaliter incitatur, sic & fruitionem exigit naturalem: non imaginalem tantū & in cognitione quadam sola positam, sed re ipsam naturam nostram intus afficientem: quod quidē in sensibus apparet, & corpore. Multo magis primi boni fructio naturalis, essentialisq; nobis euadere debet, nec per modum intelligentiæ simplicis, sed naturæ: ubi fructio tantū sit penetrantior in medullas, quam intelligentia, quando intelligentia solet obiectum profundius penetrare, quam sensus. Igitur frui Deo non tam est uidere, quam tangere, nec id quidem extrinsecus, sed penitus illi, ac diuinitus affici, efficiq; Deum, sicut qui & alimento uescitur, tandem efficitur alimentum, uel fortē ut cibus. Sed o Plotine postquam ista concesseras, consequenter & concessurus eras, animam in Deum iam translatam inde discessuram: & animam quæ naturaliter apta est, ut actu intimo conuertatur in Deum, fiatq; Deus, non esse aptam ut motu proprio aliquando transmutatur in brutum.

Fructio Dei. Cap. X.

Animus absoluta tandem præparatione Deo, quam proximus ex infinito bono uirtutē attrahendi infinitam profus habente, amorem erga ipsum cōcipit infinitū: utriusque igitur aded transformatur in Deum, ut inuenti mox non ut animus iam occurrat, sed ut Deus, quemadmodū si aer attenuetur in lumē, quod iam fortē ab initio contigit igni. Hinc illud Pauli nostri: qui a thæret Deo, unus sit spiritus. Concessit quidem Plotinus intellectum nostrum Deo semel positū, nunquā inde diuertere. Concedit & rationem conuerti ad intellectum, quando discurssione deposita argumentatio in ea tam subito fit intuitus. Concessurus erat, & rationem ibi perpetuo conuerti præsertim à corpore penitus absolutam, quod & hic inter loquendum tetigisse uidetur.

Fructio Dei. Cap. XI.

Virtute ipsius unius ubique sit unio: nec aliam ob causam similia inuicem facilius uniantur, quam quoniam in qualitate sunt unum. Animus ergo cum ipso principio rerū uno tunc demum unitur arctissimē, quando ipse potissimum in se sit unum, id autem efficitur, quādo exitus multitudinem, quæ ad imaginationem, rationem, intelligentiam pertinet, euadit sola sua unitas, atque hac ipsa per amatorium affectum fruitur unitate diuina, centrum ita suum cum centro copulans uniuersi. Plotinus animum sic affectum asserit intellectualem formam suam transulisse ad unitatem: rursusq; rationalem formam ad intellectualem similiter transulisse. Hinc igitur concessurus eras rationalem pro intellectualem iam habendam, atque hæc sicut & illam ibidem perpetuo permanuram, præsertim quum dicat animum in statu illa immobili constitutum euasisse, quasi iam factum, ac nedum naturam immobilem, sed ipsam quoque primam essentiam transcendisse, ubi finem motibus faciat & laboribus. Nos certē Magnanime Laurenti laboribus in Plotinum nostris finem adiuuante Deo nunc imponimus: sic Deum omnipotentem suppelliciter adorantes.

MARSIL.

MARSILIVS FICINUS

Florentinus Philippo Val-

lori uiro nobili atq; magnanimo, S. D.

Vi præcipit cognosce te ipsum, nos admonere uidetur ut animam cognoscamus, quæ quoniam est medicina rerum, nimirū est & omnī, hac itaque cognita facile sumus omnia cognituri. Ego igitur ut animā in primis assequeror, per quā cōsecuturus omnia forem, ad philosophos non plebeos illos quidē, sed egregios iam diu studiosē meo cōtuli. Cū uerō hinc quidem Platonicos, inde uerō Peripateticos anxius percōtarem, eorumq; responsa dissidere inuicem uiderentur, diffidebam ab initio me uoti cōpotem unquam fore. Verum non multo post Themistius spem mihi præbuit optimam, affirmans, tantos inter se philosophos non sententia quidem dissidere, sed uerbis eademq; de Anima Platonis, Aristotelis, Theophrasti, sub diuersis uerbis esse sententiam. Incidit deniq; diuina quadam sorte in librum Theophrasti de anima, à Prisciano quodam Lydo breuiter quidem, sed tamen diligēter expositum, ea potissimum ratione, qua Plutarchus, & lamblichus Platonici, Peripateticiq; insignes Aristotelicā de anima sententiā explicauerant. Cum igitur in his legendis Platonicos Peripateticosq; esse concordēs animaduertērem, habui fermē tota quod mente petebam. Atque ut & ceteri, quā primum habeant, librum hunc è græca lingua trānsulimus in latinam. Adiuuimus præterea expositiones quasdam breues, à nobis inter legendum atq; transferendum excogitatas. Neq; tamen hac re duxi in præsentia mihi nimis elaborandum, uel latius euagandum. Ioannes enim Picus Mirandulanus uir certē mirandus iam hoc agit ad summum, ubi philosophorum omnium de quauis materia mentes diligentissimē discutit. Ac Platonem, Aristotelemq; de anima mirabiliter mōstrat esse concordēs. Librum uerō tibi potissimum mihi Valor censui dedicandum. Tu enim unā mecum iam diu concordiam philosophorum hac de re uehementer affectas. Medices uerō nostri, quibus tanquam patronis dare omnia, imò reddere cōsueuimus consentient, procul dubio munusculū hoc unū è multis meo dedicari Valori, & Medicæ domus præ ceteris amicissimū & promptissimū, semper Platonicoꝝ operum adiutori. Quamuis autē græcū exemplar unicum inuenerimus, & id quidem mendosum atq; mutilatum, atamen lege securus, & ita ceteris præbe legendū, nam emendare hoc atque resarcire diligentissimē studui, & Angelus Politianus noster, acerrimo uir iudicio plurimāq; doctrina, nostram hanc diligentiam approbauit. Vale atque lege foeliciter, & ceteris præbe legendum. Vale.

MARSILII FICINI

Florentini expositio in interpreta-

tionem Prisciani Lydi super Theophrastum.

Quomodo instrumentum sensus fiat simile sensibilibus. Cap. I.

MARSILII

Ad hoc fiat sensus, oportet instrumentum eius euadere simile sentiendis. Non in forma eorum materiali atq; naturali, sed in specie quadam & ratione immateriali, ac solum re-præsentatiua. Forma rei sensibilis, quæ est extensa, nō sufficit ad sensum, quoniam actus sentiendi sit subito simul totus circa totum comprehendī potest.

PRISCIANI

Theophrasti deinceps institutum est de sensu differere, quoniam uerō Aristoteles instrumenta sensuum à sensibilibus mota, assimilari sensibilibus passione quadā existimat, merito Theophrastus, quæ natura similitudo fiat inquiri. Absurdum enim esse uidetur in sensuum instrumentis, multoq; magis in ipsa anima ullā, coloribus, liquoribus, siue saporibus, sonis, formis, siue figuris assimilationem fieri. At igitur ipse quoq; secundā speciem, rationesq; absq; materia

D d d 2 eiusmodi

eiusmodi similitudinem comparari. Tractandum est igitur utrum extrinsecus species incidat, qualis sit, et ubi prorsus appareat, et nunquam species circa corpus extensa diuisibilis, satis ad cognitionem faciat, siquidem eiusmodi species in cadit non congregata. Omnis autem cognitio constat secundum quandam in unum congregationem, atque secundum impartibilem cognobilitatis totius comprehensionem.

Quod sentit iam habet materialem speciem rei, quam sentit representatiuam, sed antequam habeat eam, oportet instrumentum sensus a sensibili moueri atque pati. Cap. II.

MARSILII.

Quatenus superbia animæ, quasi in inclinatione quadam se accommodat spiritui, quod est instrumentum sensus explicatur in actu potentia sentiendi, quæ latebat in anima, quæ potentia sic explicata concurrens, tanquam pars una cum corpore tali ad complendum animalis superbia igitur animæ separata est magis. Potentia uero hæc magis coniuncta corpori. Nec agitur sine corpore. Phantasia est, imaginatio acrioribus motibus suis uariè afficit spiritum, per quæ hoc reliquum corpus, quoniam hæc intuitum suum dirigit intro circa imaginameta sua, sensus autem dirigetur ad externa, neque percipit passionem instrumenti, uel speciem, quæ ad sensum conferunt, sed per hæc duo percipit, quæ sunt extra, iam actibus suis non alterat spiritum, non enim terminatur actus eius ad intima, sed externa.

PRISCIANI.

Necessè est igitur, quod cognoscit secundam speciem cognoscibilis agere, et illius prætulisse characterem, atque nominatur assimilatio. Passio uero in instrumento fit sentiendi, atque hæc necesse est præcedere sensum sentiendi, namque potestas non est omnino a corporibus separata, sed in ipsa animæ inclinatione, siue nutu sensuum instrumenta suam sortitur essentiam, atque ad animalis excitatur complementum, neque absque instrumentis agere potest. Neque tamen hæc sicut imaginatio principaliter excitata simul commouet instrumentum, propterea quod ualde extensa est, atque omnino ad externa protenditur, sensibilibusque semper præsentia indiget. Imaginabilia igitur hæc extra in se sunt, quamuis sint quedam (ut ita dixerim) externorum assimilamenta, sensibilia uero sunt externa. Circa hæc enim fit sensus non circa passiones instrumentorum, tamen si una cum eiusmodi passionibus ipse sensus species, quæ sunt in corporibus percipit.

Res sentienda mouet quodammodo instrumentum sensus, id est, spiritum quodammodo uiuum, hæc motio, tum passio dicitur, qui spiritus est corpus, tum actio, quia spiritus est uiuens, et efficiencia uitæ illatæ passioni, continuam ex se adhibet actionem.

Cap. III.

MARSILII.

Fiusmodi motio similis est obiectis, tum quia ab illis est illata, tum quia actio huic motui continua, quando adhibetur a uita spiritus, ipse spiritus erga obiecta iam est excitatus, motio talis, quia est passio magis, quam actio, et tempore locoque diuisibilis, nec habet naturam speciei, sed motionis ideo non est sensus, qui indiuiduè, & subito, & per speciem agens totum, comprehendit obiectum. Motionem eiusmodi non esse sensum apparet, quoniam alioquin quoties moueretur, etiam sentiremus, & motio uehementior non offenderet sensum. Oportet post motionem, & passionem peruenire ad aliquam speciem, per quam fiat sensus, qui & speciem attingit, & ideo per aliquam speciem percipit, quæ species non est in instrumento, alioquin motio quædam esset, & passio potius quam species, atque esset instrumento pariter coextensa. Oportet autem ab hoc ipso, quod est pariter coextensum perueniri ad speciem, quæ ad minimam redacta sit quantitate, & per hanc ad rationem insitam animæ, quæ nullam habeat quantitatem. Rursus species ipsa non inuestigat uitæ, quod anima imprimat in instrumento, omnis enim huius actio cum passione miscetur, idemque motus, & hoc uestigium & instrumentum pariter agit. Species autem passionis est experta & motionis. Est enim terminus motionis. Non est ergo inuestigatio uitæ, quod uerè est accidens, sed in uita, quæ quasi substantia quædam non in uita separata a corpore, sed in uita animali, id est, procedente ab anima superiore, quæ anima superior separata est, uel inseparabilis, & substantia uera, & completa in se, atque subsistens, uita uero ab hac diffusa per corpus, quamuis quasi substantia, quædam sit, est tamen pars animalis, atque est quoddam uitale applicamentum animæ ad corpus diuisum cum corpore, & quasi quædam animæ propagatio.

PRISCIANI.

Patiuntur autem a sensibilibus ipsa sensuum instrumenta, non tanquam inanimata, sed corporis uiuentis est passio, quæ propter neque totum est ibi passio, neque extrinsecus contingunt omnia, sed etiam secundum propriam actionem neque mouetur quidem prius, agit autem postea. Unde neque mouetur omnino, quin simul et agat, neque tamen agit nisi et moueatur. Talis itaque in instrumentis motio similis fit specibus, quæ sentiuntur, uel quæ similes ab illis, et secundum quandam ad illa excitationem uitæ apparitionis, siue impressionis instrumento insite illata sunt, sed nondum hoc sensus est, ipsa uidelicet ad sentienda in sensuum instrumentum inducta similitudo, quæ per eam hæc passio potius

sio potius, quam actio sit, atque corporeum quiddam, et diuiduum temporeque extensum ad speciem quidem adiens, non tamen in specie positum, sed adhuc in motu. Sensus autem principium mediæque finem sentiendæ rei indiuiduè comprehendit, et actionem iudiciumque perfectum, et in presenti momento simul totum existit, ac secundum speciem sensibilibus iam constituisse uideatur. Quamobrem non absque passione aliqua instrumenti sensus efficitur, neque tamen est hæc passio sensus, quo fit ut aliquando patiamur quidem, et uigilantes, et dormientes, neque tamen perueniamus. Oportet igitur post passionem in speciem perferri tandem, atque desinere, speciem inquam rei similem sentiendæ, nam secundum perfectam speciem sensus efficitur, quandoquidem iudicat. Hæc autem rei sentiendæ species in instrumento non ponitur. In hoc enim passio motioque fieri solet. Quod uero hic est in diuisione uersatur, et species non existit, neque rursum colligata est in ipso uitæ uestigio, quod instrumento ab anima est tributum. Actio namque uitalis etiam huius uestigii cum passione peragitur. Etique ibi motio instrumento simul et uitæ, id est, eo collocatæ communis. Sed species ipsa secundum actum se habente, neque tamen separata, sed in animalia uita animal complectente atque in uitali ipsius applicamento, quod circa corpora iam est diuisum.

Species effecti in uita animalis addicta corpori, quoniam est coextensa simul cum hac uita non sufficit ad actum sensus, qui indiuiduus est, id est, indiuiduo momento totum quoddam sensibile, idem quodam unico comprehendit. Cap. II II.

MARSILII.

Ita actus sentiendi per formarum aliquam indiuiduam, & quia est actus intus permanens, sic per formam intimam, quæ appellatur ratio exemplaris ad sensibilia representanda, atque est essentialis animæ, & una cum anima etiam per se uiuit, neque solum est compositi, id est, quamuis quodammodo communicari cum corpore, potest tamen a corpore separari, imò & separata est, alioquin indiuiduè non posse agere. Pro qualibet specie sensibilibus est una ratio sensualem in anima omnia indiuiduorum representatiua, representata autem nobis, cum hoc, cum illud quatenus excitatur per speciem hanc, uel illam effectam in uita propria corpori atque animali. Hoc est proprie sentire proferre in actum ipsam rei sensibilibus rationem ad præsentiam speciei factæ in uita, quando res mouet sensibilibus unum instrumentum sensus. Nota rationem talem, & actum sensus imaginationisque impartibilem esse, & ideo substantiam animæ in qua est esse indiuisibilem, & ideo a corpore separatam uel separabilem.

PRISCIANI.

Veruntamen neque hæc species sufficiens est ad sensum, species enim circa instrumentum secundum actum perfectam, quia est circa corpus diuisa, nec in unum impartibile conuersa est, non cognitiua. Sed perfectio est in anima quædam sensibilibus ratione ante sentiendi actum, et ante speciem comprehensa, quæ et secundum se ipsam uiuit, neque solum est compositi, quæ propter agit etiam indiuiduè, atque est potestas quædam particularium, neque sit quandoque in anima, tanquam una quædam particularis diuisa species. Est enim ratio cognitiua sensibilibus in anima ipsa consistens non in corpore iacens. Est quidem una, sed non ut singularia, imò habens unum in ipsam in se multa complectens, et unicuique eorum accommodatum, una enim albedo ratione animæ singula sentit alba. Oportet igitur rationem eiusmodi esse propositam, atque editam si futurus est sensus. Proferitur autem excitata ad uitalem speciem ut ad propriam, atque familiarem, atque huic speciei accommodata, tanquam speciei exterioris similitudini et una cum hac agens, quod enim iudicat ratio est, et cogitatio secundum animam sensualem, atque ipsa in unum impartibile collectio in substantia est a corporibus separata.

Non imprimuntur noie a sensibilibus forme in anima, et quando dicitur anima speciem a rebus accipere, intelligitur etiam ad rerum præsentiam proferre in actum species earum in ipsa latentes. Cap. V.

MARSILII.

Quoniam cognitionis actus est intimus & uitalis, apparet hunc edi ab intima forma, sicut luce a luce, & a calore a calore, hæc intima forma, id est, ratio sensibilibus exemplaris ad ipsam animæ spectat essentiam, a qua quidem essentia uera rationes essentielles habent, dependet quædam animalis uita non uera essentia, nec anima uera, sed quasi accidens, uel quasi substantia & uiuificatio quædam pendens a prima sicut lumina a lumine, sub qua pendente sit uitæ uestigium quasi calor. Eiusmodi uita est pars animalis producta ab anima, quatenus uergit ad corpus producta inquam ab anima per rationes suas, tum uergerales, tum etiam sensuales. Et ideo uidetur ipsa quoque quodammodo rationes habere sensuumque officium uergerandi. Non tamen dicendum est duas esse potentias sentiendi circa eundem sentiendi actum. Sed potentia ipsam in anima implicatam explicari per uitam, similiter rationem latentem in anima explicari per speciem aliquando in uita perfectam, hæc autem uita est illa, quæ dicitur terminus, & actus, & perfectio organici corporis potentia uitam habentis. Denique in instrumento sensus similitudo ad sensibile sit imperfecta, perfecta uero in uita, sensus autem per rationis productionem.

PRISCIANI.

Anima igitur propterea dicitur rei sentiendæ speciem possidere, quia illius proferat rationem, nec ullo modo tanquam ab illa formam aliquam, uel figuratiuam, uelut a sigillo suscipiens, iudicium enim et actio existit intrinsecus

atque uitalis. Ratio itaque permanet intus, et essentia est anima. Vita uero que complet animal, a rationibus quidem dependet essentialibus in suspensa. Secundum uero extensionem quandam ad corpus ipsa subsistit. Et hæc quoque sensu- lis est, et terminus perfectioque animalis. Quo circa in hac rei sentiendæ similitudo perficitur, in instrumento autem est imperfecta, atque cum a passione miscetur et actione, et passio quidem incidit ab externis. Actio uero procedit a uita. Item spectes quidem in uita est animalis, iudicium uero, cogitatioque, in ipso rationis actu consistit.

Res externæ suo modo instrumentum sensus afficiunt materiali quadam affectione. Sed uita præ- sents affectionem hanc in speciem immaterialem transfert, per quam excitatur anime ad rationem proferendam congruam speciei.

Cap. VI.

MARSILII.

Per prolationem eiusmodi anima rei sentiendæ se similem præstat, potest autem contrarijs simul se facere similem per diuersarum rationum prolationem, non posset, autem contrarijs fieri si- milis si talis fieret patiendo. Rursum si anima unâ sui parte tangeret calorem, altera frigus, non posset hæc duo inuicem comparare, quomodo conueniunt, quomodo differant, oportet enim iu- dicem eundem prorsus opposita comparaturum ambo cõprehendere. Anima igitur indiuiduo quodam sui plura simul contrariarum contingit, est igitur indiuidua. Nam hoc ipsum in diuiduum ad cognitionem sufficit, igitur & ad uitam.

PRISCIANI.

Quo igitur modo anima sit similis sentiendis, non quidem ex eo, quod quicquam ab illis accipiat, sed quia secun- dum rationem illorum agat, uidelicet per impressionem apparitionemque quadam specierum exteriorum, quo- rumque pacto anima pluribus, simul atque contrarijs sit aliquando similis, profecto contraria simul pati non po- test. Agere uero ualeat, sensus autem secundum actionem est atque iudicium. Non autem secundum aliquam passionem, nam secundum rationem sensus efficitur, passio uero in instrumento locatur. Cum autem instrumentum sit corpus atque partibile, nihil prohibet ipsum quoque per differentes eius partes plura simul contrariarum habere. Iam uero ratio in quo- dam indiuiduo differentia simul atque contraria, quocumque fini comprehensens similiter agit. Quapropter et eorum diuersitatem diiudicat, quippe cum indiuiduo quodam plura contingat.

Species sensualis, quæ sit in prima animalis uita, sit a ratione innata anime, tanquam a causa prin- cipali, sit et uita, in qua est, tanquam ab instrumento: ad huius uero effe- ctum occasionem præbet passio quadam a sensibili instru- mentum sensus illatus. Cap. VII.

MARSILII.

Plura uis sentiendi nõ est in potentia formabili ad externa, sed ad suos actus circa externos edēdos. Anima sit similis sentiendis, quatenus rationes eorum ex se promit in actum. Instrumentum ue- ro sensus sit illis simile quatenus, & ut corpus ab eis afficitur, & ut uiuum agit aliquid eis con- gruum.

PRISCIANI.

Quando igitur etiam Theophrastus ait sensum fieri similem sentiendis, secundum species atque rationes absque materia sic admittimus, ut non simpliciter ab externis species inferantur, sed a rationibus intimis in uita secun- dum actum sensualem constituentur. Iam uero sensus quoniam a externa porrigitur, illisque sit similis, merito potentia quadam cognominatur tanquam actus, actionesque serens, in anima quidem secundum rationis actum assimi- latio sit, sed in instrumento, tum secundum passionem illatam a re sensibili, tum simul secundum uitalem actum, siue uita- licam actionem.

Instrumentum sensus quoniam est extensum, potest alia quidem parte pati contrarium illud. Alia uero illud, sed hæc inter se conferre nequit, anima uero tanquam indiuidua, si simul a contrarijs patitur, patitur omnino per idem, quod est impossibile. Quando igitur contraria simul percipit, non patitur ab eis, sed agit potius circa illa.

Cap. VIII.

PRISCIANI.

Nam ex generali ratione saporum promit rationem dulcis, similiter & amari, quādo amarum & dulce linguam simul attingit, & lingua tunc per diuersas partes patitur ab utroque sensus interim per rationes differentes communi ratione contentas circa utrumque pariter agit.

PR

PRISCIANI.

Quoniam igitur pacto instrumentum sensus ab amaro simul, atque dulci patitur. Non enim parte alia lingue, hoc forsitan percipit, alia uero illud. Sed eadem, et in auditu similiter accidit. Si ergo distinguere licet auditum atque etiam instrumentum gustus, siue lingua id sit, siue quidam in lingua spiritus. Certè cum eiusmodi instrumē- ti diuisibile sit, quia corpus est, fieri potest, ut altera quidē parte hoc, altera uero illud similiter patiatur, quod perspicue patet in tactu, qui alia parte calefieri, alia frigefieri simul potest. Similiter et spiritus sensualis auditus, quando quidem est diuiduus. Ratio uero ut iam dictum est, tanquam indiuidua contraria simul agere minime prohibetur. Pati enim secundum idem contraria, est impossibile.

Omnia sensibilia agunt aliquid in instrumentum sensus, sed calor et frigus, et similes qualitates, item sapor, et similes, quæ ualde materiales sunt passionem inferunt actio- nem, forma uero, et figura, et numerum, atque motus, tanquam res magis formales passionem afferunt lenio- rem. Cap. IX.

MARSILII.

Præterea propria uniuersusque sensus, sensibilia manifestiora sensibus offeruntur, ut color uis- sibi, uox auditui, calor tactui atque similia, communia uero occultius subrepunt, atque conse- quenter, ut figura, motusque &c. Sunt qui putent numerum atque motum esse, tam formales & a materia procul, ut sensibus minime congruant, ideoque sola rationali cogitatione deprehendi quā- do congruē ad hæc excitatur per sensum, sicut & essentiam sensibilem cogitatione deprehendi, nõ sensu, sed communis opinio est numerum, atque motum non solum ad cogitationem, sed ad sen- sam etiam quodammodo pertinere.

PRISCIANI.

Calor quidem tanquam potentia naturalis agere potest aliqui in sensuum instrumentum, sed forma, figura mo- tus, numerus, quomodo possunt actione quadam sensum sibi similem reddere? dicemus profecto hæc quoque ha- bere in se aliquid efficacis. Agere uero formalis, sed calorem cognatasque huic qualitates agere (ut ita dixe- rim) corporalius, ideoque acrius et passione quadam uehementiore. Dicere quoque licet sensibilia uniuersusque sen- sus propria actionem inferre uehementiorem, communia uero remissionem, hæc quidem ut proxima tanquam familia- ria, illa uero remotiora. Ac forsitan communia tanquam præstantiora, non eodem modo commensurata sunt sensui, sed enim simul sensibilia, sunt etiam ipsa communia, neque solum rationali cogitatione nascuntur. Atque cogitatio hæc ad quædam ex sensibilibus reuocata, ipsa secundum se cogitat, nondum ullo sensu comprehensa, cum quando sensibilem essentiam substantiamque excogitat. Sin autem tempus quoque, et numerum sensus minime percipit, hæc quoque cogita- tio rationalis agnoscat a sensibilibus rebus admonita.

Res externæ non reddunt sibi similem sensum, ac multo minus rationalem cogita- tionem, sed potenti: sentiendi se facit similem per rationem suarum productionem, multoque magis id ita co- gitatio facit. Cap. X.

MARSILII.

Sicut ratio innata sensui excitatur ad præsentiam sensuallium specierum: sic ipsa tunc excitat po- tentiam cogitandi ad producendam rationem essentia sensibilem propter cognationem qua- litatum ad eam, quando qualitates eiusmodi percipiuntur a sensu.

PRISCIANI.

Ceterum si secundum assimilationem quadam sit cognitio, quoniam modo cogitatio a rebus non patiens sentiend- is similis illis euadit? Sin autem patitur, qualis huius est passio: sed profecto non secundum passionem (ut dixi- mus) uel sensuale sit iudicium, ne dum rationalis excogitatio, imò secundum actionem rationumque partium. Ra- tio quidem sensibilem promit, quando instrumenti passio in speciem iam perficitur, siue desinit sensibili similem. Atque ita ratio talis sensibili copiat. Quod si ad conueniens aliquid proportionem aliqua excitatur, nimirum ratio iu- dex sensibilem qualitatum uim anime suscitatur sensibilem essentia cognoscere, familiariter sanè propter familiarita- tem quandam eiusmodi qualitatum ad essentiam ipsam a qua procedunt.

Sensibilia communia non solum cogitatione, sed sensu etiam apprehenduntur, et id quidem consequenter, prima enim magisque propria cognoscuntur, quia propter maiorem cognationem efficacius mouent. Cap. XI.

DdD, MAR

A De eodem sensum pertinet de oppositis iudicare ut auditum de uoce atque silentio, si puri silentium sit, non sensus exterior percipit, sed interior per memoriā uocis, aduertens se in uocis oppositum incidisse, ut plurimum uero silentium non est puri, & tum quidem conatur auditus circa obiectum debilissimum, & uix percipiens quicquam, silentium dicitur deprehendere, quasi deprehendens, quo ibi de uoce reliquum deest. Sensus rem congruam & amicum, atque suauem iudicat, quando non innata cum aliquo congruit. Alienam uero cum disideret, dum interea instrumentum peruersum mouetur.

PRISCIANI.

P roinde quoniam a proprijs quidem sensibilibus primo magisque instrumentum pulsari solet, a communibus uero consequentem, atque remissus, merito eadem conditione sensus, quilibet sua percipere solet. Aspectus sane primo colorem percipit, consequentem uero magnitudinem atque motum. Quamobrem uideri possunt communia spectare magis ad animā, & quasi secundum accidens a sensu cognosci, sed certe sicut dictum est, commune hoc sensibile consequenter quid sensui notum, neque sola cogitatione comprehenditur. Queri preterea solet, quomodo & oculus tenebrosa & auditus silentium deprehendat. Respondendum est non tam sentire, quam consentire, neque inniti figurata. libus aliquando sensum, sed ex eo quod in his actio inibetur in ipso conatu sensum iudicare, quod deficit ipsis. Atque quod distans alienumque, est, deprehendere ex eo, quod ratio sibi innata huic minime congruat. Interea uero instrumentum sensus quodammodo peruersum mouetur passionem a sensibili quodam illatam.

Cum anima sit domina corporis, ideoque substantia longe praestantior, merito corpus huius gratia factum atque dispositum. Cap. XIII.

MARSILII.

I n ordine igitur prouidentiae anima, & prior est, & prius distincta, quam corpus, nam corpus tot accipit instrumenta, quot seruiant animae, iam tot uires habenti, quam uires formales sunt, & formaliter secundum speciem distinguuntur, qualis distinctio a materia non procedit. Vnus ergo sensus intimus unitatis suae fecunditatem in sensus se quinque deriuat. Quibus posterius quinque in corpore accommodata sunt instrumenta.

PRISCIANI.

H actenus de sensu communiter sit tractatum, de singulis uero sensibus, ut de uisu, & auditu, ceterisque, illud in primis nobis est distinguendum. Non unum uidelicet (ut quidam putant) solum esse sensum, qui a participantibus instrumentis in differentes quodammodo species distinguatur. Non enim ipsa diuersitas instrumentorum praecedat uirium animae differentias, nec ad uires diuidendas auctoritatem habet, sed ipse sensus, & unus quidem est in seipso, & ex se in quinque discernitur ad sensibilia singula discernenda. Iam uero ad ipsam sensuum discretionem instrumentorum quoque subsecuta differentia est congruere accommodata singulis, nam materialem instrumentalemque partitionem antecedit formalis ipsa, specialis uero partitio, atuersitasque inuicem tanquam auctoritate freta maiore.

At uis sentiendi non ita efficitur, quasi uel naturaliter tangat sensibile, uel sensibile naturaliter formet sensum, sed ratione quadam admodum spiritali. Cap. XIII.

MARSILII.

N eque uisus emittit ex se naturale aliquid, & quasi corporeum, quo uelut proboscide colore tangat, neque ex colore effluit aliquid naturale, quod imprimatur in uisu, neque rursus color re ipsa colorata aerem, atque uisum. Species a materia separatae, quia a loco penitus absolutae sunt, & a materiae limitibus sunt exclusae, ideo aliquid in omnia possunt agere, & ad quantumlibet spatium aequaliter agere. Species autem in materia, & loco determinatae pro modo naturae suae, & ad aliquid tamen agunt, & usque ad certum spatium, similiterque patiendi suscipiunt. Sunt autem actiones naturalium plurimae ipsius compositi, ut calefacere, similesque & odore saporeque naturaliter non nihil afficere. Sunt tamen praeter has actiones quaedam eiusmodi specierum, non tam compositis attributae, & quaedam speciebus, speciei uidelicet ipsius praestantiam proprietatemque peculiariter consequentes, quae quidem actiones, quasi spirituales sunt, & longius protenduntur, quam actiones, quae propriae sunt compositi, & sicut quandoque subito, usque tamen ad certum spatium, quia species in materia sunt, locoque continentur. Actiones eiusmodi non solum in anima sunt circa res agente, sed in speciebus quoque rerum ad animam quodammodo se porrigentibus, in tali uirtute actione, & passione fit sensus. Anima quidem cum sit forma uiuens & sensibilibus, agit circa illa, quae sibi offeruntur uitaliter, atque sensualiter, & quia est in corpore usque ad certum spatium operatur, species quoque rerum, quae ratione sunt formae formarum imagines diuinarum, formaliter & quasi spiritaliter agunt in rem uidelicet formalem potissimum atque spiritalem, scilicet instrumentum sensus, id est, in ipsum uiuentem. Atque actio talis propriae, & proximae conducit ad sensum, sed addita huic actione anima, quam paulo ante dicebamus. Actio uero compositi propria & materialis, atque naturalis, uel impedit, uel non conducit, uel non sufficit ad sensus effectum.

Anima

Anima caeli, quoniam in corpore suo omnia sensibilia per causas habet, ideo sensu quodam intimo per hoc, quasi per instrumentum simul, & causam cuncta introspicit sensibilia. Contra uero, quoniam in corpore nostro non sunt principia sensibilia, sensus cogitur extra prospicere. Per haec apparet, Priscianum hunc esse Platonium. Nam quod de sensu caelestis animae tangit. Ptolemaeus est lamblichiusque, & Proculi. Imo & per superiora, & per sequentia ubique constat hunc esse Platonium & sedulum lamblichi sectatorem.

PRISCIANI.

Verum quid nam est uidere, uel audire, uel olfacere? Et nunquid, per medium quoddam sensus omnes efficiuntur? Sicut uisus per diaphanum, id est, perspicuum oculisque peruium, an potius sensus quidam tangunt absque medio sentiendi? Item quidnam est diaphanum. Arbitror equidem uisionem perfici, nec per susceptionem aliquam ab externis, quasi formetur a sentiendis, per quandam ab eis effluxum, nec secundum emissionem ab oculis aliquam ita factam, quasi corpus aliquod emitatur, tangatque sentiendi, neque colores quidem mouere diaphanum, quasi formetur ipsum. Diaphanum uero uisum mouere similiter. Sed species ipsas efficacem habere potentiam, per quam una quaeque agit in illud potissimum, quod passioni eiusmodi est expositum, non tangendo duntaxat, sed in illa quoque, quae distans, quatenus commensurata quaedam distantia sit, his quidem ad faciendum, illis uicissim ad patiendum. Cum enim species naturalis corporea sit, & contineatur in aliquo, & loco quodam circumscribatur, non in quodlibet positum ubilibet agit. Sed in illud tantum, quod distat, inderatione quadam commensurata, uim efficacem agentium potestati, tum aptae & expositae ad hoc potentiae patientium. Atque rursus ad passionis ipsius mensuram. Agit quidem uisibile in instrumentum uisus ab intervallo quodam, quod & commensuratum sit, tum uidentem, tum uisibile, illi quidem ad agendum, huic autem ad patiendum. Quoniam uero non simpliciter ipsa uisibilis natura ab obiecto uisibili passio facit sensum, passim enim uehementior impedit, quia in commensurabilis est ad passionis mensuram, secundum quam fit sensus, nimirum opus eorum est intervallo. Quo fit ut ualde lucentia si propinquiora fiant, quam exigat ipsa mensura, impediunt uisionem, & denique omnino prohibeant. Quoniam uero non solum in passione instrumenti, sed etiam in actione quadam, sicut iam est dictum sensus efficitur, ager quoque id quod uidet circa illud, quod uidetur ab eo, non quidem illud ab alterans, aut aliquam inferens passionem. Sed iudicari circa illud agens. Non enim tanquam corpus, sed tanquam uitale aliquid atque uisum agit. At quoniam uitalis, & haec ipsa cognitiua potentia est in corpore, neque in eo secundum causam sensibilia comprehendit, sicut uita illa potentiaque cognoscendi caelestis, sed secundum quandam ad sensibilia distantiam portensionemque perficitur, merito haec quoque commensuratio quodam, haec coaptante indiget intervallo.

Quomodo inter alios sensus maxime caelestis solus utatur lumine, re ualde caelesti, & necessario hoc utatur. Cap. XIII.

MARSILII.

Sub lumine sunt luminosa, atque luminaria. Primum luminosum est caeleste, secundum est igneum. Tertium inter composita, quod quasi fulget ut ignis. Primum luminale est oculus praecipue radiosus in animalibus, quae nocte uident. Sed alij quoque oculi, quamuis minus sunt, atamen luminaria. Secundum luminale est color factus, uidelicet ex dominatu quodam luminis in corporibus natura compositis. Tertium luminale est diaphanum, quod perspicuum possumus appellare, uidetur enim perspicuitas, haec aduenienti luminis, tam facile peruia esse quaedam luminis inchoatio, & aptitudo summa ad capiendam insuper reliqui luminis plenitudinem. Quoniam igitur & uisus, & color, & diaphanum naturaliter in se habet luminis aliquid & quidem exiguum, merito uidentur ad pleniorem lumen adniti. Quo ex luminibus euadent iam luminosa, & perfectum in eo genere gradum adepta inuicem copulenter, scilicet color cum oculo per diaphanum. Medium uero necessarium inter oculum, & colorem non est aer, quia ratione aeralioquin per aquam, & similia non uideret, sed est quae ratione diaphanum, id est transpicuum, & radijs undique peruium, & amicum, quasi facilis hospes, & aliquid naturaliter luminale, quod sane exigitur, plurimum quidem, ut ipsum lumine iam imbutum illuminet oculum atque colorem. Semper autem ut debuit sit inter hos intervalum, nam ubi uel oculus, uel obiectum apud nos ualde luminosum est, non est necessarium alio quodam tertio praeter haec lumine ad perspicuum medium, quo haec deinde perficiantur. Dicitur uero color extremitas diaphani in corpore terminato, duobus praecipue modis, primo ratione diaphani, secundum rationem obiecti. Album aspiciet niuem, hunc ergo colorem candidum esse terminum diaphani scito, tum uidelicet aeris medium, nam in eius extremitate tangente niuem est candor, tum diaphani cuiusdam, quod niui insitum intelligimus. Apparet autem hinc actu candor non in qualibet parte diaphani huius, sed extremitate tantum, id est, semper in superficie niuis, quo tuncunquam niuem incidit: Per haec confirmatur colorem esse aliquid luminale.

PRISCIANI.

Hæc quidem communia sunt auditui simul, atque uisui, et alicui aliorum insuper, si quis alius sensus sensibilis proprium non cogatur attingere, sed in uisu præcipuus est, et proprius luminis usus utrinque perficiens, tum uisurum ad uidendum, tum uisibile ut uideatur: neque enim, uel ipsum uisibile aget aliquid inuisurum absque lumine, uel uisurus aget aliquid circa uisibile. Quod enim in nobis est uisuale, est quodammodo naturaliter luminale, quod quidem euidenter declarant animalia quaedam, quæ res sibi uidentas prius illuminant. Quapropter possunt etiam nocte uidere colores similes sunt quodammodo luminales, ut potest qui circa terminos diaphani corporum terminatorum considerantur. His ergo de causis merito perficiuntur utraque lumine, quippe cum suapte natura exiguum habeant luminæ, quantum spectat ad perfectam inuicem actionem. Quapropter externo insuper lumine indigent, tum uisurum ipsum, tum in quâ aliquid luminale, tum colores, tum lumina quaedam, quod sanè eorum indicat susceptaculum. Colores enim termini sunt diaphani, diaphanum uerò est quaedam (ut ita dixerim) aptitudo ad lumen accipiendum, uel forsân est uel sitigium quoddam luminis exite ad eò ut nondum medium interuallum perficere possit ad uisionem. Atqui ex hoc ipsum interuallum ad uisionem accommodatum est, non tanquam aer, aut aqua, aut aliquid aliud, sed tanquam diaphanum optu tam perfectum ab illustrante, atque utrinque perficiens, tum quod uidet, tum etiam quod uidetur. At si uisibile ipsum sit ad eò luminosum, ut ipsum possit perficere uisum: quemadmodum ignis et similia, etiam nocte lucentia, non ulterius medium exigunt ut perficiat, sed ad tantum ut commensuratum præbeat interuallum. Res namque per fulgida oculis nostris impressa non uidetur, quoniam hinc nequaquam illuminantur.

Utrum uisio fiat per emissionem radij ab oculo, an perceptionem speciei cuiusdam ab obiecto.
Item de tribus regulis ad sensum communiter pertinentibus. Cap. xv.

MARSILII

Visio est actio sic in uidente manens, sicut lucere atque calere manet in igne, si ergo uisio quodammodo sit in obiecto extremo, erit et ibi quemadmodum uisus est uidens, scilicet radij cuiusdam uisualis emissi præsentia, uidetur enim uisio fieri circa uisibile extra positum: tum quia alioquin de interuallo non facile iudicaretur: tum quia non aliquid naturale de re uidentia uenit ad oculum, sicut ab alijs obiectis ad alios sensus peruenire uidetur. Sûr & qui uicissim purè uenire ad oculum aliquid ab obiecto. Nam aliquid inde patitur, sic utiq; uisus congregatur nigro, congregatur albo, nunc splendore caligat, qualis quidem passio oculo quoque percipitur, sed de his alias. Tres sunt præcipue regulæ ab lamblichio traditæ, firmiter in omni sensu tenendæ. Prima aliquid fieri a sensibili in instrumentum sensus, quod necesse, quodammodo illinc affici, quæ affectio, tum passio est ab externis illa tamen, quia instrumentum hoc est corpus, tum actio in instrumentum resultat, quia uisum, eiusmodi quidem affectio, quodammodo rei sentiendæ sit similis. Secunda regula, post hanc affectio nem instrumenti, quoquomodo uiuentis, sit specles quaedam admodum spiritator in ipsa animalis uita, accommodatoriam ad sensum, etiam sensibili similis. Tertia ad speciei huius præsentiam experscitur ratio quaedam rei sentiendæ, prius in anima latens, quæ experscitur congruit speciei, & per hanc affectioni, & per actionem sensibili foris posito. Hæc quidem experscitur atque congruita comuniter est sentire.

PRISCIANI

Multa igitur in uisu uarietas accidit, uidetur enim extra prodire. Propterea quod circa sensibile agit extra locatum quineti in aliquid à re uidentia suscipere, quia uidelicet illinc aliquid patitur. Tam uero diaphanum atque medium traicere uidetur utrinque, tanquam et perficiens lumine, et commensuratum exhibens interuallum. Conferamus ad hæc etiam quocumque comuniter de omni sensu contemplati sumus ipsam, uidelicet rei sensibilis apparitionem, siue notam instrumenti sensus impressam, secundum passionem simul, et actionem tam constitutam in ipsa ad rem sentiendam similitudine quadam. Præterea apparitionem, uel impressionem eiusmodi accipiamus perfectam, tam desinentemq; in speciem, in ipsa uidelicet communi compositi uita. Consideremus etiam instam animæ rationem, a sensuali animæ pullulantem, atque speciebus eiusmodi congruentem, per quam sit iudicium quodlibet atq; cogitatio. Talis utique modus est circa singulos sensus contemplationis, quem potissimum accipere debemus ab lamblichio, ubi de anima philosophatur ex quibus in præsentia nos hæc compendiose conscripsimus, desiderantes uidelicet formulam quandam præscribere circa singulos sensus contemplationis exactæ. Nempe non id quidem nunc nobis propositum est, discussionem eorum distinctissimè persequi, sed Theophrasti sensum rimari, et si quid insuper ad Aristotelianam traditionem adiunxit summam inter se connectere, si quid rursus dubitando proponit pro uiribus pertractare.

Quomodo inter sensibile atque sensum opus est medio, et de colore diaphani. Cap. xvi.

MARSILII

Res ipsa sensibilis nimirum materialis est, sensus autem admodum spiritualis. Itaque per se non coeunt ad sentiendæ actum perficiendum, sed opus est medio quodam quodammodo spirituali, quod inuicem ipsa conciliet, hoc quidem circa omnem sensum species quaedam est, qualem Paulò ante diximus. Circa uisum, uerò tanquam excellentissimum ultra speciem, opus est diaphano insuper atque lumine, quibus materiale spirituale profusus accommodetur. Vbi Aristoteles aut diaphanum

diaphanum non per se, sed per alienum colorem aspici. Ambigit Theophrastus utrum rectè dicatur aliquid per alienum colorem uisibile fieri, & per alienum saporem gustabile. Respondetur Aristoteli appellauisse lumen colorem corporis per se luminosi, quo lumine sibi communicato diaphanum uideatur. Sunt qui existiment diaphanum suum quandam habere colorem, sed exiguum. Alioquin foret alienus, tam facile per uerum atq; formabile, hunc ergo imperfectum colorem aut perfici à lumine corporis luminosi colore perfecto, qui uerò diaphanum negant proprium colorem habere, dicunt à lumine quodammodo colorari.

PRISCIANI

Sed iam redeamus ad Theophrastum, uidetur et ipse putare nullum sensum seipso sensibile tangere à ratione, itaquit alienum est, cum sensus omnes inter se generis sint eiusdem conditionem communem et similem non habere. Adducit insuper hoc de diaphano, quod uidelicet nonnullos propter nouitatem turbare possit, quoniam passio dicitur hoc uisibile, non per se esse, sed propter alienum colorem fiat oculis manifestum. Perinde ac si diceretur, et gustabile aliquid per saporem fieri alienum. Facile uerò sic dubitatio soluitur, nempe alienus ille color lumen dicitur, tanquam aliunde, id est, ab illuminante procedens. Adeo namq; familiare lumen rebus est uidentis, ut persiciat eas, et educat in actum quapropter diaphanum ipsum sui colorem habet proprium, perficitur tamen à lumine, sicut et aliorum colores solent. Lumen enim non aufert alicui propria, sed contra perducit ad actum, siue quod dixi diaphanum per se est hominis expert, certè à lumine, quasi coloratum ita perficitur, euaditq; uidentem.

De Diaphano atque Lumine. Cap. xvii.

MARSILII

Diaphanitas, siue perspicuitas non est corpus. Alioquin non essent sine disputatione infusa constituta corporibus, nec est dispositio aliqua per quandam passionis modum à quodam corpore cæteris illata corporibus, sed est species quaedam, & forma per se, sicut lux & color, atq; calor, species uerò formarum non fluunt principaliter à materia corporali corporibus, tanquam per suam materiam inefficacibus, sed sunt, & formaliter distinguuntur à prima forma uniformi simul, & omniformi, id est, à mente diuina. Ponit autè Priscianus ex mente lamblichii: sicut & Iulianus in libro de sole ex eiusdem mente asserit. Diaphanum non solum in æthere, igne, aere, aqua, uisus, sed in ipsa terra, compositisq; corporibus omnibus. Profecto intellectualis quaedam anima his omnibus est infusa. Ab hac igitur, quatenus est uita quædam per omnia procedit calor, licet occultus quatenus intellectualis est, per omnia diffunditur lumen, quamuis alicubi sit occultum, atque cum lumine diaphanum exhibetur, tanquam proprium luminis susceptaculum. Air autem Iulianus ex mente lamblichii, atq; phænicum lumen esse purum, actum ab actu diuinæ intelligentiæ per cuncta porrectum. Diaphanum uerò actus eiusmodi esse ueliculum, & id quidem in corporeum, neq; permixtum corporum qualitatibus, quamuis per hæc omnia sit diffusum. Eadem quoque significat extensum per omnia lumen Platone in decimo de Republica positum, idè confirmat & in Timæo, sed de his latius loquimur in cõmento Plotini. Cũ ubique in compositis, atq; sub terra sit color, atq; color sit quædam portio, uel participatio luminis, est & lumen ubiq; igitur & diaphanum necessarium luminis susceptaculum. Si quis astrologorum regula fretus consideret, quantum uim habeant innumera-biles radij immensæ cælorum machinæ ad penetrandum terram mundi punctum, cognoscat per hanc, perque composita passim diffundi cælestium lumen atque diaphanum, quamuis nobis hæc in terra non pateant, pateant autem forte quibusdam illis degentibus animalibus. Atque etiam licet schabet frigus ad calorem, & nigredo ad albedinem, sic tenebras ad lumen, ut tenebra non sit priuatio pura, sed lux minima uel opaca, tam enim potenti cælestium lumine fieri, ut puris tenebris locum nusquam pateat.

PRISCIANI

Quam igitur est natura diaphani, id est, perspicui oculisq; peruij. Non enim sufficit dicere esse hoc aeri, et aquæ, ætheriq; solidisq; nonnullis, necesse autem est inquit, uel passionem quandam, uel dispositionem esse diaphanum, hoc enim penitus est in corpore, corpus autem sic in corpore esse non potest. Sin autem passio est, uel dispositio quaedam, à quo nam fiat inuestigabimus, aut enim ab uno, aut à pluribus simplicium corporum forsân prouenire uidetur, tamen si hoc fieri nequit, hæc enim simplicia scilicet aer, et aqua sunt diaphana. Tertia quoq; diaphana est per ignem, imò uerò et composita corpora omnia quatenus omnia colorata sunt, color autem est diaphani terminus. Assero igitur diaphanum non esse passionem, dispositionemq; ab aliquo corporibus illatam, sed esse speciem quandam conciliatricem eorum, que in generatione sunt corporum ad luminis perfectionem accipiendam, itemq; præbent eis aptitudinem quandam ad suscipiendum lumen, et ad tenebras subeundas, siue hæc alterutrum participans per essentiam, siue per uices utrinque, siue simul ambo per aliquam mixtionem. Diaphanum quidem, quod est in igne lumen habet essentiale. Diaphanum uerò, quod est in terra tenebras habet essentielles. Quamobrè sicut ignis est, luminificus, sic est tenebrificus terra, ipsa enim (ut ita dixerimus) tenebra non est priuatio luminis, sed ipsa quoq; est actus. Sed nunquid errauimus, hoc enim (ut diximus) non solum luminis, sed tenebrarum etiam susceptaculum est. Præterea terra quoque colorata est. Color autem est ipsius in corporibus terminatis diaphani terminus. Quapropter et in terra diaphanum est, ubique

ibi que non solum tenebrarum secundum essentiam susceptaculum, sed et quodammodo luminis, nam tenebræ quidem suscipit in profundo, in terminis uero lumen, si modo colores sunt lumina quedam, atq; si ipsa quoque terra superficie suscipit lumen. Diaphanum uero, aeris atque aque uicissim amittit utriusque, quod sanè ratione magis propria diaphanum appellare solemus. Diaphanum uero, quod corporibus inest compositis, ambo capit commixtionem. Non debemus igitur percontari à quoniam simplicium corporum diaphanum oriatur. Species enim, nec ab elementis, nec omnino à corporibus ullis efficiuntur. Sed ipsa corpora participant species, atque secundum eas characteres proprios sortiuntur. Quapropter que non secundum essentiam speciem sibi uendicant luminosam, hæc lumine indigent, quo uideantur. Ignis autem lucens atq; similiter nequaquam indigent, quippe cum per essentiam speciei luminoso ad hoc ipsum sufficientes participia sint.

Lumen cuius sit actus. Cap. XVIII.

MARSILII.

Lumen ubicunque sit, est actus diaphani, sed in corpore naturaliter luminoso est actus tãquam forma, & qualitas quedam eius propria. In diaphano autem non naturaliter luminoso lumine inpromittitur, non tanquam huius forma, uel qualitas, uel passio uera, sed quasi passio.

PRISCIANI.

Inter hæc interrogat Theophrastus, quomodo diaphani actus sit lumē ipsum, quod per corpus illuminas protenditur hinc enim potius actus uideri potest. Postquam uero dubitauit, questionem soluit hinc in modū, id dicens similiter se habere, sicut et in alijs accidit patientibus, his fortè uerbis ostendens, quemadmodū calor ignis quidem, tanquã agentis est actus, calefacti uero ut patientis, sic et lumen suscipiens quidem actum dicit, tanquam patientem quandam. Nec principaliter actum cognominari, quo circa subiungit, non esse nomina perquirenda, sed satis nobis factū fore si natura eius intellexerimus. Primum quidem illud arbitror distinguendum. Alterum esse lumen, quod aliunde est effectum. Alterum uero quod effecti illud, quemadmodum lumen in sole et igne habet. lum uero non habetur sermo de causa ubi propriè queritur quid sit lumen, sed de eo potius, quod procedit à causa, quod sanè actus dicitur esse diaphani in aere atque aqua cæterisque, que tenebras uicissim lumineq; suscipiunt.

Quomodo lumen non inest diaphano, seu qualitas eius, sed ad sit potius tanquam ipsius illuminantis actus. Cap. XIX.

MARSILII.

Epycurei putant lumen esse corpus, plerique uero peripateticorum non quidem corpus esse, alioquin non tam facile penetratur corpora, sed esse uolunt lumen in diaphanis ipsum quam doque suscipientibus, tanquam passionem eorum, atque qualitatem, id reprobat Priscianus tanquam à Platonis alienum, quos ipse præ cæteris uenerat, adducit igitur ad hæc Iamblichi rationes, quas & ille acceperat à Plotino. Qualitas quæ in aliquod corpus adueniens ab eo proprie capitur, formãq; sit ipsius, sex conditiones habet. Primam quod accidit per partes corporis paulatim. Secundam quod passionem in se subiecto mutatq; in eo dispositionem eius naturalem, & primo quidem accidentalem ac postremo substantialem. Tertiam quia usque ad certum spacium propagatur. Quartam quoniã ab eunte formatore aliquandiu remanet in subiecto, ut calor in aqua igne se moto. Quintam quod & ipsa mouetur, quando corpus loco mouetur. Sextam quod infici potest in eo ipsius in quinamento atq; ibi confundi, & cum cæteris qualitatibus commisceri in unum atq; componi. Lumen aut contra subito uenit, nõ mutat in subiecto naturam, occurrit propagabile per immensum, quatenus sub sit, quod accipere ualeat, recedente eo, quod illuminat nihil sui relinquit in eo, quod uideatur herere. Nõ mouetur aere moto, uel aqua non inficitur insecto diaphano, sed uel permanet in se sincerum, uel protinus abit, semper illuminanti continuo. Quinetiam plurima lumina non componuntur in unum, quod inde apparet, quod sit ad lucernas duas deambulaueris umbrae geminæ resulfabunt, si ad plures similiter plures & umbræ. Item si tribus lucernis opponatur ignes tabula, in cuius medio sit foramen transmittent per hoc tria lumina in oppositum. Deniq; lumen ita separabiliter adest diaphano, sicut in intellectualis anima corpori.

PRISCIANI.

Proinde Iamblicum sequens, neque corpus esse lumen existimo, neque sicut peripatetici unam corporis alicuius passionem, uel qualitatem, lumen in esse suum non habet in aere. Nam aere moto lumen permanet, ex aere multiformi permutatio lumen suo in se impetu inde discedit, seruatq; interea in dissolubilem cum causa sua connectione. Ipsa quinetiam huius simul tota presentia per omnia accipere, id ualentiã subito facta, presente uidelicet, quod illuminat et iterum abeunte, repentina defectio luminis, nullum ibi sui uestigium relinquens argumentum nobis esse potest. Lumen non esse aeris passionem. Passiones enim uelut calor, nec accedunt subito, et igne submoto, calor eius exigua saltem, sui speciei in patiente relinquit. Consultat præterea ipsum luminis actum esse à corporibus separatam, quia neq; successione gradatim procedente, neq; permutatione subiecti usq; accedit, neq; ad certū usq; terminū cohibetur. Sed diffusibilis seipsum, quousq; offendi aliquid, quod post accipere, neq; unquam lumina inuicem confunduntur, atque componuntur. Quo igitur modo lumē actus diaphani nominatur. Profecto nõ ut passio quedam, nec ut perfectio eius in eo, uelut subiecto facta, tanquã separabiliter ipsam perficiens neq; luminosus hic actus aliquando sit diaphani, sed effecti potius, ut diaphani sit ipsius permanentis, ipse interim illuminanti cõtinuus. Atq; cū illo undiq; circūducitur. Hoc igitur ita summam commemoratū sit, ne forsan, sicut in alijs patientibus, aliquid effici solet, similiter lumē in aliquo fieri, ut suscipi suscipiens, quoniam

De lumine iterum et diaphano. Cap. XX.

MARSILII.

Quoniam per superiora constat, lumen esse aliquid incorporeum, corporeis nõ permixtura tria hinc possumus coniectare. Primum quidem cœleste corpus primum luminis susceptaculum incorporea uita, & intelligentia regi, à qua & lumen habeat cæterisq; tradat. Quod tanquam incorporeum nequit à corpore procreari, secundum cœleste corpus non habere materiam talem, qua cum cæteris miscetur. Tertium lumen esse causam potentissimam in agendo. Si enim patientibus nõ miscetur, tanquam nõ impeditur expeditus agit, & suaapte natura potissimum. ideo mirabiles inde proueniunt actiones. Non effluit autem lumen à luminoso per resolutionem quandam, sicut odor à pomo, nec sicut calor ab igne, qui proprius suscipientis euadit, neq; semper est continuus largienti. Sed sicut radius uisualis ab oculo, si modo per emissionem uisio fiat. Qui forsitan non est aliud quã uisus, quasi ad exteriora porrectus, siue uisus ipse actus eminens agens nõ relinquitur agentem, sed semper agentem continuus, & exterioribus non permixtus, Potens & male facere, quod apparet in regulo. Potens & benefacere, quod constat instructo. Si lumen esse dicamus radios uisuales cœlestium oculorum in se uiuentium, perque eiusmodi radios cuncta uidentium, agentiumq; uidendo siue prosperi, siue aduersi intuitus inde fiant à Platonis nõ errabimus. Est ergo tam excellens in luminoso forma, & actus longissimè se se porrigit, non distans ab agente, non permixtus in patiente, eiusmodi porrectio est hoc ipsum de luce lumen.

PRISCIANI.

Post hæc Theophrastus ita querit, si lumen est incorporeum cur nam ignis, uel omnino alterius corporis presentia sit. Sic enim uideri poterit defluxus quidam esse corporeus atque corpus, id subinde soluens, non hunc in modum, hoc accipiens existere, sed ea ratione duntaxat, qua se naturã alter habet, ubi certè declarat ipsum luminis actum specialem, formalemq; existere, quod quidem et calor est à specie. Ideoq; non est corpus. Non enim per diuisionem, siue deffusionem, nec per defluxum constat lumen, sed tanquam hoc ipsum actus lucide speciei, siue quo alio nomine appellare libet speciem ipsam luminis causam. Ceterum si tenebræ uidentur absque lumine, non erit lumen causa omnibus ut uideatur, sed profecto sicut Theophrastus ait, tenebræ non sunt uisibiles. Non enim sentimus eas quoptan intuitus firmamento, sed priuatione cernendi atque eo quod minimè uideamus. Tum uero ignis, et si quod simile uidetur in tenebris, tanquam ipsum perfectū quoque diaphani causam. Et propterea illo non penitus indigent, ut uideatur. Ignis igitur ad hoc ut cernatur, nõ eget quodam iam actu diaphano, id est, iam illuminato. Quoniam uero necesse est aliquid esse medium (uisio enim non fit contactu) ideo medium hoc oportet esse diaphanum, ne si fortè solidum sit, atque resistens impediatur opaca proprietate atque tenebrifica mutua inter se rerum luminis actionem, ignis inquam, ac sensuum instrumenti.

Alijsensus non egent medio perfecto sicut uisus. Cap. XXI.

MARSILII.

Visum esse sensuum prestatissimum apparet, quoniam citius, longius, amplius, distinctius, quã cæteri sentit. Item motus apprehensionis atq; progressionis est perfectior, quam descensus. Sicut ergo ad exercendum motum hunc perfectiorem opus est anima, & pluribus instrumentis, ad imperfectiorem uero nequaquam, sic ad actum sentiendi perfectiorem opus est medio quodã longè perfectiore. Quamobrem ad actum audiendi reliquorumque satis est inter materiale, sensibile atq; sensum interuallum, mediumq; congruum interesse. Ad uidentium uero requiritur non solum eiusmodi medium perfectum, perfectum inquam lumine, quasi quadam uirtute cœlesti, quod sanè lumen dici potest, color quidam corporis luminosi, atque ita per primum colorem, colores cæteri sentiuntur.

PRISCIANI.

Contingit autem (ut Theophrastus ait) ipsam uidentium colorum causam esse colorē, atq; simpliciter, ut quælibet uisibilia sint, causam esse uisibile, siquidem lumen color existens causa est diaphani, atq; uisibilis. Subiungit rursum non esse hoc absurdum, sed in alijs quoque cõpertum, nam et gustum fieri per saporem. Forsan uero dicitur aliquis saporem, quod proprium esse sensibile gustus, ac sonum auditus esse sensibile proprium, atque duo hæc nullò prorsus exteriori, quo instrumentum moueatur egere, nisi forsã sonante quis dixerit indigere, sicut diaphano color, sed profecto sonus quidem est repente sensibilis, cū primum cõmensuratus est mediis aer, colorem scimus illuminatorem externum desiderare, si modo uisibilis sit futurus. Hoc forsã proprium est aspectus, lumine uidelicet indigere, non quia minus sit perfectus, quã cæteri sensus, qui nullo alio externo indigent perfectiore, sed quia præstantiorem sublimiorēq; actionem habet, cui potentia non suppetit sensibilis, sed diuiniore in super quandam desiderat speciem sicut enim corpus nostrum ad hoc quidem ut graue sit, atq; descendat non indiget anima, sed ad ipsum progressionis apprehensionisq; motum, propter excellentiam motionis naturalem corporis motum exuperantis, nec idcirco deterior est motus hic imaginis impetu factus, quam naturã. Sic et uisus cæteri excellenter, propterea quod excellentius operetur, alio quodam utitur perfectiore.

Uisus

Visus tanquam sensuum perfectissimus, et visibile tanquam perfectissimum sensibilem habent ordinem, a multitudine ad unum, quam ceteri sensus et reliqua sentienda non habent.

Cap. XXII.

MARSILII.

Neq̄ue gustus omnes rediguntur ad unum gustum, per quem gustent, neq̄ gustabilia ad unum gustabile, per quod gustentur. Similiterq̄ de similibus, visibilia uero per primū visibile, id est, lumen visibilia fiunt, ideoq̄ & visus omnes per primū visum. Quoniam uero, quæ apud inferiora sunt distincta, apud superiora sunt unita. Ideo cōiēctare possumus idem esse primū visibile, primūq̄ visum, id est, præcipuæ solis lumen, hinc Orpheus oculum mundi solē uocat, similiter intellectus omnes ad intellectum primū. Et intelligibilia omnia ad primū intelligibile referuntur. Idem uero est intellectus primus & intelligibile primū. Proinde sicut ab ipso cœlestium medio, ut pleriq̄ confirmant, id est, sole unitæ falsis uita per cuncta diffunditur, absq̄ ulla ipsius uitæ resolutione uel rarefactione, uel mixtione, similiter per cuncta diffunditur inde lumen, quod quidē ex ipsa omnium uita, omnīū fitu uisificum, atque hic est mirabilis ordo in ipso uisualiumq̄ genere & a multitudine redigantur in unum, a quo & ante processerant. Est & mirabilis copia ipsius primū uisibilis, ut eius uirtute omnia uideantur. Est deniq̄ singularis efficacia uisus, ut per unum innumerabilia sentiat, quoniam uero ceteri sensus, & reliqua sentienda ordine quo piam omnino carere debent uerissimè est, & sensus reliquos, cetera sensibilia in ipsa uirtute primū uisus, & primū uisibilis contineri, ut si per se minus saltem per illos ordines ordinentur.

PRISCIANI.

Dixerit forte quispiam, consideratione dignū esse, nunquid quod est lucidum, ipsumq̄ lumen visibile principale, quod per se ipsum moueat oculum, & circa quod agat uisus nullo extrinsecus alio egens perfectiōe. Colores autē tanquam exigua quædam lumina per se uideri nequeant, sed visibile ipsum exigant principale eos eiusq̄ siḡa per se facturum. Sed dicit in super aliquis, si in sua nō oportebat lumen ad hoc conferre coloribus ut cernantur. Sed contra cōfunderet illos. Quæ admodum maius lumen minus obuere solet, atque in ipsis rebus, quod magis uulget, occupat quod fulget minus. Sic sub sole lychni lumen minimè cernitur. Non est autem eadem comparatio maioris, ad minus, atq̄ præcedentis ad se quens non enim tanquam simpliciter visibile confertur cum lumine coloris, neque enim conspicuus omnino est absque lumina, quapropter comparatur ad lumen, quasi visibile consequenter, quatenus ab ipso perficitur uisibileque fit per ipsum. Ipsum uero lumen suapte natura sufficiens ut cernatur. Quod si in ceteris sensibus non inuenitur proportio similis, per quam aliud quidē præcedenter, aliud uero consequenter fit audibile, uel gustabile hæc certè opulencia quædam est, tum uisibilis omnium primū, quod lumen esse dicimus. Cetera uidelicet uidentæ perficitur, tum ipsius uidentæ potentiæ, sentientis scilicet non solum lumen, sed etiam alia quædam ipsius luminis beneficiō.

Quomodo medium confertur inuidendo. Cap. XXIII.

MARSILII.

Quoniam non quælibet actio passioq̄ inter sensum, atque sensibile confertur ad sentiendum, sed certa quædam, & moderata. Ideo inter uisum, atq̄ colorem quodam opus est medio, quod & spatium moderetur actionem atque passionem, & proprietate quadam agens accommodet patienti. Medium eiusmodi non potest esse uacuum. In uacuo enim, neque spatium est, neque proprietas ulla, hæc enim sunt corporis passionem. Præterea, ut oculus quod est corpus accommodetur visibili, quod & corpus est, uel incorporei exigitur, continuitas quædam facta corpus, quæ non fit per priuationem corporis, quod est uacuum. Est igitur medium eiusmodi corpus, non quidem opacum. Visus enim color luminales sunt quodammodo, ac plenus in super lumen desiderant quod ergo tenebriferum est, non medium, sed impedimentum est ad uidentum. Medium igitur fit diaphanum, quod inter oculum & colorem nō luminosum cōfert, tum spatium ad actionis, & passionis modum, tum perspicuitate ad uberius lumen accipiendum, atque in super exhibendum, ubi uero, uel oculus, uel color est admodum luminosus, in ueruallo saltem conducit ad actionem, passionemq̄ temperandam, confert quietam ad duo hæc inter se deinceps proprietate quadam. Nam perspicuitate, & luce congruit cum colore luminoso, & oculo perspicuo simul atq̄ lucente. Memento interim diaphanum per se esse aliquid luminale.

PRISCIANI.

Quoniam uero uidetur moueri diaphanum a coloribus, nos autem optamus quæstionem hanc, scilicet, quomodo moueatur, utrum de fluxu quodam, uel ex eo, quod hi quidem agant, hoc autem patiatur extendere in super

et ad illos, qui uisionem sine diaphano fieri putant, a coloribus duntaxat perductis ad oculum, atq̄ etiam ad illos, qui ex ipso sensuum instrumento emitti aliquid arbitrantur, idē operæ prectum est perquirere, quando quidem uerua mouetur diaphanum, quomodo moueatur. Videntur utiq̄ colores per medium diaphanum uideri quidem, & positi uero oculis non uideri. Ad hoc autem diximus diaphanum requirere medium, ut uidentæ res illustrerentur. Sed quana o spectaculum ipsum per se lucet, nunquid diaphano quodam opus est medio imō & tunc est opus, ut diximus, ut sic eorum grauium in ueruallo. Oportere quin etiam medium non esse solidum, & opacum, ne tenebrifica proprietate impediatur actionem. Sed nunquid diaphanum ad id tantum confert ut nihil impediatur? Perinde ac si foret uacuum inter uisum. Non est autem consentaneum rationi, sed conferre aliquid, & hoc oportet, non enim uel temere medium corpus est. Imo uero & in coloribus manifestè conuenit, quos nisi illuminatum esset medium cernere non possemus, consequens est igitur in rebus quoque fulgentibus ad aliquid id conducere.

Quod medium diaphanum inter colorem et uisum quodammodo moueatur atq̄ patiatur. Cap. XXIII.

MARSILII.

Circa omnem sensum compertum est inter externum sensibile atque sensum, esse medium aliquod aëreum aut aqueum, & id quidem a principali sensibili moueri parit̄que non nihil principalem sensibile ad sensum usque peruenit. Ergo similiter & circa uisum color ipse uidentis lumine iam conspicuus, & ipse lumen, quod color est cœlestis, mouent quodammodo diaphanum medium, & in ipsum non nihil agunt, atque ita moderatius, congruè uniusq̄ ad oculum usque procedunt. Quod enim luminosum est agit euidentius in diaphanum, color igitur & si non per se luminosus, quia tamen luminis est, ex se aliquid agit, & si non illuminet, illuminatos uero colores agere in diaphanum non negabis. Ac dum tanquam illuminati agunt plurimum interim tanquam colores agere quoque non nihil.

PRISCIANI.

Preterea si in audiendo & in odorando quodammodo mouetur aer, atq̄ etiam in tangendo, quando fit medius inter calefacientem, atq̄ calefactum, & in gustando similiter, si quis liquor medius interueniret, tamen si in his mediis fit eiusmodi permixtione quadam potius, quam actione, si inquam in his sensibus res ita se habeat, consequens est ut in uidentis medium etiam moueatur. Rursum omne illuminans euidenter in diaphanum agit. Tale autem est quod ualde fulgens. Quapropter quod etiam minus fulget, aliquid agit, quamuis non adeo ut illustret, colores igitur ab illuminante perficitur illustratq̄ ipse quoq̄ diaphanum conuenient.

Quomodo color moueat agatq̄ in diaphanum, atq̄ oculum. Cap. XXV.

MARSILII.

Ignis thermarum agit in aërem, aër in hominem, hic duo sunt agentia, & geminæ actiones. Nam ignis calorem largitur aëri factum iam in eo aëris qualitatem. Aër ita feruens etiam igne subtraheo hominem calefacit. Tactus feruentem aërem, uel saltem tepentem sentire potest, quamuis nō præsentat ignem. Non ita color illuminatus uel luminosus qualis est cœlestis, & igneus, non ita format diaphanum lumine quodam sic per diaphanum mixto, factisq̄ iam diaphani qualitate adeo, ut diaphanum iam formatum sit proprium agens formans oculum actione propria præter ipsum coloris actum. Alioquin diaphanum coloratum, sentiremus non colorem. Nunc autem colorem perspicue cernimus, quoniam lucidus eius actus ad nos usq̄ peruenit, & quidem momento & totis in qualibet aëris portione. Totum enim repente & ubiq̄ uidemus, ex quo patet non esse hunc aëri mixtum nec factum aëris qualitatem sed aëri potius (ut ita dicam) insidere sicut eques equo, non sicut in equo figura. Atq̄ sic separatim adesse diaphano, sicut intellectualis anima corpori.

PRISCIANI.

Nunquid igitur colores quidem diaphanum mouent, hoc autem moueat aspectum, quasi ipsum a coloribus sit formatum, nequicquam. Alioquin diaphanum quidem ita passum, sentiremus, colorem uero minimè, si autem colorem ipsum sentimus, is certè mouet aspectum. Veruntamen diaphanum quoq̄ sentimus, hoc autem etiam per se ipsum mouet intuitum, quando uidelicet iam, est illustratum, nec tam per aliud, atq̄ tanquam a coloribus motum. Quis nam igitur hic motus est, ut etiam cognoscamus quomodo res ipse uidentæ uisum per medium moueant. Afferro igitur, quemadmodum res illuminans perficit diaphanum, dum uidelicet rei illuminantis actus diaphano separatim adesse, atq̄ oculo per diaphanum non quia diaphanum aliquid inde proprie passum fuerit, sed quoniam ipsum quoq̄ per actum luminis separatim sit perfectum, ita colorem illustratum agere in diaphanum, actionem uidelicet separatim diaphano insidente, siue potius superuenientem, quæ quidem propterea non succedente quadam per artes distributione, sed semel tota simulq̄ toti ubiq̄ fit indiuiduè præsens, & quasi format diaphanum separatim, atque cum hoc ita formato nostrum quoque simul mouet aspectum. Adeo ut ipse color etiam agat in uisum, sed ita ut interim utatur diaphano tanquam proprie actioni subiecto, non quidem ut patiente, sed ut formato per actionem eiusmodi separatim. Quamobrem ipse coloris actus non mixtus fit oculo præsens, quamquam non aliter præsens, quam diaphano uicinis uelut curru, quando quidem aduehit se immixtum.

E E E Diaphanum

Diaphanum non est subiectum luminis, tanquam qualitatis suae, sed est uehiculum luminis tanquam se-
parabilis ab eo, & continui semper corpori luminoso. Cap. XXVI.

MARSILII.

Sicut coeleste lumen hucusque porrectum est uehiculum, mirabilium quarundam uirtutum ab
eo separabilium, sic diaphanum est uehiculum luminis ab eo in terim segregari, nec à diaphano,
sed ab illuminante continui dependentis. Similiter actus illuminati coloris per diaphanum se-
se porrigit diaphano, non permixtus, & tamen à diaphano uelut curru traiectus ad oculum, & quia
non permixtus, ideo totus ubique, & ideo ubique totus apparet. Quod in uoce materiale est, id
est, aer fractus, non est ubique totum, sed quod spiritale est in ea, id est, significatiuum uel saltem spe-
ciale quiddam, impressum uoci tum extra nos à uita mundi, tum intra nos in instrumento sensus ab
instrumenti uita, hoc autem dicitur, nec per se cum aere, pati, nec aeri permisceri, & totum simul ut
dicentibus cunctis adesse.

PRISCIANI.

Quid ergo diaphanum ad uidendum confert? si coloris actus in ipsum incidit non permixtus, hoc ipso prodest,
quod traiecit, atque perducit. Peruenit enim coloris actus ad uisum uehens diaphano separabiliter (ut diximus) atque
indivisiue toti praesens. Itaque quicumque in theatro spectant, quotcumque sint, spectaculum idem ubique, totumque conspicuum,
sicut et uocem ibidem omnes tota pariter audiunt. Vocis etenim actus est imparibilis, ubique totus se pariter, idemque
praesens, utpote qui nec perfertur unquam cum aere, nec similiter alteratur. Argumentum enim est absolute praesentia, cum
est et unicuique audientium inesset: totum atque sub unius formae ratione similiter omnes implere.

Quod ad sentiendum proximè confert, non materiale aliquid est. Sed
quiddam potius spiritale. Cap. XXVII.

MARSILII.

Memento quod immateriale est, atque indiuiduum, & solum à subiecto, & ideo ubique to-
tum circa sentientes non posse à materiali procedere. Ideoque constat non solum in sensibus
nostris, sed in uniuerso spiritale aliquid, & uitale uigore. Cuius uirtute spiritales actus, & species, &
imagines procreantur, quotiens materialis passio fit in aere, uel à colorante, uel ab alijs obiectis sen-
suum, & tamen interea resultat immateriale quiddam in instrumento sentiendi, uel etiam in ipso aë-
re. Quod necessario ad actum sentiendi requiritur, qui sanè actus non proprie fit ex passione mate-
riali aeris uel instrumenti, sed ex quadam specie spiritali, quae interim quadam uita uirtute resultat
in eis, neque tamen species eiusmodi sufficit ad sensum, atque iudicium, nisi ad eius in citamentum
anima statim rerum sensibilibus rationes sibi innatas educat in actum.

PRISCIANI.

De ergo non ne pulsatur passioque, mutatur à sonante aer, instrumenti que, auditus. Profecto passio quidem, & motus pra-
cedit circa corpora. Sed haec non sunt uox ipsa, nec auditio, haec autem est secundum actum perfectio quaedam, quae secundum
speciem consistit circa motum. Verum hic quidem passio aeris antecedit. Si quidem pulsatione quadam sit aliquid audien-
dum. Quo uero spectandum est, non per diaphani passionem fit conspicuum, sed iam in seipso spectabile est, color ipse
uidelicet illustratus. Si quis autem hic quoque dixerit fieri quandam passionem sub coloribus in aere affectionem, non ta-
men per hanc color spectandus euadit. Imò per actum aliquem speciei, perfectum simulque, totum ubique praesentem, & ex-
pedite diaphano assistentem, qui passio quadam conditione afficit instrumentum. Non tamen uisus in passione consistit,
sed in speciali, siue specifica uia perfectione, atque in partu quadam rationis innata.

Circa uisum passio materialis minimè apparet. Plurimum uero species spiritalis, circa audium
uero quasi pariter apparet utrumque. Circa tres autem reliquos passio quidem ma-
ximè patet, species uero minimè. Cap. XXVIII.

MARSILII.

Omnis sensibile genus afficit medium, & instrumentum per suam naturam naturali quadam &
materiali quodammodo passione. Nam lumen haec subtiliat, atque fouet eo ipso, quod lumen
est. Albedo disgregat, nigredo congregat, uiredo contemperat, sonans frangit, & rarefacit, at-
que condensat, odoriferum similem sibi imprimat qualitate naturaliter haec efficientem, similemque
stabile, similem quoque tactile. Quoniam uero passio haec tanquam materialis longe distat ab animo
penitus spiritali, ideoque si creuerit, sensum minuit, & denique perdit, necesse est praeter eam interesse
speciem quandam quodammodo spiritalem, & quasi iam indiuiduam, siue haec in instrumento tan-
tum resultet, ut in tactu atque gustu, siue etiam extra ceperit, ut uisum in auditu, olfactu, alioquin non
posset hi tres ad se distantia sentire. Naturalis utique species instrumenti uisualis minimè ma-
terialis est, similis formè est naturalis species auditus, atque soni. Ideo in minima passione materialis
facillimè resultat species spiritalis, quae necessaria est ad sensum. In tribus autem reliquis, species tum
instrumenti, tum obiecti materialiter iudicatur. Idcirco materialis, magis passio non resultat species il-
la, quae confert ad sensum, utpote quae & ipsa sit quasi materialis. Possunt tamen haec obiecta sine ef-
fluxu materiae suae mouere sensum, multo itaque magis & colores possunt.

PRI-

PRISCIANI.

In odore autem atque odorazione manifestiore passio quae contingit in medio ideoque absente re odoranda permanet odor
non solum propter effluxum inde particulam, sed quoniam aer aliquid est perplexus, quem admodum & calefactus euadit,
quotiens inter calefacientem, calefactumque, medium incidit aer, quoniam medium inter mella atque linguam dulcedinis qua-
litate persunditur. Iam uero & hic tum sensibile, secundum speciem sese habet. Sed quoniam in his species iam instrumenti
sensus, quam sensibilis magis ad materiale declinat, ideo in his uehementior, & idcirco manifestior tum instrumenti, tum
aeri occurrit passio, ut sensibilem participat speciem. Neque tamen haec secundum effluxum sentire solemus, multoque minus
aliquid à coloribus effluit, quod efficiat uisionem, sed uidentur ex eo quod agant.

Sensibile confert ad sensum non effluxu, sed actione. Cap. XXIX.

MARSILII.

Effluxus trahens secum aliquid de materia, naturaque rei, similiter afficit medium, atque instrumen-
tum. Et ideo huc tendit, ut naturam mutet. Qua mutatione crescente adducitur, sensus naturalis natu-
ra definire. Itaque non effluxus aere naturalis proprie conducit ad sensum, sed ipsa simpliciter
actio, non tam materiam rei sentiendae sequens, quam speciem, speciem inquam non tam quia sit in
materia, quam quia sit species ab idea, quare actio eiusmodi ad instrumentum profecta definit in eo
saltem, si non prius in speciem quodammodo spiritalem sensibus necessarium. Lumen hoc ipsum,
quod simpliciter fit uisibile non habet ex uirtute diaphani, imò hoc ex illo id euidenter habet, sed
diaphano tanquam uehiculo ad nos usque traducitur. Est ergo nobis uisibile in diaphano potius
quam per diaphanum. Dicit uero potest nihil nobis esse uisibile praeter colorem. Item nihil praeter
lumen, nam & lumen color quidam est, tum naturalis syderibus, atque igni, tum diaphanis pere-
grinis, & color est lumen, tum instrumentum in compositis, & opacis, tum sincerum in coelestibus,
atque diaphanis.

PRISCIANI.

Sed est ne adeo fortis ipsa coloris potestas, ut absque effluxu moueat, atque continuet. Constat enim continet actum suum
sedere, nisi forte quemadmodum ignis materia indiget ad agendum, sic & luminosum, sed certe non color tantum, sed
(ut dictum est) esse sensibile, sensum mouet uero ipso quod agit. Color autem nec semper, sed quando iam est illustratus,
& quando (sicut Theophrastus ait) diaphanum et tanquam materia subest quod quidem simul & lumine colores perficit, et
quodammodo formatur ab illis, separato uidelicet actu huc inde manante. Lumen autem non per diaphanum, sed in diaphano
potius, & secundum seipsum nobis fit conspicuum, ipsum quoque diaphanum sit lumine manifestum. Fortè uero non est diuidendum
(ut Theophrastus ait & rectè ait) neque enim lumen absque diaphano, neque hoc absque lumine sensu percipitur, atque si lumen
est diaphani color, certe hoc ipsum, quod uisibile dicitur, nihil praeter colores erit.

Aer medius confert ad uisum, olfactum, non ex eo proprie ad quod à re sentiendae formam accipiat,
sed actum ab illius forma manantem traducat ad sensum. Cap. XXX.

MARSILII.

Res uidenda non imprimat aeri formam aliquam uel figuram, sed ab ea iam illuminata procedit
ab eius specie lucidus quidam actus, & specialis, atque specificus non mixtus aeri, & ideo aë-
rem non figurans, sed cum primum attingit lucidum in nobis spiritum, rursus euadit in specie
speciei unde uenerat congruentem. Ab obiecto sanante atque olente tanquam magis materiali, quae
sit obiectum uisus euidenter patitur aere atque spiritum, quam à colore. Veruntamen non in eiusmodi
passione sensus efficitur, sed in actu quodam speciali atque specifico, qui à specie rei procedens sub
passione lateret, & in spiritu redit in speciem uirtute uidelicet uitae nostrae, quae est admodum specia-
lis. Ac si forte & priusquam nos attingerit in speciem, euaserit spiritalem, sit utique talis mundanae uitae
uirtute. Vna enim mundi animalis unius uita, namque singulis insita inuicem connectit singula, pre-
cipue quae aliter sunt conformia, efficitque, ut etiam quae procul distare uidentur agant in se inuicem
facile, atque compatiantur, quod magi testantur.

PRISCIANI.

Quid ergo diaphanum patiens efficit uisionem? Quiddam enim figuram formamque proprie putant, uerum non ita
putandum, sed quemadmodum diximus, efficere uidelicet uisionem, tanquam ipsum accipiens absolute actum à
uisibilibus emanantem, eumque copulans instrumento, uisibiles uero non solum colores sunt, sed etiam magna
uidines atque figurae, quamuis secundo quodam gradu sicut iam distinximus. Olfactus autem (ut ait) fit per aerem tanquam
comixtum ut apparet, atque patientem, auditu uero per aerem figuratum. Dicitur autem sensum non secundum pas-
sionem fieri, & uocem non esse figuram in aere factam, sed perfectam quandam speciem actionis, siue actus. Tum uero o-
dorabile non passio quaedam est, sed species, patitur autem magis aer ab istis tanquam à speciebus magis ad corpus mate-
riamque declinantibus.

Quod minus materiale est potentius, uenit in sensum immateriale, atque sensus remotior à materia
obiectum immateriale potentius excipit. Cap. XXXI.

MARSILII.

Quattuor sunt causae, quibus sensibile ad sensum magis peruenit, magis que sentitur. Prima
quando obiectum ad hoc est efficacia. Secunda quando sensus est purior. Tertia quando
Ecc 2 medij

medij qualitas est utriusque conformior, adeo ut aptius ab obiecto in sensum transierit actus. Quartam accesserit distantia minor. Vt si vis, atque visibile propter naturam spiritalem longius inter se agunt. Ceteri sensus gradatim descendentes in actum, quia paulatim natura materialis in instrumento crevit atque obiecto, paulatim ineptius inter se pigrisq; agunt, sensus, atque sensibilia, neque tam procul, quam visus in sentiendo procedunt.

PRISCIANI.

Post haec interrogat Theophrastus utrum quodlibet sentiendum ad sensum aequè perueniat, an potius hoc magis, illud minus. Arbitror equidem proculdubio non similiter peruenire, sed quatenus, quod est sentiendum vim habet ad agendum maiorem siue minorem. Rursum quatenus instrumentum sensus puritatem habet magis minus ue sine-ram. Praeterea quantum ipsum quoque, quod medium est, magis minus ue est aptum ad actum inter obiectum sensumq; transiendum. Deniq; secundum intervallum longius, aut brevius, quo sensibile sit eminens, aut cominus perueniendi differentia quaedam accidit.

Inter sensibile quia materiale nimium, atq; sensum immaterialem, semper est opus medio quodam quodammodo spiritali, Cap. XXXII.

MARSILII.

Quando ad longissimum spacium scintillam uides, exiguum locustae sonum audis, & anima lia quaedam minima quaeque. Item a pes & formicae mellica olfaciunt remotissima, concha quae etiam distantia gustant, & torpedo per longam saepe uirgam stupefacit te, quasi tagens, putas ne praesertim in superioribus a minimo quoque obiecto longissimum spacium frangi, & materialiter affici, nequaquam, sed intercedit, nescio quid quodammodo spiritale, quod per tam longum spacium agat in sensum, id est, actus quidam specialis, atque specificus a specie rei sentiendae prouenit, siue hic intra nos fiat, ut in tactu atque gustu, siue etiam extra nos, ut in uisu, auditu, olfactu, qui & uirtute fit utriusque communis cuius beneficio cuncta ligante tam facile a rebus distantibus, & mouetur sensus & corpus conforme patitur a conformi, quod per magis est comperitur. Quamuis autem ab obiecto magis materiali medium & instrumentum uehementius patiantur, ut in tactu, gustu, olfactu, & saepe auditu, tamen ab eo, quod minus materiale uenit, sensus tutior expeditioque resultat. Circa uisum statim ab obiecto actus prouenit spiritalis ipse, ut arbitror luminis beneficio, itaque motum ro eodem uidemus quo processit, sed sonus prope sonantem materialis quaedam passio est aeris, atque fractio tempore facta est, in ox succedit specialis, & quodammodo spiritalis actus, simul corus attingens auditum, qui in aere ita fracto resultat uirtutis occultioris officio. Itaque non eodem momento pulsantem audis, quo & uides. Procedit autem specialis actus in uoces, quatenus & passio aeris non passio inquam frangens, sed afficiens, nam ultra frangentem longè procedit.

PRISCIANI.

Caeterum quod in omnibus quoque sensibus, inter sensibile, sensumq; medium aliquid incidat, quamuis exteriorum obiectorum medium appareat euidentius, eorum uero quae quodammodo sunt in nobis, minime satis & ab Aristotele definitum est, & a Theophrasto nihil est dubitatum, & si insidandum hic studio suo iudicauit. At illud in primis quae ipsam indagauerit si praesentia uocis (ut diximus) repente aduenit simul tota, quod nam pacto, qui sono propinquiores sunt, magis audiant, atque uelocius, aut quomodo, quando quis quereum incidit prius cadentem cernimus, quam sonitum audiamus. Constat enim non simul percussiois aspectum fieri sonitusq; auditum. Dicendum est autem hoc ita contingere, quoniam necesse est aerem pati prius aliquid, atque moueri. Quo quidem ita moto, ipsa uocis species mox tota sit simul. Passio quidem motusq; in tempore sunt. Species autem posteriori sane, sed ei, quod iam factum est tota simul accedit, circa uocem igitur posteriori, in passione actus ipse species accidit, eatenusq; peruenit, quatenus per continuitatem aeris procedit & passio. Quamobrem qui sunt propinquiores obiecto, citius magisq; audiunt. Quippe cum uelocius, magisq; pati intur, qui sonanti primo propinquiores existunt. Quod uero uidendum est, non per passionem in diaphanum agit, quando nec ipsum quidem quod illuminat. Itaque sine tempore agit, simulq; occurrit omnibus, quibus cernitur. Tamen si non similiter omnibus, sed propinquioribus se expressi uis patet. Quoniam in ea, quae paratior sunt uehementius agit, haec autem sunt, quae secundum locum sunt uicina, propterea quod, & quae uidentur, & quae quodammodo uident, corpora sunt.

De uerberatione luminis, & imaginibus. Cap. XXXIII.

MARSILII.

Lumen incidens in corpus quodammodo densum lenecq; & nitidum sinit seipsum, colligitq; & protinus conualescit in corpore uidelicet tum firmiore, tum ei praesertim congruo. Congregatum ideoque & ualidum agit hinc iterum in oppositum, quando scilicet est corporibus quoquo modo specularibus resultat in oppositum pariterem, ibiq; splendorem procreat. Resultat item in alia & in oculos. Nunquam itaque frangitur, sed explicat primo seipsum, deinde replicat, atque applicat. Et utrobique unus continuusq; uidetur luminis actus. Radius similiter uisualis corpus attingens quomodo libet speculari firmatur, congregatur, corroboratur, & replicatur. Relapsusque in oppositum ex speculo, res speculo uidet obiectas. Sunt, & qui uelint formas rerum illuminatas ad speculum producere radios, qui inde reflectantur in uisum res ita uidentem. Addit Theophrastus & Plato a figuris rerum illuminatis imagines quasdam progredi, quae nominantur idola. Idem enim

enim species est ab hac per diminutionem idolum appellatur, quasi specimen siue exilis quaedam species a specie perfectiore proueniens, haec igitur idola, quasi ualde debilia, uisum non plus mouent qm in speculare corpus inciderint, quo stabilita redintegrata corroborata se oculis offerant, siue ipsa ad uisum inde procedant, siue radius uisualis ad eas ipse proficiat. Quo autem modo idola non solum spiritalia, sed etiam materialia & rebus effluant cum per lumen, tum sine lumine, tum ad uisum, tum ad alios quandoque sensus, & praecipue in spiritu nostro imaginari tanquam in speculo quodam ualeant, sed nobis ostendant, & in nos mirabiliter agant, in Plotini commentarijs pertractamus.

PRISCIANI.

Theophrastus inquit deinceps de refectionibus siue reuerberationibus esse tractandum, dici namque solitum esse expressionem quandam obiectae formae, quasi repercussae in aere fieri. Fortè & ipse Plato idem sentit, ubi ait apparitionem quandam corporaliū specierum idolarum, siue imaginalem fieri in lumine, leni cuidam corpori circūfuso. Nos igitur fractiones, seu uerberationes non debemus corporeas hic admittere. Nam tale quiddam passio est ab ea, quae naturaliter est actio dissidens. Praesertim ubi de solis lumine agitur, sed uerberationes quoque actiuas & efficaces debemus accipere, dum uidelicet, & ipsum, quod illuminat, & ille qui uidet circa corpus densum, ter sum, leno, lucidum, efficaciam agit, adeo ut & ipsum uiluminas per hoc in super illuminet alia, & ipse uidens, per idem respiciat aliud, huius enim secundus est actus. Quippe cum subiectum eiusmodi leno, atque subutilans, simul in actione conuocat. Quae ratione cum lumine cogitationem habet. Tum uero & quia quod illuminat utrobique agit, merito secundus actus fit primo continuus, & quia corpus leno tersumq; in actu secundo, siue actione secunda, simul ad agendum confert, ideo diuisio quaedam utrorumq; contingit, siue concurrit. Quod quidem reuerberatio, siue fractio nominatur. Quando uero per specula spectantur uulsi sit ibi uisionis ipsius reuerberatio quaedam in formam primam non secundum passionem, sed secundum actionem sicut diximus. Plato autem efficit uult etiam apparitionem quandam corporaliū specierum imaginalem in ipso uisionis prodentis actu, circa leno quoddam nitidumq; corpus, non quidem per effluxum quendam corporeum a corporibus, sed per specierum umbratilenam quendam figuracionem in apparendo, atque uiuendo. Quod forsitan & Theophrastus indicat, ubi ait per reuerberationes formae expressionem quandam, siue figuracionem in aere fieri.

Inter agens & paciens oportet esse communionem. Cap. XXXIII.

MARSILII.

Vbi futura est actio peremptoria, communio inter agens, & paciens sufficit in materia, ut inter actio, qualis inter ignem aëremq; contingit. Vbi uero imminet actio perfectiori necessaria est communio in quadam proprietate naturae, sic rationale deo cetera rationale, sic luminoso lumine, hoc enim perfectio praesertim illud, quoniam ad huius formam in illo est quaedam proprietates inchoata. Proportio itaque in proprietate quadam est sensus huius, ad hoc ipsum sensibile, illius ad illud, oculus diaphanum quiddam est & luminale, atque in eo, quod naturaliter cepit habere ad summum perficitur a lumine per diaphanum. Similiter spiritus auditui seruiens habet aëream proprietatem iam quodammodo in se sonantem, uel facile resonabilem accedente uidelicet aere fracto perfectius sonante, in spiritu similiter olfatur uapor, inest expeditissimus ad uapores odorum, & quasi iam odor. In gustu naturalis quaedam salua expositissima est, quasi similibus in sapore liquoribus. In tactu natura solidior, & primis elementorum qualitatibus accommodatior inest. Et ubiq; patitur hoc ab illo, non quia hoc illi in similitudine sit aequale, sed quia quodammodo simile & per hoc ad reliquam similitudinem facillimè properans & obediens tanquam formabile formatori, instrumentum sensuum conuenient cum sensibilibus in proprietate, quam diximus. Sensus autem in rationibus insitit sensibilibus. Intellectus cum intelligibili multo magis. Penetrat enim in intelligibile resoluendo, quod sensus efficere nequeunt.

PRISCIANI.

Subdit uero post haec, in quibusdam uideri sensus instrumentum rebus sentiendis esse cognatum, lingua enim per huiusmodi quendam gustat saporis humorem. Auditus quoque aëream audit uocem per motum aeris intus inclusi. Quae igitur, quam ob causam non in alijs quoque sensibus similiter res se habeat. Item quomodo simile a simili patitur, scilicet ab externo aere intus aer. Et humor insinus ab humore. Imò & in ceteris ratio est consimilis. Nempe in quolibet sensu tale instrumentum est, quale est eius obiectum. Quippe cum instrumentum obiectorum actionibus sit subiectum, sic ergo diaphanum quidem est in uisu, resonabile uero aliquid in auditu. Non enim qua ratione est aer, sed qua resonabile quiddam sonum haurit, osibile similiter in olfactu quiddam latet. Quapropter hic quoque est aliquid aequum, uel aëreū, uel potius medium. Nam humor aqueus est in gustu. In tactu deniq; facultas quaedam est potens, congruè tangibiles excipere qualitates. Nec ita simile a simili patitur, sed quod est in potentia ab eo, quod existit in actu, neque rursus tanquam aer ab aere patitur. Sed tanquam aliquid in potentia resonabile ab eo, quod actu resonat.

Dubia de uisu, auditu, olfactu. Cap. XXXV.

MARSILII.

Medium necessarium ad uidendum non est aer, aut aqua, sed ipsum simpliciter ubicunque sit diaphanum, uerum tamen diaphanum aequum ad hoc positum est in oculo, ut aequus humor tenuem ipsius uisus coereat spiritum, alioquin profus euolaturū, obiectum auditus est ipse E e e 3 simpliciter

simpliciter sonus siue in aere fiat puro, siue aqua, ueruntamen aere potissimum inclusus naturaliter est in auditu. Quoniam facilius, quam aqua mouetur. Necessarium est autem ad audiendum instrumentum auditus moueri. Quoniam igitur spiritus aereus est instrumentum auditus. Ideo nullo modo potest audiri quicquam, nisi eiusmodi aer moueatur in actus, & forsitan aliquis propterea opinabitur non audiri externum aliquid nisi ei sit aer in fufus, aut etiam circumfusus. Potest tamen aliquid adorari absque aere respirato, scilicet animalibus olfactum habentibus expeditum, ab hominibusque similibus. Animantes uero & homines habentes meatus ad olfactum oppletos respiracione, duo praecipue consequuntur, nam & uberiores odorem attrahunt, & tracto uiolenter aere meatus protinus patefaciunt.

PRISCIANI.

Cur nam igitur humor quodammodo aqueus positus est in oculo. Ac non potius humor quidam aqueus aerisq; communis quando quidem est diaphanum est utriusque commune. Rursum, cur non est in auditu commune quiddam ponitur aeri, atque aquae. Siquidem est in aqua fit sonus. Similis de olfactu accidit dubitatio, sed profecto sufficit alterum, nam est in externis non est opus commisione, sed siue aqua, siue aer fit, quod est medium, simili ratione uidemus. Cur ergo in aqua pupilla locatur? Quoniam uidelicet aqua magis quam aer, cohibet atque conseruat. Quam rursus ob causam auditus est in aere positus, nempe quoniam aer est mobilior. Confert uero motus ad sonum percipiendum. Verum si absque respiracione olfactus fieri potest, quid prohibet (Theophrastus ait) quo minus sine aere aliquid audiri? hoc certe, quia non potest intus fieri sonus absque pulsatione aeris auribus intimis. Instrumentum namque auditus est aer, olfactus autem ipsius instrumentum non est spiritus ille respiracione tractus, sed ille quidem utilis est ad meatus aperientes, qui ad olfactum ducunt, in illis uidelicet, quae obstruos meatus habent. In quibus uero patent haec, etiam non respirantia prorsus olfaciunt.

De sono et motu, qui fit in auditu perpetuus. Cap. XXXVI.

MARSILII.

Perant peripaterici sonum ipsum auditibilem, id est, qui ab externis uenit ad aures fieri uiolenta quadam collisione, atque tractione, ubi corpus minus crassum in crassius quoddam incidens uiolenter retiditur atque confringitur. Inesse in super auditui cognatum sibi aërem, qui perpetuo moueatur, & sonet, sed motum eius ab omni uiolentia naturaliter esse remotum, atque esse actum quendam uitae uegetalis in aere illo se perpetuo exercentis, atque inde motum procreantis quoquo modo localem actum uidelicet circulo quodam qui sanè motus aëris crassiores capitis partes circum actingens continuum sonum efficit mira facilitate tam exiguum, ut non suscitet in nobis sensum, praecipue quoniam haec semper est assuetus. Quotiens autem obstruimus aures, sonus ille prius diffusus, atque exhalabilis cogitur, conualefcit, reuerberatur, auditur. Ante uero quando non auditur, ceteros sonos minime confundebat: neque motus ille motiones extrinsecus uenientes, nam & lenis est, & in alia specie, quam motus externi.

PRISCIANI.

Inter haec interrogat Theophrastus, nunquid sonus solido quoquam prorsus indigeat, an etiam sine solido fieri possit, qualis uentorum sonitus esse uidetur, sed reuera hi quoque terram percutiens resonantes, imò et ipsi tantus tum demum fiunt, quando spiritus circa nubem, quasi solidum aliquid frangitur. Ceterum si aer congenitus est auditui, auertur autem aliquid, quando aer externus hunc pulsatione coniungit, atque hic quoque semper est in motu sonat; semper sequitur, ut motus motum sentiat, non sonus ipse sonum, tametsi quod inest siue agitati, siue resonans sensum prohibet, quae admodum in ceteris accidere solet, uerum non simpliciter sensibilis est intus ille sonus. Unde fit, ut neque sonantem percipiamus, nisi aures obstruamus. Tum uero est motus eius uitalis est, nec qualis pulsati aeris atque percussu. Quando uero aer qui nobis est intus patitur a percussu, ipsamque soni speciem iam acceperit, tunc sanè fit auditus in actu. Prior itaque sonus, quoniam non est sensibilis non confundit auditum. Quinetiam motus ipse uitalis non solum non impedit quidem, sed etiam confert ad pulsatum fractumque aerem sentendum.

Quomodo inuidendo, audiendo, odorando fit medium inter sensibile atque sensum. Cap. XXXVII.

MARSILII.

Satis quidem compertum est inter rem coloratam uel admodum luminosam, atque medium aliquid esse, id est, diaphanum & actum quendam, uel speciem spiritalem, sine quo medio offendatur uisus & obruatur, quinetiam quando remotissima quadam audimus uel olfacimus, patet per medium temperatum illa sentiri. At quando a sonante propinquiore in nos fractus aer irrupit, uel a thure propinquo proueniens influit uapore, nonne natura ipsa sensibilis, denique sine medio tangit sensum? Responde, quantum de materiali natura sensibilis, si instrumentum sensus illabitur, uel impedire sensum, si acrius illabatur, uel omnino non esse sensum necessarium, etiam si lenius influat. Quod autem & tutum, & necessarium est, ad sensum non esse materiale quicquam, sed specialem potius actum quendam, siue speciem actionis admodum spiritalem ex re sentiendam ad instrumentum sensus peruenientem. Sensum uero ita sentire sicut & mouetur, moueri autem non a medio hoc eiusmodi actu, sed per eiusmodi medium a sensibili. Sentire igitur non hoc quidem medium non hunc uidelicet actum, non hanc scilicet speciem, sed per haec ipsum sentire sensibilibiter. Quod proprie sensum moueat, quam uis per medium eiusmodi moueat,

PRIS-

PRISCIANI.

At si sonus perueniens ab externis ad auditum usque penetrat, quod compertum est nobis nullum fieri sensum, quando sensibile tangit sensum. Nam est in olfactu odorem attrahimus respirando, quoad, scilicet ipsum principale in nobis attingit, sed profecto ipsum sensibile illic est, ubi percussio, & ubi aromata suauiter redolentia, sicut & ubi est ipse color, quae sensibus adnoueri non possunt, simodo sunt sensibus cognoscenda, quae autem ab illis in medio fit species actionis, adesse oportet etiam sensum instrumentum. Nam sicut & ille subiungit, nisi ab ipso sensibili in nos perueniat aliquid nunquam sensus in nobis mouebitur ullus. Tam uero color per diaphanum mouet uisum, dum uidelicet medium quoquo hoc efficit aliquid atque confert, & ipsum etiam motum est quodammodo ab eo, quod nobis est uidentium. Quo autem modo ita sit effectum in superioribus pro uisibus est distinctum. Atqui non medium quidem, sed ipsum, quod fieri reuera sentimus, non enim eadem affectio atque efficiens, neque actio atque agens, efficit autem ipsum efficiens secundum affectionem, atque patiens ab efficiente quidem patitur. Verum secundum ipsam ab illo procedentem affectionem, neque ab affectione proprie patitur. Sentimus igitur non ipsam quidem actionem a sensibili uenientem, sed ipsum sensibile, secundum tamen actionem ab eo profectam, quam obrem non medium peruenimus, sed per quandam speciem actionis in medio editam, ipsum quod hanc edit obiectum.

Natura luminis est excellentior natura soni. Cap. XXXVIII.

MARSILII.

Sonus ipse tanquam genus non proprio dicitur distare ab acumine & grauitate, quae differentiae eius sunt, uel a graui & acuto sono, quae sunt species eius, nam una cum eiusmodi differentijs ipsum in speciebus includitur, neque re ipsa, & si ratione quadam talia supereminet. Lumen autem distare proprie dicitur a coloribus, qui neque differentiae, neque species sunt illius, sed participationes quaedam & imaginis, & effectus, atque ipsum re ipsa talia supereminet. Atque propter excellentiam causalem non minus necessarium est lumen ipsum coloribus in natura constituendis atque declarandis, quam sonus & quodlibet genus differentijs speciebusque suis.

PRISCIANI.

Inquit autem Aristoteles differentias sonorum, sicut graue & acutum est declarari in ipso secundum actum sono. Ad dicit propterea, sicut colores absque lumine non uidentur, ita nec absque sono graue acutumque designari, quasi dicat similiter se habere lumen quidem ad colores, sonum autem ad acutum, atque graue. Vbi forsitan Aristoteli aliquis contra dixerit, non enim lumen, sed color similiter se habet ad album, atque nigrum, sicut sonus ad acutum atque graue. Responderi potest pro Aristotele. Si haec duo quantum spectat ad genus considerantur, certe color ipse tanquam genus in presenti comparatione cum sono conferri potest tanquam genere, non autem lumen. Veruntamen quoniam colores absque lumine non uidentur, quoadmodum neque acutum, atque graue absque sono discerni possunt, hac merito ratione comparatio ab Aristotele introducta, solum est quantum ad hoc ipsum peruenit, quod est.

Qualis sentiri sit natura gustus. Cap. XXXIX.

MARSILII.

Alimentum aridum liquefieri oportet in ore, ut nec offendat, & facilius illabatur, ideo instrumentum gustus oportuit non esse aridum, & humectationi prorsus ineptum, sed facillime humectabile linguamque habere spongiosam, quae stomachi pulmonum cerebri stillicidijis inuigetur, & alimentorum combibac liquoris, neque tamen oportuit humorem in se uiscosum habere, uel multum. Alioquin & heberaret sensum & liquorem uenientem esse humidum non perciperet, siquidem humidum non alterat humidum, necesse tamen est & hic humidum per sentiri, humidum enim ad tactum pertinet, gustus autem est quasi quidam tactus uel tactui proximus. Proinde certum huic saporem manifestumque natura non dedit. ne hoc uo discrimen iudiciumque saporum confundere, dedit tamen humorem quendam sic affectum & temperatum, ut propemodum sit omnis sapor, facillimeque saporibus influentibus conformetur.

PRISCIANI.

Sed cur nam existimat Aristoteles instrumentum gustus nec humidum esse debere, nec tale ut humescere nequeat, quippe cum (ut ait) humidum sit futurum, quod est gustandum. Respondebit forsitan aliquis hoc ipsum, quod est gustabile non esse humorem simpliciter, sed humorem proprie sapidum. Oportuit igitur instrumentum gustus humorem in se dumtaxat sapidum non habere. Vel potius quoniam gustus sensibilis proprium quodam tactu degustat, necesse ipsum pati uel ut a quodam non gustabili solum, sed tangibili, quapropter & uelut ab humido, quam obrem oportet instrumentum eius propria humiditate prius non esse submersum.

De instrumento gustus et tactus. Cap. XL.

MARSILII.

Anima sons uirg atque sensus haec duo prius uberiusque spiritui tradit tanquam propinquior per spiritum uero neruis carnisque communicat, est itaque spiritus praecipuum instrumentum animae, tum ad uitam sensumque membris impertendum, tum ad sentiendam, quae ueniunt ab externis. Oportet autem instrumentum hoc si patitur a sentiendis lenissimè pati. Vehementior enim passio & dissoluit spiritum & occupat animam iudiciumque disturbat, temperatur uero passio spiritus circa usum, auditum, olfactum, per interuallum aereque medium. Circa uero gustum atque tactum, ubi non est eiusmodi medium, quoniam temperatur lingua, scilicet carneque neruosa, quae duo quasi media quadam hic existunt inter sensibile, atque spiritum, quod praecipuum est instrumentum ad sentiendum.

E c B 4

Possunt

Possunt tamen duo hæc etiam instrumenta dici quatenus vitæ sensus que participia sunt, quatenus autem temperant passionem à sensibili uenientem in media nominantur, memento in his quoque duobus sensibus non ex materiali naturæ sensibilis influente, sed ex speciali quodam actu eius atque insuper ex specte sensuali per uitam intrinsecus resultantem, actum peragi sentiendi.

PRISCIANI.

Proinde Aristoteles, sicut et postea Theophrastus existimat, neque linguam esse uerum instrumentum gustus, neque carnem uerum instrumentum tactus sed duo hæc proportionem siue cõparationem quandam habere cum vis, que in uidendo uel audiendo nobis media sunt. Etenim in tactu atque gustu oportet quidem aliquid et mediũ, si quidem sensibile sensui prorsus impositum sensum nunquam mouet, mediũ aut in his non est externũ. Nam et quando mediũ aliquid foris interuenit, non per hoc tamen, sed unã cũ hoc gustus, aut tactus efficitur, uelut si clypeus ibi mediũ opponatur, nõ uo per clypeũ lapis percutit, sicut color per aerem mouet uisum, sed unã cũ clypeo manũ uerberat adeo, ut ambo simul percutiantur. Quoniam igitur mediũ tactui gustuque seruans non est externũ, consequens est, ut sit inuicem, hoc aut quodammodo caro est atque lingua. Carnem quidẽ pati patet. Patet insuper eam nõ similiter pati atque ea que anima caret. Patitur ergo uitaliter, et quoniam uita carnis est sensualis, patitur etiam sensualiter, quo igitur modo ita patitur, nisi et in ea aliquid sit, quod iudicet, nam et si aliud quiddam est instrumentũ tactus principalius atque perfectius, qualis est ipse spiritus. Caro nam non ipsa quoque est sensualis, que sunt similiter quidem hic se habeat, atque aer circa uisum, quatenus mediũ est penes principalius instrumentum. Ex eo aut quod caro non extrinsecus accidit, sed nobis annata, merito particeps est et sensus. Cur nam igitur, si caro sensitiua est aliud insuper oportet instrumentum tactus prius in diuiderẽ, quoniam uidelicet caro uehementius patiens subsensibili est proximo huic incidente, passionis acerbitate actum sentiendi dispersit, quam obrem Aristoteles etiam iudicat aliquid esse medium in tactu etiam atque gustu, quod quidem cum potat ingenitum animalibus, merito medium in his eiusmodi uitale ponit atque sensuale.

Instrumentum sensus debet esse medium inter sensibilia sua contraria; ita ut nec alterutrum habeat, nec sit ex utroque commixtum. Cap. XLII.

MARSILII.

Spiritus gustui seruiturus naturaliter dulcis fuerit, non alterabitur à dulci. Ideoque neque deprehendit, iudiciumque confundit amari. Sin amarus fuerit similiter, neque discernit amari, et dulce confundit, sin ex utroque commixtus, neque similiter commixta discernet, et extrema confundet utrinque. Spiritus non est instrumentum sensus proprie, quia sit corpus, sed tũ quia tali quadam proprietate est affectus, ad tale quiddam sensibile spectante potissimum, tum etiam quia particeps est et uitæ habet in se sensibili rationes, per quas sensibili sit iudiciũ, in corpore sunt accidentia, eius qualitates, uidelicet atque quantitates, quibus et substantia subest sensus quidem exterior accidentia tantũ percipit, substantiam uero opinio, id est, ratio utens imaginatione, uel imaginatio ratione freta.

PRISCIANI.

Existimat id quoque recte, oportere uidelicet instrumentũ sensus in medio quodam consistere inter contrarietatem illam, que rebus inest sentiendis in medio, in qua non ex extremis commixto, alioquin iam fuisset passum, uerũ oportet non esse passum, sed in deo potius passioni, quod enim ex extremis est admixtum non est mediũ, nam simile à simili pati solet. Adde præterea quod instrumentũ sensus corpus quidem est atque magnitudo. Non tamen qua ratione magnitudo est sensualis: patendum est, sed per rationem quandam atque potentiam, hoc etenim instrumentũ in ratione quadam ad sensibilia spectante consistit, atque specie quadam uite iudicatiua corporum designatur. Proinde quoniam omnia sensibilia sunt passionis uel differentie corporũ, qualitates enim sunt, atque quantitates per que aut unum quodque, totũ cognoscibile est, in eisdem quoque consistit, uideri quidem potest alicui in passionibus differentiisque corpus uniuersum consistere, sed reuera non solo sensu, sed ratione quoque opinatrice corpus cognosci solet. Opinione namque unã cum sensu cognoscitur apud Platonem corpus, essentiam itaque corporalem opinio percipit.

De numero et qualitate. Cap. XLII.

MARSILII.

Cum animal sensu definiatur consequens est apud Aristoteli hominẽ tantum animal perfectissimũ tot sensus habere, quot in genere animalium reperiri possunt. Nõ sunt ergo in toto animalium genere plures, quã quinque sensus quos possidet homo, forsitan etiã probabile esse quinque genera sensibilia siquidẽ ad corpus proprie spectant esse sensibilia, sunt autem naturæ corporũ quinque elementa, scilicet quatuor atque cœli. Existimat insuper Aristoteles partem quidem ignis, minimum uero terre in esse sensu instrumentis. Aeris autem et aquæ quamplurimum, ut dici possent instrumenta hæc aëria esse simul et aquea. Item si per linguam gustetur, atque tangatur, quæcunque animalia linguam habent ultra tactum habere, præterea gustum. Rursus si motus per uisum cognoscitur et auditum atque tactum, quodcunque animal aliquod horum habuerit cognoscere, quodammodo motum Theophrastus addit, ubi dicitur aëream naturam ad plures sensus conferre, non esse accipiendã ibi naturam simpliciter aëream. Imo eam cum tali quadam proprietate formali conferre ad auditum. Cum alia uero potius ad olfactum.

PRISCIANI.

Peruasisse sibi uidetur Aristoteles non esse plures, quam quinque sensus, inde potissimum quod omnia nobis sensibilia sunt. Tangibilia quidẽ tactu, que uero per media sentiuntur, ex eo deprehendi quod habeamus illa, per que mediũ cognoscitur. Cognoscitur quidẽ hoc per sola simplicia corporũ duo, per aerem, scilicet atque aquam, ex duobus autem

his solum simplicibus instrumenta sensu nobis insunt. Nam ignis quidem aut nullus est, aut cõmunis omnib, neque uero terra, sed siquid tactu deprehenditur quodquo modo miscetur. Vult insuper si per unũ instrumentum sensus pura paruerint sensibilia, eum qui hoc habet ad plura sentiendam sufficere. Sin aut per instrumenta plura percipiatur idem, erit et qui alterutrum habeat idem sentire posse. Cum igitur hæc ita dixerit Aristoteles, hinc cõsequenter Theophrastus inquit. Primum quidẽ unde id confirmetur, ut per sola hæc duo, aerem scilicet atque aquam sensus perficiatur, nunquid nobis conueniat per hæc sola, propterea quod instrumenta nobis ex his cõponantur. Visus quidem attribuitur aquæ, auditus autem aëri, sed olfactus pertinet ad alterutrum. Deinde querit si per idem plura noscantur, an forte non omnino qui hoc habet propterea plura cognoscat, uelut si per aerem odoranda, et audienda percipiuntur, non tamen necessariò per hunc cognoscuntur ambo, non enim quæcunque animalia olfaciunt, statim et audiunt. Neque enim tanquã simpliciter aer mox olfaciendũ et audiendũ sit compos, nam aer in gutture eius ut fistula neutrum habet, sed per rationem potius, quam per materiam sentiendi sit compos, atque oportet ad utrumque sentiendum, rationem quandam in se possidere, qui ergo ad utrumque non possidet, non sentiet ambo.

Qualia sint sensuum instrumenta. Cap. XLIII.

MARSILII.

Et si in cæteris præter tactum sensibus oportet non inesse qualitatem obiectis formaliter similem, neque enim in gustu sapor, nec odor est in olfactu, tamen in tactu necesse est esse tactiles qualitates inesse, ex his enim corpus necessario cõstituitur. Satis uero erit si in neruo tactus non fuerit qualitates elementales excellens adeo, ut discernere prohibeat qualitatem sensibilibus occurrentem. Erat cõpositum instrumentum ex quatuor elementis, sed aqua excedet terram, aer excedet ignem, denique superabit et aquam, ut hoc dici possit quodammodo aqueum et profus aëreũ. Nemo uero dixit sit simplicem aërem esse instrumentum sensus ob hoc ipsum, quoniam sit simplex aer. Alioquin portio quælibet aëris extimit, quia in summo nobis aëre simplicior est, compos erit maxime sentiendi. Item instrumentũ ex eo potissimum cõducit ad sensum, quod sit ratione quadam harmonica temperatum, quã proportionem dissoluta sensus quoque disperditur, hæc autem in compositione consistit. Denique sensus uitam exigit, uita calorem igneum. Instrumentum igitur præter aërem atque aquam habet et ignem.

PRISCIANI.

Instat præterea Theophrastus dubitans ne forte minus uerum sit Aristotelicum illud, instrumenta uidelicet sensu ita simpliciter esse media, ut ex extremis commixta non sint, sed potius ita se habeant ut secundum qualitatem in eis præualem sint nobis determinanda. Iam uero calorem omnibus dicimus esse cõmunem, humorem quoque nonnullis. Præterea si instrumentum omnino desideramus immixtum, sequitur protinus, ut quod maxime immixtum est, sit et maxime sensitiuum, itaque quod separatum est ab animali sensitiuum erit. Accedit ad hæc, quod si ratio quædam est causa sensus, sensus enim perditur ubi ratio soluitur. Ratio uero in ipsa plurimum commixtione consistit, nimirum ex pluribus erit cõpositum quodlibet instrumentum. Denique cur nam ex duobus solum sensus existunt. Viuere namque magis in calore cõsistit, sensus autem ad uitam pertinet.

De spiritu, uita, sensu. Cap. XLIII.

MARSILII.

Spiritus si est uapor quidam sanguinis sicut sanguis, sic ipse ex quatuor cõponitur elementis, quãquam longe subtilioribus. Spiritus in corde uitalis euidenter est igneus ex perpetuo cordis motu, efficaciaque, et ita talis apparet, spiritus naturalis in iecore plurimum est aëris ita cõcoctioni generationisque prorsus accommodatus, spiritus animalis in cerebro igne et aqua est quasi pariter temperatus sensib. sic expositus. Instrumentum namque sensus oportet facillime moueri atque formari. Terra quidem renititur formatori, ignis autem format ipse potius, quã formetur, ex aëre igitur et aqua temperamentũ præ cæteris ad instrumentum pertinet sentiendi. Et si pythagorici uisum appellant igneum et solare, non tamen præualeat calor in oculo, sed natura potius luminis, quod apparet ex eius diaphano et nitore et radio. Lumen autem species quædam est inter omnes species sensibiles præ cæteris intellectualem speciem representans, et in intellectu quidem est per causam, in cœlo per formam plenitudinem, in igne per plenitudinem participatiois, hinc deriuatur in portiones. Temperies illa quidem ex aëre, atque aqua, ad omnes scilicet sensus accommodatissima est. Non tamen ubique est, est ibidem sensus omnes existunt, nisi et in hac temperie sint formales omnes proprietates ad omnia sentienda, et in corpore sint omnia sensuum instrumenta. Probabile uero est, et omnes proprietates eiusmodi, et omnia instrumenta inesse animalium omnium perfectissimo, hoc autem est, quod præter sensum habet, et intellectum usus generis est et homo. Vita quidem ipsa cum sit generationis corporis motusque dominans, eminentisque forma nõ ex mixtione corporea pullulat, sed ex incorporea substantia pendet, mundana igitur sphaera omnes, tum cœlestes, tum elementales, tanquam inter corpora simplicissima, et prima mundi membra. Ideoque uiuificæ substantiæ proxima, primo uiuunt inde, et exuberantia uitæ fortiantur et sensum. Portiones uero elementorum ab uniuersitatibus suis segregatæ miscentur iam alienis, neque proprie uiuunt, nisi in corpore quodam animato contempentur. Est igitur sensus in corpore simpliciter, non quia corpus, sed quia uita uicinum est et immixtum, non quia mixtum, sed quoniam ad harmoniam uitæ uaticinam est redactum. Non est sensus in portionibus segregatæ ab elementis, quia nec simplicitatem habet, nec harmoniam. Quandiu uero permanent in uniuersitatibus suis simplicitatem fortiantur, et uitam atque sensum.

Et E. P. R. I.

Tunc enim non mouetur instrumento sensus, itaq; tunc, neque mouet imaginatio nem, itaque ima- ginatio tunc agit, tanquam ab instrumento quodammodo separata. Hinc ergo communis sensus secundum formam potentiam que suam uiget in anima sempiternus, & quando adhibentur illi, scilicet corporis instrumenta uires, in ea scilicet producit, quæ & ante in se uigebant. formalis etiam inter se ratione distinctæ, sed non sita uel proprijs actionibus segregatæ. Delinente itaque corpore non omnino desinunt, scilicet sensus esse, sed desinunt explicari, hæc à nobis secundum Platonicos narrata memento.

PRISCIANI

Non igitur unusquisque sensus reuera, sed ipse communis seipsum actionemq; suam animaduertit, si enim sensus quilibet actionem agnouerit etiam actionis uacuitatem animaduertet. Si uacuationem recolet simul uacabit, & ager, quasi se sentiens. Nonne igitur uacat quidem tanquam diuisus atq; singularis, & quantum in se est. Agit autem interea quatenus à propria actione uacationeq; permanet absolutus. Quapropter secundum communem tunc agit sensum, secundum quem sic agit & unusquisq; non qua ratione singuli sunt atq; diuisi, sed qua per unam omnium unitatem sunt uniti. Cuius quidem officium in omnium sensuum sensibilia comprehendere in eodem sine diuisione dum per rationes agit inter se differentes, quam obrem ipse iudex numero quidem unus indiuiduusq; consistit, censeatur autem & diuisibilis esse quatenus rationes differentes exercet.

Proportio inter sensum atq; sensibile. Cap. XLIX.

MARSILII

Vna quædam uox simplex quantum in se est non dicitur consonantia, dicitur tamen auditui consonare si congruat. Consideramus in instrumento sensus efficaciam eius & qualitatem, quando igitur res sentienda efficacitæ se adæquat, ut neque superet, neque deficiat, sincerè & expedite sentimus, quando iterum congruit qualitati sensus propria qualitate, tunc sentiendæ uoluptate perfundimur. Nam in re sicut diximus, utrinque cõformi libentissime conuiescimus eam audidissimè complectentem. Id autem est affici uoluptate. Est autem instrumento proportio duplex. Tum in actu sentiendi facta per congruentiam aduenientis obiecti, tum antiquior a quo, id est affectio quædam huius instrumenti naturaliter insita ad hoc sensibile potius, quàm ad illud conformis, ut ita dixerim atque propentia.

PRISCIANI

Post hæc ubi Aristoteles ait, uocem esse consonantiam. intelligendum est, ubi actu iam est sensibilis, uel in actu sensibili posita, dum scilicet iam auditur. Auditur autem quando & uox, & auditus inter se concordet unum consociatur, dum inter se profusè contemperantur. Nimijs enim rei sentiendæ excessus soluit, aut perdit sensum actionem, in quadam uerò commensuratione sensus ipse consistit, eaq; obiecta dicimus esse blanda, quæ contemperata sunt sensibus. Dic ergo, quando sensus nihil agit, nunquid in cõmensuratione, secundum seipsum, nulla sit positus. Profecto quandoquidã sensus non secundum seipsum agere solet, sed in extensione quadam ad externa, & in habituine quadam ad sentiendâ conseruat, quando uacat non habiturum secundum seipsum commensurationem actiuam uel efficacem. Commensuratione tantum secundum potentia habiturum. Præterit enim ipsa potentia, atq; secundum seipsum consideratur. Sed pergamus ad ea deinceps, quæ sequuntur, ab alio iam principio, reliqua ad librum pertinentia tractaturi.

FINIS

MARSILII FICINI Florentini, translatio simul & explanatio in

Prisciani Lydi interpretationem super Theophrastum de Phantasia & intellectu.

Cap. I.

In sensu & imaginatione sunt innatæ rationes sensibiliu assimilatiuæ, hæc in sensu uocantur ad actum ex passionibus instrumenti. In imaginatione uerò ex actionibus sensuum phantasia inter sensum rationemq; media in sensu est actio quædam Iamblichus de phantasia, phantasia est adnata omnibus animæ uiribus, omnia conformat in se, ac formas à uiribus alijs traducit in alias, & omnium uirium actus æmulatur, phantasia non accipit formas ab externis, sed ex seipsa promit.

PRISCIANI

Phantasia, de qua Theophrastus deinceps Aristotelè secutus agit, esse nõ alterã præter sensum ex eius libris est cõfiteudum. Rursu ab opinioe omniq; rationali perceptione differre. Præterea quæ admodu sensus à sensibilib; speciebus uitaliter excitatus, atq; secundum propriarū rationū produktionē circa illas agit, sic & phantasia a speciebus sensuibus

sensuibus agitari, his uidelicet uelut subiectis utentem proximè, & circa eas agentem, quapropter hæc quoq; corporeæ uita est, nec absq; corporeis instrumentis agit, quãdoquidẽ & species sensuales, quibus mouetur ex impressionibus illis se perficiuntur, quæ in sensu instrumentis apparèt. Adnata uerò sunt his dogmata Iamblichitãlia, Phantasia omnib; animæ uirib; est adnata, oēsq; figurat, atq; effingit similitudines specieru & apparitiones uisib; seu impressiones uiriu aliaru transmittit in alias, quæ quidẽ à sensu micat, in opinionè excitat. Quæ uerò ab intellectu secundo loco offert opinioni, sed in seipsa ab omnib; imagines suscipit, atq; per suã proprietatē secundu assimilationē propriè designatur, tū in agēdo, tū in suscipiēdo, quæ assimilantur atq; apparet in intellectu uel uel beneficijs operationibus, aut medijs utrarumq;. Hæc utiq; omnes actiones animæ fingit, & exprimit, atq; externas accommodat intimis, & uitis per corpus exentis descendens ab intellectu impressionibus imponit. Cum igitur phantasia secundu seipsam sit potentia assimilandi cætera ad seipsam, hinc merito cæteris potentius coaptatur ipsa præcedens & actionibus earum iniriã præbens. Neq; passio est uel motus, sed actio impartibilis, atq; definitiua, neq; suscipiendo forinsecus figuratur ut cera. Sed ab intimis atq; secundu assimilatiuarum rationum productionem ad phantasmatum indicium suscitatur, hæc Iamblichus.

Cap. II.

MARSILII

Imaginatio actiones rationis effingit sub reru sensibiliu cõditione, ac potest ultra sensu actus latius phantasmata promere. Imaginatio cõuenit cum sensu, quia particularia percipit. Superat sensum, quia etiã nullo mouente imagines edit Imaginario est tanq; Protheus, uel Camelæon.

PRISCIANI

Verum si alias uitas exprimit, ut est apud Iamblichum, ipsaq; intellectuales rationalesq; actiones effingit, quoniam pacto ulterius uerum erit illud Aristotelicum, phantasia uidelicet à speciebus sensuibus agitari. Fortè uerò et si præstantiores omnes actiones effingit, simul tamen secundu species sensuales imaginatur, assimilatq; formatiua quadã conditione, atq; partibili ac secundu relationem quadam ad sensibilia frangitur atq; fingit, quam obrem præstantiores actiones effingit, qua ratione à speciebus sensuibus agitatur. Quo pacto etiam non præsentibus sensibilibus phantasia mouetur. etenim si à sensuibus ipsa mouetur, ueruntamen hæc quoq; præsentibus sensibilibus producuntur in actum ab absentibus uel deficiunt, fortè non quemadmodum sensus præsentibus duntaxat sensibilibus moueri solet, ita semper & phantasia. Sed postquam semel mota fuerit ex seipsa expergiscit iam potest, & phantasmata promere secundu relationem quadam ad species, quæ mouerunt. Interdum uerò non semel tantum, aut bis, sed sæpius in super moueri hæc oportet ad hoc ipsum, ut ea in seipsa sunt similia mouentibus offerat. Iam uerò hæc, uel formatiua formabili diuiduãq; forte cum sensu communicat, facultate uerò qua etiam à seipsa phantasmata promit, quamuis si mouentia nulla ulterius adsint supereminet sensum. Rursum qua conditione sua semper in alta refert, atq; ad differentes animæ actiones assimilatur, ita nimirum ad omnes animæ potentias est adnata, & secundum assimilatiua, uel assimilabilem animæ proprietatem definitiua censeatur.

In Cap. IIL

MARSILII

Sicut in eadem animæ substantia sensus & imaginatio sunt formaliter differentes, sic eadem substantia spiritus secundum diuersas qualitates est instrumentum imaginationis atq; sensus. Item ex actionibus sensus imaginationisq; imprimuntur in spiritum notæ quædam eas representant res, imaginatio sensuales species pro obiectis habet, ad quas innatas referat rationes, si motus rationis & imaginationis faciunt manifesta signa in humoribus atque corpore solido, multò magis in spiritum, per hæc nota quod dæmones cogitationes hominum deprehendunt, potest circa idẽ sensus esse ueridicus & imaginatio mendax, atq; uicissim, imaginatio semel experrecta longius progredi potest quiescente sensu.

PRISCIANI

Quærit interea Theophrastus in quo potissimè collocanda sit phantasia. Non enim in ipsa potentia sensitiua ponenda est, quoniam quando etiam ueridicus sensus est phantasia interdum ipsa mentitur, neq; rursus in ipso sensuum instrumento. Passio enim in instrumento facta sensibili re duntaxat presente contingit, phantasmata uerò sine imaginatione (nam & phantasia licet imaginationē interpretari) phantasmata in qua etiam absente sensibili fiunt. Assero igitur phantasia esse uim aliam præter sensum, sed sensui proximã, atq; propterea quodãmodo à sensu moueri & quoquo modo sensuibus speciebus uelut subiectis uis. Ex quibus expergiscitur, et ad quas phantasmata refert. Atqui phantasmata multiformia uariat ex eo, quod superat sensum, atque ex seipsa postquã semel mota fuerit ad formationem utcumque ceperit, expergiscitur. Arbitror præterea indicia sine impressionibus specierum & phantasiae similibus emergentium ab instrumento etiam sentiendi suscipi posse, quemadmodum formales partibiles que figura testantur separatim à corporibus non indicantes. Sæpe profectò dum corpus cõmouetur ad phantasias atque secundum eas afficitur, & apparere arbitror in ipso quoque instrumento phantasmata, sed non tanquam sensitiua, quoniam non ab externis incidunt, neque rursus tanquam si nos à corporibus quibusdam agentibus mutaremur, imò tanquam in quodam speces suscipiente phantasticas, neque id quidem nimirum uideri debet, quoniam rationalis quoque actionis nostræ quædam in corpus indicia notæ que descendunt, quod planè perspicitur quando & oculi supercilia in aërioribus indagantibus contrahuntur, iam uerò si solida hæc membra corporis secundum animæ motus afficiuntur, multò prius

Præsum sensuum instrumentum tanquam vitalium necessarium est vestigia quedam vite suscipere. In quibus sanè vita tamquam est sensitiva, instrumentum quoque tamquam est sensitivum, in quibus autem vita insuper phantastica et appetitiva, vel etiã rationalis existit instrumentum similiter inest ad vitam eiusmodi suscipiendam accommodatam, accipieturigitur notus quoque phantasticus tanquam phantasticus, atque falsus si modo falsus sunt phantasia. Et quemadmodum simulvera sentimus aliquando possimus tamen interea falsas de his imaginationes edere, ita consequenter spiritus ipse ut sentimus est, veras à sensitivis accipimus, ut autem phantasticus est à sensitivis quidem falsas, veras autem phantasia. Cui quando solè videntes pedalem interim terra multo maiorem imaginamur geometrica demonstratione cõpuli. Neque tamen phantasmatis ipsius illius in nobis est sensus, quamvis et phantasma in instrumento sensus existat, sed ad sensibilia proprie sensus pertinet ab eisque dependet, phantasmata vero emergunt ex phantasia. Proinde nec est impossibile subiectum spiritui, veras simul atque falsas de eisdem apparitiones accipere, sicut apparet nobis, ut diximus circa solem, quandoquidem à viribus differentibus accipit, atque secundum vite species differentes, neque quicquam prohibet in eodem phantasma simul et opus sentienti concurrere, tamen si opposita sint, utpote que non eisdem ordinis coniugationis sunt, neque eiusdem potentie opera, siquidem et opinio in eodè sensusque de magnitudine solis inter se opponuntur. Ad hoc itaque ita fit ratione responsum, dictum est insuper non semper opus esse presentia sensibilibus ad hæc, ut phantasia sua, id est, imaginatio moueatur, sed postquam semel experrecta est, atque in talis forme parum tamen enititur sibi ipsi sufficere. Pergamus ad reliqua.

In Cap. III.
MARSILII

Intellectus noster est aliquid anime propriam, et species quedam, et actu intellectus, ac per essentiam suam continet in se omnes intelligibilibus species, sed quoniam degeneravit à primo, id est, ipse indiget primo fonte ad tria. Primo, ut ipse sit perspicacissimus. Secundo, ut species eius sit lucidissima. Tercio, ut hic illis sit unitissimus, sensus quoque est species quedam, et secundum essentiam continet sensibilibus rationes, quas edit, quando sensibilia mouent instrumentum eius, intellectus animalis propter naturam anime declinantem ad diuisibilia mobiliaque longe distat ab unitate statumque intellectus primi primorumque intelligibilibus, nota hic ubique intellectum agentem in nostrum esse intellectum primum. Hæc similia sunt illis, quæ sunt in republica Platonis, quomodo in succo cepæ, sed hæc non videntur nisi calehar chara. Tales habet rerum formas qui dicitur possibilis intellectus, quæ in conspectum ueniunt ignis diuini presentia, sicut et colores lumine solis, intellectus noster non est in potentia ad hoc, ut fiat intellectus atque intelligibilia, sed ad ultimam intelligentie intelligibilibus perfectionem.

THEOPHRASTVS ubi post hæc agit de intellectu ait, non ita prorsus nobis accipiendum est, neque eodem modo contentiosum namque fore simpliciter hæc accipere adeo scilicet ut intellectus sit potentia quedam omnino ad subiecta, sicut materiales potentie solent, et paulum progressus adiungit. Forsan hoc apparebit absurdum si intellectus sic materie naturam habeat, ut sit nihil, sed potentia omnia. Non igitur sic est exponendum, neque etiam de omni intellectu similiter hoc accipiendum, sed uendum distinctione, qualis igitur est, et quæ nam distinctio. Materia quidem non est hoc aliquid, at si intellectus non sit hoc aliquid, quid nam ulterius hoc aliquid erit.

Hactenus uerba Theophrasti.

Quando igitur intellectus cum natura comparatur, secundum comparisonem proportionis quandam, id est, assumendum, et quatenus in potentia quadam est intellectus alter ad alterum, sic enim intellectus animalis ad ipsum qui actu semper est intellectus atque separatus merito omnia esse in potentia dicitur. Sensus quinetiam non proprie, sed translatione quadam materia esse, uel sicut materia dicitur. Materia enim cogitatur ut ultima rerum non tamen sensus sicut materia omnium est postremus. Est enim sensus species quedam, atque dicitur et secundum essentiam sensibilibus continet rationes, alia præter rationem sensus sensibilia in potentia esse dicitur, quatenus ab illis incitatur ad partem, indigetque illis, ut presentibus, ut agentibus in instrumentum eius ad propriam actionem, intellectus autem animalis nec est ut materia, nec ut sensus est enim species omniumque specierum secundum ipsius essentiam cõprehensor. Agit quinetiam à seipso, et in seipso quidem intelligibilibus continet quatenus propter cognitionem ipsius cum anima, atque ob essentialitatem ad animam habitudinem, et denique propter inclinationem quadam eius ad diuisibile, ut ipse ab intellectuali essentia simul et actione omnino impartibili prorsusque unita quo dæmodo cecidit, ut intelligibilia, quæ sunt in eo ab ipsa super fulgida et seipsa lucente primorum intelligibilibus substantia degenerasse uidetur, similiter et ipsa inter intellectu animalem et intelligibilia eius continuatam quodammodo relaxata est, nec in egra prorsus, ut unitas illa, quæ inseparato intellectu assidue uiget, atque ob hanc causam tum ipse ad cognitionem penitus impartibilis, intellectu qui semper actu est indiget perficere, ut intelligibilia quæ sunt in eo illustratione indiget ea, quæ ab intelligibilibus, separatis effulget, ad hoc ut hæc quoque perfecta intelligibilia fiant, hinc Aristoteles intelligibilia hæc coloribus inquit esse similia splendori solis egenibus, ipse quinetiam intellectus huius intelligibilibus suorum inter se cõtractus ad induisibile copulatur ab exactissima superioris intelligibilium unitate. Hæc igitur ratione animalis intellectus esse dicitur in potentia, quatenus uidelicet ad intellectu pertinet separatum quoniam ille prorsus est impartibilis, sincerusque unitus ad intelligibilia præclarissima et prima perfectæque lumina. Dicitur etiam in potentia quatenus ad diuisibilibus perfectur intellectu. Proinde ubi intellectus, quasi tabella literarum expertus, secundum quandam proportionis cõparationem accipi debet. Nō enim hoc ita dicitur, quasi intellectus, nullo modo species habeat. Sed quæ admodum ipse intellectus est in potentia, non ita quidem ut omnino nō sit intellectus, sed ut intellectus sanè, talis autem intellectus, qui

qui ab intellectu primo perfici debeat, sic et quæ in eo intelligibilia collocantur, intelligibilia quidem sunt, sed talia, quæ lia sint à separatis intelligibilibus illustranda, ut sincerè prorsus intelligibilia sint, quapropter coloribus comparantur, et hæc ipsa tabella quantum spectat ad perfectas eiusmodi species capiendas literarum uacua dicitur. Rectè igitur Theophrastus absurdum esse clamat materialem intellectu nihil esse actum, quod putare materie modo nihil esse actum, sed potentia omnia, prohibet in primis sic exponere dicta. Iubet insuper indagare, quomodo nam pacto intellectus alia quadam ratione in potentia esse dicatur, sed profecto quo pacto dicatur in potentia esse iam quantum ad presentia pertinet, sufficienter est dictum, atque etiam non omnem intellectu et in potentia esse, sed qualis ita se habeat est distinctum.

In Cap. V.
MARSILII

Intellectus noster, qui possibilis dicitur, id est, ab intellectu primo formabilis, habet innatum actum proprium atque liberum, per quem ex se conuertitur primo ad se, speciesque innatas, deinde quatenus ad se, speciesque suas conuertitur, earum ad intellectum primum speciesque illius. Quo et quibus formatur ipse speciesque suæ, id est, ipse sit perspicacior, et illæ lucidiores, et hic eis quam unitissimus intellectus noster est confubstantialis aliquid anime, simile dicunt de actu libero, quo angelus conuertitur ad se, et per se ad Deum, signum quod species sunt innatæ, et quod intellectus hic nostrus est naturaliter diuino coniunctus, quoniam conuersus ad se inuenit omnia, et perficitur à diuino. Nota hic et infra intellectum nostrum semper copulatum esse diuino. Res extrinsecæ non formant sensum, sed spiritum. Sensus autem ad formationes eiusmodi educit in actum ex se species uel actiones conformes illis, quando dicitur intellectum possibilem ab agente formari, non intelligimus accipere formas, sed illo presente formis suis efficacius et copulatus uti intellectu possibili nullus est motus, nulla passio proprie dicta.

PRISCIANI.

Post hæc autem Theophrastus ambigit quomodo uel intellectus noster intelligibilia fiat, uel ipsa intelligibilia fiant, quid sit ibi pati oportet enim ipsum quodammodo et intelligibilia fieri, et quandam ibi cadere passionem, si modo quemadmodum sensus sic intellectus procedat in actum. Verum tamen ambiguum est, quæ nam passio à corporea natura in rem incorpoream inferatur, uel quæ inter hæc accidat permutatio, atque utrum ab illo principium detur, an potius à seipso. Pati quidem hoc uidetur ab illo. Eorum enim quæ patiuntur nullum patitur à seipso. Tam uero et huic principium omnium esse competit, et à seipso conuenit intelligere, neque sicut sensibus huic attribuitur à seipso conuocare, sed modo quodam præstantiore.

Hactenus uerba Theophrasti.

It tamen hic interim intelligibilia, neque est res ipse sicut intellectus penitus separatus, propterea quod unitas eius quodammodo relaxata est, ut diximus. Atque intelligibilibus plenius copulatur. Hæc uigilantione quodammodo patitur, quando degeneratus à pura, et prorsus in diuisibilibus separatorum intelligibilibus unione, et tanquam inde digressus propterea quod cum anima congenitus est, nimirum tanquam aliter ab alteris, tam ab ipso secundum actum intellectus, quam ab intelligibilibus, quæ sunt in illo perficitur. Verum tamen ipse quoque perficit semetipsum, quantum expergescitur à seipso, seque ad illam actum intellectus ac commoat, perfectionemque ab illa actione propria suscipit. Præsertim quia non omnino ab illo secundum actum intellectu secessit, sed quamuis illi succumbens simul, tamen est ei coniunctus, ut pote qui ipse quoque est intellectus. Atque idcirco non ad exteriori distractus, sed seipsum ingressus et conuersus ad semetipsum stibique maxime prouiribus copulatus. Ita demum ab ipso secundum actum intellectu perficitur. Quamobrem alio quodammodo passio præter sensus patitur, neque id quod in proprie, sed æquocet, ac potius agit, quam patitur, quippe cum per actionem suam à superioribus perfectiones accipiat, nec extrinsecus suscipiat, quæ intelligit. Est enim et hic res ipse secundo gradu, quatenus ipse perficitur, dum et suis intelligibilibus copulatur, et simul superioribus copulatur, propterea quod sua à superioribus non sunt diuisa. Proinde intelligibilia sic agunt in intellectu, quemadmodum sensibilia in sensum agunt, hoc tamen excepto, quod intelligibilia non extrinsecus ueniunt ad agentem, quando quidem separata ab intellectu nō sunt, quapropter una quædam ambobus, est actio, intellectu quidem circa intelligibilia, intelligibilibus item ad intellectu, quatenus hæc inter se iuncta nō sunt, sed intellectus est ab illa ipsa, quæ offeruntur intelligenda. Quinetiam et circa sensum passio instrumento contingit, quando quidem sensitivum primum secundum propriam perficitur actionem, atque mouet à sensibilibus, non passioe suscipit, sed actu, multo igitur magis intellectus ex seipso agit, atque à rebus intelligendis perfectionem non passionem accipit, sed actione, si modo dicendus est accipere, ac non potius ex se producere, à seipso enim exordiens perficitur, tam uero passio illis accidit proprie, quæ mouentur ab alio, ut pote, quæ extrinsecus incitantur, in rebus autem, quæ omnia intrinsecus operantur, totaque per totum sunt actus, passionem aliquam suscipiari non possumus, nisi forte æquocet passionem accipiamus, intellectus enim etiam qui potentia dicitur intellectu, secundum essentiam actus quidam est, quatenus secundo quodam gradu, hic igitur actus opponitur passioni, nec unquam affici passioe potest. Omnino uero rebus incorporeis à corpore separatis uel separabilibus Theophrastus ait nec passionem, nec mutationem accidere posse. Et passionem quidem solere ab externis incidere intellectum autem esse principium, atque insuper à seipso, quo circa ad similitudinem patiens habere se posse, quamuis reuera minus patitur, si enim omnem excuserit passionem aut nihil intellectum.

Vbi sanè perfectionem à rebus intelligendis collatam nominat passionem, quoniam intellectum omnino purum conseruare necessarium arbitrat, interea uerò quoniam ab intelligendis secundum propriam perficitur actionem, idcirco non propria, sed communiore quadam appellatione hic passionem dictam accipiemus. Intellectus enim (ut Theophrastus ait) passionis est expertus, nisi forte aliter, quam dici solet dicatur esse passiuus. Non quidem ut mobilis, motus namq; est imperfectus, sed patius uelut actio, hæc autem inter se differunt, tamen si necessarium est interdum eisdem nominibus uti, hæc Theophrastus. Vides igitur non secundum defectum uel transmutationem aliquam, aut motum quandam, uel etiam ab externis, imò secundum actionem quandam penes intellectum accipi passionem. Ignoscendum rursum existimat, si quando nominibus abutatur. Quippe cum ex rebus ad sensum spectantibus ad res ipsas pertinentes ad intellectum saepe nominata transferamus. Iubet autem Theophrastus defini quid in mente sit passio. Atq; ex eius sententia dictum est hic, pati esse perfectionem quandam à superiore suscipere, dum uidelicet quod inferius est, sua quadam illinc actione perficitur. Atq; ita intelligibile ab intelligibili quodammodo patitur, si quidem tanquam intelligibile secundum, et effectax loco secundo, atq; ut incipiens, et aliquem obtinens principatum, suaq; actione ab eo quod præstantius definitum. At qui quodammodo intellectus hic perficit semetipsum. Quoniam sicut est dictum, superioris munera per suam quandam suscipit actionem.

In Cap. VI.
MARSILII.

DVplex in anima est intellectus, & uterque possibilis appellatur. Primus essentia indiuidua participata ab anima. Secundus potentia ratione discurrens, quæ proprie nominatur anima. Ille actu semper intelligit diuina mente formatus, hic intelligit quando conuertitur ad illam. Cessat autem quando diuertitur illinc ad sensum, & in utroque est proprius actus, & liber. Phantasia nominatur particularis uita est, per uices agit diuersa. Et alias ad diuina, alias ad caduca conuertitur. Liberum arbitrium est in intellectu, cum rationali, tum rationali. Intellectus siue in intellectu, siue rationalis, qui & uterque est in nobis, exorditur actum suum ex seipso, nec quicquam habet se prius, scilicet secundum tempus, si quid nuper mouerit intellectum nostrum alioquin per se torpescit, duo sequentur absurda primum aliquid feret prius hoc secundum tempus. Deinde non haberet propriam actionem.

PRISCIANI.

QVæritur post hæc quare intellectus noster ab intellectu superiore non semper accipiat, nec semper intelligere uideatur, sed profectio semper intellectus agit. Anima uerò non semper utitur intellectu semper ei presente, quoniam uidelicet ad corpora uertitur. Videntur sanè Aristoteles & Theophrastus (quod etiam dictum est) intellectum aliquando totam uitam rationalem cognominare, ubi etiam usq; ad phantasiam intellectus nomen extendunt. Atq; ita non absq; ratione circa animam querat, cur nam non semper intelligat. Nempe non intermittitur unquam intelligentia, quia potentia intelligendi non habeat, sed quoniam ad sequentia, corporeaq; et omnino extra seipsam anima distrahitur, propter conditionem particularis uitæ ad utrumq; uices agentem. In perspicua enim ad seipsam reuersione, et ad intellectum conuersione animæ perfectio tota consistit. Contrà uerò in inclinatione ad corpora casus ab intellectu contingit. Non solum uerò intellectus ut diximus, sed in super anima perficitur à seipso, quatenus à se actum aliquem exorditur, scq; ipsam adhibet intellectui, atq; sua quadam actione perfectionem apprehendit ab intellectu. Quoniam Theophrastus ait dicere actionem intellectus ipsius mouente alio incitari. Alioquin absurdum est, et nihil aliud est, quam aliquid aliud inuoducere intellectu prius. Item non erit sic in ipso actus uel facultas intelligendi, nisi sit aliquid aliud, qui moueat intellectus, atq; hæc quidem uera sunt, siue intellectum appellet essentiam indiuiduam, quæ participatur ab anima, siue animam ipsam rationalem.

In Cap. VII.
MARSILII.

IN nostro intellectu sunt intelligibilia in ratione scibilia, nobis innata, sed ille agit circa illa tactu quodam æterno; hæc circa sua agit actione temporali per eandem intellectus actionem, scilicet per intelligentiam, tum ipse maximè est intellectus, tum intelligibilia maximè sunt intelligibilia, atque uicissim, ergo intellectus est ipsa res intellectæ. Intellectus etiam noster secundum essentiam est actus. Ideò in eo idem est esse quod agere, idcirco semper intelligit, sed in anima, id est, in potentia rationali, aliud est essentia, aliud actio, ideo non semper intelligit, non sicut semper, sicut intellectus noster est intelligibilia, sic rationalis potentia est scibilia, quamuis non habeat hæc semper in actu, sicut ille. Ratio educit in actum scibilia per actionem propriam, quando in se reuertitur essentia animæ, ubi maximè indiuidua est, est intellectus, & esse ibi est intelligere, ubi non minus indiuidua habet annexam actionem ratiocinandi distinctam ab essentia simul, atque potentia discurrendi. Essentia animæ est stabilis & mobilis, similiter actio. Actio stabilis comitatur essentiam stabilem, mobilis mobilem. Anima tota simul permanet & mouetur, item potentia mobilis circa stabilitatem uersatur. Item in essentia animæ permanens latet actio quadam æterna. Attentione animæ plurimum uertitur ad imaginabilia sensibilia, sed quando reddit in se inuenit scibilia impotentia rationali, per quæ tandem intelligibilibus copulatur, quæ semper in intellectu uigent etiam animalia.

animali. Rationalis potentia reuerfa ad intellectum non circa omnia simul agit, sed successione quadam propter naturam diuisibilem.

PRISCIANI.

CActerum querendum est quid natura sibi uelit, quod deinceps hæc in modum Theophrastus adducit, si enim inquit intellectus in agendo ipsa res euadit, hoc autem maximè est utrumq; certè res ipsa intellectus erit. Non solum enim intellectus, sed etiam intellectus, tunc maximè sunt quando intellectus intelligit. Quapropter modo utrumq; ait, si igitur quando res ipsa est, tunc et intellectus existit certè intellectus res ipsa, quæ intelligitur erit. Num igitur quando nihil intelligit, cum ibi res ipsa non sit, similiter nec intellectus erit, sed profectio ille, qui reuera est intellectus, atq; etiam qui potentia dicitur intellectus, uidelicet participatus ab anima intelligit sanè, ut pote qui et ipse essentia sua est actus, quamuis gradu secundo. In ipsa uerò anima particulari habet dubitatio locum, hæc enim non semper intelligit. Sed nunc quid anima nihil est omnino, anima quam intelligitur, an aliquid est quidem, sed eum materia quadam, formatur autem quando cognoscit rebus extrinsecis incidentibus, sed profectio anima ipsa est aliquid antequam sciat, et non ab externis, sed à seipsa potius incipit, et quæ sunt cognoscenda producit, res quæ ipsas inuenit, quæ uenit ingreditur semetipsum. Anima igitur res ipsa in se est anima quam cognoscit. Quoniam uerò et hæc ratione quodammodo anima diuisa est, quia uidelicet non est actus secundum essentiam sed scientie actum habet ab essentia procedentem, nimirum quædam modo est etiam quando non scit aliquid actu sit etiam ipsa res existit uidelicet non secundum et actionem, sed potius per essentiam, oportet enim res ipsas in anima, eodem ordine, quo et animam profus accipere, non quidem ex eo quod hæc semper intellecta sunt, sed quia cognobilitur animus agit, atq; hæc cognobilia sunt essentia secundum sequentem et producentem ab essentia actionem. Si quidem in anima nec esse, nec agere simplex est, atq; uniforme, sed hoc quidem permanentes, hoc autem mobile, dum circa potentiam permanentem procedit potentia mobilis, et tota interim anima secundum utrumq; perpenditur, atq; idcirco simul anima permanet atq; mouetur. Simul etiam et agit semper secundum actionem occultam et essentia permanenti congenitam, et secundum uitam extra progredientem atq; mutabilem, quando ipsa circa sequentia diuiduaq; tota conuertitur ad eadem operatur, utens tunc opinione cum sensu, neq; conuersa ad illa, quæ (ut ita dixerim) scibilia nominantur, quæ quidem res ipse sunt in anima, multoq; minus conuersa tunc ad illa, quæ intelligibilia nuncupantur, quibus per ipsa scibilia uelut secundum unam continuum uel coniugum copulatur. Iam uerò quando ad illa, quæ in ipsa manent utram actionemq; producant, et aliquando progressam deniq; reuocat, non circa omnia simul agit, sed nunc quidem, hæc tunc autem illam ob naturam uidelicet diuisibilem.

In Cap. VIII.

MARSILII.

Potentia rationalis dicitur à potentia in actum procedere, non quia nouas formas accipiat, habet enim semper omnes, sed quia exercet nunc, quas non exercebat ante. Theophrastus ait, si intellectus sit ut materia simpliciter in potentia, quando accipiens nouas formas intelliget, essentialem quandam subibit mutationem, quod est absurdum, quod Theophrastus ait de intellectu nostro intellectu. Id Priscianus trahit etiam ad intellectum rationalem quodammodo, ille igitur neq; formas accipit nouas, neque mouetur hic, non nouas quidem accipit, sed mouetur circa suas.

PRISCIANI.

QVando igitur in anima dicimus impotentia esse atq; actum, secundum permutationem id accipimus, aut certè quando non adest actio illa progrediens, secundum quam habetur, diciturq; scientia, tunc sanè illam essentiam permanentem actionis eiusmodi productricem esse in potentia dicimus, quæ et res ipsa tunc existit, neq; tamen agit secundum actionem progredientem. Quomnis igitur non omnia simul cognoscit, sed alias alia, non tamen propterea est etiam alias alia, nec unquam eadem, quoniam non undiq; permutatur, sed est et aliquid in anima interea permanens, atq; secundum hoc ipsum res ipse semper in anima permanserunt. Aut Theophrastus absurdum fore, si intellectus in potentia quidem ita sit, ut actu nihil existat, sed in actu quidem positus alter quidam sit, et alter iterum, quando seipsum non intelligit, sic enim ex eo quod intelligat aliud atq; aliud, nunquam erit idem. At uerò natura eiusmodi indisi, reu, et ordinis expertus sic euadens manifestè refellit eos, qui intellectum esse quidem omnia in potentia. Nihil autem in tactu putauerint. Primum quidem quando non intelligit, nihil erit, deinde et si intelliget quando alia, neq; seipsum intellexerit, aliud quid erit neq; profus idem, sed alias alter, atq; ita perpetuo permutabitur. Quapropter ait, non sic accipiendum esse in intellectu potentiam, atq; actum, sed (ut prius est dictum) ubi censuit secundum quandam proportionis comparationem, duo hæc esse ponenda. Nec ullo modo sicut in materia, sic in intellectu hæc affirmanda.

MARSILII.

Intellectus animalis non est mixtus corpori, ideo non formatur à sensibus. Potentia quoque rationalis huic adnata formas non accipit nouas, sed uicissitudine quadam suas exercet. Rationalis natura in formali sua essentia ratione scibilibus omnium formas includit. Anima quamuis ex potentia in actum migret, tamen non sit alia, quia nouam non induit formam, sed nouam præfert actionem.

Proinde quando intellectum ait esse hoc aliquid addit, non tamen in hoc eisensum equari. Sensus enim ut & nunc adducit non absq; corpore, intellectus autem a corpore separatus, propterea ad perfectionem suam ips, que procedunt extra non indiget itaq; anima etiam quando cognoscit, nihil actu interim existit, omnia secundum perfectionem essentialem atq; permanentem, quamuis interea ipsa secundum productionem & oppositionem actio, actusq; deficiat, itaq; quantum ad hanc spectat, esse tunc in potentia indicatur. Tum vero quoniam rebus scibilibus est congenita, quando aliquid sciverit, sic in actu existens id ipsum, quod est & scibile, tunc non est seipsum iam altera. Quippe cum ipsa secundum scibilia omnia suam sibi decernat essentiam, veruntamen videtur & quodammodo fieri, quatenus enim fit singula, quemadmodum sciens actu dicitur, hoc autem contingere dicimus, quando secundum se agere potest, nimirum est & tunc quodammodo in potentia, neq; tamen similiter, atq; tunc, quando nec didicerat, nec inuenerat.

Cap. X.

MARSILII

In intellectu nihil noui nascitur, in anima nascitur saltem nouus actus habitusq; per actum, natura enim intellectualis est uniformis & stabilis, natura animalis præter hæc duo habet & horum opposita. Est enim multiformis in super atque mobilis, motus pertinet ad animæ definitionem atque naturam. Anima rationalis, quia est & media rerum, & per se mobilis, ideo uices agit ad extremam, præsertim quia est uita particularis, potentia rationalis, aliquando ad intellectum, aliquando ad sensum se conuertit.

PRISCIANI

Inter hæc Theophrastus ait à quo nam generatio fit in anima, & quo pacto, siue generatio ipsius habitus atq; potentia, siue essentia ipsius introducatur. Videtur autem potius habitus, atq; hic habitus eius generatio ad naturam accedit perfectendam. Fit igitur quodammodo anima, quoniam non ita uniformis est et simplex, sicut intellectualia esse censemus, neq; penitus stabilis sicut illa, sed permanet simul, atque mutationem habet innatam, & ad utraq; uices agit, quoniam est & media rerum, & uitam habet definitam motu, quamobrem tum fertur ad ignorantiam, quatenus ad deterius inclinatur, tum scientiæ dono perficitur, quatenus conuertitur ad superius, itaq; imperfecta fit quandoq; uicissimq; perfecta, quotiens enim ignorat imperfecta censetur, atq; propterea esse dicitur in potentia, quia & tunc habet cognoscendi potentiam, quotiens uero scit indicatur esse perfecta. Tum uero quatenus agit quidem ex ipso actu sibi perfectionem uendicat, sed quatenus etiam quando scit aliquid interea, non agit omnino, etiam tunc esse impotentia indicatur. Non eadem tamen conditione qua priusquam disceret, uel inueniret, ut pote que iam possideat habitum, suamq; illam perfecit potestatem, que scientiæ actus edere consuevit. Quando igitur Theophrastus interrogat, à quo nam fiat in anima generatio uel habitus atq; potentia, uel essentia, sic interrogare putandus est, utrum uidelicet secundum habitum tantum atq; potentiam, an etiam secundum essentiam in anima permutatio fiat,

In Cap. XI.

MARSILII

Anima nostra est mutabilis etiam quodammodo secundum essentiam. Alioquin si essentia eius esset penitus immutabilis non ederet actiones adeo diuersas atque mutabiles, ut inter se eenderent in oppositum, item una in nobis est anima essentia, quæ est in se penitus immutabilis non edere actiones aliquando rectas, aliquando peruersas, si duæ sint in nobis essentia animarum inter se distinctæ, nec altera dependeat ab altera non erit animal unum anima intellectualis non erit princeps uitæ corporeæ, nisi hæc ab ipsa dependeat. Vnica essentia est, in qua est potentia intellectua lis atque rationalis, & potentia quomodocunque discurrens, uidetur hic in eadem animæ essentia ponere in intellectum, rationem, imaginationem, propter quam unioem, & hoc est unum animal, & uires inferiores ad unum in anima principem referuntur, unica in uno quoque non nostrum est animæ essentia, atque hæc immutabilis est simul atque mutabilis, in quacunque mutatione animæ permanet ipsa uita sibi propria, scilicet rationalis.

PRISCIANI

Quoniam igitur ab essentia sunt habitus atque actus, impossibile est essentiam quandam ponere, permanentem penitus, & à mutatione secretam, & eodem modo se semper habentem, que tamen interea aliquando quidem perfectas bonasq; actione edat. Aliquando uero imperfectas atque peruersas, essentia namque actionum causa sunt, ideoq; quales sunt actiones talem quoque potentia, simul atque essentia speciem esse inde merito coniectamus. Si quis autem geminam essentiam in nobis excogitet, atque geminas potentias simul & actiones, & alias quidem semper in se perfectas, alias autem modo imperfectas, modo uero perfectas existimet, hic si eas distinctas intelligat, unum animal multa facies animalia, atque omnino præstantiorem deponet essentiam, tanquam neque dominantem uitæ, neque commune quicquam habentem, siquidem per secundam efficitur ipsa inter imperfectum uicissitudo, atque perfectum, qua quidem in re potissimum uita definitur humana. Sin autem qui excogitauit talia in nobis duplicia, is habitudines di-

gens

cens duas, aut rationes duplices, aut uitas geminas, sic duorum non dirimat unionem, ne forsan hoc pacto nostra natura chozo cuidam, uel alteri cupiam multitudini fiat similis, sed in unum cuncta congregiantur, atq; ad unum conflata principium ita conspirent, nos ita de hoc uno protinus percontabimur, utrum uniformè sit atq; immutabile semper et integru, quod si protinus admittatur, inde sequeretur, ut nulla sit unquam in animalibus uel secundum essentia, uel secundum actionem imperfectio, aut prauitas ulla, uel passio. Actiones enim sequuntur essentiam, Veruntamen neq; penitus permutabile illud unum esse concedendum, permanet enim in mutationibus ipsa uita.

In Cap. XII.

MARSILII

Anima nostra quia est media inter omnino stabilia atq; mobilia, ideo habet essentiam stabilem atque mobilem, perq; uices agit uitas omnium in mundo gerentium. Iamblichus de compositione animæ uitarumq; uicissitudine, in anima est mutatio quædam non solum secundum habitudines, sed quodammodo etiam secundum essentiam, quatenus ignem intellectualem siue rationali species uariat, nunc uiuens ut homo terrenus, tunc ut æreus, alias ut æthereus. Mihi uero Marsilio non uidetur Theophrastus mutationem ullam, que tangat essentiam in anima ponere, Iamblichus uero quam minimam.

PRISCIANI

Particularis igitur anima ut est apud Iamblichum ambo pariter comprehendit, tum permanens, tum mutabile, ut est hoc ratione medietas ipsa seruetur. Superiora enim stabilia tantum in se consistunt. Caduca uero mutabilia profus. At particularis anima tanquam media rerum atq; una cum omnibus circum mundanorū generibus diuisa, pariter atq; multiplicata non permanet solum, sed etiam permutatur totidem ita particulares diuisiue uitas agens, neq; solum secundum habitus, sed etiam secundum essentiam quodammodo permutatur. Quod quidem Theophrastus quoque (ut arbitror) significare uolens ait. Videtur quidem magis in anima fieri secundum habitum generatio. Mutatio enim secundum habitus atque perfectio est admodum manifesta, propterea magis inquit. Atque dicendo hoc ipsum magis clam significat perfectionem quodammodo ad essentiam pertinentem, & ob hanc causam subdit ita, hæc autem naturam perficit, naturam scilicet operantis, quasi fieri perfecta non fuerit, si enim essentia esset omnino perfecta, certè habitus atq; actio imperfecta non foret ab essentia sola procedens.

In Cap. XIII.

MARSILII

Res immateriales nihil in se habent, nisi necessario pertinens ad essentiam. Res materiales præter essentialia subeunt accidentalia multa, intellectus noster cognoscit utrasque per formas innatas, quæ formæ representant, immaterialia quidem tanquam eis cognatæ, materialia uero tanquam causæ. Aristoteles & Theophrastus de rebus à materia separatis, & de coniunctis. Iamblichus & Plutarchus cõmentatores Aristotelis, intellectus possibilis in nobis est duplex, alter primus semper in actu, alter secundus transiens de potentia in actum, id est, ratio. Ratio quando non uagatur per imaginationem & sensus conuerfa ad se inuenit rationes rerum innatas. Rationes innatæ sunt germanæ substantiarum separatarum, & sunt uel causæ materialium, uel consimiles causis. Intellectus agens se uidens conspicit omnia secundum causam.

PRISCIANI

Dinceps uero Theophrastus quemadmodum Aristoteles duo ponit genera specierum, alias quidem immateriales, alias uero materiales, atque in speciebus à materia separatis ait idem esse ipsum unumquodq; & ipsum eius esse, quando uero dicit ipsum eius esse rationem formalem speciemq; designat, at quando dicit ipsum unumquodque substantiam significat totam & in speciebus quidem sine materia existentibus secundum solam rationem, atque speciem totam putat esse substantiam, in speciebus autem materialibus aliud esse uult ipsum unumquodque, aliud ipsum eius esse, horum namque primum secundum utrumque concretumq; accipitur, alterum uero secundum speciem intelligitur. Quoniam igitur intellectus qui dicitur in potentia utrasque species contemplatur, inquit Theophrastus, unà cum Aristotele quomodo speculatur utraq; & quomodo species materia existentes etiam quadam abstractione cognoscit. Materiales namq; species, uel secundum solam speciem contemplatur. Hæc igitur planius discernuerunt legitimi interpretes Aristoteles. Iamblichus & Plutarchus nestorio genitus, nos quoq; aliquid commentare debemus breuiter quæstia diiudicantes. Assero igitur ipsum potentia intellectum tum eum qui participatur ab anima, tum potentiam ipsam rationale, quando sincere uitur ratione, neq; unà cum sensu & phantasia ad exteriora protenditur, tunc species rationesq; immateriales sibi inistas contemplantem secundum has ipsas excogitare species, tum à materia segregatas, tum materie distinctas. Illas quidem secundum quandam (ut ita loquar) identitatem, atq; communem inter immateriales species unionem, hæc autem uelut à causa eas, que sunt similia cause. Sicut enim ille actu intellectus dum intelligit semetipsum sequentia sub se cuncta agnoscit, utpote qui ipse res ipse sit per cause modum atq; ab eiusmodi causis, effectus quoq; præstantiore modo quam ipsi in se sint apprehendat. Ita & qui est in potentia intellectus sequenti gradu ab eis, que in seipso sunt proxinis causis materialia percipit. Immaterialia quidem in se inista materialium principia contemplatur.

quò Ratio uero ab intellectu accipit temporaliter unionem. Intellectus possibilis dicitur quasi uacuum formatum, quia nisi ab agente uniatu formis suis, perinde se habet, ac si non haberet, non enim uidetur eas nisi perfecte unius esse. Nota hic & in fine intellectum possibilem per suum liberumque actum assumere perfectionem ab agente, & ita seipsum perficere, intellectus possibilis semper copulatus agenti, semperque formatus in actu. Ratio non semper intellectui copulata, ratio similiter per actum proprium & liberum intellectui copulatur, perficiturque inde seipsum.

PRISCIANI.

At qui mihi uidetur Theophrastus hic quoque significare, id quod in potentia in intellectu dicitur oportere proprie, ut intellectui consentaneum est accipere, exemplum enim de tabella nondum scripta ad significandum, quomodo intellectus in potentia sit introductum ab Aristotele, ita subintelligit, atque notat, ut litterarum uacuitatem admittimus in intellectu, quatenus est intellectui consentaneum, habenti uidelicet species secundum essentiam perfectamque possidenti. Sed ita prorsus ut à primo intellectu sit perfectus actusque. Ipsum namque in diuiduum ex unitam perfectionis hic habet inde, & intellectus hic, qui dicitur in potentia esse, est intellectualis secundum potentiam, ut ipse qui secundum quandam gradum submissionem ex cum quadam alteritate siue diuersitate hæc habeat. Sed interim excitatus à semetipso ad in diuina perfectionem ab intellectu primo suscipiendam, tale enim est intellectualis, quando dicitur in potentia esse, sed actu nihil à natura quam intelligat, id est, non in diuiduum, nec unitè intelligibilis est prius, quam perficitur à primo. Dictionem uero hanc scilicet prius, quamuis in anima, non tamen in intellectu participato secundum conditionem temporis debemus exponere. Imò uero secundum submissionem ex separationem quandam excogitatum, ex simul secundum ipsius proprietatem. Intellectus enim hic in potentia nominatus, quatenus est inferior, atque ipsemetin se dicitur excogitatum, nondum est actus, sed quatenus copulatur primo, sic ab illo perfectus, imò secundum illum perficitur inde seipsum.

Omnis forma à materia segregata est procul à priuatione, ex motu atque diuisione. Cap. XIX.

MARSILII.

Propter primum inest uniformis uita, quæ & intelligentiæ compos, propter secundum intelligitur in se permanens, id est, se omniformem intelligendo intelligit omnia, propter tertium, sunt ibi simul in se inuicem omnes formæ atque quod intelligit, quod dicitur intelligitur est penitus idem. Cum autem res corporeas plurimum non sentire seipsas, quasdam uidetur excipere. Sunt enim qui uelint celestia suo lumine sentire seipsa. Forma à materia separata cum sit, forma perfecta siue dicitur intelligibilis est intelligibile perfectum, tale uero est, quod in intellectu est unitum, siue dicitur intellectus similiter intellectus est perfectus. Talis autem est, qui intelligibilis est unitus, intellectus noster simpliciter stabilemque semper habet intuitum, ratio uero discursum, in ratione scientia est, que est acquisita cognitio per discursum. Ratio scitura aliquid discursum reuocat ad instantas rationes, per quas dum res cognoscit habere res sitas dicitur in seipsa, imò Plotinus ait rationem per rationes innatas secundum potentiam esse omnia. Quando uero aliquam in actu exierit rationem, tunc animam ipsam actu euadere rationem, atque hoc ipsum esse scire. Ratio per formas innatas uelur per causas cognoscit immaterialia ut effectus. Immaterialia uero per easdem tanquam eisdem rationibus coniugata, uisus actu uidens unam cum uisibili concurrunt in unum. Veruntamen sensibile uenit extrinsecus. Multo magis scientia cum scito uenit in unum, siquidem non respicit extra, magis insuper intellectus atque intelligibile sunt penitus unum, motu namque non distrahuntur.

PRISCIANI.

Post hæc ubi Theophrastus exponit Aristotelem dicentem, separata ex immaterialia unam cum intellectu eadem esse, in rebus autem materialibus unum quodque intelligibile in quadam esse potentia. Atque his non inesse mentem distinguit articulatim eiusmodi dicta, dirigens, & interca quedam ambibat. Ut igitur hæc quoque planius apprehendimus, Aristotelis uerba in primis articulatim ex breuissimè pro uiribus disponemus, quoniam inquit alia quidem sunt in materia, alia uero sine materia, quales sunt incorporeæ separataque substantiæ, in rebus quidem separatis idem est intelligens atque intellectum. Intellectus enim non ad externa porrectus, sed in se manens res ipsas intelligit. Quapropter cum rebus intelligendis est idem, quin etiam immaterialia omnia cum inuisibilia sunt, & uita cognitionis plena, mirum intellectu atia esse censetur, nam sensibilia quidem propter materiam diuisionem, sunt alij sentiendæ, sibi uero ipsi plerumque nullo modo, sed res materiam prorsus experies, cum intelligibiles sunt hæc quoque ratione à rebus distant sententiis, quod non sunt ab intelligente diuulsa, neque ab externis perficiuntur, sed perfecta ratione sunt ex seipsis intelligibiles. Quocirca ex intelligentes, & cum sint impartibiles, impartibiliter ununtur intelligenti. Cumque insuper tota sint per totas intelligibiles, merito tota per totas intellectui sunt unitæ. Neque secundum accidens, sed secundum essentiam intelligibiles sunt, & secundum essentiam sunt perfectæ, atque ob hæc causam perfectæ secundum propria essentiam existente nimirum intelligibiles eadem sunt, atque simul intelligentes, ut secundum seipsas & intelligibiles sint, & intelligibiles perfectissimæ. Proinde Aristoteles ab ipsa quoque scientia nos admonuit in rebus separatis idem esse, quod intelligit, & quod intelligitur. Scientia enim inquit speculatiua, atque quod est hita scibile inter se sunt idem, id est scientia haud prorsus ad exteriora porrecta, sed permanens in seipsa, & intrinsecus agens, simul ex rerum spectulatiua existit, & quod est hita scibile, est illic idem. Cum enim scibilia dicimus, & materialia, quæ abstractione quadam percipiuntur auferendo non ita

non ita scibilia hæc appellamus, ut scientia, hæc coniugato secum parique ordine speculetur, sed ut à rationibus in anima instis, uelut à causis apprehendat. Ad hæc igitur ille respiciens, & ex aduerso distinguens, quod sic est scibile inquit, id est quod pari coniugataque forte scibile, tale uero est, quod æternum, atque in ipsa anima constitutum, id autem idem, atque scientia est, tam uero est ex de sensu dictum, non aliter cognitionem ibi perfici, nisi in idem cognitio secundum actum, cum re secundum actum nota concurrat, quapropter et ipsa secundum actum scientia eadem est cum scibili secundum actum, sed hoc inproest, qui neque uenit extrinsecus, neque extra positum est, quod principaliter est cognoscibile, sicut in sensu contingit. Si igitur scientia simul & scibile idem est, magis autem intelligens intellectumque uniuert, certe & intellectus esse idem quod intellecta censetur.

In Cap. XX.

MARSILII.

Quod est materiale non est ex se intelligibile, sed quatenus à materialibus conditionibus per intellectum absoluitur, neque igitur sibi, sed intellectui abstrahenti intelligibile sit. Contra uero res per se à materia separata, & ex se intelligibilis est, & intelligibili sibi ipsi. In rebus igitur separatis intellectus, atque intellectum in eadem forma concurrunt, intellectus cognoscit materialia, non per illa, sed per rationes eorum innatas intelligentiæ, quasi per causas intellectus, secundum Theophrastum & Aristotelem est immaterialis, & tamen est potentia quadam materialium, id tribus modis exponitur, duobus actione, uno quasi passiuè. Primo intellectus est potentia productiua actuum suorum, uel actionum circa materialia, secundo non æqualitate naturæ, sed supereminenti potestate per formas suas, quasi per causas materialia noscit. Tertio materialia quoque cognoscit, quatenus lumine intellectus uisus agentis est formatus, immaterialia sunt presentia semper intellectui naturaliter, materialia uero presentia sunt, quatenus per intellectum à materia, resoluuntur, scientia in actu sit idem cum re in actu scita in ipso etiam rationis discursu. Multo magis in ipso intelligentiæ statu intelligens, in intellectu umque est idem. Si quidem intellectus ipse secundum essentiam est illa ipsæ formæ, quæ intelliguntur ab eo, intellectus cognoscit immaterialia uelut si coniugata. Materialia uero tanquam inferiora prout innatas sibi formarum, tanquam materialium causas animaduertit. Intellectus agens nullo modo factus est, intellectus possibilis in nobis primus unquam sit, sed semper est factus, id est, formatus agente, intellectus possibilis in nobis secundus, id est, ratio sit semper, id est, quotidie per intellectum superiorem & discursu suam, ad illum actu formatur, uel saltem innatas formas in actu ex octo profert. Sententia hæc de intellectu triplici, & æterno quodam in nobis intelligentiæ actu à Plotino & Iamblichio sæpius approbatur.

PRISCIANI.

Cum hæc igitur ita se habeant, merito ille in opportuno disputationis medio idem his uerbis significauit. Cur nam igitur inquit non semper intelligimus, siquidem in nobis est & intelligens, & intellectum, eadem namque sunt ambo, hoc igitur quam primum pro uiribus considerare debemus, in illis igitur quæ separata sunt à materia, idem est intelligens, atque intellectum, quemadmodum supra diximus, in his autem, quæ cum materia sunt unum quodque intelligibile est in potentia. Materialia enim neque secundum seipsa, neque secundum essentiam intelligibilia sunt, neque eundem ordinem fortuntur cum intellectu, neque tanquam illi coniugata noscuntur, quomodo igitur dicuntur secundum potentiam intelligibilia? si enim in potentia sunt talia, etiam in actu quandoque intelligibilia erunt, erunt profecto quandoque talia, sed non coniugata sorte, imò secundum eorum causas intellectu postea cognoscetur, at qui ex quoniam eadem cum causis proprietate habent, ipsa quoque intelligibilia nominantur, sed potentia quadam intelligibilia, quoniam qui ea intelligit, eadem supereminet, atque secundum supereminentem causam intelliguntur ab eo, non autem se uel sibi ipsis intelligibilia sunt, non enim se intelligunt. Quamobrem deinceps hæc adducit, illis igitur non inest intellectus, materialibus uidelicet rebus. Propterea non sunt intelligibilia sibi uel seipsis, quoniam hæc quidem materialia sunt, intellectus autem immaterialis existit. Absque enim materia est (ut ait) intellectus talium ipse potentia. Quorum sanè quod absque materia dicitur, naturam intellectus ostendit materiam prorsus experient, intellectus autem materialium potentia est, uel tanquam actionum causa, sic enim Plutarchus exponit, uel tanquam non coniugata, sed eminentiore quadam conditione hæc intelligens, quoniam hæc à causa contemplatur, uel ipse in potentia intellectus, talium quoque potentia est, tanquam hæc etiam secundum perfectionem intelligens à superiori tributum. Materialibus igitur non inest intellectus, in intellectu autem intelligibile inest, hoc uero articulatim distribuens. Theophrastus ita subdit, sed quando fiunt, intelligunturque, tunc uidelicet hæc habebit, ipsa uero intelligibilia semper, siquidem scientia speculatiua eadem est, atque scita, hæc autem ipsa, quæ uidelicet secundum actum, talis enim præcipua est, intellectui sanè inquit intelligibilia, id est, immaterialia semper ut eadem adsunt, quandoquidem secundum essentiam ipse simul cum eis existit, atque est id ipsum quod intelligibilia esse dicuntur, materialia uero tunc demum quando intelliguntur, intellectui presentia sunt, non tanquam pari sorte ordinis uel eiusdem ab eo intelligenda, nunquam enim materialia cum intellectu immateriali, ex quo coniugium fortuntur. At quando intellectus, quæ sunt ipso, non tanquam ipsa solum sed etiam tanquam causis materialium animaduertit, tunc materialia quoque intellectui secundum causam presentia sunt. Hæc autem de intellectu quidem secundum actum accepto dicta sunt, nec unquam fieri potest.

F I N I S.

ARGVMENTVM MARSILII FICINI FLO. rentini, in librum Mercurij Trismegisti, ad Cosmum Medicem, patriæ patrem.

O tempore, quo Moses natus est, floruit Atlas Astrologus Promethei physici frater, ac Materius avus maioris Mercurij, cuius nepos fuit Mercurius Trismegistus. Hoc autem de illo scribit Augustinus, quinquam Cicero, atque Lactantius Mercurius quinque per ordinem fuisse uolunt, quintumq; fuisse illum, qui ab Aegyptijs Theut, à Grecis autem Trismegistus appellatus est hunc afferunt occidisse Argum, Aegyptijs praefuisse, eiusq; leges, ac literas tradidisse. Literarum uero characteres in animalium, arborumq; figuris instituisse. Hic in tanta hominum ueneratione fuit, ut in deorum numerum relatus sit. Tempa illius numinis, constructa quamplurima. Nomen eius proprium ob reuerentiam quandam, pronunciarè uulgo, ac temerè non licebat. Primus anni mēsis apud Aegyptios nomine eius cognominatur, oppidum ab eo conditur, quod etiam nunc Graecè nominatur Hermopolis, id est, Mercurij ciuitas. Trismegistum uero ter maximum nuncuparunt, quoniam et philosophum maximum, et sacerdos maximum, et rex maximum exiit. Mos enim erat Aegyptijs (ut Plato scribit) ex philosophorum numero sacerdotes, ex sacerdotum coetu regem eligere. Ille igitur quemadmodum acumine, atq; doctrina, philosophis omnibus antecesserat, sic sacerdos inde constitutus, sanctissima uita, diuinorumq; cultu, uniuersis sacerdotibus praestitit, ac demum adeptus regiam dignitatem, administratione legum, geōis superiorum regum gloriam obscurauit, ut merito ter maximum fuerit nuncupatus. Hic inter philosophos primus, à physici, ac mathematicis ad diuinorum contemplationem se contulit: primus de maiestate Dei, demonum ordine, animarum mutationibus sapientissime disputauit. Primus igitur theologiae appellatus est autor: cum secutus Orpheus, secundas antiquae theologiae partes obtinuit. Orphei sacris initiatus est Aglaophemo sicut in theologia Pythagoras, quem Philolaus sectatus est, diu Platois nostri praceptor. Itaq; una praefatae theologiae diu sibi in consona secta, ex theologis sex miro quodam ordine conflata est, exordia sumens à Mercurio, à diuo Platone penitus absoluta. Scripsit autem Mercurius libros ad diuinorum rerum cognitionem pertinentes quamplurimos, in quibus, probè deus immortalis, quam arcana mysteria, quam stupenda panduntur oracula: nec ut philosophus tantum, sed ut propheta se penumero loquitur. canitq; futura. Hic ruinam praedit praefatae religionis, hic ortum nouae fidei, hic aduentum Christi, hic futurum iudicium, resurrectionem saeculi, beatorum gloriam supplicia, peccatorum. Quo factum est, ut Aurelius Augustinus dubitauerit, peritiāe siderum, an reuelatione demonum, multa protulerit. Lactantius autem illum inter Sibyllas, ac Prophetas connumerare non dubitat. E multis deniq; Mercurij libri, duo sunt diuini praecipue, unus de uoluntate diuina, alter de potestate, et sapientia Dei. Ille Aesclepius, hic Pimander inscribitur. Illos Apuleius Platonius Latinum fecit, aliter usq; ad haec tempora restitit apud Graecos, at nuper ex Macedonia in Italiam aduectus diligentia Leonardi Pistoriensis docti, probiq; monachi ad nos peruenit. Ego autem cum uis exhortationibus prouocatus, è Graeca lingua in Latinam conuertere statuissem, equum fore putavi Cosme felix, ut nomini tuo Opusculum dedicarem. Nam cuius ipse adiuuus opibus, librisq; affatum referens, studijs Graecis incubui, eidem studiorum Graecorum me decet offerre primitias. Neq; fas erit, optis tam sapientis philosophis, tam pij sacerdotis, tam potentis regis dicere cuiquam, nisi ipse, cui dicatur, pietate, sapientia, potentia, reliquis omnibus antecelleret. Est autem (ut ad scripta Mercurij descendamus) huius libri titulus, Pimander, quoniam ex quatuor personis, quae in dialogo disputant, prima Pimandro partes attribuantur. Edidit uero librum Aegyptijs literis, idemq; (Graecae linguae peritus) Graecis inde transferendo communicauit Aegyptiorum mysteria. Proposui huius operis est, de potestate, et sapientia Dei differere. Cumq; sint horum operationes geminae, quarum prima, in ipsa Dei natura permanet, secunda porrigitur ad externa, et illa quidem mundum primum, aeternumq; concipit, haec uero mundum secundum, temporalemq; parit, de utrisq; operationibus, deq; mundo utroq; grauisimè ma disputat: quid Dei potestas, quid sapientia, quo ordine intrinsecus concipiant, quo progressu exterius pariant. Praeterea, quae producta sunt, quomodo se inuicem habeant, quo conueniant, quo ue discrepent, quo deniq; pacto suum respiciant autorem. Ordo autem uoluntatis est, ut in dialogos quatuordecim distinguamus, utq; primae dialogi partes Pimandro dentur: secundas teneat Trismegistus: tertias Aesculapius: quartum locum obtineat Tatius. Intellegit ergo Mercurius in diuinis Aesculapium, ac Tatum erudire. Diuina docere nequit, qui non didicit, ac humano ingenio, quae supra naturam sunt, inuenire non possumus. Diuino itaq; opus est lumine, ut solis luce solem ipsum intus amur. Lumen uero diuinae mentis nunquam in fundatur anima, nisi ipsa, cum luna ad solem, ad Dei mentem penitus conuertatur. Non conuertitur ad mentem anima, nisi cum ipsa quoq; sit mens. Mens uero non prius fit, quam deceptionis sensum, et phantasiae nebulas deposuerit. Haec de causa Mercurius modo sensus, et phantasiae caligines exiit, in aditum mentis se renouans: mox Pimander, id est, mens diuina, in hunc influit, unde ordinem rerum omnium, et in Deo existentium, et ex Deo manantium, contemplatur. Demum quae diuino sunt numine reuelata, ceteris hominibus explicat. Is igitur est libri titulus, id propositum illius, et ordo. Tu uero Cosme felix, lege feliciter, ac diu uiu, ut et diu patria uiuas.

MER.

Mercurii Trismegisti Liber de

Poesstate et Sapientia Dei, cui titulus.

P I M A N D E R.

Marsilio Ficino Florentino Interprete.

Vm de rerum natura cogitarem, ac mentis aciem ad superna erigerem, sopitis fam corporis sensibus, quem admodum accidere solent ijs, qui ob saturitatem, uel delatigationem lomno grauati sunt subito mihi uisus fuit cernere quenda immensa magnitudine corporis, qui me non in uocans, in hunc modum clamaret: Quid est o Mercuri, quod & audire, & intueri desideras? Quid est, quod discere, atque intelligere cupis? Tum ego, Quis nam es inq; Sum, inquit ille, Pimander, mens diuinae potentiae, ac tu uide quid uelis ipse uero tibi ubiq; adero. Cupto, inquam, rerum naturam discere, Deumq; cognoscere Adhuc ille: Tua me mente coplectere, & ego te in cunctis, quae optaris, erudiam. Cum haec dixisset, mutauit formam, & uniuersa subito reuelauit. Cernebam enim immensum quoddam spectaculum, omnia uidelicet in lumine conuersa, suauè nimis, atq; succundum, quod intuentem me mirifice oblectabat. Paulo post umbra quaedam horreda, obliqua reuolutione subterlabebatur, in humidamq; naturam migrabat, in: stabili tum uultu exagitatam, inde finis quidam magnus in sonitu erumpebat, ex sonitu uox egrediebatur, quam ego luminis uocem existimabam: ex hac luminis uoce uerbum factum prodijt. Verum hoc naturae humidae astans, eam fouebat, ex humidae aut naturae uisceribus, sin cerus, ac leuis ignis profusus euolans atra petiit. Aqua sic quoq; leuis spiritu parens, mediam regionem inter ignem, & aqua sortie batur, terra uero & aqua sic inuicem comixte iacebant, ut terrae facies aquis obruta uisquam pateret. Hec duo deinde comota sunt a spiritali uerbo, quod eis superferre batur, aures eorum circumsonans. Tunc Pimander ait: Aueris quid sibi haec uisio uelit? Cognoscam in qua: Ait ergo Pimander: Lumen illud ego sum, mens, Deus tuus, antiquior quam natura humida, quae ex umbra effusit, mentis uergermen lucēs, Dei filius. Quid ergo inquam? Sic inquit: Cogita, quod in te uideret, & audit uerbum domini, mens aut pater Deus, neq; n distant adiuicem, horum unio uita est. TRIS. Gratias habeo tibi, P. I. Verū in primis meditare lumen, atq; cognosce. TR. Haec ubi dicta sunt, diu illum orauit uel eius ideam ad me cōtereret. Quod cū ille fecisset, repente prospicio mea in mente lucem uisibus innumeris existentem, ornatum sine termino ignē, uel ingenti circumseptū, & in ipsa stabilitate dominantem. Haec ipse percepi per Pimandri uerbum, qui me stupore attonitū, sic iterum affatus est: Vidisti in mente primam speciem infiniti imperio praualentem? Eiusmodi quaedam mihi Pimander. At ego illi: Elementa naturae unde manarunt? P. I. Ex uoluntate Dei, quae uerbum coplectax, pulchritudine inuenta mundū, ad eius exemplar, reliqua sui ipsius elementis, uitalibusq; seminibus exornauit. Mens autē Deus utriusq; sexus fecunditate plenissimus uita & lux cū uerbo suo mentem alteram opificē peperit, qui quidē Deus ignis, atq; spiritus numē. Sepre deinceps fabricauit gubernatores, q; circulus autē diuisibilem coplectuntur, eorūq; dispositio factū uocatur. Connexuit inde Dei uerbum, ex elementis deorsum tendentibus purū naturae artificium, unitumq; est opifici menti, consubstantiale enim erat, relictāq; sunt elementa naturae deorsum cadentia sine ratione, ut sint tanq; sola materies. Mens quidem opifex una cū uerbo circulos cōtinens, ac celeri rapacitate conuertens, suam ad se machinā flexit, eamq; uolui a principio ad finem absq; sine praecipit, incipit enim illic semper ubi desinit. Horū profecto cunctōrum circuitus, quem admodum ipsa mens uoluit, ex elementis inferioribus animalia confluat rationis experta, neq; enim praebuit rationem, aer uolatilia protulit, aqua uero natantia. Distincta quoque inter se sunt aqua & terra, eum in modū, qui mētū placuerat. Terra postmodum animantia, quae intus habebat, peperit, quadrupedia uidelicet serpentiā, fera, agrestia pariter, arque domestica, ut pater omnium intellectus, uita & fulgor existens, hominem sibi similem procreauit, atq; et tanquam filio suo congratulatus est, pulcher enim erat, patrisq; sui ferebat imaginem. Eius enim re uera propria forma nimirum delectatus, opera eius omnia uisui concessit humano. Homo autē cum considerasset in tempore suo rerum omnium procreationem, ipse quoque fabricare uoluit, unde a contemplatione patris ad sphaeram generationis delapsus est. Cumq; omnium in sepe restatē haberet, opificia septem gubernatorū animaduertit. Hi autē humanae mentis meditatione gaudentes, singuli corū proprijs ordinis participem hominem reddidere. Qui postquam didicit horum essentiam, propriamq; naturam cōspexit, penetrare, atq; rescindere iam exoptabat ambitum circuloū, unumq; gubernatoris praesidentis igni cōprehendere. Qui se arbitriū & potestatem omnium habuerat, in animantia mīdi mortalia, & ratione carentia, per harmoniam emersit, atque exiit, ac resoluens potentiam circuloū: ostenditq; naturam, quae deorsum labitur, uelut pulchrā Dei formā, quā cū naturam cōtueret mira pulchritudine praeditam esse, actionesq; omnes septem gubernatorum atq; in super Deo ipse effigie possidere, illi amore ingenti subscit, utpote qui humanae pulchritudinis specie in aqua specularerit, eiusdemq; admirationē quandam in terra cōspiceret, ille praeterea cōsecutus similem sibi formā in seipso existentem, uelut in aqua amauit eā, secumq; cōgredi concupuit. Effectus euestigio securus est uoluntate, formamq; carentem ratione progeniit. Natura illud, in quod toto ferebatur amore, complexa, illi penitus sese implicuit, atque commiscuit, quando quidem solus homo ex uniuersis terrenis animantibus duplicis naturae censetur, mortalis quidem

FFF propter

senfuum subincidit, Deus itaq; minime sibi intelligibilis, no enim aliud quiddam existens, praeter id, quod intelligit, intelligitur a seipso, est tamē differens quiddam a nobis, idcirco a nobis intelligitur. Quod si intelligibilis logos, non Deus, sin ut Deus, haud sanē ut logos, uerbum tanquā discretus dicatur. Omne autem, quod mouetur, non in motu, sed in quodam stabili mouetur, ipsum quoque, quod mouet, etiam permanet, impossibile enim est cum eo simul agitur. AESSC. Quo nam igitur pacto Trismegiste, ea, quae in mundo sunt, mutantur unā cum ijs, quae mouent, nam sphaeras erraticas ab aplane sphaera moueri dicebas. TRISM. Istae non motus o Aesculapi, sed resistentia est, non enim eodem, sed modo contrario gradiuntur, oppositio uero reuerberationem motionis stabiliter continet, repercussio enim stationis, agitatio est. Ideoq; erraticae sphaerae contrario, ac aplane subalterne inuicem discurrendo obuiatione contraria circa oppositionem huiusmodi ab ea, qua perstat, agitantur, quod quidem aliter habere se nequit, nā arctos ipsas, quas nossi nec exoriri unquam, nec mergi circa idem perpetuo recurrentes, non moueri censet, an consistere potius? AESSC. Moueri o Trismegiste. TRIS. Quoniam motu Aesculapii AESSC. Motione circa idem sempiternē corrente. TRIS. At uero circulo illa idem. & circa idem: motus statione contentus, ipsum nanq; circa idem prohibet, quod super ipsum est, impeditum autem id, quod super ipsum est, circa idem instat, atq; ita contraria agitatio firma est, ab ipsa oppositioe perpetuo stabilita. Exempla tibi ante oculos ponam in terris uiuentium, ueluti dum homo quis natat (currente nimirum aqua) manuum simul, & pedum repercussio stare hominē efficit, ne cum aqua pariter collabatur, aut mergatur in eam. AESSC. Perspicuum o Trismegiste exemplum in medium attulisti. TRISM. Quodcunque ergo mouetur in statu, à statu mouetur. Motus itaq; animalis omnis, quod ex materia constat, nequaquam sit ab ijs, quae sunt extra mundum, caeterum ab internis ad externa, seu ab anima, siue à spiritu, siue ab animo quodam incorporali, corpus enim corpus animatum minime mouet, si neque totum simul corpus, & si inanimatum existat. AESSC. Quae ratione id asseris o Trismegiste. TRIS. Ligna, & lapides, & caetera omnia quaecunq; animam habent, non mouentur à corporibus o Aesculapi? Quid enim intra corpus, mouens ipsum inanimatum? non utique corpus illud est, quo mouentur utraque & corpus eius quod fert, eiusq; quod fertur? Non illud quoq; quod dictum est, animatum est, ob eam potissimum rationem, quod mouet? Non ne ergo perspicis animam tūc onerari maximē, quando sola duo corpora sustinet? Quineriam manifestū est, quicquid mouetur, in aliquo, & ab aliquo stante moueri. AESSC. In illo utiq; mutari oportet, qua mutantur o Trismegiste. TRIS. Recte dicis o Aesculapi. Nihil est in rerum ordine uacuum, solum uero quod non est, quod priuatur existentia, uacuum nuncupandum, nihil enim reperiri potest, quod cum existat, uacuum sit. AESSC. Nonne reperitur quaedam uacua Trismegiste ueluti doliū uacuum, uacuum puteus, & similia quoq; quam plurima? TRIS. Heu quam procul à ueritate uagaris o Aesculapi, quae ampla, & maximē omnium plena sunt, ea tu uacua putas. AESSC. Quomodo id o Trismegiste? TRIS. Aër profecto corpus est, id corpus reliqua penetrat, discurrensq; replet omnia, corpus enim huiusmodi est, ex corporalibus non compositum. Quo fit, ut quaecunq; tu uacua nuncupas, plena sint aëris. Itaque concaua portus ista, quā uacua nominari debent, nam & existunt, aëris, spiritusq; sunt plena. AESSC. Inuita atque indubia haec est ratio Trismegiste, aër corpus est, id corpus in reliqua permanat, atq; influens complet omnia. Locum, in quo omne mouetur, quid esse dicemus? TRISM. Incorporeum o Aesculapi AESSC. Incorporeum uero quid est? TRISM. Mens, ac ratio sese complectens, libera ab omni corporis mole ab errore aliena, impassibilis, incangibilis, ipsa sibi assitens, purgans, atque seruans omnia: cuius radij sunt bonum ueritas, principale lumen, primāq; animarum forma. AESSC. Deus quid est? TRISM. Quod nullum ex his est, horum tamen omnium, ut sit causa, praesens quiddam cunctis, praesens etiam unicusque, neq; quicquam permittit non esse. Omnia ex ijs, quae sunt, procreantur, de nihilo autem nihil prouenit, nam quae minime sunt, naturā nullam habent, qua fieri ualeant, contra ea, quae sunt, naturam non habent, per quam aliquando non existant, AESSC. Quid igitur ais Deū esse aliquando? TRISM. Deus profecto mens non est, at uero, ut sit mens, causa est, nec spiritus, sed causa, qua spiritus extat, nec lumen, sed causa, qua lumen existit. Vnde Deum colere oportet duobus ijs cognominis, quae soli competunt illi, caeterorum uero nulli penitus congruunt. Etenim ex ijs, qui praeter ipsum appellantur, seu daemones, siue homines, nulli tam bonus esse potest, quam Deus unicus, is enim ipsum bonum est, nec aliud quicquam praeter bonum, reliqua omnia ab ipsa boni natura secreta sunt. Corpus quidem, & animalocum habent nullum, quo bonum capiant, tam ampla enim est bonitas, quā existentia rerum omnium tum corporalium, tum etiam incorporalium, sensibilibus, & intelligibilibus, id bonum est, id est Deus. Cauterū ne quando dixeris aliud quicquam bonum, profanus enim hic foret error. Neque etiam dixeris Deum aliud quiddam, praeter solum bonum, in eandem quippe impietatem incideres. Sermo ne igitur ab omnibus bonum pronuncietur, quid tamen sit, ab omnibus non intelligitur, idcirco Deus nō cognoscitur ab omnibus. Verū propter ignorantiam, tum Deos, tum etiam nonnullos homines bonos nominant, nunquam tamen esse boni possunt nec etiam fieri. Reliqui igitur dii cuncti immortales, honorati nomine Dei, Deus autem bonū non secundum honorationem, sed ipsa sui natura. Vnā enim Dei natura est, ipsum scilicet bonum, unum quidem est in utrisque nominibus, unde cuncta genera profluunt, bonus enim p̄ orrigit un-

uersa, nec accipit quicquā, Deus exhibet omnia, capite nihil, igitur Deus bonū, ac bonum Deus. Altera Dei appellatio pater est: ob eam causam, qua omnia gignit, patris enim officium est generare. Quapropter praestans id in uita, censeatur studium, atque ipsum apud sapientes, procreatio liberorum, extrema uero omnium calamitas, & impietas accidit illi, qui absque filijs e uita decedit, qua de causa dicitur dicitur dar poenas post obitum. Supplicium denique huiusmodi est, ut sterilis anima in corpus quoddam per iudicium migret, cui nec maris, nec foeminae natura inest, quod quidem à se eleuatum est, atque conuexum. Igitur o Aesculapi, cum hominē, qui nullos genuit filios, nullum habetis cōmmercium, in felicitatis tamen eius miserere, cum noueris, quae hunc mala post interitum manent. Tot igitur tibi, & talia dicta sint o Aesculapi, ex quibus praecognitio quaedam omnium naturae colligitur.

COMMENTARIA.

Secundus differit Deum rationali modo soli homini intelligibilem esse, & ex centro, polo, loco & rerum formis, uenatur ipsum Deum, circa quem, in quo, & a quo mouentur omnia, stabilem, immobilemque, & iugiter sibi ipsi idem semper permanere, & nihil in orbe uacuum esse posse, uerum ea, quae inania esse uidentur, fecundatore etiam pleni uide, summam amulari plenitudinem. Mox quid non sit Deus, quā quid sit, asserre facilius Aesculapio suis responsionibus insinuat, Deum tamen esse absolute bonum, & patrem, cuius officium est omnia gignere, quod de interna generatione, & quae in ipsa Dei natura manet, intellectum, diuinae religionis pietatem asserit. Quod nomen boni soli Deo cōuenire contendit, huc Evangelicae ueritati consonat. Quid me uocas bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Et quod de extrema sine liberis decedentium calamitate subiungit, uelatus sermo est. Non enim id de corporeo, sed anime partu cōcipere, cuius liberos, filiosq; uirtutum partus putat, & masculam ad Deum, Deiq; diuinitatis potestates contemplandas sapientiam, quod aperte innuit, cum inquit, supplicium deniq; huiusmodi est, ut sterilis anima in corpus quoddam per iudicium migret, cur nec maris, nec foeminae natura inest, quae si aperte diceret, per quod nunquam operetur bona, neq; boni unquam quicquam sit susceptura. Vos ergo summopere sterilitatem animae fugite, & prolem, quae uos aliquando beatos efficitur, sit gignat, patrisq; semper gignentis fecunditatem quoad potestis, hoc pacto uestra mentis imitamine fecunditate. Haec Aesculapii summa.

Mercurij Sermo sacer. Cap. III.

Gloria omnium Deus diuinum, diuina natura, principium uniuersorum, Deus, mens, natura, actus, necessitas, & finis, & renouatio. Erat. n. umbra infinita in abyso, aqua in super, & spiritus tenuis intellectualis per diuinam potētiā in chaos inierant. Floruit autem splendor sanctus, qui sub arena, & humida natura elementa deduxit, disq; omnes seminales naturae deligebant. Cumq; indistincta fuissent, leuia postmodum in excelsum regionem prouolarunt, grauiā sub arena humida resederunt. Distinctis, libratiscq; rebus, quae igneo spiritu uehebantur, emicuit caelum septem in circulos. Dii in astra omnes, cum signis eorum conspiciebantur. Diuineratque iunt stellae secundum eos, qui inhabitant illas, deos, ambitus amplior, cursu suo, aëreo circulo, conspirante diuino spiritu uectus. Quisq; deorum ex interna uirtute ascriptum sibi opus expleuit. Nara sunt ergo uiuentia, quadrupedia, reptilia, aquatica simul atq; uolantia. Satio item omnis per femina pullulās, gramin, herba, atque germina florum, sementem quodq; regenerationis intrinsecus comprehendebant. Generatio hominum ad diuinorum operum cognitionem, testimoniumq; naturae, ad imperandum omnibus, quae caelo reguntur, ad bonorum discretionem, ad incrementum generis, numeriscq; propaginem: omnisq; anima uelut ex carnis umbraculo, ad caelestium deorum discursum suspicendum ad opera Dei, & naturae progressus, ad bonorum signa, ad potestatis diuinae cognitionem, portio quaedam tributa est ad bonorum malorumq; iudicium, ac bonorum uariū artificium inueniendum, incipit tamen in illis uiuere, sapientiamq; nancisci, ad portionem continue cursus decursum circumuentum, resoluti praeterea in id, in quo ampla exarabunt monumenta, admittitionesq; artificiorum super terram, his electis in nouatione temporum, herbae, generationesq; carnis animatae (cepe factis sementibus fructuum opificiscq; naturae & artis) reuiuenscunt. Deniq; uti necessitate, & renouatione deorum, cunctiscq; circuli numerose naturae diuinum, ac ipsa scilicet omnis cōspiratio mundi, natura denuo florescente, etenim in ipsa diuinitate, natura etiam consistit.

COMMENTARIA.

Tertius rursum commemorat, ex informi materia sinu, formis ceu sanctis splendoribus illustrato, omnia ad ortum suo ordine processisse, & beatis caelorum mentes opus sibi à summo patre commissum expleri. Et hominem ad genuinum officium natum, ad aeternū uellicet contemplationem, & ad boni, maliq; iudicium, & rerum humanarū cum uarijs artificiorum inuentis, tum prudentia moderationem, cui quidem contemplandi materiam, seq; ad diuina attollendi caelum, terra, herba, germina, & tota mundi cōspiratio, & rerū pulcherrimus ordo, abundantissimē suggerit, est enim natura uelut liber unus diuinitate plenus, diuinorumq; speculum. haec sermo sacer. Tertium tamen hunc dialogum caute legendum admonco, nam gentiles plantē gentilitū exponunt, & faciunt quoddam ad suos errores fundamentum, & eode modo & ordo p̄ hōmōm cōstruit. Ad diuinitatem omnē, ad idololatram, orgia deorum, relectas, aut uerius iheho threftas, magis, theurgias, fatum, opifices deos, & huiusmodi impura, & nefaria quamplurima, nobis aut unus Deus est, qui fecit caelum & terram, & omnia, quae in eis sunt, & qui omnia, prout uult, in tempora mutat, & transfert.

Mercurij ad Tatium Crater, siue Monas. Cap. IIII.

VNiuersum mundum uerbo non manibus fabricatus est opifex. Ipse uero sic cogita, illum presentem semper agentem omnia, Deum unicum uoluntate suam cuncta constituentem. Id enim eius corpus est, non tangibile, non uisibile, non dimensum, non distans, nec alterius cuiusquam simile, nam nec ignis, nec aqua, nec aer, nec & spiritus, uerum ab eo hæc pendunt omnia, boni uero ita est, ut sibi soli id competat. Terram quoque ornatum quoddam diuini operis externum uoluit. Dimisit itaque hominem mortalis animalis, & mundus quidem refertur animalibus uiuentis mundi per intellectum, atque rationem, homo enim effectus est diuini operis contemplator, quod profecto dum admiraretur, auctorem eius agnouit. Sermonem quidem & Tati, singulis hominibus Deus impartiuit, mentem uero nequaquam, non quod inuiderit, quibus neutrique inuiderit, illor quippe ab eo non prouenit, sed illa, quæ habitat cum animis hominum mente carentibus. T. A. Cur & pater non omnibus Deus mentem communicauit? T. R. Quoniam uoluit eam & filii, in medio tanquam certamen, præmij quoque animarum proponere. T. A. Vbi nam hanc locauit? T. R. Cum craterem parulum hac impleret, præconem misit, iubens talia quædam animis hominum narrare. Meingat seipsum in hanc pateram, quæcunque potest, quæ uidelicet credit craterem animam ad eum, qui dimiserat, rediit uerum, quæ ue finem non scit, cuius gratia nata fuerit. Quicunque igitur præconem exaudierunt, se se miserunt in inuentem, si cognitionis participes effecti sunt, mentemque suspicientes, in homines perfectos euasere. At qui præconium neglexerunt, si sermonis quidem participes, mentis autem expertes, relictæ sunt ignorantæ, & cuius gratia, & à quo geniti fuerint. Horum præterea sentus irrationalis animantis sensuum similes, itaque & cupidine implicati, ea, que sunt digna conspectu, nequaquam admirantur. Nam libidinibus corporis mancipati, horum causa naturam hominem arbitrarunt. Quicunque uero Dei natura, fulti sunt, si, & Tati secundum operum comparationem, pro mortalibus immortales habentur, intelligentia sua cuncta complexi, quæ in terra sunt, & quæ in mari, & siquid est præter ea supra cælum. Atque adeo seipso erigunt, ut ipsum quoque bonum intueantur. Quod sanè cum perspicunt, eam, qua hic uescimur, uitam, miseriam quandam arbitramur, desipientes utique, tum etiam corporea omnia, ad unum solum feruntur. Hic & Tati scientiam meritum est diuinorum, si contemplatio est intelligentia Dei, diuino existente cratere. T. A. T. Equidem & pater, huius crateris latice abluo cupio. T. R. Nisi & filii tuum corpus oderis, te ipsum amare non poteris, quam primum uero non te, sed Deum ipsum dilexeris, mentem proinus consequeris, hanc de nique nactus, scientiam euestigio nancisceris. T. A. T. Quo nam pacto asseris hæc, & pater? T. R. Impossibile est & filii, utriusque simul intendere, mortalibus uidelicet, atque diuinis, nam cum duo tantum in ordine rerum inueniatur, corporeum, & incorporeum, & illud quidem mortale, hoc diuinum dicatur, electioe inueniuntur alterum: quotiesque unus cura remittitur, alterius autem intenditur. Porioris itaque optio, eligenti, decora, non modo hominem, qui elegit, Deum reddidit, uerum pietatem erga Deum cæteris quoque demonstrat, deterioris autem electio, hominem quidem ipsum perdit, aduersus autem Deum nihil præter id unum delinquit, scilicet quoddam modum pompæ per media transeunt, ipsæ quidem nullius actionis comites, cæteros autem impediendum: haud seculi isti pompam in istar uagantur, atque oberrant, propter corporis uoluptates. Cum hæc igitur ita se habeant & Tati, diuina officia præcedere, humana sequi debent. Deus profecto extra cælum maiorem à nobis, causa uenit, nam mala bonis anteposimus. Cernis & filii quod corpora cælestia transcendere nos opus est, quodque choris dæmonum abesse, abesse, ambitumque astrorum, eorumque progressus sperare, ut ad unum, solumque Deum tendamus, in superabile enim bonum est, sine termino infinitum, quo ad se nunquam incipiens, quo ad humanam cognitionem principium habens, eiusmodi tamen cognitio non eius initium est, sed nobis ipsius cogniti principium exhibet. Principium itaque complectamur, hoc enim cognitio, uniuersa celerrime discurremus. Arduum autem est consuetudine ac presentia relinquente, ad superiora se, potioraque conuertere, illa enim, quæ oculis cernimus, nimium nos delectant: latentia dissidentiam pariunt, patentia autem sanè mala sunt, bonum occultum ipsi, qui manifestis incumbunt, nec enim forma eius ulla, nec figura, hæc de causa sui tantum simili se cæteris, horum uero dissimile. Et enim corpori incorporeum apparere non potest: huiusmodi est simile differentia, dissimilitudo que ad id, quod simile est posteritas. Monas, id est, omnia unum principium radix, atque origo, abique uero principio, nihil. Initium autem est non principij, sed alterius, monas ergo principij, omnem que numerum continet à nullo contenta, omnemque gignit numerum nullo numero genita. Quicquid utique genitum imperfectum, diuiduum, crescens, atque decrescens, ei uero quod perfectum, horum nihil accidit, id sanè quod augeat, uirtute monadis augeatur, euanesceat autem inbecillitate propria, cum ulterius monadem capere nequeat. Hæc tibi & Tati pro uiribus, imago Dei subscripta sit, quam si diligenter consideraueris, oculis que in ternis præconeris, crede mihi filii, ascensum ad excelsa comperies, quinetiam imago ipsa te perducet: habet enim uim certam uisio, eosque, qui intuendi desiderio flagrant, apprehendit, eosque trahit modo lapis, qui magnes dictus est, ferrum.

COMMENTARIA. Cap. I.

Quæritur nos hortatur sapientia capessere, quæ patulus est diuine mentis crater, in quæ quæcumque anima se immergit, cognitionis participes effecta, mentem suspicit, at uero, ut ad eam se attollat, ipsam cælos transcendere opus est, et astro.

et astrorum ambitum, eorumque progressus superare, et beatorum choros longe infra relinquere, tunc ad unum, solumque Deum tendit, in superabile, et sine termino infinitum bonum, quod cum intuetur, corpora omnia despicit, et uitam, quæ hic uescimur, miseriam reputat, solius incorpori boni desiderio intenta. Nullus tamen in diuino cratere se ualeat immergere, qui suum corpus non oderit, et qui non se, sed Deum ipsum dilexerit, et qui non mortalia negligens solis diuinis hæserit, solis astitit, sola meditetur, atque flagret. Mox unitatis, et numerorum analogia, ad ueram monadem cogitandam, uerosque, naturæ numeros nos eleuat. Hæc Crater.

Mercurij ad Tatium filium suum. Quod Deus latens simul, ac patens est. Cap. V.

Hæc præterea sermonem apud te transigam & Tati, ne præcipuum nomen tibi desit, ne ue ignores id, quod plurimis occultum uideretur esse perspicuum, nam si nusquam pateat, nihil utique heret. Quodcumque se offert aspectui, genitum, quod uero latet, sempiternum, neque enim opus est, ut appareat, quando quidem esse nunquam desinit, ante oculos quidem id, reliqua ponit, ipsum uero secreti manet, utpote quod uita fructum sempiterna. Et enim phantasia solum circa, quæ genita sunt, uersatur, in qua præter generationem nihil existit. Ar unicum id ingentium, incomprehensibile phantasia. Cum uero per ipsum cuncta clarescat, per omnia rursus, atque in omnibus fulget. Hicque præsertim apparet, quibus ipse notitiam communicare uoluit. Tu igitur & filii mi Tati, in primis pijs precibus obsecra dominum unicum, unum, & à quo unus, ut sis illius misericordia dignus, sic tandem Deum tantum percipere poteris, si uel unus duntaxat illius radius intelligentiæ tuæ benignè refulerit, sola siquidem intellectio latens, latentia perspicitur, itaque si mentis oculus inspexeris & Tati, ille tibi (crede mihi) patebit. Deus sanè totius expertis inuidiæ, præ singulas mundi particulas ubique splendat, atque ad se se notum præstat, ut non intelligere modo, sed manibus etiam ipsis (ut ita dixerim) liceat atrectare, nam undique nostris oculis eius obseruatur, seque obijcit & inculcat imago. Quod si insimul te lateat, quomodo aut te ipsum, aut eum inuenies? Denique cum Deum uideret uolueris, suscipie siderum ordinem reliquorum, quis age perpetuum horum seruat ordinem? Ordo quidem omnis numeri, loci limitibus terminatur. Sol Deus deorum cælestium præclarissimus. Soli cælestes reliqui ueluti principij, regisque parent. Sol tantus, terra simul amplior atque mari, minores tamen supra se stellas innumeras conuerti præcitur. Quem tamen is, quem ueretur? O filii, diuersorum siderum sunt motus. Quis mensuram singulis motionis assignat? T. A. T. Arceturum circa idem se perpetuo uertens, totamque trahens mundi machinam. P. R. S. Quis hoc utitur instrumento? quis mare suis sinibus circumscriptis terræ pondus sustinet, ac librat in medio? Est certe aliquis & Tati, horum auctor, ac dominus. Et enim locum, uel numerum, uel mensuram se uare absque auctoris uirtute, impossibile est. Ordo fieri à deformitate nequit, eger autem deformitas domino, qui ordinem præbeat. Vrinam tibi daretur, & tibi, facultas, & alarum administratio in sublimem aeris plagam uolares, mediamque inter cælum, ac terram regionem sortitus, conspiceres terræ quidem soliditatem, maris diffusionem, fluxum fluminum, aeris amplitudinem, ignis arctam celeritatem. O felicissimum mihi si spectaculum, & beatissimum uisum nem. Siquidem uno luminum motu seriem mundi totum comprehenderes, immobilemque factorem concitum, latentem quoque perspicuum cerneret: quod si per ea etiam, quæ terra sustinentur, fragilia, & aquæ profunditate conduntur, Deum artificem inuestigare uolueris age filii, circumspecte humani corporis opificium, cuius a dispositione perdisce, quis tam pulchre imaginis conditor, quis oculorum pictor, quis nares, auresque tornauit, quis labra distendit oris, quis neruos retendit, atque ligauit, quis irrigauit uenas, quis ossa cõgessit solida, quis carnem pellicula tenui circumtexit, quis digitos, articulosque discreuit, quis fundamenta pedum extendit, quis perforauit poros, atque meatus aperuit, quis splenem cõegit, atque cõpresit, quis pyramidem impressit cordi figuram, quis iecoris porro texit fibras, quis pulmonum sculptis similitas, quis aluo capace amplitudinem tradidit, quis honoranda corporis membra in propatulo figurauit, quis obscena in obscuro profus addidit, eaque aspectu cernenti uoluit secreta facere. Vide quot diuinae artis opa in una materia demonstrantur singulaque pulchra, recteque dimensa, nec non proprijs inuicem officijs differentia. Quis nã singula finxit? qualis mater, qualis pater, nonne hæc solus ipse inuisibilis Deus, cuncta propria uoluntate molitus est? Et cum statum, & imaginem abique fabro & pictore fieri nullus asserere audeat miram mundi huius constitutionem, sine conditore constituisse putabimus? O cœcum hominuculum, & nimis impium, & profundis obrutum ignorantie tenebris. Caue, caue inquam, & filii mi Tati, ne unquam artificum prius artificem, quin imò congruo Deum nomine præuocato, partemque esse proprium eius existimato, quod si me quiddam audaciam proferre cõegeris, huius essentiam esse dicam concipere, ac facere in singula, quemadmodum sine factore fieri quicquam nequit, ita Deum existere semper, nisi semper agat omnia, impossibile est, in cælo uidelicet aère, terra, mari, in toto mundo, in qualibet particula mundi, tum in quod est, tum in eo, quod non exeat, nihil est in omni natura, quod ille ipse non sit, est ille siquidem, quæ sunt, est ea etiam, quæ minime sunt. Quæ quid sunt, deduxit in lucem, quæ non sunt oculis in se ipso. Hic Deus, nomine melior, hic ocellus, hic rursus omnium patetissimus, hic meti cõspicuum, hic præfens oculis, hic ut ita dixerim multi corporeus, nã nihil in corporibus est, quod ipse non sit, omnia enim ipse solis existit, nomina in super habet omnia, quoniam unus est pater. Nomen quoque nullum habet, quoniam pater est omnium. Quid ergo te laudabit, supra te in infra te positum, quo ueritam oculis, ut te laudem, supra ne in infra, intus an extra? Nã modus, an locus circa te, num aliud quiddam

ex omnibus? In te autem omnia, abs te omnia, præbes omnia, nihil denique suspicis, omnia quidem habes quod autem non habes, id ipsum nihil. Quando uero laudabo te pater tempus & momentum tuum capere non ualeamus. Quia potissimum in te laudes cantabo tuas: num in ijs, quæ creaueris, an in illis, quæ non creaueris potius: num in ijs forte, quæ in lucem è tenebris eruiisti, an in ijs, quæ latent adhuc arcano sinu recondita? Per quid tandem hymnos tuos dicabo? nunquid in laudatione tali ego ipse mei iuris existam, an potius alter efficiar? Ipse profecto es quicquid ego sum, ipse es quicquid agam, ipse es quicquid dicam. Ipse enim es omnia, neque aliud præter te quicquam. Quid sane non es ipse? Ipse omne quodcumque genitum. Es quidem intelligens pater, fabricas Deus, efficiens bonum, bona faciens omnia. Materie namque purissimus aer, æris anima, animæ mens, mentis denique mentis.

COMMENTARIA.

Quintus docet Deum latere pariter, et per singulas mundi particulas splendere, res omnes, quæ se in nobis obijciunt eius imagines, ita ut mirificus, perpulcherque rerum ordo manifestè declararet ordinem, et res singulas certis suis limitibus circumscribere, dominum declarant, et auctorem, cui Sol Syderum Rex, Princepsque obsequitur, atque patet, quem timet, quemque ueretur, et summam uniuersa mundi structura suam declarat artificem. Mox de diuina interna generatione confidentius iudicium affert, Dei esse essentiam concipere, ac facere omnia: ita ut Deum existere nisi semper omnia agat, impossibile sit, est enim sic diuinus logos omnia, ut nihil omnium, in quo corporeum, incorporeumque ens, atque nihil, in idem conspirant, atque eo incidunt, deinde Mercurius in diuinarum laudum cantibus, dialogum finit, et terminat.

Quod in solo Deo bonum est, alibi uero nequaquam, ad Aesculapium. Cap. VI.

Bonum δ Aesculapi in nullo ponitur, nisi in uno Deo, imò ipsum bonum Deus ipse semper. Quæ obrem essentiam omnis motionis, atque cognitionis, esse Deum oportet. Hac essentia orbatum nihil, hæc circa se stabilem actum nullius egenum, infinitum superabundanter porrigentem possidet. Vnum id uniuersorum principium, bonum porrigens, & effundens bonum, quoties nomino bonum, id, quod omnia bona, & quod bonum semper, intellige, hoc unico Deo adest, neque enim cuiusquam indignus est, ut adaptionem illius appetendo malus fiat, neque iactura cuiusquam in eum unquam, ut post damnum dolore afficiatur. Maior enim portione mali, nec est illo ualidius aliud a quo expugnetur, in hunc iniuria incidente nulla potest, qua irritatus, læsensus uel exandescat. Nihil eius fugum subterfugit, quo contemptus indignetur, atque irascatur, nec est sapientius eo quicquam, quod illi emulationem incutiat. Itaque cum hæc illi non accidant, nihil eius naturæ præter ipsum bonum resistit. Quemadmodum uero nihil eorum, quæ mala sunt, in hac insunt essentia, ita in nullo alio bonum inuenitur. In singulis, n. reliqua in sunt singula, tum in paruis, tum in magnis, tū etiā in ijs, quæ secundū unū & in ipso quoque animali maximo omnium, atque potentissimo, quod utique passionibus genita replet. Nam generatio, passio quædam est, ubi aut passio, nullo modo bonū, ubi bonum non passio ponitur ulla, ubi dies, nullo modo nox, ubi nox, neque etiā dies: quapropter in generatione bonū esse non potest, restat itaque in eo, quod ingenitum. Vt autem materia concessa est omnium participatio, sic quoque boni participatione, mundus bonus, bonū dico, in quantum ipse etiā omnia efficit, qua quidem ex parte bonus est mundus, in reliquis omnibus non bonus, passibilis. n. ac mobilis est, & omnium præterea causa passionum. In homine insuper comparatione mali, bonum. Id quippe, quod non nimis malum, quoque minus malū, bonū in hominibus appellamus, quo fit, ut bonum nostrum nihil aliud sit, quam mali portio minima. Vnde illud etiam sequitur, ut bonū huiusmodi, a malo separatum esse non possit. Inquinatur enim hoc bonū, admixtione malorum, insectum uero, ulterius bonum non permanet: si minimè permanet, malum efficitur. In solo igitur Deo bonū ipsum existit. Quare solū boni nomen homini adest δ Aesculapi, natura boni nequaquam, neque enim id capere potest materiale corpus confectum undique & oppressum prauitate, laboribus, doloribus, cupiditatibus, iracundia, deceptionibus, stultisque opinionibus, ac nugis. Determinant tamen omnium id censeo Aesculapi, quod unum quodque eorum, quæ dixi, summum creditur esse bonum. Fugendum in primis malū est, uentris luxus, malorum omnium fomes, hinc error, hinc boni priuatio. Equidem ingentes Deo gratias habeo, qui de natura boni cogitanti mihi sententiam hæc certam infudit, quod in mundo bonum esse non possit, siquidem mundus congeries est malorum. Deus autem boni uel bonum, Dei exuberans plenitudo, supereminetia quippe bonorum circa essentiam sincerè fulgentis, atque purissimè, neque forte sunt essentia Dei. Audiendum sanè id assero δ Aesculapi, essentiam Dei (si ullam Deus habet essentiam) ipsum bonum esse. Pulchrum uero, & bonum in mundo, aut in mundi partibus inuenire non licet. Nam quæcumque sensus mouent, idola sunt, & uanæ quædam admirationes, quæ uero sensuum organa subterfugiunt, ad pulchrum, bonumque pertinent. Vtque acies oculi Deum non cernit, sic neque pulchrum, bonumque cognoscit. Hæc siquidem partes Dei sunt, in te geruntque illius propriae, cognatae, inseparabiles, præcipueque dilectæ: & ut hæc ipse Deus amat, sic ab his ipse Deus amatur, si Deum percipere poteris, pulchrum quoque, bonumque percipies, perfulgens omnibus illustratum à Deo. Pulchritudo enim sine comparatione, sine imitatione bonum. Deus enim comparationem, imitationemque nullam admittit. Quemadmodum ergo Deum pulchrum, bonumque noueris, ira sanè & cæteris uiuentibus cum Deo cõferri nequeant nunquam cõmunicandum. Si Deum

Si Deum quaeris, pulchritudine ipsam quaeres. Quæ tandè ad id ferat, unica uia est, pietas cognitioni coniuncta. Quapropter ignari mortales, & à pietatis semita deuij, hominè quoque boni nominare nõ ueretur, cum boni notitiam ueram habere nullam possit, sed malis irriteris, & illaqueatus sit, malumque bonum esse censeat, insanabilitèque malis uratur, eorumque iacturam, priuationemque formidet, omnibus denique machinamentis, uiribusque contendat, nec unco solum in malo prematur, uerum & in numerum mala, magnitudinemque augeantur. Talia sunt δ Aesculapi, decora hominum, atque bona, quæ nec fugere, nec odisse ualeamus, omnium namque difficillimum, id existit, ob eā potissimum causam, quia nos illis uti oportet, atque ueluti, illisque orbatū uitam agere nullo modo possimus.

COMMENTARIA.

Sextus hoc contendit, in solo Deo bonū, boni que naturā, hoc est ipsam bonitatem reperiri, pariter et pulchri potentis, sapientisque naturam. In mundo autem solum boni nomen esse, et errorum cæcos homines arguit, uita abhorre-re monet, et quæ uia non ad ipsam bonitatem, ipsamque pulchritudinem perducat, edocet, pietas scilicet cognitioni contenta, ad quā ignari mortales à pietatis semita deuij, pertere ualeant nunquam. Hæc sextus.

Quod summum malum est hominibus ignorare Deum. Cap. VII.

Quod ruitis mortales ebrij, qui merum ignorantia cõbibistis: cum id ferre nequeatis, eum uita, uiuite sobrij, oculos mentis inspicite. Quod si minus potestis omnes, salte qui possunt, id agant. Ignorantia pestis omnem terrā subuenit, animamque corrumpit corporis uinculis insulam, neque finit eam salutis iter asciscere, ne permittite nos in lacum corruptionis, mortisque submergi. Respire iam, respire, ad fontem uitæ recurrite, illumque, qui uos inroducet in adytum ueritatis, capescite, ibi fulgidum lumen nullis immixtum tenebris, ibi nullus ebrietate delirat, sed omnes sobrij uigilant, atque mentis oculis eum, qui uideri uult, acutius intuentur, is nec auribus percipitur, nec cernitur oculis, neque sermone profertur: sola mens cum prospicit, sola mens prædicat. In primis aut oportet uestem, quam circumfers, exuere, indumentum inscitiae, prauitatis indumentum, corruptionis uinculum, uelamen opacū, uita in ortem, sensitiuum cadauer, sepulchrum circumuerte, dome sticū denique fur, qui dum blâditur, odit dum odit, inuidet, huiusmodi est, quo circumtegeris, umbra culum inimicum. Ad seipsum te deorsum raptat, ne forte conspiciens ueritatis decorem, atque proximum bonum, huius oderis prauitatem: ne ue huius insidias, quas in te asidit machinatur, aliquando presentias hoc aciem interiorem sensuum hebetat, & obrundit: crassa illam materia suffocet, abominabili, fastidiosaque ebriat uoluptate, ne audias unquam, neue percipias, ea quæ iure & audientia sunt, & in primis inspicenda.

COMMENTARIA.

Septimus conqueritur ignorantia pestem, quæ omnem terram euertit, animamque corrumpit, corporis uinculis insulam, et ignorantes hortatur respicere, et corpus mortale indumentum iubet nos exuere, a quo præcipies in ignorantiam, mortemque raptamur, et nos in adytum mentis reuocare, quæ sola cum percipit, qui neque auribus percipitur, neque cernitur oculis, neque sermone profertur. Hæc septimus.

Nihil eorum, quæ sunt, interit, sed mutationes, decepti homines interitū nominant. Ad Tatium. Cap. VIII.

De anima, & corpore dicitur, quoniam modo immortalis anima, quantaque sit agendi uirtute in concretionem, dissolutionemque corporis. Mors ad horum nullum attinet. Mortuus enim, id est mors, conceptus quid est mortalis appellationis, uel unum quiddam, uel per ablationem primæ literæ, dicitur id est mors, pro eo, quod dicitur dicitur id est immortalis, dicitur enim interitū significat, at nihil eorum, quæ in mundo sunt, interit. Si enim secundus Deus est mundus, nec enim immortale uiuens, impossibile est immortalis animantis partem aliquā interire. Quæcumque mundo insunt, mundi sunt membra, homo præsertim animal rationale. Primos omnium ferè sempiternus, immortalis, ingenitus Deus omnium autor. Secundus deinde ad illius imaginem, mundus ab eo genitus, & ab eodè seruatus, nutritus, & immortalitate donatus, uelut à proprio patre uiuens quidè semper, & immortalis: est enim semper uiuens quidè, semper & immortalis, etenim semper uiuens, & sempiternum hoc in uicè differunt, quia sempiternū quidè ab altero factū nõ est, si autem fiebat à seipso, nõ ab aliquo factum fuit, quia sit semper. Sempiternū enim quatenus sempiternum est omne, pater aut ille superior sempiternus, at uero mundus à patre semper uiuens, immortalisque factus. Quantūque materia fuerat subiectū patri, pater ipse corporeū agens, & in molem congregans, id totū sphaericum reddidit imprimens qualitatē materię existentium immortalitatemque: materię sempiternū habentis. Ple-nus aut id eis omnibus qualitatibus pater insensens in sphaeram, uelut in gyrum omnium qualitate circum scripsit. Exornare aut uoluit id, quod post ipsum est, quasi in mortalitate susciens omne corpus, ne materia ab huius congressu dilacerare uolens, in suam deformitatē iterum resoluatur, quando enim in corporea erat materia dicitur formio erat. Habet hæc quoque materia qualitates quasdam exiguas reuoluta crescendi pariter, & decrescendi natura, quæ homines mortem uocant. Fuit uero id aut confusio circa terrena uiuentia. Cælestiū quippe corpora, unum atque eundè seruat ordinem, quem scilicet. primum à patre suo sortita sunt. Seruatur aut ipse à restitutione cuiusque indissolubilis. Restituit uero restitutionis corporum terrenorum ipsaque dissolutio in corpora indissolubilia, & immortalia, restituitur: atque ita sensus priuatio sit, nõ destructio corporum. Tertium quoque animal homo ad imaginem

imaginem mundi genitus, secundū patris uoluntatem sese habens, præter cætera terrena uiuentia non modo cum secundo Deo cognationē habet, uerū etiam intelligentiam primā. Secundum planē Deum uirtute corporalem, sensus comprehendit. Primum uerō Deum, ut in corpoream, bonāq; mente, mente confurgit. T. A. Id ergo animal, nonne destruitur? TR. Melius, melius omnare dicitur, ac insuper meditare quid Deus, quid mundus, quid animal immortale, quid animal dissolubile. Scito quoque mundum à Deo simul, atq; in Deo, hominem uerō à mundo, & in mundo consistere principium autem, comprehenditq; omnium, & constitutio Deus.

COMMENTARIA.

Otauis edocet in primis cœlestia corpora iugiter unum, eundemq; tenorem seruare, quem primum à suo patre sortita sunt. Et mortem, interitumq; primum circa terrena uiuentia corpora apparere, sed penē mortis nomen, atque corporum interitus unum esse, corpora siquidem ipsa mutatur non intereunt, uerum qualitates ipsas ideas rum idola simulacraq; quibus Deus ipsum exornare uoluerat, immortalis materia permutat. Et homo immortale animal, sed dissolubile, uniuerse materie uinculum, atq; nodus, partim corporeus, partimq; incorporeus, mentisq; capacior alie, instar mundi genitus est, ut sensibilem mundum comprehenderet, et mente ad optimum mentem, felici contemplatione assurgeret. Hæc obstat.

Quod in solo Deo pulchrum, ac bonum, alibi uerò nequaquam. Ad Aesculapium. Cap. IX.

Heri d Aesculapi perfectam edidi orationem, in præsentiarum autem necessarium esse arbitror, ut de sensu breuiter differamus. Sensus, ac motus in hoc potissimum discrepare uidentur, quia hic quidem secundum materiam, ille autem secundum essentiam est, mihi tamen uterq; conuenire uidentur, neque distinguui in hominibus ratione. Inus animantibus sensus nūc unitus est, in hominibus autem intelligentia. Ab intelligentia quidem intellectus differt, quemadmodum à diuinitate Deus. Diuinitas enim à Deo, intelligentia uerò ab homine prouenit. Hæc sermōnis est soror, aut utraq; sibi inuicem instrumenta. Nam neq; sermo absq; intelligentia pronūtiatur, neq; intellectus absq; sermone prodit in lucem. Quam obrem sensus, & intelligentia in hominē rāquam connexa conspirant inuicem. Neq; enim sine sensu intelligere, neq; sine intelligentia sentire ullo modo possunt. Intellectio nem tamē absq; sensu intelligere, possibile est, instar eorū, qui in somnis phantasmata uident, tantum quoq; uidentur, utraq; operationes in somniorū uisionibus externis, sensum autem ex somno in uigiliam transficari. In animam præterea corpus, homōq; unitur: quotiesq; utraq; sensus particula sibi consentiunt, tunc intellectio cōcepta mente disponitur. Mens omnes notiones concipit, bonas quidē, quoties à Deo semen infunditur: contrarias autē, cum à demonib; quibusdā spermata iaciuntur. Nulla profectō mundi pars est demonū præsentia destituta, horū lumen ab ipso Deo totū descendit. Demon deniq; trasulus in hominē, semina propriæ notionis inspergit. Mens autē cōpersa seminib; prægnas, inde parit adulteria, stupra, homicidia, paritidia, sacrilegia, diuinorū contēptum, iugulationes, euerfiones urbium, pestes hominum, & reliqua omnia quæ conquæ malorum sunt opera demonum. Dei planē semina pauca, at illa quidē magna pulchra, bona, uirtus scilicet temperantia, pietas, pietas autē Dei cognitio. Deum qui recognoscit, bonis refertus omnibus, notiones diuinas assequitur: notiones in quā haud multorū similes. Qua de causa, si qui huic se cognitioni dedicant, nec ipsi uulgo placent, nec uulgus illis, infanire demum putantur, risumq; reportat: interdum etiam odio habentur, cocumelijs afficiuntur, utraq; priuantur. Improbritatem enim hic habitare diximus, terrāq; illius esse prouincā, terram dico non mundum totum, ut impij quidā obloquuntur. Veruntamen homo Deo deuotus, quāprimū diuinam prægustauerit uisionem, obliuioni reliqua omnia tradit, atq; etiā: quæ reliquis hominibus mala sunt, huic ut bona cōtingunt, consulenti prudenter & ad scientiam singula referenti, quodq; mirandum est, in mala semper in bona penitus conuertitur. Sed iam ad sermone de sensu iterum redeamus. humanum est sensum cura intelligentie coniungere, nam omnes (ut supra retuli) homines intelligentie feruor. Cæterum secundum materiam unus alter secundū essentia. Qui enim prauitatis seruus est materialis, à demonib; quoq; (ut diximus) intelligendi semen accipit. At si qui bonitatis animæ cōpotes sunt, horū natura Deus ipse utitur. Deus enim omnium auctor, efficiens autem omnia, sibi ipsi consimilem reddit. Quædam tamē genita bona in operationis usu sterilia. Mūdi nāq; reuolutio generationes exagians, qualitates efficit quidā, inficiens, malosq; sedans: quidā descendēs, bonosq; purgans. Mundus d Aesculapi sensum, motusq; possidet, non humano sensu, motusq; consimilem, sed potentiorē sanē, atq; admodum simpliciorē, nā sensus, & intelligentia mūdi id unum est, cuncta scilicet facere, ac reuoluere. Diuine uoluntatis organum, hac potissimum ratione cōstructum, ut à Deo semine suscipiens uniuersa, eaq; toto sinu recondens, omnia quidem componendo producat, omnia rursus auferat diuidendo. Atque instar agricultoris periti, quodcumque nimis adultū est, amputat, ut statuta tēporū interuallis, reuifescat. Nec est quicquā, cui uita mūdi ipse non præstet, sicut uita uicū est, atq; etiam institutor. Corpora uerò ex materia in differentiam cōstant: horum quædā ex terra, quædā ex aqua, ex aere alia, ex igne quoq; permulta, uniuersa

uersa certē cōposita. Quædā tamen congesta magis, nonnulla uerò simpliciora, illa grauiora, hæc leuia. Velocitas autē agitationis, illius uarietate generationē qualitatis inducit, spiratio enim crebra existens corporib; qualitatem, unā cū superabundantia uitæ suppeditat. Deus igitur Cosmi, id est, mūdi pater. Cosmus autē eorū, que in Cosmo, & Cosmus quidē Dei filius. Quæ uerò Cosmo sub Cosmi ditione cōsistunt, ac iure Cosmus appellatus est: omnia siquidē uarietate generationis uocant, id est exornat, nec non indefinēti uitæ operatione perpetua necessitate, celeritate elemētorū, cōmixtio ne, ordine genitorū. Ipse igitur Cosmus, id est ornatus necessitate simul, & merito nominatus est, animātum omnium sensus & intellectio, quæ ex externis influunt ab eo, quod cōtinēt inspirata. Cosmus autē quæcumq; ac ipsa origine suscepit à Deo, perpetuo seruat. Deus profectō non ut quibusdā uideatur, sensu menteq; captus est, illi enim miseria pressi, perperā obloquuntur. Quæcumq; sunt d Aesculapi, in Deo simul atq; à Deo pendentia, partim per corpus agentia, partim mouentia per essentia animalem, alia per spiritū uiuificantia, alia uerò receptacula defunctorū. Rectius autē dicemus Deū talia non habere, sed ut ueritatē liquidā exprimamus, ipsum esse cūcta fatebimur. Nec ea quidem ab extimis capere, ad extrema nihilominus porrigentem, id est sensus, & intellectio Dei. Unde nulli unquā futurum est tempus, in quo existentū aliquid in nihilū euanescat. Quoties uerò existētia dico thesaurum: nam existentia ipse Deus amplectitur. Extra hunc nihil est, extra nihil, ipse. Hæc tibi d Aesculapi, intelligenti, uera uidebuntur: ignorati autem, incredibilia. Intelligentem enim, ipsum credere est: at non credere, proculdubio ignorare, sermo siquidem uens ad ueritatem usq; cucurrit. Mens quoq; ampla, & à sermone ad certum quiddam deducta, ueritatem attingit: deniq; comprehendens omnia, eaq; inueniens consono illis, quæ interpretabatur, euestigio credit, & in ipsa fide decora, feliciter requieuit. Quæ igitur de diuinis dicuntur, intellectu creduntur quidem, non intellectu negantur. Hæc autem de intelligentia dicta sufficient.

COMMENTARIA.

Nonus homines erudit, qui cum intelligentie uantur omnes, materiales tamen ex demonū spermatis, quorum præsentia nulla pars mundi destituta uacat, concipiunt, & prægnantes tandē adulteria, stupra, homicidia, paritidia, & omne flagitiorū genus pariunt, atq; essentialis, spiritualesq; uiri omne uirtutū ornamentū seminatore Deo concipiunt, & omne bonū uirtutis officium pariunt. Sunt enim Dei semina patua, at illa quidē magna, pulchra, & bona, & uitiorum innumerosa multitudini longē præstantiora: quæ tamen qui sectantur, nec ipsi uulgo placent, neque uulgus ipsi: insanire demum putantur, risumq; reportat, quod terra sedes improbitatis sit, & prouincia. Mundus tamē ea lege formatus est, ut à Deo semina suscipiens uniuersa, diuinitatis dignum fieret organum, & omnia in uiro pulchre ordinatōis decore procederent ad ortum, in quo perseverent, suumq; tandē natiuitatem exitum, quod profectō fieret, nisi inimicus ueniens, in medio truita superseminaret zizania. Vos ergo seligite diuina semina spirituales facti, & materiarum semina demonum, qui nos materiali affectione dormientes occupare uigilant, cauti nunc effugite. Hæc nonus

Mercurij Trismegisti Clauis ad Tatium. Cap. X.

Heri d Aesculapi sermone scripsi tibi, unde æquū est, & hodiernū Tatio dedicare, eoq; magis ad operæ pretiū, quo disputatio præsens, omnium ad illum à nobis antedictorum compendiariorum summa futura est. Deus, & pater, & bonum d Tati naturam eandem, imō eundem actum habent. Illa siquidem augmenti, diuinationisq; appellatio est, quæ circa mutabilia, & immutabilia, id est humana, & diuina uersatur, quorum unum quodq; ille uult esse, alibi uerò actum quemadmodum in alijs demonstrauimus) diuinorum atq; humanorū, quæ quidē in hominē telligere necesse est, huius actus uoluntas est, huius essentia uelle cuncta subsistere. Quid est Deus, & pater, & bonum, nisi ipse esse horum omnium existentium, quin etiā existentia ipse eorūdem sunt, id est Deus, id pater, id bonum, cui nihil aliud ex omnib; applicatur. Mundus enim ac sol eorum, quæ sunt secundum participationem pater, non tamen uiuentibus uitæ, bonitatisq; causa, quod si hoc ita se habeat, cōprehensū agitur à uoluntate Boni, sine qua nec esse unquam, nec fieri potest. Cunt filiorum pater, tum procreationis, tum etiam alimenti, per solum appetitum boni suscipiens (nam bonum actiū est) id alteri conuenire, q̄ illi nequid, quod cum accipiat nihil, uniuersa uult esse. Nō dico d Tati uniuersa facit: faciens enim, longo quodam tempore deficiens, at indignum est. Si quidem interdum facit, interdum cessat, egenum quidē, & quæritatis, pariter & qualitatis, nonnunquam qualis, & quanta disponens, alia horum contraria. Deus autē & pater, & bonum, eo ipse quod omnia est. Tale igitur ei quidem ista præcipere potest, etenim hoc uult esse, & est. Et ipsum maximē uerō ipsi, nam certa omnia propter ipsum. Proprium quippe boni, d Tati, esse notum præbere, id bonum est d Tati. Tatio. Visionis pater, bonæ & pulchræ nos participes reddidisti, unde meæ mentis oculis uisione, quasi iam expiatus est. TR. Neque uerò quemadmodū solis radius, fulgore nimio corumpit oculos, caligantesq; reddit, sic ipse boni conspectio, illustrat enim, atq; oculi lucem eō magis exauget, quo quis capere magis potest intelligibilis splendoris influxū. Velociter est, & acutior diuina lux ad penetrandum, innocentiaq; & immortalitate singula complens. Qui nitorem hunc à corpore uberius haurire possunt, obdormiunt sæpenumero à corpore ad aspectum pulcherrimum, quemadmodum Cœlitus, & Saturnus nostri progenitores assurgunt. T. A. Utinam & nos

autem pater. TR. Vtinam o fili. Adhuc tamen imbecilliores sumus ad conspicendum. Tunc autem poterimus mentis oculos eleuare, bonumque, decoremque incomprehensibilem prospicere, cum nihil de illo profus dixerimus, eius cognitio diuinum silentium est, & intenta omnia applicatio. Qui id intelligit, nil potest aliud cogitare. Qui id intuetur, nil preter ipsum aliud intuetur. Qui id audit, nil audire potest ipsum, neque corporis etiam sui membra mouere, uniuersis profecto corporis sensibus, moribusque solutus, intrepidus agit, nam qui totum circumlustrat, undique mentem totam quoque irradiat, animam abstrahit totam a corpore, totam in essentiam denique Dei transfiguratur. Impossibile enim o fili animam hominis in corporis fece facientem, diuinam assumere formam. Neque licet etiam Dei pulchritudinem contueri, nisi quis ante in Deum fuerit reformatus. TA. Quoniam pacto id dicis o pater? TR. Omnis animae distributio o fili. TA. Mutationes autem quoniam modo interim distribuens? TRISM. Num in istis, quae generatim diximus, audisti, quem admodum ab una mundi totius anima, uniuersae profluunt animae per omnem mundum, tanquam distributaeque circumcurrentes? Harum utique animarum mutationes permulatae partim sanè melius, felicitusque, partim autem in contrarium. Nam reptilium quaedam in aquatilia transmutantur, aquatiliam animam in terrestria migrant: terrenorum in uolatilia scandunt, aereorum uertuntur in homine, hominum deinde immortales animae; in daemones transeunt, demum in Deorum chorum feliciter reuolant. Chori deorum gemini, uagantium unus, non uagantium alter, atque haec est suprema animae gloria. Anima uero in corpus humanum delapsa, siquidem mala persuerauerit, non gustat immortalitatis quicquam, neque bono etiam fruitur. reuoluto autem itinere in reptilia praecipitans. Haec utique adiudicatio, poenaeque est animae malae, prauitas animae, ignorantia. Animae naturae rerum, bonique in scia, orbata oculis, corporis sese passionibus implicat. Anima, caco daemone, id est, mali daemone ritu corrupta, seipsam ignorans abiectis corporibus, monstrisque deformibus seruit. Corpus suum uelut onus infestum circumfert, non praesidens corpori, sed ob ignorantiam subiugata, contra uero uirtus animae cognitio est, eruditio enim re, uera, bonus, pius, diuinus. TA. Qui hic est o pater? TRISM. Qui nec loquitur, nec audit multa, qui duobus sermonibus, seu dicendis, siue audiendis intendit, & pugnat in tenebris. Nam Deus & pater, & bonus, nec lingua pronuntiat, neque percipitur auribus. Cum haec igitur ita se habeant in omnibus, quae sunt ex eo, quod seorsum ab illo esse nequeunt, sensus insunt. Inter cognitio non autem, ac sensum multum interest. Sensus enim superantis, motus existit cognitio: scientiae, terminus. Scientia Dei donum, siquidem unaquaeque scientia in corporea mente utens, ut organo, mens autem corpore, quam obrem utraque in corpora, tum intelligibilia, tum etiam materialia recurrunt. Ex oppositione enim, & contrarietate consistere omnia necesse est, neque aliter se habere possibile est. TA. Quis igitur materialis iste Deus? TR. Mundus pulcher quidem, non tamen bonus. etenim ex materia constat, passionibusque subijcitur: primusque est eorum, quae patiuntur: secundus autem eorum, quae sunt. indignus praeterea suapte natura, factus aliquando, semper existens in generatione, atque genitus, qualitarumque, & quantitarum omnium genitura. Mobilis enim. Omnis autem materialis motio generatio dici debet. Intelligibilibus quoque itatus, hoc pacto morum materialium agitatur. Quoniam mundus sphaera est, id est caput, nec supra materiale quicquam quemadmodum neque aliud sub pedibus intelligibile, atque materialia cuncta. Mens uero caput in circulo agitatur, id est, secundum naturam capitis motum. Quae ueroque igitur continua sunt, capitis illius pelliculae, quae sanè anima est, immortalia nata sunt, quasi corpus sit in anima constitutum, animaeque habentia plena sunt corpore. Verum quicquid a pellicula procut, in qua sunt, quae magis participant animam, corpus existit, totum uero animal est. Itaque mundus ex materialibus quodam, & intelligibili compositus est. Mundus animal primum, homo secundum, post mundum animal, primum autem animalium reliquorum, quodcumque uero animae munus conceditur alijs, homo quoque possidet, neque solum non bonus, sed malus etiam, utpote mortalis penditur. Mundus enim non bonus, quia mobilis non tamen malus, quoniam immortalis. Homo autem: quia mobilis, tum etiam quia mortalis, malus esse censetur. Anima hominis in hunc uehitur, modum. Mens in ratione, ratio in anima, anima in spiritu, spiritus in corpore. Spiritus per uenas, arteriasque, sanguinemque diffusus, animal undique ciet, motumque corporis suscipiens sustinet atque circumfert. Vnde decipit quidam humorem sanguinis animam existimant: hos planè latuit, quia in primis oportet spiritum ad animam usque manare, deinde sanguinem coalescere, uenasque, & arterias cauas extendi, demum resoldi animam, eamque motum corporis esse. Ex uno autem principio cuncta dependent, principium ex uno, atque solo. Et principium quidem mouetur, ut rursus exierit principium. Ipsum tam unum praestat, nec ab unitate decedit. Tria igitur haec funt. Deus pater bonum, & mundus, & homo. Mundum Deus habet, mundus hominem. Mundus Dei filius, homo genitura mundi. Neque enim ignorat: Deus hominem, sed curam eius habet, ab eoque cognosci se uult. Haec unica salus homini, cognitio Dei, haec ad Olympum ascensio: Ex hoc uno duntaxat anima bona, neque interdum quidem bona, alijs autem mala, ac secundum necessitatem. TA. Quomodo id alleris o mi Trimegiste? TR. Hoc inquam assero, animam pueri contemptari seipsam, nondum ex natura sua propter corpus egressam, nondum corpus omnino compositum est, ac seipsam undique pulchra conspicere. Nam haud corrupta est adhuc a corporis passionibus, mundi totius anima, tuncque dependens. Cum uero compositum est corpus, animamque in sui mo-

sem dispersit, ac distrahit, tunc illa obliuioni subijcitur, pulchritudineque, ac boni uisione priuatur. Obliuio autem impropria est. Idemque accidit istis, qui egreditur ex corpore. Recurrente enim anima in seipsam, spiritus in sanguinem, anima in spiritum contrahitur. Mens a uelaminibus libera & diuina existens suapte natura igneum sortita corpus, per loca omnia circumuagatur, animaeque iudicio iusto ac merito supplicio derelinquit. TAT. Quo pacto id ais o pater? TRISM. Mens quidem ab anima, anima uero a spiritu separatur. Indumentum mentis anima. In dumentum animae spiritus. Contemligere oportet o fili cum dicente auditorem, atque conspirare, auditumque acutorem uoce dicentis habere. Harum o fili uestium coeuiolutio in corpore terreno consistit, siquidem nuda secundum se mentem in terra sistere mole penitus impossibile, neque enim potis est terrea fex mentem adeo diuinam suscipere, neque tantum numerum patibilis confirmati corpore sustinere. Assumpsit ergo mens animam uelut amictum. Quinetiam anima diuina existens, uehiculo spiritus utitur. Spiritus animal totum percurrit. Itaque cum primum mens a terrenis corpore soluitur, proprium mox subit amictum igneum uidelicet corpus, quo sanè quadiu circumfecta est, in terrenum corpus turgescere nequit. Terra namque igneum uelut minime sustinet, tota siquidem ab exigua scintilla cremaretur. Qua de causa terrene molis circumfusum est humor, quasi quoddam ad combustionem ignis obstaculum: qui cum acutissimus, ac uelocissimus, sic omnium diuino conceptum, singulorum comprehendit elementorum corpora: etenim ipse colorum artifex, igne potissimum ad suam fabricam utitur. Opifex quidem totius uititur omnibus: omnis autem faber istis, quae sunt circa terram: orba namque igni mens hominis, ad humanamque dispositionem duntaxat idonea, diuina construere nequit humana certe anima, non omnis quidem, sed pia, beataque, diuina, postquam uero huiusmodi anima per mortem a carcere corporis est exempta, cum omnis subierit, uirtutis, pietatisque mandata, certe aut mens, aut Deus efficitur. Certamen autem religiosae pietatis hoc est, recognoscere Deum, iniuriam inferre nemini: anima tamè impia in nauis propria remanet, ac seipsam in istum cruciatum, corpus querit, quod ingreditur, terrenum & humanum. Aliud quippe corpus quam humanum, animam non capit humanam: neque fas est in corpus animae ratione carētis, animam rationalem conuolueri. Lex enim diuina generationem tam nefariam prohibet. TAT. Quo igitur modo cruciatur o pater hominis anima, quod uero supplicium huius animae grauis? TRISM. Impietas, o fili mi Tari, cuiusmodi ignis ardentior flamma, quam impietatis est: Quae nā fera mordax ita corpus lacera, ut impietas lanat animam. Non uides quomodo malis animus premitur impius? En sic illi uoci feratur impius animus: Vror, miser, quid agam nescio: deuorat me miserum mala undique coeuiolutio: non uideo quicquam: heu miser non audio. Tales afflicti sunt animi uocales: naturae congrua multa: non qualem tu forte fili, & alij quidam arbitrantur, quibus uidetur anima nostra postquam est humanam exuta figuram, in corpora degenerare brutorum. Hic enim impius error, uerum castigationis eius, modus alter. Mens utique, cum daemone efficitur, ad obsequium Dei iubetur, igneum capellere corpus: inde in animam transfusa nefariam, eam flagellis uerberat peccatorum: mens animus uerberatus, iniquus, ad neces, coeuiolutio, obijurgasque, rapinasque uarias sese uertit, ad ea denique, per quae delinquit homines, uniuersa delibatur: est in sanctam mens influit animam, extollit illam ad sapientiae lumen. Haec anima postmodum nunquam somni tempore languescit, sed & uerbis pariter, & operibus humano fert opem generi, iuuatque modis omnibus, suum semper amulata pariter. Quam obrem oportet o fili nos agentes Deo gratias obsecrare, ut bonae mentis participes efficiamur: in melius quidem anima migrat, in deterius nunquam. Est etiam animarum communio quaedam: deorum animae communicant hominum animis. Deus se comunem singulis exhibet, praestantior enim cunctis illis. Cuncta autem illo sunt imbecilliora, mundus Deo, homo mundo, homini brutum subijcitur. Deus super omnia est, & circa omnia. Dei radij, actus existunt, mundi radij, sunt naturae, radij uero hominis artes, atque scientiae. Per mundum exercentur actus, istique in hominem per mundi radios naturales descendunt: naturae per elementa: hominis per artes, atque scientias. Haec utique mundi totius administratio, ex unius naturae dependens, perque unam materiam rectè discurrens, qua nihil ualidius, nihil diuinius, nihil denique magis unitum. Hominum ad deos, ad homines deorum communio. Iste bonus est daemone, anima, quae hoc plena est, beata est, misera uero uacua. TAT. Quanam ratione id ais o pater? TR. Scito mi fili, quia, anima omnis habet ipsum bonum pro mente, de hac enim praesens nobis est sermo, non de ministro huius, quae supra diximus, ex iudicio demissum ad inferos. Anima mentis praesentia destituta, nec agere quicquam, nec dicere potis est: Saepè uero mens extra animam, quo quidem in tempore, nec audit, nec uidet anima, sed animal similibus est ratione carenti. Nata est potentia mentis, quae animam huiusmodi deserit implicitam corpori, & ab eodem tracta ad infera. Talis anima sili mi mentem nullam habet, ideoque nec hominem hunc appellare fas est. Homo siquidem animal est diuinum, nec est cum terrenis brutis, sed cum dijs coelestibus comparandus. Quisnimo si audendum est uerum fateri, homo uerus uti coelestis est praestantior, uel saltem pariforme potitur etenim quicumque coelum descendit ad terram, coeli limitem deserit. homo autem ascendit in coelum illudque meritur, nec ea fugit, quae in illis sunt, quae uel sublimia, ac reliqua omnia diligenter inquirat. quodque malus est, terram quidem haud dimittens in coelum attollitur, tam ampla est humanae naturae potentia. Quam obrem audendum est dicere, hominem quidem terrenum, Deum esse mortalem: Deum uero coelestem, immortalem hominem, itaque horum uirtute duorum, hominis scilicet ac mundi, gubernantur singula, uero demum cuncta subijcuntur.

Decimus Deum omnia absolute esse constanter asserit, quae singula singularim participatione contrahunt, utamur Deum patre esse, et bonum eo ipso, quod ipse omnia est. Mox de anime in silentio raptu discutit, ubi quae mentis oculis ceruntur, neque reuelare fas, neque reuelandi concessum est arbitrium. Quod autem de animalium transpositione subiungit, non uerborum fictionem, sed fictionis allegoriam sequendam esse eiusdem Mercurij sequens sermo declarat, cum inquit: Aliud enim corpus, quam humanum, animam non cupit humanam; neque fas est in corpus anime ratione carentis, animam rationalem corrumpere. lex enim diuina generationem, iam nefariam prohibet. Et paulo post subiungit, Talis naturae congrua figuram, in corpora degenerare brutorum. Hic enim impius error, quod ei animam pereri causatur seipsam contemplante hoc uiderint, qui mentem intelligentiamque abdita defendunt. Haec et similia Clauis

Mens ad Mercurium. Cap. xi

Define tamdiu differere et Trismegiste Mercuri, si iam antedictorum reminiscere, etenim sensum tibi in eum non pigebit exprimere, eoque magis, quo multae & uariae inter mortales de mundo. Deoque opinionibus pererrant. TR. Equidem, ut ingenue fatear, huius rei ueritatem non dum teneo apud me, ergo mihi domine pura exprime ueritatem, nam unicuique te elucidare talia posse coherere, MENS. Audi me igitur a fili, tempus, Deus, & uniuersum sic se habet. Deus aeternitas, tempus generatio. Deus aeternitate, aeternitas mundus, mundus tempus, tempus generatio efficit. Dei quasi essentia est, bonum, pulchritudo, beatitudo, sapientia, aeternitas, essentia, ipsum id est, mundi ordo, temporis transmutatio, generatio, mors, & uita, actus Dei, mens, & anima, aeternitas, perseveratio, atque immortalitas, mundi institutio, & restitutio temporis, augmentum, & diminutio, generationis denique qualitas. Aeternitas ergo in Deo, in aeternitate mundus, tempus in mundo, in tempore regeneratio, aeternitas extat circa Deum, mundus in aeternitate mouetur, tempus terminatur in mundo, generatio complectitur in tempore, fors itaque omnium Deus, essentia uero aeternitas opus aeternitatis est mundus factus, quidem non aliqua deo, factus autem semper ab aeterno. Cui uero nunquam cessat aeternitas, nunquam cessabit & mundus. Cumque sit mundus, aeternitate comprehensus, nulla mundi pars interit. TR. Dei uero sapientia quid est? MENS. Bonum, pulchritudo, beatitudo, omnis uirtus, & aeternitas, unde immortalitatem praestat aeternitas, perseverantiam materiae tradens. Origo enim materiae pendet ex aeterno, quemadmodum ex Deo aeternitas. Generatio quidem, ac tempus naturae geminae, & in coelo sunt, & in terra, in coelo sane immutabilia sunt haec duo, atque immortalia: in terra mutabilia, corruptionisque obnoxia: Aeternitatis anima Deus est, anima mundi aeternitas, terrae anima coelum: Deus in mente, mens in anima, anima autem in materia: omnia uero ista per aeternum, totum hoc corpus, in quo corpora omnia: anima, mente, Deoque plena, incitima mundi repler, complectitur extrema, uitam omnibus haec suggerit, extrinsecus quidem, ingenti huic, perfecteque animalium mundi, intrinsecus autem ceteris, quae in mundo, uiuentibus. Superque in coelo, quod idem est, omnia sistens: infra uero in terra, generationem agitans. Mundum profecto condit, nec aeternum, siue per necessitatem, seu prouidentiam uel naturam: & siquid aliud quis cogitat, uel etiam cogitabat unquam, id omne Deus agit. Actio Dei potestas in superabilis, cum qua nec humanam, nec diuinam ullam comparare quis audeat. Cane igitur o Mercuri, nequid infernorum, nequid etiam supernorum Deum simile sentias: nam a ueritate penitus aberrares: nihil quippe simile est ei, quod distans a se, & unum est. Neque cuiuspiam putes eadem, quae Deo, uim adesse: quod enim post illi tales, & ad immortalitatem, & ad qualitatis transmutationem: quid autem praeter hoc alium Deum efficiere neque enim otiosus est Deus: nam otiosa foret omnia: cum ita siquid plena sunt Deo: ortum uero in nullis mundi partibus reperitur. non est profecto uanum est otium, cum secundum id, quod agit, cum etiam secundum id, quod agitur: uel: facta fieri necesse est: & semper fieri secundum loci cuiusque naturam. Agens non uni praesens est factum, sed omnibus: nec unum duntaxat, uerum uniuersa producit: nam efficaax existens in seipsa potestas, in ipsis, quae facta sunt, minime sufficiens est: sub ipsa enim sunt opera ab illo progenita. Age contemplantur, pro me subiectum tuo conspici mundum, atque eius diligenter circumspecte formam, in uolabile corpus, quo nihil antiquius per omne quidem adultum, ac uires. Inspice praeterea mundos septem suppositos, ornatum mirifico fabricatos, ordine sempiterno, cursu suo differenter complentes aeternum plena lumine singula, ignis uero in illis nullo modo. Amicitia enim contrariorum, dissimulatioque commixtio, iudicium instituit illustratum ab actu Dei, bonorum omnium genitoris, totius ordinis principis, septemque mundorum ducis aeterni, lunam uero ceteris praecurrentem, naturae organum, inferiorum materiam transmutantem, terram in mundi medio sitam, pulchri mundi subbellium, nutrimentum terrenorum omnium, eandemque nutrimentum. Meditare numerum mortalium, immortaliumque uiuentium, meditari uero, quasi confinium utrorumque mortalium uidelicet, atque immortalium, lunam ipsam circumeuntem. Anima rursus omnium plena proprijs ab ea motibus agitata, partim quidem circa coelum, partim uero circa terram, nec ea, quae dextra sunt, ad sinistra, neque laeva ad dextra. Item nec superna ad infera, neque infera iterum ad superna. Quod autem haec omnia genita sunt o dulcissime mi Mercuri, nequaquam unum opus est, ut me differente perdiscas: nam corpora sunt, habentque animam, & mouetur, haec autem unum congregari absque congregantis uirtute impossibile est. Oportet igitur aliquem esse talem, ac penitus unum. Nam cum multi, uarijque sint motus, & dissimilia corpora, unus autem ordo uelocitatis in omnibus, impossibile est duos, aut plures esse factores, neque enim ordo unus probaretur in multis.

Præterea

Præterea, quod inter illos imbecillior esset, potentiori nimirum inuideret, ex quo seditio quaedam exoritur. Itaque si unus eorum actor mutabilium animalium existisset, cuperet quoque immortalia gignere, quemadmodum genitor immortalium astraeret mortalia, quinetiam una existeret anima unaque materia ad quem illorum potissimum fabricatio pertinet? Quod si ad ueritatem, ad quem prouincia maior? sic autem cogita, omne corpus uiuens, seu mortale, siue immortale, ex materia constat & anima: omnia sane uiuentia corpora animata sunt, non uiuentia uero nuda penes in omnia. Anima quoque similiter secundum seipsam suo propinqua parenti, uitae causa est: uitae autem causa est quilibet immortalium. Quoniam igitur modo mortalia uiuentia differunt a mortalibus, utemque ab immortalibus immortalia esse itaque horum omnium actoris praeter ceteris esse praecipuum. Nam anima una, uita una, una quoque materia. Quis nam iste, quis alter praeter unicum Deum? Num alteri cuiquam quam soli Deo conuenit procreare uiuentia? Vnus itaque Deus, mundum unum est confessus. Solem unum, unicam Lunam, unam quoque diuinitatem. Ipsum uero Deum, unum quidem credimus esse. Vnus igitur, singula facit in multis. Num censes arduum quiddam, & laboriosum Deo uita animam, immortalitatem, mutationemque efficere? Tu enim tot, tantaque pores, uides, audis, odoras, gustas, tangis, loqueris, gradieris, spiras, intelligis. Neque aliter est in re, qui uidet, quidem audit alter. Nec loquitur unus, graditur alius, hic odorat, ille gustat, hic spirat, intelligit ille: at unus haec omnia praestat, neque etiam possibile est illa sine Dei natura fieri. Ut enim qui cessat ab ipsis, non est amplius animal, sic qui ab illorum constructione cessat, minime Deus esset, id autem suspicari nefarium. Quod si concessum nihil in rerum natura consisteret, cui non sit naturalis quidem agendi uisus, simulque certi operis executionio, quanto magis asseuerandum est Deo, non deesse potestatem omnium, & effectum nam quicquid otiosum, imperfectum, imperfectum dicere Deum, nefas facit igitur omnia Deum. Nunc mihi id paululum temporis o Mercuri totus adesto, ipsum te mihi dedito, opus Dei confestim intelliges. Hoc opus adesse necessarium erat, ut essent ea, quae sunt quae ueliebant, & quae fient in posterum, id autem o suauissime mi Mercuri uita est, id uero pulchrum, id autem bonum, id denique Deus. Sin autem petieris, ut haec tibi per exemplum operum ante oculos ponam, aduerte quid tibi accidat generare uolenti, non tamen illius hoc simile: ille siquidem non diffunditur uoluptate, non habet operis adiutorem. Suaeque naturae efficaax, ut propria operans uersatur, in opere semper existens ipse, quocumque fecerit unquam. Si a quodam influxum suum ille subtraxerit, deficient te uita in mortem corruent uniuersa. Cum uero utuant omnia, unaque sit uita cunctorum, unus est Deus. Rursus si omnia uiuentia sunt, & quae in coelo uiuentur, & quae iacent in terra, una profecto uita cunctorum maneat ex Deo, atque ipsa & ipse est Deus, ab uno sunt omnia conditore. Vita uero est in omni meritis, & anima: mors autem non pernicitas concretorum, sed unionis plurimum dissolutio. Inuago ergo Dei aeternum, aeterni mundus, mundi sol, solis autem homo. At uero mutationem quandam, populum uero esse arbitrantur, ob eam causam, quia moles resoluitur corporis, & uita se reuocat in occultum. Equidem o dilecte Mercuri, mundum quidem mutari haec te doceo ratione, quia quaedam illis particulae in uicium uel iugiter abeunt, nunquam tamen interire illum existimato. Haec profecto mundi sunt passionem, reuolutio scilicet, atque occultatio. Reuolutio quidem conuersio, occultatio autem reuolutio est. Omniformis praeterea mundus formas haud sane aduentitias, peregrinasque suscipit. Verum ipse eas in seipso coagitat, etiam omniformis mundi similis erit: at si unicam formam habuerit, in hoc erit mundo deterior. Quid itaque dicemus ad haec ne obscuro in ambiguo resistamus. Quod enim in diuinis ambiguum, non dum cognitur: unam igitur habet ideam: huius autem idea propria, cum aspectum fugiet oculo erunt, in corpore est, formasque per corpora singula exprimit. Neque ulla te profus admiratio teneat, quia sit quaedam incorporealis idea: est enim qualis idea sermonis, & inscriptionibus apte: uidentur enim per multum excedere: plane tam ex natura, leuesque sunt. Meditante autem, quod nunc dicitur audientius, quodque uerius etiam asseretur, quemadmodum homo nequit sine uita uiuere, ita nec Deus uiuere potest, nisi bona producat. Haec enim Dei uita, hic eius actus, agitare singula, uitamque omnibus inspirare. Quaedam uero eorum, quae supra diximus, certam quandam requirunt intelligentiam. Considera in hoc exemplo, quid potissimum significare uelim: Omnia sunt in Deo, non tanquam in loco posita. Locus enim corpus est immobile, atque ea quae posita sunt, motu carent. Locatur quippe aliter in corpore, aliter in phantasia. Cogita singula continentem, cogita nihil esse, quod in corporalis natura capacius, nihil uelocius, nihil ualidius, ipsumque omnium capacissimum, uelocissimum, potentissimum. Sic iterum a seipso incipit meditare atque animae tuae praecipito quae citius, quam praecipites uolabit. lubero inquam, ut traseat in Oceanum, illa prius, quam iusseris, tibi erit, inde, ubi nunc est, nequaquam discedens. lubero iterum, ut in caelum uolet, nullis pennis egebit, nihil eius obstat cursum, non solis incendium, non aetheris amplitudo, non uerrigo caelorum, non syderum reliquorum corpora, quin penetrans omnia, ad supernum corpus usque transcendat. Quinetiam si solueris globos omnes transire caelorum, quodque superius est, inuestigare, id quoque tibi licebit. Aduerte quanta sit animae tuae potestas, quanta celeritas. Tunc potes ista. Deus non possit. Hoc igitur pacto contemplare Deum, ut in seipso intelligentias omnes habentem, habentemque seipsum ceu mundum penitus uniuersum, nisi te Deo aequaueris. Deum nunquam intelliges: nam simile semper a simili suo cognoscitur. Ex tunc seipsum in magnitudine siue termino, emerge ex corpore, totum supergredere tempus, aeternitas esto, sic Deum denique moueris.

Ggg 4 impossibile

impossibile nihil in teipso supponens. Teipsum immortalem puta, comprehendere, cuncta potestem, scientiam omnem, atque omnem pariter arte, omni subtilitate sublimiore esto, omni fundo profundior, sensusque factorum tuorum singulos in te colligito, ignis, aqua, aridi, humidi, adesto simul mundi partibus omnibus, caelo, terraeque, marique, per omnem aetatem, extra corpusculi tui utrem habitato, per mortem nihil interire putate. Cuncta haec simul comprehendito, loca, tempora, moles, qualitates, & quantitates, sic Deum intelligere poteris. Contra, si animam tuam in corpus demerferis, ipsamque abieceris, istaque te uerbis in cenam prostraueris, neque scio quicquam, neque scire etiam ualeo, ualenti horreo maris fundum, in caelum uolare nequeo, non noui quid nunc sim, futurus in posterum, quod tibi cum Deo neque enim potes, cum sis malus, corporisque foetidi seruus, ipsum pulchrum, bonumque percipere: extrema uero prauitas, non recognoscere Deum. At uero confidere, atque sperare se, bonum aliquando reperire posse, uia quaedam diuina est, ad bonum recto tramite duccens, facilisque, & per uia, passim procedente tibi semper occurrer, ambulanti, nauiganti, die nocteque loquenti, pariter atque tacenti, nihil est enim in rerum natura, quod non aliquam praese ferat diuinitatis imaginem. TRIS. Nonne inuisibilis Deus. MENS. Religiosus loquere Trismegiste nam quis illo lucidior? Ille quippe omnia ob eam causam fabricauit, ut eum per singula cerneret. Haec Dei bonitas, haec eius uirtus est, illum fulgere per omnia: nihil est, uel incorporeis etiam inuisibile, mens ipsa in intellectu non uidetur. Deus autem in operatione conspicitur. Haec haec tenus enodata tibi sunt Trismegiste, caetera omnia ipse per te etiam perscrutaberis, neque falsa ueritatis imagine decipieris.

COMMENTARIA

Vnde cum de mente, diuino sermone plenus declarat aeternitate a Deo, mundum ab aeternitate, seipsum a mundo transmutacionem a tempore, a transmutacione mortem, atque uitam pendere, insuperabili Dei potestate nullam, nec diuinam, nec humanam, nec supernorum, nec infernorum comparabilem esse, quem unicum esse cum rationibus, ut analogis, gratissime permonstrat, qui cum otiosus esse nequit, semper omnia facit: quod de aeterna uerbi generatione diuina recte concipiat: ait enim, quod opus diuinum adeste necessarium erat, ut essent ea, quae sunt, quae fiunt, quae uidentur, in posterum, id uita est, id pulchrum, id bonum, id denique, Deus, et uita auctoritas: sed quid hoc nisi, quod altius Enangelista tuba cecinit, eum inquit: In principio erat uerbum, et uerbum erat apud Deum, et Deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est, in ipso uita erat. Cuiusmodi ergo uita, a Deo manat, atque ipsa Deus est. Quod sit, ut ea uera mors, uerumque, non sit rerum interitus, qui nullus putatur, uerum ea, quae uidentur uita in abditum se reuocans, qua profecto proportione ad eum coepta habendum utitur, qui omnem effugit proportionem, qui comprehensus incomprehensibilis manet, et qui omnibus incognitus, omnibus in rebus se praesentat cognoscibile. Vos ergo quicumque, per huc totum nunc adeste, et meis sermonibus uestram mentem inclinate, ut eum tandem cognoscatis, qui omnia ob eam causam fabricatus est, ut eum per singula cerneretis. Haec Mens.

Mercurij ad Tatum de communibus. Cap. XII.

Mens quidem o Tati ex ipsa Dei essentia, siqua tamen est eius essentia, nascitur. Haec qualiscumque sit, sola seipsam sincera comprehendit. Mens igitur ab essentia Dei nequaquam diuisa, sed illi potius eo modo conexa, quo solit corpori lumen. Haec mens Deus est in hominibus, atque idcirco nonnulli ex hominum numero dii sunt, eorumque humanitas est diuinitati, quam proximam: etenim bonus daemon deos quidem praedicat immortales, homines autem mortales deos. In animalibus autem irrationalibus, mens illa natura est. Nam ubicunque anima, ibi quoque mens: quemadmodum ubi uita, ibi etiam anima in uiuentibus, absque rationis discursu, anima est uita uacua mentis: mens quippe adiutrix est hominum animarum, eas in bonum proprium reuocans. In animalibus ratione carentibus, cum natura cuiusque operando congregitur, in animis hominum resistentia terdum atque repugnat. Anima siquidem inuisa corpori, a uoluptate, atque dolore continuo deprauatur, ex corporis enim commixtione uoluptas, & dolor, ceu ruuli quidam scaturiunt, in quos madens anima suffocatur. Quibuscunque igitur animis mens praesidet, suo illa fulgore illuminat, eorum moribus, malisque resistens, quemadmodum uero medicus eruditus aegrotantis corpus doloribus afficit, uerens illud, atque secundo, recuperandae ualitudinis gratia: eodem modo, mens uoluptuosam affligit animam, ut radice uoluptatis euellat: ab hac enim omnis animae, moribus animae grauisissimus, impietas est: opinio autem non ad bonum profusa ullum, sed ad malum potius allicit. At uero mens illa repugnans, sic animae bonum procurat, ut sanitate corporis medicus. Quotcunque hominum animae mentem nequaquam sortita sunt gubernatricem, eadem, quae & brutorum animae, patiuntur. Diuinitas eas mens cupiditatum imperio, ad quarum expletione ardent quodam impetu perferuntur, ritusque ferarum immoderate & irascuntur, & cupiunt. Quod si deterius est, nec finem imponunt libidini ulli, nec malorum inueniunt, passionumque terminum. Hisce uelut licetorem, ut uindicem Deus legem proposuit. TA. Hic o pater disputatio illa de fato, quam in superioribus inperfectam relinquitur, reuiscit. Nam si decretum sit quod ad adulteros: quod si forte sacrilegos, cur aliquis inde mulsetatur, quando quidem copulsus facti necessitate deliquerit. TR. Omnia sunt facti opera filii: absque illo nihil est corporatum, nec bonum si-

illo quicquam potest, non malum fieri sine illo. Decretum est eum, qui turpe quid commiserit, pati. Ille ob id committit, ut patiat in de quod dunc patitur, quando commiserit. Caeterum de facti, ac de licetorum supplicis, in alijs diximus. Praefens uero nobis est sermo de mente, quid mens ualeat, quae differens in hominibus, ac brutis sit eius instinctus, atque iterum quomodo in brutis quidem non est mens ipsa beneficia, in hominibus autem libidinis impetum cohibet, iracundiae restinguat ardorem, ex quo sequitur, ut inter homines, irracionales quidam, nonnulli rationales existat. Cuncti uero homines fato generationi, transmutationi subiectur: inicitu quippe, finisque facti duo haec, generatio, scilicet, ac transmutatio. Et homines uniuersi id quidem patiuntur, quod instituit factum. Verum rationales illi, quibus diximus mentem, ceu gubernatricem assistere, non eodem modo, quo caeteri patiuntur, imo ab improbitate alieni, existentesque non mali, patiuntur minime malum. TA. Quomodo rursum haec ais o pater. TR. Adulter nonne malus homicida nonne malus? Homo non adulter patitur, sed quemadmodum adulter. Non homicida, sed quemadmodum homicida. Qualitate transmutationis effugere impossibile est, sicut & generationis effectum, prauitatem uero mentem habentem usare licet. Quam obrem ego mi fili, bonum semper demonem audiui distantem, qui si literis quaeque monumenta mandasset, mira quaedam in dies humano generi emolumenta conferret. Solus ille mi fili, tanquam ipse pro me genitus Deus, uniuersa conspiciens, diuina in nos effudit oracula. Nunc quidem audiui sic aliquando predicantem, unum omnia sunt, praesertim intelligibilia corpora: uicimus potentia, actus, aeternitate. Mens huius bona, quemadmodum & eius anima bona: cum id ita se habeat, nihil est intelligibilem ab intelligibili distans. Post praeterea mens princeps omnium, atque anima Dei, quae cuncta uult efficere: haec ille. Tu igitur ista considera, & ad hunc, quem inferam, sermonem de fato, mere arrectis que uerbis adha. Si diligenter litigiosas captiunculas euitaueris, inuenies absque dubio, quod mens anima Dei dominatur omnibus, tum etiam legi, ac caeteris uniuersis, neque aliquid illorum, quae ad fatu spectant, impossibile menti. Ideoque humanus animus fato superior, non tamē, quae fato subiecta sunt, negligit, atque ista in oraacula boni daemones optima. TA. Verē diuinitē, atque etiam commode tractasti haec o pater. At illud insuper mihi declares obsecro. Mentē in brutis operari naturae modo dixisti, cum illorum affectibus cooperantem. Affectus autem irrationalium, ut arbitror, passionum sunt: mens ergo passio quaedam est, sic enim passionibus conformatur. TR. Euge fili bone, quam generose rogas, aequum est ut tibi respondeam. Omnia, quae in corpore in corpore, patibilia sunt, imo passionem proprie sunt. Omnis motus corporeus, in corpore quoque mouetur a mente, motus autem passio. Vtraque ergo, tum quod mouetur, tum etiam quod mouet, patiuntur: haec quidem dominans, illud uero subiectum. Cum uero separatur a corpore, a passionibus liberatur, imo nihil usquam impatibile filii, cuncta enim patibilia. Sed passio, & patibile in hoc maxime differunt, quod unum agit, alterum patitur. corpora uero secundum se ipsa etiam agunt, aut enim immobilia sunt, aut mouentur: utrum uero sit horum passio est. Incorporalia autem operantur semper, proptereaque patibilia sunt. Neque re appellacionem mouent, operatio enim, ac passio idem, uocabulo tamen magis honorando uti mihi obest. TA. Perspicuam de his rationem reddidisti o pater. TR. Illud praeterea considera o fili, quod duo haec solent ex omnibus animalibus homini. Deus ipse largitus est, sermo enim scilicet, atque mentem, quae quidem eiusdem ac immo realitas praemij esse censetur. his quisquis ad id, quod decet, utitur, nihil ab immortalibus discrepat. Quinetiam corporis solutus compedibus, ab utriusque ducetur in chorum beatorum simul, atque deorum. TA. Caetera praeter hominem animantia, uolunt sermone utantur. TR. Non filii, sed uoce, permultum interest uocem inter, atque sermonem: sermo enim estis communis hominibus, uox autem propria cuiusque hominis, propria etiam cuiusque generis animalium. O pater, diuersa genera hominum, diuersis utuntur sermonibus. TR. Diuersis o fili unus etiam sermo: qui per interpretationem huc, atque illuc translatus, unum denique uerbum existere reperitur. Verbum idem apud Aegyptios, Persasque, & Graecos. Sed uideris mi fili, uerbi uirtutem, & amplitudinem ignorare. Beatus Deus, daemon bonus, animam esse in corpore, mentem in anima, in mere uerbum pronuntiauit. Deum autem horum patrem asseruit. Verbum itaque, imago, ac mens Dei est, est corpus quidem uita, idea uero anima est, purissimaque materiae portio aer, aeris anima, animae mens, mentis denique Deus. Deus uero circa omnia, simul atque per omnia, mens circa animam, anima circa aerem, aer circa materiam. Necesse tamen est, prouidentiaque, & natura, organa mundi sunt, ordinisque materiae. Etenim intelligibilem unum quodque essentia, essentia uero illorum ipsum idem. Ac eorum quae mundo insunt, corporum, unum quodque est multitudo. Corpora composita ipsum idem habentia, atque in uicem mutuo transeuntia, immo realitate ipsius eiusdem perpetuo seruant. In caeteris corporibus, quae composita sunt, corporis cuiusque numerus est, absque numero constitutionem, uel compositio nem, uel dissolutionem fieri impossibile est: unitates quippe signant, atque augent numerum, rursusque soluta, in se numerum retrahunt. Materia quidem una, totusque hic mundus, inagnus est Deus, imago maioris, unitus illi, patris ordinem, uoluntatemque seruans, uita totius integra plenitudo, neque est in eo quicquam per omnem aeternitatem, restitutionemque paternam, seu ad totum, siue ad patrem spectans, quod non uita tratur neque est uita ex pers in mundo quicquam, nec fuit ante, nec erit. Viuent enim uoluit pater eius, quod diu est, esse mundum, unde Deū hūc esse necesse est. Quomodo possunt o fili in Deo, in totius imagine, in plenitudine uita, esse quaedam uita carentia? Priuatio uita corruptio est, corruptio uero perniciēs. Quoniam igitur pacto, pars ulla eius, & incorruptibile est, corrupti, uel Dei quicquam destrui potest.

TAT. Nonne o pater animalia, quæ in mundo sunt mundi partes, intereunt? **T R.** Rectus id quere fili. Erras enim in nomine, non moritur in mundo quicquæ, sed composita corpora dissoluntur: dissolutio mors non est, sed mixtionis resolutio: quædam: soluitur autem unio, non ut ea, quæ sunt, intereant, sed ut uetera iuuenescant. **T A T.** Cum sit quædam operatio uitæ, non ne motio quædam hæc est, atq; idcirco, quid in mundo immobile? **T R.** Nihil o fili. **T A T.** Nunquid immobilis tibi terra uidetur? **T R.** Minime, sed multis motibus agitata, sola tamen hæc quodammodo stabilis. **Aa** non ridiculum esset ipsam nutricem omnium, concipientem, parturientemq; singula motu careere: impossibile enim aliquid absq; motu parere. Nec minus ridiculum illud, quam id corpus sterile nuncupare: nihil enim aliud ipseus immobilis appellatio, quam sterile quiddam significat. Vocum hoc o fili generatim considera, quod est in mundo, aut crescendo, aut decrecendo mouetur. Quod uero mouetur, id præterea uiuit: singula tamen uiuentia, haud eadem esse necesse est. Simul quippe mundus uniuersus existens, toto quidem immobilis, partes aut eius agitabiles undiq; nihil tamen corruptioni subiectum, sed appellationes quædam falsæ homines turbant. Neq; em generatio, uita creatio est, sed latèns explicatio uitæ, neq; mutatio mors, sed occultatio potius. Cum hæc igitur ita se habeant, immortalia cuncta: Materia quidè uitæ spiritus est mens animæ, mente uiuentis omne profluit. Immo igitur uiuens per mētē, permanet immortalitate. Maximè uero omnium immortalis est homo, qui Deum capit, qui diuinæ conformatur essentia, huic enim soli ex omni uiuentium genere, Deus ipse cōgreditur, non esse quidem per somnia, die crebris per portēta, per quæ omnia sibi futura prenuntiat, per aues, per insecta, per spiritum perq; Sibyllam, propter quæ uerè dicitur homo scire. Quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur. Illud autem in primis animaduertas sibi mi uelira, quod unum quodq; genus uiuentium reliquorum, propriam mundi prouinciã habita: humida quidem aquam, terrestria terram, aerem uolatilia: homo aut in omnibus uitur, terra, aqua, aeretq; & igitur cœlum suspicit, sensuq; illud attingit: Deus uerò circa omnia simul, atq; per omnia, actus enim est omnium atq; potestas, nam arduū quiddam est o fili, Deū percipere. Hunc quoque intueri uolueris, aduerte mundi ordinem, atq; ordinis eius originem. Aduerte necessitatē eorum, quæ sensu percipiuntur, prouidentiamq; cunctoꝝ, quæ facta sint antè, & quæ quotidie sunt. Aduerte plenam uitæ materiam, talem, ac tantum Deum cum omnibus bonis, & pulchris dijs demoniibus, atq; hominibus incedentem. **T A T.** At istè o pater operationes quædam sunt? **T R.** Ah fili unde hæc, nisi ab ipso Deo proficiscuntur? unum ignoras, quod quemadmodum mundi partes sunt cœlum, aqua, terra, & aer, eodem modo Dei membra, uita, immortalitas, necessitas prouidentia, natura, anima, mēs: Horumq; omnium participatio, ipsum bonum: neq; sit aliud usquam, nec est factū, ubi Deus ipse nō adsit. **T A T.** In materia ergo pater. **T R.** Materia filii mi scorsum est a Deo, ut locus illi proprius assignetur. Quid aliud illum existimas, quam rudem, indigestamq; congeriem hæc extere posse: ne scis credes nisi formeret. Quod si formatur, ab aliquo certè formatur: operationes enim formandi, partes Dei esse diximus. A quo ergo uita donatur animantia singula, a quo sunt immortalia, quæ immortalitatis munere perfruuntur, a quo mutantur, quæ mutabilia sunt, siue materiam, seu corpus nuncupaueris. Dei actus esse memento. Actum quem materiam, materiam rationem: actum corporum, corporum rationem: actum essentia, essentia rationem: idq; quicquam est in orāni, quod non sit ipse Deus. Itaq; nec magnitudo, neq; locus, neque qualitas, nec figura, neq; etiam tempus circa Deum, omne enim est. Omne autem circa omnia, atq; per omnia. Hoc uerbum o fili cole, atq; adora. Cultus autem Dei unus est, non esse malum.

COMMENTARIA

Duodecimus de inferiore mente, quæ primæ mentis imago, aut uestigium quoddam est, prosequens post primæ mentis exactam determinationē, eam singulis animabus associat, sed in irrationalibus mens naturæ est: in hominibus autē ratio: cuius beneficio quicumq; hominum destituuntur, ritū ferarum flagrant quodam impetu ad cupiditatum explebimur rapiuntur, nec finem suæ libidini statuūt illum, nec suorum malorum inueniunt, passionumq; terrenum, qui sato, diuinisq; decreto patiuntur, anteq; suæ meritis ignorantia pœnas. Boni contra, quibus mens præsidet boni, pulchriq; imago bona suscipiunt, quæ illis constituerit fatum. Minime ergo fatum effigies: lex siquidem diuina est: fatum, mala tantē, pœnasq; prauitatis affectus fugere potes. Mercurius oraculo plenus multa discuit, sepius oraculum inuidentem apud iudicē, dīo diuina in hominibus munera commendat, mentem, atq; sermone. Oracula boni demonis, uel si maus, cœlestis spiritus diuinitus afflatis aperit, de Deo, de uerbo, de mundo, de materia, nihil esse in mūdo uitæ experti, nihil mortale decernunt, sed potius dissolubile, quid esse sentiendum, nihil immobile. Et solum dissolubile homini Deum uarijs modis congregat, quo pacto ex sensibilibus ad Deum percipiendum homo assurgere possit. Hæc autē decimus.

Mercurij ad Tatium filium suum, de generatione, & impositione silentij. Cap. XIII.

T A T. In cōmunibus pater sermonibus, per benignitatem quædam, ac sine declaratione ullius adiunctionis de Deitate tractasti, asserens antè regenerationem saluū fieri neminem. Equidem, dum ascendebas in montem, supplex tibi tunc astiti, obsecrans, ut mihi regenerationis rationem aliquando referas: id enim solum restabat tuñc mihi discendum. Tunc demum sponondisti te reuelaturum, cum a mundo forem alienatus. Ecce tam paratus sum pater, a mente mea deceptiones

reptiones excusasti, tu ergo serua promissa. Regenerationis modum uel palam, uel clandestinè, ut lubet ediffere. Ignoro Trismegiste, quæ ex materia, quoq; semine natus fuerit homo. **T R.** O fili cōtemplā quæ in silentio sapientia, semen eius uerum bonum. **T A.** Quoniam serente pater? hoc enim ignoro. **T R.** Voluntate Dei, mi fili. **T A.** Et quanti est qui non est genitus: experts enim intelligibilibus essentia, quod si aliter se habeat, qui gignitur, Deus erit Dei filius. **T R.** Omne in omni, constans ex omnibus potestatibus. **T A.** Aenigmata fingis o pater, neq; patris more cum filio loqueris. **T R.** Hoc genus o fili non eruditur, uerbum quoties uult, sub insinuatione quadam in Dei memoriam reducitur. **T A.** Impossibilia infers, ac nimium uolenta, quapropter his cupio contradicere. **T R.** Admodum discrepas a paterno genere Tati. **T A.** Ne inuideas mihi pater, legitimus enim sum filius. Agē precor, regenerationis modum, me doce. **T R.** Quid dicam mihi pater, legitimus enim sum filius. Agē precor, quod uerum cerno spectaculum, ex Dei benignitate mihi iam oblatum, unde in corpus sum immortale translatus, sumq; non ille, qui prius fueram, ac mens nuper effectus, hoc mysteriū non docetur. Vide hoc elemento formato, per quod uidere licet, per quod neglecta est a me prima composita species, non quod sim coloratus, tactumq; ac terminum habeam, ab ijs enim in præsentiarum alienus sum. **T A.** In furorem me insanumq; mentis cœstrum o pater nimium concitasti, in presentiarum me ipsum haud uideo. **T R.** Vicinam filii charissime tu quoq; te ipsum nō dormiens transcurrisses, instar eorum, qui somno in somnijs occupantur. **T A.** Dic age, quis est regenerationis author? **T R.** Dei filius homo, unius uoluntate Dei. **T A.** Nūc mutum o pater, ac stupidum reddidisti: ipse quoq; a pristino statu mentis alienatus: eandem aspicio imarum rerum caractere magnitudinem, in eoq; mendacium. Mortalis enim species per dies singulos transmutatur, hæc ad tēpus, ut potè falsa, in augmentum, detrimētumq; uertitur, quod ergo uerum. **Trismegiste** **T R.** Quod nō perturbatum, nōa determinatum, non coloratum, non figuratum, non concisum, nudum, perspicuum, a seipso comprehensibile, intransmutabile bonum, ac penitus incorporeum. **T A.** Infans iam ueram pater, cumq; sapientem abs te speralem me fieri eiusmodi cognitione, sensus obtusi sum. **T R.** Sic accidit filii. Nam sursum latum ut ignis, deorsum latū, ut terra, & humidum, uelut aqua, nec nō spirans, ut aer, quomodo ipsum sensu percipies, non durum, non molle, non densum, non penetrabile: solum potentia, atq; actu considerandum, qui uerò potest, orer, ut generationem, quæ in Deo est intelligat. **T A.** Impotens ergo sum pater. **T A.** Absit hoc o fili, recurre in te ipsum, & cōsequeris, uelis, ac fiet. Purga sensus corporis, solue te ab irrationalibus materiæ ipsius uitoribus. **T A.** Num uitores intra sunt? **T R.** Non pauci o fili, sed horribiles, ac multi. **T A.** Ignoro o pater. **T R.** En fili, hæc una est uultrix, ignorantia: secunda, tristitia: tertia, inconstantia: quarta, cupiditas: quinta, iniustitia: sexta, luxuries: septima, deceptio: octaua, inuidia: nona, fraus: decima, ira: uidecima, temeritas: duodecima, uerò, malitia. hæc quidem sunt numero duodecim: sub his plures aliæ continentur, quæ per corporis carcerem inclusum, tristem hominem sensibus pati cogunt, absunt autē istæ ab eo, qui est Dei frater clementia. Atq; ita cōstat regenerationis modus, ac sermo. Deinceps fileto mi fili, Deumq; silendo laudato, eoq; pacto diuina clementia nūquam a nobis aberit. Gaudē deinceps mi fili, nam potestate diuina in contemplationem es ueritatis eleuatus. Descendit in nos cognitio Dei, hac accedente, repulsa est ignorantia. Descendit in nos cognitio gaudij, hac præsentē, tristitia penitus aufugit, in eoq; se uertit, qui ad eam parati sunt capiendam. Potestatem uero ad gaudium perducentem constantiam, cuius uis proculdubio suauissima est, complectamur igitur eam, libentissimè: illa enim, cum primum aderit, mollit omnem prorsus expeller. Quartam uero nunc cōcluentiam uoco, uniuersarum uicticem cupiditarum. Gradus hic o fili, iustitiæ fundamētum extitit. Aduerte autem quo pacto a cūctis operibus iniustitiam expulit, iusti quidem effecti sumus, absente iniustitia filii, Sextam uoco potentiam in nos descendentem, communicacionem scilicet aduersus excessum, hac denique discedente in uoco ueritatem aufugit mox deceptio, ueritas adest. Vide quomodo absolutum est bonum, ueritate, præsentē. Liuor enim discessit a nobis, ueritatis enim in natum est bonum, cum uita simul & lumine, nec ultra iræ uindex accessit. Verum uultrices omnes repentinò, quodam impetu reiectæ sunt. Intellexisti filii regenerationis ipsius modum, denario præsentē numero, intellectualis generatio composita est, quæ duodenarium numerum respicit. Idq; ex ipsa generatione speculati sumus. Quicumq; igitur propter benignitatem generationis, quæ secundum Deum est, sensum amittit corporeum, seipsum cognoscit ex diuinis compositum, factusque indecliuus, diuina potentia tota mente lætatur. **T A.** O pater concipio non oculorum intuitu, sed actu mentis, qui per uires intimas exercetur, in celo sum, in terra, in aqua, in aere, in animalibus sum, in arboribus, in corpore, ante corpus, atq; post corpus. Ad id præterea mihi dicas uelim, quomodo uultrices tenebrarum numero duodecim, a decem potestatibus repelluntur. **Trismegiste** **T R.** Tabernaculum istud o fili, ex Zodiaco circulo constitutum, qui ex duodenario numero constat illo. Numeriq; undecim sunt, unus omniformis secundum ideas naturæ, ad hominis peruagationem, atque circuitum. Itaque dissiugata quodammodo sunt ab inuicem uultrices illæ, in agendo tamen quodammodo coniugata, ut ecce inseparabile est ab ira temeritas: Merito ergo secundum rectam rationem eatenus interuallum, quatenus a potestatibus decem, id est a denario numero repelluntur. Denarius o fili, animæ genitor est. Vita uerò, & lux, ibi unitæ sunt, ubi unitas ipsius numeri sunt ex spiritu nati: itaque unitas secundum rationem denarium

denarium cōplectitur, rursusq; denarius unitatem. TAT. Eia pater uniuersum uideo, meq; ipsam in mente conspicio. TR. At hæc est regeneratio d' illi, non ad esse ulterius corpori, quantitate dimensio. Ob hanc profectio rationem, regenerationis mysteriū proculi, ne sit uis calumniatores totius aduersus multos, quos Deus ipse uult. TAT. Responde ad hæc o pater, corpus istud ex potentia constitutum, num aliquando dissoluetur? TR. Caue ne id ulterius audeat. Impossibilia profers, ac pateras erras, mentisq; oculis ista loquendo, impietate nimia profanaris. Sensibile natura corpus ab essentiali re, generatione procul admodum discrepat, unum quidem dissolubile, indissolubile alterum. Illud mortale, hoc immortale. An uero ignoras, quod & Deus, & unus filius natus est? TAT. O quam uideam o pater, analogiam illam per hymnū, quem dixisti audisse te a potestariis, dum ipse in octonario est in TR. Octonarium d' illi cecinit ipse Pimander: Vnde te decet umbraculum solis, repositus in monte Pimander, mens diuinae potentiae, non plura mihi, quam scripta sunt, aperuisti, existimans me reliqua scrutaturum, hortatus me est ad decora officia, ex quo omnes, quæ in me uires sunt, concinunt. TAT. O pater audire hæc, & intelligere uelim. TR. Quiesce fili, quiesce in qua, audies iam harmoniam cantilenam, regenerationis hymnum, quem nunquam sic facile propalam, nisi tibi conditurum considerem. Non docetur hoc, sed occultatur in silentio. Vide me fili bonum, obiter a singula d' generem. Sic enim te quoq; decet orantem sub diuo, occidete sole ad austrum, oriente uero ad eum faciem uertere. Vniuersa, mundi natura hunc audiat hymnū: Audi terra, audite turbines imbrum, d' sylug silere, cantaturus sum creatorem omnium, totumq; ad unum. Audi cæli, quiescite ueni, cæcilius immortalis Dei orationem istam exaudiat: Cæno iam creaturæ omnium, terrarum distributorem, cælum æquilibrantem, subentem ex Oceano aquam undique fluere dulcem ad hominum alimentum, iubentem igne fulgere supernè ad actiones hominum, atq; deorum. Agamus illi omnes una uoce gratias, tranati cælos, naturesq; creaturi. Hic mentis est oculus, hic potentiarū benedictio nem libenter excipiet. O mea uires, laudate ipsum unum & omne. Consonate uoluptati, mea omnes animi uires. Cognitio sancta, que tuo lumine fulget, per te lumen intelligibile cantans, gaudio mentis exultat. Omnes potentia mecum undè concinunt. Constantia cana mecum iustitia mea, per me iustum canat. Cōmunio mea, corum ipsum laudet, per me canat ueritatē. Bonum nostrum, bonum deniq; canat. O uita, d' lux, a uobis in nos benedictio currit. Gratias habeo tibi pater, actus omnium potestatum. Gratias ago tibi Deus, omnium potestas actū. Verbum tuum, per me te laudet, per me mundus uerborum recipit sacrificium hoc, mea uires clamant, totum cantant, uoluntate tuam perficiunt. Tua uoluntas abs te in totum, sacrificium uerborum, ab omnibus excipit. O uita, totum, quod est in me, salua. O lux totum illumina, spiritus Deus. Verbum tuum me regit spiritus opifex. Tu solus es Deus. Homo tuus hæc clamat, per igne, perq; aeternam, per aquam, perq; terram, per spiritum, perq; creatura. Ab æternitate benedictionem inueni, qua desidero in uoluntate tua quiescā. TAT. Noui pater hunc hymnū abs te ex uoluntatis affectu cantatum, unde mundum artigi, in eum. TR. Intelligibilem dico mundum filii. TA. Intelligibilem dico pater. Ex qua siquidem cantilena, illustrata mihi mens est, quo sit, ut ipse quoq; ardeam amore canendi. TR. O fili mi Tati, ne sine proposito laudes cātato diuinas. TA. Ex mente cantabo mi pater. TR. Quæ speculor infundo tibi, generatiōis progenitor Tati, Deo uerborum offero sacrificia. O Deus, tu pater, tu dominus, tuq; mens, accipe sacrificia uerborum, quæ requiris a me, te uolente perficiuntur omnia. TR. Offero tibi hostiam patri Deo gratam, orationiq; tuæ intentus esto. TA. Gratias habeo tibi pater, quod ista mihi prædicare uolueris. TR. Gaudeo fili, quod tibi bona quamplurima ex ueritate, quæ sanè sunt immortalia opera; id a me discens, silentium uirtutis abundantia, nulli communicans regenerationis mysterium, ne tanquam calumniatores quidam reputemur. Et enim ueritas nostrum ad sufficientiam meditatū est, ego quidem discens, tu uero condiscens, ex quo te ipsum patremq; nouisti.

COMMENTARIA.

Decimus tertius est de arcano regenerationis mysterio, antè quàm saluus fiebat nemo, cuius regenerationis auctor est Dei filius homo, unius uoluntate Dei mysterium, quod nō docetur, sed occultatur in silentio, & in silentio a sanctis ueneratur. Tu Christiane cætera legito, est noua regeneratiōe in Deo per Dei filium es reformatus, depulsi ignorantia, tristitia, cupiditate, iniustitia, luxuria, deceptione, inuidia, fraude, ira, temeritate, malitia, horribilibus duodecim tenebrarum ultricibus: decem oppositis Dei pietate affectibus potestatibus tota mente exulta. Deo reformati toto mentis uigore gratias agere memento, totus eius amore flagra, totus spiritus factus, & spiritui regentis pietatis hymnum concine, & regenerationis immaculatus pietatem retine, totus in Deum parentem, & regenerationis auctorem eius filium conuersus, hunc ex hoc decimo tertio fructum consecutus, uel saltem ad tam pie cogitandum mentis tua benè genita et exultans.

Mercurij ad Aesculapium Epilogus. Cap. XIII.

Quoniam filius meus Tatus (te absente) naturam omnium discere uoluit, cunctari uero me noluit ipse, utpote iunior, ac nuper accedens, ad cuiusq; cognitionem, coactus sum plurima dicere, ut facilius illi foret, atq; expeditus intuitus, operæ pretium esse censui, ut ex multis eligens potiora, summatim nunc tibi disputationem præcedentem repetam. Licet enim recuti, utpote rerum naturæ perito, per mysteria quædam percurrere. Quæ sensu percipiuntur, facta sunt omnia, suntq;

nia, suntq; quotidie, genita non à seipsis, sed ab altero sunt. Multa sunt genita, sensu patentia singularia, differentiaq;, nec omnino similia, quæcunq; gignuntur procedunt ab altero. Est ergo quis factor istorum, atq; is ingenuus, ut genitis antiquior sit. Genita enim diximus ab alio fluere. Nihil autem præter ingenitum, genitis esse potest antiquius. Factor quippe potentior est, & unicus, solusq; reuera sapiens uniuersa, cum nihil omnino ipsum precedat. Dominatur quoq; multitudini, magnitudinis ille, ob id uero facit, ut uisibilis fiat, semper igitur facit. Dignum est intelligere, intelligendo mirari, admitando se beatum uocare, patrem legitimum recognoscere. Quid enim dulcius parente legitimo? Quis iste? Quo modo eum reperimus? an illi appellationem Dei, soli decens est attribuere, uel factoris, uel patris? an tria pariter cognomen? Deum ergo cognominato propter potentiam, factorem propter actum, patrem deniq; propter bonum. Est enim potestas à genitis admodū differens, actus autem in productione cunctorum. Quam obrem sermonis uarietate, uanitateq; dimissa, duo hæc in primis meditari oportet, genitorem scilicet, ac genitum, horum nihil est medium, nec quicquam præter hæc aliud. Cum ergo omnia intelligere uolueris, horum recordare duorum, eaq; esse uniuersa memento, nihilq; tibi erit ambiguum, nec superfluum, nec in fernorum, seu diuinorum, seu mirabilium, aut patentium, aut eorum, quæ in tenebris elutescunt. Duo nempe cuncta sunt genitor ac genitum, nec fecerit alterum ab altero potest; neq; enim genitorē absq; genito esse possibile est, utriq; illorum id ipsum existit. Itaq; neutrum disungi licet ab altero, quem admodum neutrum a seipso diuidi: siquidem ipsum faciens nihil præter ipsum, quod facit, est aliud, simplex enim est, ut semper est, ita semper est agens, idemq; sibi ipsi, & in existendo pariter, & in agendo. Nihil autem, quod genitum, à seipso genitum est: non ergo seorsum factum à faciente: qui horum unum subtrahit, perdit & alterum. Vnus quippe natura propria, naturam semper alteram respicit. Si itaq; duo cōcella sunt, efficiens & effectum, unita quidem sunt inuicem: sicut tamen, ut unum præcedat, alterum uero sequatur: præcedens sanè Deus efficiens, sequens uero id, quod est effectus. Quicquid id deniq; sit, neq; diuidat quispian ijs, quæ diximus uarietate rerum perterritus, quasi tam di uerforum constructio uel ardua sit, uel indigna maiestate diuina. Vnica enim Deo gloria, omnium constitutio: atq; id est, uelut corpus Dei effector. Ab ipso profectio factore, nihil malum, nihilq; turpe. Hæc siquidem passionis sunt creatæ sequens opera, quem admodum æs, rubigum, animata corpora limus. At neq; faber ferrarius induxit rubiginem, neq; animati corporis genitor cœnum ac fordes: eodemq; modo, nec Deus etiam malum. Generationis autem perseveratio, malum surrepere cogit, eaq; de causa mutationem Deus rebus instituit, & ceu quandam generationis ipsius purgationem præterea eidem pictori figurare licet cælum, terram, mare, deos, homines, bruta, arbores, ac uita carentia. Deo uero, unitalium deerit agendorum facultas? O dementem, dæcæcum, & totius diuinæ cognitionis experientem. Nihil est magis & Aesculapii ridiculum, quam quod huic accidit: nam dum se Deum uenerari fatetur, ex eo quod creandi negotio, curatq; liberet. Deū ipsum profus ignorat, quodq; deterius est, mortalium illi passionis ascribit, inuidiam, superbiam, ignorantiam, imbecillitatem. Nisi enim faciat omnia, aut superbus est, aut potius imbecillus, quorum utrunq; nefarium. Deus enim unicam, propriamq; naturam habet, idq; bonum est. Bonus autē, nec superbus est, nec impotens. Ipsum uero bonum, Deus est. Bonum quippe, ipsa uis omnium agendorum. Quodcūq; genitū, à Deo genitum, id est bono, & ab eo, quod omnia potest. Vide quomodo ille quidem facit, quomodo etiam illa sunt, quod si comprehendere uelis, licet magnam rationem, per pulchram, atq; simillimam inueni. Aspice præcor agricultorem, semina in terræ gremium distudentem, hie triticum, ordeum alibi, alibi uero reliqui generis semina, aspice eundem uites, malosq;, & ficus repa stinantes, atq; amputantes. Eodemq; modo Deus ipse in cælum quidem serit immortalitatem, in terram uero mutationem, in totum deniq; mundum uitam, atq; motum. Hæc autem haud multa sunt, sed pauca, certoq; numero determinata. Cuncta enim quatuor sunt, ac Deus & generatio, quibus omnia comprehenduntur.

COMMENTARIA.

Decimus quartus hæc asserit, quæ sensu percipiuntur, facta est omnia, atq; continuè fieri: nam quem admodum ab alio fluunt, qui omnibus omnipotens rebus dominatur, ita quoq; ea cōtinuè sustinet, ne sua natura sui prona ca susruant in nihilum, cuius sola cognitio felicem facit, atque beatum, qui Deus, omnium factor, atq; pater est, & solus ipse genitor, & cætera omnia genita, interq; genitorem, & genitum nullum intercipi potest medium: hæc duo, uniuersa sunt: sunt enim duo omnia, genitor, atque genitum. Præterea hoc asserit, malum à Deo non pendere (ut neq; à ferrario fabro, ferri rubigo) sed creata sequi opera. Et ex humana nos arte, ad diuinam artem concipiendam eleuat, & Deum ipsum in cælo immortalitatem ferere in terra mutationem, in toto uero mundo uitam, atque motum. Hæc Epilogus. Hæc pauca per modum argumentorum subicimus, quamuis ingenue fateamur, singulum quenque dialogorum maiorem declarationem operam desiderare, & longè præstantius, quam nostræ modicæ uires suggerant ingenium. Prodeat tamen. Mercurius hic de diuina potestate nunc in lucem ad Dei honorem, & ad illustrationem legentium, ex ijs præsertim, qui ex gentilibus prodierunt omnibus seculis insigni sermonum pietate conspicuus, cui deinceps librum eiusdem de uoluntate diuina subiungamus.

Lucio Apuleio Madaurensi Philosopho Platónico interprete.

CAPVT I.

Asclepius iste, pro sole mihi est, Deus: Deus te nobis d' Asclepi, ut diuino sermoni interest, ad duxit, et q' tali, qui merito omnium antea a nobis factorum, uel nobis diuino numine inspiratorum, uideatur esse religiosa pietate diuino: quem si intelligens uideris, eris omnium bonorum, tota mente plenissimus, si tamen multa sint bona. & nō unum, in quo sunt omnia: alterum enim alterius cōsentaneum esse dinoscitur, omnia unius esse, aut unum esse omnia, ita enim unum alteri cōnexum, ut separari alterum ab altero non possit. Sed de futuro semine, hoc diligenti intentione cognosces, tu uero d' Asclepi procede paulum, atq' nobis, qui in ceteris, uoca. Quo ingresso, Asclepius etiā Ammonē interesse suggestit. Trismegistus ait, nulla in uia Ammonem probabit a nobis, etenim ad eius nomē multa meminimus a nobis esse scripta, sicuti etiam ad amantissimum, & charissimum filium, multa de physica, exoticaq' quamplurima. Tractatum hunc autem tuo ascribam nomini, prater Ammonem uero nullum uaco alterum, ne tantę rei religiosissimus sermo, multorum in reru uentium, presentiaq' uioletur, tractatum autem tota numinis maiestate plenissimum, irreligiosę mentis est multorum conscientię publicare. Amnone etiam adyrum ingresso, sanctoq' illo quatuor uirorum religione, & diuina Dei completo presentia, competendi uenerabiliter silentio ex ore Hermodi animis singulorum, mentibusq' pendenti- bus, diuinus Cupido sic exortus est dicere, TR. O' Asclepi omnis humana immortalis est anima, sed non uniformiter cuncta, sed alię alio more, uel tempore. AS. Non enim d' Trismegiste, omnis unius qualitatis est anima. TR. O' Asclepi, ut celeriter de uera rationis cōtinentia didicisti. Non enim hoc dixi, omnia unum esse, & unum omnia, ut quę in creatore fuerunt omnia, antę quę creasset omnia, nec in merito ipse dictus est omnia, cuius mēbra sunt omnia. Huius itaq', qui est unum omnia, uel ipse creator omnium, in hac tota disputatione, excurato inuenisse, de cœlo cuncta descendunt in terram, & in aquam, & in aera. Ignis solum, quod sursum uersus fertur, uiuificum, quod deorsum, ei deseriens, at uero quicquid de alto descendit, generans est: quod sursum uersus emanat, nutriens: terra sola in se ipsam consistens, omnium est receptor, omniumq' generum, quę accipit, restituit. Hoc ergo toto (sicut meministi) quod est omnium uel omnia, anima, & mundus a natura cōprehensa agitatur, ita omnium multiformi imaginum æqualitate uariata, ut infinitę qualitatum ex interuallo species esse noscantur, ad unatę tamen ad hoc, ut totum unum, & eo uno omnia esse uideatur. totus itaq' quibus formatus est mundus, elementa sunt quatuor, ignis, aqua, terra, aer, mūdus unus, anima una, Deus unus. Nunc mihi ad esto totus quantum mente uales, quantum calles astutiā diuinitatis etenim ratio, diuina sensus intentione noscenda, torrenti simillima est fluuio, ē summo in prouum, precipiti rapacitate currenti: quo efficitur, ut intentionem nostram non solum audientium, uerum etiam tractantium ipsorum, celeri uelocitate prætereat.

COMMENTARIA.

Apud primum edocet, omnia unius esse, & omnia unum: unius, ut a quo omnia, unum, ut omnia effecta: in causa sunt unum, animam humanam omnem immortalem esse, sed id diuersa esse sorte: de cœlo omnia descendere: quod descendit, generationem præstare: quod ascendit, sursumq' tendit, solum præstare uitam, id ipsum unum, cuius sunt omnia, quod est omnia mundum, & mundi formas omnes mouere, ex quibus coaliuit mundus, ignem, aerem, aqua, & terram esse: & sicut omnia corpora, unius mundi corpus unum efficiunt, ita quoq', uult omnes rerum formas unam omniformem unius mundi efficere formam, quam mundi uocat animam, quare mundus omnino corpor, atque omniformis: hæc sunt corpus unum, anima una, mundus unus, Deus unus, a quo diuina ratio, diuinumq' uerbum, torrenti fluuio ē summo in prouum precipiti rapacitate currenti simillimum, omnia permeat, illabitur omnia, inluitq' in omnia: hæc diuina ratio, diuinumq' uerbum, quidnam aliud obscuro, quam diuina sapientia, omnium artifex: quę (ut sapiens canit) omnibus mobilibus mobilior est: & quę cum sit una, omnia potest, & in se permanens omnia nouat. Hęc prima particula.

CAPVT II.

Cœlum ergo sensibilis Deus, administrator est, omnium corporum quorum augmenta, detrimētaq' Sol, & Luna sortiti sunt: Cœli uero, & ipsius animę, & omnium quę in mundo sunt, ipse gubernator est, qui est omnium effector Deus: A' supradictis enim omnibus, quorum gubernator est omnium frequens per mundum fertur influxio, & per animam omnium generum, & species omnium, perq' rerum naturam. Mūdus autem preparatus est a Deo, receptaculum omniformium specierum: naturam autem per species effigians, mundum per quatuor elementa ad cœlum usq' adduxit. Cuncta Dei uisibus placitura, omnia autē desuper pendētia, in species diuiditur, hoc quo dicitur sum modo: Genera rerum omnium suas species sequuntur, ut sit ita cœlestis genus: species generis particula: genus ergo deorum, dæmonumq' genus: æquę & hominum, similiter & uolucrum, & omnium, quę in se mūdus habet, sibi similes species generat: genus est & aliud animalis, genus sine sensibus quidem, at tamen nō carens anima, unde beneficij gaudet, & aduersis

minuitur,

inuitur, atque uitiatur, omnium dico, quę in terra radicum, stirpiumq' incolumitate uisunt, quarum species per totam terram sparse sunt. Ipsum cœlum plenum est Deo: supradicta autem genera inhabitant usq' ad loca specierum, earum rerum, quarum omnes immortales sunt species. Species enim generis est pars, ut homo humanitatis, quam necesse est sequi qualitatem sui generis: unde efficitur, ut quamuis omnia genera sint immortalia, species tamen non omnes immortales sunt. Diuinitatis enim genus, & ipsum, & species immortales sunt: reliquorum uero genera, quorum æternitas est generis, quamuis per species occidat, nascendi tamen fecunditate seruantur. Ideoq' species mortales sunt, ut homo mortalis, immortalis, humanitas: omnibus tamen generibus, omnium generum species miscetur: quędam, quę ante factę sunt: quędam, quę de his factę sunt: hæc autem, quę sunt, aut a dijs, aut a dæmonibus, aut ab hominibus, omnes simillimę generibus suis species. Corpora enim impossibile est conformari sine nutu diuino, species figurari, sine adiutorio dæmonum, animalia institui, & colui, sine hominibus non possunt. Quicunq' igitur dæmon a genere suo defluentes, in speciem sortuū coniuñti sunt alicuius speciei generis diuini, proximitate, & consortio dijs similes habentur, quorum uero dæmonum species qualitate sui generis perseverant. hi amantes hominum rationem, dæmones nuncupantur, similes est hominum, & species, aut eo amplior: multiformis enim, uariataq' humani generis species, & ipsa a prædicto desuper adueniens consortio: omnium aliarum specierum multas, & qui prope omnium per necessitatem cōiunctiones facit, propter quod & prope deos accedit, qui se mente, qua dijs iunctus est, diuina religione dijs iunxit, dæmonibus accedit, qui ijs iunctus est humani uero, qui medio cōiunctus est sui generis contenti sunt & reliquę hominum species, ijs similes erunt quorum se generis specieb' adiunxerint

COMMENTARIA.

Apud secundum. Presentium iuanda intelligentia, & quorundam sequentium latere haud quaquam debet. Mercurium longē alio significatu uti uocabulo animalis, ac nos uti consueuimus, itē & animę uocabulo: nam animam ex secundo Pimandri dialogo, motu desinit, animal autem ex sequenti capite, anima desinit, & corpore quare quicquid uim motricem habet, sui quidem locationis obseruatione, animam habet: quicquid autem animam, & corpus, animal est. Animal igitur cœlum, mūdus, plante, & elementa. Verum nostra cōsuetudo est, id solum uocare animal, quod sit corpus animatum, sensu præditum, & animam non solum motu desinit, sed uita, sensu, ultroneo motu, aut intellectu. Cum itaq' animal audimus, non nostrum, sed suo more intelligimus, ut nunc ad dialogum. Contentis cœlum, celestiq' corpus ad cœtera sensibilia, ut homo ad cœtera animalia: homo autem ceteris animalibus, ut animalis Deus, cœli uero ceteris sensibilibus, ut sensibilis Deus. At Deum omnium rectorē, gubernatorē omnium esse, quę sunt in mūdō, nihil aliud esse crediderim, quā Deum omnibus prouidere, & omnia assensare, per genera, per species, quorum omnium mundus est receptaculum, & unicuiq' Deus, ut apto instrumento, munus aliquod imparat, ut sol & Luna, ad rerum ortus & obitus, ad rerum augmenta, & detrimenta sunt diuinitatis organa, & homines per angelos, bruta uero per homines dispensat. At uero quod de dæmonibus dicit, species sine eorum adiutorio nō figurari, & quosdam hæsisse generi diuino & proximitate, & consortio dijs similes habitos, quosdam uero in qualitate sui generis perseverasse hominum rationem amantes: semis ex sacris literis, angelos, qui non seruauerūt suum principatum, reliquosq' suum domicilium, & in iudicium magni Dei uenit: eternis sub caligine reueruatos: qui etsi simulēt se hominē amatores, minime tamen amant, sed ad præcipitia perit abum, quod a principio fecerunt: amare enim simulantes, cum mortem hominibus intulerunt, dicebant nequamquam mortemini, sed eritis sicut dijs tenentes bonum & malum. Quę igitur de dæmonibus hic dicit, non satis accommodē uidentur posse ad piam trahi intelligentiam, sed errorem gentium sequi: uerum de hominibus, qui hærent Deo, diuinis etiam: quę autem dæmonibus, in sortes recipi dæmonum, dæmonibusq' iungi, qui in iudicium (ut dictum est) magni Dei uincunt eternis sunt reueruati, ingenuē fatemur. Nam ex Dei ore pronuntiatum esse cognoscimus, diciturum in iudicio ijs, qui in sinistra parte erunt: Descendite a me maledicti in ignem eternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, sed qui in illi erunt, nisi qui dæmonibus in hoc mundo adhaeruerint: Hęc pro secunda particula.

CAPVT III.

Propter hoc d' Asclepi magnum miraculum est homo, animal adorandum, & honorandū: hoc enim in naturam Dei transit, quasi ipse sit Deus: hoc dæmonum genus nouit, utpote qui cum eisdem ortu se cognoscat, hoc humanę naturę partē in seipso despicit, alterius partis diuinitate confusus. O' hominū quanto est natura temperata felicior, ac dijs cognata, diuinitate confusio, partem sui, qua terrenus est, intra se despicit, cætera omnia quibus se necessariū esse cœlesti dispositione cognoscat, nexu secū charitatis astringit, sicq' suspicit cœlū, sic ergo felice loco meditatiōis est positus, ut quę infra se sunt diligat, ipse a superioribus diligatur: colit terrā, elementis uelocitate miscetur, ac uine mentis in maris profunda descendit: omnia illi lucent, non cœlū uidetur altissimū, quasi enim ē proximo sagacitate animi intueatur, intentionē animi eius nulla aeris caligo cōfundit: non densitas terrę operā eius impedit, nō aquę altitudo profunda despectū eius obrundit: omnia idē est, & ubiq' idē est uorū omnium generū, quę sunt animalia, desuper deorsum radices peruenientes habent: in animalium uero de imo, in superna una radice syluescunt, quędam dupliferius aluntur

aluntur elementis, quædam autem simplicibus, alimēta autem sunt bina, animæ, & corporis, equibus animalia constant: anima mundi inquietâ semper agitatione nutritur, corpora ex aqua, & terra inferiora mundi alimentis augetur. Spiritus, quo plena sunt omnia, permixtus cunctis, cuncta uiuificat, sensu addito ad hominis intelligentiam, quæ quinta pars sola homini cōcessa est ex æthere; sed de animalibus cunctis, humanos tantum sensus ad diuinæ rationis intelligentiam exornat, erigit, atq; sustollit. Sed quoniam de sensu communeor dicere, paulo post & huius rationem uobis exponam, est enim sanctissima, & magna, & non minor quam ea, quæ est diuinitatis ipsius, sed nunc uobis expediām, quæ cœperam, dicebam enim in ipso initio rerum de coniunctione deorum, quæ horantes sollicitum dignatione) perfruuntur. Quicunq; etenim hominum tantum felicitatis adepti sunt, uolunt intelligentiæ diuinum perciperent sensum, qui sensus est diuini in solo Deo, & in humana intelligentia. ASC. Non enim omnium hominum & Trismegiste uniformis est sensus, TR. Non omnes & Asclepi intelligentiam ueram adepti sunt, sed imaginem temerario impetu, nulla uera ratione inspecta, sequentes, decipiuntur, quæ in mentibus malitiā parit, & transformat opimum animal in naturam ferè, moresq; beluarum, de sensu autem, & de omnibus similibus, quando & de spiritu, tunc totam uobis præstabo rationem. Solum enim animal homo duplex est, & eius una pars simplex est, quæ Græci aiunt, *δωιδίω*, aut quæ uocamus diuinæ similitudinis formam: est autem quadruplex, quod *νοομανίω* Græci, nos mundanum dicimus, ex quo factum est corpus, quo circumregitur illud, quod in homine diuinum esse iam diximus, in quo mentis diuinitas recta sola cum cognatis suis, id est mētis puræ sensibus, secum ipsa conquiescat, tanquā muro corporis septa.

COMMENTARIA.

Tertium caput asserti hominis dignitatem, in qua summopere recognoscendus, tantorum beneficiorum author, ingenuiq; amore, & perennis gratiarum actionibus semper persequendus: qui tantis, itaq; excellentibus donis hominem insigniuit, nam, ut uult, effectus est homo, ut in diuinam naturā transeat angelorum, demonumq; genus cognoscens, cum angelis nascitur, quos habet ab ipso natiuitatis exordio præfides, & custodes: naturam sortitus immortalibus cognatam. Deiq; insignitam caractere: compositus ex mortali & immortali, terrena, & supramundana partibus: qui uero diuinitatis dores non ignorat, terrenam despicit, immortali autem, & supramundana parte confidit, ad cælum suspirat, ut qui illic meliore sui parte, omnia sentita affinia: attamē in mundi medio positus, cetera, quibus se diuina ordinatione necessarium esse cognoscit, secum nexu charitatis astringit, ut quæ infra se sunt diligens, à superioribus diligatur, colli terram, elementis uelocitate miscetur, acumine mentis, in profunda descendit, omnia illi lucent, cælum nō uidetur altissimum, quippe qui quasi è proximo, sagacitate animi, ipsum intuetur: intentionem animi eius acris caligo nō confundit: nō densitas terræ operam eius impedit: non altitudo aque profunda despectum eius obtundit: & ex animalibus cunctis, Deus humanos tantum sensus, ad diuinæ rationis intelligentiam exornat, erigit, atq; sustollit, intelligentiam autem uel sola, hominis pars, ætheria, immortalis, & supramundanorum naturā sortitatanen hominum quidā diuinum sensum adepti sunt, & felices quidem, qui pia mentis intentione in Deum iugiter feruntur: quidem uero mundanum, & sensuale, umbratilem quandam ueræ, diuinæq; intelligentiæ imaginem: quam qui sequuntur, errant, nam hæc diuine intelligentiæ obumbratio in eorum mentibus, qui illam sequuntur, malitiā parit, & transformat hominem, naturam quidem optimum, & diuinum animal, in naturam ferè, moresq; bestiarum. Hæc tertie particule summa.

CAPVT IIII.

ASCL. Quid ergo oportuit & Trismegiste, hominem in mūdo constitui, & non ea parte, quæ Deus est, cum lumina beatitudine degere? TR. Rectè quæris & Asclepi, & nos enim Deum rogauimus, ut tribuat nobis facultatem reddendæ rationis istius, cum enim omnia uoluntate eius dependeant, cum illa, uel maxime, quæ de tota summitate tractantur, quam rationem presentem disputacione conquirimus: aut ergo Asclepi Dominus & omnium cōformator, quem rectè Deū dicimus, cum à se secundum fecerit, qui uideri, & sentiiri possit, eundem secundum sensibilem ita dixerim, non ideo, quod ipse sentiat: de hoc enim, an ipse sentiat an non, alio dicimus tēpore) sed eo, quod uidentium sensus incurrit: quoniam ergo hunc fecit ex se primum, & à se secundum, uisusq; est ei pulcher, utpote, qui sit omnium bonitate plenissimus, amauit eum, ut diuinitatis suæ partem ergo quod tantus, & iam bonus esset, uoluit alium, qui illum, quem ex se fecerat, intueri posuisset, simulq; & rationis imitatore, & diligentiæ, fecit hominem: uoluntas etenim Dei, ipsa summa est perfectio: utpote cum uoluisset, & perfectille uno, eodemq; temporis puncto compleat. Cum itaque *δωιδίω* animaduertent Deum, non posse omnium rerum esse diligenter, nisi eam mundano integram mento contegeret, texit eam corporea domo: talesq; omnes esse præcepit ex utraq; natura, in unum confundens, miscensq; quantum satis esse debuisset. Itaque hominem conformauit ex animi, & corporis, id est, ex æterna, & mortali natura, ut animal ita, conformatum utriusque origini suæ satisfacere possit, & mirari, atque orare cœlestia, & æterna, & incolere, atque gubernare terrena: modo autem dico mortalia, non aquam, & terram, quæ duo de quatuor elementis subiecit natura hominibus, sed ea, quæ ab hominibus, aut in his, aut de his sunt, ut ipsius terræ cultus, paucua, ædificatio, portus, nauigationes, communicationes, commodationes alternæ, qui est humanitatis inter se firmissimus nexus: & pars est mundi, quæ est aqua, & terra: quæ pars terrena mundi,

rena mundi, arcium, disciplinarumq; cognitione, atque usu seruatur, sine quibus mundū Deus uoluit esse perfectum: placita enim Dei necessitas sequitur, uoluntatem comitatur effectus. Neque enim credibile est Deo displicentiam esse, quod placitum & futurum id, & placitum multo antè scierit.

COMMENTARIA.

Quartum Cap. discutit, cur Deus hominem non in intelligibilem regione, sed in mundo constituerit, & aperta est discussio. Et etiam cur ex utraq; natura, mortali, & immortali, hominem temperauerit, & uisionem diuinæ similitudinis naturam, quamq; ad suam similitudinem, & imaginem creauit mentem, mundano, corporeoq; conuenerit integumento, & uoluntatem Dei summam esse rerum perfectionem, quam necessitas sequitur, necessitatem autem comitatur effectus, nam Deus uoluisse, & perfecisse, uno, eodemq; temporis puncto compleat: quod mundum secundum Deum, & hic, & capite sexto appellat, perinde est, ac si diuitatem secundam appellat uinitatem, nam uitas una, unusq; binarius, sed monas absolutus unus, sed participacione, contractione q; unus, & secundus unus, ita Deus unus absolutus Deus: mundus autem non Deus, sed participacione Deus, & sensibilem rerum pulcherrimum Dei uestigium. Hæc pro quarta Asclepij particula.

In Cap. V.

Sed & Asclepi, animaduero, ut celeri mētis cupiditate, festines audire, quomodo homo cœli, uel seorum, quæ in eo sunt, delectum possit habere, uel cultum: audi itaq; & Asclepi, delectus Dei cœli, cum ijs, quæ insunt omnibus, una est obsequiorum frequentatio, hanc aliud animal non cōfecit, nec diuorum, nec animalium, nisi solum homo: hominum enim admirationibus, adorationibus, laudibus, obsequijs, cælum cœlestesq; delectantur, nec immerito in hominum cœtum musarū chorus est à summa diuinitate demissus scilicet, ne terrenus mundus uideretur incultior, si modolorum dulcedine caruisset, sed potius, ut modulatis hominum cantilenis, cōcelebraretur laudibus, qui solus omnia ut pater est omnium, atq; ita cœlestibus, laudibus nec in terris harmoniæ suauitas defuisset: aliqui, in ipsiq; paucissimi, pura mente prædicti, sortiti sunt cœli suspiciendi uenerabiliorē curā. Quicunq; autem ex duplici natura suæ cōfusione, in terriorē intelligentiā mole corporis reciderunt, curandis elementis, hisq; inferioribus sunt præpositi: animal ergo homo nō quidē est minor, quod ex parte mortalis sit, sed ex eo forte apertius, efficaciaq; cōpositus ad certā rationē moralitate auctus esse uideatur, scilicet quoniam utraq; nisi ex utraq; natura sustinere nō potuisset, ex utraq; formatus est, ut & terrenum, & diuinum posse habere delectum: ratio nem uero tractatus istius & Asclepi, non solum sagaci intentione, uerum etiam cupio te animi uiuacitate percipere: est enim ratio plurimis in credibilis, integra autem, & uera percipienda sanctoribus mentibus, itaq; hinc exordiar.

COMMENTARIA.

Quintum Cap. insubruit, musicam suauitatem, ad concinnandam Dei, cœlestiumq; laudes hominibus indultam, quod & Prophetas diuino spiritu plenos, præcipere cognoscimus, cum iubilare, cum psallere Deo, cum laudare dominum in tympano, in choro, in chordis, in organo præcipiunt, hic enim suarum, totiusq; musicæ optimus finis. Littera de se conspiciat.

In Cap. VI.

Aternitatis dominus, Deus primus est: secundus est mundus, homo est tertius, effectus mundi, di, Deus, & eorum, quæ insunt omnibus, simul cuncta gubernando, cum ipso homine gubernatore composita: quod est totum suscipiens homo, id est, curam proprie effectus diligentię suę, ut sit ipse, & mundus, uterq; ornamento sibi, ut ex hac hominis diuina compositione, mundus Græcè rectius *νοομ* & dictus uideatur. is nouit se, nouit & mundum: scilicet ut meminerit quid partibus conueniat suis, quibus sibi utendum, quibus sibi inseruendū sit, recognoscat, laudes, gratesq; maxime agens Deo, eius imaginem uenerans, non ignarus se etiam secundam esse imaginem Dei: cuius sunt imagines duæ, mundus scilicet, & homo, unde efficitur: ut, quoniam est ipsius una compago, parte, quæ ex anima, & sensu, & spiritu, atq; ratione, diuinus est, uelut ex elementis superioribus ascendere posse uideatur in cælum, partē uero mundana, quæ cōstat ex igne, & aqua, & aëre, mortalis restet in terra, ut naturæ suæ omnia mundana uidea, desertaq; dimittat, sic enim humanitas ex parte mortalis est effecta in corpore consistens: est autem mensura eius utriusq; id est hominis: ante omnes religio, quam sequitur bonitas: ea demum tunc uideatur esse perfecta, si etiam cupiditatem, omnium alienarum rerum sit despectus, uirtute munita, sunt enim ab omnibus, diuinæ cogitationis partibus aliena omnia, quæcunq; terrena corporali cupiditate possidentur: quæ merito possessionum nomina nuncupantur, quoniam non nata sunt nobiscum, sed postea à nobis possideri receperunt. Omnia ergo huiusmodi ab homine aliena sunt, uerū corpus, ut & ea, quæ appetimus, & illud, ex quo appetentiæ nobis est uitium despiciamus: ut enim animum rationis ducit intentio, homo hactenus esse debuit, ut cōtemplatōne diuinitatis, partē, quæ sibi iuncta mortalitatis est, mundi interioris necessitate seruandū, despiciat, atq; contemnat: nam ut homo ex utraq; parte possit esse plenissimus, quatenus est utriusq; partis elementis: animaduerte esse formatum, manibus & pedibus utriusque binis, alijsq; corporis membris, quibus inferiori, id est, terreno mundo deferuiat, illis uero partibus quatuor, sensus, animi, memorię atq; prouidentię, quarum ratio nē, cuncta diuina norit, atque suspiciat, unde efficitur, ut rerum diuersitates, qualitates, effectus, quantitates, suspiciosa indagare homo sectetur. Retardatus uero graui, & nimio corporis uitio, has naturę rerum causas, quæ ueræ sunt, proprie

H h peruidere

perdiderit non possit hunc ergo sic effectū, conformatumq; & tali ministerio, obsequioq; prepositū a summo Deo, tumq; cōperenter, munde mundū seruādo. Deum piē colendo, dignē & cōperenter introq; Dei uoluntati parentem, talē quo munere credis esse munerandū (siquidem cū Dei opera sit mundus, eiusq; pulchritudinē, qui diligētia seruat, atq; auget, operamq; suā cum Dei uoluntate cōiungit cū specie q̄ ille in intentione diuina formauit, adminiculo sui corporis, diurno opere, curaq; cōponit nisi eo, quo parentes nostri munerati sunt: quo etiā nos quoq; munerari, si fuerit diuinā pietati cōplacitū, optamus pijsimīs uotis, ut emeritos, atq; exutos mūdāna custodia, nexib; mortalib; absolutos, naturę superiores partīs, id est diuinę, puros, sanctosq; restituar. ASCLEP. Iuste, & uerē dicis ὁ Trismegiste: hęc enim merces, piē sub Deo, diligenter cum mundo uiuentib; secus. n. impietq; qui uixerit, & reditus denegatur in cōlium, & cōstituitur in corpora alia, indigna sancto animo, & scēda migratio: ut iste rationis sermo procepsit ὁ Trismegiste, futurę eternitatis spe animę, in mundana uita periclitantur, sed alijs incredibile, alijs fabulosum, alijs forsitan uideatur esse deridendum. Res n. dulcis est, in hac corporali uita, qui capitur de possessionibus fructus quare animam oborto (ut aiunt) detinet collo, ut in parte sui, quę mortalis est, inhæreat, nec finit partē diuinitatis agnosceat, inuidens immortalitati malignitas: ergo enim tibi quali prædiuinans dixero, nullum post nos hābiturū delectū simplicem, qui est Philosophiæ, quę sola est in cognoscenda diuinitate frequēs obuius, & sancta religio: multi etenim eā multifaria ratione cōfundunt. Quomodo ergo multi in cōprehensibitē Philosophiā afficiunt, aut quemadmodū multifaria ratione cōfundunt? TR. O Asclepi, hoc modo in uariis disciplinās, nec cōprehensibiles, eā callida cōmentationem miscentes, Arithmeticā, Musicā, Geometriā. Puram autē Philosophiā, eamq; tantum diuinā religionē pendentem, tantum intendere in reliquas oportebit, ut apocatastales astrorum stationes prætinias cursumq; commutationis, numeris constare miretur. Terrę uerō dimensiones, qualitates, quantitates, maris profunda, ignis uim, & horum omnium effectus, naturam cognosens, miretur, adoret, atq; collaudet arte, merentemq; diuinam. Musicen uerō nosse, nihil aliud est, nisi cōstituarū rerum ordinem scire, quęq; sit diuina ratio sortita. Ordo. n. rerum singularum, in unum omnium artificem ratione collatus, cōcentrum quandam melo diuino dulcisonum, uerisimumq; conficiet. ASCLEP. Quid ergo homines post nos erunt? TR. Sophistarum calliditate decepti, a uera, pura sanctaq; philosophia auertentur, simplici enim mente, & anima, diuinitatem colere, eiusq; facta uenerari, agere etiam Dei uoluntati gratias, quę est bonitatis sola plenissima, hęc est nulla animi importuna curiositate, uiolata philosophiā, & de his sit hucusq; tractatum.

COMMENTARIA.

Sextum cap. differt, Deum absolute primum esse Deum: mundum, secundum, non absolute sed participatione Deū, qui sit prima absoluti Dei imago: hominem tertium, diuinitatis participatione Deum & secundam Dei imaginē. Deum autem non imago, sed imaginum omnium ueritas, hominem, animam, sensu spiritui, ratione, tanquam superioribus elementis, posse in cœlum ascendere, qua uerō igne, aere, aqua, terra coactis est, mortis obnoxium, terra mundana omnia diuina illi parte uiduata relinquere. Mensuram, ad cuius modum uirere debet homo, religionem esse, quam sequitur bonitas, & quę perfecta tandem esse uidetur, cum cupiditates omnium alienarum rerum uirtute munita de spici, possessiones, corpus, & ea omnia, quę appetimus, & ipsum deniq; appetitionis sensum, homo enim hactenus esse, dicitur debet, ut suaserit sententia, quatenus rationis intentio animam ducit, adeoq; ut diuinitatis cōtēplationē, eam partem, quę mortalis est, sibi quęnti inferiōris necessitate seruandi, adiuncta cōtēnat, atque de posteris Argypij diuinat Asclepius, nullum post eos futurum, qui puram, & de cognoscendo Deo adipsateur philosophiam. Mox Hermes redit ad quādam terrę dimensiones, id est, geometriam, qualitates, quantitates, maris profunda, & ignis uim, horumq; omnium naturā, id est, uersalem de numeris, cœlestibus globis, rebuq; naturalibus philosophiam, discere hominem oporteat, sicut, ut adiuuatur, adoret, collaudet autem, mentemq; diuinam, horum omnium artificem; hanc enim purā esse philosophiam, atq; tantum diuinā religionē pendentem, hanc musicam, hanc concentum, nosse cōstituarū rerum ordinem, quem quęque res diuina ratione sortita est, atque in uitium ad omnium artificem rationem collatum, concentum, quandam diuina melo dulcisonum, uerisimumq; effecere, & philosophiam nulla animi importuna curiositate uitiatam, simplici mente, & anima, diuinitatem colere, eiusq; facta uenerari, agere etiam Dei uoluntati gratias, quę est bonitatis sola plenissima. Conformatq; Asclepij iusticiam. Hęc sexta partitio.

lib. Cap. VII.

De spiritu uerō, & de his similibus, hinc sumatur exordium, fuit Deus, & hyle, quā gręc crederimus mundū, & mundo comitatur spiritus, sed nō similiter ut Deo, nec Deus sunt hęc de quibus mundus est, idcirco non erāt, sed in eo iam tūc erant, unde nasci habuerunt. Non enim ea sola non nata dicuntur, quę nec dō nata sunt; sed ea, quę earent scēcunditate generandī, ita ut ex eis nihil nasci possit. Quęcunque ergo sunt quibus inest natura generandī, hęc & generabilia sunt; quę de his nasci possunt, tametsi ea ex se nata sunt: neq; n. dubitatur ex his, quę ex se nata sunt, facile nasci posse ea, de quibus cōtēta nascuntur. Deus ergo sempiternus, Deus æternus, nec nasci potest, nec potuit: hęc est: hic fuit, hic erit semper: hęc ergo est, quę ex se tota est, natura Dei. Hyle autem, uel mundi natura, & spiritus, quāuis nata uideantur a principio tamen in se nascēdi, procreandiq; uim possident, atq; naturā scēcunditatis: etenim inuicē in qualitate naturę est, quę & conceptus, &

partus

partus in se possidet uim, atq; naturā. Hęc itaq; sine alieno concepto est, sola generabilis: at uerō ea quę uim solam concipiendi habet, ex alterius cōmixtione naturę, ita discernēde sunt, ut hic locus mūdi cū his, quę in se sunt, uideatur esse non natus, qui utiq; in se uim totius naturę habet: locū autē dico. in quo sunt omnia: necq; n. hęc omnia esse potuissent, si locus deesset, qui omnia, sustinere potuisset. Omnibus. n. reb; quę fuerunt, præcauendū est loco: nec qualitates. n. nec quantitates. nec potuissent, nec effectus dignosci potuissent, earū rerū, quę nusquā sunt: sic ergo & mundus quāuis natus nō sit, in se tū omnium naturā habet, utpote qui omnib; his ad concipiendū sinus præstat focē dīsimos: hoc ergo est totū qualitatis, materięq; quę creabilis est, tamenē creatā nō est: sicut. n. natura materia qualitatis scēcunda est, sic & malignitatis eadē est, æquē scēcunda: Nec ergo dixi ὁ Asclepi, & Amō (quod a multis dicitur) non poterat Deus incidere, atq; auertere a rerū natura malitiam quib; respondendū nihil omnino est, Vestrī tamē causa & id profecerat, qd cōperat. & rationē reddā. dicū. n. ipsi, Deum deuisse omnifariā mundū a malitia liberalē: ita. n. in mundo est, ut quasi membrū ipsius uideatur esse prouisum, cautumq; est (quantum rationabiliter potuissent) a summo Deo, tunc cum sen su, disciplina, intelligentia, mentes hominum est munerare dignatus, his enim reb; quibus ceteris an testamus animabilibus, soli possumus, malitię fraudes, dolos, uitiāq; uitare, ea enim qui ante quā uim ipsi implicitus est, ex aspectu uitari, ipsi homo est diuina intelligentia, prudētiaq; munitus: ita uero damen tum est. n. disciplina, in summa bonitate consistens: spiritu autem ministrantur omnia, & uegetantur in mundo, & quasi organum, uel machina summi Dei uoluntati subiectus est. Itaq; hactenus ita cōtingatur a nobis mente sola intelligibilis summus, qui dicitur Deus, rector, gubernatorq; sensibilis Dei eius, qui in se complectitur oēm locum, omnium rerum substantiā totamq; gignētium, creaturūq; materiā, & omne quicquid est quantumcunq; est. Spiritu uerō agitantur, siue gubernantur omnes in mundo species, unaquęq; secundum naturam suam a Deo distributam sibi. Hyle autē uel mundus omnium est receptaculum, omniumq; agitatio, atq; frequentatio, quorum Deus gubernator, dispensans omnibus reb; mundanis, quantum unicuiq; necessariū est, spiritu uerō implet omnia, ut cuiusq; naturę qualitas est. Est. n. caua mundi rotunditas in modum sphęre, ipsa sibi qualitatis, uel formę suę causa, inuisibilis tota, quippe quęcunq; in ea summi subter despicendi caua delegeris locum, ex eo in imo quid sit uidere nō possis: propter quod multis locis instat, qualitatēq; habere creditur, per formas enim solas specierum, quarum imaginibus uidetur insculpta, quasi uisibilis creditur: cum de dicta mōstratur, re autem uera est sibi ipsi inuisibilis semper: ex quo erus imum uel pars (si locus est) in sphęra Gręcē ὀψα dicitur, siquidē ὀψα Gręcē uidere dicitur, quo uisū imum sphęre caret, unde & ὀψα dicitur species, quod sint inuisibilis formę ab eo, ita quod uisū priuantur, Gręcē ὀψα, ab eo quod in imo sphęrę sunt, Latine infert nuncupantur. Hęc ergo sunt principia, & antiquiora, & quasi initia, uel capita omnium, quę sunt, in his, aut per hęc, aut de his. ASCLEP. Omnia ergo ipsa, ut dicis, quę sunt ὁ Trismegiste mundana (ut ita dixerim) specierum omnium, quę insunt, unicuiusq; sicut est, tota substantia. TR. Mundus itaq; nutrit corpora, spiritus animas, sensus autem (quo dono cœlesti sola felix sit humanitas) alit in mentem, necq; enim omnes, sed pauci quorum ita mens est, ut tanti benefici capax esse possit, ut enim sole mundus, ita mens humanā ista dicitur lumine, & eo amplius. Nam sol quicquid illuminat, aliquando terrę & lunę interiectū interueniente nō dicitur, eius priuatur lumine: sensus autem cum semel fuerit animę cōmixtus humanę, sit una ex bene coalescente cōmixtione natura, ita ut nunquam eiusmodi mētes caliginis impediatur erroribus, unde de iustē sensus, deorum animas esse dixerunt: ergo uerō nec eorum dico omnium, sed magnorum quorumq; & principalium.

COMMENTARIA.

Caput septimum continet de genesi mundi, de hyle, mundi, materia, de spiritu comitante, & de loco, uel atam philosophiam. Omnia mundana in mundo esse: mundum in Deo: continens, locum appellat, proinde, locum mundi natum esse non uide: mundum autem natum esse, & non natum: natum quidem, si creaturarum opificium respicit: at non natum, si opificij respicit ueritatem. Hyle enim & spiritus, mundus scilicet, & uis quędam diuina per omnia mans, atque diffusa, in mundi opificio non erant, quando nata non erant, sed in eo (inquit) iam tunc erant, unde nasci debuerunt: sed in quo nam erant, nisi in diuino illo uerbo, per quod omnia facta sunt: & in quo, & quod factum est, uita erat, & unde tandem factum pro dicitur quicquid est factum. Hylem scēcundam esse æquē qualitatis, quę rationem boni habet & æquē scēcundam malitię, quod boni, maliq; æquē sit capax, seu terra eadem salutarium, & noxiarum herbarum scēcunda est, idq; habet terra, tanquam proprietatis suę membrum, sic & hyle. Attamen Deum in hominibus prouidisse (quantum rationabiliter oportuit) sensu, licet disciplinam, intelligentiam, aduersus huiusmodi materiam proprietatē, ne malitia nostram hylem occuparet, seu noxia quędam herba desertam, neglectam, incultamq; terram insuper de spiritu in omnia diffuso, de inferis, de sensu, qui est superiorum mentium in humanas mentes illapsio, seu radiorū lucis in oculos, pauca quędam disceptat, hęc septima particula.

in Cap. VIII.

ASCLEP. Quos dicis rerum capita uel initia primordiorum ὁ Trismegiste? TRIS. Magna tibi pando & diuina mūdo mysteria, cuius rei initium facio, exoptato fauore cœlesti. Deorū genera multa sunt, eorumq; omnium pars intelligibilis, alia uerō sensibilis pars, intelligibiles dicuntur, non ideo quod putentur non subiacere sensibus nostris (magis enim sentimus eos, quā

H H A

eos, quos uisibiles nuncupamus (sicuti disputatio perdocebit) & tu si intēdas poteris peruidere, sublimis. n. ratio, eoq; diuini or ultra hominū mentes, intēctionesq; consistens, si non attentione aurium obsequio uerba loquenti acciperis, tran suo iabit, & transfluit, aut magis refluat, sicutq; fontis liquoribus miscet se. Sunt ergo omnium specterū principes dii, hos sequuntur dii, quorum est princeps *di i*, hi sensibiles utriusq; originis suæ cōsimiles. qui per sensibilem naturā cōficiunt omnia, altera per alterum uniusquisq; opus suum illuminans, cœli, uel quicquid est, quod eo nomine cōprehenditur, *di i* est Iupiter: per cœlum n. Iupiter omnibus præbet uitam. Solis *di i* est lumen. Bonū uero luminis, per orbem solis nobis infunditur X. X. VI. (quorū uocabulum est Horoscopi) in eo loco semper defixorum syderū, horum *di i* uel princeps est, quē Pantomorphon uel Omniformē uocant, qui diuersis speciebus, diuersas formas facit, septem sphaerā, quæ uocantur erratica habent *di i*, id est, suos principes, quam fortunā dicunt, & *di i* quibus, quibus immutantur omnia, lege naturæ stabilitate, firmisissima, & sempiterna agitatione uariata, aer uero organum est, uel machina omnium, per quæ omnia fiunt, est autem usarches huius secundus, mortalib; mortalia, & hi similia. His ergo ita se habentib; ab imo ad summū se mouentibus, sic sibi connexa sunt omnia pertinetia ad se naturaliter, ut mortalib; mortalia, sensibilib; sensibilib; annexa sint: summa uero gubernationis dominō parat, ut non multa, ar potius unū ex uno etenim cūcta pendentia, ex eo potius de, ueniunt cum distātia uidentur, creduntur esse plurima diuini, adunata uero, unum uel potius duo, unde sunt omnia, & q; sunt. i. materia, de qua sunt, & ex eius uolūtate, cuius nutu efficiuntur alia.

A S C H. Hæc iterū ratio, quæ est d' Trismegiste TR, Talis d' Asclepi: Deus etenim uel pater, uel dominus omnium, uel quocunq; alio nomine ab hominib; sanctius, & religiosius nuncupetur, quod inter nos, intellectus nostri causa, debet esse sacratum, tanti eius nominis contemplatione nullo ex istis nominib; cum definit nuncupauimus, si enim uox hæc ex aere spiritu percusso sonus, declaras omnem hominis uoluntatem, uel sensum, quem forte ex sensibus mente perceperit, cuius nominis tota substantiæ paucis composita syllabis, definita atq; circumscripta est, ut esset in homine necessarius uocis, auriumq; commercium, simul & sensus, & spiritus, & aeris, & omnium in his, & per hæc, autem his nomen est totum Dei: non enim spero, totius maiestatis effectorem, omniumq; rerum patrem uel dominum, uno posse quamuis d' multis composito nomine nuncupari hunc uero unum nomen, uel potius omni nomine, (si quidem is sit unus, & omnia sit) necesse aut omnia esse eius nomen aut ipsum omnium nominibus nuncupari hic ergo solus, ut omnia: utriusq; sexus fecunditate plenissimus, semper uoluntate sua prægnans, parit quicquid uoluerit procreare. Voluntas, eius est bonitas omnis, hæc eadem bonitas omnium rerum est, ex diuinitate eius, natura nata, ut sit omnia, sicut sunt, & fuerunt, & futuris omnibus de hinc natura ex se nascendi sufficiat, hæc ergo ratio d' Asclepi tibi sit reddita, quare, & quomodo fiant omnia utriusque sexus. A S C L E P. Ergo Deum dicit d' Trismegiste. T R I S M. Non solum Deum d' Asclepi, sed animalia omnia, & in animalia, impossibile enim est aliquid eorum quæ sunt, infæcundum esse, fecunditate etenim dempta ex omnibus, quæ sunt, impossibile erit semper esse, quæ sunt. Ego enim & naturam, & sensum, & mundum dico in se continere hanc naturam, & nata omnia in se conseruare, pro creatione enim uterque plenus est sexus, & eius utriusq; connexio, aut (quod est uerius) unitas incomprehensibilis est, quam siue Cupidinem, siue Venerem, siue utrumq; poteris recte nuncupare, hoc ergo omni uero uerius, manifestiusq; mente percepto, quod ex omni illo loco totius naturæ Deo, hoc sit cunctis in æternum procreandi inuentum, tributum' que ministerium, cui summam charitas, lætitia, hilaritas, & cupiditas amor' que diuinus, innatus est, & dicendum foret quanta sit eius ministerij uis, atque necessitas, nisi ex sui contemplatione unicuique ex intima sensu nota esse potuisset. si enim illud extremum temporis, quo ex cerebro ad ritum peruenimus, ut utraque in utranque fundat natura progeniem, animaduertis, ut altera alterius auidē rapiat semen, interius que recondat, denique eo tempore ex commixtione communi, uirtutem marium etiam feminæ adipiscuntur, & mares scemineo corpore læscunt. Efficitur itaque huius tam blandi, necessarii' que ministerij in oculo perpetratur, ne uulgo iridentibus imperitis, utriusque naturæ diuinitas ex commixtione sexus cogatur erubescere, multo magis etiam, si uisibus irreligiosorum hominum subijciatur, sunt autem non multi, aut admodum pauci, ita ut numerari etiam in mundo possint, religiosi, unde contingit in multis remanere malitiam, defectu prudentiæ, scientiæ' que rerum omnium, quæ sunt, ex intellectu enim religionis diuinæ, qua constituta sunt omnia contemptus, medela' que nascitur uitiorum totius mundi, perseverante autem imperitia, atque inscitia, uirtū omnia conualescunt, uulnerant' que animam insaniabilibus uitijs, quæ infecta ipsa dem atque uitiosa, quasi ueniens intumescit, nisi eorum, quorum ante marum disciplina, & intellectus summa curatio est, si ergo solis, & paucis hoc proderit, dignum est hunc prosequi, atque expedire tractatum, quare scilicet solis hominibus intelligentiam, & disciplinam suam, diuinitas sit impartiri dignata, audi itaq;. Deus pater, & dominus, cum post deos, & homines efficiet ex parte corruptiore mundi, & ex diuina, pari lance conponderans, cōtingit uirtū mī di corporibus commixta remanere, & alia propter cibos, uictumq; quem necessario habemus cum omnibus animalibus communem, quibus de reb; necesse est cupiditatum desideria & reliqua mentis uirtū, animis humanis incidere, dijs uero utpote ex parte mundissima naturæ effectis, & nullis indigentibus rationis, disciplinæq; administrandis, quamuis immortalitas, & unius semper ætatis uigor ipse sit eis prudentia, & disciplina, tamē propter rationis unitatē, pro disciplina & intellectu' ne ab

his essent

essent alieni, ordinem necessitatis lege conscriptum, æterna legi constituit, hominem ex animalibus cunctis de sola ratione, disciplinaq; agnoscens, per quæ uirtū corporum, homines auertere, a q; ab hienare potuissent, ipsos ad intentionem. spemq; immortalitatis præterdit, deniq; & b. num hominem, qui post se immortalis esse, ex utraq; natura composuit diuina, atq; mortali, & sic compositum per uoluntatem Dei hominem, etiam cōstitutum est esse meliorem dijs, qui sunt ex sola immortalitate formati, & omnibus mortalibus, propter quod homo dijs cognatione coniunctus, ipsos religionē, & sancta mentē ueneratur, dijsq; etiam pio affectu, humana omnia respiciunt, atq; custodunt: sed de hominibus paucis illud dictum est, pia mente præditis, de uitijs uero nihil dicendū est, ne sanctissimus sermo, eorū contemplatione uioletur.

COMMENTARIA.

Capit octauum hæc complectitur de Vsiarchis, substantialibusq; principibus, quos Deos appellat: cœli Vsiarchā appellat uicem. Vsiarcham solis, lumē. Tringita sex ponit horoscopios. id est horarum speculatores. Syderum semper in eodem loco defixorum: horum autem principium Pantomorphon, id est omniformē, septem sphaerarum erraticarum principes, ponit fortunam & fatum, ponit, & aeris Vsiarcham, sed hæc demonum figmentū esse uidentur, & una quedam inuolucra ad generalitatis errores pertrahentia, & quæ in his diuini immortales uanescere cōgunt potius, quam persciant. Hinc ad summi Dei redit contemplationē, ineffabilis, & inominabilis, aut qui omnium nominum non habet, fecunditate plenissimā, a quo omnia id habent, ut nihil esse possit in fecundum, hinc amor ille procreandi, & ingens naturæ studium, nihil prioris fecundum, nihil dedecori in se habet, dum religiosē cogitatur, & de eo tales habetur sermo, tracteturq; non minus religiosē, esse enim id indultum, ad diuinæ fecunditatis emulationem. Verum quæ mortalia pars hominum mysteria ignorat, diuinas leges profanat, & beluarum more, insanē, irreuerenter, & quasi turbulenti, & amentes illa tractant, idcirco de talibus hunc uix aut cogitari, aut loqui præ uecundia quicquam audendū. quod inordinata illa, & hominum illa erga uenerandam Dei ordinationem irreuerentiæ, sese sensibus, cogitantibusq; ingerunt, non autem illa pulchra, sancta, incontaminataq; Dei ordinatio: & quia paucis concessum est, puris habere sensus, cœlo paucis de talibus cogitandum esse, atq; loquendum. Mox subiungit, Deum solis hominibus intelligentiam, disciplinamq; esse impartitum, quo uirtū, particula eius immortalis, & diuina deuitare possit, quæ alioqui admixtione corpore mole incurreret facile, nam ratione corporis, & dissolubilis particula, necesse est hominum animis, cupiditū uel desideria, & reliqua mentis uirtū incidere. Hæc octaua particula.

In Cap. IX.

Et quoniam de cognatione, & consortio hominum, deorūq; sermo nobis indicitur, potestatem homines d' Asclepi, uirtū que cognoscere, dominus & pater, uel (quod est summum) Deus ut effectus est deorum, qui in templis sunt, humana proximitate contenti, & non solum illuminantur uerum etiam illuminant, nec solum ad eum proficit, uerum etiam confirmat deos Maris d' Asclepi, an nunquid distans, ut multi. ASCLEP. Cōfundit d' Trismegiste, sed eius uerbis libenter assensus felicissimum hominem iudico, qui sit tantam felicitatem consecutus. T R I S M. Nec in uenturo miraculo dignus esse, qui maximus est omnium deorum. Genus enim omnium siue cōfusione inuictum est, de mundissima parte naturæ propagatum, signatq; eorum, sola pro omnibus esse quasi capita, species uero deorum, quas cōfirmat humanitas, ex natura utraque conformata est, ex diuina, quæ est prior, multo' que diuini or, & ex ea, quæ intra homines est, id est, ex materia, qua fuerunt fabricata, & non solum capitibus solis, sed in embris omnibus, totiq; corpore configurantur. Ita humanitas, memor naturæ, & originis suæ in illa diuinitatis imitatione perseverat, ut sicuti pater, ac dominus, ut sibi similes essent, deos fecit æternos, ita humanitas deos ex sui uultus similitudine figurat. ASCLEP. Statuas dicit d' Trismegiste TR. Statuas, d' Asclepi, uides ne. quatenus ut ipse distans: statuas animatas, sensu & spiritu plenas, tanta & tanta facientes, statuas futurorum præcitas easq; forte uates omnes somnians, multisq; alijs reb; prædicentes, imbecillitates hominibus facientes, easq; curantes tristitiaq; pro meritis. An ignoras d' Asclepi, quod Aegyptus imago sit cœli, aut quod est uerius, translatus, & descensio omnium, que gubernantur, atq; exercentur in cœlo: & si dicendū est uerius, terra nostra totius mundi est templum, & tamen quoniam præcite cuncta prudentes decet, istud uos ignorare fas non est, futurum tempus est, cum appareat Aegyptus in casum pia mente diuinitate sedula religione seruasse, & omnis eorum sancta ueneratio in irritū casura frustrabitur, & terris enim ad cœlū est recursura diuinitas, linquetur Aegyptus, terraq; quæ fuit diuinitatis sedes, religioe uictuata, numinum præsentia destituetur, alienigenis, enim regionem istā terramq; cōpientibus, non solū neglectus religioe, sed (quod est durius) quasi de legibus, a religioe, pietate, cultuq; diuino statuetur, proscripta poena, prohibitio erit, tūc terra ista, sanctissima sedes delubrorum, atq; temporū, se pulchrorū erit, mortuorumq; plenissima. O' Aegyptus, religio num naturā solæ supererunt fabulæ, & æque incredibiles posteris suis, solaq; supererunt uerba lapidibus incisa, ita pia facta narrantibus, & inhabitabit Aegyptū Scythēs aut Indus, aut aliquis talis, id est, uicinia barbara, diuinitas n. reperet cœlū, differri homines toti mortentur, atq; ita Aegyptus Deo, & homine uictuata deseretur. Te uero appello sanctissimum flumen, tibi futura prædico, torrenti sanguine plenus ad ripas usq; erumpes, unde q; diuina, non solum proluentur sanguine, sed totæ rumpentur & uirtū multo maior erit numerus sepulcorum, superstes uero qui fuerit, lingua sola cognoscetur

h h h Aegyptus

Aegyptijs, A.ribus uero uidebitur alienis. Quid fles & Asclepi? & his amplius, multo' que deterius, ipsa Aegyptus suadebitur, imbuetur' que maioribus malis, quæ sancta quondam, & diuinitatis amantissima deorum in terra, religio sine suæ merito, sola seductio sanctitatis, & pietatis magistra, erit maximæ crudelitatis exemplum, & tunc cædio hominum, non admirandus, uidebitur mundus, ne que adorandus, hoc totum bonum quo melius nec est, nec fuit, nec erit, quod uideri possit, periclitabitur, erit' que graue hominibus, ac per hoc contemnetur, nec diligerit totus hic mundus Dei opus inmutabile, gloriosa constructio, bonum multiformi imaginum uarietate compositum, machina uoluntatis Dei, in suo opere siue inuidia suffragantis in unum omnia, quæ uenerari, laudari, amari denique ad uidentibus possunt, multiformis adunata congestio. Nam & tenebræ præponitur luminæ, & mors uita utilior iudicabitur, nemo suspiciet cælum, religiofus pro infano, irreligiosus putabitur prudens, furiosus fortis, pro bono habebitur pessimus, anima enim & omnia circum eam, quibus aut mortalis nata, est, aut immortalitatem se consecuturam esse præsumit, secundum quod uobis exposui, non solum risus, sed etiam putabitur uanitas, sed mihi credite, etiam periculum capitale constituetur, in eum, qui se mentis religioni dederit, noua constituentur iura, lex noua, nihil sanctum, nihil religiosum, nec cælo, nec cælestibus dignum audietur, aut mente crederetur, sic deorum ob hominibus dolenda secessio, soli nocentes angeli remanent, qui humanitate commixti, ad omnia audaciæ mala miseris (manu iniecta) compellent in bella, in rapinas, in fraudes, & in omnia, quæ sunt animarum naturæ contraria, tunc nec terra constabit, nec nauigabitur mare, nec cælum aërorum cursum, nec syderum cursus constabit in cælo, omnis uox diuina, necessaria tacuitate mutescet, fructus terræ corrumpentur, nec fecunda erit cellus, & aër ipse, cælo torpore languescet, hæc, & talis senectus ueniet, mundi irreligio, & inordinatio, & inrationabilitas bonorum omnium, cum hæc cuncta contigerit & Asclepi, tunc ille Dominus, & pater Deus primipotens, & unius gubernator mundi, intuens in mores, facta' que uoluntaria, uoluntate sua, quæ est Dei benignitas, uitijs resistens, & corruptelæ omnium errorem reuocans malignitatem omnem, uel alluente diluens, uel igne consumens, uel morbis pestilentibus, ubique per diuersa loca dispersa, finiens, ad antiquam faciem mundum reuocabit, ut & mundus ipse adorandus uideatur, arque mirandus, & tanti operis effector, & restitutor Deus, ab omnibus, qui tunc erunt, frequentibus laudum præconis, benedictionibus que celebretur, hæc enim mundi genitura, cunctarum reformatio rerum bonarum, & natura ipsius sanctissima, & religiosissima restitutio peractio temporis cursus, quæ est & fuit sine initio sempiterna, uoluntas etenim Dei caret initio, quæ eadem est, & ubiq; est sempiterna. **ASCLEP.** Dei enim natura consilium est uoluntatis, bonitas summa, consilium & Trismegiste. **TR.** O' Asclepi, uoluntas consilio nascitur, & ipsum uelle est ex uoluntate, neque enim impente aliquid uult, qui est omnium plenissimus, & ea, quæ uult, habet, uult autem omnia bona, & cogitat, & uult, hoc est autem Deus, eius boni imago mundus **ASCL.** Bonus & Asclepi, ut ego te docebo, sicut enim Deus omnibus speciebus, uel generibus quæ in mundo sunt, distributor, dispensator' que est bonorum, id est, sensus animæ, & uitæ, sic & mundus præstator est, & tributor omnium, quæ mortalibus uidentur bona, id est, alternationis partium, temporalium fructuum, natiuitatis, augmentorum, & maturitatis, & horum similitum: ac per hoc Deus supra uerticem summum cæli consistens, ubi que est, omniaq; circumspicit, sic est enim ultra cælum locus, siue stellis, ab omnibus rebus corpulentis alienis, dispensator, qui est inter cælum, & terram locum obtinet, quem locum uocamus. terræ uerè, & mari dominatur. Iupiter Plotinus, & hic nutritor est animantium mortalium, & fructiferarum, horum omnium uiribus fructus, arbusta, & terra uegetantur: aliorum uerò uires & effectus, per omnia quæ sunt. Distribuantur uerò qui terræ dominantur, & collocabuntur in ciuitate in summo initio Aegypti, quæ a parte solis occidentis condetur, ad quam terra, mari' que se sinabit omne mortale genus. **ASCL.** Modo tamen hoc in tempore, ubi isti sunt & Trismegiste' **TR.** Collocati sunt in maxima ciuitate in monte Libyco, & hæc eo usq; narrata sunt.

COMMENTARIA.

CApit nonum uniuersum, profanum est, quod & rectè coarguit Augustinus in libro de Ciuitate Dei, idololatriam probat, miris laudibus effert, prædicat, casum eius deplorat, Deum quendam supra cæli uerticem ponit cuncta circumspicientem, intra uerò eum locum qui cælo, & terra continetur, locum ponit dispensatorem, quasi alius Deus sit in cælo, alius in terra, atq; mari, quæ uniuersa ingentem continent eorum impietatem, nam ex diuinis eloquijs, castè, purè, & sanctè sumus edocli, quod dominus ipse est Deus, in cælo sursum, & in terra deorsum, & quod non sit alius, aduersus uerò idola, & idolorum latram sapientia, & diuini loqui prophete nos cautè præmonent, ne tanta impietatis macula in quinemur, ne tanto fedemur errore, nam idolum ipsum quidem maledictum est, & qui fecit illud, & rursum insandorū idolorum cultura omnis mali causa est, & initium, & finis, similiq; modo, adio sunt Deo impius, & impietas eius, nā quod factū est, cū illo, qui fecit, tormenta patientur, hæc, & plerq; alia de idolis, & idololatria ex Sapientia. Et in Leuit. Deus ipse ex se præcipit: Ego dominus Deus uester, nō facietis nobis idola, & sculpsit, nec titulos erigatis, nec insigne lapide ponitis in terra uestra, ut adoretis eā. Et de idolis Aegypti, præcipit in Ezechiele: In idolis Aegypti nolite polui, ego dominus deus uester. Et de cessatiōe, per ciuē dicit: Disperda simulacra, et cessa facia idola de Ægypti, et duxo erit amplius

amplius de terra Aegypti. Quas autem Mercurius dicit idolorum, statuarumq; animas, sensumq; & spiritum imbecillitates hominibus facientes, easq; curantes, malos proculdubio cognoscimus esse spiritus, & indubitata fide eos esse, de quibus propheta ore ueridico dicit: Omnes dij gentium, demonia. Hæc pauca aduersus Mercurij, & huius nonæ particule impunitatem satis sunt, nam omnes uerimōnem, qui ueri Dei cognitione sunt imbuti, quem (ut sapiens dicit) hosse cōsummata iustitia est, & eius iustitiam, & uirtutem scire, radix immortalitatis. Lazareus hunc locum ad Analogium trahit, quasi idola apostoli sint: sicut homo, Christus: uirtus de super indita, spiritus sanctus; Aegyptus tenebræ gentium, & persecutio discipulorum, apostolorum, & martyrum lapides inscripti pia facta narres, posteritatis corda, non operā, sed sola uerba fidei retinentia, hæc excogitata piè, sed ad literam fortè uolentia, lapsus Hermetis cum Augustino & in hoc, & tertio decimo capite sentio. Id enim Gentium uates (ut Balaam, ut Sibyllæ) uidentur habere, ut lucem præstantur, & tenebras, et lucida, & opaca uaticiniorum interualla, paratq; interdum & nonnunquam impura. Hæc pro capite nono.

In Cap. X.

DE immortalis uerò, & mortali, modo differendum est, multos enim spes, timorq; mortis, ueræ rationis ignaros, ex cruciat, mors enim efficitur, dissolutione corporis labore defessis, & numeri completi, quo corporis membra in unam machinam ad usus uitales præparatur. moritur enim corpus, quando hominis uitales ferre posse destiterit. hæc ergo est mors, corporis dissolutio, & corporalis sensus interitus, de qua sollicitudo superuacua est. Sed & alia necessaria, quam aut ignorat, aut incredulitas continet humana. **ASCLEP.** Quid est & Trismegiste, quod aut ignorat, aut esse posse diffidunt? **TR.** Audi ergo & Asclepi, cum fuerit animæ a corpore facta discessio, tunc arbitrium, examenq; meriti eius transiit in summam demonis potestatem, isq; eam, cum piā, iustamq; præuiderit, in suis competentibus locis manere permittet. Sin aut delictorum illam maculis, uitijsq; oblitam uiderit, de super ad ima deturbans, pro cælesti, turbinibusq; aëris, ignis & aque sæpe discordantibus tradet, atq; inter cæli, & terræ mundanis fluctibus, in diuersa semper generis pœnis agitata, rapabitur, ut in hoc oblit animæ æternitatis, quod sit immortalis sententiā, aeterno iudicio subiugata. Ergo ne his implicemur, uerendū, timedū, cauendumq; esse cognosce, incredibiles enim post delicta cogitaueredere, non uerbis, sed exemplis: nec minis, sed ipsa passione pœnarū. **ASCL.** Non ergo Trismegiste, hominem delicta, sola humanā lege puniuntur. **TR.** Primo enim & Asclepi, terrena omnia, quæ sunt, mortalia sunt: tunc ea erant, quæ sunt ratione corporali uiuentia, & a uiuentio eadē corporali lege deficiētia, ea omnia pro uitæ meritis, aut delictis, pœnis obnoxia, tanto post morte fauoribus, subijciuntur, quanto inuita forsitan fuerint zelata, dum uiuerent, præcisa enim rerū omnium diuinitate redduntur perindeur sunt) pro delictorū qualitibus pœnæ. **ASCL.** Qui sunt digni maioribus pœnis, & Trismegiste' **TR.** Qui damnati humanis legibus uitā uiolenter amittunt, ut nō naturæ animā debitā, sed pœnā pro meritis reddidisse uideantur, contra, iusto homini in Dei religione, & in summa pietate præsidium est. Deus enim tales, ab omnibus tutatur malis, pater enim omnium, & dominus, qui solus est omnia, omnibus se libenter ostendit: Non ubi sit loco, nec qualis sit qualitate, nec quantum quantitate, sed hominem sola intelligentia mentis, illuminans, qui discussis ab animo errorum tenebris, & ueritatis claritate percepta, toto se sensu intelligentiæ diuinæ commisceat: cuius amore, a parte naturæ, qua immortalis est, liberatus immortalitatis futuræ cōcipit fiduciā, hoc ergo inter bonos, malosq; distabat, distabatq; enim pietate, religione, prudentia, cultu, & ueneratione Dei clarescit, quasi oculus ueræ rationis perspecta, & fiducia credulitatis suæ in tangi inter homines præstat, quantum sol cœteris astris lumine suo anseat. Ipse enim Sol, non tam magnitudine nimirum, q; diuinitate, & sanctitate, cæteras stellas illuminat, secundū. n. Deum hunc crede & Asclepi, cetera omnia gubernantem, omniaq; mundana illustrantē animalia, siue animantia, siue inanimantia. Si enim animal mundus, uiuentisq; semper & fuit, & est, & erit, nihil in mundo mortale est, uiuentis etenim semper, uniuscuiusq; partis, quæ est in ipso mundo, sicuti in uno, eodemq; animali semper uiuentē, nullus est mortalitatis locus, ergo uitæ, æternitatisq; ipse esse debet plenissimus, si semper eum necesse est uiuere Sol ergo, sicuti mundus, sempiternus est, sic & ipse semper gubernator uitæ illius, uel totius uiuentis, eorumq; creator, & dispensator est. Deus ergo uiuentium, uel uitatum, quæ sunt in mundo, sempiternus gubernator est, ipsiusq; uitæ dispensator æternus. semel autem dispensauit: cetera lege, cunctis uitabilibus uitam præstans, hoc more, quo dicam. In ipsa enim uiuentis æternitate, mundus agitur, & in ipsa uitæ æternitate, locus est mundi, propter quod, nec stabili quando, nec corrumpetur aliquando, sempiternitate uiuentis circumvallatus, & quasi constructus ipse mundus. Est igitur dispensator uitæ, omnibus, quæ in se sunt, & est locus omnium, quæ sub sole gubernantur, cuius mundi commotio, & duplici cōter effectū, uiuificatur enim ipse extrinsecus ab æternitate, uiuificatq; ea, quæ intra se sunt omnia, differens numeris, & temporibus statutus, atq; præstans, cuncta per solis effectum, stellatumq; discus sunt, omnia temporalia, ratione, diuina' que lege conscripta, terrenum autem tempus aëris qualitate, æstuum, frigorisq; uarietate dignoscitur, cœlestis uerò reuerfionibus syderum ad eadem loca, temporali conuersione recurrentium: & mundus est receptaculum temporis, cuius cursus, & agitatione uegetatur, tempus autem oritur, & in mundo sunt, per alterationem faciunt.

Decimum de morte, de examine anime, cum corpus excefferit, quod magis puniatur post mortem, quibus iustis lo-
gibus humanis, pre seclerum magnitudine, uita adempta est, quod iustus Deus sit presidio, de solis & mundi diu-
nitate. ponit mundum primum sensibilem Deum, solem secundum, mundum nunquam corruptum iri, nos autem
Dei incommunicabile, neq; soli, neq; mundo tribuimus, mundumq; credimus aliquando soluendum, intellecta igitur hac
(ut sim plicia sonant Hermetis dicta) errorem gentiliū prae se ferunt, participatione tamen illis ceu excellentibus ope-
ribus Dei, diuinitatem tribuimus. Hæc partitio decima.

Cap. XI.

Cunctis ergo ita se habentibus nihil stabile, nihil fixum, nihil immobile, nec nascentium, nec
cælestium, nec terrenorum, solus enim Deus, & merito solus, in se, & a se, & circum se totus est ple-
nus, atq; perfectus, isq; sua firma stabilitas est, nec alicuius impulsu, nec loco moueri potest, cū
in eo sint omnia, & in omnibus ipse est solus, nisi aliquis audeat dicere, sui cōmotionem in æternitate
esse, sed magis etiam & ipsa immobilis æternitas, in quā omnium temporū agitatio remeant, & ex qua
omnium temporū agitatio sumit exordium. Deus igitur stabilis fuit, semperq; cum eo similiter æ-
ternitas cōstitit, mundū non natum, quem recte sensibilem dicimus, infra se habens, huius Dei ima-
go, hinc mundus effectus est æternitatis imitator, habet aut tempus stabilitatis suæ uim, atq; natu-
ram, quam uis semper agitur, ea ipsa in se reuertendi necessitate: itaq; quam uis sit æternitas stabi-
lis, immobilis, atq; fixa, tamen quoniam mobilitate temporis, in æternitate semper reuocatur, agita-
tio, eaq; mobilitas ratione temporis uertitur, efficitur, ut & ipsa æternitas immobilis quidem, sola
per tempus, in quo ipsa est, & est in eo omnis agitatio, uideatur agitari, sic efficitur, ut & æternitas, sta-
bilitas moueatur, & temporis mobilitas stabilis fiat fixa lege currendi, sic & Deū agitari credibile est, in
seipsum eadē immobilitate: stabilitatis. n. ipsi in magnitudine est mobilis agitatio, ipsius. n. magni-
tudinis immobilis lex est. Hoc ergo, quod est tale, quod non subiicitur sensibus, infinitum, incōpre-
hensibile, inextimabile est, nec sustineri, nec ferri, nec indagari potest, unde. n. & quo, & ubi, aut quo-
modo, aut quale sit, incertum est, fertur. n. in summa stabilitate, & in ipso stabilitas sua, seu Deus, seu
æternitas, seu uterq; seu alter in altero, siue uterq; in utroq; sint, propter quod æternitas, sine definitio-
ne est temporis, tempus autē, quod definiti potest, uel numero, uel alternatione, uel per alterius am-
bitudinē reddens, æternum est, utrunq; ergo infinitū, utrunq; uidetur æternum, stabilitas. n. utpote
defixa, quod sustinere, quæ agabilia sunt possit, beneficio firmitatis merito obtinet principatū, om-
nium n. quæ sunt, primordia, Deus est æternitas, mundus autē quod sit mobilis, non habet principa-
tum, præuenit enim mobilitas eius stabilitatem suam in lege agitationis sempiternæ, habendo im-
mobilem firmitatem. Omnis ergo sensus diuinitatis, similis, immobilis, ipse in stabilitate sua se cōmo-
uet, sanctus, & incorruptus, & sempiternus est, & siquid melius potest nuncupari, in ipsa Dei summi
ueritate consistens æternitas, plenissimus omnium sensibilium, & totius disciplinæ, consistens curia di-
xerim) cum Deo, sensus uero mundanus, receptaculū est omnium sensibilium & specierum, & discipli-
narum, humanus uero ex memoriæ tenacitate, quod memor sit omnium, quas gesserit rerum, usque
ad humanū. n. animal sensus diuinitatis descendendo peruenit, Deus n. sensum summū, diuinitatē; cū
cū cōfundit noluit, ne erubesceret aliorum cōmixtione animantium. Intelligentia. n. sensus humani,
qualis aut quanta sit, tota in memoria est præteritū, per eam enim memoriæ tenacitatem, guber-
nator effectus est terræ. Intellectus autem naturæ, & qualitatē, & sensus mundi, ex omnibus, quæ in
mundo sensibilia sunt poterit peruenire, æternitas, quæ se cūda est, ex sensibili mundo, sensus datus,
qualitasq; dignoscitur, at intellectus qualitatē, qualitasq; sensus summū Dei, sola ueritas est, cuius
ueritatis in mundo ne quidem extrema linea umbra dignoscitur, ubi enim quid temporū dimensio
ne cognoscitur, ubi sunt mendacia, ubi genitura, ubi errores uidentur? Vides ergo & Asclepi, in qui-
bus constituti, quæ tractemus, aut quæ audeamus attingere? sed tibi Deus summē gratias ago, qui
me uidendæ diuinitatis tuæ, illuminasti lumine, & uos & Tati & Asclepi, & Amnon, intra secreta pe-
toris, diuina mysteria silentio regite, & taciturnitate celare. Hoc autē differt intellectus a sensu, quod
intellectus non steret, ad qualitatem sensus mundi intelligendam, & dignoscendam mentis peruenit in-
tentione. Intellectus autem mundi peruenit ad æternitatem, & deos noscendos, qui supra se sunt, &
sic contingit nobis hominibus, ut quasi per cæliginem ea, quæ in cælo sunt, uideamus, quantum pos-
sibile est per conditionem sensus humani, hæc autem intentio peruidendū tantis bonis angustissi-
ma est, latissima uero cum uiderit felicitate conscientiæ.

COMMENTARIA.

Vndecimum cap. pandit, quod solus Deus immobilis sit, & stabilis, cetera aut mutabilia, Deus infinitus, incompre-
hensibilis inestimabilis, & qualis sit ignotus, de sensu Dei sancto, incorrupto, & sempiterno: de sensu mundi: de
sensu hominis: de differentiâ intellectus a sensu. Hæc undecimæ particule summa.

Cap. XII.

De inani uero, quod etiam magnum uidetur esse quæ plurimis, sic sentio, inane nec esse aliquid,
nec esse potuisse, nec futurum unquam, omnia enim mundi sunt mæbra plenissima, ut ipse mun-
dus plenus sit, atq; perfectus corporibus, qualitate, formæq; diuersis, & speciem suam habens
tibus, & magnitudinē, quorum unū est alio maius, aut alio minus, & ualiditate, & tenuitate diuersa.

Nam

Nam & quædam eorū ualidiora facilius uidentur, sicuti & maiora: minora uero; & tenuiora, aut uix
uideri, aut omnino non possunt, quas solū res esse, attractione cognoscimus. unde cōtingit multis
credere hæc non esse corpora, sed esse inanes locos, quod est impossibile, sicuti enim quod dicitur ex
tra mundum, si tamen est aliquid (nec istud enim credo): sic ab eo plenum esse intelligibilem rerum.
id est, diuinitatis sui similitū, ut hic etiam, qui dicitur sensibilis mundus, plenissimus sit corporū, & ani-
malium, naturæ suæ, & qualitatē conuenientium, quorum facies nō omnes uidemus, sed quasdam ultra
modum grandes, quasdam breuissimas, aut propter spacij interiecti longitudinem, aut quod acie si-
mus obtusi, tales nobis esse uideantur, aut omnino propter nimiam breuitatem, a multis non esse
credantur, dico nunc demones, quos credo commorari nobiscum, & heros, quos in terra æris purif-
simam partem supra nos, & terram, ubi nec nebulis locus, nec ex signorum aliquorū agitatione cō-
motio, propter quod dō Asclepi, inane nihil esse dixeris, nisi cuius rei inane sit hoc quod dicis inane,
prædixeris: ut inane ab igne, & ab aqua, & ab his similibus, quod etsi contigerit uideri, quod inane
possit esse a rebus huiusmodi, quam uis breue sit, uel magnū, quod inane uideatur, spiritu tamen, &
aere uacuum esse non possit. Similiter uero de loco dicendum est, quod uocabulum solum intellectu
caret. Locus enim ex eo, cuius est, quid sit apparet. Principali etenim nomine dempro, significatio
mutatur. Quare aquæ locus, ignis locus, aut his similitum, recte dicimus, sicuti enim inane esse ali-
quid impossibile est, sic & locus solus, quid sit, dignosci non potest. Nam si potueris locum sine eo,
cuius est, inanis uidebitur locus, quem in mundo esse non credo: quod si inane nihil est, nec per se
quid sit locus apparet, nisi ei, aut longitudines, aut latitudines, aut altitudines addideris, ut corpori-
bus hominum signa. His uero sic se habentibus & Asclepi, & uos, qui adestis, scitote intelligibilem mū-
dum, id est, Deum, qui mentis solo obtuit dignoscitur, esse in corporealem, nec eius naturæ nisi sciri
posse aliquid corporale, id est, quod possit qualitate, quantitate, numerisq; dignosci, in ipso enim ni-
hil tale consistit, hic ergo mundus, qui dicitur sensibilis, receptaculum omnium sensibilium specie-
rum, qualitarum, uel corporum, quæ omnia sine Deo uegetari non possunt. Omnia enim Deus, &
ab eo omnia, & eius uoluntate omnia, quod totum est bonum decens, & prudens, inimitabile, & i-
psū soli sensibile, atq; intelligibile, & sine hoc nec fuit aliquid, nec est, nec erit, omnia enim ab eo, & in
ipso, & per ipsum, & multiformes qualitates, & omnem mensuram excedentes magnitudines, & o-
mniformes species, quas si intellexeris & Asclepi, gratias acturus es deo: sin totum animaduertes, ue-
ra ratione perdisces mundum ipsum sensibilem, & quæ in eo sunt omnia, a superiore illo mundo,
quasi ex uestimento esse contexta. Vnum quodq; enim genus animalium & Asclepi cuiuscunq; uel
mortalis, uel immortalis, uel rationalis, siue sit animans, siue non sit, prout cuiusq; est genus, sic sin-
gula generis sui imagines habet: & quamuis unum quodq; animalis genus, omnem sui generis pos-
sident formam, in eadem tamen sui forma singula dissimilia sunt: ut hominum genus quamuis sit u-
niforme, ut homo dignosci ex affectu possit: singuli tamen in eadem forma sibi dissimiles sunt, spes-
cies enim quæ diuina est, incorporealis est, & quicquid mente comprehenditur. Cū itaq; hæc duo,
ex quibus, constat forma, & corpora, & incorporealia sint, impossibile est unamquamq; formam al-
teri simillimam nasci, horarum, & climatum distantibus punctis, sed immutantur cōtines, quorū hora
momenta habet circuli circumcurrentis, in quo est ille omniformis (quem diximus) Deus, species
ergo permanent, ex se cōtines pariens imaginē tantas, tamq; diuersas, quanta habet conuersio mundi
momenta, qui mundus in conuersione mutatur, species uero nec mutatur, nec conuertitur, sic gene-
rum singulorum formæ sunt permanentes, in eadem forma, sibi dissimiles. ASCLEP. Et mundus spe-
ciem mutat. Trismegiste. TR. Vides ergo & Asclepi tibi omnia quasi dormienti esse narrata? Quid
est enim mundus, a te ex quibus consistat, nisi ex omnibus natis? ASCLEP. Ergo uis dicere de cælo, ter-
ra, & elementis. TR. Namq; alia magis frequenter mutantur in species, cælum humescens, uel are-
scens, uel frigescens, uel ignescens, uel clarescens, uel sordescens, in una cæli specie hæc sunt, quæ spe-
cie alternantur species terra uero suæ speciei multas immutationes semper habet, & cūm parturit
fruges, & cūm eadem parturitur fructuum uarias, diuersasque qua-
litates, & quantitates; ac stationes, & cursus ad omnes arborum, florum, baccharum qualitates, odo-
res, saporis species. Igatis etiam facit conuersiones plurimas, atque diuinas Solis enim & Lunæ om-
niformes imagines, sunt enim quasi speculorum nostrorum, similes imaginum similitudines, & mu-
lo splendore reddentium: sed iam de talibus sint facta talia.

COMMENTARIA.

Dodecimum differit, inane, uacuum que in rebus locum nullum habere, demones nobiscum circa terram diuer-
sari, at propter nimiam subtilitatem a nobis imperceptibiles. Heros puriorem obtinere aeris portionem. Lo-
ci nomen solitarium inane esse, quod ad aliquid sit, sine intelligentia, quid sit locus intelligi non possit, &
id omnibus rebus commune est. intelligibilem astruit mundum, quo sensibilis mundus, & que in eo sunt omnia,
quasi uestimento contegitur, utpote qui in mundo continetur intelligibili, uniformium generum singulorumque
que, dissimiles esse formas, ut hominum, & id secundum momenta, & horarum circuli, cui præsidet Pantomorphus,
quem Horoptoriorum dixit superius esse Deum, nos autem Deum illum ignoramus, & stultitiæ relinquimus genti-
lium; siqui adhuc usque adeo manifeste desipiunt, ac delirant, at nobis iuxta beatissimi Pauli sententiam, unus Deus est
pater, ex quo omnia, & nos in illo, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum, species & formas,
h h h id est.

id est ideas, de quibus apud Platonem, & Platonicos, tot & tanta, immutabiles quidem, & inuariabiles tollat in Panto...

In Cap. XIII.

Item ad hominem, rationemq; redeamus, ex quo diuino dono, homo animal dictum est ratio...

COMMENTARIA

Terium decimum caput hoc cum capite nono simili impuritate laborat, & in quo uult Mercurius hominem esse...

In Cap. XIII.

ASCL. Quam ergo partem rationis diuinitatem uel fati incolit, & Trismegiste, si coelestes dii un-

membra, ita ut uariatis temporibus, si idem quibus occiderat, membris, oriatur, sic, est, n. rotunditas uolubilis ratio...

COMMENTARIA

Caput 14. de fati, que uocat diuinitatem, necessitate, ordine, alij Clotho, Lachesis, Atropo, circa que no minus sole...

In Cap. XV.

Id est est a nobis de singulis, ut humanitas potuit, ut uoluit, permittitq; diuinitas, restat hoc so-

COMMENTARIA

Quintum decimum cap. dialogorum religiose finit, in gratiarum actionibus: adoratione aut finita, et gratijs Deo per...

FINIS

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS D. GERMANO DE

Gayay Parrhiij consulari Regio uiro Doctissimo. S. P. D.

Mvlts iam diu de causis te multum amo, nec minus quam Germanum suauissime mi Germane, inuauit me, ut uides...

ATHENAGORAE ATHENIENSIS DE RESVRRECTIONE

excerpta per Marsilium Ficinum Florentinum.

ARGUMENTVM.

Athenagoras Atheniensis philosophus Christianus, floruit tempore Marci Aurelij Antonini & Commodi, infra ducentesimum...

RATIONES de rebus humanis, alia trahuntur ex ordine naturali, alia dicuntur ex ordine prouidentie, quales sunt rationes de Resurrectione mortuorum...

eadē rursus formā in recōstitūde sint, ad eūdē hominē iterū cōponēdū. Sciētia uerō penes Deū & p̄
 testas idē, & quē ad modū q̄d ab initio cognoscebat & facere poterat, ita q̄d cognoscit, adhuc aq̄
 recēcere potest. Deus cū sic sapiētia ipsa, idēq; nihil frustra faciat, hominē sapiētē cōpōtē nō fecit fru
 stra, igitur ad certū finē. Nō ad hūc uidelicet finē uel superiora nobis, uel inferiora ad usum suū.
 tātūc hominē. Illa. n. hoc usu nō indigēt, hęc aut ad usum nostrū por̄ sunt instituta. Fecit igitur De
 hominē p̄pter seipsum, atq; p̄pter bonitatē sapiētiamq; in uniuerso Dei officio cōtemplabīlē.
 Fecit utiq; hūc Deus ut uideret quidē, neq; prorsus extingueret brutorū instar. Huic. n. animalia in
 tra seipsum autoris sui similitudinē gestanti p̄ inellectū atq; rationē, sempiternā Deus uita est largi
 tus. Nēpe bruta nō propter seipsa, sed propter aliorū usum creata sunt, quo quādoq; cessante, nō est
 eorū p̄seruatio uel restitutio amplius necessaria. Homines aut nō ad alienū usum ita sunt creati, sed
 ad uitā suā ita cōtinuandā, ut autoris sui potentia, sapiētiaq; cōsiderantes, legēq; & ius obseruātes,
 una cū illis sempiternā uitā producerēt, cū quib; acceptā ab initio uitā cōtinuerūt. Deus siquidē na
 turā dedit homini ex anima immortalē & corpe inuitatā mortali uidelicet, ut alia animē se uniret diu
 na cōtēplanti, Deumq; imitātū p̄ legū obseruantia diuinā. Hic igitur actus circa q̄teritū, hic finis in
 actu inuitio cōstitutus, declarat fore hominē sempiternū, in natura uidelicet sua ad actū eiusmodi cō
 ducēre in copula corporis simul & animē, q̄ si quādo dissoluatur, restitūda est per resurrectionē spe
 rarā nobis, nō uana quēdā spe, sed certissimo quōdā fidei uisore, cōstitio uidelicet diuino ad eiusmodi
 officii finemq; sempiternū, naturā hominis eiusmodi procreante. Deus hominē nō in alienū ulum
 reculit, sed ad actū suę nature intinū procreauit imitaturū Deū per cōtemplationē & obseruantia
 diuinorū. Qui sanē finis cū ipsi nature sit intimus, ad sempiternū fore, hominē inq; nō animā solam,
 sed speciem ex anima, corporeq; cōpositā. Ad hanc. n. constituendā, Deus uelut partes animā redēgit
 & corpus. Cōpositi quidē hominis procreatio est, cōpositi natura, cōpositi uita cōmunis ex actioni
 bus, passionibusq; tam corporis q̄ animę cōgregata. Cōpositi igitur finis est cōmunis. i. imitatio
 Dei. Atq; per hęc eiusdē fruictio. Iusticia quoq; diuina in iudiciū traher, ut rursus cōmune p̄missū, uel
 supplicium repositurū ex actione, & passione uitāq; cōmuni. Non potest aut finis fore cōmunis &
 unus iustēq; exhibitus, nisi ad unū cōmunem, eumq; hominē, qui cōmuniter operatus fuerat quan
 doq; pertineat, ad hoc autē necessaria est resurrectio defunctorū. Dedit Deus homini intelligētēq; rati
 onisq; iudiciū ad cognoscendā intelligibilia Deiq; bonitatē, & sapiētia atq; iusticiā. Cum igitur
 hęc sempiterna sint, cōsequens est hominem ad sempiternā natū, fore & sempiternū. Hominem inq;
 cōpositum, huic. n. datus est iudiciū huius usus officii uirtutū, & imitatio diuinorū. Ac nisi cōpositū
 maneat, non permanet usus, officiumq; eiusmodi. Non potest autē absq; resurrectione homo sempit
 ternus fore. Nisi uerō restitatur homo in sempiternū, temere frustra q; cōiuncta fuisset anima cor
 poris indigentia, passionibusq; innumeris, frustra corpus impeditū a ratione, quo minus oblecta
 mentorū suorū quotidianē potiretur. Temerarius fuisset laboriosus uirtutū usus, religiofac; iusticia
 legumq; obseruatio. Perseuerantiā utiq; sempiternā pro diuersitate naturarū, alia quidem aliter ha
 bent, angeli immobilitate, cōlestia uerō mobiliter, sed continuē, homines autē mobiliter atq; interrup
 tē, anima quidem perseuerantiā continuā, corpus intermissam uitam, bruta nullo modo. Ad natu
 ram. n. corporis aspicientes, dissolutionem timemus. Ad naturā uerō animę usumq; uirtutum &
 scientiam creatoris, resurrectionem corporis expectamus. Corporis præterea uitā non minus pro
 pter hoc sempiternā dicimus, quod sit ad tempus per separationem animę interrupta. Quemadmo
 dum & uniuersalēq; hominis uitam dicimus usq; ad obitum unam atque continuam, et si per uicē
 situdines quasi sit intermissa, & per ætatum mutationes admodum permutata.

QVOD EX PRŌUIDENTIA IUSTICIA QVE DIVINA
 Resurrectio sit. Cap. II.

DEUS qua sapiētia fecit, faciē que omnia, eadem & singulis assiduē prouidet, & qua iusticia ua
 rios in mundo disposuit gradus, eadem sua cuique dispensat ubiq;e. Prouidentia hęc ho
 mini ex anima corporeq; cōposito, nutrimentum successione q; prouidit. Pro
 uidit ergo cōposito quo que iudicium dispensaturum iuste, cōmune præmium, uel supplicium
 pro actionibus passionibusq; que animę corpori que communibus. Iudicium uerō eiusmodi in
 uita præsentē minus impletur, ubi impriū quidem plerūque fortunati sunt, p̄ uerō iusti que fre
 quenter infortunati. In altera uita quinetiam expleri nequit iudicium commune iuste distribuens,
 nisi sequatur corporum resurrectio. Corpus profectō sicut fuit animę socium in actionibus pas
 sionibusq; tam uirtutum, quā uitiorum, & in sanctimonia & martyrio comes, ita debet in pœna,
 uel præmijs habere confortium, est ergo corpus idem resurrecturum. Nisi enim præmia manerent
 uitæ sequentis, prouidentia, iusticiaq; diuina traheretur in dubium. Homo quinetiam brutis fo
 ret miserabilior, qui religionis & iusticię gratia, corpore se priuat oblectamentis, & incommoda
 subit innumera. Ipsa que uirtus, religio, leges deliramentum esset animam solam dare pœnas
 peccatorum quam plurimorum, quæ non commisit, nisi corpus ei fuisset adiunctum. Nam cor
 poreæ necessitatis uoluptatis que & passionis gratia perturbationes subit plurimas & sapissimē
 peccat.

peccat. Vita non sunt solius animæ, sed sunt in cōposito contracta, uidelicet ex indigentia & inel
 tamento corporis. Similiter uirtutes sunt in cōposito, nam animæ soli nunquam profectæ in cor
 pus non fuisset opus fortitudine, continentia, tolerantia, consilio pro rebus agēdis similitq; iusticia.
 Sunt ergo uirtutes fundatæ, hinc quidem in anima, inde uerō in corpore, quod & cōstituentur oēs,
 uirtutes scilicet saltem morales esse affuefactiones quasdam animalis corporisq; nostri. Non est ergo
 iustum solam animam, uel supplicia uitiorum, uel uirtutum præmia reportare. Leges datæ diu
 nitus, non animæ soli sunt datæ, sed homini, non enim fuisset opus animam arcere ab aduersio, ho
 micidio, furto, similibusq; rebus quæ sunt ad corporis indigentiam usumq; corporeum. Cōposito
 ergo quod est legibus alligatum, iuste uel subitutum est obseruatarum legum præmia, uel præ
 uaricationis supplicia percellurum. Cum singula pro diuersitate naturarum hæes proprios habeāt,
 necesse est naturam hanc rationalem quandoq; finem proprium obtinere. Non est autem hic finis
 indolentia, est enim corporibus inanimatis quoq; communis, neq; rursus oblectatio sensuualis, com
 munit enim est brutis. Sed est aliquid potius secundum propriam eius præcipuam que naturam &
 uirtutem, & actionem, id est, rationalem intellectualemq; perceptum, in quo deniq; conquiescat, &
 in quo itatu uirtus ipsa suis præmijs perfruatur. Eiusmodi finem in uita præsentē nunquam assequi
 possumus. igitur in futura. Cum uerō sit finis uitæ actionisq; humanæ, atque uita & actio commu
 nis sit atque cōpositi, consequens est finem illum ad cōpositum pertinere. Per quam finē conse
 quentiam futuram resurrectionem auguramur, præsertim quia cum diuinus noster opifex omnia
 sui gratia fecerit, ideoq; rationem & intelligentiam diuinorum compotem ad seipsum cōtemplan
 dum nobis ab initio dederit. Vnde concluditur cōtemplationem Dei, firmam, absolutamq; ho
 minis esse finem. Hęc autem breuiter de resurrectione dicta sint nobis non proponentes quidem
 de hac quæcunq; dici possent eloqui, sed quædam oportuniore pro tempore, quæ & audientes fa
 ciliter percipere possent.

F I N I S.

MARSILIUS FICINUS FLORENTINUS REVEREN
 disimo in Christo Patri, D. Ioanni Medici sanctæ Rom. in ecclesie Car
 dinali suppliciter se commendat.

CVM Epistolam ad te scribere statuissem in Cardinea dignitate nuper tibi collata gratulaturam, cogitarem q; cui
 potissimum eam darem tibi redendum, qui congratulatione nostram efficieret admodum gratiorem, in academiā
 me subuō contuli, sperans in eius saltem penetrabilibus saluatorem nobis aliquē ubi acceptissimum non desuauit.
 Illic ergo diuina quædam sorte, primus occurrit lamblichus inter academicos cognomento Diuinus, & magnus tibi sacer
 dos. Cui quidem salue inquam lambliche sacerdos magne. in præsentia (ut uidēs) ioanni Medici, nouo Christiane religio
 nis amicitia congratulaturum sum tui precor, si iusta peto, congratulationem nostram, alioquin icium. an, diuinis uerbis,
 mysterijsq; tuis efficiet plenior. Annuat ille precibus, atq; hac ad te sententia iohannes sacerdos magne, neniit magnus
 ille sacerdos. Tu igitur saluatorem tantum letus excipe, atq; post salutationem primam, post lectam epistolam, quid di
 uinus ille loquatur, si placet attentius audi, promisit enim, ut sua, tuasq; persona pariter digna diceret, si tibi breuibus, quid
 Aegyptij, & Assyrij sacerdotē de religione, rebusq; diuinis senserint, expressurum.

Argumentum in librum lamblichi.

PORPHYRIUS, qui inter Platonicos propter excellentiam philosophus appellatur, longam in Aegyptum misit episto
 lam ad Anebonem sacerdotem, uariarum & grauium questionum plenam, ad omnes philosophiæ partes spectan
 tium, præsertim ad Deum, atque angelos, demonesq; & animas, ad prouidentiam, ad fatum, uaticinia magicen,
 miracula, sacrificia, nota. Porphyrij questionibus respondit lamblichus eius auditor. Introducit uerō Porphyrio respon
 dentem Anebonem Aegyptium sacerdotem, pro Anebone discipulo suo, ad quem Porphyrium misit epistolam. Huius
 ergo questionis totius, atque responsionis profectō diuine, tanquam in Plotino adhuc nimium occupatus singula sermē
 non uerba, sed sensa traluxi, ut non mirum putari debeat, sicubi diuulsa uideatur oratio, præsertim inter ipsa disputandā
 principia ubi leuior ista uerborum. Lam deinceps uerborum etiam contextus, magis perpetuus apparbit. Coactus
 uerō sum interdum in eum aliquod uerbum, uel continuationis, uel intelligentia gratia interserere. Velocioris autem edi
 tionis etiam in causis fuit Pterleonus uir omnium cupidissimus secretorum. Verum id quod in primis adiuuor, hic semper
 affectare uidetur, quæ lam possidet. Nam diuinitate quadam ingenij Philosophorum arcana, & Græcorum, & barbaro
 rum nondum lecta consequitur.

I AMBLICHVS DE
 Mysterijs,

De cognitione diuinorum.

EGYP TII scriptores omnia inuenta esse à Mercurio, suos libros Mercurio in
 scribebant. Mercurius præest sapiētia, & eloquio. Pythagoras, Plato, Democri
 tus, Budoxus, & multi ad sacerdotes Aegyptios accesserunt. Dogmata huius libri
 sunt Assyriorum, & Aegyptiorum, & ex columnis Mercurij. Pythagoras, & Plato
 didicerunt

didicerunt Philosophiam ex columnis Mercurij in Aegypto. Columnæ Mercurij plene doctrinis. Ante omnem rationem usum inest naturaliter insita deorum notio: imò tactus quidam diuinitatis melior, quam notitia, ex quo facitur naturalis appetitus boni, & ratiocinatio, atq; iudicium. Essentialis cognitio diuinorum, quæ anima est perpetua, ac re uera non est cognitio hæc, qua Deo fruimur in cognitione. n. est alteritas, sed contactus quidam essentialis, & simplex. Non. n. possumus attingere unitatem ipsam, nisi uniuersimò quodam, & unitate mentis, quæ super animam, mentisq; proprietatem extat. Vnira ipsa deorū unit sibi animas ab æterno per unitates earum secundū cōiugitatem tam propriam, & essentialem, ut esse continuitas uideatur. Intellectus diuinus dat esse animæ per intelligere suum essentialia, ergo esse animæ, est quoddam intelligere, scilicet Deum, unde dependet. Esse nostrum, est Deum cognoscere, quia præcipuum esse animæ, est intellectus suus, in quo idem est esse quod intelligere diuina actu perpetuo. Ab illo aut esse præcipuo deriuantur potētiae animæ differentes. Post deos ponimus demones, heroēs, animas puras, hi tres ordines pedissequi sunt deorum. Non possumus solitis humanū rationis discursonib; attingere deorū pedissequos demones heroēs, animas puras. Sed necesse est cōfurgere ad essentialia intelligentiā, & æternam. Sicut dī semper attingitur notione innata, sic numina deorū pedissequi, tunc primū attinguntur, quādo anima deposita modum cognitionis mobile, qui ad potētiā spectat rationalem, que in intellectu, intelligentiāq; formatur, quem uocant intellectum adeptum. Nam prima notitia in agente intellectu consistit. Cum cognitio per adæquationē fiat, sequitur ut minima semperiterna, & immobilia attingamus, notione sempiterna, immobilis, simplici. Cognitio, qua cognoscimus substantias separatas, est in alia specie, quam illa, qua cognoscimus alia. Cognitio diuinorum fuit semper in anima per simplici intuitum uel contactum. Aliqui putant se allecturos separata per quandam oppositionis modū, scilicet materialia sunt mobilia, localia, patibilia, &c. Ergo separata sunt immobilia, &c. Sicut que cognoscitur, quid non sint quid uerō sint, ad æquatione cognitionis ad illud, quod animo naturali ter per intellectum inest: acquiruntur autem in rationali potētia studio quodam, nec tam comparationis, & coniecturæ, quam separationis, & purificationis officio. Erat, & modus distinctionis, scilicet dī, & diuina, uel sunt temporalia, uel æterna. Non temporalia, ergo & cætera, hic etiam modus sua mobilitate non congruit immobilibus.

De proprietatibus uniuersiusq; superiorum.

SI qua cōpositio cōtrā substantiā separatis, & separabilibus inest ex genere per se indeterminato, & differentia terminante. Illæ. n. substantiæ sunt completæ species undiq; in actu determinato, atq; completo. Si substantiæ separabiles tanquam simplices non differunt inter se per differentias speciales sub eodem genere, nec per individuales sub eadem specie discrepant. Quælibet igitur est, quasi unum genus, uel species per se existens, differunt uerō se ipsis. & ordine graduum & quoniam ad primū, aliter referuntur. Intelligentiæ inter se non conueniunt, uel differunt genere, & differentiis illis, simplicissima enim sunt, sed quatenus uel eadem, uel diuersa ratione referuntur ad primū, & alia in prioribus, alia in sequentibus perfectionis gradibus dispositæ sunt. Differentiæ rerum inter se in actionibus, passionibusq; resoluedæ ubiq; sunt in iurium differentias, atque hæc in differentias essentialium, neque alicubi quiescendum est in sequentibus, sed ad priora profectendum: Neque in substantiis superioribus anima nostra, neque in hac est motio ulla passiuæ, sed totum est actus effectus. Motus animæ, quo ex se mouetur, non diuiditur in motorem, & motum uel mouere atque moueri, sed est essentialis actus progrediens temporaliter. Compositus & formis que sunt in subiecto competunt accidentia, formis immaterialibus non conueniunt. Quicquid est in formis separabilibus, est esse, & essentialia præcipua quædam, æqualit; sorte. Neque aliquid ibi accidens, aut consequens repetitur. Motus & actiones, sunt differentes propter differentias naturarum, non e conuerso. Si dicamus unum esse genus separatorum, confundimus Theologiam. Substantiæ separabiles non conueniunt quodam genere, in quo per differentias distinguantur, sed seipsis, & ordine graduum distinguuntur: quatenus per alios perfectionis gradus referuntur ad primū. Conueniunt autem magis inter se quæ per similiorem modum referuntur ad primū, atque ultimum. Bonum duplex, quod super essentialiam, quod secundum essentialiam. Essentialia est proprietates deorum omnium. ipsum uerō bonum super essentialiam, & dicitur causa boni, scilicet essentialis boni principium proinde secundum gradus essentialiæ, gradus deorum inter se distinguuntur. Animabus rationalibus ultimis non inest essentialia bonum, sicut dī, sed participatio boni secundum pulchritudinem intellectualem, sed hæc immobiliter inest.

De ordine superiorum.

ANimè nostre in diuinorū generib; cōputantur. Heroēs sunt maiores hominib; ergo multo grandiores sunt demones. Primū diuinorū est ipsum bonū, dī, sequētes, ultimū particulares animales rationales: horū media duo sunt, sc. heroēs, ppe animas, & demones aer. & aqua. Heroēs est potētia, uirtute, pulchritudine, magnitudine nobis pstant, tamen cū anima nostra, & uita eius multū conueniunt. Demones sunt superiores heroibus, & ministri deorum tanq; architectorū in opificio mundano. Quæ sunt in dīs ineffabilia, & occulta, demones exprimunt, atq; ptesciant. Demones, & heroēs accōmodant inferioribus uniuersales, simplices, immobiles deorum doctores, & cōciliant omnia, atq; harmonici cōsensūs, & cōpationis omnium inuicē sunt auctores. Traducunt diuina ad nos, & nostra æqualiter ad diuina perducunt, præterea gradus in donis superiorum, & in præparatione suscipien-

susipientium æquè disponunt. Diuersa diuinorū genera differunt inter se per triplicē modū propriarum, scil. quantū ad essentias, & uirtutes, & actiones pertinet. Proprietates deorū est unitas permanētia in se ipsis, immobilis motionū causa, prouidentia emittēs, nihilq; cōmune habens cū ijs, quib; prouidet: atq; hæc proprietates in eis secundū essentialiā, & uirtutē, actionemq; seruat. Animarū proprietates est declinatio ad multitudinē, & motū, cōiunctionemq; cū dīs, atq; ad accipiendū ab alijs aliquid, & ea motu uitali replenda, & congruendū ubiq; cum omnib; partim manentib; partim uerō fluentib; & ad omnia in se, & per se ipsam cōtēperanda, hæc uerō proprietates in eis secundū essentialiā, & uirtutē, actionemq; seruat. Proprietates demonū sunt, continere in se doctores deorum, inferiori quidem modo, q̄ dī, sed sub idea, ratio necq; earū continere de reiorū conditiones, dum scil. multiplicatur quidē, sed unitē miscetur quoc; sed in permixtione mouetur deniq; sed stabiliter. Heroēs contra, sub cōditione multitudinis, & motus, permixtionisq; unitatē, identitatē, statum, excellentiā habēt. Demones, & heroēs sunt proximi extremis, illi quidem dīs, hi animabus. Differentiæ Demonū ad heroēs præcipue, quoniam heroēs magis aliquando declinant ad particularia, mobilitatēq; q̄ demonos. Duo media, scilicet demones, heroēsq; componuntur ex proprietatibus extremorum, scilicet ceter deorum, atque animarum, sed in demonibus plus est diuini, in heroibus plus humani.

Quomodo superiorum actiones inter se distinguantur.

Distinentur summū, animæ infimum. Dī possunt omnia, momento uirtutis animæ cōtrā, nec omnia, nec momento, nec unitē. Dī faciunt, curantq; omnia non inclinat: animæ cū inclinatione, & cōuersione quadam agunt. Dī sunt præcipue causæ animæ ex illorū uoluntate perpetuo pendunt. Dī uigore celerissimo fines suos intimos unā cum principijs comprehendunt: animæ ab alijs in alia, ab imperfecto ad perfectum pergunt. Dī comprehendunt nequeunt aliquid pura, uel forma: animæ in inclinatione, & habitudine, & nutu detinentur, atq; superantur. Et appetitus deteriorum, familiaritatemq; tanguntur, & certas inde contrahunt qualitates.

De intellectu, & anima.

Intellectus omnium opifex adest semper omnibus dīs plenissimè per actum unum in seipso manentem. Anima est particeps intellectus magis partibilis, multiformisq; ad gubernationem accōmodatæ ac naturaliter in animalis uidet alias alijs figuris affecta. Item, dīs adest a causis superioribus, ordo, ipsaq; pulchritudo, uel causæ utriusq; animæ uerō adest ordo, intellectusq; pulchritudo. Item in dīs est mensura in omnia potens: anima uerō mensura illa determinat, ac per eam agit in aliqua. Demones, & heroēs tanq; mediū inter deos, & animas, cōpetenti proportione quo ad extrema & seipos pertinet componuntur ex proprietatibus animarum, quam deorū, quas in superioribus enarrauimus. Si uis ergo deorum specie apprehendere, proprietates animæ rationalis ultimæ cogita, & oppositas in perfectione dīs attribue. Si speciem demonis componere placet, ex utriusq; cōpone plus inferum diuinitatis attribuens, si deniq; speciem herois. Verū ex ambobus, plus tamen de anima conditionibus inferens. Carpit Porphyriū separata per habitudines ad corpora distinguendum, scilicet deos per habitudinem ad corpora ætheria, demones ad ætheria, animas ad terrena, quia uel delicti non debeant priora, & causæ per posteriora, effectusq; distingui. In corporeæ substantiæ, non sunt in corporeibus, sed extrinsecus ea ducunt dantq; eis aliquid, non accipiunt igitur nec unā ad eorum distributionem distribuuntur. Non. n. sunt habitus corporum, uel materiales formæ, sed sufficientes, separabilesq; imò iam separata, & ante corpora uiuunt. Substantiæ separata, separabiles que non tales euadunt, quia talē sortem, prouidentiamq; elegerint, uel sortite sint, imò uicissim, qualem anima ante corporis ingressum, uitam, speciemq; in actum in se eduxit, tale corpus sortitur organicum, talemq; consequentem sibi naturam, quæ quidem uita ipsius animæ perfectiori subijcitur, anima rationalis in corpus iam uitam uenit, sed imperfecte uiuunt. Diuina progenerant in se ipsis naturaliter totum opus suum distinctum antequam pariant. Penes illa, quæ rationem uniuersalis principij habent, inferiora in superioribus, corporeā in corporeis, opificia in opificibus producuntur, in eisq; circuitū cōtinētibus distinguuntur. Circuitus ergo celestes ad circuitum celestem animarum rediguntur, animæ uerō mundorum, id est, sphaerarum, siderumq; in intellectu suum accedentes comprehenduntur ab ipso penitus, atque in ipso primū progenerantur. Intellectus particularis in uniuersalem, ac ille in superiora similiter. Cum ergo semper frequentia conuertantur in prima, & superiora tanquam exemplaria ducāt inferiora, certè a superioribus producit, adestq; inferioribus essentialia simul, & species, & omnino in melioribus primo sequentia producuntur. Ideoq; ab illis ordo, & mensura in sequentibus non e conuerso dependet, non sunt igitur ab his illorum assignanda proprietates, essentialia igitur in corpore per corporea qualia, quibus cum nihil habet commune, distinguū non potest. Principia diuina operibus suis, non solum essentiam tribuunt, sed totam distinctionem ordinemq; formalem. Essentialia, quæ adest corporibus non localiter, solum eis corporeis non distinguuntur, & quæ non cōhibetur particularibus circumscriptionibus subiectorum, eadem particulariter in mundi partibus minime continetur. Natura incorporea subito ubicumque uult, adest, nullo alicubi prohibente.

Omne diuinum, & incorporeum ubiq;.

Multō magis diuinitas quo minus sit, ubique nullo limite cōercetur. Item, quæ apud nos sunt, fieri, formariq; que nequeunt, nisi qua quæda uirtus opifex & specierum participatio per omnia diffundatur.

diffundatur. Denique nisi diuina sint, ubique tollitur sacrificij uirtus, que in quadam deorum ad homines communione consistit. Dij ex hoc maxime omnia continent, quod nusquam continentur. Terrena quoque facta sunt, & consistunt munere diuinorum, quoties paratio ad diuina redduntur, Deos subito sortuntur existentes hic etiam ante naturas proprias terrenorum, preterea, cum in quolibet Deo potentia sit infinita, & natura indiuidua, incomprehensibilis, merito certis alicubi locis cohiberi non possunt. Itaque non esset uera inter Deos uniuersalis prouidentia unio, nisi omnes pariter essent ubique presentes. Dicitur etiam, deorum alij quidem aeri, alij uero aquei, non quia ibi solui sint, sed quia ibi maxime regnant. Sacerdotes Deos terrenos, & subterraneos aduocabant, qui certe dicuntur tales, non quia ibi sint solui, sed tunc enim ubique omnes) sed quoniam alij alibi potissimum operantur. Nam & anima cuiuslibet stellæ est ubique, quamuis ibi potius agat. Status diuina quedam illustratio capitur.

De Prouidentia, et quomodo dii sint ubique.

Quando dii uarias mundi partes, urbes, ædes, statuas proprie sortiri dicuntur: intellige essentia, potentiamque illorum ubique in se uigere, hoc aut illud potissimum illustrare, atque sicut lumen in se inanes, sine mixtione, diuisioneque sui diuersa passim illuminat, ita dii. Sicut lumen solis id totum continuu est ubique, neque potest in partes diuidi, neque alicubi claudi, neque a fonte proprie separari, neque miscetur aeri, licet ad sit: Quippe cum nihil relinquit luminis, calor tamen a calefaciente restat, ita cuiusque Dei lumen, totum indiuidue, toti mundo penitus adest, licet parti cuiusdam precipue usum suum maxime sibi accommodata concedat. Interea tamen quodammodo implet omnia, ob potentiam perfectam, & excessum causalem prorsus immensum. Unde perficit omnia impletque cum extremis extrema, per media comprehendens in se omnia, & se ad sic reflectens sibi prorsus unitu. Quod quidem munus imitatur & mundus circulari motu, partiumque in unum connexionem, & conciliationem quadam transserente elementa uicissim in elementa, atque uirtute superioru ad inferiora mittente. Qui manifestat hæc suscipit deorum statua ubique prorsus unita, uereri debet omnino de dijs mundi causis aliena sentire, scilicet, esse lo caliter (ita dixerim) separato. Si enim nulla est communio mundi ad numina quo ad essentiam, actionem spectat, nullaque condistributio, uel confortium, nulla nimirum nec coextensio, & condistributio secundum locum, atque determinans quantum ad illud pertinet, specte, uel genere cogitatio sunt, mutua comprehensio, & permixtio esse potest. Quæ uero se totis omnino differunt, recipiunt inter se condistributionem, uel mixtionem, uel comprehensionem nulla prorsus admittunt. Quando per diuersas mundi plagas fit numinum distributio, intellige alias plagas aliter munera deorum pro sua proprietate suscipere. Quod quidem considerans ars sacrorum operu proprijs inuocationibus utitur, quæ eiusmodi distributioni, proprietatibusque numinum consentaneæ uideantur. Quælibet mundi pars accipit aliquid a quolibet Deo: quilibet enim Deus cuiuslibet parti mundi totus adest. Sed partes aliæ aliter hinc accipiunt. Aether quidem ætheria, Aër autem aëria suscipi ratione. Certis namque materijs, inuocationibusque munera deorum naturaliter attrahuntur.

Quod omne diuinum sit a passionibus alienum.

Numina nobis superiora nihil habent in se passibile: atque hanc eandem dea impassibilitatem non habent acquisita uirtute, sed natura: neque etiam anima, que est ultima diuinorum, passibile quicquam habet anima dico a corporibus pura: que neque etiam tangitur perturbatione uoluptatis eius, que est restrictio in natura. Cum sit uita supernaturalis ingenita, neque dolore quopiam dissoluere, cum sit extra omne corpus, naturamque circa corpus diuisam, & harmonia descendentem in corpus ab harmonia animæ principali, neque etiam passionibus sensum precedentibus eger. Non enim corpore continetur, neque instrumenta exteriora corpora percipere cogitur. Iam uero cum sit indiuidua, & uni formis essentia secundum se in corporea permanens, cum corpore nihil communicans, nimirum passionibus diuisionis, alterationis, uel mutationis alicuius nullas admittit.

Loquitur de anima separata a corpore.

Anima neque etiam dum adest corpori, patitur uel ipsa quicquam, uel rationes seminales, quas ipsa corpori tradit. Species enim sunt simplices, uniformesque, nullam turbationem, uel exitum a se ipsis suscipiunt. Passiones qualescunque sunt, in animali non sunt in anima, qualiscunque sit, sed in corpore, quod sub anima ceram possidet qualitate, qua & patitur, & agat. Nulla est in anima passio, uel perceptio, uel turbatio. Atque hæc impassibilitatem anima non solum acquirit electione, sed possidet ipsa natura admodum superioribus corporibus. Demones, & heroës sunt impassibiles, atque sempiterni. Semper enim sequuntur deos in mundi ordine conseruando, ubi uero passio est, ordo perpetuus non seruatur. Porphyrius suspicabatur demones mundi rectores aliquo modo esse passibile per ea, que adhibeantur illis in sacris Iamblichus negant, quia ubi est ordo perpetuus, non est passio, quæ essentia in corporea per sempiterna nequit accipere. Fortè uero concederet demones in firmos, malosque, & gubernatione priuatos tangi passionibus effectiuis, non quidem in anima, sed in corpore tali per animam presentiam constituto. Sicut natura ex occultis rationibus manifesta facit, ita Sacerdos adhibet manifesta, ut occultis significet. Sacerdos operatur sæpe multa, quibus aliquid simile, propriumque diuinis effectus, qua quidem cognatione aliquid diuinitus attrahat. Interea operatur & multa, per que purificet animam, ac mala nobis auertat. Demones, qui sunt nobis præstantiores, nullam naturalem utilitatem a nobis accipiunt, aut enim non indigent, aut ipsimet sibi abunde ubique suppeditat. Nullam uero ex rebus corporalibus mutationem aliquando patiuntur. Insunt nobis perturbationum principia quedam, quæ si uolentis a principio, & subito cohibentur, tandem aciores erumpunt instar

cohibentur, tandem aciores erumpunt instar flammæ compressæ, rursusque cohibiti, sunt ergo remissius corrigenda. Heraclicus sacrificia medicamentis nominat, quia purgant animam a morbis, in hac generatione concretis. Porphyrius suspicabatur non modo demones, sed etiam deos aliquam passionem tangi, quoniam inuocationibus moueantur. Voluntas boni in Deo, dijsque, qui sunt bonitares, excellentior est, ideoque liberior, quam uita nostra electiua circa bonum. Itaque dii non quia inuocantur, mouentur ad bonum hominibus adhibendum, sed sponte nos ad bonum prouocant, nobisque inuocando conuersi de eorum utro: ostenduntque aliquid, atque largiuntur. Putant quidem homines se esse liberos ad petendum. Esto ergo, dii liberos ad dandum. Dij propter liberam uoluntatem boni, actionemque perennem, atque perfectam omnibus benefaciunt, cum primum ad illos sunt inuocando conuersi. Anima supplicationibus ad contemplationem perueniens diuinorum, uitam priorem obnoxiam passionibus transmutat in uitam passionis expertem, dum subito actionem, uitamque deorum, quomodo igitur supplicationes nostræ passionibus, deos tangunt, cum & animas ante passiuas redant a passionibus liberat. Supplicationes animam influxu deorum aptum efficiunt: qui & utroque facile peruenit propter diuinam amicitiam omnia connectentem.

De ira Deorum.

Quando a benefica cura deorum, quasi a lumine solis nos diuertimus, in tenebris statim sumus, diciturque Deus nobis iratus. Placare igitur deorum uitam, est ad illos supplicando redire. Placatio eiusmodi non affert passionem Deo immo & animam a prioribus liberat passionibus. Dij, demonesque diuini suppliciter adorati, cultique, mala multa repellunt, quæ alioqui naturaliter euenirent.

De necessitate, & libertate eorum.

Necessè est deos ita se habere, ut sunt non necessitate extrinsecus illata, sed naturali sibi, optimamque sibi, ideoque maxime uoluntaria, quæ & nollent unquam optione proposita aliter se habere. Porphyrius, multique Philosophi dicunt deos quidem esse intellectus puros, demones autem intellectus, uel participationes intellectus aliquos animales, sed Iamblichus non ita recte ponit demonum proprietatem obijcit, nam & animæ intellectus sunt animales, & intellectus ipsius participationes quedam, neque rursus deorum proprietatem recte ponit, nam puris intellectibus dii participant.

De differentia Deorum ad Demones apud Græcos, atque deuotissimos.

Dij non secundum rationem intellectus ipsius, sed unitatis, & intelligibilis obiecti ritè definitur. Porphyrius suspicatur intellectus puros, separatosque habitudinem ad sensibilia non habere, neque preces audire. Principalis cultus, separatis substantijs tamen est adhibendus, in hoc utique cultu excitatur animæ summum, ut summisque coniungitur, supremi in uno omnia nostra comprehendunt, atque cognoscunt, actionesque orationum religiosarum in seipsis comprehendunt, neque a se discedunt, sed in sestantes orantium intentioni prorsus interfunt: supplicare uero humillime conuenit, agnoscere enim utilitatem non stram, si superis conseruamur, efficit ut maxime supplicemus, conuertamurque ad illos omnino, & assidue conseruudine similes euadamus. Apprimè uero conferunt orationes missæ diuinitur, quibus diuina uis inest: hæc contra Porphyrium opinantem colèdos nobis esse proprie mundanos deos, quia sentiunt. Item supplicationes diuinarum mentium pueritatem minime conuenire. Iamblichus euenire putat propter sensum inanimam, qui supplicationibus inest, præsertim quæ sunt datæ diuinitus. Intellectus puri sine sensu sensibilia noscunt.

Iterum de Supplicationibus.

Porphyrius ait, materialia quedam in supplicationibus adhiberi, ideo adhiberi dijs tantum illis, qui sint animalia. Respondit Iamblichus, in ijs materialibus ultra corporeas qualitates lare etiam rationes, & species, & mensuras incorporeas, atque diuinas, per quas, que adhibentur sunt congrua dijs. Profecto quicquid admouetur quomodo cunque consentaneum, & simile dijs, mox dijs adfuit, coniunguntur, exhibentque munera, precesque exaudiunt. Parua quedam congruitas reru non strarum ad deos nobis sufficit, ut aliud ab illis hauriamus. Illi enim ad hoc semper propitissimi sunt, propter bonitatem naturalem, inimitabilemque potentiam: Causa uero præpotens agit in materiam, uel exilitur præparatam. Porphyrius ex eo distinguit demones a dijs, quod illi sunt incorporei, hi uero corporei. Iamblichus ait, per hæc substantias, & proprietates eorum discerni non posse.

De differentia inter deos, & demones, atque de celestibus.

Dij celestes dici incorporei possunt, quoniam ad suam excellentiorem actionem, & uitam felicitatem nihil a corporibus impedimenti contingit. Sed quatenus dii ad ipsum unum tendunt, corpora sponte contendunt eodem, neque continent animas, sed excellentissimè continentur. Celeste corpus rebus est incorporeis cognatissimum: propter naturam simplicem, indiuisam, constantem, & actionem unam, id est, circuitum, & uitam sibi congenitam, atque lucem. Non sit in celo composito ex anima, & corpore, in terram naturam unam, sed prorsus ad naturam animam trahitur, atque est quasi uisibilis quedam anima, forte celum est lumen ipsum sine materia, & sine dimensione. Dimensio enim ibi propter amplam presentiam eius apparet. Unde celum est anima coeli se ipsam accommodans oculis, rebusque caducis, atque circuitus ille est circuitus animæ, lumen est intellectus eiusdem. Sicut in infinito corporu forma sit materialis, sic in summo materia sit formalis. & corpus animale non anima corporalis, si qua modo est in celo materia. Sicut summus aër sit igneus, ita celestis

ignis sit animalis. Anima illa intellectualis euadit, intellectus boniformis efficitur. Coelestia anima
 lia dici incorporea possunt. Omnes coelestes boni sunt, atq; benefici, suscipientes tantum ipsum bo
 num, & hoc intuitu agentes aeterno. Virtutes in aestimabiles compertae sunt, tum in animalibus ce
 lestibus, tum in earum corporibus insitae, tum per deflexus in omnia sine impedimento usq; ad infi
 nita descendentes, communicatae tam diuisis, qua in speciebus, immutabiles ubiq; quamuis in mate
 ria mutabili regentes generatione perpetuo quoda ordinem, semperq; beneficia, perinde fluxum coeli
 in materiam discordibus plenam resuleat aliquid nobis dissonum. Temporalia temporaliter aeterna capi
 unt. Corpora incorporea corporaliter. Materialia haec immaterialia, colorum uires, mutabiliter, &
 inordinate suscipiunt. Quae sunt in mundo diuino, figurata non sunt, quamuis ut figurata recipiun
 tur in caelo: sic coelestia non sunt mala, quamuis hic suscipiantur, ut mala. Vires coelestium omnes in
 de bonae descendunt, in hac autem contrariorum permixtione, mutantur, id est, quae uires, quae noc
 et in terris, alia iam est praeter illam, quae caelitus hucusq; peruenerat. Primo quod datur, aliud qui
 dem est in datore, aliud autem extra, etiam si in se ipso permanet, praeterea est & minus. Secundo
 dum in subiecto uisiori suscipiuntur, & illius. Tertio propter naturam suscipientis diuersam, su
 scipiunt modo diuerso. Quarto qualitibus inter se differentibus, quae a subiecto eodem pariter ca
 piuntur. Quinto patiente subiecto patitur, Sexto ex omnibus subiecto comprehensis aliud quid
 da postremo resulat: influxus coelestes immateriales exte dunt. Saturni quidem uis contraria est. Mar
 tis uero motrix. Illa uero per accidens frequenter obest, quando materia frigidiore suscipitur; haec
 autem quando feruentiore. Ita illa nocet, quando recipitur, per modum congelationis accipitur, haec quando
 per aetiu, quod quidem sit pro dispositione materiae, id est, quado uidelicet materia illa, neq; satis ca
 lida est, atq; est in terea densior; haec autem per se est calidior, atq; subtilior. Lux, calorq; solis, quauis of
 fendere languidum uideantur, necessaria tamen sunt ad uitam, similiter omnes coelestium influxus ue
 niunt salutares quauis subiecti, uel peruersitas; peruersi recipiat, uel debilitas facile tolerare non pot
 sit efficaciam superiorum. Omnes motus conferunt, & uniuerso, & necessarijs partibus uniuersi, quae
 uis interim particulas minimas sub hoc motu, uel alia lae datur ab alia, uel tales particulae non facile
 motu uniuersi sustineant. Sicut in chorea, dum singuli harmonice saltant congruuntq; gestibus, inter
 se, & toti choro digitus, & pes premitur, & offenditur. Et si quid debile incederit, pessundatur.

De uicinitate coelestium corporum ad species incorporea.

Dii coelestes principium suum habentes in mundo intelligibili, dum ideas sui contemplantur,
 in eo mouent caelos hoc ipso actu intelligentiae, uoluntatisq; efficaciam admodum, & perpetuo.
 Ideoq; sine labore regunt, quod ex ordine semper constante euidenter apparet, ita uero asse
 ctis dijs separatis coniuncti sunt potius, quam corporibus. Regimen circa caelos non potest deos ab
 intelligentiae intentione distrahere, cum eo potentius, faciliusq; regant, quo illic arctius speculantur.
 ex hoc enim procedit & illud, idem quoq; nostris accidere animalibus, si causam suam contempla
 rentur, unde est, & uegetandi facultas.

Confirmatio Superiorum.

Mens diuina per ideas suas deorum coelestium animas procreat, atq; per eas coelestia corpora
 & ueraq; sibi coniuncta perpetuo retinet. Dii mundani, qui, & intellectuales species nominan
 tur, inter se uniti sunt, tum quia eundem idem exemplar, in quo sunt species, intelligibiles cotu
 entur, tum quia exemplar illud in quolibet Deo immudano uiget ubiq; totu. Non spaciū non subiecta
 diuersa prohibet, quin qualibet essentiae incorporeae, ubiq; sibi inuicem insint. Dii mundani in se inui
 ce sunt, uisq; ideis, cu quia sunt ab uno, & referuntur ad unū, cu quia diuina unitas ubiq; praualens
 uenit eos, tum qd procedunt inter se, & conuertuntur, mutuoq; accipiunt. In copositis naturalibus, un
 tas aduentitia est dependens a superioribus, & a multitudine uincitur. In formis separabilibus unitas
 superat multitudinem, & in dijs adeo superat, ut illorum esse sit unitas quaedam: dico autem quaedam,
 quia primū principiu est ipsa simpliciter unitas. Cum igitur unitas in dijs intrinsecus ita praeualcat,
 merito a prioribus exuberat, in sequentes ita ut, hi in illorum unitate consistant, quia unitate, quali
 omnibus communi cuncti sunt, unum actu quodam, sicut corpora inter se potētia quaedam materialia
 sunt unum. Dii coelestes inuisibilibus dijs penitus sunt uniti, cu quia coelestes animae sunt extra cor
 pora, tum quia dii superiores, id est, idae unitatem infinitam habent, prout omnes sunt in quolibet,
 per quam unitatem sibi, & inter se deos sequentes unum. Cum enim omnes dii definitur per unita
 tatem, unū eorum unitas dilataatur in omnes, per quam sunt unum actu cunctorum, uno ad unū
 prorsus obiectum, & principium, atq; finem, in eodem omnes puncto, simul atq; momento.

De Prouidentia, et de Dijs atq; Daemonibus.

Deorum prouidentia uniuersalis est, daemonu uero particularis. Deus primus dat omnib; omnia,
 dii sequentes omnibus aliqua largiuntur. Daemones atq; animae aliquib; solū, & aliqua tantum.
 Sū dii inuisibiles, sunt & in caelo, uisibiles, sunt & daemones dii quide in caelo cōspiciunt in ip
 sa unione ad deos occultos existunt. Daemones autē longe ubi illis distāt, uelut a contemplationib; puris,
 ipsi in agendo propensus occupati. Ideo & a dijs conspicuis longe distāt. Itē essentia uerorūq; deo
 rum, & potētia, prouidentiaq; uniuersalis est per omnia redēns: daemonu uero natura prouidentia par
 ticularis circa res quas dā, atq; prouincias. Item dii corpora sua adeo supereminēt, & corpora adeo
 his obsequuntur, ut a corporibus separati dicantur. Daemones uero contraria ratione magis affecti
 sunt, & copulati corporibus. Itē dii sunt architecti, daemones uero ministri, daemones quod occultū
 sunt

sunt sensibus, dii rationi quoq; humanae, quod si forte aliquando dii appareant, circa terram adhuc
 daemones aëris erunt praestantiores. Mutatio enim loci, uel officij, naturam non mutat diuinam.
 Deniq; dii a potentij fluentibus in generatione liberi sunt, Daemones uero nequaq; Constat quae
 ex historia Porphyrius adduxerat, scilicet fieri multa ad deos quasi passibiles essent. Quia lex sacro
 rum iubet a passionibus esse inter sacrificia liberum, quae quidem lex est data diuinis etiam a pri
 mo patre mundi, a quo & omnia symbola in sacrificijs significantia aliquid occultissimum. Deniq;
 quae in sacris ritē fiunt, habent causam diuinam adeo a passione remotam, ut nec ratio eā possit at
 tingere. Vulgus rationem egeremoniarum diuinis institutarum attingere nequit, ueruntamen aspi
 gnare conatur, ex suis igitur passionibus assignando, dijs passionem attribuit. Vulgus ergo po
 tentes uitur gestibus uenerationis, & donis uitur ad deos eisdem. Sed erga homines id agit, tum
 passionibus suis, tum propter passiones maiores, putat autē & similes passiones dijs in esse, quae ho
 minibus potentibus insunt, atq; propter similes passiones in subditis, adoratoribusq; dijs talia ex
 hiberi. Sed re uera ceremoniae diuinis institutae non passione aguntur ulla, sed admiratione poti
 us, & ueneratione, & constante intelligentia, gaudioq; per similia.

Quo differant Daemones, Heroes, Anima.

Sunt dii uires generatae, opificesq; sunt & uiuificae, quae & in prioribus sublimis continentur.
 Primae uires diffunduntur quam secundae. Secundae per primas definitur: daemones post lon
 gum earū pcessum exordiuunt, ubi iam partitione plurima deriuatur, heroes definitur per secun
 das, id est, uiuificas ante q; deueniant ad postremū. Nam in postremo earū exordiuunt animae officij
 ergo daemonu est officiu circa naturas mundanas, usq; ad singula transigere simul, atq; perferre, &
 animas ligare corporibus. Heroū uero est uiuificare, rationariq; & animas custodire, easq; a corpo
 ribus soluere. Daemonū officium latius est quā heroū: illi circa uniuersum magis, hi circa animas po
 tius operantur. Non dicimus animas fieri, sed accipere a daemonebus, heroibusq; non nihil, & ex se mul
 ta insuper adhibere, exordiuuntq; suum officiu circa diuinorū finem, non quia diuina non ulterius agat,
 sed quoniam anima in ultimis diuinorū officijs adsciscuntur. Item anima ex se tam uarias uiuendi for
 mas promere potest, ut pro earū congruitate, singulas habere mundi plagas. Potest & cogredi qui
 bus uult, iterumq; regredi in seipsum, & tā dijs, quā inferioribus se coniungere, quatinus rationes di
 uinorum sicut interior promittit: ita saepe per daemones, heroesq; iungatur dijs, potest tā per sua quae
 dam media ab illis differentia se coniungere dijs. Anima nonnunq; conciliat se diuinis, per alias har
 monias essentiae, actionumq; suarum, quam sint illae, per quas daemones superis se coniungunt. Est
 anima non seruet uirē tenorem adeo similem, tamen saepe beneficia uoluntate. De orū illuminatae dae
 mones supergreditur ad uitam angelicam potius quā animale. Anima quauis uideatur omnes ra
 tiones, & totas in se species exhibere, tamen determinata semper est secundū aliquid unum, id est, u
 nam speciem. Atq; interim ex causis praecedentibus, alias alijs seipsum co ordinat ipsa semouens.

Quando alia numina aliter appareant, atq; agant.

Omnes superi inuocati ueniunt in conspectū, sed alijs formis, uiribusq; occurrunt. Anima quoq;
 stellarū nouis quibusdā modis aspectū mouent. Deorum uisa occurrunt uniformia, simpliciter
 similiaq; archangelorū aliquando minus uniformia uel simplicia: Angelorum quoq; mōtis, dae
 monum uaria iam, principatum magis uaria, sed ordine uarietatis miro, heroum his quasi similia,
 principatu uaria admodum, ordinata parum. Animarū scilicet particulariū omniformia. Curan
 diuersi sunt superi naturis, actionibusq; & modo suo appareant singulis, merito diuersi diuersis
 dis occurrunt. Dii in aspectum ueniunt admodum saluares, archangelū horribiles simul & mansue
 timiores angeli: daemones meruendi: heroes uerendi minus: principatus stupendi: principes no
 xij & in festi: animae similes heroibus, quamuis inferiores. Deorū imagines apparent penitus immu
 tabiles, magnitudine, forma, figura, actione: archangelorum & angelorum gradatim minus immu
 tabiles, sed prope Deos: daemonū mutabiles quide magnitudine, atq; forma, his enim alias aliter ap
 parent, sed eadem agnoscantur, principatuū immutabiles: heroū ferme sicut daemonū: principium
 multiformiter uariantur: animarū mutabiles longe, quā daemonū. Dii apparēt cū quiete quadā
 & ordine: archangeli cum eisde, sed his adhibēt efficaciam, angeli eisde scilicet quiete, & ordini adhibēt
 motū ordinatū, & moderatū. Daemones cū turbatione ordinē transgrediētē, principatus cū stabili
 tate, constantiq; in seipsis: heroes cū motu, atq; festinātia: principes cū tumultu: animae ferme sicut he
 roes, sed minori cōstabilitate, & ordine. Deorum pulchritudo occurrunt in aestimabilis, in cōparabilis,
 admiranda, supra modū delectans: archangelorū, angelorūq; cōsimilis, sed gradatim inaequalis. Dae
 monū & heroū spiritus per se appareēt pulchritudine in speciebus determinatis habent, sed illi se
 cundum rationes essentiae, hi secundū fortitudinis actum, principatum pulchritudo principalis est,
 & naturae principium sicā ad ornata, elaborata. Animarum pulchritudo in rationibus consistit de
 terminatis quidem, sed diuisis magis, quā in heroum forma, sub una tamen specie comprehensis.
 Deorum actiones effectusq; uelociores sunt, quā intelligenti deprehendere possit, sed interea pe
 nitus stabiles. Archangelorum celeritas mixta est, quodammodo efficacibus actionibus: angelo
 rum cum motu, neque pariter habent, ut una cum dicto perficiant. Daemonum actiones celeriores
 apparent, quā sint effectū, & ueritate, Heroes magnifice quidem incidunt ad actionem, tardius ta
 men quā daemones peragunt: principatus cum auctoritate, & imperio ueniunt ad agendū, prin
 cipium

cipum conatus plurimam quidem habet emphasim, sed desinit ab affectu, animarum actiones mobiliores sunt, quia heri sum, sed debiliores. Deorum apparentium magis uero totum cœlum occupare uidentur. Quam incedentem nec terra putatur sustinere posse. Archangelis apparentibus pars mundi quædam commouentur, & lumen præcedit in se diuisum, ipsi uero pro magnitudine donationis suæ magnitudinem lucis, & figuræ præferunt. Angelica forma, & lux, & minor est, & diuisa uicinis: dæmonum magnitudo, formaque diuisa magis & minor: heroica rursus angustior, aspectusque magnanimus: principatus prægrandes, & uasti, principes inflati, superbi, & insolentes apparent animarum effigies in æquales, hæroibusque minores. Denique quilibet pro magnitudine potestatis suæ, & imperij latitudine magnitudinem formæ, lucisque præterit: Deorum spectacula prælucida nobis occurrunt, fulgentiaque ad iuminis, & splendore dearticulata mirifice, & lucidiora quam sint reuera: archangelorum uera, perfectiorum angelorum effigies speciem eandem seruant, præterquam quod a notitia plenitudine actionis discretionem desunt: dæmonum exilia, & quasi caduca: herou exilia: principatum uero perspicua: principum obscura, sed utraq; imperiosa animarum umbrosa. Deorum imagines quam plurimo splendore corruscant: archangelorum quoque præfulgidæ: fulgidæ insuper angelorum: dæmones turbidus ignis apparent: heroes mixtum lumen ex pluribus habent: principatus quidem purius: principes autem ex dissimilibus: contrariisque consulum ostendunt: animæ ignem reddunt plenum ex multis generationis admixtionibus, atque diuisum. Deorum imagines occurrunt tanquam ignis indiuisus, ineffabilisque implens uniuersum mundi profundum: archangelorum ignis etiam indiuisus habens circa se, uel ante, uel retro quam plurimam latitudinem: angelorum diuisus ignis, sed in se absolute simis: dæmonum magis quoque diuisus se ad angustius circūscriptus facile exprimendus: & apud illos, qui superiora uidentur, facile contentum dæmonum heroicus ignis habet, quod horum cōmista, sed non æqualia, principatum ignis appropinquat: principum aliquid habet opacitatis: animarum ualde diuisus, & multiformis, atque ex multis mundi naturis admixtus. Deorum ignis omnino stabilis est aspectus: archangelorum stabilitatis participans angelorum stabilitatem: mouetur dæmonum instabilis: herou operantur: principatum qui uisus aduenit: principum uero tumulus uolus, animarum ignis multis motibus transmutatur. Dii animas perfectissimè purgant, archangeli sursum reuocant, angeli tantum saluunt à materiæ uinculis, dæmones ad naturam trahunt, heroes ad curam sensibilibus operum deducunt, principatus quidem præsentiam mundanorum, principes uero materialium studium exhibent, animæ cum apparent cōsistent, ualuntque in generatione. Quicquid purum, firmumque est in imagine nobis occurrente, superioribus attributo generibus, iam uero præfulgidum eius, quod uel nec in seipso firmius permaneat dijs attribuit, quod uero fulget, atque permanet quidem, sed quod in alio, archangelis, quod in alio permanens, angelis, in quod mobile est, & uagabundum, & alienis plenum naturis, ubique inferioribus ordinibus attribuit. Dæmones mixtos in se habent mundi uapores, ferunturque instabiliter præter uel iuxta mundi motum, heroibus generatiam spirituum compositiones admiscuntur, circa quas & ipsi commouentur. Principatus eodem modo permanent, mundanum quod habent ostendentes principibus materialibus liquoribus pleni sunt, animæ superfluis maculis, & alienis spiritibus sunt repleta, quibus cum quoties apparent, unumquodque horum generum se ostendunt. Dii materiam repente consumunt, archangeli paulatim, angeli solunt ab ea, & ad sublimia reuocant, dæmones diligenter exornant eam heroes coaptant ad eam competentibus ubique mensuris eam strenue, corammodè: curantes, principatus adstant ei supereminentes. & hoc pacto seipos ostendunt, principes impletos se penitus materia monstrant, animæ puræ quidem ferorulum à materia ueniunt, impuræ uero materia inuolutas se nobis ostendunt. Exhibent insuper alij nobis alia. Dii præsentem dant corpori sanctitatem, uirtutem animæ, menti sinceritatem, omnia non inappropria principia reuocant quod in nobis est frigidum letiferumque, delent, calore fouent, efficiuntque reddunt ad uitam, faciunt quoque, ut omnia animæ, mentisque congruant, & mensurentur eisdem, harmoniaque intelligibili lumen effundunt, quod uel non est corpus, ostendunt tanquam corpus ipsius animæ oculis per corporis oculos. Archangeli eadem agunt, sed non adeo sufficiens uel permanentia, uel extra proportionem nostram, angeli bona etiam magis particularia diuise distribuant, effunduntque agunt ualde ab intimo eorum uigore deficientem, dæmones præsentia sua corpus grauiant, moribus affligunt, aliter puniunt, animas quoque ad naturam trahunt, & à corporibus, cogitationeque eorum sensu non discedunt, atque eos, qui ad ignem celestem, diuinumque contendunt, circa locum inferiorum detinent, nec à fati uinculis solunt. Heroes alia dæmonibus similia faciunt, proprium uero id habent, quod ad opera quædam generalia, magnaque nos suscitant, principatus apparentes bona largiuntur mundana, resque uitæ huius omnes suppediant, principes materialia, terrena que bona, animæ cum apparent, si animæ sunt pure in ordine angelico constituta, sursum reuocant, salutem animo præbent, spiritus sacram, sacraque dona, que sperantur, animæ puræ ad generationem detorquent, spem frustrantur eius fructus auferentes passio: ubi usque in uitas implent animam corpori copulatis. Ordine quoque, que unusquisque obtinet, in apparente designat, dii ostendunt Deos, uel angelos circa se adstantes, archangelos præferunt, uel præcurrentes, uel circumstantes uel sequentes, siue aliam quandam urbem angelorum quasi stipatorum circumuallantium. Angeli opera ordini suo congrua præferunt. Boni dæmones officia sua, & bona que tribuunt, in conspectum adducunt, dæmones uitros ostendunt suppliciorum species, dæmones alij quomodocumque prauis occurrunt circumdatus feris letiferis, uoracibusque, principatus, prouincias mundi quasdam secum demonstrant, principes

principes, conditionem materiæ ordine carentem, errantemque secum afferunt in conspectum. Anima quidem tota in nulla particulari specie detenta ignem ostendit sine certa specie circa mundum totum, quo animæ mundanæ natura significatur indiuisa, & una, & nulli addicta speciei. Anima purificata ignem ostendit figuram, ignem purum, & lumen micans, simulque stabile, & ipsa una cum duce sublimi sequitur, bona uoluntate gaudens, atque ita in operibus suis ordinem, quem obtinet, patefaciens, anima uero, quæ deorum labitur, occurrunt, trahens secum signa uinculorum, atque pœnarum, materialiumque spirituum compositione grauam ostendit, turbationibusque materiæ dissimilibus occupatam, seque subdentem imperio dæmonum generationi fauentem. Singuli cum apparent, ostendunt prouincias, fortioresque, quas sortiti inhabitant, aerij quidem ignem aerium, terreni uero terrenum, atque nigrum, cœlestes autem ignem splendidiorum, atque in his tribus terminis oēs distributi sunt eorum ordines. Dii demonstrant omnium ordinum principia in se, cum apparent. Angeli declarant se ab archangelis dependere: dæmones, heroesque patefaciunt se superioribus ministrare, quauis aliter hi, quæ illi: principatus, principesque præfecturam ostendunt. Illi circa mundum, hi circa materiam animæ declarant se superiorum postrema tenere: unde una cum seipsis primi quidem prima loca designant, secundum, tertiū, tertiam, ceterisque deinceps eodem ordine. Dii tenuitate luminis tanta effulgent, ut corporis oculi non possint capere, atque perinde afficiantur, ut pisces ab aqua turbida, pinguisque tracti in aerem tenuissimum: qui enim diuinum spectant ignem, non potentes ignis diuini respirare subtilitatem, cum primū spectare uidentur, uirtute deficiunt, atque iniato spiritu, profus intercluduntur. Archangeli quoque splendore emittunt subtiliore, purioreque, quam tolerari queat, non tamen adeo intolerabile, sicut dii. Angeli occurrentes tolerabile perficiunt aeris mixtionem, ut sacerdotes eam attingere possint. Dæmones cum apparent, nihil totus aer cōpatitur, nec eis circūfusur aer sit subtilior, neque præcurrit lumen in quod eorum species emicat, aerem anticipans: neque circa illos circūlucet aer undique: heroibus apparentibus plagæ quædam terræ commouentur, sonitusque circūsonant, totus uero non fit subtilior, neque adeo ineptus sacerdotibus, ut sustinere non possint. Sub principibus circūcurrit eos uisorum circūuolutio plurimorum difficilis tolerari, & uolumen eiusmodi circa eos est mundanum: circa principes uero terrenum, neque tamen super mundana subtilitas, neque si premorem elementorum. Animis apparentibus, aer apparens magis conatus est eis, earumque descriptionem suscipit coaptatus eis. Affectiones inuocantium animorum occurrentibus, dijs excedent reportant perfectionem actionemque, & amoris diuinum, incredibilemque lætitiā: archangelis contemplationem intellectuale summopere puram, immutabilemque potentiam: angelis rationabile cognitionem, uirtutemque in ordine positā, ad summū dæmonibus appetitū generationis, atque heroicæ talia quædam, & insuper studia ciuiliū gubernationis: principibus motus mundanos, uel materiales agunt animo naturæ, operumque fatalium expletionem animis, appetitus, generationis, & studia corporum curandorum. Deorum apparitione ueritate potestatem, actiones ad summum corroborent, & bona præbet amplissima, archangelorum similia, sed particularia magis, & cognitionem, potentiamque non simpliciter, sed ad hoc, & ibi, & tunc, & hoc pacto, angelorum etiam determinata magis: dæmonum non anima: bona, sed corporis, corporis, quæ quando mundanus ordo concedit: herou dona Respirationis, siue terrenæ: principatum mundana: & omnia uitæ commoda principum, inferiora, id est, magis materialium copia: animarum, quæ & humanā uitam cōferunt familiari profus occurrit. Porphyrius narratū opinionem dicentem cōmunem, hoc est, dijs, angelis, dæmonibus, omnibus denique superioribus, cum apparent, ostentare se, & factare mirifice, & imaginariam similitudinem ex se prode re. Amblichus utramque confutat. Deus angelus, dæmon bonus, docent hominem, cum apparent, quæ qualis uel uera sit eorum essentia, nihil ultra, uel citra ueritatem loquentes. Sicut enim lumē naturaliter, & assidue solem sequitur, sic ueritas Deum, eiusque pedissequos, præsertim cum perfecti, pleni que sint, neque egent, neque possunt sibi ultra quam sint, arrogare. Quando in theuriga, id est, deificæ, & sacerdotia facultate delinquitur, tunc non bona numina, quæ operantur, sed deteriora, malaque nobis occurrunt sub prætextu honorum: mali enim spiritus in similitudinem honorum se sepe trāsformant, factabundique ueniunt, & supra quam sunt, sibi arrogat Memphis ubi initium primum adulteratum suboritur, in edacium plurimum ex peruersitate procedit. Oportet sacerdotes apparitiones spirituum regūla ordinis totius examinare, & meminisse arrogantium in factabundā non esse ullo modo propriam ueris spiritibus atque bonis. Et cauere ne à ritu sacrorum abererunt. Ac si in errore apparitionis quadā repete insulentes aduerent, non deerit ex earum cōditione cōmunem, omnemque numerum naturam, cōditionemque pendere. Quæ enim multis seculis, & operoso labore in sacris cōprobata sunt, nefas est ex nonnullis repente incidere ueritate iudicando mutare. Esti falsi spiritus metuntur, boni tamē circa ignem ueridici sunt, atque legitimi. In omni siquidem genere principalia primū à seipsis exordiantur, sibi que ipsi præbent, quod ceteris exhibent, idque sit in essentia, uita, motu, similitudine superi ueritatem omnibus exhibentes, primū de seipsis uera prædicant, ipsamque eorum essentiam præcipue cōtemplationibus patefaciunt. Ideoque ignem per se, propriamque forma spectandū sacerdotibus rite demonstrant. Non enim est calor is frigidificare, uel luminis obtenebrare, atque occurrere, uel illius per essentiam aliquid faciētis, aliquid ad cōtraria facere Phasma, id est, simulacrum misum ab aliquo sine natura eius, sed solū per modum idoli specularis uanè trahit animum inuentis, fallitque, dum simulat se esse aliquid de cuius natura nihil habet. Est igitur causa falsitatis, quod nullo modo cōpetit alicui essentia ueræ. Ideo neque dijs, eorumque sectatores, non exiles, inanesque, sed

naturales, & ueras sui reuelent imagines, non quidem speculares (ut dixi) uanas: cur enim eas mitte-
rent non ut demonstrent essentiam suam, atq; potentiam, nam ille ab hac ex tota natura deficiunt
non etiam ad intentionem utilitatem. Quæ enim utilitas est ex mendacio simul, atq; deceptio: ne
deniq; ob hoc mittunt, quia natura eorum sit ita ex se idolum mittere, nempe essentia firma in ipsa
consistens, & ita reliquis essentia, ueritatibusq; causa in nullo modo in aliud mittit imitamẽ sui ullum
fallax, & deceptorij, quod simul & se esse aliquid, de cuius natura nihil habeat. Neq; igitur dii, neq;
se quales eorum, uel transformant naturam suam in aliqua simulachra, neq; hæc in aliud ex se pro-
ducunt, sed ueras sui formas in ueris animæ moribus illustrant, atq; demonstrant. Nota huic simile
illud, quod in parua mens beata diuinam essentiam, uidet non per imaginem ab ea creatam pro-
fus deficientem, sed per eandem essentiam, sicut eis, qui lumen uidet per lumen in lumine: non sicut
qui calorem per lumen, uel qui corpus speculo. Substantie separatae, non habent ullum sibi commu-
ne genus. Item dii, angeli, demones boni non apparent phantastico modo, sed proprio profusus, &
uero. Spiritus uero mali phantastico, fallaciq; neq; decet ex conditione, qua hi apparent nobis, re-
putare modum, quo boni sua præsentia formant animam. Porphyrius ait, cognitionem quidẽ di-
uinorum esse rem sacram, ignorantiam uero profanam, hæc Iamblichus comprobat: quia cum dii
per intelligentiam agant entia, merito nos per intelligentiam entium placere dijs, atque probari, sed
operationem religiosam antepositam intelligentiæ, tanq; quæ sola sit efficax ad acquirendam animæ
cum Deo deificam unitatem. Tanta est uirtus sacrorum ritẽ Deo factorum, ut etiam si hæc ignores,
pietate tamen obserues, non minorem habeant efficaciam. Non enim intelligentia coniungit sacrifica-
tores Deo alioquin philosophi unionem deificam reportarent.

De uirtute Sacramentorum.

Obseruantia decens præceptorum, operumq; diuinorum, quæ omnem excedunt intelligentiã,
atq; symbolorum, sacramentorumq; potestas mira solis nota numinibus, præstat nobis deifi-
cam unionem. Quando operamur in sacris, non conficimus per intelligentiam sacramento, a-
liquin & actio eorum intellectualis foret, & daretur a nobis: contra uero & nobis non intelligen-
tibus, hæc proprium opus peragunt, & deo uirtute potestas quod hæc referuntur, ineffabiles ex se ipsa p-
prias agnoscit imagines nõ a nostris intelligentijs excitata. Vniuersales enim cause à particularib.
effectibus non mouentur: unde nec ab intelligentijs nostris diuina principaliter mouentur ad ope-
randum, sed intelligentias, & affectum in se ipsam, puritateq; præcedere necessarium est, tanq;
concausa qualdam. Quæ uero, principaliter diuinam potentiam uoluntatem, ipsa sunt sacramenta
diuina: atq; ita diuina a seipsis incitantur, neq; ab ullo subdito principium actionis accipiunt. Ne
putes igitur totam in nobis auctoritatem esse efficacis rationis in sacramentis neq; in ueritate intel-
ligentiæ nostræ, uerum eorum opus absolutum, uel hæc ex nostra deceptioe mentiris. Nam nec etiam
si nouerimus, quæ genus quodlibet proprie consequuntur, subito consequimur ipsam coram in ope-
re ueritatem. Absq; cognitione quidem nunq; aduenit efficax unitas ad diuinam. neq; tamen idem
est omnino: Quapropter neq; diuina puritas per rectam cognitionem efficitur, sicut corporis puritas
per sanietatem, sed super cognitionem unita est, & purificata puritas id est, per potestatem cog-
nitione superiorem. Neq; igitur aliud quicquam in nobis humanum ad diuinarum actionum finem
aliquid confert. Conclude sententiam Iamblichi Aegyptiorum, Assyriorum, sicut in agricultura,
medicina, arte imaginũ, coitu humano homo materiam opportune coaptat. Causa uero superior,
uniuersalisq; adhibet formam: sic in sacrificio, quando fiunt symbola, atq; synthemata, id est, signa
uim efficacem imppimit sacramentis.

Vaticinium quid, & unde.

Vaticinium ipsum nec ab arte, nec a natura, nec a naturalibus, uel animalibus rationibus moti-
bus ue efficitur: neq; fit ullo modo, sed utrinq; sempiternum est missum ad nos usq; diuinitus
totaq; potestas, præfaga refertur ad deos: & omnis huius auctoritas consistit in eis, atque inde
traditur, diuinisq; operibus: signis ue perficitur, spectacula quidem habet diuina, & cõtemplatio-
nes uera scientia præditas. Cætera uero cuncta, uelut instrumenta subijciuntur, missa diuinitus præ-
fagi dono. quæcunque ad animam pertinent, aut corpus, uel in totius natura sunt, siue naturis, lo-
ca uero & res quædam ad uaticinium exiguntur uice materiæ. Non decet uaticinium deducere si-
ne causa, scilicet à quibusdam nullam in se habentibus præscientiam, sed à dijs contentibus in se
terminos totius scientiæ rerum. Contemplari decet uaticinium distributum circa totum mūdum,
& circa omnes diuisas in mūdo naturas: sic utiq; causa uaticinij præcipua est, & cõmunissima, pos-
densq; in se ipsa quæcunque sui participantibus exhibet, præcipue præbens ueritatem, qua opus
est uaticinio, & in primis essentiam, causamq; eorum, quæ fiunt, obtinens in seipsa, à quibus neces-
sario procedit, perpetua præfagi consecutio. Porphyrius ait, quando dormimus, aliquando præsen-
te futura, absq; ulla præsentis status animaduersione, etiam si in cõstatu minimè concitemur. Vobis
arbitror non tam externo influxu tunc diuinitus, influente, quàm ex ipsa natura animæ, mentisq;
præfagire: Iamblichus ait, somnia, quæ humanis proueniunt causis, siue per naturam nostram, siue
per affectus, & cogitationes, & actus, raro admodum & obscure nimum, & sæ-
pius casu quodam attingere uerum.

De Somnijs

De Somnijs.

Somnia quãdoq; incitantur in nobis ab innatis intelligentijs, rationibusue, uel ab imaginario-
nibus, curisq; diurnis, quæ aliquando uerum assequuntur, plurimum uero falluntur, atque hæc
humanis principijs oriuntur, dormientibusq; contingunt uigilia nihil habebunt. Somnia ue-
ro missa diuinitus non ita contingunt, sed ueniunt, uel inter uigiliam, atq; somnium, uel inter somnium,
atq; uigiliam, uel in ipsa uigilia. Tunc breues audiuntur uoces, quid agendum sit admoneres, & ali-
quando spiritus quidam non corpulentus, non tractabilis, se facientibus circumfundit: qui tamẽ nõ
perspicitur, sed alio quodã sensu, & animaduersione, quæ in cõsensu percipitur, impetu quodam in-
grediens, & se undiq; circumfundens absq; cõtractu, atq; mirificè passiones animi, corporisq; expel-
lit, aliquando uero lumen syncerum, quietumq; fulget, sub quo uisus clauditur anima patens. Sed
alij quando interim peruigiles sunt perueniuntq; quando dii in lumine se ostendunt, & quæ illi lo-
quuntur, arguuntq; continuata animaduersione percipiunt, perfectius uero id totum discernitur,
quando uisus quocq; percipit, atq; intellectus corroboratus, quæ sunt assequitur, & quia spectant
similiter commouentur. Tanta, tamq; differentia, qualia diximus, non sunt humana, cõtingunt ue-
ro quando somnus noster est grauedo quædam capitis, uel inclinatio, & occupatio uisus, uel me-
dium quiddam inter uigiliam, atq; somnium, uel excitatio subita, uel ipsa uigilia. Quæ omnia diu-
na sunt ad deos suscipiendos idonea, diuinitusq; mittunt, atqui tota quædam præcedunt, quasi ap-
partitionis diuinæ partes. Somnia humanis caulis procedentia defectus patiuntur duos. Nam & in
ipso somno omnino dormientibus accidunt, & nos tunc non distinguẽ, ut plenè animaduerrimus,
aut quæ occurrunt, aut statum ibi nostrum. Quando uero diuinitus mittuntur somnia, neq; reuera
dormimus, & assequimur, animaduerrimusq; clarius quàm cõsueuerimus uigilantes: ideoq; in eius-
modi somnijs maximè ponitur uaticinium. Anima duplicem habet uitam, unam quidem simul cõ-
corpore, alteram uero ab omni corpore separabilem. Quando uigilamus, utimur plurimũ uita quæ
cõmunis est cum corpore, præterq; si quando penitus separamur ab eo, propterea quod uel intelli-
gamus, uel puris rationibus cogitemus: sed in dormiendo penitus solui possumus, uel ut uinculis
adhibitis animo, atq; uita a generatione separata tunc uti. Quando quodammodo dormientibus
animus a corpore soluitur, tunc illa uitæ species, secundũ se ipsam pernanẽs separabilis, separataq;
siue intellectualis, siue etiam sit diuina, protinus expergiscitur in nobis, agitq; quem admodum sua
fert natura. Quoniam uero & intellectus entia contemplantur: & anima generabilium rationes in se
complectitur, merito secundum causam comprehendentem futura in præcedentibus sui rationib.
ordinata non prænoscit. Dictum est de præfagij animæ redeuntis in se in statu simili somno. In se
inquam, id est, rationes seminales, & intellectuales: sed hæc tunc sub forma quadam propria præsen-
ti uitæ, id est, sub forma particularis actionis huius, & uitæ, sed si mox explicet uniuersam rationis,
cogitationumq; formam, secundum quã uixit aliquando, tunc reuertitur præfagia pertinentia ma-
gis ad uniuersalem mundanarum rerum conditionem, sub qua & particularia passim cõspicere po-
terit. Si rursum per formam uniuersalem eiusmodi suam ipsis deorum mētibus copulerit, uidet in-
super, quæ ad mundum spectant superiorum, & quæ ad hunc, item per illa tanq; præcipuas equas
intelliget absolutius, in quo statu non solum cõgitatio erit perfecta, sed imaginatio quocq; habe-
bit imaginamenta syncera de rebus corporeis, atq; diuinis. Quoniam uero sunt in anima rationes gene-
rabiliu penes potentiam eius tum esse uitam, tum etiam cognitiuam, atque hæc rationes depen-
dent à rationibus, quæ sunt in dijs, id eõ animabus cõstitutis, rationes in se suscitatur in actum. Saltem
cognitionis amplissimum, & sub diuinæ prouidentia modo, per quem & per quas reputat præte-
rita, futuraq;, & temporalia omnia, eorumq; actiones, & passiones, passionumq; remedia, & curatio-
nes morborum, uitiorumq; animi, & statuta legum, & artes generi hominum necessarias: sic in A-
Esculapij templo accipiuntur somnia, quibus morbi curantur, ipsaq; ars medendi somnijs est compa-
rata diuinis. Exercitus Alexandri morbo mox deperiturus euasit discrimen remedij adhibitis in
sonno à Dionysio Deo. Lisander rex Aphurim urbem obsederat, & in somno iussus ab Ammone,
soluit obsidionem. Multa quotidie similia sunt supra orationem, rationemq; humanam.

De inspiratione diuina, quæ fit in uigilia.

Porphyrius duas diuinas efflationes tergit: unam, quæ communiter dicitur in somno fieri alterã,
quæ in uigilia, ubi afflati, & percipi præfagiunt, ita uigilantes, ut etiam utantur sensibus. Neque
tamen interim sunt humanæ rationis compotes. Iamblichus ait animos uere præfagientes ef-
flatosq;, & cum dormire uiderent, non dormire, & cum uigilare, non proprie uigilare, neq; more ho-
minum sensibus uti. Animi diuinitus afflati, percipi q; subiecerunt uitam suam penitus afflati
Deo. Ideo siue ut uehiculum, siue ut instrumentum se subiecerint, priorem uitæ modum depolue-
re, atq; uel uitam propriam in uitam diuinam cõmutauere, uel etiam suam penitus ad Deũ agunt.
Ideo neq; utuntur sensibus, neque ita uigilant, ut qui uigiles habent sensus, neq; ipsi præfagiunt, uel
mouentur, humano quodam impetu, atq; more, neq; suum statum animaduerrunt neq; uitã edunt
cognitionem, actionemq; propriam, sed totum illic agitur sub forma, actioneq; diuina.

Miracula multa fiunt à Prophetis.

Quod autem afflati diuinitus non uiuant, tunc ipsa animalis uita patet, quia multi eorum ad
moto igne, non utuntur, ignem uidelicet repellente Deo intus afflante: uel si utuntur, non
lit 4 perueniunt,

perferunt, neque pungentia percipiunt, uel radentia, uel ulla tormenta. Item quod actiones eorum non sint humanae, constat, quoniam per inuia uadunt, per ignem feruntur intacti, & flumina transeunt mirabiliter, quod & ipse sacerdos agit in catallis, per haec patet illos non uiuere uitam humanam, nec animalem sensibus, impenitentem, sed diuinam, quasi anima eorum oriatur, & Deus sibi sit pro anima, moueatque tanquam excellentior anima. Variæ sunt diuinitus inspiratorum species tum pro uarietate deorum, qui alij aliter inspirant, tum pro differentia modorum inspirationibus: hi modi sunt tales. Aut enim Deus ipse nos occupat, aut nos ei nos addicimus, totique illius efficitur, aut communem agimus, ad Deum actionem: item uel utimur diuinæ potentiae euadimus compotes, uel mediæ, uel supremæ, item aliquando nuda est Dei præsentia, aliquando ultra præsentiam fit communio, interdum ultra hanc cõficitur unio. rursum in inspiratione, uel anima sola fit compos, uel etiam corpus subinde fit quo dammodo particeps, uel etiam cõmune animal ex æquo fit compos. Secundum horum diuersitatem, differentia sunt inspiratorum signa, & effectus, & opera. Secundum prædictum in inspirantium, inspirationis diuersitatem, inspirati alij mouentur, uel toto corpore, uel quibusdam membris, uel contra quiescunt. Item choreas, cantilenasque concinnas agunt, aut contra, rursum corpus eorum, uel excrescere uidetur in altum, uel in amplum, uel per sublimia ferri, atque contra. Item uoces edunt, uel æquales, perpetuasque, uel inæquales, & silentio interruptas. Et tum remittunt tonos, tum intendunt.

Inspiratus uacat ab actione propria, ac Deum habet pro anima.

Maximum uero afflictionis diuinæ signum est, quod ille, qui numen deducit, insinuatque, prospicit spiritum descendente, & quætu sit, & qualis, atque ab eo mystice docetur, & regitur. Quin etiam qui numen suspicit, ante susceptionem aspicit quandam ignis speciem. Interdum uero hæc cõspicitur, & præsentibus, siue adueniente, siue recedente Deo. Quo ex signo in his rebus perit uerissime discernit, quæ sit potestas numinis, quis ordo, & de quibus uera loquatur, & quæ perficiat, uel qui absque eiusmodi spectaculis clã spiritus introducent, uel ut in tenebris, latitantes cõcutiunt. Neque quid agat intelligit, nisi exigua quædam, id est, signa nonnulla in ipso afflati corpore. Cui igitur ignis diuini præstãtia, & luminis species quædam, ineffabilis extrinsecus, incubet occupatio, impleatque ipsum totum, & penitus dominetur, & circum undique in se cõplectatur, adeo ut nec ulli queat actio nã peragere propria, quia sensus, perceptio uel, & animaduersione propria potest adesse animo diuinitus ignem suscipientem uel humana motio, passio, peruersio phatãtia, & alienatio, qualẽ aliqui suspicantur? Porphyrius afflictionẽ diuinã: definit ita. Motio mentis unã cũ inspiratione dæmonica. Iamblichus ait, in animo afflato diuinitus, neque mentẽ, cogitationem uel humanã ferri, si uera continetur à Deo. Neque dæmonũ, sed deorum sit inspiratio, neque rursum definiri debet exitus, & alienatio, hæc enim lapsus significat in deterius, sed potius dici debet reductio, restitutioque in melius. Est igitur afflictio nihil aliud quam a Deo animos occupari, atque contineri. Hinc uero posterius sequitur effectus, id est, exitus, uel alienatio quædam tanquam consequens ad afflictionem accidens. Plato in Phædro dicit antiquos uaticinium nominasse mania, id est, furorem, quoniam soli diuino furore correpti, uerẽ uaticinantur, posteriores autẽ adiuncto t, nominasse mantiam. Item Sacerdotes, Sibyllas, Prophetas, quam diu prudentes sunt, uel paulum admodum, & obscure præfagire, uel nihilquam do uero rapiuntur Deo, uerẽ uaticinari, unde præuidisse apud multas gentes pericula diuinitus immi nentia, admonuisse populos, & per sacrificia diuinã Nemeã placauisse. Item ait præfagium arte factum appellari putationem cõiecturã, nec ullius esse in omni, si cum diuina inspiratione, & uaticinio comparetur Iamblichus ait: diuinũ afflatum, uaticiniumque non esse in mēte, uel anima, siue ut qualitas in subiecto, siue ut actio in agente, sed totũ esse actum ipsius Dei ex Deo simpliciter dependentem. At si dico à Deo peractũ in mente, uel anima simpliciter, ut instrumentis ab omni proprio motu uocantibus atque ita uera præfagia dari. At si quis motus ex corpore, uel anima, uel qualitas talis interim inferatur, uel præcedat, cõfundi uisa, neque uera uaticinia fore, neque legitimã esse ibi diuinam afflictionem, ubi aliquid miscetur humanum. Tres generatim opiniones erant de afflatu, uaticinioque diuino: prima, causam eius referebat ad animam, secunda ad corpus, tertia ad compositũ. Prima ponit ipsum in eo statum, in quo anima tota est redacta in diuinũ suum uel mentẽ, aut quãdo eius actio facta est uehementior, siue amplior, aut quando cogitatio facta est acuta, motusque uelocissimus, aut cũ mēs incaluerit. Secunda ponit illius causam in corpore, quando certam habet cõplexionem, scilicet uel melancholicã, uel temperatã, siue qualitatem quandam elementalem, siue præterea spirita lem, siue certũ spiritum. Tertia causam eius ait certã proportionem, qua corpus, & anima inuicem sunt compacta. Iamblichus ait, ipsum non esse opus animæ, uel corporis, uel cõpositi, nec causam in eis habere. Nam afflatus ille fatidicus agit tum in prædicendo, tum in efficiendo, super omnem humanæ naturæ consequentiam. Non potest autẽ homo, uel aliquid hominis ultra terminos suos ad diuinos progredi terminos. Neque possunt præstantiora a deterioribus generari, causã igitur huius est ditaxat ipsa diuinitas, quãdo scilicet a dijs descendunt in nos lumina spiritusque: traduntur ab eis, ad effectus nobis dominarios, potestasque illinc absoluta cõprehendens omnia, quæ sunt in nobis, & exterminans penitus propria nobis animaduersionẽ, & motionẽ, pferensque sermones, per hominẽ quidem, sed non cum ipsa cogitatione hominis, imò pronuntians ipsa per eos furentis extra se positi.

Dum

Deum uidelicet quæcumque sunt in nobis seruant tota numini, ceduntque soli dominantis actione diuinæ. Porphyrius ait Musicã passionem inferre animo, itaque sedare, & alios sonos alij animis, & moribus conuenire. Item cõplexiones affectionesque corporis permutare, furorẽ mouere, cohibere furorẽ Iamblichus ista cõcedit, sed negat hæc esse causas afflatus diuini, quoniam sunt humana, partim naturalia, partim artificiosa, nec quicquam in se diuinum habent. Quod uidetur suspicari Porphyrius, dicens aliquis afflari, cũ audiunt tibias, uel cymbala, aut tympana, alios uero cũ alias melodias. Varias deorum ordinibus respondēt in mundo uariã motionũ species, certaque certis, ex his uero uariæ profiunt melodiæ, quæ congruunt similitèr per suos, quæque motus certis ordine dijs principijs motionũ huiusmodi sunt, & sua potissimum suis impartant, melodijs sibi præcipue congruentibus. Adhuc præcipue nostrisque spiritibus, per eas affectis se insinuantes occupant hominẽ suamque innox essentia, & potestate penitus implent, cuius afflictionis causa est, non tã passio hominis excitata per Musicã, quam ipsa ad Deum Musicæ congruentia, cui naturaliter Deus adest. Quæ ad usum ueniunt, nimis imagnaria sunt, & intelligibilia potius referunt. Quæ ad defensionem infra auditũ, materialia nimis, quæ ad auditum, mediã, & animã cõgruunt, spiritusque insinuata cum motu, affectu, significatione uehementet afficiunt animã quidẽ hinc, & inde corpus, unde totus homo secundum proprietates melodiarum, euadit susceptaculus huiusmodi numinis, aut illius. & qui afflari sunt aliter aliterque se habent in motu, & quiete, alijque habitibus, pro diuersitate numinum, quibus afflatur principalis, quã pro differentia musicæ. Cessat enim iam hic affectus soni, quãdo Deus agit. Anima in mundo intelligibilis audiuit harmoniã diuinã, cui hic reminiscitur, quãdo audiuit melodias habentes diuinæ ueligiũ, reminiscens uero ad eam uehementet afficitur, si est à numero animarũ, quæ ipsam harmoniã ideã præcipue cõtemplatae sunt in patria. Eiusmodi uero affectu facta familiaris Deo, tã afflata singulari quãdam præsentia Dei, unde mirabilia facit, huius ergo afflictionis, miraculorum causa est non passio exsonis illata, nõ animæ natura ex harmonia cõposita, sed similitudo ad Deum Deique præsentia. Multo quoque minus descendit afflictionẽ in eo cõsistere, quod per Musicã & afflictionem ipsam superflua quædam in anima, corporeque cõcreta purgẽtur. Uaticiniũ uero non est ex certa cõplexione, deorum enim dona nõ uariẽ spirantur secundum corpora reã uarietate. Munus enim diuinũ in partibile est, & super naturã uim datur per propria Dei actionẽ, neque aqua, neque aer, aut corpore uel aliud præbet uaticiniũ, sed sacra, quæ sunt circa hæc, imò mentis purificatio unã, cum purificatio uehementi, intentioneque in Deo suscipit uim diuinã ubique, semperque promptissimã. Cũ afflatus animus & dicat, & agat supra, & contra naturã morẽ, causa afflictionis eiusmodi non est naturalis, uel ex corpore nostro: uel qualitate loci, uel dispositione celestis nasi etc. homine uel operãte, sed ex Dei præsentia ista sunt, unde & uariæ afflatorum species non sequuntur naturales uarietates in nobis, sed differentes species, tum numinũ afflantũ, tum modorum, quibus diuinæ præsentia participes sumus. Quid igitur homines afflari diuinitus, alij conuiescant, alij concitentur, alij morẽs & deserta perant aliterque alij se se habeant, non procedit ex differentijs naturalibus in nobis causarũ, uel locorum, uel musicarũ, quas nuper audiuerint, audiunt uel sed ex uarijs deorum proprietatibus, quibus afflari reguntur, atque ex uarijs afflandi modis. Porphyrius tria à multis in mediũ adducit oracula, unum colophonũ, ubi aqua bibita, uaticiniũ ueniebat alterũ Delphicũ, ubi sedens ad os antri uaticinabatur: tertium Branchidũ, ubi haurientes uaporẽ ex aqua prophetabãt. Vnum quodque secundum naturã suã modum agit circa se effectus, & opera. Ideo spiritus ipsi, qui dijs pendentes suicitãt homines, atque concitant, in hoc ipso opere excedunt omnẽ naturã, humanũque motum atque hinc ipsa eorũ actio nulla conditione similis est consequentibus actionibus homini notis. Erat in Colophone subterraneus locus, in quo fons erat, Sacerdos igitur statuit in nobis, sacrificabat, postea gustabat aquã, tandem uaticinabatur ibi factus presentibus inuisibilis. Videtur potest alibi spiritus diuinus trãssisse per aquã in sacerdotẽ. Neque tamen est ita ipsum, nõ uicque diuinũ non ita secundũ distantia, diuisionemque trãscurrat per ea, quæ participiant, sed extrinsecus comprehendit, penitusque illustrat, & impleat aquã uirtute quãdam ad uaticiniũ conferentem, scilicet purgatoria, ita quod quando sacerdos bibit, ipsa purificat luminosum spiritum nobis insitũ, & accommodat ipsi Deo: qua purificatio, accommodatioque Dei capere possumus. Sed extat præterea alia Dei præsentia præter uirtutem insulam aquæ, ac prior, & de super, circum & intus illustrat, quã nullo obest, modo neque congruatẽ contingere possit. Adest itaque subito, uirtur prophetæ ut instrumẽto, qui interim neque sui furis est, neque animaduertit, quod loquitur, sed & ubi sit ignorat, & post responsum uix seipsum recipit, quin etiã ante potũ aquæ, diem noctemque cibis abstinet, & ad sacra quædam se reuocat in cessabilia uulgo. Itaque propter sequestrationem a reb. humanis syncerum se reddit, aptumque ad Deum suscipiendũ. Ex quibus colligitur, duobus modis hic ad Deũ hominẽ preparari, uno per purgatoriã aquã factã à Deo talem, quæ purificat spiritũ: altero per sobrietatem, solitudinẽ, separationem mentis à corpore, intentionemque ad Deum. Sibylla in Delphis duob. modis suscipiebat Deũ, uel per spiritũ quendam tenuem igneũque, qui crumpebat alibi ex ore antri cuiusdam sedens in adyro per sedẽ æneam, habentẽ tres, aut quatuor pedes, & Deo dicatã, & utrobique exponeret se spiritũ diuinũ, unde ratio diuini ignis illustrabatur. Itaque aliquãdo ignis plurimis simul totus ex anro euolans, undique circumfunditur ei, repletque splendore diuino. Aliquãdo, dum inhæret sedi sacratæ Deo, per quam accommodatur Deo, coartatur stabili uaticinio Dei, utrobique uero per hæc Sibylla sit tota Dei, unde subito Deus adest, sed in eum separatus, existens

alter præter ignem & spiritum, sedemque propriam, & omnem eius loci apparatus, uel artificiosum, uel naturalem. Femina quinetiam in Brancis fatidica, uel sedet in Axe, uel manu tenet uirgā ab ali quo Deo datam, uel pedes, aut limbū tingit in aquā, uel ex aqua quadā uaporē haurit, & his modis impletur splendore diuino, deumque nocta uaticinatur. Nam his ex omnibus fit accommodata Deo, quem extrinsecus accipit. Quod autē ex nulla uirtute corporea, uel animalī propria, uel locorum, instrumentorum uel uaticinū fiat, sed ex præsentia Dei uenitēis extrinsecus, patet ex eo, quod ipsa sacerdos, antē quā de oracula multa ritē peragit sacrificia, obseruet sanctimoniam, lauetur, triduum prorsus abstinet cibo, habitat in secessu tamē; incipit paulatim illuminari, mirificetque gaudere. Per quos patet prouocari Deum extrinsecus, ut adueniat, & forinsecus aduenire, & prius quā sacerdos ad locum aquæ ueniat, quodam modo inspirari, & in ipso loco, dum spiritus quidam ex aqua euolat fontis, constat aliud quiddam præter hæc esse Deum separatū ab his omnibus, causamque loci, & fontis eiusmodi, rotisque uaticinij. Virtus, quæ inspirat nobis uaticinū, ab absoluta à locis & temporibus; alioquin non posset omnia simul loca, temporaque exprimere. Si enim inseparabiliter in hæc aere naturæ locorum, materiarum uel, uel procedat secundum motum determinatum numero, non poterit, que ubique, semper se sunt, nec ipsa ubique, & semper æque prænocerent. In autem ab his fuerit absoluta, tanque præstantioribus, quæ tēpore sunt, uel continenter loco, omnibus, ubicunque sint aquæ, adest, & ipsæ, quæ tempore sunt, undique simul adest, atque in uno simul comprehendit omnium ueritatem, propter essentiam eius separatam prorsus, & omnia superantē. Vis diuina uaticinij origo est, ubique tota & semper tota. Ea uis non est à corpore, neque ab animo corpori addito, sed absolutis, id est, angelis, Deoque, qui sunt ubique, uel saltē uis ipse est, ubicunque est aliquis angelorū, qui sunt ubique; ipsaque ab omnibus separata corporeis, præsens omnibus, non comprehensa loco uel corpore, uel anima, quæ in aliqua specie particularium sit addita, sed hæc ipsa fatidica deorum uel restas, & separata est ab omnibus, & ideo tota simul ubique adest, subito participare potentibus, illustrans forinsecus, & omnia replens, perque omnia elementa discurrens, nec relinquens animal aliquod, uel naturam, cui pro capacitate sua non imprimat ex se aliquid cōferens ad prælagit. ipsa uero propterea se implere se omnibus, æque potest, quod pariter est ab omnibus, absoluta Porphyrius præter uaticinij publicè celebrata cōmemorat aliquod priuatū, eorum, scilicet, qui proficētur per certos characteres se spiritus attracturos ad uaticinū, quod Iamblichus reprobat, quia, cum totam religionem, sanctimoniamque negligant soli consili characteribus, neque ut ipsum alicuius Dei, bonique numinis, præsentiam ad ipsi: qua solent uera uaticinij dari, sed in eo falluntur, quod per characteres quidem dijs congruos, & intentionem animi, reportant imaginariam quandā à superis apparatus nem exiguam, & obscuram, & quoniam interim sanctimoniam negligunt, ueniunt sub malorum dæmonum potestate, qui mentiuntur, & fallunt, & quantumcumque indiciorum apparitionumque à dijs contigerit, peruertunt, atque cōfundunt. Sed qui ueram deorum præsentia fortiter prælagium reportant uerum & immutabile, quod malis spiritibus deturbari non possit. Sicut enim ueniens Sole, tenebræ eius præsentiam suscinere non possunt, sed subito subterfugunt, nihil solem impedirent: sic undique resurgente potestate deorum, quæ replent omnia bonis, perturbationis omnis quæ soler à spiritibus malis accidere, nullum habet locum, sed repente disperditur. Bonis enim numinibus, omnino præsentibus, mali spiritus euanescent, neque mouere se ualent, neque splendorem obfuscare diuinum. Damnat eos, qui omnem cōtemplationem, sanctimoniamque religiosam negligunt, solis consili characteribus, qui sperant se inclusuros substantiam ipsam alicuius Dei, quo præsentia uaticinatur. Horum quoque confidentiam Porphyrius improbat. Qui etiā narrat præter hos, esse alios, in quibus phantasia aliquando concitatur, quando certa quædam adhibuerint, et si alioquin in alijs mentes composte sunt, dum sint phantasia furentes in sacris. Quibus scilicet uel in tenebris lauerint, uel certa pocula biberint, uel cantibus, uel constructionibus quibusdam usi sint. Tunc ergo furentes imaginantur occulta, futuraque, alij quidem in aqua uidentes, alij in muro, alij sub diuo, id est, sereno aere, alij in Sole, alij in stellis alijs. Lumen hoc diuinum uenit in phantasia proprie, ac siquid extra uidemus, mirabile sit, per uisum phantasiae pedisse quum. Dij uel præsentia tantū sine medio mouent animum quoties uolunt paratū, scilicet uel lumen aliquod ex se fundunt in ætherium animæ uelliculum, quo imaginationem mouentur in phantasia, quales ipsi uolunt, & utrobique diuinitus nulli in cluditur. Cum adhibentur prædicta uaticinij congrua, attētio quidem animi, & cogitatio animaduertit, quæ sunt, quando diuinū lumen non attingit proprie ad hæc, scilicet ad rationales potentias, sed interim imaginatio fuerit alienata, quia super morem humanū de super indicatur. Tenent aliquando in tenebris hominē diuinandum. Nihil enim in eis oblit uenturo lumini. Aliquando tenent in lumine, quando eum præparant, ut maior sit ad lumen diuinum similitudo, & tunc accipitur illud in lumine Solis, uel Lunæ, uel serenæ noctis, uel in aqua propter diaphanon parata, uel in pariete sacris characteribus præparato, hic enim propter soliditatem, quod diuinitus semel accipitur, diuinitus retinetur. Ad mouent præterea quædam cognata dijs insinuandis, & exhibent diuinituro potiones, & compositiones quasdam, & cantilenas, uel excitationes cōuenientes ad præparandum suscepculum, & ad commodandam præsentiam, apparentiamque deorum scilicet, quod lumen eorum occultum alicubi pateat sensui, sed semper pro uoluntate deorum, siue deducatur ex æthere, siue aere, uel Sole, uel Luna, uel alia sphaera cœlesti. Quatenus placent dijs, qui liberi dant

liberi dant, & ut præcipui authores, & mouent imaginationem, & per eam quandoque sensum in obiectis accommodatis, & aliquando eam per sensum, imagines magice factæ ex materia solida diuinitus uirtutem seruant. Superi dant dona paratis, non solum naturaliter, sed per intellectum & liberam uoluntatem ipsorum deorum. Dij dant futurorum ostenta in exetis, aubisque, & stellarum nouis prodigijs, ex quo humana sagacitas cōiicit euentus per proportionem signorum aduentus, ut ex casu auis casum uiri, ex defectu membrorum in exetis defectiōni, exque cadere dei cōiitionem eorum. Dij imprimunt futurorum signa in rebus ministerio naturæ uniuersalis, & naturarum, uel obsequio dæmonum seruientium dijs, & dominantium elementis, animalibusque, similibusque cunctis, quæ agunt facile pro uoluntate deorum. Et si symbolicè declarant in signis uoluntatem Dei, & futurorum euentus, ut inquit Heraclicus, representant interim opificij modū. Sicut enim per imagines firmas faciunt res, & euentus persignant, sic & per noua ostenta, & qualiacunque signa, & interim agunt ex eadem causa, & occasione sagacitate nostram. Viscera in ostentis transmutantur contra naturā in animalibus ab anima eorum, & à dæmone eis præsidente, & à motu aeris, motuque cœli, præter naturam, & pro uoluntate deorum ad homines admonendos. Quod autem diuinitus fiat, patet, quia sæpe non inueniuntur in animalibus principalia quædam membra ad uitam necessaria, quæ reuera te in miraculo auferuntur, cum necesse sit ea paulo antē non defuisse. In augurijs captandis aures miraculose mouentur ab anima sua, & dæmone præside, motuque aeris, atque cœli: à quo cœlo descendit uirtus per totum aërem cōformans, & cōmouens illum ad deorum sententiam, pro signis efficiendis. Sententiam dico ab initio præsignatam, atque decretam: sic aures sæpe seipsas præcipiant, uel allidunt, uel aliter se necant, dum ad significandam conferunt, quod non spontē faciunt, sed tate diuinitus. Flammæ quædam stellarum instar factæ diuinitus, aliquando pro signis futurorum in aere facillimæ sunt, ad nutum deorum cœlestium accenso illic aere summo, qui ductu, formatuque facillimus est, præsertim à dijs, atque in ignem. Descendunt interim in hunc aërem corporum cœlestium influxus quidam, conducentes ad creandos, mouendasque stellas eiusmodi, similes cœlestibus luce, uirtute, motu. Mundanum animal est adeo secum unitum, ut membra eius compatiuntur inuicem, commouenturque, etiam quæ remota inter se uidentur, quasi sint proxima, tanquam eiusdem animalis membra. Atque hæc unio, & compassio confert dijs ad exhibenda signa hominibus, primò cœlum, subinde per aërem. Dij non immediate, sed per media instrumenta scilicet dæmones, animas, naturas, & omnia hinc dependentia faciunt hominibus signa, exordientes secum principium unum: & inde diffundentes deinceps motionem ab ipsis descendentem, quo cuncti uolunt ipsi. Ideoque sine habitudine, & cōordinatione eorum ad generabilia, regunt eiusmodi singula, & sicut in opificio, & prouidentia, ita in exhibendis signis non desectitur eorum intellectus ad nostra, sed dum ille in se permanet, signa omnia, uaticinūque conuertit ad se, eaque animaduertit à seipso procedere. Vates omnes cōtinentur, per deos, uel dæmones uaticinū nancisci quia nequeant futura uidere, nisi quæ sint causæ, & domini futurorū, per quos & alij uideant. Porphyrius admiratur, quod dijs adeo inserviant hominibus, ut uates aliqui etiam per farinam uaticinentur. Responder Iamblichus, deos non obsequio id præstare suo, sed excessu potestatis & bonitatis, & causa omnia in se cōtinent, dum in se ipsis manent absque conuersione ad subdita, eis pro gradu præparationis dona & signa largiri, sicut sol diaphanis oculisque lumen, atque hoc calorem. Quia uidemus homines subiecta curare conuersione quadam ad opera, & distractione ad diuersa, & distrahi à seipsis, & laborare: ideo similiter suspicatur prouidere deos, qui contra, quatenus ad se conuertuntur, unaque sui formam, quæ est inferiorum causa, eatenus agunt, mouent, regunt omnia, non distracti per diuersa, sed ab uno principio, nutuque simplici, uibrantes cuncta, successione quadam inde pendētia: neque ipsi ad subiecta stentur, sed statim & plenissime sua reddunt sibi cuncta similia. Deus diuersos suppeditat uaticinij modos, non quidem distractus ipse, sed indiuiduo nutu, formatuque simplici suggerit omnes, & diuersis temporibus suggerit diuersos, non ipse per tempora uariis, sed æterno, eodemque mōdō, & uoluntatis, actu omnes inspirat, quamuis hi, temporibus uarijs explicentur, neque in ostentis continetur, distrahitur, sed in uno sui forma completens omnia signa, ex ea exprimit in seipso consistens, dum uno uoluntatis actu omnia tradit. Tanta est exuberantia prouidentie ad ostendenda nobis signa, ut etiam in calculis, uirgīs, lignis lapidibus, frumento, farina, indicia præbet futurorum, ubi mirabiliter inanimatis animam, immobilibus motum, ratione carentibus intelligentiā quandam præstare uidetur, quasi hæc cognoscere uideantur, ubi nobis futura protendunt. Et sicut Deus sæpe per fatuos homines loquitur sapientiam, declarat non hominem ibi loqui, sed Deum, sic per utilissima quæque portendit futura, his ipse admodum supereminens, & per omnia nostra instruens intellectum Deus per in forma quæque cognitione carentia patefacit quædam cognitio ne superiora, ubi testatur se longe supereminere naturam. Qui dum diuersa porrigit signa, non coeretur in eis, neque per illa distrahitur, sed stans in una indiuiduaque sui forma completens illuc omnia signa, & illinc unico, simplici nutu explicat omnia, præbetque nobis argumenta passim præteritorum, præsentium, futurorum.

Non sic

Non fit in sacris opus alicuius efficaciam, nisi per potentiam, imo et potentiam numinis alicuius.

In religione non potest fieri opus ullum alicuius mirabilis efficaciam, nisi ad fit illis superiorum alicuius spectator operis, & impletor. Opera quidem absoluta ducunt dii, media angeli, tertia demones. Natura quidem humana, nec rationem quidem, orationemue de dijs suscipere potest sine illis. Est enim imbecillus, & hebes usque adeo, ut nullum nullatenus remedium habeat, nisi quaedam diuini luminis portionem desuper accedentem, siue qua nihil a nobis fit diuinum. Sicut falluntur, qui confidunt ex inanimatis animam, & ex amentibus facere mentem, ita qui ex rebus non diuinis diuina facere, & sine dijs propria, deorum opera, qualia sunt uaticinia, & miracula, & similia, ut apparitiones, & expiationes.

Numina inuocata, nobis adsunt, non coacta, sed uolentia.

Confessum est efficaciam religionis opera perfici praesentia deorum, angelorum, demonum. Porphyrius quidem suspicatur numina ad haec trahi quadam inuocationis necessitate. Iamblichus negat necessitatem inferri, uel ab homine, uel a mundo numinibus quae, cum sit immaterialia, non suscipiunt ordinem aduentitium aliquid. Item inuocatio, & operatio sacra, ad mouet quidem sacerdos ad numina assimulatione, & familiaritate quadam non uolentia sacerdotibus illata, nedum numinibus inferatur, Deus, omni scilicet chorus numinum Deo coniunctus est, supra omnem necessitatem extrinsecus uententem. Vaticinium perficitur, dum sacerdos operatur sacra, neque tunc passio cadit, in faciente uel diuinate, quando diuinitus inspiratur, multo minus in numina, quae non illabuntur in animos, nisi uacuos passione. Neque dicendum est, fatidicum animum esse instrumentum medium, & efficaciam diuinorum, sacerdotem uero inuocantem esse uelut causam efficaciam operum diuinorum. Imo Deus est omnia, potest omnia, implet omnia semetipso. Humana uero natura nullam in his efficaciam habet, est enim ad diuinitatem ludus. Deridemus eos, qui dicunt Deum sorte quadam aliquibus adesse potentia figurae caelestis in Genesi. Non enim decet ingenitos, & uniuersales causas magis paritatici per generationem eiusdem periodum, & per causas alienas. Quidam, cum & nolent curis onerare Deum, & non perciperent modum aliquem opificij, prouidentiaque praeter eum, qui sollicitudine sit humana, negauerunt deos facere, atque prouidete. Similiter negarent deos interesse uaticinij, & miraculis, qui non uiderent modum excellentem, quo dii aduunt sine labore, & mutatione sui, modus autem per haec omnia dijs proprius eiusdem duntaxat est norus. Porphyrius ait, opera diuina, qualia sunt uaticinia, & miracula, esse aliquando passiones quasdam animae ex paruis incitamentis excitatas, & animam sua uirtute posse haec imaginari, loqui, facere. Iamblichus dicit, opus diuinum, neque fortuito fieri, cum sit ordinatum, neque ab homine longo inferre. Operere enim diuinum opus a diuinitate fieri. Omnia igitur opera diuinitati similia non ab humana, sed diuina pullulare natura.

Opera miraculorum, & prophetiae, non fiunt aliqua uirtute stellarum, corporis, animae, sed mera, & libera potestate Dei.

Anima humana, & una specie comprehensa est, & a caduco corpore nimis obtumbrata. Ideo nullam habet ad diuinum opus potentiam efficaciam, si quando uero uiderum tale aliquid quodammodo posse, solum id agimus illustratione diuina desuper influente, per quam & actionis diuinae uiderum esse participes. Si opera diuina fierent ab anima ipsa natura animae, & uirtute propria, anima uirtutis & prudentiae compos, uel etiam omnis anima talia faceret. Nunc uero nec omnis anima facit, & quae perfecta uiderum anima, ad diuina adhuc est imperfecta. Non igitur anima, sed diuinitas ipsa causa est operum diuinorum. Alioquin non esset nobis ad haec religio necessaria, sed absque deorum cultu compotes essemus operum diuinorum, si haec ipsa anima fierent potestate. Denique, si anima sua potestate diuina perageret, uel omnis anima faceret, uel quae haberet uirtutem, & perfectionem animae propriam scilicet scientiam, artem, prudentiam, mores, qui per prudentiam acquiruntur. Nunc autem non tales haec faciunt, sed concitari quidam potius & abstracti. Tria propro fuerat Porphyrius de diuinis operibus. Primum, ad haec animam esse causam instrumentalem: secundum, anima quandoque esse causam principalem: tertium, animam posse ita esse ex equo coeuiam, ut ex ea, spiritusque diuino. Tertia quaedam species substantiae, uel subsistentiae fiat. Iamblichus dicit: Quaedam unum aliquid sit ex pluribus, illa plura & esse cognata, & mutabilia, ex eo, quod sunt, in aliud sic commisceri in unum quatuor quatuor elementa, & animas plures in unam rotam, forte uegetalem, sensualem, motiuam, in nobis coedere intellectualem, & in eius actum redigi, uel forte ex illis omnibus harmoniam uitalem in corpore resultare, uel forte animas in patria, conspirare in unam ideam omnium animarum, diuinitas uero uelut a cunctis exemplis non coit in unum. Tertium, cum anima praesertim e suo statu iam lapsa, & quia diuinitas uelut longe diuersa non cadit in mixturam, & quoniam immutabilis, non commutatur in aliud commune duobus. Prius quidem dictum fuerat scintillis exiguis suscipiari in anima species diuinas: esto: sed haec non traducerentur ad species simpliciter diuinas, si corporales, & naturales essent. Nunc denique, ubi dicitur animam cum diuinitate in unum tertium ingredi, & quatur anima Deo, & coeditur, Deum ibi ita mirari accipereque ab anima, sicut mutari animam, & aliquid a Deo suscipere: quod est absurdum, praesertim quia hinc admittitur, quod dii elementorum instar coibunt in effectibus suis in unam formam temporaliter factam, & ex sempiternis, & in re temporalis continebuntur. Quando dicitur ex anima, & Deo,

Deo, uel ex dijs inuicem unum aliquid fieri temporale, quaerimus utrum praeter congregentia resultet aliquid necne, si non resultat, tunc non fiet uera unio, neque uere unum: sicut neque in artificio sola arte pendente, si resultat res, sempiternum est, si non, ut fiat aliquid temporale, nisi enim mutentur, tertium non resultat. Omnino uero absurdum est, hoc ipsum, quod generatione quadam sit temporale, ponere sempiternum, neque tamen decet ponere temporale, ne sempiterna seruiant temporali: nec decet ponere, hoc esse solubile, utrinque factum ex sempiternis, & tamen per nouam generationem uiderum esse solubile. Illa igitur opinio est absurda. Porphyrius ait, animam quandoque generare potestatem, essentiamque daemonicam imaginantem futura, per motiones eiusmodi. Generare inquam; dum coeditur in unum materiam quaedam habentes in se uires eiusmodi, praecipue uero materias acceptas ex animalibus. Iamblichus negat generari demones, & corruptum di. Negat enim ab anima ex uiribus corporeis generari demones, corporibus animaque superiores. Negat & actiones animae particularis, clausaeque in corpore procedere in essentias, in se extra animam subsistentes. Negat uires corporum, materiaeque profus additas, solui ab eis ad demones generandos. Praeterea quaerit, quatenam sit potestas, quae uires materiales a materijs soluit, rursusque cohaeret in unum ad demones generandum, ubi uiderum potestas haec esse daemónica, atque ita exilire, daemones etiam ante quam generetur. Non potest ex rebus carentibus anima, uaticiniosque generari anima, praesertim fatidica. Nequit ex deteriori praestantius procreari. Nequit essentia ulla, substantiaque constitui, ex motionibus animae, uiribusque corporeis, quae nec substantiae sunt, neque essentiae. Item, nullum eorum, quae per generationem seminantur, maius aliquid habet, quam quod ei traditur a causa principaliter generare. Cui ergo, nec corpus, nec anima per se habeat uaticinium, non potest anima ex suis moribus, atque corporibus uaticinantem daemones procreare. Dicit forsan aliquis, non generari a nobis demones, sed eos animantibus ordine praesidere. Itaque quando materiae ex animalibus huic daemones commendantis, opportunitate adhibentur, huic daemones quasi comparietatem ad talia ferri. Iamblichus ait: demones, qui usque adeo compatiuntur, uera uaticinari non posse. Verum namque uaticinium non esse naturae passibilis, & aliquo corpore, uero, tempore clausae, sed ab his omnibus absolutae, ut queat quocumque in loco uel tempore facta, pariter, simpliciterque prospicere.

De Somnijs diuinis, atque humanis.

Porphyrius ait, praesagia somniorum partim esse ex nobis, partim ab extrinsecis. Iamblichus ait, solum extrinsecus aduenire, quia saepe studemus, agimusque nonnulla ad hoc praesagium aucupandum, neque tamen datum, & saepe id non quaerentibus datur, quod si somnialis effectus esset ex nostra natura, arbitrioque humano, nobis ad hoc prouidentibus eueniret. Mittitur autem a dijs eorum arbitrio, scilicet quando, & quomodo uoluit benignitate quadam demonstrare futurum. Idem declarat Orphicus hymnus. Porphyrius ait, uaticinij causam, esse quandam animi passionem. Iamblichus negat, dicens passionem esse suapte natura instabilem, inordinatamque, atque perturbatam. Vaticinium uero esse debere stabile proflus, & ordinatum: ideoque non posse passione uersari. Item quando anima prudens est, & constans, agitque secundum uires eius praestantiores, scilicet intellectuales, rationalesque, futura non praespicit. Quomodo igitur haec assequitur, quando patitur secundum inordinatos motus, atque perturbatos: item passio nihil proprium ad entium, ueritatisque contemplationem, sed affert impedimentum. Praeterea si res ipse in mundo essent passionibus constituta, passio similitudine quadam has attingeret. Cum uero rationibus, speciebusque constituta sint, & agantur, certe alia quaedam praenotio est ab omnibus passionibus. Rursum, passio praesentia tantum sentit. Cum igitur uaticinium futurum etiam assequatur, non uersatur in passione Porphyrius ait, uaticinium esse passionem quandam phantasiae suborram, uel ex cogitationibus nostris, uel instinctu corporalis in nobis naturae, uel similiter inuidentem, ut & phreneticis contingit uaticinari. Ad hoc autem adhibet signa, quod in statu uaticinij agit quidem imaginatio uehementer, sensus autem interim occupantur, & cohibentur. Item quod suffumigationes adhibentur diuinaturo, uel dicitur ad phantasiae sufficiendam. Item inuocationes, ad eandem affectionem incitantem. Item quod non omnes, sed iuuenes, simplicesque ad hoc idonei sunt. Iamblichus ait, occupationem sensuum esse signum, quod phantasma tunc nullum, est humanum. Vapores adhiberi ad efficiendam cum Deo congruitatem, non ad efficiendam spectantis animam. Inuocationes non excitare, uel cogitationes, uel corporeas passiones in nobis. Nam nobis incognitae sunt, solum Deo, qui inuocatur cognitae. Soles simpliciores esse expositos diuino spiritui extrinsecus uenienti. Quod Porphyrius ait, uaticinium esse passionem phantasiae talem, qualis accidit melancholicis, & desipientibus saepe fatidicis, abutitur diuino uaticinij munere, dum alienationem diuinitus factam in melius comparat alienationi a moribus, ebrietate, rabie in dexteris accidenti. Alienatio animi ex passionibus nostris accidens, infra humanum statum descendit animum, sed a Deo facta, attollit hominem super hominem, Deoque coniungit. Illa reddit instabilem, & in materiam proflus immergit: haec constantem, ordinisque compositam, & a materia soluit. Nullo modo dicitur, afflationem diuinam habere aliquid simile, cum alienatione facta ab humoribus, ebrietate rabie. Nam haec a Deo supra quam cogitari possit, distantia sunt: tantundem ergo distat infamia eiusmodi ab inspiratione diuina: nihil igitur habent simile, uel commune. Alienatio a causis facta corporeis, est animi

animi deprauatio ex debilitate contingens. Facta uero diuinitus est salus animæ contingens ex plenitudine potestatis. In illa quidem, dum animo suas operationes aggreditur, eas edit peruersas, atque turbulentes: in hac autem, dum secundum propriam uitam, intelligentiamque uacat, superiori se exponit utendam. Denique, quanto distans diuina ab infimis naturalibus, tanto illorum actione, effectusque ab effectibus naturalium. Alienatio itaque inducta diuinitus nihil habet simile cum ea, quæ sit humanitas. Cum igitur illam cogitas, separa profus ab illa omnes huius defectus, accidentia omnia. Quinetiam quando sobrietatem, uigilantiamque sacram accepta diuinitus meditaris, noli cum sobrietate hominum comparare. Et utrobique ab imaginationibus diuinitus adhibitis animam remoue, quicquid ullo modo simile est imaginationibus ullis, quas humores, similesque cause suscitant. Item ambiguum hominis statum inter sobrium animum, alienacumque diuum, ne similem putes statum animi sacri, uno intuitu spectantis Deum, nec certissimos intuitus diuinorum similes esse credas, imaginationibus arte, uenefica suscitatis. Nam quæ fascinati imaginamur, præter imaginamenta, ullam habent actionis, & essentiae ueritatem. Eiusmodi namque magicæ finis est, non facere simpliciter aliquid, sed usque ad apparentum imaginamenta porrigere. Non est putandum diuinum uatem incidere in ueritatem casu, sicut insani solent aliquando: nec etiam passione quadam naturali, sicut & animalia solent sæpe à partibus, uiribusque quibusdam mundi futurum aliquid inchoantibus, & iam in aëre quodammodo facientibus prius, quam in terra. Atque ita patiendo non nunquam futuras perferunt terræ concussiones, atque procellas, præsertim animalia, quæ uel facile patiuntur, uel acutè perferunt. Prænotio enim uel casu, uel eiusmodi passione proueniens, rara fit, inordinata, non continuata, prorius obscura. Vaticinium uero diuinum uniuersum ordinem continuata, & firma, connexaque conspicit ratione. Si qua nobis innata sit facultas ad futurum percipiendum, non est propterea uaticinium, hæc enim nec semper, sed aliquando ueridica est, nec in omnibus, sed quibusdam, uaticinium uero & semper, & in omnibus est ueridicum. Item prænotio arte facta ex signis aucupatur futurum non omnino fidelibus, quia non semper sibi coniunctum habent euentum, sed diuina prouidentia factum effectus à causis conspicit, intuitu firmo, pergensque & prorius continuata, connectens omnia mutabilia, temporaliaque & inter se distantia, futura autè ipsa, ut præsentia. Dicit aliquis, posse prænotari futurum, ex quatuor donis simul iunctis, scilicet ex certa hominis natura, & ex arte huic adhibita, & ex communi rerum inter se compactione, tanquam animalis eiusdem partium, atque ex ea corporum dispositione, qua alia alijs indicia subministrant: sed uera quando his concurrentibus indicia manifestè percipiuntur, habet & hæc perceptio aliquid simile uaticinio, & uniuersum uestigia uaticinium habet ubique, sed non ubique clara. Tameñ sicut inago ipsius boni in omnibus Deum præfert, sic in cunctis est uestigium aliquid uaticinij. Neque tamen uaticinij species una diuina, immixta, definienda est per simulachra eius in generationem demissa, & multo minus per imaginamenta delirantium. Hæc enim omnia fallacia sunt. Vaticinium ipsum definiendum est, per unam rationem, ordinemque unum, & unam speciem diuinam, unamque intelligibilem, & immutabilem ueritatem. Contra uero omnis perceptio mutabilis inde segreganda, uelut indefinita, &, deis, diuinisque nullo modo conueniens: quando sit à nobis aliquod opus nobis naturale, certè ad hoc sunt ab initio tributa femina, & præparata ab ipsa natura, quæ est opus eiusmodi causa. Nulla ergo sunt data præparamenta, seminaque à natura communi, uel humana ad uaticinium illud, quod est supra naturam, consuetudinemque humanam. Natura enim & intelligentia caret, nec est præcipuus author eorum, quæ sunt, præsertim quatenus in nobis est natura, sed uaticinium plus, quam intellectuale est, & causas attingit euentus. Uel, subitopè, intuitu complectitur ordinem uniuersum eiusmodi: Dei proprium est agens hoc in nobis, nobis tunc à propria actione uacantibus. Prælagium, si quod nobis incidit, in finem naturæ, uel arte peragitur: potest utique in nostra natura præparatio, appetudinemque habere: sed hoc prælagium ualde angustum est & obscurum, & magis minusue suscipit: uaticinium uero diuinum amplissimum est, & certum, & unum, stabilemque, id est, summum ubique gradum possidet, ideo nequit fuisse nobis inditum à natura. Porphyrius coniecit affectum quandam nostræ naturæ uel corporalem, uel animalem ad uaticinium conferre præcipue, ex eo quod qui aduocabant in hominem uaticinij, gestabant lapillos quosdam, atque herbas, ligabantque nodos sacros, iterumque ligata soluebant. Mutabant quoque proposita in eis, qui talia ab illis acceperant, & ex malis meliora reddebant. Sed Iamblichus observationes, effectusque eiusmodi retorquet in coniecturam, quod inspiratio uaticinij fornicus, desuper proueniat, talia enim certis nominibus consentanea, cum adhibetur nobis, ad eorum inspirationem suscipiendam, nos accommodant. Porphyrius ait, non esse cõremendam artem, quæ ex certis uaporibus ad ignem sub opportunis stellarum influxibus facit deorum idola in aere protinus apparere similibus quo dammodo dijs, & habentia similem aliquam efficaciam. Iamblichus ait hæc idola paripendi à sacerdotibus, qui ueras deorum species peruerunt: neque posse excellens aliquid bonum reperiri in eo, quod pullulat ex materia, formisque in ea, formarumque eiusmodi uiribus, & arte similitudine humana. Nam quod fit ab homine, est deterius homine, & quod fit ita, ut id est, est adumbratio quædam apprensus potius, quam existens, ac dum sit, protinus euanescent: neque sit arte opificia, quæ ueritas essentiam fabricat, sed imitatoria potius, quæ essentiarum reddit imaginem. Profecto Deus mundi opifex non per cælestes motus, non per particularem materiam, non per poten-

per potentias ita diuisas fabricat omnia, sed intelligentijs, uoluptatibusque, & immaterialibus speciebus, ac per animam sempiternam super mundanam, simulatque mundanam mudo efficit. Factor quidem eiusmodi idolorum dicitur per stellas efficere, non tamè eo modo per ipsas efficit stellas, quo forte uideretur. cum enim innumerantur in dijs cælestibus uires, omnium infima est potentia naturalis. In ipsa potentia deorum cælestium naturali sunt rationes, tum seminales, id est formarum generationis, tum alie quædam immobiles seminales præcedentes ibidem, id est, coordinatiue formarum uerarumque igitur rationum auctoritas generationem uniuersam præcedit. Post eas sunt in corpore cælestibus qualitates, uires, motus, atque ex eis deflexus, dominantes sub rationibus toti rerum mundanarum ex ordinatione: infima uero potestas cælestium, quos dixi, uirum generationem terrenorum ducit. Multæ artes, ut medicina, gymnastica, agricultura quæcunque uidelicet in operatione sua communicant, cum operatione nature uentur qualitatibus, uiribusque per defluxus cælestes ad inferiora traiectis, atque & idolo sicut ipse trahit cælestibus defluxibus portionem aliquam generalem, quamuis exigua, atque debilis. Non enim uicirur ipsis cælorum motibus, aut uiribus ipsis, quæ illis insunt, aut uiribus, quæ naturaliter fundantur circa cælestes motus, nec potest eas attingere, sed occupatur circa uires quasdam, quæ ab illorum natura ad ultimum defluerunt, prolapsæ ad infimum mundi locum. Uicirur quidem is arte quadam, sed non pia, atque deifica, hæc quidem infima cælestium uires cõspirantes, circa materiam quandam particularem, possunt eum transmutare, transfigurare, transformare alias aliter. Iam uero & transpositionem ab alijs in alia suscipiunt potentiarum earum, quæ particularibus insunt. Quando aliquis eiusmodi fabricat idola ex multis materijs, & sub cælestibus, in fluxibus, tunc uarietas illinc quidem cælestium actionum, hinc uero potentiarum materialium cõgregata, facit quidem aliquid, sed actio hæc longe degeneratur, non solum ab opificio diuino, sed etiam ab effectu naturali. Natura enim & uno simul tenore, & actione simplici proprium peragit opus. Hæc igitur idolorum fabrica, est artificiosa cõmixtio eorum defluxum cælestium ultimum, & circa illa, quæ ad postremum à cælesti natura mouentur, atque recedunt. Homo, cum sit melioribus procreatus, non debet idolis fabricandis incumbere, quæ non sunt animata, sed ostentamento quodam uitæ sunt inflata, nec intima, ueritasque, sed externa, fictaque harmonia continentur, prorius ad breue manfura, nec habent uerum aliquid, & legitimum, cum sint arte solum humana conficta. Solum uero, quod simplex, & uniforme est actionis, uel compositionis in eis præualeat. Ideoque ualde deficiunt, quoniam ex qualitatibus longe diuersis, contrarijsque congesta sunt, nec potentiam aliquam perfectam habent, quoniam eiusmodi defluxum multitudinem multum capitur, & in aduentitium aliquid commiscetur elix penitus, & infirmum: nec stabilitatem ullam habent hæc idola, imò uelocius, quam quæ apparent in speculis, euanescent. Quando enim ad mouerur suffragatio uaporibus exhalantibus, protinus componuntur: cum per totum aërem fumus, uaporque se fundit, subito dissoluuntur. Prodigiorum eiusmodi fabrica idolari est omnino, contemplantore ueritatis indigna, qui enim hæc machinatus, siue eorum utilitatem cognoscens, delectatur tamen, similibus illis euadit, siue colat, ut deos, peccati reus est factus, dictusque nefandi, nec lux ulla in animam diuinam submittat, circa tenebrosa idolorum phantasmata occupatam. Porphyrius ait: idolorum factores in fabrica obseruare cælestium cursum, dicentes, quo potissimum cælestium currete, & cum quo, uel quibus concurreret, uaticinia uera prouenient, aut falsitatem quæ sunt, ut uij significatione sint, effectiua ue, uel contra significationis efficacia uacua. Quamuis ex materijs electis idola construant obseruatione syderum, nihil tamen hæc inde habent in se diuinum. Nam materiam, quæ hic mouentur cælestis, in generatione sunt postrema, atque ad ultimos è celo defluxus compatiuntur. Quæ enim tam facile permentur eiusmodi phantasmata, ut ad minimum nuntium, uel inertia sint, uel cõtra scilicet fatidica, siue significatiua, siue effectiua. Certè passio tam facilis, & mutabilis, adeo uelox declarat, ea diuinæ potentie nihil habere. Nam sint in materijs illarum potentie, quæ sunt elementa demonum, neque hi possunt ex particularibus corporibus generari, imò ab eis hæc generantur, atque custoduntur. Neque potest homo suis machinis formas ipsas demonum procreare, imò nos secundum corpus à demonibus formati sumus. Non est putandum ex elementorum coitu confluere aliquam multitudinem, siue compositionem in se propriam demonibus uim habentem. Nam ipse demon simpliciter, uniformiterque, & in se consistens, in unum diuersa congregat elementa, atque ex eis composita generat, & quicquid inest perueuantie ipse largitur, neque decet idola demones appellare. Nam & aliud est idolorum author, aliud demon magnus dux demonum: ipsaque substantia demonum diuersa est à phantasmatis idolorum, quibus & tu Porphyrii confiteris, neque Deum, neque demonem aliquem deorsum trahit. Igitur hæc idolorum fabrica, cum Dei, demonisque sit expers, neque uaticinium, neque sacrum opus aliquid affert.

Chaldaeorum mysteria de sacerdote, Deo, Dæmonibus bonis, & malis.

Porphyrius commemorat opinionem dicentium omnino uaticinia nobis à dæmonibus malis infundi, quorum natura sit subdola, omniformis, atque uersatilis, qui deos, & sublimes demones, & animas defunctorum simulent, & hac fallacia nobis occurrentes prælagia præbeant. Horum opinionem Porphyrius, etsi non probat, commemorat tamen de hac quoque Aegyptium consules.

Iamblichus

Iamblichus hoc quodque damnat inter sacra commemorare profana, atque subinde narrat mysteria, quæ audiuit Aegyptiis à Prophetis Chaldaeorum talia. Dii uera bona dant bonis per sacrificia expiatis, quibus uicium & uersantur, suorumque commercio prauitate, passionemque ab eis longe propulsant, suorum splendore tenebrosos, inde de spiritibus arcent. Mali enim spiritus in trante deorum lumine, uelut sole tanquam tenebrosæ subterfugiunt, neque turbare ulterius pium sacrificatorem possunt, omnino prauitate, & perueritate passionemque liberum. Qui uero pernitiosi sunt, & interim contra ritus, ordinemque sacrorum uicium in solente infirmitate, potentemque defectum deos allequi nequeunt. Sed propter inquinamenta quædam, tum à dijs arcentur, tum dæmonibus malis accommodatur, quosum flatu prorsus implentur pessimo, pessimique illinc euadunt profani. Iustitiam, atque dissoluti patitur & iniqui, desiderio dissimile dijs, atque in omnibus simillimi dæmonibus improbis, quibus eum uersantur assidue. Hi igitur passio nibus, & prauitate pleni, per ipsam cognitionem malos ad se trahunt spiritus, quibus mox occupati, ad omnem iniquitatem, inde iterum incitantur, ubi alter alterum ad hoc ipsum uicissim adiuuat, & corroboret, circulus aliquis principium, cum sine coaptans, reddensque æqualem eodem pacto uicissitudinem, hucusque Chaldaei. Quando profani contra ritus tractant, sacra frustratur euentus. Nam pro dijs alijs alij celebrantur, & pro bonis spiritibus insinuantur mali. Horum ergo errata non debent, ubi de legitimis sacris agit, commemorari, neque quæ accidunt illis pro lege putari, sicut sacrilegium diuino cultui contrarium est, ita malis dæmonibus intemperantiæ authoribus, fallacibusque occupati contrarij sunt legitimis sacerdotibus, & quibus pocul abest spiritus omnis iniquus, & prauitas, atque passio: adest uero honorum præsentia numinum, atque desuper ab igne diuino ueritate replentur. His ergo mali spiritus impedimenti nihil afferunt ad animæ bona, nec inde suggeritur superbia sumus, uel adulatio mollis, neque sub fumigatione falluntur, neque ui ulla turbantur. Sed hæc omnia mala, tunc boni præsentia numinis, uelut fulguris ictu percussa disperduntur statim, & euanescent. Talius ergo ueridicum pronuntio uaticinium, cum quo nulla ex parte aliud est conferendum, cui ritè studendum est, ea, qua diximus sanctimonia. Hæc enim ratione duntaxat acquiritur, & in uaticinando ueritas in conculla, & in anima uirtus penitus absoluta, quibus sanè duobus sacerdos ad ignem ascèdit intelligibilem quod tantum finis omni prælagio, sacrificioque debet esse propositum. Temere enim uo Porphyri, ubi de diuino agit uaticinio, opinionem eorum commemorandam existimasti, qui omne prælagio arbitrantur à malo dæmone tribui, hi namque in tenebris ab initio, semperque uersati, nec uerum à falso discernere possunt, neque principia, quibus adueniunt, intelligere.

Inuocaciones, & Imperia hominum aduersum spiritus.

Porphyrius dubitat, quare spiritus tum simpliciter inuocamus tanquam nobis superiores, tum quasi cogimus imperando tanquam inferiores. Iamblichus ita distinguit Dii quidem, & omnes nostra natura superiores plenitudine bonitatis, & uoluntate honorum, & benignitate quadam dignis animis conuenientia tribuunt deligunt religiofos tantquam genituras suas, & alios nos atque discipulos, & laborantium miserentur. Sunt præterea media quædam genera numinum, qui ephori, præfidesque sunt discretionis, atque iudicij, consulunt, quæ facere deceat, quæ declinare, ad iusta quidem adducunt, reuocant ab iniustis: & sæpe in homines iniquos iniurias, quas in ferre conantur, iuste retorquent, ut quæ agere moliebantur, patiantur ipsi. Est rursum aliud genus spirituum nobis circumstantium: indiscrētum, & inconsideratum, quod unam numero potentiam est forticum, propter ipsam à singulis uniuersis partibus distributionem, unde unam uni tantum operi est addiditum. Sicut enim gladius solum diuidit, nec alius afficit, sic spirituum in mundo distributorum propter ipsam parabilem naturæ necessitatē, hic quidem solum diuidit, ille uero solum colligit, quæ sunt atque generantur. Quidam igitur occulti spiritus alius aliam sortiti potentiam, illud tantum singuli, ad quod ordinati sunt præparant. Siquis igitur accipiens illa, quæ ordine distributo ad totum conferunt, deflexerit a iustis, sed aliquid quasi præuaricando transiegit, & hoc ipsum quod sit, sequitur, ne ipsi uicium male uentis est damnum, sed redamibus ad quæstionem. Ut ad quæstionem respondeam, iusta, imperia utolente diriguntur ad spiritus, nec utentes propria ratione, nec iudicij, discretionisque principium possidentes. Cum enim cogitatio nostra habeat rationandi naturam, atque discernendi, quæ res conditione se habent, nullas quoque in se uicium potentias complectatur, spiritibus imperare solet, non utentibus ratione, sed ad unam duntaxat actionem determinatis. Inuocat eos igitur tanquam superiores, quoniam ab uniuerso mundo nos continente, quæ ad tota conferunt, trahere conatur circa quædam, quæ in particularibus, diuiduisque continentur. Imperat rursum tanquam inferioribus, quia natura nostra intellectuualis præstantior est, quam intellectu carens, est illa latior in mundo habeat actionem. Itam duplex est in sacerdote figura, siue prætexa, una quidem humana, altera uero diuina, quam ex sacramentis induit, in quibus latet diuina potestas, sursum ad diuinitatem animi cleuans, deorsum uero contingens, ideoque figuram diuinam adhibens animo, quam indutus potest sub prætexa. Des, tanquam superior eiusmodi spiritibus imperare, tamen si tanquam homo rogare solet inuocans eos, etatenus superiores quatenus ab uniuerso inuocat potestates. Sed ita uerius soluitur quæstionem. Communio quædam consensuens beneuolentiæ, & complexio indissolubilis

bills unitatis omnem sacrorum expeditionem continet, ut hæc effectio sit diuina, & excedens omnem expeditionis humanæ modum, ideoque hunc omnem illinc auferre debemus. Non igitur sacerdos numerum accersit, uelut absens: nec mandat aliquid segregato perficiendum, quod homines inter se solent: imò una quædam, eademque communiter diuini ignis actio sponte sua per se prompta, præfensque ex se agens resurget, agitque, eodem modo per omnia simul, tunc que deinceps inde tradunt alijs, cum quæ possunt accipere inde non nihil. Diuina igitur opera, quæ in sacris explentur non per contrarietatem huius ad illud, ut generalia: non per differentiam uocantis, mouentis uel aduocatur, atque motum transiguntur, sicut humana solent, sed identitate, unione, consensione, id totum explentur: & sublara discrepantia, hoc ipsum quod agit, & cuius uirtute agitur, est commune ubique aliquid, atque simplex. Porphyrius quærit, cur nam superi sæpe iubeant suos cultiores esse iustos: aliquid tamen obsecrati inferre iniuriam, inferant. Respondet Iamblichus, non inferre iniurias, sed iusta supplicia, ac si forte iniusta, non esse deos, sed dæmones improbos. Dii non partem quandam huius uitæ tantum, sed totam nec hanc solum, sed uniuersam ab æuo in æuum conspiciunt animæ uitam, atque ita pro meritis in antecedente uitæ contractis, sæpe puniunt in sequenti, siue rogati punire, siue non rogati. Interea nos, qui nihil uidemus ultra præfens, opinamur aduersa non nunquam nobis contingere præter meritum, dum tamen sæpe in hac uitâ patimur, quæ in alia iam intulimus, & quæ nunc facimus, aliquando patiemur. Præterea multa nos latent hominum peccata, quæ deos minime latent. Item nos iustitiam desinimus, ut suum quisque officium faciat, secundum præfentes patriæ leges. Dii uero desinunt eam latius admodum spectantes, uidelicet ad totum ordinem uniuersæ, atque spectantes eam præcipue rationem, qua animæ dijs conducatur, iudicium inde peragunt. Tantæque diuersitas est inter iudicium diuinum de ipsi iure, atque nostrum, ut alius attingere non possimus. Iam uero & ipsi dii, quid iustum sit aliter perpendunt ad unam spectantes animam, aliter ad totam animarum cognationem. Si enim eiusdem naturæ cõmunio existit inter animas, tunc in corpore uiuentes, tunc extra corpus postas, cõplexionem quandam eandem, atque cõmunem cunctis efficit ad totam mundi uitam, ordinemque mundanum, necessarium est iudicij à totis exigere, scilicet ab ordine uniuersali, & à necessitudine animarum uniter se requirere: præsertim ubi scelerum magnitudo ab una anima commissorum excedit supplicium, consequens ex peccatis. Dii ergo nunquam obsecrati inferunt supplicia, nisi iusta. Cum enim secundum essentiam bonum habeant, mali, iniustique causa esse non possunt. Verum si quis forte cõuicerit ex imprecationibus ad superiores factis, aduersa quædam aliquibus iniuste contingere: alias quasdam præter deos, bonasque numina causas inquirere completemur: quas si forte non inuenimus, non tamen ob hoc suspicari aliquid debemus de dijs indignum diuina natura, eaque scientia certa, quæ de bonitate deorum nostris intelligentijs est innata, in qua proculdubio Græci omnes, barbarique consentiunt. Proinde cum malorum species diuersæ sint, atque dissidentes, non in unam, sed in diuersas referendæ sunt causas. Si uerum est, quod de deo his dicebamus, improbisque dæmonibus, hinc sanè exoritur multiplex origo malorum. Simulant enim deorum præfentiam, dæmonumque bonorum, ideoque cultorem suum iubent esse iustum, ut ipsi uideantur boni, sicut & dii, quoniam uero natura sunt mali rogati mala inferre, libenter inferunt, atque nobis ad iniusta conducunt. Hi sunt omnino, qui & in oraculis mentiuntur, & fallunt, & turpia consulunt, atque peragunt. Dii uero bonique dæmones, neque fallunt unquam, neque confitentur ad iniqua. Est insuper malorum natura dæmonum sibi inconstans, instabilis, secumque dissidens, alia suadens, superiorum uero natura, sibi constat assidue, eundemque seruat semper in actione tenorem. Corporeæ mundi partes non sunt uirtute uacua, sed quanto maiores, pulchriores, perfectiores sunt, quam nostra corpora, tanto uires, actionesque maiores habent. Igitur unaquæque earum uires seorsum differentes habet, & actiones diuersas edit. Item habitudine quadam inuicem multo plura conficere possunt. Quinetiam à totis mundi partibus descendit in particulas quædam astitio multiformis: descenditque facillime, propter potentiarum similitudinem: quatenus uidelicet sequentes gradatim potentia antecedentibus correspondent: præsertim ubi patiens in super agens accommodatur. Corporis ergo necessitatibus contingunt ex totis in particulas quasdam, & perniciose quædam totis quidem salutaria, & harmonia uniuersæ consona, quamuis interea noxia partibus, uel quia totorum actiones sustinere non possunt, uel propter commixtionem inferius accedentem, imbecillitatemque in finis naturalem, quia partes, partibus commensuratae non sunt. Proinde præter ipsum mundi corpus multa potest ipsa mundi natura. Nam & simillium cõcordia, & discordia dissimilium non pauca, facit, quinetiam multorum cõitus in unum totum animal, & potentia uigentes in misdo quocumque sint, & quales aliud quidem in totis, aliud in partibus agunt, uel ipsam partium debilitatem ad ultimum distributam, atque diuisam. Amictia totius, & amor, atque contentio, & similia in ipsis quidem totis actiones sunt, in particularibus passionem. Item que in intellectu diuino species sunt, rationesque puræ, in uniuersa natura materiam quandam participat indigentiam: in singulis tandem informitatem: & quæ in totis sunt unita, in particularibus dissident. Corrumpuntur insuper particulae quædam, ut tota secundum naturam cõstituta seruentur, conteruntur & partes quædam, atque premuntur, totis interea sic inde nascitibus passionis expertibus. Quando ueneficus aliquis imprecationibus suis deducit desuper in quempiam calamitatem, urendo uidelicet hoc naturalibus quibusdam, corporeisque potentijs: uniuersæ traditio quidem

actionis eiusmodi uenit de super absq̄ electione, atq̄ prauitate: tamen interim maleficus hac ipsa uicinis traditionem deflectit ad cōtraria prorsus, atq̄ mala, & ipsa quidem traditio, actioq̄ superne descendens compassione quadam, propter similitudinem sub contrariorum passionibus commouetur. Maleficus autem electione trahit præter iustum, quod traditum est ad mala. iam uero ipsa traditio, secundum unam harmoniam mundi conficit, ut quæ distantissima sunt, tamen cooperentur, si quis interim, id deprehendens ducere molitur iniquè partes sortens, quasdam totius in partes alias, ita lædens eiusmodi damni non est causa uniuersum, sed abusus humanus transgrediens ordinem: uniuersi legitimaq̄ peruertens. Non igitur dii mala nobis inferunt, sed naturæ corporaq̄ diuinitus dependent. Atqui & hæc non ut malos, sed ut bonos deflexus, mundosq̄ salutare ad ima demittunt, qui uero suscipiunt propria mixtione, peruersitateq̄ transformant ad eos, ut aliter quidē data recipiatur conditio contraria. Post hæc interrogas, cur natura superi non exaudiant inuocātes, nisi casum ipsi uero interim obsecrati illicitos concubitus adiuuent: neq̄ pudeat cultores suos ad carnes libidines incitare. Quando causis occultis incitatur ad coitum non legitimum scilicet, apud leges humanas forte legitimum, hoc est apud mundanas legem, quando uidelicet inde nascitur hominibus necessarius. iam uero instinctus ad uenerem in mundo quidem ad amicitia tendit, & harmoniam, in partibus autem sit uehementior, propterea quod hæc ob complexionem suam facile nimitur, & mutuo, & toti compatiatur: denique quod cœlitus descendit ad bonum, hic sæpe transfertur ad malum. Mundus est unum animal, in quo partes, quamuis loco distantes, tamē propter naturam unam inuicem ad se feruntur. Atqui uis ipsa conciliatrix mundi, & causa communis omnium mixtionis, trahit quidem partes ad se inuicem suapte natura, potest eiusmodi tractus & appetitus arte quadam præter ordinem augeri. Vis quidem ipsa concilians in sua cunctis bona est, & causa ubiq̄ implexionis, communionis, harmoniæ, amoris mutui, unionisq̄ mūdianæ, que sunt finitq̄ impertio conuinentis: in partibus autem propter earum distantiam, & inuicem, & a totis, atque ob naturam debilem & egenam, compassione mutui congressum conficit, unde acrior appetitus plurimus est ingentis. Ars itaq̄ deprehendens hanc uim coagulati p̄sims in natura dispersam, cōtrahit eam undiq̄, colligitq̄ simul, deriuatq̄ in unū. Atq̄ ita appetitum necessariū unioris naturaliter moderatum, reddit uis machinis effrænatum, dum & materiam ad mouer genituræ præcipue conferentem, & uires undique naturales in se differētes, commiscet in unum: quarum commixtione pro arbitrio regit, & conciliat congressus ad genituram. Proinde cum sunt in herbis, atque lapidibus uires, & dissolutiuræ, rursum congregatiuræ, sintq̄ multo maiores in rebus, naturisq̄ maioribus, potest utiq̄ ad coitum nixus intendi eiusmodi rebus adhibitis, atque ab his ipsius fine artis opera amor accendi, tractusq̄ fieri. Comperimus habere in malis dæmones improbos, in generatione, rebusq̄ terrenis, humanisq̄ posse quamplurimum. Ideoq̄ nihil mirum uideri debet, ardorem ad illicitum coitum in nobis frequenter ab eis accendi, possunt, & ad idem cōferre uires quædam animæ, tum in hoc corpore uiuentis, habentisq̄ uim mirabilem attrahendi, tum etiam hinc absolutæ, sed adhuc in spiritu turbido, humidoq̄ inuolutæ, & hoc circa loca generatiōis adhuc oberrātis ideoq̄ ralia committentis. Nemo itaq̄ uel deos, uel dæmones eorum pedissequos amoris, & coitus non legitimi causas esse dicat, sed uel naturales instinctus apud nos deprauatos, uel ueneficam insuperatam, uel malos dæmones, uel animas nondum puras.

De Sacrificijs unde uim habeant, & quid conferant.

Quæritur qua ratione sacrificia & superis conueniant, & hominibus conferant, & in mundo quid agant Porphyrius ait, non solum prophetas, sed hypophetas, id est, omnes sacerdotes qui uaticinium tradunt ab alijs acceptum, debere animalibus abstinere, ne dii uaporibus illinc exhalantibus contaminentur, hinc uero sententiæ contrariū est commune dictum, deos uidelicet animalium nidoribus maximè demulceri, uelut esca, capisq̄. Iamblichus uerum damnat, scilicet deos nidoribus carnū, uel infici, uel ireriri, atq̄ inescari. Anima mundi, cœlestesq̄ ex eo, quod corporibus suis adhuc, neq̄ passionibus inde suscipiunt, neq̄ ab inrelligentis dilrahuntur: animæ uero particulares patiuntur urunq̄, aberraret uero nimum, qui defectus similes animalibus superioribus attribueret, non enim est uniuersalium, atq̄ particularium, uel principiorum, atque effectuum æqua conditio. Vesci quidem corporibus quondā coniunctis animæ onus proculdubio, inquit mentumq̄ nobis inferri, & procliuatatem animæ, per quam uoluptatibus liquecat, atq̄ succubat, multosq̄ alios in anima morbos procreat, sed uapor exhalans ab animalibus, & suffumigatio sacrarite peracta dijs, mundanisq̄ & uniuersalibus causis nihil officit. Non enim ipsa cōtinet, ordinatq̄ superos ad se ipsam, se continentur ab eis, atq̄ ad uniuersum coordinatur pariter, atq̄ deos: ideoq̄ ita potest illorum imperio superis coaptari, harmoniceq̄ congruere, abstinere igitur animalibus religiosis: non tamen, quia dii uaporibus animalium sedari possunt, potestas namq̄ deorum, prius quā materiale aliquid eam attingat, ipsa quoque sine tactu discutit, nec solum, hæc abique propinquitate sua corporalia, prius quā sibi propinquent disperdit, & delet, sed nec ipsa cœlestia corpora materiale aliquid elementum in se suscipiunt, nec peregrinum aliquid inuoluntate, nec amittunt proprium quineriam uapores terrenorum uix ad quinque stadia progressi refluunt, nec immateriale, uolubileq̄ corpus inficiunt, aut alunt. Quod nullam in se potentiam ad mutationem habet, nec in se, neq̄ sibi cōtrarium habet quicquam, neq̄ fertur a medio, uel ad medium, sed uel quiescere debet,

debet, uel reuolui. Corpora igitur infra Lunā, cū sint ex discrepantibus potētis, motibusq̄ cōposita, & transmutabilia sint, omnino & rursum, deorsum uel ferantur, nihil habent cōmune cum cœlo, nec naturam, nec potēstatem, nec actionem: nec ergo uapor ex eis, nec aliud attingit cœli ab eis omnino secretum, & merito ingentia permūtationem ex generabilibus nullam capiunt. Nunquid ergo natura deorum a uaporibus eiusmodi sedari potest, quæ uapores materiales, uno (ut ita dicam) tactu propulsat? Talia ergo non superis noxia sunt, sed nobis, hæc enim diuidua, materialiaq̄ & cōgnata nobis, aliquid ergo similia cōmune habent in passione, uel actione, sed aduersus cœlestia, diuidatq̄ in alio genere essentia posita, diuersisq̄ naturis, uiribusq̄ prædita, & excedentia prorsus agere quicquam, & communicare non possunt.

Que ratio sacrificiorum, quæ utilitas.

Porphyrius offerri sacrificia dijs hac ratione putat, ut eos ueneremur eiusmodi donis, ut maiores sæpe solemus: atq̄ etiam, ut pro bonis acceptis diuinitus ita gratiam referamus, pro bonis bona reddentes. Iamblichus causam, eiusmodi ductam inquit ex communi hominum ad homines consuetudine, neq̄ conuenire naturæ deorum mores humanos supra modum exuperantem. Maxima uero sacrificiorum efficacitæ tales modi, declarationesq̄ sacrificiorum non omnino demonstrant, efficaciam inquit, sine qua non liberamur a peste, fame, penuria, nec impetramus opportunos imbres, imo & per quā purificatione quoq̄, perfectionemq̄ consequimur animorū, & ab hac generationis prouincia liberatæ. Itaq̄ aliquis ex assignatione tua non multū approbat hos modos, quasi tu dignam causam ad effectus eorum assignaueris. Ac si forte probauerit, accipiet profecto secundum eos loco, quasi cōsequentes, & modo secundario coaptatos, primis, antiquissimisq̄ operum eiusmodi causis, desideramus itaq̄ rationem, ob quam sacrificia efficacitæ ad res efficiendas habeant & unde coaptentur dijs præcipuis eorum, quæ sunt, causis, atq̄ principijs. Dicit aliquis, quia mundus sit animal unum, habeatq̄ unam, eandem ubiq̄ uitā, ideo communionem ipsam uirium consimilitum, uel etiam distantiam dissimilitum, aut certe aptitudinem quandam agentis ad patiens commouere similia, aptaq̄ eodem modo, dum uidelicet discurrit secundum compassionem unam etiam a remotissimo ad remotissimū, itaq̄quam hæc quoq̄ sint proxima. Nam inter hæc quoque ipsa uirium communicio est equalis assignatio eiusmodi, uerum quidem dicit, & quod ad sacrificia necessario sequitur, non tamen uel uis sacrificiorum efficaciam conferentiam, uelut in Crocodilo hexagonarius numerus cum sole congruat in Cane rursus, & Dinocephalo rationes physice quædam, & uires rationes cōmunes sint ad Lunam: itemq̄ in alijs materiales quædam species, sicut in sacris animalibus, colores figure, formæ, cuiusmodi conueniant superiorum, uel membrorum aliquod animalis, ut cor Galli, & alia quiddam similitur naturalia sacrificijs adhibita operum sint causæ mirabilium. Ex superiori causarum assignatione, non assignatur causa diuina, quæ supernaturalis est omnino: nec naturalibus motibus commouetur, sed assignatur naturalis quædam potentia in materia, & corporibus comprehensa, ideoq̄ corporeis motibus, rebusq̄ materialibus coexcitatur, rursumq̄ sedatur, naturaliter inquam, atq̄ hac simul, quæ sunt circa naturam. Siquid uero tale ad sacrificia cōsequitur, id quidē precedentibus causis coaptatur, uelut concausa sine qua non eueniat opus. Præstat itaque dicere mirificos sacrificiorum effectus, tanquam a causa, procedere ab amicitia quadam, & accommodatone, & habitudine conciliante opificis, & genitores ad genita. Quædo igitur præcedente atque ducere hoc cōmuni principio aliquod animal, uel aliter animatum, natumq̄ de terra, quod effectoris uoluntatem propositumq̄ sincerè, & exactè conseruet, tunc per tale quiddam propriè mouemus causam opificam huic immixtæ præfectam. Cum uero multæ sint causæ tales, & aliæ quidem abque medio familiariter præsent, sicut dæmonia, aliæ uero his superiores sint ordinatæ, sicut diuinæ per ordinem causæ, atque his omnibus una quædam antiquissima præsit causa, certè in sacrificio perfecto, omnes per ordinem causæ commouentur. Secundum uero ordinem, quem una quoque sortita sunt, cognata quædam cōditiōe sacrificio familiariter accommodantur, & (ut ita dicam) appropriantur. Sin autem sacrificium sit imperfectum, usq̄ ad aliquem gradum ascendit, sed non transeundit ulterius, unde multi existimant sacrificia fieri dæmonibus bonis: multum & potētis deorum ultimis: alij mundanis, uel terrenis dæmonum potētibus, uel deorum: partem quidem reuera sacrificiorum explicantes, ignorantes tamen totam eorum potentiam, omniaq̄ bona ad omne diuinum se penitus dilatant: nos autem omnia admittimus, simulatq̄ comprehendimus naturalia quidem, & quæ tanquam in uno animali secundum aptitudinem uel compassionem, uel re passionem inuicem commouentur, accipimus, uelut simpliciter subiecta, & consequentia, feruentiaq̄ causæ efficacitæ in sacrificijs apparentis. Dæmonia uero, diuinisq̄ circa terram, mundumq̄ potētias acceptas, tanquā proximos ordini nostro præfectos, potētissimas uero efficaciam sacrificiorum causas competere iudicamus perfectissimis, opificisq̄ potētibus, quantam uero summam illæ opificiæ potētates in se omnes ordine causæ complectuntur, ideo una cum his cōmoueri simul

uno quodam istu cunctas efficientes causas arbitramur. Quoniam in sacrificio perfecto commouetur una cum causis summis, opificijsque causae ordine consequentes, tunc ex cunctis communis utilitas provenit in generationem totam aliquando quidem per ciuitates, populosque, gentesque omnigenas, uel maiores his, uel minores circumscriptiones: aliquando uero per domos, uel hominem unum, quemque bona contingunt, abunde beneficia uoluntate, superis largientibus non passione distributionem suam exhibentibus, sed impassibili mente indicantibus esse dandum secundum proprietatem, familiaritatemque, atque cognationem: una quadam interim amicitia, quae continet omnia, hanc colligationem per ineffabilem communionem quandam consistit. Haec utique ueriora sunt, magisque deorum essentiam, potentiamque participat, quam quae tu suspicaris scilicet nidorsibus animalium in sacrificio superos potissimum inescari. Si quo enim corpore daemones inuoluuntur, quod quidam sacrificijs nutriti putant, illud terre immutabile est, & impassibile, licet idumque nec indigum, adeo ut nihil effluat inde, nihilque necessarium sit influere. Atqui est forte fuerit necessarium, quidnam necesse est per sacrificia influere, cum mundus, & aer in ipso indeficientem ex terrenis exhalationem habeat undique circumfusam. Iam uero si corpora daemonum effluant, sacrificia tamen non aequa portione restituent, nec quantitatem inter excessum defectumque daemonibus naturalium, proportionemque similem conseruabunt: denique cum mundi faber animalibus omnibus terrenis atque marinis abundans, paratumque tribuerit nutrimentum, nunquid superiores homine nutrimento deseruit, & cum uiuentibus alijs statuerit alimenta quotidiana eorundem opera copiose parari, cur daemonibus solis aduentitium uoluit alimentum ab hominibus adhibere? Atqui, si forte nos nutritionem eiusmodi negligamus, exuriturus sumus, & peritura corpora superiorum: Proinde si nos daemones nutremus, etiam generamus eos, & superiores essemus, contra uero se res habet, nam ipsi nos nutriunt, & superiora passim inferiora, sic caelestia terrestria nutriunt. Anima quidem ab intellectu perficitur, atque alitur, perficiturque naturam, praetera oblatio sacrificiorum per ignem materiam consumit, eamque sibi prorsus assimilant, non se materiam praestant similem, reducitque ad diuinum, atque caelestem, immaterialemque ignem, nec ullo modo deorum ad materiam, generationemque declinat. Si enim exhalationem uaporum a sacrificijs fore oportere, nutrimentum materiae oportebat, & materiam integram remanere. Sic enim abundantior illinc accepturis prouenire, influxus, nunc uero materia tota comburitur, atque consumitur, in ipsam ignis puritatem, subtilitatemque penitus permuratur, quod quidem contrarium eius, quod dicebas ipse, significat. Superi namque sunt passionis expertes, quando quidem placet eis per ignem discutere materiam, atque consumi, nosque reddunt a passionibus alienos: & quocumque sunt in nobis, dijs similia faciunt: quemadmodum ignis dura omnia, & opaca, corporibus subtilitas, luciditasque similia reddit, nosque sursum eleuat per sacrificia, eorumque ad ignem consumptionem ad deorum ignem, sicut & ignis ad ignem eleuat, reducitque grauiam simul & dura ad diuinam sursum, atque caelestia. Vehiculum corporale demonibus subministrans, neque a materia, neque ab elementis, neque ab aliquo corpore noto nobis existit. Non potest igitur ab elementali essentia tanquam alienissima fieri demonibus nutrimentum, sed quemadmodum dijs igne fulmineo materiam diuidunt, ac seperant a materia, quaecumque sunt immaterialia quidem per essentiam, sed alligata materiae, atque ex passibilibus impassibilia reddunt: sic & nos ter ignis, actionem diuini ignis imitans, quicquid materia reperit, in sacrificio destruit, & ad motu purificat, & a uinculis materiae soluit, ac propter naturae puritatem ad deorum communionem idonea facit. Atque nos eodem pacto a uinculis generationis absoluit, dijsque assimilant, & facit ad deorum amicitiam aptos, nostramque naturam materialem ad immaterialem attollit naturam. Haec quidem communis sacrificiorum ratio satis, ut arbitror, facit ingeniosis, potentibus est norma communis, unicuique que sacrificio propria sagaciter indagare, ueruntamen tardioribus quoque ingenijs indulgentes, propria quadam his addemus, clara in medium adducentes, principium uero ad haec omnium optimum est, quod contextum sacrificiorum declarat, deorum ordini consequenter annexum. Deos alios quidem immateriales, alios materiales, ponimus. Materiales, qui materiam in se comprehendunt, atque exornant: immateriales autem omnino, qui a materia penitus segregati sunt secundum igitur sacerdotiam artem incipere sacrificia decet a dijs materialibus, non enim aliter ad immateriales deos pater ascensus, hi igitur communionem quandam ad materiam habent, quatenus ei praesident, atque incubant, hinc quoque, quae sunt circa materiam dominatur, ut diuisioni, percussioni, re percutienti, mutationi, generationi, corporibus materialibus omnibus. Si quis igitur hos ritus uult colere, nimirum pro natura eorum, atque principatu cultum adhibere debet materialibus inquam materialem, sic enim ad eos totos, per tota nos toti in familiaritate propriam perducemur, cognationemque ipsis in cultu congrua adhibebimus. Corpora igitur uita priuata, & animalium caedes destructu corporum, mutatio multiformis, atque corruptio, & omnino proiectio materiae praecedentis materialibus dijs congruit, non quidem ipsis propter seipos, sed propter materiam, cui praesunt. Est enim ab hac maxime separati sint, simul tamen huic adsunt: ac si materia in potestate immateriali continet, attamen una cum hac existunt. Ita uero gubernatoribus non materiam similitur exornatoribus exornata. Quinetiam uentibus, quae subministrant, tanquam instrumenta, facile proportionibus coaptantur, quae propter immaterialibus quidem dijs, materiam in sacrificijs,

sacrificijs adhibere est alienum: materialibus autem omnibus est admodum consentaneum. Opera pretium est ad haec in super geminum uitae nostrae habitum cogitare. Aliquando quidem animus totum nos efficitur positi extra corpus, & eleuari mente, una cum totis immaterialibus dijs per subtilia nos attollimus, aliquando uero terreno corpore colligamur, summusque corporei, materia uidelicet comprehensit. Similiter duplex erit cultus diuini ratio, una quidem erit simplex in corporea ab omni generatione sincera, sinceris competens animalibus: altera uero plena corporibus, & actione prorsus materiali conueniens animalibus nondum puris, nec dum ab omni generatione purgatis. Sacrificiorum ergo species duae sunt, purissima quidem immaterialiter temperata immaterialem purgatorum, quod quidem raro conuenit uni, uel admodum paucissimis, ut inquit Heraclitus, sacrificia uero materialia, & quae in mutatione uersantur, animalibus adhuc occupatis corpore comperunt, ciuitatibus ergo nondum purgatis generaliter, contubernioque corporeo nisi eiusmodi sacrificia dederis, ab utriusque pariter aberrabit ab immaterialibus simul atque materialibus bonis. Illa quidem non possunt accipere, his autem proprium, consentaneumque non offerunt. Accedit ad haec, quod unusquisque sua ratione est, non qua non est, agere debet essentiae curam. Non oportet igitur hanc praeruaricari propriam collentis mensuram, atque naturam, complexionem quoque proprie coaptatam inter curantes homines, potentiasque curatas, electuram iudico conuenientem sibi culturae modum. Nam complexio eiusmodi immaterialiter temperata immaterialem eligit, quatenus ipsa uidelicet potentis pure incorporeis ad ipsa pure incorporea copulatur. Complexio illiusmodi corporaliter coaptata corporibus, & eligit culturam similem ad essentias corporibus praesidentes. Saep pro necessario corporis usu uouemus, operamurque aliquid erga deos gubernatores corporis daemonesque bonos, uidelicet studemus purgare corpus a maculis quibusdam, fordidibusque ueteribus, uel morbis abfoluere, sanitatemque adhibere, uel grauedinem corporemque remouere, leuitatem, efficaciamque adhibere, uel aliud quiddam bonum corpori comparare. Tunc igitur non intellectu quadam, & incorporea ratione, corpus ritè tractabimus. Non enim ita, natum ut his modis curari queat, sed cum cognata sibi nasciscitur, tunc corporibus curatur corpus, atque purgatur, erit igitur & sacrificia diuini ritus ad usum eiusmodi necessario corporalis, atque ita superflua corporis exurgit, supplebitur pro necessitate, quae desunt, & quaecumque distributa sunt, ad proportionemque, ordinem reducet. Sacrificamus saepe poscentes a superioribus aliqua ad uitam humanam accommodata, scilicet, quae uel uicti necessaria sunt, uel ad illa pertinent, quae gratia corporis affectamus. Quidnam tunc continget nobis a dijs ipsis, ab omni humana generatione sunt penitus segregati, quod ad penuriam, sterilitatem uel fugandam, uel copiam adducendam nobis conferat, uel ad alia necessaria uitae conducant? Nihil sane. Qui enim sunt ab omnibus absoluti, eiusmodi dona non tractant. Si quis uero dicat deos illos immateriales omnino immateriales in se comprehendere deos horumque dona secundum uiam causam primam in se complexi, dicerentur copiam quandam ita diuini muneris illinc inferior descendente. Verum quod illi haec tractantes proxime humanam uitam, actionesque peragant, nulli dicere concedendum est. Eiusmodi enim rerum, quae hic sunt, dispensatio diuina est, atque particularis, & cum quadam ad haec conuersione peragitur: neque omnino est a corporibus segregata, neque puram, sinceramque gubernationem, praefecturamque admittere potest. Modus igitur sacrificandi pro rebus eiusmodi congruus est, qui cum corporibus habet, & generatione commercium, non qui est a materia, & corpore penitus separatus. Qui enim purus est, omnino talia supergreditur, neque ad haec proportionem habet. Qui uero corporibus, horumque uiribus utitur est rebus eiusmodi omnium cognatissimus, potens prospera quaedam uitae suppeditare, & ad diuersa nobis imminuta deuitare ac temperiem comparare humano generi moderatam. Plurima hominum turba naturae subiicitur uniuersali, eaque uiribus naturalibus gubernatur, atque inferiorius ad naturae opera pergit, completque dispensationem fati, & fatalium operum suscipit ordinem rationemque praeticam circa naturalia solum exercet. Paucissimi supernaturali meritis potentia freti a natura dilectunt, atque ad separatum, immixtumque se conferunt intellectum, unde naturalibus potentis superiores euadant. Nonnulli uero medium tenent inter purum intellectum, atque naturam: & horum alij quidem uicissim sequuntur utriusque, alij mixtam ex illis utriusque uitam agunt alij solum. Tur quidem a deterioribus, & ad posteriora se transferunt. Qui ergo natura gubernatur uniuersali, & ipsi uitam degunt naturae propriae mancipiam, potentisque naturae fruuntur, cultum exercebunt naturae conuenientem, corporibusque natura motis congruum, eligentes ad hoc loca, qualitates, aeris materiam, materiae uires, corpora, corporum qualitates, & habitus, motus conuenientes, mutationesque eorum, quae in generatione uersantur, atque similia tum in ceteris cultus diuini partibus, tum in ritu sacrificandi. Qui uero sola mente uiuunt, uinculis naturae soluti intellectualem, corporumque experientem culturae normam in omni religionis parte meditantur. Qui mediam uitam degunt in intellectu, atque naturam, media quoque sequentur religionem, atque pro uitae mediae differentijs differentes se habebunt colendi per media modos. Aut enim tractabunt utriusque uicissim, aut ab altero ad alterum declinabunt: aut deteriora tangunt, ut per ea consequantur, & posteriora, existimantes non aliter sublimiora consequi posse. In genere essentiarum, potestatumque diuinarum, aliae quidem subiectam sibi animam habent, atque naturam, subministrantem uidelicet eorum opificijs, quatenus ipsae uolunt:

aliæ uero ab anima, & natura sunt penitus separatae, non inquam ab anima tantum mundana profus, atq; genitales, uerum etiam ab anima diuina, eiusq; natura. Aliæ deniq; medium tenent, commixtionemq; inter extrema conciliant, uel secundum unum indissolubile uinculum, uel secundum exuberantem maiorum traditionem, uel secundum minorum susceptionem non impeditam, uel secundum colligatam amborum consensionem. Quando deos colimus animæ, naturæq; dominantes, non alienum est & naturales his uires offerre, & corpora, quæ natura reguntur, dijs, eiusmodi conferre, omnia enim naturæ opera & obtemperant eis, & ad deorum dispensationem aliquid conferunt. Sed quando deos longe secretos, & in sua unitate collectos cupimus uenerari, honoribus à materia penitus absolutis eos uenerari debemus: intellectualia enim his dona debentur, in corporea uirtute perfecta, sapientia consummata, eorumq; officia Medijs autem dijs, mediatorumq; bonorū ducibus, sicut diximus, media competunt. Ab alio igitur principio exordientes, scilicet à mundo, dijs mundanis, distributione, quatuor in mundo elementorum à communi sortitione secundum mensuras elementorum facta, à circūferentia circa centra in ordine reuoluta, ad ueritatem sacrificiorum faciem habemus accessum. Si enim nos in mundo sumus, & ut partes continemur in eo, primumq; generamur ab eo, atq; à totis potentijs eius perficitur, & ex quatuor uires cōponimur elementis, ac portionem quandam uitæ, naturæq; ab eo nacti tenemus, profecto non debemus in cultu diuino mundum, mundanosq; ordines prætermittere. Ponamus igitur circa quamlibet mundi partē esse quidem corpus aliquod, ut uidemus, inesse præterea uires corporibus incorporeas ordine distributas, sacrorum itaq; lex similia similibus ritē distribuit, & à summis ad ima per media tota progreditur, corpora quidem corporeis adhibens, incorporeis incorporea, propria uidelicet unicuiq; reddens. Veruntamen si qui religiosus supermundanum numen allequitur, rarissimè uero id accidit, hic utiq; solus seorsum à corporibus, & materia postus nimirum, & talem prosequitur cultum, suū per mundana potentia, dijs supermundanis unitus. Quod autem uni uix tandem sacerdotij sine cōringit, non expedit pro communi lege omnibus & in principio, & in medio religionis statuere, hincq; corporeum quocūq; modo cultum agunt. Quilibet igitur peritus in sacerdotio, consistebitur oportere cultum superis, nec ex parte, nec imperfectum, sed conuenientem, & integrum adhibere. Quoniam igitur antè quam ad sint dijs, descendantq; ad terram, omnes prælubia centes illis, potestati inuenerit, et ut præcursores, pompæq; præcedunt, nimirum, qui nō distribuit omnibus, quod cuiq; congruit, nec unumquensq; proprio quodam honore prosequitur, ipsam deorum præsentia non allequitur. Qui uero omnia numina sibi propicia reddidit, grata offerens unicuiq; dona, & similia, hunc sanè non frustratur euentus sed diuinum chorum integra, plenaq; præsentia suscipit. Cū igitur hæc ritē se habeant, non oportet ritum religionis esse simplicem, ex paucisq; compositum, sed multiformem, & ex omni harmonia constantem, ex cunctis ubique mundanis, ut diximus, constitutum. Si enim simplex aliquid, & unius duntaxat ordinis esset, id ipsum, quod in sacerdotio aduocatur, & ad nos mouetur, simplex utique modus sacrificandi sufficeret. At uero nullis notum est, quanta nimirum multitudo suscitari solet, quando descendunt dii, atque mouentur, nisi sacerdotibus illis, qui opere ipso id experti iam fuerint. Soli igitur hi cognoscunt, quæ potissimum sit perfecta plenitudo colendi, & quam paucis prætermittis, quantum nos frustrerent euentus. Quemadmodum in harmonia si una chorda frangatur, tota subito dissonat, sic uno prætermisso nomine, sine ritum communi, ipsa religio finem non habet opratum, dum hoc uno deficiente, sacrum opus structuram suam, integritatemq; non habet. Quando diuinæ potestates palam ad sensum descendunt sunt manifestum nobis prouenit damnum, si quidem ex superis prætermittimus nō honoratum. Similiter quando clam uenit in opere sacro, periculosum est, si hunc quidem honores, alium uero, pro sua dignitate, & ordine non honores. Qui enim aliquem pro proprio fraudat honore, totum confundit religionis opus, dum unam, totamq; dispositionem dissipat, neq; ut aliquis putaret, tunc opus suscipiendi tantum est imperfectū, sed totius structura perit. Quid uero? nonne ipsa sanctimonix summitas, ad summum ipsum totius numinum multitudinis principium, unūq; recurrit, atq; in eo diuinas omnes simul essentias dominationesq; colit? Procul dubio. Verum eiusmodi summitas sero admodū aduenit, & quā paucissimis atq; optimè nobiscū agi putandū est, si talibus in uitæ calceō rigerit. Disputatio uero præsens nō eiusmodi uiro leges ponit, hic enim est lege superior, sed legeliqua indigetibus, has sacrorū leges in præsentia sancit, numinū multitudinem est, quasi midus aliquis habens multos ordines in unum ordinē conspirantes. Similiter sacrificia debent habere numerorū ordinem pariter in unum ordinē conspirantem, ita ut singuli numinibus ritē respondeant. Similiter quoque circa nos sunt, & in nobis multiplicia sunt, neq; debent ex aliqua parte tantum, sed ex cunctis congruè diuinis nostrarum rerum causis respondere, atq; ita ad supremos ascendere duces. Religiosa igitur obseruantia circa nos, & in nobis agit uaria. Aut enim quasi propagando perficit, aut aputat aut emundat, aut expertia ordinis ordinat, aut segregat longius ab errore mortali. Cuncta denique totis supernis similitudine conciliat: atqui quando utrumq; congreduuntur in unum, illic quidē diuinæ causæ, hinc autē ex æquo præparationes humanæ, tunc, absoluta religio peragitur omnia, & ingentia ex sacrificijs bona reportat. Profecto exuberantia potestatis in causis uniuersis, id habet, ut quemadmodū in cæteris inferiora superat, ita & in hoc admodū superet, uidelicet in ipsa præsentia amplitudine, ut maxime omnium causæ, maxime omnium omnibus sint præsentis, adeo

adeo ut eadem ipsa causæ unicuiusq; potestas, seorsum ab impedimento ubiq; tota, semperq; sit præsens, hac igitur ratione ipsa omnium prima ultimis quoq; subtrahant, immaterialiaq; principia immaterialiter materialibus ad sunt. Nemo mirerur, si quam materiam esse dicimus puram, atq; diuinam, nam ipsa quoq; materia, cum ab opifice, patreq; omnium facta sit, merito perfectio nem sui quandam acquisisse potest aptam ad deos suscipiendos. Quinetiam nihil prohibet superiora lum suū ad inferiora diffundere: neque igitur materiam permittit expertem fore superiorum. Quapropter quantumcumq; materia perfectum, & purum est, atq; deiforme ad deorum susceptionem non est ineptum. Nam cum oportuerit etiam terrena nullo modo diuinæ communionis expertia fore, ipsa quoque terra diuinam quandam proportionē in se forem se suscepit ad capiendos deos sufficiens. Hæc igitur sacrorum sapientia contemplata, atq; ita secundum congruentiam, competentia unicuiq; deorum susceptacula diligenter inueniens, sepe componit in unum lapides, herbas, animalia, aromata, aliaq; similia, sacra, & perfecta, & deformia: atque subinde ab his omnibus susceptaculum purum, integrumq; fabricat. Neq; enim fas est omnem materiam detestari, sed solum, quæ à dijs fuerit aliena. Proprium uero ad illos decet eligere utpote quæ consentire possit, atque conferre ad deorum ædificia, statuarum fundamenta, sacrificiorum opera. Neq; enim aliter terrenis locis, & hominibus hic habitantibus possessio, potest uia ex diuinis contingere potest, nisi tale quiddam prius in actum fuerit fundamentum. Arcanis sermonibus credendum est testantibus ex deis per beata spectacula quandam traditam fuisse materiam, hæc igitur illis ipsis tradenti est cognata. Talis ergo materix sacrificium deos excitat, ut se demonstrent, atque ad comprehensionem eos protinus aduocat, & præsentis capit, & perfectè demonstrat. Eadem aliquis perdiscere potest etiam ab ipsa, quæ secundum loca distributio diuinis est effecta, atque ab ipsa præfectura, quæ per res singulas est diuisa: quæcūq; secundum diuersos ordines, siue maiores, minores, passim fortes eiusmodi nacta fuit. Cōstat enim deis locorum quorundam rectoribus, sacrificium ex eisdem rebus, quæ natiuntur ibidem, fore admodum consentaneum, & gubernatoribus gubernata, & quæ ad ea pertinent, placitura, effectibus, & grata semper sunt opera sua potissimum: & qui primo aliqua procreant, talia rursus habent in primis accepta, siue igitur animalia quædam, siue plantæ, siue alia, quæ uia superis dispensantur, simul & præfecturam sub eis nacta sunt, & communionem nobis conciliant eum superis indiuiduam. Horum ergo nonnulla, quatenus conseruantur, atque tenentur, augent, tenentium ad deos familiarem proprietatem quocūque uidelicet ex eo, quod integræ maneat, uim communis inter homines, deosq; conseruant. Talia sunt quædam apud Aegyptios animalia, & ubique homo, quædam uero mactata, combustaq; familiaritatem efficiunt clariorem, quocūque uidelicet resolutionem in primorum elementorum principium, efficiunt cognatiorem, causis superiorum, atque pro ritu sacrationem. Vbiq; enim quo magis proprietates, familiaritatesq; perficitur, eo perfectior bona ad nos inde descendunt. Neque sunt hæc hominum duntaxat inuenta, nec humanis moribus auctoritatem nacta sunt, sed Deus ipse ritē inter sacra uocatus autor est eiusmodi legum, circa quem dii, angeliq; permulti uersantur, sub quo per quamlibet in terra gentes, numen aliquod sortitum est præfecturam, communemque prouinciam: proprium quoque inde tributum est templo unicuique numen. Item sacrorum quæ operamur ad deos. Deus aliquis spectator est, atque gubernator: quæ ad angelos, angelus: quæ ad demones, demones: atque in alijs eodem pacto secundum proprium genus perfectus cognatam sortitus est præfecturam. Quoniam igitur sub numinibus speculatoribus, autoribusq; sacrorum sacrificia pertractamus, uereri debemus diuinæ sanctimonix leges, sacrificiaq; legitima, & propterea in his sperare, quod sub numinum, deorumq; principatu sacrificamus: & interea cauere summio opere, nequid uel indignum superis offeramus, uel alienum. Deniq; summam id admonemus ut singula, que in nobis, & circa nos sunt, circumspectamus diligenter, & quæ in mundo item deos, angelos, demones gentibus distributos. Et hæc unicuiq; ratione amicus sacrificium similiter offeramus, hac enim ratione duntaxat digna unoquoq; numine sanctimonix, religioq; seruatur. Votum, siue adoratio, & oratio omne sacrificiorum opus perficit, & in primis ad totam confert religionem, & sacram, indissolubilem; animabus ad deos constat communionem. Huius uero sunt species: Prima congregat, atque contractum, no titiamq; nobis ad diuinitatem præstat: secunda, communionem ad diuinum deuincit consentientem, atque dona nobis prouocat diuinitus quoq; demissa, etiam antè quam loquamur, intelligamus; omne nostrum opus perficiantia: Tertia consistit ineffabilem unitatem, atque in dijs auctoritatem totam collocat, animamq; nostram in eis perfectè ponit, atq; confirmat. Iam uero in tribus his terminis, quibus diuina omnia mensurantur, amicitiam nobis ad deos harmonix constat, sacramq; à dijs utilitatem triplicitatem nobis affert. Vna quidē ad illustrationem pertinet, alia ad communem operum executionem, alia ad perfectam ex igne diuino plenitudinem. Item adoratio, eiusq; utrusq; aliquando sacrificia ipsa præcedit, aliquando in seorsum inseritur sacrificijs, aliquando finem complet sacrificia. Opus uero in sacris nullū absq; adorationis supplicationibus efficitur unquam. Adoratio deniq; diuissimè frequentata nostrum nutrit, & perficit intellectu: animam ad suscipienda diuina admodum efficit ampliore, diuina hominibus patefacit: ad splendores diuini luminis capiendos assuefacit: paulatim perficit, quæ nobis insunt ad numina contingenda, quo usq; ad summum nos usq; perducit. Atqui & mores nostræ cogitationis humanos rerarum

paulatim, moresq; diuinos infert, per suasionem quoque & communionem, & amicitiam procreat procul ab intermissione perpetuam: diuinū rursus amorem auget, quodū in anima diuinum est, accendit, & euolat, expurgat quicquid animo est contrarium, & aduersum: atq; ab ipso spiritu ethereo, splendidoq; qui est animæ circumfusul excutit, quantumcunq; uergit ad genitura, spem quinteriam præstat bonā, & fidem perficit circa lumen. Denique (ut summam dicam) homines frequenter orantes, ad orationis uitrus familiares deorum colloquutores efficiunt, atque discipulos. Cum adorat talis sit, talemq; connexionem cum sacrificijs habeat, patet sacrificiorum finem officij cōtractus esse participem. Quando quidem per opera dñs accommodatur. Itaque & bonum ipsius tantum est, quantum a causis, officijs mittitur ad genus humanum, atque inde rursus apparet uirtus adorationis reduci, perfecta, impleta, & qua ratione fit efficax, & unionis effectrix, atque a dñs cōmunē uinculum habeat: & quomodo adoratio, sacrificiumq; mutuose confirmet, potentiamq; in uicē cōferat admirabiles religionis effectus, hinc rursus apparet sacerdotiam disciplinā, operationemq; habere in partibus suis conspersionem nō minorem, quam in membris habeat, animal neq; posse partem eius aliquam absque cōtinentis suam opus absoluerē.

De sacrificijs animalium.

Porphyrus ambigit, quare oporteat tege sacrorū, eum, qui diuina sit inspecturus, examine corpus. eo tempore non attingere ueritatem per corpora animalium, mortuorum, mortuorū sepius diuinorum inuocationesq; peragantur. Iamblichus ita soluit, uates iubent diuinorum spectatorem exanime corpus, quod sacratum non fuerit, non attingere: permittunt uero, quod consecratū, attingere. Præterea ueritatem humana corpora, quæ iam deseruit anima, ne intuitu quidē tangere. Vitæ namque diuinæ uestigium quoddam, uel simulachrum, uel demonstratio in corpore per mortem extinguitur: cæterorum uerē animalium corpora mortua tangere religio nulla uetat, quoniam nec in uita diuiniore cōmunicauerunt. Præterea, quatenus ad immateriales deos consurgimus, expedit tate corpus non attingisse: quatenus uero ad materiales studemus accedere, tangere frequenter expedit, hæc per animalia deos eiusmodi aduocare solemus: qui uidelicet talibus prædicat animalibus, præsertim, qui proximē, & quasi cognata quadam conditione gubernent. Item hominibus quidem in materia comprehensis corpora uita priuata, maculam quandam inferunt, uidelicet non uiuens uiuenti, & fordium puro, & priuatum habenti habitum: & mortuum habenti potentiam moriendi, propter communem quandam inter hæc habitudinem, sed demoni incorporo penitus, atque impassibili, talia corpora nihil obfunt. Nam caduca maximē supereminet.

De uaticinijs animalia.

Quando uaticinium agitur per corpora sacrorū animalium ut alturum, non est putandū deos ad hæc accedere, uidelicet uniuersales prouisores ad curā diuina particularē, materialē, proportionalē, circa animalia singula. Sed demones & hos quidē ualde diuisos, & singulos singulis speciebus animalium distributos proximā curā animalium, præfecturamq; sortitos, hi namq; principatum nacti sunt, haud proflus sufficientem, experientemq; materia: Ideoq; congruē instrumēta eiusmodi attingere solent. Ad hoc igitur, ut eiusmodi per animalia uaticinium a demonibus cōsequamur, parare his oportet sedem talem, per quam possint inter homines obseruari, nobisq; uti sedem uero hanc esse oportet incorporatam, ut incorporati demones per hanc nobis adsint, erit igitur hæc anima talium animalium a corpore iam absoluta. Quatenus idem quodammodo & ipsa separata est a corpore, cōuenit cum demonibus, cōuenit & nobiscum propter quandā uitæ cognationē. Igitur tanquā media præsidij eius demoni subministrat ad præsagium homini suggerendum: & ad mandata demonis declaranda, & cum demone nos conciliat. Anima uero hæc eiusmodi uaticinijs utens, non solum uaticinium audit accipit, sed etiā noui partū ex se ipsa conserat ad executionem eius ad opera petriunt. Hæc enim cōmouetur, & cooperatur, & simul præuidet per quandā cōpatientem necessitatē. Sed eiusmodi uaticinium a diuino, ueroq; longissimē distat, atq; de rebus exiguis, breuibusq; habetur. Quæ in natura diuina positæ sunt, & quorūcunq; circa generationem iam simul feruntur, atq; notiones ex seipsis exhibent potentibus eas accipere, & passiones multifariam inferunt ipsi, quæ naturaliter ad compatiendum sunt exposita, per compactionem igitur præsagium eiusmodi prouenit. Non potest autem per passionē præcognitionē perfecta cōtingere. Quod enim immunde immutabile, purum est, id præcipue purum assequi cōsueuit: quod uero cum materialibus, passibilibusq; & tenebroso commercium habet, obruitur ignorantia, hæc ergo aristotelis præfagij machinam, neque legitimi uaticinijs numine dignam esse censemus, neq; serio pertractandam, neque utenti, quasi sit uericidus, esse credendum.

Quomodo cōsecrationes demonibus minabantur.

Narrat Porphyrius sacerdotes consueuisse uolētis, quibusdam minis aduersum superos uti, ueluti. Nisi uos ita feceritis, uel cōtrā, si feceritis aliquid, cœlos cōfringam, uel occulta, istis patefaciam, uel arcanum in abyso reconditum diuulgabo, aut fistam barim, id est, nauē quamdam apud Aegyptios sacram, aut membra Osiridis Typhoni dispergam, cæteraq; similia. Iamblichus subdit executores non consueuisse dirigere minitationes eiusmodi, ut Porphyrius opinatur, ad Solē & Lunam, cetera uē cœlestia, sed esse in mundo genus aliquod potestatum ualde diuinum & discretum, inconsideratumq; quod accipit quidem ab alio rationem, suæ sermonem, exaudireq;

exaudireq; sed propria intelligentia nequaq; neq; uerum a falso, neq; possibile discernit ab impossibili. Hoc itaq; genus minitationibus lacessitur, protinus irritatū, & stupet, utpote quod & ipsum naturaliter dictis uehementioribus agitatur, & alia ducit, trahitq; per stupida quamdam, & instabilem phantasmam. Præterea facerdos sepe non humana uirtute, sed diuina sacramentorum ineffabilem potestate mundanis numeribus imperat, atq; minatur, ipse tunc in superiorum deorum ordine constitutus, & ideo grandioribus propria natura mandatis utitur, atq; minis, neque tamē tantam futurus, quæ tunc alleuerat, sed declarans quantam nactus fuerit potestatem propter ipsam ad Deos unionem comparatam, uidelicet ex notitiā, possessione, & ineffabilem symbolorum, siue signaculorū, quæ dicimus sacramenta. Item demones per prouincias, partesq; diuisi, & partes mundi custodientes, singuli cōmendatarum sibi partium tantam habent curam, ut nec uerbū quidem illius ordinis, dispensationisq; cōtrarium ualeant tolerare, perpetuam, uidelicet immutabilemq; mundanorum perseverantiam obnixē custodientes. Ordinem uero eiusmodi suum ideo immutabilem susceperunt, quoniam ordo deorū immobilis permanet in eisdem. In quo igitur esse habent demones uel ætherij, uel circa terrā distributi, hoc ipsum, nec minationibus inuadi, unq; audire possit, proinde demones ineffabilem, arcanorumq; mysteriorū custodiā studiosē procurant, tanta uidelicet obseruatia, propterea quod intelligunt ordinē, dispensationemq; uniuersi præcipue in eiusmodi mysterijs contineri quatenus uidelicet allegoricē per hæc uerba numina designantur, ordinemq; mundani. hanc enim ob causam mundi partes in ordine permanent, quod beneficio potestas Osiridis sincero permanet, & intacta, neq; cōtrario tumultu, & errore miscetur. Permanet insuper ipsa omnium uita pura semper & incorrupta quatenus uti uisita, formosæq; rationes, quæ in illis recōditæ sunt, consistunt ibidem, dum inde mundus agitur, nec ipsæ in corpus hoc descendunt oculis manifestum, atqui & omnia permanēt immobilia, & simul sempiterna generationis uidelicet successione, quoniam nullum Solis cursum unq; sistere potest: perseverant insuper integra, quoniam quæ in abyso, id est, profundo sunt abscondita, nunquā aperiantur, in quibus ergo salutem habet omnia simul, & uniuersum, uidelicet in eo, quod & quæ naturaliter sunt occulta, ut sunt occulta seruatur, & maneat & secretissima deorum essentia, nunq; sortem contrariam subeat, nec opposita miscetur: hoc in quā circumterranæ demones, nec ad uocem usq; aditumq; sustinent aliter effici, uerbisq; profanari. Atq; propterea aduersus demones eiusmodi uerborum usus habet aliquis potestatem, de his autē nullius alicubi minatur: nec ad illos sunt obsecrationes eiusmodi constitutæ, quæ propter Chaldaei sacerdotes, apud quos diiudicatus, decretusq; est, purus ipse ad solos Deos sermo, nunq; minis utuntur. Acgyptio uero, qui, cum diuinis sacramentis demonicos sermones admiscet, ad minas eiusmodi aliquando se conuertunt.

Expositio symbolorum Aegyptiæ Theologia.

Imitantes Aegyptij ipsam uniuersi naturam, fabricamq; deorum, ipsi quoq; mixtarum, reconditarumq; notionum imagines quasdam in symbolis cōficiendis ostendunt, quem admodum & natura rationes occultas in apparitionibus in formis, quasi symbolis exprimit, & diuinitatem idearum per manifestas imagines explicant. Cum ergo perspiciant superiora omnia inferiorū similitudinem delectari, atq; insuper optent a superioribus bonitate repleri, quatenus pro uirtutibus intendant, merito & ipsi cōuenientem superis modū agendi pro uirtutibus offerunt, quando occulta mysteria symbolis inserunt manifestis, in quibus interpretandis dimittit uoces, accipit sensus. Quādo igitur lutum in sacris nominant, ut inducunt, hoc intellige mundi corpus, atq; materiā, genitalēq; uirtutem hūic insertam, quasi pariter agitatum, atque fluentem, aut etiā causam principalem, & quasi loco fundamenti propositam elementorum, elementariumq; uirtutum. Cum hoc igitur tale sit, Deus ipse generationis, totiusq; nature uirtutum omnium, quæ insitæ sunt elementis, causa utpote, qui hæc supereminet omnia immaterialis ipse in diuisus, immobilis, & ingentus, totusq; ex se ipso, & in seipso totus, hæc omnia perspicuus antecedit, & ducit in se cuncta complectens, atq; ex eo, quod cōplectitur omnia, ac de suo mundanis tribuit omnibus, ex ipso eluxit. Quoniam uero sit pereminet omnia, effulget, ut segregatus a mundanis omnibus secum ipse solus per sublime procedens. Confirmat & hoc, quod subinde sequitur symbolum, ubi Deus inducitur sedens super lotum aquaticū, scilicet arbore, ubi significatur, Deum principatu suo mundanū superexcedere lutū, nec attingere gubernandū, sed principatū gerere intellectuāle penitus, & empiriū. Omnia enim in lotu rotunda sunt rum poma, cum salia: ex quo significatur circularis actio mentis per eadem uidelicet, & eodem pacto se habens. Deus igitur ipse super hanc insuper actionem in seipso consistit, superans eiusmodi principatum sanctus & uenerandus, & in seipso peccatus cōquiescens, quod quidē ex actu sedendi significatur. Proinde, ubi Deū introducit nauis gubernatorē, principatum significat, mundi gubernatorē, sicut enim gubernator a nauis, & gubernaculo segregatus uno quodā, scilicet momento mouet undiq; regit, dirigitq; nauem, ita Deus ipse mundum insuper, uidelicet a primis naturæ principijs præcipuas motionū causas exhibens. Quoniam uero partes cœli omnes, anti mallaq; cœlestia, & totus uniuersi motor, ipsumq; tempus, secundum quod mundus ipse mouetur, cuncta deniq; quæ continentur in totis, uires a sole descendentes accipiūt, alias quidem cōmixtas in ipsis, alias autē cōmixtionem exuperantes: ideo has quoq; symbolice significandi modus adducit.

uerbis quidem solem designans secundum animalia coelestia figurari, formamque uicissim commutare per oras. Interea uero demonstrans immutabilem eius, simulque totam per totum mundum traditionem, sed quoniam que suscipiunt, alia quidem alibi circa imparsibilem feruntur Dei traditionem, atque ipsa pro diuersitate naturarum, motionumque suarum, multis formis accipiunt a sole potentias, propterea symbolica traditio, uult per donorum multitudinem unum ingredi Deum, atque per potentias multiformes unam Dei adesse potentiam. Quapropter inquit ipsum unum, eundemque consistere: uices uero formarum, transfigurationesque in suscipientibus asserit resultare: quapropter illud secundum animalia, & ad oras commutari ait, quasi circa Deum mutationes eiusmodi uariantur secundum diuersa susceptacula Dei eiusmodi uotis utuntur. Aegyptij non solum in ipsis deorum proprijs uisionibus, sed in precibus etiam leuioribus, quae eiusmodi sensum habent, atque per talem symbolis canem, mysticamque culturam ad deos supplicandos accedunt.

De nominibus diuinis.

Porphyrus quaerit, cur sacerdotes utantur nominibus quibusdam nihil significantibus. Tablicus respondet, omnia eiusmodi nomina significare aliquid apud Deos: quamuis in quibusdam significato nobis sint ignota: esse tamen nota quaedam, quorum interpretationem diuinitus accepimus, omnino uero modum in eis significanti ineffabilem esse. neque secundum imaginationes humanas, sed secundum intellectum, qui in nobis est diuinus, uel potius simpliciore, praestantioreque modo secundum intellectum dijs unitum. Auferendum igitur a diuinis nominibus omnes excogitationes, & rationales discursus, atque assimulationes naturales uocis ipsius coeueniens, ad res positae in natura, & quemadmodum character symbolicus diuinae similitudinis in se intellectualis est, atque diuinus, ita hunc ipsum omnibus supponere, acti pereque debemus. quod autem hic nobis sit, hoc ipsum in eo est maxime uenerandum, praestantius enim est, quae ut in nostram notitiam diuidatur. iam uero in quibus diuinitus nominibus resolutionem suam diuinitus acceperunt, in his eorandem habemus essentiae, potentiaeque, & ordinis diuini notitiam ipso nomine comprehensam, atque etiam mysticam, & ineffabilem, simulque totam deorum imaginem in anima custodiamus, animamque per haec ad deos attollimus, eleuatumque illis pro uiribus copulamur. Proinde quaeritur, cur nam inter nomina diuinorum barbara caeteris anteponimus, quia uidelicet sacrarum gentium, uel ut Aegyptiorum, Assyriorumque totum dijs sermonem approbauerunt, tanquam sacris maxime congruentem, propterea & comunes dictiones, modosque loquendi arbitramur cognatae ad Deos dictioni, orationisque adhibendum praefertim, quia antiquior, primusque exercitit modus iste loquendi, atque & quoniam prima nomina diuinitus acceperunt, dum ea cum propria lingua miscerent tanquam cum familiari, consensaneaque illis uoce contempnerant, ita nobis seruanda perpetuo tradiderunt. nosque ita ipsam traditionis regulam rite deinceps conseruare debemus. Siquid enim aliud dijs conuenit, sempiternum ipsum, & immutabile dijs est praeter caeteris cognatissimum. Inter haec Porphyrius ait illum, qui uocem audit nomini diuinorum, ad significata respicere, ideoque sufficere notionem ipsam eadem ubique manentem, qualiscumque sit dicitio. Respondet Iamblichus hunc in modum, non est autem tale, quale tu putas, si enim nomina ex hominum pacto conuenientia posita essent, nihil interesset alia pro alijs commutare. Sin autem natura rerum accoemodata fuerunt, quae uocem maxime congruunt, haec & dijs maxime sunt amica. ex his perspicue patet sacrarum gentium uocem rationaliter caeteris esse praepositam. Neque enim prorsus eandem mentem seruant nomina in aliam linguam interpretata: sed sunt gentibus singulis propria quaedam, quae gentibus alijs per uocem significari non possint. Accedit ad haec, quod si significationum proprietates per aliam linguam interpretari possumus, non tamen eandem consequuntur permutata potentiam. Habent insuper nomina barbara multam emphasim, id est, insinuationis, demonstrationisque efficaciam. Habent & concisam breuitatem. Minimum uero ambiguitatis, & uarietatis, multitudinisque uerborum propter haec omnia superioris maxime congruit. Depone igitur suspiciones a ueritate cadentes, quibus suspicaris Aegyptiam ibi coferre linguam duntaxat, ubi Aegyptus est, uel usus Aegyptia lingua, qui tunc inuocatus. Potius autem existima toto quoniam primi omnium Aegyptij praesentiam, participationemque, deorum sortiti sunt, ideo deos inuocantem potissimum approbare, quando Aegyptio ritu uocantur: neque uero descendum est barbara haec obscura, diuinorum nomina esse quaedam praestigiarum fascinatorumque machinamenta: quo enim pacto, quae maxime conuenientia sint dijs, nos quoque coniungunt, & quasi aequales cum superioris uires habent, phantastica figmenta per nostras passiones efficiuntur, ex fama diuino tributas. Non enim exordientes ab ijs, quae ipsi patimur, imo uero ab ipsis deorum proprijs coeueniens illis secundum naturam atri buimus dictiones, neque contrarietas de diuino agimus notiones: contra uidelicet, quam ipsum re uere se habeat, sed prout natura se habeat, & quemadmodum ueritatem de ipso consecuti sunt primi, qui leges nobis de religionis sanctimonia tradiderunt, sic perseueramus in eis: siquid enim aliud in sacris legibus, atque ritibus Deo placet, firmitas ipsa maxime placet, & praecipue congruit. Oportet igitur ritus adorationis antiquos tanquam sacros conseruare, semper intactos, neque demere quicquam, neque aliunde quid addere: firmenamque & hoc causa nuper exitit, ut omnia & nomina, & uota debilitata iam sint, propterea quod propter ipsam praeparationem, & inuocandi cupiditatem permutata sunt semper, & permutari non desinunt. Graeci namque natura rerum nouarum

nouarum studiosi sunt, ac praecipites usquequaque feruntur, instar nauis saburrae uarentis, nullam habentes stabilitatem, neque conseruant, quod ab alijs acceperunt, sed & hoc cito dimittunt. & omnia propter instabilitatem, non uel intentionis elocutione transformare solent, barbari uero sicut moribus graues firmique sunt, sed in eisdem sermonibus firmiter perseuerant: ob quam sane stabilitatem, & ipsi dijs sunt amici, & orationes offerunt illis acceptas, quas nulli ulla unquam ratione fas est permutare.

Opinio Aegyptiorum de Deo, atque dijs.

Quaerit subinde Porphyrius quidnam primam Aegyptij causam esse uelint. Vtrum intellectum, an super intellectum. Item utrum unum aliquid solum, an una cum alio quodam, siue alijs: Rursus, utrum incorporeum sit, aut forsitan corporale. Praeterea, non sit idem cum opifice mundi, an opifice sit superius: nunquid ex uno, an ex pluribus cuncta proflexerint: omnemque nunquid uelint primum fundamentum esse materiam prorsus informem an corpora qualia. Ipsamque materiam nunquid ingenerabilem, aut genitam, ad haec Iamblichus ita respondit. Ego uero causam in primis tibi dica, ob qua sacri, & antiqui Aegyptiorum scriptores de his uaria senserint. & insuper huius seculi sapientes non eadem de his ratione loquatur. Cum enim multo in uniuerso sint essentiae, ac si multifaria inter se differant, merito earum, & multa earum tradita sunt principia habentia ordines differentes, & ab alijs sacerdotibus alia, principia quidem tota uniuersaliaque, ut narrat Seleucus. Mercurius ipse tradit uiginti millibus uoluminibus, uel sicut Meneteus receser, tradit uoluminibus triginta millibus, itemque sex millibus & quingentis atque uiginti quinque, & in his perfectae omnia demonstrauit: propria uero particularium essentiarum principia alij antiquorum alia passim introduxerint. Oportet igitur de his omnibus ueritatem breuiter declarare, atque primum quod primum quae sit. Primus Deus ante ens, & solus pater est primi Dei, quem gignit manens in unitate sua solitaria, atque id est super intelligibile, estque exemplar ipsius, quod dicitur, sui pater, sui filius, uni pater, & Deus uere bonus. Ille enim maior & primus, & fors omnium, & radix eorum quae prima intelliguntur, & intelligunt, scilicet idearum. Ab hoc uero uno Deus per se sufficiens seipsum explicauit: ideoque dicitur per sufficiens sui pater, per se princeps. Est enim hic principium. Deus deorum, unitas ex uno super essentiam, essentiae principium, ab eo enim essentia, propterea pater essentiae nominatur. Ipse enim est super eum ens intelligibile principium, haec sunt principia omnia antiquissima. Quae Mercurius proponit dijs aetherijs, empyrejs, coelestibus, compones de empyrejs, libros centum, totidemque de aetherijs, mille de coelestibus. Secundum uero alium ordinem praepositum Deum Emepth, dijs coelestibus tanquam ducem, quem ait intellectum esse seipsum intelligentem, atque in se intelligentias conuergentem. Huius unum in parabile anteponit, quod appellat primum exemplar, aut expressionem, aut effigiem, quod Iahon appellat. In quo est primum intelligens, & intelligibile primum, quod solo silentio colitur: praeter hos autem rerum apparentium opifice, alij duces praesunt. Nam opifex intellectus qui & ueritatis est dominus, atque sapientia, quatenus in generationem progrediens occultam latentium rationum potentiam traducit in lucem. Amu Aegyptiaca lingua uocatur. Quatenus autem sine mendacio peragat omnia, & artificiosus simul cum ueritate Phtha nuncupatur. Graeci uero hunc Vulcanum nominant, artificiosum duntaxat considerantes. Quantum uero effector est honorum, appellatur Ohis, aliasque denominationes habet propter potentias, ad quod nescit differentes. Est principatus alius apud illos super elementa tota in generatione posita, ut tutesque eorum, quarum quatuor quidem masculinae, quatuor foeminae, quem principatum solis tribuunt. Item alius principatus super naturam omnem, quae in generatione uersatur Luna tribuit. Marsilius. Potes in his ordinem consentientem Proculo ita disponere. Primum est ipsum unum super ens super intelligibile eorum. Secundum unum ens, siue unitas entis, in quo unitas sua suocenti praepositum, potest & intellectus intelligibilis appellari, & sui pater. Tertium est intellectus intelligibilis, intellectualisque simul, & unius intellectus & expressio, prima Iahon. Quartum intellectus intellectualis iam explicatus coelestium dux deorum Emepth. Quintum intellectus opifex, proximus dux opificum mundanorum, qui sunt dijs coelestes, empirici, & aetherij. Hic forsitan intellectus est anima mundi qui nominatur Amun. Phtha. Vulcanus. Ohis. Iamblichus diuidentes uero eorum in pares duas, uel quatuor, uel duodecim, uel sex atque triginta, uel harum duplas, uel aliter quomodo eumque principatus his quoque perficiunt aut pauciores, aut plures. Rursus ducem unum his anteponunt, atque ita Aegyptiorum tractatus de principijs desuper ad postrema progrediens ab uno descendit in multitudinem, ab uno uidelicet gubernaram a Deo usque definita natura sub quodam termino definitio imperiosae comprehensa, praecipue uero ab excelsa omnia una causa unitate. Materiam uero produxit Deus materialitate, uidelicet ab essentialitate subderiuata, qua opifex uitalem assumens, simplices, incompatibilesque sphaeras efficit. Ipsius uero postrema accepit ad generabilia, & corruptibilia corpora facienda. His ita discretis facile soluuntur dubia, quae in libris Aegyptijs, quos legisti coepisse dicis. Qui enim sub Mercurij titulo circumscribitur, opiniones mercuriales continent, ceteri saepe Philosophorum Graecorum stylo loquuntur, sunt enim ex lingua Aegyptiaca in Graeci translati ueris Philosophiae non imperitis. Optare uero ut quicunque mundanarum rerum causas primas attingunt, ultima quoque principia declararent. Item quicunque planetas, zodiacum, decanos, horoscopos, stellas, potentes duces tractant, ut particulares principiorum distributio

distribuciones traderet. Proinde dogmata, quæ in Salaminiacis sunt, breuissimam partem Mercurialium ordinationem continent, item quæ de stellarum apparitionibus, uel latebris, aut Lunæ augmento, uel decremento tractantur, in postremis penes Aegyptios assignationem causarum habent. Profecto Aegyptij non omnia esse naturalia putant, sed uitam & intellectualem, & animalia à natura discernunt, non in mundo solum, sed etiam in hominibus, atque cum intellectum, & rationem secundum seipsum existentes præferunt. Sic quæcunque sunt, fieri arbitrantur, atque eorum, quæ in generatione uersantur, primum præcipuum patrem esse opificem asserunt. Cognoscunt quoque uitalem potentiam, & quæ in cælo est, & quæ super cælum extat. Item purum intellectum collocant super mundum, & unum impartibilem in toto mundo, & alterum per omnes circulos distributum. Iam uero hæc non oratione, rationeque, unde speculati solent, sed admonent in super, atque docent, ad excellentiora, cõmuniõraque, & superiora fato, naturam nostram progredi ad ipsum Deum, opificemque mundi, quatenus neque materiam ferat secum, neque aliud quicquam præter opportuni temporis obseruantiam, idque sacrõrum opera nos consequi docent, atque firmata efficiunt. Tradidit hanc quoque uitam nobis ipse Mercurius. Sed interpretatus est eam propheta Bitis Ammonii Regi inuenta in adytis templi in urbe Sayn, Aegypti, literisque sacris insculptam præbuit quoque nobis Dei nomen discurrens per uniuersum, sunt & alij multi ordines de eisdem. Quapropter non recte mihi uideris Aegyptiorum omnia ad naturales duntaxat reducere causas, sunt enim apud illos plura, atque essentia pluribus sunt & potestates supermundanæ, quas & religiosa principia sanctimonia coluerunt.

De libero arbitrio, & quomodo solamur à fato.

Post hæc ait Porphyrius, plures Aegyptiorum ipsum quoque arbitrium nostrum motui stellarum suppositoisse. Respondet Iamblichus ex mercurialibus sententijs hunc in modum: duas homo animas habet, ut mercuriales literæ docent, una quidem est ab intelligibili primo, atque ipsum opificis potentia particeps: altera uero ex circuitu cælestium nobis indita, in quam & anima speculatrix diuinorum irrepit. Anima igitur à mundis in nos descendens, mundorum quoque circuitus sequitur, quæ uero ab intelligibili ueniens, intelligibiliter adest genericum circuitum supereminet, atque per eam, & fato soluius, & ad intelligibiles deos ascendimus: & religionem habemus ad æterna tendentem, non igitur putandum est, de quo tu dubitabas, omnia insolubilibus necessitatis uinculis, quod fatum nominant, colligari: habet enim anima principium in se proprium, quo ad intelligibile sese conferat, & discedat quidem ab ijs, quæ gignuntur, ad ipsum uero ens accedat, atque diuinum. Neque rursum dijs applicauimus fatum, quos tanquam soluentes à fato in templis, sacrisque, & statuis ueneramus. Ipsi quidem dij fatum solunt: naturæ uero ab eis ultimæ descendentes, atque generationi, corporique, mundi iam implicitæ fati peragunt. Merito igitur omnem dijs sanctimoniam adhibemus, ut ipsi quidem soli per intellectualem persuasionem dominantes necessitati mala nobis à fato imminenti soluant. Non enim totum in natura fati ligatum est, sed est & aliud principium animæ, & natura, & generatione præstantius, per quod & dijs possumus copulari, & mundanum ordinem superare, atque sempiternam uitam, supercælestiumque deorum actione participare, per hoc igitur nos ipsos à fato exprimere possumus. Quando enim præstantiora eorum, quæ nobis insunt, agunt, & ad præstantiora sui ipsius anima reuocatur, tunc ab illis, quæ eam in generatione deusciunt, penitus segregatur, à deterioribusque descendit, atque alteram pro altera uitam commutat, scilicet ipsam in alium interserit ordinem. Quid ergo? nunquid possibile est per deos circuncurrentes à fato seipsum solueret atque eisdem interim existimare duces, auctoresque factorum, uinculisque insolubilibus uitas penitus alligantes, fore uero nihil prohibet, ita fieri. Cum enim dij essentias, potentiasque multas in se complectantur, quidnam prohibet illis inesse & alias nobis inæstimabiles differentias, atque contrarietates? Iam uero & hoc licet dicere, in uno quoque deorum etiam apparentium inesse intelligibilia quædam essentia principia, per quæ animabus à generatione mundorum fuga contingat, atque libertas. Siquis autem duos deorum ordines non admittat ad solutionis officium, scilicet mundanos simul, atque supermundanos, saltem per supermundanos fiet quandoque solutio. Verum hæc in tractatu deorum diligentius declaratur. Quisnam dij potissimum sint ad supera reductores, & quando reuocent, quibusue potentijs, & qua ratione fatum soluant, & per quos præcipue redditus sacrorum operatione peractos, & quis ordo mundanæ naturæ, quomodo pacto intellectualis actio consummata huic ordini dominetur, quamobrem quod tu Homeri uerbis adduxisti, scilicet deos esse flexibiles, dictu nefas esse censemus, legibus namque sinceris, intellectualibusque iam diu definita sunt sancta religionis opera, atque ordine, potentiaque maiore, deteriora soluiuntur, & quatenus nos in sortem traducimur meliorem, eatenus à deterioribus sit discessus: nec propterea contingit aliquid præter regulam ab initio constitutam, adeo ut dij fluctuant propter sacrificium, cultumque posterius actum, sed à primo descensu Deus animas ea conditione demisit, ut ad eum iterum reuertantur. Neque inter se repugnant ascensus animarum, atque descensus, sicut enim uniuerso intellectuali una cum essentia generatio, imò & hoc totum recte connectitur, sic & animarum dispositione una cum earum circa generationem cura solutio quoque à generatione consentit.

De suo

De suo cuique demone.

Quærebatur post hæc multo Porphyrius de suo cuique demone respondet ad hæc Iamblichus ita: Duplex est tractatus de demone unicuique proprio. Alter quidem facer, siue deificus: alter artificiosus. Ille demone à supernis causis inuocatur: hic à circuitibus, qui in generatione uersantur. Ille quidem exploratione unicuiusque genituræ non utitur: hic talia diligenter explorat. Ille uniuersaliter super naturam: hic particulariter secundum naturam demone collit, & curat. Cum igitur in hæc ita te habeant, absurde tu mihi uideris cultura perfectior ad humanam admōdū transiisse, & in hac duntaxat quæstione tuas exercuisse. Propterea ubi naturalia tantū uisæ quæris, colis uero demone, uideris & eiusmodi uitæ exiguitatem quandam particulam accepisse. Consiue runt enim, qui circa naturam artificiosè perquirunt, & operantur, ordinare uocare demone à decanis, id est faciētib. Atque ab influxuum dispensatoribus imaginationibus cæli, stellisque, Soleque, & Luna, item à polis totisque elementis, atque mundo. Tu uero non recte breuissimam horum partem seligens, scilicet ipsam generalis figuræ demone, de hoc duntaxat quæstiones inducis, & hac in parte hoc uno supposito perscrutaris, quoniam pacto dominus ipse figuræ demone tribuat. Atque secundum quam, & qualem uitam, uel potentiam, uel influxū ab illo nobis influat, ubi profus in genituræ exploratione moraris præscrutans, utrum subsistat demone, necne: & utrum figuræ demone inueniri possit, aut forte non possit. Afferis dentique hūc fore beatum, qui inuenta generationis suæ figura, fatalia sic effugerit, ita uidelicet suum demone conspicatus, mihi uero uidentur hæc inter se dissentire, & à ueritate deficere: Si enim ab ipsa generationis figura demone nobis est attributus, atque inde cognouimus eum, quoniam pacto fatalia fugiemus per notitiam demone nobis additæ? ac qui, est necessaria à nobis per demone expellimus, uel affirmas, quantum ulterius sunt hæc una cum demone nobis destinata per fatum.

De iudicij Astrologorum, & demone.

Porphyrius dicit si quis cognosceret figuram natiuitatis, dominumque figuræ, inuenire demone suum, & per ipsum solueretur à fato natiuitatis: sed subdit, impossibile esse scire illam, & hunc inuenire: & regulas Astronomiæ & Astrologiæ esse incomprehensibiles, & incertas teste etiam Cheremone. Iamblichus dicit demone neque cognosci, neque dari ab illa figura, & demone nio eius, alioquin non solueret nos à fato natiuitatis, sed dari ab antiquiori principio, & altiori, scilicet à dijs superibus, & cum primum anima inclinatur ad sensibilia ad conceptionem, & solui nos à fato non tam per demone, quæ per cultū superioris numinis. Nō solum uero illa Porphyrii dicta à seipso, sed etiam à uarietate dissentiunt. Non enim ab ipsa propria generationis figuræ omnino unicuique tributus est demone, sed est & antiquior hoc initium. Item si hinc duntaxat demone agnoscere, at ad effugienda fatalia: Si ad hæc explenda est ipse tributus, omnino uero præcipuum præceteris de essentia, & de ordine demone quæstiones, ultimas uero tangis, unde descendat. Inquis præterea innumerabiles circumferri Astrologiæ regulas, dubitationesque de Genesi, unde appareat scientiam de his haberi non posse. Ergo uero censeo primum quidem haberi posse per diuinum uaticiniū ueritatem certissimam circa stellas: nec nos omnino regularum dinumeratione, nec artificiosis prædicationibus indigere: & in super addo, nec non penitus impossibilem inde notitiā demone monstrare quantum ad mathematicam scientiam pertinet, quod diuersæ inter illos feruntur opinionones, quod uero Cheremone, & qui uis alius contradicit. Sic enim & in omni scientia simul & arte propter dissidentes opinionones dicere nullam esse scientiam cogemur, sed profecto: ubique non solum falsa inter se dicit regulas etiam Astronomiæ comprehendere non posse, ne dum Astrologiæ, & multas esse illis dissensionones, & à multis impugnari. Respondet Iamblichus, diuinum uaticiniū potest docere naturam, & effectum astrorum siue arte. Astronomia, & aliæ artes quondam à dijs datæ longo tempore humanis opinionibus confunduntur, exiguumque diuinitatis, & ueritatis denique retinet, in Astronomia est aliquid ueri, quamuis exiguum, quod patet per effectus stellarum inter se ex mensura proueniens in cælo, sicut prædictum est de eclipsi Solis & Lunæ, & aspectibus planetarum. Regule mensurarum, magnitudinum, distantiarum, progressionum cometarum, atque similitum diu apud Chaldeos, & apud nos obseruare testatur Astronomiæ scientiam esse uerā: Porphyrius dicit, dominum figuræ, uel domini nos, si plures sint, deprehendi nō posse etiā iudicio Astronomorum & Astrologorum, sed inde proprium demone esse quærendū. Iamblichus dicit, Astrologos dare regulas, alios scilicet quincque, alios pauciores, alios plures ad inuentendos, uel discernendos dominos figurarum. Non dicit inquam haberi regulas, & inueniri, atque discerni, sed ita putari, & tradi ab illis contra dicta Porphyrii. Quidnam prohibet figuræ dominum, atque demone per Astrologiam quidē difficile inueniri, facillimè uero per diuinum uaticiniū, atque sacrificia? Neque putandū est demone à solo figuræ domino tribui, sunt enim plura hoc eius, & antiquiora principia: neque humanis artibus, sed diuinis proprium demone possumus inuenire. Proprius cuique demone nō particulari quodam cæli, elementorum uel dispositione tribuitur, sed à toto mundi dispositione, quando descendit anima regnante, ipsique demone certum accommodante executorē uitæ, quam elegerit anima: hic eam cõstitit corpori, uisā corpori cõmunicat.

municatam curat, uitam animæ propriam dirigit, cogitationi assidue principia exhibet: eōstq; agimus talia, qualia hic adducit in mentem, eatenusq; suos gubernat, quo ad sacris perfecti dominum fors alicuius propria tribuitur animæ, dum descendit ex toto mundi corpore, & uti prout tunc se habet ad illam, & illa fors certo, dæmone ducitur, & impletur. Ergo est impossibile iudicare certos euentus, cum omnium causarum concursus comprehendere nequeamus, nisi per inspirationem diuinam id assequamur.

Vnde proprius dæmon ueniat, quid agat, & utrum sit unicus.

Proprius dæmon non a parte quadā cœli elementorū tribuitur, imò uerò a toto mūdo, & a multiformibus corporibus, per q̄ transit anima descendens in generationē, secernitur propriē, atque decernitur, fors in nobis quadā propria nostris secundū præfaturam propriā distributa, hic utique dæmo erat in exemplari antequam in generationē animæ laberentur. Quē cum primū anima ducē accepit, addit ipse dæmon expletor subinde uitam hic animam, ut dixi, descendente alligat corpori, commune eius animal ipse curat: uitā animæ propriam dirigit, & quodcumque rationatur, exhibet ratiocinandi principia: agimusq; talia, qualia is adducit in mentem, gubernatq; nos quousque sacris operibus expiari. Deum operibus pro dæmone ducem, cui post hanc dæmon, ita cedit, ut uel uacet eo præsentē, uel conuectat ad idē. Quærebās deinde, utriū plures adsint unicuique dæmones, alij alia gubernantes in homine: Respondemus ad hæc, dæmonem non alicui parti nostrum præesse duntaxat, sed totum simul ad esse; totum ducere, quemadmodum a totis, quæ in mundo sunt ordinibus, est attributus. Coniectabas plures pro numero nostrarum partium dæmones nobis adesse. Præterea quod etiam in ipso corpore diuersi sint dæmones, alius sanctitatem, alius pulchritudinem, alij quādam in his habitudine curent; unusq; his quæ præstet in corpore. Sic & putabis aliū dæmonū corpus, alium animā, alium mentem regere. Præstat uerò eiusmodi coniectura ad hoc ipsum uti, uidelicet, quod corpus, & anima, & intellectus eodem dæmone gubernentur. Noli igitur ita diuidere, ut alius sit corporis dæmon, alius animæ, alius intellectus, absurdum est enim animal quidem esse unum, dæmonis uerò animal præfectum multiforme putare. Nam quæ principatum tenent ubiq; simpliciora sunt subditis. Est insuper & absurdus, si multi dæmones dominantes, uelut dæmoni partes, non constari in unū sint, sed inter se disuncti. Intro ducis autem & in ipsis contrarietatem, tanq̄ dominantium dæmonū alteri boni sint, alteri uerò mali. Cum tamen nusq; mali spiritus forte habeant præfecturā; nec pati, uel autoritate, uel numero ex aduerso bonorum distributi sit. Posthæc suspicaris dæmonē proprium esse quandam animæ partē, uidelicet intellectum cumq; hominē esse *in dæmonem*, id est felicem, qui sapientem habeat intellectum, quod si ita sit non erit amplius alius ordo præstantior homine præfectus homini, sed inter diuisas animæ partes superior inferioribus dominabitur, ubi tamen eūdem cognatæ sunt, nulla uerò ut absoluta subditis dominatur. Inducis post hæc dæmonis cultū tanq̄ ad plura factum, partim quidē tanq̄ ad duos, dæmones, partim etiam uelut ad tres, nefas uerò esse causas nobis præfidentes partiri, nec ad unum redigere præfecturā, quippe cum unitas in omnibus dominetur. Iam uerò & qui dæmonium secundum corpus, corporisq; dispensationem diuidit, is principatum eius in partem eiusdem redigit angustissimam. Quapropter religiosum cultū circa dæmonium, ita diuisum considerare non decet, cum opinio ipsa, in qua fundatur, debilitate uacillet. Unus igitur est secundum unumquemq; nostrum dæmon proprius gubernator, dæmonē uerò commune penitus & eundem cunctorum hominū existimare nō decet, uidelicet rursum cōmunem quidem in seipso, propria uerò cōditione unicuiq; copulati. Ipsa em̄ secundū speciem unāquamq; diuisio, materiq; alteritas ipsam rerum secundum se incorporarum cōmunitatem, identitatemq; non suscipit.

Inuocatio demonis.

Quæris deinde, quare cōmuni quadam apud omnes inuocatione aduocare dæmonem soleamus, quoniam uidelicet per Deum dominum unum dæmonū agitur inuocatio, qui & a principio suum cuiq; dæmonem definiuit, & in sacrificijs secundum propriam uoluntatem suam cuique monstrat. Semper enim in sacrarum operationum ordine per superiora numina inferiora uocantur. Quare & in dæmonibus unus quidam dux eorum, qui circa generationem obtinet principatum, dæmonem suum ad unumquemq; demittit. Postquam igitur adest unicuique suus, tunc & congruum sibi cultum pandit, nomēq; suum, modumq; inuocationis sup̄ proprium patefacit, atq; hic conueniens est ordo dæmonum. Alius enim ordo inuocantibus est cognatus, alius ab antiquioribus causis procedit, alius conspirationem in eis conficit ad idem cōmuniter conferentē. Noli igitur diuinas inuocationes humanis similes arbitrari, & ineffabiles ineffabilibus cōparare, & eas, quæ omnem terminum, omnemq; indeterminatum modum superant humanis imperijs, in datisq; conferre, siue definita sint hæc, siue prorsus indefinita. Quæ enim apud nos sunt, cum toto genere commune nihil habent, cum his, quæ secundum totum ordinē nos excedunt, totaq; essentia nostrā, naturāq; exuperat. Iam uerò maxime errores hominibus in gentes accidunt. Quando ex humana debilitate aliqui de dominationibus dæmonicis ratiocinari solent, & paruit nihil pendētisq; atq; diuisis ingentia, & magnipendenda, & perfectō perpendunt.

De felici-

De Felicitate

Suspicias ne forte alia quædam ad beatitudinem præer diuinum cultum, uia lateat: & quæ nā sita potissimum sit interrogas. Sed profecto in dijs bonorum omnium essentia, profectoq; continetur, ac prima potestas, primum bonorum illi est principium, merito soli nos sacerdotes, & qui similiter superis se dediderint, atq; legitime unionem ad illos fuerint consecuti bonorum omnium principium, atque finem studiosē prosequimur, in hoc utiq; statu, & ueritatis contemplatio adest, & intellectualis scientiæ consummatio. Atque una cum deorum cognitione conuersio quoque ad nos ipsos, nostriq; agnitio comitatur. Frustra uerò suspicaris, ne forte religiosi ex opinionibus humanis, fauoribusq; dependeat. Quiddam otij esse potest animo dijs dedito ad humanas laudes auscultandas.

Religionem esse ueram.

Ed neq; quod sequitur recte dubitas, ne forte religio sus ipse fallat, ubi ais animam magna sæpē sex contingenti confingere. Quiddam in rebus uerē existentibus figmentorum initium esse potest? Nōne potentia phantastica in nobis est illa, quæ sola fingit, atque transformat, atq; quādo uita intellectualis perfecte agit, phantasia nulla suboritur: nōne penes deos ueritas ipsa secundū essentiam una cum illis existit? Nōne multo magis & illa, quæ secundum consuetudinem in rebus intelligibilibus est fundata? Frustra igitur talia & abs te, & ab alijs diuulgatur. Quinetiam ubi tu, & alij religiosi calumniamini, tanquam præstigiatores atque uanos, & iactabundos, longius a ueritate disceditis, sicut enim cæteris artibus, sic & in religione sunt, qui cum falso profiteantur. Quæ professio longius, quam aliud quicquam a religione discedit. Malum enim bono magis, quam nō bono contrarium est.

De præfagio naturali, artificioso, atque de diuino.

Si qua nobis aptitudo naturaliter insit ad futuri præfagium, quemadmodum animalibus terræ motum, procellarumq; & frigorūq; naturalis inest præcognitio, non uidetur eiusmodi præfagio habere aliquid uenerandum. Nam secundum sensus acumen, uel compassionem, uel aliam quamdam communionem uirium naturalium, eiusmodi præfagium naturale consequitur, neq; futurum si quis secundum rationis discernitur, uel observationem signorum effectus aliquos præcedentium, sicut a contractione pulsus, atq; rigore medici febrem præuidere solent, uidetur eiusmodi præfentia esse admodum honoranda: humana namque, & suscepta, corporea; conditione progreditur. Solum igitur diuinitus adueniens uaticinium, re uera nobis diuina exhibet uitam, dum & præuisionem, & diuinas intelligentias possidet, nosq; reddit re uera diuinos, ac bonum legitimum nobis afferit, beatissima enim deorum intelligentia bonis omnibus abunde repletur, suspicaberis ne forte prophetæ diuinitus inspirati præuideant, quæ futura, neq; tamen propterea sint felices, nā & præuidere possunt, neq; tamē scire futurus uni, sed contra dicendū, omnem uidelicet præuisionem diuinitus inspiratam esse bonis, & bonitate referam, ordinisq; comporem, atq; decori, atque utilitatem nobis afferre: dii namque una cum præfagio, facultatem quoque ad cauenda, declinandāq; incommoda nobis naturaliter inuinentia suggerunt. Et quādo uirtutem oporteat exercere, ad idq; conferat ignoratio futurorum, occultant ipsi futura, ut animus inde sit melior: quādo uerò ad hoc nihil interest, expedit autem animus præsentire, ad hoc uidelicet, ut salui ad sublimia reuertantur, tunc in medijs animarum essentijs uaticinium penitus inserunt.

Via ad felicitatem.

Quærebās deinde, quæ sit ad felicitatem uia, quæ uerē in se sit ipsa felicitas, hoc igitur audi. Contemplabilis ipse in se intellectus homo, erat quondam deorum contemplationi coniunctus, deinde uerò alteram ingressus est animam, circa humanam formæ speciem coaptam, siue conuicinatam, atque propterea in ipso necessitatis, factiq; uinculo est alligatus. Considerare itaque decet, quæ præcipue ratione ab eiusmodi uinculis solui possit, est autē solutio nulla, præter ipsam deorum cognitionem. Idea namque felicitatis, ad ipsum cognoscere bonum. Quemadmodū est & idea malorum ipsa quidem bonorum obliuio, & fallacia circa malū, notitia quidem illa una cum diuino congregitur, obliuio uerò hæc, atq; deceptio inseparabilis est a caduco. Item illa intelligibiliū essentias per sacras sanctimonias uas ritē metitur: hæc autem a principijs cadens, atque repulsa, seipsam proficit ad corporalem ideam dimittendam. Illa rursum est sui parentis agnitio, hæc uerò discensus una cum obliuione ab ipso Deo patre super sancto, seq; ipso sufficiente, longē remotus. Illa ueram cōseruat uitā reuocans hanc ad patrē: hæc hominem principem genituræ usq; ad id deducit, quod permanet quidem nunq; perpetuoq; influxu uersatur, hæc utiq; prima sit tibi ad felicitatem uia, intellectualem habens unionis diuinæ penes animas plenitudinem. Sacra uerò atq; deifica felicitatis traditio appellatur quidem porta ad ipsum omnium opificem Deum, aut locus aut aula boni. Po testate uerò possidet primam quidem castam, & sobriam animæ sanctimoniam, ualde utiliore, sobria corporis castitate. Deinde cogitationis accommodationem ad ipsam participationem, uisionemq; boni, simulque contrariorum expulsiōnem. Tertio rursum unionem exhibet ad deos bonorum omnium largitores. Postquam uerò singulatim, atq; propriē, tum mundi partibus, tum diu-

tum diuinis potestatibus per partes mundi diffusis, animam copulauerit, tunc optici totam copulat animam, præbetque undique cum ipso consensum, atque eam extra omnem materiam ponit, cum sola iam sempiterna, uniuersali ratione coniunctam, uerbi gratia, in ipsa opificis potestate per se genita, per mobili, & omnia sustinente prorsus & eleuante, intellectuallique, & omnia pariter exornante: item ad ueritatem intelligibilem reuocante, rursumque per se perfecta, perficietque, atque effectrice, cæterisque Dei uiribus opificis gradatim pro cuiusque proprietate coaptat adeo, ut in actionibus earum, intelligentisque, & opificis facultatibus, expiatus animus, atque sacer perfecte firmetur. Atque tunc demum in toto opifice Deo collocat animam.

Conclusio Religionis, felicitatisque, apud Aegyptios.

A tque hic apud Aegyptios religio, sacraque eleuationis est finis, ipsum uero bonum aliud quidem diuinum putat ipsum scilicet præ intellectum Deum, aliud autem humanum, uniuersalem uidelicet ad ipsum dominum, quem admodum Bytis propheta ex libris Mercurialibus explicauit. Non igitur pars hæc apud Aegyptios prætermittenda est, ut tu suspicaris, sed quemadmodum spectat ad sanctum omniam, ritè nobis est tradita. Neque rursus de rebus exiguis siccæ dotes diuinam intelligentiam interpellant, sed his, quæ ad purgationem, solutionem, salutem animæ pertinent, neque difficulta meditantur, eademque hominibus inutilia, imò res animæ omnium utilissimas, neque sub dolo, & seductore quodam dæmone obfuscati sacerdotes hallucinantur, qui in omnibus fallacem dæmoniacamque naturam prorsus excedunt, atque ad intelligibilem, diuinamque conscendunt. his itaque præactatis obsecro deos, ut mihi, tibi que ueram intelligentiarum custodiam, obseruantiamque exhibeant, nullo tempore defuturam, atque in sempiternam æternitatem æternorum præbeant ueritatem, perfectiorumque circa deos intelligentiarum compotes nos efficiant, in quibus beatissimum bonorum finis nobis est propositus, & amicitia concordiaque inter nos mutua, autoritas omnis, atque firmamentum.

EXCERPTA MARSILII FICINI EX GRÆCIS PROCLI

Commentarijs in Alcibiadem Platonis primum.

Rincipium dialogorum Platoniorum, totiusque philosophiæ præcipuum, atque firmissimum, arbitrantur naturæ nostræ cognitionem, hæc enim rectè cognita, bonum quoque nobis consentaneum, malum uel dissidens absolutius nosse poterimus. Si utique natura comparatur est, ut quemadmodum inter se rerum essentia differunt, sic & propriæ rerum perfectiones. Ut igitur quæ sit naturæ nostræ perfectio, & quomodo comparetur, inueniamus essentiam namque nostram in primis debemus agnoscere, quod quidè & in Alcibiade propositum est, in tota doctrina Platonis est finis, quando rerum consideramus essentias, perscrutandum est, utrum essentia rei sit ex earum numero, quæ indiuidua sunt, uel earum genere, quæ circa corpora diuiduntur: uel earum, quæ in medio collocantur. Item, utrum essentia sit æterna, an per omne tempus existens, an in aliqua temporis parte fiat. Rursum, utrum sit simplex, ante compositionem existens, aut composita quidè sit, sed insolubilibus uinculis sit composita: aut possit uicissim in ea, ex quibus componitur, quandoque resolui, atque si ita unumquodque consideremus, deinde poterimus eius quoque bonum, quale sit facilius iudicare. Constat enim essentia prorsus indiuisibilis, æternum esse bonum, diuisibilis uero bonum quoque in tempore, motuque uersari, mediæ denique secundum substantiæ ipsius mensuras perfectio quoque penditur, eiusmodi namque perfectio tempore quidem indiget, sed tempore primo, quod sanè in corporeis circuitus possit aptè metiri. Ignoramus quidem nos ipsos quoniam obliuione benefica occupati sumus, atque in rationalium specierum uitæ perturbatione percussi, existimamus autem interea cognoscere multa, quæ ignoramus, quoniam rerum rationes essentia nostræ innatas habemus. Tres sunt conuersionis species, quicquid enim conuertitur, uel ad aliquid uertitur, se deterius dum à perfectione propria labitur: uel conuertitur ad melius, propter propriam uitæ uigorem, actionemque naturalem, uel reflectitur ad seipsum propter cognitionem sibi consortem, mediamque speciem motionis. Conuersio quidem erga deterius, passio quædam est animæ alas obijctentis, & in obliuione ipsa postre, suisque simul atque aliorum. Conuersio uero & ad se, & ad melius non solum cõpetit animabus, sed ipsius quoque diuinis, quæadmodum Parmenides ipse nos docet. Plato significat in proœmio præter cætera animi ueritatis studiosum cogitationis reb cognoscentis cõsortes edere. Neque mutabilem immutabilem, neque necessariam stabiliumque ambigua atque nutantem. Sed quemadmodum Socrate in Repub. docuit, noritja quidè simpliciter, uniformi, intellectuall, intellectuallia omnia coniugate cognoscere, notitia uero scilicet: atque cogitativa, specierum uolutione, atque compositione rationes rerum medias contemplari. Tertia rursum à uarietate potentia sensuali per instrumenta cognobilia propria contingente sensibilia iudicare, imaginari tandem potentia sensibilibus apprehendere. Iam uero Timæus cognitionis proportionem quadam ad cognoscenda distinguens iubet nos entia quidè intelligere, rationemque iudicare, optione uero, sensuque illa, quæ entia quidè non sunt, sed sunt iugiter, atque perire, atque eorum, quæ uerè sunt rationes, ratas, & inconiunctas existere, rerum uero in generatione fluentium imaginarias, atque

rias atque contingentes, ubique enim rationes, sermonesque imitantur illa, quæ explicant. Atque Socrates in Cratyllo ait, circa res sempiternas, nomina naturam rei magis attingere: circa uero mutabiles nomina quoque sæpe mutari, & magis in positione uersari. Aliorum ubique deorum alia proprietates existunt, nam alia quidem sunt opifices uniuersorum, atque speciei entium, ornatusque substatificæ, alia uero propagantes uitam, acuarios uitæ uigores prognerantes alia autem rerum ordinem seruant incommutabilem, connexio nemque custodiunt insolubilem. Alia denique aliam sortita potentiam, omnia sua quadam beneficentia seruant. Similiter & omnis amatorius ordo causa conuersionis est rebus omnibus ad diuinam pulchritudinem, atque formam, reducens quidem sequentia ad illam omnia, eique coniungens, & coniuncta confirmans, atque mox inde sequentia replens, diuinitate luminis procedentes inde dotes per omnia radians. Hanc igitur ob causam in Symposio traditur, amorem magnum existere dæmonem, quippe cum amor primus omnium eiusmodi medij uim in seipso demonstrat, sitque medius inter ipsum appetibile, atque appetens, & causa conuersionis sequentium in priora. Uniuersa igitur amatorius cohortis in uestibulo causæ pulchritudinis constituta ad illam omnia conuocat, mediumque procellum facit inter amabile, atque illa, quæ reuocatur amore. Quapropter totius dæmonis ordinis in se declarat exemplar, hanc in diuinis medietatem obtinens, quam dæmones inter diuina tenent, atque mortalia. Cum igitur omnis amatorius cohortis, hæc inter deos proprietatem habeat, summamque eius quidem unicam, & occultam excogitationem primæ & intelligibili pulchritudini copulatam, penes supremos deos: medium uero procellum eius penes supermundanos deos, intellectuall conditione fulgentem: tertium uero procellum eius circa mundum in uisibilibus distributum, multosque ordines, atque uires ex se producentem, atque eiusmodi munera partibus mundi diuersis distribuentem. Post enim unicam, primumque amoris principium, atque post tripartitam substantiam inde perfectam, uaria iam turba resurgeret amorum, unde chorus angelorum implentur amore: turbae quinque dæmonum hoc plenam Deo sectantur deos ad intelligibilem pulchritudinem reuocatos. Exercitus heroum una cum dæmonibus, & angelis circa pulchritudinem debacchantur. Omnia denique suscitantur, reuiuiscunt, reuifescunt, incalescunt, circa pulchritudinis ipsius influxum. Iam uero animæ hominum inspiratione eiusmodi tactæ, & naturaliter cognatæ Deo, circa pulchrum mouentur assidue, atque in generationis prouinciam delabuntur ad beneficium animis imperfectioribus exhibendum, & ad prouidendum ipsis, quæ salute indigere uidentur. Dii quidem ipsi, deorumque pedissequi, in habitu proprio permanentes, sequentibus beneficiunt, & ad se conuertunt: homines uero animæ deorum lapsæ, generationemque tangentes beneficam deorum prouidentiam pro tribus præferunt. Quemadmodum igitur alia animæ secundum alium, constituta Deum sincere prouincis caducis præfunt, animabusque hic oberrantibus, atque alia quidem imperfectioribus profunt per uaticinium, alia per expiationes, atque sacrificia, alia per opem medendi diuinam: sic & animæ, quæ uitam amatoriam elegerunt, mouentur quidè ad eod pulchrorum præsidè ad curam animorum ingeniosorum, à pulchritudine uero sensibus apparente ad diuinam pulchritudinem rediguntur, secumque ipsi conuocant, & amatos. Animæ uero, quæ ob peruersam educationem à superno munere decidunt, alioquin amatoriam naturam, simulachris pulchritudinis incedentes, propter ueræ pulchritudinis ignorantiam, corporeas formas admirantur & amant passionem propriam ignotantes: Sicut enim apud Plotinum deluxus mentis facit asuriam, atque sapientia portio lapsa creat sophisticam, sic munus amoris in peruersum incidens susceptaculum, uitam efficit intemperatam, atque tyrannicam.

Causa superior agit in opere prius, posteriusque, quam inferior, & una cum illa, atque est præsentior operi.

Quæ perfectiora sunt ubique, & quæ rationem exemplaris habet, actiones prorsus imaginum comprehendunt, adeo ut deteriora nulli usquam adlin, cui perfectiora quoque non multo prius aliquid ex se tradiderint. Quinetiam per omnes rerum ordines ipsum unum alia comprehendit, atque ante illa, & post illa, & una cum illis agit.

Mali dæmones etiam in sacris occurrunt, & fallunt sub pretextu bonorum.

Compertum habemus in expiationibus, atque sacris, ubique ex deterioribus aliquid induere perfectionis imaginem, per quam animas nondum perfectas allicit ad seipsum à superioribusque diuertat. Quemadmodum igitur in contemplatione physica impedimentum est uita sophistica præcluitas, quæ ad illam trahent infirmiorum, ab ipsa entium contemplatione ad imaginationem caducis familiarum, sic in auatoria eleuatione turba popularium amatorum impedimentum est simulantem amorem uerum, & animam iunioris à bonis cœlestibus in terrena. & tenebrosa detorquet, similiter in sanctissimis quibusque expiationibus, atque sacris, ante quam ipse Deus adlin, palam occurrunt dæmonum quorundam impetus terrenorum, aspectus noui quoque eos, qui expiantur, perscitanturque, deturbantes, & à synceris bonis ad materiam descedentes. Quamobrem dii iubent, ne prius in illos aspectas, quam sacrorum potestate præstrinxeris oculos. Sic enim aiunt diuina eloquia: Nos expedit tibi illos aspiceri prius, quam corpus expiaueris, atque sacraueris, quoniam illi mulcentes animas à sacrificijs ubique descedunt. Sicut igitur in sacris, cum primum apparet diuinitas, quando

quando totum hoc dæmonium trahens animas in materiam expulerimus: sic & diuinus amator post repulsam popularium amatorum occurrit amato. Item, sicut bonus cuiusque dæmon unum quendam custodit a pueritia, actionesque omnes eius explorat, & uerba, & ante parietes prouidet, & post parentes adest, tanquam totius uitæ gubernator assiduus, atque post obitum dux est nobis ad iudicem, eodem modo Alcibiadem se Socrates habet, denique, sicut bonus dæmon nobis plurimum occultus adest etiam nobis prouidens, & silentio consulens, & ineffabiliter nos emendans, ita Socrates Alcibiadi.

Intellectus in nobis semper agit illuminando, neque tamen semper anim aduertimus.

Intellectus ipse quidem circa nos semper agit, semperque præbet intelligentiæ lumen, atque etiam prius quam in conditionem labamur irrationalem. Et quando in passionibus uitam degimus, & passionibus quandoque sedatis, non semper anim aduertimus: sed quando a quam plurimo generationis tumultu purgati sumus, atque tranquillè uiuimus (tunc enim intellectus nobis effulget, tunc quasi nobiscum loquitur, tunc suam nobis communicat uocem antea silentio præsens.

De bono dæmone, & terrenis, materialibusque dæmonibus. Item quomodo unusquisque nostrum consideretur dupliciter, scilicet & ut simpliciter anima, & ut anima utens corpore.

Socrates quidem ad Alcibiadem se habet, ut bonus dæmon, amatores ceteri, ut materiales, terrenique dæmones, qui propellendi sunt, ut animus bono dæmoni sit magis expositus. Considerare potest dupliciter Alcibiadem, & ut simpliciter animam, & ut animam utentem corpore. Non enim idem est utrunque, quemadmodum nec ipse per se homo, & iam gubernator homo, nec homo simpliciter, atque auriga. Omnino autem, quod est imparticipabile ab eo, quod est participabile, differt. Atque id, quod secundum se ipsum existit, ab eo differt, quod cum alio quopiam simul ita censetur. Et denique quod exemptum est ab eo discrepat, quod coordinatione ad aliud est sortitum. Quonia igitur Alcibiades dupliciter intelligitur, & ut simpliciter anima, & ut anima, utens corpore, quia quidem ratione est simpliciter anima quædam. Socrates ad eum mentis uicem gerit, qua uero ratione est anima utens corpore. Socrates boni dæmonis partes agit. Atque idem ipse & dæmon est, ut ad hominem, & intellectus ad animam. Iam uero & quando meditati dæmonia reputamus, inter deos est & homines collocamus. Quando uero intellectum, in summo quidem animam et ipso suspēditus, & corpus ex anima, habes profecto diuisionem alteram in symposio, ubi traditur dæmonium inter deos hominesque existere medium, habes alteram in Timæo dicere, animum inter intellectum atque corpus medium obrinare. Idem igitur est & intellectus, & dæmon ad animam quidem intellectus, ad animam uero humanam dæmon esse censetur.

Quomodo amor Deus nec primus est, nec ultimus: & quomodo in diuinis est bonum sapiens, pulchrum: item fides, ueritas, amor.

Amorem domini neque in primis entium, neque in ultimis collocare debemus. Non in primis quoniam ipsum amabile superius est amor, non in ultimis, quoniam amans particeps est amoris. Oportet igitur amorem inter amabile, amantemque constituere, & ipso quidem pulchro posterioriorem, ceteris uero, quæcumque amant, priorem asseuerare. Vbi nam igitur existit ab initio? Quo pacto per uniuersa procedit, & quibus cum prodijt unitatibus? Cum igitur tres sint in dijs intelligibilibus, occultisque substantiis, & prima quidem ob signata sit bono, ipsum uidelicet bonum esse intelligens, ubi sicut sacra eloquia tradunt, unitas est paterna: secunda uero per sapiens designatur, ubi prima uiget intelligentia: tertia per pulchrum definitur, ubi intelligibilium est pulcherrimum, ut Timæus ait, nimirum & tres secundum has intelligibiles causas unitates existunt, secundum causam quidem uniformiter in intelligibilibus consistens, effulgentes uero primum in ipso ineffabili deorum ordine scilicet fides, ueritas, amor. Fides quidem omnia firmat in bono: Veritas autem omnes in entibus cognitionem explicat, amor denique conuertit omnia, congregatque in ipsius pulchri naturam. Huiusmodi sanè trinitas hinc per omnes deorum progreditur ordines, omnibusque ad ipsum intelligibile irradiat unionem. Aliter autem per alios ordines se declarat, uires ubique suas deorum proprietatisque complicans. Alibi quidem est ineffabiliter, incognitumque & unice: alibi contentiæ, connexionisque ratione: alibi tantquam perficiens, atque formans, hic rursum intellectualiter, atque paternè, ibi mortuè, uiuificatque profusus & effectiuè: illi tanquam imperas, & assimilans, ibi absolute penitus atque sincere, illic multiplicatè iam, atque diuissim. Amor ergo superne ab intelligibilibus usque ad mundana, descendit ad diuinam pulchritudinem omnia conuocans. Procedit & per omnia ueritas, illustrans cognitionibus omnia, procedit fides per uniuersum in bono singulariter sistens, hinc diuina eloquia, omnia tradunt tribus his gubernari, in eisque consistere. Quamobrem dijs sacrificantes iubent Deo per trinitatem eiusmodi se coniungere, ipsa quidem intelligibilia propter inaccessibilem unitatem medio non indigent amatorio. Vbi uero & unitas entium est, atque discretorum discretio, ibi extat & amor. Colligat enim est, & conciliator eorum, quæ sunt post ipsum, & quæ super ipsum. Conuersor sequentium in priora imperfectorum reductor, atque perfectior.

Prouidentia

Prouidentia percurrit per singula usque ad minima, & interim nullis addicta.

Qui diligentiores sunt interim rationibus assignandis, duo hæc elementa potissima diuinæ, dæmonicæque prouidentie tradunt. Primum per omnia desuper prouidentiam ad ultimam usque procedere, ac ne nimitum quidem sui expers alicubi prætermittere. Secundum nihil omnino eam ex gubernantis accipere, nec eorum naturam repleti, nec eis alicubi commiseri. Non enim ex eo, quod omnia seruet, atque disponat, admiscetur, propterea gubernatis, nam diuinum, atque dæmonium naturam habet passio nibus animarum particularium non subiectam. Neque tamē, dum separatim sequuntur supereminet, propterea ex deterioribus aliquid inordinatum, incultumque relinquunt. Imò uero ob hæc ipsam causam omnia decenter exornat, atque a dispensatis absoluitur. Est enim benefica pariter, atque sincera, exornatrix omnium, atque ab excultis interim expedita, per omnia curans, præsertim quia cohibita nusquam. Viri quinetiam diuini inferioribus diligentissime prouident simul atque tranquillè. Quid ergo de dijs ipsis, bonisque dæmonibus est dicendum? Non ne præsentis omnibus liberi sunt ab omnibus? Implentes seipsis omnia nullis alicubi permiscerunt: discurrentes per uniuersum, nusquam uitam propriam addixerunt. Non ne constitubimur deos suas proles amare. Quemadmodum poetæ fingunt, Iouem amare puellam, ipsamque Venerem. Nempe quoniam amor eiusmodi prouisor est, & seruator, perfectiorque, & contemptor rerum diuinitus amantur. Interea & beneficis, & sincers, immixtusque habitudine nulla ad res affectus externas. Dic amabo unde nam diuinis interdum hominum animabus amatorum eiusmodi priuilegium obtigisset, nisi prius dijs ipsis inesset? Quicquid enim bonum, & salutare competit animabus, causam a dijs definitam habet. Quamobrem, & uirtutum omnium, corporaliumque bonorum uelut sanitatis, roboris, iustitiæ, temperantiæ, exemplaria Plato probat præcedere penes Deum. Quanto itaque magis amatorum muneri causam principalem apud deos esse fatebimur, quippe cum amatorius hic affectus (ut Socrates in Phædro ait) diuino quo dam munere sit tributus: Dij igitur deos amant: antiquiores quidem minores, sed prouident, minorem uicissim maiores diligunt, quodam uidelicet, conuersionis officio. Perficere quidem deteriora, & inferioribus prouidere, animabus quoque qua ratione sunt animæ competit, nam & ob hoc ipsum descendunt, propter rerum generabilitatem prouidentiam, curamque mortalium. Ita uero prouidere, ut prouideret gubernatis, nec miserari, nec uelut addictus afficiatur, nec inde recipiat quicquam, deorum proprium est, dæmonumque bonorum: & quoties contingit animabus humanis, diuina, uel dæmonica largitate contingit. Solent sacerdotes in sanctissimis sacrificiis, uel per uerba, uel per ea, quæ oculis ostenduntur, in admirationem, stuporemque præsentis adducere, super omni Deo animam exponere cõsuevit. Socrates nuncque amatoriam uitam usque adeo rectam peregrisset, nisi afflatu quodam dæmonis elegisset eam, & tenuisset electam.

Amor est medius inter amabile, & amantem: est magnus demon omnia ligans, & quæcumque appetunt, ipse medius primo copulat appetibili.

Sacra igitur eloquia hunc amorem domini indicunt omnia colligantem, omnibus insidentem, hic sanè, si conuenit omnia, copulat & nos dæmonum præfecturis. Hunc Diotima magni dæmonem appellauit, quoniam medium implet ubique, inter illa, quæ appetunt, & quæ appetuntur. Ipsum quidem, quod est amandum, gradum sibi uendicat primum, amans autem gradum tertium ab amato. Amor denique usurpat inter utrunque medium congregans atque colligans inuicem appetens, atque appetendum, & implens meliore deterioris. Iam uero apud intelligibiles deos, atque reconditos, prima, secretaque pulchritudini, intelligibilem intellectum uniri per uitam quandam intelligentiam meliorem. Itaque Græcorum ipse Theologus cæcum illum appellat amorem. In illis autem, quæ extra intelligibilia sunt, nondum illustrat indissolubilem, cunctis ab ipso perfectis, uinculorum enim unio quædam est, sed una cum discretione permulta. Quapropter eloquia sacra huius amoris ignem appellare copulatorem solent: ab intelligibili namque intellectu procedens sequentia cuncta inuicem, illuc deuenit. Conciliat igitur intelligibili quidem pulchritudini deos omnes, dijs uero dæmones, nos autem dæmonibus, dijsque coniungit. In dijs quidem subsistit primo, in dæmonibus uero secundum, in animabus autem particularibus processum, quendam tertium a principijs existentem. In dijs rursum super essentiam: omne namque deorum genus est eiusmodi. In dæmonibus autem per essentiam in animabus denique per illustrationis effectum. Atqui uideretur hic trinus ordo, trinx intellectus potentie similis. Etenim intellectus alius quidem, imparticipabilis extat ab omnibus particularibus generibus absolutus. Alius uero participatus, cuius & deorum anima tanquam melioris particeps sunt. Alius autem hoc infunditur animabus, qui sanè est ipsarum, perfectio animarum. Hæc autem tria de intellectu Timæus ipse significat. Intellectu igitur imparticipabili amorem dijs insitum, congruum intelligito, absolutus namque est & ille ab omnibus, quæ suscipiunt eum, & illuminantur ab ipso. Intellectu uero participato amorem dæmonium comparato. Essentialis enim est & ipse, sed ipso perfectus tanquam præparticipatus intellectus, & proxime insidens animabus, intellectus uero denique secundum habitum accepto. Tertium amorem illustratione animabus infusum reddere debet. Nec iniuria uniuersæ intellectui differentie coniugatum consideramus amorem.

L. L. 2 intellectu

intelle&tu enim intelligibili primam habet, occultamq; substantiam. Si enim prodijt inde, & ibi per causam est fundatus atqui mihi uidetur & Plato hunc Deum apud Orpheum inuenisse, eisdem & amorem, & magnam dæmonem illic appellatam, atq; ipse hoc hymno uidetur fuisse cōtentus. Merito igitur Diotima magnū dæmonem appellat amore. Et Socrates ubi de amore disputat, disputat etiam de dæmonibus.

Primo de dæmonibus communiter, secundo de dæmonibus familiaribus, tertio de dæmonibus Socratis.

Dicendum est deinceps primo quidem communiter de dæmonibus: deinde de illis, qui nos fortitū gubernant: tertio de dæmone Socratis. Dæmones igitur à prima uiuifica dea sortiti substantiam, atq; inde uelut ex fonte fluentes, essentiam nacti sunt animalem, & hanc quidē magis intellectualem, illi, qui maiorem habent, perfectioremq; substantiam, minus uero intellectualem, potiusq; rationalem, qui media possident. Tertij uero, & dæmonici ordinis postrema tenentes, uariam, magisq; rationalem habent, materialemq; naturam. Eiusmodi igitur substantia constituit ad diuisionem deorum pariter diuiduntur, utpote qui ad deos ministrorum uice funguntur. Aliter enim respondent, seruiuntq; dijs penitus absolutis, ante mundum cuncta exordientibus, atq; ducentibus saltem uero mundanis, qui mundi partibus proximē praesunt, & qui secundum diuisionem deos supercoelestes distribuuntur. Hi autem secundum omnes mundanōrū deorum proprietates distributi sunt, omnis enim mundanus Deus ordini alicui dæmonum imperat, cui propinquo suam impertit potentiam. Deus namq; opifex uim largitur opifexim. Deus inconuertibilis incōmutabilem exhibet facultatem: perfectior autem similiter perfectioriam, atqui circa unumquemq; Deum innumerabilis est dæmonum multitudo, eademq; cum dijs ducibus cognomena reportat, gratulantur sanē, quando Apollines, Mercurij, Ioues nominantur, quippe cum priorum deorū proprietatem in seipsis exprimant, Proinde mortalia per hos dæmones diuinos nascitur influxus, atq; ita plantæ, & animalia fabricantur: hæc quidem horum, illa uero illorum deorū imagines præferentia. His quidem ē proximo dæmones ducum suorum munera largiuntur, eminentius uero dijs desuper dæmonibus præfidentes, quam obrem postrema primis in passione consentiunt. Primorū enim notæ sunt, in postremis, & postremorū in primis causæ comprehenduntur. Media sanē dæmonum genera implent omnia, simulq; connectunt, commixtionemq; ipsi omnium continent, dū deorum quidem participes sunt, a caducis autem participati. Si quis ita dixerit Deum uniuersū fabricum, contra totius ordinis in dæmonibus firmauisse, a ueritate non aberrabit. Quandoquidem & Diotima hunc eis attribuit ordinem, connectentem uidelicet diuina simulatq; mortalia, deriuantem liquores superne fluentes, in deos sequentia omnia referentem, deniq; uniuersā completē secundum medietatis ipsius connexionem.

Consultat opiniones duas, primam dicentem non esse alios dæmones præter animas nostras a corpore solidiore solutas, secundam Amelij putantis dæmones esse deos aliquos oberrantes.

Non igitur admittemus eos, qui dæmones aiunt esse nostras animas, hæc uita iam fundas, in aliamq; translatas. Non enim decet dæmonem per habitudinem quandam consideratum in idem conferre, atq; ipsum essentia dæmonem, neque medietatem inuidanōrū omnium sempiternam ex uita quadam constituere multiformem permutante seipsam. Stet enim semper eodem pacto custodia ipsa dæmonica conuant uniuersa. Anima uero non ita suum retinet ordinem, ut ait Socrates in Republica: alijs namq; temporibus uitas alias eligit. Nec illos iterum comprobabimus, qui deorum aliquos esse dæmones arbitrantur, ceu erraticos deos, ut putat Amelius. Sed Platonem ipsum sectabimur, deos quidem dicentem dominos uniuersū, reges uero dijs dæmonū subgentem: & ubiq; rationem Diotimæ comprobabimus, medium dæmonibus ordinem inter deos, mortalesq; tribuentem.

De dæmonibus familiaribus, item numerat quinque genera dæmonum, diuinaq; eorum officia.

Cum igitur dæmones in medio sint, ut diximus, constituti, primi quidem, atq; summi inter eos diuini sunt dæmones, dijs frequenter apparentes ob excellentiam ad deos similitudinem. Nemi pe in unoquoq; ordine primum, superioris ordinis formam præferunt. Etenim intellectus ex se tanquam Deus occurrit, & animarum antiquissimā intellectualem existit, idēq; dæmonum quoq; supremum genus, utpote dijs proximum, unūforme est, atq; diuinitum. Secundi uero post hos sunt dæmones intellectualem præfidentes iam præditi, ascensionibusq; & descensionibus præfidentes, atq; omnino deorum effectiōnem declarantes omnibus, atq; tradentes. Tertij uero sunt dæmones, qui animarum diuinarum effectiōnes distribuunt in sequentia, complentq; uinculū suscipientium, inde defluxus ad illas. Quartij uniuersalium naturarum uires effectiōnes in generabilia transmittunt, particularibusq; naturis inspirant uitā, ordinemq;, & rationes, & uniuersam mortalium effectiōnem. Quinti corporei quodammodo sunt, corporumq; extrema diuinitum. Quo enim pacto corpora sempiterna

sempiterna cōuenient cum caducis quo modo efficiencia cum effectibus, nisi eiusmodi medio colligant? Natura enim eiusmodi media bonis corporeis dominatur, omnibusq; copijs naturalibus prouidet. Pleriq; uero ex eorum numero uersantur circa materiā, uiresq; a cœlesti materia desuper in materiam descendentes continent, atq; contexunt, eamq; subinde custodiunt, & uarietate picturamq; formarum in hac ipsa conseruant.

Officia dæmonum quinq; dæmones primi animas dijs proprijs copulant.

Cum igitur multi, multiformesq; sint, ut ait Diotima, dæmones summi quidem animas procedentes a patre dijs earum ducibus copulant. Nam uniuersiq; Deus ducit primo quidem dæmones, deinde uero particulares animas. Sicut enim Timæus ait, Deus horum opifex, alias quidem animas in Solem, alias autem in Lunā, alias in deos alios seminauit. Hi utiq; dii sunt dæmones, qui secundum essentia sortiti sunt animas, proprijsq; eas ducibus copulant: atqui unaquæq; anima, est circa suum Deum se reuoluit, indiget eiusmodi dæmonis beneficio. Secundi uero dæmones ascensus animarum, descensusq; dispensant, atq; ab his electiones animis sunt permulctis. Nempe perfectissimā animarum, quæ sine gubernabilium cōmercio in generatione uitam agunt, quem admodum proprio Deo uitam consentaneam elegerunt, sic & secundum dæmonem diuinum uiuunt, qui & manentes quondam apud superos eas Deo proprio copulauerat. Quam obrem Aegyptius Plotinum est admiratus, tanquam diuino quodam dæmone gubernatum. Itaq; circa animas quæ ita hic uitam agunt, tanquam mox ad sublimia reditura, dæmon idem hic est, atq; superne. Circa uero dūnos perfectas, alius quidem est ipse secundum essentiam dæmon, alius autem, qui uitam nuper editam cōmitatur.

Tribus modis dicitur dæmon, aut essentia, aut comparatione, aut ab habitudine quadam.

Sihæc recte posita sunt, nemo iam admittet animam nostram rationalem dæmonem esse dicentem, dæmonem enim aliud est, quam homo, ut Diotima tradit, dæmonas inter deos, hominesq; disponens. Quod & hic Socrates ipse significat, ubi contra causam humanā causam dæmonicam diuidit, dicens: Non humana quidem causa, sed dæmonicum obstaculum me detinuit, homo autē est anima utens corpore: non igitur dæmon idē, atq; anima rationalis est putandus. Iam uero & hoc manifestum est, ubi Plato in Timæo dæmonem ait, animalis in nobis rationem constitutā esse. Veruntamen hoc usq; ad comparationem quandam nobis est admittendum. Alius enim est ipsa essentia dæmon, alius comparatione dæmon, alius habitus, uel habitudine dæmon. Vbiq; enim, quod proximē præest in quo dam dæmonis ordine ad inferius sese habens, appellare dæmonem consueuerunt, quo usu Iupiter apud Orpheum, Saturnum patrem dæmonem appellauit: & ipse Plato in Timæo dæmonas nuncupauit deos illos, qui generationē ē propinquo disponunt, ubi ait: De alijs uero dæmonibus tractare, totumq; generationem in lucem edere, maius est, quam ferre humanum possit ingenium, comparatione utiq; dæmon est eiusmodi, qui uidelicet proximē unicuiq; prouidet, etiā si Deus sit, ac etiā si Deo sit inferior. Habitudine uero quadā dæmon dicitur animus, qui similitudine quapiā ad genus dæmonicum mirabiliore, quā secundum hominem actiones edit, totamq; uitam suam suspendit ex dæmone. Hæc arbitror ratione Socrate in Republica, dæmonas animos appellasse, qui uitam bene transegerint, & in meliōrē trāsati sint sortē, locaq; angustiorā cōlant. Ipse deniq; secundum essentiam dæmon, neq; propter habitudinem ad sequentia, neque ob aliquid ad aliud similitudinem appellatus est dæmon, sed hanc per seipsum proprietatem est sortitus, atq; in existentia quadam, uiribusq; proprijs, modisq; differentibus actionum est distinctus omni uero anima quidem rationalis in Timæo dæmon animalis est appellata. Nos autem ipsum hominis dæmonem perscrutamur, non dæmonem animalis, atq; eum, qui rationalem dirigat animā, non instrumentum duntaxat illius, eum rursus, qui tandem animi solutus, animum perducit ad iudices. Quem admodum Socrates asserit in Phædone, quando animal quidem non est amplius, dæmon autem unumquemq; ducit ad iudicem: dæmon in quā ipse, qui sortitus fuerat & uiuentem. Si enim eum ipsum uiuentem nactus est dæmon, quē & post obitum iudicio sistit, nimirum hominē uidelicet non animal solum nactus erat, quin etiam desuper exordiens, atq; imperans, constitutionē nostram gubernat totam.

Contra dicentes dæmonem esse uel partem animæ operantem, uel partem ei præpositam.

Sed neque etiam probandi sunt, si qui anima rationali dimissa, dæmonē esse dicant ipsum, quod operatur in anima: ceu in uiuentibus quidem secundū rationem esse dæmonum rationem, sed ita uiuentibus irascibile: cupiditate, cōcupiscibile. Neq; rursus audiendi, si qui dixerint dæmonem esse, quod in ipsa uita nostra ēi, quod operatur, proximē præfides, ceu iracundis rationem, libidinosis iracundia potestatem. Principio dicere dæmonas esse partes animæ hominum, est humanā uitam nimirum a. Intransigentem, neq; probantium Socratem in Repub. post deos, & dæmonas disponentem genus heroicū, & humanum, increpantemq; Poëtas, quod heroes nihilo meliores hominibus introducant, sed passionibus similibus manipatos. Socrates igitur talia increpat, procul admodum ab hac erit opinione, ut dæmonas, qui heroicis præstantiores sunt, inter animæ partes, ut resq; constituat. Ex his namq; sequitur ipsa per essentia meliora intus accipi ad deteriora cōplenda.

Præterea uitæ mutationes uarias, dæmonū mutationem adducunt. Auarus namq; in ambitioſam uitam ſæpe mutat, ambitioſus in habitum recta opinione uiuentem, hic in habitum ſcientia præditum. Dæmon igitur aliàs ſimiliter alius erit. Nam pars ipſa agens in anima aliàs exiſtit alia. Si igitur uel hæc ipſa pars operans, uel pars huic proximo præſidēs dæmon fuerit, nimirum unum cum humanæ uitæ mutationibus. dæmones pariter mutabūtur, atq; in eadem uita plures idem animus dæmones nancifcetur, quod fieri nullo modo poteſt. Nunquam enim anima in eodem uitæ curriculo mutat dæmonis præfecturam, ſed idem dæmon eſt ex ipſa genitura uſq; ad iudicis uitæ præſentiam nos gubernans, quemadmodum Socrates aſſerit in Phædone.

Dæmon non eſt particularis intellectus, ſed ſubſtantia, differens ab intellectu, poſita in latitudine animarum.

Proinde qui intellectum particularem idem eſſe putant, atq; dæmonē nos ſortitum, non recte mihi uidentur intellectualem proprietatem cum ſubſtantia dæmonica confundere. Omnes enim dæmones in animarum latitu dine continentur: animisq; diuinis poſterioribus exiſtūt. Intellectuales autem ordo aliud quiddam eſt, quam anima, neq; eandem eſſentiam uel potentiam, uel actionem eandem naſta ſunt. Præterea intellectu quidem animæ perfruuntur, tunc dæmon, quādo ad ipſum conuerſa fuerint, lumenq; inde ſuſceperint, ſuaq; illi coniunxerint actionem, dæmonis autem præfectura potiuntur per omnem uitam, eorumq; uictum, atq; per omnia, quæ uel à fato, poſificuntur, uel prouidentia, ipſe namq; dæmon eſt, qui omnem uitam noſtrā regit, electioneſq; noſtras ante generationem factas implet, donaq; fatalia, & munera ducum, fati deorum, quin etiā illuſtrationes à prouidentia ſuggerit, atq; dimittit. Iam uero nos tanq; animæ quædam à ſolo intellectu pendemus, ut aut animæ utentes corpore, egemus & dæmone. Quamobrem Plato intellectum quidem gubernatorem animæ nuncupauit in Phædro, dæmonem uero paſſim hominū ſpecularem, atq; curatorem, atqui nemo recte cōſiderās, aliam quandam unā, & nobis proximā prouidentia inuenit, ad noſtra omnia, pertinentem, præter dæmonicam prouidentiam, atq; curam. Intellectus enim ab anima rationali participatur (ut diximus) à corpore uero nequaquam natura participatur à corpore, ab intellectu minime. Anima rationalis iracundiæ quidem, & concupiſcentiæ domina tur in rebus uero fortuitis nō habet imperiū. Dæmon uero ſolus omnia mouet, cūſta gubernat, noſtra omnia excollit, atq; diſponit: enim uero rationem perficit, perurbationes temperat, naturā inſpirat, corpus continet, fortuita ſubminiſtrat, fatalia complet, prouidentia dona largitur. Vnuſq; hic exiſtit uniuerſorum, quæ in nobis, & circa nos ſunt, rector totius uitæ gubernacula tenens.

Tria de dæmone Socratis, primum, quod eſt etiam Deus; ſecundum, quod per uocem apparet: tertium, quod reuocat non prouocat.

DE Socratis dæmone conſideranda nobis ſunt tria. Primiū, quod appellatur & Deus, ut hic, & in Apologia patet. Secundum, quod per uocem dabat Socrati ſignum, quod in Theage apparet, & Phædro. Tertium, quod reuocabat Socratem, non prouocabat, quod teſtatur Apologia. Principio animarum diuinarum, quæ intellectualem uitam elegerunt, dæmones ſunt diuini in dæmonum quidem genere ſummi, deorum uero participes ante omnes, ſicut enim in dijs eſt dæmon, ſic & in dæmonibus eſt Deus, ſed ibi quidem ſubſtantia eſt diuina, proportio uero dæmonica. In dæmonibus autem proprietas quidem dæmonica, proportio uero diuinam declarat eſſentiā. Ad eod enim ceteros dæmones antecellit, ut dijs frequenter apparet. Merito itaque Socrates dæmonem ſuum appellat, & Deum, tanquam ex demone ordinem ſummum. Quapropter perfectus Socrates erat, tali uidelicet dæmone gubernatus, & ad eiufmodi ſui dæmonis normā ſeſe dirigens. Proinde quantum ad illam dæmonis uocem ſpectat, attende. Socrates ſanē primō quidem per intelligentiam, ſcientiamq; rerum ſeparatarum inſpiratione dæmonis ſruebat, ad diuinum amorem aſſidue reuocante. Secundo uero, & in uitæ negotijs dirigebat prouidentiam ſuam ergo deteriores, atque ſecundū ipſam dæmonis actionem non intelligentia, ſiue cogitatione tantum, neq; ſolis uiribus opinantibus, lumen accepit inde procedens, ſed ipſo quoque ſpiritu, dum per totam eius uitam inſpiratio illa dæmonica repetē procederet ipſumq; ſenſum iam moueret. Coſtat enim eadē actione nobis de ſuper imminente, aliter quidem rationē, aliter imaginationem, aliter uero ſenſum, dato munere perſui, & unum quodq; eorum, quæ nobis in ſua propria quadam conditione à dæmone moueri, atq; pati: non extrinſecus igitur paſſiue uox in Socratem incidebat, ſed ex intimis inſpiratio per animam totam procedens, & uſq; ad ſenſum instrumenta progrediens. Poſtremo uox euadebat, in noſtitan uidelicet ueniens, non tam ſenſu quopiam, quæ conſenſu. Tales enim à bonis dæmonibus, atque dijs illuſtrationes contingere ſolent.

Dæmones alij ſub alijs dijs ordinati diuerſa inter ſe habent officia.

Quod autem de Socratis dæmone dictum eſt, reuocare uidelicet, non prouocare, non omnibus dæmonibus noſtris eſt commune, beneficium ergo Socratis ingenioſi, & charitate erga homines communiter plenum, & ulro ad beneficia promptum, dæmonica exhortatione non indigebat, delhortabatur tamen cum dæmon, quoties uel importunē, uel ineptos ad diſciplinā ſuam aggredere, ſigno uidelicet potius, quā calcaribus, indigentem. Præterea dæmonum alij purgatoriam,

gatoriam, & incontaminabilem poſident poſteritatem, alij uero genitricem, alij perfectioriam, alij opificem, atque omnino ſecundū deorum proprietates, uiresq; ſub quibus ordinati ſunt, diuiduntur. Iam uero ſecundū eorum ſubſtantiam ſinguli clientibus ſuis ad beatam uitam patrocinantur, alij quidem ad deteriorum curam nos mouentes, alij uero ab actionibus retrahentes externis: Videtur itaq; Socratis dæmon proprietatem huiusmodi naſtus, purgatoriam inquam & contaminabilis uitæ cauſam, & ſub hac Apollinis potentiam ordinatus præſidētem uniuerſæ purgationi, uirtute ſcilicet uniformi. Hæc ergo uirtute dæmon à commercio uulgi nimio ſegregat, colligitq; ipſum ad animum penetrat, & actionem à deterioribus ſegregatam. Nempe ſicut apud Orpheum Apollo præſt Baccho, reuocans eum à proceſſu in titaniam multitudinem, ſic & Socrates eius dæmon, qui per diſſequus eſt Apollinis. Intellectus enim noſter eſt numinis Apollinei proles.

Subſtantias numinum & animorum cognoſcere, eſt intellectus perfectē purgati: communiter uero per actiones eorum cognoſcimus potentias, per has auguramur eſſentias.

Inter hæc Alcibiadi Socrates pollicetur dæmonis non ſubſtantiam, ſed potentiam notam fore. Ait enim diuinus lamblichus, ſubſtantias quidem dæmonum, & communiter omnium nobis ſuperiorum, contemplari nobis diſſicillimum eſſe, niſi intellectum habuerimus perfectē purgatum, quando quidem & animæ eſſentiam non uniuicq; facile. Solus ergo Timæus omnem eius eſſentiam declarauit. Qualis enim eſt omnino, diuina, longaq; expoſitione indiget, qua declaretur, ut Socrates ait in Phædro, potentias aut numinum facile eſt explicare: nam ab actionibus, quarum proximæ matres ſunt ipſæ uires, eas ipſas potentias perſentimus. Media namq; inter actionem, & eſſentiam potentia eſt, producta quidem ab eſſentia, actionem uero producens. Præterea ipſa potentia in maximam cum dæmonibus familiaritatem habet. Vbiq; enim potentia dæmonis inſtar medium obtinet: & in rebus quidem intelligibilibus patrem, intellectuq; coniungit. Potentia enim eſt ſimul cum patre, intellectus autem exiſtit à patre. In rebus autem intellectualibus cum eſſentijs copulat actiones: actio namq; eſt potentia proles: eſſentia uero potentiaſ ex ſe parit. Numina igitur inter nos, deoſq; media proprie per nomen potentiaſ designantur, ubiq; in medium poſſidētis. Vera enim eſſentia uerumq; eſſe per ſe deos exiſtit. Potentia uero dijs ritē miniſtrans in dæmonibus habet locum. Actio deniq; & effectio per eorum potentiam progreſſa foras, uerſatur in nobis.

Cognitio futurorum contingentium, eſt apud ſuperos certa, atq; neceſſaria.

Diuinus lamblichus, atque dux ille noſter ita quærunatq; ſoluunt. Quomodo non eſt abſurdum, ex natura rerum cognoſcendum differentias cognoſcendum determinare, atq; nō contra, ſcilicet cognitionum, ſiue cognoſcentium differentijs cognoſcenda diuidere? Ita ut quod per eſſentiam æternum eſt, atq; diuinum, æternū, atque diuinū cuncta cognoſcat: quod humanum eſt, cognoſcat humanū, quod ſanē indiuiduum eſt, nimirum & indiuiduū: uel quæ diuina ſunt, anticipe: quod æternum, ſuper tempus etiam temporalia: quod rationale, in rationalia quoq; rationaliter. Ex his itaq; patet deos, atq; dæmones cognoſcere in dēſinita dēſinitē, inſtabilia ſtabiliter, atq; ſimiliter, non ne uidemus, multa inferioribus noſtris incognita nobis interim eſſe nota? In rationalia enim uniuerſalis ipſius naturam apprehendere nequeunt. Nos autem colligere poſſumus: Quidnā igitur ulterius admiramur, quæ nos ambigua, & fallaci cognitione conſicimus, hæc ſuperos firmiter comprehendere? Non enim noſtra debilitas eſt illorum potentiaſ iudex: quemadmodum neq; irrationale nobis inſeruit, habet rationis noſtræ iudiciū, quamuis irrationali, quod eſt in nobis, nec extra nos, noſtram intelligentiam moueat. Cur non abſurdum ſit coniecturalem quidē futuri præſentionem alcibi reperi, ſtabilem uero, determinatamq; & indubiam, inueniri nuſquam? Ipſa namq; natura rerum non poteſt ab imperſectis, ab impuris, à rebus cum contrario mixtis exordia ducere, ſi autem futuri coniectio eſt ignorantiaſ particeps, neque conſtat, ubi nam ipſa eſt per ſe futuri notitia? Vbi purum ipſum, à quo quidem, & quod poſtenus eſt, & illius cupidum, ſubſtantiam eſt ſortitum, niſi apud ſuperos.

Superi nobis bene conſulunt, eſi præuideant nos non obtemperaturos eis.

Apollo Pythius Laio reſpondit conſulens ne filium generaret, alioquin dæmonum uolentiaſ ſubditum. Præuidebat tamē interea Laio oraculo non obtemperaturum, ſed Phœbus tantum bonus propoſuit ei uita melioris electionem. Et Laio ſanē illi quidem non credit. ſed propter propriam ignorantiam futuris eſt periculis circumuentus. Omnes quidem probi uiri actiones ad ipſa ſui intima uerunt. Itaq; ſi benefice, atq; diuine fuerit operatus, ſinem iam ſuum habet in actione uidelicet propria conſtitutum, etiam ſi extra nihil fuerit inde perfectum ſimiliter, & circa nos ſæpe demones operantur. Proinde diuina frequenter inferioribus uidentur occurrere, atq; præcurrere, interim è ſuis ſedibus non diſcedentiaſ, ſed dum in ſeipſis permanent propter aptitudinem ſuſcipientis, uidentur accedere. Nam & in deorum inuocationibus, & occuſibus ſpontē, factis accedere ad nos quoddammodo uidentur ipſa diuinitas, nobis uidelicet profectis ad ipſam. Mos Pythagoreis erat per ſigna in corpore conſtituta ueniētes ad eos iudicare, utrum ad meliorem uitam apti forent, nec ne. Natura enim ipſa, quæ animis conſingit corpora, inſtrumenta eis

congruas subministrat, imaginesque animarum in corporibus indicat, per quas & animarum ingenia in hac arte peritri deprehendere possumus.

Regula dialectica de propositionibus necessarijs, atque contingentibus.

Peritri in dialecticis dicere solent, etiam si quis decies mille propositionibus necessarijs usus fuerit, unicam uero interferuerit contingentem, conclusionem omnino deteriore[m] similem euasuram: similiter si ipsum, quod a nobis cognoscendum est, habeat penes se aliquid materialia, instabilisque naturae commixtum, proculdubio efficit, ut nostra de hoc ipso cognitio indefinita sit, & ambigua. Cognitiones enim instabilium rerum non sunt a redargutione securae, sed per assimilationem quandam uix talia comprehenduntur. Talis autem est & naturalis uirtus, quia ubique, quod im perfectum est, tanquam materiei cognatum, facillime permuratur. Ipsa per se sufficientia primum est penes deos: boni namque sunt dii, atque super essentialis bonitates quaedam, & entium omnium plenitudines, per quos, & caeteris omnibus sufficientia competit intellectuales animis diuinis, demonibus nobis, & alia quidem participatione quadam sufficientia sunt, dii autem ipsa substantia. Quamobrem communis, immutabilisque sententia beatitudinem designat sufficientia, quibus enim competit habere se bene, eiusdem sufficienter habere se conuenit.

Anima rationalis a primo opifice mundi, irrationalis a dijs iuuenibus. Ideo illa est hac nobilior.

Animam in nobis rationalem, anima in rationali nobiliorem esse dicimus, quoniam illa quidem prima mundi opifex procreauit, hanc autem dii iuuenes produxerunt, huius sane generositatis, ipsa familiarum nobilitas est imago, quae tamen ignobilitatem habet ad mixta, uicissimque muratur, stabili autem, & sempiterna generositas animarum a dijs ducitur, circa quos olim suae dicuntur, atque a diuinis potentibus, sub quibus ordinatae fuerunt, nobiliores enim animae sunt quae sublimiorum deorum pedissequae sunt, atque a maioribus potentibus dependentes secundum distributionem in uniuerso depositae. Idem quoque de ciuitatibus assero. Desuper enim secundum sortes differentia ad animas uos descendit. Atque dicimus deos quidem alios esse igneos, alios coelestes, alios aetheros, alios postremo terrenos. Rursum animarum, alias esse ex sphaera Solari, alias Mercuriali, alias uero Lunari. Atque est eiusmodi secundum loca distributio animarum talis, ut ea re uera glorari quis posset. Non autem nobilitas secundum terrenos genitores, & urbes.

Perfectiores animae, sublimioribus dijs demonibus, quae circa illos accommodatae fuerunt, atque uicissim.

Socrates inter haec designat differentiam bonorum demonum nobis secundum essentiam praestititum, atque potentias, quas sortiti sunt in mundo. Item animarum perfectiores quidem potentioribus subiectas esse demonibus, ab eisque seruari, atque ut expedit, ubique dirigi, imperfectiores autem inferioribus subelae demonibus, sicut enim circa deos animae pro dignitate sunt satuae, sic etiam sub demonibus rite sunt ordinatae, & quemadmodum deos duces, sic & demones curatores pater ille, faberque mundi traditur animis praefecisse. Quapropter Socrates curatorem sui appellat praefectum sibi demonem, atque Deum, manifeste asserens Alcibiadi hunc duntaxat esse uerum hominis curatorem, qui sit & beatitudinis auctor, propter eius mirabilem potestatem, quod sane nullus hominum nobis efficere ualeat.

Ordo rerum exigit, ut post idealem causam sint res semper ideae participes, stabilesque omnino, deinde res ordinatae, semperque mutabiles.

AMora corpora a pulchritudine pendens, mutabilis est. Quoniam est, & illa mutabilis. Nefas uero est effectus alicubi conditione supergradi causarum, atque meliores illis euadere. Nam & ubi causae sunt ordinatae, saepe affectus inordinati nascuntur: ubi stabiles causae, exitus saepe mobiles: ubi determinatae, frequenter indefinitae contingunt. Igitur multo magis ex causis statu, ordineque carentibus effectus ordinis, statusque expertes conueniunt. Series uniuersi desuper per eiusmodi gradus deuenit ad extrema, quae tandem talia sunt, quae permurari possint, sibi ipsae naturalem uendicare mutationem: quemadmodum circa iustum, aliud quidem est primo iustum, ipsumque iustum, neque participatione tale, aliud autem illius primo particeps, quod & semper est particeps: aliud denique aliquando quidem particeps, aliquando uero a participatione cadens. Neque enim fas erat ipsum iustum sterile permanere, nulli profusus quicquam suae proprietatis impartiens: nullum sane primorum est eiusmodi, sed sterilitas ipsa soli materiae tanquam rerum infimae competit. Neque rursum fas erat, quod primum alijs participandum fuit, participari primo ab eis, quae solum quandoque participant. Nam ab ipso, quod simplex penitus, immutabileque consistit, hoc certe, quod compositum est, atque mutabile, nimis est alienum, ideoque medio quodam unculo indigeat ad illius contactum. Nec iterum quod participatum est ab eis, quae inde semper illustrari possunt, oportuit usque ad haec ipsa duntaxat suum sistere munus

munus, ne uniuerso sit extremum hoc ipsum, quod principij semper est suspensum. Oportet igitur triplicem, sicut diximus, ordinem constituere, non solum circa iustum, sed circa pulchrum, aequale, simile, & species denique rerum omnes.

Quemadmodum dii curationis morborum, id est, peccatorum animis, & fruges opportunis temporibus adhibentes, beneficio eas afficiunt: sic & uiri diuini opportunitatem, quaerunt ad disciplinam, sed dii quidem intellectuuali, diuinaque forma opportunitatem in mensuras ipsi determinant, homines autem eas scientia prosequuntur, sunt & qui inter homines ex inspiratione daemonica eas occupantur. Bonorum namque quae demonum praesentia, familiaritasque praecipuam uim habet in nobis ad opportunitatem in fallibiliter ubique captandam, quod & Socrati contingebat. Iam uero quemadmodum locus unicuique corpori ab ipsa natura proprie destinatus est, sic & temporis partes aliae alijs conueniunt actionibus, & quemadmodum rotius mundi quidem circuitus sunt secundaritas, sterilitas uel causa, animarum, atque plantarum: ita singulis actionibus aliud conuenit, aliudque tempus ad actionem hanc, aut illam perficiendam, eiusmodi uero tempus est, actionis cuiuslibet opportunitas, tanquam bonum, atque finem agentibus afferens, & affectus. Quapropter Pythagorici primam quoque causam, a qua omnibus bonum adest, opportunitatem ipsam nominauerunt: quippe cum omnibus, ut perfecta sint, largiuntur. Tali quadam occasione Socrates per demonem ad Alcibiadem fretus est, accedens ad illum nonnulla diciturus, quando & Alcibiades cogitabat ad eum philosophici eadem rogaturus. Vniuersa enim hunc in modum inuicem coaptatur, omnibusque communio honorum ubique perficitur, dum uidelicet causae quidem perfectoriae ad tradendum promptissimae sunt. Susceprura uero ad participationem expergiscuntur, & ille rursum potentiam porrigit perfectoriae: haec autem potentiam aptitudinis a natura susceperunt. Duplex enim potentia est, altera quidem agentis, altera patientis: & illa mater est actionis: haec uero perfectionis est susceptiuitas: atqui oportet tum quod affecturum est, exuberans in se esse, atque ad agendum ita promptum, ut etiam suscepturum subire nullum, ipsum tamen, per se sit perfectum, atque ultro motum sit ad dandum, tum etiam quod passurum est, ad participationem gliscat, seque ipsum perfectoriae admovent potestari, atque etiam si illa non adsit, tamen per aptitudinem summam ad participationem fuerit experectum. Cum enim duae sint causae, aliae quidem immobiles, & omnibus ubique praesentes, aliae uero mobiles, & aliquando praesentes perficiendis, aliquando uero distantes: & intelligibilia cerde similiter ubique adlnt, omnibusque semper eodem modo sua munera largiantur, sensibilia uero ad esse participantibus, uicissimque abesse possint, quemadmodum sol nunc est, impletque lumine, deinde discedit, cum inquam ita se res habeant, quando aptitudo quidem inest participaturo ad aliquam immobilium causarum, tunc & haec adest simul, & efficientis causae munus absoluitur. In talibus enim sola subiectorum ineptitudo solet munera prohibere, quoniam quae traditura sunt, & semper tradunt, & sunt semper ubique similiter. Quod igitur euasit, aptum sit, & causae subito particeps, at quando ad aliquam mobilem causarum aliquid sit paratum, saepe, est hoc expositum est, quod tamen traditurum fuerat, abest. Oportet enim hoc & nuper adesse, quando quidem locum requirit ad dandum. Omnino uero, quemadmodum diximus, necesse est, per omnes bonorum communiones haec duo praecedere, tum datoris perfectoriae potestatem, tum consummaram aptitudinem suscepturi, atque largitoris perfectionem, suscipientis praeparatione concurrere, & una cum eiusmodi concursu ipsam efficientem causam patienti secundum essentiam susperferri. Concursum quinetiam eiusmodi non esse fortuitum, neque ab inordinatis, & rebus non coordinatis obtinere solet aliquod ordinatum: quemadmodum, quae casu inuicem confluunt, sed necessum est co inspirationem talem alibi quidem per naturam fieri, alicubi uero per intellectum. Item alibi a causa quadam demonici, & alibi potius a diuina, hac sane conditione Socrates cum Alcibiade oportune concurrat ad idem. Huius autem opportuni congressus, bonus demon causae exitit opportunitatem Socrati conueniendi determinans, ipsa namque opportunitas desuper a diuinis exordiens usque ad extrema progreditur, & alia quidem opportunitas est a dijs determinata: alia uero daemonica, fatalis alia, alia uero fortuita. Fortuna enim, ut inquit, opportunitasque omnia humana gubernant.

Quae attentius in patria uideras, eorum imagines hic ante alia sequeris.

ANimae nostrae hic peruagantur circa imagines eorum, quae in prima uiderant, & ad eas imagines afficiuntur, quorum exemplaria illic attentius contemplatae fuerant, aliae namque animae alijs sunt accommodatae spectaculis, ideo aliae alijs imaginibus incumbunt, eorum enim, quae illis inspexerant, similitudines amant. Quaecumque uero magni louis in super pedissequae uerunt: unaque cum illo circumuiuere, ordinem habente ducalem inter duodecim principes uniuersi, haec profecto secundum speciem sui Dei etiam huc profecto imperiosam uitae speciem appetunt, & quod re uera imperiale est, ignorant, apparentem uero principatum inter imagines proficiuntur, atque, si sapientes nactae sint praepceptores, affectus eiusmodi eis peruenit ad salutem, per quendam ad caelestia reditum: sin autem inter imagines moras traxerint, desinunt in tyrannidem. Hin ait in Rep. Socrates, animas nuper profectas e caelis, imperiosas potissimum eli-

gere uitas. Cum enim paulo ante una cum dijs cœlestibus circumuenerint, inspexerintque uires eorū omnibus dominantis, affectant ipsæ quoque uitam eorum similem ceteris imperantem. Et plurimè quidem affectu eiusmodi aburuntur, rectè uerò utuntur admodum pauca. Prestantissimam quidè uitam Plato ponit contemplatiuam: secundam, ambitiosam: tertiam, uoluptuosam, uel auarā. Contemplatiuam quidem eligunt animæ uenientes cœlestis, educatæque rectissimè: Ambitiosam quoque uenientes ex cœlo, sed educatæ deterius: reliquas uenientes è terris.

Naturalis in cunctis sententia est, deos animarum oculata cognoscere.

OMnes homines naturaliter in timas cogitationes, suas, & passionēs, & appetitus ad deos loquuntur, persuasi uidelicet per immutabiles anticipationes, ipsam diuinitatem omnia nosse, ipsa etiam animarum occulta momenta. Omnis certè copula, communio que ratione confecta, indiget præsentia Dei. Qui enim aliud & multa unit, & congregat segregata, nisi diuinitas.

Deus providentia sua nostrum confirmat arbitrium.

Dsi animabus uitas proponunt, & eidem, postquam elegerint quæcunque electæ uitæ contemniunt, certa sorte determinant, atque libertas arbitrii in media providentia continetur, moueturque, & determinatur inde, & in medio uertitur. Hæc manifestè Repub. describuntur, ubi propheta uitas proponit animis est genibus. Lachesis sortes accipiens, atque clamans inter animas, ð animæ diurnæ, & cætera, & propositio quidem per medium prophetam fit à Lachesi. Electio uerò circa uitas sibi propositas, ipsarum iam est animarum. Iam uerò propheta illic animarum electiones in seipso cuncta anticipans, ita demum sortes proficit, profectò res ipsa, quæ instabilis & indefinita uideatur, semper in superioribus, perfectioribusque secundum unum terminum & stabiliter, & ordinatè ante comprehenditur.

Tres Platonis sententiæ.

EX Platonis uerbis hic tria colligimus: primum, ipsum malè esse, omnino deterius iudicandū, quam non esse: secundum, separationem animæ à corpore liberare nos à malis, quæ uersantur in regione caduca, & ab impedimentis, quæ hic consecutionem conuenientis finis impediunt: tertium, ipsos animarum appetitus ad uitæ formas ualere quam plurimum: neque eos esse tales, ut ab externis duntaxat formetur, atque moueamur. Ex nobis enim ipsis electiones promimus, per quas uitam agimus.

Superi sententia certa tenent, quæ in rebus sunt incerta.

Accipies hinc sententiam admirandam, quæ uidelicet præstantiora sunt uniformiter, ubique anticipare deteriora: at uerò deteriora potentia superiorum non æquari. Item cognitiones superiorum in seipsis deteriorum actiones firmiter comprehendere. Cognitiones autem inferiorum totam superiorum actionem comprehendere nunquam posse. Quod superius est, nihil à deterioribus in se accipit, quemadmodum nec cœlum ex mutatione accipit aliquid sublimarium passionem, neque immobilis causa ex motu mundanorum mundanū aliquid intro mittit: nec omnino, quæ sunt æterna ex rebus agentibus, temporaliter quicquam in seipsis admittunt. Hæc denique necessarium est, dum cuncta cognoscit, mutationem sustinent, in eo etiam cognoscendo, quod est contingens.

Argumentatio duplex per negationem, & affirmationem, illa resoluit, ista componit, & utraq; cum ipsa natura animæ congruit.

Si Alcibiades assignare nequit tempus, in quo putauerit se nescire illa, de quibus nunc cōsultat, certè nec illa que scilicet aliquando, nec à præceptoribus didicit unquam. Quod si neque quæsiuit, neque accepit ab alijs, profectò nec didicit, nec inuenit: si nec didicit, nec inuenit, merito neque nouit: si non nouit, non est bonus iudex, in quibus assignare nequit tempus, quando se nescire putauerit. Vides profectò quemadmodum hoc pacto disputatio producat, tum quidem compositione, tum uerò resolutione procedimus: affirmatiua quidem compositione, negatiua uerò resolutione dicentes. Hæc autem, scilicet compositio, atque resolutio prorsus naturæ animæ cōuenit, quæ quidem à perfectionibus ad deteriora per compositionem rationum, & appositionem aliorū quorundam indumentorum labitur, quousque in dælum hoc, solidumque uinculum includatur. Vicissim uerò ad excelsa resurgit, per resolutionem, expulsionemque eorum, quæ ab ipsa eius natura dissentiant, donec euadens nuda, ut sacra tradunt eloquia, speciebus omnino separatis à materia coniugatur. Quam obrem argumentatio per affirmatiua procedens, à perfectioribus ad imperfectiora descendit: procedens uerò per negatiua uicissim.

Ipsium bonum quamuis essentiam intellectualem supereminet, solum tamen ad infimum usque se porrigit.

Ipsum bonum tanquam super naturam intellectualem in se consistens, si dictū fas est, usque ad postrema descendit, illustrans omnia, & conferuans, exornansque, & interim ad se conueruens. Primum quidè ipsis uerè existentibus adest: secundo diuinis animis: tertio numinibus humano generi præ-

ri præsentibus, quarto nostris animis, atque deinceps animalibus, & plantis, omnibusque corporibus. Ipsi denique in formi materia in similitudine rerum feci, ipsum profectò bonum clam ineffabiliter, ante omnem ordinem, proprium munus exhibet omnibus. Hæc autem illud ubique participant, aliter, atque aliter suo quilibet ordine & quatenus unaquæque naturaliter apta sunt, bonum inde reportant. Hæc quidem debilibus, efficacius illa: hæc uniformius, illa magis condicione partibili: hæc insuper sempiternè, mutabiliter illa. Res namque diuiniore quemadmodum indiuiduam habent essentiam, sic & bonum indiuiduum possident, & unitum. Quæ uerò à principijs longius discesserunt, in distantia quadam, & diuisione iam posita bonum proprium comparant. Quapropter talia cetera quodam ad idem contendente, mutuaque conspiratione penitus indigent. Ut quando quidem unum quodque non habet sufficientiam, quod est elementum boni, saltem per communionem in utrumque pleat naturæ defectum. Atque ita debilitatem suam diuisione factam, conspiratione corroborat. Hæc itaque ratione homines singuli seorsum debiles in commune ad consilium congregantur, diuisam ita mentem inuicem copulantes, & quasi è seintillis multis lumen unum accendere contententes. Ipsa quidem multitudo nunquam per se ipsam sibi communitè conferens comparat, nisi circa unum aliquid, in ea præuolens simul ordinatur. Hoc enim circa omnem rerum ordinem cōtemplatari licet. Multitudinem scilicet ubique uni congenitam esse, atque per cognatum unum reuocandam ad unitatem ipsam penitus absolutam, ipsum diuinum bonum, ideo cunctis sui inferuit appetitum, ut per hunc bona nobis impertire ualeret.

Mercurius est auctor nobis inuentionis, & disciplinæ.

Mercurius, ut Iouis nuntius paternam animis explicat uoluntatem, atque ita nobis exhibet disciplinam, atque iterum, in inquisitionis est auctor, inuentionem suis præstat alumnis. Iam uerò quando disciplina à superis uenit in animas, est inuentione præstantior, quando uerò ab æqualibus ceu hominibus cognoscitur in nobis potentiam suscitantibus, est inuentione deterior. Inuentio igitur media est, nature animæ conueniens per se mobili. Per hanc enim ipsa in nobis per se uiuens, & per se operans potissimum declaratur. Disciplina uerò utriusque se habet, atque secundum melius implet, animam à causis eius superioribus, secundum uerò deterius ab eis, quæ sunt extra nos, uitalem in nobis uim suscitant conditione quadam aliunde mobili. Quod autem etiam à superioribus cognitio quædam rerum nascatur in nobis, ipsi dii manifesta sui præsentia, ex positionibusque satis sæpe declarant, ostendentes animis ordinem uniuersū, atque præcurrentes, uelut duces in ipso itinere ad diuinum, atque faces quasi phanales in signum itineris suspendentes.

Propter notiones rerum nobis innatas, putamus nos omnia nosse.

Animæ nostræ premuntur ignorantia duplici, putantes quidem se plurima nosse ob ingenitas sibi rerum ab initio notiones, ignorantes autem propter obliuionem. Qui igitur hac duplici premitur ignorantia, nihil ultra perquirat, sicut neque sapiens ipse quærit, atque in hoc ipso est quoddammodo similis sapienti. Quemadmodum & materia Deo per dissimilem quandam similitudinem, ut rectè quidam tradit. Sicut enim materia est informis, sic & Deus, & utrumque infinitum est penitus & ignotum. Tamen hæc omnia Deo quidem secundum melius, conueniunt: secundum uerò deterius, materij competunt.

Anima per acquisitam scientiam fit menti similis: per duplicem ignorantiam, similis fit materia.

Anima per ipsam quidem scientiam euadit intellectui similis, secundum actum ipsam cognobit comprehendens, quemadmodum intellectus intelligibile, secundum uerò duplicem ignorantiam, fit materia similis: sicut enim materia omnia uidetur habere, cum nihil re uera possideat, sic & duplici ignorantia laborans, uidetur sibi, quæ non habet, habere. Proinde duplex animarum cognitio est: Vna quidem indistincta, perque intelligentiam simplicem, atque nudam, altera uerò dearriculata, & scientia compos, & ambiguitatis experts. Videtur enim, ut ipse ait, quasi per somnium omnia nosse, eademque per uigiliam ignorare, utpote, qui per essentiam quidem rationes habemus, & quasi cognitiones earum hinc experiamus, secundum uerò actum, productionemque non satis habemus. Notionem igitur specierum per essentiam nobis insitam, atque constantem tempus non antecedit, ab æuo enim hanc habuimus. Sed notitiam secundum productionem, distinctioremque rationum affectam præcedit tempus. Itaque quo tempore primum hanc acceperimus, assignare ualemus. Nouit enim, quod quid ipse sit circulus, in hoc tēpore didici, quid sit iustitiæ species sit in alio similiterque de alijs quorum scientias, etiam secundum actum habemus. Itaque de qua quidè res, siue rei, de qua reminiscamur, tempus non satis recolimus. Reminiscentiæ uerò ipsius, est tempus aliquod certè determinatum.

Ætates septem, planetis septem congrua.

Aetatum ordo sequitur ordinem uniuersū. Prima quidem ætas lunarem sequitur potestatem. Tunc enim secundum nutrimentum, uel etalemque uisum facultatem. Secundum mercurialem, quando litterarum, citharæque & ludæ, similitudinumque ludorum, studium exercemus. Tertia ueneram, quando

quando turgent membra seminibus, & ad genituram protinus incitatur. Quarta Solarem, tunc enim regnat vigor, ætatisq; perfectio properat, ætasq; media. Quinta Martiam, in qua potestas, & uictorias affectamus. Sexta Iouiam, quæ prudentiam & uitam actiuâ, cuiuslemq; desiderat. Septima Saturniam, in qua naturæ consentaneum est à generatione desistere, sc̄q; à corporeis segregat, & ad alteram, in corporeamq; uitam se transferre, superiora ubiq; inferiorum cognitionis unice complectuntur, atq; præstantius. Quæcunq; enim sensus materiali cōditione cognoscit, eadem immateria- lius imaginatio percipit: quæ opinio sine causa reputat, eadem per causam scientia comprehendit, atque ita deinceps præstantiora semper per eminentiam absolutam uniuersam cognitionem in se continent inferioribus competentem: itaque & dæmonum præfectum nobis nihil nostrorum la- tet, non motus animi, non potentia naturalis, non fortuita permutatio: sed ille cuncta unice circum spicit, atque gubernat. In hoc uniuerso fines omnes omnium in eo dispositorium ad ipsum finem mundi cōducunt. Vt enim mundus perfectus foret, sicut Timæus ait, animalia cuncta, tam diui- na, quam caduca sunt genita. Similiter in ciuitate rectè disposita partium omnium fines, fini ciui- lis peritiæ seruiunt. Item sicut unumquodque eorum, quæ in generatione uersantur, secundum spe- ciem unicam habet esse, ideoq; non est infinita, ipsum uerò intelligibile est omnia, quandoquidem sensibilem habet causas: sic & quilibet priuatus artifex plurimum est ignorans, semel uerò peritus: ipse uerò ciuilis est absolutè prudens. Nouit enim & finem proprium, & aliorum fines, atq; cæteras artes ad unam dirigere ciuitatis uitam.

Per harmoniam in caelo regnantem, super, reliqua harmonicè cuncta contemperant.

Cœlum concentu, motionumq; concinnitate plenum est. Deinde numina nobis superiora harmoniæ cœlitus præcedentis participia sunt. Post hæc hominum uita rectè disposita consonantia morum, & actionum concinnitatem suspicit inde, eorūdem quoque superiorū munus usque ad bruta, plantasq; descendit. Nam hæc quoque harmoniæ naturaliter participia sunt. Superi namque harmonica ratione mundana omnia continent, atque perficiunt, & inuicem accom- modant, & ad mundum. Intellectui quidem corpus per mediam animam harmonica ratione con- cinnant. Circuitu uerò identitatis ratione constanti, generationem per medium circuitum alteritati (ut ita dixerim) deputatum. Igni denique terram per uincula media. Præterea quamlibet anima har- monicis rationibus excolunt. Et unumquodq; corpus similibus copulant undiq; mensuris atque motum quemlibet musicis peragunt ubiq; mensuris. Habitus igitur in nobis musicus, munus qui- dem est Musarum, quamuis earum imago postrema. Habitus enim nobis artificiosus, atq; cōtempla- tiui, deos præfides habent, originemq; inde deducunt.

Qui ignorat finalem causam, ignorat omnem causam.

Ignorantia finalis causæ circa rem quamlibet efficit, ut & cæteræ causæ ad eandem pertinentes sim- ilariter ignorent. Quoniam finis est causarum prima, præcipuaq; atque potentissima, huius e- nim gratia, & efficientes causæ faciunt, & quæ efficiuntur, quæ propter Timæus eiusmodi cau- sam apud sapientes optimam arbitratu habendam: duplicem in sophista Plato tradit animæ prauitatem, quarum una quidem ignorantia est in rationem cadēs, altera uerò discordia rationalis par- tis ad rationalem. Eiusmodi quidem discordia est animæ morbus, ignorantia uerò deformitas. Cum enim ratio in uniuersa anima ordinem habet speciei, merito prauitas rationis est animæ turpitudō, sicut rationis uirtus est animæ pulchritudo. Fit enim ignorantia quidem propter irrationalis po- tentiæ dominatum: cognitio propter rationalis imperium. Deformitas autem animæ superata ra- tione contrahit, quando uidelicet proprias actiones inconcinnas, & incongruas edit inefficaces, & ineptas ad fidem. Oportet in anima excolenda, sublaris impedimentis, animam rerum contempla- tionis penitus admonere. Inest namque nobis cognitio ueritatis, prohibemur autem quod minus ani- maduertimus eam propter passionem ex generatione nobis obstantes, passionem inquam obliuio- nem, opinionem unam, imaginationes falsas, appetitus immoderatos, quibus expulsi, in seipsum est animus conuertendus, ita ueritate subito fruatur.

Finis belli iustitia: finis paci amicitia, quæ est optabilior, quam iustitia.

Belli quidem finis est iustitia, pacis autem aliud quiddam excellentius bonum, amicitia scilicet, atq; unio. Finis enim uniuersæ uirtutis est, ut Pythagorici tradunt. Aristotelesq; confirmat, ut omnibus iam factis amicis, iustitia non ulterius egeamus, quando uidelicet sublarum fuerit meum & non meum. Atqui iusti sint omnes, adhuc tamen opus amicitia homines congregante. Hæc uerò bellorum principium iniustitiam declarat ipsum bellum, quod materiales for- mæ inter se committunt. Pugnat enim calidum contra frigidum: non quando loco distincta sunt, sed quando alterum alterius sedem occupare contendit. Cum enim sede illud indigeat, meri- to repugnat extrinsecus ueniens, conantq; ipsum è sua sede detrudere, quocirca rationes iustitæ in natura inuicem absq; seditione concurrunt. Nam unaquæq; in seipsa consistit. Formæ uerò ma- teriales,

teriales, cum nequeant seorsum à materia permanere, merito de cōmuni hospitiō inter se decer- tant, quippe cum hoc utrasq; formas inter se abscq; confusione suscipere nequeat.

Quomodo anima descendendo uariè uersatur, & rursum purgetur, redatq; uicissim.

Descensus animæ in corpus se iunxit quidem illam à diuinis animis, à quib. in intelligentia, & po- testate, puritateq; implebatur. Coniunxit uerò generationi, & naturæ, materialibusq; rebus, à quibus obliuione, & errore, & ignorantia est imbuta. Nam animæ descendenti adnatæ sunt ex mundo multiformes uitæ, uestesq; uariæ trahentes quidem ipsam in compositionē caducā, ob- stantes autem contemplantioni separatorum. Oportet igitur animam hinc ad naturam illā perigi- lem rectam ducendam, amputare secundas, tertiasq; uires descendenti subortas, sicut marino glau- co, herbæ, petræ, conchæ: cohibere uerò impetus extra ferentes. Reminisci rursum rerum separata- rum, essentiaeq; diuinæ, ut de est facta descensio, & ad quam omnem uitam contendere deceat.

Anima per se mobilis est, corpus aliunde mobile, sed propter mutuum commercium alter alterius conditionem subit.

Anima per essentiam est mobilis ex seipsa, sed coniuncti corpori quodammodo euasit etiam mobilis aliunde, sicut enim ipsa sua præsentia dedit corpori ultimum ex se mouēdi uestigiū, sic & ipsa propter corporeum contubernium cōditionis notam subijit mobilis aliunde. Igi- tur ob potentiam se mouentem anima secunda est. & inuentioni propensior, rationesq; parit, atq; scientias. Sed propter cōditionem mobilem aliunde, indiget frequenter ab alijs excitari. Iam uerò perfectiones animæ ad inuentionem sunt promptiores, imperfectiores uerò magis externis indige- rent adiuuiculis. Ille enim magis ex se mobilis sunt, minusq; deterioris naturæ participes: hæc uerò minus ipse femouent, magis fortem corpoream patientes. Veruntamen hæc quoque quādo pro- ficiunt, à corpore uidelicet resurgentes, sc̄q; ipsas ex materia colligentes, secūn diuores, inuētricesq; euadunt protinus circa illa, in quibus antea erant steriles & ambigæ propter ignauiam ineptam, uitæ à materia contingentem, sordidumq; corpoream ex generatione contractum. Nos igitur ita me- diocritatem seruantes rationalis naturæ, conditionisq; causas assignamus pertinentes præcipuè ad habitus eius imperfectiores, atq; perfectiores: uiasq; eiusmodi arbitramur ad perfectiones eorum. Quicunq; uerò rationes de his assignantes mediocritatem minime seruant, sed uel ad melius sur- gunt, uel ad deterius descedunt, hi à ueritate animæ procul aberrant. Neq; enim probamus eos, qui tradunt animam lapsam in corpus humidum, eiusq; obstaculo impeditam, ab initio esse demē- tem, humore uerò paulatim propter innatam calorem exhalante, magisq; temperato, prudentem animi potentiam cōualescere. Hic enim perfectionis modus corporeus, & materialis est iudicandus, supponitq; perfectionem animæ ex contemplantione corporis proficisci. Anima uerò ante clemētia, generatio nemiq; totam, suam habet substantiam, estq; uita quædam, neq; corpori, neq; naturæ per- mixta, neq; rursum admittimus eos, qui animam putant esse quandam diuinæ essentia partē, par- tem uero hanc esse toti per similem, semperq; perfectā, tumultum uerò, perturbationesq; circa illud uersari, quæ in nobis est animal. Qui enim hæc aiunt, animam semper perfectā singunt, semperq; scien- tem, nec unquam remissentia indigentem, semperq; passionis expertem, nec aliquando depraua- tam, tamen Timæus essentiam animæ nostræ non ex primis, ait omnino generibus constitutam, quemadmodum superiores animas, sed ex secundis, tertijs uel compositam. Et Socrates in Phædro inquit, uires nostras esse boni contrario mixtas, dissensionisq; mutuae plenas, atq; hanc ob causam aliquando meliores, aliquando deteriores superare solere. Quid plura? nonne ipse inquit, aurigam quoq; nostrum aliquando deprauari, scribēs uidelicet, prauitate ipsius aurigæ multas animas clau- dicare multas itein plures perdere pennas? sed quidem aurigaria potestate in nobis est antiquius. Hæc uis que est, quæ remouit sc̄q; diuinorum, utiturque secundis, tertijs que uiribus, ut minimis, quod planè docetur in Phædro. Profecto, sicut diximus, mensuras animæ cōsequarē debemus: rationesq; perfectionem, & profectum animæ assignantes, neque ex corporeis, neque ex diuinis tra- ducere, ut ita Platonis finis interpretes: neque ad opinionem propriam philosophi, uerba deorū- que amamus. Postquam igitur anima aliquando imperfecta est, rursumq; pericitur, & obliuio- nem patitur diuinorum, & iterum recordatur, consistat & tempus ad perfectionem eius cōducere. Quo enim pacto ex imprudentia ad prudentiam transferatur, & in uirtutem à prauitate, nisi per tempus muta- tiones efficeret? Omnis enim mutatio spatio tēporis agitur. Hæc uisq; dicta sint de perfectione com- muniter animarum. Ex his aut accipiamus, oportere eum, qui iustum norit, ex ignorantia in cogni- tionem eius aliquando pertrahisse, neq; semper ipsam iusti rationē in præceptu profusus habere. Quem admodum illi nobis superiores, imperfecti namq; ab initio nascimur, neque rursum propter ipsam mutationem corporis, cognitionem quoque iusti nobis obtingere. Non est enim essentia nos- tra corporea, nec materialibus constituta. Necessè est omnes animæ mutationes tempore mensu- rari. Unde & Aristoteles in anima mutationē secundum actus, & habitus, eorumq; opposita, collo- cat temperalem. Quo dicitur anima coniuncta corpori, & deprauate, ignorantiaq; passiens in op- posita, interuallo temporis indiget, nemini dubium. Quidam uerò animam ipsam seorsum in se ma- nentem arbitrantur ad agendum tempore non egere, sed contra tempus ex ipsa creati. Hoc autem

arbitror

arbitror aliquam rationem desiderare. Duplex enim tempus est, unum quidem una cum naturali uita, corporeoq; uniuersū motu natum: alterum uero per incorpoream uitam procedens. Hoc igitur animarum quoque diuinarum circuitus dimittitur. Rursumq; animarum nostrarum actiones perficit etiam separatas, secundum uero tempus una cum naturali uita porrectum, uitam quidem nostram unā cum corpore actam metitur, uitam autem ipsam animæ secum ipsa uiuentis nullo modo. Est tamen aliqua in nobis scientia ante omne tempus. Fit & aliqua tempore. So crates igitur scientiam se eundem actum expressam spectans, inquiri, quodnam ante hanc tempus exiterit. Alcibiades autem scientiam saltem possidens in essentia positam, propter quam putat etiam scire, quæ nescit, nequit assequi gnare tempus, quo primum accepit eam, ab æuo enim hanc habens. Quapropter si alter quidem de alia scientia loquitur, alter uero de alia, uera sunt utraque: scilicet & tempus scientiæ præcessisse, & non habere in promptu tempus, quod affirmes scientiæ præcessisse, ante enim scientiā nondum consummatam tempus est nullum, ante uero scientiam actu perfectam tempus exiit.

Multi gradus, per quos à multitudine ad unum ascendimus contemplando.

Plato & Pythagoras iubent fugere multitudinem, ut ueritatem simplicissimam consequamur. Multitudinem quidem exterioris populi, nos multifariam distrabentis, atque fallentis: interioris quoque populi multitudinem multo magis, hæc enim magis distrabit, atque fallit. Primam ergo fugiō uariam affectuum multitudinem: secundum sensuum: tertio imaginationū: quarto opinionum inde pendentium, omnis enim multitudo iam dicta tam in se diuersa est, ut alia alijs in qualibet contraria sint, unde præstat ad scientias se conferre, in quibus multitudo iam contrarietatem habet nullam. Nā et affectus affectibus contrarij sint, sensus quoq; sensibus, imaginationibus imaginationibus, opinionibus, nulla tamen scientia scientiæ contraria reperitur. In hac igitur propositione, non notionūq; multitudine, congregemus in unum scientiarū quoq; numerum, unum quodā uinculo coniunctam. Tantū enim abest, quod in uicem contraria sint, ut etiā notio notionū seruiat, scientiæq; in inferiores omnes superiori ministrant, habeantq; sua ab illis exordia. Oportet hic insuper à multis scientijs, quæ præsupponūt unam, ad ipsam unam se conferre, nullā ulterius supponentem, atq; ad hanc primam omnes ritè referre. Post uero scientiam, eiusq; studium expedit iam deponere compositiones, & diuisiones, multiformesq; discursus, atq; illinc ad intellectualem uitā, simplicesq; intuitus, & perceptiones eius ascendere. Scientia enim non est summus cognitionū apex, sed super eam est intellectus, non intellectū in quā duntaxat ab anima separatam, sed ipsam quoq; illustrationem animæ illinc infusam, de quo & Aristoteles ait, intellectū esse, quo terminos cognoscimus. Atque Timæus hunc ipsum inquit, in nullo unquam alio præterquam in anima fieri: ad intellectū igitur hunc ascendentes unā cum hoc intelligibilem essentiam contemplamur. Perceptionibus uidelicet indiuiduis, atque simplicibusq; entium genera speculantes. At uero post uenerabilem intellectum, ipsam denique summam animæ (ut ita dixerim) existentiam, per quam unum sumus, & sub qua unum multitudinem nostra, suscitare fas est. Quemadmodum enim per intellectum nostrum diuinum tangimus intellectum, sic & primum unum, à quo omnibus inest unum, per unum, & tanquam essentia nostræ florem attingere licet, per quod sanè nostrum unum diuino maxime iungimur. Simili namq; simile ubicunq; comprehendere potest: scilicet quidem scientia, intelligibilia intellectu unitissime entium mensuræ animæ unitate. Iam uero hæc unitas, per quā ipsam actio, actio nūm nostrarum summa, diuini per hanc efficiuntur: quando uidelicet omnem multitudinem fugientes in ipsam unitatem nostram confugimus, unumq; efficiuntur, & uniformiter agimus. Hæc tenus fugiendam multitudinem admodum per gradus cognitionum ordine procedentes: deinceps per gradus cognobilium ad idem comprobandum similiter procedamus. Sensibilia fuge omnia, congesta enim sunt, & diuidua, ac penitus mutabilia. Ideoq; sincera notitia teneri non possunt, ab his igitur ad essentiam incorpoream te transfero. Omne namq; sensibile habet aduentitiam unitatē, per quā se ipsum est dispersum, & infinitate pleni, propterea & bonū eius est partibile, & aduentitiū, & à semetipso distans, atq; dissidēs, atq; in sede residens aliena. Cū uero ascenderis illuc, & inter corporea fueris collocatus, conspicias animalem illum ordinem super corpora mobilem quidem: ex seipso, per se agentem, in se, & ex se suam substantiā possidentē multiplicatam tamen, antequam in seipso apparitionem quandam essentia, circa corpora diuidendā. Ibi sanè uidebis rationum plurimas habentes, proportionēq; uarias, & uincula multa. Item tota quædā, & partes, & circulos animales, unitatem uirium multiformem. Præterea animarum perfectionem non eternam, non simul totam penitus consistētem, sed euolutam tempore, & in discursionibus se uersantem talis enim animæ natura est. Post uero multitudinem animis contemplantem te cōfer ad intellectualem, & intellectualla regna, ut rerum possideas unitatem; ibi quidem naturæ illius contemplator esto. Spectato manentem in æuo naturam, uigentem uitam, intelligentiam uigilantem, cui nihil deest utiq; quæ ad perfectionem suam curricula temporis non desiderat. Vbi hæc inspexeris, & quanto in teruallo animis sunt meliora, quare deinceps nū aliqua ibi sit multitudo: & intellectus, cum sit unius, nunquid sit etiam uniuersus. Item, cum sit uniformis, an sit insuper multiformis. Inuenies quid ita se habere. Cū ergo perspexeris intellectualem illiē multitudinem, quāuis indiuiduā penitus, & unitam, ad aliud rursum principium te traducito, atq; super intellectuallas essentias, unitates earum conde-

consideratio, ac deniq; unitatem ab omnibus absolutam, huc usq; profectus, omnem multitudinē dereliqueris, & ad ipsius boni fontem iam peruenieris. Cum per hæc pateat perfectionē animæ comparari ex eo proprie, quod omnem, & externā, & internā, & ipsam uniuersū multitudinē fugiamus: hinc quoq; cōcludere possumus, animas nostras non à sensibilibus cognitiones duntaxat colligere, nec à rebus particularibus, atq; diuisis, ipsum totū unumq; inuenire, sed ex intimis promere discipulis nam; & quod in rebus apparentibus imperfectum est, emendare. Non enim decet existimare ea, quæ re uera non sunt, esse præcipuas causas cognitionis in anima existentis: & quæ inter se ipsa dissidēt, indigentq; rationibus, & argumentis animæ, ambiguaq; sunt, scientiam omnino præcedere eodē modo manentem: neque etiam quæ uariè permurantur rationes in uno consistentes progenerare: neque in determinata determinatæ intelligentiæ causas esse. Non igitur à multis, sempiternorum ueritatem accipere decet: neq; à sensibilibus uniuersaliū iudicium, atque discrimen, neque à rebus ratione carentibus iudicium, sententiamq; bonorum: sed oportet animam se ipsam ingredientem, sibi uerum, bonumq; ac uerā rationes omnium persequari. Plena enim est horum animæ ipsius essentia, delitescunt uero ex obliuione benefica, Querit igitur anima uerū, exteriora spectans, ipsum interim essentia possidens, bonumq; foris explorat, se ipsa deserua. Hinc igitur suis proprijs cognitionē exordiri quisque debet. Si enim in hominum multitudinem intuitum distrabamus, nunquā unam eorum speciem discernemus obscuratam uidelicet multitudine, diuisioneq;, & discordia, mutationēq; multiplici eorum, qui speciei participes sunt. Sin autem in nos ipsos aciem cōuerterimus, hic utiq; & rationem unam, & naturam unam hominum speculabimur à disturbance semoram: Merito itaq; So crates longè segregat animam à multitudinis conspectu cognituram: quid reuera sic homo, opinionesq; contemplationis huius impedimenta redarguit. Multitudo namq; impedimento nobis est ad animi conuersionem in seipsam, atq; ad unius speciei notitiam. Hic enim uarietas obumbrat unum, alteritas obumbrat unum, alteritas obscurat identitatem, dissimilitudo obfuscata similitudinem. Nam circa materiam species sunt confusæ, & meliora deterioribus sunt commixta.

Vita proprie naturalis animæ, non est in corpore terreno, sed sublimi, ideo formæ omnes hic egrotant, atque delirant.

Nemo mirari debet, si cum dicamus, quod est naturale, frequentius esse eo, quod præter naturam, & hoc quidem contrahi in angustum: naturale uero per uniuersum amplificari, hominum tamen plurimos, ignorantes esse facemur, & malos, contrarios autem quam paucissimos. Non enim naturale est animis unā cum corporibus uitam degere, & in generatione uersari, sed contra separata, immaterialis, incorporea uita potius est animis consentanea. Quando igitur in generatione uersantur, similes sunt hominibus pestilentem habitantibus regionem, quādo uero extra generationem uiuunt, ut Plato inquit, similes sunt prætā colentibus: Quemadmodum igitur non est mirandum inter eos, qui pestifera loca incolunt, languere quam plurimos, paucissimos uero naturalem ualitudinem conseruare, sic & animas in generatione positas plurimas quidē obnoxias passionibus, atque prauas esse mirari non debes. Contra uero stupendum foret, si animæ eiusmodi corporibus inuolutæ his nodis adstrictæ, tanta circumfusæ mutatione aliquando sobriæ, puræ, imperturbatæ reperiantur, nonne stupendum est animam immaterialiter in rebus materialibus uiuere, & in conductis incontaminatam se alicubi conseruare: atque cum iam eiusmodi pocula biberit, non esse his pharmacia conspiciam? Re enim uera oblitulo, error, inscitia pharmaco cuiuspiam similis est in locum dissimilitudinē animas delectenti. Quid nam igitur admiraris, multos quidem, secundum uitam esse lupos, multos uero porcōs, plurimos autem alia quadam bruti specie circumfusos? cū terrenus locus Circes ipsius sit diuersorium, animæq; multæ ob immoderatam concupiscentiam uenenosis inescatæ sint poculis: illud autem, illud potius admirare, si qui inter mortales usquam reperiantur eiusmodi portionibus non permulcti, non etiam irriteri si qui Mercurij munere freti in rationem, scientiamq; se conferant. Quemadmodum enim mirari non debes, si in tartaro prospexeris animas cruciatas (talium enim ille locus) sic etiam si in generatione uiuentes animæ plurimæ perturbatæ, sint ignaæ, dementes. Tales enim animas desiderat generatio. Sicut igitur in cælo quidem bonæ sunt omnes, in tartaro autem omnes improbæ sic in generatione plures quidem prauæ sunt, pauciores autem probæ. Generatio enim non ad extremorum melius, atque diuinitus declinat, sed deterius.

Malus neque cum alijs consentit, neq; secum.

Improbis secum ipse consentire non potest. Necessè enim est, cum propter naturam rationalem uidere, quodammodo uerum, tum propter imaginationem perturbatam, plurimum ignorare secumq; dissidere. Declarat hoc poenitentia remissis perturbationibus ueniens. Intemperatus igitur propter intelligentiam diuinitati cognatam, diuina quandoq; cogitat, atq; loquitur: sed propter concupiscentiam, imaginationemq; perturbatam, à temperantia diuina lōgè discedit. Cumq; semper secum ipse pugnet, nimirum cum alijs consentire non potest.

Quicumq;

Quicumq; sciunt aliquid, circa illud, omnino consentiunt.

Operet eos, quid sciunt, aliquid, circa illud esse concordēs. Cuius quidem concordiae causa prima est ipsa rerum determinata natura: secunda, quod ipsa cognitionis iudiciaria sunt eadem apud omnes: tertia, quod in primis principijs, intellectus ad seipsum est unitus. Ideoq; quicquid est, intelligentia: ratio est, & participes unionis. Scientia quidem illustratio quaedam est, ex intellectu dependens: concordia uero illustratio est, ex unitate procedēs. Est enim unio differentium. Necessē est igitur scientiae eiusdem participes inuicem consentire.

Quisq; nostrum est anima, et haec in se habet, species omnes diuinas, atq; naturales.

Totum Platonis consilium hoc in libro est, nos in ipsam nostram reuocare cognitionem, atq; demonstrare essentiam nostram in speciebus, rationibusq; consistere. Atq; scientias omnes ex se ipsa producere, & in seipsa species omnes diuinas, & naturales agnoscere. Perfecta quidem nostri cognitio foret ab essentia uires, ab his actiones djudicare. Cognitione uero nostri communione potimur, ex actionibus uires, ex uiribus essentiam animae cognoscentes: haec quidem tria inuicem in anima confluunt. Nam & essentia eius est actus, & actio essentialis exiit. Haec enim intellectualis sit, secundum actum essentiae sit cognata, secundum ipsius perfectionem.

Anima libro motu se ducit sibi bonum praebet, se purgat, se erudit, etiam quando aliunde erudiri uidetur.

Animalia quidem ratione capta, impulsu gubernantur externo, & aliunde curantur, ea uidelicet conditione, qua mouet ipse motor, orbata scilicet ea facultate, qua aliquid seipsum ducere ualeat, atq; seruire: rationalis autem anima propter ipsam per se mobilem, & per se operantem proprietatem suapte natura potest circa seipsam agere, seq; mouere, bonumq; sibi ipsi praebere: iam uero purificatio nobis non accidit ab externis, sed ex intimis animae ducit originem. Omne namque malum ab externis accidit, atque est animae peregrinum, ex intimis uero bonum, anima enim naturaliter est boniformis. Et quanto sit perfectior, tanto uitam sibi uendicat ex se mobilem, quippe cum fiat aliunde mobilis ob corporale commercium, & effectum. Quapropter quicquid accipit ab externis, remanet appositum extra ipsam, sicut sensibilia, & imaginatione percepta. Sola uero illa sunt in seipsa, quae ab ipsa in ipsam sunt, ab eaq; producuntur. Purgant igitur ex seipsa, quando quidem ratio a seipsa incipiens, definit in seipsam. Haec igitur ratione recte intelligitur, quod Socrates ait, scilicet inter disputantes, dicentem esse proprie, qui respondet. Hic ergo si redarguitur, redarguitur uero purgatur, certe, dum purgatur, se ipsum purgat, & ab ignorantia liberat, redargutionem adhibens ipse sibi. Quod quidem naturae animae se mouenti consentaneum est. Quod sane dictum confirmat etiam illud, disciplinas esse reminiscencias, quod enim respondentes ex seipsis omnia dicant, maximum est reminiscenciae signum, animas uidelicet rationes, sermonesq; ex seipsis promere, atque solo suscitante quopiam indigere. Neque esse tabellas uacuas literarum, quae extrinsecus figuras accipiunt, sunt enim semper inscriptae, & ipse scriptor est intus: Neq; tamen omnes inscripta legere possunt, uel quod inscripta sunt, cognoscere: quippe cum ob genericam obliuionem oculus eorum sit sordibus circumfusus atque ex ipsa obliuione in passiones inciderint. Soli igitur opus est auferre, quod obstat appositum, non autem necessaria est extrinsecus iniectionis notitia, habent enim in se ipsas ueritatis, sed terrenis, materialibusq; speciebus, obclusas. Si quis igitur diligentissimè res demonstrat, animae incitatur quidem aliunde, promentes autem ex seipsis sicca responsa, ex hoc ipso declarant uerum esse Platonium illud, animam omnia nosse, soloq; indigere quodam ad respondendum extrinsecus incitante. Praeterea, quod aliquis, cum eruditur, ipse seipsum purgat, & de monica potestatis est opus: Nam daemones non extrinsecus in nos agunt, sed tanquam ex puppis nos intus diriguunt, & gubernant, neq; nos purgant tanq; corpora quaedam aliunde obliuione uacua naturam, sed curant tanquam mobiles ex seipsis. Haec enim ratio tamen & bona praebent, & passiones expurgant. Socrates igitur uicem boni daemoni agens, ostendit, adolecentem non tam ab illo quam a seipso redargui.

Quare malis, et ignorantibus, secum, et cum alijs dissideat, quare bonus consentiat, et sentientes inter se sint concordēs.

Contingit merito plerisque ad seipsos discordia frequens: quoniam aliqua quidem a sensibus introruntur, aliqua rursus ab imaginatione, aliqua ab opinione frequenter, nonnulla ab ira, a concupiscentia multa. Non enim solum ex opinionibus tales quaedam passiones mouentur hominibus, sicut Stoici tradunt, sed etiam contra propter passiones quaedam, & impetus, opinioes, sepe permittunt, quandoque ex optimis pessimas saepe reportant. Hi ergo a multis principijs, atq; potentijs, & his quidem deterioribus multiformes in se motiones accipientes, nimirum anima disidentem habent, atq; discordem. Scientia uero praediti ab uno quodam superiore principio cognitionem suscipiunt uniuersam: intellectus enim eis principia tradit. Iam uero omnes sententiae uerae, sicut sunt intellectus. Cum igitur a tali quodam principio simplicitate procedant omnes, merito omnes, inuicem sunt concordēs.

Qui

Qui putant hominem esse ex anima, corporeq; compositum, consequenter utile ab iusto seiungunt: qui uero hominem esse animam, coniungunt.

Utrum idem sit iustum, atq; utile, caeteri quidem dissentiunt, Platonici uero idem esse censent. Nam Epicurei sanè, & Stoicorum quidam, sine nostrorum ponentes ipsum secundum naturam uiliter atq; Peripatetici, qui bonum nostrum ex necessarijs cōplent, non facile possunt idem esse iustum, atq; utile cōfirmare: similiter & quicumq; hominem autem esse corpus animatum, uel ex corpore, animaq; compositum. Vulnere enim, caedesq; fugiet aliquis, uel iniuste, ut animal conseruaretur, quippe cum cuiuslibet animalis bonum sit secundum naturam se habere, & in hoc habitu cōseruari, hic igitur utile dissentit a iusto. Quicumq; uero finem ipsum in anima collocat corporeis non egerit, hominemq; ipsum esse putat animam utentem corpore, hi certe iustum, atq; utile facile iudicant esse idem. Verūq; enim in anima ponunt, & passiones instrumentorum ab ipsis utentibus esse seiunctas intelligunt. Argumentatio uero probans iustum esse utile, ita procedit: Omne iustum est pulchrum bonum, omne igitur iustum bonum. Atq; bonum & utile idem est, omne igitur iustum est utile.

Anima contrahit in se speciem rei, cui adhaeret, item de uehiculari diuinarum animarum, atq; nostrarum.

Animae, species etiā eorum sibi contrahit, quibus ipse se cōiungunt: nempe quando se assimilant intellectui, modo immutabilitatem secundum opinionem, atq; uitā sibi uendicant, quando uero generationi se copulant, nouitate ubiq; sectantur, & tum in has, tum in illas feruntur opiniones: rationesq; ipsas animae semper stabiles minime sentiunt. Significat inter haec Plato generosiores, & ingeniosiores animas intelligentiam habentes puritatis deorum inuolabilis, atq; hanc ipsam suo idolo inferentes, etiam circa apparentem puritatem quodammodo occupari solere. Quandoquidē & diuino non indumentorum inuolabilis essentia est, & immaterialis est puritas, quam sanè oportet animas induere, sua uidelicet indumenta cognata purgantes, uestesq; suas incontaminatas a generatione seruantes, neq; totum in externarum uestium puritate ponentes.

Scientia una in se manens implet multos non diminuta, hinc conijcimus animam, esse a corpore separatam.

Eiusdem scientiae minus est uni periuadere, atq; multis in qua quidē Platonica sententia quasi quidem Hymnus, & celebratio scientiae continetur hunc in modum: quanta & qualis unaqueq; scientia sit, hinc apparet, quod intellectus ipsius imitatio ue eadem scientia uniuersumq; implet cognitione, cunctosq; simul, est quidem indiuisibilis, & cōsistens in seipsa, & inter se omnia participantia sui persicit in stat mentis, quae quidem ex se tradit omnibus inter se ab uno quoq; seorsum. Haec utique essentiam nostram iudicant a corpore separatam, & in seipsam manentem, siquidē scientia, quae perfectio nostra est, talem possidet facultatem: corporeae namq; potentiae quādo se tradunt, ipse se minuit. Scientia uero una, eademq; permanēs indiminuta sufficiens uni, multisq; pariter seipsam exhibet, & anima igitur similiter est toti corpori praesens, omnibusq; membris, quamuis alia aliter membra participant.

Propheticus esse aliquis sine scientia potest, propheta uero scit, quod pronuntiat.

Ubi Plato ait, uaticinatores, significat illum opinione quidem non scientia, quod sibi praenuntiat praesagire. Nam uaticinales quidem non scientia praediti sunt, sed opinione feruntur: qui uero non solum uaticinatores, sed etiam uates sunt, tam scientia potiuntur, potioresq; humanae scientiam habent. Significat etiam generosorem animarum impetus, atque motus quodammodo a superioribus suscitari, propterea quod etiam praeter opinionem agat, sepe etiam si absque scientia operentur.

Bonum, pulchrum, iustum, superintelligibiliter intelligibile, intellectuale, essentia, uita, intellectus.

Inter principia rerum ipsum bonum supereminet pulchritudinem, & pulchritudo iustitiae: bonum namque super intelligibilia extat in loco inaccessiblei situm, pulchritudo uero occulte quidem in primis intelligibilibus permanet. Explicatius autem in ipso ordinis illius sine. Iustitia denique unitate quidem in primo intellectualium ordine permanet: consequenter uero in calce intellectualis deorum processions effulget. Rursum ipsum quidem bonum regnat in dijs, pulchritudo in mentibus iustitia regnat in animis, quapropter & iustum quidem pulchrum est. Non tamē omne pulchrum est & iustum: sed ipsa pulchrorum causa iustitiam antecedit. Item, omne pulchrum bonum, sicut autem bonorum omnium praecedit omne pulchrum. Rursum, iustum quidem est bonum per mediam pulchritudinem bono coniunctum, bonum uero superius est ambobus. Sic utiq; inuenies uerum etiam extrema considerans. Martialis enim causa, quamuis bonum aliquid sit, turpe tamen est, atque deformē, unus particeps quidem est, speciei tamen expers, quod uero sensibile est, pulchritudinis quidē uestigia possidet, iustitiae uero nequaquam. Hinc in Phaedro Socrates ait, inter caducas imagines nullum esse iustitiae, temperantiaeq; splendorem: pulchritudinem uero solum priuilegium id habere, ut euidētissimè pateret ubiq; & desiderabilissima foret. Ubi igitur iustum est, sibi pulchrum, ubi pulchrum: sibi bonum, siue prima principia spectare uolueris: siue

M m M princi-

principiorum illustrationes, usque ad extrema perfectas. Ipsius quidē boni omnia participia sunt: omnium enim est principium, pulchri uero sola, quae aliquam habent speciem. Iustitiae denique sola animae sunt participia. Iam uero in medio rerum omnium centro quale est anima, haec omnia in uicem connectuntur: bonum, iustum, pulchrum, & bonum quidem ipsum est pulchrum, atque iustum. Iustum quod simul & pulchrum est, & bonum: pulchrum similiter & bonum est, & iustum. Neque solum in eiusmodi trinitate est hic sermo uerus, uerum etiam in alijs quoque multis. Quemadmodum inter principia ipsum ens praecedit uitam, uita mentem: similiter etiam in effectibus, ubi non omne compositis entis compos est, & uitae: neque uiuens omne statim est mere praeditum, sed uicissim intelligentia omnia uiuunt, atque sunt: uiuentia uero sunt, quoque uiuendo. Cum uero talis sit in extremis, per trinitatem eiusmodi differentia in anima confluunt, ubi ens quidem, & uita, & intellectus existit. Vita uero & intellectus est, & essentia. Intellectus autem, & essentia similiter est & uita, una enim simplicitas est in anima, una substantia, neque uiuere, neque intelligere, ibi est aduenturum. Sed intellectus quidem eius est essentialis, & uiuens, uita quoque intellectus uisus est per essentiam. Essentia denique intellectus uisus, & uiuens, ubique ergo est omnia, & ex omnibus unum simili ratione: & bonum eius pulchritudine, & iustitia pollet: & pulchrum est bonum, atque iustum: rursumque iustum est bono, pulchrumque refertur: subiectum sane unum est, rationes uero diuersae. ubique nos neque ipsam: trium horum identitatem, secundum rationes consideramus, neque alteritatem secundum subiectum existimamus, sed rationes quidem eorum differentes inter se conseruamus, unum uero subiectum, quam obrem ubique per actiones animae inuicem ista concurrunt, sicut enim rationes quidem uirtutum sunt differentes, unum uero compos est cunctarum, neque fieri potest, ut sit iustitia participans. & temperantia uacuis, uel duo haec quidem habeas, caetera uero non habeas: sic & eiusmodi trinitas sibi ipsa connectitur, & omne quidem bonum simul & pulchri compositum est, & iusti, similiterque de caeteris. Propterea Socrates iustum bonum per pulchritudinem copulauit. Hoc enim est compositum eorum medium simul, atque unicum. Timaeus autem ait pulcherrimum esse nodum, qui & seipsum, & colligata, quam maxime conficit unum. Memento uero ipsi quidem bono, malum dum taxat esse contrarium, bonum uero nequaquam, ex quo apparet concordia inuicem esse bona: malo autem & malum, & bonum pariter aduersari.

Probat omne iustum ipsa eius natura pulchrum esse, atque bonum.

OMne iustum esse pulchrum sequentibus rationibus confirmamus, cum anima sit multitudo quaedam, atque in ea hoc quidem primum sit, illud uero medium, illud autem ultimum, dic age, quando medium, aut ultimum superioribus dominari conatur, an potius quando primum medio, medium imperat ultimo? At si tunc, quando deteriora melioribus praualent, non ulterius erunt deteriora natura talia. Illud enim cui competit dominari, melius est, honorabiliusque natura, si igitur impossibile est, idem naturaliter esse melius, atque deterius. oportet iustum tunc in anima reperiri, quando quod in ea optimum est, uita totius habet imperium, medium uero subditum meliori praualerit ultimo. Tunc enim unaquaeque pars animae, quod sibi conuenit, habet. Primum quidem regnans, secundum uero stipans, ultimum denique meliori ministrans. Ipsum itaque iustum natura distributum est eius, quod conuenit parti cuiuslibet animae. Et officij proprii conseruandi unicuique causa, propriaque dignitatis distribuentiae, atque ita totius ordinis conseruatio, ordo uero, moderatioque huiusmodi naturae conueniens naturaliter pulchra est. Est igitur iustitia causa pulchritudinis, atque pulchra. Est autem duplex iustum, unum quidem in contractibus, quod Arithmetica conseruat aequalitatem: alterum uero in distribuendo uersatur in Geometrica aequalitate consistens. Tunc igitur Arithmetica conseruat aequalitatem, ne socium suo in contractibus defraudemus, plus uidelicet quam dederimus, ipsi recipientes. Tum uero in aequalibus distribuitur aequalia pro dignitate cuique. Geometrica proportione seruat, ut quemadmodum differunt inter se personae, sic & differant inter se distributa personis: itaque omne iustum, sicut diximus, est aequale, omne autem aequale, pulchrum. Nam in aequale compositum est, & turpe, iustum igitur omne pulchrum. Praeterea tunc est in corporibus pulchritudo, quando superat forma materia. ipsa namque materia deformis est, & turpis: & quando forma superat ab ea, tunc forma in formitate quadam, & deformitate repletur, & quasi in forme, quiddam euadit, facta uidelicet similis subiectae naturae. Si igitur & in anima, quod intellectuale nobis inest, uicem gerit forma, irrationale uero materiae (natura intellectus, & ratio in ordine termini coputantur) irrationale uero in genere indefinito locatur (nam enim in determinatum est, ex parte mensurae) necessarium est, in anima quoque tunc pulchritudinem esse uisibilem, quando ratio quidem regnat, species uero uita ratione carentes rationi subduntur, ac uero iustum ipsum rationi quidem dat imperium, irrationali deputat seruitutem. utriusque enim, quod sibi consentaneum est, attribuit. Principali quidem participat inferiori uero designat obsequium. Quando quidem officio mundi irrationale nobis est subditum, & rationi nobis inest irrationale subijcitur, ut uehiculum ipsum, itaque iustum naturaliter pulchrum est, & pulchritudinis animae causa. Ita iustum quod perfectum est, atque definitum. Nam in iustum imperfectum, indefinitum conseruatur, atque infinitum uagatur, nec usquam sistit gradum praeruaricans iustitiae terminum, ipsum ergo iustum, cuiusque ad est, mensuram, terminumque imponit, atque ita omnia perfecta facit. Cum itaque tale sit, merito pulchram efficit animam. Id enim, quod perfectum est, atque mensuratum,

mensuratum, naturaliter pulchritudo consequitur, sicut inensuratum, in determinatumque deformitas comitatur. iustum igitur est natura pulchrum. denique ipse mundi faber totum hoc per se iustitiam exornauit. pulcherrimo enim nodorum omnium nodo deum in mundum, indissolubilemque effecit, propter proportionis analogiam potestatem continens ipsum, sibique amicum undique facientem. quod autem est simile mundo uisibilem omnium formosissimum, uim mirum est ipsum quoque pulchrum, quod igitur iustum est, necessarium est pulchrum.

Omne pulchrum naturaliter est bonum, omne turpe malum, atque uicissim.

OMne uero pulchrum esse bonum, ita probamus. Constat pulchrum esse amabilem suapte natura, quando quidem & extrema pulchritudo diuinae pulchritudinis imaginem ferens, est amabilis, primoque aspectu animos ad se mouet. Quod confirmatur in Phaedro. Re enim uera *καλοῦ*, id est, pulchrum, siue dicitur *καλόν*, id est, quia prouocat animas, siue *καλόν*, id est, quia permulcet inuidentes, certe secundum naturam est amabile. Quapropter & amor ad pulchrum dicitur emanantem ducere. Quicquid autem est amabile, ex appetibile, est enim amor appetitus aliquis alicuius robustus atque uehementis. Er quicquid amat, appetit aliquid, quo & indiget. Omne uero appetibile est & bonum, siue reuera bonum, siue apparens. Pleraque non bona expectanda bonum occurrunt, quoniam appetentibus se offerunt, tanquam bona. Demonstratum est autem a Socrate Memnone, manifestum fieri non posse, ut qui malum, quale sit, nouerint, ipsum appetant. Appetibile igitur omne bonum est. Ac si quidem appetibile sit primum paliter bonum, quodque primum paliter erit. Sin autem apparens, appetibile, tale etiam erit bonum omnino autem in quolibet terminorum hoc est apponendum, scilicet autem apparens, aut reuera. Si enim pulchrum, & apparens, certe & amabile, & appetibile, bonumque pulchrum est iustitiae compositum. Sin autem natura pulchrum est, & amabile, bonum quoque similiter. Atqui quidnam erit appetibile, nunquid malum? Ac impossibile est, ubi non fuerit, esse alicui expectandum, omnia enim bonum appetunt, ad malum autem appetitio nulla fertur, sed neque etiam appetitus fertur ad aliquid, quod neque sit bonum, neque malum: quod enim tale est, gratia alterius agitur, nullusque finis existit. omne autem appetibile finis, atque si quid ex malis appetitur, quoniam appetit bonum, desideratur ut bonum: & si quid non pulchrum amatur, quoniam appetit, amatur ut pulchrum. Si igitur omnino pulchrum est amabile, omne amabile est appetibile, omne appetibile bonum: consequenter omne pulchrum est bonum, atque uicissim, omne bonum appetibile, appetibile est amabile: si quidem amare est uehementiter appetere. unde in Symposio Socrates ait bonum amabile esse sicut pulchrum: si inquam omne bonum est appetibile, appetibile rursum amabile, amabile uero pulchrum, sequitur ut bonum omne sit pulchrum. Neque nunc nobis obijciat aliquis, ipsum bonum esse superius pulchritudine, neque rursum duplex esse, quod amabile dicitur: non enim nunc de primis uerum principijs disputamus, sed de istis, quae nobis insunt, pulchris, atque bonis: quod igitur in nobis est bonum, simul est appetibile, & amandum. Per amorem igitur id coparamus, & possidemus: per amorem inquam, studiumque appetimus, ac si quis seipsum adiuuauerit, plane perspicitur, eiusmodi bonum actiores nobis amores in se ferre: cognosces, quae pulchra sensibus manifesta: quod igitur est bonum, est & pulchrum. Quapropter Diotima praecipit amatoribus, ut post occurrentem sensibus pulchritudinem, se ad pulchritudinem transferant actionibus, officijs, scientijs, iustitiam, ubique amatorum animae oculum uehementer exerceant. Deinceps uero ad intellectus, ibique praecipuam, diuinamque pulchritudinem dominantem, tanquam ipsum re uera pulchrum in nobis animae uiguet, quid enim in nobis est uirtute, & scientia pulchrum? Quod contra, uitio, & ignorantia turpius?

Homo est anima uetus corpore, ut instrumentum. Mala ergo corporis non pertinent ad animam, hominemque sicut neque mala instrumentorum, ad artificem atque artem.

Falso plerique putant uulnera, mortemque mala. quid enim horum nobis est malum? Si quidem non tranfit in animam, quae nos ipsi sumus. Neque enim passiones instrumentorum uirtutes uenitum mutant, neque igitur habet obuia aliquando seca, artem amittit secundum, neque etiam si in arte fabrilis consisteret nostra felicitas, infelicem propterea putaremus fabrum, cui seca defuerit. Iam uero quemadmodum anima instrumentum habet, sic & corpus instrumenta quaedam habet, per quae mouet externa: quorum uirtutum bonam non ledit corporis habitudinem, similiter & corporis passiones in animam non pertranseunt. quapropter & mors, est corporis malum est, non tamen est animae malum. Si igitur pulchrum quidem actionis est in anima, malum uero in certis sic in alio, nonnumquam ostensum est, idem aliquando pulchrum esse, simulque malum. Licet etiam dialectici ratione distinguere, aliud quidem esse aliquid secundum seipsum, aliud autem secundum accidens. Est enim actio fortis, pulchra secundum seipsum: mala uero, si quando sit mala, per accidens: quoniam accidit fortiter agentem mori, esto enim, si uis, mors est malorum numerus. Non igitur officium fortiter secundum hoc ipsum, quod est forte, ideoque & pulchrum, est etiam malum, sed forte per accidens: aliud igitur est pulchrum, aliud uero malum. Neque quia ratio est pulchrum, eadem ostensum est esse aliquid malum, sed per accidens propter obitum. Proinde hominis ignorat essentiam. Qui bonum a pulchro fecerit. & hoc quidem in alio, illud autem in alio ponit, bonum in corpore, pulchrum in actionibus animae: Sed reuera homo ipse est animus, ipse essentia a corpore segregatus, in quo

quicquid est, pulchrum est, & bonum est. etiam si inde corporis sequatur incommodum. Corpus enim non pars hominis, sed instrumentum instrumenti uero malum, non perinet ad uentem.

Quomodo differant duo hæc, scilicet secundum seipsum, & qua ipsum.

Distinctiones eiusmodi, scilicet secundum seipsum, & qua ipsum, etiam apud Aristotela distinguuntur. Quod enim secundum seipsum alicui competit, potest ei non competere primo. Quod autem, qua ipsum conuenit, præter id, quod conuenit, secundum seipsum etiam primo competit ei, atque adæquat. Pulchrum igitur, si commensurationis animæ causa est, atque ob hoc ipsum dicitur pulchrum, efficitur, ut melius in anima dominetur deteriori, perficitque nos, & animæ deformitatem purgat: hæc ipsa ratione bonum est, non quidem per accidens, sed qua ratione pulchrum, si enim qua pulchrum est commensuratum, est & bonum. Bonum enim est mensura, certe quod pulchrum est, existit & bonum. Similiter turpe, qua turpe, malum est. Nam qua turpe est, informe est, determinatum, in eo positum, & hac ipsa ratione malum. Quæ igitur est turpe, est utique malum. eadem itaque res, & pulchra semper est, & bona, atque contra turpis pariter, atque mala, hæc tu regulam hæc mente teneto, quæ & in posterum usus est Aristoteles. Si qua duo conuertuntur inuicem, eorū quoque opposita conuertuntur. si igitur pulchrum, bonum conuertuntur inter se, eorum quoque opposita, malum scilicet, atque turpe, similiter inter se conuertuntur.

PROCLVS DE SACRIFICIO, ET MAGIA.

Interprete Marsilio Ficino Florentino.

Quemadmodum amatores ab ipsa pulchritudine, quæ circa sensum apparet, ad diuinam paulatim pulchritudinem ratione progrediuntur: sic & sacerdotes antiqui, cum considerarent in rebus naturalibus cognationem quandam, comparsionemque aliorum ad alia & manifestorum ad uires occultas, & omnia in omnibus inuenirent, sacram eorū scientiā condiderunt. agnouerunt enim & in infimis suprema, & in supremis infima: in cælo quidem terrena secundum causam, modoque celestium in terra uero celestia, sed modo terrena. Nam unde puramque plantas illas, quas heliotropias nominant, id est, solisequas, ad solis motum solem uersus mouerit, sed heliotropias, id est, lunisequas ad lunam uertit: Nempe cuncta præcatur, hymnosque concinunt ad ordinis sui duces. Sed alia quidem intellectuali modo, alia rationali, alia naturalia, alia uero sensibili modo. Itaque solisequa quomodo cunctis potest, mouetur ad solem: ac si quis posset audire pulsationem ab ea in aere circuitu factam, profecto illum quandam per eiusmodi sonum erga regem suum compositum animaduerteret, qualem cunctis potest planta conficere. Quamobrem in terra quidem aspicere licet solem & lunam, sed pro qualitate terrena. In cælo autem plantas omnes, & lapides, & animalia pro celestium natura uitam habentia intellectualem. Quæ quidem ueteres contemplati alia celestium, alia terrenorum adhibuerunt, unde diuinas uirtutes in locum inferiorem ob quandam similitudinem perduxerunt. Nempe similitudo ipsa sufficiens causa est, ad res singulas in uicem uincendas. Si quis enim canabim, siue papyrum calefaciat, deinde subigat lucernæ proximæ, etiam si non tangat, uidebit subito accensam canabim, quæ tum uis non retigerit ignem, accensionemque desuper ad inferiora descendere. Comparemus igitur Canabim calefactam, siue papyrum cognationi cuidam inferiorum ad superiora, appropinquationem uero eius ad lucernam oportuno usui rerum pro tempore, loco, materia. Processum ignis in canabim præsentia diuini luminis ad id, quod potest capere, accensionem denique canabis deificationis mortalium, materialiumque illustrationi, quæ deinde feruntur sursum instar accensæ canabis, ob quandam seminis diuini participationem. Quid uero de Loto dicam? Lotus implicat quidem in se folia ante solis exortum, oriente uero sole explicat paulatim, & quatenus sol ad mediam cæli ascendit plagam, eatenus pandit folia. Quatenus uero à medio petit occasum, gradatim folia contrahit. Videtur hæc non minus dilatatione, contractionisque soliorum honorare solē, quam homines genarum gestu, motuque labiorum. Nō solum uero in plantis, quæ uestigium habent uitæ, sed etiam in lapidibus aspicere licet, imitationē, & participationem quandam luminum superiorum, quemadmodum heliis lapis radijs aureis folares radios imitatur. Lapis autem, qui uocatur cæli oculus, uel solis oculus, figuram habet simile pupillæ oculi, atque ex media pupilla emicat radius. Lapis quoque selenitus, id est, lunaris, figuræ lunæ cornicularis similis, quadam sui mutatione lunarem sequitur motum. Lapis deinde helioselenitus, id est solaris, lunarisque imitatur quodammodo congressum solis & lunæ, figuratque colore. Sic diuinorum omnia plena sunt, terrena quidem celestium, celestia uero super celestium, proceditque qualiter ordo rerum usque ad ultimum. Quæ enim super ordinem rerum colliguntur in uno, hæc deinceps dilatantur in descendendo, ubi alia animæ sub numinibus alijs ordinantur. Deinde & animalia sunt solaris multa, uelut leones, & galli, numinis cuiusdam solaris pro sua natura participes, unde mirum est, quantum inferiora in eodem ordine cedant superioribus, quamuis magnitudine, potentia que non cedat. Hinc ferunt gallum timeri à leone quam plurimum, & quasi colli, cuius rei causam à materia, sensu ue assignare non possumus, sed solum ab ordinis superni contemplatione. Quoniam uidelicet præsentia solaris uirtutis conuenit gallo magis quam leoni; quod & inde apparet, quia

quia gallus, quasi quibusdam hymnis applaudit surgenti soli, & quasi aduocat, quando ex antipodum medio cælo ad nos deflectitur, & quandoque nonnulli solares angeli apparuerunt formis eiusmodi præditi, atque ipsi in se sine forma essent, nobis tamen, qui formati sumus, occurrere formari. Non nunquam etiam dæmones nisi sunt solares leonina fronte, quibus cum gallus obijceretur, repente disparuerunt. Quod quidem inde procedit, semper quæ in eodem ordine constituta inferiora sunt, reuertentur superiora: quemadmodum plerique intuentes uiuorum imagines diuinarum, hoc ipso aspectu uere solent turpe aliquid perpetrare. Ve autem summam dicam, alia ad reuolutiones solis correatuuntur, sicut plantæ, quas diximus alia figuram solarium radiorum quodammodo imitantur, ut palma, dactylus: alia igneam solis naturam, ut laurus: alia aliud quiddam, uidere sane licet proprietates, quæ colliguntur in sole, pãsim distributas in sequentibus in solari ordine constitutis, scilicet angelis, dæmonibus, animis, animalibus, plantis atque lapidibus. Quocirca sacerdotij ueteris auctores à rebus apparentibus superiorum uirium cultum adinuenerunt, dum alia miscerent, alia purificarent. Miscerant autem plura in uicem, quia uidebant simplicia nonnullam habere numinis proprietatem, non tamen singularem, sufficientem ad numinis illius aduocationem. Quamobrem ipsa multorum commixtione attraherant super nos influxus: atque quod ipsi componerent unum ex multis conficiebant, assimilabant ipsi uni, quod est super multa, constituebantque statuas ex materiis multis permixtas: odores quoque compositos colligentes: arte in unum diuina symbola, reddentesque unum tale, quale diuinum existit secundum essentiam, comprehendens, uidelicet uiris quatuor plurimas. Quorum quidem diuisio unamquamque debilitauit, mixtio uero restituit in exemplaris ideam. Nonnunquam uero herba una, uel lapis unus, ad diuinum sufficit opus. Sufficit enim Cnèbison, id est, carduus, ad subitam numinis alicuius aparationem, ad custodiam uero laurus. Raccinū, id est, genus uirgultu spinosum, cepta, squilla, corallus, adamas, aspis, sed ad præfagium cor talpæ, ad purificationem uero sulfur, atque marinam. Ergo sacerdotes per mutuam rerum cognationem, comparsionemque conducebant in unum, per repugnantiam expellebant, purificantes, cum oportebat sulfure, atque asphaltro, id est, bitumine, aqua aspergentes marina, purificat enim sulfur quidem propter odoris acumen, aqua uero marina propter igneam portionem, & animalia dijs in deorum cultu congrua adhibebant, cæteraque similiter. Quamobrem ab alijs, atque similibus recipientes primam potentiam dæmonum, cognouerunt, uidelicet eas esse proximas rebus, actionibusque naturalibus: atque per hæc naturalia, quibus propinquant in præsentiam conuocantur. Deinde à dæmonibus ad ipsas deorum uires actionesque processerunt, partim quidem docentibus dæmonibus addiscetes, partim uero in iustitia propria interpretantis conuenientia symbola, in propria deorum intelligentiam ascendentes, ac denique posthabitis naturalibus rebus, actionibusque, ac magna ex parte dæmonibus, in deorum se consortium receperunt.

PORPHYRIVS DE OCCASIONIBVS, siue causis ad intelligibilia nos ducentibus.

MARSILIO FICINO INTERPRETE.

De natura corporeorum, atque incorporeorum.

Mne corpus est in loco, nullum uero eorum, quæ secundu se sunt incorporea, uel aliquid tale, est in loco. Quæ secundum se sunt incorporea, eo ipso, quod præstantur est omni corpore atque loco, ubique sunt, non distanti quidem, sed indiuidua quadam conditione. Quæ secundu se sunt incorporea, non localiter præsentia corporibus, adsunt eis, quotiescunque uolunt, ad illa uergunt, atque declinantia, quatenus uidelicet naturaliter ad ea uergunt, atque inclinantur. Sed enim cum non adsint localit conditione corporibus, habitu sine quadam eis adsunt. Quæ secundum se sunt incorporea, certe non per substantiam, & per essentiam corporibus adsunt. Non enim corporibus commiscetur. ueruntamen ex ipsa inclinatione, quasi momento uis quadam subsistit inde communicata iam propinqua corporibus. Ipsa namque inclinatio secundam quandam uim substituit corporibus iam propinquam.

De natura, & alligatione, & solutione animæ.

Anima quidem medium quiddam est inter essentiam indiuiduam, atque essentiam uera corpora diuisibilem. Intellectus autem essentia est, indiuidua solus. Sed qualitates, materialesque formæ, secundum corpora sunt diuisibiles. Non omne quod agit in alio appropinquatione, & tactu facit, quod facit, sed etiam quæ propinquando, & tangendo faciunt aliquid secundum accidens, non utuntur propinquitate. Anima corpori alligatur conuersione quadam ad passionem prouentibus à corpore. Rursusque soluitur quatenus à corpore nihil patitur. Quod natura ligauit, hoc & ipsa natura soluit. Rursus quod conciliat anima, hoc & anima dirimit. Natura quidem corpus in anima deuincit, anima uero seipsam in corpore. Quamobrem natura corpus ab anima separat, anima uero seipsam à corpore segregat.

M m M s Omnia

substituere vires ab ipsa in seipsum unione extra manantes, quibus descendens corpori applicatur, copula itaq; eius ad corpus per ineffabilem quondam sui ipsius impletur extensionem, quamobrem non aliud quidem ullum ipsum alligat, sed ipsum certe seipsum, neque igitur resolutum ipsum corpus quando fragitur, aut inerit, sed ipsum potius semetipsum enodat, quando a familiari erga subiectum affectione diuerit.

Nulla substantiarum, quae uniuersae sunt, atque perfectae ad suam conuertitur generaturam. Omnes autem perfectae substantiae ad generantia rediguntur, & id quidem ad corpus usque mundanum. Quod quidem cum sit perfectum ad animam est redactum, animam inquam intellectualem, ideoque circa se uoluitur, anima uero mundi ad intellectum attollitur, intellectus autem erigitur ad principium. Omnia itaque perueniunt ad hoc ipsum ab extremis exordientia, quatenus facultas suppetit unicuique perueniunt inquam eleuatione ad primum, illuc usque perducta: quae quidem aut ex propinquo, aut ex longinquo effici solet. Haec itaque non solum appetere Deum dici possunt, sed etiam pro uiribus assequi, in substantiis uero particularibus, & ad multa labi potentibus inest procliuitas descedens ad generantia: ideoque in his delictum dicitur accidisse, in his infidelitas est damnata. Hac igitur contaminata ipsa materia, propterea quod ad hanc descedi possint, cum tamen interea ad diuinum se ualeat conuertere, quare profectio quidem a prioribus secunda substinuit conseruans eadem ad priora conuersa, defectus autem priora etiam ad posteriora descedit, efficiatque ut haec ipsa diligant a superiore interim differentia.

Quomodo differenter est ubique, Deus, intellectus, anima.

Deus est ubique, quia nusquam intellectus est ubique etiam, quia nusquam anima. Denique ubique est quonia est & nusquam: sed Deus quidem ubique & nusquam est eorum omnium, quae sunt post ipsum. Sui uero ipsius est solum, sicut est, atque uult. Intellectus autem in Deo quidem ubique est, sed in eis, quae sunt post ipsum, existit nusquam pariter, & ubique anima tandem intellectu, atque Deo, similiter est ubique, in corpore uero ubique est simul & nusquam. Corpus autem & in anima, & intellectu, & in Deo, omnia profecto cum entia, tum non entia eo Deo sunt, & ideo neque tamen ipse Deus est, cum entia, tum non entia, neque existit in eis. Si enim esset duntaxat ubique, ipse quidem omnia, & in omnibus esset. At quonia est, & nusquam, omnia sane per ipsum sunt, sicut rursum in ipso, quonia ipse existit ubique: diuersa rursum ab ipso, quonia ipse nusquam. Similiter intellectus ubique existens, atque nusquam, causa est animarum, animasque sequentium: neque ipse anima est, neque quae post animam, neque in eis existit: quonia uidelicet non solum ubique est, eorumque, quae sunt post ipsum, sed & nusquam. Rursum anima neque corpus est, neque est in corpore, sed causa corporis, quonia dum ubique est per corpus simul est, & in corpore nusquam, procellus denique uniuersi in illud desinit, quod neque ubique simul, neque nusquam esse ualet, sed alternis quibusdam uicibus utriusque sit particeps.

EX PORPHYRIO DE ABSTINENTIA ANIMALIUM.

Marsilio Ficino interprete.

Anima in hoc corpore dormit.

Abstineret animalibus praecipimus, non quidem omnibus, sed omni duntaxat diuina contemplatio, qui sane anima diuertit huius habitaculi ueneficia, in quo hic habitamus: quinetiam cognoscit ipsum, quod in se est, naturaliter perpetuo uigilans, atque somnum, quo hic opprimitur, deprehendit. Cui non sane educationem, nutritionemque trademus consentaneam, tum huius loci naturam, tum sui ipsius cognitioni conuenientem.

Beatitude non est diuinorum cognitio, sed uita diuina.

Beata nobis contemplatio non est uerborum accumulatio, disciplinarumque multitudo, quaedam modum aliquis forte putauerit: neque enim ita componitur, neque pro quantitate rationum ac uerborum accipit incrementum, alioquin nihil prohiberet illos, qui omnes congregauerint disciplinas, esse beatos, hunc uero nedum quaelibet disciplina felicem contemplatione impleat, nec ipsae etiam de ipsis quae uerae sunt doctrinae, id nunquam efficiunt, nisi eis adsit & uita in ipsam diuinorum translatam. Ueram profecto contemplationis finis est ens ipsum, uerumque: aliquid adeo scilicet, ut eiusmodi allectio contemplatorem pro naturae suae uiribus, cum eo, quod contempletur, consistat in unum, non enim in aliud, sed in ipsum uere seipsum sit recursus, neque ad aliud, sed ad seipsum reuera sit conspiratio, ipse uero reuera est intellectus. Quamobrem & finis est intellectus uiuere, atque ad hoc ipsum sermones, disciplinaeque foris adhibita, conditionem quidem nobis purgatoriam adhibent, non tamen rationem ipsam, qua nobis felicitas compleatur, quamobrem si in sermonum, rationumque congerie felicitas ipsa consisteret, liceret hominibus educationem, ceteraque officia contentibus felicem consequi finem, at uero quonia hanc uitam oportet in aliud commutare animum per uerba, & rationes, operaque purgantes, dic age, quinam sermones, quoniam opera sic potissimum nos instituant, nonne uerba duntaxat, officiaque, quibus a rebus sensum mouentibus, sensusque passionibus separamur? Atque ad uitam intellectualem, superque imaginationem, ac pro uiribus passionis expertem denique reducamur.

De

De anima descensu, atque ascensu.

Oportet nos, si modo ad illa, quae reuera nobis propria sunt, reuolaturi sumus, haec, quae ex natura mortalis nobis adsumptimus omnino deponere una cum affectione ad haec declinante, per quam descensio nobis contingit, praeterea reminisci beatam, & aeternam substantiam, ac, dum ad incorporeum studemus ascendere, duo potissimum meditari, tum quia ratioe esse materiale, caducumque deponamus, tum etiam quia uia praecipue reuertamur, contraria scilicet uia redeuntis ad illa uix, per quam & haec nostra descendimus. Eramus enim, & adhuc sumus, intellectuales essentiae purae ab omni sensu, naturaque irrationali uiuentes, copulati uero sumus naturae sensibili, tum per impotentiam aeternae ad intelligibile nostrum conunctionis, tum per potentiam ad inferiora uergentem. Omnes enim uires cum sensu, corporeque agentibus, tunc primum pullulant ad effectum, cum animus in ipso intelligibili minime perseuerat, similes terrae iam deprauatae, quae cum in triticum saepe susceperit, reddit denique lolium. Idque per quamdam animae accidit prauitatem, quae sane non perdit quidem ipsius essentiam, dum irrationale pullulat germen, sed per hoc ipsum anima coniungitur cum mortali, dum & alienum est proprio trahitur. Quamobrem si quando ad pristinum statum redire proptinque affectamus, necessarium est de sensu, & imaginatione, omnique irrationali, quae sequitur inde, conditione, passionibusque eiusmodi animum penitus segregare, quatenus permittit naturae necessitas. Rite uero disporre, articulatumque componere, quae ad mentem pertinent, tranquillitatem, pacemque ex hoc circa irrationale constituentes, ut non solum de ipsis intellectus intelligibilibus audiamus, sed etiam quanta potentia sumus fruentes, uidelicet contemplatione mentis, & in naturam incorpoream restituti. Iamque per intellectum uere uiuentes, nec ultra falso una cum naturis caduco cognatis. Solue re itaque multa nobis indumenta debemus, tum uisibile hoc indumentum, tum interioris adhuc nobis uestes adhibitas, non enim uitiorum effectus tantum deuitare debemus, sed effectus etiam ipsos radicatus extirpare, discessus autem a corpore fieri quidem potest cum uiolentia, fieri quoque persuasione quadam, & profecto rite peragitur per extenuationem quadam, & ut dixerit aliquis, per obliuionem, mortemque affectum, quae quidem optima discessio est, quippe cum nihil trahat secum ipsius ex quo animus ipsa diuellitur, nam ut in rebus sensibus manifestus compertum habemus, quicquid euellitur uiolentia, aliquid secum, siue partem, seu uestigium euulsionis ipsius, eiusque ex quo eradicatur trahere solet.

De solutione animae.

Sapientes antiqui diligenter omnia deuitabant, quae animam corpori affigere possent, sic Pythagorici, & similes sapientes praeter se in solitudinem receperunt, partem uiuentes tui haec in reimpis, lucisque uiuebant, unde peul turba omnis semoueretur. Plato autem eligi academiam habitandam, agrum non modo solitarii, & ab urbe senotii, sed etiam (ut fertur) insalubrem. Alij uero oculis etiam minime pepererunt, quo contemplationem intimam nullis interpellata, & perpetuum costruarent. Philosophus quidem animam a corpore per uiolentiam non extrudet, nam si uim inuulerit, nihil minus permanebit ibidem, unde sic exire compulerit, neque tamen parum referre parabit, si corpore impinguido sibi carcerem constitauerit duriorē. Cauebit enim ne sensus, eiusque uoluptas, si inualescar, animam profundius in corpus immergat. Profecto si sensuum actiones puram animi actionem non impedirent: quid nam graue foret esse in corpore, dum motiones, quae per corpus fiunt, minime patiaris? quo enim modo iudicares, diceresque quod passus fueris, nisi & patiaris, nisi & praesens his existeres, quae partebaris. Intellectus quidem penes seipsum esto, etiam si nos penes ipsum minime simus, qui autem ab intellectu digreditur ibi iam est, quo est transgressus, discurrensque sursum, atque deorsum, attentiore perceptiois curiositate studio, illic iam adest, ubi perceptio ipsa peragitur, nedum qui ad experientiam sensibiliu descendit, & per facultatem irrationalem agit, possit interea, quae secundum mentem sunt: contemplari sine: nec illi etiam qui duas nobis attribunt animas, geminas quoque nobis attentiones simul habere permittunt, alioquin duo animalium contigua effectissent, fieri, posset altero ad alta intento, ut alterum sibi alterius opera minime uendicare. Sed quidnam oportereet passionis corporeas eneruare, ab eisque mori, idque quotidie meditari, si possemus secundum intellectum agere consueti mortalibus absque intellectu inspectione, ut aliquis declarauit. Intellectus enim uidet, intellectus audit. At si luxuriosus comedens, uinumque iniurgias (uauissimum, pores interea diuinis incumbere, cur non frequenter es in diuinis, dum humanis inheres, eaque congressu perperas, quae dictu etiam honesta non sunt) ubique enim pueri ipsius qui nobis inest, perturbationes sunt, & quia turpes, ideo ad eas contemplator distrahi nequit, & interim contemplari, ubi enim sensus animaduertitque eiusmodi, illinc ipsum abest intelligibile: & quo magis facultas excitatur ratione carēs, eo longius abest intelligentia, fieri namque non potest, ut aliquis lucet, atque illuc delatus, hic simul sit, atque ibi, non enim parte nostrum, sed toto accentiores efficiamus.

De abstinentia.

Vir autem cauitus, & qui naturae ueneficia suspicatur, cognoscitque naturam corporis, quemadmodum uidelicet in instrumenti more ad animi uires temperatum est, intelligit sane quantum passio sonare parata est uelis, nolisque, quoties ab externis pulsatur corpus, pulsatoque in ceptionem peruenit, tota corpore enim ipsa, animaduertitque sonus ipsi est. Fieri uero non potest, ut anima sonet quidem, nisi cepta conueria sit ad sonum, & oculum praesidentem ad hoc ipsum dixerit.

Mm M 1 Quanda

Quando uero sublata multorum indigentia causa fuerit, liberatque fuerimus eorum copia, quæ intro mituntur in corpus, & eorum pondere iam leuati, tunc animi oculus a fumo, fluctuque corporeo foras emicat, neque commemoratione, neque demonstratione iam indiget ob naturalis sui solertiam orti nesciam. Præterea usus carnis ad sanitatem minime cõfert, sed sanitatē potius impedit: quonia per quæ recuperatur sanitas, per eadē perferat, recuperatur aut per uictū tenuissimū, & carnis abstinētē, quæ propter hoc sanitas conseruatur. Quod si ad Milonis robur animalium abstinētia minus conserit, certe neque roboris augmento opus est Philosopho. si modo contemplaturus est, neque actionibus seipsum, & incõtinētiam dediturus, cõseruare profectō sanitatē decet non mortis quidē metu, sed potius neā cõtemplatione proficiscētibz arceamur. Conseruat autē maximē sanitatem imperturbatū animi status, cogitationisq; dispositio ad ipsum, quod uerē est, exposita. Multum enim uigor ad corpus inde redundat, quemadmodū experientia nostri familiares comprobauerūt, adeo, ut dolores iuncturārum, pedum simul, manuumq; acerrimos, annosque integros octo uectari ab alio cõprensus simul expulerint, cum pecuniarū rerumque incuria externarum, studioq; ad diuinitatem proflens iactō, simul igitur pecunias, atq; curas, morbumq; corporis expulerūt. Ex quo apparet plurimū, imo totum ad sanitatem conferre certum quondam animi habitum, atq; statim: conducit & plurimum tenuis ad idem uictus, & parcus: Si autem oportet nos nihil ueritas ueritatem liberē cõfiteri, nō datur aliter finem consequi, nisi quandoq; Deo (si dictu fas est) affigamur, atq; enellimur a corpore, oblectamentisq; corporeis: quippe cum salus ipsa nobis non per nudum uerborum ratiōnumq; auditum, sed per opera comparetur, non aliter inquam Deo cõplari possimus, quam per purissimam abstinētia: neque etiā uidelicet alicui particulari Deo nedum ipsi Deo omnibus præsidenti, superque naturam etiam incorpoream simpliciter existenti, qui quando cæteris simplicior est, & purior, sufficientiorq; & a materia longē femotior, tantō puriorem esse oportet animum eō aliquando fructurum.

EX SECVNDO LIBRO POR-
PHYRIJ, DE SACRIFICIJS, ET DIJS, ATQUE
DEMONIBZ.

Rimi sacrificatores nō animalia, sed herbas primum, floresq; deinde arbores sacrificarūt, atq; aromata subumigarunt. Primi, qui animalibus ueluti cæperunt, penuria frugum animalia inuaserunt, prius enim terræ fructus uelcebantur. Tribus de causis dijs sacrificandum est, ut ueneremur, ut gratiā referamus, ut necessaria ab ipsis petamus, malaq; propellamus. Ad hæc autē in præterita uolūtate in animi satis facit, cui addi possunt ex frugibus manuscula quedā. Animalia uero mactare nefas est. Sacra profectō dijs nos quoq; dicabimus, sed diuersa, sicut par est, sacrificia offeremus, sicut differentibus quoq; sacrificabilibus potestatis. Deo quidem ipsi, qui regnat in omnibus, sicut sapiens quidā uir inquit, nihil sensibile offeremus, neque fumigantes, neque denominātes. Nihil est enim materiale, quod ipsi prorsus immateriali subito nō sit impurū, quæ propter neque sermo, huic uocalis esse potest accommodatus, neque etiā sermo animo intimus, quādo passionē quandā animæ sit inquinatus, sed silentio puro, purisque de intelligentijs ipsum ritē colemus, oportet igitur coniunctōs, similesq; Deo iā effectos nostrā hanc ad Deū elevationē, uelut facram uictimā, dedicare Deo, quæ quidem & ipsamet diuina laus est, salusq; nostrā, in ipsa igitur Dei huius cõtemplatione passionis omnis expertē sacrificiū hoc impletur. Filij autē eius, qui & intelligibiles dij sunt, laudē iam ex ipso quoq; sermōe, adhibere debemus. Nā unicuique nūminū in sua primitiariū sit oblatio ex ijs, quæ largitur, & per quæ nos nutrit, atq; in esse conseruat ad sacrificij facultatē, sicut igitur agricolę primitias ex ijs, quæ colligunt manipulos uidelicet frugū, atq; si uictus arborū ad numina ferūt, ita nos dicabimus eis primitia intelligentiarū, similitūq; munerū excellentiū, gratias scilicet pro ijs agentes, quæ nobis largiti sunt, ipsam uidelicet nūminū, numerumq; suorum cõtemplationē, præcipue cum per ipsam eorum inspectiōne uerē nos nutriat, præsens ubiq; nobis, atq; apparet, & nostrā saluti feliciter aspirantes. Nunc uero multos etiam philosophi studiosos id operari piget, qui gloriam potius, quam diuinitatem colentes circa statuas reuoluuntur, neque considerant, utrum, & quomodo ad talia sit uentendum, neque discere student ab illis, qui diuina sapientia polent, quouique, & quantum ad hæc sit concurrendum. Nos autem cum his minimē contendemus, neque tale aliquid dignoscere studebimus, sed sanctos, antiquosque imitabimur plurimum, uidelicet uelut primitiarum nūminibus ex ipsa cõtemplatione dicantes, quam nobis superi tribuerunt, & cuius nobis usus ad ueram salutem est admodum necessarius, itaque Pythagorici circa numeros, & lineasq; uersati, ex his etiam dijs plurimum dedicabunt alium quidem numerum Palladem nominantes alium uero Dianam, alium Apollinem; rursus alium iusticiam, alium temperantiam, ac similitur figuris, atque similibus sacrificijs dijs adeo placuerunt, ut unumquodque deorū suis oblationibus aduoarent, eorūq; beneficio frequenter ad uaticiniū uerēret, & siquo ad exanimandū aliquid indigerēt. Dijs autē que sunt intra cælum, sine cursu quodāmodo pererrantibus, siue nō errantibus, quorū ducē esse Solem primo, deinde Lunam existimandum est, commode sacrare possumus ignē iam quasi cognatū, & quæ mandat Theologus, seruare debemus. Inquit autem ille, animarū nullum sacrificandum, sed usq; ad farinā, & mel, terræq; fructus atq; flores, no uic enim uinum pietatis ueræ cultorē, Dijs quidem animatum nullū aliquando sacraturum, sed demonibus, atque

atq; alijs siue bonis, siue malis, sed missa hæc faciamus, mihi quidem quæ pleriq; Platoniorum diu uulgauerunt, in medium ingeniosis iam afferenda uidentur. Tradunt uerō tantummodo; primus quidem, Deus cõm sit incorporeus, immobilis, impartibilis in nullo, neq; etiā in seipso cohibitus, nullo eger externo, neq; etiā mundi anima eger externis. Possidet enim & continet ipsum, quod est tria dimensioe porrectum, facultatem naturaliter se mouentem, & suapte natura decreuit bene, ordinatēq; moueri, mouerēq; mundi corpus secundum optimas rationes. exceptit autem in seipsa corpus, atq; complexa est, quamuis incorporea sit, atq; ab omni libera passione. Dijs autē reliquis, ac mundo & errantibus, & non errantibus, qui ex anima, & corpore constant, oculis manifesti, sacrificandum est sacrificijs inanimatorum ea, qua diximus, ratione.

De speciebus demonum bonorum atq; malorum.

Reliqua est inuisibilium multitudo, quos demones indistinctos dixit Plato: horū uerō alij quidem ab hominibus cognominati apud singulos nacti sunt honores dijs æquales, reliquūq; cultum alij uerō plurimū forme nominati nō sunt, sed a quibusdā per uicos, aut urbes nomen, & cultū, occulte quodāmodo sortiuntur, reliqua uerō turba, sic quidē cõmuniter appellatur nomine dæmonū. Rara uerō apud omnes fides est, eiusmodi: eos certe laesos genus humanū, si irascatur, propterea quod negligant, neq; cultū legitimum nanciscantur: rursusq; benefacturos hominibus, qui eos uotis, supplicationibusq; & sacrificijs, & alijs, quæ consequitur, sibi conciliauerūt. Cum igitur opinio hæc de dæmonibus confusa sit, multumq; habeat in eos calumniæ, necessariū est eorum naturam rationē distinguere. Fortē namq; necessarium auit, unde circa illos error hominibus incidit declarare, distinguendum igitur hunc in modum. Quæcunq; igitur animæ ex tota anima pullulantes magnas sub Luna locorum partes gubernant, demones sunt innitentes quidem, siue adhaerentes, siue impositæ spiritui, sed ipsum secundum rationem superantes. Has utiq; bonos demones, iudicandum, & ad eorum, quæ sunt, utilitatem omnia procurare, siue quibusdā præsent animalibus, siue certis fructibus, siue alijs horū gratia ordinatis: uelut imbribus, & temperatis uentis, aëriq; sereno, temperationisq; temporum, & reliquis ad hæc omnia conferentibus: apud nos rursus artibus & musicæ disciplinæ, & medicinæ, & gymnasticæ, atq; similibus: Feri uerō non potest, ut ij, qui utilitati rerum, cõmoditatq; consulūt, rursus inferant detrimenta, inter eos adnumerandi sunt demones, quos Plato apertius, nuntiarēq; dicit humana quidem dijs, diuina uel hominibus, dum nota quidem nostra ad Deos, uelut iudices perferunt illorum uerō iussa, monitionesq; una cum uaticinio ad nos deducunt. Quæcunq; uerō animæ coniuncto spiritui minimē denominantur, sed plurimum cedunt, hæc sanē per hunc dicuntur nūmū, feruntur quando iræ, concupiscētiæq; spiritus inualescunt, hæc quidem anime ipsæ quoq; sunt demones, sed ritē malefici nominantur. Sunt autē tum hi omnes, tum quos diximus ab his diuersi inuisibiles nec prorsus humanis sensibus, manifesti, nō. n. solido corpore uelutiuntur. Præterea nec unam omnes formam habent, sed figuris plurimis insignitas. Et forme, que illorum spiritum obsignant, alias quidē apparent, alias uerō nequaquam, aliquādo uerō & formas mutant illi scilicet, qui deterioris sunt. Spiritus autem eorum, qua quidem ratio ne corporeum quiddam est, passioni obnoxium est, atq; dissolubile: sed qua ab animis, ita deuentum specles eius diu perseuerare potest, neq; tamē est æternum. Cõsentaneū est aliquid ab eo semper effluere, atque nutrirī. In cõmensuratione quidē corpus bonorū consistit, quemadmodū & corpora nobis manifestorū, sed maleficorū dæmonum incõcinnata sunt, ac affectione passiuā locū incoant, eorum uicium. Nullum ergo malū est, quod non audeant perpetrare, habēt enim omnino uolentium, & malefancum morem, desertum uidelicet custodia dæmonum meliorum, ideōq; uehementes, repentinās que insidias plurimum machinantur, & prouocant, ac dum agūt incurfiones, partim latere conantur, partim inferunt uiolentiam, quam obrem acutæ, uelocesq; sunt passionēs ab eis illata: curationes autem, emendationesq; a dæmonibus melioribus tardiores esse uidentur. Omne enim bonum gubernatione facile: æqualeq; est, & p̄greditur ordine, neque quod opportunum est, transgreditur. Si ergo sic de dæmonibus senseris, nunq; in opinione de illis incidēs absurdissimā, per quam opineris, uel a bonis mala, uel a malis contingere bona, neque sic tantum absurdus est sermo, sed etiam multi concipitēs inde pessima dijs opinionēs in multos hominēs diuulgariūt. Vnū enim, hoc est, inter maxima damna, quæ a maleficis dæmonibus, inferuntur, quod uidelicet cum ipsi infelicium passionum terrenis incidentium autores sint, sicut pestis, penuria, terræ motus, æstus, incendij, atque similia nobis in terra perfluadent illos horum effectores esse, qui contrariorum potius, id est, fertilitatis, prosperitatisq; eiusmodi sunt autores: sic itaque seipso ex ipsa calamitatis causa conantur absolvere, atque hoc ipsum machinantes. Parum quidem iniustitiam suam latere nos mouentur, subinde uerō nos fleunt ad supplicationes, & sacra beneficis conuententia dijs, quasi illi nobis irati siue hæc autem, similitaq; faciunt studentes a recta deorum sententia nos abducere, atq; ad seipso adducere, omnibus enim rebus sic inique, discorditerq; factis admodum detestantur, & tanq; aliorū deorū facies subeuntes: sicq; imprudentia nostra consici sibi turbas in societatem adiungunt, & propter eiusmodi concupiscētiās hominū incendunt animos a moribus, cupiditatibusq; diuitiarum, & dominationis, atque uoluptatis, rursus nouis, extraneisq; opinionibus nos inuoluunt, ex quibus seditiones, bellaq; nascuntur, & cætera generis eiusdē. Quod autē omnibus grauissimū est persuadent similia a superioribus effici a Deo, ut etiā Deum maximū criminationibus, eiusmodi subigat, quem

quem tradunt omnia sursum, deorsumque turbare. Accedit autem hoc non rudibus tantum hominibus, sed multis philosophiæ etiam studiosis. Causa uero erroris mutuo procedit, atque confirmatur. Etenim philosophantes, qui communis collusioni nunquam fecerunt, in eodem cum plebe errores inciderunt, rursusque turbæ opinionibus suis similes à laudatis scriptoribus audientes in hac de dijs sententia sunt magis etiam confirmata. Poeticum namque artificium, suspiciones insuper eiusmodi hominum acriter excitauit, propterea quod elocutione uiciorum ad stuporem, & attractum quasi magicum uentrem accōmodata, facileque potenti mulcere animos, & allicere, ideoque fidem de rebus profus impossibilitatibus nobis afferret, sed profecto firmiter credendum est, neque bonum unquam lædere, neque prodesse malum. Non enim calor est (ut inquit Plato) frigus facere, sed appositum, ita neque ius non cere. Iustissimum autem omnium naturaliter est ipsa diuinitas, alioquin nihil diuinum foret. Non igitur fecerit da est hæc potentia, forsque beneficiorum demonumque enim prompta est, naturaliter admodum contraria est beneficij, contraria uero circa idem nunquam naturaliter accidit. Cum igitur eiusmodi dæmōnes in multis mortalem legant naturam, & quandoque in magnis, certe boni dæmōnes interim officia sua nunquam deserunt, sed imminētia passim à malis pericula profaculare significant, tum in somnijs ostendentes, tum præter animos diuinitus inspiratos, perque alia multa. Ac si quis posset significata discernere, omnes improborum machinas prehenderet, atque deitaret, hinc nanque significant omnibus, sed non quibus significata cognoscit. neque quilibet scripta legere ualeat, sed qui literas ante didicerit. Per contrarias uero dæmōnes uniuersum efficitur ueneficium, hos namque inaximè, horumque ducem honorare solent, qui mala ueneficij inferunt hi sanè dæmōnes omniformibus figuris in imaginibusque abundant, prodigiorumque machina strenue fallunt, horum opera infelices phisicorum, amatoriaque maleficia machinantur, omnis enim intemperantia, spesque diuitiarum, atque gloriæ per hos inualefcit, præcipue uero deceptio mendacium enim, proprium est eiusmodi dæmonum. Dij enim uideri uolunt, ac potestas ipsa eis præsidēs, Deus maximus uolui haberi. Hi sanè sunt diuitiarum, qui libamine, nidoque carnum oblectantur, his enim spiritale corpus eorum pinguescere solet, uiuit namque hoc uaporibus fumigationibusque atque uariæ admodum (ut par est) per uaria, nidoque sanguinis & corium uires adsumit. Vir igitur prudens, atque temperatus cauebit eiusmodi sacrificijs uel, quibus eiusmodi dæmōnes attrahat ad ipsam. Studebit autem animum perfectum purgare animum namque purum ob ipsam dissimilitudinem unquam aggrediuntur. Proinde si ciuitatibus forte necessitas sit, hos etiam dæmōnes sibi conciliare, nihil ad nos usus eiusmodi pertinet. Nam in ciuitate diuitia, externaque, & corporea commoda tanquam bona inter ciues habentur, atque horum contraria mala: neque ferme quicquam pensi habent de animi perfectione, atque puritate. Nos autem commodis, quæ dæmōnes afferant, quantum fieri poterit, non egebimus, sed tum ex animo, tum ex externis omnino studio contendimus. Deo quidem ipsi, sibi que propinquis similis efficit, quod sanè tranquillitate animi, ueritate que rerum comprehensione distincta, ac uita ad hæc profus intenta complectur: im probis autem horum inibus, atque dæmonibus omnibus profus, & quod mortali, materialique gaudeat, dissimiles efficit. Quamobrem secundum ea quæ tradidit Theophrastus, ipsi quoque sacrificabimus, quibus & Theologi consenserunt, cognoscetes uidelicet quatenus animam à perturbationibus purgare negligimus, ea tenus potestati improbe copulari, unde merito compellemur hanc insuper demulcere, ut enim Theologi tradunt, qui à rebus pendent externis, neque dum perturbationibus dominantur, hæc ipsa conditione cogitur potestatis eiusmodi impetum à se propellere, alioquin cessare nunquam à laboribus poterunt.

De sacrificijs ad dæmōnes malos, & de abstinentia, & cautione à malis dæmonibus.

Quapropter Theologi, si quando permittunt dæmonibus improbis uitandorum gratia maiorum, quæ statuari sunt, animalia mactare, uerant simul talia sacrificia degustare, interea iubent antequam ita sacrifices purgare animum ieiunio, ac præcipue animalium abstinentia: Existimant enim sanctam animi puritatem esse quasi symbolum, characteremque diuinum, quo custodiatur adeo ut nihil patiaris ab illis, quibus ipse propinquas dum eos sacrificando concilias: quando enim contra his affectus, atque illi, quibus sacrificia operaris, sisque purior, ideoque diuiniore, & corpore & animo inde micin perseverare, pura scilicet sanctimonia, uel ueritate munimur. Quamobrem sacrificioribus etiam, ueneficisque necessaria uisa est eiusmodi cautio: per quam sicut à discrimine tutiores: neque tamen penitent tuti esse possunt: lasciuia namque genera consueuerunt dæmōnes improbos compellere, quapropter non ueneficiorum, in cantatorumque propria est puritas, atque simonia, sed diuinorum certe utrorumque, contemplantiumque diuina. Iam uero castitas, abstinentiaque suos passim obseruatores contra malos dæmōnes diuina familiaritate tuerit, itaque si fascinores hæc uti profus constituisent, certe fascinores nunquam profus auderent, utpote, qui per hanc reuocati essent ab eorum concupiscentia, quorum gratia in pietate se polluant, itaque perturbationum pleni, atque uix uel paululum cibis abstinentes impuris, ideoque ipsi profus impuri supplicia luunt transgressionis contra uniuersum inique partim quidem sub dæmonibus, quos ipsi prouocant, partim etiam sub diuino iudicio cuncta mortalium opera, consistatque profus insipientie.

De uero cultu, & sacrificio, & cautione à malis dæmonibus.

Diuinus autem uir animum, tum sapientia diuina, tum abstinentia ciborum perturbationes hominibus incitantium, tum ipsa ad Deum similitudine munit, & quasi Dei templum incontinatum

taminatum animum esse putabit, in hoc uidelicet uniuerso Dei patris templo. Proinde cum omne sensibile corpus defluxus quosdam materialium demonum nobis afferat, certe una cum impuritate nutriti mentis ex carnibus, & sanguinibus hausti adest nobis potestas dæmonica huic carnica, facileque pellenda propter similitudinem proprietateque ualde familiaræ. Quamobrem rectè Theologi oēs in primis abstinentiæ studuerunt, atque Aegyptius nobis hæc aperuit causam afferens maxime naturalem, quam experientia corroborauerat. Quoniam uidelicet praua, irrationalisque anima, quæ corpus uolentia suum reliquit, expoliata ad hoc ipsum, deinde se admouet, ubique moras protrahit, unde hominum quoque animæ uolentia mortuorum immorantur, & circa corpus. Idque ipsum nos admouerit ne uel ad corpore animi excludamus, cum igitur uolentia uiuentium cædes compellat animas, corpora relicta diligere, nihil autem obstat, quod minus anima ibi sit quocumque cognatum aliquid alliciat eam, unde animæ passim multæ uisæ sunt lamentari, hominumque animæ carentium sepultura circa corpora immorantur, quibus sanè malefici sæpius abutuntur ad ministerium suum efficiendum, compellentes animas appositione corporis, uel partis cuiusdam assumptione: cum hæc in qua hæc illis historia comperta sunt: compertamque habuerit improbe naturam anime, & cognitionem eius ad corpus, uoluptatemque, qua afficitur erga corpus, ex quo euulsa est, iure nutrimentum ex animalibus fugerunt, atque damnauerunt, ne extraneas animas auulsa uolenter, atque impuras, quæ ad cognatum sibi trahuntur, ad se sic accerserent: ne uel phibentur, quod minus soli, purique Deo appropinquarent, si quando uidelicet presentia turbantur dæmonum, appellerentur ad Deo. Quod natura cognati corporis incitamentum quoddam sit ad animam trahendam, experientia in pluribus Theologos docuit. Qui enim uaticinantiū animalium insinuare sibi animas operant, præcipua illorum membra deglutientes, uel ut corda ceruorum, uel talparum, uel astartum accipiebant. Subinde præsentem animam Dei ritu uaticinantem, quæ sanè una cum sui corporis intus assumptione in corpus humanum se penitus ingerebat. Iure igitur philosophus, Deique sacerdos omnibus dominatis, animalibus omnibus abstinet. Solus uidelicet solus Deo per se ipsum studens appropinquare, dum uidelicet nulla comitantium inde turba diuertat, quo quidem commercio ipse, deinde & naturas rerum intelligit, & diuinat, deumque habet in semetipso, unde æternæ uix fiduciam pignusque possidet, totus translatus ad Deum, atque uis loco tam lo uis familiaris euadit. Proinde si qua necessitas instat, non desunt huic diuinitatis familiaris passim boni dæmōnes occurrentes ei, & per somnia, signa, uoces, futura prænuntiantes, unde discatur, quid sic necessarii deuitare. Soli namque discendum est à malo, cognoscendumque, quod in uniuerso sit optimum, ac maxime uenerandū, & uniuersum quod est in toto bonum amicum, atque affabile. Improbitas autem, & incitatio diuinorum compellit hominem despiciere, quæ non nouit, eaque damnare. uerū apud eos, qui audire possunt, ipsa natura clamat, quæ cum intellectu ualis sit, per intellectum cultores suos in sacra penitus introducit. Nouit, pfecto uis sapiens, dæmōnes quidem malos, animalium uicinis delectari, & in eis turba portendere, Deos autem huiusmodi uicinis non egere, qui sanè adorantur, mores inspicunt, maxime sacrificium existimantes rectum de ipsis, atque de rebus iudicium, nam apud Deos optima est oblatio, pura mens, & perturbationum uacuis animus. hinc Plato bono quidem uiro conuenire ait sacrificia operari, diuinitusque interelle: malum uero frustra in sacrificijs laborare.

EX LIBRO TERTIO QVOD ANIMAE SENSVALES sunt, & rationales, atque immortales.

N libro tertio dicit se afferre opinionem ueram, & Pythagoricam: omnem scilicet animam sensibus, & memoria præditam, esse rationalem, habereque rationem, orationemque, tum interiorē, tum exteriorē, qua inter se loquatur animalia, quorum uerba non discerni à nobis nihil mirum sit, cum barbarorum etiam multorum sermonem minime discernamus, neque tamen loqui, quam indistinctè uociferari putemus. Adde, si credendum sit antiquis, atque illis, qui patrum nostrorum, & nostro tempore extiterunt. Sunt qui dicant se audire sermonem animalium, atque intelligere, sicut apud antiquos Melapsum, & Tiresiam, atque tales, nuper uero Apollonius Theaneus, quæ dicit in amicorum certu, cum audiret hirundinem alijs nuntiare, animi prope urbem intus tritico cecidisse, triticumque humi diffusum cōtendit deinde animalia rationem habere, tum quia inter se sua, significent, tum quia diligenter sibi solertia consulat, uelutque futuro prouideant, tū quia discat, & ad se inuicem, & ad hominibus, multa seipsasque inuicem doceant. Subiungit Aristoteles, Platonem, Empedoclem, Democritum, aliosque, quicunque ueritatem de animalibus percurtati sunt, participationem rationis, orationisque in animalibus cōperisse. Apparere autem in hac diuersitate, ut Aristoteles quoque dixerit, in essentia minime differente: sed per magis, minus uel diuersitate, quemadmodum plerique putent differentiam Deorum in hac ad homines esse, non quidem secundum essentiam, imò secundum perfectum, & imperfectum habitum rationis, sic & rationis naturam nobiscum animalibus, sed per magis & minus existimamus esse cōmunem: Animalia illa Aristoteles ait esse prudentiora, id est, astutiora, quæ sensu acumine pollent. Differentia uero corporum facile quidem, & difficile passiuam reddidit animam, atque magis, minusque promptam habere rationem præstant, uerum secundum essentiam uariare animam nequeunt, quādo neque sensus, neque passionem reddunt inter se differentes, neque faciunt, ut perfectum transgrediantur. Concedatur itaque secundum magis, & minus esse in his differentiam rationis, neque tamen ratione animalia, qua omnino priuatur, neque ex eo, quod nos magis, quam animalia intelligamus, propterea illa intellectu omnino priuamus, sicut neque uolare perdes negamus, quoniam

quoniam astures uelocius uolent. Concedere quidem poterit aliquis animam cum corpore compari, patetque aliquid eo uel bene, uel male affecto: permutari uero ipsam animam natura ex hoc, nequaquam. Si cum comparatur tantum, utiturque eo, ut instrumētum, facit quidem per ipsum multam in instrumentis dispositum, quā nos simus, quæ quidem nos facere nō ualemus. Atque compatiatur per ipsum certo modo dispositum, non tamen naturam propriam commutabit. Qui autem bruta dicit, quæ rationaliter agunt natura facere nō animaduerit se dicere hæc rationalia esse natura, quasi uero ratio nobis natura non inest. ipsa que perfectio non sicut natura instituitur sumus suscipit incrementum, uerum tamen quod diuinum est, non sit disciplina rationale non. si erat quādo rationale nō esset, sed simul & fuit, & rationale fuit, neque prohibetur esse rationale, quoniam ratione non accepit per disciplinā, quamuis & in cæteris animalibus, sicut & in hominibus, multa quidem ipsa natura docuerit, alia uero disciplina præbuerit. Non absurdè quiddam conati sunt offendere multa etiā ex locis quæ sortita sunt, prædictora esse quā nos. Ut enim habitaria ætherem rationalia sunt, sic aiunt, quæ illis proximè habitans, id est, in aere. Deinde quæ in aqua, deinde quæ in terra inter se rationis gradu differre, si eorum dignitatem quodāmodo metimur etiam in locis sic, & animalium perpendimus dignitatem. Socrates, & ante illum Rhadamanthus per animalia iurabant, Aegypti uero animalia quædam deos existimabant, siue reuera deos arbitrarentur, siue cõsultõ deorum formas uultu bouino, & auiũ facili, aliorumque pinguerent, ut non aliter animalibus quā hominibus abstinerent, siue alia, de cetero de causis & Græci statuerunt leuis cornua aricem imposuerunt, tauri uero cornua statuerunt Dionysij, at Pana ex homine, & capra cõposuerunt. Musas autem & Sirenas alauerunt, & Amorẽ, atque Mercurium, & Iouem tauri formam induisse ferunt, & Aquilæ, atque cygni. Per hæc autem quæ honoranda esse animalia testantur, & Socrates ubi ait cygnos suos esse conseruos, non est iocatus. Tabula uero indicat conuenire animalia nobiscum in anima, dicens indignatione deorum, ex hominibus animas in animalia pertransire cum uero permansuerint, deos denique misereri. Per hæc, & similia significatur animalia esse rationalia, ratione quidem in plurimis imperfecta, non tamen prorsus ab ente.

Nescis est animalia cedere.

Iniustum est animal cedere, quando quidem non omnino a nobis sunt aliena. Nos autem tanquam lasciuus, & insolentes ludo frequenter in theatris, uenationibusque animalia passim interficimus, quo factum est, ut uis ipsa in nobis ferina, & immixta uehementia inualuerit, humanitas autem, & mansuetudo cessauerit. Pythagorici uero mansuetudinem, & clementiam erga feras meditati sunt, tanquam humanitatis, & misericordie specimen. Omne, quod est inanimatum, cum ratione, menteque careat, opponitur ei, quod unā cum anima rationem, & intelligentiā quādam habet. Omne namque animatum sensuale habet etiam phantasiam, uelut ratione quādam. Natura enim, quæ alicuius gratia, & ad aliquid omnia facit, & fecit animal sensuale. nō quidem ut simpliciter sentiret, neque pareretur, sed ut periret quæ sibi commoda forent, quæ uel incommoda, & illa quidem sequeretur, hæc fugeret, sensus igitur utrorumque cognitionem singulis animalibus affert, quæ uero sensum sequuntur, scilicet utilitatem, psecutionem, apprehensionemque, noxiarum uero deuitationes putandũ est non adesse, nisi habentibus ratiocinationem quādam, & iudiciũ, atque memoriã. Et si Strato physicus sensum dicit non absque intelligentia quicquam agere, si quidem presentia sensibus non percipimus, dum attentionis aliud intelligimus, tamen esto quidem sensum non egere mente ad eius actionem & quando ad propriũ & alienum sensum agendo se confert, & inter hæc duo differentia ponit, & illud fugit, hoc sequitur, mediumque sequendi, effugiendique, sagaciter inuenit inesse rationem: conijcere possumus, & hæc quidem rationis propria sunt, omninoque omnibus animalibus adsunt scilicet progressiuis.

Qui paucis contentus uiuit, et innocens, est quasi Deus.

Cum animi finis sit Deo fieri similem, Deus autem nullius indigens sit, nocere uel nulli, ille certe felicissimus est, Deoque simillimus, qui ita seipsum comparat, ut quamminime egeat alienis, quam minime noceat. hi ergo solis uescitur terræ fructibus, ne noceat hominibus, ne noceat animalibus, & quantum fieri poterit, parceret etiā plantis & herbis: nam & hoc ipsum antiqui lamenta bantur, quod uel arborum fructibus egeamus. huius autem egestatis causa generatio est, quod uel in ipsa inopia per generationem constituti sumus iam remotiores a copia inopia uero salutem querit ab externis. Qui igitur pluribus eger externis, magis cum inopia copulatur, longiusque a Deo distulsiuit. qui enim Deo similis est, hac ipsa similitudine uera possidet copiam. Diues autem diuitiisque fruens, nullius in se inuiriã, nempe quādiu iniuriã in se, quemuis pecunias omnes habeat, coramque occupet terram, pauper est habendus, quippe cum sit familiaris inopia. Quamobrem uir inultus profanus est, & omni prauitate pollucus, quod quidem ultimum nobis intulit ruina quædam animæ in materiam descendens a bono: omnia igitur nugæ sunt, quatenus aliquis a principio deficit. Omnium egenus est animus, quādiu ad ipsam plenitudinem minime suspicit. Cedit autem ei, quod est nature lux mortale, quatenus ipse non nouit reuera seipsum. Qui autem tanquam Deo similis tam effectus, quādam minimis ad usum est contentus, hic ille seculi aurei prosperitate potitur.

Ratio quædam inest etiam animalibus.

Ratio quædam naturaliter inest, ratio uero recta, perfectaque, ex meditatione fit, atque doctrina. Quapropter rationalis quidem facultatis participatio quædam omnibus competit animalibus. Rectitudinem uero, sapientiamque neque hominem quidem aptum reperire licet: & quemadmodum differentia

differentia uisus ipsius est ad uisum, uolatusque ad uolatum, non enim similiter cernunt astures, atque cicadae, neque aquilæ similiter uolant, atque perdices, sic neque rationale quodlibet æque particeps est acuminis, & astutiæ.

EX QVARTO LIBRO, ANTIQVI ANIMALIBUS ABSTINEBANT.

Isæarchus Peripateticus antiquos inquit Græcos ræquam proximè Deo genitos, optimos fuisse natura, ac uitam optimam peregrisse, adeo ut genus eorum aureum sit iudicatum, subdit eos nullum animal occidisse. Illi sane nihil ad sanitatem melius probauerunt, quā superflua minime cõgregare. Itaque nutrimentum natura ualentius adsumere noluerunt, sed quo potius esset natura ualentior. Antiqui quoque sacerdotes Aegyptiorum sapientiæ studio dediti, de quibus Cheremon Stoicus diligentissimè tractat, animalibus plurimum abstinebant. Quinetiam multa, uelut diuina, uenerabantur, quorum alia dijs, alijs accommodata dicebant, sicut Soli astitrem, atque cantharum, & arietem, atque crocodilum. Comprenderunt enim omnis animalis animam esse rectionalem, quoad a corpore fuerit separata, prælagamque futuri, nobisque diuinantem, omniumque effreticem, quorum & homo solutus a corpore, non ergo temere animalia honorabant, & ab eis se, quantum fieri poterat, continebant.

Sobria uita esse scorum.

Narrat subinde ex historia Iosephi Ebraeorum uitã religioforum apud Iudæos, atque philosophorum omnia eos habuisse cõmunia, charitatẽ mutuã, & abstinentiã, & paciẽtiã ante omnia coluisse. diuino cultui semper intentos adeoque fortes animo, ut nec arit, sed Deum negare maluerint. Atque in ipsis cruciatibus ridere passim consueuerunt, qui ob eã causam cruciati alacres animas emittentibus, tanquam iterum recepturi hæc enim sententia rara est, inquit, apud illos, animas immortales existere, atque ab æthere tenuissimo descendentes corporibus applicari, id est, imperiũ, & instinctu naturali tractas ad corpora postquam uero de carcere corporis emigrauerint, tanquam a longa seruitute iam liberæ exultare, perque sublimia se attollere. Abstinebant tum animalibus multis, tum omni profanis incontinentia. Denique ex ipsa uita & reuerentiã, & ueritatis studio, & deuotissima Deo inter eos multi futura prælagiebant, id est, quæ Prophetæ nominabantur.

Sapientes antiqui presentem uitam contemnebant spe futura.

Sapientes Indorum nominati sunt Gymnosophistæ inter eos, qui quadam generis successione in studio religionis, & sapientiæ procedebant, Brachmanes nominati sunt: qui uero idem electione tantum profitebantur, Samanej, quorum uitam Bardesanes Babylonius Iarẽ describit. Samanej huius uitæ tempus tanquam necessariam quandam seruitutem nature ministrantem inuiti seiebant, studebantque animas a corpore soluere, & cum prosperè corpus se habere sentirent, sæpe, nihilo ad hoc urgente, egrediebantur de uita, hos ergo domestici obitu beatos existimabant, atque eos, qui illis superessent dalebant, ut insectis.

Sobrietas, et contemplatio mentem Deo coniungit.

Gymnosophistæ, præter reliquã temperantiã animalibus abstinebant. Sanctimonia quidem mortalibus abstinentes æternã continent uitã. Corpus autem pingue factum animã cogit esurire a felici uita cadentẽ, augetque mortale, expellens, impediensque uitam nobis æternã continentem animam, ut desinat corporeã eam reddens, & ad id quod diuersum est, desinetes Magnus uero lapis quasi quandam animam trahit serro sibi aliquando propinquanti. unde ferrum natura grauissimum euadit leue, eleuaturque spiritu magnetis se conferens ad magnetẽ. Si quis ergo ad Deum suspirans euaserit, incorporeum intellectualemque, merito nō debet nutrimentum querere, quo pingue fiat corpus, quod iter ad mentem impedit, sed ad minimum, ac penitus necessarium alimentum rediget corpus: ipseque nutritur diuinitate naturalis Deo coniunctus, quã magneti ferrum tam uero, si nec minimis quidem alimentis indigeremus, tanto feliciores essemus, quãro magis & immortales. Nunc uero in hoc mortali uiuentis, adhuc etiã nos (ut ita dicam) mortaliore uicere efficiamus, dum corpus adaugemus, atque (ut Theophrastus inquit) dum in uitam, id est, plurimum necessitudinis animus familiaris habitando cum corpore contrahit, atque insuper seipsum adhibet rotã. Sed utinam absque cibo penitus, atque potu agere uitã porullemus, ut corporis cohibentes effluxum optimis statim rebus coniungemur, in quibus & Deus existens, ita Deus existit. Verũ quidnam frustra ad homines hæc exclamamus, in quibus & Deus existens, ita Deus existit. Verũ quidnam frustra ad homines hæc exclamamus, atque dessemus, sic ex cæcatis, ut malũ quidem suũ aliquid soueant, oderint uero seipsos primo, uerumque genitorẽ: Deinde eos etiã, qui ut quãdoque ab ebrietate experificatur, admonerent, & hortantur. Democrates ait, uiuere imprudẽter, intemperanter, impiẽ, non tam male uiuere est, quã diu mori.

EX MICHAEL PSELLO DE DEMONIBVS.

Interpres Marsilius Ficinus.

Natura dæmonum non est absque corpore, sed habet corpus, & uersatur circa corpora, quod & uenerandi patres nostri iudicauerunt. Sunt & qui asserant dæmones propria cum corporibus presentia sibi apparuisse. Atque & Basilium diuinum mysteriorum nobis occultorum inspector, non solum dæmonibus, sed prius etiam angelis corpora tribuit,

tribuit, uelut spiritus quosdam tenues, & aëreos, atque puros, & testem affert Dauidem dicentem: Qui facit angelos eius spiritus, ac ministros eius flammeos: atque id quidem necessarium est, oportet enim, ut diuinus asserit Paulus, spiritus ministros, qui mittuntur, corpus habere, quo moueretur, gradumque sistant, palamque appareant, nouerunt enim hæc ministeria non aliter, quam corpus aliud perfici posse, quod scubi legas in scriptura eos incorporeas appellari, respondeo & nostros, & alios solere corpora quidem crassiora corpora nominare. Corpora uero tenuia, & quæ aspectu tactuque effugiunt, incorporea frequenter cognominare. Non est autem corpus idem cognatum angelis, atque daemonibus. Angelicum enim corpus radios quosdam effundens aetheris oculis sustineri non potest, eis penitus euascentis: daemonicum uero si unquam tale fuerit, eloque nihil nescio: uidetur autem tale aliquando exstitisse, cum Isaias nominet angelum, qui cecidit, luciferum, nunc uero alioquin obscurum, tenebrosumque existit, ac si coniugato lumine nudatum oculis offeratur, molestum nobis occurrit, & angelicum quidem materiam penitus expers, quapropter & per uniuersum solidum penetrat, atque pertransit, minusque etiam, quam solis radius palsonibus est obnoxium. Solis namque radii per corpora diaphana, atque translucida procedentem, siue ingredientem obstacula terrena & opaca obstantia detinent adeo, ut sustineat fractionem, utpote qui ad malam cognitionem habeat. Corpori uero angelico nihil horum obstat, utpote quod nullam a quoquam oppositionem patitur, quippe cum horum nullis in ordine cõgruat, uel natura: corpora uero daemonica quamuis obrenuitatem inuisibilia sine, at tamen materialia quodammodo sunt, palsonibusque subiecta, præsertim quæcunque loca subterranea subire. Hæc enim adeo concreta sunt, ut tactu subsistantur, pulsataque doleant, & igni propinquantia comburantur, adeo ut horum quædam cinerem quoque relinquunt. Quod quidem apud Thulosos Italix populos accidisse, historia traditur, neque ego hæc loquor quasi poeticam fabulam, monstraque in medium afferens Cretensem, Phœnicicque more, sed ex ipsis Saluatoris uerbis persuasus hæc affirmo, quæ tradunt daemones igne torqueri, utpote qui, propterea quod corporei sunt, pati possint. Quo enim modo pati possent, si incorporei foret: quod enim incorporeum est, pati a corpore ne fingi quidem potest.

Sex daemonum species, quomodo se transformant, se nobis insinuant, nos moueant.

Acepi uero multa de his ab eis, qui seiplos dediderunt studio eos in aspectu prouocandi, rametsi nil tale unquam uiderim, neque uidere daemones optem. Versatus uero sum cum aliquo, quin in Cherrhono Ægricæ cõtermina solitariam uitam egit, Marco nomine. Hinc in Mesum fluuium genus humo referrebat, ac si quis alius in daemonum cultu profecerat, in specierum apparitiones daemonum: hæc ergo ante tanquam uana, falsaque spernebat, atque detestabatur. Deinde uero per Inodiam cecinit, uerisque dogmatibus, & nostris adhæsit, hic ergo multa, & mira quidem, & daemona nobis aperuit, atque mihi interdum interroganti, utrum daemones pati possent, & ualde quidem, inquit, adeo, ut nonnulli daemonum semen faciant, atque in pusilla quædam animalia oriantur. Tum ego, incredibile inquam daemones excrementa habere, & membra genitalia. Habent quidem, inquit ille, membra, sed non talia, excrementum uero aliquod ex illis emanat. Tum uero subfunxi, mihi crede, fed ergo inquam, graui in discrimine sunt, si nostro more nutriantur. Nutriuntur sane, inquit Marcus, alij quidem in spiratione, ueluti in arterijs, & neruis uiget spiritus. Alij uero humore, sed non ore, ut nos, immo uero sicut spongiæ, atque ostrea, exurgentes quidem humorem extrinsecus adiacentem, rursus autem quod in humore concretus sit fecerentes, id uero non patitur omnes, sed solum genera daemonum materiam proxima, genusque daemonum, quod odit lucem, & aquatille, atque subterraneum. At hæc interrogauit, sunt ne de Marco multa daemonum genera multa, inquit, atque diuersa, non secundum formas, tum secundum corpora, adeo, ut & aër, qui supra nos est, & qui circa nos, sit plenus daemonum, plena terra, mareque, & loca abdita, atque profunda. Nisi molestum est, inquam, enumera. Sex generaliter, inquit, sunt genera daemonum, neque uero noui, utrum locis diuidere oporteat daemones, in quibus uersantur, an potius ex eo, quod uniuersum daemonum genus amore afficiatur ad corpus. Esse uero noui senarium numerum corporeis, atque mundanum. In eo enim circumstantiæ corporæ sunt, atque mundus per hunc compositus est, siue quia hic numerus primus est, qui componat triangulum stalenum. Esse uero proprium æquilateri diuinum, atque celeste, utpote quod sit sibi ipsi æquale, ac difficile moueatur ad alium, proprium uero æquicurius genus humanum uti, quod uno quodam ab instituto aberret, ex penitentia uero fiat melius. Scalenus uero proprium daemonicum tanquam inæquale, nec ullo modo propinquum bono, siue igitur hoc, siue aliter modo res se habeat, sex omnino ille genera daemonum enumerabat, & primum quidem prima lingua barbarè nominabat Ieliureon, id est, igneum, quod circa sublimiorem aërem peruagari dicebat. Omne namque daemonicum ex lunaribus regionibus, uelut ex templo profanum aliquid exterminari. Secundum uero genus, quod in aëre propinquo nobis oberrat, quod & a multis propriè, aërius nominatur. Tertium, terrenum, quod plurimum circa terram uersatur, tertensisque aduersatur multis rationibus, atque machinis. Quartum, aquatile, & marinum, quod humoribus se immergit, ac libèret circa lacus, & fluuios habitat, multosque perdit aquis, & in mari fluctus excitat, ac rēpestates, nauigiaque uiris onusta funditus submergit, multosque obruit undis. Quintum, subterraneum, quod habitat quidem sub terra, inuadit aurem qui puteos effodit, & metalla, efficit hiatus terræ, & fundamenta concutit, flammis uentos suscitatur. Sextum

& uul-

& uulturnum est lucifugum, imperscrutabile, ac penitus tenebrosum, palsonibusque frigidis uolenter res perdesse. Esse uero dicebat hæc omnia daemonum genera sic affecta, ut et deos oderint, et hominibus aduersentur, sed aliud alio peius. Aquatile enim, & subterraneum, ac etiã lucifugum summopere malefica, atque perniciosa hæc enim non phantasijs excogitationibusque animas deprauare, atque lædere, sed oberrantia ferarum more syluestrium ad perniciem hominum festinare, sic aquatile quidem errantes, in aquis suffocare, atque morbo comitiali, dementiisque uexare. Aëreos autem, atque terrestres arte quadã, & excogitatione inuadere, sicque humanos animos fallere, & ad perturbaciones turpissimas, & iniquas, perniciosaque flectere. Tum ergo, quoniam pacto, & quid agentes hæc peragunt, utrum dominantes nobis, & quo cuncti placeat, uelut mancipia circumferentes: Non dominantur aër, sed nobis clam commemorant, spiritumque, qui nobis inest, phantastico propinquant, utpote, qui & ipsi spiritus sint, uerba perturbationum, & uoluptatibus nobis insonant, non emittentes uocem quæ ratione quadã, ac sonitu, sed sermones suos abscque sonitu immittentes. Sed quoniam pacto inquam sine uoce sermones nobis ingerere possunt? Quid mirum, inquit, si modo illud animaduertas, quemadmodum uidelicet qui loquitur, si procul loquatur, uehementiore clamore eget, factus uero propinquior inuadendis autem susurrando subloquitur: qui si possit cum ipso animæ spiritu, copulari, nullo sono prorsus egeret, sed ferro eius uoluntate conceptus nullo penitus sono audienti illaberetur, quod quidem animabus etiã egressis corpore cõtingere tradunt. Hæc enim sine strepitu inter se uersari, hoc utique modo nobiscum daemones cõuersantur, clam uidelicet, alio, ut nec unde quidem nobis inferatur bellum, liceat persentire. Neque de hoc dubitabit quisquis, quod aëri cõtingit, cõsiderauerit. Sicut enim aër præsentem lumine colores, & formas accipiens traducit in illa, quæ naturaliter accipere possunt, sicut apparet in speculis, rebusque, quasi specularibus: sic & daemona corpora suscipientia ab ea, quæ intus est, essentia phantastica figuras, atque colores, & quascunque ipsi uoluerunt formas in ipsum animale, nostrumque spiritum transmittunt, multa nobis negotia præbent, uoluntates, & consilia suggerentes, formas subindicantes, suscitantes memorias uoluptatum, simulacra palsonum frequenter concitant uigilantibus, atque dormientibus, nonnunquam uero semora nobis, ac inguina titilantibus, incitantes in sanos, & iniquos amores subijciunt, & subiacunt, præcipue uero si humores calidos humidosque ad id conducentes nacti fuerint. Sed hi Plutonis galeam subinducentes perurbant animas arte quadam, & sophistica fraude. Reliqua uero daemonum genera nihil excogitant sapienter, nec quicquid facile actu peragunt, nisi quod molesta tamen, atque ualde turpia sunt, & charonei spiritus more lædunt. Sicut enim ferunt spiritum hunc corrumpere quicquid propinquauerit: siue quadrupes, siue homo, siue sit auis, sic daemones occursum diri quicquid occurrerit, subito perduragantes corpora, animosque, naturalesque habitus peruertere. Saepe etiã igne, aqua, præcipitio perdunt non solum homines, uerumetiam bruta nonnulla. Ad hæc ergo, curiam hi daemones bruta rursus inuadunt: hæc uero circa Gergesam tale aliquid accidisse porcis sacratestantur eloquia. Ad hæc ille, cum daemones hominum hostes sint, nihil mirum uideri, eos lædere, insultat quinciam aduersus bruta nonnulla, non tam uoluntate non cendi, quam uiuifici caloris auiditate. Cum enim in locis habitent profundissimis, ad summum quidem frigidis, sed humore carentibus, frigiditatem plurimam contrahunt humoris expertem, qua quidem obstruit in angustumque coacti calorem humidum appetunt, & uitalem, utque hunc callequantur in animalia irruunt, & ratio ne carentia, & ad balnea, foueasque aduolant. Nam calorem ignis, Solisque uelut comburentem, & exiccantem fugiunt: calorem uero animalium, quasi moderatum, suauitque humore permixtum diligunt, præsertim humanum, quia sit temperatior, quam obrem hominibus se insinuant, non mediocriter eos perturbant oppletis uidelicet meatibus, & impletis, in quibus spiritus insidet animalis, ipsoque spiritu daemoniorum corpore crassitudine coacto, intusque concusso, ex quo accidit, ut uibrentur, cõstenturque corpora, utresque principales male in actionibus se habeant, ac motiones stupide erraticæque proueniunt. Atque si daemones, qui irruunt, subterraneus sit, concutit, ac destruit, occupatum, clamatque per ipsum utens patientis spiritu, uelut proprio instrumento. Sin autem lucifugorum aliquis homini se clam ingesserit, legnitatem adducit, cohibetque uocem, hominemque obsessum, quæ si mortuum reddit, hoc enim genus tanquam inter daemones ultimum terrestrium est, summopereque frigidum, atque aridum, & cuiuscunque latenter irrepserit, uim omnem animalem obrundit, & hebetat, obfuscat, & delet. Cum uero ratione caprum sit omnino, omnique intellectu speculacione prorsus orbatum, & ductum irrationali quadam phantasia, more brutorum præ cæteris indocilium, nullis rationibus auscultat, nec redargutiones meruit, quo circa rectè apud multos unum, surdumque uocatur, neque discedit ab occupatis, nisi diuina potestate propulsum oratione uidelicet, ieiunioque accedentis. Sed ego de Marco inquam, recentiora quædam sapere nos medicorum sectatores adducunt, afferentes palsones eiusmodi non esse effectus daemonum, sed humorum, uaporumque, & uenti male sese habentium, itaque pharmacis, & diæta non carminibus incantantium, expiationibusque curare hæc aggressi solent. Tum ille, nihil mirum est hæc medicos docere, qui nihil nouerint præter sensum, sed corporibus tantum incubuerint cognoscendis. Illa forsitan decebat malorum humorum putare incõmoda, capitis somniferam grauitatem, atre bilis angustias, phrenes deliramenta, quæ lauacris, portionibusque, nec euacuationibus, uel emplastris se dare conueuerunt. Inspiraciones autem, occupationesque, quibus qui obsessus est, agere nihil potest, non intellectu,

NON non ratio.

non ratione, non phantasia, non sensu. Aliud uero est, quod mouet, atque ducit, ducitque insuper, quæ non nouerit occupatus, & futura non unquam prædicat, quo inquam pacto dicemus, hæc esse erraticas materiæ motiones?

Quomodo dæmones occupent hominem, loquantur, moueant, se transforment.

Ego igitur Marco fidem adhibeo præsertim cum memoria teneam, quæ de dæmonibus diuina nobis Euangelia tradidit, quod uero uero Corinthio cōtigit iuberi Paulo, & denique quocumque patrum nostrorum scriptis, leguntur de dæmonibus multa, penitusque miranda. Reliquum uero est, ea referre, quorum ego inspector, & quibus uelut autor interfui. Profectus sum in Elafoniam, ubi uir quidam a dæmo in multa multis oracula fudit. Quem ergo conueniens interrogauit, unde nam sibi facultas uaticinandi contigerit, cum uero ille aperire nollet, arcanum tandem Laconicam passus necessitate, tandem confessus est uerum. Retulit ergo se initium fuisse in operibus dæmonum a quodam Alero Lituio, qui eum nocte adduxisset in montem, iussissetque herbam quandam assumere, deinde in os expuisset, & quibusdam unguentis oculos illinisset, unde sibi dæmonum turbas uidere cōtigerit: ex quibus senserit, quasi coruum quendam inuolantem, osque suum ingrediētem ex eo tempore, atque hætenus sibi uaticinium adesse de quibuscunque, & quandoque hæc ipsum uult, quod eum mouet, in diebus enim crucifixionis, & in die uenerandæ apud nos resurrectionis mihi, ait, nihil etiam si studiosè contenderim, insonat. Hæc ille nuntiavit. Cum uero quidam meorum comitum irideret eum, percurreretque ceruicem ait. Tu quidem paulo post pro una plaga multas utique reportabis, & alijs multa prædicat, quæ prouenerunt. Quidam ergo eum fatidicum conspiciat tanquam musicum instrumentum in sonantibus dæmonibus euasisse, sic obiecit, omnes insanitæ species passionis sunt deprauatæ materiæ, potius quam tragica dæmonum passiones. Ad hunc ille, nihil mirum uideri, debet inquit, si ita medicorum sectatores iudicant, qui nihil unquam eiusmodi uiderint. Nam & ego ira putabam, quousque contigit prodigiosum aliquid prouidere, quod non importunum erit in præsentia recensere, & profecto nihil mentior. * Senex quidam, qui hoc idem palliū inducitur, frater meus natu maior habet uxorem alioquin modestam, morbisque uexatam frequentibus, hæc aliquando puerpera uehementer iam laborabat, uentremque confrigens barbaram loquebatur, sermonem præsentibus incognito, itaque ambigebant omnes quid in re ardua faciendum foret: scemina uero quædam adducunt peregrinum quendam nomine Anaphalangiam ualde senem rugosumque, & exustum, atque nigrum, qui nudato ense, prope lectum adit, ita quadam apprehendit egrotantem, linguaque sibi patriam, id est Armeniam, acriter conuictatus est. Illa huic uicissim respondit Armenicè, ac primo quidè audax è lecto prorupit cum eo protinus certatura. At barbarus ille, tum maxime ad irrationibus urebatur, & quasi furens minabatur illam se percussurum. Tum scemina se recepit, compressit, contretuitque, & humiliter iam locuta, in somnum mox incidit. Nos autem obstupimus ambigentes, quoniam pacto illa locuta sit Armenicè scemina, que Armenios nec uidit quidem unquam, neque doctis laibus egressa est. Cum ergo respuisset, interrogauimus eam, quid passa fuisset, & nunquid acta animaduertisset, uel mente teneret. Tum illa respondit, se uidisse dæmonum uisum tenebrosū, & similem uulgi, passos habentem crines in se irruere, unde autem quam ipsa lectum ingredere, extimuisse: quod uero deinceps secutum est minime persensisse quam obrem ego post hæc ita dubitare coepi, quoniam pacto dæmon mulierem perturbans mulierem appareat: nec iniuria dubitabatur, utrum dæmonum alij quidem mares, alij uero sint sceminae more animalium caducorum: præterea quomodo dæmon lingua Armenicè uteretur: nam ualde dubitandum est, num dæmones alij Græcè, alij Chaldaicè, alij Perlicè, alij Syriacè loquantur. Deinde quomodo ad magi illius minas seipsum dæmon compresserit, strictumque timuerit ensē, quid enim patitur ab ensē dæmon indiuiduus, atque immortalis? Tum Marcus dubitationem meam animaduertens, ait, nullus dæmon suapte natura mas est, uel scemina. Compositorum enim sunt huiusmodi passiones: corpora uero dæmonum, simplicia sunt ductu, flexuque facilia, ad omnemque configurationem naturaliter apta, sicut enim nubes suspicimus nunc hominum, nunc uersorum, nunc draconum, aliorumque præferre figuras, sic & corpora dæmonum: sed hoc interest, quod nubes externis agitata uenis figura uarias agunt, dæmones autem proprio consilio, prout ipsi uolunt corporum formas in se uariant, & modo in breuiore mole, contrahuntur, modo rursus in longiorem se extendunt. Quæ admodum lumbicis uidetur accedere ob substantiam meliorem, ductuque facillimam, neque solū magni uelut in eis diuersitas accidit, uerum etiam figuras, coloresque uariant multiformes: corpus enim dæmonis ad utrumque est natura paratum, qua enim ratione æst natura facile cedit, & sic uarias figurarum species transformatur, qua uero aere est, diuersos æst instar colores subit. Sed aer quidem ab extrinseco coloratur, corpus uero dæmonis ab intima actione species colorum accipit. Quæ admodum nobis expauescentibus genæ pallescunt, uerecundia uero affectis rubescunt, anima uero prout sic, aut sic afficitur, passiones eiusmodi in corpus, similiter traducēte eadem ratione de dæmonibus est putandum. Nam & hi ab intrinseco in corpora sua colorum species transferunt, quapropter unumquodque dæmonum corpus proprium inquam elegerit figuram transformans, spectemque coloris certam ad extremum usque corporis educens, sic & itaquam uir apparet, & mox occurrat, ut scemina, leonis more fremat, saltat ut pardalis, latrat ut canis, atque ad utris, uasisque formam se aliquando

aliquando transferre: corpus eiusmodi uicissim formas mutat, nullam earum stabilem retinet. Nō enim solidum corpus dæmonum, quo possit acceptas retinere figuras. Sed sicut in aere, & aqua contingere cōsuevit, uidelicet, siue colorem infundas, siue figuram imprimas, mox diffunditur atque dissoluitur. simile quiddam dæmonibus accidit, nam & in his figura, colorque, & species rerum quarumlibet citò dilabitur. Docuit itaque Marcus has maris, & sceminae differentias non inesse dæmonibus, sed apparere, nullamque eiusmodi formam in eis stabilem permanere. Sin autem multas audieris dæmonem sub sceminae specie omnibus puerperis apparere, nullamque eiusmodi formam, scito, non omnes dæmones tandem uim, uoluntatemque habere, sed in hoc etiam illos ualde differre. Nempe in proportione quadam similes, qua etiam composita, caducaque animalia se habere, sicut enim inter hæc homo quidem intellectualis, prudentisque potestatis particeps phantasticam insuper uim cōmuniorem habet ad omnia sensibilia explicabilem, atque diffusam, tum ad celestia, tum ad alia, quæ circa terram sunt, atque in ipsa terra. Equus autem, atque bos, & reliqua ordinis eiusdem uim eam magis particularem, atque ad nonnulla imaginabilia cognomina operantem, quæ præsepe possessoresque suos cognoscit. Cuius autem, & mures, atque similia angustiores hanc habent, atque indistinctam, neque foramen cognoscunt, ex quo emerferunt, neque locum, quo processerunt, & quod quid est adducendum, sed unicam tantum imaginationem habent, scilicet alimentis: sit & multa, diuersaque dæmonum genera inter se similiter differunt, nempe in his quoque ignei quidem, aeri que phantasiam habent uariè admodum distinctam, atque discretam, quacumque imaginabilem speciem elegerint, nam ad hanc ipsam se ipsos formant, contra uero lucifugum dæmonum genus se habet, eius enim imaginatio ualde angusta est: itaque formas uarias non commutat, utpote quod plures imaginabilium rerum non habeat species, neque corpora possideat ad motum agilia, ad flexumque accommodata. Aquatiles uero, atque terrestres medium inter hos dæmones obtinentes, possunt quidem plures formas mutare, sed quibus maxime delectantur, in eis diutius immorantur. Quicumque enim in humidis uiuit, mollioremque uitæ ductum tenent, sed a uibus, multiteribusque similes reddunt. Quapropter Naïdas, Nereidas, & Dryadas sceminae sexu hoc cognominant, quicumque uero in locis habitant sceminaribus, corpora que habent subarida, quales *δρονιδης* esse ferunt, in uiros se transformant. Nonnunquam etiam canibus, & leonibus, alijsque animalibus similes se ostendunt, in quibus uidelicet mos inest masculinus. Nihil itaque mirum, si dæmonium inuadens puerperas sceminae formæ quippe quom sit adulterum, humiditatibus se oblectetur impuris. formam enim subit uitæ sibi gratæ conuenientem.

Dæmones singulorum gentium, quibus loquuntur, linguam imitantur.

Qua uero ratione Armenicè loqueretur, Marcus quidem non explicauit, neque etiam a nobis est quaesitum. Arbitror autem, hinc fore hoc manifestum, quoniam non possit lingua dæmonum propria inueniri, tamen si Hebraicam quis seruire linguam dixerit, siue Græcè, aut Syriacè, aliamque barbaram, quid enim opus est uoce dæmonibus? qui inter se absque uoce cōuiuunt. Cū uero, sicut angeli posteriores posterioribus, alij alijs gentibus præsent, sic dæmonibus alij alijs assistunt: sanè singulis singularum gentium linguas exercēt: quam obrem dæmones, qui inter Græcos habitant, heroicè stylo oracula ediderunt, apud Chaldaeos uero Chaldaicè utebantur lingua, quem admodum apud Aegyptios, Aegyptia uoce colloquia faciebant: quentiam dæmones incolentes Armeniam, si aliò forte se conferant, indigenarum uoce utuntur.

Cum dæmones timeant minas, atque patiantur.

Sed quaeritur, cur dæmonia minas, ensesque timeant, profectò omnia dæmonum genera audacia, rursusque timiditate plena sunt, præsertim coniunctiora materiæ. Aerea enim circūspectæ cogitationis participia, si quis oburgauit, discernere nouerunt oburgantem, uel honorantem: neque aliter ab obsequis discedunt, nisi obrefatorum erga Deum sanctimonia polleat, nomenque Dei, sermoneque horribilem intantet potestate diuina, hæc profectò sunt dæmonia materiæ proxima, formidantia, nec in loca profundiora, abyssumque demittantur. Item angelos timeant, qui illuc eos præcipiant quocies uidelicet quispiam eis præcipitum minatur, adducitque inuocationes angelorum ad hoc institutorum, ualde enim timeant, nam ob ignorantiam non discernunt minantem. Iam uero si antequam quædam, uel superior senecium aliquis, minas eiusmodi rusticè intenterit, sæpe discedunt, quia discernere nequeunt. Ideo superfluis etiam quibusdam facile mancipantur, scilicet unguibus, & capillis a polluto magorum genere. Item plūbo, & cera, tenuisque filo deuincuntur, atque nefarijs adiurationibus cōturbantur, uenefici ergo, & nefandi dæmonia hæc sub terranea manifesta ciunt. Qui uero nefarijs ministerijs absint, aerea maxime colunt, cauētes ne dæmonium subterraneum interueniat: nā siquid tale interuenit, præter id, quod terrores intcutit, etiam saxa facere cōsuevit, propriam enim subterraneorum est lapides in occurrentes iacere, sed istibus irritis. Aerea uero dæmonia ratio dicat intrepida esse, neque tamen boni quicquam afferunt, quoniam & superba sunt, & factabunda, & deceptionis, phantasticæque inanis plena. ab eis enim incultores ueniunt ignei quidam rantes, quos furiosi homines diuina spectacula putant, nihil tamen ueri, cōstansque possident, quid enim

uimus ponendam, ac duce Deo, qui nobis feliciter hanc copulā instituit et conflat, utriq; nostrum ad res agendas, ac ad uitae tranquillitatem, ad diuinorum indagatiōem plurimū conducturam. Huius singularis beneuolentiae monumētā, pro se et aliis mandare, aliis quidem materia constitui, et nunc opuscula quaedam a me nuper ē græca lingua in latinā tradidit, quæ ad nostrā illam Platoniciā sectam, cuius sacris initiatus es, collaturā maximē uideantur. Accipe igitur amica uicē, librum Alcinoi Platonici de huius sectæ conclusionibus: Præterea librum de Platonis definitionibus, ab eius nepote Speusippo compositum. His legendis ad arcana diuinæ philosophiæ mysteria eruditus, inania umbratilis huius uitæ somnia, quibus atrox uulgus inhiat, aspēnabis, mentēq; ad cœlestia eriges: quorum contemplatiōe in præsentī uitæ tranquillitatem, in futura beatitudinē nancisferis.

ALCINOI PHILOSOPHI

Platonici de doctrina Platonis

Libri, Marsilio Ficino Interp.

Quid philosophia, quale ingenium philosophicum Cap. I.

Ræcipiarum Platonis institutionum doctrina hæc traditur. Philosophia est appetitio sapientiæ: uel solutio animæ a corpore, & cōuersio quædam ad ea, quæ uera sunt atq; diuina. Sapientia est diuinarū humanarumq; rerū scientia. Philosophus aut est, qd a philosophia nomē accipit, quemadmodum a Musica musicus. Et qui philosophus futurus est, ab ipsa natura sic institutus, esse debet, ut primo quidem ad omnia disciplinarum genera facillimè ac promptus existat. Deinde ut non ijs, quæ in fluxu uersantur, sed illis quæ semper eodem modo consistunt, mentē adhibeat. Tertio loco, ut naturā sit uerax, ab omni mendaciōe penitus aliena. Præterea temperatum hunc quodammodo nasci oportet, easq; animæ partes, quæ affectibus afferrī solent, domitas a natura suscipere. Quisquis enim ueritatis audis ad diuinorum contemplatiōem mentem conuertit, uoluptates corporis paruipendit. Oportet præterea liberali animo philosophum esse. Etenim rerum uitium æstimatio, hominī ueritatem rerum contemplatiōe aduersa est. Huius insuper uoluntas iustitiam diligit, quippe cum ueritas, temperantiæ, liberalitatis studiosus existat. Adde quod ingenij acuminē atq; memoria illi opus est. Hæc namq; philosophum uirum perficiunt. Atq; ex quidem naturæ dotes, quum disciplina atq; educatiō decens adhibita est, perfectum uirtute uirum efficiunt. Verum si neglectæ sint, maximorum scelerum causæ sunt. Atq; has Plato communiōri quodam nomīne temperantiæ, fortitūdinis & iustitiæ, significare solet.

Philosophus contemplatiōem actioni præponit. Cap. II.

Cum uero duæ sint uitæ, contemplatiua uidelicet & actiua: & contemplatiuæ officium sit ueritatis cognitiōe consistat, actiuæ autem in actione eorum, quæ ratio dicitur, honoranda quidem est uitæ contemplatiua, quæ uero necessariarumq; rerum ministra uitæ illa quæ in agendo uersatur. Quod autem ita sit ex ijs declarabitur. Cōtemplatiō est operatiō mentis diuina in intelligentiis: actiō uero operatiō animæ rationalis per corpus expleta. Animus namque diuinum in intelligentiamq; diuinam contemplan, quam optimè affici dicitur. Atque hæc eius affectiō sapientia nuncupata est, quam quidem nihil aliud, quam Dei similitudinē appellari oportet. Quamobrem huiusmodi operatiō præcipua ac ueneranda est, & maximè omnium expetenda, nec non hominis, quam maximè propria, cur nulla obstituit impedimētā, quō minus in nostra potestate, consistat: acque etiam propositi finis nobis est causa. Actiua autem uitæ eiusq; actiō cum corporis ministerio plurimum utantur, impediuntur sæpenumero, & quæ contemplatiua ipsa speculantur, ad officia morum transferre desiderant. Etenim studiosus disciplinæ uir, cum demum ad ciuiliū administrationem se confert, cum illa malè a cæteris hominibus tractari senserit, adminicula quædam, quasi externa existimans militiam, legationes executionesq; iudiciorum. Præcipua uero & maximè omnium agendorum officia, leges condere, Reipub. præscribere ordinem, disciplinam edūcandorum iuuenum instruere. Quapropter oportet philosophum nunquam ueritatis indagatiōem omittere, sed eam nutrire semper, & augere, humanas autem actiones tanquam inferiora quædam nonnunquam attingere.

Philosophus uersatur in tribus, scilicet in contemplatione rerum, & actione moralis, & artificio differendi. Cap. III.

Studij, pfecto philosophi in trib. potissimū Plato uersari uoluit: In rerū speculatione, in actiōne uirtutū, in sermonis consideratione. Vocaturq; rerum cognitiō, cōtemplatiua, morū studiū, actiuum

actiuum: sermonis cura, dialectica. Dialectica uero in multas species distribuitur: in diuisionem, definitionem, inductionem, ratiocinationem. Hæc autem in demonstrationem, quæ est ratiocinatio necessaria: & in ostensionem, quæ ratiocinatio probabilis appellatur: & in rethoricam enthymema, id est, sententiā cautam, quæ ratiocinatio imperfecta uocatur: ac denique in sophismata, quibus legitimum philosophus operam dabit, non quod ea ut præcipua probet, uerum quod interdum necessaria fore censeat. Eius præterea philosophiæ, quæ in agendo uersatur, prima pars mores ipsius hominis curat: altera domum gubernat: postrema tuetur rem publicam. Et prima quidem moralis, secunda domestica, tertiā ciuiliū dicitur. Atq; eius philosophiæ quæ cōtemplatiōi studet, pars una immobilis & diuina primasq; rerum causas inuestigat, quam theologiā uocamus: altera motus syderū suscipit, circuitusq; & reuersiones cœlestiū, ac feriem mundi, quæ naturalis cognitio nuncupatur. Sequitur mathematica, quæ geometriā & arithmeticiā cōtinet. Cū uero philosophia in tres potissimū species distributa sit, cōtemplatiuā, actiuā, & dialecticā, de ipsa in primis dialectica tractandum est, quid Plato de illa sentiat, & primo quidem de iudicario.

De iudicario, & uiribus animæ pertinentibus ad iudicium. Cap. IIII.

Quoniam est quiddam quod iudicat, quiddam quod iudicatur, necesse est aliquid etiam ex utriusq; fieri, quod quidem iudicium uo care possumus proprie. Itaq; ipsum iudicium iudicarium nominatur: communis autem ipsum quodq; quod iudicat. Iudicans præterea duplex esse uidetur: Vnū a quo, alterum per quod iudicatur. Illud intellectus noster, hoc organum naturale: idq; primo uera, secundo loco falsa djudicat. Neque hoc aliud quicquā est, quā ratio naturalis. Quod si liquidius etiam explicare uelimus, iudex appellandus erit philosophus, a quo res ipse dicitur. Iudex item ratio, per quam uerum etiam iudicatur: quod quidem organum appellauimus. Duplex autem ratio est: Vna penitus incomprehensibilis ac uera, altera secundum rerum cognitiōnem infallibilis. Prima deo conuenit, hominī nequaquam. Secunda hominī cōgruit. Sed hæc quoque duplex est: Vna ad intelligibilia, altera ad sensibilia spectat. Prima quidem scientia est, secunda uero opinio: Et illa stabilitatem habet, quippe cum circa stabilia uersetur: hæc uerisimilitudinē & imaginatiōem, utpote quæ ad mutabilia tendant. Scientiæ uero circa intelligibilia, & opiniois circa sensibilia, intellectio ac sensus principia sunt. Sensus profecto est passio animæ per corpus primo nunciāns potentiam patientem. Postquam uero in anima per organa sensuum, species rerum secundum sensum impressa est, aded ut firma indelebilisq; permaneat, huius itaq; consuetudo memoria nuncupatur. Opinio autē est memoriæ sensusq; complexiō. Quando enim sensibile quoddam primo nobis occurrit, ab eiq; sensus in nobis efficitur, & a sensu memoriā, ac deinde rursus idem nobis obijciuntur, memoriā præcedentē cum sequente sensu componimus, & in ijs tam dicimus. Socrates, equus, ignis, cæteraq; huiusmodi. Atque hæc opinio nuncupatur, componentibus nobis præcedentem memoriā cum recente sensu. Et quoties hæc quæ colligantur inuicem consonant, opinio uera existit: si dissonat, opinio falsa. Nam si quis dum Socratis speciem in memoria seruat. Platonem ipsum offendat, putetq; se ob quandam similitudinē Socrati rursus occurrere, postmodum Platonis sensum, uelut a Socrate hauriens, memoriæ Socratis ipsum accommodet, opinio falsa resultat. Id autem in quo sensus atq; memoria sunt, ceræ effigies Plato comparat. At uero quum opinione concepta per sensum atq; memoriā animam cogitatio ne refingens, ita in hæc respicit, uelut in illa a quibus illa manarunt, picturam quandam, ac etiam pharasmā Plato nominat. Cogitatiōem uero uocat discursum & ratiocinatum animi ipsius ad seipsum. Sermonem autem effluxum a cogitatiōe per os unū cum literata uoce. Intellectio uero est operatiō intellectus prima in intelligibilia speculanti. Atque hæc quoque duplex esse uidetur: Vnā antequam anima descendat in corpus, nam tunc ipsa intelligibilia contuetur: Altera postquam in corpus hocmersa est. Ex ijs itaque prima ipsa intellectio proprie dicta est: secunda uero pro intellectuōe iam naturalis intelligentiā nuncupatur, intellectuō quædam in anima subiecta cōsistens. Quoties ergo intellectuōem scientiæ principium dicimus, non eam quam modo proposuimus intelligi uolumus, sed eam potius, quæ animo corpore soluto conuenit: quæ quidem ut diximus tunc intellectuō, nunc naturalis intelligentiā nuncupatur. Atq; hanc ipsam Plato intelligentiā, cum scientiā simplicem, tum animæ aliam, tum etiam reminiscentiā nominat. Ex ijs deniq; simplicibus scientiis naturalis scientiæ ratio natura in hærens animo cōflata est. Cum itaq; sit, & sciens, & opinans ratio, intellectuōque, & sensus: necesse est & ijs subiecta quædam existere, uelut intelligibilia atque sensibilia. Et quoniam intelligibilia quædam prima sunt, ut idem: quædam secunda, ut in hærentes materiæ species, quæ ab illa separari nequeunt: intellectuō quoque duplex erit, primorum una, altera secundorum. Rursusq; in ipsis etiam sensibilibus quædam prima sunt, seu qualitates, ut color, albedo: Alia secundum accidens, ut album, coloratum: post hæc quod ex his concretum, ut ignis. Eodem quoque modo sensus primus primorum est, secundorum uero secundus. Prima intelligibilia intellectuō iudicari non sine scientifica ratione per comprehensionem quandam atq; discursum. Secunda uero scientifica ratio, non sine ratione opinatiua. Concretum autem opinatiua ratio, non sine sensu. Cumq; intelligibilia mundus primum intelligibile sit, sensibilibus uero concretum quoddam: illud intellectuō cum ratione, id est, non sine ratione iudicat, hunc opinatiua ratio non sine sensu. Et cum contemplatiō sit.

ne non, & actio recta ratio, haud eodem modo discernit, quae contemplationi, & quae actioni subijciuntur. Ceterum in contemplatione quid uerum, quid falsum consideratur in actione quid proprium, quid alienum, quid agendum, quid non. Ex eo enim quod naturalem pulchri, & boni habemus intelligentiam, ratione uentem, referentesque ad naturales intelligentias, ueluti ad praefinitas normas, bonae nam, an mala sint, singula diiudicamus.

Elementum, et officia Dialectica. Cap. V.

Dialecticae facultatis elementum primum Plato esse uult, in primis rei cuiusque essentiam considerare: postea quae contingunt aduertere. Quid autem unum quodque sic considerat, uel ex suis personibus diuidendo atque definiendo, uel ordine conuerso composita resoluendo. At contingentia, & essentia adiacentia, uel ex his quae continentur per inductionem, uel ex his quae continentur per ratiocinationem, ut in eisdem dialecticae membra sint, diuisio, definitio, resolutio, inductio, ratiocinatio. Diuisio praeerea quaedam est generis in species distributio, quaedam totius in partes: ut pote cum animam in partem rationalem, & ratione carentem diuidimus, atque hanc in appetendum, & tractandum distribuimus. Et in superuocis in significata diuisio, quod nomen idem res plures significat. Accipit quoque accidentium in subiecta diuisio, ueluti cum dicimus. Bonorum quaedam circa animam, alia circa corpus, nonnulla circa res externas. Nec desit in accidentia subiectorum partitio: cum dicimus, hominum quosdam bonos, nonnullos malos, medicos alios. Diuisione igitur generis in species primo utendum est, quod quid unum quodque sit dignoscere uolumus. Id autem absque definitione fieri nequit: definitioque ex diuisione hoc pacto edificatur. Rei definiende genus capere in primis oportet, ueluti genus hominis, animal: id deinceps secundum proximas differentias partiri, usque ad species descendendo, ut in ipsum rationale, & irrationale mortale & immortale. Quapropter si proximae differentiae generi adijciantur, hominis definitio constituetur. Resolutionis tres sunt species: una est a sensibilibus ascensus ad intelligibilia prima: Altera, accensus per demonstrata, & subdemonstrata ad indemonstrabiles, & sine medio propositiones. Postrema ex suppositione ad principia, quae minime supponuntur. Et prima quidem huiusmodi est, ac si a pulchritudine corporum ad animi pulchritudinem transcendamus: ab hac ad officiorum pulchritudinem: ab ea, deinde ad pulchritudinem, quae in legibus inest: demum ad ipsum pulchritudinis fontem: ut per hunc modum gradatim ascendentes, ipsum per se pulchrum inueniamur. Secunda resolutionis species ita fit: Supponendum est id, quod quaeritur, & quae supra sunt consideranda, eaque demonstranda a posterioribus ad superiora progrediendo, donec ad primum, & plane ad celsum perueniamus: a quo rursus incipientes, ad quaesitum compositionis modum regrediamur. Tertia resolutionis species immortalis sit animus, id ipsum primum supponat inquirens, utrum semper mobilis, atque id inde demonstrat: quare sit ulterius, utrum quod semper mouetur, per se moueatur: idque rursus ostendat considerans, num quod per se ipsum mouetur, motus principium sit, rursusque demonstrat inquirens deinceps utrum principium ingenuum sit, quod quidem ut perspicuum a cunctis admittitur. Ingenitum quippe incorruptibile est: a quo ueluti a manifesta demonstratione eiusdemodi colligat: Principium uero ingenitum, & incorruptibile, principium motus, quod per se mobile animus: incorruptibilis ergo & ingenitus animus. Resolutio ex suppositione huiusmodi est: Quisquis aliquid inuestigat, illud primo supponat: deinde quid ex supposito sequatur aduertat. Posthac si oportuerit suppositionis rationem reddere, aliam suppositionem assumens quaerat, utrum quod prius suppositum fuerat, rursus ad secundam suppositionem sequatur. Idemque semper obseruet, donec ad principium, quod non supponatur ascendat. Inductio autem est omnis per rationes processus, qui uel a simili transit in simile, uel a singulis in communia. Atque haec argumentatio ad excitandas naturales intelligentias summo opere conuertitur.

Species propositionis et argumentationis. Cap. VI.

Rationis eius, quam propositionem uocamus, species duae sunt, affirmatio & negatio. Affirmatio haec est. Socrates uadit. Negatio haec, Socrates non uadit. Ex affirmationibus autem & negationibus, quaedam uniuersalis est, quaedam particularis. Particularis affirmatiua haec, quaedam uoluptas bonum. Negatiua, quaedam uoluptas non bonum. Uniuersalis affirmatiua, omne turpe malum. Negatiua uniuersalis, nullum turpe bonum: Ex propositionibus, quaedam praedicatiuae sunt quaedam suppositiuae. Praedicatiuae quae simplices, ut omne iustum bonum. Suppositiuae, quae consequentiam, uel repugnantiam inferunt. Utitur autem ratiocinationibus Plato tum redarguendo, tum etiam demonstrando: Redarguens per quaestionem, quae falsa sunt, demonstrans per doctrinam, quae uera. Ratiocinatio est oratio quaedam, in qua quibusdam positis, ex necessitate conclusio sequitur. Ratiocinationum quaedam praedicatiuae sunt, nonnullae suppositiuae, reliquae ex his utrisque commixtae. Praedicatiuae, quarum tam assumptiones, quam conclusiones simplices propositiones sunt. Suppositiuae, quae ex suppositiuis propositionibus sunt. Mixtae, quae ex utrisque. Utitur autem Plato demonstratiuis argumentationibus in dialogis, qui ad expositionem pertinent: probabilibus uero, & apparentibus aduersus sophistas atque iuuentem: contentiosis aduersus illos, qui proprietate uocantur, ut ad Euchenem & Hippium. Cuius uero praedicatiuae figurae tres sunt. Prima est in qua communis terminus ad hoc praedicatum ad illud subiectum est: Secunda, in qua communis terminus de utrisque praedicatur. Tertia, in qua communis terminus

terminus utriusque subijciuntur. Terminos dico partes propositionum, ut homo est animal: hominem & animal terminos appellamus. Et secundum primam figuram ut plurimum Plato disputat, nec non secundum figuram secundam ac terram. Atque admodum primae sic in Alcibiade argumeta tur: iusta pulchra sunt, pulchra bona, iusta ergo sunt bona. Admodum secundae sic in Parmenides Quod partes nullas habet, nec rectum est nec rotundum: at quicquid figurae est particeps, aut rectum, aut rotundum est, quod ergo partes non habet, figurae nullius est particeps. Ad modum tertiae sic eodem in libro: Quod figura participat, quale est: quod figura participat, finitum est: quod ergo est quale, finitum est. Argumentationes praeterea, quae per suppositiones contextae sunt, crebras apud Platonem reperire licet, praecipue uero in Parmenide etusmodi: Si non habet partes ipsum unum, nec principium, nec finem, nec medium habet: quod si principium, medium, finem non habet, nec habebit terminum: nisi non habet terminum figura nulla participat. Ergo si non habet partes ipsum unum, nullius figurae particeps est. Secundum uero figuram secundam argumentationis suppositiuae: quamplurimum tertiam nominant, in qua communis terminus extrema utraque sequitur, in hunc modum ratiocinantur: Si non habet partes ipsum unum, neque rectum est, neque rotundum: Sicut figura participat, aut rectum, aut rotundum est, idcirco si partes non habet, nec figurae quidem particeps erit. Quinetiam secundum tertiam figuram, quam nonnulli secundam esse uolunt, in qua communis terminus utraque antecedit, in Phaedone sic quodammodo argumentatur. Si scientiam ipsum aequalis adepti nisi quam obliuioni tradidimus, profecto sciamus: Si autem obliuiscimus, reminiscimur. Mixtis item argumentationibus, quae per consequentiam procedunt, sic utitur: Si unum rotum est & finitum, hoc principium, media, finem habes, figura quodque participat. Verum antecedens, uerum igitur consequens. Foram autem quae per consequentiam sunt, sic quodammodo differentiae considerantur. Quando quis igitur diligenter animi uires, uariasque naturas hominum necnon diuersas argumentationis species animaduertit, deinde reposita occasione considerata, certis affectibus hominum proprias, quibus moueri possint ratiocinationes accommodari, perfectius erit orator, eiusque rethorica, scientia bene dicendi merito nuncupabitur. Sophistam quoque captonumque laqueos modo perspicacius inspicimus, in Euthydemo a Platone subinstuatos percipiemus. Illic enim, & quae secundum uoces, & quae secundum res ipsas sophismata fiunt, & eorum praeterea solutiones reperitur. Atque etiam decem praedicamenta, tum in ipso Parmenide, tum in alijs dialogis tradidit. Locus autem ab etymologia omnes in Cratylo complexus est. Et proculdubio uir praeterquam admirandus in diuidendo, definiendoque, quae duo dialecticae uim maxime testantur. Plato notis exitit. Quae uero in Cratylo tradita sunt, hoc intendunt. Discutit utrum natura, an positioe nomina uim suam habeant: placetque illi positioe quadam constare nomen rectitudinem, neque tamen id temere, & ut fors obrulit, uerum positioe ipsam rectitudinem secutam fuisse censet: neque aliud esse nomen rectitudinem, quam positioe ipsam rectitudinem naturae consonam. Neque enim quamlibet impositionem nominis ad rectitudinem sufficientem esse, neque rursus naturam ac primam uocis emissionem, sed quod ex utrisque compositum, ut omnino nomen rectitudinis sit secundum impositionem rerum naturae conuenienter. Non enim si quodlibet nomen temere cuiuslibet adhibeatur, rectum significat: ueluti si equus homini nomen imponatur: Et enim loqui, una quaedam operationum est: Quae obrem non quomodo cumque quis loquatur, recte loquitur: uerum si ita loquatur, ut rerum ipsarum natura requirit. Quoniam uero ipsius locutionis pars quaedam nominatio est, ut orationis pars nomen, recte uel non recte nominare, ita uel sane per quamlibet positioe fieret, sed per naturalem nominis ad rem ipsam cognationem. Itaque rectus erit nomen conditor, qui per nomen rei naturam significabit. Nam rei organum, nomen est, non quodcumque fors obrulit, sed quod naturae congruum: Ac per istud uicissim nobis res indicamus, naturamque discernimus. Quo sit, ut nomen sit instrumentum quoddam, indicans atque distribuens uniuersumque substantiam, quae admodum telam textoris pertinet. Ad dialecticum igitur hoc etiam pertinere, nominibus recte uti, ut pestiue textor utitur, proprium illius opus agnosces, cum illum faber effecerit, haud secus dialecticus nomine, quod nomen conditor effinxit, ut decet, uteretur. Enim uero temonem constituit fabri, uti autem recte gubernatoris officium. Eodem pacto ipse quoque nomen institutor, recte nomine statuet, si tamen praesente dialectico instituerit, quippe cum dialecticus naturas eorum, quae sub nominibus latent, intelligat. Atque haec de dialectica dicta sufficiant.

Distinctio scientiae speculatiuae. Cap. VII.

Deinceps de speculatiua philosophia dicendum. Huius membra dicimus Theologiam, Physicam, Mathematicam. Theologia finis, supernarum causarum cognitio. Physici, quae sit mundi natura perdiscere: quale animal homo, quam sit prouinciam in mundo sortitus, utrum Deus provideat omnibus, & num caeteri huic subiecti ministri, atque etiam quomodo ad deos sese homines habeant. Mathematici finis planam, & in tres porrectam dimensionis naturam cognoscere, inorumque ad caelestium progressum suscipere atque ita in summa quadam mathematici speculationis propoitione. Haec tamen cognitionis acumen a Platone suscepta est, attingens animam, & ad rerum diuinarum intuitum,

invenitum, aciem mentis exacuens. Pars autē mathematicæ facultatis, quæ ad numeros spectat, non in edictorem ad diuina percipiēda uim præstat: uerum ab errore atq; ignorantia, quæ circa sensibilia ista uerfatur, nos liberat; opem ferēs ad essentia cognitiōem: prompriumq; ad certamē, propter consequentium rerum, ordinisq; peritiam hominem reddit. Geometria quoq; plurimū ad ipsum bonum intelligendū cōferre uidetur, cum quis non mechanicè dimensionis gratia ipsam sectatur, sed ita utitur, ut eius adminiculis ad superna cōscendat, nec in rebus, quæ oriuntur & occidunt, dimetiendis insistat. Quinetiam stereometria, id est, solidorum dimensio quā maximē utilis est. Nam post secundam augmentatiōem sequitur eius consideratio, tertio suscipiens augmentū. Vtilis præterea ceu quædam quædam disciplina Astronomia est, per quā cœli siderumq; motus, autoremq; diel ac noctis, & mensuram, & annorum inspicimus, ex quibus, quasi proxima quadam regio ne horum omnium auctorem inuestigamus, & ab ijs disciplinis, ueluti à quibusdam subsellis, & elementis, & gradibus ad altiora progredimur. Musicā quoq; discere nos oportet, ad eam adhibentes auditū. Nam quemadmodum ad Astronomiam oculi conditi sunt, sic aures ad harmoniam: Vtque Astronomi: ac incumbentes, ab ijs, quæ oculis percipiuntur, ad inuisibilem essentiam ducimur, sic & auribus harmoniam uocem hauriētes, ab ijs quæ audiuntur, ad intelligibilia gradatim accedimus. Quā obrem nisi finis istius gratia Mathematica profectumur, horū profectū curiositas manca & amēs, nulliusq; æstimatione censetur. Decet enim cōfestim ex ijs, quæ oculis & auribus percipiuntur, ad illa quæ sola cernit ratio pertransire. Nam mathematicorum consideratio, præiudicium quoddam est ad diuinorum contemplationem. Arithmetica quippe & Geometria, & qui eas colunt, essentiam ipsam uidere desiderant: ueruntamen circa illam quōdammodo somniant, nec eam reuera cernere possunt, ignorantq; principia, & quæ ex principijs constituntur. Verū nihilominus ad ea quæ diximus conferunt: ideōq; nec scientias disciplinas huiusmodi Platon appellandas esse censuit. Cæterū dialectica facultas à Geometricis suppositiōibus ad primā principia, quæ minime supponuntur, assurgit. Quapropter dialecticam iure scientiam appellauit. Disciplinam uerò Mathematicorum non opinione, quia clariora sint, quā sensibilia, neque rursus scientiam, quis obscuriora sint, quā intelligibilia prima, sed opintonem corporum, scientiam diuinorum, cogitationē Mathematicorum. Fidem præterea, & cōiecturā imaginationemq; imaginibus idolisq; attribuit. Quoniam uerò dialectica efficator est, quā Mathematica, ex eo, quod circa diuina æternaq; ueritatū: idcirco Mathematicis uniuersis præponitur, uelut arx quædam & custodia reliquorum.

De materia prima. Cap. VIII.

Post hæc de principijs, & ijs quæ ad theologiam spectant breuiter differamus, à prioribusq; ordinarum, descendentes inde ad ipsius mundi generationem; ac demum usq; ad hominum generationem. In primis igitur de materia tractandum est. Hanc sanè effigiem omnium receptaculum, nutricem, matrem, locum, subiectumq; nominat, eamq; asserit sine sensu, agi, & adulterina ratione inuentione comprehendit. Materie proprium esse uult omnes, generationes suscipere, ac nutricia infans eas fouere, omnis item formas capere, cum ipsa suisque natura omnis forma, qualitatē & speciei sit expers. Conspersam præterea illam & figuratam formis, uelut effigiem asserit, nullius per se figuræ qualitatē ue participem. Neque uerò subiectū esset ad uarias formarum impressiones commode præparatum, nisi qualitate omni, quā suscipiturum est, penitus careat. Videmus enim eos, qui unguenta ex oleo odore sua uita conficere student, oleum nullo prorsus odore infectum quære: reosq; qui formas impressuri sunt uel ceræ, uel luto, primum materiam ipsam polire penitus atque lenire, donec figuræ pristinae deleantur. Conuenit namq; uniuersali materie, si modo formas omnes susceptura sit, nullam illarum habere naturam, sed abiq; qualitate omnia atq; specie subijci speciebus. Et cum huiusmodi sit, neque corpus erit, neque etiam incorporea, sed potentia corpus, quemadmodum æs potentia statua, quoniam speciem suscipiens, statu fiet.

De ideis, & de causa efficiente Cap. IX.

Cum uerò materia principij cuiusdam rationem habet, alia quoq; principia. Platon præter materiam introducit, principium uidelicet exemplare, ad quod ideæ ipsæ reducuntur, & principium paternum, quod ad Deum rerum omnium causam pertinet. Est autē idea ad Deum quidem intellectio Dei, ad mundum uerò sensibilem exemplar, ad seipsam essentia. Quicquid enim intelligentia sit, ad aliud referre necesse est, quod quidem operis exemplar erit: Quemadmodum si aliquid ab aliquo fiat, ut à mensuræ imago. Et si exemplar haud omnino sit ab agente seorsum, ut quisque artifex in seipso artificiorum exempla concipiens, horum deinde formas in materiam applicat. Definiunt autem ideam exemplar æternum eorum, quæ secundum naturam sunt. Nam pluribus ex ijs, qui Platonem secuti sunt, minime placuit artificiorum ideam existere, ut clypei atq; lyre: neque rursus eorum, quæ præter naturam, ut febri ac bills intemperatæ: neque particularium, ceu Socratis & Platonis: neque etiam alicuius eorum, quæ imperfecta sunt, ueluti sordium atque festucæ: neque relationum, ut maioris & excedentis. Esse namque ideas intellectiōnes Dei æternas ac

nas ac seipsum perfectas. Quod uerò sint ideæ, sic probant: Siue intellectus Deus ipse sit, siue intellectuale quiddam, notiones illi ad sunt æternæ atq; immutabiles. Quod si hoc ita se haber, ideæ sunt. Et enim si mensura per se ipsam materia caret, ab aliquo superiori, & à materia penitus absolutū mensuras suscipiat necesse est. Verū quidam est antecedens, uerum igitur consequens. Et si hoc, ideæ sunt mensuræ quædam sine materia mixtione existentes: accedit quod si mundus non temerario quodam casu talis est, non solum ex aliquo, uerum etiam ab aliquo factus est. Neq; id solum, sed ad aliquam ueram fabricatam. Id uerò ad quod effectus est, quidnam aliud præter ideam existit? Quo sequitur, ut ideæ ipse sint. Item si intellectus à uera opinione differt, intelligibile quoque ab opinabili discrepat. Hoc si uerum est, extabunt intelligibilia ab opinabilibus differentia, ut sine prima quoque intelligibilia, quemadmodum & sensibilia prima, ex quo ideæ esse concluditur.

Quomodo describitur Deus, & quibus rationibus inuestigetur. Cap. X.

Deinceps de tertio principio dicendum est, quod penè ineffabile Platon autumat. Ipsum tamen hoc modo conuenit ostendere. Si intelligibilia sunt, eaq; nec sensibilia, neq; cum illis coherrentia, sed intelligibilibus primis extant primā intelligibilia simplicia, quemadmodum sensibilia prima. Antecedens uerum: uerum ergo quod sequitur. Homines sanè utpote perturbatione sensuum occupati, quoties intelligibile quiddam cōtemplari statuerunt, in phantasiam mox alicuius sensibilibus recidunt, adeo ut sæpenumero ei quod intelligendum est, uel magnitudinem, uel figuram applicent, uel colorem: quo sit ut illud sincere intelligere nequeant. Dij autem sine corporali mixtione, pure nimum atq; sincere intelligunt. Quoniam uerò intellectus anima melior est intellectu autem eo, qui in potentia, melior intellectus ille, qui actu semper omniaque simul intelligit: hoc deniq; pulchrius: quod eius est causa, quodque omnibus super exta: is utiq; Deus ipse primus existit, isq; causa est, ut mundum semper agant: quāquam immobilis ipse, semper haud secus quā in occultū obiectū Sol agit: Atq; ea ratione mouet, quā id quod apperitur, immobile ipsum, apperientem agit. Hoc inquam pacto mens ipsa suprema, totius cœli mentem ducit. Et cum primus hic intellectus pulcherrimus sit, pulcherrimum quoq; intelligibile illi subijci necesse est: Nihil autē ipso pulchrius: seipsum igitur notiones suas semper intelligit. Atq; hæc eius operatio idea est. Quinetiam Deus ipse supremus æternus, ineffabilis seipso perfectus, nullus egens, semperque & undiq; absolutus perfectus. Diuinitis essentia ratio. Veritas harmonia, bonum existit. Neq; uerò hæc ita dinumero ut ab inuicem ipsa fecerim, imò ut unum potius cuncta contemplos. Bonum profectū ob eam causam dicitur, quod omnia pro capacitate cuiusq; beneficijs replet, omniumq; bonorum causa est. Pulchrum uerò ex eo, quod ipsum natura plenitudo ipsa, & harmonia omnis existit. Veritas item ob id uocatur, quoniam omnis ueritatis ita principium est, ut Sol quoq; luminis uniuersū est. Et pater, quia omnium causa, cœliq; totius mentem, & mundi animā ad suppositus exēplar exornat. Nam suæ uoluntatis munere omnia seipso compleuit, mundi animam exercitans, & ad se conuertens: quippe cum mentis eius causa sit. Atqui mens ista beneficio patris ornata, naturā omnem huius mundi perornat. Ineffabilis præterea & sola mente percipiendus Deus ideo dicitur, quia nec genus circa illum, nec speciem, nec differentia ulla, neq; a cœdit illi cuiusquam: nam nec malum: nefas enim dicitur id esse. Neq; etiam bonum, siquidem participatione cuiuslibet bonitatis preteritum talis existit. Neq; differentia illi accidit ulla: Non enim id secundū ipsius notionē fieri potest. Neq; qualitas, non enim qualis effectus est, neq; tamen informis, non enim qualitate ulla ad se pertinet priuatus est, neq; est pars cuiusquam, nec totum ut partibus constitit: tum neq; idem est cuiquam, nec alterum, quippe nihil illi contingit quo ab alijs fecerim queat, neq; mouet, neq; mouetur. Vnde prima huius intelligentia est secundū horum omnium ablationem: quemadmodum punctum quoq; cogitamus secundum ablationem, primū superficiem, deinde lineam, postremo partem considerantes. Secunda eius intelligentia est secundum proportionis rationem, hoc pacto: Quam rationem Sol habet ad uisum, & ad ea quæ uidentur, non existens ipse uisus, præbens uerò huic quidem ut uideat, his autem ut uideantur: eandem profectū rationem habet intellectus primus ad intelligentiam quæ animæ inest, & illa intelliguntur. Neq; enim ipse idem quod intelligentia est, ponit tamen intelligendi uigorem: animæ quidem ut intelligat, intelligibilibus autem ut intelligantur, ueritatem quo: illis inest illuminans. Tertius intelligendi modus huiusmodi est. Ad uertens quispiam pulchritudinem quæ corporibus adest, ad animi pulchritudinem se se conferre: deinde ad eam quæ in officijs ac legibus postremo ad ipsum pulchritudinis fontem, supra quem ipsum bonum amandum & experendum intelligit, uelut splendorem in animam, quæ illic euolat: uel subito resurgentem. Huiusmodi uerò lumen Deum ipsum esse ob excellentiam recognoscit, cumque in primis sine magnitudine quantitatis agnoscat. Nam pars, atque id ex quo aliquid constituitur illud semper cuius pars est antecedit: Planum atque prius est, quā corpus, & linea prius quā planum. Cum uerò partes nullas habeat, neque secundum locum, neque secundum alterationem mouebitur. Et enim si mutationem patitur, uel à seipso, uel ab alio quodam permutari necesse est. Si ab alio, illud utique ualidius erit. Sin à seipso, aut in deterius, aut in melius transigrabit. Verum utraque impossibilia sunt. Quibus omnibus perspicuū est, ipsum in corporealem esse. Veruntamen ex ijs, quæ adijciuntur, idem quoque patet. Si corpus Deus esset, ex materia

ex materia specieque constaret, ex eo quod omne corpus compositum quoddam est ex materia simul & specie, quod quidem idearum simile redditur, dum illis ineffabili quadam ratione participat. Absurdum autem est Deum ex materia specieque constitui. Neque enim simplex, neque principium esset. Quamobrem incorporeus Deus est. Præterea si corpus est materia constat, ideoque uel ignis est, uel aer, uel terra, uel aqua, aut aliquid ex his constitutum. At quomodo quicquam se habet, principium rationis esse materia ipsa posterior, siquidem ex materia constituitur. Quæ, quoniam nefaria sunt incorporeum esse Deum necesse est. Etenim si corpus est, corrumpi potest, generarique est, & transmutationi subiectus. At qui horum nihil in Deum cadit.

Qualitates sunt incorporeæ. Cap. XI.

Qualitates insuper in hunc modum incorporeas esse monstrabimus. Omne corpus subiectum est, qualitas uero minimè subiectum, sed accidens: non ergo corpus est qualitas. Item quælibet contraria qualitas nulli uero corpus, quia corpus contrarium corpori non ergo corpora sunt qualitates. Quin etiam rationi maxime consentaneum est, ut quemadmodum materia qualitatibus est expers, ita & qualitas materiae expers sit. Et si materia careat, corpus esse non poterit. Enim uero si corpora qualitatibus sunt, duo ac tria corpora eundem in loco concurrent: quod à ratione procul aberrat. Quod si qualitates incorporeæ sunt, opifex quoque illarum incorporeus est. Præterea agentia nulla esse præter incorporalia possunt. Si quidem corpora possibilia sunt atque fluentia, neque semper eodem se modo habentia, neque in eodem statu perseverantia, et in quibus aliquid efficere alicui forsitan uidebuntur, multo magis illis pati reperiuntur. Unde quemadmodum est aliquid quod omnino patitur, ita necesse est aliquid, quod omnino agat existere. Id uero nihil esse aliud, quam incorporeum inuenimus. Sermo itaque de reum principijs, qui theologicus appellatur, hic iam finem suum accipiat. Nam deinceps in eam disputationem, quæ physica nuncupatur, descendendum esse uidetur.

De causis, & generatione, & elementis, & ordine mundi.

Cap. XII.

Corporalium omnium quæ secundum naturam distincta inuicem efficiuntur, præfixita quædam exemplaria ideæ esse oportet, ad easque icicntias & definitiones referri. Nam præter singulos homines, hominem ipsum intelligere decet, & prætere quos singulos, ipsum equum, ac generatim præter animalia cuncta, immortalitate animal & ingenitum. Quemadmodum ab uno sigillo plurimæ exprimuntur imagines, & unius hominis imagines multæ, quibus omnibus ideæ ipsa causa est, ut huiusmodi sint, cuiusmodi & ipsa est. Quapropter in mundum hunc uniuersum, pulcherrimum opificium Dei, necesse est ab ipso Deo ita fabricatum fuisse, ut ad ideam quandam mundi huius exemplari in ipsa fabricatione respiceret, dum mira quadam providentia atque optima norma hoc esse propria bonitate ad huius machinæ constructionem sese Deus accingeret. Ex tota ergo ipsam materiam genuit: quam quidem sine ordine ullo ante cæli generationem tumultuantes. Deus ex confusione deformitatis, in pulchrum ordinem reuocauit, numerisque decentibus, & figuris eius partes undique decorauit, ut ea mundus sit proportione contextus, quam etiam nunc ignis, atque terra ad aerem & aquam seruant. Horum tunc uestigia solum absque ratione atque mensura, in ipso elementorum receptaculo confuso iacebant, quæ iacebantque materiam, & à materia uicissim quæiebantur. Ex integris enim quatuor elementis eum compegit, ex toto scilicet igni, aereque & aqua, simul ac terra, nullam alicuius partem potentiam se relinquens. Præsciebat enim, quod corporeus futurus esset, tactuque ac uisu percipiendus. Absque uero ignis & terræ præsentia, nihil tangendi, uidentisque sensum mouere poterit. Quamobrem secundum congruam rationem, ex igne ipsum terraque constituit. Quoniam uero uinculo quodam utrorumque medio ad extrema uincienda opus erat, diuinum autem uinculum est quod secundum proportionem fit: quod & seipsum, & ea quæ uincuntur unum efficit, planusque mundus nequaquam futurus erat, alioquin unicum medium fecisset. Sphæricus autem esse debebat, ideoque geminis illi medijs opus erat. Ob hanc causam inquam inter ignem ac terram, aer & aqua, secundum proportionis consonantiam interiecta sunt, ut quemadmodum se habet ignis ad aerem, sicut aer ad aquam, utque aer ad aquam, sic & aqua ad terram: ac rursus ut terra ad aquam, sic aqua ad aerem: utque aqua ad aerem, sic aer ad ignem. Ex eo insuper, quod nihil extra mundum reliquit, unicum illum fecit, & idæ suæ, quæ unica est numero quoque parem. In quem præterea, nec morbus inuassit, neque senectus incurreret, quippe cum nihil extra superesset, quod uim inferat: uerum seipso sufficiens, nulliusque indigus, atque incolumis perseveraret. Figuramque illi dedit sphericam, ut pote omnium pulcherrimum figurarum, capacissimamque & ad motum facillimam. Et quoniam nec auditu, nec uisu, nec cæteris sensibus indigebat, ideo sensuum instrumenta ad oblectum sentiendi nulla prorsus adiecit. Cæteras item motus species procul esse iussit, solumque circuitum concessit illi, tanquam mentis & sapientiæ proprium.

De conue.

De convenientia figurarum cum elementis mundi atque mundo.

Cap. XIII.

Et cum duo sint ex quibus constructus est mundus, corpus scilicet atque anima, quorum illud uisibile corruptionisque obnoxium, hæc inuisibilis atque intangibilis, utriusque uis constitutioque differens exciit. Corpus siquidem mundi, ex igni, terra, aqua & aere compactum est. Quatuor enim hæc artifex ipse mundi comprehendens, nullum prius elementorum ordinem obseruantiae figurauit ea pyramide atque cubo, & octaedro, id est figura octo facierum, atque icosaedro, id est figura facierum uiginti: cunctis autem impressis duo decaedrum, id est figuram facierum duo decim. Quatenus ergo materia pyramidem figuram induit, ignis emicuit. Ea quippe figura tenuis, & ad incisionem præ cæteris apta, ex paucioribusque triangulis constituta, ideoque omnium figurarum leuissima. Quatenus autem octaedrum, aeris subinduit qualiter. At uero cum primum icosaedram figuram cepit, aquæ naturam sortita est. Figuram denique cubicam terræ largitus est solidissimam quidem atque elementorum omnium stabilissimam. Figura denique duo decaedra, ad uniuersam fabricam usus est. His omnibus antiquior natura, planorum: plana enim solida præcedunt. Planæ uero naturæ duæ quædam origines rectis angulis figuræ sunt, scalinus & isocetes. Et scalinus quidem est triangulus, unum rectum angulum habens, alterum duarum tertiarum, alium unius tertie. Scalinus ergo triangulus pyramidis, & octaedri, atque icosaedri elementum sit, cum pyramis ex triangulis quatuor æquilateris constituitur, quorum quilibet in sex triangulos scalinos distribuitur. Octaedra uero figura ex octo similibus, quorum quilibet in sex triangulos scalinos diuiditur. Icosaedra figura ex uiginti similibus. Isocetes autem triangulus figuræ cubicæ elementum est. Nam quatuor isocetes trianguli concurrentes, quadrangulum complent. Ex huiusmodi autem quadrangulis sex, cubus constituitur. Duo decaedrum uero figuram ad uniuersam constructionem ipse Deus assumpsit, unde & animalium formæ duo decim in Zodiaco circulo conspiciuntur, quorum quodlibet in partes triginta secatur. Similiter quoque in ipsa duo decaedra figura intueri licet pentagonos duo decim in triangulos quinq; ita ut unusquisque per sex triangulos diuisos existat, & in omni duo decaedro trecenti sexaginta trianguli reperiantur, quot etiam in Zodiaco portiones existunt. His ab ipso Deo formata materia agitari cepit: primo quidem uestigijs absque ordine, deinde à Deo in ordinem redacta est, singulis secundum proportionem in uicem temperatis. Neque tamen loco discreta hæc permanent, indefinentemque concussione & ipsa habent, & in materiam inferunt, à circumferentia enim mundi constructa seruantur, atque inuicem alternis pulsibus coagitata feruntur, tenuia quidem in prouinciam solidorum. Quia de causa nihil omnino uacuum restat, & inæqualitas iugiter perseverans pulsationis causam præbet. Ab his enim materia, & ista uicissim à materia quatiuntur.

De anima mundi, & spheris, atque stellis.

Cap. XIII.

Ex corporibus itaque anime uires inuestigare concessit. Nūc cum res singulas enim anima discernamus, rerum omnium principia merito huic indidit, ut quicquid unquam occurreret, ex cognitione quadam recognoscens, rebus consonam illius essentiam adhiberemus. Ergo cum dicere esse intelligibilem quandam in diuisibilemque substantiam, alteram quoque circa corpora dispersam tradidit, inuenens animam per intelligentiam utranque substantiam percipere posse. Et quia in rebus his quæ ad intelligentiam attinent, & in his etiam quæ ad sensum ipsum idem atque ipsum alterum esse cognouit, ex his omnibus animam iure constituit. Aut enim simili simileque Pythagoreis placere agnoscitur, aut quemadmodum Heraclito physico, dissimile semper dissimili. Cum uero mundum Plato genitum inquit, haud quaquam sic cum sensisse credendum est, ut aliquod olim tempus ante mundum præcesserit: uerum quia semper in generatione perdurat, indiditque substantiæ suæ causam præstantiorum. Animam præterea mundi, quæ semper exciit, haud efficit Deus, sed ornat, eaque ratione illam facere nonnunquam asseritur, quod exciit eam, & ad seipsum eius mentem, uel ut ex profundo quodam somno conuertit, ut ad ea quæ intelligitur à Deo respiciens diuinasque notiones affectans, species inde formasque recipiat, perspicuè est præterea, quod mundus anima simul & mente, ab ipso Deo donatus est. Nam quum optimum opus fore id uellet, merito & animatum mundum, & intellectualem effecit. Etenim opificium uiuentis, non uiuente omnino præstantius est: & mentis compositio est, quod mentis est expers. Nec forte sine anima accedere mundo mens poterat. Cumque anima à mundi medio ad extrema usque se fundaret, mundi corpus totum circulo complexa est. Vniuersum quippe circumtegens singulis eius communicata partibus, eo pacto insolubili cōnectit uinculo, incolumemque conseruat. Atque ea uis animæ, quæ extra restitit, partes eius intimas antecedit: illa siquidem in diuisa permanens, interior autem portio in septem diuisa circuitos est, ab ipso principio duplis ac triplis intervalis undique distributa. Et illa quidem, quæ ab indiuisa spheræ cōprehenditur ei, quod ipsum idem est, cognata permanet, quæ autem dispersa est ei contra quod ipsum alterum appellatur. Motus em cæli singula cōprehendens cum minimè peruagetur, unum est, ordinemque præcipuum seruat. At uero subiectorum progressus uariis orbitibus, & occasibus permutatur: unde peruagatio quædam atque obratio nuncupatur. Extimus quidem circuitus, ad dexteram ab ortu in occasum usque transcurrit, interior autem contra, in sinistram ab occidente in orientem superiori resistens. Stellæ præterea & astra Deus ipse molitus est, & quæ ex his nequaquam

quā uagantur, ad coeli noctisq; ornatum. Atq; huiusmodi stellarū multitudo innumera est. Quae uero uagantur numero septem, ad numeri temporisq; originem, & ad rerum omnium illustrationem. Tempus planē mundani motus interuallum facit, ueluti quondam aeternitatis imaginem. Aeternitas quippe aeterni mundi status mensura est. Vagantur quoq; sidera uel haud sanē omnium uis eadem est. Sol enim dux est omnium reliquorum, & illuminans & oculis patefaciens uniuersa. Luna dein se potestatis gratia secundum obitū ordinem. Ceteri uero Planetarū secundum proportionem pro sorte propria singuli. Luna siquidem mensis terminum indicat, in eo spacio circumluna suum excurrans, solemq; comprehendens. Sol autem anni mensura: transcurrens namq; Zodiacum circum, anni tempora complet. Ceterorum quoq; siderum quodlibet proprio circuitu fertur. Atq; hi quidem circuitus non quibuscunq; hominibus, sed eruditiss. noti sunt. Ex omnibus demum reuolutionibus absolutus numerus tempusq; complebitur, cum ad idē punctum omnes Planetarū peruenientes eiusmodi accipiant ordinem, ut linea quadam recta ad supremo circulo usq; ad terram secundum perpendicularum considerata, omnium centra in ipsa conspiciantur. Cum igitur septem sphaeræ in orbe circumuago constructæ fuissent, in ijs corpora septem cōspicua mundi conditor maxima ex parte ignea fabricauit, eaq; sphaeris ex altero uagoq; circulo constitutis adnexuit. Lunam profectō circulo supra terram primo dicauit. Solem uero secundo. Luciferum deinde & sacrum Mercurij sidus in circulo pari ac Sol uelocitate corrente disposuit. Supra uero reliqua secundum propriam sphaeram gradatim disposita. Tardiorē sanē omnibus Saturni stellam in proxima sub non errante circulo sede collocauit. Qui uero huic aliquid in tarditate cedit Iupiter, continuō sequebatur. Huic Mars deinde successit. Octaua demum potestas haec omnia circumplexa est. Horum singula uiuentia sunt, & intelligentia, nec non dij cognominantur, eorumq; figuræ rotundæ sunt.

De demonibus atq; elementis. Cap. XV.

SVNT & alij qui uocantur daemones in singulis elementis, quos intelligibiles deos nuncupare possumus, partim quidem uisibiles, partim autem rursus aciem ingentes in aethere atq; igni, ac aere & aqua, ne pars ulla mundi expertis animæ, amātiūse natura præstantis relinqueretur. His autem terrena, quæ sub Luna sunt cuncta subiiciuntur. Et enim Deus mundi totius, deorumq; & demonum auctor est, atq; id uniuersum uoluntatis diuinæ munere nunquam in posterum dissoluetur. Ceteris autem operibus eius filij præsumt, secundum patris præceptum imitationemq; singula transfigentes. A quibus furentium concitatio, atq; rapus, & somnia, & oracula, & quæcunq; uaticinium mortalibus accidunt. Terra uero omnium media sita est, circa discordiam agitationem uel, quæ per totum porrigitur coarctata: diē noctisq; custos, deorum omnium qui intra celum sunt antiquissima. Ac post ipsam mundi, totius animam dulcia, nobis alimēta ministrat, circa quam cœlum uoluitur: nec non astrum ipsa quoddam est, ob eamq; rationem immota permanet, quod æquilibrata est in medio similis continentium. Aether autem exteriorem prouinciam sortitus est, in sphaeras uagantium & non uagantium distributus. Quibus aer successit. In medio uero terra unā cum eius humore refedit.

Dij iuniores sunt opifices hominis. De transmigratione anime. Cap. XVI.

CVM hæc omnia fabricata essent, restabant mortalium animantium genera tria, uolatilium, intractantium, atq; gradientium, quorum generationem filijs suis faber mundi mandauit. Nam si ipse hæc etiam genuisset, immortalia nata fuissent. Illi igitur à prima materia particulas, quas exactis certis temporum curricula redderent mutantes, mortalia sinxerunt animantium genera. Quoniam uero de hominum genere utpote dijs cognatori tum patri Deo, tum etiam nativæ cura erat, demisit huius generis animas in terram ipse omnium artifex stellarum numero pares. Verum cum quamlibet antea cognata astro tanquam uehiculo imposuisset, instar legum conditoris fatales illis leges explicauit, ut ipse extra, culpam delictorum existeret. Docuit igitur perturbatōnes à corpore Mortales exorturas: primo quidem sensum, postea uoluptatem atq; dolorem, metumq; & iram: quas quæ superarent, nec se trahi permitterent, iuste uicturas, & in cognatum astrum deniq; redituras. Quæ uero ab iniustitia superarentur, secunda generatione in uitam feminæ migraturas. Et quæ nondum ab improbitate cessarent, in brutorum deniq; naturam degeneraturas. Finem uero labor tunc demum futurum, cum innatos corporis affectus expulerint & in proprium habitum iam redierint.

De corpore membrisque hominis, & uiribus anime. Cap. XVII.

DU autem in primis hominem ex terra, & igni, aereq; & aqua sinxerunt, portiones quasdam quas quandoq; redderent è materia mutantes, ligantesq; in uiscem, lateribus nexibus corpus unum ex omnibus confecerunt. Ac partem deinde animæ præstantiorem in capite locauerunt, cum cerebrum prius ceu cultum agrū præparauissent. Circa uultū organa ad ministeria sensuum disposuerunt. Composuerunt quoq; medullam ex leuibis ac sine flexura triangulis, quibus elementa genita fuerant, genitalis feminis futuram originem. Os autem ex medulla atque terra coegerunt, postquam hæc duo igni & aqua crebrius irrigarant. Nervos item ex ossa & carne.

Caro

Caro uero ex ossa, & acuta quadam, quasi fermentatione compacta est. Circumdederunt autem ossa medullis, & ossibus iunctarum gratia nervos, unde nervorum obsequio, flexionē articulorumq; nodi prouenerunt. Per carnem postremo regnamentum illis adiectum est, quæ tum alba, tum pluri- ma, & ad decorem, & ad usum uiuentis est tradita. Ex ijs præterea interna sunt implicita uiscera, uenterq; & circa ipsum intestina, uentrisq; reuoluta. Superne uero ab ore arteria, & fistula faucium, unā quidem in stomachum, altera autem in pulmones protensa. Cibi profectō in uentre digeruntur spiritu simul, & calore attriti atq; molli, atque inde in totum corpus manant per mutationibus proprijs. Dux autem uenæ circa spinam erectæ, caput cōtrario modo implicata in uiscem obuiantes, hinc in multa se scindunt. Postquam dii rationem fabricarunt, animamq; illius dominicam corpori coniunxerunt, animæ ipsius principem rationem caput habitare iussere, à quo medullæ nervorumq; origo deducitur cuiusue uarijs passionibus mentis alienatio sequitur. Quapropter circumpositis capiti sensibus ipsam corporis arcem, quasi quibusdam satellitibus munitur. In ea siquidem ea uis habitat, quæ ratio dicitur, iudicat & contemplatur. At uero partes animæ, quæ mouentur affectibus, humilioribus sedibus addixerunt: trascendi uim cordi, concupiscendi uero atq; ijs, quæ circa umbilicum sunt partibus, de quibus in posterioribus differemus.

De uisu, lumine, specularibus, imaginibus. Cap. XVIII.

VERUM postquam in uultu luciferos oculos insculperunt, lumen illis igneum accenderunt. Quod cum lene, & quodammodo crassum esset, exitere diuini luminis germanum exilitimauerunt. Id utique passim per oculos emanat, uerum per pupillas purius uberiusq; transeunt. Quod quidem externo fulgore simile commixtum, simili ac corroboratum uidendi sensum præstat. Ideoq; nocte abeunt, uel obumbrato lumine, haud amplius radius hic non sterari se propinquo permittet. Quo fit ut sese ad interiora recipiens demulceat, atq; resoluat inter nos motus, somnōq; membra delināt, unde & palpebras cum iam retractum est claudit. Et si plurimū quietis induxerit, somnus feruē sine infomnis surrepit. Quod si quædam adhuc agitationes restiterint, frequentia confestim phantasmata nobis occurrunt. Atq; hoc pacto phantasia, seu ueræ, siue falsæ, tramite quodam directo nascuntur. Post istas autem sequuntur imagines, quæ in speculis, uel alijs corporibus translucens uidentur, quæ quidem haud aliter, quam secundum reuerberationem resulant. Quatenus enim, uel cōcauum, uel conuexum, uel oblongum speculum erit, eatenus uisa diuersa inuentibus apparebunt. Nam lumina ad partes alteras reflectentur, à cōuexo quidem repulsa atq; dispersa, in cōcauum uero conuenientia. Quam ob causam in quibusdam dextra atq; sinistra controuersa uidentur, in alijs pari modo, in nonnullis autem supera ad infera, ac uice uersa ad superna infera conuertuntur.

De ceteris sensibus, & obiectis eorum. Cap. XIX.

AVDITUS uero ad uocis perceptionem procreatus est, exoritur à motu, qui circa caput efficitur, ad secur usq; deueniens. Vox autem per aures cerebrumq; & sanguinem ad animam penetrata acuta quæ mouetur uelocius, grauis quæ tardius, magna quæ plurima, parua quæ pauca. Post hæc cernarium uis sequitur ad odorum perceptionem progenita. Olor autem est passio, quædam à narium uenis usq; ad umbilici regiones transiens. Huius species præter duas communiores nomina nequaquam habent. Atq; hæc quidem non aliter quam bonus odor, quæ suauitatis & nauesæ nomina sunt, cognominantur. Olor certe omnis aere crassior est, aqua subtilior. Propriè autem in ijs odoris genus accidit, quæ nondum transmutationem integram susceperunt, sed communiōne quadam aeris, & aquæ constant, cuiusmodi sunt, quæ ex fumo & caligine conficiuntur. His enim inuicem alternatis, odorandi sensus efficitur. Gustum deinde uariorum admodum succorum iudicem dii formarunt, uenas porrigētes ab illo ad cordis sedem, quibus diuersi liquores exanimarentur. Hæc siquidem dum dilatantur uariè atq; contrahuntur, secundum succorum incidentias eorum uarietas discernunt. Sunt autem saporum differentia septem: dulcis, acer, ponticus, austerus, salis, acutus, amarus. Et dulcis quidem natura reliquorum omnium contraria, etenim huius morem lingue imbibitum perfundit atq; delināt, acer turbat atq; dispergit, acutus inflammat, & ad supera uolat. Qui uehementer abstergit & liquefacit, amarus dicitur: sed qui lenius purgat atque permollit, salis. Ex ijs autem saporibus, qui obstruunt lingue meatus & contrahunt, qui id asperius agunt pontici, qui uero lenius, austeri dicitur. Tangendi postremo sensus à dijs genitus est, ut calida dignoscant, & frigida, mollia, & dura, leuia atq; graua, leniaq; & aspera. Cedentia quidē corpora dicimus, quæ tactum recipiunt. Resistentia, quæ minime cedunt. Hoc autem propter corporum ipsorum fundamenta contingit. Quæ enim ampla, habent stabilia ac solida: quæ contriēguo fundamenta utuntur, cedentia, mollia, lubrica sunt. Asperum sanē est, quod inæquale ac durum. Lene, quod planum simul & pingue. Cum uero calida & frigida passio admodum oppositas sint, diuersis caulis inseruntur. Nam quod acuminē ac uelocitate partium scindit, calidam passio- nem gignit: frigidam uero, quod ingressu pgruius. Dum tenuia quidem expelluntur, & in illorum sedes crassiora penetrare coguntur, tunc sanē concussio tremorq; prouenit, & quæ hinc passio in corporibus nascitur, rigor exsistit.

De graui

Graue & leue per superiorem, & inferiorem locum definire nō decet: nihil enim aut sursum est aut deorsum. Nam cum cœlum omnino rotundum sit, & in conuexa superficie æqualiter leuigatum, haud decet aliquid superius, aliquid inferius prædicare. Cæterum graue quidem dicendum, id est, quod difficile in locum extra naturam suam trahitur: leue uero, quod facile. Item graue quod ex plurimis, leue quod ex paucissimis partibus est compositum.

De respiratione. Cap. XXI.

Respiramus autem hoc pacto. Aer amplius circumflans undiq; per os ac nares, cæterosq; late-tes meatus corporis influit. Calefactus inde ad externū cognatumq; aerem reducere nititur. Qua uero ex parte effluxit, extimū aerem ad interna repercutit, & huiusmodi circulo nunquam cessante, inspiratio & exspiratio sequitur.

De causis morborum. Cap. XXII.

Morborum causas Plato multas esse docuit. Primam quidem, elementorum excessum atque defectum, mutationesq; locorum in prouincias naturæ minime congruas. Secundam uero, mutuatam cognatorum regenerationem: ueluti si ex carne sanguis, aut bilis, aut pituita fiat. Hæc enim omnia nihil aliud, quam colliquationem & putrefactionem esse. Pituitam enim esse recentis carnis liquefactionem. Sudores autem & lachrymas effluxum quandam, reliquiasq; pituitæ. Extra quoq; missa pituita, albas infectiones inducit. At intus atræ bilis commixta, morbum comi-ri. Item, qui facer appellatus est, procreat. Acuta uero, & salua pituita passionum, quæ per fluxum accidunt, causa est. Omnes enim, qui pituita simul & bili grauantur, id pati necesse est. Nam innumeros uariosq; morbos bilis cum pituita gignit. Febrem continentiam ignis excessu contingere putat. Diuinam aeris, Tertianam aquæ. Quartanam deniq; terræ. Deinceps de anima, hinc uententes exordium, dicendum est; et si in idem redire uideatur.

De tribus principalibus animæ uiribus. Cap. XXIII.

Animam hominis immortalem à primo Deo suscipientes, diu mortalium generum condito- res, partes illi duas mortales, ut diximus, adiunxerunt. Verū ne uis animæ immortalis atq; diuina delinamētis mortalibus inficeretur, in ipsa corporis arce sedem eius uis uis principis omnium statuerunt. Etenim habitaculum eius caput esse uoluerunt, ea figura, qua mundus elabo- ratus. Reliquum uero corpus huic ad ministerium, quasi ueliculum subiecerunt. Ipsi uero morta- libus portionibus proprias singulis prouincias assignauerunt. Iracundiæ quippe præcordia; cupiditi- ni uero locum medium inter umbilicum atq; diaphragma: ibiq; uim eam, ueluti furiosum & agre- ste animal, haurerunt. Pulmones machinati sunt gratia cordis, molles atq; uento fos, & instar siltu- læ cauos; & spongiosæ similes, ut cor iræ ardore nonnunquam exæstuanis, aliqua saltem refrigeratio- ne mitigaretur. Iecur autem ad excitandam concupiscentiam animæ, rursusq; sedandam dulcedi- nem simul, & amaritudinem nactum est. Quinetiam est ira instituta, ut diuinationes, quæ per som- nia fiunt, in ipso reluceant. In eo siquidem propter lenitatem, soliditatem atq; nitorem, uim à men- te manantem refrigerare putauit. Splenem uero fecoris ipsius gratia, ut & purget ipsum, & splendi- dum reddat, utq; putredines corroderent, quæ quibusdam morbis circa iecur affluunt, in splenem continuo delabantur.

De distinctione partium animæ. Cap. XXIII.

Quod autem illæ tres animæ partes locis proprijs seunctæ sint, hinc discere licet. In primis enim, quæ natura segregata sunt, altera existunt. Natura uero segregatur, quod ratione ha- bet, & quod rationi subijcitur. Si quidem illud circa intelligibilia uersatur, hoc autem circa molesta uel læta. Quinetiam ratio hominibus duntaxat, pars autem perturbationibus obsequens, cæteris quoq; uiuentibus competit. Ratio itaq; & irrationalis animæ portio, cum natura distinctæ sint, locis quoq; seunctæ esse debent. Inueniuntur enim, hæc duo sæpe inuicem repugnare. Nihil autem secum pugnare potest, neq; etiam, quæ inter se contraria sunt circa idem, secundum idem, eod- dem in tempore, adesse ullo modo possunt. Videtur autem in Medea ira cum ratione pugnare: In- telligo inquit, quæ factura sum esse mala, ira tamen consilium superat. In ipso etiam Laio diu Chry- sippum reperit, concupiscentia rationi nimium repugnabat, sic enim inquit: Heu heu diuinum hoc hominibus malum, quando quis bonum nouit, sed minime uitur. Item aliud quiddam esse uim rationalem, ex hoc plane patet, quod diuersa utrorumq; curatio est. Illa quippe disciplina, hæc autem consuetudine & exercitatione curatur.

De immortalitate animæ. Cap. V.

Animam hinc rationibus immortalem esse Plato demonstrat. Anima cuiuscunq; adesse uitam af- fert utpote illi naturaliter instam: quod uero uitæ præstat, mortē minime suscipit. Quod au- tem huiusmodi est, immortale existit. Quod si immortale est anima, incorruptibilis quoq; erit. Essentia enim incorporealis secundum substantiam immutabilis, intelligibilis, inuisibilis, & uni- fornis est. Nonne igitur & simplex, & indissolubilis erit? Corpus uero contra habet, sensibile, uisibile,

bile, dissipabile, compositum: multiforme. Præterea anima, cum per corporis sensus ad illa quæ sen- sibilia sunt descendit, angitur atq; turbatur: neq; similis esse potest illius, cuius præsentia perturba- tur: quare intelligibilib. potius quam sensibilibus similis est. Intelligibile uero ipsa sui natura sem- per incorruptibile. Accedit adhæc, quod anima ipsa natura corpori dominatur. Quod autem natu- ra sua regit, imperat, diuinitati cognatum. Quapropter anima Deo proxima, immortalis erit. Item quæcunq; sine medio contraria sunt, neq; secundū se ipsa, uerum secundū accidētia quoddam sic a na- tura sunt instituta. ut ex se inuicem mutuo, fieri ualeant ipsum uero quod homines uiuere uocant, ipsius quod mori dicitur contrarium est. Quemadmodum igitur mors est animæ à corpore sepa- ratio, sic uita animæ cum corpore congressio est, animæ inquam quæ ante corpus existit. Quod si & fuit ante, & post mortem erit, consentaneum uideatur ut sempiterna sit: Neque enim ultra que- quam, quod illam perdat excogitari potest. Adde, quod si disciplina reminiscencia quædam est, im- mortalem esse animam necesse est. Hæc uero reminiscencia sic adstruimus. Neq; enim aliter discere quicquam possumus, quam per recordationem eorum, quæ quondam nouimus. Nam si à singulis uniuersalia intelleximus, quo nam pacto singula ipsa uniuersa cum infinita sint, percurrimus? Ac quomodo ex paucis indiuisiuis communia ipsa percepimus? Deciperemur enim atq; mentemur, perinde ac si iudicemus, omne quod respiratione uitur, solum animal esse. Vel quomodo ipse intelligentia in nobis principales essent? Reminiscendo igitur intelleximus ex prius acceptio- nibus à quibusdam secundū partem incidentibus, reminiscences eorum, quæ iam dudum cognoueramus, quorum ue obliuionem tunc primum perpepsi sumus, cum primū animæ in corpora descen- derunt. Præterea si anima à proprio malo nequaquam corrumpitur, nunquam alterius malo, neq; simpliciter à quocunq; malo destruetur. Cumq; huiusmodi sit, incorrupta perseverabit. Item quod seipso nec uetur, utpote motus principij, semper mouetur: & quod huiusmodi immortale est. Ani- ma uero seipso mouetur: & quod seipso mouetur, motionis omnis generationisq; principij Prin- cipium autem ingentium & corruptibile permanet. Quapropter & hominum, & reliquorum ani- mantium animæ forte tales existunt, atq; eiusdem mixtionis participes. Per se mobilem sane ani- mam uocat, quoniam in natam habet uitam semper secundum seipsam operantem. Quod igitur a- nimæ rationales immortales sint, ex Platonis sententia quibusq; asseruare potest. Vnū uero & ir- rationales, ambiguum esse uideatur. Probabile tamen est irrationalium animas cum sola phantasia- ca ducantur, rationationis iudicijq; expertes, nec intelligentis earum ue collectione, aut boni ma- lide discretionis utantur, aut sanè eiusdem cuius & animæ nostræ naturæ participes esse, sed morta- les potius, corruptionisq; obnoxias. Ex eo autem quod rationales sint, sequitur ut extrinsecus ingre- dianter in corpora, formantis iam sensibus adhaerentes, & in corpora plura tum humanam, tum etiam alia, eundem semper seruantes numerum transfigurare ualeant, atq; id uoluntate deorum, siue in- continentia uitæ, corporisq; amore: Quippe corpus & anima cognitionem inter se quandā habet, qualem ignis atq; bitumen. Quin etiam deorum animæ uim discernendi, quæ etiam dignoscendi sa- cultas dici potest, nactæ sunt. Præterea & aggrediendi naturam, quem assilidē uigorem possumus nuncupare. Post hæc uim quandam, qua conciliant & gubernant, quæ quidem naturæ cum in ho- minum animis insint, postquam in corpora uenerint, permutantur. Conciliandi namq; & guber- nandi facultas in concupiscentiam aggrediendi autem uigor in iracundiam transmuntur.

De uirtutibus & uitijs, atq; horum distinctionibus. Cap. XXVI.

Quoniam uero secundum uires rationales & irracionales anima trifariam diuisa est, id homi- ni contingere Plato existimat, ut nunq; prudens esse queat, dum aut timidus, aut temerarius existit: ideoq; absoluta uirtutes inuicē separabiles sunt. Dicuntur & alio quodam mo- do uirtutes nature dotes & inclinationes bonæ ob quædam similitudinem, idem quod & perfectæ uirtutes nomen adeptæ. Quamobrem milites fortes quandoque dicimus, nec non imprudentes ac temerarios: quosdam fortes aliquando prædicamus, haud sanè de perfectis uirtutibus, sed de do- tibus nature loquentes. Absolutæ profectò uirtutes, nec crescunt unquam, nec decrescunt. Vicia uero interduntur, atq; etiam remittuntur: unus siquidem altero imprudentior, & intusior. Nec tamē se inuicem uicia cuncta sequuntur, sunt enim contraria quædam, quæ in idem congressi nequeunt. Sic se habet ferocitas aduersus timiditatem, & aduersus auaritiam prodigalitas. Neq; inueniri quis- quam potest omnium uitiatorum maculis inquinatus, quemadmodum nec corpus cunctis morbo- rum corruptionibus simul affligitur. Accipienda est insuper media quædam affectio, quæ nec ad uirtutem perineat. Neq; enim homines uniuersos probos uel improbos esse necesse est. Nam hu- iusmodi sunt qui iam ad integrum prouenerunt haud quippe facile est euestigio ad uitium pro- gredi. Longo enim intervallo extrema inter se distat. Virtutum præterea quædam principes, quæ- dam uero pedissequæ Principes, in parte animæ rationali, quibus & cæteræ uirtutes perficiuntur. Pedissequæ uero, quod circa partem rationis expertem uersantur. Hæc siquidem honesta operan- tur. hinc sanè secundum rationem, quæ ipsi insit (neque enim habent) uerum secundum normam à prudentia ex consuetudine, & exercitatione illis impostam. Et cum neque scientia, neque ars in alia parte animæ, quam in rationali consistat, uirtutes quæ circa partes irracionales uersantur doceri

nequeunt, quia nec artes, nec scientiæ sunt. Neque enim propriam intelligentiam possident. Prudentia tamen, quæ & scientia est, propria unicuique tribuit, quemadmodum gubernator nautis quædam ab illis minimè inspecta interdum indicat, illi uero sequuntur. Eadem quoque ratio in milite, & exercitus duce. Cum uero mala & intendantur, & remittantur delicta paria nequaquam erunt, sed quædam maiora, minora nonnulla. Quam ob causam conditores legum quædam lenius, quædam asperius puniunt. Et quamuis ipsæ uirtutes summitates quædam sint, ex eo quod perfectæ sunt, ac recto comparantur, alio tamen modo mediocritates dicuntur, eo quod circa singulas, uel saltem plurimas, duos uirtutes utrinque conspiciuntur, quorum unum excessu, alterum defectu prouenit: Velut circa liberalitatem, hinc auaritia, inde prodigalitas cernitur. Nam in affectibus intemperantia sequitur, aut ex eo quod ultra decens transitur, aut ex eo quod nequaquam attingitur. Neque uero qui parentibus suis furentibus nihil modè uirtus, neque etiam qui ex quibuscunque minimis effertur, moderatus est. Item qui parentibus, uita functis nihil dolet, insensatus est, qui uero in mœore seipsum perdit, effrenis: ac qui mediocriter tristatur, moderatus dicitur. Et qui in omnibus trepidat formidolosus: qui nihil omnino metuit, ferax: fortis autem qui ad timendum atque audendum mediocritatem seruat. Eademque de ceteris omnibus ratio est. Quoniam uero mediocritas in affectibus optima est, nec aliud est mediocritas quam mediū inter excessum atque defectū, ob id uirtutes huiusmodi mediocritates dicuntur, quod nos mediocriter affectos circa perturbationes humanas reddunt.

Quomodo uirtus quidem uoluntaria, priuata autem inuoluntaria.

Cap. XXVII.

Postquam uero si quid aliud in nostra potestate consistit, nec est coactum, eiusmodi præcipue uirtus est. Neque enim laude digna existimaretur, si uel natura, uel diuina sorte contingeret. Sequitur uel uoluntaria uirtus existat, atque id per affectionem quandam flagrantem generosam atque perpetuam. Ex hoc tandem quod uirtus uoluntaria est, prauitatem inuoluntariam esse concluditur. Quis enim in parte eius præstantiori, extremum esse malum sponte unquam eligat? Quod si quis in uitium labitur, primum quidem non ut in malum, sed uelut in bonum potius inclinatur. Et si in malum irruit, omnino deceptus est, ut per minus malum, maius quoddam malum deuter, atque ex hoc inuoluntarius agit. Neque enim fieri potest ut quis eo animo ad mala declinet, quasi mala exoptet, neque spe aliqua boni, aut inuoluntaria sit, multo magis iniuste agere inuoluntarius erit, quo deterior est operatio ipsa uitii, quam eius habitus oculosus. Et quamuis inuoluntaria sint scelera, scelerati tamen homines puniendi. Ac etiam diuersa pœnarum genera esse debent, quemadmodum illa per iniuriam damna differentia sunt. Inuoluntarium præterea in ignorantia quadam, uel perturbatione consistit. Quæ profecto excutere licet ratione, consuetudineque ciuili atque diligentia.

De iniustitia, de affectuum distinctione.

Cap. XXVIII.

Tantum uero malum iniustitia est, ut iniuriam pari præstet admodum, quam inferre. Etenim iniuria quæ nec afficere, improbi hominis opus est: affici uero iniuria, imbecillus est passio. Turpe est quidem utrumque. At tamen inferre iniuriam eo deterius est, quod turpius. Atque operapretium est iniusto se iudici ultro subicere, quemadmodum aegrotanti medico se committere. Omnis enim castigatio medicina quædam est delinquentis animæ. Quoniam uero uirtutes quamplurimæ circa affectus perturbationesque uersantur, affectus ipsi iam distinguendi uidentur. Est autem effectus motus animæ sine ratione, gratia boni cuiusdam aut mali. Irrationalis motus ideo dicitur esse, quia nec iudicia, nec opinioniones affectus sunt, sed irrationalium partium animæ motus. In parte enim animæ rationis expertæ motiones sunt, quæ et si nostra sunt opera, nihilo tamen magis in nostra potestate consistunt. Sæpe igitur inuoluntarij motus huiusmodi nobis exoriuntur, uoluntati que repugnant. Quandoque enim accidit, ut dignoscens nec aspera esse quæ incidunt, neque dulcia, nec expetenda, nec etiam metuenda: nihilominus ab ijs trahamur. Quod sane nunquam pateremur, si perturbationes idem essent atque iudicia. Hæc enim tunc reijcimus, cum ipsa per cõsiliū confutamus, siue ut decet, seu non id agamus. Adiectum præterea in definitione est, boni cuiusdam, aut mali gratia: Nam ex indifferenti occursum affectus minimè concitatur. Ex eo enim, quod aliquid aut bonum, aut in malum apparet, perturbationes omnes nascuntur. Et si bonum ad esse uideatur, uoluntate perfundimur, si fore cupiamus, malum contra cum præsens appetat dolemus, futurum metuimus. Simples præcipue affectus duo sunt, uoluptas scilicet atque dolor. Cæteri autem ex ijs uelut elementis quibusdam consiciuntur. Neque enim cum ijs timores & concupiscentiam, quasi simplices principalesque sint, annumerare debemus. Nam qui meruit, non omnino uoluptate priuatus est: quippe si malorum repulsionem, uel leuationem penitus desperarit, haud ultra meueret, imò acriori inde passione affectus, doleat iam potius, quam timeret. Qui uero cupit, quandoquidem conseruationem eius quod appetit, sperat, quodammodo delectatur: & cum haud certam spem habeat, angitur. Quod si si cupido ac metus minimè simplices sunt, sine controuersia cõcedetur, nullum quoque reliquorum affectuum simplicem esse, uelut iam inquam, desiderium, emulationem, cæteraque huiusmodi

huiusmodi. In ijs enim uoluptas & dolor tanquam ex ijs compositis inspicuntur. Perturbatio num præterea quædam agrestes, nonnullæ domesticæ sunt. Domesticæ quidem quæcunque secundum naturam hominibus insunt. Atque hæc sane dum modum tenent, necessariae ac propriae sunt: ac cum supra modum effertur, profecto delinquant. Eiusmodi sunt, uoluptas, dolor, ira, misericordia. Conueniens quippe hominibus est ijs, quæ secundum naturam accidunt delectari, contrarijs uero dolere. Et ira quidem ad repellendam uisciscendamque iniuriam necessaria est: misericordia humanitas atque charitatis est propria: uerecundia uero ut ab aduersis declinemus, nos prouocat. Agrestes autem & ferinæ perturbationes præter naturam hominum ex perturbatione uitæ, ac deterrima consuetudine progrediuntur. Huiusmodi sunt, risus effusor & in malis contingebus exultatio, & humani generis odium: quæ siue uehementes, atque intenses, atque remissæ sint, aut quomodo cunctis se habeant, semper aberrant, mediocritatemque laudabilem nullam prorsus admittunt. De uoluptate autem & dolore, sic inquit Plato: Has uidelicet perturbationes in nobis ab ipsa origine naturaliter excitari: Dolorem quidem ijs, qui præter naturam mouentur accidere: uoluptatem uero illis, qui in naturam suam restituntur. Existimat enim naturalem hominis statum esse mediū inter uoluptatem atque dolorem, dum neutro mouetur, quo in statu plurimum tempus uiuimus. Tradit item plures species uoluptatum: quasdam per corpus, nonnullas uero per animam: necnon ex uoluptatibus alias dolori commixtas, alias puras esse, alias item per memoria fieri, secundum spem alias excitari, nonnullas quoque turpes, honestas alias: & illas quidem ex incontinentia, & ex iniustitia suscipi, has autem ex temperantia, aut alio quodam bono contingere, ueluti gaudium illud quod ex uitium operatione percipitur. Cum igitur uoluptatum plurimarum natura obsecena sit, nequaquam disputandum esse censet, utrum uoluptas simpliciter & absolute bonum esse possit. Exilis enim & inanis esse uideatur, cuius natura pedisse qua est alterius succedens, neque substantiæ propriae principalis particeps. Contrario quoque suo congregitur dolori semper immixta, quæ sane nunquam contingent, si uoluptas absolute bonum, dolor autem absolute malum esse posset.

De fato et libero arbitrio. Cap. XXIX.

De fato autem huiusmodi quædam Platoni uiso sunt. Omnia, inquit, fato sunt, non tamen omnia fato decreta. Fatum enim legis instar nequaquam dicit, hic talia faciet, hic talia parturitur in infinitum namque progressio foret, cum infiniti sint qui nascuntur. & innumera quæ illis deinde contingunt. Libertas quoque nulla restaret, & laudes uitæ operationesque penitus tollerentur. Verum sic fatum prouidetur. Quæcunque anima talem uitam elegerit, & huiusmodi quædam commiserit, consequenter talia patietur. Libera ergo est anima, & in eius arbitrio, uel agere, uel non agere ponitur, neque hoc ab aliquo cogitur: quod autem sequitur actionem, ab ipso fato pertinet. Veluti ex eo quod Paris Helenam rapier, quod quidem in eius erit arbitrio: sequitur, ut Gregi de Helena decerret. Sic quoque Apollo ipsi Latio prædixit, si generis situm, natus ipse te periret. In lege quidem & Latius & generatio illi simul comprehenditur: fato uero institutum est, quod ex generatione illi sequitur. Ipsi uero autem quod possibile est, natura inter falsum & uerum media cadit, eique suapte natura indefinito, libera animæ rationalis potestas undique superfertur. Quod uero eligentibus nobis efficitur, confessum aut uerum est, aut falsum: ab eo autem quod in potestatis, id est, quod habitum quandoque aculque erit, admodum discrepat. Quod enim potentia facultatem quandam & aptitudinem ad aliqua quæ nondum ordinem suum sortita sunt, significat, quemadmodum puer potentia quadam grammaticæ, tibiceni de faber dicitur, eique tunc in unius aut duorum habitum constitutus, cum di dicitur. Libitum quoque istorum aliquem nactus fuerit. In actu uero tunc demum esse dicitur, cum secundum acquisitum habitum operabitur. At quod possibile uocabamus, horum neutrum est. Indeterminatum enim atque differens natura sua libertate nostra in utram placuerit, statere lanceam quodam modo declinante, mox aut uerum, aut falsum ex possibile fit.

De bonis, et summo bono, atque uirtutibus. Cap. XXX.

Princeps quæ Platoni de moribus placuerunt, breuiter perstringamus. Venerandissimum profecto & supremum bonum, nec facile inueniri, nec postquam inuenieris turò cuiuslibet reuelari posse putauit: ideoque cum pacis admodum, atque ijs quidem familiarissimis ac probe electis, contemplationem ipsius summi boni communicauit. Nostrum tamen bonum, si quis diligentes eius libros examinauerit, in ipsi primi boni contemplatione posuisse reperiet: Quod quidem bonum, & Deum & primam mentem nuncupare licet. Omnia enim quæ ab hominibus bona dicuntur, ea ratione bona nominari uoluit, quod aliquo modo ipso primo bono participat: quemadmodum & dulcia omnia atque calida, participatio quadam primi dulcis & calidi, appellationem huiusmodi sortiuntur. Ex ijs uero quæ nobis insunt, mentem atque rationem duxit atque ipsius boni similitudinem consequi. Quamobrem bonum nostrum, pulchrum quiddam, uenerandissimum, amandum, commenturatum, ac beatitudo apud illum uocatur. Eorum autem quæ uulgo dicuntur bona, cuiusmodi sanitas est, fortitudo, & robur: necnon diuitiæ ac dignitates, nullum prorsus esse bonum, nisi in usum utriusque inciderit. Separata enim hæc ab ipsa uirtute, materia fortis solummodo tenent, atque ijs qui male utuntur, mala proculdubio sunt. Nonnunquam tamen

ipsa materialia bona Plato nominat. Beatitudinem uero haudquaquam in bonis hominibus, sed in diuinis ac sanctis inesse. Ideoq; ingentibus quibusdā admirandisq; bonis legitimorum philosophorum animos refertos esse praedicat, ac post corporis mortalitatem in teritum diuinis epulis dēscit, ueritatisq; campū cum dijs unā circumlustrare. Idq; ex eo potissimum promereri, quod in omni uita desiderio scientiæ diuinæ flagrauerint, atq; eam præ cæteris omnibus ueluti præciosissimum quiddam coluerint. Cuius more mentis illorum expergestus oculis atq; reuolvens antea obcæcatus, in numeris tamen corporis præciosior, eos uniuersæ naturæ rationalis compotes efficit. Etenim ignorantes homines ijs comparat, qui uitam omnem in subterranea quædā spelunca trāsegerint, ubi fulgidū solis lumen nutriq; in spexerint, sed exiguas & inanes umbras corporum eorum, quæ nos supra terram in specibus. Quas dum intuerentur, uera se corpora uidere putauerint. Venim hos si quādo ē tenebris ad lumen emerferint, consensaneū est omnia, quæ antea uisa fuerant, ac seipos multo magis tanq; omnino deceptos uituperare: sic & eos qui ex huius uitæ tenebris ad diuinam se conferunt rationabile est, quæ quondam maximi fecerant aspernari, diuinorumq; beatam speculationem duntaxat amare. Ex quibus consequens est dicere, ipsum solum bonū in scientia primi, quod & pulchrum est consistere: quod per omnes Platonis libros ostensum est, semper tamē secundum ipsam participationem id assertum. In primo igitur libro de legibus hoc modo. Duo quiddam bona sunt, humana uidelicet atq; diuina, & quæ sequuntur. Si quisdem autē absque uirtute possidetur, & essentia primi est expers, id præterea ab ignorantibus bonum est appellatum: quod tamē in Eurydemo Plato ingens habenti malum esse testatur. Quod uero uirtutes per seipsum eligendas existimat, ex eo patet, quod solum pulchrum honestumq; bonum esse censet, quod cum in multis eius dialogis demonstrat, tum maxime in ijs, quos de Republica edidit. Quapropter hominem Dei scientiam consecutum, felicissimumq; beatissimumq; existimat. Neque tamen honorum causa qui eiusmodi uirum sequitur, neq; alicuius alterius præmij gratia beatum uocat: sed licet homines uniuersos lateat, eaq; etiam quæ uulgō mala putantur, in hōmīa, exilia, atq; mors illi contingant, nihilominus beatum fore. Atq; si hominem absq; Dei scientia cuncta quæ uulgus bona prædicat possidentem, diuitias, regna, sanitatem, robur & formam, nihilo magis beatū putat. Quibus omnibus consequentem atq; consonum finem induxit, hoc est Dei similem fieri, quoad humanū genus assequi potest. Varijs autem modis id astruere tentat. Interdum quippe similitudinem Dei dicit, prudentem, iustum, sanctumq; esse, quemadmodum in Theætero declarat. Vnde adnitendum monet oculis hinc ad diuinam confingere. Fuga uero similitudo Dei similitudine Dei prudentem, iustum, sanctumq; fieri. Nonnunquam etiam per solam iustitiam, quemadmodum in ultimo de Repub. libro, Dei similis fieri nos posse demonstrat. Neq; enim a Deo, inquit, unquam despicitur, quisquis conatur ut iustus euadat, & ipsius uirtutis officio sese quantum licet, Dei similem reddat. In Phædone uero Dei similitudinem per temperantiā iustitiāq; acquiri sic asserit. Nonne beati, sanctiq; sunt, & in optimum locum migrant, qui popularem ciuilemq; uirtutem, & quam temperantiā & iustitiam uocant, exercuerunt. Interdum igitur uitæ finem esse dicit, Dei similem fieri, alia autem sequi Deum, cum inquit: Deus profecto, ut antiquus sermo testatur, principium, mediū, finemq; rerum omnium continens, rectitudine perficit singula, secundū naturam undiq; circumcurrens. Hic semper iudicium sequitur, iudex eorum, qui a diuina lege discesserint. Cui qui beatus futurus est, se sponte subijciens, mitis & modestus obtemperat. Nonnunquam utraq; ut cum inquit: Animā uero Deum sequentem atq; illi consimilem, & cætera quæ sequuntur. Etenim utilitatis principium bonum ipsum existit, hoc autem ex Deo dictum est. Consonum ergo principio finis erit, Dei similem effici, Dei scilicet celestis, uel proculdubio supercelestis, qui uirtutem quidem non habet, est tamen uirtute præstantior. Quamobrem recte quispiam dixerit *nonna Anaximandri*, id est, miseriam, & demonis deprauationem esse *nonna Anaximandri* uero, id est, beatitudinem, bonum & demonis habitum. Tandem uero ad ipsam Dei similitudinem accedemus, si conuenienti natura utamur, moribusq; & uirtu ac sensu secundū legem, rationeq; præsertim atq; doctrinā, ut ab humanis negotijs longē admodum alieni, diuinisq; contemplationibus dediti semper uiuamus. Præpurgationes autem, & quasi purificationes quædam interioris demonis, si maioribus expiationibus opus fuerit, ipsæ mathematicæ disciplinæ erunt, per Musicam, Arithmeticam, Astronomiam atq; Geometriam, Corporis quoque cura per gymnasticam habenda est, qua promptius ad opera dum pacis, tum belli reddatur.

Definitio uirtutis atq; distinctio. Cap. XXXI.

Cum uero uirtus diuina quiddam thesaurus sit, ipsa quidem est affectio quædam animæ perfecta & optima, ornatum, & concordem, & stabilem efficiens hominem: tum ad agendum, tum etiam ad loquendum, & ad seipsum pariter, & ad alios. Ex uirtutibus autem quædam circa partem rationalem sunt, quædam circa rationis expertem. Nam cum alia sit natura rationalis partis, alia irascendi potentia, alia etiam concupiscendi, diuersæ quoq; harum perfectiones esse debent. Vnde ad primam prudentia, ad alteram fortitudo, ad postremam temperantia pertinebit. Et prudentia quidem bonorum & malorum indifferētium scientia est. Temperantia ordo circa uoluptates atq; libidines, eas obediētes rationi efficiens. Cum autem ordinem & obediētiā tribuimus temperantiæ

temperantiæ, idēdē intelligi uolumus, quod uis quædam est, qua cupidines pedissequæ in ruralis domini sunt. Fortitudo est legitimæ institutionis, seu arduæ, siue facilis, seruatio, id est, cōseruatrix, & executrix facultas legitimæ rationis propositi. Iustitia est consensus quædam omnium animæ partium, quippe uis quædam est, per quam tres animæ uires sibi inuicem consonant, & unaquæq; secundum dignitatem proprio munere fungitur, ut iustitia communis quædam & integra harum trium uirtutum, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ perfectio sit, dum ratio ducit & imperat, reliquæ uero partes quæq; pro naturæ suæ officio superiori subiectæ obediētesq; permanent. Quamobrem uirtutes conuagatione quadam se inuicem consequi putandum est. Fortitudo enim cum sit institutionis legitimæ conseruatrice, rationis rectæ conseruatrice erit. Recta autē ratio à prudentia proficitur. Quinetiam prudentia cum fortitudine constat, bonorum nempe scientia est. Nemo autem bonum discernere potest, dum timiditate perturbationibusq; illam sequentibus obcæcatur. Atq; eodem modo, neque cum intemperantia prudens uir ullum habet cōmercium: ac generatim quilibet perturbatio ne concitus quicquā præter rationem efficit, propter inscitiam semper aberrat. Prudentia uero rem propriam, & rem familiarem, & rem publicam administrat. Et ut Rempub. gubernat, ciuilis scientia nuncupatur, cuius sunt officia duo, Leges condere, & conditas exequi. Prima uero *uoluntatis*, id est, legum positio, secunda *Anaximandri*, id est, iudicialia nominatur. Considerat deniq; ciuilibus peritia ea, quæ ad pacem, & quæ ad bellum pertinent, & in eo cum alia plurima, tum hoc præcipue, bellum ne ineundum sit, an potius renuendum.

De amicitia. Cap. XXXII.

Amicitia proprie nihil aliud est, quā beneuolentia mutua. Hæc uero tunc existit, quando uterque bonum alteri æquæ ac sibi esse desiderat, quæ quidē æqualitas haud aliter quā per similitudinem morum seruat. Simile enim simili ac moderato amicum est, intemperata uero neq; inuicem, neq; moderatis congruere possunt. Dicuntur & alia quædam, nec tamen sunt amicitia: a uirtute quo. Iam modo coloratæ, cuiusmodi est naturalis parentum ad filios, cognatorumq; ad inuicem beneuolentia, nec non ea quæ ciuilibus, ac rhetorica nuncupatur. Hæc siquidem non semper beneuolentiæ uicissitudinem habent. Species præterea quædam amicitia, amatorius affectus est. Amor honestus est animi generosus, turpis, abiectus, medijs denique medijs. Unum uero quemadmodum tres dispositiones sunt rationalis, animi, bona uidelicet, malisq; & media, ita tres amatorij sunt affectus inuicem specie differentes. Quod autem tres sit amores, huius illorum diuersi declarant. Turpis quidem sola corporis uoluptatem sequitur, ideoq; brutorum passio est. Generosus uero nudū respicit animum ad uirtutis officia promptum. Medius utranq; diligit, tum corporis, tum animi pulchritudinem. Atq; ille etiam si sumatur, neq; probus est, neq; improbus. Quapropter amorem ad corpus ex parte aliqua declinantem demonem potius, quā Deum appellare deceat, nunquam in terrena corpora uersum, diuina atq; homines, humana rursus ad deos traicientem. Cum uero amatorius motus, in tres ideas sit, quas diximus, distributus, boni quidem uiri amor passiois expers, artificiofus quodammodo est, unde & in rationali animi parte sedet, eiusq; cogitationes huiusmodi sunt, discernere, qui ob animi dores sit beneuolentia dignus, atq; cum sibi conciliare. Deinde eius quem amat, cogitationes appetitionesq; si generosæ sint, & ad bonum seruire quodam animi perferantur, laudat & approbat, si contra se habeant, nec assentabatur illi, neq; stantibus uerbis obsequijsq; delinere, sed absterrebis potius, atq; docebis, nequaquam illi donec talis sit, esse utendum. Promittet autem semper ac porriget ea, quibus exercitatus, quem amat, ad optimam frugem euadat. Finis tandem is etiam, ut ex amicitia fiat.

De speciebus Reipublicæ. Cap. XXXIII.

Reipublicarum quædam præsupponendas esse dicit, quas in libris de Republica tradidit. In ijs enim priorem quidem concordem, secundam uero discedentem descripsit, inquirens quænam istarum præstantiores essent, & quo pacto constituerentur. Est & apud eum instar diuisionis animæ, reipublica quoq; in tria mēbra diuisa, in cultores, adiutores, artifices. Primis autem consolationem principatumq; tradit. Secundis propagationem, si quando opus fuerit, quos iracundiæ comparat, quali opem rationi ferentes. Postremis uero artes ac cætera ministeria. Principes existimat Philosophos, & contemplationi ipsius boni deditos esse debere. Hoc enim modo duntaxat ipsos omnia recte gubernaturos, quippe nunquam humanum genus a malis cessaturum, nisi cum Philosophi regnent, aut dominantes diuina quadam sorte philosophentur. Optime enim & cum iustitia tunc administrat reipub. cum unaquæque ciuitatis portio suo munere fungitur. Principes populi consultant atque decernunt, militares his obsequuntur atq; iurantur, reliqui uero superioribus libenter obediunt. Quinetiam reipublicæ species induxit, primam optimam gubernationem, quando uiri optimi præstant. Secundam ambitiosam, in qua factu insati homines dominantur. Tertiam popularem. Quartam paucorum potentiam. Postremam tyrannicam, consensum deterrimam. Describit quoque alias ex suppositione reipublicas, cuiusmodi est, quæ libris de legibus instituitur, & quæ ex emendatione in epistolis extraxit, qua uirtu aduersus eas ciuitates, quæ egrotantes in libro de legibus relatæ sunt, quæ iam distinctam reipublicam

gionem nascuntur, & homines ex omni ætate electos, ita ut secundum diuersitates naturarum & regionum, disciplina propria impetratione, & exportatione, & armatura indigere monstrarentur. Qui enim mari finitimi sunt, navigationi studebunt, & naualia prælia tractabunt. Qui autem continentem habitant, ad pedestrem pugnam aptiores erunt, & armaturam leuiorem, qui montes colunt, grauiorem qui litorea. Nonnulli uero ex his equestrem pugnam exercebunt. In hac utriusque ciuitate mulieres communes nequaquam insitunt. Est igitur ciuili facultas uirtus contemplatiua simul atque actiua, que eligat atque proponat bonam ciuitatem beatamque efficere, & secum maxime consentientibusque propriam etiam imperare, unde militares artes omnes subiectas habet.

De Sophista. Cap. XXIIII.

Hactenus cuiusmodi sit Philosophus dictum fuit. Sophista uero à Philosopho tam modo quam materia discere patet. Modo quidem, quod sequitur mercedes, iuuentu, bonusque & clarus uidetur quam esse matrem: Materia autem, quod Philosophus circa illa quæ semper eadem sunt, & eodem modo se habent, uersatur. Sophista circa id quod minime est, contendit atque laborat, in prouinciam profectio quæ ob tenebras difficile cerni potest, refugiens. Ipse namque quod est, id quod non est, haudquaquam ut contrarium opponitur. Hoc enim nec existit, nec substantia uilius est participes, nec etiam intelligi potest. Quod quidem si quis proferre, uel cogitare cogatur, oberrabit atque tergiversabitur, ex eo quod secum ipse pugnet, atque dissideat. Ipsum uero quod non est, quatenus pronuntiatum auditur, haud sane eadem est ipsius negatio, sed cum suspitione quadam, & sub insinuatione alterius, quod quidem modo aliquo ipsum quod est comitatur. Quod nisi ipsa quoque eo quod non est participassent, nequaquam ab alijs distinguerentur. Nunc autem quot sunt, quæ sunt, eisdem modis quod non est, profertur. Quod enim non est, unum aliquid eorum quæ sunt, profectio non est.

È P I L O G V S.

Hæc introductio nem quandam in Platonicam disciplinam dicta sufficiant. Quorum quædam ordine suo tractata sunt, nonnulla sine ordine cetero sparsim inducta. Veruntamen sic tradita sunt, ut horum uiginti quatuor, reliqua etiam Platonis sensa uenarilect.

ALCINOI FINIS.

SPEVSIPPI PLATONIS DISCIPLINI LIBER DE PLATONIS DEFINITIONIBUS.

Empiternum, quod per omne tempus, & prius exitit, & nunc est, nulli corruptioni obnoxium. Deus, uiuens immortalis: per se ipsum ad beatitudinem sufficiens: essentia sempiterna: ipsius boni causa. Generatio, motus ad essentiam: acceptio essentia: processus in esse. Sol, cælestis ignis, qui solus ab ortu ad occasum ab eisdem aspectu potest, animal sempiternum: astrum animatum, diurnum æ maximum. Tempus, solis motus: progressionis mensura. Dies Solis iter ab ortu ad occasum: lumen nocti contrarium. Aurora, diei principium: primum à Sole lumen. Meridies, tempus in quo umbræ corporum quam breuissimæ sunt. Occasus, diei finis. Nox: umbræ diei contraria: Solis priuatio. Fortuna, motus ab occulto in occultum casu quodam felicitatis actio causa. Senectus, decrementum uitæ tempore huiusmodi. Ventus, agitatio aeris circa terram. Aer, elementum cuius omnes loci mutationes secundum naturam sunt. Cæelum, corpus omnia complectens corpora, præter ipsum supremum ætherem. Anima, quod seipsum mouet, uitalis motus, animatus causa. Potentia, quod est per se ipsum efficax. Visus, habitus quo corpora discernuntur. Os, medulla calore consolidata. Elementum, ex quo componuntur, & in quod composita dissoluntur. Virtus, dispositio, uel habitus optimus mortalis animantis per se laudabilis: habitus secundum quem, quod habet bonum uocatur. Communio, legum iusta institutio, qua quod præditum est probum dicitur, habitus concordiam præstans. Prudentia, uis quæ per se ipsam ad beatitudinem humanam ducit, scientia bonorum & malorum, dispositionem felicem præstans, qua quid agendum sit, & quid non iudicamus. Iustitia, consensus anime ad seipsam, eiusque partium ordo ad inuicem mutuis, habitus unicuique pro dignitate distributus, habitus quo qui præditus est, semper quæ iusta uidentur, eligit, habitus uitæ legibus obedientis, equalitas communicatiua, habitus qui legibus rectis semper obtemperat. Temperantia, moderatio anime circa naturales concupiscentias atque uoluptates, compositio ordoque anime ad naturales uoluptates atque dolores, consonantia anime ad imperandum & obediendum, uoluntaria eorum quæ secundum naturam sunt, actio, rationalis anime conseruatio, quo ad honesta & turpia, habitus quo decentia eligimus & seruamus. Fortitudo, habitus anime intrepidus, militaris audacia, peritia illorum que ad bellum spectant, constantia anime aduersus illa quæ terere solent, audacia prudentia pedissequa, intrepiditas in mortis expectatione, affectio seruans in periculis rationale propositum, robur contra periculum obstitens, uigor tolerans omnia uirtutis gratia, perseverantia anime in his, quæ recte rationi audenda

audenda uel metuenda uidentur: obseruatio eorum quæ ratio distat in rebus pauendis: Res militaris peritia: habitus in lege immobiliter perseverans. Constantia, potestas, perseverantia molestie sequentis ex his, quæ recta ratio iussit, potestas quæ nunquam deicitur rationis proposito. Suffertia, perfecta bonorum possessio: habitus quo unusquisque se ipsius dominus sit. Aequitas, iustorum condulentium remissio, moderatio in commercijs: ordo rationalis anime, quo ad honesta & turpia. Tolerantia, perpessio molestia honesti gratia: perpessio laborum honesti gratia. Audacia, securitas, qua quis malum neque futurum expectat, neque præsens horretis. Indolentia, habitus quo in dolores nunquam incidimus. Perseuerantia, affectio quæ perficit quodcumque elegerit, id est, tolerantia uoluntaria: aduersus labores inconcussus habitus. Pudor, audacia: remissio eius quod optimum apparet spontanea & libens acceptio: formido uituperationis ueræ. Libertas, uix dominatum, dominatio in omnibus absolutatiuam propria uitæ: affectio in possessione, & usu rerum minime parca. Liberalitas, habitus qui in querendis erogandisque pecunijs decorum seruat: decens acquisitio accumulatioque pecunie. Mactudo, constitutio anime aduersus iram imperum immobilis: moderata temperies anime. Modestia, uoluntaria ad id quod optimum iudicatur concessio: in gustu corporis compositio. Beatitudo, bonum ex bonis omnibus accumulatum: potestas ad bene uisendum se ipsa sufficiens: perfectio secundum uirtutem: sufficiens uitæ commoditas. Magnificencia, estimatio secundum rationem rectam & honorandam. Industria, ingenium anime, quo quisquis munitus est, in singulis quod decet facile conijcit: mentis acumem. Frugalitas, rationalis uitæ simplicitas, in orumque bonorum studium. Bonitas, affectio qua eligimus optima. Magnanimitas, moderatus contingentium usus: urbana cum hominibus conuersatio: magnificencia anime cum ratione. *φιλανθρωπία*, id est, humanitas, affectio amicitia, hominum conciliatrix habitus hominibus beneficus, gratiarum redditio, gratitudo benefica. Pietas, iustitia ergo Deum, affectio colens Deum, uoluntaria ueneratio Dei, recta honoris diuini scientia. Bonum, quod sui ipsius gratia expectandum. Insuperas, habitus per quem in timoribus nullis mouemur. Sanitas anime, habitus affectibus non succumbens. Pax, quies qua ab iniurijs belli cessamus. Humilitas, facilitas anime: omnis expertis in eundem. Altitudo, affectio qua finem proprium coniectamus. Amicitia, consensus in rebus honestis & iustis, eiusdem uitæ electio: consensus in deliberando atque agendo, concordia in communione uitæ cum beneuolenti: communitio in dandis accipiendis beneficijs. Generositas, uirtus ingenii in oris, facilitas anime ad dicenda pariter atque agenda. Electio, approbatio recta. Beneuolentia, electio hominis ad hominem grata atque accepta. Propinquitas, communitio in eodem genere. Consensus, communicatio rerum omnium, cogitationum, suspitionumque concordia. Charitas, integra anime declaratio, cuius scientia honestorumque atque utilium, scientia iustitiam inducens in rempib. Societas, amicitia ex diuina æqualium consuetudine constata. Sagacitas, innata ratio emanandi uirtus. Fides, recta præsumptio quod sic res habeat, ut sibi uideatur, in omni stabilitas. Veracitas, habitus in affirmando atque negando rectus, scientia ueri. Voluntas, appetitus secundum rationem rectam, affectus rationalis, affectus cum ratione secundum naturam tendens.

Consilium admonitio alterius de agendis rerum ratione. Opportunitas, imminetia temporis, in quo uel agere, uel parare oportet. Cautio, declinatio malis, diligentia custodiendi. Oratio, consensus operari ad inuicem, communio proportionis proportio, officij similitudo in omnibus causis, eorum temperatio ad percipiendum idonea. Attentio, intentio anime ad discendum. Ingenium, discernendi uelocitas, genitura bona nature, uirtus in natura. Docilitas, ingenium anime ad uelociter percipiendum. Iudicium, rata pronuntiatio de eo, quod in disceptationem uenit. Lex, norma ad quam queritur, an quis iniuriam intulerit, necne. Legitima ciuilitas bonis legibus obedientia.

Gaudium, iustitia in corporibus temperantia. Honor, bonorum largitio, propter uirtutis officium: estimatio, ac dignitas uirtute acquisita: figura uenerationis, conseruatio dignitatis. Propteritudo, patens expectatio, propositi ad res agendas. Gratia uoluntaria beneficentia, redditio boni obsequij in tempore opportuno. Consilium, consensus imperantium & subditorum in imperandi obediendi, uel ratione. Respublica, ceteris multorum hominum ad feliciter em per se sufficiens, legitima multitudinis conspiratio. Prudentia, preparatio ad futura. Consultatio, consideratio futurorum, quoniam pacto conferant. Victoria, uis in certamine superans. Facundia, perspicacia & facultas obtinendi quod propositum est. Donum, mutua gratiarum relatio. Occasus, flos ipse temporis rebus agendas conferens, reampus bonam quanda serens opem. Memoria, dispositio anime, inhaerentem illi ueritatem custodiens. Intelligentia, cogitationis intentio. Intellectus, scientia principium.

Sanctimonia, cautio declinans à peccatis, quæ aduersus Deum committuntur, diligens obseruatio diuini cultus secundum naturam. Diuinitas, scientia rerum absque demonstratione præfata. Varietium, scientia qua dignoscitur quid adsit, quid uel futuro sit moralis uiuenti. Sapientia, scientia quæ nihil penitus præsupponit, scientia eorum quæ semper sunt, scientia quæ rerum omnium causam contempletur. Philosophia, appetitus sapientia contempletio ueritatis, ut ueritas est causa anime secundum rectam rationem. Scientia, comprehensio anime immutabilis ratione, uis comprehensio alicuius, uel quorundam ratione immutabilis, ratio uera in cogitatione immutabilis. Opinio, perceptio cum fide per ratiocinationem, rationis discursus, cogitatio incidens in uerum & falsum per ratiocinationem. Sensus, anime progressus, mentis motus, nunciatio anime

animæ per corpus in formas hominum, à qua fit irrationalis animæ uis, per corpus nascens. Habitus, affectio animæ, secundū quam quales dicimur. Vox, prolatio ex ore secundū cogitationem. Oratio, uox quæ scribi potest pronuntiatiua cuiusq; rei: compositio ex uerbo & nomine: sine harmonia cantus. Nomen, dictio simplex significatiua eius, quod secundū essentiam prædicatur, & omnis quod secundū seipsum minime dicitur. Dictio, uox hominis quæ scribi potest: & signū quoddam commune absque cantus harmonia significans. Sibylla, articulus humanæ uocis, qui scribi potest. Definitio, oratio ex genere differentiaq; composita. Coniectura, rei latentis iudicium.

Demonstratio, ratiocinatio uera: oratio ostendens aliquid per præcognita. Elementum uocis, uox simplex, causaq;, quod cæteræ uoces, uoces sint. Vtile, causa quod unumquodque bene afficiatur: causa cuiusdam boni. Conferens, quod in bonum fert. Pulchrum, quod bonum. Bonum, quod in omnibus quæ sunt, salutis est causa, causa omnis, quod ad ipsum tendit id, à quo ueniunt, quæcunque sunt eligenda. Temperamentum, ornamentum animi. Ius, legis institutio, à quo iustitia prouenit. Voluntarium, quod seipsum ducit, quod per seipsum eligendum: quod cognationem perficit. Liberum, quod sibi ipsi dominatur. Moderatum, medium inter excessum, atque defectum, secundum artem sufficiens. Mensura, medium excessus atque defectus. Palma, uirtutis præmium scripsit gratia exoptandū. Immortalitas, essentia uiuens, & sempiterna perseveratio. Sanctum, Dei cultus: quod Deo gratum. Celebritas, tempus secundum leges sacrum. Homo, animal siue pennis, bipes, latis unguibus, quod solum ex animalibus scientiæ rerum per rationes fit particeps. Sacrificium, hostiæ donum Deo exhibitum. Votum, præcatio hominum ad Deū, qua uel bona, uel quæ bona uidentur, efflagitant. Rex, imperans secundum leges, nulli subiectus, irreprehensibilis, ciuilibus ordinis institutor. Principatus, prouidentia uniuersi. Licentia, legis concessio. Legislator, author legum, quibus gubernari ciuitas debet. Lex, ciuilibus, institutio multitudine, absque certi temporis termino. Suppositio, principium indemonstrabile: sermonis summa. Decretum, institutum ciuile ad certum tempus respiciens. Ciuilibus homo, peritus eorum quæ ad administrationem reipublicæ pertinent. Ciuitas, habitatio multorum hominum cōmunibus uentium legibus: cœtus hominum iustem legibus subiectorum. Ciuitatis uirtus, recta reipublicæ constitutio. Militaris uirtus, experientia in bello. Salus munitio ab omni damno secuta.

Tyrannus, imperans ciuitati secundum sententiam propriam. Sophista, iuuenum nobilitatem atque diuitem mercenariis uenator. Opulencia, possessio rerum sic moderata, ut ad felicitatem cōferat abundantiam rerum ad beatitudinem conferentium. Deposita, tributio cum fide. Purgatio, detentio à melioribus segregatio. Vincere, aduersariū superare. Homo bonus, qui huiusmodi est, ut homini bona reddat. Temperans, qui mediocres concupiscentias habet. Continens, qui partes animæ rationi repugnantes cohibet. Probus, qui perfecte bonus: qui propriam sui uirtutem habet. Conscientia, cogitatio tristis absque ratiocinatione. Indocilitas tarditas ad discendum. Dominatio, principatus iustus, nulli subditus. A Philosophia, habitus quo quis rationis odit. Merus, concursio animæ in expectatione mali. Animositas, impetus uiolentus in irrationalis animæ absque ratione & ordine mentis. Pavor, trepiditas in expectatione mali. Adulatio, conuersatio ad uoluptatem absque ratione boni: habitus ad oblectationem consuetudinis, tendens, medio ueritateq; transgressiens. Ira, prouocatio, irascibilis animæ partis ad ulciscendum. Contumelia, iniuria quæ per contemptum inferitur. Incontinentia, affectio trahens ad ea, quæ iucunda uidentur præter rectæ rationis iudicium. Pigritia, fuga laborum qui ex gubernando proueniunt. Timiditas, prima causa succurrentis impetus. Calumnia, dissensio amicorum uerbis facta. Opporunitas, tempus in quo unumquodq; aptum est, uel pati, uel agere. Iniquitas, habitus, qui leges despiciit. Indigentia, bonorum diminutio. Verecundia, formido in expectatione infamie. Ostentatio, affectio quæ sibi uendicat ea bona, quæ minime adsunt. Peccatum, actio præter rectam rationem. Inuidia, tristitia ex amicorum bonis, seu presentibus, siue præteritis. Impudentia, habitus animæ infamiam lucri causa subiens. Ferocitas, excessus audaciæ: haud metuens, quæ metuenda sunt. Ambitio, habitus animæ, omnes honores gratia sumptus admittens, præter rationis normam. Degeneratio, prauitas in natura: declinatio ab eo, quod secundum naturam: moribus eius quod secundum naturam. Spes, expectatio boni. Furor, corruptio aestimationis ueræ. Loquacitas, resoluta loquendi sine ratione intemperantia. Corrarietas, distantia maxima illorum, quæ sub eodem genere per quosdam differentias continentur. Inuoluntarium, quod præter sententiam factum. Disciplina, facultas animam curans. Eruditio, disciplinæ traditio. Legum institutio, sententia ciuitatem tumultu uacuum reddens. Monitio, sermo ex sententia castigans: sermo ab erroribus absterrens. Auxilium, expulsio mali uel adulti, uel etiam imminentis. Castigatio, curatio animæ ob commissa scelerata. Potestas, excellentia in agendis sui dicendis: habitus quo potens efficiuntur. Robur, uis unumquodq; in natura sua seruans, eo quod detrimenta deuitat.

Definitio num finis.

MARSIL.

MARSILII FICINI FLORENTINI AD CLARIS-
simum uirum Petrum Medicem, in translationem libri Xenocratis Platonici, Præfatio.

Osus Italiae deus Petre Medicem, cum rebus gestis, tum etiam te tanto filio felix, non modò rerum humanarum prudentia, uerum etiam sapientia diuinarum miram sibi gloriam comparauit. Qui cum nullum uite tempus, uel in summis negocijs absque cōsortio diuinarum trāsegerit, in senectute præcipue philosophia studijs sacrisq; literis totum se tradidit. Vtq; in primis philosophiæ sacris initiaretur, nonnullos Aristotelis libros conuerti ab Ioanne Argropylo uiro doctissimo uoluit, eosq; diligentissimè legit. Deinde ne intima sapiētiae ipsius arcana sibi deessent, diuini Platonis libros decem, & unum Mercurij & Græca lingua in Latinam à nobis transferri iussit, quibus omnia ista præcepta, omnia naturæ principia, omnia diuinarum rerum mysteria sancta panduntur. Hæc omnia Cosmus & accurate legit, & absolute comprehendit. Cumq; Platonis librum de uno rerum omnium principio, & de summo bono iam peregrisset, duodecima deinde die, quasi ad id principium bonumq; fruendum rediturus, ex hac uite umbra, ad supernam lucem reuocatus accessit. Cuius decessu grauitèr & patria, & academia gemeret, nisi Petrus parenti quam simillimus superesset: in cuius prudentia atq; pietate, patria spem suam firmet, & academia conqueſcat. Dic autem uigesima antequam corporis uinculis purus eius spiritus solueretur, sole iam occidente, cepit huius uitæ miseriam deplorare, atq; ita in errores mortalium inuehi, ut lucrum quoddam diceret esse mortem, ubi per multa & acutè, & copiose de huius uitæ contemptu disseruit, utpote qui iam ad supernam beatitudinem adspiraret. Cum ille finem dicendi fecisset, hæc eadem, Cosme inquam, Xenocrates uir sanctus atq; dilectus Platonis nostri discipulus in lib. de morte tractauit. Tum ille Reseruas, inquit, Latine Marsilij, quæ Græcè Xenocrates disputat. Retuli. Probaui, transferri iussit. Transluli, tuo nomini dedici: ut cum breue quidem hoc, sed preciosissimum opusculum legeris, quantum in hac uita sperandum sit cogites, quantum sua cuiq; mors, uel parentum, uel filiorum lugenda. Hæc igitur lege feliciter, academiæ columen, ac diu uiue, ne Cosmo carere nos aliquando sentiamus.

XENOCRATIS PHI-
losophi Platonici liber de Morte,

Marsilio Ficino Florentino Interprete.

SOCRATES. CLINIAS. AXIOCHVS.

V'M in Cynosargem proficisceret, & illis iam applicarem, uocem cuiusdam nominis me uocantis audiui. Conuersus autem Cliniam uidi Axiochi filium, uersus fontem Callithoem currentem, una quæ cum eo Damonem Musicum, Charmidem que filium Glauconis. Quorum ille quidem Musicæ Præceptor, hic autem inuitata quadam beneuolentia coniunctus erat. Visum igitur mihi est, ut retro cederem, illisq; obuius fierem, ut ocyus & facillius congredereur. Lachrymans uerò Clinias, Socrates, inquit, presens tempus exigit, ut illam quam semper prædicas sapientiam nobis ostendas. Pater enim inueniunt quodam & intolerabili morbo pressus est, & morti proximus esse, eamq; moleste se ire uidetur: quamuis olim eos qui mortem expauescerent, quasi laruarum uultus horrerent, frisserit. Veni obsecro, eumq; ut soles corripere, ut facillè ferat necessitatem. Congredere ergo nobiscum, unaq; cum alijs, plurimum opus exequere. SOCR. Honestè d' Clinia uoti quantum in me est, componi efficietis, præsertim cum sanctum opus sit quod iubet. Propere uis itaq; si enim sic se habet, properandum est. CLIN. Cum primum te d' Socrates uiderit, conualescet. Etenim sæpe contigit, ut quodammodo respisceret. Ergo secus muros peritonios agros ad eum perteximus. Propè enim portas, uersus columnam Amazonidem habitabat. Inuenimusq; illum iuncturis ualidum & robustum corpore, sed animo imbecillum, & consolatione admodum indigentem, respirantem sæpe, trahentemq; suspiria, multis cum lachrymis & percussione palmarum. Que cum uidissem, quid hoc d' Axioche inquam? Vbi nam pristina illatura & iactantia constantia? Vbi perpetuæ uirtutum laudes? Vbi mira tuamini magnitudo atq; audacia? Veni enim luctator ignauus in gymnasijs generosus apprensus, in certaminibus succubuit. Cur naturæ ipsius ordinem non consideras, cum sis uir tantus: & tot insuper discipulis imbutus, terti nihil aliud, Athenienses tamen. An non tenes uulgatam illam tritamq; sententiam qua dicitur, peregrinationem quandam uitam hanc esse & oportere nos rectè & aquo animo peregrinantes, haud ægra sanè, sed læta mente ad id quod debitum necessarium est accedere? Molities autem hæc non erant in natura, sed infanti conueniens. AXIOCH. Hæc d' Socrates rectè dici uidentur. Verum nescio quomodo dimittente discretissime sermones ipsi de tolerantia copiosi, clanculè euanescunt & negliguntur. Subditur autè repugnans quidam pavor, animum undiq; circumcutiens. Heu hac luce nō que bonis priuabor, tacebo obscurus, gustu uisū que captus putrescam, in uermes ferarū que conuertar. SOCRAT. Constitigis d' Axioche absque rationis examine cum sensus priuatione sensum, ac tibi ipsi & loquendo & agendo repugnans, nec aduertis quod simul de

P P P sensus

fenfus priuatione conqueris, & merces ob putredinem, amissionem que honorum, tanquam in aliam vitam transitorius, potius quam in sensus omnis priuationem aliquando migraturus: priuationem inquam talem, qualis ortum præcessit. Ut enim in Republica Draconis uel Clitensis nihil tibi contigit malitum enim non eras circa quem esset malum: Sic post mortem nullum tibi aduersum: tu namque non eras circa quem esset malum. Omnes igitur huiuscemodi nugæ abs te pelle, id que considera, quod dissoluto eo quod compositum fuit, & anima in locum proprium abeunte, hoc quod resta, terrenum & irrationale corpus, homo nullo modo est. Nos enim sumus anima immortalis animal, in habitaculo mortali clausum: Id que umbraculum nobis ad malum natura confluxit: cui quæ dulcia sunt, adulterina, fluxa, & plurimis permixta molestiis: quæ uero molesta, in ægra diuturnas, suauium que experita. Accedunt tumores bilis atque pituitæ, ac sensuum morbi, nec non corruptiones uiscerum. Quibus anima necessario condoleret, per singulos diffusa in carnis, ut singula uideat. Quo fit ut cœlestem cognatum que ætherem iam desideret, sitiat que uitam horum que superum. Nam uitæ huius amissio, a malo in bonum est transitus. AXIOCH. Cum malam iudicis hanc uitam ð Socrates, quid in ea permanes: præferam cum ista porissimum mediceris, aliorum que corator existas, & mente cæteros antecellas? SOCRAT. Axioche, haud satis mihi ueris est testis: Existimas enim quemadmodum Atheniensis populus, postquam rerum persecutor sum, me aliquod scire. Ego autem optarem quidem communia ista cognoscere, nē dum superuacua callem. Quæ uero diximus, Prodesi sapientis declamationes sunt: partim quidem duabus tertijs, partim duabus dragmis, partim quatuor emptæ: gratis sanē is nullum erudit: ac semper habet in ore Epicharmi illud: Manus manum lauat. Dans aliquid, aliquid accipe. Superioribus autem diebus, tot contra uitam incult, ut parum abfuerit, quin ego uitam finirem: & ex illo tempore, continud animus meus ð Axioche moritur. AXIOCH. Quæ sunt igitur ea quæ dixit? SOCRAT. Referam omnia, quorum apud me memoria restat. Inquit enim: Quæ pars uitæ non plena malis? An non uix natus infans euestigio luger, uitam que inchoat à merore: nec ullus adest dolor, sed uel propter indigentiam, uel frigus, uel calorem, uel percussione plorat. Nondum potest uerbis que patitur, explicare: flet autem atque uociferat, unam que hanc habet uocem molestis signum. Cum uero septimum ætatis annum impleuerit, plurimis laboribus oneratur. Surgunt nimirum Pædagogis, Grammatici, Gymnastici, Pædoritæ, illi que non secus dominantur ac tyranni. Cum paulisper adoleuerit, censores Arithmetæ, Geometæ distributores & innumeri præter istos domini præsent. Ephæbum uero metus circumuenit atque mancipat, lycium & academia gymnasijs principatus, sepeira, malorum que immoderatio prorsus occupant, omnis que adolescentis angustia sub morum censoribus, consilio que Aristopagitarum electis consistit: cum istorum dictione solutus fuerit, curæ consultationes que surrepunt, dum quem uitæ, callem ingredi deceat, disciprat, adeo ut sequentium comparatione laborum, præcedentia illa leuia uideantur, & solis infanribus metuenda. Expeditiones belli ac uulnera, frequentia que cæcæmina surgunt. Demum senectus ipsa clama serpit, in quam omne naturæ sordidum & insanabile malum confluxit. Et nisi quis statim ab debito reddat uitam, natura tanquam quæstura instat, atque pignora exigit, ab hoc uisum, ab isto auditum, ab illo uisumque. Quod si resistat quis, dissoluit, insicit, mutilet atque obruit. Nonnulli ad extremum usque senium uiuunt, sed mente bis pueri decrepiti, sunt. Quapropter Deus rebus hominum prouidens, quos amat, breui ad se ex hac reuocat uitæ. Itaque Agamedes atque Typhonius, cum moliti essent Deo Pythio templum, quod uel optimum foret precareatur, confestim somno pressi, nunquam postea surrexerunt. Idem quoque Argiæ lunonis sacerdotibus: contingit, cum mater illorum ab lunone pletatis filiorum munus aliquod postulare: nam tardante iugo, subeuntes ipsi matrem in templum transportauerunt: Cum que Deo uisissent, nocte e uisa migrarunt. Prolixum esset poetarum referre sententias, qui diuinis poematibus calamitates huius uitæ deplorant. Vnum referam poemam clarissimum ita dicentem: Statuerunt dii: mortales miseris, in merore perpetuo uiuerent. Nec est in terra quicquam homine miserabilis. Itaque aiunt Amphitarum ab loue atque Apolline, summo quodam affectu fuisse dilectum, neque tam ensenium attingisse. Quid autem tibi de illo uidetur, qui nascentem, iuber miseram suæ uitæ lugeres. Verum iam desinam, ne præter id quod propositum est, peruagari longius uidear. Quis est autem qui non de studio atque arte quam elegit, summo opere conqueratur? Mercenarius, mechanicos que artifices discurrant, ex nocte in noctem laborantes, & uix ea quæ ad uictum necessaria sunt acquirunt: Queruli porro uiuunt, nocturnas que uigillas fletu ac lachrymis complent. Quid dicam de nauis: quos periculis subiiciuntur? Restet siquidem Bias, nauarum nec in defunctarum, nec in uiuentium numero computat. Homo namque terrenus, tanquam utriusque ac dubiæ uitæ, particeps, se se mergit in aquam totus fortunæ subiectus. At suauis est agricultura, Esto. Sed non ne, ut aiunt, tanquam uelut occasione tristitiæ semper inuenit. Nunc sanē ariditatem acculæ & gemit, nunc æstum exultationem que, nunc uermiculos, nunc calorem, nunc frigus intempestiuum. Honorandum uero Republicæ studium. Ut bilis pertransam, quot malis ægyptinis que torquetur? Læcriciam quidem habet pituitæ, uel bilis æstuantis instar mobilem, tumidam, fallacem & turbulenteram: iacturam uero tristitem & mortibus mille deterioerem. Quis autem potest esse, se, dum ad turbæ nutum uiuit, irridetur atque exploditur, quasi ludus quidam, & sapula uulgi, conuulsus, exhibitus, mulctatus, miserabilis atque perditus? Vbi nam ð ciuili Axioche, Militades obijt tibi Themistocles,

stocles, ubi Ephialtes, ubi duces reliquit? His equidem rebus inhiaui nunquam. Neque enim honorandum mihi uidetur, demereri in populo magistratibus fungi. Qui autem circa Theramentem, & Calixenum postridie præsidet, insidiatores subigentes indiscreta homines morte damnarunt: quibus tu unā cum Eriptomēdo tribus milibus concionantibus repugnasti. AXIOCH. Vera naras ð Socrates. Atqui ex eo tempore in hunc usque diem uitam tribunal, neque difficilis ac durus quicquam Republicæ gubernatione uisum est. Perspicuum hoc est ijs, qui ipsi ciuilia tractant. Tu ergo uero de his ita loqueris, tanquam eminus es spēcula quadam hæc intuitus. Nos profecto perspicatius ista callemus, qui in opere isto ueramus. Populus nempe ð amice Socrates, ingratus, irritator, infertus, crudelis, inuidus, rudis, ex confluentē turba nugis coaceruatus. Et quisquis huic familiariter se accommodat, longe est illo inferior. SOCR. Postquam ð Axioche disciplinam præ cæteris liberalem, maxime omnium iudicas deuitandam, quid de reliquis existimandum? Non ne summo pere fugiendas? Audui præterea Prodicum quandoque dicentem, mortem nec ad uiuos, nec ad mortuos pertinere. AXIOCH. Qua ratione ð Socrates? SOCR. Quoniam circa uiuentes mors non est, defuncti uero non sunt. Quam obrem neque circa te nunc est, nondum enim es mortuus: Neque etiam si decesseris circa te erit, tu namque non eris. Inanis igitur dolor esset, si Axiochus id lugeret, quod nec est circa Axiochum, neque erit in posterum. Nam perinde faceres, ac si Scyllam Cæcaturamque horres, quando quidem hæc monstra neque circa te sunt, neque erunt aliquando. Quod enim inuentum atque horribile, ijs qui sunt accedit: at ijs qui non sunt, nihil expauescendum. AXIOCH. Tu quidem ista esse leui illa, quæ iam passim uulgata est loquacitate colligis: Inde enim est hæc inanum uerborum copia, gratia adolescentulorum composita. Ego autem quod huius uitæ bonis priuor, lugeo: etiam si ualidiores superioribus rationes adduxeris. Mens quippe fluctuans, oratum uerborum non intelligit, neque colores orationis attingit. Pompam splendoremque sermonis est audit, negligit, & a ueritate procul abest: Sophismatum quoque captiue cūlas minime sustinet. Sola hæc attendit, quæ pulsare omnino, & penetrare animum possunt. SOCR. Abs que ratione, Axioche malorum sensum com bonorum priuatione coniungis, laterque te in ortum esse. Eum planē, qui bonis orbatus est, contraria passio malorum affligit. Qui uero ð est, nec ipsam quidem orbitatem aduertit. Quo pacto igitur, ubi affligitum abest notitia, ibi potest esse affligit? Principio enim nisi sensum quandam per inscitiam poneres, mortem non expauesceres. Nunc autem peruersti te ipsum, metuens ne amittas animam: amissioni uero animam addicis. Formidans huius sensu priuatis, putasque non existentem sensu comprehendit, ex eo quod multi atque præclari sunt de animi immortalitate sermones. Neque enim natura moralis in tantam excellentiam surrexisset, ut uiolentiam immanium brutorum contemneret, mare transiret, conderet urbes, republicæ præferberet ordinem, in cœlum suspiceret, astrorumque circuitus metiretur, solisque & lunæ progressus animaduertere, ortus atque occasus, defectus in super, celeresque restitutiones meridianas, duplices que conuersiones, pleiadas, & hyemem pariter & æstatem, uentorum flamina, & imperus in brium, iactum præteritis, fugitrisque coruscum, & mundi denique passiones in æternitate mirifice siteret, nisi diuinus spiritus aliquis inellet in animo, per quem tantarum rerum esset intelligentiam consecutus. Quam obrem non minorem, ð mi Axioche, sed in ipsam immortalitatem migras. Neque bonis priuatis, sed integra honorum possessione frueris. Nec uoluptates mortali corpori mixtas percipies amplius, sed omni prorsus tristitia uacuas. Illuc inquam proficisceris ab hoc carcere liber, ubi quietæ omnia, & a tristitia senectutisq; semota: ubi exultatio sancta, uitæque malorum nescia, & tranquillitas pace nutrita, naturam rerum speculans, & ætæna philosophiæ contemplans, haud inædæ turbe theatricæ gratiam, sed ad perspicuæ ueritatis obiectum. AXIOCH. In contrarium me affectum oratio tua deduxit. Neque enim mortem formido iam, sed opto. Ut autem rhetorum more, ego quoque exuberans aliquid exprimum, iam iam ð Socrates euehor in sublime, dititium que circuitum thronumque percurro. Ex hac imbecillitate me eximens reuatus sum. SOCRAT. Referam tibi præterea si placet, quæ Gobrias magus mihi tradidit. Inquit enim: Eo tempore quo Xerxes traxit, atum suum Gobriam nomine, missum fuisse in Delum ad custodiendum insulam, in qua dii extabant duo. Vbi ait, ex quibusdam tabulis æneis, quas Opis & Hecærgos ex hyperboreis attulerunt, se didicisse, in corporis solutione animam in occultum sub terram migrare locuta, in quo lunonis est regia, haud louis angustior aula: Quippe cum terra mundi medium teneat, cœlum uero sphericum sit, cuius hæmisphærium unum dii cœlestes sortiti sunt, alterum in inferiores, partim, cœlocolarum fratres, partim filij fratrum. Vestibula uero Plutonis prouinciæ clausis æneisque: catenis undique tincturum. Illum qui ista referat, stultus Acheron primo, deinde Cocytus excipit. Quibus transgressis oportet ad Minos & Rhadamanthum duce, in eam uidelicet regionem, qui ueritas campus cognominatur: ubi sedent iudices, examinant ueniētis ciuisque uitam. Hic mendacijs tutari se ne possunt. Quibus unque igitur in uita bonus aspirauit dæmon, in locum isti priuor pertranseunt, ubi uet æternum omnigenis exuberat fructibus, fontesque nitentium aquarum scaturit, præta insu per amens, uarijs depicta coloribus: Nec defunt phitosophantium cœtus, poetarum que theatra. Circulares ibi chori, & mulicæ cantilenæ, suaesque concentus, iucunda conuiuia, sanctique & uberes conuentus bibentium, inuolabile gaudium, dulcisque conuictus. Non frigidus illic aut calor excessus, sed æris natura salubris, lenibus solis radijs temperata. Hic purgatorum sunt animorum sedes, ubi diuina mysteria celebrant. Quid igitur obstat, quin tibi primo honor præmiumque illic de-

tur, cum originem à Deo ducas? Eos quoque qui circa Herculem & Dionysium, cum illuc descenderunt, purgatos ire ratio dicitur, spemque felicitatis itineris ex Cereris cultu suscipere: Contra, qui vitam sceleribus inquinant, repente per tartarum à Furis in Herebum chaos que raptantur, ubi patet impiorum provincia, Danaidumque puellarum labor irritus, aquis cribra implere frustra nitentium: ubi Tantali scitis, Titi uiscera, Sisyphi faxum perpetuo reuolubile: ubi feræ mordaces inseparabiliter corporibus se complicant: ubi faces inextinguibiles carnes exurunt: ubi homines impij omniformibus supplicij cruciati, perpetua punitione uexantur. Hæc quidem à Gorgia percepit. Tu uero his iudices & Axioche. Ego enim ratione coactus, hoc solum planè firmiteque cognosco, animam omnem immortalem existere, & eam quæ pura ex his locis abierit, sine tristitia uiuere. Quam obrem siue sursum, siue deorsum tendas Axioche, beatum fore te oportet, si modò pie sancteque uiueris. AXIOCH. Erubescio mi Socrates, & ulterius loqui ueroor. Tantum à me formido mortis abest, ut iam mori uehementer exoptem, adeo mihi sermo superior, quasi cælestis oraculum persuasit. Nunc igitur hanc uitam sperno, utpote in postiore loco feliciter transiturus. Quapropter in præsentia, quæ dicta sunt, mecum ipse tacitus animaduertam. Tu uero post meridiem & Socrates ad me redibis. SOCR. Faciam ut dicis, sed interim in Cynosargem reuertar deambulationis gratia, unde huc ad te deductus sum.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS Magnanimo Laurentio Medici, S. D.

YNESI VS, atque Psellus, & Iamblichus, ac Proclus, Porphyriusque, Platonicus iam pridem amplissimas uias ad ingressi, ingenios filios tuos salutauerunt, hæcenus quidem rectè admodum fecisse uidentur, quod autem in salutatum te reliquerint, nec egisse prudenter, nec euasisse felices, imprudentiam ergo suam tandem recognoscentes, ut quandoque feliciores sint. Limes nunc tua reuerti cognitari patrem, ac sursum unà cum patre filios agnitari, sic protinus uicturi felicitas. Quippe cum nuper compertum habeant, nec libros quidem de uita nostris, absque tuis auspicijs uiuere uoluisse. Comitantur præterea hos quinque philosophos Priscianus Lydus simul, & Theophrastus, hi enim cum ualorem meum saluere iamdiu dixerint, & ardentè optauerint, hodie te alacres aduent, ita demum magnopere uotum consecuturi, ut imprimis, ipsi penes te salui, saluum faciant, & ualorem, per te præcipue post Deum saluere desiderantem. Salue ante alios optime patrone noster, ac philosophos tantos apud te colloquentes feliciter audi.

Marsilius Ficinus Florentinus Petro Medici uiro Magnanimo, S. D.

Quamquam multa quotidie legis meliora nostris, nulla tamen fermè magis arbitror uobis placere quam nostra, si modo sua cuique maximè placere solent, sua uerò cuiusque sunt potissimum, quæ omnium antiquissima possidentur, antiquissima certè possidentur à uobis. Marsilium spero igitur hæc uobis semper charissima fore, ut etiam si somnia mittam, hæc quoque quasi pro ueris apud uos primum, atque per uos uera etiam apud alios habeantur. Cum igitur Synesij Platonicus librum de Somnijs, quem nuper interpretati sumus à Græco, auctoritate & fide in primis apud lectorem primum, & per hunc apud alios habere desiderarem, potissimum ad te misi, quarto iam gradu post magnum Cosmum nostra lecturum, atque hæc statim approbatione tua omnibus probarurum, adiunxi librum de Somnijs librum Michaelis Pselli Platonicus de demonibus non immeritò, quoniam à demonibus somnia mitti ueteres arbitrantur. Vale XV. Aprilis. M. CCCC. LXXXIX.

SYNESIUS DE SOMNIIS TRANSLATVS à Marsilio Ficino Florentino ad Petrum Medicem.

Etus mos est maximeque Platonicus sub quodam uiliori prætextu grauiora occidere Philosophiæ mysticæ, ne forte que summo cum labore adiuuata sunt, pereant: ne uero interea contingant, si uulgo palam exposita fuerint. Hanc itaque morem, nos in hoc opere pro uiribus secuti sumus, utrum uerò, & id consecui simus, & cætera antiquorum more abundè tractauerimus, diiudicare poterunt, qui hæc philosophico ingenio legerint.

Vaticinium eorum quibus homines student optimum esse.

Si somnia sunt propheta, & quæ in somnijs uidentur, hominibus exhibent inuolucra futurorum, sapientes quidem erunt, certi uerò non erunt, quatenus sapientia somniorum in ipsa consistit in certitudine, occultauerunt enim dii uitam hominibus. nam maxima sine labore consecuti primum diuinitatis est bonum, apud nos autè non solum uirtutes, sed cætera quoque præclara sudore quaeruntur. Vaticinijs uerò, maxima uidebitur esse honoris, ipsa namque noticia, & omnino cognitio nis ipsius facultate, tum Deus homini, cum homo bestiae præstat. Sed Deo quidem ad cognitionem sufficit, ipsa natura, homini uerò uaticinium longe plus affert, quam cõmunis noticia ferat, uulgus enim

enim præsentia tantum nouit, futura uerò coniectura. Solus autè Chalcas in cõcione Græcorum omnium nouit quæ sint, quæ fuerint, quæ in õx uentura trahantur. Hanc igitur ob causam apud Homerum res deorū ex ipsa Iouis sententia pendunt, quoniam prior extitit, pluraque nouit, eo ipso quod antiquior est. ætatem enim eò tendere in carminibus arbitror, quoniam beneficio temporis plura nosse contingit, quandoquidè noticia ipsa est sanè, honoratissimum. Si quis autè ex alijs carminibus adductus existimet Iouis imperium in manuum potestate consistere, quod autè hic robore præstantior est, is moleste poema interpretatur, uel intelligit, quæ in illo est philosophiam nihil aliud deos esse dicentem quam mentes, sic rursus ad id quod autè uiribus excellere, esse etiam generatione priorem, adiungit, quom louem dicat mente antiquiorem. Mentis ipsius robur, quid nam est aliud quam prudentia: Quisquis igitur Deus est, dignusque qui alijs præsit, censetur. is cum mens sit, sapientiæ præstantia imperat. Quare quod ait: Robore hic excellentior cum eo quod est plura nouit, idem nobis significat. Et propterea fertur etiam sapiens Deo similis, quod tum mente propius esse conetur, tum se circa intelligentiam exerceat, quia diuina constat essentia. His igitur rationibus demonstratum sit, uaticinium eorum, quibus homines student, optimum esse.

In mundo tanquam uno quodam animali, res aliæ signa alijs exhibent.

Sicut autem per omnia significatur omnia, quippe cum omnia in uno animali cõfuso sint germana, atque sunt hæc ueluti omniformes literæ, sicut in libro, sicut in uniuerso signata, partim quidem Phœnicia, partim uerò Aegyptiæ, partim Assyriæ, has autè sapiens ipse legit. Sapiens uerò, qui naturam didicit rerum, & alius quidem legit alias, & hic magis, ille minus. Quemadmodum hic quidem paulatim, per syllabas, iste uerò dictionem simul totam, ille denique orationem uel litterat. Ita sanè sapientes futura prospiciunt, alij suspicantes. Astra, alij flammæ, siue manentes, siue curretes, alij in uisceribus futura rimantes, alij in garritibus ausu, obseruantes interim qua uolent, ubi uel insidiant, sunt & qui perspicua futurorū signa coniectant ex uocibus, & concursibus siue calibus accidentibus alteri. Quippe cum omnibus omnia significata sint, quapropter si aues sapientes forent, artem certè uaticinandi ex hominibus collegissent, quemadmodum nos ex illis peritiam cum laumimus, sic enim nos illis, quemadmodum & illæ nobis, occurrunt nuper, & olim, & ad dextram, atque sinistram.

Haec est mundi concordia, ut alia trahantur ab alijs, atque conspirent.

Cum enim uniuersum hoc sibi met sic compatiens, atque conspirans, oportet, partes congruenter inter se conuenire, utpote quæ unius atque totius sint partes. Cõsideratione uerò dignum est, utrum huc tendant illices, uel moracillæ maiorū. Mundana enim sicut ex se uicissim significantur, sic inuicem permulcentur. Iam uerò sapiens est, qui in mundanarum partium cogitationem tenet, trahit enim per aliud, aliud præsentia tenes, uelut pignora quædam procul absentiū, uoces uidelicet, & materias, atque figuras, perinde sicut in nobis, dum inieritis partitur aliquid, & aliud quoque cõpartitur, malumque digni in emundatum sepe resultat, dum inter hæc multa minime partium tur ambo enim illa, & unius animalis sunt membra, & habet aliquid inter se cognatiū, quam cum cæteris. Atqui & alius Deo ex deorum numero mundanorum lapis hic, herba uel congrui, quibus quasi compatiens naturæ carit, & ueluti fasciatur, quemadmodum qui grauem pulsar uocem, cõmouet subito non proxima sex quoque & aua, sed sex quiterria & acutam nomine netem. hæc n. proptia sibi inuicè congruunt. Est enim in partibus sicut e cordia quædam, sic insuper & discordia, nam mundus hic non est simpliciter unum, sed ex pluribus unum, suntque in eo partes partibus consentientes inuicem, atque dissidentes, ita tamen ut earum dissensio ad consensum uniuersi conduceret, sicut Iyra constitutio quædam est tonorum dissonantium, atque consonantium. Ipsum uerò ex oppositis unum ad harmoniam, & Iyram pertinet, atque mundum.

Solum quod mundo cõnexum est, à mundatis trahi potest.

Archimedes Siculus optabat situm aliquem extra terram, ita sperans se contra rotam terram libraturum. Aiebat enim dum esset in ea, se contra eam non habere potentiam, qui uerò sapiens, aliqua in re est circa mundi naturam, si extra ponatur non habebit ulterius, quo pacto sapientia hæc utatur. Ipso enim ad se ipsum uertitur. Interrupta igitur continuitate, hæc frustra sapientia, signaque huc obseruata carent anima. Atque quantum extra mundum extrahitur. Id omne suscipi non potest, hinc illud simile, qui emissus est, nihil curat, mentis namque naturam illecebræ non attingunt, quod uerò passium est illecebris demulcet, & trahitur. Prouinciam quidem & latitudinem uaticinijs expiationibusque præbent eorum, quæ in mundo sunt, multitudo simul, atque cognitio distantium, quidem multitudo, unitorum uerò cognitio. Expiationes quidem solennitate, quæ, sed nihil in præsentia sermo moueat ciuili tantum legi fidem adhibens, uaticinium uerò recipere tuum est, nam & ipsius totum per ea, quæ inuicem habentur est comprobatum. Quantum uerò ad præsentia spectat, licet optimum seligere impensiusque in eius cõsideratione uersari, dum interea propria uaticinijs omnibus habemus obscuritatem, adeo, ut nulla eius species ex hoc ipso reijcienda sit, quod pariter est in tota integræque natura. Iam uerò ratio declarauit, id quoque uenerandum esse, ut quemadmodum in sacris est secretum, sic & oracula non omnibus sunt aperta, hinc & qui in Pythia dat responsa, non est obliquus, & contortus est appellatus, quoniam & ligneum parietem, quem Phæbus Atheniensibus acutis, in salutem frustra uulgus audisset, nisi Themistocles oraculum mentem intellexisset, quam obrem neque uaticinium somniorum propterea respiciendum erit, quod sit obscurum, siquidem obscuritatem habet cum cæteris oraculisque communem.

De intellectu, & ratione, & phantasia.

Studendum uero huic maxime præ cæteris disciplinis, quoniam ex nobis hæc est, & intrinsecus, & uniuersiusque animæ propria. Intellectus enim in entium species habet, quemadmodum antiqua tradit philosophia. Nos quoque adtingere possumus, sicut intellectus species habet eorum, quæ sunt, sic animam eorum, quæ sunt species possidere. Nempe sic se habet intellectus ad animam, quemadmodum ens se habet ad generabile. Sic igitur permutatim accōmodetur primū ad tertium, & secundū ad quartū, uicissimque dependatur, nihilominus uera loquemur, sequentes scientiæ terminos. Sic itaque demonstratum fuerit, quod nobis placet, animam uidelicet eorum, quæ sunt species possidere habet igitur omnes, producit uero in actum in primis, quæ & conueniunt maxime, atque phantasiam illuminat, quasi speculū more, per quam animal, quæ manet intus aduertit. Sicut igitur neque intellectus ipsius actiones animaduertimus, antequam ipsi cōmuni nūctier ipsa potentia præstans, atque quod non peruenit in eam, later & animal, sic neque, quæ in prima sunt anima, solemus animaduertere prius, quam in phantasiam eorum signacula ueniant. Atqui uidetur hæc uita quædam existere aliquantum inde sublapsa, & subsidens in ipsa proprietate naturæ, sentiendi utique uires sunt penes ipsam. Et enim colores uidemus, & uoces audimus, & uehementissimum percipimus tactus impulsus, dum instrumentales corporis partes nihil agunt. Fortè uero nihil prohibet eiusmodi sentiendi genus esse sacratum. Nam & per hoc dijs quoque nonnunquam propinquamus mōentibus, & prædicentibus, atque simpliciter consulentibus, quapropter sicuti thesaurus contigerit somni donū non admodum admirarere, neque si quis cubitum profectus musarum expers inter dormiendū in musas incidit, & partem quidem loquens, partem uero audiens idoneus poeta prodierit, quod & nostrum attulit seculum, neque hoc quidem uidetur prorsus inoptabile. Micro equidem in præsentia diuulgatas somnijs doces, quibus sæpe ab insidijs liberantur, & quod hominibus somnūs accedens medicus aduersum expulit ualerudinem. At quando ad solutissimam æternorum contemplationē utam patefacit animæ non speranti, neque enim cogitanti, hoc quidem munus est in ordinem rerum, em̄tissimum, naturā uidelicet supergredi, atque cum ipso intelligibili illum denique copulare, qui illinc usque ad aberrauerat, ut neque unde uenit animaduertit.

De potestate phantasiæ spirituum, phantastici.

Si quis autem magnum quiddam existimauerit quidem ascensum in sempiterna, neque tamē condidat Phantasiæ facultatem ad beatum illud commercium nobis suppetere, audiat eloquia sacra, quæ uarias ad hoc uias ostendunt, atque post eorum narrationis ordinē occasiones ex intimis nostris præbentem ad ascendendum per quem datur semen intimū augere. Tradunt Deum, alij quidem dedisse facultatem ad perdiscendam luminis innotionem, alios autem etiam in somnijs diuini fructus uigorisque effecisse particeps. uide sine disciplina facundiam hic è contra diuisam: dum dicitur alium quidem in uigilia, alium uero in somno doceri. Sed in uigilia quidem doctor est homo, somniantem uero Deus ipse fructus uigorisque sui participem facit, quasi non idem sit discere, atque consequi, nam pascere fructibus, plus est admodū quam docere, uerum hoc quidem nobis ad sumptum fuerit ad asseruendum uitæ phantasticæ dignitatem aduersus eos, qui de hac uel minima quæque desperant. Iam uero nihil mirum est, eos ita sentire ob superuacua sapientiam qui uersati sunt in illis, quæ à sacris eloquijs reprobantur, ubi traditur uictimas, obseruationesque extoritur uanas esse proculque fugiendas. Illi uero quasi uulgo præstantiores, artes quidem alios alias ad prælagiendum accipientes & operationes huiusmodi comprobantes, sola somnia negligunt, quasi rem uero ante oculos positam, cuius passim ignarus, & sapiens æque particeps. Quid uero si ob hoc ipsum maior hic sapientia sit, quia communius munus habetur, nonne & alia bona præcipue, quæ maxima sunt omnium communissima sunt? nihil inter omnia, quæ uidentur sole diuinius, nihil sole communius. Si autem ipsum per se Deum inspicere donum beatum est, certè per phantasiam percepero anriquois proprietas inspectionis est munus, hæc enim sensus est sensuum, quoniam phantasticus ipse spiritus sensorium est communissimum, primumque animæ corpus, & hoc quidem later, agitque intus, principium animæ habet uelut ex arce. Nam circa ipsum uniuersum capitis fabricam natura cōfluxit. Auditis autem, atque uisus non sunt quidem sensus, sed instrumenta sensus, communi sensui ministrantia, & quasi quidam animalis janitores, & hostiarij, nuntiantes domino sensibilla forinsecus occurrentia, quibus pulsantur externa sensoria. Intimus interea sensus in cunctis suis partibus sensus est integer, toto namque spiritu audit, toto uidet, similiterque reliqua ualere, distribuit autem uires alias alijs, quarum quælibet deriuatur ex animali seorsum, suntque uelut rectæ quædam linee profluentes è centro, & conuenientes in centrum, unā quidem omnes ex communi radice, multæ rursum processione iam factæ. Sensus igitur, qui per instrumenta sit palam proposita, maxime est animalis, tamen non prius est sensus, quam recurrat in primum. Sensus autem sine medio factus, & animæ propinquior est, & certè diuini.

Phantasia est perspicacior, quam sensus exterior.

At uero si corporeos quidem sensus ob cognitionem honorantes, quoniam maxime cognosca mus quæ cernimus phantasiam respicimus tanquam in fideliorum sensu, uidemur non satis animaduertere, ne oculi quidem ipsum uere omnia nobis ostendere, sed aliud nec ostendere, aliquid quoque mentiri. tum per naturā eorum, quæ uidentur, tum per naturam instrumentorum.

Sanè ex

Sanè ex interuallis minora, maioraque eadem offeruntur, & quæ uidentur per aquam grandiora nobis occurrunt, ac remotus occurrit fractus, accedit & debilitas oculi. Nam & lippus oculus confusa indifferenterque obijcit. Quicumque igitur phantastico languet spiritu, ne exigat perspicua discretaque uisa, qui uero sit eius morbus, & quibus de causis langueret, hebeteturque, quibus uel purgetur, atque defecerit, & in naturalem restituitur puritatem, à philosophia secreta tibi est perdiscendum, à qua, mysterijs purificatus, & in diuinis euadit, atque in fluxus exteriores effugiunt, antequam Deum spiritus intro mittat, & quicumque uictu quodam secundum naturam hunc conseruat purum, hoc uirtutem admodū præparato à Deo, ut hæc insuper ratione munus eiusmodi sit communissimum. Percipit enim eiusmodi spiritus animæ quodque ipsius affectionem, neque compulsionem caret ad ipsam, sicut terrenum corpus huic circūdatum. hoc enim & oppositas conditiones habet præstantioribus affectionibus animæ. At primum eius propriumque uehiculum, anima quidem bene se habente tenuatur, ethereaque sortitur conditionem, habente uero se male, hebescit, euaditque terrenum. Omnino uero hoc est ratio his interuallum, irrationalisque natura, & in corporei gradus, atque corporei, & terminus uirtutis communis, perque hoc medium diuina coniunguntur extremis, hæc utique ratione arduum est, naturam eius Philosophia comprehendere.

Spiritus phantasticus est primum animæ uehiculum.

Vendicat n. sibi spiritus hic aliquid uelut proprium, tanque ex uicinis quibusdam ab extremis utriusque, & quæ tam longè distincta sunt, occurrunt in una natura, atque essentia phantasticæ latitudinem natura per multas rerū fortres extendit. Descendit utique usque ad animalia, quibus non adest ulterius intellectus, neque tunc est uehiculum diuini uis animæ, sed subiectis præstiterit uirtutibus, atque est animalis ipsius ratio, multaque per phantasticam hanc essentiam sapit animal, agitque decenter, purgatur & in brutis, adeo ut præstantius aliquid inferatur; tota quicquid genera demomon ex eiusmodi uita suam sortuntur essentiam, illa enim ex toto suo esse imaginaria sunt, & ijs, quæ sunt in eis imaginata. Homo quicquid multa per hanc exercet etiam solam, aut si per alium, per hanc utriusque magis, intelligentiam namque edere non sine phantasia solemus, nisi forte quæpiam ad breue inimitabilem attigerit speciem, phantasiam uero supergredi, non minus est arduum, quam beatum. Hinc Platonicum illud, optabile illud est in primis satisque factum, si cui uel in senectute mens, sapientiaque contingerit, significans intelligentiam absque phantasia lucentem, quippe cum præcedens communis uita phantasia sit propria, uel saltem phantasia utentis intelligentiæ.

Spiritus phantasticus inter æterna, & temporalia mediū est, quo & plurimum uiuimus.

Proinde spiritus hic animalis, quem beati spiritalem quoque animam uocauerunt, sic Deus, & dæmon omniformis, & idolum. In hoc etiam anima pœnas exhibet, de hoc consentiunt & oracula, uita in hoc animæ comparantes imaginationibus somniantium, Philosophia quicquid comprobat præcedentes uitas esse preparationes quædam ad uitas subinde sequentes, dum & optima in animabus affectio, uel habitudo spiritum eiusmodi leuiter efficit, abstergitque habitudinis deterioris profunditatem. Tractibus igitur naturalibus, aut attollitur in sublimem ob cæditatem, atque siccatem idque apud Platonem alarum assumptione signatur, & apud heraclitum significat idem splendore sicca anima sapientem, aut crassum humidusque sit spiritus, unde immergitur terræ secessibus, naturali pondere delitescens, expulsi que in subterranam regionem. Hinc n. locus spiritibus humidis maxime cōgruit. Ibi uita infelix degitur, & obnoxia pœnis, licet autem tempore, & labore, uirtutibusque alijs anima purificata rursus emergere, uirtutum enim per gradinas agit uitas, uicissimque melioribus deterioribusque propinquat, eiusmodi spiritus mutatur à sphaeris anima prima descendens, & hanc uelut cimbam ascendens commercij inuitum in uero corporeo, atque certamen agit eiusmodi, ut illi simul ducat, uel non remaneat simul. Nempe uix quidem, fieri tamen potest, ut dimittatur non sequens ulterius, nefas enim est notis non credere sacris: turpis autem accideret ad superos redditus, quando anima non rediret in sensum, sed circa terram relinquerent, quod desuper acceperunt. Atque hoc quidem uni, & secundo donum Dei mysteriorumque acciderit, natura enim comparatum est, ut anima huic semel infra, uel simul impetum faciat, uel trahat, uel forte trahatur, omnino uero cōgrediatur donec unde uenerat, rursus ascendant. Quapropter cum ob deprauationem in grauefcit, cōtrahit secum animam, quæ permiserat id grauari, atque id est in quo eloquia semen in nobis intellectualem perterent his uerbis, neque declinet infra in obscurum mundum, cui profundum est semper in fidele substratum, & infernus ater undique sordidusque gaudens idolo demens, quo enim pacto menti expedit, stupida uita demensque, aridolo, id est, simulachro ob talem tunc affectionem spiritus inferior cōpetit locus. Simile namque gaudet simili.

Phantasticus spiritus potest purior, & impurior fieri leuior, atque grauior.

Proinde si per copulam unum conficitur ex ambobus, intellectus quoque propter oblectationem, aliquando se immergit, id autem malorum omnium est extremum, ne præsens quidem malum animaduertere, quo qui premuntur, non conantur emergere, quibus durissimum iam calidum morbus obduxit. Ideoque cum nihil doceat amplius, merito neque curare conentur, quam ob-

P P P 4 rem pot.

rem poenitentia uim habet peculiarem ad superareducentem. Qui enim presentem statum fert egre excogitat fugam. Itaq; maxima purgationis pars est uoluntas, huius namq; munere tum facta, tum dicta manum porrigunt, hac uero sublata omnis purgatoria machina caret anima, quippe cum maximum reconciliationis pignus ei desit, hanc ob causam, & hic, & ibi, punctiones ordini rerum maximum afferunt adiumentum, dum molestiam oblectamentis opponunt, stupidamq; expurgant ex anima nostra latitiam. Tum uero casus, qui praeter merita dicuntur incidere, plurimum conferunt ad affectum, quo his afficimur extirpandum fortunis, certe eiusmodi apud eos qui mentem habent, prouidentia confirmatur, quibus, & qui mente capti sunt diffidere de prouidentia solent, nullus. n. relinquitur animae locus, quo materiam fugiat si in nullum hic malum incidere. Quapropter, existit mandu est inferioris prouinciae praesides uulgares adiuuente prosperitates tanq; animalibus insidiaturus. itaq; hinc emigrantibus animabus obliuio sum contingere potum alius dixerit, ingredien ti uero hanc uitam, animae potum obliuionis affert, conditio suauis, & blanda. Cum enim ad primam uitam anima descenderit mercede laboratura libenter serua euadit pro mercenaria, descensus quide hic tendebat, ut ipsi uniuersi naturae mysterium adimpleret, ita regulis legis in euicibilis prouidentibus. Fascinata uero materiae donis perinde afficitur, atque illi, qui cum liberi sint, ad certum tempus mercede conducuntur, ad opus, ubi ancillae cuiusdam pulchritudine capti, moras trahere uolunt, ipsius amatae domino seruire constituentes. lam uero nos quando ex profunda sententia, externisq; circa corpus bona uidentur, oblectamur, consentire uidemur naturae materiae eam esse formosam, haec aut conuentionem nostram pro arcano signat libello, atq; si quando inde discedere tanquam liberi statuamus, pro fugos esse clamat, & reuocare conatur, ac tanq; fugitiuos seruos repetit, libellum in medium introducens, tunc sane fortitudine, auxiliisq; diuino porissimum opus est animae, quippe cum non sit leue certamen, sui ipsius abrogare confelsionem, atq; pactum, contingit autem, & uim inferri, poenae namq; ultrices materiales tunc & iuxta fatum mouentur aduersus eos, qui a legibus sati rebellant. Atq; id ipsum est, quod labores herculis & pericula, quae oportuisse herculem tolerare, sacra restantur eloquia, & si quis alius fortiter pro libertate contendit, quod ad spiritum illuc usque traducat, quod naturae manus minime porriguntur. ar si intra terminos eius saltu acciderit, in angustum anima cohercet, grauioribusq; opus est certaminibus, tunc enim nobis ipsa non parcat, quasi uideamur iam alieni, & si de ascensu desperet, poenas exigit pro conatu, uitasq; promit non ab urisq; iam dolis, quae Homerus occulte significat tradens, duas esse materiae portiones, duplicem distribuens fati conditionem, a quo bonum quidem nunquam est sincerum. lam uero & aliquis de terriorem fortem paritur temperatam.

Quam utilis sit poenitentia delictorum, quam perniciosus mortalium amor.

Omnino uero uitae omnes in errore uersantur, errore inquam, ubi post primu descensum non sit subito reditus. Considera utiq; quanto interuallo spiritus hic nobiscum negociatur, cum enim deorsum inclinatur anima, spiritum quoq; grauescere immergitq; sacru tradit eloquiū, quousq; regione subeat undiq; tenebrosam, cum uero resurgit anima, spiritum etiam comitari, quatenus sequi ualeat, ualeat aut, quousq; in gradum peruenit omnino distantē, audi tam quid hac de re eloquia doceant, neq; etiam abiectissimum hoc materiae praecipitio derelinquit, sed etia simu hinc portio est in regione undiq; lucida. Regio uero haec regioni undiq; tenebrosae prorsus oppositur, tamen hoc in loco nemo sic acutē nimum interpretatus fuerit, non n. solam in sphaeras naturam inde profecta reuocare uidetur eloquiū, uerum etiam si quid ex igni sublimi, uel aere in naturā simulachrale anima contraxit ex aere descendens prius, quam eoriticem terrenum indueretur, atq; ex hoc ipsum ex aere igneque supremum inquit, una cum parte meliore ad superos reuocari. Quod enim dicitur materiae abiectissimum significare diuinu corpus nō potest. lam uero ratio dicit, quae nam edumunicant conferuntq; ad unum non posse mutua quadam habitudine, iuncturaq; & perseuerantia inter se carere, praesertim, quorum uiciniae sunt regiones, quemadmodum ignis est orbiculari corpori proximus, atq; non sicut terra rerum tenet extremum. Quod si meliora deterioribus quoadq; cedentia eōm unione fruuntur, conficiunt in materia corpūs indissolubile, tanquam formatū ab eo, quod in cōgressu permissum est imperare, forsā & deteriora non rebellantia aduersus actum actionem uel animae, sed manufacta, & obedientia prorsus, atq; sequentia, mediamq; naturam indif. sipabilem exhibentia ipsius animae primae ductu in sortem simul rediguntur aetheriam, communisq; tractu colluntur ad supra, si notat ad uniuersi summum, saltem elementorum, ita transeunt summum, atq; guntq; regionem utriusq; lucentem. Habet enim (ut inquit) quandam in se portionem, id est, in ordine quodam corporis orbicularis recipitur, uerum de parte forteq; elementorum haec dicta sufficiant. Quae credere licet, atque nō credere, essentiam uero corpoream, inde profectam negare non licet naturaliter anima reuolante atrolli simul ex infimo sphaerisq; coaptari, hoc est, in naturam propriam quasi refundi.

Anima corpus habet caeleste pariter, & aereum quibus cum ad supra reuoluat.

Hae quidem duae extremae sunt regiones atq; sortes. Altera utriusq; prorsus obliqua, altera undiq; lucida, quae & felicitatis, in felicitatisq; sunt extrema sortis. Tu uero quod existimas in mundi capacitate esse medias regiones, quae ex altera quidem parte sunt atrae, ex altera uero lucentes, in quib. omnibus anima una cum hoc spiritu uitam degit, species, & mores, & uitas alterne commu-

commutans. Cum igitur in propriam generalitate se recipit, ueritatis est penus, pura enim est per se eadem, ac prorsus immaculata. Est & Deus, atq; uates si libeat, cum uero delabitur, obtenebratur, erraticaq; euadit, & mendax. quod enim caliginosum est in spiritu rerum ueratum perspicuitatem capere nequit. Cum deniq; tenet medium, partim quidem aberrat, partim uero consequitur. Posses & haec ratione demonstrem quoq; naturam, eiusq; ordine explorare. In omnibus enim consequi ue ra, uel paululum aberrare diuinum est, aut prope diuinum. conditio uero aberrans in praedicendo ad eos necessario pertinet, qui ad naturam inclinantur assidue, quorum, & conditio passioni obnoxia est, ac prorsus ambitiosa. Hoc enim pacto subterranea subit, dimittitq; Deū, antiquior remq; deuotionem. Sed alia ratione hunc recipit, aditq; p, & assequitur regionem naturae praestantiori dicatam.

De regione omnino lucida, & omnino obscura, atq; de media, & quomodo passim spiritus reuoluatur.

Proinde ordinem animae uisuentis in homine hinc deprehendere licet in quo cunq; phantasticus spiritus purus est, atque compositus, & uigilans, atque dormiens ueras rerum effigies accipit. Hic sane tunc pignus possidet, quo alleuerare possit ipsam animae suae figuram meliori forte potiri. Neque leuiter in super uenari possumus, quoniam potissimum animalis spiritus sit affectio ex imaginationibus, quas praecipue promit, & in quibus se uersat, quando a nullo pulsatur extrinsecus. Philosophia huic suppeditante iudiciaria, atq; monente, ut hunc nutrimentum diligenter simuleq; euremus, ne quando aberrer. Educatio autem optima est secundum intuentem percipientemq; potentiam semper agere, & omnino ut intellectualis sit semper actus ipse praecipuus animae. Atque quod fieri potest absurdos temerariosq; impetus conceptus phantasiae semper anticipemus. Hoc autem est, ut imprimis ad optimum conuertamus. Neque cum deteriore commercium ineamus, nisi quantum summa cogat necessitas. Intellectualis autem incultus res quaedam aed, maxime omnium quae in spiritu sunt concreta fecerens. Extenuat enim ipsum clam supra quam dici possit dirigitq; in Deum, hic uero factus ad hoc idoneus trahit cognatione quadam, diuinum spiritum ad animam nostrae commercium quemadmodum condensatione aliqua cohibetur, sitq; angustior, qua ut implere possit sedes assignatas ei a prouidentia hominum effingente, quae in cerebri sunt uentriculis, tunc sane natura uacua in rebus non tolerante, spiritus malus insinuat. Tunc uero quid non patitur anima in execrabili malo assidue pressa, sic enim natura comparatum est, ut spiritus ipsius sedes, in hoc ipso dispostra, uel peiori quodam, uel meliori sint plene, & hoc quidem malum poena est impiorum, qui diuinum eis sibi insitum inquinant, illud uero bonum, aut finis ipse pietatis est, aut proculdubio prope finem.

Quomodo deprehendat aliquis puritatem sui spiritus, atq; impuritatem, & qua ratione purifiet.

Cum uero de uaticinio per somnia facto differere statuauerimus, ne id homines spernerent, imo colerent tanquam uitae admodum profuturum, ad hoc sane phantasticam naturam curio se tractauimus, ex hac autem disputatione quod in praesentia confer, minus apparuit. Frustratus autem praestantior est sani spiritus ad superna reductio. Lucrum certe animae sacrum adeo, ut meditatio quaedam religionis sit conari eiusmodi spiritum reddere uaticinijs aptum. lam uero quidam hanc ob causam auiditate uaticinij capiti, mensam sacram, atque mitem anteposuerunt turgidam mentae, amaueruntq; cubile purum, ac prorsus immaculatum. Permultum certe abest, ut qui in pythio tripode, phoebaeq; lectica trahebatur, moras ad uaticinium, his uisuris noctes ibi protraheret in temperantia ceteris: imo uero & obsecrabat Deum, & uotis impensor incumbebat. Quod uero paulatim accumulatur, euadit denique multum, & quod per aliud efficitur, in maius denique desinit, dum uidelicet Deum uehementius amare pergitimus, atque ad hunc amorem cohortari eos, qui antea non amabant.

In primis elaborandum est, ut phantasticum spiritum habeamus purum, & uaticinij aptum.

Non igitur spernendū est uaticinium nos ad diuina perducens, habensq; prope asistens, quod est in animae potentia praestantissimum. Neque uero ob hoc minor est utilitas animae sic Deo coniunctae, quod in diuinum est recepta commercium, non enim interea deserit animal, nam & ex specula inferiora circumspecto multo plenius, quam si cum deterioribus sit commixta, quapropter per manens inconcussa, dabit eorū, quae sunt imagines animalis, atq; id est, quod dicitur descendentem non descendere, quando natura praestantior deteriorem curat nō detenta. Elusmodi equidem uaticinium, & adesse nihil opo, & asserere filijs, cuius comparandi gratia longum inter aggredi non compellimur, nam extra fines enauigamus, quemadmodum ad Apollinis Pythij, uel Iouis Ammonij oraculum, sed sufficit dare se somnos laetis manibus, diuinisq; laudibus celebratis, huic illud simile, haec autem laeta prius, & puri coloris amictus induta Mineruae uouere. Sicutaq; somnium exoptauimus, quemadmodum forsā exoptauit Homerus. Iam uero si paratus fuerit, aderit, qui procul esse dicitur euestigio Deus, quando quide nobis nihil eiusmodi operatis, sed tantu dormientibus ubiq; sit praesens, atq; haec quide est mysteriorū tota tractatio, ppter qua nemo unq; inopia accusatus, quasi ppter ea minus, qua diuites cosequatur. Pleraq; res publicae sacrorū antistes ex nobilibus simis diuinitatisq; sicut Athenienses classes gubernatores eligunt, apudq; illos opus est magnificis stipulis, & fortuna nō parua, ut aduehatur herba Cretensis, & Aegyptia pena, osq; hibericū, ac ptoem

liquid prodigiosum in profundo maris nascitur, atque nutritur, siue occidente sole, siue oriente. Tradunt enim eiusmodi quaedam & alia eiusdem generis plurima de illis; qui uaticinium acceptum forinsecus machinantur, quibus suppeditandis nullus sufficit priuati facultas, somnium uero uidet, tam qui paruum, quam qui magnum possideret, & qui uictus extremitate laborat. uidet speculator pariter, atque mercenarius, nec cuius alter, quam peregrinus, nihil uero differt apud Deum ad uaticinium bubulcus mansuetusque, & insanus a ceteris. Quod sane huius conditio uaticinij admodum popularis est, certe est humanissimum, quod simplex, ac per se paratissima, est admodum philosophicum, quod non uolentia, proculdubio piuum, quod adest ubique, quod uis cogimur adhibere aquam, aut petram, aut hiatum terrae, diuinissimum merito iudicatur. Decebat & inter prima laudare, quod eiusmodi uaticinij gratia, ne ab uno quidem negotia uitae distrahimur, neque tempus conterimus ullum: nemo enim posthabitis necessarijs praesentibusque negocijs cubitum arbitrium ad somnium constitutum, sed tempus ipsum duntaxat, quod necessarium est animam conterere naturae instaurandae gratia, cum substantia nobis ad perpetuam uigilantiam actionem sufficere nequeat: tempus inquam hoc nobis, hoc ipsum, ulro largitur, quod & dici solet, uero negotio maius. coniungens nimirum optabile necessarium, ac bene cum simpliciter esse. Contra uero circa praesentia illa, quae instrumentis uarijs aduenire solent optime nobiscum actum existimandum est, si dum plurimum uitae partem sibi uendicat. Interea concedant aliquid ceteris uitae usibus, atque actionibus. Quibus si qua in parte prorsus mentem intendendis, difficile admodum ad hanc ipsam uiuaberris uaticinio. non enim est cuiuslibet temporis, aut loci apparatus, suppellectilemque capere ritibus sacris subministrantem, neque facile est secum circumferre instrumenta solennibus necessaria. Arque ut alia praetermittam ubi nuper coaceruata supplicia sunt, immitis quaedam est onerositas cauae nauis. quibus cum & aliae sacrorum partes accedunt, descripti homines uidelicet, atque testes, sic enim dictu uerius est, quando nostrum hoc seculum multa per legum ministros solent enutrire quorum opera iam diuulgati sacrorum ritus in profani uulgi conspectum audieruntque uenerunt. Praeter enim id, quod insectum est, atque miserum (arbitror) his incumbere Deo proculdubio est in usum, nam non expectare uolentem aliquem, sed in pulsu uectibusque mouere, nihil aliud est quam uim inferre, quod quidem nec apud homines factum conditor ipse legum reliquit impunitum. Itaque praeter haec omnia, quae per ardua sunt apud eos, qui futurum ita rimantur, accedit & actionis ipsius intermissio frequens. & dum uagamur extorrens artis ipsius obmissio. non enim leue opus est oberrantes passim sarcinas ad eiusmodi uaticinium secum ferre. Uaticinij uero somnium uenit ipse quisque est instrumentum, ut neque uolentibus quidem oraculum eiusmodi dimittere liceat, sed cum manentibus permanet, cum peregrinantibus aequae commigrat, commilitat quoque, simulque ciuilia tractat, rusticatur, atque commercatur. Uaticinij hoc, nec inuidiae ciuitatis leges uecant, neque uecare possent, etiam si uoluerint. non enim habent, quo uaticinantem eiusmodi reprobent, quid enim dormientes iniuriam esse, sed tyrannus in somnia uidere prohibeat, nisi forte somnium ex urbe procul exulerit, sed & dementis esse impossibile uelle, & impij, mandare naturae, Deoque contraria.

Quam utile uaticinium, et optandum, praesertim per somnia.

AD hoc igitur uaticinium accedere decet foeminas, atque uiros, antiquos & iuuenes, pauperes, atque diuites, priuatos, & principes, rusticos, & urbanos, elegantes, atque plebeos. non genus, non aetatem, non fortunam, non artem aliquam respuit. omnibus passim adest propheta paratus, consultor bonus, & tacitus, sacrorum praecipitor, atque discipulus, praedicat quidem bonum, ut anticipans usum uoluptatem habeat longiorem, praedicat & malum, cauendum incommodum, atque propulsemus. etenim quaeunque siue species genus hominum nutriendas optima blandique porrigunt, siue metus affert protida, & utilia omnia somniji insunt, atque a nullo prorsus ita sperare persuademur, tamen si sperandi munus adeo in natura plurimum est, atque salutare, ut philosophi praedicent elegantes, nec opacuros fuisse homines uiuere sic affectos, quemadmodum sunt ab initio constituti. Respuerunt enim sic uiuere difficultatibus uitae copulsi, nisi Prometheus naturae spem ipsam inseruisset, tanquam perseverandi in uita remedium, cuius illecebris irretiti, quod expectant in futurum, praesenti statu fidelitus arbitrantur. Habet autem spes ipsa uim tantam, ut uinctis compedibus si quando licuerit, inciditque, pro uoto sperare (ut ita dicam) soluitur, insilit, subito duplo proficit. Paulo post regit matipulum, mox ducit exercitum, ut incit, mactat, coronatur, cortiuita ponit, mensam parat si placet sicutam, si libet, & medicam. Interea oblitus est pedum, donec iam est ductus rus exercitum, atque hoc est re uera somniantis, & uigilantis in somnium. nam cetera idem subiectione uersantur utraque scilicet circa naturam phantasticam, quam quotiens formare statuitur imaginibus, unam hanc in primis affert utilitatem, delineat enim uitam nostram laetitia, animaque spe uaga blanditur atque ita nos a sensu reuocat molestorum.

Exhortatio ad uaticinium somniji comparandum, atque de imaginationis efficacia.

Quando uero natura phantastica proprio munere nobis praesidens spem nobis excitat, id autem accidit somniantibus, somniale promissum tanquam Dei pignus habemus, quam obrem iam aliquis animum suum alacriter instruens, tanquam grandioribus usurus muneribus quae in somnium proposuerat, lucrum reportat geminum, cum quod ante rem ipsam gaudet, tum quod

quod partis aliquando rebus scienter utitur, propterea quod iamdiu de his fuerit meditatus, tanquam uitae admodum competentibus. Iam uero quam Pindarus spem laudauit de uiro scilicet scelice Iocantus dicens, spem huic animam cor dulce nutrire, eumque comitari, quae mortalium undique nutantem mentem maxime regit, eiusmodi spem inquam ab eo decantatam, dixerit aliquis, non esse fallacem hanc, quae decipit uigilantes, quam ipsi nobis effingimus, sed totum hoc ad somniale speciem potius attinere, atque Pindaro dictum ad celebrandam partem exiguam somniorum. Uaticinium igitur somniale una cum arte prosequens, quod apparet, speciem exhibet firmiorem, ut non uilioris esse generis non uideatur. Penelope uero apud Homerum duas somniorum portas inducit, affirmatque dimidium esse fallax, quoniam somniorum sapientiam non habebat, si enim arte scire ad haec habuisset, omnia utique per portam corneam traduxisset. Inducitur ergo illi redarguta, inficitiaque confessura circa ipsam uisionem, cui non creditur, quam credere debuisset, Anseres quidem porci. Ego uero uixles sum aquila, hic autem erat contubernalis, atque id erga illum de uisione nugabatur. Videor equidem Homerum hic audire dicentem, non decere diffidere somniji, uel utentium debilitatem ad usorum transferre naturam, apud quem nec Agamemnon iuste somnium criminatur, ut fallax, cum male accepisset oraculum de uictoria dicens, iubeo te thoracicus armare galeatos achiuos, nunc enim ceperis amplissimam urbem. Properat igitur Agamemnon tanquam repente proprijs uiribus urbem expugnaturus, ubi quod omnino dictum est ab oraculo obaudiuit, neque seruauit. Inquit enim oraculum, superabit sane, si totum omnino exercitum Graecorum armauerit. at uero neque Achilles tunc, neque myrmidonum phalanx pro celsis in praedium, pars nam mirum exercitus praestantissima.

Quantam spem nobis uaticinium somniji praebet.

Multas utique laudes accumulauimus, ueruntamen quasi desipui, quod enim uaticinium somniale conuagat nobis, & commoratur, commilitat, & commercatur, omnibus quae omnia communitat, paulo ante praediximus: beneficia uero mihi inde collata non dum memorantur, tamen si in nullo magis, quam philosophiae commercio cum hominibus communicare solet, multa sane uigilantia dubia. Postquam dormitum accessimus, partim patefacit omnino, partim nobiscum ambiguit, & nunc quidem, qui somniant interrogare uidetur, & discere, nunc etiam inuenire. Mihi quidem saepe libros mecum una, mentem enim instruxit, orationem composuit, diem partim quidem describere, partim etiam commutare, quandoque uero & totam linguam dispositionem stolidam, atque tumentem non inuicem obnitium aethae linguae antiquioris, duriorisque amorem uaticinium hoc per Deum corrigens, & partim quidem dictans, partim uero, quid sit ostendens, tumores quosdam ingenitos linguam delineans leuigauit, tumorem expulit, modumque adhibuit. Atque dum quandoque uenarum uires mihi insidias quae subministrabat aduersum teras arte quadam currentes, atque latentes, quandoque etiam delatigato castrisque disfluente in stare praecipit, promissisque fortunam in dominam, adeo ut dulce foret uenationibus immorari alacriter confidenti. Diuinitas uero eiusmodi cum primum deeller, dominam aderat, & fortuna, haec sane monstrabat examina inuenturum caprarumque ferarum, mihi quidem uita libri sunt, atque uenatio, quoniam nunquam legationibus fungi desiderauit, existimans non conferre tres annos e uita uidere nefastos. uero & tunc plurimum hoc uaticinio, & maxime sum adiuuus. Insidias enim contra me magorum animas citantium reddidit impotenter, tum patefaciens oculata, tum ex omnibus discriminibus liberans. Itaque & publica mihi disposuit, ut ciuitates optime regerentur. Regi quoque magno maiori me fiducia, quam Graecorum aliquem unquam, conciliauit.

Somnium affatum nobis uaticinij praestat.

Ceteris quidem cura est aliorum, hoc autem adest omnibus, bonus uicique daemon, atque is qui uigilantes meridat sunt artificiose aliquid inuenire, praecipitor occurrit. Adde sapiens res est anima oclum agens a sensuum collatione forentium animarum naturas, undique inferentium alienas. Animum namque quocumque species habet, & quocumque accipere solet a mente facta, quandoque sola perspicuas exhibet ad interiora conuersas, & quae ueniunt a diuino traducit. Nam anima ita se habenti Deus quandoque mundanus se prorsus adiungit, propterea quod anima ipsius natura ex eodem simul, atque ille produxit. Haec igitur genera somniorum diuina censentur, atque uel omnino, uel quasi penitus integra sunt, atque perspicua, minimeque artis indigens adminiculo. Sed haec quidem solis contingunt hominibus uirtute uiuentibus, uel per prudentiam, uel per consuetudinem acquiritur: si autem aliquando & aliorum alicui forte contingant, uix quidem, quamuis forte accidit. Verum non in exiguo quodam somnium generosum cuiuslibet accidet, reliquum uero multiplex, atque communissimum genus, illud est omnino reconditum, cuius gratia artem necesse est adhibere, originem namque habet absurdam (ut ita dixerim) atque monstruosam, cumque ex talibus quibusdam pululit, progreditur obscurissimum, sic enim somniorum se res habet, ut dicam.

Uaticinium somniorum praesto, omnibus adest.

A omnibus, quae uniuersa natura comprehenduntur, siue sint in praesentia, siue facta fuerint in praeterito, siue futura dicantur, nam hi sunt quidam existentiae modis: idola profluunt, & ab eorum substantia iugiter euidentur, si. n. sensibile quodlibet est. Atque id est species in materia, cum ma-

cum materia simul extensa, deprehendimus autem ex composito materiam foras effluere, ratio certe dicitur, formarum quoque naturam extrinsecus per idola deriuari, ut ex utraque parte ea, quae in generatione uersantur, ab ipsa entis dignitate degenerent. Omnium uero, quae diximus idolorum a rebus ubique manantium spiritus ipse phantasticus speculum est certe clarissimum. Aliter enim circumeuntia, & a statu habentia, cum in definitam essendi, cum quia a nullo entium cognoscuntur, cum primū irretiuntur in spiritus animales, qui & ipsi quidem sunt idola, sed in natura habentia sedem, his propterea inuicuntur, & tanquam in domicilijs conuiescunt. Eorum igitur, quae facta sunt, utpote, quae in essendi actum iam processerunt perspicua passim idola demittuntur, donec temporis diuturnitate debilita tandem exiguae euadant, quae in praesentia sunt, utpote, quae adhuc in se consistunt ualida foras prorius, & manifestissima simulachra perueniunt, sed futurorum indefinita sunt, & admodum indistincta. Sunt enim haec praevolumina quaedam rerum nondum praesentium & efflorescentia, quaedam adhuc imperfectae naturae, quasi profluentes forasque saltantes, & tanquam delitescentium seminum obscura signacula. Hanc ob causam ad res futuras opus est arte, ab eis enim idola obumbrata imaginestque obscurae procedunt nimirum, non ut a praesentibus manifestae.

Ab omnibus profuunt simulachra, quorum speculum receptaculumque est species ipse phantasticus.

Mirabilis quidem natura imaginum ita se prorsus habentium, ut a rebus nondum effectis effluantur. Itaque iam aliquid de hac arte dicendum, qua ratione ualeat comparari. Optimum est in primis, ita diuinum spiritum preparasse, ut dignus euadat, cui intellectus, & Deus innolescat, atque praesideat. Imaginum uero indefinitarum non sit amplius susceptaculum, educatio autem spiritus optima est, cum per Philosophiae studium perturbatos sedare animi motus, quibus excitatus spiritus ipse quasi regio quaedam penitus occupatur, tum per moderatum temperatumque uictum, & animal sic afficere, ut minime incirabundum sit, & ita componere corpus ultimum, ut fluctus minime moueat, nam usque primum unda reducat. Oportet autem primum semper inconcussum imperturbatumque seruare. Quoniam uero id optare quidem unicuique facile, consequi uero praeter ceteris arduum, nos autem desideramus somnium esse nullis inuictum, age iam uel in rebus indeterminatis terminum aliquem perquiramus, hoc est, artem circa idola, id est, imagines statuamus, habentis uero hunc in modum.

Quomodo somnia interpretari possimus.

Qui frequenter maria nauigant, si quando scopulum aliquem obuium habent, in quem ascendentes urbem aliquam inde prospiciant, quotiens eundem scopulum uiderint, eandem inter se significant civitatem, quinetiam saepe duces exercitus, quos nondum uidemus, interim a praecursoribus statim affore coniectamus, nam & antea semper eisdem percurrentibus subleque confueverunt, eadem ratione per idola res ubique figuratas praesignare solemus. Antecedentia enim sunt eadem rebus eisdem similitudine similibus. Quemadmodum igitur gubernatoris ignauia est, eadem occurrente scopulo non agnoscere, neque praedicere quibus litioribus applicat, talisque gubernator cōiecturaru subsidio caret. Si & qui in idem uisum saepius incidens, nisi iam designauerit, quae potissimum eueniunt sibi portenderit, siue passionem, siue fortunam, siue actionem, uita demerit uictur non aliter, quam nauis gubernator eiusmodi. Solemus & louia signa in aere circumfuso notare, sic circa Lunam orbicularum aream intuentes procellas fore uaticinamur, quoniam eandem intuitus saepius consecuti sint uenti, huc tendit & poeticum illud, hinc sane tempestas, hinc tranquillitas designatur orbicularis. namque area fracta uentos, euanscens uero portendit tranquillitatem, duo quidem circuli tempestatem praecedunt, uehementiorem uero portendit procellam circulus triplicatus, magis etiam si niger occurrerit, magis in super si frangatur, sic in omnibus & Aristoteles, & ratio dicitur, sensu quidem memoriam, memoria uero experientiam, atque peritiam, hac artem, dentque comprobant. Similiter, & circa somnia debemus incedere.

Non potest communis, eademque regula somniorum interpretandorum singulis adhiberi.

Perique libros de obseruantia somniorum eiusmodi multos composuerunt. Ego autem haec omnia rideo, iudicans prodesse perparum, non enim sicut hoc ultimum, id est, elementorum inter se conciliatorum, coitus suscipere potest artem uniuersalem, sermonemque naturae pariter subsequenter nam ut plurimum eadem patitur ab eisdem, cum in rebus conformibus exigua sit inter discrepantia, quod uel in eis praeter naturam se habens aegrorat, latere non solet, adeoque nec uictur tali quadam indite regula, non inquam ita se habet spiritus ipse phantasticus, sed & ab origine prima alius discrepauit ab alio, alius enim cum sphaera congruit alia, quatenus in eius conuersione, illa praevalet, aut illa. Hinc poeticum illud, praecipue uero animae beatissimae animarum, excelsus in terram profuunt, atque illae praeter ceteris opulentissimae, & in extimabilia flamma forrtae. Quaecumque munus forrtae sunt a splendido Rege, & quae ab ipso Ioue ueniunt potentis filo necessitatis, hoc insuper erat, quod clam innuit, & Timaeus, ubi tradit unicuique animae collegam stellam siue coelestem. Animae uero & a natura sua delapsae, ex eo quod circa materiam libentiam habitae, haec quidem minus, illa uero magis, quatenus unaquaeque ipsa quasi lancis inclinatione usa est, in scilicet spiritum inquinauit. Inhabitantes igitur corpora sic effectae, coraque inde uita in delictis

delictis morboque species agitur, certe praeter naturam, quantum ad generalitatem species attinet, secundum uero naturam quantum spectat animal, nam a spiritu sic affecto est animatus, nisi & ipsa natura sit ordo, in quem a seipso est, ordinatur, prauiate, uirtuteque utens, nihil enim aequae, ac spiritus, facile est, atque uertibile. Quoniam igitur pacto in rebus inter se dissimilibus, cum natura, cum lege, cum passionibus resultant, & apparet eadem ab eisdem certe neque fit ita, neque fieri potest. Quo enim modo aqua turbida simul, atque perspicua, siue agitata simul, atque quiescens sub eadem forma similiter affici potest? In autem & conditio turbida alia sic in alio secundum colorum differentias, atque ipsi motus in configurationibus uarijs, sic utique unum quidem erit genere aberrare a sincera prorsus imagine, species uero diuersum. Siue igitur Phemonoe, siue Melampus, siue alius quisquam profiteatur communem de rebus eiusmodi regulam definire, ac penitus ordinare, quaeremus ab eis, nonne quid speculatum, cum rebus, cum peruersum, cum ex materijs dissimilibus similem obiecti reddere possit imaginem? Sed illi nec a principio quidem de spiritu philosophari sunt quicquam. Proprium uero ipso rum spiritum, utcumque se habeat, omnium esse regulam existimant, & examen, atque ego quidem non nego per omnia inter se differentia, congruentiam quoque aliquam inueniri, sed enim ipsum quod obscurum est, dispersum, euadit obscurius, erat & ab initio difficile cognitum rei praerexcellentis idolum. Difficilius quoque in uno quoque modo, morte uel percipere aliquid communi uiso persimile, atque prorsus accommodatum.

Vnusquisque somnia sua, et suos inde obseruat euentus.

His de causis nullo modo sperandum est, leges in somnatorum statui posse cum deis aequae communes, debere autem potius unusquisque seipsum, quasi artis habere materiam, & in memoria scribere potest quata uisa, in quales euentus incidit, non enim difficile admodum habitus congregabit circa rem, quam uel quodam uel indigentia medicatur, usus namque necessitas uel meditatio nem memoriae suggerit. Praesertim quando ubique materia suppetit. In somnijs autem nihil est abundantius, nihil iterum quod animos ad se magis adducat. Nam & stultos compellunt ad aliquid de somnijs medicandum, atque curandum adeo, ut turpe sit futurum, homines impellentes ad pubertate decennium altero uate adhuc indigere, nec iam penes seipsum multas eiusmodi artis regulas cumulasse. Opere praetium utique foret, uisa, & accidentia sigillatim, tum uigiliae, tum somnijs literis commendare, nisi consuetudo cuiuslibet uisus excogitationis horreret. Hac ipsi uenia iudicamus diurnalibus annotationibus, annotationes quoque non diurnales esse quotidie coniungendas, atque ita utriusque uicque humani status tenere actus commemoratos commendatos, uitam namque aliquam in singulatione positam ratio posuit, nunc quidem meliorem media uita, nunc uero deteriorum. Quantum uidelicet sanitate, aut morbi spiritus habet. Sic igitur si seculi quadam opera obseruationem huiusmodi prosequamur, ex qua ars paulatim accumulatur, dum nihil delabitur e memoria, & alioquin urbana haec erit oblectatio, & exercitatio animi, dum nostra, tum uigiliae, tum somnijs honoramus historia, & ad eloquentiam hanc exercitatio fert, quibus enim cura est exercitatio linguae nullum arbitror est inuentum hoc accommodatius ad dicendi facultatem in omnibus exercendam, si enim Lemnius Sophista scripta quod cotidiana tradit esse optimos praecipuos ad singula passim apte dicenda, propterea quod necque nimis negligantur, sed oporteat omnia tum grauius, tum leuia loqui, cur non etiam non diurnas annotationes interpretationis gratia colere debeamus.

Quam uaria, et fallax, et lasciuia sit in somnijs phantasia.

Nouerit utique aliquis quantum opus aggressus fuerit, qui sermonem uisus adaequare uoluerit, in quibus separantur quidem, quae naturae coherent, coniunguntur autem, quae sunt naturae discretae, atque & ratione disputationisque opus est ad haec, ut uisum, quod non occurrit, occurrat, neque etiam leue opus est motu nem prodigiosam, atque absurdam sub oriturum animum in alterum traducere modum. Quando uero phantasia expelluntur quidem ab essendi munere, quae sunt. Introducuntur uero uicissim in esse, quae nunquam, & nullo modo uel sunt, uel naturaliter existere possunt, quis nam modus est uisus intrinsecus incogitabilibus abstruere naturam prorsus innuminabilem. Haec autem ista, neque species multas, simulque omnes, neque cum tempore ferens ostendit, tam & si haec, ut habet, & porrigit somnium incidunt. Putamus enim quicquid uoluerit animis occurrerunt, in quibus sane omnibus exprimentis longius inuolari, & id quidem absque inepititudine perse Aristini oratoris est opus, exultat quidem inferens, quam simplex existimatio ferat, neque enim absque passione circa uisa uersantur, sed uehementer quidem, constitutiones affectionestque contingunt, odia quoque non minima ueniunt, & frequentia circa haec ueneficia dormientibus imminet, uoluptas sane tunc maxime praevalet, atque hic uita status propensius admodum blandissimis illecebris est obnoxius ut que adeo, ut sobolescant animo amores, & odia in uigiliam duratura.

Quam prodigiosa in somnijs uarietas phantasia.

Si quis autem non uana sit locutus, sed cuius gratia sermo est institutus, ab solutus, in hac ipsa uide licet affectione, eiusdemque existimationibus, perceptionibus constitutere auditori uerbis utique, quae moueantur egebit. Iam uero & aliquis simul uincit, gladiatur, uolat, capit enim nomina phantasia. Oratio uero quomodo capietur, dormit aliquis somnium, & in somnia uidet, ac surgit interea dormiens, ut existimat, & iacens excurret somnium. Philosophatur, & aliquid de apparente somnio

urumque

utrumque nouit, atque hoc est somnium, illud uero duplex, deinde non adhibet fidem, putatque quod adest & seuerum, & quae apparent esse uerentia. Hinc ergo totis uiribus concertatur, & somniat aliquis certamen aduersus seipsum, tum dimittere, tum etiam excitare, periculumque sui facere, & fallaciam deprehendere. Ferunt sane Aiaodas pedere poenas, quod Thessalicos motes super extruxerint contra deos, dormientem uero nulla ineuitabilis sententia lex aliquando uetat seipsum in altum a terris attollere fortunatus Icaro, & aquilas superare uolatu, summam quinetiam sphaeram superuolare, ubi & aliquis eminus orbem terrae considerat, & hunc non inspectum Lunae significat. Licet & disputare cum stellis, atque cum dijs occultis in mundo congregari. Quando enim factu difficillimum est, si sibi facillimum, tunc manifesti palam dii prorsus occurrunt, neque horum nulla est inuidia. Pauld post in terris residet, neque processit quidem, sed protinus adest, nihil enim magis est proprium somniorum, quam intercipere medium, nec agere tempore, sic utique statim loquitur cum ouiculis, atque balatum putat esse sermonem, & quae loquuntur intelligit adeo, itaque noua, adeo lata est argumentorum materia, prouinciaeque tractandi, si quis in somnijs contenderit accommodare sermones, arbitrator equidem fabulas quoque iuam ab in somnijs licentiam & copiam accepisse, in quibus pauo loquitur, & uulpes, & mare, tamen si haec exigua sunt, si cum in somniorum licentia conferantur, atque fabulae quamuis sint pars minima somniorum, tamen a Sophistis coluntur, ac dignae interpretatione censentur, deceret uero quibus principium artis est fabula, eisdem in somnium esse finem. praesertim cum non frustra in his dicendi facultas exerceatur, quemadmodum, nec in fabulis temere, sed profundioris sententiae aliquid ibi lateat.

Quod utile sit uita simul, & eloquentiae notare quotidie quae somniaueris, quae feceris, quae tibi contigerint.

Accingitur se igitur unusquisque, cui datur oculus, suppetitque uisus ad omnia conscribenda, quae uel uigilanti, uel dormienti contingunt, expendat in hoc temporis aliquid a quo quidem optimum est, quod alibi intelligentia comparatur uaticinium, scilicet artem quam laudauimus congregare, quae quidem te nihil esse potest utilius, quinetiam neque dicendi ratio, hinc obiecta erit tantarum consequentiarum rerum. Philosopho sane tractatus eiusmodi ludus erit, atque solatium, dum nimiam mentis remittet intentionem, quemadmodum Scythiae Sagittarii solent arcum. Rhetori uero tantquam demonstrationum suarum summam & apicem eiusmodi statuemus, quoniam non opportune dicendi facundiam, uehementiamque exercere uidentur. Milciadi inquam, atque Cimoni, & quibusdam etiam ignobilibus, ac opulento, & inopi, ciuilia quoque habentibus odio. Pro quibus equidem antiquos etiam uidi uiros in theatro acriter concertantes, quanquam erant Philosophiae nomine uenerabiles, & uterque (ut uidebatur) produxerat barbae talentum. Verum non prohibuit eos professionis reuerentia in conuicia, iurgiaque efferi, & immodeste circumuertere manus in disponendis sermonibus abunde pro uiribus, sicut ego tunc arbitrabar, idoneis, ut autem retulerunt, qui tunc postea docuere, neque tunc erant illi, neque aliquando fuerant, nedum idonei, sed nec ab initio in natura, quo enim pacto ciuilitas erit eiusmodi, quae uictori praemium dedit interficienti ciuem, aliter de republica sentientem. Iam uero quicumque nonagenarius signum adhuc meditetur atque contendit, in quod non tempus uerborum differat ueritatem. Omnis uero nomen quidem ipsum meditationis intelligere mihi uidentur, ubi aiunt propter aliud se studere, hi autem paratum esse finem existimant, uiamque ipsam, qua oportet incedere pro termino caluerunt. Ipsam namque meditationem fecere certamen. Quemadmodum si quis tum in palaestra exercuerit strenue manus. Pancratium in ludis profiteatur olympicis, adeo igitur, & mentis ariditas, & affluentia uerborum homines occupauit, ut esse uideantur aliqui in dicendo quidem ponentes, non habentes autem quid sit eloquendum, cum tamen oportuerit ita se comparasse, quemadmodum Archilochus & Alcæus, quorum interque propriae uitae gratia erogantur uocis canore dulcedinem, itaque posteritas memoria tenet, quibus oblectabantur, quibus uel dolebant, non enim in argumentis confictis uanos effundere sermones, quemadmodum recens hoc sapientium genus facere solet, neque alijs suum largiti sunt bonum sicut Stesichorus, & nos, & Homerus, qui genus quidem heroicum carminibus suis illustrius reddiderunt, unde, & nos ad uirtutem profecimus imitandam. Illi uero quantum in eisdem neglecti uidentur, de quibus nihil amplius habemus dicere, nisi quod strenui fuisse poetae. Quisquis igitur apud posteros exoptat memoriam, confiditque mandare posse literis immortalia, prosequatur scribendi rationem a nobis praeter communem consuetudinem in praesentia comprobata. Deponat seipsum audacter apud tempus, fidus enim est custos, quando secundum Deum huic aliquid creditur.

PYTHAGORAE PHILOSOPHI AUREA VERBA.

Mmortales primū deos, ut leges iūbent, honora, iusturanda cole, deinde beatos heroēs. Ferrestres postea demones. Quae lege instituta sunt, serua. Honora parentes, atque propinquos. Ex his alijs hominibus illum tibi amicum facias, qui sit uirtute praestantior. Cede mitibus uerbis, operibusque utilibus. Ne amicum tuum erroris exigui causa aduersum tibi reudas, seras quoad possis. Potestas autem iuxta necessitatem habitat. Haec ita considera, ab his autem abstine, a uentre primū, somno deinde, luxuriaque, & ira. Nihil turpe committas, neque coram alijs, neque recum. Maxime omnium uerere te ipsum. Iusticiae exerce, uerbo simul, & opere. Consuece nihil